Bu2

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ.

Ἐπιμελῶς ἐρανισθεῖσθα ἐκ τῶν τοῦ

Α. ΘΙΕΡΣΟΥ

ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

(Histoire de la Révolution Française et Histoire du Consulat et de l' Empire par A. Thiers).

ΥΠΟ

ΧΡΗΣΤΟΥ Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Συνταγματάρχου.

Β'. ἔκδοσις μετὰ πλείστων διορθώσεων,

δαπάνῃ

Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

(Ὁδὸς Περικλέους, ἀριθ. 23.)

1866.

113

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεωρεῖται κλοπιμαῖον· ὁ δὲ κάτοχος αὐτοῦ θέλει ἐγκαλεῖσθαι ἐπὶ παραποιήσει.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ.

Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν στρατάρχην Σοὺλτον εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν. — Μάχη ἐν Ταραβέλῃ. — Ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας. — Ἀπόβασις καὶ ἀποτυχία τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ εἰς Βέλγιον. (1809)

Ο ΝΑΠΟΛΕΩΝ, ἀναχωρήσας ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἔτους 1809 ἐκ τῆς Ἱσπανίας, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐκεῖσε ἀφιχθέντων Ἄγγλων καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωσὴφ, βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, ἐν Μαδρίτῃ, καὶ ἀναθέσας, ὡς ἐρρέθη, εἰς τὸν στρατάρχην Σοὺλτον τὴν ἀποδίωξιν τῶν Ἄγγλων ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας, ἤλπιζεν ὅτι, ἔχων ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ ὑπὲρ τὰς 300 χιλιάδας παλαιοῦ καὶ ἐμπειροπολέμου στρατοῦ, ἤθελεν ἀναμφιβόλως κατακυριεύσει ἅπασαν τὴν χερσόνησον ταύτην· ἀλλὰ δυστυχῶς ἠγνόει ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ τόπου τούτου, τὰ πράγματα ἔβαινον ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐπὶ τὸ χεῖρον, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἑπομένως.

Ὁ στρατάρχης Σοὺλτος, κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν δοθείσας ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν τῇ 15 Φεβρουαρίου 1809 μετὰ 36 χιλιάδων στρατοῦ· εἰσβαλὼν δ' εἰς τὴν χώραν ταύτην, πανταχοῦ εὗρεν ἀντίστασιν· διότι οἱ Πορτουγάλλοι, μισοῦντες τούς τε Ἱσπανοὺς καὶ Γάλλους, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στρατάρχου Ζυνῶ ἀπὸ τῆς χώρας των ἐτέθησαν ἅπαντες ἐν ἀμύνῃ κατὰ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς.

Προχωρῶν λοιπὸν ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν, ἠναγκάζετο εἰς ὅλας τὰς στενωποὺς καὶ εἰς ὅλα τὰ δύσβατα μέρη νὰ μάχηται σποράδην κατὰ τοῦ πορτουγαλλικοῦ στρατοῦ ἄνευ ἄλλου ἀποτελέσματος, εἰμὴ ἀπωλείας πολλῶν ἀνδρῶν· διότι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Λισαβῶνι ἀγγλικοῦ στρατοῦ παρήγγειλεν εἰς τοὺς Πορτουγάλλους οὐδέποτε νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπιφανῆ μάχην, ἀλλὰ ν' ἀκροβολῶσιν ἀκαταπαύστως τὸν γαλλικὸν στρατὸν μακρόθεν καὶ εἰς τὰς στενωπούς, ἵνα προξενῶσιν εἰς αὐτὸν δυσκολίας, καὶ φονεύωσιν ὅσους πλειοτέρους Γάλλους δυνηθῶσιν, ὥστε νὰ ἐξασθενήσωσιν αὐτούς. Ἐντεῦθεν ὁ στρατάρχης Σοῦλτος ἠναγκάζετο νὰ διαβαίνῃ πανταχόθεν μὲ θυσίαν του, νὰ ἐγκαταλείπῃ εἰς τὰ κυριώτερα μέρη ἀποσπάσματα ἵνα διατηρῆται ἡ συγκοινωνία του· οὕτω δ' ἐξησθενεῖτο ὁ στρατός του καθ' ἑκάστην διὰ τῆς αὐξήσεως μάλιστα τῶν πληγωμένων καὶ τῶν ἀσθενῶν του· μ' ὅλα ταῦτα συντόνως ἐξηκολούθει τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν του, ὥστε μετὰ τὴν κυρίευσιν πολλῶν πόλεων, τὴν 25 Μαρτίου ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν Ὀπόρτον, ἥτις εἶναι ἡ δευτερεύουσα πόλις τῆς Πορτουγαλλίας, ἔχουσα 75 χιλιάδας κατοίκων.

Ἐνταῦθα συνηθροίσθησαν 60 χιλιάδες Πορτουγάλλων ἵνα ὑπερασπίσωσι τὴν πόλιν ταύτην· ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πόλεως, ἐνδυθεὶς τὴν ἀρχιερατικὴν στολήν του, ἐστρατήγει. Ὁ στρατάρχης Σοῦλτος, μὴ θέλων νὰ καταστρέψῃ τὴν πόλιν ταύτην, προσεκάλεσε τοὺς κατοίκους νὰ παραδοθῶσιν, ἀλλ' οὗτοι ἐνθαῤῥυνόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως των προπαρεσκευάσθησαν εἰς ἄμυναν. Ὁ Σοῦλτος, παρατηρῶν ὅτι ἄλλως πως δὲν ἐδύνατο νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, διέταξε τὸν κατ' αὐτῆς πυροβολισμόν· τὴν δὲ 29 Μαρτίου, ἀφοῦ ἠνεῴχθησαν αἱ χαλάστραι, διέταξε τὴν ἔφοδον, ἧς οἱ κάτοικοι. παρατηροῦντες ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ ἀνθέξωσιν ἐπὶ πλέον, παρεδόθησαν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ πολιορκητοῦ.

Ὁ στρατάρχης Σοῦλτος, γενόμενος κύριος τῆς πόλεως ταύτης, ἐκηρύχθη ἐν πρώτοις κυβερνήτης ὅλης τῆς Πορτουγαλλίας· ἐπομένως ἐπροσπάθησε παντοίοις τρόποις νὰ καθησυχάσῃ τὸν λαόν· ἀλλ' ἦτον εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν, διότι, εἰσβαλὼν ἀπερισκέπτως εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν, διεχωρίσθη

ἐκ τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικοῦ στρατοῦ· καθότι ὁ Ἱσπανὸς στρατηγὸς Ῥωμάνος, ὅστις εἶχε καταφύγει εἰς τὰ ὄρη, μὴ καταδιωκόμενος ἤδη ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ὠφεληθεὶς τῆς περιστάσεως ταύτης, ἐπέπεσεν ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ στρατάρχου Σούλτου καὶ διέκοψε τὴν συγκοινωνίαν αὐτοῦ.

Ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Ἰωσὴφ, θέλων νὰ συνδράμῃ τὸν στρατάρχην Σοὺλτον, ἐξαπέστειλε, κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος, τὸν στρατάρχην Βίκτωρα μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν μοιρῶν κατὰ τῶν ἀναφανέντων ἐπαναστατῶν Ἱσπανῶν, ὅστις ἀπαντήσας αὐτοὺς παρὰ τὴν πόλιν Μεδελίνην κατέστρεψεν αὐτοὺς, ἀπολέσαντας 13 χιλιάδας εἰς φονευμένους καὶ πληγωμένους. Ἡ μάχη αὕτη, εἰς ἣν παρῆσαν 12 χιλιάδες Γάλλων καὶ 35 χιλιάδες Ἱσπανῶν, ἦτον ἡ μᾶλλον καταστρεπτικὴ εἰς τούτους.

Ἐνῷ δὲ ὁ στρατάρχης Βίκτωρ κατέστρεφε τοὺς ἐν τῇ πόλει Μεδελίνῃ Ἱσπανοὺς, ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης κατεπολέμει αὐτοὺς πρὸς τὴν Μάγχην, τὴν δὲ 28 Μαρτίου κατέστρεψεν αὐτοὺς, φονεύσας ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἐξ αὐτῶν, τῶν λοιπῶν καταφυγόντων εἰς τὰ ὄρη. Ὅθεν, ἐκτὸς τῶν προλαβουσῶν ζημιῶν τὰς ὁποίας ἔλαβον οἱ Ἱσπανοὶ, μόνον αἱ δύο αὗται μάχαι ἤρκουν νὰ πείσωσιν αὐτοὺς, ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ πολεμήσωσι πρὸς στρατὸν, ὡς τὸν γαλλικὸν, ὄντα τοσοῦτον ἐξησκημένον εἰς τὰς μάχας· ἀλλ' ἐπειδὴ, καί τοι νικώμενοι οὗτοι εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ κηρύττωσι πάντοτε ὅτι ἦσαν νικηταὶ, ἐπέμενον εἰς τὴν ἰδέαν των ταύτην, καὶ καταφεύγοντες εἰς τὰ ὄρη, ἀκαταπαύστως ἐστρατολόγουν. Ἡ δὲ προσωρινὴ κυβέρνησις αὐτῶν διὰ παντοίων ἀμοιβῶν ἀνεψύχονεν αὐτοὺς, εἴτε ἐνίκων, εἴτε ἐνικῶντο, ἀδιαφοροῦσα περὶ τῆς ἐν πολέμῳ διαγωγῆς αὐτῶν. Ἐνῷ λοιπὸν εἰς ἄλλο ἔθνος τοιαῦται δύο μάχαι ἤθελον θέσει τέρμα εἰς τὸν πόλεμον, εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς ἀπ' ἐναντίου ἔδιδον περισσότερον θάρρος· τοῦτο δὲ δύναται νὰ ἀποδώσῃ τις εἰς τὸν πατριωτισμὸν αὐτῶν, ὅστις μετεβλήθη εἰς ἄκρον φανατισμόν. Ὁ δὲ Ἰωσὴφ μαθὼν τὰς νίκας ταύτας ἐνόμιζεν ὅτι κατέστρεψεν ὁλοσχερῶς τοὺς ἐπαναστάτας Ἱσπανοὺς, καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ δὲν τῷ ἔμενεν εἰμὴ ἡ κατάκτησις τῆς Πορτουγαλλίας· ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδ' ἐγνώριζε ποῦ εὑρίσκεται ὁ στρατάρχης Σοὺλτος.

Ὁ δὲ στρατάρχης Νέϋ, ὅστις κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος ἐνησχολεῖτο νὰ ὑποτάξῃ τὴν Γαλικίαν, μαθὼν ὅτι ἡ συγκοινωνία τοῦ στρατάρχου Σούλτου διεκόπη παρὰ τῶν Ἱσπανῶν, ἔδραμε πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅπου ἀπαντήσας πολλὰς χιλιάδας ἐξ αὐτῶν καταπολέμησε καὶ διεσκόρπησεν αὐτοὺς, φονεύσας ὑπὲρ τὰς ἓξ χιλιάδας.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἅπαντες οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη Ἱσπανοὶ ἠγέρθησαν ἐπὶ τῶν ὅπλων, καὶ ἐμπόδιζον τὴν συγκοινωνίαν καὶ αὐτοῦ τοῦ Νέϋ, ὁ Ἰωσὴφ κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν δοθείσας ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος, θέλων ν' ἀσφαλίσῃ τὴν συγκοινωνίαν τῶν διαφόρων στρατηγῶν του, διέταξε τὸν στρατάρχην Μορτιέρον ν' ἀπέλθῃ εἰς Βαλλαδολίδα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ στρατάρχης οὗτος ἦτο διατεταγμένος νὰ κατέχῃ ἄλλας θέσεις, εὑρέθη εἰς δυσάρεστον θέσιν, ἀμφιβάλλων εἰς ποῖον ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃ, εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ἢ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας· μ' ὅλον τοῦτο συγκατετέθη ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν πόλιν Πύργον, ἐξ οὗ ὅμως δὲν ἐδύνατο νὰ συνδράμῃ οὔτε τὸν Σοῦλτον, οὔτε τὸν Νέϋ.

Τοιαῦτα δὲ καὶ ἄλλα ἄτοπα συνέβαινον ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ· διότι, ὁ Ναπολέων ὡς ὅτε διέμενεν ἐκεῖ καὶ διεύθυνεν αὐτοπροσώπως τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, οὕτω καὶ ἀπὼν ἤθελε πάλιν νὰ διευθύνῃ αὐτὴν ἐκ Ἁρισίων, τοῦ Γήνου καὶ τοῦ Δουνάβεως, ὅπου ἐσχάτως διέμενε· καθότι εἰς μὲν τὸν ἀδελφόν του οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην εἶχε περὶ τῆς στρατιωτικῆς ἱκανότητος αὐτοῦ, εἰς οὐδένα δὲ τῶν στρατηγῶν του ἤθελε νὰ δώσῃ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ του· διότι πρῶτον δὲν ἤθελε νὰ ὑποβάλῃ τὸν ἕνα ὑπὸ τὸν ἕτερον, ἵνα μὴ ἐρεθίσῃ τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν, καὶ δεύτερον δὲν ἤθελε νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωσὴφ σέβας τῶν στρατηγῶν του, καθὸ βασιλέα τοῦ τόπου ἔνθα ἐγένετο ἡ ἐκστρατεία αὕτη· ὡς ἐκ τούτων λοιπὸν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ κακῶς διευθύνοντο, καί τοι ὑπαρχουσῶν πολλῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων.

Καθ' ὅλον τὸν Ἀπρίλιον ἠγνόουν ἐν Μαδρίτῃ τὰ περὶ τοῦ Σούλτου· διότι, ὡς ἐρρέθη, ἡ συγκοινωνία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἕνεκα τῶν φανατικῶν χωρικῶν· περὶ τὰ τέλη

ὅμως τοῦ αὐτοῦ μηνὸς κατάσκοπός τις τῶν Γάλλων, διαφυγὼν τὴν προσοχὴν τῶν Ἱσπανῶν καὶ φθάσας εἰς Μαδρίτην ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ στρατάρχης Σοῦλτος ἦτο στενοχωρημένος πανταχόθεν εἰς τὸ Ὀπόρτον, καὶ ὅτι ὁ ἐν Αισαβῶνι ἀγγλικὸς στρατὸς, λαβὼν ἐπικουρίας, προπαρεσκευάζετο νὰ πορευθῇ πρὸς τὴν πόλιν ταύτην ἵνα προσβάλῃ αὐτόν. Αἱ εἰδήσεις αὗται, καί τοι μὴ οὖσαι ἐπίσημοι, ἦσαν ὅμως ἀληθέσταται· καθότι ὁ στρατάρχης Σοῦλτος, εἰσβαλὼν μετὰ 36 χιλιάδων στρατοῦ εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν καὶ κυριεύσας τὸ Ὀπόρτον, μόλις ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῷ μετὰ 20 χιλιάδων στρατοῦ· διότι πανταχοῦ τὰ παρ' αὐτοῦ ἐγκαταλειφθέντα ἀποσπάσματα κατεστράφησαν παρὰ τῶν Πορτουγάλλων· 18 δὲ χιλιάδες Ἄγγλοι, διαμένοντες εἰς τὴν Αισσαβῶνα, περιέμενον ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἐπικουρίας ἵνα ἐπιπέσωσι κατ' αὐτοῦ· ἀφ' ἑτέρου οὔτε ὁ στρατάρχης Νέϋ, οὔτε ἄλλος τις τῶν στρατηγῶν ἐδύνατο νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ· καθότι ὁ Ναπολέων τοιουτοτρόπως εἶχε διαθέσει τοὺς στρατηγούς του, ὥστε ὑπόθετεν ὅτι, ἂν ἕτεροι στρατηγοὶ λάβωσιν ἀνάγκην, ὁ Σοῦλτος ἤθελε δράμει πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, μὴ φανταζόμενος ποτὲ τίς ἤθελε βοηθήσει τὸν Σοῦλτον, ἂν οὗτος ἐλάμβανεν ἀνάγκην. Μένων λοιπὸν ὁ Σοῦλτος εἰς τὸ Ὀπόρτον δὲν ἑτόλμα νὰ πορευθῇ οὔτε πρὸς τὴν Αισσαβῶνα, φυλαττομένην ὑπὸ 18 χιλιάδων Ἄγγλων, οὔτε νὰ παραβῇ τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις διέταττεν αὐτὸν νὰ κατακτήσῃ τὴν Πορτουγαλλίαν· ὅθεν ἔμενεν ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν διάκρισιν τῆς τύχης.

Ἀλλ' ἐν τούτοις διαμένων ὁ στρατάρχης Σοῦλτος εἰς τὸ Ὀπόρτον, εἰσῆξε τοιουτοτρόπως τὴν εὐταξίαν καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἐπαρχίαν, ὥστε, ἐκτὸς παραχρονιῶν τινων, ἅπαντες εὐχαριστούμενοι εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, ἤρχισαν νὰ ἐκφράζωσι καὶ ἐπισήμως τοῦτο, ἰδίως δὲ οἱ περὶς τῆς πόλεως ταύτης κάτοικοι ἔπεμπον ἐπιτροπὰς ἵνα ἐκφράσωσι τὰς εὐχαριστήσεις των· οὗτος δὲ κολακευθεὶς ὑπὸ τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν πραγμάτων, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ βασιλεύσῃ ἐκεῖ, ἰδίως δ' ὡς ἐκ τῶν κολακειῶν ῥαδιούργων τινῶν στρατιωτικῶν, οἵτινες, ἵνα κερδήσωσι τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ, ἔλεγον αὐτῷ, ὅτι ἤθελε συντελέσει τὰ μέγιστα εἰς

τὰς προθέσεις τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος ἂν ἐκηρύττετο ἡγεμὼν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἤτοι τῆς Λυσιτανίας· καθότι, ἔλεγον, τοῦτο ἦτο σύμφωνον μὲ τὴν κατὰ τὸ 1807, διάθεσιν τοῦ Ναπολέοντος ὅτε οὗτος, θέλων νὰ διαιρέσῃ τὴν Πορτουγαλλίαν εἰς δύο μέρη, ἔδιδε τὸ ἓν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας, τὸ δὲ ἕτερον, σχηματιζόμενον εἰς ἰδίαν ἡγεμονίαν, ἔδιδεν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τούτου, μεταθέτων αὐτὴν ἐκ τῆς Τηρύνιας· προσέτι ἔλεγον αὐτῷ ὅτι, ἐπειδὴ ἤδη ὁ Ναπολέων διώριζε βασιλεῖς ἐκ τῆς τάξεως τῶν στρατηγῶν του, ὡς τὸν Μυράτον καὶ ἄλλους, δύναται νὰ διορισθῇ καὶ οὗτος.

Ὁ στρατάρχης Σοῦλτος ὅθεν, ἐνθαρυνθεὶς ὑπὸ τοιούτων ἀπατηλῶν λόγων, ἔγραψεν εἰς τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν τοῦ Ὀπόρτου, στρατηγὸν Κονέλον, διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐπιτελῶν αὐτοῦ, ὅτι, ἐπειδὴ ἦτο συμφέρον εἰς τὸν στρατὸν ν' ἀναγορευθῇ ἡγεμὼν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, νὰ προετοιμάσῃ οὗτος τὰ πνεύματα τοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατηγὸς Κονέλος, ὢν ἔμφρων καὶ πιστὸς εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἦλθε πρὸς τὸν στρατάρχην Σοῦλτον καὶ ὡμίλησεν αὐτῷ μετὰ παῤῥησίας, ὅτι κατ' οὐδένα λόγον ἐδύνατο νὰ συμφωνήσῃ εἰς τὸ ν' ἀναγορευθῇ οὗτος ἡγεμών. Ἀλλ' ὁ στρατάρχης Σοῦλτος εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὀφείλει νὰ ὑπακούσῃ καὶ οὐχὶ νὰ ἐπικρίνῃ. Οὗτος ὅμως ἀπήντησε θαῤῥαλέως ὅτι, ἐπειδὴ ἡ πρᾶξις αὕτη ἀντιβαίνει εἰς τὰ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος διατεταγμένα, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ναπολέων συνηθίζει νὰ καθιστᾷ ὑπολόγους καὶ τοὺς ὑποδεεστέρους διὰ τὰ σφάλματα τῶν ἀνωτέρων, οὗτος ὀφείλει νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὴν πρᾶξίν του ταύτην.

Ταῦτα πάντα μαθὼν ὁ στρατὸς, ὅστις ἔμενε μὲ ἄκραν του δυσαρέσκειαν εἰς τὸν ἀπομεμακρυσμένον τοῦτον τόπον, τοσούτῳ ὠργίσθη κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, ὥστε πολλοὶ ἐμελέτων ν' ἀποκηρύξωσιν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀρχηγίας, καὶ ν' ἀναγορεύσωσιν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ ἄλλον. Εἰς τοιαύτην δὲ κατάστασιν ἔφθασαν τὰ πράγματα, ὥστε ἂν μετ' ὀλίγον ὁ κίνδυνος δὲν ἐπήρχετο κατὰ πάντων, ἀναμφιβόλως ἡ ἀναρχία ἤθελεν ἐπέλθει εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον.

Ἐν τούτοις ἴλαρχός τις τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, καλούμενος Ἀργεντὼν, ὅστις διὰ τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα ἔ-

χαιρε πολλὴν ὑπόληψιν παρὰ τῷ στρατῷ, ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ συνενοηθῇ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ ἀγλλικοῦ στρατοῦ, ἵν' ἀπαλλάξῃ δῆθεν τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἐκ τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτὸν κινδύνου. Ὁ ἴλαρχος οὗτος, λαθραίως μεταβὰς εἰς τὸ ἀγγλικὸν στρατόπεδον, ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Βελιγκτῶνος, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι δῆθεν ἐν ὀνόματι τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἤρχετο νὰ κοινοποιήσῃ τὴν μεγίστην δυσαρέσκειαν τοῦ στρατοῦ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἐπομένως τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ Σούλτου, ὅστις προέθετο ν' ἀναγορευθῇ βασιλεὺς τῆς Πορτουγαλλίας, καὶ ὅτι ἤρκει νὰ πλησιάσῃ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς, ἵνα ὑποχωρήσωσιν εὐθὺς οἱ Γάλλοι. Ἔλεγε δὲ ὅτι, ἂν κατορθωθῇ ν' ἀναγορευθῇ ὁ Σοῦλτος βασιλεὺς τῆς Πορτουγαλλίας, ἅπας ὁ στρατὸς ἤθελε τὸν ἀποκηρύξει, καὶ τότε πολλὴν ὀλιγωτέραν ἀντίστασιν ἤθελον λάβει οἱ Ἄγγλοι, οὐχὶ μόνον πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Πορτουγαλλίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Γαλλίας ἐκ τῆς τυραννίας τῶν Βοναπαρτῶν, οἵτινες διὰ τὴν φιλοδοξίαν των ἤθελον νὰ θυσιάσωσι τὴν Γαλλίαν· προσέτι λεπτομερῶς περιέγραψεν εἰς τὸν Ἄγγλον στρατηγὸν τὴν κατάστασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν τῷ Ὀπόρτῳ, καὶ ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν τὰς εὐκολίας δι' ὧν ἐδύνατο νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν ταύτην.

Ὁ δοὺξ Βελιγκτὼν, ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς προδοσίας ταύτης, ἀνέζευξε καὶ ἐπορεύετο ἵνα ἐπιπέσῃ αἴφνης κατὰ τῶν ἐν Ὀπόρτῳ διαμενόντων γαλλικῶν στρατευμάτων, καὶ καταδιώξῃ αὐτὰ μόνον ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας· ἐπομένως δὲ συνενοούμενος μετὰ τῶν Ἱσπανῶν, νὰ συνδράμῃ αὐτοὺς πρὸς ἀπελευθέρωσιν καὶ τῆς Ἱσπανίας.

Ὁ ἴλαρχος λοιπὸν Ἀργεντὼν πολλάκις ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ Ὀπόρτου ἐλάμβανε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Βελιγκτῶνος· ἡ δὲ ἀπουσία αὐτοῦ ἐκ τῆς φρουρᾶς ἀπεδίδετο εἰς τὰς συνήθεις ἀσωτείας του. Ἐν μιᾷ ὅμως τῶν ἡμερῶν, κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον, ἐπανερχόμενος ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοπέδου συνηντήθη μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λεφέβρον ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐξέλθει πρὸς κατόπτευσιν τοῦ ἐχθροῦ. Γνωρίζων λοιπὸν ὁ προδότης οὗτος ὅτι κατόπιν αὐτοῦ ἤρχετο ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς, καὶ

ἔχων πολλὴν συμπάθειαν εἰς τὸν στρατηγὸν Λεφέβρον, ὡς ὑπηρετήσας ἄλλοτε ὑπ' αὐτὸν, ἵνα τὸν προφυλάξῃ ἐκ τοῦ κινδύνου, παρουσιάσθη πρὸς αὐτὸν καὶ τῷ ἀνήγγειλε τὰ πάντα, προσθέσας ὅτι ἐξ ὀνόματος πολλῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ ἔπραξε ταῦτα. Ὁ στρατηγὸς Λεφέβρος, μείνας ἐκστατικὸς, ἀκούσας τοιαῦτα παρ' ἀξιωματικοῦ τοῦ στρατοῦ, ἔσπευσε νὰ τὰ ἀναγγείλῃ πρὸς τὸν στρατάρχην Σοῦλτον, παρακαλῶν συγχρόνως αὐτὸν νὰ μὴ κακοποιήσῃ τὸν ἄθλιον τοῦτον προδότην, διότι ὤφειλεν εἰς αὐτὸν τὴν σωτηρίαν τοῦ σώματός του. Ἀλλ' ὁ στρατάρχης Σοῦλτος πάραυτα διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν αὐτοῦ, ἐκ δὲ τῶν ἀνακρίσεων ἔμαθε λεπτομερῶς τὰ περὶ τούτου διατρέχοντα.

Ἐνῷ λοιπὸν ὁ στρατάρχης Σοῦλτος μέχρι τινὸς ἐνησχολεῖτο τίνι τρόπῳ νὰ πείσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Πορτουγαλλίας ν' ἀναγωρεύσωσιν αὐτὸν βασιλέα των, μαθὼν ἤδη τὴν κατ' αὐτοῦ πορείαν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, συγκειμένου ἐκ 31 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐκτὸς τῶν πορτουγαλλικῶν στρατευμάτων καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθελοντῶν, συγκειμένων ἁπάντων ἐκ 50 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ σκεφθεὶς ὅτι μετὰ 20 χιλιάδων τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ δὲν ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς ἐχθρικὴν χώραν, ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας, ἵνα μὴ ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἐπαπειλοῦντα αὐτὸν κίνδυνον.

Ὅθεν μετὰ 40 ἡμερῶν διαμονὴν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν Ὀπόρτῳ ὁ στρατάρχης Σοῦλτος ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ ὁριστικῶς τὴν Πορτουγαλλίαν. Προπαρασκευάσας λοιπὸν τὰ πρὸς ὑποχώρησιν μέσα, ἔμελλε τὴν 12 Μαΐου ἀπὸ πρωΐας ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τοῦ Ὀπόρτου, ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα κατελήφθη παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ· διότι ὁ Βέλιγκτων, θέλων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔπεμψεν ἐκεῖ ἀφ' ἑσπέρας δύο πεζικὰ συντάγματα, τὰ ὁποῖα διελθόντα διὰ νυκτὸς τὸν ποταμὸν, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ κατέλαβον λαθραίως μέρος αὐτῆς. Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι πολλοὶ ἦλθον καὶ ἀνήγγειλον εἰς τὸν Σοῦλτον τὸ περιστατικὸν τοῦτο, οὗτος μὴ δίδων πίστιν εἰς τὰς εἰδήσεις ταύτας, ἀνεπαύετο μέχρι τῆς πρωΐας, ὅτε πλέον μὴ δυνηθέντες οἱ Ἄγγλοι νὰ μένωσι κεκρυμμένοι,

ἐφανερώθησαν, ὄντες ὠχυρωμένοι εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς πόλεως. Τότε ὁ Σοῦλτος διέταξε τὸν στρατὸν νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως, μέρος δ' ἐξ αὐτοῦ νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς Ἄγγλους, ἵνα μὴ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν νώτων αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ὀχυρωθέντες δὲν ἐγκατέλειπον τοσοῦτον εὐκόλως τὰς θέσεις των, ἀπεναντίου μάλιστα μετ' ὀλίγον ἔφθασαν καὶ ἕτερα ἀγγλικὰ στρατεύματα, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἡ πόλις κατελήφθη παρὰ τῶν Ἄγγλων. Ὁ στρατάρχης Σοῦλτος, παρατηρῶν ὅτι τοῦ λοιποῦ πᾶσα ἀντίστασις ἀπέβαινεν εἰς μάτην, διέταξε τὴν παντελῆ ἐκκένωσιν τῆς πόλεως, ἐγκαταλείψας ὅλους τοὺς πληγωμένους καὶ ἀσθενεῖς του εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Ἄγγλων. Ὁ δὲ Βέλιγκτων οὐχὶ μόνον περιεποιήθη τοὺς διαμένοντας Γάλλους φιλανθρώπως, ἀλλ' ἐζήτησε παρὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους χειρουργοὺς καὶ ἰατροὺς ὅπως θεραπεύσωσιν αὐτούς, ἐπομένως δ' ἐλευθέρως ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια οὗτοι.

Ὁ δὲ στρατάρχης Σοῦλτος ἤρχισε τακτικῶς τὴν ὑποχώρησίν του, οὐδόλως παρενοχλούμενος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες περιωρίσθησαν νὰ καταλάβωσι μόνον τὸ Ὀπόρτον ἄνευ περαιτέρω καταδιώξεως τῶν ἐχθρῶν των. Ἀλλ' ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ διηγέρθη μεγάλη διένεξις, διότι ἅπαντες ἠσθάνθησαν προσβεβλημένην τὴν τιμήν των, προκαταληφθέντες τοιουτοτρόπως ἕνεκα τῆς ῥαθυμίας των· ἐντεῦθεν οἱ μὲν κατηγόρουν τοὺς ἑτέρους, ἅπαντες δὲ ὁμοθυμαδὸν κατηγόρουν τὸν στρατάρχην Σοῦλτον, ὡς μὴ μεριμνῶντα εἰμὴ περὶ τῆς κενοδοξίας του, καὶ ἀφήσαντα τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν νὰ καταληφθῇ τοσοῦτον ἀνάνδρως· ἐπὶ τέλους δὲ ἡ ὀργὴ πάντων ἐπέπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἰλάρχου Ἀργεντῶνος, τὸν ὁποῖον ἀπεφάσισαν νὰ δικάσωσι καὶ νὰ καταδικάσωσιν εἰς θάνατον, ὡς προδότην, ἵνα δικαιωθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Ναπολέοντος, ὅτι ἕνεκα δῆθεν τῆς προδοσίας αὐτοῦ προκατελήφθη ὁ γαλλικὸς στρατός. Ἀλλ' εἰς μάτην ἀνεζήτησαν αὐτόν· διότι οὗτος, ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ στρατοῦ, ἠτομόλησεν εἰς τοὺς Ἄγγλους.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ στρατάρχης Σοῦλτος ὑπεχώρει, αἴφνης ἔμαθεν ὅτι ὁ στρατηγὸς Λοϊσὼν, ὅστις ἦτο διωρισμένος νὰ διατηρῇ τὴν ὁδὸν τῆς Βραγάνς, ἐγκατέλειψε τὴν πόλιν Ἀμαραντθίαν, φοβούμε-

νος μήπως περικυκλωθῇ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ εἴδησις αὕτη τοσούτω κατετάραξε τὸν Σοὺλτον, ὥστε εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν τί νὰ πράξῃ, διότι ἡ παραμικρὰ βραδύτης ἢ δισταγμὸς ἤθελε θέσει εἰς κίνδυνον ὅλον τὸν στρατὸν νὰ παραδοθῇ· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν καὶ νὰ διαβῇ διὰ δυσβάτων μερῶν, ἐξ ὧν δὲν ἐδύναντο νὰ διαβῶσιν εἰμὴ μόνον πεζοί.

Διέταξε λοιπὸν ὥστε ὅλον τὸ πυροβολικὸν καὶ ἡ ἀποσκευὴ τοῦ στρατοῦ, οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ ταμείου τοῦ στρατοῦ ἐξαιρουμένου, νὰ πυροληθῶσιν, οἱ δὲ ἱππεῖς ν' ἀφιππεύσωσιν. Οὕτω δὲ διέβη τῇ 13 Μαΐου ἅπας ὁ στρατὸς ἐκ τῆς δειράδος καλουμένης τῆς Ἁγίας Καθολίνης, τὴν δὲ ἑσπέραν συνηντήθη μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λοῖσῶνα σώματος, ὅστις, ὡς ἐρρέθη, πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν πόλιν Ἀμαρανθίαν.

Ἐνταῦθα ἐπληροφορήθη ὁ στρατάρχης Σοῦλτος ὅτι οἱ χωρικοί, θέλοντες νὰ θέσωσι προσκόμματα εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, διὰ νὰ προληφθῇ παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ, παρακολουθοῦντος αὐτὸν 24 ὥρας μακρὰν, κατέστρεψαν τὴν γέφυραν τοῦ παρακειμένου ποταμοῦ καὶ ἐφύλαττον τὴν διάβασιν αὐτοῦ καλῶς. Ἀλλ' ὁ Σοῦλτος ἔπεμψε διὰ νυκτὸς ἱκανόν τινα ταγματάρχην τοῦ πεζικοῦ μετὰ δύο λόχων, ὅστις, φθάσας ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐκεῖ καὶ εὑρὼν τοὺς χωρικοὺς κοιμωμένους, κατέσφαξε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐπομένως ἐγκατέστησε τὴν γέφυραν, δι' ἧς τὴν ἐπομένην ἡμέραν διῆλθεν ὁ στρατός. Ἀκολουθῶν λοιπὸν τὴν πορείαν του ὁ Σοῦλτος διὰ διαφόρων στενωπῶν, ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν Ὀρένσην· ὁ δὲ στρατὸς αὐτοῦ ἦτον εἰς ἄκρον κεκοπιακὼς καὶ ἀπηλπισμένος, ὡς παρακολουθούμενος μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν Πορτουγάλλων, οἵτινες συλλαμβάνοντες τοὺς καθυστεροῦντας, ἔσφαζον αὐτοὺς ἀνηλεῶς. Ἀλλ' ἡ ἀθυμία αὕτη αἴφνης μετεβάλλετο εἰς εὐθυμίαν καὶ γέλωτα, ἀνακαλούντων πάντων εἰς τὴν μνήμην των τὴν ὑποτιθεμένην βασιλείαν τοῦ στρατάρχου Σούλτου ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπροξένουν οὐχὶ μόνον τὴν κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ δυσαρέσκειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν περιφρόνησιν, αἰτιωμένων ἅπάντων αὐτὸν ὡς αὐτουργὸν τῆς δυστυχίας ταύτης ἕνεκα τῆς κενοδοξίας του. Ὁ δὲ στρατάρχης Σοῦλτος, ἅμα φθάσας εἰς τὴν πό-

λιν ταύτην, πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ παρακειμένη πόλις Λοῦγον, ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ στρατάρχου Νέϋ, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, τὴν κατέλαβεν, ἐκδιώξας αὐτούς. Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ στρατάρχης οὗτος ἐπανῆλθε μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου ἀμφότεροι οἱ στρατοὶ, συγκείμενοι, τοῦ μὲν Σούλτου ἐκ 17, τοῦ δὲ Νέϋ ἐκ 12 χιλιάδων ἀνδρῶν, συνηντήθησαν, ἕκαστος δὲ διηγεῖτο τὰ τῆς ἐκστρατείας του. Ἀλλ' οἱ μὲν στρατιῶται τοῦ Σούλτου ἦσαν πλούσιοι, ὡς διαρπάσαντες πολλὰ ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ, ἰδίως δὲ ὡς διαμοιρασθέντες τὸ ταμεῖον καὶ ἅπασαν τὴν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ στρατιῶται τοῦ Νέϋ ἦσαν πτωχότατοι. Ὡς ἐκ τούτων ὅλων ὑπῆρχε μεγίστη διχόνοια μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων τούτων, τὸ δὲ χείριστον πάντων ὅτι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διέκειντο εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν διότι ὁ μὲν Νέϋ κατηγόρει τὸν Σοῦλτον, ὡς θυσιάσαντα τὴν τιμὴν τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν κενοδοξίαν του, ὁ δὲ Σοῦλτος παρεπονεῖτο κατ' αὐτοῦ ὅτι δὲν συνέδραμεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ εἰσβολήν του. Εἰς τοιαύτην δὲ κατάστασιν ἔφθασαν οὗτοι, ὥστε ὁ Νέϋ ἔγραψεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ συνυπηρετῇ μετὰ τοῦ Σούλτου.

Ὁ δὲ Ἰωσὴφ, διαμένων ἐν Μαδρίτῃ, μόλις μετὰ ἕνα μῆνα ἔμαθε τὰ ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ καὶ τὰ ἐν τῇ Γαλικίᾳ διατρέχοντα· συγχρόνως δὲ μαθὼν καὶ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ναπολέοντος ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἔσσλεγκ, ἦτον εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν, σκεπτόμενος τὰ περὶ ἑαυτοῦ ἐν περιπτώσει εἰσβολῆς τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἱσπανίαν· μ'ὅλον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ φοβῆται, διότι ἐδύνατο εὐθὺς νὰ σχηματίσῃ ἰσχυρὸν στρατὸν, συγκείμενον ἐξ ἑξήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, νὰ ἐπιπέσῃ κατ' αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν ἀφανίσῃ. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι ἀπήτει αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα νὰ ἐκτελέσῃ, καὶ οὐχὶ ἀνίκανον καὶ ἀναποφάσιστον βασιλέα, ὡς τὸν Ἰωσὴφ, καὶ ἀσυμφώνους στρατηγοὺς, ὡς ὅλους τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατάρχας τοῦ Ναπολέοντος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, ὁ Ναπολέων διέμενε πέριξ τῆς Βιέννης, ὅπου κατὰ πρῶτον ἔμαθε τὴν εἰσβολὴν τοῦ στρατάρχου Σούλτου ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ, τὴν ἐκεῖσε ἄφιξιν νέου ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν ἄλλων στρα-

ταρχῶν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἱσπανίας. Καίτοι δὲ πολὺ μακρὰν τοῦ τόπου τούτου διαμένων, μ' ὅλον τοῦτο ἀπεδοκίμασε τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ δοθεισῶν διαταγῶν, καὶ προέβλεψε τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶν. Θέλων δὲ νὰ προλάβῃ πᾶν ἀπευκταῖον, ἀλλὰ μὴ γνωρίζων εἰσέτι τὴν μεταξὺ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ διχόνοιαν, ἔγραψε πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ τὰ ἑξῆς· « Πέμψον ἕνα τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ἐπι-
» τελῶν εἰς Ἱσπανίαν μετὰ διαταγῆς, ὅτι τὰ ὑπὸ τοὺς στρατάρ-
» χας Σοῦλτον, Νέϋ καὶ Μορτιέρον σώματα νὰ ἑνωθῶσι καὶ νὰ
» σχηματίσωσιν ἕνα στρατὸν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Σούλτου.
» Τὰ τρία σώματα ταῦτα νὰ ἐνεργῶσιν ὁμοθυμαδὸν, νὰ πορευ-
» θῶσι κατὰ τῶν Ἄγγλων, νὰ καταδιώξωσιν αὐτοὺς ἀνενδότως,
» νὰ καταπολεμήσωσι καὶ ῥίψωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν.
» Δίδω τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ τούτου εἰς τὸν στρατάρχην
» Σοῦλτον, ὡς τὸν ἀρχαιότερον πάντων. Τὰ τρία σώματα ταῦτα
» πρέπει νὰ σύγκηνται ἐκ 50—60 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἐὰν ἡ
» συνάθροισις αὕτη ἐνεργηθῇ εὐθὺς, οἱ Ἄγγλοι θέλουσι κατα-
» στραφῇ, τὰ τῆς Ἱσπανίας δὲ θέλουν εὐδοκιμήσει· ἀλλὰ πρέ-
» πει νὰ συναθροισθῶσι καὶ νὰ μὴ πορεύωνται ἐκ διαλειμμά-
» των. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ λαμβάνηται ὡς ἀρχὴ πανταχοῦ,
» καὶ ἰδίως εἰς τόπον, ὡς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου ἡ συγκοινωνία
» δὲν διατηρεῖται. Δὲν δύναμαι νὰ προσδιορίσω τὸν τόπον τῆς
» συναθροίσεως, διότι ἀγνοῶ τὰ ἐκεῖ διατρέξαντα. Πέμψον τὴν
» διαταγὴν ταύτην πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας καὶ πρὸς
» τοὺς διαλειφθέντας τρεῖς στρατάρχας διὰ τεσσάρων διαφό-
» ρων ὁδῶν. »

Ἡ διαταγὴ αὕτη, φθάσασα κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου μηνὸς εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐθορύβησε πάντας, οὐχὶ διότι ἀπεδοκιμάσθη, ὡς μὴ ἐκτελεστέα, ἀλλὰ διότι ὅλοι ἔβλεπον τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν στραταρχῶν τούτων, ἰδίως δὲ τοῦ στρατάρχου Νέϋ ὑπὸ τὸν Σοῦλτον. Ὅθεν, ἐὰν ὁ Ναπολέων ἦτο παρὼν, ἀναμφιβόλως ἤθελε συμβιβάσει ταῦτα πάντα· ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωσὴφ, μὴ τολμῶν νὰ παραβῇ τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, δὲν διέταξε τί περὶ τούτου. Ἐν τούτοις ὁ στρατηγὸς Βέλιγκτων, παρακολουθῶν τὸν Σοῦλτον, ἔφθασε μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ἱσπα-

νίας, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἱσπανικὴν χώραν, διότι αἱ ὁδηγίαι αὐτοῦ τῷ ἀπηγόρευον τὸ τοιοῦτον ἕνεκα τῆς πρὸ ὀλίγου συμβάσης ἐκεῖ καταστροφῆς τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ στρατηγοὶ τῶν ἱσπανικῶν στρατευμάτων παρεκάλουν αὐτὸν νὰ καταδιώξῃ τὸν γαλλικὸν στρατόν· οὗτος, εἰ καὶ ἐναντίον τῶν ὁδηγιῶν του, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν μετὰ 26 χιλιάδων στρατοῦ, ἡνώθη μετὰ τῶν ἱσπανικῶν στρατευμάτων, συγκειμένων ἐκ 36 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ ἐστρατοπέδευσε, τῇ 22 Ἰουλίου, εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως Ταλαβέρας, οὐ μακρὰν τῆς ὁποίας διαμένων ὁ στρατηγὸς Βίκτωρ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος, ἅμα μαθὼν τὴν προσέγγισιν τοῦ στρατοῦ τούτου ἀπεσύρθη.

Ὁ δὲ Ἰωσὴφ μαθὼν τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ προβλέπων ὅτι ὁ στρατάρχης Σοῦλτος ὡς ἐκ τῆς διαιρέσεως τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ πολεμήσῃ τὸν ἀγγλοϊσπανικὸν στρατόν, ἐξεστράτευσεν ἀπὸ τῆς Μαδρίτης, παραλαβὼν ἐκεῖθεν πλείστας ὅσας δυνάμεις ἐδυνήθη· ἑνωθεὶς δὲ μετὰ τοῦ στρατάρχου Βίκτωρος καὶ στρατηγοῦ Σεβαστιάνου, ἐσχημάτησε στρατὸν, συγκείμενον ἐκ 45 χιλιάδων ἀνδρῶν, τῇ δὲ 27 Ἰουλίου ἔφθασε παρὰ τὴν πόλιν Ταλαβέραν, ἀπέναντι τῆς ὁποίας εἷς τινα ὀροπέδια ἦτον ὠχυρωμένος ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς, χωριζόμενος διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἀλβέρχου.

Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, ὅστις εἶχε μεγίστην ὑπόληψιν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας, μὴ γνωρίζων εἰσέτι τί ἐστιν ἀγγλικὸς στρατὸς, ἐπεχείρησεν εὐθὺς νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν καὶ νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἄγγλους. Διαιρέσας λοιπὸν τὸν στρατόν του εἰς τρεῖς φάλαγγας πυκνὰς, ἐπέπεσε κατὰ τῶν ἀγγλικῶν ὀχυρωμάτων περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, καὶ ἐν πρώτοις ἐκυρίευσεν αὐτά· ἀλλὰ προχωρῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγγλοϊσπανικοῦ στρατοπέδου, ὅπου ὑπῆρχε τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰ μεγάλα χαρακώματα τῶν Ἄγγλων, ἀπεκρούσθη παρὰ τούτων μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐὰν ὅμως ὁ βασιλεὺς Ἰωσὴφ, ἐγκαίρως ἔστελλε πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ἱκανὴν ἐπικουρίαν, ἴσως τὴν ἑσπέραν ἐκείνην διέλυε τὸν ἀγγλοϊσπανικὸν στρατόν. Ἀλλ' ὁ Ἰωσὴφ μακρόθεν παρετήρει τὰ πάντα χωρὶς νὰ κινηθῇ παν-

τελῶς. Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ λοιπὸν, ἀποσυρθεὶς τῶν ἀγγλικῶν θέσεων, κατηυλίσθη ἀπέναντι αὐτῶν.

Τῇ ἐπαύριον, 28 Ἰουλίου, ὁ στρατάρχης Βίκτωρ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς μάχης, διέταξε τὴν κατὰ τοῦ κέντρου τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ προσβολήν. Ὁ δὲ Βέλιγκτων, παρατηρῶν ὅτι τὰ κινήματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἀπέβλεπον πρὸς τὸ κέντρον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἔλαβεν αὐτοπροσώπως τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαπειλουμένης θέσεως ταύτης, τοποθετήσας συντάγματά τινα τοῦ πεζικοῦ εἰς ἁρμοδίας θέσεις, ὅπως ἀντικρούσωσι τὸν γαλλικὸν στρατὸν, πορευόμενον κατὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς λοιπὸν δύο γαλλικαὶ μεραρχίαι πεζικοῦ καὶ μία ἱππικοῦ προσέβαλον ἀθρόως τὰ ἀγγλικὰ χαρακώματα καὶ προεχώρησαν ἀκολούθως μέχρι τοῦ κέντρου τοῦ στρατοῦ, ὅπου ὑπῆρχε μέγα ἰσχυρὸν ὀχύρωμα ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ πολυαρίθμου πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ· ἀλλὰ πρὶν ἢ πλησιάσωσιν οἱ Γάλλοι εἰς τὸ μέγα τοῦτο χαράκωμα, προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν συνταγμάτων τοσούτῳ ἰσχυρῶς ἐκ τῶν πλευρῶν, ὥστε ἐν τῷ ἅμα ἔπεσον ἐκ μιᾶς μόνης μεραρχίας πεζικοῦ 1500 ἄνδρες. Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ εἰς μάτην διὰ τοῦ παραδείγματός του ἠθέλησε νὰ ἐνθαρρύνῃ τὰ ὑπὸ αὐτὸν σώματα πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς προσβολῆς. Ἐννοήσας δὲ εὐθὺς ὅτι πᾶσα περαιτέρω ἐπιμονὴ αὐτοῦ τοῦ νὰ κυριεύσῃ τὰ ἀγγλικὰ χαρακώματα ἦτο ματαία, διέταξε τὴν ὀπισθοδρόμησιν τοῦ στρατοῦ του, εἰς τὰς προτέρας του θέσεις, ἐπ' ἐλπίδι ν' ἀναλάβῃ τὴν μάχην, συνεννοούμενος μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ καὶ βοηθούμενος καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν στρατευμάτων τῶν μὴ συμμετασχόντων εἰς τὴν πρὸ ὀλίγου γενομένην συμπλοκήν. Ὅθεν ἔδραμεν εἰς τὸν Ἰωσὴφ, ὅστις ἐδείκνυεν ὅτι εἶχε τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ, καὶ τῷ ἀνήγγειλε τὴν πρόθεσίν του· ἀλλ' οὗτος μὴ δυνάμενος ν' ἀποφασίσῃ εἰς τοιαύτην σπουδαίαν περίστασιν, προσεκάλεσε εἰς συμβούλιον τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατάρχας, οἵτινες ἀπεφάνθησαν, κατὰ τὴν γνώμην μάλιστα τοῦ στρατάρχου Ἰορδάνου, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἄγγλοι ἐνόησαν ἤδη τὴν πρόθεσιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, πρέπει ν' ἀλλάξωσιν αὐτὴν, καὶ ὅτι ἀντὶ νὰ

προσβάλωσι τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, μάλιστα δὲ νὰ περιμένωσι καὶ τὴν ἐκεῖσε ἄφιξιν τοῦ στρατάρχου Σούλτου, ὅστις συγχρόνως νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν νώτων τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ ὅμως ἐπέμενεν ὅτι, χωρὶς νὰ δώσωσι καιρὸν εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ σκεφθῇ, πρέπει εὐθὺς νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν προσβολήν. Ἡ γνώμη αὕτη ἦτον ὀρθή, ἂν ἄλλος τις ἢ ὁ Ἰωσὴφ ἐδιοίκει τὸν γαλλικὸν στρατόν· ἀλλ' οὗτος, ὢν ἄπειρος τοῦ πολέμου καὶ ἀναποφάσιστος, δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τοιαύτην τολμηρὰν πρόθεσιν.

Προπαρασκευασθέντες οἱ Γάλλοι νὰ ἐκτελέσωσι τὰ παρὰ τοῦ συμβουλίου αὐτῶν ἀποφασισθέντα, ἔμαθον αἴφνης ὅτι ὁ Σοῦλτος δὲν ἐδύνατο νὰ προφθάσῃ πρὸς ἐπικουρίαν εἰμὴ μετὰ ἓξ ἡμέρας, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ὑποπτευθεὶς περὶ τῆς προθέσεως ταύτης ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ τὰ περὶ τούτου προφυλακτικὰ μέτρα, καὶ ὅτι διάφορα ἱσπανικὰ σώματα εἶχον ἀναφανῆ ἐπὶ τῶν νώτων αὐτῶν, ὥστε πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν προθέσεών των ἔπρεπε νὰ περιμένωσιν ἓξ ἡμέρας εἰσέτι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ γαλλικὸς στρατὸς δὲν ἐδύνατο νὰ μένῃ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τὴν θέσιν ταύτην, καὶ ἐπειδὴ ὁ στρατάρχης Βίκτωρ ἐπέμενεν ὅτι, ἂν ὁμοθυμαδὸν ὅλα τὰ ἐκεῖ γαλλικὰ στρατεύματα προσβάλωσιν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν, οὗτος δὲν ἤθελε δυνηθῇ ν' ἀνθέξῃ, ἔπρεπε ν' ἀποφασισθῇ τάχιστα περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀλλ' ὁ Ἰωσὴφ, διστάζων τί νὰ ἀποφασίσῃ, δηλαδὴ νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ περιμένῃ τὸν Σοῦλτον ἢ νὰ προσβάλῃ τὸν ἐχθρὸν, ἀπεφάσισε κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τοῦ στρατάρχου Βίκτωρος, τὸ τελευταῖον καὶ ἐξέδωκε τὰς περὶ τούτου διαταγάς.

Ἦτο δὲ δευτέρα ὥρα μετὰ μεσημβρίαν, ὅτε αἱ περὶ προσβολῶν διαταγαὶ ἐδόθησαν εἰς ὅλον τὸν γαλλικὸν στρατὸν, αἵτινες καὶ ἐξετελέσθησαν παραχρῆμα. Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, διαιρέσας ὅλον τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν εἰς τρεῖς πυκνὰς φάλαγγας, ἐφώρμησε κατὰ τοῦ ἀγγλοϊσπανικοῦ στρατοῦ· ἀλλ' ἐνῷ ἡ πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ἐχθροῦ προσβολὴ τῶν Γάλλων προώδευε, μάλιστα δὲ τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν ἐπροξένει θραῦσιν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν, τὸ δὲ ἱππικὸν κατέστρεφεν ἐξ ὁλοκλήρου ἓν ὡραῖον ἀγγλικὸν σύνταγμα πεζικοῦ· ὁ στρατηγὸς Λεβάλος, ὢν

διατεταγμένος μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν μεραρχίας, συγκειμένης ἐκ γερμανικῶν στρατευμάτων, νὰ προσβάλῃ τὸν ἐχθρὸν ἀριστερόθεν, ἀπομακρυνθεὶς τῆς εἰς αὐτὸν προσδιωρισμένης θέσεως, ὑπέπεσεν ἀνεπαισθήτως εἰς τὰς παρὰ τῶν Ἱσπανῶν καὶ Πορτουγάλλων κατεχομένας ὀχυρὰς θέσεις, καὶ ἀπεκρούσθη τοσούτῳ ἰσχυρῶς ὑπ' αὐτῶν, ὥστε ὑπεχώρησε· προσβληθεὶς δὲ ταὐτοχρόνως καὶ παρά τινος ἀγγλικοῦ σώματος, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ὑπ' αὐτὸν ὀκτὼ πυροβόλα ἐντὸς τοῦ παρακειμένου ἐλαιῶνος, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν μετὰ ταῦτα ὡς τρόπαιον εἰς τοὺς Ἄγγλους. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τὸ πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ προσβάλλον γαλλικὸν σῶμα, ἀπωλέσαν τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Λαπίσσην, πεσόντα ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς μάχης, ὠπισθοδρόμησεν. Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, πληροφορηθεὶς τοῦτο, σπεύδει πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀναλαμβάνει αὐτοπροσώπως τὴν διοίκησιν τοῦ ἀπολέσαντος τὸν στρατηγόν του σώματος, καὶ ἐπαναγάγει αὐτὸ ἐκ νέου εἰς μάχην. Ὁ δὲ Βέλιγκτων, βλέπων τὸν ἐπαπειλοῦντα αὐτὸν κίνδυνον καὶ συνάμα ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς προξενηθείσης ταραχῆς εἰς τοὺς Γάλλους, ἕνεκα τοῦ φόνου τοῦ στρατηγοῦ Λαπίσση, συναθροίσας ἰσχυρὸν σῶμα καὶ σχηματίσας αὐτὸ εἰς πυκνὰς φάλαγγας ἀντικρούει γενναίως τοὺς Γάλλους ὥστε ἂν δὲν ἔσπευδεν ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος, ἀφεύκτως ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἤθελε τεθῇ εἰς ἀταξίαν καὶ τραπῇ εἰς φυγήν. Ἀλλ' ἐὰν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην οἱ Γάλλοι ἐδιπλασίαζον τὰς δυνάμεις των καὶ ἐφώρμων ἀποφασιστικῶς κατὰ τῶν Ἄγγλων, τῶν ὁποίων αἱ δυνάμεις ἦσαν ἤδη ἐξηντλημέναι, ἀναμφιβόλως κατέστρεφον αὐτούς. Τοῦτο δ' ἔπρεπε νὰ διατάξῃ ὁ Ἰωσὴφ, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ· ἀλλ' οὗτος βλέπων τὴν παράτασιν τῆς μάχης καὶ ἀμφιβάλλων περὶ τῆς ἐκβάσεως αὐτῆς, ὧν δὲ καὶ προκατειλημμένος παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἰορδάνου, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ εἰς μάχην, διέταξε τὴν ὑποχώρησιν, ἐπὶ λόγῳ νὰ ἐπαναλάβῃ τῇ ἐπαύριον τὴν μάχην.

Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, λαβὼν ἀπροσδοκήτως τοιαύτην διαταγὴν, ἔδραμεν εὐθὺς παρὰ τῷ Ἰωσὴφ, καὶ παραστήσας τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναβολῆς ταύτης, εἶπεν αὐτῷ ὅτι οἱ ἐχθροὶ μετ' ὀλίγον θέλουσιν ἀναγκασθῆ νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἐνῷ

δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἦτον εἰς δισταγμὸν τὶ ν' ἀποφασίσῃ, διάφοροι ἀξιωματικοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν, λέγοντες ὅτι οἱ Ἱσπανοὶ κατέλαβον τὰ νῶτα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ὡς ἐκ τούτων ὅλων λοιπὸν, πτοηθεὶς οὗτος, μήπως περικυκλωθῇ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, διέταξε τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, μὴ τολμῶν ἤδη νὰ παρακούσῃ, παρήγγειλε τὸν στρατάρχην Σεβαστιάνην νὰ σημάνῃ περὶ τὸ μεσονύκτιον τὴν ὑποχώρησιν· ἀλλ' ἤλπιζεν ὅτι ἴσως καταπείσῃ τὸν Ἰωσὴφ νὰ ἐπαναλάβῃ τῇ ἐπαύριον τὴν μάχην. Ἐνῷ δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἦτον εἰς ἄγνοιαν περὶ τοῦ πρακτέου· διότι ἀφ' ἑνὸς ἐφοβεῖτο τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ναπολέοντα μήπως τὸν κατηγορήσῃ ὡς δειλὸν, ἐὰν ὑποχωρήσῃ, καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐφοβεῖτο μήπως περικυκλωθῇ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν· ὁ δὲ στρατάρχης Βίκτωρ περιέμενεν ὅτι ὁ Ἰωσὴφ ἤθελεν ἀνακαλέσῃ τὴν περὶ ὑποχωρήσεως διαταγήν του· ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης ἐξετέλεσε κατὰ τὴν προσδιωρισμένην ὥραν τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ κατὰ τὰς εἰς αὐτὸν δοθείσας ὁδηγίας, ἥτις καὶ ἐγένετο ἡσύχως· διότι οἵ τε Ἄγγλοι καὶ Ἱσπανοὶ, εὐχαριστηθέντες ὅτι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια. Τοιοῦτον λοιπὸν πέρας ἔλαβεν ἡ περίφημος αὕτη μάχη τῆς Ταλαβέρας, περὶ ἧς ἐρρέθησαν καὶ ἐγράφησαν πολλά.

Ὁ δὲ Ναπολέων, διαμένων εἰσέτι ἐν τῇ Αὐστρίᾳ πρὸς περαίωσιν τῶν περὶ τῆς εἰρήνης διαπραγματεύσεων, ἐλυπήθη σφόδρα, μαθὼν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ διατρέξαντα· διότι ἤθελε νὰ ἀναδεικνύηται πανταχοῦ νικητὴς, ὅπως ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του εἰς τοὺς ἐχθρούς του. Καί τοι δὲ μέγας ἀνὴρ ὢν, ὡς κοινὸς ἄνθρωπος, κατέκρινεν αὐστηρῶς τὰ λάθη τῶν ἄλλων, λησμονῶν τὰ ἑαυτοῦ· μ' ὅλον τοῦτο μετεμελήθη, διότι ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τῶν ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ στρατευμάτων τῶν τριῶν στραταρχῶν του Μορτιέρου, Νέϋ καὶ Σούλτου εἰς τὸν τελευταῖον, τὸν ὁποῖον καὶ κατηγόρησε, διότι εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν πρὶν ἢ καταστρέψῃ τὸν στρατηγὸν Ῥωμάναν καὶ πρὶν ἢ ἀσφαλίσῃ τὴν συγκοινωνίαν του, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ μετὰ τοσαύτης ζημίας· μάλιστα δὲ τοιαύτας ὑπονοίας ἔλαβε κατ' αὐτοῦ, ὥστε διελογίζετο νὰ τὸν παραπέμψῃ εἰς δίκην· σκεπτόμε-

νος ὅμως ὅτι ἔμελλε νὰ βλάψῃ τὴν ὑπόληψιν ἑνὸς τῶν καλλητέρων συστρατιωτῶν του, διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ὁποίου ἐδοξάσθη τοσούτῳ, κατεπράϋνε τὴν ὀργήν του· προσέτι ἦτον ἠναγκασμένος ν' ἀνεχθῇ τοῦτο, διότι ἄλλως βαθμηδὸν δυσηρέστει καὶ ἐστερεῖτο ὅλους τοὺς καλοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἀπώλλυντο εἰς τοὺς ἀλλεπαλλήλους κινδύνους τῶν μαχῶν, ἕτεροι δὲ κατηγοροῦντο ἐπὶ ἀπειθείᾳ, καὶ ἄλλοι ἕνεκα φιλοδοξίας ἀντιποιούμενοι τοὺς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ διδομένους θρόνους, προὐτίθεντο ν' ἀποσκιρτήσωσιν ἀπ' αὐτοῦ, τυχούσης εὐκαιρίας. Τούτων ἕνεκεν ὁ Ναπολέων, ἀποσιωπήσας τὰ λάθη τοῦ στρατάρχου Σούλτου, περιωρίσθη νὰ διατάξῃ τὴν ἐξέτασιν τῶν περὶ τῆς προδοσίας τοῦ ἰλάρχου Ἀργεντῶνος, μήπως ὑπῆρχον καὶ ἕτεροι συνένοχοι. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωσὴφ καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν αὐτοῦ Ἰορδάννην ἐδείχθη πολὺ αὐστηρὸς, ἐπιπλήξας αὐτοὺς ὡς κακῶς μεταχειρισθέντας τὸν στρατάρχην Σοῦλτον, καὶ συνάψαντας μάχην μετὰ 45 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐνῷ, ὡς ἔλεγον, ἐδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 110 χιλιάδας. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπικρινόμενα ἐκ τῆς Αὐστρίας, δηλαδὴ τοσούτῳ μακρόθεν, ἐφαίνοντο οὕτως, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλησίον ἄλλως εἶχον, ἕνεκα τῶν ἐπιτοπίων δυσκολιῶν. Παρήγγειλε δὲ τὸν Ἰωσὴφ ν' ἀναβάλῃ τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ μέχρις οὗ, περαιωθείσης τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας συνθήκης, ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν αὐτοπροσώπως καὶ διατάξῃ τὰ περὶ τῆς κυριότητος αὐτῆς. Μ' ὅλον ὅτι δ' ἐθεώρει τὴν ἐν Ταλαβέρᾳ μάχην ταύτην ὡς ἦτταν, μ' ὅλον τοῦτο ἐπισήμως ἐκήρυξεν αὐτὴν εἰς τὴν Αὐστρίαν ὡς νίκην, καὶ περιέγραψε λεπτομερῶς τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Ἡ δ' Αὐστρία, καί τοι γνωρίζουσα λεπτομερῶς τὰ περὶ τῆς μάχης ταύτης, ἀλλ' ἐκτεθεῖσα εἰς νέον πόλεμον πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἕνεκα τῶν πρὸς αὐτὴν ματαίων ὑποσχέσεων τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἡττηθεῖσα, ἠναγκάζετο νὰ ἐνδίδῃ εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ναπολέοντος.

Ἡ δὲ Ἀγγλία, ἀπελπισθεῖσα νὰ βλάψῃ τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐνῷ οὗτος ἐπολέμει τὴν Αὐστρίαν· διότι οὐδ' ἕνα Γάλλον στρατιώτην ἐδυνήθη νὰ ἀποσπάσῃ ἐκεῖθεν, ἐπεχειρίσθη νὰ προσβάλῃ τὰ παράλια τῶν Κάτω Χωρῶν, ἰδίως δὲ πρὸς τὸ

μέρος τῆς Ὁλλανδίας καὶ τοῦ Βελγίου, ὅπου διέμενεν ἀποκλεισμένος ὁ γαλλικὸς στόλος, συγκείμενος ἐκ δώδεκα πλοίων, εἰς τὸν λιμένα Ῥοσσεφόρ. Ἐνταῦθα ὁ ἀγγλικὸς στόλος, ἀφοῦ εἰς μάτην ἐπεχειρίσθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα τοῦτον, ἀπεπειράθη νὰ καύσῃ τὸν γαλλικὸν στόλον διὰ πυρπολικῶν πλοίων.

Τῇ 12 Ἀπριλίου λοιπὸν οἱ Ἄγγλοι, ἐπιτυχόντες οὔριον ἄνεμον, ἔρριψαν ἐν τῷ ἅμα εἰς τὸν λιμένα τριάκοντα πυρπολικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τῶν ληφθεισῶν προφυλάξεων ὑπὸ τοῦ Γάλλου ναυάρχου ἀπέτυχον ὁλοτελῶς· ἀλλὰ τοιαύτην σύγχυσιν ἐπροξένησαν εἰς τὰ γαλλικὰ πλοῖα, ὥστε τέσσαρα ἐξ αὐτῶν, θέλοντα νὰ προφυλαχθῶσιν ἐκ τῶν φλογῶν τῶν πυρπολικῶν, ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων, οἵτινες κατέστρεψαν αὐτὰ ἐν ἀκαρεῖ.

Τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον, ἐπιμένον εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Κάτω Χωρῶν, ἰδίως δὲ τῆς Ἀντβερπίας, ἔπεμψεν ἕτερον στόλον μετὰ τριάκοντα χιλιάδων στρατοῦ· τῇ δὲ 31 Ἰουλίου ὁ στρατὸς οὗτος ἀπέβη εἰς τὴν νῆσον Ἀναλσσερών, κυριεύσας καί τινα παράλια φρούρια, καὶ προπαρεσκευάζετο νὰ εἰσβάλῃ ἐντεῦθεν καὶ εἰς τὴν Ἀντβερπίαν· τὰ δ' ἐκεῖ γαλλικὰ στρατεύματα, ὄντα ἀδύνατα, ὑπεχώρησαν εἰς ὀχυρὰς θέσεις.

Ἡ περὶ ἀποβάσεως τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων εἰς τὰ παράλια τοῦ Βελγίου εἴδησις, φθάσασα τῇ 1 Αὐγούστου εἰς Παρισίους, κατετρόμαξε πάντας, σκεπτομένους περὶ τοῦ κινδύνου εἰς ὃν ἐξετίθετο ἡ Γαλλία. Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Ναπολέοντος ἡ Γαλλία ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, προεδρευομένων ὑπὸ τοῦ Καμβασαρέ· ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν τρεῖς μόνον ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσωσιν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, ὁ τῶν ναυτικῶν καὶ ὁ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τῆς ἀστυνομίας Φουσσές. Ὁ τελευταῖος οὗτος, καί τοι δεικνύων πολὺν ζῆλον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ἀλλὰ πάντοτε ἐπιθυμῶν τὰς μεταβολὰς καὶ τὰς ῥαδιουργίας, θέλων ἀφ' ἑνὸς νὰ δείξῃ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Ναπολέοντα, καὶ ἀφ ἑτέρου νὰ κολακεύσῃ ὅλους τοὺς κατὰ τοῦ Ναπολέοντος δυσηρεστημένους, ἐπροσπάθει διὰ παντοίων μέσων ν' ἀναστατώσῃ τὴν Γαλλίαν πρὸς ὑπεράσπισιν δῆθεν τῆς ἐπαπειλουμένης Ἐπικρατείας, ὥστε τοιουτοτρόπως ν' αὐξήσῃ τὴν ἐπιρροήν του εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν· καὶ

εἰ μὲν ἀποτύχωσιν οἱ Ἄγγλοι, ν' ἀποδοθῇ ἡ περὶ τούτου ἐνέργεια εἰς αὐτὸν, εἰ δ' ἐπιτύχωσι, νὰ εὑρεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ κόμματος. Τούτου ἕνεκα συνεδέθη εὐθὺς μεθ' ὅλων τῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος δυσηρεστημένων, ἰδίως δὲ μετὰ τοῦ στρατάρχου Βερναδόττου, ὅστις ἀπεπέμφθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Εἰς πρώτην δὲ συνεδρίασιν τοῦ ὑπουργείου, συμφώνως μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἦτο δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ Ναπολέοντος διὰ τὰ κατὰ θάλασσαν μέτρα αὐτοῦ, προέτεινεν εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον νὰ στρατολογηθῶσιν ἑκατὸν χιλιάδες ἐθνοφυλάκων καὶ νὰ διορισθῇ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὁ στρατάρχης Βερναδόττος. Ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, γνωρίζων τί ἐφρόνει ὁ Ναπολέων περί τε τοῦ Βερναδόττου, καθὼς καὶ περὶ σχηματισμοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς, τὴν ὁποίαν ἀείποτε ἀπεστρέφετο, δὲν ἐνέδωκεν ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἔχει πρόχειρα στρατεύματα διὰ τὴν περίστασιν ταύτην, καὶ ὅτι δὲν ἦτο τοσαύτη ἀνάγκη, ὥστε νὰ λάβωσι τοιαῦτα ἔκτακτα μέτρα· εἰς τοῦτο συγκατένευσε καὶ ὁ ἀρχικαγγελάριος Καμβασαρές. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ σταλῇ ἐκεῖσε ὁ γερουσιαστὴς καὶ στρατηγὸς Ῥάππος, ὅστις ἄλλοτε διέπρεψεν εἰς τὰς ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα ἐκστρατείας, μετὰ 30 χιλιάδων στρατοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ στρατὸς οὗτος ἦτο διεσκορπισμένος, ἔμελλε νὰ βραδύνῃ τοὐλάχιστον τριάκοντα ἡμέρας, μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὴν Ἀντβερπίαν· οἱ δὲ Ἄγγλοι τοσούτῳ ἐσπευσμένως ἐνήργουν, ὥστε μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας ἔμελλον, κατὰ τοὺς πιθανοὺς ὑπολογισμοὺς, νὰ πολιορκήσωσι τὴν Ἀντβερπίαν. Ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν ἐν τούτοις ἔπεμψεν ἐκεῖ ἕνα τῶν ἱκανοτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ μηχανικοῦ, ὅπως διαμένων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας, διευθύνῃ τὰ ἔργα τῆς ὀχυρώσεως τῶν φρουρίων.

Ὁ Φουσσὲς, ἀποτυχὼν τῶν προθέσεών του ὡς πρὸς τὸν Βερναδόττον, ἐξαπέστειλεν ἐγκυκλίους πρὸς ἁπάσας τὰς ἐπαρχίας, προσκαλῶν ὅλους τοὺς πολίτας εἰς τὰ ὅπλα, ἰδίως δὲ τοὺς τῶν ἀρκτικῶν ἐπαρχιῶν, γράφων πρὸς τοὺς νομάρχας νὰ ἐξοπλίσωσιν αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς σχηματίσωσιν εἰς σώματα διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν Γαλλίαν· τέλος πάντων παρέστησεν εἰς τὸν

λαὸν ὅτι ἡ πόλις τῶν Παρισίων εὑρίσκετο εἰς κίνδυνον, καὶ ὅτι ἅπαντες ἔπρεπε νὰ κινηθῶσιν· οὕτω λοιπὸν διετάραξεν ἄνευ ἀνάγκης τὰ πνεύματα ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Γαλλίας.

Ἐν τούτοις ἔν τε τῇ Ὁλλανδίᾳ καὶ τῷ Βελγίῳ ὁ λαὸς ἄλλως πῶς ἐφρόνει. Οἱ Ὁλλανδοὶ καὶ οἱ Βέλγοι, καί τοι ἀνέκαθεν φίλοι τῶν Γάλλων, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς θαλάσσης, στερηθέντες τοῦ ἐμπορίου των, ἦσαν τοσούτῳ δυσηρεστημένοι, ὥστε ἐθεώρουν τοὺς Ἄγγλους ἐρχομένους εἰς τὴν Ἐπικράτειάν των ὡς σωτῆρας των. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν Λουδοβῖκος, χάριν οἰκονομίας, μόλις εἶχε πέντε χιλιάδας στρατοῦ· ὅτε δ' ἔμαθε τὴν ἄφιξιν τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν ἐπικράτειάν του, συνενοηθεὶς μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας, ἀπῆλθεν εἰς Ἀνβερπίαν μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ ἐκ Γαλλίας σταλέντος ἀξιωματικοῦ τοῦ μηχανικοῦ, ὠχύρωσε τὸ φρούριον Διβάρα καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ φρούρια, ὀργανίσας τὰς φρουρὰς αὐτῶν, συγκειμένας ἐκ δέκα περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν.

Ὁ δὲ Ναπολέων, μαθὼν δι' ἐκτάκτου πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένου ταχυδρόμου τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἄγγλων εἰς τὸ Βέλγιον, δὲν ἐταράχθη παντελῶς· διότι, ἐγκαταλείψας εἰς ἅπασαν τὴν Γαλλίαν ὡς φρουρὰν μίαν μόνην μεραρχίαν πεζικοῦ καὶ λόχους τινὰς τοῦ πυροβολικοῦ, ἐνόμιζεν ὅτι ἡ μικρὰ αὕτη στρατιωτικὴ δύναμις ἤρκει χρείας τυχούσης, νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ γαλλικὰ μεθόρια, ἀλλ' ὠργίσθη κατὰ τοῦ ὑπουργείου του, διότι δὲν προσεκάλεσεν εὐθὺς τὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα καὶ δὲν διώρισε τὸν Βερναδόττον ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ· καθότι, καί τοι μισῶν αὐτὸν, ἔκρινεν ὅμως ἀναγκαῖον τὸν διορισμὸν τοιούτου ἀνδρὸς εἰς τοιαύτην περίπτωσιν. Διὰ τῶν μέτρων δὲ τούτων ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς Αὐστριακοὺς ὅτι ὅλος ὁ λαὸς τῆς Γαλλίας, ὧν ὑπὲρ αὐτοῦ, δὲν ἀνείχετο νὰ πατήσωσι τὸ ἔδαφος τῆς Γαλλίας οἱ ξένοι. Πρὸς δὲ ἐξεφράσθη κατὰ τοῦ ὑπουργείου του, μαθὼν ὅτι ἡ ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀνετέθη εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λουδοβῖκον, βασιλέα τῆς Ὁλλανδίας. Ἔγραφε δ' εἰς τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ· «Ἀναθέσατε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης εἰς τὸν ἀδελφόν μου Λουδοβῖκον, ἴσως διότι οὗτος φέρει τὸν τίτλον τοῦ Κοντοσταύλου·

ἀλλὰ μήπως καὶ ὁ Μυράτος δὲν φέρει τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου ναυάρχου; τί λοιπὸν ἠθέλετε εἰπεῖ ἂν διώριζον αὐτὸν ἀρχηγὸν μιᾶς ναυτικῆς μοίρας; »

Μετὰ δὲ τὰς πικρὰς καὶ σκωπτικὰς συνάμα παρατηρήσεις πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ, διέταξε τὴν πρόσκλησιν καὶ συνάθροισιν τῆν ἐθνοφυλακῆς, καὶ διορίσας τὸν στρατάρχην Βερναδόττον νὰ λάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς κατὰ τῶν Ἄγγλων ἐκστρατείας, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὰς ἑξῆς ὁδηγίας· « Μὴ συνάπτηται μάχην » πρὸς τοὺς Ἄγγλους, καθότι πᾶς ἄνθρωπος δὲν εἶναι καὶ στρα» τιώτης. Οἱ ἐθνοφύλακές σας, οἱ ὀλίγιστοι νεοσύλλεκτοί σας » ἀπερχόμενοι φύρδην μίγδην εἰς Ἀντβερπίαν, σχεδὸν ἄνευ ἀ» ξιωματικῶν, καὶ μετὰ πυροβολικοῦ μόλις σχηματισθέντος, » δὲν δύνανται νὰ ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς τὰ ἀγγλικὰ στρα» τεύματα τὰ πολεμήσαντα κατὰ τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορι» κῆς φρουρᾶς. Τούτου γενομένου, θέλουσι νικηθῆ οἱ Γάλλοι » καὶ θέλουσι γένει λεία τῶν Ἄγγλων, οἵτινες, ἀποτυχόντες » ἐκ τοῦ στόλου ἡμῶν, θέλουσι νικήσει τὸν στρατόν μας, καὶ » καταλάβει τὴν Ἀντβερπίαν. Δὲν πρέπει νὰ ἀντιτάξητε εἰς » τοὺς Ἄγγλους εἰμὴ τὸν πυρετὸν, ὅστις θέλει καταφάγει ἅ» παντας αὐτοὺς, θέσατε τοὺς στρατιώτας σας ὄπισθεν τῶν » χαρακωμάτων καὶ τῶν πλημμυρῶν, ἵνα ὀργανίσητε καὶ ἐξα» σκήσητε αὐτοὺς ἐκεῖ. Ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς ἐλπίζω ὅτι οἱ Ἄγ» γλοι θέλουσιν ἀναχωρήσει κατασυγχυσμένοι καὶ ἠφανισμένοι » ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ· ἐγὼ δὲ θέλω κερδίσει 80 χιλιάδας στρατοῦ, » τὸν ὁποῖον ἤθελον σᾶς πέμψει ἐκεῖ, καὶ ὅστις ἤδη θέλει μὲ » χρησιμεύσει τὰ μέγιστα εἰς τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον, » ἂν οὗτος ἐξακολουθήσῃ. »

Ταῦτα γράφων ὁ Ναπολέων πρὸς τὸ ἐν Γαλλίᾳ ὑπουργεῖόν του, ἔδωκεν αὐτῷ καὶ ὅσας ἄλλας ὁδηγίας ἐνόμιζεν ἁρμοδίας εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην· προσέτι παρήγγειλε νὰ διαιρεθῆ ὁ ἐν Βελγίῳ στρατὸς εἰς δύο μέρη, καὶ εἰς μὲν τὸν στρατὸν τῆς γραμμῆς, συγκείμενον ἐξ 25 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν μεμιγμένων Γάλλων τε καὶ Ὁλλανδῶν, διώρισε τὸν στρατάρχην Βερναδόττον, εἰς δὲ τὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς, τὸν στρατάρχην Βεσσιέρον, ὅστις διέμενε τότε εἰς τὴν Γαλλίαν πρὸς ἴασιν τῆς ἐν Βαγράμῃ ἐπενεχθείσης πληγῆς του.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ Ἄγγλοι ἤρχισαν τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου Φλεσίγγης, κειμένου παρά τινι εὐρυχώρω λιμένι τῆς ὁλλανδικῆς νήσου Οὐαλαχρίας, ἥτις ὑπερασπίζετο ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Μοννέτου· μετὰ 18 δὲ ἡμερῶν στενὴν πολιορκίαν ἐκυρίευσαν αὐτὴν διὰ συνθήκης, τῇ 16 Αὐγούστου 1809. Ἀλλ' ἡ διαμονὴ τῶν Ἄγγλων ἐν τῇ νοσώδει νήσῳ ταύτῃ, ὡς καὶ ἡ πολιορκία τοῦ φρουρίου Φλεσίγγης, ἠλάττωσαν τὸν στρατὸν αὐτῶν κατὰ τὸ ἓν τρίτον, ὥστε ἐνῷ ὁ στρατὸς οὗτος συνέκειτο ἐκ 45 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν, μόλις ἔμειναν μάχιμοι 25 χιλιάδες ὡς ἐκ τῶν ἀσθενειῶν καὶ κακοπαθειῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Ἀντβερπίας. Σκεφθέντες ὅμως ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκτεθῶσιν ἀπέναντι ἰσχυροῦ καὶ καλῶς πεφρουρημένου φρουρίου, τοῦ ὁποίου ὅλα τὰ πέριξ ἦσαν πλημμυρισμένα ἐξ ὕδατος, συνῆλθον εἰς πολεμικὸν συμβούλιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἵνα μὴ ἐκτεθῶσιν εἰς μάτην. Ἡ γνωμοδότησις αὕτη τῶν στρατηγῶν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, σταλεῖσα εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, ἐπεδοκιμάσθη ὁλοσχερῶς. Ἐγκαταλείψαντες λοιπὸν οἱ Ἄγγλοι μικρὰν φρουρὰν εἰς τὸ φρούριον Φλεσίγγην, μετεβίβασαν ὅλον τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τοιαύτην κακὴν ἔκβασιν ἔλαβεν ἡ ἀγγλικὴ αὕτη ἐκστρατεία.

Ταῦτα πάντα μαθὼν ὁ Ναπολέων ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Σεπτεμβρίου εὐχαριστήθη· ἀλλ' οὐχὶ τοσούτῳ διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐχθρῶν του, ὅσῳ διότι ἀπέδιδεν αὐτὴν μᾶλλον εἰς τὰς προθέσεις καὶ εἰς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἄγγλοι μᾶλλον ἐκ τῶν φυσικῶν καὶ τοπικῶν αἰτιῶν ἤθελον ἀπολεσθῇ ἄνευ μάχης. Ἔγραφε δὲ ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἦτον εὐτύχημα εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, διότι ἐχορήγει εἰς αὐτὸν 80 χιλιάδας στρατοῦ. Διέταξε δὲ ἵνα τὴν συστηθεῖσαν ἐθνοφυλακὴν ὀργανίσωσιν εἰς τάγματα τῆς γραμμῆς καὶ καταδιώξωσι τοὺς Ἄγγλους ἐκ τοῦ φρουρίου Φλεσίγγης, ἂν παρέτεινον οὗτοι ἐπὶ πλέον τὴν διαμονήν των· ἐπομένως νὰ μεταβῇ ὁ στρατὸς οὗτος εἰς τὴν Γερμανίαν, ἂν ἐξηκολούθει ὁ πρὸς τὴν Αὐστρίαν πόλεμος· λαβὼν δὲ ἀφορμὰς δυσαρεσκείας κατὰ τοῦ στρατάρχου Βερναδότου, ὡς καυχωμένου ὅτι οὗτος ἀπεδίωξε τοὺς Ἄγγλους ἐκεῖθεν, διέ-

ταξε τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, ὅπως πρὸς αὐτὸν μὲν ἐκφράσῃ εὐχαριστήσεις, τὴν δὲ διοίκησιν τοῦ στρατοῦ τούτου ἀναθέσῃ εἰς τὸ στρατάρχην Βεσσιέρον.

Οἱ Ἄγγλοι προσέτι οὐδ' εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἦσαν εὐτυχέστεροι· διότι καὶ ἐκεῖ μετὰ τὴν ἐν Ταλαβέρᾳ μάχην ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐκεῖ ἀγγλικοῦ στρατοῦ Βελιγατῶν, δυσαρεστηθεὶς μετὰ τῶν συμμάχων αὐτοῦ Ἱσπανῶν, ἐγκατέλειψε τὴν Ἱσπανίαν καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν· οὕτως ἐκ νέου ἅπασα ἡ Ἱσπανία ἔμενεν εἰς τὴν κυριότητα τῶν Γάλλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Περαίωσις τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας συνθήκης τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1809.—Διάζευξις μετὰ τῆς Ἰωσηφίνης.—Διαπραγμάτευσις καὶ συνομολόγησις νέου συνοικεσίου μετὰ τῆς Μαρίας Ἀντωνίνης θυγατρὸς τοῦ Φραγκίσκου αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. (1809—1810).

Ὁ Ναπολέων, ἀπαλλαγεὶς τῆς πρὸς τὴν Ὁλλανδίαν ἐκστρατείας τῶν Ἄγγλων, ἥτις ἐν πρώτοις ὠπισθοδρόμησε τὴν πρόοδον τῶν μετὰ τῆς Αὐστρίας διαπραγματεύσεων, ἐνησχολεῖτο ἤδη εἰς τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην. Ἤθελε δὲ νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς χρηματικὰς μόνον θυσίας, ἵνα ἐξασθενήσῃ αὐτὴν τοσοῦτῳ, ὥστε νὰ μὴ δύναται ν' ἀναλάβῃ αὖτη νέον πόλεμον. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἤθελε ν' ἀποκτήσῃ καὶ τὴν φιλίαν αὐτῆς. Μὴ ἐμπιστευόμενος δ' εἰς τὸν βασιλεύοντα αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον, ὅστις, ὑποσχεθεὶς νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην, ἠπάτησεν αὐτὸν, ἤθελε νὰ ἐκθρονίσῃ τοῦτον καὶ νὰ θέσῃ ἐπὶ τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου τὸν δοῦκα τοῦ Βιρκεβούργου, ἀδελφὸν τοῦ Φραγκίσκου, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει φίλον τῆς γαλλικῆς συμμαχίας, ἢ νὰ διανείμῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς τρία δουκάτα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τελευταία αὕτη πρᾶξις ἤθελεν ἀνανεώσει τὸν πόλεμον, εἰ καὶ ὁ Ναπολέων ἦτο βεβαιότατος περὶ τῆς ἐπιτυχίας του· διότι μετὰ τὴν ἐν Ἐσσλέγκ μάχην ηὔξησε καὶ ὠργάνισε τὸν στρατόν του ὡς οὐδέποτε, ἀπέφυγε τὸ τοιοῦτον, ἵνα μὴ ἐρεθίσῃ ὅλην τὴν Εὐρώπην κατ' αὐτοῦ,

καὶ ἰδίως τὰ λοιπὰ γερμανικὰ Κράτη· τούτου ἕνεκα ἐπεθύμει μᾶλλον τὸ πρῶτον, τουτέστι τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ ὑπάρχοντος αὐτοκράτορος· τοσαύτην δὲ ἐπιθυμίαν εἶχε περὶ τούτου, ὥστε εὐχαριστεῖτο ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Αὐστρίας ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπαιτήσεως περὶ τοῦ γενομένου πολέμου· ἀλλὰ θεωρῶν ἀνάρμοστον νὰ προτείνῃ αὐτὸς τὸ τοιοῦτον, περιέμενε τὴν ἁρμοδίαν περίστασιν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του, θέλων νὰ προέλθῃ αὐτὸ ἐξ αὐτῆς τῆς Αὐστρίας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἤρχισαν ἐκ νέου αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· διότι ἡ μὲν Αὐστρία ἔβλεπε τὸ Κράτος της καταστρεφόμενον, καθόσον διέμενεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐν αὐτῷ, ἰδίως δ' ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῆς Βιέννῃ· ὁ δὲ Ναπολέων ἤθελεν, ὡς ἐρρέθη, νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν· τούτων ἕνεκα, ὁ μὲν Ναπολέων διώρισε τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν του Καμπαγνύ, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, τὸν ἐν Παρισίοις ποτὲ πρέσβυν του Μετερνῖχον, ἵνα διαπραγματευθῶσιν οὗτοι ἐκ νέου τὰ περὶ τῆς συνθήκης.

Ἐπὶ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς διαπραγματεύσεως, ὡς συμβαίνει πάντοτε, ἐφαίνετο ὅτι οὐδέποτε ἤθελον συμβιβασθῆ· διότι ὁ μὲν ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας εἶχε τοσαύτας ἀξιώσεις, ὥστε ἐζήτει μεγάλας θυσίας παρὰ τῆς Αὐστρίας οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς, διότι μετὰ τοῦ Μετερνίχου εἶχεν ἀποσταλῆ καὶ εἷς τῶν ἐπισημοτέρων στρατηγῶν τῆς Αὐστρίας, οὐδὲ εἰς ὀλίγα ἐνέδιδον, καὶ ἰδίως ὁ αὐστριακὸς στρατηγός, ὅστις ἔλεγεν ὅτι προετίμα μᾶλλον τὸν πόλεμον ἢ αὐτὴν τὴν εἰρήνην. Ἀλλ' ὁ Μετερνῖχος, φαινόμενος μᾶλλον συμβιβαστικὸς, λαβὼν τὸν λόγον, εἶπεν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Γαλλίας, ὅτι εἰς τὴν συνθήκην ταύτην ὑπάρχουσι δύο τρόποι, ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ἀπεριόριστος, γενναῖος καὶ ἀποτελεσματικὸς, συνιστάμενος εἰς τὸ ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν Αὐστρίαν ὅλαι αἱ παρὰ τῶν Γάλλων κατεχόμεναι αὐστριακαὶ χῶραι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον θέλει εὐχαριστήσει τοσοῦτο τὴν Αὐστρίαν, ὥστε εὐγνωμονοῦσα αὕτη θέλει κατασταθῆ εἰλικρινεστέρα καὶ σταθερωτέρα φίλη τῆς Γαλλίας ἡ αὐτὴ ἡ Ῥωσσία, τῆς ὁποίας δὲν εἶναι

ὑποδεεστέρα ἡ Αὐστρία, ὡς ἀπεδείχθη εἰς τὰς τελευταίας μάχας, καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον θέλει φέρει πλειότερον ἀποτέλεσμα ἢ ἡ περὶ παραχωρήσεως ἐπαρχιῶν ἀπαίτησις αὐτῆς, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Γαλλία θέλει πλουτίσει ἀχαρίστους, ἀδυνάτους καὶ ἀστάτους συμμάχους της, οἷον τὴν Βαυαρίαν, τὴν Βυρτεμβέργην καὶ τὴν Σαξωνίαν, καὶ ἵνα πλουτίσῃ τούτους, θέλει γένει νέος πόλεμος, ὅστις οὐδεμίαν ὠφέλειαν θέλει προξενήσει εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ δεύτερος τρόπος, εἶπεν ὁ Μετερνῖχος, εἶναι περιωρισμένος, ἐπισφαλὴς, δύσκολος καὶ σκληρὸς μὲν εἰς τὸν θυσιάζοντα τὰς χώρας του, ἀνωφελὴς δ' εἰς τὸν ἀπολαμβάνοντα αὐτὰς, καὶ ὁ ὁποῖος θέλει προξενήσει πλειοτέρας δυσαρεσκείας μεταξὺ τῶν διαπραγματευομένων τὴν εἰρήνην Ἐπικρατειῶν. Ἑπομένως εἶπεν ὅτι ἡ τοιαύτη εἰρήνη θέλει διατηρηθῇ ἐν ὅσῳ ὁ πόλεμος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαναληφθῇ· καὶ ἐπειδὴ ὁ τρόπος οὗτος τῆς κολοβώσεως τῶν ὁρίων εἶναι ἀληθὴς ἀγοροπωλησία, ἀνήκει εἰς τὴν Γαλλίαν ν' ἀποφανθῇ πρώτη, διότι αὐτὴ ἡ Αὐστρία δὲν δύναται νὰ κάμῃ προτάσεις περὶ τῆς ἀπογυμνώσεώς της.

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας Καμπαγνὺ, λαβὼν τὸν λόγον ἀπήντησεν εἰς τὸν Μετερνῖχον, ὅτι τὸν πρῶτον τρόπον, τὸν ὁποῖον συνιστᾷ οὗτος, ἀπεπειράθη ἡ Γαλλία μετὰ τὴν μάχην τῆς Αὐστερλίκης, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἀτελεσφόρητος· διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Ναπολέων ἦτο νικητὴς τῶν στρατῶν τῆς τε Αὐστρίας καὶ Ῥωσσίας, ὑπεδέχθη τὸν αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον εἰς τὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καλύβην του, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου τοῦ νὰ μὴ ἐπαναληφθῇ ὁ πόλεμος εἰς τὸ μέλλον, ἀποκατέστησεν ὅλην τὴν Αὐστριακὴν μοναρχίαν, ἐκτὸς μικροτάτων καὶ ἀσημάντων θυσιῶν· ἀφοῦ δὲ διετήρησε τὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποίαν ἐδύνατο νὰ καταστρέψῃ, ἔπρεπε νὰ στηρίζηται εἰς διαρκῆ εἰρήνην· μ' ὅλα ταῦτα, ἅμα ἡ Γαλλία ἦλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἱσπανίαν, ἡ Αὐστρία, λησμονήσασα ὅλας τὰς ὑποσχέσεις της, ἀνέλαβε τὸν πόλεμον· μετὰ τοιαύτην λοιπὸν ἀπόπειραν δὲν εἶναι συγχωρημένον ἤδη εἰς τὸν Ναπολέοντα νὰ ἦναι τοσούτῳ γενναῖος· ὅθεν πρέπει νῦν τὰ βάρη τοῦ πολέμου νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὸν αἴτιον τούτου.

Ὁ δὲ Μετερνῖχος ἀπήντησεν αὐτῷ, διὰ πολλῶν περιπλοκῶν,

ὅτι ταῦτα πάντα εὐκόλως δύνανται ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Ναπολέοντος· προσέθηκε δὲ ὅτι κατὰ μέγα μέρος προῆλθεν ὁ πόλεμος ἕνεκα τῆς καταστροφῆς τοῦ ἱσπανικοῦ βασιλείου, ἥτις κατετρόμαξεν ὅλους τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, καὶ ἕνεκα τοῦ στενοῦ συνδέσμου τῆς Γαλλίας μετὰ τῆς Ῥωσσίαν, ὅπερ ἐκλόνιζε τὴν ἀσφάλειαν τῶν Ἐπικρατειῶν, καὶ τέλος ὅτι ἡ Αὐστρία, θελήσασα νὰ λάβῃ γνῶσιν τοὐλάχιστον τῶν προθέσεων τῶν συμμαχησασῶν τοσούτῳ στενῶς Ἐπικρατειῶν περὶ τῆς τύχης τοῦ κόσμου, οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ἀκροάσεως παρ' αὐταῖς. Μετὰ τοσαύτας καὶ ἄλλας προφασιολογίας ἑκατέρων, ἔπρεπε νὰ τεθῶσιν οἱ περὶ τῆς συνθήκης ὅροι· ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἤθελε πρῶτος νὰ προτείνῃ αὐτούς. Οἱ δὲ Αὐστριακοὶ ἐπέμενον προσέτι ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Γαλλία ἀπαιτεῖ θυσίας παρὰ τῆς Αὐστρίας, πρώτη αὕτη ἀπαιτεῖται νὰ προτείνῃ τὸ εἶδος καὶ τὸ ποσὸν αὐτῶν. Ὁ δὲ ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας εἰ καὶ ἀπέφευγε νὰ προτείνῃ ὅ,τι διέταξεν αὐτὸν ὁ Ναπολέων, ἀναγκασθεὶς ὅμως πρὸ τῶν Αὐστριακῶν, εἶπεν ὅτι ὡς τελευταίαν πρότασιν προτείνει νὰ διατηρήσῃ ἑκάτερος ὁποίαν χώραν κατέχει, ἀλλὰ νὰ δύνανται ν' ἀνταλλάξωσι μεταξύ των αὐτήν Ὁ δὲ Μετερνῖχος ἀπήντησεν ὅτι, ἂν ἀληθῶς φρονῇ οὕτως ὁ Ναπολέων, πρέπει νὰ παρασκευασθῶσιν εἰς νέον πόλεμον, καὶ εἰς πόλεμον καταστρεπτικὸν, διότι ἡ πρότασις αὕτη ἀφορᾷ τὴν παραχώρησιν ἐννέα ἑκατομμυρίων κατοίκων, τουτέστι τοῦ τρίτου τῆς αὐστριακῆς μοναρχίας, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ παντελὴς καταστροφὴ αὐτῆς, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκεν ἐπὶ ματαίῳ διαπραγματεύονται· οὕτω διελύθησαν ἄνευ περαιτέρω ἐξηγήσεως.

Μετά τινων ἡμερῶν σιωπὴν ὁ Ναπολέων, ὑποπτευθεὶς ὅτι αἱ παρ' αὐτοῦ γινόμεναι προτάσεις ἤθελον ἐνσπείρει εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὴν ὑποψίαν ὅτι οὗτος θέλει νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴν Πολωνίαν, ὡς ἐκ τούτου δὲ νὰ δυσαρεστηθῇ μετ' αὐτῆς, διέταξε τὸν ὑπουργὸν αὐτοῦ ν' ἀναλάβῃ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις. Συνελθόντων λοιπὸν ἐκ νέου τῶν ἀντιπροσώπων τούτων, ὁ Μετερνῖχος, λαβὼν τὸν λόγον, εἶπεν « ἡμεῖς εἴμεθα ἁπλῶς μηχαναὶ καὶ οὐχὶ πληρεξούσιοι, διότι δὲν ἐκφράζομεν, εἰμὴ ὅ,τι μᾶς ὑπαγορεύουσιν οἱ κύριοί μας· ἑπομένως ἡ εἰρήνη δὲν πραγματο-

ποιεῖται, διότι ὁ Ναπολέων δὲν τὴν θέλει· οὗτος ἀπαιτεῖ ν' ἀποζημιωθῇ παρὰ τῆς Αὐστρίας ὅσας ζημίας ὑπέστη ἐκ τῆς Ἀγγλίας, ὥστε ἐπιθυμεῖ τὸν πόλεμον καὶ οὐδὲν ἄλλο.» Ὁ δὲ ὑπουργὸς τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ἐγνώριζε τὰ περὶ τούτου φρονήματα τοῦ κυρίου του, ἀπήντησεν αὐτῷ, ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν φρονεῖ ἄλλο εἰμὴ τὴν εἰρήνην, ἀρκούντως δὲ ἱκανοποιήθη ἐξ ὅσων ἔπαθον οἱ Ἄγγλοι ἐν τῇ Ὁλλανδίᾳ.

Μετὰ πολλῶν ἡμερῶν τέλος πάντων συνδιάλεξιν τῶν διπλωματικῶν πληρεξουσίων, ὁ Ναπολέων, ἐπιθυμῶν τὴν περαίωσιν τῆς συνθήκης ταύτης, διέταξε τὸν ὑπουργὸν αὐτοῦ νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν παραδοχὴν τριῶν ἑκατομμυρίων κατοίκων, ἀντὶ τῶν ὀκτὼ κατὰ τὰς πρώτας ἀπαιτήσεις του. Ἀλλ' οἱ Αὐστριακοὶ ἀντιπρόσωποι οὐδ' εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην συγκατετέθησαν, λέγοντες ὅτι σκοπὸς τοῦ Ναπολέοντος, ταῦτα προτείνοντος, εἶναι νὰ διαμελίσῃ τὴν Αὐστριακὴν μοναρχίαν. Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων συνέταξεν ἰδίαις χερσὶ διακοίνωσιν, ἀπαιτῶν οὐχὶ πλέον κατοίκους ἀλλὰ χώρας· ἐζήτει λοιπὸν τὴν παραχώρησιν εἰς τὴν Βαυαρίαν ἐπαρχιῶν τινων τῆς Ἄνω Αὐστρίας, ἐμπεριεχούσας ὀκτακοσίας χιλιάδας κατοίκων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ὁ Μετερνῖχος ἀπήντησεν ὅτι, τούτου γενομένου, ὁ Ναπολέων, φαίνεται, ἐπιθυμεῖ ὥστε ἡ πρωτεύουσα τῆς Αὐστρίας νὰ μετατεθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς αὐτοκρατορίας, διότι οἱ Βαυαροὶ θέλουσιν ἔλθει εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Βιέννης, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα ἡ Αὐστρία δύναται νὰ ἐνδώσῃ εἰς παραχωρήσεις πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἰταλίας. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἀνυπόμονος ὢν νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμὸν μετὰ τῶν Αὐστριακῶν, συνέταξε καὶ δευτέραν διακοίνωσιν, ἀπαιτῶν μέρη τινὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰλλυρίας μέχρι τῆς Βοσνίας, ἐμπεριέχοντα ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον κατοίκων. Ἀλλ' οὔτε ἡ δευτέρα πρότασις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ἐγένετο δεκτή. Ἐν τούτοις ἔπρεπε ν' ἀποφασισθῇ ἡ εἰρήνη ἢ πόλεμος. Ἡ Αὐστρία, μὴ δυναμένη ἄνευ μεγάλων θυσιῶν νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν Γαλλίαν, κατέφυγεν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ἐπιθυμῶν τὴν φιλίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἀπεποιήθη νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὰς περὶ συμβιβασμοῦ διαπραγματεύσεις, εἰπὼν ὅτι ἀδιαφορεῖ μὲν περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Γαλ-

λίας, δὲν ἐπιθυμεῖ ὅμως νὰ ἴδῃ τὴν Πολωνίαν ἀνισταμένην ὑπὸ τὸ ὄνομα δουκάτον τῆς Βαρσοβίας, καὶ ὅτι ἐπεφυλάττετο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κρίσιν του, ἀποπερατωθείσης τῆς συνθήκης. Ἐντεῦθεν ἡ Αὐστρία ἀπελπισθεῖσα συνεκάλεσε τοὺς πρωτίστους στρατηγούς της καὶ συνεβουλεύθη μετ' αὐτῶν, ἂν πρέπῃ νὰ ἐνδώσῃ ἢ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν πόλεμον. Ἅπαντες δὲ οὗτοι ὁμοθυμαδὸν ἐγνωμοδότησαν ὅτι κατ' οὐδένα λόγον δύνανται ν' ἀναδεχθῶσι τὸν πόλεμον, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὰς ἀπαιτουμένας θυσίας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀπεφασίσθη νὰ σταλῇ παρὰ τῷ Ναπολέοντι ὁ στρατηγὸς καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκος Βουβνᾶς, ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν γενναιότητα αὐτοῦ, ἴσως δυνηθῇ διὰ τῶν παρακλήσεών του νὰ μετριάσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του. Τῇ 7 Σεπτεμβρίου λοιπὸν ὁ στρατηγὸς οὗτος, ἐλθὼν εἰς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον, καὶ παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, λέγων ὅτι τὸ αἴτιον τῆς μέχρι τοῦδε βραδύτητος τῆς εἰρήνης ἦτον ἀναμφιβόλως ὁ Μετερνῖχος, ὅστις δὲν ἐδυνήθη πρεπόντως νὰ διεξαγάγῃ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, καὶ ὅτι ἐλπίζει οὗτος νὰ περαιώσῃ αὐτὰς ἄνευ μακρολογιῶν· ἐπομένως ἐπεκαλέσθη τὴν γενναιότητα τοῦ Ναπολέοντος ὡς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ, προσθέτων ἐπὶ τέλους τὰς συνήθεις ὑποσχέσεις τῆς Αὐστρίας περὶ τῆς συμφιλιώσεως τῶν δύο Ἐπικρατειῶν· εἶπε δὲ ὅτι, ἀντὶ νὰ ζητῇ ἡ Γαλλία ν' αὐξήσῃ τὰς μικρὰς Γερμανικὰς Ἐπικρατείας πρὸς ζημίαν τῆς Αὐστρίας ἵνα ἀποκτήσῃ συμμάχους, αὐτὴ ἡ Αὐστρία θέλει εἶσθαι φίλη καὶ σύμμαχος τῆς Γαλλίας, ἂν ὁ Ναπολέων δειχθῇ συγκαταβατικώτερος εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, καὶ ὅτι οὗτος ἐνόμιζε συμφέρον εἰς ἀμφοτέρας τὰς μοναρχίας τὴν ἐγκατάστασιν τῆς Πολωνίας.

Ὁ Ναπολέων ἀκούσας αὐτὸν μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐννοήσας τοὺς σκοπούς του, οἵτινες ἔτεινον πρὸς μόνον τὸ συμφέρον αὐτῆς τῆς Αὐστρίας, ἰδίως δὲ τὸ περὶ ἐγκαταστάσεως τῆς Πολωνίας, ὅπερ δικαίως ἤθελε δυσαρεστήσει τὰ μέγιστα τὴν Ῥωσσίαν, ἀπήντησεν αὐτῷ· « Δὲν πρέπει νὰ περιορισθῶμεν εἰς » ὅσα ἔπραξαν οἱ διπλωμάται μας· οὗτοι χρονοτριβοῦν ἐξασκοῦν-

» τες τὸ ἐπάγγελμά των καὶ ἀπαιτοῦντες πλειότερα ἀφ' ὅσα ἡ-
» μεῖς θέλομεν. Ἐὰν λοιπὸν θέλῃς νὰ ἐξηγηθῇς μετ' ἐμοῦ ἐλευ-
» θέρως, δυνάμεθα ἐντὸς τεσσαράκοντα ὡρῶν νὰ περαιώσωμεν
» τὰ περὶ τῆς εἰρήνης. Εἶναι ἀληθέστατον ὅτι δὲν ἔχω μεγάλην
» ἐπιθυμίαν νὰ παραχωρήσω ἓν ἑκατομμύριον κατοίκων εἰς τὴν
» Σαξωνίαν καὶ Βαυαρίαν· θέλεις νὰ μάθῃς τὸ ἀληθὲς συμφέρον μου
» ποῖον εἶναι; ἢ νὰ διαμελήσω τὴν Αὐστριακὴν μοναρχίαν, καθι-
» στῶν αὐτὴν εἰς τρία Κράτη, ἤτοι τὴν Αὐστρίαν, τὴν Βοεμίαν
» καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, ἢ νὰ διατηρήσω αὐτὴν ὡς εἰλικρινῆ σύμ-
« μαχόν μου· ἕνα ὅμως κατωρθωθῇ τὸ πρῶτον ἀπαιτεῖται νὰ ἐπανα
« λάβωμεν τὸν πόλεμον, καὶ ἴσως δὲν θέλομεν λείψει νὰ πράξω-
« μεν τοῦτο. Ἀλλ' ἐν τιμῇ σοὶ λέγω ὅτι δὲν ἐπιθυμῶ τοῦτο,
» διότι τὸ δεύτερον μοὶ συμφέρει· πῶς ὅμως δύναμαι νὰ ἐλπίζω
» εἰλικρινῆ συμμαχίαν παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορός σου; Οὗτος ἔχει
» μὲν ἀναμφιβόλως τὴν διάθεσιν, ἀλλ' εἶναι ἀδυνάτου χαρακτῆ-
» ρος, καὶ ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν περιστοιχούντων αὐτόν· ἓν δὲ
» μόνον μέσον ὑπάρχει δι' οὗ δύναμαι νὰ ἐλπίσω εἰλικρινῆ συμ-
» μαχίαν· τοῦτο δὲ εἶναι τὸ νὰ παραιτηθῇ ὁ Φραγκῖσκος τοῦ
» θρόνου καὶ νὰ ἐνθρονισθῇ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μέγας Δοὺξ τοῦ
» Βυρζβούργου. Ὁ βασιλόπαις οὗτος εἶναι συνετὸς καὶ πεφωτισ-
» μένος, μὲ ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀγαπῶ, οὐδεμίαν πρόληψιν ἔχει κατὰ
» τῆς Γαλλίας, καὶ δὲν θέλει παρασύρεσθαι οὔτε ὑπὸ τῶν πε-
» ριστοιχούντων αὐτὸν, οὔτε ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Δι' αὐτὸν ἠξεύ-
» ρεις τί θέλω πράξει; Θέλω ὑποχωρήσει πάραυτα χωρὶς νὰ ζη-
» τήσω οὐδεμίαν τῶν ἐπαρχιῶν σας, καὶ οὐδὲ λεπτὸν δι' ἀπο-
» ζημίωσιν, εἰ καὶ ἐδαπάνησα πολλὰ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον,
» ἴσως δὲ θέλω πράξει καὶ ἄλλα καλὰ, παραχωρῶν καὶ τὴν Τυρο-
» λίδα, ἥτις δυσκόλως θέλει ὑποκύψει ὑπὸ τὴν κυριότητα τῆς
» Βυαρίας. Ἀλλ' ὅσον ὠφέλιμοι ἤθελον εἶσθαι αἱ προτάσεις αὗ-
» ται, δύναμαι αὐτὸς ἐγὼ νὰ προτείνω περὶ ἐκθρονίσεως ἡγε-
» μόνος τινὸς καὶ ἐνθρονίσεως ἑτέρου; δὲν δύναμαι ἀναμφιβό-
» λως. » Ὁ στρατηγὸς Βουδνᾶς ἀπήντησεν αὐτῷ εὐθὺς, μ' ὅλον
ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο κατετρόμαξεν αὐτὸν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ
Φραγκῖσκος τοσούτῳ ἀγαπᾷ τὸν οἶκόν του, ὥστε πρὸς τὸ συμ-
φέρον αὐτοῦ θέλει πάραυτα παραιτηθῇ τοῦ θρόνου του. « Ἂν λοι-

πὸν, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, οὕτως ἔχῃ, σοὶ ἐπιτρέπω νὰ εἴπῃς ὅτι ἀποδίδω ὁλόκληρον τὴν Αὐτοκρατορίαν τὴν στιγμὴν ταύτην. μάλιστα καὶ ἔτι πλέον, ἐὰν ὁ κύριός σου, ὅστις συνεχῶς ἐφάνη ὅτι ἦτο βεβαρυμένος ἐκ τοῦ θρόνου, παραιτηθῇ. Τὸ μεταξὺ ἡγεμόνων ἀπαιτούμενον σέβας μ' ἐμποδίζει νὰ κάμω τοιαύτας προτάσεις, ἀλλὰ σοὶ ὑπόσχομαι ὅσα εἶπα, ἐὰν πραγματοποιηθῇ ἡ πρότασίς μου. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν πιστεύω ὅτι ἡ Αὐστρία θέλει ὑποκύψει εἰς τοιαύτην θυσίαν, ἐγὼ δὲ δὲν δύναμαι νὰ στηριχθῶ εἰς τὴν φιλίαν αὐτῆς εἰμὴ διὰ τῆς ἀλλαγῆς τῆς δυναστείας, ἐρχομένου εἰς τὸν θρόνον τοῦ δουκὸς Βυρζβούργου, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὴ ἐπιθυμῶν τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου πρὸς διαμελισμὸν τῆς Αὐστρίας, ἀναγκάζομαι ν' ἀπαιτήσω συμφέροντα ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ νὰ στηρίξω αὐτὰ διὰ συνθήκης. Τὰ μεθόρια τῆς Γαλλικίας ὀλίγον μοὶ ἐνδιαφέρουσι, τὰ τῆς Βοεμίας ἔτι ὀλιγώτερον, τὰ τῆς καθολικῆς Αὐστρίας ὡσαύτως· διότι πρόκειται ν' ἀπομακρύνω τὰ ὅρια τῆς Γαλλίας ἐκ τῶν τῆς Αὐστρίας· ἀλλὰ διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν ἔχω μέγα συμφέρον, καθότι πρόκειται ν' ἀνοίξω εὐρείαν ὁδὸν διὰ τοῦ Ἀδριατικοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἡ ἐπὶ τῆς Μεσογείου ἐπιρροὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Πύλην ἐπιρροῆς· τὴν ἐπιρροὴν δὲ ταύτην ἄλλως δὲν δύναμαι ν' ἀποκτήσω, εἰμὴ γενόμενος γείτων τῆς Τουρκίας. Ὁ Αὐτοκράτωρ σου ἐμποδίζων με νὰ καταβάλω τοὺς Ἄγγλους, ὁσάκις δύναμαι, καὶ ὑποχρεῶν με νὰ μεταφέρω τὰ προϊόντα μου ἀπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ εἰς τὴν ἤπειρον, μὲ ἀναγκάζει νὰ ζητήσω διέξοδον διὰ τῆς ξηρᾶς ἀντὶ διὰ τῆς θαλάσσης ὅπως δυνηθῶ νὰ ἐκτείνω τὴν ἐπιρροήν μου μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Ὅθεν δὲν σκέπτομαι περὶ τῶν συμμάχων μου, ἀλλὰ περὶ ἐμαυτοῦ καὶ περὶ τῆς Αὐτοκρατορίας μου, ὅταν σᾶς ζητῶ ὅρια εἰς τὴν Ἰλλυρίαν. Ἐν τούτοις, ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων, ἂς προσεγγίσωμεν ἀλλήλους, ἵνα δώσωμεν πέρας· προτίθημι δὲ νὰ συγκατατεθῶ εἰς νέας θυσίας πρὸς ὄφελος τοῦ κυρίου σου. Δὲν ἀπεφάσισα εἰσέτι νὰ διακηρύξω τὴν τελευταίαν ἀπόφασίν μου, ἀλλ' ἀπεφάσισα νὰ παύσω τὰς περαιτέρω διαπραγματεύσεις. Ὅθεν ἄπελθε εἰς Βιέννην καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐλθὲ ἐνταῦθα ἵνα δώσωμεν πέρας εἰς τὴν εἰρήνην ἢνὰ ἀρχίσωμεν τὴν ἀλληλομαχίαν,"

Εἰς τὴν φιλικωτάτην ταύτην συνέντευξιν ὁ Ναπολέων ἔλαβε πολλὴν συμπάθειαν ὑπὲρ τοῦ Βουβνᾶ, τὸν ὁποῖον κολακεύσας ἐχάρισεν καὶ πολύτιμον δῶρον. Οὗτος δὲ τοσούτῳ ἐνθουσιάσθη ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος, ὥστε ἐπανελθὼν εἰς Βιέννην ὡμίλησεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορά του μετὰ θαυμασμοῦ ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος, ὑποδείξας αὐτῷ ὅτι ἡ μετὰ τῆς Γαλλίας εἰρήνη πρέπει νὰ γένῃ μετὰ πάσης θυσίας· ἀπέφυγεν ὅμως νὰ εἴπῃ τι περὶ τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, ἐπιμένων νὰ μὴ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ναπολέοντος, ἰδίως δὲ νὰ μὴ ἀπωλέσῃ τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον, δὲν παρεδέχθη τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις, καί τοι συγκαταβατικὰς οὔσας· ἐξαπέστειλεν ὅμως τὸν Βουβνᾶν μετ' αὐτογράφου ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἥτις διελάμβανεν ὅτι παραδέχεται μὲν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἄνευ παραχωρήσεων ἐπαρχιῶν τοῦ Κράτους του.

Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἤλπιζεν ὅτι ἔφθασεν εἰς τὸ τέρμα τῶν διαπραγματεύσεων, λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, τοσούτῳ ἐταράχθη, ὥστε ἔγραψε σχεδὸν ὑβριστικὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον, τὴν ὁποίαν ἐμελέτα νὰ δώσῃ εἰς τὸν Βουβνᾶν ὅπως οὗτος ἐγχειρίσῃ αὐτὴν εἰς τὸν Αὐτοκράτορά του· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον σκεφθεὶς ὅτι ἦτον ἀνάρμοστον τοῦτο, δηλαδὴ τοῦ νὰ ἐξυβρίσῃ αὐτοκράτορα, περιωρίσθη νὰ προσκαλέσῃ τὸν Βουβνᾶν καὶ νὰ εἴπῃ αὐτῷ προφορικῶς, ὅτι ἂν ἐντὸς ὀλίγου ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας δὲν ἀποφασίσῃ περὶ τῆς εἰρήνης, ὁ πόλεμος θέλει ἀρχίσει πάραυτα· ἐπομένως ἐξέδωκε τὰς περὶ ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ὁριστικὰς διαταγάς του. Ὁ δὲ στρατὸς αὐτοῦ, αὐξηνθεὶς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακωχῆς, ἦτον εἰς καλλίστην κατάστασιν, ἔχων ἀνανεωμένους ὅλους τοὺς ἵππους τοῦ ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν αὐξηνθῆ, 500 πυροβόλα τοῦ πεδίου καὶ 300 πυροβόλα τῆς πολιορκίας καὶ τῶν φρουρίων. Τὸν δὲ ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν του διέταξε νὰ ἐπιδώσῃ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Αὐστρίας τὴν τελειωτικὴν ἀπόφασίν του· συνάμα δ' ἐψήφισε νέαν στρατολογίαν ἐκ 39 χιλιάδων νεοσυλλέκτων, ἀπὸ ἡλικίας 21 μέχρις 26 ἐτῶν· κατόπιν δὲ περιῆλθε τὰς μὴ εἰσέτι γνωστὰς εἰς αὐτὸν θέσεις, τὰς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων του κατεχομένας.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας λοιπὸν ἔπρεπε ν' ἀποφασίσῃ τὸν

πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην, ἐνδίδων ἢ μὴ εἰς τὰ ἀπαιτήσεις τοῦ Ναπολέοντος. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρῶτον ἦτον ἀδύνατον, εἰς ἣν κατάστασιν διέκειτο τὸ Κράτος του, παρεδέχθη τὸ δεύτερον· ἀλλ' ἵνα μετριάσῃ ὅσον οἷον τε τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ναπολέοντος, ἀφῆρεσε τὴν περὶ διαπραγματεύσεως τῆς εἰρήνης ἀντιπροσωπείαν παρὰ τοῦ Μετερνίχου καὶ τὴν ἀνέθηκεν εἰς τὸν στρατηγὸν Βουβνᾶν· συγχρόνως δὲ διώρισε καὶ τὸν πρίγκηπα Ἰωάννην μετ' αὐτοῦ, ὅπως ἀμφότεροι ἴσως δυνηθῶσι νὰ καταστήσωσι τὴν συνθήκην ἧττον ἐπαχθεστέραν. Οὕτως ὁ Μετερνῖχος ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς Βιέννην ὅλως δυσηρεστημένος διὰ τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην προσβολήν· καθότι προετιμήθησαν δύο στρατιωτικοὶ κάλλιον αὐτοῦ, οἵτινες, ὡς ἔλεγεν οὗτος, ἄλλην ἀξιότητα μὴ ἔχοντες εἰμὴ τὴν τοῦ πεδίου τῆς μάχης, θέλουσι διαφθαρῆ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ θέλουν ἀπατηθῆ, διαπραγματευόμενοι τὰ ὑψηλότερα συμφέροντα τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ Μετερνῖχος ἔμελλε μετὰ ταῦτα ν' ἀποζημιωθῇ, κυβερνῶν τεσσαράκοντα κατὰ συνέχειαν ἔτη τὴν Αὐστρίαν.

Ἐν τούτοις οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Αὐστρίας προσῆλθον εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ εἶπον αὐτῷ ὅτι παραδέχονται τὰς βάσεις τῆς συνθήκης, ἐπιφυλαττόμενοι νὰ ἐπιφέρωσι παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν αὐτῆς. Ὁ Ναπολέων ἀκούσας ταῦτα ἐχάρη, διότι ἐσυμπέρανεν εὐθὺς ὅτι δι' ὀλίγων παραχωρήσεων αὐτοῦ ἡ εἰρήνη ἤθελε περαιωθῆ· τούτου ἕνεκα ὑπεδέχθη αὐτοὺς λίαν φιλοφρόνως, ἰδίως δὲ τὸν πρίγκηπα Ἰωάννην, τὸν ὁποῖον ἐτίμα ὡς καλὸν στρατιωτικόν. Θέλων δὲ νὰ περιποιηθῇ ἔτι μᾶλλον αὐτὸν, διέταξεν ὥστε νὰ μὴ ἐνοχλῶνται ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων αἱ πέριξ τῆς Βιέννης ἰδιοκτησίαι του. Ἐπομένως διέταξε τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν νὰ σταματήσῃ τὴν πορείαν τῶν στρατευμάτων του· διότι, ὡς ἔγραφεν αὐτῷ, ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη εὑρίσκετο ἐν τῷ τελειοῦσθαι.

Τῇ 30 Σεμπτεμβρίου λοιπὸν ὁ Ναπολέων προσκαλέσας τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Αὐστρίας καὶ περιποιηθεὶς αὐτοὺς διὰ διαφόρων διασκεδάσεων καὶ θεαμάτων, συνεκλείσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὸ ἰδιαίτερόν του γραφεῖον, ἔνθα συνεφωνήθησαν αἱ βάσεις τῆς συνθήκης κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, ἐνδιαλαμβάνουσαι τὴν πα-

ραχώρησιν τοῦ πλείστου μέρους τῆς Ἰλλυρίας μέχρι τῆς Βοσνίας, αὔξησιν τῶν ὁρίων τῆς Βαυαρίας καὶ ἀποζημίωσιν δι' ἔξοδα τοῦ πολέμου 85 ἑκατομμύρια φράγκων, ἐκτὸς τῶν 200 ἑκατομμυρίων φράγκων, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Αὐστρίας τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐν Βαγράμῃ μάχης. Προσέτι συνεφωνήθη νὰ μὴ δύναται ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις νὰ διατηρῇ ἐπὶ τῶν ὅπλων πλέον τῶν 150 χιλιάδων στρατοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον, ἂν συμπεριελαμβάνετο εἰς τὴν συνθήκην, προσέβαλλε τὰ μέγιστα τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, ἔμεινεν ὑπονοούμενον ἐν αὐτῇ τῇ συνθήκῃ.

Τούτων οὕτω τῶν πραγμάτων περαιωθέντων μετὰ τῆς Αὐστρίας, ὁ Ναπολέων ἠνησχολήθη εἰς τὰ τῆς Γαλλίας. Ἐν πρώτοις διέταξε τὴν διάλυσιν τῆς ἐν Παρισίοις συστηθείσης ἐθνοφυλακῆς, συγκειμένης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ εὐγενῶν νέων, τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς δὲν ἦτο νὰ ὑπηρετήσωσιν ἀλλὰ, φέροντες ὡραίας στολὰς, νὰ χρησιμεύσωσι φρουρὰ αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Οὗτος ὅμως, ἐννοῶν τοὺς σκοποὺς αὐτῶν καὶ μὴ θέλων ἀνωφελεῖς ἄνδρας εἰς τὸν στρατόν του, εἶπεν ὅτι, ἵνα ἀξιωθῇ τις τῆς τιμῆς ταύτης, ἀπαιτεῖται νὰ καταστα θῇ τετράκις εὐγενὴς, ἐννοῶν ὅτι ὤφειλε νὰ παρευρέθη εἰς τέσσαρας μάχας καὶ νὰ ἔλαβε τέσσαρας καιρίας πληγάς. Προσέτι διέταξε ν' ἀποπεμφθῶσιν εἰς τὰς ἑστίας των οἱ ἐκτάκτως προσκληθέντες ὑπερστρατεύσιμοι καὶ ἀπόστρατοι ἀξιωματικοί· ἐπὶ τέλους διέταξεν ὥστε τὰ τοῦ στρατοῦ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν προτέραν τάξιν των, νὰ γένωσι δὲ καὶ ἑτοιμασίαι διὰ τὴν Ἱσπανίαν.

Μετὰ ταῦτα διέταξε νὰ παρασκευασθῶσι τὰ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐντὸς 24 ὡρῶν. Τῇ 12 Σεπτεμβρίου λοιπὸν, ἤτοι τῇ προτεραίᾳ τῆς ἀναχωρήσεώς του, ἠθέλησε νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸν οὐ μακρὰν τῆς Βιέννης ἑστρατοπεδευμένον στρατόν του ἐν τῇ κωμοπόλει Σκεμβρούνῃ, ἀπεχούσῃ τῆς Βιέννης τρεῖς χιλιάδας μέτρων, ὅπου διὰ περιέργειαν συνέῤῥευσε πλῆθος θεατῶν ἐκ τῆς Βιέννης καὶ ἀλλαχόθεν. Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν, ἐνῷ ὅλα τὰ ἐκεῖ εὑρεθέντα στρατεύματα παρήλαυνον ἔμπροσθεν τοῦ Ναπολέοντος, νέος τις, ἐνδεδυμένος μὲ ἀλλόκοτον ἐνδυμασίαν, ἤθελε νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα ὡς δῆθεν ἔχων νὰ ἐγχειρίσῃ αὐτῷ

ἀναφοράν. Οἱ παρὰ τῷ Ναπολέοντι ἤθελον νὰ ἀπομακρύνωσιν αὐτὸν, ἀλλ' οὗτος ἐπέμενε νὰ προχωρήσῃ. Ὁ στρατάρχης Βερθιέρος, παρατηρήσας τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν παράδοξον φυσιογνωμίαν τοῦ ἀγνώστου τούτου νέου, καὶ συλλαβὼν ὑπονοίας, διέταξε τὴν χωροφυλακὴν νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ. Εἷς δ' ἐκ τῶν παρευρεθέντων ἀξιωματικῶν τῆς χωροφυλακῆς συλλαβὼν αὐτὸν ἠσθάνθη ἐπὶ τοῦ νέου τούτου σκληρόν τι ὄργανον, ἐξ οὗ λαβὼν περιέργειαν καὶ ψηλαφήσας αὐτὸν, εὗρεν ὑπὸ τὸ ἔνδυμά του κοπτερὰν καὶ ὀξεῖαν μάχαιραν, ἥτις ἐφαίνετο ὅτι ἦτο πρὸς δολοφονίαν. Γενομένων ἀνακρίσεων, ὁ νέος οὗτος μετὰ πολλοῦ φανατισμοῦ καὶ ἐπιμονῆς ὡμολόγησεν ὅτι ἀληθῶς προέθετο, προσερχόμενος εἰς τὸν Ναπολέοντα, νὰ φονεύσῃ αὐτόν. Λαβὼν γνῶσιν περὶ τούτου ὁ Ναπολέων διέταξε μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν νὰ φέρωσιν ἐνώπιόν του τὸν δολοφόνον διὰ νὰ τὸν ἐξετάσῃ αὐτοπροσώπως, συνάμα δὲ νὰ παρευρεθῇ καὶ ὁ περίφημος ἰατρὸς αὐτοῦ Κορβισάρτος, τὸν ὁποῖον συνεβουλεύετο συνεχῶς περὶ τῆς ὑγείας του, μ' ὅλον ὅτι ἐφαίνετο τότε ὑγιής. Ὁ νέος οὗτος εἶχεν ὡραίαν φυσιογνωμίαν, ὄψιν ζωηράν, καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἦτον ἐξημμένος φανατικὸς, κατήγετο δ' ἐκ τῆς Ἐρεφορδίας, ἦτον υἱὸς ἱερέως διαμαρτυρομένου καὶ ὠνομάζετο Σταάπος. Οὗτος, λαβὼν χρηματικήν τινα ποσότητα ἐκ τῶν γονέων του, ἀνεχώρησεν ἐξ αὐτῶν, εἰπὼν ὅτι προὐτίθετο νὰ ἐπιχειρισθῇ μέγα ἔργον· ἔκτοτε ἔμενεν ἄγνωστος ἡ διαμονή του. Ἔλεγε λοιπὸν ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Εὐρώπην ἐκ τοῦ κατακτητοῦ, ὅστις ἤθελεν ἀνατρέψει αὐτὴν, καὶ ἰδίως νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του, λέγων ὅτι ἦτον προωρισμένος δῆθεν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν θείαν ἐντολὴν ταύτην, διὰ τὴν ὁποίαν ἦτον ἀποφασισμένος νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωήν του, καὶ ὅτι δὲν εἶχε συνωμότας, μάλιστα δὲ ὅτι ἔζη ἀπομεμακρυσμένος ἵνα μὴ ἀνακοινώσῃ τὴν πρόθεσίν του καὶ εἰς ἄλλους. Ὁ Ναπολέων, ὅτε παρουσιάσθη ὁ νέος οὗτος, ἠρώτησεν αὐτὸν μετὰ πολλῆς πραότητος τί ἐζήτει, θέλων νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ γενομένῃ ἐπιθεωρήσει τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Οὗτος δὲ ὡμολόγησε μετὰ παῤῥησίας ὅτι ἤθελε νὰ προσέλθῃ αὐτῷ ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὸν φονεύσῃ. Ὁ Ναπολέων τὸν ἠρώτησε διατί ἤθελε νὰ πράξῃ τοῦτο; ἀπήντησε δὲ οὗτος ὅτι, τοῦτο

πράττων, ἤθελε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν κόσμον ἐκ τοῦ κακοῦ δαιμονίου τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἰδίως τὴν Γερμανίαν, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον κατεφρόνησεν οὗτος. Ἀλλὰ τοὐλάχιστον, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, δικαιότερον ἦτο νὰ διευθύνῃ τὰ βέλη του κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας καὶ οὐχὶ κατ' αὐτοῦ, διότι οὗτος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Ὁ Σταάπος ἀπήντησεν ὅτι περὶ τούτου δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλ' ὅτι, ἀποφασίζων νὰ διεκδικήσῃ ὅλον τὸν κόσμον, ἀπέδιδε μόνον εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας τὰ αἴτια τῶν δυστυχιῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ Ναπολέων εὐσπλαγχνισθεὶς τὸν νέον τοῦτον, εἶπεν εἰς τὸν ἰατρὸν Κορβισάρτον νὰ τὸν ἐξετάσῃ, ὅστις εὗρεν αὐτὸν εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν, διότι οἱ σφιγμοί του ἦσαν ἀτάραχοι, καὶ οὐδὲν σύμπτωμα ἀσθενείας ἐδεικνύετο ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων ἠρώτησεν αὐτὸν ἐπομένως ἂν μετανοῇ, ἀνίσως τῷ χαρίσῃ τὴν ζωήν. Οὗτος δὲ ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι μετανοεῖ, ἂν δώσῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν πατρίδα του, οὐχὶ δὲ, ἂν δὲν τὴν δώσῃ. Μετὰ ταῦτα ὁ δολοφόνος, τεθεὶς εἰς φυλακὴν καὶ θαυμάζων περὶ τῆς καλοκἀγαθίας καὶ γενναιότητος ἐκείνου ὃν ἤθελε νὰ θυσιάσῃ, ἐπροσπάθει νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὸν φανατικὸν πατριωτισμόν του· ἑτοιμαζόμενος δὲ ν' ἀποθάνῃ, προσηύχετο εἰς τὸν Θεὸν, ἀφοῦ ἔγραψε τὴν διαθήκην του.

Ὁ Ναπολέων δὲν ἐταράχθη ποσῶς ἀκούσας ταῦτα, ἀλλ' εἶπεν ὅτι δυσκόλως ἄνθρωπος, ὡς αὐτὸς, δολοφονεῖται· διότι ἐκτὸς ὅτι ἐθεώρει δύσκολον νὰ πλησιάσῃ τις πρὸς αὐτὸν, ἐστηρίζετο προσέτι καὶ εἰς τὴν εἱμαρμένην, εἰς ἣν τοσάκις ἐνεπιστεύθη τὴν ζωήν του μετὰ ἡρωϊκῆς ἀδιαφορίας· μ' ὅλα ταῦτα ἐνόησεν ὅτι δὲν προέκειτο ἤδη περὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ καὶ μόνου, κατασταθέντος τὸ γενικὸν μῖσος τῶν ἀνθρώπων, ὡς μόνου αὐτουργοῦ τῶν προξενουμένων κακῶν εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, καὶ ὡς αἰτίου τοῦ γενικοῦ ἐρεθισμοῦ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀληθῶς δὲ πάντες εἰς τοῦτον ἀπέδιδον ὅλα τὰ δυστυχήματα, ἰδίως δὲ οἱ Γερμανοί. Προσέτι καὶ ἡ ἀστυνομία τῆς Γαλλίας εἶχεν ἀνακαλύψει ὅτι εἴς τινα Γάλλον στρατιώτην προέτεινον μεγάλην ἀμοιβὴν νὰ δολοφονήσῃ αὐτόν. Ὅθεν ἐκ τούτων ὅλων αἰσθανόμενος τὴν ἠθικὴν μόνωσίν του ὁ Ναπολέων, καὶ διαλογιζόμενος περὶ τοῦ πρακτέου, διέταξε νὰ μὴ γίνηται λόγος πολὺς περὶ τούτου, μάλιστα δ'

ἐσκέπτετο περὶ τῆς χάριτος τοῦ δολοφόνου του. Ἐπομένως ὅμως σκεφθεὶς ὅτι ἔπρεπε νὰ δώσῃ τρομερὸν μάθημα εἰς τοὺς φανατικοὺς νέους τῆς Γερμανίας, παρέπεμψε τὸν Σταάπον εἰς τὸ στρατοδικεῖον καὶ ἀνεχώρησε τῇ 15 Ὀκτωμβρίου, διατάξας ν' ἀναγγείλωσιν αὐτῷ εἰς Πασσαυΐαν τῆς Βαυαρίας τὰ περὶ περαιώσεως τῆς συνθήκης· συγχρόνως δ' ἔγραψε τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας.

» Νέος τις δεκαεπτὰ ἐτῶν ἡλικίας, υἱὸς λουθήρου ἱερέως τῆς » Ἐρεφορδίας, ἠθέλησεν ἐν τῇ σημερινῇ ἐπιθεωρήσει τοῦ στρατοῦ » μου νὰ μοὶ προσεγγίσῃ, ἀλλὰ συνελήφθη παρ' ἀξιωματικοῦ μου » τῆς χωροφυλακῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐκ τοῦ τεταραγμένου πνεύμα- » τος τοῦ νεανίου τούτου ἐδόθησαν ὑπόνοιαι, ἐρεύνης γενομένης, » εὑρέθη ὑπὸ τὸ ἔνδυμά του ἐγχειρίδιον.

« Διέταξα νὰ παρουσιασθῇ πρός με ὁ ἄθλιος οὗτος νεανίας, » ὅστις ἐκ τῆς ὁμιλίας του μοὶ ἐφάνη ὅτι ἦτον ἐκπαιδευμένος· » μοὶ ὡμολόγησε δὲ ὅτι ἤθελε νὰ μὲ δολοφονήσῃ ὅπως ἐλευ- » θερώσῃ τὴν Αὐστρίαν ἀπὸ τῆς παρουσίας τῶν Γάλλων. Δὲν » ἀποδίδω εἰς αὐτὸν οὔτε θρησκευτικὸν, οὔτε πολιτικὸν φανα- » τισμὸν, ἀλλ' οὔτε θέλω νὰ μάθω τί ἐστι Βροῦτος· διότι ὁ « ὑπερβολικὸς πυρετὸς τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ τὸν ἐμπόδιζε νὰ » συμμετάσχῃ τῶν τοιούτων. Ἐπομένως ἀνεκρίθη, ὅτε ὁ νοῦς » του ἦτον ἥσυχος καὶ ἦτο νύστης, καὶ ἀπεδείχθη ὅτι οὐδὲν » τούτων ὑπῆρχεν. Ὅθεν παρέπεμψα αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ στρατοδι- » κείου. Σοὶ ἀναγγέλλω δὲ ταῦτα, ἵνα μὴ τὸ κοινὸν ἐκλάβῃ ἄλλως » τὸ περιστατικὸν τοῦτο, ἢ προξενήσῃ αὐτῷ κακὴν ἐντύπωσιν. « Ἐὰν γένῃ λόγος περὶ τούτου, παράστησον τὸν νέον φανατικὸν » τοῦτον ὡς φρενοβλαβῆ· διατήρησον δὲ ἐχεμυθίαν, ἐὰν δὲν γέ- » νῃ λόγος περὶ τούτου. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο οὐδὲν σκάνδα- » λον ἐπροξένησεν εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν. »

« ΝΑΠΟΛΕΩΝ. »

Ἐν τούτοις ἡ κυβέρνησις τῆς Αὐστρίας, λαβοῦσα τὴν συνο- μολογηθεῖσαν συνθήκην, καὶ παρατηροῦσα ὅτι ὑπεβάλλετο εἰς βα- ρείας ὑποχρεώσεις, ὠργίσθη κατὰ τῶν ἀπεσταλμένων της· πα- ρεδέχθη ὅμως τὴν συνθήκην, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ ἄλ- λως, ὡς ἐπαπειλουμένου τοῦ πολέμου· τοὺς δὲ ἀπεσταλμένους,

καί τοι ἄνδρας τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς ὄντας, ἀπέπεμψεν εἰς τὸν στρατόν· ἐπομένως ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης διὰ τοῦ μεγάλου θαλαμηπόλου τῆς Αὐλῆς Οὐρβράνου, ἵνα συνάμα ζητήσῃ δι' αὐτοῦ νὰ μετριασθῶσιν αἱ εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐπιβαλλόμεναι δαπάναι τοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὅμως οἱ πολιτικοὶ τῆς Αὐστρίας δυσαρεστηθέντες μεγάλως, διότι οἱ συνομολογήσαντες τὴν συνθήκην ἦσαν στρατιωτικοί, ἔλεγον ὅτι, καθὸ ἄπειροι οὗτοι τῶν διαπραγματεύσεων, ἀπατηθέντες παρεδέχθησαν τοιαύτην βλαβερὰν συνθήκην· ἐνῷ ἦτο βέβαιον ὅτι ὁ Ναπολέων, χαριζόμενος εἰς τὸν πρίγκηπα Ἰωάννην, ἐμετρίασεν ἐπὶ πολὺ τὰς ἀπαιτήσεις του. Διὸ πληροφορηθεὶς τὰ γεγονότα, ἐδέχθη ψυχρῶς τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Αὐστρίας, ἀνταλλάξας μόνον κατὰ τοὺς τύπους τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης τῇ 20 Ὀκτωμβρίου 1809. Ἐπομένως ἐξέδωκε τὰς περὶ ἀναχωρήσεως τοῦ στρατοῦ του διαταγὰς, διατάξας συγχρόνως ὥστε, πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ὁ ἐν Βιέννῃ στρατός του, νὰ καταστρέψῃ διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ γενομένων ὑπονόμων τὰ ὀχυρώτερα τείχη τῆς Βιέννης. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἔπρεπε νὰ ἐνασχοληθῇ περὶ πολλῶν ὑποθέσεων τῆς Αὐτοκρατορίας του, ἰδίως δὲ περὶ τῆς Ῥώμης· διότι, πρὸ πολλοῦ καταλαβὼν τὴν πόλιν ταύτην διὰ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Μιόλλου, ἔθηκεν εἰς τοσαύτην στενοχωρίαν τὸν Πάπαν, ἀφαιρέσας ἀπὸ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ὅλους τοὺς πόρους τῆς Ἐπικρατείας του, ὥστε οὗτος ἠναγκάσθη πρὸς διατροφήν του νὰ θέσῃ ἐνέχυρον τὴν πολύτιμον μήτραν, ἣν ἐχάρησεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων ἐπὶ τῆς στέψεώς του. Τούτου ἕνεκα διεμαρτυρήθη πρὸς ἁπάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς, περιστάνων ἑαυτὸν αἰχμάλωτον τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Μιόλλης, πληροφορηθεὶς τοῦτο, συνέλαβε τὴν ἀληλογραφίαν του. Ἔκτοτε ὁ Πάπας ἐκλείσθη εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ οὐδένα ἐδέχετο· τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ οἱ καρδινάλιοι αὐτοῦ, ὥστε μεταξὺ τῶν Γάλλων καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κλήρου ἔπαυσε πᾶσα σχέσις. Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰ δυσάρεστα ταῦτα καὶ νὰ περιορίσῃ τὸν Πάπαν εἰς μόνην τὴν ἐκκλησιαστικήν του ἐξουσίαν, ἐξέδωκε ψήφισμα, τῇ 17 Μαΐου, δι' οὗ διέττατε τὴν ἕνωσιν τοῦ Ῥωμαϊ-

κοῦ Κράτους μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας του, καταργῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν, ὡς καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια, τὰς περιουσίας τῶν μοναστηρίων κτλ. εἰς δὲ τὸν Πάπαν διώρισεν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν δύο ἑκατομμυρίων φράγκων, διακηρύξας ὅτι ὁ Πάπας, καθὸ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, θέλει εἶσθαι ἰσχυρῶς καὶ σεβαστὸς καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ καθαρὰ ἐκκλησιαστικὰ καθήκοντα, καὶ δικαιώματά του, καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ κοσμικὰ, ταῦτα πάντα, ὡς ἀνήκοντα εἰς τοὺς λαϊκοὺς, θέλουν διέπεσθαι παρ' αὐτοῦ. Ἐπομένως κατέστησε τὰς ἐπιτοπίους ἀρχὰς ἐξ εὐγενῶν Ῥωμαίων.

Ὁ Πάπας, λαβὼν καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην προσβολὴν, δὲν ἔμεινεν αὐτῷ ἄλλο ὅπλον ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, εἰμὴ αἱ κατάραι του, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ἐξεθρόνιζον τοὺς βασιλεῖς. Συνήθροισε λοιπὸν τοὺς προκρίτους τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ μετ' αὐτῶν ἐσκέφθη περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐπειδὴ δὲ ἅπας ὁ κλῆρος ἦτον ἠγανακτησμένος μέχρι θανάτου κατὰ τοῦ Ναπολέοντος· διότι ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης ἐστεροῦντο ὅλων τῶν μεγάλων ὑλικῶν συμφερόντων αὐτῶν, ὁμοθυμαδὸν ἐγνωμοδότησαν ὅπως ὁ Πάπας ἐκδώσῃ αὐστηρὸν ἀφορισμὸν, ἀναθεματίζων τοὺς αὐτουργοὺς τῆς καταπατήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Μετ' οὗ πολὺ δὲ ὁ ἐκδοθεὶς ἀφορισμὸς οὗτος ἐτοιχοκολλήθη λαθραίως παρὰ τῶν πιστῶν εἰς ἁπάσας τὰς ἐκκλησίας καὶ ἁγυιὰς τῆς Ῥώμης. Ὁ δὲ στρατηγὸς Μιόλλης πληροφορηθεὶς τοῦτο ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας διέταξε τὴν κατάσχεσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ καὶ τὴν ἀποστολὴν διαφόρων ἀντιτύπων εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Ναπολέων, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περὶ καταργήσεως τῆς παπικῆς ἐξουσίας διατάγματος, ἔγραψεν εἰς τὸν Μυράτον, τὸν βασιλέα τῆς Ἰταλίας, εἰς ὃν εἶχεν ἀναθέσει καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς Ῥώμης, ὅτι ἂν ὁ Πάπας ἐπιφέρῃ ἀντίστασιν εἰς τὰς διαταγάς του, νὰ τὸν συλλάβωσι καὶ νὰ τὸν μεταφέρωσιν ἔξω τῆς Ἐπικρατείας του. Αἱ δὲ διαταγαὶ αὗται συνέπεσε νὰ φθάσωσιν, ὅτε ὁ Πάπας ἐξέδωκε τὸν ἀφορισμὸν, καὶ ἐν ταὐτῷ ἐμελετᾶτο συνωμοσία ὑπό τινων φανατικῶν Ῥωμαίων κατὰ τῶν Γάλλων, ὥστε ὁ στρατηγὸς Μιόλλης ἦτον εἰς ἀμηχανίαν τί νὰ πράξῃ·

λαβὼν ὅμως τὰς ῥηθείσας διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, πάραυτα διέταξε τὴν σύλληψιν τοῦ Πάπα διὰ τῆς χωροφυλακῆς, ἥτις καὶ ἐξετελέσθη παραχρῆμα, ἐκτοπισθέντος διὰ νυκτὸς εἰς Φλωρεντίαν καὶ ἐκεῖθεν, εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἀπαγωγὴν τοῦ Πάπα, δυσηρεστήθη· διότι, ὡς ἔλεγε, κακῶς ἐνόησαν τὰς περὶ τούτου διαταγάς του· ἐπειδὴ ὅμως ἤδη ἐξετελέσθησαν, θέλων νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περὶ τούτου κοινὴν γνώμην τῶν Ἰταλῶν, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, διέταξε νὰ μετενεχθῇ ὁ Πάππας εἰς τὴν Σαβόνναν ἵνα κατοικήσῃ εἰς τὸ ἐκεῖ παλάτιον, τὸ ὁποῖον καὶ ἡτοιμάσθη μεγαλοπρεπῶς. Συγχρόνως δὲ διέταξε ν' ἀπονεμηθῶσιν αὐτῷ αἱ συνήθεις περιποιήσεις τῶν πριγκήπων καὶ πᾶσα ἐλευθερία, τοὺς δὲ πιστοὺς καρδιναλίους αὐτοῦ ἐφυλάκισε.

Ταῦτα πάντα ἐνούμενα μετὰ πολλῶν προγενεστέρων, ἤτοι τῆς ἀμφῤῥεποῦς μάχης τοῦ Ἐσλέγκ, τῆς ἀποβάσεως τῶν Ἄγγλων εἰς τὰς Κάτω Χώρας, τῆς ἀνακλήσεως τῶν ἀποστράτων ἀξιωματικῶν, καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἀποπομπῆς αὐτῶν, τῆς ἀποπείρας τῆς δολοφονίας αὐτοῦ, τῆς συλλήψεως καὶ ἀπαγωγῆς τοῦ Πάπα ἐκ τῆς Ἐπικρατείας του, καὶ ἐπὶ τέλους τῆς ἀτεκνίας αὐτοῦ, ἠρέθιζον τοιουτοτρόπως τὰ πνεύματα ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὥστε ἤρχιζε νὰ σχηματίζηται ὑπόκρυφος ἀντιπολίτευσις, ἥτις ἐλάμβανε χαρακτῆρα ταραχῶν καὶ στάσεων· προσέτι ἅπαντες ἐκ τῶν συνεχῶν πολέμων, μὴ βλέποντες ἐθνικὸν συμφέρον, ἠγανάκτουν κατὰ τοῦ ἀπεριορίστου ἀνδρὸς τούτου, τὸν ὁποῖον ἄλλως ἐθαύμαζον. Ὅθεν ὡς ἐκ τούτων ὅλων ἡ προτέρα ὑπόληψις τοῦ Ναπολέοντος ἤρχιζε νὰ κλονίζητε· διότι καὶ εἰς τὰς ἐπισήμους συναναστροφὰς τῶν Παρισίων ἐπέκρινον ἀναφανδὸν τὴν πολιτικὴν πορείαν αὐτοῦ καὶ προέλεγον τὴν πτῶσίν του.

Ὁ δὲ Ναπολέων, εἰ καὶ αἰσθανόμενος πρὸ πολλοῦ ὅτι δὲν ἔχαιρεν, ὡς πρότερον, τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, ἦτον ἠθικῶς μεμονωμένως, ἀφ' ἑτέρου οὐδὲ ὑπέφερε νὰ τῷ ὁμιλῶσι περὶ τῶν πολιτικῶν σφαλμάτων αὐτοῦ. Ἀλλοίμονον ! τὸ ἐλάττωμα τοῦτο κυριεύει τοσοῦτον τοὺς δυνατοὺς τῆς γῆς, ὥστε οὗτοι ἀπαιτοῦσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ αὐτὰ τὰ ἐλαττώματά των νὰ θεωρῶσιν ὡς ἄλλα

προτερήματα αὐτῶν, ἐπομένως καὶ οὐδεμίαν κρίσιν νὰ ἐπιφέρωσιν ἐπὶ τῶν πράξεων αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ περιμένωσι τὴν διόρθωσίν των παρ' αὐτῶν τούτων. Ὁ Ναπολέων, ὡς ἅπαντες οἱ μεγάλοι ἄνδρες, κυριευθεὶς ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας ταύτης, θέλων δὲ, καί τοι ἄκων, νὰ ὑπερνικήσῃ αὐτὴν, ἀπετάθη πρὸς τὸν πιστὸν λειτουργὸν αὐτοῦ ἀρχικαγγελάριον Καμβασαρὲν, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ τῷ ἐκθέσῃ εἰλικρινῶς καὶ ἀσυστόλως τί ἐφρόνουν οἱ ἄνθρωποι περὶ αὐτοῦ καὶ ἐν γένει περὶ τῶν διατρεχόντων. Οὗτος δὲ, ὑπακούσας εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Αὐτοκράτορός του, ἔγραψεν αὐτῷ ἐν ἐκτάσει τὰ πάντα. Ὁ δὲ Ναπολέων εὐχαριστηθεὶς ἐκ τῆς εἰλικρινοῦς ταύτης ἐκθέσεως τοῦ Καμβασαρὲ, ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι τῇ 26 Ὀκτωμβρίου, καθ' ἣν ἡμέραν ἤλπιζεν ὅτι θέλει φθάσει εἰς Παρισίους, θέλει ἀκροασθῇ αὐτὸν περὶ πάντων.

Φθάσας λοιπὸν ἀκριβῶς τῇ 26 Ὀκτωβρίου εἰς Φονταινεβλὼ, παρουσιάσθη αὐτῷ πρὸ πάντων ὁ Καμβασαρὲς, τὸν ὁποῖον ὑπεδέχθη φιλοφρόνως μὲν ἀλλ' οὐχὶ καὶ μετὰ τῆς συνήθους οἰκειότητος· διότι καθόσον ἠσθάνετο ὅτι ἠλαττοῦτο ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ κοινὴ γνώμη, κατὰ τοσοῦτον περιεφρόνει αὐτὴν, καὶ μάλιστα τοὺς παριστάνοντας αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἀπομακρυνόμενος δὲ τοῦ θέματος, δι' ὃ προσεκάλεσεν αὐτὸν, ἐξέφρασεν ἐν πρώτοις τὴν δυσαρέσκειάν του διὰ τὴν ἀδυναμίαν, ἥτις κατέβαλεν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του τὴν κυβέρνησίν του ὡς ἐκ τῶν συμβάντων. Ἰδίως δὲ ὡμίλησε περὶ τῆς ἀποπείρας τῆς δολοφονίας του, λέγων ὅτι, ἀφοῦ ἡ θεία Πρόνοια διεφύλαξεν αὐτὸν ἐκ τοσούτων κινδύνων τοῦ πολέμου, ἀναμφιβόλως ἔπρεπε νὰ διαφυλάξῃ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῶν κακοποιῶν· μετέβη ἐπομένως εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς μετὰ τοῦ Καμβασαρὲ ἰδιαιτέρας ἐντεύξεώς του, τουτέστιν εἰς τὸ περὶ διαζυγίου του ἀπὸ τῆς Ἰωσηφίνης. Ὁ Ναπολέων ἠγάπα τὴν πρώτην ταύτην σύζυγον του, μ' ὅλον ὅτι αὕτη δὲν τῷ ἦτο πιστὴ, καὶ ἐλυπεῖτο ὑπερβολικῶς νὰ τὴν διαζευχθῇ· θέλων ὅμως νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ γαλλικοῦ θρόνου, ἤθελε νὰ θυσιάσῃ τὴν Ἰωσηφίναν ἵνα ἀποκτήσῃ διάδοχον.

Ὡμίλησε λοιπὸν εἰς τὸν Καμβασαρὲν περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος, λέγων αὐτῷ ὅτι ἐξ ὅλης τῆς οἰκογενείας του οὐδεὶς

ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ τὸν διαδεχθῇ· διότι ἅπαντες οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰσὶν ἀνίκανοι νὰ βασιλεύωσι, μάλιστα δὲ ὅτι εἶχον τοιαύτην ἀντιζηλίαν μεταξύ των, ὥστε οὐδεὶς ἤθελεν ὑπακούσει εἰς τὸν διάδοχον, ἐὰν οὗτος δὲν κατήγετο κατ' εὐθεῖαν παρ' αὐτοῦ· ὅτι αὐτὸς προετίμα μὲν πρὸ πάντων τὸν Εὐγένιον Βωαρνὲν, ἐπαινέσας αὐτὸν ὑπὲρ τὸ δέον, ἀλλ' ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν του δὲν ἐπίστευεν ὅτι τὸ ἔθνος ἤθελε δεχθῇ τὸν θετὸν υἱόν του ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου· καὶ τέλος πάντων εἶπεν ὅτι, ἵνα ἀποκτήσῃ τέκνα, πρέπει νὰ διαζευχθῇ τὴν Ἰωσηφίναν. Ὁ Καμβασαρὲς μετὰ μεγίστης λύπης του ἤκουσε τοὺς λόγους τούτους· διότι ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτι ὁ Ναπολέων, διαζευχθεὶς τὴν Ἰωσηφίναν, ἤθελε νυμφευθῇ μετά τινος βασιλόπαιδος, τὸ τοιοῦτον δὲ ἤθελε δυσαρεστήσει σφόδρα τοὺς ἄνδρας τῆς Ἐπαναστάσεως, οἵτινες ἐμίσουν τοὺς βασιλεῖς, ὡς καὶ οὗτοι ἀπεστρέφοντο αὐτούς, καὶ ὅτι ὁ γάμος οὗτος ἤθελεν ἐπιφέρει καὶ συμμαχίαν μετά τινος τῶν ἀπολύτων δυναστειῶν.

Ὁ Καμβασαρὲς μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ καὶ προφυλάξεων ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ αὐτῷ πολλὰς δυσκολίας περὶ τῆς ἀποφάσεώς του ταύτης· διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ διαδοχὴ δὲν συνίστατο εἰς τὸν διάδοχον, ἀλλ' εἰς τὴν μονιμότητα καὶ εἰς τὴν φρόνησιν τοῦ βασιλεύοντος ἡγεμόνος. Ὁ Ναπολέων ὅμως, καταφρονῶν τοὺς λόγους τοῦ συνετοῦ συμβούλου του, εἶπεν αὐτῷ αὐθεντικῶς ὅτι ἤθελε διάδοχον. Ἐπὶ τέλους δὲ συνεφώνησαν νὰ διατηρηθῇ μεγάλη ἐχεμυθία περὶ τούτου μέχρις οὗ φθάσῃ ὁ Εὐγένιος.

Ἡ Ἰωσηφίνα, μόλις μετὰ πολλὰς ὥρας μαθοῦσα τὴν ἄφιξιν τοῦ Ναπολέοντος, ὑπῆγε πρὸς αὐτὸν καταλυπημένη· διότι πρώτη αὐτὴ δὲν ὑπεδέχθη τὸν Αὐτοκράτορα καὶ σύζυγόν της· οὗτος δ' ἐδέχθη αὐτὴν λίαν μὲν φιλοφρόνως, ἀλλὰ μετὰ ψυχρότητος, διότι πρὸ μικροῦ ἐσκέπτετο περὶ τοῦ διαζυγίου αὐτῆς. Ἡ Ἰωσηφίνα, μὴ οὖσα μὲν ὀξύνους, ἀλλὰ γνωρίζουσα τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ συζύγου της, πάραυτα ἐνόησεν ὅτι κακῶς διέκειτο πρὸς αὐτήν. Μετὰ δὲ ταῦτα, πληροφορηθεῖσα ὑπὸ πολλῶν ὅτι προέκειτο περὶ τῆς διαδοχῆς, καὶ ἀνακαλέσασα εἰς τὴν μνήμην της τοὺς περὶ στερεώσεως τῆς Αὐτοκρατορίας λόγους τῶν κολάκων τῆς αὐλῆς, καὶ κατὰ συνέπειαν τούτου τὸ ἀτυχὲς μέλ-

λον της, ἤρχισε νὰ ὀδύρεται. Ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Ὀρτενσία, νυμφευθεῖσα τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ναπολέοντος Λουδοβῖκον (α), βασιλέα τῆς Ὁλλανδίας, καὶ ζῶσα κακῶς μετ' αὐτοῦ ἕνεκα τῆς κατ' αὐτῆς δυσπιστίας του, διὸ καὶ ἐχωρίσθη παρ' αὐτοῦ, ἦλθε πρὸς τὴν μητέρα της ἵνα τὴν παρηγορήσῃ. Ἰδοῦσα δὲ αὐτὴν τοσούτῳ λυπημένην, συνεβούλευσεν αὐτὴν νὰ ἐξηγηθῇ μετὰ τοῦ συζύγου της περὶ τούτου, ἵνα δώσῃ πέρας εἰς τὰς καθημερινὰς λύπας καὶ ἀνυσυχίας της.

Ἐν τούτοις, διαμένοντος εἰς Φονταινεβλὼ τοῦ Ναπολέοντος, ἅπασα ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἦλθεν ἐκεῖ ἵνα ἴδῃ καὶ συγχαρῇ αὐτὸν διὰ τὰς λαμπρὰς ἐπιτυχίας του, καὶ ἵνα ἐξιλεωθῇ ἕκαστος αὐτῶν διὰ τὰ σφάλματά του· διότι ὁ Ναπολέων, διατελῶν ἐν τῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας ἐκστρατείᾳ καὶ πληροφορούμενος καθ' ἑκάστην ὅτι οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ παρεξετρέποντο τῶν πρὸς αὐτοὺς ὁδηγιῶν του, ἐξέφραζε τὴν κατ' αὐτῶν δυσαρέσκειάν του. Ἐνταῦθα ἦλθον καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτοῦ βασιλεῖς, ἤτοι ὁ τῆς Βαυαρίας, ὁ τῆς Βυρτεμβέργης καὶ ὁ τῆς Σαξωνίας, ἵνα συγχαρῶσιν αὐτόν. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἵνα εὐχαριστήσῃ πάντας αὐτούς, διέταξε νὰ γίνωνται εἰς Φοντενεβλὼ καθ' ἑκάστην λαμπραὶ διασκεδάσεις, ὡς παραστάσεις, χοροὶ καὶ κυνηγέσια, μάλιστα δὲ τὸ τῶν ἐλάφων, τὸ ὁποῖον ἤρεσκε πρὸ πάντων εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις διέτρεχεν ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἔφιππος· διέταξε δὲ νὰ ὁμιλῶσι περὶ τούτου αἱ ἐφημερίδες ἵνα διασκεδασθῇ ἡ διαδοθεῖσα φήμη ὅτι ἔπασχε, προσβληθείσης ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἐκστρατείᾳ τῆς ὑγείας του, περὶ ἧς συνεβουλεύετο τὸν περίφημον ἰατρὸν Κορβισάρτον, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδιελέγετο ὁσάκις δὲν εἶχεν ἀσχολίας. Ἀληθῶς δὲ ὁ Ναπολέων ἠσθάνετο ὑποκρυφίους πόνους εἰς τὸν στόμαχον, οἵτινες μετὰ δώδεκα ἔτη τῷ ἐπροξένησαν τὸν θάνατον· ἵνα λοιπὸν, ὡς ἐρρέθη, διαψεύσῃ τὴν περὶ τῆς ὑγείας του κακὴν φήμην, διέτρεχε πρωὶ καὶ ἑσπέρας ἔφιππος, καυχώμενος ὅτι διασώζει εἰσέτι ἀκμαίας τὰς δυνάμεις του, ἤθελε δὲ νὰ πιστεύωσι τοῦτο καὶ οἱ ἄλλοι. Οἱ δὲ φυσικοὶ χαρακτῆρες αὐτοῦ ἠλλοιώθησαν· διότι, ἐνῷ πρότερον ἦτο σοβαρὸς καὶ ἰσχνὸς, μετ' οὐ

(α) Οὗτος ἦτο πατὴρ τοῦ νῦν Αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας.

πολὺ κατέστη φαιδρὸς καὶ εὔσαρκος, ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἐπροξένουν ὡραιότητά τινα εἰς τὸ πρόσωπόν του. Ἐνῷ δὲ ἦτο σιωπηλὸς, ἔγεινε λάλος, συνδιαλεγόμενος πάντοτε μετ' ἀνδρῶν θωπευτικῶν καὶ κολάκων, καὶ ἐνῷ ἦτο ζωηρὸς, κατέστη εὐερέθιστος, ὀργίλος καὶ ὠμὸς, ὢν ἄλλοτε ἀτάραχος καὶ συμπαθητικὸς πρὸς τοὺς πάσχοντας· ἐνὶ λόγῳ ὅλος ὁ φυσικός του χαρακτὴρ ἀνεπτύχθη ἐντελῶς συνάμα μετὰ τῆς τύχης του. Ἐκ τῶν πολλῶν γυναικῶν τῆς αὐλῆς του προετίμα μίαν ἢ δύο ἐξ αὐτῶν, καί τοι ζηλοτυπούσης τῆς Ἰωσηφίνης, περὶ τῆς ὁποίας ἠδιαφόρει ἔκτοτε· ἀπήλπιζε δὲ αὐτὴν διὰ τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας ταύτας κλίσιν του τοιουτοτρόπως, ὥστε ἤθελεν ἡ ἀφορμὴ τῆς διαζεύξεως νὰ προκληθῇ παρ' αὐτῆς· τοιοῦτος λοιπὸν ἦτον ὁ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς τελευταίας ταύτης ἐκστρατείας βίος του.

Διαμένων δὲ εἰς Φονταινεβλὼ, ἐν τῷ μέσῳ ἀπείρων διασκεδάσεων, δὲν ἔπαυσεν ἐνασχολούμενος καὶ εἰς ἀπείρους κυβερνητικὰς ἐργασίας, ἰδίως δ' ἐνησχολήθη εἰς τὸν ὀργανισμὸν νέων στρατιωτικῶν σωμάτων πρὸς ἀποστολὴν εἰς Ἱσπανίαν, καὶ εἰς τὴν ἐπιστάθμευσιν τῶν ἐκ τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν ἐπανελθόντων στρατευμάτων εἰς διαφόρους κεκτημένας ἐπαρχίας, ἵνα ταῦτα διατρέφωνται ἀνεξόδως. Διεπραγματεύθη μετὰ τῶν βασιλέων τῆς Βαυαρίας, τῆς Σαξωνίας, τοῦ Ἀνοβέρου καὶ λοιπῶν ἡγεμόνων περὶ διαφόρων ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων, ἰδίως δὲ περὶ προικήσεως τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ ἀποκαταστήσῃ εὐτυχεῖς. Δυσηρεστήθη δ' εἰς τὸ ἄκρον μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου, βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας, μὴ συναινοῦντος εἰς τὴν καταδίωξιν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου· τούτου ἕνεκα ἤθελε νὰ ἐξαποστείλῃ στρατὸν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ἵνα πραγματοποιήσῃ, ὡς ἔλεγε, τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου. Ἐπομένως ἐνησχολήθη εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, φρονῶν νὰ καταστήσῃ τὸν Πάπαν εἰς τὴν Ῥώμην, ὡς ἄλλον πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄνευ κοσμικῆς ἐξουσίας· διὸ προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ διέταξε νὰ τῷ ἀπονεμηθῶσι μεγάλαι τιμαὶ καὶ περιποιήσεις. Ἀλλ' οὗτος ἀδιαφορῶν περὶ τῶν φιλικῶν διαθέσεων τοῦ Ναπολέοντος, ἐνόμιζεν αὐτὸν αἰχμάλωτον, καὶ ἐπεθύμει τὴν προτέραν του ἐξουσίαν.

Ἐν τούτοις διαμείνας ὁ Ναπολέων ἐπί τινα καιρὸν εἰς Φονταιβλὼ ἐν τῷ μέσῳ τῶν διασκεδάσεων καὶ ἡδονῶν, ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους τὴν 11 Νοεμβρίου, ἵνα δώσῃ πέρας εἰς τὴν διάζευξιν τοῦ γάμου του. Ἀλλ' εἰ καὶ πρὸ πολλοῦ ἀποφασίσας τοῦτο, ἐδίσταζε νὰ τὸ ἐκτελέσῃ· τούτου ἕνεκα προσεκάλεσε δι' ἐκτάκτου ταχυδρόμου τὸν θετὸν υἱὸν αὐτοῦ Εὐγένιον Βωαρνὲν ἐκ Μεδιολάνων νὰ ἔλθῃ πάραυτα εἰς Παρισίους. Ἔπειτα δὲ προσεκάλεσε τὸν ἀρχικαγγελάριον Καμβασαρὲν καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ Καμπαγνὺ, καὶ κοινοποιήσας πρὸς αὐτοὺς τὴν περὶ τούτου σταθερὰν ἀπόφασίν του, ἐζήτησεν ἀμφοτέρων τὴν συνδρομήν· ἰδίως δὲ εἶπεν εἰς τὸν Καμβασαρὲν ὅτι ἡ Ἰωσηφίνα ἀγνοεῖ περὶ τούτου, ὅτι περιμένει τὸν Εὐγένιον ἵνα δι' αὐτοῦ τῇ γνωστοποιήσῃ τὴν ἀπόφασίν του ταύτην, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα ἀπαιτεῖται νὰ διατηρηθῇ μεγίστη ἐχεμυθία. Προσέθηκε δὲ αὐτῷ ὅτι αἱ περὶ διαζεύξεως τοῦ γάμου του αἰτίαι εἰσὶν ἡ στερέωσις τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, καὶ προσέτι ὅτι ὁ νέος οὗτος γάμος θέλει προσοικειώσει αὐτὸν μετὰ τῆς Εὐρώπης, ἥτις συνώμοσε κατ' αὐτοῦ. Ἔπειτα ὡμίλησεν αὐτῷ περὶ τῆς Ἰωσηφίνης, ἥτις, ὡς ἔλεγε, δὲν ἔπρεπε νὰ στερηθῇ τῶν εἰς αὐτὴν ἀπονεμομένων τιμῶν καὶ ἐπιχορηγήσεων, μάλιστα δ' ἐπεθύμει νὰ διατηρῇ αὐτὴν καὶ ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων, ὡς πιστὴν καὶ ἀρχαίαν φίλην του· πρὸς πραγματοποίησιν δὲ τοῦ διαζυγίου τούτου εἶπεν ὅτι τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας πρέπει νὰ ἐκδώσῃ περὶ τούτου ψήφισμα· λησμονῶν ὅμως τοῦ θρησκευτικοῦ δεσμοῦ, οὐδαμῶς ὡμίλησε περὶ τούτου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ θεῖος αὐτοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Φές, εἶπεν εἰς τὸν Καμβασαρὲν ὅτι ἡ διάλυσις τοῦ γάμου πρέπει νὰ γένῃ καὶ θρησκευτικῶς· διότι ἐνδέχεται νὰ προξενήσῃ ἐμπόδια εἰς τὸν νέον γάμον· ὁ Ναπολέων, μαθὼν τοῦτο, ἐθυμώθη σφόδρα κατὰ τοῦ θείου του· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα πεισθείς, εἶπεν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο πρέπει νὰ λυθῇ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων τῆς Γαλλίας.

Οὕτω διαθέσας ὁ Ναπολέων τὰ περὶ τοῦ διαζυγίου του, ἐνησχολήθη ἐπομένως καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς νέας συζύγου του· ὡς δὲ εἰς τὸ πρῶτον μετεχειρίσθη εἰδικῶς τὸν Καμβασαρὲν, οὕτως εἰς τὸ δεύτερον προσέλαβε σύμβουλον αὐτοῦ τὸν ὑπουργὸν

τῶν ἐξωτερικῶν Καμπαγνύ. Ὁ νέος γάμος λοιπὸν ἔπρεπε νὰ παρέξῃ δύω τινὰ, τὴν στερέωσιν τοῦ θρόνου διὰ τοῦ τεχθησομένου διαδόχου, καὶ τὴν συμμαχίαν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθήσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὅθεν τὸ μὲν πρῶτον ἦτον εὔκολον, καθότι δὲν ἀπῃτεῖτο ἐκ τῆς νέας συζύγου εἰμὴ νεότης καὶ εὐρωστία, τοιαύτη δὲ ἦτον ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Σαξωνίας· ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ἀπῃτεῖτο ἐμβριθεστέρα σκέψις· διότι ὁ Ναπολέων, πρὸς στερέωσιν τῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἰσχύος του ἀπέναντι τῆς Ἀγγλίας, ἔπρεπε νὰ συνδεθῇ μετά τινος ἰσχυρᾶς Δυνάμεως, ἤτοι τῆς Αὐστρίας ἢ Ῥωσσίας· εἰ καὶ πᾶσα συμμαχία, στηριζομένη μόνον εἰς ἐπιγαμίας καὶ οὐχὶ εἰς ἀμοιβαία συμφέροντα, τάχιστα διαλύεται. Ἀλλὰ μετὰ μὲν τῆς πρώτης Δυνάμεως ἦτο δύσκολον νὰ φιλιωθῇ εἰλικρινῶς, διότι τὰ αἵματα τῶν εἰς τὰς μάχας τοῦ Ἐσσλεγκ καὶ τῆς Βαγράμης πεσόντων ἤχνιζον εἰσέτι· ὅθεν, εἰ καὶ τὰ πολιτικὰ συμφέροντα ἤνονον τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν, οἱ λαοὶ ὅμως δὲν συνεφιλιοῦντο τόσῳ εὐκόλως. Μετὰ δὲ τῆς Ῥωσσίας ἦτο φυσικώτερον, διότι ἐν εἰρήνῃ ὑπαρχουσῶν πρὸ πολλοῦ ἀμφοτέρων τῶν Ἐπικρατειῶν τούτων, ἡ συμμαχία αὐτῶν ἤθελεν εἶσθαι ἰσχυροτέρα καὶ διακεστέρα· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου ὑπῆρχεν ἀνυπέρβλητος δυσκολία, ὡς μὴ συγκατανευούσης τῆς μητρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καί τοι τούτου ἐπιθυμοῦντος τὴν ἕνωσιν ταύτην. Ὁ δὲ Ναπολέων θεωρῶν ὅτι τὸ συνοικέσιον τοῦτο ἦτο κατὰ πάντα συμφέρον εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ, ἀποφασίσας δὲ ν' ἀναλάβῃ τὴν περὶ τούτου διαπραγμάτευσιν, διέταξε τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ Καμπαγνὺ ἰδιοχείρως νὰ γράψῃ πρὸς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν τῆς Γαλλίας Καλαιγκοῦρτον περὶ τούτου. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, χρονολογουμένη τῇ 2 Νοεμβρίου 1809, διατηρηθεῖσα μετὰ πολλῆς ἐχεμυθίας, διελάμβανε τάδε·

» Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, πληροφορηθεὶς μυστικῶς περὶ » τοῦ διαζυγίου τοῦ Αὐτοκράτορος ἡμῶν, εἶπεν αὐτῷ ἐν Ἐρε» φορδίᾳ ὅτι τῷ προσφέρει εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ πριγ» κήπισσαν Ἄνναν. Ὅθεν ἡ Α. Μεγαλειότης ὁ αὐτοκράτωρ ἡ« μῶν θέλει ἤδη νὰ προτείνητε τοῦτο ἐλευθέρως καὶ σαφῶς εἰς » τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ὁμιλοῦντες πρὸς αὐτὸν ὡς ἐξῆς·

» Μεγαλειότατε, πέπεισμαι μετὰ θετικότητος ὅτι ὁ αὐτο-
» κράτωρ μου, ἠναγκασμένος παρ' ἁπάσης τῆς Γαλλίας, διατί-
» θεται νὰ διαζευχθῇ τὴν σύζυγόν του Ἰωσηφίναν· δύναμαι νὰ
» τῇ γνωστοποιήσω ὅτι θέλει ἔχει τὴν ἀδελφήν σας; Ἡ Ὑ-
» μετέρα Μεγαλειότης μετὰ δύο ἡμερῶν σκέψιν θέλει μοὶ δώσει
» ὁριστικὴν καὶ καθαρὰν ἀπάντησιν· οὐχὶ θεωροῦσά με ὡς πρέσ-
» βυν, ἀλλ' ὡς εἰλικρινῆ φίλον ἀμφοτέρων τῶν οἰκογενειῶν. Δὲν
» προτείνω δὲ τοῦτο πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα ἐπισήμως,
» διότι ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τὴν περὶ τούτου διάθεσιν ὑμῶν. Ἡ
» πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα τόλμη μου αὕτη προέρ-
» χεται ἐκ τοῦ θάρρους, ὅπερ ἔλαβον νὰ λέγω ὅ,τι φρονῶ,
» οὐδόλως φοβούμενος ὅτι θέλω ἐνοχοποιηθῆ. »

Τοιαύτην ἐντολὴν δώσας ὁ Ναπολέων εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν του, ἐνησχολεῖτο ἐπομένως εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ συνοικεσίου του. Ἡ δυστυχὴς Ἰωσηφίνα, ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ λαμβάνουσα θετικωτέρας πληροφορίας περὶ τοῦ διαζυγίου της, ἠνώχλει τὸν Ναπολέοντα διὰ τῶν συνεχῶν παραπόνων της, μὴ ἐκφράζουσα καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν. Οὗτος δ' ἐπιθυμῶν νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὴν καθημερινὴν ἀνησυχίαν ταύτην, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἣν ἡ Ἰωσηφίνα παρηνώχλει αὐτὸν, εἶπεν αὐτῇ ἀποτόμως, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι ἠναγκασμένος νὰ σκέπτηται περὶ ἄλλης συζύγου, διότι ἡ σωτηρία τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπαιτεῖ τοῦτο, καὶ ὅτι οὗτος στηριζόμενος εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς τὴν ἀφοσίωσίν της θέλει ἀποφασίσει τὸ διαζύγιόν των, διὰ τὸ ὁποῖον πρῶτος αὐτὸς δυσκολεύεται μεγάλως. Ἡ Ἰωσηφίνα, ἀκούσασα ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Ναπολέοντος τοὺς τρομεροὺς τούτους λόγους, ἔπεσε λειποθυμημένη πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅστις βοηθούμενος παρὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ καὶ τοῦ θαλαμηπόλου τῆς ὑπηρεσίας, μετέφερεν αὐτὴν εἰς τὴν κλίνην της, καὶ πάραυτα προσεκάλεσε τὴν θυγατέρα αὐτῆς Ὀρτενσίαν ἵνα τὴν παρηγορήσῃ· ἀλλὰ καὶ αὕτη μαθοῦσα τὸ συμβὰν ὠδύρετο μετὰ τῆς μητρός της. Ὁ δὲ Ναπολέων εἶπεν αὐταῖς νὰ παύσωσιν ὠδυρόμεναι εἰς μάτην, διότι δὲν μετεβάλλετο ἡ ἀπόφασίς του, ὡς γενομένη διὰ τὸ καλὸν τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ Ὀρτενσία, ἥτις ἦτο βασίλισσα τῆς Ὁλλανδίας καθὸ γυνὴ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λουδοβί-

κου, βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας, ἐρεθισθεῖσα ἐκ τῶν σκληρῶν λόγων τοῦ Ναπολέοντος, εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἡ μήτηρ της, ὡς ἀνέβη ἐπὶ τοῦ θρόνου, οὕτω καὶ θέλει καταβῆ, ἀλλὰ τὰ τέκνα αὐτῆς οὐδέποτε θέλουσιν ἐγκαταλείψει αὐτήν· παραιτούμενα δὲ τῆς ματαίας δόξης, θέλουσι περιστοιχίσει αὐτὴν ἵνα τὴν παρηγορῶσιν εἰς τὰς δυστυχίας της. Ὁ Ναπολέων ἐκ τούτων, συγκινηθεὶς εἰς δάκρυα ἐπαρηγόρει τὴν Ἰωσηφίναν λέγων ὅτι, καί τοι αὕτη στερουμένη τοῦ θρόνου, δὲν θέλει ὅμως στερηθῆ καὶ τῶν ἀπαιτουμένων τιμῶν καὶ ἀπολαύσεων, ὑποσχόμενος αὐτῇ παλάτια, μεγάλα εἰσοδήματα καὶ τιμὰς εἰς τὴν αὐλὴν μετὰ τὴν μέλλουσαν αὐτοκράτειραν καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἦσαν μηδὲν εἰς τὴν κενοδοξίαν τῆς Ἰωσηφίνης, διαλογιζομένης ὅτι ἐντὸς ὀλίγου δὲν ἤθελεν εἶσθαι αὐτοκράτειρα τῆς Γαλλίας. Ἐν τούτοις ἐν ὅσῳ αὕτη δὲν ἔβλεπεν ἐπίσημόν τινα πρᾶξιν περὶ τούτου, ἤλπιζεν εἰσέτι, μάλιστα περιέμενεν ἀνυπομόνως τὸν υἱόν της Εὐγένιον· ὁ δὲ Ναπολέων περιεποιεῖτο αὐτὴν ὅλαις δυνάμεσι.

Τὸ συμβὰν τοῦτο, κοινοποιηθὲν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ναπολέοντος, διεδόθη εἰς Παρισίους ἐν ἀκαρεῖ, μάλιστα δὲ ἡ οἰκογένεια τῶν Βοναπαρτῶν, ἥτις ἦτο πάντοτε ἀντίζηλος τῶν Βωαρναίων, ἐμπλεισθεῖσα ἤδη ὑπὸ χαρᾶς, διεκήρυξεν αὐτὸ ἀναφανδόν. Οἱ δὲ αὐλικοὶ, δείξαντες τὴν συνήθη ἀχαριστίαν των, λησμονοῦντες τὴν Ἰωσηφίναν, περιέστρεφον τοὺς διαλογισμοὺς των εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς, ἁμιλλόμενοι τίς ἐξ αὐτῶν πρῶτος νὰ προσφέρῃ τὰς κολακίας του εἰς τὴν μέλλουσαν αὐτοκράτειραν.

Πρὸς πραγματοποίησιν λοιπὸν τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ Ναπολέοντος δὲν περιεμένετο εἰμὴ ἡ ἄφιξις τοῦ Εὐγενίου Βωαρνέ. Οὗτος, παραγγελθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἵνα φθάσῃ ὅσον τάχος εἰς Παρισίους, καὶ γνωρίζων ἐκ τῆς μητρός του ὅτι προέκειτο περὶ τῆς διαδοχῆς, ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ διορίσῃ αὐτὸν διάδοχον τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας. Εἰς τοῦτο δ' ἐνεθαρρύνετο ὡς ἐκ τῶν λαμπρῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ἐν τῷ τελευταίῳ πολέμῳ. Ἀλλ' ἅμα φθάσας εἰς Παρισίους τῇ 9 Νοεμβρίου καὶ μαθὼν παρὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ὀρτενσίας τὴν αἰτίαν τῆς προσκλήσεως αὐτοῦ, μετέβαλε τὴν ἐλπίδα του εἰς ὑπερβολικὴν λύπην, εἰ καὶ οὗτος δὲν ἦτο τοσοῦτον φιλόδοξος. Παρουσιασθεὶς

δὲ μετ' ὀλίγον πρὸς τὸν Ναπολέοντα μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ὀρτενσίας, ἔδειξεν ἀμέσως τὴν λύπην του ταύτην. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων εὐθὺς ἐνηγκαλίσθη αὐτὸν, διότι τὸν ἠγάπα ὑπερβολικῶς· μετὰ ταῦτα, προσλαβὼν ἀμφότερα τὰ τέκνα τῆς Ἰωσηφίνης, προσῆλθεν εἰς αὐτὴν. Ἡ συνέντευξις αὕτη ἦτο λυπηρά· διότι ὁ Εὐγένιος, ἰδὼν τὴν μητέρα του, στραφεὶς πρὸς τὸν Ναπολέοντα, εἶπεν αὐτῷ, «ἡ μήτηρ μου πρέπει ν' ἀπομακρυνθῇ ἐντεῦθεν.» Ἡ δὲ Ὀρτενσία λαβοῦσα τὸν λόγον εἶπε «μάλιστα πρέ» πει ν' ἀπομακρυνθῇ, ἀλλὰ μετ' αὐτῆς πρέπει καὶ ἡμεῖς ν' ἀ» πομακρυνθῶμεν καὶ ζήσωμεν μακρὰν τοῦ κόσμου, λησμονοῦν» τες τὴν ἐφήμερον δόξαν, ἥτις μᾶλλον ἠνώχλησε τὸν βίον ἡ» μῶν ἢ ἐβελτίωσεν αὐτόν.» Ὁ δὲ Ναπολέων δακρυῤῥοῶν, ὡς οὗτοι, εἶπεν αὐτοῖς ὅτι πρέπει μάλιστα νὰ διαμένωσι παρ' αὐτῷ μετὰ τῆς μητρός των, διατηροῦντες τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασίν των, ὅπως ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Ἰωσηφίνα οὔτε ἀπεβλήθη, οὔτε ὑπέπεσεν εἰς δυσμένειαν, ἀλλ' ὅτι θυσιασθεῖσα διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς Ἐπικρατείας, ἀνταμείβεται διὰ τῆς δόξης τῶν τέκνων αὐτῆς, διατηρουμένης καθόλου τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης τοῦ συζύγου της. Τοιούτους καὶ ἄλλους παρηγορητικοὺς λόγους ἐκφράζων ὁ Ναπολέων εἰς αὐτοὺς, κατεπράῢνε σχεδὸν τὴν λύπην αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐνδώσωσιν εἰς τὴν λυπηρὰν ταύτην θυσίαν· ἀλλ' ἔπρεπεν ἡ διάλυσις τοῦ συνοικεσίου νὰ γένῃ καὶ ἐπισήμως Τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 15 Νοεμβρίου λοιπὸν ὁ Ναπολέων προσκαλέσας τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα τῆς Ἰωσηφίνης, τοὺς διατρίβοντας τότε ἐν Παρισίοις, τὸν ἀρχικαγγελάριον Καμβασαρὲν καὶ τὸν κόμητα Ρεγνὺ, ὡς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους, καὶ λαβὼν ἐκ τῆς χειρὸς τὴν Ἰωσηφίναν, δακρυῤῥοῶν ἀνέγνωσε τάδε·

» Ἐξάδελφέ μοι, πρίγκηψ ἀρχικαγγελάριε, σήμερον σοὶ ἀνήγ» γειλα δι' ἐσφραγισμένης ἐπιστολῆς μου ὅπως ἔλθῃς παρ' ἐμοὶ » καὶ μάθῃς ὅ, τι ἀπεφάσισα μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας, τῆς ἀκρι» βεστάτης συζύγου μου. Εὐχαριστοῦμαι ὅτι οἱ βασιλεῖς καὶ αἱ » βασίλισσαι, οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαί μου, οἱ γαμβροὶ καὶ αἱ » νύμφαι μου, ἡ προγόνη καὶ ὁ πρόγονός μου, ὁ καὶ θετὸς υἱός » μου, προσέτι καὶ αὐτὴ ἡ μήτηρ μου, παρίστανται εἰς ὅ, τι σοὶ » γνωστοποιῶ.

» Ἡ πολιτικὴ τῆς μοναρχίας μου, τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀνάγ-
» κη τῶν λαῶν μου, ἐξ ὧν ὡδηγούμην ἀκαταπαύστως εἰς τὰς
» πράξεις μου, ἐδέησαν ὥστε νὰ καταλείψω τὸν θρόνον, ἐφ' ᾧ
» ἡ θεία Πρόνοια μ' ἐγκατέστητεν, εἰς τέκνα διαδεχθησόμενα
« τὴν πρὸς τὸν λαὸν ἀγάπην μου. Ἀλλὰ πρὸ πολλῶν ἐ-
« τῶν ἀπελπισθεὶς ν' ἀποκτήσω τέκνα ἐκ τῆς ἀγαπητῆς μου
» συζύγου, αὐτοκρατείρας Ἰωσηφίνης, ἀναγκάζομαι νὰ θυσιάσω τὰ
» τρυφερώτερα αἰσθήματα τῆς καρδίας μου, καὶ ἐμβλέψας εἰς τὸ
« καλὸν τοῦ Κράτους μου ν' ἀποφασίσω τὴν διάλυσιν τοῦ συ-
» νοικεσίου ἡμῶν. Διανύων τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας
» μου, ἐλπίζω νὰ ζήσω τοσοῦτον χρόνον, ὥστε ν' ἀναθρέψω κα-
» τὰ τὴν διάνοιάν μου καὶ κατὰ τὴν πρόθεσίν μου τὰ ὑπὸ τῆς
» θείας Προνοίας δωρηθησόμενά μοι τέκνα. Ὁ Κύριος γινώσκει τί
» ὑποφέρει ἡ καρδία μου ἐκ τῆς ἀποφάσεως ταύτης· ἀλλ' οὐδεμία
» θυσία ὑπερτερεῖ τῆς γενναιοψυχίας μου, ὅταν τοῦτο γίνηται
» ὑπὲρ τῆς Γαλλίας. Οὐδέποτε δὲ δυσηρεστήθην διὰ τὸ μετὰ τῆς
» ἀγαπητῆς μου συζύγου συνοικέσιον, μάλιστα δ' ἐνασμενίζομαι
» διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην καὶ πίστιν, ἥτις ἐπὶ δέκα καὶ πέν-
» τε ἔτη καθωράϊζε τὴν ζωήν μου· ἡ δὲ ἐνθύμησις αὐτῆς θέλει
» μένει διὰ παντὸς ἀνεξάλειπτος ἐν τῇ καρδίᾳ μου. Στέφας αὐ-
» τὴν διὰ τῆς χειρός μου, θέλω ὥστε νὰ διατηρῇ τὴν τάξιν καὶ
» τὸν τίτλον τῆς αὐτοκρατείρας, πρὸ πάντων ὅμως δὲν πρέπει
« ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῶν πρὸς αὐτὴν αἰσθημάτων μου, θεωροῦσά
» με πάντοτε ὡς τὸν βέλτιστον καὶ ἀκριβέστερον φίλον της.»

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐγγράφου τούτου ἡ Ἰωσηφίνα, ἔχου-
σα ἀνὰ χεῖρας ἔγγραφόν τι, ἤρχισεν ἀναγινώσκουσα, ἀλλὰ μὴ
δυνηθεῖσα ἕνεκα τῶν δακρύων αὐτῆς, ἐνεχείρησεν αὐτὸ εἰς τὸν
Ἔγνυ, ὅστις ἀνέγνω τὰ ἑπόμενα·

» Συναινέσει τοῦ σεβαστοῦ καὶ ἀκριβοῦ μου συζύγου ὀφείλω
» νὰ διακηρύξω ὅτι οὐδεμίαν ἐλπίδα ἔχω πρὸς ἀπόκτησιν τέ-
» κνων, δυναμένων ν' ἀναπληρώσωσι τὰς πολιτικὰς ἀνάγκας καὶ
» τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας. Θέλω διαμένει διὰ παντὸς πιστὴ
« καὶ ἀφωσιωμένη, ὡς οὐδεμία ἄλλη γυνὴ ἐπὶ τῆς γῆς, διατη-
« ροῦσα εἰς τὴν μνήμην μου ὅλην τὴν καλοκἀγαθίαν του. Ἐσ-
» τέφθην διὰ τῆς χειρός του, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου τούτου διαμέ-

« νουσα ἠγαπήθην παρὰ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Νομίζω ὅτι ἀπο-
» δίδω εὐγνωμοσύνην εἰς ὅλα τὰ ὑπὲρ ἐμοῦ αἰσθήματα αὐτοῦ,
« συγκατανεύουσα εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ συνοικεσίου μας, τὸ ὁ-
» ποῖον εἰς τὸ ἑξῆς ἐμποδίζει τὸ καλὸν τῆς Γαλλίας καὶ στε-
» ρεῖ αὐτὴν τῆς εὐτυχίας τοῦ νὰ κυβερνᾶται ὑπὸ ἀπογόνου τοῦ
» μεγάλου τούτου ἀνδρὸς, ὅστις προωρίσθη παρὰ τῆς θείας Προ-
» νοίας νὰ καταπαύσῃ τὰ δεινὰ τῆς τρομερᾶς ἐπαναστάσεως,
» ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν θρησκείαν, τὸν θρόνον καὶ τὴν κοινωνι-
» κὴν τάξιν. Ἡ διάλυσις τοῦ συνοικεσίου μου δὲν θέλει μεταβά-
» λει τὰ αἰσθήματα ταῦτα τῆς καρδίας μου· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ
» θέλει μ' ἔχει τὴν καλητέραν του φίλην. Γνωρίζω κάλλιστα
» κατὰ πόσον ἡ πρᾶξις αὕτη, ὑπαγορευθεῖσα ὑπὸ τῆς πολιτικῆς
» ἀνάγκης καὶ ὑπὸ μεγάλων συμφερόντων, κατεσπάραξε τὴν
» καρδίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἀμφότεροι εἴμεθα ἔνδοξοι διὰ τὴν γενο-
» μένην παρ' ἡμῶν θυσίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. »

Μετὰ τοὺς ὡραίους τούτους λόγους ὁ ἀρχικαγγελάριος Καμβασαρὲς συνέταξεν ἐπίσημον πρᾶξιν περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ συνοικεσίου. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἐναγκαλισθεὶς τὴν Ἰωσηφίναν, ὡδήγησεν αὐτὴν εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἐγκαταλειπὼν αὐτὴν λειποθυμημένην εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν τέκνων της. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἦτο συνηγμένον ἔκτακτον συμβούλιον πρὸς σύνταξιν τοῦ περὶ διαζυγίου ψηφίσματος.

Τῇ ἐπιούσῃ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος συνῆλθεν ἡ Γερουσία· ἐν αὐτῇ ἐμφανισθεὶς ὁ Εὐγένιος, κατὰ πρῶτον ἤδη ὡς μέλος τοῦ σώματος τούτου, ἀπήγγειλε τάδε· « Ἡ μήτηρ μας,
» ἡ ἀδελφή μου καὶ ἐγὼ ὀφείλομεν τὰ πάντα εἰς τὸν Αὐτοκρά-
» τορα· οὗτος εἰς ἡμᾶς ἦτον ἀληθὴς πατὴρ, ἡμεῖς δ' ἐσόμεθα
« ἐν παντὶ καιρῷ ἀφωσιωμένα τέκνα καὶ πιστοὶ ὑπήκοοί του.

» Συμφέρει διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Γαλλίας, ὅπως ὁ θεμε-
» λιωτὴς τῆς τετάρτης ταύτης δυναστείας γηράσῃ, περιστοιχού-
» μενος ὑπὸ γνησίων ἀπογόνων, ἐγγυωμένων εἰς πάντας ἡμᾶς
« τὴν δόξαν τῆς πατρίδος.

» Ἡ μήτηρ μου, στερθεῖσα ἐνώπιον ὅλου τοῦ ἔθνους ὑπὸ τοῦ
» σεβαστοῦ συζύγου αὐτῆς, ὑπεχρεώθη νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα διὰ
» τὸ συμφέρον τῆς Γαλλίας. Αὕτη ἐξετέλεσε μετὰ γενναιοψυχί-

» ας καὶ ἀξιοπρεπείας τὸ πρῶτον καθῆκον τοῦτο. Συνεχῶς δὲ
» κατεθλίβετο ἐνδομύχως, βλέπουσα ἀγωνιῶντα ἄνδρα συνειθι-
» σμένον νὰ μὴ ἐπηρεάζηται ὑπὸ τῆς τύχης καὶ νὰ ὁδεύῃ πάν-
» τοτε σταθερῶς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων προθέσεών του.
» Τὰ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκχυθέντα δάκρυα διὰ τὴν ἀπό-
» φασίν του ταύτην ἀρκοῦσι πρὸς δόξαν τῆς μητρός μου, ἥτις,
» μένουσα εὐχαρίστως εἰς τὴν νέαν θέσιν της, θέλει ἐνασμενίζε-
» σθαι ὅτι διὰ τῶν θυσιῶν της συνετέλεσεν εἰς τὴν περιμενομέ-
» νην εὐδαιμονίαν τῆς τε πατρίδος καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος ἡμῶν.»

Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ λογιδρίου τούτου, ἡ Γερουσία παρε-
δέχθη τὸ περὶ διαλύσεως τοῦ γάμου ψήφισμα, δι' οὗ διετηρεῖτο
ὁ τίτλος τῆς αὐτοκρατείρας εἰς τὴν Ἰωσηφίναν καὶ προσδιωρίζετο
αὐτῇ δύο ἑκατομμυρίων φράγκων ἐτησία ἐπιχορήγησις, καὶ ἐκτὸς
τούτων, ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἐτησία ἐπιχορήγησις ἐκ τοῦ ἰδιαιτέ-
ρου ταμείου τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις συγχρόνως παρεχώρει αὐτῇ
δύο ὡραία παλάτια καὶ διάφορα πολύτιμα εἴδη.

Τῇ ἐπαύριον, 17 Δεκεμβρίου, ὅλαι αἱ πράξεις αὗται τῆς Γε-
ρουσίας δημοσιευθεῖσαι διὰ τοῦ Μυνήτορος, ἐξέπληξαν ἅπαντας
μαθόντας τὴν διάλυσιν ταῦ συνοικεσίου. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, λη-
σμονήσαντες τὴν Ἰωσηφίναν, ἐσκέπτοντο περὶ τῆς ἀντικαταστά-
σεως αὐτῆς. Δύο γνῶμαι ὑπῆρχον περὶ τούτου, οἱ μὲν ἐγνωμοδό-
τουν περί τινος πριγκηπίσσης τῆς Ῥωσσίας, ἄλλοι δὲ περί τινος
τῆς Αὐστρίας· ἀλλ ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη ἦτο περὶ τῆς πρώτης,
φρονοῦντες ὅτι τοιαύτη συμμαχία ὠφέλει τὰ μέγιστα τὴν Γαλ-
λίαν. Ἡ δὲ δυστυχὴς Ἰωσηφίνα, ὑποχωρήσασα εἰς τὰ πέριξ τῶν Πα-
ρισίων, εἰς τὸ Μαλμαιζὸν, διέμεινε μεταξὺ τῶν τέκνων της, παρη-
γορημένη παρ' αὐτῶν· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Ναπολέων, ἐγκαταλείψας
τὴν λαμπρότητα τῆς αὐλῆς, ἀνεχώρησεν εἴς τινα τῶν ἐπαύλεών
του· τῇ δ' ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ἐπεσκέφθη τὴν Ἰωσηφίναν, ἐξακολου-
θῶν νὰ πράττῃ αὐτὸ καθ' ἑκάστην. Ἀρχίσας ὅμως μετὰ δραστηρι-
ότητος νὰ ἐνεργῇ τὰς περὶ τοῦ νέου συνοικεσίου του διαπραγ-
ματεύσεις, ἔγραψε πάραυτα πρὸς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν του
νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐκ τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως περὶ τού-
του ὁριστικὴν ἀπάντησιν· διότι, ἂν τοῦτο κατωρθοῦτο, ἡ μετὰ
τῆς Ῥωσσίας συμμαχία ἔμελλε νὰ γένῃ στενωτέρα.

Πρὸ πάντων ὅμως ὁ Ναπολέων θέλων ὥστε ἡ διάλυσις τοῦ συνοικεσίου αὐτοῦ νὰ γένῃ καὶ πνευματικῶς, ἀφοῦ ἔγεινεν ἤδη πολιτικῶς, ἀνέθηκεν εἰς τὸν Καμβασαρὲν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως ταύτης. Οὗτος δὲ, συναθροίσας τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Παρισίων, ὑπέβαλε τοῦτο εἰς τὴν σκέψιν αὐτῶν, οἵτινες ἐν ὅλῃ τῇ σοφίᾳ των δὲν ἠδυνήθησαν ἄλλως νὰ γνωμοδοτήσωσι περὶ τοῦ διαζυγίου, εἰμὴ κηρύττοντες τὸν γάμον ὡς μὴ γενόμενον κατὰ τοὺς νομίμους ἐκκλησιαστικοὺς τύπους, ὅτι δηλαδὴ γάμος μὴ τελεσθεὶς εἰς ἐκκλησίαν, ἀλλ' εἰς παρεκκλήσιον τῶν ἀνακτόρων ἄνευ μαρτύρων καὶ ἄνευ τακτικοῦ συμβολαίου τῶν νεονύμφων δὲν ἦτο νόμιμος. Ἐπὶ τούτῳ ἐξέτασαν τοὺς παρευρεθέντας ἐν τῷ γάμῳ καὶ συνέταξαν πρᾶξιν δι' ἧς ἀπεδείκνυον τὴν ἀκυρότητα τοῦ γάμου τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τῆς Ἰωσηφίνης. Ἐκ δὲ τῶν ἐξετασθέντων μαρτύρων ἦτον ὁ Ταλεϋράνδος, ὁ Βερθιέρος καὶ ὁ Δυρόκος, οἵτινες ὡμολόγησαν ὅτι ὁ Ναπολέων εἶπεν εἰς αὐτοὺς πολλάκις ὅτι οὐδέποτε ἀπεφάσισε νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἰωσηφίναν, διότι αὕτη δυστυχῶς δὲν ἐτεκνοποίει, ἐνέδωκε δὲ νὰ στεφθῇ κατ' ἐπιφάνειαν, ἵνα ἐπαναπαύσῃ μόνον τὴν συνείδησιν τῆς Ἰωσηφίνης καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Πάπαν, ὅστις ἐθεώρει τὴν μετ' αὐτῆς ἕνωσίν του παράνομον, καὶ ὅτι πάντοτε προετίθετο νὰ διαλύσῃ τὴν ἕνωσιν ταύτην λόγῳ ἀτεκνίας διὰ τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους· αἱ δὲ μαρτυρίαι αὗται συνωδεύοντο μετὰ πολλῶν περιστατικῶν καὶ λεπτομερειῶν.

Ἡ περὶ τούτου ἔκθεσις τῶν ἀρχιερέων παρεπέμφθη εἰς τὸν μητροπολίτην τῶν Παρισίων, ὅστις, λαβὼν ταῦτα πάντα ὑπ' ὄψιν, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ στηρίξῃ τὴν περὶ ἀκυρότητος τοῦ γάμου ἀπόφασίν του εἰς οὐδὲν τούτων, ἀπεφάνθη ὅτι, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες ἀνέθηκαν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ γάμου εἰς μόνον τὸν ἐφημέριον τῆς ἐνορίας, καὶ ἐπειδὴ ὁ γάμος ἐτελέσθη παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φὲς, ὅστις, καί τοι κατέχων τὴν ὑψηλοτέραν βαθμίδα τῆς ἱερωσύνης, δὲν ἐδύνατο μ' ὅλα ταῦτα νὰ ἐκτελέσῃ καὶ τοιαῦτα ὑποδεέστερα ἐκκλησιαστικὰ καθήκοντα ἀναρμόδια εἰς αὐτὸν, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἔλλειψις αὕτη ἦτον οὐσιωδεστέρα πασῶν τῶν ἄλλων, διὰ τοῦτο ὁ γάμος ἐκηρύττετο ἄκυρος. Οὕτως ὁ Ναπολέων, ἀποφυγὼν τοὺς τύπους τοῦ διαζυγίου, ἐξ ὧν

ἤθελε προσβληθῇ τὸ φιλότιμον τῆς Ἰωσηφίνης, ἀπηλλάγη ἐκ τοῦ γάμου του, καὶ ἐνησχολεῖτο ἀκωλύτως περὶ τοῦ νέου συνοικεσίου του.

Ὁ ἐν Πετρουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας Κωλαιγκοῦρτος, ὅστις ὡς ἐρρέθη, παρηγγέλθη παρὰ τοῦ Ναπολέοντος νὰ ὁμιλήσῃ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου περὶ τοῦ νέου συνοικεσίου, καί τοι χαίρων πολλὴν εὔνοιαν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Πετρουπόλεως, δὲν ἐδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ ἕνεκα περιστάσεών τινων ὡς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· καθότι εἰ καὶ ἡ Ῥωσσία κατέλαβε τὴν Φιλλανδίαν, ἐξ ἧς οἱ Σουηδοὶ ἐξώσθησαν, μ' ὅλον τοῦτο ἡ φιλοδοξία τῆς Δυνάμεως ταύτης πρὸς τὴν Ἀνατολὴν δὲν ἱκανοποιήθη, διότι αἱ παραδουνάβιοι ἐπαρχίαι μ' ὅλας τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Ναπολέοντος δὲν παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν· προσέτι ὁ Ναπολέων ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτοῦ πολέμῳ κατὰ τῆς Αὐστρίας δὲν περιεποιήθη τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλ' ἔγραφεν αὐτῷ μὲ ὕφος κατά τι ὑπεροπτικόν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐβοήθησεν, ὡς ἔπρεπεν αὐτόν. Οὗτος δ' ἔλεγεν « ᾄδεται μὲν ὅτι αἱ ἐν Φιλλανδίᾳ καὶ Τουρκίᾳ ὑποθέσεις μου προώδευσαν, ἀλλ' ἐγὼ λέγω ὅτι οὐχὶ τόσον ὡς αἱ τοῦ Ναπολέοντος ἐν Πολωνίᾳ. Δύναμαι ἄρα νὰ πράξω πλειότερα ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ ὑπὲρ ἐμοῦ; » Ἐπροφασιολογεῖτο δὲ περὶ τῶν κατ' αὐτοῦ παραπόνων τοῦ Ναπολέοντος, ὡς μὴ βοηθηθέντος ἔξωθεν ὑπ' αὐτοῦ ἀρκούντως, ἀποδίδων τὰς αἰτίας εἰς τὰς ἀποστάσεις, τὸ κλίμα καὶ εἰς τὸ κυβερνητικὸν σύστημα τῆς Ῥωσσίας, τὸ ὁποῖον δὲν ὡμοίαζεν, ὡς ἔλεγε, μὲ τὸ τῆς Γαλλίας, τὸ ὁποῖον παρεῖχε τοσαῦτα πλεονεκτήματα. Ἀλλὰ τὸ οὐσιωδέστερον πάντων, τὸ προξενῆσαν τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἦτον ἡ ἐν τῇ τελευταίᾳ συνθήκῃ μετὰ τῆς Αὐστρίας αὔξησις τοῦ δουκάτου τῆς Πολωνίας εἰς δύο εἰσέτι ἑκατομμύρια κατοίκων. Ὅτε δὲ ἡ εἴδησις αὕτη ἔφθασεν εἰς Ῥωσσίαν, τὰ πνεύματα τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως ἦσαν τοσοῦτον ἐξηγριωμένα, ὥστε ὁ Κωλαιγκοῦρτος μόλις μετὰ δέκα καὶ πέντε ἡμέρας παρουσιάσθη εἰς τὴν αὐλὴν ταύτην· ἔκτοτε οἱ ἐν Πετρουπόλει προεῖδον τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Πολωνίας· ἡ δὲ παραχώρησις τῶν 400 χιλιάδων Πολωνικῶν ψυχῶν εἰς τὴν ῥωσσικὴν Ἐπικράτειαν, οὐχὶ

μόνον δὲν συνέτεινε νὰ καταπραΰνη τὸν ἐρεθισμὸν τῶν Ῥώσσων, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ηὔξησεν αὐτὸν ἐπὶ λόγῳ ὅτι τοῦτο ἐσήμαινε τὴν προσεχῆ ἕνωσιν τῆς Γαλλικίας μετὰ τοῦ δουκάτου τῆς Πολωνίας. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐν μέρει ἐπηρεαζόμενος ὑπὸ τῶν περιζοιχούντων αὐτὸν, ἀκαταπαύστως παρεπονεῖτο διὰ τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας τελευταίαν συνομολογηθεῖσαν συνθήκην, καὶ ἐζήτει ἐγγυήσεις διὰ τὰς δυσαρέστους συνεπείας αὐτῆς. Ὁ Ναπολέων, ἵνα καθησυχάσῃ τὸν Ἀλέξανδρον ἐκ τῶν ὑπονοιῶν τούτων, ἐξαπέστειλεν ἐμπιστευτικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν του, ἥτις ἐπιδειχθεῖσα εἰς τοὺς πρωτίστους τῆς ῥωσσικῆς αὐλῆς, ἐπεδόθη ἐπομένως εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐν αὐτῇ διαλαμβανόμεναι διαβεβαιώσεις δὲν ἦσαν, ὡς ἔλεγεν οὗτος, εἰμὴ λόγοι κενοὶ, ἐζήτησε τὴν κύρωσιν αὐτῶν ἐπισήμως, ἣν καὶ ἔλαβε μετ' ὀλίγον. Ὁ δὲ Κωλαιγκοῦρτος, διαταχθεὶς νὰ συνομολογήσῃ σύμβασιν ἀφορῶσαν τὰ περὶ τῆς Πολωνίας, παρ' ὀλίγον νὰ ὑπογράψῃ τοιούτους ὅρους, ὥστε νὰ περιπλέξῃ τὸν Ναπολέοντα. Ἐν τῇ συμβάσει ταύτῃ ἐτίθετο ὅρος ὥστε τοῦ λοιποῦ οὐδέποτε νὰ ἐγκατασταθῇ πολωνικὸν βασίλειον, τὰ ὀνόματα Πολωνία καὶ Πολωνοὶ νὰ ἐξαλειφθῶσιν ἐξ ὅλων τῶν δημοσίων ἐγγράφων καὶ νὰ μὴ ἐμφαίνωνται τοῦ λοιποῦ, τὸ μέγα δουκάτον τῆς Πολωνίας οὐδέποτε νὰ μεγαλυνθῇ διὰ τῆς προσθήκης μέρους τῶν παλαιῶν ἐπαρχιῶν, τὸ δὲ τάγμα τοῦ Πολωνικοῦ παρασήμου νὰ καταργηθῇ. Ἡ παράδοξος σύμβασις αὕτη, ἥτις ἐξέθετε τὸν Ναπολέοντα εἰς τὰ ὄμματα τῶν Πολωνῶν, ἤθελε συνομολογηθῇ, διότι ὁ Ἀλέξανδρος τοτούτῳ ἐπέμενεν, ὥστε ἐκήρυττεν ὅτι ἄνευ τούτου ἤθελε διαλύσει τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν του.

Συζητουμένης τῆς συμβάσεως ταύτης, ὁ Κωλαιγκοῦρτος ἔλαβε, τῇ 8 Δεκεμβρίου, ἐκ Παρισίων ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος, δι' ἧς κατὰ πρῶτον παρεγγέλλετο νὰ διακοινώσῃ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν περὶ τοῦ συνοικεσίου πρότασιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀλέξανδρος κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦτον ἀπὼν ἐκ τῆς Πετρουπόλεως, ἅμα ἐπανελθόντος, παρουσιάσθη καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ ἀμέσως τὴν περὶ τούτου πρότασιν. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, πτοηθεὶς ἐν πρώτοις ἐκ τῆς προτάσεως ταύτης, δὲν ἠρνήθη ὅ,τι

ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ναπολέοντα ἐν τῇ Ἐρφορδίᾳ· εἶπεν ὅμως ὅτι δὲν ἐγγυήθη καὶ τὴν πραγματοποίησιν τούτου, ἀλλ' ὅτι ὑπεσχέθη νὰ προσπαθήσῃ ὅπως πείσῃ τὴν μητέρα του νὰ συγκατανεύσῃ αὕτη εἰς τὴν ὑπανδρείαν τῆς κόρης της Ἄννης μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι αὐτὸς μὲν θέλει πράξει τοῦτο· ἀλλ' ὅτι ἀπαιτεῖται ὁ ἁρμόδιος καιρὸς καὶ εὐκαιρία ἵνα ὁμιλήσῃ καὶ πείσῃ τὴν μητέρα του περὶ τούτου, καὶ ὅτι τέλος ἐλπίζει νὰ ἐπιτύχῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του· προσέθηκε δὲ ὅτι οὐδόλως θέλει κάμει χρῆσιν τῆς προτάσεως τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλὰ θέλει παραστήσει εἰς τὴν μητέρα του τοῦτο, ὡς πρότασιν αὐτοῦ γενομένην διὰ πολιτικὸν συμφέρον καὶ οὐχὶ πρὸς εὐχαρίστησιν τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων· διαβεβαιῶν δὲ οὕτω τὸν Κωλαιγκοῦρτον, ὅστις ἔμελλε νὰ διαβιβάσῃ ταῦτα πάντα πρὸς τὸν Ναπολέοντα, προσέθηκεν ἐπὶ τέλους ὅτι θέλει προσπαθήσει νὰ δώσῃ πέρας εἰς τοῦτο τάχιστα.

Ὁ Κωλαιγκοῦρτος ἐν τῷ ἅμα, ἤτοι τῇ 28 Δεκεμβρίου, ἔγραψεν εἰς Παρισίους ὅτι αἱ προτάσεις του παρεδέχθησαν ὁλοσχερῶς καὶ ὅτι ἐλπίζει πολὺ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι ἀπαιτεῖται πολὺ φρόνησις καὶ ὀλίγη ὑπομονή. Ἀναγκαζόμενος δὲ ὑπὸ τῶν συνεχῶν ταχυδρόμων, τοὺς ὁποίους ἔστελλεν αὐτῷ ὁ Καμπαγνύ, ἀνέφερεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ῥωσσίας ὅτι παραδέχεται ὡς πρὸς τοῦτο ὅλας τὰς ῥωσσικὰς ἀπαιτήσεις, πρὸς δὲ καὶ τὰς θρησκευτικὰς διαφοράς. Παρουσιάσθη δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν ὁποῖον εὗρε μᾶλλον εὐδιάθετον, καὶ ἔμαθε παρ' αὐτοῦ ὅτι ἡ μήτηρ του προτίθεται νὰ συγκατανεύσῃ, ἡ δὲ ἀδελφή του συγκατετέθη ἤδη, καθὼς καὶ ἅπασα ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια εἶναι ἐγγὺς νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τοῦτο, καὶ ὅτι μετά τινας ἡμέρας θέλει δώσει αὐτῷ ὁριστικὴν ἀπάντησιν περὶ τούτου. Ἐκ τῆς συνεντεύξεως ταύτης ἐγένετο γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος προὐτίθετο νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὸ συνοικέσιον τοῦτο, ὡς ἔχων τὴν συγκατάθεσιν τῆς μητρὸς καὶ ἀδελφῆς αὐτοῦ Αἰκατερίνης, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ μόνον ἐμπόδιον. Ἦτο δὲ βέβαιον ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἤθελε ν' ἀρνηθῇ εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν ἀδελφήν του, διότι ἐφοβεῖτο τὴν διάλυσιν τῆς μεταξύ των συμμαχίας, δι' ἧς ἤλπιζε νὰ ἐπιτύχῃ πολλὰ συμφέροντα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐνῷ ἄλ-

λως ἤθελε σχηματισθῆ κατ' αὐτοῦ συμμαχία μετὰ τῆς Αὐστρίστρίας. Τούτου ἕνεκα εἶπεν εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον ὅτι δίδει αὐτῷ ὁριστικὴν ἀπάντησιν μετὰ δέκα ἡμέρας, ἔπειτα δὲ εἶπεν αὐτῷ μετὰ παρέλευσιν εἰσέτι δέκα ἡμερῶν, καὶ ἑπομένως ὑπεσχέθη ὅτι θέλει ἀπαντήσει ὁριστικῶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐλευσομένου μηνὸς, ἤτοι περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου· ἡ δὲ πρώτη προθεσμία ἤρχετο ἀπὸ τῆς 15 Δεκεμβρίου.

Ὁ Ναπολέων, γράψας τῇ 22 Νοεμβρίου εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον, περιέμενεν ἀνυπομόνως ὁριστικὴν ἀπάντησιν παρ' αὐτοῦ περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου (οἱ ταχυδρόμοι τότε εἰς 12 ἢ 14 ἡμέρας ἔφθανον ἐκ Παρισίων εἰς Πετρούπολιν), ἵνα γνωρίζῃ ἀκριβῶς περὶ τούτου. Ὅθεν ἡ βραδύτης τῆς ἀπαντήσεως ἤρχισε νὰ τὸν παροξύνῃ, διότι ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἀνώτερον πάντων τῶν μοναρχῶν τῆς γῆς, οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν περίνοιαν, διότι τοῦτο ἦτον ἀναντίῤῥητον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περιωπὴν τῆς ἰσχύος εἰς ἣν εὑρίσκετο· ἐνόμιζε δὲ ὅτι ὅλαι αἱ βασιλόπαιδες ὤφειλον νὰ δεχθῶσι προθύμως τὴν χεῖρά του, ἅμα ἤθελε ταῖς προσφέρει αὐτήν. Ἐν τούτοις αἱ αὐλαὶ τῆς Γερμανίας ἐπροθυμοποιοῦντο ποία πρώτη νὰ συνδεθῇ διὰ συνοικεσίου μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου μονάρχου τῆς γῆς, ἰδίως δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας, ὅστις εἶχε παρήλικα θυγατέρα ἀλλὰ καλῶς ἀνατεθραμμένην, καὶ τοιαύτης κράσεως ὥστε εὐθὺς ἀκινδύνως νὰ προάξῃ καλοὺς γόνους. Οὗτος δὲν ἐπεθύμει δὲ τοῦτο διὰ πολιτικὴν ἀνάγκην, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλ' ἦτον εἰλικρινῶς συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Αὐστρία οὐχ ἧττον ἐπεθύμει καὶ αὕτη τοιοῦτον συγγενικὸν σύνδεσμον μετὰ τοῦ Ναπολέοντος· διότι, οὖσα νενικημένη, ἐφοβεῖτο μᾶλλον τῶν ἄλλων αὐλῶν τὸν προτιθέμενον συγγενικὸν σύνδεσμον· ἐνῶ, ἐὰν ἐδύνατο νὰ συνδεθῇ αὕτη μετὰ τῆς Γαλλίας, ἤθελε τοὐλάχιστον ματαιώσει τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συμμαχίαν αὐτοῦ. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὁ Μετερνῖχος, διορισθεὶς πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας, ἤθελε νὰ συνδέσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς αὐλῆς του μετὰ τῆς γαλλικῆς· ὅθεν διὰ τοῦ νεοδιορισθέντος εἰς Παρισίους αὐστριακοῦ πρέσβεως, πρίγκηπος Σβαρζεμβέργου, διέδωκεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ναπολέοντος ὅτι, ἂν πρότασίς τις περὶ συνοικεσίου

ἤθελε γένει εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Αὐστρίας, αὕτη προθύμως ἤθελε τὴν δεχθῆ.

Οὕτω διαπραγματευομένου τοῦ συνοικεσίου τοῦ Ναπολέοντος φανερῶς μὲν μετὰ τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως, μυστικῶς δὲ μετὰ τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης, ἐλέγετο γενικῶς ἐν Παρισίοις ὅτι ὁ Ναπολέων ἤθελε προτιμήσει νὰ συνδεθῆ μετὰ τῆς Ῥωσσίας· διότι καὶ οἱ περιστοιχοῦντες αὐτὸν ἦσαν τῆς αὐτῆς γνώμης, ἐκτὸς ὀλιγίστων πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἰδίως τοῦ Ταλλεϋράνδου καὶ τοῦ Μαρὲ, ἀνηκόντων εἰς τὴν παλαιὰν ἀριστοκρατίαν, καὶ ὄντων ἐναντίας γνώμης, ὡς θεωρούντων τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας συμμαχίαν συμφερωτέραν ἢ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἐν γένει δὲ ἡ οἰκογένεια τοῦ Βωαρνὲ ἔκλινε πρὸς τὴν Αὐστρίαν, εἰ καὶ δὲν ἀνῆκεν εἰς αὐτὴν νὰ ἐκφρασθῆ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀλλ' ἔπραττε τοῦτο, διότι ἐπεθύμει σταθερὰν εἰρήνην ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ὁ Εὐγένιος Βωαρνὲς προσωρινῶς ἐβασίλευε· πρὸς δὲ καὶ αὐτὴ ἡ Ἰωσηφίνα τοσούτῳ ἐπεθύμει τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας ἕνωσιν, ὥστε ἔγραψεν εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Μετερνίχου περὶ τούτου. Οἱ δὲ διατηροῦντες τὸ πνεῦμα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰ παλαιὸν σύστημα, ἔκλινον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως ἡ ἐκ τῆς Αὐστρίας μέλλουσα αὐτοκράτειρα περιφρονήσῃ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ναπολέοντος, ὡς μὴ καταγομένην ἐκ βασιλικοῦ αἵματος, μάλιστα δὲ ἡ σύζυγος τοῦ Μυράτου, οὖσα ἀδελφὴ τοῦ Ναπολέοντος, ἦτον ἐναντία ὡς πρὸς τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας ἕνωσιν· ὁ δὲ ἀρχικαγγελάριος Καμβασαρὲς εἴτε κατὰ συμπάθειαν, εἴτε ἐκ φρονήσεως, ἔμενε πιστὸς πάντοτε εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789, φοβούμενος πάντοτε τοὺς φιλοδόξους σκοποὺς τοῦ Ναπολέοντος· πρὸς δὲ οὗτος ἐφρόνει ὅτι τὸ γαλλικὸν φρόνημα δὲν συνεβιβάζετο μετὰ τῆς αὐστριακῆς συμμαχίας. Προέβλεπε δὲ ὅτι ὁποτέρα τῶν Δυνάμεων τούτων ἤθελε συνδεθῆ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἡ ἑτέρα ἤθελε κηρυχθῆ πολεμία πρὸς αὐτόν· καὶ ἐὰν μὲν αὕτη ἤθελεν εἶσθαι ἡ Αὐστρία, εἰς τὴν Γαλλίαν τοῦτο δὲν θὰ ἦτον οὔτε νέον, οὔτε ἐπίφοβον· ἀλλ' ἐὰν ἦτον ἡ Ῥωσσία, θὰ ἦτο δυσχερέστερον, διότι δὶς εὑρέθη ἡ πρὸς τὴν Βιέννην ἄγουσα ὁδὸς, ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν Πετρούπολιν δὲν εἶχεν εὑρεθῆ εἰσέτι. Καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐ-

τόλμα νὰ συμβουλεύσῃ τὸν Ναπολέοντα νὰ συνάψῃ γάμον μετὰ βασιλόπαιδας τῆς Ῥωσσίας· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἅπαντες ἐθεώρουν τὸ μετὰ τῆς Αὐστρίας συνοικέσιον λίαν κολακευτικὸν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα αὐτῶν, τὸν μὴ ὄντα ἐκ βασιλικῆς καταγωγῆς.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων, ἀκούσας τὰς περὶ τοῦ συνοικεσίου αὐτοῦ ἀντιφατικὰς ταύτας γνώμας, δὲν ἀπεφάσιζε περὶ τοῦ πρακτέου· ἅπαντες δ' ἐσυμπέραινον ὀρθῶς ὅτι αἱ ἀδυναμίαι αὐτοῦ ἔκλινον πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, διότι δι' αὐτῆς ἤθελε προσεγγίσει οὗτος μᾶλλον εἰς τὴν τάξιν τῶν Βορβόνων· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου προβλέποντες ὅτι, καί τοι τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ ἐσχάτως πολεμήσαντος ἀνδρείως, ἡ μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἔρις ἔσεται σοβαρωτέρα ἢ ἡ μετὰ τῆς Αὐστρίας, καὶ ὅτι ὁ πόλεμος πρὸς τὴν πρώτην ἦτο κινδυνωδέστερος ἢ ὁ πρὸς τὴν δευτέραν, ἐπεθύμουν τὴν μετὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Ῥωμανόφων συμμαχίαν, καί τοι μὴ συμβιβαζομένην τοσοῦτον μετὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν ἰδεῶν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, βραδύνων ν' ἀπαντήσῃ περὶ τοῦ συνοικεσίου τούτου, δυσηρέστησε τοσοῦτῳ τὸν Ναπολέοντα, ὥστε οὗτος αἰφνιδίως ἤθελε νὰ δώσῃ πάραυτα ὁριστικὸν πέρας εἰς τοῦτο.

Εἰς τοιαύτην ἀμφίβολον κατάστασιν ὢν ὁ Ναπολέων, προσεκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ ἰδιαίτερον συμβούλιον ὅπως ἀκούσας καὶ τὰς γνώμας τῶν ἄλλων ἀποφασίσῃ. Τὸ συμβούλιον τοῦτο συνῆλθε τῇ προσεχῇ κυριακῇ μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, τῇ 21 Ἰανουαρίου 1810· οἱ συνελθόντες ἦσαν οἱ μεγιστᾶνες τῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν, ὁ γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας Μαρὲ, ἐκπληρῶν τὰ χρέη τοῦ πρωτοκολλιστοῦ, ὁ πρόεδρος τῆς Γερουσίας καὶ ὁ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος. Ὁ δὲ Ναπολέων εἰσελθὼν, σύννους, ἐκάθισεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, ἔχων πέριξ αὐτοῦ, δεξιόθεν μὲν τὸν ἀρχικαγγελάριον Καμβασαρὲν, τὸν βασιλέα Μυράτον καὶ τὸν ςρατάρχην Βερθιέρον, ἀριστερόθεν δὲ, τὸν ἀρχιθησαυροφύλακα Λεβρύνον, τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον, τὸν Ταλλεϋράνδον, τὸν Γαρνιέρην καὶ τὸν Φωντάνον, ὁ δὲ Μαρὲ, κλείων τὸν κύκλον, ἐκάθητο ἀπέναντι τοῦ Αὐτοκράτορος.

« Ἐκάλεσα ὑμᾶς, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ναπολέων, ὅπως ἀκούσω

» τὴν γνώμην ὑμῶν περὶ τοῦ μεγαλητέρου συμφέροντος τοῦ
» Κράτους, οἷον περὶ τῆς ἐκλογῆς συζύγου, ἥτις θέλει παρέξει
» τοὺς κληρονόμους τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀκούσατε τὴν ἔκθεσιν
» τοῦ κυρίου Καμπαγνὺ, μετὰ δὲ ταῦτα εἰπέτε μοι τὴν γνώ-
» μην σας. »

Πάρυτα ὁ Καμπαγνὺ παρουσίασεν ἔκθεσιν σαφεστάτην περὶ τῆς ἐκλογῆς μιᾶς τῶν τριῶν συμμαχιῶν, οἷον τῆς μετὰ τῆς Ρωσσίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Σαξονίας· διαβεβαιῶν ὅτι καὶ αἱ τρεῖς αὗται συμμαχίαι δύνανται νὰ γένωσι· διότι καὶ αἱ τρεῖς αὐλαὶ αὗται ἦσαν ἐξίσου εὐδιάθετοι πρὸς τοῦτο (ἡ μετὰ τῆς Ρωσσίας σημμαχία ὅμως δὲν ἦτο τοσούτῳ βεβαία). Παρέβαλεν ἑπομένως τὰ προτερήματα ἑκάστης τῶν τριῶν βασιλοπαίδων. Ἡ βασιλόπαις τῆς Σαξονίας, εἶπεν, εἶναι πρότυπον τῆς ἀρετῆς, παρθὶξ μὲν, ἀλλ' εὔρωστος· ἡ βασιλόπαις τῆς Αὐστρίας εἶναι δέκα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν, εἶναι καλλίστης κράσεως, καὶ ἀνατεθραμμένη ἐπαξίως τῆς τάξεώς της, εἶναι ἀγαθὴ καὶ συμπαθητική· ἡ βασιλόπαις τῆς Ρωσσίας εἶναι νεωτέρα, μόλις εἶναι δέκα καὶ πέντε ἐτῶν, προικισμένη, ὡς λέγουσι, μὲ τὰ ἀπαιτούμενα προτερήματα ἡγεμονίδος, ἀλλὰ δὲν πρεσβεύει τὴν θρησκείαν τῆς Γαλλίας, τὸ ὁποῖον θέλει φέρει πλειοτέραν σύγχυσιν, καθ' ὅσον μάλιστα θέλει ἐγκαθιδρυθῆ ἐν τῷ Κεραμικῷ Ἑλληνικὸν παρεκκλήσιον. Ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ πλεονεκτήματα ὁ Καμπαγνὺ δὲν ἐδίσταζε νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἡ μετὰ τῆς Αὐστρίας συμμαχία ἦτον ἐπωφελεστέρα πασῶν τῶν ἄλλων συμμαχιῶν· ὡμίλησε δὲ περὶ τούτου, ὡς πρώην πρέσβυς τῆς Γαλλίας παρὰ τῇ Αὐστρίᾳ.

Μετὰ ταῦτα, ἅπαντες ἔμειναν ἐν σιωπῇ. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἀρχόμενος ἀριστερόθεν, τουτέστιν ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων, ἐζήτει ἰδίαν γνώμην ἑκάστου αὐτῶν. Πρῶτος ὁ ἀρχιθησαυροφύλαξ Λεβρύνος, ὢν ἀνέκαθεν βασιλικὸς, ἀλλ' ἀφωσιωμένος εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐξῆλθε τῆς συνήθους σιωπῆς του ἵνα ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του, λέγων, ἐγὼ γνωμοδοτῶ ὑπὲρ τῆς βασιλόπαιδος τῆς Σαξονίας, διότι αὕτη εἰς οὐδεμίαν πολιτικὴν μᾶς προσκολλᾷ, οὐδένα δυσαρεστεῖ καὶ πρὸ πάντων εἶναι καλοῦ γένους· ταῦτα εἶπεν οὗτος ἄνευ ἄλλης τινὸς προσθήκης. Ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος, λαβὼν τὸν λόγον μετὰ ταῦτα, ἀνέπτυξε μετὰ πολλῆς

μέτριότητος καὶ ἁπλότητος τοὺς λόγους τῆς αὐστριακῆς συμμαχίας. Τ' αὐτὰ ἐπανελήφθησαν ἐπομένως ἀλλ' ἐντόνως παρὰ τοῦ Ταλλεϋράνδου. Οὗτος, ὅστις ἦτον ὁ ἁρμοδιώτερος νὰ ἐκφρασθῇ περὶ τούτου μετὰ τὸν ἀρχικαγγελάριον, εἶπεν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα ὅπως στηριχθῇ ἡ μονιμότης τῆς Αὐτοκρατορίας, ὅτι αἱ μετὰ τῆς Ἄρκτου συμμαχίαι ἔχουσαι χαρακτῆρα φιλόδοξον καὶ μεταβλητὸν, ὅτι ἡ Γαλλία, τῷ 1786, ζητήσασα συμμαχίαν ἵνα πολεμήσῃ τὴν Ἀγγλίαν, εὗρεν εἰλικρίνειαν εἰς τὴν Αὐστρίαν ὅπως ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς θαλασσίου ταύτης Δυνάμεως, ὅτι τέλος πάντων οὐδεὶς θέλει ἀτενίζει εἰς τοὺς Βορβόνους, βλέπων τὸν σύζυγον αὐστριακῆς ἀρχιδουκίσσης ὄντα ἡγεμόνα νέας Αὐτοκρατορίας. Ὁ μέγας οὗτος διπλωμάτης, ὁμιλῶν ἐπιτηδευμένως καὶ μετὰ ὑπεροπτικῆς βραδύτητος, ἐξεφράσθη ὡσανεὶ ἔπρεπε νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴν γαλλικὴν εὐγένειαν, ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ γνωμοδοτήσῃ περὶ τοῦ συνοικεσίου τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ γερουσιαστὴς Γαρνιέρος ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῆς σαξονικῆς συμμαχίας, ὁ Φωντάνος ὡμίλησε μετὰ φιλολογικῆς ζέσεως, καὶ μάλιστα μετὰ πικρίας κατὰ τῶν ἀρκτικῶν συμμαχιῶν, ὡς ὡμίλουν ἐν Βερολίνῳ, ὅτε ὁ μέγας Φριδερῖκος καὶ ἡ Αἰκατερίνη ἐβασίλευον. Ὁ Μαρὲ, εἰ καὶ διατεταγμένος ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ συλλέξῃ τὰς γνώμας τῶν ἄλλων, ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ γνωμοδοτήσῃ καὶ οὗτος, ἀλλ' ἐξέφρασε γνώμην ἐπουσιώδη ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας· ἐπίσης δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολλῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου αἱ γνῶμαι ἦσαν ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας. Ὁ Ναπολέων ἤθελε ν' ἀκούσῃ καὶ τὴν γνώμην τοῦ Μυράτου καὶ τοῦ Καμβασαρέ. Ὁ Μυράτος, λαβὼν τὸν λόγον, ἔδειξε πολλὴν ἱκανότητα εἰς τοῦτο καὶ ἐξέφρασεν ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς Αὐτοκρατορίας τὰ ζωηρότερα ἐπαναστατικὰ ἀρχαῖα φρονήματα τοῦ στρατοῦ. Ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ συνοικέσιον τοῦτο μετ' αὐστριακῆς βασιλόπαιδος θέλει ἐπιφέρει τὰς ὀλεθρίας ἀναμνήσεις τῆς Ἀντωνίνης καὶ τοῦ ΙΣΤ'. Λουδοβίκου, ὅτι αἱ ἀναμνήσεις αὗται οὔτε εὐχάριστοι εἰς τὸ γαλλικὸν ἔθνος εἶναι, οὔτε ἐξηλείφθησαν εἰσέτι, ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια τὰ πάντα ὀφείλει εἰς τὴν δόξαν καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ της, ὅτι τίποτε δὲν ὀφείλει εἰς ξένας συμμαχίας, καὶ ὅτι, ἂν προσεγγίσῃ εἰς τὸ παλαιὸν σύστημα, θέλει ψυχράνει

πολλὰς καρδίας προσκεκολλημένας εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν, χωρὶς νὰ προσηλώσῃ εἰς ἑαυτὴν τὰς καρδίας τῶν ἄλλων· παρεξετράπη μάλιστα κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς αὐστριακῆς συμμαχίας, διϊσχυριζόμενος ὅτι τοιαύτην συμμαχίαν δὲν ἔπρεπε νὰ φαντασθῶσιν οἱ ἀφωσιωμένοι φίλοι τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀκούων δέ τις τοῦτον ὁμιλοῦντα, ἐνόμιζεν ὅτι ἔβλεπεν ὄπισθεν αὐτοῦ τοὺς Βοναπάρτας καταφερομένους κατὰ τῶν Βωαρναίων, καὶ τὸν Φουσσὲν, κατὰ τοῦ Ταλλεϋράνδρου. Τὴν θερμότητα τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Μυράτου διεδέχθη ἡ ψυχρότης καὶ ἡ φρόνησις τοῦ Καμβασαρέ. Οὗτος, ὁμιλῶν μὲ ὕφος ἁπλοῦν, καθαρὸν, μέτριον ἀλλὰ σταθερὸν, εἶπεν ὅτι ὡς πρώτιστον συμφέρον ἔπρεπε νὰ συζητηθῇ ἐνταῦθα ἡ παραγωγὴ κληρονόμων εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν· ἔπρεπε δὲ, εἶπε, νὰ γνωρίζωμεν ἂν ἡ βασιλόπαις τῆς Ῥωσσίας εἶναι ἱκανὴ νὰ παρέξῃ τούτους, ὅτι καθότον ἀφορᾷ τὴν θρησκείαν, θέλει ζητηθῇ ἀναμφιβόλως παρὰ τῆς αὐλῆς τῆς Ῥωσσίας νὰ μὴ ἐπιμένῃ εἰς ἀπαιτήσεις· δυναμένας νὰ ἐρεθίσωσι τὰ πνεύματα τῆς Γαλλίας, ὅτι ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν, οὐδεὶς πρέπει ν' ἀμφιβάλῃ ὅτι ἡ Αὐστρία, στερηθεῖσα ἅπαξ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον τὰς Κάτω Χώρας, τὴν Σουαβὸν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τέλος τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα τῆς Γερμανίας, θέλει εἶσθαι διὰ παντὸς ἀδιάλλακτος ἐχθρὸς, ὅτι ἐπὶ πλέον αἱ φυσικαὶ κλίσεις αὐτῆς τὴν ἀποκαθιστῶσιν ἀσυμβίβαστον μετὰ νεοσυςάτου καὶ ἄνευ καταγωγῆς μοναρχίας· ἐνῷ ἡ Ῥωσσία ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ἧττον προληπτικὴ ἢ πᾶσα ἄλλη Δύναμις (ὅπερ ἦτο καὶ ἀληθὲς τότε), ὅτι αὕτη ὡς ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν ὁρίων της ἔχει πολυειδεῖς λόγους νὰ ἦναι σύμμαχος μετὰ τῆς Γαλλίας, καὶ οὐδένα λόγον νὰ ἦναι ἐχθρὰ αὐτῆς, ὅτι δυσαρεστηθεῖσα δὲν θέλει λείψει νὰ γένῃ ἐχθρὰ, ὅτι ὁ κατ' αὐτῆς πόλεμος ὑπόκειται μᾶλλον εἰς τὴν τύχην ἢ ὁ κατὰ τῆς Αὐςρίας, καὶ ὅτι παραμελῶν τις αὐτὴν, παραλείπει συμμαχίαν εὐκατόρθωτον· ἐπεραίωσε δὲ τὸν λόγον του διὰ τοῦ θετικωτέρου τρόπου ὑπὲρ τοῦ συνοικεσίου μετὰ βασιλόπαιδος τῆς Ῥωσσίας.

Ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ λοιπὸν ὑπῆρξαν δύο ἰσχυραὶ γνῶμαι, ἡ περὶ τῆς Αὐστρίας καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος λαλήσας ἐθεωρεῖτο παρ' ὅλων ὡς ὁ ἐπισημότερος ἀ-

νὴρ τῆς ἐποχῆς του, ἐπροξένησε μεγάλας ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν αὐστριακὴν συμμαχίαν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ γνῶμαι τοῦ συμβουλίου τούτου οὐδεμίαν ἐπιρροὴν εἶχον εἰς τὸν Ναπολέοντα, οὗτος, εὐχαριστήσας τοὺς ἐκθέσαντας τὰς εἰλικρινεῖς γνώμας ταύτας, εἶπεν εἰς αὐτοὺς· « Θέλω ἐκτιμήσει τοὺς λόγους ὑμῶν ἐν τῇ διανοίᾳ μου· πέποιθα δὲ ὅτι, εἰ καὶ διαφορὰ ὑπάρχει εἰς τὰς κρίσεις ὑμῶν, ἡ γνώμη ἑκάστου ἐξεφράσθη μετὰ εἰλικρινοῦς ζήλου ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους καὶ μετὰ ἀφωσιώσεως πρὸς ἐμέ. »

Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ συμβουλίου, τὰ ἐν αὐτῷ λεχθέντα ἀντήχησαν ἁπανταχοῦ, μ' ὅλον ὅτι ὁ Ναπολέων ἀπηγόρευσε τὴν κοινοποίησιν αὐτῶν.

Ἐν τούτοις ὁ ἐκ Πετρουπόλεως περιμενόμενος ταχυδρόμος ἔφθασε τῇ 6 Φεβρουαρίου, κομίσας ἔγγραφα ἐκ τοῦ Κωλαιγκούρτου, τὰ ὁποῖα ἐπηύξησαν ἔτι μᾶλλον τὴν περὶ τοῦ συνοικεσίου τούτου ἀβεβαιότητα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέβαλλεν ἐπὶ τούτῳ νὰ δώσῃ θετικὴν ἀπάντησιν περὶ τοῦ μετὰ τῆς ἀδελφῆς του συνοικεσίου, πρὶν ἢ βεβαιωθῇ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος περὶ τῆς συμβάσεως τῆς ἀφορώσης τὴν Πολωνίαν. Πολλάκις δ' ἐπανέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα μήτηρ αὐτοῦ δὲν ἀρνεῖται τοῦ λοιποῦ τὴν συγκατάθεσιν της, ὅτι καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ ἀρχιδούκισσα Αἰκατερίνη συναινεῖ εἰς τοῦτο, καὶ ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη θέλει περαιωθῆ, ὡς ἐπεθύμει ὁ Ναπολέων· ἀλλ' ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ περιμένῃ ὀλίγον μέχρις οὗ λάβῃ τὴν περὶ τούτου ὁριστικὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ. Ὑπῆρχον δὲ καὶ ἕτεροι δύο λόγοι, περὶ ὧν ἔπρεπε νὰ γένῃ πολὺ σκέψις· πρῶτον ἡ περὶ τῆς ἡλικίας τῆς βασιλόπαιδος, ἤτοι ἂν αὕτη ἐδύνατο νὰ τεκνοποιήσῃ, καὶ δεύτερον περὶ τῆς ἀπαιτήσεως τῆς μητρὸς αὐτῆς, ἥτις ἐζήτει τὸ νὰ ἔχῃ ἡ θυγάτηρ της ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κεραμεικοῦ παρεκκλήσιον τοῦ Ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ δόγματος μετὰ τῶν ἱερέων αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, μὴ δυνάμενος ν' ἀνθέξῃ εἰς τοιαύτας ἀπαιτήσεις καὶ διστάγμους καὶ θέλων νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὸ συνοικέσιον τοῦτο, ὡς συνήθως πράττουσιν οἱ πλούσιοι ὅταν θέλωσιν νὰ νυμφευθῶσιν, ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρακλητικὰς προτάσεις τῆς Αὐστρίας, ἀ-

ποφεύγων τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας, μάλιστα καθόσον ἐσκέπτετο ὅτι ἔπρεπε νὰ περιμένῃ ὅσως δύο ἢ τρία ἔτη μέχρις οὗ τεκνοποιήσῃ ἡ νέα σύζυγός του, καθὸ ἀνῆλιξ, καὶ ὅτι δὲν ἐδύνατο αὕτη νὰ παρίσταται εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἐθνικὰς ἑορτὰς, ἀλλ' ἤθελεν ἔχει ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων ἀλλοθρήσκους ἑορτάς. Τοῦτο δὲ, καί τοι ἀδιάφορον θεωρούμενον παρ' αὐτοῦ, δὲν ἦτον ὅμως ἐπιθυμητὸν παρὰ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ὅστις δὲν εἶναι μὲν προληπτικὸς, ἀλλ' εἶναι εἰς τὸ ἄκρον εὐλαβής. Προσέτι ὁ Ναπολέων ἐθεώρει τὸν αὐστριακὸν στρατὸν μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ὡσαύτως πολεμικὸν, ὡς τὸν ῥωσσικόν. Οἱ λόγοι οὗτοι, ἐνισχυόμενοι ὑπὸ τῆς μεγάλης ὑπεροχῆς του καὶ τῆς προσβληθείσης φιλοτιμίας του, ἐνήργησαν ἐπ' αὐτοῦ τοιουτοτρόπως, ὥστε πάραυτα ἀπεφάσισε περὶ τούτου κατὰ τὴν συνήθειάν του. Ἀναγνώσας λοιπὸν τὰ παρὰ τοῦ Κωλαιγκούρτου σταλέντα ἔγγραφα, προσεκάλεσε τὸν Καμπαγνὺ, καὶ εἶπεν αὐτῷ νὰ γράψῃ εἰς Πετρούπολιν, ὅτι ἡ γενομένη βραδύτης περὶ τῆς θετικῆς ἀπαντήσεως ἐκ τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως λύει αὐτὸν οὐχὶ ὑποσχέσεως, διότι τοιαύτην οὐδέποτε ἔδωκεν εἰς Ἐρεφορδίαν, ἀλλὰ τῆς προτιμήσεως πρὸς βασιλόπαιδα ἀδελφὴν τοῦ φίλου καὶ συμμάχου αὐτοῦ, καὶ ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ περιμένῃ ἐπὶ πλέον ἕνεκα τῆς ἀγωνίας εἰς ἣν εὑρίσκοντο τὰ πνεύματα ἐν Γαλλίᾳ· πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ αἱ περὶ τῆς ἡλικίας τῆς βασιλόπαιδος ταύτης πληροφορίαι ἀντέκειντο εἰς τὸν σκοπὸν τῆς νέας συζυγίας, δι' ὃν διεζεύχθη ἐκ τῆς πρώτης συζύγου του, ἀπεφάσισε νὰ συζευχθῇ μετά τινος βασιλόπαιδος τῆς Αὐστρίας, ἥτις οὐχὶ μόνον δὲν διστάζει, ἀλλὰ προσφέρεται αὐθορμήτως· ὅτι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Πολωνίας οὗτος ἐξεφράσθη λίαν καθαρῶς περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ῥωσσίας, εἰπὼν ὅτι τὸ νὰ ὑποσχεθῇ ἀπολύτως καὶ γενικῶς περὶ τοῦ βασιλείου τῆς Πολωνίας ἵνα οὐδέποτε ἐγκαθιδρυθῇ, τοῦτο ἦτο πρᾶξις ἀνόητος καὶ ἀναξία αὐτοῦ. — Ἐὰν οἱ Πολωνοὶ, εἶπεν, δυνηθῶσιν ἐκ τυχαίας περιστάσεως νὰ ἐπαναστατήσωσιν αὐθόρμητοι καὶ νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, πρέπει ἐγὼ νὰ μεταχειρισθῶ τὰς δυνάμεις μου ἵνα ὑποτάξω αὐτούς; Ἐὰν οὗτοι εὕρωσι συμμάχους, πρέπει ἐγὼ νὰ πολεμήσω αὐτούς;

τοῦτο εἰς ἐμὲ εἶναι ἀδύνατον, ἄτιμον καὶ ἀνεξάρτητον προσέτι τῆς θελήσεως μου. Δύναμαι ὅμως νὰ εἴπω ὅτι οὐδεμία βοήθεια οὔτε ἄμεσος, οὔτε ἔμμεσος θέλει χορηγηθῆ ὑπ' ἐμοῦ πρὸς ἀπόπειραν τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Πολωνίας, ἀλλὰ πέραν τοῦ ὅρου τούτου δὲν προβαίνω· πρὸς ἐξάλειψιν δὲ τῶν λέξεων Πολωνίας καὶ Πολωνῶν οὐδέποτε θέλω συγκατατεθῆ· δὲν θέλω μεταχειρισθῆ εἰς τὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα τὰς λέξεις ταύτας, ἀλλὰ δὲν ἐξαρτᾶται παρ' ἐμοῦ καὶ νὰ τὰς ἐξαλείψω ἀπὸ τῆς γλώσσης τῶν ἐθνῶν. Ὅσον δὲ περὶ τῆς καταργήσεως τοῦ Πολωνικοῦ παρασήμου, τοῦτο θέλει γένει μετὰ τὸν θάνατον τῶν ὑπαρχόντων προσώπων, μὴ ἀπονεμομένου εἰς τὸ ἑξῆς τοιούτου παρασήμου. Ὡς πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, τοῦτο δὲν θέλω ἐπιτρέψει εἰμὴ κατ' ἀμοιβαιότητα καὶ ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ μὴ προσλάβῃ ἡ Ῥωσσία κἀμμίαν ἐπαρχίαν τῆς παλαιᾶς Πολωνίας. Ἐπὶ τῶν ὅρων τούτων δύναμαι νὰ συμβιβασθῶ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄλλως πως.—Ἐπομένως διέταξε νὰ συνταχθῇ τὸ ἐπὶ τούτῳ σχέδιον συμβάσεως, εἰπὼν τὸν Καμπαγνὺ νὰ ἐξαποστείλῃ αὐτὸ παρευθύς. Ταῦτα πάντα ἀναμφιβόλως ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ὅσον οὔπω διάλυσιν τῆς συμμαχίας, καὶ ἐπομένως τὴν ἀρχὴν τῆς μεταξύ των ὀλεθρίας ἔριδος.

Ὁ Ναπολέων οὕτω διαλύων τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συμμαχίαν, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ διεπραγματεύθη περὶ τούτου μετὰ τῆς Αὐστρίας. Διέταξε λοιπὸν πάραυτα νὰ παύσῃ ἡ μετὰ τοῦ ἐκεῖ πρέσβεως τῆς Αὐστρίας μυστικὴ συνενόησις καὶ νὰ γένῃ καθαρὰ καὶ φανερὰ ἐξήγησις περὶ τοῦ συνοικεσίου· νὰ παραχωρηθῇ δὲ εἰς τὴν Δύναμιν ταύτην πᾶν ὅ, τι ἦτον δυνατὸν, ἐπιφυλαττομένης τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων. Τῇ αὐτῇ ἑσπέρᾳ ἤρχισαν ἐν Παρισίοις μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Αὐστρίας αἱ περὶ συνοικεσίου διαπραγματεύσεις. Τῇ ἐπαύριον δὲ, 7 Φεβρουαρίου, συνετάχθη ἡ περὶ τοῦ συνοικεσίου σύμβασις, καὶ παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ἵνα τὴν ὑπογράψῃ. Ὁ Ναπολέων ἐπισπεύδων τὰ πάντα προσεκάλεσεν ἐκ νέου τὸ συμβούλιον τῶν μεγιστάνων εἰς τ' ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ὑπέβαλεν ὑπὸ τὴν σκέψιν αὐτῶν τὸ περὶ συνοικεσίου ζήτημα· ἀλλ' ἤδη διὰ τοὺς

τύπους μόνον, διότι οὗτος εἶχεν ἀποφασίσει νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας.

Τῇ ἐπιούσῃ τὰ πάντα ἐξετελέσθησαν. Ὁ Ναπολέων ἔλαβεν ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τὸ περὶ τῆς Ἀντωνίνης συμφωνητικὸν τοῦ γάμου, καὶ διέταξε νὰ συνταχθῇ ἓν ὅμοιον μετά τινων τροπολογιῶν ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῆς νέας ἐποχῆς· δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ ἐνδιαλαμβάνῃ τὸ συμφωνητικὸν τοῦτο οὐδὲ λέξιν περὶ προικός, ἀλλὰ τὰ πάντα νὰ ἐπισκιάζωνται ὑπὸ τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ. Διέταξε λοιπὸν τὸν ἀγαπητόν του στρατάρχην Βερθιέρον ν' ἀπέλθῃ εἰς Βιέννην καὶ νὰ ζητήσῃ νύμφην τὴν βασιλόπαιδα τῆς Αὐστρίας, προσφέρων αὐτῇ πολύτιμα δῶρα. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν παραδεδεγμένην συνήθειαν οἱ ἡγεμόνες, ὅταν μέλλωσι νὰ νυμφευθῶσι, δὲν ὑπάγουσιν αὐτοπροσώπως νὰ στεφθῶσιν, ἀλλὰ διορίζουσιν ἐπιτρόπους, ὄντας ἐκ βασιλικῆς καταγωγῆς, ὁ Ναπολέων διώρισεν ὡς τοιοῦτον τὸν ἀνταγωνιστὴν αὐτοῦ ἀρχιδοῦκα Κάρολον ἵνα στεφθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν Μαρίαν Λουΐζαν, οὖσαν ἀνεψιὰν αὐτοῦ· ἐρευνήσας δὲ καὶ μαθὼν τίνι τρόπῳ οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΔ', ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' ἔπραξαν εἰς τοιαύτην περίστασιν, ἐμιμήθη τὸν τρόπον τοῦ τελευταίου τούτου βασιλέως, μ' ὅλον ὅτι ἡ ἀνάμνησις τούτου ἦτο λίαν λυπηρὰ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης. Ἀλλ' ὅσον δυστυχὲς τέλος εἶχε τὸ συνοικέσιον τῆς βασιλόπαιδος ταύτης, τοσούτῳ οὗτος ἤθελε νὰ μιμηθῇ αὐτό· ἀντὶ δὲ τῆς λαιμητόμου, εἰς ἣν ἀνεβιβάσθη ἡ Ἀντωνίνα, ἤθελε ν' ἀναβιβάσῃ τὴν Μαρίαν Λουΐζαν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς δόξης, στερεῶν τὴν γαλλικὴν μοναρχίαν διὰ νέας συμμαχίας. Ὅθεν ἐζητήθη ἡ γνώμη τῶν ἀρχαιοτέρων αὐλικῶν τοῦ ΙΣΤ' Λουδοβίκου περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐγένετο τότε ἡ ὑποδοχὴ τῆς Ἀντωνίνης, ἵνα γένῃ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης πλειοτέρας λαμπρότητος. Ὁ ἀρχαιότερος δὲ πάντων ὑπῆρχε τότε ὁ Δὲ Δρὼ-Βριζὲ, ἄλλοτε τελετάρχης τῆς αὐλῆς, ὅστις ἔδωκε τὰς περὶ τούτου ἀναγκαίας πληροφορίας. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὅλοι οἱ αὐλικοὶ τοῦ Ναπολέοντος ἐσκίρτων ὡς παῖδες ἀπὸ τῆς χαρᾶς των, ἵνα δὲ εὐχαριστήσωσι τὸν Ναπολέοντα, ἐπενόησαν διαφόρων εἰδῶν πολυτελεῖς τελε-

τὰς διὰ τὸν γάμον αὐτοῦ, ὅστις προσδιωρίσθη νὰ γένῃ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ προσεχοῦς Μαρτίου.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων, μαθὼν ὅτι ἅπασαι αἱ περὶ συνοικεσίου προτάσεις αὐτοῦ ἔγειναν παραδεκταὶ παρὰ τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης, ἐχάρη τὰ μέγιστα καὶ ἐδόθη εἰς πολυειδεῖς διασκεδάσεις καὶ εἰς προετοιμασίας τῆς περὶ τοῦ γάμου τελετῆς. Τὸ παράδειγμα τοῦ Αὐτοκράτορος ἐμιμήθη ὁ λαὸς τῶν Παρισίων, ὅστις, ἀντὶ τοῦ γεννηθέντος εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον μίσους πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ἔδειξε δείγματα συμπαθείας πρὸς τὴν Δύναμιν ταύτην. Νέαι δὲ σχέσεις παρεσκευάζοντο, μάλιστα δ' ἐν τῇ παλαιᾷ ἀριστοκρατίᾳ, διότι ἅπαντες ἔβλεπον ὅτι ὁ ἰσχυρότερος μονάρχης τῆς γῆς προέκειτο νὰ γένῃ νεόνυμφος. Τοιαύτη δὲ σπουδὴ ἦτον εἰς πάντας, ὥστε ἐπέκειτο κίνδυνος μήπως τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπισκιάσῃ τὸ ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας προελθὸν μεγαλεῖον. Ὁ δὲ Ναπολέων ἐσκέπτετο περὶ διορισμοῦ μεγάλης κυρίας τῆς νέας αὐτοκρατείρας· ἐξελέξατο λοιπὸν ὡς τοιαύτην τὴν δούκισσαν Μοντεβέλλο, χήραν τοῦ στρατηγοῦ Λάννου, φονευθέντος ἐν τῇ ἐν Ἔσσλεγκ μάχῃ δι' αὐστριακῆς σφαίρας. Ἅπαντες ἐπήνεσαν τὴν χάριν εὐγνωμοσύνης γενομένην ταύτην πρᾶξιν τοῦ Ναπολέοντος, ἰδίως δὲ ὅτι τὸ ἐκλεχθὲν πρόσωπον διὰ τῆς διαγωγῆς του καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς ὑπολήψεώς του ἐπαξίως διωρίσθη εἰς τὴν θέσιν ταύτην. Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Βερθιέρος ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων ἵνα φθάσῃ περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου εἰς Βιέννην, ἡ δὲ ἀδελφὴ τοῦ Νεαπολέοντος καὶ σύζυγος τοῦ Μυράτου, βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ἀπῆλθεν κατόπιν αὐτοῦ μετὰ λαμπρᾶς συνοδείας ἵνα προϋπαντήσῃ τὴν νέαν αὐτοκράτειραν πρὸς τὸν Ῥῆνον.

Ὁ Βερθιέρος ἔφθασε τῇ 5 Μαρτίου 1810 εἰς τὴν Βιέννην καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετὰ πολλῆς πομπῆς καὶ παρατάξεως· μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας προέτεινεν ἐπισήμως περὶ τοῦ συνοικεσίου τῆς ἀρχιδουκίσσης Μαρίας Λουΐζης μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἐζήτησε τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐθιμοταξίαν, ὡς ἐγένετο καὶ ἐπὶ ΙΣΤ' Λουδοβίκου περὶ τῆς Μαρίας Ἀντωνίνης. Τῇ 11 Μαρτίου ἐξετελέσθη ὁ γάμος μετὰ μεγάλης τελετῆς, ἐνθουσιῶντος ὅλου τοῦ λαοῦ. Μετὰ

τὴν στέψιν ἡ ἀρχιδούκισσα Μ. Λουΐζα ἐτιμήθη ὡς αὐτοκράτειρα τῆς Γαλλίας, λαβοῦσα τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν τῷ μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Τῇ δὲ 13 ἀνεχώρησε συνωδευμένη παρ' ὅλων τῶν αὐλικῶν, τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Βιέννης, ἀκολουθοῦντος αὐτὴν μετ' εὐφημιῶν.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκος, ὅστις ἠγάπα ὑπερβολικῶς τὴν θυγατέρα του, θέλων ν' ἀποχαιρετήσῃ αὐτὴν τελευταῖος, ὑπῆγε λαθραίως εἰς Λίντιον καὶ προκατέλαβεν αὐτὴν διαβαίνουσαν ἐκεῖθεν.

Τῇ 16 Μαΐου ἡ νέα Αὐτοκράτειρα ἔφθασεν εἰς τὴν παρὰ τοῖς μεθορίοις τῆς Αὐστρίας πόλιν Βραούναον, ἔνθα προπαρεσκευάσθη ἡ ὑποδοχὴ αὐτῆς κατὰ μίμησιν τοῦ κατὰ τὸ 1770 γενομένου συνοικεσίου· ἀνηγέρθησαν δ' ἐκεῖ τρεῖς σκηναὶ συγκοινωνοῦσαι μεταξύ των, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἦτον Αὐστριακὴ, ἡ δευτέρα οὐδετέρα, καὶ ἡ τρίτη Γαλλική. Ἐν πρώτοις αὕτη ἦλθεν εἰς τὴν πρώτην σκηνὴν, τὴν Αὐστριακὴν, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη συνωδευμένη ὑπὸ τῆς θεραπείας τοῦ πατρός της εἰς τὴν δευτέραν, τὴν οὐδετέραν, καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Βερθιέρον, ἀντιπρόσωπον τοῦ Αὐτοκράτορος, μετὰ τῆς προικὸς, τῶν πολυτίμων κοσμημάτων της καὶ τοῦ περὶ γάμου συμφωνητικοῦ, μετὰ δὲ ταῦτα ὡδηγήθη εἰς τὴν τρίτην σκηνὴν, τὴν Γαλλικήν· ἐνταῦθα ὑπεδέχθη καὶ ἠσπάσθη αὐτὴν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ναπολέοντος, βασίλισσα τῆς Νεαπόλεως. Ἐκ τοῦ Βραουνάου ὡδηγήθη εἰς τὸ Μόναχον, καὶ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης εἰς Στρασβοῦργον, πανταχόθεν συνωδευμένη ὑπὸ τοῦ πλήθους μετὰ ζητωκραυγῶν, ἔνθα ὁ λαὸς συνέρρεε νὰ βλέπῃ τὴν θυγατέρα τοῦ Καίσαρος ἀπερχομένην νὰ ὑπανδρευθῇ τὸν ἔνδοξον στρατιώτην τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας καὶ νικητὴν τῆς Εὐρώπης. Οὕτως ἡ φρίκη τοῦ πολέμου διεδέχθη τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἐλπίδα.

Ἡ αὐτοκράτειρα Μ. Λουΐζα τῇ 23 Μαρτίου εἰσῆλθεν εἰς Στρασβοῦργον, λαβοῦσα τὴν αὐτὴν ἐνθουσιώδη ὑποδοχήν· ἐντεῦθεν ἔμελλε νὰ συναντηθῇ ἐπισήμως μετὰ τοῦ Ναπολέοντος εἰς Κομπιέγνην. Ἀλλ' οὗτος, θέλων ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἐκ τῆς ἐπισήμου ταύτης ὑποδοχῆς, ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Μυράτου ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, καὶ καθ' ὁδὸν ἐξ ἀπροόπτου ἀπαντήσας

αὐτὴν, τὴν ἐνηγκαλίσθη· εὐχαριστήθη δὲ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐκ τῆς ὡραιότητος καὶ τοῦ πνεύματος τῆς βασιλόπαιδος ταύτης. Ἔπρεπε δὲ νὰ εὐχαριστηθῇ ἐκ τοιαύτης κόρης οὔσης καλῆς κράσεως, ἀγαθῆς διαθέσεως, ἁπλῶς καὶ μετρίως ἀνατεθραμμένης, ἐχούσης τέλος πάντων ὅ,τι ἤθελεν ὁ Ναπολέων ἐκ τῆς νέας συζύγου του, τὴν ὁποίαν ὡδήγησε τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 17 Μαρτίου εἰς τὸ ἐν Κομπιέγνῃ προπαρασκευασθὲν παλάτιον.

Ἐνταῦθα ἔμειναν οἱ νεόνυμφοι μέχρι τῆς 30 Μαρτίου, ἐξ οὗ ἀνεχώρησαν καὶ ἔφθασαν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἔμελλε νὰ γένῃ ὁ πολιτικὸς γάμος ἐνώπιον ὅλου τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐθιμοταξίαν τῆς γαλλικῆς αὐλῆς, ὅπως ἀναγνωρισθῇ ἡ νέα αὐτοκράτειρα ἐν Γαλλίᾳ.

Τῇ 1 Ἀπριλίου ἐξετελέσθη ὁ πολιτικὸς γάμος ἐνώπιον ἁπάσης τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς ἐν τῇ μεγάλῃ στοᾷ τοῦ Σαὶντ-Κλοῦ, ἐπιστατοῦντος τοῦ ἀρχικαγγελαρίου Καμβασαρέ· τῇ δὲ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς Παρισίους διὰ τῆς θριαμβευτικῆς ἀψίδος τοῦ Ἀστέρος, προηγουμένης τῆς αὐτοκρατορικῆς φυλακῆς αὐτοῦ, περιστοιχισμένος ὑπὸ τῶν στρατηγῶν καὶ συνωδευμένος παρ' ὅλης τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ ἐφ' ἑκατὸν λαμπρῶν ἁμαξῶν, ἐξ ὧν ἡ φέρουσα τὸν Ναπολέοντα καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ ἦτον ἡ κριστάλλινος ἱερὰ ἅμαξα. Διελθὼν λοιπὸν διὰ τῶν Ἠλυσίων πεδίων, συνωδευμένος ὑπὸ τῶν εὐφημιῶν ἀπείρου πλήθους ἐνθουσιῶντος λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς τ' ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ διὰ τοῦ κήπου, ἔνθα ὡς γαμικὸς θάλαμος προσδιωρίσθη ἡ μεγάλη αἴθουσα, ἥτις τῇ σήμερον εἶναι κεκοσμημένη ὑπὸ τῶν ὡραιοτέρων καλλιτεχνιῶν καὶ λαμπροτέρων καὶ πλουσιωτέρων εἰκόνων τοῦ κόσμου. Ὅλοι οἱ πλούσιοι τῶν Παρισίων ἦσαν παρατεταγμένοι ἐπὶ δύο ζυγῶν εἰς τὴν μεγάλην στοὰν τῶν ἀνακτόρων τούτων. Ὁ Ναπολέων κρατῶν ἐκ τῆς χειρὸς τὴν νύμφην, συνωδευμένος ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του καὶ διερχόμενος διὰ τοῦ πλήθους, ἦλθεν εἰς τὴν ῥηθεῖσαν αἴθουσαν, ἐμπεριέχουσαν ἐν χρυσοῦν θυσιαστήριον ἑστολισμένον μετὰ πολλῶν φώτων, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἔγεινεν ἡ περὶ τοῦ γάμου θρησκευτικὴ τελετή. Τῇ αὐτῇ ἑσπέρᾳ ἔγεινε μέγας δεῖπνος εἰς τὰ ἀνάκτορα· εἰς δὲ τὰς ἑπομένας ἡμέρας ἔγειναν

πολυτελεῖς τελεταὶ καὶ διασκεδάσεις, εἰς ἃς ἅπασαι αἱ τάξεις τῶν πολιτῶν συμμετέσχον· πάντες δὲ λησμονήσαντες τὰ πρῶτα δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἀβεβαιότητα τῆς μονιμότητος τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπίστευον ὅτι ὁ Ναπολέων, νυμφευθεὶς ἐκ νέου, κατέστη ἤδη σταθερὸς, μάλιστα δὲ μετὰ τὴν ἐν Βαγράμῃ μάχην, τῆς ὁποίας ἡ νίκη, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἦτο τοσοῦτον ἔνδοξος, ὡς ἡ τῆς Αὐστρελίκης, τῆς Ἰένης καὶ τῆς Φριελάνδης, ἔγεινε μ' ὅλον τοῦτο πρόξενος τοῦ συνοικεσίου αὐτοῦ καὶ ἐμεγάλυνε εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τὴν ἐξουσίαν του· ἐνόμιζον δὲ ὅτι τοῦ λοιποῦ ἡ φρόνησις ἤθελεν ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς ὅλας τὰς πολιτικὰς πράξεις του, καὶ ἰδίως εἰς τὰ περὶ τῆς Ἱσπανίας ἀτυχῆ συμβάντα· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ γνωρίζωσιν ὅτι ὁ φυσικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ναπολέοντος δὲν μετεβάλλετο, καὶ ὅτι ἡ θεία Πρόνοια ἄλλως πῶς ὥρισε περὶ τῆς εἱμαρμένης αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ'.

Κατάστασις τῆς Γαλλίας μετὰ τὴν Γαλλο-Αὐστριακὴν συμμαχίαν.—Κατάργησις τῆς παπικῆς ἐξουσίας.—Περιοδεία τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὰς Κάτω Χώρας. — Ἐκθρόνισις τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου ἐκ τῆς Ὁλλανδίας καὶ ἕνωσις αὐτῆς μετὰ τῆς Γαλλίας. (1810).

Ὁ Ναπολέων, νικήσας τὴν Αὐστρίαν ἐν Βαγράμῃ, πλουτίσας τοὺς συμμάχους αὐτοῦ διὰ νέων ἐχθρικῶν χωρῶν, ἐπεκτείνας τὴν Αὐτοκρατορίαν αὐτοῦ πρὸς Ἀνατολὰς, ἐκταθεῖσαν ἤδη πρὸς Ἄρκτον, πρὸς Δυσμὰς καὶ πρὸς Μεσημβρίαν, καὶ νυμφευθεὶς ἄνευ βίας σύζυγον ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας, ἐνόμιζεν ὅτι ἔφθασεν εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν τῆς ἀνθρωπίνου δόξης, ἐξ οὗ οἱ μὲν ἐχθροὶ αὐτοῦ ἤλπιζον ὅτι ἤθελε κρημνισθῇ, τὸ δὲ κοινὸν, τὸ ὁποῖον κρίνει ἐκ τῶν φαινομένων, καὶ αὖθις ἐξεπλάγη, καὶ δικαίῳ τῷ λόγῳ· διότι ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας, ἔνθα

μάλιστα ὁ Ναπολέων εἶχε πολλὴν ἐπιρροὴν, ἐξαιρουμένης καὶ τῆς Ἱσπανίας, ἔνθα ἐκτεταμένη δημώδης ἐπανάστασις διεφιλονείκει εἰς αὐτὸν τὰ ἀπόκεντρα τῆς χερσονήσου ταύτης, ἅπασα ἡ ἤπειρος ἐφαίνετο ὅτι ἦτον ὑποτεταγμένη εἰς αὐτὸν, ὄντων τεταπεινομένων τῶν λαῶν καὶ τῶν βασιλέων αὐτῶν· μόνη δὲ ἡ Ἀγγλία, ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ, διέφευγε τὴν παράδοξον ταύτην κυριότητα· ἀλλὰ καίτοι ἐν Γαλλίᾳ ὁ λαὸς ἦτον ἀπηυδημένος ἐκ τοῦ θαλασσίου πολέμου, δὲν ἐπτοεῖτο ὅμως, οὐδὲ ἐτρόμαζεν ἐκ τούτου, διότι διελογίζετο ὅτι ἡ θάλασσα διὰ παντὸς δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἀνίκητος διὰ τῆς ξηρᾶς.

Ἐκπληχθέντες ἐκ τοῦ θεάματος τούτου οἱ βασιλικοὶ καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τῆς Γαλλίας, οἱ μᾶλλον τῶν ἄλλων καρτερικοὶ εἰς τὸ σύστημά των καὶ ἀνυπότακτοι, καὶ αἰσθανθέντες ἐξησθενημένας ἤδη τὰς δυνάμεις των, ἤθελον νὰ προσκολληθῶσιν εἰς τὴν δυναστείαν τοῦ Ναπολέοντος. Πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν, οἱ ἐκ τῶν μᾶλλον ὑπεροπτικῶν καὶ κακολόγων, εἰ καὶ λαβόντες ὑπηρεσίαν παρὰ τῇ αὐλῇ αὐτοῦ, διέδιδον ἀλλοκότους φήμας. Ὁ Ναπολέων, κατ' αὐτοὺς, ὢν σύμμαχος τῆς Μαρίας Ἀντωνίνης, ἀπὸ τῆς νυμφεύσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς Μαρίας Λουΐζης, ἔμελλε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ παρελθὸν, ὡς ἀποκαταστήσας ἐνδόξως τὴν μνήμην τοῦ ΙΔ'. Λουδοβίκου, ἀποδιώξας τοὺς βασιλοκτόνους ἐκ τῆς κυβερνήσεώς του καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Γαλλίας, καὶ ἐπὶ τέλους περιστοιχισθεὶς ὑπὸ τῶν παλαιῶν αὐλικῶν· διέδιδον δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Μορὼ, ὁ τοσοῦτον ἀγαπώμενος ὑπὸ τῶν Βορβόνων, ἤθελε προσκληθῇ ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ὀνομασθῇ στρατάρχης· ὅσῳ δὲ περὶ τῶν δημοκρατικῶν, οὐδὲν ἐκ τούτων ἠκούετο, διότι αὐτοὶ οὐδὲ σημεῖον ζωῆς ἔδιδον.

Ἐν τούτοις ὑπὸ τὰ ἐκπληκτικὰ ταῦτα φαινόμενα οἱ σκεπτικοὶ ἄνθρωποι διώρων δυσάρεστά τινα ἀποτελέσματα, κρίνοντες ὅτι, ὁ Ναπολέων, νυμφευθεὶς βασιλόπαιδα τῆς Αὐστρίας, ἐδείκνυεν ὅτι δὲν ἤθελε τοῦ λοιποῦ τὴν ἐξόντωσιν τῶν παλαιῶν δυναστειῶν, ὅπερ ἔσυρε τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος τῆς Αὐστρίας, ἀλλ' οὐδαμῶς ἀπεζημίωσεν αὐτὴν διὰ τὰς πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν προξενηθείσας εἰς αὐτὴν ζημίας· δὲν ἐθεράπευσε τὴν Πρωσσίαν ἐκ τοσούτων καταστροφῶν, οὐδὲ ἀπήλλαξε τὴν Γερμανίαν ἐκ τῆς

μεγάλης ταπεινωσύνης, εἰς ἣν ἔθηκεν αὐτήν· δυσηρέστησε τὴν Ρωσσίαν διὰ τοῦ συνοικεσίου του καὶ διὰ τῆς ἀρνήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν περὶ Πολωνίας σύμβασιν· προὐκάλεσε τὴν κατ' αὐτοῦ δυσπιστίαν αὐτῆς διὰ τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας συμμαχίαν του· προσέβαλε τὴν Ἰταλίαν, κατακτήσας τὴν Τοσκάνην καὶ τὴν ρωμαϊκὴν Ἐπικράτειαν· ἐν Ἱσπανίᾳ ἤνοιξε πληγὰς ἀνιάτους, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ μῖσος καὶ ἔχθραν, τῆς ὁποίας τὸ τέρμα οὐδεὶς προέβλεπε· πρὸς δὲ, ἵνα ὑπερνικήσῃ τὰς δυσκολίας ταύτας, ἔπρεπε νὰ διατηρῇ πρὸς Ἄρκτον, Δύσιν καὶ Μεσημβρίαν ὑπεραρίθμους στρατοὺς, οἵτινες μετὰ τὴν ἐν στερεᾷ ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἔπρεπε νὰ διατηρῶνται δαπάνῃ μόνον τῆς Γαλλίας· ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴ ἡ νεοσυλλεξία ἀποκατέστη λίαν ἐπαχθὴς καὶ λυπηρὰ εἰς τὰς οἰκογενείας τῆς Γαλλίας. Ταῦτα πάντα εἰς μὲν τοὺς μετριόφρονας ἄνδρας ἐφαίνοντο κακὰ, ὑπὸ δὲ τῶν ἀφωσιωμένων παρεγνωρίζοντο καὶ ἐκρύπτοντο, φρονούντων ὅτι ἡ ἄκρα ἱκανότης αὐτοῦ ἤθελεν ὑπερνικήσει τὰ πάντα. Ἀληθῶς δὲ, ἐὰν ὁ Ναπολέων ἐσκέπτετο ὡρίμως ἵνα προλάβῃ ταῦτα, οὔτε ἡ Γερμανία, οὔτε ἡ Ἰταλία, ἀλλ' οὐδ' αὐτὴ ἡ Ρωσσία ἤθελον εἶσθαι δυσηρεστημέναι· ἡ δὲ Ἱσπανία ἤθελεν ὑποταχθῆ, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ Ἀγγλία ἤθελε συγκατανεύσει εἰς εἰρήνην.

Ὑπάρχει παραδεδεγμένον παρὰ πάντων, ὅτι ἡ θεία Πρόνοια, πρὶν ἢ ἀπολέσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, προμηνύει αὐτὸν πολλάκις, καὶ δῆθεν τὸν προσκαλεῖ νὰ σκεφθῇ ἵνα ἐπὶ τέλους βελτιωθῇ. Ἐντεῦθεν ἐν ταῖς μάχαις τῆς Ὕλῶ, Βαϋλὲν καὶ Ἔσσλεγκ ἡ θεία Πρόνοια ἐναργῶς ἔδειξεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅρια ἅτινα δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερπηδήσῃ οὗτος· διότι παρέχουσα αὐτῷ τὴν νίκην τῆς Βαγράμης μετὰ τοσαύτης δυσκολίας, καὶ δίδουσα αὐτῷ σύζυγον ἐξ αἵματος τῶν Καισάρων, ἵνα παρέξῃ αὐτῷ ἀπογόνους εἰς τὴν νέαν Αὐτοκρατορίαν, ἐφάνη ὅτι ἐχορήγησεν αὐτῷ προθεσμίαν ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ σωθῇ! Ἀληθῶς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων, καί τοι εἰς ἄκρον ἀτρόμητος, καταπληχθεὶς ἐκ τῶν συμβάντων, ἐσκέπτετο καὶ ἤθελε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τούτων· διὸ ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἐδείκνυεν ὅτι ἐνασχολεῖται ν' ἀσφαλήσῃ τὴν Εὐρώπην, νὰ καταπραΰνῃ τὴν Γερμανίαν, νὰ περαιώσῃ τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεμον, ν' ἀφοπλίσῃ ἢ νὰ νικήῃ-

σει τὴν Ἀγγλίαν, νὰ ἐπιφέρῃ τὴν δέουσαν οἰκονομίαν εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ περαιώσῃ τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας, καὶ ἐπὶ τέλους ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἡσυχίαν εἰς τὸν κόσμον, ὅστις ἦτον ἀπηυδημένος. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπεφάσισε νὰ διαλύσῃ ὅλας τὰς δυσκολίας ταύτας καθ' ὃν τρόπον τὰς ἐγέννησε, τουτέστιν ἀντὶ νὰ λύσῃ τὸν κόμβον, ἠθέλησε νὰ κόψῃ αὐτόν· ἔκτοτε ἡ μεγάλη εὐφυΐα αὐτοῦ εἰς οὐδὲν τῷ ὠφέλησε.

Μετὰ τὸν γάμον του ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ Ναπολέοντος ἦτο νὰ πέμψῃ εἰς ὅλους τοὺς πράκτορας αὐτοῦ ἐγκύκλιον, ὁδηγῶν αὐτοὺς τίνι τρόπῳ νὰ συνδιαλέγωνται μετὰ τῶν κυβερνήσεων παρ' αἷς διέμενον.—Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη, ἔγραφεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ, ὅστις ἔμελλε νὰ συντάξῃ αὐτὴν, δὲν πρέπει νὰ δημοσιευθῇ, ἀλλὰ πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτοὺς τίνι τρόπῳ νὰ ὁμιλῶσι. Γράφον εἰς αὐτοὺς ὅτι οἱ Ἄγγλοι, ἵνα ἐρεθίζωσι τοὺς λαοὺς εἰς τὸν ἠπειρωτικὸν πόλεμον, θέλουσι διαδώσει ὅτι προτίθεμαι νὰ καταστρέψω ὅλας τὰς δυναστείας· ἐνῷ ἐγὼ, ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν περιστάσεων νὰ ἐκλέξω σύζυγον, ἠθέλησα ν' ἀφαιρέσω ἐξ αὐτῶν τὰ μέσα δι' ὧν ἐρεθίζουσι τὰ ἔθνη καὶ διασπείρουσι τὰς διαφωνίας ἐξ ὧν ἐχύθησαν τοσαῦτα αἵματα ἐν τῇ Εὐρώπῃ· ὅτι τὸ καταλληλότερον μέσον ὅπερ ἤθελε καθησυχάσει τὸν κόσμον ἦτον ὁ γάμος μου μετὰ βασιλόπαιδος τῆς Αὐστρίας· ὅτι αἱ λαμπραὶ καὶ ἔξοχοι ἰδιότητες τῆς ἀρχιδουκίσσης Μαρίας Λουΐζης, ἐπειδὴ συνεφώνουν μετὰ τῆς πολιτικῆς μου, μ' ἔπεισαν ὅπως θελήσω νὰ λάβω αὐτὴν σύζυγον, συγκαταθέσει τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας· καὶ ὅτι εὐχαριστήθην ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, συνδέσας δύο μεγάλας Ἐπικρατείας καὶ δοὺς δείγματα τῆς πρὸς τὸ αὐστριακὸν ἔθνος καὶ τὸν λαὸν τῆς Βιέννης ὑπολήψεώς μου· πρόσθεσον δὲ αὐτοῖς ὅτι ἐπιθυμῶ νὰ ὁμιλῶσι συμφώνως μὲ τοὺς συγγενικοὺς δεσμοὺς τοὺς ἑνόνοντάς με μετὰ τοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας, χωρὶς μ' ὅλον τοῦτο νὰ λέγωσί τι δυνάμενον νὰ ψυχράνῃ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας εἰλικρινῆ φιλίαν.—

Ὅλη ἡ πολιτικὴ τοῦ Ναπολέοντος τῷ ὄντι περιωρίζετο ἤδη νὰ περιποιῆται τὴν Αὐστρίαν, χωρὶς μ' ὅλον τοῦτο νὰ ψυχράνῃ καὶ τὴν Ῥωσσίαν· διὸ ἐδέχθη φιλοφρόνως τὸν νεωστὶ ἀποσταλέντα

εἰς Γαλλίαν ὑπουργὸν τῆς Αὐστρίας Μετερνῖχον, ὅστις εἶχεν ἐντολὴν νὰ συνδέσῃ νέας σχέσεις μετὰ τῆς γαλλικῆς αὐλῆς ὡς ἐκ τοῦ νέου συνοικεσίου.

Ὁ Μετερνῖχος, διορισθεὶς ὑπουργὸς τῆς Αὐστρίας καὶ ἔκτοτε διαπρέψας ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη, δὲν ἠκολούθησε τὴν πολιτικὴν πορείαν τῶν προκατόχων του· οὗτος ἠθέλησε νὰ συνδέσῃ τὴν πολιτικὴν πορείαν τῆς κυβερνήσεώς του μετὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος· ἦλθε δὲ εἰς Παρισίους ἵνα ὁδηγήσῃ εἰς τοῦτο τὴν νέαν αὐτοκράτειραν.

Ὁ Ναπολέων, γνωρίσας πρὸ πολλοῦ τὸν Μετερνῖχον, πρέσβυν ὄντα ἐν Παρισίοις, ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ αὐτῷ ὅτι ἡ νέα αὐτοκράτειρα ἦτον εὐχαριστημένη παρ' αὐτοῦ, ὅπως οὗτος ἀναγγείλῃ εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς τοῦτο. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν λοιπὸν ὁ Μετερνῖχος ἐλθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα παρουσιάσθη πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις πάραυτα ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸν θάλαμον τῆς Αὐτοκρατείρας, εἰπὼν αὐτῷ νὰ ἔλθῃ καὶ ἴδῃ ἰδίοις ὄμμασι πόσῳ δυστυχῶς διάγει ἡ νέα ἀρχιδούκισσα, καὶ μάλιστα μὲ ποῖον ἀκατάπαυστον τρόμον διάγει τὸν βίον της. Μετὰ ταῦτα δὲ, ἐγκαταλιπὼν αὐτὸν, τῷ εἶπε· « Μεῖνε παρ' αὐτῇ ἵνα μάθῃς τὰ μυστικά της, ν' ἀκούσῃς τὰ παράπονά της καὶ νὰ τὰ ἀναφέρῃς εἰς τὸν αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον. » Ὁ Μετερνῖχος ἐκπληκτος ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου περιστατικοῦ τούτου, ἔμεινε παρὰ τῇ Μαρίᾳ Λουΐζῃ, ἥτις εἶπεν αὐτῷ περὶ τῆς μεγάλης εὐτυχίας τῆς νέας καταστάσεώς της, προσθέσασα· « Νομίζετε εἰς Βιέννην ὅτι ἐγὼ φοβοῦμαι μεγάλως τὸν τρομερὸν σύζυγόν μου· ἀλλ' εἰπὲ εἰς τοὺς παλαιούς συμπολίτας μου ὅτι οὗτος μᾶλλον φοβεῖται ἐμὲ ἢ ἐγὼ αὐτόν. » Τῷ ὄντι δὲ ὁπόταν ἡ Μαρία Λουΐζα παρεξετρέπετο ἐνώπιον ἄλλων διά τινα ἀσυνήθη πράγματα εἰς αὐτὴν, ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ διορθώσῃ τὰς ἐλλείψεις της, δὲν ὡμίλει ἀπ' εὐθείας αὐτῇ, ἀλλὰ διὰ τοῦ Μενεβάλου ἢ τοῦ Καμβασαρέ.

Ἡ συνδιάλεξις τοῦ Μετερνίχου μετὰ τῆς Μαρίας Λουΐζης διήρκεσε μίαν σχεδὸν ὥραν, ὅτε εἰσελθὼν ὁ Ναπολέων εἶπεν αὐτῷ χαριέντως· « Αἰ Κύριε, ἡ Κυρία σοὶ τὰ εἶπεν ὅλα; σοὶ ἤνοιξε τὴν καρδίαν της; ὑπάρχει δυσάρεστον εἰς τὸ συνοικέ-

σιον τοῦτο; γράψον πάντα ὅσα ἤκουσας καὶ ἔμαθες εἰς τὸν Αὐτοκράτορά σου, οὐδόλως συστελλόμενος ἢ κρύπτων τι. » Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων λαβὼν ἰδιαιτέρως τὸν Μετερνῖχον συνδιελέχθη μετ' αὐτοῦ περὶ σπουδαίων πολιτικῶν ὑποθέσεων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἦλθεν οὗτος εἰς Παρισίους. Ἀλλ' ἐν πρώτοις μετὰ πολλῆς πραότητος συνεζήτει, ὁσάκις ὅμως προέκειτο περὶ σπουδαίων, τουτέστι περὶ τῆς δεῖνος ἢ δεῖνος Ἐπικρατείας ἢ περὶ τῶν μελλουσῶν προθέσεων αὐτοῦ, ἐξήπτετο τοσοῦτον, ὥστε ἐτρόμαζε πάντα μετὰ τοῦ ὁποίου ὡμίλει. Τοιουτοτρόπως ἐφαίνετο ὅτι ὁ λέων οὗτος στιγμιαίως ἐκοιμᾶτο ὑπὸ τὴν ψαύουσαν αὐτὸν χεῖρα, ἀλλ' ἀΐφνης ἐξανίστατο ἐξηγριωμένος ὡσανεὶ ἀπροσδόκητόν τι νὰ ἠρέθιζε τὴν ἔμφυτον ὀργήν του.

Ἀλλ' ἐν τούτοις αἱ μετὰ τῆς Ῥωσσίας σχέσεις τοῦ Ναπολέοντος καθίσταντο ὁσημέραι δυσκολώτεραι ἕνεκα τῆς μετ' αὐτῆς αἰφνιδίου διαλύσεως τοῦ διαπραγματευομένου συνοικεσίου. Ἐκτὸς τούτου ἡ Δύναμις αὕτη ἔλαβε καὶ ὑπονοίας ὡς πρὸς τὰ τῆς Πολωνίας, ἕνεκα τῆς νέας συμμαχίας τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τῆς Αὐστρίας, μάλιστα δὲ διὰ τὴν ἄρνησιν τῆς παραδοχῆς τῆς περὶ Πολωνίας συμβάσεως. Ὅθεν ὁ Ναπολέων διέταξε τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν αὐτοῦ νὰ διακοινώσῃ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι, ἐπειδὴ ἡ αὐλὴ τῆς Πετρουπόλεως ἐδίσταζε νὰ παραδεχθῇ τὴν περὶ συνοικεσίου πρότασιν αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀρχιδούκισσα Ἄννη ἦτον εἰσέτι ἀνήλικος, ἠναγκάσθη οὗτος νὰ συζευχθῇ τὴν ἀρχιδούκισσαν τῆς Αὐστρίας, ἥτις κέκτηται τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα προσόντα, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα οὐδαμῶς ἐννοεῖ ὅτι θέλει μεταβληθῶσιν αἱ μετὰ τῆς Ῥωσσίας φιλικαὶ σχέσεις αὐτοῦ, ὅτι οὗτος ἐπιθυμεῖ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων πρόοδον τῶν Ῥώσσων, καὶ ὅτι εὔχεται εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν μετ' αὐτῶν περάτωσιν τῆς συνθήκης, δι' ἧς νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἡ ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ Δανουβίου, ἤτοι ἡ Μολδοβλαχία, κατὰ τὰς μυστικὰς συνδιαλέξεις αὐτῶν ἐν Τιλσίτῃ· ὅτι καθόσον ἀφορᾷ τὴν Πολωνίαν προθύμως ὑπογράφει μετ' αὐτοῦ σύμβασιν, δι' ἧς νὰ ὑποχρεοῦται οὐδέποτε νὰ διευκολύνῃ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ παλαιοῦ βασιλείου τῆς Πολωνίας, εὐχαριστούμενος μόνον εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ὑπάρχοντος δουκάτου αὐτῆς· καὶ ὅτι δὲν δύναται

νὰ ὑποσχεθῇ ἀπολύτως ὥστε οὐδέποτε νὰ ἐγκατασταθῇ ἡ Πολωνία.— Τοῦτο, ἔλεγεν ὁ Ναπολέων, δὲν ἐξαρτᾶται οὐδὲ παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅσον ἰσχυροὶ καὶ ἂν εἴμεθα, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ἰσχυρότερος ἀμφοτέρων ἡμῶν. Ἐγὼ ὑποχρεοῦμαι νὰ μὴ προκαλέσω τοῦτο, οὐδὲ νὰ διευκολύνω τὴν θείαν βούλησιν, ἀλλὰ δὲν ὑπόσχομαι καὶ νὰ τὴν ἐμποδίσω.—Σπανίως ὁ Ναπολέων ὡμίλει τοσούτῳ μετρίως, διότι καὶ εἰς αὐτὰς τὰς φιλικωτάτας συνδιαλέξεις αὐτοῦ δὲν ἐδύνατο νὰ κρύψῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ ξίφους του. Μετὰ τὴν διαβεβαίωσιν λοιπὸν τῆς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὑποτιθεμένης ἐγκαρδίου φιλίας αὐτοῦ, προσέθηκεν ὅτι, εἰ καὶ ἐπιθυμῶν τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας φιλίαν, μετὰ πολλῆς λύπης θέλει ἰδεῖ αὐτὴν νὰ διαβῇ τὸν Δανούβιον καὶ ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς Τουρκίας μέρος ἢ ὅλην τὴν Βουλγαρίαν, ὅτι εἰς ἀντάλλαγμα τῶν εἰς τὸν Κζάρον παραχωρήσεων αὐτοῦ, ἤτοι τῆς Φινλανδίας καὶ τῆς Μολδοβλαχίας, ἥτις πρόκειται νὰ παραχωρηθῇ εἰς αὐτὸν, ἐλπίζει καὶ θέλει ὥστε ἡ Ῥωσσία νὰ ἦναι διόλου εἰς διάστασιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, τουτέστι νὰ διατηρῇ εἰς αὐτὴν αὐστηρὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ῥωσσικῶν λιμένων. Ἐνὶ λόγῳ ὁ Ναπολέων ἐζήτει τὴν εἰλικρινῆ συνδρομὴν, τὴν ὁποίαν ἐν πρώτοις τῷ ὑπεσχέθη ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Τιλσίτην καὶ ἐκ δευτέρου, εἰς τὴν Ἐρεφορδίαν, διὰ τὴν ὁποίαν, ὡς ἐνόμιζεν ὁ Ναπολέων, ἡ Γαλλία ὑπεβλήθη εἰς μεγάλας θυσίας.

Ταῦτα πάντα διεκοινώθησαν εἰς τοὺς πρέσβεις καὶ ὑπουργοὺς τῆς Ῥωσσίας. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, διατηρῶν τὴν αὐτοκρατορικήν του ἀξιοπρέπειαν, οὐδόλως ἐδείκνυεν ὅτι δυσηρεστήθη ἕνεκα τοῦ συνοικεσίου τοῦ Ναπολέοντος, διότι οὗτος οὐδὲ τοσαύτην διάθεσιν εἶχε νὰ δώσῃ τὴν ἀδελφήν του εἰς αὐτὸν· ἤθελε δὲ μόνον τοῦτο ὅπως εὐκολώτερον ἁρπάσῃ τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας. Ὅθεν ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας, ἵν' ἀποδείξῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα τὸ φρόνημα τοῦ Αὐτοκράτορός του, χρυσοστολισθεὶς, παρεστάθη εἰς τὴν τελετὴν τοῦ γάμου τοῦ Ναπολέοντος, καί τοι πάσχων τὰ μέγιστα ὑπὸ ποδαλγίας. Ὑπερεπαινῶν δὲ τὴν νέαν αὐτοκράτειραν, συνεχάρη τὸν Μετερνῖχον, ἐναγκαλισθεὶς αὐτόν. Οὗτος δὲ, ἀπορήσας τί πρῶτον ν' ἀπαντήσῃ εἰς τοσούτους ἐπαίνους τοῦ διπλωμάτου Ῥώσσου ὑπὲρ τῆς ἀρ-

χιδουκίσσης, εἶπεν αὐτῷ· « Ναὶ μὲν εἶναι ὡραιοτάτη ἡ αὐτοκράτειρα, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοσοῦτῳ κομψὴ ὡς τὴν λέγεις. »

Ὁ Ναπολέων ἐνησχολήθη ἐπομένως νὰ προσδιορίσῃ τὰ ὅρια τῶν γερμανικῶν καὶ ἰταλικῶν Ἐπικρατειῶν, ἅτινα ἀπεφασίσθησαν διὰ τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας συνθήκης. Πρὸ πάντων ἠξίωσε τὰ ὅρια τῆς Βαυαρίας, εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν εἶχε διορίσει τὸν θετὸν υἱὸν αὐτοῦ Εὐγένιον Βωαρνὲν ἀντιβασιλέα, ἐπιφυλαττόμενος νὰ διορίσῃ βασιλέα αὐτῆς τὸν γεννηθησόμενον υἱὸν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ σύζυγος τοῦ Βωαρνὲ, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, παρεπονεῖτο εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτῆς μετ' οὐ πολὺ θέλει μείνει ἄνευ τίτλου τινὸς ἢ περιουσίας· οὗτος δὲ ἐπιθυμῶν τὰ μέγιστα νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Εὐγένιον, οὐχὶ μόνον ἕνεκα τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ ἐκδουλεύσεων, ἀλλὰ διότι ἔβλεπεν αὐτὸν λυπημένον διὰ τὴν διάζευξιν τῆς μητρός του Ἰωσηφίνης, διώρισεν αὐτὸν πρίγκηπα τοῦ Φράγκ-Φόρτ καὶ πρόεδρον τῆς γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τότε προέδρου, γέροντος καὶ κινδυνεύοντος ν' ἀποθάνῃ, μετὰ πλουσίας προικίσεως. Ἔπειτα διώρθωσεν ἐκκρεμεῖς τινὰς ὑποθέσεις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἱερωνύμου, βασιλέως τῆς Βεσφαλίας, τὸν ὁποῖον ἠγάπα μὲν, ὡς μόνον στρατιωτικὸν ἐξ ὅλων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντοτε μετεχειρίζετο αὐτὸν αὐστηρότερον ὅλων τῶν ἄλλων τῆς οἰκογενείας του. Μετὰ ταῦτα ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν Πρωσσίαν, τῆς ὁποίας ἡ διαγωγὴ ἐν καιρῷ τοῦ μετὰ τῆς Αὐστρίας πολέμου δυσηρέστησεν εἰς ἄκρον αὐτόν· περιέμενε δὲ μετὰ τὴν εἰρήνην νὰ ζητήσῃ λόγον παρ' αὐτῆς. Ἀληθῶς δὲ ἡ Πρωσσία, ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἐπολέμει τὴν Αὐστρίαν, αὕτη ἀκαταπαύστως παρεσκευάζετο εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις· διότι ὁτὲ μὲν ὠργάνιζε νέα συντάγματα, ὁτὲ δ' ἐξώπλιζε τὰ φρούριά της, καὶ πότε ἐνήργει ἄλλας πολεμικὰς παρασκευὰς, ὥστε, ἂν ὁ Ναπολέων ἀπετύγχανεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, αὕτη ἦτον ἑτοίμη νὰ ἐπιπέσῃ εἰς ἀτ νῶτα αὐτοῦ, καί τοι ὑποχρεωθεῖσα διὰ συνθήκης νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην. Κατὰ τὰ φαινόμενα ὅμως ἐδείκνυεν, ἀλλὰ λίαν ἀνεπιτηδείως, ὅτι κατεδίωκεν εἰς τὸ Κράτος της τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τοῦ λαοῦ της, ὅστις δὲν ἐδύνατο νὰ κρύψῃ

τὸ πρὸς τοὺς Γάλλους ἄσπονδον μῖσος αὐτοῦ, ὡς ἐγένετο τὸ κίνημα τοῦ ἐπιλάρχου Σχίλ. Ταῦτα πάντα δὲν διέφυγον τὸ ἄγρυπνον ὄμμα τοῦ Ναπολέοντος· διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις αἱ ἔκτακτοι αὗται προπαρασκευαὶ ἐπροξένησαν εἰς τὴν Πρωσσίαν τοσαύτας ἐκτάκτους δαπάνας, ὥστε δὲν ἐδυνήθη αὕτη ἐγκαίρως νὰ ἐξοφλήσῃ τὰ εἰς τὴν Γαλλίαν ὀφειλόμενα παρ' αὐτῆς ἔξοδα τοῦ πολέμου. Ὁ Ναπολέων, ἀδιαφορήσας κατ' ἀρχὰς διὰ τὴν διαγωγὴν ταύτην τῆς Πρωσσίας, ἀπήτησε μετὰ ταῦτα νὰ ἐξοφλήσῃ αὕτη τὰ λήξαντα συναλλάγματα τοῦ συμφωνηθέντος χρέους αὐτῆς. Ἔλεγε δὲ εἰς αὐτήν· «Ἀπώλεσας τὴν εὐκαιρίαν καὶ αὖθις νὰ δείξῃς εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν καλὴν πίστιν σου. Ἐὰν ἐδύνασο νὰ προΐδῃς ὅτι ἡ κατὰ τῆς Αὐστρίας τελευταία αὕτη ἐκστρατεία ἤθελε προξενήσει αὐτῇ ἥττας καὶ νέας θυσίας τῶν συνόρων της, ὤφειλες ἄνευ αὐξήσεως τῶν ἐξόδων σου, νὰ ἑνωθῇς μετ' ἐμοῦ καὶ νὰ μοὶ χορηγήσῃς 15 χιλιάδας στρατιωτῶν, περὶ ὧν ὑπεχρεώθης εἰς ἐμέ· ἀλλ' ἤδη, ἵνα τιμήσῃς τὴν ὑπογραφήν σου, ἐξόφλησον τὰ ἐκ 22 ἑκατομμυρίων συναλλάγματά σου, καὶ ἀπόδειξον εἰς ἐμὲ ὅτι ἐπανέρχεσαι εἰλικρινῶς εἰς ἣν ὤφειλες νὰ τηρήσῃς πάντοτε πολιτικὴν, ἤτοι τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν. Ἴσως δὲ καὶ ἐγὼ, παρακινούμενος ἐκ τούτων, ἤθελον σὲ ἀπαλλάξει τοῦ ὑπολοίπου πρὸς ἐμὲ χρέους σου, καὶ ἤθελον σὲ ὑψώσει, μεγαλύνει καὶ ἐγκαταστήσει ὡς ἔγγιστα εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τοῦ μεγαλείου σου, ἐξ οὗ κατεβιβάσθης· ἴσως τὸ Μαγδεμβοῦργον, ἴσως τὸ Ἀννόβερον ἤθελε σὲ ἀποζημιώσει πρὸς ἀντάλλαγμα τῶν εἰλικρινεστέρων αἰσθημάτων σου. Ἀλλὰ σὺ ἀντὶ νὰ μὲ συνδράμῃς, μὲ ἠπείλησας, ἀντὶ νὰ σκεφθῇς νὰ μὲ πληρώσῃς, ὡπλίσθης ἐναντίον μου. Ἤδη εἶμαι νικητὴς, πρέπει νὰ ἐξιλεωθῇς διὰ τὰ σφάλματά σου, οὐχὶ διὰ νέων θυσιῶν τῶν ὁρίων σου, ἀλλὰ τοὐλάχιστον δι' ἐκπληρώσεων τῶν πρὸς ἐμὲ ὑποχρεώσεών σου. Ἐὰν ἀδιαφορήσῃς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ταύτην, θέλεις μὲ ἀναγκάσει νὰ διορίσω φρουρὰς εἰς τὰ φρούρια τοῦ Ὀδέρου· ἵνα δὲ ὑποστηρίζω τὰς φρουρὰς ταύτας, πρέπει νὰ διατηρῶ στρατὸν εἰς τὸν Ἔλβαν. Ἡ κατοχὴ αὕτη μὲ ἐκθέτει εἰς δαπάνας, καὶ μὲ δυσαρεστεῖ, διότι θέλω διατηρεῖ στρατὸν εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς Γερμανίας, ὅπερ ἀντί-

κειται εἰς τὴν πολιτικήν μου. Σὺ ἐνεψύχωσας τὰ ἀνήσυχα πνεύματα τοῦ λαοῦ σου, ὡς δ' ἐκ τούτου μ' ἐζημίωσας μᾶλλον ἠθικῶς ἢ ὑλικῶς. Πρέπει ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων νὰ παύσῃ ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τοῦδε, ἄλλως θέλω σὲ ἀναγκάσει διὰ τῆς δυνάμεώς μου, καταλαβάνων μίαν τῶν ἐπαρχιῶν σου, ἴσως τὴν Σιλεσίαν, τὴν ὁποίαν θέλω δώσει εἰς ὅν τινα μὲ πληρώσει.»

Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Πρωσσίαν, συνοδεύων αὐτὰ μετὰ λεπτομερῶν περιστατικῶν, καὶ ἐζήτει παρ' αὐτῆς τὰ εἰς αὐτὸν ὀφειλόμενα. Ἡ δὲ Πρωσσία τρομάξασα ὑπεσχέθη τὰ πάντα εὐθύς· ἀλλ' ὁ Ναπολέων μὴ εὐχαριστηθεὶς εἰς τοῦτο, κατέλαβε διάφορα φρούρια παρὰ τὸν Ὀδέρον καὶ Βιστούλαν, ποταμοὺς, ἵνα ἀναγκάσῃ τὴν Πρωσσίαν εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ὀφειλομένων παρ' αὐτῆς καὶ ἵνα ἐμποδίσῃ τὸ εἰς τὴν Βαλτικὴν ἐμπόριον, περὶ οὗ ἐνησχολεῖτο οὗτος μεγάλως.

Ὁ Ναπολέων, θέλων τὰ πλεῖστα τῶν στρατευμάτων του νὰ διαμένωσιν ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, λόγῳ οἰκονομίας, καὶ ἵνα ὦσιν ἕτοιμα νὰ τρέξωσιν ἔνθα ἦτον ἀνάγκη, διένειμεν αὐτὰ εἰς τὰς παρ' αὐτοῦ κατακτηθείσας ἐπαρχίας, καὶ εἰς Κράτη τὰ ὁποῖα ὤφειλον νὰ πληρώσωσιν αὐτῷ χρηματικὰ ποσὰ, εἴτε λόγῳ ἀποζημιώσεως τοῦ πολέμου, εἴτε τῶν εἰς αὐτὰ παραχωρηθεισῶν ἐπαρχιῶν. Ἐτοποθέτησε λοιπὸν ταῦτα εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἰταλίαν, Ἰλλυρίαν καὶ Ἱσπανίαν, ἔνθα μάλιστα ἐξηκολούθει καὶ ὁ πόλεμος. Τινὰ δὲ τῶν στρατευμάτων του ἐπανελθόντα εἰς Γαλλίαν, ὡς τὸ βαρὺ ἱππικὸν καὶ πυροβολικὸν, ἔθεσεν αὐτὰ ἐν καταστάσει εἰρήνης, ἀπολύων τοὺς πλεονάζοντας ἄνδρας καὶ τοὺς ἵππους αὐτῶν. Θέλων δὲ ν' ἀναπαύσῃ ὀλίγον καὶ τὸν λαὸν τῆς Γαλλίας ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ παρελθόντος πολέμου, ὅπως γευθῇ καὶ οὗτος τὰ καλὰ τῆς εἰρήνης, ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐνεργήσῃ στρατολογίαν κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος, ὡς ἐκ τούτου ἤθελε γένει εἰς τὴν Γαλλίαν μεγίστη οἰκονομία εἴς τε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ χρήματα, ἐὰν δὲν ἐξηκολούθει ὁ κατὰ τῆς Ἱσπανίας πόλεμος, δι' ὃν ἀπῃτοῦντο πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ μεγάλαι δαπάναι. Τούτου ἕνεκα ὁ Ναπολέων ὠργίζετο κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωσὴφ, βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, ὅστις μετὰ τοσούτου στρατοῦ δὲν ἐδύνατο νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἱσπανίαν καὶ Πορτουγαλλίαν, καὶ ἀπο-

διώξῃ τοὺς Ἄγγλους ἐκεῖθεν· ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἠρεθίζετο διὰ τὴν ὑπερβολικὴν δαπάνην τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ, ὡς μὴ δυναμένου τοῦ Ἰωσὴφ νὰ διατηρῇ αὐτὸν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ τόπου· διὸ καὶ ἐπέπληττεν αὐτὸν αὐστηρῶς καθ' ἑκάστην, γράφων τάδε· « Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπαρκέσωσιν ὁλόκληρα τὰ εἰσοδήματα τῆς Γαλλίας εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατοῦ, καὶ ἐὰν δὲν θέσῃς τέρμα εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, ἡ Αὐτοκρατορία ἐξαντλεῖται ἀνδρῶν καὶ χρημάτων· ὅθεν πρέπει νὰ παύσῃ ἡ κατάστασις αὕτη. Εἰς τὸν πρὸς τὴν Αὐστρίαν τελευταῖον πόλεμον ἐδαπάνησα πλειότερα ἢ ὅσα μοὶ παρῆξεν αὕτη, ὡσαύτως ἡ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν εἰς Βέλγιον ἀποβάντων Ἄγγλων γενομένη ἐκστρατεία μοὶ ἐπροξένησεν ἀπείρους δαπάνας. Ὅθεν ἐὰν ἐπιμένω νὰ δαπανῶ οὕτω, τὰ ταμεῖά μου ἐντὸς ὀλίγου ἐκκενωθήσονται. Πρέπει λοιπὸν ἐν Ἱσπανίᾳ ὁ πόλεμος νὰ τρέφῃ τὸν πόλεμον, ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῆς νὰ χορηγῇ τὰς πρωτίστας δαπάνας τοῦ μηχανικοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ, τῆς ἀγορᾶς τῶν ἵππων καὶ τὰς δαπάνας τῶν νοσοκομείων καὶ τῆς τροφῆς τοῦ στρατοῦ μου. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ δύναμαι μόνον νὰ στέλλω κατὰ μῆνα δύο ἑκατομμύρια φράγκων, πλέον τούτων, οὐδὲν δύναμαι νὰ πράξω. Ἡ Ἱσπανία εἶναι πλουσιωτάτη καὶ δύναται νὰ πληρώσῃ τὰ δι' αὐτὴν δαπανώμενα ἔξοδα. Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς, ἀντὶ νὰ προικοδοτῇ τοὺς ἐν Μαδρίτῃ εὐνοουμένους του, εἰς οὓς οὐδὲν ὀφείλει, κάλλιον ἦτον ὅπως φροντίσῃ νὰ διατρέφῃ τοὺς στρατιώτας μου, εἰς οὓς ὀφείλει τὸ στέμμα του. Ἀλλ' ἐὰν δὲν δύναται, ἐγὼ θέλω ἀναλάβει τὴν διοίκησιν τῶν ἱσπανικῶν ἐπαρχιῶν καὶ θέλω κυβερνήσει αὐτὰς διὰ τῶν στρατηγῶν μου. Γνωρίζω δὲ καλῶς νὰ πορίζωμαι ἐξ αὐτῶν τὰ ἀναγκαῖα, ὡς ἔπραττον τοῦτο εἰς ὅλας τὰς κατακτημένας ὑπ' ἐμοῦ χώρας, ἔνθα τὰ στρατεύματά μου διέμενον. Πρέπει δὲ νὰ ἐκτελεσθῶσι ταῦτα κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι ἡ θέλησίς μου εἶναι ἀμετάκλητος, καὶ ἐπαναλαμβάνω νὰ εἴπω ὅτι εἶναι ἀμετάκλητος, διότι στηρίζεται εἰς ἀκαταμαχήτους ἀνάγκας. »

Ὁ Ναπολέων εἶχε δίκαιον ν' ἀνησυχῇ διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Κράτους του, διότι πλειότερα χρήματα καὶ ἄνδρες τῷ ἐχρειάζοντο πρὸς διατήρησιν τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ στρατῶν ἢ ὅλων

τῶν λοιπῶν στρατῶν αὐτοῦ, ἐκτεινομένων ἀπὸ τοῦ Βιστούλα μέχρι τοῦ ἐν Πορτουγαλλίᾳ Τάγου ποταμοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Καλεσίου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ἐν Ἰλλυρίᾳ Σάβου ποταμοῦ. Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας ἐλογίζετο κατ' ἔτος εἰς 900 ἑκατομμύρια φράγκων· ἐν καιρῷ εἰρήνης αἱ δαπάναι τοῦ Κράτους ὑπερέβαινον τὸν προϋπολογισμὸν 30—40 ἑκατομμύρια, ἐν δὲ πολέμῳ 80—100 ἑκατομμύρια. Τὸ ὑπερβάλλον τοῦτο χρηματικὸν ποσὸν ὁ Ναπολέων πάντοτε ἐπορίζετο ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ταμείων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους καὶ ταῦτα ἐξηντλοῦντο. Ὅθεν ὡς προορατικὸς ἡγεμὼν ἐσκέπτετο νὰ ἐπιφέρῃ οἰκονομίας εἰς τὸ Κράτος του, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἐξαντλῇ τὸ δημόσιον ταμεῖον πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατοῦ. Τούτου ἕνεκα διελογίζετο νὰ προσλάβῃ ἑκατὸν ἔτι χιλιάδας στρατοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, νὰ καταστρέψῃ τὸν ἐκεῖ ἀγγλικὸν στρατὸν, ὅπως δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὸ ἐν Ἀγγλίᾳ εἰρηνικὸν κόμμα τοῦ κοινοβουλίου νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν. Ἵνα δὲ ἀναγκάσῃ τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐνδώσῃ εἰς εἰρήνην, ἐπηύξησεν ἔτι μᾶλλον τὰ ἀπαγορευτικὰ μέσα εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον· τὸ αὐτὸ δ' ἔπραττον καὶ οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες οὐχὶ μόνον ἀπέκλειον ὅλους τοὺς λιμένας τῆς Γαλλίας, ἀλλ' οὐδ' ἐπέτρεπον εἰς τὰ πλοῖα τῶν οὐδετέρων Δυνάμεων νὰ μετακομίζωσιν ἐμπορεύματα ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἐὰν δὲν ἐλάμβανον ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν τῆς Μελίτης τὴν περὶ τούτου ἄδειαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ πληρώνωσι βαρύτατον τέλος. Μεταξὺ τῶν οὐδετέρων πλοίων τὰ ἑλληνικὰ, ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν σημαίαν διαπλέοντα ἀκωλύτως τὴν Μεσόγειον, ηὐτύχησαν· διότι ταῦτα ἐρχόμενα εἰς Μελίτην ἐφορτόνοντο ζάκχαριν, καφφὲν, ἀγγλικὰ νήματα, καὶ μετεκόμιζον ταῦτα εἰς Τριέστην, Ἐνετίαν, Νεάπολιν, Λιβόρνον, Γένουαν, Μασσαλίαν κτλ., διότι εἰς τὰ πλοῖα ταῦτα οὐδεὶς κατ' ἀρχὰς ἔδιδε πολλὴν προσοχὴν, ὡς ἀνήκοντα εἰς ἰδιαίτερον ἐθνισμὸν, περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἀμφίβαλλεν.

Ἡ περὶ ἀπαγορεύσεως τῶν ἀγγλικῶν ἐμπορευμάτων συνθήκη, τὴν ὁποίαν διωμολόγησεν ὁ Ναπολέων μεθ' ὅλων τῶν Ἐπικρατειῶν, ὑπῆρχεν εἰς ὅλην τὴν ἤπειρον, διατηρουμένη κατὰ τὸ

μᾶλλον καὶ ἧττον. Ἀλλ' εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, ἔνθα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Λουδοβῖκος ἐβασίλευε, παρεβιάζετο πάντοτε, ὥστε οἱ Ἄγγλοι διὰ τῆς χώρας ταύτης διεβίβαζον λαθραίως καὶ εἰς τ' ἄλλα Κράτη τὰ ἐμπορεύματά των. Οἱ Ὁλλανδοὶ, καθὸ φίλοι τοῦ ἐμπορίου καὶ ἔχοντες πολλὰς ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ἄγγλων, ἔπραττον τοῦτο πρὸς ἴδιον συμφέρον αὐτῶν. Ὁ Ναπολέων πολλάκις παρήγγειλε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λουδοβῖκον νὰ ἐπιτηρῇ μεγάλως εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῆς μετ' αὐτοῦ συνθήκης, λέγων αὐτῷ ὅτι οὗτος, καθὸ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀκριβέστερος τῶν ἄλλων. Ἀλλ' ὁ Λουδοβῖκος, βλέπων ὅτι τὰ συμφέροντα τῶν ὑπηκόων του ἐβλάπτοντο μεγάλως ὡς ἐκ τοῦ ἀπαγορευτικοῦ τούτου μέτρου, μᾶλ ον ἤθελε νὰ προστατεύῃ αὐτοὺς ἢ τὰ συμφέροντα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ναπολέων, παρατηρῶν ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ὁλλανδοὺς νὰ μὴ διευκολύνωσι τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον, ἐξέδωκε διάταγμα δι οὗ ἀπηγορεύετο πᾶσα ἐμπορικὴ σχέσις μετὰ τῆς Ὁλλανδίας. Οὕτως κατέστησε τοὺς Ὁλλανδοὺς καθόλου δυστυχεῖς, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦσαν ἀποκλεισμένοι διὰ θαλάσσης παρὰ τῶν Ἄγγλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπεκλείοντο ἤδη καὶ διὰ ξηρᾶς παρὰ τῶν Γάλλων, ὥστε ἔπρεπε ν' ἀποθάνωσι τῆς πείνης. Ὁ Λουδοβῖκος, θέλων νὰ προλάβῃ τὴν δυστυχίαν τοῦ λαοῦ του, παρεκάλεσε θερμῶς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ναπολέοντα ν ἀνακαλέσῃ τὸ ἀπαγορευτικὸν τοῦτο διάταγμα, ἐπὶ ὑποσχέσει ὅτι καὶ οὗτος θέλει καταδιώξει τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον. Ὁ Ναπολέων ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ ἀδελφοῦ του· ἀλλ' ὁ Λουδοβῖκος ἐδέχετο, ὡς πρότερον, πάλιν εἰς τοὺς λιμένας του τὰ ἀμερικανικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα μετεκόμιζον ἀγγλικὰ ἐμπορεύματα. Μαθὼν τοῦτο ὁ Ναπολέων ὠργίσθη τοσοῦτον, ὥστε πάραυτα ἀπεφάσισε τὴν κατάργησιν τοῦ βασιλείου τῆς Ὁλλανδίας καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ μετὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ Λουδοβῖκος, θέλων νὰ προλάβῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν τοῦ Ναπολέοντος, ἦλθεν εἰς Παρισίους ὅπως συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀφοῦ πρότερον ὁ ναύαρχος αὐτοῦ παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν Ναπολέοντα τὸν προδιέθεσε, μ' ὅλον ὅτι ὁ Λουδοβῖκος δὲν ἤθελε νὰ ἔλθῃ εἰς Παρισίους ἕνεκα τῆς συζύγου του Ὀρτενσίας, διαμενούσης ἐκεῖ, κεχωρισμένης ἀπ' αὐτοῦ.

Ὁ Ναπολέων, ἐξακολουθῶν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος τὴν καταδίωξιν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου οὐχὶ μόνον ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ αὐτοῦ, ἐν ᾗ κατέβαλεν ἅπασαν τὴν προσοχήν του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ οὐδέτερα Κράτη, παρήγγειλεν εἰς τὴν Πρωσσίαν, ἥτις ἦτον ἤδη ὑποχρεωμένη εἰς τοῦτο, νὰ κατάσχῃ ὅλα τὰ ἀμερικανικὰ πλοῖα, τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς, καὶ δημεύων τὰ ἐν αὐτοῖς ἐμπορεύματα ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν πρὸς συμψήφισιν τῶν ὀφειλομένων παρ' αὐτῆς εἰς τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν. Ἡ πρωσσικὴ κυβέρνησις, μὴ δυναμένη ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τοῦ Ναπολέοντος, ἐνέδωκε, καί τοι ἄκουσα, καὶ ἐξετέλεστε ταῦτα πάντα· μ' ὅλον ὅτι ὁ Ναπολέων, ἔχων εἰσέτι στρατὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Πρωσσίας, ὡς εἰς τὴν Δανζίκην καὶ λοιπὰ μέρη, διέταξε νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ περὶ τούτου ἀπαιτούμενα. Τὸ αὐτὸ ἐπράχθη καὶ εἰς τὴν Σουηδίαν· μόνον δὲ ἡ ῥωσσικὴ κυβέρνησις ἀντέστη εἰς τοῦτο καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἀμερικανικὰ πλοῖα, ἀλλ' οὐδὲ νὰ κατάσχῃ τὰ ὑπὸ οὐδετέραν σημαίαν εὑρισκόμενα ἀγγλικὰ ἐμπορεύματα.

Ἡ Ἀγγλία περὶ τὸ τέλος τοῦ 1809, ἔχουσα ἀνάγκην σίτου καὶ ξυλείας ναυπηγισίμου, ἐπέτρεψε τὴν παραδοχὴν ἐν γένει ὅλων τῶν πλοίων φιλικῶν τε, οὐδετέρων καὶ ἐχθρικῶν εἰς τοὺς λιμένας της, ἐπιβάλουσα εἰς αὐτὰ βαρύτατον τέλος, τὸ ὁποῖον ἐπεβάρυνεν αὐτὰ τὰ ἐμπορεύματα τοιουτοτρόπως, ὥστε ἡ μὲν ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐκέρδαινεν, οἱ δὲ πολῖται ἐζημιοῦντο μὲν, ἀλλ' εὐκολύνοντο εἰς τὰς χρείας των. Ὁ Ναπολέων πληροφορηθεὶς τοῦτο ἐπέτρεψε καὶ οὗτος τὴν ἀποστολὴν γαλλικῶν πλοίων· ἀλλ' ἐφ ὅρῳ οἱ ἔμποροι μετὰ τῆς ξυλείας καὶ τοῦ σίτου νὰ φορτώνωσιν ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τζόχας, οἴνους, οἰνοπνεύματα καὶ λοιπὰ γαλλικὰ προϊόντα· ἐπιστέρφοντα δὲ τὰ πλοῖα ταῦτα εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ μετακομίζωσιν ἐκεῖθεν χειροτεχνήματα τινὰ ἐκλείποντα ἐκ τῆς Γαλλίας, οὐχὶ δὲ καὶ καφφὲν, οὐδὲ ζάκχαριν. Οὕτως εἰς τε τοὺς γαλλικοὺς καὶ ἀγγλικοὺς λιμένας ἔπλεον καὶ προσωρμίζοντο τὰ πλοῖα ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερῶν, ἐφωδιασμένα μ' ἔγγραφα καλούμενα Ἀφετήρια· ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἐθνῶν τὰ πλοῖα μετεκόμι-

ζον ἀπηγορευμένα ἐμπορεύματα καὶ διεβίβαζον αὐτὰ λαθραίως.

Διὰ τῆς ἐμπορικῆς ἀνοχῆς ὁ Ναπολέων εὑρίσκετο εἰς ἀντίφασιν ὡς πρὸς τὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν εἰς τὰ ἄλλα Κράτη τοῦ νὰ μὴ δέχωνται ἀγγλικὰ ἐμπορεύματα· διότι εἰς ὅλους τοὺς γαλλικοὺς λιμένας ἦσαν δεκτὰ ταῦτα. Ἐν πρώτοις ἡ Ρωσσία παραπονουμένη ἔγραφεν αὐτῷ· « Ὑμεῖς ἀπαιτεῖτε ν' ἀπαγορεύω εἰς τοὺς ὑπηκόους μου νὰ συγκοινωνῶσι μετὰ τῶν Ἄγγλων, νὰ μὴ πωλῶσι τὰ προϊόντα των εἰς αὐτοὺς, οὐδὲ νὰ δέχωμαι εἰς τὸ Κράτος μου τὰ προϊόντα αὐτῶν. Ὑμεῖς δὲ μετακομίζετε τὰ ἐμπορεύματά σας εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ λαμβάνετε τὰ προϊόντα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα ἀπηγορεύσατε εἰς ὅλην τὴν ἤπειρον. Μὴ γίνεσθε λοιπὸν τοσοῦτον αὐστηροὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, ἐνῷ ὑμεῖς αὐτοὶ εἶσθε τόσῳ μακρόθυμοι, καὶ ἐνῷ μόνον ὑμεῖς ἔχετε συμφέρον εἰς τὰς ἀπαγορεύσεις τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου. » Ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ θέλων νὰ διαψεύσῃ ταῦτα, δὲν ἐδύνατο μ' ὅλον τοῦτο νὰ τὰ ἀποκρύψῃ· ἀπήντησε δὲ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν· « Πᾶν ὅ,τι λέγουσι περὶ τῆς ἀνοχῆς μου εἶναι ψεῦδος· ἐγὼ δὲν ἐδέχθην εἰς τοὺς λιμένας μου οὔτε καφφὲν, οὔτε ζάκχαριν· ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ἔχοντες ἀνάγκην τοῦ σίτου μου λαμβάνουσι καί τινα ἐκ τῶν γαλλικῶν ἐμπορευμάτων. » Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων οὐχὶ μόνον ἐξηκολούθησεν αὐστηρῶς τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν ἀγγλικῶν ἐμπορευμάτων εἰς τοὺς λιμένας τῶν ἄλλων Ἐπικρατειῶν, ἀλλὰ προσδιώρισε καὶ τοιαῦτα τέλη καὶ ἐφύλαττε τοσούτῳ καλῶς τὰ σύνορα τῆς Ῥωσσίας, ὥστε οἱ Ἄγγλοι ἔμποροι οὐδὲν συμφέρον εὕρισκον νὰ μετακομίζωσι διὰ ξηρᾶς τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τῆς ἀπαγωγῆς τοῦ Πάπα ἐκ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν Σαβόναν, καθ' ἑκάστην ἀπέβαινον σπουδαιότεραι. Ἐσκέπτετο δὲ πρὸ πολλοῦ νὰ καταστήσῃ τὸν Πάπαν ὡς ἄλλον πατριάρχην τοῦ Βυζαντίου παρὰ τοῖς Αὐτοκράτορσιν· ἀλλ' ἅπας ὁ κλῆρος ἀντέτεινεν εἰς τοῦτο· μάλιστα δὲ ἡ διαγωγὴ κληρικῶν τινῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς τελετῆς τοῦ γάμου αὐτοῦ, ἐτάραξεν αὐτὸν ὑπὲρ τὸ δέον.

Ὁ Ναπολέων, ὡς ἐρρέθη, θέλων νὰ γένῃ ὁ γάμος αὐτοῦ ὅσον

διόν τε μετὰ πλειοτέρας θρησκευτικῆς ἐπισημότητος, προσεκάλεσεν εἰς Παρισίους εἰκοσιοκτὼ ἀρχιεπισκόπους ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας ἵνα παρασταθῶσιν εἰς τὸν γάμον αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην δεκατρεῖς ἐξ αὐτῶν, μὴ θέλοντες νὰ συμμετασχῶσιν εἰς τὴν θρησκευτικὴν τελετὴν ταύτην· δὲν ἦλθον εἰς τὸν γάμον· δὲν εἶπον μὲν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπουσίας των, ἀλλὰ δι' αὐτῆς ἤθελον νὰ ἀποδείξωσιν εἰς τὸ κοινὸν ὅτι ὁ Ναπολέων ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Πάπα δὲν ἐδύνατο νὰ διαζευχθῇ τὴν πρώτην σύζυγόν του, καὶ νὰ νυμφευθῇ δευτέραν. Περὶ τούτου ὅμως δὲν εἶχον δίκαιον· διότι ὁ Ναπολέων δὲν διεζεύχθη τὴν πρώτην σύζυγόν του, ἀλλὰ ἐκήρυξε τὸν πρῶτον γάμον του ἄκυρον, ὥστε ἡ ὑπόθεσις δὲν ἦτον ἐκκλησιαστικὴ, ἀλλὰ πολιτικὴ· καὶ ὅμως ἡ ἔλλειψις τῶν ἀρχιεπισκόπων τούτων ἀπεδείκνυε τὸν μὲν δεύτερον γάμον αὐτοῦ ἄκυρον, τὴν δὲ ἀρχιδούκισσαν τῆς Αὐστρίας παράνομον γυναῖκα τοῦ Ναπολέοντος, ὥστε καὶ τὸ γεννηθησόμενον ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνον, ἤτοι ὁ μέλλων διάδοχος τῆς Αὐτοκρατορίας, μοιχογέννητον.

Ὁ Ναπολέων, παρατηρήσας τὴν ἀπουσίαν τῶν ἀρχιεπισκόπων, οὓς ὠνόμαζε πάντοτε πορφυροὺς χειτῶνας, καὶ πληροφορηθεὶς παρὰ τοῦ ἱερέως του ὅτι δεκατρεῖς ἐξ αὐτῶν ἔλλειψαν ἐκ τῆς τελετῆς τοῦ γάμου, ἔκραξε μανιωδῶς· « Οἱ μωροὶ οὗτοι πάντοτε εἰσὶν οἱ αὐτοί· ἐν μὲν τῷ φανερῷ ὑποτεταγμένοι, ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ, ταραξίαι· ἀλλὰ θέλουσιν ἰδεῖ τί θέλουσιν ὑποφέρει, παίζοντες τὴν ἐξουσίαν μου. » Ἅμα δ' ἐξελθὼν τῆς ἐκκλησίας, προσεκάλεσε τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας καὶ διέταξε αὐτὸν νὰ συλλάβῃ τοὺς δεκατρεῖς τούτους ἀρχιεπισκόπους καὶ ν' ἀφαιρέσῃ ἐξ αὐτῶν τὴν πορφύραν των ἔκτοτε ὠνομάσθησαν οὗτοι μαῦροι ἀρχιεπίσκοποι), νὰ τοὺς διασκορπίσῃ εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας καὶ νὰ τοὺς ἐπιτηρῇ· νὰ κατάσχῃ δὲ οὐχὶ μόνον τὰ ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν των. Μεταξὺ τῶν δεκατριῶν τούτων ἀρχιεπισκόπων ἦτο καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ὀππιζόνης, τοῦ ὁποίου τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ἄλλοτε παραβλέψας ὁ Ναπολέων εἶχε διορίσει ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βονωνίας καὶ γερουσιαστήν. Τοῦτον ὁ Ναπολέων προσκαλέσας διέταξεν ἀπειλητι-

κῶς νὰ δώσῃ εὐθὺς τὴν παραίτησίν του ἐξ ὅλων τῶν ἀξιωμάτων αὐτοῦ· ὁ ἀρχιεπίσκοπος οὗτος, ἔντρομος γενόμενος, ἐξετέλεσε παρὰ χρῆμα τὴν διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' ἡ αὐθαιρεσία αὕτη ἔδωκεν εὐθὺς ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀντιπολιτευομένους νὰ διαδίδωσι τὴν παρονομίαν τοῦ γάμου. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θεῖος τοῦ Ναπολέοντος, ἀρχιεπίσκοπος Φὲς, καί τοι διορισθεὶς ἀρχιεπίσκοπος τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λουγδούνου, ἠνώθη μετὰ τῶν παπιστῶν κληρικῶν· ὡς ἐκ τούτου δὲ μετ' ὀλίγον ἔπαυσεν ὁ Ναπολέων καὶ αὐτόν. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ οἱ ἄνθρωποι διῃρέθησαν εἰς Αὐτοκρατορικοὺς καὶ Παπιστάς. Οἱ συνετώτεροι τῶν κληρικῶν καὶ πολιτῶν προβλέποντες τὰ ὡς ἐκ τούτου δυσάρεστα ἀποτελέσματα, ἐλυποῦντο σφόδρα. Ὁ μόνος δὲ ὅστις ἐδύνατο νὰ διαλύσῃ ταῦτα πάντα ἦτον ὁ Πάπας· ἀλλ' οὗτος μᾶλλον ἠρέθιζεν αὐτὰ· διότι κρατούμενος ὡς ἐῤῥέθη, εἰς Σαβόναν εἶχε μυστικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων κληρικῶν, ἀρνούμενος νὰ ἐνεργήσῃ τὰ παπικὰ αὐτοῦ καθήκοντα· ὡς ἐκ τούτου καὶ οἱ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος δορισθέντες ἀρχιερεῖς ἐξετέλουν τὰ ἐπισκοπικὰ καθήκοντα αὐτῶν ἄνευ τῆς κανονικῆς ἀδείας τοῦ Πάπα· πολλαὶ δὲ ἐπαρχίαι τῆς Γαλλίας, ἕνεκα τῶν περιστατικῶν τούτων, ἔμενον ἄνευ ἀρχιερέων.

Ὁ δὲ Ναπολέων ἀδιαφορῶν πρὸς ταῦτα πάντα, ἐνησχολεῖτο ἀνενδότως εἰς τὴν συγχώνευσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας μετὰ τῆς κοσμικῆς· διεκύρηξε δὲ ἤδη τὴν ἕνωσιν τῶν δουκάτων τῆς Πάρμας καὶ τῆς Πλακεντίας, ὑπὸ τὸν τίτλον ἐπαρχίας τοῦ Τάρου (ποταμοῦ), τοῦ τῆς Τοσκάνης, ὑπὸ τὸν τίτλον ἐπαρχίας τοῦ Ἄρνου, τοῦ Ὄβρα (ποταμοῦ) καὶ τῆς Πεσογείου, τὸ δὲ Κράτος τοῦ Πάπα ὠνόμασεν ἐπαρχίαν Τρασιμένης καὶ Τιβέρεως. Διακηρύξας δὲ τὴν Ῥώμην δευτέραν πόλιν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐψήφισεν ὅπως ὁ γεννηθησόμενος υἱὸς αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν γέννησιν ἀνήγγειλεν, ὡσανεὶ ἐγνώριζε τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, θέλει ἔχει τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ῥώμης καὶ θέλει χρισθῆ εἰς τὸν ἐν Παρισίοις ναὸν τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἁγίου Πέτρου· πρὸς δὲ εἷς ἐκ τῶν βασιλοπαίδων τῆς οἰκογενείας του νὰ διαμένῃ πάντοτε ἐν Ῥώμῃ, ὁ δὲ Πάπας, ἔν τε Παρισίοις καὶ Ῥώμῃ, ἔχων πλουσίαν ἐπιχορήγησιν, ἀλλὰ νὰ δώσῃ

τὸν ὅρκον τῆς πίστεως πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ νὰ μεταφέρῃ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ καταστήματα ἐν Παρισίοις, τὰ ὁποῖα νὰ ἐνεργῶσιν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας.

Τὸ Κράτος τοῦ Πάπα ἐμπεριεῖχεν 800 χιλιάδας ψυχῶν καὶ ἄπειρα μοναστήρια ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδαπανᾶτο τὸ πλεῖστον τῶν δημοσίων εἰσοδημάτων. Ὁ Ναπολέων κατήργησε ταῦτα πάντα, διατηρήσας τρία ἐξ αὐτῶν, καὶ προσδιορίσας εἰς ἕκαστον 30 χιλιάδων φράγκων εἰσόδημα· ὑπεχρέωσε δὲ ὅλους τοὺς ἱερεῖς νὰ δώσωσι τὸν πρὸς αὐτὸν ὅρκον τῆς πίστεως, ἐξοστρακίζων εἰς Κόρσικαν τοὺς μὴ ὑπακούοντας εἰς τοῦτο. Ἐπίσης κατήργησε τὰ ἐν Τοσκάνῃ, Πάρμᾳ καὶ Πλακεντίᾳ ἐκκλησιαστικὰ τάγματα· ἀφήσας δὲ μόνον γυναικεῖα τινὰ μοναστήρια καὶ τινα φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἐδήμευσεν ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, ἐξ ὧν μόνον τὰ ἐν Ῥώμῃ ἦσαν ἀξίας 250 ἑκατομμυρίων φράγκων, ἐξ ὧν 100 ἑκατομμύρια ἐπλήρωσεν εἰς τὰ δημόσια χρέη, τὰ δὲ ὑπόλοιπα διέταξε νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς Ῥώμης. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ μεταῤῥυθμίσεων τούτων, ὁ Ναπολέων ἐξαπέστειλεν ἐννέα χιλιάδας στρατοῦ εἰς τὸν ἐκεῖ στρατηγόν του, ὅστις καὶ κατὰ γράμμα ἐξετέλεσε ταῦτα πάντα· πρὸς δὲ τὸν Πάπαν ἐξαπέστειλεν ἐπιτροπὴν ἐξ ἀρχιερέων, προτείνων αὐτῷ νὰ συγκατανεύσῃ ἑκουσίως εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ διαταχθέντα, διότι ἄλλως ἐσκέπτετο νὰ συγκαλέσῃ ἐκκλησιαστικὴν σύνοδον, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορας, καὶ νὰ κανονίσῃ κατὰ τὴν θέλησίν του τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἐνασχολουμένου εἰς ταῦτα τοῦ Ναπολέοντος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Λουδοβῖκος, βασιλεὺς τῆς Ὁλλανδίας, ἦλθεν εἰς Παρισίους περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἐπικρατείας του, αἵτινες εἰ καὶ ἐφαίνοντο μικραὶ κατ' ἀρχὰς, μετ' ὀλίγον ὅμως ἔλαβον σοβαρώτερον χαρακτῆρα καὶ ἀνησύχουν ὅλην τὴν Εὐρώπην· ἐλθὼν δὲ εἰς Γαλλίαν ἐκυριεύετο ὑπὸ μεγάλης μελαγχολίας, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ τῷ διασκεδάσῃ. Οὗτος ἦτο παράδοξος ἀνὴρ, εὐφυὴς, ἀλλὰ μικρᾶς κρίσεως· ἠγάπα τὸ καλὸν, ἀλλὰ δὲν διέκρινεν αὐτό· φιλελεύθερος κατὰ φαντασίαν, καὶ δεσπότης κατὰ τὸν χαρακτῆρα· ἀνδρεῖος, οὐχὶ δὲ καὶ στρατιωτικός· δημοτικὸς καὶ συν-

ἅμα θασώτης τῆς βασιλείας· δύσπιστος πρὸς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὸ ἄκρον φιλότιμος, ἔχων τὴν φυσικὴν ὁρμὴν τῶν Βοναπαρτῶν, ἀλλὰ μεταχειριζόμενος τὴν ὁρμὴν ταύτην ἵνα τυραννῆται ἀκαταπαύστως. Ἐνόμιζεν οὗτος ὅτι προωρίσθη νὰ ἦναι δυστυχὴς, καὶ ὑπέθετεν ὅτι ἅπασα ἡ οἰκογένειά του συνώμοσε κατ' αὐτοῦ. Ἦτο δὲ κακίστης ὑγείας, ἥτις ἐνίσχυε τὰς ἀλλοκότους ἰδέας του ταύτας. Ἐλθὼν νὰ βασιλεύσῃ εἰς χώραν, τῆς ὁποίας τὸ κλίμα καὶ ἡ τότε κατάστασις δὲν εὐχαρίστουν αὐτὸν, ἔμελλε βράδιον ἢ τάχιον νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν διάφορα ἀποτελέσματα.

Οἱ Ὁλλανδοὶ, κατοικοῦντες παρὰ τὴν θάλασσαν, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα ἀπεμακρύνοντο τεχνικῶς καὶ παρασκεύαζον θαυμασίας βοσκὰς, ἦσαν ἐναλλὰξ ἁλιεῖς, γεωργοὶ, κτηνοτρόφοι καὶ ἔμποροι· ἐταρίχευον τοὺς εἰς τὰς ἀκτὰς των ἁλιευομένους ἰχθύας καὶ τὰ πολλὰ γαλακτερά των· μεταφέροντες δὲ αὐτὰ πανταχοῦ διὰ τῶν πλοίων των, ἐσχετίσθησαν μετὰ μεμακρυσμένων χωρῶν, καὶ μετ' ὀλίγον ἔγειναν οἱ κοινοὶ διαμετακομισταὶ, μεταφέροντες τὰ προϊόντα των εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, καὶ ἐξ αὐτῆς λαμβάνοντες προϊόντα, μετέφερον αὐτὰ εἰς τὴν Μεσημβρίαν, καὶ τ' ἀνάπαλιν. Ἀλλ' ὡς εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ ἀκμὴ, ἡ δόξα, τὰ πλούτη καὶ ἡ ἰσχὺς παρέρχονται, οὕτω καὶ εἰς τὰ ἔθνη, ὥστε οὔτε οἱ ταριχευμένοι ἰχθῦες, οὔτε οἱ τυροὶ, ἐξ ὧν ἐκέρδαινον πολλὰ οἱ Ὁλλανδοὶ, δὲν ἦσαν ἤδη τοσοῦτον ἐπικερδεῖς· δὲν ἔμεινε δὲ εἰμὴ ἡ διαμετοκόμησις διὰ τῶν πλοίων των· ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατεστράφη ἐπὶ Κρομβέλου, ὅστις παρεδέχθη τὸ σύστημα ὅτι δὲν πρέπει νὰ μετακομίζηται εἰμὴ ὅ,τι παράγει αὐτὸς ὁ τόπος. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀφοῦ παραδέχθησαν ὅλα τὰ ἔθνη, οἱ Ὁλλανδοὶ ἀπώλεσαν ὅλον τὸ ἐμπόριόν των· οἱ δὲ μετὰ ταῦτα πόλεμοι ἐζημίωσαν αὐτοὺς μεγάλως. Ἀλλ' εἰ καὶ τὰ πάντα παρέρχονται, οὐδὲν ὅμως τόσῳ ταχέως. Οἱ Ὁλλανδοὶ ἀποκτήσαντες ἄπειρα πλούτη ἐκ τοῦ ἐμπορίου, ἐπεχείρησαν τὸ ἐμπόριον ἤδη τῆς ζακχάρεως, τοῦ καφφὲ, τοῦ καπνοῦ καὶ τέλος τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τὰ ὁποῖα ἐσύναζον εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον καὶ μετεκόμιζον εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην· τὰ δὲ περισσεύοντα χρήματα ἐδάνειζον εἰς ὅλας τὰς κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης. Εἰς τοιαύτην

λοιπὸν κατάστασιν ἦτον ἡ Ὁλλανδία, ὅτε ἐξερράγη ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1789, καθ' ἣν οἱ Ὁλλανδοὶ διηρέθησαν, καὶ οἱ μὲν πλούσιοι ἦσαν ὑπὲρ τῶν Ἄγγλων, οἱ δὲ πτωχοὶ, ὑπὲρ τῶν Γάλλων· ἀλλὰ βαθμηδὸν οἱ λιμένες των ἀπεκλείθησαν παρὰ τῶν Ἄγγλων, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία των ἔπαυσαν ἐξ ὁλοκλήρου, τὰ δὲ δάνειά των σχεδὸν ἀπωλέσθησαν· διότι ἡ μὲν Αὐστρία πτωχεύσασα δὲν ἐδύνατο νὰ πληρώσῃ, ὡς μὴ ἔχουσα, ἡ δὲ Ῥωσσία ἐπλήρωνε μὲν τὸ χρέος της, ἀλλὰ μὲ ἐκπεσμὸν 50 τοῖς ἑκατόν.

Οὕσης εἰς τοιαύτην κακὴν κατάστασιν τῆς Ὁλλανδίας, ἔφθασεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ναπολέοντος Λουδοβῖκος, βασιλεὺς αὐτῆς· θέλων δὲ, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ αὐτοῦ, νὰ βασιλεύῃ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ του, καὶ οὐχὶ ὑπερ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ναπολέοντος, ἤρχισε νὰ ἐλαττώνῃ τὸν στρατόν του, νὰ ἐξοπλίζῃ ὀλιγώτερα πλοῖα καὶ νὰ ὑπερασπίζῃ τὸ ἐμπόριον, παραβλέπων τὰ ἀπαγορευτικὰ μέτρα τοῦ Ναπολέοντος. Τοῦτο δὲ ἦτο φυσικώτατον εἰς τοὺς νέους τούτους βασιλεῖς, ἤτοι εἰς μὲν τὸν Μυράβον νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν Νεάπολιν, τὸν Ἱερώνυμον, τὴν Βεσφαλίαν, τὸν Ἰωσὴφ, τὴν Ἱσπανίαν, καὶ τὸν Λουδοβῖκον, τὴν Ὁλλανδίαν, ἵνα οὕτως ἐλκύσωσι τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ αὐτῶν. Οὗτοι δὲ ἔλεγον πρὸς τὸν Ναπολέοντα· «Σὺ ἐνεθρόνησας ἡμᾶς βασιλεῖς, ἵν' ἀναμφιβόλως σὲ τιμήσωμεν· καταστήσωμεν καὶ τοὺς λαοὺς ἡμῶν εὐτυχεῖς ὅπως στερεώσωμεν τὴν δυναστείαν μας· διότι ἄλλως θέλεις εἶσαι ἠναγκασμένος νὰ μᾶς ὑποστηρίζῃς ἀενάως εἰς καταστρεπτικοὺς ἐμφυλίους πολέμους.—Μάλιστα, ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ Ναπολέων, ἐνεθρόνισα ὑμᾶς βασιλεῖς, ἵνα βασιλεύητε ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ σας, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ ὑμεῖς πρέπει νὰ ἐννοῆτε τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ ἐκλαμβάνητε τὸ συμφέρον τῶν λαῶν τούτων, ὥστε ἀνυψωθέντες διὰ τῶν αἱμάτων τῶν στρατιωτῶν μου καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ὑπηρεσιῶν σας, νὰ ἦσθε πιστοὶ σύμμαχοι τῆς Γαλλίας καὶ οὐχὶ ἐχθροὶ, τουτέστι τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ διὰ τὴν Γαλλίαν νὰ πράττητε. Ἅπαντες ὑμεῖς ἔχετε μέγα συμφέρον νὰ καταβάλητε τὴν ἀγγλικὴν ἐξουσίαν· διότι στερεῖσθε, σὺ Μυράτε, τῆς Σικελίας, σὺ Ἰωσὴφ, τῆς Ἀμερικῆς, καὶ σὺ Λουδοβῖκε, τῶν Ἰνδιῶν.

ἐὰν ἡ Γαλλία δὲν ὑπερισχύσῃ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην πάλην, ὑμεῖς θέλετε στερηθῆ προσέτι τῆς ἐλευθεροπλοΐας καὶ τῆς τιμῆς τῆς σημαίας σας. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐννοῆτε τὸ συμφέρον τῶν λαῶν σας κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτικῆς μου καὶ νὰ ἐπεκτείνητε αὐτήν· νὰ γένητε μὲν δημοτικοί, οὐχὶ ὅμως κολακεύοντες τὰς ἀδυναμίας τῶν λαῶν σας, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐστηρᾶς οἰκονομίας, τῆς σωφροσύνης, τῆς ἐργασίας, τῆς ἐν πολέμῳ ἀνδρείας σας, καὶ τέλος διὰ τῶν ἀρετῶν σας, ὡσαύτως καὶ διὰ τῆς περιποιήσεως τοῦ γαλλικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἐν παντὶ τόπῳ εἶναι τὸ δημοκρατικόν, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ προσεγγίζητε. Ἀλλὰ θέλοντες νὰ περιστοιχῆσθε ὑπὸ τῶν προύχόντων τοῦ βασιλείου σας, οἵτινες μισοῦσι τὴν Γαλλίαν καὶ τοὺς Βοναπάρτας, ἰδίως δ' ἐμὲ αὐτὸν, ἀπομακρύνεσθε ἐκ τοῦ μόνου κόμματος, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀγαπᾷ, καὶ τὸ ὁποῖον, χάρις εἰς τὴν ἀνεπιδεξιότητά σας, μᾶς μισεῖ· οὕτως οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν θέλει στηριχθῆ μιᾷ ἡμέρᾳ, οὐδὲ μιᾷ ὥρᾳ, ἐὰν ἀπολέσω μίαν μόνην μάχην. —

Ὁ Ναπολέων ἀναμφιβόλως εἶχε δίκαιον εἰς ταῦτα, ἐὰν ἐζήτει ἐκ τῶν συμμαχικῶν λαῶν μικρὰς θυσίας ἀναλόγως τῶν μέσων των· ἀλλὰ διὰ τὴν φιλοδοξίαν τῆς παγκοσμίου μοναρχίας του, καταδικάσας τούτους εἰς αἰώνιον πόλεμον, στερήσας αὐτοὺς ἀορίστως παντὸς ἐμπορίου, καὶ ἀκαταπαύστως στρατολογῶν καὶ ναυτολογῶν αὐτοὺς, κατήντησε τοὺς λαοὺς τούτους εἰς ἀθυμίαν, διότι οὔτε ἐδύναντο, οὔτε ἦσαν συνειθισμένοι εἰς ταῦτα. Εἶναι δὲ δυσκολώτατον ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ νὰ βοηθῆταί τις παρὰ τῶν συμμάχων του εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας του· νὰ παραμορφώνῃ ὅμως τὰ ἀνάγκας του ταύτας ἕνεκα ἀχαλινώτου κενοδοξίας, καὶ νὰ ἐπιβάλῃ ἀπεριορίστους θυσίας εἰς ξένα καὶ ἀνεξάρτητα βασίλεια δι' ἀφορήτων ἀπαιτήσεων, ὑπερβαίνει πάντα ὅρον συμμαχίας, τρέπει τὴν φιλίαν τῶν συμμάχων εἰς ἔχθραν καὶ εἰς μῖσος κατ' αὐτοῦ, ὡς συνέβη εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, ἔνθα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐβασίλευεν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἑπομένως.

Τοιαύτας λοιπὸν παραλόγους καὶ ἀδίκους ἀπαιτήσεις εἶχεν ὁ Ναπολέων παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου, ἀπειλῶν αὐτὸν ὅτι θέλει καταργήσει τὸ βασίλειόν του καὶ ἑνώσει αὐτὸ μετὰ

τῆς Γαλλίας. Οὗτος δὲ, μὴ δυνάμενος νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτὰς, κατελήφθη ὑπὸ τοιαύτης ἀθυμίας, ὥστε ὁτὲ μὲν διελογίζετο νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὁτὲ δὲ νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου αὐτοῦ· φθάσας δ' εἰς Παρισίους δὲν ἠθέλησε νὰ κατοικήσῃ οὔτε μετὰ τῆς συζύγου του, τὴν ὁποίαν ἀπεστρέφετο ἕνεκα τῆς διαγωγῆς της, οὔτε μετά τινος τῶν τῆς πατρικῆς οἰκογενείας του· ἀλλ' ἤθελε νὰ καταλύσῃ εἰς τὴν ὁλλανδικὴν πρεσβείαν. Οἱ περιστοιχοῦντες ὅμως αὐτὸν Γάλλοι τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι τοῦτο ἔτι μᾶλλον ἤθελεν ἐρεθίσει τὴν κατ' αὐτοῦ χολὴν τοῦ ἀδελφοῦ του· οὕτω δὲ μόλις κατεπείσθη νὰ καταλύσῃ εἰς τὴν μητέρα του. Ἅμα φθάσας εἰς Παρισίους, ἐν πρώτοις ἐζήτησε νὰ διαζευχθῇ τὴν γυναῖκά του, συγκαλῶν οἰκογενιακὸν συμβούλιον ἵν' ἀποφασίσῃ περὶ τούτου· ἀλλ' οἱ οἰκεῖοί του εἶπον αὐτῷ ὅτι δὲν πρέπει νὰ πράξῃ τοῦτο ἀναφανδὸν, ἀλλὰ νὰ ζῇ κεχωρισμένος παρ' αὐτῆς σιωπηλῶς· ἀμφότεροι λοιπὸν οἱ σύζυγοι ἐπείσθησαν εἰς τοῦτο· ἐπομένως ἐγένετο λόγος περὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ βασιλείου του.

Ἅπασα ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια ἐνησχολήθη νὰ συμβιβάσῃ τοὺς δύο τούτους ἀδελφούς. Ἀλλ' ὁ μὲν Λουδοβῖκος ἦτο μελαγχολικὸς, ἐξημμένος καὶ ἐπίμονος· ὁ δὲ Ναπολέων ἦτο ζωηρὸς καὶ ὑπεροπτικὸς, κατήντησε δ' ἐκ συνηθείας τοσοῦτον ἀπόλυτος, ὥστε οὐδεὶς ἐδύνατο ν' ἀντισταθῇ εἰς αὐτόν· ἐὰν λοιπὸν οὗτοι ἤρχοντο εἰς συνέντευξιν, ἀφεύκτως ἤθελον διαρρηχθῇ διὰ παντός. Ὅθεν συνεφωνήθη ὅπως ὁ Ναπολέων ἴδῃ τὸν Λουδοβῖκον οἰκογενιακῶς, ὥστε νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς πολιτικὰς συζητήσεις μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ δύο Ὁλλανδῶν ὑπουργῶν ἐλθόντων ἐπὶ τούτῳ εἰς Παρισίους. Μετὰ πολλὰς λοιπὸν συνδιαλέξεις, γενομένας μετὰ τῶν ὑπουργῶν Γάλλων καὶ Ὁλλανδῶν, ὁ Ναπολέων ἐξεφράσθη ὅτι ῥητῶς ἐπεθύμει τρία τινὰ, τὴν αὐστηρὰν καταστολὴν τοῦ ξένου λαθρεμπορίου, τὴν εἰλικρινῆ συνδρομὴν εἰς τὸν παρόντα πόλεμον καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ὁλλανδικοῦ χρέους· ἀλλὰ λέγων ταῦτα ὁ Ναπολέων προσέθηκεν ὅτι ἡ περὶ τούτων ὑπόσχεσις τοῦ ἀδελφοῦ του δὲν ἐφησύχαζεν αὐτόν· διότι, ὡς ἔλεγεν, ὁ Λουδοβῖκος, ἐπανερχόμενος εἰς Ὁλλανδίαν, τίποτε ἐξ αὐτῶν δὲν ἤθελε διατηρήσει, καὶ ὅτι ἕνεκα τούτου ἔπρεπε νὰ

πέμψῃ ἐκεῖ γαλλικὰ στρατεύματα καὶ ὑπαλλήλους Γάλλου διοικητικοὺς, στρατιωτικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς, ἵνα ἐκτελέσωσι τὰ συμφωνηθέντα, ἄλλως τε ἤθελε καταργήσει τὸ βασίλειον τῆς Ὁλλανδίας.

Ἡ καταφρόνησις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Λουδοβῖκον τοσοῦτον ἠνώχλει αὐτὸν ὥστε ἀπεφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ λαθραίως ἐκ Παρισίων καὶ μεταβὰς εἰς Ὁλλανδίαν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον πρὸς τὸν Ναπολέοντα διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς Ἀγγλίας· ἀλλ' ἐπειδὴ παρετηροῦντο ὅλα τὰ κινήματα αὐτοῦ, φοβούμενος μὴ συλληφθῇ εἴτε ἐντὸς τῆς Γαλλίας, εἴτε εἰς τὰ μεθόρια, καὶ ἀφ' ἑτέρου γνωρίζων τὸν κατ' αὐτοῦ ἐρεθισμὸν τοῦ Ναπολέοντος, ἀπεφάσισε νὰ προσπέσῃ εἰς αὐτὸν, παραδεχόμενος τὰς ἀπαιτήσεις του. Τὴν τελευταίαν ταύτην ἀπόφασίν του ἐκοινοποίησε πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις, καὶ τοι δυσπιστῶν πρὸς τὸν Λουδοβῖκον, ἐδέχθη αὐτὸν εἰς τ' ἀνάκτορα φιλοφρόνως καὶ ἐξήγησεν εἰς αὐτὸν ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις του αὗται σκοπὸν ἔχουσι ν' ἀναγκάσωσι τὴν Ἀγγλίαν εἰς εἰρήνην, τὸ μόνον ἐπιθυμητὸν παρ' ὅλων τῶν λαῶν, προσθέσας αὐτῷ· «Μάθε ὅτι τοσούτῳ φροντίζω περὶ τῆς θαλασσίου εἰρήνης καὶ τοσοῦτον ὀλίγον περὶ τῆς Ὁλλανδίας, ὥστε, ἂν οἱ Ἄγγλοι θελήσωσι νὰ διαπραγματευθῶσι μετ' ἐμοῦ σπουδαίως περὶ εἰρήνης, δὲν θέλω σκεφθῆ περὶ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἐπικρατείας σου μετὰ τῆς Γαλλίας, οὐδὲ νὰ σοὶ ἐπιβάλω ὑπαλλήλους· ἀλλὰ θέλω ἀφήσει τὴν Ὁλλανδίαν ἀνεξάρτητον καὶ ἀνέπαφον.» Μετὰ ταῦτα δὲ εἶπεν αὐτῷ· «Οἱ Ἄγγλοι μὲ ἀναγκάζουσι νὰ μεγαλύνωμαι ἀκαταπαύστως· ἄνευ τούτων δὲν ἤθελον καταλάβει οὔτε τὴν Νεάπολιν, οὔτε τὴν Ἱσπανίαν, οὔτε τὴν Πορτουγαλλίαν, ἀλλὰ ταῦτα πράττων, ἠθέλησα ν' ἀνταγωνισθῶ καὶ νὰ ἐκτείνω τὰ παράλιά μου. Ἂν δὲ οὗτοι ἐξακολουθήσωσι τὴν πάλην, θέλουν μὲ ἀναγκάσει νὰ ἑνώσω καὶ τὴν Ὁλλανδίαν μὲ τὴν Ἐπικράτειάν μου, ὡς καὶ τὰς Ἑλευθέρας Χώρας, τὴν Πομερανίαν καὶ αὐτὴν τὴν Δαντζίκην ἴσως. Ἰδοὺ τί πρέπει οὗτοι νὰ γνωρίζωσι καλῶς, ἰδοὺ τί ὀφείλεις νὰ ἐννοήσῃς. Σὺ δύνασαι νὰ διακοινώσῃς ταῦτα εἰς αὐτούς. Ἔχεις ἐμπόρους εἰς Ὁλλανδίαν ἔχοντας σχέσεις μετὰ τῶν Ἄγγλων· μετεχειρίσου αὐτοὺς ἵνα τοὺς γνωστοποιήσῃς ὅτι ἐπαπειλοῦνται.

πληροφόρησον αὐτοὺς ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἑνώσεως τῆς Ὁλλανδίας μετὰ τῆς Γαλλίας, ὅπερ εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶναι μεγίστη ζημία· πρὸς δὲ πρέπει νὰ εἴπωσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅτι ἡ ἥπειρος διατελεῖ ἐν εἰρήνῃ, ὅτι ὁ Ναπολέων ἐγκαθιδρύθη ὁριστικῶς μεταξὺ τῶν νομίμων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, νυμφευθεὶς βασιλόπαιδα τῆς Αὐστρίας, ὅτι κατέλαβε διὰ τῶν στρατῶν του ὅλα τὰ ἀρκτικὰ παράλια, ὅτι προτίθεται ἤδη νὰ διοργανώσῃ τὸ ἐν Βονωνίᾳ στρατόπεδον, νὰ πέμψῃ εἰς Ἱσπανίαν τρομερὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἵνα καταδιώξῃ ἐκεῖθεν τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν, νὰ ἐπιτείνῃ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς ἠπείρου, ὥστε νὰ κατασταθῇ ἀδιάβατος, ἴσως κατακτήσει καὶ τὴν Σικελίαν, καὶ κατὰ τὸ σύστημα τῆς κατοχῆς του νὰ καταλάβῃ τὴν Ὁλλανδίαν καὶ νὰ ἑνώσῃ αὐτὴν μετὰ τῆς Γαλλίας, ἵνα κατάσχῃ εὐκολώτερον τοὺς πόρους αὐτῆς· καὶ ὅτι οἱ Ὁλλανδοὶ, πληροφορηθέντες δῆθεν ταῦτα, ἐζήτησαν μικρὰν προθεσμίαν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἵνα ἔλθωσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ διακοινώσωσι ταῦτα εἰς τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον καὶ παρακαλέτωσιν αὐτὸ ὅπως δώσῃ πέρας εἰς τὴν πάλην ταύτην, ἥτις καταστρέφει τὸν κόσμον, καὶ θέσῃ ὅρον εἰς Δύναμιν, ἥτις μεγαλύνεται καθ' ὅσον ἀναγκάζεται. Ἐπὶ τέλους εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ πέμψωσιν ἐκ τοῦ Ἀμστελοδάμου εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἱκανὸν καὶ ἐπίσημόν τινα ἄνδρα ὅπως διακοινώσῃ ταῦτα εἰς τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον. Ταῦτα λέγων ὁ Ναπολέων τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Λουδοβίκῳ, συνεκάλεσεν ἐπὶ τούτῳ καὶ συμβούλιον, ἵνα σκεφθῇ περὶ εἰρήνης μετὰ τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ Λουδοβῖκος, ἀκούσας ταῦτα πάντα ἐκ στόματος τοῦ Ναπολέοντος καὶ πιστεύσας εἰς τὴν πραγματοποίησίν των, ἐνθουσιασθεὶς ὑπεσχέθη ἐγκαρδίως ὅτι θέλει διατηρήσει ἀκριβῶς τὰ παραγγέλματα τοῦ Ναπολέοντος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φουσσὲς συνέτεινεν εἰς τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν ὁλλανδικῶν ὑποθέσεων, ὁ Λουδοβῖκος διεκοίνωσε τὰ περὶ εἰρήνης εἰς αὐτόν. Οὗτος δὲ, ἐξαφθεὶς ἐκ τῶν ἐδεῶν τούτων, ἠθέλησε νὰ συντελέσῃ πρῶτος εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς μελλούσης εἰρήνης. Ἐμπνεόμενος δὲ ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τούτων, ἐξαπέστειλε μυστικῶς εἰς Λονδῖνον ἕνα τῶν ἐμπιστευμένων αὐτοῦ ἄνευ ἀδείας τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ Φουσσὲς προσέτι κατὰ συμπάθειαν ἐσχετίσθη μετά τινων βασιλικῶν, οἵτινες,

ὡσαύτως ἐπιθυμοῦντες τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας εἰρήνην, ἔγραψαν κατὰ τὴν φαντασίαν των πολλὰ ὑπομνήματα περὶ τούτου, τὰ ὁποῖα καὶ ἔδειξαν εἰς τὸν Φουσσὲν, ὅστις ἐπὶ καλῇ πίστει ἐνέκρινεν αὐτά· ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ναπολέοντος, ὡς ἐρρέθη, καὶ ἐκ τῆς Ὁλλανδίας ἐστάλη εἰς Ἀγγλίαν εἷς τῶν πρωτίστων τραπεζιτῶν, καλούμενος Λαβουσέρης, ὅστις καὶ ἔφθασε περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου εἰς Λονδῖνον, ἵνα ὁμιλήσῃ εἰς τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον ἐν ὀνόματι τῶν δύω ἐπισημοτέρων ὑπουργῶν τῆς Ὁλλανδίας.

Ἐν τῷ ἀγγλικῷ ὑπουργείῳ, μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ὑπουργῶν Γρεμβίλλου καὶ Γρεϋ, εἰσῆλθον οἱ ἔνθερμοι ὀπαδοὶ τοῦ Πιτ, εἶτα περιῆλθε τὸ ὑπουργεῖον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κάνιγκος καὶ τοῦ Καστλερεάγου, πρόεδρος τοῦ ὁποίου ἦτον ὁ γέρων δοὺξ Πορτλάνδος· ἀποθανόντος δὲ τούτου, διωρίσθησαν εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἐκ τῶν λόρδων ἄνδρες φιλοπόλεμοι, ἰδίως δὲ ὁ Περσεβάλος. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἐκλονίζετο εἰς τὰς Βουλὰς διὰ τὰς ἐν Βελγίῳ ἀποτυχίας του, καί τοι αἱ ἐν Ἱσπανίᾳ ἐκστρατεῖαί του δὲν ἦσαν δυσάρεστοι, μάλιστα μετὰ τὴν ἀποδίωξιν τῶν Γάλλων ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας καὶ τῆς μάχης τῆς Ταραβέλλης. Ἡ δὲ ἀντιπολίτευσις ἡγεῖτο ὑπὸ τῶν πρώην ὑπουργῶν Γρεϋ καὶ Κάνιγκος, οἵτινες, κηρυχθέντες ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἔλεγον ὅτι ὁ πόλεμος παρετάθη ὑπὲρ τὸ δέον, ὅτι κατ' ἔτος ὁ πολεμούμενος κολοσσὸς αὐξάνει, ὅτι σώζεται μὲν εἰσέτι ἡ Πορτουγαλλία, ἀλλ' ἡ Ἱσπανία καὶ Νεάπολις ἀπωλέσθησαν, ὅτι ἐξακολουθοῦντες τὸν πόλεμον θέλουσιν ἀπολέσει ὅλας τὰς παραλίας μέχρι τοῦ Ὀδέρου, ὅτι ὁ πόλεμος ἐν Ἱσπανίᾳ εἶναι ἐπικίνδυνος, ὅτι ὁ Ναπολέων, ἂν ὑπάγῃ ἐκεῖ μετὰ 100 χιλιάδων στρατοῦ, θέλει καταστρέψει ὅλον τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν, τοιουτοτρόπως ὥστε οὐδεὶς στρατιώτης Ἄγγλος θέλει ἐπανέλθει εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅτι ἡ μόνη δύναμις τῆς Ἀγγλίας θέλει ἀπολεσθῇ ἐκεῖ, ὅτι καθ' ἑκάστην ὁ Ναπολέων προσλαμβάνει νέους συμμάχους, ἐσχάτως δὲ προσέλαβε καὶ τὴν Σουϊδίαν, ὅτι ἐπαπειλεῖται ἡ Ἀγγλία ν' ἀπολέσῃ καὶ τὴν Ἀμερικὴν, ὅτι ἡ οἰκονομία τοῦ Κράτους ὑποφέρει, ὅτι τὰ χαρτονομίσματα ἐκπίπτουσι καθ' ἑκάστην, ὅτι τὰ συναλλάγματα ἀκολουθοῦν τὰ χαρτονομίσματα,

ὅτι ἐγγίζει ἡ ὥρα καθ' ἣν ὅλαι αἱ ἐξωτερικαὶ σχέσεις θέλουσιν ἀφανισθῆ, καὶ ὅτι νὰ ἐπιμένωσιν εἰς πόλεμον μόνον, διότι ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ, τοῦτο δὲν εἶναι οὔτε συνετὸν, οὔτε πρέπον. Οὗτοι ἦσαν οἱ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης λόγοι τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἥτις εἶχε δίκαιον, διότι δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Ναπολέων ἕνεκα τῆς κενοδοξίας του ἤθελε ναυαγήσει. Ἐκτὸς τούτου ὁ λαὸς τῆς Ἀγγλίας δὲν ὑπέφερεν ἐκ τοῦ πολέμου τούτου, διότι τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον, εἰ καὶ ὑπέφερεν εἰς τὴν ἤπειρον, προώδευεν ὅμως μεγάλως εἰς τὰς Ἱσπανικὰς ἀποικίας, ἰδίως δὲ τὰ χειροτεχνήματα αὐτοῦ ὑπερετιμήθησαν καὶ κατηναλίσκοντο εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς Ἀγγλίας ἤθελεν ὑποφέρει, ἂν ὁ Ναπολέων ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἄφιξιν τῶν δημητριακῶν καρπῶν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον, ὥστε μέχρι τοῦδε ἡ Ἀγγλία ὀλίγας ζημίας ὑπέστη ἐκ τοῦ πολέμου, ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἱσπανικὸς λαὸς ἦτον ἐνθουσιασμένος ὑπὲρ τῶν Ἄγγλων, καὶ δὲν ἠνοχλεῖτο ἀπὸ τῆς διαμονῆς αὐτῶν εἰς τὴν χώραν των. Τούτων ἕνεκα ὀλίγον ἐφρόντιζεν ὁ λαὸς ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ πολέμου.

Ἐν δὲ τῷ ὑπουργείῳ ὁ Περσεβάλος, ὡς φανατικὸς Ἄγγλος, ἐπέμενε μανιακῶς εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου μεθ' ὅλης τῆς δραστηριότητος, ἀλλ' ὁ συνάδελφος αὐτοῦ Μαρκὶς Βελλεσλεῦ ἦτον ὅλως ἐναντίων φρονημάτων, ἐξηκολούθει μὲν τὴν πολιτικὴν τοῦ ὑπουργείου, ἀλλ' ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην. Εἰς τὸν ὑπουργὸν τοῦτον λοιπὸν παρουσιάσθη ὁ παρὰ τοῦ Φουσσὲ ἀπεσταλμένος καὶ ὡμίλησεν αὐτῷ κατὰ τὴν ἐντολήν του περὶ εἰρήνης· οὗτος δὲ ἦτον ἀρχαῖος ἀξιωματικὸς καὶ γνωστὸς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Βελλεσλεῦ, ὑποδεχθεὶς αὐτὸν φιλοφρόνως, εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἡ Ἀγγλία προθύμως δέχεται προτάσεις περὶ εἰρήνης, διότι δὲν προέθετο νὰ διαιωνίσῃ τὸν πόλεμον, ἀλλὰ τότε μόνον δέχεται ταύτας, ὅταν ἐπισήμως καὶ ἁρμοδίως διακοινώνωνται αὗται παρ' ἀνδρῶν, ἐχόντων ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθῶσιν ἐντίμως πρὸς ἀμφότερα τὰ ἔθνη. Ἐπομένως καὶ ὁ ἐξ Ὁλλανδίας ἀποσταλεὶς τραπεζίτης παρουσιάσθη εἰς τὸν αὐτὸν Ὑπουργόν. Ὁ Βελλεσλεῦ ὑποδεχθεὶς καὶ αὐτὸν εὐνοϊκῶς καὶ ἀκούσας μετὰ μεγίστης προσοχῆς τὰ παρ' αὐτοῦ ἀναγγελθέντα ἀμ-

φίβαλλε περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν· ἀπήντησε δὲ αὐτῷ ὅτι, ἂν εἰλικρινῶς ἐπεθύμει ἡ Γαλλία τὴν εἰρήνην, ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇ εἰς τὰς περὶ τούτου προτάσεις της τὰ ἁρμόδια μέσα καὶ οὐχὶ οὕτω πως· πᾶσα δὲ πρότασις γενομένη παρὰ τῆς Γαλλίας διὰ τοιούτων πλαγίων μέσων δὲν θέλει εἶσθαι δεκτὴ παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὅτι ἡ ἕνωσις τῆς Ὁλλανδίας μετὰ τῆς Γαλλίας, ἐξαρτᾶται παρὰ τοῦ Ναπολέοντος· ἀλλ' ἂν ἡ Γαλλία θεωρῇ τὴν Ὁλλανδίαν ἀγγλίζουσαν καὶ θέλῃ νὰ καταλάβῃ αὐτὴν, ἐπίσης καὶ ἡ Ἀγγλία θεωρεῖ αὐτὴν γαλλίζουσαν· καθόσον δὲ ἀφορᾷ τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου, ἀδιαφορεῖ ἡ Ἀγγλία περὶ τούτου, μάλιστα ἀφοῦ ὁ Ναπολέων μετεχειρίσθη ὅλα τὰ τυραννικὰ μέσα. Ὁ ὑπουργὸς οὗτος μετὰ ταῦτα εἶπεν αὐτῷ ὅτι οὗτος, ὡς καὶ οἱ συνάδελφοί του ὑπουργοὶ, δὲν ἐξακολουθοῦσι συστηματικῶς τὸν πόλεμον ἵνα διαιωνίσωσιν αὐτὸν, ὅτι ὀλίγον φροντίζουσι νὰ ἐπαναγάγωσι τοὺς βουρβόνους εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας, ὅτι προθύμως συνθηκολογοῦσι μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' ἀμφιβάλλουσι περὶ τῆς εἰλικρινείας αὐτοῦ, ὅτι νομίζουσιν ὅτι αἱ περὶ εἰρήνης προτάσεις αὐτοῦ εἰσὶ τέχνασμα πρὸς σκάνδαλον τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, τούτου δὲ ἕνεκα οὐδεμίαν ἀκρόασιν δίδει τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον εἰς τοιαύτας προτάσεις, ἀλλ' ὅτι ἐπιθυμεῖ διαπραγμάτευσιν ἐπίσημον καὶ πάνδημον. Ὅτι ἡ Ἀγγλία ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, οὔτε νὰ παραχωρήσῃ τὴν Μελίτην· καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον δέχεται νὰ διαπραγματευθῇ περὶ εἰρήνης καὶ ἐλπίζει νὰ συμβιβασθῇ.

Ὁ Λαβουσέρης ἔμαθε προσέτι παρὰ τοῦ παρουσιάσαντος αὐτὸν εἰς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐνδεχόμενον νὰ στέρξῃ νὰ μείνῃ ὁ μὲν Ἰωσὴφ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὁ Μυράτος εἰς Νεάπολιν, αὕτη δὲ νὰ κρατήσῃ τὴν Μελίτην, ὁ δὲ Ναπολέων ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ ἔξοδα αὐτοῦ, κρατῶν τὰς Πυρηναίας ἐπαρχίας.

Δυστυχῶς ὁ Ναπολέων εἶχε συνειθίσει εἰς τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεμον, ὡς ἡ Ἀγγλία εἰς τὸν θαλάσσιον, ὅστις κατέστη παγ-

κόσμιος· τοῦτο φαίνεται ὅτι κατήντησεν εἰς ἀμφότερα τὰ ἔθνη ἐξ ἐκείνων τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι ὑποφέρουσιν ἀγογγύστως χάρις εἰς τὴν φυσικὴν κρᾶσιν αὐτῶν· διότι ὑποφέρουσι μὲν ἐπί τινας στιγμὰς, ἀλλὰ πάλιν ἀναλαμβάνουσιν, οὐδεμίαν θεραπείαν δεχόμενοι. Οὕτως ὁ Ναπολέων, ἅμα μαθὼν τὴν ἀπάντησιν τῆς Ἀγγλίας, ἀπηλπίσθη ὅτι θέλει κλονίσει τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς ὡς πρὸς τὸν πόλεμον, εἰ καὶ ἀπειλῶν αὐτὴν ὅτι θέλει ἑνώσει τὴν Ὁλλανδίαν μετὰ τῆς Γαλλίας. Ἐν τούτοις μὴ θέλων νὰ διέλθωσι ταῦτα πάντα ἐν σιωπῇ, ὡς ἐγένοντο διὰ μεγίστης ἐχεμυθίας, διέταξε νὰ γραφῇ ἡ ἑξῆς διακοίνωσις· «Ἐὰν ἡ Ἀγγλία ἐσυνείθισεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ὀλίγον ὑποφέρῃ ἐκ τούτου, ἐπίσης καὶ ἡ Γαλλία ἐσυνείθισε καὶ ὑποφέρει ἔτι ὀλιγώτερον. Ἡ Γαλλία εἶναι νικητὴς, πλουσία καὶ εὐτυχής· εἶναι δὲ ἀληθὲς ὅτι κατεδικάσθη νὰ πληρώνῃ ἀκριβὰ τὸν καφφὲν καὶ τὴν ζάκχαριν, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ καταδικασμένη νὰ ἔχῃ καὶ τὴν ἀνάγκην τούτων· προσέτι ἡ Γαλλία ἱκανῶς ἀπεζημιώθη διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς νέας ζακχάρεως, τὴν ὁποίαν ἡ χημεία ἐφεῦρεν, ἡ δὲ ὑπερτίμησις τῶν γαλλικῶν χειροτεχνημάτων προὐξένησε μεγάλα κέρδη εἰς τὰ ἐργοστάσια τῆς Γαλλίας. Ἡ Νεάπολις, ἡ Ἱσπανία καὶ ἡ Τουρκία προμηθεύουσιν εἰς τὰ χειροτεχνήματά της πλῆθος βαμβακίων. Ἐὰν ἡ θάλασσα εἶναι ἀποκλεισμένη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁλόκληρος ἡ ξηρὰ καταναλίσκει τὰ μεταξωτά της, τὰς τζόχας της καὶ τὰ λεπτὰ ὑφάσματά της. Αὕτη λοιπὸν δύναται νὰ ὑποστῇ τὴν κατάστασιν ταύτην. Ὅσον περὶ τῆς Ἱσπανίας, ἐν αὐτῇ ἀκολουθεῖται ἤδη ὁ πόλεμος δύο καὶ ἥμισυ ἔτη· διότι, ἠναγκασμένος αὐτὸς ὁ Ναπολέων νὰ παρευρεθῇ καὶ ἐκ δευτέρου εἰς Βιέννην, δὲν ἔλαβεν εὐκαιρίαν νὰ ἐνασχοληθῇ καὶ δώσῃ πέρας εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον· ἀλλ' ἤδη, συμβιβασθεὶς μετὰ τῆς Αὐστρίας, προπαρασκευάζεται διὰ τοὺς Ἱσπανοὺς, Πορτουγάλλους καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς Ἄγγλους τρομερῶς. Θεωρουμένου λοιπὸν τοῦ συνόλου τῶν πραγμάτων οὕτω, δὲν φαίνεται δυσάρεστος εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ θαλάσσιος ἀποκλεισμὸς καὶ ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου, διότι τοῦτο ἀναγκάζει τοὺς Ἄγγλους νὰ ἔρχωνται καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ συναντῶνται μετὰ τῶν Γάλλων. Ἐὰν δὲ κατὰ σύμπτωσιν ἐπιθυμῇ τὴν εἰ-

ρήνην ὁ Ναπολέων, τοῦτο πράττει, διότι, νευμφευθεὶς μετὰ βασιλόπαιδος τῆς Αὐστρίας, προτίθεται να προσεγγίσῃ εἰς τὴν παλαιὰν τάξιν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἔχει κλίσιν νὰ περαιώσῃ τὴν πάλην τῆς παλαιᾶς τάξεως ἐναντίον τῆς νέας. Ὅσῳ περὶ τῆς καταργήσεως βασιλείων, ἂς μὴ περιμένῃ ἡ Ἀγγλία ὅτι θέλει θυσιασθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν· οὐδέποτε θέλει ἐκθρονίσει τοὺς ἀδελφούς του Ἰωσὴφ, Μυράτον, Λουδοβῖκον καὶ Ἱερώνυμον· ἀλλ' ἡ τύχη τῆς Πορτουγαλλίας καὶ τῆς Σικελίας δὲν ἀπεφασίσθησαν εἰσέτι. Αἱ χῶραι αὗται, ἡ Ἀννοβέρα, αἱ Ἑλεύθεραι Πόλεις καὶ αἱ Ἱσπανικαὶ ἀποικίαι ἐπιδέχονται πολλὰς μεταβολάς· πρὸς τούτοις ἐὰν ἦναι δύσκολον νὰ γένῃ συνεννόησις περὶ πολλῶν πραγμάτων, εἶναι ὅμως εὔκολον νὰ συμφωνηθῶσιν ἠπιώτερα μέσα ὡς πρὸς τὸν πόλεμον. Οἱ Ἄγγλοι διέταξαν τὰς θαλασσίους καταδιώξεις, ὁ Ναπολέων ἐξέδωκε τὰ ἐν Βερολίνῳ καὶ Μιλάνῳ διατάγματα, καὶ οὕτως ἡ θάλασσα ἀποκατέστη θέατρον τῶν ἁρπαγῶν. Ἡ Ἀγγλία μᾶλλον ἢ ἡ Γαλλία ἐνδιαφέρεται νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην τῶν πραγμάτων, διότι ὁ πόλεμος μετὰ τῆς Ἀμερικῆς ἐνδεχόμενον νὰ κηρυχθῇ κατ' αὐτῆς. Ἐὰν ἡ Ἀγγλία σκέπτηται οὕτως, ἂς περιστείλῃ αὕτη τὰς περὶ ἀποκλεισμοῦ τῆς θαλάσσης διατάξεις της, ἵνα καὶ ἡ Γαλλία ἀφ' ἑτέρου πράξῃ τὸ αὐτὸ ὡς πρὸς τὴν ξηράν. Ἡ Ὁλλανδία καὶ αἱ Ἑλεύθεραι Πόλεις ἂς ἦναι ἀνεξάρτητα καὶ ἐλεύθερα μέρη, ἡ θάλασσα ἂς ἦναι ἐλευθέρα εἰς τοὺς οὐδετέρους· οὕτως ὁ πόλεμος δὲν θέλει εἶσθαι καταστρεπτικὸς ἕνεκα τῆς μετριότητος ταύτης, ἥτις πιθανὸν νὰ προσεγγίσῃ τὰ διαμαχόμενα μέρη νὰ συμβιβασθῶσι καὶ περαιώσωσι τὴν πάλην ταύτην, ἥτις βασανίζει ὅλον τὸν κόσμον.»

Ταῦτα λέγων ὁ Ναπολέων περὶ τῆς εἰρήνης, διελογίζετο ἀκαταπαύστως περὶ τοῦ στενοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἀρκτικῶν παραλίων. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἤθελεν, ὡς ἐρρέθη, νὰ ἑνώσῃ τὴν Ὁλλανδίαν μετὰ τῆς Γαλλίας· ἀλλὰ λυπούμενος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λουδοβῖκον καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ προγόνην του Ὀρτενσίαν, βασίλισσαν τῆς Ὁλλανδίας, ὡς καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς Ἰωσηφίναν, ἀνέβαλε μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἐκτέλεσιν τῆς προθέσεώς του ταύτης, ἀλλὰ θέλων ν' ἀσφαλίσῃ τὴν τύχην τοῦ τέ-

νου αὐτοῦ Λουδοβίκου (α), παρεχώρησεν αὐτῷ τὸ δουκάτον τῆς Βέργης· ὁ πατὴρ ὅμως αὐτοῦ ἔτι μᾶλλον δυσηρεστήθη, διότι ἐνόμισεν ὅτι ὁ Ναπολέων ἀφαιρεῖ παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ τέκνου αὐτοῦ. Μαθὼν δὲ ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος δέκα χιλιάδες γαλλικοῦ στρατοῦ ἐπορεύοντο πρὸς τὴν Ὁλλανδίαν ἵνα καταλάβωσι πολλὰ μέρη αὐτῆς ἐπὶ λόγῳ ἐξασφαλίσεως τῶν Ὁλλανδικῶν παραλίων ἐκ τῶν ξένων λαθρεμπορίων, ἀπελπισθεὶς καὶ ἀγανακτήσας διὰ τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην περιφρόνησιν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἔγραψεν εἰς τὸ ὑπουργεῖόν του νὰ μὴ παραδεχθῶσι τοὺς Γάλλους εἰς οὐδεμίαν πόλιν τῆς Ὁλλανδίας, ἀλλὰ, χρείας τυχούσης νὰ τοὺς ἀποκρούσωσιν, ὅπερ καὶ διετάχθη.

Ταῦτα μαθὼν ὁ Ναπολέων καὶ σφόδρα ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ Λουδοβίκου, ἔπεμψε πάραυτα τὸν Φουσσὲν εἰς αὐτὸν ἵνα τῷ διακοινώσῃ τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν του, καὶ εἴπῃ αὐτῷ ὅτι ἂν δὲν γένῃ παραδεκτὸς ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ δὲν ἀνοιχθῶσιν ὅλαι αἱ πύλαι τῶν πόλεων, καὶ ἰδίως τοῦ Ἀμστελοδάμου, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἤθελε χυθῇ γαλλικὸν αἷμα, καθιστᾷ αὐτὸν προσωπικῶς ὑπεύθυνον, καὶ ὅτι ἀπαιτεῖ οἱ ἐκδώσαντες τοιαύτας διαταγὰς ὑπουργοὶ αὐτοῦ παραχρῆμα νὰ παραδοθῶσιν εἰς αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα.

Πρὸς τὸν Ὑπουργὸν της Ἀστυνομίας.

» Σᾶς παρακαλῶ, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς μου » ταύτης, νὰ μεταβῆτε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ὁλλανδίας, καὶ » νὰ διακοινώσητε αὐτήν. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος μήπως ἐμωράνθη; » ἐὰν μόνον τὸ πρὸς τὸν ὑπουργὸν αὐτοῦ γράμμα ὑπῆρχεν, ἤ» θελον γελάσει καὶ ἤθελον θεωρήσει αὐτὸ παραλογισμόν· ἀλλὰ » δὲν λέγω ἤδη τοῦτο. Θέλετε εἰπεῖ εἰς αὐτὸν ὅτι ἐβουλήθη » νὰ ἀπολέσῃ τὸ βασίλειόν του: θέλετε δ' ἐρωτήσει αὐτὸν, ἂν » οἱ ὑπουργοί του ἐνήργησαν κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἢ κατὰ τὴν » τοῦ πρωθυπουργοῦ αὐτοῦ, καὶ θέλετε εἰπεῖ αὐτῷ ὅτι ἂν ἦναι » οἱ ὑπουργοί του, θέλω συλλάβει αὐτοὺς καὶ θέλω κόψει τὰς κε» φαλάς των. Ἐὰν δὲ οὗτοι ἐνήργησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ βα-

(α) Ὁ νῦν Αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας.

» σιλέως των, τί πρέπει νὰ σκεφθῶ περὶ τοῦ ἡγεμόνος τούτου;
» πῶς δὲ δύναται οὗτος μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα νὰ διοικήσῃ
» τὰ στρατεύματά μου, ἐπίορκος ὤν; Προσκάλεσον τοὺς κυ-
» ρίους Ῥὲλ καὶ Βερονὲ νὰ ἦναι παρόντες, ὅταν διακοινώσῃς
» ταῦτα εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ὁλλανδίας. Πρόσεξον μὴ δώσῃς
» τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ἀλλὰ νὰ μοὶ τὸ ἐπιστρέψῃς μετὰ τὴν
» συνέντευξιν ταύτην. »

Ὁ Φουσσὲς ἔδραμε παρευθὺς πρὸς τὸν Λουδοβῖκον καὶ παρέστησε τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν τοῦ Ναπολέοντος. Οὗτος δὲ, ἔντρομος γενόμενος, ἀνεκάλεσε τὰς προτέρας διαταγάς του καὶ ἔπαυσε τοὺς δύο ὑπουργούς του, τοὺς ἐκτελέσαντας τὴν διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος των. Ἐπομένως ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα.

» Μεγαλειότατε! ἐξαπέστειλα εἰς Ὁλλανδίαν διὰ ταχυδρόμου διαταγὴν περὶ παύσεως τῶν δύο ὑπουργῶν μου· οὗτοι ἦσαν οἱ μόνοι αἴτιοι τῶν κατὰ τοῦ στρατοῦ σου προπαρασκευῶν· ἐὰν δ' ἐπιθυμῇς τὴν ἀπόλυσιν καὶ ἑτέρων ὑπουργῶν μου, εἶμαι ἕτοιμος νὰ πράξω καὶ τοῦτο. »

Ἔπειτα ἐξαπέστειλε πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν.

« Οὐδέποτε ἡ Αὐτοκρατορία σου ἐμπεριεῖχε τὴν Ἐπικράτειάν
» μου, ἀλλ' ἤδη θέλεις νὰ συμπεριλάβῃς καὶ αὐτήν· περὶ τού-
» του, Μεγαλειότατε, δὲν ἀπατῶμαι, καὶ θέλω παραχωρήσει
» αὐτήν. Ηὐδόκησας νὰ μὲ θεωρήσῃς καὶ ἄνθρωπον ἄνευ πείρας,
» ζῶντα ἐφημέρως εἰς δυσχερῆ τόπον, συγχώρησόν με καὶ εὐ-
» αρεστήσου νὰ λησμονήσῃς τὰ πάντα, διότι κινδυνεύω ν' ἀπο-
» λέσω διὰ παντὸς τὴν φιλίαν σου καὶ τὴν ὑποστήριξίν σου.
» Ἐγὼ δὲ σὲ ὑπόσχομαι ν' ἀκολουθῶ πιστῶς ὅλας τὰς ὑπο-
» χρεώσεις, τὰς ὁποίας ἤθελες μοὶ ἐπιβάλει· ὁμολογῶ δ' ἐν τιμῇ
» νὰ ἐκτελῶ πιστῶς καὶ εἰλικρινῶς ὅ,τι ὑπεσχέθην. »

Μετὰ τὴν ὁμολογίαν ταύτην τοῦ Λουδοβίκου, στηριζομένην εἰς ῥητὰς συμφωνίας, τουτέστι τὴν κατοχὴν τοῦ Ῥήνου καὶ τῶν ὁλλανδικῶν παραλίων παρὰ τοῦ γαλλο-ολλανδικοῦ στρατοῦ, διοικουμένου παρὰ Γάλλου στρατηγοῦ, τὴν ἐξόπλισιν 15 πλοίων τῆς γραμμῆς, τὴν κατάργησιν τοῦ βαθμοῦ στρατάρχου καὶ εὐγενικῶν τινων τάξεων, τὴν παῦσιν ὑπουργῶν ἀντιγαλλιστῶν, καὶ τὴν κατάργησιν τῶν ἐν Βιέννῃ καὶ Πετρουπόλει πρεσβειῶν,

ὁ Ναπολέων ὑπεσχέθη τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὑπολοίπου ὁλλανδικῆς χώρας· ἔγραψε δὲ καὶ ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Λουδοβῖκον τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν.

« Διὰ πολλοὺς πολιτικοὺς λόγους ἤθελον νὰ ἑνώσω τὴν Ὁλ-
» λανδίαν μετὰ τῆς Γαλλίας, καθόσον καὶ ἡ κακὴ διαγωγὴ
» τῶν ἐν τέλει τῆς Ὁλλανδίας μοὶ ἐπέβαλλον τοῦτο. Ἀλλὰ
» παρατηρῶ ὅτι λυπεῖσαι. Πρώτην ἤδη φορὰν παραβλέπω τὴν
» πολιτικήν μου, ἵνα σὲ εὐχαριστήσω, μ' ὅλα ταῦτα ἐννόησον
» ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς κυβερνήσεώς σου πρέπει ν' ἀλλάξωσι, καὶ
» ὅτι εἰς πρώτην ἀφορμὴν, τὴν ὁποίαν ἤθελες μοὶ δώσει, θέλω
» πράξει ὅ,τι δὲν ἔπραξα σήμερον. Αἱ ἀφορμαὶ αὗται εἰσὶν αἱ
» ἑξῆς, ἡ μετὰ τῆς Ἀγγλίας σχέσις τῆς Ὁλλανδίας, αἱ ἀν-
» τιδραστικαὶ ὁμιλίαι καὶ αἱ κυβερνητικαὶ πράξεις, ἐναντίον
» εἰς ὅ,τι ἀπαιτῶ καὶ περιμένω παρὰ σοῦ· πρέπει τοῦ λοιποῦ
» ἅπασα ἡ διαγωγή σου νὰ ἐντυπώνῃ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ὁλ-
» λανδῶν τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν φιλίαν, καὶ οὐχὶ νὰ παριστᾷ
» εἰκόνα ἐρεθίζουσαν καὶ ὑποθάλπουσαν τὴν ἐθνικὴν ἀντιπάθειαν
» αὐτῶν· δὲν ἤθελον ἀφαιρέσει τὴν ἐπαρχίαν Βραβανδίαν ἐκ
» τῆς Ὁλλανδίας, ἤθελον δὲ προσθέσει πολλὰ ἑκατομμύρια ψυ-
» χῶν εἰς αὐτὴν, ἐὰν διετήρεις διαγωγὴν, οἵαν περιέμενον παρ'
» ἀδελφοῦ καὶ πρίγκηπος Γάλλου. Ἀλλ' ὅμως τὸ παρελθὸν δὲν
» εἶναι ἄνευ θεραπείας· τὸ γεγονὸς ἂς σοὶ ὠφελήσῃ εἰς τὸ μέλλον.
» Μὴ νομίζῃς ὅτι ἀπατῶμαι· αὐτὸς ἐγὼ ἀνέγνωσα ὅλα τὰ ἔγ-
» γραφα, καὶ δὲν ἀμφιβάλλεις ὅτι γνωρίζω τὴν ἔννοιαν καὶ
» τὰς φράσεις αὐτῶν. »

» Μοὶ ἔγραψας περὶ τῆς νήσου Λάβας· τοῦτο εἶναι ζήτημα
» πολὺ πρόωρον, διότι διὰ τὴν θαλάσσιον δύναμιν τῶν Ἀγ-
» γλων, πρέπει πρὶν ἢ ἀρχίσωμεν τοιαύτας ἐπιχειρήσεις, ν' αὐ-
» ξήσωμεν τὰς δυνάμεις μας· φρονῶ δὲ ὅτι δύνασαι ἐντὸς ὀ-
» λίγου νὰ μὲ συνδράμῃς, ὥστε ὁ στόλος σου νὰ συμπράξῃ
» μετὰ τοῦ ἡμετέρου. »

Μετὰ τὴν ἀλληλογραφίαν ταύτην, ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν ἀδελφικὴν ἀγάπην. Ὁ Ναπολέων ἠγάπα τὸν Λουδοβῖκον, ὡς ἐπιμεληθεὶς τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ· ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ψυχρότης καὶ δυσαρέσκεια προήρχοντο ἕνεκα πο-

λιτικῶν λόγων. Ἐν τούτοις τοῦ λοιποῦ, καθόσον διέμενεν ὁ Λουδοβῖκος ἐν Παρισίοις, καθ' ἑκάστην ἐλάμβανε συνεντεύξεις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ παρίστατο μετ' αὐτοῦ εἰς ἀπείρους διασκεδάσεις· περὶ τὸν Ἀπρίλιον δὲ ἀνεχώρησε καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ὁλλανδίαν, ἵνα εἴπῃ εἰς τοὺς Ὁλλανδοὺς ὅτι ἐν Παρισίοις εὑρέθη μεταξὺ θυσιῶν καὶ ἀπωλείας τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ὁλλανδικοῦ ἔθνους, καὶ ὅτι ἕνεκα τούτου προέκρινε τὰς θυσίας. ὅτι ἐνδώσας, ἔπραξε καλὸν ὑπὲρ τούτων μᾶλλον ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ, διότι ἐν ὅσῳ οὗτος ἔμενε βασιλεύς των, ἠσφάλιζε τὴν Ὁλλανδίαν ἐπ' ἐλπίδι ν' ἀποζημιωθῇ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι διὰ τὰς συμβάσας ζημίας τῶν ὁρίων της, καὶ ὅτι ὁ Ναπολέων ὑπεσχέθη αὐτῷ ν' ἀποζημιώσῃ τὴν Ὁλλανδίαν, ἐὰν δείξῃ καλὴν διαγωγήν. Πρὶν δὲ ὁ Λουδοβῖκος ἀναχωρήσῃ ἐκ Παρισίων, ὁ Ναπολέων ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ ὥστε ἡ σύζυγός του Ὀρτενσία νὰ ἔλθῃ εἰς Ὁλλανδίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Λουδοβίκου καὶ νὰ διαμείνῃ ἐπί τινα καιρὸν παρ' αὐτῷ, ἵνα δείξῃ εἰς τοὺς Ὁλλανδοὺς ὅτι ὅλαι αἱ δισκολίαι ἐξωμαλύνθησαν, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα, ἂν θέλῃ αὕτη, δύναται ν' ἀναχωρήσῃ λόγῳ τῆς πασχούσης ὑγείας της. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Λουδοβίκου ἐκ Παρισίων, ὁ Ναπολέων ἐξέδωκε τὰς ἀναγκαίας διαταγάς του πρὸς τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ, ἵνα καταλάβῃ τὰ προσδιορισθέντα μέρη τῆς Ὁλλανδίας.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων διελογίζετο κατὰ τὸ ἔαρ τοῦτο νὰ ἐπαναλάβῃ δραστηρίως τὴν εἰς Ἱσπανίαν ἐκστρατείαν, μάλιστα δὲ νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ αὐτός. Ἀλλ' ἅμα νυμφευθεὶς, νὰ ἐκστρατεύσῃ μετ' ὀλίγον, ἐγκαταλιμπάνων τὴν νέαν σύζυγόν του, δὲν ἔκρινεν εὔλογον τοῦτο· προσέτι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἦλθεν ἐκ τοῦ Λονδίνου ἀπεσταλμένος τῆς Ἀγγλίας πρὸς διαπραγμάτευσιν περὶ τῶν αἰχμαλώτων. Εἰκάζετο λοιπὸν ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὕτη εἶχέ τι κοινὸν μετὰ τῶν πρὸ ὀλίγου γενομένων διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης. Τούτου ἕνεκα δὲν ἐδύνατο ν' ἀναχωρήσῃ ὁ Ναπολέων ἐκ Παρισίων· οὐχὶ δὲ, ὡς ἔλεγον, ὅτι ἐφοβεῖτο ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἱσπανίαν, μήπως δολοφονηθῇ, ὡς ἀνέφερε καθ' ἑκάστην ἡ ἀστυνομία· ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς ἦτον ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν ἔβλεπεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν μεγάλας πολεμικὰς

ἐπιχειρήσεις, ὡς ἐν Αὐστρίᾳ, Πολωνίᾳ καὶ Πρωσσίᾳ ἀλλὰ μικροὺς πολέμους καὶ πολιορκίας, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς μεθόδου τῆς πολεμικῆς τέχνης ἐπεραιοῦντο, καὶ τὰ ὁποῖα ἐδύνατο νὰ διαθέσῃ καὶ ἐκ Παρισίων, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἀγγλικὸς στρατός.

Ὁ ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεμος ἀπεδοκιμάζετο παρὰ πάντων τῶν Γάλλων· μόνος δὲ ὁ Ναπολέων ἐπεθύμει αὐτὸν καὶ ἤθελεν ὥςε ὅλοι, ἐκτὸς αὐτοῦ, νὰ συμμεθέξωσιν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον. Μὴ θέλων λοιπὸν ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἱσπανίαν, διελογίζετο νὰ πέμψῃ ἐκεῖσε τινὰ τῶν ἀρίστων στρατηγῶν του· ὡς τοιοῦτον λοιπὸν ἐξελέξατο τὸν στρατάρχην Μασσέναν, ἄνδρα διαπρέψαντα τὰ μέγιστα ἐσχάτως εἰς τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον, ἵν' ἀποδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ἄγγλους. Ὑπεχρέωσε δὲ τὸν γηραιὸν καὶ ἔνδοξον στρατηγὸν τοῦτον, ἀπαυδήσαντα ἐκ τῶν πολέμων, ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἱσπανίαν καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Πορτουγαλλίας, ἀποδιώκων ἐκεῖθεν τοὺς Ἄγγλους. Ἔδωκεν εἰς αὐτὸν λαμπρὸν ἐπιτελεῖον· διώρισεν ὑπ' αὐτὸν τὸν σοφὸν Ῥεϊνιέρον, τὸν ἀνδρεῖον Ζυνὼ καὶ τὸν εὔτολμον Νέϋ, διώρισεν ὡς διοικητὴν τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἱππικοῦ τὸν ἱκανώτερον στρατηγὸν τοῦ ἱππικοῦ αὐτοῦ Μοντβρουῦνον· ἐκτὸς τῶν ἐνδόξων στρατηγῶν τούτων ὑπεσχέθη αὐτῷ 80 χιλιάδας στρατοῦ, καὶ διέταξεν αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ μόλις ἀναπαυθέντα ὀλίγον ἐκ τῆς τελευταίας ἐκστρατείας, κολακεύσας αὐτὸν τὰ μέγιστα καὶ ὑποσχόμενος μυρίας ἀμοιβάς. Πᾶς τις πληροφορηθεὶς περὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἐνδόξου τούτου στρατηγοῦ τῆς Γαλλίας, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς πρῶτος πάντων τῶν Γάλλων στρατηγῶν, μετὰ τὸν Ναπολέοντα, ἦτο βέβαιος ὅτι τίποτε δὲν ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς αὐτόν· ἀλλὰ δυστυχῶς ἄλλως ὥρισεν ἡ εἱμαρμένη ταῦτα πάντα.

Ἐν τούτοις αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ἐν Ἀγγλίᾳ ἐλάμβανον καθ' ἑκάστην σπουδαιότερον χαρακτῆρα ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ Φουσσὲς εἶχε τὴν ἕξιν νὰ μιγνύηται εἰς ὅλα τὰ πολιτικὰ, καθὸ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας· νομίζων δὲ, ὡς ἐρρέθη, ὅτι δύναται νὰ συντελέσῃ οὗτος εἰς τὴν τοσαύτην ἐπιθυμητὴν παρὰ πάντων εἰρήνην, ἔχων ἀνὰ χεῖρας καὶ πολλὰ

σχέδια βασιλικῶν τινων φαντασιοκόπων,ἐπιθυμούντων τὴν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συμφιλίωσιν τῶν Βορβώνων,ἔπεμψεν ἄλλας ὁδηγίας, ἢ τὰς δοθείσας ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, εἰς τὸν ἐν Ἀμστελοδάμῳ τραπεζίτην Λαβουσέρον διά τινος Οὐβράρδου, ἀπολυθέντος πρὸ ὀλίγου ἐκ τῶν πολιτικῶν φυλακῶν, ἵνα ἐπὶ τῶν βάσεων αὐτῶν διπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην. Ὁ Οὐβράρδος οὗτος φθάσας εἰς Ὁλλανδίαν διεβεβαίωσε τὸν Λουδοβῖκον περὶ πάντων, ὡς ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ δὲ Λαβουσέρος ἔγραψε περὶ τούτων εἰς τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον δι' ἄλλου τραπεζίτου συγγενοῦς του, διαμένοντος εἰς Λονδῖνον· ἔκτακτόν τι δὲ περιστατικὸν ὑπεστήριξε παρὰ τῷ ἀγγλικῷ ὑπουργείῳ τὰς ἐσφαλμένας ταύτας προτάσεις. Ἄγνωστός τις Ἄγγλος, ὀνόματι Κολλὲ, συνελήφθη ἐν Παρισίοις καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ἀπόδρασιν τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φερδινάνδου. Ὁ Φουσσὲς, θέλων νὰ σχετισθῇ μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, ἔγραψεν εἰς τὸν ὑπουργὸν Βελλεσλέϋ ἂν ἐπεθύμει νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκ τῆς φυλακῆς τὸν συλληφθέντα Ἄγγλον· τοῦτο ἤρκει νὰ πεισθῇ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὅτι ἡ γαλλικὴ ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἑνωθεῖσαν μετὰ τῆς Γαλλίας ὁλλανδικὴν χώραν, ἀνεχώρησε τῇ 25 Ἀπριλίου ἐκ Παρισίων μετὰ τῆς αὐτοκρατείρας, συνωδευμένος μετὰ λαμπρᾶς αὐλῆς καὶ πολλῶν πριγκήπων καὶ πριγκηπισσῶν. Ὅθεν δὲ διέβαινεν, ὅλος ὁ λαὸς περίεργος ὢν ἐξήρχετο πρὸς προϋπάντησιν αὐτῶν· τῇ 30 δὲ Ἀπριλίου ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀντβερπίαν, ἔνθα ὁ λαὸς, λησμονήσας τὴν ὑποδούλωσιν αὐτοῦ, ἐδέχθη αὐτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ἐνταῦθα ἐπεθεώρησε τὸν νεοσυστηθέντα στόλον αὐτοῦ, συγκείμενον ἐξ 75 μεγάλων πλοίων, καὶ ἔμεινεν ἐπί τινας ἡμέρας, διατάττων τὰ περὶ τοῦ ναυσταύθμου· ἀλλὰ πάντοτε διερχόμενος τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς πολυειδεῖς διασκεδάσεις πρὸς τέρψιν τῆς νέας συζύγου του. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐρρίφθη ἓν μεγάλον πλοῖον εἰς τὴν θάλασσαν, ἐμπεριέχον 80 πυροβόλα. Ὁ Ναπολέων, ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον, ἵνα δείξῃ αὐτῷ ὅτι πρέπει νὰ πράττῃ τ' αὐτὰ καὶ οὗτος εἰς τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον, εἶπεν

ὅτι ὅταν ἔχῃ τις τὴν ξηρὰν ἔχει καὶ τὴν θάλασσαν, ἀρκεῖ νὰ φροντίζῃ καὶ νὰ ἔχῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον. Τῷ ὄντι δὲ χρόνος ἀπαιτεῖται, ἀλλ οὗτος ἀποκτᾶται διὰ τῆς συνέσεως μόνον, τῆς ὁποίας ὁ Ναπολέων ἐντὸς ὀλίγου ἤθελε στερηθῆ.

Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Λουδοβῖκος ἦλθεν ἐκεῖ πρὸς ἐπίσκεψίν του, ἀλλ' ἦτον καταλελυπημένος ἕνεκα τῶν προλαβόντων περιστατικῶν, ἰδίως δὲ διότι τὸ Βέλγιον ἀφῃρέθη παρ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ναπολέων θέλων νὰ παρηγορήσῃ αὐτὸν, τῷ ἔλεγεν ὅτι πρέπει νὰ ἐνασχοληθῇ νὰ πράξῃ καὶ αὐτὸς ὅ,τι ἐγίνετο εἰς τὴν Ἀντβερπίαν ἤτοι νὰ ἔχῃ εἰς καλὴν κατάστασιν τὸν στόλον καὶ τὸν στρατόν του, ὅτι θέλει ἀποκλείσει πανταχόθεν στενῶς τοὺς Ἄγγλους, καὶ ὅτι ὁ Μασσένας, ἀπερχόμενος εἰς Λισσαβῶνα μετὰ 80 χιλιάδων στρατοῦ, ἐντὸς δύο μηνῶν θέλει καταστρέψει τὸν ἐκεῖ διαμένοντα ἀγγλικὸν στρατόν. Ἐπομένως ὡμίλησεν αὐτῷ περὶ τῶν μετὰ τῆς Ἀγγλίας διαπραγματεύσεων τῶν ἀνατεθεισῶν εἰς τὸν τραπεζίτην Λαβουσέρον. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ὁ Ναπολέων ἀπήντησε κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν καθ' ὁδὸν τὸν Οὐβράρδον, ἀπερχόμενον σπουδαίως ἐκ Παρισίων εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, καὶ σταλέντα παρὰ τοῦ Φουσσὲ, ὡς ἐρρέθη ἀλλαχοῦ, διὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης. Ὁ Ναπολέων, γνωρίζων ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔχαιρε τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ Φουσσὲ, πληροφορηθεὶς δὲ ὅτι ἔχει καὶ σχέσεις μετὰ τοῦ Λαβουσέρου ἐσυμπέρανεν εὐθὺς ὅτι ὁ Οὐβράρδος ἀναμιγνύεται εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας· εὐθὺς δὲ ἀπηγόρευσεν εἰς τὸν Λαβουσέρον νὰ συγκοινωνήσῃ μετὰ τοῦ Οὐβράρδου, διατάξας καὶ τὴν κατάσχεσιν τῆς ἀλληλογραφίας αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἐξηκολούθησε τὴν περιοδείαν του εἰς τὰς μετὰ τῆς Γαλλίας νεωστὶ ἑνωθείσας ἐπαρχίας. Φθάσαντα εἰς τὴν πόλιν Βρίδαν, οἱ κάτοικοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν λαμπρῶς, αἱ δὲ ἐπιτόπιοι ἀρχαὶ παρουσιάσθησαν πρὸς αὐτὸν, ἵνα δείξωσι τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν πίστιν των εἰς τὸν νέον ἡγεμόνα των, πρὸς δὲ ἦλθον καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ, ἵνα προσφέρωσιν αὐτῷ τὸ ἀνῆκον σεβας, ἐξ ὧν ὁ διαμαρτυρόμενος κλῆρος ἦτον ἐνδεδυμένος τὴν ἱερατικὴν στολήν του, ὁ δὲ προϊστάμενος αὐτῶν εἶπεν εἰς τὸν Ναπολέοντα· «Μεγαλειότατε, ἡμεῖς οἱ λει-

τουργοὶ μιᾶς τῶν χριστιανικῶν αἱρέσεων ἔχομεν ἀμετάβλητον ἔθος νὰ σεβώμεθα ὅ,τι ἡ Θεία Πρόνοια ἀπεφάσισε, καὶ ν' ἀποδίδωμεν τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι.— Ἔχετε δίκαιον ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, θέλετε μείνει εὐχαριστημένοι παρ' ἐμοῦ, διότι θέλω ὑπερασπίσει ὅλας τὰς θρησκείας. Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν αὐτῷ, διατί, κύριε, ἐνεδύθητε τὴν ἱερατικὴν στολήν σας;—Μεγαλειότατε, ἀπεκρίθη οὗτος, τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ τάξις μας.— Εἶναι λοιπὸν, ἀπήντησεν ὁ Ναπολέων, τοπικὴ συνήθεια. Στρέψας δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς τὸν δυτικὸν κλῆρον εἶπεν αὐτοῖς. «διατί ὑμεῖς, κύριοι, δὲν εἶσθε ἐν ἱερατικῇ στολῇ; εἰσαγγελεῖς, συμβολαιογράφοι ἢ ἰατροὶ εἶσθε ὑμεῖς; Ὑμεῖς δὲ, κύριε, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν προϊστάμενον τῶν καθολικῶν, εἶπεν, ὁποῖον ὑπούργημα ἔχετε;— Καθολικὸς ἐκκλησιαστικὸς τοποτηρητὴς, ἀπήντησεν αὐτῷ. — Τίς σᾶς διώρισεν;—ὁ Πάπας. —Οὐδὲν δικαίωμα ἔχει, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν μου, ἀλλὰ μόνον ἐγὼ διορίζω τοὺς ἀρχιερεῖς διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας. Ὅθεν ἀποδώσατε τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι· ὁ Πάπας δὲν εἶναι Καῖσαρ, ἐγὼ εἶμαι Καῖσαρ. Δὲν ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Πάπαν σκῆπτρον καὶ ξῖφος, ἀλλ' εἰς ἐμέ. Ὑμεῖς οἱ καθολικοὶ πρὸ πολλοῦ εἶσθε ὑπὸ τοὺς διαμαρτυρουμένους, ἠλευθερώθητε δὲ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅστις κατέστησεν ὅλας τὰς θρησκείας ἴσας· ἀλλ' ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ μοὶ εὐγνωμονῆτε διὰ τὴν ἰσότητα ταύτην, ὑμεῖς ὀλιγώτερον μὲ σέβεσθε. Ὑμεῖς παρεπονεῖσθε ὅτι κατεθλίβεσθε ὑπὸ τῶν διαμαρτυρουμένων· φαίνεται ὅτι τοῦτο εἶναι ἀντάξιον τῆς διαγωγῆς σας· ἔπρεπε νὰ ἔχετε αὐστηροτέραν κυβέρνησιν· καὶ τοιαύτη δὲν θέλει λείψει. Ἐστὲ βέβαιοι ὅτι ἔχω ἤδη ἀνὰ χεῖρας τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ὑμεῖς δὲν θέλετε νὰ ὑπακούσητε εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, καὶ ὅτι δὲν θέλετε νὰ μνημονεύητε τὸν ἡγεμόνα σας. Διώρισα νὰ φυλακισθῶσι δύο ἀνυπότακτοι ἱερεῖς, καὶ θέλουσι μείνει εἰς τὴν φυλακήν. Παρατηρήσατε τοὺς διαμαρτυρουμένους, οἵτινες ὄντες πιστοὶ εἰς τὴν θρησκείαν των, εἰσὶ καὶ πολῖται ὑπείκοντες εἰς τὸν νόμον καὶ πιστοὶ ὑπήκοοι. Ἐ! δὲν θέλετε νὰ μὲ μνημονεύητε, ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων ὀργίλως, διότι εἷς Ῥωμαῖος ἱερεὺς μ' ἐπετίμησεν; Ἀλλὰ τίς ἔδωκεν αὐτῷ τὸ δι-

καίωμαι; τίς ἐπὶ τῆς γῆς δύναται νὰ λύσῃ τοὺς ὑπηκόους ἀπὸ τοῦ ὅρκου τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, τὸν ἐγκαθιδρυθέντα παρὰ τοῦ νόμου; οὐδείς· πρέπει νὰ γνωρίζητε τοῦτο, ἂν γνωρίζητε τὴν θρησκείαν σας. Ἀγνοεῖτε ὅτι αἱ ἐγκληματικαὶ ἀπαιτήσεις σας ἠρέθισαν τὸν Λούθηρον καὶ τὸν Καλβῖνον νὰ χωρίσωσιν ἀπὸ τῆς Ῥώμης μέρος τοῦ καθολικοῦ κόσμου; Ἐὰν ἦτον ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλίσω τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἤθελον ἀπαλλάξει τὴν Γαλλίαν ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα νὰ πράξω τοῦτο, διότι ἐνόμισα ὅτι αἱ ἀληθεῖς ἀρχαὶ τῆς καθολικῆς θρησκείας συμβιβάζονται μετὰ τῶν ἀρχῶν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ὅθεν παύσατε θέλοντες νὰ μὲ θέσητε εἴς τι μοναστήριον, νὰ ξυραφίσητε τὴν κεφαλήν μου, ὡς τὸν Λουδοβῖκον καὶ τὸν Δεβονναῖρον, καὶ νὰ μὲ ὑποτάξητε, διότι ἐγὼ εἶμαι Καῖσαρ, ἄλλως τε σᾶς ἐξορίζω ἐκ τῆς Αὐτοκρατορίας μου, καὶ σᾶς διασκορπίζω ὡς Ἑβραίους, κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ὅλης τῆς γῆς.» Οἱ τελευταῖοι οὗτοι λόγοι τοῦ Ναπολέοντος ἀντήχησαν, οἱ δὲ ὀφθαλμοί του ἐσπινθροβόλουν. Οἱ δυστυχεῖς ἱερεῖς, οἱ προκαλέσαντες τὴν σκηνὴν ταύτην, ἔμειναν ἐμβρόντητοι. «Σὺ εἶσαι, ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων, τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Μαλίνου; ὕπαγε νὰ παρουσιασθῇς εἰς τὸν ἀρχιερέα σου, ὁρκίσου ἐνώπιον αὐτοῦ, ὑπάκουσον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν σύμβασιν, μετὰ δὲ ταῦτα θέλω διατάξει περὶ σοῦ.» Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ναπολέοντος, ἐν ἀκαρεῖ διαδοθέντες ἁπανταχοῦ διὰ τῶν ἐφημερίδων, ἐγκρίσει τῆς ἀστυνομίας, ἐπροξένησαν πολλὴν ἐντύπωσιν εἰς ἅπαντας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων περιῆλθε διαφόρους πόλεις τοῦ Βελγίου· παρατηρῶν δὲ ὅτι αἱ χῶραι αὗται παρῆγον ἄφθονον ἔριον καὶ καννάβιον, ἐψήφισε νὰ δοθῇ ἀμοιβὴ ἑνὸς ἑκατομμυρίου φράγκων εἰς ὄντινα ἐφεύρει μηχανὴν πρὸς κλώσιμον τοῦ ἐρίου, πρὸς δὲ διέταξε καὶ πολλὰς ἄλλας βελτιώσεις πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τῶν νέων ὑπηκόων του. Τῇ 12 Μαΐου ἔφθασαν εἰς Βρυξέλλας, διέμεινεν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας, διατάττων πάντοτε περὶ τῆς ὀχυρώσεως τῶν μερῶν τούτων, φοβούμενος μήπως πάλιν ἔλθωσιν οἱ Ἄγγλοι ἐκεῖ. Μετὰ δὲ ταῦτα τῇ 1ῃ Ἰουλίου, ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους.

Ὁ Ναπολέων, ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἦτον ὅλως θυμὸς καὶ ὀργὴ κατὰ τοῦ Φουσσέ. Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Λουδοβῖκος ἔπεμψεν αὐτῷ παραχρῆμα ὅλην τὴν περὶ τῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἀλληλογραφίαν τοῦ Λαβοσέρου, ὅστις παρέδωκεν αὐτὴν, νομίζων ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐνήργησε περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐγένετο κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐγγράφων τούτων πεισθεὶς ὁ Ναπολέων ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ τοιαῦται διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης ἐγένοντο ἐν Ἀγγλίᾳ, συνεκάλεσεν εὐθὺς ὑπουργικὸν συμβούλιον, παρόντος καὶ τοῦ Φουσσέ· ἄνευ δὲ προλόγου τινὸς, ἐζήτησε λόγον περὶ τῶν περιοδειῶν τοῦ Οὐβράρδου ἐκ Γαλλίας εἰς Ὁλλανδίαν καὶ τἀνάπαλιν, καὶ περὶ τῶν συνεχῶν συνδιαλέξεων αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως· ἠρώτησε δὲ τὸν Φουσσὲν ἐπανειλημμένως ἐὰν ἐγνώριζε περὶ τῶν μυστικῶν συνδιαλέξεων τούτων, ἐὰν ἐξαπέστειλε τὸν Οὐβράρδον εἰς Ἀμστελόδαμον, καὶ ἐὰν ἦτον ἔνοχος ἢ οὐχὶ τῶν ἐγκληματικῶν τούτων πράξεων. Ὁ Φουσσὲς, καταληφθεὶς τοσοῦτον αἰφνιδίως καὶ μὴ θέλων νὰ ἐξηγηθῇ, παρόντων τῶν ἄλλων ὑπουργῶν, προέφερεν ἀσυναρτήτους τινὰς λέξεις, λέγων ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Οὐβράρδος εἶναι ἄνθρωπος ῥαδιουργος, ἀναμιγνυόμενος παντοχοῦ καὶ περὶ τοῦ ὁποίου δὲν πρέπει νὰ σκέπτηταί τις. Ὁ Ναπολέων, μὴ εὐχαριστηθεὶς ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Φουσσὲ, εἶπεν αὐτῷ ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἀσήμαντα οὐδ' εὐκαταφρόνητοι ῥαδιουργίαι, ἀλλ' εἶναι ἔγκλημα καθοσιώσεως ἡ διαπραγμάτευσις μετὰ ἐχθρικοῦ Κράτους ἄνευ ἀδείας τοῦ ἡγεμόνος, καὶ κακούργημα, τὸ ὁποῖον καὶ ἡ ἀσθενεστέρα κυβέρνησις δὲν πρέπει ν' ἀνεχθῇ. Μετὰ ταῦτα εἶπεν ὅτι θεωρεῖ τὸ συμβὰν τοῦτο τοσούτῳ σπουδαῖον, ὥστε θέλει νὰ συλληφθῇ παραχρῆμα ὁ Οὐβράρδος· ὁ Φουσσὲς, φοβηθεὶς μήπως ἐκ τῆς φυλακίσεως τοῦ Οὐβράρδου ἀνακαλυφθῶσι τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργηθέντα, προσεπάθησε νὰ καθησυχάσῃ τὸν Ναπολέοντα ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη, ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ὁ Ναπολέων ἐλάμβανεν ἔτι πλειοτέρας ὑπονοίας κατὰ τοῦ Φουσσέ· τούτου ἕνεκα οὐδὲ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν σύλληψιν τοῦ Οὐβράρδου, ἀλλὰ εἰς τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Σαβαρῦ, ὅστις συλλαβὼν τὸν Οὐβάρδον καὶ κατασχὼν ὅλα τὰ ἔγγραφα αὐτοῦ, εὗρε καὶ τὴν περὶ

τῶν διαπραγματεύσεων ἀλληλογραφίαν, τὴν ὁποίαν ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις ἀναγνοὺς αὐτὴν ἐπληροφορήθη θετικῶς ὅτι ὁ Φουσσὲς, ἦτον ἐνοχοποιημένος ἔτι μᾶλλον παρ' ὅσον ἐνόμιζεν.

Ὁ Ναπολέων δυσαρεστηθεὶς σφόδρα διὰ τὸ φιλοτάραχον πνεῦμα τοῦ ὑπουργοῦ τούτου, ὅστις εἰς πολλὰς περιστάσεις ἔδειξε προπέτειαν, ὡς εἰς τὸ διαζύγιόν του, εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς ἄνευ ἀνάγκης, καθὼς καὶ εἰς τὴν παροῦσαν διαπραγμάτευσιν μετὰ τῆς Ἀγγλίας, παρετήρησεν ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἕνεκα τῆς φιλοδοξίας του, ἤθελε ν' ἀναδεικνύηται πάντοτε, ὡς ἐκ τούτου δὲ καθίστατο ἐπικίνδυνος· ἀνεκάλυψε δὲ ὅτι καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν ἤθελε νὰ συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην ἐναντίον τῆς θελήσεως αὐτοῦ, ἐπιθυμῶν ν' ἀποδοθῇ ἡ πρᾶξις αὕτη εἰς αὐτὸν μόνον. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ὁ Ναπολέων ἤρχισε νὰ δεικνύῃ δυσαρέσκειαν κατὰ τῶν παλαιῶν του συνεργατῶν, διότι ἅπαντες, ἰδίως δὲ οἱ μᾶλλον διακεκριμένοι, ἀπεδοκίμαζον, ἕκαστος κατὰ τὸν χαρακτῆρά του, ἀναφανδὸν τὰς πράξεις αὐτοῦ, ὡς ὁ Ταλλεϋράνδος διὰ τῶν σαρκασμῶν του, ὁ συνετὸς Καμβασαρὲς διὰ τῆς σιωπῆς του, καὶ ὁ Φουσὲς διὰ τῶν περὶ εἰρήνης ἐνεργειῶν αὐτοῦ· ταῦτα πάντα ἐδείκνυον ἀποδοκιμασίαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τῆς φιλοδόξου καὶ φιλομάχου πολιτικῆς τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ δὲ Ναπολέων εἰς οὐδένα ἐπέτρεπε ταῦτα· τὸν μὲν Ταλλεϋράνδον πολλάκις ἐπέπληξεν, καὶ εἰς τὸν Καμβασερὲν ἐδείκνυε σιωπηλῶς δυσαρέσκειαν, ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου ἐστερεῖτο τῶν πολλῶν συμβουλῶν αὐτοῦ, τὸν δὲ Φουσσὲν, τὸν ὁποῖον δὲν ἐξετίμα δι' ἔξοχόν τι προτέρημα, ὅστις μάλιστα ἦτον ἀναπολόγητος διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο σφάλμα του, ἀπεφάσισε ν' ἀπολύσῃ τοῦ ὑπουργείου.

Τῇ ἐπαύριον λοιπὸν, τῆς 3 Ἰουνίου, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἅπαντες οἱ μεγιστᾶνες μετὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν καὶ οἱ ὑπουργοὶ, προσκληθέντες εἰς τὰ ἀνάκτορα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, συνῆλθον, εἰς τὸ σπουδαστήριόν του ἐκτὸς τοῦ Φουσσὲ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ναπολέων εἶπεν αὐτοῖς. « Τί φρονεῖτε περὶ ὑπουργοῦ, ὅστις καταχρώμενος τῆς θέσεώς του ἀνταποκρίνεται μετὰ ξένου Κράτους ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἡγεμόνος του, διαπραγμα-

τεύεται περὶ συνθήκης κατὰ τὴν φαντασίαν του, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐνοχοποιεῖ τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους του; ὁποία ποινὴ καταγινώσκεται ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ κώδηκος εἰς τοιοῦτον κακούργημα;» ὁ Ναπολέων μετὰ ταῦτα ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τοὺς περιεστῶτας, περιμένων τὴν γνώμην αὐτῶν· ἀλλ' ἅπαντες ἐσιώπων, οἱ δὲ κόλακες παρατηρήσαντες εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ ἐννοήσαντες τὴν ἐπιθυμίαν του, ἀνέκραξαν ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη ἦτο φρικτὸν κακούργημα. Ὁ Ταλλεϋράνδος, ὅστις ἐγνώριζεν ὅτι περὶ αὐτοῦ δὲν προέκειτο, ἐμειδία· ὁ ἀρχικαγγελάριος Καμβασερὲς, ἐννοῶν ὅτι προέκειτο περὶ τοῦ Φουσσὲ, εἰ καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸ σύνηθες συμβιβαστικὸν σύστημά του εἶπεν ὅτι ἀληθῶς τοῦτο εἶναι λίαν σοβαρὸν καὶ πρέπει νὰ τιμωρηθῇ αὐστηρῶς, ἐκτὸς ἂν ὁ αὐτουργὸς τοῦ ἐγκλήματος τούτου δὲν παρεξετράπη ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ ζήλου του.— Ὑπερβολικοῦ ζήλου; ἀπήντησεν ὁ Ναπολέων,—πολὺ παράδοξος καὶ πολὺ ἐπικίνδυνος εἶναι ὁ αὐθαδιάζων ἐπὶ τοσοῦτον. Ἐπομένως ὁ Ναπολέων, διηγηθεὶς τὰ περὶ τοῦ Φουσσὲ μετὰ πολλῆς πικρίας, καὶ προσθέσας ὅτι ἀπεφάσισε ν' ἀπολύσῃ αὐτὸν τῆς ὑπηρεσίας, ἐζήτησε τὴν γνώμην τῶν περιεστώτων περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀντικαταστάτου αὐτοῦ.

Τοῦτο προὐξένησε σύγχισιν εἰς πάντας, διότι ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας ἐθεωρεῖτο πολὺ δύσκολος, μάλιστα πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Φουσσὲ, ὅστις ἀνεδέχθη τοιαῦτα σπουδαῖα ἔργα εἰς πολλὰς κρισίμους περιστάσεις· τούτου ἕνεκα οὐδεὶς προέτεινεν ἀντικαταστάτην, διότι ἄλλοι μὲν δὲν ἐγνώριζον ὁποῖον ἤθελεν ὁ Ναπολέων, ἄλλοι δ' ἐφοβοῦντο εἰσέτι τὸν Φουσσὲν, εἰ καὶ πεπτωκότα. Ὁ Ταλλεϋράνδος μόνος πάντων ἔμεινε σιωπηλὸς εἰς τὴν ὁμήγυριν ταύτην καὶ ἐδείκνυε χαρακτῆρα εἰρωνικόν· ἀλλ' αἴφνης, στρέφων τρὸς τὸν παρ' αὐτῷ ἱστάμενον, εἶπε μεγαλοφώνως, ἵν' ἀκουσθῇ παρὰ πάντων, ἀναμφιβόλως ὁ κύριος Φουσσὲς ἔχει μέγα ἄδικον, ἐγὼ δὲ θέλω προτείνει ἀντικαταστάτην αὐτοῦ, ἀλλ' ἕνα μόνον, οὗτος δὲ εἶναι αὐτὸς ὁ Φουσσές. Ὁ Ναπολεων, βαρυνθεὶς ἐκ τῆς συναθροίσεως τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες οὐδεμίαν θετικὴν γνώμην ἐξέφραζον περὶ τοῦ ζητήματος, ὁ δὲ τελευταῖος λαλήσας προὐξένησε καὶ γέλωτα εἰς

πάντας, ἐγκαταλείψας ἀμέσως αὐτοὺς ἐξῆλθε τοῦ σπουδαστηρίου του, προσλαβὼν τὸν Καμβασερὲν μετ' αὐτοῦ. Εἶτα εἶπεν αὐτῷ, τί ὡραῖον, νὰ συμβουλεύηταί τις τοὺς κυρίους τούτους! Βλέπεις ὁποίας ὠφελίμους γνώμας ἀκούει; ἀλλὰ πιστεύεις σὺ ὅτι ἠθέλησα νὰ τοὺς συμβουλευθῶ, πρὶν ἢ ἀποφασίσω τί ἔπρεπε νὰ πράξω εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν; ἡ ἐκλογή μου ἔγεινεν, ὁ ὑπασπιστής μου Σαβαρὺς ἔσεται ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας. Ὁ Ναπολέων γνωρίζων τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τὴν τόλμην τοῦ Σαβαρῦ ἔν τε τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολιτικῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ, ζηριζόμενος δὲ καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀφοσιώσεως αὐτοῦ, ἦτο βέβαιος ὅτι δὲν ἤθελε μιμηθῇ τὸν Φουσσὲν, ὅστις τὰς μὲν ἡπίας κυβερνητικὰς πράξεις ἀπέδιδεν εἰς ἑαυτὸν, τὰς δὲ αὐστηρὰς εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ προσώπου τούτου ἐτάραξε τὸν Καμβασερὲν, ὅστις, εἰ καὶ ἐξετίμα αὐτὸν πρεπόντως, ἐγνώριζεν ὅμως κάλλιστα ὁποίαν κακίστην ἐντύπωσιν ἤθελε προξενήσει τοῦτο εἰς τὸν λαὸν, βλέποντα στρατιωτικὴν ἀστυνομίαν ἐγκαθιδρυμένην εἰς τὸ κράτος, πρὸς δὲ ὅτι καὶ ἡ κοινὴ γνώμη πρὸ πολλοῦ ἤρχισε νὰ ἀπομακρύνηται τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ἤδη ἡ στρατιωτικὴ στολὴ καὶ οἱ πτερνιστῆρες νὰ ἐπαναγάγωσι τὴν κοινὴν ταύτην γνώμην. Οὕτως ἐκφραζομένου τοῦ Καμβασερὲ, ὁ Ναπολέων εἶπεν αὐτῷ, τόσῳ καλήτερα, ὁ Σαβαρὺς εἶναι ἐπιτήδειος, ἀποφασιστικὸς, οὐχὶ δὲ καὶ κακοποιός· θέλει προξενεῖ τρόμον, καὶ ἐκ τούτου εἶναι εὔκολον νὰ ἦναι μᾶλλον παντὸς ἄλλου ἐπιεικής. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ἦτον ἀμετάκλητος. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἀντικαταστάσεων τῶν παλαιῶν αὐτοῦ ὑπουργῶν, αὕτη ἦτον ἡ ἐπιτυχεστέρα, διότι ὁ Σαβαρὺς, εἰ καὶ τρομερὸς φαινόμενος, ἦτο πολὺ καλήτερος τοῦ Φουσσέ. Ἐδύνατο δὲ νὰ ὁμολογήσῃ καὶ τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὸν κύριόν του ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν μεγάλης ἀφοσιώσεώς του, καὶ μάλιστα ἐνίοτε ὡμίλει αὐτῷ πολὺ οἰκιακῶς καὶ μὲ ἀπότομον τρόπον. Δυστυχῶς ὅμως ὁποιονδήποτε χρῶμα καὶ ἂν δώσῃ τις εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἵνα παρεισάξῃ αὐτὴν εἰς τοὺς ἡγεμόνας, προξενεῖ ἐνοχλητικὸν ἦχον εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν μὴ θελόντων νὰ τὴν ἀκούσωσιν. Ἐν τούτοις ἐν διαστήματι

τριῶν ἐτῶν ἔπαυσαν ἐκ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ναπολέοντος δύο ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἱκανωτέρων ὑπουργῶν του, ὁ Ταλλεϋράνδος ἐν πρώτοις, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Φουσσὲς, ἀμφότεροι ἔχοντες μεγίστην ἱκανότητα καὶ ἐπιδεξιότητα, ἑκάτερος εἰς τὸ εἶδός του.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν προσκαλέσας εὐθὺς τὸν Σαβαρὺν εἶπεν αὐτῷ· σὲ ὠνόμασα ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας, ὁρκίσου καὶ τρέξον εἰς τὸ καθῆκόν σου. Ὁ Σαβαρὺς ἤρχισε νὰ δεικνύῃ δισταγμοὺς τινὰς, ἀλλ' ὁ Ναπολέων οὐδὲ προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τοὺς λόγους του. Ὅθεν ὡρκίσθη καὶ ἀνεχώρησε σιωπηλῶς· ἡ δὲ περὶ τούτου φήμη διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ εἰς ἅπασαν τὴν Γαλλίαν, ὅτι ὁ Φουσσὲς ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας, καὶ ὁ Σαβαρὺς διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ἐπεδοκιμάσθη σχεδὸν παρὰ πάντων, διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐθεώρουν τὸν στρατιωτικὸν τοῦτον ἄνδρα ὡς ὑπηρετήσαντα καλῶς τήν τε πατρίδα καὶ τὸν Αὐτοκράτορά του.

Ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ ἀπέλυσε τῆς ὑπηρεσίας τὸν Φουσσὲν, ἐκτιμῶν ὅμως τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ, καὶ θέλων νὰ τὸν ἀνταμείψῃ διὰ τὰς πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὑπηρεσίας του, διώρισεν αὐτὸν κυβερνήτην τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν· ἐπομένως ἔγραψεν αὐτῷ καὶ τὴν ἑξῆς παρηγορητικὴν ἐπιστολὴν, εἰς ἀπάντησιν τῆς πρὸς τὸν Ναπολέοντα παραπονετικῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ.

Σαὶν Κλοὺ τῇ 3 Ἰουνίου 1810.

»Κύριε Δοὺξ τοῦ Ὀτράντου (τοιοῦτον τίτλον εἶχεν ὁ Φουσ-
» σὲς) ἔλαβον τὴν ἀπὸ τῆς 2 Ἰουνίου ἐπιστολήν σου· γνωρίζω
» τὰς πρὸς ἐμὲ ὑπηρεσίας σου, τὴν ἀφοσίωσίν σου καὶ τὸν
» ὑπὲρ τῆς ὑπηρεσίας ζῆλόν σου. Ἀλλ' ὅμως μοὶ ἦτον ἀδύ-
» νατον χωρὶς νὰ σφάλω, νὰ σοὶ ἀφήσω τοῦ λοιποῦ τὸ χαρτο-
» φιλάκιον. Ἡ θέσις τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας ἀπαιτεῖ καὶ
» ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην· αὕτη δὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ,
» διότι εἰς σπουδαίας περιστάσεις ἐτάραξας τὴν ἡσυχίαν ἐμοῦ
» τε καὶ τοῦ Κράτους, ὅπερ οὐδὲ νομίμως δικαιολογεῖται.

» Διαπραγμάτευσις περὶ εἰρήνης ἐνηργήθη μετὰ τῆς Ἀγγλίας,
» καὶ περὶ τούτου ἔγειναν συνδιαλέξεις μετὰ τοῦ λόρδου Βε-
» λεσλεΰ. Ὁ ὑπουργὸς οὗτος τῆς Ἀγγλίας ἐνόμισεν ὅτι ἐκ
» μέρους μου ἐγένοντο ταῦτα· ἐπομένως ἔπρεπε νὰ πιστεύσῃ

» ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἡ συγκατάθεσίς μου ὡς ἐκ τούτου ὑπῆρξε
» παντελὴς ἀνατροπὴ ὅλων τῶν πολιτικῶν μου σχέσεων. Ἐὰν
» τὸ ἀνεχθῶ, θέλω προσάψει μῶμον εἰς τὸν χαρακτῆρά μου,
» ὅπερ δὲν δύναμαι οὐδὲ θέλω νὰ ὑποφέρω.

» Ὁ παράδοξος τρόπος, δι' οὗ ἐθεώρησας τὰ καθήκοντα τοῦ
» ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας, δὲν συνάδει καλῶς μὲ τὸ συμφέ-
» ρον τῆς ὑπηρεσίας, εἰ καὶ δὲν δυσπιστῶ εἰς τὴν πρός με πί-
» στιν καὶ ἀφοσίωσίν σου, μ' ὅλον τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐπαγρυπνῶ
» ἀενάως εἰς τὰς πράξεις σου, διότι ἠγνόουν ἂν αὗται συν�ᾄδον
» μὲ τὴν θέλησίν μου καὶ μὲ τὰς προθέσεις μου, καὶ ἐὰν δὲν
» ἀντέκειντο εἰς τὸ σύνολον τῆς πολιτικῆς μου. Θελήσας αὐ-
» τὸς ἐγὼ νὰ σὲ ὑποχρεώσω νὰ μὲ γνωρίσῃς, σὲ ἀφῆρεσα τὸ
» χαρτοφυλάκιον τῆς ἀστυνομίας, μὴ ἐλπίζων ν' ἀλλάξῃς
» τρόπον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν σου, διότι πρὸ πολλῶν ἐτῶν το-
» σαῦτα προφανῆ παραδείγματα καὶ ἐπαναληπτικαὶ ἐκφράσεις
» τῆς πρὸς σὲ ἀπαρεσκείας μου δὲν σὲ μετέβαλον· εὐχαριστού-
» μενος δὲ εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τῶν σκέψεών σου, δὲν ἠθέλησας
» νὰ ἐννοήσῃς ὅτι δύναταί τις νὰ πράξῃ πολὺ κακὸν, θέλων
» νὰ πράξῃ πολὺ καλόν. »

Ὁ Φουσσὲς, παύσας τοῦ ὑπουργείου, ἐφρόντισε νὰ καύσῃ ὅλα τὰ σπουδαῖα ἀστυνομικὰ ἔγγραφα, ἵνα μὴ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὸν διάδοχόν του ἴχνη τῆς ἐπιδεξίου ἀστυνομίας του. Ὁ Σαβαρὺς, ἀναλαβὼν αἴφνης τοιοῦτον ὑπουργεῖον, μὴ γνωρίζων τὰς περιπλοκὰς αὐτοῦ, ἰδίως δὲ μὴ γνωρίζων τοὺς μυστικοὺς κατασκόπους, τοὺς ὁποίους ὁ Φουσσὲς δὲν ὡμολόγησεν εἰς αὐτὸν, ἐν πρώτοις ἐξεπλάγη καὶ ἐτρόμαξεν· ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἡσυχάσῃ, διακρίνων τὰ καθέκαστα τῆς ὑπηρεσίας του, τὰ ὁποῖα δὲν ἐδύνατο νὰ ἐννοήσῃ, διότι μετ' ὀλίγον προσῆλθον αὐτῷ, ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, οἱ μυστικοὶ κατάσκοποι τοῦ προκατόχου του, οἵτινες ἐντὸς ὀλίγου ἐπληροφόρησαν αὐτῷ τὰ πάντα. Ὁ δὲ Ναπολέων ἰδίως ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὴν ἐξέτασιν τῶν μετὰ τῆς Ἀγγλίας γενομένων διαπραγματεύσεων. Ὁ Οὐβράρδος ἀνακριθεὶς πολλάκις περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ὡμολόγησε πᾶν ὅ,τι ἐγνώριζεν. Ὁ Λαβουσέρος προσκληθεὶς ἦλθεν εἰς Παρισίους, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ λοιπὰ ἔγγραφα

τὰ ἀφορῶντα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· ἐξ ὅλων λοιπὸν τούτων καταρτισθεῖσα ἡ ἀνάκρισις ἀπέδειξε τὴν ἀλήθειαν, ὡς ἀπ' ἀρχῆς ἐρρέθη, ὅτι δηλαδὴ πρὶν ἢ ὁ Ναπολέων λάβῃ γνῶσιν περὶ τῶν διαπραγματεύσεων, ὁ Φουσσὲς οἰκόθεν καὶ ἐν ἀγνοίᾳ πάντων, ἔπεμψεν εἰς Ἀγγλίαν, ὡς μεσάζοντα παρὰ τῷ ἀγγλικῷ ὑπουργείῳ, ἀρχαῖόν τινα ἀξιωματικὸν, ὀνόματι Φαγάνον, ὑπηρετήσαντα εἰς τὰ Ἰρλανδικὰ σώματα καὶ ἔχοντα πολλὰς σχέσεις ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅτι οὗτος ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ Βελλεσλέϋ, ὅτι μετὰ ταῦτα μετεχειρίσθη τὸν Οὐβράρδον παρὰ τῷ τραπεζίτῃ Λαβουσέρῳ, ἵνα ἀνανεώσῃ τὰς ἐν Ἀγγλίᾳ διαπραγματεύσεις ἐπὶ φανταστικῶν βάσεων. Ὁ Ναπολέων πληροφορηθεὶς ἐν ἐκτάσει ταῦτα πάντα, μάλιστα περὶ τῆς μυστικῆς ἀποστολῆς εἰς Ἀγγλίαν, τοσοῦτον ἐταράχθη, ὥστε διέταξε πάραυτα τὸν Φουσσὲν, διαμένοντα ἤδη εἰς τὰ κτήματά του, νὰ πέμψῃ αὐτῷ ἄνευ ἀναβολῆς ὅλα τὰ ἔγγραφα τ' ἀφορῶντα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, χωρὶς νὰ κρύψῃ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν. Ὁ Φουσσὲς λαβὼν τὴν διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος ἀπήντησεν ὅτι πρὸ πολλοῦ ἔβαλεν εἰς πῦρ ταῦτα πάντα ὡς ἄχρηστα, ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἔτι μᾶλλον πλησθεὶς θυμοῦ καὶ ὀργῆς κατὰ τοῦ Φουσσὲ ἀνεκάλεσε τὸν εἰς Ῥώμην διορισμὸν αὐτοῦ, διατάξας τὴν ἐξορίαν του εἰς τὴν ἐπαρχίαν του Αἴξην, διότι ὑπώπτευε μήπως ἡ μυστικὴ αὕτη διαπραγμάτευσις ὑπέκρυπτέ τι σπουδαιότερον· μετ' ὀλίγον ὅμως πληροφορηθεὶς ὁ Ναπολέων ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Φουσσὲ πραχθέντα μᾶλλον ἐδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γελοῖα ἢ ὡς σπουδαῖα, διότι οὗτος ἀνεμίχθη εἰς ἔργα ἀλλότρια καὶ ἀνώτερα τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, πολλῷ ζήλῳ κινούμενος, μετεμελήθη διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν αὐστηρότητά του· ἀλλὰ μὴ θέλων νὰ δείξῃ εἰς τὸ κοινὸν ὅτι ἀνεξετάστως κατεφέρετο κατὰ τῶν ἀρχαίων ὑπαλλήλων του, διέταξε νὰ δημοσιευθῶσιν ὅλα τὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὅπως πεισθῇ τὸ κοινὸν περὶ τῆς δικαίας τιμωρίας τοῦ Φουσσέ· ἔλεγε δὲ ὅτι πρέπει νὰ μάθῃ τὸ κοινὸν ὅτι ὅταν τιμωρῶ τοὺς ἀρχαίους λειτουργούς μου, δὲν πράττω τοῦτο δωρεὰν καὶ ἀναιτίως.

Ἐκ δὲ τῶν διαπραγματεύσεων τούτων ἀπεδείχθη ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν ἀποκαθίστατο ἄνευ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Ἱσπανίας

ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος δὲν συγκατετίθετο εἰς τοῦτο, ἦτον ἠναγκασμένος νὰ ἐνεργῇ τὸν πόλεμον δραστηρίως, καὶ ν' ἀποκλείῃ τὴν ξηρὰν στενῶς πανταχόθεν. Ἐντεῦθεν ἔπρεπε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν του μᾶλλον τῶν ἄλλων μερῶν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν.

Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Λουδοβῖκος, ἐὰν ἦτο νοήμων, ἔπρεπε ν' ἀποφασίσῃ ὅ,τι ἀπῃτεῖτο ἵνα σώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ βασιλείου του, θυσιάζων μέρος αὐτοῦ. Οἱ συνετώτεροι τῶν Ὁλλανδῶν, ἐννοήσαντες τοῦτο, ἦσαν εὐδιάθετοι, ἀλλ' ὁ Λουδοβῖκος αἰσθανόμενος ἐνδομύχως πολλὴν λύπην διὰ τὰς ἀπαιτουμένας παρ' αὐτοῦ θυσίας τοῦ βασιλείου του, δὲν ἐνέδωκεν εἰλικρινῶς. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, τὸ Ἀμστελόδαμον, ἐνόμιζεν ὅτι ὁ λαὸς κατεφρόνει αὐτὸν διὰ τὴν παραχώρησιν τῶν ὡραιοτέρων ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου του, καὶ ἦτο κατηφὴς καὶ ὀργίλος. Διὸ περιεποιήθη διὰ κολακευτικῶν γραμμάτων τοὺς πεπτωκότας ὑπουργούς του, ἀπεζημίωσε τοὺς παύσαντας στρατάρχας του, καὶδὲν ἐδέχετο τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας· μάλιστα δὲ εἴς τινα διπλωματικὴν συνάθροισιν διέβη ἐνώπιον αὐτοῦ, μὴ θέλων νὰ τῷ εἴπῃ οὔτε λέξιν, οὔτε κἂν νὰ ῥίψῃ βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπευθύνθη πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἰωσσίας. Ἐπομένως παρέλιπε νὰ κατάσχῃ τ' ἀμερικανικὰ ἐμπορεύματα, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ζημιοῦται τὸ ὁλλανδικὸν ἐμπόριον, οὐδ' ἐφρόντιζε νὰ ἐξοπλίσῃ τὸν στόλον του κατὰ τὰς ὑποσχέσεις του. Ταῦτα πάντα ἀκριβῶς περιέγραφεν ὁ ἐκεῖ Γάλλος πρέσβυς πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ παραμικρὰ ἀφορμὴ ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν ἔκρηξιν. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εἷς ὑπηρέτης τῆς γαλλικῆς πρεσβείας, ὢν ἐν στολῇ, καθυβρίσθη καὶ ἐδάρη εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Ἀμστελοδάμου παρὰ τοῦ ὄχλου· ἐν τῷ ἅμα ὁ ἐκεῖ ἐπιτετραμμένος τὰς γαλλικὰς ὑποθέτεις Σερουριέρος καὶ ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ, ὁ διοικῶν τὸν ἐν Ὁλλανδίᾳ γαλλικὸν στρατὸν, ἀνέφερον τὸ περιστατικὸν τοῦτο εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν. Ὁ Ναπολέων, μαθὼν τοῦτο καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς προλαβούσας ἀναφορὰς αὐτῶν, ὡς πρὸς τὴν παράβασιν τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Λουδοβίκου, ὀργισθεὶς, πάραυτα ἔδωκε τὰ διαβατήρια εἰς τὸν ἐν Παρισίοις πρέσβυν

τῆς Ὁλλανδίας, τὸν δὲ ἐπιτετραμμένον αὐτοῦ εἰς τὸ Ἀμστελύδαμον διέταξε νὰ διακόψῃ πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῆς αὐλῆς τοῦ Λουδοβίκου· ἀπήτησε δὲ παρὰ τῆς ὁλλανδικῆς κυβερνήσεως νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν γαλλικὴν ἐξουσίαν οἱ κακοποιήσαντες τὸν ὑπηρέτην τῆς γαλλικῆς πρεσβείας, νὰ παύσῃ ὁ ἀστυνόμος τοῦ Ἀμστελοδάμου, νὰ καταληφθῇ ἡ πόλις Ἁρλέμη ὑπὸ γαλλικῶν στρατευμάτων, νὰ παραλάβωσι τελῶναι Γάλλοι ὅλα τὰ τελωνεῖα τῆς Ὁλλανδίας, νὰ παραδοθῶσιν ὅλα τ' ἀμερικανικὰ ἐμπορεύματα εἰς τὴν γαλλικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ δώσῃ λόγον ἡ ὁλλανδικὴ κυβέρνησις περὶ τῆς μὴ ἐξοπλίσεως τοῦ στόλου αὐτῆς· ἐπὶ τέλους παρήγγειλεν ὅτι ἂν μία ἐκ τῶν συμφωνιῶν τούτων δὲν ἐκτελεσθῇ, θέλει διατάξει τὴν κατάληψιν τῆς Ὁλλανδίας, ὡς ἔπραξεν εἰς τὴν Τοσκάνην καὶ εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ Κράτη. Αἱ δὲ ἀπειλαὶ αὗται δὲν ἦσαν κεναί, διότι πολλὰ γαλλικὰ στρατεύματα διετάχθησαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν.

Αἱ ἀνέλπιστοι αὗται καὶ κεραυνοβόλοι εἰδήσεις, φθάσασαι ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, ἐπροξένησαν πολλὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ὁλλανδικὴν κυβέρνησιν, ἥτις, ἢ ἔπρεπεν ἀμέσως νὰ ἐνδώσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ναπολέοντος ἢ ν' ἀντισταθῇ. Ὁ Λουδοβῖκος συνεκάλεσεν ἐν τῷ ἅμα συμβούλιον οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς ὑπουργῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἀρχηγῶν· οἱ πλεῖστοι τούτων ἐξεφράσθησαν περὶ τῆς παραδοχῆς αὐτῶν, ὀλίγιστοι δὲ ἔδωκαν ἐναντίαν γνώμην· ὅλοι δὲ ὡμολόγησαν ὅτι ὁ ζυγὸς τοῦ Ναπολέοντος εἶναι μὲν βαρὺς παραβαλλόμενος ὅμως πρὸς τὸν τῆς Ἀγγλίας εἶναι ἐλαφρότερος. Ὁ δὲ Λουδοβῖκος, ὅστις συνεμερίζετο τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ του, μὴ ὑποφέρων, ὡς διεκήρυξε, νὰ ἴδῃ γαλλικὸν στρατὸν ἐν τῇ πρωτευούσῃ του, δὲν ἐδύνατο ν' ἀποφασίσῃ τί πρέπει νὰ πράξῃ, διότι ὁ νοῦς του περιεπλανᾶτο.

Εἰς τοιαύτην λοιπὸν ἀγωνίαν εὑρισκόμενος ἀπεφάσισε νὰ ὑποταχθῇ καὶ ἤδη εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀδελφοῦ του· ὅθεν προσεκάλεσε τὸν ἐπιτετραμμένον τὰς γαλλικὰς ὑποθέσεις Σερουριέρον, τὸν ὁποῖον τοσούτῳ κακῶς μετεχειρίσθη πρὸ ὀλίγων ἡ-

μερῶν, καὶ, δεχθεὶς αὐτὸν φιλοφρόνως, ἐζήτησε τὴν συμβουλήν του, ὑποσχόμενος αὐτῷ νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ ἀκριβῶς ὡς πρὸς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ναπολέοντος, ἐκτὸς τῆς παραδοχῆς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐν τῇ ἰδίᾳ πρωτευούσῃ, λέγων ὅτι τοῦτο προξενεῖ εἰς αὐτὸν τοιαύτην καταφρόνησιν, ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ τὴν ὑποφέρῃ. Ὁ δυστυχὴς οὗτος βασιλεὺς τοσάκις ἐπανέλαβεν ὅτι δὲν ὑπέφερε νὰ ἴδῃ ξένον στρατὸν, ὅπου διέμενεν, ὥστε ἔλεγε πάντοτε ὅτι οὐδὲ κἂν ἤθελε νὰ συζητῇ τοῦτο, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ὠνειδίζετο. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ὁ Λουδοβῖκος πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ στρατὸν ἐν τῇ πρωτευούσῃ του, διότι ἔλαβε ὑπονοίας ὅτι, ἅμα ὁ Ναπολέων καταλάβῃ τὸ Ἀμστελόδαμον, θέλει ἐκθρονίσει αὐτὸν, πρὶν ἢ οὗτος λάβῃ εὐκαιρίαν νὰ παραιτηθῇ.

Ἀλλ' οὔτε ὁ Σερουριέρος, οὔτε ὁ Οὐδινὼ ἐτόλμων νὰ μεταβάλωσι τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος· διεβεβαίουν ὅμως αὐτὸν ὅτι οὐδεμίαν ὑπόνοιαν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἐκ τῆς κατοχῆς τῶν Γάλλων στρατιωτῶν· διότι οὗτοι ὡς συμπατριῶταί του ἀνέβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, ὅτι σέβονται αὐτὸν, καθὸ ἀδελφὸν τοῦ Αὐτοκράτορός των, καὶ ὅτι εἶναι διατεταγμένοι νὰ προσφέρωνται ὡς ἀπαιτεῖται εἰς σύμμαχον βασιλέα καὶ ξενὸν συγγενῆ.

Ὁ Λουδοβῖκος, ἀμφιταλαντευόμενος ἐκ τῶν ἰδεῶν τῆς ἀντιστάσεως ἢ τῆς παραδοχῆς τῆς γαλλικῆς κατοχῆς, καὶ βλέπων τὸν γαλλικὸν στρατὸν προχωροῦντα εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, δὲν ἐθεώρησεν ἄλλην ἔξοδον, ὅπως σώσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτοῦ, εἰμὴ τὴν ἐκ τοῦ θρόνου ἐκουσίαν παραίτησίν του, ὡς τὸ ἐντιμότερον μέσον τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν δεινῶν του. Προσεκάλεσε λοιπὸν τοὺς ὑπουργούς του καὶ ἐκοινοποίησεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου πρὸς τοῦ υἱοῦ του, καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὴν βασίλισσαν· διότι αὕτη, καθὸ γυνὴ, μήτηρ καὶ τοσοῦτον εὐνοουμένη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, θέλει δυνηθῇ νὰ πράξῃ ὅ,τι ἀπαιτήσει, καὶ θέλει μάλιστα καταπραΰνει αὐτὸν διὰ τῆς ἀδυναμίας της· ἂν δ' ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις του, δὲν ἀτιμάζεται αὕτη, καθὸ γυνή. Οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ, ἀκούσαντες μετὰ μεγίστης σιωπῆς τοὺς λόγους τούτους, ἐξέφρασαν τὴν λύπην διὰ τὴν στέρησιν βασι-

λέως ἀγαπῶντος τοσούτῳ τὴν Ὁλλανδίαν· ἀλλὰ δὲν ἀντέτεινον, ἐννοήσαντες ὅτι εἰς ἣν κατάστασιν ἔφθασαν τὰ τῆς πατρίδος των, μόνον ἡ βασιλεία ἀνηλίκου παιδὸς μετὰ ἀντιβασιλίσσης μητρὸς ἐδύνατο ἴσως νὰ παρατείνῃ εἰσέτι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ὁλλανδίας. Ἐπομένως ἀπήτησε παρὰ τῶν ὑπουργῶν του νὰ διατηρήσωσι μεγίστην ἐχεμυθίαν μέχρις οὗ συνταχθῶσιν αἱ περὶ παραιτήσεως αὐτοῦ πράξεις, καὶ λάβῃ εὐκαιρίαν νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων τῆς Ὁλλανδίας. Ἐν διαστήματι δὲ τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ὡρῶν ταῦτα πάντα ἔγειναν, ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ τοῦ Οὐδινὼ καὶ τοῦ Σερουριέρου.

Τῇ ἐπαύριον, 3 Ἰουλίου 1810, ἀπὸ πρωΐας τὸ ὁλλανδικὸν ὑπουργεῖον, κοινοποιῆσαν ταῦτα εἰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα, μετ' ὀλίγον ἐδημοσίευσε τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως καὶ τὸν διορισμὸν τῆς ἀντιβασιλείας· ἐπομένως ἐπεσκέφθη τὸν υἱὸν τοῦ παραιτηθέντος βασιλέως, μικρὸν παιδίον ἔτι ὄν, ὡς νέον βασιλέα. Ὁ δὲ Λουδοβίκος κρυφίως τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ μετημφιεσμένος ἀνεχώρησεν ἐφ' ἁμάξης, οὐδενὸς γνωρίζοντος ποῦ ἀπῆλθε. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, μετὰ τὴν μεσημβρίαν, ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον. Ὁ λαὸς ἐλυπεῖτο μὲν διὰ τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως του, ἀλλ' ἐπαρηγορεῖτο διότι ὁ Ναπολέων ἤθελεν τοὐλάχιστον φεισθῇ τῆς ἀνεξαρτησίας του. Ὁ Σερουριέρος ἐξαπέστειλε πάραυτα εἰς Παρισίους ἕνα τῶν ὑπαλλήλων του, ἵν' ἀναγγείλῃ τῷ Ναπολέοντι τὴν παραίτησιν τοῦ Λουδοβίκου καὶ τὸν διορισμὸν τῆς ἀντιβασιλείας. Ἀλλὰ καθ' ἣν ἡμέραν ἔφθασεν ὁ ὑπάλληλος οὗτος εἰς Παρισίους, ἤτοι τῇ 6 Ἰουλίου, ὁ Ναπολέων ὑπέγραψε τὴν ἕνωσιν τῆς Ὁλλανδίας μετὰ τῆς γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀγγελία αὕτη ἐτάραξε τὸν Ναπολέοντα, ἀλλὰ δὲν μετέβαλε τὴν ἀπόφασίν του· αἰσθανόμενος ὅμως ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη, τοὐτέστιν ἡ διὰ διατάγματος ἕνωσις μιᾶς ἀνεξαρτήτου Ἐπικρατείας εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν του, ἤθελε τρομάξει ὅλην τὴν Εὐρώπην, διέταξεν ἅπαντα τὰ ἐν Γερμανίᾳ γαλλικὰ στρατεύματα ν' ἀναχωρήσωσιν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἐπεθύμει τοῦ λοιποῦ τὴν εἰρήνην. Ὁποία ὅμως εἰρήνη ἠλπίζετο, ἐνῷ καθ' ἑκάστην οὗτος ἐνήργει καὶ νέαν κατάκτησιν; τίνι τρόπῳ ἤθελε τοῦ λοιποῦ ἐνδώσει ἡ Ἀγγλία εἰς εἰρήνην, ἐνῷ οὗτος

κατέκτησεν, ἐκτὸς τόσων ἄλλων μερῶν, τὰς Κάτω Χώρας καὶ αὐτὴν τὴν Ὁλλανδίαν; Ὁ Ναπολέων ἠσθάνετο ταῦτα πάντα, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι ὅσῳ πλειότερον στενοχωρεῖ τὴν Ἀγγλίαν διὰ τῶν κατακτήσεών του, τόσον αὕτη εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον ἤθελεν ἐνδώσει εἰς εἰρήνην. Ἐκοινοποίησε δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὡς αἰτίαν τῆς κατακτήσεώς του ταύτης, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Ὁλλανδία ἔμεινεν ἄνευ βασιλέως, ἠναγκάσθη νὰ προσλάβῃ αὐτὴν ἵνα τὴν προφυλάττῃ ἐκ τῶν ἀγγλικῶν καταδρομῶν, ὅτι ἡ ἕνωσις αὕτη προσάγει εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς Εὐρώπης καλὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ ὅτι ἀποκλείεται ὁριστικῶς τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον ἐξ ἐκείνων τῶν μερῶν. Εἰς δὲ τοὺς Ὁλλανδοὺς ἐκοινοποίησεν ὅτι, ἐπειδὴ οὗτοι κεῖνται μεταξὺ τῆς ἀποκλεισμένης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων θαλάσσης καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων ξηρᾶς, ἤθελον ἀποθάνει τῆς πείνης καὶ ἤθελον αὐξήσει ὑπὲρ τὸ δέον τὸ δημόσιον χρέος των, ὅτι ἤδη ἐνωθέντες μετὰ τῆς Γαλλίας, ἀπεναντίας ἤθελον ἔχει τοὐλάχιστον τὴν ξηρὰν ἐλευθέραν ἐν πολέμῳ, ἐν δὲ εἰρήνῃ τήν τε θάλασσαν καὶ ξηράν, ὅτι τὸ ἐμπόριόν των θέλει εἶσθαι ἤδη πολὺ καλήτερον ἢ εἰς τὰς εὐτυχεστέρας ἐποχὰς τῆς Ὁλλανδίας, ὅτι το ναυτικόν των, τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ ἐμηδενίσθη, ἤδη ἐνούμενον μετὰ τοῦ γαλλικοῦ, θέλῃ ἐπαναγάγη τὰς λαμπρὰς ἡμέρας τῆς Ὁλλανδίας, καθ' ἃς ἐνίκησε τὴν μεγάλην Βρεταννίαν, ὅτι οὗτοι γενόμενοι ἴσοι πολῖται μετὰ τῶν Γάλλων, παρακαθήμενοι μετ' αὐτῶν εἰς τὸ κοινοβούλιον, θέλουσιν ἀποζημιωθῆ δι' ὅσα ἀπώλεσαν.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων ἐψήφισε δι' ἀνεκφράστου αὐθαδείας εἰς δύο λέξεις. Ἡ Ὁλλανδία ἑνώνεται μετὰ τῆς Γαλλίας. Διέταξε δὲ νὰ θεωρῆται τὸ Ἀμστελόδαμον τρίτη πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας, διότι ἡ Ῥώμη πρὸ τεσσάρων μηνῶν ὡρίσθη δευτέρα. Ὥρισε πρὸς δὲ τοῦ λοιποῦ ἡ Ὁλλανδία νὰ χορηγῇ ἐξ γερουσιαστὰς ἐξ συμβούλους τῆς Ἐπικρατείας, 25 βουλευτὰς, καὶ δύο ἀνωτάτους δικαστὰς· ἀλλ' αἱ ἕδραι αὗται ὀλίγον ἐκολάκευον τὴν φιλοτιμίαν τῶν Ὁλλανδῶν. Παρεδέχθη ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης κατὰ τὸν βαθμόν των· ἤνωσε τὴν βασιλικὴν φρουρὰν μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς, προσδιορίσας τὰ ὁλλανδικὰ τάγματα νὰ ταχθῶσι

κατόπιν τῶν γαλλικῶν· ταῦτα δὲ εὐχαρίστησαν τὸν στρατόν· ἐπομένως διωργάνισεν ὅλην τὴν Ὁλλανδίαν εἰς νομούς. Ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους 1811 διέταξε νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν τὸ φορολογικὸν σύστημα τῆς Γαλλίας· τέλος πάντων ἔδωκε νέον διοργανισμὸν εἰς ἅπασαν τὴν Ὁλλανδίαν, ἰδίως δὲ εἰς τὰ τῆς οἰκονομίας.

Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἐν Ἀμστελοδάμῳ, κατοίκους διέταξε νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ἐκεῖ αὐλή, ὡς ἐν Τουρίνῳ, Φλωρεντίᾳ καὶ Ῥώμῃ, μετὰ ἐπισήμου ἀντιπροσώπου αὐτοῦ ἵνα παριστᾷ τὴν γαλλικὴν Αὐτοκρατορίαν μετὰ λαμπρότητος. Μὴ ἔχων δὲ διαθέσιμον μέλος τῆς οἰκογενείας του, διώρισε τὸν ἀρχιθησαυροφύλακα Λεβροῦνον, ἄνδρα ἤπιον, συμβιβαστικὸν, οἰκονομολόγον, καὶ ἄνδρα ὅστις δι' ἐπιτηδείων καὶ ἐνίοτε ἀστείων τρόπων ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν κύριόν του. Ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ καλητέραν ἐκλογὴν ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν Ὁλλανδῶν. Ἀλλ' ὁ Λεβροῦνος δὲν ἤθελε κατ' οὐδένα λόγον νὰ δεχθῇ τὴν ὑψηλὴν ταύτην θέσιν· ὁ Ναπολέων ὅμως, μὴ δώσας προσοχὴν εἰς τὰς περὶ τούτου δικαιολογήσεις τοῦ Λεβρούνου, ἐξαπέστειλεν αὐτὸν ἀμέσως εἰς Ὁλλανδίαν, παραχωρήσας αὐτῷ ἄφθονα μέσα καὶ μεγάλην ἐξουσίαν· προσεκόλλησε δὲ παρ' αὐτῷ τὸν Δαροῦ ἵνα καθέξῃ τὰ δημόσια κτήματα καὶ καταστήματα, πρὸς δὲ καὶ διαφόρους ἄλλους ἀνωτέρους ὑπαλλήλους εἰς ἄλλας εἰδικὰς ὑπηρεσίας, διατάξας νὰ πέμψωσιν ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν, ἕκαστος αὐτῶν, ἀναφορὰν περὶ τῆς εἰς αὐτοὺς ἀνατεθείσης ὑπηρεσίας· τὸν δὲ ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Λοριστῶνα διέταξεν ὅπως, ἀπελθὼν παραχρῆμα εἰς Ὁλλανδίαν, συλλάβῃ τὸν υἱὸν τοῦ Λουδοβίκου καὶ μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς Παρισίους ἵνα παραδώσῃ αὐτὸν εἰς τὴν μητέρα του Ὀρτενσίαν, διαμένουσαν ἐν Παρισίοις, ὅπως διατηρῇ καὶ ἀναθρέψῃ αὐτόν· ὠνόμασε δὲ τὸν πρίγκηπα τοῦτον δοῦκα τοῦ Βέργου (νῦν ἐπαρχίας τῆς Πρωσσίας, πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ ἀφαιρεθέντος παρ' αὐτοῦ βασιλείου.

Ὁ Λοριστὼν, ἀναχωρήσας ἐσπευσμένως, ἔφθασε τὴν 13 Ἰουλίου εἰς Ἀμστελόδαμον, καὶ ζητήσας ἔλαβε τὸν υἱὸν τοῦ Λουδοβίκου. Ὁ δὲ Λεβροῦνος ἔφθασε τῇ ἐπαύριον καὶ ἔλαβε λαμ-

πρὰν ὑποδοχήν. Ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι. θέλοντες νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις των, ἐδείχθησαν ὑποκλινέστατοι, ὁ δὲ λαὸς ἔμεινε σιωπηλός.

Ὁ Ναπολέων μετ' ὀλίγον λαβὼν τὰς ἐξ Ὁλλανδίας σταλείσας πρὸς αὐτὸν ἀναφορὰς τῶν ἐκεῖ σταλέντων ὑπαλλήλων του, διέταξεν ἀμέσως τὴν τακτοποίησιν καὶ αὔξησιν τοῦ ναυτικοῦ αὐτῆς καὶ τὸν στενὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ὁλλανδικῶν παραλίων εἰς τὸ ξένον ἐμπόριον.

Ὁ δὲ παραιτηθεὶς βασιλεὺς Λουδοβῖκος, ἀναχωρήσας, ὡς ἐρρέθη, ἐκ τῆς Ὁλλανδίας, ἀπῆλθεν εἰς Αὐστρίαν καὶ διέμεινεν εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ Τεπλικίου. Ὁ Ναπολέων, μαθὼν τὴν ἐκεῖ διαμονήν του, διέταξεν ὅλους τοὺς πρέσβεις καὶ πράκτοράς του νὰ προσφέρωνται πρὸς αὐτὸν ἀξιοπρεπῶς καὶ νὰ τῷ χορηγῶσι πᾶσαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν συνδρομὴν, καὶ νὰ διαδίδωσι περὶ τῶν διατρεξάντων ἐν Ὁλλανδίᾳ, ὅτι ταῦτα προῆλθον ἕνεκα τῆς καταστάσεως τῆς ὑγείας τοῦ Λουδοβίκου.

Ὁ Ναπολέων μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Αὐστρίας, καὶ μετὰ τὸ νέον συνοικέσιόν του, δὲν ἐσκέπτετο εἰμὴ τίνι τρόπῳ νὰ καταπραΰνῃ τὴν Εὐρώπην, νὰ παύσῃ τὴν ἀνησυχίαν τῶν κυβερνήσεων, νὰ ἐκκενώσῃ ἀπὸ τοῦ στρατοῦ του τὴν Γερμανίαν, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του καὶ νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐχθροπραξίας διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης. Θέλων δὲ ν' ἀποκλείσῃ τὰ παράλια εἰς τοὺς Ἄγγλους στενώτερον, καὶ νὰ διευθετήσῃ τὰ ὅρια τῆς Γαλλίας, κατελάμβανε ὁτὲ μὲν τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων γαλλικῶν, ὁτὲ δὲ τοὺς κόλπους, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἤθελον τῷ χρησιμεύει εἰς ναυστάθμους. Ἀλλὰ μὴ περιορισθεὶς εἰς ταῦτα, ἐξετάθη τοσοῦτον ὥστε ἀντὶ νὰ ἀσφαλίσῃ ὡς ἔλεγε, τὴν Εὐρώπην, ἔθετεν αὐτὴν εἰς νέους περισπασμοὺς καὶ φόβους διὰ τῶν νέων ἐκτεταμένων κατακτήσεών του· μόλις δὲ συγκατετίθετο νὰ ἐξηγῆται εἰς τὰς ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς περὶ τῶν αὐθαιρέτων τούτων πράξεών του, λέγων διὰ τῶν διπλωματῶν του εἰς αὐτὰς, ὅτι ταῦτα πάντα πράττει πρὸς ἀποκλεισμὸν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου, ὅπερ, ἔλεγεν, ὅτι γίνεται διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον ὅλης τῆς Εὐρώπης. Διὰ δὲ τοῦ Κωλαιγκούρτου ἔλεγεν εἰς

τὴν Ῥωσσίαν ἀμελῶς πως, ὅτι ἡ Ὁλλανδία, ἑνωθεῖσα μετὰ τῆς Γαλλίας, δὲν ἤλλαξε πραγματικῶς κύριον, διότι αὕτη ἀνῆκεν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Λουδοβίκου, ὡς εἶναι καὶ τῇ σήμερον· προσέτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γένῃ ἄλλως πως, ἀφοῦ ὁ ἀδελφός του, ἕνεκα τῆς πασχούσης ὑγείας του, ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου του, ὅτι εἰς τὴν Ὁλλανδίαν δὲν ὑπάρχουσιν εἰμὴ τενάγη, λιμένες καὶ ναυπηγεῖα ἄσχετα μετὰ τῆς ξηρᾶς, ἐνδιαφέροντα τὴν Ἀγγλίαν καὶ βλάπτοντα μόνον αὐτὴν, ὅτι ὁ διὰ ξηρᾶς ἀποκλεισμὸς δὲν θέλει ἀρχίσει, ὡς ἀπαιτεῖται, εἰμὴ διὰ τῆς ἑνώσεως ταύτης, ὅτι ἤδη αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις τῶν συμμάχων θέλουσιν αὐξήσει καὶ ὅτι ἡ γενικὴ εἰρήνη, ἡ τοσοῦτον ἐπιθυμητὴ εἰς πάντας, θέλει ταχύτερον κατορθωθῆ.

Εἰς τὴν Αὐστρίαν εἶπεν ὀλίγα τινὰ περὶ τούτου, εἰς δὲ τ' ἄλλα Κράτη οὐδὲ λέξιν· ἀμρότεραι αἱ κυβερνήσεις αὗται, εἰς ἃς κατεδέχθη ὁ Ναπολέων νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς Ὁλλανδίας δὲν ἀπήντησαν αὐτῷ, διότι οὐδ' εἶχόν τι νὰ τῷ εἴπωσι· παρετήρουν μόνον, ἐσκέπτοντο καὶ ἐσιώπων, περιμένουσαι εὐκαιρίαν νὰ ἐκφράσωσι ὅ,τι ἠσθάνοντο. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ μὲν Αὐστρία ἐσκέπτετο ἤδη περὶ τῆς Τριέστης, ἡ δὲ Ῥωσσία, καθόσον ἔβλεπεν ὅτι ἡ Γαλλία ἐπλησίαζεν ἀρκτικῶς πρὸς τὸ Ῥῆνον, ἀδιαφόρει διὰ τὸ Ἀμστελόδαμον.

Ὁ Μετερνῖχος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Βιέννην καὶ λάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου. Οὗτος, ὡς ἐρρέθη, ἐστάλη εἰς Παρισίους κατὰ τὸ φαινόμενον ἵνα ὁδηγήσῃ τὴν νέαν αὐτοκράτειραν εἰς τὴν ὑπανδρείαν της, ἀλλὰ μυστικῶς εἶχεν ὁδηγίας παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορός του νὰ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸν Ναπολέοντα, ἂν προτίθεται νὰ παύσῃ τὰς περὶ κατακτήσεως προθέσεις του, μετὰ τὸν νέον γάμον του, ἢ πρὸς ὥραν θέλει παύσει, καὶ μετὰ ταῦτα θέλει ἀναλάβει αὐτάς. Ὁ Μετερνῖχος, πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Βιέννην, ἔγραψεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορά του ὅτι ἀκριβῶς ἐξετάσας τὰ περὶ τοῦ Ναπολέοντος, εἰκάζει ὅτι τὸ δεύτερον μᾶλλον πρέπει νὰ περιμένῃ τις παρὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ οὐχὶ τὸ πρῶτον.

Ὁ Ναπολέων ἐν τούτοις εἰ καὶ προσπαθήσας δι' ἀπείρων καταπληκτικῶν μέσων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἴσοδον τῶν προϊόντων

τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν, δὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ νὰ μὴ εἰσάγωνται ταῦτα εἴς τε τὴν Γαλλίαν καὶ τὰ λοιπὰ κατακεκτημένα μέρη· διότι οἱ Ἄγγλοι ἔμποροι διὰ τῶν λαθρεμπόρων εἰσήγαγον ταῦτα πανταχοῦ, ὥστε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Γαλλίας αἱ ἀγοραὶ ἦσαν γεμάται ἐκ τῶν προϊόντων τούτων. Πολλάκις ὁ Ναπολέων, μάλιστα δὶς τῆς ἑβδομάδος, συνεκάλει συμβούλια ἐμπόρων ἵνα σκεφθῶσιν ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ περὶ τούτου, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐφεύρωσι μέσα ἐμποδίσεως τῶν λαθρεμπορίων. Σκεφθεὶς λοιπὸν κατ' ἰδίαν ἐστοχάσθη ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε μέσον πρὸς ἐμπόδισιν τῶν λαθρεμπορίων, ἀντὶ νὰ ὠφελῶνται μόνον οἱ λαθρέμποροι ἐκ τούτων, νὰ ὠφελῆται τὸ δημόσιον ταμεῖον διὰ τῆς ἐλευθέρας εἰσαγωγῆς τῶν ἀγγλικῶν ἐμπορευμάτων, ἐπὶ τέλει 50 τοῖς ἑκατόν. Συναθροισθέντος λοιπὸν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ, τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου, εἶπεν αὐτοῖς· Ἐ! κύριοι,! εὗρον συνδυασμόν τινα δι' οὗ θέλω ἀνασκευάσει τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν λαθρεμπόρων· θέλω συγχωρήσει τὴν εἰσαγωγὴν τῶν προϊόντων τῶν ἀποικιῶν, ἐπιβάλλων δασμὸν 50 τοῖς ἑκατόν· οὕτω θέλω διαλύσει μεταξὺ τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀποθέσεων καὶ τῶν ἀγορῶν τῆς ἠπείρου τὸ ἐμπόδιον, ὅπερ διατηρεῖ εἰς τόσον χαμηλὰς τιμὰς τὰ προϊόντα ταῦτα ἐν Λονδίνῳ καὶ εἰς τόσον ὑψηλὰς τιμὰς ἐν Ἀμβούργῳ, Ἀμστελοδάμῳ καὶ Παρισίοις· τοῦτο δὲ συνίσταται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν 50 τοῖς ἑκατὸν εἰς δασμόν· τοιουτοτρόπως οἱ μὲν Ἄγγλοι δὲν θέλουσιν ὠφεληθῆ, διότι δὲν θέλουσι δυνηθῆ νὰ πωλῶσι τὰ προϊόντα τῶν ἀποικιῶν των εἰς ὑψηλὰς τιμὰς, ἕνεκα τοῦ νέου δασμοῦ, τὸ δὲ ταμεῖόν μου θέλει ὠφεληθῆ, ἐνῶ ἤδη ἡ ὠφέλεια αὕτη διανέμεται εἴς τε τοὺς λαθρεμπόρους καὶ τοὺς Ἄγγλους»

Ἡ νέα αὕτη τελωνιακὴ διατίμησις τῶν εὐρωπαϊκῶν πόλεων ἐκανονίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 5 Αὐγούστου αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος καὶ ἐστάλη εἰς ἅπασαν τὴν Γερμανίαν, Σουηδίαν, Ἰταλίαν καὶ Ῥωσσίαν, ἵνα τεθῆ εἰς ἐνέργειαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Σουηδία δὲν ἐξετέλει ἀκριβῶς τὰ τῆς νέας τελωνιακῆς διατιμήσεως, ὁ Ναπολέων ἠπείλησεν αὐτὴν ὅτι ἤθελε καταλάβει ἐκ νέου τὴν Σουηδικὴν Πομμερανίαν, ἂν αὕτη δὲν συμμορφωθῆ μὲ

τὰς τελωνιακὰς διατάξεις αὐτοῦ· μόνον δὲ ἡ Ῥωσσία, λαβοῦσα τὴν τελωνιακὴν ταύτην διατίμησιν, ἀπήντησεν ὅτι ἡ διατίμησις αὕτη πιθανὸν νὰ ἦτο καλὴ εἰς ἄλλας Ἐπικρατείας, ἀλλὰ δὲν ἐσύμφερεν εἰς τὴν Ἐπικράτειάν της. Ὅθεν ἡ Ῥωσσία, πιστὴ μὲν εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συμμαχίαν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐξηκολούθει νὰ καταδιώκῃ τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον, ἀλλὰ καθόσον τῇ ἐσύμφερε τοῦτο· ἀφ' ἑτέρου ὅμως παρεπονέθη περὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων μέχρι τῆς Ταγγίκης. Ἐπίσης καὶ ἡ Ἑλβετία παρεπονέθη· ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἀνήγγειλεν αὐτῇ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἡσυχία της ἀποκατέστη παρ' αὐτοῦ, αὕτη πρέπει νὰ εὐγνωμονῇ εἰς αὐτὰ καὶ οὐχὶ νὰ τῷ προξενῇ ἐμπόδιον εἰς τὰς προθέσεις του. Ἐν τούτοις ὁ νέος οὗτος δασμὸς καὶ ἡ δήμευσις τῶν ἀγγλικῶν ἐμπορευμάτων ἐπλούτισε τὸ γαλλικὸν ταμεῖον ἐντὸς ὀλίγου.

Ὁ Ναπολέων, ἐπιθυμῶν τὴν πρόοδον τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας, οὐδενὸς μέσου ἐφείσθη πρὸς ἐμψύχωσιν αὐτῆς· τούτου ἕνεκεν κατεπολέμει τὰς ξένας βιομηχανίας πρὸς προαγωγὴν τῆς γαλλικῆς. Οἱ Ἑλβετοί, μετὰ τοὺς Ἄγγλους, ἦσαν οἱ μᾶλλον ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν Γαλλίαν διά τε τὰς λαθρεμπορίας καὶ βιομηχανίας των· εἰργάζοντο τὰ βαμβάκια καὶ τὰ ὑφάσματα οὐχὶ τοσοῦτον ἐντελῶς, ὡς οἱ Γάλλοι, ἀλλὰ οἰκονομικώτερον διὰ τὴν εὐθηνίαν τῶν ἡμερομισθίων εἰς τὰ ὄρη των καὶ τὴν λαθρεμπορίαν τῶν βαμβακίων· ὡς ἐκ τούτου ἐπώλουν τὰ ὑφάσματα αὐτῶν, ὡς οἱ Ἄγγλοι, ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ εὐθηνά. Τούτου ἕνεκα ὁ Ναπολέων ἀπηγόρευσεν εἰς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ κυβερνῶντα Εὐγένιον νὰ δέχεται ἄλλα ὑφάσματα ἐκτὸς τῶν γαλλικῶν, λέγων ὅτι ἡ Γαλλία ἐθυσίασε πολλὰ ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, διὸ καὶ αὕτη πρέπει νὰ θυσιάσῃ ὀλίγα ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰταλία ἐξῆγε πολλὴν μέταξαν ἀκατέργαστον, τὴν ὁποίαν ἀγοράζοντες οἱ Ἄγγλοι κατεσκεύαζον μεταξωτὰ πωλούμενα εἰς Ἀμερικὴν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Γερμανίας, ὁ Ναπολέων διέταξε νὰ ἐπιβληθῇ καθ' ἓν τρίτον πλειότερος δασμὸς εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ μετάξας τὰς ἐξαγομένας εἰς Γερμανίαν καὶ Ἑλβετίαν, ἐξ ὧν προεμηθεύοντο οἱ Ἄγγλοι. Ἔλεγε δὲ οὕτω ὅτι

θέλει καταστήσει τὸ Λούγδουνον μοναδικὴν πόλιν τοῦ κόσμου διὰ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Ὁ Ναπολέων, τοιαῦτα πράττων πρὸς κατάθλιψιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τῆς Ἀγγλίας, ἐνησχολεῖτο ἀκαταπαύστως νὰ διακόψῃ καὶ τὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τῆς Ἀμερικῆς. Τούτου ἕνεκεν διεπραγματεύετο μετὰ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς περὶ τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης· ἔγραφε δὲ πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἂν τὰ ἀμερικανικὰ πλοῖα δὲν μετέβαινον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἵνα ἐφοδιάζωνται μετὰ ἀγγλικῶν ἀφετηρίων ἐγγράφων, θέλουσιν εἶσθαι δεκτὰ εἰς τοὺς γαλλικοὺς λιμένας, ἀρκεῖ ἡ Ἀμερικὴ νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν Ἀγγλίαν νὰ σέβηται τὴν οὐδετερότητα· πρὸς δὲ ὅτι παραχωρεῖ καὶ ὅλας τὰς Ἱσπανικὰς ἀποικίας εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ὁ δὲ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν ἐκήρυξεν ὅτι ἂν μέχρι 2 Φεβρουαρίου 1811 ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν ἀνακαλέσῃ τὰς κατὰ τῶν ἀμερικανικῶν πλοίων ἀπαγορευτικὰς αὐτῆς διατάξεις, τοῦ μὲν γαλλικοῦ ἐμπορίου ἡ ἐν Ἀμερικῇ ἀπαγόρευσις θέλει ἀρθῇ, τοῦ δὲ Ἀγγλικοῦ, θέλει διατηρηθῇ δι' ὅλης τῆς αὐστηρότητος· οὕτως ἐγγὺς ἦτο νὰ κηρυχθῇ ὁ μεταξὺ τῶν ἐπικρατειῶν τούτων, πόλεμος.

Τοιαῦτα καὶ ἄλλα ἐνεργοῦντος τοῦ Ναπολέοντος καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦ 1810 πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου· οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ κατεπολέμουν ἐν Ἱσπανίᾳ τὸν ἀγγλικὸν στρατόν. Τὰ καταστρεπτικὰ ταῦτα μέσα, τὰ δεικνύοντα ταὐτοχρόνως τὴν μεγαλοφυΐαν του, τὸ μεγαλεπήβουλόν του καὶ τὴν ἔξαψιν τῶν παθῶν του, ἀναμφιβόλως ὤθησαν αὐτὸν πέραν τοῦ δέοντος. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ προσέχῃ ὥστε, διαμαχόμενος πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς ἠπείρου καὶ ἀναγκαζόμενος ἐκ τούτου ἄλλοτε μὲν νὰ καταλαμβάνῃ τὴν Ὁλλανδίαν, καὶ ἄλλοτε νὰ καταδυναστεύῃ τὰς πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἄρκτου καὶ τῆς Βαλτικῆς ἐπικρατείας, νὰ μὴ καθιστᾷ βιαίως συμμάχους, ὄντας ἐν τῷ κρυπτῷ ἐχθρούς· ἔπρεπε δὲ νὰ σκεφθῇ ὅτι διατηρῶν τὸν τελωνιακὸν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦτον πόλεμον, ἠνάγκαζε τοὺς μὴ θέλοντας νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτὸν νὰ συμμαχήσωσι μὲ τὴν Ἀγγλίαν. Πρὸς δὲ ἔπρεπε νὰ μὴ πκρατείνῃ τοι-

αύτην ἀνυπόφορον στενοχωρίαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, οὐδὲ ν' ἀφεθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς ἕνα μόνον πόλεμον, ἤτοι τὸν τῆς Ἱσπανίας, εἰς ὃν νὰ θυσιάσῃ ὅλα τὰ μέσα του, ἵνα ἐπιφέρῃ εἰς τὴν Μεγάλην Βρεταννίαν ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον, ἐνούμενον μετὰ τοῦ τῶν ἐμπορικῶν ζημιῶν αὐτῆς, νὰ τὴν ἀναγκάσῃ ἴσως νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην καὶ νὰ παραδεχθῇ τὸν μετασχηματισμὸν τῆς Εὐρώπης· τοῦτο λοιπὸν ἔμελλε ν' ἀποφασισθῇ ἐν Ἱσπανίᾳ. Πραγματικῶς δὲ ἐκεῖ ἀπεφασίσθη, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, ἀκολούθως ἡ τύχη τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ προσβάλῃ ἰσχυρῶς καὶ ταχέως τοὺς ἐκεῖ διαμένοντας Ἄγγλους, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ ἐξαντληθῇ ἡ ὑπομονὴ τοῦ κόσμου διὰ τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων, ἥτις πρὶν ἢ γένῃ ἀνυπόφορος εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἤθελε γένει εἰς τοὺς καταναγκαστικοὺς συμμάχους τῆς Γαλλίας, μάλιστα εἰς τοὺς εἰλικρινεστέρους φίλους της, ἴσως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'. (α)

Συνέχεια τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντων—μάχη τῆς Οκάνης—Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Πορτουγαλλίας ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μασσέναν.—Μάχη τοῦ Βουσάκου—Ἀγγλικὰ χαρακώματα ἐν Τόρρες Βέδρας.—Ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας.

(1809—1810)

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ταλαβέρας, τῆς ὁποίας ἡ νίκη ἀμφισβητεῖτο, διότι ἑκάτερος τῶν διαμαχομένων ὑπεχώρησε, τοὐτέστιν οἱ μὲν Γάλλοι ἦλθον πέριξ τῆς Μαδρίτης, οἱ δὲ Ἄγγλοι καὶ Ἱσπανοί, πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ὁ λόρδος Βέλιγκτων, ὅστις ὑπέστη πολλὰς ζημίας εἰς τὴν μάχην ταύτην, παρεπονεῖτο περὶ τῶν Ἱσπανῶν ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ μάχῃ δὲν συνέδραμον αὐτὸν, ὡς ἀπῃτεῖτο,

(α) Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ XXXIX Τόμ. 12, σελ. 201 ὁ Κ. Θιέρσος διαπραγματεύεται ἐν ἐκτάσει τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ πολεμικὰ συμβάντα· ἀλλ' ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ περιωρίσθημεν εἰς τὰ οὐσιωδέστερα τούτου, ἅτινα καὶ συνδέονται μὲ τὴν ἀνὰ χεῖρας Ἱστορίαν τοῦ Ναπολέοντος. Σ. Σ.

οὐδὲ τὰ ἐπιτήδεια ἐχορήγουν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ· συνεβούλευεν αὐτοὺς ν' ἀποφεύγωσιν ὅσονἐδύναντο τὰς ἐπιφανεῖς μάχας καὶ νὰ περιορίζωνται εἰς ἀψιμαχίας· ἀμυνόμενοι δὲ ἐν τῇ Ἀνδαλουσίᾳ, νὰ περιμένωσιν ὅπως οἱ Γάλλοι καταστραφῶσιν ἕνεκα τοῦ κλίματος τοῦ τόπου, οὗτοι δὲ νὰ κυβερνῶνται καλῶς, νὰ τακτοποιήσωσι τὸν στρατόν των, καὶ νὰ φροντίσωσι τὰ πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ ἀναγκαιοῦντα.

Αἱ συμβουλαὶ αὗται τοῦ Βελιγκτῶνος ἦσαν μὲν συνεταὶ καὶ ὠφέλιμοι, ἀλλὰ δυσκόλως ἐφηρμόζοντο εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς, οἵτινες, ἔχοντες διακαῆ ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἀπολεσθείσης μοναρχίας των, καὶ ἄκρον πατριωτισμὸν, θερμοκέφαλοι δὲ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν, ὡς οἱ μεσημβρινοὶ λαοὶ, ἐνησχολοῦντο μόνον τίνι τρόπῳ ν' ἀποβάλωσιν ἐκ τῆς πατρίδος των τοὺς καταδυναστεύοντας αὐτοὺς Γάλλους· καθ' ἑκάστην δὲ διαφωνοῦντες διώριζον νέαν προσωρινὴν κυβέρνησιν πολυμελῆ· ἡ δὲ συστηθεῖσα κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ καὶ κυριεύσῃ τὴν Μαδρίτην, ἔνθα διέμενεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, ἔχων 80 χιλιάδας γαλλικοῦ στρατοῦ. Εἰς μάτην ὁ Βέλιγκτων ἀπέτρεπεν αὐτοὺς ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, μέχρις οὗ ὀργανίσωσι καὶ τακτοποιήσωσι τὸν στρατὸν αὐτῶν· ἀλλ' ὁ πρόεδρος τῆς νεοσυστηθείσης κυβερνήσεως ἐπέμενεν εἰς τὴν ἀπόφασίν του.

Ἐν τούτοις ταὐτοχρόνως συνέβαινον ἀξιοπερίεργα πολεμικὰ συμβάντα ἐν Καταλωνίᾳ. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Σαραγώσης, ὁ Ναπολέων διέταξε τὸν στρατηγὸν Σαὶντ-Σὺρ νὰ ἐκπορθήσῃ τὸ ἐν Καταλωνίᾳ κείμενον φρούριον Γερῶνα· ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης ἀφελείας ὁ Ναπολέων διέταξε τοῦτο, ὡσανεὶ προέκειτο περὶ μικρᾶς τινος στρατιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, λησμονῶν τὴν ἡρωϊκὴν καὶ ἀθάνατον ἀντίστασιν τῆς Σαραγώσης. Ὁ στρατηγὸς λοιπὸν Σαὶντ-Σὺρ διώρισε τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατηγὸν Βερτιέρον μεθ' ἱκανοῦ στρατοῦ νὰ προσβάλῃ τὸ φρούριον τοῦτο. Αὐτὸς δὲ ὁ Σαὶντ Σὺρ μετὰ 12 χιλιάδων στρατοῦ διέμεινεν εἰς τὰ πέριξ τοῦ φρουρίου τούτου, ἵνα προμηθεύῃ εἰς τὸν πολιορκοῦντα στρατὸν τροφάς. Ἡ πόλις Γερὼν κεῖται εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Τουρία καὶ εἰς τοὺς πρόποδας λόφων τινῶν, ὠχυρωμένων τακτικῶς· ἐμπεριεῖχε δὲ τοιοῦτον φανατικὸν λαὸν, ὥστε αἱ

γυναῖκες ἀπετέλουν ἴδιον στρατιωτικὸν σῶμα καλούμενον τῆς ἁγίας Βαρβάρας· εἶχε δὲ καὶ φρουρὰν συγκειμένην ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων ἀνδρῶν, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ Ἀλβαζέρου Κάστρου, ὅστις καὶ ἔδειξεν ἡρωϊκὴν ἀνδρείαν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως ταύτης.

Οἱ Γάλλοι μετὰ τὴν κυρίευσιν φρουρίου τινὸς παρακειμένου τῇ πόλει ταύτῃ, δι' ὃ ἐδαπάνησαν πολὺν χρόνον καὶ ἀπώλεσαν πολλοὺς ἄνδρας εἰς πολλὰς αἱματηρὰς συμπλοκάς, θέλοντες νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου ἄνευ τακτικῆς πολιορκίας, μετὰ τὴν διάῤῥηξιν μέρους τοῦ τείχους διὰ πολλῶν ἡμερῶν πυροβολισμοῦ, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς αὐτὴν καὶ ἐκ δευτέρου, διότι, πρὸ ὀλίγου ἀποπειραθέντες τούτου, ἀπέτυχον. Ἀλλ' ὁ φρούραρχος Ἀλβαρέζος τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φρουρᾶς του καὶ θέσας ὄπισθεν αὐτῆς τοὺς κατοίκους, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ὥρμοσε ν' ἀποθάνῃ μᾶλλον ἢ νὰ παραδοθῇ, καὶ ν' ἀντιτάξῃ εἰς τοὺς Γάλλους ἀντὶ σφαιριδίων, ὡς καταστραφέντων τῶν πυροβόλων τοῦ φρουρίου ἐκ τῶν γαλλικῶν, ἀνθρώπινα σώματα. Ἡ ἔφοδος ἐν τῇ προσδιωρισμένῃ ὥρᾳ ἐξετελέσθη μετὰ μεγίστης ὁρμῆς, ἀλλ' ἀποκρουσθεῖσα, ἀνενεώθη μετὰ μανίας ὑπὸ τὰ πυρὰ τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ὑψωμάτων, μετὰ τῶν ἤχων τῶν κωδώνων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν φωνῶν τοῦ φανατικοῦ τούτου λαοῦ. Πολλάκις οἱ Γάλλοι κατώρθωσαν ν' ἀναβῶσιν εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ πάντοτε ἀπεκρούοντο ὑπὸ πλήθους ἀνθρώπων ἐπιπιπτόντων μανιακῶς κατ' αὐτῶν, γυναῖκες, ἱερεῖς, παῖδες, προσήρχοντο μετὰ τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν χαλάστραν, πλημμυροῦσαν ἀνθρωπίνων αἱμάτων καὶ πτωμάτων· τέλος πάντων οἱ Γάλλοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἀπέναντι τοιούτου ἡρωϊκοῦ πατριωτισμοῦ. Ὁ στρατηγὸς Βερτιέρος, παρατηρῶν ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν ταύτην ἐξ ἐφόδου, περιορίσθη ν' ἀποκλείσῃ αὐτὴν μέχρις οὗ ἀναγκάσῃ τοὺς πολιορκουμένους, νὰ παραδοθῶσιν ἐκ τῆς πείνης. Ὁ στρατηγὸς Σαὶντ Σὺρ ἐννοήσας ὅτι μόνον ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἱσπανικῶν φρουρίων ἦτο τὸ εὐκολώτερον μέσον τῆς ἐκπορθήσεως αὐτῶν, ἔπαυσε τὴν κατ' αὐτῶν προσβολήν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἀντέβαινεν εἰς τὰς ἐκ Παρισίων σταλείσας διά-

ταγὰς, ὁ Ναπολέων ἀφήρεσε τὴν διοίκησιν τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ ἐκ τοῦ ἀξίου τούτου στρατηγοῦ καὶ ἀνέθηκεν αὐτὴν εἰς τὸν στρατάρχην Ὠγερὼ, διαμένοντα ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Ἐϋλὼ ἄνευ ὑπηρεσίας καὶ ἐπιθυμοῦντα τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἐν τῷ στρατῷ ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἱσπανίαν, ὁ Σαὶντ-Σὺρ ἐδιοίκει ἀντ' αὐτοῦ προσωρινῶς

Ἡ πόλις Γερὼν μένουσα, ὡς ἐρρέθη, ἀποκλεισμένη κατεμαστίζετο ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τοῦ τύφου, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ δείξας τοιαύτην ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν φρούραρχος ὑπέκυψεν εἰς τὴν θανατηφόρον ταύτην νόσον. Ἡ δὲ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησιν, θέλουσα νὰ συνδράμῃ τὴν πόλιν ταύτην, ἐξαπέστειλε τὸν στρατηγὸν Βλὰκ μετὰ χιλίων φορτίων πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν. Οὗτος φθάσας ἔξω τῆς πόλεως ἔμεινε τέσσαρας ἡμέρας ἀπέναντι τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἐν μιᾷ δὲ ζοφώδει νυκτὶ, ἀπατήσας τοὺς Γάλλους, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν μεθ' ὅλων τῶν ἐφοδίων.

Ὁ ἀτυχὴς Ἀλβαρέζος, κείμενος εἰσέτι ἀσθενὴς, στερηθεὶς δὲ μετ' ὀλίγον ζωοτροφιῶν, διότι τὰ χίλια φορτώματα μόλις διήρκεσαν ὀλίγας ἡμέρας εἰς τοσαύτην πληθὺν στρατευμάτων καὶ κατοίκων, ἐζήτησε νὰ τῷ σταλῶσιν ἐκ νέου ζωοτροφίαι. Ἅπασα ἡ Καταλωνία ἀπῄτησε νὰ ἐφοδιασθῇ ἡ Γερὼν μετὰ πάσης θυσίας. Ὁ στρατηγὸς Βλὰκ λοιπὸν ἀνεδέχθη πάλιν τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην· ἀλλ' ἤδη ὁ στρατηγὸς Σαὶντ-Σὺρ διέθεσε τὸν στρατόν του τοιουτοτρόπως, ὥστε καθ' ἣν στιγμὴν ἐπλησίασεν ὁ Βλὰκ μετὰ ζωοτροφιῶν παρὰ τῇ πόλει, προσεβλήθη αἴφνης ὑπὸ τὸν ἐκεῖ ἐνεδρευόντων γαλλικῶν στρατευμάτων, καὶ ἀπώλεσεν οὐχὶ μόνον τὰς ζωοτροφίας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς στρατιώτας του.

Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι τῆς Γερῶνος, μὴ ἔχοντες τὰ πρὸς τὸ ζῆν μαστιζόμενοι καὶ ὑπὸ τυφώδους πυρετοῦ δεκατίζοντος αὐτοὺς καθ' ἑκάστην στερούμενοι δὲ καὶ τοῦ ἀνδρείου φρουράρχου των, ὅστις ἔπνεε τὰ λοίσθια, ἀπεφάσισαν, μετὰ ἓξ μηνῶν πολιορκίαν, νὰ παραδοθῶσι τῇ 11 Δεκεμβρίου 1809. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Σαὶντ-Σὺρ ἀνεχώρησεν ἅμα ἀπέκρουσε τὴν τελευταίαν συνδρομὴν τῶν πολιορκουμένων, ὥστε οὐχὶ μόνον δὲν

ἔλαβε τὴν τιμὴν νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου τούτου, ἀλλ' ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν ἐτέθη εἰς περιορισμὸν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ὡς ἀναχωρήσας πρὶν ἢ φθάσῃ ἐκεῖ ὁ στρατάρχης Ὠγερώ. Οὗτος δὲ φθάσας ἐκεῖ τῇ προτεραίᾳ εἶδε τὰς πύλας τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης πόλεως ἀνεῳγμένας εἰς αὐτὸν, καὶ, εἰ καὶ οὐδόλως κοπιάσας, ἀντεμείφθη παρὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὡς πορθητὴς αὐτῆς. Τοιοῦτον τέλος ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσιν οἱ ἱκανοὶ καὶ πιστοὶ λειτουργοὶ τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ἤρχισε νὰ ἐνδίδῃ εἰς τὰς κολακείας καὶ νὰ δαψιλεύῃ εὐνοίας παραγνωρίζων, ὡς αἱ ἐξησθενημέναι καὶ τετυφλωμέναι κυβερνήσεις, τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ τὴν ἱκανότητα.

Ταῦτα συνέβησαν ἐν Καταλωνίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1809, ἥτις κατερημώθη, ἀλλὰ δὲν ὑπετάχθη διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Γερώνος. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τῇ Ἀραγωνίᾳ τὰ διατρέχοντα ἦσαν σπουδαῖα. Μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Σαραγώσσης, ἡ μοῖρα τοῦ στρατάρχου Μορτιέρου διέμεινεν εἰς Ἀραγωνίαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Ναπολέων διώρισε διοικητὴν τῆς μοίρας ταύτης τὸν στρατάρχην Σουσσέτον ἄνδρα συνετὸν, ἐπιτήδειον καὶ καρτερόν. Ὁ στρατάρχης οὗτος, ὅστις ἐνταυτῷ εἶχε πολεμικὴν καὶ διοικητικὴν ἐμπειρίαν, προτερήματα σπανίως ἡνωμένα εἰς τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Ναπολέοντος, μᾶλλον διακείμενος νὰ ὑπακούῃ ἢ νὰ ἄρχῃ, ἠγαπᾶτο παρὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἔχαιρε πολλὴν ὑπόληψιν παρὰ τῶν πολιτῶν. Οὗτος ἐντὸς ὀλίγου μᾶλλον διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τῆς μετριοπαθείας ἢ διὰ τῆς βίας καθησύχασεν ὀλίγον τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ὁ Ἱσπανὸς στρατηγὸς Βλὰκ μετὰ ἰσχυροῦ σώματος ἦλθε μετ' ὀλίγον νὰ καταπολεμήσῃ αὐτὸν ἀλλ' ἡττηθεὶς κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη.

Ἀλλὰ πρὸς εἰρηνοποίησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἦσαν μέγα ἐμπόδιον οἱ Γερίλλαι. Ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις τῆς Ἱσπανίας, παρατηροῦσα ὅτι τὰ τακτικὰ στρατεύματά της ἀπετύγχανον πολεμοῦντα μὲ τὰ γαλλικὰ, κατέφυγεν εὐθὺς εἰς τὰ ἄτακτα, ἅτινα οὐδεὶς ἐσχημάτισεν, οὐδ' ἐφρόντισε νὰ διαθρέψῃ ἢ νὰ διευθύνῃ, καὶ τὰ ὁποῖα ἀναφυέντα, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ τῆς γῆς, ὁδηγούμενα ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ, ἐνεργοῦντα κατὰ τὰς σιγμιαίας περιστάσεις, καὶ οὐδεμίαν ἔλλειψιν ἔχοντα, διότι ἐτρέφοντο ἀφ'

ἑαυτῶν, ἐνήργουν ὥστε οἱ Γάλλοι νὰ στερῶνται πάντων. Παρουσιάζοντο αἴφνης, ἔνθα δὲν τοὺς περιέμενέ τις, διεσκορπίζοντο ἐὰν οἱ ἐχθροὶ ἦσαν ἰσχυροὶ, ἐπανήρχοντο ἐὰν ἦσαν ἐσκορπισμένοι εἰς φυλακὰς ἢ εἰς συνοδίας ἐπιτηδείων, ἀπέφευγον νὰ ἐπιτίθενται κατ' ἰσχυρῶν ἀποσπασμάτων, καὶ ἐπροσπάθουν νὰ ἀφανίζωσι τοὺς Γάλλους σποράδην. Ἐπειδὴ οἱ Ἱσπανοὶ ἔχουσιν ὀλίγην φιλανθρωπίαν, οὐδ' ὀφείλει νὰ ἔχῃ φιλανθρωπίαν ὁ λαὸς ὑπὲρ τῶν καταθλιβόντων ἀδίκως αὐτὸν, δὲν ἐφείδοντο νὰ κατασφάζωσι τοὺς πληγωμένους, τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τὰς συνοδίας αὐτῶν. Ἡ παράτασις τοιούτου πολεμίου συστήματος διατηρουμένου ἀδιακόπως, ἤρκει νὰ καταστρέψῃ τὸν μεγαλήτερον καὶ ἀνδρειότερον στρατόν· διότι οὗτος δὲν εἶναι πάντοτε συνηθροισμένος, ἀλλὰ διεσκορπισμένος εἰς διαφόρους πολεμικὰς θέσεις· μέρος δὲ αὐτοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ, ἀπεσπᾶτο πρὸς ἀναζήτησιν ζωοτροφιῶν, εἰς συνοδίας πολεμοφοδίων, ἀσθενῶν, πληγωμένων καὶ νεοτυλλέκτων. Στρατὸς λοιπὸν, τοῦ ὁποίου τὰ ἀποσπάσματα καταστρέφονται, ὁμοιάζει δένδρον τοῦ ὁποίου αἱ ῥίζαι κόπτονται, καὶ τὸ ὁποῖον ἀφοῦ μαρανθῇ, μετ ὀλίγον ξηραίνεται καὶ πίπτει·

Οἱ Γερίλλαι, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν τακτικῶν ἱσπανικῶν στρατευμάτων, ἦσαν ἀναρίθμητοι, καὶ ἐσχηματισμένοι εἰς χιλιάδας συμμορίας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἦσαν ἄπειρα καὶ ἄγνωστα· ἔργον δὲ αὐτῶν δὲν ἦτον ἡ ὑπεράσπισις τῆς χώρας των, ἀλλ' ἡ καταστροφὴ τῶν μέσων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ὡς ἐκ τούτου δὲ ἄλλαι αἱ νίκαι αὐτοῦ ἀπέβαινον εἰς μάτην. Καθ' ἑκάστην ἀνεφύοντο νέοι ἀρχηγοὶ τῶν Γεριλλῶν· ποτὲ μὲν ἀξιωματικός τις τῶν διαλυθέντων τακτικῶν στρατευμάτων, ποτὲ δὲ μοναχός τις, ἢ ἱερεὺς, θέλων νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ χωρίον του, ἄλλοτε δὲ ἀγροκόμος τις ὑπερασπίζων τὰς γαίας του, ἢ σπουδαστής τις ἐγκαταλιμπάνων τὰς σπουδάς του, ἢ ποιμὴν τὰ ποίμνιά του, ἢ λαθρέμπορος· ἅπαντες οὗτοι ἄλλοι μὲν φλεγόμενοι ὑπὸ πατριωτισμοῦ, ἕτεροι δὲ ὑπὸ τῆς θρησκείας, καὶ ἄλλοι ὑποκινούμενοι ὑπὸ διαφόρων ἄλλων αἰτιῶν, συνέλεγον χωρικοὺς, ἰδίως λειποτάκτας Ἱσπανοὺς καὶ αἰχμαλώτους δραπετεύοντας ἐκ τῶν Γάλλων, καὶ ἐσχημάτιζον τὰς συμμορίας των· ἐνεθαῤῥύνοντο, ἐὰν εὐδοκίμουν, ἠνώνοντο μετ' ἄλλων ὁμο-

μαστῶν συμμοριῶν, ἐπεκαθίσταντο εἰς τινας ἐπαρχίας, ἐξουσίαζον τοὺς κατοίκους διὰ τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος καὶ διὰ τοῦ τρόμου· ἐπληροφοροῦντο παρ' αὐτῶν τὰ πάντα ἀκριβῶς, ἐλάμβανον τροφὰς καὶ ἄσυλον, ἐμπόδιζον αὐτοὺς νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν γαλλικὴν ἐξουσίαν, ἐξεδικοῦντο τρομερῶς καὶ ἀπανθρώπως τοὺς νομιζομένους φίλους τῶν Γάλλων, μετέβαινον ἐξ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, ἐὰν κατεδιώκοντο ἢ ἐὰν ἤθελον νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπιχείρησιν τινὰ, καὶ ἐβασάνιζον οὕτω τοὺς Γάλλους, ὥστε οὐδεμίαν στιγμὴν ἄφινον αὐτοὺς νὰ ἀναπαυθῶσιν· οὕτω δὲ τοὺς ἀποκαθίστων τοσούτῳ δυστυχεῖς καὶ ἀνησύχους, ὥστε οὐδ' αὐτοὶ οἱ νενικημένοι Ἱσπανοὶ ἦσαν εἰς τοιαύτην κακὴν κατάστασιν. Ἐνῷ δὲ ἅπασα σχεδὸν ἡ Ἀραγωνία ἐφαίνετο ὑποτεταγμένη, ἀφ' ἑτέρου ἦτο γεμάτη ὑπὸ τοιούτων πολυαρίθμων συμμοριῶν. Ἐκ τῶν περιφημοτέρων δὲ τῶν διοικούντων αὐτὰς, ἦτον ἀξιωματικός τις ὀνόματι Ρενοβάλας, διαμένων πρὸς τὰ Πυρηναῖα ὄρη εἴς τινα ὀχυρὰν μονήν· ἕτερος περιφημότερος τούτου, νέος σπουδαστὴς, ἡλικίας δεκαεννέα ἐτῶν, ὀνόματι Μηνᾶς, ὅστις ἀκαταπαύστως διέκοπτε τὰς συγκοινωνίας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ ἕτεροι πολλοὶ τοιοῦτοι ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν κατοίκων, καὶ ἰδίως παλαιῶν στρατιωτῶν, περιεφέροντο νυχθημερὸν πανταχοῦ, καὶ ἐτάραττον ἀεννάως τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, μὴ τολμῶντα νὰ ἐξέλθωσι πολλάκις τῶν φρουρῶν των.

Ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος ἐνησχολήθη νὰ καταπολεμήσῃ τὰς ἐπαναστατικὰς ταύτας συμμορίας· ἐπέτυχε δὲ νὰ συλλάβῃ τὸν νέον Μηνᾶν, ἀλλὰ μὴ θέλων νὰ τὸν τουφεκίσῃ ὡς ἐγένετο εἰς πάντας τοὺς συλλαμβανομένους νέους Ἱσπανοὺς, παρέπεμψεν αὐτὸν χάριν περιεργείας εἰς Παρισίους ἵνα φυλακισθῇ· ἀλλὰ μετ' οὗ πολὺ ὁ θεῖος αὐτοῦ, συναθροίσας τὰ λείψανα τῆς συμμορίας τοῦ ἀνεψιοῦ του, ἔπραττε τὰ αὐτὰ πρὸς ἐκδίκησιν. Ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος δι' ὅλων τῶν μέσων καταδιώκων τὰς συμμορίας ταύτας, ἐδυνήθη νὰ ἐπιφέρῃ προσκαίρως τὴν τάξιν εἰς τὴν Ἀραγωνίαν καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς κατοίκους, ἐπιβαρύνων αὐτοὺς ὅσον ἐδύνατο ὀλιγώτερον.

Ἀλλὰ οἱ ἕτεροι στρατηγοὶ τοῦ Ναπολέοντος, οἱ διαμένοντες

εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Ἱσπανίας, δὲν εἶχον οὔτε τὴν φρόνησιν, οὔτε τὴν ἀρετὴν τοῦ στρατηγοῦ Σουσσέτου, ἰδίως εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν Ἀστουριῶν, ἔνθα ἡ καταστροφὴ ἦτο γενικὴ καὶ ἐπράτετο οὐχὶ μόνον παρὰ τῶν ἐπαναστατικῶν συμμοριῶν, αἵτινες ἦσαν ἀναρίθμητοι, ἀλλὰ καὶ ἰδίως ὑπ' αὐτῶν τῶν Γάλλων. Οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις διαμένοντες στρατηγοὶ ἔνθεν διέβαινον μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν ἥρπαζον δημητριακοὺς καρποὺς, ζῶα, ἱπποφορβὴν κ. τ. λ. συνεχῶς δὲ ἔκοπτον τὰ γεννήματα πρὸς διατροφὴν τῶν ἵππων· δὲν ἐφρόντιζον οὔτε περὶ τῆς αὔριον, οὔτε νὰ λάβωσιν ἐξ ἴσου παρ' ὅλων, ἀλλὰ πᾶν τὸ προστυχὸν ἀνεξετάστως, ἐγκαταλιμπάνοντες τοὺς κατοίκους εἰς ἄκραν δυστυχίαν· ἐὰν δέ τις ἐξ αὐτῶν ὑπερασπίζων τὴν ἰδιοκτησίαν του ἢ τὸν ἄρτον τῶν τέκνων του ἀντέτεινε, διέταττον νὰ τουφεκισθῇ πρὸς ἐκδίκησιν τῶν παρὰ τῶν Γεριλλῶν πραττομένων εἰς τοὺς Γάλλους κακοπραγιῶν. Κατόπιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἤρχοντο οἱ Γερίλλαι, οἱ ὁποῖοι συνελάμβανον τοὺς καθυστεροῦντας καὶ τοὺς περιπλανωμένους Γάλλους στρατιώτας καὶ ἀπηγχόνιζον αὐτοὺς ἐκ τῶν δένδρων, μάλιστα δὲ πλησίον αὐτῶν ἀπηγχόνιζον καὶ Ἱσπανοὺς ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἐβοήθησαν τοὺς Γάλλους. Πολλάκις εὑρέθησαν ἐπιγραφαὶ εἰς τοὺς ἀπηγχονισμένους ὅτι μόνη αἰτία ὑπῆρχεν ἡ ἀντεκδίκησις, οὕτως αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἦσαν εἰς παντελῆ ἀφανισμόν· διὰ ταῦτα πάντα μόνοι οἱ Γάλλοι κατηγοροῦντο παρὰ πάντων.

Εἰς τὰ μέρη ταῦτα αἱ συμμορίαι τῶν Γεριλλῶν, ὡς ἐρρέθη, ἦσαν τρομακτικώτεραι, μάλιστα δὲ περὶ τὴν Σαλαμάγκαν ἦτον ὁ Δὸν Ἰουλιανὸς, ἀρχαῖος καὶ ἀνδρεῖος στρατιωτικός· ὁ θάνατος τοῦ πατρὸς, μητρὸς καὶ ἀδελφῆς αὐτοῦ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῶν Γεριλλῶν καὶ νὰ γένῃ ὁ τρομακτικώτερος πάντων. Αἱ κακοπραγίαι τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦσαν φρικώδεις· ἐκτὸς τῆς ἐνιλέου σφαγῆς τῶν πληγωμένων καὶ ἀσθενῶν Γάλλων συνελάμβανον ὅλην τὴν γαλλικὴν ἀλληλογραφίαν καὶ παρέδιδον εἰς τοὺς Ἄγγλους αὐτὴν, ὥστε μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν μετεβιβάζοντο αἱ διαταγαὶ ἐντὸς τοῦ στρατοῦ, ἐνίοτε δὲ ἐπὶ πολὺ ἔμενον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνταποκρίσεως.

Ὁ Ναπολέων κατὰ τὴν συνήθειάν του ἔπεμπεν εἰς τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατοὺς αὐτοῦ σώματα νεοσυλλέκτων πρὸς συμπλήρωσιν αὐτῶν· ἀλλ' οἱ νέοι οὗτοι στρατιῶται, πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς τὰ προσδιωρισμένα σώματα, ἠφανίζοντο ἐντὸς τῆς Ἱσπανίας, καὶ μόλις τὸ τέταρτον ἔφθανεν εἰς τὸ προσδιορισθὲν εἰς αὐτοὺς σῶμα· διότι ὅθεν διέβαινον μετεχειρίζοντο αὐτοὺς κατὰ τῶν Γεριλλῶν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐδύναντο ν' ἀντιταχθῶσι πρὸς αὐτοὺς, καθὸ ἄπειροι εἰς τοιαύτας συμπλοκὰς, πρὸς δὲ καὶ ἕνεκα τῶν κακοπαθειῶν, ἄλλοι μὲν ἀπέθνησκον καὶ ἄλλοι ἔκειντο εἰς τὰ νοσοκομεῖα, καὶ τοιαῦτα ἦσαν τὰ μοναστήρια καὶ αἱ ἐκκλησίαι, εἰς τὰ ὁποῖα οὐδὲν πρὸς θεραπείαν ἢ περιποίησιν ἀσθενῶν ὑπῆρχεν, ὥστε οἱ νοσηλευόμενοι ἀπέθνησκον ἀνιλεῶς· τῶν δὲ ἵππων ἡ φθορὰ δὲν ἦτο μικροτέρα τῶν ἀνθρώπων, μόλις ἔφθανεν ἐν Ἱσπανίᾳ σῶμά τι ἱππικοῦ, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὰ τρία τέταρτα τῶν ἵππων του, ἀπέθνησκον· τοιουτοτρόπως, ἅμα ἔφθανον τὰ γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ἱσπανίαν, πάραυτα κατελάμβανεν αὐτὰ ἡ ἀθυμία. Στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς προαποφασισθέντας νὰ θυσιασθῶσιν εἰς ἄδικον καὶ ἄδοξον θάνατον.

Περὶ τῶν Γεριλλῶν οἱ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγοὶ ἔγραψαν διάφορα ὑπομνήματα, ἕκαστος δ' ἐξέφραζε κατὰ τὴν φαντασίαν του τὴν γνώμην του· πρὸς δὲ προέτεινε κσταστρεπτικὰ καὶ ὀλέθρια μέσα, ὡς π. χ. τὴν καταστροφὴν τῶν παρὰ ταῖς ὁδοῖς δασῶν, τὸ κόψιμον τῶν ποδῶν τῶν ἡμιόνων καὶ ἵππων τῶν κατοίκων, τὴν πυρπόλησιν τῶν χωρίων καὶ τὴν διὰ θανάτου ἀποδεκάτωσιν τῶν χωρικῶν, εἰς οὓς ἀνῆκον οἱ Γερίλλαι. Ὁ δὲ φρονιμώτερος ἐξ αὐτῶν, ὁ στρατηγὸς Κελλερμὰν, ἀγνοῶν τί νὰ πράξῃ, ἐξαπέστειλε περὶ τὸν Νοέμβριον 1809 ἐκ τῆς Βαλλαδολίδος τὰς ἐπομένας σκέψεις πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις στρατάρχην Βερθιέρον, εἰς ὃν ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἡ διεύθυνσις τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ ἐκστρατείας.

« Ἡ ὑπ' ἐμοῦ διοικουμένη στρατιωτικὴ δύναμις εἶναι ἀ-
» ναντιῤῥήτως ἀνεπαρκὴς, διότι ἐκτὸς τῶν ἐχθρικῶν σωμά-
» των, τὰ ὁποῖα πρέπει ν' ἀποκρούσω, ἀπαιτεῖται ὡσαύτως
» νὰ προφυλάττωμαι ἐκ τῶν πολυαρίθμων λῃστῶν καὶ τῶν

» μεγάλων ὠργανισμένων συμμοριῶν, οἵτινες περιστοιχοῦσι τὸν
» τόπον καὶ οἵτινες διὰ τῆς εὐκινησίας των, καὶ ἰδίως διὰ τῆς
» πρὸς αὐτοὺς συνδρομῆς τῶν κατοίκων, διαφεύγοντες πᾶσαν
» καταδίωξιν, ἐπανέρχονται μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ὄπι-
» σθεν ἡμῶν. Οἱ ἐπαναστάται φαίνεται ὅτι συστηματικῶς
» οὕτω θέλουν νὰ μᾶς παρενοχλῶσιν.

» Ἐπιτρέψατέ μοι, πρίγκηψ, νὰ σοὶ ὁμολογήσω ἐλευθέρως
» τὴν γνώμην μου. Ὁ ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεμος δὲν εἶναι συνήθης
» πόλεμος· ἐνταῦθα ἀναμφιβόλως δὲν πρέπει νὰ φοβῆται τις
» ἀποτυχίας, οὐδὲ καταστροφὰς, ἀλλὰ τὸ ἐπίμονον τοῦτο ἔ-
» θνος ἀφανίζει τὸν γαλλικὸν στρατὸν διὰ τῆς διαρκοῦς ἀντι-
» στάσεώς του. Εἰς μάτην τις κόπτει ἀφ' ἑνὸς τὰς κεφαλὰς
» τῆς Ὕδρας ταύτης, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου αὗται ἀναφύωνται· ἄνευ
» δὲ μεταβολῆς τῶν πνευμάτων τῶν κατοίκων, ἐπὶ πολὺ ἡ
» ἐκτεταμένη αὕτη χερσόννησος δὲν θέλει ὑποταχθῆ, ἀλλὰ
» θέλει ἀποῤῥοφήσει τὸν λαὸν καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς Γαλλίας.
» Αὕτη διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς καρτερίας της θέλει μᾶς ἀφανί-
» σει· ἡμεῖς δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν ὑποτάξωμεν, εἰμὴ διὰ τῆς
» ἀπαυδήσεως καὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τοῦ ἡμίσεως τοῦ λαοῦ
» αὐτῆς. Τοιοῦτον πνεῦμα κυριεύει τοὺς κατοίκους τούτους,
» ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ σχηματίσῃ ὀπαδούς. Ματαίως με-
» ταχειριζόμεθα τὸν λαὸν τοῦτον μὲ μετριοπάθειαν καὶ δι-
» καιοσύνην· ταῦτα δὲν μᾶς ὠφελοῦσιν εἰς ἄλλο εἰμὴ νὰ μᾶς
» ἐξυβρίζουν ὀλιγώτερον, διότι ἐν κατεπειγούσῃ περιπτώσει
» οὐδεὶς στρατιωτικὸς διοικητὴς ἢ ὁποιοσδήποτε στρατιωτι-
» κὸς ἀρχηγὸς εὑρίσκει δέκα ἄνδρας ἐξ αὐτῶν ἵνα τολμήσωσι
» νὰ ὁπλισθῶσιν ὑπὲρ αὐτοῦ.

» Ἀπαιτεῖται λοιπὸν πολὺς στρατὸς, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ δὲν
» εὐαρεστεῖται ἴσως νὰ πέμψῃ αὐτόν· ἀπαιτεῖται δὲ τοιοῦτος
» ἵνα δοθῇ πέρας, ἄλλως νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τὴν κατοχὴν
» τοῦ ἡμίσεως τῆς Ἱσπανίας ὅπως ἐπομένως κατακτήσῃ τὸ
» ἕτερον. Ἐν τοσούτῳ οἱ πόροι ἀφανίζονται, ἡ καλλιέργεια κα-
» ταστρέφεται, τὰ χρήματα ἐξαντλοῦνται ἢ ἐκλείπουσιν ἀπο-
» ρεῖ τις πόθεν νὰ πορισθῇ τοὺς μισθοὺς τοῦ στρατοῦ, τὴν δια-
» τροφὴν τῶν στρατευμάτων, τὰ ἐν τοῖς νοσοκομείοις ἀναγ-

» καιοῦντα, καὶ τέλος πάντων ἄπειρα πολυειδῆ πράγματα
» ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸν ἐν ἐκστρατείᾳ στρατὸν, εἰς ὃν ἀναγκαι-
» οῦσι τὰ πάντα.

» Ἡ κακοπάθεια καὶ αἱ στερήσεις αὐξάνουσι τὰς ἀσθενείας
» καὶ ἀδυνατοῦσιν ἀδιαλείπτως τὸν στρατὸν ἐνῷ αἱ συμμο-
» ρίαι ἀφ' ἑτέρου διατρέχουσι πανταχοῦ, ἁναρπάζουσι καθ'
» ἑκάστην τὰ μικρὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα ἢ τοὺς περι-
» πλανωμένους ἀπερισκέπτως στρατιώτας, καί τοι περὶ τού-
» του ἐξεδόθησαν αὐστηραὶ ἀπαγορευτικαὶ διαταγαί.

» Ὁσάκις σκέπτομαι περὶ τούτων, μένω ἐκστατικός, καὶ
» ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα Ἡράκλειος κεφαλὴ
» καὶ χεὶρ μόνον αὕτη διὰ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐπιδεξιότητος
» δύναται νὰ περαιώσῃ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, ἐὰν περαι-
» οῦται. »

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἥτις οὐχὶ μόνον δὲν ἐμπεριεῖχεν ὑπερβολὰς, ἀλλ' ἦτο μετριοπαθῶς γεγραμμένη, παρατηρεῖ τις ὅτι ἐν Ἱσπανίᾳ ἔπρεπε νὰ γείνῃ χρῆσις ὅλων τῶν πόρων τῆς Γαλλίας καὶ ὅλης τῆς ἱκανότητος τοῦ Ναπολέοντος, καὶ οὕτως ἠλπίζετο νὰ κατορθωθῇ ὅ,τι ἔπραξεν ὁ ΙΔ' Λουδοβῖκος.

Αἱ ἀρκτικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Ἱσπανίας δυσκολώτερον τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ὑπετάσσοντο ἕνεκα τῶν ὀρεινῶν μερῶν καὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν κατοίκων αὐτῶν. Ἐνταῦθα ἐκτὸς τῶν συμμοριῶν τῶν Γεριλλῶν ὑπῆρχε καὶ ἰσχυρὸς ἱσπανικὸς τακτικὸς στρατὸς, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ δουκὸς Πάρκου καὶ συγκείμενος ἐκ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἡ νέα ἐπαναστατικὴ ἱσπανικὴ κυβέρνησις, νομίζουσα τὸν ἐν Μαδρίτῃ γαλλικὸν στρατὸν ἐξησθενημένον, ἠθέλησε καὶ αὖθις νὰ προσβάλῃ τὴν πρωτεύουσαν ταύτην. Ἐπὶ τούτῳ ἤνωσε μετὰ τοῦ στρατοῦ τούτου καὶ ἄλλα στρατεύματα συναχθέντα ἐκ διαφόρων μερῶν καὶ διέταξε τὸν διοικητὴν αὐτοῦ Πάρκαν νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς τὴν πόλιν ταύτην. Οὗτος δὲ τῇ 18 Ὀκτωβρίου ἦλθεν εἰς Σαλαμάγκαν καὶ ἑτοποθετήθη παρὰ τῇ ὁδῷ τῆς Ροδερικουπόλεως, ἐπί τινος ἀνωμάλου καὶ κρημνώδους δειράδος. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μαρσσένδος, ὁ διοικῶν τὴν μοῖραν τοῦ στρατάρχου Νέϋ, ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ εἰς Παρισίους,, συγκειμένην ἐξ ἐννέα χιλιάδων ἀν-

δρῶν, καταφρονήσας τὸν ἀριθμὸν τῶν ἱσπανικῶν στρατευμάτων προσέβαλεν αὐτὰ μετὰ μεγίστης εὐτολμίας, καὶ ἐκυρίευσε τὰς ὁμαλωτέρας θέσεις αὐτῶν, φθάσας ὅμως εἰς τὰς ὑψηλοτέρας θέσεις τῶν Ἱσπανῶν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ μὲ ζημίαν του, καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πεδίον τῆς μάχης εἰς αὐτούς.

Ἡ ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ μάχῃ, ὀνομασθείσῃ τοῦ Ταμαμὲ, ἦττα τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ἦτο μὲν ἐπουσιώδης, ἀλλ' ἱκανὴ νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τοὺς Ἱσπανοὺς νὰ ἐκτελέσωσι τὴν πρόθεσίν των, ἐκστρατεύοντες πρὸς τὴν Μαδρίτην. Εἰς μάτην συνεβούλευεν αὐτοὺς ὁ δοὺξ Βέλιγκτων ν' ἀπέχωσι τοιούτων ἐπιχειρήσεων καὶ νὰ παρενοχλῶσι πολυειδῶς τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ἀλλ' ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις, ἐπιμένουσα εἰς τὴν πρόθεσίν της, διώρισε διοικητὴν τῆς ἐκστρατείας ταύτης τὸν στρατηγὸν Δὸν Ἰωάννην Ἀρελζάγαν, ὡς νέον δραστήριον καὶ ἀναδειχθέντα εἰς ἄλλας μάχας, καὶ ηὔξησε τὸν στρατὸν αὐτοῦ μέχρι 50 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὁ Ἱσπανὸς στρατηγὸς οὗτος μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἔφθασε τῇ 15 Νοεμβρίου παρὰ τὴν πόλιν Ὀκάνην, ὀλίγας ὥρας ἀπέχουσαν ἐκ Μαδρίτης, καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς παρὰ τὸν ποταμὸν Τάγον.

Ὁ στρατάρχης Σοὺλτος, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στρατάρχου Ἰορδάνου ἐκ τῆς Ἱσπανίας, διωρίσθη ἀνώτερος στρατηγὸς τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ διέμενεν εἰς Μαδρίτην· μαθὼν τὴν προσέλευσιν τῶν ἱσπανικῶν στρατευμάτων, συνήθροισεν ἐντὸς ὀλίγου 60 χιλιάδας γαλλικοῦ στρατοῦ, μεθ' οὗ ἐδύνατο νὰ πολεμήσῃ ὅλον τὸν ἱσπανικὸν στρατὸν, καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Ἰωσὴφ ἐξῆλθε τῆς Μαδρίτης. Τῇ 18 Νοεμβρίου ἐξαπέστειλε τὸν στρατηγὸν Σεβαστιάνον μετὰ 1500 ἱππέων νὰ κατοπτεύσῃ τὸ ἱσπανικὸν στρατόπεδον. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἀπαντήσας παρὰ τῷ ποταμῷ Τάγῳ τέσσαρας χιλιάδας Ἱσπανοὺς ἱππεῖς ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ μετά τινα ἀντίστασιν ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι μὲ μεγάλην ζημίαν των.

Τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ τῆς 19 Ἰανουαρίου ὁ στρατάρχης Σοὺλτος διατάξας τὰ περὶ τῆς μάχης, διώρισε τὸν στρατάρχην Μορτιέρον μετὰ 25 χιλιάδων στρατοῦ νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἱσπανοὺς καταλαβόντας πέριξ τῆς πόλεως Ὀκάνης λίαν ὀχυρὰς θέσεις.

Ἡ μάχη ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης ὥρας καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς ἑσπέρας. Οἱ Ἱσπανοὶ ἐν πρώτοις ἀπέκρουσαν ἰσχυρῶς τοὺς Γάλλους, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον προσβληθέντες ὑπὸ τριῶν νέων πεζικῶν συνταγμάτων καὶ περικυκλωθέντες ὑπεχώρησαν κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ἐγκαταλείψαντες εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης πλέον τῶν ἓξ χιλιάδων φονευμένων, 15 χιλιάδων αἰχμαλώτων, 32 σημαιῶν. 46 πυροβόλων καὶ 3,000 ἵππων. Ἐν διαστήματι λοιπὸν τριῶν ὡρῶν οἱ Ἱσπανοί, οὕτω καταπολεμηθέντες, ἀπώλεσαν πλέον τῶν 20 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐκ τῶν 50 χιλιάδων, ἐξ ὧν ἐσύγκειτο ὁ στρατὸς αὐτῶν. Τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ὁ ἱσπανικὸς οὗτος στρατὸς κατεδιώχθη ἀπηνῶς, ἐξ οὗ συνελήφθησαν εἰσέτι πέντε χιλιάδες ἄνδρες, ὥστε οἱ αἰχμαλωτισθέντες Ἱσπανοί, ὄντες 20 χιλιάδας μετεφέρθησαν εἰς Μαδρίτην καὶ διελθόντες διὰ τῆς πόλεως ταύτης ἐστάλησαν εἰς Γαλλίαν.

Ἡ δ' ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις, μαθοῦσα ταὐτοχρόνως ὅτι παρεδόθη ἡ πόλις Γερῶν, ὅτι κατεστράφη ἐν τῇ Ὀκάνῃ ὁ ἱσπανικὸς στρατός, ὅτι ἡ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας συνθήκη ὑπεγράφη, ὅτι ὁ Ναπολέων ἐπιστρέφων νικητὴς ἐκ τῆς Αὐστρίας προπαρεσκευάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Ἱσπανίαν, καὶ ὅτι οἱ Ἄγγλοι δυσαρεστηθέντες διὰ τὰ παράτολμα κινήματα αὐτῶν, ὑπεχώρησαν εἰς τὴν Πορτουγαλίαν, φοβηθεῖσα διὰ ταῦτα πάντα, κατέφυγε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐλευσομένου ἔτους 1810 εἰς τὸ ἐν Γαδείροις νησίδιον Λέων.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Ἰωσὴφ, καί τοι νικητὴς ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, διέκειτο εἰς μεγίστην ἀδημονίαν. Οὗτος ἐν Ἱσπανίᾳ εἶχε τὰς αὐτὰς διενέξεις μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὡς ὁ Λουδοβῖκος ἐν Ὁλλανδίᾳ. Ἐὰν δὲ ὁ Ναπολέων δὲν ἐφαίνετο τοσοῦτον ἠρεθισμένος κατ' αὐτοῦ, τοῦτο προήρχετο, διότι ὁ Ἰωσὴφ ἐδείκνυε πλειοτέραν φρόνησιν ἢ ὁ Λουδοβῖκος. Οὗτος, ὡς ἐρρέθη ἀλλαχοῦ, εἶχεν ἀξιώσεις ὅτι ἦτον καλὸς στρατιωτικὸς, πρὸς δὲ ὅτι ἦτον ἐπιτήδειος νὰ προσελκύῃ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τῶν ἄλλων, ὅτι ἦτον φρόνιμος καὶ συνετὸς εἰς τὸ κυβερνᾶν, ὥστε ἐνόμιζεν ὅτι ἂν ἦτον ἐλεύθερος νὰ κυβερνᾷ τὴν Ἱσπανίαν, ὅπως ἤθελεν οὗτος, ἐδύνατο νὰ ὑποτάξῃ εὐκολώτερον τοὺς Ἱσπανοὺς διὰ τῆς διαφθορᾶς ἢ ὁ Ναπολέων διὰ

τοῦ τρόμου. Ὡς δὲ ὅλοι οἱ διορισθέντες ἐλέῳ τοῦ Ναπαλέοντος, τοιουτοτρόπως καὶ οὗτος ἐνηγκαλίσθη τὸν νέον ὑπήκοόν του, ἰδίως δὲ διέκειτο κατὰ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τῶν διατεταγμένων νὰ τὸν ὑποστηρίξωσι, καὶ παρεπονεῖτο ἀκαταπαύστως κατ' αὐτῶν ὅτι κακομετεχειρίζοντο τοὺς Ἱσπανούς. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἐμπαίζων αὐτὸν διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀξιώσεις του καὶ διὰ τὴν τέχνην αὐτοῦ τοῦ διαφθείρειν τοὺς λαοὺς, εἰ καὶ ἠδιαφόρει εἰς τοῦτο, ὠργίζετο πολὺ, βλέπων τὸν Ἰωσὴφ ν' ἀγαπᾷ μᾶλλον τῶν Γάλλων τῶν θυσιαζομένων ὑπὲρ τῆς ὑποστηρίξεως αὐτοῦ, τοὺς Ἱσπανούς. Τούτου ἕνεκεν πολλάκις ἐξερράζετο καὶ δημοσίως κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του πολὺ πικρῶς, ὅστις εὐθὺς ἐμάνθανε λεπτομερῶς ταῦτα εἰς Μαδρίτην· οὕτως μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἀδελφῶν οὐδεμία ἁρμονία ὑπῆρχεν. Οἱ Ἄγγλοι λαβόντες παρὰ τῶν Γεριλλῶν τὰς συλληφθείσας παρ' αὐτῶν ἐπιστολὰς, ἐδημοσίευσαν αὐτὰς εἰς τὰς ἐφημερίδας των ἵνα ἀποδείξωσι τὴν μεταξὺ τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑφισταμένην διένεξιν.

Εἶναι μὲν ἀναντίῤῥητον ὅτι ὁ Ἰωσὴφ εἶχεν ἀρετάς τινας, ὡς τὴν πραότητα τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄκραν ἀγαθότητα· ἀλλ' οἱ περιστοιχοῦντες αὐτὸν κόλακες διέφθειρον αὐτὸν πάντοτε, λέγοντες ὅτι οἱ παρὰ τῷ Ναπολέοντι κόλακες παρεμόρφονον τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, ὅτι οὗτος εἶχε τοιαῦτα προτερήματα ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ κυβερνᾶν, ὥστε οἱ λαοὶ ἤθελον ἐπιθυμήσει νὰ ἔχωσιν αὐτὸν αὐτοκράτορα ἢ τὸν Ναπολέοντα, ὅστις κατήντησεν ἡ μάστιξ τοῦ κόσμου· ταῦτα καὶ ἄλλα ἔλεγον οἱ νέοι αὐλικοὶ αὐτοῦ, ὄντες διεφθαρμένοι Γάλλοι τινὲς στρατιωτικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ στρατοῦ, καί τινες Ἱσπανοὶ, οἵτινες ἐρυθρίαζον εἰς τὰ ὄμματα τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν, ὡς ὄντες προσκεκολλημένοι εἰς τὴν Γαλλικὴν αὐλήν.

Ὁ δὲ Ἰωσὴφ, κολακευόμενος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων, ἤθελε ν' ἀνταμείβῃ αὐτοὺς, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἄλλα εἰσοδήματα εἰμὴ τὰ τῆς πόλεως Μαδρίτης· διότι οὐδεμία τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἱσπανίας, τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἔστελλεν εἰς αὐτὸν χρήματα· μόλις δὲ ἐσχάτως κατώρθωσε ν' ἀπολαμβάνῃ καὶ ἐκ τῶν πέριξ τῆς Μαδρίτης μερῶν, ὥστε

τὸ ὅλον τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ συνίστατο εἰς ἓν ἑκατομμύριον φράγκων κατὰ μῆνα, ἐνῷ πρὸς διατήρησιν τοῦ οἴκου του, τῆς φρουρᾶς του καὶ ἄλλων ἐξόδων, εἶχεν ἀνάγκην τριῶν ἑκατομμυρίων κατὰ μῆνα, ἐκτὸς τῶν ἀμοιβῶν τὰς ὁποίας ἤθελε ν' ἀπονέμῃ. Πρὸς θεραπείαν λοιπὸν τῶν ἀναγκῶν τούτων, ἤρχισε νὰ πωλῇ τὰ ἐθνικὰ κτήματα, ἐξ ὧν ἔλαβεν ἱκανὰ χρήματα καὶ ᾠκονόμησε τὰς ἀνάγκας του.

Ἀλλ' ὁ Ἰωσὴφ εἶχε καὶ ἄλλας πολλὰς ἀδυναμίας, οὗτος θεωρούμενος ὑπὸ μὲν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ πολὺ ψυχρῶς, μὴ γνωρίζοντος αὐτὸν οὔτε ὡς φίλον, οὔτε ὡς στρατηγόν, ὑπὸ δὲ τοῦ ἱσπανικοῦ λαοῦ μὲ ἀπέχθειαν, μὴ γνωρίζοντος ὡς νόμιμον βασιλέα αὐτὸν, ἔζη εἰς τὰ βάθη τῶν ἀνακτόρων του ἢ εἰς τὸ Πάρδο (τοῦτο ἦτο βασιλικὸν παλάτιον), καὶ δαπανῶν ἱκανὰ χρήματα, διῆγεν ἐντὸς αὐτῶν ἐπὶ πολὺ περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν μνημονευθέντων κολάκων, προσέτι συνέδεσε φιλίαν καὶ μετά τινος πριγκιπήσσης Ἱσπανίδος ὡραίας καὶ εὐφυοῦς.

Περὶ τούτου δὲ οὐδεὶς δύναται νὰ κατηγορήσῃ πολὺ τὸν Ἰωσὴφ, διότι ταῦτα εἰσὶν ἀδυναμίαι τῶν αὐλῶν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, αὐστηρὸς ὢν οὐχὶ εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀδυναμίας ἀλλ' εἰς τὰς τῶν ἀδελφῶν του, τῶν μὴ ἐχόντων οὔτε τὴν εὐφυΐαν του, οὔτε τὴν δόξαν του, ἐρεθισθεὶς ὑπὸ κακοβούλων τινῶν ἐκθέσεων, σταλεισῶν πρὸς αὐτὸν ἐκ Μαδρίτης περὶ τῆς αὐλῆς τοῦ Ἰωσὴφ, ἰδίως δὲ ἐρεθισθεὶς ὅτι εἷς τῶν ἀδελφῶν του ἐμελέτα νὰ διαδεχθῇ αὐτὸν ὠργίσθη κατὰ τοῦ Ἰωσὴφ, ὡς πρὸ ὀλίγου κατὰ τοῦ Λουδοβίκου· διότι πᾶν ὅ,τι τῷ διεκοινόνετο ἐκ τῆς Ἱσπανίας ἐπενθύμιζεν αὐτῷ τὸν ἐκεῖ ἀτελεύτητον πόλεμον, ὅστις ἐτάραττεν αὐτὸν ὑπερβολικῶς. Προσεκάλεσε λοιπὸν τὴν σύζυγον τοῦ Ἰωσὴφ, διαμένουσαν λόγῳ ὑγείας εἰς Παρισίους, καὶ εἶπεν αὐτῇ, ὡς εἶπε τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὸν στρατάρχην Ἰορδάνην καὶ εἰς ὅλους τοὺς στρατηγοὺς τοὺς παρ' αὐτοῦ σταλέντας εἰς Ἱσπανίαν· ὅτι ὁ Ἰωσὴφ οὐδεμίαν ἰδέαν περὶ πολέμου ἔχει, οὔτε περὶ τοῦ σκοποῦ, οὔτε περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ· ὅτι ἄνευ τῶν Γάλλων, οὐχὶ τῶν 300 χιλιάδων, τῶν διαμενόντων ἤδη εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀλλὰ καὶ 400 χιλιάδων, ὁ Ἰωσὴφ δὲν δύναται νὰ μένῃ οὐδὲ μίαν ἡμέραν ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ· ὅτι αἱ ὑπ' αὐτοῦ νομιζόμεναι δια-

φθοραὶ θέλουσιν ἐπαναγάγει αὐτὸν ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὴν Βαϋόνναν, ὡς ἐν τῷ 1808· ὅτι προσποιούμενος τὸν αὐτοκράτορα εἰς συμβούλιόν τι τῆς ἐπικρατείας ἐν τῷ μέσῳ μετρίων τινῶν προσώπων, ὀλίγον γνωριζόντων περὶ κυβερνήσεως καὶ ὁμιλούντων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καλῶς ἢ κακῶς περὶ τῶν κυβερνητικῶν πραγμάτων, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ τις ὅτι εἶναι πολιτικὸς ἀνὴρ, ἔτι ὀλιγώτερον δὲν εἶναι στρατηγός τις ἀκολουθῶν τὸν στρατὸν, καὶ ἀναθέτων εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν νὰ ἐκτελῇ τὰ πάντα, ἢ τὸ χείριστον εἶναι νὰ τὸν ἐμποδίζῃ νὰ ἐκτελῇ· ὅτι καὶ ἡ πραότης ἔχει τὴν ἀξίαν της, ἀλλ' ἀφοῦ ἡ ἰσχὺς ἐνεργήσῃ· ὅτι μέχρι τινὸς πρέπει νὰ ἦναί τις τρομερὸς, νὰ τουφεκίζῃ τοὺς λῃστὰς Ἱσπανοὺς τοὺς κατασφάζοντας τοὺς στρατιώτας μας, νὰ ἐνασχολῆται νὰ διατρέφῃ τοὺς Γάλλους, καὶ ἔπειτα νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν Ἱσπανῶν· ὅτι ἀναμφιβόλως τοιουτοτρόπως βασιλεύει τις μετὰ πολλοῦ κόπου, καὶ μάλιστα ἡ σκληρότης αὕτη ἀντιβαίνει εἰς τὴν πραότητα τοῦ Ἰωσήφ· ὅτι ἐπὶ τέλους αὐτὸς, ὁ Ναπολέων, δὲν ἠνάγκασε τὸν Ἰωσὴφ νὰ γείνῃ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας· ὅτι αὐτὸς μὲν τῷ προσέφερε τὴν βασιλείαν ταύτην, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐπέβαλεν αὐτῷ, καὶ ὅτι οὗτος παραδεχόμενος αὐτὴν, ὤφειλε νὰ τὴν ὑποφέρῃ ὅσῳ βαρεία ἤθελεν εἶσθαι αὕτη· ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ἱσπανίας προέρχεται ἐκ τῆς ἀνικανότητος τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ· ὅτι εἰς Ἱσπανίαν ἐδαπανήθησαν διακόσια ἢ τετρακόσια ἑκατομμύρια φράγκων ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ταμείου, καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν δι' αὐτὴν νὰ καταστραφῇ ἡ Γαλλία· ὅτι ἡ Ἱσπανία ἦτο πλουσία, εἶχεν ἀπείρους πόρους, καὶ ὅτι ἂν αὐτὸς, ὁ Ναπολέων, ἐδύνατο νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖ, ἀνεδέχετο νὰ διαθρέψῃ ἐξ αὐτῆς τὸν στρατόν του, καὶ νὰ οἰκονομήσῃ προσέτι καὶ τὰς ἄλλας πολιτικὰς ἀνάγκας· ὅτι διέταξε ν' ἀπέλθωσιν ἐκεῖ εἰσέτι 120 χιλιάδες στρατοῦ ἵνα περαιωθῇ ὁ δυσάρεστος οὗτος πόλεμος· ὅτι ἀφοῦ δαπανᾷ εἰς τὴν ἀποσκευὴν, τὸν ὁπλισμὸν καὶ τὴν ἐξάσκησιν αὐτῶν, δὲν δύναται καὶ νὰ τοὺς διατρέφῃ, ὅτι τὸ πολὺ δύναται νὰ χορηγῇ δύο ἑκατομμύρια κατὰ μῆνα διὰ τὴν μισθοδοσίαν των, ἀλλὰ πλέον τούτων δὲν θέλει· πράξει, διότι εἶναι ἀδύνατον· ὅτι ἂν ἦτο τοσούτῳ στενοχωρημένος οἰκονομικῶς ὁ ἀδελφός του,

δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ εὐνοϊκοὺς καὶ εὐνοϊκὰς καὶ νὰ δαπανᾷ διὰ τὰς εὐχαριστήσεις του ἀνωφελῶς· ὅτι καθόσον ἀφορᾷ τὴν φρουράν του, αὕτη εἶναι ἀνωφελὴς, μάλιστα δὲ καὶ ἐπικίνδυνος, καὶ ἀπορρόφᾷ τοσαῦτα χρήματα, ἅτινα ἐδύναντο νὰ εἶναι ἐπωφελῆ ἀλλαχοῦ· ὅτι αὕτη θέλει λειποτακτήσει καθ' ὁλοκληρίαν εἰς πρώτην εὐκαιρίαν· ὅτι τὸ νὰ παραλάβῃ τοὺς αἰχμαλώτους τῆς Ὀκάνης, ὡς ἐγένετο ἵνα ἀποδείξῃ αὐτοὺς βασιλικοὺς φρουροὺς, τοῦτο εἶναι σκανδαλῶδες καὶ ἀνοησία, διότι ὑποθάλπει εἰς τοὺς κόλπους του τοὺς ἐχθρούς του· ὅτι πρέπει ἐπὶ πολλὰ ἔτη νὰ μεταχειρίζεται Γάλλους στρατιώτας· ὅτι εἰς μάτην ἐνασχολεῖται νὰ σχηματίσῃ ἱσπανικὸν στρατὸν ἵνα μένῃ ἀνεξάρτητος ἐκ τῆς Γαλλίας, ἐνῷ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις· ὅτι ἡ ἐν Ἱσπανίᾳ ἀνεξαρτησία μετὰ 400 χιλιάδων γαλλικοῦ στρατοῦ εἶναι εἰς τὸ ἄκρον γελοία· ὅτι πρέπει νὰ ὑποφέρῃ ἢ νὰ μὴ ἦναι βασιλεὺς, ἢ νὰ ἦναι διὰ τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὴν διάθεσίν του, τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς θελήσεις αὐτοῦ· ὅτι ἤθελεν εἶσθαι εὐτυχὴς, ἂν ἐδύνατο νὰ ὑπάγῃ εἰς Μαδρίτην καὶ διαμείνῃ ἐπί τινα χρόνον (ἦτο βέβαιον ὅτι ὁ Ἰωσὴφ δὲν ἤθελε τὸν Ναπολέοντα παρ' αὐτῷ)· ὅτι διὰ τῆς παρουσίας του ἤθελε τακτοποιήσει τὰ πάντα, καὶ ἤθελε διορθώσει πολλὰ σφάλματα· ὅτι ἐν ἐλλείψει τῆς παρουσίας του ἔπρεπε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν θέλησίν του· ὅτι τέλος πάντων, ἂν ὁ Ἰωσὴφ δὲν θέλῃ νὰ κυβερνᾷ ἄλλως πως ἢ ὅπως πράττει τῇ σήμερον, θέλει διατάξει νὰ κυβερνῶνται αἱ κατακτημέναι παρὰ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐπαρχίαι στρατιωτικῶς, ἐπιφυλαττόμενος ν' ἀποδώσῃ αὐτὰς εἰς τὸν Ἰωσὴφ μετὰ τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ τότε πρέπει ἡ Γαλλία ν' ἀποζημιωθῇ παρ αὐτοῦ διὰ τὰ ἔξοδά της, ἡ δὲ ἀποζημίωσις αὕτη συνίσταται εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν Πυρηναίων ἐπαρχιῶν.

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ναπολέοντος, διαβιβασθέντες εἰς τὸν Ἰωσὴφ ἄνευ ὑπερβολῶν, διότι οὐδ' ἐπεδέχοντο τοιοῦτοι λόγοι ὑπερβολὰς, ἐπροξένησαν ἀπελπισίαν εἰς τὸν δυστυχῆ τοῦτον βασιλέα, ὅστις ἔλεγεν ὅτι ἐκτὸς ὅτι ὑποφέρει μυρία ἄτοπα ἐκ τῶν Γάλλων στρατηγῶν, θέλει καταδικασθῇ νὰ βλέπῃ εἰς τὸ βασίλειόν του καὶ Γάλλους στρατιωτικοὺς διοικητὰς, τὸ δὲ

χείριστον ὅτι θέλει ἀναγκασθῆ νὰ κοινοποιήσῃ εἰς τὸν λαόν του τὸν διαμελισμὸν τῆς μοναρχίας του· ὅτι δὲν ἀπαιτοῦνται μόνον 400 χιλιάδες γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἓν ἑκατομμύριον πρὸς ὑποταγὴν τῶν Ἱσπανῶν, ὅτι οὐδὲ τὸ ἑκατομμύριον τοῦτο θέλει ἐπαρκέσει, ἀλλὰ πρέπει νὰ μεταβῇ ἅπασα ἡ Γαλλία εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ νὰ σφάξῃ ἕκαστος Γάλλος ἕνα Ἱσπανὸν ἵνα καθέξῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ· ὅτι οὗτος δὲν δύναται νὰ παραστήσῃ τοιοῦτον πρόσωπον ὅπως βασιλεύσῃ ἐπὶ τῶν πτωμάτων, καὶ ὅτι τέλος πάντων κάλλιον νὰ ἐκθρονισθῇ πάραυτα ἢ νὰ βασιλεύσῃ ὑπὸ τοιούτους ὅρους.

Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἀσυμφωνία καὶ ἔρις ἐγέννησαν τὴν ἰδέαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι ὁ Ναπολέων διώριζε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ βασιλεῖς μόνον ἵνα ἔχῃ αὐτοὺς ὄργανον τῶν προθέσεών του, καὶ ὅτι ἄν τις ἐξ αὐτῶν παρεξετρέπετο τῆς θελήσεώς του, τὸν ἐξεθρόνιζεν εὐθὺς, ὡς ἐγένετο πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν Λουδοβῖκον· ἡ ἰδέα αὕτη μετενεχθεῖσα ἐν Ἱσπανίᾳ ἐπροξένει κακὴν ἐντύπωσιν, καὶ ἔβλαπτε τὰ μέγιστα τὴν ὑπόληψιν τοῦ Ναπολέοντος.

Ἐν τούτοις ὁ Ἰωσὴφ μετὰ τὴν μάχην τῆς Ὀκάνης καὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Γερῶνος παρηγορηθεὶς ὀλίγον, ἤθελε νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸς τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἱσπανίας, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς πραότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας, καὶ καθησυχάσῃ τοὺς Ἱσπανοὺς, ὡς ἐβεβαίουν αὐτὸν οἱ ὑπουργοί του. Ἐζήτησε λοιπὸν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Ἀνδαλουσίαν καὶ μετὰ τὴν καθυπόταξιν αὐτῆς νὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς ἑτέρας ἐπαρχίας. Ὁ Ναπολέων ἐν πρώτοις δὲν συγκατετίθετο εἰς τοῦτο, λέγων ὅτι πρῶτον πρέπει ν' ἀποβληθῶσιν οἱ Ἄγγλοι ἐκ τῆς χερσονήσου, διότι οἱ Ἱσπανοὶ ἔπειτα, μὴ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ ξένης δυνάμεως, ὑποτάσσονται εὐκόλως· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Ἰωσὴφ, διότι καὶ ὁ στρατάρχης Σοὺλτος παρίστανε τὴν κατάκτησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης εὐκολωτάτην. Ἐπιθυμῶν ὅμως ὁ Ναπολέων νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὸν καταστρεπτικὸν τοῦτον πόλεμον τῆς Ἱσπανίας, διέταξε διάφορα σώματα τοῦ στρατοῦ του νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ· οὕτω περὶ

τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1810 ὁ ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικὸς στρατὸς ἐλογίζετο εἰς 400 χιλιάδας ἀνδρῶν.

Ὁ Ἰωσὴφ λαβὼν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος τὴν περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἔγκρισιν, ἐχάρη ὑπερβολικῶς, διότι αὐτὸς οὗτος ἤθελεν ὁδηγεῖ τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ἀνεχώρησε δὲ ἐκ Μαδρίτης τῇ 15 Ἰανουαρίου 1810 συνωδευμένος ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν καὶ συμβούλων αὐτοῦ· ὁ δὲ στρατάρχης Βίκτωρ μετὰ 20 χιλιάδων στρατοῦ διετάχθη ὑπ' αὐτοῦ νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν πόλιν Σεβίλλην. Τῇ 29 Ἰανουαρίου ὁ στρατάρχης οὗτος ἔφθασε μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ σώματος ἔξω τῆς πόλεως ταύτης, καὶ μετά τινας ἀκροβολισμούς, πλησιάσας εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως, προσεκάλεσε τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθῶσιν, ἀπειλῶν αὐτοὺς ὅτι, ἂν κυριεύσῃ τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, θέλει περάσει τὴν φρουρὰν ἐν στόματι μαχαίρας. Αἱ ἀπειλαὶ αὗται, ὡς καὶ αἱ μυστικαὶ συνενοήσεις τινῶν ἐκ τῶν πολιορκουμένων, ἠνάγκασαν τὴν φρουρὰν νὰ ζητήσῃ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως. Τῇ 1 Φεβρουαρίου λοιπὸν ὁ Ἰωσὴφ εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἥτις ἦτο σχεδὸν ἔρημος, διότι ὅλοι οἱ προὔχοντες Ἱσπανοὶ ἀνεχώρησαν λαθραίως. Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Σεβίλλης ὁ Ἰωσὴφ περιώδευεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀνδαλουσίας ἐπιδεικνυόμενος εἰς τὸν λαόν του· πλῆθος δὲ Ἱσπανῶν χάριν μόνον περιεργείας ἔτρεχον νὰ ἴδωσιν αὐτόν· οὗτος δὲ ἐκολάκευεν αὐτοὺς πολυειδῶς, καὶ εὐχαριστεῖτο διασκεδάζων εἰς τὴν περιήγησίν του ταύτην.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ναπολέων μαθὼν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ ἐσχάτως διατρέξαντα, ἀντὶ νὰ εὐχριστηθῇ, ὡς ἤλπιζεν ὁ Ἰωσὴφ, δυσηρεστήθη εἰς τὸ ἄκρον, διότι κατὰ τὴν συνήθειάν του ὁσάκις αἱ προθέσεις του δὲν ἐπετύγχανον κατὰ τὴν θέλησίν του τὰ ἴδια αὐτοῦ σφάλματα ἀπέδιδεν εἰς τοὺς ἄλλους, ἰδίως δὲ αἰτιᾶτο τοὺς ἀδελφούς του Λουδοβῖκον καὶ Ἰωσὴφ, ὡς μὴ ἐκτελοῦντας τὰς παραγγελίας του. Πληροφορηθεὶς λοιπὸν ἐξ εὐνοϊκῶν του τινῶν, διαμενόντων παρὰ τῷ Ἰωσὴφ, καὶ παρατηρούντων τὰ διαβήματα αὐτοῦ ἵνα ἀναφέρωσιν αὐτὰ εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅτι οὗτος περιοδεύων κολακεύει τὸν ἱσπανικὸν λαὸν καὶ δαπανᾷ ἐπὶ ματαίῳ χρήματα, ἐξέδωκε τοιαύτας δια-

ταγὰς εἰς τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγοὺς αὐτοῦ, αἵτινες ἀναμφιβόλως ἔπρεπε νὰ λυπήσωσι καιρίως τὸν Ἰωσὴφ, ὡς προσβάλουσαι τὴν βασιλικὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτοῦ· καὶ πρῶτον μὲν κατέκρινε τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ στρατηγοῦ Σουσσέτου κατὰ τοῦ φρουρίου Βαλένσα, ὅστις δὶς προσβαλὼν αὐτὸ ἀπέτυχε νὰ ἐκπορθήσῃ ἕνεκα ἐλλείψεως πυροβολικοῦ φρουρίου· διὰ τοῦτο ἐπέπληξε τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸν στρατηγὸν Σουσσέτον εἰς ὃν ἀπηγόρευσε νὰ ὑπακούῃ τοῦ λοιποῦ εἰς ἄλλην ἀρχὴν ἐκτὸς τῆς τῶν Παρισίων. Ἐπίσης κατέκρινε τὰς πράξεις τοῦ στρατάρχου Νέϋ, ἀποδίδων ἐν μέρει αὐτὰς καὶ εἰς τὸν στρατάρχην Σοῦλτον, ἰδίως δὲ ἀπεύθυνε πικρὰς ἐπιπλήξεις κατὰ τοῦ Ἰωσὴφ διὰ τὰ δαπανώμενα χρήματα παρ' αὐτοῦ εἰς τοὺς εὐνοϊκούς του. Ἔλεγε δὲ εἰς αὐτὸν ὅτι εἰς μὲν τοὺς ὀκνηροὺς καὶ ῥαδιούργους εἶχε χρήματα νὰ δίδῃ, εἰς δὲ τοὺς στρατιώτας τοὺς χύναντας ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ αἷμά των δὲν εἶχεν, ἀλλ' ἔπρεπεν αὐτὸς ὁ Ναπολέων νὰ μισθοδοτῇ αὐτούς· διώρισε λοιπὸν εἰς τὰς ἐπαρχίας Καταλωνίαν, Ἀραγωνίαν, Ναβάῤῥαν καὶ Βισκαΰ τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγοὺς αὐτοῦ στρατιωτικοὺς διοικητὰς αὐτῶν, ἵνα κυβερνῶσιν αὐτὰς πολιτικῶς, στρατιωτικῶς καὶ οἰκονομικῶς, διὰ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν νὰ διατηρῶσι τοὺς ὑπ' αὐτοὺς στρατούς· τὸν δὲ βασιλέα Ἰωσὴφ νὰ σέβωνται μόνον, οὐδεμίαν ἄλλην σχέσιν ἔχοντες μετ' αὐτοῦ, καὶ μόνον εἰς αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα νὰ δίδωσιν λόγον περὶ τῶν πράξεων αὐτῶν· ἰδιαιτέρως δὲ καὶ μυστικῶς ἔγραφεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ ὅτι ἔμελλε νὰ ἑνώσῃ τὰς Πυρηναίας ἐπαρχίας μετὰ τῆς Γαλλίας πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξόδων του· παρήγγειλε δὲ αὐτοὺς νὰ διατηρῶσι μεγίστην ἐχεμυθίαν περὶ τούτου, καὶ ὅτι ἂν ὁ Ἰωσὴφ ἤθελε πέμψει εἰς αὐτοὺς ἐναντίας διαταγὰς τῶν ἐκ Παρισίων στελλομένων, νὰ μὴ τὰς ἐκτελῶσιν εὐθὺς, λέγοντες ὅτι τοῖς εἶναι ἀπηγορευμένον νὰ δέχωνται διαταγὰς παρὰ τῆς ἱσπανικῆς κυβερνήσεως, καὶ ὅτι διετάχθησαν νὰ μὴ ὑπακούωσιν, εἰμὴ εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν. Τὸ τοιοῦτον οὐχὶ μόνον ἐν Ἱσπανίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἦτο δεινόν. Ἐφαίνετο λοιπὸν ὅτι ὁ Ναπολέων ἦτον ἄπληστος ἐν εἰρήνῃ, ὡς ἐν πολέμῳ, καὶ ὅτι πᾶν ὅ,τι δὲν ἐδύνατο νὰ κατακτήσῃ διὰ τῆς σπάθης

του, ἤθελε νὰ τὸ ἀποκτήσῃ διὰ τῶν διαταγμάτων του. Ἤνωσε μετὰ τῆς Αὐτοκρατορίας του τὴν Τοσκάνην, τὸ ῥωμαϊκὸν Κράτος καὶ τὴν Ὁλλανδίαν, ἐσκέπτετο νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ εἰς τινα ἐπαρχίαν τῆς Ἑλβετίας καὶ εἰς τὰς Ἐλευθέρας Χώρας· προσθέτων δὲ εἰς τὰς προσκτήσεις ταύτας καὶ τὰς Πυρηναίας ἐπαρχίας μέχρι τοῦ Ἔβρου ποταμοῦ, ἐδείκνυεν εἰς τὸν κόσμον ὅτι δὲν εἶχεν ὅριον ἡ ἁπληστία αὐτοῦ, καὶ ὅτι εἰς ὅσας χώρας ἔῤῥιπτε τὸ τρομερὸν βλέμμα του, ἔπρεπε ν' ἀφαιρεθῇ παρὰ τοῦ κυρίου της, εἰ καὶ ὁ κύριος αὐτῆς ἦτον αὐτὸς ὁ ἀδελφός του. Ἡ περὶ τῶν Πυρηναίων ἐπαρχιῶν ἀπαίτησις διὰ τὰς δαπάνας τῆς Γαλλίας, ἕνεκα τῆς Ἱσπανίας, ἦτον πάντῃ παράδοξος· ἐὰν ὅμως ὁ Ναπολέων ἄφινεν εἰς τὸν ἱσπανικὸν θρόνον τὸν Φερδινάνδον, συνέτρεχε δὲ αὐτὸν, παραδείγματος χάριν, πρὸς κατάκτησιν τῆς Πορτουγαλλίας κατὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ τούτου ἕνεκεν ἐζήτει παρ' αὐτοῦ τὴν πρὸς ἀριστερὰν τοῦ Ἔβρου ποταμοῦ χώραν, πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς συνδρομῆς του, ἐδύνατό τις νὰ ἐννοήσῃ τοῦτο, εἰ καὶ ἤθελεν ἐπικριθῇ παρά τε τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν δυναστείαν ἐναντίον τῆς θελήσεως αὐτῆς, καὶ ἔπειτα ν' ἀναγκάσῃ αὐτὴν νὰ μὴ βασιλεύῃ ἀνεξαρτήτως (διότι ὁ Ἰωσὴφ ἐπίσης, ὡς οἱ Ἱσπανοὶ, δυσηρεστεῖτο νὰ ἦναι βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας), καὶ ἐπομένως ν' ἀπαιτῇ ὥστε ἡ παρ' αὐτοῦ νομιζομένη ἀγαθοεργία ν' ἀνταμειφθῇ διὰ τῆς διαμελίσεως τῆς χώρας ταύτης, τοῦτο ἦτον ἀληθῶς παραφροσύνη. Ἡ περὶ τῆς Ἱσπανίας διάθεσις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος προσέθηκε πρὸς ταῖς πολλαῖς αἰτίαις τοῦ κατὰ τῶν Γάλλων μίσους τῶν Ἱσπανῶν, καὶ ἑτέραν ἰσχυροτέραν τῶν ἄλλων αἰτιῶν, ἥτις ἦτο τὸ νὰ ἴδωσι τὴν παρ' αὐτῶν τοσοῦτον ἀγαπωμένην πατρίδα λεηλατουμένην καὶ κατακερματιζομένην παρὰ τοῦ κενοδόξου τούτου γείτονος αὐτῶν, ὅστις, ἀφοῦ τοὺς ἐστέρησε τῆς δυναστείας των, ἤθελε ν' ἁρπάξῃ καὶ μέρος τῆς χώρας των, ὅπερ καὶ ὤθησεν ἅπαντας τοὺς Ἱσπανοὺς εἰς ἐπανάστασιν.

Αἱ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος δοθεῖσαι διαταγαὶ εἰς τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγοὺς αὐτοῦ, πρὸς ἕνωσιν τεσσάρων ἱσπανικῶν ἐπαρχιῶν μετὰ τῆς Γαλλίας, δὲν διετηρήθησαν ἐπὶ πολὺ μυστικαί· μόνη δὲ ἡ ἐν αὐταῖς ἐγκατάστασις τῶν στρατιωτικῶν

διοικήσεων ἀνεκάλυψε τὰς περὶ τούτων μελλούσας προθέσεις τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις μάλιστα δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς ταύτας, ἀλλ' ἐξέδωκε καὶ τοιαύτας ἄλλας διαταγὰς, ὥστε ἡ ἐξουσία τοῦ Ἰωσὴφ περιωρίσθη μόνον ἐντὸς τῶν πυλῶν τῆς Μαδρίτης. Ὅθεν ὁ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατὸς διηρέθη εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν πρῶτον, ὀνομασθὲν τῆς Μεσημβρίας, ἐδιοικεῖτο ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Σούλτου, τὸ δεύτερον, τὸ τῆς Πορτουγαλίας, ὑπὸ τοῦ Μασσένα, εἰς δὲ τὸν Ἰωσὴφ παρεχωρήθη μία μόνη μεραρχία πεζικοῦ. Ἕκαστος τῶν εἰρημένων στρατηγῶν, τῶν διοικούντων τοὺς στρατοὺς τούτους, ὤφειλε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἐν Παρισίοις ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, τοὐτέστιν εἰς αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα, καὶ ν' ἀνταποκρίνηται μετ' αὐτοῦ λαβόντος ἤδη καὶ τὸν τίτλον ἀνωτάτου διοικητοῦ τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατοῦ· ἀντιπρόσωπον δὲ αὐτοῦ διώρισε τὸν στρατάρχην Βερθιέρον.

Ὁ Ἰωσὴφ διαμένων ἐν Σεβίλλῃ, καὶ μαθὼν τὰ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος διαταχθέντα περὶ τῆς Ἱσπανίας, ἔμεινεν ἐμβρόντητος, ἀγνοῶν τί νὰ εἴπῃ περὶ τούτου εἰς τοὺς ὑπηκόους του, ὑποτεταγμένους τε καὶ ἐπαναστάτας, θέλοντας νὰ ὑποταχθῶσι· διότι οὐχὶ μόνον ἡ ἐξουσία του ἐταπεινώθη καὶ ἐξετέθη εἰς τοὺς Γάλλους σταρτηγοὺς, ἀλλ' ἡ διαμέλησις τοῦ Ἱσπανικοῦ Κράτους ἀπήλπιζε πάντα πατριώτην Ἱσπανόν. Ἔβλεπε δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἁρπαζομένας τὰς ἱσπανικὰς ἀποικίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς πρὸς τὸν Ἔβρον ποταμὸν ἐπαρχίας κατακτωμένας. Οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ μαθόντες τὸ μυστήριον τοῦ Ναπολέοντος, ὡς πρὸς τὰς ἐν Ἱσπανίᾳ κατακτήσεις του, ἠρέθιζον ὅλον τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν· προσέτι καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπουργοί του Ἱσπανοὶ ἐλυποῦντο σφόδρα καὶ ἐλεεινολόγουν αὐτὸν ὅτι δὲν διέφερε τῶν προτέρων βασιλέων των, Καρόλου Δ', περιωρισμένου εἰς Μασσαλίαν, καὶ Φερδινάρδου Ζ', αἰχμαλώτου εἰς Βαλενσέϋ, ὡς καὶ ἄλλων Βασιλέων ἐκθρονισθέντων ἢ καταφρονηθέντων.

Προσβληθεὶς οὕτω σφοδρῶς ὁ Ἰωσὴφ οὐδεμίαν διάθεσιν εἶχε νὰ μείνῃ ἐν Σεβίλλῃ, διότι ἡ παρουσία του, μετὰ τὰς διατάξεις ταύτας τοῦ Ναπολέοντος, ἐπροξένει μᾶλλον ἀπέχθειαν ἢ εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς Ἱσπανούς. Εὑρεθεὶς λοιπὸν ἄνευ ἐξουσίας ἐν Ἱ-

σπανίᾳ ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Γαλλίαν ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ τῷ ἀποδείξῃ ὅτι τὰ τοιαῦτα δὲν τελεσφοροῦσιν εἰς Ἱσπανίαν. Ἀνεχώρησε λοιπὸν εὐθὺς ἐκ τῆς Ἀνδαλουσίας, διότι ἐκεῖ κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος ἐβασίλευεν ὁ στρατάρχης Σοῦλτος, ὅστις οὐδ' ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτοῦ ἐσεβάσθη τὸν Ἰωσὴφ· διότι διέταξεν ἕνα τῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ Γάλλων στρατηγῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ ὁρισθεῖσαν εἰς αὐτὸν θέσιν, καὶ μεταβῇ εἰς ἑτέραν· ὁ δὲ στρατηγὸς οὗτος ἀπήντησεν εἰς τὸν Σοῦλτον ὅτι ἦτο διατεταγμένος νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Ἰωσὴφ, ἀλλ' ὁ Σοῦλτος ἐπανέλαβε τὴν πρὸς τὸν στρατηγὸν τοῦτον διαταγήν του, ἀπειλῶν αὐτὸν ὅτι, ἂν δὲν ὑπακούσῃ, θέλει θεωρήσει αὐτὸν ἀπειθῆ. Πρὸς δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἔμαθεν ὅτι οἱ διορισθέντες εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἱσπανίας στρατηγοί, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, ἔπραττον μυρίας καταπιέσεις καὶ καταχρήσεις εἰς τὸν λαὸν πρὸς διατροφὴν τοῦ στρατοῦ.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ἰωσὴφ, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τοσαύτας καταφρονήσεις καὶ ἐξευτελισμοὺς, ἀπεφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἱσπανίας καὶ νὰ μεταβῇ οὐχὶ εἰς Παρισσίους ἀλλ' εἰς Νεάπολιν, καὶ συνάμα νὰ παραιτηθῇ ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Ἱσπανίας ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως· ἀλλ' ἐμποδισθεὶς ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν του καί τινων ἐκ τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν, οἵτινες εἶχον συμφέρον εἰς τὴν διατήρησιν αὐτοῦ, ἔγραψεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις διαμένουσαν σύζυγόν του, ἐξαποστέλλων συνάμα καὶ δύο ἐκ τῶν πιστῶν ὑπουργῶν του, ἵνα παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ τῷ παραστήσωσιν ὅτι, ἡ μὲν ἕνωσις τῶν τεσσάρων ἱσπανικῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν Γαλλίαν θέλει ἐκθέσει τὸν Ἰωσὴφ εἰς τὸ μῖσος τῶν Ἱσπανῶν, ἡ δὲ ἀφαίρεσις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἐξ αὐτοῦ, εἰς τὴν γενικὴν περιφρόνησιν, καὶ ὅτι προτιμότερον ἦτο νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Ἱσπανίας ἢ νὰ διατηρῇ αὐτὸν ὑπὸ τοιούτους ὅρους.

Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Ἰωσὴφ, κατεσπευσμένως φθάσαντες εἰς Παρισίους, παρουσιάσθησαν πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Οὗτος δὲ ὑποδεχθεὶς αὐτοὺς μετριοπαθῶς μὲν ἀλλὰ μεθ' ὑπεροψίας, ἐπέκρινε λίαν περιφρονητικῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰωσὴφ, λέγων εἰς

αὐτοὺς ὅτι ὁ ἀδελφός του ἐφαντάσθη νὰ ὑποτάξῃ μᾶλλον διὰ χρημάτων ἢ στρατιωτῶν ἔθνος, ὡς τὸ ἱσπανικόν, ἀδιάλλακτον, μετὰ τοῦ ὁποίου δὲν δύναταί τις νὰ φιλιωθῇ εἰμὴ ἀφοῦ καταβάλλῃ αὐτό. Ὡς πρὸς τὸ οἰκονομικὸν δὲ ἐδείχθη ἄκαμπτος, λέγων ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ χορηγῇ χρήματα πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατοῦ αὐτοῦ· ὅτι ἂν τὰ στρατεύματα ταῦτα δὲν πληρόνωνται ἐκ τῆς Ἱσπανίας, θέλει ἀνακαλέσει αὐτά· ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ἰωσὴφ δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἄνευ τούτων, οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ θέλουν προμηθεύεσθαι τὰ πρὸς διατροφὴν τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατευμάτων ἐκ τῆς Ἱσπανίας· ὅτι, ἂν ἐπιτηρῶνται οἱ στρατηγοὶ οὗτοι, τὰ παρ' αὐτῶν εἰσπραττόμενα καὶ πλεονάζοντα χρήματα θέλουσι χορηγεῖσθαι εἰς τὸν Ἰωσὴφ ἵνα οἰκονομῇ τὰς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ Κράτους αὐτοῦ· ὅτι ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν ἐκεῖ στρατῶν αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ τροποποιήσῃ τὰς δοθείσας διαταγάς του, διότι ἐν Ἱσπανίᾳ ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχωσι δύο μεγάλοι στρατοί, ὁ τῆς Μεσημβρίας καὶ ὁ τῆς Πορτουγαλλίας πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ἐκεῖ Ἄγγλων· ὅτι μόνος αὐτὸς ὁ Ναπολέων εἶναι ἱκανὸς νὰ διευθύνῃ αὐτούς· ὅτι παρεχώρησε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἰωσὴφ στρατὸν, τὸν ὁποῖον δύναται οὗτος νὰ διαθέσῃ ὅπως θέλει, καὶ ὅτι τέλος πάντων οἱ διοικοῦντες ἐν Ἱσπανίᾳ στρατὸν ἄλλην ἐξουσίαν δὲν ἔχουν εἰμὴ καθόσον ἀφορᾷ τὰς κινήσεις καὶ τὴν διατροφὴν τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατῶν, πρὸ παντὸς ἄλλου δὲ πρέπει νὰ θεωρῶνται οἱ στρατηγοὶ οὗτοι ὡς φίλοι τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ νὰ σέβωνται αὐτὸν ὡς βασιλέα καὶ ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος αὐτῶν, καὶ ὅτι θέλει ἐπιπλήξει τὸν πταίσαντα εἰς αὐτὸν (οὗτος δὲ ἦτον, ὡς ἐρρέθη, ὁ Σοῦλτος).

Περὶ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἔβρου ὁ Ναπολέων εἶπεν ὅτι ἂν ἑνώσῃ τὰς ἐπαρχίας ταύτας εἰς τὴν Γαλλίαν, λόγῳ ἀποζημιώσεως, ἡ Ἱσπανία θέλει ἀποζημιωθῇ διὰ τῆς Πορτουγαλλίας, ἀλλ' ὅτι πρὶν ἢ παραχωρήσῃ αὐτὴν, πρέπει πρῶτον νὰ τὴν κατακτήσῃ, καὶ ὅτι ἕνεκα τούτου πρέπει νὰ ἀποδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ἄγγλους, μετὰ ταῦτα δὲ ν' ἀποκαταστήσῃ μετ' αὐτῶν τὴν εἰρήνην, ὅπερ καὶ δὲν ἦτο τοσοῦτον εὔκολον. Ταῦτα λέγων ὁ Ναπολέων ἐγνώριζεν ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐπειδὴ οὐδὲν θετι-

κὸν ἐδύνατο νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐν Ἱσπανίᾳ, δὲν ἔπρεπε ν' ἀναγγέλλῃ τι περὶ τούτου, καὶ ὅτι ἀπαιτεῖτο ἁρμοδία περίστασις καὶ σιωπή. Διετήρησε δὲ παρ' αὐτῷ τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Ἰωσὴφ ἵνα μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ ἐκστρατείας, ἣν ἐνόμιζεν ὅτι ἤθελε περαιώσῃ τῷ 1810, διαλύσῃ μετ' αὐτῶν ὅλας τὰς ἀναφυείσας δυσκολίας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του. Οὕτως ἀμφότεροι οἱ ὑπουργοὶ οὗτοι Ἱσπανοὶ ἔμειναν ἐν Παρισίοις ὅπως, τυχούσης εὐκαιρίας, μεταβάλωσι τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν τοῦ Ναπολέοντος ὡς πρὸς τὰ τῆς πατρίδος των.

Ὁ Ναπολέων ὑπεσχέθη εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τούτους νὰ προσθέσῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰσέτι ὀλίγα στρατεύματα ὑπὸ τὸν Ἰωσὴφ· ἐπέπληξε τὸν στρατάρχην Σοὺλτον διὰ τὸν πρὸς τὸν Ἰωσὴφ ἀνάρμοστον τρόπον αὐτοῦ, καὶ ἐνησχολήθη εἰς τὰ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἱσπανίας. Ἐνταῦθα ὅμως ὁ Ναπολέων ὑπέπεσεν εἰς λάθος ἀσύγγνωστον, διότι ἀντὶ, ὡς ἐμελέτα, νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἄγγλους, ἅμα ἔπαυσεν ὁ χειμὼν, ἤτοι ἀπ' ἀρχῆς Μαρτίου, μὴ περιμένων τὴν ἔλευσιν νέων στρατευμάτων ἀλλὰ μετὰ τῶν ὑπαρχόντων, ἀνέβαλε τὴν ἐκστρατείαν διὰ τὸ θέρος· διέταξε δὲ ἤδη τὴν ἐκπόρθησιν τῶν ἱσπανικῶν φρουρίων, καὶ ἀνέθεσε τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν στρατηγὸν Σουσσέτον, ὡς ἐμπειρότερον τῶν ἄλλων στρατηγῶν εἰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις, παραγγείλας τὸν στρατάρχην Ὠγερὼ νὰ συνδράμῃ αὐτόν. Τὸν δὲ Μασσέναν διέταξε, πρὶν ἢ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Πορτουγαλλίας, νὰ ἐκπορθήσῃ τὰς πρὸς τὰ μεθόρια τῆ. Ἱσπανίας καὶ Πορτουγαλλίας κειμένας πόλεις Ῥοδερικούπολιν καὶ Ἀλμεΐδαν:

Ὁ Σουσσέτος λοιπὸν, τῇ 10 Ἀπριλίου 1810, ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Λερίδος. Ἡ πόλις αὕτη ἔχουσα ὀχυρὰν ἀκρόπολιν, κειμένην ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, καὶ ἐμπεριέχουσα 18 χιλιάδας κατοίκων καὶ ἑπτὰ χιλιάδας φρουρῶν, εἶναι περίφημος εἰς τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ Καίσαρος καὶ καθεξῆς εἰς τὰς κατόπιν ἐποχάς. Ἀρξαμένης τῆς πολιορκίας ταύτης, ὁ ἱσπανικὸς στρατὸς ἦλθε πρὸς βοήθειαν αὐτῆς, ἀλλὰ καταπολεμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουσσέτου ἀνεχώρησεν, ἐγκαταλείψας εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Γάλλων τὴν πόλιν ταύτην. Μετὰ πολλῶν δὲ ἡμερῶν πολιορκητικὰς ἐργασίας καὶ καθημερινὰς συμπλοκὰς μὲ τοὺς πο-

λιορκουμένους, οἵτινες ἀνθίσταντο γενναίως, ἐπιχειροῦντες ἀκαταπαύστως ἐκδρομὰς, τῇ 13 Μαΐου ὁ Σουσσέτος προσέβαλε τὴν πόλιν καὶ ἐκυρίευσε αὐτὴν ἐξ ἐφόδου. Ἡ ἐν αὐτῇ φρουρὰ καὶ οἱ κάτοικοι ἄνδρες τε γυναῖκες καὶ παιδία, καταφεύγοντες φύρδην μίγδην εἰς τὴν ἀκρόπολιν, προσεβλήθησαν παρὰ τῶν πολιορκητῶν διὰ βομβῶν καὶ ὀβουζίων τοιουτοτρόπως, ὥστε ὁ κλαθμὸς ὁ ὀδυρμὸς καὶ αἱ φωναὶ αὐτῶν ἐσπάραττον τὴν καρδίαν παντὸς ἀνθρώπου. Ὁ φρούραρχος ἰδὼν τὴν ἐπισώρευσιν τοσούτου πλήθους ἐν τῇ ἀκροπόλει, καὶ μὴ δυνάμενος οὔτε νὰ ἀποβάλλῃ, οὔτε νὰ διαθρέψῃ αὐτοὺς, τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ 14 Μαΐου, παρέδωκε τὸ φρούριον, ὑπερασπίσας αὐτὸ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐνδόξως. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ φρουρίου τούτου δὲν συνέδραμεν ὁ Ὠγερὼ τὸν Σουσσέτον, ὁ Ναπολέων δυσαρεστηθεὶς ἀνεκάλεσεν αὐτὸν καὶ διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν στρατάρχην Μαγδονάλδον, ὅστις ἦτο μὲν ἱκανὸς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἀλλ' ἀνεπιτήδειος εἰς τοὺς μικροπολέμους τῆς Ἱσπανίας.

Ἐν τούτοις καί τοι ὁ Ναπολέων ἐπιθυμῶν, ὡς ἐῤῥέθη, ν' ἀναλάβῃ αὐτοπροσώπως τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατοῦ αὐτοῦ, ἀπεφάσισε μ. ὅλον τοῦτο ν' ἀναθέσῃ αὐτὴν εἰς τὸν στρατάρχην Μασσέναν· καθότι τὸν μὲν στρατάρχην Σοὺλτον κατέκρινε, διότι δὶς ἀπέτυχεν εἰς τὰς κατὰ τῶν Ἄγγλων ἐκστρατείας του, τὸν δὲ στρατάρχην Νέϋ, εἰ καὶ ἐκτιμῶν αὐτὸν ὡς δραστηριότερον τοῦ Σούλτου, ἐπειδὴ ὅμως οὐδέποτε ἐδιοίκησεν ἀνεξαρτήτως στρατὸν, δὲν ἐνεπιστεύετο εἰς αὐτὸν, μάλιστα προκειμένου νὰ πιλεμήσῃ μὲ στρατηγὸν ἔμπειρον, ὡς τὸν Βελιγκτῶνα, κατὰ τοῦ ὁποίου ἔπρεπε ν' ἀντιτάξῃ στρατηγὸν δόκιμον, ἔχοντα πολλὴν φρόνησιν καὶ ἕξιν πρὸς τὸ διοικεῖν.

Ὅθεν ἐξ ὅλων τῶν στρατηγῶν του ἐξελέξατο τὸν στρατάρχην Μασσέναν, τὸν ὁποῖον διὰ τὴν εὐφυΐαν, ὀξυδέρκειαν καὶ ἀταραξίαν αὐτοῦ ἔκρινεν ἁρμόδιον· ὑπὸ τὰς διαταγὰς δὲ αὐτοῦ διώρισε τοὺς στρατάρχας Νέϋ καὶ Ζυνὼ, λησμονήσας ἂν ὁ στρατάρχης Νέϋ ἔστεργε νὰ διοικῆται παρ' ἄλλου ἢ ὁ Ζυνὼ, ὅστις μάλιστα ὑπῆρξε ἀρχηγὸς ἄλλοτε τῆς ἐν Πορτουγαλλίᾳ ἐκστρατείας. Ὁ Μασσένας, ἀναπαυθεὶς ὀλίγον ἔπειτα ἀπὸ εἴκοσι ἐτῶν

ὑπηρεσίαν ἐν πολέμῳ, ἠσθάνετο ἤδη τοὺς ἐν ἐκστρατείᾳ κόπους αὐτοῦ· διορισθεὶς δὲ ἤδη ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἔχων πολιτικὴν σύνεσιν ἀνταξίαν τῶν στρατιωτικῶν ἀρετῶν αὐτοῦ, ἐνόησεν ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐν Ἐσσλεγκ αἱματηρᾶς μάχης ὁ Ναπολέων πανταχοῦ ὑπερέβη πάντα ὅρον φρονήσεως, καὶ ὅτι βαδίζει κατεσπευμένως εἰς τὴν καταστροφήν του. Ὁ Μασσένας λοιπὸν ἐπιχειρήσας διαφόρων εἰδῶν πολέμους ἐν Καλαβρίᾳ, Ἰταλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Πολωνίᾳ, οὐδὲν εὐτυχὲς ἤλπιζε παρὰ τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ πολέμου, καὶ οὐδεμίαν ἐπιθυμίαν εἶχε νὰ ἀπέλθῃ καὶ νὰ κηλιδώσῃ τὴν μεγάλην ὑπόληψίν του εἰς πολεμίαν χώραν, ἔνθα προέβλεπεν ὅτι ἤθελεν ἀπαντήσει εὐθὺς ὅλας τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ὁ Ναπολέων παρενέβαλε εἰς τὴν ἐπιτυχίαν του. Τούτων ἕνεκα ὁ Μασσένας δυσηρεστεῖτο μεγάλως ν' ἀναδεχθῇ τὴν ἐν Πορτουγαλλίᾳ ἐκστρατείαν· ὑποχρεωθεὶς δὲ νὰ ἐκθέσῃ τοὺς περὶ τούτου λόγους του, προέτεινεν ἐκτὸς τῆς δυσκολίας τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἐκτὸς τῆς ἐλλείψεως τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα προϋπέθετε πρὶν ἢ γνωρίσῃ ταῦτα, τὴν ἐξησθενημένην ὑγείαν του, τὸ ἕνεκα ταύτης βλαφθὲν ἠθικόν του, καὶ τὸ ἀνάρμοστον νὰ διοικῇ ἄνδρας θεωροῦντας ἑαυτοὺς ἴσους αὐτῷ, καὶ οἵτινες ἐσυνείθισαν νὰ ὑπακούωσι μόνον εἰς αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα. Πρὸς δὲ ἡ μεταξὺ τοῦ Σούλτου καὶ Νέϋ ἔρις, ἥτις διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ εἰς Παρισίους, συνέτεινε προσέτι νὰ διστάζῃ νὰ παραδεχθῇ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ τούτου. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων διὰ τῆς γοητευτικῆς καὶ συνάμα δεσποτικῆς οἰκειότητος, μεθ' ἧς μετεχειρίζετο τοὺς ἀρχαίους στρατιώτας του, ἐκολάκευσε τὸν γηραιὸν Μασσέναν· ἀνεκάλεσεν εἰς αὐτὸν τὴν δόξαν του, τὴν παραδειγματικὴν ἀνδρείαν του· εἶπεν αὐτῷ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσι ν' ἀκούωσι νὰ ὁμιλῶσι περὶ αὐτοῦ, εἰ καὶ δὲν πιστεύωσι τοῦτο, ὅτι οὐδέποτε ἐφάνη νεώτερος καὶ ἀνδρειότερος ὡς ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκστρατείᾳ, ὅτι ὁ στρατὸς ἐκθειάζει αὐτόν· ὅτι οὐδεὶς τῶν στρατηγῶν του εἶναι τοσοῦτον εὐφυὴς ὥστε νὰ τὸν ὑπολήπτηται ὡς αὐτόν· ὅτι, ἂν μετ' ἄλλων στρατηγῶν τινὲς διαφιλονεικοῦσι τὰ πρωτεῖα, μετ' αὐτοῦ οὐδεὶς θέλει τολμήσει νὰ τὰ διαφιλονεικήσῃ καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ

τὴν ἡλικίαν του καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐμπιστοσύνην δι' ἧς περιβάλλεται, ὅτι, ἐὰν οὗτοι εἰσὶ στρατάρχαι καὶ δοῦκες, οὗτος εἶναι πρίγκηψ, εἶναι τέλος πάντων Μασσένας, εἰς ὃν θέλουσιν ὑποταχθῆ. Περὶ δὲ τῆς ὑγείας του ἔλεγεν αὐτῷ, ὅτι τὸ κλίμα τῆς Πορτουγαλλίας ἦτο τὸ μόνον συντελεστικὸν εἰς τὴν ὑγείαν του· ὅτι μέχρι τοῦδε ἐπὶ πολὺ ἀνεπαύθη καὶ θέλει ἀναπαυθῆ ἑπομένως, διότι θέλει ἐνασχοληθῆ μόνον τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας εἰς τὰς πολιορκίας τῶν φρουρίων, πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατὰ τῆς Πορτουγαλλίας ἐκστρατείαν· ὅτι ὡς πρὸς τὰ μέσα θέλει ἔχει αὐτὰ ἀφθόνως· ὅτι δὲν θέλει ἔχει μεῖον τῶν 80 χιλιάδων στρατοῦ ὑπ' αὐτὸν μετὰ ἀπείρου ὑλικοῦ, καὶ ὅτι ταῦτα ἦσαν πλέον τοῦ δέοντος πρὸς καταδίωξιν 30 χιλιάδων Ἄγγλων, εἰ καὶ ὠφελουμένων τούτων ἐκ τοῦ κλίματος καὶ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Πορτουγάλλων· ὅτι ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἦτον ὁ τελευταῖος ἀγών, ὅστις ἀναθετόμενος εἰς αὐτὸν θέλει τῷ ἐπιφυλάξει τὴν τελευταίαν δόξαν, ἣν θέλει ἀποκτήσει, διότι πιθανὸν νὰ ἐπέλθῃ ἡ εἰρήνη, καὶ τότε τὸ ὄνομα τοῦ Μασσένα, προφερόμενον ὡς ἓν τῶν πρώτων τῆς ἀρχῆς τῶν πολέμων τοῦ αἰῶνος, θέλει εἶσθαι προσέτι τὸ τελευταῖον τὸ ὁποῖον θέλει ἀντηχεῖ εἰς τὰ ὦτα τῆς παρούσης γενεᾶς· ὅτι θέλει εἶσθαι ἐν ταὐτῷ ὁ ἐνδοξότερος τῶν στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας καὶ ὁ δημοτικώτερος, κατακτῶν τὴν θαλάσσιον εἰρήνην, τὴν μόνην ἐπιθυμητὴν, διότι αὕτη μόνη δὲν ἀπεκτήθη εἰσέτι. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ναπολέοντος συνωδευμένοι μετὰ χιλίων ἄλλων οἰκείων καὶ κολακευτικῶν ἐκφράσεων, παρέσυρον τὸν γηραιὸν Μασσέναν χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ· διότι πρὸ ὀλίγου ὀνομασθεὶς πρίγκηψ τοῦ Ἐσσελγκ μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ πλούτου, δὲν ἐδύνατο ν' ἀποποιηθῆ διαταττόμενος παρὰ τοιούτου γενναίου δεσπότου· ὑπέκυψε λοιπὸν μετὰ πολλῆς του λύπης ἕνεκεν εὐγνωμοσύνης καὶ ὑπακοῆς ἐνδώσας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπατηθείς.

Ὁ Μασσένας δεχθεὶς τὸν διορισμὸν τοῦτον ἐκὼν ἄκων, ἀπῆλθεν εἰς Σαλαμάγκαν τῆς Ἱσπανίας· ἔνθα οἱ μὲν ἐπαναστάται Ἱσπανοὶ ἐτρόμαξαν, οἱ δὲ Γάλλοι, μαθόντες τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ, ἐνεθαῤῥύνθησαν, μόνοι δὲ οἱ στρατάρχαι Ζυνὼ καὶ Νεῦ δυσηρεστήθησαν· διότι ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἦτον ἀρχιστράτηγος καὶ

σχεδὸν βασιλεὺς ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ, ἤδη δὲ γενόμενος ὑποδεέστερος, ἐνόμιζεν ὅτι ἐκπίπτει τῆς ἀξίας του· ὁ δὲ δεύτερος ἄκων ὑπηρέτει ὑπὸ τὸν Σοῦλτον, ὃν ἐνόμιζεν ὑποδεέστερον αὐτοῦ, ἤδη δὲ ἐτίθετο μὲν οὐχὶ μετὰ πολλῆς δυσαρεσκείας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μασσένα, ὃν ἐνόμιζε τὸν πρῶτον στρατηγὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἐλπίζων ν' ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν ὁ Ναπολέων τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, δυσηρεστεῖτο νὰ ὑποτάσσηται εἰς ἄλλον, καί τοι ὑποληπτόμενος αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ αἱ προσποιήσεις δὲν βραδύνουσι νὰ φανερωθῶσι, πρὸ πάντων εἰς ζωηροὺς ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ἡ ταραχὴ τοῦ πολέμου ἐρεθίζει σφοδρῶς, ὁ Νέϋ καὶ Ζυνὼ ἔμελλον ὅσον οὔπω νὰ δείξωσι τὴν κατ' αὐτοῦ δυσαρέσκειάν των.

Πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ κακοῦ, ὁ Μασσένας, καί τοι διοικῶν δραστηρίως, δὲν ἦτο μεγαλοπρεπὴς ἀλλ' ἁπλοῦς ἄνευ ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως, μὴ θέλων νὰ δεικνύῃ τὴν εὐφυΐαν του· ὧν παρημελημένος μάλιστα ἐκ νεότητός του, δὲν εἶχε φυσικὸν ἢ περιποιημένον ἡγεμονικὸν ὅπως ἀποβάλῃ τοὺς ἄλλους, ὡς ἀπαιτεῖται εἰς τὸ διοικεῖν, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἐνίοτε παρημέλει ἀλλ' ἀνεπλήρου τοῦτο διὰ τῆς ἀγχινοίας του, τῆς μεγάλης δόξης του καὶ τῆς λαμπρᾶς τύχης του. Ὁ Μασσένας λοιπὸν ἀηδιάσας καθόλου τὸν πόλεμον, εἶχεν ἤδη δοθῇ εἰς τὰς ἡδονάς· φθάσας δὲ εἰς τὸ στραταρχεῖόν του μετὰ μικρᾶς ἐπιδείξεως, ὑπεδέχθη τοὺς στρατηγούς του, δυσηρεστημένους ἤδη ὄντας, μετὰ φιλοφροσύνης μὲν ἀλλ' ὀλίγον ψυχρῶς κατὰ τὴν συνήθειάν του. Ἡ συνοδία του εἰς οὐδένα ἦτον εὐχάριστος, ἰδίως δὲ ἕνεκα ἑταίρας τινός. Παραπονούμενος δὲ ἀναφανδὸν περὶ τῶν κόπων του, δὲν προσήλωσε εἰς ἑαυτὸν οὔτε τὴν ἀγάπην, οὔτε τὸ σέβας τῶν ὑπ' αὐτόν. Ὁ Μασσένας ἐγήρασεν, ἔλεγον ὅλοι οἱ περιστοιχοῦντες τὸν Νέϋ καὶ τὸν Ζυνώ· ἡ δυσφημία αὕτη, ἥτις εἴτε προήρχετο ἐκ τοῦ Νέϋ καὶ Ζυνὼ, οἵτινες ἐθεώρουν τὸν Μασσέναν ὡς γεγηρακότα, εἴτε ἐκ τῶν περὶ αὐτοὺς κολάκων (διότι οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν ὁμοιάζουσι τοὺς αὐλικούς), οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι τοῦτο ἀρέσκει εἰς τοὺς στρατηγούς των, ἐπανελαμβάνετο παρ' ὅλων. Ὁ Νέϋ καὶ Ζυνὼ εἶχον ἀξιώσεις ἕνεκα τῆς ἐπισημότητος αὐτῶν νὰ μὴ

ὑπόκηνται εἰς τὴν συνήθη στρατιωτικὴν ὑπακοὴν, ἀλλ' ἀπήτων νὰ συσκέπτηται μετ' αὐτῶν ὁ Μασσένας, ὥστε οὗτος μὲν νὰ περιορίζηται νὰ διευθύνῃ τὸ σύνολον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἑκάτερος δὲ τούτων νὰ ἐνεργῇ ἀνεξαρτήτως εἰς τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα· αἱ περὶ τούτου ἀξιώσεις αὐτῶν ἐγένοντο γνωσταὶ εἰς τὸν Μασσέναν, διότι ἔνιοι μὲν τῶν κολάκων ἐπινοοῦσι λόγους, ἔνιοι δὲ μεταδίδουσιν αὐτούς. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Μασσένας ἔκραξεν ὀργίλως· «Νομίζουσιν ὅτι ἐγήρασα, ἀλλὰ θέλω δείξει εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ θέλησίς μου τοὐλάχιστον δὲν ἐγήρασε, καὶ ὅτι δύναμαι νὰ ὑποτάξω τοὺς ὑπ' ἐμέ.» Ταῦτα πάντα προεμήνυον ἀτυχῆ τὴν ἐκστρατείαν. ὡς ἀρχομένην ὑπὸ ἀπαισίους οἰωνοὺς, καὶ τὴν ἀξιοκατάκριτον διαγωγὴν τῶν ὑπὸ τὸν Μασσέναν στρατηγῶν, ἰδίως τοῦ στρατηγοῦ Ζυνὼ, ὅστις δὲν εἶχεν οὔτε τὸν βαθμὸν, οὔτε τὴν ἱκανότητα τοῦ στρατάρχου Νέϋ καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ὑπερηφάνεια ἦτον ἀσύγγνωστος· διότι νέος ἔτι ὢν καὶ τιθέμενος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μασσένα, ὤφειλε νὰ συνειθίσῃ νὰ ὑπακούῃ. Ἕτερος τῶν ὑπὸ τὸν Μασσέναν στρατηγῶν, ὁ Ρεϋνέρος, διῆγε κατ' ἀρχὰς καλῶς· ὁ στρατηγὸς οὗτος ἀνυψώθη εἰς τὸν ἐν Ῥήνῳ στρατόν· συνειθισμένος δὲ εἰς τὴν πιθαρχίαν, ὡς μὴ διαφθαρεὶς ὑπὸ τῆς τύχης, ὑπεδέχθη τὸν Μασσέναν μετὰ σεβασμοῦ καὶ ὑπέδειξε διὰ τῆς μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφίας τὴν προθυμίαν του.

Ὁ Μασσένας, ἐκτὸς τῶν προσωπικῶν τούτων δυσκολιῶν, ἔμελλε ν' ἀπαντήσῃ καὶ ἄλλας πολλάς. Ὁ Ναπολέων διέθεσε καὶ ἄλλα πολλὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὸν Μασσέναν, ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἦσαν εἰσέτι ὠργανισμένα εἰς σώματα στρατοῦ· δὲν εἶχε σῶμα γενικῶν ἐπιτελῶν, ἐπιμελητήρια, νοσοκομεῖα, μέσα μετακομιδῆς, γενικὸν πυροβολοστάσιον, (parc général d'artillérie), οὐδὲ τῆς πολιορκίας, ἵνα δὲ συναχθῇ τὸ ὑλικὸν τοῦτο, ἀπῃτοῦντο χρήματα, διότι, ἂν ἤθελέ τις νὰ γυμνώσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Ἱσπανίας, δὲν εὕρισκεν εἰς αὐτοὺς εἰμὴ σῖτον, οἶνον καὶ ζῶα, ἀλλὰ δὲν εὕρισκε κανόνια, ὅλμους, διευθέτας, ἐργαλεῖα, κιβώτια κτλ. Ὁ δὲ Ναπολέων δὲν ἔπεμπε τοῦ λοιποῦ χρήματα εἰς τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγοὺς αὐτοῦ, ἵνα ὑποχρεωθῶσιν οὗτοι νὰ προμηθεύωνται ταῦτα ἐπιτο-

πίως. Ὁ Ναπολέων βεβαρυμένος προσέτι ἐκ τοῦ πολέμου τούτου, ὅστις ἀνεπαισθήτως ἤρχισε νὰ ἐνοχλῇ τὸν ἐγκέφαλόν του, δὲν ἔδιδε τὴν περὶ τούτου ἀπαιτουμένην προσοχήν· ὅθεν εἶχεν ἀναθέσει τὴν περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀλληλογραφίαν εἰς τὸν Βερθιέρον καὶ δι' αὐτοῦ ἐγένοντο αἱ αἰτήσεις· αὐτὸς δ' ἐξέφραζε τὴν θέλησίν του αὐθεντικῶς, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς τοπικὰς περιστάσεις οὐδὲ τὴν ἔλλειψιν τῶν χρειωδῶν τοῦ πολέμου, ἀδιαφορῶν ἂν αὕτη ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ.

Ὁ Μασσένας, ἐκτὸς ὀλίγου ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον τῷ ἔπεμψεν ὁ Ναπολέων ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῆς Αὐστρίας, οὐδὲν μέσον πρὸς διατροφὴν τοῦ στρατοῦ εὗρεν ἐν Ἱσπανίᾳ. Διὸ ὁσάκις τὰ γαλλικὰ στρατεύματα διετάττοντο νὰ ὁδοιπορῶσιν, ἥρπαζον καθ' ὁδὸν, ὅ,τι εὕρισκον εἰς τοὺς κατοίκους, ὥστε στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ ἀντὶ νὰ προμηθεύωνται τ' ἀναγκαῖα, ἐλεηλάτουν καὶ διήρπαζον πόλεις καὶ χωρία. Οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ κατ' ἀρχὰς ἠθέλησαν νὰ τιμωρῶσι τούτους, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τοσοῦτον ἐπλήθυνε τὸ κακὸν, λόγῳ διατροφῆς τοῦ στρατοῦ, ὥστε ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἀπείθεια ἐπεκτάθη γενικῶς εἰς ὅλον τὸν στρατόν. Πρὸς ταῖς δυσκολίαις ταύταις προσετίθεντο καὶ ἄπειραι λῃστρικαὶ συμμορίαι, αἵτινες ἐπέπιπτον αἴφνης κατὰ τῶν παραπομπῶν τῶν σωμάτων καὶ ἐπροξένουν μεγίστην φθορὰν, μάλιστα δὲ συνελάμβανον καθ' ἑκάστην πολλοὺς Γάλλους καὶ ἐπώλουν αὐτοὺς ἀντὶ χρημάτων. Ὁ Μασσένας μανθάνων ταῦτα ἐλυπεῖτο σφόδρα διὰ τὴν παραλυσίαν ταύτην τοῦ στρατοῦ. Πρὸς δὲ οἱ πλειστοι στρατιῶται, συγκείμενοι ἐκ νεοσυλλέκτων, ὑπέστησαν τὰ μέγιστα τὰς κακουχίας ταύτας, ἀλλὰ καὶ οἱ παλαιοὶ στρατιῶται οἱ ὑπηρετήσαντες εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας, μεθ' ὧν ἠδύνατό τις νὰ πράξῃ τὰ λαμπρότερα στρατιωτικὰ ἔργα, ἕνεκα τῶν δυσχερῶν τούτων περιστάσεων, ἔπασχον δεινῶς. Ἐνῷ λοιπὸν ὁ Μασσένας ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' ἀρχὰς μετὰ 80 χιλιάδων στρατοῦ, ἕνεκα τῶν κακοπαθειῶν κατήντησε νὰ ἐκστρατεύσῃ μετὰ 50 χιλιάδων μόνον μαχίμων ἀνδρῶν.

Ὁ Μασσένας ἐκπλαγεὶς ἐξ ὅλων τῶν περιστατικῶν τούτων, μάλιστα παρατηρῶν τὴν κακὴν διάθεσιν τῶν διοικητῶν τῶν σωμάτων, τὴν ἐλάττωσιν, τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ, τὴν παρα-

λυσίαν τῆς πειθαρχίας καὶ τὴν ἔλλειψιν ὅλων τῶν μέσων, προεῖδεν ἔκτοτε τὴν συμβησομένην ἀποτυχίαν καὶ δυστυχίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν Ναπολέοντα λυπηρὰς ἐκθέσεις, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ ἐννοήσῃ ἔμπειρος καὶ πολύπειρος στρατηγὸς οἷος ὁ Ναπολέων. Ἀπεδείκνυε λοιπὸν ὅτι δυσκόλως ἤθελεν ἐπιτύχει ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἕνεκα τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος, ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν μέσων τῆς Πορτουγαλλίας. Καὶ ὅμως γέρων, κεκοπιακὼς καὶ ἄνευ φαντασίας ὁ Μασσένας ἀνέλαβε τὸ ἔργον τοῦτο μετὰ τοιαύτης δραστηριότητος, οἵαν οὐδέποτε ἔδειξεν εἰς τὸν στρατιωτικόν του βίον.

Κατ' αἴτησίν του διωρίσθησαν παρ' αὐτῷ ὁ ἐπιμελητὴς Λαμβέρτος, ὢν οἰκονομικὸς ἄριστος, διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ ὁ στρατηγὸς Ἐβλὲς, κατηρτισμένος ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, διευθυντὴς τοῦ μηχανικοῦ ὁ στρατηγὸς Λαζόσκης, πεπαιδευμένος ἀξιωματικὸς, καὶ ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν ὁ στρατηγὸς Φριρλὼν, ἀξιωματικὸς νοήμων, ἀκριβὴς, ἀνδρεῖος καὶ ἀφοσιωμένος. Βοηθούμενος ὁ Μασσένας παρὰ τῶν συνεργατῶν τούτων καὶ τοῦ στρατηγοῦ Θιεβώλου διοικητοῦ τῆς Σαλαμάγκας, ἐνησχολήθη νὰ καταρτίσῃ ὅ,τι δὲν ὑπῆρχε, καὶ διορθώσῃ τὰ ὑπάρχοντα· ἵνα δὲ ἐκτελέσῃ ταῦτα διέταξε νὰ στέλλωνται εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον τοῦ στρατοῦ ὅλα τὰ χρήματα τὰ εἰσπραττόμενα ἐκ τῶν κατακτημένων ἐπαρχιῶν. Οἱ διοικηταὶ τῶν σωμάτων τούτων, οἵτινες εἰσέπραττον καὶ ἐφύλαττον αὐτὰ εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ σώματος αὐτῶν διὰ τὰς ἀνάγκας των, ἀντέτειναν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπήκουσαν· διὰ δὲ τῶν χρημάτων τούτων ἤρχισε νὰ ἀναπληρῇ τὰ εἰς τὸν στρατὸν ἀναγκαιοῦντα.

Ὅτε δὲ προέκειτο νὰ γένῃ ἔναρξις τῆς κατὰ τῆς Πορτουγαλλίας ἐκστρατείας διηγέρθη συζήτησις μεταξὺ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ. Οἱ Ἄγγλοι ἦσαν ἑστρατοπεδευμένοι παρὰ τὴν πόλιν Οὐίσειον μετὰ τῶν Πορτουγάλλων, ἀπέχουσαν τρεῖς ἡμέρας μακρὰν τῶν ἱσπανικῶν ὁρίων· διαφόρως δ' ἐλέγετο περὶ τοῦ ποσοῦ αὐτῶν, διότι ὁτὲ μὲν ὅτι ἦσαν 40 καὶ ὁτὲ 20 χιλιάδες, διότι ἀνεμίγνυον αὐτοὺς μετὰ τῶν Πορτουγάλλων, ἀλλ' ἦτο βέβαιον ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο πλέον

τῶν 24 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὁ Νέϋ, ἐπειδὴ διεταχθη νὰ ἐκπορθήσῃ τὰ φρούρια Ὀδερικούπολιν καὶ Ἀλμέϊδαν ἐνόμιζε συμφερώτερον νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Ἄγγλων, ἢ νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς πολιορκίαν φρουρίων, ἔνθα ἤθελε ἐξαντλήσῃ τὰς δυνάμεις του κατὰ τειχῶν, ἐνῷ ἂν ἐνίκα τοὺς Ἄγγλους, ὡς ἔλεγε, τὰ φρούρια ταῦτα ἤθελον παραδοθῆ ἀναιμωτί.

Ὁ στρατάρχης Νέϋ, προτείνων ταῦτα, ἐπέμενεν εἰς ἄκρον κατὰ τὴν συνήθειάν του· συγχρόνως δὲ ἔγραψε καὶ εἰς τὸν στρατηγὸν Ζυνὼ, ὅπως, συμμεριζόμενος καὶ οὗτος τὴν γνώμην του, ἐπιβάλλουσιν αὐτὴν εἰς τὸν Μασσέναν, αἱ δὲ περὶ τούτου ἐπιστολαὶ αὐτῶν ἦσαν τοιουτοτρόπως γεγραμμέναι, ὥστε ὑπερέβαινον πάντα ὅρον τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας καὶ τάξεως, ἤθελον δὲ προξενήσει μέγα σκάνδαλον εἰς τὸν στρατὸν, ἐὰν δὲν ἦσαν μυστικαί. Ὁ Μασσένας ἐν πρώτοις οὐδεμίαν ἀκρόασιν δίδων εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν στρατηγῶν του ἐπέμενεν εἰς τὰς δοθείσας διαταγάς του, ἀλλ' αἰφνιδίως ἐνέδωκεν εἰς τὰς προτάσεις των, διότι καὶ οὗτος μᾶλλον εὐχαριστεῖτο εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ πεδίου μάχας ἢ εἰς τὰς ἀψιμαχίας καὶ βραδύτητας τῆς πολιορκίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ πρὸς αὐτὸν ὁδηγίαι τοῦ Ναπολέοντος ῥητῶς παρήγγελλον αὐτῷ ὅτι ἐν καιρῷ τοῦ θέρους, ὅτε ὁ καύσων τοῦ ἡλίου εἶναι ὑπερβολικὸς, νὰ ἐκπορθήσῃ πρῶτον τὰ φρούρια ταῦτα καὶ ἔπειτα νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν· θέλων δὲ νὰ δείξῃ καὶ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς ὅτι ἐνεργεῖ κατὰ ῥητὴν διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, καί τοι συμμερίζεται τὴν γνώμην αὐτῶν, ἔπεμψεν αὐτοῖς ἀντίγραφον τῶν ὁδηγιῶν του. Ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ οὗτοι καταχρασθέντες τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην τοῦ Μασσένα ἐκήρυξαν εἰς τὰς ὑπ αὐτοὺς μοίρας ὅτι ὁ Μασσένας, ἀντὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐνεργητικὴν καὶ κρίσιμον ἐκστρατείαν, προετίμησεν ἀηδεῖς καὶ αἱματηρὰς πολιορκίας, διότι ἀναντιῤῥήτως, ὡς γηράσας ἤδη, δὲν ἦτον ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος. Οἱ λόγοι οὗτοι διαδοθέντες εἰς ὅλον τὸν στρατὸν ἐπροξένησαν τὸ πρῶτον κατὰ τοῦ Μασσένα σκάνδαλον, τὸ ὁποῖον οὗτος κατεφρόνησε μὲν ἀλλ' ἔπειτα ἠσθάνθη ἐνδομύχως

Ἐν τούτοις εἶχον ἄδικον οἱ ἐπικρίναντες τὰς ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος, διότι ἂν ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς ἔμενεν ἔνθα ἦτον

ἐστρατοπεδευμένος, ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἄνευ διαταγμοῦ ἔπρεπε νὰ δράμῃ καὶ νὰ πολεμήσῃ αὐτὸν, διότι ἤθελεν ἔχει μέγα πλεονέκτημα νὰ πολεμήσῃ αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης· ἐπομένως ὀλίγων ἡμερῶν τροφαὶ, φερόμεναι μάλιστα ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν, ἤρκουν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Ἀλλ' ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς δὲν ἦτο τοιοῦτος ὥστε νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀντιπάλων του· διότι ἀναμφιβόλως δὲν ἤθελε μείνει ἔνθα ἦτον ἐστρατοπεδευμένος, ἀλλ' ἤθελεν ὑποχωρήσει καθ' ὅσον περιώριζον αὐτὸν οἱ Γάλλοι, ὡς ἔπραξεν αὐτὸ μετ' ὀλίγον, καὶ προσελκύων κατόπιν του αὐτοὺς, ἤθελε τοὺς ἐκθέσει ἐν καιρῷ τοῦ θέρους νὰ ἀποθάνωσι τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης, μέχρις οὗ φθάσῃ ὄπισθεν τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Λισαβόνης, ἢ σταματήσῃ εἴς τινα ὀχυρὰν καὶ ἀπρόσβλητον θέσιν, ἐπομένως ἀναγκάσῃ τοὺς Γάλλους νὰ ὑποχωρήσωσιν ἄνευ τροφῶν, ἔχοντας μάλιστα δύο ἐχθρικὰ φρούρια ἐπὶ τῶν νώτων αὐτῶν. Ὅθεν ἡ πρόθεσις τοῦ Ναπολέοντος τοῦ νὰ παρέλθῃ τὸ θέρος, νὰ συναχθῶσιν ἱκαναὶ τροφαὶ, ὥστε νὰ ἦναι ἐφωδιασμένος ὁ στρατὸς πανταχοῦ, ὅθεν ἀπέρχεται, καὶ νὰ συναχθῇ ὅλον τὸ ὑλικὸν τοῦ πολέμου ἦτον ἡ ὀρθοτέρα. Εἰ καὶ ὁ Ναπολέων πολλάκις ἄλλοτε ἠπατήθη εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, διότι δὲν ἔβλεπε τὰ πράγματα ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ὅμως εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐσκέφθη καλῶς, ἐνῷ οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ κακῶς· αἱ δὲ προθέσεις τοῦ στρατηγοῦ Βελιγκτῶνος ἐδικαίωσαν ἔτι μᾶλλον τὰς σκέψεις τοῦ Ναπολέοντος.

Ἀπὸ τῆς βεβιασμένης ὑποχωρήσεως τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Μοόρου ἐκ τῆς Ἱσπανίας, οἱ Ἄγγλοι ἐτρόμαξαν πάντοτε μήπως ἔδωσι τοὺς στρατιώτας αὐτῶν ῥιπτομένους παρὰ τῶν Γάλλων εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μετὰ πολλοῦ φόβου ἔβλεπον μένοντας αὐτοὺς ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ. Ἀλλ' ὁ νέος στρατηγὸς αὐτῶν δοὺξ Βέλιγκτων ἀποκτήσας παρὰ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ λαοῦ μεγίστην ὑπόληψιν ἕνεκα τῶν τελευταίων στρατιωτικῶν πράξεών του, διότι ἀντὶ νὰ καταδιωχθῇ ἐκ τῆς χερσονήσου, αὐτὸς κατεδίωξε τὸν στρατάρχην Σοὺλτον ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας, ἔπειτα ἦλθε διὰ τοῦ Τάγου ποταμοῦ μέχρι τῆς Ταλαβέρας, συνῆψε μάχην ἀπέναντι τῆς Μαδρίτης, καὶ ὑ-

πεχώρησεν έπομένως ήσύχως είς τὴν Ἑστρεμαδούραν ἀπέναντι τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, συνηθροισμένων ὄντων ἐκεῖ, ἐνθαῤῥύνας αὐτοὺς τοσοῦτον ὥστε νὰ ἐπισωρεύσωσι εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦτον, Ἀρθὺρ Οὐελλεσλέϋ, (οὕτως ἐκαλεῖτο πρότερον ὁ δοὺξ Βέλιγκτων), τοσαύτας τιμὰς, μεθ' ὧν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι οὐδεὶς τῶν στρατηγῶν ἐτιμήθη παρὰ τοῦ ἔθνους του τοσοῦτον· ἀπέδωκαν δ' εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ Λόρδου Βελιγκτῶνος καὶ ἀπείρους χρηματικὰς ἀμοιβάς. Ἵνα δὲ διευκολύνωσιν αὐτὸν καθόλου, διώρισαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἐῤῥῖκον παρὰ τῇ ἐπαναστατικῇ κυβερνήσει τῆς Ἱσπανίας πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, τὸν δὲ ἕτερον ἀδελφόν του γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων· πλειοτέραν ὅθεν ὑπόληψιν καὶ ὑποστήριξιν δὲν ἐδύνατο νὰ ἔχῃ ἄνθρωπος ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ. Ἐν τούτοις οὔτε αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίαι αὐτοῦ οὔτε ἡ μεγάλη ὑπόληψις, ἣν ἀπελάμβανε παρὰ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἀγγλίας ἐπροφύλαττον αὐτὸν ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἀπὸ τῶν ἀνησυχιῶν τῆς κυβερνήσεώς του, φοβουμένης καταστροφήν τινα τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ. Τούτου ἕνεκα ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις διετήρει εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τάγου δι' ἀδρῶν δαπανῶν μέγαν στόλον πρὸς μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ, ἐὰν οὗτος ἐλάμβανεν ἀποτυχίαν τινά. Ἡ μετὰ τῆς Αὐστρίας εἰρήνη τῆς Γαλλίας ἐδιπλασίαζε προτέτι τοὺς φόβους τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, διότι ἐσυμπέραινεν αὕτη ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ πέμψῃ ἤδη ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὸν ἐκλεκτότερον στρατὸν καὶ τὸν ἱκανότερον αὐτοῦ στρατηγὸν, ἢ νὰ μὴ ἀπέλθῃ ἐκεῖσε καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων· ταῦτα δὴ πάντα ἐτρόμαξαν ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου εἰς τὸν λόρδον Βελιγκτῶνα καὶ εἰς τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατόν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ λαὸς καὶ ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας παρεκάλει καθ' ἑκάστην τὸν λόρδον Βελιγκτῶνα ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἵνα μὴ κινδυνεύσῃ. Ὁ δὲ Βέλιγκτων ᾐσθάνετο πολὺ τὰς ἀνησυχίας ταύτας τῶν συμπολιτῶν του, διότι οἱ γενναιόψυχοι ἄνθρωποι πολλάκις δεικνύονται εὐαίσθητοι μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον· ἐνῷ καὶ οὗτοι, ἐπίσης ὡς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἀγωνιῶσιν εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις.

Ὅθεν ὁ εὔτολμος οὗτος Ἄγγλος στρατηγὸς ἀντέσχε μὲν, ἀλλὰ δὲν ἦτο τοσούτῳ πεπεισμένος ὥστε νὰ ἐκφράσῃ ὅ,τι ἠσθάνετο εἴτε εἰς τὴν κυβέρνησιν εἴτε εἰς τὴν Βουλὴν τῆς Ἀγγλίας. Μετὰ πολλῆς δὲ σκέψεως ἔκρινε πολὺ καλήτερα τὴν ἐν τῇ χερσονήσῳ ταύτῃ πορείαν τῶν πραγμάτων ἢ αὐτὸς ὁ Ναπολέων· οὐχὶ διότι ἦτο τοσούτῳ νοήμων ὡς αὐτὸς, ἀλλὰ διότι, ὢν ἐπιτοπίως, δὲν περιέπεσεν εἰς ἀπάτας, ὡς ὁ Ναπολέων, ὅσις περιπλεχθεὶς εἰς κακὴν ἐπιχείρησιν, εὐχαριστεῖτο ν' ἀπατᾶται· Ὁ Βέλιγκτων λοιπὸν ἐνόησεν ἀρκούντως ὅτι καθ' ὅσον προχωροῦσιν οἱ Γάλλοι εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χερσονήσου, κατὰ τοσοῦτον ἐξαντλοῦνται καθ' ἑκάστην αἱ δυνάμεις των, ὅτι αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις αὐτῶν ἐνεργοῦνται ὑπὸ στρατηγῶν διαφωνούντων, ὅτι ἡ περὶ ἀφίξεως τοῦ Ναπολέοντος ἰδέα εἰς πολεμικὴν χώραν, τοσοῦτον ἀπομεμακρισμένην, ἦτο ψευδὴς, ὅτι ὑφίστατο μεγίστη ἀσυμφωνία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰωσὴφ, ἥτις προήρχετο ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ συστήματος τοῦ Ναπολέοντος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπαυδήσει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ τέλος πάντων ὅτι τὸ κατὰ τῶν Γάλλων μῖσος τῶν Ἱσπανῶν καὶ τὸ κλίμα ἠφάνιζον αὐτούς. Ἔλεγε λοιπὸν ὁ Βέλιγκτων μετὰ μεγίστης πεποιθήσεως ὅτι τὸ κολοσσαῖον τοῦτο οἰκοδόμημα ἦτον ὑπεσκαμμένον ἐξ ὅλων τῶν μερῶν, ὅτι ἀναμφιβόλως ὁ Ναπολέων ἐδύνατο νὰ καθέξῃ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς χερσονήσου, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ κατακτήσῃ ἀπόκεντρά τινα χωρία, ὡς τὴν Γιβραλτάρην, τὰ Γάδειρα καὶ τὴν Λισαβῶνα, ἅτινα ἠσφαλίζοντο ἕνεκα τῆς ἀπομακρύνσεώς των καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ὅτι, ἐὰν ἐκ τῶν ἄκρων τούτων ἡ Ἀγγλία ἐξακολουθῇ νὰ ἐρεθίζῃ καὶ νὰ ὑποστηρίζῃ τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ τοὺς Πορτουγάλλους, θέλει γεννηθῇ ἀκατάπαυστος πάλη, ἥτις θέλει ἐξαντλήσει τὰς δυνάμεις τῆς γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας· ὅτι ἡ Εὐρώπη τάχιον ἢ βράδιον θέλει ἐπαναστατήσει κατὰ τοῦ ζυγοῦ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι οὗτος δὲν θέλει δυνηθῇ ν' ἀντιτάξῃ εἰμὴ στρατοὺς ἡμικατακερματισμένους ὑπὸ ἀτελευτήτου καὶ σκληροῦ πολέμου. Αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ σκέψεις αὗται τοῦ Βελιγκτῶνος τιμῶσιν αὐτὸν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν καὶ τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον ἐπιμένων

εἰς αὐτὰς ἐπεχείρησε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρόθεσίν του μετὰ πολλῆς φρονήσεως. Ἐξελέξατο λοιπὸν ἁρμοδίαν καὶ ἀπρόσβλητον θέσιν ἵνα μείνῃ ἐκεῖ ἀμυνόμενος προσηκόντως· ἡ δὲ θέσις αὕτη, ἥτις ἀπεθανάτισεν αὐτὸν, ἔκειτο παρὰ τῇ Λισαβῶνι, καλουμένη Τόρρες Βέτρας. Καὶ πραγματικῶς ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Τάγου ποταμοῦ καὶ τῆς θαλάσσης χερσόνησός τις πλατεῖα 6-7 λεύγας καὶ μακρὰ 12-15, ἥτις εὐκόλως ἀπεκλείετο διὰ συνεχῶν ἀπροσβλήτων ὀχυρωμάτων, ὄπισθεν δὲ αὐτῆς ἔκειτο ἡ Λισαβὼν καὶ ὁ μέγας ὅρμος αὐτῆς, ἔνθα ἔμενεν ὁ ἀγγλικὸς στόλος, αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμοφόδια τοῦ στρατοῦ, ἀπρόσβλητα ἅπαντα πανταχόθεν. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς θέσεως ταύτης ὁ Βέλιγκτων ἐσχεδίασε τὴν ὀχύρωσιν αὐτῆς, διατάξας εἰς τοὺς μηχανικούς του τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου του· εἰς οὐδένα δὲ κοινοποιῶν τὴν πρόθεσίν του, συνήθροισε πολλὰς χιλιάδας Πορτουγάλλων χωρικῶν, οἵτινες ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ μηχανικοῦ εἰργάζοντο εἰς τὰ ὀχυρώματα τῆς Τόρρες Βέτρας ἐν ἀγνοίᾳ οὐχὶ μόνον ὅλης τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἀγνοοῦντος τοῦτο· διότι ἐνόμιζεν ὅτι τὰ κατασκευαζόμενα ὀχυρώματα ἤθελον χρησιμεύσει πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Λισαβῶνος. Πλέον τῶν ἓξ χιλιάδων πυροβόλων πορτουγαλλικῶν τε καὶ ἀγγλικῶν προπαρεσκευάζοντο ἵνα χρησιμεύσωσι πρὸς ἐξόπλισιν τῶν πολιαρίθμων ἀνεγειρομένων ὀχυρωμάτων.

Ὁ λόρδος Βέλιγκτων ἐπομένως ἐνησχολήθη νὰ διαθέσῃ τὰς δυνάμεις του ἀναλόγως τῆς προθέσεώς του. Ἐν ἔτει 1810 ὁ ὑπ' αὐτὸν ἀγγλικὸς στρατὸς, συγκείμενος ἐκ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐκτὸς τῶν φρουρούντων εἰς Γιβραλτάρην καὶ Γάδειρα, ἦτον ὅλος παρὼν καὶ ἐπὶ τῶν ὅπλων, ἕνεκα τῶν ἐρχομένων διὰ θαλάσσης βοηθειῶν καθ' ἑκάστην καὶ τῶν ἀφθόνων μέσων, προσέτι συνέκειτο καὶ ἐκ παλαιῶν στρατιωτῶν τῶν ἐκστρατευσάντων καὶ ἄλλοτε. Ἀλλ' ὁ Βέλιγκτων, θέλων ν' αὐξήσῃ τὰς δυνάμεις του, συνέδεσε διά τινος στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ τὸν στρατὸν αὐτοῦ μετὰ τοῦ πορτουγαλλικοῦ, εἰς ὃν διώρισε πολλοὺς ἀξιωματικοὺς Ἄγγλους, τὸ ἀναγκαιοῦν ὑλικὸν καὶ ἀντιμισθίαν τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐξισῶνται οἱ μισθοὶ τῶν Πορτουγάλλων στρα-

τιωτικῶν μετὰ τῶν Ἄγγλων. Οἱ Πορτουγάλλοι στρατιῶται, πνέοντες μῖσος κατὰ τῶν Γάλλων, ὄντες σύννους, εὐκίνητοι καὶ ἀνδρεῖοι, ἐπὶ πλέον δὲ συσκευασθέντες, ἐξασκηθέντες καὶ διατρεφόμενοι ὡς αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι, ἐξισοῦντο μετ' αὐτῶν, ὅτε συνεμάχοντο, ἤξιζον δὲ εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις πολὺ πλειότερον τῶν Ἱσπανῶν, οὐχὶ διότι οἱ Πορτογάλλοι ἦσαν φυσικῶς καλήτεροι τῶν Ἱσπανῶν, ἀλλὰ διότι εἶχον τοιαύτην πειθαρχίαν, ἥτις δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν ἱσπανικὸν στρατὸν, προσέτι ὠργανίσθησαν εἰς σώματα ἐθελοντῶν ἐξ 20 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἅτινα μετ' ὀλίγων ἔφθασαν εἰς 30 χιλιάδας, ἐκ τῶν λεηλατηθέντων ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐπαρχιῶν, τῶν ὁποίων ὅλοι οἱ κάτοικοι ἔδραξαν τὰ ὅπλα μετὰ μεγίστου φανατισμοῦ ἵνα ὑπερασπιθῶσι τὴν πατρίδα των. Τούτων ἕνεκεν ὁ λόρδος Βέλιγκτων εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του 80 χιλιάδας περίπου στρατοῦ, ἐκτὸς τῶν ἐπαναστατημένων κατοίκων, ἐξ ὧν 50 χιλιάδες ἦταν τακτικὸς στρατὸς καὶ 20 ἄτακτος, χρήσιμος πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὀχυρωμάτων, καὶ 7-8 χιλιάδες ἡμίονοι, φέροντες τὰ ἐπιτήδεια τοῦ στρατοῦ. Διὰ τὰς δυνάμεις ταύτας ἡ Ἀγγλία ἐδαπάνα 150 ἑκατομμύρια φράγκων κατ' ἔτος, ἅτινα ἐξισοῦντο εἰς 300 ἑκατομμύρια τῆς σημερινῆς ἐποχῆς.

Ἡ πορτουγαλλικὴ κυβέρνησις, ἥτις συνίστατο εἰς δύο ἀντιβασιλείας, τῆς μὲν διαμενούσης εἰς Βρασιλίαν καὶ τῆς ἑτέρας εἰς Λισαβῶνα, διατηρουμένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἀντέτεινε συνεχῶς εἰς τὸν λόρδον Βελιγκτῶνα, ἀλλ' ὑπετάσσετο πάραυτα, ἅμα ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς ἔσειε τὰς τρομερὰς ὀφρῦς του. Οὗτος λοιπὸν ἦτον ὁ κύριος τοῦ μέρους τούτου τῆς χερσονήσου, καὶ ἐδύνατο νὰ διευθύνῃ τὸν πόλεμον ὅπως ἤθελε. Συνεβούλευε τοὺς Ἱσπανοὺς, οὗτοι ὅμως δὲν ἤκουον αὐτόν· διὸ ἐθεώρει αὐτοὺς μόνον ὡς φυσικὰ ἐμπόδια παρεμβαλλόμενα εἰς τοὺς Γάλλους ἐν τῇ Χερσονήσῳ, καὶ διεύθυνε τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις του ἀνεξαρτήτως τῆς συνδρομῆς αὐτῶν.

Ἅμα λοιπὸν τῶν Γάλλων εἰσβαλόντων εἰς τὴν Ἀνδαλουσίαν, ὁ λόρδος Βέλιγκτων ἔσπευσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἱσπανίας Ἐστρεμαδοῦραν, μὴ θέλων νὰ περιπλεχθῇ μετὰ τῶν Ἱσπανῶν, καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν, ἵνα ὑπε-

ρασπισθῇ αὐτὴν κατὰ τὰς ὁδηγίας του καὶ κατὰ τὴν πρόθεσίν του. Ἔφθασε δὲ, ὡς ἐῤῥέθη, μετὰ 20 χιλιάδων Ἄγγλων καὶ 15 χιλιάδων Πορτουγάλλων εἰς τὴν πόλιν τῆς Πορτουγαλλίας Οὐΐσιον, καὶ ἐνταῦθα περιέμενε τοὺς Γάλλους, οὐχὶ ἵνα ἔλθῃ εἰς μάχην πρὸς αὐτοὺς, ἀλλ' ἵνα, ὑποχωρῶν, προσελκύῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πορτουγαλλίας κατὰ τὴν πρόθεσίν του. Ἐκδώσας δὲ αὐστηρὰς διαταγὰς πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Πορτουγαλλίας, ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ὅπως συγχρόνως μετὰ τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καταστρέψωσιν ὅλα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν, ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὅτι αὐτὸς οὗτος θέλει καύσει πᾶν ὅ,τι αὐτοὶ δὲν καταστρέψωσιν. Καὶ ἡ ἀντιβασιλεία μὲν δυσηρεστήθη κατὰ τῶν καταστρεπτικῶν διατάξεων τούτων, ἀλλ' οὗτος ἀπήντησεν εἰς αὐτὴν ὅτι πρέπει οἱ Πορτουγάλλοι νὰ ἐκλέξωσιν ἢ τὴν παραδοχὴν τοῦ συστήματος τούτου ἢ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, τότε δὲ θέλουσιν ἔλθει οἱ Γάλλοι, οἵτινες δὲν θέλουσι μεταχειρισθῇ αὐτοὺς καλήτερα τῶν Ἄγγλων. Οἱ δυστυχεῖς Πορτουγάλλοι ἐσιώπησαν, βλασφημοῦντες τοὺς φίλους τούτους, οἵτινες δὲν ἤθελον μεταχειρισθῇ αὐτοὺς καλήτερα τῶν ἐχθρῶν των.

Ὁ δὲ στρατάρχης Μασσένας, μὴ ἔχων τὰ πρὸς πολιορκίαν ἀναγκαῖα, διέταξε τὸν στρατάρχην Νέϋ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου ν' ἀποκλείσῃ τὴν Ροδερικούπολιν καὶ νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Ζυνὼ, ἵνα μὴ ἐνοχλῆται ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ Μασσένας ἔμεινεν εἰς τὴν Σαλαμάγκαν, ἵνα προπαρασκευάσῃ τὰς ἀποθήκας τοῦ στρατοῦ. Ὁ Νέϋ ἤρχισε τῇ 16 Ἰουνίου τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς πόλεως ταύτης· μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας λαβὼν τὰ πρὸς πολιορκίαν ἀναγκαῖα ἐκυρίευσε τὰ ἐξωτερικὰ ὀχυρώματα αὐτῆς. Ὁ δὲ στρατάρχης Μασσένας ἔφθασεν ἐκεῖ τῇ 24 Ἰουνίου, καθ' ἣν ἡμέραν ἤρχισεν ὁ κατὰ τοῦ φρουρίου πυροβολισμὸς ἐξ 80 πυροβόλων. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ στρατάρχης Μασσένας προέτεινεν εἰς τὸν φρούραρχον νὰ παραδοθῇ, λέγων αὐτῷ ὅτι ἀρκούντως ὑπερασπίσθη τὴν τιμήν του καὶ ὅτι πᾶσα περαιτέρω ἀντίστασις ἀπέβαινεν εἰς μάτην. Ἀλλ' ὁ φρούραρχος, Πορτουγάλλος στρατηγὸς Ἐῤῥάστης, ἀπέῤῥιψε τὴν πρότασιν ταύτην, διότι οἱ Γάλ-

λοι δὲν εἶχον προσβάλει εἰσέτι τὸ κυρίως τεῖχος τοῦ φρουρίου, τούτου δ' ἕνεκα ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰσέτι· βλέπων ὅμως οὗτος τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἔγραψεν εἰς τὸν Βελιγκτῶνα, ζητῶν βοήθειαν. Ὁ Μασσένας, ἰδὼν τὴν ἐπιμονὴν τοῦ φρουράρχου, συνεκάλεσε τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς καὶ μετ' αὐτῶν συνεζήτησε τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης ἀντιστάσεως τοῦ φρουράρχου· ἅπαντες δὲ ἐγνωμοδότησαν ὅτι ἐπειδὴ τὸ κυρίως τεῖχος τοῦ φρουρίου δὲν προσεβλήθη ἵνα διαῤῥηχθῶσιν εὐδιάβατοι χαλάστραι, τὸ φρούριον ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰσέτι.

Ὁ Μασσένας, δυσαρεστηθεὶς διότι ἀπ' ἀρχῆς τῆς πολιορκίας ὁ Νέϋ δὲν μετεχειρίσθη τακτικὴν πολιορκίαν ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι μόνον διὰ τοῦ πυροβολισμοῦ ἤθελεν ἐκπορθήσει τὸ φρούριον, διέταξεν τὸν διοικητὴν τοῦ πυροβολικοῦ νὰ ἐπιχειρήσῃ οὗτος ὅ,τι ἀπαιτεῖται κατὰ τὴν τέχνην. Ἔπειτα λοιπὸν ἀπὸ πολλὰς πολιορκητικὰς ἐργασίας, δι' ὧν τὰ πολιορκητικὰ ἔργα ἔφθασαν εἰς τὸν ἀντίκρημνον ἤρχισεν ὁ κατὰ τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου πυροβολισμὸς, καὶ ἐντὸς ὀλίγου διερῥήχθη τὸ τεῖχος εἰς πολλὰ μέρη. Τῇ 9 Ἰουλίου δύο φάλαγγες προσῆλθον εἰς τὸ ὄρυγμα, διοικούμεναι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Νέϋ, ἵνα εἰσβάλωσιν εἰς τὸ φρούριον διὰ τῶν εὐδιαβάτων χαλαστρῶν. Ὁ Νέϋ ἐζήτησε τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῶν ὁπλιτῶν ἵνα διαβῶσιν οὗτοι πρῶτοι κατὰ τὴν τάξιν ἐκ τῶν χαλαστρῶν καὶ παρατηρήσωσιν αὐτάς· παρουσιάσθησαν δὲ εὐθὺς περίπου ἑκατὸν ἄνδρες, ἀλλ' ἐξελέχθησαν τρεῖς, τοὺς ὁποίους ἡ ἱστορία ὀφείλει νὰ μνημονεύσῃ, οὗτοι δὲ ἦσαν ὁ δεκανεὺς Θυρίων καὶ οἱ ἀκροβολισταὶ Βιλλέρτος καὶ Βομβοᾶς. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἀνδρεῖοι, διελθόντες δρομαίως καὶ τὰς τρεῖς χαλάστρας, διότι τὸ φρούριον εἶχε τριπλοῦν τεῖχος, καὶ ἐπιστρέψαντες ἀβλαβεῖς, ἀνήγγειλαν ὅτι οὐδὲν πρόσκομμα ὑπῆρχεν ἐν αὐταῖς. Πάραυτα λοιπὸν ὁ στρατάρχης Νέϋ διέταξε τὴν κατὰ τοῦ φρουρίου ἔφοδον. Ἀφοῦ αἱ φάλαγγες διῆλθον τὴν πρώτην χαλάστραν ἄνευ ἐμποδίου τινὸς, εἰς τὴν δευτέραν ἀνεπετάσθη ἡ πρεσβευτικὴ λευκὴ σημαία καὶ μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη λευκόκομος γέρων, ὅστις ἦτον ὁ στρατηγὸς Ἐῤῥάστης, ἵνα διαπραγματευθῇ περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου. Ὁ στρατάρχης Νέϋ ἔδραμε πρὸς αὐτὸν,

καὶ δράξας τὴν χεῖρα τοῦ σεβασμίου τούτου φρουράρχου, ἐπήνεσεν αὐτὸν διὰ τὴν καρτερίαν του. Συνεφώνησαν λοιπὸν εὐθὺς ἀμφότεροι περὶ παραδόσεως τοῦ φρουρίου, θέσαντες καὶ τοὺς περὶ τούτου ὅρους, ὥστε ἡ φρουρὰ νὰ παραδοθῇ αἰχμάλωτος, καὶ οἱ μὲν ἀξιωματικοὶ πρὸς τιμὴν νὰ διατηρήσωσι τὰ ξίφη των, οἱ δὲ στρατιῶται τοὺς σάκκους των. Μετὰ δὲ ταῦτα εἰσῆλθεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὸ φρούριον καὶ κατέλαβεν αὐτό.

Οἱ Γάλλοι ἐνόμιζον ὅτι ἤθελον εὕρει ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ πολλὰς τροφὰς, ἀλλ' εὗρον ὀλίγας· μ' ὅλον τοῦτο, ὄντες ἐξερημένοι πάντων, εὐχαριστήθησαν εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἔχουσαν παντὸς εἴδους μέσα ἀναπαύσεως καὶ εὐχαριστήσεως. Εὗρον δὲ ἑκατὸν πυροβόλα, πολλὰ πυριτόβολα καὶ ἀγγλικὰ τουφέκια· ἡ δὲ αἰχμαλωτισθεῖσα φρουρὰ συνέκειτο ἐκ 3,500 ἀνδρῶν. Ἐν τῇ πολιορκίᾳ ταύτῃ ἐκ μὲν τῶν Πορτουγάλλων ἀπωλέσθησαν 500 ἄνδρες· ἐκ δὲ τῶν Γάλλων 1,200, ἀλλ' ὑπῆρχον ἐν τῷ Γαλλικῷ στρατοπέδῳ ὑπὲρ τὰς τέσσαρας χιλιάδας ἀσθενῶν, διότι ἐκτὸς τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος, ἐπῆλθον καὶ ἀκατάπαυστοι βροχαὶ, προξενήσασαι πολλὰς ἀσθενείας εἰς τὸν στρατόν.

Ἐβράδυνε μὲν ἡ πολιορκία τοῦ φρουρίου τούτου, διότι οἱ Γάλλοι, χάριν συντομίας, ἠθέλησαν ν' ἀποφύγωσι τὰ κανονισμένα πολιορκητικὰ ἔργα· ἀλλὰ παρετηρήθη ὅτι ὁσάκις ἡ πολιορκία ἀπ' ἀρχῆς δὲν γίνεται κανονικῶς, τὰ μετὰ ταῦτα πολιορκητικὰ ἔργα εἰσὶ λίαν βραδέα καὶ προξενοῦσι μεγίστην φθορὰν εἰς τοὺς πολιορκοῦντας.

Ἀλωθείσεις τῆς Ῥοδερικουπόλεως, ὁ Μασσένας προέθετο νὰ ἐκπορθήσῃ τὸ Ἀλμαίττιον ἢ Ἐβόραν, ὀχυρὰν πόλιν τῆς Πορτουγαλλίας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος ἐδυσκολεύοντο αἱ πολιορκητικαὶ ἐργασίαι, διέταξε τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς πόλεως ταύτης· οὗτος δὲ ἀπῆλθεν εἰς Σαλαμάγκαν ἵνα παρασκευάσῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὴν προμελετηθεῖσαν ἐκστρατείαν διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πορτουγαλλίας. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς ἐρρέθη, ταῦτα πάντα ἔπρεπε νὰ προμηθευθῇ ἐκ τοῦ τόπου διὰ χρημάτων, εἰσπραττομένων παρὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ, ἠναγκάζετο ἐκτὸς τῆς διοικήσεως τοῦ στρατοῦ νὰ δια-

θέτῃ καὶ τὴν οἰκονομίαν αὐτοῦ, ὅπερ δυσηρέστει αὐτὸν τὰ μέγιστα, διότι ἐν Ἰταλίᾳ ἔλαβε παρὰ τοῦ Ναπολέοντος σκληρὸν μάθημα περὶ τούτου. Ἐν τούτοις ἐδυνήθη νὰ συναθροίσῃ εἴκοσιν ἡμερῶν ζωοτροφίας καὶ πολλὰ φορτηγὰ ζῶα, πρὸ πάντων πλῆθος ὄνων, πρὸς μετακομιδὴν αὐτῶν.

Ὁ δὲ στρατάρχης Νέϋ, ἀναπαύσας τὸν στρατόν του ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου ἔφθασε πέριξ τῆς πόλεως Ἐβόρας· ἐνταῦθα ὁ Βέλιγκτων εἶχε διορίσει ὡς προφυλακὴν ἓξ χιλιάδας πεζικοῦ καὶ χιλίους ἱππεῖς ἵνα ἐπιτηρῶσι τοὺς Γάλλους, νὰ ὀπισθοχωρήσωσι δὲ, ὅταν πλησιάσῃ ὁ γαλλικὸς στρατός. Ὁ Νέϋ ὅμως μετὰ τοσαύτης ταχύτητος ἔφθασε κατ' αὐτῶν, ὥστε προέλαβεν ὑποχωροῦντας τοὺς Ἄγγλους διὰ τοῦ Τάγου ποταμοῦ καὶ διέκοψεν ἐξ αὐτῶν περισσοτέρους τῶν 800 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν τοὺς μὲν ἐφόνευσε, τοὺς δὲ ἠχμαλώτισεν. Ἡ ζημία αὕτη ἦτον ἐπαισθητὴ εἰς τὸν Βελιγκτῶνα, διότι δυσκόλως ἐλάμβανεν ἐπικουρίας ἐκ τῆς Ἀγγλίας· προῆλθε δὲ ὡς ἐκ τῆς βραδύτητος τῶν Ἄγγλων καὶ τῆς ταχύτητος τῶν Γάλλων.

Ἡ πόλις Ἐβόρα, κειμένη ἐπί τινος ἀπομεμονωμένου βράχου καὶ ὠχυρωμένη κανονικῶς, ἐφρουρεῖτο ὑπὸ πέντε χιλιάδων Πορτουγάλλων. Τῇ 1 Αὐγούστου πλησιάσας ὁ Νέϋ εἰς αὐτὴν ἤρχισε τὰς πολιορκητικὰς ἐργασίας, καὶ μετὰ 15 ἡμέρας ἐδυνήθη νὰ ἀνοίξῃ τὸ ὄρυγμα, καθ' ἣν ἡμέραν ἔφθασε καὶ ὁ Μασσένας ἐκεῖ. Ἀλλὰ τὰ πολιορκητικὰ ἔργα ἐβράδυναν, ἕνεκα τοῦ πετρώδους ἐδάφους, οἱ δὲ ἐργάται ἐφονεύοντο ἀκαταπαύστως, ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ προφυλάττωνται. Ὁ Μασσένας εὐθὺς διέταξε νὰ κατασκευασθῶσι παρὰ τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου ὀπαὶ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐν αὐταῖς νὰ τεθῶσι στρατιῶται ἵνα πυροβολῶσι κατὰ τῶν πολιορκουμένων τῶν ἐνοχλούντων τοὺς ἐργάτας· διὰ τοῦ μέσου τούτου προὐχώρησαν τὰ πολιορκητικὰ ἔργα μὲ ὀλίγην ζημίαν, ὥστε τῇ 25 Αὐγούστου, μετὰ τὴν ἐξόπλησιν τῶν πυροβολοστασίων διὰ 64 μεγάλων κανονίων καὶ ὅλμων, ἤρχισε τὸ πῦρ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν κατὰ τοῦ φρουρίου, ἐντὸς δὲ δύο ἡμερῶν κατέστρεψε καὶ κατέκαυσε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως, ἰδίως δὲ τὴν πυριταποθήκην, τῆς ὁποίας ἡ ἔκρηξις ἐπρο-

ξένησε μεγίστην φθορὰν εἰς τοὺς κατοίκους. Ὁ Μασσένας τῇ ἐπιούσῃ ἔγραψεν εἰς τὸν φρούραρχον νὰ παραδοθῇ, λέγων αὐτῷ ὅτι γενναίως ἀντεστάθη μέχρι τοῦδε, καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ πᾶσα ἀντίστασις ἀπέβαινεν εἰς μάτην καὶ ἐπροξένει φθορὰν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, μάλιστα μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς πυριταποθήκης του. Οὗτος δὲ ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν παρεδέχετο τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου, ὁ Μασσένας διέταξε τὴν ἐπαγάλῃψιν τοῦ κατὰ τῆς πόλεως πυρός· μόλις δὲ ἤρχισε ἐκ νέου ὁ πυροβολισμός, καὶ πάρκυτα ἡ πρεσβευτικὴ σημαία ἀνεπετάσθη εἰς τὰ τείχη. Τῇ 28 Αὐγούστου λοιπὸν παρεδόθη καὶ τὸ φρούριον τοῦτο εἰς τοὺς Γάλλους, ἐν ᾧ ὑπῆρχον πολλαὶ τροφαὶ καὶ πολεμοφόδια· ἡ δὲ φρουρὰ, συγκειμένη ἐκ πέντε χιλιάδων πορτουγαλλικοῦ στρατοῦ τακτικοῦ τε καὶ ἀτάκτου παρεδόθη αἰχμάλωτος. Ὁ Μασσένας ὅμως εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν τίνι τρόπῳ νὰ οἰκονομήσῃ τοσούτους αἰχμαλώτους, διότι ἦσαν καὶ ἄλλαι τρεῖς χιλιάδες ἐκ τοῦ πρὸ ὀλίγου ἁλωθέντος φρουρίου· τούτου ἕνεκα τοὺς μὲν ἐθνοφύλακας ἐξαπέστειλεν εἰς τὰς ἑστίας των, ἵνα διαψεύσῃ τὴν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων διαδοθεῖσαν φήμην ὅτι οἱ Γάλλοι ὅσους ἐκ τῶν Πουρτογάλλων συλλαμβάνωσι, φονεύουσιν· εἰς δὲ τὸν τακτικὸν στρατὸν προέτεινε νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν κατετάχθησαν, τινὲς μὲν ἵνα ἐκδικηθῶσι τοὺς Ἄγγλους, διότι ὑποχωρήσαντες ἐγκατέλειψαν αὐτοὺς, ἕτεροι δὲ ὅπως, τυχούσης εὐκαιρίας, λειποτακτήσωσιν.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν ἐν Παρισίοις τὴν ἅλωσιν ἀμφοτέρων τῶν ὀχυρῶν τούτων πόλεων, συνεχάρη τὸν Μασσέναν διὰ τὰς νίκας του ταύτας, συγχρόνως δὲ παρήγγειλεν αὐτῷ νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Ἄγγλων καὶ νὰ τοὺς καταστρέψῃ· ἔγραφε δὲ αὐτῷ· «Οἱ Ἄγγλοι δὲν εἶναι πλέον τῶν 25 χιλιάδων, οἱ δὲ ἡμέτεροι, μετὰ τὴν ἀπαλλαγήν των ἐκ τῶν πολιορκιῶν καὶ ἐκ τῆς ἀναῤῥώσεως αὐτῶν ἐκ τῶν ἀσθενειῶν τοῦ θέρους, πρέπει νὰ ὦσι πλέον τῶν 60 χιλιάδων ἀνδρῶν· πῶς λοιπὸν 25 χιλιάδες Ἄγγλοι δύνανται ν' ἀντισταθῶσιν εἰς 60 χιλιάδες Γάλλων διοικουμένων ὑφ' ὑμῶν; Ὁ δισταγμὸς εἶναι δεῖγμα ἀδυ-

ναμίας, ἣν δὲν περιμένει τις παρὰ στρατηγοῦ, καὶ δουκὸς τῆς Ριβολίδος καὶ πρίγκηπος τοῦ Ἐσσλέγκ». Ὁ Μασσένας δὲν εἶχεν ἀνάγκην τοιούτων προτροπῶν ἵνα προσβάλῃ τοὺς Ἄγγλους, ἂν ἐδύνατο νὰ τοὺς συναντήσῃ, ἀλλ' ἔβλεπε μὲ λύπην του ὅτι ὁ Ναπολέων ἦτον ἠπατημένος ὡς πρὸς τὴν δύναμιν τῶν δύο στρατῶν, καὶ προησθάνετο ὅτι αὐτὸς θέλει εἶσθαι τὸ πρῶτον θῦμα τῆς ἀπάτης τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων θέλει ὁμοίαν τύχην λάβει, ὅπερ οὐδεὶς προέβλεπε τότε, ἐκτὸς τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Βελιγκτῶνος, ὅστις ἦτον ὁ μόνος ἐν Εὐρώπῃ ὀρθῶς φρονῶν περὶ τούτου.

Ὁ Μασσένας λοιπὸν δὲν εἶχε τοιαύτην δύναμιν, ὁποίαν ὑπέθετεν ὁ Ναπολέων, ὁ δὲ ἀγγλικὸς στρατὸς ἦτον ἄλλος ἢ οἷον ὑπέθετεν αὐτόν· διότι αἱ ὑπὸ τὸν Μασσέναν τρεῖς μοῖραι στρατοῦ συνέκειντο οὐχὶ ἐξ 60 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὡς ὑπετίθετο, ἀλλ' ἐκ 50 χιλιάδων· διότι πρῶτον μὲν εἰς τὰς δύο πολιορκίας ἀπωλέσθησαν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἀνδρῶν, αἱ δὲ ἐπιδημικαὶ νόσοι ἠφάνισαν πλέον τῶν ἑπτὰ χιλιάδων· ἀφ' ἑτέρου τὰ δύο ἁλωθέντα φρούρια ἔπρεπε νὰ φρουρηθῶσι· ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα κατήντησαν τὸν στρατὸν εἰς τοιαύτην ἀδυναμίαν, ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν. Ὁ δὲ Βέλιγκτων καθόσον ὑπεχώρει, κατὰ τοσοῦτον ηὔξανε τὸν στρατόν του. Ἐν πρώτοις εἶχε 50 χιλιάδας στρατὸν ἀγγλοπορτουγαλλικὸν καὶ πάντοτε κατεῖχε λίαν ὀχυρὰς θέσεις, μετὰ δὲ ταῦτα, ὅτε ἤθελε φθάσει εἰς τὴν προτιθεμένην ὑπ' αὐτοῦ ἀμυντικὴν θέσιν, ἤθελεν ἔχει ὀγδοήκοντα χιλιάδας, διότι καθ' ὁδὸν ἤθελε συνάξει ὅλους τοὺς Πορτουγάλλους καὶ πολλοὺς Ἱσπανοὺς ἐρχομένους ἐκ τῶν Γαδείρων, ἐκτὸς τούτου εἶχε τὴν συγκοινωνίαν τῆς θαλάσσης, δι' ἧς ἐλάμβανε καθ' ἑκάστην ἐπιβοηθείας καὶ ὅλα τὰ πρὸς πόλεμον ἀναγκαιοῦντα, ἑπομένως ἦτο χαρακωμένος εἰς φύσει ὀχυρὰν θέσιν. Ὁ δὲ Μασσένας οὐχὶ μόνον δὲν εἶχε τοιαῦτα πλεονεκτήματα, ἀλλ' εἶχε καὶ μικροτέραν δύναμιν, ἥτις ἔμελλεν εἰσέτι νὰ ἐλαττωθῇ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως, ἐνῷ ἵνα προσβάλῃ στρατὸν ὠχυρωμένον, καὶ μάλιστα ἀγγλικὸν, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ διπλασίαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ του.

Ὁ δυστυχὴς Μασσένας προβλέπων ταῦτα πάντα, ἔγραψεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰς ἀγγλικὰς εἶναι μικρότεραι, ὅτι αἱ ὁδοὶ εἰσὶν ἀδιάβατοι, ὅτι τίποτε δὲν εὑρίσκει πρὸς τροφὴν τοῦ στρατοῦ του, ὅτι μόλις προύχώρησεν εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν, καὶ εὐθὺς ὅλαι αἱ συγκοινωνίαι αὐτοῦ διεκόπησαν, καὶ ὅτι μόλις δύναται νὰ συγκοινωνῇ μετὰ τῆς Σαλαμάγκας, ὅτι τίποτε δὲν λαμβάνει, ὅτι τῷ καταντᾷ πρόβλημα πῶς θέλει διαθρέψει τὸν στρατόν του, ὅταν φθάσῃ ἀπέναντι τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἔχοντος τὰ πάντα καὶ αὐξηθέντος ἐπὶ πολὺ, ἐνῷ ὁ ἰδικός του ἠλαττώθη τόσον, καὶ τέλος ὅτι οὐδεμίαν πιθανότητα ἐπιτυχίας ἔχει, ἂν ὄπισθεν αὐτοῦ δὲν φθάσῃ τάχιστα ἰσχυρὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον, ἐκτὸς τῆς δυνάμεώς του, νὰ φέρῃ τροφὰς, πολεμοφόδια καὶ ὑποζύγια διὰ τὸν στρατόν. Οὐχὶ δὲ μόνον ὁ Μασσένας προέβλεπε ταῦτα πάντα καὶ ἔγραφε πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἀλλὰ προσέτι καὶ οἱ ἕτεροι στρατηγοὶ, ὡς ὁ Νέϋ, ὁ Ζυνὼ καὶ Ρεϋνιέρος, ἔγραφον ἀκαταπαύστως εἰς τὴν Γαλλίαν ὅτι ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἄνευ μέσων δὲν θέλει εὐδοκιμήσει, ὅτι ἦτον εὔκολον νὰ διατάττῃ τις ἐκ Παρισίων, ἀλλὰ δύσκολον νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ μακρὰν, ὅτι πρέπει νὰ παραστήσωσιν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ὅτι ἄνευ τῶν ἀναγκαίων μέσων ὁ στρατὸς δὲν θέλει προχωρήσει. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Μασσένας, κολακευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ἐφοβεῖτο μήπως ὑποθέσῃ ὁ κύριός του ὅτι ἐδειλίασεν εἰς τὰς δυσκολίας ταύτας. Ὅθεν ὁ στρατηγὸς οὗτος ὑπέπεσεν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ εἰς ὃ ἁμάρτημα ὑποπίπτουσι καὶ οἱ μᾶλλον ἀνεξάρτητοι χαρακτῆρες, ὅταν ὑπηρετῶσι κυρίους μὴ δεχομένους ἀντιλογίας· τὸ δὲ ἁμάρτημα τοῦτο ἦτον ὅτι ἀνεδέχθη νὰ ἐκτελέσῃ παράλογον ἐντολὴν, ἀποφασίσας νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν· ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὁ Μασσένας περιέμενε βοηθείας, διότι διάφορα στρατιωτικὰ σώματα εἶχον διαταχθῇ νὰ τεθῶσιν ὑπ' αὐτόν· προσέτι ἐπίστευεν ὅτι, ὡς ἐν διαστήματι εἴκοσιν ἐτῶν, ἡ τύχη πάντοτε ἐβοήθησεν αὐτὸν, οὕτω καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην δὲν ἤθελε τὸν ἐγκαταλείψει· καὶ τέλος πάντων, εἰ καὶ ἀπηυδημένος ἐκ τῶν πολυχρονίων πολέμων, εἶχεν ἐνδομύχως πεποίθησιν ὅτι, ἂν συνέπι-

πτε ν' ἀπαντήσῃ τοὺς Ἄγγλους ἐπὶ τοῦ πεδίου, ἤθελε καταστρέψει αὐτοὺς ἐν μιᾷ μόνῃ μάχῃ.

Ὁ δὲ Ναπολέων, εἰ καὶ ἐλάμβανε καθ' ἑκάστην τοιαύτας ἐπιστολὰς, οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδεν εἰς αὐτάς· διότι, πρὸ πολλοῦ συνειθίσας ν' ἀκούῃ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ νὰ μεγαλύνωσι τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ σμικρύνωσι τὰ ἰδικά των, οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδεν ὡς πρὸς τὰ ἐξιστορούμενα περὶ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, εἰκάζων ὅτι δὲν ὑπερβαίνουσιν οὗτοι τὰς 25 χιλιάδας· οὐδεμίαν δὲ ἀξίαν δίδων εἰς τὸν πορτουγαλλοϊσπανικὸν στρατὸν, καὶ ὑποθέτων ὅτι 50 χιλιάδες Γάλλων εὐκόλως ἤθελον πολεμήσει 25 χιλιάδας Ἄγγλων, ἠγνόει ἐντελῶς τὴν ὕπαρξιν τῆς ὀχυρᾶς θέσεως Τόρρες Βέτρας, οὐδαμῶς φανταζόμενος ὁποῖα πλεονεκτήματα εἶχον οἱ Ἄγγλοι εἰς τὸν τόπον τοῦτον, τοῦ ὁποίου τὸ κλίμα ἐσυνείθισαν καλῶς, ὡς διαμείναντες ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῷ.

Ὁ Μασσένας ἐναποταμιεύσας τεσσάρων μηνῶν τροφὰς εἰς τὰ ἐσχάτως κατακτηθέντα παρ' αὐτοῦ φρούρια, δοὺς ἐξ αὐτῶν ἓξ ἡμερῶν τροφὰς εἰς πάντα στρατιώτην, δέκα δὲ ἡμερῶν ἰδίως εἰς ἕκαστον σῶμα, κομιζομένας ἐπὶ φορτηγῶν ζώων, πρὸ πάντων δὲ ἐπὶ ὄνων, προσέτι δώσας εἰς ἕκαστον σῶμα τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς τροφὴν ζῶα, τὰ ὁποῖα παρηκολούθουν ἐν ἀγέλῃ, καὶ ζεύξας 72 πυροβόλα, ὧν τὰ πολεμεφόδια ἐσύροντο ἐκ δύο χιλιάδων βοῶν, διότι ἔλειπον τὰ ὑποζύγια τοῦ πυροβολικοῦ, τῇ 16 Σεπτεμβρίου διέταξε τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ στρατοῦ του διὰ τριῶν διαφόρων ὁδῶν, διοικουμένου ὑπὸ τῶν τριῶν στρατηγῶν, Νέϋ, Ζυνὼ καὶ Ρεϋνιέρου, καὶ συγκειμένου ὡς ἔγγιστα ἐκ 50 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ παρευθὺς ἐξαπέστειλεν ἕνα τῶν ὑπασπιστῶν του πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἵνα ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὰς περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης συμβαινούσας δυσκολίας καὶ ζητήσῃ νὰ πέμψῃ αὐτῷ τάχιστα στρατὸν καὶ τροφάς.

Οὕτω προχωρῶν ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν, ἀπήντησεν εὐθὺς ὅ,τι ἐφοβεῖτο ὁ Μασσένας. Ἅπασα ἡ ὀρεινὴ καὶ δύσβατος χώρα αὕτη ἦτον ἠρημωμένη καὶ κατεστραμμένη διὰ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ πυρὸς, τὰ χωρία ἔρημα, οἱ μῆλοι κατεστραμμένοι, αἱ δὲ θημωνίαι κατακεκαυμέναι, οὐδαμοῦ ἐφαί-

νετο ἄνθρωπος ἢ ζῶον· μόλις εὑρέθησαν εἷς τινα χωρία γέροντες καὶ ἀσθενεῖς, οἵτινες ὡμολόγησαν ὅτι, μὴ δυνηθέντες ν' ἀκολουθήσωσι τοὺς συγχωρίους των φεύγοντας, ἔμειναν οὗτοι εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Γάλλων, οἵτινες ἔμελλον νὰ τοὺς κατασφάξωσιν, ὡς τοὺς ἐπληροφόρησαν οἱ Ἄγγλοι, οἱ ὁποῖοι κατέστρεψαν πᾶν ὅ,τι ἔμεινεν εἰς τὰ χωρία.

Ὁ δὲ Μασσένας ἐβράδυνε πάντοτε τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ ἵνα φθάσῃ καὶ ἡ ὀπισθοπορεία αὐτοῦ. Μετὰ ὀκτὼ ἡμερῶν λοιπὸν διακεκομμένην καὶ βραδείαν πορείαν, ὁ Νέϋ προπορευόμενος μετὰ τῆς μοίρας του ἀνεκάλυψεν ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἦσαν ὠχυρωμένοι παρὰ τὸν Μονδέγον ποταμὸν εἰς τὴν θέσιν Βουσάκο ἐπὶ σκοπῷ, ὡς ἐφαίνετο, νὰ ἐμποδίσωσιν ἐκεῖ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ Νέϋ κατ' ἀρχὰς ἦτο γνώμης νὰ ἐπιπέσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς κατὰ τῶν Ἄγγλων, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀλλάξας γνώμην, ἔλεγεν ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἄγγλοι ἔλαβον εὐκαιρίαν νὰ ὀχυρωθῶσι καλῶς εἰς ἐπικαίρους θέσεις, ὁ γαλλικὸς στρατὸς πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ, διότι, ἂν θέλῃ νὰ ἔλθῃ εἰς μάχην, θέλει κινδυνεύσει, μάλιστα στερούμενος ὅλων τῶν ἀναγκαίων. Ὁ δὲ Μασσένας ἀπέκρουσε πικρῶς τὴν περὶ ὑποχωρήσεως πρότασιν τοῦ Νέϋ, λέγων αὐτῷ ὅτι τοιαύτη συμβουλὴ εἶναι ἀναξία εἰς στρατάρχην, ἐπέμενε δὲ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔλθωσιν εἰς μάχην πρὸς τοὺς Ἄγγλους· ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἐν πολεμικῷ συνεδρίῳ νὰ προσβάλωσι τῇ ἐπιούσῃ αὐτούς. Ὁ δὲ Βέλιγκτων, ὀχυρώσας τὸν στρατόν του εἰς λίαν ἀσφαλῆ θέσιν καὶ γνωρίζων τὰς δυνάμεις τῶν ἀντιπάλων του, περιέμενε τοὺς Γάλλους ἐκεῖ, ἔχων 50 χιλιάδας στρατοῦ, τοὐτέστιν ἴσον ἀριθμὸν μὲ τοὺς ἐχθρούς του.

Τῇ 27 Σεπτεμβρίου ἀπὸ πρωΐας ὁ στρατηγὸς Ρεϋνιέρος, κατὰ τὴν προαποφασισθεῖσαν γνώμην τοῦ Μασσένα, ἐπορεύθη πρὸς τὰς ἀγγλικὰς θέσεις. Ἐν πρώτοις ἔπεμψε μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ, διοικουμένην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μερλέ, κατά τινος ὀροπεδίου κατεχομένου ὑπὸ Πορτουγάλλων. Οἱ Γάλλοι κρυπτόμενοι ὑπὸ τῆς πρωϊνῆς ὁμίχλης, προκατέλαβον τοὺς Πορτουγάλλους, κατεδίωξαν αὐτοὺς ἐκ τῶν χαρακωμάτων αὐτῶν καὶ ἐκυρίευσαν τὰ πυροβόλα των· ἀλλὰ μόλις προὐχώρησαν

ἀναπτυχθέντες, καὶ πάραυτα προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἱσταμένου δεκαπέντε βήματα μακρὰν αὐτῶν, ἐκ μὲν τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ, κατὰ μέτωπον δὲ ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ. Εἰς τὴν αἰφνιδίαν ταύτην προσβολὴν δύο στρατηγοὶ συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Μερλὲ, τρεῖς συνταγματάρχαι, πολλοὶ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ πλῆθος ὁπλιτῶν ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν. Ὁ διοικῶν τὸ ἀγγλικὸν τοῦτο σῶμα στρατηγὸς Πίκτων, βλέπων ὁποίαν φθορὰν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Γάλλους, διατάττει τὴν κατ' αὐτῶν προσβολὴν διὰ τῆς λόγχης· οὗτοι δὲ μετὰ τοσαύτην φθορὰν, στερηθέντες προσέτι καὶ τῶν πλείστων ἀξιωματικῶν των, ὑπεχώρησαν ἀτάκτως μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ ὀροπεδίου, ἔνθα συγχρόνως εἶχε φθάσει ἓν γαλλικὸν σύνταγμα καὶ ὑπεστήριξεν αὐτοὺς ὀλίγον· ἀλλὰ καὶ τὸ σύνταγμα τοῦτο, μόλις προὐχώρησε καὶ πάραυτα προσεβλήθη σφοδρῶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὥστε ἠναγκάσθη καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων νὰ ὑποχωρήσωσι μέχρι τοῦ κάτω μέρους τοῦ ὀροπεδίου, ἔνθα ἔμειναν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐκτελῶσι τὰ πυρά των. Μετ' ὀλίγον δὲ φθάσας ὁ στρατηγὸς Φουᾶ μετὰ τῆς ταξιαρχίας του συναθροίζει ὅλα τὰ ὑποχωροῦντα γαλλικὰ σώματα, καὶ σχηματίσας αὐτὰ εἰς ἓν σῶμα, ὁρμᾷ ἐκ νέου κατὰ τῶν Ἄγγλων, τότε ὁ στρατηγὸς Βέλιγκτων φθάνει μετὰ μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ καὶ μεθ' ὅλου τοῦ πυροβολικοῦ τῆς ἐφεδρείας, προσλαμβάνει δὲ καὶ τὰ ἐκεῖ ἀγγλικὰ σώματα, διαιρεῖ ὅλα τὰ στρατεύματα ταῦτα εἰς τρία κατὰ μέτωπον καὶ εἰς τὰς δύο πλευράς, καὶ οὕτω δέχεται τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐρχομένους Γάλλους. Ἐν πρώτοις προσβάλλει αὐτοὺς διὰ τῶν πυρῶν τῶν τριῶν τούτων μετώπων καὶ προξενεῖ τρομερὰν θραῦσιν εἰς αὐτοὺς, μετὰ δὲ ταῦτα διατάττει τὴν διὰ τῆς λόγχης κατ' αὐτῶν προσβολήν. Οἱ Γάλλοι οὕτω πάλιν προσβληθέντες, ὄντες μάλιστα καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ὀλιγώτεροι τῶν Ἄγγλων, ἐδόθησαν εἰς φυγὴν, μόλις δυνηθέντες νὰ φέρωσιν εἰς χεῖράς των τοὺς πληγωθέντας στρατηγοὺς αὐτῶν, ἐν οἷς προσετέθη καὶ ὁ στρατηγὸς Φουᾶς. Ὁ στρατηγὸς Ρεϋνιέρος, ὁ διατάττων τὰ τῆς προσβολῆς, παρατηρῶν ὅτι ἀπώλεσε 2,500 ἄνδρας εἰς τὸ κίνημα τοῦτο, δὲν ἀπεπειράθη νέαν προσ-

βολὴν, φοβούμενος τὴν ὑπὲρ τὸ δέον ἐξασθένησιν τῆς μοίρας του, καὶ ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐπαναλάβῃ αὐτὴν, ὅταν ἀρχίσῃ ἀφ' ἑτέρου μέρους καὶ ὁ στρατάρχης Νέϋ, ἕνεκα τῆς βραδύτητος τοῦ ὁποίου ἐξετέθη ἡ μοῖρά του ὡς προσβληθέντων τῶν Ἄγγλων ἐκ μονομερείας.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ἔφθασε καὶ ὁ στρατάρχης Νέϋ εἰς ἣν θέσιν προσδιωρίσθη αὐτῷ νὰ προσβάλῃ. Ἐν πρώτοις ἤρχισε νὰ προχωρῇ πρὸς τὰς ἀγγλικὰς θέσεις διὰ τῶν ἀκροβολιστῶν του, μετὰ δὲ ταῦτα φθάσας εἰς τὰ ὑψώματα, ἔνθα ἦσαν τὰ ἀγγλικὰ χαρακώματα, διέταξε τὴν κατ' αὐτῶν προσβολὴν, καὶ παρευθὺς ἐκυρίευσε δύο πορτουγαλλικὰ ὀχυρώματα, ἀλλὰ, πλησιάσας καὶ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατεχόμενα, τόσον ἰσχυρῶς προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ αὐτῶν ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ· συγχρόνως δὲ δύο ταξιαρχίαι πεζικοῦ, μία ἀγγλικὴ καὶ ἑτέρα πορτουγαλλικὴ, ἀμφότεραι διοικούμεναι ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Κραουαφούρδου, ἐπέπεσαν διὰ τῆς λόγχης κατὰ τῶν ὑποχωρούντων Γάλλων καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγήν.

Ὁ Νέϋ εἰς τὴν προσβολὴν ταύτην ἀπολέσας δύο χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ πολλοὺς στρατηγοὺς, συνταγματάρχας καὶ ἄλλους ἀξιωματικοὺς διαφόρων βαθμῶν, σκεφθεὶς, ὡς ὁ στρατηγὸς Ῥεϋνιέρος, ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν μάχην περιωρίσθη νὰ συναθροίσῃ τὴν ὑποχωροῦσαν μοῖράν του. Ὁ δὲ Μασσένας, εἰ καὶ ἀπώλεσε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν 4,500 ἀνδρῶν, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὰς θέσεις τῶν Ἄγγλων, δὲν ἀπηλπίσθη νὰ ἐκτοπίσῃ ἐκεῖθεν αὐτούς. Συνήθροισε λοιπὸν πέριξ αὐτοῦ τοὺς στρατηγούς του, ἀλλ' οὐδένα αὐτῶν κατέκρινε διὰ τὰς πράξεις του· μ' ὅλον ὅτι εἶχε δίκαιον νὰ εἴπῃ εἰς αὐτοὺς πολλὰ, πρὸ πάντων εἰς τὸν Νέϋ, ὅστις δὲν ἐκινήθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ συνάμα μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ῥεϋνιέρου, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ ἐχθρὸς κατέστρεψε τὸν πρῶτον, τότε ἐκινήθη καὶ οὗτος, ὥςε οὕτως ἔδωκεν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Βελιγκτῶνα νὰ πολεμίσῃ ἰδίως ἑκατέρους τοὺς στρατηγοὺς τούτους· οὐδὲ ὁ Ζυνὼ ἐξεπλήρωσε τὸ καθῆκόν του, διότι καὶ οὗτος ἐδύνατο νὰ βοηθήσῃ τὸν Ῥεϋνιέρον, ἐὰν ἐκινεῖτο κατά τινος ἀγγλικῆς θέσεως, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔμεινε θεατὴς εἰς τὴν μάχην.

Ὁ Μασσένας ὅμως ἤκουε φιλονεικοῦντας αὐτοὺς χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ οὐδεμίαν κρίσιν εἰς τοὺς λόγους αὐτῶν· ὁ δὲ Νέϋ πάλιν ἐπανέλαβεν ὅτι πρέπει νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰ κατακτηθέντα παρ' αὐτῶν φρούρια καὶ νὰ γράψωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅτι ἄνευ ἱκανῶν μέσων δὲν ἐδύναντο νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Ἀλλ' ὁ Μασσένας καὶ αὖθις ἀπέκρουσε τὴν περὶ ὑποχωρήσεως ἰδέαν ταύτην τοῦ Νέϋ, λέγων εἰς αὐτοὺς ὅτι τὸ ἔργον των ἦτον ἤδη νὰ συναθροίσωσι τὰ ὑπ' αὐτοὺς σώματα, νὰ συνάξωσι τοὺς πληγωμένους των καὶ νὰ ὦσιν ἕτοιμοι πρὸς πορείαν. Ἐν τοιαύταις δεινα῀ῖς περιστάσεσιν ἀναφαίνεται τὸ ἀτάραχον καὶ ἡ καρτερία τοῦ ἀνδρείου στρατηγοῦ. Ὁ Μασσένας ἐσκέφθη ὅτι οἱ Ἄγγλοι, εἰ καὶ νικηταὶ, ἔπρεπε νὰ ἔλαβον ἱκανὴν ζημίαν ἐκ τῆς συναφθείσης μάχης, ἄρα δὲν ἐδύναντο νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν πρὸς καταδίωξιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἂν λοιπὸν οὗτος ἤθελεν εὕρει ἄλλην δίοδον καὶ προχωρήσει μετὰ τοῦ στρατοῦ του, ἐγκαταλιπὼν αὐτοὺς ὄπισθέν του, ἀναμφιβόλως οἱ Ἄγγλοι ἤθελον ἀναγκασθῆ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς θέσεις των, ἵνα μὴ μείνωσι μεταξὺ δύο γαλλικῶν στρατῶν. Ἔπεμψε λοιπὸν εὐθὺς τὸν περίφημον στρατηγὸν τοῦ ἱππικοῦ Μοντβρῦνον ὅπως δι' ὅλης τῆς νυκτὸς προσπαθήσῃ νὰ εὕρῃ ὁδόν τινα διὰ τὴν εἰς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ στρατοῦ.

Ὁ στρατηγὸς Μοντβρῦνος, μετὰ ἱππαρχιῶν τινων διατρέξας διὰ νυκτὸς πρὸς τὰ δεξιὰ τῶν ἀγγλικῶν θέσεων, εὗρε διά τινος χωρικοῦ, ὃν συνέλαβε τυχαίως, ὁδόν τινα ἄγουσαν πρὸς τὴν Λισαβῶνα διὰ τῆς πόλεως Κονίμβρας. Εὐθὺς ἐτοποθέτησε μίαν ἱππαρχίαν ἔν τινι χωρίῳ κειμένῳ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ ἴλας τινὰς κλιμακηδὸν μέχρι τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου· ἐπομένως περὶ τὸ λυκαυγὲς ἦλθεν εἰς τὸν Μασσέναν καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὰ παρ' αὐτοῦ πραχθέντα. Ὁ δὲ Μασσένας διέταξε τὸν μὲν Ζυνὼ σιωπηλῶς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ν' ἀναζεύξῃ, καὶ νὰ παραλάβῃ ὅλους τοὺς πληγωμένους, ὄντας τρεῖς χιλιάδας, καὶ ὁδηγούμενος ὑπό τινων ἱππέων, τοὺς ὁποίους ἤθελε παραχωρήσει αὐτῷ ὁ στρατηγὸς Μοντβρῦνος, νὰ πορευθῇ καὶ καταλάβῃ πεδιάδα τινὰ, ἣν ἤθελεν ἀπαντήσει καθ' ὁδόν.

Παρήγγειλε τὸν Νέϋ νὰ πορευθῇ εὐθὺς κατόπιν τοῦ Ζυνὼ, τὸν δὲ Ρεϋνιέρον διέταξε νὰ ὀπισθοπορῇ μετὰ τοὺς στρατηγοὺς τούτους, ἔχων μετ' αὐτοῦ καὶ τοὺς μένοντας ἱππεῖς τοῦ στρατοῦ. Τῇ ἐπελθούσῃ λοιπὸν νυκτὶ, κατὰ τὰς δοθείσας διαταγὰς ὑπὸ τοῦ Μασσένα, ὅλος ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς ἀναζεύξας, ἐπορεύετο διὰ τῆς νέας ταύτης ὁδοῦ, οὐδόλως ἐννοησάντων τῶν Ἄγγλων, καὶ ὁδοιπορῶν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἔφθασεν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Κονίβρας.

Οἱ Ἄγγλοι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 28 ἔμειναν ἀκίνητοι εἰς τὰς θέσεις των· ὑποπτευόμενοι δὲ νέαν ἐπίθεσιν ἐκ τῶν Γάλλων, παρημέλησαν νὰ ἐνεργήσωσι κατοπτεύσεις· ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ, τῇ 28 Σεπτεμβρίου, ἐξεγερθέντες, ἀντὶ νὰ ἴδωσι τοὺς Γάλλους παρ' αὐτοὺς ἐστρατοπεδευμένους, εἶδον μακρόθεν τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν περιφερόμενον εἰς τὴν ὄπισθεν αὐτῶν κειμένην πεδιάδα τῆς Κονίβρας. Νικηταὶ λοιπὸν ὄντες τῇ 27, τῇ 29 ἐφαίνοντο νενικημένοι· διότι ὁ ἐχθρὸς αὐτῶν, ἀντὶ νὰ ὑποχωρήσῃ ἐπορεύθη εἰς τὰ πρόσω· ἡ δὲ πόλις τῆς Κονίβρας, ἥτις τῇ προτεραίᾳ ἑώρτασε τὴν νίκην τῶν Ἄγγλων, ἤδη ἔμελε νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων. Ὁ Βέλιγκτων, μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄλλως, διέταξεν καὶ οὗτος τὴν ἀνάζευξιν τοῦ στρατοῦ του καὶ μετέφερεν αὐτὸν ὄπισθεν εἰς τὴν Λισαβῶνα· διαβὰς δὲ πλαγίως τῆς πόλεως Κονίβρας, παρήγγειλε τοὺς κατοίκους νὰ καταστρέψωσι πᾶν ὅ,τι ἔμεινεν εἰσέτι καὶ νὰ ἀναχωρήσωσι καὶ οὗτοι. Τὸ δὲ γαλλικὸν ἱππικὸν παρηκολούθησε τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἄγγλων, προσβαλὸν τοὺς καθυστεροῦντας.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν πρώτοις ἡ μετὰ τοῦ Βελιγκτῶνος συνάντησις τοῦ στρατάρχου Μασσένα, ὃν ἐπανειλημμένως κατηγόρησαν ὅτι συνῆψε μάχην, ἐνῷ δὲν εἶχε πολλὴν πιθανότητα νὰ νικήσῃ, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἀπώλεσεν ἀνωφελῶς πολλοὺς στρατιώτας. Αἱ σκέψεις αὗται ἐν μέρει ἦσαν λογικαὶ, ἀλλ' οἱ κριτικοὶ οὗτοι ἐλησμόνησαν ἀναμφιβόλως ὅτι ἄνευ τῆς αἱματηρᾶς ταύτης συμπλοκῆς τοῦ Βουσάκου (οὕτως ὠνομάσθη ἡ μάχη αὕτη), ἥτις διετήρησε πεφοβισμένους τοὺς Ἄγγλους εἰς τὰς θέσεις των, ὁ Μασσένας δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ διέλθῃ ἀκωλύτως ἔμπροσθεν αὐτῶν καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ἐγκαταλείψω-

σι μετὰ ταῦτα τὰς ἐπικαίρους θέσεις των. Ἀναντιῤῥήτως κάλλιον ἦτον ὁ Μασσένας, ἀντὶ νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἄγγλους μὲ ζημίαν τοῦ στρατοῦ του, νὰ ζητήσῃ καὶ εὕρῃ ἄλλην διέξοδον, καὶ, ἐξαπατῶν αὐτοὺς διὰ προσποιημένων ψευδοπροσβολῶν, νὰ μεταβῇ λαθραίως ὄπισθεν αὐτῶν, ὡς ἔπραξε μετ' ὀλίγον. μετὰ ταῦτα δὲ ν' ἀπαντήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν πεδιάδα καὶ νὰ τοὺς καταπολεμήσῃ, ἔχων μεγίστην πιθανότητα νὰ τοὺς νικήσῃ ὡς ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἵνα κρίνῃ τις ἀμερολήπτως, δὲν πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς μετὰ τὸ συμβὰν τοῦτο περιστάσεις, διότι ὁ Μασσένας δὲν ἐγνώριζεν ἀλλ' οὔτε ἐδύνατο νὰ γνωρίζῃ ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη διέξοδος πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Ἐν τούτοις,ὅπως καὶ ἂν κρίνῃ τις,ὁ Μασσένας ἀπέτυχε μὲν τῆς προθέσεώς του διὰ τῆς μάχης κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, τῇ ἐπιούσῃ ὅμως ἐπέτυχε διὰ τοῦ στρατηγήματός του. Ὡς πρὸς δὲ τὸν Βελιγκτῶνα, οὗτος ἐλανθάσθη, καί τοι διαμένων ἐπὶ πολὺ εἰς χώραν, ἣν ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ καλῶς· ἐγκαταστημένος δὲ εἰς ὑψώματα ὅθεν ἔβλεπε πανταχοῦ, εἶναι ἀξιόμεπτος ὅτι δὲν ἐδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη δίοδος μεταξὺ τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου καὶ τῆς πέραν τῆς θέσεώς του πεδιάδος. Ἐπειδὴ δ' ἐν πολέμῳ συνεχῶς τὰ σφάλματα τιμωροῦνται αὐθημερὸν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Βέλιγκτων ἀπώλεσεν εἰς ὀλίγας ὥρας τὸν καρπὸν τῶν συνετῶν προθέσεων αὐτοῦ, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πορτουγαλλίαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Γάλλων μέχρι τῆς Λισαβῶνος, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως.

Ἐν τοσούτῳ οἱ Γάλλοι εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν Κονίβραν εὗρον τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐγκαταλιμπάνοντας τὴν πόλιν καὶ φεύγοντας πρὸς τὴν θάλασσαν μετὰ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν. Ὁ Μασσένας ὅσον ἐδυνήθη ἐμπόδισεν αὐτοὺς ἐκ τῆς φυγῆς, λέγων εἰς αὐτοὺς ὅτι ἀπατῶνται ἀκολουθοῦντες τὰς συμβουλὰς τῶν Ἄγγλων ἵνα ἐρημώσωσι τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία των, ἐνῷ οἱ Γάλλοι οὐδεμίαν πρόθεσιν ἔχουσι νὰ βλάψωσιν αὐτοὺς· ἐξέδωκε δὲ αὐστηρὰς διαταγὰς πρὸς ἅπαντα τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν, ὅπως μὴ βλάπτωσι τοὺς κατοίκους κατ' οὐδένα λόγον, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ὁλοσχε-

ρῶς αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ, ἀφοῦ οἱ στρατιῶται, ἐστερημένοι ὄντες τῶν πρὸς τροφὴν ἀναγκαίων, ἐξώκειλον εἰς πολλὰς καταχρήσεις. Ἐν τούτοις ὅμως ὁ Μασσένας ἔπραξεν ὅ,τι ἐδυνήθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς πόλεως ταύτης, ἐν τῇ ὁποία ἐσύστησε καὶ νοσοκομεῖα πρὸς θεραπείαν τῶν τριῶν χιλιάδων πληγωμένων του, ὅτε δ' ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν ὅλος ὁ γαλλικὸς στρατὸς, ἐγκατέλειψεν αὐτοὺς ὑπὸ φύλαξιν ἑκατὸν μόνον στρατιωτῶν, διότι ἕνεκα τῆς τελευταίας μάχης καὶ ἄλλων περιστατικῶν ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἠλαττώθη εἰς 45 χιλιάδας ἀνδρῶν, ὥστε δὲν ἐδύνατο ν' ἀποσπάσῃ καὶ ἄλλας τρεῖς χιλιάδας εἰσέτι πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν. Συνήθροισε λοιπὸν τοὺς προϋχοντας τῆς πόλεως ταύτης, συνέστησεν εἰς αὐτοὺς τοὺς πληγωμένους του, ὑπεσχέθη ὅτι θέλει ἀποζημιώσει αὐτοὺς διὰ τὰς περὶ τούτων φροντίδας των, καὶ ἠπείλησε συγχρόνως αὐτοὺς ὅτι θέλει τοὺς τιμωρήσει αὐστηρῶς, ἂν ἤθελε συμβῇ τι κακὸν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους ἐκ μέρος τῶν πολιτῶν· μετὰ δὲ ταῦτα διέταξε τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ στρατοῦ του.

Ὁ δὲ Βέλιγκτων, ὑποχωρῶν πρὸς τὸν Τάγον ποταμὸν ἐκβάλλοντα παρὰ τὴν Λισαβῶνα, καὶ κατασρέψας πᾶν ὅ,τι εὗρε καθ' ὁδὸν, ἵνα σερήσῃ τοὺς Γάλλους τῶν πρὸς διατήρησιν αὐτῶν ἀναγκαίων, ἔφθασεν εἰς τὸ Τόρρες-Βέδρας. Εἰς τὴν θέσεν ταύτην, εἰς ἣν εἰργάζοντο οἱ Ἄγγλοι, ὡς ἐρρέθη, πρὸ ἑνὸς ἤδη ἔτους, ὑπῆρχον 152 χαρακώματα ἐξωπλισμένα διὰ 700. πυροβόλων. Ὁ Βέλιγκτων, καθέξας ταῦτα, σχηματίζοντα τρεῖς ἀμυντικὰς γραμμὰς, μετὰ 70 χιλιάδων ἀγγλοπορτουγαλλικοῦ στρατοῦ, ἦτο καθόλου ἠσφαλισμένος. Ἡ δὲ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, μαθοῦσα τὴν ἐξασφάλισιν αὐτοῦ ἠθέλησε ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας τὸν στόλον της ὡς καὶ τὰ πρὸς μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ πλοῖα. Ἀλλ' ὁ Βέλιγκτων ἀπήντησεν ὅτι δὲν φοβεῖται μὲν ἤδη τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ἔχων ὅμως ἀπέναντι αὐτοῦ στρατηγὸν, ὡς τὸν Μασσέναν, λαμβάνοντα βοηθείας καθ' ἑκάστην ἐκ τῆς Γαλλίας, πιθανὸν νὰ εὑρεθῇ εἰς δυσάρεστον θέσιν, καὶ ἕνεκα τούτου νομίζει ὅτι ἦν φρονήσεως ἔργον νὰ μένῃ ἐκεῖ ὁ ἀγγλικὸς στόλος καὶ τὰ φορτηγὰ πλοῖα. Περὶ πάντων τούτων ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐδαπάνα 70 ἑκατομμύρια φράγκα κατ' ἔτος, ὡς ἐρρέθη.

Ἐν τοσούτῳ ὁ στρατάρχης Μασσένας προχωρῶν μετὰ τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὴν Αισαβῶνα, κατόπιν δηλαδὴ τοῦ ἀγγλικοῦ, ἔφθασε τῇ 13 Ὀκτωμβρίου ἀπέναντι τῆς ἀγγλικῆς θέσεως τοῦ Τόρρες-Βέδρας. Ἐν πρώτοις, ἀγνοῶν τὴν ὀχύρωσιν τῆς θέσεως ταύτης, διέταξε τὸν στρατηγὸν Ζυνὼ νὰ προσβάλῃ ἐχθρικὴν προφυλακήν, κατέχουσαν θέσιν τινὰ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀγγλικῶν ὀχυρωμάτων. Ὁ Ζυνὼ ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν τοῦ Μασσένα, καταδιώξας ἐπιτυχῶς τοὺς Ἄγγλους ἐκ τῆς θέσεως ταύτης· ἀλλὰ μόλις προεχώρησαν οἱ Γάλλοι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, καὶ πάραυτα ὅλα τὰ ἀγγλικὰ χαρακώματα ἐξερεύσαντο τοσοῦτο τρομερὸν πῦρ, ὥστε ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι δρομαίως. Ὁ Μασσένας, ἰδὼν τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ὀχύρωσιν τῶν Ἄγγλων, ἔμεινεν ἐκστατικὸς· ἀλλὰ θέλων καὶ ἐκ τοῦ πλησίον νὰ κατοπτεύσῃ τὰς ἀγγλικὰς θέσεις, ἦλθεν εἴς τι παρακείμενον ὕψωμα, ἐξ οὗ διέκρινε καλῶς τὰ ἀγγλικὰ ὀχυρώματα, καὶ κρατῶν τηλεσκόπιον ἐθεώρει ταῦτα. Ἄγγλοι τινὲς ἀξιωματικοὶ ἐκ τῶν τῆς πλησιεστέρας θέσεως εἶδον αὐτὸν μετὰ τῶν ἐπιτελῶν του κατοπτεύοντα, μὴ καταδεχθέντες ὅμως οὕτω πῶς νὰ τὸν φονεύσωσιν, ἔρριψαν βολὴν σφαίρας εἰς τὸν τοῖχον, ὅπου ἐστηρίζετο τὸ τηλεσκόπιον, ἵνα οὕτως εἰδοποιήσωσιν αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν. Ὁ Μασσένας ἐννοήσας τὸ φιλοφρονητικὸν τοῦτο σημεῖον τῶν ἐχθρῶν του, ἀπεσύρθη, ἀφοῦ, χαιρετήσας αὐτούς, παρετήρησε καλῶς τὰς ἀγγλικὰς θέσεις, ὥστε δὲν τῷ ἔμεινεν ἀμφιβολία περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν του: Ἔπρεπε λοιπὸν ἢ νὰ τοὺς προσβάλῃ εὐθύς, ὅπερ ἦν καὶ δύσκολον, ἢ νὰ τοὺς ἀποκλείσῃ στενῶς ἐκ τῆς ξηρᾶς, ὥστε οὕτως οἱ κάτοικοι τῆς Λισαβῶνος, μὴ δυνάμενοι νὰ λαμβάνωσι τροφὰς, νὰ βιασθῶσι νὰ παραδοθῶσιν· οὕτως δὲ καὶ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἤθελεν ἀναγκασθῆ ν' ἀναχωρήσῃ μὴ ἔχων τι νὰ ὑπερασπίσῃ. Ἀλλὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς δευτέρας προθέσεως ταύτης ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἦτο πάντη ἀνεπαρκὴς, διότι μόλις συνέκειτο, ὡς ἐρρέθη, ἐκ 45 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ οὗτος μάλιστα, ἐστερημένος τῶν ἐπιτηδείων, ἠναγκάζετο νὰ λεηλατῇ ἵνα τρέφηται.

Ὁ Μασσένας ὅμως, μένων ἀτρόμητος ἀπέναντι τῶν ἐμποδίων τούτων, ἐπέβαλλε τὴν σταθερὰν θέλησίν του εἰς πάντας

τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς, οἵτινες ἐξηκολούθουν νὰ τὸν προτείνωσι τὴν ὑποχώρησιν, καὶ ἐνεθάρρυνε πάντας νὰ ὑπομένωσιν διότι ταχέως ἤθελον λάβει πολλὰς ἐπικουρίας ἐκ τῆς Γαλλίας, λέγων ὅτι αἱ ἀγγλικαὶ θέσεις δὲν ἦσαν τοσοῦτον ἀπρόσβλητοι ὅσον ὑπέθετον οὗτοι. Ἐφρόντισε δὲ νὰ ὀχυρώσῃ τὸν στρατόν του, ὥστε νὰ προφυλλάττηται ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, καὶ συγχρόνως ἐνησχολήθη νὰ προπαρασκευάσῃ γεφύρας, ἐὰν ἀπεφάσιζε νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν Τάγον καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἄγγλων, διορίσας εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τὸν γηραιὸν στρατηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ Ἐβλέ. Ὁ λιανέμπειρος τῶν τοιούτων στρατηγὸς οὗτος, ἀπὸ ζῆλον πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν, ἀναδεχθεὶς νὰ παρασκευάσῃ τὰ τῆς διαβάσεως τοῦ στρατοῦ, καὶ οὐδὲν τῶν εἰς τοῦτο ἀναγκαιούντων μέσων εὑρίσκων ἐπιτοπίως, ἐμηχανεύθη νὰ κατασκευάσῃ λέμβους καὶ ἐπ' αὐτῶν νὰ στηρίξῃ προχείρους στρατιωτικὰς γεφύρας· ἀλλ' οὐδὲ τὰ εἰς ταύτας ἀναγκαῖα ὑπῆρχον, διότι ἔλειπον ἡ ξυλεία, τὰ σίδηρα, οἱ ἄλυσσοι, οἱ κάμιλοι καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα, πρὸς δὲ καὶ οἱ ἐργάται πρὸς κατασκευὴν τῶν λέμβων. Ἀλλ' ὁ ἄοκνος καὶ ἀγχίνους οὗτος στρατηγὸς διὰ τῶν προσπαθειῶν του κατώρθωσεν ὥστε διὰ τῶν στρατιωτῶν του νὰ πράξῃ τὰ πάντα· πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅμως ἔλειπον καὶ τὰ χρήματα πρὸς ἀγορὰν ὑλικοῦ καὶ πληρωμὴν τῶν ἐργατῶν. Ὁ Μασσένας εὑρεθεὶς εἰς ἀμηχανίαν περὶ τούτου κατέφυγεν εἰς ἐκούσιον ἔρανον παρὰ τῶν ἀξιωματικῶν του· οὕτω δὲ συνήθροισεν ἱκανὰ χρήματα ἐπὶ λόγῳ δανείου εἰς τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον καὶ ἐθεράπευσεν καὶ τὴν ἀνάγκην ταύτην. Ἀλλὰ παρατηρῶν ὅτι ὁ στρατὸς αὐτοῦ διαμένων παρὰ τῷ Ἀγγλικῷ συνεπλέκετο καθ' ἑκάστην ἀνωφελῶς, ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ αὐτὸν ὄπισθεν εἰς ἀσφαλεστέρας θέσεις, ἐξ ὧν νὰ δύναται νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν ἀνενοχλήτως. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεμακρύνθη πολὺ ἐκ τῶν Ἱσπανικῶν μεθορίων, ἡ συγκοινωνία τοῦ στρατοῦ του διεκόπη ὁλοσχερῶς· πρὸς δὲ καὶ οἱ ἐπαναστάται Ἱσπανοὶ καὶ Πορτουγάλλοι ἐνδυναμωθέντες περιέτρεχον ἀκωλύτως ὄπισθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, μάλιστα δὲ εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν Κονίβραν ἠχμαλώτισαν ὅλους τοὺς ἐν αὐτῇ ἐγκαταλειφθέντας ὑπὸ τοῦ Μασσένα πληγωμένους, φεισθέντες ὅμως τῆς ζωῆς αὐτῶν,

Μετὰ 30 λοιπὸν ἡμερῶν διαμονὴν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ παρὰ τὰς γαλλικὰς θέσεις, ὁ Μασσένας, τῇ 14 Νοεμβρίου, ἐν πρώτοις διέδωκεν εἰς ὅλον τὸν στρατόν του ὅτι προτίθεται νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἄγγλους εἰς τὰ χαρακώματα αὐτῶν, ἵνα οὗτοι μαθόντες τοῦτο μένωσι προσεκτικοὶ εἰς τὰς θέσεις των, καὶ ἐπομένως μὴ ἐνοχλήσωσι τὴν ὀπισθοχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ἔπειτα δὲ παρήγγειλε τοὺς στρατηγούς του νὰ πέμψωσι τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους των καὶ τὸ ὑλικὸν τοῦ πυροβολικοῦ εἰς τὴν προσδιορισθεῖσαν θέσιν, ἥτις ἦτον ἄνω τοῦ ποταμοῦ Τάγου παρὰ τὴν πόλιν Σανταρέμην, ἀπέχουσαν 20 περίπου ὥρας τῆς Λισαβῶνος. Ἐν καιρῷ λοιπὸν νυκτὸς αἱ τρεῖς μοῖραι τοῦ στρατοῦ του ἀναζεύξασαι διαδοχικῶς ὠπισθοπόρουν. Οἱ Ἄγγλοι ἤκουον καὶ ἔβλεπον κινήματα εἰς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον, ἀλλὰ νομίζοντες ὅτι οἱ Γάλλοι παρασκευάζονται πρὸς ἐπίθεσιν, διετήρουν προσεκτικῶς τὰς θέσεις των· τῇ ἐπιούσῃ ὅμως βλέποντες μακρόθεν τὴν μοῖραν τοῦ Ρεϋνιέρου ὀπισθοπορουῦσαν ὡς τελευταίαν τῶν ἄλλων, ἐννόησαν τὴν ἀπάτην των καὶ ἐξῆλθον πρὸς καταδίωξιν τῶν ὀπισθοπορούντων Γάλλων, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τοὺς προφθάσωσιν.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς τὴν νέαν ταύτην θέσιν εὗρε μικρὰν ἄνεσιν, διότι καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν προμηθεύετο ἀφθονώτερα ἐκ τῶν ἁρπαγῶν, ὡς μὴ λεηλατηθέντων τῶν μερῶν ἐκείνων εἰσέτι. Ἀλλ' ὁ Μασσένας ἦτον εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν, ὡς διαμένων ἀπέναντι τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, διοικουμένου ὑπὸ τοιούτου συνετοῦ καὶ ἐμπείρου στρατηγοῦ, τοῦ Βελιγκτῶνος, καὶ καταδεδικασμένος νὰ διατρέφῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ δι' ἁρπαγῶν ἐν καιρῷ χειμῶνος· διαμένων δὲ παρά τινα ποταμὸν, καὶ οὐδεμίαν ὄχθην αὐτοῦ κατέχων, ἐνῷ ὁ ἐχθρός του κατεῖχε καὶ τὰς δύο, ὑπολογίζων ὅτι αἱ δυνάμεις του ἦσαν μικρότεραι κατὰ τὸ τρίτον ἀπὸ τὰς τῶν ἐχθρῶν του, μὴ ἔχων δὲ πολεμοφόδια εἰμὴ διὰ μίαν μόνον μάχην, καὶ περιεχούμενος παρὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἐμποδιζόντων ὅλην τὴν συγκοινωνίαν του, ὥστε οὐδεὶς ταχυδρόμος ἐδύνατο νὰ διαβῇ χωρὶς νὰ συλληφθῇ παρ' αὐτῶν, ἐσκέπτετο ἀκαταπαύστως περὶ τοῦ πρακτέου· καὶ ἂν μὲν ἀπεφάσιζε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἐστερεῖτο τῶν

πρὸς ἐπιτυχίαν μέσων, ἐὰν δὲ ὑπεχώρει, ἤθελεν ἐκθέσει τὴν τιμὴν τῶν γαλλικῶν ὅπλων. Εἰς τοιαύτην σύγχισιν ὢν ὁ Μασσένας ἀπεφάσισε νὰ πέμψῃ εἰς Παρισίους τὸν στρατηγὸν Φουᾶν, ὅστις ἦτο ζωηρὸς, εὔσωμος, εὔγλωττος καὶ ἐστολισμένος μὲ μίαν πληγὴν, ἣν ἔλαβεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Βουσάκου· παρήγγειλε δὲ αὐτῷ νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅλα τὰ ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ διατρέξαντα, καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ νὰ πέμψῃ ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὸν ἐν Πορτουγαλλίᾳ στρατὸν τροφὰς, πολεμοφόδια καὶ ἐπικουρίας ἵνα περαιωθῇ ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, καὶ συνώδευσεν αὐτὸν δι' ἰσχυροῦ ἀποσπάσματος, μέχρις οὗ συναντηθῇ μετὰ τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ἐν πολέμῳ ὅσῳ πολλαὶ καὶ ἂν ὦσιν αἱ ἐνοχλήσεις τοῦ διοικητοῦ τοῦ στρατοῦ, πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ τις ὅτι καὶ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ ἔχει τὰ ἐδικάς του. Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐγνώριζε κάλλιστα τὴν φιλοσοφίαν τοῦ πολέμου, ὡς οἱ μακρόβιοι ἄνθρωποι γνωρίζουσι τὴν φιλοσοφίαν τοῦ πρακτικοῦ βίου, ἔλεγεν ὅτι μετὰ τὴν μάχην ἕκαστος ἔχει τὰ ἰδικά του, καὶ ὅτι ἂν οἱ στρατηγοὶ ἐπείθοντο περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, τὰ φαινόμενα δὲν ἐπροξένουν εὐκόλως εἰς αὐτοὺς πολλὴν ἀθυμίαν διὰ τὴν ἀποτυχίαν των, καὶ ὅτι ἐπιμένοντες συνεχῶς δύνανται νὰ ἐπιτύχωσιν. Οὕτω καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Μασσένας μὲν διέκειτο κακῶς, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὁ Βέλιγκτων εἶχε τὰ δεινά του. Ὡς δὲ ὁ Μασσένας ἐθεώρει δύσκολον νὰ κυριεύσῃ τὰ ἀγγλικὰ ὀχυρώματα, ἐπίσης καὶ ὁ Βέλιγκτων ἐθεώρει δύσκολον τὴν ἐπὶ πολὺ ὑπεράσπισιν αὐτῶν, ἐὰν οἱ Γάλλοι μετεχειρίζοντο ὅλα τὰ μέσα τῆς δυνάμεως των. Ὅθεν ὁ Βέλιγκτων ὑπέκειτο εἰς δύο κινδύνους, πρῶτον ἐφοβεῖτο μήπως οἱ Γάλλοι ἐνδυναμωθέντες ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων αὐτοῦ καὶ τὰ κυριεύσωσι, καὶ δεύτερον μήπως ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις διαιρεθεῖσα, ὡς πᾶσα φιλελεύθερος κυβέρνησις, ἐπὶ τοῦ σπουδαίου ζητήματος τῆς εἰρήνης ἢ τοῦ πολέμου, ἀνακαλέσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας. Ἡ δὲ ἀγγλικὴ κυβέρνησις φοβουμένη τὴν ἀποτυχίαν τοῦ στρατοῦ της ἐπανειλημμένως παρήγγελλε τῷ Βελιγκτῶνι νὰ ἦναι προσεκτικὸς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὑπῆρχε μεγίστη ἀνησυχία ἐν Ἀγγλίᾳ· ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Γ' προσεβλήθη ὑπὸ ὀξείας νόσου, ὁ δὲ υἱός του ἀνέλαβε προσωρινῶς τὰ καθήκοντα τῆς ἀντιβασιλείας. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς εἰρήνης διηγέρθησαν εὐθὺς κατὰ τοῦ ὑπουργείου· ὁ διάδοχος ἔκλεινε κατ' ἀρχὰς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, καὶ ἤθελε ν' ἀλλάξῃ τὸ ὑπουργεῖον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον παρατηρήσας ὅτι ἡ ἐθνικὴ γνώμη ἐξεφράζετο ὑπὲρ τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου, ἠναγκάσθη νὰ διατηρήσῃ τὸ ὑπουργεῖον· ἀλλ' οἱ περὶ καταστροφῆς τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ κίνδυνοι καὶ αὖθις ἐπανελήφθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ· καθ' ἑκάστην δὲ διεδίδετο ὅτι ὁ στρατὸς οὗτος ἀπωλέσθη καὶ ἄλλοτε ὅτι ἐπεβιβάσθη εἰς τὰ πλοῖα. Τὸ ὑπουργεῖον στενοχωρούμενον παρὰ πάντων ἔγραψε εἰς τὸν Βελιγκτῶνα περὶ τοῦ ὑποτιθεμένου κινδύνου· ἄλλως τε ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις, μὴ δυναμένη νὰ πληρώνῃ τοσαῦτα ἔξοδα διὰ τὴν ἐν Πορτουγαλλίᾳ διατήρησιν τοῦ στρατοῦ, προέτρεπεν αὐτὸν νὰ τὸν διατρέφῃ ἐκ τοῦ τόπου.

Ὁ δὲ Βέλιγκτων ἀπαντῶν εἰς τὴν κυβέρνησίν του ἐπανέλαβεν ὅτι οὐδόλως ἔπρεπε νὰ φοβῆται περὶ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ διότι κατεῖχε τοιαύτας ὀχυρὰς θέσεις, ὥστε ὅσον ἰσχυρῶς καὶ ἂν ἤθελε προσβληθῇ παρὰ τῶν Γάλλων ἐδύνατο νὰ ἀνθέξῃ, ὡς κατέχων τρεῖς ὠχυρωμένας γραμμάς· καθόσον ἀφορᾷ τὸ περὶ διατροφῆς τοῦ στρατοῦ, ἔγραφεν εἰς τὴν κυβέρνησίν του ὅτι ἡ διατήρησις τοῦ πολέμου διὰ τοῦ πολέμου εἶναι μὲν εὔκολον εἰς τοὺς Γάλλους, ἀκατόρθωτον δὲ εἰς τοὺς Ἄγγλους, ὅτι ὁ Γαλλικὸς στρατὸς δὲν εἶναι ὁμὰς ἀνθρώπων, συλλεχθέντων ἐκ τῆς ἀχρειοτέρας τάξεως τοῦ τόπου καὶ διατηρουμένων διὰ σιδηρᾶς πειθαρχίας, ἀλλ' εἶναι ἄνθρωποι συλλεγόμενοι ἐκ τῆς ὁλομελείας τοῦ ἔθνους διὰ τοῦ νόμου τῆς ἀπογραφῆς, ὥστε καλοί τε καὶ κακοὶ εἰσὶ μεμιγμένοι, ὑπερεχόντων πάντοτε τῶν καλῶν, ὅτι οὗτοι ἀπέρχονται μέχρι τριάκοντα ὡρῶν δρόμον, ζητοῦντες τροφὰς καὶ ἔπειτα ἐπανέρχονται ἀκριβῶς ὑπὸ τὰς σημαίας των, οὐδενὸς ἐλλείποντος· ὅτι ἂν νομίζῃ τις ὅτι θέλει πράξει τὸ αὐτὸ καὶ μετὰ τῶν Ἄγγλων, ἀπατᾶται μεγάλως, διότι ἅμα ἐπιτρέψῃ τις εἰς τοὺς Ἄγγλους στρατιώτας νὰ ἐξέλθωσιν πρὸς ἀναζήτησιν τροφῶν, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐπανέρχεται εἰς τὸ

σῶμά του· ὅτι ἔπρεπε προσέτι νὰ σκεφθῇ τις ἂν τὸ ἐλεύθερον ἀγγλικὸν ἔθνος ὑποφέρῃ νὰ μεταχειρίζηται τὴν ζωὴν τῶν μισθωτῶν στρατιωτῶν, ὡς μεταχειρίζεται ὁ Ναπολέων τὴν ζωὴν τῶν πολιτῶν στρατιωτῶν, ἐξ ὧν τὸ ἥμισυ κατ' ἔτος ἀπόλλυται ἐκ τῆς κακουχίας, καὶ μ' ὅλα ταῦτα οὐδὲ λόγος ἐγένετο εἰς τὰς ἐν Παρισίοις ἐφημερίδας, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν ἐδύνατο ἄλλως νὰ ἔχῃ στρατιώτας εἰμὴ τρέφουσα καλῶς, μισθοδοτοῦσα καὶ διατηροῦσα αὐτοὺς ὑπὸ τὰς σημαίας των, καὶ ὅτι ἂν ἀναχωρήσῃ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας, ὅλη ἡ χερσόνησος θέλει ὑποταχθῆ εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ κατόπιν ἅπασα ἡ Εὐρώπη· καὶ ὅτι ἂν ἡ Ἀγγλία δὲν θέλει νὰ δαπανᾷ πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐν Πορτουγαλλίᾳ στρατοῦ, κατόπιν θέλει δαπανᾷ πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ τοῦ Λονδίνου, διότι ὁ Ναπολέων τότε θέλει προσπαθήσει νὰ ἀποβιβάσῃ στρατὸν ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ Ναπολέων ἐμάνθανεν ἀκριβῶς ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν τὰ διατρέχοντα ἐν Πορτουγαλλίᾳ, ἀλλ' οὐδόλως ἐφρόντισε περὶ ἀποστολῆς τῶν ἀναγκαιούντων εἰς τὸν Μασσέναν, ἵνα οὗτος ἀποδιώξῃ ἐκεῖθεν τὸν ἀγγλικὸν στρατόν· τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀφίξεως τοῦ στρατηγοῦ Φουᾶ πρὸς αὐτὸν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἐπομένως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'.

Σκέψεις τοῦ Ναπολέοντος περὶ τῆς ἐν Πορτουναλλίᾳ ἐκστρατείας. —Δυσαρέσκειαι μεταξὺ Ναπολέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀρχαὶ ἐξοπλισμοῦ αὐτῶν—Συνέχεια τῶν ἐν Πορτουγαλλίᾳ συμβάντων. —Ἐπάνοδος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἱσπανίαν.— Μάχη τοῦ Φουέντες δ' Ὀνόρο —Αἴτια ἀποτυχίας τῆς ἐκστρατείας ταύτης.

Ὁ στρατηγὸς Φουᾶς, ἀναχωρήσας, ὡς ἐρρέθη, ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας, δι' ἀπείρων δυσκολιῶν καὶ αἱματηρῶν συμπλοκῶν, καθ' ὁδὸν ἔφθασεν εἰς τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικὸν στρατὸν, ἔνθα οὐδεὶς ἐγνώριζε περὶ τῶν ἐν Πορτουγαλλίᾳ Γάλλων· διότι, ὡς

ἐρρέθη, πρὸ πολλοῦ εἶχε παύσει ἡ συγκοινωνία μεταξὺ αὐτῶν ἕνεκα τῶν ὑπεραρίθμων ἐπαναστατικῶν συμμοριῶν. Ἐντεῦθεν δὲ ἀναχωρήσας ἔφθασε περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου εἰς Παρισίους, καὶ πάραυτα παρουσιάσθη πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Ὁ Φουᾶς, φύσει εὔγλωττος, ζωηρὸς καὶ ὀξύνους, εὐηρέστησεν εἰς τὸ ἄκρον τὸν Ναπολέοντα, ἀγαπῶντα μὲν τοὺς τοιούτους ἄνδρας, ἀλλὰ δυσπιστοῦντα πρὸς αὐτούς· διηγήθη δὲ εἰς αὐτὸν λεπτομερῶς τὰ περὶ τῶν ἐν Πορτουγαλλίᾳ διατρεξάντων, τὰ ὁποῖα οὗτος ἐμάνθανε μόνον ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων. Ὁ Ναπολέων ἐπείσθη περὶ τούτων ἐγγένει, ἀλλ' ἦτον ἠπατημένος ὡς πρὸς τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεμον, ὅστις διέφερε πολὺ κατὰ τὸ 1808, ὡς πρὸς τὰς δυσκολίας τὰς ἀναφανείσας εἰς τὰ τελευταῖα δύο ἔτη, ἐπομένως ἠτιᾶτο τὸν Μασσέναν ὅτι δὲν ἔπραξεν ὡς ἔπρεπεν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ· πάντοτε δὲ ἐπανελάμβανε τὰς 70 χιλιάδας Γάλλων καὶ τὰς 24 χιλιάδας Ἄγγλων, ὡς οἱ ἀμαθεῖς καὶ ὀκνηροὶ ἡγεμόνες, οἵτινες κρίνουσιν ἐξ ὅσων ἀκούωσιν παρὰ τῶν αὐλικῶν ὑπουργῶν των, ῥᾳθυμοῦντες νὰ ζητήσωσι καὶ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν, ἢ ὀλίγον ἐννοοῦντες αὐτήν. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, ὅστις διέταττεν ἐπανειλημμένως νὰ καταπολεμήσωσι τοὺς Ἄγγλους, ἔνθα διέμενον, ἠγανάκτει τότε κατὰ τοῦ Μασσένα, διότι δὲν ἔμεινεν εἰς τὴν πόλιν Κονίβραν, ἀλλὰ προεχώρησε μέχρι τῶν παρὰ τῇ Λισαβῶνι ἀγγλικῶν ὀχυρωμάτων· ἦτο δὲ εἰς ἀπορίαν καὶ ἐπανελάμβανεν αὐτὸ πολλάκις, πῶς ἦτο δυνατὸν ἐκ τῶν 70 χιλιάδων γαλλικοῦ στρατοῦ νὰ μένωσι μόνον 45 χιλιάδες, οἱ δὲ Ἄγγλοι ἐκ τῶν 42 χιλιάδων νὰ γένωσι 70, εἰς οὐδὲν λογιζόμενος τοὺς Πορτουγολλοϊσπανούς.

Ὁ στρατηγὸς Φουᾶς ὑπεράσπισε καλῶς τὸν ἀρχηγόν του καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ἅπασαι αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ Μασσένα εἰς Βουσάκον προὐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναφυομένων περιστάσεων, διϊσχυρίζετο δὲ ὅτι φθάσας ὁ Μασσένας εἰς Βουσάκον ἔπρεπεν ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ αἰσχρῶς θυσιάζων τὴν τιμὴν τοῦ στρατοῦ, ἢ νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἄγγλους, τῶν ὁποίων δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ κυριεύσῃ τὰ ὀχυρώματα, κατώρθωσεν ὅμως νὰ προχωρήσῃ ὄπισθεν αὐτῶν, ἀναγκασθέντων νὰ ἐγκαταλείψωσιν

ὡς ἐκ τούτου τὰς θέσεις των καὶ νὰ ὑποχωρήσωσι μὲ ζημίαν των· πρὸς δὲ ἔλεγεν ὅτι ὁ Μασσένας ἠγνόει τὰς ὠχυρωμένας θέσεις τοῦ Γόρρες-Βέδρας, καὶ ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο παράδοξον, διότι οὐδὲ εἰς Παρισίους, ἔνθα λαμβάνονται ἅπασαι αἱ πληροφορίαι, εἶχον γνῶσιν περὶ τούτου, ὅτι οἱ Ἄγγλοι εἰσὶν ἀποκλεισμένοι εἰς τὰς θέσεις των, ποριζόμενοι τὰ πάντα διὰ θαλάσσης μόνον, καὶ ὅτι τέλος πάντων ἂν ὁ Μασσένας λάβῃ ἱκανὰς ἐπικουρίας καὶ τὰ εἰς τὸν στρατὸν ἀναγκαιοῦντα, θέλει ἀποβάλει αὐτοὺς ἐκεῖθεν.

Ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχε παύσει νὰ διατάττῃ τὰ περὶ τῆς ἐν Πορτουγαλλίᾳ ἐκστρατείας καὶ ἀνέθηκεν εἰς τὸν Βερθιέρον τὴν περὶ τούτου φροντίδα, δὲν ἔπαυεν ὅμως νὰ παραγγέλλῃ καὶ αὐτὸς τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγούς του νὰ δράμωσι πρὸς βοήθειαν τοῦ Μασσένα· πρὸς δὲ καὶ αὐτὸν τὸν ἀδελφόν του Ἰωσὴφ ἐπέπληξεν αὐστηρῶς, διότι διέμενε κατάκλειστος εἰς Μαδρίτην μετὰ 20 χιλιάδων στρατοῦ· πληροφορηθεὶς ὅμως τὰ περὶ τοῦ Μασσένα λεπτομερῶς παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Φουᾶ, ἐξέδωκε πάραυτα ἐντόνους διαταγὰς πρὸς τὸν στρατάρχην Σοὺλτον καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς στρατηγοὺς ἵνα συνδράμωσι τὸν Μασσέναν πρὸς ἀποδίωξιν τῶν Ἄγγλων ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας. Ἀλλ ἐν τούτοις τὰ ἐν τῇ Ἄρκτῳ διατρέχοντα ὁσημέραι ἀπέβαινον σποδαιότερα ἕνεκα τῆς ὑπερμέτρου κενοδοξίας τοῦ Ναπολέοντος, ἥτις ἐβασάνιζεν αὐτὸν τοιουτοτρόπως, ὥστε ὁ ἔνδοξος οὗτος δεσπότης, ὡς συμβαίνει συνεχῶς, κατέστη αἰχμάλωτος τῶν ἰδίων σφαλμάτων.

Εἴδομεν ὅτι μετὰ τὴν ἐν Βαγράμῃ μάχην ὁ Ναπολέων ἠθέλησε νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας νὰ ταπεινώσῃ τὴν Γερμανίαν, νὰ διανείμῃ ὅλας τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθείσας χώρας, ν' ἀποσύρῃ τὸν στρατόν του ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου, νὰ φροντίσῃ ἀποκλειστικῶς περὶ τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ πολέμου, καὶ διὰ τοῦ αὐστηροτέρου ἠπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ ν' ἀναγκάσῃ τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐνδώσῃ εἰς εἰρήνην, νὰ ἐνώσῃ τὴν Ὁλλανδίαν μετὰ τῆς γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν στρατιωτικὴν κατοχήν του εἰς τὰ βόρεια παράλια μέχρι τοῦ δουκάτου τοῦ Ὁλστεῖν. Κύριος μὲν σκοπὸς ὅλων τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ ἦτον ἡ εἰρήνη, ὡς ἐκήρυττεν· ἀλλὰ τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῆς μέτρα ἦσαν τοσοῦτον

αὐθαίρετα καὶ τυραννικά, μάλιστα δὲ αἱ στρατιωτικαὶ κατοχαὶ ἐπὶ τοσούτων ξένων χωρῶν, ὥστε διήγειραν τὴν προσοχὴν ὅλων τῶν Ἐπικρατειῶν νὰ σκέπτωνται, ἂν διὰ τὴν εἰρήνην γίνονται ταῦτα ἢ διὰ τὴν κατάκτησιν ὅλης τῆς Εὐρώπης· διότι ἡ κατάκτησις μεγάλου μέρους τῆς Ἰταλίας, τῆς Ὁλλανδίας καὶ πολλῶν χωρῶν τῆς ἄνω Γερμανίας, ἁπασῶν τούτων ἐνωθεισῶν ἐσχάτως μετὰ τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας διὰ ψηφίσματος αὐτοῦ, ἀνησύχουν ὅλον τὸν κόσμον τὰ μέγιστα· ἰδίως δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος ἦτον εἰς τὸ ἄκρον δυσηρεστημένος διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ δουκάτου τοῦ Ὁλδεμβούργου, ἡγεμονευομένου ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ πρίγκηπος Ὁλδεμβούργου.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, ἐκτός τινων, ὡς ἐρρέθη, περιφρονήσεων, τὰς ὁποίας ἀπέδειξεν εἰς ἅπασαν τὴν Γερμανίαν, παρώξυνε καὶ αὐτὴν τὴν Ῥωσσίαν διὰ τοῦ τρόπου τοῦ συνοικεσίου αὐτοῦ, τῆς μὴ ὑπογραφῆς τῆς περὶ Πολωνίας συμβάσεως, τῆς αὐξήσεως τῆς ἐν Δανζικίῳ φρουρᾶς, τῆς κατακτήσεως τῆς Ὁλλανδίας, τῆς γαλλικῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς τῶν χωρῶν τῆς Δανιμαρκίας, τῆς Σουηδίας καὶ τέλος τῆς βαθμηδὸν προσεγγίσεως τῆς γαλλικῆς κατοχῆς εἰς τὴν Ῥῖγαν καὶ τὸν Μεμελίαν ποταμόν. Ἡ Ῥωσσία ἐνικήθη μὲν ἐν Αὐστερλίτζῃ καὶ Φριεδλάνδῃ, ἀλλὰ δὲν κατεβλήθη τοσοῦτον ὥστε νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα, ἰδίως δὲ τὸ κατὰ τοῦ πρίγκηπος τοῦ Ὁλδεμβούργου ἀδίκημα, περὶ οὗ πολλάκις ὁ Ἀλέξανδρος ὡμίλησεν εἰς τὸν Ναπολέοντα, πρὸς ὃν καὶ ἐσύστησεν αὐτὸν θερμῶς. Πρὸς ταῦτα πάντα προσετίθετο καὶ ἡ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἀπαίτησις τοῦ Ναπολέοντος τοῦ νὰ μὴ δέχηται ἡ Ῥωσσία εἰς τοὺς λιμένας της τὰ ἀμερικανικὰ πλοῖα ὡς ἀνήκοντα εἰς κυβέρνησιν μὴ οὖσαν ἀληθῶς οὐδετέραν κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἄλλως δὲ νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς αὐτὰ τὸ τελωνιακὸν σύστημα τῆς Γαλλίας ἤτοι τὸ 50 τοῖς ἑκατόν· Ὁ Ναπολέων, μὴ λαβὼν περὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἀπαντήσεις ἐκ τῆς Πετρουπόλεως, συμφώνους τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτοῦ, ἀνενέωσε τὰς ἀπαιτήσεις του μετὰ ἀπειλῶν, λέγων μάλιστα ὅτι ἐπειδὴ εἰς τὴν Λείψειαν καὶ Φραγκφόρτην ἀνεφάνησαν πολλὰ ἀγγλικὰ ἐμπορεύματα καὶ ὅτι, ἐρεύνης γενομένης, ἀπεδείχθη ὅτι ταῦτα μετεκομίσθησαν εἰς Γερμανίαν διὰ ῥωσσικῶν ἁμαξῶν, ἀναμφιβόλως

ἡ ῥωσσικὴ κυβέρνησις ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὴν ἐπικράτειάν της εἰσαγωγὴν αὐτῶν, καὶ ὅτι τοῦτο ἀντέβαινεν εἰς τὴν ἐν Τιλσίτῃ συνομολογηθεῖσαν συνθήκην, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς συνθήκης ταύτης δὲν ἦτο μόνον ἡ συμμαχία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποχὴ τῆς Ῥωσσίας νὰ διαπραγματεύηται περὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων μετὰ τῆς Ἀγγλίας εἴτε ἐν τῷ κρυπτῷ, εἴτε ἐν τῷ φανερῷ, καὶ ὅτι κάλλιον προτιμᾷ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν πόλεμον μεθ' ὅλης τῆς ἠπείρου ἢ νὰ συγχωρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου· ὡς πρὸς δὲ τὰ παράπονα τῆς Ῥωσσίας περὶ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς καὶ τῶν κατακτήσεων εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης, ὁ Ναπολέων ἀπήντησε λακωνικῶς ὅτι ταῦτα μὲν ἔπραξε χάριν τῆς εἰρήνης, καθόσον δὲ ἀφορᾷ τὸ Ὁλδεμβούργον, τὸ ὁποῖον συνεχωνεύθη τῇ γαλλικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὁ ἡγεμὼν αὐτοῦ διωρίσθη εἰς τὴν Ἐρεφορδίαν χάριν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Τοιαῦται αὐθαίρετοι, κατακτητικαὶ καὶ λίαν ἐξυβριστικαὶ πράξεις, συγχρόνως δικαιολογούμεναι καὶ ἀποτόμως, ἔπρεπε βεβαίως νὰ λυπήσωσι τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, μάλιστα δὲ μετὰ τοσαύτας ἄλλας δυσαρέστους ἀφορμὰς, τὰς ὁποίας ἔλαβεν οὗτος παρὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον εἰσέτι, οὐχὶ διότι ὑπέστη ζημίας ἐν τῷ τελευταίῳ πολέμῳ, ἢ διότι δὲν ἐδύνατο νὰ ἔλθῃ ἐκ νέου εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα, ἀλλὰ διότι, ἐν ᾧ ἅπασα σχεδὸν ἡ Εὐρώπη κατεθλίβετο ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, οὗτος συνεμάχησε μετ' αὐτοῦ ἐναντίον καὶ αὐτοῦ τοῦ ῥωσσικοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἐξ οὗ ἔγειναν κατ' αὐτοῦ πικραὶ ἐπικρίσεις· ἐνῷ δὲ οὗτος ἦτον ὁ συνεργὸς τῆς ἠπειρωτικῆς ταύτης συμμαχίας δὲν ἤθελεν ἀμέσως νὰ ἔλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς τὸν χθεσινὸν σύμμαχον. Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπὸν ἐσκέπτετο μὲν ὅτι ἡ συμμαχία, αὕτη δὲν εἶχε πολλὴν ζωὴν, ἀλλ' ἤθελε νὰ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῆς ἵνα δικαιολογηθῇ ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ· ἡ μὲν Φοινίη εἶχε κατακτηθῇ, ἀλλ' αἱ παραδουνάβιοι ἐπαρχίαι ἔμενον εἰσέτι· ἤθελε λοιπὸν νὰ κατακτήσῃ καὶ ταύτας, καὶ τότε νὰ ἔλθῃ εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν Ναπολέοντα.

Ὁ πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμος τῆς Ῥωσσίας τῷ 1810 διῆλθεν εὐτυχῶς, εἰ καὶ οἱ στρατηγοὶ Ῥῶσσοι βραδέως προώδευσαν· μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν ῥωσσικῶν στρα-

τευμάτων εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ταῦτα διῆλθον τὸν Δανούβιον παρὰ τὸν Ἰρσόβαν καὶ τὴν Σιλίστραν, ἐκυρίευσαν ἀμφότερα τὰ φρούρια ταῦτα, προεχώρησαν δεξιώθεν ἐκ τοῦ Ῥουστουκίου, καὶ ἀριστερώθεν ἐκ τῆς Βάρνης ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὸ Παζαρτζίκιον, προσέβαλον τὴν Βάρναν ἀνωφελῶς, ἀπέτυχον εἰς τὴν Σοῦμλαν, ἔνθα οἱ Τοῦρκοι εἶχον στρατόπεδον ἀλλ' ἐκυρίευσαν τὸ Ρουστούκιον, καὶ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους κατὰ κράτος πέριξ τοῦ φρουρίου τούτου. Ἐν τοσούτῳ οἱ Τούρκοι, εἰ καὶ τοσούτῳ ὄντες ἀπειροπόλεμοι, διετήρουν εἰσέτι μέρος τοῦ Δανουβίου· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ὑποστῶσι καὶ ἄλλας μεγαλητέρας ζημίας εἰσέτι ἵνα παραχωρήσωσιν εἰς τοὺς Ῥώσσους τὴν Μολδοβλαχίαν, τιθεμένων τῶν ὁρίων εἰς τὸν παλαιὸν ῥοῦν τοῦ Δανουβίου, ἤτοι ἐκ τῆς Ῥασσόβας εἰς Κουστεντζέ. Προσέτι οἱ Ῥῶσσοι ἐζήτουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Σερβίας, μέρος τῆς Κιρκασίας καὶ ἀποζημίωσιν τῶν ἐξόδων τοῦ πολέμου. Ἵνα λοιπὸν ἀπολαύσῃ ἡ Ῥωσσία τοιαύτας ὠφελείας παρὰ τῆς Τουρκίας, ἥτις εἶχεν ἀποφασίσει νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἐπικρατείας της, ἔπρεπεν ἡ Ῥωσσία νὰ ἐπιχειρήσῃ μίαν ἢ δύο εἰσέτι ἐκστρατείας, καὶ μᾶλλον εὐτυχεστέρας τῶν πρώτων.

Τούτων ἕνεκα ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπεθύμει νὰ ἔλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Ναπολέοντα· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν ἐδύνατο νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς παραλόγους καὶ ἐπιζημίους εἰς τὸ ῥωσσικὸν ἐμπόριον ἀπαιτήσεις αὐτοῦ. Ἡ Ῥωσσία, κηρύξασα τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, χάριν τῆς μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίας της, ἐξ ἧς ἤθελε προκύψει ἡ κατάστασις τῆς Φοινίης καὶ τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν, ὑπέστη πολλὰς ζημίας, διότι οἱ Ἄγγλοι εἰσὶν πρώτιστοι καταναλωταὶ τῶν ῥωσσικῶν προϊόντων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ῥωσσικὴν ἀριστοκρατίαν, συγχρόνως δὲ ἡ Ῥωσσία, στερουμένη καὶ τοῦ μετὰ τῶν Ἀμερικανῶν ἐμπορίου δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο χωρὶς νὰ ἐρεθίσῃ τὸν λαὸν αὐτῆς, ἰδίως δὲ τοὺς μεγαλεμπόρους καὶ τοὺς ἰδιοκτήμονας τῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων· διότι, εἰσαγομένων διαφόρων ξένων ἐμπορευμάτων καὶ μὴ ἐξαγομένων τῶν ἐντοπίων, τὸ χρηματικὸν τῆς Ῥωσσίας ἐξηντλεῖτο καθ' ἑκάστην. Ἐπιτροπή δέ τις ἐμπόρων Ῥώσσων, παρουσιασθεῖσα πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀνέφερε

τοιαῦτα ἰσχυρὰ παράπονα κατὰ τῆς ζημίας τοῦ ἐμπορίου, ὥστε οὗτος ἠναγκάσθη νὰ ἐκδώσῃ οὐκάζιον ἀπαγορεῦον τὴν εἴσοδον εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ξένα χειροτεχνικὰ ἐμπορεύματα, τὰ συναγωνιζόμενα μὲ τὰ ῥωσσικά, ὡς ὑφάσματα μάλλινα καὶ μεταξωτὰ αὐστηραὶ δὲ ποιναὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τοὺς παραβάτας τῶν διατάξεων τούτων, μετὰ τῆς δημεύσεως τῶν ἐμπορευμάτων. Πρὸς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε καὶ ἐξοπλισμούς τινας εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐγκαταστήσας δύο ἀμυντικὰς γραμμὰς εἰς τὸ Κράτος του πρὸς μὲν τὸ δυτικὸν μέρος τὸν Δβίναν ποτομὸν, πρὸς δὲ τὸ ἀνατολικὸν τὸν Βορυσθένην, ὀχυρώσας καὶ τὰ παρὰ τοὺς ποταμοὺς τούτους φρούρια. Ἐπομένως ὡμίλησε μετὰ πολλῆς μετριοπαθείας πρὸς τὸν παρ' αὐτῷ πρέσβυν τοῦ Ναπολέοντος Κωλαιγκοῦρτον περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ὡς πρὸς τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ ἐμπορίου μετὰ τῶν οὐδετέρων Ἐπικρατειῶν, καὶ ὡς πρὸς τὰς κατακτήσεις καὶ στρατιωτικὰς κατοχὰς, γενομένας παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος αὐτοῦ, λέγων ὅτι εἶναι μὲν βέβαιος ὅτι ταῦτα δὲν ἔχουσιν ἐχθρικὸν χαρακτῆρα ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀπαιτῇ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις τοσαύτας ἐμπορικὰς θυσίας ἐκ τῆς Ῥωσσίας, τὰς ὁποίας οὗτος ὡς Αὐτοκράτωρ τῶν Ῥώσσων δὲν ἐδύνατο νὰ παραχωρήσῃ.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφ' ὅτου ὁ Ναπολέων διέκοψε τοσοῦτον αἰφνιδίως, ὡς ἐῤῥέθη, τὰς περὶ τοῦ συνοικεσίου μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ διαπραγματεύσεις καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ἐδεικνύετο ὀλίγον ψυχρὸς πρὸς τὸν παρ' αὐτῷ πρέσβυν τῆς Γαλλίας· ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Κωλαιγκοῦρτος, βλέπων τὴν θέσιν αὐτοῦ κατά τι δύσκολον ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Πετρουπόλεως, καὶ μὴ χαίρων ἐξιδιασμένην εὔνοιαν καὶ ἐμπιστοσύνην παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ, ἐξήτησε τὴν εἰς Παρισίους ἀνάκλησιν αὐτοῦ, ἐπὶ λόγῳ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ μέλλοντος συνοικεσίου του. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις ἠγάπα πὸν πρέσβυν τοῦτον καὶ δὲν ἐπεθύμει τὴν δι' ἄλλου ἀντικατάστασιν αὐτοῦ, συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτοῦ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ Ναπολέων ἠλλοιώθη ἐπαισθητῶς, καὶ ἐξ εἰλικρινοῦς συμμάχου τῆς Τιλσίτης, ἔτι δὲ καὶ τῆς Ἐρεφορδίας, κατέστη ἀδιάφορος φίλος καὶ οὐ μακρὰν δὲ νὰ κηρυχθῇ καὶ ἐχθρός· ὅτι οὗτος κατελάμβανε

τοῦτο καὶ ἐλυπεῖτο ἐγκαρδίως, διότι δὲν ἐπεθύμει νὰ διαλυθῇ ἡ μεταξὺ αὐτῶν φιλία, καὶ ἐπροσπάθει, νὰ τὸ ἀποφύγῃ, παριστῶν ἐκτὸς ὅτι ὁ πόλεμος πρὸς τοιοῦτον μέγαν στρατηγὸν, οἷος ὁ Ναπολέων ἔχων τοιοῦτον στρατὸν, ἦτον ἐπικύνδυνος, ἐξετίθετο καὶ εἰς τὸ κοινὸν, διότι εἰς ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν μόνος οὗτος καὶ ὁ Ῥωμαντζὼφ πρὸ τριῶν ἐτῶν διετήρουν τὴν γαλλικὴν συμμαχίαν· ἐὰν λοιπὸν διέλυεν αὐτὴν, ἤθελε πρῶτον ἀπολέσει ὅ,τι ἤλπιζε ν' ἀπολαύσῃ ἐκ τῆς συμμαχίας ταύτης, καὶ ἐπομένως ἤθελεν ἐπικυρώσει καὶ τὴν γνώμην τῶν ἐχθρῶν τῆς συμμαχίας ταύτης, διαδιδόντων ὅτι ὁ Ναπολέων πρὸ πολλοῦ μετεχειρίζετο αὐτὸν ὡς νέον ἄπειρον καὶ ἄστατον, ὑποκύπτοντα εἰς τὰς θελήσεις καὶ εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ Ναπολέοντος· ἡ διάλυσις δὲ τῆς συμμαχίας ταύτης ἤθελε δικαιώσει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς. Ὅθεν μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπαριθμήσας ὅλας τὰς παραλόγους ἀπαιτήσεις καὶ αὐθαιρεσίας τοῦ Ναπολέοντος, εἶπε τῷ Κωλαιγκούρτῳ ὅτι, γνωρίζων κάλλιστα τοὺς καρποὺς τῆς εἰρήνης ταύτης, πρῶτος αὐτὸς δὲν θέλει διαλύσει αὐτὴν, οὐδὲ αὐτὸς πρῶτος θέλει ἐκβάλει τὸ ξίφος ἐκ τῆς θήκης, ἀλλὰ θέλει παραχωρήσει τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Ναπολέοντα. Θέλω ἔχει, εἶπε, μάρτυρα εἰς ταῦτα τὸν Θεὸν καὶ τὸν λαόν μου, τὴν δ' Βυρώπην μεθ' ὅλου τοῦ ἔθνους μου κριτήν· ἅπαντες δὲ θέλομεν προτιμήσει ν' ἀποθάνωμεν ἢ νὰ ὑποκύψωμεν εἰς ζυγόν. Ὅσῳ μέγας ἤθελεν εἶσθαι ὁ νοῦς τοῦ Ναπολέοντος, ὅσῳ γενναιοι ἤθελον εἶσθαι οἱ στρατιῶται αὐτοῦ, τὸ δίκαιόν μας, ἡ συνδρομὴ τοῦ Ῥωσσικοῦ λαοῦ καὶ τὸ ἄπειρον τῶν ἀποστάσεων ἀσφαλίζουσι τὴν ἐπιτυχίαν ἡμῶν εἰς πόλεμον, ὅστις εἰς ἡμᾶς ἔσεται ἀμυντικός. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἂς ἀφήσωμεν τοὺς λυπηροὺς τούτους διαλογισμοὺς, ἐπανέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος σφίγγων τὴν χεῖρα τοῦ Κωλαιγκούρτου, σοὶ δίδω τὸν λόγον τῆς τιμῆς μου ὅτι δὲν θέλω τὸν πόλεμον, ὅτι τὸν φοβοῦμαι καὶ ὅτι εἶναι ἐναντίον τῆς θελήσεώς μου. Ἐὰν ὅμως μὲ ὑποχρεώσῃ τις εἰς τοῦτον, θέλω ἐπιχειρήσει αὐτὸν μετὰ δραστηριότητος καὶ ἀπελπισίας, ἀλλ' οὔτε ἐπιθυμῶ αὐτόν, σᾶς διακηρύττω δὲ, ὡς ἡγεμὼν καὶ ὡς τίμιος ἄνθρωπος ὅτι δὲν θέλω σᾶς ἀπατήσει.

Ἑκάστοτε δὲ λέγων ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεφράζετο μετὰ

τοσαύτης πεποιθήσεως, χάριτος καὶ πραότητος, ὥστε ὁ Κωλαιγκοῦρτος, αἰσθανόμενος ταῦτα πάντα ἐνδομύχως, ἦτον εἰς ἀπορίαν μὴ δυνάμενος ν' ἀπαντήσῃ εἰς τοσαύτας δικαιολογήσεις καὶ ἀληθείας.

Ὅθεν κατὰ τὰ διασωθέντα μέχρι τῆς σήμερον ἀπομνημονεύματα ἀξιοπίστων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἶναι πασίγνωστον ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐφοβεῖτο αὐτὸν πολὺ, διὸ καὶ ἤρχισε νὰ προπαρασκευάζηται ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ναπολέοντος δυσπιστίας του· ἤθελε δὲ πράξει τὰ πάντα ἵνα τὸν ἀποφύγῃ, διότι, ἐκτὸς ὅτι ἐκυνδύνευεν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἄνευ σκοποῦ ὠφελείας, κατεδικάζετο καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ, μόνον δ' ἕνεκα ἐμπορικῶν συμφερόντων ἐδύνατο ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν πόλεμον, διότι ἡ ὑπερβάλλουσα δέσμευσις τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἐπικρατείας του κατέστη ἀφόρητος εἰς τὸν Ῥωσσικὸν λαόν. Ἐνῷ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ ὁ Ναπολέων συνεχώρει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου διὰ βαρέως δασμοῦ, ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἀπήτει ὁριστικῶς τὸν ἀποκλεισμὸν αὐτοῦ· ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ ψυχρότης καὶ ἐξ αὐτῆς κατόπιν ὁ πόλεμος.

Ὁ Κωλαιγκοῦρτος ἀνήγγειλε ταῦτα πάντα εἰς Παρισίους μετὰ πάσης εἰλικρινείας, ἐκφράζων καὶ τὴν πεποίθησίν του ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον· ἠγνόει ὅμως ν' ἀναφέρῃ καὶ περὶ τῶν γενομένων ἐξοπλισμῶν τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Ῥάππος, ὅστις ἦτο στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Δανζίκης, λαβὼν πληροφορίας περὶ τῶν ἐκ Πολωνίᾳ γενομένων ῥωσσικῶν ἐξοπλισμῶν, ἀνέφερε μεθ' ὑπερβολῶν περὶ τούτων εἰς τὸν Ναπολέοντα· ἐν ᾧ δὲ ἐν Γαλλίᾳ οὐδεὶς λόγος ἐγένετο περὶ διακοπῆς τῶν φιλικῶν σχέσεων, ἐν Πολωνίᾳ ἡ φήμη διέτρεχε πανταχοῦ ὅτι ὁ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας πόλεμος ἤθελεν ἐκραγῇ ὅσον οὔπω, μόνον δὲ ἐσχάτως εἰς τὸν ἐμπορικὸν σύλλογον, τὸν ἔχοντα μέγα συμφέρον νὰ ἐνασχολῆται εἰς τὰ τοιαῦτα, διεδόθη ἡ εἴδησις αὕτη καὶ ἐκ τούτου εἰς ἅπασαν τὴν Γαλλίαν.

Ὁ Ναπολέων, λαβὼν τὰς ὡς εἴρηται ἀναφορὰς τοῦ ἐν Πετρουπόλει πρέσβεώς του περὶ τῶν φιλικῶν διαθέσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔπειτα δὲ μαθὼν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Ῥάππου τὰ ἐν Πο-

λωνίᾳ διατρέχοντα, ὠργίσθη κατὰ τοῦ Κωλαιγκούρπον, γράψας αὐτῷ ὅτι ἠγνόει τίνι τρόπῳ ἔπρεπε νὰ συζητῇ τοιαῦτα ζητήματα μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ὅτι ἔδειχθη πρὸς αὐτὸν ἀδύνατος· διέταξε δὲ αὐτὸν νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὴν ῥωσικὴν κυβέρνησιν ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς Ἄγγλοι καὶ ν' ἀποκλεισθῶσιν ἐκ τῆς Ῥωσσίας· νὰ εἴπῃ δὲ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου διὰ δασμοῦ 50 τοῖς 100, τὸ τοιοῦτον βλάπτει μεγάλως τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον ἀντὶ νὰ τὸ ὠφελήσῃ, καὶ ὅτι συγκατίθεται νὰ γένηται τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, τῆς ὁποίας τὸ ταμεῖον ἕνεκα τούτου θέλει πλουτήσει, καὶ ὅτι ταῦτα πάντα ἔχουσι σκοπὸν νὰ ὑποχρεώσωσι τὴν Ἀγγλίαν νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην.

Μετ' ὀλίγον δὲ μαθὼν ὁ Ναπολέων τὰς ἐν Δβίνᾳ καὶ Δνιεπέρῳ πολεμικὰς προπαρασκευὰς τῆς Ῥωσσίας, κυριευθεὶς καὶ τυφλωθεὶς ὑπὸ μυρίων ὑπολογισμῶν, εὐθὺς κατελήφθη ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ πολέμου· τοσούτῳ δὲ ἡ φαντασία του παρίστανεν αὐτὸν ἄφευκτον, ὥστε ἐνόμιζεν ὅτι τοῦτο ἦτο προωρισμένον, καὶ δὲν ὑπελείπετο εἰμὴ ἡ ἡμέρα τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως τῆς εἱμαρμένης. Ἐπειδὴ ἡ ἰδέα αὕτη ζωηρῶς ἐνετυπώθη εἰς τὸν ἐγκέφαλόν του, ἐπεχείρησε τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς μετὰ πολλῆς σπουδῆς, μὴ ἐξετάζων ἂν εἶχε δίκαιον ἢ ἄδικον, ἂν ἡ αἰτία τῆς διαῤῥήξεως προήρχετο παρ' αὐτοῦ ἢ παρὰ τῆς Ῥωσσίας ἢ ἂν ἐδύνατο νὰ τὴν προλάβῃ, διότι ὑπέλαβεν ὡς βέβαιον ὅτι ἡ Ῥωσσία ἤθελε κηρύξει πρώτη πρὸς αὐτὸν τὸν πόλεμον ἐντὸς ὀλίγου, ἀφοῦ περαιώσῃ ἐνδόξως τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον καὶ ἁρπάσῃ παρ' αὐτῆς τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας, καὶ ὅτι τότε, ἔχουσα τὸν στρατόν της ἐλεύθερον, ἤθελεν ἑνωθῇ μετὰ τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς Γαλλίας ἵν' ἀπολαύσῃ καὶ τὴν Πολωνίαν, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Φιννίην. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἔσπευσε νὰ κηρύξῃ τὸν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν πόλεμον, πρὶν ἡ αὕτη περαιώσῃ τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ἡ πρωτίστη δυσκολία εἰς τὸν πολεμον τοῦτον ἦτον ἡ ἀπόστασις, ἡ μεταφορὰ 500 ἕως 600 χιλιάδων στρατοῦ ἐκ τοῦ Ῥήνου εἰς τὸν Δνιέπερον μετὰ τοῦ εἰς αὐτὸν ἀναγκαίου ὑλικοῦ, ἀποσκευῆς καὶ γεφυρῶν πρὸς διάβασιν τῶν μεγαλητέρων ποτα-

μῶν τῆς ἠπείρου, ἡ μεταφορὰ μεγίστης ποσότητος τροφῶν καὶ ἱπποφορβῆς, ἡ διαμονὴ εἰς χώρας σχεδὸν ἀκαλλιεργήτους, ἀκατοικήτους καὶ ἴσως ἠρημωμένας ἐν καιρῷ εἰσβολῆς, ὡς συνέβη ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ, καὶ ἡ διάβασις μεταξὺ ἀπηλπισμένου λαοῦ εἰς ἀπεράντους πεδιάδας· ταῦτα πάντα ἦσαν μέγισται δυσκολίαι, τὰς ὁποίας ἡ πολεμικὴ τέχνη δὲν ἐδυνήθη εἰσέτι νὰ ὑπερπηδήσῃ· διότι, ὅτε οἱ βάρβαροι εἰσέβαλον εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, οἱ δὲ Τάρταροι εἰς τὴν Κίναν καὶ τὰς Ἰνδίας, ὁ ἀπολιτισμὸς εἰσέβαλεν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ ἔζησεν ἐκ τῆς εὐφορίας αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ πολιτισμός, ὅσῳ ἐπιτήδειος καὶ τολμηρὸς ἤθελεν εἶσθαι, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερπηδήσῃ δυσκολίας τινὰς, κατὰ τὴν εἰσβολήν του εἰς τὸν ἀπολιτισμόν, διότι πρέπει νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὅτι δὲν εὑρίσκει εἰς τὴν διάβασίν του.

Εἴ καὶ ὁ Ναπολέων ἐλησμόνησεν ὅσας δυσκολίας ἀπήντησεν εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον τῷ 1807, ἔχων ὅμως ὑπ' ὄψιν του τὴν ἐν Πορτουγαλλίᾳ ἐκστρατείαν, καθ' ἣν οἱ στρατοὶ αὐτοῦ ἀπήντησαν ἀπείρους δυσκολίας ἕνεκα τῆς ἐρημώσεως τοῦ τόπου, ἠσθάνετο ὅτι αἱ τοπικαὶ ἀποστάσεις ἦσαν ἡ πρωτίστη δυσκολία εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον· ἵνα δὲ ἐπιτύχῃ, ἔπρεπε νὰ θέσῃ ὡς ὅρον τῆς ἀναχωρήσεως του οὐχὶ τὸν Ῥῆνον ἀλλὰ 300 ἢ 400 λεύγας πέραν τῆς Γαλλίας, τουτέστι τοὺς ποταμοὺς Ὀδέρον, Βιστοῦλαν καὶ Νήεμον· ἐκ τούτων δὲ ἐσχημάτισε τάχιστα τὸ πολεμικὸν σχέδιόν του, διότι εἰς τοιούτους συνδυασμοὺς ἦτο θαυμάσιος καὶ ἀμίμητος. Μέχρι τῶν τριῶν εἰρημένων ποταμῶν ὁ Ναπολέων εἶχε στρατὸν καὶ κατεῖχεν ἀξιόλογα φρούρια, ὡς τὴν Δανζίκην καὶ ἄλλα φρούρια· ὑπελόγισε λοιπὸν νὰ προπαρασκευάσῃ σιωπηλῶς πᾶν ὅ,τι τῷ ἦτον ἀναγκαῖον εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἐντὸς τῆς χώρας ταύτης, ἐὰν δὲ ἡ Ῥωσσία ἐζήτει λόγον περὶ τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν τούτων, νὰ τὸν ἀποποιηθῇ, καὶ ἐὰν ἐπέμενεν αὕτη, νὰ διαπραγματευθῇ ἐν πρώτοις ἐνόπλως περὶ τῶν προκειμένων ζητημάτων· ἀλλ' ἐὰν δὲν ἤθελεν ἡ Ῥωσσία νὰ παραδεχθῇ ταῦτα, τότε αἴφνης ἐκ τῆς Δανζίκης νὰ μεταφέρῃ τὸν στρατόν του εἰς Κενισβέργην καὶ ἐκεῖθεν νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς ἐφόρους πεδιάδας τῆς

Πολωνίας. Ἀλλ' ἅπασαι αἱ κινήσεις αὗται, ὅσῳ κρυφίως καὶ ἂν ἤθελον γένει, ἤθελεν ἀνακαλυφθῆ ἀναμφιβόλως παρὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἀναγκάσει αὐτὴν νὰ προφυλαχθῆ, καταλαμβάνουσα πρώτη τὴν Πολωνίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ναπολέων ἐθεώρει τὸν πόλεμον τοῦτον ἀναπόφευκτον, ἀπεφάσισε νὰ προκαταλάβῃ τὴν Ῥωσσίαν ἐν τῇ Πωλωνίᾳ, στηριζόμενος εἰς τὰς στρατιωτικάς του δυνάμεις, εἰς τὰ χρηματικά του μέσα καὶ εἰς τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν λαῶν ὑπὸ τὴν σημαίαν του, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ἐλευθεριῶν αὐτῶν, καὶ οὕτω συγχρόνως νὰ ἐνεργῇ τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς Μεσημβρίας εἰς τὴν Ἄρκτον, ἤτοι ἐκ τῶν Γαδείρων εἰς τὴν Μόσχαν. Ἔκτοτε ἤρχισε νὰ ἐξαποστέλλῃ καθ' ἑκάστην ὅπλα καὶ πολεμοφόδια εἰς τὴν Σαξονίαν ἐπὶ λόγῳ ἀποζημιώσεων ὀφειλομένων ὑπὸ τῆς Γαλλίας εἰς τὴν ἐπικράτειαν ταύτην. Διέταξε τὸν ἐν Δανζίκῃ διαμένοντα στρατηγὸν Ῥάππον νὰ ἐνεργῇ ὅλας τὰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς ταύτας σιωπηλῶς. Οὕτω προπαρασκευαζόμενος ὁ Ναπολέων προέθετο, ἐὰν ἡ Ῥωσσία προελάμβανεν αὐτὸ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος, τὸ 1811, ὅπερ καὶ δὲν ἤλπιζε, νὰ φέρῃ εὐθὺς πρὸς τὸν Βιστοῦλαν τὸν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον στρατὸν συγκείμενον ἐξ 80 χιλιάδων Γάλλων, τοῦ ὁποίου ἡ προφυλακὴ ἦτο πρὸς τὸν Ὀδέρον. Ὁ στρατὸς οὗτος ἤθελεν ἑνωθῆ μετὰ 50 χιλιάδων Γάλλων, Σαξόνων καὶ Πολωνῶν, διαμενόντων εἰς Δανζίκην· ἐν ὅλοις ὁ στρατὸς οὗτος ἤθελε σύγκεισθαι ἐξ 140 χιλιάδων μαχίμων ἀνδρῶν ἱκανῶν πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν πρώτων ῥωσσικῶν κινημάτων· ἐκτὸς δὲ τούτων, 20 χιλιάδες ἱππεῖς θωρακοφόροι καὶ ἀκροβολισταὶ ἤθελον παρακολουθήσει αὐτούς· πρὸς δὲ ὁ παρὰ τὸν Ῥῆνον διαμένων στρατὸς, συγκείμενος ἐξ 60 χιλιάδων ἀνδρῶν ἤθελε παρακολουθήσει καὶ οὗτος· μετὰ δ' ἕνα μῆνα ἔφθανεν ὁ ἐν Ἰταλίᾳ στρατὸς, οἱ στρατολογηθέντες ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρά· ἅπαντες οἱ στρατοὶ οὗτοι, συγκείμενοι ἐκ 300 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἤθελον ἐκστρατεύσει κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Οὕτως οἱ Ῥῶσσοι, εἰ καὶ θυσιάζοντες τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἀναμφιβόλως δὲν ἐδύναντο ἐν διαστήματι τοσούτου μικροῦ χρόνου νὰ συναθροίσωσι τοιαύτας στρατιωτικὰς δυνάμεις, ὥστε ν' ἀντικρούσωσι τοὺς Γάλλους.

Ὁ Ναπολέων, ἐκτὸς τῶν πολεμικῶν τούτων προπαρασκευῶν, διεύθυνε τὴν πολιτικήν του συμφώνως μὲ τὴν πρόθεσίν του, ἰδίως δὲ καθ' ὅσον ἀπέβλεπε τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν· καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν πρώτην Δύναμιν ἦτο πιστὸς εἰς τὰ ἐν Τιλσίτῃ καὶ Ἐρεφορδίᾳ συμφωνηθέντα μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καί τοι οὐδέποτε προέτρεψε τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας, εἶχε παραγγείλει ὅμως μυστικῶς διὰ τοῦ πρέσβεώς του εἰς τοὺς Τούρκους, ἐπειδὴ ἐπὶ πολὺ δὲν ἐδύναντο νὰ διαφιλονεικήσωσι τὰς ἐπαρχίας ταύτας μὲ τοὺς Ῥώσσους, νὰ παραχωρήσωσιν αὐτὰς εἰς τούτους ἀλλ' οὐχὶ καὶ πλέον τούτων, ὑποσχόμενος ἐν τοιαύτῃ περιστάσει νὰ βοηθήσῃ αὐτούς, ὅτε δὲ προέκειτο νὰ παραχωρήσῃ ἡ Τουρκία μέρος τῆς Βασαραβίας, ὅπως τεθῇ ὡς ὅριον ὁ Δανούβιος, εἶχε συμβουλεύσει τὴν Τουρκίαν νὰ μὴ δεχθῇ τὴν παραχώρησιν ταύτην· προέτεινε δὲ νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην μετ' αὐτῆς ἵνα ὑπερασπίσῃ τὴν ἀκεραιότητα τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας, ἀλλ' ἅπασαι αἱ συμβουλαὶ αὗται τῆς γαλλικῆς διπλωματίας ἀπερρίφθησαν παρὰ τῆς Τουρκίας.

Ἡ Τουρκία, μαθοῦσα παρὰ τῶν Ἄγγλων τὰ ἐν Τιλσίτῃ καὶ Ἐρεφορδίᾳ συμφωνηθέντα μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, ἐθεώρει τὴν Γαλλίαν ὡς παραδοῦσαν αὐτὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ προδοῦσαν τὴν πρὸ αἰώνων φιλίαν αὐτῶν· τοιαύτην δὲ δυσπιστίαν ἔλαβε κατὰ τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας, ὥστε οὐδὲ κἂν ἤθελε ν' ἀκούσῃ αὐτήν· πρὸς δὲ οὐχὶ μόνον προσεβάλλετο ἡ Τουρκία ἐκ τῆς παραχωρήσεως τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ καὶ περιεφρονήθη παρὰ τοῦ Ναπολέοντος, διότι ὁ Μαχμούτης, ἅμα ἀναβὰς εἰς τὸν Σουλτανικὸν θρόνον, ἔπεμψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἐπιστολὴν κατὰ τὴν περὶ τούτου ἐθιμοταξίαν τῶν ἡγεμόνων, ἀλλὰ δὲν ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἀπάντησιν εἴτε λόγῳ ἀμελείας, εἴτε λόγῳ τῆς στενῆς συμμαχίας αὐτοῦ μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Οἱ Τοῦρκοι λοιπὸν μόλις ἀνείχοντο τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν τῆς Γαλλίας, καὶ δὲν ἔλεγον αὐτῷ εἰμὴ παράπονα περὶ τῆς γαλλικῆς προδοσίας, ἐκφράζοντες τὴν δυσπιστίαν των καὶ μάλιστα τὴν πρὸς αὐτὸν καταφρόνησίν των, ὅτε δὲ ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ παρα-

χωρήσωσι τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας εἰς τὴν Ῥωσσίαν, οἱ Τοῦρκοι μὲ ἀγανάκτησιν ἀπήντησαν αὐτῷ ὅτι δὲν παραχωροῦσιν οὐδὲ σπιθαμὴν τῆς ἐπικρατείας των· ὅτε δὲ εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὅτι, ἐὰν δὲν παραχωρήσωσι τὰς ἐπαρχίας ταύτας, ἡ Γαλλία θέλει τοὺς ὑποστηρίξει, ἀπήντησαν αὐτῷ μετὰ τοσαύτης περιφρονήσεως, ὡσανεὶ ἔλεγον ὅτι εἰς οὐδὲν λογίζονται τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γαλλίας.

Ὁ δὲ Ναπολέων, προτιθέμενος νὰ διαῤῥήξῃ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συμμαχίαν του, ἐνόμιζεν ὅτι ἡ μετὰ τῆς Τουρκίας θέσις του ἤλλαξε, διότι, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία τότε συνεβούλευε τοὺς Τούρκους νὰ παραχωρήσωσι τὰς ἡγεμονίας εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὅπως ἡ δύναμις αὕτη, ἀπαλλαγεῖσα τοῦ πολέμου τούτου, στρέψῃ τὰς δυνάμεις της πρὸς τὴν Γαλλίαν, οὗτος συμβουλεύων νὰ μὴ πράξωσι τοῦτο, ἐνόμιζεν ὅτι ἤθελε κερδίσει τὴν φιλίαν αὐτῶν. Διέταξεν ὅθεν τὸν ἐν Κωνσαντινουπόλει πρέσβυν αὐτοῦ Λατοῦρον Μωβοῦργον νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν Πόρταν καὶ νὰ κοινοποιήσῃ εἰς αὐτὴν μυστικῶς περὶ τῆς ὑφισταμένης ψυχρότητος μεταξὺ Ναπολέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, λέγων ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Ῥωσσία θέλει ἀναγκασθῆ ὅσον οὔπω ν' ἀποσύρῃ τὸν στρατόν της ἐκ τοῦ Δανουβίου, ἡ Τουρκία νὰ μὴ συνομολογήσῃ μετ' αὐτῆς ἀνωφελῆ εἰρήνην, ἀπ' ἐναντίας μάλιστα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον συνομολογοῦσα μετὰ τῆς Γαλλίας σταθερὰν συμμαχίαν. Πρὸς δὲ παρήγγειλε τὸν Λατοῦρον νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς Τούρκους ὅτι ἕνεκα τῶν σφαλμάτων αὐτῶν, τουτέστι τοῦ δυστυχῶς σφαγιασθέντος Σουλτὰν Σελίμη, τοῦ εἰλικρινεστέρου φίλου τῆς Γαλλίας καὶ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς ἀστασίας αὐτῶν, παραδοθέντων εἰς τὴν Ἀγγλικὴν πολιτικήν, ἡ Γαλλία ἠναγκάσθη νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἀλλ' ὅτι ἤδη ταῦτα παρῆλθον καὶ πρέπει νὰ λησμονηθῶσιν, ὡς μὴ ἔχοντα συνεπείας εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις, καὶ ὅτι, ἂν ἑνωθῶσιν ἤδη μετὰ τῆς Γαλλίας, θέλουσι σώσει τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας, ἐνῷ ἄλλως, ἂν συνομολογήσωσι συνθήκην μετὰ τῆς Ῥωσσίας, θέλουσιν ἀπωλέσει αὐτάς.

Ὁ πρέσβυς οὗτος τῆς Γαλλίας παρηγγέλθη νὰ διακοινώσῃ ταῦτα πάντα εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν μετὰ πολλῶν προ-

φυλάξεων καὶ κατ' ὀλίγον ὥστε, ἐὰν αἱ μετὰ τῆς Ῥωσσίας διενέξεις τῆς Γαλλίας ἐξομαλυνθῶσι, νὰ μὴ ἐνοχοποιηθῇ ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ, καὶ ὅτι οὗτος θέλει εἰδοποιηθῆ, ὅταν ἐκλείψῃ πᾶσα ἐλπὶς συνδιαλλαγῆς μετὰ τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ αὐτὴ πολιτικὴ ἀπεφασίσθη νὰ διατηρηθῇ καὶ μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' ἐν Βιέννῃ αἱ δυσκολίαι ἦσαν ὀλιγώτεραι ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει· διότι τὸ μεταξὺ αὐτῶν συνοικέσιον συνέδεεν ἀμφοτέρας τὰς κυβερνήσεις ταύτας στενώτερον· πρὸς δὲ ὅσον οὔπω περιμενόμενος τοκετὸς τῆς αὐτοκρατορήσσης Μαρίας Λουΐζης, ἂν μάλιστα ἐγέννα υἱόν, συνέδεε τὰ ἔθνη ταῦτα εὐκολώτερον καὶ στενώτερον. Ὁ δὲ Ναπολέων ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Μεττερνῖχον, ἀπερχόμενον εἰς Βιέννην, ἐπιστολὴν λίαν περιποιητικὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ πενθερὸν αὐτοῦ Φραγκῖσκον, ὑποσχόμενος αὐτῷ τὴν κατάργησιν τοῦ περὶ περιορισμοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Αὐστρίας ὅρου εἰς 150 χιλιάδας· τοῦτο ἤρκει νὰ ἐννοήσῃ ἡ Αὐστρία τὴν καλὴν διάθεσιν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν αὐστριακήν· ἔκτοτε δὲ ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Αὐστρίας προσεφέρετο πρὸς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν τοιουτοτρόπως, ὥστε πᾶς τις ἐσυμπέραινεν ὅτι εὐκόλως ἤθελε συναφθῆ νέα συμμαχία.

Ὁ Ναπολέων, ἐγκαταλιμπάνων τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συμμαχίαν τοσοῦτον ταχέως, ὅσον ἐνηγκαλίσθη αὐτὴν ἐν Τιλσίτῃ, διέταξε τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν αὐτοῦ νὰ δεικνύῃ ὅτι ἀγνοεῖ τί ἐζήτει ἡ Ῥωσσία, καὶ νὰ φαίνηται ἀνήσυχος καὶ ἀπηυδημένος ἐκ τῆς ἀστασίας, ἀνησυχίας καὶ φιλοδοξίας τῆς Ῥωσσικῆς αὐλῆς, νὰ ἐκφράζῃ τὴν λύπην του περὶ τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας ἡ Γαλλία ἦτον ὑποχρεωμένη νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, νὰ λέγῃ ὅτι ἤδη, ὅτε διὰ συνοικεσίου συνεδέθη ἡ αὐλὴ τῆς Γαλλίας μετὰ τῆς Βιέννης, ἐξ οὗ ἠλπίζετο ὁ διάδοχος τῆς Γαλλικῆς αὐτοκρατορίας, δὲν ἔπρεπεν ἕνεκα τῶν διχονοιῶν τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Αὐστρίαν νὰ θυσιασθῇ ἡ Ἀνατολή. Αἱ ἐκφράσεις αὗται ἔπρεπε νὰ γίνωνται μὲ φρόνησιν καὶ βραδύτητα δι' ἀκατανοήτων καὶ ἀορίστων λέξεων καὶ φράσεων, ὥστε νὰ δεικνύωσιν ὅτι ὑποκρύπτουσί τι, μέχρις οὗ οἱ ἐν Παρισίοις ἀντιπρόσωποι τῆς Αὐστρίας ζητήσωσι διασαφήσεις περὶ τούτου,

παρηγγέλθη δὲ εἰς τὸν πρέσβυν τοῦτον νὰ διατηρῇ μεγίστην ἐχεμυθίαν περὶ αὐτῶν εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας.

Ἀλλ' ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ γένωσιν ἐπὶ τέλους γνωσταὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν τοσαῦται στρατιωτικαὶ κινήσεις καὶ διπλωματικαὶ συνεντεύξεις, πρὸς δὲ ἡ διαταχθεῖσα στρατολογία τοῦ 1811 ἐν Γαλλίᾳ ἔδωκε πλειοτέρας ὑπονοίας εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ Ναπολέων ἐντοσούτῳ προέθετο νὰ κρύψῃ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις του ταύτας καὶ νὰ μὴ φανερώσῃ αὐτὰς εἰμὴ εἰς τὰ ἔσχατα, θέλων νὰ στερεωθῇ πρὸς τὸν Βιστοῦλαν, πρὶν ἢ ἡ Ῥωσσία ἐξοπλισθῇ. Θέλων δὲ νὰ διατηρῇ εἰς ἀπάτην τὴν αὐλὴν τῆς Πετρουπόλεως, παρήγγειλεν εἰς τὸν πρέσβυν αὐτοῦ νὰ κοινοποιῇ ὅτι ἡ ἐν Δανζίκῃ συνάθροισις τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἔγεινεν ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν Σοὺνδ πορθμὸν ἀποβιβάσεως ἀγγλικῶν στρατευμάτων, ὅτι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἔγεινε καὶ ἡ ἀποστολὴ ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων πρὸς τὸν Βιστοῦλαν, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀποστολὴν ὅπλων εἰς Σαξωνίαν νὰ λέγῃ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Γαλλία ὀφείλει χρηματικὸν ποσὸν εἰς τὴν Σαξονίαν, καὶ ἐπειδὴ ἡ δύναμις αὕτη ὡς ἐκ τῆς αὐξήσεώς της εἶχεν ἀνάγκην ὅπλων, ἔλαβε παρὰ τῆς Γαλλίας ταῦτα ἀντὶ χρημάτων· ὡς πρὸς δὲ τὴν στρατολογίαν, νὰ λέγῃ ὅτι, ἐπειδὴ τῷ 1810 δὲν ἔγεινε στρατολογία ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐπειδὴ ὡς πρὸς τὴν Ἱσπανίαν πόλεμος ἠφάνισε πολλοὺς στρατιώτας, ἐνηργήθη ἐν μέρει ἡ στρατολογία τῷ 1811 πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν σωμάτων τοῦ στρατοῦ· παρηγγέλθη προσέτι ὁ Κωλαιγκοῦρτος, μετὰ τὴν ἐξάντλησιν ὅλων τῶν προφάσεων τούτων νὰ εἴπῃ εἰς τὴν ῥωσσικὴν κυβέρνησιν ὅτι αἱ μὲν πολεμικαὶ προπαρασκευαὶ αὗται γίνονται διὰ τὴν Ἱσπανίαν καὶ Ἀγγλίαν, ἀλλὰ συγχρόνως γίνονται καὶ διὰ τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ὅτι ἡ Γαλλία δὲν ἐπιθυμεῖ μὲν τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὅτι δυσπιστεῖ κατ' αὐτῆς, διότι Ῥωσσικὰ στρατεύματα μετέβησαν ἐκ τῆς Φιννίης εἰς τὴν Λιθουανίαν, ὅτι αὕτη ὀχυρώνεται εἰς τὸν Δνιέπερον καὶ τὸν Δβίναν, καὶ ὅτι, ἂν ἡ Ῥωσσία ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς ἐξοπλίσεως τῆς Γαλλίας νὰ ζητήσῃ ταύτην εἰς τὴν ἐξόπλισιν αὐτῆς· ὅτι, ἂν ἡ Ῥωσσία ζητήσῃ ἐξήγησιν, καὶ οὗτος ἐπίσης νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῆς, καὶ ὅτι ἂν ἔλθωσιν εἰς καθαρὰς ἐξηγήσεις, οὗτος νὰ εἴπῃ ὅτι κατὰ τὰς προετοιμασίας τῆς Ῥωσ-

σίας καὶ κατὰ τὴν διαγωγὴν αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν οὐδετέρων, ἡ Ῥωσσία ἐν πρώτοις προτίθεται νὰ περαιώσῃ τὸν πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμόν της, ἔπειτα δὲ, ἕνεκα τῆς μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίας, ἀποκτήσας τὴν Φιννίην, τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυΐαν, νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἵνα χαρῇ ὅ,τι ἀπήλαυσεν, ἐγκαταλιμπάνουσα τὸν σύμμαχον αὐτῆς, πρὸς ὃν ἔπρεπε νὰ εὐγνωμονῇ ὅτι, ὑποτιθεμένων τούτων οὕτως, οὐχὶ δὲ καὶ χεῖρον, ὡς ἐδύνατο νὰ ὑποθέσῃ τις οὐχὶ περὶ προδοσίας ἀλλὰ περὶ ἐγκαταλείψεως τῆς συμμαχίας, διότι δὲν ὑπετίθετο ὅτι ἡ Ῥωσσία ἤθελε φθάσει μέχρι τῆς διακηρύξεως τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Γαλλίαν, δὲν πρέπει νὰ ἀπατᾶταί τις ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς τὸ συμφέρον του, καὶ ὅτι μόνον ἡ συνομολόγησις συνθήκης εἰρήνης μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἄνευ διαξηρύξεως τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἤθελε θεωρηθῇ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ὡς διακήρυξις πολέμου κατὰ τῆς Γαλλίας.

Ταῦτα πάντα προτιθέμενος ὁ Ναπολέων περὶ τῆς Ῥωσσίας, ὀλίγον ἐφρόντιζεν ἵνα πέμψῃ βοηθείας πρὸς τὸν στρατάρχην Μασσέναν, περιωρίσθη δὲ νὰ διατάξῃ ἐκ νέου τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγοὺς αὐτοῦ, ἵνα συνδράμωσιν αὐτόν· τὸν δὲ ὑποστράτηγον Φουᾶν, προβιβάσας εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου, ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν Μασσέναν μετὰ ὁδηγιῶν ὡς πρὸς τὴν ἐν Πορτουγαλλίᾳ προκειμένην ἐκστρατείαν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ στρατάρχης Μασσένας διῆλθε τὸν χειμῶνα τοῦ 1810 πρὸς τὸ 1811 ἐν Πορτουγαλλίᾳ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τάγου ποταμοῦ, προσπαθῶν παντοίοις τρόποις νὰ διαθρέψῃ τὸν στρατόν του καὶ νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν, οὐδεμίαν εἴδησιν λαμβάνων ἐκ τῆς Γαλλίας ἀφ' ὅτου ἀνεχώρησεν ὁ στρατηγὸς Φουᾶς, ὥστε διέμεινε πέντε σχεδὸν μῆνας ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, ἐστερημένου παντὸς μέσου πρὸς διατήρησιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ· ἐνυσχολεῖτο ὅμως ἀκαταπαύστως νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν καὶ νὰ προσβάλλῃ τοὺς Ἄγγλους, ἀλλ' ὑπῆρχε μεγίστη διαφωνία ὡς πρὸς τὴν διαβασιν ταύτην, οἱ πλεῖστοι μάλιστα ἀπεδοκίμαζον αὐτὴν. Ἐν τούτοις ἔφθασε καὶ ὁ στρατηγὸς Φουᾶς εἰς τὴν Ῥοδερικούπολιν περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου 1811, συνω-

δευόμενος μετ' ἀποσπάσματος συγκειμένου ἐκ δύο χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ κομίζων διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγοὺς αὐτοῦ. Πέμπων ὁ Φουᾶς τὰς πρὸς τὸν Σοὺλτον περὶ ταχείας συνδρομῆς τοῦ Μασσένα διαταγὰς, ἔγραψε καὶ ἐκτεταμένην ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν, ἵνα δὲ παραστήσῃ εἰς τοῦτον τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἐξεφράζετο εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὡς ἑξῆς.

« Σᾶς ὁρκίζω, κύριε στρατάρχα, εἰς τὸ ἱερώτατον αἴσθημα » πάσης γαλλικῆς καρδίας, ὅπερ καταφλέγει ἅπαντας ἡμᾶς » ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς δόξης τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Κυ- » ρίου, νὰ ἐξαποστείλητε ὅσον οἷόν τε τάχιον σῶμά τι στρα- » τοῦ πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ τάγου ποταμοῦ. Ἡ πρὸς » ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀποστολὴ τοιούτου ἀποσπάσματος δὲν εἶναι » ἐπικίνδυνος εἰς τὸν στρατόν σας, διότι ἡ μεταξὺ ἀπόστασις » εἶναι τεσσάρων ἡμερῶν. Οἱ Ἄγγλοι εἰσὶν ὀλίγοι πρὸς τὸ ἀ- » ριστερὸν τοῦ Τάγου, καὶ οὐδὲν δύνανται νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἄ- » νευ κινδύνου τῶν ὀχυρωμένων θέσεων αὐτῶν. Ἡ τύχη τῆς » Πορτουγαλλίας καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν θελήσεων τοῦ Αὐτοκρά- » τορος, κύριε στρατάρχα, ἐξαρτῶνται παρ' ὑμῶν, ἀναλόγως » λοιπὸν τῶν ἀποφάσεων ὑμῶν, ὁ στρατὸς τοῦ στρατάρχου Μασ- » σένα θέλει διαβῆ τὸν Τάγον ἀκολύτως, καταλάβει παρὰ τῶν « Ἄγγλων τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, καὶ θέλει καταβάλει » καὶ φέρει αὐτοὺς εἰς ἀπραξίαν· τοποθετούμενος δὲ μεταξὺ » αὐτῶν καὶ ὑμῶν θέλει κατασταθῆ τοιοῦτος φραγμὸς, ὥστε » νὰ παραδοθῶσι τὰ παρ' ὑμῶν πολιορκούμενα φρούρια, οἱ δὲ » Ἄγγλοι, οἱ αἰώνιοι ἐχθροὶ ἡμῶν, θέλουσιν ἀναγκασθῆ ἕνεκα » τῆς πείνης νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἡ μεταξὺ τοῦ Μονδέγου καὶ » Τάγου ποταμοῦ χώρα εἶναι τοσοῦτον ἠρημωμένη, ὥστε ὁ » ὑπὸ τὸν Μασσέναν στρατὸς οὐδὲν βῆμα δύναται νὰ ὀπισθο- » δρομήσῃ, διότι ἡ πεῖνα θέλει ἀναγκάσει αὐτὸν νὰ ὑποχωρή- » σῃ μέχρι τῶν ἀρκτικῶν ἐπαρχιῶν τὰ δὲ παρεπόμενα τοιαύ- » της ὑποχωρήσεως εἰσὶν ἀκαταλόγιστα. Ὅθεν εἰς ὑμᾶς ἀνήκει, » κύριε στρατάρχα, νὰ σώσητε ἐν πρώτοις, τὸν ἐν Πορτουγαλ- » λίᾳ στρατὸν καὶ νὰ γένητε ὄργανον τῶν ἀντιλήψεων τοῦ ἐν- » δόξου ἡγεμόνος ἡμῶν. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν τὰ ὑφ' ὑμᾶς στρα-

» τεύματα φθάσωσιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τάγου καὶ εὐκολύ-
» νωσι τὴν διάβασιν τοῦ μεγάλου τούτου ποταμοῦ, ὑμεῖς ἔ-
» σεσθε ὁ ἀληθὴς κατακτητὴς τῆς Πορτουγαλλίας. »

Μετὰ ταῦτα ὁ στρατηγὸς Φουᾶς ἀναχωρῶν ἐκεῖθεν ἔφθασε τῇ 5 Φεβρουαρίου παρὰ τῷ Μασσένᾳ. Ἡ ἄφιξις τοῦ στρατηγοῦ τούτου ἐπροξένησε μεγίστην χαρὰν εἰς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον, διότι οὗτος, ὡς ἐρχόμενος ἐκ τοῦ Ναπολέοντος εἰς ὃν παρέστησε τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοῦ τούτου, καὶ λαβὼν πολλὰς ὑποσχέσεις παρ' αὐτοῦ, ἐνεθάρυνε πάντας. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ στρατηγὸς Φουᾶς ὑπέσχετο τὴν συνδρομὴν ὅλων τῶν ἐκεῖ στρατηγῶν πρὸς εὐκολίαν τῆς διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ, αὐτὸς οὗτος ἐπέδωκε διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν στρατηγὸν Δρουέτον, ἀπαγορεύοντος αὐτὸν νὰ συνδράμῃ τὸν Μασσέναν, ἀλλὰ νὰ διατηρῇ τὴν συγκοινωνίαν του μετὰ τῶν πόλεων Ἀλμεΐδας καὶ Ῥοδεκουπόλεως. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐπροξένησε νέας δυσκολίας εἰς τὸν Μασσέναν· μ' ὅλον τοῦτο ὁ Δρουέτος συγκατετέθη νὰ μὴ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην εἰμὴ μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ ποταμοῦ Τάγου.

Ἐν τούτοις εἰ καὶ ἔχων μόνον 55 χιλιάδας στρατοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Φουᾶ ἐλθόντων, διετίθετο νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν, ἀλλ' ἐπιθυμῶν ν' ἀκούσῃ καὶ τὴν γνώμην τῶν ὑπ' αὐτῶν πρωτίστων στρατηγῶν, παρόντος μάλιστα καὶ τοῦ στρατηγοῦ Φουᾶ, ὡς μάρτυρος τῶν θελήσεων τοῦ Αὐτοκράτορος, προσεκάλεσεν αὐτοὺς οὐχὶ εἰς πολεμικὸν συνέδριον ἀλλ' εἰς πρόγευμα, ἵνα συζητήσωσι φιλικῶς τὰ περὶ τούτου. Μετὰ δὲ τὸ συμπόσιον ὁ Μασσένας εἶπεν εἰς τοὺς προσκληθέντας τούτους στρατηγοὺς ὅτι, ὠφελούμενος ἐκ τῆς συναθροίσεως ταύτης, ἐπεθύμει νὰ μάθῃ παρ' αὐτῶν τί ἐφρόνουν περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐκστρατείας ταύτης, διότι ἦτον ἠναγκασμένος νὰ ἀποφασίσῃ ὁριστικῶς περὶ τούτου, ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται δὲν ἐδύναντο ν' ἀνθέξωσι περαιτέρω εἰς ἣν κατάστασιν διέκειντο, οἱ δὲ ἵπποι τοῦ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ἀπέθνησκον καθ' ἑκάστην ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῶν στερήσεων· καὶ τούτου ἕνεκεν ἢ ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὸν Μονδέγον ποταμὸν καὶ νὰ τραφῶσιν εἰς τὰς μὴ εἰσέτι ἐρημωθείσας ἐπαρχίας, ἢ νὰ

διαβῶσι τὸν Τάγον· προσεκάλεσε προσέτι τὸν στρατηγὸν Φουᾶν νὰ παραστήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ναπολέοντος, ὡς ἀκούσαντα ταύτην ἐκ στόματος αὐτοῦ. Ὁ στρατηγὸς Φουᾶς λαβὼν τότε τὸν λόγον ἀνέπτυξετε διὰ τῆς εὐγλωττίας του πανθ' ὅσα ἤκουσε παρὰ τοῦ Ναπολέοντος, προσθέσας ὅτι ἡ ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας ἀποδίωξις τῶν Ἄγγλων συντείνει τὰ μέγιστα εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Αὐτοκράτορός των, ὅτι τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ διὰ πάσης θυσίας, καὶ ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Ναπολέων θέλει ἐξαποστείλει εἰς Πορτουγαλλίαν πολλὰς δυνάμεις καὶ μέσα, καὶ ὅτι δὲν ὑπελείπετο ἤδη εἰμὴ τίνι τρόπῳ θὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐπιχείρησις αὕτη. Ὁ Μασσένας λοιπὸν ἔθηκε τὰ ἑξῆς ζητήματα· πρῶτον· πρέπει νὰ διαβῶσι τὸν Τάγον, πρὸς ποῖον μέρος, καὶ διὰ ποίας ἐπιχειρήσεως; δεύτερον· ἂν δὲν δύνανται νὰ διαβῶσι τὸν Τάγον, συμφέρει νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὸν Μονδέγον καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένωσι νέας βοηθείας;

Ἅμα προταθέντων τῶν ζητημάτων τούτων μετ' ἀγανακτήσεως ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ὡμίλησαν κατὰ τῆς τελευταίας προτάσεως, ὡς ἀναξίας συζητήσεως, διότι ἦτον ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ αὐτοκράτορος· ἕκαστος δὲ αὐτῶν φιλοτιμούμενος νὰ δείξῃ πλειοτέραν τοῦ ἄλλου ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὡσανεὶ οὗτος ἦτο παρὼν, ἐξεφράζετο κατὰ τῆς περὶ τῆς ὑποχωρήσεως προτάσεως· ὁ δὲ Νέϋ, μὴ παραδεχόμενος, ὡς οἱ ἄλλοι, τὴν ὑποχώρησιν ὡς ἀντιβαίνουσαν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Ναπολέοντος, οὐδεμίαν ἄλλην ἰδέαν ἐξέφραζε. Μετὰ πολλὰς λοιπὸν συζητήσεις ἐδέησε νὰ συζητηθῇ τίνι τρόπῳ θέλουσι διαβῆ τὸν Τάγον. Διάφοροι γνῶμαι ἐρρέθησαν περὶ τούτου, ἀλλὰ πανταχόθεν παρουσιάζοντο ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια ἀπέναντι τοσούτου ἀγγλοπορτουγαλλικοῦ στρατοῦ· ἐπὶ τέλους ἀπεφασίσθη μὲν τὸ μέρος τῆς διαβάσεως, ἀλλ' ἐδέησε νὰ περιμένωσι τὴν πέμπτην μοῖραν τοῦ στρατοῦ, σταλησομένην πρὸς βοήθειαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Σούλτου. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ στρατηγὸς Ῥεϋνιέρος δὲν ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ πλέον, συνεφώνησαν ἅπαντες νὰ τὸν συντρέχωσι διὰ παντὸς μέσου καὶ πρὸ πάντων στέλλοντες εἰς αὐτὸν τροφάς.

Τούτων οὕτως ἀποφασισθέντων, ἀνεχώρησεν ἕκαστος εἰς τὰ

ἴδια ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀφίξεως τοῦ ὑπὸ τοῦ Σούλτου περιμενομένου σώματος. Ἀλλ' ὁ Μασσένας, ὡς ἀνὴρ εὐθὺς, θετικὸς καὶ ὀρθόφρων, δὲν περιεπλανᾶτο εἰς ματαίας ἐλπίδας, διότι οὐχὶ μόνον ἦτο διορατικὸς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀλλ' ἔχων ὀξύνοιαν καὶ σύνεσιν, τὰ ὁποῖα εἰς οὐδένα ἄλλον βίον ἀναπτύσσονται εἰμὴ ἐν τῷ στρατιωτικῷ, δὲν ἤλπιζε νὰ συνδράμῃ αὐτὸν ὁ Σοῦλτος, καὶ ἐγνώριζε τοσοῦτον καλῶς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τοὺς ἐκεῖ ἀνθρώπους, ὥστε εἰς οὐδένα ἔδιδε πίστιν· τούτου ἕνεκα διελογίζετο νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸν Μονδέγον ποταμὸν, ἀπελπισθεὶς νὰ βοηθηθῇ εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Ἵνα κρίνῃ δέ τις περὶ τῶν περιμενομένων βοηθειῶν, πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ διατρέχοντα καὶ ἰδίως τὰ εἰς τὴν Ἀνδαλουσίαν καὶ Ἀραγῶνα. Εἴδομεν προηγουμένως ὅτι ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Λερίδος καὶ τοσούτων ἄλλων πόλεων, ἔμελλε νὰ πολιορκήσῃ καὶ νὰ κυριεύσῃ καί τινας ὀχυρὰς πόλεις, κειμένας εἰς τὴν Καταλωνίαν ὡς τὴν Ταρτῶσσαν καὶ τὴν Ταρραγῶνα· μετὰ πολλὰς δυσκολίας μόλις ἐδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τὴν πρώτην πόλιν περὶ τὰ μέσα τοῦ Φεβρουαρίου 1811.

Ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις τῶν Ἱσπανῶν, καταφύγουσα εἰς τὰ Γάδειρα, συνήθροισεν ἐκεῖ καὶ τοὺς Κόρτας (βουλευτὰς), οἱ ὁποῖοι μετὰ μεγίστης παρατάξεως διεκήρυξαν, τῇ 24 Δεκεμβρίου 1810, τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν των ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Φερδινάνδου Ζ'. μέχρι δὲ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ διώρισαν ἀντιβασιλείαν μετὰ τῆς ὁποίας νὰ συμπράττωσι καὶ οἱ Κόρται ὡς νομοθετικὸν σῶμα. Τὰ δὲ Γάδειρα ἐφρουροῦντο ὑπὸ ἑπτὰ χιλιάδων ἀγγλικῶν καὶ 18 χιλιάδων ἱσπανικῶν στρατευμάτων. Ὁ στρατάρχης Σοῦλτος εἰς μάτην ἐνησχολήθη πρὸ πολλοῦ διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν νὰ κυριεύσῃ τὴν ὀχυρὰν ταύτην πόλιν, ἥτις κατέστη ἡ ἑστία τῶν Ἱσπανῶν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ δυνάμεις του καθ' ἑκάστην ἠλαττοῦντο, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1810 ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ναπολέοντος νὰ τῷ ἐξαποστείλῃ 25 χιλιάδας πεζικοῦ, χιλίους ναύτας, χιλίους πυροβολιστὰς καὶ ἕνα τολίσκον ἵνα δυνηθῇ καὶ διὰ θαλάσσης νὰ προσβάλῃ τὰ Γάδειρα. Ἀντὶ δὲ νὰ λάβῃ νέας βοηθείας ἐκ τῆς Γαλλίας, ὡς περιέμενεν ὁ Σοῦλτος, παρ' ἐλπίδα ἔλαβε διαταγὰς παρὰ τοῦ Ναπολέον-

τος νὰ πέμψῃ οὗτος μέρος τῶν δυνάμεών του εἰς τὸν στρατάρχην Μασσέναν· ἔκτοτε καθ' ἑκάστην ἐλάμβανε διαφόρους περὶ τούτου διαταγάς. Πρῶτον μὲν διετάττετο νὰ καταδιώξῃ τὸν Ἱσπανὸν στρατηγὸν Ῥωμᾶνον, ἵνα μὴν παρενοχλῇ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Μασσένα, ἔπειτα δὲ διετάχθη νὰ φέρῃ περισπασμὸν μετὰ δέκα χιλιάδων ἀνδρῶν πρὸς τὸν Γουαδιάναν ποταμὸν, καὶ τέλος διετάττετο ν' ἀποσπάσῃ τὴν πέμπτην μοῖραν τοῦ στρατοῦ του καὶ νὰ τὴν πέμψῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Μασσένα, ἐγκαταλείπων πᾶσαν ἄλλην ἐπιχείρησιν ἐκτὸς τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Γαδείρων. Ὁ στρατάρχης Σοῦλτος λαβὼν τὴν τελευταίαν διαταγὴν ἔμεινεν ἐκστατικὸς ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, ἐμβρόντητος, διότι τοῦτο, εἰ καὶ δὲν ἦτον ἀπολύτως ἀδύνατον, ἦτον ὅμως δυσκολώτατον καὶ μάλιστα ἐπικίνδυνον· ταῦτα πάντα διετάττοντο, ὡς ἐνόμιζεν οὗτος, πρὸς βλάβην τῆς ὑπολήψεως αὐτοῦ καὶ πρὸς ὄφελος τοῦ στρατάρχου Μασσένα, θεωρουμένου κακῶς παρ' αὐτοῦ ὡς ἀντιπάλου, διότι δὲν ἰσοτιμοῦντο οὗτοι. Ὅθεν ἐνταῦθα ἡ ὑπακοὴ ὑπερέβαινε τὴν ἀνθρώπινον ἀδυναμίαν· ἐκτὸς δὲ τούτου ὑπῆρχον καὶ ἄπειροι δισκολίαι πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς τελευταίας διαταγῆς τοῦ Ναπολέοντος, διότι ἐκ τῆς πέμπτης μοίρας ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνος μόλις διετηρεῖτο εἰς τὴν Γρανάδαν, ὁ στρατάρχης Βίκτωρ διέμενεν ὠχυρωμένος εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Γαδείρων καὶ ὁ στρατάρχης Μορτιέρος μόλις εἶχεν ὀκτὼ χιλιάδας στρατοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους διατεταγμένος νὰ διατηρῇ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ στρατάρχου Βίκτορος. Αἱ δυσκολίαι αὗται, ὡς καὶ ἡ ἀντιζηλία, ἥτις συνίστατο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς προσδοκωμένας κατακτήσεις αὐτοῦ καὶ νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἑτέρου, ἐμπόδιζον τὸν στρατάρχην Σοῦλτον νὰ ἐνεργήσῃ τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος· τούτου ἕνεκα ἀνέβαλε τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, γράψας πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τῶν διαταγῶν τούτων ἤθελεν ἀφαιρέσει τὴν Ἀνδαλουσίαν ἐκ τῶν Γάλλων, καὶ πιθανὸν ἀπολέσει καὶ τὴν πέμπτην μοῖραν, ἥτις ἤθελεν ἐκτεθῇ εἰς τοὺς Ἄγγλους πρὶν ἢ φθάσῃ παρὰ τὸν Τάγον ποταμόν· ὅτι ἡ μοῖρα αὕτη ἤθελε προσβληθῇ κατόπιν παρὰ τῶν Ἱσπανῶν, ὁ δὲ γαλλικὸς στρατὸς δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ βοηθήσῃ αὐτὴν, διὰ τοὺς λόγους τού-

τους δὲν ἐξετέλεσε τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἂν ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτων ὁ Ναπολέων, ἂς πέμψῃ ἀξιωματικόν του ὅστις ἐπιτοπίως νὰ παρατηρήσῃ ταῦτα καὶ νὰ τὸν πληροφορήσῃ, καὶ ὅτι, ἐπιθυμῶν νὰ συντρέξῃ τὸν Μασσέναν, ἤθελε προσλάβει ὁλόκληρον τὴν πέμπτην μοῖραν καὶ ἀπέλθει πρὸς τὸν Γουδιάναν ποταμὸν ἵνα φέρῃ περισπασμὸν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατόν.

Ὁ Ναπολέων πληροφορηθεὶς ταῦτα πάντα καὶ σκεφθεὶς περὶ τῶν ἐκτεθεισῶν ὑπὸ τοῦ Σούλτου θυσιῶν, ἂν ἡ ὑπ' αὐτὸν μοῖρα ἀπήρχετο κατ' εὐθείαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Μασσένα, συγκατατέθη νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ ὑπὸ τοῦ Σούλτου ἐκτεθέντα, εἰ καὶ οὐδέποτε ἤθελε νὰ τροποποιῶνται αἱ ἅπαξ ἐκδοθεῖσαι διαταγαί του. Ὁ στρατάρχης Σοῦλτος λοιπὸν, προσλαβὼν τὴν πέμπτην μοῖραν τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ, ἀπῆλθε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου 1811 πρὸς τὸν Γουδιάναν ποταμὸν καὶ ἀνέλαβε τὴν πολιορκείαν τῆς Βαθείας (Βαδαϊόζης), ἣν ἤθελε νὰ ἐκπορθήσῃ μᾶλλον ἢ τὰ Γάδειρα, διότι ἡ κατάκτησις τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως ἤθελεν ἀποδοθῇ εἰς τὸν στρατάρχην Βίκτωρα, ἐνῷ ἡ τῆς πρώτης ἀπεδίδετο εἰς αὐτόν.

Ἐν τούτοις ὁ στρατάρχης Μασσένας εἰς μάτην περιέμενεν ἐπικουρίας ἵνα διαβῇ τὸν Τάγον καὶ προσβάλῃ τὸν στρατηγὸν Βελιγκτῶνα, ὁ δὲ ὑπ αὐτὸν στρατὸς, ὡς ἐρρέθη, ὑπέφερε καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῆς πείνης, ἐστερημένος παντὸς μέσου πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ, διότι καὶ αὐτὰ τὰ πολεμοφόδια ἔλειπον. Ὁ στρατηγὸς Ρεϋνιέρος, ὅστις, ὡς ἐρρέθη, διέμενεν ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, ὑπέφερε μᾶλλον τῶν ἄλλων, καθότι οὗτος, μὴ δυνάμενος οὐδένα στρατιώτην ν' ἀποσπάσῃ πρὸς ἀναζήτησιν τροφῶν, περιέμενε νὰ διατρέφῃ τὸν στρατόν του ἐκ τοῦ περισσεύματος τῶν ἄλλων, οἵτινες διέτρεχον εἰς δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν ἀποστάσεις πρὸς ἀναζήτησιν τροφῶν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους διαμείνας ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὁ στρατὸς αὐτοῦ πεινηλέος, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν στρατάρχην Μασσέναν ὅτι, ἂν δὲν λάβῃ πρόνοιαν περὶ τούτου, ἠναγκάζετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς θέσεις του.

Ὁ δὲ Μασσένας παρατηρῶν ὅτι ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς καθ' ἑκάστην ἐλαττούμενος ὡς ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ στερήσεων παντὸς μέσου πρὸς ζωάρκειάν του, κατελήφθη ὑπὸ ἀθυμίας, μὴ λαμβάνων

δὲ ἐπικουρίαν καὶ μέσα ἵνα δυνηθῇ νὰ διαβῇ τὸν Τάγον ποταμὸν, ἀπεφάσισε τῇ 6 Μαρτίου ν' ἀποσυρθῇ πρὸς τὴν πόλιν Λερίδα, να δὲ κρύψῃ ἐκ τοῦ ἔχθροῦ τὴν κυρίως πρόθεσιν αὐτοῦ, διέδωκεν εἰς τὸν στρατὸν ὅτι προπαρεσκευάζετο νὰ διαβῇ τὸν Τάγον καὶ νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν ἀγγλικῶν χαρακωμάτων. Τῇ 4 Μαρτίου ἐξαπέστειλε τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς πληγωμένους καὶ τὴν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ του, τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἐν καιρῷ νυκτὸς διέταξεν ὅλον τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τριῶν διαφόρων ὁδῶν· συγχρόνως δὲ ἐξαπέστειλε τὸν στρατηγὸν Φουὰν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἵνα ἀναγγείλῃ αὐτῷ περὶ τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ πρὸς τὸν Μονδέγον ποταμόν.

Ὁ δὲ στρατηγὸς Βέλιγκτων, τῇ πρωΐᾳ τῆς 6 Μαρτίου, μόλις ἐπληροφορήθη τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἀπέναντι αὐτοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀπεφάσισε ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὸν κατὰ πόδα· συγχρόνως δὲ, μαθὼν ὅτι ἡ πόλις Βαθεῖα ἐπολιορκεῖτο στενῶς, εἰδοποίησε τοὺς πολιορκουμένους περὶ τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ Μασσένα καὶ τοὺς προέτρεψε ν' ἀνθέξωσιν ὀλίγας εἰσέτι ἡμέρας, μέχρις οὗ πέμψῃ βοήθειαν εἰς αὐτούς· οὗτος ἠκολούθει τὸν γαλλικὸν στρατὸν τοσοῦτον πλησίον ὥστε ἡ πρωτοπορεία αὐτοῦ προσήγγιζε τὴν ὀπισθοπορείαν τῶν Γάλλων.

Μετὰ τριῶν ἡμερῶν πορείαν ὁ στρατάρχης Νέϋ, ὅστις ἐδιοίκει τὴν ὀπισθοπορείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔφθασε τῇ 9 Μαρτίου παρὰ τὴν πόλιν Πομβάλην, ἵνα δὲ δώσῃ εὐκαιρίαν εἰς τὸν στρατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν ἀνέσει καὶ προμηθευθῇ τροφὰς, ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ ἐκεῖ δύο ἡμέρας. Ὁ δὲ Βέλιγκτων, ὅστις παρηκολούθει τὸν γαλλικὸν στρατὸν, παρατηρῶν ὅτι οὗτος δὲν ἐξηκολούθει νὰ ὑποχωρῇ, καὶ ἀγνοῶν ἂν μέρος ἢ τὸ ὅλον αὐτοῦ διέμενεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὑπέθεσεν ὅτι οἱ Γάλλοι προπαρεσκευάζοντο νὰ συνάψωσι μάχην, τούτου ἕνεκα διέταξεν, ἵνα ἅπας ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς συναθροισθῇ παρ' αὐτῷ. Ὁ Νέϋ, βλέπων τὰς προπαρασκευὰς τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων, εἰδοποίησε τὸν Μασσέναν νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν ἢ νὰ τῷ πέμψῃ ἐπικουρίας, ὅπως δυνηθῇ ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰς τῶν Ἄγγλων ἐνδεχομένας προσβολάς. Ὁ Μασσένας, ἅμα πληροφορηθεὶς ταῦτα, ἦλθεν εὐθὺς εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Νέϋ καὶ ἐνεθάρρυνε αὐτὸν νὰ μένῃ ἐκεῖ

μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς ἐπαύριον, ἕως οὗ ὁ στρατηγὸς Ζουνῶ καταλάβῃ τὴν πόλιν Κονίμβραν καὶ τὸν Μονδέγον. Ὁ Νέϋ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Μασσέναν ὅτι θέλει διατηρήσει τὴν θέσιν του ὅσον ἐδύνατο πλειότερον χρόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ μετ' αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ ὁ στρατηγὸς Δρουέτος, ὅστις ἀνεξαρτήτως ἐνήργει εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐρωτηθεὶς οὗτος ἀπήντησεν ὅτι θέλει ἀναχωρήσει εὐθύς. Ὁ Μασσένας, εὑρεθεὶς εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν καὶ μὴ θέλων εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ ἐρεθίσῃ τὰς φιλοτιμίας τῶν στρατηγῶν τούτων, ἐσιώπησε, μὴ δυνηθεὶς νὰ συμβιβάσῃ αὐτούς. Οὕτως ὁ Νέϋ τῇ πρωΐᾳ τῆς 11 ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πόλεως Πόμβάλης, ὁ δὲ Βέλιγκτων ἐξαπέστειλε μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ κατέλαβε τὴν πόλιν ταύτην. Ὁ Νέϋ ὅμως, καίτοι μείνας μόνος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στρατηγοῦ Δρουέτου, αἰφνιδίως ἐπιστρέψας προσέβαλε τοὺς Ἄγγλους εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς πολλὴν ζημίαν, πυρπολήσας μάλιστα τὴν πόλιν, κατέκαυσεν ὅλους τοὺς ἐν αὐτῇ πληγωμένους Ἄγγλους, ἔπειτα δ' ἐπανέλαβεν τὴν ὑποχώρησίν του. Ἀλλ' ὁ Βέλιγκτων οὐχ ἧτον ἠκολούθει τὸν Νέϋ, θέλων νὰ διακόψῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ ὅλου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Τῇ 12 Μαρτίου ἀπὸ πρωΐας ἐξηκολούθουν οἱ ἀκροβολισμοὶ, ἀλλὰ πάντοτε ἀπέβαινον πρὸς ζημίαν τῶν Ἄγγλων. Ὁ Βέλιγκτων θέλων νὰ προκαταλάβῃ ὑψώματά τινα, δι' ὧν ἦτον ἠναγκασμένος ὁ Νέϋ νὰ διαβῇ, ἐξαπέστειλεν ἐκεῖ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατηγὸν Πίκτωνα μετὰ ἰσχυροῦ σώματος, τὸ ὁποῖον μετὰ πεισματώδους συμπλοκῆς ἐδυνήθη ν' ἀναβῇ εἰς τὰ ὑψώματα ταῦτα. Ἀλλ' ὁ Νέϋ, συναθροίσας ὅλον τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν, ἐν πρώτοις ἀφῆκε τοὺς Ἄγγλους νὰ πλησιάσωσι, μετὰ ταῦτα δὲ αἴφνης προσέβαλεν αὐτοὺς δι' ἓξ πυροβόλων μετὰ σφαιριδίων καὶ ἔπειτα ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς κατεδίωξε μέχρι τῆς παρακειμένης κοιλάδος, φονεύων καὶ αἰχμαλωτίζων πολλούς. Ὁ δὲ Βέλιγκτων θέλων νὰ προλάβῃ τὴν ἦταν ταύτην διέταξε νὰ δράμῃ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ προσβληθέντος σώματος τὸ κέντρον τοῦ στρατοῦ του, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπορεύθη κατὰ τοῦ μετώπου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ Νέϋ, ἀφήσας πάλιν νὰ πλησιάσωσιν οἱ Ἄγγλοι, ἀντέταξε πρὸς αὐτοὺς δύο πεζικὰ συντάγματα, ἔχοντα ἀ-

νὰ μέσον αὐτῶν τὸ πυροβολικὸν, ὄπισθεν δὲ δύο ἱππαρχίας ἱππικοῦ· καὶ πρῶτον μὲν προσέβαλε τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐρχομένους Ἄγγλους διὰ τῶν πυρῶν τοῦ πυροβολικοῦ, ἔπειτα δὲ διὰ τῶν τοῦ πεζικοῦ καὶ μετὰ ταῦτα προσέβαλεν αὐτοὺς καὶ τοὺς κατεδίωξε μέχρι τῆς κατωφερείας τοῦ ἐδάφους, ἐπομένως ἐξαπέστειλε κατ' αὐτῶν τὸ ἱππικόν του, τὸ ὁποῖον διαλύον τὴν πρώτην ἀγγλικὴν τάξιν κατέσφαξε πολλούς. Ὁ Νέϋ εἶχε διαθέσιμον μίαν ἔτι μεραρχίαν πεζικοῦ, τὴν ὁποίαν ἐδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς καταδίωξιν τῶν ἀτάκτως ὑποχωρούντων Ἀγγλων, ἀλλὰ θέλων νὰ προφυλάξῃ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν διὰ τὰς ἐνδεχομένας τροπὰς τῆς μάχης, δὲν μετεχειρίσθη αὐτὴν, περιωρίσθη δὲ νὰ σφεροβολῇ αὐτοὺς διὰ τοῦ πυροβολικοῦ του μίαν κατὰ συνέχειαν ὥραν, προξενῶν πολλὴν ζημίαν εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν. Ἦτο δὲ τετάρτη ὥρα μετὰ μεσημβρίαν, ὅτε ὁ στρατηγὸς Βέλιγκτων, ἰδὼν τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ ἡττωμένους παρ' ὀλίγων γαλλικῶν στρατευμάτων, παροξυνθεὶς συνήθροισεν ὅλον τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν καὶ σχηματίσας αὐτὸν εἰς τέσσαρας τάξεις, προεχώρησε κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἀποφασισμένος νὰ προσβάλῃ αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Νέϋ μὴ ἐπιθυμῶν οὐδὲ συμφέρον ἔχων νὰ ἐκτεθῇ περαιτέρω, ὑπεχώρησεν ἀταράχως ἔμπροσθεν τοῦ πρὸς αὐτὸν ἐρχομένου ἀγγλικοῦ στρατοῦ δι' ὑποχωρητικοῦ πυρός. Οἱ Ἄγγλοι ἀπώλεσαν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ 1800 ἄνδρας, οἱ δὲ Γάλλοι 200 μόνον.

Τῇ 1ῇ Μαρτίου πρὸς τὸ ἑσπέρας ὁ Μασσένας ἦλθε καὶ συνεχάρη τὸν Νέϋ διὰ τὴν λαμπρὰν πρᾶξίν του ταύτην, παρακαλέσας συγχρόνως αὐτὸν νὰ διατηρῇ τοὺς Ἄγγλους ὅσον τὸ δυνατὸν μακρὰν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἵνα ὑποχωρῇ εὐκόλως, μόλις δὲ ἀνεχώρησεν ὁ Μασσένας, καὶ ὁ Νέϋ, παρατηρῶν ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἐκινοῦντο εἰς τὰ πέριξ αὐτοῦ, φοβηθεὶς δὲ μήπως περικυκλωθῇ ὑπ' αὐτῶν, ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν του καὶ ἀνεχώρησεν.

Ὁ δὲ γαλλικὸς στρατὸς τῇ ἐπαύριον ἐπανέλαβε μὲν τὴν ὑποχώρησιν του, ἀλλ' ὁ Βέλιγκτων ἀκαταπαύστως ἠκολούθει κατὰ πόδα, ἀνησυχῶν καὶ στενοχωρῶν παντοίοις τρόποις αὐτόν· ἰδίως δὲ οἱ Γάλλοι ἐστεροῦντο τροφῶν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἕνεκα τούτου ἡ πειθαρχία σχεδὸν ἐξέλειπεν ἐκ τοῦ γαλλι-

κοῦ στρατοῦ, ὅστις μετὰ πολλῶν ἡμερῶν ὁδοιπορίαν ἔφθασε τῇ 22 Μαρτίου τέλος πάντων ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Ἱσπανίας, ἐξ ὧν ἀνεχώρησε πρὸ ἓξ ἤδη μηνῶν.

Ἀλλ' ὁ γηραιὸς στρατάρχης Μασσένας εἰσήρχετο εἰς τὴν Ἱσπανίαν κατατεθλιμμένος τὴν καρδίαν, εἰ καὶ ἡ ὑποχώρησις αὐτοῦ ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας δὲν ὁμοίαζε τὰς προτέρας ὑπὸ τοῦ Ζουνὼ καὶ τοῦ Σούλτου, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀνεχώρησε διὰ συνθήκης, ὁ δὲ δεύτερος ἀπώλεσαν ὅλον τὸ πυροβολικὸν καὶ τὴν ἀποσκευήν του. Ὁ Μασσένας διαμείνας ἓξ μῆνας παρὰ τὸν Τάγον ποταμὸν, ἄνευ ἐπικουριῶν, ἄνευ τροφῶν, ἄνευ συγκοινωνίας καὶ ἄνευ ἀνταποκρίσεως μετὰ τῆς Γαλλίας, ἦτον εἰς τοσοῦτον δύσκολον θέσιν εἰς οἵαν οὐδεὶς στρατηγὸς τοῦ Ναπολέοντος εὑρέθη ποτέ· ἀνέπτυξε δὲ μεγάλας στρατιωτικὰς ἀρετὰς· διότι ὑποχωρῶν ἑξήκοντα λεύγας εἰς χώραν ἄγονον καὶ ἠρημωμένην, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἐχθρικοῦ στρατοῦ διπλασίου τοῦ ἰδικοῦ του, οὐδὲ ἓν κανόνιον ἢ ἅμαξαν ἀποσκευῆς ἀπώλεσεν, οὐδὲ ἕνα πληγωμένον ἐγκατέλειψε· τοσαύτην δὲ ἀντίστασιν ἔδειξε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε οὗτος μετὰ πολλοῦ φόβου ἐπλησίαζεν αὐτῷ, ἀλλ' ἐλυπεῖτο σφόδρα ὁ ἔνδοξος οὗτος στρατηγὸς διὰ τὴν ἀποτυχίαν του, διότι καί τοι οὗτος δὲν ἔπταιεν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, οἱ πλεῖστοι ὅμως, κολακεύοντες τὸν Ναπολέοντα, ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν τὴν ἀποτυχίαν. Ὁ Μασσένας, ὅστις ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἦτο τοσοῦτον ἔνδοξος εἰς τὰ ὄμματα ὅλου τοῦ στρατοῦ, εἶχε καταντήσει ἐπὶ τέλους ἕνεκα τῶν ὑπ' αὐτῶν σωματαρχῶν ν' ἀπωλέσῃ τὴν προτέραν ὑπόληψιν καὶ δόξαν του, διότι δὲν ἠθέλησεν ἀπ' ἀρχῆς νὰ περιορίσῃ τοὺς κατ' αὐτοῦ λαλοῦντας ἐνώπιον τῶν ὑποδεεστέρων αὐτῶν, νὰ κρύψῃ δὲ καὶ τὰς ἀδυναμίας του. Γέρων, κεκοπιακὼς, ἔχων ἀνάγκην ἀναπαύσεως, ἣν πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν δὲν ἀπέλαυσεν, εἶχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ ζητῇ ἀνακούφισιν τῶν μεγάλων ἀσχολιῶν του εἰς ἡδονὰς ἀναρμόστους εἰς τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν του, μάλιστα δὲν ἔπρεπεν αὗται νὰ ὦσι γνωσταὶ εἰς τοὺς ὑποδεεστέρους αὐτοῦ. Παρηκολουθεῖτο λοιπὸν ὑπό τινος γυναικὸς, καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐκστρατείας ταύτης, τῆς ὁποίας τὴν ἅμαξαν οἱ στρατιῶται σονώδευον πολλάκις εἰς τὰς στενωποὺς καὶ τὰς ἐπικινδύνους θέσεις, ὅτε δὲ οἱ

στρατιῶται ἦσαν εὔθυμοι, ἕνεκεν ἐπιτυχίας τινὸς ἢ νίκης, ἐγέλων διὰ τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἀλλ' ἐν ταῖς ἀποτυχίαις ἐθεώρουν τὸ τοιοῦτον ὡς ἔγκλημα αὐτοῦ· οἱ στρατιῶται ἐνθαῤῥυνθέντες καὶ ὑπὸ τῶν κακολογιῶν τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ἐξεφράζοντο ἀναφανδὸν κατὰ τοῦ Μασσένα. Οὗτος μανθάνων ταῦτα ἐλυπεῖτο μὲν ἀλλὰ μένων ἀκλόνητος, διελογίζετο ν' ἀναλάβῃ μετὰ πλειοτέρας δυνάμεως καὶ μέσων τὴν εἰς Πορτουγαλλίαν ἐκστρατείαν, ὥστε ἡ ὑποχώρησις τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ὡς νέα πρόθεσις καὶ οὐχὶ ὡς ἀποτυχία· τούτου ἕνεκεν ἐφρόντιζε νὰ ἐξαποστέλῃ εἰς τὰ παρακείμενα φρούρια τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους, ν' ἀναπληρώνῃ τοὺς ἐλλείποντας ἵππους καὶ ὑποζύγια τοῦ στρατοῦ, νὰ πληρώνῃ τοὺς καθυστεροῦντας μισθοὺς, νὰ προμηθεύῃ ἱκανὰς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια· νὰ προσλάβῃ δὲ ὅσας ἄλλας δυνάμεις δυνηθῇ νὰ συνάξῃ, καὶ μετὰ ὀλίγων ἡμερῶν ἀνάπαυσιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ νὰ εἰσβάλλῃ ἐκ νέου εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν. Ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ ὑπ' αὐτὸν σωματάρχαι, ὄντες ἀπηυδημένοι καὶ δυσηρεστημένοι, δὲν συνεμερίζοντο τὴν περὶ ἐπαναλήψεως τῆς ἐκστρατείας ταύτης πρόθεσιν αὐτοῦ· δι' ὃ ἄρα ἀνηγγέλθη τοῦτο εἰς τὸν στρατὸν, ἤρχισαν ἀναφανδὸν εἰς ὅλον τὸ Γαλλικὸν στρατόπεδον αἱ κατὰ τῆς προθέσεως ταύτης σφοδραὶ ἐπικρίσεις παρ' ὅλων ἐν γένει.

Ἐν τούτοις ὁ στρατάρχης Μασσένας διέταξε νὰ καταυλισθῇ ἰδίως ἑκάστη τῶν ὑπ' αὐτὸν τριῶν μοιρῶν τοῦ στρατοῦ ἵν' ἀναπαυθῇ καὶ προμηθευθῇ τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαιοῦντα Ἡ δὲ εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Νέϋ μοῖραν ὁρισθεῖσα χώρα ἦτο καθόλου ἄγονος καὶ ἐστερημένη παντὸς εἴδους τροφῆς, πρὸς δὲ ὡς ἐκ τῆς ἐγγύτητος αὐτῆς πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἠναγκάζετο νὰ μένῃ ἐπὶ τῶν ὅπλων νυχθημερῶν, ἐπειδὴ δὲ καθ' ὅλην τὴν ὑποχώρησιν ὑπέστη αὕτη ὅλας τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὰς καθ' ὁδὸν στερήσεις, πληροφορηθεῖσα ὅτι μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν ἀνάπαυσιν ἔμελλε νὰ εἰσβάλῃ ἐκ νέου εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν, ἐπανέστη ἅπασα κατὰ τῆς νέας ἐκστρατείας ταύτης, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Νέϋ στρατηγοὶ παρουσιάσθησαν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατιωτῶν παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν στρατάρχην Μασσέναν τὰς στερήσεις αὐτῶν,

καὶ ὅτι ἂν δὲν λάβωσι τροφὰς, χρήματα, ἐνδυμασίαν, ὑπόδησιν καὶ ἵππους δὲν ἐδύναντο νὰ ἐκστρατεύσωσι, καὶ μάλιστα οὐδ' ἐδύναντο νὰ μένωσι πλέον τῶν τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ὡρῶν εἰς Λορίκον, εἰς ἣν θέσιν διέμενον Ὁ Νέϋ, ὅστις ἦτον εἰς τὸ ἄκρον δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ Μασσένα, δραξάμενος τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἔπεμψεν ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν, περιγράφων τὰς κακουχίας τῆς ὑπ' αὐτὸν μοίρας καὶ τὸ ἄτοπον τῆς νέας ἐκστρατείας· ἰδίως δὲ ἐζήτει παρ' αὐτοῦ ὁποίας διαταγὰς ἔπεμψεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, ἀποφαινόμενος ὅτι ἂν τοιαῦται διαταγαὶ, ὡς ἐνόμιζε, δὲν ὑπῆρχον, ἤθελεν ἀναγκασθῆ νὰ μὴν ὑπακούσῃ εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ Νέϋ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἦτο παράδοξος καὶ ἀπεδείκνυε κατὰ πόσον ὁ φόβος τῶν νόμων ἐξέλιπεν, ἐνῷ ἐν παντὶ καιρῷ ἦτον ἀναγκαῖος εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἵνα διατηρῇ αὐτοὺς εἰς τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Ὁ στρατάρχης Νέϋ ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης τοῦ Μασσένα, ὡς κάλλιστα ἐδικαιολογεῖτο εἰς τὴν ἐπιστολήν του, ἀλλ' εἶχεν ἄδικον νὰ ἐπικρίνῃ τὰς προθέσεις τοῦ ἀρχηγοῦ του, καὶ ἐπομένως ἡμάρτησε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Μασσένα, καθὸ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, ὁποίας διαταγὰς εἶχεν οὗτος παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ νὰ ὁμολογῇ παῤῥησίᾳ ὅτι δὲν θέλει ὑπακούσει, ἐὰν δὲν ἴδῃ αὐτὰς, ἐνῷ οὗτος ὤφειλε νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ μὴ ζητῇ λόγον, διότι μόνος ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ ἦτον ὑπόλογος εἰς τὸν Αὐτοκράτορα διὰ τὰ παρ' αὐτοῦ διαταχθέντα.

Ὁ στρατάρχης Μασσένας πρὸ πολλοῦ ἔχων δείγματα ἀπειθείας καὶ ἀτόπου ζήλου τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν, καὶ γνωρίζων ὅτι εἰς πολλὰς κρισίμους περιστάσεις συνέβαινον ἀποτυχίαι ἕνεκα τούτων, θέλων δὲ ἤδη νὰ δώσῃ παράδειγμα ὑποταγῆς εἰς τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν, ἐν πρώτοις ἀπεφάσισε νὰ ἀφαιρέσῃ παρὰ τοῦ Νέϋ τὸ ξῖφος ἐνώπιον ὅλου τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ μεταμεληθεὶς ἔγραψεν αὐτῷ περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν σταλείσης ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ἐρωτῶν αὐτὸν ἐὰν εἰσέτι ἐπέμενε νὰ ἰδῇ τὰς πρὸς αὐτὸν διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορος, μὴ καταδεχόμενος νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης. Ὁ Νέϋ, λαβὼν τὸ ἐπίσημον τοῦτο ἔγγραφον τοῦ Μασσένα καὶ παρατηρῶν εἰς

ποῖον βαθμὸν ἐξώκειλεν, ἀπήντησε πρὸς αὐτὸν, κολάζων μὲν τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ του γραφέντα, οὐχὶ δὲ καὶ ἀνακαλῶν ταῦτα, διότι εἶχεν ἤδη ἐκτεθῇ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγούς.

Ὁ στρατάρχης Μασσένας, παρατηρῶν ὅτι ὁ Νέϋ ἐπέμενεν εἰς τὰς ἀντιπειθαρχικὰς ἰδέας του ταύτας, καὶ ὅτι, ἂν δὲν περιώριζεν αὐτὰς, ἤθελον διαδοθῇ εἰς ὅλον τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν καὶ διακινδυνεύσει τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, διέταξεν αὐτὸν νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἀπερχόμενος εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἱσπανίας νὰ περιμένῃ ἐκεῖ τὰς παραιτέρω διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορος· τὸν δὲ ἀρχαιότερον τῆς ὑπὸ τὸν Νέϋ μοίρας στρατηγὸν Λοϊσόνον διέταξε νὰ λάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς μοίρας, ἀπειλῶν αὐτὸν, ἐπὶ ποινῇ στάσεως, ἂν ἤθελε ὑπακούσῃ εἰς τὸν Νέϋ.

Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης, ἥτις ἐπροξένησε πολλὴν ἐντύπωσιν εἰς ἅπαντα τὸν στρατὸν, ὁ στρατάρχης Μασσένας ἐξαπέστειλε πάραυτα εἰς τὸν Ναπολέοντα ἕνα τῶν πιστῶν ἀξιωματικῶν του ἵνα παραστήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ περὶ τῆς ὑποχωρήσεως συμβάντα, καὶ τὰ αἴτια τῆς μὴ ἐπανόδου του εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν, πρὸς δὲ καὶ τὰ διατρέξαντα μετὰ τοῦ στρατάρχου Νέϋ. Ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος ὤφειλε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐπικουρίαν καὶ διαταγὰς περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς εἰς Πουρτουγαλλίαν ἐκστρατείας. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ὁ ἔνδοξος οὗτος ἀπόμαχος στρατάρχης, καί τοι κεκοπιακὼς καὶ κατατεθλιμμένος ὑπὸ τοιούτων πικριῶν, ἃς ὑπέστη ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, δὲν ἐζήτει ν' ἀναπαυθῇ, ἀλλ' ἐζήτει μέσα ἵνα ἐπανορθώσῃ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, μέχρι τοῦδε ὅμως δὲν εἶχε λάβει ἀπάντησιν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Φουᾶ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπίλοιπος στρατὸς, ὁ διαμένων ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, δὲν ἦτο εἰς καλλιτέραν κατάστασιν τοῦ ὑπὸ τὸν Μασσέναν στρατοῦ. Ὁ στρατάρχης Σοὺλτος μετὰ τοσαύτας κατακτήσεις καὶ νίκας διέκειτο εἰς κρίσιμον κατάστασιν· ὁ στρατάρχης Βίκτωρ μόλις διέμενεν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Γαδείρων· ὁ δὲ στρατάρχης Μορτιέρος ἔμενεν ἀποκεκλεισμένος εἰς τὴν πόλιν Βαδαϊόζαν.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἦτον ὁ ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικὸς στρατὸς, μετὰ τὴν ἀποστολὴν μάλιστα τοσούτων ἄλλων ἐπιβοηθητι-

κῶν στρατευμάτων, σταλέντων ἐκεῖσε παρὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἐξ ὧν οὗτος ἤλπιζεν ἀδιστάκτως τὴν κατάκτησιν ἁπάσης τῆς χερσονήσου ταύτης Οὕτω μετὰ δεκαοκτὼ μηνῶν ἀκατάπαυστον προσπάθειαν, ὁ μὲν Μασσένας, ὅστις ἤθελε νὰ ῥίψῃ τοὺς Ἄγγλους εἰς τὴν θάλασσαν, κατεδιώχθη ὑπ' αὐτῶν μέχρι τῶν ἱσπανικῶν μεθορίων, ὁ δὲ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς, ὧν ἀπηυδημένος καὶ εἰς ἀταξίαν, ἕνεκα τῶν διαιρέσεων, ἐστερεῖτο προσέτι τροφῶν, ὑποδήσεως, ἵππων καὶ παντὸς ὑλικοῦ τοῦ πολέμου· ὁ Σοῦλτος, ἔχων 80 χιλιάδας στρατοῦ μετὰ τοσαύτας προόδους ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, θέλων νὰ κυριεύσῃ τὰ Γάδειρα, κατήντησεν ἐπὶ τέλους νὰ πολιορκῆται ἀντὶ νὰ πολιορκῇ τὴν πόλιν ταύτην!

Ἁπάσας τὰς λυπηρὰς εἰδήσεις ταύτας ἀνήγγειλεν ὁ στρατηγὸς Φουᾶς ἅμα φθάσας εἰς Παρισίους καὶ παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ὑπεδέχθη μὲν αὐτὸν καλῶς, διότι ὁ στρατηγὸς Φουᾶς ἐγνώριζε νὰ εὐαρεσῇ, ἀλλ' ἤκουσε δυσαρέσως τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀναγγελθέντα· μάλιστα δὲ ἐταράχθη ἀκούσας τὸν Φουᾶν ὑπερασπιζόμενον τὸν στρατάρχην Μασσέναν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ναπολέων ἀπέδιδε τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἐνῷ αὐτὸς οὗτος ἦτον ὁ αἴτιος ὅλων τῶν ἐν Πορτουγαλλίᾳ δυστυχημάτων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ οὐχὶ ὁ γηραιὸς στρατάρχης Μασσένας. Διὰ τί, ἠρώτησεν ὁ Ναπολέων τὸν Φουᾶν, ὁ Μασσένας νὰ συνάψῃ μάχην εἰς Βουσάκον; διὰ τί ἀντὶ νὰ διαμένῃ εἰς Κονίμβραν, ἐπορεύθη εἰς Λισαβῶνα; διὰ τί νὰ διαμένῃ ἐπὶ πολὺ παρὰ τὸν Τάγον, ἀπρακτῶν καὶ μὴ ἐφελκύων πρὸς ἑαυτὸν τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ἵνα καταπολεμήσῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ συστάδην; διὰ τί ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τοῦ Τάγου, ἐνῷ ὁ στρατάρχης Σοῦλτος ἤρχετο πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ; διὰ τί νὰ ὑποχωρήσῃ τοσοῦτον ταχέως καὶ τοσοῦτον μακρὰ; διὰ τί τοὐλάχιστον νὰ μὴ μένῃ παρὰ τὸν Μονδέγον ποταμόν; Ἐπὶ τέλους δὲ, προσέθηκεν, ὤφειλεν ὁ Μασσένας νὰ ῥίψῃ τοὺς Ἄγγλους εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ πραγματεύηται μετ' αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἐρωτήσεων τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ Ναπολέων οὐδαμῶς ἐπίστευεν εἰς τὰς ἀναφυείσας δυσκολίας ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, ἀλλ' ἐπέμενεν ὅτι ἦτον εὔκολον νὰ καταῤῥίψῃ τὸν ἐν Πορτουγαλλίᾳ ἀγγλικὸν στρατὸν, καὶ ὅτι ὁ Μασσένας δὲν ἐξετέλεσε τοῦτο. Οὕτως ὁ Ναπολέων ἐξωμοιώθη μετὰ τῶν

κοινῶν ἀνθρώπων, οἵτινες κρίνουσιν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, μὴ ἐρευνῶντες ἢ μὴ ἐννοοῦντες τὰς αἰτίας τῶν συμβάντων. Ὁμολογητέον μὲν ὅτι ὁ Μασσένας ὑπέπεσεν εἴς τινα λάθη, ἀλλὰ τίς ἐκ τῶν στρατηγῶν δὲν ἔσφαλε; μήπως ὁ Ναπολέων εἰς τὴν διάβασιν τοῦ Δανουβίου πρὸ τῆς μάχης τοῦ Ἐσσλέκγ δὲν ἔσφαλε μεγάλως; ἐπομένως ὁ Μασσένας δὲν ἦτο Ναπολέων. Ἐν τούτοις εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Μασσένας δὲν ἤθελε ν' ἀναδεχθῇ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, διότι ἐκτὸς τῶν πολλῶν ἐλλείψεων καὶ δυσκολιῶν, ὑφίστατο καὶ ἡ ἀντιζηλία τῶν στρατηγῶν, οἵτινες ἦσαν συνειθισμένοι ἢ ὑπ' αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα νὰ ὑπηρετῶσιν, ἢ ἀνεξαρτήτως· ἐντεῦθεν ὁ δυστυχὴς Μασσένας προβλέπων ταῦτα πάντα, ἔλεγεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι μόνος αὐτὸς ἔπρεπεν αὐτοπροσώπως νὰ διευθύνῃ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἵνα εὐδοκιμήσῃ, καὶ οὐδεὶς τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, ὅθεν οὔτε δίκαιον, οὔτε γενναῖον, οὔτε πολιτικὸν ἦτο νὰ αἰτιᾶται τὸν Μασσέναν διὰ σφάλματα ἀνήκοντα εἰς αὐτόν.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, παραγνωρίζων τὰς ἀληθείας ταύτας, ἐδείχθη πρὸς τὸν Μασσέναν αὐστηρότερος ἢ κατὰ πρῶτον. Ὁ δὲ στρατηγὸς Φουᾶς δειλιάσας δὲν ἐτόλμησεν νὰ ὑπερασπισθῇ αὐτὸν καλῶς. Μετὰ πολλὰς δὲ συνδιαλέξεις μετ' αὐτοῦ καὶ μετ' ἄλλων ἀξιωματικῶν ἐλθόντων νεωστὶ, ὁ Ναπολέων ἀνεκάλεσε τὸν Νέϋ ἐκ τῆς Ἱσπανίας, διότι ἐνόησεν ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ ὑπηρετῇ ὁ στρατάρχης οὗτος ὑπὸ τὸν Μασσέναν, ἐπιφυλαττόμενος νὰ διορίσῃ αὐτὸν εἰς τὴν μέλλουσαν ἐκστρατείαν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ διώρισε τὸν στρατάρχην Μαρμόνα· οὕτως ὁ Ναπολέων ὑπέπεσεν εἰς τὸ αὐτὸ λάθος, διορίζων στρατάρχας ὑπὸ στρατάρχας. Ὁμολογητέον ὅτι ὁ στρατάρχης Μαρμὼν, καί τοι στρατάρχης, σεβόμενος ὅμως τὸν Μασσέναν, ἐδύνατο νὰ ὑπηρετῇ ὑπ' αὐτόν. Ὁ Ναπολέων διέταξε νὰ σταλῇ εἰς τὴν Ἱσπανίαν πᾶν ὅ,τι ἀπητεῖτο πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς πρώτης προθέσεως τοῦ στρατάρχου Μασσένα, νομίζων ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ Μασσένα ἦτο πάντοτε τοιοῦτος, τουτέστιν ἀκμαῖος ὁποῖος καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἵνα δυνηθῇ νὰ ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς Ἄγγλους κατὰ τὴν συνήθη ἔκφρασίν του· διότι εἰ καὶ τοσοῦτον ὠργίσθη κατ' αὐτοῦ διὰ τὰ ὑποτιθεμένα σφάλ-

ματα αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως εἰς τοῦτον μόνον ἐνεπιστεύετο τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς μόνον ἱκανὸν στρατηγὸν αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεβέρου καὶ τὸν ἐξοστρακισμὸν τοῦ Μορῶ. Ἐνῷ δὲ ἐπέμενεν εἰς τὰς περὶ Ἱσπανίας εἰδικὰς προθέσεις του, προεῖδεν ὅλας τὰς ἀποτυχίας τοῦ Σούλτου, πρὶν ἤ μάθῃ αὐτάς· διότι ἐσυμπέραινεν ὅτι, μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Μασσένα ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας, οἱ Ἄγγλοι θέλουσιν ἔλθει μετὰ μεγάλων δυνάμεων πρὸς τὴν Ἀνδαλουσίαν, ἔνθα ὁ Σοῦλτος διαμένων μετ' ὀλίγου στρατοῦ δὲν ἤθελε δυνηθῇ ν' ἀνθέξῃ, ὡς πραγματικῶς συνέβη μετ' ὀλίγον. Τούτου ἕνεκα διέταξε τὰ εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἱσπανίας διαμένοντα στρατεύματα νὰ δράμωσι πρὸς βοήθειαν τοῦ Σούλτου.

Αἱ διαταγαὶ αὗται τοῦ Ναπολέοντος σταλεῖσαι ἐκ Γαλλίας περὶ τὰ τέλη Μαρτίου, μόλις ἤθελον φθάσει περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου ἢ ἀρχὰς Μαΐου· μέχρι λοιπὸν τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐδύναντο ν' ἀκολουθήσωσι σπουδαῖα συμβάντα ἐν Ἱσπανίᾳ.

Ἐν τοσούτῳ ὁ λόρδος Βέλιγκτων, εἰ καὶ κατ' ἀρχὰς κατηγορεῖτο ὅτι περιωρίσθη εἰς τὰ περὶ τὴν Λισαβῶνα ὀχυρώματα, μετὰ τὴν ὑποχώρησιν ὅμως τοῦ Μασσένα ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ γνώμη ὑπερίσχυσε καθόλου. Οἱ Πορτουγάλλοι καὶ οἱ ἐν Λονδίνῳ ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι μόνος αὐτὸς εἶχε δίκαιον ἐναντίον ὅλων, ὅτι μόνος αὐτὸς ἐγνώρισε τὸ εἶδος τοῦ πολέμου, δι' οὗ ἤθελεν ἀνθέξει κατὰ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ Γάλλων, καὶ ὅτι εἰς τὴν θέσιν Τόρρες-Βέτρας, τὴν ὁποίαν ἐξελέξατο οὗτος ὡς ἐμπόδιον, ἔμμελε νὰ ναυαγήσῃ ἡ τύχη τοῦ Ναπολέοντος. Ἐνῷ λοιπὸν ταῦτα πάντα ἐπηύξανον ἐπαξίως τὴν ὑπόληψιν τοῦ Βελιγκτῶνος, ἀπεναντίας ἠλλάτωνον τὴν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, τουτέστι τοῦ Μασσένα· διότι οὗτος, εἰ καὶ ἔδειξε μεγίστην ἱκανότητα καὶ προθυμίαν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἀντὶ ἀμοιβῆς εἶχε τὴν κατάκρισιν, τὸν ψόγον καὶ τὴν ἀηδίαν. Ὁ λόρδος Βέλιγκτων, ἀπαντήσας κατ' ἀρχὰς ἐμπόδια εἰς τὰς προθέσεις του, ἀπήλαυσε μετὰ ταῦτα δικαιοσύνην, ὁποίαν αἱ φιλελεύθεροι Ἐπικράτειαι βραδύνουσι μὲν ἐνίοτε, ἀλλὰ τάχιον ἢ βράδιον ἀποδίδουσιν ὅταν φωτισθῶσιν, ἐνῷ οἱ ἡγεμόνες συνεχῶς ἀντὶ νὰ φωτίζωνται, ἐρεθίζονται, συ-

νειθισμένοι νὰ κυβερνῶσιν ἀπολύτως. Ὁ λόρδος Βέλιγκτων, πρὶν ἢ εἰσέτι νικήσῃ κρίσιμον μάχην, πρίν ἢ πράξῃ ἄλλο κατόρθωμα εἰμὴ ὅτι ἠνάγκασε τὸν γαλλικὸν στρατὸν ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας, εἶδεν ὁλόκληρον τὴν ἀντιπολίτευσιν ν' ἀποδώσῃ τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς αὐτὸν, καὶ νὰ παραδεχθῇ τὸ φιλοπόλεμον πνεῦμα αὐτοῦ, ὁμολογοῦσα ὅτι ἦτον ἠπατημένη, φοβουμένη τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Ἔκτοτε τὸ ἐν τῷ ἀγγλικῷ βουλευτηρίῳ εἰρηνικὸν κόμμα ἤλλαξε, καὶ σχεδὸν ὅλον ἠνώθη μετὰ τοῦ φιλοπολέμου, καί τοι τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον καὶ ἡ οἰκονομία τοῦ Κράτους ἔπασχον δεινῶς Ὁ διάδοχος τῆς Ἀγγλίας, ὅστις ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ πατρός του Γεωργίου Γ' ἦτον εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν καὶ ἐμελέτα νὰ διορίσῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖόν τινας τοῦ εἰρηνικοῦ κόμματος, ἔκτοτε παρεδόθη ὅλως εἰς τὸ φιλοπόλεμον κόμμα. Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ὁπόσον ἡ ἐν Πορτουγαλλίᾳ ἀποτυχία τοῦ Μασσένα ἔβλαψε θανασίμως τὸν Ναπολέοντα. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, εἰ καὶ ἐδοξάσθη τοσοῦτον, περιωρίσθη, ὡς ἐρρέθη, ν' ἀκολουθήσῃ τὸν γαλλικὸν στρατὸν μέχρι τῶν ἱσπανικῶν μεθορίων, ἐντεῦθεν δ' ἐμελέτα νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Παρατηρῶν λοιπὸν τὴν ἀπραξίαν τοῦ Μασσένα, ὅστις ἔμενεν εἰς Σαλαμάγκαν, ἔχων τὸν στρατόν του διεσκορπισμένον ἵνα πορίζηται τὰ πρὸς ζωάρκειαν, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ μετὰ μικροῦ μέρους τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὴν πόλιν Βαδαϊόζαν ὅπως διὰ τῆς ἀνακτήσεως αὐτῆς ἐπαναγάγῃ τὴν προτέραν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας Ἐστρεμαδούρας, καὶ ἐπομένως ἀποκλείσῃ τὴν πόλιν Ἀλμεΐδαν καὶ διὰ τῆς πείνης κυριεύσῃ αὐτήν. Ταῦτα προτιθέμενος ὁ λόρδος Βέλιγκτων ἦλθε παρὰ τῇ πόλει Βαδαϊόζῃ.

Ὁ δὲ Μασσένας, διαμείνας ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς Σαλαμάγκαν καὶ βλέπων ὅτι ὁ στρατάρχης Βεσσιέρος πολλὰ μὲν ὑπέσχετο αὐτῷ ἀλλ' ὀλίγα ἔπραττεν, ὡς συνήθως συμβαίνει εἰς τοὺς εὐκόλως ὑποσχομένους τὰ πάντα, μαθὼν δὲ καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βελιγκτῶνος ἐκ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ συναθροίσῃ ὅλον τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ, συγχρόνως δὲ παρασκεύασε καὶ ὀλίγας τροφὰς ἵνα ἐξαποστείλῃ αὐτὰς εἰς τὴν πόλιν Ἀλμεΐδαν, οὖσαν ἤδη στενῶς

ἀποκλεισμένην ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ὅλος ὁ στρατὸς τοῦ Μασσένα συνέκειτο ἐκ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἔμμελε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ὀκτὼ χιλιάδας πρὸς διατήρησιν τῆς συγκοινωνίας αὐτοῦ, ὥστε δὲν τῷ ἔμενον πρὸς μάχην εἰμὴ μόνον 32 χιλιάδες, ἐξ ὧν δύο χιλιάδες ἱππικὸν καὶ τριάκοντα πυροβόλα, διότι, ὡς ἐρρέθη, ἅπασαι αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Βεσσιέρου ἀπέβησαν ἀνωφελεῖς. Πρὶν δὲ ἀναχωρήσῃ, ἔμαθεν ὅτι ὁ λόρδος Βέλιγκτων, μαθὼν τὴν συνάθροισιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του μεθ' ὅσων δυνάμεων ἐδυνήθη νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ. Ἀλλ' ὁ Μασσένας ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης οὐδαμῶς πτοηθείς, ἀνεχώρησε τῇ 1 Μαΐου ἐκ Ροδερικουπόλεως καὶ μετ' οὗ πολὺ ἔφθασε καὶ ὁ στρατάρχης Βεσσιέρος μετὰ λαμπροῦ ἐπιτελείου κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ὁ στρατάρχης οὗτος ἔδραμε πάραυτα πρὸς τὸν Μασσέναν, ἀλλ' οὗτος ἠρώτησεν αὐτὸν ἂν μόνον μετὰ τῆς σπάθης του ἦλθεν· ὁ δὲ ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ 1500 ἱππεῖς καὶ 6 πυρόβολα· ὥστε ὁ ὑπὸ τὸν Μασσέναν στρατὸς ἐλογίζετο εἰς 36 χιλιάδας ἀνδρῶν, μεθ' ὧν ἐπορεύθη κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοπέδου. Διαβαίνων δὲ τὸν ποταμὸν Ἀγουέδαν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπήντησε τὰς ἀγγλικὰς ἐπροσθοφυλακὰς τοποθετημένας ἔνθεν καὶ ἔνθεν εἴς τινα μικρὸν ποταμὸν καλούμενον Ἀζάβαν, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου εἴς τινα βαθὺν ῥύακα ἦτο τεταγμένος ὅλος ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς, λογιζόμενος εἰς πλέον τῶν 43 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 28 χιλιάδες Ἄγγλοι, 12 χιλιάδες Πορτουγάλλοι καὶ 3 χιλιάδες Ἱσπανοί. Ἐπανελθὼν δὲ ὁ Βέλιγκτων πρὸ δύο ἡμερῶν εἰς τὸ ἀγγλικὸν στρατόπεδον ἔταξε τὸν στρατὸν αὐτοῦ ὡς ἀκολούθως, τοὺς μὲν Ἱσπανοὺς εἰς ἐμπροσθοφυλακὴν ἵνα παρατηρῶσι τὰ κινήματα τῶν Γάλλων, ὄπισθεν αὐτῶν, εἰς χωρίον τι καλούμενον Φουέντες δ' Ὀνόρο, μίαν μεραρχίαν ἐλαφροῦ πεζικοῦ, μεμιγμένην μετὰ τῶν Πορτουγάλων, καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ τοῦ χωρίου τρεῖς μεραρχίας πεζικοῦ· ἡ θέσις τοῦ χωρίου τούτου ἦτο λίαν ἐπίκαιρος, διότι διετήρει τὴν συγκοινωνίαν τῶν Ἄγγλων μετὰ τῶν Πορτουγάλλων.

Ὁ Μασσένας, διαμείνας ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπέναντι τῶν Ἄγγλων παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀζάβαν καὶ γνωρίσας καλῶς τὴν το-

ποθεσίαν τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ, συνέλαβε δύο προθέσεις, ἡ μὲν πρώτη συνίστατο νὰ ἔλθῃ πρὸς τὴν πόλιν Ἀλμεΐδαν καὶ νὰ διαλύσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν αὐτῆς, ἡ δὲ δευτέρα νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἄγγλους ἐν τῷ χωρίῳ Φουέντες δ' Ὀνόρο καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν νὰ ἐπιπέσῃ καὶ κατὰ τῶν περὶ τὴν Ἀλμεΐδαν διαμενόντων, καὶ ἐπομένως νὰ καταδιώξῃ συνάμα ἅπαντας τοὺς Ἄγγλους ἐκεῖθεν· ἐπειδὴ δὲ ἡ τελευταία αὕτη πρόθεσις ἦτο συμφεροτέρα, ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτήν. Τῇ 3 Μαΐου λοιπόν, ἐν ὥρᾳ μεσημβρίας, ὁ Μασσένας διέταξε τὸν στρατηγὸν Φερρέῦ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ χωρίου Ρουέντες δ' Ὀνόρο, τὸν δὲ στρατηγὸν Ρεϋνιέρον νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὰ παρὰ τὴν πόλιν Ἀλμεΐδαν διαμένοντα ἀγγλικὰ στρατεύματα. Ὁ στρατηγὸς Φερρέῦ τῇ 1 ὥρᾳ μετὰ μεσημβρίαν ἔδραμε πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο, προηγουμένων τριῶν ἱππαρχιῶν ἐλαφροῦ ἱππικοῦ καὶ ἑπομένων δύο συνταγμάτων πεζικοῦ, ἐν ὅλοις μετὰ τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν. Τὸ μικρὸν τοῦτο χωρίον περὶ τοῦ ὁποίου ἐν τῇ ἱστορίᾳ πολλάκις γίνεται λόγος, ἔκειτο εἰς τοὺς πρόποδας λόφου τινὸς καὶ διεχωρίζετο διά τινος ῥύακος καλουμένου Δος-Κάσας· ἦτο δὲ περιπεφρυγμένον ἀσθενῶς, ἀλλ' ὑπερασπίζετο ὑπὸ πλήθους ἀκροβολιστῶν. Ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης Βιλιάμης, ἔχων τέσσαρα τάγματα πεζικοῦ, διέμενεν ἐν αὐτῷ, καταφράξας ἐκτὸς τῶν πέριξ τοῦ χωρίου ὀχυρωμάτων καὶ ὅλας τὰς εἰσόδους αὐτοῦ.

Ὁ δὲ στρατηγὸς Φερρέῦ προσέβαλε τὸ χωρίον τοῦτο Φουέντες δ' Ὀνόρο μετὰ 1200 ἀνδρῶν, διατηρῶν εἰς ἐπικουρίαν ἔτι 1800, καὶ μετά τινα ἀντίστασιν ἐκυρίευσε τὸ ἐντεῦθεν τοῦ ῥύακος Δος-Κάσας μέρος· ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ὑποχωρήσαντες εἰς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ χωρίου, καίτοι πληγωθέντος τοῦ συνταγματάρχου αὐτῶν Βιλιάμου, ἐγκατεστάθησαν ἰσχυρῶς ἐνισχυθέντες καὶ ὑφ' ἑτέρων ἀγγλικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἔπεμψεν ἐκεῖ ὁ Βέλιγκτων περὶ τὴν πέμπτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν. Ὁ στρατάρχης Μασσένας, θεωρῶν ὅτι ἡ ἐξ ὁλοκλήρου ἅλωσις τοῦ χωρίου συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ, διέταξε νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ κατὰ τούτου προσβολὴ ὑφ' ὅλης τῆς μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Φερρέῦ, βοηθουμένης καὶ ὑπὸ μιᾶς ταξιαρχίας πεζικοῦ.

Ὁ δὲ στρατηγὸς Φερρέῦ ἐν πρώτοις προσέβαλε τοὺς ἐν τῷ

χωρίφ Ἄγγλους διὰ τοῦ πυροβολικοῦ του, ἐπομένως μεθ' ὅλων τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων ἐφώρμησε κατ' αὐτῶν καὶ κατεδίωξεν αὐτοὺς πέραν τοῦ ῥύακος· ἀλλὰ προχωρῶν πρὸς τὰ ὑψώματα τοῦ χωρίου τούτου, τὰ ὁποῖα ὁ Βέλιγκτων διετήρει καλῶς, ἀπεκρούσθη τοσοῦτον ἰσχυρῶς, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐπανακάμψῃ καὶ μετὰ πολλῆς αἱματοχυσίας νὰ διατηρήσῃ τὰ κάτω μέρη τοῦ χωρίου, τὰ διαχωριζόμενα διὰ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τρέχοντος ῥύακος· οἱ δὲ Ἄγγλοι ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἄνωθεν τοῦ χωρίου κείμενα ὀχυρώματα αὐτῶν. Ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς, οἱ διαμαχόμενοι κατηυλίσθησαν ἐν τῷ καθημαγμένῳ χωρίῳ τούτῳ, ἑκάτεροι ἔχοντες κειμένους ἐν αὐτῷ τοὺς πληγωμένους καὶ φονευμένους των. Ὁ δὲ στρατηγὸς Ῥεϋνιέρος, ὁ σταλεὶς ἔμπροσθεν τῆς πόλεως Ἀλμεΐδας, οὐδὲν λόγου ἄξιον ἔπραξεν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

Ἐὰν ὁ Μασσένας εἶχε τὸ προορατικὸν τοῦ Ναπολέοντος, ἤθελε τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ διπλασιάσει καὶ τριπλασιάσει τὰς δυνάμεις του ἵνα κυριεύσῃ τὸ χωρίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον μετὰ ταῦτα εἶχε τοσαύτην σημασίαν εἰς τὴν μάχην ταύτην. Ἀλλ' εἰ καὶ ὁ Μασσένας δὲν εἶχε τὸ προορατικὸν τοῦ Ναπολέοντος εἶχεν ὅμως τὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπαιτουμένην ὀξυδέρκειαν, ἔνθα οἱ πλεῖστοι τῶν στρατηγῶν ἐκπληττόμενοι λησμονοῦσιν ὅ,τι προεῖδον· ὅθεν οὗτος οὐχὶ μόνον δὲν ἐθορυβεῖτο ἐν τοῖς κινδύνοις τῆς μάχης, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐπέμενε καὶ ἐνεθαῤῥύνετο, ἐνῷ ἕτεροι στρατηγοὶ ἀθυμοῦσιν. Ὁ Μασσένας διελθὼν τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ τὸ χωρίον Φουέντες δ' Ὀνόρο καὶ παρατηρήσας ὅτι εὐκολώτερον ἐδύνατο νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἄγγλους πρὸς τὸ δεξιὸν αὐτῶν ὅπου ὁ ῥύαξ ἦτον ἀβαθὺς, τῇ ἐπελθούσῃ νυκτὶ ἀφ' ἑσπέρας διέταξε νὰ μεταβῇ τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ δεξιοῦ πρὸς τὸ ἀριστερὸν παρὰ τῷ χωρίῳ Πόζῳ Βέλῳ, ὅπερ κατεῖχον οἱ Ἄγγλοι· τὸν Ῥεϋνιέρον νὰ ἐπασχολῇ ὅσον οἷόν τε πλειότερον τὰ παρὰ τὴν πόλιν Ἀλμεΐδαν διαμένοντα ἀγγλικὰ στρατεύματα· εἰς δὲ τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Φερρέῦ, προσθέσας καὶ τὴν ἐννάτην μοῖραν, παρήγγειλε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ χωρίου Φουέντες δ' Ὀνόρο, ὅταν ὁ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῶν Ἄγγλων γαλλικὸς στρατὸς, συγκείμενος ἐκ 17 χιλιάδων ἀνδρῶν, προοδεύσῃ.

Τῇ ἐπαύριον 5 Μαΐου, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ὅλος ὁ γαλλικὸς στρατὸς κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Μασσένα ἐξετέλεσεν ὅλας τὰς κινήσεις ταύτας· οὕτως ὁ μὲν στρατηγὸς Ρεϋνιέρος ἦλθεν ἔμπροσθεν τῆς Ἀλμεΐδας, παραταθέντος τοῦ ἀριστεροῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ χωρίον Φουέντες δ' Ὀνόρο, ὁ στρατηγὸς Φεῤῥεῦ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὑψωμάτων τοῦ χωρίου τούτου, ὁ στρατηγὸς Δρουέτος μετὰ τῆς ἐννάτης μοίρας ὄπισθεν αὐτοῦ ἕτοιμος νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Φεῤῥεῦ· δύο μεραρχίαι πεζικοῦ καὶ ὅλον τὸ ἱππικὸν ἦσαν παρὰ τὰ ὑψώματα τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοπέδου χωρίου Πόζου Βέλου, μία δὲ μεραρχία πεζικοῦ ὄπισθεν αὐτῶν πρὸς ἐπικουρίαν. Ὁ δὲ λόρδος Βέλιγκτων, ὅστις ἐπαγρύπνει εἰς ἅπαντα τὰ κινήματα ταῦτα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διέταξε καὶ οὗτος τὸν στρατόν του τοιουτοτρόπως ὥστε νὰ ἀντικρούσῃ τὰς προσβολὰς αὐτοῦ.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς λοιπὸν λίαν πρωὶ τῆς 5 Μαΐου ἤρχισε τὴν κατὰ τῶν Ἄγγλων προσβολήν· ἐν πρώτοις ἐπετέθη τὸ ἀριστερὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ πρὸς τὸ δεξιὸν τῶν Ἄγγλων εἰς τὸ χωρίον Πόζο Βέλο, καὶ εὐθὺς κατέστρεψε τὰς ἐμπροσθοφυλακὰς αὐτῶν συγκειμένας ἐξ ἱσπανικῶν στρατευμάτων· ἐπομένως προσέβαλε τὸ χωρίον τοῦτο, φυλαττόμενον ὑπὸ πορτουγαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν στρατευμάτων καὶ μετά τινα ἀντίστασιν ἐκυρίευσε τοῦτο, καταδιώξαν αὐτὰ, ἐξ ὧν μάλιστα ᾐχμαλώτισε 200 ἄνδρας· τὰ καταδιωχθέντα ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἀγγλικὰ ταῦτα στρατεύματα, μετ' οὐ πολὺ ἐνωθέντα μετὰ μιᾶς πεζικῆς ἀγγλικῆς μεραρχίας, διέμειναν οὐ μακρὰν εἴς τινα ὁμαλὴν θέσιν. Τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μοντεβρύνου, ὠφελούμενον ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, ἠθέλησε νὰ προσβάλῃ τὸ ἀγγλικὸν πεζικὸν, ἀλλ' ἅμα προσελθὼν αὐτῷ ἀπεκρούσθη ὑπὸ ὀκτὼ ἀγγλικῶν πυροβόλων. Ὁ στρατηγὸς Μοντεβρῦνος ἐζήτησε τότε νὰ προσλάβῃ πυροβόλα τινὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἵνα εὐκολύνῃ τὴν κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ πεζικοῦ ἐπίθεσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ σῶμα τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἐδιοικεῖτο ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Βεσσιέρου, οὗτος δὲ ἦτο μακρὰν τῆς θέσως ταύτης, δὲν τῷ ἐδόθησαν, ὡς συνέβη δυστυχῶς καὶ ἐν τῇ μάχῃ τῆς Βαγράμης. Ὁ Μασσένας, μαθὼν τοῦτο,

πάραυτα ἐξαπέστειλεν αὐτῷ τέσσαρα πυροβόλα, ἐν τοσούτῳ παρῆλθεν ἡμίσεια ὥρα μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν πυροβόλων τούτων· Ὁ Μοντεβρῦνος δὲ, προσλαβὼν τὰ πυροβόλα ταῦτα καὶ προτάξας εἰς αὐτὰ μίαν ἐπιλαρχίαν τῶν Οὐσσάρων ἐν παρατάξει, ἵνα καλύψῃ αὐτὰ ἐκ τοῦ ἐχθροῦ, ὄπισθεν δὲ αὐτῶν τοὺς Διμάχας καὶ ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν αὐτῶν δύο ἐπιλαρχίας ἀκροβολιστῶν, προέβη πρὸς τὸ ἀγγλικὸν πεζικὸν, προηγουμένων λόχων τινῶν τῶν ἀκροβολιστῶν ἵνα προκαλῶσι τὸ ἀγγλικὸν πεζικόν· ἓν ἀγγλικὸν σύνταγμα ἀποσπασθὲν εὐθὺς προέβη κατ' αὐτῶν. Ὁ Μοντεβρῦνος ἐκκαλύπτει τότε τὰ πυροβόλα του καὶ προσβάλλει αὐτὸ διὰ σφαιριδίων, ἑπομένως πέμπει κατ' αὐτοῦ τὰς ἐπιλαρχίας τῶν ἀκροβολιστῶν· δύο ἐξ αὐτῶν καλπάζουσαι προσβάλλουσι τὸ ἀγγλικὸν συνταγμα, διαλύουσιν αὐτὸ καὶ τὸ καταδιώκουσι μέχρι τῆς παρατεταγμένης μεραρχίας αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ διοικητὴς αὐτῆς στρατηγὸς Οὐστὼν διὰ τῶν πυρῶν τῶν ἀκροβολιστῶν του ἐμποδίζει τὴν περαιτέρω προχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ καὶ μεταθέτει τὴν μοῖράν του ὄπισθεν τῆς παρακειμένης φάραγγος, ὅπου ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος καὶ ἑτέρα μεραρχία πεζικοῦ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ.

Ὁ Μασσένας, βλέπων ὅτι τὸ δεξιὸν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἀπεχωρίσθη, διατάττει τὸν μὲν στρατηγὸν Δοϊσόνον νὰ πέμψῃ δύο μεραρχίας πεζικοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ εὐδοκιμήσαντος γαλλικοῦ ἱππικοῦ, ὅπως, προσεγγίζουσαι πρὸς τὸ χωρίον Φουέντες δ' Ὀνόρο, ἐπαπειλῶσι τὰς πλευρὰς τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, τὸν δ' Μοντεβρῦνον νὰ προσβάλῃ τὸ τεταγμένον εἰς τρία τετράγωνα ἀγγλικὸν πεζικὸν διὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἱππικοῦ.

Εὐθὺς ὁ στρατηγὸς Μοντεβρῦνος διατάττει τὸν στρατηγὸν Φουρνιέρον νὰ πέμψῃ μίαν ἱππαρχίαν ἵνα προσβάλῃ τὸ πρὸς ἀριστερὰν τεταγμένον ἀγγλικὸν τετράγωνον, αὐτὸς δὲ μετὰ δύο ἑτέρων ὡρίσθη νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τεταγμένου τετραγώνου, καθὸ ἰσχυροτέρου.

Ἐν τῷ ἅμα αἱ τρεῖς ἱππαρχίαι αὗται ἐφώρμησαν μετ' ἀκαθέκτου ὁρμῆς κατὰ τῶν ἀγγλικῶν τετραγώνων τούτων, τῶν ὁποίων τὰ πυροβόλα ἐξέβαλλον καταπληκτικὸν πῦρ σφαιριδίων· τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν τοῦτο προσεγγίσαν τοῖς τετραγώνοις ἐπε-

τέθη κατ' αὐτῶν εὐθὺς καλπάζον, ἐν ἀκαρεῖ δὲ τὸ πρὸς ἀριστερὰν τεταγμένον ἀγγλικὸν τετράγωνον διερρήχθη, ὁ δὲ στρατηγὸς Φουρνιέρος συνάμα ἐφορμᾷ αὐτοπροσώπως κατὰ τοῦ μεσαίου ἀγγλικοῦ τετραγώνου καὶ διαρρηγνύων αὐτὸ αἰχμαλωτίζει χιλίους πεντακοσίους Ἄγγλους, ὧν ὁ συνταγματάρχης Χὶλ παραδίδει τὸ ξῖφος αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ πρὸς δεξιὰν τεταγμένον ἀγγλικὸν τετράγωνον, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, διαφεύγει τὸν κίνδυνον τοῦτον. Ἐν τούτοις τὸ ἀγγλικὸν ἱππικὸν συνοδευόμενον ὑπὸ πυροβολικοῦ φθάνει ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, προσβάλλει εὐθὺς διὰ σφαιριδίων τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν καὶ βάλλει αὐτὸ εἰς ἀταξίαν, πολλοὶ τῶν αἰχμαλωτισθέντων Ἄγγλων, ὠφελούμενοι τῆς περιστάσεως ταύτης, δραπετεύουσι καὶ προσβάλλουσι τοὺς αἰχμαλωτίσαντας αὐτοὺς Γάλλους ἱππεῖς. Ὁ στρατηγὸς Μοντβρῦνος, τοῦ ὁποίου ὁ ἵππος ἐφονεύθη κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, βλέπων ὅλον τὸ ἀγγλικὸν ἱππικὸν προσερχόμενον καὶ μὴ δυνάμενος νὰ παραταχθῇ κατ' αὐτοῦ, διατάττει τὰς ἐπιλαρχίας τῶν ἀκροβολιστῶν νὰ ὑποχωρήσωσι, ζητεῖ δὲ μετὰ σπουδῆς τὸ ἱππικὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ τὸ πεζικὸν τοῦ στρατηγοῦ Λοϊσόνου νὰ δράμωσι πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ.

Ὁ Μασσένας αὐτόπτης ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, ἐξαποστέλλει ἕνα τῶν ἀγγελιαφόρων αὐτοῦ νὰ παραγγείλῃ εἰς τοὺς οὐ μακρὰν αὐτοῦ διαμένοντας 800 ἱππεῖς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ὅπως δράμωσιν εὐθὺς πρὸς βοήθειαν τοῦ στρατηγοῦ Μοντβρύνου, ἀλλ' ἔλαβεν τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν, ὡς καὶ ἐν Βαγράμῃ ὅτι τὸ ἱππικὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς μόνον κατὰ διαταγὴν τοῦ στρατάρχου Βοσσιέρου κινοῦνται· ἀλλὰ ποῦ ἔπρεπε ν' ἀναζητήσωσι τότε τὸν στρατάρχην τοῦτον εἰς τὸ ἐκτεταμένον ἐκεῖνο πεδίον τῆς μάχης; Ἡ αὐτοκρατορικὴ λοιπὸν ἐν τῇ θέᾳ τοῦ κινδύνου τούτου μένει ἄπρακτος. Τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λοϊσόνον πεζικὸν κακῶς διευθυνόμενον καὶ παρεκλίναν πρὸς τὰ δεξιὰ ἔρχεται ὄπισθεν τοῦ χωρίου Φουέντες δ' Ὀνόρο, καὶ καταλαβὸν τὸ ἐκεῖ δάσος, ἠκροβολίζετο ἀνωφελῶς μὲ τὸ πεζικὸν τοῦ στρατηγοῦ Πίκτων. Ἐν τοσούτῳ ἡ ἡμέρα παρήρχετο· ὁ Μοντβρῦνος, μὴ δυνάμενος

ν' ἀντιπαραταχθῇ οὔτε κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ οὔτε κατὰ τοῦ πεζικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐνισχύετο ἀκαταπαύστως, ὑπεχώρησεν ὄπισθεν ὑψώματός τινος καὶ ἀποχαλινώσας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἵππους περιέμενεν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι νὰ ἔλθῃ εἰς μάχην.

Ἐν δὲ τῷ χωρίῳ Φουέντες δ' Ὀνόρο ὁ στρατηγὸς Φερρέῦ ἐπανέλαβε μὲν τὴν κατὰ τῶν ὑψωμάτων τοῦ χωρίου τούτου προσβολὴν καὶ ἐκυρίευσεν ἐν πρώτοις ταῦτα, ἀλλὰ καὶ οὗτος, μὴ βοηθούμενος ἐγκαίρως καὶ ὑπ' ἄλλων στρατευμάτων, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτά.

Οὕτω παρῆλθε σχεδὸν καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη ἄνευ ἀποτελέσματος, διὸ καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ ὑπῆρξεν ἀνωφελής. Ἀλλ' ἡ ἀκαταμάχητος ἐπιμονὴ τοῦ Μασσένου ἤθελε νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ πάντα· ἔτρεχε δρομαίως ἐξ ἑνὸς στρατηγοῦ πρὸς τὸν ἕτερον καὶ ἐνθαρρύνων αὐτοὺς διέταττε τὰ περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς προσβολῆς, διότι ἐνόμιζεν ὅτι εὗρε τὴν ἁρμοδίαν περίστασιν ἵνα καταπολεμήσῃ τοὺς Ἄγγλους καὶ κατορθώσει ὅ,τι πρὸ πολλοῦ ἠγωνίζετο. Ἐνῷ ἅπας ὁ ὑπὸ τὸν Μασσέναν στρατὸς ἦτον ἕτοιμος νὰ ἐπιτεθῇ ἐκ νέου κατὰ τῶν Ἄγγλων, αἴφνης φθάνει ὁ στρατηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Ἐβλὲ καὶ ἀναγγέλλει εἰς τὸν Μασσέναν ὅτι τὰ πολεμοφόδια ἐτελείωσαν, διότι μόλις τριάκοντα πυριτοβολαὶ δύνανται νὰ διανεμηθῶσιν εἰς ἕκαστον στρατιώτην ὡς καὶ εἰς ἕκαστον πυρόβολον, ὅτι ὁ στρατάρχης Βεσσιέρος μόνον ὀλίγα πυρόβολα ἔφερεν, οὐχὶ δὲ καὶ πολεμοφόδια, καὶ ὅτι ἂν ἐπαναληφθῇ ἡ μάχη, ἀπαιτοῦνται πολλὰ καὶ ἀναρίθμητα πολεμοφόδια, διότι ἡ ἔκβασις αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Ἀλλ' ὁ ἄκαμπτος γηραιὸς στρατάρχης Μασσένας δὲν ἀπελπίζεται ἐκ τῶν δυσκολιῶν τούτων ἀναβάλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεώς του διὰ τὴν αὔριον, καὶ εὐθὺς διατάττει ὅπως τὰ ὑπὸ τὸν Βεσσιέρον ὑποζύγια ἀμέσως ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Ἰαδερικούπολιν καὶ μεταφέρωσι πολεμοφόδια καὶ τροφάς. Ὁ στρατάρχης ὅμως Βεσσιέρος, προφασιζόμενος ὅτι τὰ ὑποζύγια αὐτοῦ ἦσαν ὑπὲρ τὸ δέον κεκοπιακότα, ὡς ἀκαταπαύστως πρὸ πολλῶν ἡμερῶν βαδίζοντα, καὶ ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἀπεποιήθη ἐντόνως νὰ χορηγήσῃ αὐτὰ αὐθωρεί. Οὕτως ὁ ἀτυχὴς Μασσένας εὑρέθη εἰς δυ-

σάρεστον θέσιν, διότι ἐκτὸς τῶν συμβεβηκότων τοῦ πολέμου, ἔπρεπε νὰ παλεύσῃ καὶ μὲ τὴν ἀπείθειαν τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν· πρὸ ὀλίγου ἀπέπεμψεν ἐκ τοῦ στρατοῦ τὸν στρατάρχην Νέϋ, ἤδη ν' ἀποπέμψῃ καὶ ἕτερον, δὲν ἐνέκρινε τοῦτο, ὑπάρχουσι δὲ δυσκολίαι τινὲς, εἰς ἃς οἱ μεγαλήτεροι ἄνδρες ὑποκύπτουσι. Σκεφθεὶς δὲ ἀπεφάσισε νὰ πέμψῃ τῇ ἐπαύριον τὰ ὑποζύγια πρὸς μεταφορὰν πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν· ἐν τούτοις διέταξε νὰ καταυλισθῇ ὅλος ὁ στρατὸς εἰς ἃς θέσεις κατεῖχε καὶ νὰ διανεμηθῶσιν εἰς αὐτὸν αἱ διὰ τὴν πόλιν Ἀλμέϊδαν προπαρασκευασθεῖσαι τροφαί. Τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ 6 Μαΐου, ὁ στρατάρχης Μασσένας, ἐξαποστείλας τὰ ὑποζύγια πρὸς μετακόμισιν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, αὐτὸς δὲ διατρέχων ὅλον τὸ στρατόπεδον, ἐνησχολεῖτο νὰ κατοπτεύσῃ τὰς παρὰ τῶν Ἄγγλων κατεχομένας θέσεις. Ὁ δὲ Βέλιγκτων, λαβὼν εὐκαιρίαν ἐκ τῆς διακοπῆς τῆς μάχης ὠχύρωσεν ἐν τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὅλας τὰς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατεχομένας θέσεις τοιουτοτρόπως, ὥστε πᾶσα κατ' αὐτοῦ προσβολὴ ἀπεκαθίστατο δυσκολωτάτη. Ὁ Μασσένας ὅμως δὲν ἐδειλίασεν οὐδ' ἐκ τῶν νέων δυσκολιῶν τούτων, ἀλλὰ πάραυτα ἔκραξε τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς καὶ τοῖς ἀνήγγειλεν ὅτι, ἅμα φθάσωσι τὰ πολεμοφόδια καὶ αἱ τροφαί, ν' ἀρχήσωσι τὴν κατὰ τῶν Ἄγγλων προσβολήν. Ἀλλὰ δυστυχῶς εἰς τὴν περίστασιν ταύτην σχεδὸν ἅπαντες οὗτοι εἶπον αὐτῷ ὅτι οὔτε οἱ ὑπ' αὐτοὺς στρατιῶται ἀλλ' οὔτε οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτῶν εἰσιν εὐδιάθετοι νὰ ἔλθωσιν ἐκ νέου εἰς μάχην.

Ὁ Μασσένας, φαίνεται, προωρισμένος εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην νὰ γεύηται πάντοτε πικρίας, ἀπεφάσισε τότε νὰ ἐκτελέσῃ τὰς πρὸς αὐτὸν ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος ἐν καιρῷ ἀποτυχίας, ἤτοι νὰ καταστρέψῃ τὸ φρούριον Ἀλμέϊδα καὶ ν' ἀναχωρήσῃ, ἵνα ὅμως διαβιβάσῃ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ εἰς τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ ἀποκλεισμένους, παρίστατο μεγίστη δυσκολία. Ὅθεν ἐζήτησεν ἐκ τοῦ στρατοῦ τίς ἐδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ἀσφαλῶς· παρουσιάσθησαν αὐτῷ τρεῖς, ὧν τὰ ὀνόματα μνημονεύει ἡ ἱστορία, οὗτοι δὲ ἦσαν ὁ δεκανεὺς τοῦ πεζικοῦ Ζανβόνης, οἱ στρατιῶται Λαμῆς καὶ Τιλλές. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἔλαβον

τὴν διαταγὴν τοῦ Μασσένα, διαλαμβάνουσαν τὴν δι' ὑπονόμων καταστροφὴν τοῦ φρουρίου καὶ τὴν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς πρὸς ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τῶν παρακειμένων γαλλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα διετάχθησαν νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὸ φρούριον τοῦτο, ἵνα βοηθήσωσι τὴν φρουρὰν ἐξερχομένην, ἥτις ἔμελλε ν' ἀναγγείλῃ δ' ἑκατὸν βολῶν κανονίων τὴν παραλαβὴν τῆς διαταγῆς ταύτης.

Τῇ ἐπιούσῃ, 7 Μαΐου, ὁ Μασσένας περιήρχετο ἀπέναντι τῶν ἀγγλικῶν ὀχυρωμάτων ὅλως θυμὸς καὶ ὀργή, ὡς μὴ κατορθώσας νὰ προσβάλῃ ταῦτα. Οἱ δὲ Ἄγγλοι ἔμενον προσεκτικοὶ ἐν αὐτοῖς, οὐδὲν κίνημα ποιοῦντες· ὑποστάντες μάλιστα πολλὴν ζημίαν ἐν τῇ παρελθούσῃ μάχῃ, ἐφοβοῦντο ἤδη νέαν προσβολὴν ἐκ τῶν Γάλλων. Ἐν τοσούτῳ πρὸς τὸ ἑσπέρας ἠκούσθη ὁ κρότος τῶν ἑκατὸν κανονίων, ἐξ ὧν ἐβεβαιώθη ὁ Μασσένας ὅτι ἡ διαταγὴ αὐτοῦ ἐλήφθη ὑπὸ τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως Ἀλμεΐδας.

Τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ, 8 Μαΐου ἵνα δώσῃ εἰς τὸν διοικητὴν τῆς φρουρᾶς ταύτης στρατηγὸν Βρενιέρον τὸν ἀναγκαῖον καιρὸν πρὸς παρασκευὴν τῆς καταστροφῆς, τοῦ φρουρίου τούτου, διέταξε νὰ προσεγγίσῃ μία μεραρχία πεζικοῦ πρὸς τὸ κέντρον τῶν ἀγγλικῶν ὀχυρωμάτων, προσποιουμένη ὅτι παρασκευάζεται πρὸς ἐπίθεσιν. Οἱ Ἄγγλοι, οὐδόλως μαντεύσαντες τὴν πρόθεσιν τοῦ Μασσένα, ἔμειναν ἀκίνητοι καὶ ἄγρυπνοι εἰς τὰ φαινόμενα κινήματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διαμείναντος δύο ἡμέρας εἰς τοιαύτην ἐπιθετικὴν θέσιν.

Τῇ 10 Μαΐου ὁ γαλλικὸς στρατὸς, ἀγνοῶν τὴν νέαν πρόθεσιν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, κατὰ τὸ παράδειγμα σωματαρχῶν τινων, ἤρχισε νὰ γογγίζῃ διὰ ποίαν αἰτίαν νὰ ἦναι ἐκτεθειμένος ἀνωφελῶς ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ δὲ Μασσένας, συμπεράνας ὅτι ἡ φρουρὰ τῆς Ἀλμεΐδας ἔλαβε εὐκαιρίαν νὰ πράξῃ τὰ εἰς αὐτὴν διαταχθέντα, παρήγγειλε τῇ ἑσπέρᾳ ἐκείνῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ πρὸς τὸν Ἀγουέδαν ποταμὸν, ἵνα καθ' ὁδὸν παραλάβῃ καὶ τὴν φρουρὰν τῆς Ἀλμεΐδας. Οἱ Ἄγγλοι, καί τοι βλέποντες ὑποχωροῦντας τοὺς Γάλλους, οὐδόλως ἐξῆλθον τῶν χαρακωμάτων αὐτῶν, οὐδ' ἐσκέφθησαν περὶ τῆς Ἀλμεΐδας, νομίζοντες ὅτι οἱ Γάλλοι δὲν ἔλαβον πρόνοιαν περὶ τῆς ἐν αὐτῇ φρουρᾶς, ἀλλὰ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀκούσας ὁ Μασσένας ὑπόκου-

φαν κρότον ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ φρούριον Ἀλμεΐδα κατεστράφη. Ἐπειδὴ δὲ τὸ συμβὰν τοῦτο εἶναι λίαν περίεργον, πρέπει νὰ μνημονευθῇ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ.

Ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως Ἀλμεΐδας, πρὸ πολλοῦ ἔχων ὁδηγίας νὰ καταστρέψῃ τὸ φρούριον τοῦτο, ὅταν διαταχθῇ νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτό, λαβὼν τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 7 Μαΐου τὴν διηταγὴν τοῦ Μασσένα, ἔῤῥιψεν ὅλα τὰ πυριτόβολά του εἰς τὰς ὀπὰς τῶν ὑπονόμων, ἔθραυσε μὴ δυνηθέντος τῶν πυροβόλων ἀπέβυσε ταῦτα διὰ σφαιρῶν τέλος ἐγέμισε τοὺς θαλάμους των ὑπονόμων τῇ δὲ ἑσπέρᾳ τῆς 10 Μαΐου, περαιωθεισῶν τῶν προπαρασκευῶν τούτων συνήθροισε τὴν ὑπ' αὐτὸν φρουρὰν συγκειμένην ἐκ 1500 ἀνδρῶν, καὶ ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι μέλλουσι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ φρούριον καὶ νὰ σωθῶσι διαβαίνοντες μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἀγγελία αὕτη οὐχὶ μόνον δὲν ἐπτόησε τοὺς στρατιώτας, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίου ἐπροξένησε χαρὰν εἰς αὐτοὺς, διότι ἠλευθερόνοντο ἐκ τῶν δεινῶν τῆς πολιορκίας. Τῇ 10 ὥρᾳ τῆς ἑσπέρας λοιπὸν ὁ στρατηγὸς Βρενιέρος προσλαβὼν τὴν φρουρὰν ἐξῆλθε τοῦ φρουρίου ἐκ τοῦ ἀσφαλεστέρου μέρους, ἐγκαταλείψας ἐν αὐτῷ τὸν ταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ Μορλέτον μετὰ 200 σκαπανέων ἵνα βάλῃ πῦρ εἰς τὰς ὑπονόμους, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς φρουρᾶς διά τινος στενωποῦ. Ἐκτελεσθέντων ἁπάντων τούτων ἐν τάξει, ὁ στρατηγὸς Βρενιέρος μεθ' ὅλου τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος ἐπορεύετο πρὸς τὸν Ἀγουέδαν ποταμὸν ἵνα ἑνωθῇ μετὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ μετὰ δύο ὡρῶν πορείαν ἀπήντησεν τὰς πορτουγαλλικὰς ἐμπροσθοφυλακὰς καὶ δι' αὐτῶν διέβη διότι, προβλέπων ὅτι ἤθελε συναντηθῇ μετὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐπενόησε νὰ ἔπωνται τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος πολλὰ ὑποζύγια φορτωμένα, ἐπὶ τῶν ὁποίων τρέξαντες οἱ Πορτουγάλλοι πρὸς λαφυραγωγίαν ἀφῆκαν τοὺς Γάλλους νὰ διαβῶσιν ἀνενοχλήτως, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠκολούθησεν αὐτοὺς μακρόθεν τὸ ἀγγλικὸν ἱππικόν. Ἐν τούτοις μετ' οὐ πολλὴν ὥραν ἠνώθησαν καὶ οἱ σκαπανεῖς μετὰ τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀλμεΐδα· ἅπαντες δὲ οὗτοι πορευόμενοι ἔφθασαν εἴς τινα στενωπὸν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων διέβησαν μὲν ἀλλ' ἀπώλεσαν ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἄνδρας, οἱ

δὲ λοιποὶ ἐσώθησαν καὶ ἡνώθησαν μετὰ τοῦ ὑποχωρήσαντος γαλλικοῦ στρατοῦ. Λέγουσιν ὅτι ὁ Βέλιγκτων μαθὼν τῇ ἐπιούσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ φρουρίου Ἀλμέϊδα καὶ τὴν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ ἀνέκραξεν «Ἡ πρᾶξις αὕτη ἰσοδυναμεῖ μὲ μίαν νίκην», διότι ἐνώπιον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐπράχθησαν ταῦτα πάντα, καὶ διότι ἐνόμιζεν ὅτι μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, τὸ φρούριον τοῦτο σῶον, ὡς καὶ ἡ ἐν αὐτῷ φρουρά, ἤθελον περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἀναιμωτεί· τούτου ἕνεκα κατηγόρησε τὸν διοικοῦντα εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦτον τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα στρατηγὸν Καμπβέλλον ὅτι ἐξ ἀμελείας του συνέβησαν ταῦτα, ἀλλ' ἡ κατηγορία αὕτη ἦτον ἄδικος, διότι μᾶλλον ἔπρεπέ τις νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν τὸν Βελιγκτῶνα, ὡς μὴ ἐννοήσαντα τὴν πρόθεσιν τοῦ Μασσένα.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Μασσένα ἀταράχως ὑποχωρῶν ἔφθασεν εἰς τὲν Ροδερικούπολιν, ἀνενέωσε τὴν φρουρὰν καὶ τὰς τροφὰς αὐτῆς καὶ μετὰ ταῦτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Σαλαμάγκαν ἵν' ἀναπαύσῃ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν, φρονῶν πάντοτε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν καὶ ἐξώσῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ἄγγλους, ἔγραψε δὲ εἰς Παρισίους τὰ διατρέξαντα, ζητῶν νέας ὁδηγίας ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος εἴ και βέβαιος ὅτι ἤθελε κατακριθῆ παρὰ πάντων.

Ὁ δὲ στρατάρχης Σοῦλτος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος αὐτοῦ. Ὁ λόρδος Βέλιγκτων μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Μασσένα ἐπορεύθη μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ πρὸς τὴν Βαδαϊόζην ἵνα ἐκπορθήσῃ αὐτὴν παρὰ τῶν Γάλλων Ὁ Σοῦλτος μαθὼν τοῦτο ἔδραμε μετὰ 13 χιλιάδων στρατοῦ πρὸς βοήθειαν τῆς πόλεως ταύτης· τῇ δὲ 16 Μαΐου συνήφθη αἱματηρὰ μάχη ἐν τινι παρακειμένῳ τῇ πόλει ταύτῃ χωρίῳ καλουμένῳ Ἀλβουέρᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐφονεύθησαν τρεῖς χιλιάδες Ἄγγλοι καὶ τέσσαρες χιλιάδες Γάλλοι. Ὁ Σοῦλτος νικηθεὶς ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, δὲν ἐδυνήθη νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Βαδαϊόζην, ἀλλ ὑπεχώρησεν ἄπρακτος χεῖρον τοῦ Μασσένα. Ἐκ τούτων ὅλων οἱ Γάλλοι στρατιῶται κατελήφθησαν ὑπὸ ἀθυμίας, ἀπολέσαντες τὴν ἀκάθεκτον ὁρμὴν αὐτῶν, διότι πανταχοῦ οἱ Ἄγγλοι ἀντέταττον εἰς αὐτοὺς καρτερίαν, ὥστε πᾶσα προσπάθεια αὐτῶν ἀπέβαινεν εἰς μάτην.

Τοιαῦτα ἦσαν λοιπὸν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ περὶ τὰ τέλη Μαΐου

τοῦ 1811. Ἐν Πορτουγαλλίᾳ ὁ Μασσένας μετὰ τὴν κατάκτησιν δύο μεθορίων φρουρίων τῆς χώρας ταύτης καὶ μετὰ διαμονὴν αὐτοῦ ἓξ μηνῶν ἐνώπιον τῶν παρὰ τῇ Λισαβῶνι ἀνεγερθέντων ἀγγλικῶν ὀχυρωμάτων, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἵνα δὲ μὴ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Ἄγγλων τὰ παρ' αὐτοῦ κατακτηθέντα φρούρια ταῦτα, ὡς ὄντα τὰ μόνα κατορθώματα αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, ἀπεφάσισε νὰ συνάψῃ τὴν ἐν Φουέντες δ Ὀνόρο αἱματηρὰν καὶ ἀμφιρρεπῆ μάχην. Ἐκ δὲ τῶν 70 χιλιάδων στρατοῦ, ὃν ἔμελλε νὰ ἔχῃ ἐν πρώτοις, κατήντησεν εἰς 55 χιλιάδας, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς 30 μόνον χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ οὗτοι ἦσαν κεκοπιακότες, ἠρεθισμένοι, καὶ ἔχοντες ἀνάγκην ἐξ ὁλοκλήρου νὰ διοργανισθῶσιν.

Ἐν δὲ τῇ Μεσημβρινᾳ Ἱσπανίᾳ ὁ Στρατάρχης Σοῦλτος, μετὰ τὴν εἰσβολὴν αὐτοῦ εἰς Ἀνδαλουσίαν καὶ κατάκτησιν τῶν ἐν αὐτῇ τριῶν φρουρίων, ἔμενεν εἰς ἀπραξίαν δεκαπέντε μῆνας ἀπέναντι τῶν Γαδείρων· ἐπὶ τέλους δὲ, ἵνα σώσῃ τὴν Βαδαϊόζην ἠναγκάσθη, ὡς ὁ Μασσένας, νὰ συνάψῃ πρὸς τοὺς Ἄγγλους μάχην καὶ νὰ ἡττηθῇ· καὶ οὗτος ἐκ τῶν 80 χιλιάδων ὑπ' αὐτὸν στρατὸν κατήντησε νὰ ἔχῃ μόνον 36, ἀπολεσθέντων τῶν ἄλλων ἐκ τῶν ὑπερβολικῶν κόπων καὶ τοῦ θερμοῦ κλίματος.

Ὁ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τὸν Ἰωσὴφ στρατὸς, εὐάριθμος ὢν, οὐδὲν ἀξιοσημείωτον ἐδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ, περιοριζόμενος νὰ διατηρῇ μόνον τὴν συγκοινωνίαν καί τινας κατακτηθείσας πόλεις. Ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀποτυχίας ταύτας παρίστατο καὶ ἡ ἐν Ἱσπανίᾳ βασιλεία τοῦ Ἰωσὴφ κομικωτάτη. Ὁ Βασιλεὺς οὗτος, καί τοι ἀδελφὸς τοῦ Ναπολέοντος, κατήντησεν εἰς τοιαύτην ἔνδειαν, ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ θεραπεύσῃ οὐδ' αὐτὰς τὰς ἀνάγκας τῆς αὐλῆς του· διότι ἐν μὲν τῇ Ἱσπανίᾳ τίποτε δὲν εἰσέπραττεν, ἐκ δὲ τῆς Γαλλίας πρὸ πολλοῦ ὁ Ναπολέων διέταξε νὰ μὴ στέλλωνται εἰς αὐτὸν χρήματα, ὥστε ὁ δυστυχὴς Ἰωσὴφ κατήντησεν ὁ περίγελως τῶν ἀνθρώπων. Ὅθεν ἀπελπισθεὶς ἐσκέπτετο νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου, ὡς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Λουδοβῖκος τοῦ τῆς Ὁλλανδίας· πρὶν ἢ δὲ ἀποφασίσῃ ἂν ἔπρεπε νὰ ἦναι δυστυχὴς βασιλεὺς ἢ νὰ μὴ βασιλεύῃ, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἔλθῃ εἰς Παρισίους ἐπὶ λόγῳ

ὅτι ἐπεθύμει νὰ παρευρεθῇ εἰς τὸν τοκετὸν τῆς αὐτοκρατορίσσης. Ὁ Ναπολέων συγκατατεθεὶς νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ τὴν εἰς Παρισίους ἐπάνοδον, ὠνόμασεν αὐτὸν συγχρόνως καὶ ἀνάδοχον τοῦ γεννηθησομένου υἱοῦ αὐτοῦ. Οὕτως ὁ Ἰωσὴφ ἀνεχώρησε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου ἐκ Μαδρίτης περίλυπος, ὡσανεὶ ἐδιώχθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Ἰδοὺ εἰς ποίαν κατάστασιν ἦσαν περὶ τὰ τέλη Μαΐου 1811 τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ. Ὅθεν ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ καταδαμάσῃ ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ ἄρχῃ αὐτῆς δι' ὑποδεδουλωμένων ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἐπὶ σκοπῷ νὰ μεταρρυθμίσῃ ὅλον τὸν κόσμον εἰς ὀλίγα ἔτη, ὑπέπεσεν εἰς ἄπειρα λάθη, ἐξ ὧν τὸ μεγαλήτερον ἦτο τὸ τῆς Ἱσπανίας, τῆς ὁποίας τὸν λαὸν ἤθελε νὰ ὑποδουλώσῃ οὐχὶ βαθμηδὸν διὰ τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐν τῷ ἅμα. Ἵνα δὲ κατορθώσῃ τοῦτο, ἤθελε νὰ ἐξώσῃ τοὺς Ἄγγλους ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας, ὥστε ἔπρεπε νὰ ὑποτάξῃ καὶ αὐτὴν συνάμα μὲ τὴν Ἱσπανίαν· διότι ἐσκέφθη ὅτι, ἐνόσῳ οἱ Ἄγγλοι διέμενον ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ, ὁ Ἱσπανικὸς λαὸς δὲν ὑπετάσσετο. Ἡ σκέψις αὕτη ἦτον ὀρθοτάτη, ἀλλ' οὐδαμῶς ὑπελόγισε καὶ τὰς ἄλλας δυσκολίας, ὡς τὴν ἐπιμονὴν μέχρι φανατισμοῦ τοῦ ἱσπανικοῦ καὶ πορτουγαλλικοῦ λαοῦ, δείξαντος μέγαν πατριωτισμόν, καὶ τὰς ἀποστάσεις, καθ' ὃν χρόνον ἐστερεῖτο τῆς θαλασσίου συγκοινωνίας, ἔλιπε δὲ ἡ ἀτμοπλοΐα καὶ ἡ τηλεγραφικὴ ἀνταπόκρισις· οὐδὲ προεῖδε τὴν θερμότητα τοῦ κλίματος, τὰς μεγάλας δαπάνας καὶ τοσαῦτα ἄλλα ἐμπόδια ἄτινα ἀναμφιβόλως ἤθελεν ἀπαντήσει ἡ ἐπιχείρησις αὕτη. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν ἐκεῖ στρατηγῶν αὐτοῦ, διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν στραταρχῶν αὐτοῦ ἤθελε νὰ ὑποταχθῇ εἰς ἕτερον, ὡς πάντες συνειθισμένοι νὰ ἐνεργῶσιν ἀνεξαρτήτως ἢ νὰ διοικῶνται παρ' αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Τούτων ἕνεκα ὁ Ναπολέων ὑπέπεσεν εἰς διπλοῦν ἁμάρτημα στρατιωτικὸν καὶ πολιτικόν, διότι, συνειθισμένος νὰ ὑπερνικᾷ ὅλας τὰς δυσκολίας, ἐνόμιζεν ὅτι πᾶν ὅ,τι αὐτὸς ἐδύνατο νὰ πράξῃ αὐτοπροσώπως, ἤθελον πράξει καὶ οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ, ἂν ἐξετέλουν κατὰ γράμμα τὰς διαταγάς του· ἀλλ' ἐλησμόνησεν ὅτι οὗτος μὲν ἦτον αὐτοκράτωρ καὶ Ναπολέων, ἐκεῖνοι δὲ στρατηγοὶ αὐτοῦ. Ἀποτυ-

χὼν δὲ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς Ἱσπανίας ἠθέλησε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τῆς Ἄρκτου. Ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ θέλουσιν ἐξιστορισθῆ τὰ περὶ τούτου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνθρωποι θέλουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ ἐπιβαρύνωσι τοὺς ἄλλους μὲ τὰ ἑαυτῶν σφάλματα, ἀπέδωκε καὶ ὁ Ναπολέων τὰ σφάλματα αὐτοῦ εἰς τὸν Μασσέναν, ἀνακαλέσας μετ' ὀργῆς τὸν γηραιὸν τοῦτον στρατιώτην του, τοῦ ὁποίου ἡ ἔλλειψις ἔμελλε νὰ γίνῃ ἐπαισθητὴ μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Ναπολέοντα, καὶ ὅστις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀτυχεῖ ἐκστρατείᾳ ἔδειξε μεγίστην ἱκανότητα, ἐνδοὺς μόνον εἰς ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ, ἥτις ἀνετέθη εἰς αὐτόν.

Ὁ γηραιὸς λοιπὸν Μασσένας ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν καταλελυπημένος, θεωρῶν ἠμαυρωμένην τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ βλέπων τοὺς ἀγενεῖς κόλακας τῆς εὐτυχίας του ν' ἀπομακρύνωνται ἐξ αὐτοῦ καὶ νὰ κηρύττωσι πανταχοῦ αὐτὸν ἀποκαταστάντα ἀνίκανον τοῦ λοιποῦ νὰ διοικῇ στρατὸν, ὡς ἄνδρα καταβεβλημένον καὶ ἐστερημένον πάσης ἐνεργητικῆς δυνάμεως. Ὁ δὲ Ναπολέων, ὅστις ἦτον αὐστηρὸς κριτὴς, ὅταν ἤθελεν νὰ κρίνῃ δικαίως, ἀντὶ νὰ καταδικάσῃ αὐτὸν, ὤφειλε νὰ τὸν περιποιηθῇ καὶ νὰ θεωρήσῃ τὴν τύχην τοῦ Μασσένα ὡς τὴν ἑαυτοῦ τύχην διότι ὁ Μασσένας ἦτο τὸ πρῶτον θῦμα τῆς τύχης, ἑπομένως τὸ δεύτερον ἔμελλε νὰ ἦναι αὐτὸς ὁ Ναπολέων· ἀλλὰ διαφέρει ἐνταῦθα· διότι ὁ μὲν Μασσένας ἀδίκως ἐδυστύχησεν, ὁ δὲ Ναπολέων μετ' ὀλίγον δικαίως ἔπαθεν. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι εἰς τὰς γιγαντιαίας ταύτας προθέσεις τὰς μετ' ὀλίγον προξενησάσας εἰς τὸν αὐτουργὸν αὐτῶν τοσαύτην καταστροφὴν, ὁ Μασσένας ἦτον μόνον ἐκτελεστὴς αὐτῶν, καὶ μάλιστα ἀπεδοκίμαζε ταῦτα πάντα, ὁ δὲ Ναπολέων ἐξ ἐναντίου ἦτον ὁ ἀληθὴς αὐτουργός· ἐντοσούτῳ ὁμολογητέον ὅτι ὁ Μασσένας εἶχε κατά τι ἄδικον οὐχὶ διὰ μικρὰ σφάλματα αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι συγκατένευσε νὰ ἐκτελέσῃ ὅπερ ἡ φρόνησις αὐτοῦ ἀπεδοκίμαζεν· ἀλλὰ τοιαῦτα εἰσὶ τὰ ἀτοπήματα τῆς ἀπεριορίστου καὶ ἀναμφιλέκτου ἐξουσίας, ἥτις, συνειθισμένη νὰ ὑποτάσσωνται ἅπαντες εἰς αὐτὴν θέλει νὰ καταβλίβῃ πᾶσαν ἐναντίαν γνώμην, ἔτι δὲ καὶ αὐτῶν τῶν νοημόνων καὶ πεφωτισμένων ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'.

Γέννησις τοῦ διαδόχου τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας.— Πολεμικαὶ προπαρασκευαὶ κατὰ τῆς Ρωσσίας. — Ἐκκλησιαστικὴ Σύνοδος.

(1811).

Ἐν τῷ μέσῳ τοσούτων ποικίλων συμβάντων, ἐξιστορηθέντων μέχρι τοῦδε, ὁ Ναπολέων εἶδε πραγματοποιουμένην τὴν κυριωτέραν τῶν ἐπιθυμιῶν του· αὕτη δὲ ἦτον ἡ γέννησις τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ προωρισμένου εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ γαλλικοῦ θρόνου.

Τῇ 15 Μαρτίου 1811, περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν Μ.Μ. ἡ αὐτοκρατόρισσα Λουΐζα μετὰ ἐννέα μηνῶν εὐτυχῆ ἐγκυμοσύνην ἠσθάνθη τοὺς πρώτους πόνους τοῦ τοκετοῦ. Ὁ ἔμπειρος μαιευτὴρ Δουβοὰς εἰδοποιηθεὶς ἔδραμε παρευθὺς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ περίφημος ἰατρὸς τῆς τότε ἐποχῆς Κορβισάρτος Καί τοι δὲ τῆς μητρὸς οὔσης καλῆς κράσεως καὶ κατασκευῆς, ὁ τοκετὸς παρουσιάζετο μετὰ κακῶν προμηνυμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνησύχουν μεγάλως τὸ Δαβουὰν σκεπτόμενον περὶ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ὑπαρχούσης εὐθύνης. Ὁ Ναπολέων ἐννοήσας τὸν κίνδυνον καὶ βλέπων ὅτι ὁ φόβος τοῦ Μαιευτῆρος ἐδύνατο νὰ κινδυνεύσῃ τήν τε μητέρα καὶ τὸ βρέφος, ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν λέγων· «Φαντάσου, ἰατρέ, ὅτι ἐκγεννᾷς μίαν λαχανοπώλιδα βλέπω ὅτι οὐδέν τι πλέον δύνασαι νὰ πράξῃς· ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει σῶσον ἐν πρώτοις τὴν μητέρα.» Παρήγγειλε δὲ τὸν Κορβισάρτον νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τὸν Δουβοᾶν καὶ αὐτὸς δ' ὁ Ναπολέων παρίστατο καὶ περιεποιεῖτο τὴν σύζυγόν του, ἐνθαρρύνων αὐτὴν εἰς τὸν τοκετόν. Τέλος τῇ πρωΐᾳ τῆς ἐπιούσης, 20 Μαρτίου ἐγεννήθη τὸ τοσούτῳ περιμενόμενον τέκνον, εἰς ὃ ἀνετίθεντο τοσαῦται ἐλπίδες μεγαλείου καὶ δόξης, ἐνῷ αὐτὸ ἔκτοτε ἔμελλε νὰ ὑποστῇ τὴν ἐξορίαν καὶ μετὰ ταῦτα τὸν θάνατον εἰς τὸ ἄνθος τῆς τρυφερᾶς του ἡλικίας. Ὁ Ναπολέων πάραυτα ἐδέχθη αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας του ὅτε δὲ εἶπον αὐτῷ ὅτι ἦτον ἄῤῥεν, εὐθὺς διεχύθη

ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὑπεροψία εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσανεὶ ἡ Θεία Πρόνοια ἔπεμψε τὸ τέκνον τοῦτο ἵνα δείξῃ τὴν πρὸς αὐτὸν προστασίαν της. Παρουσίασε τὸ νεογνὸν εἰς τὴν οἰκογένειάν του καὶ εἰς τὴν Αὐλὴν· ἀνέθεσε δὲ τοῦτο εἰς τὴν φροντίδα τῆς κυρίας Μοντεσκιοῦ, ὀνομασθείσης παιδαγωγοῦ τῶν βασιλοπαίδων τῆς Γαλλίας. Ἐν τούτοις πάραυτα ἤρχισε τὸ κατάστημα τῶν ἀπομάχων νὰ κοινοποιῇ διὰ τῶν πυρσοκροτήσεων τὴν γέννησιν τοῦ διαδόχου τοῦ μεγαλητέρου μονάρχου τῆς γῆς. ὁ δὲ λαὸς ἦτο προειδοποιημένος ὅτι ἢ μὲν τὸ νεογεννηθὲν ἐτύγχανε θῆλυ, ἤθελεν ἀναγγελθῆ τοῦτο δι' εἴκοσι μιᾶς, εἰ δὲ ἄρρεν, δι' ἑκατὸν μιᾶς πυρσοκροτήσεως. Ἅμα ἤρχισαν αἱ πυρσοκροτήσεις, ὁ λαὸς ἀνυπομόνως ἐμέτρα αὐτὰς, ἀλλ' ἅμα ὑπερέβησαν τὴν εἴκοσι μίαν, ἅπαντες ἠσθάνθησαν ἄπειρον χαρὰν, μ' ὅλον ὅτι ὑπῆρχον πολλὰ αἴτια προξενοῦντα λύπην καὶ ἀθυμίαν εἰς τὸν λαὸν, ἐξ ὧν τινα ἦσαν γνωστὰ, ἄλλα δὲ εἰσέτι ἄγνωστα. Ἐν τούτοις ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμὸς τοῦ λαοῦ, ὅτε ὁ Ναπολέων ἐθεωρεῖτο ὡς σωτὴρ τῆς Γαλλίας, ὡς συνετὸς ἀνὴρ καὶ μαχόμενος μόνον διὰ τὸ καλὸν τῶν λαῶν εἶχεν ἤδη παρέλθει. Ἔκτοτε δὲ ἅπαντες προησθάνοντο ἀπαίσια οὐχὶ μόνον διὰ τὸν λαὸν τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα· μ' ὅλα ταῦτα ὁ γαλλικὸς λαὸς ἐχάρη διὰ τὴν γέννησιν τοῦ διαδόχου, ἐλπίζων εἰσέτι εἰς τὴν τύχην τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός.

Κατὰ τὸ περὶ Ῥώμης αὐτοκρατορικὸν διάταγμα αὐτοῦ, δι' οὗ ἡ πόλις αὕτη ἐκαλεῖτο δευτέρα πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατὰ παλαιὰν συνήθειαν τῶν Γερμανῶν αὐτοκρατόρων, καθ' ἣν πρὶν ἢ ὀνομασθῶσιν οὗτοι αὐτοκράτορες, ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ὀνομασθῶσι βασιλεῖς τῆς Ῥώμης, τὸ νεογεννηθὲν ὠνομάσθη βασιλεὺς τῆς Ῥώμης ἡ δὲ βάπτισις αὐτοῦ προσδιωρίσθη νὰ γένῃ περὶ τὸν Μάϊον ἢ Ἰούνιον. Τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ἡ γέννησις τοῦ παιδὸς ἀνηγγέλθη ἐπισήμως εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα καὶ εἰς ἅπασας τὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας ὡς καὶ εἰς ἅπασας τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλάς.

Παράδοξος μεταβολὴ τῆς τύχης! ὁ τοσούτῳ ἐπιθυμητὸς διάδοχος, ὁ προσδιωρισμένος νὰ διαιωνίσῃ τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐγεννήθη καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ κολοσσιαία αὕτη Αὐτοκρατορία ὑποσκα-

πτομένη ἐξ ὅλων τῶν μερῶν της, ἤγγιζεν εἰς τὸ τέρμα της· ὁμολογητέον δὲ ὅτι ὀλίγιστοι νόες ἐδύναντο νὰ ἐμβατεύσωσιν εἰς τὰ κεκρυμμένα αἴτια τῆς πτώσεώς της, ἀλλ' ἀνεπαισθήτως ὁ λαὸς εἶχε προκαταληφθῆ ὑπὸ τοιούτου προαισθήματος. Ὁ θόρυβος μεγάλου πολέμου πρὸς Ἄρκτον, πόλεμος ὃν ἅπαντες ἀνεξαιρέτως ἐφοβοῦντο, μάλιστα δὲ πρὶν ἢ περαιωθῆ ὁ ἐν Ἱσπανίᾳ καταστρεπτικὸς πόλεμος, διαδοθεὶς κατ' ὀλίγον εἰς ἅπαντας, ἐπροξένησε γενικὴν ἀνησυχίαν. Ἡ διὰ τὸν πόλεμον τοῦτον νέα στρατολογία ἐνηργεῖτο μετὰ πολλῆς δραστηριότητος, τὸ ἐμπόριον διέκειτο εἰς κρίσιμον περίστασιν, αἱ δὲ θρησκευτικαὶ ἔριδες ἠπείλουν νέον σχίσμα εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ταῦτα ἦσαν τὰ ταράττοντα μεγάλως τὰ πνεύματα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ὅτε ἐγεννήθη ὁ νέος διάδοχος.

Ὁ Ναπολέων ἐκ τῆς εἰρηνικῆς καταστάσεως αἴφνης μετέβη εἰς ἐξοπλισμοὺς κατὰ τῆς Ῥωσσίας, τοσούτῳ δὲ κατεσπευσμένως ἐνήργει, ὡσανεὶ ὁ πόλεμος ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ κατὰ τὸ προσεχὲς φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1811. Ἡ δὲ Ῥωσσία, πληροφορηθεῖσα περὶ τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν τοῦ Ναπολέοντος, περιωρίσθη εἰς ὀλίγας στρατιωτικὰς κινήσεις πρὸς τὴν Βαλτικὴν καὶ τὴν Βεσσαραβίαν, διότι ἐξ ἐννέα μεραρχιῶν διαμενουσῶν εἰς τὰς Παραδουναβίους ἐπαρχίας, μετεστάθμευσε πέντε εἰς τὴν Βεσσαραβίαν· ἡ μικρὰ αὕτη κίνησις τῶν ῥωσσικῶν στρατευμάτων, γνωστοποιηθεῖσα εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἐπροξένησε πολλὴν ἀνησυχίαν, καθότι ἐθεώρησε τὸ κίνημα τοῦτο οὐχὶ ὡς προφυλακτικὸν, ἀλλ' ὡς μυστικὴν συνεννόησιν τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας κατ' αὐτοῦ· ἀλλὰ τοῦτο ἦτο μεγίστη ἀπάτη τοῦ Ναπολέοντος, προερχομένη ἐκ τῆς δυσπιστίας αὐτοῦ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ζητήσῃ τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ εἰς ἐξηγήσεις, κατέσπευσεν ἔτι μᾶλλον τὰς πολεμικὰς προπαρασκευάς του.

Διέταξε πάραυτα τὴν αὔξησιν τοῦ παρὰ τὸν Ἔλβαν ποταμὸν διαμένοντος στρατοῦ αὐτοῦ, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου, διὰ προσθήκης ἑνὸς τάγματος εἰς ἕκαστον σύνταγμα· παρήγγειλε τὴν ἀγορὰν ἵππων εἰς ἅπασαν τὴν Γερμανίαν καὶ τὸν ὀργανισμὸν νέων ἱππαρχιῶν τῶν θωρακοφόρων· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ μεταθέσῃ τὸν παρὰ τὸν Ῥῆνον στρατὸν του, διέ-

ταξε νὰ σχηματισθῶσιν ἐκλεκτὰ τάγματα ἐξ αὐτοῦ, ὥστε, χρείας τυχούσης, νὰ μεταθέσῃ ταῦτα· τὰς αὐτὰς διαταγὰς ἔπεμψε καὶ πρὸς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ στρατὸν αὐτοῦ· ἔθεσεν εἰς κατάστασιν πολέμου ὅλην τὴν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ, ἀπεκάλεσε τὴν νέαν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν ἐκ τῆς Ἱσπανίας, προσεκάλεσεν ὅλους τοὺς πρίγκηπας τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας ὅπως ἕκαστος πέμψῃ αὐτῷ τὴν ἐν πολέμῳ ἀναλογίαν τοῦ στρατοῦ του, προδιέθεσε δὲ οὕτω ταῦτα, ὥστε ἐντὸς τριῶν μηνῶν ὁ παρὰ τὸν Ἔλβαν στρατὸς νὰ σύγκειται ἐξ 70 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὁ παρὰ τὸν Ῥῆνον ἐκ τριῶν χιλιάδων καὶ ὁ ἐν Ἰταλίᾳ ἐκ 40 χιλιάδων, προστιθεμένων καὶ 12 χιλιάδων τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς· τὸ ὅλον τῶν στρατευμάτων τούτων συνέκειτο ἐξ 170 χιλιάδων πεζικοῦ καὶ 50 ἱππικοῦ, ἐξ ὧν 15 χιλιάδες ἦσαν τῶν θωρακοφόρων καὶ 24 χιλιάδες πυροβολικοῦ μετὰ 800 πυροβόλων.

Ἐκτὸς δὲ τούτων προπαρεσκεύασε 100 χιλιάδες συμμαχικοῦ στρατοῦ, συγκειμένου ἐκ Πολωνικῶν, Σαξονικῶν, Βαυαρικῶν, Βυρτεμβεργικῶν, Βαδαϊκῶν καὶ Βεσφαλιακῶν στρατευμάτων, ὥστε τὸ ὅλον τοῦ στρατοῦ τούτου συνέκειτο ἐκ 300 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἑτοίμων πρὸς πόλεμον. Ἀνεκάλεσε προσέτι τὸν Νέϋ ἐκ τῆς Ἱσπανίας ἵνα διορίσῃ αὐτὸν διοικητὴν μιᾶς μοίρας στρατοῦ.

Ὁ Ναπολέων φοβούμενος αἰφνιδίαν τινὰ εἰσβολὴν τῶν Ῥωσσικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ δουκάτον τῆς Βαρσοβίας, παρήγγειλεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας καὶ εἰς τὸν πρίγκιπα Πονιατόβσκην, ὅστις ἦτο διορισμένος παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἀντιβασιλεὺς τῆς Πολωνίας, νὰ μεταθέσῃ ὅλον τὸ πυροβολικὸν, τὰ πολεμοφόδια, τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὰς τροφὰς τῶν ἀφράκτων πόλεων καὶ ἀδυνάτων φρουρίων εἰς τὰ παρὰ τὸν Βιστούλαν ὀχυρὰ φρούρια· ὡς πρὸς τοῦτο δὲ ὑπεδείκνυεν ὡς παράδειγμα τὴν Βαυαρίαν, ἥτις ἔπραξε τὸ αὐτὸ εἰς τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον· πρὸς δὲ παρήγγειλε τόν τε βασιλέα τῆς Σαξονίας καὶ τὸν πρίγκιπα Πονιατόφσκην νὰ ὦσιν ἕτοιμοι πρὸς πόλεμον, τιθέμενοι ἀμφότεροι ὑπὸ τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον, τὸν ὁποῖον διέταξε νὰ δράμῃ, χρείας τυχούσης, πρὸς τὸν Βιστούλαν μετὰ 150 χιλιάδων στρατοῦ, καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Βαρσοβίαν ἵνα προλάβῃ πᾶν ἐπιθετικὸν κίνημα τῶν Ῥωσσικῶν στρατευμάτων.

Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῶν συνταγμάτων ὁ Ναπολέων ἠναγκάσθη νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν στρατολογίαν τοῦ 1811, ἥτις καὶ διετάχθη ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους· ἀλλὰ, μὴ εὐχαριστηθεὶς εἰς ταῦτα, διέταξε νὰ στρατολογηθῶσιν εἰσέτι 60 χιλιάδες στρατεύσιμοι, οἵτινες εἶχον μείνει ἐκ τῶν παρελθόντων ἐτῶν. Ἡ στρατολόγια αὕτη παρώξυνε πολὺ τὸν λαὸν διότι ἐκ τῶν μεγάλων καὶ ἀλλεπαλλήλων στρατολογιῶν ἐξηντλεῖτο ἡ Γαλλία ἐκ τῶν ἀρρένων τῆς καλητέρας ἡλικίας· τούτου ἕνεκα εἰς πολλὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας οἱ στρατεύσιμοι μὴ θέλοντες νὰ στρατολογηθῶσι κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη, καὶ ἀντέταττον βίαν εἰς τὴν χωροφυλακὴν, ἐντὸς δ' ὀλίγου οἱ δραπέται οὗτοι ἐλογίζοντο εἰς 20 χιλιάδας νέων ἐπαπειλούντων τὴν ἔνοπλον δύναμιν τῆς κυβερνήσεως.

Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, οὐδενὸς μέσου φειδόμενος πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ του, διώρισε δέκα ἰσχυρὰ μεταβατικὰ ἀποσπάσματα συγκείμενα ἐκ πεζικοῦ, χωροφυλακῆς καὶ ἱππικοῦ ἵνα περιέρχωνται τὰς καθυστερούσας στρατευσίμους ἐπαρχίας, νὰ καταδιώκωσιν αὐτούς τε καὶ τοὺς συγγενεῖς των, μέχρις οὗ συλλάβωσιν ὅλους τοὺς δραπέτας Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα, συγκείμενα ἐκ παλαιῶν στρατιωτικῶν, συνειθισμένων πρὸ πολλοῦ χρόνου νὰ ζῶσιν ἐκτὸς τῆς πατρίδος των, ἐξώκειλαν εἰς πολλὰς καταχρήσεις καὶ ἠρέθισαν τοὺς κατοίκους εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν. Τινὲς τῶν νομαρχῶν, πρασπαθήσαντες καὶ μὴ δυνηθέντες νὰ ἐμποδίσωσι τὰς καταχρήσεις τῶν μεταβατικῶν ἀποσπασμάτων, ἀνεφέρθησαν μέχρι τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι, θέλοντες νὰ κολακεύσωσι τὸ ὑπουργεῖον οὐχὶ μόνον ἀνείχοντο ταύτας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐθεώρουν καὶ ὡς ἀναγκαίας πρὸς ἐπίτευξιν τῆς στρατολογίας. Ὡς δὲ οἱ χωρικοὶ ὑπέφερον ἐκ τῆς στρατολογίας καὶ ἐκ τῶν μεταβατικῶν στρατευμάτων, οὕτω καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ὑπέφερον ἐκ τῆς καθημερινῆς καταστροφῆς τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν· διότι αἱ νέαι τελωνιακαὶ διατάξεις τοῦ Ναπολέοντος ἐπὶ τῶν Ἀγγλικῶν ἐμπορευμάτων ἠὔξησαν μὲν τοὺς πόρους τοῦ γαλλικοῦ ταμείου, ἀλλ' οὐδόλως ὠφέλησαν τὸ κοινὸν τῆς Γαλλίας, ἀπεναντίας μάλιστα ἐπέφερον ζημίας, διότι εἰσήγοντο ἐλευθέρως ὅλα τὰ ἀγγλικὰ βιομηχανήματα.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ ἐπεκράτουν τὰ αὐτὰ δεινά· ἐπειδὴ ὁ καφφὲς καὶ ἡ ζάκχαρις, τὰ ὁποῖα ἦσαν τὰ κυριώτερα προϊόντα τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν, δὲν εἰσήγοντο εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης, τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον τοσοῦτον ἐνεκρώθη, ὥστε προέκειτο γενικὴ χρεοκοπία εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἂν ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν προελάμβανε νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς ἐμπόρους διὰ συνδρομῆς 150 ἑκατομμυρίων φράγκων. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν Γαλλίᾳ· ἡ ἀπροσδόκητος πτώχευσις μεγάλου τραπεζίτου ἐν Λουβέκῃ, χρηγοῦντος μεγάλας πιστώσεις εἰς τοὺς ἐν Γαλλίᾳ βιομηχάνους, ἀνεκάλυψεν ὅλην τὴν τεχνητὴν πίστωσιν αὐτῶν, τῆς ὁποίας αὐτουργὸς ἦτον αὐτὸς ὁ Ναπολέων. Οὗτοι καταθορυβηθέντες ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τούτου προσέδραμον εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, ζητοῦντες βοήθειαν. Ὁ Ναπολέων, αἰσθανόμενος ὅτι αὐτὸς ἦτον ὁ αἴτιος τῆς ἐμπορικῆς ταύτης κρίσεως, εἰ καὶ δὲν ὡμολόγει τοῦτο, μὴ θέλων δὲ ὥστε ἡ γέννησις τοῦ υἱοῦ του νὰ προοιμιασθῇ διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν καλητέρων βιομηχάνων τῆς Γαλλίας, ἐξεφράσθη ὅτι θέλει συνδράμει αὐτοὺς τούτου ἕνεκεν ἐδέχθη καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν σταλεῖσαν ἐπιτροπὴν αὐτῶν· ἀκούσας δὲ παρ' αὐτῆς τὰς αἰτήσεις τῶν, ἐξεφράσθη ὡς ἀκολούθως· «Μανθάνω ὅ,τι λέγετε εἰς τὰ γραφεῖά σας, γνωρίζω ὅ,τι λέγετε εἰς τὰς οἰκογενείας σας καὶ μεταξύ σας περὶ τῆς πολιτικῆς μου, περὶ τῶν νόμων μου καὶ περὶ ἐμοῦ αὐτοῦ. Λέγετε λοιπὸν ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν γνωρίζει τί ἄλλο εἰμὴ τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα· ἐπαναλαμβάνετε συνεχῶς ὅτι δὲν γνωρίζει τίποτε περὶ τοῦ ἐμπορίου, οὐδεὶς δὲ διαμένει παρ' αὐτῷ διὰ νὰ τὸν πληροφορήσῃ ὅτι ἀγνοεῖ· αἱ διατάξεις του εἰσὶ παράδοξοι καὶ ἔγειναν παραίτιοι τῆς ἐνεστώσης καταστροφῆς. Ὑμεῖς οἱ λέγοντες, ὑμεῖς, τίποτε δὲν ἐννοεῖτε περὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἐν πρώτοις ἡ ἐνεστῶσα καταστροφὴ τοῦ ἐμπορίου σας δὲν εἶμαι ἐγώ, ἀλλ ὑμεῖς αὐτοί. Ὑμεῖς ἐνομίσατε ὅτι δύναταί τις νὰ πλουτίσῃ εἰς μίαν ἡμέραν ὡς γίνεται ἐν πολέμῳ νικῶν μίαν μόνον μάχην· ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτως εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐν ᾗ ἐργαζόμενός τις καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν, διάγων συνετῶς καὶ προσθέτων εἰς τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐργασίας του τὰ ἐκ τῆς οἰκονομίας

του παραγόμενα, γίνεται πλούσιος. Ἀλλὰ μεταξὺ ὑμῶν τινες ἠθέλησαν νὰ ἐπιχειρίσωσιν ἐργολαβίας εἰς τὰς αἰφνιδίους μεταβολὰς τῶν τιμῶν τῶν πραγμάτων τῆς πρώτης ἀνάγκης· ὡς ἐκ τούτου δὲ ἠπατήθησαν συνεχῶς· ἀντὶ δὲ νὰ πλουτίσωσιν οὗτοι, ἐπλούτισαν ἄλλους. Ἕτεροι ἠθέλησαν νὰ κατασκευάσωσιν ὑφάσματα διὰ δέκα ἔτη, ἐνῷ δὲν ὑπῆρχεν ἐξαγωγὴ εἰμὴ διὰ πέντε μόνον, ἐζημιώθησαν δὲ ἀντὶ νὰ κερδίσωσι. Πταίω λοιπὸν ἐγὼ ἐὰν ἡ πλεονεξία ἐτάραξε τὸν νοῦν πολλῶν μεταξὺ ὑμῶν; Ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπομονὴν διορθώνει τις καὶ αὐτὰ τὰ σφάλματά του, ἐργαζόμενος δὲ ἀναπληροῖ ὅτι ἀπώλεσεν. Ἐσφάλετε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο; θέλετε εἶσθαι συνετώτεροι εἰς τὸ προσεχὲς ἔτος. Ὡς πρὸς τὰς διατάξεις μου δὲ, ποῖος ἐξ ὑμῶν γνωρίζει ἂν ἦναι καλαὶ ἢ κακαί; Περιωρισμένοι εἰς τὰ ἐργοστάσιά σας, ἄλλοι μὴ γνωρίζοντες εἰμὴ μόνον τὰ περὶ τῆς μετάξης καὶ τοῦ βαμβακίου, ἄλλοι τὰ τοῦ σιδήρου, τῶν ξύλων καὶ τῶν δερμάτων, μὴ ἐννοοῦντες τὸ σύνολον τῆς βιομηχανίας καὶ ἀγνοοῦντες τὰς μεταξὺ τῶν Ἐπικρατειῶν ἐκτεταμένας σχέσεις, δύνασθε νὰ ἐννοήσητε ἂν τὰ κατὰ τὴν Ἀγγλίας μεταχειρισθέντα μέσα μου εἰσὶν ἀποτελεσματικὰ ἢ βλαβερά; Ἐρωτήσατε ἐν τούτοις ὅσους ἐξ ὑμῶν ἀπῆλθον λαθραίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς λαθρεμπορίαν, ἐρωτήσατε αὐτοὺς περὶ τῶν ὅσα εἶδον; Γνωρίζω τί λέγουσιν οὗτοι, ὡς καὶ ὑμεῖς. διότι ἐπληροφορήθην περὶ τῶν πράξεων καὶ τῶν ὁμιλιῶν ὑμῶν. Ἐπέστρεψαν ἐκπεπληγμένοι ἐκ τῆς ἀμηχανίας τῆς Ἀγγλίας, διὰ τὴν ἐπισώρευσιν τῶν πραγματειῶν εἰς τὰς ἀποθήκας, διὰ τὴν ἐπανηλειμμένην ἔκπτωσιν τῶν συναλλαγμάτων καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐμπορίου· καὶ πολλοὶ ἐξ ὑμῶν ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς Ἀγγλίας εἶπετε· « ὁ διαβολάνθρωπος οὗτος πιθανὸν νὰ ἔχῃ δίκαιον. » Μάλιστα ἔχω δίκαιον καὶ ταχύτερα παρ' ὅ,τι ἤλπιζον, διότι ἡ Ἀγγλία ἔφθασεν εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν τόσον τάχιστα ὅσον δὲν ἤλπιζα. Αὕτη ἐγέμισε μὲ τὰ προϊόντα της τὰς ἱσπανικὰς καὶ τὰς ἰνδικάς της ἀποικίας, πρὸς δὲ καὶ τὰς γαλλικὰς, ἀγνοῶ διὰ πόσα ἔτη· ἀλλὰ δὲν ἐπληρώθη εἰμὴ διὰ ζακχάρεως, καφφὲ καὶ βαμβακίου, τῶν ὁποίων τὴν ἀξίαν κατέστρεψα ἐν ταῖς ἰδίαις χερσὶν αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς ζακχάρεως καὶ τοῦ βαμβα-

κίου οἱ ἔμποροι ἐκδίδουσι συναλλάγματα, τὰ ὁποῖα ἐξαποστέλλονται εἰς τὴν τράπεζαν καὶ μετασχηματίζονται εἰς χαρτονομίσματα. Ἡ κυβέρνησις, ἵνα μισθώσῃ τοὺς στρατούς της καὶ τὸ ναυτικόν της, ἐκδίδει ὡσαύτως συναλλάγματα εἰς τὴν τράπεζαν, προσθέτουσα καὶ αὕτη νέα χαρτονομίσματα. Τί νομίζετε ὅτι τοῦτο ἐπιφέρει μετά τινα χρόνον; Πρέπει τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο νὰ κρημνισθῇ. Ἡμεῖς εἴμεθα εἰς τοιαύτην κατάστασιν; οὐχί. Ἐγὼ σᾶς ἀπήλλαξα ἐκ τῶν χαρτονομισμάτων· ἡ Εὐρώπη μοὶ ἐχορήγησεν ἐπὶ μετρητοῖς σχεδὸν ἓν δυσεκατομμύριον διὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου. Ἔχω εἰσέτι 200 ἑκατομμύρια εἰς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα εἰς τὸ ταμεῖόν μου· εἰσπράττω κατ' ἔτος 90 ἑκατομμύρια εἰς καλῶς διανεμομένους φόρους, οἵτινες ἐξοφλοῦνται ἐπὶ μετρητοῖς. Ὑμεῖς δὲ ἔχετε ὁλόκληρον τὴν ἤπειρον πρὸς κατανάλωσιν τῶν προϊόντων σας· ὅθεν ἡ κατάστασις ὑμῶν δὲν ὁμοιάζει τὴν τῶν Ἀγγλων. Αὕτη πρέπει βράδιον ἢ τάχιον νὰ καταπέσῃ· μένουσιν αὐτῇ διέξοδοί τινες εἰς τὴν Σουηδίαν, εἰς τὴν Πρωσσίαν καὶ μακρύτερα (ὑπαινίττετο τὴν Ῥωσσίαν), δι' ὧν τὰ ἀγγλικὰ ἐμπορεύματα εἰσδύουσιν εἰς τὴν Εὐρώπην· ἀλλὰ μείνετε ἥσυχοι, θέλω τακτοποιήσει ταῦτα· ὑπάρχουσιν εἰσέτι ἀπατεῶνες, τοὺς ὁποίους θέλω καταβάλει. Οἱ διαφυγόντες τοὺς τελώνας μου δὲν θέλουν δυνηθῆ νὰ διαφύγουν ἐκ τῶν στρατιωτῶν μου· θέλω τοὺς καταδιώξει πανταχοῦ· περιμένετε.»

Ὁ Ναπολέων, προφέρων τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις, ἐδεικνύετο λείαν ἀπειλητικὸς καὶ ὀργίλος. Ἐπαναλαβὼν δὲ τὸν λόγον εἶπε· «γνωρίζω καλῶς ὅτι ὁ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν πόλεμος εἶναι πολυχρόνιος καὶ ἐπίπονος, ἀλλὰ τί θέλετε νὰ πράξω; ὁποῖα μέσα νὰ μεταχειρισθῶ; Κατὰ τὰ φαινόμενα, ἐπειδὴ ὑμεῖς παραπονεῖσθε πολὺ περὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς θαλάσσης, θέλετε ὥστε αὕτη νὰ ἦναι ἐλευθέρα, νὰ μὴ κατέχητε ὑπὸ μιᾶς μόνης Δυνάμεως ἀντὶ ὅλων τῶν ἄλλων, ἥτις νὰ μὴ ἁρπάζῃ τὰς ἀποικίας ὅλων τῶν ἐθνῶν οὐδὲ νὰ ἐξουσιάζῃ ὅλας τὰς σημαίας. Ἀποκλειστικῶς εἶμαι τῆς αὐτῆς γνώμης· οὐδέποτε θέλω ἐγκαταλείψει τὰ δίκαια τῆς οὐδετερότητος· δὲν θέλω ἐπιτρέψει νὰ ὑπερισχύσῃ ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ σημαία δὲν ὑπερασπίζει τὰ ἐμπορεύματα, οὐδὲ ἡ οὐδετέρα νὰ ὑποχρεοῦται νὰ μεταβῇ ἐκ τῆς Ἀγγλίας

πρὸς πληρωμὴν φόρου. Ἐὰν ἤμην τοσοῦτον ἄνανδρος ὥστε νὰ ὑποφέρω τοιαύτας θυσίας, ὑμεῖς δὲν ἐδύνασθε ἤδη νὰ ἐξέρχησθε ἐκ τοῦ Ῥουέν, οὐδ' ἐκ τῆς Ἄβρης εἰμὶ δι' ἀγγλικοῦ διαβατηρίου. Τὰ ἐν Μιλάνῳ καὶ Βερολίνῳ ἐκδοθέντα διατάγματά μου εἰσὶ νόμοι τῆς Δὺτοκρατορίας μέχρις οὗ ἡ Ἀγγλία παραιτηθῇ τῶν παραλόγων ἀπαιτήσεών της. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἐξαιτοῦνται παρ' ἐμοῦ νὰ προσέρχωνται εἰς τοὺς λιμένας μας, νὰ σᾶς φέρωσι βαμβάκιον καὶ νὰ λαμβάνωσι τὰς μετάξας σας· τοῦτο εἶναι εἰς ὑμᾶς μεγάλη ἀνακούφισις· εἶμαι πρόθυμος νὰ συγκατανεύσω εἰς τοῦτο, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον καὶ οὗτοι νὰ διατηρῶσιν εἰς τὴν πατρίδα των τὰς ὑπ' ἐμοῦ στηριζομένας ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι συμφωνοῦσι μετὰ τῶν ἰδικῶν των καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ναυτικῶν ἐθνῶν, καὶ ὅτι, ἂν δὲν δυνηθῶσι νὰ κατορθώσωσι ὥστε ἡ Ἀγγλία νὰ σέβητε τὰ δικαιώματα αὐτῶν, νὰ διακηρύξωσι πρὸς αὐτὴν τὸν πόλεμον· τοὐναντίον δὲ, ὁποιανδήποτε ἀνάγκην ἔχετε παρ' αὐτῶν θέλω μεταχειρισθῇ αὐτοὺς ὡς τοὺς Ἄγγλους· θέλω ἀποκλείσει αὐτοὺς ἐκ τῶν λιμένων μου, καὶ θέλω διατάξει νὰ τοὺς καταδιώκωσι! Πῶς ἄλλως θέλετε νὰ πράξω; Ἀναμφιβόλως, ἐὰν ἐδυνάμην νὰ καταρτίσω ναυάρχους τόσῳ καλοὺς, ὡς κατήρτισα στρατηγοὺς, ἠθέλαμεν καταπολεμήσει τοὺς Ἄγγλους, καὶ ἠθέλομεν ἔχει οὐχὶ προσποιημένην εἰρήνην, ὡς τὴν ἐν Ἀμιένῃ, κρύπτουσαν χιλίας ἀδιαλλάκτους μνησικακίας καὶ χίλια ἀσυμβίβαστα συμφέροντα, ἀλλὰ σταθερὰν εἰρήνην. Δυστυχῶς δὲν δύναμαι νὰ παρίσταμαι πανταχοῦ· μὴ δυνάμενος λοιπὸν νὰ πολεμήσω τοὺς Ἄγγλους διὰ θαλάσσης, πολεμῶ αὐτοὺς διὰ ξηρᾶς, καὶ καταδιώκω αὐτοὺς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ἠπείρου. Μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔπαυσα μελετῶν νὰ προσβάλω αὐτοὺς καὶ διὰ θαλάσσης, διότι τοὐλάχιστον οἱ ναῦταί μας εἰσὶ τοσοῦτον ἀνδρεῖοι, ὡς καὶ οἱ ἰδικοί των, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ μας ἐκτιμῶνται μὲ τοὺς ἰδικούς των, ἅμα γυμνασθῶσιν. Ἔχω ἤδη ἑκατὸν δίκροτα εἰς τοὺς ναυστάθμους τοῦ Τεξέλου καὶ τῆς Ἐνετίας, ἀλλὰ θέλω ἔχει διακόσια, καὶ θέλω διατάξει νὰ ἐξέλθωσιν ἐναντίον αὐτῶν· θέλουσι νικηθῇ εἰς μίαν ἢ δύω μάχας, θέλουσι νικήσει τὴν τρίτην, ἢ τοὐλάχιστον τὴν τετάρτην, διότι ἐπὶ τέλους θέλει ἀναδειχθῇ εἷς ναυτικός μας, ὅστις θέλει

κατορθώσει νὰ θριαμβεύσῃ ἡ σημαία μας. Ἐν τούτοις ἐγὼ θέλω σύρει τὸ ξίφος καὶ θέλω ἐμπήξει αὐτὸ εἰς τὸ στῆθος οὗ τινος θελήσῃ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Ἀγγλίαν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποκύψωσιν ἅπαντες, εἴ καὶ ὁ διάβολος ἤθελε συνωμώσει μετ' αὐτῶν. Παραδέχομαι ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶναι πολυχρόνιον· ἀλλ' ὑμεῖς κερδίζετε ἐν τοσούτῳ, ἀναπτύσσοντες τὴν βιομηχανίαν σας, γινόμενοι ἐργοστασιάρχαι, χορηγοῦντες εἰς τὴν ἤπειρον τὰ διάφορα ὑφάσματα τῆς Ἀγγλίας, τέλος πάντων δὲν εἶναι μικρὸν νὰ χορηγῇ τις εἰς ὅλην τὴν ἤπειρον τὰ πάντα. Ὁ κόσμος ἀλλάσσει ἀκαταπαύστως· δὲν ὑπάρχει αἰὼν νὰ ὁμοιάζῃ τὸν ἕτερον. Ἄλλοτε διὰ νὰ ἦναί τις πλούσιος ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀποικίας, νὰ κατέχῃ τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸν ἅγιον Δομίγκον. Οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι ἤρχισαν νὰ παρέρχωνται· πρέπει νὰ ἦναί τις βιομήχανος διὰ νὰ προμηθεύηται ὅ,τι τῷ ἀναγκαιοῖ διὰ νὰ μὴ ἀπέρχηται εἰς τοὺς ἄλλους ζητῶν ταῦτα· νὰ κατασκευάζῃ τὰ ὑφάσματά του, τὴν ζάκχαρίν του, τὴν ἱστάτιδά του (λουλάκι). Ἐὰν εἶχον εὐκαιρίαν, ὑμεῖς ἠθέλατε κατασκευάσει ταῦτα πάντα· οὐχὶ δ' ὅτι ἀποστρέφομαι τὰς ἀποικίας καὶ τὰς θαλασσίους ἐργολαβίας, καὶ ταῦτα ἀναγκαιοῦσιν, ἀλλ' ἡ βιομηχανία ἐξ ἴσου εἶναι ἀναγκαιοτάτη, καὶ ἐνῷ ἐγὼ προσπαθῶ νὰ κερδήσω ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἡ βιομηχανία ἐν Γαλλίᾳ αὐξάνει καὶ καταρτίζεται· δύναται λοιπόν τις νὰ περιμένῃ εἰς τὴν θέσιν ταύτην. Ἐν τῷ διαστήματι τοῦ χρόνου τούτου ἡ Βορδὼ καὶ τὸ Ἀμβοῦργον ὑπέφερον· ἐὰν ὑποφέρωσι μέχρι τοῦδε, θέλουσιν εὐτυχήσει εἰς τὸ μέλλον διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐλευθεροπλοΐας. Τὰ πάντα ἔχουσι τὰ καλά των καὶ τὰ κακά των· πρέπει τις νὰ ὑποφέρῃ διὰ μέγαν σκοπὸν, μ' ὅλα ταῦτα κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος ὑμεῖς δὲν ὑποφέρετε διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀλλ' ἕνεκα τῶν σφαλμάτων σας. Ἐγὼ γνωρίζω καλήτερα τὰ ἰδικά σας πράγματα ἢ ὑμεῖς τὰ ἰδικά μου· ἐστὲ συνετοὶ καὶ συνεπεῖς, καὶ μὴ σπεύδητε νὰ μὲ κρίνητε, διότι συνεχῶς ὅταν μὲ κατηγορῆτε, ὑμεῖς μόνοι κατηγορεῖσθε. Προσέτι ἐγὼ φροντίζω περὶ τῶν συμφερόντων ὑμῶν καὶ προσπαθῶ νὰ παράξω ὑμῖν πᾶσαν δυνατὴν εὐκολίαν. »

Ὁ λόγος οὗτος ἐγοήτευσε μᾶλλον τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων ἢ ἔπεισεν αὐτοὺς, μ' ὅλον ὅτι εἰς

τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ναπολέων εἶχε κατά τι δίκαιον· διότι, ὡς ἐρρέθη, αἱ ἐπιχειρήσεις αὐτῶν δὲν ἐστηρίζοντο εἰς ἀκριβεῖς ἐμπορικοὺς ὑπολογισμούς. Ἐν τούτοις ἐκτὸς τῶν ἐξιστορηθέντων δύο δεινῶν, τὰ ὁποῖα ἐτάραττον τὴν Γαλλίαν, ὑπῆρχε καὶ ἄλλο τρίτον δεινότερον, τοῦτο δὲ ἦτον ἡ ἐπέμβασις τῆς αὐθαιρέτου ἐξουσίας τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα.

Ἐρρέθη προηγουμένως εἰς ποίαν κατάστασιν ἔφθασαν τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἕνεκα τῆς κρατήσεως τοῦ Πάπα εἰς Σαβόναν καὶ τῆς θελήσεως τοῦ Ναπολέοντος τοῦ νὰ καταργήσῃ τὴν παπικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ ἑνώσῃ αὐτὴν εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν του, ὡς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας καὶ ὁ Σουλτάνος, ἀποκαθιστῶν τοὺς μὲν Παρισίους καθέδραν τοῦ Πάπα, τὴν δὲ Ῥώμην δευτέραν πρωτεύουσαν τῆς Αὐτοκρατορίας του. Οἱ ἐπὶ τούτῳ σταλέντες ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἀρχιεπίσκοποι, ἵνα πείσωσιν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐξουσίας του, οὐδὲν ἔπραξαν· διότι ὁ πάπας οὐχὶ μόνον δὲν ἐνέδιδεν εἰς τὰς προτάσεις των, ἀλλ' ἔγραψεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Γαλλίας νὰ μὴ ἀναγνωρίσωσι τοὺς παρὰ τοῦ Ναπολέοντος διορισθέντας, ἄνευ τῆς ἐγκρίσεώς του, ἐπισκόπους εἴς τινας ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας· ὡς ἐκ τούτου ὑπῆρξε μέγας θρησκευτικὸς ἐρεθισμὸς εἰς τὸν γαλλικὸν λαόν, διότι οἱ φανατικοὶ ἱερεῖς παρίστανον τοὺς ἐπισκόπους τούτους παρανόμους. Τὰ αὐτά, μάλιστα δὲ μετὰ πλειοτέρου φανατισμοῦ, συνέβαινον καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὁ Ναπολέων μανθάνων καθ' ἑκάστην ταῦτα ὑπέμενε ὀργιζόμενος ὡς ὁ λέων, καὶ περιμένων τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ πρώτου θύματός του, ἵνα προξενήσῃ τρόμον εἰς πάντας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Πάπας ἔπεμψεν εἰς πολλοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ πολιτικοὺς ὑπαλλήλους τοιαῦτα ἔγγραφα, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρύψῃ τὴν ὀργήν του. Διέταξε λοιπὸν τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας ν' ἀρχίσῃ τὰς περὶ τούτου ἀνακρίσεις καὶ νὰ συλλαμβάνῃ τοὺς λαβόντας τοιαῦτα ἔγγραφα· θέλων ὅμως νὰ ἐπιπέσῃ αἴφνης κατὰ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν, διέταξε, τῇ 1 Ἰανουαρίου, αὐτὸν νὰ συλλάβῃ εὐθὺς τὸν πρόεδρον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου τῶν Παρισσίων Ἄστρον, ἐλθόντα κατὰ τὴν ἐθιμοταξίαν νὰ παρουσιασθῇ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους εἰς

τὰ ἀνάκτορα, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζεν ὡς ἀφοσιωμένον φανατικῶς εἰς τὸν Πάπαν, λέγων τῷ στρατηγῷ Δουρόκῳ, « Συλλάβετε αὐτὸν πρὶν ἢ ἐξέλθῃ τῶν Κεραμεικῶν, ἀνακρινατέ τον, διατάξατε δὲ συνάμα νὰ ἐξετασθῶσι τὰ ἔγγραφα αὐτοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως θέλει εὑρεθῆ ὅ,τι ζητοῦμεν.

Ὁ στρατηγὸς Δουρόκος, ὅστις, ὡς ἐρρέθη, ἦτον ὁ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας, ἐκτελέσας παραχρῆμα τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, ἐν μὲν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἄστρου εὗρε τὰ παρὰ τοῦ Πάπα σταλέντα ἔγγραφα, ἐκ δὲ τῆς ἀνακρίσεως ἀνεκάλυψε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι καὶ ὁ σύμβουλος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συμβουλίου τοῦ Κράτους Πορταλὶς ἔλαβε τοιαῦτα ἔγγραφα· ταῦτα δὲ πάντα εὐθὺς ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ναπολέοντα.

Τῇ 4 Ἰανουαρίου, συνελθόντος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, παρόντος καὶ τοῦ συμβούλου Πορταλῆ, ὁ Ναπολέων ἐλθὼν ἐν αὐτῷ διηγήθη περὶ τῶν διατρεξάντων ὡς πρὸς τὰ σταλέντα ἔγγραφα τοῦ Πάπα πρός τινας ἐκκλησιαστικοὺς συμβούλους, ἐξέθεσε τὴν περὶ διατάξεως τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπόπειραν, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὁ Πάπας προέθετο νὰ φέρῃ τὴν ἀναρχίαν εἰς τὸν Γαλλικὸν λαόν, καὶ ὅτι ἐλυπεῖτο ὑπερβολικῶς ὅτι μεταξὺ τῶν ἐνόχων ὑπῆρχε καί τις, τὸν ὁποῖον πριεποιήθη μεγάλως· ὅτι οὗτος ἦτον υἱὸς ὑπουργοῦ, ὃν τιμᾷ μεγάλως· τέλος εἶπεν, εἶναι ἐν ἐκ τῶν παρόντων μελῶν, ὁ κύριος Πορταλῆς. Ἔπειτα, στραφεὶς αἴφνης, ἠρώτησεν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον ἐὰν ἐγνώριζε τὸ θέσπισμα τοῦ Πάπα, ἐὰν ἐγνώριζε τοῦτο καὶ διετήρησεν αὐτὸ μυστικῶς, ἐὰν ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν εἶναι ἀνοσιούργημα, προδοσία καὶ συνάμα μαύρη ἀχαριστία· ἐρωτῶν δὲ αὐτὸν ἀκαταπαύστως, οὐδὲ ἔδωκεν εὐκαιρίαν αὐτῷ ν' ἀπαντήσῃ. Ὁ δυστυχὴς Πορταλῆς, ὅστις ἦτον ἄριστος νομικὸς, ἀλλ' ἀδρανὴς ὡς πρὸς τὴν παιδείαν του, μόλις ἐδυνήθη νὰ ὑψώσῃ τὴν κεφαλήν του καὶ νὰ προφέρῃ ὀλίγας ἀσυναρτήτους λέξεις. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ληφθέντων τί ἀπητεῖτο εἰς σύμβουλον τῆς Ἐπικρατείας, εἰς τὸ συμβούλιόν του καὶ εἰς ἑαυτὸν, ἀπήντησεν αὐτῷ διὰ τῶν ἑξῆς κεραυνοβόλων λέξεων· « Ἔξελθε κύριε, ἔξελθε, ὥστε νὰ μὴ σὲ ἴδω τοῦ λοιποῦ ἐνταῦθα. » Ὁ σύμβουλος οὗτος, λαβὼν τοιαύτην καταφρόνησιν, ἠγέρθη ἔντρομος, διῆλθε μετὰ δακρύων τὴν αἴθουσαν

τοῦ συμβουλίου καὶ ὑπεχώρησε σχεδὸν λυποθυμημένος διὰ μέσου τῶν ἐκπλαγέντων συναδέλφων του.

Εἰ καὶ ἐν παντὶ καιρῷ ἡ ἀνθρώπινος κακία εὐχαριστεῖται ἐνδομύχως εἰς τὴν θέαν τῶν ξένων δυστυχημάτων, μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὴν περίστασιν ταύτην τοιοῦτον ἀποτρόπαιον αἴσθημα εἰς οὐδενὸς καρδίαν διηγέρθη, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἡ ἀξιοπρέπεια παντὸς συμβούλου κατεφρονήθη. Ὅσον ἰσχυρὸς ἤθελεν εἶσθαί τις, δὲν ἠδύνατο ἀτιμωρητὶ νὰ προσβάλῃ τὸ αἴσθημα ὁλοκλήρου ἐντίμου συλλόγου. Ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας ἕνεκα τοῦ φόβου ἅπαντες ἐσιώπων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν προσώπων ἐδεικνύετο τὸ αἴσθημα αὐτῶν. Ὁ Ναπολέων μετ' ὀλίγον αἰσθανθεὶς τὸ ἄτοπον τῆς πράξεώς του ταύτης, ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ τοῦτο, λέγων ὅτι ἠναγκάσθη ὡς ἐκ τῆς μεγίστης ἀγανακτήσεώς του νὰ μεταχειρισθῇ τοιουτοτρόπως τὸν υἱὸν ἑνὸς τῶν μᾶλλον εὐνοϊκῶν του.

Ὁ Ναπολέων, θέλων μετὰ τοῦτο νὰ ἐνσπείρῃ τὸν φόβον εἰς πάντα ἀναμιγνυόμενον εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς κληρικούς, διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν ἐπισήμων πολλῶν προσώπων ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ λαϊκῶν ἔν τε τοῖς Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ· ἀλλὰ μὴ ἀρκούμενος εἰς ταῦτα προέβη εἰς ἔτι αὐστηρότερα μέτρα κατὰ τοῦ Πάπα. Διέταξεν ὅπως οὐδεὶς προσέρχηται εἰς αὐτὸν ἐκτὸς δύο ὑπηρετῶν πιστῶν εἰς τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν, νὰ κατασχεθῶσιν ὅλα τὰ ἔγγραφά του καὶ νὰ ἀφαιρεθῇ παρ' αὐτοῦ πᾶν μέσον ἀλληλογραφίας καὶ πᾶν μέσον γραφῆς, προσέτι νὰ χορηγῶνται αὐτῷ δεκαπέντε χιλιάδες φράγκα κατ' ἔτος πρὸς ζωάρκειάν του· εἰς δὲ ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς διωρίσθη παρ' αὐτῷ νὰ τὸν ἐπιτηρῇ νυχθημερὸν καὶ παρατηρῇ καὶ τὰ ἐλάχιστα κινήματα αὐτοῦ. Ὁ ἐπιτετραμένος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν αὐστηρῶν τούτων διαταγῶν τοῦ Ναπολέοντος προσελθὼν πρὸς τὸν Πάπαν μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ ἀνήγγειλεν αὐτῷ ταῦτα πάντα. Ὁ δὲ Πάπας ἀπήντησεν ὅτι περιττὸν ἦτον ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας νὰ προστρέξῃ εἰς τοιαῦτα κατ' αὐτοῦ δραστήρια μέτρα, ἐνῷ πρὸ πολλοῦ αἰχμάλωτος ὢν οὗτος ἤθελεν ὑπακούσει καὶ ἄνευ τούτων εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, μ' ὅλα ταῦτα, εἶπεν, ὅτι ἄνευ λύπης ἐνδίδει καθ' ὅλα, διότι ὡς γέρων θέλει ἀποθάνει ἐντὸς ὀλίγου καὶ θέλει ἀφή-

σει μόνον τὸ σεσαθρωμένον σῶμά του εἰς χεῖρας τοῦ τυράννου του· ἀλλὰ λυπεῖται, διότι οἱ πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν θρησκείαν ἀφωσιωμένοι πάσχουν ἕνεκα αὐτοῦ. Ὁ Σαβρὸλ, (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ ἐπιτετραμμένος οὗτος) παρηγόρησεν αὐτὸν, λέγων ὅτι ἔγραψεν εἰς Παρισίους ὅπως καταπραΰνῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν τοῦ Ναπολέοντος καὶ ὅτι ἀπῃτεῖτο ἤδη ὑπομονὴ καὶ φρόνησις. Ὁ δυστυχὴς Πάπας ὑπέκυψεν εἰς ταῦτα πάντα ἀγογγύστως, ἐπικαλούμενος τὴν θείαν ἀντίληψιν.

Ἐντούτοις ὁ Ναπολέων προσεκάλεσε, τῇ 17 Ἀπριλίου, εἰς τὰ ἀνάκτορα τὸν ἀρχικαγγελάριον Καμβασερὲν, τὸν ὁποῖον πρὸ πολλοῦ δὲν συνεβουλεύετο πλέον εἰμὴ περὶ τῆς νομοθεσίας, καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ συντάξῃ ἀμέσως τὸ περὶ τῆς παύσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Καδόρου διάταγμα, ὅστις πρὸ καιροῦ εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν Ταλλεϋράνδον, καὶ τὸν διορισμὸν εἰς τὴν θέσιν τούτου τοῦ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας Βασσάνου. Ὁ Καμβασερὲς, εἰπὼν ὀλίγας λέξεις ὑπὲρ τοῦ Καδόρου, ἐσιώπησε περὶ τοῦ Βασσάνου, ὥστε ἤρκει νὰ ἐννοήσῃ ὁ Ναπολέων τί ἐφρόνει ὁ Καμβασερὲς. Ἐπομένως ὑπογράψας τὰ περὶ τούτων διατάγματα, παρήγγειλεν αὐτῷ ν' ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ Βασσάνου πρὸς τὸν Καδόρον καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ τὸ ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον. Ὁ Καδόρος, ἀκούσας μετ' ὀλίγον παρὰ τοῦ Καμβασερὲ τὴν παῦσίν του, ἔμεινεν ἐκστατικὸς, διότι ἠγνόει κατὰ τί ἔσφαλε πρὸς τὸν κύριόν του· παρέδωκε λοιπὸν τὰ καθήκοντά του εἰς τὸν Βασσάνον, ὅστις ἐδέχθη ταῦτα μὲ μεγίστην χαρὰν, ἀγνοῶν ὁποῖον βάρος ἀνεδέχθη. Ὁ πρίγκηψ Καμβασερὲς ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πρὸς αὐτὸν δοθείσης παραγγελίας, παραστήσας αὐτῷ τὴν λύπην τοῦ παυθέντος ὑπουργοῦ. Ὁ δὲ Ναπολέων διώρισεν αὐτὸν γενικὸν ἐπιμελητὴν τοῦ Στέμματος πρὸς ἀμοιβὴν τῶν πιστῶν ὑπηρεσιῶν του.

Ὁ Ναπολέων, ὡς ἐρρέθη προηγουμένως, ἀντικατέστησε τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν αὐτοῦ Κωλαιγκοῦρτον διὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ Λωριστῶνος, εἰς ὃν πολλάκις ἀνέθεσε σπουδαίας ἀποστολὰς, ὡς ἄνδρα ἔμφρονα, ἐπιτήδειον καὶ ἔχοντα γνώσεις διοικητικὰς τε καὶ στρατιωτικάς. Ὁ Λωριστὼν

λοιπὸν ἦτον ἀνὴρ ἁπλοῦς καὶ συνετὸς, οὐδόλως ἐπιθυμῶν νὰ δυσαρεστῇ τὸν κύριον αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τούτοις μᾶλλον ἤθελε νὰ δυσαρεστῇ ἢ νὰ ἀπατᾷ· οὐδεὶς τῶν ἀντιπροσώπων ἐδύνατο κάλλιον νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς αὐτοκράτορας Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας, ἐὰν ἦτον δυνατὸν νὰ συμφιλιωθῶσιν, οἰκονομῶν τὸν πρῶτον καὶ ἐμπνέων αὐτῷ δυσπιστίαν, καὶ διαβεβαιῶν τὸν δεύτερον ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἦτον ἄφευκτος, καὶ ὅτι ὁριστικῶς τοῦτο ἐξήρτητο παρ' αὐτοῦ· ὀλίγας μὲν ἀναμφιβόλως ἐλπίδας εἶχε νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ἀποστολήν του, ἀλλ' ἦτον βέβαιον ὅτι οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ προήρχετο.

Ὁ Ναπολέων ἐνεργῶν τοὺς ἐξοπλισμούς του τοσούτῳ κατεσπευσμένως, μετὰ τὴν μετάθεσιν δέκα ῥωσσικῶν μεραρχιῶν ἐκ τοῦ Δουναβίου πρὸς τὴν Πολωνίαν, καὶ αἰσθανόμενος ὅτι δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ὑποκρύψῃ τὰς πολεμικὰς προθέσεις του, διέταξε τὸν μὲν Κωλαιγκοῦρτον, καθ' ἣν ἡμέραν ἔμελε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Πετρουπόλεως, τὸν δὲ Λωριστῶνα, καθ' ἣν ἤθελε φθάσει ἐκεῖ, νὰ κοινοποιήσωσιν ἀμφότεροι πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς αὐτοῦ, ἵνα οὕτως ἐκφοβήσωσιν αὐτὸν, ἐνῷ δὲν ἐδύναντο τοῦ λοιποῦ νὰ τὸν ἀπατῶσιν· ἀλλὰ συγχρόνως παρηγγέλθησαν ἀμφότεροι νὰ εἴπωσιν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ αὐτῶν δὲν θέλει νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν πόλεμον διὰ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐπιχειρεῖ αὐτὸν, διότι εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἡ Ῥωσσία, ἅπαξ περαιώσασα τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, θέλει συνδεθῆ διὰ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα αὐτῆς μετὰ τῆς Ἀγγλίας προτιμῶσα αὐτὴν μᾶλλον τῆς γαλλικῆς συμμαχίας, ἵνα εὐχαριστήσῃ τὸν ἐγωϊσμόν της· ὅτι ἀπὸ τοῦδε δέχεται αὕτη εἰς τοὺς λιμένας της τὰ Ἀμερικανικὰ πλοῖα, ὅτι κατ' αὐτὸν, τὸν Ναπολέοντα, ἡ παραδοχὴ τῶν λαθρεμπόρων τούτων εἶναι ἴση μὲ τὴν διακήρυξιν τοῦ πολέμου· ὅτι, ἂν προέκειτο περὶ τοσούτου ποταποῦ πράγματος, ὡς τοῦ Ὀλδεμβούργου, ἀρκεῖ νὰ γένῃ περὶ τούτου ἀπαίτησίς τις καὶ πάραυτα θεραπεύεται, καὶ ὅτι ἔπρεπε τέλος πάντων νὰ ἐξηγηθῶσιν ἐλευθέρως, οὐδὲν ἐντὸς τῆς καρδίας αὐτῶν κρύπτοντες, ἵνα λάβωσι ἢ καταθέσωσι τὰ ὅπλα πάραυτα, οὐδόλως ἐνασχολούμενοι ἐπὶ ματαίῳ εἰς πολεμικὰς προπαρασκευάς. Ταῦτα δὲ πάντα ὁ Ναπολέων εἶπε καὶ

εἰς τὸν ἐν Παρισίοις διαμένοντα ἀντιπρόσωπον τῆς Ῥωσσίας πρίγκηπα Κουρακῖνον, μετὰ πραότητος μὲν ἀλλὰ συνάμα καὶ μεθ' ὑπεροψίας· μ' ὅλα ταῦτα μὴ θέλων νὰ ἐξηγηθῇ σαφῶς εἰμὴ ὅταν αἱ προπαρασκευαὶ αὐτοῦ προχωρήσωτι, παρήγγειλεν εἰς τὸν Λωριστῶνα ἀναχωροῦντα τὸν Ἀπρίλιον ἐκ τῶν Παρισίων, νὰ φθάσῃ μετὰ ἕνα μῆνα εἰς Πετρούπολιν, ὅτε αἱ σπουδαιότεραι προπαρασκευαὶ αὐτοῦ περαιωθῶσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὸν Κουρακῖνον, ὀλίγων ἡμερῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὡμίλησε τ' αὐτά.

Ἀλλὰ, μ' ὅλην αὐτὴν τὴν προσποιημένην διάλεκτον τοῦ Ναπολέοντος, ὁ Ἀλέξανδρος καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπληροφορεῖτο ἐν Πετρουπόλει ἀκριβέστατα πᾶν ὅτι συνέβαινεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Πολωνοί τινες σφόδρα ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν Ῥωσσίαν καί τινες Γερμανοὶ μισοῦντες καθ' ὑπερβολὴν τοὺς Γάλλους, ὡς καί τινες τῶν κατοίκων τοῦ Δανζικίου, τῆς Λουβέκας καὶ τοῦ Ἀμβούργου, ἔσπευδον αὐθορμήτως νὰ εἰδοποιῶτι τὴν ῥωσσικὴν κυβέρνησιν περὶ τῆς κινήσεως τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων. Ἐπὶ τέλους δὲ εἷς τῶν ὑπαλλήλων τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, διαφθαρεὶς διὰ χρημάτων ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις ῥωσσικῆς πρεσβείας, ἐχορήγει τὰ περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῶν κινήσεων τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων· οὗτος, ὁσάκις ὁ Κωλαιγκοῦρτος ἠρνεῖτό τι εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ἔλεγεν αὐτῷ. «Μὴ τὸ ἀρνῆσαι, διότι ἐγὼ εἶμαι πεπεισμένος περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ διατρεχόντων· φαίνεται δὲ ὅτι δὲν σοὶ κοινοποιοῦσι ταῦτα, διότι ἴσως δὲν ἔχουσιν ἐμπιστοσύνην· εἰς μάτην προσπαθῶ νὰ σὲ πείσω, πράττω δὲ τοῦτο, διότι σὲ ὑπολήπτομαι καὶ σὲ ἀγαπῶ. ἀλλ' ὁ Ναπολέων δὲν σὲ πιστεύει, διότι σὺ λέγεις τὴν ἀλήθειαν· φρονεῖ δὲ ὅτι ἐγὼ σὲ διέφθειρα, καὶ ὅτι σὺ ἀνήκεις μᾶλλον εἰς ἐμὲ ἢ εἰς αὐτόν· τὸ αὐτὸ θέλει συμβῇ καὶ μετὰ τοῦ Λωριστῶνος, ὅστις ἐπίσης εἶναι τίμιος ἀνὴρ, καὶ δὲν δύναται εἰμὴ νὰ εἴπῃ αὐτὰ, ὁ δὲ κύριός σου θέλει εἰπεῖ πάλιν ὅτι καὶ οὗτος διεφθάρη.»

Ὁ Κωλαιγκοῦρτος, περὶ τοῦ ὁποίου ἀληθῶς ὁ Ναπολέων ἔλεγε ταῦτα, καὶ ὅστις ἐπηρεάζετο κατά τι ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ διότι ἔγραφε πρὸς τὸν

Ναπολέοντα ἄλλο τι ἢ τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι ἀληθῶς ἐν τῇ Γαλλίᾳ γίνονται ἐξοπλισμοί, ἀλλὰ τοῦτο γίνεται ἕνεκα τῶν ἐξοπλισμῶν τῆς Ῥωσσίας, ἀναφέρων αὐτῷ περὶ τῶν ὀχυρωτικῶν ἔργων, τῶν κατασκευαζομένων εἰς τοὺς ποταμοὺς Δβίναν καὶ Βορισθένην, καὶ τὴν ἐν τῇ Φινλάνδῃ καὶ παρὰ τὸν Δουνάβιον κίνησιν τῶν στρατευμάτων. Ὁ Ἀλέξανδρος μὴ δυνάμενος νὰ ὑποκρύψῃ ταῦτα πάντα, εἰ καὶ δὲν ἦτον οὗτος ὁ ἐξοπλισθείς, ἐν πρώτοις εἶπεν αὐτῷ· » Φρονεῖτε ὅτι ὁπλίζομαι, οὐδ' ἐγὼ ἀρνοῦμαι τοῦτο, ἐξοπλίζομαι τῷ ὄντι, εἶμαι ἕτοιμος, καθόλου ἕτοιμος, θέλετε δὲ μ' εὕρει διατεθειμένον νὰ ὑπερασπισθῶ δραστηριότατα. Τί δὲ θέλετε σκέπτεσθαι περὶ ἐμοῦ, ἐὰν ἄλλως πως ἔπραττον, ἐὰν τοσοῦτον ἐλησμόνουν τὰ καθήκοντά μου, ὥστε νὰ ἐγκαταλείψω τὴν χώραν μου ἐκτεθειμένην εἰς τὴν ἐπὶ τοσοῦτον αἰφνιδίαν, ἀπαιτητικὴν καὶ τρομερὰν θέλησιν τοῦ κυρίου σας; ἀλλὰ δὲν ἐξοπλίσθην εἰμὴ ὁπόταν βέβαιαι καὶ ἀλάνθαστοι εἰδήσεις, ὧν τὴν πηγὴν, ἐννοεῖται, δὲν λέγω εἰς ὑμᾶς, μὲ ἐπληροφόρησαν ὅτι ἡ Δανζίκη τίθεται ἐν καταστάσει ἀμύνης, ὅτι αὐξάνεται ἡ φρουρὰ αὐτῆς, ὅτι τὰ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Δαβοῦττον στρατεύματα αὐξάνουσι καὶ συγκεντροῦνται, ὅτι οἱ Πολωνοὶ καὶ οἱ Σάξωνες διετάχθησαν νὰ παρασκευασθῶσιν, ὅτι τὰ φρούρια Μοδλένον καὶ Θόρουνον ἐπισκευάζονται, καὶ ὅτι τέλος πάντων ἐφοδιάζονται ὅλα τὰ φρούρια ταῦτα· λαβὼν λοιπὸν τὰς πληροφορίας ταύτας ἰδοὺ τί ἔπραξα . . . Μετὰ ταῦτα δράξας τὴν χεῖρα τοῦ Κωλαιγκούρτου ὡδήγησεν αὐτὸν εἴς τι ἰδιαίτερον σπουδαστήριον, ἔνθα ἦσαν ἐξηπλωμένοι χωρογραφικοὶ χάρται, καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Διέταξα μὲν νὰ γένωσιν ἀμυντικὰ ἔργα, οὐχὶ ὅμως ἐκτὸς ἀλλ' ἐντὸς τῶν μεθορίων μου· ἐὰν ὁ κύριός σας ὀχυρόνῃ τοὺς Παρισίους, δύναμαι νὰ παραπονεθῶ κατ' αὐτοῦ; ὅταν δὲ οὗτος προάγει τὰς προπαρασκευάς του τοσοῦτον ἐμπρὸς τῶν μεθορίων του, δὲν δύναμαι ἐγὼ νὰ προπαρασκευάζωμαι τοσοῦτον ὄπισθεν τῶν ἰδικῶν μου, χωρὶς νὰ κατηγορῶμαι ὅτι προκαλῶ; Δὲν μετεστάθμευσα ὁλοκλήρους μεραρχίας ἐκ τῆς Φινλάνδης, ἀλλ' ἐπανήγαγον τὰ ἐκ τῶν μεραρχιῶν τῆς Λιθουνίας ἀποσπασθέντα συντάγματα ἐν καιρῷ πολέμου μὲ τὴν Σουηδίαν, ἐξαπέστειλα εἰς τὸν στρατὸν τὰ ἐν φρουρᾷ δια-

μένοντα τάγματα καὶ ἤλλαξα τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἐφεδρειῶν αὐξάνων τὴν φρουράν μου, περὶ ἧς δὲν μὲ ὁμιλεῖτε. Τοῦτο δὲ πράττω ἵνα ἀποκαταστήσω αὐτὴν ἀνταξίαν τῆς φρουρᾶς τοῦ Ναπολέοντος· ἐπανήγαγον τέλος πάντων πέντε μεραρχίας ἐκ τῶν συμμεθεξάντων εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, τὸ ὁποῖον δὲν κρύπτω, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἔχω παράπονα καθ' ὑμῶν, διότι ὑμεῖς μὲ ἐμποδίζετε ν' ἀπολαμβάνω τὸν καρπὸν τῆς μεταξὺ ὑμῶν συμμαχίας, καρπὸν εὐτελῆ παραβαλλόμενον μετὰ τῶν κατακτήσεων ὑμῶν· ἐνὶ λόγῳ δὲν θέλω νὰ εἶμαι ἀπρόβλεπτος· δὲν ἔχω τοσούτῳ καλοὺς στρατηγούς, ὡς τοὺς ἰδικούς σας, καὶ πρὸ πάντων ἐγὼ δὲν εἶμαι οὔτε στρατηγός, οὔτε κυβερνήτης, ὡς ὁ Ναπολέων· ἀλλ' ἔχω καλοὺς στρατιώτας, τὸ ἔθνος μου εἶναι ἀφοσιωμένον πρὸς ἐμέ· ἅπαντες δὲ προτιμῶμεν νὰ ἀποθάνωμεν μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας ἢ νὰ καταντήσωμεν ὡς οἱ Ὁλλανδοὶ ἢ ὡς οἱ Ἀμβουργαῖοι. Διαβεβαιῶ δὲ ὑμᾶς ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ τιμῇ ὅτι ἐγὼ πρῶτος δὲν θέλω πυροβολήσει· θέλω ἀφήσει ὑμᾶς νὰ διαβῆτε τὸν Νίεμον, καὶ οὐχὶ ἐγὼ νὰ πράξω τοῦτο. Πιστεύσατέ μοι, δὲν σᾶς ἀπατῶ, δὲν ἐπιθυμῶ τὸν πόλεμον. Τὸ ἔθνος μου, καί τοι προσβεβλημένον ἐκ τῆς πρὸς ἐμὲ ὑπεροψίας τοῦ Αὐτοκράτορός σας, καί τοι ἠρεθισμένον ἐκ τῶν ἀπαιτήσεών σας καὶ τῶν ἐν τῇ Πολωνίᾳ προθέσεών σας, δὲν θέλει τὸν πόλεμον ὡς ἐγὼ, διότι γνωρίζει τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἐὰν προσβληθῇ, δὲν θέλει ὑποχωρήσει.

Ὁ Κωλαιγκοῦρτος ἀπήντησε τῷ Ἀλεξάνδρῳ ὅτι, πλὴν τοῦ πολέμου, ὑπάρχουσιν ἄλλα τινὰ οὐχ ἧττον σπουδαιότερα αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ὡς π. χ. ἡ μυστικὴ πρόθεσις τῆς Ῥωσσίας τοῦ νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν, ἵνα ἐπαναλάβῃ τὸ μετὰ τῆς ἀγγλίας ἐμπόριον, ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος οὐχ ἧττον ἐπικίνδυνον αὐτοῦ τοῦ πολέμου. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος μετὰ μεγίστης ἑτοιμότητος ἀπήντησε αὐτῷ· « Νὰ συμφιλιωθῶ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας, δὲν φρονῶ· διότι, προσθέσας ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ μου τὴν Φιννίην, τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυΐαν, θεωρῶ ὅτι οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ σκοποί μου ἐξεπληρώθησαν· δι' ὃ δὲν θέλω νὰ ἐκκυβεύσω

ἐκ νέου ταῦτα. Θέλω ν' ἀπολαμβάνω ἐν εἰρήνῃ ὅ,τι ἀπέκτησα καὶ νὰ ἐνασχοληθῶ νὰ ἐκπολιτίσω τὴν αὐτοκρατορίαν μου· ὅθεν ἵνα συμφιλιωθῶ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, πρέπει νὰ ἀποχωρισθῶ ἐκτῆς Γαλλίας, καὶ νὰ διακυβεύσω τὴν τύχην μου εἰς κάλαμον μετ' αὐτῆς, τὸν ὁποῖον θεωρῶ ἐπικινδυνοδέσερον πάντων! Πρὸς τίνα δὲ σκοπὸν ταῦτα, ἵνα ὑπηρετήσω τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὑπεστηρίξω τὰς θαλασσίους θεωρείας της, αἱ ὁποῖαι δὲν συμφωνοῦσι μὲ τὰς ἰδικάς μου; τὸ ἐπ' ἐμοὶ τοῦτο θέλει εἶσθαι ἀνόητον! Ὁ πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμος ἐπεραιώθη, θέλω νὰ ἡσυχάσω, ἀποζημειωθείς, δι' ὅσα κατεκτήσατε, μὲ ὅσα ἐγὼ αὐτὸς κατέκτησα. Κάλλιστα ἀπεζημιώθην, λέγουσιν οἱ ἀντίπαλοι τῆς ἐν Τιλσίτῃ συνθήκης, ἀλλ' ἐγὼ λέγω ἀρκούντως. Θέλω μείνει πιστὸς εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην· θέλω εἶμαι πολέμιος πρὸς τὴν Ἀγγλίαν· θέλω ἀποκλείσει εἰς αὐτὴν τοὺς λιμένας μου, ὡς διεκήρυξα τοῦτο, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ παραβῶ ταῦτα· δὲν δύναμαι ὅμως, ἐπαναλαμβάνω νὰ εἴπω, νὰ ἀπαγορεύσω παντὸς εἴδους ἐμπόριον εἰς τοὺς ὑπηκόους μου οὐδὲ νὰ τοὺς ἐμποδίσω νὰ ἐμπορεύωνται μετὰ τῶν Ἀμερικανῶν. Εἰσάγονται μὲν ἀγγλικὰ ἐμπορεύματα εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς εἰσάγεται τοὐλάχιστον τοσαῦτα εἰς τὸ Κράτος σας διὰ τῆς ἀνοχῆς σας, καὶ μάλιστα διὰ τῆς τελωνικῆς διατιμήσεώς σας, δ' ἧς εἰσὶ παραδεκτὰ ταῦτα ἐπὶ τέλει 50 τοῖς ἑκατόν· δὲν δύναμαι νὰ στενοχωρήσω αὐτοὺς πλειότερον ἀφ' ὅ,τι ἡμεῖς αὐτοὶ στενοχωρεῖσθε. Ἐπιμένων εἰς συμμαχίαν περὶ ἧς οὐδεμίαν φροντίδα λαμβάνετε ἵν' ἀποκαταστήσητε αὐτὴν δημώδη ἐν Ῥωσσίᾳ, ἔχω ἀνάγκην νὰ καταστήσω αὐτὴν ἀνεκτὴν εἰς τοὺς λαούς μου δι τινος ἀφοσιώσεως, περὶ τῆς ὁποίας ὑμεῖς δὲν σκέπτεσθε· ἀλλὰ δι' αὐτῆς θέλει προξενηθῇ μῖσος εἰς τοὺς Ἄγγλους· ἤθελε δὲ γένει τοῦτο ἐὰν ὑ εἰς αὐτοὶ δὲν ἐδημιουργεῖτε ὑπὲρ αὐτῆς καθ' ἑκάστην συμμάχους ἐν τῇ ἠπείρῳ. Πρέπει λοιπὸν νὰ στηριχθῶμεν εἰς ταῦτα, διότι σᾶς ὁμολογῶ ὅτι ἂν ὁ πόλεμος γένῃ πρὸ τῶν θυρῶν μου, ἕνεκα ἐμπορικῶν συμφερόντων, δὲν θέλω ἀπέλθει πέραν αὐτῶν· καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς ἐπιλοίπους ἀσυμφωνίας μας, δὲν ἀπεφάσισα εἰσέτι περὶ αὐτῶν. Οἱ Πολωνοὶ εἰσι λίαν ταραχοποιοί, λίαν ἀνύσηχοι, διακηρύττουσι δὲ τὴν προσεχῆ ἀνέ-

γερτιν τῆς Πολωνίας, ἀλλ' ἐγὼ στηρίζομαι εἰς τὸν λόγον τοῦ Αὐτοκράτορος ὡς πρὸς τοῦτο, εἰ καὶ οὗτος μοὶ ἠρνήθη τὴν περὶ τούτου αἰτηθεῖσαν σύμβασιν. Ὡς πρὸς τὸ Ὀλδεμβοῦργον ἀπαιτῶ οὐχὶ γελοῖόν τι, οὐχὶ διὰ τὴν οἰκογένειάν μου, διότι εἶμαι τοσοῦτῳ πλούσιος ὥστε δύναμαι νὰ θεραπεύτω αὐτὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ στέμματός μου· καὶ τοῦτο δὲ ἀναθέτω εἰς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Ναπολέοντα. Σᾶς εἶπον καὶ σᾶς ἐπαναλαμβάνω ὅτι, καί τοι προσβληθεὶς καὶ συγχυσθεὶς ἐκ τῶν διατρεξάντων εἰς Ὀλδεμβοῦργον, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τούτου δὲν ἐπιχειρῶ τὸν πόλεμον.»

Ὁ Κωλαιγκοῦρτος, εἰ καὶ ἐπέμενε τοσούτῳ ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος νὰ ὁρίσῃ τὴν περὶ τοῦ Ὀλεμβούργου ἀποζημίωσιν, οὗτος δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκφράσῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην του. «Ὁποίαν ἀμοιβὴν, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἀλέξανδρος, θέλετε νὰ ζητήσω; Ἐν τῇ Πολωνίᾳ; ὁ Ναπολέων θέλει εἴπει ὅτι θέλω μέρος τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, καὶ ὅτι διὰ τὴν Πολωνίαν ἐπιχειρῶ τὸν πόλεμον· ὅθεν καὶ ἂν μοι προσφέρῃ ὁλόκληρον τὸ δουκάτον τοῦτο, δὲν θέλω δεχθῆ αὐτό. Νὰ ζητήσω τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην ἐν Γερμανίᾳ; θέλει εἴπει εἰς τοὺς Γερμανοὺς πρίγκηπας ὅτι ἐνασχολοῦμαι νὰ τοὺς ἀπογυμνώσω. Δὲν δύναμαι λοιπὸν ἐγὼ νὰ προτείνω, ἀλλ' ἐμπιστεύομαι εἰς αὐτόν. Ἂς οἰκονομήσωμεν τὰ πράγματα, καὶ θέλω εὐαριστηθῆ. Τὸ ταμεῖόν μου θέλει ἀναπληρώσει τὴν ἀποζημίωσιν, ἂν αὕτη δὲν ἐξαρκεῖ.»

Ὁ Ἀλέξανδρος καθ' ὅσον προσήγγιζεν ἡ ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Κωλαιγκούρτου, κατὰ τοσοῦτον περιεποιεῖτο τὸν πρέσβυν τοῦτον· μ' ὅλον ὅτι δὲ μετὰ πολλῆς ἐπιδεξιότητος ὑπέκρυπτε τὰς περὶ τῆς ἀποζημιώσεως ταύτης ἐπιθυμίας του, μ' ὅλα ταῦτα ἐδήλωσεν αὐτὰς εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον. Εἰ καὶ ὁ Ναπολέων οὐδαμῶς ἤθελε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον, μ' ὅλον τοῦτο οὗτος προέτεινε δι' ἀποζημίωσιν τοῦ δουκάτου Ὀλεμβούργου, τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυΐαν. Εὐχαριστεῖτο δὲ εἰς ταῦτα, διότι δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ ἀφορμὰς δυσαρεσκείας ὡς πρὸς τὸν προκείμενον πόλεμον· πρὸς δὲ καὶ ἐκ τοῦ ρωσσικοῦ ἔθνους, μ' ὅλον ὅτι ἐν Ρωσσίᾳ ἔθνος εἶναι πρὸ πάντων ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν καὶ οἱ κατέχοντες τοὺς ἀνωτέρους βαθμοὺς

ἐν τῷ στρατῷ οὐδεὶς ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, ἀλλὰ, προκειμένου νὰ προσβληθῇ ἡ ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία αὐτῶν, ἅπαντες ἔκραζον ὅτι προτιμῶσι ν' ἀποθάνωσι μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας.

Ὁ Κωλαιγκοῦρτος, διαμένων εἰσέτι ἐν Πετρουπόλει καὶ λαβὼν τὴν περὶ γεννήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορός του ἀγγελίαν, ἔλαβε τὰς ὑψηλοτέρας συγχαρητηρίους ἐπισκέψεις παρὰ τῆς αὐλῆς τῆς Ῥωσσίας· θέλων δὲ ν' ἀποδώσῃ ταύτας διὰ λαμπροτάτου χοροῦ, ἐπεθύμει ὥστε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος διὰ τῆς παρουσίας του νὰ τιμήσῃ αὐτόν. Μαθὼν οὗτος τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τοῦ Γάλλου πρέσβεως, προσκαλέσας αὐτὸν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῷ εἶπε· «Ἄκουσον, μὴ μὲ προσκαλέσῃς, διότι εἶμαι ἠναγκασμένος ν' ἀποποιηθῶ τοῦτο, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ χορεύσω ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, διότι 200 χιλιάδες Γάλλοι προσέρχονται εἰς τὰ μεθόριά μου· θέλω δὲ προσποιηθῆ τὸν ἀσθενῆ ἵνα σοι δώσω ἀφορμὴν νὰ μὴ μὲ προσκαλέσῃς, ἀλλὰ θέλω σοὶ πέμψει ὅλην τὴν αὐλήν μου, προσέτι καὶ αὐτὴν τὴν οἰκογένειάν μου, διότι ἐπιθυμῶ ὥστε ἡ ἑορτή σου νὰ ἦναι λαμπρὰ, ὡς εἶναι καὶ τὸ ἑορταζόμενον συμβάν, καθὼς καὶ σὺ αὐτὸς ὅστις ἑορτάζεις. Ὁ διάδοχός σου φθάνει καὶ ἴσως μοὶ ἀναγγείλῃ τι ἀσφαλές· ἐὰν δὲν δυνηθῶμεν νὰ συνεννοηθῶμεν, θέλω σοὶ ἀναθέσει ἵνα ἐκφράσῃς πρὸς τὸν κύριόν σου τὰ εἰλικρινέστερα δείγματα τῆς πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς σὲ φιλίας μου.»

Τελεσθείσης τῆς ἑορτῆς μετὰ πολλῆς λαμπρότητος καὶ ἀξιοπρεπείας ὡς συνεφωνήθη, ἀφίχθη καὶ ὁ πρὸ πολλοῦ περιμενόμενος νέος πρέσβυς τῆς Γαλλίας Ἀωριστὼν εἰς Πετρούπολιν, τῇ 9 Μαΐου 1809. Ὁ παλαιὸς πρέσβυς κατὰ τὴν ἐθιμοταξίαν παρουσίασεν εἰς τὴν αὐλὴν τὸν νέον, τὸν ὁποῖον ἐδέχθη ὁ Ἀλέξανδρος εὐμενῶς· διότι, ἔχων πληροφορίας καὶ περὶ αὐτοῦ, ἐγνώριζεν ὅτι μόνον ἀλλαγὴ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἔγεινεν εἰς εἰς τὴν περίστασιν ταύτην. Μετὰ δὲ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν, δαπανηθεισῶν εἰς τὰς περὶ ἐθιμοταξίας ἐπισκέψεις, ὁ Ἀλέξανδρος, ἀνυπομόνως περιμένων νὰ μάθῃ τι νέον εὐχάριστον παρὰ τοῦ νέου Γάλλου πρέσβεως, ἠρώτα συνεχῶς τὸν Κωλαιγκοῦρτον περὶ τούτου· ἀλλ' οὗτος, μὴ λέγων αὐτῷ τι νεώτερον ἐξ ὅσα ἐπανέλαβε συνεχῶς, προσεκάλεσε τὸν Ἀωριστῶνα καὶ ἠ-

ρώτησεν αὐτὸν ἂν ἔχῃ τι νὰ κοινοποιήσῃ, ἀλλὰ καὶ οὗτος, ὡς ὁ παλαιὸς πρέσβυς, ἐπανέλαβε τὰ αὐτὰ, δηλαδὴ ὅτι, ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ γίνονται πολεμικαὶ προπαρασκευαὶ, ὁ Ναπολέων προπαρασκευάζεται φοβούμενος τὴν ἕνωσιν τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν αἰφνιδίαν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατ' αὐτοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὰς τετριμμένας ταύτας ἀπαντήσεις δὲν ἐδύνατο εἰμὴ ν' ἀντιτάξῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι οὗτος ἐξοπλίζεται οὐχὶ ἵνα ἐπιχειρήσῃ πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας οὐδὲ νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ διότι ὁ Ναπολέων ἐξοπλίζεται κατ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἂν δέχηται τὰ ἀμερικανικὰ πλοῖα, τοῦτο πράττει, διότι οἱ Ἀμερικανοὶ εἰσιν οὐδέτεροι. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ ὁ Κωλαιγκοῦρτος ἐκ τῆς Πετρουπόλεως, παρουσιάσθη μετὰ τοῦ Λωριστῶνος πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ τὴν ἐθιμοταξίαν· μετὰ δὲ τὰς συνήθεις φιλοφρονητικὰς ἐκφράσεις, ὁ Ἀλέξανδρος, ἐναγγαλισθεὶς τὸν ἀναχωροῦντα πρέσβυν εἶπεν αὐτῷ νὰ ὁμολογήσῃ εἰλικρινῶς εἰς τὸν Αὐτοκράτορά του πάντα ὅσα ἤκουσε καὶ εἶδεν ἰδίοις ὄμμασι, διαμένων ἐν αὐτῇ τῇ Πετρουπόλει· ἔπειτα δὲ, στραφεὶς καὶ πρὸς τὸν Λωριστῶνα, εἶπεν αὐτῷ ὅτι καὶ οὗτος νὰ γράψῃ συγχρόνως εἰς τὸν Ναπολέοντα περὶ τούτων· «Ἀλλ' οὐδὲ σὺ, εἶπε, θέλεις φανῇ ἀξιοπιστότερος τοῦ Κωλαιγκούρτου, διότι καὶ περὶ σοῦ θέλουσιν εἰπεῖ ὅτι σὲ διέφθειρα καὶ σ' ἐκέρδησα, καὶ ὅτι πεσὼν εἰς τὰς παγίδας μου, ἔγεινες μᾶλλον Ῥῶσσος ἢ Γάλλος.»

Ἀναχωρήσαντος τοῦ Κωλαιγκούρτου, ὁ Λωριστὼν, ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντα τῆς πρεσβείας, εὐθὺς ἔγραψε πρὸς τὸ ἐν Παρισίοις ὑπουργεῖόν του ὅτι ὡς τίμιος ἀνὴρ ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν κύριον του, ἥτις εἶναι ὅτι, ἂν ὁ Ἀλέξανδρος κατά τι προπαρασκευάζηται εἰς ἐξοπλισμοὺς, μ' ὅλα ταῦτα οὐδόλως φρονεῖ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν πόλεμον, καὶ ὅτι εἰς οὐδεμίαν περίστασιν θέλει προκαλέσει ἢ πρῶτος θέλει ἀρχίσει αὐτὸν, ἂν δὲν προσβληθῶσι τὰ μεθόριά του· ὅτι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ Ὀλδεμβοῦργον, δέχεται ὅ,τι τῷ προσφερθῇ, προσέτι καὶ αὐτὴν τὴν Ἐρεφορδίαν, εἰ καὶ ἡ ἀποζημίωσις αὕτη εἶναι ποταπή· ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ῥωσσικὴ φιλοτιμία εἶναι λίαν προσβεβλημένη,

πρέπει νὰ εὑρεθῇ καλητέρα ἀποζημίωσις· ὅτι ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον μετὰ πλειοτέρας αὐστηρότητος ἐξετάζεται ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ, διότι τοιαύτη ἀκριβὴς ἔρευνα γίνεται εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν οὐδετέρων, ὥστε 150 ἀγγλικὰ πλοῖα συνελήφθησαν καὶ ἐδημεύθησαν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, ἀλλ' ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν δύναται νὰ προσβάλῃ καὶ τὰ δικαιώματα τῶν οὐδετέρων. Δὲν δύναμαι, ἔγραφεν ὁ Λωριστὼν, νὰ βλέπω εἰμὴ ὅσα βλέπω, καὶ νὰ λέγω ὅ,τι βλέπω· τὰ πράγματα ἔχουσιν οὕτως, ὡς τὰ ἐκθέτω, ἂν δὲ οὕτω δὲν συμβιβασθῶσιν, ἐξ ἀνάγκης θέλει γένει πόλεμος, καὶ θέλει γένει, διότι θέλουσι νὰ γένῃ, ἀλλὰ θέλει γένει μέγας καὶ αἱματηρὸς, ἐξ ὧν εἶδον καθ' ὁδὸν καὶ βλέπω καθ' ἑκάστην ἐνταῦθα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τούτοις ἔπεμψεν ἐκ νέου τὸν πρίγκηπα Τζερνισσὲφ εἰς Παρισίους ἵνα παρουσιασθῇ πρὸς τὸν Ναπολέοντα καὶ ἐπαναλάβῃ τὰ εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας λεχθέντα, καὶ ἵνα διὰ τῶν κατασκόπων μανθάνει πᾶν ὅ,τι ἐνηργεῖτο εἰς τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον καὶ ἰδίως εἰς τὸ τῶν στρατιωτικῶν, διότι μόνος ὁ ὑπουργὸς οὗτος ἐγνώριζε τὸ ἀπόρρητον τοῦ πολέμου τούτου.

Ὁ Ναπολέων βεβαιωθεὶς παρά τε τῶν ἐν Πετρουπόλει πρέσβεών του καὶ παρὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Ῥωσσίας, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος οὐχὶ μόνον δὲν προέθετο πρῶτος αὐτὸς νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν πόλεμον, ἀλλ' οὐδ' ἐπεθύμει αὐτὸν, διελογίσθη ὅτι ἐδύνατο νὰ παρατείνῃ τὴν ἔναρξιν τοῦ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πολέμου μέχρι τοῦ ἐλευσομένου ἔτους 1812, οὐδέποτε ὅμως ἐσκέφθη τίνι τρόπῳ ἐδύνατο νὰ ἀποφύγῃ αὐτὸν, ἀλλ' οὐδὲ ἤθελε ν' ἀκούσῃ καὶ τὰς περὶ τούτου γνώμας τῶν ἄλλων, μ' ὅλον ὅτι πρὸ πολλοῦ ἅπαντες οἱ περιστοιχοῦντες αὐτὸν κατήντησαν τυφλὰ ὄργανα τῶν φιλοδόξων ἐπιθυμιῶν του. Τὸ δὲ Νομοθετικὸν Σῶμα, τὸ ὁποῖον εἰκονικῶς πως παρίστανε τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν, ὃν ταπεινότατον δοῦλον τῶν διαταγῶν καὶ αὐθαιρέτων θελήσεών του, δὲν ἐτόλμα οὐδὲ λέξιν νὰ προφέρῃ περὶ τούτων· οὕτως ὁ ἄλλως μέγας οὗτος ἀνὴρ προέβαινεν εἰς τὴν πτῶσίν του, οὐδόλως σκεπτόμενος ὅτι ἡ Ῥωσσία, καί τοι νικηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ, ἦτον εἰσέτι εἰς κατάστασιν ν' ἀντιτάξῃ ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, οὐδ' ἐσκέφθη τοὺς κρυφίους αὐτοῦ

ἐχθροὺς, οἵτινες προθύμως ἤθελον δράξει τὰ ὅπλα εἰς πρώτην εὐκαιρίαν καὶ ἑνωθῇ κατ' αὐτοῦ. Ὤφειλε δὲ νὰ προϊδῃ τοῦτο ἔκτοτε, διότι ἅμα ἐγένετο λόγος περὶ νέου πολέμου, ἅπαντες οἱ ὑπ' αὐτὸν καταπιεζόμενοι λαοὶ συνεκινοῦντο, περιμένοντες τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποτεινάξωσι τὸν ζυγὸν αὐτοῦ. Εἰς μόνην τὴν Ῥωσσίαν ἠτένιζον οὗτοι, διότι οὐδεμία ἠπειρωτικὴ δύναμις, ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας, διετήρει ἀκμαίας τὰς δυνάμεις της, ὥστε ν' ἀντισταθῇ κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου κατακτητοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἀλ' ὁ Ναπολέων, ἀδιαφορῶν εἰς ταῦτα πάντα καὶ θέλων τυφλοῖς ὄμμασι ν' ἀκολουθήσῃ τὸ πεπρωμένον του, ἐπέμενεν εἰς τὰς περὶ τῆς Ῥωσσίας προθέσεις του· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ κρύψῃ ταύτας ἐκ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου, ἔγραψεν αὐτῷ νὰ ἐξακολουθῇ μὲν τὰς προπαρασκευὰς τοῦ πολέμου, μάλιστα δὲ αὗται νὰ ὦσι μεγαλήτεραι, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐνεργῶνται ὡς πρότερον καὶ μετὰ τοσαύτης ταχύτητος· περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1812 ὁ βόρειος στρατὸς (οὕτως ἐκάλει τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας προστδιωρισμένον στρατὸν) νὰ ἦναι ἕτοιμος. Ἐνῷ δὲ τότε ὁ στρατὸς οὗτος συνέκειτο ἐκ τριακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν, ἤθελε νὰ αὐξήσῃ αὐτὸν μέχρι τῶν 550 χιλιάδων. Τὰ αὐτὰ διέταξεν ἐν γένει καὶ περὶ τῶν λοιπῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν αὐτοῦ.

Τὰ δὲ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶχον οὕτως. Ἐν τῇ Αὐστρίᾳ ὁ Μετερνῖχος διεύθυνε τὸ ὑπουργεῖον. Αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ αὐτοῦ ἦσαν ἡ εἰρήνη καὶ ἡ μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχία, ἐξ ἧς ἤλπιζε νὰ ἀποσπάσῃ τὴν Ἰλλυρίαν ἐκ τῶν ὀνύχων τοῦ Ναπολέοντος, ἵνα ἐλευθερώσῃ τὴν Τεργέστην καὶ τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπροσπάθει νὰ κατορθώσῃ διὰ τῆς Λουΐζης Μαρίας. Ἀλλ' ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης δὲν ἠκολούθει τὴν πολιτικὴν τοῦ ὑπουργείου. Αὕτη ἐμπνέουσα μῖσος καὶ ἀποστροφὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἔχουσα συμπαθείας πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἤλπιζε δι' αὐτῆς τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος. Τούτου ἕνεκα περιεποιεῖτο τούς τε δημοσιογράφους καὶ ποιητὰς τῆς Γερμανίας, τοὺς ἐρεθίζοντας τὰ πνεύματα τῶν γερμανικῶν λαῶν κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ ἐν Βιέννῃ πρεσβυς τῆς Γαλλίας, παρατηρῶν ταῦτα πάντα, παρεπονέθη εἰς τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Αὐστρίας Μετερνῖχον· οὗτος δὲ πρὸ ὀλίγου ὡς ἐρρέθη, ἀναλαβὼν

τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τῆς Αὐστρίας καὶ ὅλως ἀφωσιωμένος εἰς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα αὐτῆς, περιποιούμενος δὲ παντοίους τρόπους τὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας, εἶπεν αὐτῷ· «Ἀφήσατέ με νὰ πράξω ὅ,τι ἀπαιτεῖται καὶ τὰ πάντα ἔχουσι καλῶς. Ὁ κύριός σου, θέλων νὰ ἐπισπεύσῃ τὰ πάντα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἄλλο τι δὲν πράττει εἰμὴ σφάλματα. Ὑμεῖς νομίζοντες ὅτι οἱ Τοῦρκοί εἰσι κτήνη, θέλετε νὰ τοὺς ὁδηγῆτε διὰ τῆς ῥάβδου, ἀλλὰ τὰ κτήνη ταῦτα ἔγεινον πονηρὰ ὡς ὑμεῖς. Ταῦτα ἐννοοῦσιν ὅτι ὅλος ὁ κόσμος θέλει νὰ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῶν, ἰδίως δὲ τὰ κτήνη ταῦτα γνωρίζουσιν ὅτι τὰ ἐγκαταλείψατε εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Ῥώσσων κατὰ τὸ 1807, καὶ ὅτι ἤδη θέλετε νὰ τὰ κερδήσητε διὰ νὰ τὰ μεταχειρισθῆτε νὰ σᾶς ὑπηρετήσωσι κατ' αὐτῶν τῶν Ῥώσσων. Ταῦτα σᾶς μισοῦσι, μάθετε τοῦτο· ὅ,τι δὲ λέγετε εἰς αὐτὰ τὰ κτήνη, στρέφετε ἐναντίον τῶν συμφερόντων σας· μὴ ἐπισπεύδητε, μείνατε ἀδιάφοροι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἡμεῖς δὲ θέλομεν ἁρπάσει ἐκ τῶν Ῥώσσων τὴν πλουσίαν λείαν, ἣν ἀνοήτως παρεχωρήσατε εἰς αὐτούς. Ἐμπιστευθῆτε εἰς ἐμὲ· οἱ δὲ Τοῦρκοι δὲν θέλουσι παραχωρήσει τὴν Μολδαυΐαν καὶ τὴν Βλαχίαν. Ἀλλὰ, πρὸς Θεοῦ, μὴ καταφαίνεσθε· πᾶσα συμβουλὴ ὑμῶν ἀποκαθίσταται ἐν Κωνσταντινουπόλει ὕποπτος.» Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Μετερνίχου ἦσαν ἀληθέστατοι, ὡς ἀπεδείχθη ἐπομένως. Ἔπειτα, προκειμένου λόγου περὶ τοῦ κηρυχθησομένου πολέμου πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ὁ Μετερνῖχος συμβουλεύων τὴν εἰρήνην εἶπεν εἰς τὸν Ὄθωνα· «Ὅσῳ μέγας καὶ ἂν ἦναι ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων, ἡ τύχη ἐνδεχόμενον νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, διότι αὕτη ἠπάτησε πολλοὺς μεγάλους ἄνδρας· ὅτι εἶναι μὲν ὁμολογούμενον ὅτι τὰ πάντα ἔχει ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν πρέπει ἀκαταπαύστως νὰ διακυβεύῃ ταῦτα· ὅτι, ἂν ὁ Ναπολέων ἐπιμένει περὶ τοῦ πολέμου, οὗτος προσφέρεται νὰ μεσολαβήσῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, πιθανὸν δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ μεσιτεία του· ὅτι ὡς πρὸς τὴν Αὐστρίαν, αὕτη εἶναι ἠναγκασμένη νὰ μένῃ οὐδετέρα, διότι, πρὸ ὀλίγου παύσασα τῆς πάλης, ἔχει ἀνάγκην ἀναπαύσεως, καὶ ὅτι, ἵνα ἡ Αὐστρία συμμαχήσῃ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον μετὰ τῆς Γαλλίας, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπιθυμεῖ ὁ λαὸς τῆς Αὐστρίας, πρέπει νὰ λάβῃ τοιαύτην ἀποζημίωσιν ὥστε νὰ κλείσῃ τὰ στόματα

τῶν ἐναντίων. Διὰ δὲ τῆς τελευταίας προτάσεως ὁ Μετερνῖχος ἤθελε νὰ εἴπῃ ὅτι δέον νὰ παραχωρήσῃ πρότερον ἡ Γαλλία εἰς τὴν Αὐστρίαν μίαν τῶν παρ' αὐτῆς κατακτηθεισῶν ἐπαρχειῶν, ὡς τὴν Ἰλλυρίαν ἰδίως, ἢ τὴν τῆς Πολωνίας. Ἀλλ' ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας Ὄθων ἀπήντησε, κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν προϋπαρχούσας διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, ὅτι πρὶν ἢ εὐδοκιμήσῃ ὁ πόλεμος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γένῃ ἡ διανομὴ τῶν λαφύρων, καὶ ὅτι, ὅστις συμμαχεῖ μὲ τὸν Ναπολέοντα, οὐδέποτε ζημιοῦται.

Ἐν δὲ τῇ Πρωσσίᾳ τὰ πράγματα ἄλλως εἶχον. Ὁ βασιλεὺς Φριδερῖκος ἐζήτησε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Ναπολέοντος νὰ διορίσῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖόν του τὸν Ἀνδεμβέργον, ὅστις ἦτο φανερὸς ἐχθρὸς τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' εἶχε τοιαύτην ἱκανότητα ὥστε ὑπέσχετο διὰ τῶν οἰκονομιῶν του νὰ πληρώσῃ τὰ εἰς τὴν Γαλλίαν ὀφειλόμενα. Ὁ Ναπολέων, ἀδιαφορῶν περὶ τῆς πολιτικῆς πορείας τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας καὶ ἐπιθυμῶν ὅπως ἡ Ἐπικράτεια αὕτη ἀποτίσῃ τὸ πρὸς τὴν Γαλλίαν χρέος της, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναμιχθῇ ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν Πρωσσικοῦ ὑπουργείου. Ἀναλαβὼν λοιπὸν ὁ Ἀνδεμβέργος τὴν διεύθυνσιν τῶν πρωσσικῶν πραγμάτων οὐχὶ μόνον πολλὰς οἰκονομίας ἐπήνεγκεν εἰς τὸ Κράτος, ἀλλ' ὡς ἀνὴρ φιλελεύθερος, πατριώτης καὶ νοήμων, ἐπήνεγκε καὶ ἀπείρους βελτιώσεις εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς κυβερνήσεως, ἰδίως δὲ περιεποιήθη τὸν στρατὸν, ἀποκαταστήσας τὸν βαθμὸν τοῦ ἀξιωματικοῦ κοινὸν εἰς πάντα ὑπηρετοῦντα εἰς τὸν στρατὸν, ἐνῷ πρότερον ἦτο προνόμιον τῶν εὐγενῶν. Ἐπειδὴ, κατὰ τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας συνθήκην, ἣν ἐπέβαλεν εἰς τὴν Πρωσσίαν ὁ Ναπολέων, ὁ στρατὸς τῆς Ἐπικρατείας ταύτης δὲν ἐδύνατο νὰ ὑπερβῇ τὰς 42 χιλιάδας, οὗτος, προβλέπων τὸν ἐπικείμενον πόλεμον, ὠργάνισε δι' εὐφυεστάτου καὶ συνάμα οἰκονομικοῦ τρόπου 150 χιλιάδας στρατοῦ, χωρὶς νὰ παραβῇ τὴν συνθήκην, διότι, προσδιορισθείσης ἐπὶ ἓν ἔτος τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, οἱ νεοσύλλεκτοι, ἅμα ἐξησκοῦντο, ἀπήρχοντο εἰς τὰς ἑστίας των, ἐστρατολογοῦντο δὲ ἕτεροι, προσέτι διετηροῦντο τὰ σκελετὰ τῶν σωμάτων μεθ' ὅλων τῶν ἀναγκαίων τῆς ἀποσκευῆς καὶ τοῦ ἱματισμοῦ· ἐξώπλισεν ὅλα τὰ φρούρια, ἅτινα ἦσαν εἰς τὴν κυριότητα τῆς πρωσσικῆς

κυβερνήσεως· διότι τὰ πρὸς τὸν Ὀδέρον πρωσσικὰ φρούρια, μάλιστα δὲ τὸ ἐπισημότερον πάντων ἡ Δανζίκη, ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, καὶ τέλος πάντων ἐνεψύχωσεν ὅλας τὰς πατριωτικὰς γερμανικὰς ἑταιρείας, συγκειμένας ἐξ ὅλων τῶν γερμανικῶν φυλῶν καὶ ἐν γένει ἐξ ὅλων τῶν τάξεων τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν νέων. Τοιαύτη λοιπὸν ἦτον ἡ κατάστασις τῆς Πρωσσίας, εἰς ἣν ἦτον ἡ ἑστία ὅλου τοῦ γερμανισμοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Δανίᾳ καὶ Σουηδίᾳ τὰ πράγματα ἦσαν ἐπίσης σπουδαῖα. Ἐν πρώτοις ἐν τῇ Δανίᾳ, εἰ καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῆς, ὡς καὶ ὅλος ὁ λαός, ἦτο κατὰ τῶν Ἄγγλων ἕνεκα τῆς ἀδίκου πυροπλήσεως τοῦ στόλου αὐτῶν ἐν τῇ Κοπεγχάγῃ, τῷ 1807· ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἐπικράτεια αὕτη τρέφεται μᾶλλον διὰ θαλάσσης, ὡς περιέχουσα καὶ πολλὰς νήσους, ἀποκλεισθεῖσα ἐφ' ἑνὸς ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν πλοίων, ἀναγκασθεῖσα ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐμπορικὴν σχέσιν μετὰ τῶν Ἄγγλων, διέκειτο εἰς μεγίστην στενοχωρίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἠναγκάζετο νὰ παρεκτρέπηται τοῦ στενοῦ ἀποκλεισμοῦ αὐτῆς, συναλάττουσα τὰ ἐμπορεύματά της μετ' αὐτῶν. Ὁ Ναπολέων, συνεχῶς μανθάνων ταῦτα ὠργίζετο κατὰ τῆς Δανίας, ἀλλὰ δὲν ἤθελε ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ πράξῃ τι κατ' αὐτῆς.

Ἐν δὲ τῇ Σουηδίᾳ διέκειντο ἄλλως πως τὰ πράγματα. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐπικρατείας ταύτης, ὢν ἄνευ διαδόχου καὶ ἐπιθυμῶν τὴν ἕνωσιν τῶν τριῶν βασιλείων, ἤτοι τῆς Σουηδίας, τῆς Νοβεργίας καὶ τῆς Δανίας εἰς ἓν μόνον στέμμα, ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Ναπολέοντα αὐτόγραφον ἐπιστολήν του, διά τινος τῶν ἐμπιστευμένων του ζητῶν τὴν περὶ τούτου γνώμην αὐτοῦ, καὶ συνάμα ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου του ἕνα τῆς οἰκογενείας του, ἢ ἕνα τῶν ἐνδόξων στρατηγῶν του, ἢ τέλος νὰ συγκατατεθῇ νὰ διορισθῇ εἷς τῶν πριγκήπων τῆς Δανίας διάδοχος τοῦ βασιλείου του. Ἰδίως δὲ ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος εἶχεν ἐντολὴν νὰ παρακαλέσῃ τὸν Ναπολέοντα νὰ διορίσῃ οὗτος τὸν διάδοχον τῆς Σουηδίας. Ὁ Ναπολέων μᾶλλον ἠνωχλήθη ἢ εὐχαριστήθη ἐκ τῆς προσφορᾶς ταύτης, διότι ἀπό τινος καιροῦ εἶχε παύσει νὰ φέρῃ τοιαύτας μεταβολὰς εἰς τὰ ἔθνη, πότε μὲν διορίζων

ἕνα τῶν συγγενῶν του, πότε δ' ἕνα τῶν στρατηγῶν του βασιλέα εἰς ξένα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἀπεδοκίμαζον τὰς ξένας δυναστείας· τούτου ἕνεκεν ἀπήντησεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας ὅτι δὲν εἶχε οὔτε ἀδελφόν, οὔτε στρατηγὸν ἵνα χορηγήσῃ ὡς διάδοχον εἰς τὴν Σουηδίαν· ὅτι ἐγκρίνει τὴν ἕνωσιν τῶν τριῶν βασιλείων, ἵνα, ἀποκαθιστώμενα ταῦτα ἰσχυρὸν Κράτος, ὦσι προπύργιον κατὰ τῆς φιλοδοξίας τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ὅτι οὗτος δὲν ἐδύνατο νὰ συνδράμῃ τοὺς Σουηδοὺς εἰς τοῦτο, διότι ἡ Εὐρώπη ἤθελεν ἐκ νέου ταραχθῆ ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης, καὶ ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἐπεθύμει τι ἄλλο ἐκ τῆς Σουηδίας εἰμὴ τὴν εἰλικρινῆ συμμαχίαν αὐτῆς κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Κάρολος ΙΓ', πληροφορηθεὶς ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τοῦ Ναπολέοντος ὅτι οὗτος δὲν δυσηρεστεῖτο εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν τριῶν βασιλείων, ἀπεφάσισε νὰ διορίσῃ διάδοχον τοῦ θρόνου του τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως τῆς Δανίας δοῦκα τῆς Αὐγουστοπόλεως. Ἀλλὰ ὁ λαὸς καὶ οἱ ἐπαναστάται τῆς Σουηδίας, οἱ ἐκθρονίσαντες τὸν Βάζαν, δὲν ἤθελον βασιλέα οὔτε ἐκ τῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ Βάζα, οὔτε ἐκ τῶν πριγκήπων τῆς Δανίας, τῆς ὁποίας ὁ μονάρχης μάλιστα οὐδὲ συγκατετίθετο νὰ παραχωρήσῃ διάδοχον εἰς τὴν Σουηδίαν ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ ἐπέμενον ζητοῦντες διάδοχον ἐκ τῆς Γαλλίας, ἔστω καὶ ἕνα τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος. Ὅθεν ἤρχισαν ν' ἀναπολῶσιν εἰς τὴν μνήμην των ὅλους τοὺς πρωτίστους στρατηγοὺς αὐτοῦ, ἐξ ὧν ὁ στρατάρχης Βερναδόττος, ὡς ἔχων τὸν τίτλον τοῦ πρίγκηπος, ὢν συγγενὴς ἐκ κηδεστίας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Ἰωσὴφ, διότι εἶχε τὴν ἀδελφὴν τῆς συζύγου αὐτοῦ, καὶ διαμείνας ἐπί τινα καιρὸν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Σουηδίας, διὸ καὶ ἐσχετίσθη μετὰ πολλῶν Σουηδῶν, ἦτο μᾶλλον τῶν ἄλλων τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν, ὡς θεωρούμενος φίλος τῆς Σουηδίας· διότι, καθ' ἣν ἐποχὴν διέμενεν ὁ Βερναδόττος εἰς τὰ παράλια ταῦτα, ἦτο διατεταγμένος ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἐπαπειλῇ μὲν τὴν Σουηδίαν, ὅτε αὕτη ἐμάχετο πρὸς τὴν Ῥωσσίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Φιννίης, ἀλλ' εἶχε μυστικὰς διαταγὰς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ μὴ ἐνοχλήσῃ αὐτήν. Ὁ Βερναδόττος ὠφελούμενος ἐκ τούτου παρέστησεν εἰς

τοὺς Σουηδοὺς ὅτι οὗτος οἴκοθεν ἀπρακτεῖ κατ' αὐτῶν, ἀποσιωπῶν τὴν περὶ τούτου διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος. Περιποιούμενος προσέτι πάντα Σουηδὸν καὶ κινούμενος ὑπὸ ματαίας κενοδοξίας, ὑπέβλεπε τὸν σουηδικὸν θρόνον ὡσανεὶ ἡ εἱμαρμένη ὥρισεν αὐτὸν διὰ τοῦτον. Οἱ δὲ φίλοι του παρίστανον αὐτὸν ὡς συγγενῆ τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἐκ τῶν ἱκανοτέρων στρατηγῶν αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, ἠναγκασμένος ὢν νὰ περαιώσῃ τὰ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου του, συνεκάλεσε τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ ὑπέβαλεν αὐτῷ τρεῖς ὑποψηφίους ὡς διαδόχους, τὸν βασιλέα τῆς Δανίας, τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ δοῦκα τῆς Αὐγουστοπόλεως καὶ τὸν πρίγκηπα τῶν Φραγελλῶν (ponte corvo) καὶ στρατάρχην τῆς Γαλλίας Βερναδόττον. Τὸ Συμβούλιον διὰ ψήφων 11 ἐπὶ 12 παρεδέχθη τὸν ἀνεψιὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, ὁ δὲ Βερναδόττος ἔλαβε μίαν μόνην ψῆφον.

Ἀλλὰ μόλις ἐπεραιώθη ἡ ψηφοφορία αὕτη, καὶ πάραυτα διεδόθη εἰς τὴν πόλιν ὅτι ἔφθασεν ἐκ Γαλλίας ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὑποψηφίου τῆς Γαλλίας· τοῦτο δὲ εἶχεν οὕτως. Ὁ Βερναδόττος εἰδοποιηθεὶς παρὰ τῶν ἐν Στοκχόλμῃ φίλων του ἐξαπέστειλε γνωστόν του τινὰ ἔμπορον Γάλλον διαμένοντα ἐπὶ πολὺ εἰς Σουηδίαν, ἐφοδιάσας αὐτὸν μὲ ἱκανὰ χρήματα καὶ συστατικὰ πρὸς τοὺς ἐκεῖ φίλους του, ὅπως τὰ πάντα ἐνεργηθῶσιν ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητος αὐτοῦ. Ἡ ἄφιξις τοῦ ἀπεσταλμένου τούτου, διαδοθεῖσα ἐν ἀκαρεῖ εἰς ἅπασαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Σουηδίας, ἐξέπληξε πάντας. Πάραυτα δὲ διὰ συνεργείας τοῦ ἀπεσταλμένου, βοηθουμένου ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ Βερναδόττου ἐσχηματίσθη ἡ κοινὴ γνώμη ὅτι ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ δὲν παρεδέχθη νὰ διορίσῃ τὸν διάδοχον τῆς Σουηδίας, ἐπιθυμῶν ὅμως τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ στρατηγοῦ του καὶ συγγενοῦς αὐτοῦ, ἠθέλησε δι' ἰδιαιτέρου ἀπεσταλμένου νὰ ἐκφράσῃ εἰς τὸν λαὸν τῆς Σουηδίας τὴν περὶ τούτου ἐπιθυμίαν αὐτοῦ. Τοσούτῳ δὲ τὰ πνεύματα τοῦ λαοῦ ἐταράχθησαν, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ συγκαλέσῃ ἐκ νέου τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἵνα ἐπαναλάβῃ τὴν περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου ψηφοφορίαν. Τῇ ἑπομένῃ νυκτὶ λοιπὸν συνελθὸν τὸ Συμβούλιον

τοῦτο παμψηφεὶ ἐξελέξατο τὸν Βερναδόττον διάδοχον τοῦ θρόνου τῆς Σουηδίας. Ὁ Ναπολέων, μαθὼν περὶ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Βερναδόττου, πάραυτα διέταξε τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Σουηδίας ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχει περὶ τῆς ἀποστολῆς ταύτης. Ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσῃ τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐν Στοκχόλμῃ, ἡ περὶ τοῦ Βερναδόττου ἐκλογὴ ἦτο περαιωμένη. Ὁ Ναπολέων μετ' ὀλίγον μαθὼν τοῦτο ἐμειδίασε σαρκαστικῶς, ὡσανεὶ προεῖδε τὰ ἀποβησόμενα τῆς ἐκλογῆς ταύτης, ἀλλ' οὐδεμίαν γνώμην ἐξέφρασε περὶ τούτου. Παρουσιασθέντος δὲ πρὸς αὐτὸν μετ' ὀλίγον τοῦ Βερναδόττου, ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν περὶ αὐτοῦ ἐκλογὴν εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου τῆς Σουηδίας καὶ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ, ὁ Ναπολέων ἐκφράσας τὴν περὶ τούτου εὐχαρίστησίν του εἶπεν αὐτῷ ὅτι εἶναι ἀλλότριος τῆς ἐκλογῆς ταύτης, διότι ἡ πολιτική του δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ὅτι εὐχαριστεῖται βλέπων πόσον ἐκτιμᾶται ὁ γαλλικὸς στρατὸς, ὅτι καὶ οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ οὕτω τιμώμενοι δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωσι τὸ πρὸς τὴν πατρίδα αὐτῶν Γαλλίαν ὀφειλόμενον χρέος, ὅτι ἐπιθυμεῖ ἤδη ὅπως διὰ τῶν πράξεών του τιμήσῃ τὸ γαλλικὸν ἔθνος, δι' ὃ καὶ ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν θέσιν ταύτην, καὶ ὅτι διέταξε νὰ χορηγηθῶσιν αὐτῷ τὰ περὶ τούτου ἀναγκαιοῦντα χρήματα. Μετὰ τοὺς λόγους τούτους συνώδευσε τὸν Βερναδόττον μέχρι τῆς θύρας τοῦ θαλάμου του, ἀξιοπρεπῶς μὲν ἀλλὰ λίαν ψυχρῶς.

Ὁ Βερναδόττος οὐδόλως φροντίζων τί ἐσκέπτετο περὶ αὐτοῦ ὁ Ναπολέων, ἔσπευσε νὰ λάβῃ τὰ παραχωρηθέντα αὐτῷ χρήματα, συμποσούμενα εἰς ἓν ἑκατομμύριον φράγκων ἵνα φθάσῃ τάχιστα εἰς Στοκχόλμην, ἔνθα ἔλαβε λαμπρὰν ὑποδοχήν. Εὐθὺς δ' ἐνησχολήθη νὰ κολακεύσῃ ὅλα τὰ κόμματα, ὁμιλῶν εἰς ἕκαστον διαφοροτρόπως· εἰς μὲν τοὺς ἐκπεσόντας αὐλικοὺς παρίστατο ἀριστοκράτης, καλῶν αὐτοὺς Κυρίους, ἐνῷ οἱ ἕτεροι ἐκάλουν αὐτοὺς ἁπλῶς πολίτας· εἰς τοὺς φιλελευθέρους ὡς πιστὸς δημοκράτης, εἰς δὲ τοὺς τοῦ ἀγγλικοῦ κόματος, τοῦ συγκειμένου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἐμπόρων, ἐδείκνυε τὸ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος μῖσος αὐτοῦ, εἴ καὶ ὤφειλε νὰ εὐγνωμονῇ πρὸς αὐτόν.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ Βερναδότου εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου αὐτοῦ, μανθάνων τὰ καθ' ἑκάστην συμβαίνοντα περὶ διακηρύξεως τοῦ πολέμου μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας ἔγραψε πρὸς τὸν ὑπουργὸν τὸν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας ὅτι ἐπεθύμει νὰ συμμεθέξῃ καὶ ἡ Σουηδία τοῦ πολέμου τούτου, συμμαχοῦσα μὲ τὴν Γαλλίαν, καὶ ὅτι ὡς ἀμοιβὴν ἐζήτει τὴν Νοβεργίαν. Ἡ πρότασις αὕτη ἐτάραξε σφόδρα τὸν Ναπολέοντα, διότι ἔπρεπε νὰ ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ πιστοτέρου συμμάχου του, βασιλέως τῆς Δακίας, τὴν ἐπαρχίαν ταύτην καὶ νὰ τὴν δώσῃ εἰς ἕτερον νέον· τούτου ἕνεκα ἔγραψεν αὐτῷ ὅτι ὅσῳ μέγα συμφέρον παρουσιάζει ἡ πρότασις αὕτη, τοσοῦτον εἶναι ἄδικος, διότι προέκειτο νὰ ἀδικήσῃ ἕνα τῶν πιστοτέρων φίλων του.

Τοιαύτη λοιπὸν ἦτον ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης ἐν τῇ παραμονῇ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐπιχειρηθέντος τελευταίου πολέμου, ἐν ᾗ ὑπεκρύπτοντο τοσαῦτα πάθη καὶ μίση. Πολλαὶ τῶν κυβερνήσεων τῶν δευτερευουσῶν Ἐπικρατειῶν τῆς Γερμανίας, ὡς ἡ Σαξωνία, τὸ δουκάτον Βάδεν, ἡ Βυρτεμβέργη ἦσαν ἡνωμέναι στενῶς μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ παρεσκευάσθησαν διὰ τὸν κατὰ τῆς Ἄρκτου προτιθέμενον πόλεμον, ἀλλὰ καὶ αὗται ἔτρεμον βλέπουσαι τοὺς λαοὺς αὐτῶν ἐξηγριωμένους, ὡς τρέφοντας ἄσπονδον μῖσος κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ τοῦ Ναπολέοντος, προσέτι ἡ συνεχὴς στρατολογία ἐτάραττεν αὐτοὺς ὑπὲρ τὸ δέον. Ἀλλὰ καὶ αἱ κυβερνήσεις αὗται ἐφοβοῦντο τὸν πόλεμον μήπως ἕνεκα τούτου ἀπολέσωσι τὰς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος παραχωρηθείσας αὐταῖς κατακτήσεις· μόνον δ' ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης ἐδεικνύετο προθυμότερος τῶν ἄλλων εἰς τὸν πόλεμον τούτον, ἐξαποστείλας εὐθὺς καὶ δύο συντάγματα εἰς Δανζίκην πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκεῖ γαλλικῆς φρουρᾶς.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐν τῇ Εὐρώπῃ, τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ διέκειντο ἄλλως πως. Οἱ Τοῦρκοι, ὠφελούμενοι ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως μέρους τῶν ῥωσσικῶν στρατευμάτων ἐκ τῆς Βεσσαραβίας, ἔσωσαν μὲν τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν νὰ συμμαχήσωσι μὲ τὸν Ναπολέοντα εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας προτιθέμενον πόλεμον, ὡς συνεβούλευεν αὐτοὺς ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας. Οὕτω λοιπὸν κατὰ

τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Μεττερνίχου, οὗτοι δυσπιστοῦντες εἰς πάντας, μετ' οὐδεμιᾶς χριστιανικῆς Δυνάμεως ἤθελον νὰ συμπολεμῶσι, διότι ἐγνώριζον ὅτι ἅπασαι μετεχειρίζοντο αὐτοὺς πρὸς ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, καὶ ὅτι, τούτου γενομένου, ἐγκατέλειπον αὐτοὺς εἰς τὴν δυστυχίαν των. Περιέμενον λοιπὸν τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ Ναπολέων ἤθελε κηρύξει τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἵνα, ὠφελούμενοι τούτου, συνομολογήσωσι μὲ τὴν Ῥωσσίαν ἐπωφελῆ εἰρήνην, δι' ἧς νὰ μὴ ἀπολέσωσι μέρος τῆς χώρας των καὶ οὐδέν τι ἄλλο ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποκτήσωσιν. Ἡ δὲ Ῥωσσία, προβλέπουσα ὅτι ἤγγιζεν ἡ ὥρα τοῦ πολέμου, προέτεινεν εἰς τὴν Τουρκίαν ὅπως ἡ μὲν Βασσαραβία καὶ Μολδαυΐα μείνωσιν εἰς τὴν κυριότητά της, ἡ δὲ Τουρκία νὰ διατηρήσῃ τὴν Βλαχίαν, πρὸς δὲ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν Σερβίαν ἀνεξάρτητον. Οἱ δὲ Τοῦρκοι βλέποντες ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἐδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ παρατείνῃ τὸν πόλεμον, ἀπήντησαν ὅτι οὐδὲν παραχωροῦσι, συνάμα δὲ ἵνα ἐκφυβήσωσι τὴν Ῥωσσίαν καὶ κολακεύσωσι τὴν Γαλλίαν, διεπραγματεύοντο κρυφίως μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Γαλλίας περὶ συμμαχίας, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ διαβῶσι πάραυτα τὰ γαλλικὰ στρατεύματα τὸν Βιστοῦλαν. Ἐν τῇ περιστάσει λοιπὸν ταύτῃ οἱ Τοῦρκοι ἀνέπτυξαν ὅλην τὴν βάρβαρον καὶ πονηρὰν πολιτικήν των, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλουσιν ὅλον τὸ μεγαλεῖον των καὶ τὴν κατάκτησιν, τῷ 1453, τοῦ Βυζαντινοῦ βασιλείου ἀπὸ τῶν ἀτυχῶν Ἑλλήνων!

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ναπολέων μετὰ τοσαύτας προπαρασκευὰς συμμαχιῶν διὰ τὸν πόλεμον τῆς Ἄρκτου, ἐνησχολήθη ἤδη νὰ διαθέσῃ καὶ τὰ ἐν τῇ Γαλλίᾳ τοιουτοτρόπως ὥστε οὐδὲν πρόσκομμα νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του. Ὅθεν διὰ τῆς βαπτίσεως τοῦ υἱοῦ του ἠθέλησε νὰ συναθροίσῃ ὅλα τὰ πολιτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ Σώματα τῆς Γαλλίας καὶ νὰ συστήσῃ τὸ βρέφος τοῦτο ὡς διάδοχον τῆς Γαλλίας, πρὸς δὲ νὰ ἐκπλήξῃ διὰ νέας τελετῆς τὸν λαὸν τῶν Παρισίων.

Τῇ 8 Ἰουνίου λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἀφ' ἑσπέρας μετέβη ἐκ τοῦ Σαὶντ Κλοῦ μετὰ λαμπρᾶς συνοδείας εἰς Παρισίους, ὡς πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐν τῇ τελετῇ τῶν γάμων του. Εἵποντο δὲ αὐτῷ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰωσὴφ, Ἱερώνυμος καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Βυρτεμβέργου,

ἀπεσταλμένος ἐκ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀναδοχὴν τοῦ βαπτίσματος· διότι ὁ Ναπολέων προσεκάλεσε τὸν πενθερὸν αὐτοῦ Φραγκῖσκον ὡς ἀνάδοχον τοῦ υἱοῦ του, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος δὲν ἐδύνατο νὰ ἔλθῃ αὐτοπροσώπως εἰς Παρισίους, ἐξαπέστειλε τὸν εἰρημένον δοῦκα νὰ παρασταθῇ εἰς τὸ βάπτισμα τοῦ ἐγγόνου του ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀναδόχου ἤ οἱ αὐτοῦ.

Τῇ ἐπιούσῃ τῆς 9 Ἰουνίου, ἡμέρα Κυριακὴ ὁ Ναπολέων μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ μετέφερε τὸν υἱόν του εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου καὶ παρουσίασεν αὐτὸν εἰς τοὺς λειτουργοὺς τοῦ ὑψίστου. Ἐνταῦθα ἦσαν συνηγμένοι εἴκοσιν ἀρχιεπίσκοποι, καὶ ἑκατὸν ἐπίσκοποι, ἡ Γερουσία, τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα, οἱ δήμαρχοι τῶν πρωτίστων πόλεων τῆς Γαλλίας καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων· ἅπαντες οὗτοι ἐσχημάτιζον κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ τελετὴ τοῦ βαπτίσματος· ὁ δὲ πρώτιστος τῶν ἀρχιεπισκόπων ἐβάπτισε τὸ βρέφος καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸ εἰς τὴν τροφὸν τῶν βασιλοπαίδων, κυρίαν Μοντεσκιοῦ· αὕτη δὲ τὸ παρέδωκεν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις ὑψώσας ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του τὸν υἱόν του, ἐπέδειξεν αὐτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ὁμήγυριν, συγκινηθεῖσαν ἐκ τοῦ θεάματος τούτου. Ὁποῖα μυστήρια καλύπτει ὁ ἀνθρώπινος βίος! ὁποῖον ἀξιοθρήνητον συμβὰν ἐκρύπτετο ὄπισθεν τῆς σκηνῆς ταύτης τοῦ μεγαλείου, ἐπελθὸν μετ' οὐ πολὺ διὰ τοσούτων καταστροφῶν, αἱμάτων καὶ πυρκαϊῶν, οἷον τῶν φλογῶν τῆς Μόσκας, τῶν παγετῶν τῆς Περεζίνης, τῶν συμβάντων τῆς Λειψείας, τοῦ Φονταινεβλῶ, τῆς νήσου Ἔλβας, τῆς Ἁγίας Ἑλένης καὶ τέλος τοῦ θανάτου τοῦ ἀθώου τούτου τέκνου, ἐν ἡλικίᾳ δέκα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν, ἐν ἐξορίᾳ, ἄνευ οὐδενὸς τῶν τοιούτων ὑποτεθειμένων στεμμάτων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐδὲ βοηθηθέντος ὑπ' οὐδεμιᾶς τοσούτων ἐπαναστάσεων, αἱ ὁποῖαι τὴν σήμερον ὕψωσαν τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἐκρίμνησαν αὐτήν. Ὁποία καλοκαγαθία τῆς θείας προνοίας τοῦ νὰ κρύπτῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ τῆς ἐπιούσης! ἀλλ' ἐπίσης ὁποῖος σκόπελος εἰς τὴν σύνεσιν δυναμένην νὰ προνοήσῃ τὸ τῆς ἐπιούσης, καὶ νὰ προλάβῃ τοῦτο διὰ τῆς φρονήσεως! Ὁ Ναπο-

λέων ἐκ τῆς μητροπόλεως μετέβη εἰς τὸ δημαρχεῖον, ἔνθα προπαρεσκευάσθη λαμπρὸν γεῦμα. Εἰς τὰ ἀπόλυτα Κράτη οἱ μονάρχαι ἐνίοτε κολακεύουσι τοὺς λαούς των· οὕτω καὶ ὁ Ναπολέων ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἠθέλησε νὰ ἑορτάσῃ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ὁ λαὸς τῶν Παρισίων εὐχαρίστως εἶδε τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας καθήμενον εἰς τὴν τράπεζαν αὐτοῦ, ἔχων τὸ διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ περιστοιχούμενον ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του, ὑπὸ βασιλέων καὶ τοσούτων ἄλλων ξένων πριγκήπων. Ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ὡσανεὶ προεγνώριζεν ὅτι αὕτη ἦτον ἡ τελευταία ἡμέρα, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ χαρῇ διὰ τὴν δόξαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας, ἦτον ἐνθουσιασμένος· δυστυχῶς δὲ οὕτω καὶ προωρίσθη, διότι εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντα τὰ περὶ τούτου ἐξιστορούμενα δὲν διαλαμβάνουσιν εἰμὴ διεξοδικὰ ἀξιοθρήνητα συμβάντα.

Ἐν πρώτοις ὑπῆρχον αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις, αἵτινες πρὸ πολλοῦ ἐτάραττον τὸν Ναπολέοντα· διὸ οὗτος ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ ἐκκλησιαστικὴν σύνοδον ἵνα αὕτη ἀποφασίσῃ περὶ τούτων. Ἀλλὰ πάραυτα παρουσιάσθησαν τὰ ἑξῆς ζητήματα· δύναται νὰ συγκαλεσθῇ καθολικὴ ἐκκλησιαστικὴ σύνοδος ἄνευ τοῦ Πάπα; αὕτη δὲ νὰ γένῃ οἰκουμενικὴ ἢ ἐθνική; ὁποῖα ζητήματα νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτήν; Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἀπεφασίσθη νὰ σχηματισθῇ ἡ σύνοδος ἐκ τῶν ἀρχιερέων τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας τῆς Ὁλλανδίας καί τινων μερῶν τῆς Γερμανίας· νὰ ὑποβληθῇ δὲ εἰς αὐτὴν ὁ διοικητικὸς κανονισμὸς τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἐπιθυμοῦντες ὅμως τὴν συμφιλίωσιν τοῦ Πάπα μὲ τὸν Ναπολέοντα συνεβούλευσαν τοῦτον νὰ πέμψῃ ἀπεσταλμένους πρὸς τὸν Πάπαν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῶν εἰς τὴν σύνοδον ὑποβληθησομένων ζητημάτων. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων δὲν ἠθέλησε νὰ παραδεχθῇ τὴν γνώμην αὐτῶν ἐπὶ λόγῳ ὅτι, ὁ Πάπας ἐμμένων εἰς τὰς παπικάς του ἀξιώσεις, δὲν ἐνέδιδεν εἰς νέας ἐκκλησιαστικὰς μεταῤῥυθμίσεις, καὶ ὅτι καὶ ἄλλοτε ἀποπειραθεὶς νὰ πείσῃ αὐτὸν δι' ἀπεσταλμένων ἀπέτυχεν. Ἐκ τῶν πολλῶν ὅμως παρακλήσεων ἐπισήμων τινῶν ἀρχιεπισκόπων ἐνέδωκε νὰ πέμψῃ εἰς τὸν Πάπαν ἐκ νέου ἐπιτροπὴν ἵν' αὕτη ζητήσῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην αὐτοῦ,

πρὸς τὴν ὁποίαν ἔδωκε καὶ τὰς περὶ τούτου ὁδηγίας καὶ προθεσμίαν δέκα ἡμερῶν ἵνα περαιώσῃ τὰς μετὰ τοῦ Πάπα διαπραγματεύσεις της.

Οἱ τρεῖς ἀρχιεπίσκοποι ἐξ ὧν συνέκειτο ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, μετὰ σπουδῆς ἀναχωρήσαντες, ἔφθασαν εἰς Σαβόναν, ἔνθα εὗρον τὸν Πάπαν στενῶς περιωρισμένον. Συνδιαλεχθέντες δὲ μετ' αὐτοῦ ἐπὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων δὲν ἐδυνήθησαν νὰ συμφωνήσωσιν ὡς πρὸς τὰς ἐπιμόνους ἐνστάσεις αὐτοῦ, ἐπιμένοντος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ῥώμην καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν προτέραν του ἐξουσίαν, ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν πρῶτον ἀρχιερέα τῶν καθολικῶν, λαμβάνοντα παρὰ τοῦ ταμείου τῆς Αὐτοκρατορίας δύο ἑκατομμύρια φράγκων εἰς ἐπιχορήγησιν καὶ διαμένοντα εἰς Γαλλίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιτροπὴ ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν ὅσον τάχιστα, συνεφώνησε μετὰ τοῦ Πάπα περί τινων ἐκκλησιαστικῶν ὅρων, κατ' οὐδένα ὅμως τρόπον συγκατετίθετο οὗτος νὰ παραιτήσῃ τὴν ἐν Ῥώμῃ κοσμικὴν ἐξουσίαν του· τῇ δὲ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ὁ Πάπας προσεκάλεσε τὸν ἐκεῖ νομάρχην καὶ εἶπεν αὐτῷ ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ὅτι ἀκυροῖ ὅλα τὰ μετ' αὐτῆς συμφωνηθέντα, διότι διὰ τῆς βίας ἥρπασαν τὴν ἐπ' αὐτῶν συγκατάθεσίν του. Ἡ δὲ ἐπιτροπὴ κατεσπευμένως ἀναχωρήσασα τῇ ἑσπέρᾳ τῆς προτεραίας, μετ' οὗ πολὺ ἔφθασεν εἰς Παρισίους καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ναπολέοντα περὶ τῆς ἀποστολῆς της, ἀγνοοῦσα ὅτι ὁ Πάπας δὲν παρεδέχετο οὐδὲ τὰ συμφωνηθέντα. Ὁ δὲ Ναπολέων δὲν εὐχαριστήθη εἰς ταῦτα, διότι οὗτος ἀπέφευγε τὸ ἐπαπειλούμενον σχίσμα εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν.

Τῇ 17 Ἰουνίου 1811 λοιπὸν, συνελθόντων ἐν Παρισίοις πλέον τῶν ἑκατὸν ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, ὁ Ναπολέων διέταξε τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν· μετὰ δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν, συνῆλθον εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ προσδιορισθὲν κατάστημα καὶ ἤρχισαν τὰς ἐργασίας των. Ἡ πρώτη πρᾶξις αὐτῶν ἦτο νὰ ἐκλέξωσι τὸν πρόεδρον, ἀνεδείχθη δὲ ὁ θεῖος τοῦ Ναπολέοντος Φὲς, ὅστις εὐθὺς ὥμοσε τὸν ἑξῆς ὅρκον· «Ἀναγνωρίζω τὴν ἁγίαν »ῥωμαϊκὴν καθολικὴν ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν μητέρα καὶ κυ»ρίαν ἁπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν· ὑπόσχομαι καὶ ὀμνύω πιστὴν

»ὑπακουὴν εἰς τὸν Πάπαν τῆς Ῥώμης διάδοχον τοῦ ἁγίου Πέ-»τρου κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων καὶ τοποτηρητὴν τοῦ Ἰησοῦ »Χριστοῦ.» Ἅπαντες ἔμειναν ἐκστατικοὶ ἀκούσαντες τὸν πρόεδρον τῆς Συνόδου καὶ θεῖον τοῦ Ναπολέοντος νὰ ὁμνύῃ ὑπακουὴν εἰς τὸν Πάπαν, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἐκράτει δέσμιον. Ὁ Ναπολέων μαθὼν τὰ ἐν τῇ συνόδῳ διατρέξαντα, διότι ἐῤῥέθησαν πολλὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὑπὲρ τοῦ Πάπα, καὶ μάλιστα τὸν ὑπὸ τοῦ προέδρου ἐκφωνηθέντα ὅρκον, ὠργίσθη ἐναντίον ὅλων· ἔκτοτε δὲ προεῖδεν ὁποίαν κακὴν ἔκβασιν ἤθελε λάβει ἡ σύνοδος αὕτη· μ' ὅλα ταῦτα κατεπραΰνθη ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, εἰς οὓς ἀνέθηκε καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς προεδρείας, μὴ ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν θεῖόν του, θεωρῶν αὐτὸν ὡς ἐπιπόλαιον καὶ ἀπερίσκεπτον ἄνθρωπον. Ἀρξαμένων τῶν συνεδριάσεων τῆς συνόδου, μετὰ πολλὰς συζητήσεις περὶ τοῦ ἂν ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶσιν εἰς τὴν σύνοδον τοὺς μὴ εἰσέτι ἀναγνωρισθέντας ὑπὸ τοῦ Πάπα ἐπισκόπους, ἠγέρθη αἴφνης ἐν τῶν σεβασμιωτέρων μελῶν τῆς συνόδου, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Καμβερίας Δεσσόλος, ἔχων ἀδελφὸν στρατηγὸν ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ, καὶ λαβὼν τὸν λόγον μετὰ πολλῆς συγκινήσεως προέτεινεν εἰς τὴν σύνοδον ὅτι, ἐπειδὴ, ἀπόντος τοῦ πρώτου ἱεράρχου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ σεβασμίου Πάπα Πίου Ζ', μάλιστα δὲ δεσμίου ὄντος, δὲν δύναται νὰ συνέλθῃ ἐκκλησιαστικὴ σύνοδος, πρέπει νὰ προσέλθωσιν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ, ἐπομένως δὲ μετ' αὐτοῦ νὰ συζητήσωσι καὶ ν' ἀποφασίσωσι περὶ τῶν προταθέντων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ἅπαντες ἐνθουσιασθέντες καὶ ἐξεγερθέντες ἔκραζον ἐν μιᾷ φωνῇ μάλιστα! μάλιστα! εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἰς τὰ ἀνάκτορα ν' ἀπέλθωμεν! Ὁ πρόεδρος τῆς συνόδου, ταραχθεὶς ἐκ τῆς ἐπαναστατικῆς καὶ θορυβώδους προτάσεως ταύτης καὶ ἀγνοῶν τί νὰ πράξῃ, ζητήσας τὴν γνώμην τῶν δύο παρόντων ὑπουργῶν, διέλυσε τὴν συνεδρίασιν.

Εἴ καὶ αἱ ἐφημερίδες δὲν ἐτόλμων νὰ ὁμιλήσωσι περὶ τοῦ γεγονότος τούτου, μ' ὅλα ταῦτα ὡς ἀστραπὴ διεδόθησαν εἰς ἅπασαν τὴν πόλιν τῶν Παρισίων τὰ ἐν τῇ συνόδῳ διατρέξαντα,

τὰ ὁποῖα ἐνέπλησαν χαρᾶς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ναπολέοντος, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ὀλίγοι, ἀλλ' ἀκολούθως διὰ τῶν σφαλμάτων του καθ' ἑκάστην ηὔξανον. Οὗτοι λοιπὸν πάραυτα περιεστοίχισαν τοὺς γηραιοὺς τούτους ἀρχιερεῖς τοὺς ἀγνοοῦντας τὰς πλεκτάνας τῆς πολιτικῆς καὶ ἐνεψύχονον αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδαν ταύτην ἵνα ἔτι μᾶλλον ἐρεθίσωσι τὸν Ναπολέοντα νὰ πέσῃ εἰς μεγαλείτερα σφάλματα.

Ὁ Ναπολέων μαθὼν καὶ ταῦτα τῆς συνόδου, ἠρεθίσθη τοσοῦτον ὥστε ἀκαταπαύστως περιεφέρετο εἰς τὸ σπουδαστήριόν του· ἀλλὰ καὶ αὖθις οἱ ὑπουργοί του ὑπεσχέθησαν αὐτῷ ὅτι θέλουσι καταπαύσει καὶ τὸ σκάνδαλον τοῦτο. Καὶ τῷ ὄντι τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ συνῆλθεν ἡ σύνοδος ἐν ἄκρα ἡσυχίᾳ, διότι οἱ ὑπουργοὶ ἐπληροφόρησαν τοὺς συνοδικοὺς τούτους ὅτι ὁ Ναπολέων, προκειμένου νὰ τιμωρήσῃ, οὐδένα σέβεται, οὐδένα φοβεῖται, οὐδὲ τοὺς ἁγίους τούτους συνοδικούς. Ὡς δὲ συμβαίνει πάντοτε εἰς τὰ πολυμελῆ σώματα, νὰ ἐρεθίζωνται καὶ ἐξαγριῶνται τὴν μίαν ἡμέραν, τὴν δὲ ἐπομένην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ ταπεινῶνται, ἐπαπειλούμενα ἢ διαφθειρόμενα, οὕτω καὶ ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς ἐπιούσης οὐδὲ λέξιν προέφερέ τις περὶ τῆς χθεσυνῆς προτάσεως, ἀλλ' ἐνησχολήθησαν περὶ τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸ περὶ συγκαλέσεως τῆς συνόδου διάγγελμα, ἐν ᾧ ἀπέκλειον τοὺς μὴ ἀναγνωρισθέντας ὑπὸ τοῦ Πάπα ἀρχιερεῖς καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀντικείμενα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις μαθὼν ταῦτα ἐξεφράσθη μετ' ὀργῆς κατὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης, εἰπὼν ὅτι δὲν ἐδέχετο αὐτήν.

Μετὰ ταῦτα ἡ σύνοδος ἐνησχολήθη εἰς τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα καὶ ἡ πρὸς τὸν Πάπαν σταλεῖσα καὶ ἐπανελθοῦσα ἐπιτροπὴ συνεζήτησε καὶ ἀπεφάσισε μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' εἰς τὴν παραδοχὴν τούτων ἠγέρθη ἡ ἔνστασις ὅτι ταῦτα, ὡς μὴ φέροντα τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πάπα, δὲν ἐδύναντο νὰ ἦναι παραδεκτά. Ὅθεν ἐπανῆλθον εἰς τὸ περὶ ἀπελευθερώσεως τοῦ Πάπα ζήτημα. Ὁ πρόεδρος λοιπὸν τῆς συνόδου, κατὰ τὴν γενομένην ἀπόφασιν αὐτῆς, παρουσιάσθη πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἐξ ὀνόματος τῆς συνόδου καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἀποφυλακίσῃ τὸν Πά-

παν, ἵνα ἐλευθέρως οὗτος συζητήσῃ μετὰ τῆς συνόδου τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ὁ Ναπολέων, ἀκούσας τὸν θεῖον αὐτοῦ συμπεριζόμενον τὴν γνώμην τῆς συνόδου, ἔτι μᾶλλον ὠργίσθη κατ' αὐτοῦ, καὶ μάλιστα παρεξετράπη καὶ εἰς ἀναρμόστους ὕβρεις· ἐπὶ τέλους εἶπεν αὐτῷ ὅτι θέλει διαλύσει τὴν σύνοδον καὶ διὰ νόμου θέλει κανονίσει αὐτὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ὥστε ἕκαστος ἀρχιεπίσκοπος νὰ διοικῇ τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐπαρχίας του, προχειρίζων καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς, καὶ οὕτω θέλει ἐκλείψει ὁλοσχερῶς καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως τοῦ Πάπα. Εἰς μάτην ὁ πρόεδρος τῆς συνόδου ἠθέλησε νὰ καταπραΰνῃ αὐτὸν διὰ τῆς θεολογίας. Ὁ Ναπολέων, ἔτι μᾶλλον ἐρεθισθείς, εἶπεν αὐτῷ ὅτι οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχει τῶν περὶ ὧν ὁμιλεῖ, καὶ ὅτι αὐτὸς καί τοι στρατιώτης γνωρίζει κάλλιον αὐτοῦ καὶ τῶν συναδέλφων του τὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐν τούτοις ἔφθασε καὶ ἕτερος ἀρχιερεὺς ἐκ τῆς συνόδου, ὅστις κατεπραΰνε τὸν Ναπολέοντα, λέγων αὐτῷ ὅτι ἡ σύνοδος ὑπερέβη τὰ περὶ ἁρμοδιότητος ὅρια αὐτῆς καὶ ὅτι θέλει ἐπανέλθει εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον της.

Ἐπανελθόντων λοιπὸν ἐν τῇ συνόδῳ τῶν ἀρχιερέων τούτων, ἤρχισε τὸ περὶ ἁρμοδιότητος τῶν καθηκόντων αὐτῆς ζήτημα, περὶ οὗ ἐῤῥέθησαν πολλά· προέκειτο δὲ πάντοτε ἂν ἡ σύνοδος ἐδύνατο ἄνευ τοῦ Πάπα νὰ συζητήσῃ καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ. Ῥηθέντων δὲ πολλῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ τελευταίου τούτου ζητήματος, τινὲς ἐκ τῶν σφόδρα φιλελευθέρων ὡμίλησαν κατὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, φέροντες ὡς παράδειγμα τοὺς ἀφορισμοὺς αὐτοῦ. Πάραυτα ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Bourdιγάλων, ἐγερθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνόδου καὶ κρατῶν ἀνὰ χεῖρας τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Τριδέντῃ καθολικῆς συνόδου (τοῦ 1545 καὶ 1563), ἀναγινώσκει τὸ ἄρθρον τὸ παρέχον τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν Πάπαν νὰ ἀναθεματίζῃ τοὺς ἡγεμόνας τοὺς παραβιάζοντας τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν ν' ἀποτρέψωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ. Ὁ γηραιὸς οὗτος ἀρχιερεύς, εἰς οὐδένα προσέχων, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ ἔῤῥιψε τὸ βιβλίον ἐπὶ τῆς τραπέζης κράζων· «Ὑμεῖς ἀπαιτεῖτε νὰ μὴ δύναταί τις ν' ἀφορίζῃ τοὺς ἡγεμόνας; καταδικάσατε λοιπὸν τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις ἐκανόνισε τοῦτο.»

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὁμιλίας ταύτης ἦτον ἀνυπολόγιστον, διότι ἡ φράσις ἀφορισμὸς κατὰ τῶν ἡγεμόνων ἐπαναλαμβανομένη πολλάκις οὐ μακρὰν τῆς ἀκοῆς τοῦ Ναπολέοντος εἶχε πολλὴν σημασίαν. Θορυβηθείσης δὲ τῆς συνόδου, ὁ πρόεδρος διέλυσε τὴν συνεδρίασιν. Μετὰ ταῦτα δὲ προσῆλθεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ἵνα ἀναφέρῃ ταῦτα πάντα αὐτῷ. Ὁ Ναπολέων, μ' ὅλον ὅτι καὶ πρὶν ἔλαβε γνῶσιν τούτων ὅλων, ἀκούων ἀταράχως τὸν πρόεδρον τῆς συνόδου διηγούμενον ταῦτα ἐταράχθη ἔτι μᾶλλον, φανταζόμενος οὐχὶ πλέον τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἀλλὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐγειρομένην κατ' αὐτοῦ· ἤρχισε δὲ νὰ σκέπτηται σπουδαίως περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, διότι δὲν προέκειτο νὰ πολεμήσῃ τὴν βίαν τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλὰ τὴν συνείδησιν τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποίους ἐνῶ ἄλλοτε εἶχε φίλους καὶ συνεργάτας τῶν προθέσεών του, ἀπεκατέστησεν ἤδη ἐχθρούς, μάλιστα δὲ τὸν Πάπαν, τὸν ὁποῖον ὡς κατάδικον μετέφερεν ἀπὸ φυλακῆς εἰς φυλακήν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ σκέψεις αὗται δὲν ἀνεχαίτιζον αὐτὸν τῆς προθέσεώς του, ἀλλ' ἤθελε νὰ κατατρομάξῃ πάντας διὰ τῆς ἐξουσίας του, διέταξε τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας Σαβαρὺ νὰ φυλακίσῃ εἰς τὸ φρούριον τῶν Βιγκενῶν ἄνευ ἀναβολῆς καὶ ἐλαχίστης ἐξετάσεως κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα τρεῖς ἐκ τῶν πρωτίστων τούτων ἀρχιερέων, καὶ συνάμα ὑπέγραψε τὸ περὶ διαλύσεως τῆς συνόδου διάταγμα, ἵνα δείξῃ εἰς τὸ κοινὸν καὶ εἰς αὐτοὺς τὴν ἐφ' ὅλων ἐξουσίαν του.

Τῇ ἐπιούσῃ ἅπαντες ἔμαθον τὰ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ληφθέντα αὐστηρὰ ταῦτα μέτρα, ἀλλά, μὴ ὑπαρχούσης ἐλευθεροτυπίας, ἅπαντες ἔλεγον τὰ νέα ταῦτα εἰς τὸ ὠτίον, οἱ δὲ ὑπάλληλοι τῆς κυβερνήσεως, ἐρωτώμενοι περὶ τῶν αἰτιῶν τῶν αὐστηρῶν τούτων διαταγῶν τοῦ Ναπολέοντος καὶ αἰσθανόμενοι τὰς ἀδικίας καὶ τὰς αὐθαιρεσίας αὐτοῦ, ἔλεγον μυστικῶς περὶ ἀνακαλύψεως συνωμοσίας κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ναπολέοντος, εἰς ἣν οἱ ἀρχιερεῖς ἐνοχοποιοῦντο.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἅπαντες οἱ συναθροισθέντες ἀρχιερεῖς καὶ διαλυθέντες μετὰ ταῦτα τοσοῦτον αἰφνιδίως διὰ τοῦ τρόμου ἤρχισαν νὰ σκέπτωνται τίνι τρόπῳ νὰ καταπραΰνωσι τὴν κατ' αὐτῶν ὀργὴν τοῦ Ναπολέοντος· ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ παρου-

σιασθῆ πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ λαλήσῃ περὶ τούτου. Ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Μαυρὺς, ὢν εὐνοούμενος τοῦ Ναπολέοντος, ὡς ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ φιλελεύθερος πολλάκις παρουσιασθεὶς πρὸς αὐτὸν, καὶ ὁμιλήσας περὶ τῶν διατρεξάντων ἐν τῇ συνόδῳ κατέπεισε τὸν Ναπολέοντα νὰ συγκαλέσῃ ἐκ νέου τὴν σύνοδον, λέγων αὐτῷ ὅτι οἱ γέροντες οὗτοι δὲν ἦσαν ὁποίους νομίζει αὐτοὺς, ἀλλ' ὁμοιάζουσι καλὸν οἶνον, ὄντα καλήτερον ἐντὸς τῆς φιάλης ἢ ἐντὸς τοῦ βαρελίου, ὥστε ἔλεγεν ὅτι ἔπρεπε νὰ συμβουλεύηται τις αὐτοὺς ἀνὰ ἕνα καὶ οὐχὶ ὅλους ὁμοῦ.

Μετὰ παρέλευσιν δὲ ἡμερῶν τινῶν ἤτοι τῇ 5 Αὐγούστου, συνεκάλεσεν ἐκ νέου ὁ Ναπολέων τὴν σύνοδον· οὐδεὶς ἐξέτασε διὰ ποίαν αἰτίαν διελύθησαν τοσοῦτον αἰφνιδίως καὶ πάλιν συνῆλθον καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν τρεῖς ἐκ τῶν μελῶν τῆς συνόδου ἔκειντο εἰς τὰς φυλακάς. Εὐθὺς ἀνεγνώσθησαν τὰ μετὰ τοῦ Πάπα καὶ τῆς ἐπιτροπῆς συμφωνηθέντα, καὶ παμψηφεὶ ἐγειναν παραδεκτά· ἀπεφασίσθη δὲ διὰ τὸν τύπον νὰ σταλῶσιν εἰς τὸν Πάπαν διὰ μιᾶς ἐπιτροπῆς ἀρχιερέων, ἔπειτα δὲ διελύθησαν.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ σύνοδος αὕτη, τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον ἡ ὑπὸ τοῦ Πάπα ἀναγνώρισις 24 ἀρχιερέων, τοὺς ὁποίους προεχείρισαν ἐν Γαλλίᾳ· ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ζητήματα ἔμενον ἐκρεμῆ, ὁ δὲ Πάπας φυλακισμένος εἰς Σαβόναν. Ὁ Ναπολέων, ἀπαυδήσας ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ἔριδος, ἔστρεψεν ἤδη ὅλην τὴν προσοχήν του εἰς τὰ τῆς πολιτικῆς καὶ μάλιστα εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐπικείμενον πόλεμον

Τὸ δὲ κοινὸν τῆς Γαλλίας, καίτοι ἐστερημένον ἐλευθεροτυπίας, ὡς σχεδὸν καὶ ἅπασα ἡ Εὐρώπη, παρετήρει περιέργως καὶ ἀνησύχως τὰς ἔριδας τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἄλλοτε μὲν διεδίδετο ὅτι ὁ πόλεμος ἦτον ἄφευκτος καὶ ὅτι προσήγγιζεν, ὅτι οἱ Γάλλοι διαβαίνουσιν ἤδη τὸν Βιστούλαν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι τὸν Νιέμον· ἄλλοτε ὅτι ἡ ἔρις ἔπαυσε καὶ ὅτι ἑκάτερος ὑπεχώρησεν ἐντὸς τῶν μεθορίων του· μάλιστα δὲ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Κωλαιγκούρτου εἰς Παρισίους τοῦ δὲ Λωριστῶνος εἰς Πετρούπολιν, πάντες ἤλπιζον ὅτι ἡ εἰρήνη ἤθελε διατηρηθῆ. Οἱ δὲ ἀπανταχοῦ συνετοὶ ἄνδρες, ἀγνοοῦντες ὁποῖον ἔσεται τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου τούτου καὶ διαλογιζόμενοι ὅτι ἐν τῇ πά-

λη ταύτη θέλουσι χυθῆ ποταμοὶ αἱμάτων, ηὔχοντο τὴν εἰρήνην καὶ ἔχαιρον ὁσάκις ἤκουόν τι εὐχάριστον περὶ τούτου. Ἀλλ' ἡ ἀκατάπαυστος κίνησις τῶν πρὸς τὸν Ῥῆνον καὶ τὸν Ἔλβαν στρατευμάτων διέψευδε τὰς περὶ εἰρήνης διαδιδομένας πρὸ τριῶν μηνῶν εἰδήσεις. Ὅθεν οἱ φίλοι τῆς εἰρήνης δικαίως ἀνησύχουν, ὡς ἀναβληθέντος μὲν τοῦ πολέμου ἐπὶ τοῦ παρόντος, οὐχὶ δὲ καὶ ἀποκατασταθείσης τῆς εἰρήνης, διότι ὁ Ναπολέων ἀνέβαλε μὲν αὐτὸν ἐπὶ τὸ προσεχὲς ἔτος 1812, ἐξηκολούθει ὅμως τὴν πρὸς τὸν Ἔλβαν ἀποστολὴν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων· ἵνα δὲ ἐξαπατήσῃ τὸ κοινὸν, διέταξε τὴν ἐπάνοδον γερμανικῶν τινων ταγμάτων, καὶ διὰ τῶν γαλλικῶν καί τινων γερμανικῶν ἐφημερίδων διέδιδε τὰ περὶ τῶν εἰρηνικῶν διαθέσεων αὐτοῦ.

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, πληροφορούμενος ταῦτα πάντα διὰ τῶν ῥωσσικῶν κατασκόπων, πλημμυρούντων ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, εἶπεν εἰς τὸν ἐν Ῥωσσίᾳ πρέσβυν τῆς Γαλλίας Λωριστῶνα ὁμιλοῦντα περὶ εἰρήνης· «Ἀληθῶς ὑπεχώρησαν δύο γερμανικὰ τάγματα, ἀλλὰ συγχρόνως ἕτερα τριάκοντα γαλλικὰ προεχώρησαν πρὸς τὸ Ἀμβοῦργον, μ' ὅλον τοῦτο ἐγὼ δὲν θέλω μείνει ὡς πρὸς τοῦτο κατώτερος τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος· οὗτος διέταξε τὴν ὑποχώρησιν δύο ταγμάτων, ἐγὼ θέλω διατάξει τὴν ὑποχώρησιν μιᾶς ὁλοκλήρου μεραρχίας.» Πραγματικῶς μία ῥωσσικὴ μεραρχία ἐκ τοῦ Βορυσθένους ἦλθε πρὸς τὸν Δανούβιον τοῦτο δὲ ἀπεδείκνυε τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς πρὸς τὴν εἰρήνην.

Ὁ στρατηγὸς Λωριστὼν, βλέπων τὰς γενομένας ἐξοπλίσεις ἀμφοτέρων τῶν κυβερνήσεων, καὶ φοβούμενος ὅτι βαθμηδὸν αὗται θέλουσι φθάσει καὶ εἰς ἐχθροπραξίας, παρεκάλεσε θερμῶς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅπως οὗτος πρῶτος, δεικνύμενος συνετώτερος τοῦ Ναπολέοντος, ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ συμβιβασμὸν τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, λέγων πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον· «Ζήτησον παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀποζημίωσιν περὶ τοῦ Ὀλδεμβούργου, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλεις λάβει αὐτήν· πέμψον εἰς Παρισίους ἀπεσταλμένον σου, καὶ πέποιθα ὅτι θέλει λάβει καλλίστην ὑποδοχήν· διὰ τοῦ μέσου τούτου θέλετε συμβιβασθῆ ἀντὶ νὰ σφαγισθῆτε.» Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν παρεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Λωριστῶνος, λέγων αὐτῷ ὅτι τίποτε δὲν ζητεῖ, ὡς ἐξεφράσθη πολλάκις περὶ τοῦ

Ὀλδεμβούργου, οὔτε ἐν τῇ Γερμανίᾳ, οὔτε ἐν τῇ Πολωνίᾳ, διότι ἐν μὲν τῇ Γερμανίᾳ θέλῃ φανῇ ὡς θέλων ν' ἀπογυμνώσῃ τοὺς Γερμανοὺς πρίγκηπας, ἐν δὲ τῇ Πολωνίᾳ θέλει τῷ ἀποδοθῇ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος ὅτι θέλει διαμελίσῃ τὸ δουκάτον αὐτῆς. Προσέτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἤθελε νὰ ἔλθῃ εἰς τοιαύτας ἐξηγήσεις, διότι καθ' ἣν περίπτωσιν, ὡς ἐνόμιζεν, ἀληθῶς δὲ οὕτως ἦτον, ὁ Ναπολέων ἀπέῤῥιπτε τὰς προτάσεις του, ὁ πόλεμος ἦτον ἄφευκτος, τὸν ὁποῖον ὡς ἐῤῥέθη; ἀπέφευγεν ὅσον ἐδύνατο ὁ Ἀλέξανδρος· προσέτι ἐγνώριζε καλῶς ὅτι ἡ δυσκολία δὲν ὑφίστατο εἰς τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ Ὀλδεμβούργου, ἀλλ' ὅτι ὁ Ναπολέων προέταττε πάντοτε τοῦτο, θέλων νὰ κρύπτῃ τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ πραγματοποιήσῃ διὰ μόνου τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ἀνέβαλλεν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ.

Ὁ δὲ Ναπολέων ἀληθῶς μὲν ἐφρόνει ταῦτα, ἀλλ' ἐπροσπάθει, ὡς ἐῤῥέθη, νὰ τὰ κρύψῃ· ἐπειδὴ δὲ ἐξεφράζετο ζωηρῶς καὶ ἀπερισκέπτως ἐνίοτε περὶ τούτων, συνεχῶς προέδιδε τοὺς κρυφίους διαλογισμοὺς αὐτοῦ. Τῇ 15 Αὐγούστου λοιπόν, καθ' ἣν ἡμέραν ἐτελεῖτο ἡ ἑορτή του, ἐδέχθη εἰς τὰ ἀνάκτορα τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων κυβερνήσεων. Τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἦτον εὔθυμος, χαρίεις καὶ ὡμίλει πολλά· μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην, ἀναχωρησάντων πάντων, ἔμειναν παρ' αὐτῷ ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, προσέτι καί τινες πρέσβεις τῶν μικρῶν γερμανικῶν Ἐπικρατειῶν, προσέχοντες πάντοτε νὰ μανθάνωσι περὶ τῶν μελετωμένων κατ' αὐτῶν. Ὁ Ναπολέων δὲ περιφερόμενος παρ' αὐτοῖς καὶ πάντοτε ὁμιλῶν, εἶπεν εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Ἱσπανίας, ὅτι ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τοῦ ἔτους τὸ κλίμα τῆς Ἱσπανίας ἐμποδίζει τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ βραδύνει αὐτὰς, καὶ ὅτι τὸ φθινόπωρον θέλει κατορθώσει νὰ περαιωθῶσι τὰ τῶν Ἱσπανῶν, Πορτουγάλλων καὶ Ἄγγλων. Ἔπειτα, στρέψας τὸν λόγον πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας πρίγκηπα Κορακῖνον, ὡμίλησεν αὐτῷ περί τινος ἐπιστολῆς χαλκευθείσης ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ ὅτι αὕτη δῆθεν ἐστέλλετο παρὰ τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας ἀπήντησεν αὐτῷ, ὅτι ἀληθῶς τοιαύτη ἐπιστολὴ οὔτε ἐστάλη πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἀλλ' οὔτε ἐγράφη·

Ἀλλ' ὁ Ναπολέων μειδιῶν ὑπεροπτικῶς καὶ θέλων νὰ πειράξῃ τὸν πρέσβυν, ἔστρεψε τὸν λόγον του ὡς πρὸς τὰ τῆς Τουρκίας, ὡμίλησεν αὐτῷ περὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ῥωσσίας παρὰ τὸν Δανούβιον, μάλιστα δὲ περί τινος μάχης γενομένης παρὰ τὸ Ῥουτσούκιον, εἰς ἣν οἱ Τοῦρκοι ἔλεγον ὅτι ἐνίκησαν. Ὁ πρέσβυς οὗτος ὡμίλησε πολλὰ περὶ τούτου, ἀποδεικνύων τὴν πολεμικὴν ἱκανότητα καὶ ἀνδρείαν τῶν Ῥώσσων· ὁ δὲ Ναπολέων ἀπήντησεν αὐτῷ σαρκαστικῶς. «Εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἐπικρατείας σας ὑπεχρέωσαν τὸν στρατόν σας νὰ ἀπομακρυνθῇ τοῦ Δανουβίου; ἂν τοῦτο ἦναι ἀληθὲς, ἐπράξατε κακὴν οἰκονομικὴν ἐπιχείρησιν. Ἐν γένει δὲ ὅταν ἡ διατήρησις τῶν στρατευμάτων εἶναι ἐπαχθὴς, πρέπει νὰ στέλλῃ τις ταῦτα εἰς τὰ ἐχθρικὰ μεθόρια, τοῦτο πράττω ἐγὼ καὶ τὰ οἰκονομικά μου ἔχουσι καλῶς.» Ἔπειτα δὲ ἄνευ διακοπῆς τοῦ λόγου του εἶπεν αὐτῷ χαριέντως. «Ἄκουσον, πρίγκηψ, ἂς ὁμιλήσωμεν σπουδαίως· ἀναγινώσκομεν ἐνταῦθα ἐπιστολὰς ἢ γράφομεν διὰ τὰς ἐφημερίδας; Ἐὰν οὕτως ἔχῃ, συμφωνῶ μεθ' ἡμῶν ὅτι οἱ στρατηγοί σας ἦσαν καθόλου νικηταὶ, καὶ ὅτι ὑμεῖς στενοχωρηθέντες ἐκ τῶν οἰκονομικῶν σας, ἀποσύρετε τὸν στρατόν σας, ὅστις ἐτρέφετο ἐν ταῖς τουρκικαῖς χώραις, ἵνα διαθρέψητε αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ῥωσσικοῦ ταμείου, συνομολογῶ εἰς ταῦτα· ἀλλ' ἂν θέλωμεν νὰ ὁμιλήσωμεν ἐλευθέρως ἐνώπιον τῶν ἐνταῦθα συναδέλφων σας, λέγω ὅτι ἐνικήθητε καὶ κατεπολεμήθητε, ὅτι ἀπωλέσατε τὸν Δανούβιον ὡς ἐκ τῶν σφαλμάτων σας, καὶ ὅτι δὲν σφάλλουσι τοσοῦτον οἱ στρατηγοί σας, καί τοι κακῶς στρατηγήσαντες, ὅσον ἔσφαλεν ἡ κυβέρνησίς σας ἥτις ἀφήρεσε παρ' αὐτῶν πέντε μεραρχίας, καὶ μετέφερεν αὐτὰς ἐκ τοῦ Δανουβίου πρὸς τὸν Βορυσθένην, καὶ διατί τοῦτο; ἵνα ἐξοπλισθῇ κατ' ἐμοῦ τοῦ συμμάχου σας, τοῦ μὴ θελήσαντος καθ' ὑμῶν τὸν πόλεμον, οὐδὲ τῇ σήμερον θέλοντος αὐτόν· τούτου ἕνεκεν ἐπράξατε σφάλματα ἐπὶ σφαλμάτων. Ἐὰν ὑπωπτεύετε τι κατ' ἐμοῦ ἔπρεπε νὰ ἐκφράσητε τοῦτο. Ἐν τούτοις, ἀντὶ νὰ μετακομίζητε τὰς δυνάμεις σας ἀλλαχοῦ, ἔπρεπεν ἀπ' ἐναντίας νὰ ἐπισωρεύητε αὐτὰς κατὰ τῆς Τουρκίας, νὰ τὴν καταπολεμήσητε καὶ νὰ τῇ ἐπιβάλητε τὴν εἰρήνην ἐν μιᾷ ἐκστρατείᾳ, ἥτις ἤθελεν εἶσθαι τοσοῦτον ἐπω-

φελὴς, ὡς ἡ κατὰ τῆς Φιννίνης· ἔπειτα δὲ ἔπρεπε νὰ σκεφθῆτε πῶς νὰ προφυλαχθῆτε κατ' ἐμοῦ! Ἀλλὰ τὰ ὑφ' ὑμῶν πραχθέντα, θεωρούμενα ὡς πολιτικὰ, οἰκονομικὰ καὶ στρατιωτικὰ, οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσι, καὶ διατί ταῦτα; . . . διὰ τὸν πρίγκηπα τοῦ Ὀλδεμβούργου καὶ διά τινας λαθρεμπόρους . . . . Διὰ τοιούτους ἀνθρώπους ἐκτίθεσθε εἰς πόλεμον πρὸς ἐμέ! Ἐν τοσούτῳ γνωρίζετε καλῶς ὅτι ἔχω ἑξακοσίας χιλιάδας στρατοῦ ν' ἀντιτάξω καθ' ὑμῶν, ἔχω πρὸς δὲ τετρακοσίας χιλιάδας ἐν Ἱσπανίᾳ· γνωρίζω τὴν τέχνην μου· μέχρι τοῦδε δὲν μ' ἐνικήσατε, καὶ, θεοῦ θέλοντος, ἐλπίζω οὐδέποτε νὰ μὲ νικήσητε! Ἀλλὰ ὑμεῖς θέλετε μᾶλλον ν' ἀκούητε τοὺς Ἄγγλους, οἵτινες σᾶς λέγουσιν ὅτι ἐγὼ θέλω νὰ σᾶς κηρύξω τὸν πόλεμον· ὑμεῖς θέλοντες νὰ συμβιβάζησθε μετά τινων λαθρεμπόρων ὠφελούντων τὸ ἐμπόριόν σας, ἐξοπλίζεσθε· διὰ τοῦτο ὑποχρεοῦμαι καὶ ἐγὼ νὰ ὁπλισθῶ· ἰδοὺ δὲ ἐκ νέου ὅτι ἀντετάχθημεν, ἕτοιμοι πρὸς πάλην . . . . Ὑμεῖς ὁμοιάζετε τοὺς λαγωοὺς, οἵτινες, τουφεκιζόμενοι εἰς τὴν οὐρὰν, ἐγείρονται ἵνα ἴδωσι πόθεν ἐκτυπήθησαν, οὕτω δὲ ἐκτίθενται νὰ κτυπηθῶσιν εἰς τὴν κεφαλήν . . . . Αὐτὸς ἐγὼ εἶμαι δύστιστος, ὡς ἄνθρωπος . . . . παρατηρῶ . . . . ὅταν ἴδω, ὅτι διευθύνεταί τις πρός με, δυσπιστῶ καὶ θέτω ἀνὰ χεῖρας τὰ ὅπλα μου . . . . πρέπει τέλος πάντων ἡ κατάστασις αὕτη νὰ παύσῃ.»

Ὁ Ναπολέων ὁμιλῶν μετὰ πολλῆς εὐγλωττίας, μὴ δίδων εὐκαιρίαν εἰς ὃν ὡμίλει ν' ἀπαντήσῃ, ἐξακολουθῶν ὅμως νὰ δείκνυται φιλοφρόνως, ἔπαυσε στιγμιαίως, δώσας εὐκαιρίαν εἰς τὸν πρίγκηπα Κουρακῖνον ν' ἀπαντήσῃ αὐτῷ. Οὗτος δ' ἔχων ὀλίγον μνημονικὸν καὶ μικρὰς γνώσεις τῶν διατρεξάντων, καί τοι ἐπιτήδειος καὶ συνειθισμένος εἰς τὰς μεγάλας πολιτικὰς ὑποθέσεις, λησμονῶν νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὁμιλοῦντα αὐτῷ περὶ τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν, ὅτι ἡ Γαλλία πρώτη ἔπραξε τοῦτο, ὡμίλησε περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ αὐτοκράτορός του Ἀλεξάνδρου, ὅτι οὗτος διατηρεῖ εἰσέτι τὴν ἐν Τιλσίτῃ συνομολογηθεῖσαν συμμαχίαν, ἀλλ' ὅτι ἐλυπεῖτο διὰ τὰ συμβάντα εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Ὀλδεμβούργου, διότι ὁ ἡγεμὼν οὗτος εἶναι πλησιέστατος συγγενὴς αὐτοῦ καὶ τὸν ἀγαπᾷ ὑπερβολικῶς· ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο τοσοῦτον νὰ λυπήσῃ αὐτὸν ὅσον ἡ ἀφαίρεσις τῆς

ἐπικρατείας τοῦ πρίγκηπος τούτου, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπιφυλάσσεται νὰ ἐκφράσῃ τὰ παράπονά της ταῦτα ἀκολούθως. «Ἐπιφυλάττεται, ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων, ἐπιφυλάττεται!.... καί τι πλέον, διαμαρτυρήθητε κατ' ἐμοῦ, μὲ καταγγείλατε εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Ῥήνου ὡς ἅρπαγα.... Ὁ ὑμέτερος πρίγκηψ τοῦ Ὀλδεμβούργου ἀγνοεῖτε ὅτι εἶναι συμπράκτωρ τῶν λαθρεμπόρων; παρέβη τὰς συνομολογηθείσας συνθήκας μας, παραβιάσας τοὺς ὅρους τοὺς συνδέοντας τὰ μέλη τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου, καὶ ὅτι κατὰ τὸ ἀρχαῖον Γερμανικὸν δίκαιον ἐδυνάμην νὰ συλλάβω αὐτὸν νὰ τὸν δικάσω καὶ νὰ τὸν θέσω εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ νὰ τὸν ἐκθρονίσω χωρὶς νὰ ἔχητε δικαίωμα νὰ εἴπητέ τι περὶ αὐτοῦ! Ἀντὶ δὲ νὰ πράξω ταῦτα σᾶς εἰδοποίησα, καὶ προσέφερον αὐτῷ ἀποζημίωσίν τινα... » Ὁ Ναπολέων ἐμειδία ὡσανεὶ οὕτως ἐκφραζόμενος δὲν ἔλεγε ταῦτα σπουδάζων, καὶ ἐδείκνυεν ὅτι δὲν ἐνήργησε σπουδαίως περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἔπειτα δὲ ἐξεφράσθη μετὰ πολλῆς λύπης καὶ πραότητος· » Παραδέχομαι, εἶπεν, ὅτι, ἂν ἐγνώριζον μέχρι τίνος ἐνδιαφέρεσθε περὶ τοῦ πρίγκηπος τοῦ Ὀλδεμβούργου, ἤθελον πράξει ἄλλως πως, ἀλλ' ἠγνόουν ὅτι ἐνδιαφέρεσθαι τοσοῦτον περὶ τοῦ πρίγκηπος τούτου· ἤδη δὲ τί πρέπει νὰ πράξωμεν; θέλετε νὰ σᾶς ἐπιστρέψω τὸ Ὀλδεμβοῦργον ἐπιφωρτισμένον μὲ τοὺς τελώνας μου; διότι δὲν θέλω νὰ σᾶς τὸ ἐπιστρέψω ἄλλως! βεβαίως δὲν τὸ θέλετε οὕτως.... Ἐν τῇ Πολωνίᾳ δὲν σᾶς παραχωρῶ τίποτε... τίποτε... » Ὁ Ναπολέων τοιουτοτρόπως προέφερε τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις, ὥστε ἐδείκνυεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶχε δίκαιον νὰ μὴ ζητῇ τοῦτο, διότι ἤθελε χορηγήσει καθ' ἑαυτοῦ ὅπλον εἰς τὸν Ναπολέοντα «Μάλιστα, εἶπεν αὐτῷ, νὰ ἀποζημιώσω ὑμᾶς; ὡμιλήσατε, θέλω προσπαθήσει νὰ σᾶς εὐχαριστήσω... διὰ τί ἀνεκαλέσατε τὸν κύριον Νεσσελρόδον εἰς τοιαύτας περιστάσεις; (ὁ κύριος Νεσσελρόδος ἦτο τότε διευθυντὴς τῆς ἐν Παρσίοις γαλλικῆς πρεσβείας)... Πρέπει ὁ κύριός σας νὰ διατάξῃ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἢ νὰ ἐξαποστείλῃ ἕτερον ἔχοντα πληρεξουσιότητα νὰ διαπραγματευθῇ περὶ ὅλων τῶν διαφορῶν μας· ἄνευ τούτου θέλω ἐξακολουθεῖ νὰ ἐξοπλίζομαι, θέλω πιθανὸν ἐνεργή-

σει τὴν στρατολογίαν τοῦ 1812· γνωρίζετε δὲ ὅτι δὲν συνειθίζω νὰ προλαμβάνωμαι. Ὑμεῖς στηρίζεσθε ἐπὶ τῶν συμμάχων σας! ποῦ εἶσιν οὗτοι; ἡ Αὐστρία, τὴν ὁποίαν ἐπολεμήσατε τῷ 1809, καὶ ἐξ ἧς ἐλάβετε μίαν ἐπαρχίαν ἐν εἰρήνῃ; . . . . . (Λέγων δὲ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἐθεώρει τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας, ὅστις ἐστώπα, ἔχων προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς του χαμαί . . .) Ἡ Σουηδία, ἐξ ἧς ἐλάβετε τὴν Φιννίην, ἡ Πρωσσία, εἰς τὴν σύλησιν τῆς ὁποίας συνεμεθέξατε ἐν Τιλσίτῃ ὄντες σύμμαχοι αὐτῆς; Ἀπατᾶσθε, οὐδένα ἔχετε, ἐξηγηθῆτε λοιπὸν μετ' ἐμοῦ, καὶ ἂς μὴ ἀρχίσωμεν τὸν πόλεμον . . .» Περαιῶν τὴν συνδιάλεξιν ταύτην, ὁ Ναπολέων ἔδραξε τὴν χεῖρα τοῦ πρίγκηπος Κουρακίνου μετὰ πολλῆς φιλοφρονήσεως, ἔπειτα δὲ ἀπέλυσε τοὺς πρέσβεις τούτους κατατεταραγμένους ἐκ τῆς ἀπερισκέπτου ὁμιλίας του ταύτης· ἰδίως δὲ ὁ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας ἐξῆλθε τῶν ἀνακτόρων καταπεπληγμένος, καὶ περὶ οὗ ἐγέλα μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων· οἱ δὲ κόλακες αὐτοῦ ἐπήνουν τὴν ὁμιλίαν ταύτην τοῦ κυρίου των, ὡς ἓν τῶν κατορθωμάτων του, καυχώμενοι ὅτι δεόντως προσεβλήθη ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὁ ἀντιπρόσωπος μιᾶς τῶν κραταιοτέρων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. Ὁ Ναπολέων, ὁσάκις ἐμελέτα νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν πόλεμον κατά τινος ἐπικρατείας παρεξετρέπετο πάντοτε εἰς τοιαύτας ἀναρμόστους ὁμιλίας κατὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς. Τοῦτο ἔπραξε πρὸς τὸν λόρδον Βιθβόρβον ἐν τῇ παραμονῇ τῆς διαλύσεως τῆς ἐν Ἀμιένῃ συνθήκης, καὶ πρὸς τὸν Μεττερνῖχον ἐν τῇ παραμονῇ τῆς ἐν Βαγράμῃ μάχης· ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις ταύτας δὲν παρεξετράπη τοσοῦτον, μάλιστα πρὸς τοιοῦτον ἰσχυρὸν φίλον καὶ σύμμαχον, τὸν ὁποῖον ἀπερισκέπτως ἐξευτέλιζεν ἐνώτιον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ ἐπομένως ἐξέθετεν αὐτὸν εἰς τὸν λαόν του·

Ὁ πρίγκηψ Κουρακῖνος τῇ ἐπιούσῃ ἔγραψε τὸ ἐμπεριεχόμενον τῆς συνδιαλέξεώς του ταύτης πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀποσιωπήσας τοὺς παραλογισμοὺς τοῦ Ναπολέοντος· ἀλλ' ἄπειραι ἐπιστολαὶ γεγραμμέναι ἐκ Παρισίων διέδωκαν ἐν ἀκαρεῖ εἰς τὴν Πετρούπολιν ταῦτα πάντα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἰδὼν τὸν Λωριστῶνα ἐν τῇ αὐλῇ εἶπεν αὐτῷ ὅτι, καίτοι πληροφορηθεὶς καλῶς τὰ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος λεχθέντα, οὐδεμίαν ἀξίαν ἔδωκεν εἰς ταῦτα, ἀλλ'

ἐπειδὴ εἰς ἁπάσας τὰς συναναστροφὰς τῆς Πετρουπόλεως γίνεται λόγος περὶ τούτων, ἐξ ὧν ἐρεθίζεται τὸ ῥωσσικὸν ἔθνος πρὸς τὸν πόλεμον, εἶναι ἠναγκασμένος ν' ἀναλάβῃ αὐτὸν ἵνα ὑπερασπισθῇ τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν μέχρι θανάτου, ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν ἐκφράζεται οὕτως εἰμὴ ὅταν ἦναι ἀποφασισμένος πρὸς πόλεμον, ὅτε καθίσταται καὶ ἀκράτητος· ὅτι ἐνθυμεῖται τὴν μετὰ τοῦ λόρδου Βιθβόρδου ὁμιλίαν τῷ 1803, ὡς καὶ τὴν τοῦ 1809 μετὰ τοῦ Μεττερνίχου, καὶ ὅτι εἰκάζει ὅτι ταῦτα πάντα προμηνύουσι τὸν πόλεμον. Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ ταῦτα ἐφάνη μελαγχολικὸς, βλέπων ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν ἤθελε διατηρηθῆ· ὁμιλῶν δὲ μετὰ τοῦ Ῥομαντζὸφ, τοῦ μόνου ἐνθέρμου ζηλωτοῦ τῆς ῥωσσογαλλικῆς συμμαχίας, εἶπεν αὐτῷ ὅτι, καί τοι πεπεισμένος περὶ τοῦ συμβησομένου πολέμου, αὐτὸς πρῶτος ὅμως δὲν ἤθελεν ἀρχίσει αὐτόν.

Ὁ δὲ Ναπολέων ἐνασχολούμενος εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ στρατοῦ του, ἐξέδωκεν αὐστηροτέρας διαταγὰς περὶ τῆς συλλήψεως τῶν δραπετῶν καὶ τῶν λειποτακτῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπερέβαινε τὰς ἑξήκοντα χιλιάδας, ἵνα μὴ λειποτακτήσωσιν ἐκ νέου, διέταξε να συναθροισθῶσιν ἅπαντες εἰς τὰς παρακειμένας τῆς Γαλλίας νήσους, ἔνθα διέταξε νὰ ἐξασκῶνται ἐντελῶς. Ἐκ τούτων πολλοὶ μὴ συλληφθέντες κατέφευγον εἰς τὰ δάση καὶ ἐκεῖθεν μετέβαινον εἰς Γερμανίαν, ὅπου εὕρισκον ἄσυλον εἰς τὰς Γερμανικὰς, οἰκογενείας ἕνεκα τοῦ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος μίσους αὐτῶν. Ἐνασχολούμενος δὲ ὡσαύτως ἀκαταπαύστως εἰς τὰς προπαρασκευὰς τῆς ἐκστρατείας ταύτης καὶ παρατηρῶν ὅτι μέχρι τοῦδε αἱ φορτηγαὶ ἅμαξαι τῶν ζευγητῶν ἦσαν μικραὶ, διέταξε τὴν κατασκευὴν μεγαλητέρων, ἐνδιαλαμβανουσῶν τετραπλάσιον ποσὸν ἄρτου ἢ ἄλλης τροφῆς ἐπειδὴ δὲ αὗται δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατασκευασθῶσι τοσούτῳ ταχέως ἐν Γαλλίᾳ μόνον, ἔπεμψε δείγματα αὐτῶν εἰς ἁπάσας τὰς πόλεις τῆς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας ἵνα κατασκευσθῶσι καὶ δύο ἄλλων εἰδῶν ἅμαξαι· καὶ αἱ μὲν ἦσαν μικραὶ καὶ ἐσύροντο ὑφ' ἑνὸς ἵππου ἵνα ἀκολουθῶσι τὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, αἱ δὲ ἦσαν μεγάλαι καὶ ἀτέχνως πως κατεσκευασμέναι, συρόμεναι ὑφ' ἑνὸς ἢ δύο ζευγῶν βοῶν, οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευον καὶ πρὸς τροφὴν τοῦ στρατοῦ, τὰ δὲ ξύλα τῆς ἁμάξης πρὸς μαγείρευμα ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης.

Γνωρίζων δὲ ἐκ πείρας ὅτι οἱ στρατιῶται προτιμῶσι τὸν νωπὸν ἄρτον τοῦ διπύρου, διέταξεν ὥστε ἐν Δαντζίκῃ νὰ γεμίσωσιν ἀπείρους ἀποθήκας ἀλεύρου καὶ θέσωσιν αὐτὸ εἰς βαρέλια, ἅτινα τιθέμενα εἰς τὰς φροτηγὰς ἁμάξας νὰ παρακολουθῶσι τὸν στρατόν· πρὸς δὲ διέταξε νὰ συλλεχθῇ μέγας ἀριθμὸς ἀρτοποιῶν καὶ κτιστῶν μεθ' ὅλων τῶν ἀναγκαίων, ὥστε, ἔνθα ἔμελλε νὰ διαμένῃ ὁ στρατὸς, οἱ μὲν κτίσται νὰ κατασκευάζωσι προχείρως κλιβάνους, οἱ δ' ἀρτοποιοὶ ἄρτον· ἅπαντες δὲ οἱ τεχνῖται οὗτοι, ὡς καὶ ἄλλοι λεπτουργοὶ, σιδηρουργοὶ καὶ γεφυροποιοὶ, νὰ ὀργανισθῶσιν εἰς στρατιωτικὰ σώματα· ἰδίως δὲ διέταξε τὰ περὶ γεφυρῶν ἀναγκαιοῦντα, ὥστε, ἔνθα ἤθελεν εὑρεθῇ ὁ στρατὸς, νὰ δύναται νὰ διαβαίνῃ εὐθὺς τοὺς μεγαλητέρους ποταμοὺς τῆς Εὐρώπης· τὰ δὲ περὶ τούτων διὰ πλήθους ἁμαξῶν, συρομένων ὑπὸ δύο χιλιάδων ἵππων, ἔπρεπε νὰ ἀκολουθῶσι τῷ στρατῷ· ἔγραφε δὲ εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ ὅτι *διὰ τοιούτων μέσων θέλομεν ὑπερπηδήσει ὅλα τὰ ἐμπόδια.*

Ὁ Ναπολέων, οὕτως ἐνασχολούμενος περὶ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ῥωσσίας, δὲν παρημέλει καὶ τὰς κατὰ τῆς Ἀγγλίας πολεμικὰς προπαρασκευὰς αὐτοῦ· πλέον τῶν 90 δικρότων, ἐκτὸς τῶν ἄλλων μικροτέρων πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων, εἶχεν ἐξωπλισμένα εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας αὐτοῦ, 150 δὲ χιλιάδες στρατοῦ ἑτοίμου πρὸς ἀπόβασιν εἰς Ἰρλανδίαν, Σικελίαν, Ἀλγερίαν καὶ εἰς διαφόρους νήσους ἐν τῷ Ὠκεανῷ. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαντες οἱ ναῦται τῶν μεγάλων τούτων στόλων του δὲ ἦσαν Γάλλοι, ἀλλὰ μίγματα διαφόρων ἐθνῶν, ἵνα προλάβῃ πᾶν δυσάρεστον συμβὰν, διώρισεν εἰς ἕκαστον δίκροτον, ὡς φρουρὰν αὐτοῦ, 150 στρατιώτας πεζοὺς ἐσχηματισμένους εἰς ἕνα λόχον.

Ἐπιθυμῶν δὲ ἰδίοις ὄμμασι νὰ εἰδῇ τὰς ἐν ταῖς Κάτω Χώραις ναυτικὰς προπαρασκευὰς, μάλιστα τὰς ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἥτις ἐσχάτως ἡνώθη μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν αὐτοῦ, ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων περὶ τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ περὶ τὰ τέλη ἔφθασεν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, περιελθὼν πρότερον τοὺς λιμένας τοῦ Βελγίου.

Ὁ λαὸς τῆς Ὁλλανδίας, καί τοι καταλελυπημένος διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀνεξαρτησίας του, εἶδεν εὐχαρίστως τὸν Ναπο-

λέοντα ἐν τῷ μέσῳ του, ἐλπίζων ὡς ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης τῆς χώρας του μὲ τὴν γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν ν' ἀπολαύσῃ ἀνακούφισίν τινα τῶν ζημιῶν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας του, ἃς ὑπέστη ἕνεκα τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς θαλάσσης. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἐπιθυμῶν νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς νέους τούτους ὑπηκόους του παρεχώρησεν αὐτοῖς πολλὰ προνόμια, καταργήσας καὶ πολλὰς ἀπαγορευτικὰς διατάξεις ὡς πρὸς τὴν ἄγραν καὶ τὴν ἀκτοπλοΐαν. Διατρέξας δὲ ὅλα τὰ παράλια τῆς χώρας ταύτης καὶ εὐχαριστηθεὶς μεγάλως διὰ τὴν πλουσιότητα αὐτῆς, συνέλαβε τὴν ἰδέαν ν' ἀποκαταστήσῃ ταῦτα ἀπρόσβλητα παρὰ τῶν Ἄγγλων. Ἐπὶ τούτῳ δὲ, ἔχων μετ' αὐτοῦ τὸν περίφημον στρατηγὸν τοῦ μηχανικοῦ Σασσελοῦπον, διέταξε νὰ ἀνεγερθῶσιν εἰς διάφορα μέρη ἰσχυρὰ ὀχυρώματα, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐπισκευὴν ὅλων τῶν παραλίων φρουρίων. Ἐν δὲ τῇ νήσῳ Τεξελίᾳ διέταξε νὰ κατασκευασθῶσιν ἱκανὰ ὀχυρώματα πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς καὶ πολλὰ ναυτικὰ καταστήματα καὶ ἀποθῆκαι πρὸς καταρτισμὸν ἑνὸς στόλου. Παρατηρῶν δὲ ὅτι τὸ μόνον ἰσχυρὸν μέρος τῶν Κάτω Χωρῶν ἦτον ἡ Ἀντβερπία, διέταξε νὰ μετακομισθῶσιν ἐκεῖ ὅλα τὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἐν γένει τὰ ναυτικὰ καταστήματα καὶ αἱ ἀποθῆκαι, διότι ἐθεώρει τὸ μέρος τοῦτο μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀσφαλέστερον.

Ἔπειτα δὲ ἐπεθεώρησε τὸν ὁλλανδικὸν στρατὸν, διατάξας νὰ χορηγηθῶσιν εἰς αὐτὸν ὅλα τὰ πρὸς ἐκστρατείαν ἀναγκαῖα. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ στρατῷ τούτῳ δὲν ὑπῆρχε σῶμα λογχιστῶν, διέταξε νὰ μετασχηματισθῶσιν ἕξ ἱππαρχίαι διμάχων εἰς ἱππαρχίας λογχιστῶν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ διέταξε νὰ ἀποσταλῶσιν ἐκ τοῦ πολωνικοῦ ἱππικοῦ ἱκανοὶ προγυμνασταὶ πρὸς ἐξάσκησιν τῶν ἱππαρχιῶν τούτων.

Μετά τινων ἡμερῶν διαμονὴν ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, εἰς ἣν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων βελτιώσεων διέταξε καὶ τὴν κατασκευὴν πολλῶν πρὸς συγκοινωνίαν ὁδῶν, ἀνεχώρησε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Βονωνίαν, ἵνα διατάξῃ τὰ περὶ τῆς πόλεως ταύτης.

Οὕτω λοιπὸν περιδιαβάζων καὶ διατάττων ὁ Ναπολέων ἐνησχολεῖτο συνάμα καὶ εἰς τὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ. Ἡ Πρωσσία

προπαρασκευασθεῖσα, ὡς ἐῤῥέθη, διελογίζετο ὅτι ἐδύνατο νὰ μένῃ οὐδετέρα εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον, διότι οἱ ἐμπόλεμοι στρατοὶ ἔμελλον νὰ διαβῶσιν ἐκ τῆς χώρας της. Μὴ ὀφείλουσα δὲ τίποτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἥτις τῷ 1807 συνωμολόγησε μὲ τὴν Γαλλίαν τὴν εἰρήνην πρὸς ζημίαν τῆς Πρωσσίας, μάλιστα δὲ ἀφῄρεσε μέρος αὐτῆς, προετίθετο, καί τοι ἐναντίον τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ της καὶ αὐτῆς τῆς κυβερνήσεως, νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἐφ' ὅρῳ ὅμως νὰ διατηρηθῇ ἀνέπαφον τὸ ὑπόλοιπον τῆς χώρας της, νὰ παραχωρηθῇ αὐτῇ ἀποζημίωσίς τις διὰ τὸν πόλεμον τοῦτον. Ὁ Ναπολέων μὴ θέλων ν' ἀνακαλύψῃ τοὺς ἀληθεῖς σκοπούς του, ἐκώφευεν εἰς τὰς προτάσεις ταύτας τῆς Πρωσσίας, ἥτις ἐξέλαβε τοῦτο ὅτι ὁ Ναπολέων προετίθετο εἰς πρώτην εὐκαιρίαν νὰ διαλύσῃ τὴν Πρωσσικὴν μοναρχίαν, παρασκευασμένη λοιπὸν οὖσα διελογίζετο ἢ νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἀπαιτήσεις της εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἢ μετὰ 100 ἢ καὶ 150 χιλιάδων στρατοῦ νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τῶν Ῥώσσων· ἀλλὰ ταῦτα πάντα δὲν διέφευγον τὴν προσοχὴν τοῦ στρατάρχου Δαβούστου παρατηροῦντος κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τοῦ πλησίον καὶ προσεκτικῶς τὰ κινήματα τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ ὑπουργὸς τῆς Πρωσσίας Ἀρδεμβέργος, ἐπιθυμῶν τὴν γαλλικὴν συμμαχίαν, καθ' ἑκάστην συνδιελέγετο μετὰ τοῦ ἐν Βερολίνῳ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, εἰς ὃν παρίστανεν ὁποίας ὠφελείας ἤθελεν ἔχει ὁ Ναπολέων ἐκ τῆς συμμαχίας τῆς Πρωσσίας. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν παρεκτρεπόμενος εἶπεν αὐτῷ ἐνθουσιῶν ὅτι ἡ Πρωσσία ἐν ἀκαρεῖ δύναται νὰ θέσῃ ἐπὶ τῶν ὅπλων 100 μέχρις 150 χιλιάδων στρατοῦ. Ἡ εἴδησις αὕτη διαβιβασθεῖσα πάραυτα εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰς πραγματικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς Πρωσσίας. Εὐθὺς δὲ διέταξε τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀναρπάσῃ ὅλον τὸν πρωσσικὸν στρατὸν καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ὅλην τὴν αὐλὴν τῆς Πρωσσίας, ὥστε νὰ σβεσθῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν Ἐπικρατειῶν καὶ ἡ μοναρχία αὕτη· διέταξε πρὸς δὲ τὸν ἐν Βερολίνῳ πρέσβυν αὐτοῦ νὰ εἴπῃ εἰς τὴν πρωσσικὴν κυβέρνησιν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Βασιλέα

νὰ ἀφοπλίσῃ καὶ διαλύσῃ τὸν περιπλέον στρατὸν, ἄλλως κινδυνεύει ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἐπικρατείας του.

Τοιαῦτα δὲ αὐστηρὰ μέτρα ὁ Ναπολέων ἐφρόντισε νὰ λάβῃ καὶ περὶ τῆς Σουηδίας. Ἐρρέθη ἀλλαχοῦ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Βερναδόττου ὡς διαδόχου τοῦ βασιλείου τούτου. Οὗτος ἐλθὼν εἰς Σουηδίαν διὰ μόνης τῆς γαλλικῆς δόξης, ἠθέλησε νὰ κολακεύσῃ τὰ ἐπιτόπια πάθη· μετὰ ταῦτα δὲ ἀναλαβὼν τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως, παραχωρηθείσας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας, ἤρχισε νὰ καταφέρηται ἀναφανδὸν κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἀπαιτῶν ἐπιμόνως τὴν Νομβεργίαν, ἀπειλῶν ἄλλως ὅτι θέλει λάβει τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν, ὁμιλῶν μετὰ τοῦ ἐκεῖ πρέσβεως τῆς Γαλλίας παρεξετράπη εἰς ἄπειρα λυρήματα, περιαυτολογῶν τοιουτοτρόπως, ὥστε εἶπεν ὅτι ἄνευ τούτου ὁ Ναπολέων δὲν ἤθελε νικήσει οὔτε ἐν Αὐστερλίκῃ οὔτε ἐν Βαγράμῃ, καὶ ὅτι τέλος πάντων ὁ Ναπολέων ὤφειλε νὰ ἦναι εὐγνώμων εἰς τοῦτον. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας, ἀκούσας ταῦτα καὶ ἐκ στόματος ἑνὸς τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, ἔμεινεν ἐκστατικὸς καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ἂν πρέπῃ νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν λόγων τούτων, ὁ δὲ Βερναδόττος εἶπεν αὐτῷ ὅτι μάλιστα τὸν παρακαλεῖ νὰ διαβιβάσῃ ταῦτα πάντα κατὰ γράμμα εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας, ὅπερ καὶ ἔπραξεν εὐθὺς ὁ πρέσβυς οὗτος. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἀναγνώσας τὴν περὶ τούτου ἐπιστολὴν τοῦ πρέσβεώς του μειδιάσας ἐλεεινολόγησε τὸν Βερναδόττον· ἀλλὰ δὲν προεῖδεν ὅτι ἡ θεία δίκη, θέλουσα νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸν, καὶ μάλιστα νὰ τὸν ταπεινώσῃ, ὥρισεν ὥστε ἡ τιμωρία του αὕτη ν' ἀρχίσῃ ἐξ οὐτιδανῶν μερῶν· διὸ εἶπεν ὅτι πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζεν ὁποίαν μαύρην ἀχαριστίαν ἤθελε δείξῃ ὁ Βερναδόττος πρὸς αὐτὸν ἕνεκα τῆς μεγίστης κενοδοξίας του, ἀλλ' ὅτι καταφρονεῖ αὐτόν τε καὶ τοὺς λόγους του. Διέταξε δὲ τὸν ἐκεῖ πρέσβυν του νὰ ἀναχωρήσῃ εὐθὺς ἐκ Στοκχόλμης καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Παρισίους, ὁ δὲ ἐπιτετραμμένος τὰς ἐκεῖ γαλλικὰς ὑποθέσεις οὐδεμίαν σχέσιν νὰ ἔχῃ μετὰ τοῦ Βερναδόττου.

Ὁ Ναπολέων περιοδεύων εἰσέτι ἐνησχολεῖτο νὰ ἀποπερατώσῃ καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις. Οἱ πρὸς τὸν Πάπαν

ἀπεσταλμένοι ἀρχιερεῖς, φθάσαντες εἰς Σαβόναν καὶ λαβόντες συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ, κατέπεισαν αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὰ παρὰ τῆς συνόδου ἀποφασισθέντα· ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα ἦσαν γεγραμμένα εἰς τὸ γαλλικὸν, ἐζήτησεν οὗτος νὰ μεταγλωττισθῶσιν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐκκλησιαστικὸν ἔθος· τούτου γενομένου, συγκατετέθη εἰς ταῦτα. Ὁ Ναπολέων λαβὼν τὰ παρὰ τοῦ Πάπα ἐγκριθέντα, διέταξε νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἵν' ἀποκαταστηθῶσιν ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι τοῦ Κράτους, διατάξας συνάμα ν' ἀποπεμφθῶσιν ἐκ τῶν Παρισίων ἅπαντες οἱ ἐκκλησιαστικοὶ οἱ συγκροτήσαντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν σύνοδον, διότι ἐπανερχόμενος εἰς Παρισίους οὐδένα ἐξ αὐτῶν ἤθελε νὰ ἴδῃ.

Τούτων οὕτως ἀποφασισθέντων, ὁ Ναπολέων ἐπιθεωρήσας ὅλα τὰ καθ' ὁδὸν στρατεύματα, ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου, ὅπου περιεμένετο ὑπὸ τῶν πρέσβεων τῶν ξένων Δυνάμεων ἀνυπομόνως. Ἡ Πρωσσία πρώτη ἀνήγγειλεν ὅτι, ὑποτασσομένη εἰς τὰς ὑψηλὰς θελήσεις αὐτοῦ, ἀφοπλίζεται, ἀλλ' ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις. Ὁ Ναπολέων δεχθεὶς τὴν πρότασιν ταύτην, παρήγγειλε τὸν ἐν Βερολίνῳ πρέσβυν του νὰ βραδύνῃ ὅσον δύναται τὰς περὶ τούτου συζητήσεις. Ὁ δὲ γέρων βασιλεὺς τῆς Σουηδίας συνεννοηθεὶς μετὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἐπανῆλθεν εἰς τὰς προτέρας φιλικὰς σχέσεις του.

Ὁ Ναπολέων μετὰ ταῦτα προσεκάλεσε τοὺς ὑπουργούς του καὶ συνειργάζετο μετ' αὐτῶν, διότι, προτιθέμενος νὰ ἐκστρατεύσῃ τὸ προσεχὲς ἔαρ, ἤθελε νὰ περατώσῃ ὅλας τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους του, ὅπως ὡς ἐκ τῆς ἀπουσίας του μὴ προξενηθῇ βλάβη οὔτε εἰς ἰδιώτην, οὔτε εἰς τὸ δημόσιον. Ἐν τούτοις ἐνησχολεῖτο ἀενάως καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς, διότι εἶχε τοιαύτην διανοητικὴν δραστηριότητα ὥστε ἐδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλα. Δυστυχῶς ὅμως ὅσην ἐνεργητικότητα καὶ ὅσην περίνοιαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὑπάρχει τι ἀνώτερον αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἶναι τὸ σύμπαν τὸ ὁποῖον τοῦ διαφεύγει, ὅταν θέλει οὗτος νὰ τὸ συμπεριλάβῃ! Πρὶν δὲ ἐγκύψωμεν εἰς τὸ βάραθρον ὅπου θέλει πέσει μετ' ὀλίγον ὁ Ναπολέων, ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἐ-

ξιστορήσωμεν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ τελευταῖα συμβάντα, ἅτινα εἰσὶ πολλῆς σπουδῆς ἄξια εἴτε καθ' ἑαυτὰ, εἴτε εἰς τὸ σύνολον τῶν πραγμάτων. Ὅθεν ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ ἐξιστοροῦνται ταῦτα ἐν συνόψει. (α)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'.

Ἐξακολούθησις τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντων. — Ἐπάνοδος τοῦ Ἰωσὴφ εἰς Μαδρίτην. — Πολιορκία καὶ ἅλωσις τῆς Ταραγῶνος — Ἅλωσις τῆς Ροδερικουπόλεως καὶ τῆς Βαδαϊόζης ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος. — Τελευταῖα συμβάντα ἐν Ἱσπανίᾳ.

(1811)

Μετὰ τὰς μάχας τοῦ Φουέντες δ' Ὀνόρο καὶ τῆς Ἀλβουέρας, συναφθείσας ἀμφοτέρας τὸν Μάϊον τοῦ 1811, ὁ τῆς Πορτουγαλλίας γαλλικὸς στρατὸς στερηθεὶς τοῦ ἀξίου ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἐνδόξου Μασσένα, διέμενε περὶ τὴν Σαλαμάγκαν, ὧν εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν καθόλου. Ὁ στρατάρχης Μαρμὼν, ἔχων πολλὴν διοικητικὴν ἱκανότητα καὶ δραστηριότητα, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ, ἐπεμελήθη αὐτὸν ὅσον ἐδύνατο· ἀλλ' ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Πορτουγαλλίας καὶ ἡ ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἀπιθανότης τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων, ηὔξανον τὴν πεποίθησιν καὶ τὸ θάρρος τῶν ἐπαναστατῶν, ἀποκαθίστων τὰς βορείους ἐπαρχίας τῆς Ἱσπανίας μᾶλλον ἀνυποτάκτους καὶ ἐπεβάρυνον τὰ δεινὰ τοῦ τε γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν κατοίκων· περιστατικὸν δέ τι ἐτάραξεν ἔτι μᾶλλον τὴν κατάστασιν ταύτην τῶν πραγμάτων.

Τῇ 25 Μαΐου, ὁ περίφημος Ἱσπανὸς Μηνᾶς, ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Γαλλίας διαμένοντα ἀνεψιὸν αὐτοῦ

(α) Ἐπαναλαμβάνομεν νὰ εἴπωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν ὅτι τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντα ἐξιστοροῦμεν ἐνταῦθα ὅσον οἷόν τε περιληπτικῶς, παραπέμποντες τοὺς περιέργους εἰς τὸ συγγραμμα τοῦ Κ. Θιέρσου, τόμος Γ', βιβλίον ΜΒ'.

κατορθώσας νὰ ἔχῃ συμμορίαν ἐκ τῶν τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν ἱκανῶν νὰ περιέρχωνται ὅλας τὰς Βισκαϊανὰς ἐπαρχίας, προσέβαλε γαλλικὸν πεζικὸν ἀπόσπασμα συγκείμενον ἐκ τετρακοσίων ἀνδρῶν τῆς νέας αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, τὸ ὁποῖον ἀπήρχετο εἰς Γαλλίαν, συνοδεῦον χιλίους αἰχμαλώτους Ἱσπανοὺς καὶ 150 Γάλλους πληγωμένους. Ὁ διοικητὴς τοῦ ἀποσπάσματος τούτου συνταγματάρχης Τάνζελ, παρέστησεν εἰς τὸν στρατηγὸν Καφαρέλλην τὸ ἀνεπαρκὲς τῆς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεως, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Ἐν τῇ ἐκ τῆς Βιττορίας πρὸς τὴν Βαϋόνναν ὁδῷ, ὁ Μηνᾶς ἐκρύβη εἰς τὸ παρὰ τὴν Τολῶσαν δάσος· ἅμα δὲ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο μετὰ τῶν αἰχμαλώτων Ἱσπανῶν καὶ Γάλλων πληγωμένων εἰσῆλθεν εἰς τὸ παρακείμενον στενόν, Σαλῖνον, οὗτος ἐφώρμησεν ὡς θηρίον κατ' αὐτοῦ· καὶ ἐν πρώτοις μὲν ἠλευθέρωσε τοὺς αἰχμαλώτους Ἱσπανούς, μετὰ ταῦτα δὲ τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν ἐπεχείρησε νὰ κατασφάξῃ ἀνιλεῶς τοὺς Γάλλους τοῦ ἀποσπάσματος καὶ τοὺς πληγωμένους. Τὸ ἀπόσπασμα διηρημένον εἰς τρία τμήματα, τοῦ τῆς κεφαλῆς, τοῦ κέντρου καὶ τῆς οὐρᾶς, προσβληθὲν ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Μηνᾶ καὶ τῶν αἰχμαλώτων, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθέξῃ καίτοι δεῖξαν μεγίστην καρτερίαν· 150 ἄνδρες ἐξ αὐτοῦ καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πληγωμένων Γάλλων ἐθανατώθησαν ἐν τῇ αἱματηρᾷ σφαγῇ ταύτῃ. Τινὲς ὅμως ἐκ τῶν αἰχμαλώτων Ἱσπανῶν ἔσωσαν πολλοὺς πληγωμένους.

Ὁ στρατηγὸς Καφαρέλλης, ἅμα πληροφορηθεὶς τὸ περιστατικὸν τοῦτο, ἔδραμε μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλὰ δὲν εὗρεν εἰμὴ τὰ πτώματα τῶν θανατωθέντων ἀνδρῶν τοῦ ἀποσπάσματος καὶ τῶν πληγωμένων· ἐν τούτοις ὁ στρατηγὸς Καφαρέλλης, καίτοι ἄξιος ἀδελφὸς τοῦ περιφήμου στρατηγοῦ Καφαρέλλη, ἀντὶ νὰ μεμφθῇ ἑαυτὸν διὰ τὸ σφάλμα του, κατηγόρησε τὸν διοικητὴν τοῦ ἀποσπάσματος τούτου δι' ὀλιγωρίαν. Τοῦτο ἀποδεικνύει εἰς ὁποίαν ἀνωμαλίαν διέκειντο τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ· πρὸς δὲ ἕνεκα τῶν καθημερινῶν στερήσεων, ὁ ἐκεῖ γαλλικὸς στρατὸς κατήντησεν εἰς τοιαύτην ἐλεεινὴν κατάστασιν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ἐστεροῦντο μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ὑποδήσεως.

Ὁ Ναπολέων εἶχε προσδιορίσει τέσσαρα ἑκατομμύρια φράγκων κατὰ μῆνα διὰ τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικὸν στρατὸν, ἐνῷ ἀπῃτοῦντο ὀκτώ· ἤθελε δὲ ὥστε ὁ στρατὸς νὰ προσπορίζηται τὰ ὑπόλοιπα ἐκ τοῦ τόπου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον, οἱ στρατηγοὶ ἐφρόντιζον ἐν πρώτοις νὰ θεραπεύωσι τὰς πρώτας ἀνάγκας τῶν στρατιωτῶν των καὶ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ πολέμου, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ μισθοδοτῶσι καὶ τοὺς ἀξιωματικούς. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις ἐβράδυνεν ἡ ἐκ Γαλλίας ἀποστολὴ καὶ αὐτῶν τῶν ὀλίγων χρημάτων, ἄλλοτε δὲ ἥρπάζοντο καθ' ὁδὸν ἐκ τῶν ἱσπανικῶν συμμοριῶν· ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐπὶ ὁλοκλήρους μῆνας ἐστερεῖτο μέχρι καὶ τῆς πρώτης τροφῆς αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τὰ πρὸς τὰ μεθόρια τῆς Πορτουγαλίας διαμένοντα στρατεύματα, τὰ ἄλλοτε ὑπὸ τὸν Μασσέναν, ὑπέφερον μᾶλλον τῶν ἄλλων ἕνεκα τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῶν καὶ τῆς πτωχῆς χώρας εἰς ἣν διέμενον, μάλιστα δὲ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ τούτου ἐθεώρουν ἑαυτοὺς μᾶλλον δυστυχεῖς τῶν ἄλλων, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶχον τὴν ἀποτυχίαν νὰ νικῶνται πάντοτε ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἐπομένως νὰ ὦσι καὶ πολὺ μακρὰν τοῦ Αὐτοκράτορος αὐτῶν.

Ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ναπολέοντος Ἰωσὴφ, διαμένων ἐν Παρισίοις πρὸ τριῶν ἤδη μηνῶν, καὶ μανθάνων τὰ καθ' ἑκάστην διατρέχοντα εἰς τὴν Ἱσπανίαν, δὲν ἤθελε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Μαδρίτην, ἐὰν ὁ Ναπολέων δὲν παρεχώρει αὐτῷ ὅ,τι ἀπῃτεῖτο πρὸς στερέωσιν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ του. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἐνασχολούμενος τότε δραστηρίως εἰς γιγαντιαίας πολεμικὰς προπαρασκευὰς κατὰ τῆς Ῥωσσίας, οὐχὶ μόνον δὲν ἐδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτὸν κατὰ τοῦτο, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἀνεκάλει ἐκ τῆς Ἱσπανίας μέρος τῶν ἐκεῖ στρατευμάτων, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἔλεγεν εἰς τὸν Ἰωσήφ· « Ἡ Ἱσπανία θέλει μὲ καταφάγει, ἂν δὲν τὴν καταβάλω. » Ἀληθῶς δὲ ἡ Ἱσπανία κατέφαγεν αὐτόν· ἔσφαλε δὲ τὰ μέγιστα· διότι, ἀφοῦ ἅπαξ ἠθέλησε νὰ λύσῃ τὸ εὐρωπαϊκὸν ζήτημα ἐν Ἱσπανίᾳ, ἔπρεπε νὰ ἐπιμένῃ ἐκεῖ, οὐχὶ δὲ νὰ μεταφέρῃ τοῦτο μετὰ ταῦτα ἀλλαχοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ Ἰωσὴφ, δυσαρεστηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἕνεκα τῶν κατὰ τὴν Ἱσπανίαν πραγμάτων, προετίθετο νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου τούτου, ὡς ἐμελέτα πρὸ πολλοῦ. Ὁ δὲ Ναπο-

λέων, μὴ ἐπιθυμῶν τοῦτο καὶ μὴ δυνάμενος νὰ πείσῃ αὐτὸν ἐπεφόρτισε τὸν στρατάρχην Βερθιέρον, τὸν διευθύνοντα πρὸ πολλοῦ τὰ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἱσπανίας, νὰ συμβιβάσῃ τὰ περὶ τούτου μὲ τὸν Ἰωσὴφ· διότι ὁ Ναπολέων δὲν ἤθελε νὰ δυσαρεστηθῇ μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του. Ὁ Λουδοβῖκος, εἷς τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, πρὸ ὀλίγου ἔῤῥιψε πρὸ τῶν ποδῶν του τὸ στέμμα τῆς Ὁλλανδίας, ὁ Ἱερώνυμος ἔμενε δυσηρεστημένος εἰς τὴν Ἀννοβέραν, ὁ Μυράτος, παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς κενοδόξου συζύγου αὐτοῦ, ἐδαπάνα εἰς ματαιότητας τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπικρατείας του καὶ παρημέλει τὸ ναυτικόν του, ὅπερ δυσηρέστει τὸν Ναπολέοντα, πρὸς δὲ ὑπῆρχον ὑπόνοιαι ὅτι ὁ Μυράτος ἦλθεν εἰς συνδιαλέξεις μετὰ τῶν Ἄγγλων· τούτου ἕνεκα ὁ Ναπολέων παρήγγειλεν εἰς τὸν στρατηγὸν Τρηνιέρον νὰ ἐπιτηρῇ τὰ τῆς Νεαπόλεως καὶ, χρείας τυχούσης, νὰ πορευθῇ κατ' αὐτῆς μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος· ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος καὶ θεῖος αὐτοῦ Φὲς εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις προέδωκε σχεδὸν αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἐπέμενεν εἰς τὰς ἐκτεθείσας ἀπαιτήσεις του, ὁ Ναπολέων, μὴ θέλων νὰ δώσῃ ἀκρόασιν, ἐν πρώτοις παρήγγειλε νὰ εἴπωσιν αὐτῷ ὅτι, ἂν θέλῃ νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, ὡς τὸν Λουδοβῖκον, ἦτο κύριος νὰ πράξῃ τοῦτο· ὅτι ἅπαντες οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ δύνανται νὰ παραιτηθῶσιν ἐκ τῶν θρόνων, οὓς ἔδωκεν αὐτοῖς, διότι οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶχεν ἐξ αὐτῶν, μάλιστα δὲ ὅτι ἡ ὡς πρὸς τοῦτο διαγωγὴ αὐτῶν ἤθελεν ἁπλωποιήσει πολλὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης· ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἦσαν μόνον βασιλεῖς, ἀλλὰ καὶ στρατηγοὶ αὐτοῦ· ὅτι δὲν ἐννοεῖ πῶς δύνανται νὰ λειποτακτήσωσιν ἐκ τῶν θέσεων, εἰς ἃς οὗτος διώρησεν αὐτούς, χωρὶς νὰ τὸν προειδοποιήσωσι καὶ χωρὶς νὰ λάβωσι τὴν περὶ τούτου ἄδειάν του, καὶ ὅτι, ἂν οὗτος, ὁ Ἰωσὴφ, δὲν ἀπέλθῃ εἰς Βαϋόνναν ἄνευ ἀντιλογίας, θέλει φυλακυσθῆ. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐξέφρασεν ὁ Ναπολέων ὅλην τὴν ὀργήν του· μετ' ὀλίγον ὅμως, παρελθούσης τῆς παραφορᾶς ταύτης, συνδιελέχθη μετὰ τοῦ Βερθιέρου περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μετὰ πολλῆς πραότητος. Ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἀπήντησεν εἰς τὰς ἀπειλὰς ταύτας ὅτι ἐν πρώτοις πρέπει νὰ σεβασθῇ αὐτὸν ὁ Ναπολέων, ὡς ἀδελφόν του καὶ ὡς βασιλέα τῆς Ἱσπανίας, καὶ

ὅτι τὸ τοιοῦτον οὐδὲν εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ γένῃ· ὅτι, οὕτω διαιρούμενοι, θέλουσι θυσιάσει τοὺς στρατιώτας αὐτῶν εἰς τὴν ζηλοτυπίαν των· ὅτι ἂν θέλῃ ὁ Ναπολέων νὰ διατηρήσῃ τὴν πρέπουσαν ἀξιοπρέπειάν αὐτοῦ, νὰ καταστήσῃ τὴν ἑνότητα εἰς τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς καταχρήσεις καὶ τὴν διαρπαγὴν, πρέπει νὰ χωρηγήσῃ αὐτῷ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατοῦ, παραχωρῶν αὐτῷ ἕνα τῶν στραταρχῶν του, ὡς ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν, μετὰ ταῦτα δὲ, κατὰ τὰς δοθεισομένας αὐτῷ ἐκ Παρισίων ὁδηγίας, νὰ συμμορφωθῇ· ὅτι δὲν πρέπει νὰ μένωσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας εἰμὴ ἀντιστράτηγοι ἁρμόδιοι καὶ ἐπιτήδειοι, ἐξ ὧν γέμει ὁ στρατός· ὅτι, ἵνα παύσῃ ἡ ἐν Ἱσπανίᾳ γενομένη καταστροφὴ, πρέπει ὁ στρατὸς νὰ μισθοτροφοδοτῆται, καὶ οὐχὶ νὰ δίδηται εἰς διαρπαγάς· ὅτι, ἀντὶ νὰ λαμβάνωνται τὰ χρήματα ἐκ τῆς Ἱσπανίας, πρέπει νὰ προκαταβάλλωνται εἰς αὐτὴν, καὶ ὅτι τέλος πάντων πρέπει ἡ Γαλλία νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν πολιτικὴν τοῦ ΙΔ'. Λουδοβίκου, διότι ἄλλως ἡ Ἱσπανία θέλει καταντήσει ὁ τάφος τῶν στρατῶν τοῦ Ναπολέοντος, ἡ σύγχυσις τῆς πολιτικῆς του, ἴσως δὲ τὸ τέλος τοῦ μεγαλείου του καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς οἰκογενείας του.

Ὁ Ἰωσὴφ εἶχε κατά τι δίκαιον εἰς τοὺς λόγους τούτους, ἀλλὰ τὸ νὰ νομίζῃ ὅτι ὁ Ναπολέων ἔπρεπε νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν διοίκησιν τῶν στρατῶν του εἰς αὐτὸν, καὶ νὰ ἐξακολουθῇ ἀκαταπαύστως νὰ στέλλῃ χρήματα εἰς τὴν Ἱσπανίαν, τοῦτο ἦτο μεγίστη ἀπάτη, εἰς ἣν παρεσύρετο ὑπὸ τῆς φιλαυτίας του· διότι ὁ Ἰωσὴφ εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι τοιαύτην ἱκανότητα δὲν εἶχεν, οὔτε στρατιωτικὴν, οὔτε πολιτικήν. Ὁ δὲ Ναπολέων ἀκούσας ταῦτα ἐπανέλαβε τοὺς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐμπαιγμοὺς, εἰπὼν ὅτι ὁ Ἰωσὴφ θέλει νὰ διοικήσῃ στρατοὺς, νομίζων ὅτι εἶναι στρατηγὸς, ἵνα δὲ στηρίξῃ τὴν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἰδέαν ταύτην, νομίζει ὅτι ἀρκεῖ νὰ δεικνύηται εὐφυὴς, νὰ ἱππεύῃ καὶ νὰ δίδῃ σημεῖα τινὰ παραγγελμάτων· ἀλλ' ἐν τούτοις ταῦτα δὲν ἔχουσιν οὕτω· διότι ὑπάρχουσι μὲν ἠλίθιοι στρατηγοὶ διοικοῦντες πρὸς αἶσχος καὶ πρὸς ἀπώλειαν αὐτῶν στρατοὺς, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι οὐχὶ τοιοῦτοι, ἀλλ' ἁρμόδιοι νὰ διοικήσωσι στρατιώτας· ὅτι ἵνα διοι-

κῆ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ μεγίστην βαθύνοιαν καὶ ὀξύνοιαν, ἀκέραιον χαρακτῆρα, νὰ ἦναι εἰς ἄκρον φίλεργος, νὰ παρατηρῇ διηνεκῶς καὶ τὰ ἐλάχιστα πράγματα, νὰ ἔχῃ ἐπὶ τῆς τραπέζης του πάντοτε τὸν πίνακα τῶν στρατευμάτων του, νὰ τὸν μελετᾷ νυχθήμερον, ἰδίως δὲ τὴν νύκτα, ὅταν ἀγρυπνῇ· ὅτι χάρις εἰς τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ προτερήματα ταῦτα, εἰς τὴν διηνεκῆ ἐφαρμογὴν ταύτην καὶ εἰς τὴν μεγάλην πεῖραν, δύναται νὰ διοικῇ καὶ νὰ πείθῃ, διότι οἱ στρατιῶται θέλουσιν ἐμπιστεύεσθαι πρὸς αὐτὸν· ὅτι ὡς πρὸς τὸν Ἰωσὴφ, ὁ Θεὸς δὲν ἔπλασεν αὐτὸν διὰ στρατηγόν, εἶναι μὲν χαρίεις καὶ εὐφυὴς, ἀλλ' ἀνεκτικὸς, ὅτι ἀγαπᾷ νὰ ἐντρυφᾷ καὶ οὐχὶ νὰ ἐργάζηται πολύ· ὅτι ἅπαντες μαντεύουσι τὰς διαθέσεις του, καὶ ὅτι ἂν ἐμπιστευθῇ τις εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τῶν γαλλικῶν στρατῶν, οὐδεὶς πείθεται νὰ διοικηθῇ ὑπὸ τοιούτου ἀρχηγοῦ· ὅτι ὄπισθεν αὐτοῦ θέλουσιν ἰδεῖ πάντοτε ἀξιωματικόν τινὰ νὰ συμβουλεύῃ αὐτὸν, καὶ ὅτι οὐδεὶς θέλει ὑπακούσῃ εἰς αὐτὸν, διότι ὅλοι θέλουν περιγελάσει τὸν βασιλέα στρατηγὸν καὶ θέλουσιν φθονήσει τὸν στρατηγὸν βασιλέα, ἐξασκοῦντα πραγματικῶς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν· ὅτι ἄλλην ἐξουσίαν εἰμὴ τὴν ἐν Μαδρίτῃ δὲν δύναται νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὸν Ἰωσὴφ· ὅτι χρήματα δὲν δύναται νὰ δώσῃ αὐτῷ ἵνα διαφθείρῃ τοὺς Ἱσπανοὺς, οἵτινες διὰ τοσούτων χιλιάδων στρατιωτῶν δὲν κατεβλήθησαν· ὅτι ἂν σταλῶσι χρήματα εἰς αὐτὸν καὶ ἀναχωρήσωσι οἱ γαλλικοὶ στρατοὶ ἐκ τῆς Ἱσπανίας, ὁ Ἰωσὴφ μετά τινας ἡμέρας μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς του θέλει ἔλθει εἰς Βαϋόνναν, καὶ ὅτι, οἱ Ἱσπανοὶ ἵνα καταβληθῶσι, πρέπει νὰ ἐνσπείρῃ τις εἰς αὐτοὺς τὸν τρόμον καὶ τὴν φρόνησιν.

Ὁ Ναπολέων ἐκλαμβάνων ὡς γελοῖα τὰ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωσὴφ προτεινόμενα, δὲν ἠγνόει ὅτι κατά τι οὗτος εἶχε δίκαιον· ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο ν' ἀλλάξῃ τὸ ἅπαξ παραδεχθὲν σύστημα ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ· ἤθελε δὲ νὰ διατηρῇ συνάμα ἀμφοτέρους τοὺς πολέμους τῆς τε Ῥωσσίας καὶ Ἱσπανίας, τουτέστι ἐκ τοῦ Βορυσθένους μέχρι τοῦ Τάγου, ποταμῶν· τούτου ἕνεκα ἡ ἐν Παρισίοις ἄφιξις καὶ διαμονὴ τοῦ Ἰωσὴφ οὐδὲν σχεδὸν ἀποτέλεσμα ἔφερεν ὡς πρὸς τὰ τῆς Ἱσπανίας. Μ' ὅλα ταῦτα ὁ Ναπολέων μετὰ τὴν παραφοράν του, ἥτις δὲν διήρκει εἰμὴ

στιγμιαίως, ἀγαπῶν ὑπερβολικῶς ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, παρεχώρησε περισσοτέραν ἐξουσίαν εἰς τὸν Ἰωσήφ· οὕτω τοῦ λοιποῦ οἱ διοικηταὶ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικῶν στρατευμάτων δὲν ἐμιγνύοντο εἰς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τοῦ τόπου, ἀλλὰ περιωρίζοντο μόνον εἰς τὰ τοῦ στρατοῦ των. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰωσὴφ παρεπονεῖτο περὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἐξόδων τοῦ οἴκου του, παρεχώρησεν ἰδίως αὐτῷ ἓν ἑκατομμύριον κατὰ μῆνα, τέσσαρα δὲ πρὸς διατήρησιν τοῦ στρατοῦ. Ἐπὶ τέλους δὲ ὁ Ναπολέων διὰ πολλῶν περιποιητικῶν ἐκφράσεων καὶ ὑποσχέσεων ἐκολάκευσεν αὐτὸν, διότι δὲν ἐπεθύμει νὰ παραιτηθῇ καὶ ὁ ἀδελφὸς οὗτος ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Ἱσπανίας, ὡς ἔπραξεν ὁ Λουδοβῖκος ἐκ τοῦ τῆς Ὁλλανδίας. Ὁ δὲ Ἰωσὴφ, καί τοι δυσηρεστημένος εἰς ἄκρον καὶ βεβαρυμένος ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Ἱσπανίας, δὲν ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀδελφόν του εἰς τοιαύτην κρίσιμον περίστασιν, καὶ νὰ προξενήσῃ αὐτῷ νέας ἀνησυχίας καὶ θλίψεις, τούτου ἕνεκα ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μαδρίτην. Εἰσελθὼν λοιπὸν μετ' ὀλίγον ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ εὗρε τὰ πράγματα εἰς χειροτέραν κατάστασιν, πρὸ πάντων ὁ λαὸς ὑπέφερε τὰ πάνδεινα. Οὗτος δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἄλλην παρηγορίαν δὲν ἔφερε μεθ' αὑτοῦ ἐκ Παρισίων εἰμὴ τὸ ἓν ἑκατομμύριον κατὰ μῆνα, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐδαπανήθη εἰς τὴν ἐν Παρισίοις περιοδίαν του· εἰς μάτην περιέμενε τὰ πρὸς ἐπικουρίαν στρατεύματα ἵνα κατακτήσῃ ἐπαρχίας τινὰς εἰσέτι ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἀποδιώξῃ τοὺς Ἄγγλους ἐκ τῆς Πορτογαλλίας.

Ἐν τούτοις ὁ στρατάρχης Μαρμὸν, ὁ διαδεχθεὶς τὸν στρατάρχην Μασσένα, ἀνυπόμονος ὢν ν' ἀναδειχθῇ ἐπὶ τοῦ Πορτογαλλικοῦ στρατοῦ, συγκειμένου ἐκ 30 χιλιάδων πεζικοῦ καὶ τριῶν χιλιάδων ἱππικοῦ, ἅμα ὀργανίσας καὶ ἐφοδιάσας αὐτὸν ἐξ ὅλων τῶν ἀναγκαίων μέσων, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Ἄγγλων· συνεννοηθεὶς δὲ μετὰ τοῦ στρατάρχου Σούλτου, τῇ 5 Μαΐου 1811, ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἐστρεμαδούραν, ἔνθα διέμενεν ὁ ἀγγλικὸς στρατός. Ἐπειδὴ ἡ πόλις Βαδαϊόζα ἐπολιορκεῖτο στενῶς ὑπὸ 40 χιλιάδων Ἄγγλων, ἡ δὲ ἐν αὐτῇ γαλλικὴ φρουρὰ ὡς ἐκ τῆς μικρότητος αὐτῆς καὶ τῶν ἐλλείψεων τῶν μέσων, ἦτον ἐγγὺς νὰ ὑποκύψῃ, ἀπεφάσισεν ὁ πρώτοις νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ φρουρίου τούτου.

Ὁ Βέλιγκτων, μαθὼν τὰς περὶ τούτου προπαρασκευὰς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ μάλιστα ὅτι οὗτος ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τοῦ ὑπ αὐτοῦ πολιορκουμένου φρουρίου Βαδαϊόζης, διέταξε τὴν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ὀχυρωμάτων τοῦ φρουρίου τούτου ἔφοδον, ἵνα ἐπομένως εὐκολυνθῇ ἡ κυρία ἔφοδος· ἀλλὰ μ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἡ ἔφοδος αὕτη ἀπέτυχεν, ἀπωλεσθέντων πλέον τῶν δύο χιλιάδων στρατιωτῶν. Τούτου ἕνεκα τῇ 19 Ἰουνίου ὁ Βέλιγκτων διέταξε τὴν ἀνάζευξιν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως ὑπεχώρησε καὶ ὠχυρώθη κατὰ τὴν συνήθειάν του εἰς ἐπίκαιρον καὶ ὀχυρὰν τινὰ θέσιν. Τῇ δὲ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ, μετά τινων ἡμερῶν πορείαν, ἔφθασε καὶ ὁ στρατάρχης Μαρμὼν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ στρατάρχου Σούλτου ὅστις εὐχαρίστησεν αὐτὸν διὰ τὴν ἔγκαιρον συνδρομήν του, διότι ἄλλως ὡς ὡμολόγει ὁ Σοῦλτος, τὸ φρούριον Βαδαϊόζα ἐκυριεύετο. Μετὰ δύο ἡμέρας ἀμφότεροι αἱ στρατάρχαι, ὅτε Σοῦλτος καὶ Μαρμὼν, ἔχοντες 50 χιλιάδας στρατοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν Βαδαϊόζαν καὶ ἀντέμειψαν τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασίν της· ἐπομένως ἐξαπέστειλαν προφυλακὰς παρὰ τῷ ἀγγλικῷ στρατοπέδῳ, ἐπὶ λόγῳ μετ' ὀλίγον ἀμφότεροι οἱ στρατάρχαι οὗτοι νὰ προσβάλωσι τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ἀλλὰ δυστυχῶς ἄλλως ἔγεινεν.

Ἂν ἀπ' ἀρχῆς τῆς δυστυχοῦς ἐκστρατείας ταύτης τῆς Ἱσπανίας ὅλος ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπέκειτο εἰς ἕνα μόνον ἀρχηγὸν, ἀναμφιβόλως οἱ Ἄγγλοι δὲν ἐδύναντο νὰ μένωσιν ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ, ἐπομένως οὐδὲ ὁ Βέλιγκτων, ὠφελούμενος τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς διχονοίας αὐτῶν, ἤθελεν ὑπερισχύσει τῶν Γάλλων καὶ ἤθελε δοξασθῆ τοσοῦτον· πρὸς δὲ μὴ γενομένου τούτου, ἂν ὁ ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικὸς στρατὸς ἤθελεν ἐκστρατεύσει εἰς τὸν μετὰ ταῦτα πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσίας, ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἴσως δὲν ἤθελε λάβει τοιαύτην κακὴν ἔκβασιν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἐπιμένων εἰς τὰ πρῶτα σφάλματά του, προσέθετεν ἀκαταπαύστως νέα σφάλματα εἰς τὰ πρῶτα· ἀνακαλέσας, περιφρονήσας μάλιστα, τοσοῦτον ἀδίκως τὸν ἔνδοξον στρατάρχην Μασσέναν, διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα, ὅστις, ἐκτὸς ὅτι δὲν εἶχε τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς καὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Μασσένα, εἶχε δειλιάσει τὰ μέγιστα ἐκ τῶν παθημάτων τοῦ στρα-

τάρχου τούτου, ὥστε ἀπέφευγε τοὺς κινδύνους. Ὁ δὲ Σοῦλτος, ἀντὶ νὰ ἑνωθῇ εἰλικρινῶς μὲ τὸν Μαρμῶνα, ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ τοῦ νὰ σώσῃ τὴν Βαδαϊόζαν, ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτὸν ἀπέναντι ὁλοκλήρου τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ οὗτος εἰς τὰ Γάδειρα, ὅπως προσπαθήσῃ νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν πόλιν ταύτην, τὴν ὁποίαν πρὸ πολλοῦ ἐκράτει ἀποκλεισμένην, καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἅλωσις ἤθελε περιποιήσῃ εἰς αὐτὸν δόξαν.

Μετά τινας λοιπὸν δυσαρέστους ἐπὶ τέλους συνδιαλέξεις τῶν στραταρχῶν τούτων, ἀμφότεροι οἱ στρατάρχαι οὗτοι ἀνεχώρησαν, ὁ μὲν πρὸς τὰ Γάδειρα, ὁ δὲ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ Τάγου ποταμοῦ, μὴ θέλων νὰ ἐκτεθῇ μόνος ἀπέναντι 50 χιλιάδων ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἐνῷ οὗτος εἶχε μόνον 30 χιλιάδας. Ὁ δὲ Βέλιγκτων, ὑποστὰς πολλὰς ζημίας ἕνεκα τῶν ἐνσκηψασῶν ἀσθενειῶν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ὑπεχώρησεν εἰς Πορτογαλλίαν ἵν' ἀναπαύσῃ αὐτόν.

Ὁ στρατάρχης ἐν τούτοις Σουσσέτος, ὅστις διὰ τῆς φρονήσεώς του ἐκυρίευσε τοσαῦτα ἱσπανικὰ φρούρια καὶ κατεκράτει τοὺς ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς δικαιοδοσίας του κατοίκους τῆς Ἱσπανίας εἰς ὑποταγήν, προπαρασκευασθεὶς προέθετο νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν ὀχυρὰν πόλιν Ταραγῶνα, ἥτις, ὡς ὀρθῶς διελογίζετο, ἦτον ἡ κλεὶς τῆς Βαλενσίας.

Ἡ πόλις δὲ αὕτη ἔκειτο πρὸς τὴν μεσόγειον θάλασσαν, κτισμένη ἐπί τινος βράχου, καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐβρέχετο ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ διήρχετο ποταμός τις πέριξ τῶν τειχῶν αὐτῆς καὶ ἐχύνετο εἰς τὴν θάλασσαν· ἦτο δὲ διηρημένη εἰς δύο, εἰς κάτω καὶ ἄνω πόλιν· καὶ ἡ μὲν ἄνω πόλις ἦτο περιτειχισμένη ὑπὸ ῥωμαϊκῶν ἔργων, ἡ δὲ κάτω ὑπερασπίζετο ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς τάφρου πεπληρωμένης ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ. Ἦτο δὲ ὠχυρωμένη καθ' ὅλην τὴν ὀχυρωματικὴν τέχνην· ὑπεράνω ἀμφοτέρων τῶν πόλεων ὑπέκειτο ὀχυρότατον φρούριον καλούμενον Ὀλίβον, ὡπλισμένον καλῶς· ἅπαντα τὰ ὀχυρωμένα ταῦτα μέρη ἐμπεριεῖχον 400 πυροβόλα καὶ 18 χιλιάδας ἐκλεκτοῦ στρατοῦ. Ὅθεν ἡ προσβολὴ τῆς πόλεως ταύτης ἐξ οἱουδήποτε μέρους ἀποκαθίστατο δύσκολος, καὶ σχεδὸν ἀκατόρθωτος.

Ἅπασαι αἱ δυσκολίαι αὗται δὲν ἀπέτρεψαν τὸν στρατηγὸν

Σουσσέτον τοῦ νὰ μὴ σκέφθῃ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ταύτης. Ἐπὶ τούτῳ προσεκάλεσε τὸν τε διοικητὴν τοῦ μηχανικοῦ στρατηγὸν Ῥονιάκον, ἄνδρα ἐπιπόλαιον μὲν ἀλλ' ὀξύνοα, ἐπίμονον καὶ γνωρίζοντα καλῶς τὸ ἔργον του, καὶ τὸν διοικητὴν τοῦ πυροβολικοῦ, στρατηγὸν Βαλὲ, ἄνδρα νοήμονα, ἐπιδέξιον, ἐπιχειρηματίαν καὶ προβλεπτικὸν περὶ τῶν ἐν πολέμῳ ἀναγκῶν τοῦ ὅπλου του, ὅπερ ἀπαιτεῖται εἰς πάντα διοικητὴν τοῦ ὅπλου τούτου, συζητήσας δὲ μετ' αὐτῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς πόλεως Ταραγῶνος ἐκ δύο μερῶν, μάλιστα δὲ ἐν πρώτοις νὰ κυριεύσῃ τὸ φρούριον Ὀλίβον.

Τῇ 21 πρὸς τὴν 22 Μαΐου 1811 διὰ νυκτὸς ὁ νέος καὶ ἄξιος στρατηγὸς Σάλμης ἠνέῳξε τὸ ὄρυγμα ὑπὸ τὸ φρούριον Ὀλίβον. Εἰς μάτην 800 Ἱσπανοὶ ὑπό τινα τολμηρὸν ἀξιωματικὸν ἐξῆλθον πρὸς κατάληψιν αὐτοῦ· δύο γαλλικὰ συντάγματα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σάλμην ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια μετὰ πολλῆς ζημίας των. Τὸ φρούριον τοῦτο, περικυκλούμενον ὑπὸ τάφρου ἐσκαμμένης ἐν τῷ βράχῳ καὶ ἐμπεριέχον ἀξιόλογον καταφύγιον, ὑπερασπίζετο ὑπὸ 50 πυροβόλων καὶ 1200 ἀνδρῶν. Τὰ πολιορκητικὰ ἔργα προώδευον λίαν βραδέως εἰς τοιοῦτον ἀνώμαλον ἔδαφος, τὸ δὲ πῦρ τοῦ φρουρίου καθ' ἑκάστην κατέστρεφε 50—60 Γάλλους. Οἱ πολιορκούμενοι μετά τινας ἡμέρας ἀπεπειράθησαν νέαν ἐκδρομὴν, ἀλλ' εὐθὺς ὁ στρατηγὸς Σέλμης ἀπέκρουσεν αὐτοὺς, ἔπεσεν ὅμως καὶ οὗτος φονευμένος.

Μετὰ δέκα καὶ πέντε ἡμερῶν ἀκαταπαύστους πολιορκητικὰς ἐργασίας καὶ πυροβολισμοὺς, ἠνεῴχθησαν αἱ χαλάστραι, τῇ δὲ 5 Ἰουνίου περὶ τὸ μεσονύκτιον ὅλος ὁ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σουσσέτον στρατὸς παρετάχθη πέριξ τῆς πόλεως καὶ ἠκροβόλει κατ' αὐτῆς, ἵνα νομίσωσιν οἱ ἐν τῇ πόλει ὅτι οἱ γάλλοι προέθεντο νὰ πλησιάσωσιν εἰς αὐτὴν, στρεφομένης δὲ οὕτω τῆς προσοχῆς τῶν Ἱσπανῶν, οἱ πολιορκοῦντες τὸ φρούριον Ὀλίβον ὥρμησαν πρὸς τὴν τάφρον ἵνα καταλάβωσιν αὐτὴν καὶ ἐκεῖθεν διαβῶσι διὰ τῆς χαλάστρας τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου· ἀλλ' εἰς μάτην, ἀπωλέσθησαν οἱ τολμηρότεροι, διότι ἡ τάφρος ἦτον ἀδιάβατος ὡς ἐκ τοῦ βάθους καὶ τοῦ πλάτους αὐτῆς. Ἑτέρα ὅμως φάλαγξ προσβολῆς, ἐπιθέσασα τὰς κλίμακας ἀφ' ἑτέρου ὑψηλοῦ μέρους, ἔνθα δὲν ὑ-

πῆρχε τάφρος ἐπέτυχε νὰ ἀναβῇ καὶ νὰ εἰσπηδήσῃ ἐν τῷ φρουρίῳ· μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ἄλλη φάλαγξ εἰσέβαλε διά τινος θυρίδος ἀνοιχθείσης ὑπὸ τῶν εἰσπηδησάντων ἐν τῷ φρουρίῳ Γάλλων στρατιωτῶν. Οἱ Ἱσπανοὶ, εἴ καὶ ἐπὶ πολὺ ἠμύνοντο, ἀλλ' ἐπὶ τέλους μὴ δυνηθέντες ν' ἀνθέξωσιν ὑπεχώρησαν εἰς τὸ καταφύγιον· οἱ δὲ Γάλλοι ἠκολούθουν αὐτοὺς, μαχόμενοι δὲ κατ' ἄνδρα μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς, εἰσῆλθον καὶ οὗτοι καὶ κατέσφαξαν τοὺς Ἱσπανοὺς τοὺς μετὰ τοσούτου ἡρωϊσμοῦ ὑπερασπίσαντας τὴν πατρίδα των· μόλις δὲ ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ἑκατοστυίας τινὰς ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος, φθάσας ἐκεῖ ἐγκαίρως· ἐννεακόσιοι ὅμως ἐξ αὐτῶν διῆλθον ἐν στόματι μαχαίρας.

Ἐν τῷ φρουρίῳ Ὀλίβῳ ὑπῆρχον πεντήκοντα πυρόβολα καὶ πολλὰ πολεμοφόδια, τὰ ὁποῖα εὐθὺς ἐστράφησαν κατὰ τῆς πόλεως· Ὁ δὲ στρατηγὸς Σουσσέτος, καίτοι κυριεύσας τὸ φρούριον τοῦτο, διαλογιζόμενος ὅμως τὰς ζημίας ἃς ὑπέστη ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς, προέτεινεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους ὅρους τινὰς συμβιβαστικοὺς περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως· ἀλλ' οὗτοι μετὰ περιφρονήσεως ἀπέῤῥιψαν τὰς προτάσεις αὐτοῦ. Ὅθεν εὐθὺς ἤρχισαν αἱ πολιορκητικαὶ ἐργασίαι, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος ἀπέβαινον ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ δυσκολώτεραι, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ ἀποφορὰ τῶν πτωμάτων ἠνώχλει τοσοῦτον τοὺς πολιορκουμένους, ὥστε οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ καύσωσι ταῦτα. Μετὰ πολλὰς δὲ πολιορκητικὰς ἐργασίας, τῇ 7 πρὸς τὴν 8 Ἰουνίου, οἱ Γάλλοι ἐκυρίευσαν καὶ τὸ παρακείμενον τῇ πόλει ὀχύρωμα Φραγκόλι, ἐξ οὗ ἠθέλησαν νὰ ἐξορμήσωσι καὶ πρὸς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι, καὶ ν' ἀρχήσωσι τακτικὴν πολιορκίαν κατὰ τῆς πόλεως, ἥτις ἀκαταπαύστως ἐλάμβανε βοηθήματα παρὰ τῶν Ἄγγλων· προσέτι ὑπῆρχε καὶ ἱσπανικὸς στρατὸς εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως, ὅστις παρηνώχλει τοὺς πολιορκητάς. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος εἰς οὐδὲν λογιζόμενος ταῦτα ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν στενὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. Τῇ 18 Ἰουνίου ἐπεραιώθη ἡ τρίτη πολιορκητικὴ παράλληλος, καὶ ἡτοιμάσθησαν τὰ πρὸς διάῤῥηξιν τοῦ τείχους πυροβολεῖα.

Τῇ 21 ἀπὸ πρωΐας, δοθέντος τοῦ σημείου, ὅλα τὰ πολιορκη-

τικὰ πυροβολεῖα ἤρχισαν συνάμα νὰ ἐξερεύγωνται ἀκατάπαυστον πῦρ κατὰ τῆς πόλεως, τὰ πυρὰ τῶν πυροβόλων τῆς ὁποίας ἀνταποκρίνοντο ζωηρῶς καὶ εὐστόχως· τὸ πρώτιστον πυροβολεῖον τῶν Γάλλων μετ' οὗ πολὺ κατεστράφη, οὐχ' ἧττον ὅμως τὸ πῦρ τῶν ἑτέρων πυροβολείων ἐξηκολούθει μὲ ζωηρότητα· τὸ γαλλικὸν πεζικὸν ἀνυπομόνως περιέμενε τὴν ὥραν τῆς ἐφόδου· μέχρι δὲ τῆς ἑσπέρας ἠνεῴχθησαν τρεῖς εὐδιάβατοι χαλάστραι. Ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος ἐσκέφθη ὅτι, ἁλωθείσης τῆς κάτω πόλεως, ἡ ἄνω πόλις δὲν ἐδύνατο νὰ ἀνθέξῃ πλέον· τούτου ἕνεκα προπαρασκεύασε τὴν κατ' αὐτῆς ἔφοδον. 1500 ἐπίλεκτοι καὶ εὔζωνοι μετὰ τῶν ἀναγκαίων σκαπανέων, φερόντων τὰς κλίμακας, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Παλομβίνη διετάχθησαν πρὸς ἔφοδον, ἕτερος στρατηγὸς μετὰ ἰσχυροῦ σώματος διετάχθη πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ. Τῇ αὐτῇ ἑσπέρᾳ περὶ τὴν 7 ὥραν μ. μ. τρεῖς φάλαγγες ἐφώρμησαν κατὰ τῶν χαλαστρῶν, ἔνθα συνήφθη αἱματηρὰ συμπλοκή, ἀλλ' ἀφιχθεισῶν μετ' ὀλίγων πολλῶν γαλλικῶν ἐπικουριῶν, οἱ πολυορκούμενοι ὑπεχώρησαν εἰς τὰς οἰκίας τῆς πόλεως καὶ ἐκεῖθεν ἐμάχοντο μέχρις οὗ ἅπαντες σχεδὸν ἐφονεύθησαν, μὴ θελήσαντες νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τοὺς Γάλλους. Οὕτω δὲ μετὰ φρικτὴν πάλην μιᾶς καὶ ἐπέκεινα ὥρας, ἡ κάτω πόλις ἠλώθη. Τὰ δὲ πτώματα γαλλικά τε καὶ ἱσπανικὰ ἐν ὅλοις 1400 εὐθὺς ἐπυρπολήθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουσσέτου· ἔμεινε δὲ ἡ ἄνω πόλις, ἔνθα ἦτον ἅπασα ἡ δύναμις τῶν Ἱσπανῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἀκαταπαύστως ἐνίσχυε διὰ μεταφορᾶς νέων δυνάμεων.

Ἐν τούτοις ἤρχισε καὶ ἡ πολιορκία τῆς ἄνω πόλεως· μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας τὰ πάντα παρεσκευάσθησαν πρὸς ἔφοδον. Τῇ 28 λοιπὸν τρεῖς φάλαγγες ἐφώρμησαν κατὰ τῆς πόλεως, ἀλλ' οἱ Ἱσπανοὶ οὐδόλως δειλιάσαντες ἀντετάχθησαν κατ' αὐτῶν καρτερῶς καὶ πολλάκις ὤθησαν αὐτοὺς πέραν τῶν χαλαστρῶν. Ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος παρατηρῶν ὅτι ἡ ἔφοδος ἐκινδύνευε, διέταξε νὰ δράμωσι πρὸς βοήθειαν τῶν προσβαλόντων στρατευμάτων νέαι ἐπικουρίαι, πρὸς ἐμψύχωσιν δὲ αὐτῶν ἐξαπέστειλε καὶ ἅπαντας τοὺς ὑπασπιστάς του. Οὕτως ἡ ἔφοδος ἐπανελήφθη ἐξ ὅλων τῶν μερῶν· ὑπολοχαγός δέ τις τοῦ μηχανικοῦ μετά τινων

σκαπανέων εἰσδύσας εἰς τὴν πόλιν διά τινος ῥωγμῆς τοῦ τείχους ἤνοιξε μίαν θυρίδα, δι' ἧς εἰσῆλθον κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι εὔζωνοι, μετὰ ταῦτα δὲ ἅπαντες οἱ πολιορκοῦντες εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης μανίας, ὥστε ἐφόνευον πάντα τὸν προστυχόντα. Ὀλίγοι Ἱσπανοὶ στρατιῶται καταδιωκόμενοι εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ Ναοῦ τῆς μητροπόλεως, ἀλλὰ καὶ οἱ Γάλλοι εἰσελθόντες κατέσφαξαν αὐτοὺς ἀνηλεῶς. Ἡ λοιπὴ φρουρὰ, συγκειμένη ἐξ ὀκτὼ χιλιάδων ἱσπανικῶν στρατευμάτων, κατέφυγε πρὸς τὸ παράλιον ὅπως ἐκεῖθεν δυνηθῇ νὰ σωθῇ, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος πέμψας καὶ ἐκεῖ ἱκανὰ στρατεύματα ἐμπόδισεν αὐτὴν καὶ τὴν ἠνάγκασε νὰ παραδοθῇ· οὕτως ἐκυριεύθη ὁλόκληρος ἡ πόλις Ταραγῶνα καὶ τὰ περὶ αὐτὴν φρούρια.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἅλωσις τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις ἐκαλύπτετο ὑπὸ χιλιάδων ἀνθρωπίνων πτωμάτων Γάλλων τε καὶ Ἱσπανῶν. Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἁπάσης τῆς φρουρᾶς, οἱ Γάλλοι στρατιῶται περιέτρεχον τὰς ὁδοὺς, καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὰς οἰκίας τῶν πολιτῶν ἔπραττον ἄπειρα ἀνοσιουργήματα, καταστρέφοντες τὰ πάντα διὰ σιδήρου καὶ πυρός· ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος ἔσπευσεν ἐγκαίρως μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικῶν καὶ ἐπανήγαγε τὴν τάξιν εἰς τὸν μανιακὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἀποσβέσας πανταχοῦ τὰς καιομένας οἰκίας. Ἡ ζημία τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐνταῦθα ὑπελογίζετο εἰς τέσσαρας χιλιάδας πληγωμένων καὶ φονευμένων, ἐξ ὧν 20 ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ.

Εἰς μάτην ὅμως ὑπῆρξαν αἱ τοσαῦται θυσίαι εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἕνεκα τῆς πόλεως ταύτης, διότι μετ' οὐ πολὺ ὁ Σουσσέτος διετάχθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ καταστρέψῃ αὐτὴν διὰ τῶν ὑπονόμων, ἐπειδὴ κατὰ τὰς τελευταίας σκέψεις αὐτοῦ περὶ τῆς Ἱσπανίας δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσιν εἰς τὴν χώραν ταύτην πολλὰ φρούρια. Ὁ στρατηγὸς Σουσσέτος ὅμως διετήρησε τὴν ἄνω πόλιν, θέσας ἐν αὐτῇ χιλίων ἀνδρῶν φρουρὰν, καὶ ἀνατρέψας ἁπάσας τὰς ἄλλας ὀχυρὰς θέσεις. Ἐπανελθὼν δὲ μετ' ὀλίγον εἰς Σαραγώσαν εὗρεν ἐκεῖ τὴν ῥάβδον τοῦ στρατάρχου, ἣν ἐξαπέστειλεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων πρὸς ἀμοιβὴν τῶν τοσούτων ὑπηρεσιῶν του ἐν Ἱσπανίᾳ.

Ἐν τούτοις καθ' ὅλον τὸ θέρος τοῦτο τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατεύ-

ματα γαλλικά τε καὶ ἀγγλικὰ ἕμενον εἰς ἀπραξίαν ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος· ἀλλ' ἀμφότεροι οἱ στρατοὶ προπαρεσκευάζοντο εἰς νέας ἐχθροπραξίας. Τῇ 20 Σεπτεμβρίου λοιπὸν ὁ στρατάρχης Μαρμὼν ἀπηρίθμει 40 χιλιάδας ἀνδρῶν ἐπὶ τῶν ὅπλων καλῶς συγκεκροτημένων, ἐξ ὧν ἓξ χιλιάδας ἱππικοῦ ἐφωδιασμένου καθόλου· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἦτο μὲν καὶ οὗτος πολυάριθμος, ἀλλὰ λίαν ἐξησθενημένος ἐκ διαφόρων ἐνδημικῶν νοσημάτων.

Ὁ δὲ νῦν στρατάρχης Σουσσέτος, ἔχων καὶ οὗτος 35 χιλιάδας ἀνδρῶν, προσέλαβεν ἐξ αὐτῶν 23 χιλιάδας κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἀπῆλθε τῇ 15 Σεπτεμβρίου πρὸς κατάκτησιν τῆς Βαλενσίας· τῇ δὲ 23 μετὰ τὴν ἐξ ἐφόδου κυρίευσιν τοῦ φρουρίου Μουρβιέδρου, ἔφθασεν ἀπέναντι τῆς πόλεως Σαγουντίου. Θέλων λοιπὸν νὰ κυριεύσῃ καὶ τὸ φρούριον τοῦτο ἐξ ἐφόδου, τὸ μεσονύκτιον πρὸς τὴν 28 Σεπτεμβρίου διέταξε δύο σώματα ἐπιλέκτων νὰ ἀναβῶσι τὰ τείχη τοῦ φρουρίου διὰ κλιμάκων, ἀλλ' ἐννοήσαντες αὐτοὺς οἱ Ἱσπανοί, τοὺς κατεδείωξαν λίαν κακῶς. Ὁ Στρατάρχης Σουσσέτος, παρατηρῶν ὅτι ἡ ἅλωσις τοῦ φρουρίου τούτου ἀπήτει τακτικὴν πολιορκίαν καὶ τὸ ἀναγκαῖον πυροβολικόν, εὐθὺς διέταξε τὰ περὶ τούτου, τὰ δὲ πολιορκητικὰ ἔργα ἤρχισαν τακτικῶς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ρονιάκον. Τῇ 18 Ὀκτωβρίου προπαρασκευασθέντων τῶν πρὸς ἔφοδον ἔργων, τὰ ἐπὶ τούτῳ διορισμένα στρατεύματα ἐφώρμησαν εἰς ἔφοδον, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων Ἱσπανῶν, ἀπολέσαντα πολλοὺς ἄνδρας, ὥστε μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐν τῇ πολιορκίᾳ ταύτῃ ἀπωλέσθησαν ἀνωφελῶς περίπου χίλιοι ἄνδρες.

Πέριξ τοῦ φρουρίου τούτου διαμένων ὁ Ἱσπανὸς στρατηγὸς Βλὰκ καὶ παρατηρῶν τὰς ἀπέναντι τοῦ φρουρίου τούτου ἀποτυχίας τῶν Γάλλων, ἐγκαταλείψας τὰς ὀχυρὰς θέσεις του ἐπορεύθη κατ' αὐτῶν μετὰ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν, νομίσας ὅτι ἐδύνατο νὰ προσβάλῃ αὐτούς. Ὁ δὲ στρατάρχης Σουσσέτος, βλέπων τὸν ἱσπανικὸν στρατὸν προσερχόμενον, προσλαβὼν 18 χιλιάδας στρατοῦ παρετάχθη εἰς μάχην. Ἀπὸ πρωΐας λοιπὸν οἱ Ἱσπανοὶ ἤρχισαν τὰς κατὰ τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ προσβολὰς αὐτῶν, αἵ-

τινες κατ' ἀρχὰς ἐπέτυχον, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὁ στρατάρχης Σουσσέτος διαχωρίσας αὐτοὺς κατεπολέμησε καὶ κατεδίωξε, φονεύτας καὶ αἰχμαλωτίσας πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἀπολεσθέντων καὶ ἐκ τῶν Γάλλων 800 ἀνδρῶν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ στρατάρχης Σουσσέτος προέτεινεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθῶσιν, ὡς μὴ ἔχοντας ἐλπίδας σωτηρίας, καταστραφέντος τοῦ ἔξωθεν στρατοῦ αὐτῶν. Ἀληθῶς δὲ οὗτοι ἀπελπισθέντες παρεδόθησαν ἅπαντες τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ συγκείμενοι ἐκ 2500 ἀνδρῶν.

Ἡ ἅλωσις τοῦ φρουρίου τούτου εὐκόλυνε μὲν μεγάλως τὴν κατάκτησιν ἁπάσης τῆς Βαλενσίας, ἀλλ' αἱ ἁπανταχοῦ περιφερόμεναι συμμορίαι τῶν Ἱσπανῶν ἀνησύχουν ὑπερβολικῶς τὸν γαλλικὸν στρατόν· ἐσχάτως δὲ τοσοῦτον ἐπλεόνασαν καὶ ἀνεθαρρύνθησαν, ὥστε ὁ περίφημος Μηνᾶς, καίτοι διωκόμενος ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἀνήρπασεν ἓν ὁλόκληρον τάγμα. Ὁ στρατάρχης Σουσσέτος μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν καὶ προφυλάξεων ἐδυνήθη νὰ πέμψῃ τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὰ γαλλικὰ μεθόρια· στενοχωρούμενος λοιπὸν πανταχόθεν ὑπὸ τῶν συμμοριῶν, καί τοι καθόλου νικητής, κατεσπευσμένως ἔγραφε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅπως πέμψῃ αὐτῷ ἐπικουρίας.

Ὁ δὲ Ναπολέων, μαθὼν τὰ κατορθώματα τοῦ στρατάρχου Σουσσέτου, ἐνόμιζεν ὅτι ἡ κυρίευσις ὁλοκλήρου τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἦτον ἤδη ἐν τῷ τελειοῦσθαι, καὶ ὅτι ὑπελείπετο εἰσέτι ἡ καταδίωξις τῶν Ἄγγλων ἐκεῖθεν, μάλιστα δὲ καθ' ἣν ἐποχήν, ὡς ἔγραφε, μέγα μέρος αὐτῶν ἔκειτο εἰς τὰ νοσοκομεῖα· διέταξε λοιπὸν τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ, στρατευμάτων νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Πορτογαλλίαν· νομίζων δὲ ὅτι ὑπῆρχον πλέον τοῦ δέοντος στρατεύματα ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, διέταξε νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Γαλλίαν τὰ νεοσχηματισθέντα τάγματα (εἰς ἕκαστον πεζικὸν σύνταγμα εἶχε προστεθῆ ἓν τάγμα), ἐνῷ οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ καθ' ἑκάστην ἐζήτουν νέας ἐπικουρίας, ὡς μὴ ἀρκούντων τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατευμάτων πρὸς ὑποταγὴν τῶν Ἱσπανῶν. Τὸν δὲ στρατάρχην Σουσσέτον διέταξε νὰ ὑποτάξῃ τὸν νομὸν τῆς Βαλενσίας, καὶ ἰδίως τὴν ὁμώνυμον αὐτοῦ πρωτεύουσαν, ὀχυρὰν καὶ ἐπίσημον πόλιν τῆς Ἱσπανίας, κειμένην παρὰ τὴν μεσόγειον θάλασσαν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τουρία.

Ἀπὸ τῆς ἀ. λοιπὸν τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1812, ὁ στρατάρχης Σουσσέτος, προσελθὼν παρὰ τῇ πόλει Βαλενσίᾳ μεθ' ἱκανοῦ στρατοῦ, ἀνέλαβε τὴν πολιορκίαν αὐτῆς· ὁ δὲ στρατηγὸς Βλὰκ μετὰ πολυαρίθμου φρουρᾶς ὑπεράσπιζεν αὐτήν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, προχωρησάντων τῶν πολιορκητικῶν ἔργων, ὁ στρατάρχης Σουσσέτος διέταξε τὸν κατὰ τῆς πόλεως βομβαρδισμὸν καὶ πυροβολισμόν, καὶ μετ' ὀλίγον προσεκάλεσε τὸν στρατηγὸν Βλὰκ νὰ παραδοθῇ· ἐν πρώτοις οὗτος ἠρνήθη τοῦτο ἀλλ' ἀρξαμένου τοῦ βομβαρδισμοῦ μετὰ πλείστης δραστηριότητος, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ μετὰ 18 χιλιάδων φρουρᾶς. Οὕτως ἠλώθη καὶ ἡ πλουσία αὕτη πόλις ἄνευ πολλῶν θυσιῶν, ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ συνταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ Ἐρρίκου, τοῦ διευθύνοντος τὰ πολυορκητικὰ ἔργα, ἐν οἷς καὶ ἐφονεύθη, ἐλύπησε πάντας.

Ὁ δὲ στρατάρχης Μαρμὼν, λαβὼν περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου τὰς ἐπανειλημμένας καὶ ὁριστικὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορός του περὶ τῆς εἰσβολῆς αὐτοῦ εἰς Πορτογαλλίαν εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν περὶ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, διότι πρό τινος καιροῦ εἶχε πέμψει τὸ τρίτον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς μεμακρισμένας ἐπαρχίας ἵνα διατρέφηται ἐξ αὐτῶν· μὴ θέλων δὲ νὰ παραβῇ καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, παρεσκευάσθη νὰ ἐκτελέσῃ αὐτάς· μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ πράξῃ τοῦτο πάραυτα, προέπεμψε τὸν στρατηγὸν Γεράρδον μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν μεραρχίας, ὅστις εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἐστρεμαδοῦραν παρὰ τὴν πόλιν Τορίαν, κειμένην πρὸς τὰ σύνορα τῆς Πορτογαλλίας. Ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Χιλ, διαμένων οὐ μακρὰν τῆς θέσεως ταύτης, μαθὼν τὴν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἀπομάκρυνσιν τοῦ σώματος τούτου, ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἀπραξίας, εἰς ἣν διέμενεν ἐπὶ πολὺ καὶ διὰ τὴν ὁποίαν κατεκρίνετο ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος· ἐπῆγε λοιπὸν, τῇ 27 Ὀκτωβρίου, μεθ' ἱκανοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ καὶ πάραυτα διέκοψε τὴν συγκοινωνίαν του. Εἷς ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γεράρδον στρατηγῶν μαθὼν τοῦτο εἰδοποίησεν αὐτὸν, ἀλλ' οὗτος μετὰ πολλῆς περιφρονήσεως εἶπεν αὐτῷ· «*Τίποτε ἄλλο δὲν βλέπετε εἰμὴ Ἄγγλους!*» Τῇ ἑπομένῃ ὅμως ἡμέρᾳ βεβαιωθεὶς ὅτι περιεκυ-

κλώθη ὑπὸ πολυαρίθμου ἐχθρικοῦ στρατοῦ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ, καὶ μόλις ἐδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων, θυσιάσας ἓν ὁλόκληρον τάγμα ἐπιλέκτων, τὸ ὁποῖον διώρισεν εἰς ὀπισθοπορείαν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων θυσιῶν, ὥστε ἡ ὑποχώρησις αὕτη ὑπελογίσθη εἰς δύο χιλιάδας Γάλλων φονευθέντων καὶ αἰχμαλωτισθέντων· τούτου ἕνεκα ὁ στρατηγὸς οὗτος κατηγορηθεὶς παρεπέμφθη εἰς Γαλλίαν ἵν' ἀπολογηθῇ πρὸς τὸν Ναπολέοντα διὰ τὴν ἀπρονοησίαν του, ἐνῷ μᾶλλον ἔπρεπε νὰ κατηγορηθῶσιν οἱ ἐν Ἱσπανίᾳ ἀρχηγοὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἕνεκα ἄλλων μυρίων ἀπρονοσιῶν.

Μόλις παρῆλθεν ἡ κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ προσβολὴ αὕτη καὶ πάραυτα ἑτέρα διεδέχθη αὐτὴν, ἕνεκα τῆς ἀπρονοησίας τῶν ἀνωτέρων ἀρχηγῶν αὐτοῦ. Ἐῤῥέθη πρὸ πολλοῦ ὅτι ἡ Ῥοδερικούπολις ἀπεμονώθη ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ ὅτι διέτρεχε κίνδυνον, ὡς ἐπαπειλουμένη ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος. Ὁ φρούραρχος τοῦ φρουρίου τούτου, στρατηγὸς Βαῤῥιὲς, πολλάκις ἀνεφέρθη περὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν ἐλλείψεων τῶν ἐφοδίων, ἀλλ' οὐδεὶς ἔδιδεν ἀκρόασιν αὐτῷ, διότι τὸ φρούριον τοῦτο ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν δύο στραταρχῶν, τοῦ Σούλτου καὶ τοῦ Μαρμῶνος. Ἀμφότεροι δὲ οἱ στρατηγοὶ οὗτοι ἀπήντησαν τῷ στρατηγῷ Βαῤῥιὲ, ὡς ὁ Ναπολέων ἔγραφεν εἰς αὐτοὺς, ὅτι πάντοτε μεμψιμοιρεῖ, ἐνῷ οὐδενὸς πράγματος ἔχει ἀνάγκην. Εἰς μάτην ὁ δυστυχὴς στρατηγὸς οὗτος ἐπανειλημμένως ἔγραφε περὶ τῶν ἐλλείψεών του, οὐδεὶς ἔδιδεν ἀκρόασιν αὐτῷ· μόλις δὲ εἶχε 1800 ἄνδρας πρὸς φύλαξιν τοιούτου ἐκτεταμένου φρουρίου· ἐνησχολεῖτο λοιπὸν νὰ ὀχυρώσῃ αὐτὸ καθ' ὅσον ἐδύνατο.

Ὁ δὲ Βελιγκτὼν, μετακομίσας σιωπηλῶς πως ἐκ τῆς Πορτογαλλίας ἐντὸς τῶν συνόρων τῆς Ἱσπανίας ὅλον τὸ πρὸς πολιορκίαν ἀναγκαῖον ὑλικὸν, τῇ 8 Ἰανουαρίου 1812 διέβη αὐτὰ εἰς τὴν Ναβάραν, καὶ πάραυτα ἐπέπεσε κατὰ τῆς Ῥοδερικουπόλεως ἀποπειραθεὶς νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν ἐξαμίνης· ἀλλὰ παρατηρῶν τὴν σταθερότητα τῶν πολιορκηθέντων Γάλλων, ἤρξατο τακτικῆς πολιορκίας· καὶ πρῶτον μὲν ἐκυρίευσε βαθμηδὸν τὰ ἐξωτερικὰ ὀχυρώματα, μετὰ ταῦτα δὲ καταδαφίσας ἐν μέρει διὰ τοῦ πυροβολικοῦ τὰ τείχη, διέταξε τῇ 18 τὸ ἑσπέρας τὴν κατὰ τοῦ

φρουρίου ἔφοδον· πρὸ τούτου ὅμως, κατὰ τὴν στρατιωτικὴν συνήθειαν, προσεκάλεσε τὸν φρούραρχον νὰ παραδοθῇ, ἀλλὰ λαβὼν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν παρ' αὐτοῦ, διέταξε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς περὶ ἐφόδου διαταγῆς του· εὐθὺς δὲ δύο πυκναὶ φάλαγγες, ὥρμησαν εἰς τὰς ἀνοιχθείσας χαλάστρας. Κατ' ἀρχὰς οἱ Γάλλοι ἀντέσχον, ἀλλ' ἐπαναληφθείσης τῆς προσβολῆς μετὰ πλειοτέρας δραστηριότητος, ὑπεχώρησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ κατόπιν αὐτῶν εἰσῆλθον οἱ Ἄγγλοι καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὴν, αἰχμαλωτίσαντες ὅλην τὴν φρουρὰν μετὰ τοῦ φρουράρχου, ὅστις καίτοι γενναίως ὑπερασπισθείς, οὐδὲν εἶχε ν' ἀντιτάξῃ εἰς τοὺς ἐχθρούς του.

Ὁ Βέλιγκτων ἀπώλεσε κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην πλέον τῶν 1300 ἀνδρῶν, διότι οἱ Ἄγγλοι, καίτοι ἔχοντες καλοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ μηχανικοῦ, παραμελοῦσι τοὺς περὶ πολιορκίας κανόνας, ἐπομένως δὲν ἔχουσι σῶμα μηχανικὸν ἵνα ἐργάζηται εἰς τὰ πολιορκητικὰ ἔργα, διότι, ἀδιαφοροῦντες εἰς τὴν προφύλαξιν τῶν πολιορκούντων, ἐκθέτουσιν αὐτοὺς ἄνευ προφυλακτικῶν μέσων, ἐπομένως θέλουσι νὰ κυριεύσωσι τὰ φρούρια διὰ τῆς ὠθήσεως τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν πρὸς τὸ περιτείχισμα, ὥστε δι' ἀλλεπαλλήλων θυσιῶν ἀνδρῶν κυριεύουσι τὸ ὑπ' αὐτῶν πολιορκούμενον φρούριον. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τούτου, θυσιασθέντων τοσούτων ἀνθρώπων ἕνεκα μᾶλλον τῆς ἐλλείψεως τῆς τέχνης ἢ τῆς πρὸς ταῦτα ἀνεπιτηδειότητος αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἡ ἅλωσις τοῦ φρουρίου τούτου, γενομένη ἐντὸς τῆς Ἱσπανίας, ἐνῷ ἡτοιμάζετο ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἡνωμένος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πορτογαλλίαν καὶ νὰ καταδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ἄγγλους ἢ νὰ τοὺς ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν, κατὰ τὴν συνήθη ἔκφρασιν τοῦ Ναπολέοντος, ἐπροξένησε μεγίστην ταραχὴν εἰς ἅπαντα τὸν γαλλικὸν στρατόν· μάλιστα δὲ ὁ στρατάρχης Μαρμὼν ἐλυπήθη σφόδρα· ἵνα δὲ καλύψῃ τὰ λάθη του, ἐκήρυξεν εἰς τὸν στρατὸν ὅτι ὁ ἀμυνόμενος ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ στρατηγὸς Βαρρὶὲ διῆγεν ἀνάνδρως, καὶ ἠγνόει νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν φρούριον. Ὅπως λοιπὸν συμβαίνει πολλάκις ἐν τῷ κόσμῳ ὥστε νὰ κατηγορῶνται οἱ ἧττον τῶν ἄλλων σφάλλοντες, οὕτω καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ δυστυχὴς Βαρρὶὲ κατεδικάζετο ἀδίκως, ἐνῷ οἱ ἕτεροι στρατηγοὶ ἔσφαλον, πρὸ

πάντων δὲ ὁ στρατάρχης Μαρμὼν, ὅστις ὑπελόγιζεν ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ πλέον τῶν εἴκοσιν ἡμερῶν, ὅπως δυνηθῇ οὗτος νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, ἐνῷ δὲν ἠγνόει ὅτι οἱ τοιοῦτοι ὑπολογισμοὶ πολλάκις ἐν πολέμῳ εἰσὶν ἐπισφαλεῖς.

Ὁ στρατάρχης Μαρμὼν ἄρα ἀντὶ νὰ σκέπτηται τοῦ λοιποῦ περὶ τῆς εἰς Πορτογαλλίαν εἰσβολῆς, ἐσκέπτετο νὰ διατηρήσῃ τὴν Σαλαμάγκαν· διὸ καὶ ἐνησχολεῖτο νυχθημερὸν πρὸς ὀχύρωσιν αὐτῆς, διότι ἐφοβεῖτο μήπως ὁ Βέλιγκτων ἄφνης ἐπιπέσῃ κατ' αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἐξαπέστειλεν ἕνα τῶν πιστοτέρων του ὑπασπιστῶν πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἵνα παραστήσῃ αὐτῷ λεπτομερῶς τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, συνάμα δὲ νὰ προτείνῃ καὶ τὸ μέσον, δι' οὗ ἀπεδιώκοντο οἱ Ἄγγλοι ἐκ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Τοῦτο δὲ συνίστατο εἰς τὴν συγκέντρωσιν ὅλων τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικῶν στρατευμάτων ὑφ' ἕνα καὶ μόνον ἀρχηγὸν, ἄλλως δὲ νὰ μεταθέσῃ αὐτὸν ἀλλαχοῦ, διότι οὕτω διαμένων ἐν Ἱσπανίᾳ ἦτον μᾶλλον ἄχρηστος ἢ χρήσιμος κατά τι.

Ὁ Ναπολέων ἠγάπα τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα, ἔχων αὐτὸν ἐπὶ πολὺν ὑπασπιστὴν, καὶ ὑπολήπτετο αὐτὸν διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς του, ἀλλ' εἶχε τοσαύτην οἰκειότητα μετ' αὐτοῦ ὥστε ὀλίγην προσοχὴν ἔδιδεν εἰς τὰς γνώμας του, ὅτε δὲ ἤκουσε παρὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τὴν συμβουλὴν τοῦ Μαρμῶνος, νομίσας ὅτι αὕτη προέρχεται μᾶλλον ἐξ ἰδιοτελείας ἢ τοῦ συμφέροντος τῆς ὑπηρεσίας, εἶπεν ὅτι ὁ Μαρμὼν ἐκυριεύθη ὑπὸ κενοδοξίας, προτείνων ταῦτα, ὅτι οὗτος δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀναλάβῃ τοιαύτην διοίκησιν, ὅτι πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς προτάσεως ταύτης ἔπρεπε ν' ἀφαιρεθῇ πᾶσα διοίκησις στρατοῦ ἐκ τοῦ Ἰωσὴφ, ὅπερ ἦτον ἀδύνατον, καὶ ὅτι τέλος πάντων ὁ στρατάρχης Μαρμὼν δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναμιγνύηται εἰς ὅ,τι δὲν ἀφορᾷ αὐτὸν, ἀλλὰ νὰ περιορισθῇ νὰ ἐκτελῇ ὅ,τι διετάχθη, διότι οἱ ἕτεροι στρατηγοὶ διετάχθησαν τὰ εἰκότα περὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς Βαδαϊόζης καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ἀντικρούσεως τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν Ἱσπανίαν.

Ὁ Ναπολέων διαμένων ἐν Παρισίοις, ὡς ἄλλοτε ἐρρέθη, ἤθελε νὰ διευθύνῃ τὰς ἐκεῖ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις διὰ τοιού-

της ἀκριβείας, ὡσανεὶ διέταττεν ἐπιτοπίως. Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι οἱ ὑπολογισμοί του ἦσαν ὀρθοί, ἀλλὰ δυσκόλως ἤ καὶ παντελῶς ἐξετελοῦντο ἐπιτοπίως ἕνεκα μυρίων δυσκολιῶν. Ὁ δὲ στρατάρχης Μαρμὼν εἶχε μέγα δίκαιον να προτείνῃ τὴν ἕνωσιν τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ στρατευμάτων ὑφ' ἕνα καὶ μόνον ἀρχηγόν· ἡ δ' ἑπομένη περίστασις θέλει δικαιώσει αὐτόν.

Ὁ λόρδος Βέλιγκτων, ὡς ἐκ τῆς ταχυτάτης ἁλώσεως τῆς Ῥοδερικουπόλεως ἐννοήσας ὅτι ἡ ἀσυμφωνία τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ἔδιδεν αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν νὰ κυριεύσῃ ταχέως καὶ ἐξαπίνης τὰ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενα ἱσπανικὰ φρούρια, ἐπεχείρησε καὶ τῆς Βαδαϊόζης τὴν ἅλωσιν. Ἡ δὲ φρουρὰ τῆς πόλεως ταύτης ἀκαταπαύστως ἐπικαλεῖτο ταχίστην βοήθειαν παρὰ τοῦ στρατάρχου Σούλτου· ἀλλ' οὗτος κρίνων, ὡς συνήθως πράττουσιν, οἱ πλεῖοι τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ὅπως συνέβη ἅπαξ, δύναται νὰ συμβῇ καὶ ἐκ δευτέρου, οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὰς αἰτήσεις ταύτας, νομίζων ὅτι ἡ Βαδαϊόζα, ὡς ἄλλοτε ἀντέσχεν εἰς δίμηνον πολιορκίαν, οὕτω καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ ἕνα μῆνα τοὐλάχιστον, καὶ ὅτι ὁ στρατάρχης Μαρμὼν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἤθελε δράμῃ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως ταύτης. Ἀλλ' οἱ ὑπολογισμοὶ οὗτοι τοῦ στρατάρχου Σούλτου ἦσαν ὅλως ἐπισφαλεῖς, διότι ἡ φρουρὰ τῆς Βαδαϊόζης ἐκ πέντε χιλιάδων ἀνδρῶν κατήντησεν εἰς τέσσαρας, ἐνῷ πρὸς ὑπεράσπισιν τοιαύτης ἐκτεταμένης πόλεως, καὶ μάλιστα ἐκτεθειμένης ἀπέναντι ὅλου τοῦ ἀγγλοπορτουγαλλικοῦ στρατοῦ, ἀπῃτοῦντο τοὐλάχιστον δέκα χιλιάδας φρουρᾶς, προσέτι ἔλλειπον τὰ ἀναγκαῖα πολεμοφόδια, μάλιστα δὲ ἡ πυρῖτις, ὡσαύτως ὑπῆρχε καὶ ἔλλειψις τροφῶν καὶ λοιπῶν ἀναγκαιούντων διὰ τοιαύτην συστηματικὴν πολιορκίαν,

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν καταστάσει διέκειτο ἡ πόλις Βαδαϊόζα, ὅτε τῇ 16 Μαρτίου 1812 ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς, συγκείμενος ἐκ 50 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀφίχθη ἀπέναντι τῆς πόλεως ταύτης, καὶ τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ εὐθὺς ἤρξατο τῆς πολιορκίας αὐτῆς μετὰ μεγίστης δραστηριότητος.

Προχωρησάντων τῶν πολιορκητικῶν ἔργων, τῇ 25 Μαρτίου οἱ Ἄγγλοι προσέβαλον ἐν τῶν σπουδαιοτέρων ἐξωτερικῶν ὀχυ-

ρωμάτων, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ 200 Γάλλων, τὸ ὁποῖον μετὰ πεισματώδη ἀντίστασιν κυριεύσαντες ἠχμαλώτισαν τὴν φρουρὰν αὐτοῦ, ἀπωλέσαντες 350 ἄνδρας. Ἐκ τῆς ἁλώσεως τοῦ ὀχυρώματος τούτου οἱ Ἄγγλοι ὠφεληθέντες κατεσκεύασαν καὶ τὴν τρίτην παράλληλον, τῇ 31 Μαρτίου, ἐφ' ἧς ἔστησαν τὰ πυροβολεῖά των καὶ ἤρχισαν τὸν κατὰ τοῦ φρουρίου πυροβολισμόν. Οἱ πολιορκούμενοι Γάλλοι ἐν πρώτοις ἀνταπεκρίνοντο θαυμασίως εἰς τὰ πυρὰ τῶν Ἄγγλων, ἀλλὰ βαθμηδὸν τὰ πάντα ἤρχιζον νὰ ἐκλείπωσι, μάλιστα δὲ ἡ φρουρὰ ὡς ἐκ τῶν καθεκάστην πληγωμένων καὶ φονευμένων ἠλαττώθη ὑπὲρ τὸ δέον· ἅπαντες ὅμως διαλογιζόμενοι ὅτι, ἐὰν παρεδίδωντο, ἤθελον ἀποθάνει ἐντὸς τῶν σεσαθρωμένων πλοίων τῆς Ἀγγλίας, ὅπου διετηροῦντο οἱ αἰχμάλωτοι, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνωσιν μᾶλλον μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας ἢ νὰ παραδοθῶσι. Τὸ χείριστον πάντων ἐν τῇ πολιορκίᾳ αὕτη ἦτον οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμένοντες κάτοικοι, οἵτινες ἐλογίζοντο εἰς 5,000 ψυχῶν, ἐτρέφοντο ὑπὸ τῆς φρουρᾶς χάριν φιλανθρωπίας.

Ἐν τούτοις μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὰ τείχη τῆς πόλεως διερρήχθησαν ἐκ τοῦ πυρογλικοῦ, τρεῖς δὲ εὐρύτατοι χαλάστραι ἠνοίχθησαν. Ὁ λόρδος Βέλιγκτων, θέλων νὰ τιμήσῃ τοὺς πολιορκουμένους, δὲν προέτεινεν εἰς αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσιν, εἰ καὶ βέβαιος ὤν, ὅτι δὲν ἤθελον δεχθῇ οὗτοι τὴν πρότασιν ταύτην. Ὁ δὲ φρούραχος συνήθροισε τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς εἰς πολεμικὸν συνέδριον, ὅπερ ἀπεφάσισε παμψηφεὶ νὰ ἀποθάνωσιν ἅπαντες μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας παρὰ νὰ παραδοθῶσιν. Ἐπὶ τούτῳ ὁ διοικητὴς τοῦ μηχανικοῦ διὰ τῶν στρατιωτῶν κατεσκεύασε πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπικειμένην ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως· ἐπομένως ἐτοποθετήθη ἡ φρουρὰ εἰς τὰ ἐπαπειλούμενα μέρη· ἕκαστος δὲ τῶν διορισθέντων στρατιωτῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐφορμώντων εἶχε τρία τουφέκια γεμάτα, τὰ δὲ πυρόβολα ἐγεμίσθησαν μὲ σφαιρίδια.

Ὁ δὲ Βέλιγκτων, ἀποφασίσας νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν ταύτην, οὐδαμῶς ὑπελόγισε τὰς περὶ τούτου θυσίας. Τῇ 6 Ἀπριλίου περὶ τὴν 9 ὥραν μ. μ. διώρισεν 20 χιλιάδας ἐκ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τμήματα καὶ νὰ ἐφορμήσωσι

κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐκ διαφόρων μερῶν, καὶ οἱ μὲν διὰ τῶν χαλαστρῶν νὰ εἰσβάλωσιν, οἱ δὲ διὰ τῶν κλιμάκων ν' ἀναβῶσιν. Οὕτω λοιπὸν δύο ἰσχυραὶ φάλαγγες διοικούμεναι ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κολεβίλλου ἐφώρμησαν πρὸς τὴν τάφρον, κατέβησαν ἐν αὐτῇ καὶ ἤρχισαν ν' ἀναβαίνωσιν ἐκ τῶν κρημνισμάτων τοῦ τείχους· ἀλλ' οἱ φρουροῦντες ἐνταῦθα Γάλλοι, ἀφήσαντες αὐτοὺς νὰ προχωρήσωσι, πάραυτα τοὺς προσέβαλον κατὰ μέτωπον μὲν διὰ τοῦ τρομεροῦ καὶ ἀκαταπαύστου πυρὸς τῶν τουφεκίων, ἐκ δὲ τῶν πλευρῶν διὰ τῶν σφαιριδίων τῶν πυροβόλων· τοιαύτην δὲ θραῦσιν ἐπροξένησαν τὰ πυρὰ ταῦτα εἰς τοὺς ἐφορμῶντας Ἄγγλους ὥστε μ' ὅλην τὴν συνήθη καρτερίαν των, μὴ δυνηθέντες ν' ἀνθέξωσιν ἐπὶ πολὺ, διότι ἔπιπτον σωρηδὸν, ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσιν. Ἕτερον ὅμως ἀγγλικὸν σῶμα διετάχθη ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τῶν ἐφορμησάντων, ἀλλ' ἐνῷ κατέβαινεν ἡ ἐπικουρία αὕτη εἰς τὴν τάφρον, ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ Μελέτης, ὅστις εἶχε τοποθετήσει ἐν αὐτῇ πλῆθος βομβῶν, γραινατῶν καὶ ἄλλων καταστρεπτικῶν πυροτεχνημάτων, βαλὼν πῦρ εἰς ταῦτα κατέστρεψεν ἐν ἀκαρεῖ πανθ, ὅσα εὑρίσκοντο ἐν τῇ τάφρῳ, ὥστε τρεῖς περίπου χιλιάδες Ἄγγλοι ἀπωλέσθησαν ἐν τῷ ἅμα, καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς Μελέτης. Ὁ Βέλιγκτων παρατηρῶν τὴν καταστροφὴν ταύτην διέταξε τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὸ μέρος τοῦτο.

Ἀλλ' εἰς ἕτερον μέρος τῆς προσβολῆς δὲν εἶχεν οὕτω· πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος, ἔνθα ἐφύλαττεν ἕνα προμαχῶνα Ἀσσικὸν γερμανικὸν σῶμα, ὁ στρατηγὸς Πίκτων μετὰ ἰσχυροῦ σώματος προσέβαλεν αὐτὸν καὶ, ἀναβάντων τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἄγγλων διὰ κλιμάκων, κατεκυρίευσεν αὐτὸν, μικρὰν ἀντίστασιν δειξάντων τῶν Γερμανῶν ἕνεκα δειλίας ἢ προδοσίας. Ὁ φρούραρχος πάραυτα εἰδοποιηθεὶς δὲν ἐπίστευσε τοῦτο, διότι πολλάκις οἱ Γερμανοὶ οὗτοι διέδωκαν ψευδῶς ὅτι προσεβλήθησαν, τούτου ἕνεκα δὲν ἔδραμε μετὰ τῆς ἐπικουρίας πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἐπιφυλαττόμενος νὰ δράμῃ ἔνθα ὑπῆρχε πλειοτέρα ἀνάγκη· μετ' ὀλίγον ὅμως πεισθεὶς ἔπεμψε τετρακοσίους ἄνδρας ἐκεῖ, οἵτινες ἅμα προσελθόντες εἰς τὴν θύραν τοῦ προμαχῶνος, προσεβλήθησαν τοσοῦτον ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὥστε ἠναγκάσθησαν

νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ὁ φρούραρχος, θέλων νὰ ἀποδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ἄγγλους, ἀπέσπασαν ἐξ ἄλλου μέρους τῆς πόλεως τὴν φρουρὰν αὐτοῦ, καὶ μετέφερεν αὐτὴν πρὸς τὸν κυριευθέντα προμαχῶνα, προσπαθῶν ν' ἀνακτήσῃ αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Λέϊθ, ὅτις παρεφύλαττεν ἔξω τῆς ἐγκαταλειφθείσης θέσεως, παρατηρῶν ὅτι δὲν ἐφρουρεῖτο πλέον τὸ μέρος ἐκεῖνο, διὰ κλιμάκων ἀναβὰς ἐκυρίευσεν αὐτήν, καὶ πάραυτα δραμὼν πρὸς ὃ μέρος ἀπέτυχε κατὰ πρῶτον ἡ ἔφοδος, ἐπέπεσε κατὰ τῶν νώτων τῶν ἐκεῖ φυλαττόντων Γάλλων· ἐπανελθόντες δὲ συνάμα καὶ οἱ ὑποχωρήσαντες Ἄγγλοι, μετὰ πεισματώδη συμπλοκήν, ἠνάγκασαν τοὺς Γάλλους νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς θέσεις των καὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἔνθα ἐμάχοντο σποράδην, φονευόμενοι ἢ αἰχμαλωτιζόμενοι. Ὁ φρούραρχος καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ μηχανικοῦ ἠθέλησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι καθ' ὁδὸν ἐφονεύθησαν· παρελθούσης ὅλης τῆς νυκτὸς διὰ σφαγῶν καὶ καταστροφῶν, τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ οἱ μείναντες Γάλλαι, τρεῖς χιλιάδες, παρεδόθησαν, τοὺς ὁποίους ὁ λόρδος Βέλιγκτων μετέφερεν εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, ὡς αἰχμαλώτους, καὶ περιεποιήθη αὐτοὺς ἀνηκόντως. Εἰς μάτην οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ παρεκάλεσαν τὸν Βελιγκτῶνα νὰ φεισθῇ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, οὗτος διέταξε τὴν διαρπαγὴν αὐτῶν εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ. Εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην ἐθανατώθησαν 1500 Γάλλοι καὶ τρεῖς χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν, οἱ δὲ Ἄγγλοι ἀπώλεσαν ἓξ χιλιάδες ἀνδρῶν. Ἡ ἅλωσις τῶν δύο φρουρίων τούτων, Ῥοδερικουπόλεως καὶ Βαδαϊόζης, ἀπέκλεισε τὴν εἴσοδον τῶν Γάλλων εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν καὶ ἀπ' ἐναντίας ἤνοιγεν τὴν εἴσοδον τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ὁ Βέλιγκτων λοιπὸν ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἀσυμφώνου διοικήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐξετέλεσε θαυμασίως τὰς προθέσεις του.

Ὁ στρατάρχης Σοὺλτος, καίτοι μαθὼν τὴν πολιορκίαν τῆς Βαδαϊόζης, ἐνησχολεῖτο εἰς μάταιον βομβαρδισμὸν κατὰ τῶν Γαδείρων· ὁ δὲ στρατάρχης Μαρμὼν εἰς τὴν εἴδησιν ταύτην ἀδιαφόρει, διότι κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος ἡ ὑπεράσπισις τῆς πόλεως ταύτης δὲν ἀνῆκεν εἰς αὐτόν· ἐπίσης καὶ οἱ ἕτεροι στρατηγοὶ ὀλίγον ἐφρόντιζον, ἕκαστος φρονῶν ὅτι

εἰς ἄλλους ἀνετέθη ἡ περὶ τούτου φροντίς· μ' ὅλα ταῦτα ὁ στρατάρχης Μαρμὼν ἔδραμε μετ' ὀλίγον μετὰ πέντε μεραρχιῶν, ἀλλὰ τότε ἡ Βαδαϊόζα ἦτον ἤδη κυριευμένη· ὁ δὲ Βέλιγκτων, μὴ θέλων νὰ ἐκθέσῃ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν ἀπεσύρθη εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν.

Ὁ Ναπολέων μαθὼν καὶ τὴν δυσάρεστον ταύτην ἀγγελίαν, ἐνῷ πρὸ μικροῦ ἔμαθε τὴν πτῶσιν τῆς Ῥοδερικουπόλεως, ἐξήφθη ὑπὸ θυμοῦ καὶ ἠτιάτο ἐν γένει ὅλους τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγοὺς αὐτοῦ, μάλιστα τὸν στρατάρχην Σοῦλτον, λέγων ὅτι ἔχων 80 χιλιάδας στρατοῦ ὑπὸ τὰς διαταγάς του, δὲν ἐδυνήθη νὰ συνδράμῃ τὴν πόλιν ταύτην, ἀλλ' ἄφινε νὰ θριαμβεύσῃ οὐ μακρὰν αὐτοῦ ὁ ἀγγλικὸς στρατός. Ἐν τούτοις τὸ ἔτος 1811 διῆλθεν ὡς τὸ 1810 ἐν Ἱσπανίᾳ, διότι ἅπασαι αἱ περὶ ὑποδουλώσεως τῆς χώρας ταύτης προσπάθειαι τοῦ Ναπολέοντος ἀπέτυχον. Συγκεφαλαιοῦντες λοιπὸν τὰ ἐν Ἰβηρικῇ χώρᾳ διατρέξαντα πρὸ δύο ἤδη ἐτῶν, βλέπομεν ὅτι ὁ Ναπολέων, ἔκτοτε θέλων νὰ λύσῃ τὸ εὐρωπαϊκὸν ζήτημα ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, κατ' ἀρχὰς ἀδιαφορῶν περὶ τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας ταύτης, ἤθελε νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἐκεῖ Ἄγγλους, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐνδώσας εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τὰς συμβολὰς τοῦ Σούλτου, μέγα μέρος τοῦ ἐκεῖ Γαλλικοῦ στρατοῦ διέταξε νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς μάτην εἰς Ἀνδαλουσίαν· ἔπειτα ἴδομεν τινι τρόπῳ ἀπέτυχεν ὁ Μασσένας ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ, ἀπαντήσας ὡς μέγα ἐμπόδιον τὴν θέσιν Τόρρες Βέδρας καὶ μὴ βοηθηθεὶς ὡς ἀπητεῖτο ὑπὸ τοῦ Σούλτου, τὴν ἄδικον καταφορὰν τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τοῦ Μασσένα, ὃν καὶ ἀνεκάλεσε μετ' ὀργῆς ἐκ τῆς Ἱσπανίας, καὶ τέλος τὴν ἀποσολὴν τοῦ στρατάρχου Μαρμῶνος· θέλων δὲ νὰ διατηρῇ μέγαν στρατὸν ἐν Ἱσπανίᾳ, οὐδέποτε προέβλεψε καὶ περὶ τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ. Ταῦτα πάντα ἀναμφιβόλως προξενοῦσι μεγίστην λύπην εἰς πάντα φιλάνθρωπον, ἀναγινώσκοντα τὴν ἐξιστόρησιν τῶν συμβάντων τούτων, εἰς τὰ ὁποῖα τοσοῦτον ἀφειδῶς ἐχύθη τὸ ἀνθρώπινον αἷμα, καὶ συνέβησαν τοσαῦται καταστροφαὶ πόλεων καὶ λοιπῶν ἀνθρωπίνων ἔργων.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων μετὰ τὰ δυστυχῆ ταῦτα συμβάντα ἐν Ἱσπανίᾳ, καίτοι ἀσχολούμενος εἰς νέον γιγαντιαῖον πόλεμον, ἐ-

πέμενεν ὡς καὶ πρότερον νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, μὴ διαλογιζόμενος ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐπαρκέσωσιν αἱ δυνάμεις του ἀπὸ τοῦ ἐν Πορτουγαλλίᾳ Τάγου ποταμοῦ μέχρι τοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ Βορυσθένους. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ διατάξῃ τοὺς ἐκεῖ στρατηγούς του νὰ περιορισθῶσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων ἐπαρχιῶν, καὶ εἰς τὴν ἀπώθησιν τῶν ἐνδεχομένων προσβολῶν παρὰ τῶν Ἄγγλων, διελογίζετο νὰ ἐπιχειρήσῃ νέας ἐκστρατείας, ἀδιαφορῶν κατὰ τὴν συνήθειάν του περὶ τῶν ἐκεῖ δυσκολιῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως παντὸς μέσου. Ἅπαντα δὲ τὰ ἀλλεπάλληλα σφάλματα αὐτοῦ κατήντησαν τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ στρατὸν ὡς ἑξῆς· ὁ μὲν στρατάρχης Σοῦλτος διέμενεν ἔν τινι γωνίᾳ τῆς Ἀνδαλουσίας, μὴ δυνάμενος οὔτε τὰ Γάδειρα νὰ κυριεύσῃ, οὔτε νὰ συνάψῃ μάχην μὲ τοὺς Ἄγγλους, ἂν οὗτοι ἤρχοντο κατ' αὐτοῦ· διότι οὗτοι μὲν εἶχον 60 χιλιάδας στρατοῦ, ἀλλ' οὗτος μόλις ἐδύνατο νὰ φέρῃ εἰς μάχην 40 χιλιάδας. Ὁ στρατάρχης Σουσσέτος διέμεινεν εἰς τὴν Βαλενσίαν, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτῆς. Ὁ στρατάρχης Μαρμὼν οὐχὶ μόνον ἦτον ἀνίσχυρος νὰ ἐκστρατεύσῃ, ἀλλ' ἐφοβεῖτο μήπως προσβληθῇ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὄντων πολὺ ἰσχυροτέρων αὐτοῦ. Ἰδοὺ λοιπὸν εἰς ποίαν κατάστασιν ἦσαν τὰ ἐν Ἱππανίᾳ. Ἐνῷ λοιπὸν εἰς τὴν χώραν ταύτην ἔστειλεν ὁ Ναπολέων 600 χιλιάδας στρατοῦ, μόλις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1812 ἔμειναν 300 χιλιάδες, καὶ ἐξ αὐτῶν μόλις 170 χιλιάδες ἐδύνατο νὰ παραταχθῶσιν εἰς μάχην, ἐξ ὧν πάλιν 40 χιλιάδες ἔμενον πρὸς φύλαξιν τῆς Μαδρίτης, οἱ δὲ ἕτεροι ἦσαν διηρημένοι εἰς διάφορα μέρη, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη.

Ὁ Ναπολέων τέλος, μέλλων ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Παρισίων, μαθὼν δὲ τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ ἐσχάτως συμβάντα καὶ παρατηρῶν ὅτι μακρόθεν δὲν ἐδύνατο νὰ διατάττῃ τοῦ λοιποῦ τὰ περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἀνέθηκε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς εἰς τὸν Ἰωσὴφ, λησμονῶν ὅτι οἱ ἐκεῖ στρατηγοὶ συνειθισμένοι πρὸ πολλοῦ νὰ ὦσιν ἀνεξάρτητοι, δυσκόλως ἤθελον ὑποκύψει εἰς ἄλλον ἢ αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ διαγράψῃ τὴν πορείαν ἑκάστου αὐτῶν, οὐχὶ δ' ἐν τῷ ἅμα νὰ μετατρέψῃ τὰς προτέρας του διατάξεις αὐτοῦ, ἐμπιστευθεὶς τὰ πάντα εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰω-

σὴφ, ἐν ᾧ πρὸ ὀλίγου δημοσίως ἐκήρυττεν ὅτι οὗτος ἦτον ἀνίκανος καθόλου. Ὁ στρατάρχης Ἰορδάνης, διορισθεὶς ἀρχηγὸς τῶν ἐπιτελῶν τοῦ Ἰωσὴφ, πάραυτα διὰ ἐξοδικοῦ ὑπομνήματός του ἐξέθηκεν ὅλας τὰς δυσκολίας ταύτας εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἀλλ' οὗτος οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς ταῦτα, ἀσχολούμενος εἰς τὴν κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐκστρατείαν, ἔνθα ἔμελλε μετ' ὀλίγον ν' ἀπολέσῃ τὰ πάντα καὶ νὰ παρασύρῃ τὴν Γαλλίαν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου. Μεταβαίνομεν λοιπὸν ἤδη εἰς τὴν διήγησιν τῶν ἀξιοθρηνήτων συμβάντων τῆς ἐκστρατείας ταύτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'.

Πολεμικαὶ προπαρασκευαί — Συνομολόγησις συμμαχιῶν. — Ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος ἐκ Παρισίων πρὸς ἐκστρατείαν. — Διαμονὴ αὐτοῦ ἐν Δρέσδῃ — Ὁ γαλλικὸς στρατὸς διαβαίνει τὸν ποταμὸν Νίεμον.

(1812)

Ὁ Ναπολέων τε καὶ Ἀλέξανδρος ἀπό τινος καιροῦ ἦσαν προφυλαγμένοι καὶ ἀμοιβαίως ἐξοπλίζοντο. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, ὡς ἐρρέθη δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, μάλιστα ἐφοβεῖτο αὐτόν· ἀπεφάσισε δὲ νὰ τὸν δεχθῇ κάλλιον ἢ νὰ θυσιάσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἐπικρατείας του· ὅθεν οὐδὲν παρημέλει πρὸς περαίωσιν τῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν πάλης ἐνόπλως τε καὶ διπλωματικῶς. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Ναπολέων δὲν ἐπεθύμει μὲν τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρισθῇ αὐτὸν μᾶλλον χάριν κενοδοξίας ἢ ἄλλης τινος διαθέσεως, καὶ παρεσκευάζετο μετὰ πολλῆς δραστηριότητος, διότι δυστυχῶς ἦτο πεπεισμένος ὅτι ἤθελεν ὑποχρεώσει τὴν Ῥωσσίαν νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς θελήσεις του, ὡς ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία. Ὑπὸ τοιούτου λοιπὸν πνεύματος κινούμενος ὡμίλει περὶ τοῦ Ὀλδεμβούργου, περὶ τῆς οὐδετερότητος τοῦ ἐμπορίου καὶ περὶ τῶν ἀμοιβαίων ἐξοπλισμῶν Ῥωσσίας τε καὶ Γαλλίας. Ἀλλ' ἐξαντληθεισῶν καὶ τῶν περὶ τούτων διαπραγματεύσεων, ἀμφότεροι ἐσιώπων καὶ παρεσκευάζοντο πρὸς πόλεμον, μετακινοῦντες τοὺς στρατούς των, ὁ μὲν Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν Δβίναν καὶ Βορυσθένην, ὁ δὲ Ναπολέων πρὸς τὸν Ὀδέ-

ρον καὶ Βιστούλαν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα πράττοντες ἀναμφιβόλως ἤθελον συναντιθῇ τάχιον ἢ βράδιον ξιφήρεις πρὸς ἀλληλομαχίαν. Ἅπαντες οἱ νουνεχεῖς καὶ πατριῶται ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ Ῥωσσίᾳ, παρατηροῦντες τὴν σιωπὴν καὶ τὰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς προέλεγον ὅτι ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Βόγα τὸ ἀνθρώπινον αἷμα θέλει χυθῇ ποταμηδόν. Ὁ μᾶλλον αἰσθανόμενος τοῦτο ἦτον ὁ ἐν Πετρουπόλει πρέσβυς Λωριστὼν, ὅστις ἀπηύδησε γράφων πρὸς τὴν κυβέρνησίν του ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, ὅτι ἀναλαμβάνει αὐτὸν ἐναντίον τῆς θελήσεώς της, ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος θέλει γίνει τρομερὸς, καὶ ὅτι ἂν ἡ Γαλλία ἤθελεν ἐνδώσει καὶ μικρὸν μόνον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας, ἡ εἰρήνη δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Γράφων ταῦτα ἀκαταπαύστως ὁ Λωριστὼν ἠρέθισε τοσούτῳ τὸν Ναπολέοντα, ὥςε ἀπέπληξεν αὐτὸν διὰ τῶν λέξεων ὅτι ἦτον ἠπατημένος, τοιαῦτα γράφων. Ἀπελπισθεὶς λοιπὸν ὁ Λωριστὼν ἔγραψεν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅπως πεισθῇ περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφομένων του, νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ ν' ἀρχίσῃ τὰς περὶ τούτου διαπραγματεύσεις· Τοῦτο αὐτὸ ἔπραξαν καὶ αἱ κυβερνήσεις τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, μάλιστα δὲ ἡ Πρωσσία προσέφερεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὰς φιλικὰς προσπαθείας της, ἀλλ' ἡ Ῥωσσία ἀπέῤῥιψεν αὐτὰς καταφρονητικῶς ἐπὶ λόγῳ ὅτι αὕτη ἔπρεπε νὰ ἦναι μᾶλλον ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας ἢ ὑπὲρ τῆς Γαλλίας. Ἡ δὲ Αὐστρία βεβαία οὖσα ὅτι ὁ πόλεμος ἦτον ἄφευκτος, καὶ ὅτι ἦτον ἠναγκασμένη νὰ συμπράξῃ ὑπὲρ τῆς Γαλλίας, θέλουσα νὰ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτοῦ, προσέφερε καὶ αὕτη εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὴν μεσιτείαν της, ἥτις ὡσαύτως δὲν ἔγεινε παραδεκτή. Ἡ Ῥωσσία ἐνοχλουμένη καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν γερμανικῶν τούτων Δυνάμεων ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ὡσανεὶ ἐξήρτητο ὑπ' αὐτῆς, ἀπήντησεν ἀποτόμως πρὸς αὐτάς· «Συμβουλεύσατε ἄλλους νὰ μένωσιν ἐν εἰρήνῃ, μάλιςα δὲ τοὺς προκαλοῦντάς με εἰς πόλεμον καὶ ὑποχρεοῦντάς με ἐναντίον τῆς θελήσεώς μου νὰ παρασκευάζωμαι.».

Ἐπειδὴ ἅπαντες ἔλεγον ὅτι πρὶν ἡ ἔλθωσιν αἱ μεγάλαι αὗται Δυνάμεις εἰς ἀλληλομαχίαν ἔπρεπε νὰ συνδιαλεχθῶσι, καὶ ἐπειδὴ ἁρμόδιος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐθεωρήθη ὁ πρῶτος γραμματεὺς τῆς ἐν Παρισίοις ῥωσσικῆς πρεσβείας Νεσσελρόδος, καίτοι νέος ἔτι ὤν, προέκειτο νὰ σταλῇ οὗτος μὲ πληρεξουσιότητα

παρὰ τῆς αὐλῆς του εἰς Παρισσίους (πρὸ πολλοῦ οὗτος διέμενεν εἰς Πετρούπολιν) καὶ ἐξομαλύνῃ πᾶσαν διαφορὰν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ὑπελήπτετο αὐτὸν ὡς εὐφυᾶ καὶ καλοῦ χαρακτῆρος νέον, καὶ μάλιστα ὡς χαίροντα τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ κυρίου του. Ἐνῷ δὲ ἡ ἀποστολὴ τοῦ νέου τούτου διπλωμάτου ἐθεωρεῖτο βεβαία, καὶ πάντες ἤλπιζον καλὴν ἔκβασιν ἐκ τῆς μελούσης ταύτης διαπραγματεύσεως, αἴφνης ἀνεβλήθη, διότι ὁ διευθύνων τότε τὴν πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας Ῥομανζὼφ, θέλων νὰ λάβῃ τὴν δόξαν ὅτι ἐξωμάλυνε τὰς ἀφορμὰς τοῦ πολέμου καὶ ἐστερέωσε τὴν εἰρήνην, ἐφθόνησε τὴν θέσιν τοῦ Νεσσελρόδου, γνωρίζων μάλιστα τὴν πρὸς τοῦτον εὔνοιαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐφοβεῖτο μήπως ἐπισκιάσῃ αὐτόν. Τούτου ἕνεκα ὁ Ῥομανζὼφ ἐμπόδισε τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἡ Ῥωσσία ἤθελε ταπεινωθῇ εἰς τὴν ἀποστολὴν ταύτην. Ἡ εὐτυχὴς ὅμως ἔκβασις τῶν παρὰ τὸν Δουνάβιον πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Τουρκίας ἐθεωρήθη ὡς ἁρμοδία περίστασις ν' ἀπέλθῃ ὁ Νεσσελρόδος εἰς Παρισίους. Ὁ στρατηγὸς Κουτούζωφ ἀρχηγὸς ὢν τότε τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ῥουτσουκίου, ἔμενεν ἄπρακτος· μετὰ ταῦτα δὲ, προσποιούμενος ὅτι θέλει διαβῆ τὸν Δανούβιον πρὸς τὴν Νικόπολιν, ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ ἔπειτα αἴφνης διαβὰς τὸν ποταμὸν πρὸς τὸ Ῥουτσούκιον, κατέλαβε τὸ στρατόπεδον τοῦ μεγάλου Βεζύρου, καὶ μέρος μὲν κατέστρεψε μέρος δὲ ἐπολιόρκησεν εἰς νησίδιόν τι τοῦ ποταμοῦ. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη προὐξένησε μεγίστην χαρὰν εἰς Πετρούπολιν, ἀφιχθεῖσα τὸν Νοέμβριον 1811, Πάραυτα δὲ διετάχθη ὁ Κουτούζωφ νὰ διπραγματευθῇ μὲ τοὺς Τούρκους περὶ εἰρήνης, πρωτεύων νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ῥωσσίαν μέρος τῆς Μολδαυΐας μέχρι τοῦ Σερέτου ποταμοῦ, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Σερβίας, μέρος τῆς Γεωργίας πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ καὶ 20 ἑκατομμύρια γροσίων πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξόδων τοῦ πολέμου. Αἱ διαπραγματεύσεις ἐγίνοντο εἰς τὸ Γιούργεβον, συνωμολογήθη δὲ πολλῶν μηνῶν ἀνακωχὴ, ἐξ ἧς περιεμένετο ἐν Πετρουπόλει ἀνυπομόνως ἡ ἀποπεράτωσις τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης.

Τὰ εὐτυχῆ λοιπὸν συμβάντα ταῦτα ἐνεθάῤῥυναν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ πέμψῃ εἰς Παρισίους τὸν Νεσσελρόδον ἵνα δείξῃ ὅτι, ὡς ἰσχυρὸς μονάρχης, συγχρόνως διαπραγματεύετο μὲ δύο ἐπικρατείας τὴν εἰρήνην· ὅθεν ἰδιοχείρως ἔγραψε τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀπεσταλμένου τούτου, καὶ παρήγγειλε τὸν Λωριστῶνα νὰ κοινοποιήσῃ τοῦτο εἰς τὴν αὐλήν του· προσέτι, ἵνα ἔχῃ πλειοτέραν βαρύτητα ὁ Νεσσελρόδος, προεβίβασεν αὐτὸν, εἰς ἀνώτερον διπλωματικὸν βαθμόν. Ἡ εἴδησις αὕτη, φθάσασα εἰς ὅλας τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης, προὐξένησε μεγίστην χαρὰν, διότι ἅπαντες ἐνόμιζον, ὅτι τὰ πράγματα ἤθελον περαιωθῆ εἰρηνικῶς· ὁ δὲ Λωριστὼν ἔγραψε μετὰ πολλῆς προθυμίας εἰς Παρισίους, νομίζων, ὁ καλὸς οὗτος πατριώτης ὅτι ἤθελεν εὐχαριστήσει τὸν κύριόν του.

Ἡ περὶ ἀφίξεως τοῦ Νεσσελρόδου εἴδησις εἰς Παρισίους, καὶ τοι πολλάκις ἀναγγελθεῖσα καὶ μὴ πραγματοποιηθεῖσα, δυσηρέστη πολὺ τὸν Ναπολέοντα, ὅστις μαθὼν καὶ τὴν ἤτταν τῶν Τούρκων, περὶ ὧν ἔλεγεν ὅτι *διῆγον ὡς κτήνη*, ὑπέθεσεν εὐθὺς ὅτι οἱ Ῥῶσσοι περιέμενον νὰ συνομολωγήσωσι πρῶτον τὴν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔπειτα μὲ αὐτὸν, ἵνα τῷ ἐπιβάλωσι τοὺς ὅρους τῶν διαπραγματεύσεων. Ὡς ἐκ τούτου ἔτι μᾶλλον ἐρεθισθεὶς πρὸς πόλεμον ἐπανελάμβανεν ὅτι ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ τὸν Ὀδέρον καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Βιστούλαν, πρὶν ἢ οἱ Ῥῶσσοι προλάβωσι καὶ διαβῶσι τὸν Νίεμον ἵνα καταστρέψωσι τὰς ἐν Πολωνίᾳ τροφὰς καὶ πᾶν ὅ,τι ἦτον ἀναγκαῖον εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν· διότι ὁ Ναπολέων ἐγνώριζεν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἤθελον καταστρέψει τὰ πάντα, ὡς οἱ Ἄγγλοι ἐν Πορτουγαλλίᾳ. Τούτου ἕνεκα λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, δώσας τὰς πρὸς τὸν στρατόν του τελευταίας διαταγὰς, καὶ μεταχειρισθεὶς τὰ ἁρμοδιώτερα μέσα πρὸς παρεμπόδησιν τῆς ἀφίξεως τοῦ Νεσσελρόδου, διότι ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμπαίξῃ αὐτὸν, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ εἰς ἀποτέλεσμα, ναὶ ἢ οὐχί· οὕτως ὁ πόλεμος ἔκτοτε ἤθελε κηρυχθῇ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἐσύμφερεν εἰς τὸν Ναπολέοντα. Τὸν ἐν Παρισίοις πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας ἔβλεπε συνεχῶς, ἀλλ' ὑπεδέχετο αὐτὸν λίαν ψυχρῶς, οὐδέποτε λόγον ποιούμενος περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Νεσσελρόδου. Εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Πρωσσίας, ὅστις διεβίβα-

ζε τὰ πάντα εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἐδείκνυε τὴν ἀπαρέσκειάν του περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, λέγων ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὕτη μᾶλλον ἤθελεν ἐμπερδεύσει τὰ πράγματα, διότι ἤθελε φέρει εἰς φιλοτιμίαν τοὺς δύω ἡγεμόνας, ὥστε νὰ μὴ συμβιβασθῶσι ποτέ. Πρὸς δὲ τῇ πρώτῃ τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1812, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγένοντο αἱ ἐπίσημοι ἐπισκέψεις, ὁ Ναπολέων ὑπεδέχθη λίαν ψυχρῶς τὸν πρέσβυν Κουρακῖνον, ὅστις δίδων μεγίστην προσοχὴν καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα κινήματα τοῦ Ναπολέοντος, παρευθὺς ἀνέφερεν εἰς τὴν αὐλήν του ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Νεσσελρόδου οὐδόλως ἤθελεν εὐδοκιμήσει· ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον πάντων ἦτον ἡ φήμη ὅτι ὁ Ναπολέων ἐξέδωκε σπουδαίας καὶ μυστικὰς διαταγὰς εἰς τὸν στρατόν του. Τοῦτο δὲ δυστυχῶς ἦτο βεβαιότατον, εἰ καὶ ὁ Ναπολέων διέταξεν αὐστηρὰν ἐχεμυθίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ ἔπρεπε νὰ ἔχωσι γνῶσιν τῶν διαταγῶν τούτων, ἦτον ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς τοσούτους ἄνδρας νὰ διατηρηθῇ μυστικόν. Τῷ ὄντι δὲ ὁ ἐν Παρισίοις διατρίβων ὑπασπιστὴς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Κζερνιὲφ εἶχε διαφθείρει ὑπάλληλόν τινα τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, ὅστις προέδιδεν ὅλας τὰς πρὸς τὸν γαλλικὸν στρατὸν διδομένας διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, ἐξ ὧν ἐπληροφορήθησαν οἱ Ῥῶσσοι ἁπάσας τὰς κατ' αὐτῶν διαταχθείσας ὑπ' αὐτοῦ ἐχθροπραξίας. Ταῦτα δὲ πάντα ἐβεβαιοῦντο ἐναργέστερα καὶ ἐκ τῆς διαταχθείσης στρατολογίας τοῦ 1812, ἐνῷ ὅλα τὰ σώματα τοῦ στρατοῦ ἦσαν πεπληρωμένα ἐκ τῶν ἀπαιτουμένων στρατιωτῶν. Πρὸς δὲ ὁ Ναπολέων παρήγγειλεν εἰς ὅλας τὰς μικρὰς Γερμανικὰς Ἐπικρατείας νὰ πέμψῃ ἑκάστη ἐξ αὐτῶν τὴν προσδιορισθεῖσαν ἐν πολέμῳ ἀναλογίαν τοῦ στρατοῦ της, καὶ πρὸς τοὺς στρατάρχας Σοὺλτον καὶ Σουσσέτον ἔγραψε νὰ πέμψωσι τὰ καλούμενα συντάγματα τοῦ Βιστούλα, τὰ συγκείμενα ἐκ παλαιῶν στρατιωτικῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ Ναπολέων ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Ῥῆνον μέρος τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ὅπερ ἐτάραξε πάντας, καὶ διέταξε νὰ ἀγορασθῇ μέγας ἀριθμὸς ἵππων ἐν τῇ Γερμανίᾳ. Ἔπειτα δὲ διέταξεν ὅτι ὁ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διαμένων γαλλικὸς στρατὸς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν Βιστούλαν καὶ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὰ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον στρατεύματα· ὁ δὲ στρατὸς οὗτος ἔμελ-

λε νὰ διαβῇ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Εὐρώπης ἵνα φθάσῃ ὅπου διετάχθη.

Ἐξ ὅλων τῶν στρατιωτικῶν κινήσεων τούτων καὶ τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν ἡ Ῥωσσία ἠγνόει μόνον τῶν τῆς Ἰταλίας, διότι ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος εἰς οὐδένα ὡμολόγησε τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ μάθῃ καὶ τοῦτο· ὁ δὲ πρίγκιψ Κουρακῖνος δὲν ἀμφίβαλλε πλέον περὶ τοῦ προσεχοῦς πολέμου. Τούτου ἕνεκα τῇ 13 Ἰανουαρίου ἔπεμψεν ἔκτακτον ἀπεσταλμένον πρὸς τὴν αὐλήν του ἀναγγέλλων ὅτι ὁ πόλεμος ἦτον ἄφευκτος καὶ ὅτι ἔπρεπε τὰ ἑτοιμασθῶσι περὶ τούτου· ἐζητήσατο προσέτι, χρείας τυχούσης ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Παρισίων καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Πετρούπολιν. Ἡ δὲ ῥωσσικὴ κυβέρνησις, εἰ καὶ δυσαρέστως ἔμαθε τὴν εἴδησιν ταύτην, τῇ 27 Ἰανουαρίου, μ' ὅλον τοῦτο εὐχαριστήθη ἐπειδὴ ἐξῆλθε τῆς ἀπάτης ὅτι ἐδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον, ἐξαποστέλλουσα τὸν Νεσσελρόδον. Ἐνῷ δὲ κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἐφοβοῦντο ἅπαντες τὸν πόλεμον, ἀνακαλέσαντα ἤδη εἰς τὴν μνήμην των τὴν συμφορὰν τοῦ Καρόλου ΙΒ', εὐελπίζοντο ὅτι ἤθελεν ἀπολεσθῆ καὶ ὁ Ναπολέων εἰς τὰς ἐρημίας καὶ τοὺς παγετοὺς τῆς Ῥωσσίας, ὡς ὁ Κάρολος.

Ὁ δὲ Ἀλλέξανδρος συμμεριζόμενος ἤδη τὴν γνώμην ὅλου τοῦ στρατοῦ του, ἐπιθυμοῦντος τὸν πόλεμον, ἀπεφάσισε νὰ δεχθῇ αὐτὸν καὶ ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα τὰς ἀποστάσεις καὶ τὰς ἐρημίας, καὶ νὰ μὴ συνταχθῇ εἰς μάχην εἰ μὴ ἔνθα ἤθελεν εὕρῃ τοὺς Γάλλους ἐξησθενημένους. Εἰς τοῦτο ὅμως δὲν συνεφώνουν ἅπαντες οἱ Ῥῶσσοι στρατιωτικοί, διότι τινὲς ἐξ αὐτῶν, νομίζοντες τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ὡς ὕβριν, ἤθελον πάραυτα νὰ ἐκκινήσωσι κατὰ τοῦ προσελευσομένου γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ νὰ πολεμήσωσιν αὐτόν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔχων τὴν συγκατάθεσιν ὅλου τοῦ ἔθνους του ὡς πρὸς τὸν πόλεμον τοῦτον, ἤθελε, πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸν, νὰ δικαιολογηθῇ ἐνώπιον τοῦ κόσμου ὅτι ἔπραττε τοῦτο ἐναντίον τῆς θελήσεώς του. Ἀληθῶς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος, δὲν ἐδύνατο νὰ διατηρήσῃ ἔντιμον εἰρήνην, δὲν ἤθελεν νὰ ἐκθέσῃ τὸ ἔθνος του εἰς νέους κινδύνους· Ἐντούτοις ὁ Ῥωμανζὼφ, ὅστις ἦτο φίλος τῆς γαλλικῆς συμμαχίας, ἤλπιζεν εἰσέτι νὰ κατορθώσῃ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης πρὶν ἢ ἀρχήσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι. Τούτου ἕνεκα ὁ Ἀλέξανδρος

δὲν ἐξέδωκε τὰς περὶ πολέμου διαταγάς του· ἀλλ' ὅμως ἀπεφάσισε τὴν συγκέντρωσιν δύω στρατῶν, ἑνὸς μὲν εἰς Βορισθένην, ἑτέρου δὲ εἰς Δβίναν, ποταμοὺς, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος χύνεται εἰς τὴν Βαλτικὴν, ὁ δὲ ἕτερος εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ οἱ ὁποῖοι διαχαράττουσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὰ σύνορα τῆς Ῥωσσίας. Ἀμφότεροι οἱ στρατοὶ οὗτοι, ἔχοντες τὰς ἐμπροσθοφυλακάς των εἰς τὸν Νίεμον καθ' ὅσον ὁ ἐχθρὸς προεχώρει ἔπρεπε νὰ ὑποχωρῶσι συγκεντρωμένοι, καὶ νὰ παρουσιάζωσι 250 χιλιάδας στρατοῦ, εἰς ὃν νὰ προστίθεται εἰς πᾶσαν περίστασιν 100 χιλιάδων ἐφεδρεία Τρίτος στρατὸς, συγκείμενος ἐκ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἤθελεν παραφυλάττει τὰ σύνορα τῆς Αὐστρίας καὶ ἤθελεν συνδέεσθαι μετὰ τοῦ ἐν Δανουβίῳ στρατοῦ συγκειμένου ἀπὸ 61 χιλιάδων ἀνδρῶν· ὁ στρατὸς οὗτος ἐνούμενος καὶ μὲ ἄλλα τὰ στρατεύματα, ἤθελε δράμει χρείας τυχούσης, εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Οὕτως ὁ Ἀλέξανδρος ὑπελόγιζεν ὅτι ἤθελεν ἔχει 400 χιλιάδες ἀνδρῶν ἑτοίμων πρὸς μάχην, ἐκτὸς δὲ τούτων εἶχε πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ τὸ κλίμα τὰς ἀποστάσεις καὶ τὰς μελετωμένας ἐρημώσεις, τὰ ὁποῖα συνετέλουν μεγάλως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Προσέτι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ Γαλλία, καί τοι οὖσα καταδικασμένη νὰ σιωπᾷ, δὲν παρεδέχετο τὰς παραδοξολογίας τοῦ Ναπολέοντος, διότι δὲν ἤθελεν νὰ βλέπῃ νὰ χύνηται ἐπὶ ματαίῳ τοσοῦτον ἀφθόνως τὸ αἷμα τῶν τέκνων της, καὶ ὅτι οἱ Γάλλοι, εἰ καὶ ἐφαίνοντο ἐνθουσιασμένοι ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος, ἤθελον μισήσει αὐτὸν ἕνεκα τοῦ πολέμου τούτου· ἐγνώριζε δὲ ὅτι ἐν Γερμανίᾳ τὸ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος μῖσος διεδόθη εἰς ὅλον τὸν λαὸν μετὰ πλειοτέρας ὁρμῆς ἢ ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ· ὅτι ἐν τοῖς γερμανικοῖς συμμάχοις, ὡς ἐν Βαυαρίᾳ, Βυτεμβέργῃ καὶ Σαξονίᾳ, εἰ καὶ οἱ λαοὶ τούτων συνεφώνουν κατ' ἀρχὰς μὲ τοὺς ἡγεμόνας των διὰ τὴν αὔξησιν τῶν ὁρίων των, ἀλλ' ἤδη δὲν ἤθελον νὰ θυσιασθῶσι διὰ ξένον ἡγεμόνα· ὅτι ἐν τῇ Πρωσσίᾳ, εἰ καὶ ὑπέστη ὁ λαὸς πολλὰ ἕνεκα τοῦ παρελθόντος πολέμου, ἐπεθύμει ν' ἀνακτήσει τὴν προτέραν δόξαν του· ὅτι ἐν τῇ Αὐστρίᾳ, εἰ καὶ ὑπῆρχεν ἡσυχία εἰς τὰ πνεύματα μετὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ συνοικέσιον τοῦ Ναπολέοντος, ἡ αὐλὴ ὅμως εἶχεν ἀποστροφὴν κατὰ τῆς Γαλλίας διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Ἰταλίας, ἰδίως δὲ τῆς

Ἰλλυρίας, καὶ ὅτι τέλος πάντων ἐν αὐτῇ τῇ Πολωνίᾳ ὁ λαὸς ὑπέφερε τοσαῦτα δεινὰ, ὥστε ἐμηδενίζετο ὁ ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος ἐνθουσιασμός· ἡ δὲ ἰδέα τῶν ἀριστοκρατῶν ὅτι ἡ Πολωνία πρέπει ν' ἀναγεννηθῇ οὐχὶ διὰ τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ διὰ τῆς Ῥωσσίας, ὅτι δηλαδὴ τὸ πολωνικὸν στέμμα ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ ἑνὸς τῶν συγγενῶν του ἠὔξανε καθ' ἑκάστην. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι οἱ Πολωνοὶ ἔπασχον δεινῶς, διότι τὰ μόνα προϊόντα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὁ σῖτος, ἡ ξυλεία καὶ τὸ καννάβιον δὲν ἐξήγοντο διὰ τῆς Δανζίκης, ὡς ἀποκλεισθέντων πρὸ πολλοῦ ὅλων τῶν λιμένων. Ὁ δὲ στρατηγὸς Ῥάππος, αὐτόπτης ὅλων τῶν δυστυχιῶν τούτων, ἔγραφεν εἰς τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον ὅτι, ἂν ποτε ὁ γαλλικὸς στρατὸς λάβῃ τὴν παραμικρὰν ἧτταν, ὅλοι οἱ λαοὶ ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Νιέμου θέλουσιν ἐπαναστατήσει κατ' αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος, εἰ καὶ τοσοῦτον ψυχρὸς καὶ αὐστηρὸς ἐξαποστείλας πρὸς τὸν Ναπολέοντα τὰς ἐπιστολὰς τοῦ στρατηγοῦ Ῥάππου, συνώδευσε ταύτας μετὰ τῶν ἑξῆς ἀξιομνημονεύτων λέξεων· «Ἐνθυμοῦμαι τῷ ὄντι, Μεγαλειότατε, ὅτι τῷ
» 1809 ἄνευ τῶν Ῥατισβώνης θαυμάτων τῆς Ὑμετέρας Μεγα-
» λειότητος, ἡ ἐν Γερμανίᾳ κατάστασις ἡμῶν ἤθελεν εἶσθαι
» κακή.»

Ταῦτα πάντα ἦσαν δυσάρεστοι ἀλήθειαι εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ ἐπιβοηθητικὰ εἰς τοὺς Ῥώσσους ὅπως παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν τρομερὸν τοῦτον ἀγῶνα, οἵτινες ἔλεγον ὅτι, ἂν ὁ πόλεμος ἔχῃ ἀποτυχίας, ἔχει ὅμως καὶ πλεονεκτήματα· ὅτι ἂν ὁ Ναπολέων, ὡς τὸν ΙΒ'. Κάρολον, εὕρῃ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ τὰς πεδιάδας τῆς Πουλτάβας, ἅπασα ἡ Γερμανία θέλει ἐπαναστατήσει ὄπισθεν αὐτοῦ· ὅτι οἱ συμμαχήσαντες μὲ αὐτὸν ἡγεμόνες θέλουν ἀναγκασθῇ ὑπὸ τῶν λαῶν των νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν συμμαχίαν του, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ Πολωνία θέλει αἰσθανθῇ ὅτι διὰ μόνης τῆς Ῥωσσίας θέλει ἀναγεννηθῇ, καὶ ὅτι ἡ Γαλλία ἐξαντλήσασα τὸ αἷμά της, καὶ βεβαρημένη ἐκ τῶν θυσιῶν, εἰς ἃς ὑπέστη ἕνεκα τῆς ἀπεριορίστου καὶ παραλόγου κενοδοξίας τοῦ Ναπολέοντος, δὲν θέλει προσπαθήσει ὡς ἄλλοτε νὰ ὑπαγηρίζῃ τὸ μεγαλεῖόν της.

Αἱ αἰτίαι αὗται ἔπεισαν τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι εἰς τὸν πό-

λεμον τοῦτον ὁ Ναπολέων εἶχεν ὅλα τὰ ἄδικα, αὐτὸς δὲ τὰ δίκαια· τούτου ἕνεκα περιωρίσθη εἰς τὸν Νίεμον, χωρὶς νὰ διαβῇ αὐτόν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐφάνη ὅτι ἦτον ὠφελιμωτέρα αὐτῷ πολιτικῶς τε καὶ στρατιωτικῶς, ὑπολογίζων πάντοτε ὅτι οὕτω διάγων ἐδύνατο νὰ διαπραγματευθῇ τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην. Τὸ δὲ σύστημα τοῦτο τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑπολαμβανόμενον ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὡς δειλία, ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν νὰ ὠθήσῃ τὸν στρατόν του πρὸς τὰ πρόσω, καὶ ἐπομένως νὰ φέρῃ καὶ αὐτόν, τὸν Ναπολέοντα, εἰς τὸ στρατόπεδον. Τούτου ἕνεκα ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεφάσισε νὰ διατηρήσῃ τὴν φρουράν του μέχρις οὗ ὁ Ναπολέων πέμψει τὴν ἰδικήν του εἰς ἐκστρατείαν, νὰ μένῃ δὲ καὶ αὐτὸς, ὁ Ἀλέξανδρος, ἐν τῇ πρωτευούσῃ του μέχρις οὗ ὁ Ναπολέων διέμενεν εἰς Παρισίους. Ἀλλ', ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως, ὁ Ἀλέξανδρος δὲν διετήρησε τὸ σύστημα τοῦτο μέχρι τέλους.

Ἡ διπλωματία ἐν Εὐρώπῃ διευθύνετο ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα, ὥστε οὔτε ἐκ τῆς Πρωσσίας, οὔτε ἐκ τῆς Αὐστρίας οὐδεμίαν βοήθειαν περιέμενον οἱ Ῥῶσσοι· τὸ μόνον δὲ ἐλπιζόμενον ἦτον ἡ διατήρησις τῆς οὐδετερότητος τῶν Δυνάμεων τούτων, ἐὰν ἐπετρέπετο τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος· ὑπῆρχον ὅμως συμμαχίαι προσφερόμεναι εἰς τὴν Ῥωσσίαν μετὰ πολλοῦ ζήλου, ἐξ ὧν ἡ προθυμοτέρα πασῶν ἦτον ἡ τῆς Ἀγγλίας, πρὸς δὲ, ἴσως θέλει φανῇ ἀπίστευτον, καὶ ἡ τῆς Σουηδίας. Ἡ συμμαχία τῆς Ἀγγλίας ἦτο φυσικὴ, νόμιμος, καὶ ἦτον ἀναπόφευκτος, ἅμα ἀρχομένων τῶν ἐχθροπραξιῶν. Τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον, ἀνυπόμονον ὂν θὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Ῥωσσίαν, λαβὸν ὡς πρόφασιν τὴν αἴτησιν τῆς ῥωσσικῆς κυβερνήσεως περὶ νίτρου ἐκ τῶν οὐδετέρων ἐθνῶν, ἐξαπέστειλεν εἰς τοὺς ῥωσσικοὺς λιμένας πολλὰ πλοῖα φορτωμένα μὲ πυρίτιδα. Ἔπειτα δὲ ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν Σουηδίαν ὑπάλληλόν της, τὸν κύριον Θροντὸν, ὅστις ἦτο διατεταγμένος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἅμα ἐνόμιζεν ὅτι ἐδύνατο νὰ ἦναι δεκτός. Ὁ Ἄγγλος οὗτος ὑπάλληλος ἦτο διατεταγμένος νὰ προσοικειωθῇ μὲ τὸν ἐν Σουηδίᾳ ἀντιπρόσωπον τῆς Ῥωσσίας, καὶ ν' ἀρχίσῃ τὰς διαπραγματεύσεις.

Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ἡ μὲν Ἀγγλία ἀνυπομόνως ἐζήτει τὴν μὲ τὴν Ῥωσσίαν συμφιλίωσίν της, οὐχ ἧττον ὅμως συνετέλει εἰς

τοῦτο καὶ ἡ Σουηδία, ἧς ὁ νεωστὶ ἐκλεχθεὶς ἡγεμὼν, ὁ Βερναδόττος, ὅστις ὤφειλεν ὅλην τὴν δόξαν αὐτοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐπροσπάθει παντὶ σθένει νὰ σχηματίσῃ ὅσας ἐδύνατο πλειοτέρας συμμαχίας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι οὗτος δὲν συγκατατέθη νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ τὴν Νορβεγίαν· οὕτω διατεθειμένος ὢν λοιπὸν ἐνησχολεῖτο ἀκαταπαύστως εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν ἐμπολέμων τούτων Δυνάμεων Ἀγγλίας τε καὶ Ῥωσσίας, ὑποσχόμενος αὐταῖς ὅτι, ἂν ὁ Ναπολέων εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, οὗτος ἤθελε τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Γερμανικῶν Δυνάμεων ἤθελε προσβάλλει ἐκ τῶν νώτων τὸν Ναπολέοντα, ἐζήτει ὅμως πάντοτε ὡς ἀμοιβὴν τὴν Νορβεγίαν.

Ἥ τε Ῥωσσία καὶ Ἀγγλία, εἰς ἃς ὁ Βερναδόττος διεκοίνωσεν ἀσυστόλως τοὺς σκοπούς του, ἐδίστασαν, φοβούμεναι μήπως ἐξαπατηθῶσι παρ' αὐτοῦ, διότι οὐδεμία ἐξ αὐτῶν τῶν Δυνάμεων ἐδύνατο νὰ πιστεύσῃ τόσον εὐκόλως, ὅτι ὁ χθὲς Γάλλος στρατηγὸς τοῦ Ναπολέοντος, τῇ ἐπιούσῃ ἤθελε συμμαχήσει μετ' αὐτῶν καὶ πολεμήσει αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα. Τὴν αὐτὴν δυσπιστίαν ἐξέφρασε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, πρὸς ὃν διευθύνθη ὁ Βερναδόττος. Ἵνα δὲ πείσῃ τούτους, ἐνησχολήθη διὰ τῶν ἐν Κων σταντινουπόλει καὶ Πετρουπόλει πρέσβεών του εἰς τὴν συνομολόγησιν συνθήκης εἰρήνης τῆς Τουρκίας μὲ τὴν Ῥωσσίαν περὶ τοῦ ὑφισταμένου πολέμου· τέλος ὁ πρὸ ὀλίγου ὀνομασθεὶς ἡγεμὼν οὗτος ἤθελε νὰ γένῃ ὁ μοχλὸς τότε ὅλης τῆς πολιτικῆς, συμφιλιῶν τὴν Ἀγγλίαν μὲ τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ταύτην μὲ τὴν Τουρκίαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ὢν πάντοτε προφυλαγμένος, ὡς θέλων νὰ ῥίπτῃ ὡς ἐῤῥέθη, τὸ ἄδικον εἰς τὸν Ναπολέοντα, δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Βερναδόττου, διότι πάντοτε ἤλπιζεν ὅτι, ἂν ὁ πόλεμος κηρυχθῇ, ἡ μὲ τὴν Ἀγγλίαν συμμαχία ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἐπαιριαοῦτο· τούτου ἕνεκεν οὐδὲ ἐδέχθη τὰ δέκα φορτηγὰ πλοῖα, ἅτινα ἔπεμψεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἡ Ἀγγλία· εἰς δὲ τὸν παρὰ τῆς Ἀγγλίας ἀπεσταλμένον παρήγγειλεν ὅτι δὲν ἐδύνατο ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ δεχθῇ αὐτὸν εἰς Πετρούπολιν. Ἀλλ' ἐν τούτοις περιποιήθη μεγάλως τὸν Βαρναδόττον, πέμψας αὐτῷ

διάφορα δῶρα. καὶ ἤρχιζε νὰ ἐξετάζῃ προσεκτικώτερα τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ὡς πρὸς δὲ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Τουρκίαν, ὁ Ἀλέξανδρος βλέπων καθ' ἑκάστην προχωροῦντα τὸν Γαλλικὸν στρατὸν, καὶ θέλων νὰ περαιώσῃ τὸν πόλεμον τοῦτον, συγκατετέθη εἰς μόνην τὴν κατοχὴν τῆς Βασσαραβίας μέχρι τοῦ Σερέτου.

Ταῦτα πράττων ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκφράσῃ μετὰ λύπης εἰς τὸν Λωριστῶνα ὅτι καθ' ἃς εἶχε πληροφορίας ἐκ Παρισίων ὁ πόλεμος ἦτον ἄφευκτος, ἀλλ' ὅτι οὗτος καὶ αὖθις προτείνει τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν Τιλσίτῃ ὁμολογηθέντων ὅρων, καὶ ἐπὶ προσθήκῃ τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ Ὀλδεμβούργου, καὶ ὅτι ἐν Πολωνίᾳ νὰ ὑπάρξῃ δουκάτον καὶ οὐχὶ βασίλειον, ὅτι ὡς πρὸς τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ ἐμπορίου θέλει διατηρήσει αὐτὸν, δὲν θέλει ὅμως ἐμποδίσει καὶ τὸ ἀμερικανικὸν ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ὠφελεῖ τὸ Κράτος του, οὐδὲ θέλει ἀναγνωρίσει τὰ ἐν Μιλάνῳ καὶ Βερολίνῳ ἀπαγορευτικὰ διατάγματα τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ Ἀλέξανδρος ταῦτα λέγων ἐδεικνύετο ὡς οὐδέποτε τεταραγμένος, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ ἀποφασισμένος· ὡμίλησε δὲ ὡς ἄνθρωπος μὴ φοβούμενος νὰ φανερώσῃ τὴν περὶ τοῦ πολέμου λύπην του, διότι ἦτον ἀποφασισμένος νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸν, καὶ μάλιστα νὰ ἐνεργήσῃ αὐτὸν δραστηρίως. Ὁ Λωριστὼν ὡσαύτως ἐλυπήθη, ἀκούων τὸν Ἀλέξανδρον ἐκφραζόμενον οὕτω, διότι, ὡς πολλάκις ἐρρέθη, οὗτος δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, μάλιστα δὲ καθ' ὅσον ἔβλεπεν ὅτι ἅπας ὁ ῥωσσικὸς λαὸς ἠναγκάζετο ν' ἀναλάβῃ αὐτὸν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἀπέχθειαν ἐδείκνυε πρὸς τοὺς ἐκεῖ παρεπιδημοῦντας Γάλλους, οὐδὲ πρὸς αὐτὸν, διότι πανταχοῦ ἐλάμβανε φιλοφρονητικοτάτας ὑποδοχὰς, καὶ ἰδίως παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις συνεχῶς τὸν ἐφιλοξένει ἐντὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας του.

Ὁ Ναπολέων τῇ 17 Φεβρουαρίου πληροφορηθεὶς ὑπὸ τοῦ Λωριστῶνος ταῦτα πάντα, μάλιστα δὲ ὅτι ὁ Νεσσελρόδος δὲν ἤρχετο εἰς Παρισίους, καὶ ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἀπεφάσισαν νὰ δεχθῶσι τὸν πόλεμον, διελογίζετο νὰ διατάξῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω κίνησιν τοῦ στρατοῦ του, φοβούμενος μήπως οἱ Ῥῶσσοι ἔλθωσι πρὸς αὐτοῦ εἰς τὸν Βιστούλαν ποταμόν. Ἐπειδὴ δὲ μέχρι τῆς στιγ-

μῆς ἐκείνης δὲν εἶχεν ἀποφασίσει περὶ τῶν μελετωμένων συμμαχιῶν του, ἵνα μὴ διεγείρῃ περὶ τούτου τὰς ὑπονοίας τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ ὑποκρύψῃ τοὺς ἀληθεῖς σκοπούς του, καὶ προσεκάλεσε τὸν πρέσβυν τῆς Πρωσσίας καὶ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἐπεθύμει νὰ διαπραγματευθῇ περὶ τῶν προτάσεων τοῦ ἡγεμόνος του ὡς πρὸς τὴν μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ὅστις τῷ 1805 ἐξετέθη ἐν πολέμῳ, παρακινούμενος ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὅστις μετὰ ταῦτα ἐγκατελείφθη ἀπ' αὐτῆς τῷ 1807, μετὰ πάσης χαρᾶς προσεφέρθη εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Ναπολέοντος, προσφέρων αὐτῷ 100 χιλιάδας στρατοῦ, ἀπαιτῶν δὲ ὡς ἀμοιβὴν τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Κράτους του, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολὺ εἶχε κολοβώσει ὁ Ναπολέων, καὶ ἐλάττωσιν τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν Γαλλίαν λόγῳ ἀποζημιώσεων τοῦ παρελθόντος πολέμου.

Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ὅστις δὲν ἤθελεν οὔτε νὰ καταστρέψῃ, οὔτε ν' ἀνυψώσῃ τὴν Πρωσσίαν, δὲν παρεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ ἡγεμόνος τούτου, διότι ἐσκέφθη ὅτι ἐξοπλίζων τὴν Πρωσσίαν, ἐν ἀποτυχίᾳ ἤθελεν ἔχει ὄπισθεν αὐτοῦ ἰσχυρὸν ἐχθρόν, ὅστις ἐνούμενος καὶ μὲ τὰς ἄλλας Γερμανικὰς δυνάμεις, ἐδύνατο νὰ προσβάλῃ αὐτὸν ἐκ τῶν νώτων· τούτου ἕνεκα ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ μόνον 20 χιλιάδας στρατοῦ ἐκ τῶν 42 τῶν κατὰ τὴν συνθήκην ὑπαρχουσῶν ἐν Πρωσσίᾳ, ἀντὶ δὲ χρημάτων διὰ τὰ ὀφειλόμενα ὑπὸ τῆς Πρωσσίας πρὸς τὴν Γαλλίαν, νὰ χορηγῶνται τροφαί, ἐξ ὧν μάλιστα τὸ πλεῖστον εἰς ζῶα. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν κατεχομένων μερῶν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔλεγεν ὅτι, ἐπειδὴ θέλουσι γίνει σύμμαχοι, ἀδιάφορον ἦτο τίς ἐξ αὐτῶν ἐκράτει ταῦτα. Ἡ Πρωσσία εἰς ἣν κατάστασιν ἀδυναμίας διέκοιτο, δὲν ἐδύνατο νὰ μὴ παραδεχθῇ ταῦτα. Συνωμολογήθησαν λοιπὸν, τῇ 24 Φεβρουαρίου 1812 τὰ ἑξῆς· ἡ Πρωσσία νὰ χορηγήσῃ 20 χιλιάδας ἀνδρῶν, διοικουμένων ὑπὸ στρατηγοῦ Πρώσσου, ἀλλ ὑποχρεωμένου νὰ ὑπόκηται εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ διοικητοῦ τῆς Γαλλικῆς μοῖρας, εἰς ἣν ἤθελε διατελεῖ· αἱ ἕτεραι 22 χιλιάδες, αἵτινες ἤθελον μένει εἰς τὴν Πρωσσίαν, νὰ διαμειρασθῶσιν εἰς τὰ παρὰ τῆς Πρωσσίας κατεχόμενα φρούρια, ἀντὶ δὲ τῶν 14 ἑκατομμυρίων, τὰ ὁποῖα ἤθελεν ἀποτίσει

ἡ Πρωσσία εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν 15 χιλιάδας ἵππους, 44 χιλιάδας βόας, καὶ τὰ λοιπὰ εἰς ἱπποφορβήν· ἅπαντα δὲ νὰ μετακομισθῶσι πρὸς τὸν Βιστούλαν καὶ τὸν Ὀδέρον. Γενομένων δεκτῶν τῶν ὅρων τούτων, ὁ Ναπολέων ὑπεσχέθη εἰς τὴν Πρωσσίαν τὴν διατήρησιν τῶν ὑπαρχόντων ὁρίων της, ἐν περιστάσει δὲ καλῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου· ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν ὡς πρότερον.

Ἡ δὲ Αὐστρία ἄλλως πως διέκειτο πρὸς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Δύναμις αὕτη, ἐπειδὴ δὲν ἐφοβεῖτο περὶ τῆς ὑπάρξεώς της, οὐδεμιᾶς συμμαχίας ἀνάγκην εἶχεν μὲ τὸν Ναπολέοντα, διότι οὐχὶ μόνον στρατὸς δὲν κατεῖχε τὴν χώραν της, ὡς τὴν τῆς Πρωσσίας, ἀλλ' αὕτη εἶχε ὑπὸ τὴν διάθεσίν της ὅλην τὴν Ἰταλίαν, ἅμα ἀναχωρήσαντος ἐκεῖθεν τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου. Αὕτη λοιπὸν ἤθελε νὰ μένῃ οὐδετέρα τοῦ πολέμου τούτου καὶ ἔπειτα νὰ συμφωνήσῃ εἰς τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων μὲ τὸν νικητὴν πρὸς σύλησιν τοῦ νικηθέντος. Αὕτη πρὸς δὲ ἐφαίνετο πιστεύουσα ὅτι ὁ Ναπολέων ἤθελεν εἶσθαι νικητὴς, καὶ ὅτι παρ' αὐτοῦ ἤλπιζε μᾶλλον νὰ κερδήσῃ ἢ παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλεστέρα, εἰς οὐδένα ἔδιδε τὸν λόγον της, διὸ οὐδ' εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐξετέθη· δὲν ἐδύνατο ὅμως νὰ καλυφθῇ ἐνώπιον τῆς σιδηρᾶς θελήσεως τοῦ Ναπολέοντος. Οὗτος ἀπῄτει νὰ ἀποφανθῇ αὕτη ὁριστικῶς ὑπὲρ ἢ κατ' αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ πλειοτέρα πιθανότης ὑπῆρχεν ὅτι οὗτος ἤθελεν εἶσθαι ὁ νικητὴς εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, δὲν ἀμφίβαλλεν ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν ἤθελε κηρυχθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵν' ἀνακτήσῃ τὴν Ἰλλυρίαν ἤτοι τὴν Τριέστην, ἧς τὴν ἀπώλειαν ᾐσθάνετο μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀπωλεσθεισῶν χωρῶν της, πρὸς δὲ ὁ γάμος αὐτοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ἠσφάλιζεν αὐτῷ ἔτι μᾶλλον τὴν μετὰ τῆς Ἐπικρατείας ταύτης συμμαχίαν του.

Ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης λοιπὸν συγκατένευσε νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἀλλ' ἀπῄτησε νὰ διατηρηθῇ περὶ τούτου μεγίστη ἐχεμυθία, καὶ νὰ γνωστοποιηθῇ ἡ συνθήκη αὕτη ὅσον οἷόν τε βραδέως· διότι ἔλεγεν ὁ Μεττερνῖχος, ὅτι μόνον ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ αὐτὸς εἰσὶν ὑπὲρ τῆς συμμαχίας ταύτης, ἐνῷ ὅλοι οἱ ἄλλοι εἰσὶν ἐναντίοι· ὅτι ἂν γνωστοποιηθῇ ἡ

συνθήκη αὕτη ταχέως θέλουσι διεγερθῆ κατ' αὐτῆς ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια· ὅτι συμφερώτερον ἦτο νὰ προλειφθῆ ἡ Ῥωσσία διὰ τῆς αἰφνηδίου ἐμφανίσεως εἰς τὴν Πολωνίαν αὐστριακοῦ στρατοῦ, ἐξ οὗ δὲν περιέμενε τοιοῦτόν τι· ὅτι ὁ στρατὸς οὗτος νὰ διαμένῃ παρὰ τῇ Γαλλικίᾳ, ὅπου συνηθροίζετο τότε, ἐπὶ προφάσει ὅτι παρεφύλαττε τὰ μεθόρια, καὶ ὅτι οὐδεμία ζημία προὐξενεῖτο ἐκ τῆς ἐχεμυθίας, ἐνῷ τοὐναντίον ἐκ τῆς κοινοποιήσεως.

Ὁ Ναπολέων συγκατετέθη νὰ διατηρηθῆ μυστικὴ ἡ συνθήκη αὕτη, διότι ἤρκει αὐτῷ νὰ ἦτον ἠσφαλισμένος ἐκ τῆς αὐστριακῆς συμμαχίας, ἄλλως ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ τῆς κοινοποιήσεως τῆς συμμαχίας ταύτης· μάλιστα δὲ συνεμερίζετο τὴν πρὸς τοῦτο γνώμην τῆς Αὐστρίας, φρονῶν ὅτι ἴσως δυνηθῆ μετ' ὀλίγον νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὴν Ῥωσσίαν.

Συνωμολογήθη λοιπὸν συνθήκη, ὑπογραφεῖσα τῇ 16 Μαρτίου 1812, καθ' ἣν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Αὐστρία ὑποχρεοῦντο εἰς ἀμοιβαίαν διατήρησιν τῆς ἀκεραιότητος τῶν ἐνεστώτων Κρατῶν των, ὅτι διὰ τὸν προκείμενον πόλεμον ἡ Αὐστρία νὰ χορηγήσῃ 30 χιλιάδας στρατοῦ, ἀπελευσομένου τῇ 15 Μαΐου εἰς Λεμβέργαν, ἐφ' ὅρῳ ὅμως ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ γαλλικὸς στρατὸς διὰ τῶν ἐπιθετικῶν κινημάτων του, νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὰς Ῥωσσικὰς δυνάμεις· ὅτι ὁ αὐστριακὸς οὗτος στρατὸς, διοικούμενος ὑπὸ αὐστριακοῦ στρατηγοῦ (τοῦ πρίγκηπος Σβαρζεμβέργου), νὰ ὑπόκηται εἰς τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι τέλος πάντων, ἐὰν τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας ἀποκατασταθῆ, πρὸς ἀμοιβὴν τῆς παρεξομένης συνδρομῆς τῆς Αὐστρίας ν' ἀποζημιωθῆ αὕτη ἐν τῇ Ἰλλυρίᾳ, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει, ἐὰν ὁ πόλεμος ἦτον εὐτυχὴς, ἡ Αὐστρία ν' ἀπολαύσῃ ἐν τῇ νέᾳ διανομῇ τῶν συνόρων ὅ,τι ἀπαιτεῖται πρὸς σύμμαχον καὶ πενθερὸν τοῦ Ναπολέοντος.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ὁ Ναπολέων ἀπήλαυσεν ἐκ τῆς Αὐστρίας ὅτι ἦτο δυνατὸν εἰς τὸ νὰ τὴν ὑποχρεώσῃ τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ μὴ δύναται τόσον εὐκόλως νὰ προδώσῃ αὐτόν· διότι αὕτη δὲν ἔθετεν ἐπὶ τῶν ὅπλων πολὺν στρατὸν, δυνάμενον εἴς τινας περιστάσεις νὰ κηρυχθῆ πολέμιος· προσέτι ἡ ἐλπὶς τῆς ἀπολαύσεως τῆς Ἰλλυρίας ἔδιδε πολλὴν ἐλπίδα εἰς τὴν Αὐστρίαν.

Ἡ δὲ Αὐστρία ὑποχρεουμένη νὰ συνεισφέρῃ κατὰ μικρὸν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, εὐκόλως ἐδύνατο νὰ λέγῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὅτι συνεμάχησε μόνον διὰ τὸν τύπον μὲ τὴν Γαλλίαν πρὸς ἀποφυγὴν πολέμου, εἰς ὃν ἦτον ἀπαρασκεύαστος, μάλιστα δὲ ἡ διαγωγή της αὕτη ὡμοίαζε τὴν τῆς Ῥωσσίας τῷ 1809, ὅτε ἡ Αὐστρία ἐπολέμει μὲ τὸν Ναπολέοντα.

Μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης ταύτης, ὑπογραφείσης μετὰ πέντε ἑβδομάδας, ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς νὰ ἐκκινήσῃ τὸν στρατόν του, ὅστις ἦτον ὁ μέγιστος πάντων τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκστρατευσάντων τακτικῶν στρατῶν· καὶ ἐν πρώτοις προσδιώρισε τὴν μοῖραν, ἣν ἔμελλε νὰ διοικήσῃ ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος. Αὕτη λοιπὸν συνέκειτο ἐξ 97 σχεδὸν χιλιάδων ἐκλεκτῶν στρατευμάτων πεζικοῦ, ἱππικοῦ, πυροβολικοῦ κ. τ. λ., ὠνομάζετο δὲ πρώτη μοῖρα τοῦ στρατοῦ, τὸ δὲ στρατηγεῖον αὐτῆς προσδιωρίσθη εἰς Ἀμβοῦργον· ὑπὸ τὸν στρατάρχην τοῦτον ἔθεσεν ὁ Ναπολέων καὶ 17 χιλιάδας πρωσσικοῦ σώματος, ὥστε ἐν ὅλοις ὁ ὑπὸ τὸν Δαβοῦστον στρατὸς συνέκειτο ἐξ 114 χιλιάδων ἀνδρῶν. Τὰ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Ὀδινὼ στρατεύματα ἐσχημάτιζον τὴν δευτέραν μοῖραν τοῦ στρατοῦ συγκειμένην ἐκ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ὑπῆρχε μία μεραρχία Ἑλβετῶν καὶ τάγματα τινὰ Ὁλλανδῶν καὶ Κροατῶν· ὑπὸ τὸν στρατάρχην τοῦτον ἐτέθη καὶ ἕτερον πρωσσικὸν σῶμα ἐκ τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν, τὸ δὲ στρατηγεῖον τῆς μοίρας ταύτης προσδιωρίσθη εἰς Μυνστέρην.

Ὁ Ναπολέων, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν τρίτης μοῖρας, ἀνέθηκεν εἰς τὸν στρατάρχην Νέϋ, ἐκ τῆς δραστηριότητος τοῦ ὁποίου ἤθελε νὰ ὠφεληθῇ, τὰ λείψανα τῶν ὑπὸ τὸν Μασσένα καὶ Λάννου στρατευμάτων, τὰ σχηματίσαντα δύο ὡραίας μεραρχίας· εἰς τοῦτον ἀνέθηκε καὶ Βυρτεμβεργικά τινα στρατεύματα, ὥστε τὸ ὅλον τῶν μικτῶν τούτων στρατευμάτων τῶν τριῶν ὅπλων συνέκειτο ἐκ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν, εἰς τὸ ὁποῖον προσετέθη καὶ ἰσχυρὸν σῶμα βαρέος ἱππικοῦ, συγκείμενον ἐκ δέκα χιλιάδων, τῶν πλείστων θωρακοφόρων.

Ὁ στρατὸς τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου, συγκείμενος ἐκ 45 χιλιάδων ἰταλικῶν στρατευμάτων ἐπωνομάσθη τετάρτη μοῖρα· οὗ-

τος ἐδιοικεῖτο ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ζυνὼ, ὄντος ὑπὸ τὸν πρίγκηπα τοῦτον.

Ὁ Ναπολέων ὠνόμασε τὸν πολωνικὸν στρατὸν πέμπτην μοῖραν. Ὁ στρατὸς οὗτος συνέκειτο μὲν ἐκ Πολωνῶν, ἀλλὰ ἐκ τῶν συνιστώντων αὐτὸν στρατευμάτων, ἄλλα μὲν ἐμισθοῦντο ὑπὸ τῆς Γαλλίας, ἕτερα δὲ ὑπὸ τοῦ δουκάτου τῆς Πολωνίας· ἅπαντα δὲ ταῦτα, συγκείμενα ἐκ 35 χιλιάδων ἀνδρῶν, διετέλουν ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Πονιατόφσκην, καὶ διέμενον ἐστρατοπεδευμένα εἰς Βαρσοβίαν. Τὸ βαυαρικὸν σῶμα, συγκείμενον ἐξ 25 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἐπονομασθὲν ἕκτη μοῖρα τοῦ στρατοῦ, ἐτέθη ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σαὶντ-Σὺρ, ἐξιλεώσαντα ἤδη τὸν Ναπολέοντα διὰ τὰ πρό τινος καιροῦ συμβάντα αὐτῷ ἐν Ἱσπανίᾳ. Τὸ βαυαρικὸν τοῦτο σῶμα διετάχθη νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Ἰταλικὸν στρατὸν, ἕνεκα τῆς συγγενείας τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου μὲ τὴν αὐλὴν τῆς Βαυαρίας.

Οἱ Σάξονες, συγκείμενοι ἐκ 17 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐτέθησαν ὑπὸ τὸν σοφὸν στρατηγὸν Ρεϋνιέρον, ἐπονομασθέντες ἑβδόμη μοῖρα τοῦ στρατοῦ, καὶ διορισθέντες νὰ στρατοπεδεύσωσι παρὰ τὸν Ὀδέρον ποταμόν.

Οἱ Βεσφαλιανοὶ, ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἱερώνυμον, ἀδελφὸν τοῦ Ναπολέοντος, συγκείμενοι ἐκ 18 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐπωνομάσθησαν ὀγδόη μοῖρα τοῦ στρατοῦ καὶ διετάχθησαν νὰ στρατοπεδεύσωσιν εἰς Μαγδεμβοῦργον

Ἔμειναν δὲ εἰσέτι δύο ἐκλεκτὰ σώματα, τὸ ἔφεδρον ἱππικὸν καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ, ἀμφότερα ἔχοντα 200 πυροβόλα. Ὁ Ναπολέων διήρεσε ταῦτα εἰς δύο μοίρας, καὶ τὴν μὲν πρώτην, ἣν ἐσχημάτιζεν ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ αὐτοῦ, ἔθεσεν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μορτιέρον, τὴν δὲ δευτέραν, ἥτις ἦτο τὸ ἱππικὸν, ὑπὸ τὸν γηραιὸν στρατάρχην Λεφέβρον· εἰς ἀμφότερα τὰ σώματα ταῦτα δὲν προσδιωρίσθη ποῦ ἔμελλον νὰ στρατοπεδεύσωσι, διότι τοῦτο ἐξηρτᾶτο παρ' αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα πάντα προσετίθοντο καὶ τὰ διάφορα ἐφόδια τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ μηχανικοῦ, τὰ σώματα τῶν ζευγιτῶν, αἱ μεγάλαι ἀποσκευαὶ καὶ τέλος τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα εἰς τοσοῦτον μέγαν στρατὸν, ὥστε καὶ οἱ περὶ ταῦτα ἠριθμοῦντο εἰς 18 χιλιάδας ἄνδρας μετὰ ἀπείρων ἵππων καὶ ἄλλων κτηνῶν.

Τοιοῦτος ἦτο λοιπὸν μόνον ὁ μάχιμος στρατός, ὅστις ἔμελλε νὰ διαβῇ τὸν Νίεμον ποταμὸν καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν ἀπεσπασμένων, περὶ ὧν θέλει γίνει μνεία παρακατιόν· οὗτος δὲ συνέκειτο, ἐκτὸς τῶν Αὐστριακῶν, ἐκ 423 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἁπάντων καλῶς ἐξησκημένων καὶ μαχίμων, ἐξ ὧν ἦσαν 300 χιλιάδες πεζικοῦ, 70 χιλιάδες ἱππικοῦ, 30 χιλιάδες πυροβολικοῦ, συνισταμένου ἐκ χιλίων πεδινῶν πυροβόλων, πρὸς δὲ ἓξ ἀποσκευαὶ γεφυρῶν, καὶ ἑνὸς μηνὸς σιτία συρόμενα δι' ἁμαξῶν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ὦσι δύο μηνῶν, ἐὰν ἐξετελοῦντο αὐστηρῶς αἱ περὶ τούτου διαταγαὶ τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ Ναπολέων ἐκτὸς τοῦ στρατοῦ τούτου ἐσχημάτισε καὶ ἑτέραν μοῖραν, ἐπονομασθεῖσαν ἐννάτην, ἐκ τῶν στρατῶν τῶν μικρῶν γερμανικῶν Ἐπικρατειῶν, συγκειμένην ἐκ 39 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν αὐτῶν εἰς τὸν στρατάρχην Βίκτορα, ὅστις ἦτο διετεταγμένος νὰ φρουρῇ ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τοῦ Ἔλβα μέχρι τοῦ Ὀδέρου. Ὑπῆρχον εἰσέτι καὶ ἕτερα στρατεύματα φρουροῦντα εἰς διάφορα φρούρια τῆς Γερμανίας. Ἐν δὲ τῇ Ἀννοβέρᾳ διέμενον ἐννέα χιλιάδες ἱππικοῦ, ἑτοίμου πρὸς ἐκστρατείαν. Πρὸς δὲ ἐκ διαφόρων συνταγμάτων, ἐχόντων ἓξ τάγματα, καὶ ἔκ τινων τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ διαμενόντων, ἐχόντων τέσσαρα τάγματα, ἐσχημάτισεν ὁ Ναπολέων ἓν ἔφεδρον σῶμα, συγκείμενον ἐκ 37 χιλιάδων ἀνδρῶν, τὸ ὁποῖον ἔταξεν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα· τέλος πάντων ἐφεδρεία 18 χιλιάδων νεοσυλλέκτων ἦτον ἑτοίμη ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς πρώτας ἐλλείψεις τοῦ στρατοῦ. Ἐκτὸς ἁπάντων τούτων, δύο μεραρχίαι πεζικοῦ, μία τῆς Δανίας καὶ ἑτέρα ἐκ τῶν μικρῶν γερμανικῶν ἡγεμονιῶν, ἔμελλε ν' ἀκολουθῇ τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ἅπαντα τὰ τελευταῖα ταῦτα σώματα συνέκειντο ἐξ 130 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἕτεραι δὲ 60 χιλιάδων ἔμελλον νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν τυχουσῶν ἀγγλικῶν ἀποβάσεων καὶ κατὰ τοῦ Βερναδόττου, ἐὰν οὗτος ἤθελε πραγματοποιήσῃ τὰς ἀπειλάς του.

Ὁ μέγας οὗτος στρατὸς τῶν 423 χιλιάδων ἀνδρῶν, προσθετομένων καὶ τῶν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, 130 χιλιάδων ἐν ἐφεδρείᾳ καὶ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν διαμενόντων ἔν τε ταῖς

ἐφεδρείαις τοῦ στρατοῦ καὶ τοῖς νοσοκομείοις καὶ θεραπευτηρίοις αὐτοῦ ἀνέβαινεν εἰς 600 περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν, προσδιωρισμένων διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐξ ὧν ἦσαν 85 χιλιάδες ἱππικοῦ, 40 χιλιάδες πυροβολικοῦ, καὶ 20 χιλιάδες ζευγιτῶν, ἐν ὅλοις 145 χιλιάδες ἵπποι, ἱππασίαι καὶ ὑποζύγια.

Ὁ Ναπολέων ἐκτὸς τοῦ δι' ἐκστρατείαν στρατοῦ τούτου, εἶχεν ἐν Γαλλίᾳ 150 χιλιάδας στρατοῦ, 50 χ. ἐν Ἰταλίᾳ καὶ 300 χ. ἐν Ἱσπανίᾳ, ὥστε ἅπας ἐν γένει ὁ στρατὸς αὐτοῦ συνέκειτο ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἀλλ' ὁποῖος κίνδυνος πρὸς κίνησιν τῆς τεχνητῆς ταύτης μηχανῆς, ἐὰν ἤθελε συμβῇ ἀποτυχία τις! Ὅθεν ἡ προπαρασκευὴ τῶν δυνάμεων τούτων, ἥτις ἦτον ἓν τῶν θαυμάτων τῆς νεωτέρας στατιωτικῆς ἐπιστήμης, ἐν ὅσῳ ὑπῆρχε συνδεδεμένη δι' ἀδιαῤῥήκτων δεσμῶν, τὰ δὲ ἐλατήρια αὐτῆς ἦσαν ἐν ἁρμονίᾳ, ἐκινεῖτο· ἀλλ' ἐὰν ἡ ἁρμονία αὕτη ἔπαυε στιγμιαίως, ἀναμφιβόλως ἤθελε πέσει εἰς ἀταξίαν, ὥστε οὐδεμία ἀνθρώπινος χεὶρ ἐδύνατο νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτὴν, διότι ἤθελε διασπάσει μετὰ τρομεροῦ κρότου καὶ καλύψει τὴν ἤπειρον μὲ τὰ λείψανά της. Ὁποίους λοιπὸν φόβους ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὁ συνθέτων τὴν τρομερὰν ταύτην μηχανὴν τοῦ πολέμου! 370 χιλιάδες Γάλλοι, 50 χιλιάδες Πολωνοὶ, 20 χιλιάδες Ἰταλοὶ, 10 χιλιάδες Ἑλβετοὶ, ἐν ὅλοις 450 χιλιάδες ἦσαν αἱ ἐφ' ὧν ἐδύνατο νὰ στηρίζηται ὁ Ναπολέων· διότι αἱ λοιπαὶ 150 χιλιάδες, συγκείμεναι ἐκ Πρώσσων, Βαυαρῶν Σαξόνων, Βυρτεμβεργαίων, Βεσφαλιανῶν, Ὁλλανδῶν, Κροατῶν, Ἱσπανῶν καὶ Πορτουγάλλων ἀπεστρέφοντο αὐτόν· ἦσαν μὲν μεμιγμένοι οὗτοι μετὰ πολλῆς ἐπιδεξιότητος μὲ τοὺς Γάλλους εἰς τρόπον ὥστε ἑκουσίως νὰ συντρέχωσιν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἐλάχιστος θόρυβος ἤθελε φέρει αὐτοὺς εἰς τρομερωτάτην ἀταξίαν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ προλάβῃ. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἦτον εἰς τὴν παραμονὴν τοῦ θριάμβου τῆς πολεμικῆς τέχνης του ἢ τῆς μεγάλης συγχύσεως τῆς τέχνης ταύτης, καὶ εἰς τὴν παραμονὴν τῆς παγκοσμίου κυριότητός του ἢ τοιαύτης καταστροφῆς, οἵαν δὲν μνημονεύει ἡ ἱστορία! Δυστυχῶς ὅμως δὲν συνεκινεῖτο ὑπὸ τοῦ πατριωτικοῦ καὶ κληρονομικοῦ μίσους ἐκείνου, τοῦ διακαίοντος τὴν ψυχὴν τοῦ

Ἀννίβα, ἀλλ' ἐκινεῖτο ὑπὸ τοιαύτης ἀπεριορίστου κενοδοξίας, οἵα οὐδέποτε ἐγεννήθη εἰς καρδίαν ἀνθρώπου τυχογενοῦς (enfant de la fortune).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ναπολέων θέλων νὰ προλάβῃ τὴν Ῥωσσίαν μήπως αὕτη πρώτη ἐκκινήσῃ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον τὰς δυνάμεις της, ἠθέλησε διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ ν' ἀποκοιμίσῃ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν διατηρῇ εἰς ἀπραξίαν· ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν ἔπεμψεν εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν του Λωριστῶνα μυστικὰς ὁδηγίας, δι' ὧν ἀποκαλύπτων τοὺς μυστικοὺς διαλογισμούς του, παρήγγειλεν αὐτῷ ὅσον ἐδύνατο νὰ ἐξαπατᾷ τὴν ῥωσσικὴν κυβέρνησιν, ὑποσχόμενος εἰς αὐτὴν τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, εἰ καὶ ἐκκινηθέντων τῶν γαλλικῶν στρατῶν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι δὲν ἦθεν ἡ περὶ τῆς εἰρήνης ὅροι ἤθελον διαπραγματευθῆ ἐν τοῖς στρατοπέδοις· οὕτω δὲ νὰ προλάβῃ τοὺς Ῥώσσους ἵνα μὴ καταστρέψωσι τὰ πρὸς διάβασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ μέρη. Ἔγραφε δὲ αὐτῷ νὰ μεταχειρισθῇ πᾶν μέσον πειθοῦς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, διαβεβαιῶν πάντοτε ὅτι οὐδέποτε ὁ Ναπολέων προετίθετο νὰ ἐπιχειρήσῃ πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ὅτι ἤθελεν ἀξιοπρεπῶς νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ αὐτήν. Ἀμφιβάλλων δὲ ὁ Ναπολέων ἂν ὁ Λωριστὼν ἐδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὸ νὰ ἐξαπατᾷ τοὺς Ῥώσσους, ἠθέλησε καὶ αὐτοπροσώπως νὰ ἐνεργήσῃ τ' αὐτό. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διέτριβεν ἐν Παρισίοις ὁ πρίγκηψ Κζερνισὲφ, ὃν ἡ ῥωσσικὴ κυβέρνησις μετεχειρίζετο εἰς πολλὰς διπλωματικὰς ὑπηρεσίας, καὶ ὅστις ἦτο πολὺ σχετικὸς ἐν τῇ γαλλικῇ αὐλῇ· τοῦτον κράξας ὁ Ναπολέων εἶπεν ὅτι κατὰ τὰς ἐκ Πετρουπόλεως ληφθείσας εἰδήσεις ἡ Ῥωσσία, νομίζουσα ὅτι ἡ Γαλλία προπαρασκευάζεται εἰς πόλεμον, ἤρχισε καὶ αὐτὴ νὰ πράττῃ τὸ αὐτό, ἀλλ' ὅτι ἀπατᾶται εἰς τοῦτο, διότι αὐτὸς, ὁ Ναπολέων, οὐδέποτε συνέλαβε τοιαύτην ἰδέαν, μάλιστα περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Πολωνίας εἰς βασίλειον, ὡς διεφημίζετο ἐν Πετρουπόλει, καὶ ὅτι ἡ Γαλλία πιστῶς θέλει διατηρήσει τὰ ἐν Τιλσίτῃ διομολογηθέντα· ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρεξηγήσεως ν' ἀπέλθῃ οὗτος πρὸς τὸν Αὐτοκράτορά του Ἀλέξανδρον, καὶ νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ ταῦτα πάντα, ὥστε νὰ γένῃ ἔναρξις τῶν διαπραγματεύσεων περὶ τῶν διαφορῶν αἵτινες ἀνε-

φύησαν ἐσχάτως μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν Ἐπικρατειῶν. Τέλος πάντων διὰ τοιούτων καὶ ἄλλων ἐκφράσεων ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ πείσῃ τὸν Ῥῶσσον τοῦτον διπλωμάτην ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἦτον ἄφευκτος, ἂν ὁ Ἀλέξανδρος ἤθελε νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις. Ἀλλ' οὗτος, ὁ πρίγκηψ Κζερνιέφ, ὅστις πρὸ ὀλίγου ἔλαβε παρὰ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν ὅλας τὰς περὶ ἐκκινήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ δοθείσας ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διαταγὰς, προσποιούμενος ὅτι ἀγνοεῖ τὰ περὶ τούτων, ἔδειξεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι, πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους του, ἀναχωρεῖ εἰς Πετρούπολιν. Ὁ δὲ Ναπολέων, νομίζων ὅτι ἀληθῶς τὸν ἐξηπάτησεν, ἔδωκεν αὐτῷ περὶ τούτου αὐτόγραφον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, γεγραμμένην εἰς ὕφος λίαν μὲν περιποιητικὸν, ἀλλὰ ὀλίγον ὑπεροπτικόν. Οὕτω; ἔνθεν μὲν ὁ Ναπολέων ὑπέσχετο τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἄδολον φιλίαν του, ἔνθεν δ' ἐξεκίνει τὸν στρατόν του πρὸς πόλεμον.

Τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ὁ Ναπολέων διεβεβαίου τὸν πρίγκηπα Κζερνιέφ περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ Βασσάνος ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν Λωριζῶνα ἑτέραν διακοίνωσιν ἀποκαλύπτων ἐντελῶς τοὺς σκοποὺς τοῦ Ναπολέοντος· «Ὀφείλεις ἔγραφεν αὐτῷ, νὰ διαβεβαιῇς τὰς μάλ-»λον εἰρηνικὰς διαθέσεις τοῦ Αὐτοκράτορος, διότι συμφέρει εἰς »αὐτὸν ὅπως τὰ στρατεύματά του συνηθῶσι νὰ προχωρήσωσιν »ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τον Βιστούλαν, νὰ ἀναπαυθῶσιν ἐκεῖ »ἐγκατασταθῶσιν, ἐνισχυθῶσιν, ἀνεγείρωσι γεφυροχώματα, τέλος »πάντων λάβωσιν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα καὶ ἐξασφαλίσωσι τὰ »ἐπιθετικὰς κινήσεις των.»

«Ὁ Αὐτοκράτωρ καλῶς ἐνέπαιξε τὸν συνταγματάρχην Κζερ-»νιέφ· ἀλλὰ σᾶς ὁμολογῶ ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος διέμενεν ἐν »Παρισίοις ῥᾳδιουργῶν καὶ διασπείρων τὴν διαφθοράν. Ὁ Αὐτο-»κράτωρ ἐγνώριζεν αὐτὸ, ἀλλ' ἠδιαφόρει, διότι ἡ Α. Μεγαλειό-»της εὐχαριστεῖτο νὰ γνωρίζῃ οὗτος τὰ πάντα. Αἱ προπαρα-»σκευαὶ τῆς Α. Μεγαλειότητος πραγματικῶς εἰσὶν ἄπειραι, γνω-»στοποιούμεναι δὲ περιποιοῦσιν ὠφέλειαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα.

« Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος θέλει σᾶς δείξει ἀναμφιβόλως » τὴν ἐπιστολὴν, ἣν ἡ Α. Μεγαλειότης ἔγραψεν αὐτῷ, ἥτις εἶναι » ἁπλουστάτη..... Δὲν φροντίζει ὁ Αὐτοκράτωρ περὶ συν- » εντεύξεως, οὐδὲ περὶ διαπραγματεύσεως, μὴ γινομένης εἰς » Παρισίους. Οὐδεμίαν πίστιν δίδει εἰς οἱανδήποτε διαπραγ- » μάτευσιν, ἐκτὸς ἐὰν ὁ ἐκ 450 χιλιάδων στρατὸς αὐτοῦ, ὃν » ἐξεκίνησεν ἡ Α. Μεγαλειότης, δὲν πρόκειται ἐνταῦθα εἰμὴ περὶ » τοῦ πρὸς ἐκστρατείαν στρατοῦ) καὶ ἡ ἄπειρος πολεμικὴ πα- » ρασκευὴ δὲν ἐπενεργήσωσι σπουδαίως ἐπὶ τοῦ ἐν Πετρουπόλει » ὑπουργείου καὶ δὲν τὸ ἐπαναγάγωσιν εἰλικρινῶς εἰς τὸ ἐν Τιλ- » σίτῃ συνομολογηθὲν σύστημα, καὶ *τέλος δὲν θέσωσιν τὴν* » *Ῥωσσίαν εἰς ὑποδεεστέραν κατάστασιν τῆς ἣν εὑρίσκε-* » *το τότε*.....

» Ὁ μόνος σκοπός σας πρέπει νὰ ἦναι, κύριε κόμη, ἡ παράτα- » σις τοῦ χρόνου. Ἤδη ἡ κεφαλὴ τοῦ στρατοῦ ἔφθασεν εἰς Μόνα- » χον, καὶ γενικῶς κινεῖται οὗτος πανταχόθεν. Ἐμμένετε ἐν πά- » σῃ περιστάσει εἰς τὸ ὅτι, ἐὰν ὁ πόλεμος γένῃ, αὐτὴ ἡ Ῥωσσία » ἐπιχειρεῖ αὐτὸν, ὅτι τὰ πράγματα τῆς Πολωνίας οὐδεμίαν ἀ- » ξίαν ἔχουσιν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Α. Μεγαλειότητος, ὅτι ὁ » Αὐτοκράτωρ οὐδένα ἄλλον σκοπὸν ἔχει, εἰμὴ τὴν ἀποκατάσα- » σιν τοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἡ Ῥωσσία διὰ τοῦ ὁπλισμοῦ » της καὶ διὰ τῶν πράξεων της ἱκανῶς ἀπέδειξεν ὅτι θέλει νὰ » παραιτήσῃ. »

Ἡ διακοίνωσις αὕτη ἐξέφραζε τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ Ναπο- λέοντος, σκοπὸν ἀφορῶντα τὴν παγκόσμιον κυριαρχίαν ἰδίως ἐπὶ τῆς Ῥωσσίας, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ καταβιβάσῃ εἰς ὑποδεεστέ- ραν τάξιν, ὑφ' ἧς ἡ Ῥωσσία πραγματικῶς εὑρίσκετο· διότι αὕτη ἄφινε εἰς τὸν Ναπολέοντα νὰ πράττῃ ὅ,τι ἤθελε ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ κηρυχθῇ ἀναφανδὸν ὡς τοιαύτη, οὐδὲ νὰ ζημιώσῃ τοσοῦτον τὸ ἐμπόριόν της, ὡς ἤθελεν ὁ Ναπολέων, ὅστις ἔπρεπε νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς ἣν κατάστασιν διέκειτο ἡ Ῥωσ- σία, τοὐτέστι νὰ τάσσηται μετὰ τὴν Γαλλίαν καὶ νὰ ἦναι ἴση τῇ Ἀγγλίᾳ.

Ὁ Ναπολέων μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Σαιντ- Κλοῦ μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς του, εἰ καὶ ἐπεκράτει εἰσέτι ὁ χει-

μών· μετέβη δ' ἐκεῖ δι' αἰτίαν λίαν παράδοξον ὡς πρὸς τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ, τοὐτέστι ν' ἀποφύγῃ τοὺς γογγυσμοὺς τοῦ λαοῦ, ὅστις ἔμενε μὲν μέχρι τοῦδε ἥσυχος, ἀλλ' ἐπέκειτο κίνδυνος νὰ κυριχθῇ ἀναφανδὸν κατ' αὐτοῦ. Πρὸ πολλοῦ ὁ λαὸς οὗτος τῶν Παρισίων ἔπασχεν ἕνεκα πολλῶν δεινῶν, ἀλλ' αἱ παντοειδεῖς ςερήσεις, ἡ στρατολογία, ὁ ἐξοπλισμὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ τέλος ὁ προκείμενος πόλεμος παρώργησαν αὐτὸν εἰς ἄκρον. Πρὸς τούτοις μεγίστη ἀνομβρία διαρκέσασα καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦ 1811, καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἐπελθοῦσα τρομερὰ καταιγὶς εἰς πολλὰ μέρη, ἠφάνησαν ἐφ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς, ἀποκατασταθέντων τῶν οἴνων ἀξιολογωτάτων, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Κομήτου*. Τὸ θέρος ἦτον ἐπίσης κακὸν καὶ εἰς τὴν Πολωνίαν. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ τιμὴ τοῦ σίτου ἀνέβη μέχρι 50, 60 καὶ 70 φράγκων τὸ ἑκατόλιτρον (πλέον τῶν δύο δραχμῶν ἡ ὀκά)· ἐντεῦθεν ὁ λαὸς δὲν ἐδύνατο ἐπὶ πλέον ν' ἀνθέξῃ, καὶ εἰς πολλὰ μέρη συνέβησαν ταραχαί. Τὸ δ' ἐμπόριον ἐσταμάτησε, διότι ὁ ὄχλος εἰς πολλὰ μέρη ἐδόθη εἰς διαρπαγὴν τῶν τροφίμων.

Ὁ Ναπολέων, ἐχθρὸς ὢν τῶν ταραχῶν, ἠθέλησε διὰ τῆς αὐθαιρεσίας καὶ οὐχὶ διὰ τῆς φρονήσεως νὰ περιστείλῃ τὸ κακὸν· ἐπὶ τούτῳ προσεκάλεσεν ἔκτακτον συμβούλιον ἐκ τῶν ἀνωτάτων ὑπαλλήλων του καὶ προέτεινεν αὐτῷ νὰ θέσῃ διατίμησιν εἰς τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς, λέγων ὅτι ἡ ὑπερτίμησις αὕτη προήρχετο ἐκ τῶν σιτεμπόρων, μὴ ὠφελουμένων τῶν γεωργῶν, οὐδὲ τῶν κτηματιῶν. Εἰς ταῦτα ἀληθῶς μὲν εἶχε δίκαιον, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ λύσις τῶν ζητημάτων τούτων οὐδέποτε γίνεται αὐθαιρέτως, διότι οἱ κατέχοντες τοὺς σίτους δὲν παραχωροῦσιν αὐτοὺς εἰς ὑποδεεστέρας τιμάς. Ὁ πρίγκηψ Καμβασερὲς ἀντέστη εἰς τὰς λανθασμένας ταύτας θεωρίας τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀπέστρεψεν αὐτὸν ἐκ τούτου, εἰ καὶ ἐπιμένοντα νὰ ἐνεργηθῇ ἡ διατίμησις αὕτη ἐν Παρισίοις. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ καταπραΰνῃ τὰς ταραχὰς τοῦ λαοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, διέταξε νὰ χορηγῆται ἐκ τοῦ δημοσίου καθ' ἑκάστην εἰς τοὺς ἐνδεεῖς τῶν Παρισίων ζωμὸς (soupe).

Ἐνῷ δ' ἔπραττε ταῦτα ἵνα εὐχαριστήσῃ τὸν λαὸν, ἀφ' ἑτέρου καθ' ἑκάστην ἠρέθιζεν αὐτόν. Πρό τινος καιροῦ εἶχε δια-

τάξει τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς· θέλων δὲ ὥστε ἡ δύναμις αὕτη νὰ τῷ ἦναι ὠφέλιμος ἐν πάσει περιστάσει, διότι πολλάκις ἐσκέπτετο καὶ περὶ τῶν μελλουσῶν ἀποτυχιῶν του, διέταξε νὰ σχιματισθῇ αὕτη εἰς κοόρτιδας (στρατιωτικὰ σώματα) τοῦτο ἐτάραξε καὶ αὐτοὺς τοὺς νέους, οἵτινες ἐν παντὶ καιρῷ ἀγαπῶσι τὰς στρατιωτικὰς στολὰς, διότι καὶ οὗτοι ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην, εἰς πολλὰς δὲ πόλεις ἐγεννήθησαν μεγάλαι ταραχαί. Πρὸς τούτοις ὑπῆρχε καὶ ἡ μάστιξ τῆς στρατολογίας, ὡς ἀλλαχοῦ ἐρρέθη, ἥτις ἐπροξένει τρόμον εἰς ἅπαντα τὰ ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα ἔθνη· ἂν δέ τις τῶν νομαρχῶν ἢ τῶν ἀντιβασιλέων, ὡς ὁ ἐν τῇ Ὁλλανδίᾳ Λεβρύνος, ἀπέτεινε παρατηρήσεις εἰς τὸν Ναπολέοντα, τὸν ἐπέπληττεν αὐστηρῶς. παραγγέλλων αὐτὸν νὰ τουφεκίζῃ δυστυχεῖς τινὰς, ἵνα σιωπῶσιν οἱ ἕτεροι κακοί. Θεραπεία τοιαύτη, διότι τὸ δίκαιον καταθλίβεται μὲν ἀλλ' ὑφίσταται, τάχιον ἢ βράδιον ὑπερισχύει κατὰ τῆς ἀδικίας. Τὰ δίκαια παράπονα λοιπὸν τῶν λαῶν μὴ θεραπευόμενα κατήντησαν εἰς μίση ἀδιάλλακτα κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὥστε ἀπανταχόθεν ἠκούοντο ταῦτα. Ὁ δὲ Ναπολέων, εἴ καὶ αἰσθανόμενος ταῦτα, δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως πως, ἀφοῦ ἅπαξ ἠκολούθησε τοιαύτην σκολιὰν ὁδὸν, ἦν καὶ οἱ περιστοιχοῦντες αὐτὸν μ' ὅλην τὴν χαμέρπειάν των δὲν ἐδύναντο νὰ δικαιολογήσωσι διὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, ἀλλ' ἐσιώπων. Ἐκ τῶν συζητούντων μὲ αὐτὸν περὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ Κράτους μᾶλλον παρὰ πάντα ἄλλον ἦτον ὁ Καμβασαρὲς, μὲ τοῦτον πρὸ πολλοῦ εἶχε παύσει ὁ Ναπολέων νὰ συζητῇ περὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, διότι ἐγνώριζε τί ἐφρόνει οὗτος περὶ τοῦ πολέμου τούτου. Πολλάκις ὁ συνετὸς οὗτος ἀνὴρ ὡμίλησεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅπως ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ πολέμου τούτου, ἀλλὰ δυστυχῶς εὗρεν αὐτὸν μᾶλλον ἀποφασισμένον, ὡς ἐκ τῆς εἱμαρμένης, ἢ ἐνδομύχως πεπεισμένον. Ὁ Ναπολέων ἔλεγεν αὐτῷ ἐπανειλημμένως ὅτι τάχιον ἢ βράδιον ἔπρεπε νὰ συμπλακῇ μὲ τὴν Ῥωσσίαν· ὅτι αὕτη ἐνικήθη μὲν, ἀλλὰ δὲν συνετρίβη· ὅτι ἔπρεπε νὰ προσβληθῇ ἐκ νέου ὅπως ὑποταγῇ· ὅ,τι ἐπειδὴ ἐδέησε νὰ γένῃ τοῦτο, κάλλιον τάχιστα· ὅτι ἤδη ἔχει ὅλας τὰς εὐκολίας· ὅτι οἱ στρατοί του ἦσαν ἀξιόλογοι· ὅτι προτιμότερον ἦτο νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ δεινὸν τοῦτο ἔργον ἤδη ὅτι ἦτο

νέος ἔτι, παρὰ ὅταν γηράσῃ καὶ ἀδυνατίσῃ, μάλιστα δὲ διὰ τὸν ἰσχυρότερον λόγον ὅτι ἔπρεπεν αὐτὸς οὗτος νὰ πράξῃ τοῦτο, παρὰ νὰ τὸν ἀφίσῃ κληρονομίαν εἰς τὸν διάδοχόν του, ὅστις δὲν ἤθελεν εἶσθαι εἰμὴ μειράκιον, καὶ ἴσως δὲν ἤθελεν ἔχει καὶ τὴν εὐφυΐαν του· ὅτι ὁ κῦβος ἀνερρίφθη, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ ὅ,τι ἀπαιτεῖται, ὁ δὲ Θεὸς θέλει ἀποφασίσει! Ὁ Ναπολέων ἐγνώριζε κάλλιστα τὰς δυσκολίας τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, καὶ ὡμολόγει ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπισπεύδῃ τὸν πόλεμον τοῦτον, ὡς τοὺς ἄλλους οὓς ἐξετέλει τόσον ταχέως· ὅτι οὗτος ἔμελλε νὰ περαιωθῇ εἰς δύο τοὐλάχιστον ἐκστρατείας. ὅτι ἦτο μεγίστη ἀπάτη νὰ νομίζῃ τις ὅτι ἐδύνατο νὰ εἰσβάλῃ εἰς ἀγρίας πεδιάδας, αἵτινες πιθανὸν νὰ ὦσι κατεστραμμέναι καὶ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὰς στερήσεις καὶ εἰς τὸ ψῦχος· ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο (1812) ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ μέχρι τῶν ποταμῶν Δβίνα καὶ Βορυσθένους· ὅτι ἐν πρώτοις ἔπρεπε νὰ ἐγκατασταθῇ, νὰ ἐνισχυθῇ καὶ νὰ καταστήσῃ ἀπείρους ἀποθήκας, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ περιμένῃ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὅπως προχωρήσῃ μακρύτερον καὶ φέρῃ τὴν θανατηφόρον πληγὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

Ὁ Καμβασερὲς, ἀμφιβάλλων ἂν ὁ Ναπολέων ἔχει τοιαύτην ὑπομονὴν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του, ἐπέμεινεν εἰς ἃς δυσκολίας ἐξέφρασε περὶ τοῦ πολέμου τούτου, καὶ ὡμίλησεν αὐτῷ περὶ τῶν κακῶν διαθέσεων τῆς Γερμανίας, ὡς ἦτο πληροφορημένος, περὶ τῆς ἀστασίας τῶν συμμάχων ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, περὶ τῆς εἰλικρινίας τῆς Αὐστρίας, καὶ περὶ τῆς σταθερότητος τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας. Ὁ Ναπολέων, ἐκλαβὼν ὡς χειμερικοὺς φόβους τοὺς λόγους τοῦ σοφοῦ συμβούλου του, εἶπεν αὐτῷ ὅτι οἱ ἡγεμονίσκοι τῆς Γερμανίας ἔλαβον τοιαύτην αὔξησιν εἰς τὰ ὅρια τῶν Ἐπικρατειῶν των, ὥστε ἄνευ τούτου δὲν ἐδύναντο νὰ τὰ διατηρήσωσι, καὶ ὅτι τοῦτο ἤρκει νὰ μένωσι πιστοὶ εἰς τὴν συμμαχίαν των· ὅτι ἡ Αὐστρία, ἵν' ἀνακτήσῃ τὴν Ἰλλυρίαν, ἐξέφρασε προηγουμένως ὅ,τι ἐπεθύμει ἐξ αὐτῆς· ὅτι ἡ Πρωσσία, τρέμουσα καὶ καταβεβλημένη, θέλει εἶσθαι πιστὴ, φοβουμένη τὴν τρομερὰν τιμωρίαν, ἣν θέλει λάβει ἕνεκα τῆς προδοσίας της, ὅτι ἐφρόντισε διὰ πᾶσαν ἐνδεχομένην περίστασιν, καὶ ὅτι ἰσχυρὸς στρατὸς αὐτοῦ θέλει στρατοπεδεύσει παρὰ τὸν Ἔλβαν

ἵνα ἐκδικῆται πᾶσαν κακὴν θέλησιν, φανερὰν ἢ κεκρυμμένην.

Καταφρονῶν λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἅπαντα τὰ εἰς αὐτὸν παρουσιαζόμενα ἐμπόδια ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, καὶ ἀποφασίσας τυφλοῖς ὄμμασι ν' ἀκολουθήσῃ τὴν εἱμαρμένην του, παρεσκευάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Παρισίων καὶ ἀφιχθῇ εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Πρὸ τούτου ὅμως ἐνησχολήθη εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῆς ἐκτεταμένης αὐτοκρατορίας του.

Συνήθως ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐξόδων ὑπελογίζετο εἰς 710 μέχρις 770 ἑκατομμυρίων, τῶν δὲ ἐσόδων εἰς 860 μέχρις 890· ἀλλὰ πάραυτα ὁ μὲν τῶν ἐξόδων ἀνέβη εἰς 950 ἑκατομμύρια, ὁ δὲ τῶν ἐσόδων εἰς ἓν δυσεκατομμύριον καὶ 70 ἑκατομμύρια. Ἡ αὔξησις αὕτη τῶν μὲν ἐξόδων ἐγένετο ἕνεκα τοῦ προκειμένου πολέμου, τῶν δὲ ἐσόδων ἕνεκα τῆς ἑνώσεως πολλῶν ἐπικρατειῶν μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν, ὡς τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας, τῆς Ἰλλυρίας, τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν. Ἡ ῥωμαϊκὴ ἐπικράτεια παρεῖχεν αὐτῷ 12 ἑκατομμύρια, ἡ Ἰλλυρία 11, ἡ Ὁλλανδία 55, αἱ Κάτω γερμανικαὶ Χῶραι 20, ἐκτὸς τοσούτων ἄλλων αὐξήσεων προερχομένων ἐκ τῶν τελωνείων καὶ ἐκ τῶν ἀποζημιώσεων τοῦ πολέμου, ἃς κατ' ἔτος ἐλάμβανε παρὰ τῆς Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ λοιπῶν Ἐπικρατειῶν.

Ἐν τούτους αἱ περὶ νέων συμμαχιῶν διαπραγματεύσεις ἐπανελήφθησαν καὶ αὖθις. Ἐν πρώτοις αἱ ἡνωμέναι ἐπαρχίαι τῆς Ἀμερικῆς προσεφέροντο νὰ συμμαχήσωσι κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἤθελον νὰ μὴ ὑπόκηνται εἰς τὸν ἠπειρωτικὸν ἀποκλεισμὸν ὥστε νὰ ἐμπορεύωνται ἐλευθέρως πανταχοῦ. Ὁ Ναπολέων, φρονῶν ὅτι τοῦτο ἤθελεν μᾶλλον ὠφελήσει τὴν Ἀγγλίαν ἢ βλάψει, καὶ ἔχων δυσπιστίαν εἰς τοὺς Ἀμερικανούς, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐνδώσῃ. Ἡ σύζυγος τοῦ Βερναδόττου, διαμένουσα ἐν Παρισίοις καὶ μαθοῦσα ὅτι προέκειτο νὰ διακοπῶσιν αἱ φιλικαὶ σχέσεις τῆς Σουηδίας μὲ τὴν Γαλλίαν, ἦτον εἰς ἄκρον καταλελυπημένη· ἐπιθυμοῦσα δὲ νὰ συμφιλιώσῃ τὰ Κράτη ταῦτα, ἀνέλαβε τὰς μὲ τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν διαπραγματεύσεις, δικαιολογοῦσα τὸν σύζυγόν της Βερναδόττον ὡς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις του, καὶ λέγουσα ὅτι οὗτος ἐγκαρδίως ἐπεθύμει τὴν γαλλικὴν συμμαχίαν, ἀλλ' ὅτι ἀπαιτεῖται ἡ Γαλλία νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς αἰτή-

σεις του, ὡς πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου μὲ τοὺς Ἄγγλους, διότι ἄλλως δὲν ἐλύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἡ Ἐπικράτεια αὕτη, ἐκτὸς ἂν λαμβάνῃ ἐπιχορήγησίν τινα παρὰ τῆς Γαλλίας.

Ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ ἀμφιβάλλων περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ Βερναδόττου, διότι ἐγνώριζεν ὅτι, ἀποτυχὼν οὗτος νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν Ῥωσσίαν καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, ἐσράφη πάλιν πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἐννοῶν ὅμως ὁποίας ὠφελείας ἤθελεν ἔχει ἡ Γαλλία εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον, ἔχουσα σύμμαχον τὸν Σουηδικὸν στρατὸν ἐκστρατεύσοντα εἰς τὰ νῶτα τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Φιννίην, ἐνέδωκεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Βερναδόττου, ἐκτὸς τῆς περὶ ἐπιχορηγήσεως, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ἐξαποστείλῃ ἡ Σουηδία 30 ἢ 40 χιλιάδας στρατοῦ κατὰ τῆς Φιννίης, νὰ πέμψῃ δὲ πρὸς πώλησιν εἰς τὴν Γαλλίαν 20 ἑκατομμυρίων δημητριακοὺς καρποὺς, ἀντὶ τῆς ζητηθείσης ἐπιχορηγήσεως.

Ὁ Ναπολέων, οὕτως ἐνασχολούμενος εἰς τὰ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς του, ἦτο προσηλωμένος καθόλου εἰς τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ του. Περὶ τὸν Ἀπρίλιον τὰ ἀπειράριθμα ταῦτα στρατεύματά του πανταχόθεν ἐπορεύοντο πρὸς τὴν Πολωνίαν. Ἐν πρώτοις ἡ Πομμερανία κατελήφθη, ἐν δὲ τῇ πρωτευούσῃ αὐτῆς Στεττίνῳ, εἰσῆλθε μία μεραρχία τοῦ στρατάρχου Δαβούστου, ἑτέρα δὲ προχώρησεν εἰς τὴν πόλιν Σταργάρδην· ἅπαντα τὰ στρατεύματα ταῦτα ἐπορεύοντο μετὰ μεγίστης τάξεως καὶ ἡσυχίας, ἑκάστην δὲ ἕκτην ἡμέραν ἀνεπαύοντο. Ὁ Ναπολέων, κατὰ τὴν παραδεχθεῖσαν πρόθεσίν του, διέταξε περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου νὰ περιστραφῶσι τὰ στρατεύματά του ἐκ τοῦ Ὀδέρου πρὸς τὸν Βιστούλαν καὶ νὰ περιμένωσι τρία τινὰ, τὰ ὁποῖα ἐθεώρει ὡς ἀναπόφευκτα ἐν τῇ γιγαντιαίᾳ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, τὴν συνάθροισιν τῶν στρατευμάτων του, τὴν ἄφιξιν τῶν σκευαμαξῶν καὶ καὶ τὴν βλάστησιν τῆς γῆς (α).

(α) Τινὲς τῶν ἱστορικῶν, κακῶς ὄντες πληροφορημένοι καὶ κρίναντες κατὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν συμβάντων τῆς ἐκστρατείας ὅτι αἱ κινήσεις τῶν στρατευμάτων ἤρχισαν βραδέως, ἀπέδωκαν εἰς ἄλλας αἰτίας ἢ τὰς ἀληθεῖς τὴν ἀργοπορίαν τῶν στρατευμάτων τοῦ Ναπολέοντος. Διϊσχυρίσθησαν π. χ. ὅτι αἱ ἐσωτερικαὶ ὑποθέσεις τῆς αὐτοκρατορίας, μάλιστα αἱ στερήσεις τῶν ἀναγ-

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐν γένει ὅλα τὰ κινήματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐγένοντο τοσοῦτον σιωπηλῶς, ὥστε τὰ ρωσσικὰ στρατεύματα οὐδαμοῦ ἐκινήθησαν. Ὁ Ναπολέων, ὅπως καλύπτῃ ἀσφαλέστερον τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις του, καὶ ἐξαπατᾷ τοὺς Ῥώσσους, ἔπεμψεν εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν αὐτοῦ ἔκτακτον ταχυδρόμον, δ' οὗ παρήγγειλεν αὐτὸν νὰ εἴπῃ εἰς τὴν ρωσσικὴν κυβέρνησιν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Αὐτοκράτωρ αὐτοῦ ἐπληροφορήθη ὅτι ρωσσικὰ στρατεύματα συνηθροίζοντο πρὸς τὸν Δβίναν καὶ Βορυσθένην (τοῦτο δὲ ἦτο καθαρὸν τέχνασμα τοῦ Ναπολέοντος, διότι οὐδεμίαν τοιαύτην εἴδησιν ἔλαβε), ἠναγκάσθη νὰ πέμψῃ στρατὸν παρὰ τὸν Βιστοῦλαν, ὅπως προλάβῃ πᾶν ἐπιθετικὸν κίνημα ἐκ τῶν Ῥώσσων, ἀλλὰ πάντοτε φρονεῖ νὰ διαπραγματευθῇ μὲ τὴν ρωσσικὴν κυβέρνησιν, ἔχων τὰ ὅπλα ἀνὰ χεῖρας, μάλιστα δὲ νὰ λάβῃ συνέντευξιν μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Βιστούλα καὶ Νιέμου, ὅπως δυνηθῶσι νὰ συμβιβασθῶσιν εἴς τινα φιλικὴν συνδιάλεξιν, ὡς ἐγένετο ἐν Τιλσίτῃ καὶ Ἐρφορδίᾳ. Ὁ πρέσβυς δὲ οὗτος εἶχεν ἐντολὴν νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα δὲν διέβησαν τὸν Βιστούλαν, καὶ ὅτι, ἂν ἐφάνησαν στρατιωτικά τινα ἀποσπάσματα πέραν τούτου, ταῦτα ἦσαν ἐκ τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, τὰ ὁποῖα προσδιορίζονται πάντοτε πρὸς κατόπτευσιν.

Τούτων οὕτως διατρεχόντων ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Πετρουπόλει εἶχον πρὸ ὀλίγου ἀντηχήσει αἱ πολεμικαὶ προπαρασκευαὶ καὶ οἱ κρύφιοι διαλογισμοὶ τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ ἐκεῖσε ἄφιξις ἐκ Παρισίων τοῦ πρίγκηπος Κζερνισὲφ, τῇ 10 Μαρτίου, εἰ καὶ οὗτος ἐκόμιζε φιλικωτάτην ἐπιστολὴν τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἄφινεν ὅτι ἡ Ῥωσσία διέτρεχε μέγιστον κίνδυνον νὰ ὑποστῇ ὅσα πρὸ

καίων, διετήρησαν τὸν Ναπολέοντα εἰς Παρισίους, δι' ἃς ἐδράδυνε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἕνεκα τούτου κατεστράφη τῷ 4812. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἦτο λίαν σφαλερά. Ὁ Ναπολέων γνωρίζων ὑπόσον αἱ μακρυναὶ πορεῖαι ἀπαυδῶσι καὶ δεκατίζουσι τὰ στρατεύματα, ἤθελε νὰ διέλθωσι ταῦτα βραδέως τὸ μεταξὺ τοῦ Ῥήνου καὶ τοῦ Βιστούλα διάστημα, νὰ περαιώσῃ τὸν ὀργανισμὸν τῶν σκευοφόρων ἁμαξῶν του, καὶ μάλιστα νὰ εὕρῃ ἐπὶ τῆς γῆς 150 χιλιάδων ἵππων τροφὴν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ· ἡ ἀλληλογραφία αὐτοῦ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφίνει περὶ τούτου.

τινος καιροῦ ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία· ὁ Ῥῶσσος οὗτος πρίγκηψ ἐκτὸς ὅτι ἐγνώριζε τὰ πάντα διὰ τῶν μυστικῶν κατασκόπων του διαμένων ἐν Παρισίοις, ἀλλὰ καὶ καθ' ὁδὸν διαβαίνων εἶδεν ἰδίοις ὄμμασι τὴν ἐπισώρευσιν τοσούτων γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τὰ σύνορα τῆς Πολωνίας καὶ τὰς τρομερὰς πολεμικὰς προπαρασκευάς, πρὸς δὲ ἐγνώριζε κάλλιστα διὰ τῆς διπλωματικῆς κατασκοπίας τὰς μυστικὰς συνθήκας τῆς Γαλλίας μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ Πρωσσίαν. Ταῦτα πάντα διακοινώσας ὁ Κζερνισὲφ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἐλύπησεν αὐτὸν ὑπερβαλλόντως, διότι οὗτος ἦτον ἠναγκασμένος νὰ ὑπεσπίσῃ τὴν Ἐπικράτειάν του καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους του. Ἐν πρώτοις δ' ἐξέτασε τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας ἂν ἀληθῶς συνωμολογήθη τοιαύτη συνθήκη συμμαχίας μὲ τὸν Ναπολέοντα κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' οὗτος ἐπιδεξίως ἀπέφυγε ν' ἀπαντήσῃ εἰς αὐτὸν θετικόν τι· ὁ πρέσβυς ὅμως τῆς Πρωσσίας Κνεσεβέκος, ὅστις ἦτο κατηρτισμένος ἀξιωματικὸς τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ, ὡμολόγησεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι ὁ βασιλεύς του, ἐναντίον τῆς διαθέσεώς του, συνωμολόγησε τὴν συνθήκην ταύτην, ἀλλὰ πάντοτε διατηρεῖ τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν φιλίαν του· ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκτεθῇ ἤδη εἰς μάχην μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἀλλὰ ν' ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα, καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ τότε μόνον, ὅταν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀποκάμῃ ἕνεκα τοῦ κόπου καὶ τῆς πείνης, καὶ ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὑπέσχετο ὅτι ἅπασα ἡ Γερμανία θέλει ἑνωθῇ μὲ τὴν Ῥωσσίαν πρὸς καταστροφὴν τοῦ τολμηροῦ ἅρπαγος, τοῦ ἀφανίζοντος δώδεκα ἤδη ἔτη τὴν Εὐρώπην. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ πρέσβεως τῆς Πρωσσίας προήρχοντο ἐκ τοῦ πατριωτισμοῦ αὐτοῦ καὶ οὐχὶ ὅτι ὑπηγορεύοντο ὑπὸ τῆς αὐλῆς του, ἥτις οὐδεμίαν ἐντολὴν περὶ τούτου ἔδωκεν αὐτῷ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπήντησεν αὐτῷ, ὑπερηφάνως μὲν ἀλλὰ φιλικῶς, ὅτι λυπεῖται ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας συνωμολόγησε τοιαύτην συνθήκην, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀμφότεροι ὑπερασπίζονται τὰ συμφέροντα τῆς Γερμανίας, ἐλπίζει ὅτι οἱ Πρῶσσοι στρατιῶται θέλουν πολεμήσει μετὰ τῶν Ῥώσσων· ἀλλὰ πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας ὁ Ἀλέξανδρος ἐδείχθη αὐστηρὸς, ὅτε οὗτος ὑπέκρυπτε νὰ ὁμολογήσῃ τὴν συνομολογηθεῖσαν συν-

θήκην, εἰπὼν αὐτῷ ὅτι γνωρίζει τοῦτο θετικώτατα· ἀλλ' οὐδέ ποτε ἤλπιζεν ὅτι ἡ Αὐστρία ἤθελεν στέρξει εἰς τοιαύτην συνθήκην, διότι αὕτη πρώτη θέλει ἐξευτελισθῆ ἔτι μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ Ναπολέων, κύριος γενόμενος ὅλης τῆς Εὐρώπης, θέλει ἔχει ὑποχείριον ἅπασαν τὴν Γερμανίαν. Ὁ πρέσβυς οὗτος ἔμεινεν ἐμβρόντητος, διότι ἠγνόει πόθεν ἐπληροφορήθη τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπήντησε δὲ αὐτῷ διὰ διακεκομμένων τινῶν λέξεων ὅτι οὗτος δῆθεν ἠγνόει ἀκριβῶς περὶ τούτου.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐσκέφθη ὅτι πᾶσα φιλικὴ συνδιάλεξις ἀπέβαινεν εἰς μάτην, μ' ὅλα ταῦτα ἀπεφάσισε μετὰ τοῦ Ῥομανζὼφ νὰ ἐμμένῃ πιστὸς εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Τιλσίτης καὶ τῆς Ἐρφορδίας, καὶ νὰ μὴν ἐπιχειρήσῃ πρώτη ἡ Ῥωσσία τὰς ἐχθροπραξίας, ὥστε νὰ ἐπιφυλάττηται εἰς πᾶσαν ἐνδεχομένην συνδιαλλαγήν· νὰ ἔχῃ δὲ τὰς ἐμπροσθοφυλακάς του κατὰ τὸν Νίεμον, χωρὶς νὰ ὑπερβῇ αὐτόν. Πρόσφυγες τινὲς, ἰδίως δὲ Γερμανοὶ, συνεβούλευον τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἐκκινήσῃ τὸν στρατόν του πάραυτα καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν δουκάτον τῆς Πολωνίας, ἵνα ἐρημώσῃ τὰς καθ' ὁδὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ χώρας· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεποιήθη τοῦτο, συμφώνως μὲ τὴν γνώμην τῆς αὐλῆς του καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους του, διότι δὲν ἐπεθύμει μὲν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἐπισπεύσῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοιούτου τρομεροῦ ἀντιπάλου.

Ὁ Ἀλέξανδρος λαμβάνων καθ' ἑκάστην εἰδήσεις ὅτι ὁ Γαλλικὸς στρατὸς προεχώρει ἠρώτησε τὸν Λωριστῶνα, ἐὰν ἐδύνατο οὗτος νὰ διακόψῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Λωριστὼν μὴ ἔχων τοιαύτας ὁδηγίας, δὲν ἐδύνατο νὰ δώσῃ θετικὴν ἀπάντησιν, ἀλλ' εἶπεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι ἐδύνατο νὰ σταματήσῃ τὰς γαλλικὰς πρωτοπορίας ἐὰν ὑπῆρχε σπουδαία τις πρότασις ἢ νὰ διαβιβάσῃ αὐτὴν εἰς Παρισίους. Ἐκ τούτου ἐννοήσας ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι ὁ Λωριστὼν οὐδεμίαν ἐντολὴν εἶχεν περὶ τούτου εἶπεν αὐτῷ ὅτι παραιτεῖται πάσης τοιαύτης ἀπαιτήσεως· ἀλλ' ὁ Λωριστὼν ἐπανέλαβεν ὅτι ἂν ἐπέμπετο ὁ Νεσελρόδος εἰς Παρισίους ἐδύνατο νὰ φέρῃ αἴσιόν τι ἀποτέλεσμα, μάλιστα δὲ παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ γράψῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἐνῷ πρῶτος ἐκεῖνος ἔγραψεν αὐτῷ. Εἰς τοῦτο δὲ πεισθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος,

καὶ θέλων νὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖτο ἵνα μὴ φανῇ ὅτι κατά τι οὗτος ἐπροξένησεν ἐμπόδια εἰς τὴν εἰρήνην, ἔπεμψεν αὐτῷ ἐπιστολὴν διαλαμβάνουσαν ὅτι ἐν παντὶ καιρῷ ἠθέλησε νὰ συμβιβάζεται φιλικῶς, καὶ ὅτι ὅλος ὁ κόσμος γινώσκει πᾶν ὅ,τι ἔπραξε πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου, ὅτι ἐξαποστέλλει εἰς τὸν πρίγκηπα Κουρακῖνον ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθῇ περὶ εἰρήνης μ' ὅλον ὅτι τοιαύτην ἐντολὴν εἶχεν πάντοτε οὗτος, καὶ ὅτι εὔχεται θερμῶς ὅπως αἱ νέαι αὗται διαπραγματεύσεις φέρουσιν εἰρηνικὸν ἀποτέλεσμα. Τὴν δὲ ἐπιστολὴν ταύτην ἔμελλε νὰ κομίσῃ ὁ κύριος Σερδοβῖνος. Αἱ περὶ συμβιβασμοῦ προτάσεις ἦσαν τοιαῦται οἵας προτείνουσιν οἱ ἡγεμόνες ὅταν ἀπελπισθῶσι πρὸς συμβιβασμὸν, πράττουσι δὲ τοῦτο μόνον ἵνα διατηρήσωσι τὴν ἀξιοπρέπειάν των. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔλεγεν ὅτι προθύμως ἔρχεται εἰς διαπραγματεύσεις ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ δεχθῇ διὰ τὸ Ολδεμβοῦργον ὁποίαν ἀποζημίωσιν ἤθελε τῷ προσφέρει ὁ Ναπολέων, νὰ εὐκολύνῃ τὴν εἴσοδον τῶν γαλλικῶν χειροτεχνημάτων εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ νὰ ἐξετάσῃ ἂν συμφέρῃ εἰς τὴν Ἐπικράτειάν του τὸ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος παραδεχθὲν ἐμπορικὸν σύστημα ἵνα παραδεχθῇ καὶ οὗτος αὐτὸ, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως νὰ μὴ ἀπαιτῇ ὁ Ναπολέων τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν οὐδετέρων ἐκ τῆς Ρωσσίας καὶ ἰδίως τῶν Ἀμερικανῶν, νὰ ἐκκενωθῇ ἡ παλαιὰ Πρωσσία ἐκ τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ τὸ δουκάτον τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Σουηδικῆς Πομμερανίας, καὶ ὅτι τούτων γενομένων παραδεκτῶν, ὑπόσχεται νὰ ἀφοπλισθῇ, καὶ εἰρηνικῶς νὰ συζητήσῃ τὰ καθέκαστα μὲ τὸν Ναπολέοντα. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἀνεχώρησε τῇ 8 Ἀπριλίου καὶ ὁ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀπεσταλμένος τῆς Ρωσσίας Σερδοβῖνος, οὐχὶ δὲ ἵνα διαπραγματευθῇ μὲ τὸν Ναπολέοντα ὅπως ἀποτρέψῃ αὐτὸν νὰ μὴ ἐπιχειρίσῃ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον εὐχαριστήσῃ ὁ Ἀλέξανδρος τὸν Λωριστῶνα, ὅστις ἐπέμενεν εἰς τοῦτο, λέγων ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ συμβιβασθῶσιν αἱ ἀναφυεῖσαι ἔριδες.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος ἐνησχολεῖτο πρὸ πολλοῦ νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν· ὅθεν ἐξαπέστειλεν εἰς Στοκχόλμην ἐπιτήδειον διπλωματην ὅπως συνεννοηθῇ μετὰ ἐκεῖ πρὸ ὀλίγου ἀφιχθέντος ἐπὶ τούτῳ Ἄγγλου· ἀλλὰ περὶ τῆς

συμμαχίας μὲ τὴν Σουηδίαν ὁ Ἀλέξανδρος ἐδίσταζε ν' ἀποφασίσῃ ὑποπτευόμενος τὰ μέγιστα τὸν χαρακτῆρα τοῦ Βερναδότου, ὅστις, Γάλλος ὢν καὶ μέχρι χθὲς στρατηγὸς τοῦ Ναπολέοντος, αἴφνης ἤθελε νὰ συμμαχήσῃ μὲ ξένην δύναμιν καὶ νὰ πολεμήσῃ τὴν πατρίδα του Γαλλίαν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους, πεισθεὶς ὅτι ὁ νέος οὗτος πρίγκηψ ἐδίωκε τὰ συμφέροντα τῆς νέας πατρίδος του Σουηδίας, συνεμάχησε μὲ τὴν ἐπικράτειαν ταύτην διὰ τῆς περὶ τούτου συνθήκης, ἥτις συνεφωνήθη νὰ μένῃ μυστική, ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους· ἀμφότερα τὰ κράτη συνεγγυῶντο τὰς κατακτήσεις των δηλ. ἡ μὲν Σουηδία ἐγγυᾶτο εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὴν Φιννίην, καὶ ἐγκατέλειπεν τὰς ἐπ' αὐτῆς ἀξιώσεις της, ἡ δὲ Ῥωσσία ὑπέσχετο εἰς τὴν Σουηδίαν νὰ συνδράμῃ αὐτὴν νὰ κατακτήσῃ τὴν Νορβηγίαν, μετὰ ταῦτα δὲ νὰ τὴν βοηθῇ εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῆς· πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τούτων ἡ μὲν Σουηδία ὤφειλε νὰ συναθροίσῃ στρατὸν ἐκ 30,000 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἡ δὲ Ῥωσσία νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὸν ἐξ εἴκοσιν εἰσέτι χιλιάδων, ὁ δὲ πρίγκηψ Βερναδότος, ἡγούμενος τῶν 50 τούτων χιλιάδων ἀνδρῶν νὰ καταλάβῃ τὴν Νορβηγίαν, ἔπειτα δὲ νὰ καταβῇ εἴς τι ἁρμόδιον μέρος τῆς Γερμανίας ὅπως ἐπιπέσῃ εἰς τὰ νῶτα τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ· ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον ἔμελλον νὰ χορηγηθῶσιν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, πρὸς δὲ καὶ μέρος τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἔμελλε νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτόν· ὡς πρὸς τὴν Δανιμαρκίαν ἀπεφασίσθη νὰ εἰδοποιηθῇ αὕτη περὶ τούτου, καὶ ὅτι ἤθελον ἀποζημιωθῇ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Νορβηγίας.

Εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἔμενε νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην καὶ μὲ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' αἱ περὶ τούτου διαπραγματεύσεις ἤρχισαν πρὸ πολλοῦ· ἐπειδὴ ὅμως ἡ Τουρκία δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ μέρος τῆς χώρας της εἰς τὴν Ῥωσσίαν, διέκοψεν αἴφνης τὰς διαπραγματεύσεις καὶ ἤρχισε τὰς ἐχθροπραξίας, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἠθέλησε νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὴν Γαλλίαν, ἐνθυμουμένη τὰς ἐν Τιλσίτῃ συνδιαλέξεις τοῦ Ναπολέοντος μὲ τὸν Ἀλέξανδρον, ὥστε ἤθελε νὰ μένῃ οὐδετέρα, σκοπὸν ἔχουσα ν' ἀποφύγῃ μόνον τὴν παρὰ τῆς Ῥωσσίας ἀπαιτουμένην ἀποζημίωσιν διὰ τὸν πόλεμον. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐδίσταζε περὶ τοῦ πρακτέου, διότι

εἶχεν ἀνάγκην 100 χιλιάδων στρατοῦ πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου τούτου. Ἀλλὰ θερμοκέφαλοι τινὲς πρόσφυγες συνεβούλευον τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ὑποσχόμενοι αὐτῷ οὐχὶ μόνον νὰ καταπολεμήσωσι τὴν Τουρκίαν, ἀλλὰ δι' αὐτῆς νὰ εἰσβάλωσι καὶ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν ἵν' ἀναγκάσωσι τὴν Αὐστρίαν νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Ῥωσσίαν. Ἕτεροι δὲ σύμβουλοι τοῦ Ἀλεξάνδρου, μᾶλλον φωτισμένοι καὶ πατριῶται καὶ ἰδίως ὁ Ναύαρχος Τσιτακὼφ, ἐγνωμοδότησαν ὅτι μὲ 100 χιλιάδας στρατοῦ δύνανται μὲν νὰ καταβάλωσι τὴν Τουρκίαν, οὐχὶ δὲ νὰ τρέξωσι καὶ εἰς ἄλλας ἐπιχειρίσεις. Εἰς τὸν ἱκανὸν λοιπὸν τοῦτον Ναύαρχον ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέθηκε τὴν σπουδαίαν ἐντολὴν ταύτην, ἵνα καταπλεμήσῃ τὴν Τουρκίαν μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ νὰ συνομολογήσῃ ἐπωφελῆ συνθήκην μὲ αὐτὴν, καὶ μάλιστα νὰ συμφωνήσῃ συμμαχίαν εἰς τὸν προκείμενον κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, καθ' ἑκάστην ἔρθανον ἐκ τῆς Γαλλίας εἰδήσεις εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἀναγγέλλουσαι τὴν προσεχῆ ἔναρξιν τοῦ πολέμου· σοβαρὸν δέ τι περιστατικὸν διετάραξε πάντας ἐν Παρισίοις τε καὶ Πετρουπόλει. Ὁ Τζερνιὲφ, ἀναχωρῶν ἐκ Παρισίων, ἐξ ἀπροσεξίας ἀφῆκεν εἰς τὴν κατοικίαν του ἐπιστολὴν ἐνοχοποιοῦσαν τὰ μέγιστα ὑπάλληλόν τινα τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, τοὐτέστι τὸν προδίδοντα, ὡς ἐῤῥέθη τὰ μυστήρια τῆς κυβερνήσεώς του εἰς τοὺς Ῥώσσους· διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀνεκάλυψεν ἡ ἀστυνομία τὸν τρόπον καὶ τὰ πρόσωπα ἅτινα προέδιδον τὰ μυστήρια τῆς Κυβερνήσεως· ἐπομένως ἐφυλακίσθη εἷς τῶν ὑπηρετῶν τῆς ῥωσσικῆς πρεσβείας. Ὁ πρίγκηψ Κουρακῖνος, καί τοι ἐπανειλημμένως ζητήσας αὐτὸν, ἔλαβεν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν παρὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἕτερον δὲ περιστατικὸν σοβαρότερον ἐτάραξε πάντας ἐν Πετρουπόλει· ὁ κομιστὴς τῶν εἰδήσεων τούτων Διβὼφ εἶδε καθ' ὁδὸν εἰς τὰ σύνορα τῆς Πολωνίας τὰς γιγαντιαίας πολεμικὰς προπαρασκευὰς τοῦ Ναπολέοντος, μάλιστα δὲ τὴν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον μοῖραν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, κινουμένην πρὸς τὰ πρόσω. Ἅπαντες λοιπὸν οἱ φιλοπόλεμοι ἐξεγερθέντες ἔκραζον ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ὤφειλε ν' ἀπέλθῃ εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον.

Ὁ Ἀλέξανδρος, εἰ καὶ μὴ ἐπιθυμῶν εἰσέτι τοῦτο, ἀλλ' ἵνα προλάβῃ τὸν πρόωρον ζῆλον τῶν στρατηγῶν του, τῇ 21 Ἀπριλίου, πορευθεὶς ἀπὸ πρωΐας εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ ἀκούσας τὴν θείαν λειτουργίαν, ἀνεχώρησεν ἐφ' ἁμάξης, ἀνευφημοῦντος αὐτὸν τοῦ λαοῦ, καὶ μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας Βαλκὼρ, τοῦ Νεσσελρόδου, τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ Φοὺλ, τοῦ διδάσκοντος αὐτὸν τὴν πολεμικὴν τέχνην, καὶ τοῦ Ῥομανζὼφ, ἀπῆλθεν εἰς Βίλναν· ἐν τῷ ἀναχωρεῖν δὲ ἔλαβε τὴν εὐχάριστον ἀγγελίαν ἐκ τῆς Αὐστρίας ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ φοβῆται ὑπ' αὐτῆς, καὶ ὅτι εἰς οὐδὲν νὰ λογίζηται τὸν ἐν Γαλλικίᾳ αὐστριακὸν στρατὸν, ὅστις ἐπῆγεν ἐκεῖ μᾶλλον πρὸς ἐπίδειξιν. Ὁ δὲ πρέσβυς τῆς Γαλλίας Λωριστὼν ἔμεινεν εἰς Πετρούπολιν, ἀπορῶν περὶ τοῦ πρακτέου, διότι δὲν εἶχεν εἰσέτι διαταγὴν ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν.

Ὁ Ναπολέων διαμένων εἰσέτι ἐν Παρισίοις περιέμενε ν' ἀναχωρήσῃ πρῶτον ἐκ τῆς πρωτευούσης του ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ἔπειτα νὰ πράξῃ καὶ οὗτος τὸ αὐτό. Ἅμα λοιπὸν ὁ Λωριστὼν ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν τὰς περὶ ἀναχωρήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου προπαρασκευὰς, ἡτοιμάσθη καὶ οὗτος ν' ἀναχωρήσῃ. Εὐθὺς δὲ διέταξε τὰς διαφόρους μοίρας τοῦ στρατοῦ του νὰ προχωρήσωσι καὶ νὰ καθήσωσι κατὰ μῆκος τοῦ Βιστούλα ποταμοῦ ἀπὸ τῆς Βοεμίας μέχρι τῆς Βαλτικῆς, συγκροτοῦντα ἅπαντα δύναμιν 500 χιλιάδων μαχητῶν, ἐκτὸς τῶν διαφόρων ἐφεδρειῶν καὶ ἄλλων γαλλικῶν τε καὶ γερμανικῶν στρατευμάτων τεθειμένων εἰς δευτέραν γραμμήν. Ἐὰν λοιπὸν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, ἤτοι τὸν Μάϊον, ὁ Ναπολέων προσέβαλε μετὰ τοσοῦτον κολασσαίων δυνάμεων τὴν Ῥωσσίαν, ἴσως δὲν ἤθελεν ὑποστῆ μετὰ ταῦτα τοσαῦτα δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν αὐτὸν ἐξολοκλήρου. Ἡ θεία ὅμως δίκη, φαίνεται, ἵνα τιμωρήσῃ αὐτὸν, ἀφῆκε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν διάνοιάν του ὅτι ἐδύνατο εἰσέτι νὰ ἐμπαίζῃ τὴν Ῥωσσίαν, καταφρονῶν αὐτήν. Ὅθεν, διαλογιζόμενος ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀναχωρήσας ἐκ Πετρουπόλεως δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιρεάζηται ὑπὸ τοῦ Λωριστῶνος ἐπαναλαμβάνοντος εἰς αὐτὸν τὰ περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν φιλοπολέμων ἤθελε ἀρχίσει πρῶτος τὰ ἐπιθετικὰ κινήματα ἵνα

καταστρέψῃ τὸν τόπον, ἠθέλησε καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, ὅπως ἐξαπατήσει τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ ἕνα εἰσέτι μῆνα. Ἐξελέξατο λοιπὸν ἐπιτήδιόν τινα διπλωμάτην διατελοῦντα εἰς τὴν ἐν Βερολίνῳ πρεσβείαν, ὀνόματι Ναρβόνα, ὅστις ἄλλοτε εἶχε καταβασανίσει τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον διαμένοντα ἐν στρατοπέδῳ. Ὁ διπλωμάτης οὗτος εἶχεν ἐντολὴν νὰ μεταχειρισθῇ ὅλα τὰ μέσα ὅπως διάγῃ διαπραγματευόμενος ἐπὶ ἕνα μῆνα, εἰ δυνατόν· νὰ προσέλθῃ δὲ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ προφάσει ὅτι οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ναπολέοντος, παραγνωρίσαντες τὰς πρὸς ἑαυτοὺς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορός των, προεχώρησαν, ὡς μὴ ὤφειλε, πέραν τῶν ὁδηγιῶν των, καὶ ὅτι ἔρχεται οὗτος νὰ ζητήσῃ διόρθωσιν τῶν γεγονότων ἵνα διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη.

Ὁ Ναπολέων πρὸς δὲ, ὁσάκις ἐπεχείρει νέον πόλεμον, πάντοτε προέτεινεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν εἰρήνην, οὕτω καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἔπραξε τοῦτο ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους· ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία νὰ διατηρήσωσι τὰς τότε κτήσεις των, ἐκτὸς τροποποιήσεων τινῶν γενομένων εἰς Ἱσπανίαν καὶ Ἰταλίαν· Ὁ Μυράτης νὰ βασιλεύῃ εἰς τὴν Νεάπολιν, παραιτούμενος τῆς Σικελίας, μενούσης εἰς τοὺς Βουρβώνους· ὁ Ἰωσὴφ νὰ βασιλεύῃ ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ νὰ ἐπανέλθωσιν οἱ πρῶτοι ἡγεμόνες· τοιαῦται ἦσαν αἱ προτάσεις του αἵτινες πάντοτε ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἔπραττε τοῦτο πάντοτε μᾶλλον δ' ἐπίδειξιν ὅτι δῆθεν ἤθελε τὴν εἰρήνην καὶ οὐχὶ τὸν πόλεμον· τούτου δ' ἕνεκα διεπραγματεύετο περὶ τούτου συνάμα μὲ τὴν Ῥωσσίαν καὶ Ἀγγλίαν.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν ν' ἀναχωρήσῃ προσεχῶς ἐκ Παρισίων καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Δρέσδαν. Ἅπαντες οἱ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας, μαθόντες ὅτι ὁ Ναπολέων ἤθελε διαμένει ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Σαξονίας, ἐζήτησαν ὅπως ἔλθωσι καὶ ἴδωσιν αὐτὸν, διότι προέκειτο νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς του καὶ τῆς συζύγου του. Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ ἐκθαμβώσῃ ὅλον τὸν κόσμον ἐκ τῆς δόξης του, διέταξεν εἰς Δρέσδαν νὰ γένωσι τὰ λαμπρότερα θεάματα· περιστοιχούμενος δὲ ὑφ' ὅλων τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμα-

μίας νὰ ἐπιδειχθῇ εἰς τὸν κόσμον ὡς ἰσχυρότερος πάντων. Πρὶν ὅμως ἀναχωρήσῃ, θέλων νὰ μετριάσῃ τὴν ὑπερτίμησιν τοῦ σίτου, ἐξέδωκε διάταγμα δυνάμει τοῦ ὁποίου οἱ νομάρχαι ἐδύναντο νὰ προσδιορίζωσι τὴν τιμὴν τοῦ σίτου, καὶ χρείας τυχούσης νὰ δύνανται νὰ ὑποχρεῶσι τοὺς πωλητὰς αὐτοῦ νὰ τὸν πωλῶσι κατὰ τὴν διατίμισιν. Αἱ αὐθαίρετοι αὗται διατάξεις ἐδέσμευσαν ὁλοσχερῶς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπροξένησαν μεγίστην ἔλλειψιν εἰς τὴν πρώτην τροφὴν ταύτην τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, οὐδεμίαν προσοχὴν δίδων εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν συμβούλων του, ἔπραξε ὅ,τι διελογίζετο πρὸ πολλοῦ νὰ ἐνεργήσῃ. Ἀναχωρῶν δὲ τῇ 9 Μαΐου ἐκ Παρισίων μετὰ τῆς αὐτοκρατορίσσης παρέδωκε τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήτεως εἰς τὸν Καμβασερὲν, συνιστῶν αὐτῷ τὴν σύζυγον καὶ τὸ τέκνον του, διότι κατὰ τὰ ἄλλα εἶχε πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν. Συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Στρατάρχου Βερθιέρου καὶ ὅλης τῆς αὐλῆς καὶ θεραπείας του, τὴν 11 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἔφθασεν εἰς Μαγοντίαν καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἐνησχολήθη εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ φρουρίου τούτου, διατάξας τὴν ἐπισκευὴν αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ἐδέχθη τοὺς πλείστους ἡγεμόνας τῶν μικρῶν Ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης· τῇ 15 διέβη τὸν Ῥῆνον καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν Ἐσαφεμβοῦργον· ἐνταῦθα ἦλθεν εἰς προϋπάντησίν του ὁ ὑπερήφανος βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης, ὃν ὑπολήπτετο ὁ Ναπολέων μᾶλλον τῶν ἰσχυροτέρων μοναρχῶν τῆς γῆς.

Διαβαίνων ὁ Ναπολέων τὴν Γερμανίαν πανταχόθεν ἐλάμβανε λαμπροτάτας ὑποδοχάς· ὁ δὲ λαὸς, ἀκούων περὶ τῶν 600 χιλιάδων στρατοῦ αὐτοῦ καὶ βλέπων αὐτὸν διαβαίνοντα μετὰ τοιαύτης παραδόξου λαμπρότητος, ἐξέφραζε τὰς μᾶλλον ἀλλοκότους ἰδέας· τινὲς ἔλεγον ὅτι ἤθελε κατακτήσει ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν, ἕτεροι ὅτι ἐκεῖθεν ἤθελε διαβῇ εἰς τὰς Ἰνδίας ὅπως πολεμήσῃ τοὺς Ἄγγλους, καὶ ἄλλοι ἄλλως πῶς, ὥστε ἕκαστος ἐν τῇ διανοίᾳ του ἐσχημάτιζε τεράστια πράγματα καὶ τὰ ἀπέδιδεν εἰς αὐτόν. Τῇ 16 τὸ ἑσπέρας ἔφθασε τέλος πάντων εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Σαξονίας Δρέσδαν· ἀπὸ πρωΐας δὲ ὁ ἡγεμὼν τῆς Σαξονίας, καὶ φίλος αὐτοῦ, προϋπήντησεν αὐτὸν εἰς Φρεϋβέργην, τῇ αὐτῇ δὲ ἑσπέρᾳ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τῇ πρωΐᾳ, τῆς 17 Μαΐου, ἐδέχθη τοὺς πρωτίστους ἀξιωματικούς του καὶ τοὺς τοῦ βασιλέως τῆς Σαξονίας, ἔπειτα δὲ τοὺς ἀκολουθήσαντας αὐτὸν καὶ τοὺς παρευρεθέντας πρίγκηπας τῆς Γερμανίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας, ἀγαπῶν εἰλικρινῶς τὸν Ναπολέοντα καὶ ἀγαπώμενος ὑπ' αὐτοῦ, ἐνησμενίζετο εἰς τὸν λκόν του ὅτι ἐφιλοξένει τὸν Ναπολέοντα εἰς τὸ Κράτος του. Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ἡ Αὐτοκρατόρισσα τῆς Αὐστρίας ἦλθον τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ἐκεῖ, ἀλλ' ὁ μὲν Φραγκῖσκος ἦλθε νὰ ἴδῃ τὴν ἀγαπητήν του θυγατέρα, ἡ δὲ Αὐτοκρατόρισσα, ἥτις ἦτο μητρυιὰ αὐτῆς καταγομένη ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μεδίκων, ἦλθεν ἠναγκασμένη, διότι ἕνεκα τῆς ὑπεροψίας της δὲν συγκατετίθετο εἰς τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος θέλων νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν θυγατέρα του προσέφερεν αὐτῇ, κατὰ τὴν ἰδέαν του, πολύτιμον δῶρον· τοῦτο δὲ ἦτον ἡ γενεαλογία τῶν Βοναπαρτῶν· καταγομένων ἔκ τινων ἡγεμόνων τῆς Τρεβίας, βασιλευσάντων ἐν τῷ Μεσαιῶνι, τὴν ὁποίαν σχολαστικός τις Ἰταλὸς εὗρεν ἐν τῇ γενεαλογίᾳ τῶν βασιλέων τῆς Ἰταλίας: Ὁ Ναπολέων ἰδὼν τοῦτο ἐγέλασεν ἐξ ὅλης καρδίας· ἀλλ' ἡ Μαρία Λουΐζα ἐνόμισεν ὅτι προσέθηκε τι πλέον εἰς τὸ μεγαλεῖόν της, ἀφοῦ ὁ σύζυγός της δὲν ἦτο μόνον Αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας ἀλλὰ καὶ ἐκ βασιλέων κατήγετο.

Ὁ Ναπολέων ἐνταῦθα περιεποιήθη μεγάλως τὴν πενθεράν του ἥτις ἐζηλοτύπει τὴν δόξαν τῆς προγόνης της· θέλων δὲ νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτὴν, ὡς καὶ τὸν πενθερόν του, παρεχώρει πάντοτε εἰς αὐτοὺς τὰ πρωτεῖα, ἐνῷ εἰς οὐδένα ἄλλον μονάρχην τῆς γῆς ἔπραττε τοῦτο. Ἐνταῦθα διαμένων ὁ Ναπολέων κατέστη τὸ ἀντικείμενον τῆς περιεργείας ὅλης σχεδὸν τῆς Γερμανίας, ἐξ' ἧς καθ' ἑκάστην ἄπειρον πλῆθος λαοῦ συνηθροίζετο ἔνθα διέμενε καὶ ἔνθα διέβαινε ὅπως ἴδει αὐτόν· οὔτε ἡ ἀστυνομία οὔτε ἡ φρουρὰ αὐτοῦ, ἥτις ἦτο τότε σαξονική, ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὸ προσερχόμενον μετὰ τοσαύτης περιεργείας πλῆθος ἀνθρώπων. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν διασκεδάσεων τούτων, καθ' ἃς διῆγεν εἰς Δρέσδαν, ἀφίχθη καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ δοὺξ Βασσάνος ἀναγγείλας αὐτῷ δύο σπουδαίας εἰδήσεις· ἡ πρώτη ὅτι ἡ Ἀγγλία εὐχαρίστως ἐδέχετο τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις, ἐνῷ μέχρι

τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὀλίγην προσοχὴν ἔδιδεν εἰς ταῦτα, ἀλλ' ὅτι ἐξέφραζε τὴν δυσπιστίαν τῆς περὶ τῆς εἰλικρινίας τῶν προτάσεων τούτων, ἐπεθύμει δὲ καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας εἰς τὴν ἐπικράτειάν του· ἡ δὲ δευτέρα τῶν εἰδήσεων τούτων ἦτον ὅτι ὁ ἐνΠαρισίοις πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας πρίγκηψ Κουρακῖνος, ζητήσας τὰ διαβατήριά του, ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων ἐπὶ λόγῳ ὅτι δὲν τῷ ἀπεδόθη ὁ συλληφθεὶς καὶ φυλακισθεὶς ὑπηρέτης του. Ὁ πρέσβυς οὗτος μετὰ τὴν θανατικὴν ποινὴν, ἣν ὑπέστη ὁ ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν περὶ οὗ ἐρρέθη ὅτι προέδιδεν εἰς τὴν ῥωσσικὴν πρεσβείαν τὰς περὶ τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ διαταγὰς, φοβηθεὶς μήπως προσβληθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεώς του.

Ὁ Ναπολέων, ὅστις δὲν ἤθελε πρὶν ἢ βλαστήσῃ ἡ γῆ, ὡς ἐρρέθη, νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἄρκτον, ἐταράχθη σφόδρα φοβούμενος μήπως ἡ Ῥωσσία, ἀποφασίσασα τὸν πόλεμον ἐκκινήσῃ τὸν στρατόν της. Ἵνα λοιπὸν προλάβῃ, ἔγραψεν εὐθὺς πρὸς τὸν ἐν Πετρουπόλει Λωριστῶνα ν' ἀπέλθῃ ὅπου καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτὸν, ἵνα τῷ ἐξηγήσῃ τὰ περὶ τοῦ πρίγκηπος Κουρακίνου ὅτι δῆθεν ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ φέρει ἐμπόδιον εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς εἰρήνης. Ὁ Λωριστὼν, ἅμα λαβὼν τὰς περὶ ταύτου διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, ἐζήτησε νὰ ὑπάγῃ εἰς Βίλναν, ὅπου διέμενεν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ κυρίου του, ἀλλὰ μ' ὅλας τὰς προσπαθείας του δὲν ἐδυνήθη νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν ταύτην. Ἐκ δὲ τῆς Σουηδίας ὁ Ναπολέων ἔλαβε δυσαρέστους εἰδήσεις, μαθὼν ὅτι ὁ Βερναδόττος εἶχε παλλὰς συνδιαλέξεις μὲ τοὺς πολεμίους του· ἀλλ οὐδέποτε ἐδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι οὗτος ἤθελε φθάσει εἰς τοσοῦτον πάθος κατ' αὐτοῦ, ὥστε νὰ συμμαχήσῃ μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας καὶ νὰ ἐπιπέσῃ εἰς τὰ νῶτα τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ἐκ τῆς Τουρκίας ἐπίσης ἔφθασαν σπουδαῖαι εἰδήσεις· οἱ Τοῦρκοι ἀπορρίψαντες τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ ναυάρχου Τσιτακὼφ, ὅστις παραιτούμενος ἐκ τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν ἐζήτει μόνην τὴν Βασσαραβίαν, ἐπεκαλοῦντο τὴν συμμαχίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἐφ' ὅρῳ ὅμως ν' ἀρχίσῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς πά-

ραυτα τὰς ἐχθροπραξίας. Εὐθὺς λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἔπεμψεν ὁδηγίας εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν του νὰ διαπραγματευθῇ τὰ περὶ τῆς συμμαχίας καὶ νὰ συνομολογήσῃ τὴν περὶ τούτου συνθήκην. Πρὸς τούτοις ὑπελείπετο, πρὶν ἢ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, νὰ διευθετήσῃ τὰ τῆς Πολωνίας, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐφαίνετο ὅτι ἐγίνετο ὁ προκείμενος πόλεμος.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ μέγας Φριδερῖκος συνέλαβε τὴν ἀποτρόπαιον ἰδέαν νὰ διαμελίσῃ τὴν Πολωνίαν, ἡ δὲ Μαρία Τερέζα τῆς Αὐστρίας καὶ ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ῥωσσίας συνετέλεσαν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδέας ταύτης, ἔκτοτε δὲν παρουσιάσθη τοιαύτη ἐποχὴ, ὡς τὴν ἐνεστῶσαν, ἵν' ἀναγεννηθῇ ἡ Πολωνία· ὅλη δὲ ἡ Εὐρώπη περιέμενε νὰ πραγματοποιήσῃ τοῦτο ὁ Ναπολέων, δι' ὃ, ὡς ἐφρόνουν, ἐγίνετο ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλ' ἅπαντες ἦσαν ἠπατημένοι νομίζοντες ὅτι ὁ Ναπολέων ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὸν πόλεμον ἕνεκα τῆς Πολωνίας, ἐνῷ οὗτος ἐπεθύμει μὲν τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς οὐχὶ ὅμως ὅτι καὶ ἐπεχείρησε τὸν πόλεμον δι' αὐτὴν, διότι ἤθελε πρῶτον ἡ Πολωνία αὐτὴ νὰ ἐξεγερθῇ ἅπασα ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας της, καὶ ἔπειτα οὗτος νὰ συνδράμῃ αὐτὴν· ἀλλὰ τοῦτο ἦτον ἀπολύτως ἀδύνατον, διότι μόνον εἰς Βαρσοβίαν καὶ εἰς δύο ἢ τρεῖς ἄλλας πόλεις τῆς Πολωνίας εὕρισκέ τις τοιοῦτον ἐπαναστατικὸν πνεῦμα, ἐνῷ ἅπαντες οἱ ἄλλοι κάτοικοι αὐτῆς ὀλίγον ἐφρόντιζον ἢ τίποτε δὲν ἤθελον νὰ θυσιάσωσι ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας των. Ἐὰν ὅμως ὁ Ναπολέων ἀπεφάσιζε νὰ θυσιάσῃ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον 100 περίπου ἑκατομμύρια φράγκων ἐδύνατο νὰ σχηματίσῃ 150 χιλιάδας πολωνικοῦ στρατοῦ, ν' ἀναστατώσῃ ὅλους τοὺς κατοίκους, νὰ κυρήξῃ τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας, οὐχὶ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας ἀλλ' εἰς ἀνεξάρτητον Κράτος, τότε δὲ ἀναμφιβόλως ἤθελε στηριχθῇ ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Πολωνικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον βεβαίως ἤθελεν εἶσθαι τὸ προπύργιον τῆς Δύσεως κατὰ τῆς φιλοδοξίας τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλὰ πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου τούτου, ἀπητεῖτο ν' ἀποζημιώσῃ τὴν Αὐστρίαν ἀλλαχόθεν, τὴν ὁποίαν ὁ Ναπολέων περιεποιεῖτο ὅσον ἐδύνατο· περὶ δὲ τῆς Πρωσσίας, ἥτις κατεῖχε μέγα μέρος τῆς Πολωνίας, ὀλίγον ἐφρόντιζε, διότι τὴν Δύναμιν ταύτην πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξευτελίσῃ πέραν

τοῦ δέοντος· οὕτως ὅμως ἤθελε καταστήσῃ τὴν Ῥωσσίαν διὰ παντὸς πολεμίαν, τὴν ὁποίαν ἤθελε μὲν νὰ ταπεινώσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ ἀπολέσῃ τὴν φιλίαν της. Ἀμφιταλαντευόμενος εἰς τὰς ἰδέας ταύτας ὁ Ναπολέων, μάλιστα προκειμένου νὰ δαπανήσῃ τοσαῦτα χρήματα, περὶ ὧν εἶχε πρότινος καιροῦ μεγίστην φειδωλίαν, ἀπεφάσισεν ἐν πρώτοις νὰ πέμψῃ τὸν Ταλλεϋράνδον εἰς εἰς Πολωνίαν ὅπως ὀργανίσῃ οὗτος τὰ πολωνικὰ πνεύματα πρὸς ἐπανάστασιν, ἀλλὰ μαθὼν ὅτι ὁ πολιτικὸς οὗτος ἀνὴρ ἐξηγήθη μετὰ τῆς Αὐστρίας περὶ τούτου, εἰς ἣν ἔχαιρεν πολλὴν ὑπόληψιν, διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ ἀρχιεπίσκοπόν τινα καλούμενον Πράδτον, ἄνδρα οὐδεμίαν πολιτικὴν ἀξίαν ἔχοντα Ὁ κληρικὸς οὗτος ὅστις ἠκολούθει εἰς τὴν ἐκστρατείαν διὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς, διετάχθη αἰφνιδίως εἰς τὴν ἀποστολὴν ταύτην. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του δὲ προσκαλέσας ὁ Ναπολέων αὐτὸν τῷ εἶπεν' ἀπέλθῃ εἰς Πολωνίαν καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Πολωνοὺς, ἀλλὰ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς ὀλιγώτερον μεγαλεῖον, μικροτέραν φιλοδοξίαν. καὶ ὀλίγην ὑπεροψίαν, ὥστε ὁ κολοσσὸς τῆς Ῥωσσίας νὰ μὴ δύναται νὰ καταστρέψῃ· ὅτι ὑπὸ τοιαύτας ἰδέας εἶναι προσδιορισμένη ἡ ἀνέγερσις τῆς Πολωνίας· ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ Πολωνία θέλει σπεύσει δραστηρίως ν' ἀνεγερθῇ ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ οὗτος θέλει τῇ χορηγήσει τὰ μέσα τοῦ νὰ νικήσῃ τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλ' ἡ νίκη πρέπει νὰ ἦναι τοιαύτη ὥστε ἡ Ῥωσσία νὰ συγκατανεύσῃ νὰ παραδεχθῇ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Διὰ ποίου μέσου, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, δύναται νὰ πολεμήσῃ τις Δύναμιν ἥτις ἔχει ἄπειρον διάστημα πρὸς καταφύγιον, καὶ ἥτις οὐδὲν ζημιοῦται παραχωροῦσα τὰ μεθόριά της, διότι ταῦτα εἰσὶν ἄνευ κατοίκων καὶ ἀκαλιέργητα, καὶ τὰ ὁποῖα οὐδὲ εἶναι ὡρισμένα καὶ θετικὰ; Οὗτος μὲν, εἶπε θέλει καταπολεμήσει αὐτὴν καὶ θέλει περαιώσει τὸν πόλεμον ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν ἐχθρόν του, ἐὰν δὲν δύναται νὰ πλησιάσῃ αὐτὸν τοσοῦτον ὥστε νὰ τὸν προσβάλῃ εἰς τὴν καρδίαν· ἐὰν ὅμως ὁ πόλεμος δὲν ἤθελεν ἀποβῇ εὐτυχὴς, θέλει τοποθετηθῇ εἰς τὰ σύνορα τῆς παλαιᾶς Πολωνίας, θέλει ἐνασχοληθῇ νὰ διοργανήσῃ τὸν στρατόν του ἐκεῖ. Θέλει ζητήσει παρὰ τῆς Πολωνίας 200 χιλιάδας ἄνδρας, προσ-

θέτων δὲ καὶ οὗτος 100 χιλιάδας, καὶ θέλει ἀφήσει τοὺς Πολωνοὺς νὰ πολεμῶσι μὲ τὴν Ῥωσσίαν ὥστε νὰ ἐξαντλήσωσι τὰ μέσα καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς. Ἐν πάσῃ περιστάσει, ἰδίως ἐν τῇ τελευταίᾳ, εἶπεν, ἀπαιτεῖται ἡ Πολωνία νὰ δείξῃ πολὺν ζῆλον, νὰ χύσῃ τὸ αἷμά της ἀφθόνως, διότι μόνη ἡ Γαλλία μὲ τὸ αἷμά της δὲν δύναται νὰ ἀναστήσῃ τὴν Πολωνίαν. Πρὸς δὲ ἔλεγεν ὅτι ἀπαιτεῖται μεγίστη φρόνησις πρὸς τὴν Αὐστρίαν κατέχουσαν τὴν Γαλλικίαν, καὶ μικρὰ φροντὶς πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς· ὅθεν πρέπει νὰ φέρωνται οἱ Πολωνοὶ πρὸς μὲν τὴν Αὐστρίαν μετὰ μετριότητος, πρὸς δὲ τὴν Ῥωσσίαν μὲ τόλμην, ἄνευ τούτων θέλουσιν ἀποτύχει εἰς τὴν ἐπιχείρησίν των· πρὸ πάντων ὅμως ὅτι ἀπαιτεῖται μέγας ἐνθουσιασμὸς ἐκ τῶν Πολωνῶν, διότι αἱ δι' αὐτοὺς προσπάθειαι τῶν ἄλλων ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν προσπαθειῶν. « Ἄπελθε, κύριε ἀρχιεπίσκοπε, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, Ἄπελθε εὐθὺς δαπάνα πολλὰ, ἐγκαρδίωσον ἅπαντας, ἀναστάτωσον τὴν Πολωνίαν, χωρὶς νὰ μὲ φέρῃς εἰς ἔριδας μὲ τὴν Αὐστρίαν· οὕτω δὲ διαπράξας, καλῶς ἐννόησας καὶ καλῶς ἐξετέλεσας τὴν ἐντολήν σου. » Ταῦτα δὲ εἰπὼν ἀπεχαιρέτησε τὸν ἀρχιεπίσκοπον, μὴ δώσας αὐτῷ εὐκαιρίαν ν' ἀπαντήσῃ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος οὗτος ἀνεχώρησε καταθορυβημένος καὶ συνάμα ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν ἐντολήν του ταύτην, διότι εἶχε τὴν ἀνοησίαν νὰ νομίζῃ ὅτι ἦτον εἷς τῶν πολιτικῶν τοῦ κλήρου. Ἡ Αὐστρία μαθοῦσα τὴν ἀνέγερσιν τῆς Πολωνίας δησηρεστήθη, πρῶτον διότι δὲν ἐπίστευεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ναπολέοντος ὑποσχομένου τὴν Ἰλλυρίαν ἀντὶ τῆς Γαλλικίας, καὶ δεύτερον διότι δὲν ἐπεθύμει τὴν ἐξασθένησιν τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος διατρίβων μακρὰν τῆς Ἐπικρατείας του παρὰ τῷ Ναπολέοντι ἐσιώπα.

Μετὰ δεκαπέντε ἡμερῶν διαμονὴν τοῦ Ναπολέοντος εἰς Δρέσδαν, ἀφίχθη ἐκεῖ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας τὸν ὁποῖον ὑποδεχθεὶς φιλοφρόνως ὡμίλησεν αὐτῷ εἰλικρινῶς περὶ τῆς Ἐπικρατείας του, ὅτι δηλ. οὐδένα σκοπὸν εἶχεν, ὡς ἤδετο, περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ βασιλείου του, ὅτι ἡ κατοχὴ πολλῶν μερῶν τῆς Ἐπικρατείας του ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐγένετο ἕνεκα τοῦ προκειμένου πολέμου, καὶ ὅτι μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν αὐ-

τοῦ τὰ πάντα ἤθελον ἔλθει εἰς τὴν προτέραν κατάστασίν των. Ὁ δὲ δυστυχὴς βασιλεὺς οὗτος, καί τοι καταλελυπημένος ἕνεκα τῆς ταπεινότητος, εἰς ἣν περιέστη, εὐχαριστήσας αὐτὸν προσέφερε τὸν υἱόν του ὡς ὑπασπιστὴν αὐτοῦ, ὃν καὶ ὑπεδέχθη εὐχαρίστως ὁ Ναπολέων.

Ὁ Μάϊος μὲν παρήρχετο, ἡ δὲ ὥρα τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἶχεν ἀρχίσει· ἐδέησε λοιπὸν νὰ δοθῇ πέρας εἰς τὰς ἐπιδείξεις ταύτας. Ἐν τούτοις ἔφθασεν ἐκ Βίλνας καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἀποσταλεὶς παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Ναρβάνος, ὅστις διεβεβαίου ὅτι ὁ πόλεμος ἦτον ἄφευκτος, ἐκτὸς ἐὰν ὁ Ναπολέων συγκατατεθῇ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ῥωσσικοῦ ἐμπορικοῦ καὶ ἐκκενώσῃ τὴν Πρωσσίαν, καὶ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτον ἀποφασισμένος νὰ δεχθῇ ὁριστικῶς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὅτι οὗτος δὲν ἤθελε πρῶτος ν. ἀρχίσῃ αὐτόν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εὐχαρίστησε τὸν Ναπολέοντα, διότι εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μεταφέρῃ τὸν στρατόν του ἀπὸ τοῦ Βιστούλα εἰς τὸν Νίεμον. Ἀλλ' ὅπερ ἔφερεν εἰς ἀπορίαν αὐτὸν ἦτον ὅτι δὲν ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο τοσοῦτον σταθερὸς, ὥστε νὰ παραδεχθῇ τὸν πόλεμον καὶ νὰ μὴ ταπεινωθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ· ἐκολακεύετο ὅμως ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἤθελε καταβάλει αὐτὸν διά τινος καταστρεπτικῆς μάχης κατὰ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ.

Ἀποχαιρετήσας λοιπὸν τῇ 29 Μαΐου τὴν σύζηγόν του, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Κωλαιγκούρτου, Βερθιέρου καὶ Δουρόκου ἀνεχώρησεν εἰς Βοσνίαν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ στρατιωτικῆς θεραπείας. Καθ' ὁδὸν δὲ πανταχοῦ ἤκουεν ἄπειρα παράπονα τῶν κατοίκων κατὰ τῶν διαβαινόντων στρατευμάτων αὐτοῦ, ἐναντίον μάλιστα τῶν βαυαρικῶν καὶ ἄλλων γερμανικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐλεηλάτησαν ὅλον τὸ δουκάτον τῆς Ποσνίας. Ὅθεν ἐπέπληνε τὸν στρατάρχην Νέϋ τὸν διοικοῦντα τὰ Βυρτεμβεργικὰ στρατεύματα καὶ τὸν Εὐγένιον τὸν διοικοῦντα τὰ βαυαρικὰ, λέγων αὐτοῖς ὅτι ἂν εἰς τοὺς φίλους πράττουσι ταῦτα, τί ἆρα θέλουσι πράξει εἰς τοὺς ἐχθρούς, καὶ ὅτι θέλουσιν ἀναστατώσει ὅλον τὸν κόσμον κατ' αὐτῶν τοιαῦτα πράττοντες!

Ἐν Ποσνίᾳ ἡ παρουσία τοῦ Ναπολέοντος ἐνθουσίασε τοὺς εὐγενεῖς νέους, οἵτινες μετὰ πλουσίων ἱπποσκευῶν καὶ ὡραίων ἵπ-

πων κατετάχθησαν εἰς τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ, ἤτις ἦτον ἄπειρος ὡς συγκειμένη ἐκ διαφόρων πριγκήπων Γερμανῶν, ἀνωτέρων καὶ διαφόρων ἄλλων ὑπασπιστῶν καὶ ὑφυπασπιστῶν, τοῦτέστιν ὑπασπιστῶν τῶν ὑπασπιστῶν, διαγγελέων καὶ ἄλλων πολλῶν ἀξιωματικῶν τῶν ἐπιτελῶν μετὰ τῆς θεραπείας ἑκάστου αὐτῶν, ὥστε ἅπαντες οὗτοι ἠριθμοῦντο εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀνδρῶν, ὡς καὶ ἵππων καὶ ἁμαξῶν, ὄντων διαφόρων ἐθνῶν καὶ ὁμιλούντων διαφόρους γλώσσας. Ὁ Ναπολέων βλέπων ἐν τῇ πόλει Θόρουνον τὴν πλυθὴν ταύτην τῆς ἀκολουθίας του ἔφριξε, καὶ πάραυτα ἐξέδωκε κανονισμὸν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, τοῦτέστιν ὁποίαν θεραπείαν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἕκαστος τῶν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πρίγκηπος μέχρι τοῦ ὑποδεεστέρου ἀξιωματικοῦ· διώρισε δὲ νὰ διαιρῆται αὕτη πάντοτε εἰς δύο διακεκριμένα στρατόπεδα εἰς μέγα καὶ μικρὸν· οὕτω περιωρίσθη ὀλίγον τὸ πλῆθος τῆς ἀκολουθίας του.

Μετὰ τὰς αὐστηρὰς ταύτας ἀλλ' ἀνωφελεῖς διὰ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς διατάξεις, ὁ Ναπολέων θέλων νὰ περιορίσῃ τὴν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ του, διέταξεν ὥστε ἅπασαι αἱ σκευοφόροι ἅμαξαι νὰ μεταφέρωσι μόνον τὰς ἀπολύτως ἀναγκαίας τροφὰς τῶν ἀνθρώπων τε καὶ τῶν ἵππων· προσδιώρισεν εἰς ἕκαστον σῶμα τὰ πρὸς τροφὴν ζῶα, ἑκάστην δ' ἑσπέραν διέταξε νὰ σφάζωσι τὰ διὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἀναγκαιοῦντα· διώρισε τὴν γενικὴν κίνησιν τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τοῦ Βιστούλα πρὸς τὸν Νίεμον τῇ 6 Ἰουνίου, προσδιορίσας τὴν πορείαν ἑκάστου σώματος· προηγεῖτο δὲ ἁπάντων ὁ βασιλεὺς τῆς Βεσφαλίας Ἱερώνυμος μετὰ τῶν στρατευμάτων του καὶ τῶν Πολωνῶν. Ὑπελόγιζε λοιπὸν ὅτι μετὰ δέκα ἡμέρας ἤθελεν εἶσθαι ὅλος ὁ στρατὸς αὐτοῦ εἰς τὸν Νίεμον, καὶ ὅτι μετὰ τεσσάρων ἡμερῶν ἀνάπαυσιν ἤθελεν ἀρχήσει τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ὁ Ναπολέων ἐλθὼν εἰς τὴν Μαριάπολιν, κειμένην παρὰ τὸν Βιστούλαν, ἐδέχθη τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον μετὰ μεγίστης ψυχρότητος· τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο περιστατικὸν προῆλθεν ἐκ τῶν ἀκολούθων αἰτιῶν. Ὁ Στρατάρχης Δαβοῦστος, ὡς ἐξιστορήθη ἦτον ὁ προπαρασκευαστὴς, οὕτως εἰπεῖν, ὅλης τῆς γιγαντιαίας στρατείας ταύτης· οὗτος ὠργάνισεν ὅλον σχεδὸν τὸν ἐν ἐκστρα-

τεία στρατὸν, προητοίμασεν ἄπειρα μέτα καὶ ἀναγκαῖα τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἔχων ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγάς του πλέον τῶν 300 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὁ Ναπολέων εἶχεν ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν· οὗτος δὲ ὑπηρέτει πιστῶς, ὢν ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ δυστυχῶς εἶχε παρὰ τῷ Ναπολέοντι ἰσχυρόν τινα μυστικὸν ἐχθρὸν, οὗτος δὲ ἦτον ὁ στρατάρχης καὶ πρίγκηψ Βερθιέρος, ὅστις ἦτον ὁ ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ κρύφιος λοιπὸν οὗτος ἐχθρός του, Βερθιέρος, ἐζήτει εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῇ αὐτὸν διὰ τὰ ἐν τῷ 1809 συμβάντα, ὅτε κατηγορήθη μὲν ὁ Βερθιέρος ὅτι διεκινδύνευσε τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ὁ δὲ Δαβοῦστος ἐπηνέθη ὅτι ἔσωσεν αὐτόν· ἔκτοτε λοιπὸν παρεφύλαττεν αὐτὸν νὰ τὸν διαβάλῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Δαβοῦστος πολλάκις δὲν ἐξετέλει κατὰ γράμμα τὰς περὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' ἐτροποποίει ταύτας πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας κατὰ τὰς περιστάσεις, ὁ Βερθιέρος ἔλεγε πάντοτε, εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ὁ Δαβοῦστος ἐπικρίνει καὶ τροποποιεῖ αὐθαιρέτως τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορός του, ἐν ᾧ ὁ δυστυχὴς Δαβοῦστος ἔπραττε τοῦτο πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ Δαβοῦστος προσέτι ἦτον ὡς πρὸς τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρετὰς ἐκ τῶν πρώτιστων στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, μάλιστα δὲ ἀποθανόντος τοῦ Λάνου καὶ μένοντος εἰς δυσμένειαν τοῦ Μασσένα, οὗτος ἦτον ὁ ἄριστος πάντων τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Σουσσέτου· ἕτερόν δέ τι περιστατικὸν συνέτεινε πολὺ εἰς τὴν διαβολὴν ταύτην. Οἱ Πολωνοὶ, ἐμψυχωθέντες ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἀνακτήσεως τοῦ βασιλείου των, ἐσκέπτοντο καὶ περὶ τῆς μελλούσης δυναστείας των· ἕνα δὲ εὐχαριστήσωσιν ὡς πρὸς τοῦτο τὸν Ναπολέοντα καὶ νὰ ἔχωσι ἱκανὸν βασιλέα ὅπως διοργανίσῃ αὐτοὺς εἰς ἰσχυρὸν κράτος, ἐνέβλεψαν ἐπὶ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου, κρίνοντες τοῦτον ὡς ἱκανώτερον πάντων διὰ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους των. Ὅθεν εἰς ἁπάσας τὰς αἰθούσας καὶ τὰς συναναστροφὰς τῆς Βαρσοβίας ἐγίνετο μετ' ἐνθουσιασμοῦ πολὺς λόγος περὶ τούτου. ἔχοντες δὲ καὶ τὸ ἀρτίως συμβὰν παράδειγμα τῆς Σουηδίας, ἥτις ἐξελέξατο τὸν Βερναδόττον, ἦσαν βέβαιοι σχεδὸν ὅτι ὁ Ναπολέων ἤθελεν εὐχαρίστως καὶ προθύμως ἐνδώσει εἰς τὴν αἴτησίν των ταύτην.

Ὁ Ναπολέων ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς κατὰ τοῦ Δαβούστου διαβολὰς τοῦ Βερθιέρου, πληροφορηθεὶς καὶ περὶ τῶν διατρεχόντων περὶ τούτου ἐν τῇ Βαρσοβίᾳ, ἀνακαλῶν δὲ εἰς τὴν μνήμην του πρῶτον τὰ περὶ τοῦ Σούλτου ἐν Πορτουγαλλίᾳ, θέλοντος νὰ βασιλεύσῃ ἐκεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ τοῦ Βερναδόττου, κατὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀφορμὰς νὰ δυσαρεστῆται, ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ὑπονοίας κατὰ τῶν στρατηγῶν του ὅτι, οὗτοι ἤθελον νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες καὶ βασιλεῖς. Ταῦτα λοιπὸν ἦσαν τὰ αἴτια τὰ παροξύνοντα τὸν Ναπολέοντα νὰ δυσαρεστηθῇ κατὰ τοῦ Δαβούστου. Ἀλλ' εἶχεν ἄδικον, διότι ὁ πιστὸς οὗτος στρατηγός του εἶ καὶ καταγόμενος ἐξ εὐγενῶν, οὐδεμίαν τοιαύτην πρόθεσιν εἶχε συλλάβει, ἀλλα πιστῶς ὑπηρετῶν τὸν κύριόν του, ἀκαταπαύστως εἰργάζετο εἰς τὰ στρατόπεδα, διότι οὐδέποτε διέμενε διαρκῶς εἰς Παρισίους πλέον τῶν τριῶν μηνῶν. Ἔχων δὲ σώφρονα καὶ οἰκονόμον σύζυγον εἶχεν ἀφθόνως τὰ πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν τέκνων του. Ἐπέπρωτο ὅμως καὶ ὁ πιστὸς καὶ ἱκανὸς οὗτος στρατηγὸς νὰ ψυχρανθῇ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, καθὼς καὶ τόσοι ἄλλοι ἔνδοξοι στρατηγοὶ καὶ πιστοὶ αὐτοῦ ὑπηρέται.

Ὁ Ναπολέων τὴν 7 Ἰουνίου ἦλθεν εἰς Δανζίκην, ἐνταῦθα εὗρεν τὸν Μυράτον, ὅστις, εἰ καὶ βασιλεὺς, δὲν ἔλαβεν καλητέραν ὑποδοχὴν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἢ ὁ Δαβοῦστος, ὅστις ἦτον ἁπλοῦς στρατηγός. Ὁ Μυράτος, ὡς πολλάκις ἐρρέθη, ἦτο μὲν ἀγαθὸς, ἀλλ' ἄστατος εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε ἕνεκα τῆς κενοδοξίας του ἐδύνατο νὰ φανῇ ἄπιστος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτον ὁ λαμπρότερος στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τῆς ἐποχῆς του, ὁ Ναπολέων προσέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, καὶ διὰ νὰ τὸν ἔχῃ πλησίον του, διότι εἶχεν ὑπονοίας κατ' αὐτοῦ, ὡς δῆθεν συνενοηθέντος μὲ τοὺς Ἄγγλους. Ὁ Μυράτος μαθὼν τὴν ἐκεῖ ἄφιξιν τοῦ Ναπολέοντος ἔσπευσε νὰ παρουσιασθῇ πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ὡς ἀσθενήσας καθ' ὁδὸν, ἦτον ὠχρὸς καὶ ἀδύνατος καὶ δὲν εἶχε τὴν συνήθη ὄψιν καὶ ζωηρότητά του. Ὁ Ναπολέων ἠρώτησεν αὐτὸν ἀποτόμως κατὰ τί πάσχει, καὶ ἂν δὲν ἦτον εὐχαριστημένος νὰ ἦναι βασιλεύς. Μάλιστα, ἀπήντησεν ὁ Μυράτος, παντελῶς δὲν εἶμαι. Δὲν σᾶς ἔκαμα βασιλεῖς, εἶπεν

αὐτῷ ὁ Ναπολέων, ἵνα βασιλεύητε ὅπως θέλετε, ἀλλ' ὅπως θέλω ἐγώ, ν' ἀκολουθῆτε δὲ τὴν πολιτικήν μου, καὶ νὰ ἦσθε Γάλλοι ἐπὶ τῶν ξένων θρόνων. Μετὰ τοὺς λόγους τούτους συνδιελέχθη μετ' αὐτοῦ μὲ τὴν συνήθη οἰκειότητά του. Ἔπειτα παρουσιάσθη αὐτῷ ὁ φρούραρχος τῆς Δανζίκης, στρατηγὸς Ράππος· καὶ οὗτος εἶχε δυσαρεστήσει τὸν Ναπολέοντα διὰ τὰς πικρὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἔγραφεν αὐτῷ περὶ τῆς Πολωνίας. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἀγαπῶν καὶ τοῦτον διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς του καὶ τὴν ἀφέλειάν του, ὑπεδέχθη αὐτὸν καλῶς. Ἔπειτα ἐπεθεώρησε τὸ φρούριον τῆς Δανζίκης μετὰ τῶν πρωτίστων στρατηγῶν του, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον ὑπῆρξε τοσοῦτον ἐπίσημον. Τῇ 7 Ἰουνίου μετέβη εἰς Καινισβέργην ἵνα παρασκευάσῃ τὰ πρὸς διάβασιν τοῦ ποταμοῦ μέσα. Ὁ Ναπολέων ἐνταῦθα ἔμαθε παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τὰς ἐκ νέου προτάσεις τοῦ Βερναδόττου, ἤτοι περὶ παραχωρήσεως εἰς τὴν Σουηδίαν τῆς Νορβεγίας καὶ χορηγήσεως 20 ἑκατομμυρίων φράγκων διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου. Ὁ νέος ἡγεμὼν οὗτος, καίτοι συνομολογήσας, ὡς ἐρρέθη, τῇ 5 Ἀπριλίου συνθήκην συμμαχίας μὲ τὴν Ῥωσσίαν, προθύμως ἤθελε διαλύσει αὐτὴν, ἂν ἐπετύγχανε τὰ περιπλέον 20 ἑκατομμύρια ἐκ τῆς Γαλλίας ἵνα συμμαχήσῃ μὲ αὐτήν. Ὁ Ναπολέων, ἀναμφιβόλως ἀγνοῶν ὅτι ὁ Βερναδόττος συνεμμάχησε μὲ τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἀκούσας ἐκ νέου τὰς προτάσεις αὐτοῦ, ἀνέκραξε μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς· « Ὁ ἄθλιος! μὲ προτείνει νὰ προδώσω ἕνα τῶν πιστῶν μου συμμάχων, τὴν Δανίαν, καὶ ἐπὶ τούτου στηρίζει τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν πίστιν του! Ὁμιλεῖ περὶ τῆς Νορβεγίας, ἐξ ἧς θέλει ν' ἁρπάξῃ ἡ Σουηδία μίαν ἐπαρχίαν· ἀγνοεῖ δὲ ὅτι τὸ πρώτιστον συμφέρον τῆς Σουηδίας εἶναι νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τῆς Ῥωσσίας, ἥτις τάχιον ἢ βράδιον θέλει τὴν καταφάγῃ· ὅτι ἐὰν ὡς ἐκ τῆς Φινλάνδης ἡ Σουηδία ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν Ῥωσσίαν, τοῦτο γίνεται, διότι ἡ Φινλάνδη τὴν καλύπτει καὶ ἀφίνει ἀπροφύλακτον τὴν Ῥωσσίαν· ὅτι, ἅμα ἀποκατασταθείσης τῆς εἰρήνης, μὲ τοιοῦτον τρομερὸν γείτονα κατέχοντα τὴν Φινλάνδην, θέλει ἐπαναληφθῆ ὁ πόλεμος, ὅταν ἡ Ῥωσσία λάβῃ ἀνάγκην τοῦ πορθμοῦ Σουηδίου, ὅτε

ἐν τινι ἡμέρᾳ παγετοῦ οἱ Ῥῶσσοι στρατιῶται θέλουσι καταλάβει τὰς νήσους Ἀλάνδης μέχρι τῆς Στοκχόλμης· καὶ ὅτι ἡ μόνη ἐποχὴ τῆς ταπεινώσεως τῆς Ῥωσσίας εἶναι ἡ ἐνεστῶσα, ἅμα δὲ παραμεληθῇ ἡ εὐκαιρία αὕτη, δὲν ἐπανέρχεται πλέον διότι τοιοῦτον πολεμικὸν ἄνδρα, ὡς ἐμὲ, δὶς δὲν θέλουσιν ἰδεῖ, πορευόμενον μετὰ ἑξακοσίων χιλιάδων στρατοῦ κατὰ τῆς τρομερᾶς Αὐτοκρατορίας τῆς Ἄρκτου!... Ὁ ἄθλιος! ἐπανέλαβε πολλάκις ὁ Ναπολέων, προσκρούει εἰς τὴν δόξαν του, εἰς τὴν Σουηδίαν, εἰς τὴν πατρίδα του· δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ἐνασχοληταί τις περὶ αὐτοῦ· δὲν θέλω νὰ μὲ ὁμιλήσωσι περὶ τούτου, καὶ ἀπαγορεύω νὰ δεχθῶσιν ἀπάντησιν παρ' αὐτοῦ, οὔτε ἐπίσημον, οὔτε ἰδιαιτέραν.» Μετὰ ταῦτα ἐφησυχάσας καὶ σκεφθεὶς διέταξεν ὥστε οὐδεμία ἀπάντησις νὰ γένῃ εἰς τὸν διαβιβάσαντα τὰς προτάσεις τοῦ Βερναδόττου πρέσβυν του ἐν Σουηδίᾳ.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ἦτο συνετὴ, καί τοι ἠναγκασμένου νὰ πράξῃ τοῦτο· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ ὅτι 30 ἢ 40 χιλιάδες Σουηδοὶ πορευόμενοι κατὰ τῆς Πετρουπόλεως ἤθελον προξενήσει τοιοῦτον ἀποτέλεσμα, ὥστε ἴσως ἤθελε λάβει ἄλλην φάσιν ὁ πόλεμος· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Βερναδόττον. Εἰ καὶ πιθανὸν δὲ νὰ ἐγνώριζε τοῦτο ὁ Ναπολέων, ἡ κατ' αὐτοῦ ὅμως ὀργή του καὶ ἡ πρὸς τὰς δυνάμεις του πεποίθησις ἐμπόδιζον αὐτὸν νὰ σκεφθῇ οὕτως, καὶ ἐπομένως νὰ ἀποζημιώσῃ τὴν Δανίαν ἀλλαχόθεν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Νορβεγίας.

Ἡ περὶ διακηρύξεως τοῦ πολέμου φροντὶς ἐνησχόλει ἤδη τὸν Ναπολέοντα, διότι ἤθελε νὰ διακηρύξῃ εἰς τὸν κόσμον οὐχὶ ὅτι οὗτος ἐκίνησε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ὅτι ἐκείνη κατὰ τῆς Γαλλίας· μὴ κινουμένων ὅμως τῶν ρωσσικῶν στρατευμάτων, τοῦτο ἦτον ἄτοπον, διὸ ἐζήτει πρόφασιν περὶ τούτου. Ἔγραψε λοιπὸν ἐκ νέου εἰς τὸν Λωριστῶνα ν' ἀπέλθῃ εἰς Βίλναν καὶ ν' ἀρχίσῃ ψευδῶς τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, κατασκοπεύων μάλιστα τὸ ρωσσικὸν στρατόπεδον. Εὐθὺς ὁ Λωριστὼν ἐζήτησε καὶ αὖθις παρὰ τῆς ρωσσικῆς κυβερνήσεως ὅπως μεταβῇ ἔνθα διέμενεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ μ' ὅλας τὰς περὶ εἰρήνης ὑποσχέσεις αὐτοῦ δὲν τῷ ἐπε-

τράπη. Ὁ Ναπολέων λαβὼν τοῦτο ὡς ἀφορμὴν διέταξε τὸν Λωριστῶνα νὰ ζητήσῃ τὰ διαβατήρια του, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἡ κερὶ ἐκενώσεως τῆς Πρωσσίας ἐκ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων πρότασις τῆς Ῥωσσίας προσέβαλε τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Αὐτοκράτορός του. Ἐπειδὴ δὲ προέκειτο ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ διαβῇ τὸν Νίεμον τῇ 22 Ἰουνίου, ἡ δὲ περὶ ἀναχλήσεως τοῦ Λωριστῶνος διαταγὴ ἐγράφη τῇ 16 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἵνα καὶ ἤδη ἐξαπατήσῃ τοὺς Ῥώσσους, διέταξεν ὥστε ἡ διαταγὴ αὕτη νὰ ἔχῃ ἡμερομηνίαν τῆς 12 Ἰουνίου καὶ νὰ ἦναι γεγραμμένη ἐκ τοῦ Θορούνου, ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι ὁ Ναπολέων εἰσέτι διέμενεν ἐκεῖ ἐνῷ οὗτος ἦτον εἰς Κενισβέργην.

Τελεσθέντων τῶν διπλωματικῶν τύπων τούτων, ὁ Ναπολέων, ἀποφασίσας τέλος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἀνεχώρησεν ἐκ Κενισβέργης, ἦλθεν εἰς τὴν Πρεγέλαν καὶ ἐπεθεώρησε τὸν στρατόν του καὶ ἅπαντα τὰ ἐπιτήδεια αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν δὲ ἀναχωρήσας ἀφίχθη τῇ 17 τὸ ἑσπέρας εἰς Ἰνστερβοῦργον. Τὸ γενικὸν σχέδιον τῶν πρωτίστων ἐπιχειρήσεων τοῦ Ναπολέοντος ἦτο νὰ διαβῇ τὸν Νίεμον εἰς Κόβνον. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἦτο μελετημένον μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας καὶ σκέψεως· διότι ὑπῆρξαν μὲν καὶ ἕτεροι στρατηγοὶ ἱκανοὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἀλλ' οὐδεὶς ὑπῆρξεν, ὡς τὸν Ναπολέοντα, ἱκανὸς εἰς τὰς ἐκτεταμένας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις.

Διάφοροι ὁδοὶ ὑπάρχουσιν ὅπως εἰσχωρήσῃ τις εἰς τὴν παλαιὰν Ῥωσσίαν, ἀλλ' αἱ πρώτισται ἦσαν τέσσαρες, ἐξ ὧν ἡ μία διευθύνετο ἀπ' εὐθείας εἰς Μόσκαν διὰ τῆς Σμολένσκης καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πετρούπολιν. Ἡ ὁδὸς αὕτη, εἰ καὶ παριστάνουσα μικρὰς δυσκολίας, διότι διέβαινεν ἐξ ἀκατοικήτων μερῶν, μ' ὅλα ταῦτα ἐδιχοτόμει τὰς ῥωσσικὰς δυνάμεις, περὶ ὧν ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο μὲν νὰ ἔχῃ ἀκριβεῖς γνώσεις, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ τούτων λαμβανομένων διαφόρων πληροφοριῶν ὑπελόγιζεν ὡς ἔγγιστα τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν. Ὑπῆρχον λοιπὸν δύο μεγάλοι ῥωσσικοὶ στρατοί, ὁ εἷς ἐκάθητο παρὰ τὸν Δβίναν ποταμὸν ἔχων τὸ στρατόπεδόν του εἰς Βίλναν, τὰς δὲ προφυλακάς του εἰς Κόβνον παρὰ τὸν Νίεμον, καὶ, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βαρκλάϋ, συνέκειτο ἐξ 150 χιλιάδων

ἀνδρῶν· ὁ δ' ἕτερος παρὰ τὸν Βορυσθένην, συγκείμενος ἐξ 100 χιλιάδων καὶ διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Βαγρατίωνος Ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατευμάτων τούτων οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένει εἰς τὸν Ναπολέοντα, διότι οὗτος ἠγεῖτο 400 χιλιάδων ἀνδρῶν.

Ἐκλέξας λοιπὸν τὴν ὁδὸν, ἣν ἤθελεν ἀκολουθήσει καὶ τὸ μέρος ὅπου ἤθελε διαβῆ τὸν ποταμὸν Νίεμον, καὶ διατάξας εἰς τὸν στρατόν του τὰ περὶ τούτου, ἀνεχώρησε τῇ 17 ἐκ Κενισβέργης, καὶ πορευόμενος πρὸς τὸν Νίεμον, διενυκτέρευσεν τῇ 22 Ἰουνίου εἰς τὸ παρακείμενον δάσος Βιλκόβισκ ἔν τινι ποταπῷ ἀγροκηπείῳ, φρουρούμενος ὑπὸ 200 ἱππέων. Τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ φθάσας εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου κατώπτευσε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ ἱππικοῦ Ἄξου τὸ μέρος τῆς διαβάσεως, ἐνδυθεὶς τὸν μανδύαν λογχιστοῦ τινὸς Πολωνοῦ. Ἐκλέξας δὲ τὸ μέρος τῆς διαβάσεως, διέταξε τῇ αὐτῇ ἑσπέρᾳ νὰ συστηθῶσι τρεῖς γέφυραι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ. Ὁ στρατηγὸς Ἐβλὲς πάραυτα ἀνέλαβε τὴν ἐργασίαν ταύτην, καὶ τὸ μεσονύκτιον ἅπαντα τὰ πρὸς διάβασιν παρεσκευάσθησαν ἐντελῶς. Τῇ δὲ πρωΐᾳ, τῆς 24 Ἰουνίου, εἰς ἅπαντα τὰ σώματα ἀνεγνώσθη ἡ ἑξῆς ἡμερησία διαταγή.

« Στρατιῶται! ὁ δεύτερος πολωνικὸς πόλεμος ἄρχεται. Ὁ »πρῶτος ἐπεραιώθη εἰς Φριεδλάνδην καὶ εἰς Τιλσίτην! . . . ἔνθα »ἡ Ῥωσσία ὤμοσεν αἰώνιον συμμαχίαν μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ »πόλεμον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Αὕτη παραβαίνει τῇ σήμερον τοὺς »ὅρκους της, οὐδόλως θέλουσα νὰ ἐξηγηθῇ περὶ τῆς παραδόξου »διαγωγῆς της. Ἀλλ' οἱ γαλλικοὶ ἀετοὶ δὲν ἐπανεπέρασαν τὸν »Ῥῆνον, ἐγκαταλιμπάνοντες τοὺς ἐκεῖ συμμάχους μας εἰς τὴν »διάκρισίν της . . . . ; Ἡ Ῥωσσία παρασύρεται ὑπὸ τῆς εἱμαρ»μένης· τὸ πεπρωμένον της θέλει πληρωθῇ. Μᾶς νομίζει λοιπὸν »ἐκφαυλισμένους; Δὲν ἤμεθα πλέον οἱ στρατιῶται τῆς Αὐστερ»λίκης; Μᾶς θέτει μεταξὺ τῆς ἀτιμίας καὶ τοῦ πολέμου· ἡ »ἐκλογή μας δὲν εἶναι ἀμφίβολος. Ἄγωμεν λοιπὸν ἐμπρὸς, ἂς »διαβῶμεν τὸν Νίεμον, ἂς φέρωμεν τὸν πόλεμον εἰς τὴν χώραν »της. Ὁ δεύτερος πολωνικὸς πόλεμος θέλει δοξάσει τὰ γαλλικὰ »ὅπλα· ἡ δὲ συνομολογηθησομένη εἰρήνη θέλει φέρει ἐν ἑαυτῇ »τὴν ἐγγύησιν· αὕτη θέλει θέσει τέρμα εἰς τὴν ἀπαίσιαν ἐπιρ-

»ρολν, τὴν ὁποίαν ἡ Ῥωσσία ἐξασκεῖ πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἐπὶ »τῶν πραγμάτων τῆς Εὐρώπης. «

Ἡ διακήρυξις αὕτη ἐπευφημίσθη ὑφ' ὅλου τοῦ στρατοῦ, ὅστις διῆλθεν ἔμπροσθεν τοῦ Ναπολέοντος ἵνα διαβῇ τὸν ποταμόν, ἐπὶ τῶν παρακειμένων ὑψωμάτων τοῦ ὁποίου ἐτέθη τὸ πυροβολικὸν ἵνα ὑπερασπίσῃ τὴν διάβασιν ταύτην. Ἦτο δὲ ἀξιοθαύμαστον νὰ βλέπῃ τις τοσοῦτον μέγαν στρατὸν μετὰ τοσούτων πυροβόλων, ἵππων καὶ ἀπείρου ἀποσκευῆς νὰ διαβαίνῃ τὸν ποταμόν. Πολλάκις ἐρρέθη ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς διαβάσεως ὁ γαλλικὸς στρατὸς κατελήφθη ὑπό τινος καταιγίδος, ὑποληφθείσης ὡς κακοῦ οἰωνοῦ, ἀλλὰ τοιοῦτόν τι δὲν ὑπῆρξε, διότι ὁ καιρὸς ἦτον εὔδιος.

Ὁ Ναπολέων, θεωρήσας ἐπὶ πολλὴν ὥραν τὸ ἀξιοπερίεργον τοῦτο θέαμα, διῆλθεν ἔφιππος ἐπί τινος τῶν τριῶν γεφυρῶν τοῦ ποταμοῦ, ἔπειτα δὲ στρέψας ἀριστερόθεν ἔδραμε πρὸς τὸ πολύχνιον Κόβνον, συνωδευμένος μέ τινας ἴλας τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ. Ἐνταῦθα διανυκτερεύσας παρήγγειλε τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον, οὗ τινος ἡ μοῖρα προηγεῖτο εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, νὰ διαθέσῃ τὰς πρωτοπορείας του πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Βίλναν.

Ἀνεῤῥίφθη τέλος ὁ κύβος! Ὁ Ναπολέων ἐπορεύετο ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ, ἡγούμενος τετρακοσίων χιλιάδων στρατοῦ, καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ διακοσίων εἰσέτι. Πρέπει νὰ θαυμάσῃ τις τὴν ἀγασίαν τῶν ἀνθρώπων! Ὁ παράδοξος οὗτος ἀνὴρ, πρὸ δύο ἐτῶν ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Αὐστρίας, ἀναλογισθεὶς πρὸς στιγμὴν τὸ ἐν Ἐσσλὲγκ μάθημα, ἐστοχάσθη νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν του, καὶ νὰ παρέξῃ εἰς τὸν θρόνον του τὴν στερεότητα τῆς διαδοχῆς· προσποιούμενος δὲ ἀγάπην πρὸς τὸν οἰκογενειακὸν βίον, συνεφώνησε συνοικέσιον μὲ τὴν Αὐστρίαν, τὴν ἀρχαιοτέραν Αὐλὴν καὶ τὴν σταθερωτέραν εἰς τὰς ἕξεις της· θέλων δὲ νὰ καταπραύνῃ τὰ μίση, ἤθελε νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Γερμανίαν καὶ νὰ ἐξαποστείλῃ εἰς Ἱσπανίαν ὅλας τὰς δυνάμεις του, ἵνα ὑποχρεώσῃ τὴν Ἀγγλίαν εἰς εἰρήνην, καὶ μετ' αὐτῆς ὅλον τὸν κόσμον, ὅστις περιέμενε τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς ἵνα ὑποταχθῇ.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ διαλογισμοὶ τοῦ Ναπολέοντος τῷ 1810, τοὺς ὁποίους εἰλικρινῶς ἤθελε νὰ πραγματοποιήσῃ. Ἀλλ' αἴφνης ἐπενόησε τὸν ἠπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν, δι' οὗ ἤθελε ν' ἀναγκάσῃ τὴν Ἀγγλίαν εἰς εἰρήνην διὰ τὰ δεινὰ τοῦ ἐμπορίου. Ὅθεν ἐβιάσθη νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ὁλλανδίαν εἰς τὸ σύστημα τοῦτο· εὑρὼν δὲ ἀντίστασιν, ἔξωσε τὸν βασιλέα αὐτῆς, ἀδελφὸν αὐτοῦ ὄντα, συμπεριέλαβεν εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν του, καὶ συνεκίνησεν ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἣν ἤθελε νὰ καθησυχάσῃ, διὰ τὴν ἕνωσιν ἑνὸς βασιλείου μὲ τὴν Γαλλίαν, γενομένην δι' ἑνὸς διατάγματός του. Ἔπειτα δὲ εὑρὼν τὸ περὶ ἀποκλεισμοῦ σύστημα ἀτελὲς, συμπεριέλαβε τὴν Βρέμην, Ἀμβοῦργον καὶ Λουβέκαν· ὡσανεὶ δὲ ὁ λέων δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ εἰμὴ κατατρώγων νέας λείας, προσέθηκε τὴν Βαλεσίαν, Φλωρεντίαν καὶ τὴν Ῥώμην, καὶ ὅμως ἐθαύμαζεν ὅτι αἱ κατακτήσεις αὗται ἐτάραττον τὸν κόσμον. Ἐν τούτοις ἐξαπέστειλεν εἰς Λισαβῶνα τὸν πρώτιστον στρατηγόν του Μασσέναν, ἵνα καταστρέψῃ τὸν ἐκεῖ ἀγγλικὸν στρατόν· νομίζων δὲ ὅτι, ἵνα προξενῇ φρίκην ὁ ἠπειρωτικὸς ἀποκλεισμὸς, ἔπρεπε νὰ διατηρῇ τρομακτικὰς δυνάμεις πρὸς τὴν Ἄρκτον, συνήθροισε μέγαν ἀριθμὸν στρατευμάτων παρὰ τὸν Ἶλβαν ποταμὸν, καὶ ἔκτοτε μὴ ἐξαποστείλας εἰς Ἱσπανίαν εἰμὴ ἀνεπαρκεῖς δυνάμεις, ἐγκατέλειψε τὸν Μασσέναν ἄνευ βοηθειῶν, ὅπως ἀπολέσῃ τὴν δόξαν του εἰς ἄγνωστον μέρος, ἤτοι τὸ Τόρρες-Βέδρας, τὸ ὁποῖον ἀνεζωογόνησε καὶ ἀνύψωσεν ὁλέθριον στρατηγὸν εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἔπειτα δὲ μὴ παραδεχόμενος ὥστε ἡ Ῥωσσία, ἥτις ἐνεθαῤῥύνετο ἐκ τῆς ἀποστάσεως, νὰ δύναται νὰ ἀνθίσταται κατά τι εἰς τὰς θελήσεις του, ἔστρεψεν αἴφνης τοὺς διαλογισμούς του, τὰς δυνάμεις του καὶ τὸν νοῦν του πρὸς τὴν Ἄρκτον, ὅπως περαιώσῃ τὸν πόλεμον διά τινων ἐκ τῶν συνήθων εἰς τὸν κόσμον τολμημάτων του καὶ λίαν ἀρεστῶν εἰς τὴν ψυχήν του· ἐγκαταλιπὼν οὕτω τὸ βέβαιον, τὸ ὁποῖον ἐδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸν Τάγον, διὰ τὸ ἀβέβαιον τὸ ὁποῖον ἐζήτει μεταξὺ τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Δβίνα. Ἰδοὺ λοιπὸν τὸ ἀποβησόμενον τοῦ Καίσσαρος τούτου ὀνειροπολήσαντος πρὸς στιγμὴν νὰ γένῃ Αὔγουστος. Κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν προεχώρει πρὸς Ἄρκτον, ἐγκαταλιπὼν ὄπισθέν του τὴν Γαλλίαν

ἐξηντλημένην καὶ ἀηδιάζουσαν αἱματηρὰς δόξας, τοὺς εὐλαβεῖς δυσηρεστημένους ἐκ τῆς θρησκευτικῆς τυραννίας του, τοὺς φιλελευθέρους ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐθαιρεσίας του, καὶ τὴν Εὐρώπην τέλος πάντων ἐξανισταμένην κατὰ τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ τοῦ ἐπιβαρύνοντος αὐτήν. Ἠγεῖτο δὲ στρατοῦ προξενοῦντος σιωπηλῶς τρόμον εἰς τοὺς πλείστους, ἐν ᾧ ἐλαλοῦντο ὅλαι αἱ γλῶσσαι, καὶ συνδεδεμένου διὰ μόνης τῆς εὐφυΐας του, καὶ οὔτινος ἡ εὐτυχία ἕως; τότε ἦτον ἀναλλοίωτος. Τί δὲ ἤθελε συμβῆ ἐν ταῖς ἀποστάσεσι ταύταις εἰς τὸν τεχνητῶς πως συνδεδεμένον στρατὸν ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅστις ἠκολούθει ἕνα ἀστέρα, ἐὰν ὁ ἀστὴρ οὗτος, ὃν ἠκολούθει, ἔσβυνεν αἴφνης; Ὅλος ὁ κόσμος, κατὰ δυστυχίαν τῆς Γαλλίας, ἔμαθε τοῦτο τοιουτοτρόπως ὥστε οὐδέποτε νὰ τὸ λησμονήσῃ. Πρέπει ὅμως, ἵνα φωτισθῇ ὁ κόσμος οὗτος, νὰ μάθῃ καὶ τὰς λεπτομερείας τῶν συμβάντων τούτων, ἵνα μὴ γνωρίζῃ μόνον τὸν κρότον τῆς τρομερᾶς πτώσεως ταύτης. Ὅθεν ἀρχόμεθα τῆς λυπηρᾶς ταύτης διηγήσεως· ἡ δόξα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἀπαντᾶται πανταχοῦ, ἀλλ' ἡ εὐτυχία αὐτοῦ οὐδαμῶς πέραν τοῦ Νιέμου ποταμοῦ!

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν στρατάρχην Σοὺλτον εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν.—Μάχη τῆς Ταραβέλης.—Ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας.—Ἀπόβασις καὶ ἀποτυχία τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ εἰς Βέλγιον. (1809) σελ. 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Περαίωσις τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας συνθήκης τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1809.—Διάζευξις μετὰ τῆς Ἰωσηφίνης. Διαπραγμάτευσις καὶ συνομολόγησις νέου συνοικεσίου μετὰ τῆς Μαρίας Ἀντωνίνης θυγατρὸς τοῦ Φραγκίσκου αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. (1809—1810) σελ. 26

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ'.

Κατάστασις τῆς Γαλλίας μετὰ τὴν Γαλλο-Αὐστριακὴν ἕνωσιν —Κατάργησις τῆς παπικῆς ἐξουσίας.—Περιοδεία τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὰς Κάτω Χώρας.—Ἐκθρόνισις τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου ἐκ τῆς Ὁλλανδίας καὶ ἕνωσις αὐτῆς μετὰ τῆς Γαλλίας. (1810) σελ. 72

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'.

Συνέχεια τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντων.—Μάχη τῆς Ὀκάνης.—Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Πορτουγαλλίας ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μασσέναν.—Μάχη τοῦ Βουσάκου.—Ἀγγλικὰ χαρακώματα ἐν Τόρρες Βέδρας.—Ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Πορτουγαλλίας. (1809—1810) σελ. 128

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'.

Σκέψεις τοῦ Ναπολέοντος περὶ τῆς ἐν Πορτουγαλλίᾳ ἐκστρατείας.—Δυσαρέσκειαι μεταξὺ Ναπολέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀρχαὶ ἐξοπλισμοῦ αὐτῶν.—Συνέχεια τῶν ἐν Πορτουγαλλίᾳ συμβάντων.—Ἐπάνοδος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἱσπανίαν.—Μάχη τοῦ Φουέντες δ' Ὀνόρο.—Αἴτια ἀποτυχίας τῆς ἐκστρατείας ταύτης. σελ. 186

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'.

Γέννησις τοῦ διαδόχου τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας.—Πολεμικαὶ προπαρασκευαὶ κατὰ τῆς Ῥωσσίας.—Ἐκκλησιαστικὴ Σύνοδος. (1811) σελ. 234

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'.

Ἐξακολούθησις τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντων.—Ἐπάνοδος τοῦ Ἰωσὴφ εἰς Μαδρίτην.—Πολιορκία καὶ ἅλωσις τῆς Ταραγῶνος.—Ἅλωσις τῆς Ῥοδερικουπόλεως καὶ τῆς Βαδαϊόζης ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος.—Τελευταῖα συμβάντα ἐν Ἱσπανίᾳ. (1811) σελ. 286

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ'.

Πολεμικαὶ προπαρασκευαί. — Συνομολόγησις συμμαχιῶν. — Ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος ἐκ Παρισίων πρὸς ἐκστράτειαν.—Διαμονὴ αὐτοῦ ἐν Δρέσδῃ.—Ὁ γαλλικὸς στρατὸς διαβαίνει τὸν ποταμὸν Νίεμον. (1812) σελ. 311

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ.	234	ἀντὶ	ΚΕΦΑΛ.	ΑΒ'.	ἀνάγν.	ΚΕΦΑΛ.	ΑΓ'.
»	286	»	»	ΑΓ'.	»	»	ΑΔ'.
»	316.	»	»	ΑΔ'.	»	»	ΑΕ'.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ,

Ἐπιμελῶς ἐρανισθεῖσα ἐκ τῶν τοῦ

Α. ΘΙΕΡΣΟΥ

ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

(Histoire de la Révolution Française, et Histoire du Consulat et de l'Empire par M. A. Thiers).

ΥΠΟ

ΧΡΗΣΤΟΥ Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.

Ἀσχαγοῦ καὶ καθηγητοῦ τοῦ Στρατιωτικοῦ Δικαίου εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων.

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΛΟΥΗ.

(Ὁδὸς Πραξιτέλους.)

1857.

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεωρεῖται κλοπιμαῖον· ὁ δὲ κάτοχος αὐτοῦ θέλει ἐγκαλεῖσθαι ἐπὶ παραποιήσει.

Χ. Βαγιάκος

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ ΛΣΤ'.

Ὁ Ναπολέων ἐν Βίλνᾳ.—Διαφωνίαι ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατῷ περὶ ὑποχωρήσεως. —Ἀναχώρησις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ τοῦ στρατοπέδου. — Εἴσβολὴ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Ῥωσσίαν.—Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις.—Ὁ Ναπολέων ἐν Βιτέβσκᾳ. — Ἅλωσις τῆς Σμολένσκης.—Μάχαι τῆς Πολότσκας καὶ Γοροδέσκης. — Ὁ Ναπολέων διὰ τῆς Σμολένσκης εἰς Δορογοβοῦργον. — Τελεία ὑποχώρησις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ. — Καταστροφὴ τοῦ τόπου.—Ἀντικατάστασις τοῦ Βαρκλάϋ διὰ τοῦ Κουτούζωφ.—Περίφημος μάχη τῆς Μοσκόβας. —Εἴσοδος τῶν Γάλλων εἰς Μόσκαν. — Ψευδεῖς διαπραγματεύσεις τοῦ Κουτούζωφ περὶ εἰρήνης.

(1812)

Ὁ ΝΑΠΟΛΕΩΝ διέβη τὸν ποταμὸν Νίεμον τῇ 24 Ἰουνίου, οὐδόλως ἐναντιωθέντων τῶν Ῥώσσων. Ὅθεν τὰ πάντα προεμήνυον ὅτι τ' αὐτὰ αἴτια, τὰ ἐμποδίσαντα αὐτοὺς ν' ἀντισταθῶσιν ἐνταῦθα, ἤθελον τοὺς ἐμποδίσει ν' ἀντισταθῶσι καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ δὲ Ναπολέων, βεβαιωθεὶς ἤδη ὅτι πανταχόθεν ὁ στρατός του ἤθελε διαβῆ ἀνενοχλήτως τὸν ποταμὸν τοῦτον, δὲν διελογίζετο εἰμὴ νὰ φθάσῃ ὅσον τάχος εἰς τὴν πόλιν Βίλναν, καὶ κυριεύων τὴν πρωτεύουσαν τῆς Λιθουανίας νὰ διχοτομήσῃ τοιουτοτρόπως τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν, ὥστε οὗτος νὰ μὴ δύναται τοῦ λοιποῦ νὰ ἑνωθῇ. Πρὶν ἢ δὲ προχωρήσῃ, ἐπεθεώρησε πρῶτον ἁπάσας τὰς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ στηθείσας γεφύρας, διατάξας τὸν στρατηγὸν Ἐβλὲ νὰ στήσῃ μίαν στερεὰν, ὥστε ἐν πάσῃ περιστάσει ἡ ἐπάνοδος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ νὰ ἦναι ἠσφαλισμένη, ἑτέραν δὲ τοιαύτην νὰ στήσῃ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βιλλία. Ἔπειτα δὲ διέταξε νὰ ὀχυρωθῇ τὸ πολύχνιον Κόβνον, ἔνθα προσδιώρισε νὰ ἐγκατασταθῶσιν αἱ μεγάλαι ἀποθῆκαι καὶ τὰ νοσοκομεῖα τοῦ στρατοῦ· καὶ μετὰ

ταῦτα διέταξεν ὥστε τὰ ἐπιτήδεια νὰ παρακολουθῶσι τῷ στρατῷ διὰ τῶν διωρύγων ἐκ τῆς Δανζίκης μέχρι τοῦ Βιλλία, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ μέχρι τῆς Βίλνας. Ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθη ὅτι ἐδέοντο πλέον τῶν εἴκοσιν ἡμερῶν ἐκ τοῦ Κόβνου μέχρι τῆς Βίλνας διὰ τοῦ Βιλλία ποταμοῦ, ὡς δυσπλόου ἄντος, ἕνεκα τοῦ ἀβαθοῦς τῶν ὑδάτων αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα δὲ διέταξε τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ.

Αἱ καθ' ἑκάστην λαμβανομέναι ἐκ τοῦ ρωσσικοῦ στρατοπέδου πληροφορίαι, καί τοι μὴ οὖσαι σταθεραὶ, παρίστανον τὸν Ρῶσσον στρατηγὸν Βαρκλάϋ ἔχοντα τὸν στρατόν του συντεταγμένον πέριξ τῆς Βίλνας, καὶ συνεχόμενον διὰ τῶν Κοζάκων μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Παγκρατίωνος, διαμένοντος δεξιόθεν τῶν Γάλλων πέριξ τῆς πόλεως Γρόδνης. Ἰδοὺ δὲ τίνι τρόπῳ ἔλεγον ὅτι ἦτον ἐστρατοπεδευμένος ὁ ρωσσικὸς στρατός· ἀριστερόθεν τῶν Γάλλων, μεταξὺ τῆς Τιλσίτης καὶ τοῦ Κόβνου, διέμενεν ὁ στρατηγὸς Βιτγενστέϊν μετὰ 24 χιλιάδων ἀνδρῶν, εἰς Βιλκομίρ ὁ στρατηγὸς Βαγοβοὺτ μετὰ 19 χιλιάδων, ἐν αὐτῇ τῇ Βίλνᾳ διέμενεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος μετὰ τῆς φρουρᾶς του, συγκειμένης ἐξ 24 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐν Νοβόϊ-Τρόκι ἐστρατοπέδευεν ὁ Τουσκώφ μετὰ 19 χιλιάδων, ἐν Ὀλκενίκι ὁ Σουβαλώφ μετὰ 14 χιλιάδων, ἐν Λίδᾳ ὁ Δοκτορώφ μετὰ 20 χιλιάδων, ὧν συνδεδεμένος διὰ 8 χιλιάδων Κοζάκων τοῦ Παγκρατίωνος. Αἱ 130 χιλιάδες αὗται τοῦ Ρώσσου στρατηγοῦ Βαρκλάϋ ἦσαν οὕτω πως τοποθετημέναι, ὥστε ὁ Ναπολέων δὲν εἶχεν ἀκριβῆ γνῶσιν περὶ τούτων· μ' ὅλα ταῦτα διαθέσας τὸν στρατόν του τοιουτοτρόπως ὥστε νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Ρώσσους ἔνθα ἤθελεν ἀπαντήσει αὐτούς, προσλαβὼν καὶ αὐτὸς 120 χιλιάδας ἐκλεκτοῦ στρατοῦ συγκειμένου ἐξ ἱππικοῦ, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ Μυράτου, καὶ λοιπῶν ὅπλων ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου, προέβη πρὸς τὴν Βίλναν, ἵνα καταλάβῃ τὸν Ἀλέξανδρον διαμένοντα ἐκεῖ. Τῇ 25 Ἰουνίου ἀμφότεροι οἱ εἰρημένοι διοικηταὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ προεχώρησαν πρὸς τὴν Βίλναν, καὶ μετὰ δύο ἡμερῶν ἐπίπονον πορείαν, διότι τὰ πάντα ἔλειπαν καθ' ὁδὸν, ἔφθασαν τέσσαρας ὥρας

μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης, ἔνθα οὔτε τὸν Ἀλέξανδρον ἔμελλον νὰ εὕρωσιν οὔτε τὸν στρατὸν αὐτοῦ.

Τῇ 24 Ἰουνίου ἀπὸ πρωΐας διέβη, ὡς ἐρρέθη, ὁ γαλλικὸς στρατὸς τὸν Νιεμον. Κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν παρευρισκομένου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἐν τῇ πόλει Βίλνᾳ, εἰς τὸν χορὸν τοῦ στρατηγοῦ Βενιγκσένου, ἔφθασεν ἡ περὶ διαβάσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἴδησις, ὅπερ ἐτάραξε πάντας. Ὁ Ἀλέξανδρος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν διατρίβων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, περιστοιχούμενος ὑπὸ πολλῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ πολλοὶ ξένοι ἐπίσημοι ἄνδρες, διελογίζετο περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀλλ' ὡς ἐν Πετρουπόλει ἐγένετο σφοδρὰ συζήτησις ἂν ὁ ρωσσικὸς στρατὸς ἔπρεπε νὰ συνάψῃ μάχην μὲ τὸν Ναπολέοντα ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀντιτάττων εἰς αὐτὸν τὰς ἐρημίας καὶ τὰς ἀποστάσεις, οὕτω καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐγενήθη ἡ αὐτὴ συζήτησις, μέχρις οὗ ὁ κρότος τοῦ γαλλικοῦ κανονίου ἠκούσθη ἐν τῷ χορῷ τοῦ Βενιγκσένου. Ὁ Ἀλέξανδρος μέχρι τοῦδε δὲν εἶχεν ἀποφασίσῃ θετικῶς τί νὰ πράξῃ, ἀλλὰ θέλων πάντοτε νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἀδίκως προεκλήθη εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, ὡς ἐκ τούτου δὲ νὰ κινήσῃ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ συμπάθειαν ὅλων τῶν λαῶν καὶ τὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καταφοράν, ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ. Παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ ὅμως διέμενε στρατηγός τις Πρῶσσος, Φοὺλ καλούμενος, ὅστις ὢν μᾶλλον θεωρητικὸς ἢ πρακτικὸς, καὶ χαίρων ὑπόληψιν πεπαιδευμένου ἀνδρὸς, συνεβούλευεν αὐτὸν νὰ παραδεχθῇ καινοφανές τι σύστημα εἰς τὴν ὑποχώρησιν ταύτην.

Ἐν παντὶ καιρῷ, ὅταν ἔξοχός τις ἄνθρωπος, ἐμπνεόμενος οὐχὶ ὑπὸ θεωριῶν ἀλλ' ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἐκτελεῖ μεγάλα ἔργα, οἱ μιμηταὶ αὐτοῦ πλάττουσι συστήματα ἐπ' αὐτῶν, ἐν ᾧ ταῦτα διὰ μόνης τῆς εὐφυΐας ἐπράχθησαν. Ἐν τῷ δεκάτῳ ὀγδόῳ αἰῶνι ὅλος ὁ κόσμος ἤθελε νὰ γυμνάζηται κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Φριδερίκου, ἀπὸ δὲ τῆς μάχης τῆς Λίσσας κατήρτιζον συστήματα περὶ τῆς λοξῆς τάξεως, εἰς ἣν ἀπέδιδον τὴν νίκην τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Μετὰ τὸ 1800 ἔτος καὶ μετὰ

τὰς ἐκστρατείας τοῦ στρατηγοῦ Βοναπάρτου, ὅστις τοσοῦτον ἐπιδεξίως προσέβαλλεν εἰς τὰς πλευρὰς καὶ τὰς συγκοινωνίας τοῦ ἐχθροῦ του, ἅπαντες ὡμίλουν περὶ τῆς ἀποκλείσεως τοῦ ἐχθροῦ. Ἐντεῦθεν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Αὐστερλίκης οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου συνεβούλευσαν αὐτὸν νὰ περικυκλώσῃ τὸν Ναπολέοντα· ἅπαντες δὲ γνωρίζουσι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συμβουλῆς ταύτης. Τῷ 1810, νουνεχὴς καὶ καρτερός τις ἀνὴρ, ὁ λόρδος Βελιγκτὼν, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν περιστάσεων καὶ τῆς τύχης, εὐτύχησε μεγάλως εἰς τὴν ἐν Πορτουγαλλίᾳ ἐκστρατείαν· ἅπαντες δ' ἐν Εὐρώπῃ ὡμίλουν ὅτι οὕτω πως πρέπει νὰ ἐνεργῇ τις ἵνα νικήσῃ τὸν ἐχθρόν του, ἤτοι τὸ νὰ καταστρέψῃ τὰ πάντα, νὰ καταφύγῃ ἐπομένως εἰς ἀπρόσβλητον στρατόπεδον, ἐκεῖ νὰ περιμένῃ νὰ ἐξαντληθῇ ἡ τόλμη τοῦ ἐχθροῦ του, ἐπομένως δὲ νὰ ἐπιπέσῃ κατ' αὐτοῦ, καὶ νὰ τὸν καταπολεμήσῃ, ὡς ἔγεινεν ἐν Τόρρες Βέδρας· εἰς τοῦτο μόνον δηλαδὴ συνίστατο ὅλη ἡ πολεμικὴ ἐπιστήμη. Αὕτη λοιπὸν ἦτον ἡ ἐπιστήμη τοῦ Πρώσσου στρατηγοῦ Φοὺλ, τῆς ὁποίας μέγας διδάσκαλος ἐφαίνετο ἐν τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ὑπέφερε τὰς παραδοξολογίας τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἅπαντες ἀπεστρέφοντο αὐτόν. Ὁ στρατηγὸς Φοὺλ λοιπὸν προέτεινεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ διαιρεθῇ ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς εἰς δύο μέρη, καὶ τὸ μὲν ἓν ἐξ αὐτῶν νὰ περιφέρηται εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, τὸ δ' ἕτερον νὰ ὀχυρωθῇ εἴς τινα γωνίαν τοῦ Νιέμου ποταμοῦ καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένῃ τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ὁ Ἀλέξανδρος παρεδέχθη τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ μυστικῶς ἔπεμψεν ἐπὶ τούτῳ ἀξιωματικοὺς τοῦ μηχανικοῦ ἵνα ἐκλέξωσιν ἁρμοδίαν θέσιν πρὸς ὀχύρωσιν, εἰς οὐδένα κοινοποιῶν τὴν πρόθεσιν ταύτην. Τὴν περὶ ὑποχωρήσεως τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ γνώμην προέτεινε καὶ ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ, ὡς καὶ τὴν διαίρεσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀμφότερα τὰ μέρη τοῦ στρατοῦ νὰ περιέρχωνται εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ γαλλικοῦ, νὰ ἐπαπειλῶσιν αὐτὸν δι' ἀψιμαχιῶν καὶ νὰ ὑποχωρῶσι βάθην εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ῥωσσίας, ἔπειτα δὲ νὰ ἑνωθῶσιν ἔν τινι ὀχυρᾷ θέσει, καὶ ἐκεῖ

ν' ἀντισταθῶσι πρὸς τὸν γαλλικὸν στρατόν· ἡ γνώμη αὕτη ἦτον ἡ συνετωτέρα πασῶν τῶν ἄλλων. Ὁ στρατηγὸς ὅμως Βαρκλάϋ δὲ Τόλλυ, καί τι στρατιωτικὸς ἀπαθὴς, καρτερὸς καὶ πεπαιδευμένος, ἀλλ' ὡς καταγόμενος ἐκ Σκωτικῆς οἰκογενείας κατοικούσης εἰς Κουρλανδίαν, δὲν εὐηρέστει εἰς τοὺς Ῥώσσους, διότι οὗτοι μισοῦσι τοὺς ξένους, ἅμα τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καταλάβῃ αὐτούς. Προσέτι ἡ περὶ ὑποχωρήσεως γνώμη αὕτη δὲν ἤρεσκεν εἰς τοὺς Ῥώσσους, διότοι οὗτοι δὲν ἤθελον νὰ ἀφήσωσι τὸν Ναπολέοντα νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ νὰ πολεμήσωσιν αὐτὸν εὐθύς. Τοῦτο δὲ ἦτο τὸ γενικὸν ρόνημα, ὅπερ ἐκολάκευε τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος μῖσος τῶν προσφύγων, μὴ ὑποφερόντων νὰ βλέπωσι τοὺς Ῥώσσους νὰ ὀπισθοδρομῶσιν ἐνώπιον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ μᾶλλον ζηλωτὴς τῆς ἰδέας ταύτης ἦτον ὁ πρίγκηψ Παγκρατίων· οὗτος κατήγετο ἐκ τῆς Γεωργίας, ἦτο μὲν ἀνδρεῖος καὶ ὀξυδερκὴς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀλλὰ δὲν εἶχε στρατηγικὸν νοῦν· διὸ καὶ ἐφθόνει τὸν στρατηγὸν Βαρκλάϋ, κατεφρόνει τοὺς πεπαιδευμένους στρατιωτικοὺς, καὶ περιέθαλπε τὴν κατὰ τῶν ξένων καταφοράν, ὧν ἡ συμβουλὴ, ὡς ἔλεγεν, ἤθελε παραστήσει τὸν Ἀλέξανδρον δειλόν.

Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπέμενεν εἰς τὸ σχέδιον τοῦ στρατηγοῦ Φοὺλ τοῦ συμβούλου αὐτοῦ, εἰς οὐδένα κοινοποιῶν τοῦτο, διότι ἐθεώρει αὐτὸ ὡς τὸ μόνον σωτήριον μέσον εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν του, διὸ διετήρησε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ του εἰς ἑαυτὸν, τὸν δὲ στρατηγὸν Βαρκλάϋ διετήρει παρ' αὐτῷ ὡς ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν ὅπως διαβιβάζῃ τὰς πρὸς τὸν στρατὸν διαταγάς. Ἀλλ' ἡ αἰφνίδιος διάβασις τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τοῦ Νιέμου ποταμοῦ ὑπεχρέωσε τὸν Ἀλέξανδρον ν' ἀποφάσίσῃ ὁριστικῶς ὁποῖον σχέδιον ἔμελλε νὰ παραδεχθῇ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον· διελογίζετο λοιπὸν νὰ συγκαλέσῃ πολεμικὸν συνέδριον καὶ ὑποβάλῃ αὐτῷ τὸ σχέδιον τοῦ στρατηγοῦ Φοὺλ. Ἀλλ' ὁ συνταγματάρχης Βολτογένης συνεβούλευσε τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ὅτι συμφερώτερον ἦτο νὰ ἐμπιστευθῇ τὸ περὶ πολέμου σχέδιον εἴς τινα τῶν στρατηγῶν

του, καὶ ὡς τοιοῦτον ἔλεγε τὸν στρατηγὸν Βαρκλάϋ, παρὰ νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν σκέψιν πολλῶν τοῦτο, διότι ἤθελεν εὑρεθῇ εἰς ἀμηχανίαν, ἀγνοῶν ὁποίαν γνώμην νὰ παραδεχθῇ. Ἐν τούτοις ἡ προσέγγισις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Βίλναν, ἔνθα διέμενεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἠνάγκασεν αὐτὸν ἀδιστάκτως νὰ ὑποχωρήσῃ, διότι μόλις εἶχε ν' ἀντιτάξῃ 130 χιλιάδας στρατοῦ εἰς διπλάσιον ἐπερχόμενον γαλλικόν, καὶ νὰ διορίσῃ τὸν στρατηγὸν Βαρκλάϋ ὅπως ἐκτελέσῃ τάχιστα τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ πρὸς τὸν ποταμὸν Δβίναν, καὶ τὸν διευθύνῃ εἰς Δρίσσαν, ἔνθα προωρίσθη ἡ περὶ ἀντιστάσεως θέσις. Ἔπειτα δὲ ἀνεχώρησε μεθ' ὅλων τῶν συμβούλων του, διευθυνόμενος πρὸς τὰς εἰρημένας θέσεις.

Εἰ καὶ ἡ ὑποχώρησις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, γενομένου ἐνώπιον τοῦ Ναπολέοντος τοῦ ἐπιτιθεμένου μετὰ τοσαύτης ταχύτητος, ἦτο λίαν δύσκολος, ὡς κινδυνεύοντος νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔτι δυσκολωτέρα ὅμως ἦτον ἡ τῶν δύο μοιρῶν τοῦ στρατοῦ τούτου, ἑκατέρας διοικουμένης ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Οὐβαρῶφ καὶ Κὼρφ, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐστρατοπεδευμέναι ἀριστερόθεν τῆς Βίλνας, καὶ ἔπρεπεν ὑποχωροῦσαι νὰ διαβῶσιν ἀπέναντι τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐνῷ αἱ ἕτεραι πέντε μοῖραι ἐδύναντο νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν ἀνέσει.

Ὁ στρατηγὸς λοιπὸν Βαρκλάϋ ἔσπευσε νὰ ἐξαποστείλῃ εἰς ὅλας τὰς μοίρας ταύτας τὰς περὶ περὶ ὑποχωρήσεως πρὸς τὸν Δβίναν διαταγὰς καὶ τῆς πορείας αὐτῶν εἰς τὸ ἐν Δρίσσᾳ στρατόπεδον. Ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρας τὰς εἰρημένας μοίρας, τὰς μᾶλλον προσεγγιζούσας τῷ γαλλικῷ στρατῷ, διέταξεν ὥστε πάραυτα νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἀπομακρυνόμεναι ὅσον ἐδύναντο ἐκ τῆς Βίλνας ἵνα μὴ συναντηθῶσι μὲ τοὺς Γάλλους. Οὗτος δὲ, καταφρονῶν τοὺς εἰδοποιοῦντας αὐτὸν περὶ τοῦ κινδύνου, ὃν διέτρεχε, διαμένων ἐν Βίλνᾳ, ἠθέλησε νὰ μένῃ ὁ τελευταῖος μετὰ τὴς ὀπισθοπορείας καὶ νὰ ὑποχωρῇ βραδέως, ἀμυνόμενος ἐπὶ πόδα. Ὁ στρατηγὸς Ηαγκρατίων διετάχθη ἐξ ὀνόματος τοῦ Αὐτοκράτορος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Βορυσθένην, καὶ, χρείας τυχούσης, νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν λοιπὸν ῥωσσικὸν στρατὸν, ὁ δὲ στρα-

τηγὸς Ἔτμαν Πλατὼφ, ὅστις συνέδεε τὸν ὑπὸ τὸν Παγκρατίωνα στρατὸν μὲ τὸν τοῦ Βαρκλάϋ, διετάχθη νὰ στρέφηται πέριξ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀψιμαχῶν.

Πρὶν ἢ ὅμως ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Βίλνας, εἰ καὶ θεωρῶν τέλος τὸν πόλεμον ἄφευκτον, ἠθέλησε καὶ διὰ τελευταίαν φορὰν νὰ ῥίψῃ ὅλα τὰ περὶ τούτου ἄδικα εἰς τὸν Ναπολέοντα. Μαθὼν ἐκ Πετρουπόλεως ὅτι ὁ Λωριστὼν ἐζήτησε τὰ διαβατήρια του ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας εἶχε ζητήσει ταῦτα πρὸ μικροῦ, καὶ μάλιστα ἕνεκα τῆς ἀπαιτήσεως τῆς ῥωσσικῆς κυβερνήσεως τοῦ νὰ ἐκκενωθῇ ἡ Πρωσσία ἐκ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, διέταξε τὸν παρ' αὐτῷ ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας Βαλακὼφ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ νὰ τῷ εἴπῃ ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ του θαυμάζει διὰ τὴν αἰφνιδίαν παρασπόνδησιν ταύτην, περὶ ἧς οὐδεμία διακήρυξις τοῦ πολέμου προηγήθη, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ προτεινόμενα αἴτια περὶ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Κουρακίνου ἐκ Παρισίων καὶ τῆς περὶ ἐκκενώσεως τῆς Πρωσσίας ἦσαν μηδαμινὰ. διότι ὁ μὲν πρέσβυς οὗτος ἔπραξε τοῦτο οἰκοθεν, ἡ δὲ ἐκκένωσις τῆς Πρωσσίας ἐκ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων δὲν ἦτον ἀπαιτητικὸς ὅρος τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὅτι ἂν ἤθελε συγκατανεύσῃ ὁ Ναπολέων νὰ μένῃ παρὰ τὸν Νίεμον, συγκατατίθεται καὶ οὗτος νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ ταῦτα, ἀναχωρῶν ἐκ Βίλνας, ἐξέδωκε, τῇ 26 Ἰουνίου, σφοδρὰν διακήρυξιν, δι' ἧς διεμαρτύρετο ὅτι δὲν ἤθελε συνθηκολογήσει μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐν ὅσῳ οὗτος διέμενεν ἐπὶ ῥωσσικοῦ ἐδάφους· ἀφ' ἑτέρου ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἀπεσταλμένος Βαλακὼφ ἀπῆλθε πρὸς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον. Ἐν πρώτοις ἀπήντησε τὸ ἱππικὸν τοῦ Μυράτου, πορευόμενον πρὸς τὴν Βίλναν· μετὰ πολλὰς δὲ δυσκολίας προσήχθη ἐνώπιον αὐτοῦ, καταχρυσωμένου ὄντος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν καὶ καλπάζοντος μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἐπιλαρχιῶν του. Ὁ Μυράτος ὑπεδέχθη τὸν ἀπεσταλμένον τοῦτον λίαν φιλοφρόνως, ὡμολόγησεν αὐτῷ τὴν λύπην του διὰ τὸν προκείμενον πόλεμον καὶ ἐξέφρασε τὴν δυσαρέσκειάν του ὅτι ἐγκα-

τέλιπε τὸ ὡραῖον βασίλειον τῆς Νεαπόλεως καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην· ἐπομένως ἐξαπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὰς ἐμπροσθοφυλακὰς τοῦ ἐπομένου γαλλικοῦ πεζικοῦ. Ἐνταῦθα προσηνέχθη πρὸς τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον, ὅστις ὑπεδέχθη αὐτὸν λίαν ψυχρῶς καὶ σιωπηλῶς. Ἐντεῦθεν ἐζήτησεν ὁ Βαλακώφ νὰ προσέλθῃ παρὰ τῷ Ναπολέοντι, ἀλλ' ὁ Δαβοῦστος διετάχθη νὰ τὸν κρατήσῃ εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ὡς αἰχμάλωτον, μέχρις οὗ ὁ Ναπολέων φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν Βίλναν καὶ δεχθῇ αὐτόν.

Τῇ 28 ἀπὸ πρωΐας ἡ πρωτοπορεία τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ ἀφίχθη εἰς τὸν ποταμὸν Βιλίαν, ῥέοντα παρὰ τὴν Βίλναν· ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἰσχυρὸν ῥωσσικὸν ἱππικὸν μετὰ ἐφίππου πυροβολικοῦ, τὸ ὁποῖον, μετά τινα ἀντίστασιν, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν πόλιν, κατέκαυσε τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ, τὰς ἀποθήκας τῶν τροφῶν καὶ τὰς ἱπποφορβὰς τῆς Βίλνας, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελθὸν ἀπῆλθε, κατόπιν δ' εἰσῆλθε καὶ ὁ προσερχόμενος γαλλικὸς στρατός. Οἱ Λιθουανοί, οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ Βίλνα, ὑπεδέχθησαν καλῶς τοὺς Γάλλους, ἐγκαταστήσαντες τὴν καταστραφεῖσαν γέφυραν. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔφθασεν ἐνταῦθα καὶ ὁ Ναπολέων, ὃν ὁ λαὸς τῆς πόλεως ταύτης ὑπεδέχθη ὡς σωτῆρά του, ἐλπίζων ὅτι οὗτος ἤθελεν ἀποκαταστήσει τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας, ἀλλ' οἱ ἀριστοκράται ἀνεχώρησαν φοβούμενοι τὴν ἐπάνοδον τῶν Ῥώσσων.

Ἡ πρώτη φροντὶς τοῦ Ναπολέοντος, εἰσελθόντος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἦτο τὸ νὰ προμηθεύσῃ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας καὶ ἵππους τροφήν. Ἀλλ' ἡ πόλις αὕτη, καίτοι ἔχουσα 25 περίπου χιλιάδας ψυχῶν, δὲν εἶχεν οὔτε τοσούτους κλιβάνους, οὔτε μύλους, προσέτι δὲ καὶ οἱ Ῥῶσσοι εἶχον καταστρέψει τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν· διέταξε λοιπὸν πάραυτα τὴν κατασκευὴν τοιούτων πολλῶν, ὥστε νὰ χορηγῶνται 200 χιλιάδες μερίδες ἄρτου καθ' ἑκάστην, ἀλλ' ἔλειπεν ἡ βρώμη ἕνεκα τῆς ὁποίας οἱ ἵπποι ὑπέφερον δεινῶς.

Ἐν τούτοις αἱ δύο προπορευόμεναι μοῖραι τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἡ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου καὶ τοῦ Νέϋ, προεχώ-

φουν διὰ δύο πορειῶν κατόπιν τοῦ ὑποχωρήσαντος ρωσσικοῦ στρατοῦ. Τῇ 28 λοιπὸν ἀπὸ πρωΐας ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος εἶδε μακρόθεν ὑποχωροῦντα τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βιτγενστεῖν σῶμα, συγκείμενον ἐξ 24 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ εὐθὺς ἔδραμε κατ' αὐτοῦ, καὶ μετ' ὀλίγον συνεπλάκη μετὰ τοῦ ρωσσικοῦ ἱππικοῦ. Μετά τινα δὲ ἀψιμαχίαν, τὸ μὲν ρωσσικὸν πεζικὸν λαβὸν εὐκαιρίαν ἀνεχώρησε, τὸ δὲ ἱππικὸν παρηκολούθησεν αὐτό.

Ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ γαλλικαὶ μοῖραι ὑπέφερον τὰ μέγιστα, ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ κόπου καὶ τῆς ἐλλείψεως παντὸς εἴδους τροφῆς, διότι ἐκ μὲν τῶν στρατιωτῶν ἔλειπεν ὁ ἄρτος τὸ ἅλας καὶ παντὸς εἴδους ποτόν, ὥστε οὗτοι δὲν ἔτρωγον εἰμὴ κρέας ἄνευ ἅλατος καὶ ὀλίγον ἄλευρον ἀναμεμιγμένον εἰς τὸ νερόν· οἱ δὲ ἵπποι ἔτρωγον χόρτα μόνον ἄνευ κριθῆς ἢ βρώμης. Ἄπειροι στρατιῶται καὶ πλῆθος σκευοφόρων ἁμαξῶν καθυστεροῦσαν ἐν τῇ πορείᾳ ταύτῃ. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα συνέβαινον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔνθα παρίστατο καὶ ὁ Ναπολέων, ἐν τῷ δεξιῷ, διοικουμένῳ ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου, συνέβαιναν χείριστα. Ὁ Εὐγένιος, διατεταγμένος ὢν νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Νιεμον διὰ τῆς Πολωνίας, καὶ οὐχὶ διὰ τῆς παλαιᾶς Πρωσσίας, ὡς ὁ Δαβοῦστος καὶ ὁ Νέϋ, μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν διῆλθε τὰ ἔρημα ἐκεῖνα μέρη, καὶ μόλις ἔφθασεν εἰς τὸν Νιεμον, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἦτον εἰς τὴν Βίλναν.

Μέχρι τοῦδε, εἰ καὶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη πολλὰς κακοπαθείας, μ' ὅλον τοῦτο ὁ καιρὸς ἦτο πάντοτε εὔδιος· ἀλλ' αἴφνης, τῇ 28 τὸ ἑσπέρας, ὁ οὐρανὸς ἐσκοτίσθη, καταιγὶς περιεκάλυψε τὸν ὁρίζοντα ὅλης τῆς Πολωνίας, καὶ ὑετοὶ ἐπλημμύρησαν ἐπὶ τῆς γῆς, μετατραπείσης εἰς πηλὸν, εἰς ὃν ἐχώθησαν οἱ πόδες τῶν ἀνθρώπων τε καὶ ἵππων· πρὸς ἐπαύξησιν δὲ τοῦ κακοῦ, ἡ ἀτμοσφαῖρα πάραυτα μετεβλήθη, ὡς ὁ οὐρανὸς, εἰς ψῦχος καὶ ὑγρασίαν. Οἱ στρατιῶται, ὄντες ἠναγκασμένοι νὰ κοιμῶνται ἐπὶ τοῦ πηλώδους τούτου ἐδάφους, ἠσθένησαν, καὶ μάλιστα οἱ νεοσύλλεκτοι, πρὸς δὲ καὶ ἡ τροφὴ αὐτῶν, οὖσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ χοιρίνου κρέατος, καὶ τού-

του ἄνευ ἅλατος πολλάκις, ἐπροξένησε δυσεντερίας εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ὅστις ἐκοιμᾶτο μάλιστα εἰς τὸ ὕπαιθρον, μὴ ἔχων εἰμὴ μόλις διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς ὀλίγας σκηνάς. Ἀλλ' ὁ ὑπὸ τὸν Εὐγένιον στρατὸς πρὸς τούτοις ὑπέστη καὶ ἕτερα δεινά· καθ' ἣν ἡμέραν συνέβη ἡ καταιγὶς ἐκείνη, οὗτος διέβαινε τὸν Νίεμον, αἴφνης δὲ διεσπάσθη ἡ γέφυρα καὶ διεχώρησεν αὐτὸν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὅπου καὶ ἔμεινε δύο ἡμέρας ἐπὶ ποδὸς εἰς τὴν θέσιν ταύτην, μέχρις οὗ ἐπεσκευάσθη ἡ γέφυρα. (α)

Μετὰ δὲ ταῦτα διέβη, ἔχων ἀπείρους σκευαμάξας, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ σύροντες αὐτὰς ἵπποι ἦσαν ὅλως ἀσυνήθιστοι καὶ ἀγύμναστοι, ὡς συλλελεγμένοι ἐκ τοῦ πλήθους, ἀδιακρίτως τῆς ποιότητος καὶ τῆς ἡλικίας αὐτῶν, μὴ ἔχοντες δὲ ἄλλην τροφὴν εἰμὴ τὴν χλόην, καὶ ἐκτεθέντες εἰς κακοπαθείας ἕνεκα τῶν ἀκαταπαύστων συντόνων πορειῶν, τοσοῦτοι ἀπέθνησκον καθ' ἑκάστην, ὥστε ἐκαλύφθησαν αἱ ὁδοὶ ἐκ κειμένων ἵππων καὶ σκευαμαξῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μοῖρα αὕτη τοῦ Εὐγενίου συνέκειτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ ξένων στρατευμάτων Ἰταλῶν καὶ Βαυαρῶν, οὗτοι μὴ ἐνδιαφερόμενοι εἰς τὴν ὑπόληψιν ἐν γένει τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἦτο γαλλικὸς, ἔπραττον μυρίας ἀταξίας καὶ καταχρήσεις καθ' ὁδὸν, διαδοθείσας καὶ εἰς τὰς ἄλλας μοίρας τοῦ στρατοῦ, τὰς ἐχούσας ξένα στρατεύματα.

Ὁ Ναπολέων, πληροφορούμενος ταῦτα πάντα, δὲν ἦτον ἐξ ἐκείνων οἵτινες τρομάζουσιν ἐκ τοιούτων συμβάντων ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας, διότι παραπλήσια τούτοις συνέβησαν καὶ ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τοῦ 1807, καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη ἦτον εὐτυχής. Οὕτω καὶ ἤδη ἐνόμιζεν ὅτι ἤθελε θριαμβεύσει· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ ὅτι τότε ὁ στρατός του συνέκειτο μόνον ἐκ Γάλλων, οἵτινες, εἰ καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν περιέ-

(α) Πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν, ἀναφέροντες περὶ τῆς καταιγίδος ταύτης, εἶπον ὅτι, ἐπειδὴ αὕτη συνέβη καθ' ἣν ἡμέραν διέβαινεν ὁ Ναπολέων τὸν Νίεμον, τοῦτο ἦτο κακὸν προμήνυμα· ἀλλ' ἅπαντες οὗτοι λανθάνονται, διότι ἡ μὲν καταιγὶς συνέβη τῇ 28 πρὸς τὴν 29 Ἰουνίου, ὁ δὲ Ναπολέων διέβη τῇ 24. Ὅθεν οὐδὲν ἀξιοσημείωτον συνέβη κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐκτὸς πρὸς τὴν ἑσπέραν ὅτε συνέβη μικρὰ θύελλα, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ὁ καιρὸς ἦτον εὔδιος.

τρεχον ζητοῦντες τροφὰς, τῇ ἐσπέρᾳ ἐπανήρχοντο εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐν ᾧ ἤδη ὄντες διαφόρων ἐθνῶν στρατιῶται ἐζήτουν εὐκαιρίαν νὰ λειποτακτήσωσιν. Ἵνα προλάβῃ λοιπὸν ὁ Ναπολέων τὰ ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ συμβαίνοντα τοιαῦτα δυσάρεστα, ἀπεφάσισε νὰ καθίσῃ αὐτὸν εἰς τὴν Βίλναν ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας, ὥστε νὰ ἑνωθῇ ἡ κεφαλὴ μὲ τὴν οὐρὰν τοῦ στρατοῦ, ὡς καὶ ἅπασα ἡ ἀποσκευὴ αὐτοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο πράττων ὁ Ναπολέων παρεξετρέπετο τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον συνίστατο νὰ διχοτομήσῃ τοὺς ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Βαρκλάϋ καὶ Παγκρατίωνα ὑποχωροῦντας ῥωσσικοὺς στρατούς. Προτιμώτερον λοιπὸν ἴσως ἤθελεν εἶσθαι νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προτέραν πρόθεσίν του, ἀδιαφορῶν εἰς τὰς ἀναφανείσας ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ ἀταξίας, ἢ καθήμενος ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας εἰς Βίλναν πρὸς ἐπανόρθωσιν αὐτῶν.

Ὁ Ναπολέων, ἅμα εἰσελθὼν εἰς Βίλναν, ἤτοι τῇ 29 Ἰουνίου, αἱ περιπολίαι τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ ἀνήγγειλαν αὐτῷ ὅτι πολλὰ ῥωσσικὰ στρατεύματα περιήρχοντο εἰς τὰ πέριξ τῆς Βίλνας καὶ ἐφαίνοντο διευθυνόμενα πρὸς τὸν Δβίναν, ἀλλ᾽ ἦτον ἀγνωστον ἂν ταῦτα ἤθελον νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὸν στρατὸν τοῦ στρατηγοῦ Βαρκλάϋ ἢ μὲ τὸν τοῦ Παγκρατίωνος· διέταξε λοιπὸν δύο ἰσχυρὰ σώματα ἱππικοῦ νὰ δράμωσι πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν, τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον ν᾽ ἀκολουθῇ ταῦτα μετὰ δύο μεραρχιῶν, τὸν δὲ Εὐγένιον καὶ Ἱερώνυμον πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ἐν ᾧ τὰ δύο τρίτα τοῦ στρατοῦ ἀνεπαύοντο, τὸ ἕτερον τρίτον ἦτο διατεταγμένον νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν τοῦ ὑπὸ τὸν Παγκρατίωνα στρατοῦ μὲ τὸν τοῦ Βαρκλάϋ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ναπολέων διέβαινεν ἐκ τῆς Πολωνίας, ἤθελε ν᾽ ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν, διότι εἶχε ἀνάγκην τῶν βραχιόνων της· ὑποπτευόμενος ὅμως εἰς τὴν περὶ τούτου προθυμίαν τῶν Πολωνῶν καὶ φοβούμενος μήπως ἕνεκα τούτου ἡ Αὐστρία ἑνωθῇ μὲ τὴν Ῥωσσίαν, ἀπεφάσισεν ἐν πρώτοις νὰ συστήσῃ εἰς Λιθουανίαν, ἔνθα ἔμενε, κυβέρνησιν ἐξ ἑπτὰ τῶν προκριτοτέρων Λιθουανῶν, παρ᾽ αὐτῇ διωρίσας ἕνα Πωλωνὸν, ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς Πωλωνίας, ἐπιμένων πάντοτε νὰ προσκολλήσῃ τὴν

Πολωνίαν εἰς τὴν Σαξονίαν. Σκοπὸς δὲ τῆς συστάσεως τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἦτο τὸ νὰ συνδράμῃ τὸν γαλλικὸν στρατόν· διὸ εὐθὺς αὕτη ἐστρατολόγησε 12 χιλιάδας ἄνδρας ὀργανισθέντας εἰς συντάγματα πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ· ἀλλὰ διὰ τὴν πρώτην σύστασιν αὐτῶν ἔπρεπε νὰ καταβληθῶσι τέσσαρα ἑκατομμύρια φράγκων. Ὁ Ναπολέων προκατέβαλε μόνον 400 χιλιάδας φράγκων, τὰ δὲ λοιπὰ διέταξε νὰ εἰσπραχθῶσιν ἐκ τοῦ λαοῦ· ἐν ᾧ διὰ τὸν προκείμενον μέγαν σκοπόν του ὁ Ναπολέων ἔπρεπε νὰ προκαταβάλῃ τὰ χρήματα ταῦτα, χωρὶς νὰ ἐπιβαρύνῃ ἐν πρώτοις τὸν μικρὸν καὶ πτωχὸν τοῦτον λαὸν, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπέστη τὰ πάνδεινα ἐκ τῶν διαβαινόντων γαλλικῶν καὶ ἄλλων στρατευμάτων.

Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ περιορίσῃ τὰς καταχρήσεις τοῦ στρατοῦ, διώρισε πολλὰ ἔφιππα ἀποσπάσματα, ἅτινα μετὰ πολεμικῶν δικαστηρίων νὰ ἀκολουθῶσι τὰ διαβαίνοντα στρατεύματα καὶ νὰ φέρωσι τὴν εὐταξίαν. Μετὰ δύο ἡμέρας συλληφθέντες πολλοὶ Γάλλοι, Ἰταλοὶ καὶ Γερμανοὶ κατεδικάσθησαν καὶ ἐτουφεκίσθησαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Βίλνας. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ παύσῃ τὸ κακὸν, ηὔξανε καθ' ἑκάστην, ὑπαρχόντων πλέον τῶν 30 χιλιάδων στρατιωτῶν περιπλανωμένων, πρὸς δὲ μία ὁλόκληρος ἱππαρχία ὁλλανδικοῦ ἱππικοῦ διελύθη καὶ ἐδόθη εἰς διαρπαγὴν καὶ παντὸς εἴδους ἀκολασίας· οὕτως ἅπασαι αἱ συγκοινωνίαι διεκόπησαν, ὥστε οὐδὲ οἱ ἐκ Παρισίων ἐρχόμενοι ταχυδρόμοι ἐδύναντο νὰ διαβῶσι. Πρὸς τούτοις καὶ ἕτερον δεινὸν κακὸν ὑπῆρχεν εἰς ὅλας τὰς ὁδοὺς, ἔνθα διέβη ὁ στρατὸς οὗτος· τὰ ἄπειρα πτώματα τῶν ἀποθανόντων ἀνθρώπων τε καὶ ζώων κείμενα ἄταφα εἰς τὰς ὁδοὺς ἐπροξένουν τοιαύτην ἀποφορὰν, μάλιστα ἐν ὥρᾳ θέρους, ὥστε ἐμόλυναν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὴν ἀτμοσφαίραν. Ὁ Ναπολέων διέταξεν ὅπως τὰ πρὸς εὐταξίαν περιοδεύοντα ἀποσπάσματα νὰ ἐνταφιάζωσι ταῦτα πάντα.

Ἐπειδὴ ἐν τῇ πόλει Βίλνᾳ, ὡς ἐρρέθη, οἱ κλίβανοι ἦσαν ὀλίγιστοι ὡς πρὸς τὴν πληθὺν τοῦ στρατοῦ, καὶ δὲν ἐχορήγουν τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν τοῦ ἄρτου, ὁ Ναπολέων διέταξε μὲν τὴν

κατασκευὴν πολλῶν ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ περὶ τούτου ἀναγκαιοῦντες πλίνθοι ἔπρεπε νὰ μετακομισθῶσι διὰ σκευαμαξῶν μακρόθεν τῆς πόλεως, καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον τὰ ἐπὶ τούτῳ ὑποζύγια ἕνεκα τῆς μεγίστης ἀπωλείας τῶν ἵππων, ὁ Ναπολέων διέταξεν ὥστε ὅλοι οἱ ἵπποι τῶν ἁμαξῶν τῶν ἐπιτελείων τοῦ στρατοῦ νὰ ἐπασχολῶνται εἰς τοῦτο, ἐπισκεπτομένου αὐτοῦ καθ' ἑκάστην τὴν πρόοδον τῶν ἔργων τούτων. Προσέτι καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν μύλων δὲν ἦτο μικρὰ, διότι οἱ Ῥῶσσοι τοὺς πλείστους αὐτῶν κατέστρεψαν, ὥστε καὶ οὗτοι ἔπρεπε νὰ ἐπισκευασθῶσιν.

Ἀπάσας τὰς δυσκολίας ταύτας συνειθίσας ὁ Ναπολέων νὰ βλέπῃ ἐκ τοῦ πλησίον, οὐχὶ μόνον δὲν ἐδειλίᾳ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ἐπιχείρησιν, ἀλλὰ διετήρει ἀκμαῖον τὸ αἴσθημα τῆς ὑπεροχῆς του.

Τῷ ὄντι δὲ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις κατέκτησε τὴν Λιθουανίαν, καὶ διὰ τῶν σοφῶν στρατηγημάτων του ἤλπιζε νὰ συλλάβῃ τὸν στρατηγὸν Βαγκρατίωνα ἢ νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ ἀσυντελῆ ἐπὶ πολὺ, καίτοι δυσκολευόμενος ἐκ τοῦ κλίματος καὶ τῶν ἀποστάσεων. Φρονῶν λοιπὸν ὅτι εὐδοκίμησε καθ' ὅλα, ἐδέχθη ἐν Βίλνᾳ τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας ἀπεσταλμένον Βαλακώφ, ἐπὶ προθέσει οὐδεμίαν ἀκρόασιν νὰ δώσῃ εἰς τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀληθῶς οὔτε ὁ Ναπολέων, οὔτε ὁ Ἀλέξανδρος προετίθεντο νὰ συνδιαλεχθῶσι, διότι μόνον ἡ σπάθη ἐδύνατο τοῦ λοιποῦ νὰ διαλύσῃ τὸ ἀναφυὲν τρομερὸν ζήτημα. Πρὸ τῆς διαβάσεως τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τοῦ Νιέμου, ἀναμφιβόλως ἐδύναντο νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις, ἀλλὰ, τούτου γενομένου, ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμόνων τούτων ἡ τιμὴ ἐνοχοποιήθη· πᾶσα δὲ ἀναβολὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐπὶ τὸν προσεχῆ μῆνα Ἰούλιον ὠφέλει μόνον τοὺς Ῥώσσους, διότι ἤθελον λάβει εὐκαιρίαν νὰ ἑνώσωσιν ὅλους τοὺς στρατούς των. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν (ἐπειδὴ τὸ μέλλον εἶναι ἄγνωστον εἰς πάντα θνητὸν) ἔπραξε καλῶς μὴ ἐνδώσας εἰς τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τῆς Ῥωσσίας, διότι ἑκατοντάκις προτιμότερον ἦτο νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τὸν πόλεμον τοῦτον,

ἀλλ' ἅπαξ ἀρχίσας αὐτὸν, δὲν ἔπρεπε νὰ σταματήσῃ εἰς Βίλναν, ἀλλὰ ν' ἀκούσῃ τὰς προτάσεις τοῦ Ρώσσου ἀπεσταλμένου, καὶ φιλοφρόνως νὰ ἀποστείλῃ αὐτόν. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ὁ Ναπολέων δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο, ἀλλὰ προσέβαλε τὸν Βαλακώφ, διότι ἡ παραμικρὰ ἀντίστασις ἐπροξένει αὐτῷ ἀγανάκτησιν, μάλιστα δὲ καθ' ὅσον ἐνηλικιοῦτο καὶ εὐτύχει, κατὰ τοσοῦτον οὐδεμίαν ἀντίστασιν ἐδέχετο. Ἡ ἡλικία ἀναμφιβόλως μετριάζει τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ὅταν ὁ βίος συμμετέχῃ εὐτυχιῶν καὶ δυστυχιῶν· ἀπ' ἐναντίας δὲ μεθύει καὶ τυφλόνει τὸν ἄνθρωπον, ὅταν ὁ βίος διέρχηται πάντοτε ἐν θριάμβῳ.

Ὁ Ναπολέων ὑπεδέχθη ἐν πρώτοις τὸν Βαλακώφ λίαν φιλοφρόνως, καὶ ἠκροάσθη μάλιστα αὐτὸν εὐμενῶς, λέγοντα ὅτι ὁ κύριός του ἐθαύμασε μαθὼν ὅτι τὰ ρωσσικὰ μεθόρια παρεβιάσθησαν τοσοῦτον αἰφνιδίως ἄνευ προηγουμένης διακηρύξεως τοῦ πολέμου, ἐπὶ ἁπλῇ μόνον προφάσει ὅτι ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς Κουρακῖνος ἐζήτησατο τὰ διαβατήρια του, καὶ ὅτι ἐγένετο πρότασις ἐκ τῆς Ρωσσίας νὰ ἐκκενωθῇ ἡ Πρωσσία ἐκ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, καὶ ὅτι ταῦτα ἐθεωρήθησαν ὡς προκαταρκτικοὶ ὅροι τῆς συνδιαλλαγῆς. Ὁ Ναπολέων μὴ ἀπαντῶν εἰς ταῦτα ἄφηκε τὸν Βαλακώφ λέγοντα ὅτι ὁ πρίγκηψ Κουρακῖνος ἐπεπλήχθη περὶ τούτου, διότι ἡ Ρωσσία ἐζήτησατο μόνον τὴν ἐκκένωσιν τῶν ρωσσικῶν συνόρων· ὅτι ἂν οἱ Γάλλοι θέλωσι νὰ ἐπαναπεράσωσι μόνον τὸν Νιέμον, ἡ διαπραγμάτευσις ἐγίνετο ἐλευθέρως καὶ φιλικῶς, ὥστε νὰ συνεννοηθῶσιν οἱ συμβαλλόμενοι, διότι ἡ αὐλὴ τῆς Ρωσσίας οὐδεμίαν συμμαχίαν συνωμολόγησε μὲ τὴν Ἀγγλίαν (ὁ Ἀλέξανδρος ὡμολόγει τοῦτο ὡς τίμιος ἄνθρωπος καὶ ἡγεμών)· ὅτι, τούτων οὕτως ἐχόντων, ὑπάρχει μεγάλη ἐλπὶς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς προτέρας φιλικὰς σχέσεις των, καὶ ὅτι, ἐὰν ὁ ὅρος οὗτος δὲν γένῃ παραδεκτὸς, ὁ Κζάρος, ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους του, εἶναι ὑπόχρεως, ὁποῖαι καὶ ἂν ὦσιν αἱ ἐκβάσεις τοῦ προκειμένου πολέμου, νὰ μὴ συνθηκολογήσῃ μέχρις οὗ εἷς μόνος Γάλλος ὑπάρχῃ ἐπὶ τοῦ ρωσσικοῦ ἐδάφους.

Ὁ Ναπολέων ἤκουσε τοὺς λόγους τούτους ἀταράχως, ὡς

ἄνθρωπος αἰσθανόμενος τὰς δυνάμεις του καὶ ἀποφασισμένος, ἀπήντησε δὲ ὅτι τοσοῦτον βραδέως τῷ γίνονται αἱ προτάσεις αὗται, ὥστε δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἀκρόασιν περὶ τούτων, οὐδὲ δύναται νὰ ἐπαναπεράσῃ τὸν Νιεμον. Ἐπανέλαβε δὲ τὰς συνήθεις προφάσεις του ὅτι ἐξωπλίσθη, διότι ἐξωπλίσθησαν, ὅτι καίτοι ἐξοπλισθεὶς ἤθελε νὰ συνθηκολογήσῃ, ἀλλ᾽ ὅτι ἡ Ρωσσία ἠρνήθη τοῦτο· ὅτι, ἀφοῦ ἀνηγγέλθη ἡ ἀποστολὴ τοῦ Νεσσελρόδου εἰς Παρισίους, δὲν ἐξετελέσθη μετὰ ταῦτα· ὅτι ἐπὶ πλέον παρηγγέλθη ὁ Κουρακῖνος νὰ προτείνῃ ἀτιμωτικὸν ὅρον, ὅστις ἦτο τὸ νὰ ἐπαναπεράσωσι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα τὸν Βιστούλαν καὶ τὸν Ὀδέρον· ὅτι τὸ τοιοῦτον μόλις δύναται νὰ προτείνῃ τις εἰς τὸν μέγαν δοῦκα τοῦ Βάδεν· ὅτι ἵνα ἐπικυρώσῃ ὁ πρίγκηψ Κουρακῖνος τὴν διαγωγήν του ταύτην, ἀπήτησε τὰ διαβατήριά του· ὅτι ὁ Λωριστὼν ὑπέστη ἄρνησιν, ὅταν ἐζητήσατο νὰ λάβῃ τὴν τιμὴν νὰ προσέλθῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, καὶ ὅτι τότε πλέον τὰ πράγματα ἔφθασαν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ὅτε ἐδέησεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ διαβῇ τὸν Νιεμον

Ὁ Βαλακώφ δὲν ἐγνώριζε τοσοῦτον καλῶς τὰ διατρέξαντα ὥστε ν᾽ ἀναιρέσῃ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Ναπολέοντος διὰ τῆς ἀληθείας· ὅθεν περιωρίσθη νὰ ἐπαναλάβῃ ὅτι ὁ κύριός του ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην, καὶ ὅτι ἐλεύθερος ὢν πάσης ὑποχρεώσεως ἐδύνατο νὰ συνομολογήσῃ τοὺς ἀπὸ τοῦ 1809 διομολογηθέντας ὅρους καὶ νὰ διατηρηθῇ ἐντελεστάτη ἁρμονία πρὸς ἀλλήλας τὰς Αὐτοκρατορίας. « Εἶσθε ἐλεύθεροι, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, ὡς πρὸς τοὺς Ἄγγλους, πιστεύω τοῦτο, ἀλλ᾽ ἡ συμφιλίωσις θέλει γένει τάχιστα. Εἷς μόνον ταχυδρόμος ἀρκεῖ εἰς τὸ νὰ συμφωνήσητε καὶ νὰ συνδεθῆτε μὲ τὴν νέαν συμμαχίαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὑμῶν πρὸ πολλοῦ ἤρχισε νὰ προσεγγίζῃ τὴν Ἀγγλίαν· πρὸ πολλοῦ εἶδον τοιαῦτα κινήματα εἰς τὴν πολιτικήν του. Ὁπόσον καλῶς ἤθελε βασιλεύει, ἐὰν ἤθελε! Περὶ τούτου ἄλλο δὲν ἔχει νὰ πράξῃ εἰμὴ νὰ συνεννοηθῇ μετ᾽ ἐμοῦ . . . . Ἔδωκα αὐτῷ τὴν Φινλάνδιαν (μέγα σφάλμα, περὶ οὗ ὁ Ναπολέων δὲν ἔπρεπε νὰ ἐνασμενίζηται)· ὑπεσχέθην αὐτῷ τὴν

Μολδαυΐαν καὶ τὴν Βλαχίαν, καὶ ἤθελεν ἀπολαύσῃ αὐτάς· ἀλλὰ πάραυτα οὗτος περιεστοιχίσθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μου, καὶ μάλιστα ἀποκλειστικῶς ὑπ' αὐτῶν. Ἔστρεψεν ἐναντίον μου ὅπλα, ἅτινα ἔπρεπε νὰ τὰ ἐπιφυλάττῃ κατὰ τῶν Τούρκων, ὅτι δὲ ἔπρεπε νὰ κερδήσῃ, ἐκέρδησε, τουτέστι νὰ μὴ ἔχῃ οὔτε τὴν Βλαχίαν, οὔτε τὴν Μολδαυΐαν . . . Μάλιστα ἄδεται ὅτι συνομολογήσετε συνθήκην μὲ τοὺς Τούρκους χωρὶς ν' ἀπολαύσητε τὰς ἐπαρχίας ταύτας. » Τοῦ Βαλακὼφ βεβαιώσαντος τὸ τελευταῖον τοῦτο, ὁ Ναπολέων ἐπαναλαβὼν τὸν λόγον εἶπεν αὐτῷ· « Δὲν θέλει λοιπὸν ἔχει τὰς ὡραίας ἐπαρχίας ταύτας, ἐδύνατο ὅμως νὰ τὰς προσθέσῃ εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν του, καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἤθελεν ἐκτείνει τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως· ἡ μεγάλη Αἰκατερίνη δὲν ἔπραξε τοσαῦτα. Ἅπαντα ταῦτα ἤθελεν ὀφείλει εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ φιλίαν, ἀμφότεροι δὲ ἠθέλαμεν ἐνασμενίζεσθαι ὅτι ἐνικήσαμεν τοὺς Ἄγγλους, οἵτινες προσήγγισαν εἰς τὴν καταστροφήν των. Ὢ τί ὡραῖον βασίλειον, ἐπανέλαβε πολλάκις ὁ Ναπολέων, ἤθελεν εἶσθαι τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου! . . . Ἀλλὰ κάλλιον ἠθέλησε νὰ περιστοιχῆται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μου. Προσέλαβε Στέϊν τινά, Ἀρμφὲλδ, Βιντζιγερὸδ, Βεννιγσέν! Ὁ Στέϊν ἐδιώχθη ἐκ τῆς πατρίδος του, ὁ Ἀρμφὲλδ εἶναι ῥαδιουργός τις καὶ ἄσωτος, ὁ Βιντζιγερὸδ ἐπαναστάτης τῆς Γαλλίας, ὁ Βεννιγσὲν εἶναι ὀλίγον στρατιωτικώτερος τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἀνάξιος, οὐδὲν γνωρίζων νὰ πράξῃ τῷ 1807, καὶ ἀφήσας κακὰς ἀναμνήσεις εἰς τὸν κύριόν του! Νὰ προστρέξῃ λοιπὸν εἰς τοιούτους ἀνθρώπους, νὰ τοὺς θέσῃ τόσον πλησίον του . . ; Καλῶς εἶχεν, ἐὰν ἦσαν ἱκανοί· ἀλλ' ὁποῖοι εἰσὶ, δὲν δύναταί τις νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ οὔτε εἰς διοικητικὴν, οὔτε εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν· ὁ Βαρκλάϋ δὲ Τόλλυ γνωρίζει, ὡς λέγουσι, τί πλειότερον τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἠμπορεῖ νὰ κρίνῃ τις ἐκ τῶν πρώτων κινημάτων σας· ὅλοι δὲ οὗτοι τί πράττουσιν; Ἐν ᾧ ὁ Φοὺλ προτείνει, ὁ Ἀρμφὲλδ ἀντιλέγει, ὁ Βεννιγσὲν ἐξετάζει· ὁ Βαρκλάϋ, ὅστις εἶναι ἐπιφορτισμένος νὰ ἐκτελέσῃ, δὲν γνωρίζει ὁποῖον εἶναι τὸ ἐξαγόμενον, ὁ δὲ καιρὸς

παρέρχεται ἐν ἀπραξίᾳ. Μόνος ὁ Παγκρατίων εἶναι καλὸς στρατιωτικός· δὲν εἶναι τόσον νουνεχὴς, εἶναι ὅμως ἔμπειρος, ὀξυδερκὴς καὶ ἀποφασιστικὸς . . . . Ποῖον δὲ πρόσωπον παριστᾷ ὁ νέος Κύριός σας ἐν τῷ ὁμίλῳ τούτῳ; ἐνοχοποιεῖται ἀναλαμβάνων τὴν εὐθύνην ὅλων τῶν σφαλμάτων. Ὁ ἡγεμὼν δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ στρατόπεδον εἰμὴ ὅταν ἦναι στρατηγός. Ὅταν δὲν ἦναι, πρέπει ν' ἀπομακρύνηται καὶ ν' ἀφίνῃ νὰ ἐνεργῇ ἐλευθέρως ὁ ὑπόλογος στρατηγὸς, ἀντὶ νὰ ἦναι παρὰ τῷ ἡγεμόνι διὰ ν' ἀντιτείνῃ καὶ νὰ ῥίπτῃ ὅλην τὴν εὐθύνην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἡγεμόνος. Ἴδετε τὰς πρώτας κινήσεις σας· πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν ἤρχισεν ὁ πόλεμος, καὶ δὲν ἐγνωρίζετε νὰ ὑπερασπίσητε τὴν Βίλναν, ἐδιχοτομήθητε καὶ κατεδιώχθητε ἐκ τῶν πολωνικῶν ἐπαρχιῶν σας. Ὁ στρατός σας παραπονεῖται, γογγύζει, καὶ ἔχει δίκαιον. Ἐν τούτοις ἐγὼ γνωρίζω τὰς δυνάμεις σας· ἠρίθμησα τὰ τάγματά σας τοσοῦτον ἀκριβῶς, ὡς τὰ ἰδικά μου. Ἐνταῦθα δὲν δύνασθε νὰ μὲ ἀντιτάξητε εἰμὴ μόνον 200 χιλιάδας στρατοῦ, ἐγὼ δ' ἔχω τριπλάσιον ἀριθμὸν αὐτοῦ. Σᾶς δίδω τὸν λόγον τῆς τιμῆς μου ὅτι ἔχω 530 χιλιάδας ἄνδρας ἐντεῦθεν τοῦ Βιστούλα. Οἱ Τοῦρκοι οὐδὲν σᾶς ὠφελοῦσιν· οὗτοι εἰς τίποτε δὲν χρησιμεύουσι, καὶ τοῦτο τὸ ἀποδεικνύουσιν ὅτι συνωμολόγησαν εἰρήνην μεθ' ὑμῶν. Οἱ Σουηδοὶ εἰσὶ προωρισμένοι νὰ παραδοξολογῶσιν· εἶχον βασιλέα παράφρονα· ἀπέβαλον δὲ αὐτὸν καὶ προσέλαβον ἕτερον, ὅστις θέλει παραφρονήσῃ ἐντὸς ὀλίγου, διότι πρέπει νὰ ἦναι τοιοῦτος ὥστε νὰ συμμαχήσῃ μεθ' ὑμῶν, Σουηδὸς ὤν. Ἀλλὰ τί σημαίνουσιν ὅλαι ὑμοῦ αἱ συμμαχίαι αὗται; τί δύνανται; Ἐγὼ ἔχω πολὺ διαφορετικοὺς συμμάχους ἐν τῇ Πολωνίᾳ· οὗτοι δὲ εἰσὶν 80 χιλιάδες ἄνδρες πολεμοῦντες μανιωδῶς καὶ θέλουσι γένει 200 χιλιάδες. Θέλω ἀφαιρέσει ἀφ' ὑμῶν τὰς πολωνικὰς ἐπαρχίας, θέλω ἀποβάλει ὅλους τοὺς διαμένοντας ἐν τῇ Γερμανίᾳ συγγενεῖς τῆς βασιλευούσης οἰκογενείας σας· θέλω πέμψει αὐτοὺς εἰς ὑμᾶς ἄνευ θρόνων καὶ ἄνευ πόρων. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Πρωσσία, ἂν δυνηθῆτε νὰ τὴν κλονήσητε, θέλω τὴν ἐξαλείψει ἐκ τοῦ γερμανικοῦ χάρτου, καὶ θέλω θέσει παρ' ὑμῖν

ἀδιάλλακτον ἐχθρόν. Θέλω σᾶς ἀποδιώξει πέραν τοῦ Δβίνα καὶ τοῦ Βορυσθένους, καὶ θέλω ἐγκαταστήσει ἐναντίον σας φραγμὸν, ὃν ἡ Εὐρώπη, ἀφήσασα νὰ κρημνισθῇ, μεγάλως ἤμαρτε καὶ ἐτυφλώθη. Ἰδοὺ τί ἐκερδήσατε δυσχεραίνοντες κατ' ἐμοῦ, καὶ ἀθετοῦντες τὴν συμμαχίαν μου· ὁποίαν ὡραίαν βασιλείαν, ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων, ἐδύνατο νὰ ἔχῃ ὁ Κύριός σας ! »

Ὁ Βαλακώφ, οὗτινος ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία τοσοῦτον ἀποτόμως προσεβλήθη, ἐταράχθη μὲν ἀλλ' ἀπήντησεν αὐτῷ εὐσεβάστως ὅτι, εἰ καὶ ἀνεγνώριζε τὴν ἀνδρείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ διοικοῦντος αὐτὸν, οὐδόλως ὅμως ἀπελπίζεται περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς πάλης εἰς ἣν οἱ Ῥῶσσοι προκαλοῦνται, διότι θέλουσι πολεμήσει ἀποφασιστικῶς, μάλιστα δὲ ἀπελπισμένως, καὶ ὅτι ὁ θεὸς θέλει τοὺς βοηθήσει ἀναμφιβόλως εἰς πόλεμον ὃν νομίζουσιν οὗτοι δίκαιον, διότι, ἐπανέλαβε πολλάκις, δὲν τὸν προεκάλεσαν. Ἡ συνδιάλεξις αὕτη ἐπαναληφθεῖσα διεκόπη, διότι ὁ Ναπολέων ἐγκατέλειψε τὸν Βαλακώφ καὶ ἀπῆλθεν ἔφιππος εἰς περίπατον, προσεκάλεσε δὲ αὐτὸν νὰ συνδειπνήσωσιν. Ἐπανελθὼν δ' εἰς τὸ κατάλυμά του, καὶ δεχθεὶς εἰς τὴν τράπεζάν του τὸν Βαλακώφ, περιεποιήθη αὐτὸν φιλοφρόνως, ἀλλὰ μετὰ τοιαύτης προσβλητικῆς οἰκειότητος, ὥστε συνεχῶς ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ ὑπερασπίζῃ τὸν ἡγεμόνα του καὶ τὸ ἔθνος του. Πολλάκις ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τῆς Μόσχας, περὶ τῆς θέας τῆς πόλεως ταύτης, τῶν παλατίων καὶ τῶν ναῶν αὐτῆς, ὡς ὁ πορευόμενος πρός τινα τόπον περιηγητὴς ἐρωτᾷ τοὺς ἐπανερχομένους ἐξ αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων ὁμιλῶν μάλιστα αὐτῷ περὶ τῶν διαφόρων ὁδῶν τῶν ἀγουσῶν εἰς τὴν Μόσχαν, παρώξυνε τὸν Βαλακώφ τοσοῦτον ὥστε οὗτος ἀπήντησεν ὅτι ὑπάρχουσι πολλαὶ ὁδοί, καί ὅτι ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ἀναχωρήσεως, καὶ ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν ὁδῶν ὑπάρχει μία ἥτις διαβαίνει ἐκ τῆς Πουλτάβας (α). Ὁ Ναπολέων στρέψας μετὰ ταῦτα τὴν ὁμιλίαν εἰς

(α) Ἔνθα ἀπωλέσθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Κάρολος ΙΒ'.

τὰ πολυάριθμα μοναστήρια τὰ εὑρισκόμενα ἐν Πολωνίᾳ, καὶ μάλιστα ἐν Ῥωσσίᾳ, εἶπεν ὅτι ταῦτα εἰσὶ τὰ κακὰ συμπτώματα χώρας τινὸς, καὶ ὅτι ἀποδεικνύουσι τὴν μικρὰν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Βαλακὼφ εἶπεν αὐτῷ ὅτι πᾶσα χώρα ἔχει τὸ ἁρμόδιον πολιτικὸν σύστημά της, ὅ,τι δὲ δὲν συμφέρει εἰς χώραν τινὰ, συμφέρει εἰς τὴν ἑτέραν. Τοῦ Ναπολέοντος διϊσχυρισθέντος καὶ ἐπιμείναντος ὅτι τοῦτο ἐξαρτᾶται μᾶλλον ἐκ τῆς ἐποχῆς ἢ ἐκ τοῦ τόπου, καὶ ὅτι τὰ μοναστήρια δὲν ἁρμόζουσιν εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, ὁ Βαλακὼφ ἐκ νέου ἐρεθισθεὶς ἀπήντησεν ὅτι ἀληθῶς τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἐξηλείφθη ὁλοσχερῶς ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ μένει εἰσέτι εἰς δύο χώρας, εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ῥωσσίαν. Τὸ αἴνιγμα τοῦτο, ἀφορῶν τὴν ἀντίστασιν ἣν εὗρεν ὁ Ναπολέων ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, καὶ ὅτι τοιαύτην ἐδύνατο ν᾽ ἀπαντήσῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐτάραξεν ὀλίγον τὸν Ναπολέοντα, ὅστις, καίτοι μεγαλοφυὴς καὶ ἐτυμόλογος εἰς τὰς συνδιαλέξεις, ὡς ἐν ταῖς μάχαις πρόθυμος, ἔμεινεν ἀναπολόγητος, ἀγνοῶν τί ν᾽ ἀπαντήσῃ. Ὡς λοιπὸν ἡ ὑπερβολικὴ κατάθλιψις προκαλεῖ τὴν ἐπανάστασιν, οὕτως ἡ εὐφυΐα, καταχρωμένη τὴν ὑπεροχήν της, προκαλεῖ ἐνίοτε αὐστηρὰν ἀπάντησιν, εἰς ἣν, πρὸς τιμωρίαν της, δὲν δύναται ν᾽ ἀνταπαντήσῃ. Οἱ συνετώτεροι τῶν παρεστώτων ἐλυπήθησαν διὰ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸν Βαλακὼφ, φοβούμενοι τὰς συνεπείας αὐτῶν. Πρὸς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ᾐσθάνθη τὸ ἄτοπον τοῦτο· διὸ μετὰ τὸ δεῖπνον ὡμίλησε σπουδαίως καὶ ἀξιοπρεπῶς εἰς τὸν Βαλακὼφ κατ᾽ ἰδίαν, εἶπεν αὐτῷ ὅτι προθύμως παραδέχεται νὰ μὴ προχωρήσῃ ὁ στρατός του καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ καθέξῃ τὰς παλαιὰς πολωνικὰς ἐπαρχίας, ἤτοι τὴν Λιθουανίαν, ἂν οὐχὶ διαρκῶς, τοὐλάχιστον μέχρις οὗ περαιωθῶσιν αἱ διαπραγματεύσεις· ἡ δὲ εἰρήνη νὰ συνομολογηθῇ ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ συμπράττῃ ἀποκλειστικῶς ἡ Ῥωσσία κατὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὅτι ἄλλως ἤθελεν εἶσθαι ἀνόητος νὰ περιμένῃ, δαπανῶν ἐπὶ ματαίῳ τοὺς δύο μῆνας, οἵτινες τῷ μένωσι πρὸς περαίωσιν τῆς ἀρξαμένης ἐκστρατείας. Ἐξεφράσθη προσέτι περὶ

τῶν καλῶν αἰσθημάτων τὰ ὁποῖα ἔτρεφεν ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀποδίδων τὰς αἰτίας τῆς ἔριδος ταύτης εἰς τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτὸν, ἐπομένως ἐξαπέστειλε τὸν Βαλακώφ, χορηγήσας αὐτῷ ὡραίους ἵππους μέχρι τῶν γαλλικῶν προφυλακῶν.

Αἱ τελευταῖαι αὗται περιποιήσεις τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Βαλακώφ οὐδαμῶς ἐσμίκρυναν τὰς προσβλητικὰς φράσεις αὐτοῦ, αἵτινες μετ' οὐ πολὺ ἔγειναν παραίτιοι τῆς προσωπικῆς ἔχθρας αὐτῶν. Ὁ Ναπολέων, καίτοι ἐπιτήδειος ὢν νὰ διαφθείρῃ τὸν συνομιλοῦντα μετ' αὐτοῦ, ὅταν ἤθελεν, δὲν ἐδύνατο ὅμως νὰ κρατήσῃ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, προκειμένου νὰ ἔλθῃ εἰς συζητήσεις. Ἡ περίφημος συνδιάλεξίς του μετὰ τοῦ λόρδου Βιτβόρθου, ἐν ἔτει 1803, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ κακὸν τοῦτο ἐνυπῆρχεν ἔκπαλαι εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ τὰ μετὰ τοῦ Βαλακὼφ καὶ πρότερον τὰ μετὰ τοῦ Κουρακίνου ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἀεννάου εὐτυχίας του τὸ κακὸν ηὔξησεν ἐπὶ πολὺ εἰς αὐτόν.

Ὁ Βαλακὼφ πάραυτα ἀναχωρήσας συνηντήθη ἐκ νέου μὲ τὸν Μυράτον, ὅστις ὑπεδέχθη πάλιν αὐτὸν λίαν φιλοφρόνως, διαμαρτυρόμενος κατὰ τοῦ νέου τούτου πολέμου καὶ κατὰ πάσης ἰδέας περὶ ἀνεγέρσεως τῆς Πολωνίας, καὶ ζητῶν προσωπικῶς οὗτος νὰ συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην μὲ τὸν Ἀλέξανδρον.

Διαμένοντος τοῦ Ναπολέοντος ἐν Βίλνᾳ καὶ ἐνασχολουμένου εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐξιστορηθέντα, ἀμφότεροι οἱ ἐμπόλεμοι στρατοὶ, γαλλικοί τε καὶ ρωσσικοὶ, ἐξετέλουν τὰς διαταχθείσας εἰς ἑκάτερον τούτων ἐπιχειρήσεις. Τὰ ὑπὸ τὸν Βαρκλάϋ σώματα πεζικά τε καὶ ἱππικὰ ἐπορεύοντο ὅπως φθάσωσιν εἰς τὸν ποταμὸν Δβίναν, καὶ τὰ μὲν πλησιέστερα εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐπορεύοντο κατ' εὐθεῖαν, τὰ δὲ πρὸς δεξιὰ, πλαγίως τῆς Βίλνας, ἵνα μὴ προκαταληφθῶσιν ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου. Ἀλλ' ἐν τῷ ρωσσικῷ στρατῷ, ὑπῆρχε γενικὴ κατακραυγὴ κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Φοὺλ, ἁπάντων αἰτιωμένων αὐτὸν ὅτι ἀκαταπαύστως ὑποχωροῦσιν ἀποφεύγοντες τὴν μάχην. Ὁ Ἀλέξανδρος, μὴ δυνάμενος ν' ἀνθέξῃ

εἰς τὰ πικρὰ παράπονα τοῦ στρατοῦ του, ἐξέδωκε διαταγὰς ἐναντίον τῶν προτέρων πρὸς τὸν στρατηγὸν Παγκρατίωνα, παραγγέλλων αὐτὸν νὰ συγκεντρώσῃ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν εἰς Μίνσκαν, καὶ νὰ ἑνωθῇ, χρείας τυχούσης, μὲ τὸν πρώτιστον στρατόν. Οὕτω τὰ διάφορα ῥωσσικὰ σώματα ὑπεχώρουν διὰ διαφόρων πορειῶν, ἀποφεύγοντα τὴν καταδίωξιν τῶν γαλλικῶν σωμάτων, καὶ προτιθέμενα νὰ συνενωθῶσιν.

Ἐν δὲ τῷ γαλλικῷ στρατῷ ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ὢν διατεταγμένος, ὡς ἐρρέθη, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν τῶν ῥωσσικῶν σωμάτων, διέτρεχε πέριξ τῆς Βίλνας, κατοπτεύων τὸν τόπον καὶ λαμβάνων πληροφορίας περὶ τῶν κινημάτων τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ. Ἔμαθε λοιπὸν ὅτι ὁ μὲν Παγκρατίων συνήθροιζε τὰ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματα εἰς Μίνσκαν, σώματά τινα δὲ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, καὶ ἰδίως Κοζάκων, διέτρεχον πέριξ αὐτοῦ· ἀλλ' ἠγνόει καὶ τὴν δύναμιν ἁπάντων τῶν στρατευμάτων τούτων. Ἐσυμπέρανεν ὅμως ὅτι ὁ μὲν Παγκρατίων μόλις ἐδύνατο νὰ ἔχῃ 50—60 χιλιάδας ἀνδρῶν, τὸ δὲ περιφερόμενον πέριξ αὐτοῦ ἱππικὸν νὰ μὴ ὑπερέβαινε τὰς ἓξ χιλιάδας. Ἔχων λοιπὸν 35 χιλιάδας πεζικόν τε καὶ ἱππικὸν ἀπεφάσισε νὰ πορευθῇ κατὰ τοῦ Παγκρατίωνος καὶ νὰ προσβάλῃ αὐτόν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἀνήγγειλε τὴν πρόθεσίν του ταύτην εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅπως συνδράμῃ αὐτὸν καὶ δι' ἄλλων στρατευμάτων.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν τὰ παρὰ τοῦ Δαβούστου ἀναγγελθέντα, πάραυτα συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ πρὸ πολλοῦ προτιθέμενος σκοπός του ἐπληρώθη, τουτέστιν ἡ διχοτόμησις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ἄφευκτος καταστροφὴ αὐτοῦ. Εὐθὺς λοιπὸν διέταξε τὸν ἀδελφόν του Ἱερώνυμον νὰ συνδράμῃ τὸν Δαβοῦστον ὅπως καταπολεμήσωσι τὸν Παγκρατίωνα μετὰ 70 χιλιάδων στρατοῦ, τὸν δὲ Εὐγένιον καὶ Μυράτον μετὰ 100 χιλιάδων στρατοῦ νὰ πορευθῶσι πρὸς τὸν Δβίναν ποταμὸν καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος στρατηγοῦ Βαρκλάϋ, ὁ δὲ ἐπίλοιπος στρατὸς ν' ἀκολουθῇ τὰ κινήματα ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐπιθετικῶν στρατῶν. Ἡ πρόθεσις αὕτη ἦτον ἀξιόλογος καὶ ἐδύνατο νὰ ἦναι ἀποτελεσματική, ἐὰν ὁ Ναπολέων

δὲν ἐζήτη νὰ προσβάλη συνάμα τὰ ῥωσσικὰ ταῦτα σώματα καὶ νὰ τὰ καταπολεμήση, διότι οὕτως οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἐδύνατο νὰ καταλάβη, ἐνῷ, ἐὰν ἐπεδίωκεν ἓν ἐξ αὐτῶν, ἀναμφιβόλως ἤθελεν ἐπιτύχει τοῦ σκοποῦ του. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἤθελεν, ὡς ἐῤῥέθη, διὰ τῶν τολμηρῶν καὶ αἰφνιδίων στρατηγημάτων του νὰ καταπτοήση τοὺς Ῥώσσους καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάση νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὰς θελήσεις του.

Ἐν τούτοις ὁ Ἱερώνυμος, ὅστις διετάχθη νὰ συνδράμη τὸν Δαβοῦστον, εὑρίσκετο πολὺ μακρὰν, ὥστε μόλις μετὰ 6 ἢ 7 ἡμέρας ἐδύνατο νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ μόνης τῆς ταχύτητος τὸ στρατήγημα τοῦτο ἐδύνατο νὰ ἐπιτύχη, ὁ Ναπολέων διέταξε διάφορα ἀποσπάσματα ἱππικοῦ τε καὶ πεζικοῦ, συγκείμενα ἐκ 17 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὅπως ἑνωθῶσι μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Δαβούστου. Τὸν Ἱερώνυμον διέταξε νὰ πορεύητε συντόνως, αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων παρεσκευάσθη νὰ ἐκκινήση τῇ 10 Ἰουλίου ὅπως προσβάλη τὸν Βαρκλάϋ.

Ὁ Δαβοῦστος προσλαβὼν τὰς ῥηθείσας ἐπικουρίας ἐπορεύθη εἰς Μίνσκαν μετὰ πολλὰς δυσκολίας ἀπαντωμένας καθ' ὁδὸν, καὶ τῇ 8 Ἰουλίου εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐκκενωθείσῃ πρὸ ἡμερῶν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ἐν ᾗ εὑρέθησαν πολλὰ πράγματα ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ἀλλ' ὁ Δαβοῦστος φθάσας ἐνταῦθα μόλις εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ τὸ τρίτον τοῦ στρατοῦ του, διότι τὰ ἕτερα δύο καθυστεροῦσαν, δοθέντα εἰς διαπαγάς· πρὸς δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἤρχισαν τὰ αὐτὰ, ἀλλ' ὁ Δαβοῦστος διέταξε νὰ τουφεκισθῶσι τινὲς ἐκ τῶν πρωτίστων αὐτουργῶν τῶν ἀταξιῶν τούτων. Ἐνταῦθα ὁ στρατάρχης οὗτος ἀναπαύσας ὀλίγον τὸν στρατόν του περιέμενε τὸν Ἱερώνυμον ἵνα πορευθῇ πρὸς τὸν Βερεζίναν καὶ καταλάβῃ τὰς πρὸς διάβασιν ἀναγκαίας θέσεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἱερώνυμος ἐβράδυνεν, ὁ Δαβοῦστος ἀνήγγειλε τοῦτο πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις ἐπέπληξεν αὐστηρῶς τὸν Ἱερώνυμον. Ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ, καὶ μάλιστα ἐν τῷ στρατιωτικῷ, ἕκαστος λογίζεται τὰ ἑαυτοῦ ἐμπόδια, καὶ εἰς οὐδὲν λογίζεται τὰ τοῦ ἑτέρου. Τὸ αὐτὸ συνέβη ὡς πρὸς τὸν Ἱερώνυμον καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ διὰ

τὴν βραδύτητά των· ἐνῷ στρατηγοί τε καὶ στρατιῶται ἐπροσπάθουν νὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθῆκόν των, ἀλλ' ἀπήντων εἰς τὴν πορείαν των ἄπειρα ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, ὡς πορευόμενοι εἰς ἄγονον καὶ σχεδὸν ἔρημον χώραν, ὁ Ναπολέων ἔγραφεν ἀκαταπαύστως εἰς τὸν Ἱερώνυμον ὅτι ἔπρεπε νὰ φθάσῃ εἰς Μίνσκαν τῇ 30 Ἰουνίου, ἐνῷ οὗτος δὲν ἐδύνατο νὰ φθάσῃ πρὸ τῆς 10 Ἰουλίου. Ὁ Ἱερώνυμος λοιπὸν φοβούμενος μᾶλλον τὰς ἐπιπλήξεις τοῦ ἀδελφοῦ του Ναπολέοντος ἢ τὸν ἐχθρὸν, ἐπορεύετο συντόνως, καλύψας τὰς ὁδοὺς ἐξ ἀνθρωπίνων πτωμάτων καὶ κτηνῶν, ὥστε ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν 100 χιλιάδων ἀνδρῶν μόλις εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ 45 χιλιάδας, καὶ τούτους κεκοπιακότας καὶ πεινασμένους. Τῇ 10 Ἰουλίου ἡ πρωτοπορεία αὐτοῦ συνεπλάκη μὲ τὴν ὀπισθοπορείαν τοῦ Παγκρατίωνος, καὶ ἀπωλέσασα ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἄνδρας, μόλις ἐδυνήθη νὰ διασωθῇ, δραμόντος ἐγκαίρως πρὸς βοήθειαν αὐτῆς τοῦ στρατηγοῦ Λατοὺρ Μωβούργου.

Μέχρι τοῦδε τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τοῦ ὑπὸ τὸν Ἱερώνυμον στρατοῦ, ἀλλ' ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος, ἀνυπόμονος ὢν νὰ προχωρήσῃ ἵνα προκαταλάβῃ τὸν Παγκρατίωνα καθ' ἑκάστην δι' ἐπανειλημμένων ἐγγράφων ἠνώχλει περὶ τῆς βραδύτητος τοῦ Ἱερωνύμου τὸν Ναπολέοντα. Οὗτος δὲ ἀγανακτήσας ἔπεμψε διαταγὴν εἰς τὸν Ἱερώνυμον ὅτι ἅμα ἐνωθῇ μὲ τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον νὰ τεθῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ· συγχρόνως δὲ ἐξαπέστειλεν ἑτέραν διαταγὴν εἰς τὸν Δαβοῦστον ὅτι, χρείας τυχούσης, νὰ λάβῃ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ ἑνωθησομένου στρατοῦ. Τοιοῦτόν τι, τουτέστι τὸ νὰ τεθῇ νέος πρίγκηψ, ἔστω καὶ βασιλεὺς, ὑπὸ τὰς διαταγὰς γηραιοῦ καὶ ἐμπείρου στρατηγοῦ, ἀναμφιβόλως δὲν ἦτο παράδοξον, ἂν ἐγένετο ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας, ἀλλὰ γενόμενον ἐν τῷ μέσῳ, καὶ μάλιστα πρὸς ποινὴν, ἤθελεν ἀναντιρρήτως προξενήσει δυσάρεστα ἀποτελέσματα, ἐναντίον μάλιστα τῆς προσδοκίας αὐτοῦ. Ἐὰν ὁ Ναπολέων δὲν ἔσπευδε νὰ ἐκδώσῃ τοιαύτας προσβλητικὰς πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ἱερώνυμον διαταγὰς, οὗτος μετὰ δύω ἡμέρας ἤθελεν ἑνωθῇ μὲ τὸν στρα-

τάρχην Δαβοῦστον, ἀμφότεροι δὲ ἤθελον προκαταλάβει τὸν στρατηγὸν Παγκρατίωνα ὑποχωροῦντα κατεσπευσμένως, ὅπως διαβῇ τὸν Βερεζίναν ποταμὸν, καὶ ἤθελον καταπολεμήσει αὐτόν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἄλλως πως συνέβη.

Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος, μαθὼν τῇ 13 Ἰουλίου ὅτι ὁ Ἱερώνυμος μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ ἦτον ἐγγὺς νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ὡς παλαιὸς στρατιωτικὸς, ἐπιθυμῶν ἀείποτε νὰ ἐκπληρῇ τὸ καθῆκόν του, μὴ φεισθεὶς τῆς προσβαλλομένης φιλοτιμίας τοῦ νέου βασιλέως τῆς Βεσφαλίας, ἐκοινοποίησε τὴν περὶ ἀρχηγίας αὐτοῦ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Ἱερώνυμον, διαγράφων αὐτῷ τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ εἰς πᾶσαν περίστασιν περὶ τοῦ προκειμένου σκοποῦ, ὅστις ἦτον, ὡς ἐρρέθη, ἡ παρεμπόδισις τοῦ Παγκρατίωνος νὰ διαβῇ τὸν Βερεζίναν ποταμὸν καὶ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Βαρκλάϋ. Ὁ Ἱερώνυμος, ὅστις εἶχε μὲν λάβει τοιαύτην διαταγὴν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' ἀγνοῶν ὅτι καὶ ὁ Δαβοῦστος ἔλαβε παρομοίαν, βλέπων ἑαυτὸν, βασιλέα ὄντα καὶ ἀδελφὸν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐξευτελισμένον ἐνώπιον στρατάρχου, καὶ μάλιστα νομίζων ὅτι περιφρονεῖται ἐνώπιον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἀπεφάσισε ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ στρατοπέδου· ὅθεν προσεκάλεσεν εὐθὺς τὸν ἀρχηγὸν τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν του, στρατηγὸν Μαρκάνδον, παρέδωκεν αὐτῷ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ Δαβούστου, παραγγείλας νὰ ὑπακούῃ τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν στρατάρχην τοῦτον, ἔπειτα δὲ προσλαβὼν λόχους τινὰς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς του ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ περιέμενε τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὸ Κράτος του.

Ἀξιωματικὸς ἀγγελιαφόρος ἐστάλη πάραυτα πρὸς τὸν Δαβοῦστον ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἱερωνύμου. Ὁ Δαβοῦστος μαθὼν τοῦτο, τῇ 15 Ἰουλίου, ἀντὶ νὰ φανῇ καρτερὸς, ὡς ἀρχαῖος στρατιωτικὸς, καὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὸ προμελετώμενον σχέδιον, φοβηθεὶς μήπως ἀτόπως προσέβαλε τὸν βασιλέα τῆς Βεσφαλίας καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορός του, ἔγραψεν αὐτῷ εὐθὺς λίαν περιποιητικὴν ἐπιστολὴν, ἐξηγῶν

τοὺς λόγους δι' οὓς ὁ Ναπολέων ἀνέθηκε τὴν ἀρχηγίαν εἰς αὐτὸν, καὶ ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ ἐκ τοῦ στρατοῦ εἰς τοιαύτην κρίσιμον περίστασιν ἤθελε προξενήσει μεγάλας ἀποτυχίας εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη τῆς Γαλλίας καὶ αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ παρεκάλει αὐτὸν νὰ διατηρήσῃ τὴν διοίκησιν τῶν Βεσφαλιανῶν καὶ τῶν πολωνικῶν στρατευμάτων· διώρισε δὲ ἕνα τῶν ἀγγελιαφόρων του νὰ κομίσῃ δρομαίως τὴν ἐπιστολὴν ταύτην εἰς τὸν Ἱερώνυμον. Ἀλλ' ὅτε ἔφθασεν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἱερωνύμου, οὗτος εἶχεν ἀναχωρήσει, ἀφοῦ πρότερον διέταξε τὸν στρατόν του νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ὀλίγον καὶ νὰ περιμένῃ τὰς διαταγὰς τοῦ Δαβούστου. Ὁ ἀγγελιαφόρος οὗτος τῇ ἐπιούσῃ, 17 Ἰουλίου, ἔφθασε τὸν Ἱερώνυμον καὶ ἐπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Δαβούστου, ἀλλ' οὗτος ἀπήντησεν ὅτι δὲν μεταβάλλει γνώμην· ἡ δὲ ἀπάντησις αὕτη ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ Δαβούστου τῇ 19 Ἰουλίου.

Ἐνῷ λοιπὸν ἄλλως τῇ 17 Ἰουλίου ἔμελλεν ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος νὰ ἦναι παρὰ τὸν Βερεζίναν, μόλις ἤδη μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἐδύνατο νὰ φθάσῃ ἐκεῖ, διότι ἐδαπανήθη τοσοῦτος χρόνος ἐπὶ ματαίῳ εἰς τὴν ἀνταπόκρισιν ταύτην. Οὕτως, ἐπειδὴ ἡ προθεσις τοῦ νὰ προκαταληφθῇ ὁ Ἰαγκρατίων ἐματαιοῦτο, ἐδέησε νὰ διευθυνθῇ ὁ Δαβοῦστος πρὸς τὸν Βορυσθένην ἴσως δυνηθῇ νὰ προκαταλάβῃ αὐτὸν ἐκεῖ· λαβὼν δὲ καὶ τὴν τελευταίαν ἀπάντησιν τοῦ Ἱερωνύμου ὅτι οὗτος παρῃτεῖτο πάσης διοικήσεως τοῦ στρατοῦ του, ἐξέδωκε τὰς περὶ τούτου διαταγάς του εἰς τὸν ὑπὸ τὸν Ἱερώνυμον στρατόν· ἀλλ' οὗτος ἦτο τοσοῦτον ὀπίσω, ὥστε μόλις μετὰ δέκα ἡμέρας ἐδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Βορυσθένην, καὶ οὕτως ἐφαίνετο ὅτι ὁ Δαβοῦστος ὁλοσχερῶς εἶχεν ἀποτύχει τῆς μελετωμένης προθέσεώς του.

Ὁ Ναπολέων μαθὼν τὸ δυσάρεστον τοῦτο συμβεβηκὸς ὠργίσθη σφόδρα κατὰ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου καὶ τοῦ βασιλέως Ἱερωνύμου, ἀλλ' ἔτι πλέον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· ἐπέπληξε δὲ τὸν μὲν Δαβοῦστον, διότι ἐπέσπευσε νὰ λάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῶν δύο στρατῶν (ἀληθῶς οἱ στρατοὶ οὗτοι δὲν

εἶχον εἰσέτι ἐνωθῇ), ἀναλαβὼν δὲ τὴν ἀρχηγίαν δὲν διέπραξε μετὰ δραστηριότητος· τὸν δὲ Ἱερώνυμον, διότι ἔγεινε παραίτιος ν' ἀποτύχῃ ἐν τῶν καλητέρων στρατηγημάτων του, καὶ ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ βασίλειόν του, ἐγκαταλιμπάνων τὸν στρατόν του. Ἀλλὰ κάλλιον ἦτον ἂν ὁ Ναπολέων ἐμέμφετο ἑαυτὸν ὅτι, ἅπαξ ἐμπιστευθεὶς εἰς νέον βασιλέα τὴν διοίκησιν 80 χιλιάδων στρατοῦ, πρὶν ἡ οὗτος σφάλῃ κατά τι, ἀφήρεσε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ τούτου παρ' αὐτοῦ, ἐξουδενίσας ἐνώπιον πάντων τὸν ἀδελφόν του, ὑποβαλόντα αὐτὸν ὑπὸ στρατάρχην, διότι δὲν ἐδυνήθη νὰ ὑπερβῇ τὰ παρουσιασθέντα αὐτῷ φυσικὰ ἐμπόδια, ὡσανεὶ ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑπερνικᾷ ταῦτα· τοῦτο δὲ ἔπρεπε νὰ πράξῃ ὁ Ναπολέων ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα καὶ νὰ ἐπιβάλῃ αὐτὸ εἰς τὸν Ἱερώνυμον ὡς ποινήν. Ὁ Ναπολέων ἔπρεπεν ἀπ' ἀρχῆς νὰ πέμψῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Δαβούστου δύο μεραρχίας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σπουδαίου τούτου στρατηγήματος, ἐξ οὗ ἐξηρτᾶτο κατὰ μέγα μέρος ἡ εὐτυχία τῆς ἐκστρατείας ταύτης, καὶ οὐχὶ νὰ περιμένῃ τὴν ἐκτέλεσιν τούτου ἐκ τῆς προβληματικῆς ἑνώσεως δύο στρατῶν. Τὸ σφάλμά του τοῦτο ὁ Ναπολέων πάντοτε ἀπεσιώπησεν, οὐχὶ διότι δὲν τὸ ἐγνώριζεν, ἀλλ' ὁ ὑπέρμετρος δεσποτισμὸς αὐτοῦ κατεκυρίευεν αὐτὸν τοσοῦτον, ὥστε τὰ πάντα ἤθελε νὰ ὑπόκηνται εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν του εἰς οὐδὲν λογιζόμενος τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, καὶ νομίζων εὐτυχῆ τὸν ὑπακούοντα αὐτὸν, ἐλάττωμα κατακυριεῦον δυστυχῶς ὅλους τοὺς μεγάλους ἄνδρας, οἵτινες καταντῶσιν ὡς τὸ μικρὸν παιδίον τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ πᾶν ὅ,τι βλέπει, θέλει ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, τὸ θέλει παρευθὺς, μὴ ἐπιδεχόμενον βραδύτητα οὐδὲ ἐμπόδιον, καὶ φωνάζει, προστάζει, ὀργίζεται ἢ κλαίει, ὅταν δὲν ἀπολαύσῃ ὅτι θέλει. Τὸ τοιοῦτον δὲν δεικνύει ἔλλειψιν νοὸς, ἀλλ' εἶναι τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος διαφθαρέντος ὑπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ, καὶ ἡ ἀληθὴς αἰτία ἡ ἐνυπάρχουσα δυστυχῶς εἰς τὰ ἐξιστορηθησόμενα δυστυχῆ συμβεβηκότα!

Καίτοι ἀπελπισθεὶς ὁ Ναπολέων περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ κατὰ τὸν Βορυσθένην στρατηγήματός του, ἤλπιζεν εἰσέτι,

καὶ ἦτο πεπεισμένος, ὅτι ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ἤθελε κατορθώσει ν' ἀπομακρύνῃ τὸν Παγκρατίωνα πρὸς τὰ κάτω τοῦ Βορυσθένους εἰς τὴν Μοϊλεβίαν, ὥστε ὁ ρωσσικὸς οὗτος στρατὸς νὰ μὴ δυνηθῇ ἐγκαίρως νὰ συνδράμῃ τὸν στρατηγὸν Βαρκλάϋ. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν διέταξε τὸν μὲν Δαβοῦστον νὰ ἐγκαρτερῇ εἰς τὴν Μοϊλεβίαν, τὸν διοικοῦντα τὸν αὐστριακὸν στρατὸν πρίγκηπα Σβάρζενβέργον νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν μέγαν γαλλικὸν στρατὸν, ὥστε ὁ Ναπολέων νὰ ἔχῃ τοὺς Αὐστριακοὺς ὑπ' ὄψιν του καὶ ὑπὸ τὰς διαταγάς του, ὡς ὑπεσχέθη, τοὺς δὲ Σάξονας, εἰς οὓς εἶχε πλήρη ἐμπιστοσύνην, νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν αὐτῶν.

Ὁ Ναπολέων οὕτω διατάξας ταῦτα ἔστρεψεν ἤδη τὴν προσοχήν του εἰς τὸ ἕτερον στρατήγημα, ὅπερ ἦτο καὶ σπουδαιότερον πάντων, τουτέστι τοῦ νὰ διαβῇ αἴφνης τὸν ποταμὸν Δβίναν, καὶ νὰ τεθῇ μεταξὺ Μόσχας καὶ Πετρουπόλεως καὶ τοῦ στρατηγοῦ Βαρκλάϋ, καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρὸς τὰς πόλεις ταύτας ὑποχώρησιν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύνανται οὔτε νὰ ἑνωθῶσιν οἱ Ῥῶσσοι, οὔτε νὰ δράμωσι πρὸς βοήθειαν τῶν μητροπόλεων αὐτῶν. Οὕτω δὲ ὡς ἄλλος νέος μέγας Ἀλέξανδρος νὰ περιμένῃ ἐν τῷ στρατοπέδῳ του τὸν Δαρεῖον ἱκετεύοντα αὐτὸν περὶ τῆς εἰρήνης.

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου τούτου στρατηγήματος ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον εἰς τὴν πόλιν Βίλναν διαμονὴ τοῦ Ναπολέοντος ἦτο βλαβερὰ, διότι ἀφίχθη ἐκεῖ τῇ 28 Ἰουνίου καὶ διέμενε μέχρι τῆς 16 Ἰουλίου. Ἀλλ' ἦτον ἀναγκαιοτάτη, διότι ἐνταῦθα διαμείνας ὁ Ναπολέων περιώρισε τὴν λειποταξίαν, συνεσκεύασε καὶ ἐξαπέστειλεν εἰς τὰ σώματα τὸ πυροβολικὸν, ἀντικατεστήσας τοὺς ἀπολεσθέντας ἵππους, ὠργάνισε τὰ πρὸς μετακομιδὴν τῶν ἐπιτηδείων του στρατοῦ, καὶ τέλος πάντων ἐπανήγαγε τὴν τάξιν καὶ τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν, κινδυνεύοντα ν' ἀπωλέσῃ ταῦτα. Δέκα καὶ ὀκτὼ ἡμέρας λοιπὸν ἔμεινεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀλλ' οὐδὲ στιγμὴ παρῆλθεν ἐπὶ ματαίῳ, διότι νυχθημερὸν ἐνησχολεῖτο πρὸς τακτοποίησιν ἁπάντων τῶν τῆς ἐκστρατείας ταύτης.

Ἐν Βίλνᾳ διαμένων ὁ Ναπολέων ἔλαβεν εἰδήσεις ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου· δυσαρέστως δὲ ἔμαθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην μὲ τὴν Ῥωσσίαν, ἐκ δὲ τῆς Σουηδίας ὅτι ὁ Βερναδόττος συνεμάχησε μὲ τὴν Ῥωσσίαν. Ταῦτα ἐτάραξαν αὐτὸν οὐκ ὀλίγον, διότι καὶ τὰ ἐν τῷ Δουναβίῳ ῥωσσικὰ στρατεύματα ἔμελλον ὅσον οὔπω νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὰ ἐν τῷ Βορυσθένει καὶ Δβίνᾳ, τὰ δὲ Σουηδικὰ στρατεύματα ἤθελον ἐπιπέσει ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ. Ἀλλ' αἱ ἐκ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς ληφθεῖσαι εἰδήσεις ἀντεστάθμισαν αὐτὰς, διότι ἡ παρὰ τῷ βουλευτηρίῳ συμβᾶσα δολοφονία τοῦ Περσεβάλου προεμήνυε πολιτικὴν μεταβολὴν τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ διακήρυξις τοῦ πολέμου τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐβεβαιοῦτο πανταχόθεν. Ὅθεν μικρὰν προσοχὴν δώσας εἰς ταῦτα, ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Ἐξαπέστειλε λοιπὸν τὰ διάφορα σώματα τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὸν Δβίναν, προσδιορίσας τὴν τοποθέτησιν ἑκάστου αὐτῶν· ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τὸν Εὐγένιον στρατεύματα τὰ συγκείμενα ἐκ Βαυαρῶν ἀπωλέσθησαν καθ' ὁδὸν κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ τῆς δυσεντερίας.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὁ Ναπολέων ἐκ τῆς Βίλνας, διέταξε τὰ πάντα, ὥστε ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του οὐδεμία ἔλλειψις νὰ συμβῇ εἰς τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸν στρατόν· μὴ θέλων δὲ νὰ στερηθῇ τῶν φώτων, τοῦ ζήλου καὶ τῆς προθυμίας τοῦ Δαροῦ, καὶ θέλων ν' ἀντιπροσωπεύηται ἐπαξίως εἰς Βίλναν, διώρισεν αὐτὸν (τὸν δοῦκα τοῦ Βασσάνου), πρὸς ὃν εἶχε μεγίστην ἐμπιστοσύνην, νὰ διατηρῇ οὐχὶ μόνον τὴν ἀνταπόκρισιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ, ἰδίως περὶ τῶν ἀφορώντων τὴν οἰκονομίαν αὐτοῦ. Ἐνῷ λοιπὸν ἔμελλεν ὁ Ναπολέων ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Βίλνας, τῇ 17 Ἰουλίου, ἔφθασε καὶ ἡ ἐκ τῶν Πολωνῶν σταλεῖσα πρὸς αὐτὸν πρεσβεία περὶ ἀνεγέρσεως τῆς Πολωνίας. Ἐρρέθη ὅτι ὁ Ναπολέων εἶχε πέμψει εἰς Πολωνίαν ἀρχιερέα τινὰ ἵνα προτρέψῃ τοὺς Πολωνοὺς νὰ ἐπαναστατήσωσι κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ὁ ἀρχιερεὺς οὗτος φύσει ἀνίκανος, ὡς ἐρρέθη, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς ὅ,τι ἐζήτει ὁ Ναπολέων παρ' αὐτῶν, διέδωκεν ἀλλοκότους ἰδέας μεγαλείου

εἰς τοὺς Πολωνούς. Οὗτοι λοιπὸν, ἀναπτερωθέντες ἐκ τῶν ἰδεῶν τούτων, συνῆλθον ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ σχηματίσαντες ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἔπεμψαν πρὸς τὸν Ναπολέοντα πρεσβείαν ὡς ἐξ ὅλου τοῦ πολωνικοῦ ἔθνους. Ἐὰν ὁ ἀρχιερεὺς οὗτος εἶχε χρήματα ἐδύνατο νὰ κατορθώσῃ καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν ὅλης τῆς Πολωνίας· ἀλλ' οὗτος μὴ ἔχων εἰμὴ μόλις τὰ καθημερινὰ ἔξοδά του, οὐδὲν περὶ τούτου ἐδύνατο νὰ κατορθώσῃ, ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἐξαπέστειλεν αὐτὸν μόνον διὰ τοῦτο. Ὁ δὲ Ναπολέων ἐπεθύμει μὲν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Πολωνίας, ἀλλ' ἐσκέπτετο ὅτι τοῦτο ἤθελεν ἀποκαταστήσει δύσκολον τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνομολόγησιν τῆς συνθήκης, διότι ἤλπιζεν ὅτι νικῶν εἰς κρίσιμον μάχην τοὺς Ῥώσσους, ἤθελον οὗτοι ἐνδώσει εἰς τὰς ἀπαιτήσεις του, ἐνῷ, ἂν ἐκήρυττε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Πολωνίας, ὁ πόλεμος ἤθελε παραταθῆ ἐπὶ πολύ. Καὶ μακρόθεν μὲν διαμένων ἐνόμιζεν ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος ἦτον εὔκολος, πλησιάσας ὅμως εἶδε μετὰ ταῦτα ὅλας τὰς ἀναφυομένας δυσκολίας τοῦ νὰ καταδιώξῃ τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν εἰς τὸ βάθος τῆς Ῥωσσίας. Ἤθελε προσέτι ὥστε οἱ Πολωνοὶ ἅπαντες νὰ ἐπαναστατήσωσιν ὁμοθυμαδὸν, καὶ οὐχὶ σποράδην κατ' ἐπαρχίας, ὡς ἐγίνετο ἤδη, ὅτε πολλαὶ ἐπαρχίαι δὲν εἶχον εἰσέτι συμμεθέξει εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην. Οὕτω λοιπὸν, ὡς ἀλλαχοῦ εἴρηται, σκεπτομένου περὶ τῆς Πολωνίας τοῦ Ναπολέοντος, παρουσιάσθη αὐτῷ ἡ πολωνικὴ πρεσβεία τῇ παραμονῇ τῆς ἀναχωρήσεώς του καὶ ἐξέθηκεν αὐτῷ διὰ μακροῦ λόγου τὰ δίκαια τοῦ πολωνικοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ τοῦ ἀνακτῆσαι τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἀκούσας προσεκτικῶς ταῦτα πάντα, ἀπήντησεν εἰς αὐτήν·

» Κύριοι ἀντιπρόσωποι τῆς Πολωνίας!

» Ἤκουσα μετὰ προσοχῆς ὅσα μοὶ εἴπατε·

» Πολωνοί! ἤθελον σκέπτεσθαι καὶ διαπράττει ὡς ὑμεῖς·

» ἤθελον ψηφίσει ὡς ὑμεῖς ἐν τῇ συνελεύσει τῆς Βαρσοβίας·

» ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως εἶναι ἡ πρώτη ἀρετὴ τοῦ πολι-

» τισμένου ἀνθρώπου.

» Τὸ ἐπ᾽ ἐμοὶ ἔχω ἄλλα συμφέροντα νὰ συμβιβάσω καὶ πολλὰ
» καθήκοντα νὰ ἐκτελέσω· ἐὰν ἐβασίλευον ἐπὶ τῆς πρώτης, δευ-
» τέρας ἢ καὶ τρίτης διανομῆς τῆς Πολωνίας, ἤθελον ὁπλίσει
» τὸν λαόν μου ὅπως ὑποστηρίξῃ ὑμᾶς· ἤδη ὅμως, ἅμα ἡ νίκη
» μοὶ τὸ ἐπιτρέψει, θέλω ἐγκαταστήσει τοὺς ἀρχαίους νόμους ἐν
» τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν μέρει εἰς τὰς ἐπαρχίας ὑμῶν· θέλω
» πράξει τοῦτο μετὰ προθυμίας, χωρὶς μ᾽ ὅλον τοῦτο νὰ παρα-
» τείνω πόλεμον, χύνοντα τὸ αἷμα τῶν ὑπηκόων μου.

» Ἀγαπῶ τὸ ἔθνος σας· πρὸ δεκαὲξ ἐτῶν εἶχον τοὺς στρα-
» τιώτας σας πλησίον μου καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Ἰταλίας καὶ
» ἐπὶ τοῦ τῆς Ἱσπανίας.

» Ἐπευφήμησα ὅ,τι ἐπράξατε· ἐγκρίνω τὰς προτεινομένας
» προσπαθείας σας· πᾶν ὅ,τι ἐξαρτᾶται παρ᾽ ἐμοῦ πρὸς βοή-
» θειαν τῶν ἀποφάσεών σας θέλω τὸ πράξει.

» Ἐὰν αἱ προσπάθειαί σας εἰσὶν ὁμόθυμοι, δύνασθε νὰ ἐλ-
» πίζητε ὅπως ἀναγκάσητε τοὺς ἐχθρούς σας ν᾽ ἀναγνωρί-
» σωσι τὰ δικαιώματά σας· ἀλλ᾽ εἰς τὰ μεμακρυσμένα ταῦτα
» μέρη πρέπει νὰ στηρίζητε τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπιτυχίας σας
» εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ λαοῦ σας.

» Τ᾽ αὐτὰ σᾶς εἶπον, ὅτε κατὰ πρῶτον ἦλθον ἐν Πολωνίᾳ·
» πρέπει δὲ νὰ σᾶς προσθέσω ὅτι ἐγγυήθην τὴν ἀκεραιότητα
» τῶν χωρῶν τῆς Αὐστρίας, καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἐγκρίνω οὐ-
» δὲν κίνημα, οὐδεμίαν ἀπόπειραν, τείνοντα νὰ διαταράξωσι
» τὴν εἰρηνικὴν κατοχὴν τῶν παρ᾽ αὐτῆς κατεχομένων ἐπαρ-
» χιῶν. Ἡ Λιθουανία, ἡ Βολυνία, ἡ Οὐκρανία καὶ ἡ Ποδολία
» ἤθελον νὰ ἐμψυχωθῶσι διὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος, ὅπερ ὑπάρ-
» χει καὶ εἰς τὴν μεγάλην Πολωνίαν· ἡ δὲ θεία Πρόνοια θέλει
» στεφανώσει διὰ τῆς ἐπιτυχίας τὴν ἀγνότητα τοῦ κινήματός
» σας. Αὕτη θέλει ἀνταμείψει τὴν πρὸς τὴν προσφιλῆ πατρίδα
» σας ἀφοσίωσιν ταύτην, δι᾽ ἣν ἀπολαύσετε τοσαῦτα δικαιώ-
» ματα παρ᾽ ἐμοί· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπ᾽ αὐτῆς προστασίας μου δύ-
» νασθε νὰ στηρίζησθε ἐν πάσῃ περιστάσει. »

Ὁ πρὸς τοὺς Πολωνοὺς λόγος οὗτος τοῦ Ναπολέοντος ἦτο λίαν συνετὸς, ἀλλὰ μικρὰν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν εἰς αὐτούς,

οἵτινες ἐζήτουν τὴν ἀνέγερσιν τῆς πατρίδος των καὶ τίποτε ἄλλο, μὴ σκεπτόμενοι ὅτι τοῦτο κατορθοῦτο διὰ μόνης τῆς ὁρμοθύμου ἀποφάσεως αὐτῶν καὶ τῆς συνδρομῆς τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Ὁ Ναπολέων αἰσθανόμενος ταῦτα ἀπέφευγε νὰ τοῖς ὑποσχεθῇ τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν των, καθ' ὅσον ἔβλεπε τοὺς δισταγμοὺς αὐτῶν τῶν Πολωνῶν. Ἐν δὲ τῇ πόλει Βίλνᾳ, ἔνθα ὁ Ναπολέων ἀπήγγειλε τὸν λόγον τοῦτον, ἐπροξένησε κακίστην ἐντύπωσιν, διότι ἔλεγον οἱ Λιθουανοί: τίνι τρόπῳ ὁ Ναπολέων ζητεῖ παρ' ἡμῶν νὰ ἤμεθα ἀφωσιωμένοι αὐτῷ, νὰ χύσωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ αἷμά μας, νὰ δαπανήσωμεν τοὺς πόρους μας, νὰ ὑποφέρωμεν ἐκ τῶν στρατιωτῶν του, οὗτος δὲ οὐδὲ κἂν λέξιν νὰ θέλῃ νὰ προφέρῃ περὶ ἀνεγέρσεως τῆς Πολωνίας; ἡ μὲν Πρωσσία δὲν ὑπέκυψεν εἰς αὐτὸν, ἡ δὲ Αὐστρία δὲν ἐξαρτᾶται παρ' αὐτοῦ τὸ ν' ἀποζημιωθῇ ἐν τῇ Ἰλλυρίᾳ, τί σημαίνουσιν ἄρα ταῦτα; μήπως δὲν ἔχῃ τὴν θέλησιν νὰ μᾶς ἀποδώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας; μήπως ἦλθεν ἐνταῦθα νὰ νικήσῃ μίαν μάχην μόνον κατὰ τῶν Ῥώσσων, καὶ ἔπειτα ν' ἀναχωρήσῃ, χωρὶς ν' ἀναλάβῃ ὑποχρέωσίν τινα, ὡς ἐν ἔτει 1809, ὅτε προσέθηκε μόνον 500 χιλιάδας κατοίκων ἐν τῷ δουκάτῳ τῆς Πολωνίας, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνεχώρησεν ἐκθέσας τοὺς πλείστους ἐξ ἡμῶν εἰς ἐξορίας καὶ δημεύσεις; Ἕτεροι δὲ, οἱ συνετώτεροι ἐξ αὐτῶν, ἐδικαιολόγουν τὸν Ναπολέοντα ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ εἴπῃ πλειότερα εἰς τὸν λόγον του, καὶ ὅτι ἔπρεπεν ἅπαντες οἱ Πολωνοὶ νὰ βοηθήσωσιν αὐτὸν πρὸς πραγματοποίησιν τῆς προθέσεώς του· ἀλλ' οὗτοι ἦσαν ὀλίγιστοι, καὶ ὀλίγην προσοχὴν ἔδιδε τὸ πλῆθος εἰς αὐτούς.

Ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησε τέλος πάντων τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 16 ἐκ τῆς Βίλνας, καὶ ἔφθασε τῇ 18 εἰς τὸ πολύχνιον Γλουβοκοέ. Καθ' ὁδὸν ἀπήντησε πολλοὺς καθυστεροῦντας στρατιώτας καὶ ἐγκαταλελειμμένας ἁμάξας ὡς ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσονος τοῦ Ἰουλίου, ὅστις ἐκοπίαζεν εἰς ἄκρον τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἵππους· ἡ δὲ πορεία τῶν στρατευμάτων συνεχῶς διεκόπτετο, διότι σχεδὸν ὅλαι αἱ γέφυραι ἦσαν κατεστραμμέναι ὑπὸ τῶν Ῥώσσων·

αὗται δὲ ἦσαν ἄπειροι, διότι πανταχοῦ ἡ χώρα αὕτη διεσχίζεται ἀπὸ ποταμῶν, ῥυάκων καὶ ἄλλων λιμναζόντων ὑδάτων.

Ἐν Γλουβοκοὲ αἱ οἰκίαι ἦσαν κατεσκευασμέναι ἐκ ξύλων· ἓν δὲ μόνον κτίριον ὑπῆρχε, καὶ τοῦτο ἦτο μοναστήριον, ἔνθα κατέλυσεν ὁ Ναπολέων, καὶ εὐθὺς ἐνησχολήθη κατὰ τὴν συνήθειάν του νὰ ἐπισταθμεύσῃ τὸν παρακολουθοῦντα αὐτὸν στρατόν.

Ἐν τοσούτῳ τὰ προπορευόμενα γαλλικὰ στρατεύματα ἐξετέλουν τὰ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διαταχθέντα, παραγενομένου τοῦ Μυράτου εἰς τὸ ἐν Δρίσσᾳ ῥωσσικὸν στρατόπεδον καὶ προσποιουμένου ὅτι ἤθελε προσβάλει αὐτό. Ἀλλ᾽ ἀπόσπασμα ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ, διαβὰν τὸν Δβίναν πρὸς κατόπτευσιν, ἐν πρώτοις προσέβαλε τὸν στρατηγὸν Σεβαστιάνην, ἔπειτα ἐπετέθη κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Σαὶντ-Γενιὲ, ὃν καὶ ἐζώγρησε· τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν εἰδοποιηθὲν περὶ τούτου ἔδραμε παρευθὺς καὶ προσβαλὸν τὸ ῥωσσικὸν ἱππικὸν ἠχμαλώτισε καὶ τοῦτο τὸν διοικοῦντα αὐτὸ στρατηγὸν Κουλνιέφ.

Ὁ στρατάρχης Νέϋ ἀκολουθῶν τὸν Μυράτον ἐξετέλεσε καὶ οὗτος τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, πορευόμενος παραλλήλως τοῦ Μυράτου· ἀλλὰ πανταχοῦ εὗρεν ἠρημωμένον τὸν τόπον· φκονόμει λοιπὸν τὰς τροφὰς ὅσον ἐδύνατο, διότι εἶχε μὲν τὸ κρέας ἐν ἀφθονίᾳ, ἀλλ᾽ ἔλειπεν ὁ ἄρτος, ἐξ οὗ οἱ στρατιῶται ἐλάμβανον ἡμίσειαν μερίδα, ἀναπληρουμένην διὰ κρέατος καὶ ὀρυζίου· ἡ τροφὴ ὅμως αὕτη ἐπροξένει ἀκαταπαύστως δυσεντερίας εἰς αὐτούς.

Μετὰ τὸν Νέϋ εἵπετο ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ὅστις, πορευόμενος παραπλεύρως πρὸς τὴν πόλιν Δουναβοῦργον κειμένην ἐπὶ τὸν Δβίναν, ἔνθα οἱ Ῥῶσσοι κατεσκεύασαν ἓν γεφυρόχωμα, προσέβαλε καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὸ ἐναντίον τῆς διαταγῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἀπαγορεύσαντος εἰς τοὺς στρατηγούς του πᾶν ἐπιθετικὸν κίνημα. Ἅπαντα τὰ στρατεύματα ταῦτα ἐστρέφοντο πέριξ τῆς Κλουβουκοὲ, ἔνθα διέμενεν ὁ Ναπολέων μετὰ τῆς φρουρᾶς του.

Ὁ Εὐγένιος ἦτο διατεταγμένος νὰ πορεύηται δεξιόθεν, συν-

δέων τὰ ὑπὸ τὸν Δαβοῦστον στρατεύματα μὲ τὸν πέριξ τοῦ Ναπολέοντος διαμένοντα στρατόν.

Οὕτως ὁ Ναπολέων εἶχε περὶ αὐτὸν διακοσίας σχεδὸν χιλιάδας στρατοῦ ἐκτεινομένου εἰς διάστημα ὀλίγων λευγῶν, ὃν ἐδύνατο νὰ τάξῃ εἰς μάχην ἐν παντὶ καιρῷ, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τὸν Μαγδονάλδον στρατοῦ διαμένοντος ἀριστερόθεν, καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν Δαβοῦστον καὶ τοῦ Ἱερωνύμου, ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν τούτων διαμενόντων πρὸς δεξιάν.

Ἐνῷ δὲ ὁ παρ' αὐτῷ τῷ Ναπολέοντι, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, στρατὸς διετίθετο οὕτως, ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ἐνησχολεῖτο νὰ ἐμποδίσῃ τὸν στρατηγὸν Παγκρατίωνα νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Βαρκλάϋ. Ἡ ἐπιτυχία τῆς προθέσεως τοῦ Δαβούστου συνετέλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν στρατηγημάτων τοῦ Ναπολέοντος, ὥστε, ἐὰν ὁ Δαβοῦστος εἶχεν ἀνὰ χεῖρας καὶ τὰ ὑπὸ τὸν Ἱερώνυμον στρατεύματα, ἐδύνατο οὐχὶ μόνον νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν ταύτην τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ προσβάλῃ ἐπιτυχῶς τὸν Παγκρατίωνα· ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ στρατεύματα ταῦτα ἔκτοτε διαμείναντα ὀπίσω, μόλις μετὰ ἓξ ἡμέρας ἐδύναντο νὰ φθάσωσιν ὅπου ἔπρεπεν.

Ὁ δὲ πρίγκηψ Παγκρατίων, διαβὰς ἀνενοχλήτως τὸν Βερεζίναν, ἐπορεύετο πρὸς τὴν Μοϊλεβίαν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἑξήκοντα χιλιάδας στρατοῦ· ἀλλ' ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος εἶχε προκαταλάβει τὴν πόλιν ταύτην μετὰ 28 χιλιάδων στρατευμάτων, διότι μετὰ τῶν ἐπιλοίπων στρατευμάτων του συνεδέετο μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα. Τῇ 21 Ἰουλίου τὸ ἑσπέρας τὰ περιπολοῦντα πέριξ τῆς πόλεως ταύτης γαλλικὰ ἀποσπάσματα συνεπλάκησαν μὲ τὴν πρωτοπορείαν τοῦ Παγκρατίωνος, καὶ μετά τινα συμπλοκὴν, ἐν ᾗ ἀπώλεσαν ὀλίγους ἄνδρας, ὑπεχώρησαν. Ἐκ τοῦ συμβεβηκότος τούτου πληροφορηθεὶς ὁ Δαβοῦστος ὅτι ὁ Παγκρατίων προσήγγιζεν αὐτῷ, παρεσκευάσθη εἰς μάχην. Ἀπὸ πρωΐας λοιπὸν τῇ 22 κατοπτεύσας προσεκτικῶς τὸν τόπον, εὗρε δυσδιάβατον τινὰ ῥύακα, καλούμενον τῆς Μισκοβάσκας, καὶ παρ' αὐτῷ μύλον καλούμενον τοῦ Φατόβα, καὶ οὐ μακρὰν αὐτοῦ

ἰσχυρὸν κτίριον χρησιμεῦον εἰς ξενοδοχεῖον· ταῦτα πάντα ὑπερράσπιζον τὴν πρὸς τὴν Μοϊλεβίαν ἄγουσαν ὁδόν. Ἐνταῦθα ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος διώρισεν ἱκανὰ στρατεύματα μετὰ πυροβολικοῦ, ὀχυρώσας καθ' ὅσον ἐδύνατο τὰ μέρη ταῦτα καὶ καταστρέψας ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ εἰρημένου ῥύακος γεφύρας. Μετὰ ταῦτα δὲ κατοπτεύσας μέχρι μιᾶς λεύγας τὸν ῥύακα καὶ παρατηρήσας ὅτι καὶ εἰς ἕτερον μέρος παρὰ τῷ χωρίῳ Σελὲτζ ἐδύνατο νὰ διαβῇ ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς, διώρισε καὶ ἐκεῖ δύο συντάγματα.

Τῇ ἐπιούσῃ, 23 Ἰουλίου, ἀπὸ πρωΐας ὁ πρίγκηψ Παγκρατίων, προσλαβὼν τὴν ἑβδόμην μοῖραν τοῦ στρατοῦ του, συγκειμένην ἐξ 28 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἔφθασεν ἀπέναντι τοῦ εἰρημένου μύλου τοῦ Φατόβα, προτιθέμενος νὰ προσβάλῃ ἐκεῖ τοὺς Γάλλους. Διώρισε λοιπὸν συντάγματα τινὰ τοῦ πεζικοῦ νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῶν· πάρκυτα δὲ ἤρχισεν ἡ προσβολή, ἀλλ' οἱ Γάλλοι ἔμειναν κύριοι τῶν θέσεών των, ὡς ὄντες καλῶς ὠχυρωμένοι, καὶ μάλιστα ἠκροβόλουν θανασίμως κατὰ τῶν Ῥώσσων ἐκ τοῦ παρακειμένου δάσους, εἰς ὃ ἦσαν κεκρυμμένοι. Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ἀκούσας τὸν κρότον τῆς συμπλοκῆς ταύτης ἔδραμεν ἐκεῖ, καὶ παρατηρήσας ὅτι ἐν τῇ θέσει ταύτῃ οὐδεὶς κίνδυνος ὑπῆρχεν, ἔδραμε πρὸς τὸ χωρίον Σελέτζ· καὶ ὄντως δὲ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν οἱ Ῥῶσσοι εἶχον προσβάλει τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἓν γαλλικὸν τάγμα, ὑπερασπίζον μίαν γέφυραν, ἀπέκρουσε τοὺς προσβαλόντας Ῥώσσους, ἀλλὰ μὴ ἀρκεσθὲν εἰς τοῦτο, διέβη τὴν γέφυραν, θέλον νὰ καταδιώξῃ καὶ πέραν αὐτῆς τοὺς ἐχθρούς· εὐθὺς ὅμως περικυκλωθὲν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, μόλις ἐδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του, ἀπωλέσας πολλοὺς ἄνδρας φονευμένους καὶ αἰχμαλώτους. Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ἔδραμε παρευθὺς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ἐπανήγαγε τὴν τάξιν εἰς τὰ ἐκεῖ στρατεύματα αὐτοῦ.

Οἱ Ῥῶσσοι, μὴ δυνηθέντες νὰ διαβῶσι τὸν ῥύακα τοῦτον εἰς ἀμφότερα τὰ προσβληθέντα μέρη, ἀπεπειράθησαν νὰ διαβῶσιν αὐτὸν καὶ εἰς ἕτερον μέρος, μάλιστα δὲ οἱ ἀκροβολι-

σταὶ αὐτῶν, διαβάντες τὸν ῥύακα ἐπορεύοντο πρὸς τὸ χωρίον Σελέτζ· οἱ Γάλλοι ὅμως τοὺς κατεδίωξαν προσβαλόντες αὐτοὺς πανταχόθεν· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τοῦτο, ἠθέλησαν νὰ τοὺς καταδιώξωσι καὶ πέραν τοῦ ῥύακος. Μόλις δὲ προεχώρησαν, καὶ πάραυτα ἐξετέθησαν ἀπέναντι τοῦ Παγκρατίωνος, ὅστις μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος διέμεινε πεπυκνωμένος οὐ μακρὰν τῆς θέσεως ταύτης, ὥστε, ἐὰν δὲν προελάμβανον οἱ Γάλλοι νὰ ἐπαναπεράσωσι τὸν ῥύακα, ἤθελον ὑποστῆ ἀνυπολογίστους ζημίας.

Οὕτως ἐπεραιώθη κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἡ συμπλοκὴ αὕτη ἐν ᾗ ἐφάνησαν νικηταὶ οἱ Γάλλοι, διότι ἐμπόδισαν τοὺς Ῥώσσους νὰ διαβῶσι τὸν εἰρημένον ῥύακα, καὶ διότι ἀπώλεσαν ὀλιγωτέρους ἄνδρας. Ἡ δὲ ἀπώλεια αὕτη ἐλογίζετο τῶν μὲν Ῥώσσων εἰς τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, τῶν δὲ Γάλλων εἰς χιλίους περίπου, ἐκτὸς ἑκατοστυῶν τινων αἰχμαλώτων πεσόντων εἰς χεῖρας τῶν Ῥώσσων. Τῇ ἐπιούσῃ ὁ Δαβοῦστος συνήθροισε τὸν στρατόν του ὅπως βαθμηδὸν προσεγγίσῃ πρὸς τὸν Ναπολέοντα, διότι τοῦ λοιποῦ πᾶσα προσπάθεια περὶ τῆς μὴ ἑνώσεως τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἀπέβαινε ματαία, διότι ὁ Παγκρατίων ἤδη ἀκωλύτως ἐδύνατο νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Βαρκλάϋ, ἀλλὰ μετὰ μικρᾶς βραδύτητος.

Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν ὁ Ναπολέων διαμένων εἰς Γλουβοκοὲ, ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρὸ πολλοῦ μελετωμένην μεγάλην πρόθεσίν του· εἶχε δὲ δεξιόθεν τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον, ἔμπροσθέν του τὸν Μυράτον μετὰ τοῦ ἱππικοῦ καὶ τριῶν μεραρχιῶν πεζικοῦ, ἀριστερόθεν τὸν Νέϋ καὶ παρ' αὐτῷ τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν. Ἅπαντα τὰ στρατεύματα ταῦτα συνέκειντο ἐξ 190 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν, μεθ' ὧν ἐμελέτα νὰ διαβῇ τὸν Δβίναν ἀριστερόθεν τοῦ Βαρκλάϋ, ὅστις διέμενεν ἐστρατοπεδευμένος καὶ ὠχυρωμένος εἰς Δρίσσαν, καὶ νὰ προκαταλάβῃ αὐτὸν ἐκεῖ, πρὶν ἢ ὁ Παγκρατίων φθάσῃ εἰς βοήθειάν του. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου γενομένη ἐπιτυχὴς συμπλοκὴ οὐκ ὀλίγον συνέτεινε πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐν τῷ

ρωσσικῷ τούτῳ στρατοπέδῳ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἄλλως πως ἤλλαξαν τὰ πράγματα.

Ἐρρέθη προηγουμένως ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ προτροπὴν τοῦ στρατηγοῦ Φοὺλ καὶ ἄλλων πολλῶν, οἵτινες δὲν ὑπέφερον τὴν ἀκατάπαυστον ὑποχώρησιν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ ἀπέναντι τοῦ γαλλικοῦ, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ὀχυρωθῇ ὁ στρατός του εἰς ἐπίκαιρόν τινα θέσιν καὶ νὰ πολεμήσῃ, ὡς ἔπραξεν ὁ Βέλιγκτων ἐν τῇ θέσει Τόρρες-Βέρδας· ὡς τοιαύτην δὲ ἐξελέξατο ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ τὴν παρὰ τὸν Δβίναν ποταμὸν θέσιν Δρίσσαν, ἔνθα καὶ ὠχυρώθη ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν πρόοδον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ Ναπολέων ἐπέσπευδε νὰ περικυκλώσῃ τὸ ρωσσικὸν τοῦτο στρατόπεδον ὅπως διαχωρίσῃ αὐτὸ ἐκ τοῦ Παγκρατίωνος· καὶ ἐὰν ἐπετύγχανε τοῦτο, ἀληθῶς ἡ ἕνωσις τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ ἀποκαθίστατο προβληματική, ἡ δὲ καταστροφὴ τοῦ ὑπὸ τὸν Βαρκλάϋ στρατοῦ ἦτο σχεδὸν ἄφευκτος.

Ἐν τῷ ρωσσικῷ λοιπὸν στρατοπέδῳ διηγέρθη γενικὴ κατακραυγὴ κατὰ τοῦ σχεδίου τούτου, ἀποδιδόντων αὐτὸ ἁπάντων εἰς τὸν στρατηγὸν Φοὺλ, ὅστις καθὸ ξένος ἐνοχλοποιεῖτο μᾶλλον· μάλιστα δὲ ὁ Ἰταλὸς Παυλούσσης ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι ὁ σύμβουλός του, στρατηγὸς Φοὺλ, ἦτο μωρὸς καὶ προδότης· τούτου ἕνεκα ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέβαλε τὸν αὐθάδη τοῦτον ἐκ τοῦ στρατοπέδου, μ' ὅλον τοῦτο ἡ ἀγανάκτησις κατέστη γενικὴ ἐν αὐτῷ.

Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ ἀγανάκτησις αὕτη δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ σχέδιον τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἤρχισαν ἅπαντες νὰ αἰτιῶνται τὴν παρουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ νὰ φωνάζωσι κατὰ τῶν αὐλικῶν τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν, λέγοντες ὅτι ἀντὶ τοσούτων ἀνοήτων συμβούλων, ἀπῃτεῖτο εἷς μόνον ν' ἄρχῃ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ· μάλιστα δὲ διέδιδον ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ, μὴ λαμβάνων τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, οὐχὶ ὅτι δὲν εἶχε τὴν περὶ τούτου ἀπαιτουμένην στρατιωτικὴν ἱκανότητα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἤθελεν, ἐπροξένει ἐμπόδια εἰς τὴν διοίκησιν αὐτοῦ· διότι τὸ ἀναπόφευκτον σέβας πρὸς τὰς

γνώμας αὐτοῦ περὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ὁ φόβος τῆς πρὸς αὐτὸν ἢ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀπαρεσκείας ἐμπόδιζε καὶ τὸν ἀποφασιστικώτερον στρατηγὸν ν' ἀποφασίσῃ τι· ἐνῷ οὗτος, ἔλεγον, ἔπρεπε νὰ δύναται ἐλευθέρως νὰ χύνῃ ποταμοὺς αἱμάτων, καὶ σφάλλων νὰ μὴ ἔχῃ ὄπισθεν αὐτοῦ ἄλλον μετρῶντα τὴν ποσότητα τῶν χυθέντων αἱμάτων, λυπούμενον περὶ τούτων καὶ ἀπαρεσκόμενον κατὰ τοῦ στρατηγοῦ· καὶ ὅτι πρὸ πολλοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐπειδὴ δὲν ἐνήργει, ἀλλ' ἐμπόδιζε καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἄλλων, ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ μάλιστα προσλαμβάνων καὶ αὐτὸν τὸν ἀδελφόν του, ὅστις ὡσαύτως ἐπροξένει ἐμπόδια, χωρὶς νὰ ἦναι χρήσιμος. Παράδοξος τῷ ὄντι χαρακτὴρ τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου, τέλειος τύπος ὢν τῆς ἐν Εὐρώπῃ νέας ἀπολύτου κυριαρχίας, ἐξαρτώμενος ἐκ τῶν πρωτίστων αὐλικῶν του, ἔμελλε ν' ἀποβληθῇ ἐκ τοῦ στρατοῦ του διά τινος αὐλικῆς στάσεως. Καὶ ὄντως δὲ οὐδεὶς διοικεῖ πραγματικῶς εἰμὴ ἀναλόγως τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας εἶναι ἱκανὸς νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ. Οὔτε ὁ βαθμὸς, οὔτε ἡ τάξις συντελοῦν εἰς τίποτε, ὁ δὲ ἀπολυτότερος ἡγεμὼν, ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ φοβερωτέρου θρόνου, δὲν εἶναι συνεχῶς εἰμὴ ὁ ὑπηρέτης τοῦ λειτουργοῦ τοῦ γνωρίζοντος ὅ,τι ἀγνοεῖ ὁ κύριός του. Ἡ εὐφυΐα μόνον διοικεῖ, διότι βλέπει καὶ θέλει, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐφυὴς ὑπόκειται εἰς καλοὺς συμβούλους, διότι δὲν δύναται νὰ βλέπῃ τὰ πάντα· ἐὰν ὅμως τυφλωθῇ ὑπὸ τῆς κενοδοξίας, ἀπομακρύνεται ἐκ τῶν συμβούλων, καὶ καταντᾷ εἰς ἀφροσύνην, καὶ ἐκ τῆς ἀφροσύνης εἰς τὴν καταστροφήν.

Ἡ ρωσσικὴ ἀριστοκρατία, ἥτις ἄλλοτε μὲν ἐφόβιζε καὶ ἄλλοτε ἐνεθάῤῥυνε τὸν Ἀλέξανδρον, παρεκίνησεν αὐτὸν ν' ἀντιτείνῃ εἰς τὴν γαλλικὴν κυριαρχίαν· ὅτε δὲ παρέσυρεν αὐτὸν εἰς πόλεμον, ἤθελε νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ ὅπως ἐπεθύμει. Αὕτη λοιπὸν ἤθελε νὰ γένῃ ὁ πόλεμος ὁρμητικὸς, μανιακὸς καὶ ἀπελπιστικός· ἦτο δὲ ἀποφασισμένη ἐν ἀνάγκῃ νὰ θυσιάσῃ ὅλα τὰ πλούτη της, ὅλον τὸ αἷμα τοῦ ἔθνους, νὰ ἔχῃ ὅμως Αὐτοκράτορα πατριώτην μὲν, ἀλλ' ἱλαρὸν, φιλάνθρωπον καὶ εὐμετάβολον, παραδεχόμενον τὰς πατριωτικὰς ὁρμάς της.

Ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ τούτῳ, τὰ πρώτιστα πρόσωπα τῆς στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας ταύτης συνεφώνησαν ν᾽ ἀποπειραθῶσι παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ ὅπως πείσωσιν αὐτὸν νὰ παραιτήσῃ τὸ σχέδιον τοῦ στρατηγοῦ Φοὺλ περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως στρατοπέδου εἰς Δρίσσαν, καὶ ν᾽ ἀποφασίσῃ νὰ διατρέξῃ τὸν Δβίναν μέχρι τῆς πόλεως Βιτέβσκας, ὅπου ὑπελογίζετο ὅτι ἤθελεν ἑνωθῆ ὁ στρατὸς τοῦ Παγκρατίωνος μὲ τὸν Βαρκλάϋ διὰ τῆς Σμολένσκης. Ἐὰν ἐκατορθοῦτο τοῦτο, ἤλπιζον νὰ πείσωσι τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐντελῶς τὸν στρατόν του· ὡς πρόφασιν δὲ ἔλαβον ἰσχυρὸν καὶ σπουδαῖον ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον ἐκολάκευεν αὐτόν. Ἔλεγον ὅτι ἡ διοίκησις τοῦ στρατοῦ δὲν ἦτον ἡ σπουδαιοτέρα ἐνασχόλησις τῆς ῥωσσικῆς κυβερνήσεως, ἀλλ᾽ ὅτι ἡ φροντὶς τῆς προμηθείας τῶν διὰ τὸν πόλεμον μέσων ἦτον ἀναγκαιοτέρα πασῶν· ὅτι ὄπισθεν τοῦ μαχομένου στρατοῦ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἕτερος ἢ καὶ δύο, χρείας τυχούσης· ὅτι πρὸς σχηματισμὸν τῶν στρατῶν τούτων ἀπῃτεῖτο νὰ γένῃ προσφυγὴ εἰς τὸν παριωτισμὸν τοῦ λαοῦ· ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ἀλέξανδρος ἐλατρεύετο παρ᾽ αὐτοῦ, κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην θέλει ἀπολαύσει παρ᾽ αὐτοῦ ὅ,τι ἐπεθύμει· ὅτι ἀπῃτεῖτο νὰ μεταβῇ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὰς πρωτίστας πόλεις, ὡς Βιτέβσκαν, Σμολένσκην, Μόσχαν, Πετρούπολιν, νὰ προσκαλέσῃ ὅλας τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ, τὴν εὐγένειαν, τὸν κλῆρον, τοὺς πολίτας, καὶ ν᾽ ἀπαιτήσῃ παρ᾽ αὐτῶν πᾶσαν θυσίαν· ὅτι ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἦτον ὠφελιμωτέρα πασῶν τῶν ἄλλων εἰς τὸν στρατόν· καὶ ὅτι καθῆκον τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ εἶναι νὰ μάχωνται καὶ ν᾽ ἀποθνήσκωσι διὰ τὴν πατρίδα, αὐτοῦ δὲ καθῆκον τὸ νὰ ζητῇ ἄλλα τέκνα ἀφωσιωμένα εἰς τὴν πατρίδα, ἵν᾽ ἀποθνήσκωσι πανταχοῦ ἔνθα εἶναι ἀνάγκη, ἔστω καὶ εἰς τὰ βαθύτατα μέρη τῆς Ῥωσσίας. Πρέπει δέ τις ν᾽ ἀποδώσῃ δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν ταύτην, ἥτις διὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος πρὸ δώδεκα ἐτῶν ἀπηλλάχθη παράφρονος ἡγεμόνος, ἤδη δὲ αὖτη ἤθελε ν᾽ ἀπομακρύνῃ ἡγεμόνα ἐνοχλοῦντα τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ στρατοῦ· πρὸς δὲ ὁμολογητέον ὅτι ἡ ἀριστο-

κρατία αὕτη ἔπραττε ταῦτα μόνον λόγῳ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ, δι' ὃν ἤθελε νὰ χύσῃ ἐν ἀνέσει καὶ ἐν ἀφθονίᾳ τὸ αἷμα τοῦ τε στρατοῦ καὶ τὸ ἰδικόν της.

Ὁ πρώην ὑπουργὸς τοῦ πολέμου Ἀρακτσεϊὲφ, ἄνθρωπος οὐχὶ ἐξόχου ἱκανότητος, ἀλλὰ δραστήριος, καὶ ὁ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας Βαλακὼφ ἐτόλμησαν νὰ συντάξωσι περὶ τούτου ὑπόμνημά τι καὶ ὑπογράψαντες αὐτὸ ἐνεχείρησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, οὗτινος τὸ ἐξαγόμενον ἦτον ἡ ἄμεσος ἀναχώρησις αὐτοῦ εἰς Μόσχαν διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας. Ὁ δὲ μοίραρχος Βαγοβοὺθ καὶ Ὀστερμὰν παρεκάλεσαν θερμῶς αὐτὸν νὰ διατάξῃ τὴν ἀνάζευξιν τοῦ ἐν Δρίσσᾳ στρατοπέδου καὶ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτοῦ εἰς Βιτέσβσκαν, ὅπως ματαιωθῇ τὸ περὶ διχοτομήσεως τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ στρατήγημα τοῦ Ναπολέοντος, ὅπερ ἐνόησαν ἤδη οἱ Ῥῶσσοι.

Ὁ Ἀλέξανδρος, αἰσθανθεὶς τὰς ὑποβαλλομένας αὐτῷ παρατηρήσεις περὶ τῆς ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀτόπου παρουσίας αὐτοῦ, τρομάξας δὲ περὶ τοῦ κινδύνου τῆς ἐν Δρίσσᾳ κατεχομένης θέσεως, εἶδε ματαιωμένα ὅλα τὰ σχέδιά του· Πάραυτα δὲ προσεκάλεσε πολεμικὸν συνέδριον, ἔνθα παρεδέχθη νὰ συνεδριάσῃ οὐχὶ μόνον τὸ ἐπιτελεῖόν του, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ στρατηγοῦ Βαρκλάϋ· εἰς τοῦτο προσεκάλεσε τὸν πρώην ὑπουργὸν τοῦ πολέμου Ἀρακτσεϊὲφ, τὸν μηχανικὸν Μικὼ, καὶ τὸν συνταγματάρχην Βολζογένην ἐμπεπιστευμένον τὰ τοῦ στρατηγοῦ Φούλ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεφόρτισε τὸν συνταγματάρχην Βολζογένην, ν' ἀναπτύξῃ λεπτομερῶς τὸ σχέδιον τοῦ πολέμου. Οὗτος δὲ, συμφωνῶν ὅτι ὀχυρώματά τινα κακῶς διετέθησαν, ὑπεστήριξε μ' ὅλον τοῦτο τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἐν Δρίσσᾳ στρατοπέδου διὰ μερικῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλὰ ταῦτα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦσαν ἀνίσχυρα ὡς πρὸς τὰς διεγερθείσας ἐνστάσεις κατὰ τοῦ σχεδίου τοῦ Φούλ. Καὶ ὄντως δὲ, ἐὰν προέκειτο περὶ σχεδίου ὑπολογισμένης ὑποχωρήσεως, δὲν ἔπρεπεν οἱ Ῥῶσσοι τόσον ταχέως νὰ σταματήσωσιν εἰς τὸν Δβίναν, διότι ἐξετίθεντο εἰς τὰς πρώτας ὁρμὰς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἔχοντος εἰσέτι ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, μάλιστα δὲ διαμένοντες ἐν Δρίσσᾳ ἤθελον δι-

χοτομηθῆ παρ' αὐτοῦ, καὶ τέλος πάντων ἐὰν τὰ ῥωσσικὰ στρατεύματα περιήρχοντο εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐδύναντο νὰ ἑνωθῶσιν εὐκόλως, μάλιστα μὴ προκειμένου λόγου νὰ ἔλθωσιν εἰς μάχην. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ λοιπὸν παρεδέχθησαν ν' ἀναζεύξωσι τὸ ἐν Δρίσσᾳ στρατόπεδον καὶ νὰ τὸ μεταφέρωσιν εἰς Βιτέβσκαν, ἐξ οὗ νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὸν Παγκρατίωνα εἰς Σμολένσκην. Οὕτως, ἐγκαταλειφθέντος τοῦ πρώτου σχεδίου, ὁ Ἀλέξανδρος ἀναθέσας τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Βαρκλάϋ, οὐχὶ ὡς ἀρχηγὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, ἵνα μὴ βλάψῃ τὸ φιλότιμον τοῦ Παγκρατίωνος, ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν, ὁ δὲ στρατηγὸς Φοὺλ εἰς Πετρούπολιν.

Ὁ στρατηγὸς λοιπὸν Βαρκλάϋ, μένων μόνος διοικητὴς τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ἦτον ὁ ἱκανότερος ὅλων τῶν στρατηγῶν Ῥώσσων εἰς τὸ καλῶς διοικεῖν, ὢν δὲ πεπαιδευμένος, γνωρίζων κατὰ βάθος τὰς λεπτομερείας τῆς τέχνης του, καὶ ὢν καρτερὸς καὶ ἐπίμονος ἐπέσυρε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ὑποδεεστέρων του, χωρὶς νὰ δύναται νὰ καταπαύσῃ αὐτὴν διὰ τῆς ὑπεροχῆς του· ἀλλ' ἀνεδέχθη τὴν εὐθύνην συστήματος ὑποχωρήσεως, τὸ ὁποῖον καίτοι δικαιολογημένον ἐφαίνετο προσβλητικὸν εἰς τὸν ῥωσσικὸν στρατόν· παρεδέχθη λοιπὸν οὗτος ἐξ ὅλης καρδίας τὴν διάζευξιν τοῦ ἐν Δρίσσᾳ στρατοπέδου καὶ τὴν μεταφορὰν αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς Σμολένσκης, ὅπως ἑνωθῇ ἐκεῖ μὲ τὸν Παγκρατίωνα. Ὡς ἐκ τούτου ἡ πρὸς τὴν Μόσχαν ἄγουσα ὁδὸς ἐμποδίσθη εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, ἀλλ' ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν Πετρούπολιν ἦτον ἐλευθέρα· διώρισεν ὅμως καὶ εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην τὸν στρατηγὸν Βιντγεστέϊν μετὰ 25 χιλιάδων στρατοῦ, ὅπως ὑπερασπίσῃ τὸ φρούριον Ῥίγα. Τούτων οὕτως διατεθέντων, ὁ Βαρκλάϋ ἀνέζευξε τὸ στρατόπεδον, τῇ 19 Ἰουλίου, πορευόμενος ἄνω τοῦ Δβίνα ποταμοῦ.

Ὁ Ναπολέων, ὅστις ὅταν ἐπεχείρῃ πολεμικὰ κινήματα εἶχεν ὅλην τὴν προσοχήν του εἰς τὸν ἐχθρὸν, δὲν ἐβράδυνε ν' ἀνακαλύψῃ τὸ ὀπισθοδρομικὸν κινημα τῶν Ῥώσσων, μ' ὅλον ὅτι τὸ ῥωσσικὸν ἱππικὸν ἀκαταπαύστως περιεφέρετο ὅπως

καλύψῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ. Ἐγνώρισε λοιπὸν ὅτι ὁ Βαρκλάϋ ἐπορεύετο πρὸς τὴν πόλιν Βιτέβσκαν, ἵνα βοηθήσῃ τὸν Παγκρατίωνα νὰ ἔλθῃ οὗτος εἰς Σμολένσκην, καὶ ἐκεῖ ἀμφότεροι νὰ συναντηθῶσι. Τὸ κίνημα τοῦτο τῶν Ῥώσσων οὐδαμῶς ἀπήλπισε τὸν Ναπολέοντα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μελετωμένης προθέσεώς του, διότι ἐγνώρισεν ὅτι μετ' ὀλίγον ἤθελε συναντηθῇ μὲ αὐτούς, ἐνῷ, ἂν οὗτοι ὑπεχώρουν ἐντελῶς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ῥωσσίας, ἀναμφιβόλως ἤθελεν ἀπελπισθῇ τοῦ νὰ συναντηθῇ μὲ αὐτούς. Ὅθεν, ἐπιμένων ὁ Ναπολέων εἰς τὴν προειρημένην πρόθεσίν του, διέταξε τὰ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματα νὰ πορευθῶσι πρὸς τὴν πόλιν Βιτέβσκαν. Τῇ 24 Ἰουλίου ἀπὸ πρωΐας ἡ μοῖρα τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου διέβαινε τὸν ποταμὸν Δβίναν, αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ πολυχνίου Γλουβοκοὲ παρηκολούθει αὐτὸν ὀλίγας ὥρας μακράν, περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν ἔφθασεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς μοίρας ταύτης, συγκειμένης ἐξ Ἰταλῶν καὶ Βαυαρῶν, οἵτινες ὑπεδέχθησαν αὐτὸν δι' ἀνευφημιῶν, ὡς οὐδέποτε οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἰδόντες αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ὀλίγην προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὰς ἐπευφημίας αὐτῶν, ἐνασχολούμενος εἰς τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ· εὐθὺς δὲ κατέβη τοῦ ἵππου του καὶ πλησιάσας πρὸς τοὺς διευθυντὰς τῶν γεφυροποιῶν ἔδωκε παραγγελίας τινὰς εἰς αὐτούς. Μετὰ ταῦτα ἐφιππεύσας διέβη τὸν ποταμὸν καλπάζων, καὶ ἀπῆλθε πέραν αὐτοῦ ἵνα κατοπτεύσῃ τὴν πορείαν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ· διότι, μ' ὅλον ὅτι καὶ ἐκ τῶν ἀναφορῶν τῶν προφυλακῶν ἐσυμπέραινε τὴν ἀλήθειαν τῶν διατρεχόντων, μ' ὅλον τοῦτο ἤθελε καὶ ἰδίοις ὄμμασι νὰ βλέπῃ ταῦτα πάντα. Διατρέξας λοιπὸν τρεῖς ἢ τέσσαρας λεύγας καὶ πεισθεὶς ὅτι οἱ Ῥῶσσοι διῆλθον ἐκ τῆς Βιτέβσκας, ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ ὁ στρατός του καὶ νὰ καθήσῃ μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς Σμολένσκης, τουτέστι μεταξὺ τοῦ Βαρκλάϋ καὶ τοῦ Παγκρατίωνος. Διέταξε λοιπὸν τὸν Εὐγένιον καὶ τὸν Μυράτον νὰ πορευθῶσι τῇ ἐπιούσῃ ἀπὸ πρωΐας πρὸς τὸ μέρος τοῦτο.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ, θέλων νὰ προξενήσῃ

βραδύτητα εἰς τὰς προόδους τῶν Γάλλων, ἀμυνόμενος τὸ ἔδαφος ἐπὶ πόδα, διώρισεν ἔμπροσθεν αὐτῶν παρὰ τὴν γέφυραν Ὀστρόβνο, ἔνθα ἔμελλε νὰ διαβῇ ὁ γαλλικὸς στρατὸς, τὴν 4 μοῖραν τοῦ στρατοῦ, διοικουμένην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ὀστερμὰν, προσθέσας εἰς αὐτὴν ἱκανὸν ἱππικὸν Οὐσσάρων καὶ μίαν ἔφιππον κανονιοστοιχίαν.

Ὁ διοικητὴς τῆς γαλλικῆς πρωτοπορείας, στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ Πιρὲ, πορευόμενος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ὀστρόβνο, ἀπήντησε δύο ῥωσσικὰς ἱππαρχίας ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς, καὶ παρευθὺς προσβαλὼν αὐτὰς, τοὺς μὲν ἱππεῖς κατεδίωξε, τὰ δὲ πυροβόλα ἐκυρίευσε. Μόλις οἱ Γάλλοι προεχώρησαν διαβάντες μικρὸν γήλοφον, καὶ πάραυτα εἶδον ἐν τῇ πεδιάδι ὁλόκληρον τὴν τοῦ στρατηγοῦ Ὀστερμὰν τετραγμένην μοῖραν, ἔχουσαν τὴν μίαν πτέρυγά της πρὸς τὸν Δβίναν καὶ τὴν ἑτέραν εἰς τὸ παρακείμενον δάσος. Ὁ Μυράτος, ὅστις ἐδιοίκει τὸ προπορευόμενον τοῦτο γαλλικὸν σῶμα, διέταξε τὰ περὶ τῆς μάχης, εἰδοποιῶν καὶ τὸν Εὐγένιον νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ μετὰ μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ, διότι τὸ ὑπὸ τὸν Μυράτον σῶμα ἦτον εὐάριθμον. Ἤρχισε λοιπὸν εὐθὺς ἡ συμπλοκὴ διὰ τοῦ ἱππικοῦ· πολλαὶ προσβολαὶ ἔγειναν κατὰ τοῦ ῥωσσικοῦ πεζικοῦ, ἀλλὰ τοῦτο τοποθετημένον ὂν παρὰ τὸ δάσος ἠμύνετο καρτερῶς, ἀλλὰ τὸ ἱππικὸν αὐτοῦ ὁσάκις ἦλθεν εἰς προσβολὴν μὲ τὸ ἱππικὸν τοῦ Μυράτου, συγκείμενον ἐκ τοῦ πολωνικοῦ καὶ πρωσσικοῦ ἱππικοῦ, ἡττήθη· ἐπὶ πολλὰς ὥρας διήρκει ἡ ἀκατάπαυστος συμπλοκὴ αὕτη, ὅτε ἔφθασε καὶ ὁ Εὐγένιος μετὰ μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ. Ὁ στρατηγὸς Ὀστερμὰν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ διέταξε τὴν γενικὴν ὑποχώρησιν ἐκ τοῦ δάσους, πορευθεὶς εἰς τὴν γέφυραν Ὀστρόβνο. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἐκ μὲν τῶν Γάλλων ἀπωλέσθησαν τετρακόσιοι περίπου ἄνδρες, ἐκ δὲ τῶν Ῥώσσων χίλιοι περίπου πληγωμένοι καὶ φονευμένοι, ὀκτὼ πυροβόλα, καὶ ἑπτακόσιοι αἰχμάλωτοι.

Ἡ συμπλοκὴ αὕτη ἐδείκνυεν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι προέθεντο νὰ ὑπερασπισθῶσι, καὶ, χρείας τυχούσης, νὰ ἔλθωσιν εἰς μάχην. Τὸ τέλευταῖον τοῦτο εὐχαρίστει μᾶλλον τὸν Ναπολέοντα, διότι

ἤθελε διὰ μιᾶς μάχης νὰ νικήσῃ τοὺς Ῥώσσους, καθότι ἦτο βέβαιος ὅτι ἤθελεν εἶσθαι νικητής, ἔχων τοσοῦτον πολυάριθμον στρατὸν καὶ διοικούμενον παρ' αὐτοῦ αὐτοπροσώπως. Διέταξε λοιπὸν τὸν Μυράτον καὶ τὸν Εὐγένιον νὰ πορευθῶσι τῇ ἐπιούσῃ, 26 Ἰουλίου, πρὸς τὴν γέφυραν Ὀστρόβνο, νὰ διαβῶσιν αὐτὴν, καὶ νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν Βιτέβσκαν.

Τῇ ἐπιούσῃ ὁ Μυράτος καὶ ὁ Εὐγένιος, συμφωνήσαντες νὰ βοηθῶνται ἀμοιβαίως, ἀνεχώρησαν, προηγουμένου τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ· διαβάντες δὲ τὴν γέφυραν Ὀστρόβνο περὶ τὴν ὀγδόην τῆς πρωΐας, ἔφθασαν εἰς τὸ χεῖλος φαραγγός τινος, ὄπισθεν τῆς ὁποίας διέμενε παρὰ τὸ εἰρημένον δάσος ἡ τῇ προλαβούσῃ ἡμέρᾳ συμπλακεῖσα μοῖρα τοῦ στρατηγοῦ Ὀστερμὰν, ἐνισχυθεῖσα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βαρκλάϋ ἐκ μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ.

Τὸ γαλλικὸν πεζικὸν εὐθὺς ἐφώρμησε πρὸς τὴν φάραγγα καὶ διέβη αὐτὴν, τὸ δὲ ἱππικὸν ἦλθεν εἰς τὰς πλευρὰς τῶν Ῥώσσων. Πολλαὶ συμπλοκαὶ ἔλαβον χώραν ἐνταῦθα, εἰς ἃς νικηταὶ ἐφαίνοντο οἱ Γάλλοι· ἀλλ' αἴφνης πυκνὴ ῥωσσικὴ φάλαγξ ἐξελθοῦσα ἐκ τοῦ δάσους ἐπέπεσε κατὰ τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ καὶ ἔτρεψεν αὐτὸ εἰς φυγήν. Ὁ Μυράτος, ἱστάμενος ὄπισθεν μετὰ τοῦ βαρέους καὶ πολωνικοῦ ἱππικοῦ, προσέβαλεν εὐθὺς τὴν ῥωσσικὴν φάλαγγα ταύτην, καὶ δι' ἀλλεπαλλήλων προσβολῶν ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τῶν Ῥώσσων· μετ' ὀλίγον δὲ φθάσαν καὶ τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν, τὸ ἐν ἐφεδρείᾳ σῶμα τοῦ Εὐγενίου, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ Ζουνοῦ, καὶ ἄλλα γαλλικὰ σώματα, ἠνάγκασαν τοὺς Ῥώσσους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια καὶ ἐκεῖ νὰ συσσωματωθῶσιν. Ὁ Μυράτος καὶ ὁ Εὐγένιος, ἀγνοοῦντες τὰς προθέσεις τοῦ Ναπολέοντος, δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀκολουθήσωσι τοὺς Ῥώσσους ὀπισθοποροῦντας· ἀλλ' ἐνῷ ἔμενον εἰς τὴν ἀμφιβολίαν ταύτην, ἠκούσθησαν φωναὶ *Ζήτω ὁ Αὐτοκράτωρ!* αἵτινες συνήθως ἐσήμαινον τὴν ἄφιξιν τοῦ Ναπολέοντος. Καὶ ὄντως δὲ φθάσας εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐπιτελείου του καὶ ῥίψας βλέμμα ἐπὶ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοπέδου, ἐν ἀκαρεῖ ἐνόησε τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῶν Ῥώσσων, ὅστις ἦτο τὸ νὰ προξενήσωσι

βραδύτητα εἰς τὴν πορείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· διέταξε λοιπὸν εὐθὺς τὴν καταδίωξιν τῶν ἤδη ὑποχωρούντων Ῥώσσων.

Ἡ ζημία τοῦ μὲν γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ συμπλοκῇ ταύτῃ, συνίστατο εἰς 1200 ἄνδρας, ἐξ ὧν 400 φονευμένοι, ἐν οἷς καὶ ὁ στρατηγὸς Ρουσσὲλ, τοῦ δὲ ῥωσσικοῦ εἰς δύο χιλιάδας.

Ὁ Ναπολέων διανυκτερεύσας κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἐν τῷ μέσῳ τῆς πρωτοπορείας τοῦ στρατοῦ, προτιθέμενος ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ πρωΐας, ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, διότι ἐνόησεν ὅτι τοῦ λοιποῦ εἰς πᾶν προχωρητικὸν βῆμα τοῦ στρατοῦ παρίσταντο σπουδαῖα συμβεβηκότα, διέταξε τὸν Νέϋ μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν μοίρας νὰ ἑνωθῇ ὅσον τάχος μὲ τὸν στρατὸν τοῦτον, ὥστε, ἐὰν οἱ Ῥῶσσοι προετίθεντο νὰ συνάψωσι μάχην, ν' ἀντιτάξῃ εἰς αὐτοὺς ἰσχυρὸν στρατόν· οἱ δὲ Βαυαροὶ, ὡς κεκοπιακότες, ἔμειναν ὄπισθεν πρὸς διατήρησιν τῆς συγκοινωνίας.

Τῇ ἐπαύριον, ἀπὸ πρωΐας ὁ Ναπολέων παρακολυθούμενος ὑπὸ τοῦ Μυράτου, προηγεῖτο τοῦ στρατοῦ ὅπως διατάξῃ τὰ πάντα αὐτοπροσώπως κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ἦτο δὲ παρὰ τῇ πόλει Βιτέβσκα, κειμένῃ παρὰ τὸν τοταμὸν Δβίναν καὶ εἰς τοὺς πρόποδας λόφου τινὸς, ἐκ τῶν κωδονοστασίων τῆς ὁποίας ἐφαίνετο βαθεῖα φάραγξ ἥτις διεχώριζε τοὺς Ῥώσσους ἐκ τῶν Γάλλων, ἧς αἱ γέφυραι ἦσαν κατεστραμμέναι· μακρόθεν δ' ἐν τῇ πεδιάδι ἐφαίνετο ὀπισθοπορεία στρατοῦ, συγκειμένη ἐκ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, διατεθειμένη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς φάραγγος· εἰς δὲ τὸ βάθος τῆς πεδιάδος ταύτης ἐφαίνετο ῥύαξ καὶ παρ' αὐτῷ ἦτο παρατεταγμένος ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς, συγκείμενος, ὡς ἐφαίνετο ἐξ ὄψεως, ἐξ 100 ἢ 90 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὁ Ναπολέων, ἀγνοῶν ἤδη ἂν ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς παρετάχθη ἐκεῖ πρὸς μάχην, ἔπεμψε τοὺς ὑπασπιστάς του πρὸς ἅπαντας τοὺς διοικητὰς τῶν μεμακρυσμένων στρατευμάτων νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν πορείαν των, ὥστε, ἐὰν οἱ Ῥῶσσοι προέθεντο νὰ συνάψωσι μάχην, νὰ ἔχῃ προχείρως ἰσχυρὸν στρατόν. Πλησιάσας λοιπὸν πρὸς τὴν φάραγγα διέταξε νὰ κατασκευασθῶσιν αἱ πρὸς διάβασιν αὐτῆς γέφυραι· οὗτος δὲ ἐτέθη ἀρεστερόθεν εἰς ὑψηλόν τι μέρος

ὅθεν κατώπτευεν ὅλον τὸ πεδίον τῆς μάχης· ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐτάχθησαν οἱ ἀκροβολισταὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ὁ δὲ στρατὸς τῆς Ἰταλίας προετάχθη τῶν ἄλλων στρατευμάτων. Κατασκευασθεισῶν τῶν γεφυρῶν, ὁ στρατὸς διελθὼν ἐνώπιον αὐτοῦ διέβη τὴν φάραγγα. Ἓν πεζικὸν σύνταγμα καὶ τρεῖς λόχοι εὐζώνων ἐπλησίασαν ἀριστερόθεν πρὸς τοὺς Ῥώσσους, ἀλλὰ πάραυτα οἱ Κοζάκοι, διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Ῥώσσου στρατηγοῦ Παλένου, ἐπιπεσόντες κατ' αὐτῶν τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς φάραγγος, ἔπειτα ἐφώρμησαν κατὰ τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ τοῦ σχηματισθέντος εἰς τετράγωνα, καὶ ἐξέτειναν τὰς προσβολάς των μέχρι τοῦ λόφου ὅπου ἔμενεν ὁ Ναπολέων, ἀπειλοῦντες ν' ἁναρπάσωσι τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ἐξ ὅλων τῶν τετραγώνων ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια. Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἰδίοις ὄμμασιν εἶδεν ὁποῖον μέγαν κίνδυνον διέτρεξαν τρεῖς λόχοι τῶν εὐζώνων, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Κοζάκων διαβὰς τὴν φάραγγα ἦλθε παρ' αὐτοῖς καὶ τοῖς εἶπε· Ποῖοι, εἶσθε ὑμεῖς, φίλοι μου; — Εὔζωνοι τοῦ 9 συντάγματος, καὶ ἅπαντες τέκνα των Παρισίων, ἀπεκρίθησαν οὗτοι. — Αἴ! Καλῶς! εἶσθε ἀνδρεῖοι, διὸ καὶ εἶσθε ἄξιοι νὰ λάβητε τὸν σταυρὸν τῆς Τιμῆς. Οὗτοι δὲ ἐχαιρέτησαν αὐτὸν διὰ τῶν ἀνευφημιῶν Ζήτω ὁ Αὐτοκράτωρ! Ἡ ἡμέρα αὕτη διῆλθεν ἄνευ ἑτέρας πράξεως, διότι ὁ Ναπολέων, μὴ ἔχων προχείρως ἱκανὸν στρατὸν ἵνα συνάψῃ μάχην, περιωρίσθη εἰς κατοπτεύσεις· ἀλλὰ ὁ καύσων ἦτο τοσοῦτον ὑπερβολικὸς, ὥστε ἔφθασε τὸ θερμόμετρον τοῦ Ῥεωμύρου μέχρι τοῦ 27 βαθμοῦ. Ὁ στρατὸς ἐστερεῖτο ἄρτον καὶ ῥακῆς, καὶ μόνον ὀλίγον ψητὸν κρέας, καὶ τοῦτο ἄνευ ἅλατος, ἦτον ἡ τροφὴ τῶν στρατιωτῶν, οἱ δὲ ὑπερβολικοὶ κόποι ἠλάττωσαν τὰ μέγιστα αὐτούς· ἐν ταῖς τελευταίαις συμπλοκαῖς μάλιστα ἀπωλέσθησαν 3,000 ἄνδρες, 15 δὲ χιλιάδες βαυαρικῶν στρατευμάτων ἔμειναν ὄπισθεν· ὥστε ὁ ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος στρατὸς συνεποσοῦτο εἰς 120 χιλιάδας ἀνδρῶν, μεθ' ὧν ἤλπιζε νὰ καταπολεμήσῃ τὸν Βαρκλάϋ τῇ ἐπιούσῃ.

Καὶ ὄντως δὲ ὁ Βαρκλάϋ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ συνάψῃ μάχην, διότι δὲν ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰ πικρὰ παράπονα τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατιωτῶν, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε μετεβάλλοντο καὶ εἰς λοιδορίας, ἁπάντων αἰτιωμένων αὐτὸν, ὡς καταδικάσαντα αὐτοὺς εἰς ἀειφυγίαν ἀπέναντι τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἐσκέφθη λοιπὸν ὅτι, ἐὰν ὀλίγον εἰσέτι ὀπισθοδρόμει, ἤθελε διακοπῇ ἡ μετὰ τῆς Σμολένσκης συγκοινωνία του, ἐπομένως ὁ Παγκρατίων δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτὸν, ἴσως δὲ ἤθελεν ἐκτεθῇ εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Δαβούστου καὶ καταπολεμηθῇ. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ συνάψῃ μάχην ταττόμενος ὄπισθεν τοῦ ποταμοῦ Λουτσέζα· μ' ὅλον ὅτι ὡς ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὑπὸ τὸν Βιντγενστεῖν μοίρας, τῶν ἐκτεταμένων καὶ συντόνων πορειῶν καὶ τῆς ἀπωλείας ἑπτὰ χιλιάδων ἀνδρῶν εἰς τὰς προτέρας συμπλοκὰς ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς συνέκειτο τότε ἐξ 90 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἔμελλε λοιπὸν ν' ἀντιταχθῇ μὲ αὐτὸν πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἔχοντα μάλιστα 125 χιλιάδας ἐκλεκτοῦ μαχίμου στρατοῦ. Ἡ ἔκβασις τῆς μάχης βεβαίως ἦτον ἐπικίνδυνος, ἀλλ' ἡ περίστασις ἦτο τοιαύτη ὥστε δὲν ἐπεδέχετο πολλοὺς ὑπολογισμούς, διότι προέκειτο νὰ σώσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν δι' ἀπελπιστικῆς ἀποφάσεως. Καθ' ὅλην λοιπὸν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐνησχολεῖτο νὰ προπαρασκευάζηται πρὸς μάχην, ὅτε δρομαίως ἔφθασεν ἀγγελιαφόρος ἀξιωματικὸς ἀναγγέλων τῷ Βαρκλάϋ ὅτι ἡ συμφωνηθεῖσα μὲ τὸν Παγκρατίωνα ἕνωσις δὲν ἤθελε γένει εἰς Ὄρσκαν ἀλλ' εἰς Σμολένσκην, ἕνεκα τῆς συμβάσεως μὲ τὸν Δαβοῦστον συμπλοκῆς ἐν Μοϊλέβῃ. Ὅθεν ὁ Βαρκλάϋ ἐσκέφθη ὅτι ἐδύνατο νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, μὴ κινδυνεύων τὴν ἕνωσιν ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν, καὶ ὅτι ἦτο πάντῃ περιττὸν νὰ συνάψῃ ἐπικίνδυνον μάχην. Ἀπαλλαχθεὶς λοιπὸν τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Βαρκλάϋ ἀπεφάσισε νὰ ἀναζεύξῃ τὸ στρατόπεδόν του τῇ αὐτῇ νυκτί. Τῇ δὲ 27 Ἰουλίου, ἐπελθούσης βαθείας νυκτὸς, ὅτε ὁ κόπος τῆς ἡμέρας κατέπαυσε τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν Γάλλων, ὁ Βαρκλάϋ ἐκοινοποίησεν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν σωματάρχας τὴν περὶ ἀναζεύξεως τοῦ στρατοπέδου διαταγήν του, ἥτις καὶ παραχρῆμα

ἐξετελέσθη καθ' ὅλον τὸν στρατὸν μετὰ μεγίστης ἀκριβείας καὶ σιωπῆς. Διέταξε λοιπὸν τὸν μὲν στρατηγὸν Παλένον τὸν διοικοῦντα τὴν ὀπισθοπορείαν ν' ἀνάψῃ πολλὰς πυρὰς καὶ νὰ μένῃ παρὰ τὸν ποταμὸν Λουτσέζαν ὅπως ἐξαπατήσῃ τοὺς Γάλλους ὁλοσχερῶς· οὗτος δὲ διαιρέσας τὸν στρατὸν εἰς τρεῖς φάλαγγας ὑπεχώρει διὰ τριῶν πορειῶν καὶ ἐπορεύετο πρὸς τὴν Σμολένσκην. Ἡ ὑποχώρησις αὕτη τιμᾷ τὰ μέγιστα τὸν Ῥῶσσον στρατηγὸν Βαρκλάϋ, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐφθονεῖτο μεγάλως ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ ὑπέκειτο καὶ εἰς τὰς κατακραυγὰς τοῦ στρατοῦ, ὡς ὑποχωρῶν πάντοτε· ἀλλ' ὁ ἱκανὸς οὗτος στρατηγὸς μετὰ πολλῆς φρονήσεως καὶ ἐπιδεξιότητος διεύθυνε τὴν σπουδαίαν ἐκστρατείαν ταύτην.

Τῇ ἐπαύριον ὁ Ναπολέων, λίαν πρωΐ, ἐφιππεύσας διέτρεχε μετὰ τῶν στρατηγῶν του τὰς ὄχθας τοῦ Λουτσέζα ποταμοῦ, νομίζων νὰ εὕρῃ νέαν Φριεδλάνδην καὶ τὴν ἐκ ταύτης προελθοῦσαν εἰρήνην, ἣν τοσοῦτον ἀπερισκέπτως ἐγκατέλειψε, καὶ περὶ ἧς ἤδη ἐλυπεῖτο, ὡς λυπεῖταί τις διὰ πᾶν ὅ,τι τοῦ διαφεύγῃ εὐκόλως. Μ' ὅλον ὅτι δὲ ἰσχυρὰ ὀπισθοπορεία ἔμενεν ἀταράχως ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατοπέδῳ, μ' ὅλον τοῦτο ἡ ἄκρα ὀξυδέρκεια τοῦ Ναπολέοντος δεν ἠπατήθη ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἐπιδειχθέντες θαῤῥαλέως τῇ προτεραίᾳ, ἀνέζευξαν τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν ἵν' ἀποφύγωσι τὴν μάχην. Ἀγνοῶν δὲ τὰς αἰτίας δι' ἃς οὗτοι ἐπολέμουν καὶ ὑπεχώρουν, ἐσκέφθη ὅτι ὁ σκοπὸς αὐτῶν ἦτο τὸ νὰ προσελκύσωσιν ὄπισθεν αὐτῶν τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἵνα τὸν κοπιάσωσι καὶ τὸν ἐξαντλήσωσιν. Ἡ σκέψις αὕτη, ἥτις πρὸ πολλοῦ ἦτον εἰς τὸν νοῦν τῶν στρατηγῶν του, ἐλύπει ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Εὐθὺς λοιπὸν διέταξεν ὁ Ναπολέων νὰ πορευθῇ ὁ στρατὸς κατόπιν τῶν ὑποχωρησάντων Ῥώσσων, ὅπως προφθάσῃ τοὺς καθυστεροῦντας. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ καύσων ἦτον ὑπερβολικώτερος τῆς προτεραίας, διότι τὸ θερμόμετρον ἦτο καθ' ἕνα βαθμὸν πλειότερον ὑψωμένον, οἱ δὲ στρατιῶται ἦσαν κεκοπιακότες· μ' ὅλα ταῦτα μετὰ πολλῆς προθυμίας ἔτρεξαν ὄπισθεν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ. Ὁ διοικῶν

τὴν ἐξ ἱππικοῦ συγκειμένην ῥωσσικὴν ὀπισθοπορείαν κόμης Παλένος μ᾽ ὅλον ὅτι ἀνθίστατο ἀνδρείως εἰς τὰς ἐπελάσεις τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, μ᾽ὅλα ταῦτα ὑπεχώρει πάντοτε οὐδένα ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἐγκαταλείπων καθ᾽ ὁδόν.

Μόλις προεχώρησεν ὀλίγον ὁ γαλλικὸς στρατὸς, καὶ εἶδεν ἀριστερόθεν παρὰ τὸν Δβίναν τὴν Βιτέβσκαν, πρωτεύουσαν τῆς λευκῆς Ῥωσσίας, κατοικουμένην ὑπὸ 25 χιλιάδων ψυχῶν. Ἀπόσπασμα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εὐθὺς εἰσῆλθεν ἄνευ δυσκολιῶν ἐν αὐτῇ, ἀποδιῶξαν τοὺς Κοζάκους, οἵτινες, ὡς φθοροποιὰ πτηνὰ, οὐδέποτε ἀναχωροῦσι χωρὶς νὰ κακοποιήσωσιν ἔνθα διαβαίνουσιν. Οὗτοι μὴ λαβόντες εὐκαιρίαν νὰ πυρπολήσωσι τὴν πόλιν ταύτην, κατέστρεψαν τὰς ἀποθήκας καὶ πρὸ πάντων τοὺς μύλους· οἱ δὲ κάτοικοι ἐκτὸς μικρεμπόρων καὶ ἱερέων τινων ἔφυγον, ἅμα ἴδον τὸν γαλλικὸν στρατὸν, διότι ἐτρόμαξαν ἀκούσαντες τὰς ἐν Πολωνίᾳ καταχρήσεις τοῦ στρατοῦ τούτου.

Ὁ Ναπολέων μετ᾽ ὀλίγον εἰσῆλθεν εἰς Βιτέβσκαν ὅπως παρατηρήσῃ ὁποῖα μέσα ἐδύνατο νὰ παρέξῃ ἡ πόλις αὕτη εἰς τὸν στρατόν του. Ἀναπαυθεὶς δὲ ὀλίγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως, ἐξῆλθεν ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ του. Βλέπων δὲ πρὸ τῶν ποδῶν του πίπτοντας ἀνθρώπους τε καὶ ἵππους ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσονος, τῆς κακῆς τροφῆς καὶ τοῦ κόπου, ἔλεγεν ὅτι οὐδ᾽ ἐν αὐτῇ τῇ Αἰγύπτῳ ὑπέφερεν ὁ στρατός του πλειότερον ἐκ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου. Τὸ παραδοξότερον δὲ πάντων ἦτον ὅτι ἐνῷ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ πλῆθος καθυστερούντων ἔμενε καθ᾽ ὁδὸν, ἐν τῷ ῥωσσικῷ οὐδεὶς ὑπῆρχεν· ἀλλὰ τοῦτο προήρχετο, διότι οἱ Ῥῶσσοι εἶχον ἅπαντα τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαιοῦντα, πρὸς δὲ ἐφοβοῦντο μήπως καθυστεροῦντες ἤθελον φονευθῆ ἢ συλληφθῆ ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐνῷ οἱ Γάλλοι στρατιῶται, στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων, τοιοῦτον φόβον δὲν εἶχον, διότι προεφυλάττοντο ὑπὸ τῶν ὀπισθοπορούντων στρατευμάτων.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐπορεύθη ἐπὶ πολλὰς λεύγας κατόπιν τῶν Ῥώσσων, ἀγνοῶν τὸν σκοπὸν αὐτῶν· πρὸς τὸ ἑσπέρας δὲ συνέ-

λαβε καθυστεροῦντάς τινας στρατιώτας Ῥώσσους, ἐξ ὧν ἔμαθε συγκεχυμένως ὅτι οὗτοι διευθύνοντο πρὸς τὴν Σμολένσκην διὰ δύο πορειῶν. Ὁ Ναπολέων μαθὼν καὶ τὰ περὶ τὸν Δαβοῦστον διατρέξαντα, μάλιστα δὲ περὶ τῆς ἐν Μοϊλέβῃ συμπλοκῆς μὲ τὸν Παγκρατίωνα, ἐσυμπέρανεν ὅτι ἡ ἕνωσις τοῦ ῥωσσικοῦ τούτου στρατοῦ ἤθελε μὲν βραδύνει, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδισθῇ. Τούτου ἕνεκα διέταξε νὰ καθήσῃ ὁ στρατός του ἐπί τινα θέσιν καλουμένην Ἀπονοβσκίνα. Ἐνταῦθα δὲ προσεκάλεσε τὸν Μυράτον καὶ τὸν Εὐγένιον καὶ συνδιαλεχθεὶς μετ' αὐτῶν περὶ τοῦ πρακτέου εἶπεν αὐτοῖς ὅτι, ἐπειδὴ ἡ περαιτέρω καταδίωξις κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπέβαινεν εἰς μάτην καὶ ἐν ταὐτῷ ἦτον ἐπικίνδυνος, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἱππικὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν ἦσαν εἰς κακίστην κατάστασιν, ὁ στρατὸς ἔπρεπε ν' ἀναπαυθῇ ἐπί τινας ἡμέρας μέχρις οὗ ἐγκατασταθῶσιν αἱ ἀποθῆκαι αὐτοῦ καὶ ἀναλάβωσιν ἐκ τοῦ κόπου οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ ἵπποι. Τῇ αὐτῇ δ' ἑσπέρᾳ ὁ Ναπολέων ἐπανῆλθεν εἰς Βιτέβσκαν.

Οὕτως ἅπασαι αἱ περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐκτεταμέναι ἰδέαι τοῦ Ναπολέοντος ἀπέτυχον ἐκ πρώτης ἀφετηρίας, εἰ καὶ ὁ ἐχθρὸς εἰς ὅλα τὰ μέρη κατεπολεμήθη καὶ πολλαὶ ἐπαρχίαι αὐτοῦ κατελήφθησαν. Ἡ δὲ ἀποτυχία ἀποδίδεται εἰς τὴν πρόωρον διάβασιν τοῦ Νιέμου, πρὶν ἢ συναθροισθῇ ἅπας ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς Κόβνον μετὰ τῆς ἀποσκευῆς αὐτοῦ, ὥστε νὰ προκαταληφθῇ ὁ ῥωσσικὸς στρατός, καὶ οὐχὶ νὰ προειδοποιηθῇ ὡς ἐκ τῆς διαβάσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ Νιέμου καὶ τῆς διαμονῆς αὐτοῦ ἐπὶ δεκαοκτὼ ἡμέρας εἰς Βίλναν. Προσέτι δὲν ἐπραγματοποιήθη ἐγκαίρως ἡ ἕνωσις τοῦ ὑπὸ τὸν Δαβοῦστον στρατοῦ μὲ τὸν ὑπὸ τὸν Ἱερώνυμον, διότι κακῶς μετεχειρίσθη ὁ Ναπολέων τὸν ἀδελφόν του τοῦτον. Ἐκτὸς δὲ τῶν σφαλμάτων τούτων, ἡ ἀποτυχία τοῦ Ναπολέοντος προήρχετο καὶ ἐκ τοῦ ἀνοήτου πολέμου τούτου, διὰ τὸν ὁποῖον ἀνέμιξε τὰ σώματα τοῦ στρατοῦ του μὲ διαφόρων ἐθνῶν στρατιώτας, στρατολογηθέντας διὰ τῆς βίας, καὶ ἐξέθηκεν αὐτοὺς εἰς ἀπεράντους ὁδοιπορίας ἄνευ τῶν ἀναγκαίων

μέσων, οὐδ' ὑπαρχόντων τοιούτων ἐπὶ τῶν διαβαινόντων μερῶν· οὐχὶ δὲ ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὰς δυσκολίας ταύτας ἢ δὲν ἐφρόντισε περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ διότι, μεθήσας ἐκ τῆς ἀκαταπαύστου δόξης καὶ τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας, εἰς ἣν ὑπέκειντο τοσαῦτα ἔθνη, ἐνόμισεν ὅτι τὰ πάντα ἤθελε κατορθώσει ἡ παρουσία του. Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἀρχομένου τοῦ ἀνοήτου τούτου πολέμου, ἐὰν ὁ Ναπολέων ἦτον ἀσυνετώτερος καὶ ἐπορεύετο, διαβὰς τὸν Νίεμον, κατ' εὐθεῖαν ἐμπρὸς, μὴ καθίζων δεκαοκτὼ ἡμέρας εἰς Βίλναν, ὅπως συναθροίσῃ τὸν στρατόν του καὶ τὴν ἀποσκευήν του, ἤθελε μὲν ἐγκαταλείψει πολλοὺς στρατιώτας ὄπισθέν του, ἀλλ' ἴσως ἤθελε προκαταλάβει ἀφ' ἑνὸς τὸν Βαρκλάϋ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν Παγκρατίωνα, οὓς νὰ καταπολεμήσῃ, καὶ ἴσως συνομολογήσῃ τὴν ἐπιθυμητὴν αὐτῷ εἰρήνην, ἣν ἤδη ἐζήτει εἰς τὰ βάθη τῆς Ρωσσίας. Ἐκ τούτων παρατηρεῖται ὅτι ὁ δυστυχὴς οὗτος πόλεμος διττῶς ἐχαρακτηρίζετο, πρῶτον ὡς παράτολμος ἐπινόησις καὶ δεύτερον ὡς ἀκατόρθωτος· ἐκ τούτων ἐπήγασαν τὰ ἀπ' ἀρχῆς πραχθέντα λάθη. Τολμᾷ δέ τις νὰ εἴπῃ ὅτι, ἐὰν ὁ Ναπολέων ἦτον ἔτι μᾶλλον τετυφλωμένος, ἴσως κάλλιον ἤθελεν εὐδοκιμήσει! Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραλειφθῇ ὅτι, εἰ καὶ ἡ ὑγεία αὐτοῦ εἰσέτι δὲν εἶχε προσβληθῇ, ἡ δραστηριότης ὅμως αὐτοῦ ἐφαίνετο ἠλαττωμένη, διότι συνεχέστερον ἐπορεύετο ἐφ' ἁμάξης ἢ ἔφιππος, εἴτε ἕνεκα τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς καθ' ἑκάστην αὐξανομένης εὐσαρκίας του, ἅτινα ἐπεβάρυναν οὐχὶ τὸν νοῦν του ἀλλὰ τὸ σῶμά του, εἴτε ὅτι τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως ἐτρόμαζεν αὐτὸν καὶ ἐξησθένει τὴν θέλησίν του, ἥτις ἄλλοτε ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὰ καὶ ὁρμητική, εἴτε τέλος πάντων, κατὰ τὴν κοινὴν πρόληψιν, ὅτι ἡ τύχη ὡς ἐκ τῆς ἀστασίας της ἔπαυσε νὰ συνδράμῃ τὰς προθέσεις αὐτοῦ!

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων ἐδύνατο εἰσέτι πολλοὺς συνδυασμοὺς νὰ ἐπινοήσῃ. Ὁ Βαρκλάϋ, ὅστις δὲν ἐμποδίσθη νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Παγκρατίωνα, δὲν ἐδύνατο νὰ τάξῃ εἰς μάχην εἰμὴ 150 χιλιάδων στρατοῦ ἀπ' ἔναντι 280 χιλιάδων γαλλικοῦ στρατοῦ· ὅθεν, ἅμα φθάσαντος τοῦ Δαβούστου, ἐὰν ὁ Βαρκλάϋ

ἤρχετο εἰς μάχην, ἀφεύκτως κατεστρέφετο. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἔμεινεν εἰς Βιτέβσκαν δώδεκα ἡμέρας, καταλύσας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς, ἵνα συναθροίσῃ ἅπαντα τὸν στρατόν του καὶ ὀργανίσῃ τὰς ἀποθήκας του. Ἐνταῦθα ἐπεστάθμευεν ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ, εἰς τὰ πέριξ δὲ τῆς πόλεως ταύτης ὁ ἐπίλοιπος στρατός.

Ὁ Ναπολέων κατὰ τὴν συνήθειάν του διέταξε τοὺς στρατηγούς του νὰ συνάξωσι τὰ ἐν τῷ τόπῳ εὑρισκόμενα τρόφιμα καὶ νὰ τὰ διανείμωσιν εἰς τὰ ὑπ' αὐτοὺς στρατεύματα, ἐγκατέστησε νοσοκομεῖα εἰς Βιτέβσκαν διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους, ἐκ τούτων μάλιστα ἦσαν 1800 Γάλλοι καὶ 600 Ῥῶσσοι, περὶ τῶν τελευταίων μάλιστα διέταξε νὰ γίνεται πᾶσα ἐφικτὴ περιποίησις, ὥστε καὶ οἱ Ῥῶσσοι νὰ πράττωσι τὸ αὐτό· ἐγκατέστησε πρὸς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ νοσοκομεῖα, θέσας αὐτὰ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιχειρούργου Λαρρέϋ, ὅστις μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν θεραπείαν τῶν τε Γάλλων καὶ Ῥώσσων· εἰς τοῦτον ὁ Ναπολέων παρέδωκε καὶ ὅλα τὰ ἔπιπλα τῶν ἀπογυμνωθέντων μοναστηρίων.

Ἐὰν θέλῃ τις νὰ συλλάβῃ καθαρὰν ἰδέαν περὶ τῶν δυσκολιῶν τῆς ἐκστρατείας ταύτης γενομένης μετὰ τοσαύτης πληθύος ἀνθρώπων καὶ ἐν τοιαύτῃ ἐκτεταμένῃ ἐκτάσει, πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπειρίαν τῶν δεινῶν ἅτινα ὑπέστη ὁ γαλλικὸς στρατὸς, εἰ καὶ ἡ μεγίστη εὐφυΐα τοῦ Ναπολέοντος προσεπάθησε νὰ προλάβῃ αὐτά. Ἐν ὅλαις ταῖς πρὸ ὀλίγου γενομέναις συμπλοκαῖς μόλις ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν 6 ἢ 7 χιλιάδες ἄνδρες ἐκ τοῦ στρατοῦ τούτου, μ' ὅλα ταῦτα 50 περίπου χιλιάδες ἀνδρῶν ἐξέλειπον ἐκ τῶν διαφόρων σωμάτων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀφότου οὗτος διέβη τὸν Νίεμον. Ἅπαντες οἱ σωματάρχαι θερμῶς παρεκάλεσαν τὸν Ναπολέοντα νὰ σκεφθῇ περὶ τούτου· οὗτος δὲ διακόψας τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ στρατοῦ ἐν Βιτέβσκᾳ, διέταξε νὰ ἐξετασθῶσι τὰ αἴτια τῆς ἐλλείψεως τοσούτων στρατιωτῶν ἐκ τῶν σωμάτων. (α)

(α) Οἱ ἱστορικοὶ, οἱ θελήσαντες νὰ δικαιολογήσωσι τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ ἐκστρατείαν, προσεπάθησαν νὰ χρονολογήσωσι τὴν καταστροφὴν τοῦ γαλλικοῦ στρα-

Ἡ λειποταξία ἐν τοῖς ξένοις στρατιώταις ἦτο σχεδὸν γενική, ἔνθα δὲ οὗτοι ἦσαν μεμιγμένοι μὲ τοὺς Γάλλους, τὸ μίασμα τοῦτο διεδίδετο ἐν ἀκαρεῖ καὶ εἰς τούτους. Ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ γαλλικῷ στρατῷ ἡ λειποταξία ἦτο συνεχεστέρα ἐν τοῖς νεοσυλλέκτοις, καὶ σπανιωτέρα ἐν τοῖς παλαιοῖς στρατιώταις· μόνον δὲ ἡ παλαιὰ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ἦτον ἀμίαντος τοῦ κακοῦ τούτου· ἐκτὸς δὲ τούτου ὑπῆρχεν, ὡς ἀλλαχοῦ ἐρρέθη, καὶ ἡ νόσος τῆς δυσεντερίας, δι' ἣν ἐξ 27 χιλιάδων Βαυαρῶν μόλις ἦσαν 13 χιλιάδες ἐν ὅπλοις.

Οὕτως ὁ ἐν ἐνεργείᾳ στρατὸς, ὅστις ἐν τῇ διαβάσει τοῦ ποταμοῦ Νιέμου ἠριθμεῖτο εἰς 400 χιλιάδας μαχητῶν καὶ μάλιστα 420 χιλιάδας, συμπεριλαμβανομένων ὅλων τῶν ὅπλων τοῦ στρατοῦ, δὲν περιεῖχεν ἤδη εἰμὴ μόλις 250 χιλιάδας ἀνδρῶν παρόντων ὑπὸ τὰς σημαίας των, ἄλλως δὲ ἀνδρείων καὶ καρτερῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοσούτων ὥστε νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ῥωσσίας. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ὁ Ναπολέων εἶχεν εἰσέτι 140 χιλιάδας στρατοῦ ὄπισθεν αὐτοῦ, μεταξὺ τοῦ Νιέμου καὶ τοῦ Ῥήνου, καὶ 50—60 χιλιάδας εἰς

τοῦ ἀπὸ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς Μόσχας, ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου ψύχους καθ' ὃ ἐγένετο ἡ ὑποχώρησις αὕτη, καὶ ὡς ἐκ τῶν στερήσεων ἐξ ὧν ὑπέστη ὁ στρατὸς ἐν διαστήματι 250 λευγῶν πορείας. Ἀλλ' ἦσαν ἠπατημένοι, διότι δὲν ἐξέτασαν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ ἀληθῆ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα. Αἱ ἀλληλογραφίαι τῶν στρατηγῶν, τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν νομαρχῶν ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ αἴτια τῆς μεγίστης ἐκείνης καταστροφῆς ἦσαν πολὺ ἀρχαιότερα. Καὶ ὄντως δὲ πᾶς στρατὸς διαλύεται ἕνεκα ἀκαταπαύστων πολέμων, ἐὰν οὗτος ἐσχηματίσθη διὰ κατεσπευσμένων στρατολογιῶν, μειρακίων στρατιωτῶν γενναίων μὲν ἀλλ' ἀδυνάτων, κακοθελητῶν ξένων, καὶ μὲ ἀποσκευὴν μὴ ἀντέχουσαν εἰς τοιαύτας ἀποστάσεις. Τὰ αἴτια ταῦτα ἤρχισαν τὴν καταστρσφὴν τοῦ στρατοῦ πολὺ πρὶν ἢ ἀφιχθῇ ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς Μόσχαν, ἡ δὲ ὑποχώρησις τῆς Μόσχας ἔδωκε πέρας εἰς τὴν καταστροφὴν ταύτην. Ὁ κόπος, ἡ ἔλλειψις τῶν σιτίων, ὁ θάνατος τῶν ἵππων, ἐξ οὗ μέγα μέρος τοῦ ἱππικοῦ ἔμεινεν ἄνιππον, ἐγέννησαν πολὺ πρόωρα τὴν ἀποπλάνησιν, ἥτις τοσοῦτον ἀνεπτύχθη ἔπειτα εἰς τὴν δυστυχῆ ἐκστρατείαν ταύτην, ὁπόταν τὰ προξενήσαντα αὐτὴν αἴτια ἐξετάθησαν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν. Ταῦτα λοιπὸν ἀπ' ἀρχῆς μνημονεύονται ἐνταῦθα ὡς συλλεχθέντα ἐξ ἀξιοπίστων καὶ ἀλανθάστων πηγῶν, στηριζομένων ἐπὶ τῶν παρουσιασθεισῶν ὑπὸ τῶν σωματαρχῶν καταστάσεων εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἐφ' ὧν καταστάσεων οὗτος ὑπελογίζετο τὰς στρατιωτικάς του δυνάμεις.

τὰ νοσοκομεῖα τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Πολωνίας, καὶ ὅτι τὰς 200 χιλιάδας ἐδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ λίαν ὠφελίμως, ὥστε πάντοτε μετὰ 175 χιλιάδων στρατοῦ ἐδύνατο νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Μόσχαν ἢ Πετρούπολιν, διότι τὰ πλευρὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦσαν προφυλαγμένα. Ἀλλ' ἦτο λυπηρὸν ἄνευ μεγάλης μάχης ν' ἀπολέσῃ τοσούτους ἄνδρας.

Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐξιστορηθεισῶν ἐλαττώσεων τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα αἴτια τὰ ὁποῖα καθίστων τὸν στρατὸν τοῦτον λίαν παράδοξον καὶ δυσμεταχείριστον. Στρατιῶται διαφόρων ἐθνῶν, ὡς Ἰλλυριοί, Ἰταλοί, Ἱσπανοί, Πορτουγάλλοι, Γερμανοί, Πολωνοί, Ὁλλανδοὶ καὶ λοιποὶ δυσκόλως συνοικειοῦντο καὶ συνενοοῦντο εἴτε πρὸς ἀλλήλους, εἴτε μὲ τοὺς κατοίκους ἔνθα διέβαινον, ὥστε εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον ὑπῆρχεν ἀληθὴς Βαβυλωνία· οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν τῶν ξένων εἶχε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ μάχηται μετὰ τῶν Γάλλων· μόνον δ' ἕνεκα φιλοτιμίας ἐπολέμουν, ὅταν ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὰ ὄμματα τῶν Γάλλων, ἄλλως ἐζήτουν ἀφορμὴν νὰ μένωσιν ὀπίσω ἵνα λειποτακτήσωσιν, ἕτεροι ἔμενον καὶ ἀπέθνησκον εἰς τὰ νοσοκομεῖα, καὶ ἄλλοι ἐξήσκουν τὸν λῃστρικὸν βίον.

Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ ἐπιφέρῃ θεραπείαν τινὰ εἰς τὴν ἀταξίαν τοῦ στρατοῦ του, ἔλαβε τὰ ἑξῆς μέτρα. Ἡ ἐπίλεκτος χωροφυλακή, οὖσα ἐσχηματισμένη ἐκ 500 περίπου ἐφίππων ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, καὶ συνήθως παρακολουθοῦσα τὸν στρατὸν διὰ τὴν εὐταξίαν, δὲν ἐφάνη εἰς τὸν Ναπολέοντα ἱκανὴ πρὸς κατάπαυσιν τῶν συμβαινουσῶν ἀταξιῶν, καίτοι ἐνισχύσασα αὐτὴν μὲ ἀποσπάσματα τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ διέταξε νὰ ἔλθῃ ἐκ Παρισίων καὶ ἡ ἐφεδρεία τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, τὴν ὁποίαν ἐνησχόλησεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Ἐδημιούργησε πρὸς δὲ καὶ δύο θέσεις εἰς τὸν ἐν ἐκστρατείᾳ στρατὸν τοῦτον, ἀγνώστων ἕως τότε, ὅπερ ἐδείκνυε τὴν κακὴν κατάστασιν τοῦ στρατοῦ. Διώρισε λοιπὸν δύο στρατηγοὺς ἐπιθεωρητὰς ὅπως ἐπιτηρῶσι τὴν κατάστασιν, τὴν στολὴν, τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ· οὗτοι ὤφειλον νὰ ἐξετάζωσι τὴν πραγματικὴν δύναμιν ἑκάστου συντάγματος ἐν καιρῷ τῶν

πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ νὰ φροντίζωσι πρὸ πάντων περὶ τῶν ὀπισθοπορούντων στρατευμάτων. Δυστυχῶς ὅμως οὐδὲ οἱ διορισμοὶ οὗτοι ἐπέφερον τὴν ἀπαιτουμένην θεραπείαν εἰς τὰς καταχρήσεις τοῦ στρατοῦ, ὡς οἱ πολλοὶ ἰατροὶ δὲν θεραπεύουσι τὰ νοσήματα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ναπολέων ἠθέλησε νὰ διαμένῃ εἰς Βιτέβσκαν οὐχὶ μόνον ἵν' ἀναπαύσῃ τὸν στρατόν του, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτοπροσώπως ἐπιφέρῃ θεραπείαν εἰς τὰ δεινὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Ἐν πρώτοις λοιπὸν συνέστησεν ἀπείρους ἀποθήκας τροφῶν καὶ ὠργάνισε τὴν τακτικὴν μετακομιδὴν αὐτῶν ὄπισθεν ἑκάστου σώματος, ἔπειτα δ' ἐπεθεώρησε τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ ἕτερα σώματα καθ' ὅσον ἔφθανον ἐκεῖ, τὰ ὁποῖα ἐκάθησεν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως, διατάξας τὴν κατασκευὴν πολλῶν παραπηγμάτων· ὡμίλησε δὲ πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας λόγους ἐνθουσιαστικούς. Ἐνταῦθα ὠνόμασε τὸν στρατηγὸν Φριάντον ὡς συνταγματάρχην τῶν πεζῶν ἐπιλέκτων τῆς φρουρᾶς του· ὁ διορισμὸς οὗτος ἐπευφημίσθη παρὰ πάντων. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἦτο τότε ὁ τύπος τῶν ἐπὶ τῆς δημοκρατίας στρατιωτικῶν ἀρετῶν, μὴ διαφθαρεισῶν ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς Αὐτοκρατορίας, συνισταμένων δὲ ἐν τῇ μετριοφροσύνῃ, τῇ τιμιότητι, τῇ ἀφοσιώσει εἰς τὸν στρατὸν καὶ τῇ στρατιωτικῇ ἐπιστήμῃ ἡνωμένῃ τῷ ἀληθεῖ ἡρωϊσμῷ. Ὁ Ναπολέων ἐναγκαλισάμενος τὸν σπάνιον τοῦτον ἄνδρα, οὗτινος ἡ κόμη ἐλευκάνθη ἐν τῷ στρατῷ, εἶπεν αὐτῷ· « Ἀκριβέ μου Φριάντε, διορίζεσαι εἰς τὴν διοίκησιν ταύτην ἐπὶ τέλους τῆς ἐκστρατείας· οἱ στρατιῶται οὗτοι διάγουσι καλῶς μόνοι των, σὺ δὲ πρέπει νὰ μένῃς ἐν τῇ μεραρχίᾳ σου, ἔνθα θέλεις εἰσέτι μὲ ὑπηρετήσει μεγάλως· σὺ εἶσαι ἐξ ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπηρετούντων πανταχοῦ, ἔνθα δὲν δύναμαι νὰ παρίσταμαι αὐτὸς ἐγώ. »

Ἀλλ' ἤρχισαν ἤδη νὰ σκέπτωνται ἅπαντες ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ περὶ τῶν ἀποστάσεων τὰς ὁποίας διέτρεξαν καὶ περὶ ὧν ἔμελλον τοῦ λοιποῦ νὰ διατρέξωσιν ἐν ταῖς ἠρημωμέναις χώραις, διότι ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς εἴτε ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας του,

εἴτε ἕνεκα στρατηγήματος ἀκαταπαύστως ὑπεχώρει. Ὅλοι λοιπὸν ἔλεγον πότε θέλομεν συναντηθῆ μὲ τὸν ῥωσσικὸν στρατόν; περὶ τούτου συνδιελέγοντο οἱ στρατηγοὶ, οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται. « Οἱ ἄθλιοι οὗτοι φεύγουσιν, ἔλεγον οἱ στρατιῶται· οἱ δόλιοι οὗτοι, ἔλεγον οἱ ἀξιωματικοὶ, θέλουσι νὰ μᾶς παρασύρωσι κατόπιν των, νὰ μᾶς κοπιάσωσι, νὰ μᾶς ἐξαντλήσωσι καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι καθ' ἡμῶν, ὅταν καταντήσωμεν ἕνεκα τῆς ἐλαττώσεώς μας καὶ τῆς ἀδυναμίας μας νὰ μὴ προξενῶμεν φόβον εἰς αὐτούς. » Ἡ σκέψις αὕτη μάλιστα ἦτο γενικωτέρα καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν τῶν στρατηγῶν. Οὗτοι λοιπὸν περιστοιχοῦντες τὸν Ναπολέοντα περιέμενον νὰ ἐρωτηθῶσιν ἂν ἦτον ἤδη καιρὸς νὰ μὴ προχωρήσωσι πλέον, διότι εἶχον φθάσει εἰς τὰ καθεαυτὰ ὅρια τὰ διαχωρίζοντα τὴν παλαιὰν Πολωνίαν ἐκ τῆς Ῥωσσίας, τουτέστι τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὸν Δβίναν καὶ Βορυσθένην, νὰ ὀχυρώσωσι τὴν Βιτέβσκαν καὶ Σμολένσκην, νὰ καταλάβωσιν ἀριστερόθεν τὴν Ῥίγαν, νὰ ἐκταθῶσιν εἰς ἅπασαν τὴν Πολωνίαν, νὰ ὀργανίσωσιν αὐτὴν εἰς Κράτος, ἐν αὐτῷ νὰ παραχειμάσωσι, καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένωσι τοὺς Ῥώσσους ζητοῦντας τὴν ἀνάκτησιν τῆς Πολωνίας· οὕτως, κατ' αὐτοὺς, ἡ νίκη ἐφαίνετο βεβαία.

Αἱ ἰδέαι αὗται ἦσαν ὀρθαὶ ἀναμφιβόλως, ἀλλ' ἐπεδέχοντο πολλὰς ἀντιῤῥήσεις. Ὁ δὲ Ναπολέων, ὅστις ἔβλεπε καὶ ἐγνώριζε τὰ πάντα, ἀπηρέσκετο ν' ἀκούῃ τοὺς φρονίμους τούτους ἄνδρας· μ' ὅλον ὅτι δὲ ἐν μέρει εἶχε δίκαιον, ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ καταφρονῇ καὶ τὰς ὀρθὰς σκέψεις τῶν ἄλλων. Καταδικασμένος λοιπὸν νὰ μένῃ εἰς τὴν ἀκατοίκητον ταύτην χώραν, νὰ συζῇ μετὰ τῶν στρατηγῶν του, μάλιστα νὰ δεικνύηται παρὰ τὸ σύνηθες συγκαταβατικώτερος πρὸς αὐτοὺς ἕνεκα τῆς ἀγωνίας εἰς ἣν διέκειτο, ἀντέκρουε τὰς γνώμας ταύτας, καίτοι ἀναγνωρίζων τὴν ὀρθότητα αὐτῶν, διὰ τῶν ἑξῆς σκέψεων.

« Ἐν πρώτοις, ἔλεγε, δὲν εἶναι τοσοῦτον εὔκολον, ὡς νομίζουσι, νὰ παραχειμάσῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐν τῇ Πολωνίᾳ· ὁ Βορυσθένης καὶ ὁ Δβίνας, οἵτινες ἤδη θεωροῦνται ὡς μεθόρια,

τοιοῦτοι δὲν θέλουσιν εἶσθαι μετὰ τρεῖς μῆνας· ὁ παγετὸς καὶ ἡ χιὼν θέλει τοὺς ἀποκαταστήσει πεδιάδας· τότε δὴ τί θέλουσιν εἶσθαι αἱ πόλεις Δουναβοῦργον, Πολότσκα, Βιτέβσκα, Σμολένσκη, Ὄρσκα καὶ Μοϊλέβη, ἀπέχουσαι πρὸς ἀλλήλας τριάκοντα καὶ τεσσαράκοντα λεύγας καὶ οὖσαι λίαν ἀσθενῶς ὠχυρωμέναι; Πῶς θέλει τις νὰ ὑπερασπισθῇ κατὰ στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα οὐχὶ μόνον ὁ χειμὼν δὲν θέτει εἰς ἀπραξίαν, ἀλλ' εὐκολύνει τὴν μεταφορὰν αὐτῶν διὰ τῶν ἑλκύθρων; Τούτους δὲ τοὺς Γάλλους στρατιώτας τοὺς τοσοῦτον φυσικῶς προθύμους, οὓς ἡ ὡς ἐκ τῶν τελευταίων πολέμων ἕξις ἀποκατέστησε προθυμοτέρους, πῶς δύναταί τις νὰ τοὺς διατηρῇ καὶ νὰ τοὺς συνειθίσῃ νὰ ὑπομένωσιν ὑπὸ τὸ χείριστον κλίμα τοῦ κόσμου ἐννέα κατὰ συνέχειαν μῆνας, ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Αὐγούστου μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ προσεχοῦς ἔτους, χωρὶς μάλιστα νὰ ἦναι τις βέβαιος ὅτι θέλει τοὺς διαθρέψει καλῶς καθ' ὅλον τὸν μακρυνὸν τοῦτον χρόνον; νὰ διακόψῃ τις ἐκστρατείαν ἀρξαμένην περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου! .... Πῶς νὰ ἐξηγήσῃ τις εἰς αὐτοὺς τὴν δειλίαν ταύτην; πῶς θέλει ἐκλάβει τοῦτο ἡ Εὐρώπη; Αὕτη συνειθισμένη εἰς τὰς κεραυνοβόλους προσβολάς μας, βλέπουσα ἡμᾶς διστάζοντας, πορευομένους βάδην, μὴ προχωροῦντας μετά τινας γενομένας συμπλοκὰς, ἐνδόξους μὲν ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, δὲν θέλει ἄρα μᾶς θεωρήσει μὲ περιφρονητικὸν ὄμμα, διστάσει περὶ ἡμῶν, καὶ ἴσως συγκινηθῇ ὄπισθεν ἡμῶν; Ἡ Ἱσπανία (ἐν ᾗ τὰ δυσάρεστα συμβάντα ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται, ὡς θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον) δὲν θέλει μᾶς προξενήσει ἐμπόδια τὰ ὁποῖα, μικρὰν ἐνόχλησιν ἐπιφέροντα ὅταν ὁ μέγας στρατὸς ἐκάθητο μεταξὺ τοῦ Ἔλβα καὶ τοῦ Ῥήνου, δὲν θέλουσιν ἀποκατασταθῇ σοβαρὰ, ὁπόταν οὗτος θέλῃ διαμένει μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του περιωρισμένου ἐπί τινα ἀορίστῳ χρόνῳ μεταξὺ τοῦ Νιέμου καὶ τοῦ Βορυσθένους; Ὑπελογίσατό τις ἀπάσας τὰς δυσκολίας ταύτας καὶ πολλὰς ἄλλας τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ στοχασθῇ, ὅταν συμβουλεύῃ νὰ μὴ προχωρήσωμεν; »

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἀντιρρήσεις αἱ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος

ἀπευθυνόμεναι πρὸς τοὺς νομίζοντας τὴν παρὰ τοὺς ποταμοὺς Βορυσθένην καὶ Δβίναν ἐπιστάθμευσιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὡς ἀρκετὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας ταύτης· εἶχε προσέτι καὶ ἄλλας πολλὰς ἀντιῤῥήσεις ἃς ἀπεσιώπα, διότι ὅσον προθυμότερος πάντων, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος, τῆς ἕξεως καὶ τῆς φιλοδοξίας, περιέπιπτεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσκολίας, οὕτως ἱκανώτερος πάντων ἦτο νὰ ὑπερνικᾷ ταύτας. Ὁσάκις δὲ περιέπιπτεν εἰς ταύτας καὶ δὲν τὰς ὡμολόγει, δὲν προήρχετο τοῦτο ἐξ ἀγνοίας, ἀλλὰ διότι ἀπηρέσκετο νὰ ὁμολογῇ τὰ σφάλματά του ὡς ἐκ προνοίας, καὶ κατά τι ὡς ἐκ τῆς πλάνης τοῦ ν' ἀρνῆται εἰς ἑαυτὸν ὅ,τι οἱ ἄλλοι γνωρίζουσιν ὀρθὸν, ὡσανεὶ ἀρνούμενος τοῦτο ἤθελεν ἐλαττώσει τὴν πραγματικὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ἐγνώριζε, χάριν παραδείγματος, χωρὶς νὰ τὸ ὁμολογῇ, ὅτι οἱ νουνεχεῖς ἤρχισαν ν' ἀπομακρύνωνται ἐξ αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ· ὅτι ἐν τῇ Εὐρώπῃ οἱ ἄνθρωποι ἦσαν παρωξυμένοι, ὅτι ἐν τῷ στρατῷ, ἔνθα ὑπῆρχε τὸ ἀληθὲς στήριγμά του, ὁ ὑπερβολικὸς κόπος ἐγέννησε τὴν ἐπίκρισιν καὶ τὴν δυσπιστίαν, καὶ ὅτι εἰς ἣν κατάστασιν διέκειτο δὲν ἐδύνατο νὰ στηριχθῇ εἰμὴ διὰ λαμπρῶν κατορθωμάτων.

Τέλος πάντων ἡ τῆς μὴ ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων τῆς Πολωνίας ἰδέα, ἥτις διεδίδετο πέριξ αὐτοῦ, δὲν παρεγνωρίζετο ὑπ' αὐτοῦ, μάλιστα ἦτον ἐγγὺς νὰ τὴν παραδεχθῇ, καὶ συμμορφωθῇ μὲ αὐτὴν ὡς ἀρχὴν τῆς προθέσεώς του· ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ πράξῃ τοῦτο εἰμὴ ἀφοῦ ἐκτελέσῃ πολεμικάς τινας ἐπιχειρήσεις, ἐν αἷς ἐμελέτα νὰ θριαμβεύσῃ κατά τι, διότι δὲν ἀπηλπίζετο εἰσέτι, μετὰ τὴν δευτέραν μάλιστα δεκαπενθήμερον ἀνάπαυσιν τοῦ στρατοῦ του, νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸν ἐχθρὸν καιρίαν τινα πληγὴν, δι' ἧς νὰ διατηρῆται ὁλοσχερῶς ἡ ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ πρόληψις, καὶ νὰ τῷ ἦναι συγχωρημένον νὰ μένῃ εἰς τὰ σύνορα τῆς Μόσχας, μὴ ἀμφιβάλλοντος περὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ ὅλου τοῦ κόσμου καὶ αὐτῆς τῆς Γαλλίας, ὅπερ οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ παραμελῇ. Τέλος πάντων αἱ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διάφοροι γνῶμαι οὐδεμίαν βαρύτητα εἶχον εἰσέτι, διότι

μ᾽ ὅλας τὰς ἀναφυείσας ἀμφιβολίας ἡ πρὸς αὐτὸν ὀλοσχερὴς πεποίθησις ἐνυπῆρχεν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ στρατηγούς του· ἐὰν δὲ ὁ κόπος στιγμιαίως ἐπροξένει εἰς αὐτοὺς μελαγχολίαν, εἰς οὐδένα ὅμως ἤρχετο ἡ περὶ καταστροφῆς ἰδέα.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, προτιθέμενος τὴν ἐκτέλεσιν νέων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων διεύθυνεν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ του. Προηγουμένως εἶχε διατάξει τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ νὰ πορευθῇ ἀπ᾽ εὐθείας κατὰ τοῦ Βιντγενστεῖν, τὸν Μαγδονάλδον νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ῥηθέντα στρατάρχην καὶ νὰ δράμῃ πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δβίνα ὅπως κατοπτεύσῃ τὸ Δουναβοῦργον καὶ ἀποκλείσῃ τὴν Ῥίγαν, καὶ τὸν στρατηγὸν Ῥεϋνιέρον μετὰ τῶν Σαξόνων καὶ τὸν πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον μετὰ τῶν Αὐστριακῶν νὰ δράμωσι πρὸς τὸν Βορυσθένην. Ἀλλ᾽ ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἐκ τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν 38 χιλιάδων ἀνδρῶν εἶχε μόνον 28, εἰ καὶ ἀλλαχοῦ ἐῤῥέθη ὅτι εἶχε 21, διότι μετὰ τὸ ἐπόμενον συμβὰν ἠλαττώθη ἐπὶ τοσοῦτον ἡ δύναμις τοῦ σώματος αὐτοῦ. Μετὰ τοιούτων λοιπὸν μικρῶν δυνάμεων δὲν ἐδύνατο ν᾽ ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ Βιντγενστεῖν ἔχοντος ὑπὲρ τὰς 30 χιλιάδας στρατοῦ. Ἵνα ὅμως ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, τῇ 29 Ἰουλίου διέβη τὸν ποταμὸν Δρίσσαν καὶ κατέλαβε τὸ παρακείμενον χωρίον Κλιαστιτσοῦι, ἀλλὰ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ στρατηγὸς Βιντγενστεῖν προσέβαλε τὸ χωρίον μετὰ ἰσχυροῦ σώματος καὶ κατεπολέμησεν αὐτόν. Ὁ Οὐδινὼ μὴ δυνηθεὶς νὰ διαμένῃ ἐνταῦθα μετὰ δύο ἡμέρας ἐπανεπέρασε τὸν ποταμὸν Δρίσσαν· κατόπιν δὲ αὐτοῦ σῶμα ῥωσσικὸν διέβη τὸν ποταμὸν πρὸς καταδίωξίν του, ἀλλ᾽ ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἐπολέμησε καὶ ἐδίωξεν αὐτὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰς δύο συμπλοκὰς ταύτας οἱ μὲν Ῥῶσσοι ἀπώλεσαν πλέον τῶν τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν, οἱ δὲ Γάλλοι πλέον τῶν τριῶν χιλιάδων.

Ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ, βλέπων τὸν στρατὸν αὐτοῦ κεκοπιακότα, τοὺς δὲ ἵππους του ἠφανισμένους ἀπεφάσισε, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πολότσκαν ἵν᾽ ἀναπαύσῃ αὐτοὺς, ἀναγγείλας ταῦτα πάντα εἰς τὸν Ναπολέοντα,

Ἐν τούτοις ὁ στρατάρχης Μαγδονάλδος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Πολωνῶν καὶ Πρώσσων ἐλθὼν πρὸς τὸν Δβίναν κατέκτησε τὴν Κουρλανδίαν· οἱ δ' ἐν αὐτῇ Ῥῶσσοι ὑπεχώρησαν, τὸ πρωσσικὸν σῶμα ὅμως συγκείμενον ἐκ 17 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολέμησεν αὐτοὺς εἰς Μιτταύαν, καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ καταφύγωσιν εἰς Ῥίγαν. Ἦτο δὲ ἄξιον περιεργείας νὰ βλέπῃ τις ὅτι ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ τὰ ξένα στρατεύματα, ὁσάκις συνέπραττον μετὰ τῶν γαλλικῶν, ἐπολέμουν μετὰ πολλῆς ἀνδρείας, οὐχὶ διότι συνεμερίζοντο τὸν κατὰ τῶν Ῥώσσων πόλεμον τοῦτον, ἀλλ' ἵνα μὴ φανῶσι κατώτεροι τῶν Γάλλων κατὰ τὰ στρατιωτικὰ προτερήματα. Ἀλλὰ τοιοῦτον πολεμικὸν χαρακτῆρα δὲν εἶχον ἅπαντα τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, εἰμὴ μόνον τὰ πρωσσικὰ καὶ αὐστριακά, ὡς ἀνήκοντα εἰς μεγάλας Ἐπικρατείας, ἐνῷ τὰ τῶν μικρῶν ἐθνῶν, ὡς τὰ τῆς Βαυαρίας, Βυρτεμβέργης, Βεσφαλίας καὶ λοιπῶν ἐθνῶν, ἐλειποτάκτουν εἰς πρώτην εὐκαιρίαν.

Ὁ στρατάρχης Μαγδονάλδος ἐπομένως προχωρήσας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ κατέλαβε τὸ Δουναβοῦργον, διότι οἱ Ῥῶσσοι μὴ θέλοντες νὰ διασκορπίζωσι τὰς δυνάμεις των ἐγκατέλειψαν αὐτὸ καὶ περιωρίσθησαν εἰς τὴν Ῥίγαν. Ἔπειτα ἐπεχείρησε τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς πόλεως ταύτης, οὔσης λίαν ἐκτεταμένης καὶ ὀχυρᾶς καὶ φρουρουμένης ὑπὸ 15 χιλιάδων Ῥώσσων, ἀλλὰ μὴ ἔχων εἰμὴ μόνον 12 χιλιάδας στρατοῦ, διότι τὸν ἐπίλοιπον στρατόν του διώρισε φρουρὰς εἰς διάφορα μέρη τῆς Κουρλανδίας, περιωρίσθη νὰ παραφυλάττῃ μακρόθεν τὴν πόλιν ταύτην, καὶ μένων εἰς ἐντελῆ ἀπραξίαν, νὰ ζητῇ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ του.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ὁ Ναπολέων εἰσήρχετο εἰς Βιτέβσκαν, ὁ Ῥῶσσος στρατηγὸς Τορμανζὼφ, ἡγούμενος 40 χιλιάδων ἀνδρῶν, παρεγίνετο πρὸς τὸ δεξιὸν κέρας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν Πολωνίαν ἠπείλει τὸ μέγα δουκάτον αὐτῆς, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ῥεϋνιέρου. Ἐν πρώτοις εἰσβαλὼν τὸ σῶμα τῶν Κοζάκων διέσπειρε τὸν τρόμον πανταχοῦ, μετὰ τοῦτο δὲ εἵπετο ὁ Τορμανζὼφ μετὰ 28 χιλιάδων στρα-

τοῦ, διότι φρονῶν ὅτι ὁ ἐν τῇ Γαλλικίᾳ αὐστριακὸς στρατὸς κατὰ τὰς δοθείσας εἰς Πετρούπολιν ἐξηγήσεις δὲν ἤθελε συμμεθέξει εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, ἐγκατέλειψε 12 χιλιάδας ἀνδρῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ὅπως διατηρῶσι τὴν μετὰ τοῦ Παγκρατίωνος συγκοινωνίαν του. Μετὰ τῶν 28 χιλιάδων τούτων λοιπὸν ἐπορεύθη εἰς Κοβρίνον, οὗτινος ἡ φύλαξις εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τοὺς Σάξονας, καὶ προσέβαλεν ἐξαίφνης τὴν πόλιν ταύτην. Ὁ Σάξων στρατηγὸς Κλέγγελος ἀντὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ὑποχωρήσῃ ἠθέλησε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἄφρακτον ταύτην πόλιν. Ἀλλὰ προσβληθεὶς ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Ῥώσσων ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, τῇ 27 Ἰουλίου, μετὰ δύο χιλιάδων ἀνδρῶν.

Τὸ συμβὰν τοῦτο, ὅπερ ἐσήμαινε πολὺ εἰς τὸν σαξονικὸν στρατὸν, ὡς ὄντα ἐξησθενημένον, ἐπροξένησε μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς Βαρσοβίαν, διότι οἱ δυστυχεῖς Πολωνοὶ, οἱ λαβόντες τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς ὑποτιθεμένης ἀνεξαρτησίας των, βλέποντες τοὺς Ῥώσσους ἐν τῇ χώρᾳ των, ἀνεπόλησαν εἰς τὴν μνήμην των τὰς ἐξορίας καὶ τὰς δημεύσεις, ἃς ἤθελον ὑποστῆ ἐὰν ἐνίκων οἱ Ῥῶσσοι, διὸ καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διέβησαν τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Βιστούλα καταρώμενοι τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἐξέθηκεν αὐτοὺς πρὶν ἢ ἀσφαλίσῃ τὴν χώραν των ἐκ τῶν ρωσσικῶν ἐπιδρομῶν. Ἀλλ' ἐλησμόνησαν οἱ Πολωνοὶ οὗτοι ὅτι ἔπρεπε νὰ δείξωσι πλειοτέραν προθυμίαν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των, ὥστε οὕτω ν' ἀναγκάσωσι καὶ τὸν Ναπολέοντα νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτούς.

Ἐν δὲ τῇ Βαρσοβίᾳ διηγέρθησαν πικρὰ παράπονα κατὰ τοῦ ἀπεσταλμένου ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐπισκόπου Πράδτου περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως ταύτης. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος οὐδεμίαν συνδρομὴν ἐδύνατο νὰ χορηγήσῃ εἰς τοὺς Πολωνοὺς, ὡς οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχων, ἔγραψεν εὐθὺς περὶ τούτου εἰς τὸν στρατηγὸν Ῥεϋνιέρον καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Βασσάνον. Ἀλλ' ὁ μὲν Ῥεϋνιέρος ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι οὐδεμίαν ἐντολὴν εἶχε παρὰ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Βαρσοβίας· ἐν τούτοις ἔγραψεν οὗτος εἰς τὸν διοικοῦντα τὸν αὐστριακὸν στρατὸν πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον νὰ ὀπι-

σθοδρομήσῃ ὀλίγον καὶ νὰ ἔλθῃ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἐξετέλεσεν οὗτος. Ὁ δὲ ὑπουργὸς Βασσάνος ἔγραψεν εἰς τὸν Πράδτον ὅτι, οὐδεμίαν βοήθειαν δυνάμενος νὰ πέμψῃ εἰς Βαρσοβίαν, θέλει γράψει περὶ τούτου εἰς τὸν Αὐτοκράτορα.

Ὁ Ναπολέων μαθὼν τὸν φόβον τῶν Πολωνῶν δυσηρεστήθη μεγάλως· ἐνέκρινε δὲ τὴν ἕνωσιν τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ μὲ τὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ρεϋνιέρον, μάλιστα δὲ διώρισεν ἀρχηγὸν τῶν ἡνωμένων τούτων στρατῶν τὸν πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον, διατάξας αὐτὸν, μετὰ τῶν 40 χιλιάδων τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἡνωμένου γαλλαυστριακοῦ στρατοῦ, νὰ πορευθῇ κατὰ τοῦ Τορμαζῶφ, ἔχοντος 30 χιλιάδας στρατοῦ, καὶ νὰ ἐκβάλῃ αὐτὸν ἐκ τῶν συνόρων τῆς Πολωνίας. Ἐπομένως ἐξέδωκε πρὸς ἅπαντας τοὺς στρατηγούς του, τοὺς πορευομένους πρὸς τὰς πλευρὰς τοῦ μεγάλου στρατοῦ, διαταγὰς νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται καὶ νὰ συνυπερασπίζωνται. Διαμένων δὲ ἐν Βιτέβσκᾳ πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν, ἐκτὸς τῆς περὶ ἀναπαύσεως τοῦ στρατοῦ του ἐνασχολήσεως, συνήθροισεν ἐκεῖ κατὰ μέγα μέρος τὸ καθυστεροῦν πυροβολικὸν τοῦ στρατοῦ, ἰδίως δὲ παρεσκεύασεν 100 πυροβόλα μετὰ διπλῆς ἀποσκευῆς, ἅτινα προσεκόλλησεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, συνήθροισε 1300 σκευαμάξας, φορτώσας ἐπ' αὐτῶν δώδεκα ἡμερῶν τροφὰς διὰ 200 χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ ἐχορήγησε συνδρομὴν εἰς τὸν Εὐγένιον ὅπως συναθροίσῃ καὶ οὗτος ἑπτὰ ἡμερῶν τροφάς· αὐτὸς δὲ ἐν αὐτῇ τῇ Βιτέβσκᾳ συνήθροισε προσέτι ὀκτὼ ἡμερῶν τροφάς. Ὁ δὲ Δαβοῦστος, διαμένων εἰς Ὄρσκαν, προητοίμασε καὶ οὗτος ἡμερῶν τινων τροφάς.

Οὕτω παρασκευασάμενος ὁ Ναπολέων ἤλπιζεν εἰσέτι νὰ προσβάλῃ ὀλεθρίως τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν ὅπως ἐπιβάλῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὴν εἰρήνην. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πρῶτον σχέδιον περὶ διαιρέσεως τοῦ στρατοῦ αὐτῆς κατέστη τοῦ λοιποῦ ἀδύνατον, διότι ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς ἦτον ἤδη ἡνωμένος, ἐπροσπάθει νὰ περικυκλώσῃ ἤδη αὐτὸν πανταχόθεν καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ εἰς μάχην, εἰς ἣν ἦτο βέβαιος ὅτι ἤθελε τὸν καταστρέψει. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ διαβῇ τὸν Βορυσθένην, νὰ

φθάσῃ τάχιστα εἰς Σμολένσκην καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν ταύτην, ἀφρούρητον σχεδὸν οὖσαν. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, καίτοι φαινόμενον καλὸν, εἶχε τὸ ἄτοπον ὅτι διεμέλιζε τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς ἀπόστασιν τριάκοντα λευγῶν. Ὅθεν, πρὶν ἢ ἐκτελέσῃ τοῦτο, ἐζήτησε καὶ τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ στρατάρχου Δαβούστου, ὡς ἁρμοδιωτέρου πάντων νὰ γνωμοδοτήσῃ· οὗτος δὲ συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ.

Τούτων οὕτως ἐχόντων λοιπὸν, τῇ 10 καὶ τῇ 11 Αὐγούστου ὁ Ναπολέων διέταξεν ἅπαντα τὰ σώματα τοῦ στρατοῦ του νὰ πορευθῶσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὅθεν ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ἔμελλε νὰ συναθροίσῃ 80 χιλιάδας στρατοῦ· ὁ Μυράτος, πορευόμενος οὐ μακρὰν αὐτοῦ, 35 χιλιάδας, τὸ πλεῖστον ἱππικοῦ· ὁ δὲ Εὐγένιος, ὑφ' ὃν ἐτέθη καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ, 55 χιλιάδας, ὑπ' αὐτὸν διωρίσθη καὶ ὁ στρατηγὸς Λατοὺρ Μωβοῦργος μετὰ ἓξ περίπου χιλιάδων ἱππικοῦ· ὥστε ἅπας ὁ στρατὸς οὗτος συνέκειτο ἐξ 175 περίπου χιλιάδων μαχητῶν, ἁπάντων παρόντων, μεθ' ὧν ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ διαβῇ τὸν Βορυσθένην καὶ νὰ προσβάλῃ ἀποτελεσματικῶς. Ἐκτὸς δὲ τοῦ στρατοῦ τούτου ὁ Ναπολέων εἶχε πρὸς τὸν Δβίναν καὶ 80 χιλιάδας εἰσέτι, ὥστε τὸ ὅλον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ συνέκειτο ἐκ 250 χιλιάδων ἀνδρῶν, μενόντων ἐκ τῶν 450 χιλιάδων, μεθ' ὧν διέβη τὸν Νίεμον.

Ἐν τοσούτῳ οἱ Ῥῶσσοι παρεσκευάζοντο εἰς ἕτερον σχέδιον μὴ παρέχον πολλὰς ἐπιτυχίας. Ὁ πρίγκηψ Παγκρατίων, μετὰ τὴν ἀπώλειαν ἱκανῶν ἀνδρῶν, ἔχων 45 χιλιάδας στρατοῦ, ἠνώθη διὰ τῆς Σμολένσκης μὲ τὸν Βαρκλάϋ, ἔχοντα ἤδη 138 χιλιάδας στρατοῦ, μεθ' οὗ διελογίζετο ν' ἀντιπαραταχθῇ πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Τὸ παραδεχθὲν ὅμως ὑπ' αὐτοῦ σχέδιον ἦτο νὰ ὑποχωρῇ ἀκαταπαύστως ἀπέναντι τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ μέχρις οὗ ἐξασθενίσῃ ἢ ἴδῃ σφάλλοντα αὐτὸν, καὶ τότε νὰ μείνῃ καὶ νὰ τὸν πολεμήσῃ. Οἱ Ῥῶσσοι ἐνόμισαν λοιπὸν ὅτι εὗρον τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, παρατηρήσαντες τὴν μακρὰν ἀπόστασιν ἣν κατεῖχεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζον ὅτι πανταχοῦ ἐκάθηντο τοιαῦτα μεγάλα στρατιωτικὰ

σώματα καὶ τοιουτοτρόπως ἦσαν ταῦτα συνδεδεμένα, ὥστε ὅπου καὶ ἂν ἤθελον προσβάλει, ἤθελον ἀπαντήσει τοιαύτην ἀντίστασιν, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἤθελε συναθροισθῆ τοιοῦτος μέγας στρατὸς, ὥστε ἤθελον ἐν ἀκαρεῖ καταστραφῆ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατοπέδῳ οἱ στρατηγοὶ ἐσχημάτιζον ὀλιγαρχίαν, διότι, ὡς εἴδομεν, ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ δὲν ἐδιοίκει τὸν Παγκρατίωνα, εἰμὴ ὡς ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν, οὗτοι, εἰ καὶ βλέποντες ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ὑποχωρήσεως μέχρι τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτο συνετὴ, μ' ὅλον τοῦτο ἐπεθύμουν νὰ ἔλθωσιν εἰς μάχην μὲ τοὺς Γάλλους, ἅμα παρουσιαζομένης ἁρμοδίας περιστάσεως, μάλιστα δὲ μετὰ τὴν συνάθροισιν τοῦ στρατοῦ αὐτῶν, συμποσουμένου ἤδη εἰς 140 χιλιάδας ἀνδρῶν. Ὁ δὲ πρίγκηψ Παγκρατίων, ὁ τολμηρότερος πάντων, ἠγεῖτο τῆς ἰδέας ταύτης. Ἐν στρατῷ, ὡς τῷ ῥωσσικῷ, ἔνθα τὸ πλῆθος δὲν εἶναι τοσοῦτον φωτισμένον ὅπως ἐκτιμήσῃ τὴν ἀξίαν τοιαύτης ὑπολογισμένης ὑποχωρήσεως, ἀποκαλοῦσιν ἀνάνδρους πάντας τοὺς ὁμιλοῦντας περὶ ὑποχωρήσεως· ἐντεῦθεν οἱ Ῥῶσσοι, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται, κατήντων μέχρις ὕβρεων κατὰ τοῦ ἀνδρείου στρατηγοῦ Βαρκλάϋ, ἂς ὑπέφερεν οὗτος μετὰ μεγίστης ἀπαθείας, ἀλλ' ἐλυπεῖτο ἐνδομύχως, καὶ τοσοῦτον μάλιστα καθ' ὅσον ἐδείκνυεν ὅτι ἠγνόει τοῦτο. Εἴς τινας δὲ περιστάσεις ἡ συγκίνησις τῶν πνευμάτων ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατοπέδῳ ἔφθανε μέχρις ἀνυποταγῆς, ὥστε ὁ Βαρκλάϋ ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν τουφέκισιν λίαν αὐθαδῶν τινων. Ἐν τούτοις ὁ ἔμπειρος οὗτος στρατηγὸς συνεκάλεσε, τῇ 5 Αὐγούστου, πολεμικὸν συνέδριον, ἐν ᾧ συνεδρίασαν, ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ Παγκρατίωνος, οἵτινες ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ὁ μέγας δοὺξ Κωνσταντῖνος, ὁ στρατηγὸς Ἐρμολὼφ καὶ ὁ συνταγματάρχης Τόλλης, ὧν ὁ πρῶτος ἦτον ἀρχηγὸς τῶν ἐπιτελῶν, ὁ δὲ δεύτερος στρατοπεδάρχης τοῦ πρώτου στρατοῦ, καὶ προσέτι ὁ κόμης Σαίντ-Πριὲστ, ἀρχηγὸς τῶν ἐπιτελῶν τοῦ δευτέρου στρατοῦ, καὶ ὁ συνταγματάρχης Βολτογένης, ὅστις ἦτον ἔνθερμος θιασώτης τῆς ὑποχωρήσεως. Ὁ συνταγματάρχης Τόλλης ὡμίλησε μετὰ πολλῆς ζωηρότητος καὶ

ἁρμοδίων ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς ἐπιθέσεως, καὶ ἐπέτυχεν, ὡς ἐπιτυγχάνουσι πάντοτε οἱ ὁμιλοῦντες ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ αἰσθήματος. Ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ καὶ ὁ συνταγματάρχης Βολτογένης ὡμίλησαν ὑπὲρ τῆς ὑποχωρήσεως, σκοπὸν ἐχούσης νὰ προσελκύσῃ τοὺς Γάλλους εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ῥωσσίας, καὶ τότε νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῶν, ὅταν ἴδωσιν αὐτοὺς ἐξησθενημένους, ὥστε ἡ κατ' αὐτῶν ἐπιτυχία νὰ ἦναι βεβαία. Ἕτεροι ὅμως, εἴτε διότι δὲν ἐνόησαν τούτους, εἴτε διότι προσεποιήθησαν ὅτι δὲν τοὺς ἐννοοῦσι, παρεδέχθησαν λίαν ψυχρῶς τοὺς λόγους των. Ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ δὲν ἦτο ξένος εἰμὴ κατὰ τὸ ὄνομα, ἀλλ' ὁ συνταγματάρχης Βολτογένης ἦτο συνάμα κατά τε τὸ ὄνομα καὶ τὴν καταγωγὴν ξένος. Ἡ πλειονοψηφία λοιπὸν τοῦ συνεδρίου, ὑποδείξασα δυσπιστίαν κατ' ἀμφοτέρων τούτων, παρεδέχθη τὴν κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐπίθεσιν ἐναντίον παντὸς ὀρθοῦ λόγου· καθότι δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων μετεβλήθη εἰς πρωτόπειρον στρατηγὸν στρατοπεδεύοντα ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας τοσοῦτον πλησίον τοῦ ἐχθροῦ ἄνευ τῶν ἀναγκαίων προφυλάξεων. Οἱ Ῥῶσσοι ὑπέθετον ὅτι ὁ Ναπολέων εἶχε παρ' αὐτῷ 200 χιλιάδας ἀνδρῶν, ὅπερ ἦτον ὑπερβολὴ, διότι ἤρκει νὰ εἶχεν οὗτος 100 χιλιάδας μόνον, τὰς δὲ ἄλλας πλησίον αὐτοῦ, ὥστε οἱ Ῥῶσσοι ἔχοντες 140 χιλιάδας, ἐξ ὧν μόνον 80 χιλιάδας ἐδύναντο νὰ συναθροίσωσιν ἐφ' ἑνὸς μέρους, νὰ ἐμποδισθῶσι πάραυτα, καὶ μετὰ εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν ἀσύνετον ἐπίθεσιν νὰ περικυκλωθῶσι καὶ νὰ παρασυρθῶσι, κύριος οἶδεν, εἰς ποῖα ἀποτελέσματα. Σπανίως ὅμως οἱ ἄνθρωποι διατηροῦσι τὸ λογικόν των ἀπέναντι τῆς κυριευούσης ἰδέας. Πρὸ τοῦ πολέμου τούτου ἡ πρὸς τὴν μίμησιν κλίσις διεύθυνεν ὅλα τὰ πνεύματα πρὸς ὑποχώρησιν, ὁμοίαν τῇ τοῦ Βελιγκτῶνος ἐν Πορτουγαλλίᾳ, ἀλλ' ἅμα ἀρξαμένων τῶν ἐχθροπραξιῶν, τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα τῶν Ῥώσσων ἔστρεψε τὰ πνεύματα ταῦτα εἰς τὴν μανίαν τοῦ μάχεσθαι. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ ἐνέδωκε νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, τῇ 7 Αὐγούστου, διὰ τριῶν σωμάτων, ὧν τὰ μὲν δύο νὰ

ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν ἐν Ἰνκόβνῳ ἐπισταθμιῶν τοῦ Μυράτου, ὃν ἐνόμιζον ἀσθενέστερον, τὸ δ' ἕτερον σῶμα, ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Παγκρατίωνα, νὰ ἔλθῃ ἐκ τῆς Σμολένσκης πρὸς ἐπικουρίαν τῶν ἄλλων δύο.

Οὕτω λοιπὸν τῇ 7 Αὐγούστου ἐκινήθη ὁ ρωσσικὸς στρατὸς κατὰ τὴν παραδεχθεῖσαν πρόθεσιν· τῇ δὲ 8, ἰσχυρὰ πρωτοπορεία, συγκειμένη ἐξ ἱππικοῦ Κοζάκων, προσῆλθεν εἰς Ἰνκόβνον, ἔνθα ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης ἐπεστάθμευε μετὰ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ καὶ ἑνὸς τάγματος ἀκροβολιστῶν· ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ, ἐπορεύετο μετὰ τῆς πρωτοπορείας ταύτης ὅπως ἴδῃ ἰδίοις ὄμμασι τὰ διατρέχοντα. Ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης, ὢν ὀξυδερκέστερος πολιτικὸς παρὰ στρατιωτικὸς, ἀφῆκε τοὺς Ῥώσσους νὰ τῷ πλησιάσωσι, περιορισθεὶς μόνον νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου τὸν ἀρχηγόν του, στρατηγὸν Μομβρῦνον. Οὗτος δὲ, καίτοι ἀσθενὴς, ἅμα εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου, ἔδραμε πρὸς τὸν στρατηγὸν Σεβαστιάνην προσβληθέντα ἤδη ὑπὸ 12 χιλιάδων ρωσσικοῦ ἱππικοῦ, ἔχοντα δὲ μόνον τρεῖς χιλιάδας πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀνθιστάμενον κατὰ τὰς ἐπελάσεις τῶν Κοζάκων. Ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ λοιπὸν οὗτοι, ἀφοῦ δι' ὅλης σχεδὸν τῆς ἡμέρας ἠγωνίσθησαν καὶ ἀπώλεσαν περὶ τοὺς 500 ἄνδρας, καὶ μάλιστα ἕνα ὁλόκληρον λόχον τοῦ πεζικοῦ, μόλις ἐδυνήθησαν, ὑποχωροῦντες, νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὸ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Νέϋ σῶμα, ἔνθα εὗρον ἰσχυρὸν ὑποστήριγμα. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι δὲν προεχώρουν πλέον, διότι ἐνόησαν ὅτι, εἰ καὶ ἐδύναντο νὰ προκαταλάβωσι μεμονωμένον γαλλικὸν σῶμα, δὲν ἐδύναντο ὅμως νὰ πράξωσι τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς συντεταγμένον στρατόν. Προσέτι ὁ Βαρκλάϋ, ἰδὼν μακρόθεν ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐκ δεξιῶν συνηθροίζετο πρὸς τὸ ἀριστερὸν, ἐνόμισεν ὅτι οἱ Γάλλοι μεταβαίνουσιν εἰς ἑτέραν θέσιν ὅπως ἐπέλθωσιν εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ καὶ καταλάβωσι τὴν πρὸς τὴν Πετρούπολιν ὁδόν. Ἐξαπέστειλε λοιπὸν διαταγὰς εἰς τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ὀλίγον καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ κατοπτεύσεις πρὸς τὸ δεξιὸν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Παγκρατίων ὅστις, ὡς ἐρρέθη,

ἐνήργει ἀνεξαρτήτως, ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν του ἀπέναντι τῆς Σμολένσκης.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν τῇ 9 Αὐγούστου τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας τῶν Ῥώσσων, ἐχάρη ὑπερβαλλόντως, πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ Ῥῶσσοι προέθεντο νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτοῦ συνάπτοντες μάχην· ἀδιαφορῶν δὲ περὶ τοῦ τρόπου τῆς προσβολῆς καὶ τῶν μέσων τοῦ ἐχθροῦ, ἀνυπομόνως περιέμενε τὴν ὥραν ταύτην. Παρῆλθε λοιπὸν ἡ 10 καὶ 11, οὐδαμοῦ ἀναφανέντων τῶν Ῥώσσων. Ὁ Ναπολέων, νομίζων ὅτι οὗτοι μετέβαλον τὴν περὶ ἐπιθέσεως πρόθεσίν των, διέταξε τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ στρατοῦ του, ὅστις συνέκειτο, ὁ μὲν ὑπ' αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα ἐξ 120 χιλιάδων, ὁ δὲ ὑπὸ τὸν Δαβοῦστον ἐκ 57 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐν ὅλοις 177 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἅπας ὁ στρατὸς οὗτος, ἀπερχόμενος πρὸς τὸν Βορυσθένην διὰ διαφόρων πορειῶν τὴν νύκτα τῆς 13 πρὸς τὴν 14 Αὐγούστου διέβη αὐτὸν, ὥστε τῇ 14 Αὐγούστου 175 χιλιάδες μαχηταὶ μετ' ἀπείρων ἵππων, πυροβόλων καὶ ἐπιτηδείων ἦσαν συνηθροισμένοι πέραν τοῦ Βορυσθένους, ὁδηγούμενοι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Ἴσως οὐδεὶς μέχρι τοῦδε εἶδε τοσοῦτον στρατὸν συνηγμένον εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, διότι πολλάκις ὁμιλοῦσι περὶ ἑκατοντάδων χιλιάδων στρατοῦ, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπάρχει ἀκριβὴς ὁ ἀριθμὸς οὗτος, διότι τὸ τρίτον ἢ καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ ἐλλείπει ἐκ τῶν τάξεων· ὁ στρατὸς ὅμως οὗτος ἦτον ἀπάνθισμα τῶν 420 χιλιάδων τῶν διαβάντων πρὸ τριῶν μηνῶν τὸν Νιεμον.

Οἱ δὲ Ῥῶσσοι, ἐνασχολούμενοι νὰ ἐξιχνιάσωσι τὰ κινήματα τῶν Γάλλων καὶ μαθόντες αἴφνης τὴν ἐκ τοῦ Βορυσθένους διάβασιν αὐτῶν, ἐγκαταλείψαντες τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν, ἐνησχολοῦντο ἤδη νὰ προφυλαχθῶσι, διότι ἦτον ἐπικίνδυνον ν' ἀποκλεισθῶσι παρ' αὐτῶν.

Τῇ 14 ἀπὸ πρωΐας ὁ Μυράτος προηγεῖτο τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ μετὰ τοῦ ἱππικοῦ, ὁ δὲ Νέϋ εἵπετο αὐτῷ. Ἀμφότεροι πορευόμενοι πρὸς τὴν Σμολένσκην εἶδον μακρόθεν ἐν τῷ χωρίῳ Κρασνοὲ, ἀπέχοντι σχεδὸν μίαν ὥραν τῆς Σμολένσκης, ἀπὸ-

σπασμα πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, συγκειμένου ἐκ 5 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν, τὸ ὁποῖον ἐκάθισεν ἐκεῖ ὁ Παγκρατίων πρὸς φύλαξιν τοῦ χωρίου τούτου καὶ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Σμολένσκης. Ὁ στρατηγὸς Γρουσσὺ μετὰ ἰσχυροῦ ἱππικοῦ ἔδραμε πάραυτα πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ ἠνάγκασε τὸ ῥηθὲν ῥωσσικὸν σῶμα νὰ ὑποχωρήσῃ· ἔπειτα δὲ ὁ στρατάρχης Νέϋ ἐπελθὼν μετὰ πεζικοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὸ χωρίον καὶ ἀπέβαλεν ἐκεῖθεν τοὺς Ῥώσσους, οἵτινες, διαβάντες τὴν παρακειμένην φάραγγα, κατέστρεψαν τὴν ἐπ' αὐτῆς γέφυραν, καὶ οὕτως ἐμπόδισαν τὴν κατ' αὐτῶν καταδίωξιν τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ· ἀλλὰ τὸ ἱππικὸν παρατρέξαν τὴν φάραγγα ταύτην καὶ διελθὸν αὐτὴν, προσέβαλε τὸ ὑποχωροῦν ῥωσσικὸν σῶμα. Ὁ διοικῶν τοῦτο στρατηγὸς Νεβεροφφσκοί, σχηματίσας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας εἰς μέγα πυκνὸν τετράγωνον, ὑπεχώρει ἀταράχως, ὁσάκις δὲ προσεβάλλετο ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, ἵστατο καὶ ἀντέκρουε τὰς ἐπελάσεις αὐτοῦ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐξηκολούθει τὴν πορείαν του μέχρις οὗ ἔφθασεν εἰς τὴν κωμόπολιν Κορυτνίαν καὶ ἐκεῖ ὠχυρώθη. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν δὲ ταύτην ἀπώλεσε 1700 ἄνδρας εἰς φονευμένους καὶ αἰχμαλώτους καὶ ὀκτὼ πυροβόλα, οἱ δὲ Γάλλοι 500 ἱππεῖς· ἐπομένως ἐκάθησαν καὶ οὗτοι ἔξω τῆς κωμοπόλεως ταύτης.

Τῇ ἐπιούσῃ, 15 Αὐγούστου, ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἑώρτασε τὴν ἑορτὴν τοῦ Ναπολέοντος. Ἅπαντες οἱ στρατάρχαι μετὰ τῶν ἐπιτελείων αὐτῶν παρουσιασθέντες πρὸς αὐτὸν προσήνεγκον τὰς ὑποκλίσεις των, οἱ δὲ πυροβολισμοὶ ἀντήχουν εἰς ὅλον τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον. Ὁ Ναπολέων, ὑποδεχθεὶς τὰς ἐπισκέψεις ταύτας, εἶπεν εἰς τοὺς στρατάρχας του ὅτι ἐπὶ ματαίῳ δαπανῶσι τὰ πολύτιμα πολεμεφόδια εἰς πυρσοκροτήσεις. Ἀλλ' οὗτοι ἀπήντησαν αὐτῷ ὅτι ταῦτα γίνονται διὰ τῆς ῥωσσικῆς πυρίτιδος τῆς ληφθείσης ἐκ τοῦ χωρίου Κρασνοέ. Ὁ Ναπολέων ἐμειδίασεν εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην καὶ εὐχαριστήθη ὅτι ὁ στρατός του συνέχαιρεν αὐτὸν εἰς τὴν ἑορτήν του. Ἀλλ' ἀλλοίμονον! οὐτ' αὐτὸς, οὔτε οἱ στρατιῶται του δὲν δι-

λογίσθησαν περὶ τῆς τρομερᾶς καταστροφῆς, ἥτις ἤθελε καταλάβει αὐτοὺς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ μετὰ τρεῖς μῆνας.

Τῇ ἐπιούσῃ, 16 Αὐγούστου, ἡ γαλλικὴ πρωτοπορεία διετάχθη νὰ πορευθῇ εἰς Σμολένσκην ὅπως καταλάβῃ αὐτὴν ἐξαπίνης· διότι οἱ Γάλλοι, μὴ ἀπαντήσαντες ἕτερον ῥωσσικὸν σῶμα, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τὸν Νεβεροφφσκόϊ, ἐνόμιζον ὅτι ἡ πόλις αὕτη οὖσα ἀφρούρητος ἤθελε κυριευθῇ ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν. Εἰς τὰ ἀρκτικὰ ταῦτα μέρη εἰς τὰς τρεῖς ὥρας ἀπὸ πρωΐας ἀναφαίνεται ἡ ἡμέρα· ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ λοιπὸν ὁ στρατηγὸς Γρουσσὺ μετὰ ἱππικοῦ καὶ ὁ Νεῦ μετὰ πεζικοῦ προεχώρησαν πρὸς τὴν Σμολένσκην κειμένην ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βορυσθένους· ἀλλ' ἀναβάντες ἐπὶ τῶν παρακειμένων ὑψωμάτων ἀπεθαρρύνθησαν, διότι ἴδον πλῆθος ῥωσσικῶν στρατευμάτων εἰσερχομένων εἰς αὐτήν· ταῦτα δὲ ἦσαν ἡ Ζ΄ μοῖρα τοῦ στρατοῦ, ἣν ἐξαπέστειλεν ἐκεῖ ὁ Παγκρατίων, δραμὼν καὶ οὗτος κατόπιν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀρχαίας πόλεως ταύτης, ἣν οἱ Ῥῶσσοι ἠγάπων πολύ.

Ὁ δὲ στρατάρχης Νεῦ καταβὰς μετά τινων ἱππέων πρὸς κατόπτευσιν εἰς τὴν διαχωρίζουσαν τὴν πόλιν ἐκ τῶν ὑψωμάτων τούτων φάραγγα, αἴφνης προσεβλήθη ὑπὸ πλήθους Κοζάκων ἐνεδρευόντων ἐκεῖ, σφαῖρα δὲ τουφεκίου διεπέρασεν ἀβλαβῶς τὸ περιλαίμιον αὐτοῦ, καὶ μόλις ἐδυνήθη νὰ σωθῇ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, βοηθείᾳ τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, δραμόντος πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ. Παρατηρήσας ὅμως ὅτι ἀριστερόθεν τῆς Σμολένσκης πεντάγωνον ὀχύρωμα ἐκ χώματος ὑπεράσπιζεν αὐτήν, διέταξεν εὐθὺς τὸ ιϛ΄ πεζικὸν σύνταγμα νὰ ἐφορμήσῃ καὶ νὰ κυριεύσῃ αὐτό· ἀλλὰ μόλις προσελθὸν τὸ σύνταγμα τοῦτο, πάραυτα προσεβλήθη τοσοῦτον ἰσχυρῶς, ὥστε ἐν ἀκαρεῖ ἀπωλέσαν 400 περίπου ἄνδρας ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ Νεῦ, ἀγνοῶν ἐκ ποίου μέρους ἔπρεπε ν' ἀναλάβῃ τὴν κατὰ τῆς πόλεως ταύτης ἐπίθεσιν, δὲν προεχώρησεν, ἀναμένων ἐκεῖ τὰς περαιτέρω διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος· μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Μυράτος, ἀλλὰ καὶ οὗτος, ἐκτὸς ἀψιμαχιῶν τινων μὲ τὸ ῥωσσικὸν ἱππικόν, οὐδὲν ἐπεχειρίσθη κατὰ τῆς

πόλεως· οὕτως ἅπαντες περιέμενον τὴν ἐκεῖ ἄφιξιν τοῦ Ναπολέοντος.

Ἡ Σμολένσκη, ὡς ἐρρέθη, κεῖται παρὰ τὸν Βορυσθένην εἰς τοὺς πρόποδας δύο βουνῶν, δι' ὧν διέρχεται ὁ ποταμὸς οὗτος· Ἡ ἀρχαία πόλις, ἥτις εἶναι ἐπισημοτέρα, κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης δι' ἧς ἤρχοντο οἱ Γάλλοι, ἡ δὲ νέα πόλις ἡ ὀνομαζομένη προάστειον τῆς Πετρουπόλεως, κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, δι' ἧς ἤρχοντο οἱ Ῥῶσσοι. Ἀμφότεραι δὲ αἱ πόλεις αὗται συζευγνύονται διὰ γεφύρας. Ἡ ἀρχαία πόλις περιτειχίζεται ἐκ πλινθίνου τείχους, ἔχοντος δεκαπέντε ποδῶν πάχος καὶ εἰκοσιπέντε ὕψος· ἀπὸ διαστήματος δὲ εἰς διάστημα ὑπάρχουσι μεγάλοι πύργοι, πέριξ δὲ τούτων ὑπάρχει τάφρος, ἀλλ' ἅπαντα εἰσὶ κακῶς χαραγμένα ὡς πρὸς τὴν νέαν μέθοδον τῆς ὀχυρωτικῆς· εἰς δὲ τὰ πέριξ τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχουσι πέντε μεγάλα προάστεια. Ὁ Ναπολέων, ἀπελπισθεὶς νὰ προκαταλάβῃ τὴν Σμολένσκην, ἤλπιζε νὰ συνάψῃ μὲ τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν μάχην, νὰ νικήσῃ αὐτὸν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς νίκης νὰ ὠφεληθῇ μεγάλως, διότι ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτι ἐν πολέμῳ δὲν ἐπιτυγχάνει τις ὅ,τι ζητεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τι ἀποτελεσματικὸν, ἀδιάφορον δὲ ἂν τοῦτο ἐζήτει ἢ ἄλλο.

Καὶ ὄντως δὲ ὁ Παγκρατίων καὶ ὁ Βαρκλάϋ ἐπέσπευδον ἀμφότεροι πρὸς βοήθειαν τῆς Σμολένσκης, διότι δὲν ἐδύναντο ἕνεκα τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἀναιμωτὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Γάλλων. Ἀλλὰ σκεφθέντες ὅτι, ἐν ᾧ ἠγωνίζοντο οὗτοι πρὸς ἄμυναν τῆς Σμολένσκης, ἴσως ὁ Ναπολέων, ἐπασχολῶν αὐτοὺς ἐκεῖ, διέβαινεν ἀΐφνης ἀλλαχόθεν τὸν ποταμὸν καὶ ἐμπόδιζε τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ τὴν πρὸς τὴν Πετρούπολιν καὶ Μόσχαν ὑποχώρησιν, ἀπεφάσισαν ὁ μὲν Βαρκλάϋ νὰ μένῃ ἔξω τῆς Σμολένσκης, μέρος δὲ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ἀτρομήτου στρατηγοῦ Δοκτορὼφ, νὰ μένῃ ἐν τῇ πόλει πρὸς ἄμυναν αὐτῆς· ὁ δὲ στρατηγὸς Παγκρατίων μετὰ 40 χιλιάδων στρατοῦ ν' ἀπέλθῃ παρὰ τὸν μικρὸν ποταμὸν τῆς Κυλοδ-

νίας, ἀρχόμενον ἐκ τοῦ Βορυσθένους. Οὕτως οἱ μὲν Γάλλοι ὄντες 140 χιλιάδες ἐκάθησαν ἐπὶ τῶν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Βορυσθένους κειμένων ἀμφιθεατρικῶς ὑψωμάτων, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἐπὶ τῶν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, κατέναντι τῶν Γάλλων.

Ὁ Ναπολέων, φρονῶν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἀπεφάσισαν νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν Σμολένσκην ὅλαις δυνάμεσιν, ἀπεφάσισε καὶ οὗτος νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν διὰ πάσης θυσίας, ὅπως τοὺς μὲν ἐχθρούς του πτοήσῃ, τὸν δὲ στρατὸν αὐτοῦ ἐνθαῤῥύνῃ. Εὐθὺς λοιπὸν ἔταξε τὸν στρατόν του ὡς ἔπεται· ἀριστερόθεν τοῦ Βορυσθένους, ἀπέναντι τοῦ προαστείου Κρασνοὲ, τρεῖς μεραρχίας τοῦ Νέϋ· ἐν τῷ μέσῳ, ἀπέναντι τῶν προαστείων Μισισλὰβ καὶ Ῥοσλὰβ, τὰς πέντε μεραρχίας τοῦ Δαβούστου· δεξιόθεν, ἀπέναντι τῶν προαστείων Νικολοσκοϊὲ καὶ Ῥαζεύσκα, τοὺς ὑπὸ τὸν Πονιατόφσκην Πολωνοὺς ἀνυπομόνους νὰ προσβάλωσι πόλιν ποτὲ φιλονεικουμένην ὑπὸ τῶν προπατόρων των· πρὸς τὸ τέλος τοῦ δεξιοῦ, ἐφ' ἑνὸς ὀροπεδίου, ὅλον τὸ ἱππικόν· ὄπισθεν δὲ, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκτεταμένης ταύτης κοίλης παρατάξεως, ἔταξε τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν, καὶ ἐπὶ τῶν ἐπικαίρων ὑψωμάτων, τὸ τρομερὸν πυροβολικόν του. Ὁ ὑπὸ τὸν Εὐγένιον στρατὸς ἔμενε δύο ὥρας μακρὰν τῶν θέσεων τούτων, ὁ δὲ ὑπὸ τὸν Ζουνὸν δὲν εἶχε φθάσει εἰσέτι· ἀμφότερα τὰ σώματα ταῦτα συνέκειντο ἐκ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὅλη ἡ 16 ἡμέρα παρῆλθεν εἰς τὰς τοποθετήσεις ἑκατέρων τῶν ἐμπολέμων στρατῶν, ἐκτὸς τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει τὸ πῦρ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, προξενοῦν φθορὰν εἰς τὴν πόλιν.

Τῇ ἐπαύριον, 17 Αὐγούστου, ἀπὸ πρωΐας ὁ Ναπολέων ἱππεύσας καὶ περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν στρατηγῶν του περιῆλθεν ὅλον τὸ στρατόπεδόν του. Ἑπομένως κατοπτεύσας πρὸς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον εἶδεν ὅτι μέρος τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τοῖς προαστείοις, ὁ δὲ ἐπίλοιπος στρατὸς ἐκάθητο ἔξωθεν ἐπὶ τῶν παρακειμένων ὑψωμάτων τῆς ἑτέρας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Ἐσυμπέρανε λοιπὸν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι, κατέχοντες τὴν Σμολένσκην καὶ δυνάμενοι νὰ

περάσωσι καὶ ἐπαναπεράσωσιν ἐλευθέρως τὸν ποταμὸν, ἤθελον πρῶτοι ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀμφίβαλλε περὶ τούτου, διελογίζετο τρεῖς κατὰ συνέχειαν ὥρας περὶ τοῦ πρακτέου· οἱ δὲ περιστοιχοῦντες αὐτὸν ἐσκέπτοντο ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ κυριευθῇ ἡ Σμολένσκη ἐξ ἐφόδου, ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τριάκοντα χιλιάδων περίπου στρατοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐξέφραζε καθαράν τινα στρατιωτικὴν ἰδέαν, ὁ Ναπολέων διελογίσθη ὅτι ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ διαβῇ αἴφνης ὁ στρατὸς αὐτοῦ τὸν ποταμὸν ἄνευ γεφύρας, διότι οἱ στρατιῶται ἔπρεπε νὰ ἔμβωσιν εἰς αὐτὸν μέχρι τοῦ στήθους, καὶ νὰ ἐπιπέσῃ εἰς τὰς πλευρὰς τῶν Ῥώσσων, ἤθελε κατορθώσῃ ὅ,τι ἐπεθύμει, ὡς ἄλλοτε ἔπραξεν εἰς τὸν ποταμὸν Ταλιαμέντον, διαβὰς ἐνώπιον τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου· διότι ἂν ἤθελε νὰ στήσῃ γεφύρας ἐνώπιον τῶν Ῥώσσων, οὗτοι ἰδόντες τοῦτο ἤθελον ἐπιπέσει σωρηδὸν ἐπὶ τῶν διαβαινόντων Γάλλων καὶ ἤθελον ἐμποδίσει αὐτοὺς, ἑπομένως ἤθελον προσβάλει τὰς πλευρὰς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὅθεν τὸ ζήτημα ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ ἑξῆς προβλήματος· ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐδύνατο νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν ἄνευ γεφυρῶν; Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἔπεμψεν ἀπόσπασμα ἱππικοῦ ἵνα διατρέχον τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ παρατηρήσῃ μήπως εὕρῃ εὐδιάβατόν τι μέρος. Ἀλλὰ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἐκτελέσαν τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ διαταχθεῖσαν κατόπτευσιν ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ ποταμὸς πανταχοῦ ἦτον ἀδιάβατος. Ὁ Ναπολέων, μὴ θέλων νὰ θέσῃ εἰς τοιοῦτον δισταγμὸν τὸν στρατόν του ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, ἀπεφάσισε μετὰ πάσης θυσίας νὰ προσβάλῃ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Σμολένσκην κειμένην, ὡς ἐρρέθη, ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ. Ἑπομένως ἐξέδωκε τὰς περὶ προσβολῆς διαταγάς του, οὐδαμῶς ὑπολογισάμενος τὴν γενησομένην θυσίαν τῶν στρατιωτῶν του. Ἦτο δὲ ὥρα ἑνδεκάτη· οἱ Ῥῶσσοι ἔμενον ἀκίνητοι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, ἀποφασίσαντες καὶ οὗτοι νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν Σμολένσκην ἀντὶ πάσης θυσίας.

Δοθέντος τοῦ περὶ προσβολῆς σημείου, ἕκαστον σῶμα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ προσέβαλε κατὰ τὰς περὶ τούτου διαταγάς του· τὸ ἱππικὸν δεξιόθεν, ἀποδιῶξαν σῶμα διμάχων τοῦ ῥωσ-

σικοῦ στρατοῦ, ἐγκαθίδρυσε πυροβολοστάσιον, ἔχον ἑξήκοντα πυροβόλα, ὅπως προσβάλῃ τὴν πόλιν καὶ πλαγίως τὴν γέφυραν· ὁ πρίγκηψ Πονιατόφσκης ἐπίσης δεξιόθεν ἐπῆλθε μὲ τὸ ὑπ' αὐτὸν πεζικὸν κατὰ τῶν προαστείων Ῥαζεύσκας καὶ Νικολοσκόϊ, ὑπερασπιζομένων ὑπὸ τοῦ Ῥώσσου στρατηγοῦ Νεβεροφφσκόϊ, καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν προαστείων τούτων· ἐν τῷ μέσῳ ὁ Δαβοῦστος κατεδίωξε τὰς ῥωσσικὰς προφυλακὰς μέχρι τῶν προαστείων Ῥοσλὰβ καὶ Μισοσλὰβ, καὶ ἐπυροβόλει κατ' αὐτῶν καὶ κατὰ τῆς πόλεως· ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ ὁ στρατάρχης Νέϋ προσέβαλε τὸ προεξέχον ἔρυμα.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος προσέβαλεν ἀμφότερα τὰ εἰρημένα προάστεια, ἅτινα διεχωρίζοντο διὰ πλατείας ὁδοῦ· καὶ ἐν πρώτοις ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀμυνομένων ῥωσσικῶν στρατευμάτων, κατεδίωξε ταῦτα διὰ τῆς λόγχης μέχρι τῆς πόλεως, ἔπειτα δὲ δύο μεραρχίαι αὐτοῦ προσέβαλον μετὰ πολλῆς ὁρμῆς ἀμφότερα τὰ προάστεια, καὶ εἰσελθοῦσαι ἐν αὐτοῖς ἀπέβαλαν τοὺς Ῥώσσους, ἀμυνομένους ἀπὸ ὁδοῦ εἰς ὁδὸν καὶ ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν, καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῆς τάφρου τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα ἡ συμπλοκὴ ἔγεινε λίαν αἱματηρὰ, ἐσκεπάσθη δ' ἡ γῆ δι' αἱμάτων καὶ ἀνθρωπίνων πτωμάτων· ἀλλ' οἱ Ῥῶσσοι ὑπέστησαν μεγαλητέραν ζημίαν, διότι ὑποχωροῦντες εἰς τὴν πόλιν καὶ δυσκολευόμενοι νὰ εἰσέλθωσιν ἐν αὐτῇ ἐφονεύθησαν πολλοὶ ἐκ τῶν γαλλικῶν βλημάτων.

Ἐν τοσούτῳ αἱ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βαρκλάϋ ἀποσταλεῖσαι δύω μεραχίαι πρὸς ἐπικουρίαν τῶν προαστείων τούτων, φθάσασαι εἰς Σμολένσκην, ἐξῆλθον καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Γάλλων. Ὁ πρίγκηψ Πονιατόφσκης ἐν πρώτοις δὲν ἐδυνήθη ν' ἀνθέξῃ εἰς τὴν ὁρμὴν αὐτῶν· ἀλλὰ δραμὼν πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος μετὰ πολλὴν αἱματοχυσίαν, κατώρθωσε νὰ ἀντικρούσῃ τὰς προσβολὰς τῶν Ῥώσσων καὶ ν' ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἔπειτα δὲ ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ἔστρεψεν ὅλον τὸ πυροβολικόν του κατὰ τῆς πόλεως Σμολένσκης· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ σφαῖραι τῶν

πυροβόλων ἐχώνοντο εἰς τὰ πλίνθινα τείχη τῆς πόλεως καὶ οὐδεμίαν βλάβην ἐπροξένουν ἐν αὐτῇ, ὁ στρατάρχης διέταξε νὰ διασκοπεύῃ τὸ πυροβολικὸν ἄνωθεν τοῦ τείχους, ὥστε αἱ σφαῖραι, πίπτουσαι ἐν τῇ πόλει, νὰ προξενῶσι φθοράν.

Μετὰ ἓξ ὥρῶν τρομερὰν συμπλοκὴν ἔπαυσεν ἡ μάχη· τὸ δὲ περιτείχισμα τῆς πόλεως διεχώριζε τὰ διαμαχόμενα μέρη, διότι οὔτε οἱ Γάλλοι ἐδύναντο νὰ εἰσέλθωσιν ἐν τῇ πόλει, οὔτε οἱ Ῥῶσσοι νὰ ἐξέλθωσιν. Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος καθ' ὅλην τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα ἔῤῥιπτεν εἰς τὴν πόλιν διάφορα καταστρεπτικὰ βλήματα, παρασκευαζόμενος ὅπως προσβάλῃ αὐτὴν τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν· ὁ δὲ Ναπολέων διέταξεν αὐτὸν νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν ἀντὶ πάσης θυσίας, ἀφίνων αὐτῷ τὸν τρόπον τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου. Καὶ ὄντως δὲ ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως, διότι, ἀπωλέσας τοσούτους ἄνδρας, ἤθελε φανῇ ὅτι ὠπισθοδρόμησεν ἀπέναντι τοιούτου μικροῦ ἐμποδίου.

Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος συμφώνως τῷ στρατηγῷ Ἄξῳ, ὅστις προηγουμένως κατοπτεύσας τὸ περιτείχισμα τῆς πόλεως παρετήρησεν ἀρχαίαν χαλάστραν οὐδέποτε διορθωθεῖσαν ἀλλὰ κλεισθεῖσαν διὰ χώματος, ἐξ ἧς ἐφαίνετο ὅτι ἐκεῖθεν ἡ προσβολὴ ἦτο κατορθωτέα, ἀπεφάσισεν ἐκ τούτου τοῦ μέρους τῆς πόλεως νὰ προσβάλῃ αὐτήν· ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν διώρισε, πρὸς τιμὴν, τὸν στρατηγὸν Φριάντον νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐπαύριον ἀπὸ πρωΐας μὲ τὴν μεραρχίαν του τὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον.

Ἡ νὺξ αὕτη ὑπῆρξε τρομερά· οἱ Ῥῶσσοι, μετὰ τὴν χύσιν τοσούτων αἱμάτων, ἔβαλαν πῦρ εἰς τὴν πόλιν, τὸ ὁποῖον ἠνωμένον μὲ πυκνὰ νέφη καπνοῦ ἀνεφάνη ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἔμεινεν ἔκθαμβος εἰς τὸ θέαμα τοῦτο, ὅπερ ὡμοίαζε, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ναπολέοντος, μὲ ἔκρηξιν ἡφαιστείου. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐσυμπέραναν ἅπαντες, ὅτι ὁ προκείμενος πόλεμος ἤθελε γένει μετὰ πολλῆς μανίας· ἐν τούτοις καὶ τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν ἐξηκολούθει βάλλον

σφαίρας ὅπως δώσῃ πέρας εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ἀθλίας πόλεως ταύτης.

Οὕτως οἱ Ῥῶσσοι διὰ τοῦ ἀφθόνως χυθέντος αἵματος αὐτῶν ἀνέπαυσαν τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν συνείδησίν των. Ὁ δὲ Βαρκλάϋ, ἀφοῦ πρότερον ἐθυσίασε τὸ συμφέρον ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, ἐπανελθὼν μετὰ ταῦτα εἰς τὸ συμφέρον, διέταξε τοὺς στρατηγοὺς Δοκτορῶφ, Νεβεροφσκόϊ καὶ τὸν πρίγκηπα τῆς Βυρτεμβέργης, τοὺς ἐν Σμολένσκῃ ἀμυνομένους, νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν ταύτην, βαλόντες πῦρ πανταχοῦ, ὅπως μὴ παραδώσωσιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς εἰμὴ τὸ διακαιόμενον πτῶμα τῆς μεγάλης πόλεως ταύτης.

Τῇ πρωΐᾳ οἱ Γάλλοι εἰσελθόντες ἐν τῇ πόλει εὗρον αὐτὴν ἔρημον καὶ καιομένην πανταχοῦ· ἐνησχολήθησαν δὲ νὰ κατασβέσωσι τὸ πῦρ, ἴσως δυνηθῶσι νὰ διατηρήσωσι μέρος αὐτῆς ἀβλαβές. Ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως εἶχον ἀναχωρήσει, ἐγκαταλείψαντες τὰ ὑπάρχοντά των εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρὸς, ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ ὑπῆρχε πλῆθος γερόντων, παίδων καὶ γυναικῶν θρηνούντων καὶ ἐπικαλουμένων τὴν θείαν ἀντίληψιν ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Οἱ Γάλλοι ἐνεθάρρυναν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπανήγαγον εἰς τὰς ἀβλαβεῖς ἐκ τοῦ πυρὸς οἰκίας.

Ἡ ζημία τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν καταστροφὴν ταύτην ἐλογίζετο εἰς 6 ἢ 7 χιλιάδας ἀνδρῶν, τῶν δὲ Ῥώσσων εἰς διπλασίαν· εἰς τὰς ὁδοὺς ἔκειντο παρὰ τοῖς νεκροῖς καὶ πολλοὶ πληγωμένοι Γάλλοι καὶ Ῥῶσσοι· ὁ δὲ ἀρχιϊατρὸς Λαῤῥεῦ ἀνήγειρε πάντας, καὶ μετακομίζων αὐτοὺς εἰς τὰ θεραπευτήρια περιποιήθη ἐπίσης φίλους τε καὶ ἐχθρούς (α).

(α) Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φονευμένων, λέγει ὁ Κ. Θιέρσος ἐν τῇ σημειώσει αὐτοῦ (σελ. 224 καὶ 225. Τόμος ΙΔ΄.), ὑπῆρξε μεγίστη διαφωνία, διότι πολλοὶ ἱστορικοὶ ἔγραψαν ὅτι ἡ ζημία τῶν Γάλλων ὑπερέβαινε τὰς 20 χιλιάδας ἀνδρῶν, τῶν δὲ Ῥώσσων ἐλογίζετο μόνον εἰς 6 χιλιάδας· οὗτος ὅμως ἐβασίσθη μᾶλλον εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρχιϊατροῦ καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συμπλακέντων γαλλικῶν στρατευμάτων, λέγει, μὴ ὑπερβαινόντων τὰς 40 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐξ ὧν τὸ ἥμισυ δὲν ἀπωλέσθη. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι ἐράνισμα ἐκ τῆς τοῦ Θιέρσου, ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευμένων, πληγωμένων καὶ αἰχμαλώτων, παρεδέχθημεν τὰ ἐξιστορούμενα ὑπ' αὐτοῦ, ὧν τὴν κρίσιν ἀφίνομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας.

Οἱ Γάλλοι, εἰ καὶ ἐνθουσιασθέντες διὰ τὴν ἔκβασιν ταύτην τῆς μάχης, εἰσελθόντες ὅμως εἰς τὴν Σμολένσκην ἐταράχθησαν ὑπερβολικῶς· διότι εἰς ἄλλους πολέμους, ὅτε οὗτοι εἰσήρχοντο εἰς κατακτηθεῖσαν πόλιν μετὰ τὴν μάχην, εὕρισκον τοὺς κατοίκους ἡσύχους καὶ προσερχομένους πρὸς αὐτοὺς φιλικῶς· πυρκαϊὰς δὲν ἔβλεπον ἄλλας εἰμὴ τὰς προξενηθείσας ἐκ τῶν βλημάτων τῆς προσβολῆς. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, ἅμα εἰσελθόντες εἰς τὴν μοσκοβιτικὴν ταύτην χώραν, πανταχοῦ εὗρον τὴν ἐρημίαν καὶ τὰς φλόγας τοῦ πυρός· ἐὰν δὲ εὕρισκον εἴς τι μέρος ἀνθρώπους, ὁ τρόμος καὶ ἡ ἀντιπάθεια ἦσαν ἐντυπωμένα εἰς τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ἰουδαῖοι οἱ πανταχοῦ ὑπηρετήσαντες διὰ τῆς ποταπότητός των τὸν γαλλικὸν στρατὸν, καὶ οὗτοι ἐνταῦθα ἐξέλειπον· βλέποντες λοιπὸν οἱ στρατιῶται ἐρημωμένον καὶ διακαιόμενον τὸν τόπον, πανταχοῦ δὲ κεκαλυμμένον ἐξ ἀνθρωπίνων πτωμάτων, ἐνόησαν ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος δὲν ἦτον ἐκ τῶν συνήθων πολέμων, ἀλλὰ σοβαρωτέρα τις πάλη· ἡ πρὸς τὰ παράδοξα ὅμως κλίσις αὐτῶν καὶ ἡ θέα τοῦ Ναπολέοντος διεσκέδαζεν αὐτούς.

Ὁ Ναπολέων, περιελθὼν ἔφιππος τὰ προάστεια καὶ τὴν πόλιν, ἔμεινεν εἴς τινα πύργον, ἐξ οὗ ἔβλεπε καθαρῶς πᾶν ὅ,τι ἐγίνετο πέραν τοῦ ποταμοῦ. Εἶδε λοιπὸν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι καθήμενοι εἰς τὴν ἑτέραν ὄχθην κατεῖχον εἰσέτι τὴν νέαν πόλιν, ἀλλ' ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτήν. Ὅθεν ἡ πρώτη φροντὶς αὐτοῦ ἦτο νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ, διότι οἱ Ῥῶσσοι ὑποχωροῦντες εἶχον καταστρέψει τὴν γέφυραν τὴν συνδέουσαν τὰς δύο πόλεις· διέταξε λοιπὸν εὐθὺς τὸν στρατηγὸν Ἐβλὲ νὰ στήσῃ μίαν γέφυραν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, εἰς ἣν οὗτος ἀμέσως ἐνησχολήθη διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἐργατῶν καὶ τινων στρατιωτῶν τοῦ πεζικοῦ.

Ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ βλέπων ὅτι πανταχοῦ ὑπερίσχυε τοῦ ἐχθροῦ, ἐν τῷ θριάμβῳ τούτῳ ὅμως ἠσθάνετο ἐνδομύχως πολλὴν λύπην, διότι τρίτην ἤδη φορὰν ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης εἶχον ἀποτύχει τὰ στρατηγήματά του· πρῶτον ἀπέτυχε νὰ προκαταλάβῃ διὰ τοῦ Δαβούστου τὸν Παγκρατίω

να, ἔπειτα εἰς μάτην ἀπεπειράθη νὰ προσβάλῃ τὸν Βαρκλάϋ εἰς Βιτέβσκαν καὶ Πολότσκαν, ἐνταῦθα δὲ μ' ὅλα τὰ σοφά του στρατηγήματα περὶ ἀποκλείσεως ἀμφοτέρων τῶν ρωσσικῶν στρατῶν, τοῦ Βαρκλάϋ καὶ τοῦ Παγκρατίωνος, οὐδὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ, καίτοι κατατρίψας εἰς Σμολένσκην τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας, ἀπὸ τῆς 16 μέχρι 18 Αὐγούστου. Ἀπελπισθεὶς λοιπὸν νὰ καταλάβῃ τὸν ρωσσικὸν στρατὸν καὶ ν' ἀναγκάσῃ αὐτὸν πρὸς μάχην, διότι ἀπῃτεῖτο ὁλόκληρος ἡμέρα μέχρις οὗ συστηθῇ ἡ γέφυρα, καὶ ἐπομένως μέχρι τῆς διαβάσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὁ ρωσσικὸς ἤθελε προχωρήσει μιᾶς ἡμέρας δρόμον, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ παρασκευασθὲν εἰς τὴν Σμολένσκην κατάλυμα, καὶ ἐκεῖ ὅλως θυμὸς καὶ ὀργὴ ἠγανάκτει κατὰ τῆς ἀφροσύνης τῶν Ρώσσων στρατηγῶν, λέγων ὅτι ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης ἔμειναν εἰς Σμολένσκην καὶ ἐθυσίασαν χιλιάδας ἀνδρῶν, μόνον ὅπως εὐχαριστήσωσι τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν συνείδησίν των· ἐν ᾧ, ἔλεγεν, οὔτε εἰς τὴν πολιτικὴν, οὔτε εἰς τὴν πολεμικὴν, οὐδὲν ἐξ αὐτῶν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ μόνον τὸ συμφέρον, καὶ ὅτι, ἂν οἱ Ρῶσσοι δὲν ἔμενον ἀνωφελῶς εἰς Σμολένσκην, ἤθελον εἶσθαι δύο ἡμέρας προχωρημένοι ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, οὐδένα κίνδυνον διατρέχοντες, ἐν ᾧ οὕτω κατὰ μικρὸν ἤθελον ἐκτεθῇ, καὶ ὅτι εἰσέτι διέτρεχον κίνδυνον.

Ἀλλ' ὅπως ὁ Ναπολέων κατέκρινε τοὺς ἐχθρούς του, ὡς μὴ γινώσκοντας καλῶς τὴν πολεμικὴν τέχνην, οὕτω καὶ οἱ μετὰ ταῦτα αὐστηροὶ κριταὶ κατέκριναν αὐτὸν ὅτι ἕνεκα τῶν σφαλμάτων του ἀπέτυχε καὶ εἰς τὰ τρία εἰρημένα στρατηγήματά του. Κρίνων ὅμως τις ἀμερολήπτως εὑρίσκει ὅτι εἰς μὲν τὸ πρῶτον στρατήγημα, ὅπερ ἀνέθηκεν εἰς τὸν Δαβοῦστον, ὁ Ναπολέων ἔσφαλε· διότι, μὴ δώσας ἱκανὰ στρατεύματα εἰς τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον, περιέμενε τὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκ τῆς προβληματικῆς ἑνώσεως τοῦ Ἱερωνύμου μὲ τὸν στρατάρχην τοῦτον, καὶ διότι προσέβαλεν ἀδίκως τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἀδελφοῦ του τούτου· ὡς πρὸς τὰς ἄλλας δύο ἐπιχειρήσεις ὅμως κατ' οὐδὲν ἔσφαλεν. Ἔπρεπε δὲ μόνον νὰ γνωρίζῃ ὅτι πρὸ τόσων ἐτῶν δίδων πολλὰ μαθήματα τῆς στρατιωτικῆς

εὐφυΐας του, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ πάντως προώδευσαν, ὥστε ἔμαθον νὰ προφυλάττωνται ἐκ τῶν προσβολῶν του, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς ξιφομαχίας.

Ἐνασχολουμένου ἐν Σμολένσκῃ τοῦ Ναπολέοντος περὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, τῶν δὲ γεφυροποιῶν πρὸς κατασκευὴν τῆς γεφύρας, οἱ Ῥῶσσοι στρατηγοὶ ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ αὐτῶν. Ἐπέσπευδον δὲ, διότι ἐφοβοῦντο μήπως οἱ Γάλλοι προκαταλάβωσι τὴν πρὸς τὴν Μόσχαν ἄγουσαν ὁδόν. Ἀλλ' ὁ Βαρκλάϋ πάντοτε μετὰ πολλοῦ δισταγμοῦ διέτατταν εἰς τὸν στρατόν του τὴν ὑποχώρησιν, διότι, ὡς ἐρρέθη, ἡ φιλοτιμία τοῦ στρατοῦ τούτου προσεβάλλετο· παρασκευασθείσης ὅμως τῇ 10 Αὐγούστου τῆς πρὸς διάβασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ γεφύρας, διέταξε τὸν Παγκρατίωνα ν' ἀναχωρήσῃ εὐθὺς, νὰ καταλάβῃ τὰς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Μόσχας ἐπισημοτέρας γεφύρας καὶ ν' ἀπέλθῃ ἀμέσως εἰς Δοροgοβοῦγον· αὐτὸς δὲ ὁ Βαρκλάϋ ἔμελλε ν' ἀπέλθῃ εἰς Σαλοβιέβαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πορεία αὐτοῦ ἦτο δυσκολωτάτη, διότι ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Σμολένσκης καθ' ἣν στιγμὴν ἤθελε ν' ἀρχίσῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ διαβαίνῃ ἐκ τῆς γεφύρας, διήρησε τὸν στρατόν του εἰς δύο μοίρας ὅπως πλαγιοπορῶν ἀφιχθῇ ταχύτερον εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον του· οὕτω διατάξας ταῦτα, διορίσας δ' ἐν Σμολένσκῃ ἰσχυρὰν ὀπισθοπορείαν, διοικουμένην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κὼρφ, ἀνεχώρησε τὴν νύκτα τῆς 18 πρὸς τὴν 19 Αὐγούστου.

Τὴν αὐτὴν νύκτα, περαιωθείσης τῆς γεφύρας, ἤρχισεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ διαβαίνῃ τὸν ποταμὸν· τῇ δὲ πρωΐᾳ οἱ στρατάρχαι Νέϋ καὶ Δαβοῦστος ἐπῆλθον κατὰ τῆς ῥωσσικῆς ὀπισθοπορείας· προχωρήσαντες δὲ εὗρον δύο ὁδοὺς, τὴν μὲν διευθυνομένην πρὸς τὴν Πετρούπολιν, τὴν δὲ ἑτέραν πρὸς τὴν Μόσχαν. Ὁ Νέϋ, ὅστις προεπορεύετο, ἐδίσασεν ὁποίαν ὁδὸν ν' ἀκολουθήσῃ, διότι καὶ ἐκ τῶν δύο ὁδῶν ἐφαίνοντο ῥωσσικὰ ἀποσπάσματα ὑποχωροῦντα· ἐπῆλθε λοιπὸν κατὰ τοῦ πλησιεστέρου ἀποσπάσματος τοῦ ὑποχωροῦντος ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς Πετρουπόλεως. Ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ, ὅστις διέβαινε δ' ἄλ-

λης ὁδοῦ μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸ στενὸν τοῦ Γεδεονόβου, φοβούμενος μήπως, καταλαβόντες τὴν θέσιν ταύτην οἱ Γάλλοι, διακόψωσιν αὐτῷ τὴν ὑποχώρησιν, διέταξε τὸν πρίγκηπα τῆς Βυρτεμβέργης νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐπίκαιρον ταύτην θέσιν μετὰ πάσης θυσίας. Ὁ δὲ Νέϋ καταδιώκων τὰ καθ' ὁδὸν ἀποσπάσματα ἔφθασεν εἰς τὴν ῥηθεῖσαν θέσιν, ἀλλὰ μ' ὅλας τὰς προσπαθείας του δὲν ἐδυνήθη νὰ τὴν κυριεύσῃ. Ἐν τούτοις ἔφθασεν ἐνταῦθα καὶ ὁ Ναπολέων ὅστις, ἐπισκοπῶν τὰς διαφόρους διευθύνσεις, εἰς ἃς ὑπεχώρει ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς, ἐνόησεν εὐθὺς ὅτι οὗτος διευθύνετο πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Μόσχας· διέταξε λοιπὸν τὸν Νέϋ νὰ πορευθῇ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, διορίσας καὶ τὸν Δαβοῦστον νὰ πέμψῃ βοήθειαν πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ· ἐπομένως ἐπανῆλθεν εἰς Σμολένσκην, ἔνθα ἔμελλε νὰ ἐκδώσῃ πολλὰς διαταγὰς περὶ τῆς νέας πορείας τοῦ στρατοῦ του, καὶ νὰ περιμένῃ τὰς ἀναφορὰς τῶν πρὸς κατόπτευσιν σταλέντων στρατηγῶν του.

Ὁ στρατάρχης Νέϋ ἔδραμεν εὐθὺς κατόπιν τοῦ ῥωσσικοῦ ἀποσπάσματος τοῦ διευθυνομένου πρὸς τὴν πάροδον τοῦ Λουβίνου καὶ διοικουμένου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Τουσκώφ Γ', προκατέλαβε λοιπὸν αὐτὸν εἰς τὰ ὀροπέδια τῆς Βαλουτίνας, ἔνθα κατὰ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις οἱ Ῥῶσσοι ἐπολέμησαν πολλάκις μὲ τοὺς Πολωνούς. Ὁ Ῥῶσσος στρατηγὸς οὗτος, κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βαρκλάϋ, ἀντέσχεν ὅσον ἐδύνατο εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Νέϋ· ἐκ τῆς θέσεως δὲ ταύτης μετέβη εἰς ἕτερον ὀροπέδιον, ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖ ἐδυνήθη ν' ἀνθέξῃ, ἐκεῖθεν δὲ ἦλθεν εἰς τὴν ὁρισθεῖσαν αὐτῷ θέσιν τῆς παρόδου τοῦ Λουβίνου, ἔνθα ἔμελλον νὰ διαβῶσιν αἱ δύο μοῖραι τοῦ Βαρκλάϋ. Ἡ θέσις αὕτη ἦτον ὀχυρὰ καὶ ἐβοήθει μεγάλως τοὺς Ῥώσσους, διότι ἦτο ἑλώδης καὶ δασώδης, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ὑπῆρχε βαθὺς ῥύαξ. Ὁ στρατηγὸς Τουσκώφ Γ' βλέπων ὅτι ἀκαταπαύστως κατεδιώκετο ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Βαρκλάϋ τοῦτο, ζητῶν βοήθειαν παρ' αὐτοῦ. Οὗτος δὲ γνωρίζων ὁποῖον κίνδυνον διέτρεχεν ὁ στρατός του, καταλαμ-

βανομένης τῆς θέσεως ταύτης ὑπὸ τῶν Γάλλων, παρευθὺς ἔδραμεν ἐκεῖ, καὶ προσεκάλεσε καὶ μέρος τῆς δευτέρας μοίρας τοῦ στρατοῦ του πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς θέσεως ταύτης. Ὁ δὲ στρατάρχης Νέϋ ἔφθασε μετὰ μεσημβρίαν ἐνταῦθα, καὶ μετεχειρίσθη ὅλας τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις πρὸς κατάληψιν τῆς θέσεως ταύτης, ἀλλ' ἀπέτυχε, διότι ἔπρεπε πρῶτον νὰ διαβῇ τὸν ῥύακα, ὅστις ἄνευ γεφύρας καθίστατο ἀδιάβατος· ἐνησχολήθη λοιπὸν νὰ στήσῃ γεφύρας, εἰδοποιήσας καὶ τὸν Ναπολέοντα νὰ πέμψῃ αὐτῷ ἐπικουρίας· ἐν τούτοις ὁ κανονοβολισμὸς ἐξηκολούθει ἐκατέρωθεν.

Μέχρι δὲ τῆς πέμπτης ὥρας τῆς ἑσπέρας ἔφθασε πρὸς βοήθειαν τοῦ Νέϋ ὁ Μυράτος καὶ ὁ στρατάρχης Ζυνώ, ἀλλ' ἐν τῷ διαστήματι τοῦ χρόνου τούτου οἱ Ῥῶσσοι ἐνισχύθησαν, διότι εἶχε φθάσει ἐκεῖ ὁλόκληρος ἡ δευτέρα μοῖρα τοῦ Βαρκλάϋ· ἡ θέσις λοιπὸν αὕτη ὑπερασπιζομένη ὑπὸ 40 χιλιάδων Ῥώσσων, δὲν ἦτον εὔκολον νὰ κυριευθῇ. Ἀλλ' ὁ Νέϋ, καί τοι μὴ ἔχων ἀνὰ χεῖρας εἰμὴ 12 χιλιάδας στρατοῦ καὶ τὸν στρατηγὸν Γυδῖνον μετὰ τῆς μεραρχίας του, διότι ὁ Μυράτος καὶ Ζυνὼ ἔμενον εἰσέτι μακρὰν, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τοὺς Ῥώσσους.

Πάραυτα λοιπὸν ὁ στρατηγὸς Γυδῖνος μετὰ τῆς μεραρχίας του διῆλθε τὴν κατασκευασθεῖσαν μικρὰν γέφυραν ἀπέναντι τοῦ ῥωσσικοῦ πυρὸς καὶ ἐφώρμησε κατά τινος ὀροπεδίου, ἔνθα ἔμενε συντεταγμένος ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπαντᾷ ῥωσσικὸν σῶμα ἐπιλέκτων, τὸ ὁποῖον ἀνθίσταται γενναίως· οὗτος ὅμως ἐφορμᾷ κατ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσῃ, ἔπειτα ἀναβαίνει τὸ ὀροπέδιον· ἀλλὰ τάγματα τινὰ ῥωσσικὰ προσβάλλουσιν αὐτὸν καὶ τὸν ἀναγκάζουσι νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐνταῦθα τὰ διαμαχόμενα μέρη συμπλέκονται ἐν χερσὶ καὶ μάχονται κατ' ἄνδρα μὲ τὴν λόγχην· ὁ δὲ στρατηγὸς Γυδῖνος ἔφιππος καὶ ξιφήρης ὁδηγεῖ πρὸς μάχην τοὺς στρατιώτας του· σφαῖρα ὅμως πυροβόλου προσβάλλει αὐτὸν καὶ θραύει τὸν μηρόν του· μένων δὲ ἀνὰ χεῖρας τῶν ἀξιωματικῶν του διορίζει τὸν στρατηγὸν Γεράρδον ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτόν.

Ὁ νέος ἀρχηγὸς οὗτος ὁδηγεῖ ἐκ νέου πρὸς μάχην τοὺς στρατιώτας, καὶ προσβάλλων τοὺς Ῥώσσους ἀναβαίνει τὸ ὀροπέδιον. Ὁ Νέϋ τρέχει εὐθὺς πρὸς ἐπικουρίαν καὶ ὑποστηρίζει αὐτὸν· ὁ Μυράτος ἀφ' ἑτέρου μετὰ τοῦ ἱππικοῦ προσβάλλει τὰς πλευρὰς τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ· ἀλλ' ὁ Ζυνὼ δὲν δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης, διότι περιεπλέχθη εἰς ἑλώδη μέρη, καὶ διότι ἕνεκα τοῦ καύσωνος ὑπέφερεν ἐκ τῆς πληγῆς του, ἥτις καὶ μετ' ὀλίγον ἔσυρεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον.

Ὁ Βακλάϋ θέλων νὰ μένῃ κύριος τοῦ ὀροπεδίου προσβάλλει διὰ τῆς ἀνδρείας μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Κονοβνιτσύνου τὰς μεραρχίας τοῦ Γυδίνου καὶ τοῦ Λεδρούνου, ὀπισθοδρομεῖ αὐτὰς ὀλίγον· ἀλλ' ὁ στρατάρχης Νέϋ καὶ ὁ στρατηγὸς Γεράρδος ἐπαναλαμβάνουσι τὰς δυνάμεις των καὶ ἐπανέρχονται εἰς νέαν προσβολὴν, ἀπωθοῦσι τοὺς Ῥώσσους καὶ καθίστανται περὶ τὴν δεκάτην ὥραν τῆς ἑσπέρας κύριοι τοῦ ὀροπεδίου· οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσιν.

Ἐν τῇ τρομερᾷ ταύτῃ συμπλοκῇ, τῇ ἐπονομασθείσῃ συμπλοκῇ τῆς Βαλουτίνας, ἥτις ὑπῆρξε λίαν αἱματηρὰ, ἀπωλέσθησαν ἑκατέρωθεν περίπου ἑπτὰ χιλιάδες ἀνδρες, ἀλλ' ἡ πάλη αὕτη ἄλλην ὠφέλειαν εἰς τοὺς Γάλλους δὲν παρέσχεν εἰμὴ ὅτι οὗτοι ἔγειναν κύριοι τοῦ σταδίου τῆς μάχης, ἐνῷ ὁ σκοπὸς αὐτῶν ἦτο νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς Ῥώσσους νὰ διαβῶσι τὸν Βορυσθένην.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν ταῦτα πάντα, ἐξεπλάγη περὶ τῆς συναντήσεως ταύτης, καὶ ἐλυπήθη σφόδρα, ὡς ἀπολέσας καὶ ἑτέραν εὐκαιρίαν νὰ καταπολεμήσῃ τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν, ὥστε ἡ ἅλωσις τῆς Σμολένσκης νὰ συνωδεύετο καὶ μετὰ κρισίμου νίκης. Τῇ δ' ἐπιούσῃ, 20 Αὐγούστου, μετέβη ἔνθα συνήφθη ἡ μάχη ὅπως ἴδῃ ἰδίοις ὄμμασι τὰ διατρέξαντα καὶ ἀνταμείψῃ τὰ συμμεθέξαντα εἰς ταύτην στρατεύματα. Παρατηρήσας λοιπὸν τὰ πάντα καὶ τὸ πλῆθος τῶν κειμένων πτωμάτων ἐνόησεν ὑποῖον ἀγῶνα ὑπέστησαν οἱ διαμαχόμενοι. Στρέψας δὲ εἰς τὰ πέριξ τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ ἰδὼν ὅτι, ἂν ὁ στρατάρχης Ζυνὼ ἔφθανεν ἐν τῇ συμπλοκῇ, ἤθελον καταπολεμηθῆ οἱ Ῥῶσ-

σοι, ἐξέφρασε κατ' αὐτοῦ τὴν ἄκραν δυσαρέσκειάν του· ἀλλ' οὐδεὶς εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ στρατάρχης οὗτος περιέπεσεν εἰς ἐλώδη μέρη καὶ ὅτι ἦτον λίαν ἀσθενὴς, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἐνθυμήθη ὅτι οὐδεμίαν διαταγὴν ἔδωκεν αὐτῷ ἵνα συμπράττῃ εἰς τοιαύτας περιςάσεις· ἐν τῇ ἀγανακτήσει του λοιπὸν ὁ Ναπολέων εἶχεν ἀποφασίσει ν' ἀφαιρέσῃ τὴν διοίκησιν τῶν ὑπὸ τὸν στρατάρχην τοῦτον στρατευμάτων καὶ νὰ τὴν ἀναθέσῃ εἰς τὸν στρατηγὸν Ῥάππον, ἀδικῶν οὕτως ἕνα τῶν ἀρχαίων συστρατιωτῶν του. Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὴν μεραρχίαν τοῦ Γυδίνου, συνήθροισε τὰ συμμεθέξαντα ἐν τῇ συμπλοκῇ ταύτῃ στρατεύματα, συνεχάρη ταῦτα διὰ τὴν ἀνδρείαν των, ἀπένειμεν εἰς ἕνα ἕκαστον ἀμοιβὰς, καὶ ἐξέφρασε τὴν βαθεῖαν λύπην του διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ στρατηγοῦ αὐτῆς Γυδίνου, ψυχορραγοῦντος ἤδη. Ὁ ἔνδοξος οὗτος στρατηγὸς, πρὸ πολλῶν ἐτῶν συμμεριζόμενος τὴν στρατιωτικὴν δόξαν τῶν συναδέλφων του στρατηγῶν ἕνεκα τοῦ ἡρωϊσμοῦ του, τῆς καλοκἀγαθίας του καὶ τῆς εὐφυΐας του, ἠγαπᾶτο παρὰ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν· ὁ δὲ θάνατος του ἔγεινεν ἐπαισθητὸς εἰς ὅλον τὸν στρατόν.

Ἐπανελθὼν εἰς Σμολέσκην ὁ Ναπολέων ἐβυθίσθη εἰς λυπηροὺς συλλογισμούς. Ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, ἣν ἐθεώρει ὡς τὴν ἀσφαλεστέραν πασῶν τῶν ἄλλων καὶ ἐνόμιζεν αὐτὴν ὡς τὴν τελευταίαν, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν προπαρεσκευάσθη τοσοῦτον, ἡ εὐφυΐα του οὐδαμῶς ἐβοηθήθη ὑπὸ τῆς τύχης, τὰ δὲ σοφώτερά του στρατηγήματα πάντοτε ἀπετύγχανον· διότι, ἐνῷ ἐπροσπάθει νὰ διαχωρίσῃ τὸν Παγκρατίωνα ἐκ τοῦ Βαρκλάϋ, καὶ μ' ὅλον ὅτι μικροῦ ἐδέησε νὰ περικυκλωθῇ οὗτος ἐν Σμολένσκῃ, ἡνώθη οὗτος μετὰ τοῦ Παγκρατίωνος καὶ κατέλαβε τὴν πρὸς τὴν Μόσχαν ἄγουσαν ὁδὸν· οὕτω παντα χοῦ μὲν ὁ Ναπολέων ἦτον νικητὴς ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος τοιούτου, ὥστε νὰ ἐκπλήξῃ οὐχὶ μόνον τὸν ἐχθρόν του ἀλλ' ὅλον τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ διατηρῇ εἰς ὑποταγήν. Ταῦτα πάντα λοιπὸν μὴ ἀπολαύσας μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ ὁ Ναπολέων ἐλυπεῖτο ὑπερβολικῶς, ἀλλ' εἰς οὐδένα ἐφανέρονε τοῦτο· οἱ περιστοιχοῦντες ὅμως αὐτὸν στρατηγοὶ ἐννοοῦντες τὴν

λύπην του, ἔλεγον αὐτῷ, ὁσάκις εὑηρεσεῖτο νὰ συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτῶν περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὅτι ἡ τακτικὴ τῶν Ῥώσσων ὑποχωρούντων ἀκαταπαύστως, ἦτον ἐπικίνδυνος. Ἀλλ' οὗτος καί τοι πεπεισμένος περὶ τούτου, θέλων ὅμως νὰ δείξῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι ἦτον ἀτρόμητος, ἔλεγεν ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ῥῶσσοι πανταχοῦ πολεμήσαντες ἐνικήθησαν, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθῶσιν, ὑποχωροῦσιν ἀεννάως· ἀλλὰ τοῦτο, ὡς ἐρρέθη, δὲν τὸ ἐπίστευε. Βλέπων δὲ τὸν στρατόν του καθ' ἑκάστην σμικρυνόμενον ἐπαισθητῶς, ἠσθάνετο πόσον ἐπικίνδυνον ἦτο νὰ προχωρήσῃ. Ἂν ὅμως ἤθελε νὰ διορθώσῃ τὸ λάθος τοῦτο, ἐδύνατο εἰσέτι νὰ φέρῃ θεραπείαν εἰς αὐτό. Κατακτήσας ὅλην τὴν Πολωνίαν, ἐν μέρει τὴν Λιθουανίαν, καὶ κυρίευσας μίαν τῶν πρωτίστων πόλεων τῆς Ῥωσσίας, ἐδύνατο νὰ μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἀποκαθιστῶν τὴν Πολωνίαν, καὶ σχηματίζων ἰσχυρὸν στρατὸν ἐξ αὐτῆς ἐπροσπάθει διὰ παντὸς μέσου νὰ τὴν ἐνισχύσῃ, ἐπομένως νὰ παραχειμάσῃ ἐν αὐτῇ τὸν στρατόν του, διότι ἤγγιζεν ὁ χειμών. Τὸ ἑπόμενον δ' ἔαρ ν' ἀνελάβῃ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἀπειλῶν συνάμα ἀμφοτέρας τὰς πρωτευούσας τῆς Ῥωσσίας, Πετρούπολιν καὶ Μόσχαν. Αἱ ἰδέαι αὗται διαδιδόμεναι, καὶ ὅτε ὁ Ναπολέων ἔμενεν ἐν Βιτέβσκᾳ, πολλῷ μᾶλλον ἐδύναντο νὰ πραγματοποιηθῶσιν ἤδη, ὅτε ἔμενεν ἐν Σμολένσκῃ κειμένῃ ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς παλαιᾶς Ῥωσσίας, καὶ μάλιστα ὅτε κατέκτησε καὶ τὴν πόλιν ταύτην διὰ τῆς σπάθης, παρουσίᾳ ἡνωμένου τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, πρὸς δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐν Βαλουτίνᾳ ἔνδοξον μάχην, καὶ τέλος πάντων ἐνῷ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἦτο τοσούτῳ προχωρημένη, διότι ἦτο περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου.

Οὐδεὶς ἄλλος ἐν τῷ κόσμῳ ἢ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἦτον ἱκανὸς νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ σοβαροῦ ζητήματος τούτου, διὰ τὴν λύσιν τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τοσαῦτα οἰκονομικά, στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ πράγματα. Καὶ ὅμως εἰς τὸν βραδὺ καὶ μεθοδικὸν πόλεμον τοῦτον ἐνυπῆρχε νέον τι εὐάρεστον εἰς τὸ πνεῦμά του, σοβαρόν δέ τι πλῆττον τὴν φαντασίαν του· διότι ἐλπίζων νὰ καταστρέψῃ τὸν Βιττγενστέϊν

δεξιόθεν, τὸν Τορμαζὼφ ἀριστερόθεν, νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Ῥίγαν καὶ νὰ κατακτήσῃ τὴν Λιθουανίαν, ἐδύνατο νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, χωρὶς νὰ ἀποδοθῇ αὐτῷ ἀδράνεια, ἀδυναμία ἢ ἀποτυχία. Ἀλλὰ σφάλμα μέγιστον τὸ νὰ ἔλθῃ τοσοῦτον πόῤῥωθεν, διαβαίνων μεταξὺ τοσοῦτον ἐχθρικῶν λαῶν, προσλαμβάνων τοσούτους ὑπόπτους συμμάχους, καὶ ἐγκαταλείπων εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς Εὐρώπης πόλεμον κακῶς διευθυνόμενον, ὡς τὸν τῆς Ἱσπανίας. Τὸ σφάλμα τοῦτο ὁ Ναπολέων ἠσθάνετο ἐνδομύχως ἤδη, ὅτε δὲν ἐπανουρθοῦτο πλέον καὶ ἦτο προκατειλημμένος περὶ τῶν κινδύνων τῆς παραδόξου καταστάσεως ταύτης τῶν πραγμάτων. Ἐπανελάμβανε δὲ μετὰ πολλῆς λύπης ὅ,τι ἔλεγεν εἰς Βιτέβσκαν, καὶ ἠρώτα τί ἤθελον σκέπτονται περὶ αὐτοῦ, τί ἤθελον πράξει οἱ Πρῶσσοι, οἱ Αὐστριακοὶ, οἱ Γερμανοὶ, οἱ Ὁλλανδοὶ, οἱ Ἰταλοὶ, ἐὰν ἔβλεπον αὐτὸν νὰ ςαθῇ καθ' ὅλους τοὺς ὀκτὼ μῆνας τοῦ χειμῶνος, ἐμποδιζόμενος ὑπὸ προσκομμάτων, περὶ ὧν ὅλος ὁ κόσμος ἦτον ἐλεύθερος νὰ κρίνῃ κατὰ τὴν γνώμην του, ὑπολαμβάνων ταῦτα ὡς ἀήττητα καὶ ἀνυπέρβλητα καὶ ἐπὶ τὸ προσεχὲς ἔτος; Ἔλεγε δὲ, ἡ ἐξουσία του δὲν ἤθελε κλονισθῇ ὁλοσχερῶς, ὅσον ἰσχυρὰ ἤθελεν εἶσθαι αὕτη; ἐδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὰ τοσοῦτον διάφορα μέρη, ἅτινα ἦσαν ἐγγὺς νὰ διαλυθῶσιν; ὁ στρατός του ἐπισταθμεύων εἰς τριακοσίων λευγῶν διάστημα ἐδύνατο νὰ διατηρηθῇ; Οἱ ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας παγωμένοι ποταμοὶ ἐδύναντο νὰ ἦναι φραγμοὶ εἰς τὸν ἐχθρὸν; οἱ δὲ στρατιῶται του, οὓς κατέλαβε τὸ ἄγνωστον εἰς αὐτοὺς ἔγκλημα τῆς λειποταξίας, ἐδύναντο νὰ ὑποστῶσι περιωρισμένοι ὀκτὼ μηνῶν διαρκῆ καὶ ἀνυπόφορον χειμῶνα; Αὐτὸς δὲ, ὃν γνωρίζουσιν ὡς ἀρχηγόν των, δύναται νὰ μένῃ μετ' αὐτῶν; ἐὰν ὅμως δὲν μένῃ, τίς ἤθελε δυνηθῇ νὰ διοικῇ καὶ νὰ διατηρῇ αὐτούς; ἀλλ' ἐὰν μένῃ μετ' αὐτῶν, ἡ ἐξουσία του ἐδύνατο νὰ φθάσῃ, ἐν αὐτῇ τῇ δυσχερῇ καταστάσει, μέχρι τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Γαδείρων τῆς Ἱσπανίας;

Ταῦτα πάντα ἦσαν ἄξια βαθείας μελέτης, ὥστε ὀλίγον ἐσκέφθησαν οἱ κατηγορήσαντες τὸν Ναπολέοντα ὅτι δὲν ἠθέ-

λησε νὰ δώσῃ πέρας ἐν Σμολένσκῃ τῆς πρώτης ἐκστρατείας ταύτης· διότι ἔπρεπε νὰ γνωρίζωσιν ὅτι ὁ κίνδυνος τοῦ πολέμου τούτου ἦτο μᾶλλον ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιχειρήσει, ἢ ἐν τῷ τρόπῳ τῆς διευθύνσεως αὐτῆς. Αἱ σκέψεις αὗται ἔῤῥιψαν τὸν Ναπολέοντα εἰς μεγάλην ψυχικὴν ταραχὴν καὶ τοιαύτην, διότι ἤδη προέκειτο νὰ ἀποφασίσῃ ἄνευ ἀναβολῆς περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐν τοσούτῳ ὁ Ναπολέων ἔπρεπε ν᾽ ἀποφασίσῃ εὐθὺς· ἔκ τινων ὅμως προσεχῶν περιστάσεων δὲν ἐδύνατο νὰ κλίνῃ πρὸς τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον μέρος, διότι ἡ κακὴ ἐκλογὴ τῆς ἀποφάσεως ταύτης εἶχε βέβαιον τὸν κίνδυνον· αὕτη δὲ ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς θέσεως ἣν ἤθελον λάβει οἱ Ῥῶσσοι πέραν τῆς Σμολένσκης, ἐκ τῆς διαθέσεως ἣν ἤθελον δείξει πρὸς μάχην ἢ ὑποχώρησιν, ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ εἰς τὰς πτέρυγας τοῦ στρατοῦ του, ὡς τοῦ στρατάρχου Οὐδινὼ ἐν Πολωνίᾳ καὶ τοῦ πρίγκηπος Σβαρζεμβέργου καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ρεϋνιέρου ἐν Βρεζέσκᾳ, συμπλακέντων ἀμφοτέρων εἰς δεινὸν ἀγῶνα· καθότι, ἐὰν οἱ Ῥῶσσοι ἤθελον νὰ συνάψωσι μάχην, ἔπρεπε νὰ καταβῇ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον πάραυτα· ἐὰν δὲ ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ, ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος καὶ ὁ στρατηγὸς Ρεϋνιέρος ἐνικῶντο, ἔπρεπε νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, ἐὰν ὅμως ἦσαν νικηταὶ, ἔπρεπεν ἐλευθέρως νὰ προχωρήσῃ. Ἐν ὀλίγαις ἡμέραις λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἤθελε φωτισθῇ περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τούτων· ἀλλὰ μὴ θέλων νὰ περιορίσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν, ἀπεφάσισε νὰ διαμείνῃ ὀλίγας ἡμέρας εἰσέτι ἐν Σμολένσκῃ ὅπως πληροφορηθῇ περὶ ὅσων εἶχεν ἀνάγκην νὰ μάθῃ, καὶ ὅπως, χρείας τυχούσης, διατάξῃ προτοῦ ὅ,τι ἦτον ἀναγκαῖον διὰ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν ἢ μὴ· διὰ ταῦτα διέταξε τὸν Μυράτον καὶ τὸν Δαβοῦστον, τοὺς δύο ἀνομοιοτέρους ἄνδρας τοῦ στρατοῦ, ἐξ ὧν ὁ δεύτερος διώρθονε τὸν πρῶτον, νὰ πορευθῶσιν, ὁ μὲν Μυράτος μετὰ δύο σωμάτων ἱππικοῦ, ὁ δὲ Δαβοῦστος μετὰ πέντε μεραρχιῶν τοῦ πεζικοῦ, κατόπιν τῶν ὑποχωρούντων Ῥώσσων καὶ ν᾽ ἀκολουθῶσιν αὐτοὺς ἐπὶ πόδα, παρατηροῦντες ἀκριβέστατα τὰς προθέσεις αὐτῶν· τὸν στρατάρχην Νέϋ, ὅστις μέχρι τοῦδε προεπορεύετο, διώρι-

σε νὰ ἔπεται τοῦ Μυράτου καὶ τοῦ Δαβούσου ὅπως ἀναπαυθῇ τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα, καὶ διότι ὑπὲρ τὸ δέον ἦτον ὁρμητικός· τὸν δὲ Εὐγένιον νὰ πορευθῇ ἀριστερόθεν τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ ὅπως ἐπισκοπῇ τὴν μεταξὺ τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Δβίνα χώραν, τέλος πάντων τοιουτοτρόπως διέθηκε τὰ πάντα ὥστε ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας νὰ συναθροίζηται ἅπαξ ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατός. Ὅθεν οὕτω διατάξας τὰ περὶ τοῦ στρατοῦ του ἐσκέπτετο, ὡς ἐρρέθη, διττῶς ἢ νὰ προχωρήσῃ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἢ νὰ κατασταθῇ ἐν τῇ Λιθουανίᾳ· αἱ δὲ ἐκ διαφόρων μερῶν λαμβανόμεναι πληροφορίαι ἦσαν εὐχάριστοι, διότι πανταχοῦ οἱ Ῥῶσσοι νικώμενοι ὑπεχώρουν.

Ἐρρέθη ὅτι ὁ στρατηγὸς Ρεϋνιέρος, ὑφ' ὃν ἐτέθησαν καὶ οἱ Σάξονες, ἔμελε νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν πρίγγηπα Σβαρζεμβέργον· ἡ ἕνωσις αὕτη τῶν στρατευμάτων ἐγένετο τῇ 3 Αὐγούστου, συνέκειντο δὲ ταῦτα ἐκ 36 χιλιάδων ἀνδρῶν. Οἱ στρατηγοὶ οὗτοι λοιπὸν πορευόμενοι κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Τορμαζὼφ, διαμένοντος ἐν Πολωνίᾳ, τῇ 11 Αὐγούστου ἀπήντησαν αὐτὸν ἐστρατοπεδευμένον εἴς τι χενὸν καλούμενον Γοροδέσκαν μετὰ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ 60 πυροβόλων· ἡ θέσις τῶν Ῥώσσων ἐφαίνετο λίαν ἀπρόσιτος, διότι περιεκυκλοῦτο ἀπὸ ἕλη. Ὁ στρατηγὸς Ρεϋνιέρος, καί τοι ἀνδρεῖος ἐν τῇ μάχῃ ἀλλ' ἀνεπιδέξιος νὰ δοξασθῇ ἐν πολέμῳ, ἦτο σοφὸς ἀξιωματικὸς καὶ ἄριστος τακτικὸς· ὁ στρατηγὸς οὗτος γνωρίσας τὰ σφάλματα τῶν Ῥώσσων, ἐγκαταλειψάντων ἀφύλακτον τὸ παρ' αὐτοῖς παρακείμενον δάσος, ἐκοινοποίησε τοῦτο πρὸς τὸν πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον· οὗτος δὲ ἐννοήσας κάλλιστα τὸ προσφερθὲν αὐτῷ σχέδιον, συνεφώνησε μετὰ τοῦ Ρεϋνιέρου νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ καὶ μέρος τοῦ ἱππικοῦ του διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὸ δάσος καὶ νὰ ἐπιπέσῃ εἰς τὰς πλευρὰς τῶν Ῥώσσων· αὐτὸς δὲ ὁ Σβαρζεμβέργος νὰ προσβάλῃ αὐτοὺς κατὰ μέτωπον. Οὕτω λοιπὸν συμφωνήσαντες οἱ στρατηγοὶ οὗτοι, τῇ ἐπαύριον, 12 Αὐγούστου, ὁ μὲν Ρεϋνιέρος, διὰ νυκτὸς προχωρήσας εἰς τὸ δάσος, ἀπὸ πρωΐας ἀνεφάνη εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ, ὁ δὲ Σβαρζεμβέργος

συγχρόνως προσέβαλε κατὰ μέτωπον αὐτὸν. Οἱ Ῥῶσσοι ἰδόντες αἴφνης ὅτι οὕτω προσβάλλονται, ἀφήσαντες μέρος τοῦ στρατοῦ των ν' ἀγωνίζηται κατὰ τοῦ Σβαζεμβέργου, οἱ ἐπίλοιποι ἔδραμον κατὰ τοῦ Ῥεϋνιέρου, ὃν καὶ ἐθεώρησαν ἐπικινδυνέστερον, ὅθεν εἰς ἑκάτερα τὰ μέρη συνήφθη φονικωτάτη μάχη.

Ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος προσέβαλε τότε θαῤῥαλέως τὸ στενὸν Γοροδέσκαν, ἀλλ' οὐδὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ καί τοι γενναίως πολεμησάντων τῶν Αὐστριακῶν· ὡσαύτως καὶ ὁ στρατηγὸς Ῥεϋνιέρος προσβαλὼν τοὺς Ῥώσσους δεξιόθεν οὐδὲν κατώρθωσεν. Ἀλλὰ πρὸς τὸ ἑσπέρας αὐστριακὸν πεζικὸν σύνταγμα καὶ ἕτερον ἀκροβολιστῶν Σαξόνων προσέβαλον ἀνελπίστως τοὺς Ῥώσσους, διελθόντα κατὰ διαταγὴν τοῦ Σβαρζεμβέργου ἐλώδη τινὰ μέρη, ἐξ ὧν οὗτοι ἐνόμιζον ὅτι ἦσαν ἠσφαλισμένοι· συγχρόνως δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς Ῥεϋνιέρος ἀναλαμβάνει μετὰ πλειοτέρας δραστηριότητος τὰς ἐπ' αὐτῶν προσβολάς. Οἱ Ῥῶσσοι πολεμήσαντες δὶ ὅλης τῆς ἡμέρας ταύτης, ἀλλὰ φοβηθέντες μήπως περικυκλωθῶσιν, ὑπεχώρησαν τὴν νύκτα, ἐγκαταλείψαντες τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος ἀπώλεσε δύο χιλιάδας ἄνδρας, οἱ δὲ Ῥῶσσοι πλειοτέρους, ἐν οἷς καὶ 500 αἰχμαλώτους.

Ὁ Ναπολέων μαθὼν ταῦτα πάντα, καθ' ἣν ἡμέραν εἰσῆλθεν εἰς Σμολένσκην, ἐχάρη ὑπερβολικῶς, πέμψας πάραυτα 500 χιλιάδας φράγκα, ὡς δῶρον, εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατὸν καὶ γράψας εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας νὰ προβιβάσῃ τὸν πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐστριακὸς οὗτος στρατὸς εἶχεν ἐλαττωθῇ ἐπαισθητῶς, παρεκάλεσε τὸν πενθερόν του, αὐτοκράτορα Φραγκίσκον, νὰ πέμψῃ τρεῖς χιλιάδας ἱππικοῦ καὶ ἓξ χιλιάδας πεζικοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ αὐστριακοῦ τούτου σώματος.

Καὶ αἱ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ληφθεῖσαι εἰδήσεις δὲν ἦσαν τοσούτῳ δυσάρεστοι. Ὁ Οὐδινὼ, μετὰ τὴν συνάντησιν αὐτοῦ, τῇ 24 Ἰουλίου καὶ τῇ 1 Αὐγούστου, μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Βιττγενστεῖν, ὑπεχώρησεν εἰς Πολότσκαν ὅ-

πως ἀναπαύσῃ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων μαθὼν τοῦτο δυσηρεστήθη, ἔγραψε δὲ αὐτῷ ὅτι ὑποχωρήσας μετὰ μικρὰν νίκην, ἔδειξεν ὅτι ἡττήθη, ἐνῷ τοῦτο ἔπρεπε νὰ πράξῃ ὁ Βιττγενστεΐν. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἦτον ὀρθοτάτη, δὲν ἠγνόει ὅμως ἀφ' ἑτέρου ὁ Ναπολέων ὅτι ὁ ὑπὸ τὸν Οὐδινὼ στρατὸς ὡς ἐκ τῶν συντόνων πορειῶν, τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος καὶ τῆς λειποταξίας ἠλαττώθη εἰς 20 χιλιάδας ἐκ τῶν 38 χιλιάδων ἀνδρῶν, οὓς ἀπ' ἀρχῆς εἶχε· τούτου δ' ἕνεκα ἐξαπέστειλεν αὐτῷ τὸ βαυαρικὸν σῶμα συγκείμενον ἐκ 12 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐνῷ καὶ τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας συνέκειτο, ὡς ἐρρέθη, ἐξ 24 χιλιάδων.

Ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἐνισχυθεὶς ἤδη ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ βαυαρικοῦ σώματος μὲ τὸν στρατὸν αὐτοῦ, παροξυνθεὶς δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ἐπορεύθη κατὰ τοῦ Βιττγενστεΐν, ὃν καὶ εὗρεν ἐστρατοπεδευμένον παρὰ τὸν Σβοϊάναν ποταμὸν μετὰ 30 χιλιάδων στρατοῦ· ἀλλ' εἰ καὶ οὗτος ἔχων 33 χιλιάδας δὲν ἔκρινεν εὔλογον νὰ προσβάλῃ αὐτὸν· ἐστρατοπέδευσε δὲ παρ' αὐτῷ καὶ ἐπροκάλει τοὺς Ῥώσσους εἰς μάχην, ὅπως ἔπραξε καὶ πρὸ ὀλίγου. Ὁ Βιττγενστεΐν ὅμως, ἀπατηθεὶς ἅπαξ, ἔμενεν ἤδη ἀτάραχος· ἀκροβολισταὶ δὲ μόνον ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἠκροβόλουν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ, προχωρήσας τοσοῦτον ἀριστερόθεν τῆς Πολότσκας καὶ φοβηθεὶς μήπως περικυκλωθῇ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ δεξιόθεν, ἐπανεπέρασε τὸν Δρίσσαν ποταμὸν καὶ ἐστρατοπέδευσε τῇ 16 Αὐγούστου παρὰ τὸν ποταμὸν Πολόταν, ὅστις χύνεται εἰς τὸν Δβίναν ποταμὸν· ἐνταῦθα δὲ συνεκάλεσε πολεμικὸν συνέδριον ἵνα γνωμοδοτήσῃ ἂν ἔπρεπε νὰ συνάψῃ μάχην ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰσέτι, διότι ὁ στρατός του, καίτοι ἐνισχυθεὶς, ἠλαττοῦτο καθ' ἑκάστην ὡς ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῶν ἀσθενειῶν, ἐνῷ ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς, καθ' ἃς πληροφορίας εἶχεν, ηὔξανε. Ὁ στρατηγὸς Σαὶντ Σὺρ, ὅστις παρίστατο ἐν τῷ συνεδρίῳ, ὡς διοικητὴς τῶν βαυαρικῶν στρατευμάτων, ἐγνωμοδότησεν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν Ῥώσ-

σων, ἦτο πάντῃ περιττὸν νὰ συνάψωσι μάχην, ἐξ ἧς ἔτι μᾶλλον ἤθελον ἀδυνατίσῃ, ἀλλὰ νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ν' ἀσφαλισθῶσι πέραν τοῦ Δβίνα· ἂν ὅμως παρακολουθήσωσιν αὐτοὺς οἱ Ῥῶσσοι, νὰ στρέψωσι καὶ νὰ προσβάλωσιν αὐτοὺς θαῤῥαλέως, νὰ τοὺς καταπολεμήσωσι καὶ νὰ τοὺς καταδιώξωσι μέχρι τινός· ἔπειτα δὲ ν' ἀκολουθήσωσι τὴν ὑποχώρησίν των ὅπως δείξωσιν εἰς τοὺς Ῥώσσους ὅτι δὲν ὑποχωροῦσι διὰ φόβον, ἀλλ' ἵνα ἐκλέξωσι ἁρμοδιοτέραν θέσιν. Μόλις ὁ Σαὶντ Σὺρ ἐγνωμοδότησε ταῦτα ἐν τῷ πολεμικῷ συνεδρίῳ, καὶ ὁ κρότος τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβόλου διέκοψε τὴν περαιτέρω συζήτησιν, καὶ προσεκάλει ἕκαστον εἰς τὴν θέσιν του πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ προσερχομένου εἰς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον· εὐθὺς δὲ δύο μεραρχίαι, ἡ μία βαυαρικὴ καὶ ἡ ἑτέρα γαλλικὴ, ἐμπόδισαν τὴν διάβασιν τῶν Ῥώσσων εἰς τὸν Πολόταν ποταμόν. οὕτως ἡ ἡμέρα ἐκείνη διῆλθεν ἄνευ ἄλλου ἀποτελέσματος.

Τῇ ἐπαύριον, 17 Αὐγούστου, ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἦτο λίαν ἀνήσυχος, διότι ἔκειτο ὁ στρατός του μεταξὺ δύο ποταμῶν· ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔῤῥεε ὁ Πολότας, ἐξ οὗ ἤρχετο ὁ ἐχθρὸς, οὗτος ἦτο μικρὸς καὶ εὐδιάβατος, ὄπισθεν δὲ ὁ Δβίνας δι' οὗ ἤθελεν ὑποχωρήσει, οὗτος ἦτον μέγας ποταμός. Ἀπεφάσισε λοιπὸν τὴν μὲν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ καὶ μέρος αὐτοῦ νὰ διαβιβάσῃ πέραν τοῦ Δβίνα, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ νὰ μένῃ πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ἐρχομένων Ῥώσσων. Ἡ ἀπόφασις δὲ αὕτη πάραυτα ἐξετελέσθη, μέρους μὲν τοῦ στρατοῦ του ἐπαναπερῶντος τὸν Δβίναν, μέρους δὲ ἀνθισαμένου εἰς Πολόταν κατὰ τῶν Ῥώσσων· ἀλλ' ἡ ἄμυνα αὕτη ἐγένετο τοσοῦτον ἰσχυρὰ, ὥστε ὁ μὲν στρατάρχης Οὐδινὼ ἐτραυματίσθη βαρέως, ὁ δὲ στρατηγὸς Σαὶντ Σὺρ ἐλαφρῶς, μ' ὅλα ταῦτα οἱ Ῥῶσσοι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διαβῶσι τὸν ποταμόν. Ὁ Οὐδινὼ παρευθὺς ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν ὅλου τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Σαὶντ Σὺρ, καί τοι πληγωμένον ὄντα, ὡς ἐῤῥέθη, καὶ ἀπῆλθε πέραν τοῦ Δβίνα.

Ὁ Σαὶντ Σὺρ, θέλων νὰ ἐξάξῃ τὸν στρατὸν ἐκ τῆς δεινῆς θέσεως εἰς ἣν εὑρέθη, συνεκάλεσεν ὅλους τοὺς στρατηγοὺς καὶ

εἶπεν αὐτοῖς ὅτι ὅπως διασώσωσι τὸν στρατὸν ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἔπρεπε τῇ ἐπαύριον νὰ προσποιηθῶσιν ὅτι ὑποχωροῦσιν, ἔπειτα δὲ αἴφνης νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν Πολόταν καὶ νὰ προσβάλωσιν ἐξαπίνης ὅλαις δυνάμεσι τοὺς Ῥώσσους, μετὰ ταῦτα δὲ νὰ ἐπαναπεράσωσι τὸν Δβίναν καὶ ἐκεῖ ν' ἀναπαυθῶσιν. Ἡ γνώμη αὕτη, ὡς ὀρθοτάτη, ἐπεδοκιμάσθη παρὰ πάντων, ἧς ἡ ἐκτέλεσις ἀνεβλήθη ἐπὶ τὴν αὔριον μετὰ μεσημβρίαν.

Τῇ ἐπαύριον, 18 Αὐγούστου, ὁ στρατηγὸς Σαὶντ Σὺρ συνήθροισεν ὅλον τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν, προσποιούμενος ὅτι ἤθελε νὰ ὑποχωρήσῃ· δύο ὅμως μεραρχίας, μίαν γαλλικὴν καὶ ἑτέραν βαυαρικὴν ἐκάθισεν εἰς ἐνέδραν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πολότα ποταμοῦ· οἱ δὲ Ῥῶσσοι, ἐστρατοπεδευμένοι οὐ μακρὰν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ πέραν τοῦ Πολότα, περιέμενον τὴν ὥραν καθ' ἣν οἱ Γάλλοι ἤθελον ὑποχωρήσει, διότι ἔβλεπον ὅτι ἡ ἀποσκευὴ των εἶχε διαβῆ ἤδη τὸν Δβίναν, καὶ τότε νὰ ἐπιπέσωσι κατ' αὐτῶν. Αἴφνης ὅμως ὁ στρατηγὸς Σαὶντ Σὺρ διέταξε τὰ τῆς προσβολῆς, καὶ πάραυτὰ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ὅλα τὰ πυροβόλα, 60 τῶν ἀριθμῶν, προέβησαν τοῦ ςρατοῦ καὶ παραταχθέντα ἤρχισαν τρομερὸν πυροβολισμὸν κατὰ τῶν Ῥώσσων, τὰ δὲ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Πολότα ἐνεδρεύοντα στρατεύματα διέβησαν αὐτὸν καὶ μετὰ πολλῆς ὁρμῆς προσέβαλον τοὺς Ῥώσσους ἀμερίμνους ἤδη ὄντας· διότι τὸ μὲν ἱππικὸν αὐτῶν εἶχεν ἀποχαλινωμένους τοὺς ἵππους, τὸ δὲ πεζικὸν ἔχον ὁπλοπυραμίδας ἦτο διεσκορπισμένον· ἀφ' ἑτέρου καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς Σαὶντ Σὺρ διαβαίνει μὲ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ στρατοῦ τὸν ποταμὸν καὶ προσβάλλει τοὺς Ῥώσσους ἐκ τῶν πλευρῶν. Οἱ Ῥῶσσοι οὕτω σφοδρῶς καὶ ἐξαπίνης προσβληθέντες, μάλιστα, ὡς εἴρηται, ἀμεριμνοῦντες, ἐτέθησαν ἐν ἀκαρεῖ εἰς ἀταξίαν, καὶ φεύγοντες ἐγκατέλειπον τοὺς πληγωμένους καὶ φονευμένους των· οὕτω δὲ καταδιωκώμενοι ἔφθασαν μέχρι τῆς δευτέρας γραμμῆς των, ἔνθα συσσωματωθέντες ἀντέκρουσαν ἀνδρείως τοὺς Γάλλους. Ἐνταῦθα ὁ ἀγὼν ἐγένετο ὁρμητικὸς καὶ σκληρὸς, διότι μετὰ τὴν χρῆ-

σιν τῶν πυρῶν, ἦλθον ἅπαντες ἐν χερσὶ, παλαίοντες διὰ τῶν ἀγχεμάχων ὅπλων. Οἱ σύμμαχοι τῶν Γάλλων Βαυαροὶ, εἰ καὶ ἀλλαχοῦ διέκειντο κακῶς, ἐνταῦθα ὅμως ἠγωνίσθησαν ἄριστα, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ ἀνδρεῖος καὶ γηραιὸς στρατηγὸς αὐτῶν Δερού, (οὗτος ἦτον ὀγδοηκοντούτης) ἔπεσε νεκρὸς ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης. Ἐνῷ δὲ ὅλος ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἠρίστευε, μία γαλλικὴ ταξιαρχία τοσοῦτον σφοδρῶς προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Ῥώσσων ὥστε ἐκινδύνευε ν᾽ ἀπολεσθῇ, ἐὰν ὁ στρατηγὸς Μαιζὼν δὲν προελάμβανε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν κατ᾽ αὐτῆς ἀκάθεκτον ὁρμὴν τῶν Ῥώσσων. Ὁ ἀγὼν οὗτος διήρκεσε δύο ὥρας· ἐνῷ λοιπὸν πανταχοῦ οἱ Γάλλοι ἐφαίνοντο νικηταὶ, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἐν ὑποχωρήσει, μία ῥωσσικὴ ἱππαρχία τῶν διμάχων, εἰσδύσασα ἔκ τινος ἐλώδους μέρους ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου, ἐπροξένησε τοσοῦτον θόρυβον ὥστε παρ᾽ ὀλίγον νὰ θέσῃ εἰς ἀταξίαν ὅλον τὸν γαλλικὸν στρατόν· ὁ δὲ στρατηγὸς Σαὶντ Σὺρ, ὅστις παρίστατο ἐν τῇ μάχῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐφ᾽ ἁμάξης ἕνεκα τῆς πληγῆς του, παρευρεθεὶς ἐκεῖ ἀνετράπη ἐκ τῆς ἁμάξης καὶ κατεπατήθη ὑπὸ τῶν ἵππων, ἀλλ᾽ ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐν τούτοις οἱ Γάλλοι θωρακοφόροι μετά τινος ἀποσπάσματος πεζικοῦ προσέβαλον τὴν ῥωσσικὴν ἱππαρχίαν ταύτην καὶ τὴν ἠνάγκασαν νὰ ἐπαναπεράσῃ τὸν ποταμόν.

Οὕτω δὲ ἐπερατώθη κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἡ μάχη, ἐν ᾗ ἐφάνησαν νικηταὶ οἱ Γάλλοι, κυριεύσαντες 14 πυροβόλα καὶ αἰχμαλωτίσαντες 1500 Ῥώσσους, ἐξ ὧν ἐφονεύθησαν καὶ περίπου τρεῖς χιλιάδες· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ἦτον ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Βιττγενστέϊν· μ᾽ ὅλα ταῦτα γενικὴ ἀθυμία ὑπῆρξεν εἰς ὅλον τὸν στρατὸν ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Βαυαροῦ στρατηγοῦ Δερού.

Ὁ Ναπολεὼν μαθὼν ταῦτα πάντα τῇ 19 Αὐγούστου ἐν Σμολένσκῃ καὶ εὐχαριστηθεὶς μεγάλως διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ στρατηγοῦ Σαὶντ Σὺρ, προεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου, βαθμὸν ὀφειλόμενον αὐτῷ πρὸ πολλοῦ ἕνεκα τῆς ἐξόχου εὐφυΐας του, καί τοι διαφθαρείσης ἐκ τῶν ἐλαττωμά-

των του· πρὸς δὲ ἀντέμειψε καὶ τοὺς συμμεθέξαντας εἰς τὴν μάχην ταύτην Γάλλους τε καὶ Βαυαροὺς ἀδιακρίτως, ἀπονείμας συντάξεις εἰς τὰς χήρας τῶν φονευθέντων καὶ διορίσας τὴν ἀνέγερσιν μνημείου διὰ τὸν φονευθέντα στρατηγὸν Δερού. Μέχρι τοῦδε ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος ὁ θάνατος τοῦ στρατηγοῦ τούτου καὶ τοῦ Γυδίνου ἐπροξένουν πολλὴν λύπην· ἀλλὰ τίς προέβλεπεν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἔμελλε ν᾽ ἀπωλεσθῶσι τοσοῦτοι στρατηγοί; ἡ δὲ πληγὴ τοῦ στρατάρχου Οὐδινὼ δὲν ἦτο μὲν θανατηφόρος, ἀλλ᾽ ἐπὶ πολὺ οὗτος δὲν ἐδύνατο ν᾽ ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν.

Ἀμφότεραι αἱ νίκαι αὗται τῆς Γοροδέζνας καὶ τῆς Πολότσκας, ἡ πρώτη γενομένη τῇ 12, ἡ δὲ δευτέρα τῇ 18 Αὐγούστου, ἐδείκνυον ὅτι ἠσφάλιζον τὰς πλευρὰς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ εὐκόλυνον τὴν πρὸς τὰ πρόσω προχώρησιν αὐτοῦ. Ὑπῆρχεν ὅμως εἰσέτι ὁ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Τσιτακὼφ στρατός, ὅστις ἤρχετο ἐκ τοῦ Δανουβίου, συνομολογηθείσης τῆς εἰρήνης μὲ τὴν Τουρκίαν· ἀλλ᾽ εἰς τοῦτον ὁ Ναπολέων εἶχε ν᾽ ἀντιτάξῃ τὸν ἐν Βερολίνῳ διαμένοντα στρατὸν· ἐσκέπτετο λοιπὸν ἂν ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Μόσχαν ἢ νὰ μένῃ εἰς Σμολένσκην καὶ νὰ διοργανίσῃ τὸν στρατόν του, συνάζων πλειότερα μέσα· πάντοτε ὅμως ἐπέμενεν εἰς τὴν ἰδέαν ν᾽ ἀπαντήσῃ τὸν ρωσσικὸν στρατὸν ἡνωμένον καὶ νὰ καταπολεμήσῃ αὐτὸν ἰσχυρῶς, ὥστε ν᾽ ἀναγκάσῃ τὸν Ἀλέξανδρον, ὃν ἐθεώρει πάντοτε ὡς ἡγεμόνα ἀδυνάτου χαρακτῆρος, νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς περὶ εἰρήνης θελήσεις του. Ὅθεν περιέμενε τὰς περὶ τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ ἀναφορὰς τῶν προπορευομένων ἀρχηγῶν Μυράτου καὶ Δαβούστου, καὶ τότε ν᾽ ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἀμφότεροι οἱ εἰρημένοι ἀρχηγοὶ ἐπορεύοντο κατόπιν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ ὑποχωροῦντος εἰς Μόσχαν, ἀλλ᾽ αἱ ἀναφοραὶ αὐτῶν διέφερον οὐσιωδῶς· ἡ ἀκάθεκτος ἀλλ᾽ ἀπερίσκεπτος ἀνδρεία τοῦ Μυράτου ὤθει τὰς ἐπὶ τῶν Ῥώσσων κατοπτεύσεις αὐτοῦ πέραν τοῦ δέοντος, καὶ ἐξέθετε τὸ ἱππικὸν εἰς κινδύνους, ὅπερ ἀντέκειτο εἰς τὴν ψυχρότητα καὶ καρτερίαν τοῦ στρατάρχου Δαβούστου, ὅστις ἐφείδετο πολὺ τὴν ζωὴν τῶν στρατιωτῶν του

καὶ οὐδένα ἤθελε νὰ θυσιάσῃ ἄνευ ἀνάγκης· ὁσάκις λοιπὸν τὸ ἱππικὸν τοῦ Μυράτου ἐξετίθετο εἰς τὰς ῥωσσικὰς ὀπισθοπορείας, ὁ Δαβοῦστος περιωρίζετο ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὸ καὶ οὐδέν τι πλέον νὰ πράξῃ· ἐπὶ πολλὰς δὲ ἡμέρας συνεβάδιζον οἱ στρατηγοὶ οὗτοι, ἀλλὰ πάντοτε ἦσαν εἰς διαφωνίαν· τούτου ἕνεκα καὶ αἱ πρὸς τὸν Ναπολέοντα σελλόμεναι ὑπ' αὐτῶν ἀναφοραὶ ἦσαν πάντοτε ἀντιφατικαί· ὁ μὲν Μυράτος, βλέπων τοὺς Ῥώσσους ἀκαταπαύστως ὑποχωροῦντας καὶ νομίζων ὅτι τοῦτο πράττουσιν οὗτοι ἐκ δειλίας, ἔγραφεν ὅτι, ἅμα δυνηθῇ ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ τοὺς φθάσῃ, θέλει τοὺς καταπολεμήσῃ, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα πρέπει νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν πορείαν του. Ὁ δὲ Δαβοῦστος ἔγραφε τὰ ἐναντία καὶ ἔλεγεν ὅτι οὐδέποτε εἶδε τοιαύτην τακτικὴν ὑποχώρησιν κατὰ τῆς ὁποίας δὲν ἦτον εὔκολον νὰ εὐδοκιμήσῃ τις, τρέχων κατόπιν αὐτῆς· ἔλεγε λοιπὸν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τρέχωσιν ὄπισθεν τῶν Ῥώσσων, διότι, ἐκτὸς ὅτι ἤθελον ἐξαντλήσει τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις, οὐδὲ ἤθελον προκαταλάβῃ αὐτούς· ἐνῷ ἀκολουθοῦντες τὴν πορείαν αὐτῶν ἤθελον τοὺς ἀπαντήσει εἰς ἣν θέσιν οὗτοι ἤθελον ἐκλέξει νὰ μένωσι ὅπως συνάψωσι μάχην, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα ἔπρεπε νὰ διατηρῶσι τὰς δυνάμεις των ἀκμαίας καὶ ἡνωμένας· προεμάντευε δὲ περὶ αἱματηρᾶς καὶ τρομερᾶς μάχης, οἵα οὐδέποτε συνήφθη ἐν τῷ κόσμῳ· ταῦτα δὲ πάντα ἔγραφε καθ' ἑκάστην πρὸς τὸν Ναπολέοντα καὶ ἀντέφασκεν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Μυράτου γραφόμενα. Ἐν τούτοις ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ οὗτοι συνεφώνουν περὶ τῆς συναφθησομένης μάχης· ἀλλ' ὁ μὲν εἷς ἐξ αὐτῶν ἐνόμιζε τοῦτο εὔκολον, ὁ δ' ἕτερος δύσκολον.

Οὕτω λοιπὸν πορευόμενοι οὗτοι ἔφθασαν τῇ 23 τὸ ἑσπέρας παρὰ τὸ Δορογοβοῦγον, ἔνθεν εἶδον τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν συνταττόμενον πλησίον ἑνὸς ῥύακος, ὡσανεὶ προπαρεσκευάζετο εἰς μάχην. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐδύναντο νὰ προχωρήσωσιν ἀπέναντι ὅλου τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ἀμφότεροι ἐκ συμφώνου ἔγραψαν πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ζητοῦντες τὰς περὶ τούτου διαταγάς του.

Τὰ δὲ ἀναγγελλόμενα περὶ τῶν Ῥώσσων ἦσαν ἀληθέστατα,

ὁ συνετὸς καὶ ἀτρόμητος στρατηγὸς Βαρκλάϋ, καταφρονήσας ὅλας τὰς κατ' αὐτοῦ ὕβρεις, ἠσθάνθη ὅτι δὲν ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ πλέον, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὴν ἐν Σμολένσκῃ ὑποχώρησιν ἣν διέταξεν ἐναντίον τῆς γνώμης ὅλων τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν καὶ ἰδίως τοῦ Παγκρατίωνος, διότι ἡ κατ' αὐτοῦ καταφορὰ κατέστη γενική. Οἱ στρατηγοὶ, ὡς καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, ἔχουσιν ἀνάγκην γενναιοψυχίας, καὶ πρέπει νὰ καταφρονῶσι τὰς φωνασκίας τῶν ἀμαθῶν στρατιωτικῶν, οἵτινες πολλάκις ἀπώλεσαν τοὺς στρατοὺς, ὡς ὁ ὄχλος τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς, ὁσάκις εἰσηκούσθησαν, διότι ὡς πρὸς τοὺς Γάλλους οὐδὲν ὠφελιμώτερον ἢ ἐὰν συνεκροτῆτο μάχη παρὰ τὴν Σμολέσκην· ὡς πρὸς τοὺς Ῥώσσους ὅμως οὐδὲν τούτου χείριστον. Ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἀποδεχόμενοι τὰ παράπονα τῶν στρατιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν πολιτῶν, ὧν τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἔκαιον, ἔλεγον ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἄμυνα ἐγίνετο διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Ῥώσσων, εὐγενέστερον ἦτο καὶ ἧττον ἐπιζήμιον ἂν ἐγίνετο διὰ τοῦ αἵματος· ἡ δὲ παραφορὰ τῶν πνευμάτων ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἔλεγον ὅτι, εἰ καὶ ἐκινδύνευον ἂν ἐσύναπτον μάχην, πλειότερον κίνδυνον διέτρεχον ὑποχωροῦντες, διότι ἐξεφαυλίζετο ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς, ὅστις ἀπολέσας τὸ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτοῦ σέβας κατήντησεν εἰς ἀπείθειαν. Τὰ αἴτια ταῦτα λοιπὸν ἠνάγκασαν τὸν Βαρκλάϋ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ περὶ ὑποχωρήσεως σχέδιον αὐτοῦ καὶ ν' ἀποφασίσῃ νὰ συνάψῃ εὐθὺς τρομερὰν μάχην. Ἐπὶ τούτῳ δ' ἔπεμψε τὸν στρατοπεδάρχην του, συνταγματάρχην Τόλλην, ὅπως ἐκλέξῃ τὴν πρὸς τοῦτο ἁρμοδίαν θέσιν, ὅστις καὶ ἐξελέξατο τὸν Οὔζαν ποταμὸν, τὴν ἔμπροσθεν τῆς πόλεως Δορογοβοῦγον θέσιν. Ὁ Βαρκλάϋ, φθάσας ἐνταῦθα μεθ' ὅλου τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ τῇ 22 Αὐγούστου, ἤλλαξε τὴν τάξιν τοῦ στρατοῦ του, διότι μετέταξε τὸν Παγκρατίωνα ἐκ τοῦ δεξιοῦ εἰς τὸ ἀριστερὸν, ἐπομένως κατόπτευσεν ὅλον τὸν τόπον ἔνθα εἶχεν ἀποφασίσει νὰ πολεμήσῃ. Ὁ Μυράτος καὶ ὁ Δαβοῦσος βλέποντες τὰ κινήματα τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, μ' ὅλον ὅτι διεφώνουν εἰς τὰς παρατηρήσεις των, μ' ὅλα ταῦτα ἤδη συνεφώνησαν ὅτι οἱ

Ῥῶσσοι ἀπεφάσισαν νὰ συνάψωσι μάχην· ἀμφότεροι δ' ἔγραψαν κατεσπευσμένως περὶ τούτου πρὸς τὸν Ναπολέοντα.

Ὁ Ναπολέων ἔλαβε τὴν εἴδησιν ταύτην μετ' ὀλίγας ὥρας, καὶ τοι ἀπεχούσης τῆς πρωτοπορείας τοῦ στρατοῦ τριῶν ἡμερῶν πορείας ἐκ τῆς Σμολένσκης· πάραυτα δὲ ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Σμολένσκην καὶ νὰ δράμῃ ἔνθα ἐνόμιζεν ὅτι ἤθελε λύσει τὸ περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ζήτημα διὰ τῆς συγκροτήσεως κρισίμου μάχης, ὡς πανταχοῦ ἐρρέθη. Ἀνεχώρησε λοιπὸν τῇ 24 Αὐγούστου ἐκ Σμολένσκης μετὰ τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ, μ' ὅλον ὅτι δὲν εἶχεν ἀποφασίσει εἰσέτι ἂν ἔπρεπε νὰ παραχειμάσῃ ἐν Πολωνίᾳ ἢ νὰ πορευθῇ εἰς Μόσχαν. Ἐν τούτοις διὰ πᾶσαν ἐναντίαν περίστασιν ἐφρόντισε καὶ περὶ τῆς ἐνδεχομένης ὀπισθοδρομήσεως αὐτοῦ. Εἶχεν ἤδη ἐνασχοληθῆ πέντε ἡμέρας κατὰ συνέχειαν πρὸς ἐγκατάστασιν διαφόρων καταστημάτων διὰ τὰς χρείας τοῦ στρατοῦ, ὡς νοσοκομείων, θεραπευτηρίων, ἀποθηκῶν, τροφῶν, πολεμεφοδίων κλ. διότι ἐνταῦθα ἐθεραπεύοντο τέσσαρες χιλιάδες Γάλλοι καὶ τρεῖς χιλιάδες Ῥῶσσοι. Ἐγκατελείψας λοιπὸν ἐν Σμολένσκῃ μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ τῆς νέας αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς του, διοικουμένην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δελαβόρδου, ἐκτὸς τῶν καθυστερούντων στρατιωτῶν προσδιωρισμένων νὰ διαμένωσιν ἐκεῖ, ἐξαποστείλας δὲ τὴν αὐτοκρατορικήν του φρουρὰν τῇ 24 Αὐγούστου, καὶ διατάξας τὸν Νέϋ καὶ τὸν Εὐγένιον νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν πορείαν των ὅπως ἑνωθῶσι μὲ τὸν Δαβοῦστον, ἀνεχώρησε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὸ ἑσπέρας καὶ βαδίζων δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τῇ ἐπιούσῃ, 25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἔφθασεν εἰς Δορογοβοῦγον, νομίζων ὅτι ἐκεῖ ἤθελε συνάψει μάχην.

Ἀλλὰ φθάσας ἐκεῖ εἶδε μετὰ λύπης ὅτι ἡ τοσοῦτον ἐπιθυμητὴ μάχη δὲν ἐγίνετο καὶ ἐκεῖ. Τῷ ὄντι ὁ πρίγκηψ Παγκρατίων, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ φύλαξις τῆς δυσκολωτέρας θέσεως, παρατηρήσας εἰς ποῖον κίνδυνον ἐξετίθετο, ἠγανάκτησε κατὰ τοῦ στρατοπεδάρχου Τόλλη ὅστις ἐξελέξατο τὴν θέσιν ταύτην. Ὁ δὲ Βαρκλάϋ μαθὼν τοῦτο ἀνέζευξε τὸ στρατόπεδον

ἐκ τοῦ Δοροβούγου ὅπως μεταφέρῃ αὐτὸ εἰς Βιάσμαν, ὥστε καὶ ἤδη ἡ μάχη ἀνεβλήθη· αἰτία δὲ τῆς ἀναβολῆς ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ Παγκρατίων, ὅστις τοσοῦτον ἔκραζεν ὑπὲρ τῆς συνάψεως τῆς μάχης. Οὕτω λοιπὸν ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς, ὃν ἐνόμιζέ τις ὅτι ἔμενεν ἐκεῖ ἵνα συνάψῃ μάχην, αἴφνης ἀνελήφθη· ἀλλ' ἡ διάγνωσις τοῦ Ναπολέοντος ἦτο τοσοῦτον ὀξεῖα, τοῦ δὲ στρατάρχου Δαβούστου ἡ πεῖρα ἦτο τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε ἐκ τῶν συνεχῶν ταθμῶν τοῦ ὑποχωροῦντος ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ἀμφότεροι ἐνόησαν ὅτι οὗτος ἐζήτει ἁρμοδίαν θέσιν ὅπως ταθῇ καὶ συνάψει μάχην. Ἐὰν λοιπὸν ἠκολούθουν εἰσέτι αὐτὸν, ἦσαν βέβαιοι ὅτι μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἔπρεπε νὰ τὸν φθάσωσιν· ὅθεν ὁ Ναπολέων ἐγνώριζεν ὅτι προχωρῶν εἰσέτι τρεῖς ἡμέρας ἤθελε μὲν ἀπαντήσει τοὺς Ῥώσσους, ἀλλὰ δὲν ἀμφιβαλλεν ὅτι ἡ προχώρησις αὕτη ἤθελε παρασύρει αὐτὸν μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Μόσχας (α).

Ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἡ βάσις τῆς πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Ναπολέοντος ἦτον ἡ Καινισβέργη, καθ' ὅσον δὲ προεχώρει κατὰ τοσοῦτον παρεσύρετο μέχρις οὗ

(α) Ἔκτοτε ὑπῆρξεν ἱστορικὸν ζήτημα διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ Ναπολέων δὲν ἔμεινεν εἰς Σμολένσκην, δαπανῶν τὴν ὥραν τοῦ χειμῶνος εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῆς Πωλονίας καὶ εἰς προπαρασκευὴν νέας ἐκστρατείας, ἵν' νὰ ἐκτελέσῃ τῷ 1813, ἐνὶ λογῳ διὰ τί δὲν ἠθέλησε νὰ κάμῃ τὸν πόλεμον τοῦτον εἰς δύο ἐκστρατείας ἀντὶ μιᾶς. Τὸ ζήτημα τοῦτο πολλάκις τεθὲν οὐδέποτε ἐλύθη ὀρθῶς, διότι, ἀγνώστου οὔσης τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ναπολέοντος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαχθῶσιν ἐξ αὐτῆς αἱ αἰτίαι δι' ὧν οὗτος ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν παρεσύρετο ἐκ τῆς Βίλνας εἰς Βιτέβσκαν, ἐκ τῆς Βιτέβσκας εἰς Σμολένσκην, ἐκ τῆς Σμολένσκας εἰς Δοροβούγου, καὶ ἐκ τοῦ Δοροβούγου εἰς Μόσχαν. Ἡ μετὰ προσοχῆς ἀνάγνωσις ὅμως τῆς περιέργου καὶ ἐμβριθοῦς ἀνταποκρίσεως ταύτης ἐξήγησε τὰ πάντα, καὶ ἀνεκάλυψε τὰς βαθμιαίας προόδους τοῦ Ναπολέοντος, αἱ ὁποῖαι τὸν παρέσυραν μέχρι τῆς Μόσχας. Ἐν τῇ διηγήσῃ ταύτῃ λοιπὸν θέλει ἐκτεθῇ ἡ πρόοδος αὕτη μετὰ πλείστης ἀκριβείας, ἐν ᾗ θέλει παρατηρήσει τις ὅτι ὁ Ναπολέων ζητῶν νὰ συνάψῃ μάχην, ἧς τὸ ἠθικὸν ἀποτέλεσμα ἐνόμιζεν ὅτι τῷ ἦτον ἀναγκαῖον, ἔτρεχεν ἀκουσίως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μέχρι τὸν πυλῶν τῆς Μόσχας. Ἀφιχθεὶς δὲ ἐκεῖ, δὲν ἐδίστασε νὰ εἰσέλθῃ. Ὑπολείπεται δὲ ἤδη νὰ μάθῃ τις διὰ τί ἔμεινεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον· ἡ αὐτὴ ἀνταπόκρισις θέλει δείξει τοῦτο, ὅπερ θέλει ἐξιστορηθῇ ὡσαύτως ἀκριβῶς ἐν τῷ εἰκείῳ τόπῳ.

οὗ τελευταῖος τόπος τῆς βάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτοῦ ἦ-
τον ἡ Σμολένσκη, ἔνθα ἦτον ἡ ἕνωσις τῶν ποταμῶν Δβίνα
καὶ Βορυσθένους, οὓς συνέδεε μὲ τὴν Βίλναν καὶ Κόβιον. Ὁ
Ναπολέων προσκαλῶν παρ' αὐτῷ τὰ ἀπομεμακρυσμένα σώματα
οὐδαμῶς ἐσκέπτετο περὶ τῆς συμβησομένης ἀποτυχίας, ἀπ'
ἐναντίας δὲ ἦτο πεπεισμένος περὶ τῆς ἐπιτυχίας του. Τοῦτο
μόνον προέβλεπεν ὅτι πιθανὸν τὰ ἐκ τοῦ Δανουβίου ἐρχόμενα
στρατεύματα νὰ προξενήσωσιν αὐτῷ δυσκολίας τινάς· διὸ εἶχε
διορίσει τὸ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Βίκτορα σῶμα νὰ ἀντιταχθῇ
κατ' αὐτῶν· δὲν ἐπίστευεν ὅμως ὅτι οἱ Ῥῶσσοι προσβληθέντες
εἰς τὰ σπλάγχνα των διὰ τῆς πορείας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς
τὴν Μόσχαν, ἤθελον τολμήσει νὰ φέρωσι τὰ ἐν Τουρκίᾳ στρα-
τεύματα αὐτῶν ὄπισθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· διὸ ἐθεώρει
τὴν Σμολένσκην ὡς καλῶς ἠσφαλισμένην, μ' ὅλα ταῦτα διέ-
ταξεν ὥστε ἅπαντα τὰ περιζ τῆς πόλεως ταύτης ἐσκορπι-
σμένα ἀποσπάσματα νὰ συναθροισθῶσιν ἐκεῖ, σχηματίζοντα
ἰσχυρὰν φρουράν· πρὸς δὲ διέταξε νὰ ἔλθῃ εἰς Σμολένσκην καὶ
μία μεραρχία ἐκ τῶν διαμενουσῶν ἐν Δανζίκῃ, ἑτέρα δὲ ἐκ
τῶν ἐν Γερμανίᾳ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῆς. Θέλων
δὲ ἡ Δανζίκη νὰ φρουρῆται καλῶς, διέταξε τὰ παρὰ τῇ Νεα-
πόλει διαμένοντα γαλλικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν
Γρενιέρην, τὰ πρὸς ἐπιτήρησιν τοῦ Μυράτου, νὰ ἔλθωσι καὶ ταῦτα
ἐν τῇ πόλει ταύτῃ· διότι, ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν Μυράτον, δὲν
ἐφοβεῖτο τὴν κουφόνοιαν αὐτοῦ· παρεκτὸς τῶν στρατευμάτων
τούτων εἶχεν ἐγκαταλείψει ὄπισθεν αὐτοῦ καὶ ἄλλα πολλὰ
στρατεύματα πρὸς διατήρησιν τῆς συγκοινωνίας του. Οὕτω
λοιπὸν ὁ Ναπολέων, διαθέτων τοσαῦτα στρατεύματα καθ' ὅλον
τὸ διάστημα τῆς ὁδοῦ, ὅπερ διέτρεξεν ἀπὸ τῆς Γερμανίας μέ-
χρι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ῥωσσίας, δὲν ἐφοβεῖτο μήπως ἀποδοθῇ
αὐτῷ τὸ αὐτὸ σφάλμα τοῦ Καρόλου τῆς Σουηδίας· ἀλλ' εἰ καὶ
διατηρήσας τὴν συγκοινωνίαν του διὰ πολλῶν στρατιωτικῶν
σωμάτων, μ' ὅλα ταῦτα ὡς ἐκ τῆς μεταξὺ αὐτῶν μεγίστης
ἀποστάσεως καὶ τῆς ἀνάγκης ν' ἀναζητῶσι τροφὰς εἰς τὰ
περιζ τῆς θέσεώς των, προσέτι καὶ τῶν συμβαινουσῶν ἀκατα-

παύστων ἀσθενειῶν, ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἀποσπάσματα τοῦ στρατοῦ ἦσαν ἀνίσχυρα ἀπέναντι ἰσχυροῦ ἐχθρικοῦ σώματος· ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ οἱ περιφερόμενοι Κοζάκοι πέριξ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἀνησύχουν τὰ μέγιστα αὐτὸν, καὶ μάλιστα ἐμπόδιζαν τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου. Ὁ Ναπολέων ἵν' ἀσφαλίσῃ τοὺς ταχυδρόμους τοῦ στρατοῦ διώρισε διάφορα στρατιωτικὰ μικρὰ ἀποσπάσματα νὰ ἐπισταθμεύσωσι καθ' ὅλην τὴν ὁδόν· ἵνα ὅμως ὦσι προφυλαγμένα ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Κοζάκων, διέταξε νὰ ὀχυρωθῶσιν ἔνθα διέμενον καὶ νὰ συνδέωνται πρὸς ἄλληλα διὰ περιπολιῶν. Διέταξε πρὸς δὲ ν' ἀγορασθῶσιν ἐν τῇ Πολωνίᾳ ἑνὸς ἔτους τροφαὶ διὰ τὸν στρατὸν, τὰς ὁποίας ἐπλήρωσε μᾶλλον διὰ κιβδύλων ρωσσικῶν χαρτονομισμάτων, ἅτινα διέταξε νὰ κατασκευασθῶσιν ἐν Παρισίοις πρὶν ἢ ἐκστρατεύσῃ, νομίζων ὅτι ἀρκούντως ἐδικαιολογεῖτο, προφασιζόμενος ὅτι ἄλλοτε οἱ σύμμαχοι ἐγέμισαν τὴν Γαλλίαν ἐκ κιβδύλων νομισμάτων.

Οὕτω διαθέσας ταῦτα πάντα ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησεν ἐκ Δοροβούγου κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν· ὁ Μυράτος μετὰ τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ τῶν στραταρχῶν Δαβούστου καὶ Νέϋ, μετὰ τοῦ ἐν ἐφεδρείᾳ ἱππικοῦ τοῦ Μοντβρύνου καὶ μετὰ πολλοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ ἐσχημάτιζε τὴν πρωτοπορείαν τοῦ στρατοῦ· ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ἐπορεύετο κατόπιν αὐτοῦ· μετὰ ταῦτα ἤρχετο ὁ Νέϋ, καὶ μετ' αὐτὸν ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρά· δεξιόθεν τοῦ στρατοῦ τούτου ἐν διαστήματι δύο ὡρῶν ἐπορεύετο ὁ πρίγκηψ Πονιατόφσκης ἵνα κατοπτεύῃ τὴν ἐχθρικὴν χώραν· ὁ δὲ πρίγκηψ Εὐγένιος ἐπορεύετο εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν τοῦ στρατοῦ, καὶ διατηρῶν τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν εἶχε μετ' αὐτοῦ τὸ ἱππικὸν τοῦ στρατηγοῦ Γρουσσῦ.

Ἡ στρατοπεδεία εἵπετο τῆς ἀποσκευῆς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ μηχανικοῦ μετὰ χιλίων ἁμαξῶν φορτωμένων τροφὰς προσδιωρισμένας διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ναπολέων δὲν ἐπέτρεπε τὴν καθ' ὁδὸν διαρπαγήν· τὰς πλείστας δὲ τῶν τροφῶν τούτων διετήρει διὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ὅπως διανεμηθῶσιν εἰς τὸν στρατόν· διότι ἐκτὸς τῶν

ὑπὸ τὸν Δαβοῦστον στρατευμάτων ἐχόντων μεθ' ἑαυτῶν ὀκτὼ ἡμερῶν τροφὰς καὶ τεσσάρων ἡμερῶν ἐντὸς τῶν ἁμαξῶν αὐτῶν, ὅλα τ' ἄλλα στρατεύματα ἔζων καθ' ὁδὸν διὰ τῆς διαρπαγῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαντα τὰ καθ' ὁδὸν χωρία ἦσαν ἔρημα, μόλις εὕρισκον τὴν καθημερινὴν τροφήν των.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς λοιπὸν οὕτω πορευόμενος ἔφθασε τῇ 28 Αὐγούστου εἰς τὴν πόλιν Βιάσμαν, ἣν εὑρὼν καιομένην εἰσέτι ἔσωσεν ἐκ τῶν φλογῶν τοῦ πυρὸς ὀλίγας οἰκίας καὶ τροφάς· ἅπαντες δὲ οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶχον ἀναχωρήσει. Κατὰ τὰς ληφθείσας πληροφορίας ἐκ τῆς πρωτοπορείας ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἔμελλε νὰ συναντηθῇ μὲ τὸν ῥωσσικὸν παρὰ τὴν πόλιν ταύτην· ἀλλ' οἱ Ῥῶσσοι μὴ εὑρόντες τὴν θέσιν ταύτην κατάλληλον ἐπορεύθησαν εἰς Ζαρέβον Ζάϊμτσε ἀπέχον δύο ἡμερῶν πορείαν ἐκ τῆς πόλεως Βιάσμας. Ἐφαίνετο δὲ ὅτι, ἀφότου ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ ἐνέδωκεν εἰς τὰς περὶ συνάψεως μάχης ἐπιθυμίας τῶν Ῥώσσων, ἡ περὶ τούτου σπουδὴ αὐτῶν ἠλαττώθη, ηὔξησε δὲ ἡ δυσκολία τῆς ἐκλογῆς τῆς περὶ τούτου θέσεως. Αἱ ἐν στρατοπέδῳ φωνασκίαι ὁμοιάζουσι τὰς ὀχλαγωγίας τῶν πόλεων, ὥστε ἅμα τις ἐνδώσει εἰς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ὄχλου, πάραυτα οὗτος ἀηδιάζει. Ὅθεν, ἐπειδὴ ὁ στρατηγὸς Βαρκλάϋ ἐνέδωκε νὰ συνάψῃ μάχην, ὁ στρατὸς ὑπεχώρει ἀγογγύστως μέχρις οὗ εὑρεθῇ ἡ περὶ τούτου ἁρμοδία θέσις.

Ὁ δὲ Ναπολέων θέλων νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ῥώσσους δὲν ἐδυσκολεύετο ν' ἀπέλθῃ κατόπιν αὐτῶν ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας εἰσέτι, διότι ἐνόμιζεν ὅτι εἰς πρώτην κρίσιμον μάχην ἤθελεν ἀπολαύσει τὸ ποθούμενον, ἤτοι τὴν εἰρήνην. Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ περὶ τὸν Ναπολέοντα προησθάνοντο ἀπαίσια ἀποτελέσματα τῆς περαιτέρω προχωρήσεως εἰς τὴν ῥωσσικὴν χώραν, διότι καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἑκατοστυῖαι στρατιωτῶν ἀπώλλυντο εἰς ἀναζητήσεις ἱποφορβῆς· ἕνεκα δὲ τοῦ κόπου ἀπέθνησκον πλῆθος ἵππων. Οὕτως ὁ στρατὸς ἀνεπαισθήτως ἠλαττοῦτο, μάλιστα δὲ τὸ ἱππικόν. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐγένετο δῆλον ὅτι τὸ Παρθικὸν σύστημα, περὶ οὗ τοσοῦτον ἐκαυχῶντο οἱ Ῥῶσσοι καὶ τὸ ὁποῖον ἠκολούθουν οἱ στρατηγοὶ αὐτῶν το-

σοῦτον ἐπιτυχῶς, ἐπραγματοποιεῖτο θαυμασίως. Ὁ στρατάρχης Βερθιέρος, ὅστις ἐκέκτητο ἐν πολέμῳ τὴν αὐτὴν σύνεσιν, ἣν καὶ ὁ Καμβασερὲς ἐν τῇ πολιτικῇ, καὶ ὅστις, προκειμένου νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του, μὴ ὢν τολμηρότερος τοῦ Καμβασερὲ, ὑπέδειξεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου τούτου ὡθουμένου εἰς τὸ ἔπαρκον καὶ ἐνεργουμένου ἐν μιᾷ ἐκστρατείᾳ ἀντὶ δύο. Ὁ Ναπολέων αἰσθανόμενος κάλιστα ὅ,τι οἱ ἄλλοι ἤθελον νὰ εἴπωσιν αὐτῷ περὶ τοῦ πολέμου τούτου, ἠρεθίζετο ὁσάκις ὡμίλουν αὐτῷ περὶ τούτου· διὸ ἤκουσε τὰς παρατηρήσεις τοῦ Βερθιέρου μετὰ μεγίστης δυσαρεσκείας, καὶ ἐπέπληξεν αὐτὸν τοιουτοτρόπως ὥστε νὰ αἰσθανθῶσι πάντες οἱ φρονοῦντες ὡς τὸν Βερθιέρον, λέγων αὐτῷ « Καὶ ὑμεῖς » ὡσαύτως εἶσθε ἐκ τῶν μὴ ἐπιθυμούντων τὸν πόλεμον τοῦ- » τον;» Ἔπειτα δὲ προέβη κατ' αὐτοῦ μέχρι ὕβρεων, συγκρίνων αὐτὸν μὲ γραΐδια, καὶ λέγων αὐτῷ ὅτι δύναται, ἂν θέλῃ, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Παρισίους, καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς ὑπηρεσίας του. Ὁ Βερθιέρος ἐξευτελισθεὶς οὕτως ἐδικαιολογήθη ἐνώπιον αὐτοῦ μετὰ πολλῆς λύπης, ἔπειτα δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στραταρχεῖον, παύσας ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας νὰ παρίσταται εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Αὐτοκράτορος.

Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἕτερόν τι περιστατικὸν διετάραττε τὴν πρωτοπορείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως Μυράτος, οἵτινες ὡδήγουν τὴν πρωτοπορείαν τοῦ στρατοῦ, ἦσαν, ὡς ἐρρέθη, ἀντιθέτου χαρακτῆρος ἄνδρες, διότι ὁ μὲν πρῶτος ἦτο συνετὸς, ὁ δὲ δεύτερος ἀπερίσκεπτος. Ἐντεῦθεν ὁ Δαβοῦστος βλέπων τὸν Μυράτον ἐκθέτοντα ἀσκόπως τὸ ἱππικὸν δὲν παρεχώρει αὐτῷ πεζικὸν ἵνα μὴ ἐκθέτῃ αὐτὸ ὡς τὸ ἱππικόν. Ὁ Μυράτος εἰς μάτην ἤθελε νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν Δαβοῦστον τὴν βασιλικὴν ἀξίαν αὐτοῦ· οὗτος οὐδόλως προσέχων εἰς τοὺς τίτλους τοῦ Μυράτου παρουσίᾳ αὐτοῦ διέταξε τὸν στρατηγὸν Κομπάνον νὰ μὴ ὑπακούῃ εἰς τὸν Μυράτον· ἡ δὲ ἔρις προέβη τοσοῦτον ὥστε μόνη ἡ παρουσία τοῦ Ναπολέοντος ἐδύνατο νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἁρμονίαν. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, εἰ καὶ συμμεριζό-

μενος τὰς ἰδέας τοῦ Δαβούστου, δυσηρεστήθη διὰ τὴν κατὰ τοῦ Μυράτου διαγωγὴν αὐτοῦ, ὡς μὴ σεβασθέντος οὔτε τὴν συγγένειαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Μυράτου, οὔτε τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα αὐτοῦ. Ἐπιπλήξας δὲ τὸν Δαβοῦστον διέταξε τὸν στρατηγὸν Κομπάνον νὰ ὑπακούῃ τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν Μυράτον.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀναχωρῶν λοιπὸν τῇ 31 Αὐγούστου ἐκ τῆς πόλεως Βιάσμας ἤλπιζε καθ' ὁδὸν νὰ προφθάσῃ τοὺς Ῥώσσους εἰς Ζαρέβο-Ζαϊμίτσε, ἀλλὰ φθάσας ἐκεῖ καὶ οὐδένα ἐξ αὐτῶν εὑρὼν, ὡς συνέβη εἰς Δορογοβοῦγον, ἐξηκολούθει τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν του, βέβαιος ὢν ὅτι ἤθελεν ἀπαντήσει αὐτὸν ἀλλαχοῦ, διότι ἅπαντες οἱ συλλαμβανόμενοι καθ' ὁδὸν Ῥῶσσοι ὡμολόγουν ὅτι ὁ ρωσσικὸς στρατὸς ἔμελλε νὰ σταθῇ ἵνα συνάψῃ μάχην· μάλιστα δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἱππεῖς τινὲς Γάλλοι συνέλαβον ἕνα Κοζάκον πυροβολιστήν· ἐπειδὴ δὲ εἶπαν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ὁ συλληφθεὶς Κοζάκος ἐφαίνετο ὅτι ἦτον ἄνθρωπος ἀγχίνους, διέταξε νὰ παραχωρήσωσιν αὐτῷ ἕνα ἵππον καὶ νὰ τὸν θέσωσιν ἀναμέσον αὐτοῦ καὶ τοῦ διερμηνέως τοῦ στραταρχείου Λεγόργνου ὅπως καθ' ὁδὸν συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ ρωσσικοῦ στρατοπέδου. Οὕτως ὁ Κοζάκος ἀγνοῶν ὅτι συνεπορεύετο μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, διότι οὐδαμῶς διέφερεν ἡ ἐνδυμασία αὐτοῦ ἐκ τῶν ἄλλων, συνδιελέγετο μετὰ πολλῆς ἁπλότητος περὶ τοῦ τότε πολέμου· διηγήθη λοιπὸν πᾶν ὅ,τι ἐλέγετο ἐν τῷ ρωσσικῷ στρατοπέδῳ, λέγων ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πλατὼφ δὲν ἦτο φίλος τοῦ Βαρκλάϋ· ὑπερύψωσε τὰς ὑπηρεσίας τῶν Κοζάκων, ἄνευ τῶν ὁποίων ἔλεγεν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἤθελον νικηθῆ· διϊσχυρίζετο δὲ ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἤθελε συναφθῆ μεγάλη μάχη, καὶ ὅτι ἂν ἐγένετο πρὸ τριῶν ἡμερῶν, οἱ Γάλλοι ἤθελον φανῆ νικηταί· ἐπειδὴ δὲ θέλει συναφθῆ βραδύτερον, ὁ Θεὸς ἐγίνωσκε τὸ ἀποβησόμενον. Εἶπε δὲ ὅτι οἱ Γάλλοι ἐδιοικοῦντο, ὡς ἔλεγον, ὑφ' ἑνὸς στρατηγοῦ, ὀνόματι Βοναπάρτου, ὅστις εἶχε τὴν ἕξιν νὰ καταπολεμῇ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του, καὶ ὅτι ἐν τῷ ρωσσικῷ στρατοπέδῳ ἤλπιζαν νὰ λάβωσι πολλὰς ἐπι-

κουρίας ὥστε ν᾽ ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ φανῶσιν εὐτυχέστεροι κτλ. Ὁ Κοζάκος μετὰ τοιαύτης ἁπλότητος καὶ εἰλικρινείας διηγεῖτο ταῦτα πάντα ὥστε ὁ Ναπολέων πολλάκις δὲν ἐδύνατο νὰ σταματήσῃ τὸν γέλωτα. Ἀλλὰ θέλων νὰ μάθῃ ὁποίαν ἐντύπωσιν ἤθελε προξενήσει εἰς τὸν Κοζάκον ἡ παρουσία αὐτοῦ, εἶπεν εἰς τὸν διερμηνέα νὰ εἴπῃ αὐτῷ ὅτι οὗτος ἔστιν ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης μεθ᾽ οὗ συνοδοιπορεῖ. Ἅμα ὁ διερμηνεὺς διεκοίνωσεν τοῦτο εἰς τὸν δυστυχῆ Κοζάκον, οὗτος μένων ἐμβρόντητος οὐδὲ λέξιν ἐδυνήθη πλέον νὰ προφέρῃ, ἀλλ᾽ ἐβάδιζεν ἔχων κεκλιμένην τὴν κεφαλὴν, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Μετ᾽ ὀλίγον ὁ Ναπολέων φιλοδωρήσας αὐτὸν, διέταξε νὰ τὸν ἀπολύσωσιν. Ὡς δὲ ἄγριόν τι πτηνὸν συλλαμβανόμενον εἰς τὴν παγίδα ἐλευθεροῦται, οὕτω καὶ ὁ Κοζάκος, ὡς ἀστραπὴ, διῆλθεν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς τῇ ά. Σεπτεμβρίου ἀφίχθη εἰς τὸ πολίχνιον Γιάτ᾽ ἀλλ᾽ ἐκεῖ προκατελήφθη ὑπὸ ραγδαιοτάτης βροχῆς, ἥτις μετέβαλε τὸ ἔδαφος τῆς γῆς εἰς πηλὸν εἰς ὃν ἐβυθίζοντο οἱ πόδες τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων. Ὁ Ναπολέων, βλέπων τὴν ὡς ἐκ τούτου ἀπώλειαν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ ἐνταῦθα ἐπὶ δύο ἡμέρας. Ἐπειδὴ δὲ εἶχεν ἀποφασίσει ἤδη νὰ δράμῃ κατόπιν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ μέχρι τῆς Μόσχας καὶ νὰ προσβάλῃ καὶ αὐτὴν ὅσον ἰσχυρῶς κἂν ἤθελεν ὑπερασπίζεσθαι, δὲν κατέσπευδε τοῦ λοιποῦ τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, βέβαιος ὢν ὅτι ὅσον οὔπω ἤθελε συναντηθῇ μὲ τὸν ρωσσικὸν στρατόν· ἐπομένως διέταξεν ἅπαντας τοὺς σωματάρχας νὰ διατηρῶσιν εἰς τὰς τάξεις τοὺς ὑπ᾽ αὐτοὺς ἄνδρας καλῶς ἐφωδιασμένους καθ᾽ ὅλα, ἀναγγείλας εἰς αὐτοὺς τὴν προσέγγισιν τῆς περιμενομένης μάχης.

Καὶ ὄντως δὲ ἡ τρομερὰ ἐκείνη ἡμέρα ἦν οἱ Ῥῶσσοι εἶχον ἀποφασίσει, ὡς ἐρρέθη, νὰ συνάψωσι μάχην ἤγγιζε· μάλιστα δὲ καὶ πρό τινων ἡμερῶν βεβαίως ἤθελε συναφθῇ ἡ μελετωμένη αὕτη μάχη, ἐὰν ἡ αὐλὴ τῆς Πετρουπόλεως δὲν ἀνεχαίτιζεν αὐτήν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀποβληθεὶς τρόπον τινὰ τοῦ στρατοῦ του μετέβη εἰς Μόσχαν ὅπως ἐκπληρώσῃ ὑψηλότερα καθήκοντα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Αὐτοκρατορίας του, ἤτοι νὰ ἐνθουσιάσῃ καὶ νὰ διεγείρῃ τὸν ῥωσσικὸν λαὸν κατὰ τῶν Γάλλων. Ἀφιχθεὶς ἐκεῖσε προσεκάλεσε τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς ἐμπόρους, ἐξαιτούμενος παρ' αὐτῶν τρανὰ δείγματα τῆς πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ τὴν πατρίδα ἀφοσιώσεως αὐτῶν. Ὁ δὲ διοικητὴς τῆς πόλεως ταύτης Ῥοστοφῖνος, ὅστις διετάχθη νὰ ἐνεργήσῃ τὰς προσκλήσεις ταύτας, ἐξῆψε τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων, παριστῶν εἰς αὐτοὺς φρικώδη τὴν προσέλευσιν τῶν γαλλικῶν στρατῶν. Ἡ δὲ παρουσία τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξαιτουμένου τὴν συνδρομὴν τοῦ λαοῦ του, ἐνέπλησεν ὅλας τὰς καρδίας ζήλου καὶ πατριωτισμοῦ. Εὐθὺς οἱ Εὐγενεῖς ἀπεφάσισαν νὰ χορηγήσωσι δέκα χιλιάδας νεοσυλλέκτους ἐκ τῶν κτήσεών των, οἱ δὲ ἔμποροι καὶ λοιποὶ ἀπεφάσισαν νὰ χορηγήσωσιν ἄνδρας καὶ τοσαῦτα χρήματα καὶ ἀποσκευὰς, ὥστε μεθ' ὅλων τούτων ἐδύνατο νὰ σχηματισθῇ στρατὸς ἐξ ὀγδοήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος μετέβη εἰς Πετρούπολιν ὅπως προσκαλέσῃ ὅλον τὸν ῥωσσικὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα. Οἱ εὐγενεῖς τῆς πρωτευούσης εἶδον μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν ἀπομακρυνθέντα τοῦ στρατοπέδου καὶ ἐπανελθόντα εἰς τὴν καθέδραν του, διότι ἐφοβοῦντο μήπως μετά τινα ἦτταν συναφθησομένης μάχης ἴδωσι τὸν Ἀλέξανδρον ἐρχόμενον εἰς συνδιάλεξιν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὡς συνέβη καὶ ἐν Τιλσίτῃ. Ἐν Πετρουπόλει τότε ἀφίχθη καὶ ὁ παρὰ τῆς Ἀγγλίας ἀπεσταλμένος λόρδος Καθκάρτος, μεθ' οὗ ἡ ῥωσσικὴ κυβέρνησις πάραυτα συνωμολόγησε συνθήκην συμμαχίας διὰ τὸν προκείμενον πόλεμον. Τ' ἀνώτερα πρόσωπα λοιπὸν τῆς ῥωσσικῆς ἀριστοκρατείας, ὁ νέος ἀπεσταλμένος τῆς Ἀγγλίας καί τινες Γερμανοὶ ἀντιπροσωπεύοντες τὸν πρίγκηπα τῆς Σουηδίας Βερναδόττον περιστοιχοῦντες ἀκαταπαύστως τὸν Ἀλέξανδρον ἔλεγον αὐτῷ ὅτι εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον δὲν ἤθελον ἄλλως ὑπερισχύσει εἰμὴ ἐπιμένοντες, καὶ ὅτι ἀναντιῤῥήτως ἤθελον

ἀπολέσει μάχας τινας, ὡς μίαν, δύο ἢ καὶ πλειοτέρας, ἀλλ᾽ ἀρκεῖ νὰ φανῶσι νικηταὶ εἰς μίαν, καὶ τότε πάραυτα ἅπασα ἡ Εὐρώπη ἐξανίσταται. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὢν προσβεβλημένος ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπεροψίας τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὰ παρελθόντα δύο ἔτη, καθ᾽ ἃ διεπραγματεύετο μετ᾽ αὐτοῦ τὰ περὶ τῆς εἰρήνης, ἀπεφάσισεν ἤδη νὰ ἐπιμένῃ μέχρις ἐσχάτων. Πεπεισμένος δὲ εἰς τὸ ὑποχωρητικὸν σύστημα τοῦ πολέμου, μάλιστα γνωρίσας τὰς ὠφελείας αὐτοῦ τοῦ συστήματος, δὲν συνεμερίζετο τὰς περὶ τούτου ἐναντίας ἰδέας τῶν εὐγενῶν Ῥώσσων, ὧν ἅπασαι αἱ ἰδιοκτησίαι κατεστρέφοντο ἐκ τοῦ συστήματος τῆς ὑποχωρήσεως, καὶ οἵτινες ἐκάλουν τοὺς στρατηγούς των ἀνάνδρους, διότι ἀντέταττον εἰς τὸν ἐχθρὸν, ὡς ἔλεγον, τὰ ἐρίπεια τῆς ἰδιοκτησίας των ἀντὶ τοῦ αἵματός των.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἦτον ἤδη μακρὰν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοπέδου, ὅλων αἱ κατακραυγαὶ ἔπεσον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δυστυχοῦς στρατηγοῦ Βαρκλάϋ· τοῦτον ἐκατηγόρουν ὡς ἀπολέσαντα τὴν Βίλναν, τὴν Βιτέβσκαν καὶ Σμολένσκην ἀναιμωτὶ, καὶ ἤδη ὑποχωροῦντα πρὸς τὴν Μόσχαν, παραχωροῦντα εἰς τὸν ἐχθρὸν τὸ κέντρον τῆς Αὐτοκρατορίας, χωρὶς νὰ θυσιάσῃ μυριάδας ἐκ τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν ἀνδρῶν. Ταῦτα πάντα ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Εὐγενῶν Ῥώσσων ὡς ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας· ὁ δὲ ὄχλος συμμεριζόμενος τὰς ἰδέας ταύτας ἔκραζεν ὅτι τὸ ὄνομα Βαρκλάϋ δὲ Τόλλυ δὲν ἦτο ῥωσσικὸν, ἐπομένως καὶ ὁ φέρων τοῦτο στρατηγὸς ξένος, ὅστις ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ῥωσσίας προέδιδε τὴν πατρίδα, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα ἔπρεπε ν᾽ ἀποβληθῇ ἐκ τοῦ στρατοῦ. Αἱ φωνασκίαι αὗται ἀντήχουν οὐχὶ μόνον εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ χωρία τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ῥωσσικῷ στρατοπέδῳ. Οἱ δὲ σπουδάρχαι ἠρέθιζον ἔτι μᾶλλον τὰς κατὰ τοῦ Βαρκλάϋ φωνασκίας, ὅστις μᾶλλον ἔπταισεν ὅτι ἀδίκως ἐθυσίασε δώδεκα χιλιάδας Ῥώσσους, πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Σμολένσκης, ἐν ᾧ ἦτον ἀδύνατον νὰ σωθῇ ἡ πόλις αὕτη. Μ᾽ ὅλα ταῦτα ἐν ταῖς κοιναῖς δυστυχίαις πρέπει ν᾽ ἀπολεσθῇ εἷς, ὁ δὲ ὄχλος συνήθως ἐκλέγει ὡς θῦμα τὸν καλὸν καὶ γενναιόψυχον

πολίτην, ὅστις μόνος ὠφελίμως ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα του! Τὰ δυστυχήματα ταῦτα δὲν συμβαίνουσι μόνον εἰς τὰ φιλελεύθερα Κράτη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντα τὰ Κράτη, ἔνθα ὑπάρχει λαὸς τετυφλωμένος.

Ὁ Βαρκλάϋ λοιπὸν ἀπεφασίσθη ν' ἀπολεσθῇ· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἔμφρονες ἄνδρες, βλέποντες τὴν κατ' αὐτοῦ τοσαύτην καταφορὰν, καὶ τὴν ἐκ ταύτης προερχομένην ἀπείθειαν ἐν τῷ στρατῷ, ἦσαν τῆς γνώμης νὰ θυσιασθῇ ὁ στρατηγὸς οὗτος. Ἐν δὲ τῇ παραφορᾷ ταύτῃ ἐξ ὅλων προεφέρετο ἓν ὄνομα, τοῦτο δὲ ἦτο τὸ τοῦ στρατηγοῦ Κουτουζώφ. Ὁ ἑτερόφθαλμος οὗτος γέρων στρατιωτικὸς, ὃν ἀντεκατέστησεν ὁ ναύαρχος Τστιτακώφ ἐν τῷ Δανουβίῳ, εἰ καὶ προηγουμένως ἀπώλεσε τὴν ἐν Αὐστερλίκῃ μάχην, μ' ὅλα ταῦτα διὰ τὸ καθ' ὁλοκληρίαν ῥωσσικὸν ὄνομά του καὶ διὰ τὴν παρὰ τῷ Σουβαρώφ ἀρχαίαν μαθητείαν του, ἔχαιρε τὴν κοινὴν ὑπόληψιν. Τὸ παράδοξον δὲ ἦτον ὅτι πάντες ἠγνόουν ὅτι ἡ μάχη τῆς Αὐστερλίκης ἀπωλέσθη ἐναντίον τῆς γνώμης του, διότι δὲν ἐγνώριζον ὅτι οὗτος συνεβούλευσε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ μὴ συναφθῇ αὕτη. Ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον πάθος δὲν ἔχει ἀνάγκην ὀρθοῦ λόγου, διότι τοῦτο μόνον ἑαυτὸ γνωρίζει ὡς ὀρθότερον λόγον. Ἀλλ' ἐν τούτοις σημειωτέον ὅτι ὁ Κουτούζωφ ἠρίστευσεν ἐν τῷ κατὰ τῆς Τουρκίας τελευταίῳ πολέμῳ· προσέτι καί τοι προβεβηκὼς τῇ ἡλικίᾳ, διότι ἤδη ἦτο πλέον τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν, καταβεβλημένος ἐκ τῶν δεινοπαθειῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀσωτειῶν, μόλις δυνάμενος νὰ μένῃ ἔφιππος, διόλου διεφθαρμένος, δόλιος, ἄπιστος καὶ ψεύστης, ἦτον εἰς τὸ ἄκρον συνετὸς, ἐπιτήδειος νὰ ἐμπνέῃ τὸ ἐπικρατοῦν πάθος, ὥστε κατήντησε νὰ ἦναι τὸ εἴδωλον τῶν ἐπιθυμούντων τὸν ἐπιθετικὸν πόλεμον, ἐν ᾧ αὐτὸς οὗτος ἦτον ὁλοσχερῶς ὀπαδὸς τοῦ ἀμυντικοῦ πολέμου. Ἀλλ' οὐδεὶς μᾶλλον αὐτοῦ ἦτον ἱκανότερος νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὰς καρδίας τῶν ἄλλων καὶ νὰ τὰς διευθύνῃ προσποιούμενος ὅτι συμμερίζεται πάθη, ἅτινα οὗτος δὲν ᾐσθάνετο, ν' ἀντιτάξῃ δὲ εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν ὑπομονὴν, ἥτις ἦτο τὸ μόνον ὅπλον δι' οὗ ἐδύνατο νὰ τὸν καταπολεμήσῃ, καὶ νὰ τὸ μετα-

χειρισθῇ χωρὶς νὰ τὸ δείξῃ. Ἡ Θεία Πρόνοια, ἥτις εἰς τὰς ἀνεξερευνήτους βουλάς της, εἶχεν ἀναμφιβόλως καταδικάσει τὸν Ναπολέοντα, ἡ Θεία αὕτη Πρόνοια ἡ ἐπιφυλάξασα ὡς ἀντίπαλον αὐτοῦ ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἕνα ἄνδρα καρτερὸν, συνετὸν καὶ σταθερὸν, ὡς τὸν βράχον τοῦ Τόρρες Βέδρας, τὸν λόρδον Βελλιγκτῶνα, ἐπεφύλαξεν αὐτῷ εἰς τὰ βάθη τῆς Ῥωσσίας, οὐχὶ ἕν' ἀντίπαλον ἀκλόνητον, ὡς ἐδέησεν ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἀλλ' ἕνα πανοῦργον καὶ ὑπομονητικὸν ἀνταγωνιστὴν, γινώσκοντα συνάμα νὰ ὑποχωρῇ καὶ ν' ἀνθίσταται, ἱκανὸν οὐχὶ νὰ νικᾷ ἀλλὰ ν' ἀπατᾷ τὸν Ναπολέοντα, καὶ νὰ τὸν νικᾷ ἀπατῶν αὐτόν. Ἴσως, φαίνεται, ἡ Θεία Πρόνοια δὲν ἀντιτάττει ἀνταξίους ἀνταγωνιστὰς πρὸς ὅντινα θέλει νὰ τιμωρήσῃ, ἀλλ' ὑποδεεστέρους οἵτινες εἰσὶν ἐκλελεγμένα ὄργανα τῶν περιστάσεων, ὡσανεὶ ἤθελεν ἔτι μᾶλλον νὰ τὸν βασανίσῃ, θέλουσα νὰ καταβληθῇ ὑπὸ ἀναξίων ἀντιπάλων.

Ὁ γέρων Κουτούζωφ λοιπὸν ἦτον ὁ δεύτερος ἀνταγωνιστὴς ὅστις ἤθελε σταματήσει τὸν Ναπολέοντα εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς Εὐρώπης· ὁμολογητέον δὲ ὅτι οὐδέποτε ἡ κοινὴ γνώμη ἐπέτυχεν εἰς ἐκλογὴν προσώπου, ὡς τὴν τοῦ Κουτουζῶφ, ἀντιταττομένου κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλὰ παρατηρητέον ὅτι ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἡ κοινὴ γνώμη σχηματίζεται ἐκ τῶν εὐγενῶν τάξεων καὶ ἐν τῇ αὐλῇ. Εἰς τὰς κεφαλὰς τούτων ἅμα εἰσέλθῃ ἰδέα τις, ἅπαντες ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἐπιμένουσι μὴ ἀκούοντες ἄλλον ὀρθὸν λόγον εἰμὴ τὸ κυριεῦον πάθος των. Εἰς ἁπάσας λοιπὸν τὰς ἐν Πετρουπόλει συναναστροφὰς, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σμολένσκης, ἅπαντες ἔκραζον ὑπὲρ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Κουτούζωφ, ὅστις μετὰ τὴν ἐκ τῆς Τουρκίας ἐκστρατείαν ἐπανελθὼν εἰς Πετρούπολιν ἔλαβε μετὰ πολλῆς ὑποκρίσεως τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκεῖ ἐθνοφυλακῆς, οὕτω δὲ ἐσυστήθη εἰς ὅλον τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην εἶχεν εἰς αὐτὸν, διότι εἶχε κακὰς ἀναμνήσεις περὶ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1805, ἔνθα ἴδεν αὐτὸν στερούμενον καρτερίας καὶ ἐπιδεξιότητος ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μά-

χης. Καὶ ὄντως δὲ, ὡς ἐρρέθη, ὁ Κουτούζωφ ἐστερεῖτο τῶν ἰδιοτήτων τούτων, ἀλλ' εἶχεν ἓν μόνον μέγα προτέρημα, τοῦτο δὲ συνίστατο εἰς τὴν ἐν πολέμῳ βαθεῖαν σύνεσιν αὐτοῦ, ὅπερ ὁ Ἀλέξανδρος παρεγνώριζε, παρασυρόμενος ὑπό τινων νέων ἀπείρων στρατιωτικῶν. Ἤδη ὅμως καταπεισθεὶς ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ἀπεφάσισε νὰ διορίσῃ τὸν Κουτούζωφ ἀρχηγὸν τῶν δύο στρατῶν διοικουμένων ὑπὸ τοῦ Βαρκλάϋ καὶ Παγκρατίωνος, τὸν δὲ στρατηγὸν Βεννινγσένον ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν αὐτοῦ.

Ἅμα διορισθεὶς ὁ Κουτούζωφ ἀρχηγὸς τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ἀνεχώρησε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐν Ζαρέβο-Ζαϊμίτσε στρατόπεδον, ἔνθα δὲν ἐνέκρινε νὰ συναφθῇ ἡ μάχη. Ὁ συνταγματάρχης Τόλλης μένων στρατοπεδάρχης ἐξελέξατο εἰς τὰ πέριξ τοῦ Μοζάϊσκ, εἴκοσι λεύγας μακρὰν τῆς Μόσχας, θέσιν τινὰ καλουμένην Βοροδίνον, ἥτις ἦτο φύσει ὀχυρὰ ἀναλόγως τῆς ὁμαλῆς χώρας ἔνθα ἐγίνετο ὁ πόλεμος· ὁ δὲ Κουτούζωφ καί τοι ὀπαδὸς, ὡς ἐρρέθη, τῆς ὑποχωρήσεως, θέλων νὰ συνάψῃ μίαν μάχην, ὅπως ἀποφύγῃ τὰς πολλὰς, ἐνέκρινε τὴν θέσιν ταύτην, διορίσας νὰ ἀνεγερθῶσι διάφορα πρόσκαιρα ὀχυρώματα ὅπως ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ τεχνικῶς ὀχυράν. Ἐν τοσούτῳ ὁ στρατηγὸς Μιλοράδοβιτζ προσήγαγεν αὐτῷ ἐπικουρίαν 15 χιλιάδων πεζικοῦ, 10 δὲ ἕτεραι χιλιάδες ἐθελοντῶν ὡπλισμένων μὲ λόγχας, ἐν ἐλλείψει τουφεκίων, ἔφθασαν ἐκ τῆς Μόσχας, ὥστε μετὰ τῶν ἐπικουριῶν τούτων ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς συνέκειτο ἤδη ἐξ 140 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὃν καὶ ἐκάθισεν ἐντὸς τῶν ἐν τῷ Βοροδίνῳ ἀνεγερθέντων προσκαίρων ὀχυρωμάτων, καὶ ἐκεῖ περιέμενε τὸν Ναπολέοντα μετὰ πολλῆς περισκέψεως.

Ταῦτα πάντα ἐπληροφορεῖτο ἀκριβῶς ὁ Ναπολέων διὰ τῶν κατασκόπων οὓς μετὰ πολλῆς ἐπιδεξιότητος μετεχειρίζετο, ὥστε ἐγνώριζεν ὅτι μετ' ὀλίγον ἤθελεν ἀπαντήσει ἡνωμένον καὶ συντεταγμένον τὸν ῥωσσικὸν στρατόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς τῇ 1, 2, καὶ 3 Σεπτεμβρίου ἦτον τοσοῦτον κακὸς, ἤρχισε νὰ κλονίζεται ἡ πεποίθησίς του. Ἐν δὲ τῷ γαλλικῷ

στρατῷ τὰ παράπονα ἦσαν γενικὰ κατὰ τῆς καταστάσεως τῶν ὁδῶν, διότι ἐξ ὁλοκλάρου οἱ τροχοὶ τῶν ἁμαξῶν τοῦ πυροβολικοῦ ἐχώνοντο εἰς τὸν πηλὸν, χιλιάδες δὲ ἵππων ὡς ἐκ τούτου ἀπέθνησκον καθ' ὁδόν· τὸ αὐτὸ δὲ συνέβαινε καὶ εἰς τὸ ἱππικὸν, ὥστε ἐπέκειτο κίνδυνος μήπως ἐντὸς ὀλίγου δὲν ἤθελον ὑπάρχει ἵπποι πρὸς μεταφορὰν τῶν πυροβόλων. Οἱ δὲ στρατιῶται δὲν ἐδύναντο νὰ κοιμηθῶσιν ἐπὶ τοῦ ὑγροτάτου ἐκείνου ἐδάφους, καὶ ἠσθένουν καθ' ἑκάστην χιλιάδες ἐξ αὐτῶν. Ὁ Ναπολεὼν μανθάνων ταῦτα ἠτιᾶτο τοὺς στρατηγούς του καὶ ἰδίως τὸν Νέϋ ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἀπώλλυντο ἑκατοστυῖαι ἀνδρῶν καθ' ἑκάστην. Οὗτος δὲ μὴ ὑποφέρων τὰς ἐπιπλήξεις ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅτι, ἂν εἰσέτι ἤθελεν ἐξακολουθήσει ἐπὶ πολὺ ἡ πορεία αὕτη, ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἤθελεν ἀπολεσθῆ. Ὁ Μυράτος ἔγραψε τὰ αὐτὰ, ἐν ᾧ ὁ Βερθιέρος οὐδὲ λέξιν ἐπρόφερε. Ὁ δὲ Ναπολέων πεισθεὶς περὶ τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν πραγμάτων ἀπήντησεν εἰς αὐτοὺς ὅτι, ἂν ὁ καιρὸς δὲν βελτιωθῇ, ἤθελε σταματήσει, τουτέστιν ὅτι ἤθελεν ἐπανέλθη εἰς Σμολένσκην. Ἐὰν πραγματικῶς ἡ τύχη ἠγάπα εἰσέτι τὸν Ναπολέοντα, ὡς ἐν τῇ ἐπιστροφῇ του ἐξ Αἰγύπτου, ἐν τῇ Αὐστερλίκῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἤθελεν ἐξακολουθήσει ἡ κακοκαιρία αὕτη εἰσέτι δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, καὶ τότε ἦτον ἠναγκασμένος ἑκὼν ἄκων νὰ μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω. Ἀλλὰ φαίνεται ἡ τύχη εἶχεν ἐγκαταλείψει αὐτὸν, ἡ δὲ εἱμαρμένη ἀπεφάσισε νὰ τὸν καταρρέψῃ, διότι τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ, 4 Σεπτεμβρίου, ἀνεφάνη ὁ ἥλιος μετὰ πολλῆς λαμπρότητος, βόρειος δὲ ἄνεμος ἤρχισε νὰ στεγνόνῃ τὸ ἔδαφος τῆς γῆς. Ὁ κύβος ἀνερρίφθη, ἔκραξεν ὁ Ναπολέων, ἄγωμεν πρὸς συνάντησιν τῶν Ῥώσσων! Εὐθὺς δὲ διέταξε τὸν Μυράτον καὶ τὸν Δαβοῦστον νὰ πορευθῶσι πρὸς τὸ Βοροδῖνον, τὸν δὲ ὑπόλοιπον στρατὸν νὰ ἀκολουθῇ τὴν πρωτοπορείαν.

Τῇ ἐπαύριον, 5 Σεπτεμβρίου, ὅλος ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐπορεύετο πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Βοροδίνου, θέσεως προωρισμένης νὰ γένῃ περίφημος ὡς ἡ τῆς Ζάμας, τῶν Φαρσάλων ἢ τοῦ Ἀκτίου Καθ' ὁδὸν ἀπήντησε μίαν μεγάλην καὶ καλῶς κτι-

σμένην μονὴν καλουμένην τοῦ Κολοτσκοΐ. Ἐντεῦθεν ἡ χώρα παρίστανε μελαγχολικόν τι καὶ ἄγριον καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ δασῶν· ὅλα δὲ τὰ χωρία ἦσαν κεκαυμένα καὶ ἔρημα. Προχωρῶν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπήντησε μικρὸν τινὰ ποταμὸν καλούμενον Κολόκζα· ἐνταῦθα ἐπεσκόπουν ἱππεῖς τινες Ῥῶσσοι, τοὺς ὁποίους καταδιώξαντες οἱ Γάλλοι διέβησαν τὸν ποταμὸν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ὑπεχώρησαν εἴς τινα παρακείμενον λόφον κατεχόμενον ὑπὸ 15 χιλιάδων Ῥώσσων.

Ὁ Ναπολέων ἐνταῦθα ἐστάθη ὅπως κατοπτεύσῃ τὴν πεδιάδα ταύτην, ἔνθα ἔμελλε ν' ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τοῦ κόσμου. Ὁ ποταμὸς Κολόκζας ἔτρεχε κατ' εὐθεῖαν τῆς ὁδοῦ εἰς ἣν ἐπορεύοντο οἱ Γάλλοι, μετὰ ταῦτα περιεστρέφετο εἰς τὸ χωρίον Βοροδῖνον ὑπὸ βραχώδεις λοφίσκους, ἐν διαστήματι μιᾶς λεύγας, καὶ μετὰ πολλὰς περιστροφὰς εἰσέδυεν εἰς τον ποταμὸν Μοσκόβαν. Οἱ πρὸς τὸ ἀριστερὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ λοφίσκοι, ὧν οἱ πρόποδες ἐβρέχοντο, ὡς ἐρρέθη, ὑπὸ τοῦ Κολόκζα, ἐφαίνετο ὅτι κατείχοντο ὑπὸ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ· δεξιόθεν ἡ σειρὰ τῶν λοφίσκων τούτων ἐξηκολούθει, ἀλλ' οὗτοι δὲν ἦσαν ἀπότομοι, μικρὰ δὲ φάραγξ διεχώριζεν αὐτοὺς ἐκ τῆς πεδιάδος. Ὁ ρωσσικὸς στρατὸς κατεῖχε τὴν σειρὰν ταύτην τῶν λόφων, ὧν αἱ κορυφαὶ ἦσαν ὁμαλαὶ καὶ ἐφ' ὧν ἦσαν ἀνηγερμένα πρόσκαιρα ὀχυρώματα καὶ μεγάλαι περιβολαὶ ἐξωπλισμέναι διὰ πυροβολικοῦ. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο ὅτι ἐκ τοῦ μέρους τούτου, ἤτοι δεξιόθεν ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ φάραγξ, ἦτον εὔκολος ἡ κατὰ τῶν Ῥώσσων προσβολὴ, διότι ἡ φάραγξ ἦτον ἀβαθὴς, μόνον δὲ αἱ περιβολαὶ ἔφερον τὸ μεγαλήτερον ἐμπόδιον.

Ἐν τούτοις, ὅπως ἔλθῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐκ τοῦ δεξιοῦ πρὸς ἀριστερὰ, ἔπρεπε πρῶτον νὰ κυριεύσῃ περιβολήν τινὰ κειμένην δεξιόθεν τοῦ χωρίου Βοροδίνου, ἀνηγερμένην ἐπί τινος λόφου καὶ καλουμένην τοῦ Σβαρτίνου, ὄπισθεν τῆς ὁποίας ἐκάθητο ἡ ρωσσικὴ πρωτοπορεία. Ὁ Ναπολέων σκεφθεὶς ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς περιβολῆς ταύτης, ἦτον ἀναγκαιοτάτη, εὐθὺς διέταξε τὸν Μυράτον μετὰ τοῦ ἱππικοῦ καὶ τὸν στρατηγὸν Κομπάνον μετὰ

τῆς μεραρχίας του νὰ κυριεύσωσιν αὐτὴν πάραυτα. Ἀμφότερα τὰ γαλλικὰ σώματα ταῦτα ἐπῆλθον πρὸς τὸ ἑσπέρας παρὰ τὴν εἰρημένην περιβολὴν, καὶ τὸ μὲν ἱππικὸν κατεδίωξε τὸ ῥωσσικὸν, τὸ δὲ πεζικὸν προπαρεσκευάσθη πρὸς ἔφοδον· ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσῃ πρὸς τὴν περιβολὴν, ἔπρεπε νὰ κυριεύσῃ ἐν πρώτοις μικρόν τινα λοφίσκον, ἐφ' οὗ οἱ Ῥῶσσοι εἶχον πυροβολοστάσιον. Ὁ στρατηγὸς Κομπάνος διέταξεν εὐθὺς τὸν κατὰ τοῦ λοφίσκου τούτου πυροβολισμὸν, καὶ πάραυτα κατεδίωξεν ἐκεῖθεν τὸ ῥωσσικὸν πυροβολικόν. Μετὰ δὲ ταῦτα διαιρέσας τὴν ὑπ' αὐτὸν μεραρχίαν εἰς δύο φάλαγγας διέταξε τὴν κατὰ τῆς περιβολῆς ἔφοδον, καὶ μετὰ ἰσχυρὰν ἄμυναν τῶν Ῥώσσων ἐκυρίευσεν αὐτήν. Ἀλλ' ἐν τῶν συνταγμάτων αὐτοῦ προχωρῆσαν ἀριστερόθεν τοσοῦτον ἰσχυρῶς προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Ῥώσσων θωρακοφόρων ὥστε ἀπώλεσε πολλοὺς ἄνδρας καὶ τὸ πυροβολικὸν αὐτοῦ. Ἐνταῦθα παρετηρήθη πόσον ἐλαττωματικὸς ἦτον ὁ νέος ὀργανισμὸς τῶν συνταγμάτων, καθ' ὃν ἕκαστον σύνταγμα πεζικοῦ εἶχε καὶ ἰδιαίτερον πυροβολικόν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συμπλοκῆς ταύτης, γενομένης τῇ 4 πρὸς τὴν 5 Σεπτεμβρίου, ἦτον ὅτι οἱ Γάλλοι ἐκυρίευσαν ἐν πρόσκαιρον ὀχύρωμα τῶν Ῥώσσων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔγειναν κύριοι τῆς πεδιάδος τοῦ Κολόκζα. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν φαινομένων καὶ τῶν πληροφοριῶν ἦτο βέβαιον ὅτι οἱ Ῥῶσσοι εἶχον ἤδη ἀποφασίσει νὰ συνάψωσι κρίσιμον μάχην· διὸ ὁ Ναπολεὼν διέταξε ν' ἀναπαυθῇ ὁ στρατός του, ὅπως συναθροισθῶσι καὶ οἱ καθυστεροῦντες· τῇ δ' ἑσπέρᾳ ἐκείνῃ ἤναψαν μεγάλας πυρὰς ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ, διότι ὑπῆρχε διαπεραστικὸν ψῦχος.

Τῇ ἐπαύριον, 6 Σεπτεμβρίου, ὁ ἥλιος περὶ τὴν μεσημβρίαν ἦτο τοσούτῳ λαμπρὸς ὥςε ἐφαίνοντο ὅλοι οἱ λόφοι τοῦ Βοροδίνου κεκαλυμμένοι ὑπὸ Κοζάκων, βαϊονεττῶν τοῦ πεζικοῦ καὶ ἀπείρων πυροβόλων. Ὁ Ναπολεών, ὅστις διενυκτέρευσε κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἐν τῷ μέσῳ τῆς φρουρᾶς του, ἱππεύσας ἀπὸ πρωΐας, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν στραταρχῶν του, καὶ κατοπτεύσας ὅλα τὰ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατεχόμενα μέρη ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ αὐτὰ δεξιόθεν ἔνθα ὑπῆρχεν, ὡς ἐρρέθη, μικρά τις φά-

ραγξ, καὶ οὐχὶ ἀριστερόθεν ἔνθα ὑπῆρχεν ὁ ποταμὸς Κολόκζας. Δεξιόθεν τοῦ Βοροδίνου ὑψοῦτο μικρὸς λοφίσκος, οὗτινος οἱ πρόποδες ἦσαν κεκαλυμμένοι ἐκ θάμνων. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐσχηματίζετο ὀροπέδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ Ῥῶσσοι ἀνήγειραν εὐρυτάτην περιβολὴν (ὀχύρωμα πολύγωνον), ἧς αἱ πλευραὶ ἐσχηματίζοντο διὰ μεσοτειχισμάτων, ἦτο δὲ ἐξωπλισμένη αὕτη μὲ εἴκοσι καὶ ἓν πυροβόλα μεγάλης ὁλκῆς. Οἱ Ῥῶσσοι δὲν εἶχον εἰσέτι δυνηθῆ νὰ θέσωσι διασταυρώματα πέριξ αὐτῆς, ἀλλ' οὐδὲ σφρεῶς ἦτο κατεσκευασμένη αὕτη ἕνεκα τῆς μὴ στερεότητος τοῦ ἐδάφους. Τὸ πρόσκαιρον ὀχύρωμα τοῦτο, τὸ ἐπονομασθὲν μεγάλη περιβολὴ, ὑπῆρξε περιβόητον ἐν τῇ ἀξιομνημονεύτῳ μάχῃ ταύτῃ. Δεξιόθεν τοῦ λοφίσκου τούτου ὑπῆρχε καὶ ἕτερος λόφος διαχωριζόμενος ἐκ τοῦ πρώτου διά τινος φάραγγος καλουμένης τοῦ Σεμινοφσκόϊ, ὁμωνύμου τῷ παρακειμένῳ χωρίῳ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Ὁ δεύτερος οὗτος λοφίσκος, ὑψηλότερος τοῦ πρώτου, ἦτον ὠχυρωμένος διὰ τριῶν βελῶν (τριγώνων ὀχυρωμάτων) ἐξωπλισμένων μὲ πυροβολικόν. Τὸ χωρίον Σεμενοφσκόϊ τὸ διαχωρίζον τοὺς δύο πρώτους λοφίσκους ἦτο κεκαυμένον καὶ ὠχυρωμένον ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, οὐ μακρὰν δὲ αὐτοῦ ὑπῆρχε δάσος πυκνὸν, εἰς ὃ δυσκόλως εἰσήρχετό τις.

Μετὰ τὴν κατόπτευσιν ταύτην, ἣν ὁ Ναπολέων πολλάκις ἐνήργησεν ἐπιτοπίως, σκεφθεὶς περὶ τοῦ πρακτέου, ἀπεφάσισεν ὥστε πρὸς μὲν τὸ ἀριστερὸν τοῦ Κολόκζα νὰ διαθέσῃ μικρὰς δυνάμεις, νὰ προσβάλῃ δὲ εἰς τὸ κέντρον πρὸς τὸ Βοροδίνον ἐπὶ τῆς νέας ὁδοῦ τῆς Μόσχας, ὅπως προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν Ῥώσσων πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐπιτεθῇ μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών του κατὰ τῶν πρὸς ἀριστερὰ κειμένων ὀχυρωμάτων, ἐξαποστέλλων καὶ ἓν σῶμα διὰ μέσου τοῦ δάσους ἵνα φέρῃ περισπασμὸν εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον. Ὁ δὲ Δαβοῦστος προέτεινεν εἰς τὸν Ναπολέοντα νὰ διαβῇ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐκ τοῦ δάσους μετὰ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ τῇ ἐπιούσῃ ν' ἀναφανῇ ἐπὶ τῶν νώτων τῶν Ῥώσσων ὅπως οὕτως ἐκπλήξῃ αὐτούς. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων δὲν ἐνέκρινε τοῦτο, διότι, ὡς ἔλεγεν, οὕτω διεμοιράζετο ὁ στρατός του εἰς ἄγνω-

στον χώρκν, ἐνῷ οὗτος ἤθελε νὰ διατηρῇ αὐτὸν ἡνωμένον. Κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν λοιπὸν πρόθεσιν αὐτοῦ ἐξέδωκε τὰς περὶ τούτου διαταγάς του εἰς ἕκαστον τῶν στρατηγῶν του ὡς ἑξῆς·

Ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος, ὅσις ἀπὸ τῆς Σμολένσκης πάντοτε ἐπορεύετο εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ στρατοῦ, διετάχθη νὰ προσβάλῃ τὸ ἀριστερὸν τῶν Ῥώσσων πρὸς τὸν Κολόκζαν ποταμὸν, ἀλλ' ὅσον ἐδύνατο μετὰ μικρῶν δυνάμεων, νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον Βοροδῖνον, ἀλλὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω· νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ ἰσχυρὸν πυροβολοστάσιον, νὰ προσβάλῃ πλαγίως τὴν μεγάλην περιβολὴν τῶν Ῥώσσων, καὶ μετὰ ταῦτα ὅλαις δυνάμεσι νὰ προσβάλῃ καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτήν. Ὁ στρατάρχης Νέϋ μετὰ τριῶν πεζικῶν μεραρχιῶν νὰ προσβάλῃ κατὰ μέτωπον τὸν δεύτερον λόφον, ἐνῷ ὁ Δαβοῦστος ἔμελλε νὰ προσβάλῃ κατὰ μέτωπον. Τέλος δὲ ὁ πρίγκηψ Πονιατόφσκης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ δάσος καὶ περιπλανώμενος ἐν αὐτῷ, αἴφνης νὰ φανῇ ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοπέδου. Ὅλον τὸ ἱππικὸν διαιρεθὲν εἰς τέσσαρα σώματα διετάχθη νὰ ὑποστηρίζῃ τὰ πρὸς ἐπίθεσιν διωρισμένα σώματα· ὄπισθεν δ' ἐν ἐφεδρείᾳ διωρίσθη ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ μετὰ μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ.

Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ προσβάλῃ ἐν πρώτοις διὰ ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ τὰ ῥωσσικὰ ὀχυρώματα, διέταξε ν' ἀνεγερθῶσι τρία πυροβολοστάσια, ἅτινα διὰ 120 πυροβόλων νὰ προσβάλωσι τὰ ῥωσσικὰ ὀχυρώματα. Ἀλλ' ἵνα καλύψῃ ἐκ τῶν Ῥώσσων τὰς προθέσεις του ταύτας, διέταξε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τῆς 6 Σεπτεμβρίου νὰ διαμένῃ ὁ στρατὸς εἰς τὰ ἴδια, τῇ δὲ ἑβδόμῃ ἀπὸ πρωΐας νὰ ἐκτελεσθῶσι ταῦτα πάντα. Διέταξε δὲ τὸν στρατηγὸν Ἐλβὲ νὰ στήσῃ πέντε μικρὰς γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κολόκζα πρὸς συγκοινωνίαν τῶν στρατευμάτων του ἐν τῇ μελετωμένῃ μάχῃ. Ἅπας ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἠριθμεῖτο εἰς 127 χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν μετὰ 580 πυροβόλων.

Καὶ ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς δὲ ἀφ' ἑτέρου παρεσκευάζετο πρὸς

ἰσχυρὰν ἄμυναν, προτιθέμενος νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ εἰμὴ μετὰ πολλὰς θυσίας. Ὁ στρατηγὸς Κουτούζωφ, ὀνομασθεὶς πρίγκηψ ἕνεκα τῶν ἐσχάτως ὑπηρεσιῶν του εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, εἶχεν ὑπ' αὐτὸν τὸν Βαρκλάϋ καὶ Παγκρατίωνα, διοικοῦντας, ὁ μὲν πρῶτος, τὸν στρατὸν τοῦ Δβίνα, ὁ δὲ ἕτερος, τὸν τοῦ Βορυσθένους, ἀμφότεροι δὲ ἀποφασισμένοι ν' ἀποθάνωσιν, ὁ μὲν πρῶτος ἕνεκα τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς ἀγανακτήσεώς του, ὁ δὲ ἕτερος ἕνεκα τοῦ ἐξόχου πατριωτισμοῦ του καὶ τοῦ κατὰ τῶν Γάλλων ὑπερβολικοῦ μίσους. Ἅπαντες οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἀξιωματικοὶ συνεμερίζοντο τὰ πάθη τῶν ἀρχηγῶν των, διότι ἡ ῥωσσικὴ ἀριστοκρατία ἤθελε διὰ πάσης θυσίας νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν.

Οἱ Ῥῶσσοι λοιπὸν ἦσαν συντεταγμένοι ὡς ἀκολούθως· εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δεξιοῦ αὐτῶν, ἀπέναντι τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Γάλλων καὶ ὄπισθεν τοῦ Βοροδίνου, ἐκάθητο ἡ δευτέρα καὶ ἡ τετάρτη μοῖρα, διοικούμεναι ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μιλοραδόβιτζ· ὄπισθεν αὐτῶν ἐκάθητο ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα μοῖρα τοῦ ἱππικοῦ, διοικούμεναι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Οὐβαρὼφ καὶ Κὼρφ, καὶ πρὸς τὸ δεξιὸν αὐτῶν οἱ Κοζάκοι τοῦ Πλατώφ· συντάγματα τινὰ τῶν ἀκροβολιστῶν ἐφύλαττον τὸ χωρίον Βοροδῖνον· ἐν τῷ μέσῳ καὶ ὄπισθεν τοῦ Βοροδίνου ἐκάθητο ἡ ς'. μοῖρα τοῦ Δοκτορὼφ, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κρεὐτζ· ἅπαντα τὰ σώματα ταῦτα ἀπετέλουν τὸν ὑπὸ τὸν Βαρκλάϋ στρατόν.

Μετὰ τοῦτον ἤρχετο ὁ δεύτερος στρατὸς διοικούμενος ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Παγκρατίωνος· ἡ ἑβδόμη μοῖρα, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Ῥαεφσκόϊ, ἐκάθητο μεταξὺ τῆς μεγάλης περιβολῆς καὶ τοῦ κεκαυμένου χωρίου Σεμενοφσκόϊ· τὸ ὄγδοον σῶμα ἐκάθητο ὄπισθεν τῶν τριῶν βελῶν· ἡ μεραρχία τοῦ Νεβεροφσκόϊ ἐφρούρει εἰς τὰ τρία βέλη, ἐδιοικεῖτο δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Γορτζακὼφ ἔχοντος ὑπὸ τὰς διαταγάς του καὶ τὴν τετάρτην μοῖραν τοῦ ἱππικοῦ· πολλὰ τάγματα ἀκροβολιστῶν ἐφύλαττον τὸ παρακείμενον δάσος· ἡ δ' ἐθνοφυλακὴ μετά τινων σωμάτων Κοζάκων καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἐκάθητο ὄπισθεν καὶ ἐν τῷ μέσῳ

τοῦ στρατοῦ μετὰ τοῦ ἐν ἐφεδρείᾳ βαρέος πυροβολικοῦ.

Ἡ ὁλικὴ δύναμις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ συνίστατο ἐξ 140 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὧν αἱ 120 ἦσαν μάχιμος στρατὸς, αἱ δ' ἕτεραι 20 χιλιάδες ἦσαν ἐθνοφυλακὴ καὶ Κοζάκοι. Αἱ μεγαλήτεραι δυνάμεις τῶν Ῥώσσων ἐκάθηντο εἰς τὸ δεξιὸν αὐτῶν, ἀριστερόθεν τῶν Γάλλων, αἱ δὲ μικρότεραι πρὸς τὸ ἀριστερὸν, δεξιόθεν τῶν Γάλλων, ἔνθα ὁ Ναπολέων προέθετο νὰ προσβάλῃ αὐτοὺς καιρίως. Εἰ καὶ ἐπροσπάθει δὲ οὗτος παντὶ σθένει νὰ κρύψῃ τὰς προθέσεις του ἐκ τῶν Ῥώσσων, μ' ὅλα ταῦτα ἡ πρὸ μιᾶς ἡμέρας ἄλωσις τοῦ ὀχυρώματος Σβαρτίνου καὶ ἡ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο γενομένη μετάθεσις γαλλικῶν τινῶν σωμάτων ἐδείκνυον ὅτι τὸ ἀριστερὸν τῶν Ῥώσσων ὑπέκειτο μᾶλλον τῶν ἄλλων μερῶν εἰς κίνδυνον. Ὅθεν τινὲς τῶν περὶ τὸν Κουτούζωφ εἶπον αὐτῷ περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου εἰς τὸ μέρος τοῦτο· ἀλλ' οὗτος, ὅστις ἦτο μᾶλλον ἱκανὸς νὰ διευθύνῃ ἐμφρόνως ἐκστρατείαν τινὰ ἢ νὰ συνάψῃ μάχην, ὀλίγην προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τοὺς λόγους αὐτῶν, διότι ἔβλεπεν ὅτι αἱ κυριώτεραι δυνάμεις τῶν Γάλλων ἐκάθηντο εἰς τὴν ἑτέραν πλευράν· ἔπεμψε μ' ὅλα ταῦτα τὴν τρίτην μοῖραν τοῦ στρατοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀριστεροῦ αὐτοῦ· ἐπανεπαύετο προσέτι καὶ εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ Βαρκλάϋ καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Παγκρατίωνος.

Ὡς ἐκ συνενοήσεως δὲ ὅλη ἡ ἕκτη ἡμέρα διῆλθεν ἄπρακτος, οὐδὲ βολῆς τουφεκίου ῥιφθείσης, ὡς συμβαίνει ἄκρα νηνεμία ἐν τῇ παραμονῇ μεγάλης τρικυμίας. Οἱ Γάλλοι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς ἕκτης διῆγον ἀναπαυμένοι καὶ ἀστεϊζόμενοι ἠρώτων ἀλλήλους τίς ἤθελεν ἐπιζήσει ἐπὶ τὴν αὔριον, ἀλλ' οὐδεὶς ἀμφίβαλλε περὶ τῆς νίκης καὶ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Μόσχας.

Ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατοπέδῳ ὅμως ὑπῆρχε μεγίστη σιωπὴ καὶ μελαγχολία· ἅπαντες περίλυποι, ἠγαναγκτισμένοι καὶ ἀποφασισμένοι ν' ἀποθάνωσιν εἶχον τὰς ἐλπίδας των εἰς μόνον τὸν Θεόν· γονυκλιτῶς δὲ προσηύχοντο εἴς τινα εἰκόνα τῆς Θεοτόκου σωθῆσαν ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς πό-

λεως Σμολένσκης, καὶ τὴν ὁποίαν κρατοῦντες οἱ ἱερεῖς αὐτῶν περιέφερον εἰς τὸ στρατόπεδον· τὴν λιτανείαν ταύτην συνώδευε μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του ὁ γέρων Κουτούζωφ, ἀσκεπὴς καὶ ἔχων προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν γῆν.

Ὁ δὲ Ναπολέων μένων ἐν τῇ σκηνῇ του ἐξέδιδε διαφόρους διαταγὰς περὶ τῆς μάχης τῆς ἐπιούσης, καὶ ἤκουε τὸν συνταγματάρχην Φαββιέρον (α) ἐλθόντα νεωστὶ ἐκ τῆς Ἱσπανίας καὶ διηγούμενον τὰ τῆς μάχης τῆς Σαλαμάγκας. Ἀκούσας δὲ μετ' ἀγανακτήσεως καὶ σαρκασμοῦ τὰ ὑπὸ τοῦ Φαββιέρου λεχθέντα εἶπεν αὐτῷ ὅτι αὔριον θέλει ἐπανορθώσει εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Μοσκόβα ποταμοῦ τὰ ἐκεῖ πραχθέντα σφάλματα αὐτῶν.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔφθασεν ἐκ Παρισίων καὶ ὁ αὐλάρχης Βωσσέτος, φέρων εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν εἰκόνα τοῦ υἱοῦ του· παρατηρήσας δὲ αὐτὴν ἐκστακτικῶς ἔθηκεν αὐτὴν ἐν τῇ θήκῃ της. Μετὰ ταῦτα δὲ ῥίψας βλέμμα πρὸς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον καὶ ἰδὼν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἐπέμενον ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐβεβαιώθη ἔτι μᾶλλον περὶ τῆς μάχης τῆς ἐπιούσης, ἐπομένως ἐκλείσθη ἐν τῇ σκηνῇ του ἵν' ἀναπαυθῇ. Ἡ ἑπομένη νὺξ διῆλθεν ἐν ἡσυχίᾳ, διότι οἱ μὲν Γάλλοι ἐκ τῶν ὕμνων οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἐκ τῶν προσευχῶν ἐκοιμήθησαν ἅπαντες παρὰ τὰς πυρὰς αὐτῶν.

Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἀπὸ πρωΐας οἱ Γάλλοι ἀνέλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἤρχισαν νὰ διαβαίνωσι τὸν ποταμὸν Κολόκζαν, ἕκαστος ἀπερχόμενος νὰ λάβῃ τὴν εἰς αὐτὸν προσδιορισθεῖσαν θέσιν· ὁ Εὐγένιος παρὰ τὴν μεγάλην περιβολήν, ὁ Νέϋ καὶ ὁ Δαβοῦστος ἀπέναντι τῶν τριῶν βελῶν, τὸ ἱππικὸν ὄπισθεν αὐτῶν, ὁ γρατηγὸς Φριάντος καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ἐν ἐφεδρείᾳ εἰς τὸ κέντρον, οἱ πυροβολισταὶ μετὰ τῶν πυροβόλων εἰς τὰ πυροβολοστάσια, ὁ δὲ Πονιατόφσκης εἰς τὸ δάσος· ταῦτα πάντα ἐξετελέσθησαν ἐν μεγίστῃ σιωπῇ περὶ τὸ λυκαυγές. Ὁ δὲ Να-

(α) Οὗτος ἦτον ὁ ἐν Ἑλλάδι ἐλθὼν καὶ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἐν καιρῷ τοῦ ἀγῶνος ἐδηγήσας ἐνδόξως πρὸς τὸν ἐχθρὸν τὰ τακτικὰ ὅπλα τῆς Ἑλλάδος.

πολέων ἀπὸ πρωΐας ἐφιππεύσας ἀπῆλθεν εἰς τὸ πρὸ δύο ἡμερῶν κυριευθὲν ῥωσσικὸν ὀχύρωμα τοῦ Σβαρτίνου, ἔνθα ἤθελε διαμείνει καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ὅπως ἐπιβλέπει ὅλον τὸ πεδίον τῆς μάχης, ὧν προφυλαγμένος ἐκ τῶν σφαιρῶν τῶν πυροβόλων· διότι, ὡς ἔλεγεν, ἐν ἀφθονίᾳ ἤθελον ῥίπτονται αὗται καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ὁ δὲ Μυράτος λαμπροστόλιστος κατὰ τὴν συνήθειάν του ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν περιφέρετο ἔμπροσθεν τῶν ἱππικῶν σωμάτων ἐπιδεικνύμενος καὶ ἐγκαρδιῶν ταῦτα πρὸς μάχην. Πυκνὴ ὁμίχλη ἐκάλυπτεν εἰσέτι τὰς ῥωσσικὰς θέσεις, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ ἥλιος ἐφάνη ἀκτινοβολῶν. Ὁ Ναπολέων ἰδὼν τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἀνέκραξεν, «ἰδοὺ ὁ ἥλιος τῆς Αὐστερλίκης». Ἀληθῶς δὲ τοιοῦτος ἦτον, ἀλλ' ὑπέκρυπτεν ἤδη μέλανα νέφη!

Ὁ Ναπολέων εὐθὺς διέταξε ν' ἀναγνωσθῇ εἰς ἕκαστον λόχον ἡ ἐξῆς διαταγὴ αὐτοῦ·

Στρατιῶται!

» Ἰδοὺ ἡ τοσοῦτον ἐπιθυμητὴ εἰς ὑμᾶς μάχη! τοῦ λοι-
» ποῦ ἡ νίκη ἐξαρτᾶται παρ' ὑμῶν· αὕτη θέλει σᾶς δώσει τὴν
» ἀφθονίαν, καλοὺς χειμερινοὺς σταθμοὺς καὶ ταχεῖαν ἐπά-
» νοδον εἰς τὴν πατρίδα! Θεωρήσατε τὴν μάχην ταύτην ὡς
» τὴν τῆς Αὐστερλίκης, τῆς Φριεδλάνδης, τῆς Βιτέβσκας καὶ
» τῆς Σμολένσκης· αἱ δὲ ἐπερχόμεναι γενεαὶ μεθ' ὑπεροψίας
» θὰ ὁμολογῶσι τὴν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ διαγωγήν σας, καὶ
» θὰ λέγωσι περὶ ὑμῶν « οὗτος ἦτον εἰς τὴν ὑπὸ τὰ τείχη
» τῆς Μόσχας γενομένην μεγάλην μάχην. »

Περὶ τὰς ἓξ ὥρας βολὴ κανονίου ἠκούσθη ἐκ τοῦ δεξιοῦ πυροβολοστασίου, καὶ πάραυτα ὁ κρότος τῶν ἀπείρων πυροβόλων διεδέχθη τὴν ἐπικρατοῦσαν σιωπήν. Οἱ τοῦ δεξιοῦ Γάλλοι πυροβολισταὶ βλέποντες ὅτι πολὺ ἀπεῖχον ἐκ τῶν ῥωσσικῶν ὀχυρωμάτων, ἅτινα ἤθελον νὰ προσβάλωσιν, ἐξέβαλον τὰ πυροβόλα των καὶ τὰ ἐπλησίασαν πρὸς τὸν ἐχθρόν.

Ἐν τούτοις ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος πορευθεὶς προσέβαλε τὸ χωρίον Βοροδῖνον, ὅπως ἐξαπατήσῃ τοὺς Ῥώσσους νομίζοντας ὅτι ἐκεῖ ἤθελε γένει κυρίως ἡ προσβολὴ τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ χωρίον

τοῦτο ἔχον ἀσθενῆ φρουρὰν ἐκυριεύθη μετ' ὀλίγον ὑπό τινων γαλλικῶν συνταγμάτων· ἀλλ' ἐν ἐξ αὐτῶν παρασυρθὲν ὑπὸ τῆς ὁρμῆς του διέβη τὸν ποταμὸν Κολόκζαν, ἐκεῖ ὅμως δύο ρωσσικὰ συντάγματα ἐπιπεσόντα κατ' αὐτοῦ κατέστρεψαν ἐξ ὁλοκλήρου αὐτό.

Ὁ δὲ στρατάρχης Δαβοῦστος μετὰ δύο μεραρχιῶν τοῦ πεζικοῦ καὶ τριάκοντα πυροβόλων διαβὰς ἐκ τῶν ἄκρων τοῦ δάσους περιῆλθε τὰ ὀχυρώματα τῶν Ῥώσσων τὰ καλούμενα βέλη ὅπως ἀναρπάσῃ ταῦτα· διὸ τὴν μὲν μίαν τῶν μεραρχιῶν του ἐσχημάτισεν εἰς πυκνὴν φάλαγγα καὶ διέταξεν αὐτὴν πρὸς ἔφοδον, τὴν δ' ἑτέραν ἔταξεν ἐν ἐφεδρείᾳ. Ἀλλὰ μόλις προέβη ἡ πρὸς ἔφοδον φάλαγξ, καὶ πάραυτα προσεβλήθη τοσοῦτον σφοδρῶς ὑπὸ τῶν πυρῶν τῶν ρωσσικῶν ὀχυρωμάτων, ὥστε ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ αὐτὸς ὁ διοικητὴς αὐτῆς στρατηγὸς Κομπάνος ἔπεσον χαμαί, ἄλλοι μὲν φονευθέντες, ἕτεροι δὲ πληγωθέντες, οἱ δὲ στρατιῶται ἐστάθησαν ἀκίνητοι. Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος εὐθὺς προσλαμβάνει ἓν πεζικὸν σύνταγμα, ἐφορμᾷ καθ' ἑνὸς τῶν τριῶν ὀχυρωμάτων καὶ εἰσπηδήσας κυριεύει αὐτό, ἀλλὰ σφαῖρα κανονίου προσβαλοῦσα τὸν ἵππον αὐτοῦ τὸν ἀνέτρεψε κατὰ γῆς ὥστε ἐπὶ πολὺ ἔκειτο ἡμιθανής.

Ὁ Ναπολέων πληροφορηθεὶς ταῦτα πάντα εὐθὺς διέταξε τὸν Μυράτον νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Δαβοῦστον, τὸν δὲ ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Ῥάππον νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν στρατηγὸν Κομπάνον. Ὁ Μυράτος ἔδραμεν εὐθὺς παρὰ τῷ Δαβούστῳ ἀναλαβόντι ὀλίγον καὶ ἀντικατέστησεν αὐτόν· ὁ δὲ Νέϋ μετὰ δύο μεραρχιῶν τοῦ πεζικοῦ κατέλαβε τὸ ὑπὸ τὸν Δαβοῦστον κυριευθὲν ὀχύρωμα, τὸ ὁποῖον ἀλλεπαλλήλως προσέβαλλον οἱ Ῥῶσσοι ἐπίλεκτοι τοῦ Βορονζὼφ διὰ νὰ τὸ ἀνακτήσωσιν· ἀλλ' ὁ Νέϋ ὑπερασπίζετο ὡς λέων αὐτό. Ἐν τοσούτῳ ὁ στρατηγὸς Νεβεροφσκόϊ μετὰ τῆς ἀνδρείας μεραρχίας του τρέχει πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπιλέκτων καὶ μετ' αὐτῶν προσβάλλει τὸ ὀχύρωμα. Ὁ Νέϋ ἀντιτάττει κατ' αὐτοῦ μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ καὶ ἀναχαιτίζει τὴν ὁρμὴν τῶν Ῥώσσων, συγχρόνως

στέλλει μίαν μεραρχίαν πρὸς τὸ ῥωσσικὸν ὀχύρωμα τοῦ ἀριστεροῦ, ὅπου συνήφθη ἑτέρα αἱματηρὰ συμπλοκή. Ὁ Παγκρατίων, ὁ διοικῶν τὰ προσβαλλόμενα ταῦτα μέρη, βλέπων ὅτι αἱ θέσεις αὗται ὑπέκειντο εἰς κίνδυνον, ὡς προσβληθεῖσαι ὑπ᾽ ἀνωτέρων δυνάμεων, ἔπεμψεν ἐκεῖ σώματά τινα πρὸς ἐπικουρίαν, συγχρόνως δὲ εἰδοποίησε τὸν Κουτούζωφ ἵνα πέμψῃ καὶ οὗτος ἐκεῖ νέας ἐπικουρίας.

Αὐτὸς δὲ ὁ Παγκρατίων μεθ᾽ ὅλων τῶν δυνάμεών του ἐπροσπάθει ν᾽ ἀνακτήσῃ τὰ κυριευθέντα ὑπὸ τῶν Γάλλων ὀχυρώματα, ἐν οἷς ὁ ἀγὼν ἐγένετο αἱματηρὸς διὰ τῶν ἀγχεμάχων ὅπλων. Ὁ Νέϋ κατεῖχε τὸ δεξιὸν βέλος (ὀχύρωμα), ὁ δὲ στρατηγὸς Ῥαζοὺ κατέλαβε μὲν τὸ ἀριστερὸν, ἀλλὰ πάραυτα κατεπολεμήθη καὶ κατεδιώχθη ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Παγκρατίωνος. Ὁ Ναπολέων, βλέπων ὅτι εἰς τὴν θέσιν ταύτην κατεπολεμεῖτο ὁ στρατός του, ἐξαποστέλλει τὸν Μυράτον μετὰ τοῦ ἱππικοῦ. Οὗτος δὲ φθάσας ἐκεῖσε ἐπαναφέρει τοὺς ὑποχωροῦντας Γάλλους εἰς μάχην, ὁδηγεῖ αὐτοὺς κατὰ τοῦ ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐκτελεῖ τρομερὸν πῦρ, μετὰ δὲ ταῦτα προσβάλλει αὐτὸ διὰ τοῦ ἱππικοῦ καὶ τὸ ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἔπειτα δὲ ἀφιπτεύει καὶ ἡγούμενος τοῦ πεζικοῦ προσβάλλει τὸ ἀπολεσθὲν ῥωσσικὸν ὀχύρωμα καὶ κυριεύει αὐτὸ ἐκ νέου· ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ καὶ ὁ Νέϋ διὰ τοῦ Βυρτεμβεργικοῦ ἱππικοῦ προσβάλλει τὰς τάξεις τοῦ Βορονζώφ καὶ ἀναγκάζει ταύτας νὰ ὑποχωρήσωσιν.

Οἱ Γάλλοι κυριεύσαντες τὰ δύο ἐκ τῶν τριῶν βελῶν καὶ γενόμενοι κύριοι τῶν ἐκεῖ ὑψωμάτων, μὴ προσέχοντες εἰς τὸ τρίτον βέλος, διότι φυσικῷ τῷ λόγῳ τοῦτο ἤθελεν ἐκκενωθῆ ἀναιμωτὶ, ἐγκατέστησαν τὸ πυροβολικόν των ἐκεῖ καὶ προώδευον κατὰ τῶν ὄπισθεν κειμένων ῥωσσικῶν ὀχυρωμάτων καὶ συντεταγμένων στρατευμάτων· ἀλλὰ πάραυτα ὁ Νέϋ ἐξετέθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀπανταχοῦ βαλλομένων κατ᾽ αὐτοῦ πυρῶν.

Ὁ Μυράτος ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ Νέϋ ἐξαπέστειλε τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν του στρατηγὸν Βελλιάρδον μετὰ ἰσχυροῦ σώματος Θωρακοφόρων καὶ ἐφίππου

πυροβολικοῦ, ὅπως διαβῇ τὴν παρακειμένην φάραγγα τοῦ χωρίου Σεμενοφσκόϊ καὶ προσβάλῃ τὰ ἐπὶ τοῦ λόφου τεταγμένα ρωσσικὰ σώματα. Ὁ στρατηγὸς οὗτος εὐθὺς ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ του καὶ κατέστρεψε δύο τετράγωνα. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα προσβληθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἴδια.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐν τῷ δεξιῷ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὁ Εὐγένιος, ἀριστερόθεν διαβὰς τὸν ποταμὸν Κολόκζαν μετὰ δύο μεραρχιῶν, τὴν μὲν μίαν ἐξ αὐτῶν διοικουμένην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μοράνδου ἐξαπέστειλε κατὰ τῆς μεγάλης περιβολῆς τῶν Ῥώσσων ὅπως προσβάλῃ καὶ κυριεύσῃ αὐτὴν, τὴν δὲ ἑτέραν διετήρησεν ἐν ἐφεδρείᾳ. Ὁ στρατηγὸς Μοράνδος λοιπὸν ἡγούμενος τῆς μεραρχίας του προσέβαλε τὴν μεγάλην περιβολήν· εἰ καὶ ἀπήντησε δὲ μεγάλας δυσκολίας καὶ ὑπέστη πολλὰς θυσίας, διότι ὀγδοήκοντα ρωσσικὰ πυροβόλα ἐξέβαλλον πῦρ κατ' αὐτοῦ, κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ εἰσπηδήσῃ εἰς τὸ ὀχύρωμα καὶ νὰ τὸ κυριεύσῃ συνεργείᾳ τῶν Θωρακοφόρων τοῦ Μυράτου, οὓς ἐξαπέστειλεν οὗτος ἐκεῖ ἐγκαίρως.

Ἦτο δὲ δεκάτη ὥρα π. μ., ὅτε οἱ Γάλλοι ἦσαν κύριοι τῶν τριῶν βελῶν καὶ τῆς μεγάλης περιβολῆς τῶν Ῥώσσων, καὶ δὲν ἔμενε νὰ κυριεύσωσιν εἰμὴ τὸ χωρίον Σεμενοφσκόϊ, καὶ τότε νὰ περιορίσωσι τοὺς Ῥώσσους πέραν τοῦ χωρίου Βοροδίνου, ἔνθα ἔμενον αἱ κυριώτεραι δυνάμεις αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἔσπευδε νὰ ἐξαποστείλῃ τὴν ἐφεδρείαν τοῦ στρατοῦ του, ἴσως οἱ Ῥῶσσοι ἤρχοντο τῆς ὑποχωρήσεως. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, μένων μακρὰν τοῦ σταδίου τῆς μάχης, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἦναι ἐκεῖ, διότι εἴκοσι στρατηγοὶ καὶ εἴκοσι συνταγματάρχαι, ἐκτὸς τοῦ πλήθους τῶν ἄλλων ἀνωτέρων καὶ ὑποδεεστέρων ἀξιωματικῶν, ἔκειντο εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, καὶ μόνον ὡς ἐκ θαύματος ὁ Μυράτος καὶ ὁ Νέϋ ἔμενον ἀβλαβεῖς, δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο. Ὅθεν ἐστάλη ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν στρατηγῶν τούτων ὁ Βελλιάρδος πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅπως ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν πρὸς ἐπικουρίαν. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἀφιχθεὶς δρομαίως εἰς

Σβάρδινον, ὅπου διέμενεν ὁ Ναπολέων, εὗρεν αὐτὸν καταβεβλημένον ὑπὸ ἰσχυρᾶς κυνάγχης καὶ μὴ πειθόμενον ὅτι τόσον ταχέως ἐδύνατο ν' ἀπολαύσῃ τὴν νίκην, ὡς ἔλεγεν αὐτῷ ὁ στρατηγὸς Βελλιάρδος. Μὴ θέλων λοιπὸν νὰ μένῃ πάντῃ ἀπροφύλακτος ἔπεμψε πρὸς ἐπικουρίαν τὴν μεραρχίαν τοῦ στρατηγοῦ Φριάντου, διατηρήσας παρ' αὐτῷ τὴν φρουράν του.

Ἐν τούτοις ὁ Κουτούζωφ διαμένων ὀλίγον ὄπισθεν τοῦ σταδίου τῆς αἱματηρᾶς ταύτης πάλης προεγευμάτιζεν, ἐνῷ ὁ Βαρκλάϋ καὶ ὁ Παγκρατίων ἐμάχοντο ὡς λέοντες καὶ ἐζήτουν ἐπικουρίας παρ' αὐτοῦ· μόλις δὲ μετὰ ἐπανηλειμμένας αἰτήσεις τῶν δύο στρατηγῶν τούτων καὶ κατὰ συμβουλὴν τοῦ συνταγματάρχου Τόλλη ἔπεμψεν εἰς αὐτοὺς τὸ σῶμα τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καί τινα ἄλλα σώματα πεζικοῦ, ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ· βλέπων δὲ τὸ ἀριστερὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐξησθενημένον, διέταξε τοὺς στρατηγοὺς Πλατὼφ καὶ Οὐβαρὼφ νὰ διαβῶσι τὸν Κολόκζαν ποταμὸν καὶ νὰ προξενήσωσιν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τοὺς Γάλλους, ἐνῷ πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ὑποχώρησιν τοῦ δεξιοῦ στρατοῦ του. Τὸ στρατήγημα τοῦτο ἐγκαίρως ἐκτελεσθὲν κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ στρατηγῶν ἐπροξένησε δεινὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, διότι, ἐνῷ οὗτος ἐφαίνετο νικητὴς, ἤρχισεν ἤδη νὰ κλονίζηται.

Ἐν τοσούτῳ ἀμφότεροι οἱ Ῥῶσσοι στρατηγοὶ Βαρκλάϋ καὶ Παγκρατίων, οἱ διοικοῦντες ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ τὸν ρωσσικὸν στρατὸν, ἐδείκνυον τεράστια ἔργα ἀνδρείας καὶ δραστηριότητος· οὗτοι λοιπὸν ἀπεφάσισαν ν' ἀνακτήσωσι τὰ ὑπὸ τῶν Γάλλων κυριευθέντα ὀχυρώματά των. Εὐθὺς λοιπὸν ὁ Βαρκλάϋ διέταξε τὸν πρίγκηπα τῆς Βυρτεμβέργης νὰ φράξῃ τὴν εἴσοδον τοῦ χωρίου Σεμενοφσκόϊ· συνάμα δὲ διατάττει τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν του Ἱερμολώφ νὰ προσλάβῃ μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ καὶ τὰ ἐκ τῆς μεγάλης περιβολῆς ὑποχωρήσαντα στρατεύματα καὶ ν' ἀνακτήσῃ αὐτήν. Οἱ ἐν τῇ περιβολῇ ταύτῃ Γάλλοι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦσαν εἰς κακίστην κατάστασιν, διεσκορπισμένοι ἔνθεν κἀκεῖθεν ἄνευ

διοικήσεως, διότι ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Μοράνδος ἔκειτο βαρέως πληγωμένος. Ὁ Ὑερμολὼφ λοιπὸν μετὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ ρωσσικοῦ πυροβολικοῦ νέου Κουτούζωφ, δραξάμενος τῆς περιστάσεως ταύτης προσβάλλει τὴν περιβολὴν, ἐν πρώτοις διὰ τοῦ πυροβολικοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσπηδᾷ ἐν αὐτῇ μετὰ τοῦ πεζικοῦ. Οἱ ἐν τῷ ὀχυρώματι τούτῳ Γάλλοι εἰς μάτην ἀντέταξαν πᾶσαν δυνατὴν καρτερίαν, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ἀκάθεκτον ὁρμὴν τῶν Ῥώσσων ὑπέκυψαν εἰς τὴν βίαν· ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῷ στρατηγὸς Βοναμὶ, ὅστις καὶ πρῶτος εἶχε κυριεύσει τὴν περιβολὴν ἐκ τῶν Ῥώσσων, ἀμυνόμενος τελευταῖος κατεπληγώθη ὑπὸ τῶν ῥωσσικῶν βαϊοννεττῶν. Ἤθελε δὲ φονευθῇ, ἂν δὲν ἐνόμιζον οἱ Ῥῶσσοι ὅτι οὗτος ἦτον ὁ Μυράτος καὶ συλλάβωσιν αὐτὸν ζῶντα. Ὁ Ὑερμελὼφ εἶτα ἐξαποστέλλει τὸ ἱππικόν του καὶ καταδιώκει καὶ τὰ εἰς τὰ πέριξ τῆς περιβολῆς γαλλικὰ στρατεύματα. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολλὺ τρέχει πρὸς βοήθειαν αὐτῶν ὁ Εὐγένιος μετὰ δύο μεραρχιῶν τοῦ πεζικοῦ καὶ σταματᾷ τὴν ὁρμὴν τῶν Ῥώσσων, οἵτινες ἔμειναν μόνον κύριοι τῆς περιβολῆς, χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀποδιώξωσι τοὺς Γάλλους καὶ ἐκ τοῦ ὀροπεδίου.

Ὁ θρίαμβος ὅμως οὗτος ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Ῥώσσους ἐπαισθητὴν ζημίαν, διότι ὁ μὲν Ὑερμολὼφ ἐπληγώθη βαρέως, ὁ δὲ νέος Κουτούζωφ ἐφονεύθη. Ἐν τοσούτῳ ὁ Βαρκλάϋ προσλαβὼν τὸν πρίγκηπα τῆς Βυρτεμβέργης τρέχει εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον καὶ καθίζει αὐτὸν μετὰ τοῦ σώματός του ἐν τῷ μεταξὺ τῆς περιβολῆς καὶ τοῦ χωρίου Σεμενοφσκόϊ. Ἀλλὰ παρευθὺς τὸ πῦρ τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ ἐπροξένει θραῦσιν εἰς τὸ ρωσσικὸν τοῦτο σῶμα, διότι ὁ Μυράτος ἔταξε κατ' αὐτοῦ ὅλον τὸ πυροβολικὸν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Νέϋ. Ὁ Βαρκλάϋ ὅμως, ὅστις διὰ τοῦ σώματος τοῦ πρίγκηπος τῆς Βυρτεμβέργης εἶχε κλείσει τὴν ἔξοδον τῆς θέσεως ταύτης, ὑπέφερε τὸ τρομερὸν τοῦτο πῦρ δι' ἀπαραδειγματίστου καρτερίας· βλέπων δὲ τοὺς ἀξιωματικούς του πίπτοντας πρὸ τῶν ποδῶν του, ἠσθάνετο εὐχαρίστησίν τινα μετὰ λύπης, διότι αὐτοὶ οὗτοι οἱ συμπολῖταί

του δείξαντες ἀχαριστίαν κατηγόρουν αὐτὸν ὡς μὴ θέλοντα νὰ μάχηται.

Ὁ Παγκρατίων ἀφ' ἑτέρου, λαβὼν ἐπικουρίαν τὴν μεραρχίαν τοῦ Κονοβνιτσύνου πρὸς δὲ καὶ ἱππαρχίας τινὰς τῆς ἐφίππου αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ὥμοσε ν' ἀποθάνῃ ἢ ν' ἀνακτήσῃ τὰ ὑπὸ τῶν Γάλλων κυριευθέντα τρία ὀχυρώματα αὐτοῦ. Προσβαλὼν λοιπὸν ὁ Παγκρατίων τὰ στρατεύματα ταῦτα καὶ τοὺς ἐπιλέκτους τοῦ Μεκλεμβούργου καὶ ἑνόσας τὸ ἱππικὸν τοῦ Στεβέρη μὲ τοὺς θωρακοφόρους τοῦ Δούκα καὶ μὲ τρεῖς ἱππαρχίας τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἐπεχείρησε τὴν ἀνάκτησιν τῶν τριῶν τούτων ὀχυρωμάτων. Ἀλλ' ἔμελλε ν' ἀγωνισθῇ μὲ τὸν Μυράτον καὶ Νέϋ, ἔχοντας ὑπ' αὐτοὺς ὁκτὼ μεραρχίας πεζικοῦ καὶ ὅλον τὸ ἱππικὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀγὼν ἐγένετο ἐπὶ ὁμαλοῦ ἐδάφους, ἦτο καὶ τοσοῦτον φονικὸς ὥστε οὐδεὶς εἶδε τοιαύτην τρομερὰν πάλην. Ἐν πρώτοις ὁ στρατηγὸς Φριάντος μετὰ τῆς μεραρχίας του διαβὰς τὴν παρὰ τῷ χωρίῳ Σεμενοφσκόϊ φάραγγα προσέβαλεν αὐτὸ, ἀλλ' οἱ Ῥῶσσοι ἀντέκρουσαν αὐτὸν διὰ ἰσχυροῦ πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ πεζικοῦ. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἰδὼν παρ' αὐτῷ πεσόντα τὸν υἱόν του οὐδαμῶς ἐταράχθη, ἀλλ' ἔμενεν ἀτάραχος ἐν τῇ μάχῃ. Συγχρόνως οἱ Ῥῶσσοι ἐπίλεκτοι τοῦ Μεκλεμβούργου καὶ ἡ μεραρχία τοῦ Κονοβνιτσύνου ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Νέϋ ὅπως παρ' αὐτοῦ κυριεύσωσι τὰ τρία βέλη. Ἐνταῦθα ὁ ἀγὼν ἐγένετο δεινὸς, ἡ δὲ νίκη ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἦτον ἀμφιῤῥεπής. Ὁ Ῥῶσσος στρατηγὸς Τουζκὼφ ἔπεσε μαχόμενος, ἐν ᾧ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐμάχετο μὲ τὸν Πονιατόφσκην.

Ὁ Μυράτος καὶ ὁ Νέϋ θέλοντες νὰ περαιώσωσι τὸν ἀγῶνα τοῦτον συναθροίζουσιν ὅλον τὸ ἱππικὸν τῶν μεθ' οὗ προσβάλλουσι τὸν Παγκρατίωνα· μέρος τοῦ ἱππικοῦ αὐτοῦ ὑποχωρεῖ καὶ μέρος ἀνθίσταται. Ἐνταῦθα ἡ συμπλοκὴ ἐγένετο δεινοτέρα· οἱ Ῥῶσσοι θωρακοφόροι ἀπωθοῦντες τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν ἔρχονται μέχρι τῶν συντεταγμένων ἐν τετραγώνῳ γαλλικῶν στρατευμάτων· ἀλλ' οὐδὲν τῶν τετραγώνων δύνανται

νὰ διασπάσωσιν. Ὁ ἀγὼν ἐνταῦθα γίνεται δεινότερος καὶ φονικώτερος· ὁ ἀξιώτερος στρατηγὸς τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ ὁ Μοντβρῦνος πίπτει νεκρὸς, ὁ Ῥάππος λαμβάνει τέσσαρας πληγὰς, ὁ Δεσσαὶξ πληγόνεται ἐπίσης, ὥστε, ἀπολεσθέντων ὅλων τῶν διοικητῶν τῶν μεραρχιῶν, οἱ ὑποστράτηγοι ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν αὐτῶν. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς σφαγῆς ταύτης ὁ Μυράτος καὶ ὁ Νέϋ ἔμενον ἄτρωτοι, ἐκ δὲ τῆς μοίρας τοῦ Δαβούστου ἔμεινεν εἰσέτι ὁ στρατηγὸς Φριάντος, διότι καὶ αὐτὸς ὁ Δαβοῦστος κατέστη ἀπόλεμος, οἱ δὲ στρατηγοὶ αὐτοῦ ὁ μὲν Μοράνδος ἦτο πληγωμένος βαρέως, ὁ δὲ Γυδῖνος εἶχεν ἀποθάνει εἰς τὴν Βαλουτίναν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἥρως Φριάντος, ὅστις ἦτο τὸ παράδειγμα τῶν στρατιωτικῶν ἀρετῶν, ἔπεσεν ἤδη καὶ μετηνέχθη ἔνθα καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Ὁ Μυράτος, βλέπων τὴν μεραρχίαν τοῦ Φριάντου ἄνευ διοικητοῦ, τρέχει ν᾽ ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν ταύτην· ἀλλ᾽ εἷς νέος στρατηγὸς τῆς μεραρχίας ταύτης, Ὁλλανδὸς τὸ γένος, ὅστις ἔμελλε κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀρχαιότητός του ν᾽ ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν αὐτῆς, μὴ ἔχων τὴν περὶ τούτου ἀπαιτουμένην πεῖραν, παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν τῆς μεραρχίας ταύτης στρατηγὸν Γαλισέτην. Ὁ δὲ Μυράτος φθάσας δρομαίως ἐκεῖ συνδιελέγετο μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γαλισέτου, σφαῖρα ὅμως πυροβόλου διαβάσα ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν διέκοψε τὴν ὁμιλίαν των.—Δὲν εἴμεθα καλὰ ἐνταῦθα, εἶπεν ὁ Μυράτος εἰς τὸν Γαλισέτην.—Ἐντοσούτῳ πρέπει νὰ μένωμεν, ἀπήντησεν ὁ στρατηγὸς οὗτος.—Ἐν τούτοις οἱ Ῥῶσσοι θωρακοφόροι ἐπιπίπτουσι κατὰ τῆς μεραρχίας ταύτης, ἥτις πάραυτα σχηματίζεται εἰς δύο μεγάλα τετράγωνα συνδεδεμένα διὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Εὐθὺς ὁ Μυράτος εἰσέρχεται εἰς τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν καὶ λαμβάνει τὴν διοίκησιν αὐτοῦ, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ὁ στρατηγὸς Γαλισέτης· οὕτως ἀμφότερα τὰ τετράγωνα ταῦτα ἀποκρούουσι τὰς ἐπελάσεις τοῦ ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ.

Τούτων οὕτω συμβαινόντων ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ, πάραυτα ἐν τῷ ῥωσσικῷ ἔπεσε θῦμα τοῦ πατριωτισμοῦ του ἓν ἔνδοξον πρόσωπον· οὗτος δὲ ἦτον ὁ Παγκρατίων, ὅστις

πληγωθεὶς θανασίμως μετηνέχθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του εἰς τὸ στρατόπεδον μετὰ πολλῆς θλίψεως, διότι οὗτος ἦτο τὸ εἴδωλον αὐτῶν. Οὕτως ὁ δεύτερος ῥωσσικὸς στρατὸς διέκειτο ἄνευ διοικητοῦ, προσεκλήθη ὅμως πάραυτα ὁ στρατηγὸς Ῥαεφοσκόϊ ἵνα λάβῃ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ, ἀλλ᾽ οὗτος δὲν ἐδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν μοῖράν του· εἶτα δὲ προσεκλήθη ὁ στρατηγὸς Δοκτορὼφ, ὅστις καὶ ἔλαβε τὴν διοίκησιν τούτου.

Συγχρόνως ἔμαθον οἱ Ῥῶσσοι ὅτι ὁ Πονιατόφσκης διαβὰς τὸ δάσος κατέλαβε τὰ ὑψώματα τῆς Οὐτίτζας, ὥστε οὕτως ὑπερεφαλλάγγιζε τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον. Ἐντεῦθεν ἅπαντες ἔκραζον ὅτι ἡ μεραρχία τοῦ πρίγκηπος τῆς Βυρτεμβέργης ἔπρεπε ν᾽ ἀναχωρήσῃ εὐθὺς ὅπως προλάβῃ πᾶν ἀπευκταῖον εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον.

Ὁ Μυράτος καὶ ὁ Νέϋ ἐνοήσαντες τὴν σύγχυσιν τῶν Ῥώσσων ἀπήτησαν ἐκ νέου παρὰ τοῦ Ναπολέοντος τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν· οὗτος δ᾽ ἐνοήσας ὅτι ἡ μάχη ἔφθασεν εἰς κρίσιμον περίστασιν διέταξε μίαν μεραρχίαν ἐκ τῆς νέας φρουρᾶς του νὰ δράμῃ ἐν τῇ μάχῃ· ἀλλ᾽ ἐνῷ προεχώρει αὕτη πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ Μυράτου καὶ Νέϋ, παρετηρήθη εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ μεγίστη σύγχυσις, ἅπαντα τὰ ἐκεῖ γαλλικὰ στρατεύματα ἐν πλήρῃ ἀταξίᾳ, φεύγοντα φύρδην μίγδην. Ὁ Ναπολέων ταραχθεὶς ἐκ τούτου ἔδραμε καλπάζων πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος· μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ ἔμαθεν ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Κουτούζωφ διαταχθέντα, ὡς προείρηται, δύο ἱππικὰ σώματα, διέβησαν τὸν Κολόκζαν ποταμὸν, καὶ τὸ μὲν ἓν ἐξ αὐτῶν ἐπέπεσε κατὰ τῆς γαλλικῆς ἀποσκευῆς, τὸ δὲ ἕτερον κατὰ τῆς μεραρχίας τοῦ Δελζόνου τοῦ διαμένοντος ἐν τῷ Βοροδίνῳ. Ἡ αἰφνίδιος αὕτη ἐμφάνισις τοῦ ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ ἐπροξένησε τὴν ῥηθεῖσαν σύγχυσιν εἰς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον. Ὅθεν ὁ Ναπολέων ἐμπόδισε τὴν φρουράν του ν᾽ ἀναχωρήσῃ στέλλων μόνον μέρος τοῦ πυροβολικοῦ αὐτῆς· οὗτος δὲ ἔφιππος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φρουρᾶς του περιμένων τὸ ἀποβησόμενον τοῦ νέου περιστατικοῦ τούτου· ἀλλὰ μόλις παρῆλθε μία ὥρα καὶ τὰ πάντα διεσκεδάσθησαν, διότι ὁ Εὐγένιος δραμὼν πρὸς

ἐκεῖνο τὸ μέρος μετὰ μιᾶς μεραρχίας ἱππικοῦ ἠνάγκασε τὰ δύο ῥωσσικὰ ἱππικὰ ταῦτα σώματα ν' ἀναχωρήσωσιν. Ὁμολογητέον ὅτι ταῦτα μόνον σύγχυσιν ἐπροξένησαν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ἀλλ' ἀνέβαλον ἐπὶ πολλὴν ὥραν τὰς μελετωμένας ἐπιχειρήσεις τῶν Γάλλων· ἐν ταὐτῷ ὁ Κουτούζωφ, ὅστις βραδέως μὲν ἀντελαμβάνετο τῶν τῆς μάχης, ἀλλὰ λίαν ἐμβριθῶς, ἐνοήσας ὅτι ἐν τῇ ἀριστερᾷ πτέρυγι τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐπέκειτο κίνδυνος καὶ οὐχὶ ἐν τῇ δεξιᾷ, ἀνεκάλεσε τὰ ἐκεῖ διαμένοντα στρατεύματά του καὶ ἐπανέφερεν αὐτὰ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἔνθα ἐγίνετο ἡ πάλη, πρὸς δὲ ἔφερε τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν παρὰ τῷ χωρίῳ Σεμενοφσκόϊ διὰ νὰ κλείσῃ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν τὴν ἐκεῖ εἴσοδον. Ὁ Μυράτος καὶ ὁ Νέϋ βλέποντες τὸ κέντρον τῶν Ῥώσσων ἐκ νέου προφυλαγμένον, κλεισθείσης τῆς εἰσόδου, ἠγανάκτουν σφόδρα κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, διότι δὲν τοῖς παρέσχε τὰ μέσα νὰ δώσωσι πέρας εἰς τὴν μάχην ταύτην.

Ὁ δὲ Ναπολέων ἔπεμψε τὸν στρατάρχην Βεσσιέρον παρὰ τῷ Μυράτῳ καὶ Νέϋ ὅπως πληροφορηθῇ περὶ τῶν παραπόνων αὐτῶν· ἀλλ' οὗτος φθάσας ἐκεῖ εὑρέθη εἰς διαφωνίαν μετ' αὐτῶν, διότι, ἐνῷ οὗτοι ἔλεγον αὐτῷ ὅτι τὸ κέντρον τῶν Ῥώσσων ἦτον ἀπροφύλακτον ὥστε ἐδύναντο νὰ καταλάβωσι τότε αὐτὸ, καὶ ὅτι, ἤδη ἐνισχυθέντος, οὐδὲν ἐδύναντο νὰ πράξωσιν, οὗτος διϊσχυρίζετο ὅτι οὐδέποτε τοῦτο ὑπῆρξεν ἀπροφύλακτον. Ὁ δὲ Ναπολέων θέλων νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὴν πάλην ταύτην διέταξε τὸν Εὐγένιον νὰ προσβάλῃ ὅλαις δυνάμεσι τὴν μεγάλην περιβολὴν καὶ νὰ κυριεύσῃ ἐκ νέου αὐτὴν, τὸν δὲ Μυράτον μεθ' ὅλου τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ καὶ μετὰ τοῦ προχείρου πεζικοῦ νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, ὥστε ἀμφότεροι νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς περιβολῆς ταύτης καὶ νὰ κυριεύσωσιν αὐτὴν μετὰ πάσης θυσίας.

Τέλος πάντων ἡ κρίσιμος ὥρα τῆς μάχης ἤγγιζεν· ὁ μὲν Μυράτος ἔταξε καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς φάραγγος τοῦ Σεμενοφσκόϊ 200 πυροβόλα, ὄπισθεν δὲ αὐτῶν τρία σώματα ἱππικοῦ τὸ τοῦ φονευθέντος στρατηγοῦ Μοντβρύνου, τὸ τοῦ Λατοὺρ

Μωβούργου καὶ Γρουσσῦ· ὁ δὲ Εὐγένιος ἔταξε πρὸς τὸ δεξιὸν τῆς περιβολῆς τρεῖς μεραρχίας, ἐξ ὧν ἡ μία ἡ τοῦ Βρουσσιέρου ἦτις, ὡς μὴ συμμεθέξασα εἰσέτι εἰς τὴν μάχην, ἦτο πάντῃ ἀκοπίαστος καὶ ἀβλαβής. Ἦτο δὲ τρίτη ὥρα μετὰ μεσημβρίαν, ὥστε ἐννέα ἤδη ὥρας ἐξηκολούθει ἡ τρομερὰ αὕτη μάχη, καὶ πάραυτα ἤρξατο τὸ πῦρ τῶν διακοσίων γαλλικῶν πυροβόλων κατὰ τοῦ κέντρου τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον ἐπροξένει μεγίστην θραῦσιν εἰς τὴν μοῖραν τοῦ στρατηγοῦ Δοκτορώφ, διαμένουσαν ὄπισθεν τῆς περιβολῆς πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς· ἡ δὲ μοῖρα τοῦ στρατηγοῦ Ὀστερμὰν ὑπέστη ὀλιγωτέρας ζημίας, ὡς οὖσα προφυλαγμένη ὑπὸ τῶν προχωμάτων τῆς περιβολῆς, καὶ ὅμως μακρόθεν ἐφαίνετο ὅτι ἑκατοστυῖαι στρατιωτῶν ἔπιπτον ἐκ τῶν πυρῶν τοῦ πυροβολικοῦ, ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο οὗτοι ἔμενον ὅλως ἀτάραχοι. Ὁ Μυράτος, ὅστις ὡς ἐκ θαύματος ἔμενεν εἰσέτι ἀβλαβὴς ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, βλέπων τὴν προξενουμένην φθορὰν εἰς τοὺς Ῥώσσους καὶ νομίζων ὅτι αἱ τάξεις τῶν ῥωσσικῶν στρατευμάτων ἐκλονίσθησαν, διέταξε τὰ τῆς προσβολῆς· πάραυτα δὲ τὰ τρία σώματα τοῦ ἱππικοῦ τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐπετέθησαν ἐν πρώτοις κατὰ τῶν ἔξωθεν τῆς περιβολῆς διαμενόντων ῥωσσικῶν σωμάτων, καὶ διασκορπίσαντα ταῦτα ἐπετέθησαν κατὰ τῆς περιβολῆς· συνάμα δὲ καὶ ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος ἡγούμενος τῶν τριῶν μεραρχιῶν αὐτοῦ προσέβαλε τὴν περιβολήν. Οἱ ἐν αὐτῇ Ῥῶσσοι μετὰ μακρὰν καὶ καρτερὰν ἄμυναν μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν ὑπεχώρησαν, ἐγκαταλείψαντες τὸ ὀχύρωμα τοῦτο εἰς τὴν κυριότητα τῶν Γάλλων, αἰχμαλωτησάντων πληγωμένον τὸν γηραιὸν στρατηγὸν Δικατσὲφ, ὃν καὶ ἐξαπέστειλαν εἰς τὸν Ναπολέοντα.

Ἀλλ' ἐν τούτοις φθάνει ἡ ἔφιππος ῥωσσικὴ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ καὶ ἐπιπίπτουσα κατὰ τῶν Γάλλων θωρακοφόρων τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγήν. Ἓν πεζικὸν γαλλικὸν σύνταγμα, οἱ καραβινοφόροι τοῦ στρατηγοῦ Δεφράνς καὶ ὁ στρατηγὸς Γροσσὺ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἱππικοῦ σπεύδουσι πρὸς βοήθειαν τῶν θωρακοφόρων. Ἐνταῦθα συνήφθη τρομερὰ ἱππομαχία καὶ σφα-

γὴ, Γάλλοι τε καὶ Ῥῶσσοι συνεπλάκησαν ἐπὶ πολλὴν ὥραν καὶ ἠλληλοσφάζοντο, τὸ δὲ ῥωσσικὸν πεζικὸν ὑπεστήριζε τὸ ἱππικὸν αὐτοῦ. Ὁ στρατηγὸς Γροσσὺ ἐπαναλαμβάνει τὰς κατὰ τῶν Ῥώσσων ἐπελάσεις του, ἀλλὰ πάραυτα πληγόνεται διὰ σφαιριδίου καὶ πίπτει ἡμιθανής· τέλος πάντων ὑπερισχύει τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν, τὸ δὲ ῥωσσικὸν ὑποχωρεῖ ὄπισθεν τοῦ πεζικοῦ αὐτοῦ.

Ὁ Μυράτος καὶ ὁ Νὲϋ εὐθὺς προάγουσι τὰ δύο κέρατα τῶν στρατευμάτων αὐτῶν, παρατάττουσι τὸ ὑπ᾽ αὐτοὺς πυροβολικὸν συνιστάμενον ἐκ τριακοσίων περίπου πυροβόλων, καὶ προσβάλλουσι καιρίως τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν συντεταγμένον παρὰ τῷ χωρίῳ Σεμενοφσκόϊ. Ὁ δὲ Κουτούζωφ ὑποχωρεῖ βάδην τὸν στρατόν του καὶ συντάττει αὐτὸν εἰς τὰ ἄκρα τοῦ δάσους Ψαρόβου. Ἔπαυσαν τέλος αἱ προσβολαὶ καὶ αἱ ἀλληλομαχίαι, περιορισθέντων ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων στρατῶν εἰς κανονοβολισμούς· ἡ δὲ νίκη ἐφαίνετο κλίνουσα πρὸς τοὺς Γάλλους, διότι οὗτοι ἔμειναν κύριοι τοῦ σταδίου τῆς μάχης, κυριεύσαντες τὰ τέσσαρα ῥωσσικὰ ὀχυρώματα. Ἀλλ᾽ ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς ἔμενεν εἰσέτι συντεταγμένος ἐνώπιον αὐτῶν· ὅπως ἀπολαύσωσι λοιπὸν οἱ Γάλλοι τ᾽ ἀποτελέσματα τῆς νίκης, ἔπρεπε νὰ καταδιώξωσι τὸν ῥωσσικὸν στρατόν· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπητοῦντο νέαι θυσίαι, διότι ἔπρεπεν ἐκ νέου νὰ ἐπαναλάβωσι τὰς κατ᾽ αὐτοῦ προσβολάς· ὅπως δὲ κατορθωθῇ τοῦτο, ἔπρεπεν ὁ Ναπολέων νὰ παραχωρήσῃ τὴν φρουράν του συνισταμένην ἐκ 16 χιλιάδων ἀνδρῶν μὴ μετασχόντων τῆς μάχης. Ὁ Ναπολέων ὅμως, ὅστις μᾶλλον τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἐπεθύμει τοῦτο, διότι ὁ ἥλιος δὲν εἶχε δύσει εἰσέτι, δὲν συγκατετέθη νὰ κινηθῇ ἡ φρουρά του· διότι περιελθὼν τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ ἰδὼν τὸ φρικῶδες θέαμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅπερ ἦτο πρωτοφανὲς εἰς αὐτὸν, εἰ καὶ εἶδε πολλὰς αἱματηρὰς μάχας, ἔμεινεν ἔκπληκτος, καθόσον μάλιστα ἀκαταπαύστως ἀνηγγέλλετο αὐτῷ ὁ θάνατος ἢ τὸ τραῦμα ἑνὸς τῶν στρατηγῶν του ἢ τῶν συνταγματαρχῶν του· πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ καρτερία τῶν Ῥώσσων, εἰ καὶ δὲν

ἦτο πρωτοφανὴς, ἤδη ὅμως ἐδεικνύετο ἐπίφοβος καὶ τρομερὰ, ὥστε ταῦτα πάντα ἐνέπνεον αὐτῷ σπουδαίας σκέψεις. Ὅθεν πρὸς τιμὴν τῆς ἀνθρωπότητος ὁμολογητέον ὅτι ὁ προσβληθεὶς πατριωτισμὸς ἐκφοβίζει πάντα ἀδίκως ἐπιτιθέμενον εἰς ξένην χώραν. Τούτων ἕνεκα ὁ Ναπολέων ἔμενεν ἀναποφάστος, ὅπερ ἦτο πρωτοφανὲς εἰς αὐτόν· οἱ δὲ περιστοιχοῦντες αὐτὸν μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξηγήσωσι τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔλεγον ὅτι προήρχετο ἕνεκα τῆς ἀσθενείας του. Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων, περιτρέχων τὰς ἐκ τῶν Ῥώσσων κυριευθείσας θέσεις, εἶδε τὸν ρωσσικὸν στρατὸν καλῶς συντεταγμένον καὶ μένοντα ἀταράχως, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι πανταχόθεν ἦτον ἀπρόσβλητος, διὸ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διασκορπισθῇ ἐν ἀταξίᾳ διά τινος ὁρμητικῆς προσβολῆς πρὸς τὸν ποταμὸν Μοσκόβαν. Προσέτι ὁ Ναπολέων ἐσκέφθη ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ὠθούμενοι εἰς ἀπελπισίαν ἐδύναντο νὰ φανῶσι νικηταὶ ἐπὶ τέλους. Ἐὰν λοιπὸν ἐθυσίαζε καὶ τοὺς τελευταίους στρατιώτας του εἰς τοσοῦτον μεμακρυσμένην χώραν, ἤθελε διακινδυνεύσει τὴν ὕπαρξιν ὅλου τοῦ στρατοῦ του. Διὰ ταῦτα πάντα δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν δύο στρατηγῶν του, Μυράτου καὶ Νέϋ, ἀπαιτούτων νὰ φέρωσιν εἰς μάχην καὶ τὴν τελευταίαν ἐφεδρείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἥτις ἦτον ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρά. Ἔλεγε δὲ εἰς αὐτοὺς «Δὲν θέλω νὰ θυσιάσω τὴν φρουράν μου διαμένων ὀκτακοσίας λεύγας μακρὰν τῆς Γαλλίας.» Ὁ Ναπολέων εἶχε δίκαιον ὡς πρὸς τοῦτο, ἀλλ' αἱ σκέψεις αὗται ἦσαν πάντῃ ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας ταύτης· διότι, ἅμα διέβη τὸν Νίεμον, πᾶς δισταγμὸς ἦτον ἔγκλημα εἰς αὐτόν. Προχωρήσας εἰσέτι ὁ Ναπολέων πρὸς τὰς ρωσσικὰς θέσεις εἶδε μέρος τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ καθήμενον εἴς τινα θέσιν καλουμένην Γορκὶ, ἥτις δὲν ἦτο μακρὰν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὴν θέσιν ταύτην ἀναμφιβόλως ἐδύνατο ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ κυριεύσῃ καὶ ν' ἀποβάλῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ῥώσσους, οἵτινες ἱστάμενοι ἀτάραχοι ἐκεῖ ἐπυροβόλουν, ὡσανεὶ κατεφρόνουν τοὺς Γάλλους. «Ἐπειδὴ οἱ Ῥῶσσοι δὲν εἶναι ἀρκούντως εὐχαριστημένοι, εἶπεν ὁ Ναπολέων,

ἀρχίσατε τὸ πῦρ κατ' αὐτῶν.» Πάραυτα δὲ διέταξεν ὥστε ὅλον τὸ πυροβολικὸν νὰ παραταχθῇ καὶ νὰ πυροβολῇ κατ' αὐτῶν· 400 λοιπὸν πυροβόλα ἐξερεύγοντο τρομερὸν πῦρ κατ' αὐτῶν, ἀλλ' οὗτοι ἀντιβολοῦντες ἔμενον ἀτάραχοι, μ' ὅλον ὅτι ὁλόκληροι στίχοι ἔπιπτον χαμαί. Τοῦτο δὲ ἐξηκολούθει μέχρις τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ὅτε ἔπαυσεν ἡ φονικωτάτη αὕτη πάλη· ἑκάτερος δὲ τῶν διαμαχομένων ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια ὅπως ἀναπαυθῇ.

Οἱ Γάλλοι στρατιῶται ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια κατέτρωγον ὅ,τι εὕρισκον, διότι ἐστεροῦντο τροφῶν, καὶ ἕκαστος αὐτῶν διηγεῖτο ὅ,τι τρομερὸν εἶδεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Ἐν τοσούτῳ ὁ Ναπολέων ἐπανῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν του νικητὴς μὲν ἀλλὰ λίαν περίλυπος, διότι ἡ νίκη αὕτη δὲν ὡμοίαζε τὰς προλαβούσας νίκας, ὡς τὴν τῆς Αὐστερλίκης, τῆς Ἰένης καὶ τῆς Φριεδλάνδης· οἱ δὲ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἠτιῶντο ἀλλήλους ὅτι οὐδὲν ἀπήλαυσαν ἐκ τῆς μάχης ταύτης· ἕτεροι δὲ ἔλεγον ὅτι, νικηθέντων τῶν Ῥώσσων, αἱ πύλαι τῆς Μόσχας ἦσαν ἀνοικταὶ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν.

Γάλλοι τε καὶ Ῥῶσσοι λοιπὸν τῇ ἐπελθούσῃ νυκτὶ κατηυλίσθησαν ἐν τῷ αὐτῷ πεδίῳ τῆς μάχης, τῇ δὲ πρωΐᾳ εἶδον τὸ τρομερὸν θέαμα τῶν ἀνθρωπίνων θυσιῶν, ὁποῖον οὐδεὶς εἶχεν ἰδεῖ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ πεδίον τῆς μάχης ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ φονευμένων καὶ ἡμιθανῶν· πρᾶγμα ἀπίστευτον εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ κόσμου, ἐννενήκοντα χιλιάδες περίπου ἄνδρες, τουτέστιν ὁ πληθυσμὸς μιᾶς μεγαλουπόλεως, ἔκειτο ἐπὶ τῆς γῆς, ἄλλοι μὲν φονευμένοι, ἕτεροι δὲ πληγωμένοι· δεκαπέντε μέχρις εἴκοσι χιλιάδων ἵπποι φονευμένοι καὶ πληγωμένοι, οἵτινες ἐχρεμέτιζον δεινῶς, ἔκειντο χαμαί· τριακόσιαι μέχρι τετρακοσίων ἅμαξαι τοῦ πυροβολικοῦ ἀνεστραμμέναι, ἄπειρα δὲ λείψανα παντὸς εἴδους συνεπλήρουν τὸ τρομερὸν τοῦτο θέαμα, τὸ ὁποῖον κατεπλήγονε τὴν καρδίαν παντὸς ἀνθρώπου, μάλιστα δὲ βλέποντος τοὺς τραυματισθέντας συρομένους εἰς τὰς φάραγγας ὅπως προφυλαχθῶσιν ἐκ νέων προσβολῶν. Ἐν-

ταῦθα δὲ ἦσαν ἐπισωρευμένοι ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου φύρδην μίγδην φίλοι τε καὶ ἐχθροί.

Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν θυμάτων τῶν μὲν Γάλλων εἰς φονευμένους ἦτο μέχρι τῶν δέκα χιλιάδων καὶ εἴκοσι χιλιάδων πληγωμένων, ἐν ὅλοις 30 χιλιάδες ἄνδρες, ἐξ ὧν ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν τεσσράκοντα ἓξ στρατηγοὶ καὶ τριάκοντα ἓξ συνταγματάρχαι· οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἀπώλεσαν 60 χιλιάδας (α), ἐξ ὧν καὶ τὸν ἀνδρεῖον Παγκρατίωνα. Μετὰ τὸν δεινὸν τοῦτον ἀγῶνα ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἠριθμεῖτο εἰς ἑκατὸν χιλιάδας, διότι μετὰ τὴν μάχην εἶχον φθάσει δύο μεραρχίαι πεζικοῦ καὶ ἠνώθησαν μὲ τὸν στρατόν. Ἀλλ' ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς δὲν ὑπερέβαινε τὰς ἑξήκοντα χιλιάδας· ἦτον ὅμως ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἠμύνετο ὑπὲρ αὐτῆς, ἐνῷ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἦτο πολὺ μακρὰν τῆς πατρίδος του καὶ ἐπολέμει διὰ τὴν κενοδοξίαν τοῦ ἡγεμόνος του, ὃν καὶ κατεδίκαζεν ἐνδομύχως διὰ τὸν ἄδικον καὶ καταστρεπτικὸν τοῦτον πόλεμον.

Ὁ Κουτούζωφ, ὡς ἀνὴρ μὴ φιλαλήθης, ἔγραψεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ὅτι, ἀμυνόμενος δι' ὅλης τῆς ἡμέρας πρὸς τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ φονεύσας πλειοτέρους ἐξ ὅσων ἀπώλεσεν, ἐγκαταλείπει τὸ πεδίον τῆς μάχης, οὐχὶ διότι ἐνικήθη, ἀλλ' ἵνα προφυλάξῃ τὴν Μόσχαν. Γράφων δὲ τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Μόσχας ἐβεβαίονεν αὐτὸν ὅτι οἱ Γάλλοι ἦτον ἀδύνατον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Μόσχαν, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα ἔπρεπε νὰ πέμψῃ εἰς τὸ στρατόπεδόν του ὅλην τὴν ἐθνοφυλακὴν τῆς πόλεως ταύτης. Ἔπειτα δὲ διέταξε, τῇ 8 Σεπτεμβρίου, τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὴν πόλιν Μοϊαίσκαν· ἐπειδὴ δὲ ἐν αὐτῇ εἶχε τὰ ἐπιτήδεια τοῦ στρατοῦ καὶ τοὺς πληγωμένους, διέταξεν ὥστε νὰ διατηρηθῇ ἡ πόλις αὕτη ὅσον ἦτο δυνατὸν πλειότερον χρόνον, μέχρις οὗ ἐκκε-

(α) Ὁ κύριος Θιέρσος λέγει ἐν τῇ ἱστορίᾳ του ὅτι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπολεσθέντων Ῥώσσων ἐπληροφορήθη παρὰ τῶν ῥωσσικῶν ἐκθέσεων, ἀλλ' ὁ Ρογκαγκοὺρ καὶ ἄλλοι στρατιωτικοὶ συγγραφεῖς λέγουσιν ὅτι ἡ ζημία ἀμφοτέρων ἦτον ἴση. Ὅθεν μένει εἰς τὸν ἀναγνώστην ἵνα κρίνῃ περὶ τούτου.

Σ. Σ.

νωθῆ. Διώρισε δὲ διοικητὴν τῆς ὀπισθοπορείας τὸν στρατηγὸν Μιλοραδόβιτζ.

Ὁ δὲ Ναπολέων, εἰ καὶ νικητὴς, ἐδίσταζε ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ περὶ τῆς μάχης ταύτης, διότι ἄλλοτε δημοσιεύων εἰς τὰς ἡμερησίας διαταγάς του τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων ἐχθρῶν, προσέθετε καὶ χιλιάδας αἰχμαλωτισθέντων, σημαίας καὶ πυροβόλα κυριευθέντα καὶ λοιπὰ τρόπαια τοῦ πολέμου· ἀλλ' ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ οὐδενὸς τοιούτου ὑπάρχοντος, ἔμελλε νὰ δημοσιεύσῃ μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων ἐχθρῶν· διὸ συγκεχυμένως πως ἔγραψε περὶ αὐτῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας καὶ πενθερόν του. Τὴν δὲ μάχην ταύτην, ἣν ὠνόμασαν οἱ Ῥῶσσοι μάχην τοῦ Βοροδίνου, οὗτος ἐπωνόμασε μάχην τοῦ Μοσκόβα, ἐκ τοῦ παρακειμένου ῥέοντος ποταμοῦ Μοσκόβα.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ῥώσσων, ὁ Ναπολέων θέλων νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς νίκης, ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν πόλιν Μοϊαίσκαν τὸν Μυράτον μεθ' ἱκανῶν δυνάμεων ὅπως προκαταλάβῃ τὰ ἐν αὐτῇ εὑρισκόμενα ῥωσσικὰ πράγματα, ἐξ ὧν νὰ οἰκονομήσῃ τὸν στρατόν του, κατόπιν δὲ αὐτοῦ μετὰ μίαν ἡμέραν ἀνεχώρησε καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ. Προτοῦ ὅμως διέταξεν ὥστε ἡ μονὴ Κολοτσκόϊ νὰ σχηματισθῇ εἰς νοσοκομεῖον, ἐν ᾗ νὰ μεταφερθῶσι πάραυτα ἅπαντες οἱ πληγωμένοι, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν τοσοῦτοι ὥστε ἐδέησε νὰ παρέλθωσι τρεῖς ἡμέραι μέχρις οὗ ἐπισκεφθῶσιν αὐτοὺς οἱ χειροῦργοι καὶ ἐπιδέσωσι τὰς πληγάς των. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἔζων δι' ὀλίγης ῥακῆς καὶ ὀλίγης τροφῆς, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον παρὰ τῶν συναδέλφων των τῶν ὑπηρετούντων αὐτούς.

Ἔπειτα δὲ ἐξαπέστειλε διαταγὰς εἰς Σμολένσκην ὅπως τάχιστα ἀναπληρωθῶσι τὰ δαπανηθέντα πολεμεφόδια. Ἐλογίζοντο δὲ ὅτι ἐδαπανήθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἐκείνης 60 χιλιάδες βολαὶ πυροβόλων καὶ ἓν ἑκατομμύριον καὶ 400 χιλιάδες φυσέκια τῶν τουφεκίων. Προσέτι διέταξεν ὥστε ὅλα τὰ μείναντα ὄπισθεν στρατεύματα νὰ ἔλθωσι κατόπιν τοῦ στρατοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ Μυράτος ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῇ 8 τὸ ἑσπέρας ἔφθασεν ἐνώπιον τῆς πόλεως Μοϊάϊσκας. Καθ ὅσον δὲ προσήγγιζεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς πρὸς τὴν Μόσχαν κατὰ τοσοῦτον εὕρισκεν ἀφθονώτερα μέσα, ἀλλ' ἐπίσης τοσοῦτον ηὔξανε καὶ ἡ πρὸς καταστροφὴν αὐτῶν μανία τῶν Ῥώσσων, διότι, εἰ καὶ ὑπῆρχον πολλὰ χωρία, ὅλα σχεδὸν ἦσαν πυρποληµένα. Οἱ Ῥῶσσοι θέλοντες νὰ βραδύνωσι τὴν πορείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὅπως λάβωσιν εὐκαιρίαν νὰ ἐκκενώσωσιν τὴν πόλιν τῆς Μοϊάσκας, ὠχύρωσαν ἐλώδη τινὰ θέσιν ἀπέναντι αὐτῆς. Ὁ Μυράτος, μὴ δυνάμενος ἕνεκα τῆς νυκτὸς νὰ προσβάλῃ τὴν θέσιν ταύτην, ἔμεινεν ἔξω τῆς πόλεως δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ μετά τινα συμπλοκὴν γενομένην μὲ τὴν ῥωσσικὴν ὀπισθοπορείαν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ εὗρεν ἐν αὐτῇ τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων καὶ πολλοὺς πληγωμένους Ῥώσσους, οἵτινες δὲν ἐδυνήθησαν ν' ἀναχωρήσωσιν, οὓς καὶ περιεποιήθη οὗτος χάριν φιλανθρωπίας. Ὁ Ναπολέων φθάσας ἐνταῦθα, ἀλλὰ πάσχων, ὡς ἐρρέθη, ὑπὸ δεινῆς κυνάγχης, ἀπεφάσισε νὰ μένῃ ἐπί τινας ἡμέρας διὰ τὴν ἀνάῤῥωσιν τῆς ὑγείας του (α) καὶ διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ ἐγκαταστάσεως νοσοκομείων καὶ τῆς εἰς τὰ πρόσω πορείας τοῦ στρατοῦ του. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μένῃ εἰς Μοϊάϊσκαν μέχρις οὗ ὁ στρατὸς αὐτοῦ φθάσῃ εἰς τὰς πύλας τῆς Μόσχας.

Οἱ Ῥῶσσοι ἐν τούτοις ὑπεχώρουν, οἱ δὲ Γάλλοι ἐπορεύοντο κατόπιν αὐτῶν. Ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος, πορευόμενος πλαγίως τοῦ λοιποῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καθ' ὁδὸν κατέλαβε τὴν κωμόπολιν Ῥόζαν, ἧς οἱ κάτοικοι δὲν προέλαβον ν' ἀναχωρήσωσι,

(α) Πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν παρέστησαν ὅτι ὁ Ναπολέων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μάχης ἦτο τοσοῦτον ἀσθενὴς, ὥστε αὐτοπροσώπως δὲν παρίστατο ἐν αὐτῇ. Ἀλλ' οὗτοι ἦσαν ἠπατημένοι, διότι ὁ Ναπολέων οὐχὶ ὅτι ἦτο τοσοῦτον ἀσθενὴς ἀλλὰ δὲν ἐνέκρινε νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὴν αἱματηρὰν ἐκείνην πάλην, ἐν ᾗ ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν 47 στρατηγοί του, διότι ἡ παραμικρὰ βλάβη αὐτοῦ ἠθελε φέρει εἰς κίνδυνον οὐχὶ μόνον ὅλον τὸν στρατὸν ἀλλ' ὁλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν. Τούτου ἕνεκα δὲν ἠθέλησε νὰ φέρῃ εἰς μάχην κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὴν φρουράν του, μ' ὅλον ὅτι ἤλπιζεν ἐξ αὐτῆς θετικόν τι ἀποτέλεσμα.

διότι ἐνόμιζον ὅτι ὁ στρατὸς αὐτῶν κατέστρεψε τὸν γαλλικόν. Παρατηροῦντες δὲ ὅτι ὁ Εὐγένιος μετεχειρίσθη αὐτοὺς φιλοφρόνως ἔμειναν ἐκστατικοὶ, διότι εἶχον πληροφορηθῇ ὅτι οἱ Γάλλοι ἦσαν ἄγρια θηρία τὰ ὁποῖα ἤθελον καταφάγει αὐτούς. Ἄλλως ὅμως οἱ Γάλλοι ὡς πεινασμένοι ἐζήτουν μόνον τροφὰς παρ' αὐτῶν, ἃς καὶ ἔδωκαν αὐτοῖς οἱ κάτοικοι εὐχαρίστως. Ὁ δ' Εὐγένιος συνήθροισεν ἁπάσας τὰς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὑρισκομένας τροφὰς καὶ ἐξαπέστειλε ταύτας πρὸς τὸν στρατὸν ὅστις πραγματικῶς ἐπείνα. Ἐπίσης καὶ ὁ πρίγκηψ Πονιατόφσκης πλαγιοπορῶν συνήθροιζε τροφὰς καὶ ἐξαπέστελλεν εἰς τὸν στρατὸν, ὥστε οὕτως οἱ Γάλλοι ἐτρέφοντο μόνον χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ ἐφόδιον τροφῶν.

Τὸ δὲ προπορευόμενον σῶμα τοῦ Μυράτου, τῇ 10 Σεπτεμβρίου, ἔφθασεν εἰς Κριμσκοὲ, ἔνθα ὁ διοικητὴς τῆς ῥωσσικῆς προτοπορείας Μιλοραδόβιτζ ὠχυρώθη ὄπισθεν ἑλώδους τινὸς θέσεως παρὰ τὸν ποταμὸν Νάραν. Δι' ὅλης ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπολέμουν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, οἱ μὲν Ῥῶσσοι διὰ νὰ βραδύνωσι τὴν πορείαν τῶν Γάλλων, οὗτοι δὲ διὰ νὰ δείξωσι τὴν ἰσχύν των· τὴν προσεχῆ νύκτα ὅμως ἀνεχώρησαν οἱ Ῥῶσσοι ἐγκαταλείψαντες πολλοὺς τῶν φονευμένων καὶ πληγωμένων των.

Τῇ 11 τοῦ μηνὸς ἡ γαλλικὴ πρωτοπορεία ἔφθασεν εἰς Κουβινσκόε, τῇ 12 εἰς Μομονοβὸν, καὶ τῇ 13 εἰς Βοροβιέβαν κειμένην ἀπέναντι τῆς Μόσχας. Ὁ δὲ ῥωσσικὸς στρατὸς ἐκάθησε πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Μόσχας πρὸς τὸ προάστειον Δρογομιλὼφ, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Μοσκόβα, ὥστε ἐσχημάτιζε παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον τόξον, ἔχων ὄπισθέν του μίαν γέφυραν μόνην διὰ νὰ συγκοινωνῇ μὲ τὴν Μόσχαν. Ἐκ δὲ τῆς τοποθετήσεως τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο ὅτι οὗτος δὲν κατεῖχε μάχιμον θέσιν, διότι προσβαλλόμενος δὲν εἶχεν ἄλλην διέξοδον εἰμὴ μόνον μίαν γέφυραν. Ὁ Κουτούζωφ ἐνέπαιζεν οὕτω τὸν στρατόν του, διότι ἐγνώριζεν ὅτι οὗτος δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὸν γαλλικὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μόσχαν. Προσέτι ἤθελε νὰ κολακεύσῃ τὰ πάθη τοῦ λαοῦ· διὸ ἔγραφε καθ' ἑκάστην εἰς τὸν κόμητα Ῥα-

στοφῖνον, τὸν διοικητὴν τῆς Μόσχας, ὅτι ἤθελε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν ὅλαις δυνάμεσι, καὶ μάλιστα ὅτι ἤθελεν εὐδοκιμήσει εἰς τοῦτο· ἀλλ' οἱ κάτοικοι ἰδόντες τὸν στρατὸν παρακαθήμενον τῇ πόλει κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου. Εἰ καὶ ὁ Κουτούζωφ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ σώσῃ τὸν στρατόν του, θυσιάζων τὴν Μόσχαν, προσεκάλεσεν ὅμως πολεμικὸν συνέδριον ὅπως συμμεθέξωσι τῆς εὐθήνης ταύτης καὶ οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ. Οὗτοι ἀκούσαντες παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ συνεδρίῳ τὴν ἀπόφασίν του ταύτην, ἐκφραζομένην ἐν ὅλῃ τῇ χαρακτηριζούσῃ αὐτὸν ἀπαθείᾳ, οἱ πλεῖστοι ἐν μιᾷ φωνῇ ἀντέκρουσαν τὴν γνώμην ταύτην μετὰ πάσης ἀγανακτήσεως καὶ ὀργῆς, λέγοντες ὅτι χιλιάκις προετίμων ν' ἀποθάνωσι καὶ νὰ ἐνταφιασθῶσιν ἅπαντες εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἁγίας πόλεως ἢ νὰ τὴν παραδώσωσιν εἰς τοὺς Γάλλους. Ἐξεφράζοντο δὲ οἱ στρατηγοὶ οὗτοι Ῥῶσσοι, ὡς τὸν σύζυγον ὅστις προτιμᾷ νὰ φονεύσῃ ἰδίαις χερσὶ τὴν ἀγαπητήν του σύζυγον ἢ νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ νὰ ἐξυβρισθῇ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του. Ἀλλ' ὁ Κουτούζωφ γνωρίζων ὅτι, ἂν ἡ Μόσχα ἀπολεσθῇ, ἡ Ῥωσσία ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἐὰν ὁ στρατὸς αὐτῆς ἀπωλεσθῇ, ἡ Ῥωσσία δὲν ὑπῆρχεν, ἦτον ἀποφασισμένος νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὴν γνώμην του· δὲν εἶχεν ὅμως καὶ τὴν γενναιότητα νὰ ἀναδεχθῇ τὴν εὐθύνην ταύτην· ἤθελε δὲ νὰ τὴν συμμερισθῶσιν, ὡς ἐρρέθη, καὶ ἕτεροι. Ἐκ τῶν συνεδριαζόντων ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ ἦσαν καὶ οἱ στρατηγοὶ Βαρκλάϋ, Δοκτορὼφ, Ὀσερμὰν, Κονυβνιτζίνης καὶ ὁ Ἑρμολὼφ, ὁ δὲ συνταγματάρχης Τόλλης παρίστατο ὡς στρατοπεδάρχης. Ὁ Βαρκλάϋ μ' ὅλην τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν ἁπλότητα καὶ τὴν δεδοκιμασμένην πεῖραν ἐγνωμοδότησεν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ κατεχομένη ἤδη θέσις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ καὶ ἐπειδὴ ἡ διατήρησις τῆς πόλεως εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο ἀπέναντι τῆς σωτηρίας τοῦ στρατοῦ, ἡ Μόσχα νὰ ἐκκενωθῇ, ὁ δὲ στρατὸς νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ τῆς ὁδοῦ Βλαδιμήρου, οὕτω δὲ ἀπέχων πολὺ ἀπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ νὰ δύναται νὰ συγκοινωνῇ εὐκόλως μὲ τὴν Πετρούπολιν καὶ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ. Ὁ Βεννιγγσέ-

νος, εἶχεν ἀρκετὴν πεῖραν, ὥστε ἀρκούντως νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν γνώμην ταύτην, σκεφθεὶς ὅμως ὅτι καὶ ἄνευ τῆς γνώμης του ἡ Μόσχα ἤθελεν ἐγκαταλειφθῆ, καὶ μὴ θέλων νὰ ἐκτεθῇ γνωμοδοτῶν περὶ ἐγκαταλείψεως τῆς πόλεως ταύτης, ἐγνωμοδότησεν ὅτι ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ὑπερασπισθῶσιν αὐτὴν μέχρις ἐσχάτων ἢ νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς Γάλλους τὴν ἁγίαν πόλιν ταύτην. Ὁ Κονοβνιτσύνης, ὡς ἀνδρεῖος στρατηγὸς, συμμεριζόμενος τὸ γενικὸν αἴσθημα, ἐγνωμοδότησε καὶ οὗτος ὑπὲρ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς πόλεως, νὰ μὴ μένωσι δὲ ἐκεῖ, ἀλλὰ νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῶν Γάλλων. Οἱ στρατηγοὶ Ὀστερμὰν καὶ Ἐρμολώφ ἐξεφράσθησαν ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης· ὁ δὲ συνταγματάρχης Τόλλης, θέλων νὰ συμβιβάσῃ τὰς διαφόρους γνώμας ἐγνωμοδότησε νὰ ὑποχωρήσωσι δεξιόθεν πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Καλούζας ὥστε νὰ ἐπαπειλῶσι τὴν συγκοινωνίαν τοῦ ἐχθροῦ. Ὡς δὲ συμβαίνει εἰς ἅπαντα τὰ πολυμελῆ συμβούλια, οὕτω συνέβη καὶ ἐνταῦθα, τουτέστι σύγχυσις ἁπασῶν τῶν γνωμῶν ὥστε οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐξήγετο. Ὁ δὲ Κουτούζωφ ἐγερθεὶς τότε, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ κἀμμίαν γνώμην, ὡμίλησεν ἠρέμα, ὡσανεὶ ὡμίλει εἰς ἑαυτὸν, «Ἡ κεφαλή μου δύναται νὰ ἦναι καλὴ ἢ κακὴ, ἀλλ᾽ εἰς ταύτην τέλος πάντων ἀνήκει νὰ ἀποφασίσῃ τοιοῦτον σοβαρὸν ζήτημα.»

Καὶ ὄντως ὁ Κουτούζωφ εἶχεν ὁριστικῶς, ὡς ἐρρέθη, ἀποφασίσει περὶ τούτου. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι τοιαύτη ἀπόφασις ἤρμοζεν εἰς μέγαν στρατηγόν. Ἐξ ὅλων λοιπὸν τῶν ἐκφρασθεισῶν γνωμῶν οὐδεμία ἦτον ἐντελῶς ὀρθὴ, εἰ καὶ ἑκάστη αὐτῶν εἶχεν ὠφέλιμόν τι, διότι τὸ νὰ συνάψωσιν οἱ Ῥῶσσοι μάχην διὰ τὴν Μόσχαν ἦτον ἀνόητος ἀπόφασις· οὗτοι εἶχον πολεμήσει πρὸ ὀλίγου οὐ μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐνικήθησαν, ἤδη δὲ πολεμοῦντες ἔμπροσθεν αὐτῆς καὶ μὴ ἔχοντες πρὸς ὑποχώρησιν εἰμὴ μίαν μικρὰν γέφυραν, τάχα δὲν ἤθελον καταστραφῇ; Ἂν δὲ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως ἤθελον ἀναγκασθῇ νὰ ὀχυρωθῶσιν ἐντὸς αὐτῆς, νὰ φράξωσι τὰς ὁδοὺς καὶ ἐν αὐταῖς νὰ ἀμύνωνται, ὡς ἐγένετο ἐν τῇ Σαραγώσσῃ, ἆρα δὲν ἤθελε κατακαῇ οὕτω τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς καὶ δια-

κινδυνεύσει καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ, ἐκτὸς ὅτι ἤθελον καταστραφῶσιν οἱ κάτοικοι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Μόσχας; Ὅθεν ἓν μόνον μέσον ὑπῆρχε, τουτέστι νὰ τὴν καταστρέψωσι διὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσωσιν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐσκέφθη περὶ τούτου, διότι οὐδεὶς διελογίζετο νὰ θυσιάσῃ τὴν πόλιν ταύτην. Μὴ δυνάμενοι λοιπὸν νὰ συνάψωσι μάχην μὲ τοὺς Γάλλους καὶ μὴ θέλοντες νὰ καταστρέψωσι τὴν Μόσχαν, ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν προταθέντων συστημάτων τῆς ὑποχωρήσεως τὸ συνετώτερον ἦτο νὰ ὑποχωρήσωσιν ἀναμέσον τῆς Μόσχας, νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὴν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Γάλλων, οἵτινες μέχρις οὗ ἀπογυμνώσωσιν αὐτὴν, ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς νὰ διέλθῃ ἐνώπιον αὐτῶν καὶ νὰ καθήσῃ εἰς τὰς πλευράς του, διακόπτων τὴν συγκοινωνίαν του, ὡς ἐγνωμοδότει ὁ συνταγματάρχης Τόλλης. Τὴν γνώμην ταύτην μετὰ τινῶν τροποποιήσεων παρεδέχθη μετὰ πολλῆς φρονήσεως ὁ γέρων Κουτούζωφ, ἥτις καὶ ὑπῆρξεν ὀλεθρία εἰς τοὺς Γάλλους. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ὑποχωρήσῃ τῇ 13 πρὸς τὴν 14 τῆς νυκτὸς, νὰ διαβῇ τὴν πόλιν σιωπηλῶς μετὰ τῆς ὀπισθοπορείας μήπως συγκρουσθῇ μὲ τὴν γαλλικὴν πρωτοπορείαν καὶ πυρποληθῇ ἡ πόλις ἐκ τῶν ὀβουζίων, τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀνέπαφον εἰς τοὺς Γάλλους. (α)

Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀποτελεῖ ὅλην τὴν δόξαν τοῦ στρατηγοῦ Κουτούζωφ ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ. Ἐκήρυξεν αὐτὴν καρτερῶς, ἀδιαφορῶν ὁποίαν δυσαρέσκειαν ἤθελε προξενήσει αὕτη εἰς τὸν στρατόν του καὶ εἰς τὰς φωνασκίας τοῦ λαοῦ τῆς Μόσχας. Ἀλλ' ἐδέησε νὰ κοινοποιήσῃ ταύτην εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Μόσχας Ῥοστοφῖνον, ὅστις ἦτο Ῥῶσσος ἔμπλεος ἀγρίων παθῶν, κεκρυμμένων ὑπὸ τὰ πολιτισμένα ἤθη, καὶ πλήρης πατριωτισμοῦ. Οὗτος ἐμίσει τοὺς Γάλλους, ὡς Ῥῶσσος καὶ ὡς μέλος τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Εὐρώπης. Ἐπεθύμει λοιπὸν νὰ καταστρέψῃ τὴν Μόσχαν ὅπως θυσιασθῶσιν ἐπὶ πλέον εἴκοσιν ἢ

(α) Ὅτι ὁ Κουτούζωφ δὲν ἐσκέφθη περὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς Μόσχας μαρτυρεῖται ὑπὸ πολλῶν ἱστορικῶν.

τριάκοντα χιλιάδες Γάλλοι· κατακαύσας δὲ τοσαῦτα χωρία, ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἦτον ἔντιμον νὰ μὴ θυσιάσῃ καὶ τὴν Μόσχαν. Ἐὰν προέτεινεν αὐτῷ ὁ Κουτούζωφ νὰ γένωσι περιφράγματα εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως πρὸς ἄμυναν αὐτῆς, οὐδόλως ἤθελε διστάσει νὰ παραδεχθῇ τοῦτο πρὸς καταστροφὴν τῆς πόλεως. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδεμία τοιαύτη πρότασις τῷ ἐγένετο, ἐσιώπα, ἐμαίνετο δὲ κατὰ τοῦ Κουτούζωφ, διότι οὗτος τῷ ὑπέσχετο τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως· ἀλλ' ἤδη, ὅτε εἰδοποιήθη περὶ τῆς παραδόσεως αὐτῆς εἰς τοὺς Γάλλους, ἐσκέπτετο περὶ τῆς ἐκκενώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς, εἰς οὐδένα κοινοποιῶν τοὺς διαλογισμούς του. Ἕνεκα δὲ τοῦ ὑπερβολικοῦ μίσους του κατὰ τῶν Γάλλων οὐδεὶς τῶν κατοίκων τῆς Μόσχας ἤθελε νὰ διαμένῃ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἵνα μὴ θεωρηθῇ οὗτος ὡς θρίαμβος αὐτῶν, χρησιμεύσῃ πρὸς ὑπηρεσίαν των καὶ σχετισθεὶς ἤδη τὴν ἡμερότητα αὐτῶν. Ὡς διοικητὴς λοιπὸν τῆς μεγαλουπόλεως ταύτης διέταξεν ὥστε παραχρῆμα ἅπαντες οἱ κάτοικοι νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως, λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν ὅ,τι ἐδύναντο, ἀπειλῶν νὰ τιμωρήσῃ μὲ βαρείας ποινὰς τὸν μείναντα μέχρι τῆς αὔριον ἐν τῇ πόλει. Προσέτι ἐδημοσίευσε τὰς αἰσχροτέρας βιαιοπραγίας, ἃς δῆθεν ἔπραττον οἱ Γάλλοι εἰσερχόμενοι εἰς ῥωσσικὴν πόλιν, ὥστε μόνον ἡ δημοσίευσις αὐτῆς ἤρκει νὰ φοβίσῃ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ν' ἀναχωρήσωσιν. Οὕτω δὲ προέθετο νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Γάλλους οὐχὶ μόνον πόλιν ἄνευ κατοίκων, ἀλλὰ τὴν τέφραν τῶν ἐρειπίων ταύτης, ὅπως οὗτοι εἰσερχόμενοι ἐν αὐτῇ οὐδὲν μέσον ἀναπαύσεως ἢ τροφῆς εὕρωσι, καὶ ἐκ τούτου νὰ μάθωσιν ὅτι ὁ πόλεμος θέλει εἶσθαι ἀδιάλλακτος. Εἰς οὐδένα λοιπὸν ἀνεξαιρέτως, ὡς ἐῤῥέθη, κοινοποιῶν τὴν πρόθεσίν του ταύτην, διότι οὔτε ὁ Κουτούζωφ, οὔτε ὁ Ἀλέξανδρος, οὔτε οἱ κάτοικοι συγκατετίθεντο εἰς τοιαύτην σκληρὰν πρᾶξιν, ἐσύναξεν εἰς τὸν κῆπόν του πολλὰς καυστικὰς ὕλας ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἤθελε νὰ κατασκευάσῃ καταστρεπτικήν τινὰ μηχανὴν πρὸς βλάβην τῶν ἐχθρῶν· καθ' ἣν δὲ ὥραν ἤθελε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν πρόθεσίν του, ἐξελέξατο ὡς συνεργοὺς ἀνθρώπους ἀποχωρισθέντας

ἐκ τῆς κοινωνίας, ἤτοι τοὺς καταδίκους. Τούτους ἠλευθέρωσε καὶ παρήγγειλε νὰ βάλωσι σιωπηλῶς πῦρ εἰς ὅλα ἀναιξερέτως τὰ μέρη τῆς πόλεως, ἅμα εἰσέλθωσιν οἱ Γάλλοι ἐν αὐτῇ, λέγων εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη θέλει σώσει τὴν πατρίδα. Διώρισε μετ' αὐτῶν καί τινας κλητῆρας τῆς ἀστυνομίας ὅπως ἀκριβῶς ἐκτελεσθῶσιν αἱ περὶ τούτου διαταγαί του. Θέλων δὲ ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τῶν Γάλλων πᾶν μέσον πρὸς κατάσβεσιν τῆς πυρκαϊᾶς, συνήθροισεν ὅλας τὰς ἀντλίας καὶ τὰς ἐξέβαλεν ἐκ τῆς πόλεως. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἤνοιξε τὰς φυλακὰς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν καταδίκων, δύω ἐξ αὐτῶν παρουσιάσθησαν κατὰ διαταγήν του εἰς αὐτὸν, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἦτο Γάλλος, ὁ δὲ ἕτερος Ῥῶσσος, ἀμφότεροι κατηγορούμενοι ὅτι διένειμαν προκηρύξεις τοῦ ἐχθροῦ, τότε εἶπε πρὸς τὸν Γάλλον διαμένοντα ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ· « Σὺ εἶσαι ἀγνώμων, ἀλλὰ τὸ ὑποκινῆσάν σε αἴσθημα εἶναι φυσικὸν, σοὶ δίδω τὴν ἐλευθερίαν, ὕπαγε νὰ ἑνωθῇς μὲ τοὺς πατριώτας σου, καὶ νὰ διηγηθῇς εἰς αὐτοὺς ὅ,τι εἶδες. Σὺ δὲ, εἶπεν εἰς τὸν Ῥῶσσον, εἶσαι κακοῦργος καὶ μητροκτόνος καὶ θέλεις τιμωρηθῆ κατὰ τὸ ἐγκλημά σου»· καὶ εὐθὺς διέταξε νὰ τὸν κατακερματίσωσιν ἐνώπιόν του. Μετὰ τὴν αἱματηρὰν ταύτην πρᾶξιν ἐξῆλθε τῆς Μόσχας, τῇ 14 Σεπτεμβρίου ἀπὸ πρωΐας, οὐδὲν προσλαμβάνων ἐκ τῶν ὑπαρχόντων του, εὐχαριστούμενος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ προπαρασκευαζομένην συμφορὰν εἰς τοὺς Γάλλους. Ὁ συνταγματάρχης Βολζογένης, ἀπαντῶν αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως μετὰ τῶν ἀντλιῶν, ἠρώτησεν αὐτὸν πρὸς τί ἤθελον τῷ χρησιμεύσει αὗται· οὗτος δὲ ἀπεκρίθη αὐτῷ λακωνικῶς, « ἐγὼ γνωρίζω· ἐπομένως ἐκ τῆς πόλεως ταύτης δὲν ἔλαβον εἰμὴ ὅ,τι φορῶ. » Ὁ Βολζογένης κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν οὐδὲν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ἐνόησεν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἔμαθε τὰ διατρέξαντα.

Ἐν τοσούτῳ ὁ ρωσσικὸς στρατὸς δι' ὅλης τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας τῆς 13 καὶ τῆς 14 διήρχετο τῆς πόλεως, διαβαίνων ἐκ τῆς γεφύρας τοῦ Μοσκόβα· ἀλλ' ἐνταῦθα τοσοῦτον ἐπεσωρεύθησαν οἱ φεύγοντες ἐκ τῆς Μόσχας ὥστε τὸ πλεῖστον

μέρος τοῦ στρατοῦ διέβη πλέον τὸν ποταμόν· ἐν ὥρᾳ δὲ τῆς φυγῆς τῶν κατοίκων ἐκ τῆς πόλεως ἡ σύγχυσις ἦτον ἀπερίγραπτος, διότι πλούσιοι καὶ πένητες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, παῖδες καὶ γέροντες φεύγοντες φύρδην μίγδην ἐπεσωρεύοντο εἰς τὰς γεφύρας τῆς πόλεως καὶ παρίστανον ἀξιολύπητον θέαμα, τινὲς ὅμως μὴ Ῥῶσσοι, καὶ ἰδίως Γάλλοι, μεταμεληθέντες ἐπέστρεφον, διότι δὲν ἐφοβοῦντο ἐκ τῶν Γάλλων.

Ὁ στρατηγὸς Μιλαρόβιτζ, ὁ διοικῶν τὴν ῥωσσικὴν ὀπισθοπορείαν, μὴ δυνάμενος ὡς ἐκ τῶν πολλῶν πληγωμένων καὶ τῆς μεγάλης ἀποσκευῆς τοῦ στρατοῦ ν' ἀναχωρήσῃ ταχέως ἐκ τῆς πόλεως, μανθάνων δὲ ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς προσήρχετο, κατὰ διαταγὴν τοῦ Κουτούζωφ, συνενοήθη μετὰ τοῦ διοικοῦντος τὴν γαλλικὴν πρωτοπορείαν Μυράτου νὰ μὴ εἰσέλθῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐν τῇ πόλει μέχρις οὗ ὁ ῥωσσικὸς ἐξέλθῃ, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἡ παραμικρὰ σύγκρουσις τῶν διαμαχομένων στρατῶν ἐδύνατο νὰ βλάψῃ τὴν πόλιν καὶ τοὺς κατοίκους. Ὁ δὲ Ναπολέων παρεδέχθη τὴν ἀνακωχὴν ταύτην, ἐφ' ὅρῳ ὅτι ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς νὰ μὴ διακόψῃ οὐδὲ νὰ βραδύνῃ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἔξοδόν του.

Οἱ Γάλλοι λοιπὸν συγκείμενοι ἐξ 100 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐκ τῶν 420 τῶν εἰσελθόντων εἰς τὴν ῥωσσικὴν χώραν, καθ' ὅσον ἐπλησίαζον εἰς τὴν Μόσχαν, καὶ μάλιστα ἀναβάντες εἰς τὰ περὶ τὴν πόλιν ταύτην ὑψώματα καὶ ἰδόντες αὐτήν, ἔχαιρον χαρὰν μεγάλην, νομίζοντες ὅτι ἐν αὐτῇ ἤθελον εὕρει τοιαύτας ἀναπαύσεις οἵας εὗρον καὶ εἰς ἄλλας πρωτευούσας τῆς Εὐρώπης, εἰς ἃς ἀνεξαιρέτως εἰσῆλθον ἐκτὸς τοῦ Λονδίου, τοῦ φυλαττομένου διὰ θαλασσίων τειχῶν. Διὸ ἅμα μακρόθεν εἶδον τὴν Μόσχαν ἐστολισμένην μὲ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς καὶ τὰ ὑψηλὰ κωδωνοστάσιά της, τὰ περὶξ αὐτῆς μοναστήρια καὶ τὰς λαμπρὰς οἰκοδομάς της, ἅπαντες ὡς ἐν ἐνὶ στόματι ἔκραξαν ἰδοὺ ἡ Μόσχα, ἡ Μόσχα!

Ὁ Ναπολέων ἀπὸ πρωΐας, τῇ 14 Σεπτεμβρίου, ἔφιππος ἠγεῖτο τοῦ στρατοῦ του μετὰ τῶν στραταρχῶν του. Ὁ δὲ Μυράτος ἡγούμενος τῆς πρωτοπορείας ἔφθασεν εἰς τὴν γέφυραν τοῦ

Μοσκόβα, ἔνθα εὗρε τὴν ῥωσσικὴν ὀπισθοπορείαν ἐξερχομένην ἐκ τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα σταματήσας συνδιελέχθη περὶ τῆς πόλεως μετά τινος νέου Ῥώσσου ἀξιωματικοῦ, ὃν ἠρώτησε περὶ τοῦ διοικητοῦ τῆς ῥωσσικῆς πρωτοπορείας. Ὁ Ῥῶσσος ἀξιωματικὸς ἔδειξεν αὐτῷ τὸν οὐ μακρὰν ἱστάμενον γέροντα στρατηγὸν Μιλοραδόβιτζ ἐνδεδυμένον μὲ χειμερινὸν μακρομάλλην μανδύαν. Ὁ Μυράτος φιλοφρόνως ἐξέτεινεν αὐτῷ τὴν χεῖρα, ἐρωτῶν αὐτὸν διὰ τοῦ διερμηνέως ἀξιωματικοῦ ἂν τὸν γνωρίζει· ὁ δὲ Μιλοραδόβιτζ ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι πολλάκις ἰδὼν αὐτὸν ἐν ταῖς μάχαις, τὸν γνωρίζει κάλλιστα. Ὁ Μυράτος ἐπιθυμήσας τὸν μακρομάλλην μανδύαν τοῦ Μιλοραδόβιτζ ἐζήτησεν αὐτόν· οὗτος δὲ μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως ἀπεκδυθεὶς αὐτὸν προσέφερεν εἰς τὸν Μυράτον, ὅστις ἐδωρήσατο αὐτῷ λαμπρὸν ὡρολόγιον, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη ἐπίσης εὐχαρίστως ὁ γηραιὸς στρατηγὸς Ῥῶσσος. Μετὰ τὰς ἀμοιβαίας φιλοφροσύνας ταύτας, ἡ μὲν ῥωσσικὴ πρωτοπορεία ἐξῆλθε τῆς Μόσχας, ἡ δὲ γαλλικὴ πρωτοπορεία εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ. Ὁ Μυράτος λοιπὸν εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει εὗρε πανταχοῦ τὴν ἐρημίαν, ὡς δραπετευσάντων τῶν κατοίκων, ὡς ἐῤῥέθη· μετ' ὀλίγον γαλλικαί τινες οἰκογένειαι, κατοικοῦσαι ἐν τῇ πόλει, παρουσιασθεῖσαι ἐζήτουν μετὰ δακρύων παρ' αὐτοῦ νὰ τὰς σώσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀποφυλακισθέτων κακούργων, διότι οὗτοι ἔγειναν κύριοι τῆς πόλεως. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἠκούσθησαν τουφεκισμοὶ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως Κρεμλίνου· τοῦτο καταλαβόντες οἱ κακοῦργοι καὶ ἀνοίξαντες τὰς ὁπλαποθήκας ἐτουφέκιζον κατὰ τῶν εἰσελθόντων Γάλλων στρατιωτῶν. Ὁ Μυράτος ἐξετάζων περὶ τῆς ἐρημίας τῆς πόλεως, ἔμαθε μετὰ πολλῆς ἀπορίας ὅτι ἅπαντες οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνεχώρησαν ἐκτὸς ξένων τινῶν. Τοῦτο ἤρκει νὰ βυθίσῃ αὐτὸν εἰς λυπηροὺς συλλογισμούς, διέταξε δὲ νὰ καταδιωχθῶσιν οἱ διαρπάζοντες τὴν πόλιν κακοῦργοι.

Ταῦτα πάντα μαθὼν ὁ Ναπολέων ἐλυπήθη σφόδρα, διότι οὗτος περιέμενεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐκτὸς τῆς πόλεως τὰς πολιτικὰς καὶ δημοτικὰς ἀρχὰς ὅπως ἔλθωσι καὶ ἐκφράσωσι τὴν

πρὸς τὸν νικητὴν τοῦτον ὑποταγήν των, καὶ ζητήσωσι τὴν ἐπιήκειάν του. Δυσαρεστηθεὶς λοιπὸν δὲν ἠθέλησε κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ διενυκτέρευσεν εἰς τὸ προάστειον Δρογομιλώφ· ὁ δὲ γαλλικὸς στρατὸς, ἐκτὸς τῶν εἰσελθόντων διὰ τὴν ἀστυνομίαν τῆς πόλεως, κατηυλίσθη εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς.

Τῇ ἐπαύριον, 16 Σεπτεμβρίου, ὁ Ναπολέων ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ του, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· εὑρὼν ὅμως αὐτὴν πάντῃ ἔρημον κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης ἀθυμίας. Φθάσας δὲ εἰς τὸ Κρέμλινον κατέλυσεν εἰς τὸν ἀνεγερθέντα ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἰβάνου πύργον, ἐξ οὗ ἔβλεπε τὴν παρ' αὐτοῦ κατακτηθεῖσαν μεγαλούπολιν ταύτην. Ἀλλ' ἡ θέα μυριάδων κοράκων καὶ ὀρνέων, τὰ ὁποῖα περιΐπταντο ἐπὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ναῶν καὶ παλατίων τῆς πόλεως ταύτης, ἐπροξένει αὐτῷ κακίστην ἐντύπωσιν καὶ ἀπαίσιον προαίσθημα. Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων εὐχαριστεῖτο ὅτι ἡ πόλις καίτοι ἔρημος δὲν ἦτο πυρποληµένη, ὡς αἱ ἄλλαι ἐγκαταλειφθεῖσαι πόλεις τῆς Ρωσσίας. Ἅπας ὁ γαλλικὸς στρατὸς διενεμήθη εἰς τὴν πόλιν, ἡ δὲ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ κατέλυσεν εἰς τὸ Κρέμλινον. Οἱ ἀξιωματικοὶ κατέλαβον τὰς λαμπροτέρας οἰκίας, ἐν αἷς τοὺς ὑπεδέχθησαν λαμπροστόλιστοι ὑπηρέται, οὓς ἐγκατέλειψαν ἐπὶ τούτῳ οἱ κύριοί των ἵνα μὴ προξενηθῶσιν ἐν ταῖς ἐστολισμέναις οἰκίαις των βλάβαι, διότι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν, ὡς ἐρρέθη, ἐγνώριζε περὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς πόλεως. Οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ εὐχαριστήθησαν μεγάλως διὰ τὴν ὑποδοχὴν ταύτην καὶ διὰ τὴν πολιτέλειαν καὶ ἀφθονίαν ἃς εὗρον εἰς τὰς οἰκίας ταύτας, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζον ὅτι ὅλα τὰ καλὰ ταῦτα τόσον ὀλίγον ἤθελον διαρκέσει. Ἐξελθόντες δὲ τῶν λαμπρῶν οἰκιῶν τούτων περιέτρεχον ἐν τῇ πόλει μετὰ μεγίστης ἀπορίας, διότι ἔβλεπον τὰ τέσσαρα μέρη αὐτῆς, ἐστολισμένα διαφόρως, κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν ἢ τὸν ἀσιατικὸν τρόπον, ἰδίως δὲ διεκρίνετο τὸ Κρέμλινον περιστοιχούμενον ὑπὸ ὑψηλῶν ἀσιατικῶν πύργων καὶ μεγαλοπρεπῶν ναῶν. Προσέτι ἁπανταχοῦ ἔβλεπον τὴν ἐρημίαν, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ ἐξελθόντες κάτοικοι ἄλλοι μὲν

ἔμειναν κεκλεισμένοι εἰς τὰς οἰκίας των, ἕτεροι δὲ προσηύχοντο εἰς τὰς ἐκκλησίας. Οἱ Γάλλοι λοιπὸν ἀξιωματικοὶ, καίτοι κύριοι τῆς Μόσχας μεθ' ὅλων τῶν ἀγαθῶν της, ἦσαν περίλυποι, διότι οὐδένα ἐκ τῶν κατοίκων ἔβλεπον, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ὑπονοίας ἐλάμβανον περὶ ἀπαισίου τινὸς συμβάντος. Ἤλπιζον δὲ νὰ παραχειμάσωσιν ἐν αὐτῇ, καὶ ἂν δὲν κατωρθοῦτο ἡ εἰρήνη, νὰ ἐπαναλάβωσι τὸν πόλεμον εἰς τὸ προσεχὲς ἔαρ.

Ἐν τούτοις τῇ ἐπιούσῃ, 16 Σεπτεμβρίου, ἀνεφάνη πυρκαϊὰ εἴς τι ἐκτεταμένον κατάστημα ἐμπεριέχον οἰνοπνεύματα τῆς κυβερνήσεως. Εὐθὺς ἀποσπάσματα τινὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ κατέσβυσαν αὐτὴν, οὐδενὸς λαβόντος κακὰς ὑπονοίας, ἀλλ' ἅπαντες ἀπέδιδον τοῦτο εἰς τυχαῖον περιστατικόν. Μόλις κατεσβέσθη ἡ πρώτη πυρκαϊὰ, καὶ εὐθὺς ἀνεφάνη τρομερωτέρα εἰς ἕτερον μέρος τῆς πόλεως, καλούμενον Παζὰρ, ἔνθα ἦτον ἡ ἐμπορικὴ ἀγορὰ, καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἐξηπλώθη. Ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ, ἥτις ἐφρούρει εἰς τὸ Κρέμλινον, παρ' ὃ καὶ ἐξερράγη τὸ πῦρ, ἔδραμε πρὸς κατάσβεσιν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς μάτην ὅλαι αἱ προσπάθειαί της, διότι ἐντὸς ὀλίγου ἡ πλουσιωτέρα ἀγορὰ τῆς Μόσχας ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Οἱ δὲ Γάλλοι στρατιῶται ἥρπασαν πᾶν ὅ,τι ἐδυνήθησαν νὰ διασώσωσιν ἐκ τοῦ πυρός· καὶ ἡ πυρκαϊὰ δὲ αὕτη ἀπεδόθη εἰς ἔκτακτόν τι περιστατικόν.

Τὴν ἑπομένην νύκτα ὅμως, τῇ 16 Σεπτεμβρίου, ἡ πυρκαϊὰ ἐξερράγη εἰς τὰ κυριώτερα μέρη τῆς πόλεως· πρὸς ἐπαύξησιν δὲ τοῦ κακοῦ ἔπνεεν ἄνεμος σφοδρότατος. Ἐπειδὴ δὲ αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ταύτης ἦσαν ξύλιναι, ἐν τῷ ἅμα τὸ πῦρ διεδίδετο καὶ κατέκαιεν ἐν ἀκαρεῖ αὐτάς. Οὐδεμία δὲ ἀνθρώπινος δύναμις ἐδύνατο νὰ σταματήσῃ τὸ κακόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ παρετηρήθησαν καὶ πύραυλοι ῥιπτόμενοι, οἱ Γάλλοι, γινόμενοι ἐπὶ τούτῳ προσεκτικώτεροι, συνέλαβον τινὰς ἐκ τῶν καταδίκων, οἵτινες διὰ τῶν ἐμπρηστικῶν τούτων καὶ ἄλλων μέσων ἐδίδοσαν τὸ πῦρ εἰς τὰς οἰκίας. Ἐξετάσεως δὲ γενομένης, ὡμολόγησαν οὗτοι ὅτι ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως διέταξεν αὐτοὺς νὰ πυρπολήσωσι τὴν Μόσχαν. Ἡ εἴδησις αὕτη κατετάραξε παραχρῆμα

τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ὁ δὲ Ναπολέων διέταξεν ὥστε εἰς ἑκάστην συνοικίαν νὰ σχηματισθῶσι πολεμικὰ δικαστήρια ἵνα δικάζωσι τοὺς ἐπ' αὐτοφώρῳ συλλαμβανομένους εἰς τὴν διάδοσιν τῆς πυρκαϊᾶς καὶ νὰ τουφεκίζωσι καὶ ἀπαγχονίζωσιν αὐτούς· πρὸς δὲ διέταξεν ὥστε ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Μόσχᾳ στρατεύματα νὰ σπεύσωσι πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς πυρκαϊᾶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλειπον τὰ πρὸς τοῦτο μέσα, οἱ Γάλλοι ἔδραμον νὰ λάβωσι τὰς ἀντλίας τῆς πόλεως, οὐδεμίαν δ' ἐξ αὐτῶν εὑρόντες ἀπηλπίσθησαν καὶ ἐπείσθησαν τέλος ὅτι ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν πυρπόλησιν τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης, ἥτις, ἐμπεριέχουσα τοσαῦτα πλούτη, ἦτο δευτέρα, ὡς καὶ ἄλλοτε πρώτη, πρωτεύουσα τῆς ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔχουσα πλέον τῶν 300 χιλιάδων κατοίκων.

Ἐκτὸς λοιπὸν ὅτι πᾶν μέσον πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς πυρκαϊᾶς ἔλειπεν ἐκ τῆς πόλεως, σφοδρὸς ἄνεμος ἔπνεε ποτὲ μὲν ἐκ τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολὴν, ποτὲ δὲ ἐκ τῆς Ἄρκτου πρὸς Μεσημβρίαν, καὶ οὕτω διεκλαδοῦτο τὸ πῦρ πανταχοῦ. Ἐνίοτε δὲ πυρίκαυστα σώματα ὠθούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἔπιπτον εἰς μεμακρυσμένα καὶ ὑψηλὰ μέρη, καὶ διέδιδον τὸ πῦρ.

Μέχρι τινὸς τὸ Κρέμλινον ἔμενεν ἀνέπαφον, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ καὶ τοῦτο ἐκινδύνευε, διότι τὰ πυρίκαυστα σώματα ἔπιπτον καὶ ἐν αὐτῷ, ἔνθα ἦσαν ἐκτεθειμένα τὰ πολεμεφόδια τοῦ πυροβολικοῦ. Ηλέον τῶν τριακοσίων κιβωτίων πολεμεφοδίων τοῦ πυροβολικοῦ ἔκειντο ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ δὲ ἐν αὐτῷ ὁπλοστάσιον ἐμπεριεῖχε μυριάδας λίτρας πυρίτιδος, ὥστε ἐὰν διεδίδετο καὶ ἐκεῖ τὸ πῦρ, ὁ Ναπολέων μεθ' ὅλης τῆς φρουρᾶς του ἤθελε γένει πυρίκαυστος.

Οἱ περιστοιχοῦντες τὸν Ναπολέοντα, ὡς καὶ ἅπασα ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ, ἀπήτησαν ἐπιμόνως ν' ἀναχωρήσῃ οὗτος ἐκ τοῦ Κρεμλίνου, θεωρουμένου ἤδη ὡς κρατῆρος, διότι, ὡς ἔλεγον, ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἦτον ἡ σωτηρία πάντων. Ὁ δὲ ἀτρόμητος γέρων στρατηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Λαριβοσιέρος ἔλαβε τὸ θάρρος, ὡς ἐκ τῆς ἀποδεδειγμένης ἀφοσιώσεώς του καὶ τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας του, νὰ προσέλθῃ παρ' αὐτῷ καὶ νὰ τὸν

λαιτεύσῃ ν᾽ ἀναχωρήσῃ μόνος. Συγχρόνως δὲ παρουσιάσθησαν αὐτῷ τινὲς τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἀκολουθίας του καὶ εἶπον αὐτῷ ὅτι οὕτω πως ἐξετάθη τὸ πῦρ, ὥστε μόλις ἐδύνατό τις νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως.

Ἐντεῦθεν ὁ Ναπολέων συνοδευόμενος ὑπό τινων στρατιωτῶν ἐξῆλθε τοῦ Κρεμλίνου πεζὸς, καὶ φθάσας εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Μοσκόβα ποταμοῦ, ὅπου ἐστάλησαν οἱ ἵπποι του, ἐφίππευσε καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου ἐδυνήθη νὰ διαβῇ ἐκ τῆς πόλεως, διότι τὸ βόρειον μέρος, ὅθεν διέβαινε, κατεφλόγιζεν ἅπαντα, ὁ δὲ ἄνεμος ἐσχημάτιζε φλογώδεις στήλας καὶ καπνοὺς τὰ ὁποῖα διήρχοντο ἐνώπιόν του. Μετ᾽ ὀλίγον καὶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς, μὴ δυνάμενος νὰ διαμένῃ ἐν τῇ κατακαιομένῃ ταύτῃ πόλει, ἐξῆλθεν, οἱ δὲ ὀλίγοι κάτοικοι οἱ κρυπτόμενοι εἰς τὰς οἰκίας των ἐξῆλθον καὶ οὗτοι φέροντες ὅ,τι ἐδύναντο.

Ὁ Ναπολέων κατέλυσεν εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ πρίγκηπος Πετροβσκόϊε, ἀπέχουσαν μίαν λεύγαν τῆς Μόσχας, ἔνθα ἐπεστάθμευσεν καὶ ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος μετὰ τοῦ σώματός του, καὶ ἐκεῖ περιέμενε τὴν ὡς ἐκ ταὐτομάτου παῦσιν τῆς πυρκαϊᾶς, διότι ἀνθρώπινος χεὶρ κατ᾽ οὐδὲν ἐδύνατο νὰ συντελέσῃ πρὸς τοῦτο, ὁ δὲ ἄνεμος ἔτι μᾶλλον ἔπνεεν ὁρμητικῶς.

Πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ κακοῦ, τῇ ἐπιούσῃ ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἐκ Δυσμῶν, ἐνῷ τῇ προτεραίᾳ ἔπνεεν ἐξ Ἀνατολῶν, οὕτως αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς διευθύνθησαν πρὸς Ἀνατολὰς, κατακαίουσαι καὶ τὰς λαμπρὰς οἰκίας τῶν συνοικιῶν τούτων. Ἦτον ἀπερίγραπτον ὁποῖον τρομερὸν θέαμα παρίστανεν ἡ πόλις αὕτη καιομένη πανταχόθεν! ὁ ἥλιος ἐφαίνετο πυρίκαυστος ἐπὶ τῶν τριῶν ἡμερῶν, τῆς 16, 17 καὶ 18 Σεπτεμβρίου, καθ᾽ ἃς διήρκει ἡ πυρκαϊὰ αὕτη.

Τέλος πάντων μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἡ πυρκαϊὰ ἔπαυσεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, εἰμὴ ραγδαίας βροχῆς διαδεχθείσης τὸν πνέοντα ἄνεμον. Οὕτω τὰ τέσσαρα πέμπτα τῆς πόλεως κατεκάησαν, σωθέντος τοῦ Κρεμλίνου διὰ τῶν μεγάλων προσπαθειῶν ἁπάσης τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Οἱ μεί-

ναντες τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἐπανῆλθον καὶ ἐστεγάσθησαν εἰς τὰς ἡμικεκαυμένας οἰκίας· οἱ δὲ Γάλλοι στρατιῶται εἰσήρχοντο εἰς τὰ ὑπόγεια καὶ ἀνεζήτουν τροφὰς καὶ οἰνοπνεύματα ἐξ ὧν ἔγεμον ταῦτα· εἴς τινα δὲ καταστήματα καὶ οἰκίας εὗρον ἄπειρα πολύτιμα μέταλλα καὶ ἐνδύματα καὶ μάλιστα χειμερινά.

Ὁ Ναπολέων διέταξεν εὐθὺς νὰ παύσῃ ἡ διαρπαγὴ καὶ νὰ συναχθῶσιν ἅπαντα τὰ ἁβλαβῆ ἐκ τοῦ πυρὸς εἴδη πρὸς χρῆσιν ὅλου τοῦ στρατοῦ, καὶ ἰδίως τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς νοσοκομείοις· τὰ δὲ μὴ εὔχρηστα εἴδη πρὸς τροφὴν ἢ ἐνδυμασίαν ἐγκατελείφθησαν ὡς λάφυρα τοῦ στρατοῦ. Ἅπαντες λοιπὸν οἱ στρατιῶται καὶ οἱ μείναντες τῶν κατοίκων ἔτρεχον εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἀνεζήτουν ὑπὸ τὴν τέφραν τῶν κατακεκαυμένων οἰκιῶν τὰ σωθέντα εἴδη. Ἔβλεπέ τις δὲ αὐτοὺς φορτωμένους μὲ διάφορα πολύτιμα εἴδη, περιφερομένους ἐν ταῖς ἀγυιαῖς καὶ πωλοῦντας τὰ πολυτιμώτερα πράγματα εἰς εὐτελεστάτην τιμὴν, ἑτέρους δὲ μεθυσμένους ἐκ τῶν οἰνοπνευμάτων καὶ συντρίβοντας τὰ λαμπρότερα πράγματα μετὰ πάσης ἀδιαφορίας. Τὸ δρᾶμα τοῦτο παρίστανε συνάμα τὸ λυπηρὸν καὶ γελοῖον. Ἐν τῇ πυρκαϊᾷ ταύτῃ τὸ λυπηρότερον ἦτον ἡ πυρπόλησις τῶν στρατιωτικῶν νοσοκομείων, ἐν οἷς ἐνοσηλεύοντο πολλοὶ Ῥῶσσοι ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένοι, ὥστε οἱ μὴ δυνάμενοι ἐξ αὐτῶν νὰ ἐξέλθωσιν ἔγειναν παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἐκ τούτου λοιπὸν δῆλον ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ ἡ πόλις ἐκάη, καὶ μόνος αὐτουργὸς τῆς θυσίας ταύτης ἦτον ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως Ῥοστοφῖνος.

Τὰ ἐν τῇ Μόσχᾳ συμβαίνοντα ἤδη ἦσαν συνάμα ἀξιολύπητα καὶ ἐπικίνδυνα εἰς τὴν πειθαρχίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ παύσωσιν, εἰ καὶ οἱ Γάλλοι στρατιῶται δὲν ἔπταιον· ἀλλὰ συνειθίσαντες εἰς τὴν διαρπαγὴν, ἀπεμακρύνοντο τῶν σωμάτων των, ἐν ταὐτῷ διήρπαζον καὶ πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο μετὰ ταῦτα νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ὅλον τὸν στρατόν.

Ὁ Ναπολέων ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μόσχαν τῇ 19 Σεπτεμβρίου καταλελυπημένος καὶ συλλογισμένος περὶ τοῦ τρομεροῦ συμ-

βάντος. Οὗτος ἀφίχθη μέχρι τῆς Μόσχας ὑπολογισάμενος ὅτι ἐνταῦθα ἤθελε συνομολογήσει τὴν εἰρήνην, ὡς συνέβη ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ· ἀλλὰ τί ἐδύνατο νὰ περιμένῃ ἤδη ἐνταῦθα ἐξ ἀνθρώπων οἵτινες ἔπραττον τοιαύτας σκληρὰς καὶ τρομερὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι προεμήνυον ἀδιάλλακτον ἔχθραν; Ἐφ' ἑκάστου τῶν κεκαυμένων παλατίων τῆς Μόσχας ἐνόμιζεν ὁ Ναπολέων ὅτι ἔβλεπε ἐγγεγραμμένας καὶ μὲ χαρακτῆρας αἵματος τὰς ἑξῆς λέξεις: ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΕΙΡΗΝΗ· ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΘΑΝΑΤΟΥ.

Ὅθεν αἱ περὶ τῆς πυρκαϊᾶς ταύτης σκέψεις αὐτοῦ ἦσαν αἱ λυπηρότεραι τῆς ζωῆς του. Οὐδέποτε ἐπὶ τοῦ μακρυνοῦ καὶ τεθορυβημένου σταδίου τοῦ βίου του ἀμφίβαλε περὶ τῆς εὐτυχίας του, οὔτε εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Ἀλκὸρ, ἣν δὲν ἐδυνήθη νὰ διαβῇ, οὔτε εἰς τὴν Πτολεμαΐδα, ἔνθα ὀκτάκις ἀπεκρούσθησαν αἱ κατ' αὐτῆς ἔφοδοι αὐτοῦ, οὔτε ἐν Μαρέγγῳ, ἔνθα ἠττήθη, οὔτε ἐν Ἐὐλῷ, ἔνθα ἡ νίκη ἐπὶ πολὺ ἦτον ἀμφιῤῥεπὴς, οὔτε ἐν Ἐσσλέγγῃ, ἔνθα ἐκινδύνευσε νὰ καταποντισθῇ ἐν τῷ Δανουβίῳ· ἀλλὰ κατὰ πρῶτον τότε προεῖδε τὴν πρασεγγίζουσαν μεγίστην καταστροφήν του, διότι, τεθεὶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψηλοτάτου οἰκοδομήματος, ἐδύνατο νὰ κριμνησθῇ ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου κλονισμοῦ.

Ἐν τοσούτῳ μὴ διαλογιζόμενος περὶ τῶν παρεπομένων τῆς πυρκαϊᾶς ταύτης, ἐνησχολήθη νὰ προλάβῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ. Ἐξέδωκε λοιπὸν αὐστηρὰς διαταγὰς πρὸς ἀπαγόρευσιν τῆς γενομένης διαρπαγῆς· ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἀπήντησε μεγάλα ἐμπόδια, διότι οἱ στρατιῶται συνειθίσαντες νὰ ἐπιτυγχάνωσι πολλάκις πολύτιμα πράγματα, τὰ ὁποῖα οἱ δυστυχεῖς ἤλπιζον νὰ φέρωσιν εἰς τὴν Γαλλίαν, δυσκόλως παρητοῦντο· ἐπὶ τέλους ὅμως ἐπανῆλθεν ἡ τάξις, αἱ δὲ συναζόμεναι τροφαὶ καὶ τὰ ἐνδύματα ἐτίθεντο εἰς τὰς ἀποθήκας ἐπὶ σκοπῷ νὰ διατηρηθῇ ὁ στρατὸς καθ' ὅλον τὸν προσεχῆ χειμῶνα ἐν τῇ Μόσχᾳ.

Ὁ στρατὸς λοιπὸν διενεμήθη εἰς ἅπασαν τὴν πόλιν, ἕκαστον δὲ σῶμα καταλαβὸν μέρος τῶν ἀβλαβῶν ἐκ τοῦ πυρὸς

οἰκιῶν, ἐσύναζεν ἐκ τῶν κεκαυμένων τὰ διασωθέντα καὶ κατέθετε ταῦτα εἰς τὰς ἀποθήκας του· ἀλλ' ἔλειπε τὸ νωπὸν κρέας καὶ ἡ ἱπποφορβὴ, τὰ μᾶλλον ἀναγκαιότερα, τὸ πρῶτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ δεύτερον εἰς τὰ κτήνη· ἐπὶ τούτῳ ὁ Ναπολέων ἐξαπέστελλε καθ' ἑκάστην ἀποσπάσματα εἰς τὰ πέριξ τῆς Μόσχας πρὸς ἀναζήτησιν τούτων, πρὸς δὲ διεκήρυξεν ὅτι ταῦτα ν' ἀγοράζωνται διὰ χρημάτων καὶ οὐχὶ ὡς μέχρι τοῦδε διὰ χαρτονομισμάτων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πολλοὶ τῶν μεινάντων ἐν τῇ Μόσχᾳ, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν Γάλλων, ἦσαν ἄστεγοι καὶ πτωχοὶ, διέταξε νὰ λαμβάνωσι καὶ οὗτοι βοηθείας τινὰς, ἄλλοι μὲν χρηματικὰς ἕτεροι δὲ εἰς εἴδη.

Ὁ Ναπολέων, ὅτε εἰς τὸ Κρέμλινον κατὰ πρῶτον εἰσῆλθεν, εἶδε παρ' αὐτὸ εὐρύτατον κατάστημα· λαβὼν δὲ μεγίστην περιέργειαν περὶ τούτου καὶ ἐξετάσας ἔμαθεν ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ κατάστημα τῶν ἐκθέτων παίδων, διατελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Αὐτοκρατορίσσης, καὶ ὅτι τὰ μὲν μεγάλα τῶν παίδων ἀνεχώρησαν, τὰ δὲ μικρὰ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 4—5 ἐτῶν ἔμειναν μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ καταστήματος γηραιοῦ στρατηγοῦ Τουτελμίνου. Ὁ Ναπολέων τότε ἐξαπέστειλε φυλακὴν εἰς τὸ φιλανθρωπικὸν κατάστημα τοῦτο, εἰδοποιῶν τὸν διευθυντὴν αὐτοῦ ὅτι ἤθελεν ἐπισκεφθῆ αὐτό. Ἐπανελθὼν λοιπὸν εἰς τὴν Μόσχαν, ἀπῆλθεν ἐκεῖ πεζὸς, καθότι τὸ κατάστημα τοῦτο ἔκειτο παρὰ τῷ Κρεμλίνῳ. Ὁ διευθυντὴς καὶ τὰ παιδία ὑπεδέχθησαν τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν θύραν τοῦ καταστήματος, εὐχαριστοῦντες αὐτὸν περὶ τῆς προνοίας ἣν ἔλαβεν ὑπὲρ αὐτῶν. « Τὰ τέκνα σου, εἶπεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸν στρατηγὸν Τουλτεμῖνον, δὲν πιστεύουσι πλέον ὅτι οἱ στρατιῶταί μου θέλουσι τὰ καταφάγει; ὁποῖοι βάρβαροι ἄνθρωποι σᾶς διοικοῦσι! Τί ἀνόητος Ἐρώστρατος εἶναι ὁ διοικητής σας Ῥοστοφῖνος! Διὰ τί τοσαῦται καταστροφαί; Διὰ τί τοσοῦτα ἄγρια μέσα τὰ ὁποῖα θέλουσι ζημιώσει τὴν Ῥωσσίαν πλειότερον ἢ ὁ δυστυχέστερος πόλεμος; Ἓν δισεκατομμύριον δὲν θέλει πληρώσει τὴν πυρκαϊὰν τῆς Μόσχας! Ἀντὶ λοιπὸν τῆς τρομερᾶς κατοσροφῆς ταύτης, ἂν ἡ πόλις ἔμενεν ἀνέπαφος, ἐγὼ

ἤθελον διατηρήσει αὐτὴν ὡς τὴν τῶν Παρισίων, καὶ ἤθελον γράψει πρὸς τὸν Αὐτοκράτορά σας νὰ συνομολογήσωμεν συνθήκην ἐπὶ παραδεκτέων καὶ μετριωτάτων ὅρων, ὥστε ὁ φοβερὸς οὗτος πόλεμος ἤθελε λάβει ἐντὸς ὀλίγου πέρας. Μὴ γενομένου δὲ τούτου, ἡ μία πυρκαϊὰ διαδέχεται τὴν ἄλλην, καὶ ἀγνοῶ μέχρι τίνος θέλει ἐκτανθῆ ἡ πυρπόλησις αὕτη, διότι δὲν ἐπισπεύδω τὴν ἐκ τῆς Ῥωσσίας ἀναχώρησίν μου, καὶ κύριος οἶδεν ὁποίαν βλάβην θέλει προξενήσει ὁ πόλεμος οὗτος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα!» Ὁ στρατηγὸς Τουτελμίνος, ὅστις ἀπεδοκίμαζε τὴν πρᾶξιν τοῦ διοικητοῦ τῆς Μόσχας, ὡς καὶ πᾶς κάτοικος τῆς πόλεως ταύτης, συμφωνῶν μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος λεχθέντα, ἐξέφρασε τὴν λύπην του διὰ τὸ συμβὰν ἐν τῇ πόλει καὶ ἔδωκε νὰ ἐννοήσῃ ὁ Ναπολέων ὅτι ἂν ἐγνώριζον τὴν διάθεσίν του εἰς Πετρούπολιν, τὰ πράγματα πιθανὸν νὰ ἀλλάξωσιν. Ὁ Ναπολέων μετὰ ταῦτα ἠρώτησε τὸν στρατηγὸν Τουτελμῖνον ἂν ἐπεθύμει τί παρ' αὐτοῦ· ὁ δὲ στρατηγὸς οὗτος ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἐπεθύμει νὰ γράψῃ πρὸς τὴν Αὐτοκρατόρισσαν ὅτι τὰ παιδία ἐσώθησαν. Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐζήτει εὐκαιρίαν νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς ῥωσσικῆς κυβερνήσεως, ὑπεσχέθη αὐτῷ νὰ πέμψῃ ἀσφαλῶς τὴν ἐπιστολήν του εἰς Πετρούπολιν. «Δύναμαι νὰ προσθέσω, ἠρώτησεν αὐτῷ ὁ στρατηγὸς Τουτελμῖνος, τὴν διάθεσίν σας ὅπως μοὶ τὴν ἐξεφράσατε; Μάλιστα, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, προσθέσατε δὲ ὅτι, ἂν οἱ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἐνδιαφερόμενοι ἐχθροὶ παύσωσι ν' ἀναμιγνύωνται, ἡ εἰρήνη πάραυτα γίνεται».

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ὀρφανοτροφείου γραφεῖσα εὐθὺς ἐστάλη αὐθημερὸν εἰς Πετρούπολιν. Ὁ Ναπολέων ἔμαθε συγχρόνως ὅτι εὐγενής τις Ῥῶσσος κάτοικος τῆς Μόσχας, εὑρεθεὶς τυχαίως ἐκεῖ καὶ καταρώμενος τὸν πυρπολήσαντα τὰς ἰδιοκτησίας του, ἐνησχολεῖτο νὰ ἐξορύξῃ ἐκ τῆς οἰκίας του τὰ πυρποληθέντα εἴδη· προσκαλέσας τοῦτον ἐνώπιόν του ὁ Ναπολέων ἐπανέλαβεν αὐτῷ τὰ εἰς τὸν στρατηγὸν Τουτελμῖνον λεχθέντα· διότι, παραιτήσας ἤδη τὰς πρώτας ἰδέας

του περὶ τοῦ πολέμου τούτου, ἐπεθύμει διὰ παντὸς μέσου νὰ συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην. Εἶπε δὲ εἰς τὸν Ῥῶσσον τοῦτον ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ πολέμου τούτου ἦτο πολιτικὸς καὶ οὐχὶ καταστρεπτικὸς, ὅτι, εἰ καὶ δυνάμενος νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Λιθουανίας, δὲν ἔπραξε τοῦτο, καὶ οὐχὶ μόνον αὐτὸς οὐδὲν μέρος τῆς Ῥωσσίας κατέκαυσεν, ἀλλὰ πανταχοῦ κατέσβεσε τὰς πυρκαϊὰς, ὅτι τὸ θέατρον τοῦ πολέμου ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐν τῇ Λιθουανίᾳ καὶ οὐχὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥωσσίᾳ, ὅτι ἐν μιᾷ ἢ δύο μάχαις ἔπρεπε νὰ λυθῇ τὸ περὶ τοῦ πολέμου τούτου ζήτημα, ὅτι ἔντιμος συνθήκη ἐδύνατο ν᾽ ἀποκαταστήσῃ τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν τῆς Ῥωσσίας, καὶ οὐχὶ τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῆς, ὅτι οἱ κακοποιοὶ διέσπειραν καὶ κατέστησαν τὸν πόλεμον τοῦτον τοσοῦτον σκληρὸν ὥστε νὰ ὁμοιάζῃ μὲ τὸν τῶν Μαύρων τῆς νήσου τοῦ ἁγίου Δομινίκου, ὅτι ὁ διοικητὴς τῆς Μόσχας θέλων νὰ μιμηθῇ τοὺς Ῥωμαίους κατέστη βάρβαρος, καὶ ὅτι τέλος πάντων πρέπει νὰ δοθῇ πέρας εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον.

Ὁ παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν Ναπολέοντα Ῥῶσσος ἐκαλεῖτο Ἰακώβλεφ, ὅστις, ὡς τὸν στρατηγὸν Τουτελμῖνον, ἐπεδοκίμαζε τὰ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος λεχθέντα περὶ τῆς εἰρήνης καὶ ὑπεσχέθη ὅτι θέλει διακοινώσει ἀκριβῶς ταῦτα πάντα εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, καθὼς καὶ ὅσα εἶδεν εἰς τὴν Μόσχαν. Ὁ δὲ Ναπολέων ἐπιθυμῶν ν᾽ ἀρχίσῃ τὴν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀλληλογραφίαν του ἔγραψε λίαν περιποιητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν ἔδωκεν εἰς τὸν Ἰακώβλεφ νὰ τὴν ἐγχειρήσῃ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ διέταξε νὰ συνοδευθῇ οὗτος μέχρι τῆς Πετρουπόλεως ὑπό τινος ἀξιωματικοῦ Γάλλου.

Αἱ πρὸς συνδιαλλαγὴν ἐκφράσεις αὗται τοῦ Ναπολέοντος ἀναντιῤῥήτως ὑπεδείκνυον τὴν περὶ τοῦ πολέμου τούτου ἀμηχανίαν αὐτοῦ, καὶ μᾶλλον ἀδιάλλακτον κατέσταινον τὸν αὐκράτορα Ἀλέξανδρον· οὐχ ἧττον ὅμως ἔπρεπε πρῶτος περὶ τούτου ν᾽ ἀρχίσῃ ὁ Ναπολέων, διότι ἡ ὑπεροψία τοῦ Ἀλεξάνδρου τοσοῦτον προσεβλήθη ἐσχάτως, ὥστε οὗτος πρῶτος δὲν ἐδύνατο ν᾽ ἀρχίσῃ τὰ περὶ συνδιαλλαγῆς. Διὸ ὁ Ναπολέων δὲν

ἐδίστασε νὰ προβῇ πρῶτος εἰς τοῦτο, μὴ ἀμελῶν ἐν τούτοις καὶ τὰ περὶ τοῦ πολέμου τούτου, ὅστις καθίστατο δυσκολώτερος καθ' ὅσον προεχώρει ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ, διότι κατὰ τοσοῦτον ἡ ἐπάνοδος ἐγένετο δυσχερεστέρα.

Ἔπρεπε δὲ ὁ Ναπολέων νὰ σκέπτηται περὶ τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ, διότι ἀπό τινος καιροῦ ἠγνόει ἐντελῶς ποῦ διέμενεν ὁ ῥωσσικὸς στρατός. Ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης, ὅστις ἀντικατέστησε τὸν Μυράτον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πρωτοπορείας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐξαπατηθεὶς ἔνθεν κἀκεῖθεν ὑπό τινων Κοζάκων περιεπλανᾶτο, νομίζων ὅτι ἐπορεύετο ὄπισθεν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους γνωρίσας τὴν ἀπάτην του ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἀπολέσας τὰ ἴχνη τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἠγνόει τί νὰ πράξῃ ἢ ποῦ νὰ πορευθῇ. Ἐν τοσούτῳ συγχρόνως ἠκούσθη ἐν τῇ Μόσχᾳ ὅτι δύο ἴλαι γαλλικοῦ ἱππικοῦ συνοδεύουσαι πολεμεφόδια ἐκ Σμολένσκης πρὸς τὴν Μόσχαν καθ' ὁδὸν καταληφθεῖσαι ὑπὸ πλήθος Κοζάκων ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν. Ἡ εἴδησις αὕτη κατετάραξεν ὅλον τὸν γαλλικὸν στρατόν, διότι ὑπετίθετο, ὡς καὶ πραγματικῶς ἦτον, ὅτι ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς ἐκάθησεν ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ γαλλικοῦ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ Σμολένσκης εἰς Μόσχαν, οὕτω δὲ διεκόπτετο ἡ ὑποχώρησις αὐτοῦ. Τὰ δυσάρεστα ταῦτα νέα ἔμαθεν ὁ Ναπολέων τῇ 22 Σεπτεμβρίου, ἅτινα ἦσαν τὰ παρεπόμενα τῆς πυρπολήσεως τῆς Μόσχας· ὠργίσθη δὲ σφόδρα κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Σεβαστιάνη, καίτοι ὑποληπτόμενος αὐτὸν πολύ, ἀλλ' ἡ ὀργή του αὕτη οὐδεμίαν θεραπείαν ἐδύνατο νὰ φέρῃ εἰς τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν διέταξε πάραυτα τὸν Μυράτον ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς πρωτοπορείας, προσλαμβάνων καὶ τὸ σῶμα τοῦ Πονιατόφσκη, ὥστε διὰ τῶν Πολωνῶν ὁμιλούντων τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰ διαβήματα τοῦ ἐχθροῦ· συγχρόνως δὲ διέταξε καὶ ἄλλα πολλὰ σώματα πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ νὰ ἑνοθῶσι μὲ τὴν πρωτοπορείαν καὶ νὰ περιέρχωνται εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἐχθροῦ μέχρις οὗ συναντή-

σωσιν αὐτόν. Ὁ Ναπολέων δὲν συνεμερίζετο τοὺς φόβους τῶν ἄλλων ὅτι ἐπέκειτο κίνδυνος εἰς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ δὲν ἤθελε ν᾽ ἀφήσῃ ἀνενοχλήτως καθήμενον τὸν Κουτούζωφ ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ Δαβοῦστος, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀναλάβει ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ ἵππου, παρεκάλεσε τὸν Ναπολέοντα νὰ τῷ παραχωρήσῃ ἱκανὰς δυνάμεις, ὅπως ἀπέλθῃ καὶ καταπολεμήσῃ τὸν ἐχθρὸν ἔνθα ἀπαντήσει αὐτόν. Ἀλλ᾽ ὁ Ναπολέων δὲν συγκατατέθη εἰς τοῦτο, ἐπὶ λόγῳ ὅτι πρῶτον ἠγνοεῖτο ἡ θέσις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ καὶ δεύτερον ὅτι μόλις ἀναπαυθέντων τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἀπὸ ἐκ τῆς ἀποσβέσεως τῆς πυρκαϊᾶς, δὲν ἤθελε νὰ διαταράξῃ τὴν μικρὰν ἀνάπαυσιν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τέλους ἠγνόει ὁποίαν ἔκβασιν ἤθελε λάβει ἡ μελετωμένη μάχη αὕτη.

Ὁ δὲ Κουτούζωφ, ἐξερχόμενος τῆς Μόσχας καὶ ἀγνοῶν περὶ τῆς πυρπολήσεως αὐτῆς, διελογίζετο νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸν Ὄκαν ποταμὸν, ἐξ αὐτοῦ δὲ βαθμηδὸν νὰ προχωρῇ ὀπισθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἵνα διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν αὐτοῦ· ἀλλὰ παρακολουθούμενος ἀπὸ τῆς Μόσχας ὑπὸ τοσούτων δυστυχῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα καθ᾽ ὁδὸν, ἐθλίβετο ὡς Ῥῶσσος καὶ ἐλυπεῖτο ὅτι ἤθελεν ἀπολέσει τὴν δημοτικότητα αὐτοῦ· ὅθεν διελογίσθη νὰ ῥίψῃ ὅλην τὴν περὶ ἐγκαταλείψεως τῆς Μόσχας εὐθύνην εἰς τοὺς ὑπ᾽ αὐτὸν στρατηγοὺς Βαρκλάϋ καὶ Βεννιγγσένον τὸν ἀντικαταστήσαντα τὸν φονευθέντα Παγκρατίωνα· ἔγραψε λοιπὸν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Πετρουπόλεως περὶ τούτων, παριστῶν αὐτοὺς ὡς αἰτίους τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐξαπέστειλε καὶ τὸν παρ᾽ αὐτῷ ὑπασπιστὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μισσὼδ ὅπως κατηγορήσῃ ἀμφοτέρους τοὺς εἰρημένους στρατηγούς.

Οὕτω λοιπὸν σκεπτομένου τοῦ Κουτούζωφ, αἵφνης τὴν 16 πρὸς τὴν 17 Ὀκτωβρίου τῆς νυκτὸς αἱ φλόγες τῆς καιομένης Μόσχας ἔφθασαν μέχρι τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοπέδου διαμένοντος εἰσέτι εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ταύτης. Τὸ τρομερὸν θέαμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐκάλυψε τὸν οὐρανὸν μὲ πυρίνην σκέπην καὶ μὲ μέλανα νέφη καπνοῦ, ἀνήγειρε πάντας τοὺς ἐν τῷ ῥωσσικῷ

στρατοπέδῳ, οἵτινες ἐν μιᾷ φωνῇ ἔκραξαν· «Οἱ Γάλλοι πυρπολοῦσι τὴν Μόσχαν! Ἅπαντες δὲ ὡς μανιώδεις ἔκραζον ζητοῦντες ἐκδίκησιν ἐκ τῶν Γάλλων καὶ ἀπήτουν μετὰ κραυγῶν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Μόσχαν ὅπως ἐκδικηθῶσι τοὺς πυρπολήσαντας τὴν ἁγίαν πόλιν ταύτην. Οὐδεὶς δ' ἐδύνατο νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οὐχὶ οἱ Γάλλοι, ἀλλ' αὐτὸς ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως Ῥοστοφῖνος κατέκαυσεν αὐτήν.

Μετὰ τὸ συμβὰν λοιπὸν τοῦτο διελογίσθη ὁ Κουτούζωφ ὅτι δὲν ἐδύνατο ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς Μόσχας· διὸ καὶ ἐστράφη πρὸς τὸν Μοσκόβαν ποταμὸν, καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Πάρκαν ποταμὸν διαβαίνοντα παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Σμολένσκης, δι' ἧς ὁδοῦ εἶχε τὴν συγκοινωνίαν του ὁ γαλλικὸς στρατὸς, ἣν εὐκόλως ἐδύνατο νὰ διακόψῃ. Τούτου ἕνεκα ὁ Σεβαστιάνης ἀπώλεσε τὰ ἴχνη τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, διότι, ἐνῷ οὗτος ἀπ' ἀρχῆς ὑπεχώρει πρὸς Ἀνατολὰς, αἴφνης ἐστράφη πρὸς Μεσημβρίαν.

Οὕτω διατεθειμένου τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ ὁ Μυράτος καὶ ὁ Βεσσιέρος ἀπῆλθον πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ, ἀμφότεροι δὲ ἐξιχνίασαν αὐτὸν μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Ὁ Βεννιγγσένος, ὅστις ἤδη ἀποκατέστη ὁ ἀληθὴς ἀντίπαλος τοῦ Κουτούζωφ, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ προσβάλῃ τὸν Μυράτον, ὡς ἔχοντα ὀλίγας δυνάμεις, καὶ νὰ καταπολεμήσῃ αὐτόν· ἀλλ' ὁ Κουτούζωφ δὲν συγκατατέθη εἰς τοῦτο. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι εἶχεν ἰσχυροὺς λόγους περὶ τούτου, διότι οὐδεὶς ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Μυράτος εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ μόνον τὸ ἱππικὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Πονιατόφσκην πεζικὸν, καὶ δὲν εἶχεν ὅλον τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ὁ Κουτούζωφ λοιπὸν ἔχων μόνον 70 χιλιάδας στρατοῦ δὲν ἤθελε νὰ διακινδυνεύσῃ εἰς μάχην, ἐνῷ περιέμενε πολλὰς ἐπικουρίας, πρὸς δὲ ἕνεκα τοῦ προσεγγίζοντος χειμῶνος, ἐσυμπέρανεν ὀρθῶς ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς δυσκόλως ἤθελε προμηθεύεσθαι τὰ πρὸς ζωάρκειαν μέσα, ὡς δὲ ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους ἤθελεν ἐξασθενήσει ὑπὲρ τὸ δέον, ἐνῷ ὁ ῥωσσικὸς ἤθελεν ἐνισχυθῇ. Ὅθεν διὰ ταῦτα πάντα ὁ Κουτούζωφ δὲν ἐνέκρινε νὰ συνάψῃ μὲ τοὺς Γάλλους μάχην, ἧς τὸ ἀποτέλεσμα ἤδη ἦτον ἀμφίβολον· διὸ ὠπισθοδρόμησεν ὀλίγον

τὸν στρατόν του, τῇ 27 Σεπτεμβρίου, ἀντιταττόμενος πάντοτε πρὸς τὸν Μυράτον, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι ἠπείλει τὸ δεξιὸν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ἐνῷ ὁ στρατάρχης Βεσσιέρος ἤρχετο κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ αὐτοῦ.

Ὁ Κουτούζωφ λοιπὸν προτιθέμενος ν᾽ ἀποφύγῃ τὴν μάχην ὠπισθοδρόμησε καὶ ἐκάθισε τὸν στρατόν του εἰς ὀχυρὰν καὶ ἀπρόσβλητον θέσιν, κειμένην παρὰ τὸν Νάραν ποταμὸν, πηγάζοντα ἐκ τῶν παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Σμολένσκης μερῶν καὶ σρεφόμενον περὶ τὴν Μόσχαν· ἐπειδὴ δὲ αἱ ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ τούτου ἦσαν δυπρόσιτοι, ἐγκατέστησεν ἐκεῖ ἀσφαλῶς τὸ στρατόπεδόν του ἀπέχον ἀπὸ τῆς Μόσχας εἴκοσι λεύγας, καὶ ἔχων τὰ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ περιέμενεν ἀπείρους ἐπικουρίας. Ὁ Μυράτος καὶ ὁ Βεσσιέρος, βλέποντες οὕτω προφυλαγμένον τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν, δὲν ἐτόλμησαν νὰ πορευθῶσι κατ᾽ αὐτοῦ, διότι οὔτε τοιαύτην ὁδηγίαν εἶχον, οὔτε ἱκανὰς δυνάμεις νὰ προσβάλωσιν αὐτόν.

Ὁ δὲ Ναπολέων μαθὼν ταῦτα εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν τί νὰ πράξῃ· διότι, ἂν ἀπεφάσιζε νὰ τρέχῃ ὄπισθεν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, οὐδὲν ἤθελεν ὠφεληθῆ, ἀπ᾽ ἐναντίας μάλιστα ἤθελεν ἔτι μᾶλλον κοπιάσει τοὺς στρατιώτας του καὶ ἤθελεν ἐκθέσει αὐτοὺς εἰς νέους κινδύνους· νὰ μένῃ εἰς Μόσχαν καθ᾽ ὅλον τὸν χειμῶνα, ἤτοι ἓξ μῆνας εἰς πόλιν κεκαυμένην καὶ ἀπέχουσαν 200 λεύγας ἐκ τῆς Βίλνας, κειμένης ἐπὶ τῶν μεθορίων τῆς Ῥωσσίας, καὶ 600 λεύγας ἐκ τῶν Παρισίων, ὅπερ ἦτο παράλογον, ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Πολωνίαν; τὸ τελευταῖον τοῦτο συνεμερίζοντο ἅπαντες οἱ περὶ τὸν Ναπολέοντα· ἀλλ᾽ οὗτος ἐσκέπτετο ὅτι ἂν ἐγκατέλειπε τὴν Μόσχαν διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Πολωνίαν, τοῦτο ἤθελε θεωρηθῆ παρ᾽ ὅλου τοῦ κόσμου ὡς ὑποχώρησις, καὶ ὅτι ἐλανθάσθη ἐλθὼν εἰς Μόσχαν, διότι ἐνταῦθα δὲν ἐπέτυχεν οὔτε τὴν νίκην, οὔτε τὴν εἰρήνην, ἐξ ἧς ἐξήρτητο ἡ πρὸς αὐτὸν ὑποταγὴ τῆς Εὐρώπης, ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς Γαλλίας καὶ τὸ θάρρος τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἐνῷ ἄλλως ἤθελε καταβιβασθῆ ἐκ τοῦ ὕψους εἰς ὃ ἔφθασε.

Τούτων ἕνεκα ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο ν᾽ ἀποφασίσῃ ὁρι-

στικῶς περὶ τῶν ζητημάτων τούτων εἰμὴ εἰς τὰ ἔσχατα. Ὅθεν δὲν πρέπει ν᾽ ἀποδίδῃ τις μόνον εἰς τὴν ὑπεροψίαν τοῦ ἀνδρὸς τὸ νὰ μὴ θέλῃ νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατάστασιν εἰς ἣν διέκειτο οὗτος, διότι ἤρκει νὰ ὑποπτεύσῃ ὁ κόσμος περὶ τῆς πραγματικῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ πάραυτα τὸ οἰκοδόμημα τοῦ μεγαλείου του ἤθελε κατακρημνισθῇ δι᾽ ἑνὸς καὶ μόνου κτύπου. Ἐν Πορτουγαλλίᾳ εἶχεν ἤδη ἀποτύχει, ἀλλ᾽ ἐπροφασίζετο ὅτι ἦτον ἀπὼν καὶ ὅτι οἱ στρατηγοί του δὲν ἀντεπροσώπευσαν αὐτὸν ἐκεῖ ἐπαξίως· ἀλλ᾽ ἂν ἀπετύγχανεν ἐνταῦθα, ἡγούμενος αὐτὸς τοῦ πρωτίστου στρατοῦ αὐτοῦ, ἅπαντες ἤθελον θεωρήσει τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ὡς τὸ τέρμα τῶν νικῶν του· οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἤθελον ἐλπίζει νὰ τὸν νικήσωσιν, ἡ δὲ Εὐρώπη, ὑποδουλωμένη οὖσα, ἤθελεν ἅπασα ἀναστατωθῇ ὄπισθέν του ὅπως καταποντίσῃ τὸν νέον Φαραὼ εἰς τὰ κύματα εὐρωπαϊκῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν εἶχε δίκαιον νὰ σκέπτηται διὰ ποίου τρόπου ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Μόσχαν, καὶ νὰ μὴ θέλῃ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης εἰμὴ ἕνεκα στρατηγικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ οὐχὶ πρὸς ὑποχώρησιν· περὶ τούτου διάφοροι σκέψεις ἐγένοντο· ἡ ἐπικρατεστέρα δὲ ἦτο νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς Μόσχας, ἀπερχόμενος ὄπισθεν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ, ἔνθα ἡ χώρα ἦτον εὔφορος, τὸ δὲ κλίμα εὐκρὲς, νὰ καταπολεμήσῃ αὐτὸν καὶ μετὰ ταῦτα νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Σμολένσκην· οὕτω δὲ νὰ δείξῃ ὅτι ἐγκατέλειψε τὴν Μόσχαν πρὸς καταδίωξιν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ· ἀλλ᾽ ὁ σκοπὸς τοῦ στρατηγήματος τούτου ἐπὶ τέλους ἤθελε φανῇ ὅτι ἦτο καθαρὰ ὑποχώρησις· προσέτι πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, ἅμα ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὠπισθοχώρει εἰς Σμολένσκην ἀπεμακρύνετο καὶ 150 λεύγας ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς συγκοινωνίας του, ὥστε δυσκόλως ἤθελε διατηρήσει αὐτὴν· τούτων ἕνεκα ὁ Ναπολέων ἔλεγεν ὅτι ἂν προέκειτο νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Σμολένσκην, ἤθελε πράξει τοῦτο ἀμέσως, ἀποφεύγων τὰς περιστροφὰς ταύτας, αἵτινες ἤθελον προξενήσει πλειοτέρους κόπους καὶ κινδύνους ἢ ὠφέλειάν τινα.

Ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων ἀποφασίζων ὁ Ναπολέων ἐπέμενεν εἰς τὰ ἑξῆς· ἀ, νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν μετὰ τῶν Παρισίων συγκοινωνίαν του, β', νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὸν στρατόν του τὰ ἐπιτήδεια καὶ νεοσυλλέκτους πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεων αὐτοῦ, γ', νὰ διατηρήσῃ ἀνέπαφον τὸ πνεῦμα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, καὶ δ' νὰ ἐπισπεύσῃ τὰς μὲ τὴν Πετρούπολιν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις. Οἱ τέσσαρες οὗτοι προτιθέμενοι ὅροι, οὓς συνέλαβεν ὁ Ναπολέων, ἦσαν πραγματικῶς ἄξιοι τοῦ μεγαλείου τοῦ νοὸς αὐτοῦ, συνίσταντο δὲ εἰς τὴν ἑξῆς πρόθεσιν, νὰ ὑποχωρήσῃ πλαγίως πρὸς τὸ βόρειον μέρος, ἐξαποστέλλων συγχρόνως ἰσχυρὸν σῶμα στρατοῦ πρὸς τὴν Πετρούπολιν, ὥστε ἀφ' ἑνὸς νὰ ἔχῃ τὴν Πολωνίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπαπειλῇ τὴν Πετρούπολιν, καὶ συγχρόνως νὰ διαπραγματεύηται περὶ τῆς εἰρήνης· οὕτω δὲ νὰ ὑποχρεώσῃ τὸ ὅλον ἢ μέρος τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ νὰ ἀπέλθῃ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πρωτευούσης, ἂν νὰ προσπαθήσῃ βαθμηδὸν νὰ καταλάβῃ, βέβαιος ὢν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι δὲν ἤθελον καύσει καὶ τὴν πόλιν ταύτην, ὡς τὴν Μόσχαν, εἰ δὲ μὴ, νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Πολωνίαν καὶ νὰ παραχειμάσῃ ἐν αὐτῇ, τὸ δὲ προσεχὲς ἔαρ νὰ ἀνανεώσῃ τὴν ἐκστρατείαν διὰ 300 νέων χιλιάδων μαχίμων ἀνδρῶν.

Ἡ πρόθεσις αὕτη ἦτο λαμπροτάτη, καὶ ἐδύνατο δι' αὐτῆς ν' ἀπαλλαχθῇ ἐκ τοῦ λαβυρίνθου εἰς ὃν ἀπερισκέπτως περιεπλέχθη. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων διαμένων ἐν τῇ Μόσχᾳ μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων δὲν ἐδύνατο νὰ διατηρῇ τὴν προτέραν ἐξουσίαν καὶ δόξαν αὐτοῦ· ἦτον ἤδη ἠναγκασμένος νὰ συζῇ μετὰ τῶν στρατηγῶν του καὶ νὰ συμβουλεύηται αὐτοὺς εἰς τὰς προθέσεις του, ἀντὶ ὡς πρότερον νὰ διατάττῃ αὐτοὺς αὐθεντικῶς· διότι, ὅταν διοικῇ τις πάσχοντας, δὲν ἀρκεῖ νὰ τοὺς διατάττῃ ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξηγῇ εἰς αὐτοὺς τὰς διδομένας διαταγὰς ὅπως πείσῃ αὐτούς. Τὸ αὐτὸ συνέβη ἤδη καὶ εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις ἦτον ἠναγκασμένος νὰ ζητῇ ἑνὸς ἑκάστου τὴν συμβουλὴν περὶ τοῦ πρακτέου. Οὗτοι δὲ βεβαρυμένοι ἐκ τῶν κακοπαθειῶν τοῦ πολέμου, μάλιστα δὲ

βλέποντες ὅτι καθ' ὅσον προεχώρουν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ῥωσσίας, τοσοῦτον ὑπέφερον, πρὸς δὲ διαλογιζόμενοι καὶ τὸ περιμενόμενον ψῦχος τοῦ χειμῶνος, περὶ τῆς δριμύτητος τοῦ ὁποίου ἐλέγοντο πολλὰ, ἐτρόμαζον ἀκούοντες τὸν Ναπολέοντα λέγοντα εἰς αὐτοὺς νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὴν Πετρούπολιν, καὶ ἔπειτα διά τινος περιστροφῆς νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Πολωνίαν. Ἅπαντες λοιπὸν οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἀπεδοκίμαζον τὴν πρόθεσιν ταύτην, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπανακάμψωσιν ὅθεν ἦλθον. Ὁ δὲ Ναπολέων διελογίζετο ἤδη ν' ἀποφασίσῃ τὴν ὑποχώρησιν, ἐνῷ πρότερον τὴν ἀπέκρουεν, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο ν' ἀποφασίσῃ καὶ τὸν τρόπον αὐτῆς· ἔχων ὅμως τὴν περὶ διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης ἰδέαν ζωηρὰν εἰσέτι, ἐλπίζων ὅτι ἐδύνατο νὰ κατορθώσῃ αὐτὴν, διελογίσθη νὰ πέμψῃ εἰς Πετρούπολιν τὸν στρατηγὸν Κωλαιγκοῦρτον, ὅπως οὗτος διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην ἀμέσως μὲ τὸν Ἀλέξανδρον· ἀλλ' ὁ Κωλαιγκοῦρτος, εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου καὶ φοβούμενος τὴν περὶ τούτου ἀποτυχίαν του, παρουσιάσθη πρὸς τὸν Ναπολέοντα καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῆς ἀποστολῆς ταύτης, διότι ἦτο βέβαιος ὅτι ἤθελεν ἀποτύχει. Ὁ Ναπολέων προσεκάλεσε τότε τὸν στρατηγὸν Λωριστῶνα, ὃν πρότερον εἶχε ψέξει ὅτι κολακευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐχαρίσθη πρὸς αὐτὸν, καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κουτούζωφ καὶ νὰ συνομιλήσῃ μὲ αὐτὸν ὅπως ὁ πόλεμος τοῦ λοιποῦ δῆθεν γίνεται δι' ἠπιωτέρων μέσων, καὶ περὶ τούτου νὰ λάβῃ ἀφορμὴν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς Μόσχας, λέγων ὅτι οἱ Γάλλοι συνειθισμένοι νὰ περιποιῶνται τοὺς νενικημένους λαοὺς, ἐλυπήθησαν βλέποντες ὅλας τὰς ῥωσσικὰς πόλεις κεκαυμένας, τοὺς κατοίκους φεύγοντας μὲ ἀπελπισίαν, καὶ τοὺς πληγωμένους ἀποθνήσκοντας ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν, ὅπερ ἦτο σκληρὸν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, δυσάρεστον εἰς τὴν τιμὴν ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων ἐθνῶν, καὶ ἰδίως λίαν ἐπιζήμιον εἰς τοὺς Ῥώσσους νὰ γίνηται τοιοῦτος πόλεμος· ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ πολέμου δὲν ζημιοῖ τοὺς Γάλλους, διότι οὗτοι πάντοτε παντοχοῦ εὗρον ἐν ἀφθονίᾳ τὰ πρὸς ζωάρκειαν

μέσα, ὡς τοῦτο ὑπάρχει τῇ σήμερον ἐν αὐτῇ τῇ πυρπολη-θείσῃ Μόσχᾳ, ἀλλὰ ὅτι λυπεῖται βλέπων γινόμενον τοιοῦτον βάρβαρον καὶ καταστρεπτικὸν πόλεμον, ἐνῷ ἄλλως ὁ πόλεμος οὗτος ἦτον ἁπλοῦς πολιτικὸς, ὅστις διά τινος συνθήκης εἰρήνης ἔπρεπε τάχιστα νὰ παύσῃ.

Παρήγγειλε προσέτι αὐτὸν ὅτι, ὁμιλῶν περὶ εἰρήνης, ἂν παρατηρήσῃ ὅτι ἀκροάζονται αὐτὸν, νὰ προχωρήσῃ καὶ περαιτέρω, λέγων ὅτι ἂν ἡ Ῥωσσία ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην, τοῦτο ἦτον εὐκολώτατον καὶ ἐδύνατο νὰ συνομολογηθῇ ὑπὸ μετριοτάτους ὅρους. Τέλος πάντων εἶπεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸν Λωριστῶνα ὅτι πρέπει νὰ προσπαθήσῃ νὰ συνομολογήσῃ ἀνακωχήν τινα τῶν ὅπλων, ὅπως παύσῃ ἡ ἀνωφελὴς χύσις τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος.

Ὁ Λωριστὼν, προηγουμένως εἰδοποίησας τὸν στρατηγὸν Κουτούζωφ ὅτι ἐπεθύμει νὰ συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ, καὶ λαβὼν τὴν περὶ τούτου συγκατάθεσιν αὐτοῦ, ἀνεχώρησε τῇ 4 Ὀκτωβρίου ἐκ τῆς Μόσχας, καὶ ἔφθασε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατοπέδῳ. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Κουτούζωφ μεταμεληθεὶς δὲν ἐδέχθη αὐτὸν, φοβούμενος μὴ κατηγορηθῇ ὡς προδότης, ὡς κατηγορήθη καὶ ὁ Βαρκλάϋ, μάλιστα ἐνῷ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ὑπῆρχον καὶ Ἄγγλοι ἐπιτηροῦντες τὴν διαγωγήν του. Ἐξαπέστειλε λοιπὸν τὸν Λωριστῶνα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Βεννιγγσένου ὅπως συνομιλήσῃ μὲ τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Βολκόνσκυ. Ὁ Λωριστὼν πειραχθεὶς ἐκ τῆς ὑποδοχῆς ταύτης, δὲν ἠθέλησε νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Βολκόνσκυ, ἀλλὰ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μυράτου, λέγων ὅτι μόνον μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἤθελε νὰ συνομιλήσῃ. Ὁ δὲ δόλιος Βεννιγγσένος, οὗτινος ἡ πονηρία ἦτο συνδεδεμένη μετὰ τῆς τόλμης, κατώρθωσε νὰ λάβῃ συνέντευξιν μὲ τὸν Μυράτον, ἐξ οὗ εὐκόλως ἔμαθε πολλὰ βλάπτοντα τὸν γαλλικὸν στρατόν· ἔπειτα δὲ ἐξηπάτησε τὸν Μυράτον συνδιαλεγόμενον μὲ αὐτὸν περὶ προσποιημένης εἰρήνης. Αἱ συνεντεύξεις αὗται ἐγίνοντο εἰς τὰς ἐμπροσθοφυλακὰς, ἔνθα συνωμολογήθη καὶ προσωρινὴ ἀνακω-

χή ἐπομένως συνεφώνησαν νὰ δεχθῇ ὁ Κουτούζωφ τὸν Λωριστῶνα πρὸς συνδιάλεξιν.

Ὁ Λωριστὼν λοιπὸν προσῆλθεν εἰς τὸν Κουτούζωφ καὶ συνδιαλέχθη ἐπὶ πολὺ μὲ αὐτόν. Οἱ Ῥῶσσοι εἰσὶν ἀνδρεῖοί τε καὶ πρᾷοι, εὐπροσήγοροί τε καὶ ὀργίλοι, κατὰ τὸ συμφέρον των ἢ τὴν στιγμιαίαν παραφοράν των· ὅθεν εἴτε ὅτι ὁ Κουτούζωφ ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην, εἴτε διὰ νὰ ἀποκοιμίσῃ τοὺς Γάλλους, ὑπεδέχθη καλῶς τὸν Λωριστῶνα, ἄλλως τε οὐδόλως ἐβλάπτετο οὗτος ἐκ τῆς ὑποδοχῆς ταύτης ἀποδιδομένης εἰς τὸν ἐξευγενισμὸν, ὃν ἐκ γενετῆς ἔχουσιν οἱ Ῥῶσσοι στρατηγοί. Ὁ πρίγκηψ Κουτούζωφ λοιπὸν συνδιαλεχθεὶς ἐπὶ πολὺ μὲ τὸν Λωριστῶνα ἀπήντησεν εὐστόχως εἰς ὅλας τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ, λέγων αὐτῷ ὅτι οὗτος μὲν ἐθεώρει τὸν πόλεμον τοῦτον καθαρῶς πολιτικὸν, ἀλλ' ἡ φωνὴ αὐτοῦ δὲν ἴσχυεν ἀπέναντι ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους του, τὸ ὁποῖον ἀνεμήγνυε τὴν πολιτικὴν μὲ τὴν θρησκείαν, καὶ δὲν ἔπρπε νὰ θαυμάζῃ τις ἂν οἱ Ῥῶσσοι, οἱ καλούμενοι ὑπὸ τῶν Γάλλων βάρβαροι, δὲν ἐπολιτίσθησαν ἐντὸς τριῶν μηνῶν, ἀφ' ὅτου ἤρχισεν ὁ πόλεμος οὗτος. Ὡμίλησε περὶ τῆς πυρκαΐᾶς τῆς Μόσχας, λέγων αὐτῷ ὅτι περὶ τούτου οὐδεμίαν ἀφορμὴν εἶχε νὰ παραπονῆται κατὰ τῶν Γάλλων, διότι ἡ θυσία αὕτη ἐγένετο μόνον ἕνεκα τοῦ μοσχοβιτικοῦ πατριωτισμοῦ, διότι οἱ Ῥῶσσοι προτιμῶσι μᾶλλον ν' ἀποτεφρώσωσι τὸν χώραν των ἢ νὰ τὴν παραδώσωσιν εἰς τὸν ἐχθρόν των. Ὡς πρὸς δὲ τὴν περὶ εἰρήνης καὶ ἀνακωχῆς διαπραγμάτευσιν εἶπεν αὐτῷ ὅτι οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχων νὰ συνδιαλεχθῇ περὶ τούτου, ἤθελε γράψει εἰς τὴν Πετρούπολιν ὅπως λάβῃ τὰς περὶ τούτου διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του. Συγκατετέθη δὲ νὰ παύσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι εἰς τὰς ἐμπροσθοφυλακὰς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αἱ ἐκδρομαὶ τῶν Κοζάκων, ἐμποδιζόντων τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων σύναξιν τῆς ἱπποφορβῆς.

Ὁ Λωριστὼν μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μόσχαν, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ περιμένῃ καὶ τὴν ἀπάντησιν τῶν προτάσεών του. Ὁ δὲ Ναπολέων μαθὼν ταῦτα πάντα ἀπεφάσισε νὰ περιμένῃ δέκα ἢ δεκαπέντε ἡμέρας μέχρις οὗ φθάσῃ ἐκ Πετρου-

πόλεως ἡ περὶ εἰρήνης ἀπάντησις, περὶ ἧς ἔτρεφεν ἐλπίδας τινὰς ὅτι ἤθελεν ἐπιτύχει. Ἐν τῷ διαστήματι δὲ τοῦ χρόνου τούτου, ὁ Ναπολέων δὲν ἔμενεν εἰς ἀπραξίαν, ἀλλὰ διωργάνιζε τὸν στρατόν του. Πολλοὶ ἐκ τῶν γνωριζόντων τὸ κλίμα τῆς Ρωσσίας ἐβεβαίουν αὐτὸν ὅτι συνήθως ὁ χειμὼν ἤρχετο ἐν τῇ Ρωσσίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου. Ὅθεν ἐσυμπέρανεν ὅτι ἡ βραδύτης δέκα ἢ δεκαπέντε ἡμερῶν τῆς περὶ εἰρήνης ἀπαντήσεως δὲν ἔβλαπτε, διότι ἤθελε γνωρίζει περὶ τούτου περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου τὸ βραδύτερον. Ἐν τούτοις προπαρεσκευάζετο μετὰ πάσης σπουδῆς νὰ παραχειμάσῃ μᾶλλον ἐν Μόσχᾳ ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Σμολένσκην. Διέταξε λοιπὸν ὥστε ἅπαντες οἱ καθυστεροῦντες στρατιῶται οἱ δυνάμενοι νὰ ὁδοιπορήσωσι νὰ ἔλθωσιν εἰς Μόσχαν, τὰ δὲ ἐν Σμολένσκῃ στρατεύματα νὰ ὦσιν ἕτοιμα πρὸς ὁδοιπορίαν, πρὸς δὲ διέταξεν ὥστε τοῦ λοιποῦ αἱ συμπομπαὶ νὰ σύγκηνται ἐκ 1500 τουλάχιστον ἀνδρῶν πεζικοῦ, ἐκτὸς τοῦ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, ὁ δὲ διοικητὴς ἑκάστης, ὁσάκις ἀναπαύεται ἢ διανυκτερεύει, νὰ σχηματίζῃ ὅλα τὰ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματα εἰς τετράγωνον καὶ νὰ μένῃ οὗτος ἐν τῷ μέσῳ, νὰ προμηθεύεται δὲ τὰς καθ' ὁδὸν τροφὰς διὰ πληρωμῆς χρημάτων· μετὰ ταῦτα ἐνησχολήθη εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν πληγωμένων ἐκ τῆς Μόσχας. Εἰς Βίλναν διέταξε τὸν Ζυνὸν νὰ διαιρέσῃ αὐτοὺς εἰς τρεῖς κατηγορίας, εἰς τοὺς δυνηθησομένους νὰ ὁδοιπορήσωσιν ἐντὸς 15 ἡμερῶν, εἰς τοὺς ἀπαιτήσοντας πλειοτέρας ἡμέρας καὶ τοὺς δυναμένους ἤδη νὰ ὁδοιπορήσωσιν. Ὑποθέτων ὅτι ἤθελε διαμείνει εἰς Μόσχαν, διότι εἰσέτι δὲν εἶχεν ἀποφασίσει ποῦ ἔπρεπε νὰ παραχειμάσῃ, ἐπεχείρησε τὴν ὀχύρωσιν τοῦ Κρεμλίνου, κατέστρεψε τὰ παρ' αὐτὸ ὀχυρώματα, ἐξώπλισε τοὺς πύργους μὲ κανόνια, κατεσκεύασεν ὀχυρώματα πρὸ τῶν πυλῶν, ὀχύρωσε τὰς ἰσχυροτέρας μονὰς πρὸς χρῆσιν ἀποθηκῶν, κατεσκεύασε πολεμεφόδια διὰ τῆς εὐρεθείσης ἐν τῷ Κρεμλίνῳ πυρίτιδος, καὶ τέλος πάντων ἐφωδίασεν ἕκαστον σῶμα μὲ ἓξ μηνῶν τροφὰς, ἀλλ' ὅλη ἡ δυσκολία ὑφίστατο εἰς τὴν ἱπποφορβὴν, ἥτις δυσκόλως εὑρίσκετο. Διὸ διέταξε τὸν μὲν Εὐγέ-

νιον μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος νὰ καθήσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἰαροσβὰλ, τὸν δὲ Νέϋ πρὸς τὴν τοῦ Βλαδιμίρου, ἐν διαστήματι δέκα περίπου λευγῶν ἔξω τῆς Μόσχας, ὅπως ἐξημερώσωσι τὸν τόπον καὶ προμηθεύωσιν ἱπποφορβὴν εἰς τὸ ἱππικὸν καὶ ζῶα πρὸς τροφὴν εἰς τὸν στρατόν. Πρὸ πάντων ἐνησχολήθη νὰ καθησυχάσῃ τοὺς κατοίκους, διατάττων νὰ πληρόνωνται οὗτοι ἐπὶ μετρητοῖς διὰ πᾶν ὅ,τι ἐπώλουν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν. Πρὸς δὲ διέταξε ν' ἀνοίξωσι τὰς μὴ πυρποληθείσας ἐκκλησίας τῆς Μόσχας, νὰ φέρωσιν ἱερεῖς Ῥώσσους καὶ νὰ ἐκτελῶνται αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ, μάλιστα δὲ νὰ μνημονεύηται ὁ νόμιμος ἡγεμὼν αὐτῶν. Πρὸς διασκέδασιν δὲ τοῦ στρατοῦ, καὶ ὅπως οἰκονομηθῶσι πολλοὶ πτωχοὶ Γάλλοι διαμένοντες ἤδη ἐν τῇ Μόσχᾳ, διέταξε ν' ἀνοιχθῶσι τὰ μὴ πυρποληθέντα θέατρα ἐν οἷς νὰ παριστάνωνται κωμῳδίαι καὶ τραγῳδίαι, μάλιστα δὲ συνεχῶς παρίστατο ἐν αὐτοῖς. Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς νυκτὸς ἐνησχολεῖτο εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς αὐτοκρατορίας του, τὸ δὲ ταχυδρομεῖον ἐκ τῶν Παρισίων ἔφθανεν ἐντὸς δεκαοκτὼ ἡμερῶν. Ἀναπολῶν δὲ εἰς τὴν μνήμην του τοὺς παρελθόντας κινδύνους, οὓς διῆλθεν εὐτυχῶς, ἦτο θαῤῥαλέος καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ἀπεθαῤῥύνετο ὅμως ὁσάκις ἔβλεπεν εἰς ποῖον λαβύρινθον ἐσπρώχθη· ἀλλ' εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του οὐδὲν τούτων ἐδεικνύετο διὰ τοὺς ἐσωτερικοὺς σπαραγμοὺς οὓς ἐπέφερεν· ἀλλὰ τὸ χείριστον ὅτι εἰς οὐδένα τῶν παρ' αὐτῷ ἐνεπιστεύετο τὰ μυστήρια τῆς καρδίας του. Ἐντεῦθεν ἄλλοτε μὲν ἦτον ἀτάραχος, ἄλλοτε δὲ ἀνήσυχος, καὶ ἐπροσπάθει νὰ θαυματουργήσῃ ἐκ νέου μετὰ τοσαῦτα προλαβόντα τεράστια κατορθώματά του· οὕτω δὲ διέμενεν εἰς τὰ ἀρχαῖα παλάτια τῶν Κζάρων, ὧν ἐν τῇ τροπῇ τῶν δυνάμεών του, τουτέστιν ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ χρόνου τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς πτώσεως αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ'.

Τὰ ἐν Πετρουπόλει συμβάντα. — Ἐνίσχυσις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, καὶ ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν. — Ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τῆς Μόσχας. — Ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ καταδίωξις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ῥώσσων. — Διάφοροι μάχαι. — Καταστροφὴ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ ψύχους. — Διάβασις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ Βερεζίνα ποταμοῦ. — Ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου. — Παντελὴς καταστροφὴ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

(1812)

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐν τῇ Μόσχα, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος διαμένων ἐν Πετρουπόλει ἐνησχολεῖτο νυχθημερὸν εἰς τὰ τοῦ πολέμου, φροντίζων περὶ τῆς αὐξήσεως τῶν μέσων καὶ τῶν συμμαχιῶν αὐτοῦ. Ἐῤῥέθη ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἤθελε νὰ συνομολογήσῃ τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας συμμαχίαν, ἐν ὅσῳ ἡ μετὰ τῆς Γαλλίας φιλία διετηρεῖτο, ἀλλὰ, διαλυθείσης ὁριστικῶς ταύτης, ὑπέγραψε τῇ 18 Ἰουλίου τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας περὶ συμμαχίας συνθήκην.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἀπῄτει τὴν ἐπέκτασιν τῆς συμμαχίας ταύτης, ὁ πρό τινος καιροῦ ἀπεσταλμένος τῆς Ἀγγλίας εἰς Σουηδίαν, λόρδος Καθκάρτος, μετέβη εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ διὰ πολλῶν τρόπων καὶ μέσων κατέπεισε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἔλθῃ εἰς συνέντευξιν μετὰ τοῦ πρίγκηπος τῆς Σουηδίας Βερναδόττου ὅπως συνομολογήσωσι καὶ μετ' αὐτοῦ συνθήκην συμμαχίας περὶ τοῦ πολέμου τούτου. Ὁ Ἀλέξανδρος, εἰ καὶ ἔχων ἀποστροφὴν πρὸς τὸν Βερναδόττον ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀπιστίας του καὶ τῆς σμικρότητος αὐτοῦ, διότι ὁ χθὲς στρατηγὸς παρουσιάζετο ἤδη ἡγεμών, σκεπτόμενος ὅμως ὅτι ἡ συμμαχία αὕτη ἤθελεν ὠφελήσει μεγάλως τὸ Κράτος του, διότι ἐκτὸς ὅτι δι' αὐτῆς ἐστερεοῦτο ἡ κατάκτησις τῆς Φιννίης διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς Νοβεργίας, ἀνηκούσης τότε εἰς τὴν Δανιμαρκίαν, μετέφερεν ἐκεῖθεν εἴκοσι χιλιάδας ἐκλεκτὰ στρατεύματα χρησιμεύοντα εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον, καὶ ἀπέκτα καὶ σύμμαχον ὑποσχόμενον νὰ φέρῃ ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ Ναπολέοντος ἰσχυρὸν στρατὸν, τούτων ἕνεκα ὁ Ἀλέξανδρος συγκατετέθη νὰ λάβῃ

συνέντευξιν μετὰ τοῦ Βερναδόττου ἐν τῇ πόλει τῆς Φιννίης Ἄβο. Τῇ 28 Αὐγούστου λοιπὸν πρῶτος ὁ Βερναδόττος ἀφίχθη δι' ἀγγλικῶν πλοίων εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἔνθα ἔλαβε λαμπρὰς βασιλικὰς ὑποδοχὰς, διότι, χρείας τυχούσης, ἡ ρωσσικὴ ὑπεροψία πάραυτα μεταβάλλεται εἰς ὑποκλινῆ φιλοφροσύνην μετ' ἀσιατικῆς χάριτος, ἥτις εἶναι ἔμφυτος εἰς τὸ τρομερὸν τοῦτο ἔθνος. Ὅθεν φθάσας ἐκεῖ ὁ Ἀλέξανδρος, πρῶτος αὐτὸς ἐπεσκέφθη τὸν Βερναδόττον ἐναγκαλισάμενος αὐτὸν καὶ ἐκφράζων τὰ φιλικώτατα αἰσθήματά του. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ Βερναδόττος ἐπεσκέφθη τὸν Ἀλέξανδρον, λαβὼν ἐκ νέου παρ' αὐτοῦ πλείστας τιμὰς καὶ ὑποδεξιώσεις. Ἐν τῇ συνεντεύξει ταύτῃ ἀπεφασίσθη ὅτι πρῶτον μὲν νὰ καταπολεμήσωσι τὸν κοινὸν ἐχθρὸν, ἤτοι τὸν Ναπολέοντα, μετὰ δὲ ταῦτα νὰ παραχωρηθῇ ἡ Νορβεγία εἰς τὴν Σουηδίαν. Ἐπὶ τοῦτο συνεφωνήθη ὅπως ὁ μὲν ἐν Φιννίῃ ῥωσσικὸς στρατὸς νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ νὰ ἑνοθῇ μὲ τὸν τοῦ Βεννιγγσένου, ὁ δὲ σουηδικὸς στρατὸς δι' ἀγγλικῶν πλοίων ν' ἀποβιβασθῇ εἰς Δανιμάρκαν καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐπιπέσῃ εἰς τὰ νῶτα τοῦ Ναπολέοντος. Οὕτω τεθεισῶν τῶν περὶ συμμαχίας βάσεων τῆς συνθήκης, ὁ Βερναδόττος ἔδωκε τὰς ἑξῆς περὶ τοῦ προκειμένου πολέμου συμβουλὰς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Αἱ συμβουλαὶ αὗται, γέννημα τῆς πείρας τοῦ Βερναδόττου, ἦσαν ὠφελιμώταται εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ καταστρεπτικώταται εἰς τὸν Ναπολέοντα, εἰ καὶ ἐκφραζόμεναι μὲ ὑπερβολικὸν πάθος καὶ μίσος. «Ὁ Ναπολέων, εἶπεν ὁ Βερναδόττος, δὲν εἶναι ὁποῖος ὁ μωρὸς θαυμασμὸς τῆς Εὐρώπης θέλει νὰ τὸν παραστήσει· οὗτος δὲν εἶναι ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀνδρῶν τῶν ἐχόντων στρατιωτικὴν περίνοιαν ἔμφυτον, μεγάλην, παγκόσμιον καὶ ἀκαταμάχητον, ἅτινα ἀπεδόθησαν εἰς αὐτόν· δὲν εἶναι εἰμὴ στρατηγὸς ὀργίλος, ὁρμητικὸς, γνωρίζων μόνον νὰ τρέχῃ ἐμπρὸς καὶ οὐδέποτε ὀπίσω, οὐδὲ ὅταν αἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτοῦσι. Πρὸς αὐτὸν δὲν πρέπει ἄλλως νὰ φέρηταί τις εἰμὴ νὰ τὸν περιμένῃ ὅπως τὸν νικήσῃ καὶ τὸν καταστρέψῃ. Ὁ στρατός του δὲν εἶναι ἤδη ὅπως ἦτον ἄλλοτε, οὗτος ἐμπεριέχει πολλοὺς ξένους καὶ μάλιστα νεοσυλλέκτους·

οἱ δὲ διοικοῦντες αὐτὸν στρατήγοι εἰσὶν ἀπαυδημένοι ἐκ τῶν ἀκαταπαύστων πολέμων καὶ δὲν θέλουσιν ἀνθέξει διαμένοντες εἰς τὰ βάθη τῆς Ῥωσσίας. Οὗτος δὲ ὁ Ναπολέων ἅπαξ ἐμπλεχθεὶς δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀλλ' ὅπως ὁλοσχερῶς θριαμβεύσῃ τις κατ' αὐτοῦ, ἀπαιτεῖται ἓν καὶ μόνον, τουτέστιν ἐπιμονή. Δύνατάί τις νὰ νικηθῇ ἐν μάχῃ ἅπαξ, δὶς ἢ τρὶς, ἑπομένως ἡ νίκη θέλει εἶσθαι ἀμφιῤῥεπὴς, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα θέλει φανῇ νικητὴς, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἐνδώσῃ καὶ νὰ ἐπιμένῃ. Αἱ συμβουλαὶ αὗται, κατὰ δυσχίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἦσαν ἀληθέσταται, καίτοι ἐκφραζόμεναι ὑπὸ πάθους.

Ὁ Ἀλέξανδρος προκατειλημμένος ὢν περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ἰδεῶν τούτων, ἐπείσθη ἤδη ἔτι μᾶλλον ἀκούσας ταύτας καὶ παρὰ τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου τῆς Σουηδίας. Ἀπεχωρίσθησαν λοιπὸν οὗτοι εὐχαριστημένοι, ὁ μὲν Βερναδόττος ὡς ἀπολαύσας ὅ,τι ἐπεθύμει, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὡς δυνάμενος ν' ἀνακαλέσῃ τὸν ἐν Φιννίᾳ στρατόν του καὶ νὰ ἔχῃ εἰς τὴν συμμαχίαν του τοὺς Σουηδούς.

Οὕτως περαιωθέντων τῶν τῆς συνεντεύξεως ταύτης, ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέγραψε καὶ τὴν μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκην, δι' ἧς μόνον τὸ στόμιον τοῦ Δανούβεως ἀπήλαυσεν ἐκ τῆς Βεσσαραβίας, ἀπῄτησε δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν αὐτῆς εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀπαυδήσαντες ἐκ τοῦ πολέμου, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων σχέσεων αὐτῶν, ἠρνήθησαν τοῦτο, εὐχαριστηθέντες εἰς τὴν θυσίαν τῆς Βεσσαραβίας, ἣν ἤθελον σώσει, ἐὰν ἐπέμενον ἡμέρας τινὰς εἰσέτι. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ ναύαρχος Τσιτακωφ, ἀποτυχὼν νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην συμμαχίας μὲ τοὺς Τούρκους, ὅπως μετ' αὐτῶν εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ Ἰταλίαν καὶ φέρει οὕτω περισπασμὸν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἐπέμενε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν, φρονῶν ὅτι ἐν τῇ ἀνωμαλίᾳ ταύτῃ ἡ ὡραία κατάκτησις αὕτη ἤθελε μένει εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως, μὴ ἐγκρίνων κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν τὰς τολμηρὰς προθέσεις τοῦ ναυάρχου του Τσιτακώφ, παρήγγειλεν

αὐτὸν ν' ἀρκεσθῇ εἰς ὅσα παραχωροῦσιν οἱ Τοῦρκοι αὐτῷ καὶ νὰ συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην. Οὕτω λοιπὸν, ὡς ἐρρέθη, ὑπεγράφη καὶ μὲ τὴν Τουρκίαν ἡ εἰρήνη (α).

(α) Ἡ πρὸς τὸν Τσιτακὼφ ἐπομένη ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἥτις εἶναι λίαν περίεργος εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν, ἐπιβεβαιοῖ πληρέστατα τὰ περὶ τούτου ἐξιστορηθέντα.

«*Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν ναύαρχον Τσιτακώφ.*

Ἐν Ἰακόβῃ τῇ 6 (18) Ἰουλίου 1812.

« Σοὶ ἔστελλον ἤδη τὴν ἀπάντησίν μου εἰς τὴν ἀπὸ 26 Ἰουνίου (8 Ἰουλίου) ἐπιστολήν σου, ὅτε ἔλαβον τὴν ἀπὸ 29 ἔκθεσίν σου· ἤθελον ἐπιδοκιμάσει ἐντελῶς πᾶν ὅ,τι ἀπεφάσισας μέχρι τῆς 26 Ἰουνίου, καὶ νὰ σοὶ δώσω ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα νὰ ἐνεργῇς. Ἀλλὰ ἡ ἀπὸ 29 ἐπιστολή σου, σοὶ ὁμολογῶ, μὲ θέτει εἰς ἀμηχανίαν ὁποίαν ἐντολὴν νὰ σοὶ δώσω. Ἡ πρόθεσίς σου εἶναι εὐρεῖα καὶ λίαν τολμηρά· ἀλλὰ τὶς δύναται νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς; Ἐνῷ οὐδὲν βέβαιον ἀποτέλεσμα θέλομεν ἔχει ἐκ τοῦ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ περισπασμοῦ σου, δὲν θέλομεν ἔχει ἐπὶ πολὺν χρόνον οὐδὲ τὴν σύμπραξιν ὅλων τῶν ὑπὸ τὰς διαταγάς σου ὑποκειμένων στρατευμάτων, φέροντες ταῦτα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

« Παραλείποντες τὴν κοινὴν γνώμην, ὡς καὶ τὴν τῶν συμπατριωτῶν καὶ τῶν συμμάχων ἡμῶν Ἀγγλων τε καὶ Σουηδῶν, τοὺς ὁποίους θέλομεν παροξύνει διὰ τῆς τοιαύτης ἀποφάσεώς μας, δὲν θέλομεν προσθέσει καὶ τοῦτο δωρεὰν εἰς ἣν ἀμηχανίαν εὑρισκόμεθα; Οἱ δὲ Αὐστριακοὶ, οἱ συμπράττοντες ἤδη μετὰ τῶν Γάλλων μόνον μετὰ 30 χιλιάδων στρατοῦ, βλέποντες τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος ἐπαπειλούμενον ἐκ θεμελίων, θέλουσιν ἀναγκασθῇ, εἰ καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεώς των, ἀλλὰ βεβαίως διὰ τῆς θελήσεως τοῦ Ναπολέοντος, νὰ ἐκστρατεύσωσι μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών των, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν πρᾶξιν ταύτην. Τότε δὲ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν θέλουσι θέσει εἰς τὰ νῶτά σου τοσαύτας δυνάμεις μεθ' ὅσων θέλεις ἐκστρατεύσει εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ θέλουσι σὲ θέσει εἰς ἀμηχανίαν. Ἐὰν ὁ περισπασμὸς (μετὰ τῶν Τούρκων), οὗ μνημονεύεις εἰς τὴν ἀπὸ 26 ἐπιστολήν σου, ἀπήντησε τοσαύτας δυσκολίας, ὑπάρχει ἑτέρα ἀπόφασις συνετωτέρα πάσης ἄλλης, ἥτις θέλει παρέξει ἀποτελέσματα οὐχ' ἧττον ὠφελιμώτερα· αὕτη συνίσταται νὰ συνομολογήσῃς ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν εἰρήνην· μὴ ἀπαιτῶν ἀπολύτως καὶ τὴν συμμαχίαν (τῶν Τούρκων), καὶ νὰ μεταφέρῃς τὰς ὑπὸ τὰς διαταγάς σου δυνάμεις διὰ τοῦ Ὀλτίγκ καὶ Καμένσκ Ποδόλσκ

Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἐν Ἄβο συνέντευξιν, ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἔνθα ἔμαθε τὰ τῆς ἐν Μοσκόβᾳ μάχης, ἣν ἐξέλαβε κατ' ἀρχὰς ὡς νικηφόρον, διὸ ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν Κουτούζωφ τὸ περὶ προβιβασμοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου δίπλωμα, δῶρα 400 χιλιάδων φράγκων καὶ 20 φράγκα εἰς ἕκαστον στρατιώτην, συνάμα δὲ διέταξε νὰ ψαλῇ δοξολογία εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον μαθὼν τὴν ἀλήθειαν ὠργίσθη μὲν κατὰ τοῦ στρατηγοῦ του, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ φανερώσῃ τοῦτο, διότι καὶ αὐτὸς ἤθελε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τοῦ ψεύδους τούτου ὅπως ἐμψυχώσῃ τοὺς ὑπηκόους του· μετὰ ταῦτα μαθὼν τὴν ἅλωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Μόσχας ἐταράχθη σφόδρα. Οὐχ ἧττον δὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπροξένησε κακίστην ἐντύπωσιν εἰς ὅλον τὸ ρωσσικὸν Κράτος, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Πετρουπόλεως, κυριευθέντας ὑπὸ μεγίστης λύπης καὶ ἐν ταὐτῷ ὑπὸ τρόμου. Ἅπαντες δὲ κατηρῶντο τοὺς μὲν στρατηγοὺς αὐτῶν, ὡς ἀνάνδρους καὶ προδότας, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον, ὡς ἀδύνατον μονάρχην· διότι ἔβλεπον ὅτι τὸ περὶ ὑποχωρήσεως τοῦτο σύστημα ἤθελε καταστρέψει ὅλον τὸ ρωσσικὸν Κράτος καὶ φέρει τὸν ἐχθρὸν μέχρι τῆς πρωτευούσης, πυρποληθείσης μάλιστα ἤδη τῆς δευ-

---

παρὰ τὸν Δούβναν, καὶ ἐκεῖ θέλεις ἐνισχυθῇ ὑφ' ὅλου τοῦ ὑπὸ τὸν Τορμαζὼφ στρατοῦ, ὃν θέλω διατάξει νὰ σοὶ παραδώσῃ τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων τούτων, στέλλων αὐτὸν νὰ διοικῇ τὸ Κίεβον, καὶ μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ στρατοῦ τούτου, συγκειμένου ἐξ ὀκτὼ ἢ ἐννέα μεραρχιῶν, νὰ πορευθῇς κατὰ παντὸς ἐναντιουμένου πρὸς σὲ ἐν τῇ Βεσσαραβίᾳ, καὶ νὰ προξενήσῃς ἀποτελεσματικώτατον περισπασμὸν ὑπὲρ τῶν δύο πρώτων στρατῶν τοῦ Βαρκλάϋ καὶ τοῦ Παγκρατίωνος, οἵτινες διαμένουσιν ἀπέναντι ἰσχυροτέρων αὐτῶν δυνάμεων. Φρονῶ ὅτι ἐκ τῶν δύο τούτων προθέσεων δύνασαι νὰ παραδεχθῇς, ἀντὶ τοῦ πρὸς τὴν Δαλματίαν καὶ τὸν Ἀδριατικὸν περισπασμοῦ, ἢ τὸν πρὸς τὴν Πεδολίαν παρὰ τὴν Βαρσοβίαν.

« Ἡ ὑπόθεσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως δύναται νὰ μένῃ βραδύτερον· ἅμα εὐδοκιμήσωμεν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, δυνάμεθα ν' ἀναλάβωμεν τὴν ὑμετέραν κτλ. »

τέρας πρωτεύουσης, ἤτοι τῆς Μόσχας· ἡ ἰδέα μάλιστα ὅτι ὁ Ναπολέων ἔρχεται εἰς τὴν Πετρούπολιν ἐφόβισε τοσοῦτον αὐτοὺς, ὥστε ἤρχισαν νὰ προπαρασκευάζωνται ν' ἀναχωρήσωσι, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἔπεμψαν τὰ πολυτιμότερά των πράγματα εἰς τὸν Ἀρχάγγελον καὶ εἰς τὸ Ἄβο. Ἐγένοντο δὲ πολλαὶ σκέψεις· ἄλλοι μὲν ἐφρόνουν νὰ παραιτηθῇ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ν' ἀναβῇ εἰς τὸν θρόνον ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Αἰκατερίνη, δούκισσα τοῦ Ὀλδερβούργου, τὸν σύζυγον τῆς ὁποίας ἔξωσεν ὁ Ναπολέων ἐκ τοῦ Κράτους τοῦ Ὀλδερβούργου, ἥτις ἦτο γυνὴ ὡραία, εὐφυὴς καὶ ὁρμητικὴ, ὀνομαστὶ διὰ τὸ πρὸς τοὺς Γάλλους μίσος της, καὶ ἥτις τότε διέμενεν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ μετὰ τοῦ ἀνδρός της. Οἱ μετριόφρονες ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην μᾶλλον ἢ νὰ ἴδωσι τοὺς Γάλλους ἐν αὐτῇ τῇ Πετρουπόλει, τὸν δὲ Αὐτοκράτορα αὐτῶν φεύγοντα ἐξ αὐτῆς. Ἐπίσης καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς Κωνσταντίνου ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην, φοβούμενοι τὰς συνεπείας τοῦ τρομεροῦ τούτου πολέμου. Τὸ αὐτὸ ἐφρόνουν καὶ ὁ Ἀρακτσεῒεφ, ὅστις ἦτο θιασώτης τοῦ πολέμου, ὡς καὶ ὁ Ῥομανζώφ, ὅστις μάλιστα ὡμίλει ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Μ' ὅλα ταῦτα αἱ πολεμικαὶ ἰδέαι κατέπνιγον τὰς περὶ εἰρήνης δειλὰς ἐκφράσεις τῶν μετριοφρόνων. Οἱ δὲ μετανάσται Γερμανοὶ, οἱ παθόντες μάλιστα ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐπροσπάθουν παντὶ σθένει νὰ ἐμψυχώσωσι τὰς περὶ πολέμου ἰδέας, διότι ἔβλεπον ὅτι ἡ εἰρήνη ἤθελε καταστρέψει αὐτούς. Ἐν τούτοις ἡ σύγχυσις αὕτη τῶν ἰδεῶν ἐπροξένει ἀνησυχίαν ἐν γένει εἰς ὅλα τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων.

Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, κατατεθλιμμένος ὑπὸ τοσούτων δυστυχημάτων, καὶ μάλιστα διὰ τὸ τελευταῖον συμβὰν τῆς Μόσχας, διελογίζετο καὶ περὶ τῆς Πετρουπόλεως ἀπειλουμένης ἤδη. Ἤθελε δὲ ἐνδώσει καὶ οὗτος εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ἐὰν ἡ προσβληθεῖσα φιλοτιμία του δὲν ἀνεχαίτιζεν αὐτόν· διότι τῷ ἦτον ἀδύνατον νὰ παραδώσῃ ἐκ νέου τὸ ξίφος του εἰς τὸν ποτὲ σύμμαχόν του τῆς Τιλσίτης καὶ τῆς Ἐρεφορδίας, ὅστις τοσούτῳ καταφρονητικῶς μετεχειρίσθη αὐτόν.

Διὸ εἶχε τὸ εὐγενὲς αἴσθημα νὰ προτιμήσῃ τὸν θάνατον ἢ νὰ ταπεινωθῇ· ἔλεγε δὲ εἰς τοὺς πιστούς του ὅτι αὐτός τε καὶ ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύναντο συγχρόνως νὰ βασιλεύωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ὅτι δυοῖν θάτερος ἔπρεπε νὰ ἐκλείψῃ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ἀποφασίσας λοιπὸν νὰ μὴ ἐνδώσῃ εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ νὰ παρατείνῃ τὸν πόλεμον μέχρις ἐσχάτων, ἐλάμβανεν ὅλα τὰ περὶ τούτου προφυλακτικὰ μέτρα. Διαλογιζόμενος δὲ ὅτι ὁ ἐν Κρονστὰδ στόλος του ἤθελεν ὑποπέσει εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων, ἐρχομένων εἰς τὴν Πετρούπολιν, διότι ἤθελεν εὑρεθῇ ἐν τῷ μέσῳ τῶν παγετῶν, προσέκαλεσε τὸν τότε πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ἐν Πετρουπόλει καὶ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἤθελε πέμψει ὅλα τὰ πλοῖά του εἰς τὴν Λόνδραν καὶ ἤθελε παραδώσει ταῦτα εἰς τὴν φιλοξενίαν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ δὲ πρέσβυς οὗτος ὑπεσχέθη αὐτῷ νὰ παρέξῃ πᾶσαν δυνατὴν συνδρομὴν καὶ περιποίησιν πρὸς σωτηρίαν καὶ διατήρησιν τοῦ ῥωσσικοῦ στόλου. Εἶτα συνενοήθη μετὰ τῆς Σουηδίας ὅπως ὁ στρατὸς αὐτῆς διὰ τῆς Ῥίγας ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Βιττγενστεῖν καὶ συμπληρωθῇ σῶμα ἐξ 70 χιλιάδων στρατοῦ. Συγχρόνως δὲ ὁ στρατηγὸς Φοὺλ συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ διατάξῃ ὅπως περιέρχεται ὁ στρατός του εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἐνοχλῇ αὐτόν. Ἡ συμβουλὴ αὕτη, εἰ καὶ πρό τινος καιροῦ ἦτο παράκαιρος, ἤδη ὅμως, ὅτε ὁ Ναπολέων ἦτον εἰς τὰ βάθη τῆς Ῥωσσίας, ἦτον ὀρθοτάτη. Συγχρόνως δὲ ἐξαπέστειλε τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Κζερνισὲφ εἰς τὸν Κουτούζωφ ὅπως παραγγείλῃ αὐτὸν νὰ προσπαθήσῃ νὰ συνδυάσῃ τὸ ὑπὸ τὸν Βιττγενστεῖν σῶμα μὲ τὸ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Τζιτακὼφ, ὥστε ὅλος οὗτος ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς ἐκ συμφώνου νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ νῶτα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Οὕτω λοιπὸν ἐνασχολούμενος ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Κράτους του ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ναπολέοντος, ὡς καὶ τὰς περὶ εἰρήνης λοιπὰς προτάσεις αὐτοῦ, ἐξ ὧν μᾶλλον ἐνεθαῤῥύνθη εἰς τὴν ἀπόφασίν του, διότι δι' αὐτῆς ἐνόησεν εἰς ποίαν ἀμηχανίαν διέκειτο ὁ Ναπολέων, ὥστε διὰ παντοίων μέσων προέτεινε τὴν εἰρήνην. Θέλων ὅμως νὰ διατηρῇ αὐτὸν ὅσον

ἐδύνατο πλειότερον χρόνον ἐν τῇ Μόσχᾳ, ὅπως προχωρήσῃ ὁ χειμὼν καὶ ἐνοθῶσιν ὅλοι οἱ στρατοί του, ἀνέβαλε τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπάντησίν του, οὐδεμίαν ἀφορμὴν δίδων αὐτῷ νὰ ἐνοήσῃ τὴν ἀληθῆ πρόθεσίν του, καὶ εἰς οὐδένα κοινοποιῶν αὐτὴν, οὔτε εἰς αὐτὸν τὸν Κουτούζωφ.

Ὁ δὲ Ναπολέων ἀγνοῶν περὶ τῶν κατ' αὐτοῦ μελετωμένων τρομερῶν προθέσεων, περιέμενε τὴν ἐκ Πετρουπόλεως ἀπάντησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου περὶ τῆς εἰρήνης ἢ τοῦ πολέμου. Ἐν τοσούτῳ ὁ καιρὸς ἦτον εὔδιος, ὡς τὸ φθινόπωρον τῶν ὡραίων μεσημβρινῶν κλιμάτων. Οἱ Γάλλοι στρατιῶται εὑρόντες ἐν ἀφθονίᾳ τὰ πάντα ἐν τῇ Μόσχᾳ ἀνεπαύοντο οὐδὲν περὶ τοῦ μέλλοντος φροντίζοντες. Ἔφθασαν δ' ἐκεῖ καὶ ἕτερα γαλλικὰ στρατεύματα ὥστε ἅπας ὁ γαλλικὸς στρατὸς συνέκειτο ἐξ 100 χιλιάδων ἀνδρῶν καλῶς ὡπλισμένων μετὰ 600 πυροβόλων. Ὁ γέρων στρατηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Λαριβοισιέρος, εἰ καὶ ἀπαρηγόρητος διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ υἱοῦ του φονευθέντος ἐνώπιόν του εἰς τὴν ἐν Μοσκόβᾳ μάχην, καὶ καταβεβλημένος ὑπὸ τοῦ γήρατος, ἀλλ' ἔχων νεανικὴν καρδίαν καὶ προθυμίαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, βλέπων τοσοῦτον πυροβολικὸν ἔλεγεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ὀλιγώτερα πυροβόλα, καὶ πλειότερα πολεμεφόδια καὶ ἀποσκευήν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἐνθυμούμενος ὅτι εἰς τὴν ἐν Μοσκόβᾳ μάχην τὸ πολυάριθμον πυροβολικόν του ὠφέλησεν ἐν τῇ μάχῃ πολὺ, καὶ ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀναπληρώσῃ τὰ τουφέκια διὰ τῶν πυροβόλων, ἐπέμενεν εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ πυροβολικοῦ τούτου, καὶ ἐσύναζε τοὺς μικροὺς ἐγχωρίους ἵππους τοὺς καλουμένους *κογγὰτ* πρὸς μετακόμισιν τῶν πυροβόλων καὶ τῆς ἀποσκευῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ ἄνδρες ἐτρέφοντο καλῶς καὶ ἦσαν πλήρεις ὑγείας, οἱ ἵπποι στερούμενοι τροφῆς ἦσαν ἐλεεινοὶ, μάλιστα δὲ τὸ ὑπὸ τὸν Μυράτον ἱππικὸν ἐν τῷ Ταρουτίνῳ στρατοπέδῳ ἦτον εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, διότι οἱ ἵπποι αὐτοῦ ἐτρέφοντο μὲ τὰ σεσαθρωμένα ἄχυρα τῶν καλυβῶν τῶν χωρικῶν. Ὁ Ναπολέων θέλων νὰ δώσῃ τροφὴν εἰς τοὺς ἵππους, διέταξε τὸν Μυράτον νὰ μεταθέσῃ τὸ στρατόπεδόν του ὀκτὼ λεύγας ὄπισθεν τοῦ

Κουτούζωφ, ἀλλ' ὁ Μυράτος προβλέπων ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἤθελε συμπλακῆ μὲ τοὺς Ῥώσσους δὲν ἔπραξε τοῦτο.

Ὁ Ναπολέων μείνας εἰκοσιεπτὰ ἡμέρας ἐν Μόσχᾳ καὶ οὐδεμίαν ἀπάντησιν λαβὼν ἐκ Πετρουπόλεως μέχρι τῆς 12 Ὀκτωβρίου, ἐσκέφθη ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποφασίσῃ ὁριστικῶς εἰ μὲν ἤθελε νὰ παραχειμάσῃ ἐν Μόσχᾳ, ἔπρεπε νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Ῥώσσους ἐκ τῶν ἐπισταθμῶν αὐτῶν, εἰ δὲ ἔμελλε νὰ ὑποχωρήσῃ, νὰ πράξῃ τοῦτο πρὸ τοῦ χειμῶνος. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν πληγωμένων ἐξαπέστειλεν εἰς Σμολέσκην καὶ διάφορα κειμήλια τὰ ὁποῖα εὗρεν εἰς Κρέμλινον, διατάξας οὐδὲν τοῦ λοιποῦ νὰ στέλληται ἐκεῖθεν εἰς τὴν Μόσχαν, τὰ δὲ στρατεύματα τῆς πόλεως ταύτης νὰ ὦσιν ἕτοιμα ὅπως δώσωσι χεῖρα βοηθείας ἐν καιρῷ ὑποχωρήσεως.

Μία δὲ μόνη ἰδέα ἐκράτει εἰσέτι τὸν Ναπολέοντα εἰς Μόσχαν, καίτοι ἐναντίον τῆς θελήσεώς του· αὕτη ὅμως δὲν ἦτον, ὡς εἶπον πολλοί, ἡ ἐλπὶς τῆς εἰρήνης, διότι ἐδίσταζε περὶ αὐτῆς, ἀλλ' ὁ φόβος μήπως ἀποδοθῇ τὸ ὀπισθοδρομικόν του κίνημα τοῦτο εἰς ἧτταν, ἐνῷ οὗτος ἐφαίνετο νικητής· ἔλεγε δὲ ὅτι τὸ πρῶτον ὀπισθοδρομικόν του κίνημα ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἔναρξις τῆς πτώσεώς του, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ διαμένῃ εἰς τοσοῦτον μεμακρυσμένην χώραν, ὡς ἀπατηθεὶς καὶ ἀποτυχὼν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Ἡ ὑπερηφάνεια λοιπὸν καὶ ὁ κίνδυνος ἀνεχαίτιζον αὐτὸν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ.

Διαλογιζόμενος δὲ περὶ τοῦ κινδύνου τούτου, ἐσκέπτετο ἂν ἔπρεπε νὰ παραχειμάσῃ ἐν τῇ Μόσχᾳ ἢ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Σμολένσκην, ὥστε νὰ δείξῃ ὅτι τὸ κίνημά του ἦτον στρατηγικὸν καὶ οὐχὶ ὀπισθοδρομικόν. Ἡ ἐν Μόσχᾳ παραχείμασις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτο τολμηρά, ἀλλ' εἶχε πολλοὺς ὀπαδούς, μάλιστα ὁ Δαροὺ, ὅστις ἦτο παρὰ τῷ Ναπολέοντι ὡς γενικὸς φροντιστὴς τοῦ στρατοῦ, ἔλεγεν ὅτι εὐκολώτερον ἐδύνατο ἐν Μόσχᾳ νὰ προμηθεύσῃ τὰ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἀναγκαιοῦντα ἢ ἐὰν ὁ στρατὸς ἠκολούθει ἄλλην ἄγνωστον ὁδὸν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς Σμολένσκην. Ὁ Ναπολέων ἐκάλεσε τὴν γνώμην ταύτην συμβουλὴν τοῦ λέοντος. Ἀναντιῤῥήτως δὲ ἦτο

τόλμη μεγίστη νὰ παραδεχθῇ τις αὐτήν· καθότι ἡ ἐν Μόσχᾳ διαμονὴ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἶχε πολλὰς ἀνυπερβλήτους δυσκολίας, οὐχὶ εἰς τὴν τροφὴν τῶν ἀνθρώπων, διότι τρόφιμα ἱκανὰ ὑπῆρχον, ἐκτὸς τοῦ νωποῦ κρέατος, ἀλλ' εἰς τὴν τροφὴν τῶν ἵππων· προσέτι εἰς τὴν διατήρησιν τῆς συγκοινωνίας ἐκ τῆς Σμολένσκης εἰς τὴν Μόσχαν, ὧν τὸ μεταξὺ διάστημα ἦτον 100 λευγῶν. Ὅσα λοιπὸν ἀποσπάσματα καὶ ἂν ἐτίθεντο πρὸς φύλαξιν τῆς συγκοινωνίας ταύτης, εὐκόλως ἤθελον ἁναρπασθῇ ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων Κοζάκων· αἱ καθ' ὁδὸν συμπομπαὶ ἐπομένως καὶ αὐτὰ τὰ ἀποσπάσματα ἤθελον καταστραφῇ ὑπὸ μεγαλητέρων ρωσσικῶν σωμάτων, ὥστε ἐν καιρῷ χειμῶνος, διακοπείσης τῆς συγκοινωνίας, ὁ Ναπολέων ἤθελε μείνει ἀποκλεισμένος εἰς Μόσχαν, οἱ δὲ ἐν Εὐρώπῃ ἤθελον εἶσθαι εἰς παντελῆ ἄγνοιαν περὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπὶ τέλους τί ἤθελε κερδήσει διαμένων μέχρι τῆς ἐρχομένης ἀνοίξεως εἰς Μόσχαν ἀπέχουσαν 180 λεύγας ἐκ Πετρουπόλεως, καὶ 100 λεύγας ἐκ τῆς Σμολένσκης; οὕτως, ἂν ὑπετίθετο ὅτι ἤθελε στρατεύσει εἰς Πετρούπολιν, αὕτη ἀπεῖχε 280 λεύγας ἐκ τῆς Σμολένσκης, ἔνθα ἦτον ὁ τελευταῖος τόπος τῆς βάσεως τῆς συγκοινωνίας του, ἐξ οὗ ἔπρεπε νὰ περιμένῃ βοηθείας, ἐνῷ ἐκ τῆς Βιτέβσκας ἡ Πετρούπολις ἀπεῖχεν 150 λεύγας. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὸ προσεχὲς ἔαρ ἤθελε νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Πετρουπόλεως, ἀναντιρρήτως προτιμότερον ἦτο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐκ τῆς Βιτέβσκας ἢ ἐκ τῆς Μόσχας. Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ προπαρεσκευάσθη καθόλου ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Μόσχας, δυσηρεστεῖτο μεγάλως νὰ πράξῃ τοῦτο, ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ, ὡς ἐρρέθη πολλάκις, μήπως ἀποδοθῇ αὐτῷ ὅτι ὠπισθοδρόμησε· διὸ ἀκαταπαύστως ὠχύρονε καὶ ἐξώπλιζε τὸ Κρέμλινον, συνάζων τροφὰς καὶ ἱπποφορβὴν, ὡσανεὶ ἔμελλε νὰ παραχειμάσῃ ἐκεῖ.

Ὁ Ναπολέων, βασανιζόμενος ἐκ τῶν σκέψεων τούτων, ἔκλινε πάντοτε νὰ παραδεχθῇ τὴν πρὸ πολλοῦ μελετηθεῖσαν πρόθεσίν του, τουτέστι νὰ πορευθῇ πρὸς τὴν Πολωνίαν διά τινος περιστροφῆς γενομένης πρὸς Ἄρκτον, ἵτις νὰ δεικνύῃ ὅτι προετίθε-

το νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Πετρουπόλεως. Ἀλλ' ἐνῷ ἐμελέτα ταῦτα, αἱ καθ' ἑκάστην φθάνουσαι εἰδήσεις ἐκ τῶν διαφόρων ἀπεσπασμένων στρατηγῶν αὐτοῦ ἦσαν λίαν δυσάρεστοι. Ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ διαμένων παρὰ τὴν πόλιν Ῥίγαν δὲν ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ εἰς αὐτήν· ὁ δὲ στρατάρχης Τσιτακὼφ, φθάσας ἐκ τοῦ Δανουβίου, περαιωθέντος τοῦ Τουρκικοῦ πολέμου, διέβη τὴν Πεδολίαν ἐν τῇ Πολωνίᾳ καὶ ἀσφαλισθεὶς διὰ τῆς μὲ τὴν Αὐστρίαν συνομολογηθείσης μυστικῆς συνθήκης οὐδετερότητος, εἰσεχώρησε μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στύρα ποταμοῦ, ἑνόσας δὲ τὸν στρατόν του μὲ τὸν τοῦ Τορμαζὼφ καὶ λαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατῶν τούτων, κατεδίωξε τὸν αὐστριακὸν στρατάρχην Σβαρζεμβέργην καὶ τὸν στρατηγὸν Ῥεϋνιέρον, καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸ Βοῦγον, καὶ μετὰ ταῦτα παρὰ τὸ μέγα δουκάτον τῆς Βαρσοβίας, ἔνθα κατεταράχθησαν ἅπαντες οἱ κάτοικοι, καταρώμενοι τὸν Ναπολέοντα ὡς ἀπατηθέντες ὑπ' αὐτοῦ.

Τούτων οὕτως ἐχόντων λοιπὸν, μὴ δυνάμενος ὁ Ναπολέων νὰ στρατεύσῃ πρὸς τὴν Ἄκτρον, ἐγκαταλειμπάνων ἐλεύθερον τὸν Τσιτακὼφ νὰ διαπράττῃ κατ' αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ στρατεύσῃ κατὰ τοῦ Κουτούζωφ, ἀναγκάζων αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Καλούγαν, ἔνθα νὰ παραχειμάσῃ ὁ Ναπολέων, συγκοινωνῶν ἀφ' ἑνὸς μὲ τὴν Σμολένσκην, ὅπου ἔμενεν ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, συνδράμων τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας, καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν Μόσχαν, ἣν ἤθελε νὰ διατηρῇ μετὰ δέκα χιλιάδων στρατευμάτων ἐφωδιασμένων μὲ ἓξ μηνῶν τροφάς.

Ταῦτα πάντα ἐδείκνυον τὴν γονιμότητα τῆς εὐφυΐας τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ἐν ὅλαις ταῖς περιστάσεσιν ἐπενόει καὶ νέον ἁρμόδιον μέσον. Ἀλλὰ τῇ 13 Ὀκτωβρίου συμβάντος αἴφνης μικροῦ παγετοῦ, ἅπαντες ἔκραζον ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποφασισθῇ περὶ τοῦ πρακτέου· διὸ ὁ Ναπολέων συνεκάλεσε τοὺς στρατηγούς του ὅπως ζητήσῃ τὴν γνώμην αὐτῶν, μ' ὅλον ὅτι σπανίως ἤκουε τὰς γνώμας τῶν ἄλλων. Ἐν τῇ σοβαρᾷ ὅμως ταύτῃ περιστάσει ἐδικαιοῦτο ἕκαστος αὐτῶν νὰ γνωμο-

δοτήση. Ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος, ὁ ἐπὶ τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν τοῦ Ναπολέοντος Βερθιέρος, ὁ ὑπουργὸς Δαροὺ, οἱ στρατάρχαι Μορτιέρος, Δαβοῦστος καὶ Νέϋ συνεδρίαζον ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ, δὲν ἔλειπον δὲ εἰμὴ ὁ Μυράτος καὶ ὁ Βεσσιέρος, διαμένοντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Ταροντίνου· ὡς ζητήματα δ' ἐτέθησαν, ἡ κατάστασις τῶν σωμάτων καὶ τί ἔπρεπε νὰ πράξωσι τοῦ λοιποῦ. Ὡς πρὸς μὲν τὴν κατάστασιν τῶν σωμάτων, ὡς ἐξετέθη αὕτη, ἦτον ἐλεεινὴ κατὰ τὸν ἀριθμὸν, διότι ἐξ 115 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν συνέκειτο ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀναχωρήσας ἐκ Βιτέβσκας καὶ ἐκ 420 διαβὰς τὸν Νιέμον, συνέκειτο ἤδη ἐξ 100 μόλις χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀλλ' ἁπάντων καλῶς ἐχόντων· ὡς πρὸς δὲ τὸ ζήτημα τὶ ἔπρεπε νὰ πράξωσιν, αἱ γνῶμαι ἦσαν διηρημέναι. Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ἦτο γνώμης νὰ στρατεύσωσι κατὰ τῆς Καλούγας νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν καὶ ν' ἀποκατασταθῶσι, διότι καὶ τὸ κλίμα ἦτον εὐκραέστερον τοῦ τῆς Μόσχας καὶ ἐν ἀφθονίᾳ ἤθελον ἔχει τὰ μέσα, ὡς πλουσίας οὔσης τῆς χώρας ἐκείνης· ὑπεστήριζε δὲ τὴν γνώμην του ὡσανεὶ ἔζησε πολλὰ ἔτη ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ. Ὁ Βερθιέρος ἀντιτείνων πάντοτε εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Δαβούστου προταθέντα ἐγνωμοδότει νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Βιτέβσκαν, ἀκολουθοῦντες τὴν πρὸς τὴν Ἄρκτον ὁδὸν, τουτέστιν ὅ,τι πρὸ πολλοῦ ἐμελέτα νὰ ἐκτελέσῃ ὁ Ναπολέων. Ὁ στρατάρχης Μορτιέρος, εὐπειθέστατος ὢν πάντοτε, συνεφώνησε μὲ τὴν γνώμην τοῦ Βερθιέρου. Ὁ στρατάρχης Νέϋ, ἀνὴρ ἀπότομος καὶ ἀσυμβίβαστος εἰς τὰς πρώτας ὁρμάς του, ὑπεστήριζε τὴν γνώμην τοῦ Δαβούστου, λέγων ὅτι ἐπὶ πολὺ διέμειναν ἐν τῇ Μόσχᾳ καὶ ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσωσιν ὅσον τάχος, παραστήσας τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος. Ὁ Εὐγένιος, ὡς ἀνὴρ εὐάγωγος καὶ εὐπειθέστατος, ὑπεστήριζε τὴν γνώμην τοῦ Βερθιέρου. Ὁ δὲ Δαροὺ, μὴ συμφωνῶν μὲ τὰς γνώμας τῶν ἄλλων, ἐγνωμοδότησε νὰ παραχειμάσωσιν εἰς τὴν Μόσχαν, διότι εἶχον ἱκανὰς τροφὰς, καὶ διότι ἡ ὑποχώρησις ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ τοῦ χρόνου ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος.

Ὁ δὲ Ναπολέων, ὅστις ἐσυνείθιζε πάντοτε νὰ μὴ ἐκφράζῃ

γνώμην εἰς τὰ συνέδρια, ἀλλὰ πάραυτα ἀπεφάσιζε τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ, ἤδη ἔμενεν ἀναποφάσιστος· διότι, εἰ καὶ παρεδέχετο τὴν πρὸς Ἄρκτον ὑποχωρητικὴν περιστροφὴν, ὡς δεικνύουσαν χαρακτῆρα ἐπιθετικὸν, δὲν ἀπεφάσιζε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἕνεκα τοῦ προσεγγίζοντος χειμῶνος, καὶ διότι ἤλπιζεν εἰσέτι, εἰ καὶ δὲν ἐπίστευε τοῦτο, νὰ λάβῃ εὐχάριστόν τινα περὶ εἰρήνης ἀπάντησιν ἐκ Πετρουπόλεως· αἰφνίδιον ὅμως περιστατικὸν μετέβαλε τὰ πάντα.

Τῇ 18 Ὀκτωβρίου ἀπὸ πρωΐας, τοῦ Ναπολέοντος ἐπιθεωροῦντος τὸ ὑπὸ τὸν Νέϋ σῶμα, ἠκούσθησαν κανονοβολισμοὶ πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος. Μετ' ὀλίγον δὲ φθάσας ἀξιωματικὸς ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μυράτου ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ Μυράτος, ἐπαναπαυόμενος εἰς τὸν λόγον τῶν Ῥώσσων ὅτι ἤθελον εἰδοποιήσει αὐτὸν πρὸ τῆς διαλύσεως τῆς ἀνακωχῆς, αἴφνης προσεβλήθη παρ' ὅλου τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἐδυνήθη νὰ ὑποχωρήσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἄνευ ἀπωλείας πολλῶν ἀνδρῶν καὶ πυροβόλων. Ἰδοὺ δὲ τὰ περὶ τούτου διατρέξαντα.

Πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἀκαταπαύστως ἐφαίνοντο κινήσεις εἰς τὸν ρωσσικὸν στρατὸν, ἐσχάτως δὲ δὶς ἠκούσθησαν μεγάλαι πυρσοκροτήσεις· ἐκ τούτων ἐδύνατο νὰ συμπεράνῃ τις τὴν ἄφιξιν νεοσυλλέκτων καὶ τὴν διὰ πυρῶν ἄσκησιν αὐτῶν. Ὁ Κουτούζωφ διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν του ἀπομακρύνας τὸν Βαρκλάϋ, ἀπαλλαγεὶς καὶ ἐκ τοῦ Παγκρατίωνος διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, δὲν εἶχεν ἄλλον ἐπικριτὴν τῶν πράξεών του εἰμὴ τὸν στρατηγὸν Βεννιγγσένον ἐξ οὗ ἐπροσπάθει ἐπίσης ν' ἀπαλλαγῇ, ὅπως ἐλευθέρως ἐνεργῇ τὰς ἰδίας προθέσεις του. Αὗται δὲ οὖσαι συνετώταται συνίσταντο νὰ ἐνισχύσῃ ἐν ἀνέσει τὸν στρατόν του, καθ' ὃν χρόνον ὁ τοῦ Ναπολέοντος ἠλαττοῦτο, οὐδέποτε νὰ ἐπισπεύσῃ, οὔτε νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ εἰς μάχην κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ νὰ μὴ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ εἰμὴ ὅταν οὗτος ἀφανισθῇ κατὰ πολὺ ἐκ τοῦ κλίματος· πρὸς δὲ ἤθελεν ὥστε μᾶλλον ὁ Ναπολέων ν' ἀφανισθῇ ἐκ τῶν κακοπαθειῶν ἢ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, τοσοῦτον ἤθελε νὰ ἦναι βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας του καὶ τοσοῦτον ἐφοβεῖτο αὐτόν. Τὰ

πάντα δὲ ἐγίνοντο κατ' εὐχήν του· ὁ στρατός του ἐνισχύθη ἐξ εἴκοσιν ἱππαρχιῶν συγκειμένων ἐκ παλαιῶν Κοζάκων συντελούντων τὰ μέγιστα πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ· πολλοὶ νεοσύλλεκτοι τῷ ἐστάλησαν, μεθ' ὧν συνεπλήρωσε τὰς ἐλλείψεις τῶν συνταγμάτων του· πολλοὶ δὲ στρατιῶται καθυστεροῦντες, πληγωμένοι καὶ ἀσθενεῖς ἐπανῆλθον εἰς τὰ σώματά των· οὕτω περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου ὁ στρατός του συνέκειτο ἐξ 80 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐκτὸς 20 χιλιάδων Κοζάκων ἀρίστων ἐλαφρῶν ἱππέων. Κατὰ δὲ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔδωκεν εἰς τὸν Ναπολέοντα περὶ τῶν περὶ εἰρήνης προτάσεων αὐτοῦ, ὅπως παραταθῇ ἡ ἐν Μόσχᾳ διαμονὴ τῶν Γάλλων.

Ἀλλ' εἰ καὶ ἀποφασισμένος οὐδὲν νὰ διαπράξῃ εἰσέτι, ἐλάμβανεν ὅμως ἀφορμὴν ὡς ἐκ θέσεως τοῦ Μυράτου· διότι οὗτος, ὢν ἐστρατοπεδευμένος ἐν τῷ μέσῳ ἐκτεταμένης πεδιάδος, δεξιόθεν μὲν ἔχων μεγάλην φάραγγα, ἀριστερόθεν δὲ πυκνὸν δάσος, προσεβάλλετο εὐκόλως πανταχόθεν. Ὁ τολμηρὸς συνταγματάρχης Τόλλης μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Βεννιγγσένου ἀναγνωρίσας τὴν κακὴν ταύτην θέσιν τοῦ Μυράτου, προέτεινεν εἰς τὸν Κουτούζωφ νὰ ἐπιτεθῶσιν αἴφνης κατ' αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν καταστρέψωσιν. Ὁ Κουτούζωφ, ὡς ἐρρέθη, εἰ καὶ ἀποφασισμένος οὐδόλως νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ, ἀλλὰ πισθεὶς ἐκ τῆς πιθανῆς ἐπιτυχίας καὶ ἐκ τῶν ἐνστάσεων τοῦ συνταγματάρχου Τόλλη, καὶ φοβηθεὶς μήπως κατηγορηθῇ ὑπὸ τοῦ Βεννιγγσένου, συγκατετέθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης. Ἐπομένως τῇ 17 Ὀκτωβρίου πρὸς τὸ ἑσπέρας οἱ στρατηγοὶ Ὀρλὼφ-Δενισὼφ μετὰ ἰσχυροῦ ἱππικοῦ καὶ πεζικοῦ καὶ ὁ Βαγοβοὺθ μετὰ πεζικοῦ διετάχθησαν νὰ διέλθωσιν ἐκ τοῦ δάσους καὶ νὰ ἐπιπέσωσιν ἐκ τῶν νώτων τοῦ Μυράτου, ἐνῷ μέγα σῶμα ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἔμελλε νὰ προσβάλῃ αὐτὸν κατὰ μέτωπον.

Τούτων οὕτως ἐκτελεσθέντων ἀκριβῶς, τῇ 18 τῆς ἐπιούσης προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ὀρλὼφ-Δενισὼφ αἴφνης ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπώλεσε τὰ πυροβόλα

του, πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ μέγα μέρος τῆς ἀποσκευῆς του· ἀλλὰ φθάσας ὁ Μυράτος ἐγκαίρως ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τοῦ ῥωσσικοῦ τούτου σώματος, καὶ μετὰ ταῦτα λίαν ἐπιτηδείως ὑπεχώρησεν εἰς Βορονόβον, ἀπολέσας μὲν 1500 ἄνδρας, ἀλλὰ προξενήσας πολλὴν ζημίαν εἰς τοὺς Ῥώσσους, οἵτινες, φοβούμενοι τὸν Ναπολέοντα, δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν καταδιώξωσι· πρὸς δὲ οἱ Ῥῶσσοι ἀπώλεσαν καὶ τὸν ἀνδρεῖον στρατηγὸν Βαγαβοὺθ, ὅστις, φιλοτιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Τόλλη καὶ προσελθὼν ἀπέναντι τῶν γαλλικῶν πυροβόλων, ἐφονεύθη.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν ταῦτα πάντα, δυσηρεστήθη διὰ τὴν ἀπρονοησίαν τῶν στρατηγῶν του, ὠργίσθη δὲ σφόδρα διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν Ῥώσσων, οἵτινες ἔπρεπε κατὰ τὴν προϋπάρχουσαν συμφωνίαν νὰ εἰδοποιήσωσι πρὸ τριῶν ὡρῶν περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἐσκέφθη ὅτι ἔπρεπε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ῥώσσους διὰ τὸ κίνημα τοῦτο· διὸ ἡ προτέρα ἰδέα αὐτοῦ περὶ τῆς καταλήψεως τῆς Καλούγας ἐπραγματοποιεῖτο ἤδη. Ἐξέδωκε λοιπὸν παρευθὺς τὰς περὶ ἀναχωρήσεως τῶν διαφόρων σωμάτων διαταγάς· τῇ δὲ 18 Ὀκτωβρίου ἅπας ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Μόσχας, καὶ μόνον δέκα χιλιάδες ἔμενον εἰς Κρέμλινον, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἀνατραπῆ ἐν περιπτώσει τῆς ἀναχωρήσεως αὐτῶν.

Ἡ ἐπιοῦσα, 19 Ὀκτωβρίου, ὑπῆρξεν ἡ ἀξιομνημόνευτος ἡμέρα καθ' ἣν κατὰ πρῶτον ἤρχισεν ἡ δυστυχεστάτη ἐκ τῆς Μόσχας ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἥτις ἐγένετο κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν· ἐν πρώτοις ἀνεχώρησεν ὁ Εὐγένιος καὶ κατόπιν αὐτοῦ ὁ Δαβοῦστος, ὁ Νέϋ καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρά. Ὁ Μυράτος μετὰ τοῦ ἱππικοῦ, ὁ Πονιατόφσκης καί τινα ἄλλα σώματα διέμενον ἐκ τῆς προτεραίας εἰς Βορονόβον ἀπέναντι τῆς ῥωσσικῆς ὀπισθοπορείας· ἕτερα δὲ σώματα διέμενον ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Σμολένσκην ἀγούσης ὁδοῦ. Οὕτω διατεταγμένος λοιπὸν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐπορεύετο πρὸς τὴν Καλούγαν. Τὸ περιεργότερον δὲ ἐνταῦθα ἦτο τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν πυροβόλων, ἑξακοσίων ὄντων, καὶ τῶν ἁμαξίων αὐτῶν, καὶ ἡ τρομερὰ

ἀποσκευὴ τοῦ στρατοῦ, οἵα οὐδέποτε ὑπῆρξε τοιαύτη, οὐδὲ ἐπὶ τῶν βαρβάρων ἐκστρατειῶν, αἵτινες συνέκειντο ἐξ ὁλοκλήρων λαῶν πρὸς μετανάστευσιν· διότι οἱ Γάλλοι προσέλαβον ἐκ τῆς Μόσχας πᾶν ὅ,τι ἐδυνήθησαν νὰ μεταφέρωσι· πρὸς δὲ καὶ πολλαὶ οἰκογένειαι Γάλλων τε καὶ Γερμανῶν, διαμένουσαι ἐν τῇ Μόσχᾳ, ἠκολούθουν τὸν γαλλικὸν στρατὸν, φοβούμεναι τὴν ἐπάνοδον τῶν Ῥώσσων. Οὕτω δὲ ἀναρίθμητοι ἅμαξαι διαφόρων εἰδῶν καὶ μεγέθους, ἄπειρον πλῆθος ἀνδρῶν τε, γυναικῶν καὶ παίδων, μάλιστα δὲ πλῆθος διεφθαρμένων ἀνθρώπων, παρηκολούθουν τὸν στρατὸν καὶ ἐξώγκωνον τὴν ἀποσκευὴν, ὥστε ἦτον ἀδύνατον νὰ ὁδοιπορήσῃ ὁ στρατὸς οὗτος. Ἀπὸ πρωΐας δὲ, τῇ 19 Ὀκτωβρίου, ἤρχισεν ἡ ἐκ τῆς Μόσχας ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας διήρκει εἰσέτι. Ὁ Ναπολέων βλέπων τὴν ἀποσκευὴν ταύτην ὠργίσθη καὶ ἤθελε νὰ τὴν περιορίσῃ, ἀλλὰ σκεφθεὶς ὅτι τὰ μὲν τρόφιμα καθ' ἑκάστην ἤθελον ἐλαττόνεσθαι, ἅπαντα δὲ τὰ ἐπίλοιπα ἦσαν ἀναγκαῖα εἰς τὸν στρατὸν, μάλιστα αἱ ἅμαξαι πρὸς μεταφορὰν τῶν πληγωμένων, οὐδὲν περὶ τούτου διέταξεν, εἰμὴ τὴν διαχώρισιν τῆς ἀποσκευῆς τοῦ στρατοῦ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν ἁμαξῶν. Αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων ἔμεινεν ἐν τῇ Μόσχᾳ μέχρι τῆς ἐπιούσης ὅπως ἴδῃ ἰδίοις ὄμμασι περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκκενώσεως τῆς πόλεως ταύτης.

Τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐξόδου του ἐκ τῆς Μόσχας ὁ γαλλικὸς στρατὸς μόλις ἐπορεύθη τριῶν λευγῶν πορείαν. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἐπορεύθη καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ κατηυλίσθη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Δέσνα καὶ Πάρκα. Τῇ αὐτῇ ἑσπέρᾳ ἔφθασε καὶ ὁ Ναπολέων ἐκεῖ καὶ κατέλυσεν εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Τροϊτσκόϊε, ὅθεν ἔβλεπε τὴν στρατοπέδευσιν ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν. Ἐνταῦθα ἐσκέφθη τί ἔμελλε νὰ πράξῃ. Ἐκ τῆς Μόσχας ἀναχωρῶν διελογίζετο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ῥώσσων καὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς διὰ τὴν ἀπιστίαν των, μετὰ δὲ ταῦτα νὰ καταλάβῃ τὴν Καλούγαν καὶ νὰ παραχειμάσῃ ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πόλει ταύτῃ, ἔνθα ἐδύνατο νὰ διαθρέψῃ τὸν στρατόν του, ὡς οὔσης πλουσίας τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ ἐχούσης εὐκρασίας

κλίμα συγκρινόμενον μὲ τὸ τῆς Μόσχας. Ὑπῆρχον λοιπὸν πολλαὶ ὁδοὶ συγκοινωνοῦσαι μὲ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἐπὶ δὲ τῆς κυριωτέρας καὶ συντομωτέρας ἐκάθητο ὁ ρωσσικὸς στρατὸς καλῶς ὠχυρωμένος. Ὁ Ναπολέων ἐσκέφθη ὅτι, ἂν ἤθελε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ, ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὴν ὁδὸν ταύτην καὶ νὰ πολεμήσῃ αὐτόν. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ πολλοὺς ἄνδρας, καὶ ἐπομένως κατὰ πολὺ ἤθελεν αὐξήσει ὁ ἀριθμὸς τῶν πληγωμένων του. Παραιτῶν λοιπὸν τὴν περὶ συνάψεως μάχης πρόθεσίν του ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ ἄλλην πλαγίαν ὁδὸν, καὶ διαβαίνων κρύφα ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ νὰ καταλάβῃ τὴν Καλούγαν, καὶ οὕτω ν᾽ ἀναγκάσῃ τοὺς Ῥώσσους ἀναιμωτεὶ ν᾽ ἀναχωρήσωσιν ἐκεῖθεν. Ἀλλ᾽ ἡ πρόθεσις αὕτη, καίτοι ὠφελιμωτάτη οὖσα, εἶχε τὸ ἐλάττωμα νὰ διακόπτῃ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ μὲ τὴν Μόσχαν· ἐδέησε λοιπὸν ὥστε ν᾽ ἀποφασίσῃ ὁ Ναπολέων τὴν παντελῆ ἐγκατάλειψιν τῆς πόλεως ταύτης, περὶ ἧς ἐγένετο τοσαύτη θυσία. Διὸ τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἐξαπέστειλε διαταγὴν εἰς μὲν τὸν Μορτιέρον νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν καὶ νὰ προσλάβῃ πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο, ἀφοῦ καταστρέψῃ τὸ Κρέμλινον δι᾽ ὑπονόμων, εἰς δὲ τὸν Ζυνὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Μοϊαίσκαν καὶ μετὰ τῶν πληγωμένων νὰ ἔλθῃ καὶ οὗτος εἰς Καλούγαν.

Ἡ πρόθεσις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ἦτο στρατηγικωτάτη καὶ ἐδύνατο νὰ προξενήσῃ αἴσια ἀποτελέσματα εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ἀλλ᾽ ἐνεργουμένη μετὰ τοσαύτης ἀποσκευῆς, προξενούσης μεγίστην καὶ ἐπιβλαβῆ βραδύτητα εἰς τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ, ἦτο δυσκολωτάτη. Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων ἐπὶ τρεῖς κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἐπορεύετο εἰς ὃν προέθετο σκοπὸν, μηδόλως ἐννοησάντων τῶν Ῥώσσων· μόνον δὲ ὁ στρατηγὸς Δοκτορῶφ, ὁ διοικῶν τὸ ἐλαφρὸν ἱππικὸν τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ, ἀπὸ τῆς πορείας ταύτης τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀνεκάλυψε πρὸς τὴν νέαν ὁδὸν τῆς Καλούγας, ἣν ἐπορεύετο ὁ Ναπολέων, σῶμά τι γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ πάραυτα ἀνήγγειλε τοῦτο εἰς τὸν Κουτούζωφ. Οὗτος δὲ ἐν πρώτοις οὐδὲν ὑπο-

πτευθεὶς περὶ τῆς πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Ναπολέοντος, καὶ νομίσας ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐστάλη ἐκεῖσε ἵνα καταλάβῃ νέαν θέσιν, ἀπεφάσισε ν' ἀναρπάσῃ αὐτὸ, καθὸ μεμονωμένον· διὸ διέταξε τὸν στρατηγὸν Δοκτορὼφ νὰ ἐπισπεύσῃ μετὰ ἰσχυροῦ σώματος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς του ταύτης. Ὁ Δοκτορὼφ, τῇ 23 Ὀκτωβρίου, παραγενόμενος πρὸς τὸ ῥηθὲν γαλλικὸν σῶμα, παρετήρησε, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἀναφορῶν τῶν ἀνιχνευτῶν αὐτοῦ ἐπληροφορήθη, ὅτι πλῆθος γαλλικῶν στρατευμάτων περιώδευον πρὸς ἐκείνην τὴν θέσιν, μετ' οὐ πολὺ δ' ἔμαθεν ὅτι ὁ Ναπολέων μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἤρχετο ἐκ τῆς νέας ὁδοῦ τῆς Καλούγας, ὅπως ὑπερφαλαγγίσῃ τὸ ἐν Ταρουτίνῳ ῥωσσικὸν στρατόπεδον. Παρευθὺς δὲ ἀνήγγειλε τοῦτο εἰς τὸν Κουτούζωφ, ὅστις εὐθὺς διέταξεν αὐτὸν νὰ σπεύσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ στενὸν Ἀριστόβον, αὐτὸς δὲ ὁ Κουτούζωφ ἔσπευσε νὰ καθέξῃ τὴν κωμόπολιν Μαλοϊαροσλάβετς, ἔνθα ἔμελλε ν' ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐκστρατείας ταύτης. Τῇ 24 Ὀκτωβρίου ὁ στρατηγὸς Δοκτορὼφ διαβὰς τὸν ποταμὸν Πρότβαν ἔφθασεν ἀπὸ πρωΐας μέχρι τῆς Μαλοϊαροσλάβετς, ἥτις κατείχετο ὑπὸ δύο γαλλικῶν πεζικῶν ταγμάτων τοῦ στρατηγοῦ Δελζόνου.

Ἡ κωμόπολις Μαλοϊαροσλάβετς κεῖται ἐπί τινων ὑψωμάτων, κάτωθεν τῶν ὁποίων ῥέει ὁ ποταμὸς Λούγεας. Οἱ Γάλλοι ἐρχόμενοι ἐκ τῆς Μόσχας ἔμελλον νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν τοῦτον, ἔπειτα νὰ ἀναβῶσι τὰ ὑψώματα καὶ νὰ καθέξωσι τὴν Μαλοϊαροσλάβετς. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι πορευόμενοι ἀριστερόθεν ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ εὐκόλως εἰσήρχοντο εἰς τὴν κωμόπολιν ταύτην. Ὁ στρατηγὸς Δοκτορὼφ, προκαταλαβὼν τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου γέφυραν, τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν κωμόπολιν Μαλοϊαροσλάβετς, ἀπὸ πρωΐας τῇ 14 Ὀκτωβρίου ἔπεμψε δύο συντάγματα κατὰ τῶν ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ διαμενόντων δύο γαλλικῶν ταγμάτων, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεδίωξεν αὐτὰ ἐκεῖθεν. Ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος, ὅστις διέμενεν οὐ μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης, καὶ εἰς τὴν μοῖραν τοῦ

ὁποίου ὑπήγοντο τὰ τάγματα ταῦτα, ἔδραμε μεθ' ὅλης τῆς ὑπ' αὐτὸν μοίρας πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, καὶ διελθὼν τὴν γέφυραν ὑπὸ τὰ ῥωσσικὰ πυρὰ, ἔπεμψεν εἰς τὴν κωμόπολιν Μαλοϊαροσλάβετς τὸν στρατηγὸν Δελζόνον μετὰ τῆς μεραρχίας του καὶ ἀπεδίωξεν ἐξ αὐτῆς τοὺς Ῥώσσους. Τότε ὁ Δοκτορὼφ προσλαβὼν ὅλα τὰ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματα ἐπισπεύδει εἰς τὴν μικρὰν πόλιν ταύτην καὶ καταπολεμῶν μετ' ἀνωτέρων δυνάμεων τοὺς ἐκεῖ Γάλλους ἀποδιώκει αὐτοὺς ἐκεῖθεν. Ὁ στρατηγὸς Δελζόνος, θέλων νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ὑποχωροῦσαν μοῖράν του, πίπτει νεκρὸς, προσβληθεὶς ὑπὸ τριῶν βολῶν· ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ θέλων νὰ λάβῃ τὸ πτῶμά του ὁρμᾷ εἰς τὸ πῦρ καὶ πίπτει καὶ οὗτος νεκρός. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε δεινὸς, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἔμενον νικηταί. Ὁ Εὐγένιος, θεωρῶν τὴν θέσιν ταύτην λίαν ἐπίκαιρον, ὡς ἐξασφαλίζουσαν ὁλόκληρον τὸν γαλλικὸν στρατὸν, τρέχει εἰς τὴν μάχην μετὰ δύο μεραρχιῶν καὶ ἀνανεῶν τὸν ἀγῶνα ἐκβάλλει τοὺς Ῥώσσους ἐκ τῆς πόλεως. Ἀλλὰ συγχρόνως φθάνει ἡ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ῥαεφοσκὸϊ προπορευομένη ῥωσσικὴ μοῖρα καὶ μετὰ ἀπαραδειγματίστου ὁρμῆς ἐπιπίπτει κατὰ τῶν Γάλλων ὅπως ἐμποδίσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὑποχώρησιν, οὗτοι δὲ ἀνθίστανται ἵνα ἐξασφαλίσωσιν αὐτήν. Ὁ ἀγὼν ἐνταῦθα ἐγένετο δεινὸς, ἡ δὲ πόλις ἐπυρπολήθη ἐκ τῶν ὀβουζίων, ἐναλλὰξ γενομένων κυρίων αὐτῆς Γάλλων τε καὶ Ῥώσσων. Ἀμφότεροι δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρὸς ἐμάχοντο μανιακῶς, ἐγκαταλειμπάνοντες εἰς τὰς φλόγας τοὺς πληγωμένους αὐτῶν. Ἐν τοσούτῳ φθάνει ἡ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πῖνον ἰταλικὴ μεραρχία, ἥτις κατὰ πρῶτον ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ ἤρχετο εἰς μάχην, καὶ ἐπιτεθεῖσα κατὰ τῶν Ῥώσσων ἀναχαιτίζει τὴν ὁρμὴν αὐτῶν· ἀλλ' ἅπασα ἡ πόλις ἐκαίετο, ἐν ᾗ ὑπῆρχον ἄπειρα πτώματα καὶ πλῆθος πληγωμένων. Ὁ ἥλιος ἔδυσεν, ἀλλ' ἡ πάλη ἐξηκολούθει ὁρμητικῶς. Ὁ δὲ Ναπολέων ἱσάμενος ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Λούγεα, ἀπέναντι τῆς αἱματηρᾶς ταύτης συμπλοκῆς, καὶ βλέπων ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἀκαταπαύστως ἐλάμβανον ἐπικουρίας, ἐξαπέστειλε πρὸς βοήθειαν τοῦ Εὐγενίου τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον

μετὰ δύο μεραρχιῶν. Οἱ Ῥῶσσοι εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς νέας ταύτης ἐπικουρίας τῶν Γάλλων, ἀπελπισθέντες νὰ ἐκτοπίσωσιν ἐκεῖθεν αὐτοὺς, ἔπαυσαν τὰς κατ' αὐτῶν προσβολάς των καὶ ἐκάθησαν οὐ μακρὰν αὐτῶν. Οὕτω καὶ τὸ κατακαιόμενον τοῦτο πολύχνιον Μαλοϊαροσλάβετς ἔμεινεν εἰς τὴν κυριότητα τῶν Γάλλων, ἐν ᾧ τέσσαρες χιλιάδες φονευμένοι Γάλλοι τε καὶ Ἰταλοὶ καὶ ἓξ χιλιάδες Ῥῶσσοι ἔκειντο ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν τοῦ πυρὸς, ὥστε οὐδὲ πέριξ τῆς μεγάλης περιβολῆς ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μοσκόβα συνέβη τοιαύτη τραγικὴ σκηνὴ, διότι ἐκεῖ τουλάχιστον ἔλειπε τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον ἐνταῦθα κατέκαιε πάντας τοὺς πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς λίαν περίλυπος διὰ τὰ παρεπόμενα τῆς μάχης ταύτης κατηυλίσθη ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ παρά τε τὸ πολίχνιον Μαλοϊροσλάβετς καὶ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Λούγια. Ὁ δὲ Ναπολέων κατέλυσεν εἰς τὸ παρακείμενον χωρίον Γοροδνία, καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα ταύτην ἐσκέπτετο περὶ τοῦ πρακτέου· διότι, ἐνῷ πρότερον διελογίζετο νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μελετηθὲν στρατήγημά του ἄνευ πολλῶν θυσιῶν, ἤδη τοῦτο ἀποκαθίστατο ἀδύνατον ἄνευ μεγάλης μάχης, ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ πολλοὺς ἄνδρας· ἀλλὰ τὸ χείριστον πάντων ἦτον ὅτι, ἔχων τοιαύτην πολυάριθμον ἀποσκευὴν καὶ δέκα χιλιάδας πληγωμένων ἀκολουθούντων ὄπισθεν αὐτοῦ, προστιθεμένων δὲ καὶ δύο ἑτέρων χιλιάδων ἐκ τῆς μάχης τῆς προτεραίας, δυσκόλως, καὶ οὐδαμῶς μάλιστα, ἐδύνατο νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀπὸ πρωΐας λοιπὸν, τῇ 25 Ὀκτωβρίου, ἔφιππος ἐπεσκόπει τὴν θέσιν ἣν κατεῖχον οἱ Ῥῶσσοι, ἥτις ἔκειτο μίαν λεύγαν μακρὰν αὐτοῦ. Συνωδευμένος δὲ ὑπὸ τῶν πρωτίστων στρατηγῶν του καὶ περιτρέχων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Λουγέα, μάλιστα μέλλων νὰ διαβῇ αὐτὸν, ἤκουσεν αἴφνης θορυβώδεις φωνὰς παντοχόθεν· στρέψας δὲ τοὺς ὀφθαλμούς του εἶδε πλῆθος καπήλων καὶ καπηλίδων καταδιωκομένων ὑπὸ σμήνους Κοζάκων συγκειμένων ἐκ τεσσάρων περίπου χιλιάδων, οἵτινες διέβησαν δεξιόθεν αὐτοῦ τὸν ποταμὸν μετὰ πολλῆς ταχύτητος καὶ ἐπιδεξιότητος, ὡς συνειθίζουσιν οὗτοι νὰ διαβαίνωσι τοὺς ποταμούς

πλέοντες καὶ ν' ἀνέρχωνται τὰς ὑπωρείας καλπάζοντες ὡς ἐν τῷ πεδίῳ, ν' ἀναφαίνωνται αἴφνης καὶ ὡσαύτως νὰ γίνωνται ἀφανεῖς, ὄντες πονηροὶ καὶ ἄσπλαγχνοι. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων Πλατὼφ καὶ ὅλον τὸ σῶμα αὐτοῦ εἶχον συλλάβει τὴν ἰδέαν νὰ ζωγρήσωσι τὸν Ναπολέοντα καὶ νὰ τὸν φέρωσιν αἰχμάλωτον εἰς τὴν Μόσχαν, ἐλπίζοντες ὅτι ἤθελον ἀνταμειφθῆ δι' ἑκατομμυρίων χρημάτων· πολὺ δὲ πιθανὸν νὰ ἐκατώρθωνον τοῦτο, ἐὰν εἷς ἐξ αὐτῶν ἐγνώριζε τὸν Ναπολέοντα. Ἰδοὺ λοιπὸν τί ἐσήμαινεν ἡ ταραχὴ αὕτη. Οἱ Κοζάκοι οὗτοι ἔτρεχον δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἐφώρμων κατὰ τῆς συνοδείας τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἐθυσίαζον πάντα τὸν προσυγχάνοντα, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ θυσιάσωσιν ὄντινα ἐζήτουν ἢ νὰ τὸν αἰχμαλωτίσωσιν. Ἀλλ' ὁ Μυράτος καὶ οἱ στρατάρχαι Ράππος καὶ Βεσσιέρος μεθ' ὅλων τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ἐπιτελῶν των συμπυκνωθέντες πέριξ τοῦ Ναπολέοντος ξιφήρεις ὑπεράσπιζον αὐτὸν, ἱσάμενον καὶ μηδειῶντα διὰ τὸ παράδοξον τοῦ συμβεβηκότος· ὅτε κατ' εὐτυχίαν του οἱ διμάχαι τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν Δουλάκου, ἔδραμον καὶ ἔσωσαν αὐτὸν, ἀποδιώξαντες τοὺς Κοζάκους, οἵτινες πάλιν πλέοντες, ὡς ἀμφίβια ζῶα, ἐπαναπέρασαν τὸν ποταμόν. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπὸ τῆς ἐξόδου του ἐκ τῆς Μόσχας δὲν εἶδε τοὺς Κοζάκους τοσοῦτον πλησίον αὐτοῦ, διότι αἱ πλαγιοπορεῖαι ὑπεράσπιζον αὐτόν. Ἀλλ' οὗτοι ἐσχάτως ἐνισχυθέντες ὑπὸ 12 χιλιάδων ἐφίππων ἀνδρῶν τῆς φυλῆς των, ἐτόλμησαν νὰ ἐπιχειρήσωσι τοιαύτην πρᾶξιν, ἥτις ἐπροξένησε μεγίστην ταραχὴν καὶ σύγχυσιν ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ, ἐν ᾧ πλῆθος ἵππων καὶ ἁμαξῶν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῆς ἀποσκευῆς περιεπλανῶντο, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες ἔντρομοι ἐκραύγαζον.

Ὁ Ναπολέων, προσποιούμενος ὅτι ἠδιαφόρει περὶ αὐτοῦ τοῦ συμβάντος, ἐξηκολούθησε νὰ κατοπτεύῃ τὰς ἐχθρικὰς θέσεις. Ἔφθασε δὲ καὶ εἰς τὸ πολίχνιον Μαλοϊαροσλάβετς, ἔνθα ἰδὼν τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο σφαγεῖον μᾶλλον ἐξεπλάγη ἢ ἐπτοήθη, ὡς συνειθίσας νὰ βλέπῃ τοιαύτας ἀνθρωπίνους θυσίας. Ἔπειτα δὲ

κατώπτευσεν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον. Ὁ δὲ συνετὸς Κουτούζωφ, μὴ δυνάμενος νὰ στηριχθῇ εἰς Μαλοϊαροσλάβετς, καθὸ κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Γάλλων, φοβούμενος δὲ μὴ περικυκλωθῇ ὑπ' αὐτῶν, ἀπεφάσισε νὰ καθέξῃ ἑτέραν θέσιν προφυλαγμένην ὑπό τινος βαθείας φάραγγος, ἐκθέτων τοὺς Γάλλους εἰς μάχην, ἐὰν ἤθελον νὰ προσβάλωσιν αὐτόν. Ὁ Ναπολέων διατρέξας καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τὸ ἔδαφος καὶ σπουδάσας καλῶς αὐτό, ὡς ἔπραξαν καὶ οἱ περιστοιχοῦντες αὐτὸν στρατηγοί, ἐπανεπέρασε τὸν ποταμὸν καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὸ χωρίον Γοροδνία συνεκάλεσεν ἔν τινι ἀποθήκῃ τοῦ χωρίου τούτου ἅπαντας τοὺς ἐκεῖ στρατηγούς του ὅπως συζητήσωσι καὶ γνωμοδοτήσωσιν ἐλευθέρως περὶ τῆς τύχης τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, τουτέστι περὶ τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ ζητήματος δὲν ἐπεδέχετο οὔτε βραδύτητα, οὔτε κολακείαν. Προέκειτο ἂν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἔπρεπε νὰ ἐπιμένῃ νὰ συνάψῃ καὶ δευτέραν μάχην ὅπως εἰσχωρήσῃ εἰς Καλούγαν ἢ καθαρῶς νὰ ὑποχωρήσῃ δεξιόθεν πρὸς τὴν Μοϊαίσκαν ἵνα ἔλθῃ πρὸς τὴν τῆς Σμολένσκης μεγάλην ὁδόν, ἥτις ἀποκλειστικῶς ἀνῆκεν εἰς τοὺς Γάλλους, ὡς διατηρουμένη ὑπὸ πολλῶν ἀποσπασμάτων. Ἡ περὶ τῆς συναφθησομένης μάχης νίκη ἐθεωρεῖτο πιθανὴ εἰς τοὺς Γάλλους, ἀλλ' ἔμελλον νὰ ἀπολεσθῶσιν εἴκοσι χιλιάδες ἄνδρες, ἐξ ὧν αἱ δέκα ἤθελον εἶσθαι πληγωμένοι, οὓς ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ σύρωσι κατόπιν αὐτῶν ἢ νὰ τοὺς ἐγκαταλείψωσι· πρὸς δὲ ἕνεκα τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Πολωνίας, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Γαλλίας, οὗτος ἐγένετο σχεδὸν ἰσάριθμος μὲ τὸν ῥωσσικόν, ὅπερ ἦτον ἐπικίνδυνον εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἀπολέσαντα καὶ τὸ ἓν πέμπτον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐν ταῖς τελευταίαις μάχαις· ἐσύμφερε λοιπὸν εἰς τὸ ἑξῆς οὐδένα στρατιώτην νὰ ἀπολέσῃ ἀνωφελῶς, οὐδὲ νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς πληγωμένους εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν Ῥώσσων χωρικῶν, διότι τότε ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἤθελεν ἀποθαρρυνθῇ, βέβαιος ὢν ὅτι πᾶν τραῦμα ἰσοδυνάμει μὲ τὸν θάνατον.

Ἐὰν δὲ ὁ Ναπολέων ἀπεφάσιζε νὰ ἔλθῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς

Σμολένσκης, ἔμελλε νὰ διατρέξῃ ἑκατὸν λεύγας ἠρημωμένου τόπου ὑπό τε τοῦ ρωσσικοῦ καὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὥστε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἤθελε στερεῖσθαι τροφῶν, καὶ ἤθελεν εἶσθαι ἀξιολύπητος, διότι ἐξετέθη εἰς τοιούτους κινδύνους ἕνεκα πολιτικῶν ὑπολογισμῶν καὶ τῆς ὑπεροψίας αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις τέως δὲν συγκατετίθετο νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐξ ἧς ἦλθε, φοβούμενος μήπως κατηγορηθῇ ὅτι ἐνικήθη.

Ἅπαντες ἔβλεπον καὶ ᾐσθάνοντο τὴν δεινὴν ταύτην κατάστασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ δὲν προέκειτο ἤδη περὶ τῆς ἐξελέγξεως τῶν παρελθόντων σφαλμάτων, μ᾽ ὅλον ὅτι οὔτε ἐτόλμα, ἀλλ᾽ οὔτε ἔπρεπε νὰ ἐπικρίνῃ τις ταῦτα. Ἐν τῷ ἀξιομνημονεύτῳ λοιπὸν τούτῳ συνεδρίῳ, γενομένῳ ἔν τινι ρωσσικῇ καλύβῃ, ὁμοψήφως ἀπεφασίσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὅθεν ἦλθε, καὶ νὰ φθάσῃ ὅσον τάχος εἰς Σμολένσκην· ὁ ἰσχυρότερος λόγος τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἦτον ὅτι μὴ δυνάμενοι νὰ συνάψωσι μάχην, ἔπρεπε τάχιστα νὰ ὑποχωρήσωσι, μήπως ὁ ἐχθρὸς προκαταλάβῃ τὴν πρὸς τὴν Μοϊαίσκαν ὁδόν. Ὅταν ὁ θόρυβος καταλάβῃ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὁ γενναιότερος τὰ χάνει. Ἅπαντες λοιπὸν προκατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ φόβου ὅτι οἱ Ῥῶσσοι θέλουσι τοὺς ἐμποδίσει νὰ ὑποχορήσωσιν εἰς τὴν Πολωνίαν· μ᾽ ὅλον ὅτι ἔπρεπε νὰ ὦσι βέβαιοι ὅτι μετὰ τοιούτου στρατοῦ, οἷος ὁ γαλλικὸς, πανταχόθεν διέβαινον. Εἷς ἐκ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις οὐχὶ μόνον ἦτον ἀνδρεῖος ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ καὶ γενναιόψυχος καθ᾽ ὅλας τὰς περιστάσεις, προέτεινε νὰ ὑποχωρήσωσι δι᾽ ἄλλης νέας ὁδοῦ, ἔνθα ἤθελον εὕρει ἀφθόνως τὰ πρὸς τροφὴν μέσα μέχρις οὗ ἀφιχθῶσιν εἰς Σμολένσκην.

Ἡ γνώμη αὕτη κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν ἄλλων στρατηγῶν, καὶ οὐδ᾽ αὐτὸς ὁ Ναπολέων τὴν παρεδέχθη, ἀλλὰ διελογίζετο νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Ῥώσσους καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καλούγας, ἔχουσαν ἐν ἀφθονίᾳ τροφάς. Ἀλλὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἔπρεπε νὰ θυσιάσῃ πλέον τῶν δώδεκα χιλιάδων πληγωμένων, τοὺς ὁποίους ἔσυρε κατόπιν

αὐτοῦ· καὶ εἴκοσι περίπου χιλιάδας φονευμένους καὶ πληγωμένους ἐν τῇ μελλούσῃ μάχῃ. Ἡ θυσία ὅμως αὕτη τῶν τριάκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν ἀναμφιβόλως ἤθελε σώσει ἑκατὸν χιλιάδας ἄνδρας ἐξ ὧν συνέκειτο ὁ ἐπίλοιπος γαλλικὸς στρατὸς, ὅστις ἀπωλέσθη ἕνεκα τοῦ ψύχους καὶ τῆς πείνης.

Ὢν λοιπὸν ἐν ἀμηχανίᾳ καὶ ἀγωνίᾳ καὶ βασανιζόμενος ἀκαταπαύστως ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας του, ἥτις παρίστανεν αὐτῷ τὰ πάντα ἐναντία τῆς ἐπιθυμίας του, ἐδίσταζε τί νὰ πράξῃ· ὡς δὲ ἐνίοτε προσεφέρετο οἰκείως πρὸς τοὺς στρατηγούς του, ἔδραξεν ἐκ τοῦ ὠτίου τὸν στρατηγὸν Μουτόνα, ὅστις ἦτον ἀρχαῖος στρατιωτικὸς, ἀπότομος, καὶ λαμβάνων τὸν λόγον μόνον ἐν ἀνάγκῃ, καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν τί ἐφρόνει περὶ τῶν προταθέντων ἐν τῷ συνεδρίῳ. Οὗτος δὲ ἄνευ δισταγμοῦ ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι ἡ γνώμη του ἦτο νὰ ἐξέλθωσι πάραυτα διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ ἐκ τοῦ τόπου τούτου εἰς ὃν διέτριψαν ἐπὶ πολύ. Ἡ τελευταία ἀπάντησις αὕτη, γενομένη ἀποτόμως, ἐκλόνισε τὸν Ναπολέοντα, ὅστις, καίτοι ἐπιμένων εἰσέτι εἰς τὴν προτέραν ἰδέαν του, ἔκλινε πρὸς τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην, ἀνέβαλεν ὅμως ἐπὶ τὴν αὔριον ν' ἀποφασίσῃ· ἡ δὲ ἀναβολὴ αὕτη δὲν ἦτον ἐπὶ ματαίῳ, διότι ὁ Νέϋ, διαμένων ἐν Γορὲς, μετὰ δύο ἡμέρας ἤθελεν ἑνωθῇ μὲ τὸν γαλλικὸν στρατόν· τῇ δὲ ἑπομένῃ νυκτὶ ῥαγδαία βροχὴ ἐπελθοῦσα μετέβαλε τὴν γῆν εἰς πηλὸν, ὥστε τὰ ὑποζύγια δυσκόλως ἤθελον σύρει τὰς ἁμάξας, πρὸς δὲ τὸ ψῦχος καὶ ἡ ὑγρασία ἐπροξένουν πολλὴν βλάβην εἰς τὸν στρατὸν θερμαινόμενον ἐκ τῶν στεγασμάτων τῶν ῥωσσικῶν καλυβῶν.

Τῇ ἐπαύριον, 26 Ὀκτωβρίου, ὁ Ναπολέων ἔφιππος κατόπτευων τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν παρετήρησεν ὅτι οὗτος ὠπισθοδρόμει ἵνα καταλάβῃ ἀσφαλέστερον τὴν πρὸς τὴν Καλούγαν ἄγουσαν ὁδόν· τότε δὴ ἠθέλησε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Βερεΐαν· ὁ πρίγκηψ Πονιατόφσκης ὅμως, ὅστις κατὰ τὴν ἐν τῷ συνεδρίῳ ἐκφρασθεῖσαν γνώμην τοῦ στρατάρχου Δαβούστου ἐπῆγε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἔλαβε τοιαύτην ἦτταν παρὰ τῶν Ῥώσσων, ὥστε καὶ ἡ περὶ τούτου ἰδέα ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος.

Διὸ ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Σμολένσκην διὰ τῆς κατ' εὐθεῖαν ὁδοῦ, ὅπερ ἐδίσταζε νὰ πράξῃ μέχρι τοῦδε μήπως θεωρηθῇ ὡς ὑποχώρησις. Μὴ θελήσας λοιπὸν ἀπ' ἀρχῆς νὰ ὑποχωρήσῃ ἀναφανδὸν, ἠναγκάσθη μετὰ ταῦτα νὰ πράξῃ τοῦτο ἀλλὰ μετὰ πολλῆς βλάβης, προερχομένης ἐκ τοῦ δαπανηθέντος ἐπὶ ματαίῳ χρόνου, ἐξ οὗ κατηναλώθησαν καὶ ἅπασαι αἱ τροφαὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ.

Τέλος πάντων τῇ 26 Ὀκτωβρίου διέταξεν ὁριστικῶς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ, διορίσας τὴν μὲν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν εἰς πρωτοπορείαν, τὸν δὲ στρατάρχην Δαβοῦστον μὲ τὴν ὑπ' αὐτὸν μοῖραν, ἐνισχυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Γροσσῦ, εἰς ὀπισθοπορείαν. Ἔκτοτε κατελήφθη ἅπας ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπὸ τρομερᾶς ἀθυμίας, διαλογιζόμενος ὅτι ἤθελε διαβῇ ἐξ ἐρημωθέντων τόπων, οὐδὲν πρὸς ζωάρκειαν εὑρίσκων, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐφοβεῖτο τὸν ἐχθρόν.

Τῇ 27 Ὀκτωβρίου ὅλος ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἤρξατο νὰ ὑποχωρῇ ἐκ τῆς Μαλοϊαροσλάβετς πρὸς τὴν Μοϊαίσκαν τῆς μὲν αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, τοῦ Μυράτου, τοῦ Νέϋ καὶ τοῦ Εὐγενίου προπορευομένων, τοῦ δὲ Δαβούστου ὀπισθοπορεῦντος. Τρεῖς ἡμέραι παρῆλθον μέχρις οὗ φθάσῃ ὁ στρατὸς εἰς Μοϊαίσκαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ τῶν τριῶν ἡμερῶν τούτων ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται τὰ δεινὰ τῶν Γάλλων. Ὁ δὲ Ναπολέων βλέπων ταῦτα ἐλυπεῖτο, μάλιστα καθ' ὅσον προέβλεπεν ὅτι ταῦτα ἦσαν ἀρχαὶ ὀδύνων, ἀλλὰ δὲν ἀνεμιγνύετο τοῦ λοιποῦ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ὑπηρεσίας, ἐγκαταλιμπάνων τοὺς στρατηγούς του νὰ ἐνεργῶσι κατὰ τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας. Ἐπορεύετο δὲ σιωπηλῶς, αἰσθανόμενος μετὰ μεγίστης λύπης τὴν ταπείνωσίν του διὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην, καὶ δυσηρεστεῖτο κατὰ τοῦ Δαβούστου ὅτι βραδέως ὡδοιπόρει, ἀγνοῶν ὅτι ὁ ἀκάματος καὶ ἔμπειρος οὗτος στρατηγὸς κατέβαλλεν ἀπείρους προσπαθείας ὅπως συλλέγῃ τοὺς καθυστεροῦντας, οἰκονομῇ τοὺς πληγωμένους καὶ πράττῃ αὐτοπροσώπως νυχθημερὸν ὅ,τι ἐδύνατο πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· μάλιστα δὲ θέλων νὰ μὴ ἐγκαταλιμπάνῃ

τοὺς πληγωμένους, ὧν ὁ ἀριθμὸς καθ' ἑκάστην ηὔξανεν, ἕνεκα τῶν ἀψιμαχιῶν τῶν γενομένων ἐν τῇ ὀπισθοπορείᾳ, μετεχειρίσθη ὅλας τὰς ἁμάξας τῶν ἀξιωματικῶν ἀνεξαιρέτως, καὶ μὴ ἀρκουσῶν καὶ τούτων, ἔθετεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν κιβωτίων τῶν ἁμαξῶν τοῦ πυροβολικοῦ· ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ὑποζύγια ἕνεκα τοῦ κόπου καὶ τῆς πείνης ἀπέθνησκον, κατέκαιε τήν τε ἀποσκευὴν καὶ τὰ πολεμεφόδια, ὧν ὁ κρότος ἀκαταπαύστως ἀκουόμενος ἐφανέρονεν εἰς τοὺς Ῥώσσους τὴν κακὴν κατάστασιν τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης. Ὁ δὲ Ναπολέων μανθάνων ταῦτα πάντα τοσοῦτον ἐμαίνετο, ὥστε διέταξε πρὸς ἀντεκδίκησιν νὰ κατακαίωσιν ὅλα τὰ καθ' ὁδὸν χωρία. Ἀλλ' ἡ πυρπόλησις αὐτῶν μὴ γενομένη ὡς ἔπρεπε, μᾶλλον ἔβλαπτε τὸν στρατὸν αὐτοῦ, διότι, δοθείσης τῆς περὶ πυρπολήσεως διαταγῆς ταύτης, τὰ προπορευόμενα σώματα ἔβαλλον πῦρ εἰς τὰ χωρία, ὥστε τὰ κατόπιν ἐρχόμενα στρατεύματα, εὑρίσκοντα ταῦτα πυρποληµένα, ἐστεροῦντο καταλυμάτων καὶ τροφῶν, ἐνῷ ἡ πυρπόλησις αὐτῶν ἔπρεπε νὰ διαπράττηται ὑπὸ τῆς ὀπισθοπορείας.

Τοιουτοτρότως ὡδοιπόρησεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς τρεῖς ἡμέρας μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς Μοϊσκαν ὑπελείπετο δὲ ἑπτὰ ἡμερῶν πορεία εἰσέτι μέχρις οὗ ἀφιχθῇ εἰς Σμολένσκην, ἔνθα ἤλπιζε ν' ἀναπαυθῇ, εὑρίσκων τὰ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ καὶ χειμερινὰ καταλύματα. Ὁ καιρὸς ἦτον εἰσέτι εὔδιος τῇ ἡμέρᾳ, ἀλλ' ἐν καιρῷ νυκτὸς τὸ ψῦχος ἦτον ἐπαισθητόν.

Ἐν τοσούτῳ ὁ ἐν Μόσχᾳ διαμείνας στρατάρχης Μορτιέρος, καταστρέψας τὸ Κρέμλινον τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24, ἀνεχώρησεν ἐξ αὐτῆς ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ δέκα χιλιάδας ἀνδρας· προσλαβὼν δὲ ὅσους ἐκ τῶν πληγωμένων καὶ ἀσθενῶν ἐδυνήθη, ἐγκατέλειψεν ἑκατοστύας τινὰς ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ κατάστημα τῶν ἐκθέτων, ἐμπιστευθεὶς αὐτοὺς εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ Τουτελμίνου. Ἐν τῷ ἀναχωρεῖν δὲ ἐκ τῆς Μόσχας, ἠμαλώτισε τὸν στρατηγὸν Βιντζιγγερότον ἐκ Βυρτεμβέργης, ὅστις ἕνεκα τοῦ κατὰ τῶν Γάλλων ἀσπόνδου μίσους του ἐσχημάτισε σῶμα

ἐθελοντῶν καὶ ὑπηρέτει τὴν Ῥωσσίαν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον. Οὗτος διαμένων πέριξ τῆς Μόσχας καὶ μαθὼν τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γάλλων ἔσπευσε πρῶτος νὰ εἰσέλθῃ ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ συνελήφθη μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μορτιέρου. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ναπολέων τὸν ὑπεδέχθη κακῶς, λέγων ὅτι ἐπειδὴ ἀνῆκεν εἰς τὴν γερμανικὴν ὁμοσπονδίαν ἄρα ἦτο καὶ ἀποστάτης ὑπήκοος αὐτοῦ καὶ οὐχὶ αἰχμάλωτος, καὶ ὡς τοιοῦτος ἔπρεπε νὰ δικασθῇ ὑπὸ πολεμικοῦ δικαστηρίου· εἰς δὲ τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ εἶπεν ὅτι, ἐπειδὴ οὗτος ἦτο Ῥῶσσος, θέλει θεωρεῖσθαι ὡς οἱ λοιποὶ αἰχμάλωτοι· ἀλλ' εἶπεν αὐτῷ ὅτι θαυμάζει πῶς ὢν εὐγενὴς Ῥῶσσος ὑπηρετεῖ ὑπὸ ξένον μισθωτὸν Γερμανόν. Οἱ περιστοιχοῦντες ὅμως τὸν Ναπολέοντα ἀξιωματικοί, ἀκούσαντες αὐτὸν παρεκτρεπόμενον τοσούτῳ τῆς ἀξιοπρεπείας του, ἐλυπήθησαν σφόδρα, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἠνοχοποιεῖτο ἡ ὑπόληψις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Οὗτοι λοιπὸν περιεποιήθησαν λίαν φιλοφρόνως τὸν Βιτζιγγερόδον, παραλαβόντες αὐτὸν εἰς τὴν τράπεζάν των, καὶ παρηγοροῦντες αὐτὸν ὅτι οὗτοι ἤθελον καταπραΰνῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ γαλλικὸς στρατὸς λοιπὸν διαβὰς τὴν Μοϊαίσκαν ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ πένθιμον στρατόπεδον τοῦ Βοροδίνου, ἡ θέα τοῦ ὁποίου ἐπροξένησε κακὴν ἐντύπωσιν εἰς ὅλους τοὺς Γάλλους· καθότι εἰς κατοικημένους τόπους τὸ πεδίον μετὰ τὴν μάχην ἐκκαθαρίζεται ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἀλλ' ἐνταῦθα, δραπετευσάντων τούτων, ἔμενον ἐκτεθειμένα ἐπὶ τῆς γῆς πεντήκοντα χιλιάδες πτώματα, ἐξ ὧν τινὰ ἦσαν κατεσπαραγμένα ὑπὸ τῶν θηρίων καὶ τῶν ὀρνέων· ἐκτὸς δὲ τούτων τὸ ἔδαφος ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ συντριμμένων ἁμαξῶν, τουφεκίων καὶ διαφόρων εἰδῶν ἐνδυμάτων καὶ ἀποσκευῆς· ἡ δὲ θέα ἁπάντων τούτων καὶ ἡ ἀποφορὰ αὐτῶν ἐπροξένει φρίκην εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, ὅστις διελογίζετο πρὸς τί ταῦτα πάντα, τουτέστιν ἡ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ εἴσοδος μετὰ τοσαῦτα θύματα καὶ ἡ μετὰ ταῦτα ἔξοδος.

Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν ὑποχώρησιν οἱ Ῥῶσσοι μετὰ πολλοῦ

ἱππικοῦ καὶ ἐφίππου πυροβολικοῦ καὶ σμήνους Κοζάκων, διωκουμένων ὑπὸ τοῦ Ἔτμαν Πλατὼφ, ἐπήρχοντο κατόπιν τῆς γαλλικῆς ὀπισθοπορείας, ὁ δὲ πρώτιστος ρωσσικὸς στρατὸς οὐδαμοῦ ἐφαίνετο. Ὁ στρατηγὸς Κουτούζωφ ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Μαλοϊαροσλάβετς ἐδεικνύετο σκεπτικώτερος· οὗτος διελογίζετο ὅτι δὲν ἔπρεπε τοῦ λοιποῦ νὰ ἐκτίθηται εἰς ἐχθρὸν ὃν ὁ χειμὼν, ὁ κόπος καὶ αἱ στερήσεις ἤθελον καταστρέψει ἀφεύκτως· ἀλλ᾽ ὅμως ἐὰν προσεβάλλετο οὗτος, ἐνῷ εἶχεν εἰσέτι τὰς δυνάμεις του, ἦτον ἱκανὸς νὰ ἐπιστρέψῃ, ὡς ἀγριόχοιρος καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν κυνηγῶν, καὶ νὰ ὁρμήσῃ πρὸς τὸν ἀπερισκέπτως θελήσαντα νὰ ἐμποδίσῃ αὐτόν. Οὕτω μᾶλλον διὰ τοῦ χειμῶνος καὶ κατ᾽ὀλίγον ἐπεθύμει ν᾽ἀπολαύσῃ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος του ἢ διὰ ἐνδόξου ἀλλ᾽ἀμφιβόλου νίκης. Τούτου δ᾽ἕνεκα ἐπαξίως ἔπρεπε ν᾽ἀνταμειφθῇ ὑπὸ τῆς πατρίδος του καὶ νὰ ἐπαινεθῇ ὑπὸ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν! Ἀλλ᾽ἡ ἔμπλεως οἰήσεως καὶ θερμότητος νεολαία καὶ οἱ παρακολουθοῦντες τὸν ρωσσικὸν στρατὸν Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ παρηνώχλουν καὶ ἐξήλεγχον αὐτὸν συνεχῶς ὅτι δὲν ἐπετίθετο ἀποφασιστικῶς κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Οὗτος ὅμως ἀντέκρουεν αὐτοὺς μετὰ πλειοτέρας καρτερίας οἵαν οὐδ᾽ ἐν αὐτῷ τῷ σταδίῳ τῆς μάχης ἐδείκνυεν. Ἐρρέθη δὲ ὅτι τὸν μὲν Βαρκλάϋ ἀπεμάκρυνε τοῦ στρατοπέδου, ὁ δὲ θάνατος τὸν ἀπήλλαξεν ἐκ τοῦ Παγκρατίωνος, ἀλλὰ τῷ ἔμενεν ὁ δόλιος καὶ προπέτης Βεννιγγσένος, ὁ ὁρμητικὸς Μιλοραδόβιτς καὶ νέον καὶ ἐξημμένον ἐπιτελεῖον, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἤθελεν ἐξασθενήσει ἡ ὑπομονή του, ἐὰν δὲν ἦτο τοσοῦτον μεγάλη καὶ ἐσκεμμένη. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν λοιπὸν τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τῆς Μαλοϊαροσλάβετς ὁ Κουτούζωφ ὠπισθοδρόμησε μίαν λεύγαν τὸν στρατόν του, ἐπὶ λόγῳ ν᾽ ἀσφαλίσῃ τὴν πρὸς τὸ Μεδουΐνον ὁδὸν, ἀλλὰ πραγματικῶς ἦτο ν᾽ ἀποφύγῃ τὴν μάχην.

Μαθὼν δὲ ὅτι ὁ Ναπολέων ἐπορεύετο πρὸς τὴν Μοϊαίσκαν παρηκολούθησεν αὐτὸν, ἀλλὰ δι᾽ ἄλλης ὁδοῦ, ἣν ἤθελε καὶ ὁ Ναπολέων ν᾽ ἀκολουθήσῃ ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη. Ὁ Κουτούζωφ

λοιπὸν ἐδύνατο ἐξ αὐτῆς τῆς ὁδοῦ, ἤτις ἦτο συντομωτέρα, νὰ διακόψῃ τὴν πορείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ ἐκτεθῇ, ἐὰν ἵστατο ἔμπροσθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἵνα τὸν ἐμποδίσῃ, διελογίσθη ὅτι, εἰ καὶ τοῦτο ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν παντελῆ καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ τούτου καὶ νὰ μεγαλύνῃ τὴν δόξαν αὐτοῦ, δὲν ἔπρεπε νὰ ζητῇ τὴν ἐφ' ἅπαξ καταστροφὴν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διατρέχων κινδύνους, ἀλλὰ τὸν βαθμηδὸν ἀφανισμὸν αὐτοῦ. Διὸ διώρισεν ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα συγκείμενον ἐξ ἀξιολόγου ἱππικοῦ καὶ ἐφίππου πυροβολικοῦ, τὸ ὁποῖον ν' ἀκολουθῇ τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ νὰ προσβάλλῃ ἀκαταπαύστως τὴν ὀπισθοπορείαν του, ὥστε ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῶν στερήσεων ὁ στρατὸς οὗτος ν' ἀφανισθῇ μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς Βίλναν.

Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος, ὁ διοικῶν, ὡς ἐρρέθη, τὴν γαλλικὴν ὀπισθοπορείαν, καταυλισθεὶς εἰς τὸ Βοροδῖνον, τῇ ἐπιούσῃ, 31 Ὀκτωβρίου, ἔφθασεν εἰς Γιὰτ, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ὑπέστη πολλὰς δυσκολίας, ἕνεκα τῆς πλυθύος τῶν πληγωμένων καὶ ἀσθενῶν. Ἀναχωρῶν δ' ἐκεῖθεν καὶ προϊδὼν ὅτι τῇ ἐπιούσῃ ἔμελλε νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ στενοῦ Κζαρέβο-Ζαιμιτκέ, προέτρεψε τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν πορείαν του καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν ταύτην πρὶν ἢ ὁ ἐχθρὸς προκαταλάβῃ αὐτήν. Ὁ Εὐγένιος λοιπὸν ἐξετέλεσε τὴν παραγγελίαν ταύτην τοῦ Δαβούστου· ἀλλ' ὁ Πλατὼφ μετὰ πολυαρίθμων ἐφίππων Κοζάκων καὶ ἐφίππου πυροβολικοῦ καταλαβὼν τὰς ἀπέναντι πλευρὰς τοῦ στενοῦ προσέβαλε καιρίως τοὺς Γάλλους, οἵτινες μετὰ πολλῶν προσπαθειῶν καὶ θυσιῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς πλείστης ἀποσκευῆς των μόλις ἐδυνήθησαν νὰ διασωθῶσι.

Τῇ ἐπιούσῃ, 2 Νοεμβρίου, καὶ αὖθις ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος παρεκάλεσε τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν πορείαν του καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν Βιάσμαν, ἔνθα πρὸ τριῶν ἡμερῶν εἶχε φθάσει ὁ Ναπολέων καὶ περιέμενε τὴν ὀπισθοπορείαν τοῦ στρατοῦ του. Ἀλλ' ὁ Εὐγένιος δὲν ἐδυνήθη ἤδη ἐγκαίρως νὰ πράξῃ τοῦτο, διότι, καίτοι ἀνδρεῖος ἐν τῇ μάχῃ, οὐδεμίαν δραστηριότητα εἶχεν εἰς τὸ διοικεῖν· διὸ ἐβράδυνε

τὴν πορείαν του. Ἐνῷ δὲ ἀπεῖχε μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐκ τῆς Βιάσμας, προσεβλήθη αἴφνης ὑπὸ ρωσσικῶν στρατευμάτων, πολεμούμενος δεινῶς. Ἐνταῦθα συνήφθη δεινὸς ἀγών· τὸ δὲ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βασιτσικώφ ἱππικὸν διέκοψε τὴν γαλλικὴν ταύτην μοῖραν ἀπὸ τῆς ὀπισθοπορείας· ἀλλ' ὁ Δαβοῦστος κατώρθωσε διὰ μεγάλων θυσιῶν ν' ἀποκρούσῃ τοὺς Ῥώσσους. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ Νέϋ, ὅστις δὲν εἶχεν ἀναχωρήσει εἰσέτι ἐκ τῆς Βιάσμας, ἀκούσας τοὺς πυροβολισμοὺς, ἔδραμεν ἐκεῖ καὶ ἔδωκε χεῖρα βοηθείας εἰς τὸν Δαβοῦστον. Ἐνταῦθα λοιπὸν συνεφώνησαν οἱ στρατηγοὶ οὗτοι νὰ συνυπερασπίζωνται καθ' ὁδὸν, διότι οἱ Ῥῶσσοι ἀκαταπαύστως ἐπολλαπλασιάζοντο κατόπιν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀναχωροῦντες οἱ Γάλλοι στρατηγοὶ οὗτοι, ὅπως ἀπέλθωσιν εἰς Βιάσμαν, ἔφθασαν εἴς τινα ῥύακα ῥέοντα ἔξωθεν τῆς πόλεως ταύτης· ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ στρατηγὸς Μιλοραδόβιτς παρατάξας ἑκατὸν πυροβόλα προσέβαλε τὰ προσερχόμενα γαλλικὰ ταῦτα στρατεύματα. Ὁ Νέϋ καὶ κατόπιν τούτου ὁ Δαβοῦστος ἀντέταξαν τεσσαράκοντα πυροβόλα καὶ ἀντεβόλουν τοὺς Ῥώσσους· οὕτως ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἠγωνίζοντο, οἱ μὲν Ῥῶσσοι ὅπως ἐμποδίσωσι τοὺς Γάλλους ἀπὸ τῆς εἰς Βιάσμαν εἰσόδου, οὗτοι δὲ ἐπροσπάθουν νὰ εἰσέλθωσιν, ὥστε ἐπὶ τέλους, ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς, οἱ Γάλλοι διῆλθον μεταξὺ τῶν πυρῶν τῶν Ῥώσσων· ἀλλ' ἀπώλεσαν περίπου τὰς δύο χιλιάδας ἀνδρῶν, οὓς καὶ ἐγκατέλειψαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς μετακομίσωσιν· οἱ δὲ Ῥῶσσοι, ἔμειναν κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης, εἰ καὶ ἀπώλεσαν καὶ οὗτοι πολλοὺς ἄνδρας.

Ἐν καιρῷ λοιπὸν νυκτὸς εἰσελθόντα τὰ γαλλικὰ ταῦτα στρατεύματα εἰς Βιάσμαν οὐδὲν εἶδος τροφῆς εὗρον, διότι τὰ προπορευθέντα γαλλικὰ στρατεύματα κατέφαγον πᾶν ὅ,τι εὗρον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τὰ δὲ ἐκ τῆς Μόσχας ληφθέντα τρόφιμα ἅπαντα εἶχον καταναλωθῆ· ἤναψαν λοιπὸν μεγάλας πυρὰς, διότι τὸ ψῦχος εἶχε καταστῆ δριμύτατον, καὶ ἔψησαν ἐπ' αὐτῶν κρέατα τῶν ἵππων, ἐν ἐλλείψει ἄλλου ζώου καὶ ἄλλης τροφῆς. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ του, καὶ

πορευόμενος ποτὲ μὲν πεζὸς, ποτὲ δὲ ἔφιππος καὶ ἄλλοτε ἐφ ἁμάξης, οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδεν εἰς τὰ δεινὰ τοῦ στρατοῦ του, ἀλλ' ἐπορεύετο σύννους καὶ μελαγχολικὸς ἐπὶ πολλὰς ὥρας, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Βερθιέρου καὶ Μυράτου, ἀμφοτέρων βεβυθισμένων ἐπίσης εἰς λυπηροὺς συλλογισμοὺς, καὶ οὐδὲ λέξιν προφέρων· ἐνίοτε δὲ ἔλυε τὴν σιωπὴν μόνον παραπονούμενος κατὰ τῶν στρατηγῶν του ὅτι κακῶς διώκουν τὸν στρατόν του.

Ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Μαλοϊροσλάβετς, ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος εἶχε διορισθῆ διοικητὴς τῆς ὀπισθοπορείας τοῦ στρατοῦ· ἔκτοτε ὁ Ναπολέων δὲν εἶχεν ἰδεῖ τὸν στρατάρχην τοῦτον, ἀλλ' ἀκαταπαύστως ἐπέπληττεν αὐτὸν ἐγγράφως ὅτι κακῶς ἐδιοικεῖτο ἡ ὀπισθοπορεία τοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ ἄκαμπτος καὶ ὑπερήφανος οὗτος στρατάρχης, ὅστις τοσοῦτον ἐπαξίως διῆγεν ἐν τῇ δεινοτάτῃ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ τῆς ὀπισθοπορείας ἐπὶ τοσαύτας ἡμέρας, ἀδιαφορῶν εἰς τὰς ἐπιπλήξεις ταύτας τοῦ Ναπολέοντος, ὑπερασπίσθη παρ' αὐτῷ τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς Κομπάνην, Γεράρδον καὶ Μοράνδον, οἵτινες, καίτοι πληγωμένοι, νυχθημερὸν μένοντες ἔφιπποι ἐμάχοντο καὶ ἐφρόντιζον ὑπὲρ τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατιωτῶν. Ὁ Ναπολέων ἔκτοτε ἔπαυσε πᾶσαν περὶ τούτου ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Δαβούστου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ δεσποτισμὸς ἀπαιτεῖ θύματα, καὶ, ἐν ἐλλείψει τούτων, διεγείρει τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν· οὕτω καὶ ὁ ἔνδοξος οὗτος ἀνὴρ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ διήγειρε τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν κατὰ τοῦ Δαβούστου· ὡς δὲ ἀπέδωκεν ἄλλοτε εἰς τὸν Μασσέναν τὴν ἐν Πορτουγαλλίᾳ ἀποτυχίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀπέδιδε τὰ δεινὰ τῆς ὑποχωρήσεως εἰς τὸν Δαβοῦστον, ὅστις ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας διεύθυνε τὴν δυσκολωτάτην ταύτην ὑποχώρησιν μετὰ πολλῆς καρτερίας καὶ φρονήσεως, οὐδεμίαν στιγμὴν λαμβάνων ἀνάπαυσιν, καὶ διαιτόμενος ὡς ὁ ἔσχατος στρατιώτης.

Ὁ Ναπολέων ἔφθασε τῇ 5 Νοεμβρίου εἰς Δορογοβοῦγον,

μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας συνηθροίσθη ἐκεῖ ὅλος ὁ γαλλικὸς στρατός· ἀλλὰ τῇ 9 Νοεμβρίου ὁ καιρὸς ἄφνης μετεβλήθη εἰς τρομερὸν χειμῶνα, πυκνὴ δὲ χιὼν καταπεσοῦσα ἐσκέπασε τὴν γῆν. Τὰ ἐκ Πολωνίας ἐλθόντα στρατεύματα, ὄντα μὲ τὰ θερινὰ ἐνδύματα, ὑπέφερον ὑπερβολικῶς, ὡς ἐγκαταλείψαντα τὰ χειμερινὰ εἰς τὴν Πολωνίαν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἤθελον εὕρει τοιαῦτα εἰς Βίλναν, καὶ οὐχὶ ὅτι ἤθελον παραχειμάσει ἐν Μόσχᾳ· ἐν ὅσῳ λοιπὸν ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἶχε τὰς ἀναγκαίας τροφὰς, ἐδύνατο νὰ ὑποφέρῃ καὶ τὸ ψῦχος, ἀλλὰ συνάμα σερηθεὶς τῶν τροφῶν καὶ ἐκτεθεὶς εἰς τρομερὸν χειμῶνα προσεβλήθη καιρίως. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος μόνον ὁ Νέϋ καὶ ὁ Δαβοῦστος διετηροῦντο εἰσέτι εἰς καλὴν κατάσασιν, ὁ πρῶτος ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἰδιοσυγκρασίας του καὶ τοῦ ἀτρομήτου χαρακτῆρος του, ὁ δὲ δεύτερος ἕνεκα τῆς ἄκρας προνοίας του καὶ τῆς εὐσταθίας του· ἐξ ὅλων δὲ τῶν ὅπλων μόνον τὸ πυροβολικὸν ἐνεψύχονε τὰς καρδίας τῶν στρατιωτῶν. Οἱ πληγωμένοι καὶ οἱ αἰχμάλωτοι ἐγκαταλιμπάνοντο καθ' ὁδὸν, οὐδενὸς δυναμένου νὰ συνοδεύσῃ αὐτούς· μάλιστα δέ τινα τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων συνοδευόντων αἰχμαλώτους Ῥώσσους, ὅπως ἀπαλλαχθῶσι τῆς συνοδίας αὐτῶν, τοὺς ἐφόνευον. Μέγα μέρος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ῥίπτον τὰ ὅπλα ἐλειποτάκτει καθ' ἑκάστην πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς, ὥστε πεντήκοντα περίπου χιλιάδες Γάλλων ἀόπλων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν προσφύγων ἐκ τῆς Μόσχας, περιεπλανῶντο μακρὰν τοῦ στρατοῦ· προσέτι πλέον τῶν δέκα χιλιάδων στρατιωτῶν Γάλλων εἶχον μέχρι τοῦδε ἀποθάνει καθ' ὁδὸν· οὕτως ἅπας ὁ στρατὸς συνέκειτο μόλις ἐκ πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, ὅλον δὲ τὸ ἱππικὸν, ἐκτὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ἔμεινεν ἄνιππον. Ἐν τοσούτῳ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔμελλεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ ἀφιχθῇ εἰς Σμολένσκην, ὅπου ἤλπιζε νὰ εὕρῃ ἅπαντα τὰ ἀναγκαῖα, ἡ δὲ ἐλπὶς αὕτη ἐνεψύχονε τὸν στρατόν. Σμολένσκη! Σμολένσκη! ἦτον ἡ γενικὴ φωνή. Ἅπαντες δ' ἐμέτρων τὰς ὥρας τοῦ δρόμου, ὥστε οὐδέποτε λιμὴν ἐγένετο τοσοῦτον ἐπιθυμητός.

Ἀλλ' ἐνταῦθα, ἐν Δορογοβούγῳ, ὁ Ναπολέων ἔλαβε δυσαρέστους εἰδήσεις διά τε τὸν στρατόν του καὶ τὴν ἐν Γαλλίᾳ κυβέρνησίν του, προσβληθεῖσαν αὐθαδῶς, διότι, ὡς λέγει ἡ κοινὴ παροιμία, τὸ κακὸν οὐδέποτε ἔρχεται μόνον.

Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ αἱ προθέσεις τῶν Ῥώσσων ἐπέτυχον ὁλοσχερῶς. Ὁ ναύαρχος Τσιτακὼφ, ὡς ἀλλαχοῦ ἐρρέθη, προσλαβὼν τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τορμαζὼφ σῶμα, συνιστάμενον ἐξ 25 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐστράτευσε κατὰ τοῦ ἐν Πολωνίᾳ διαμένοντος αὐστριακοῦ πρίγκηπος Σβαρζεμβέργου, καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ῥεϋνιέρου, ἀμφοτέρων ἐχόντων μόλις 35 χιλιάδας στρατοῦ· οὗτοι λοιπὸν μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς ἀνωτέρας ἐχθρικὰς δυνάμεις, ὑπεχώρησαν ἐγκαταλείψαντες τὴν Πολωνίαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Ῥώσσων. Πολὺς λόγος ἐγένετο πάντοτε ὅτι ὁ αὐστριακὸς οὗτος πρίγκηψ ἐπεβουλεύετο τὸν Ναπολέοντα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶχεν ἀληθείας· ὁ μικρὸς οὗτος αὐστριακὸς στρατὸς ἐξεπλήρωσεν ἐντίμως τὸ καθῆκόν του, ὡς σύμμαχος τῶν Γάλλων· μόνον δὲ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐπεβουλεύθη τὸν Ναπολέοντα· διότι, ὑποσχεθεῖσα μυστικῶς εἰς τὴν Ῥωσσίαν νὰ μὴ παραχωρήσῃ ἄλλας δυνάμεις πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ Ναπολέοντος, διετήρησε τοῦτο καὶ δὲν ἔπεμψεν ἄλλα στρατεύματα εἰς τὸν Σβαρζεμβέργον. Ἀγνώστου δὲ οὔσης τῆς ἐπιβουλῆς ταύτης, ὅλοι ἀπέδιδον τὴν ὑποχώρησιν τῶν Αὐστριακῶν εἰς προδοσίαν. Ὁ Ναπολέων, ἐγκαίρως εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν στρατηγῶν τούτων, Σβαζεμβέργου καὶ Ῥεϋνιέρου, ἔπεμψεν αὐτοῖς ἐπικουρίας ἱκανὰς ἵν' ἀντιταχθῶσι κατὰ τοῦ Τσιτακώφ. Ἀλλ' οὗτος κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἐγκαταλείψας 25 χιλιάδας στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σάκεν ἀπέναντι τῶν εἰρημένων στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ προσλαβὼν 35 χιλιάδας ἀνδρῶν ἀπῆλθε λαθραίως πρὸς τὸν Βερεζίναν ποταμὸν ἵνα ἑνωθῇ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Βιττγενστεΐν καὶ διακόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ναπολέοντος. Ἔπρεπε λοιπὸν ὁ Σβαζεμβέργος καὶ ὁ Ῥεϋνιέρος νὰ καταπολεμήσωσι τὸν Τσιτακὼφ διχοτομήσαντα ἤδη τὸν

στρατόν του, ἀλλ' ἀγνοοῦντες ἐντελῶς τὸ στρατήγημα αὐτοῦ, ἀφῆκαν αὐτὸν ἐλεύθερον νὰ πράξῃ ὅπως ἐβούλετο.

Ἐκ δὲ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἀνηγγέλθησαν ἔτι δυσάρεστοι εἰδήσεις εἰς τὸν Ναπολέοντα. Ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ, διαμείνας ἐπὶ ματαίῳ παρὰ τὴν Ῥίγαν πλέον τῶν δύο μηνῶν, προσπαθῶν νὰ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν συγκοινωνίαν του μὲ τὸν στρατηγὸν Σαὶντ Σὺρ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ κάτω τοῦ Δβίνα ποταμοῦ ὅπως βοηθήσῃ τοὺς Πρώσσους κατὰ τῶν ἐπερχομένων κατ' αὐτῶν ῥωσσικῶν στρατευμάτων ἐκ τῆς Φιννίης, μετὰ τὴν γενομένην σύμβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲ τὸν Βερναδόττον· τοιουτοτρόπως ὁ Οὐδινὼ ἔμενεν εἰς ὁλοσχερῆ ἀπραξίαν.

Ἐν δὲ τῇ Πολότσκᾳ ἔτι χείριστα ἦσαν τὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ὁ στρατηγὸς Βιττεγενστεῖν, βοηθούμενος ὑπὸ 12 χιλιάδων σουηδικῶν στρατευμάτων, προέθετο νὰ στρατεύσῃ μετὰ 45 χιλιάδων στρατοῦ κατὰ τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σὺρ καὶ νὰ ἀποδιώξῃ αὐτὸν ἐκ τῆς Πολότσκας, μετὰ δὲ ταῦτα νὰ ἑνωθῇ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ Βερεζίνα μὲ τὸν ναύαρχον Τσιτακώφ. Ὁ Σαὶντ Σὺρ ἔχων 22 χιλιάδας στρατοῦ ὠχυρώθη ὄπισθεν τοῦ Πολότα ποταμοῦ ὅπως ὑπερασπισθῇ τὴν πόλιν Πολότσκαν. Τῇ 18 Ὀκτωβρίου ἀπὸ πρωΐας ὅ τε Βιττεγενστεῖν καὶ ὁ διοικητὴς τῶν σουηδικῶν στρατευμάτων κόμης Στεῖγγελ μετὰ δύο ἡμερῶν ἀλλεπαλλήλους συμπλοκὰς, ἐν αἷς διεκρίθη ἰδίως νέος τις στρατηγὸς Ῥῶσσος, ὁ Διέβιτζ, ὅστις μετὰ ταῦτα ἔμελλε νὰ ἀναδειχθῇ εἷς τῶν ἀρίστων στρατηγῶν τῆς Ῥωσσίας, ἠνάγκασαν τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σὺρ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πολότσκαν καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ ὄπισθεν τοῦ Οὖλα ποταμοῦ συγκοινωνοῦντος διά τινος αὔλακος μὲ τὸν Βερεζίναν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ ὑποχωρήσει ταύτῃ ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ ἐπληγώθη βαρέως, ἀνέλαβε τὴν διοίκητιν τοῦ στρατοῦ τούτου ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ, ἀναλαβὼν ἐκ τῆς πληγῆς αὐτοῦ.

Περὶ τὰ τέλη λοιπὸν τοῦ Ὀκτωβρίου δύο ῥωσσικοὶ στρατοὶ, ὁ μὲν συγκείμενος ἐκ 35 ὁ δὲ ἐκ 45 χιλιάδων ἀνδρῶν προσήρ-

χοντο νὰ ἐνωθῶσι πρὸς τὸν Βερεζίναν καὶ νὰ διακόψωσι τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἐν Γαλλίᾳ διατρέξαντα ἦσαν λίαν δυσάρεστα, διότι παρ' ὀλίγον ἡ μωρία μανιακῶν τινῶν νὰ ἀνατρέψῃ ἐν ἀκαρεῖ τὰ πάντα καὶ νὰ ῥίψῃ ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς τὸ χάος.

Πρὸ πολλοῦ ἐκρατεῖτο ἐν ταῖς φυλακαῖς τῶν καταδίκων ἀρχαῖός τις στρατηγὸς, ὀνόματι Μαλὲ, ὅστις ἦτο σφόδρα δημοκράτης. Ἀρκεῖ νὰ κυριευθῇ τις ὑπό τινος ἰδέας, καὶ ἀποκαθίσταται ἢ φρενοβλαβὴς ἢ ἱκανὸς νὰ πράξῃ μεγάλα πράγματα, συνεχῶς δὲ συμβαίνουσι συγχρόνως ἀμφότερα ταῦτα. Ὁ στρατηγὸς Μαλὲ λοιπὸν ἐκυριεύθη ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι ἡγεμὼν παριστάμενος συνεχῶς ἐν ταῖς μάχαις θέλει φονευθῇ τάχιον ἢ βράδιον ὑπὸ σφαίρας, καὶ ὅτι ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης, ἀληθοῦς ἢ ψευδοῦς, ἦτον εὔκολον νὰ καταστρέψῃ ὅλας τὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους καὶ νὰ εἰσάξῃ νέαν κυβέρνησιν· διότι, ὡς ἐφρόνει οὗτος, ὁ Ναπολέων ἦτο τὸ πᾶν, δηλ. πολῖται, νόμοι καὶ πολίτευμα. Κυριευόμενος λοιπὸν ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τούτων, ἀκαταπαύστως ἐσκέπτετο τίνι τρόπῳ νὰ προκαταλάβῃ τὰς ἀρχὰς διὰ τῆς ψευδοῦς φήμης ὅτι ὁ Ναπολέων ἐφονεύθη καὶ νὰ διακηρύξῃ νέαν κυβέρνησιν. Ὁ στρατηγὸς οὗτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν ταύτην τῷ 1807, καὶ τῷ 1809 ἠθέλησε νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὴν, ἀλλὰ προδοθεὶς ὑπό τινων συνομωτῶν του ἐβλήθη εἰς φυλακήν. Ἔκτοτε διαμένων ἐν αὐτῇ ἐσκέφθη ὅτι, διαμένοντος τοῦ Ναπολέοντος ἐν τῇ Μόσχᾳ, ἦτον ἡ ἁρμοδιωτέρα περίστασις νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρόθεσίν του. Μεταβὰς δὲ πρό τινος καιροῦ χάριν τῆς ὑγείας του εἴς τι νοσοκομεῖον, συνενώθη μετά τινος κληρικοῦ ἔχοντος τὰ αὐτὰ φρονήματα. Ἐνταῦθα λοιπὸν διελογίσθη νὰ πλάσῃ τὸν θάνατον τοῦ Ναπολέοντος, εἰς οὐδένα κοινοποιῶν τὸ ψεῦδος τοῦτο· νὰ γράψῃ πλαστὰς διαταγὰς, καὶ πρακτικὰ ὑποτιθεμένης συνεδριάσεως τῆς Γερουσίας ἥτις ἐκήρυττε τὴν δημοκρατίαν, δι' αὐτῶν δὲ ν' ἀπέλθῃ εἴς τινα στρατῶνα τοῦ πεζικοῦ, ν' ἀναστατώσῃ ἓν πεζικὸν σύνταγμα, νὰ ἀπέλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς φυλακὰς

καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ στρατιωτικοὺς τινὰς δημοκράτας, ἰδίως δὲ τοὺς στρατηγοὺς Λαορὶ, ποτὲ ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν τοῦ Μορὼ, καὶ τὸν Γουϊδάλον, κατηγορούμενον ὅτι ἀνταπεκρίνετο μὲ τοὺς Ἄγγλους· μετὰ τούτων δὲ νὰ συλλάβῃ ὅλους τοὺς ὑπουργοὺς, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ δημαρχεῖον καὶ ἐκεῖ νὰ προσκαλέσῃ τινὰς τῶν ἐπισημοτέρων πολιτῶν ἀντιπολιτευομένων τὸν Ναπολέοντα, καὶ νὰ διακηρύξῃ τὴν δημοκρατίαν· μ᾽ ὅλον ὅτι δὲ καλῶς ἐσκέφθη καὶ ἐμελέτησε τὴν τολμηρὰν ἐπιχείρησιν ταύτην, μ᾽ ὅλον τοῦτο δὲν προεῖδε πολλὰς περιστάσεις, ἀφίνων αὐτὰς εἰς τὴν τύχην, διότι, ὡς εἶναι ὁμολογούμενον, εἰς ὅλα τὰ πολιτικὰ τολμήματα τὸ ἥμισυ ἀφίεται εἰς τὴν τύχην.

Βοηθούμενος λοιπὸν ὑπὸ τοῦ κληρικοῦ προσέλαβε δύο νέους ἀθωοτάτους εἰς τὰ διαβουλεύματά του ἀλλὰ λίαν τολμηροὺς, οἵτινες ἔμελλον νὰ τῷ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑπασπισταί· δι᾽ αὐτῶν ἐφωδιάσθη μὲ στολὰς καὶ πιστόλια. Τῇ δὲ 22 Ὀκτωβρίου, καθ᾽ ἣν ἡμέραν ὁ Ναπολέων διέτριβε παρὰ τὴν κωμόπολιν Μαλοϊαροσλάβετζ, δραπετεύει ἐν καιρῷ νυκτὸς μετὰ τοῦ κληρικοῦ ἐκ τοῦ νοσοκομείου καὶ ἀπέρχεται εἴς τινα οἰκίαν· ἐκεῖ εὑρίσκει τοὺς μνησθέντας νέους, οἵτινες δίδουσιν αὐτῷ τὴν στολὴν τοῦ στρατηγοῦ. Οὗτος δὲ λέγει εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ Ναπολέων ἀπέθανε τῇ 7 Ὀκτωβρίου ἐν Μόσχᾳ, καὶ ὅτι ἡ Γερουσία συνελθοῦσα ἐψήφισε τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς δημοκρατίας, δεικνύων εἰς αὐτοὺς καὶ τὰ πλαστὰ ψηφίσματα. Μετὰ ταῦτα μεταβὰς εἴς τινα στρατῶνα τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἔνθα κατέλυε μία λεγεὼν διοικουμένη ὑπό τινος ἀρχαίου στρατιωτικοῦ, τρέχει εἰς τὸν θάλαμον τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου, ἐγείρει αὐτὸν ἐκ τῆς κλίνης του καὶ τῷ ἀναγγέλλει ὅτι, φονευθέντος τοῦ Ναπολέοντος, ἡ Γερουσία συνῆλθε καὶ ἐψήφισε τὴν δημοκρατίαν, καὶ ὅτι ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν, λέγων ὅτι ἦτον ὁ στρατηγὸς Λαμὸτ ὅστις ἦτον εἷς τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ στρατηγῶν τῶν Παρισίων, τὴν διοίκησιν τῆς φρουρᾶς τῆς πρωτευούσης, καὶ ὅτι ἦλθε νὰ λάβῃ τὴν δεκάτην λεγεῶνα τῆς ἐθνοφυλακῆς ὅπως τὴν ὁδηγήσῃ ὅπου ἡ χρεία τὸ καλέσει. Ὁ ταγματάρχης

Σουλιέρος, οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ διοικητὴς τῆς λεγεῶνος ταύτης, ἐκπληχθεὶς ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης ἤρχισε νὰ ὀδύρεται, ἀλλ' ἐδέησε νὰ ὑπακούσῃ. Συναθροίζει τὴν λεγεῶνά του εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ στρατῶνος καὶ κοινοποιεῖ εἰς αὐτοὺς τὸν θάνατον τοῦ Ναπολέοντος. Ἅπαντες ἔμειναν ἐκστατικοί, ἀλλ' ἅπαντες ὡσαύτως ἐπίστευσαν αὐτὸν, διότι ὑπῆρχον ἐν τῇ ἐθνοφυλακῇ πολλοὶ ἄνδρες, μὴ εὐχαριστούμενοι ἐκ τῆς διοικήσεως τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ στρατηγὸς λοιπὸν Μαλὲ προσλαμβάνει τὴν λεγεῶνα ταύτην καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἔνθα ἦσαν φυλακισμένοι οἱ στρατηγοὶ Λαορὶ καὶ Γουϊδάλος, παρουσιάζει διαταγὴν πλαστὴν εἰς τὸν δεσμοφύλακα καὶ τοὺς ἐλευθερόνει, ἐπομένως τοῖς ἀνακοινώνει τὸν θάνατον τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὸ ψήφισμα τῆς Γερουσίας περὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς δημοκρατίας, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς παραγγέλλει νὰ ἀπέλθωσιν ὁ μὲν πρῶτος πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας, ὁ δὲ δεύτερος πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸν καὶ νὰ τοὺς μεταφέρωσιν εἰς τὴν φυλακήν· οὗτος δὲ, εἶπεν, ἀπέρχεται ἵνα συλλάβῃ τὸν φρούραρχον· παρήγγειλλε δὲ πρὸς αὐτοὺς νὰ θανατόνωσι πάντα μὴ ὑπακούοντα εἰς τὴν διαταγὴν τῆς Γερουσίας. Ἕνα δὲ ἐκ τῶν ὑπασπιστῶν του στέλλει πρὸς τὸν νομάρχην μὲ τὸ πλαστὸν ψήφισμα τῆς Γερουσίας ὅπως φυλακίσῃ αὐτὸν καὶ προετοιμάσῃ τὸ δημαρχεῖον πρὸς συνεδρίασιν τῆς νέας κυβερνήσεως· τὸν ἕτερόν του ὑπασπιστὴν στέλλει πρὸς ἕνα τῶν συνταγμάτων τῆς φρουρᾶς ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν μετὰ τῶν πέριξ τῶν Παρισίων συγκοινωνίαν.

Τούτων οὕτως διατεθέντων τοσοῦτον ταχέως, ἐνῷ ἅπασα ἡ πόλις τῶν Παρισίων κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἦτο βυθισμένη εἰς βαθύτατον ὕπνον, περὶ τὸ λυκαυγὲς ὁ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μαλὲ ἀποφυλακισθεὶς στρατηγὸς Λαορὶ μετὰ ἀποσπάσματος στρατιωτῶν εἰσέβαλεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σαβαρὺ, εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸν κοιτῶνά του καὶ εὑρὼν αὐτὸν κοιμώμενον λέγει αὐτῷ· «Παραδόσου ἄνευ ἀντιστάσεως, διότι σὲ ἀγαπῶ καὶ δὲν θέλω νὰ σὲ κακοποιήσω. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέθανεν, ἡ Αὐτα-

κρατορία κατηργήθη, ἡ δὲ Γερουσία ἐγκατέστησε τὴν δημοκρατίαν.» Ὁ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας ἐγειρόμενος ἐκ τῆς κλίνης του ἀποκρίνεται αὐτῷ ὅτι εἶναι μωρὸς, διότι τὴν παρελθοῦσαν ἑσπέραν ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, δι' ἧς διαψεύδεται ἡ εἴδησις αὕτη, ὥστε ἡ οὗτός ἐστιν ὁ αὐτουργὸς τῆς εἰδήσεως ταύτης, ἢ ἔγεινε τὸ παίγνιον πλάνου τινός. Ὁ στρατηγὸς Λαορὶ πεπεισμένος περὶ τῶν ὅσα ἔλεγεν, ἐπιβεβαιοῖ ταῦτα, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας ἐπιμένει· ἐπὶ τέλους ὁ Λαορὶ διατάττει τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας νὰ τὸν συλλάβωσιν· ὁ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας ἀντιτείνει, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συλλαμβάνεται. Ὁ Λαορὶ εἶχεν ἐντολὴν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Μαλὲ νὰ φονεύσῃ τὸν στρατηγὸν Σαβαρὺν, ἀλλ' ὁ Λαορὶ ἔχων ἀρχαῖον συστρατιώτην τὸν Σαβαρὺν, δὲν κακοποιεῖ αὐτὸν, ἀλλὰ τὸν παραπέμπει εἰς τὰς φυλακὰς, ὅπου παρεπέμφθη καὶ ὁ νομάρχης διὰ τῶν αὐτῶν ἀπατηλῶν μέσων.

Μέχρι τοῦδε τὰ πάντα ἐπιτυγχάνουσιν, ἀλλ' ἡ σύλληψις τοῦ Σαβαρὺ ἐπροξένησε βραδύτητα εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ· ἐπίσης καὶ ὁ στρατηγὸς Μαλὲ ἐδαπάνησε πολὺν χρόνον εἰς τὸν φρούραρχον· διότι, ἀπελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ, πιστολίζει αὐτὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ τὸν ῥίπτει χαμαί· νομίζων δὲ αὐτὸν φονευμένον, τρέχει μετὰ ταῦτα πρὸς τὸν ὑποφρούραρχον καὶ ἀνακοινώνει αὐτῷ τὰς πλαστὰς εἰδήσεις του, κοινοποιῶν αὐτῷ συγχρόνως καὶ τὸν προβιβασμόν του εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὸν προσκαλεῖ νὰ παραδώσῃ τὴν φρουραρχίαν. Ὁ ὑποφρούραρχος, καίτοι ἐγερθεὶς ἄφνης ἐκ τῆς κλίνης του, ἀντιτείνει. Ὁ Μαλὲ, μετὰ τὸν ὑποτεθειμένον φόνον τοῦ φρουράρχου, ἀντὶ νὰ δειχθῇ γενναιότερος, διστάζει νὰ φονεύσῃ καὶ τὸν ὑποφρούραρχον, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ τὸν πείσῃ. Ἐν τούτοις φθάνει εἷς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ φρουραρχείου, ὅστις ἐπίσης ἀντιτείνει πρὸς τὸν Μαλέ· παρατηρῶν δὲ αὐτὸν προσεκτικώτερον ἀναγνωρίζει ὅτι δὲν ἦτον ὁ στρατηγὸς Λαμὸτ, ἀλλ' ὁ ἐν ταῖς φυλακαῖς διαμένων στρατηγὸς Μαλέ· πρὸς πλειοτέραν πληροφορίαν του κράζει ὑπάλληλόν τινα τῆς ἀστυνομίας, ὅστις εὐθὺς ἀναγνω-

ρίσας αὐτὸν ὡς δραπετεύσαντα ἐκ τῆς φυλακῆς, τὸν συλλαμβάνει παρουσία τοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Μαλέ· οὗτος δὲ θέλει νὰ δείξῃ τὴν ἐξουσίαν του, ἀλλὰ δὲν εἰσακούεται, διότι τὸ ἀπόσπασμα διστάζει νὰ ὑπακούσῃ. Ἀπελπισθεὶς ὁ Μαλὲ θέλει νὰ μεταχειρισθῇ τὰ ὅπλα του, ἀλλ' ἀποτυγχάνει, δεσμεύεται χερσί τε καὶ ποσὶ καὶ φυλακίζεται. Ἐν τούτοις εἰδοποιηθεῖσα ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ τρέχει εἰς τὸ φρουραρχεῖον καὶ διαλύει ὅλην αὐτὴν τὴν σκηνήν· οἱ δὲ οὕτω κρατηθέντες ἐλευθερώνονται. Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ, γνωστῶν γενομένων ἁπάντων τούτων εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων, τὸ πλῆθος, μὴ σκεπτόμενον περὶ τῶν συνεπειῶν τῶν τοιούτων πλασμάτων, ἔστρεψε τὸ γεγονὸς τοῦτο εἰς τὸ γελοῖον· ἰδίως δὲ ἐγέλα διὰ τὴν σύλληψιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας Σαβαρύ.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ θαυμάσῃ τις διατὶ τοσοῦτον εὐκόλως ἐπιστεύθησαν τὰ πλαστὰ ἔγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Μαλὲ, δι' ὧν ἔλαβε τοσούτους ὀπαδούς. Εἰς κυβερνητικὸν σύστημα, ὡς τὸ τοῦ Ναπολέοντος, στηριζόμενον εἰς τὴν ἐχεμύθειαν καὶ τὴν παθητικὴν ὑπακοὴν, ἔνθα ἡ κυβέρνησις, τὸ πολίτευμα καὶ τὸ Κράτος συνίσταντο εἰς ἕνα μόνον ἄνδρα, ὅστις καθ' ἑκάστην ἔπαιζε τὴν τύχην τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ἰδικήν του εἰς μυθώδη ἐπινοήματα, ἦτον εὔκολον νὰ πιστευθῇ ὁ θάνατος τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ἤθελε δώσει ζωὴν εἰς τὴν νεκρὰν Γερουσίαν, ἥτις ἦτον εὐπειθέστατον ὄργανον αὐτοῦ. Τὰ τοιαῦτα δὲ οὐδέποτε συμβαίνουσιν εἰς τὰ ἐλεύθερα Κράτη, ἔνθα τὰ πάντα συζητοῦνται ἐλευθέρως· ἕκαστος δὲ, πρὶν ἢ ὑπακούσῃ, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὰς παρατηρήσεις του. Ἐνῷ εἰς τὰ δεσποτικὰ Κράτη ὁ τολμήσας νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα εἰς τὰ ἐλατήρια τῆς δεσποτικῆς κυβερνήσεως ταύτης, οὗτος γίνεται καὶ κύριος αὐτῆς. Ἐν τούτοις κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπῆρχε διάδοχος τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' οὐδεὶς ἐσκέφθη περὶ τούτου.

Ἐν τοσούτῳ συνελθὸν τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ παραπεμφθῶσιν ἅπαντες οἱ συμμεθέξαντες εἰς τὸ κίνημα τοῦ Μαλὲ εἰς ἔκτακτον στρατοδικεῖον, τὸ ὁποῖον σχηματισθὲν

αὐθωρεὶ κατεδίκασε δέκα καὶ τρεῖς εἰς θάνατον, ὧν ἡ ποινὴ ἐξετελέσθη παραχρῆμα ἐκτὸς ἑνὸς· ἐνῷ μόνος ὁ στρατηγὸς Μαλὲ ἦτον ἔνοχος, οἱ δὲ ἄλλοι ἐνοχοποιοῦντο ἕνεκα τῆς εὐπιστίας των· ἀλλὰ αἱ θυσίαι αὗται ἔγειναν ὅπως δικαιολογηθῶσιν οἱ ὑπουργοὶ ἐνώπιον τοῦ Ναπολέοντος.

Ἅπαντα λοιπὸν τὰ παράδοξα νέα ταῦτα ἔμαθεν ὁ Ναπολέων εἰς Δορογοβοῦγον, καὶ ἐλυπήθη σφόδρα διὰ τὰ ἐν ταῖς πλευραῖς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ τὰ ἐν Παρισίοις διατρέξαντα, μάλιστα δὲ ὠργίσθη διὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα, διότι τοσοῦτον εὐκόλως ἤθελε κατακρημνισθῆ ὅλον τὸ ἐν Γαλλίᾳ πολιτικὸν οἰκοδόμημα, καὶ ἰδίως διότι οὐδεὶς λόγος ἐγένετο περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· διὸ ἐπανέλαβε πολλάκις· «Πῶς! οὐδεὶς ἐσκέφθη περὶ τοῦ υἱοῦ μου, τῆς συζύγου μου καὶ τοῦ ὑπάρχοντος πολιτεύματος! Ὁσάκις δὲ ἐξεφώνει τὸν θυμασμόν του τοῦτον ἐβυθίζετο εἰς λυπηροὺς συλλογισμούς, χαρακτηριζομένους εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Δυπούμενος δὲ τοὺς ἀδίκως θανατωθέντας ἐν τῇ περιςάσει ταύτῃ, ἠρώτησε τὸν στρατηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ Λαριβοϊσιέρον τίς ἦτον ὁ στρατηγὸς Λορί· — Ἀνδρεῖος ἀξιωματικὸς, ἀπήντησεν, ὁ ἀξιοσέβαστος στρατηγὸς οὗτος, ἀξιωματικὸς ἔχων μεγίστην ἱκανότητα, ὅστις ἤθελε χρησιμεύσει τὰ μέγιστα εἰς τὸν στρατὸν ὑμῶν, ἐὰν δὲν ἐκακοσυσταίνετο παρ' ὑμῖν.—Ἔχεις δίκαιον, εἶπεν αὐτῷ μετὰ λύπης ὁ Ναπολέων, οἱ ἀνόητοι ὑπουργοί μου ἵνα δικαιολογηθῶσι πρὸς ἐμὲ διὰ τὴν ἀπάτην των, ἐθυσίασαν κατὰ δωδεκάδα τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων ἔπρεπεν ἤδη νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς οὐσιωδέστερα πράγματα, προλαμβάνων τὴν ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ ἕνωσιν τῶν ῥωσσικῶν δυνάμεων, ἵνα μὴ γένῃ αἰχμάλωτος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἔγραψε λοιπὸν εἰς τὰ ἐν Πολωνίᾳ στρατεύματα αὐτοῦ ν' ἀδιαφορήσωσι περὶ τῆς Βαρσοβίας καὶ νὰ δράμωσι κατόπιν τοῦ ναυάρχου Τσιτακώφ, ὅτις ἤρχετο εἰς τὸν Βερεζίναν ἵνα διακόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· τοὺς δὲ στρατάρχας Βίκτορα καὶ Οὐδινὼ διέταττε νὰ δράμωσι κατὰ τοῦ Βιττγενστεῖν ἵνα καταπολεμήσωσιν αὐτόν· πρὸς δὲ ἔγραψε νὰ ἔλθῃ ἐκ τῆς Κενεσβέργης μία μεραρχία πεζικοῦ,

καὶ νὰ μένῃ εἰς Βίλναν· εἰς δὲ τὸν Βασάνον παρήγγειλε νὰ συναθροίσῃ εἰς Σμολένσκην ἁπάσας τὰς τροφὰς καὶ πᾶν ὅ,τι ἀναγκαιοῖ εἰς τὸν στρατόν.

Ταῦτα πάντα διατάξας ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησεν εἰς Σμολένσκην, παραγγείλας τὸν Νέϋ, εἰς ὃν ἀνέθηκε τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ, νὰ βραδύνῃ ὅσον ἐδύνατο τὴν πορείαν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ὅπως οἱ καθυστεροῦντες δυνηθῶσι νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὸν στρατόν· προσέτι διέταξε ν' ἀγορασθῶσι 30 χιλιάδες ἵππων ἐν Γερμανίᾳ τοῖς μετρητοῖς, ἐπὶ τούτῳ δὲ ἔπεμψε καὶ ἕνα τῶν στρατηγῶν τοῦ ἱππικοῦ.

Ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Δοροgοβούγου τῇ 6 Νοεμβρίου, ὁ δὲ στρατὸς τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ εἵπετο αὐτῷ· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ὑπέστη τὰ πάνδεινα, ἄνευ τροφῆς, ἄνευ χειμερινῶν ἐνδυμάτων· τὰ πλεῖστα τῶν ὑποζυγίων τοῦ πυροβολικοῦ ἔπιπτον χαμαὶ ἐκ τῶν κόπων καὶ τῆς πείνης, οἱ δὲ στρατιῶται ἔπιπτον κατ' αὐτῶν μὲ τὰ ξίφη των καὶ τὰ κατεκερμάτιζον ὡς γύπες πρὸς βρῶσιν· τὴν νύκτα ἤναπτον πυρὰς, ἔψηναν τὰ κρέατα τῶν ἵππων καὶ ἐκοιμῶντο παρ' αὐτὰς, ἐὰν δὲν τοὺς ἐτάραττον τὴν ἡσυχίαν οἱ Κοζάκοι, οἱ ἀκαταπαύστως ἐνοχλοῦντες αὐτούς· πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ κόπου καὶ τοῦ ψύχους κοιμώμενοι ἀπέθνησκον, καὶ εὑρίσκοντο τὴν πρωΐαν ἡμικεκαυμένοι, ἕτεροι δὲ ἠμιθανεῖς ἐγκαταλιμπάνοντο εἰς τὸ στρατόπεδον, ἡ δὲ χιὼν ἐσκέπαζεν αὐτούς.

Ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἐπορεύετο μετὰ τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ, τοῦ σώματος τοῦ στρατηγοῦ Δαβούστου, τοῦ ἀνίππου ἱππικοῦ καὶ πολλῶν ἄλλων καθυστερούντων ἐξ ἄλλων σωμάτων εἰς Σμολένσκην, ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος ἐπορεύετο διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Δουκοβτσίνας μετὰ ἑξ χιλιάδων ἀνδρῶν· φθάσας δὲ τῇ 8 Νοεμβρίου παρὰ τὸ φρούριον Ζαζελὲ, κατελήφθη ὑπὸ τρομεροῦ χειμῶνος, ὥστε τὸ πυροβολικόν του καὶ ἡ ἀποσκευή του ἔμειναν ἔν τινι στενῷ μὴ δυνάμενα νὰ κινηθῶσι· μόλις ἐδυνήθη νὰ διασώσῃ τὰ τῆς μικρᾶς ὁλκῆς πυροβόλα, ἐγκαταλείψας τὰ τῶν 12 λιτρῶν· παρὰ τὰ δεινὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ στρατηγὸς Πλατὼφ, καταδιώκων αὐτὸν μετὰ πλήθους Κοζάκων καὶ μετὰ ἐλαφροῦ

μικροῦ πυροβολικοῦ, συρομένου διὰ τῶν ἐλκήθρων, ἐπυροβόλει καὶ προσέβαλεν αὐτὸν ἀκαταπαύστως. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ διανυκτερεύσας ὁ Εὐγένιος τῇ ἐπιούσῃ ἀπὸ πρωΐας ἦλθε νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν Βὸπ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀφ' ἑσπέρας διέταξε νὰ στηθῇ γέφυρα· ἀλλ', εἰσέτι μὴ περαιωθείσης ταύτης, οἱ στρατιῶται ὥρμησαν ἀπερισκέπτως νὰ διέλθωσι· μετ' ὀλίγον ὅμως, διασπασθείσης τῆς γεφύρας, πλῆθος ἐξ αὐτῶν ἔπεσαν εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ ὁποίου ὁ ῥοῦς παρέσυρε καὶ κατέπνιξεν αὐτούς· οἱ δὲ μείναντες διέβαινον τὸν ποταμὸν ἀλλαχόθεν βυθιζόμενοι ἐν αὐτῷ μέχρι στήθους. Ἐν τοσούτῳ φθάνουσιν οἱ Κοζάκοι καὶ ἐπιπίπτουσι κατὰ τῆς ἀποσκευῆς, εἰς τὴν ὁποίαν παρηκολούθει ἐκ τῆς Μόσχας πλῆθος ἀόπλων ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων. Οἱ Γάλλοι στρατιῶται ἐν πρώτοις ἠθέλησαν νὰ βοηθήσωσι τὰ ἀδύνατα ταῦτα μέλη, ἀλλὰ προσβληθέντες ὑπὸ τῶν Κοζάκων ἐπροτίμησαν νὰ σώσωσι μᾶλλον ἑαυτούς· πρὶν ἢ ὅμως τοὺς ἐγκαταλλείψωσι, τοὺς ἐγύμνωσαν ἐπὶ λόγῳ ὅτι οἱ Κοζάκοι ἤθελον πράξει τὸ αὐτό. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἄνθρωποι οὕτω γεγυμνωμένοι ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Κοζάκων, ὡς καὶ ὅλον τὸ πυροβολικὸν τοῦ Εὐγενίου.

Ὁ Εὐγένιος, τῇ 10 Νοεμβρίου, ἔφθασεν εἰς τὴν κωμόπολιν Δουκοβτσκίναν, τὴν ὁποίαν οἱ Κοζάκοι εἶχον προκαταλάβει, ἀλλὰ μετά τινας ἀκροβολισμοὺς ἀπέβαλεν αὐτούς· ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ Εὐγένιος εὗρεν ἱκανὰς τροφὰς ὥστε νὰ διαθρέψῃ τοὺς διασωθέντας ὀλίγους ἄνδρας αὐτοῦ. Τῇ 10 καὶ 11 ἡμέρᾳ διῆλθεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀλλὰ μαθὼν ὅτι ἡ πόλις Βιτέβσκα κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ῥώσσων ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ περὶ τὸ μεσονύκτιον ὅπως φθάσῃ ταχύτερον εἰς Σμολένσκην, ἥτις ἐθεωρεῖτο τὸ ἄσυλον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀγνοῶν ὁποῖα δυστυχήματα ἤθελον συμβῶσι καὶ ἐκεῖ. Ἀναχωρῶν λοιπὸν ἐκ τῆς μικρᾶς πόλεως ταύτης, ἐν ᾗ ἔζησε τὸν στρατόν του ἐν ἀφθονίᾳ δύο ἡμέρας, κατέκαυσεν αὐτὴν πρὸς ἀμοιβήν· μετὰ δύο ἡμερῶν λοιπὸν νυχθήμερον πορείαν ἔφθασεν εἰς τὰ πέριξ τῆς Σμολένσκης, ὅθεν ἐφαίνετο ἡ πόλις αὕτη.

Κατὰ τὰς παρελθούσας ταύτας ἡμέρας τῆς 9, 10, 11 καὶ 12 Νοεμβρίου ὁ πρώτιστος στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος ἐπορεύετο, ὡς ἐρρέθη, ἐκ Δορογοβούγου εἰς Σμολένσκην, καλύπτων τὴν γῆν καθ' ὅλον τὸν δρόμον του μὲ πτώματα ἀνθρώπων καὶ ἵππων καὶ μὲ ἁμάξας, παρηγορούμενος ὅτι ἐν Σμολέσκῃ ἤθελεν εὕρει τὰ πάντα. Ἐνῷ δὲ ἡ κεφαλὴ τοῦ στρατοῦ ἐπορεύετο ἀνενοχλήτως, ἡ ὀπισθοπορεία διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Νέϋ ἦτον ἠναγκασμένη νὰ σταματᾷ ἀκαταπαύστως ὅπως ἀποκρούῃ τοὺς Ῥώσσους παρακολουθοῦντας καὶ προσβάλλοντας αὐτόν. Ὁ στρατάρχης Νέϋ ἠθέλησε κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὴν πόλιν Δορογοβοῦγον, ὅπως δώσῃ εὐκαιρίαν εἰς τὸν στρατὸν νὰ ὑποχωρῇ ἡσύχως εἰς Σμολέσκην. Ὁ σπάνιος οὗτος ἀνὴρ, οὗτινος ἡ δραστηριότης ὑπεστηρίζετο ὑπὸ σιδηροῦ σώματος, ὅστις οὐδέποτε ἠσθάνετο κόπων, οὔτε κακοπαθειῶν, ὅστις διενυκτέρευεν ἐν ὑπαίθρῳ, μὴ αἰσθανόμενος ἀγρυπνίας, οὔτε πείνης, καὶ χωρὶς ποτὲ αἱ κακοπάθειαι νὰ ἐξασθενήσωσι τὴν γενναιότητά του, ἔμενεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ποδὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν στρατιωτῶν του, καταδεχόμενος ἐνίοτε νὰ συναθροίζῃ πεντήκοντα ἢ ἑκατὸν ἐξ αὐτῶν καὶ, ὡς λοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ, νὰ ὁδηγῇ αὐτοὺς ἀταράχως εἰς τὰς συμπλοκάς, νομίζων ὅτι ἦτον ἄτρωτος· καὶ ἔπραττε τοῦτο πραγματικῶς, χωρὶς νὰ νομίζῃ ὅτι ἐκπίπτει τῆς ἀξίας του, διότι πολλάκις, βλέπων στρατιώτην τινὰ φονευθέντα ἐνῷ ἐμάχετο, ἔτρεχε παρ' αὐτῷ, ἐλάμβανε τὸ τουφέκιόν του καὶ τὸ ἐξεκένωνε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἐξέπιπτε τῆς ἀξίας τοῦ στρατάρχου, ὁσάκις ἐνόμιζεν ὅτι ἐδύνατο καὶ ἄλλως πως νὰ ἦναι χρήσιμος· ὡς δὲ δὲν ἐφείδετο ἑαυτοῦ, οὕτως ἦτον ἄσπλαχνος καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους· προσήρχετο εἰς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ βαδίσωσιν, ἐλάμβανεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χειρὸς καὶ τοὺς ἐπέπληττε μὲ τὰς λέξεις δειλοῦ καὶ ἀνάνδρου· οὐδέποτε δ' ἐπέτρεπεν ἐν τῇ μάχῃ νὰ μεταφέρωνται οἱ πληγωμένοι, λέγων ὅτι ὀφείλουσιν αὐτοὶ οὗτοι νὰ πορεύωνται, καὶ ὅτι ἀδιάφορον ἦτον ἂν ἀποθάνῃ ὁ στρατιώτης ἐν τῇ μάχῃ ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅτι τοιοῦτος εἶναι ὁ στρατιωτικὸς βίος. Ὁ στρατάρχης οὗτος,

διατηρήσας δύο ἡμέρας τὸ Δορογοβοῦγον, τὴν τρίτην ἀνεχώρησε, μαθὼν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἦσαν ἐγγὺς νὰ τὸν περικυκλώσωσι καὶ νὰ τὸν συλλάβωσιν· ἔπειτα δὲ βραδυπορῶν ἔφθασε καὶ οὗτος εἰς Σμολένσκην.

Ὁ Ναπολέων, πρῶτος φθάσας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ μετὰ τῆς φρουρᾶς του, ἀπαγορεύων τὴν ἐν αὐτῇ εἴσοδον εἰς τὸν ἐπίλοιπον στρατόν του· διότι ἤθελεν ἐν ἀνέσει νὰ ὀργανίσῃ καὶ νὰ διαθρέψῃ ἐκεῖ ἅπαντα τὰ στρατεύματά του. Φθάσας μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ ὅλος στρατὸς καὶ μαθὼν ὅτι ἡ ἐν Σμολένσκῃ εἴσοδος ἦτον ἀπηγορευμένη, ἠγανάκτησε σφόδρα, μάλιστα δὲ ἡ κατὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καταφορὰ τοῦ στρατοῦ ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ ἦτο μεγίστη· διότι, ἀληθῶς εἰπεῖν, αὕτη ὀλίγον συνεμέθεξεν εἰς τοὺς κινδύνους τῶν γενομένων μαχῶν. Μετ' ὀλίγον ἐπισωρευθέντες οἱ στρατιῶται εἰς τὰς πύλας παρεβίασαν τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην καὶ εἰσελθόντες εἰν τὴν πόλιν ἐδόθησαν εἰς διαρπαγήν· γενικὴ δὲ φωνὴ ἠκούσθη παρὰ πάντων ὅτι διαρπάζονται αἱ ἀποθῆκαι, ἐφ' ὧν ἐστήριζον ἅπαντες τὰς ἐλπίδας των. Ὅλοι δὴ τότε ἔδραμον ὅπως συμμεθέξωσι τῶν διαρπαζομένων ἵνα ζήσωσι· μόλις δὲ διεσώθησαν ὀλίγαι τροφαὶ ὅπως χρησιμεύσωσιν εἰς τὰ μὴ εἰσέτι ἀφιχθέντα στρατεύματα. Ἐν τούτοις ἡ ἐλπὶς ὅτι ὁ στρατὸς ἤθελεν εὕρει εἰς Σμολένσκην τὰ πάντα ἐρραιτώθη, διότι ἐκτὸς ὀλίγον τροφῶν, αἵτινες διηρπάγησαν, τίποτε δὲν εἶχε μένει ἐκεῖ ἕνεκα τῶν καθ' ἑκάστην διαβαινόντων στρατευμάτων· ἄλλη λοιπὸν σωτηρία εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν δὲν ὑπῆρχεν εἰμὴ πάλιν ἡ ὑποχώρησις.

Ἅμα δὲ ἀφιχθεὶς ὁ Ναπολέων ἐν Σμολένσκῃ ἔλαβε δυσαρεστοτέρας εἰδήσεις ἢ ἐν Δορογοβούγῳ. Ἐν πρώτοις ὁ στρατηγὸς Βαραγκὲ δ' Ἰλλιέρος προχωρῶν, καθ' ἃς διαταγὰς ἔλαβε, πρὸς τὴν Ζέλνιαν, ἐνέπεσεν ἀναμέσον τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, μόλις δὲ διεσώθη, ἀπωλέσας μίαν ταξιαρχίαν συγκειμένην ἐκ δύο χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ ἦλθεν εἰς Σμολένσκην. Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἕνεκα τῶν σφαλμάτων του ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀνεκτικὸς διὰ τὰ τῶν ἄλλων σφάλματα, διέταξε τὸν στρατηγὸν

τοῦτον διὰ ἡμερεσίας διαταγῆς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Γαλλίαν καὶ νὰ δικασθῇ ὑπὸ στρατοδικείου. Ἐνῷ δὲ οὕτω κατεδίκαζεν ἀδίκως ὁλόκληρον μέραρχίαν τοῦ στρατοῦ του, ἔμαθεν ὅτι ὁ ναύαρχος Τσιτακὼφ προεχώρει, ἀπειλῶν νὰ καταλάβῃ τὴν Μίνσκαν κειμένην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ ἔνθα ὑπῆρχον αἱ ἀποθῆκαι αὐτοῦ· ὅτι ὁ πρίγκηψ Σβαζεμβέργος ἐδίσταζε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του καὶ νὰ ἔλθῃ ὄπισθεν τοῦ ρωσσικοῦ τούτου στρατοῦ· ὅτι οἱ διαταχθέντες ὑπ' αὐτοῦ στρατάρχαι Βίκτωρ καὶ Οὐδινὼ, ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Βιττγενστεΐν, δὲν ἐτόλμων ν' ἀποφασίσωσι τοῦτο, ἕνεκα τῆς μικρότητος τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ὡς πρὸς τὸν ρωσσικόν· καὶ ὅτι ἦσαν ἐγγὺς νὰ ἑνωθῶσι πρὸς τὰ ἄνω τοῦ Βερεζίνα τὰ δύο ρωσσικὰ σώματα ταῦτα τοῦ Τσιτακὼφ καὶ τοῦ Βιττγενστεΐν, συγκείμενα ἐξ 80 χιλιάδων ἀνδρῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Στέϊγγελ Σουηδῶν.

Αἱ εἰδήσεις αὗται ἦσαν τοσοῦτον κακαὶ, ὥστε ὁ γαλλικὸς στρατὸς δὲν ἐδύνατο ἐπὶ πολὺ νὰ διαμένῃ ἐν Σμολένσκῃ, διότι, ἅπαξ ἐμποδισθείσης τῆς ὑποχωρήσεως αὐτοῦ, ἔμελλε νὰ ἀπολεσθῇ ἢ νὰ αἰχμαλωτισθῇ. Ὁ Ναπολέων μετὰ τῆς φρουρᾶς του εἶχε φθάσει, ὡς ἐρρέθη εἰς Σμολένσκην τῇ 9 Νοεμβρίου, κατόπιν δὲ αὐτοῦ, ἐντὸς τεσσάρων, ἡμερῶν, ἦλθον καὶ τὰ ἕτερα σώματα τοῦ στρατοῦ του, ὥστε τῇ 14 τοῦ μηνὸς ὅλος ὁ στρατὸς ἦτον εἰς Σμολένσκην. Ἀποφασίσας λοιπὸν οὗτος μὲν ν' ἀναχωρήσῃ μετὰ τῆς φρουρᾶς του τῇ 14, τὰ δ' ἕτερα σώματα τῇ 17, ἔπραττε μέγα σφάλμα, ἀπατηθεὶς ὅτι ὁ Κουτούζωφ εἶχεν ἰσχυρὸν στρατόν· ἐνῷ οὗτος εἶχε μόνον 50 χιλιάδας τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τινα ἄτακτα σώματα Κοζάκων, ἅτινα μετά τινων ἐλαφρῶν στρατευμάτων παρηκολούθουν τὸν γαλλικὸν στρατόν· οὐδέποτε δὲ διελογίσθη ὁ Κουτούζωφ νὰ ἐμποδίσῃ ἀποφασιστικῶς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διότι ὁ γέρων οὗτος στρατηγὸς εὐχαριστεῖτο μᾶλλον νὰ ἴδῃ ἀπωλεσμένους τοὺς Γάλλους τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον ἢ νὰ ὠθήσῃ αὐτοὺς εἰς παντελῆ ἀπελπισίαν. Ὅθεν δὲν ἐζήτει νὰ δοξασθῇ καταπολεμῶν τοὺς Γάλλους, ἀλλὰ καταστρέφων

αὐτούς. Συνομιλῶν δὲ περὶ τούτου μὲ τὸν πρίγκηπα τῆς Βυρτεμβέργης εἶπεν αὐτῷ τὰς ἀξιοσημειώτους ταύτας λέξεις· « Γνωρίζω ὅτι ὑμεῖς οἱ νέοι ἄνθρωποι κατηγορεῖτε τὸν γέροντα, (οὕτως ἐκάλει ὁ Κουτούζωφ ἑαυτὸν), ὃν εὑρίσκετε δειλὸν καὶ ἀδρανῆ, ἀλλ᾽ εἶσθε τοσοῦτον νέοι ὥστε δὲν δύνασθε νὰ λύσετε τὸ ζήτημα τοῦτο. Ὁ ὑποχωρῶν ἐχθρὸς εἶναι τρομερώτερος ἀφ᾽ ὅ,τι τὸν νομίζετε. Ἐὰν ἐπιστρέψῃ, οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν θέλει ἀντισταθῆ εἰς τὴν ὁρμήν του· ἀρκεῖ νὰ κατορθώσω νὰ φέρω τὸν γαλλικὸν στρατὸν κατεστραμμένον εἰς τὸν Βερεζίναν, ὅπως ἐκτελέσω τὴν ἐντολήν μου. » Ἐν τοσούτῳ, ἐν τῇ συνετῇ ταύτῃ ἐπιμονῇ του, ἐγίνωσκε νὰ ἐνδίδῃ κατά τι εἰς τὰς ὁρμὰς τοῦ στρατοῦ του, ὡς καὶ εἰς τὴν τύχην τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅθεν διέταξε τὸν στρατόν του νὰ παρακολουθῇ παραπλεύρως καὶ παραπλησίως τοὺς Γάλλους χωρὶς ποτὲ νὰ φράττῃ τὴν διάβασιν αὐτῶν, μόνον δὲ οἱ Κοζάκοι καὶ τὰ ἐλαφρὰ στρατεύματα νὰ ἐνοχλῶσι τὴν πορείαν των, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ν᾽ ἀποφεύγωσι τὴν μάχην.

Ὁ δὲ Ναπολέων, αἰσθανόμενος εἰσέτι τὰς δυνάμεις του καὶ γνωρίζων ὅτι ὁ Κουτούζωφ ἐφοβεῖτο νὰ ἔλθῃ εἰς μάχην, ἤλπιζεν ὅτι ἐκ τῆς Σμολένσκης μέχρι τῆς Μίνσκας καθ᾽ ὁδὸν δὲν ἤθελεν ἀπαντήσει τὸν ὑπὸ τὸν Κουτούζωφ στρατόν· ἐφοβεῖτο ὅμως τὴν ἕνωσιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Τσιτακὼφ μὲ τὸν τοῦ Βιττγενστεῖν· τούτου ἕνεκα δὲν ἀνεχώρησεν ἐκ Σμολένσκης μεθ᾽ ὅλου τοῦ στρατοῦ του, ἀλλ᾽ ἐκ διαλειμμάτων· παρήγγειλεν ὅμως τὸν πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον νὰ δράμῃ πρὸς τὰ νῶτα τοῦ Τσιτακὼφ, τοὺς δὲ στρατηγοὺς Οὐδινὼ καὶ Βίκτωρα ὄπισθεν τοῦ Βιττγενστεῖν, ὥστε ἀμφότεροι νὰ ἐμποδίσωσιν, εἰ δυνατόν, τὴν ἕνωσιν τῶν δύο ρωσσικῶν τούτων σωμάτων. Μετὰ ταῦτα ἀνεχώρησε τῇ 14 Νοεμβρίου ἐκ Σμολένσκης μετὰ τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν ἀνίππων ἱππέων, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σεβαστιάνη· μέχρι δὲ τῆς 17 ἔμελλε ν᾽ ἀναχωρήσῃ καὶ ὁ Νέϋ, καταστρέφων τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ταύτης.

Καθ᾽ ἣν δὲ ἡμέραν ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησεν ἐκ Σμολένσκης,

ἦτοι τῇ 14, ἀπὸ πρωΐας τὸ ψῦχος ἦτον ὑπερβολικὸν, ὥστε τὸ θερμόμετρον Ρεωμοὺρ κατέβαινε μέχρι τοῦ 21 βαθμοῦ ὑπὸ τὸ 0· ὡς ἐκ τούτου ἡ ὁδὸς ἐγέμισεν ἐξ ἀνθρωπίνων πτωμάτων κυλιομένων ἐπὶ τῆς χιόνος, ὡς μόνη δὲ τροφὴ τῶν ζώντων ὑπῆρχον τὰ πτώματα τῶν ἵππων· τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ὁ Ναπολέων ἐκοιμήθη εἰς Κορίτνιαν. Ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης, προπορευόμενος κατὰ τὴν πορείαν ταύτην, φθάσας δ' εἰς τὴν πόλιν Κρασνοὲ καὶ εὑρὼν αὐτὴν προκατειλημμένην ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ἠναγκάσθη νὰ ὀχυρωθῇ εἴς τινα ἐκκλησίαν μέχρις οὗ φθάσῃ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ καὶ τὸν ἐλευθερώσῃ. Τῇ ἐπαύριον ὁ Ναπολέων φθάσας εἰς Κρασνοὲ διέλυσε τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ στρατηγοῦ Σεβαστιάνη· ἀλλὰ συγχρόνως ἔμαθεν ὅτι ὁ στρατηγὸς Κουτούζωφ, μὴ περιοριζόμενος ὡς μέχρι τοῦδε, νὰ πορεύηται παραπλεύρως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, προσήρχετο εἰς Κρασνοὲ μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών του, εἴτε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πορείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, εἴτε νὰ διακόψῃ μέρος αὐτοῦ. Ἰδοὺ λοιπὸν εἰς ποῖον σφάλμα ὑπέπεσεν ὁ Ναπολέων ἐγκαταλείψας τὴν οὐρὰν τοῦ στρατοῦ τρεῖς ἡμέρας μακρὰν τῆς κεφαλῆς, ὥστε ὁ Κουτούζωφ ἐδύνατο ἀθρόως νὰ ἐπιπέσῃ καθ' ὁποιουδήποτε τῶν μεμονωμένως ὁδοιπορούντων γαλλικῶν σωμάτων. Ὁ Ναπολέων ἐγνώρισε λίαν βραδέως τὸ σφάλμα τοῦτο, καὶ ἠσθάνετο εἰς ὁποῖον κίνδυνον ἐξέθεσεν ὅλον τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν, ὡς καὶ ἑαυτόν· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ διημερεύσῃ εἰς Κρασνοὲ, εἰδοποιῶν τὰ ἑπόμενα σώματα τοῦ στρατοῦ του περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου.

Καὶ ὄντως ὁ Κουτούζωφ δὲν ἐζήτει, ὡς ὑπέθετεν ὁ Ναπολέων, νὰ φράξῃ τὴν πορείαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, οὐδὲ νὰ φέρῃ εἰς ἀπελπισίαν αὐτὸν, ἀλλ' ἐπροσπάθει νὰ ἀποκόψῃ μέρος αὐτοῦ καὶ νὰ τὸ αἰχμαλωτίσῃ. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐκάθισε τὸν στρατόν του εἰς τὰ στενὰ τοῦ Κρασνοὲ, κείμενα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκ Σμολένσκης πρὸς τὴν Κρασνοὲ ὁδοῦ, τὰ ὁποῖα ἤνωνε γέφυρά τις κατεσκευασμένη ἐπί τινος βαθείας φάραγγος, δι' ἧς ἔῤῥεεν ὁ ποταμὸς Λοσμίνας· κατέλαβε δὲ ὁ Κουτούζωφ τὴν θέσιν ταύτην μετὰ τὴν διάβασιν τῆς αὐτοκρατο-

ρικῆς φρουρᾶς, ὥστε νὰ διχοτομήσῃ τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ὁ Ναπολέων ἀπὸ πρωΐας τῆς 16 ἦτο λίαν ἀνήσυχος διὰ τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον, ἐρχόμενον κατόπιν αὐτοῦ καὶ συνοδεύοντα πολλὴν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ.

Ὁ πρίγκηψ οὗτος, μετὰ ἓξ χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ μετὰ τῆς ἀποσκευῆς φθάσας τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ παρὰ τὴν ῥηθεῖσαν φάραγγα, εὗρε τὴν διάβασιν αὐτῆς κατειλημμένην ὑπὸ τοῦ Μιλαραδόβιτζ· ὄπισθεν τοῦ ῥωσσικοῦ τούτου σώματος ἐφαίνοντο παρατεταγμέναι βαθεῖαι φάλαγγες στρατευμάτων· ἐκ τούτου ἐφαίνετο ὅτι οἱ Ῥῶσσοι, ἐγκαταλείψαντες ἐλευθέραν τὴν διάβασιν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, προέθεντο νὰ ἐμποδίσωσι τὰ ἑπόμενα σώματα. Ὁ ὑπὸ τὸν Εὐγένιον στρατηγὸς Ὀρνάνος, θέλων νὰ παραβιάσῃ τὴν διάβασιν ταύτην, ἀπεκρούσθη ἰσχυρῶς παρὰ τῶν Ῥώσσων. Διὸ εἰς τοὺς Γάλλους ἤδη ἄλλο δὲν ἔμενεν εἰμὴ νὰ ὁρμήσωσιν ὁμοθυμαδὸν καὶ ἀποφασιστικῶς κατὰ τῶν φυλαττόντων Ῥώσσων τὴν διάβασιν ταύτην. Ὁ Εὐγένιος, οὐδόλως διστάζων νὰ διαπράξῃ τοῦτο, σχηματίσας εὐθὺς ὅλα τὰ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματα κατὰ φάλαγγας, ὥρμησε κατὰ τῶν Ῥώσσων· ἀλλ' ἀπεκρούσθη τόσον ἰσχυρῶς ὥστε, μετ' ἀλλεπαλλήλους συμπλοκὰς ἀπολέσας ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους ἄνδρας καὶ ἀπελπισθεὶς νὰ διαβῇ, ἐζήτησεν ἀλλαχοῦ διάβασιν τῆς φάραγγος ταύτης. Ἐν τούτοις ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἐξαπέστειλεν ἀξιωματικόν του προσκαλῶν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ. Ὁ Εὐγένιος ἀπέπεμψεν αὐτὸν, ἀπαντῶν ὅτι προέκειτο νὰ ἔλθωσιν ἐκ νέου εἰς μάχην καὶ οὐχὶ εἰς διαπραγματεύσεις. Σκεφθεὶς δὲ μετὰ τῶν στρατηγῶν του ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ εἰσέτι μέρος τοῦ στρατοῦ του ὅπως διά τινος στρατηγήματος ἀπατήσας τὸν ἐχθρὸν σώσῃ τὸν ἐπίλοιπον. Διὸ διέταξε τὸν στρατηγὸν Βρουσσιέρον νὰ μένῃ παρατεταγμένος μὲ τὰ λείψανα τῆς μεραρχίας του ἀπέναντι τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, προσποιούμενος ὅτι ἐκ νέου ἤθελε πειραθῇ νὰ διαβῇ· αὐτὸς δὲ, ὁ Εὐγένιος, ἅμα νυκτὸς γενομένης, προσλαβὼν τὸν ἐπίλοιπον στρατόν του ἀπῆλθε δύο ὥρας μακρὰν πρὸς τὰ κάτω τῆς φάραγγος καὶ ἐκεῖθεν διέβη ἀνενοχλήτως

αὐτήν. Καθ' ὁδὸν ὅμως ἀπήντησεν ἀπόσπασμα ῥωσσικὸν περιπολοῦν κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν του εἷς Πολωνὸς ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικῶν ὁμιλῶν, ὡς Ῥῶσσος, τὴν ῥωσσικὴν γλῶσσαν, πλησιάσας πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ ῥωσσικοῦ ἀποσπάσματος, εἶπεν αὐτῷ ὅτι τὸ πορευόμενον τοῦτο σῶμα ἦτον ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μιλοραδόβιτζ καὶ ὅτι ἀπήρχετο πρὸς φύλαξιν θέσεώς τινος ἵνα μὴ δραπετεύσωσιν οἱ Γάλλοι. Ὁ Ῥῶσσος ἀξιωματικὸς πιστεύσας τοὺς λόγους τοῦ Πολωνοῦ ἀξιωματικοῦ ἀπεμακρύνθη μετὰ τοῦ ἀποσπάσματός του, ἀφήσας τοὺς Γάλλους ἀνενοχλήτους νὰ φθάσωσιν εἰς Κρασνοέ· οὕτω λοιπὸν ἐσώθη ὁ θετὸς οὗτος υἱὸς τοῦ Ναπολέοντος, ὃν ὑπεδέχθη οὗτος μετὰ χαρᾶς· σκεπτόμενος ὅμως ὅτι ἡ αὐτὴ τύχη περιέμενε καὶ τοὺς ἑπομένους στρατηγούς του, Δαβοῦστον καὶ Νέϋ, οἵτινες, κατὰ τὴν διαταγήν του, ἔμελλον νὰ πορεύωνται κεχωρισμένοι, τουτέστιν ὁ μὲν Νέϋ ν' ἀναχωρήσῃ τῇ ἐπαύριον, ὁ δὲ Δαβοῦστος τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ, ἐβυθίσθη εἰς λυπηροὺς συλλογισμοὺς, καὶ μάλιστα καθ' ὅσον αἴτιος τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ στρατοῦ του ἦτον αὐτός· ἐνῷ ἄλλως, ἐὰν ἀμφότεροι οἱ στρατάρχαι οὗτοι, οἱ ἔχοντες πλέον τῶν 17 χιλιάδων μαχιμωτάτων ἀνδρῶν, ἐπορεύοντο ἡνωμένοι, ἦτο βέβαιον ὅτι ἤθελον ὑπερνικήσει πᾶν τὸ προστυχὸν ἐμπόδιον εἰς αὐτούς. Μετὰ πολύωρον σκέψιν λοιπὸν ἐπαναλαβὼν τὸ μεγαλεῖον τοῦ χαρακτῆρός του ἀπεφάσισε διὰ παντὸς μέσου νὰ βοηθήσῃ τοὺς καθυστεροῦντας στρατάρχας του, μεταχειριζόμενος τὴν φρουράν του, ἣν διετήρησε μέχρι τοῦδε μακρὰν τῶν μαχῶν, καὶ περὶ ἧς ὅλος ὁ στρατὸς ἐγόγγυζεν ὅτι δὲν ἦλθεν εἰς μάχην ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ἐκείνῃ. Τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἓν ῥωσσικὸν σύνταγμα ἐπλησίασεν εἰς τὴν πόλιν Κρασνοέ· ὁ Ναπολέων ὅμως προσλαβὼν ἓν ἐκ τῶν συνταγμάτων τῆς φρουρᾶς του ἐδίωξεν αὐτὸ ἐκεῖθεν, φονεύσας πολλοὺς ἐξ αὐτοῦ.

Τῇ ἐπιούσῃ λοιπὸν, 17 Νοεμβρίου, ὁ Ναπολέων πεζὸς, διότι οἱ ἵπποι δὲν ἐδύναντο νὰ βαδίσωσιν ἐπὶ τοῦ πάγους, ὡς μὴ ἔχοντες ἀγκιστρωτὰ πέταλλα, ὡδήγησε καὶ παρέταξεν

αὐτὸς μόνος· ὅλην τὴν φρουράν του ἀπέναντι τῶν Ῥώσσων, καὶ ἤρχισε τοὺς ἀκροβολισμούς, ὥστε νὰ ἀκουσθῶσι παρὰ τοῦ προσερχομένου Δαβούστου καὶ ἐμψυχώσωσιν αὐτόν. Ὁ δὲ στρατάρχης Δαβοῦστος, διανυκτερεύων εἰς Κορίτναν, ἀπῆλθεν, ὡς ἀνὴρ λίαν προφυλακτικὸς καὶ δραστήριος, πρὸς κατόπτευσιν τῆς ὁδοῦ τοῦ Κρασνοὲ, διότι τῇ παρελθούσῃ ἡμέρᾳ, ἀκούσας πολὺν κρότον πυροβόλων ὑπώπτευσεν ὅτι οἱ Ῥῶσσοι κατέλαβον τὴν διάβασιν· εὗρε δὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου ἐγκαταλειφθέντα στρατηγὸν Βρουσσιέρον, σωζόμενον εἰσέτι μετὰ 400 μόλις μαχητῶν ἐκ τῶν τριῶν χιλιάδων, μεθ' ὧν πρὸ δύο ἡμερῶν εἶχεν ἐξέλθῃ ἐκ τῆς Σμολένσκης, τὸ δὲ πεδίον ἐσκεπασμένον μὲ πληγωμένους καὶ πτώματα, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τούτων τὸν στρατηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ Ἐλβὲ μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἐκπληχθεὶς ὁ Δαβοῦστος ἐκ τοῦ λυπηροῦ τούτου θεάματος ἀπεφάσισε τῇ ἐπιούσῃ νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτοὺς ἀπωθῶν τοὺς Ῥώσσους.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς λοιπὸν τῆς ἐπομένης ἡμέρας ὁ Δαβοῦστος, σχηματίσας τὰς ὑπ' αὐτὸν τέσσαρας μεραρχίας κατὰ φάλαγγα πυκνὴν, ἐφώρμησε κατὰ τῶν φυλασσόντων τὴν γέφυραν Ῥώσσων, οἵτινες μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν ὠπισθοδρόμησαν, ἀφήσαντες ἐλευθέραν τὴν δίοδον εἰς τοὺς Γάλλους διελθόντας ἅπαντας ἀκινδύνως· σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Κουτούζωφ ἐν γνώσει εὐκόλυνε τὴν διάβασιν τῶν Γάλλων· διότι οὗτος, νομίζων ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν εἶχε φθάσει εἰσέτι εἰς Κρασνοὲ, ἵν' ἐμποδίσῃ αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ, ἐξαπέστειλεν ὅλας του τὰς δυνάμεις πέριξ τοῦ Κρασνοὲ, ἐγκαταλιπὼν μόνον τὸν στρατηγὸν Μιλοραδόβιτζ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς διαβάσεως ταύτης.

Ἀλλ' ὁ Κουτούζωφ, ἐξαποστείλας ἤδη εἰς Κρασνοὲ τὸν πρίγκηπα Γαλλιζῖνον μετὰ τῆς τρίτης μοίρας τοῦ στρατοῦ καὶ μετὰ τῆς δευτέρας μεραρχίας τῶν θωρακοφόρων, ὅπως καταλάβῃ τὸ παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ὀροπέδιον, καὶ κατόπιν τούτου διατάξας τὸν Μιλοραδόβιτζ νὰ παρακολουθῇ τὸν Δαβοῦστον, παρήγγειλεν αὐτοὺς νὰ προσβάλωσιν αὐτὸν

ἑνωθέντα μὲ τὴν φρουρὰν τοῦ Ναπολέοντος. Οἱ Ῥῶσσοι οὗτοι στρατηγοὶ ἔχοντες ἀξιόλογον πυροβολικὸν προσέβαλον συνάμα τοὺς Γάλλους· ἐπειδὴ δὲ ἔκ τινος παρακειμένου χωρίου, καλουμένου Οὐβαρόβου, τὰ πυρὰ τῶν ῥωσσικῶν πυροβόλων ἐπροξένουν μεγίστην βλάβην εἰς τοὺς Γάλλους, ὁ στρατηγὸς Ῥογκέτος ἐφορμήσας μετὰ τῆς μεραρχίας του εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἐκυρίευσεν αὐτό. Οἱ Ῥῶσσοι ἐπανελθόντες ἀνέκτησαν αὐτό· ἡ νέα αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ἐπελθοῦσα ἐπανέκτησεν αὐτό· οὕτως ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ ἔκειτο σωρὸς πτωμάτων Γάλλων τε καὶ Ῥώσσων ἀναμίξ· ἀλλ' ἔπειτα οἱ Ῥῶσσοι θωρακοφόροι τοῦ Δοκὸς ἐπῆλθον καὶ προσέβαλον τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν· αὕτη δὲ σχηματισθεῖσα εἰς τετράγωνα ἐν πρώτοις ἀπέκρουσε τὰς ἐπελάσεις τῶν θωρακοφόρων, ἀλλὰ τὸ ῥωσσικὸν πυροβολικὸν προξενῆσαν ἀνοίγματα εἰς τὰ τετράγωνα ταῦτα εὐκόλυνε τοὺς θωρακοφόρους νὰ εἰσβάλωσιν ἐν αὐτοῖς καὶ νὰ τὰ καταστρέψωσιν· εὐθὺς ὅμως ἔδραμον δύο γαλλικαὶ μεραρχίαι καὶ ἀνεχαίτισαν τὴν ὁρμὴν τῶν Ῥώσσων τοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν Κρασνοέ.

Ἐν τούτοις ὤφειλεν ὁ Ναπολέων ν' ἀποφασίσῃ τί ἔμελλε νὰ πράξῃ, δηλαδὴ ἂν ἤθελε νὰ μένῃ εἰς Κρασνοὲ, ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ῥώσσων καὶ νὰ τοὺς καταπολεμήσῃ, ἄλλως δὲ νὰ ὑποχωρήσῃ ἐγκαίρως· διότι ὁ στρατηγὸς Κορμεζὼφ ἀπήρχετο πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Οὔρσας, ἵνα διακόψῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, μὴ θέλων νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ὑποχώρησίς του, διότι ἤθελε φθάσει εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνάγκην νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ τὸ ταχύτερον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Νέϋ μετὰ τῆς μοίρας του δὲν εἶχε φθάσει εἰσέτι, ἐδίσταζε ν' ἀναχωρήσῃ, θυσιάζων ἕνα τῶν καλητέρων στρατηγῶν του, διὸ ἀνέβαλεν ἐπί τινας ὥρας τὰς περὶ ἀναχωρήσεως διαταγάς του· ὤφειλεν ὅμως ν' ἀποφασίσῃ παραχρῆμα, δηλαδὴ ἢ νὰ περιμένῃ εἰς Κρασνοὲ ἢ ν' ἀναχωρήσῃ. Εἰς τοιούτους δισταγμοὺς καὶ ἀγωνίας εὑρισκόμενος ὁ Ναπολέων ἐξέδωκεν ἀντιφατικὰς διαταγὰς περὶ ἀναχωρήσεως, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀνάξιοι τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ χαρακτῆρός

του, ἐξ ὧν ἐδεικνύετο ἡ κακὴ θέσις εἰς ἣν διέκειτο. Ὅθεν διώρισε τὴν φρουράν του ν᾽ ἀναχωρήσῃ, προσθέσας ἐν αὐτῇ τὴν μεραρχίαν τοῦ Κομπάνου πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ζυμιῶν ἃς πρὸ ὀλίγου ὑπέστη αὕτη, τὸν δὲ στρατάρχην Δαβοῦστον διέταξε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Κρασνοὲ, νὰ περιμένῃ ἐκεῖ μετὰ τριῶν μεραρχιῶν τὸν στρατάρχην Νέϋ, ἀλλὰ καὶ ν᾽ ἀναχωρήσῃ κατόπιν τοῦ στρατάρχου Μορτιέρου τοῦ ἤδη διαμένοντος εἰς Κρασνοέ. Οὕτως ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος ἤμελλε νὰ ἐκπληρώσῃ συνάμα δύο ἀσυμβίβαστα καθήκοντα, τουτέστι ν᾽ ἀναχωρήσῃ καὶ νὰ περιμένῃ. Ἀντὶ λοιπὸν ὁ Ναπολέων νὰ καταδεχθῇ νὰ ἐκδώσῃ τοιαύτας διφορουμένας διαταγὰς ἐπὶ λόγῳ ν᾽ ἀποφύγῃ τὴν εὐθύνην, ἦτο προτιμότερον καὶ γενναιότερον νὰ διατάξῃ ὅ,τι ἀπῃτεῖτο ἐκ τῶν περιστάσεων, ἀναδεχόμενος αὐτὸς τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών του, καὶ μὴ ἀναθέτων ἀδίκως αὐτὴν εἰς ἄλλους.

Ὁ Δαβοῦστος λοιπὸν εἰσερχόμενος εἰς τὴν πόλιν Κρασνοὲ ὑπέστη πολλοὺς ἀγῶνας καὶ θυσίας, διότι οἱ Ῥῶσσοι πανταχόθεν προσέβαλον αὐτὸν, μάλιστα διὰ τοῦ πολυαριθμου πυροβολικοῦ καὶ ἱππικοῦ αὐτῶν, τῶν ὁποίων ἐστεροῦντο οἱ δυστυχεῖς Γάλλοι· μ᾽ ὅλα ταῦτα μετὰ πολλὰς συμπλοκὰς σχηματιζόμενος πάντοτε εἰς τετράγωνα ἐδυνήθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν Κρασνοὲ, ἀλλ᾽ ἀπώλεσεν ἓν ὁλλανδικὸν σύνταγμα, τὸ ὁποῖον κατεσφάγη ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Ναπολέων ὑπεχώρει μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἐκ τῆς Κρασνοὲ πρὸς τὴν ὁδὸν Ὅρσαν· ἤθελε δὲ εὕρει τὴν ὁδὸν ταύτην φραγμένην ὑπὸ τῶν ῥωσσικῶν στρατευμάτων, ἐὰν ὁ Κουτούζωφ ἐδείκνυε δραστηριότητα, καὶ πιθανὸν ἦτο νὰ ἐμποδισθῇ ἢ νὰ ὑποχρεωθῇ πολλὰς ζημίας, ἐνῷ ἤδη διῆλθεν ἀνενοχλήτως. Τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου εἰσελθόντα εἰς Κρασνοὲ στρατεύματα, βλέποντα τὸν μὲν στρατάρχην Μορτιέρον ἀναχωροῦντα ἐκ Κρασνοὲ, τὰ δὲ ῥωσσικὰ στρατεύματα περικυκλοῦντα αὐτοὺς τοιουτοτρόπως ὥστε ν᾽ ἀποκλείσωσιν αὐτοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης, ἤρχισαν νὰ γογγύζωσι, καὶ

μετὰ ταῦτα νὰ κραυγάζωσιν ὅτι ἤθελον αἰχμαλωτισθῆ ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ἂν εἰσέτι διέμενον ἐκεῖ. Ὁ Δαβοῦστος, θεωρῶν τὴν δεινότητα τῆς θέσεώς του καὶ ἀναγνωρίζων κάλλιον αὐτῶν ποῖον κίνδυνον διέτρεχε διαμένων εἰς Κρασνοὲ, ἀπεφάσισε ν᾽ ἀναχωρήσῃ μὴ περιμένων τὸν Νέϋ, διότι οὗτος εἴθελε φθάσει τῇ ἑσπέρα τῆς ἑπομένης ἡμέρας, καὶ διότι διαμένων εἰσέτι ἤθελε κινδυνεύσει τὰς τρεῖς ὑπ᾽ αὐτὸν μεραρχίας, μὴ δυνάμενος νὰ σώσῃ οὐδὲ τὸν Νέϋ· προσέτι ἤθελε προσκρούσει καὶ εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος διατάξαντος αὐτὸν ν᾽ ἀκολουθήσῃ τὸν στρατάρχην Μορτιέρον· περιμείνας λοιπὸν μέχρι τῆς ἐλευσομένης νυκτὸς, ἀνεχώρησε μετὰ τῶν τριῶν μεραρχιῶν του συγκειμένων ἐκ πέντε μόνον χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν ὁδὸν εἰς ἣν ἐπορεύετο καὶ ὁ Ναπολέων.

Ἐκ Σμολένσκης λοιπὸν μέχρι τοῦ Κρασνοὲ, ἤτοι κατὰ τὴν 16 καὶ 17 Νοεμβρίου, ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπώλεσε πέντε χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ 6—8 χιλιάδας καθυστεροῦντας, καὶ οὐχὶ αἰχμαλώτους, ὡς κακῶς ἐδημοσίευσαν οἱ Ῥῶσσοι, διότι τοιοῦτόν τι δὲν συνέβη· ἀπώλεσε προσέτι καὶ μέγα μέρος τῆς ἀποσκευῆς του, πυροβόλα καὶ ὑλικὸν τοῦ πυροβολικοῦ, ἀλλ᾽ ἡ μεγαλητέρα ζημία συνίστατο εἰς τὴν μέλλουσαν ἀπώλειαν ὅλης τὰς μοίρας τοῦ Νέϋ καὶ τῆς μεραρχίας τοῦ Ῥικάρδου ἑνωθείσης μετ᾽ αὐτῆς. Τῇ 17 λοιπὸν ὁ Νέϋ καταστρέψας τοὺς πύργους τῆς Σμολένσκης, ῥίψας εἰς τὸν ποταμὸν ὅλον τὸ πυροβολικόν του, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ φέρῃ αὐτὸ, καὶ διατάξας εἰς πρωτοπορείαν τοὺς συνειθίσαντας νὰ πορεύωνται ταχέως καὶ ἐπὶ διαλελυμένην τάξιν ἄνδρας, ἀνεχώρησεν ἐκ Σμολένσης, νομίζων ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἤρχοντο ὄπισθέν του ἢ τὸ πολὺ ὅτι ἤθελεν ἀπαντήσει αὐτοὺς εἰς τὰς πλευράς του, οὐδόλως ὑποπτεύων ὅτι ἤθελεν ἀπαντήσει αὐτοὺς ἔμπροσθέν του, φράττοντας τὴν ὁδόν. Ὁ στρατάρχης Μορτιέρος, πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ἐκ Κρασνοὲ, ἤθελε νὰ εἰδοποιήσῃ αὐτὸν περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη, διότι οἱ Ῥῶσσοι εἶχον ἐμποδίσει πᾶσαν συγκοινω-

νίαν μὲ τὴν Σμολένσκην. Ὁ Νέϋ λοιπὸν, ἀγνοῶν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, μὲ τὴν συνήθη γενναιοψυχίαν του ἀνεχώρησε τῇ 17 ἀπὸ πρωΐας, καὶ ἔφθασε τῇ αὐτῇ ἑσπέρᾳ εἰς Κορτνίαν, καθ' ἣν ὥραν ἀνεχώρουν τὰ ἐκ Κρασνοὲ γαλλικὰ στρατεύματα· ἤκουσε τοὺς πυροβολισμοὺς, ἀλλ' οὐδὲν κακὸν ὑποπτεύσας, ἀνέβαλεν ἐπὶ τὴν αὔριον νὰ διαβῇ τὴν προρρηθεῖσαν φάραγγα τῆς Λοσμίνας.

Τῇ ἐπιούσῃ λοιπὸν 18 τοῦ μηνὸς, πορευόμενος εἰς Κρασνοὲ, ἔφθασεν ἔμπροσθεν τῆς φάραγγος ταύτης. Ἡ μεραρχία τοῦ Ῥικάρδου, διοικουμένη ὑπό τινος ἀνδρείου ἀξιωματικοῦ, οὖσα εἰς πρωτοπορείαν ἠθέλησε νὰ διαβῇ αὐτὴν, ἀλλὰ τοσοῦτον σφοδρῶς προσεβλήθη ὑπὸ τῶν πυρῶν τῶν φυλασσόντων αὐτὴν Ῥώσσων, ὥστε διεσπάσθη ἀπολέσασα πολλοὺς ἄνδρας, καὶ ὑποχωρήσασα περιέμενε τὴν ἄφιξιν τοῦ Νέϋ. Φθάσας δὲ οὗτος μετ' οὐ πολὺ καὶ ἰδὼν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον δὲν ἐδίστασε νὰ σχηματίσῃ πάραυτα ὅλους τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ῥηθείσης μεραρχίας, εἰς φάλαγγα πυκνὴν ὅπως μεθ' ὅλου τοῦ σώματός του ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Ῥώσσων καὶ διαβῇ τὴν φάραγγα.

Οὕτως λοιπὸν ἔχων ὁ Νέϋ διατεταγμένον τὸν στρατόν του ἐφώρμησε καὶ διέβη τὴν φάραγγα, ἀλλὰ μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην, καὶ πάραυτα προσεβλήθη τοσοῦτον ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν ῥωσσικῶν πυρῶν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν ἑτέραν ὄχθην, ἐξ ἧς εἶχεν ἀναχωρήσει. Ὅθεν σκεφθεὶς ὅτι τῷ ἦτον ἀδύνατον νὰ διαβῇ τὸ ἐμπόδιον τοῦτο, διότι ἀπέναντι αὐτοῦ ἦτο παρατεταγμένος ὁ Κουτούζωφ μετὰ 50 χιλιάδων στρατοῦ, ἐνῷ οὗτος εἶχε μόνον ἑπτὰ χιλιάδας, ἐξ ὧν μάλιστα ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἀπωλέσθησαν αἱ τρεῖς, ὥστε δὲν τῷ ἔμειναν εἰμὴ τέσσαρες μόνον χιλιάδες, μὴ θέλων δὲ νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ῥώσσους, ἀπεφάσισεν ἐν τῇ ἐπερχομένῃ νυκτὶ νὰ διαβῇ τὸν Βορυσθένην ποταμὸν καὶ νὰ σωθῇ· ἐνῷ ἐδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ἐκ Σμολένσκης, ἐὰν ἐγνώριζε τὰ εἰς τὰς δύο προηγουμένας ἡμέρας διατρέξαντα· ἀλλὰ δυστυχῶς ἔμελλε νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν τοῦ-

τον ἐπὶ τῶν παγετῶν, οἵτινες εἰσέτι δὲν ἦσαν στερεοὶ πρὸς διάβασιν στρατοῦ. Εἷς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικῶν παρετήρησεν εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαβῶσι τὸν Βορυσθένην, ἀλλ' ὁ Νέϋ ἀπήντησεν πρὸς αὐτὸν ὅτι, ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ὁ ποταμὸς, θέλουσι τὸν διέλθῃ.

Οἱ Ῥῶσσοι, βλέποντες ὀπισθοδρομοῦντα ὀλίγον τὸν Νέϋ καὶ μένοντα ἐν αὐτῇ τῇ θέσει, ὑπέθεσαν ὅτι οὗτος, μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄλλως, θέλει παραδοθῇ τῇ ἐπιούσῃ καὶ ὅτι εἰς μάτην ἤδη ἤθελον τὸν προσβάλει θυσιάζοντες τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἄνδρας. Διὸ τῇ αὐτῇ ἑσπέρᾳ ἔπεμψαν εἰς τὸν Νέϋ πρέσβεις, ὅπως εἴπωσιν αὐτῷ ὅτι, μὴ ἔχων ἄλλο τι νὰ πράξῃ ἀπέναντι 80 χιλιάδων ῥωσσικῶν στρατευμάτων, πρέπει νὰ παραδοθῇ, καὶ θέλει τῷ παραχωρηθῶσιν ἔντιμοι ὅροι τῆς παραδόσεώς του, ἀνάλογοι τῆς εὐκλείας τοῦ ὀνόματός του. Ἀφιχθέντων τῶν ἀπεσταλμένων Ῥώσσων εἰς τὸν Νέϋ καὶ εἰπόντων αὐτῷ τὰ παραγγελθέντα, οὗτος, μὴ θέλων ν' ἀπαντήσῃ μήπως θέσῃ εἰς ὑποψίαν αὐτοὺς περὶ τῆς μελετωμένης προθέσεώς του, ἐκράτησεν αὐτοὺς ὡς αἰχμαλώτους εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἤθελε μετ' οὐ πολὺ δώσει εἰς αὐτοὺς τὴν περὶ παραδόσεως ἀπάντησίν του. Ἐπελθούσης δὲ βαθείας νυκτὸς, ὁ Νέϋ, συναθροίσας ὅλους τοὺς δυναμένους σωματικῶς τε καὶ ἠθικῶς νὰ τὸν ἀκολουθήσωσι, καὶ ἐγκαταλείψας εἰς τὸ στρατόπεδόν του ὅλους τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀδυνάτους, ἐπορεύθη πρὸς τὸν Βορυσθένην· μὴ γνωρίζων ὅμως τὴν ὁδὸν, ἔλαβεν ὡς ὁδηγὸν τὴν ῥοὴν τοῦ παρακειμένου ῥύακος τοῦ χυνομένου εἰς τὸν Βορυσθένην· οὕτω δ' ἔφθασεν ἀσφαλῶς εἰς τὸν ποταμὸν τοῦτον, ὃν κατ' εὐτυχίαν του εὗρε παγωμένον ἐν μέρει, καὶ διά τινων σανίδων ἐδυνήθη νὰ διαβῇ μετὰ τῶν λειψάνων τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν τῶν δυναμένων ν' ἀκολουθήσωσιν ἐν τῇ νυκτερινῇ ἐκείνῃ πορείᾳ, οὐδενὸς καθυστεροῦντος φειδόμενος, ἀλλὰ προσπαθῶν νὰ σώσῃ τὴν ἑαυτοῦ ὑπόληψιν καὶ τὴν τοῦ σώματός του.

Διαβὰς λοιπὸν τὸν Βορυσθένην, ἐπορεύετο πρὸς τὸ ἀριστερὸν αὐτοῦ, διατρέχων ἄγνωστον εἰς αὐτὸν χώραν· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ πορεύηται ἀδιακόπως καὶ ἀκαταπαύστως ἐν τῷ μέσῳ τῆς

νυκτός. Ἐν πρώτοις διέβη ἐκ τινος χωρίου ὅπου εὗρε μικρὸν ἀριθμὸν Κοζάκων κοιμωμένων, φονεύσας αὐτοὺς διέβη· τῇ ἐπιούσῃ πορευόμενος εἶδεν ἀπὸ πρωΐας μακρόθεν Κοζάκους, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οὗτοι ἦσαν ὀλίγοι, δὲν ἐπρόσεξεν καὶ ἐξηκολούθει πορευόμενος. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀπαντήσας χωρία τινὰ, ἐξ ὧν ἔφευγον οἱ κάτοικοι ἰδόντες τοὺς Γάλλους, εἰσῆλθε καὶ ἐκάθησεν ἐν αὐτοῖς ὅπως χορτάσῃ τὴν πεῖναν τῶν στρατιωτῶν του· μόλις δὲ ἀπέφαγον οἱ στρατιῶταί του, καὶ πάραυτα ἀνεφάνη πλῆθος Κοζάκων διοικουμένων ὑπὸ τοῦ Πλατὼφ ἐχόντος πυροβολικὸν μετ᾽ αὐτοῦ. Ὡσαύτως δὲ ἠκολούθησε τὴν πορείαν· ἀλλ᾽ οἱ Κοζάκοι ἀκαταπαύστως προσέβαλον αὐτὸν ἐκ τῶν πλευρῶν, φονεύοντες τοὺς ὑπ᾽ αὐτὸν ἄνδρας· ἐνίοτε ἵστατο καὶ ἐσχημάτιζε τετράγωνα καὶ ἀντέκρουεν αὐτούς. Ἀλλὰ πρὸς τὸ ἑσπέρας ὁ ἀριθμὸς τῶν Κοζάκων τοσοῦτον ηὔξανεν ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ὀχυρωθῇ καὶ νὰ ἀμύνηται μέχρις οὗ νυκτώσῃ. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς, ἐπανέλαβε τὴν πορείαν του, πορευόμενος ἐντὸς δάσους τινὸς, ἐν ᾧ πολλάκις περιεπλανήθησαν οἱ στρατιῶται αὐτοῦ, ἀλλὰ μὲ τὰς πυρὰς τοὺς συνήνωνε. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἔφθασεν εἴς τι χωρίον, ἔνθα εὗρεν ὀλίγας τροφὰς πρὸς ζωάρκειαν τῶν στρατιωτῶν του. Περὶ τὴν δευτέραν ὥραν Π. Μ. ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ὅπως διατρέξῃ εἰσέτι εἴκοσι λεύγας μεχρισοῦ φθάσῃ εἰς τὴν πόλιν Ὄρσαν, ἔνθα ἐγίνετο ἡ συγκέντρωσις τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων.

Πορευόμενος δὲ πάντοτε ἀπὸ δυσβάτων μερῶν ὀλίγον ἐφοβεῖτο τοὺς παρακολουθοῦντας Κοζάκους· φθάσας ὅμως περὶ τὴν μεσημβρίαν εἴς τινα ἐκτεταμένην κοιλάδα, ἣν ἔμελλε νὰ διέλθῃ, προπαρεσκευάσθη ν᾽ ἀντικρούσῃ τὰς προσβολὰς αὐτῶν. Ἅμα λοιπὸν πλησιάζοντος τοῦ Πλατὼφ, ἐσχημάτιζε δύο τετράγωνα, ἔθετεν ἐντὸς αὐτῶν τοὺς ἀδυνάτους, καὶ μὲ τοὺς μαχίμους ἄνδρας ἀπέκρουε τὰς ἐπανειλημμένας ἐπελάσεις τῶν Κοζάκων, καὶ μετὰ ταῦτα ἠκολούθει τὴν πορείαν του. Πολλάκις οἱ ὑπ᾽ αὐτὸν στρατιῶται ἀπηύδων ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῶν ἀκαταπαύστων συμπλοκῶν, ἀλλ᾽ οὗτος διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ παραδείγματός του ἐνεψύχονεν αὐτούς. Πλησιάσας

δὲ πρὸς τὴν πόλιν Ὅρσαν ἔπεμψεν ἐκεῖσε ἕνα Πολωνὸν ἀξιωματικὸν ὅπως εἰδοποιήσῃ τὸν γαλλικὸν στρατὸν νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειάν του. Πορευόμενος λοιπὸν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ πρὸς τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου φθάσας μίαν λεύγαν μακρὰν τῆς πόλεως Ὅρσας ἔβλεπε κινήσεις στρατευμάτων, ἀλλ' ἀμφίβαλλεν ἂν ἦσαν Ῥῶσσοι ἢ Γάλλοι· καρτερὸς ὅμως ὢν πάντοτε ἐπορεύθη πρὸς τὴν πόλιν· νυκτὸς δὲ γενομένης, ἀκούσας μακρόθεν γαλλικὰς ὁμιλίας ἐπορεύθη πρὸς τοὺς προσερχομένους, οἵτινες ἦσαν ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος καὶ ὁ στρατάρχης Μορτιέρος, ἐρχόμενοι μετὰ τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ. Εὐθὺς ἐνηγκαλίσθη αὐτοὺς, ὡς καὶ ἅπαντες οἱ ὡς ἐκ θαύματος διασωθέντες ὀλίγοι στρατιῶται του τοὺς συστρατιώτας αὐτῶν. Ἐν δὲ τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ γενικὴ φωνὴ ἠκούσθη ὑπὲρ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ στρατάρχου Νέϋ.

Οὕτως ἐκ τῶν ἑπτὰ χιλιάδων ἀνδρῶν μεθ' ὧν ἀνεχώρησεν ἐκ Σμολένσκης ὁ Νέϋ δὲν ἔφερεν εἰς Ὅρσαν πλέον τῶν 1200, καὶ οὗτοι ἀπηυδημένοι ἐκ τοῦ κόπου καὶ καταβεβλημένοι ἠθικῶς, ἀλλ' ἔσωσε τὴν τιμήν του καὶ τὸ ὄνομά του. Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἀπὸ πρωΐας εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ τῆς Ὅρσας, μαθὼν τὴν αἰσίαν ἄφιξιν τοῦ Νέϋ ἐν τῷ Βαρανουΐ, ἐχάρη ὑπερβολικῶς, ὑπολογιζόμενος ὁποίαν ταπείνωσιν ἤθελε λάβει, ἐὰν συνελαμβάνετο εἷς τῶν πρωτίστων στραταρχῶν του. Καὶ κατὰ τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ὁ Ναπολέων εἶχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ ῥίψῃ ὅλον τὸ περὶ ἐγκαταλείψεως τοῦ Νέϋ σφάλμα εἰς τὸν Δαβοῦσον, ἐνῷ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἔσφαλε τὰ μέγιστα, διατάξας τὴν ἐκ Σμολένσκης ἀναχώρησιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, οὐχὶ συνάμα, ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων 24 ὡρῶν τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, μ' ὅλα ταῦτα διεκήρυξεν εἰς ὅλον τὸν στρατὸν ὅτι ὁ Δαβοῦστος ἐγκατέλειψε τὸν Νέϋ ὅπως ἀπολεσθῇ· ἐνῷ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ὑπεχώρησεν οὐδόλως φροντίζων περὶ τῶν στρατηγῶν του, ἐγκαταλιμπάνων αὐτοὺς εἰς τὴν τύχην.

Κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἀπωλέσθησαν ἐκ τοῦ

γαλλικοῦ στρατοῦ περὶ τὰς 20 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐν δὲ τῷ ἐν Ὄρσᾳ στρατοπέδῳ δὲν ἔμειναν εἰσέτι εἰμὴ 25 μόλις χιλιάδες καὶ ἄλλοι τόσοι καθυστεροῦντες, ἤτοι τὸ ἥμισυ τοῦ ἐξελθόντος ἐκ τῆς Μόσχας γαλλικοῦ στρατοῦ, τὸ ὄγδοον τῶν ἐκ τοῦ Νιέμου ποταμοῦ διαβάντων, τουτέστιν ἐκ τῶν εἰσελθόντων εἰς τὰ ῥωσσικὰ μεθόρια. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι, εἰ καὶ ὠφελήθησαν μεγάλως ἐκ τῆς ἀπωλείας ταύτης τῶν Γάλλων, δὲν ἐδοξάζοντο ὅμως ἀρκούντως, διότι ἔχοντες 60 χιλιάδων στρατοῦ καὶ καλῶς συσκευασμένον καὶ πολυάριθμον πυροβολικὸν ἐδύναντο νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Γάλλων καὶ αὐτὸν προσέτι τὸν Ναπολέοντα νὰ συλλάβωσιν. Ἀλλ' οὗτοι, ὡς ἐῤῥέθη, ἤθελον ἀκινδύνως νὰ βλέπωσι τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἀπολλύμενον καθ' ἑκάστην ἐκ διαλειμμάτων, ὡς συνέβη ἐπὶ τέλους, ὅτε ἠτιῶντο ἀλλήλους διὰ τὴν μὴ σύλληψιν τοῦ στρατάρχου Νέϋ, ὅστις διέφυγε τῶν χειρῶν των. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἡ σύνεσις τοῦ Κουτούζωφ ἦτον ἀνωτέρα πάσης στρατιωτικῆς δόξης· διότι οὗτος, προβλέπων ὅτι μᾶλλον ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ τοῦ κλίματος τοῦ χειμῶνος ἤθελε καταστραφῇ ὁ Ναπολέων, οὐδέποτε ἐπέτρεπε τὰς ἐπικινδύνους συμπλοκὰς, ὡς δειλὸς γέρων, θέλων μᾶλλον νὰ δοξασθῇ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν λαμπρῶν στρατιωτικῶν πράξεων· ἐπὶ τέλους δὲ ἐδοξάσθη μὲν ἀλλ' ἐν μέρει καὶ ὑπὸ τῆς τύχης, καὶ οὐχὶ ὁλοσχερῶς ἐκ τῆς φρονήσεως.

Ἀλλ' ὅπως δήποτε, ὁ Ναπολέων, ἀναχωρήσας ἐκ Κρασνοὲ, διενυκτέρευσε τῇ 17 Νοεμβρίου εἰς Λιάδυ, καὶ τῇ 18 εἰς Δουβρόβναν, ἐξ ἧς ἀναχωρήσας ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν Ὄρσαν, ἔνθα συνήθροισε τὸν ὡς ἀνωτέρω εἴρηται μείναντα στρατόν του. Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ἔῤῥεεν ὁ Βορυσθένης ποταμὸς, ὅστις, καί τοι ἔχων μέγα πλάτος, δὲν ἦτον εἰσέτι καλῶς παγωμένος, ὥστε ἡ διάβασίς του ἦτον δύσκολος· ἐὰν λοιπὸν ὁ Κουτούζωφ κατελάμβανε τὴν ἐπ' αὐτοῦ γέφυραν, ἀντὶ νὰ θελήσῃ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ναπολέοντα εἰς Κρασνοὲ, ἀναμφιβόλως ἤθελεν ἀποκλείσῃ τὴν διάβασιν αὐτοῦ. Ὅθεν ὁ Ναπολέων ἐθεω-

ρεῖτο εὐτυχὴς εὑρὼν τὴν θέσιν ταύτην κενὴν, μάλιστα εὑρὼν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ πολλὰς τροφὰς, ὥστε νὰ διαθρέψῃ τὸν πεινασμένον στρατόν του, εἰς ὃν ἡ ἀταξία ἐκορυφώθη εἰς τὸ μὴ περαιτέρω· διότι οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτῶν, ἀπολέσαντες πάντα σύνδεσμον τῆς στρατιωτικῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας, διαλυθέντες ἄλλοι μὲν ἔνοπλοι, ἕτεροι δὲ ἀφοπλισθέντες διῆγον κατ' ἰδίαν θέλησιν μὴ φροντίζοντες εἰμὴ περὶ τῆς σωτηρίας των καὶ τῆς διατροφῆς των· οὐδένα δὲ ἀρχηγὸν ἀναγνωρίζοντες διήρπαζον, ἐλεηλάτουν, ἔκαιον καὶ ἀντετάτοντο ἔνοπλοι πρὸς ὅν τινα ἤθελε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ· οὕτω διαλυθείσης τῆς στρατιωτικῆς τάξεως καὶ ἐξαλειφθείσης τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας, ὁ στρατὸς οὗτος διαλυθεὶς ἐσχηματίσθη εἰς συμμορίας ἀνδρῶν ἐνόπλων τε καὶ ἀόπλων φερομένων τῇ δὲ κακεῖσε καὶ ἀποθνησκόντων εἰς τὰς ὁδούς· μόνη ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ μέχρι τινος διέσωζε σκιὰν τάξεως καὶ πειθαρχίας, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐσχάτως ἤρχισε νὰ μιμῆται τὸ κακὸν παράδειγμα τοῦ στρατοῦ. Ὁ Ναπολέων συνήθροισεν αὐτὴν καὶ ὡμίλησε πρὸς τοὺς ἀρχαίους στρατιώτας τούτους ὅτι οὗτοι ἦσαν τὸ τελευταῖον ἄσυλον τῆς στρατιωτικῆς τιμῆς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὅτι εἰς τούτους ἀπόκειται νὰ δώσωσι τὸ παράδειγμα τῆς πειθαρχίας ὅπως σωθῇ ὁ στρατὸς ἕνεκα τῆς παντελοῦς διαλύσεως αὐτοῦ, ὅτι ἂν καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ καταστῇ ἔνοχος, ἡ ἐνοχή της ὑπερβαίνει τὴν τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ στρατοῦ· διότι αὕτη δὲν ἐδύνατο νὰ προφασισθῇ ὅτι στερεῖται τῶν ἀναγκαίων, καθότι εἰς αὐτὴν πάντοτε ἀποκλειστικῶς ἐδόθησαν τὰ ὑπάρχοντα ὀλίγα τρόφιμα· ὅτι ἤθελε τιμωρήσει, καὶ μάλιστα ἤθελε τουφεκίσει τοὺς πρώτους ἐκ τῶν ἐπιλέκτων τούτων τῶν εὑρεθέντων ἐκτὸς τῆς τάξεώς των· ἀλλ' ὅτι ἐπεθύμει μᾶλλον νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῶν ἀρχαίων στρατιωτικῶν ἀρετῶν αὐτῶν, καὶ νὰ παρέξῃ ἐκ τῆς ἀφοσιώσεώς των καὶ οὐχὶ ἕνεκα φόβου τὰ ἀναγκαιοῦντα καλὰ παραδείγματα. Οἱ ἀρχαῖοι οὗτοι στρατιῶται ἐνίοτε παρεπονοῦντο, ἀλλὰ πάντοτε ἦσαν πιστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Ναπολέοντα, τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην,

μ᾽ ὅλον ὅτι καὶ οὗτοι ὑπέφερον τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου ταῦτα· διότι ἐκ μὲν τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς δὲν ἔμειναν εἰμὴ 3500 ἐκ τῶν ἓξ χιλιάδων, ἀπολεσθέντων τῶν λοιπῶν οὐχὶ ἐν ταῖς μάχαις, διότι οὗτοι εἰς οὐδεμίαν μάχην συνεμέθεξαν, ἀλλ᾽ ἕνεκα τῶν κακοπαθειῶν καὶ τοῦ ψύχους· ἡ δὲ νέα αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ὑπέστη πολλὰ καὶ ἐκ τῆς τελευταίας μάχης.

Ὁ Ναπολέων ἐκπληχθεὶς ἐκ νέου ὑπὸ τῆς ἀνοικομήτου μεγάλης ἀποσκευῆς, θέλων δὲ νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς ἀπομακρυθέντας ἐκ τῶν σωμάτων των στρατιώτας νὰ ἐπανέλθωσιν ὑπὸ τὰς σημαίας των, διέταξε νὰ πυρποληθῶσιν ἐν γένει ὅλαι αἱ ἅμαξαι ἐκτὸς τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ πυροβολικὸν καὶ μηχανικὸν καὶ εἰς τὰς φυγάδας οἰκογενείας, καὶ τῶν ἐμπεριεχουσῶν πληγωμένους· ἐπέτρεψε δὲ μίαν μόνην ἅμαξαν εἰς ἕκαστον στρατάρχην, ὡς καὶ εἰς ἑαυτὸν, κατακαύσας ἀσπλάγχνως ὅλας τὰς ἄλλας. Θέλων δὲ νὰ διατηρήσῃ ὅσον ἐδύνατο πλειότερον πυροβολικὸν, διέταξε τὴν καταστροφὴν δύο συσκευασιῶν προχείρων γεφυρῶν, ὅπως χορηγήσῃ τοὺς ἵππους αὐτῶν εἰς τὸ πυροβολικὸν, εἰ καὶ ὁ στρατηγὸς Ἐλβὲ ἐπέμενε νὰ μὴ καταστραφῶσι ταῦτα· διετήρησε δὲ μόνον τὴν συσκευασίαν μιᾶς κινητῆς γεφύρας τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐν αὐτῇ τῇ περιστάσει κατεστράφη καὶ ἡ πολύτιμος ἀλληλογραφία τοῦ Ναπολέοντος.

Καὶ ὅμως μ᾽ ὅλας τὰς αὐστηρότητας ταύτας οὐδὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ περὶ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ μικροῦ στρατοῦ του· ἐπὶ τέλους διέταξε μόνον οἱ ὑπὸ τὰς σημαίας των διαμένοντες νὰ λαμβάνωσι τροφὰς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐδὲν αἴσιον ἀποτέλεσμα ἔφερε, διότι οὗτοι καὶ μόνοι ἐλάμβανον τροφὰς ἐκ τῶν ἀποθηκῶν, οὐδενὸς δυναμένου νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ· τέλος πάντων ἡ ἀνυποταγὴ καὶ ἡ ἀκολασία διήρκει κατὰ τὰς δύο ἡμέρας καθ᾽ ἃς διέμενεν ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ὄρσαν.

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ Ναπολέων ἔλαβε λίαν δυσαρέστους εἰδήσεις ὑπερβαινούσας ὅσας μέχρι τοῦδε εἶχε μάθει. Ὁ ναύαρχος Τσιτακὼφ εἶχε προχωρήσει πρὸς τὰ ἄνω τοῦ Βερεζίνα πο-

ταμοῦ ἀφήσας ὄπισθεν τὸν Σβαρζεμβέργον, διςάζοντα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὶ νὰ πράξῃ, καὶ ἐλθὼν κατέλαβε τὴν πόλιν Μίσκαν ἔνθα ὑπῆρχον ὅλαι αἱ τροφαὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ὁ δὲ Βιττγενστεῖν ἤρχετο νὰ φράξῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων ἐνόμιζεν ὅτι οἱ στρατάρχαι Οὐδινὼ, καὶ Βίκτωρ, ἀμφότεροι ἔχοντες 40 χιλιάδας στρατοῦ, ἤθελον καταπολεμήσει τὸν Βιττγενστεῖν καὶ μετὰ τοῦτο νὰ καταλάβωσι τὴν διάβασιν τοῦ Βερεζίνα ποταμοῦ, ὥςε νὰ διέλθῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀνενοχλήτως ὑπὸ τῶν Ῥώσσων· ἄλλως πως ὅμως ἔμαθε καὶ τὰ περὶ τούτων. Οἱ στρατάρχαι οὗτοι ἕνεκα τῶν κακοπαθειῶν καὶ ὁδοιποριῶν ἀπολέσαντες πολλοὺς ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀνδρῶν δὲν τοῖς ἔμειναν εἰμὴ 32 χιλιάδες ἐκ τῶν 50 χιλιάδων· ἑνωθέντες δὲ ἀπεπειράθησαν νὰ ἐκτοπίσωσι τὸν στρατηγὸν Βιττγενστεῖν ὀχυρωθέντα ὄπισθεν τοῦ Οὔλα ποταμοῦ· ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν καὶ ἀπεσύρθησαν ἐκεῖθεν, ἀπολέσαντες δύο χιλιάδας ἄνδρας· ἐδύναντο δὲ νὰ προσβάλωσιν αὐτὸν ἐκ νέου ἀποφασιστικῶς, ἀλλὰ δὲν ἔπραξαν τοῦτο, φοβηθέντες τὴν ἀποτυχίαν των, καὶ ἐπομένως μήπως ἀποκατασταθῶσιν ἀνίκανοι νὰ βοηθήσωσι τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Οὕτως ὁ Ναπολέων εὑρίσκετο ἤδη εἰς δεινοτάτην θέσιν, ἔχων ὁτὲ μὲν δεξιόθεν, ἄλλοτε δὲ ἀριστερόθεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ὑποχωρήσεώς του, τὸν Βιττγενστεῖν μετὰ τοῦ διοικητοῦ τῶν σουηδικῶν στρατευμάτων Στεῖγγελ, καὶ ὅτε μὲν ἀριστερόθεν, ἄλλοτε δεξιόθεν τὸν Τσιτακὼφ, ὅστις μάλιστα κατέλαβε τὴν Μίνσκαν, ἐν ᾗ ἦσαν, ὡς ἐρρέθη, ἅπαντα τὰ ἐπιτήδεια τοῦ στρατοῦ του, ὄπισθεν δὲ τὸν Κουτούζωφ μετὰ τοῦ πρωτίστου ῥωσσικοῦ στρατοῦ. Ἐν τοσούτῳ ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ διέκειτο δεινῶς, παρηγορεῖτο μαθὼν ὅτι τὰ ὑπὸ τὸν Βίκτωρα καὶ Οὐδινὼ σώματα συνέκειντο εἰσέτι ἐξ 25 χιλιάδων ἀνδρῶν διατηρούντων τὴν ἀπαιτουμένην τάξιν καὶ πειθαρχίαν, μεθ' ὧν ὑπελόγιζε νὰ συναθροίσῃ 50 χιλιάδας στρατοῦ καὶ ν' ἀντισταθῇ κατὰ παντὸς ῥωσσικοῦ στρατοῦ θέλοντος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ· πρὸς δὲ ἤλπιζε δι' αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ νὰ κατορθώσῃ καὶ λαμπράν τινὰ πρᾶξιν, καταπολεμῶν τοὺς Ῥώσσους.

Ὑπὸ τοιούτων διαλογισμῶν λοιπὸν κυριευόμενος ὁ Ναπολέων προσεκάλεσε τὸν στρατηγὸν Δόδην καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τοὺς στρατάρχας τούτους, ὅπως εἰς μὲν τὸν Οὐδινὼ εἴπῃ νὰ πορευθῇ παραχρῆμα, δι' ἐγκαρσίου κινήσεως ἐκ τοῦ δεξιοῦ πρὸς τὸ ἀριστερὸν, ἐκ τῆς Κζερείας εἰς Βορισόβαν, ἵνα ὑποστηρίξῃ τοὺς Πολωνοὺς νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐπὶ τοῦ Βερεζίνα γέφυραν, εἰς δὲ τὸν Βίκτωρα νὰ μένῃ ἀπέναντι τοῦ Βιττγενστεΐν, προσποιούμενος ὅτι θέλει ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ. Ἐὰν αἱ ὁδηγίαι αὗται ἐδύναντο νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀκριβῶς, ὁ Ναπολέων ἤθελεν οὕτω διαιρέσει τὰς ῥωσσικὰς δυνάμεις, διαβῇ ἀσφαλῶς τὸν Βερεζίναν, καὶ μετὰ ταῦτα ἑνόνων ὅλα τὰ σώματα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Σβαρζεμβέργου, ἤθελεν ἔχει προχείρως 90 χιλιάδας στρατοῦ, μεθ' οὗ ἐπιπίπτων κατὰ τοῦ Τσιτακὼφ ἤθελεν ἀνακτήσει τὴν πόλιν Μίνσκαν, ἐν ᾗ ἦσαν αἱ τροφαὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ ἴσως ἤθελε καταστρέψει καὶ αὐτὸν τὸν Τσιτακὼφ ἢ ὅποιον ἄλλον ἤθελε συναντήσει καθ' ὁδόν. Στηριζόμενος λοιπὸν εἰς τοιούτους ὑπολογισμοὺς οὐχὶ μόνον δὲν ἀπηλπίζετο ἀλλ' ἤλπιζε καὶ νὰ θριαμβεύσῃ.

Ὅθεν τῇ 20 Νοεμβρίου ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος στρατοῦ καὶ διανυκτερεύσας εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Βαρανουΐ, ἔφθασε τῇ 21 εἰς Κοκανόβαν, καὶ τῇ 22 ἐπορεύετο εἰς Βόβρον. Ὁ δὲ καιρὸς ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους μετεβλήθη εἰς ὑγρασίαν· διὸ, ἐνῷ πρότερον ὁ στρατὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ τοῦ παγωμένου ἐδάφους, ἤδη, ἀναλυομένων τῶν παγετῶν, ἐβυθίζετο μέχρι τῶν γονάτων, ὅπερ ἐπροξένει πλειότερον ψῦχος καὶ ἐνόχλησιν εἰς τοὺς στρατιώτας ἢ αὐτοὶ οἱ παγετοί· αἱ δὲ ἅμαξαι τοῦ πυροβολικοῦ ὑπέφερον πλειοτέρας δυσκολίας, ὥστε ἡ γλυκύτης τοῦ καιροῦ μᾶλλον ἔβλαπτεν εἰς τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ, μάλιστα καθ' ἣν ἐποχὴν προέκειτο νὰ βαδίζωσι ταχέως, ἀπ' ἐναντίου ἐβραδυπόρουν.

Ὁ Ναπολέων τῇ 22 περὶ τὴν μεσημβρίαν πορευόμενος εἰς Τολοκζὶν ἔλαβεν ἐκ Βορισόβας ἐπιστολὴν, δι' ἧς τῷ ἀνηγγέλλετο ἡ θλιβερωτέρα πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε ληφθεισῶν εἰ-

δείσεων, ὅτι δηλαδὴ οἱ Πολωνοὶ στρατηγοὶ αὐτοῦ Βρονικόφσκης καὶ Δομβρόφσκης, οἱ φυλάττοντες τὴν ἐπὶ τοῦ Βερεζίνα ποταμοῦ γέφυραν, μετὰ ἰσχυρὰν ἄμυναν τοῦ ἐπ' αὐτῆς χαρακώματος, ἀπολέσαντες μέχρι τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ προξενήσαντες τὴν αὐτὴν σχεδὸν ζημίαν καὶ εἰς τοὺς Ῥώσσους, ὧν ὁ στρατηγὸς Λαμβέρτης ἐφονεύθη, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ὄπισθεν τῆς πόλεως Βορισόβας, ἐγκαταλείψαντες τὴν ἐπὶ τοῦ Βερεζίνα γέφυραν· οὕτως οἱ Ῥῶσσοι, ἀπέχοντες ὀλίγας λεύγας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, κατεῖχον τὴν μόνην διάβασιν, ἐξ ἧς ἤθελε διέλθη οὗτος. Ὅθεν ὁ Ναπολέων ἤδη ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην περίστασιν διέκειτο δεινῶς, διότι φερούμενος τῶν μέσων δὲν ἐδύνατο νὰ στήσῃ ἐπὶ τοῦ ῥηθέντος ποταμοῦ ἄλλην γέφυραν· προσέτι οὐδὲ, τούτου ἕνεκεν, ἐδύνατο νὰ χρονοτριβῇ· διότι ἀριστερόθεν εἶχε τὸν Τσιτακὼφ πορευόμενον νικητὴν κατ' αὐτοῦ, δεξιόθεν τὸν Βιτγενστεῖν ἐπαπειλοῦντα νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ ἐν ὥρᾳ τῆς διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ, ὄπισθεν δὲ τὸν Κουτουζὼφ ὅστις προσήρχετο νὰ προσβάλῃ τὰ νῶτα αὐτοῦ, ἐνῷ οἱ ἕτεροι στρατηγοὶ Ῥῶσσοι ἤθελον προσβάλει αὐτὰ πανταχόθεν· οὐδέποτε λοιπὸν εὑρέθη εἰς τοιαύτην δεινοτάτην θέσιν, μάλιστα συγκρινομένης τῆς καταστάσεώς του ταύτης μὲ τὴν ἰσχὺν, ἣν εἶχεν ὅτε διέβη τὸν Νιέμον ποταμὸν, ἔβλεπέ τις ὅτι ἐν διαστήματι πέντε μηνῶν ἐκ τοῦ τότε μεγαλείου του εὑρίσκετο ἤδη εἰς τὴν τρομερὰν πτῶσίν του!

Ἔχων λοιπὸν ἀνὰ χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν ταύτην κατέβη τοῦ ἵππου του, ἀνέγνωσεν αὐτὴν μετὰ μεγίστης ψυχικῆς ταραχῆς, προσελθὼν εἰς τὴν παρακειμένην ὁδὸν, ἔνθα ὑπῆρχε πυρὰ στρατιωτῶν τινῶν· ἰδὼν δ' ἐκεῖ τὸν στρατηγὸν Δόδην ἐπανελθόντα ἐκ τῶν στραταρχῶν Οὐδινὼ καὶ Βίκτωρος, εἰς οὓς πρὸ ὀλίγου ἀπεστάλη, διέταξεν αὐτὸν νὰ προσέλθῃ. Ἅμα δὲ προσεγγίσαντος αὐτοῦ, ὁ Ναπολέων, ἰδὼν αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτεῖ, τῷ εἶπεν « Ἐκεῖ εἰσί; », θέλων νὰ εἴπῃ οἱ Ῥῶσσοι κατέχουσι τὴν Βορισόβαν; Μετὰ ταῦτα εἰσῆλθεν εἴς τινα χωρικὸν οἶκον, καὶ ἁπλώσας ἐπί τινος χωρικῆς τραπέζης ῥωσσικὸν χάρτην συν-

ἐζήτει μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Δόδη πόθεν ἐδύναντο νὰ ἐξέλθωσιν ἐξ ἧς θέσεως διέμενον. Ὁ Ναπολέων ἤδη ἦτον ὠργισμένος, οὐχὶ δὲ καὶ καταβεβλημένος· ἄλλοτε μὲν ἦτο προσεκτικὸς εἰς τὴν συζήτησιν καὶ ἄλλοτε ἐφαίνετο ἀφηρημένος, διότι ἤκουε χωρὶς νὰ ἐννοῇ, καὶ ἔβλεπε χωρὶς νὰ βλέπῃ, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπανήρχετο εἰς τὴν συζήτησιν· ἀφῆκε λοιπὸν εἰς τὸν στρατηγὸν Δόδην νὰ προτείνῃ τίνι τρόπῳ ἔμελλον νὰ ὑπερπηδήσωσι τὰ παρουσιασθέντα ἐμπόδια. Ὁ στρατηγὸς οὗτος, γνωρίζων κάλλιστα τὸν ῥοῦν τοῦ Βεριζίνα, ἐγνωμοδότησεν ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ διαβῶσι διὰ τῆς πόλεως Βορισόβας, διότι ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἀπεδιώκοντο ἐκεῖθεν, ἤθελον κατακαύσει τὴν ἐκεῖ γέφυραν, ἐπίσης οὐδὲ κάτωθεν τῆς Βορισόβας, διότι καθόσον προχωρεῖ ὁ ποταμὸς οὗτος κατὰ τοσοῦτον εἶναι δασώδης καὶ ἑλώδης, ἐπομένως ἡ ἐκ τοῦ μέρους τούτου διάβασις ἦτο δυσκολωτέρα, διότι ἔπρεπε νὰ διαβῶσιν οὐχὶ μόνον τὸν ποταμὸν διὰ γεφυρῶν ἀλλὰ καὶ τὰ πλεῖστα μέρη, ὧν αἱ γέφυραι ἔπρεπε νὰ ἦσαν κατεστραμμέναι ὑπὸ τῶν Ῥώσσων· ἐνῷ ἄνωθεν τῆς Βορισόβας πρὸς τὰ μέρη τοῦ Λεπὲλ ὁ ποταμὸς ῥέει ἐπὶ ἀμμώδους μέρους καὶ ὑπάρχουσι μέρη ἅτινα ἐδύνατο νὰ διαβῇ τις πεζὸς εἰσερχόμενος μέχρι τοῦ στήθους. Ὁ στρατηγὸς οὗτος διϊσχυρίζετο ὅτι ἡ ἐκεῖ διαμένουσα γαλλικὴ δευτέρα μοῖρα, εἰς ἣν ἀνῆκεν οὗτος, ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ συνδράμῃ τὴν διάβασιν τοῦ στρατοῦ· προέτεινε λοιπὸν εἰς τὸν Ναπολέοντα νὰ πορευθῶσι δεξιόθεν πρὸς τὸν Βερεζίναν, νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὰ ὑπὸ τοὺς στρατάρχας Βίκτωρα καὶ Οὐδινὼ σώματα, νὰ διέλθωσιν ἐπὶ τῶν σωμάτων τοῦ Βιττγενστεῖν καὶ μετὰ τὴν περιστροφὴν ταύτην νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Βίλναν διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Κλουβοκοέ.

Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, λησμονῶν τὸν προκείμενον κίνδυνον καὶ ὧν εἰσέτι προσηλωμένος εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Μίνσκας, ἣν ἐθεώρει ὡς τὴν καλητέραν καὶ μᾶλλον ἐφωδιασμένην τροφῶν παρὰ πᾶσαν ἄλλην, καὶ ἐν ᾗ ἤλπιζε νὰ ἑνώσῃ τὰ ὑπὸ τὸν Σβαρζεμβέργον καὶ Ρεϋνιέρον σώματα μὲ τὰ ὑπ' αὐτὸν, συμποσούμενα ἅπαντα εἰς 90 χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν, ἀν-

τέταξε δύο ἐνστάσεις εἰς τὰς προτάσεις τοῦ στρατηγοῦ Δόδη· πρῶτον ὅτι διὰ τῆς περιστροφῆς ἀπεμακρύνετο ἐκ τῆς Βίλνας καὶ ἐξετίθετο εἰς τοὺς Ῥώσσους δυναμένους νὰ προκαταλάβωσιν αὐτὸν, καὶ δεύτερον ὅτι δυνατὸν ν' ἀπαντήσῃ τὸν Βιττγεστεῖν καὶ τὸν Στεῖγγελ, οὓς οἱ στρατάρχαι Οὐδινὼ καὶ Βίκτωρ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ νικήσωσιν. Ὁ στρατηγὸς Δόδης ἀπήντησεν ὅτι πιθανὸν ν' ἀπαντήσωσι τοὺς δύο Ῥώσσους στρατηγοὺς τούτους, ἀλλ' οὗτοι δὲν κατεῖχον πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Βερεζίνα ὀχυρὰν θέσιν ἵνα ὑπερασπισθῶσι, καὶ δὲν ἤθελον μάλιστα τολμήσει νὰ ἀντισταθῶσιν, ἐὰν ἴδωσι τὸν Ναπολέοντα ἡνωμένον μὲ τοὺς δύο εἰρημένους στρατάρχας του. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ὅσις ὁσάκις συνεζήτει δὲν ἐπεδέχετο ἀντιρρήσεις, διότι οὗτος προτοῦ ἀπεφάσιζεν ὅ,τι ἐνέκρινεν, ἐξέταζε τὸν χάρτην διὰ τοῦ δακτύλου του πρὸς τὸν Βερεζίναν, καὶ ἔπειτα τὸν Βορυσθένην· ἀπαντήσας δὲ τὴν Πουλτάβαν, εὐθὺς ἀνέκραξε Πουλτάβα, Πουλτάβα! μετὰ δὲ ταῦτα ἐγκαταλείψας τὸν χάρτην καὶ περιδιαβάζων εἰς τὸ εὐτελὲς τοῦτο κατώγειον, ἐπανέλαβε Πουλτάβα, Πουλτάβα! · · · χωρὶς νὰ βλέπῃ τὸν στρατηγὸν Δόδην, οὐδὲ νὰ προσέχῃ εἰς αὐτόν. Ὁ στρατηγὸς Δόδης, ἐκπληχθεὶς ἐκ τοῦ παραδόξου τούτου θεάματος, ἐσιώπα καὶ ἀνεπόλει εἰς τὴν μνήμην του μετὰ πολλῆς λύπης τὸν νέον Κάρολον ΙΒ΄ τῆς Σουηδίας, ὅστις ἦτον ἑκατοντάκις ἀνώτερος τοῦ παλαιοῦ, ἀλλ' ὡσαύτως ἑκατοντάκις δυστυχέστερος ἐκείνου, ἐννοήσας ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὴν ἀληθῆ τύχην του. Ἐν τούτοις εἰσῆλθε μετ' ὀλίγον ὁ Μυράτος, ὁ Εὐγένιος, ὁ Βερθιέρος καὶ ὁ στρατηγὸς Ζουμινὴς ὅστις, ὢν στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἐσπούδασε τὸν τόπον ἐπιτοπίως, ὥστε ἐδύνατο νὰ γνωμοδοτήσῃ περὶ τούτου ἐν γνώσει· ὁ δὲ στρατηγὸς Δόδης ἕνεκα τῆς μετριοφροσύνης του ἐξῆλθεν. Ὁ Ναπολέων, ἰδὼν τὸν Ζουμινὴν εἶπεν αὐτῷ· «Ὅταν τις δὲν ἔπαθε δυστυχήματα, πρέπει νὰ πάθῃ μεγάλα ἀναλόγως τῆς τύχης του· ἔπειτα δὲ ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ στρατηγοῦ τούτου. Οὗτος δὲ, συμμεριζόμενος ἐν μέρει τὴν γνώμην

τοῦ στρατηγοῦ Δόδη, ἔκρινεν ὡς ἀδύνατον τὴν διάβασιν τοῦ Βερεζίνα κάτωθεν τῆς Βορισόβας, ἀλλ' ἐπίσης ἔκρινεν, ὡς λίαν ἐκτεταμένον καὶ κοπιαστικὸν εἰς καταβεβλημένον στρατὸν, τὸ νὰ διατρέξῃ τὸν Βεριζίναν μέχρι τῶν πηγῶν του· ἐνόμιζε λοιπὸν ὅτι, κατὰ τὰς ἐπιτοπίους πληροφορίας, ἦτο δυνατὸν νὰ διέλθωσι τὸν ποταμὸν δεξιόθεν κατ' εὐθεῖαν, ὀλίγον ἄνωθεν τῆς Βορισόβας, ἐκεῖθεν δὲ νὰ λάβωσι τὴν ὁδὸν τοῦ Σμοργόνι, ἥτις ἦτο καὶ συντομωτέρα, ὅπως ἀπέλθωσιν εἰς Βίλναν, καὶ ἦττον λεηλατημένη ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων στρατῶν. Τὰ μετὰ ταῦτα συμβάντα ἀπέδειξαν μετ' ὀλίγον ὅτι ἡ γνώμη αὕτη ἦτον ἡ ὀρθοτέρα. Ὁ Ναπολέων, μὴ ἐναντιούμενος εἰς τὴν γνώμην ταύτην, διότι μόλις ἤκουε, παραχρῆμα ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην του τὰς ἐποχὰς τῶν λαμπροτέρων πολεμικῶν ἐπιχειρίσεών του, καὶ παραπονούμενος καθ' ὅλων, περιδιαβάζων καὶ ὁμιλῶν μετὰ πολλῆς συγκινήσεως, εἶπεν ὅτι ἂν ὅλαι αἱ καρδίαι δὲν κατεβλήθησαν (προφέρων τοὺς λόγους τούτους ἔβλεπε τοὺς πρωτίστους στρατηγούς του παρόντας πέριξ αὐτοῦ), δυνάμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν λαμπράν τινα στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν· αὕτη συνίσταται νὰ ἀπέλθωμεν πρὸς τὰ ἄνω τοῦ Βεριζίνα, ὡς ἐγνωμοδότησεν ὁ στρατηγὸς Δόδης, καὶ, ἀντὶ νὰ ζητήσωμεν ἁπλῶς διάβασιν ποταμοῦ, νὰ ἐπιπέσωμεν κατὰ τοῦ Βιττγενστέϊν, νὰ τὸν καταῤῥέψωμεν καὶ νὰ τὸν αἰχμαλωτίσωμεν· προσέθηκε δὲ ὅτι, ἂν μετὰ τοσαῦτα δυστυχήματα, εἰσερχόμενος εἰς τὴν Πολωνίαν, φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ αἰχμάλωτον ῥωσσικὸν σῶμα, ἡ Εὐρώπη θέλει θαυμάσει τὸν Ναπολέοντα, τὸν πρώτιστον στρατὸν αὐτοῦ καὶ τὴν τύχην τῆς Αὐτοκρατορίας! Ἡ δὲ φαντασία του ἐξήπτετο καθ' ὅσον ὡμίλει, καὶ ἐκαλλώπιζε διαφοροτρόπως τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, ὥστε, παριστῶν αὐτὴν πιθανὴν, ἐπαρηγόρει τὴν τότε λύπην του. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Ζουμινὶς ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι ἡ ὡραία ἐπιχείρησις αὕτη ἦτο κατορθωτέα μόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν, ἔνθα πανταχοῦ εὑρίσκει τις τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ μετὰ στρατοῦ ὑγιοῦς καὶ ἰσχυροῦ, ὃν αἱ μεγάλαι στερήσεις δὲν ἐξήντλησαν ὁλοσχερῶς. Ὁ στρατηγὸς Ζου-

μινὴς ἐδύνατο νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα, εἰ καὶ δὲν ἦτον ἁρμοδία ἡ περίστασις, ὅτι ὁ καταχρώμενος τὴν ἀφοσίωσιν τῶν ὑπ' αὐτὸν, ἐκφαυλίζεται αὐτὸς οὗτος, καὶ ὁμοιάζει τὸν ἀνόητον ἱππέα τὸν καταπονοῦντα τὸν ἵππον του τοσοῦτον ὥστε νὰ ἀποθάνῃ!

Ὁ Ναπολέων, οὐδόλως προσέχων εἰς τὰς γενομένας παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν φανταστικῶν προθέσεών του, αἵτινες δὲν ἦσαν εἰμὴ τὰ προοίμια τῆς πτώσεως αὐτοῦ, ἀπεφάσισε τί ἔμελλε νὰ πράξῃ ὅπως σωθῇ ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου. Ἐσκέφθη λοιπὸν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἐδύνατο οὔτε πρὸς τὰ κάτω τοῦ Βερεζίνα, οὔτε ἄνωθεν πρὸς τὰς πηγὰς αὐτοῦ, ὡς ἐγνωμοδότει ὁ στρατηγὸς Δόδης, νὰ διαβῇ, διότι πανταχόθεν ἤθελε προληφθῇ ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ἔπρεπε νὰ παραδεχθῇ τὴν γνώμην τοῦ στρατηγοῦ Ζουμινὴ, ὅστις ἐγνωμοδότει νὰ διαβῇ κατ' εὐθεῖαν πρὸς δεξιὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον, καὶ διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ νὰ φθάσῃ εἰς Βίλναν. Ἡ γνώμη δὲ αὕτη ἦτον ἡ συνετωτέρα, συγχρόνως ὅμως καὶ ἐνδοξοτέρα, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς παρίστανε μεγάλας δυσκολίας. Δὲν ἀπελπίσθη ὅμως, ἀλλ' ἐξέδωκε τὰς πρὸς τοῦτο ἀναγκαιούσας ὁδηγίας, διατάξας τὸν μὲν στρατάρχην Οὐδινὼ νὰ ἔλθῃ ἀκριβῶς δεξιόθεν, αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων ἀπῆλθεν εἰς Βόβρον ὅπως παρατηρῇ ἰδίοις ὄμμασι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δοθεισῶν διαταγῶν του. Ἵνα λοιπὸν σώσῃ ἑαυτὸν καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν τὸν ὑπηρετήσαντα τοσοῦτον πιστῶς, ἠναγκάσθη νὰ καταβῇ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ νὰ λάβῃ τὴν τοῦ στρατηγοῦ. Ἀλλ' ἆρα οὕτως ἐδύνατο ν' ἀλλάξῃ τὴν τύχην του; Τοῦτο δὲν ἦτο βέβαιον, ἀλλ' ἦτο πιθανόν· καὶ ὄντως δὲ ἡ τοσοῦτον καταδιωκτικὴ τύχη ἐθαυματούργησεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὅπως σώσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς καταισχύνης. Ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πολότσκας, ὡς ἐρρέθη, ἐξαπέστειλε τὸν στρατηγὸν τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ Βρὲδ κατὰ τοῦ Στέϊγγελ. Ὁ Βαυαρὸς στρατηγὸς οὗτος, εἴτε ἐπίτηδες, εἴτε ἐκ τῶν περιστάσεων, ὠχυρώθη εἰς τὰ πέριξ τοῦ Γλουβοκοὲ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τρεῖς ἱππαρχίας τὰς ὁποίας μετ' ὀλίγον

ἀνεκάλεσεν ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σύρ. Ὁ διοικῶν τὸ ἱππικὸν τοῦτο στρατηγὸς Κορβινὼ, ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν τῇ 16 Νοεμβρίου ὅπως ἔλθῃ παρὰ τῷ στρατάρχῃ τούτῳ, ἔφθασε παρὰ τῇ πόλει Βορισόβα. Ἐκεῖθεν διαβαίνων ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου μετὰ τριῶν χιλιάδων Κοζάκων, ὅπως κοινοποιήσῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ αὐτοκράτορός του περὶ τῆς φυλάξεως τῆς διαβάσεως τοῦ Βερεζίνα, συνηντήθη ἐν πρώτοις μετὰ γαλλικοῦ ἀποσπάσματος συνοδεύοντος τὸν στρατηγὸν Βινζιγγερόδον πεμπόμενον αἰχμάλωτον εἰς Γαλλίαν, ὃν καὶ ἠλευθέρωσε, εἶτα δὲ μετὰ τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ τούτου συγκειμένου ἐξ 700 ἀνδρῶν. Ὁ διοικητὴς αὐτοῦ στρατηγὸς Κορβινὼ, μετά τινα μικρὰν συμπλοκὴν διαφυγὼν τὸν κίνδυνον καὶ διατρέχων τὸν ποταμὸν Βερεζίναν ὅπως εὕρῃ μέρος διαβάσεως, εἶδε χωρικὸν διαβαίνοντα τὸν ποταμὸν πεζῇ παρὰ τῷ χωρίῳ Στουδιάγκα· ἐξετάσας δ' ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος διάβασις ἦτον εὔκολος, διότι τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ δὲν ἦτον εἰμὴ ἓν καὶ ἥμισυ μέτρου ὕδατος. Διέβη λοιπὸν τὸν ποταμὸν καὶ ἀπήρχετο πρὸς τὸν γαλλικὸν στρατόν· καθ' ὁδὸν δὲ ἀπαντήσας τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ, ὅστις ἐπορεύετο πρὸς τὴν πόλιν Βορισόβαν, ἀνήγγειλεν αὐτῷ περὶ τῆς εὐτυχοῦς διαβάσεώς του. Ὁ στρατάρχης οὗτος πάραυτα ἐξαπέστειλε τὸν στρατηγὸν τοῦτον εἰς τὸν Ναπολέοντα· ἔπειτα δὲ προσέβαλε τὴν πόλιν Βορισόβαν, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτήν.

Ὁ Ναπολέων, γνωρίζων, καὶ ἀγαπῶν μάλιστα τοὺς ἀδελφοὺς Κορβινὼ, ὧν ὁ πρεσβύτερος ἐφονεύθη παρ' αὐτῷ ἐν τῇ ἐν Ἐὐλῷ μάχῃ, ὑπεδέχθη αὐτὸν, ὡς ἀπεσταλμένον οὐρανόθεν, καὶ διεξοδικῶς ἐπερωτῶν, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ περιγράψῃ ἐκ τοῦ προχείρου τὸν τόπον, καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τίνι τρόπῳ ἦτο δυνατὴ ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ παρὰ τῷ χωρίῳ Στουδιάγκα διὰ στρατιωτικῶν προχείρων γεφυρῶν· μετὰ δὲ ταῦτα ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ εὐθὺς εἰς πρᾶξιν τὰ λεχθέντα. Ἐξαπέστειλε λοιπὸν αὐθωρεὶ τὸν στρατηγὸν Κορβινὼ πρὸς τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ, διατάττων αὐτὸν ν' ἀρχίσῃ πάραυτα τὰς πρὸς διάβασιν τοῦ ποταμοῦ κρυφίας προπαρασκευὰς παρὰ τῷ χωρίῳ

Στουδιάγκα, ἄνωθεν τῆς Βορισόβας, ἀλλὰ νὰ ἐπιδείκνυται ὅτι προπαρασκευάζεται νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν ὑποκάτωθεν τῆς πόλεως ταύτης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξαπατᾷ τὸν Τσιτακὼφ εἰς τὸ νὰ μὴ προσέχῃ εἰς τὸ ἀληθὲς μέρος τῆς διαβάσεως. Δὲν ἤρκει ὅμως νὰ εὑρεθῇ ὡς ἐκ θαύματος μέρος τῆς διαβάσεως, χάρις εἰς τὸ ἐκεῖ ἀβαθὲς τοῦ ποταμοῦ, καὶ μέσα πρὸς κατασκευὴν γεφύρας, ἀλλ' ἀπῃτεῖτο καὶ ἡ περὶ ταύτης γενησομένη ἐργασία νὰ μένῃ ἄγνωστος μέχρις οὗ περαιωθῇ ἡ γέφυρα καὶ διαβῶσιν ἱκανὰ στρατεύματα ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ὥστε νὰ ὑπερασπίζωσι, χρείας τυχούσης, τὴν διάβασιν ὁλοκλήρου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὅθεν ὁ Ναπολέων διέταξε τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ νὰ διαδώσῃ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ὅτι ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ θέλει γένει ὑποκάτω τῆς Βορισόβας, ὥστε τὸ πλῆθος τῶν παρακολουθούντων τὸν στρατὸν νὰ συσσωρεύηται πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ νὰ ἐξαπατῶνται οἱ Ῥῶσσοι ὅτι ἐκεῖθεν μόνον ἤθελε γένει ἡ διάβασις.

Ὁ στρατηγὸς Κορβινὼ, ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ Ναπολέοντος, τῇ 23 Νοεμβρίου, ἀπῆλθε δρομαίως πρὸς τὸν Οὐδινὼ καὶ ἐκοινοποίησεν αὐτῷ τὰ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος διαταχθέντα. Ὁ στρατάρχης οὗτος τῇ ἐπιούσῃ ἀπὸ πρωΐας, κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, ἤρχισε τὰς πολεμικὰς ἐπιδείξεις κάτωθεν τῆς Βορισόβας ὅπως προσελκύσῃ τὸ πλῆθος τῶν παρακολουθούντων τὸν στρατὸν καὶ ἐξαπατήσῃ τοὺς Ῥώσσους. Νυκτὸς δὲ γενομένης, ἐξαπέστειλε τὸν στρατηγὸν Κορβινὼ μετὰ τῶν ὑπαρχόντων ὀλίγων γεφυροποιῶν διὰ τοῦ παρακειμένου δάσους ν' ἀρχίσῃ τὴν κατασκευὴν προσκαίρων γεφυρῶν παρὰ τῷ χωρίῳ Στουδιάγκα. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο παρίστανεν ἀπείρους δυσκολίας, διότι, ἐκτὸς ὅτι οὐδεμία προπαρασκευὴ ὑπῆρχε πρὸς σύστασιν γεφύρας, οἱ Ῥῶσσοι διέμενον εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, οἱ δὲ προόπται αὐτῶν ἔφθανον μέχρι τοῦ μέρους, ἔνθα ἔμελλον νὰ κατασκευασθῶσιν αἱ πρὸς διάβασιν γέφυραι, ὥστε ἑκατὸν πρὸς ἓν ἦτο βεβαία ἡ ἀποτυχία τῆς διαβάσεως ταύτης.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Ναπολέων μετέβη τῇ 24 εἰς Λοκνίτζαν, τῇ

δὲ ἐπιούσῃ ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς Βορισόβαν ὅπως δείξῃ εἰς τοὺς Ῥώσσους ὅτι πρὸς τὰ κάτω τῆς πόλεως ταύτης ἤθελε διαβῆ τὸν Βερεζίναν, τῇ δὲ ἐπερχομένῃ νυκτὶ νὰ ἔλθῃ κρύφα εἰς Στουδιάγκαν καὶ ἐκεῖθεν μυστικῶς νὰ διαβῇ τὸν ποταμόν· ἐπὶ τούτῳ δὲ διέταξε τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον, ὅστις μετὰ τὴν ἐν Κρασνοὲ μάχην διωρίσθη εἰς ὀπισθοπορείαν, νὰ σπεύσῃ εἰς Στουδιάγκαν καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ διαβῇ τὸν Βερεζίναν, μάλιστα δὲ ἐξαπέστειλεν ἐκεῖσε καὶ τὸν στρατηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ Ἐλβὲ ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διαταχθεῖσαν εἰς τὸν στρατηγὸν Κορβινὼ κατασκευὴν προσκαίρων γεφυρῶν.

Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ ἀξιοσέβαστος στρατηγὸς Ἐλβὲ ἔμελλε νὰ στεφανώσῃ τὸν στρατιωτικόν του βίον δι' ἀθανάτου ὑπηρεσίας. Οὗτος, ὡς προβλεπτικὸς πολεμικὸς ἀνὴρ, καί τοι διαταχθείς, ὡς ἐρρέθη, νὰ κατακαύσῃ ὅλην τὴν ἀποσκευὴν τοῦ πυροβολικοῦ, διετήρησεν ἓξ κιβώτια ἐργαλείων τῆς γεφυροποιΐας καὶ δύο ἁμάξας γαιανθράκων μετὰ δύο φορητῶν σιδηρουργείων, διέσωσε δὲ καὶ τετρακοσίους γεφυροποιοὺς ἀφωσιωμένους εἰς αὐτόν· οὗτος δὲ, ὡς καὶ ὁ Λαβρύβοσιέρος, ἦσαν οἱ μᾶλλον ἀξιοσέβαστοι ἄνδρες τοῦ στρατοῦ, οἵτινες πάντοτε εἰσηκούοντο, εἰ καὶ ἐζήτουν ἐνίοτε ἀδύνατα πράγματα.

Ὁ στρατηγὸς Ἐλβὲ λοιπὸν ἀνεχώρησε τῇ 24 ἀφ' ἑσπέρας ἐκ τῆς Λοκνίτζας, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐμπείρου στρατηγοῦ Σασελούπου ἔχοντος σκαπανεῖς τινὰς μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἔφθασε τῇ ἐπ' αὔριον ἀπὸ πρωΐας εἰς Βορισόβαν· διορίσας δὲ ἕνα λόχον σκαπανέων κάτωθεν τῆς πόλεως, προσποιούμενον ὅτι ἐργάζεται πρὸς σύστασιν γεφυρῶν, ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀναγκαίων διὰ τοῦ δάσους καὶ ἔφθασε μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὸ χωρίον Στουδιάγκαν. Ὁ Ναπολέων, ἀνυπόμονος ὢν νὰ ἴδῃ ἑστημένας τὰς γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, διέταξεν ὥστε κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα νὰ περαιωθῶσιν αὗται· εἰ καὶ ἦτον ἀδύνατος ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαταγῆς, μ' ὅλον τοῦτο ὁ στρατηγὸς Ἐλβὲ, φιλοτιμήσας τοὺς ὑπ' αὐτὸν τεχνίτας, λέγων εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐξήρτητο παρ' αὐτῶν, εἰργάσθη ἐντὸς τῶν παγετῶν τοῦ ποταμοῦ

δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, οἰκονομῶν τὴν ἀναγκαιοῦσαν ξυλείαν διὰ τὰς ψαλίδας τῶν γεφυρῶν παντοχόθεν, μάλιστα δὲ κρημνίζων τὰς πλείστας τῶν οἰκιῶν τοῦ εἰρημένου χωρίου καὶ ἀφαιρῶν ἐξ αὐτῶν τὰ κατάλληλα ξύλα.

Ὁ δὲ Ναπολέων ἦλθε κατεσπευμένως εἰς ἣν θέσιν κατεσκευάζοντο αἱ γέφυραι ἀπὸ πρωΐας τῆς 26, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς πρωτίστους στρατηγούς του, οἵτινες διελογίζοντο καθ' ἑαυτοὺς ἂν ἤθελε δυνηθῇ νὰ σωθῇ ὁ ἄλλοτε κοσμοκράτωρ κύριός των, ἢ ἤθελεν αἰχμαλωτισθῇ παρὰ τῶν Ῥώσσων· διότι, βλέποντες μακρόθεν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ ποταμοῦ προόπτας Ῥώσσους, ἐσκέπτοντο ἂν μόνον ὀλίγοι ἐχθροὶ διέμενον ἐκεῖ ἢ ὁλόκληρος ρωσσικὸς στρατός. Ὁ στρατηγὸς Οὐδινὼ εἶχε παρ' αὐτῷ ἕνα τῶν ὑπασπιστῶν του, ὅστις ἦτο στρατιωτικὸς ἔμπειρος, ἀγχίνους, καὶ εἰς τὸ ἄκρον ἀνδρεῖος. Ὁ ὑπασπιστὴς οὗτος, ὅστις ἦτον ὁ ἐπίλαρχος Ἰακεμινότος, προσλαβὼν ἱππεῖς τινὰς, ἔχοντας ἀνὰ ἕνα εὔζωνον ἐπὶ τῶν νώτων τῶν ἵππων των, διέβη τὸν ποταμὸν μετ' αὐτῶν, ποτὲ μὲν βαδίζων, πότε δὲ πλέων ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὸ παρακείμενον δάσος κατέλαβε θέσιν τινὰ φυλαττομένην ὑπό τινων Κοζάκων· ἐπαναπεράσας δὲ τὸν ποταμὸν ἀνήγγειλε τοῦτο εἰς τὸν Ναπολέοντα· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ζωγρηθῇ καί τις ἐξ αὐτῶν ὅπως δώσῃ πληροφορίας περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἐκεῖ ὑπάρχοντος ρωσσικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἰακεμινότος λοιπὸν διαβὰς ἐκ νέου τὸν Βερεζίναν καὶ μετά τινων ἱππέων προσβαλὼν ἕτερον ρωσσικὸν ἀπόσπασμα, παρακαθήμενον πέριξ μεγάλης πυρᾶς, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἁρπάσας ὑπαξιωματικόν τινα Ῥῶσσον ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις ἐξετάσας τὸν αἰχμάλωτον τοῦτον ἔμαθε μετ' εὐχαριστήσεως ὅτι ὁ Τσιτακὼφ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ διέμενεν ἀπέναντι τῆς πόλεως Βορισόβας, νομίζων ὅτι ἐκεῖθεν ἤθελε διαβῇ ὁ γαλλικὸς στρατὸς, καὶ ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχε μόνον μικρὸν ἀπόσπασμα ἐλαφροῦ ἱππικοῦ.

Ὠφελούμενος λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἐκ τῶν τυχηρῶν περιστατικῶν τούτων ἤθελε νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ

Βερεζίνα, ἀλλ᾽ αἱ γέφυραι δὲν ἦσαν παρεσκευασμέναι εἰσέτι· διὸ διέταξε νὰ καταληφθῇ ἡ ἀπέναντι ὄχθη αὐτοῦ. Ὁ στρατηγὸς Κορβινὼ, θέσας εὐθὺς ἐπὶ τῶν νώτων τῶν ἵππων τῶν ἱππέων τῆς ἱππαρχίας του εὐζώνους τινὰς, διέβη μετ᾽ αὐτῶν τὸν ποταμὸν, πότε μὲν πλέων, ποτὲ δὲ βαδίζων, καὶ κατέλαβε τὴν ἀπέναντι ὄχθην· ἀλλ᾽ ἔλειπε τὸ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς θέσεως ταύτης πυροβολικόν. Ὁ Ναπολέων διέταξε νὰ σχηματισθῇ πυροβολεῖον ἐκ τῶν ἐκεῖ μετακομισθέντων τεσσαράκοντα πυροβόλων, ὥστε νὰ προσβάλῃ ὑπεράνω τῶν διαβαινόντων τὸν ποταμὸν στρατευμάτων του τοὺς ἐχθροὺς, ἂν τυχὸν οὗτοι προσέλθωσιν ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ· μ᾽ ὅλον ὅτι δὲ τὸ πυροβολεῖον, ὡς ἐτέθη, ἐδύνατο κάλλιστα νὰ προσβάλῃ καὶ τοὺς διαβαίνοντας Γάλλους, ἀλλ ἐδύνατο νὰ ὑπερασπίσῃ καλῶς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ὁ ἀστὴρ τοῦ Ναπολέοντος ἐφαίνετο ὅτι ἀνέλαμψεν, οἱ περιστοιχοῦντες αὐτὸν στρατηγοὶ συνεχάρησαν αὐτόν.

Τὰ πάντα λοιπὸν ἐξήρτηντο ἤδη ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν δύο γεφυρῶν, ἐν διαστήματι πλάτους τοῦ ποταμοῦ πεντήκοντα ὀργυιῶν, ὧν ἡ ἀριστερόθεν ἦτο διὰ τὸν στρατὸν, ἡ δὲ δεξιόθεν διὰ τὰς ἀμάξας τῆς ἀποσκευῆς. Ἑκατὸν γεφυροποιοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ποταμὸν καὶ διὰ τῶν προχείρων κατασκευασθεισῶν σχεδιῶν, ἤρχισαν νὰ ἐμπήγωσι τὰ ἐρείσματα τῶν γεφυρῶν· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ἐπάγωνεν ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν, καὶ τοῖς ἐπροξένει τρομεροὺς πόνους, οὗτοι ὅμως ὑπέφερον ἀγογγύστως ἕνεκα τοῦ μεγάλου ζήλου των, καὶ μέχρι τῆς μεσημβρίας ἐπεραίωσαν τὴν πρὸς διάβασιν τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων γέφυραν. Πάραυτα δὲ ὁ Ναπολέων διέταξε νὰ διαβῶσι τὰ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ στρατεύματα, συγκείμενα ἐξ ἐννέα χιλιάδων ἀνδρῶν, σχηματίζοντα τὴν δευτέραν μοῖραν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· μετ᾽ αὐτῶν δὲ μετεκομίσθησαν καὶ δύο πυροβόλα. Ὁ Οὐδινὼ εὐθὺς προσέβαλε τὸ ἐκεῖ ἐλαφρὸν ρωσσικὸν ἱππικὸν καὶ κατεδίωξεν αὐτὸ, φονεύσας καὶ διακοσίους ἄνδρας αὐτοῦ. Διὰ τῶν γεφυρῶν τούτων λοιπὸν ἐδύνατο ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ διαβῇ ἐν διαστήματι μικροῦ χρόνου

τὸν ποταμὸν καὶ νὰ παραταχθῇ κατὰ τοῦ Τσιτακὼφ τοῦ διαμένοντος οὐ μακρὰν τῆς διαβάσεως ταύτης· ἀλλ' ἀπῃτοῦντο δύο ἡμέραι μέχρις οὗ ὁ γαλλικὸς στρατὸς φθάσῃ ἐν τῷ τόπῳ τῆς διαβάσεως, ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ ὁ Τσιτακὼφ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Βιττγενστεῖν, ὡς καὶ ὁ Κουτούζωφ ὄπισθεν, ἤθελον ἐπιπέσει κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τούτου καὶ ἤθελον τὸν κατακερματίσει.

Μετὰ τέσσαρας ὥρας περαιώθη καὶ ἡ ἑτέρα γέφυρα· ὁ δὲ Ναπολέων αὐτοπροσώπως ἐφρόντιζε περὶ τῆς διαβάσεως τῶν ἐκεῖσε ἀφικνουμένων, οὗτος δὲ ἤθελε νὰ διαβῇ τελευταῖος τὸν ποταμόν. Ὁ δὲ στρατηγὸς Ἐλβὲ ἀκαταπαύστως ἐπιστατῶν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν γεφυρῶν, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτῶν, διέταξεν ὥστε τὸ ἥμισυ τῶν γεφυροποιῶν νὰ ἀναπαύηται ἐπὶ τῶν εὑρεθέντων ἐν τῷ χωρίῳ ἀχύρων, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ νὰ ἦναι ἕτοιμον πρὸς ἐπισκευὴν τῶν γεφυρῶν, ἂν τυχὸν βλαφθῶσιν. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διέβη ἡ πεζὴ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ἐκ τῆς δεξιᾶς γεφύρας, ἐκ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἤρχισαν νὰ διαβαίνωσιν αἱ ἅμαξαι τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ τόσον διὰ τὸ ὑπερβολικὸν βάρος αὐτῶν, καθὼς καὶ διὰ τὴν κακὴν κατασκευὴν τῆς γεφύρας, ὡς ἐλλείποντος τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἀναγκαίου ὑλικοῦ, περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς ἑσπέρας τριῶν ἐρεισμάτων θλασθέντων, ἐβυθίσθησαν εἰς τὸν ποταμὸν αἱ ἐπ' αὐτῶν ἅμαξαι. Ἀνάγκη πᾶσα λοιπὸν ἦν νὰ ἐπανορθωθῇ ἡ γέφυρα ἐκ νέου, ἀλλὰ τοῦτο κατωρθοῦτο μόνον διὰ νέων δυσχερειῶν· ὅθεν ἐδέησε νὰ εἰσέλθωσιν ἐκ νέου οἱ γεφυροποιοὶ εἰς τὰ παγωμένα ὕδατα τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ ἐπισκευάσωσιν αὐτὴν, ὅπερ καὶ ἐγένετο δι' ὅλης τῆς νυκτὸς διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ στρατηγοῦ Ἐλβὲ, περὶ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἤρχισε πάλιν ἡ διάβασις τῶν ἁμαξῶν.

Ἀπὸ πρωΐας τῆς 27 Νοεμβρίου ὁ Ναπολέων διέβη τὸν ποταμὸν, καὶ κατέλυσεν εἰς τὸ ὄπισθεν τῆς μοίρας τοῦ Οὐδινὼ παρακείμενον χωρίον Ζαβνίσκον· καθ' ὅλην δ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔμεινεν ἔφιππος ὅπως ἐπισπεύσῃ τὴν διάβασιν τῶν κατόπιν ἐρχομένων μοιρῶν τοῦ στρατοῦ, ὡς τῆς τοῦ πρίγκηπος

Εὐγενίου, τοῦ Νέϋ, τοῦ Πονιατόφσκη καὶ τῆς Βεσφαλίας, ὧν ὁ ἀριθμὸς δὲν ὑπερέβαινε τὰς τρεῖς χιλιάδας ἐνόπλων ἀνδρῶν· καθότι, ὡς προειρέθη, οἱ πλεῖστοι τῶν σωζωμένων καὶ συνιστώντων τὰς μοίρας ταύτας, διαλυθέντες καὶ ῥίψαντες τὰ ὅπλα, ἠκολούθουν τὸν στρατὸν ἄοπλοι.

Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀφίχθη καὶ ἡ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον μοῖρα, ἥτις διετέλει ἐν ὀπισθοπορείᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν πορείαν ταύτην, καὶ ἥτις συγκειμένη μόλις ἐκ τεσσάρων χιλιάδων ἐνόπλων ἀνδρῶν ἦτον ἡ μόνη μοῖρα ἡ μέχρι τοῦδε διατηρουμένη ἐν τάξει. Ὁ Δαβοῦστος, βλέπων τὴν ὀλιγότητα καὶ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ στρατοῦ του καὶ πάσχων ἐκ τῶν ἀκαταπαύστων δεινῶν, τοσοῦτον κατεβλήθη ὑπὸ ἀθυμίας, ὥστε ἐφαίνετο ἐζωγραφισμένη εἰς τὸ πρόσωπόν του ἡ κατήφεια καὶ ἡ λύπη. Ὁ δὲ Ναπολέων βλέπων αὐτὸν δυσηρεστεῖτο, ὑπολαμβάνων αὐτὸν ὡς ὀλιγόψυχον συγκρινόμενον μὲ τὸν Νέϋ τὸν οὐδέποτε αἰσθανόμενον τὰς συμβαινούσας δυστυχίας. Ἵνα λοιπὸν κολακεύσῃ τις ἤδη τὸν Ναπολέοντα, ἔπρεπε νὰ μὴ αἰσθάνηται ψῦχος, πεῖναν, ἀϋπνίαν, οὐδὲ σύμπτωμα νόσου· δυστυχῶς ὅμως ὅλαι αἱ κράσεις τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι ἐπιδεκτικαὶ εἰς τοιούτου εἴδους κολακείας.

Ἡ δὲ ἐννάτη μοῖρα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Βίκτωρος, ὀπισθοχωροῦσα βραδέως ἀπέναντι τοῦ Βιττγενστεῖν ἦλθε καὶ αὕτη ὄπισθεν τοῦ πρωτίστου γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ ἐκάθησεν ἀναμέσον τῆς Βορισόβας καὶ τοῦ χωρίου Στουδιάγκα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑπερασπίζῃ ἀμφοτέρας τὰς θέσεις ταύτας. Ἐρρέθη ὅτι κατὰ τὰς δύο ἡμέρας τῆς διαβάσεως οὐδὲν ἤθελε συμβῇ, ὡς ἠπατημένων τῶν Ῥώσσων περὶ τοῦ μέρους τῆς διαβάσεως, καὶ ὅτι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, γνωστοῦ γενομένου τοῦ μέρους τῆς διαβάσεως, αὕτη ἤθελεν ἀποκατασταθῇ δεινή.

Καὶ ὄντως ὁ μὲν Κουτούζωφ, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς διήρχετο διὰ τῆς Μίνσκας, διευθυνόμενος πρὸς τὴν πόλιν Βορισόβαν, ἐνόμισεν ὅτι εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος ἤθελε διαβῇ ὁ Ναπολέων τὸν Βερεζίναν ὅπως ἀπέλθῃ

εἰς Βίλναν, περὶ τούτου δὲ εἰδοποίησε καὶ τὸν ναύαρχον Τσιτακὼφ, ὅστις καὶ ἐπίστευσε τοῦτο, ἀπατηθεὶς ἐκ τῶν κινήσεων τοῦ στρατάρχου Σβαρζεμβέργου πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη· μ᾽ ὅλον ὅτι ὁ ὑπ᾽ αὐτὸν στρατηγὸς Τσαπλίτζ, διαμένων εἰς τὰ πέριξ τοῦ χωρίου Στουδιάγκα, ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἤρχισε νὰ διαβαίνῃ τὸν Βερεζίναν παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο. Ὁ Τσιτακὼφ ἐν πρώτοις ἐξέλαβε τὴν ἀγγελίαν τοῦ στρατηγοῦ τούτου ὡς μὴ ἀκριβῆ, νομίσας ὅτι ὁ Ναπολέων προσποιημένας διαβάσεις διέπραττεν ἐκεῖ, ἀλλὰ πλησιάσας μετὰ ταῦτα καὶ ἰδὼν ἰδίοις ὄμμασιν ὅτι πραγματικῶς παρὰ τὸ χωρίον Στουδιάγκα ἐνηργεῖτο ἡ διάβασις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐξῆλθε τῆς ἀπάτης· εὐχαριστεῖτο δὲ ὅτι καὶ ὁ Κουτούζωφ, ὅστις ἦτον ἀρχηγὸς καὶ συνάμα ἐχθρὸς αὐτοῦ, ὑπέπεσεν εἰς τὴν αὐτὴν ἀπάτην. Μὴ δυνάμενος δὲ μόνος ὁ Τσιτακὼφ νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ διαβαίνοντος γαλλικοῦ στρατοῦ, εἰδοποίησε περὶ τούτου τὸν Κουτούζωφ καὶ τὸν Βιττεγεστεῖν, ὥστε τῇ 28 Νοεμβρίου, ἥτις ἦτον ἡ τρίτη ἡμέρα τῆς διαβάσεως, νὰ ἐπιπέσωσι συγχρόνως οἱ τρεῖς ρωσσικοὶ στρατοὶ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ νὰ τὸν καταστρέψωσιν.

Ἀλλ᾽ ὁ Κουτούζωφ, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολήν του εἰς Κρασνοὲ, καταπολεμήσας καὶ διαμελίσας τὸν στρατὸν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἐπομένως ὡς τοιοῦτον ὅτι παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τοὺς παρὰ τὸν Δβίναν καὶ Βορυσθένην ρωσσικοὺς στρατοὺς, προσέτι μὴ ἐπιθυμῶν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Τσιτακὼφ, ἐκάθισε τὸν στρατόν του παρὰ τὸν Βορυσθένην ἐν τῇ θέσει Κοπὺ ἵν᾽ ἀναπαύσῃ αὐτὸν, ὡς πραγματικῶς εἶχε τοιαύτην ἀνάγκην ἕνεκα τῶν ἀκαταπαύστων ὁδοιπορίων· ἐξαπέστειλεν ὅμως πέραν τοῦ Βορυσθένους τοὺς στρατηγοὺς Πλατὼφ, Μιλοραδόβιτζ καὶ Ἑρμολὼφ μετὰ πρωτοπορείας συγκειμένης ἐκ δέκα χιλιάδων ἀνδρῶν. Τὰ στρατεύματα ταῦτα ἀφιχθέντα ταχέως εἰς Λοκνίτζαν ἦσαν ἕτοιμα νὰ συμπράξωσι μετὰ τοῦ Τσιτακὼφ καὶ Βιττγενστεῖν πρὸς καταστροφὴν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἅπαντα δὲ τὰ ρωσσικὰ

σώματα ταῦτα συνέκειντο ἐξ 72 χιλιάδων μαχίμων ἀνδρῶν, ἐκτὸς τοῦ σώματος τοῦ Κουτούζωφ, ὅστις μένων ὄπισθεν ἤθελεν ἐπιπέσει κατὰ τοῦ στρατάρχου Βίκτωρος, τοῦ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος διαμένοντος ὀπίσω ὅπως ἀπασχολῇ τοὺς Ῥώσσους ἵνα μὴ ἐμποδίσωσι τὴν ἐκ τοῦ ποταμοῦ διάβασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ἡ τρομερὰ αὕτη πάλη ἤρχισεν ἀφ' ἑσπέρας τῆς 29 Νοεμβρίου, καθ' ἣν ἡμέραν ἡ μοῖρα τοῦ στρατάρχου Βίκτωρος, συγκειμένη ἐκ τριῶν μεραρχιῶν, ἐκάθησεν ἀναμέσον τῆς πόλεως Βορισόβας καὶ τοῦ χωρίου Στουδιάγκα ἵνα ἀπασχολῇ τὸν Τσιτακώφ· ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀπεχωρίζετο οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς ὁλομελείας τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἐδιχοτομεῖτο καὶ ὑπέκειτο εἰς κίνδυνον ἐκ τῶν προσερχομένων ῥωσσικῶν στρατευμάτων. Καὶ ὄντως δὲ ἡ πρωτοπορεία τοῦ Μιλοραδόβιτζ, ἀπερχομένη ὅπως ἑνωθῇ μὲ τὸ σῶμα τοῦ Βιττγενστέϊν, ἐκάθησε μεταξὺ τῆς διαμενούσης παρὰ τὴν πόλιν Βορισόβαν μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Παρτουνὼ καὶ τοῦ Βίκτωρος τοῦ διαμένοντος παρὰ τὸ χωρίον Στουδιάγκα μετὰ δύω μεραρχιῶν. Τῇ αὐτῇ ἑσπέρᾳ ὁ στρατηγὸς Παρτουνὼ ᾐσθάνθη τὴν δεινὴν καὶ ἀπελπιστικὴν θέσιν εἰς ἣν διέκειτο, διότι ἔβλεπεν ἀφ' ἑνὸς νὰ προσέρχηται κατ' αὐτοῦ ῥωσσικὸν σῶμα ἐκ τῆς Ὄρσσας, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ διαβαίνῃ καὶ νὰ τὸν ἐπαπειλῇ ἕτερον ἐχθρικὸν σῶμα ἐκ τοῦ Βερεζίνα. Ὑπὸ τοιοῦτον κίνδυνον διατελῶν ὁ στρατηγὸς οὗτος, περιεζωχεῖτο καὶ ὑπὸ ἀπείρου πλήθους παρακολουθούντων τὸν γαλλικὸν στρατὸν, οἵτινες, πιστεύσαντες ὅτι οὗτος παρὰ τὴν πόλιν Βορισόβαν ἤθελε διαβῇ τὸν ποταμὸν, ἐπεσωρεύθησαν ἐκεῖ, περιμένοντες τὴν κατασκευὴν τῆς καταζραφείσης γεφύρας· οὕτως οἱ Γάλλοι θέλοντες νὰ ἐξαπατήσωσι τὸν Τσιτακώφ, ἠπάτησαν ἑαυτοὺς καὶ ἔθεσαν εἰς προφανῆ κίνδυνον μίαν μεραρχίαν των. Ἐν τούτοις τὰ ῥωσσικὰ ζρατεύματα προσελθόντα ἐπετέθησαν κατὰ τῆς μεραρχίας τοῦ Παρτουνὼ διὰ τρομεροῦ πυροβολικοῦ καὶ ἀπείρου πλήθους ἱππικοῦ. Πάραυτα ὁ τρόμος καὶ ἡ σύγχυσις διεσπάρη εἰς τὴν μεραρχίαν, διότι τὸ πλῆθος τῶν παρακολουθούντων τὸν στρατὸν, συγκεί-

μενον ἐξ ἀδυνάτων καὶ ἀόπλων ἀνδρῶν τε γυναικῶν καὶ παίδων, προσφυγὸν μετὰ κραυγῶν καὶ θρηνωδιῶν εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν, ἐμπόδιζε πᾶσαν στρατιωτικὴν κίνησιν καὶ πρᾶξιν. Ὁ στρατηγὸς Παρτουνὼ, μὴ βλέπων ἄλλην σωτηρίαν, ἠθέλησε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ χωρίον Στουδιάγκαν, ἔνθα διέμενε καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ Βίκτωρ. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν σχηματίσας εἰς τρεῖς φάλαγγας τὰς τρεῖς ταξιαρχίας του, συγκειμένας ἐκ τεσσάρων περίπου χιλιάδων μαχίμων ἀνδρῶν, καὶ διανείμας εἰς αὐτὰς τὴν ἀποσκευὴν καὶ τοὺς παρακολουθοῦντας τὸν στρατὸν, ὥρμησεν ἀποφασιστικῶς νὰ διασπάσῃ τὰς ἐχθρικὰς τάξεις ἵνα σωθῇ. Ἐν πρώτοις ἐπέτυχε κατά τι τὸ σκοπούμενον, μετ' ὀλίγον ὅμως προσβληθεὶς κατὰ μέτωπον μὲν ὑπὸ πολυαρίθμου πυροβολικοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν νώτων ὑπὸ ἀναριθμήτου ἱππικοῦ, καταπολεμήθη τρομερῶς. Τότε δὴ ἀποφασίσας νὰ σωθῇ μόνον μετὰ μιᾶς τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησίν του τριῶν ταξιαρχιῶν, ἐπορεύθη μετ' αὐτῆς δεξιόθεν, ἀποχωρισθεὶς τῶν δύο ἑτέρων ταξιαρχιῶν του· ἀλλὰ πάραυτα περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν Ῥώσσων καὶ καταπολεμηθεὶς κατεστράφη σχεδόν· μ' ὅλα ταῦτα εἰσέτι ἠμύνετο καὶ ἀπέῤῥιπτε πᾶσαν περὶ παραδόσεως πρότασιν τῶν Ῥώσσων, ὡς καὶ αἱ δύο ἕτεραι ταξιαρχίαι ἠκολούθουν τὸ παράδειγμα αὐτοῦ. Ἡ μάχη αὕτη ἤρχισεν ἀφ' ἑσπέρας καὶ διήρκεσε μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ὅτε οἱ Ῥῶσσοι, φεισθέντες τῆς περαιτέρω χύσεως ἀνθρωπίνου αἵματος, ἔπαυσαν τὰς κατὰ τῶν Γάλλων προσβολάς των. Πρωΐας γενομένης, τῇ 28 Νοεμβρίου, οἱ στρατηγοὶ Ῥῶσσοι προέτειναν ἐκ νέου εἰς τὸν στρατηγὸν Παρτουνὼ νὰ παραδοθῇ, διαμένοντα ἐπὶ τῆς χιόνος μετὰ 500 ἀνδρῶν εἰσέτι, ὑπέδειξαν αὐτῷ ὅτι οὐδὲν μέσον πρὸς ὑπεράσπισιν τῷ ἔμεινε, καὶ ὅτι ἐπιμένων εἰσέτι ἄλλο τι δὲν ἤθελε πράξει εἰμὴ νὰ φονεύσῃ καὶ τοὺς μείναντας αὐτῷ ὀλίγους ἄνδρας. Καὶ ὄντως δὲ ὁ Γάλλος στρατηγὸς οὗτος, ὢν εἰς τοιαύτην ἐλεεινὴν κατάστασιν, ἀπελπισθεὶς παρεδόθη· τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ ἀποχωρισθεῖσαι ἐξ αὐτοῦ ἕτεραι δύο ταξιαρχίαι του. Οὕτως οἱ Ῥῶσσοι ἠχμαλώτισαν ἐπέκεινα τῶν 2,000 Γάλλων, ἐκ τῶν τεσσάρων πε-

ρίπου χιλιάδων γαλλικῶν στρατευμάτων τούτων, ἓν μόνον τάγμα ἐκ τριακοσίων ἀνδρῶν, ὠφελούμενον ἐκ τοῦ σκότους, ἐδυνήθη νὰ σωθῇ πέραν τοῦ Βερεζίνα ποταμοῦ· ἐξ ὅλων δὲ τῶν ἐπιλοίπων, ἄλλοι μὲν ἐφονεύθησαν, ἕτεροι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν, ἐκ δὲ τῆς ἀκολουθίας καὶ τῆς ἀποσκευῆς τοῦ στρατοῦ οὐδὲν διεσώθη· ἅπαντα ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Κοζάκων.

Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, διαμένων ἐν τῷ χωρίῳ Στουδιάγκα, καὶ ἀκούων τοὺς ἐκ τῆς Βοριστόβας ἀντηχοῦντας πυροβολισμούς, ἐσυμπέρανεν εἰς ποῖον κίνδυνον ὑπέκειτο ἡ ἐκεῖ διαταχθεῖσα νὰ μένῃ μεραρχία του, καὶ ἐλυπεῖτο διὰ τὴν ἐπὶ ματαίῳ ἀπώλειαν τοσούτων χρησίμων ἀνδρῶν· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Ναπολέων διέκειτο εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν ἀκούων τὸν κρότον τῶν πυροβόλων. Ἅπαντες περιέμενον ἀνυπομόνως νὰ μάθωσι τὸ ἀποβησόμενον· παύσαντος ὅμως τοῦ κρότου τῆς μάχης περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἐβυθίσθησαν εἰς λυπηροὺς συλλογισμούς, συμπεράναντες τὴν ἀπώλειαν τῶν μαχομένων συναδέλφων των. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ κρότος τῶν πυροβόλων ἠκούσθη καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄχθης, καθότι οἱ Ῥῶσσοι προσέβαλον συγχρόνως καὶ τὰ ἐκ τοῦ ποταμοῦ διαβάντα γαλλικὰ στρατεύματα. Ὁ δὲ Ναπολέων διέτρεχεν ἔφιππος εἰς ὅλα τὰ μέρη, ἵνα πληροφορῆται ἐὰν ὁ Οὐδινὼ ἀντετάττετο κατὰ τοῦ Τσιτακὼφ, ἐὰν ὁ στρατηγὸς Ἐλβὲ διετήρει τὰς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ γεφύρας, καὶ ἐὰν ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, ὃν ἔβλεπε μαχόμενον μὲ τὸν Βιττγενστέϊν, ἀντεῖχεν εἰσέτι.

Εἰ καὶ ἡ πάλη ἦτο τρομερὰ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, χιλιάδες δὲ πτωμάτων ἐσκέπαζον τὸ πένθιμον ἐκεῖνο πεδίον, μ᾽ ὅλα ταῦτα ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀντεῖχεν εἰσέτι. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι στρατηγοὶ εἶχον μὲν συμφωνήσει νὰ προσβάλωσι τοὺς Γάλλους συγχρόνως ἐπ᾽ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Βερεζίνα, ὅπως τοὺς ῥίψωσιν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐφοβοῦντο τὴν παρουσίαν τοῦ Ναπολέοντος ὥστε, καίτοι ἔχοντες ὅλα τὰ ἰσχυρὰ μέσα νὰ πράξωσι τοῦτο, δὲν ἐτόλμων ἀποφασιστικῶς καὶ ἐν ὅλαις δυνάμεσι νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Γάλλων καὶ νὰ τοὺς καταστρέψωσιν ὁλοσχερῶς.

Ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἀπὸ πρωΐας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, 28 Νοεμβρίου, ἐμάχετο μὲ τοὺς Ῥώσσους στρατηγοὺς Τσαπλὶτζ καὶ Παλένον, ὑποστηριζομένους ὑπὸ τοῦ Τσιτακὼφ, ὅστις διέβη τὸν ποταμὸν διὰ τῆς ἡμικατεστραμμένης γεφύρας τῆς Βορισόβας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πεδίον τῆς μάχης ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνοῦ δάσους καὶ διακεκομμένον πολλαχοῦ, ἡ μάχη ἐγένετο δι' ἀκροβολισμῶν, ἐν οἷς οἱ Γάλλοι, διοικούμενοι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν αὐτῶν Μαιζῶνος, Λεγράνδου καὶ Δομβρόσκη, ἀντεῖχον, ὡς ἐπιδεξιότεροι, εἰς τὰς ὑπερβαλλούσας δυνάμεις τῶν Ῥώσσων. Ὁ δὲ στρατάρχης Οὐδινὼ, ὅστις εἶχε τὴν ἀτυχίαν πάντοτε νὰ πληγώνηται ἐν πολέμῳ, καὶ ὅστις τοσοῦτον προθύμως ἐξετίθετο ἐν τῇ μάχῃ, ὡσανεὶ οὐδέποτε ὑπέστη τοιοῦτόν τι, ἐπληγώθη καὶ αὖθις καὶ μετηνέχθη ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ὡσαύτως ἐπληγώθη καὶ ὁ στρατηγὸς Λεγράνδος. Ὁ δὲ Νέϋ διετάχθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν πληγωθέντα Οὐδινὼ, προσθέσαντος εἰς τὴν ὑπ' αὐτὸν μοῖραν, καταντήσασαν εἰς δύο μόνον χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ 1500 ἄνδρας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κλαπαρέδον· αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων διετήρει παρ' αὐτῷ μόνον τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν του, καταντήσασαν καὶ ταύτην εἰς 5,500 ἄνδρας καὶ 500 ἐπιλέκτους ἱππεῖς.

Ἡ παρουσία τοῦ Νέϋ ἤρκει νὰ ἐμψυχώσῃ ἐνταῦθα τοὺς Γάλλους. Ἐν πρώτοις οὗτος ἔπεμψεν ἐπικουρίαν εἰς τὸν Μαιζῶνα καὶ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Λεγράνδου, εἶτα συνετέλεσεν ὥστε ν' ἀποδιωχθῶσι τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Τσιτακώφ· μετὰ ταῦτα παρήγγειλε τὸν στρατηγὸν Δουμέρκον νὰ ἦναι ἕτοιμος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν θωρακοφόρων νὰ προσβάλῃ τὸ δεξιὸν τῶν Ῥώσσων· προπαρασκευάσας καὶ αὐτὸς συγχρόνως τὰς φάλαγγάς του ἵνα προσβάλῃ εἰς τὸ κέντρον καὶ εἰς τὸ ἀριστερόν· συνάμα δὲ κατέσῃσε καὶ πολλὰ πυροβόλα, τὰ ὁποῖα ἐπροξένουν θραῦσιν εἰς τοὺς Ῥώσσους. Ὁ στρατηγὸς Δουμέρκος, βλέπων ὅτι σῶμά τι ῥωσσικὸν ἦτο μεμονωμένον καὶ προπαρεσκευάζετο νὰ ἔλθῃ εἰς μάχην, προσβάλλει αὐτὸ, καὶ διαλύων τὰ σχηματισθέντα τετράγωνα αὐτοῦ, αἰχμαλωτίζει δύο χιλιάδας ἀνδρῶν. Συγχρόνως ὁ

ἀνδρεῖος στρατηγὸς Μαιζὼν ἀφιππεύει, δράττει ἓν τουφέκιον καὶ τιθέμενος εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν του, προσβάλλει τοὺς Ῥώσσους καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰ βάθη τοῦ δάσους. Ἐνταῦθα φθάνει καὶ ὁ Νέϋ καὶ δίδει πέρας εἰς τὴν καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις σταματᾷ εἴς τινα φάραγγα διαχωρίζουσαν τὰ διαμαχόμενα μέρη· οὕτως, ἐκτὸς τῶν αἰχμαλωτισθέντων, οἱ Ῥῶσσοι ἀπώλεσαν καὶ τρεῖς χιλιάδας φονευμένων καὶ πληγωμένων. Ἤδη δὲ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ, μένουσα μέχρι τοῦδε ἄπρακτος ἐν ἐφεδρείᾳ, ἐδύνατο, ὡς ἐκ τῆς καλῆς ἐκβάσεως ταύτης, νὰ συνδράμῃ τὸν στρατάρχην Βίκτωρα, ἔχοντα 10 χιλιάδας στρατοῦ καὶ παλαίοντα παρὰ τῷ χωρίῳ Στουδιάγκα κατὰ 40 χιλιάδων ἐπιτιθεμένων κατ' αὐτοῦ ρωσσικῶν στρατευμάτων τοῦ Βιττγενστεΐν.

Ὁ στρατάρχης οὗτος, ὠφελούμενος ἐκ τῶν ἐδαφικῶν ἀνωμαλιῶν ἠμύνετο κάλλιστα ὑπερασπίζων τὰς, ὡς εἴρειται, ἐγκατασταθείσας πρὸς διάβασιν γεφύρας. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν τοῦ στρατηγοῦ Βιττγενστεΐν, στρατηγὸς Διέβιτζ, ἐδιοίκει τὰ ἐνταῦθα ρωσσικὰ στρατεύματα. Ὁ ἔνθερμος στρατηγὸς οὗτος, θέλων νὰ ὑπερφαλαγγίσῃ τοὺς Γάλλους, προσέβαλεν ἀριστερόθεν διὰ πολλῶν ἐπιλαρχιῶν τὸ ἐκεῖ ἱστάμενον ἱππικὸν, ἀλλ' ἀπέτυχε νὰ ἐκτοπίσῃ αὐτό· διὰ τῶν ἀκροβολιστῶν του ὅμως καταπολεμήσας τὸ γαλλικὸν πεζικὸν, ἐγκατέστησεν ἰσχυρὸν πυροβολοστάσιον, δι' οὗ προσέβαλε τὰς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ δύο γεφύρας, ἐξ ὧν διέβαινεν ἡ ἀποσκευὴ καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, φοβούμενος μήπως ἐμποδισθῇ ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ, ἐξαπέστειλε μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του κατὰ τοῦ ἐγκατασταθέντος ρωσσικοῦ πυροβολοστασίου ὅπως ἐκτοπίσῃ τοὐλάχιστον αὐτό. Συγχρόνως δὲ καὶ ἡ ἀπέναντι τοῦ Βερεζίνα διαμένουσα αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ προσῆλθεν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐγκαταστήσασα ἐκεῖ πυροβολοστάσιον προσέβαλε τὸ ρωσσικόν. Αἱ σφαῖραι λοιπὸν ἐπὶ πολὺ ἔπιπτον ὡς χάλαζα καὶ διεσταυροῦτο ἐπὶ τῶν γεφυρῶν, αἱ δὲ ἀλλεπάλληλοι προσβολαὶ ἐξηκολούθουν ἀκαταπαύστως.

Ἀπερίγραπτος ὑπῆρξεν ἐνταῦθα ἡ ἐπὶ τῶν γεφυρῶν τούτων συμβάσα σύγχυσις. Οἱ προσερχόμενοι πρὸς διάβασιν ἀγνοοῦντες, ὡς ἐκ τοῦ θορύβου τῆς μάχης, ἐκ ποίας ἐκ τῶν δύο γεφυρῶν ἤθελον διαβῇ, διότι, ὡς ἐρρέθη, ἡ μὲν ἐξ αὐτῶν ἦτο διὰ τοὺς πεζοὺς καὶ ἱππεῖς, ἡ δὲ ἑτέρα διὰ τὰς ἁμάξας, ἐσωρεύοντο ἀγεληδὸν εἰς ἀμφοτέρας τὰς διαβάσεις. Οἱ ἐπὶ τῶν γεφυρῶν ἐπιτηροῦντες γεφυροποιοὶ ἐμπόδιζον τοὺς ἀγνοοῦντας τὴν ἁρμοδίαν γέφυραν· οὗτοι ἐπέστρεφον εἰς τὴν ἑτέραν μὴ ἀπέχουσαν εἰμὴ 200 μέτρα· ἀλλ᾽ εἰς τὸ μικρὸν διάστημα τοῦτο συνηπαντῶντο τρέχοντες πεζοὶ, ἱππεῖς καὶ ἅμαξαι, καὶ μόλις μετὰ πολλὴν ὥραν συνωθούμενοι ἐδύναντο ν᾽ ἀπαλλαχθῶσιν ἐκ τῆς συγκρούσεως ταύτης. Πρὸς ἐπαύξησιν δὲ τοῦ κακοῦ αἱ ἐχθρικαὶ σφαῖραι, προσβάλλουσαι τὰ πεπυκνωμένα ταῦτα πλήθη καὶ καταστρέφουσαι πᾶν τὸ προστυχὸν, ἐπροξένουν τοσοῦτον τρόμον, ὥστε αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν πτωχῶν καπηλίδων καὶ τῶν προσφύγων γυναικῶν, τῶν κρατουσῶν τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν ταῖς ἀγκάλαις καὶ ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν, ἐπροξένουν φρίκην εἰς τὸν θεατήν. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ τῆς διαβάσεως τῶν γεφυρῶν συνέβαινον τραγικαὶ σκηναί. Οἱ προσερχόμενοι πρὸς διάβασιν τοιαύτην σπουδὴν εἶχον ὥστε συνωθοῦντο καὶ κατεπατοῦντο ἐπὶ τῶν γεφυρῶν ὅπως διαβῶσι ταχύτερον τῶν ἄλλων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ ἱππεῖς διέβαινον ἐκ τῆς γεφύρας τῶν πεζῶν, ἀνέτρεπον πάντα τὸν προστυχάνοντα ἐπὶ τῆς γεφύρας τρέχοντες· πρὸς δὲ, ἐπειδὴ καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν τῶν γεφυρῶν ἔπιπτον σφαῖραι, αἱ κραυγαὶ τοῦ διαβαίνοντος πλήθους ὑψοῦντο μέχρις οὐρανοῦ. Τὸ θλιβερὸν θέαμα τοῦτο ἤρκει νὰ καταστήσῃ μισητὴν τὴν διὰ παντὸς ἀποτρόπαιον καὶ ἀνόητον ἐκστρατείαν ταύτην.

Ὁ στρατηγὸς Ἐλβὲ, ὅστις ἐθλίβετο ὑπερβολικῶς διὰ τὸ φρικῶδες τοῦτο θέαμα, ἠθέλησε νὰ ἐπιφέρῃ θεραπείαν εἰς τὴν σύγχυσιν ταύτην, ἀλλ᾽ εἰς μάτην· οὐδὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ. Ἅπαντες ἐπεσωρεύοντο τοσοῦτον ἐπὶ τῶν γεφυρῶν, ὥστε ἀποκατέστη ἀδύνατος ἡ διάβασις· συνωθούμενοι δὲ ἔπιπτον εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἤθελον πλέοντες νὰ διαβῶσιν, ἀλλ᾽

ἐπνίγοντο παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ ῥεύματος. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ὁ Βίκτωρ νὰ μάχηται σφοδρῶς μὲ τὸν Βιττγενστέϊν.

Ὁ Βίκτωρ, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔδειξεν ὅλην τὴν ἀνδρείαν του, παρατηρῶν ὅτι δεινῶς προσεβάλλετο τὸ δεξιὸν αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἤθελε προκύψει μεγίστη καταστροφὴ εἰς τὰς γεφύρας, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ ἀποφασιστικῶς τὸ κέντρον τοῦ ἐχθροῦ. Ἐξαπέστειλε λοιπὸν μίαν φάλαγγα πεζικοῦ κατὰ τῆς φάραγγος, εἰς ἣν ἦτον ὁ ἐχθρὸς τοποτεθειμένος, συγχρόνως δ' ἐξαπέστειλεν ἀριστερόθεν τὸν στρατηγὸν Φουρνιέρον μετὰ τοῦ ἱππικοῦ· ἀλλ' ἅμα ἐπλησίασε τὸ πεζικὸν εἰς τὴν φάραγγα, τοσοῦτον ἰσχυρῶς προσεβλήθη ὑπὸ τῶν ῥωσσικῶν πυρῶν, ὥστε διεσκορπίσθη ἔνθεν κἀκεῖθεν· δὲν ὑπεχώρησεν ὅμως, ἀλλὰ διαμένων ἠκροβόλει. Ὁ Βίκτωρ μετὰ τοῦτο ἐξαποστέλλει ἑτέραν φάλαγγα πεζικοῦ, ἥτις κατώρθωσε νὰ εἰσπηδήσῃ καὶ νὰ διαβῇ τὴν φάραγγα, ἀναγκάζουσα τοὺς Ῥώσσους νὰ ὀπισθοδρομήσωσι. Συγχρόνως καὶ ὁ στρατηγὸς Φουριέρος προσβάλλει διὰ τοῦ ἱππικοῦ, καὶ ἀναγκάζει τοὺς Ῥώσσους νὰ ἀποσύρωσι τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν, ὅπερ προσέβαλλε τὰς γεφύρας.

Ἀλλ' ὁ διοικῶν τὰ ῥωσσικὰ στρατεύματα ταῦτα, στρατηγὸς Διέβιτζ, μὴ θέλων νὰ νομισθῇ ἡττημένος, προσλαμβάνει νέας δυνάμεις καὶ μετ' αὐτῶν ἐπιπίπτων κατὰ τῶν ἐπιτεθέντων κατ' αὐτοῦ Γάλλων, ἐκβάλλει αὐτοὺς ἐκ τῆς φάραγγος καὶ τοὺς καταδιώκει πέραν αὐτῆς, διαχωριζούσης τὰ δύο στρατόπεδα. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς, ἔπαυσεν ἡ μάχη, ἥτις διήρκει ἀπὸ πρωΐας. Ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φουρνιέρον 800 περίπου ἱππέων, μόλις ἔμειναν 300, ἐκ δὲ τοῦ ὑπὸ τὸν Βίκτωρα πεζικοῦ, συγκειμένου ἐξ 8-9 χιλιάδων ἀνδρῶν, μόλις ἔμειναν 5 χιλιάδες· ἅπαντες δὲ σχεδὸν οἱ πληγωμένοι αὐτῶν ἔμειναν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, μὴ ὑπαρχόντων μέσων πρὸς μεταφοράν. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι, ὡς ἱστάμενοι πεπυκνωμένοι, ἀπώλεσαν 7-8 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν ἑτέραν ὄχθην ἡ ζημία αὐτῶν ἦτα μεγάλη· ἀλλ' οὐ-

τοι ἔσωζον τοὺς πληγωμένους των, ἐνῷ οἱ Γάλλοι τοὺς ἐγκατέλειπον.

Ἡ ἐπελθοῦσα νὺξ ἐπέφερε τὴν ἡσυχίαν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τοῦ σφαγείου καὶ τῶν θορύβων· ἀλλ᾽ οἱ διασωθέντες ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου Γάλλοι ἔμελλον νὰ διαβῶσι διὰ τοῦ ἡμιπαγωμένου ποταμοῦ· διότι τῇ ἐπαύριον ἔμελλεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς οὐχὶ πλέον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ὑποχώρησιν, ἀλλὰ τὴν φυγήν, ὅπως σωθῇ. Διὸ ὁ Ναπολέων διέταξε τὸν στρατάρχην Βίκτωρα νὰ διαβιβάσῃ καθ᾽ ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα εἰς τὴν ἑτέραν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ὅλην τὴν ἐκεῖ εἰσέτι ὑπάρχουσαν ἀκολουθίαν καὶ ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ, νὰ ῥίψῃ δὲ εἰς τὸν ποταμὸν πᾶν ὅ,τι ἐκ τῆς ἀποσκευῆς δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ διαβιβάσῃ.

Ἀλλ᾽ ἐνόσῳ ἐξηκολούθει ἡ μάχη, ὅλος ὁ κόσμος ἤθελε νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν, καί τοι ὑπαρχόντων τοσούτων κινδύνων καὶ δυσκολιῶν, ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς καὶ ἀποκατασταθείσης τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως, ἔπαυσε τῆς διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ ἡ προθυμία, λέγοντος ἑκάστου ἂς διαβῶσιν οἱ μὴ ἔχοντες ὑπομονήν· οὕτω λοιπὸν ὑπῆρχεν ἤδη ἡ δυσκολία νὰ ἀναγκάσωσι τοὺς δυστυχεῖς τούτους ἀνθρώπους νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν, πρὶν ἢ καταστραφῶσιν αἱ γέφυραι, ἵνα μὴ κατὰ πόδας ἐπέλθωσιν οἱ Ῥῶσσοι. Ἀλλὰ πρὸς διάβασιν ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῶν ἀνθρώπων, ἵππων καὶ ἁμαξῶν ἔπρεπε νὰ καθαρισθῇ τὸ ἔδαφος ἐκ τῶν κειμένων πτωμάτων. Ὁ στρατηγὸς λοιπὸν Ἐλβὲ, ἀναλαβὼν τὸ θλιβερὸν τοῦτο ἔργον, μετετόπισεν ἐν μέρει ταῦτα, καθ᾽ ὅσον ἐδυνήθη, μετὰ τῶν γεφυροποιῶν αὐτοῦ· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ νὺξ προεχώρει, ἠνάγκαζε τοὺς ἀνθρώπους νὰ διαβῶσιν ἐπὶ τῶν ἐπικειμένων πτωμάτων. Τῇ δὲ 9 ὥρᾳ τῆς αὐτῆς ἑσπέρας διέβη μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του καὶ ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, ἐγκαταλείψας ὅλους τοὺς πληγωμένους καὶ ἀσθενεῖς του καὶ ῥίψας εἰς τὸν ποταμὸν ὅλα τὰ πυροβόλα του. Οἱ δὲ παρακολουθοῦντες τὸν στρατὸν δὲν ἠθέλησαν νὰ διαβῶσι κατ᾽ ἐκείνην τὴν νύκτα, καίτοι ἀναγκαζόμενοι παντοιοτρόπως ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἐλβέ· διότι,

ἐνόσῳ ἡ μάχη ἐξηκολούθει, οὗτοι, φοβούμενοι τὰς ἐχθρικὰς σφαῖρας, ἤθελον νὰ σωθῶσι, παρελθόντος ὅμως τοῦ κινδύνου τούτου, προετίμησαν νὰ μένωσι παρὰ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς πυράς των καὶ νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὸ ὑπερβολικὸν ψῦχος ἐκείνης τῆς νυκτός· τῇ ἐπιούσῃ ὅμως ἀπὸ πρωΐας ἤρχισαν νὰ διαβαίνωσι καὶ οὗτοι. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων διέταξε τὸν στρατηγὸν Ἐλβὲ νὰ καύσῃ παραχρῆμα τὰς γεφύρας· οὗτος ὅμως, εὐσπλαγχνισθεὶς τοὺς διαβαίνοντας δυστυχεῖς τούτους ἀνθρώπους, ἐβράδυνεν ἐπὶ δύο ὥρας εἰσέτι, καὶ ὅτε προσήγγιζε πλέον ὁ ἐχθρὸς νὰ καταλάβῃ τὰς γεφύρας, τότε, ἐννάτῃ ὥρᾳ πρὸ τῆς μεσημβρίας, ἔβαλε πῦρ εἰς αὐτάς, ἐχούσας πλῆθος διαβαινόντων, οἵτινες ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπνίγησαν, ἵνα μὴ γένωσιν ὁλοκαύτωμα τοῦ πυρός. Κλαυθμοὶ δὲ καὶ ὀδυρμοὶ εὐθὺς ἠκούσθησαν παρὰ τῶν μὴ διαβάντων τὸν ποταμόν· στρατιῶται καθυστεροῦντες, πληγωμένοι, ἀσθενεῖς, πρόσφυγες, γυναῖκες, παῖδες καὶ πάσης τάξεως ἄνθρωποι ἐξέβαλον κλαυθμηρὰς φωνὰς μὲ ὑψωμένας χεῖρας διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν καὶ τὴν ἐγκατάλειψίν των. Ἐν τούτοις ἔφθασαν καὶ οἱ Κοζάκοι καὶ ὁρμήσαντες κατ' αὐτῶν μὲ τὰς λόγχας, καὶ, μετὰ τὸν φόνον στρατιωτῶν τινῶν, περιεκύκλωσαν ὅλον τὸ πλῆθος τοῦτο, συνιστάμενον ἐξ ὀκτὼ περίπου χιλιάδων ἀνθρώπων, καὶ ὡς ἀγέλην ὡδήγησαν αὐτὸ εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον.

Ὁ δὲ γαλλικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε καταλυπημένος ἐκ τοῦ θλιβεροῦ θεάματος τούτου· πρὸ πάντων δὲ ἐλυπήθη ὁ στρατηγὸς Ἐλβὲ, ὅστις ἐθυσίασε τὰ γηρατεῖά του διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἐκ τῶν 50 χιλιάδων ἀνθρώπων τῶν διαβάντων τὸν Βερεζίναν ποταμὸν οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ εἴπῃ ὅτι εἰς τὸν ἀξιοσέβαστον στρατηγὸν τοῦτον δὲν ὤφειλε τὴν σωτηρίαν του. Οὗτος ὅμως, ὡς καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν γεφυροποιοί, ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἀσθενήσαντες, διότι εἰργάζοντο νυχθημερὸν ἐντὸς τῶν παγετῶν, μετ' οὐ πολὺ ἔγειναν θῦμα.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ἀξιομνημόνευτον τοῦτο καὶ τραγικὸν συμβὰν τοῦ Βερεζίνα ποταμοῦ, δι' οὗ δὲν ἐδύνατο νὰ διαβῇ ὁ

Ναπολέων, ἐὰν οἱ Ῥῶσσοι δὲν ἐδίσταζον νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ, καὶ ἐὰν οἱ ὑπ᾽ αὐτὸν στρατηγοὶ, καὶ μάλιστα ὁ Νέϋ, ὁ Βίκτωρ, ἰδίως δὲ ὁ στρατηγὸς Κορβινὼ, ὅστις καὶ ἀνεκάλυψε τὸ μέρος τῆς διαβάσεως τοῦ Βερεζίνα, καὶ ὁ στρατηγὸς Ἐλβὲ, ὁ στήσας τὰς γεφύρας, δὲν ἐδείκνυον τοσαύτην ἀνδρείαν καὶ ἐπιδεξιότητα. Ὅθεν ὁ Ναπολέων ὤφειλε νὰ εὐχαριστῇ πάντας τοὺς ὑπ᾽ αὐτὸν ἀξιωματικούς τε καὶ στρατιώτας διὰ τὴν ἔνδοξον ταύτην διαγωγήν των. Ἀλλ᾽ οὗτος, ἐνῷ ἐν τῇ 27 εὐχαρίστησε τὸν Βίκτωρα διὰ τὴν μεγίστην καρτερίαν του, τῇ ἐπιούσῃ, 28 Νοεμβρίου, ἐπέπληξεν αὐτὸν διὰ τὴν παντελῆ καταστροφὴν τῆς ὑπ᾽ αὐτὸν μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Μαρτουνὼ, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἐπὶ πολὺ παρέτεινε τὴν ἀπ᾽ αὐτοῦ ἀπομάκρυνσιν τῆς μεραρχίας ταύτης παρὰ τῇ πόλει Βορισόβᾳ καὶ ὅτι ἕνεκα τούτου ἀπωλέσθησαν τοσοῦτοι ἄνδρες. Οὕτω λοιπὸν ἀχαρίστως ἀντεμείφθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος καὶ ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, ὅστις τοσοῦτον ἀνδρείως ἀνεχαίτισε τὴν ὁρμὴν τῶν Ῥώσσων κατ᾽ ἐκείνην τὴν δεινὴν περίστασιν.

Ἐν τοσούτῳ ἔπρεπεν ἄνευ ἀναβολῆς ν᾽ ἀναχωρήσῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἵνα λάβῃ τάχιστα τὴν πρὸς τὴν Βίλναν ὁδόν· ἀλλ᾽ ἦτον ἠναγκασμένος νὰ διαβῇ διὰ γεφυρῶν καὶ ποταμῶν, τὰ ὁποῖα ἂν προκατελάμβανον ἢ κατέστρεφον οἱ Ῥῶσσοι ἀπέκλειον τὴν πορείαν του. Ἀλλ᾽ οὗτοι παραμελήσαντες ταῦτα παρηκολούθουν τὸν γαλλικὸν στρατὸν μετ᾽ ὀλίγων Κοζάκων ἐπιπιπτόντων κατὰ τῆς ὀπισθοπορείας αὐτοῦ, εἰς ἣν ὁ Ναπολέων διώρισε τὸν ἀκάματον στρατάρχην Νέϋ· οὗτος δὲ συμπεριέλαβε καὶ τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα, ἐφάμιλλον αὐτῷ κατά τε τὴν ἀνδρίαν καὶ δραστηριότητα. Ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ οὗτοι ἡγοῦντο τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν τῆς δευτέρας μοίρας τοῦ στρατοῦ, ἐκ τῶν 39 χιλιάδων ἐξ ὧν συνέκειτο αὕτη ἀπ᾽ ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Τῇ 30 Νοεμβρίου λοιπὸν μετά τινας ἀκροβολισμοὺς καθ᾽ ὁδὸν ἀφίχθησαν εἰς Κλετσενίτζ· ἐνταῦθα οἱ στρατιῶται, ὡς κεκοπιακότες καὶ ὑποφέροντες ἐκ τοῦ ψύχους, διεσκορπίσθησαν καὶ ἐδόθησαν εἰς διαρπαγάς·

ὅτε δὲ μετ' οὐ πολὺ ἔφθασεν ἐνταῦθα ὁ στρατηγὸς τῶν Κοζάκων Πλατὼφ μετὰ πολλῶν ἱππέων, μόλις ἐδυνήθη ὁ Νέϋ καὶ ὁ Μαιζὼν νὰ συναθροίσωσιν ὀλίγους ἄνδρας, καὶ μετὰ τῶν ἀφιχθέντων κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν Πολωνῶν νὰ ἀντικρούσωσιν αὐτούς.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ ψῦχος καθ' ἑκάστην ηὔξανε, καὶ τῇ 3 Δεκεμβρίου ἔφθασε μέχρι 24 βαθμῶν ὑπὸ τὸ 0, ὥστε πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἐδίδοντο εἰς τὸν ὕπνον, εὑρίσκοντο τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν τεθνηκότες. Τῇ δὲ 4 Δεκεμβρίου ἔφθασαν εἰς Μολοδέζνον, ἐνῷ ὁ Ναπολέων μετὰ τοῦ στρατοῦ ἔφθασεν εἰς Σμοργόνι· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἔφθασεν ὁ Πλατὼφ συνωδευμένος ὑπὸ τῆς μεραρχίας τοῦ Τσαπλίτζ. Ἤδη ὅμως ὁ Νέϋ καὶ ὁ Μαιζὼν δὲν εἶχον πλέον τῶν 700 ἀνδρῶν, ἀλλ' εἶχον ἱκανὸν πυροβολικόν· ὀχυρωθέντες λοιπὸν εἰς τὰς οἰκίας ἀντέκρουον τοὺς Ῥώσσους, ὅτε μετ' οὐ πολὺ φθάσας ἐκεῖσε καὶ ὁ Βίκτωρ μετὰ τεσσάρων χιλιάδων καὶ βοηθήσας αὐτοὺς ἀπεδίωξε τοὺς Ῥώσσους, οἵτινες ἀπώλεσαν πολλοὺς ἄνδρας καὶ ἵππους, ἀλλ' ἠχμαλώτισαν πλῆθος ἀνδρῶν μὴ δυναμένων νὰ βαδίσωσι καὶ μενόντων καθ' ὁδόν.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν ὁ στρατάρχης Νέϋ καὶ ὁ στρατηγὸς Μαιζὼν, μὴ ἔχοντες πλέον τῶν 500 ἀνδρῶν ἐκ τῶν τριῶν χιλιάδων, δὲν ἐδύναντο νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὀπισθοπορείας· διὸ ὁ Ναπολέων ἀνέθηκεν αὐτὴν εἰς τὸν στρατάρχην Βίκτωρα μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν βαυαρικῶν στρατευμάτων Βρὲδ, συγκειμένων ἐκ τεσσάρων χιλιάδων νεοσυλλέκτων, ὡς ἀπολεσθέντων ὅλων τῶν παλαιῶν στρατιωτῶν τούτων ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ.

Ὁ Ναπολέων, ἐλθὼν εἰς Σμοργόνι καὶ φρονῶν ὅτι ἀρκούντως ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς τιμῆς του, διαμένων μέχρι τοῦδε μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ὥστε δὲν ἐφοβεῖτο τοῦ λοιποῦ νὰ κατηγορηθῇ, ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι ἐμελέτησε πρὸ ἡμερῶν, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἐκοινοποίησεν εἰμὴ εἰς τὸν Δαροὺ προφορικῶς, εἰς δὲ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ Βασσάνον ἐγγράφως. Ὁ Δαροὺ, ὡς πιστῶς ὑπηρετῶν τὸν Ναπολέοντα καὶ λέγων

αὐτῷ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν αὐτῷ ὅτι, ἂν ἀναχωρήσῃ, ὁ στρατὸς ἀπώλλυτο, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Βασσάνος, μὴ θέλων νὰ κρύψῃ αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν, ἐξαπέστειλεν αὐτῷ διεξοδικὴν ἐπιστολὴν δι' ἧς ἐγνωμοδότει νὰ μένῃ μετὰ τοῦ στρατοῦ· ἔγραψε δὲ αὐτῷ ὅτι ἡ συνομωσία τοῦ στρατηγοῦ Μαλὲτ οὐδαμῶς ἐτάραξε τὴν Γαλλίαν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ὑποτεταγμένοι πλέον παρ' ἄλλοτε (ὅπερ ἦτο βεβαιότατον), ὅτι ἐκ Βίλνα θέλει διατάττει, ὡς ἐν Παρισίοις, ὅτι ἄνευ τῆς παρουσίας του ἐν τῷ στρατῷ, θέλει διαλυθῇ οὗτος, καὶ ὅτι ἡ διάλυσις αὕτη τοῦ στρατοῦ ἦτον ἡ μεγαλητέρα συμφορὰ πασῶν τῶν ἄλλων τῆς ἐκστρατείας ταύτης· προσέτι ἔγραψεν αὐτῷ ὁ Βασσάνος ὅτι ἡ παρουσία του ἐν τῷ στρατῷ θέλει διατηρεῖ τὴν Γερμανίαν εἰς ὑποταγὴν καὶ θέλει ἐμποδίσει αὐτὴν νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ τούτου. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν λόγων τούτων ἔπεισε τὸν Ναπολέοντα νὰ μεταβάλῃ γνώμην, μάλιστα ἐξελάμβανεν αὐτοὺς ὅλον τοὐναντίον· διότι ὁ Ναπολέων ἤξευρεν ὅτι ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἤθελε διαλυθῇ προτοῦ παρ' ὅτι ἐνόμιζεν ὁ Βασσάνος· ἐθεώρει λοιπὸν τὸ κακὸν ὡς γεγονὸς σχεδὸν, καὶ δὲν ἐσκέπτετο τοῦ λοιποῦ εἰμὴ περὶ τοῦ κινδύνου ὃν ἤθελε διατρέξει, εὑρισκόμενος μετ' ὀλίγων ἐξησθενημένων στρατιωτῶν, ἀνικάνων πάσης ἀντιστάσεως, μακρὰν τετρακοσίων λευγῶν ἐκ τῆς Γαλλίας, καὶ ἔχων ὄπισθέν του τοὺς Γερμανοὺς κλίνοντας πολὺ εἰς ἐπανάστασιν. Ὅθεν διελογίζετο τί ἤθελε γένει οὗτος καὶ ἡ Αὐτοκρατορία, ἐὰν οἱ Γερμανοὶ ἐσκέπτοντο, ὡς αὐτὸς, ἵνα τὸν ἐμποδίσωσι νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν· βεβαίως ἤθελον καταστρέψει τὴν ἐξουσίαν του μὲ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ· διότι, ἐὰν οὗτοι ἐπανεστάτουν ἐπὶ τῶν νώτων του ἵνα κλείσωσι τὴν ὁδὸν τοῦ Ῥήνου εἴτε εἰς αὐτὸν, εἴτε εἰς τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του, τὰ πάντα ἀπώλλυντο. Βασιλεὺς, ὡς ὁ Φραγκίσκος Α', ἔχων ἀφιλονείκητον διάδοχον, ἐλευθερόνεται ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας· ἀλλ' ἐκθρονίζεται πᾶς ἄνθρωπος, ὅσῳ μέγας ἤθελεν εἶσθαι, ὅστις ἀναβαίνει ὡς ἐκ τῶν περιπετειῶν τῶν ἐπαναστάσεων ἐπὶ θρόνου, ἐξ οὗ δὲν ἐγεννήθη καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος δὲν ἐσυνεί-

θισε νὰ τὸν βλέπῃ, καὶ ὅστις, ἀντὶ νὰ ἔχῃ διάδοχον παραδεδεγμένον παρὰ πάντων, ἔχει ἀντιπάλους συνεχῶς προσκαλουμένους ὑπὸ τῆς γενικῆς θελήσεως, διότι κατέστησεν αὐτοὺς δημοτικοὺς διὰ τῶν σφαλμάτων του. Ὁ Ναπολέων, μεγαλοποιῶν καθ' ὑπερβολὴν τὸν κίνδυνον τοῦτον, ἦτον ἀνυπόμονος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν στρατόν του, μάλιστα δὲ, μετὰ τὴν ὡς ἐκ θαύματος διάβασίν του ἐκ τοῦ Βερεζίνα, ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ὤφειλε πλέον νὰ διαμένῃ μετὰ τοῦ στρατοῦ του· διότι ἐφοβεῖτο μήπως ἡ καταστροφή του προσήγγιζε, τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων ταραχθῶσιν ὑποκούφως, καὶ μήπως καθ' ὁδὸν ὑψωθῶσι χίλιαι χεῖρες ἵνα τὸν συλλάβωσιν ἢ νὰ τὸν ἐμποδίσωσι νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἤθελε λοιπὸν, πρὶν ἡ γένωσι γνωστὰ τὰ δυστυχήματά του, ἢ ἐνῷ ἀμφιταλαντεύοντο περὶ τούτων οἱ ἄνθρωποι, νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τεσσάρων ἐμπιστευμένων του ἀνδρῶν, οἵτινες ἦσαν ὁ Κωλαιγκοῦρτος, Λοβῶ, Δουρόκος καὶ ὁ Λουφέβρος Δεσνοέτος, νὰ διέλθῃ τὴν Πολωνίαν δι' ἑλκύθρων, τὴν Γερμανίαν διὰ ταχυδρομικῶν ἁμαξῶν, ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν λίαν μυστικῶς, καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Κεραμεικῶν, ἀγνοούσης καὶ αὐτῆς τῆς γυναικός του· ὅταν δὲ ἡ Εὐρώπη μάθῃ τὰ δυστυχήματά του, καὶ συνάμα τὴν εἰς Παρισίους ἐπάνοδόν του, νὰ σκεφθῇ πρὶν ἡ ἐπαναστατήσῃ· ἐν πάσῃ δὲ περιστάσει νὰ εὕρῃ αὐτὸν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλων δυνάμεων διαμενουσῶν ἤδη ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ, καὶ νὰ τιμωρηθῇ διὰ τὴν στιγμιαίαν χαράν της.

Ὁ Ναπολέων, σκεπτόμενος οὕτως, εἶχεν ἰσχυροὺς λόγους καὶ τοιούτους ὥστε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν στρατόν του· διότι, καίτοι ὑποστὰς πολλὰς καὶ μεγάλας καταστροφὰς, εἶχεν εἰσέτι 100 χιλιάδας μαχίμου στρατοῦ, ὅστις ἔμελλε νὰ συναθροισθῇ ἐκ διαφόρων μερῶν εἰς Βίλναν μετὰ τῶν ἀναγκαίων αὐτοῦ, ἐκτὸς 50 χιλιάδων ἀόπλων στρατιωτῶν παρακολουθούντων τὸν στρατὸν, οἵτινες καλῶς περιποιούμενοι εὐθὺς ἤθελον ἐνωθῇ μὲ τὰ σώματά των· μ' ὅλον ὅτι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀπῃτεῖτο νὰ ἔχῃ ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ στρατηγὸν, ὡς

τὸν Μασσέναν, ἔχοντα τοσαύτην ἐπιμονὴν, ἢ ὡς τὸν Μορὰ, ἔχοντα τοσαύτην ἀταραξίαν· προσέτι εἰς Βίλναν δὲν ἐδύνατο νὰ ἔλθῃ ρωσσικὸς στρατὸς πλέον τῶν 50 χιλιάδων ἀνδρῶν· ἐὰν δὲ ἐνταῦθα συνήπτετο μάχη, ἀναμφιβόλως νικηταὶ ἤθελον εἶσθαι οἱ Γάλλοι, καὶ ἐὰν μετὰ τοσαύτας συμφορὰς ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος ἐνίκα εἰς κρίσιμον μάχην, τὰ πάντα ἤθελον εἶσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ ὁ Ναπολέων τὰ ὑπὲρ καὶ κατά· διότι, προκειμένου ν᾽ ἀποθάνῃ μετὰ τοῦ στρατοῦ του, ἦτον ἀρκούντως ἀνδρεῖος νὰ ἀποφασίσῃ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐκθρονισθῇ, καὶ, τὸ χείριστον πάντων, νὰ γένῃ αἰχμάλωτος τῶν Γερμανῶν, τῷ ἦτον ἀνυπόφορον· διὸ ἐν Σμοργόνι ἀπεφάσισε ν᾽ ἀναχωρήσῃ. Ἀλλ᾽ ἦτο ἀνάγκη ν᾽ ἀφήσῃ ἀντικαταστάτην διάσημον καὶ κατέχοντα μεγάλην τάξιν ὥστε νὰ ὑπακούηται παρὰ πάντων· τοιοῦτος δὲ ἦτον ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως Μυράτος. Ὁ Εὐγένιος ἦτο συνετώτερος, σταθερώτερος, καὶ ἔχαιρε πολλὴν ὑπόληψιν παρὰ τῷ στρατῷ διὰ τὴν τελευταίαν πρᾶξίν του, ἀλλὰ δὲν ὑπήκουεν ὁ Μυράτος εἰς αὐτὸν, ἐνῷ οὗτος ὑπήκουεν εἰς τὸν Μυράτον. Ἐκ τῶν στραταρχῶν ὁ Νέϋ ἦτον ἐνδοξότερος ἀλλὰ δὲν ἦτον ἁρμόδιος· ὁ δὲ Δαβοῦστος, ἀφοῦ ἐδυσφημίσθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, δὲν ἔχαιρε πολλὴν ὑπόληψιν ἐν τῷ στρατῷ. Διορίζων λοιπὸν ὁ Ναπολέων τὸν Βερθιέρον παρὰ τῷ Μυράτῳ, ἤλπιζεν ὅτι παρέχει αὐτῷ συνετὸν καὶ δραστήριον σύμβουλον, δυνάμενον ν᾽ ἀναπληρῇ τὴν περὶ τὰς λεπτομερείας ἀμάθειαν αὐτοῦ. Δυστυχῶς ὅμως ὁ ἀντικαταστάτης οὗτος ἀρχηγὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτον ἠθικῶς ἠφανισμένος, σωματικῶς δὲ καταβεβλημένος· τὰ περικυκλοῦντα αὐτὸν δεινὰ κατέστρεψαν τὴν ὑγείαν του καὶ ἐτάραξαν τὸ λογικόν του. Ἤθελε λοιπὸν ν᾽ ἀναχωρήσῃ καὶ οὗτος ἐκ τοῦ στρατοῦ, ὥστε ἐδέησε νὰ μεταχειρισθῇ ὁ Ναπολέων σκληροὺς λόγους, ὅπως ὑποχρεώσῃ αὐτὸν νὰ μένῃ.

Τῇ 5 Δεκεμβρίου πρὸς τὸ ἑσπέρας, ἐν Σμοργόνι, ὁ Ναπολέων προσεκάλεσε τὸν Μυράτον, τὸν Εὐγένιον, τὸν Βερθιέρον

καὶ τοὺς στρατάρχας του, διεκοίνωσεν αὐτοῖς τὴν ἀπόφασίν του ταύτην, ἥτις τοὺς ἐξέπληξε μὲν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἀντιτείνῃ αὐτῷ, φοβούμενος εἰσέτι τὸν νικηθέντα δεσπότην του καὶ κρίνων ὅτι οἱ προτεινόμενοι λόγοι τῆς ἀναχωρήσεως ἦσαν λίαν ἰσχυροί· διότι εἶπεν ὅτι ἐντὸς δύο μηνῶν ἤθελε πέμψει εἰς αὐτοὺς 300 χιλιάδας στρατοῦ, καὶ ὅτι μόνος οὗτος δύναται νὰ παρέξῃ ἐκ τῆς Γαλλίας τοιαύτην βοήθειαν. Ἐκολάκευσεν αὐτοὺς πλέον παρὰ τὸ σύνηθες διὰ συμπαθητικῶν λόγων, καὶ αὐτὸν προσέτι τὸν Δαβοῦστον, ὃν τοσοῦτον ἐκακομεταχειρίσθη ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, καὶ ἐζήτησε νὰ πείσῃ αὐτοὺς μᾶλλον διὰ τῆς φιλοφροσύνης ἢ διὰ τῶν ἐκτεθέντων ἰσχυρῶν λόγων. Ἐκολάκευσε μάλιστα αὐτοὺς, μεμφόμενος καὶ ἑαυτὸν, λέγων ὅτι ἅπαντες ἔσφαλον, τόσον αὐτὸς, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι, διαμένοντες ἐπὶ πολὺ εἰς Μόσχαν, ἀπατηθέντες ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ ὡραίου καιροῦ καὶ τῆς περὶ εἰρήνης ἐπιθυμίας· ὅτι τὰ αἴτια τῶν ἐπισυμβάντων δεινῶν προῆλθον πραγματικῶς ἐκ τοῦ πρώρου καὶ δριμυτάτου χειμῶνος· ὅτι ὡς ἐκ τούτου τὸ συμβὰν ἦτο μᾶλλον ἀτύχημα ἢ σφάλμα· ὅτι ἐπὶ πλέον ἔπρεπε νὰ ἀνέχωνται ἀλλήλους, νὰ συνυπερασπίζωνται, ν' ἀγαπῶνται, καὶ νὰ ἔχωσιν ἐμπιστοσύνην πρὸς ἀλλήλους. ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλει ἐπανέλθη ἀναμέσον αὐτῶν, ἡγούμενος ἰσχυροῦ στρατοῦ· ἐν τούτοις συνιστᾷ εἰς αὐτοὺς νὰ συμβοηθῶνται καὶ νὰ ὑπακούωσι πιστῶς εἰς τὸν Μυράτον. Μετὰ τὴν ὁμιλίαν ταύτην τοὺς ἐνηγκαλίσθη, ὅπερ ἴσως οὐδέποτε ἔπραξε, καὶ εἰσελθὼν εἰς ἓν ἔλκυθρον, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Κωλαιγκούρτου, τοῦ στρατάρχου Δουρόκου, τοῦ κόμητος Λοβῶ καὶ τοῦ στρατάρχου Λεφέβρου Δεσνοέττου, ἀνεχώρησεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς, ἐγκαταλιπὼν τοὺς στρατηγούς του μόλις πεισθέντας νὰ ὑποταχθῶσιν, ἀλλ' ἐνδομύχως καταπεπληγμένους καὶ ἀπηλπισμένους.

Μεγίστη ἐχεμύθεια ἔμελλε νὰ διατηρηθῇ μέχρι τῆς ἐπιούσης, ἵνα μὴ γένῃ γνωστὸν τὸ μέρος τῆς διαβάσεως αὐτοῦ, διερχομένου πανταχόθεν ἐντελῶς ἀγνώστου. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του δὲ ἐδημοσίευσε τὴν κθ' ἡμερησίαν διαταγὴν τοῦ

στρατοῦ (α), ἥτις ἔπειτα ὑπῆρξε τοσοῦτον περίφημος, ἐν ᾗ ἐμνημόνευεν ἐν μέρει τὰ δυστυχήματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ,

---

(α) ΕΙΚΟΣΤΗ ΕΝΝΑΤΗ ΗΜΕΡΕΣΙΑ ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ.

« Μέχρι τῆς 6 Νοεμβρίου ὁ καιρὸς ἦτον εὔδιος, ὁ δὲ στρατὸς ὡδοιπόρει ἐξαίρετα. Τὸ ψῦχος ἤρξατο τῇ 7, ἔκτοτε ἑκάστην νύκτα ἐν τοῖς καταυλισμοῖς ἀπώλλυντο ἑκατοστυῖαι ἵππων. Φθάσαντες εἰς Σμολένσκην εἴχομεν ἤδη ἀπολέσει πολλοὺς ἵππους τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ.

« Ὁ ἐν Πολωνίᾳ ῥωσσικὸς στρατὸς ἐπετέθη κατὰ τοῦ δεξιοῦ μας· τὸ δεξιόν μας ἐγκατέλειψε τὴν μὲ τὴν Μίνσκαν συγκοινωνίαν του καὶ συνεκοινώνει μὲ τὴν Βαρσοβίαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔμαθεν ἐν Σμολένσκῃ, τῇ 9, τὴν ἀλλαγὴν ταύτην τῆς συγκοινωνίας καὶ ἐσυμπέρανεν ὁποῖα ἤθελον εἶσθαι τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ στρατοῦ ἐφαίνετο μὲν δυσχερὴς ἐν τοιαύτῃ δριμυτάτῃ ὥρᾳ τοῦ χρόνου, μ' ὅλον τοῦτο ἡ νέα φάσις τῶν πραγμάτων ἀπῄτει τοῦτο, διότι ἤλπιζε νὰ φθάσῃ εἰς Μίνσκαν, ἢ τουλάχιστον εἰς τὸν Βερεζίναν, πρὸ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεως τοῦ ἐχθροῦ. Ἀνεχώρησε λοιπὸν τῇ 13 ἐκ Σμολένσκης, τῇ 16 διενυκτέρευσεν εἰς Κρασνοέ. Τὸ ἀπὸ τῆς 7 ἀρξάμενον ψῦχος ηὔξησεν ἀφνιδίως, εἰς 14, 15, 16, μέχρι τῶν δεκαοκτὼ βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδενικόν· αἱ ὁδοὶ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ παγετῶν· οἱ ἵπποι τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ ἀπώλλυντο ἑκάστην νύκτα, οὐχὶ ἀνὰ ἑκατοστυίας ἀλλὰ ἀνὰ χιλιάδας, πρὸ πάντων οἱ γερμανικοὶ καὶ γαλλικοὶ πλέον τῶν τριάκοντα χιλιάδων ἵππων ἀπωλέσθησαν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις. Τὸ ἱππικόν μας ἔμεινεν ἄνευ ἵππων, τὸ πυροβολικόν μας καὶ αἱ φορτηγαὶ ἅμαξαι ἔμειναν ἄνευ ὑποζυγίων, ὥστε ἐδέησε νὰ ἐγκαταλείψωμεν καὶ νὰ καταστρέψωμεν μέγα μέρος τῶν πυροβόλων καὶ τῶν πολεμεφοδίων μας. »

« Ὁ στρατὸς οὗτος, ὁ κατὰ τὴν 6 τοσοῦτον ὡραῖος, ἀπὸ τῆς 14 ἤλλαξε πολύ· ἄνευ σχεδὸν ἱππικοῦ, ἄνευ πυροβολικοῦ, ἄνευ φορτηγῶν ἁμαξῶν. Ἄνευ ἱππικοῦ δὲν ἐδυνάμεθα νὰ κατοπτεύωμεν τὸν δρόμον πέραν τοῦ ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας· πρὸς δὲ ἄνευ πυροβολικοῦ, δὲν ἐδυνάμεθα νὰ διακυβεύσωμεν μάχην ἐμμένοντες· ὅθεν ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσωμεν ἵνα μὴ ἀναγκασθῶμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς μάχην, τὴν ὁποίαν ἀπεφεύγαμεν, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν πολεμεφοδίων. Ἔπρεπε νὰ κατοπτεύωμεν, ἵνα μὴ ἀποκλεισθῶμεν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τοῦτο ἐδέησε νὰ γένῃ ἄνευ ἱππικοῦ, ὅπερ ἤθελε κατοπτεύει καὶ συνδέει τὰ ὁδοιποροῦντα

μὴ δυνάμενος πλέον νὰ τὰ ἀποσιωπήσῃ, καὶ ἀπέδιδε ταῦτα εἰς τὸν ἐπελθόντα χειμῶνα, περαιῶν αὐτὴν διὰ τῆς περιγραφῆς τῆς ἀξιομνημονεύτου διαβάσεως τοῦ Βερεζίνα ποταμοῦ.

στρατεύματα. Ἐπὶ τῆς δυσκολίας ταύτης ἐπελθὸν αἰφνιδίως καὶ τὸ ὑπερβολικὸν ψῦχος κατέστησε δυσχερῆ τὴν κατάστασιν ἡμῶν. Οἱ μὴ φυσικῶς δυνάμενοι νὰ ὑπερνικῶσιν ὅλας τὰς μεταβολὰς τῶν συμβάντων καὶ τῆς τύχης ἐκλονίσθησαν, ἀπώλεσαν τὴν εὐθυμίαν των καὶ τὴν καλὴν διάθεσίν των, καὶ δὲν προέβλεπον εἰ μὴ δυστυχήματα καὶ καταστροφάς. Οἱ δὲ φυσικῶς δυνάμενοι νὰ ὑπερνικήσωσι τὰ πάντα διετήρησαν τὴν εὐθυμίαν των, τοὺς συνήθεις τρόπους των καὶ εὗρον νέαν δόξαν εἰς τὸ νὰ ὑπερνικήσωσι τὰς παρουσιασθείσας δυσκολίας.»

« Ὁ δ' ἐχθρὸς βλέπων εἰς τὰς ὁδοὺς τὰ ἴχνη τῆς τρομερᾶς ταύτης συμφορᾶς, ἥτις κατέλαβε τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῆς, καὶ διέσπειρε κατόπιν τῶν ὁδοιπορούντων στρατευμάτων μας τοὺς Κοζάκους του, οἵτινες ἀνήρπαζον, ὡς οἱ Ἄραβες ἐν τῇ ἐρήμῳ. τὰ ἀπομακρυνόμενα ὑποζύγια καὶ ἁμάξας. Τὸ ἀξιοκαταφρόνητον ἱππικὸν τοῦτο, τὸ ὁποῖον μόνον ταραχὴν προξενεῖ, καὶ οὐδὲ ἱκανὸν εἶναι νὰ προσβάλῃ ἕνα λόχον τῶν εὐζώνων, κατέστη ἐπίφοβον βοηθούμενον ὑπὸ τῶν περιστάσεων. Ἐν τοσούτῳ ὁ ἐχθρὸς μετεμελήθη δι' ὅλας τὰς σπουδαίας ἐπιχειρήσεις του· κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ ἀντιβασιλέως, ἀντιταχθὲν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἀπώλεσε πολλοὺς ἄνδρας.»

« Ὁ στρατάρχης Νέϋ, ὅστις μετὰ τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν ἀπετέλει τὴν ὀπισθοπορείαν τοῦ στρατοῦ, κατέστρεψε τὰ ὀχυρώματα τῆς Σμολένσκης· οὗτος περικυκλωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, διέκειτο εἰς κρίσιμον περίστασιν. Ἐξῆλθε διὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν τόλμης, διατηρήσας μακρὰν τὸν ἐχθρὸν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τῆς 18, καὶ ἀπωθήσας αὐτὸν καρτερῶς ἐν καιρῷ νυκτὸς περιεστράφη πρὸς δεξιὰν, καὶ διέβη τὸν Βορυσθένην, ματαιόνων ὅλους τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἐχθροῦ. Τῇ 19 ὁ στρατὸς διῆλθε τὸν Βορυσθένην εἰς Ὄρζαν, ὁ δὲ ῥωσσικὸς στρατὸς ἀπαυδήσας ὡς ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν πολλῶν ἀνδρῶν, ἔπαυσε τέως τὰς ἐπιχειρήσεις του.»

« Ὁ ἐν Πολωνίᾳ στρατὸς ἦλθεν ἀπὸ τῆς 16 εἰς Μίνσκαν, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν Βορισόβαν. Ὁ στρατηγὸς Δομβρόσκης ὑπεράσπιζε τὴν γέφυραν τῆς Βορισόβας μετὰ τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν. Τῇ 23 ἐβιάσθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν ταύτην. Ὁ ἐχθρὸς τότε διῆλθε τὸν Βερεζίναν, πορευόμενος πρὸς τὸ Βόβρον, προπορευομένου τοῦ στρατηγοῦ Λαμπέρτου. Ἡ δευτέρα μοῖρα τοῦ στρατοῦ, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Οὐδινὼ, ὅστις ἦτον εἰς Τσεχρενὰν, διε-

Ὅτε τῇ ἐπαύριον, 6 Δεκεμβρίου, ἐγνωστοποιήθη ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος, ἅπαντες

τάχθη νὰ ἔλθῃ εἰς Βορισόβαν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐκ τοῦ Βερεζίνα διάβασιν. Τῇ 24 ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἀπήντησε τὴν μεραρχίαν τοῦ Λαμπέρτου τέσσαρας λεύγας μακρὰν τῆς Βορισόβας, τὴν προσέβαλε, τὴν κατεπολέμησε, καὶ ἠχμαλώτισε δύο χιλιάδας ἐξ αὐτῆς, ἐκυρίευσεν ἓξ πυροβόλα, πεντακοσίας ἁμάξας φορτηγὰς, ἐμπεριεχούσας τὴν ἀποσκευὴν τοῦ ἐν Πολωνίᾳ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, καὶ ἀπεδίωξε τὸν ἐχθρὸν πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Βερεζίνα. Ὁ στρατηγὸς Βέρκεν μετὰ τῆς τετάρτης ἱππαρχίας τῶν θωρακοφόρων διεκρίθη διά τινος λαμπρᾶς ἐπελάσεως κατὰ τῶν Ῥώσσων. Ὁ δὲ ἐχθρὸς δὲν εὗρεν ἀλλαχοῦ τὴν σωτηρίαν του εἰμὴ εἰς τὴν πυρπόλησιν τῆς γεφύρας, ἥτις εἶχεν ἔκτασιν πλέον τῶν τριακοσίων ὀργυιῶν.»

« Ἐν τοσούτῳ ὁ ἐχθρὸς κατεῖχε ὅλας τὰς διαβάσεις τοῦ Βερεζίνα. Ὁ ποταμὸς οὗτος ἔχει πλάτος μόνον τεσσαράκοντα ὀργυιῶν, ἀλλὰ παρασύρει πολλοὺς παγετοὺς, αἱ δὲ ὄχθαι του καλύπτονται ὑπὸ ἑλῶν τριακοσίων ὀργυιῶν ἐκτάσεως, ὅπερ καθιστᾷ τὴν διάβασιν δύσκολον. »

« Ὁ Ῥῶσσος στρατηγὸς ἐκάθισε τὰς τέσσαρας μεραρχίας του εἰς διάφορα μέρη διαβάσεως, ὅθεν ἐνόμιζεν ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἤθελε διαβῆ. »

« Τῇ 26 ἀπὸ πρωΐας ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐξαπατήσας τὸν ἐχθρὸν διὰ διαφόρων κινήσεων γενομένων τῇ 23, ἦλθεν εἰς τὸ χωρίον Στουδιάγκαν, καὶ πάραυτα κατώρθωσε τὴν ἐγκατάστασιν δύο γεφυρῶν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, ἐπὶ παρουσίᾳ μιᾶς ἐχθρικῆς μεραρχίας. Ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ διέβη τὸν ποταμὸν, προσέβαλε τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὸν κατεδίωξε μακρὰν δύο ὥρας, καταπολεμῶν αὐτὸν· ὁ ἐχθρὸς ὠχυρώθη εἰς τὸ γεφυροχαράκωμα τῆς Βορισόβας. Ὁ στρατηγὸς Λεγράνδος, πρωτίστης ἀξίας ἀξιωματικὸς, ἐπληγώθη βαρέως, ἀλλ' οὐχὶ ἐπικινδύνως· καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τῇ 26 καὶ 27 ὁ στρατὸς διέβη.»

« Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ, ὁ διοικῶν τὴν ἐννάτην μοῖραν τοῦ στρατοῦ, διετάχθη νὰ ἀκολουθῇ τὴν πορείαν τοῦ στρατάρχου Οὐδινὼ, καὶ ὀπισθοπορῶν, νὰ ἀνθίσταται κατὰ τοῦ προσερχομένου ῥωσσικοῦ στρατοῦ τοῦ Δβίνα. Ἡ μεραρχία τοῦ στρατηγοῦ Παρτουνὼ ἦτον ἐν ὀπισθοπορείᾳ. Τῇ 27 περὶ τὴν μεσημβρίαν ὁ στρατάρχης Δουρόκος μετὰ δύο μεραρχιῶν ἀφίχθη εἰς τὴν παρὰ τῷ χωρίῳ Στουδιάγκα ἐγκατασταθεῖσαν γέφυραν.»

« Ἡ μεραρχία τοῦ Παρτουνὼ ἀνεχώρησε τὴν νύκτα ἐκ τῆς Βορι-

ἐξεπλάγησαν, καὶ ὅμως μόνον οἱ καλῶς σκεπτόμενοι ἐδύναντο νὰ ἐκτιμήσωσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἀναχωρήσεως,

---

σόβας. Μία ταξιαρχία τῆς μεραρχίας ταύτης, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ πυρπόλησις τῶν γεφυρῶν, ἀνεχώρησεν ἀφ' ἑσπέρας τῇ ἑβδόμῃ ὥρᾳ. Ἡ μεραρχία ἔφθασε περὶ τὴν ἑνδεκάτην τῆς αὐτῆς ἑσπέρας, ἐζήτησε τὴν μεραρχίαν της, ὡς καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῆς, ἥτις ἀνεχώρησε πρὸ δύω ὡρῶν, διότι δὲν τὴν ἀπήντησε καθ' ὁδόν. Αἱ ἀναζητήσεις ὑπῆρξαν εἰς μάτην. Ἐκ τούτου ἐλήφθησαν ὑπόνοιαι. Οὐδέν τι ἐγνωστοποιήθη περὶ αὐτῆς, εἰμὴ ὅτι ἡ ταξιαρχία αὕτη, ἀναχωρήσασα τῇ πέμπτῃ ὥρᾳ, περιεπλανήθη τῇ ἕκτῃ, ἐπορεύθη πρὸς δεξιὰν ἀντὶ πρὸς ἀριστερὰν, ὡδοιπόρησε τρεῖς λεύγας εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην, ὅτι ἐν καιρῷ νυκτὸς καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ ψύχους προσῆλθεν εἰς τὰς ἐχθρικὰς πυρὰς, ἐκλαβοῦσα ταύτας γαλλικάς· οὕτω περικυκλωθεῖσα ἀνηρπάγη. Ἡ σκληρὰ αὕτη παραγνώρισις μᾶς ἀφῄρεσε δύο χιλιάδας πεζικοῦ, τριακοσίους ἵππους καὶ τρία πυροβόλα. Φήμη διεδόθη ὅτι ὁ διοικῶν αὐτὴν στρατηγὸς δὲν ἦτο μετ' αὐτῆς, ἀλλ' ἐπορεύετο μεμονωμένος.»

« Ἅπας ὁ στρατὸς διέβη τὸν ποταμὸν τῇ 28 ἀπὸ πρωΐας, φυλάττοντος τὴν γέφυραν τοῦ στρατάρχου Δουρόκου πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην· ὁ δὲ στρατάρχης Οὐδινὼ καὶ, ὄπισθεν αὐτοῦ, ὅλος ὁ στρατὸς ἦσαν εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην.

» Ἐκκενωθείσης τῆς πόλεως Βορισόβας, ὁ ἐν Δβίνᾳ ῥωσσικὸς στρατὸς συνεκοινώνησε μὲ τὸν ἐν Πολωνίᾳ, καὶ ἀμφότεροι ἐπεχείρησαν νὰ προσβάλωσι τὸν γαλλικόν. Τῇ 28 ἀπὸ πρωΐας ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ὅτι προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Ῥώσσων. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ὁ στρατάρχης Δουρόκος ἦτον εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην. Ὁ στρατὸς ἐτάχθη ἐν μάχῃ. Ὁ στρατάρχης Νέϋ ἐτάχθη μετὰ τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ, ὁ στρατάρχης Μορτιέρος ὄπισθεν τοῦ Νέϋ· ἡ μάχη ὑπῆρξε καρτερά· ὁ δὲ ἐχθρὸς ἤθελε νὰ ὑπερφαλαγγίσῃ τὸ δεξιόν μας. Ὁ στρατηγὸς Δουμέρκος, ὁ διοικῶν τὴν πέμπτην μεραρχίαν τῶν θωρακοφόρων, τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν δευτέραν μοῖραν τοῦ στρατοῦ παρὰ τὸν Δβίναν, διέταξε τὴν 4 καὶ ὄ ἐφιππαρχίαν τῶν θωρακοφόρων νὰ προσβάλωσι, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ λεγεὼν τοῦ Βιστούλα συνεπλάκη εἰς τὸ δάσος ἵνα διασχίσῃ τὸ κέντρον τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις καταπολεμηθεὶς ὑπεχώρει. Οἱ ἀνδρεῖοι οὗτοι θωρακοφόροι εἰσέβαλον ἀλληλοδιαδόχως εἰς ἓξ πεζικὰ τετράγωνα, καὶ ἀπώθησαν τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν τὸ πρὸς βοήθειαν τοῦ πεζικοῦ του ἐρχόμενον. ἓξ χιλιάδες αἰχμάλωτοι, δύο σημαῖαι καὶ ἓξ πυροβόλα ἐκυριεύσαμεν.

« Ἐπίσης καὶ ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἐπετέθη ἰσχυρῶς κατὰ τοῦ

τὸ δὲ πλῆθος ἀπονεκρωθὲν οὐδέν τι ἄλλο ἐσκέπτετο εἰμὴ πότε νὰ φθάσῃ εἰς Βίλναν, ἔνθα ἤλπιζον τέλος πάντων νὰ

ἐχθροῦ, τὸν κατεπολέμησεν, ἠχμαλώτισε πεντακοσίους ἢ ἑξακοσίους ἄνδρας, καὶ διετήρησε τὸν ἐχθρὸν μακρὰν βολῆς περιβόλου ἐκ τῆς γεφύρας. Ὁ στρατηγὸς Φουριέρος ἐξετέλεσεν ὡραίαν προσβολὴν ἱππικοῦ.

« Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Βερεζίνα ὁ στρατὸς τῆς Πολωνίας ὑπέστη δεινά. Ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἐπληγώθη, ἀλλ' ἡ πληγή του δὲν εἶναι ἐπικίνδυνος· βολὶς ἐπλήγωσε τὴν πλευράν του.

« Τῇ ἐπαύριον τῆς 29 ἐμείναμεν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης. Ἐμέλλομεν νὰ ἐκλέξωμεν ἐκ τῶν δύο ὁδῶν, τὴν τῆς Μίνσκας ἢ τὴν τῆς Βίλνας. Ἡ ὁδὸς τῆς Μίνσκας διαβαίνει ἐν τῷ μέσῳ δάσους καὶ ἑλῶν, ἔνθα εἶναι ἀδύνατον εἰς στρατὸν νὰ τρέφηται· ἡ ὁδὸς τῆς Βίλνας ἀπεναντίας διαβαίνει δι' ὡραίων τόπων· ὁ στρατὸς ἄνευ ἱππικοῦ, μεθ' ὀλίγων πολεμεφοδίων, δεινῶς κεκοπιακὼς μετὰ πεντήκοντα ἡμερῶν πορείαν, σύρων ὄπισθεν τοὺς ἀσθενεῖς του καὶ τοὺς πληγωμένους ἐκ τοιούτων μαχῶν, ἔχει ἀνάγκην νὰ φθάσῃ εἰς τὰς ἀποθήκας του. Τῇ 30 τὸ στρατόπεδον ἔφθασεν εἰς Πλεκνίτζι, τῇ 1 Δεκεμβρίου εἰς Σλαικὶ, καὶ τῇ 3 εἰς Μολοδετσκίνο, ἔνθα ὁ στρατὸς ἔλαβε τὰς πρώτας συμπαραπομπὰς ἐκ Βίλνας.

« Ὅλοι οἱ πληγωμένοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται καὶ πᾶν ὅτι προξενεῖ σύγχυσιν εἰς τὸν στρατὸν ἐστάλησαν εἰς Βίλναν.

« Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι ὁ στρατὸς ἔχει ἀνάγκην ν' ἀποκατασταθῇ τὴν πειθαρχίαν του, νὰ ἀναλάβῃ, νὰ δώσῃ ἵππους εἰς τὸ ἱππικόν του, εἰς τὸ πυροβολικόν του καὶ εἰς τοὺς ζευγίτας του, ὅπερ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρούσης ἐκθέσεως. Ἡ ἡσυχία εἶναι ἡ πρώτη ἀνάγκη τοῦ στρατοῦ.

« Εἰς ὅλα τὰ συμβάντα ταῦτα ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπορεύθη πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ τῆς φρουρᾶς του· τὸ ἱππικὸν ἐδιοικήθη πάντοτε ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Βεσσιέρου, τὸ δὲ πεζικὸν ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Λεφέβρου.

« Τὸ ἱππικόν μας τοσοῦτον στερεῖται ἵππων, ὥστε, ἵνα σχηματίσωμεν τέσσαρας ἴλας ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρῶν ἑκάστην, ἐδέησε νὰ συνάξωμεν τοὺς ἵππους τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐν τῷ ἱππικῷ τούτῳ, οἱ στρατηγοὶ ἐξεπλήρουν καθήκοντα ἰλάρχων, καὶ οἱ συνταγματάρχαι ὑπαξιωματικῶν. Ἡ ἱερὰ αὕτη ἐπιλαρχία, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Γρουσσὺ, καὶ οὖσα ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ἠκολούθει πανταχοῦ τὸν Αὐτοκράτορα.

« Ἡ ὑγεία τοῦ Αὐτοκράτορος οὐδέποτε ὑπῆρξε καλητέρα. » (α)

(α) Ἡ ἡμερησία διαταγὴ αὕτη τοῦ Ναπολέοντος δὲν ἐμπεριέχεται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Κ. Θιέρσου· ἠρύσθημεν δὲ ταύτην ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Π. Μ. Λωρέντου

εὕρωσι τὰ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ, ὡς πρότερον ἤλπιζον ἐν Σμολένσκῃ, προσέτι καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν των ἐκ τῶν ἐχθρικῶν καταδιώξεων. Ἡ ὑποχώρησις λοιπὸν ἀδιακόπως ἐξηκολούθει· ἀλλ' ἐν τούτοις καθ' ἑκάστην τὸ ψῦχος ἤυξανε τοσοῦτον ὥστε ἔφθασε τὸ θερμόμετρον τοῦ Ῥεωμύρου εἰς 30 βαθμοὺς κάτω τοῦ μηδενικοῦ· ἐντεῦθεν καὶ οἱ ἰσχυρότεροι καὶ ῥωμαλαιότεροι ἄνδρες ἀπενεκρώθησαν, πολλῷ μᾶλλον οἱ ἀδύνατοι, τὰ δὲ πρὸς ζωάρκειαν μέσα ἐξέλιπον· ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἵπποι ἀπέθανον, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἔμενον καθ' ἑκατοστυίας καθ' ὁδόν· ἅπαντες ἐπορεύοντο πεπυκνωμένοι ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἄλλοι μὲν ἔνοπλοι, ἕτεροι δὲ ἄοπλοι, μὲ ἄκραν σιωπὴν, βεβυθισμένοι εἰς μεγίστην λύπην, οὐδὲ λέξιν προφέροντες, καὶ ἅπαντες ἠκολούθουν τὴν πρωτοπορείαν πορευομένην εἰς Βίλναν. Ἐν τῇ πορείᾳ ταύτῃ τὸ ψῦχος ἐπενήργει μᾶλλον εἰς τοὺς ἀδυνατοτέρους· ἐν πρώτοις προσεβάλλοντο τὴν ὅρασιν, ἔπειτα τὴν ἀκοὴν, μετ' ὀλίγον ἐλειποθύμουν, καὶ μετὰ ταῦτα ἔμενον ἀκίνητοι καὶ ἐξέπνεον. Οὕτω λοιπὸν πορευόμενοι ἀπέθνησκον, καταπατούμενοι ὑπὸ τῶν ἑπομένων ὡς ἄγνωστα πτώματα, ὥστε ὁ σήμερον ἰσχυρὸς, τῇ ἐπιούσῃ καθίστατο ἀδύνατος, ὁ δὲ ἀδύνατος, τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ κατέβαινεν εἰς τὸν ᾅδην καὶ καθεξῆς.

Ἐν καιρῷ δὲ νυκτὸς ἐν τοῖς καταυλισμοῖς ἀπέθνησκον ἐξ ἄλλης αἰτίας, ἤτοι τῆς ὑπερβολικῆς θερμάνσεως· διότι, σπεύδοντες νὰ θερμανθῶσιν, ἐπλησίαζον τὰ παγωμένα ἄκρα τοῦ σώματός των εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρὸς, τὸ ὁποῖον ἐπενήργει τάχιστα εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν σωμάτων, ἐξ ὧν ἔλλειπεν ἡ ζωή· πάραυτα δὲ ἐπήρχετο ἡ γάγγραινα εἰς τοὺς πόδας,

---

Ἀρδεσίου, οὗτινος ἡ ἱστορία σύγκειται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοιούτων ἡμερησιῶν διαιταγῶν, ἵνα ἀποδείξωμεν ὅτι σχεδὸν ἅπασαι αἱ μέχρι τοῦδε γραφεῖσαι ἐν Γαλλίᾳ ἱστορίαι τοῦ Ναπολέοντος ἐστηρίζοντο εἰς τοιαύτας ἐκθέσεις τῶν στρατοπέδων, δημοσιευομένων ἕνεκα τῶν τότε περιστάσεων, μὴ ἐχουσῶν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν. Μόνος δὲ ἐκ τῶν Γάλλων μέχρι τοῦδε ὁ Κ. Θιέρσος περιέγραψε μὲ ἱστορικὴν ἀκρίβειαν τὰ περὶ τοῦ Ναπολέοντος, ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ ὁποίου ἠρύσθημεν καὶ ἡμεῖς τὴν παροῦσαν ἱστορίαν, παρατρέξαντες ὅλας τὰς πρὸ τούτου ἐκδοθείσας ἱστορίας.

τὰς χεῖρας, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν προσερχομένων ἀπερισκέπτως εἰς τὸ πῦρ· ἐσώζοντο δὲ μόνον οἱ ἀκαταπαύστως ὁδοιποροῦντες καὶ προφυλαττόμενοι ἀπὸ τοῦ πυρὸς καὶ ὅσοι ἐλάμβανον μετὰ μετριότητος θρεπτικὰς καὶ θερμαντικὰς τροφὰς, καὶ ἔτριβον μὲ χιόνα τὰ παγωμένα μέλη ὥστε νὰ κυκλοφορήσῃ τὸ αἷμά των· οἱ μὴ δὲ λαμβάνοντες τὰ προφυλακτικὰ ταῦτα μέτρα, μετὰ τὴν πορείαν τῆς ἡμέρας, τῇ πρωΐᾳ τῆς ἐπιούσης εὑρίσκοντο παραλυμένοι καθ' ὅλον τὸ σῶμα ἢ κατά τινα τῶν μελῶν των καὶ προσβεβλημένοι ὑπὸ γαγγραίνης· ἕτεροι δὲ, θεωρούμενοι κατὰ τὸ φαινόμενον εὐτυχέστεροι, ἐπέθνησκον ἀνεπαισθήτως, διότι, διανυκτερεύοντες εἰς χορτοβολῶνας, ἥναπτον ἐν αὐτοῖς μεγάλην πυρὰν, ἐκοιμῶντο παρ' αὐτὴν, μὴ φροντίζοντες περὶ τῆς μὴ διαδόσεως τοῦ πυρὸς, καὶ δὲν ἐγείροντο ἐκ τοῦ ὕπνου εἰμὴ γενόμενοι παρανάλωμα τοῦ πυρός.

Πρὸς ἐπαύξησιν τῶν δεινῶν τούτων προσετίθεντο καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ Ναπολέων ἀναχωρῶν ἀφῆκεν ἀορίστους ὁδηγίας εἰς τοὺς στρατηγούς του· παρήγγειλεν αὐτοὺς, ἅμα φθάσωσιν εἰς Βίλναν, νὰ συναθροίσωσι, περιποιηθῶσιν, ἐξοπλίσωσι καὶ διοργανίσωσι τὸν στρατὸν, καὶ εἰ μὲν δὲν ἐδύναντο νὰ μένωσιν εἰς Βίλναν, νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸν Νίεμον ποταμὸν, ἀποσιωπῶν περὶ τῶν διαμενόντων ἐν Βίλνᾳ εἰκοσιπέντε χιλιάδων στρατευμάτων. Ὁ Βασάνος καὶ ὁ διοικητὴς τῆς Λιθουανίας, γνωρίζοντες ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ἀγνοοῦντες δὲ τί ἐδύνατο νὰ ὑποφέρῃ στρατὸς βαδίζων ἐπὶ τέσσαρας ἢ πέντε ἡμέρας κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐξαπέστειλαν τὰ ἐν Βίλνᾳ καλήτερα στρατεύματα, ὅπως συνδράμωσι τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς τὴν ὑποχώρησιν ταύτην, καὶ μάλιστα τὴν μεραρχίαν τοῦ Λοϊσόνου, τὰς ταξιαρχίας τοῦ Κουρτάρδου καὶ τοῦ Φραγκίσκου, τὸ ἱππικὸν τῆς Νεαπόλεως καὶ ἕτερόν τι ἐλαφρὸν ἱππικόν. Ἅπαντα τὰ στρατεύματα ταῦτα συνέκειντο ἐκ δέκα περίπου χιλιάδων νέων στρατιωτῶν, ἀξιολόγων μὲν μαχητῶν, ὡς ἄλλοτε οὗτοι ἀνεδείχθησαν, ἀλλ' ἀνικάνων νὰ ὑποφέρωσι τὰ τότε δεινὰ, οὐδὲ ἐπὶ τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὥρας,

ὡς οἱ ἐξελθόντες ἐκ τῆς Μόσχας· διότι, ἐξελθόντες ἐκ στρατώνων ἐχόντων 15 βαθμοὺς θερμότητος καὶ ἐκτεθέντες εὐθὺς εἰς ψῦχος τριάκοντα βαθμῶν, πάραυτα καταληφθέντες καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου χειμῶνος, ἅπαντες σχεδὸν ἀπωλέσθησαν, καίτοι ὄντες καλῶς ἐνδεδυμένοι καὶ ἐφωδιασμένοι. Ὁ δὲ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος στρατὸς ἀναχωρήσας ἐκ Μολοδέζνο ἀπήντησεν αὐτοὺς καθ' ὁδὸν, ἀλλ' ἅπαντας σχεδὸν τεθνεῶτας ἐκ τοῦ ψύχους, οἱ δὲ ὀλίγοι διασωθέντες ἀπώλεσαν τοὺς ἵππους των. Οὕτως ἀπωλέσθησαν καὶ τὰ σώματα ταῦτα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, μεθ' ὧν αὐτὸς ἤθελεν ἐκ νέου διοργανισθῆ.

Τέλος πάντων τὰ λείψανα ταῦτα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὠδοιπόρουν, ὑποφέροντα τὰ πάνδεινα, καὶ εἰς πᾶν βῆμα καλύπτοντα τὴν ὁδὸν ἐκ τῶν πτωμάτων αὐτῶν· θέλοντα δὲ νὰ προφυλαχθῶσιν ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους, ἦσαν ἐνδεδυμένα ἀλλοκότως μὲ διαφόρων εἰδῶν ἐνδύματα ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ σκεπασμάτων ἵππων. Οὕτω δὲ ἔφθασαν τῇ 9 Δεκεμβρίου πρὸ τῶν θυρῶν τῆς Βίλνας, καταντήσαντα ἀναίσθητα παντὸς δεινοῦ καὶ κινδύνου· ἀλλ' ἡ θέα τῆς πόλεως ταύτης ἀνεζωογόνησε τοὺς ταλαιπώρους τούτους στρατιώτας, ἐλπίζοντας νὰ εὕρωσι τὰ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ. Ἡ πόλις αὕτη πρὸς μὲν τὸν Νίεμον ποταμὸν ἔχει πολλὰς πύλας, πρὸς δὲ τὴν ὁδὸν τῆς Σμολένσκης μίαν μόνον στενὴν πύλην, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ προσέλθῃ τις διά τινος στενωποῦ. Ἡ πρωτοπορεία τοῦ στρατοῦ τούτου, ἀντὶ νὰ περιστραφῇ καὶ νὰ εἰσέλθῃ ἐκ τοῦ ἀφράκτου μέρους τῆς πόλεως, εἰσῆλθε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν στενωπόν· οἱ ἐπόμενοι ἠκολούθησαν τὴν ὁδὸν ταύτην, ἀλλὰ πάραυτα ἐσταμάτησαν, διότι ἔπρεπε ἀνὰ εἷς νὰ διαβαίνῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαντες ἔσπευδον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, συνεσωρεύθησαν τοιουτοτρόπως ὥστε συνωθοῦντο καὶ ἀλληλομάχουν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας μέχρις οὗ νὰ εἰσέλθωσιν ἅπαντες εἰς τὴν πόλιν. Ἅμα δὲ εἰσελθόντες, ἐδόθησαν εἰς διαρπαγάς, ὡς ἐν Σμολένσκῃ, μὴ περιμένοντες τὴν διανομὴν τῶν τροφίμων. Οἱ κάτοικοι φοβηθέντες ἔκλεισαν τὰ ἐργα-

στήριά των, ἀλλ' οἱ στρατιῶται ἔθραυσαν τὰς πύλας καὶ διήρπασαν ἅπαντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Οὕτως ἡ φιλικὴ αὕτη πόλις τῆς Λιθουανίας διηρπάγη ἐντὸς ὀλίγου, ὡς ἐχθρική. Ἐὰν ὅμως ὑπῆρχεν ἐν τῷ στρατῷ τούτῳ ἀρχηγὸς δραστήριος καὶ διορατικὸς, ἀναμφιβόλως ἤθελε προλάβει ταῦτα πάντα· ἀλλ', ἀναχωρήσαντος τοῦ Ναπολέοντος, ὁ Μυράτος οὔτε διάθεσιν, ἀλλ' οὔτε τὴν ἱκανότητα εἶχε περὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὁ γαλλικὸς οὗτος στρατὸς λοιπὸν φθάσας ἐκ διαλειμμάτων εἰς Βίλναν εἶχεν ἀνάγκην νὰ μείνῃ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἐπί τινας ἡμέρας ὅπως ἀναπαυθῇ· ἀλλὰ τοῦτο καθίστατο ἀκατόρθωτον· διότι οὐδεμία πρόνοια ἐλήφθη προηγουμένως περὶ τῆς ἐνισχύσεως τῆς πόλεως ταύτης. Ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας στρατευμάτων, ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ ἐστάλησαν πρὸς τὸν Ναπολέοντα, καὶ καθ' ὁδὸν, ὡς ἐρρέθη, ἀπωλέσθησαν. Ὁ στρατάρχης Σβαζεμβέργος καὶ ὁ στρατηγὸς Ρεϋνιέρος, ἀντὶ νὰ εἰδοποιηθῶσιν ἐγκαίρως περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ναπολέων καταστραφεὶς ὑπεχώρει, πάντοτε ἐλάμβανον εἰδήσεις ἐναντίας, ὅτι ὁ Ναπολέων ὑπεχώρει νικητής. Ἐνῷ λοιπὸν ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ οὗτοι ἔπρεπε νὰ συνδράμωσι τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, οὗτοι ἐνησχολοῦντο νὰ πολεμήσωσι τὸν στρατηγὸν Σάκκεν διαμένοντα ἐν τῇ Πολωνίᾳ. Ἀλλὰ ποῖος ἤθελε γράψει εἰς αὐτοὺς· ὁ μὲν Ναπολέων, ἅμα ἀποφασίσας, ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ στρατοῦ του· ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Βασάνος, ὅστις διέμενεν εἰς Βίλναν, ἀνεχώρησε κατόπιν τοῦ Ναπολέοντος· ὁ δὲ Μυράτος, ὁ ἀναλαβὼν ἐσχάτως τὴν διοίκησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὀλίγον ἐφρόντιζεν· οὕτως ὁ στρατὸς οὗτος ἔμεινεν ἄνευ διοικήσεως. Ὁ δὲ ῥωσσικὸς στρατὸς πανταχόθεν καὶ παρὰ πόδας κατεδίωκεν αὐτόν.

Μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ Βερεζίνα ποταμοῦ, ὁ ἀρχιστράτηγος Κουτούζωφ, ἐγκαταλείψας τὸν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησίν του στρατὸν ὄπισθεν ἵνα λάβῃ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν ὅλων τῶν ῥωσσικῶν στρατῶν, διέταξε τὸν

Βιττγενστεΐν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Βίλναν ἐκ τῆς ὁδοῦ Σβενζιάνυ, τὸν Τσιτακὼφ ἐκ τῆς τοῦ Ὀσμιάνα, τὸν δὲ στρατὸν αὐτοῦ διὰ τοῦ Νοβόϊ Τρόες, ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν τοῦ ὑπὸ τὸν Σβαρζεμβέργον στρατοῦ μὲ τὸν ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα· οὕτως ὁ Κουτούζωφ, ἔχων 80 χιλιάδας στρατοῦ, μόλις ἐδύνατο νὰ συναθροίσῃ 40 χιλιάδας εἰς ἓν μέρος, ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ πολεμήσῃ τὸν γαλλικὸν, ὅστις, καίτοι κατεστραμμένος, συνέκειτο ἐξ 70 χιλιάδων εἰσέτι, ἐὰν συνηνώνετο· ἀλλ' ἤδη ἤρκει νὰ πέμψῃ εἰς Βίλναν τὸν στρατηγὸν Πλατὼφ μετά τινων χιλιάδων Κοζάκων, καὶ πάραυτα ἤθελε θέσει εἰς ἀταξίαν τὰ ἐκεῖ γαλλικὰ στρατεύματα, διότι, ὄντα εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν, οὐδένα ἀρχηγὸν εἶχον νὰ τὰ συνενώσῃ. Ὁ Μυράτος, μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Ναπολέοντος, ἀπεφάσισε καὶ οὗτος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν στρατὸν καὶ ν' ἀναχωρήσῃ, διότι, ὡς ἐκεῖνος, ἐφοβεῖτο μήπως αἰχμαλωτισθῇ, καθὸ αὐτοκράτωρ, οὕτω καὶ οὗτος δὲν ἤθελε νὰ αἰχμαλωτισθῇ, καθὸ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Βερθιέρος ἔκειτο ἀσθενὴς, οἱ δὲ ἕτεροι στρατηγοὶ ὡσαύτως ἀποκατεστάθησαν ἀπόλεμοι ἕνεκα τῶν πληγῶν ἢ τῆς ἀσθενείας των. Μόνον δὲ ὁ Νέϋ ἦτο κατά τι ὑγιὴς, ἀλλὰ καὶ οὗτος εἶχεν ἀπαυδήσει. Προσέτι οἱ Ῥῶσσοι οὐδ' εὐκαιρίαν ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς ἵνα σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, διότι μόλις τῇ 9 Δεκεμβρίου πρὸς τὸ ἑσπέρας συνηθροίσθη ὁ στρατὸς οὗτος εἰς τὴν Βίλναν, καὶ τῇ ἐπαύριον ἀπὸ πρωΐας ἀνεφάνη πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ταύτης ὁ Πλατὼφ μετὰ πλήθους Κοζάκων. Εὐθὺς δὲ διεδόθη εἰς τὴν πόλιν ὁ θόρυβος ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἔφθασεν. Ὅλοι ἔτρεχον ἔνθεν κἀκεῖθεν, οὐδενὸς διατάττοντος καὶ οὐδενὸς ὑπακούοντος. Μόλις λοιπὸν ὁ Νέϋ συνήθροισεν ἐκ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως στρατιώτας τινὰς καὶ μετ' αὐτῶν ἐξῆλθεν ἵν' ἀντικρούσῃ τοὺς προσερχομένους Κοζάκους· ὁ δὲ γηραιὸς Λουφέβρος ἐπίσης καὶ οὗτος συναθροίσας ὀλίγους ἔθεσεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως. Οὕτως ἀνεχαιτίσθη ἡ ὁρμὴ τῶν Κοζάκων, ἀλλ' ἐπί τινας ὥρας μόνον, διότι οὗτοι παρεσκευάζοντο νὰ ἐπανέλθωσι μετ' ὀλίγον. Ὁ δὲ ποτὲ ἥρως τῆς

ἐν Μοσκόβᾳ μάχης Μυράτος ἀνεχώρησε, διατάξας καὶ τὰ ἐν Βίλνᾳ στρατεύματα νὰ ἐξέλθωσι καὶ νὰ ὑποχωρῶσι πρὸς τὸν Νίεμον ποταμόν. Τῇ ἐπελθούσῃ νυκτὶ, 10 Δεκεμβρίου, οἱ δυνάμενοι ἐκ τῶν Γάλλων ν᾽ ἀναχωρήσωσιν ἐξῆλθον τῆς πόλεως, οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι, ὡς πληγωμένοι καὶ ἀσθενεῖς, ἔμειναν εἰς τὰς οἰκίας, κατόπιν δὲ αὐτῶν εἰσήρχοντο καὶ οἱ Ῥῶσσοι· οὕτως ἡ πόλις αὕτη ἦτον ἀναστατωμένη. Οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες εἰς τὰς οἰκίας τῶν εἶχον Γάλλους πληγωμένους καὶ ἀσθενεῖς, ἔρριπτον ἐκ τῶν παραθύρων τοὺς δυστυχεῖς τούτους, εἴτε διότι ἐφοβοῦντο τοὺς Ῥώσσους ἐπανελθόντας, εἴτε πρὸς ἐξάσκησιν τῆς κακίας των Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ἀπώλεσαν οἱ Γάλλοι ὡς ἐκ τῆς αἰφνιδίου ταύτης ἐξόδου των ὑπὲρ τὰς 20 χιλιάδας ἀνδρῶν.

Ἔξω δὲ τῶν πυλῶν τῆς Βίλνας, ἐν διαστήματι μιᾶς λεύγας, ἕτερόν τι ἀξιοθρήνητον συμβὰν ἐτάραξε πάντας. Ἐνταῦθα ὑπάρχει λόφος κείμενος πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς πόλεως, ἔνθα πρὸ ἓξ μηνῶν οἱ Γάλλοι νικηταὶ κατεδίωκον τοὺς Ῥώσσους, ἤδη οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς πόλεως ἔμελλον νὰ διαβῶσιν ἐκεῖθεν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόφος οὗτος ἦτο κεκαλυμμένος ὑπὸ παγετῶν, ἀποκαθίστατο ἀδιάβατος εἰς τὰς ἀπείρους ἁμάξας, ἐμπεριεχούσας πληγωμένους καὶ ἀσθενεῖς διαφόρων βαθμῶν ἀξιωματικῶν Γάλλων, αἵτινες μὴ δυνηθεῖσαι νὰ διαβῶσιν ὡς ἐκ τῶν παγετῶν ἔμενον ἐκεῖ· εἰς μάτην ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐμαστίγονον οἱ ἁμαξηλᾶται τοὺς ἵππους. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ εἰς τὰς ἁμάξας τοῦ γενικοῦ ταμείου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ φθάσαντες ἐκεῖ καὶ οἱ Κοζάκοι ἐπηύξησαν τὸν θόρυβον καὶ τὸν τρόμον· πάντες διελογίζοντο πῶς νὰ σωθῶσι, καὶ μηδενὸς φροντίζοντος οὔτε περὶ τῶν ἀσθενῶν καὶ πληγωμένων, οὔτε περὶ τοῦ ταμείου· οἱ δὲ ἁμαξηλᾶται ἔκοψαν τὰς παρηωρίας, καὶ ἐγκαταλείψαντες τὰς ἁμάξας φορτωμένας ἔφυγον μετὰ τῶν ἵππων. Οἱ παρευρεθέντες στρατιῶται εὐθὺς διήρπασαν τὸ ταμεῖον, καθ᾽ ὅσον ἐδυνήθησαν, διότι οἱ Κοζάκοι φθάσαντες ἔδωκαν τέλος εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ἐν ταῖς ἁμάξαις ἀξιωματικῶν. Οὕτως ἅπαντες

οἱ πληγωμένοι καὶ ἀσθενεῖς ἀξιωματικοὶ, ὡς καὶ τὰ πλεῖστα χρήματα τοῦ ταμείου, συμποσούμενα ὑπὲρ τὰ 10 ἑκατομμύρια φράγκων, ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ῥώσσων, καθὼς καὶ ἅπασα ἡ μέχρι τοῦδε σωθεῖσα ἀποσκευὴ τοῦ στρατοῦ.

Ὁ δυστυχὴς οὗτος λοιπὸν γαλλικὸς στρατὸς ἀνέλαβε τὴν ὑποχώρησίν του ἀπὸ τῆς 10 Δεκεμβρίου, ἀλλ' ἔμελλε νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰσέτι μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς Κόβνον. Τὸ ψῦχος ἐξηκολούθει νὰ ἦναι εἰς 30 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ 0. Ὅθεν ἅπαντες ἀπὸ τοῦ στρατάρχου μέχρι τοῦ στρατιώτου κατέφευγον εἰς τὰ οἰνοπνεύματα, ἐξ ὧν προσέλαβον πολλὰ ἐκ τῆς Βίλνας, καὶ διὰ τῶν ποτῶν τούτων ἐπροσπάθουν νὰ θερμάνωσι τὰ παγωμένα μέλη των. Ἐντεῦθεν εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἔπιπτον ἡμιθανεῖς καθ' ὁδὸν, καὶ μετ' ὀλίγον ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς μέθης ἀπέθνησκον. Ἀλλ' ἐρχόμενοι εἰς Κόβνον μήπως ἐδύναντο καὶ ἐκεῖ νὰ σταματήσωσιν; Ὁ μὲν Νίεμος ποταμὸς ἦτο παγωμένος, οἱ δὲ Κοζάκοι, προπορευθέντες, καλπαστὶ εἶχον ἤδη διαβῆ αὐτόν. Ἐδέησε λοιπὸν νὰ προσκαλέσῃ ὁ Μυράτος ἅπαντας τοὺς στρατηγοὺς ἵνα συσκεφθῶσιν ἂν ἐδύναντο νὰ διατηρήσωσιν ἐπί τινας ἡμέρας τὸ φρούριον Κόβνον, ὅπως συναθροισθῶσιν ἅπαντες οἱ καθυστεροῦντες, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς ἀσφαλέστερον μέρος. Συνελθόντων λοιπὸν τῇ 12 τοῦ μηνὸς ἁπάντων τούτων εἰς πολεμικὸν συνέδριον, ὁ Μυράτος παρέστησεν εἰς αὐτοὺς τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῶν ἐπιζώντων εἰσέτι ἀνδρῶν καὶ τὰς περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἀναφυομένας δυσκολίας. Ἔπειτα δὲ ὡμίλησε περὶ τῆς ἀτυχοῦς ἐκστρατείας ταύτης, εἰπὼν ὅτι ἡ ἀπεριόριστος κενοδοξία τοῦ Ναπολέοντος ἐγέννησε τὴν ἀνόητον ἐκστρατείαν ταύτην, καθ' ἣν ἐπὶ ματαίῳ ἀπωλέσθησαν τοσαῦται μυριάδες Γάλλων. Ἅπαντες συνεμερίσθησαν τὰ ὑπὸ τοῦ Μυράτου λεχθέντα κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα εἰσέτι ἀναφανδὸν νὰ ἐκφρασθῇ· μόνον δὲ ὁ Δαβοῦστος, ὅστις, καίτοι ἔχων ἀφορμὰς παραπόνων κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλὰ μὴ ὑποφέρων τὴν ὑπεροψίαν τοῦ Μυράτου, λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἅπαντες ἔχουσι δικαίωμα νὰ παραπονῶνται κατὰ

τῆς κενοδοξίας τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐκτὸς τῶν ὑψωθέντων ὡς ἐκ τῆς κενοδοξίας ταύτης εἰς θρόνους· οὗτοι ἔπρεπε νὰ σιωπῶσι, καὶ ὅτι ἤδη ἔπρεπε νὰ σκεφθῶσι πῶς νὰ σωθῶσι καὶ οὐχὶ νὰ κατακρίνωσι. Σκεφθέντες λοιπὸν περὶ τῆς σωτηρίας των, ἀπεφάσισαν ὥστε ὁ Νέϋ μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ τούτου καὶ μετ' ὀλίγων γερμανικῶν στρατευμάτων, συγκειμένων ἐν ὅλοις μόλις ἐκ 2500 ἀνδρῶν εἰσέτι μαχίμων, νὰ μένῃ εἰς Κόβνον ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, ἕως οὗ νὰ συναθροισθῶσιν οἱ καθυστεροῦντες, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς Καινισβέργην, ἔνθα ἔπαυεν ὁ κατ' αὐτῶν διωγμὸς τῶν Ῥώσσων.

Οὕτως ἀποφασισθέντων τούτων, ἅπαντες ἀνεχώρησαν εἰς Καινισβέργην, ἐκτὸς τοῦ Νέϋ ἀναδεχθέντος μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γεράρδου νὰ μένῃ εἰς Κόβνον, ἵν' ἀναχαιτήσῃ τὴν ὁρμὴν τῶν Κοζάκων διὰ τῶν ὡς ἀνωτέρω εἰρῆται στρατευμάτων. Εὐθὺς λοιπὸν ὁ Νέϋ διώρισε τὰ γερμανικὰ στρατεύματα νὰ καταλάβωσιν ὀχυρώματα τινὰ, κείμενα ἔμπροσθεν τῆς πρὸς τὴν Βίλναν γέφυραν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νιέμου. Τῇ 13 ἀπὸ πρωΐας ἀνεφάνησαν οἱ Κοζάκοι μετὰ 2 μικρῶν πυροβόλων συρομένων ἐπὶ τῶν ἑλκύθρων καὶ ἤρχισαν τὸν κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων τούτων κονονοβολισμόν. Ἀλλ' οἱ ἐν αὐτοῖς Γερμανοὶ τοσοῦτον κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ τρόμου, ὥστε καρφόσαντες τὰ πυρόβολά των καὶ ῥίψαντες τὰ ὅπλα των ἐλειποτάκτησαν ἅπαντες, ἐκτὸς τοῦ διοικητοῦ αὐτῶν, ὅστις ἀπελπισθεὶς ηὐτοχειριάσθη εὐθύς. Ὁ Νέϋ μαθὼν τοῦτο ἔδραμεν ἐκεῖσε μετὰ τοῦ Γεράρδου, καὶ, ἁπάντων τοὺς Γερμανοὺς στρατιώτας φεύγοντας, ἐκράτησε τινὰς ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ὡδήγησεν ἐκ νέου εἰς τὰ ὀχυρώματα. Εὐθὺς ὅμως διακόσιοι Κοζάκοι ἀφιππεύουσι, λαμβάνουσιν ἀνὰ χεῖρας τὰ τουφέκιά των καὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων. Οἱ μετὰ τοῦ Νέϋ στρατιῶται ἄνευ ἀντιστάσεως δραπετεύουσιν, ἐγκαταλείψαντες μόνον αὐτὸν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γεράρδου, ὥστε, ἂν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ ὑπασπιστὴς αὐτοῦ Ῥουμιγνὺς δὲν ἔφθανε πρὸς βοήθειάν του μετὰ γαλλικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος νὰ σώ-

σῃ αὐτὸν, ἀναχαιτίζων τὴν ὁρμὴν τῶν Κοζάκων, ἀφεύκτως ἤθελεν αἰχμαλωτισθῆ ἢ κατακερματισθῆ ὑπ᾽ αὐτῶν. Ὁ Νέϋ ἐκ τοῦ εὐτυχοῦς περιστατικοῦ τούτου ἐνόμισεν ὅτι ἐδύνατο νὰ διαμένῃ εἰσέτι εἰς Κόβνον, ἀλλὰ τὸ κακὸν παράδειγμα τῶν Γερμανῶν στρατιωτῶν, παρασύρον καὶ τοὺς Γάλλους στρατιώτας, ἀποκατέστησε γενικὴν τὴν φυγὴν εἰς ὅλον τὸν μικρὸν τοῦτον στρατὸν τοῦ Νέϋ, ὥστε πρὸς τὸ ἑσπέρας μόλις 500-600 στρατιῶται ἔμειναν μετ᾽ αὐτοῦ. Σκεφθεὶς λοιπὸν ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ μείνῃ πλειότερον χρόνον εἰς Κόβνον, περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀνεχώρησε καὶ οὗτος μετὰ τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν μενόντων ἀνδρῶν. Ἀλλ᾽ ἐνῷ ἐξήρχετο τοῦ Κόβνου, συνέβη ὅ,τι καὶ κατὰ τὴν ἐκ Βίλνας ἔξοδον ἕνεκα τῶν παγετῶν, μὴ δυναμένων τῶν ἵππων τῶν ἁμαξῶν τῆς μενούσης ἀποσκευῆς νὰ βαδίσωσι· πρὸς δὲ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ διαβάντες τὸν Νίεμον ὀλίγοι Κοζάκοι ἐπροξένησαν τὸν θόρυβον εἰς πάντας, ὥστε διαλυθέντες καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Νέϋ στρατιῶται ἐγκατέλειψαν αὐτὸν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γεράρδου καί τινων ἀξιωματικῶν. Ἐν τῇ δεινῇ λοιπὸν περιστάσει ταύτῃ ἀπεφάσισε καὶ οὗτος ν᾽ ἀναχωρήσῃ μετὰ τῶν μετ᾽ αὐτοῦ ἀξιωματικῶν, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν ἄλλων· οὕτως λοιπὸν διαλυθέντες ἅπαντες ἐν καιρῷ νυκτὸς ἔφυγον πρὸς τὴν Καινιβέργην ἵνα σωθῶσι τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου.

Ἕκτοτε δὲν ὑπῆρχεν ἐξ ὅλου τοῦ μεγάλου στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος οὐδ᾽ ἓν σῶμα ὡπλισμένον, ἀλλὰ σποράδην φεύγοντές τινες ἄοπλοι καὶ καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Κοζάκων μέχρι τοῦ Νιέμου ποταμοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ πέραν αὐτοῦ, διότι καὶ οἱ Ῥῶσσοι εἶχον ἀπαυδήσει, καὶ μάλιστα ὑπέστησαν πολλὰς ζημίας, καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν καταδίωξιν ταύτην· τὸ μόνον λοιπὸν σῶμα ἐκ τῶν διασωθέντων γαλλικῶν στρατευμάτων ἦτον ἡ παλαιὰ φρουρὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἥτις κατήντησε, τῇ 20 Δεκεμβρίου, ἐν Καινιβέργῃ εἰς 1472 ἄνδρας, ἐξ ὧν μόνον οἱ 500 ἦσαν μάχιμοι, οἱ δὲ ἕτεροι ἀπόλεμοι. Ὑπῆρχον προσέτι ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ καὶ 10 χιλιάδες ἐν τοῖς νοσοκομείοις, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι εἶχον τὰ μέλη των πα

γωμένα, ἕτεροι δὲ ἔπασχον ὑπό τινος λίαν κολλητικῆς νόσου, ἣν ὠνόμαζον οἱ ἰατροὶ καταψυκτικὸν πυρετὸν (fièvre de congilation). Ὁ ἀκάματος ἀρχιἰατρὸς Λαρρέϋ ἔτρεχε νυχθημερὸν εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους προσεβλήθη καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς δεινῆς ταύτης νόσου, καὶ μόλις ἐσώθη. Ἐκ τῶν καθ' ἑκάστην ἀποθνησκόντων εἰς Καινισβέργην δύο ἄνδρες ἦσαν οἱ μᾶλλον ἀξιοθρήνητοι καὶ οἵτινες ἦσαν θύματα, ὡς καὶ τόσαι ἄλλαι μυριάδες ἀνθρώπων, τῆς κενοδοξίας τοῦ Ναπολέοντος· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἔνδοξοι στρατηγοὶ Λαριβοσιέρος καὶ Ἐλβὲ, ἀμφότεροι γηραιοὶ στρατηγοὶ, ἀλλ' ὑπηρετοῦντες μᾶλλον τῶν νέων εἶχον ἀπαυδήσει ἐκ τῶν κόπων, φθάσαντες δὲ εἰς Καινισβέργην καὶ προσβληθέντες ἐκ τοῦ εἰρημένου πυρετοῦ, ἐπιπολάζοντος ἐν ὅλοις τοῖς νοσοκομείοις, ἀπέθανον.

Ἡ νεκρολογία αὕτη τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἀναμφιβόλως εἶναι ἀξιοδάκρυτος. Ἀλλὰ πρέπει οἱ μεγάλοι ἄνδρες καὶ τὰ ἔθνη νὰ μάθωσιν ὁποίας ζημίας προξενοῦσιν αἱ ἀσύνετοι ἐπιχειρήσεις, καὶ ὁποίαν ζημίαν ἐπήνεγκεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ἐπιχείρησις αὕτη, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ μᾶλλον αἱματηρὰ καὶ ἀνόητος, ἐξ ὧν ἐγένοντο μέχρι τοῦδε. Πολλάκις ἠθέλησαν νὰ περιγράψωσι τὰς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ζημίας τῆς Γαλλίας καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς, ἀλλ' ἀνεβίβασαν αὐτὰς εἰς τρομερὰς ὑπερβολάς. Ἐν τούτοις δυνάμεθα νὰ προσεγγίσωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν ὡς ἑξῆς. Τὸ σύνολον τοῦ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην προωρισμένου στρατοῦ ἐν τῷ Ῥήνῳ καὶ Νιέμῳ συνέκειτο ἐξ 648 χιλιάδων ἀνδρῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Αὐστριακῶν, καὶ 150 χιλιάδων ἵππων. Ἐν πρώτοις διέβησαν τὸν Νίεμον ποταμὸν 420 χιλιάδες, μετὰ ταῦτα δὲ διέβησαν καὶ ἄλλα στρατεύματα, ὥστε ἐν ὅλοις ὁ στρατὸς οὗτος συνέκειτο ἐκ 533 χιλιάδων ἀνδρῶν τῶν διαβάντων τὸν Νίεμον· 55 χιλιάδες ἄνδρες ὑπὸ τὸν Σβαρζεμβέργον, Ῥεϋνιέρον καὶ Μαγδονάλδον ὑπεχώρησαν ἡσύχως εἰς τὸν Βιστούλαν, 30-40 χιλιάδες ἐσώθησαν διαπεράσαντες ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς Πολωνίας, καὶ μετὰ ταῦτα διαβάντες τὸν Νίεμον. Οὕτως ἔμειναν 438

χιλιάδες, ἐξ ὧν ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων 100 περίπου χιλιάδες, τινὲς δὲ λειποτακτήσαντες ἀπῆλθον εἰς τὰς ἑστίας των, καὶ 300 χιλιάδες ἀπωλέσθησαν ἐν ταῖς μάχαις, καὶ ἐκ τῶν κακοπαθειῶν καὶ τοῦ ψύχους. Οἱ θελήσαντες νὰ κολακεύσωσι τὸν Ναπολέοντα ἐδημοσίευσαν ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀπολεσθέντων ἦσαν ἐκ τῶν συμμάχων· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶχετο ἀληθείας, διότι μόλις τὸ ἓν τρίτον ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων ἦτον ἐκ τῶν συμμάχων· ἐπομένως ἡ δημοσίευσις τοῦ τοιούτου ψεύδους μᾶλλον ἔβλαπτε τὴν Γαλλίαν, διότι ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐθεωρεῖτο κοινὴ παρ' ὅλων τῶν συμμάχων τε καὶ Γάλλων.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, κατ' οὐδένα λόγον αὕτη ἐδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ, καὶ ἄριστα ἂν ἤθελε διευθυνθῇ, ἕνεκα τοῦ ἀρχικοῦ ἐλαττώματος αὐτῆς· προστιθεμένων ὅμως καὶ τῶν πραχθέντων σφαλμάτων, προερχομένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ' αὐτῆς τῆς βάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς ἀποκαθίστατο ἔτι δυσκολωτέρα.

Ἐν πρώτοις πολιτικῶς ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἦτον ἀνωφελὴς εἰς τὸν Ναπολέοντα· διότι, ἐξακολουθῶν μετ' ἐπιμονῆς τὸν κατὰ τῆς Ἱσπανίας πόλεμον, δι' ὃν ἐθυσίαζε τοσούτους θησαυροὺς καὶ στρατιώτας, εἰ καὶ ἄλλην ὠφέλειαν δὲν ἤθελεν ἔχει ἐκ τοῦ πολέμου τούτου, τοὐλάχιστον ἤθελε λύσει τὸ Εὐρωπαϊκὸν ζήτημα, θυσιάζων προσέτι καὶ μικρὰς κτήσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶλλον ἦσαν δαπανηραὶ παρὰ ὠφέλιμοι, καὶ ἤθελεν ἀναμφιβόλως κατορθώσει τὴν γενικὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἐὰν ὑπέθετεν ὅτι ἡ Ῥωσσία ἤθελεν ἑνωθῇ μὲ τὴν Ἀγγλίαν, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς εἰρήνης, δὲν ἔπρεπε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, οὐδὲ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὥστε, ὅταν ἔμελλε νὰ συνάψῃ μάχην ἐν Μοσκόβᾳ, νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ φέρῃ εἰς μάχην πλέον τῶν 130 χιλιάδων ἀνδρῶν· ἐνῷ, ἂν ἔμενεν ἐντεῦθεν τοῦ Βιστούλα, ἤθελεν ἀντιτάξει τοὐλάχιστον 500 χιλιάδας στρατευμάτων ἀπέναντι 300 χιλιάδων Ῥώσσων, καὶ ἤθελεν ἀφεύκτως καταστρέψει αὐτούς· ἀλλ' ἤδη, καίτοι νικητῆς, κατεστράφη. Τὸ νὰ τρέξῃ λοιπὸν ὁ Ναπολέων, ζητῶν τοὺς

Ῥώσσους ἀντὶ νὰ τοὺς περιμένῃ, εἶναι τὸ μεγαλήτερον πολιτικὸν λάθος ἐν τῇ ἱστορίᾳ· τὸ δὲ λάθος τοῦτο δὲν προῆλθεν ἐκ κακῆς σκέψεως τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὁρμητικοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, μὴ δυναμένου οὔτε νὰ ὑπομένῃ, οὔτε νὰ περιμένῃ. Οἱ Ῥῶσσοι ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι εἶναι ἀνίκητοι ὑπὸ παντὸς εἰσβάλλοντος εἰς αὐτὴν· ἀλλ' ἀπέναντι ὅλης τῆς Εὐρώπης, στενῶς καὶ εἰλικρινῶς συνδεδεμένης, δὲν εἶναι ἀνίκητοι. Ἡ Εὐρώπη, περιστέλλουσα τὴν Ῥωσσίαν διὰ θαλάσσης, ἢ εἰσβάλλουσα μεθοδικῶς καὶ μετ' ἐπιμονῆς, πορευομένη σταθερῶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ οὐδεμίαν ὑπόνοιαν ἔχουσα, ὡς ὁ Ναπολέων, ἐκ τῶν νώτων, ἡ Εὐρώπη, λέγομεν, δύναται νὰ νικήσῃ τὴν ἐκτεταμένην αὐτοκρατορίαν ταύτην, ἐὰν ἦναι συνδεδεμένη διά τινος κοινοῦ καὶ γενικοῦ συμφέροντος. Ἀλλὰ τὸ νὰ πορευθῇ ὁ Ναπολέων πρὸς τὴν Μόσχαν ἐκ τοῦ μέσου τῆς Εὐρώπης συνωμοτούσης μυστικῶς ἐναντίον του, καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ ὄπισθέν του μίσην, τοῦτο ἦτο τυφλὸν συμφέρον· ἐνῷ ἐδύνατο νὰ περιμένῃ τὴν Ῥωσσίαν ἐν Πολωνίᾳ ἢ Γερμανίᾳ καὶ νὰ κινήσῃ αὐτὴν ἀσφαλέστατα, καὶ ἂν ἡ Γερμανία ἤθελεν ἐξαπατήσει αὐτόν.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἐπιχείρησις ἦτο παράλογος ὡς πρὸς τὴν ἀρχήν της, ἔτι μᾶλλον ἦτο παραλογωτέρα, θεωρουμένης τῆς καταστάσεως εἰς ἣν διέκειτο ὁ Ναπολέων τῷ 1812 ὡς πρὸς τὰς στρατιωτικάς του δυνάμεις· διότι δὲν εἶχεν ἤδη τοὺς παλαιοὺς στρατιώτας τῆς Αὐστερλίκης καὶ τῆς Φριεδλάνδης. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἀπέθανον ἢ ἀπέθνησκον ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, ὀλίγοι δὲ τῷ ἔμενον ἐν τῇ μοίρᾳ τοῦ Δαβούστου, τοῦ Νέϋ, τοῦ Οὐδινὼ καὶ τοῦ Εὐγενίου. Δυστυχῶς δὲ ἀνέμιζεν αὐτοὺς δυσαναλόγως μὲ νεοσυλλέκτους κατατρομένους διὰ τῆς βίας ὑπὸ τὰς σημαίας, ἐξ' ὧν ἄλλοι μὲν ἦσαν ῥωμαλαῖοι ἀλλ' ἀπειθεῖς, ἕτεροι δὲ εὐπειθεῖς μὲν ἀλλὰ πολὺ νέοι. Οἱ δὲ ὀλίγοι παλαιοὶ στρατιῶται ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς συμμάχους, οἵτινες ἐκτὸς ὅτι ἐμίσουν τοὺς Γάλλους ἐλειποτάκτουν, τυχούσης εὐκαιρίας. Ὅθεν δὲν ἦτο δυνατὸν μὲ οὕτω πως μεμιγμένον στρατὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ τοιαύτην ἐκστρατείαν· διότι τριακόσιαι χιλιάδες στρατιῶται,

ὡς οἱ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον, ἤξιζαν πολὺ περισσότερον τῶν 600 χιλιάδων μεθ' ὧν ἐξεστράτευσε· διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔπρεπε νὰ γίνηται φροντὶς περὶ σιτισμοῦ 300 μόνον χιλιάδων ἀνδρῶν ἁπάντων ὑπὸ τὰς σημαίας, ἀντὶ τῶν 600 χιλιάδων ἀνδρῶν τῶν καθ' ἑκάστην λειποτακτούντων. Ἀνακεφαλαιοῦντες λοιπὸν ταῦτα λέγομεν ὅτι τὸ λάθος ἦτον ἀρχικὸν, ἐξ οὗ ἐπήγασαν καὶ τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης σφάλματα· μ' ὅλα ταῦτα δὲν δυνάμεθα νὰ παρατρέξωμεν τὰ ἐξῆς, καί τοι πηγάζοντα ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιχειρήσεως.

Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι ὁ Ναπολέων εἰσβαλὼν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, τῇ 24 Ἰουνίου, ἐχρονοτρίβησεν εἰς Βίλναν δέκα καὶ ὀκτὼ ἡμέρας, αἱ ἡμέραι αὗται ἦσαν πολύτιμοι· ὅτι, ἐξαποστέλλων τὸν Δαβοῦστον κατὰ τοῦ Παγκρατίωνος, δὲν παρεχώρησεν αὐτῷ καὶ ἱκανὰς δυνάμεις, ἐπὶ λόγῳ νὰ κρατήσῃ παρ' αὐτῷ μεγάλας δυνάμεις, ὥστε νὰ καταπολεμήσῃ εὐθὺς τὸν Βαρκλάϋ δὲ Τόλλυ· ὅτι, φθάσας εἰς Βιτέβσκαν, ἐχρονοτρίβησε καὶ ἐκεῖ δέκα ἡμέρας· ὅτι, ἀναχωρήσας ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, ἵνα περικυκλώσῃ τοὺς δύο ῥωσσικοὺς στρατοὺς συνηγμένους εἰς Σμολένσκην, ἐδίστασε νὰ προχωρήσῃ πολὺ πρὸς τὸν Βορυσθένην, ἐρχόμενος ἄνωθεν τῆς Σμολένσκης, ὅπερ πιθανὸν ἤθελεν εὐκολύνει τὸ παθούμενον· ὅτι, ἀντὶ νὰ μένῃ ἐν Σμολένσκῃ, παρεσύρθη ὄπισθεν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ βάθη τῆς Ῥωσσίας, ἔνθα καὶ ἀπωλέσθη, ἐλπίζων νὰ κατορθώσῃ λαμπράν τινα πρᾶξιν· ὅτι ἐν τῇ ἐν Μοσκόβᾳ μεγάλῃ μάχῃ ἐδίστασε πολὺ νὰ παραχωρήσῃ τὴν φρουράν του, ὅπερ ἐμπόδισε τὴν καταστροφὴν τῶν Ῥώσσων· ὅτι, εἰσελθὼν εἰς τὴν Μόσχαν, καὶ βλέπων ὅτι περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν φλογῶν τοῦ πυρὸς, αἰσθανθεὶς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξόδου του καὶ συλλαβὼν συνετὴν πρόθεσιν ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Δβίναν ποταμὸν διὰ τοῦ Βελίκι Λύκι, δὲν κατώρθωσε νὰ καταπείσῃ τοὺς στρατηγούς του· ὅτι, βλέπων ὅτι δὲν ἐδύνατο ἀκινδύνως νὰ διαμένῃ εἰς Μόσχαν, ἔμεινεν ἐξ ὑπεροψίας, ἵνα μὴ ὁμολογήσῃ εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἐντελῶς ὑποχωρεῖ· ὅτι ἐθυσίασε χάριν τῆς

φιλοτιμίας του ταύτης πολύτιμον χρόνον, καθ' ὃν ἐδύνατο νὰ σωθῇ· ὅτι, ἐξελθὼν τῆς Μόσχας ἐναντίον τῆς θελήσεώς του, καὶ συλλαβὼν πρόθεσιν δι' ἧς ἔμελλε νὰ περικυκλώσῃ τὸν ἐν Μαλοϊαροσλάβετζ ῥωσσικὸν στρατὸν, ἵνα εἰσβάλῃ εἰς τὴν ὡραίαν χώραν τῆς Καλούγας, δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐπιμείνῃ, καὶ ἐνέδωκε, καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, εἰς τὴν ἀθυμίαν τῶν στρατηγῶν του· ὅτι, ὑποχρεωμένος ὢν νὰ φύγῃ διὰ τῆς ἀθλίας ὁδοῦ τῆς Σμολένσκης, ἠμέλησε τὰ περὶ ὑποχωρήσεως, καὶ οὐδὲν ἔπραξεν αὐτοπροσώπως ἵνα ἐλαττώσῃ τὰ ἐν αὐτῇ συμβάντα δυστυχήματα· ὅτι ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κρασνοὲ ἐκ διαλλειμμάτων, ἀντὶ ν' ἀπέλθῃ ἀθρόως, τούτου δι' ἕνεκεν ἀπωλέσθη ἡ μοῖρα τοῦ Νέϋ, τοῦ Εὐγενίου καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Δαβοῦστον αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ, καὶ ὅτι τέλος πάντων, σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τοῦ Βερεζίνα ποταμοῦ, ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἐγκαταλείψας αὐτὸν εἰς ἀπελπισίαν, καὶ ἐπομένως εἰς παντελῆ καταστροφήν.

Ἐν τούτοις μετὰ τοιαῦτα λάθη δὲν πρέπει νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ὁ Ναπολέων εἶχεν ἀδυνατήσει κατά τε τὸν νοῦν καὶ τὸν χαρακτῆρα· τοῦτο δὲ ἀπεδείχθη εἰς τὰς μετὰ ταῦτα ἐκστρατείας. Ὁ δὲ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ ἐπικρίνῃ αὐτὸν ἂν κακῶς διέπραξεν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ αὐτῇ, ἀλλὰ τὴν κακίστην ἐπιχείρησιν ταύτην, καὶ μάλιστα διότι ἠθέλησε ν' ἀποπειραθῇ ὅλων τῶν πραγμάτων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἐναντίον τοῦ δικαίου τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῶν λαῶν, μὴ σεβόμενος τὰ αἰσθήματα αὐτῶν, οὓς ἤθελε νὰ καταπολεμήσῃ, καὶ μὴ φειδόμενος τοῦ αἵματος τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ μαχομένων στρατιωτῶν· ἑνὶ λόγῳ, ἅπαξ παρεκτραπεὶς, κατέστη ἀπεριόριστος, μὴ δεχόμενος οὔτε ἀντίῤῥησιν, οὔτε ἀντίστασιν, διότι ὁ νοῦς του εἶχεν ἀποτυφλωθῇ ὑπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ. Μ' ὅλα ταῦτα δὲν πρέπει νὰ ταπεινώσωμεν τὸν Ναπολέοντα, διότι εἶναι τὸ αὐτὸ ὡσανεὶ ἐθέλαμεν νὰ ταπεινώσωμεν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ταπεινοῦντες τὴν μεγαλοφυΐαν· ἀλλὰ μετὰ τῶν ἀληθῶν αἰτιῶν καὶ τῶν παρεκτροπῶν του νὰ τὸν παραστήσωμεν εἰς τὰ ἔθνη, εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ εἰς τοὺς ἀρχη-

γοὺς τῶν στρατῶν, ὅπως μάθωσιν ὁποῖον τέλος ἔχει ὁ ἐμπιστευόμενος μόνον εἰς τὰς ἰδίας σκέψεις, ὁ ἀποπλανώμενος καὶ ὁ παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς παντοδυναμίας. Δὲν πρέπει δέ τις νὰ ζητῇ ἕτερον μάθημα παρὰ τὴν τρομερὰν καταστροφὴν ταύτην!

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΣΤ΄.

Ὁ Ναπολέων ἐν Βίλνᾳ.—Διαφωνίαι ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατῷ περὶ ὑποχωρήσεως. — Ἀναχώρησις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ τοῦ στρατοπέδου. — Εἰσβολὴ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Ῥωσσίαν.—Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις.—Ὁ Ναπολέων ἐν Βιτέβσκῃ.—Ἅλωσις τῆς Σμολένσκης.—Μάχαι τῆς Πολότσκας καὶ Γορεδίσκης.—Ὁ Ναπολέων διὰ τῆς Σμολένσκης εἰς Δορογοβούργον.—Τελεία ὑποχώρησις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ.—Καταστροφὴ τοῦ τόπου.—Ἀντικατάστασις τοῦ Βαρκλάϋ διὰ τοῦ Κουτούζωφ.—Περίφημος μάχη ἐν Μοσκόβᾳ.—Εἴσοδος τῶν Γάλλων εἰς Μόσχαν—Ψευδεῖς διαπραγματεύσεις τοῦ Κουτούζωφ περὶ εἰρήνης. Σελ. 3.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ΄.

Τὰ ἐν Πετρουπόλει συμβάντα.—Ἐνίσχυσις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν.—Ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τῆς Μόσχας.—Ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ καταδίωξις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ῥώσσων.—Διάφοροι μάχαι.—Καταστροφὴ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ ψύχους.—Διάβασις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ Βερεζίνα ποταμοῦ.—Ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου.—Παντελὴς καταστροφὴ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Σελ. 164.

Παροράματα ἐν τῷ 14 φύλλῳ.

Σελ. 206. στίχ. 5 *ἐνίππων*, ἀνάγνωθι *ἀνίππων*.
σελ. 214. στίχ. 9 *παραδώσῃ*, ἀνάγνωθι *καταθέσῃ*.
σελ. 216. στίχ. 28 *ὑπ' αὐτῶν*, ἀνάγνωθι *ὑπ' αὐτόν*.
σελ. 123. στίχ. 34 *εἶχε πρὸς τὰ ἄνω*, ἀνάγνωθι: εἶχε προχωρήσει πρὸς τὰ ἄνω.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΥΓΗΣ.

1858.

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου, θεωρεῖται κλοπιμαῖον· ὁ δὲ κάτοχος αὐτοῦ θέλει ἐγκαλεῖσθαι ἐπὶ παραποιήσει.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ,

Ἐπιμελῶς ἐραγισθεῖσα ἐκ τῶν τοῦ

Α. ΘΙΕΡΣΟΥ

ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

(Histoire de la Révolution Française, et Histoire du Consulat et de l' Empire par M. A. Thiers).

ΥΠΟ

ΧΡΗΣΤΟΥ Σ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.

Λοχαγοῦ καὶ καθηγητοῦ τοῦ Στρατιωτικοῦ Δικαίου εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων.

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΥΓΗΣ.

(Ὁδὸς Πραξιτέλους).

1858.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ,

Ἐπιμελῶς ἐρανισθεῖσα ἐκ τῶν τοῦ

Α. ΘΙΕΡΣΟΥ

ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

(Histoire de la Révolution Française, et Histoire du Consulat et de l'Empire par M. A. Thiers).

ΥΠΟ

ΧΡΗΣΤΟΥ Ζ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.

Λογογοῦ καὶ καθηγητοῦ τοῦ Στρατιωτικοῦ Λικαίου εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων.

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΥΓΗΣ.

(Ὁδὸς Πραξιτέλους).

1858.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ'.

Συμβάντα ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ καὶ Ἱσπανίᾳ καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναπολέων ἐστράτευε κατὰ τῆς Ρωσσίας. — Μάχη τῆς Σαλαμάγκας καὶ ὑποχώρησις τῶν Γάλλων.—Ἀναχώρησις τοῦ Ἰωσὴφ ἐκ Μαδρίτης καὶ προσωρινὴ κατοχὴ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος. — Πολιορκία τοῦ φρουρίου Βούργου ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος, ἀποτυχία καὶ ὑποχώρησις αὐτοῦ εἰς Πορτουγαλλίαν.

(Ἐξακολούθησις τοῦ ἔτους 1812, ἀπὸ Μαΐου μέχρι Ὀκτωβρίου).

Ὅτω συμβαινούσης ἐν τῇ ἀρκτῴᾳ Εὐρώπῃ τῆς τρομερᾶς καὶ ἀπαραδειγματίστου ἐκείνης καταστροφῆς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὑπῆρχον ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ καὶ τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ θέατρα μικροτέρων μὲν συμβάντων, ἀλλ' ἐπίσης σοβαρῶν, πηγαζόντων ἐξ αὐτῆς τῆς ὑπερμέτρου πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀποδεικνυόντων τὴν μωρὰν πολιτικὴν ταύτην. Ἐκ τούτων θέλει ἀποδειχθῇ ἐναργῶς ὅ,τι πρὸ ὀλίγου ἐρρέθη, δηλαδὴ, ἂν ὁ Ναπολέων, ἀντὶ νὰ τρέχῃ εἰς τὰ βάθη τῆς Ρωσσίας ἵνα νικήσῃ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὑποτάξῃ ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, περιωρίζετο νὰ πολεμῇ αὐτὴν εἴς τινα μέρη τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ εἰς τὸν ἠπειρωτικὸν ἀποκλεισμὸν, ἤθελεν ἀναγκάσει πιθανὸν τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐνδώσῃ εἰς εἰρήνην, ἂν οὐχὶ διὰ παντὸς, τοὐλάχιστον ἐπί τινα ἔτη. Πρὶν ἢ λοιπὸν προβῶμεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν μετὰ τὴν θλιβερὰν ἐκστρατείαν ταύτην συμβάντων, περιγράψωμεν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Ἀμερικῇ γεγονότα (α).

(α) Μὴ δυνάμενοι νὰ παρατρέξωμεν ἐν σιωπῇ καὶ τὰ διατρέξαντα ἐν Ἱσπανίᾳ καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναπολέων ἐστράτευε κατὰ τῆς Ρωσσίας, θέλομεν περι-

Τοῦ Ναπολέοντος ἀηδιάσαντος ἐκ τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ πολέμου, ὀφείλοντος μάλιστα νὰ ἐπιμένῃ ὅπως διορθώσῃ τὸ ἀρχικὸν ἐλάττωμα αὐτοῦ, καὶ ἀποφασίσαντος ἐσχάτως νὰ στρέψῃ τὰς πολεμικάς του δυνάμεις πρὸς τὴν Ἄρκτον, ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἦτον ἤδη, ὡς εἴδομεν, εἰς κατάστασιν δυσχερεστάτην. Αἱ ἕνεκα τῶν σφαλμάτων τῶν Γάλλων στρατιωτικαὶ ἐπιτυχίαι τοῦ Βελιγκτῶνος ἐν τῇ ξένῃ ἐκείνῃ χώρᾳ οὐδαμῶς ἐβελτίωσαν τὴν τύχην τῆς Ἀγγλίας, καθ' ὅσον τὸ ἐμπόριόν της ὑπῆρχε δεσμευμένον. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι 300 πολεμικὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς περιέπλεον καὶ ἐδέσποζον ὅλων τῶν θαλασσῶν, ὁ δὲ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατὸς αὐτῆς ἦτο νικηφόρος· ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἐξησφάλιζον αὐτήν· προσέτι ἐπέκειτο κίνδυνος μέγας μήπως αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἐπέμενεν εἰς τὸ πρὸ πολλοῦ παραδεχθὲν σύστημα. Καὶ ὄντως δὲ, ἐὰν ὁ Ναπολέων ἀπεφάσιζε νὰ ἐξακολουθήσῃ αὐστηρῶς τὸ περὶ ἀποκλεισμοῦ τῆς ἠπείρου σύστημα, νὰ θυσιάσῃ 100 χιλιάδας στρατοῦ ἐκ τῶν 600 χιλιάδων τῶν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τῆς Ῥωσσίας ἀπολεσθέντων, καὶ διευθύνῃ αὐτοπροσώπως τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ὡς ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ, ἀναμφιβόλως ἤθελε καταντήσει τὴν Ἀγγλίαν εἰς ἐλεεινοτάτην οἰκονομικὴν κρίσιν, καὶ ἤθελε ῥίψει εἰς τὴν θάλασσαν ὅλον τὸν στρατὸν τοῦ Βελιγκτῶνος, καὶ ἐπὶ τέλους ἤθελεν ἀναγκάσει αὐτὴν εἰς εἰρήνην· ἀλλ' ὤφειλε νὰ ἐνεργῇ ταῦτα πάντα μετὰ φρονήσεως, καὶ οὐχὶ μετὰ τοσαύτης καταφρονήσεως πρὸς τὰ λοιπὰ ἔθνη. Προσέτι, ἐὰν ὁ Ναπολέων ἀπεφάσιζε νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα τῆς Ἱσπανίας, ἡ Ἀγγλία πάραυτα ἤθελεν ἐνδώσει· μάλιστα ὑπῆρχε κόμμα καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀγγλικῷ ὑπουργείῳ, ἐπιθυμοῦν τὴν εἰρήνην· ἀλλ' ἡ ὑπὲρ τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου γνώμη τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βελιγκτῶνος καὶ τοῦ Περσεβάλου ὑπερίσχυε καὶ μετὰ τὸ τραγικὸν συμβὰν ἐν τῷ ἀγγλικῷ ὑπουργείῳ.

Μανιακός τις Ἄγγλος, ὀνόματι Βελλιαγγὰμ, φρονῶν ὅτι εἶχεν

γράψει καὶ ταῦτα μ' ὅλην τὴν δυνατὴν συντομίαν, ὅπως ὑπάρχῃ συνέχεια ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

ἀξιώσεις, ὡς ὑπηρετήσας ἄλλοτε παρὰ τῇ ἐν Ῥωσσίᾳ ἀγγλικῇ πρεσβείᾳ, δὲν ἔπαυεν ἀκαταπαύστως ζητῶν παρὰ τοῦ πρέσβεως λόρδου Γοβέρδου καὶ παρὰ τῶν ὑπουργῶν ἀμοιβήν· ἐπὶ τούτῳ δὲ καθ' ἑκάστην ἐπολιόρκει τὰς εἰσόδους τοῦ Βουλευτηρίου, παρακαλῶν τοὺς βουλευτὰς νὰ τὸν προστατεύσωσιν. Ὁ μανιακὸς οὗτος, οὐδὲν κατορθώσας, ἀπεφάσισεν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν νὰ θυσιάσῃ τὸν λόρδον Γοβέρδον, ἀλλὰ μὴ ἐπιτυχὼν τοῦτον, καὶ συναντήσας τὸν ὑπουργὸν Περσεβάλον ἐφόνευσεν αὐτόν. Παρευθὺς δὲ αὐθορμήτως προσῆλθεν εἰς τὰς φυλακὰς, καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἀπέθανεν ἐν μεγίστῃ ἀταραξίᾳ. Ἂν τὸ περιστατικὸν τοῦτο συνέβαινεν εἰς ἄλλην ἐποχὴν, πιθανὸν ὅτι ἡ ἔλλειψις τοῦ Περσεβάλου ἐκ τοῦ ὑπουργείου ἤθελεν ἔχει ἐπιρροήν τινα ὡς πρὸς τὴν εἰρήνην· ἀλλὰ συμβάντος τῇ 11 Μαΐου 1812, καθ' ἣν ἡμέραν διέβαινεν ὁ Ναπολέων τὸν Νιέμον ποταμὸν, ὁ βασιλεύων διάδοχος τοῦ θρόνου, ὢν ἠναγκασμένος ἤδη νὰ ἐξακολουθῇ τὸν πόλεμον, διώρισεν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τὸν λόρδον Καστλερεάγον ὅπως ἀκολουθῇ τὴν πολιτικὴν τοῦ Πὶτ καὶ τοῦ Περσεβάλου· μάλιστα δὲ ἡ περίστασις αὕτη ἦτον εὐνοϊκωτάτη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς ἀπόντος τοῦ Ναπολέοντος ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ. Ἀλλ' ὁ ἐν Ἀμερικῇ ἐπαπειλούμενος πόλεμος ἐπροξένει μεγίστην ἀνησυχίαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις εἶχεν ὑποπέσει εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα τοῦ Ναπολέοντος· διότι, οὗτος μὲν, ἵνα στενοχωρήσῃ τὴν Ἀγγλίαν, ὑπέβαλεν εἰς αὐστηρὰς ὑποχρεώσεις τὰς ἠπειρωτικὰς Δυνάμεις, αὕτη δὲ, ἵνα βλάψῃ τὴν Γαλλίαν, κατέθλιβεν ὅλας τὰς ναυτικὰς Δυνάμεις.

Τέλος ὁ κατὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμος ἐκηρύχθη ἐν τῇ Ἀμερικῇ τῇ 19 Ἰουνίου 1812. Οἱ δημοκράται, οἵτινες ἐναντίον τῆς ἐπιθυμίας τῶν ἀριστοκρατῶν ἐψήφισαν ὑπὲρ τοῦ πολέμου τούτου, ἤρχισαν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Οἱ ἀδελφοὶ Οὐλεστράτευσαν εὐθὺς, ὁ μὲν πρῶτος, στρατηγὸς, μετὰ τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν κατὰ τοῦ Καναδᾶ, ὅπως ἐπαναστατήσῃ τὴν χώραν ταύτην, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν καταπολεμηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ· ὁ ἕτερος ὅμως ἀδελφὸς ἐθριάμβευσε διὰ θαλάσσης, διότι μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν κυ-

θερνωμένης φεργάδος ἐπιπεσὼν καθ' ἑτέρας ἀγγλικῆς, ἐντὸς 30 λεπτῶν ἀφώπλισε καὶ ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ παραδοθῇ μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ 300 ἀνδρῶν. Ταῦτα ἤρκουν ὅπως ἐξάψωσι τὴν φιλοτιμίαν ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων ἐθνῶν, ὥστε τοῦ λοιποῦ πᾶσα περὶ συνδιαλλαγῆς ἐλπὶς ἐξέλιπε.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ πράγματα ἦσαν ἔτι σπουδαιότερα. Ἐκ τῶν ἐξιστορηθέντων μέχρι τοῦδε συμβάντων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ γνωρίζομεν ὅτι ὁ συνετὸς στρατηγὸς τῆς Ἀγγλίας λόρδος Βέλιγκτων εἶχε κυριεύσει ἐσχάτως τὰ ἐπὶ τῶν μεθορίων τῆς Πορτουγαλλίας δύο φρούρια, Ῥοδερικούπολιν καὶ Βαδαϊόζαν, καὶ οὕτως ἐμπαιώσε τὰς πρὸς τὴν Πορτουγαλλίαν δύο προλαβούσας αἱματηρὰς ἐκστρατείας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ὅτι ὁ Ναπολέων, ἀηδιάσας ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, εἶχεν ἀναθέσει τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωσὴφ, βασιλέα ἤδη τῆς Ἱσπανίας· ὅτι ἀνεκάλεσεν ἐκεῖθεν πολλὰ στρατεύματα καὶ ἐμπείρους τινὰς στρατηγούς· ὅτι, θέσας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰωσὴφ 300 χιλιάδας μαχίμου στρατοῦ, δὲν ἤλπιζε μὲν ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μεγάλα πράγματα, ἀλλὰ νὰ διατηρῇ οὕτος τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ ὡς εἶχον· ὅτι μετὰ τὴν περαίωσιν τῆς κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐκστρατείας, ἣν ἤλπιζε νὰ τελειώσῃ εὐτυχῶς καὶ ταχέως, προὐτίθετο νὰ δώσῃ πέρας καὶ εἰς τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεμον διὰ δραστηριωτέρων μέσων· ὅτι ἀπέρριψε τὰς περὶ τοῦ πολέμου τούτου προτάσεις τοῦ στρατάρχου Μαρμῶνος, καὶ ὅτι τέλος οἱ ἐν Ἱσπανίᾳ ἀρχηγοὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ δὲν ἤθελον νὰ διοικῶνται ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ, ἀλλ' ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἤθελε νὰ ἦναι ἀνεξάρτητος, πρὸ πάντων δὲ ὁ στρατάρχης Σοῦλτος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Βέλιγκτων, μετὰ τὴν ἅλωσιν ἀμφοτέρων τῶν προειρημένων φρουρίων, ἐνισχυθεὶς διὰ νέων στρατευμάτων, ἐπεχείρησε περὶ τὸν Ἰούνιον 1812 νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Καστιλίαν. Ἔγραψε δὲ εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεώς του ταύτης ἐστηρίζετο μόνον εἰς τὴν διαφωνίαν τῶν ἀρχηγῶν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διότι

ἄλλως, οὐδὲν καλὸν ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἤλπιζε, καὶ ὅτι ὁ ἀγγλικὸς ζόλος νὰ διαταχθῇ νὰ ἐπαπειλῇ τὰ παράλια τῆς Ἱσπανίας πρὸς ἀπόβασιν ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ὥστε ὅτε αὐτὸς, ὁ Βέλιγκτων, ἀπέλθη εἰς τὴν Σαλαμάγκαν κατὰ τοῦ στρατάρχου Μαρμῶνος, οὗτος νὰ μὴ δύναται νὰ βοηθηθῇ ὑπὸ τῶν ἄλλων γαλλικῶν στρατευμάτων. Μετὰ ταῦτα ὁ Βέλιγκτων διέβη περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου τὸν Ἀγουέδαν ποταμὸν καὶ ἐπορεύετο πρὸς τὴν Σαλαμάγκαν, γνωρίζων κάλλιστα παρὰ τῶν κατασκόπων Ἱσπανῶν ὅτι ὁ ἐκεῖ διαμένων στρατάρχης Μαρμὼν εἶχε διεσκορπισμένον τὸν στρατόν του ὅπως, διατρέφηται παρὰ τῶν πέριξ κατοίκων. Ὁ δὲ στρατάρχης Μαρμὼν, προκαταληφθεὶς ἄλλοτε ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, προσεῖχεν ἤδη εἰς τὰ κινήματα τοῦ Βελιγκτῶνος, ὥστε, ἅμα μαθὼν τὴν προσέλευσιν αὐτοῦ, συνήθροισε πάραυτα πέντε ἐκ τῶν μεραρχιῶν αὐτοῦ, δι' ὧν ἐδύνατο νὰ ὑπερασπισθῇ καλῶς, καὶ, διορίσας ἱκανὰ στρατεύματα εἰς τρία ὀχυρὰ μοναστήρια τῆς Σαλαμάγκας, ἐξῆλθε μετὰ τοῦ συναθροισθέντος ἤδη στρατοῦ του ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐστρατοπέδευσε μακρὰν αὐτῆς, ὥστε νὰ μὴ ἐνοχλῆται ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἡ συνάθροισις τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ αὐτοῦ.

Ὁ Βέλιγκτων λοιπὸν, τῇ 16 Ἰουνίου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Σαλαμάγκαν, ἐγκαταλειφθεῖσαν προτοῦ ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἧς οἱ κάτοικοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ὡς ἐλευθερωτήν των. Ἐν πρώτοις οὗτος ἐνησχολήθη εἰς τὴν ἅλωσιν τῶν μοναστηρίων· ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ἦσαν ὀχυρὰ, ὡς φρούρια, ἐδέησε νὰ περιμένῃ ὀλίγας ἡμέρας μέχρις οὗ φθάσῃ τὸ βαρὺ πυροβολικόν του. Ἀφιχθέντος δὲ τούτου, ἤρχισε τακτικὴν πολιορκίαν, τῇ 26 Ἰουνίου, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐκυρίευσε ταῦτα, αἰχμαλωτίσας τοὺς ἐν αὐτοῖς Γάλλους, περὶ τοὺς χιλίους ὄντας. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ στρατάρχης Μαρμὼν διὰ τῆς θυσίας ταύτης ἐκράτησε τὸν Βελιγκτῶνα μέχρι τέλους Ἰουνίου εἰς τὴν Σαλαμάγκαν, καθ' ὃν χρόνον συναθροίσας τὰς ὑπ' αὐτὸν ὀκτὼ μεραρχίας συγκειμένας ἐκ 42 χιλιάδων ἀνδρῶν μετὰ τριῶν χιλιάδων ἵππων καὶ ἑκατὸν πυροβόλων, ὑπεχώρησεν ὄπισθεν τοῦ ποταμοῦ Δουρίου.

Ὁ στρατάρχης λοιπὸν Μαρμὼν, ὀχυρωθεὶς καλῶς ἐνταῦθα, ὤφειλε νὰ περιμένῃ τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ὅπως ἔλθῃ κατ' αὐτοῦ, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπερασπίζετο ὑπὸ ποταμοῦ ἔχοντος ἱκανὸν πλάτος καὶ βάθος, ὥστε ἡ διάβασις αὐτοῦ ἀποκαθίστατο δύσκολος εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἀλλ' ὁ στρατάρχης οὗτος ἦτο νέος, κενόδοξος καὶ ἠγνόει τὰς μεταβολὰς τῆς τύχης, ἐδιοίκει στρατὸν ἀνδρεῖον, οὐδέποτε νικηθέντα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑποχωροῦντα ἔμπροσθεν αὐτῶν μετὰ πολλῆς δυσαρεσκείας, καὶ τέλος εἶχεν εἰδοποιηθῆ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένῃ ἄλλας βοηθείας. Ἔχων λοιπὸν δέκα χιλιάδας στρατοῦ μεῖον τοῦ ὑπὸ τὸν Βελιγκτῶνα (ἐκτὸς τῶν Γεριλῶν ἱθαγενῶν παρακολουθούντων τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ χρησιμευόντων ὡς καλῶν ἀκροβολιστῶν παρ' αὐτῷ) ἀπεφάσισε ν' ἀναγκάσῃ, διὰ τῶν πέριξ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἐλιγμῶν αὐτοῦ, τὸν Βελιγκτῶνα νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν.

Ὑπὸ τοιούτων ἰδεῶν καὶ προθέσεων κυριευόμενος ὁ στρατάρχης Μαρμὼν διέβη μετὰ πολλῆς ἐπιδεξιότητος τὸν ποταμὸν Δούριον, ἐξαπατῶν τοὺς Ἄγγλους περὶ τοῦ μέρους τῆς διαβάσεως αὐτοῦ· διότι, ἐνῷ οὗτοι περιέμενον ὅτι ἡ διάβασις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἤθελε γένει δεξιόθεν, αὕτη ἐγένετο ἀριστερόθεν. Ὁ δὲ Βέλιγκτων, καί τοι ἐπιθυμῶν νὰ ἔλθῃ εἰς μάχην πρὸς τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα, δὲν ἤθελεν ἀφ' ἑτέρου νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ τὴν Ῥοδερικούπολιν ἐμπεριέχουσαν ὅλα τὰ ἐπιτήδεια τοῦ στρατοῦ του· τούτου ἕνεκεν ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ, παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Μαρμῶνος, καὶ τῇ 19 Ἰουλίου κατηυλίσθη παρὰ τὸν ποταμὸν Γουαρέναν, ἔνθα ἀπὸ πρωΐας συνεπλάκη μὲ τὸν στρατηγὸν Κλωσέλον καὶ κατεπολέμησεν αὐτόν. Κατ' αὐτὴν τὴν νύκτα ὁ στρατάρχης Μαρμὼν, φθάσας ἐνταῦθα, διέβη τὸν ποταμὸν τοῦτον καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἀντικρὺ τοῦ Βελιγκτῶνος· οὕτω τὰ ἐμπόλεμα στρατόπεδα ταῦτα διεχωρίζοντο ὑφ' ἑνὸς ῥύακος μόνον. Ὁ Βέλγικτων εὐθὺς ἀνέζευξε, καὶ ὑποχωρῶν ἐκάθισε περὶ τὴν μεσημβρίαν τὸν στρατόν του ὄπισθεν βαθείας φάραγγος. Ὁ Μαρμὼν τῇ ἐπιούσῃ, 22 Ἰουλίου, φρονῶν ὅτι ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς προὐτίθετο

νὰ ὑποχωρήσῃ ἐντελῶς, ἀναζεύξας καὶ οὗτος, ἐπορεύετο ὄπισθεν αὐτοῦ. Ὁ στρατηγὸς Μωκύνος, προπορευόμενος ἀριστερόθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, πλησιάσας πρὸς τὸ δεξιὸν τῶν Ἄγγλων καὶ νομίζων ὅτι ἐδύνατο νὰ προσβάλῃ αὐτοὺς, ὄντας ἐν ὑποχωρήσει, ἐζήτησε τὰς περὶ τούτου διαταγὰς τοῦ Μαρμῶνος· ἀλλὰ πρὶν ἡ λάβῃ ἀπάντησιν παρ' αὐτοῦ, ἤρχισεν, ὡς ἀξιωματικὸς ἀνδρεῖος μὲν ἀλλ' ἀνυπόμονος, τὰς κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοπέδου προσβολάς. Ὁ Βέλγικτων, θεωρῶν τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένην θέσιν ἁρμοδίαν πρὸς ἄμυναν, παρέταξεν εὐθὺς τὸν στρατόν του ἐν μάχῃ· διότι ἤθελε μὲν νὰ ὑποχωρῇ, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ καταδιώκηται· οὕτω μετ' ὀλίγον αἱ δύο πτέρυγες τῶν ἐμπολέμων στρατῶν συνεπλάκησαν, ἐναντίον τῆς θελήσεως ἀμφοτέρων τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν.

Ὁ στρατάρχης Μαρμὼν, βλέπων ὅτι ἤρξατο ἡ μάχη ἐν τῷ παρακειμένῳ χωρίῳ Ἀραπίλῳ, ἵνα προλάβῃ τὴν ἀνυπομονησίαν τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν, ἀνέβη τοῦ ἵππου του ὅπως διευθύνῃ αὐτοπροσώπως τὰ περὶ τούτου· ἀλλὰ μόλις παρῆλθον ὀλίγαι στιγμαὶ, καὶ πάραυτα προσβληθεὶς εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τὴν πλευρὰν ὑπὸ τεμαχίου ὀβουζίου, ἐκραγέντος ἐνώπιον αὐτοῦ, ἔπεσε κατὰ γῆς αἱμοσταγὴς, μόλις δυνηθεὶς νὰ προφέρῃ ὅτι ἀναθέτει τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν ἀρχαιότερον τῶν ἀντιστρατήγων του Βουννέτον· ἡ δὲ πληγή του ἐφαίνετο τοσοῦτον ἐπικίνδυνος, ὥστε ὀλίγας ἐλπίδας σωτηρίας ἔδιδεν. Ἐνῷ λοιπὸν ἐζητεῖτο ὁ στρατηγὸς Βουννέτος, ἵνα λάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, ἡ μάχη ἤρξατο ἐξ ὅλων τῶν μερῶν, οὐδενὸς ἔχοντος τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ.

Ἐν τοσούτῳ ὁ στρατηγὸς Μωκῦνος κατεδίωκεν ὁρμητικῶς τοὺς Ἄγγλους ἐκ τοῦ χωρίου Ἀραπίλου, ὁ δὲ στρατηγὸς Χαρρέτος ὑπερίσχυεν αὐτόν. Ἀλλ' ἐνταῦθα αἱ δυνάμεις τῶν διαμαχομένων ἦσαν ἄνισοι, διότι δύο μεραρχίαι γαλλικαὶ ἐμάχοντο πρὸς τέσσαρας ἀγγλικὰς, ἀνωτέρας καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν. Ὁ στρατηγὸς Μωκῦνος ἐν πρώτοις ὑπερίσχυσε μαχόμενος, ἀλλὰ, συγκεντρωθεισῶν τῶν ἀγγλικῶν δυνάμεων, προσβληθεὶς σφοδρῶς ὑπὸ τῶν πυρῶν αὐ-

τῶν, ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοδρομήσῃ· κατόπιν ὅμως αὐτοῦ φθάσας ὁ στρατηγὸς Κλωσέλος μετὰ τῆς μεραρχίας του ἠνάγκασε τοὺς Ἄγγλους νὰ ὀπισθοδρομήσωσι καὶ οὗτοι. Ὁ Βέλιγκτων εὐθὺς ἐξαπέστειλε μίαν τῶν μεραρχιῶν του δεξιόθεν πρὸς τὸ παρακείμενον χωρίον μέγα Ἀραπίλον καὶ ἑτέραν ἀριστερόθεν ἵνα προσβάλωσι πλευρικῶς τοὺς Γάλλους· εἰς ἑκάτερα τὰ μέρη λοιπὸν συνήφθη δεινὸς ἀγών. Ἀλλ' ἐνῷ εἰς τὸ μέγα Ἀραπίλον, ἤτοι δεξιόθεν, οἱ Γάλλοι ὑπερίσχυον, μάλιστα κατέσφαξαν 800 Ἄγγλους, ἐν τῷ ἀριστερῷ μόλις ἐδύναντο ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὰς προσβολὰς τῶν Ἄγγλων, οἵτινες ἀκαταπαύστως ἐνισχύοντο ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος. Οἱ στρατηγοὶ Βοννέτος καὶ Κλωσέλος ἐπληγώθησαν καιρίως· ἡ δὲ μεραρχία τοῦ Θωμιέρου, προσβληθεῖσα ἐν τῇ παρακειμένῃ πεδιάδι ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ, ὑπέστη πολλὴν ζημίαν, καὶ, ἀπολέσασα καὶ τὸν ἀρχηγόν της αὐτὸν, πεσόντα ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης, ὑπεχώρησεν ἀτάκτως. Ἡ μεραρχία τοῦ Βρενιέρου ἔδραμε πρὸς βοήθειαν τῆς καταδιωκομένης μεραρχίας τοῦ Θωμιέρου, ἀλλὰ παρεσύρθη ὑπὸ τῆς ἀταξίας ταύτης· μόνον δὲ τὸ κϐ' γαλλικὸν πεζικὸν σύνταγμα ἠθέλησε ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν Ἄγγλων, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὑπέστη πολλὴν βλάϐην. Καὶ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ δὲ στρατοῦ τρεῖς στρατηγοὶ ἐπληγώθησαν καιρίως ἐνταῦθα.

Ὁ στρατηγὸς Κλωσέλος, βλέπων ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς, μένων ἄνευ ἀρχηγοῦ ἐκινδύνευε, διότι, ὡς ἐῤῥέθη, ὁ μὲν Μαρμὼν ἀπ' ἀρχῆς τῆς μάχης ἐπληγώθη, ὡσαύτως δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν στρατηγὸς Βοννέτος, ἀνέϐη τοῦ ἵππου του, καί τοι πάσχων δεινῶς ἐκ τῆς πληγῆς του, καὶ ἀνέλαϐε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ· θεωρῶν δὲ τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῆς μάχης ταύτης ἐπικίνδυνον, διέταξε τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ. Ἐπὶ τούτῳ δὲ προσεκάλεσε τὰ μὴ εἰσέτι συμμεθέξαντα ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ στρατεύματα ὅπως ὑποστηρίξωσι τὴν ὑποχώρησιν τῶν συμπλακέντων στρατευμάτων, ἅτινα ἤρξαντο βαθμηδὸν νὰ ὑποχωρῶσιν ἐν τάξει. Οἱ Ἄγγλοι εἰς μάτην ἀπεπειράθησαν νὰ διαταράξωσι τὴν ὑπο-

χώρησιν τῶν Γάλλων· ἅπασαι αἱ προσβολαὶ των ἀπέτυχον κατὰ τῶν μεραρχιῶν τῶν στρατηγῶν Φουᾶ καὶ Φερρέϋ, οἵτινες καρτερῶς ὑπερασπίζοντο· ἀλλὰ, πληγωθέντος θανατηφόρως τοῦ στρατηγοῦ Φερρέϋ, ἡ μεραρχία αὕτη ἦλθεν ὄπισθεν τῆς μεραρχίας τοῦ Φουᾶ. Οἱ Ἄγγλοι, βλέποντες αὐτὴν ἀπομονωθεῖσαν τοῦ λοιποῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ μόνην εἰσέτι ὑπερασπίζουσαν τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γάλλων, συναθροίσαντες ὅλον τὸ ἱππικόν των, ἀθρόως ἐπέπεσαν κατ' αὐτῆς. Ὁ Φουὰς εὐθὺς ἐσχημάτισεν εἰς τετράγωνα τὴν αὐτοῦ μεραρχίαν καὶ ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς ὅλας τὰς ἐπανηλειμμένας ἐπελάσεις τοῦ ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς, ἔπαυσεν ἡ μάχη αὕτη, καὶ ἑκάτερος ἦλθεν εἰς τὰ ἴδια.

Τοιαύτη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ ἀπρομελέτητος δυστυχὴς εἰς τοὺς Γάλλους μάχη αὕτη, ἡ ἐπονομασθεῖσα μάχη τῆς Σαλαμάγκας ἢ τῶν Ἀραπίλων, ἥτις ἐγένετο πρόξενος πολλῶν ὠφελημάτων εἰς τοὺς Ἄγγλους· διότι οὗτοι, ἀντὶ ἀναποφεύκτου ὑποχωρήσεως, ἐνίκησαν ἀνέλπιστον νίκην καὶ κατέστρεψαν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ πράγματα τῶν Γάλλων. Ἐνταῦθα ὅμως ὁμολογητέον ὅτι ὑπῆρξαν δύο τινὰ, ἡ ἱκανότης τοῦ λόρδου Βελιγκτῶνος καὶ τὰ σφάλματα τοῦ στρατηγοῦ Μαρμῶνος, ὅστις ἐστηρίζετο μᾶλλον εἰς τὴν τύχην του ἢ εἰς τὰς δυνάμεις του. Προσθετέον δὲ καὶ τὰ ἀνέλπιστα ἀτυχῆ συμβάντα εἰς τοὺς Γάλλους ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, ὡς τὰς πληγὰς ἀμφοτέρων τῶν Γάλλων ἀρχηγῶν, ἐπελθούσας ἐν κρισιμωτάτῃ ὥρᾳ τῆς μάχης, ἤτοι τοῦ στρατάρχου Μαρμῶνος, τοῦ στρατηγοῦ Βοννέτου καί τινων ἄλλων στρατηγῶν. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἦτον ἴσος σχεδὸν εἰς ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα μέρη· ὑπελογίζετο δὲ εἰς δώδεκα χιλιάδας ἀνδρῶν, ἀλλ' οἱ Γάλλοι ἀπώλεσαν καὶ ἐννέα κανόνια· οὕτως ἡ ὑλικὴ ζημία εἰς ἀμφοτέρους τοὺς διαμαχομένους δὲν διέφερε τόσῳ, ὡς τὰ ἀποτελέσματα τῆς μάχης ταύτης· διότι, ἐνῷ προτοῦ οἱ Ἄγγλοι ἦσαν ἐν ὑποχωρήσει, ἀπ' ἐναντίου, οἱ Γάλλοι ἤδη ὑπεχώρουν.

Εὐτυχῶς ὅμως ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ τούτῳ ἀνέλαβε τὴν

ἀρχηγίαν, εἰ καὶ βραδέως, ὁ στρατηγὸς Κλωσέλος, ὅστις ἦτον ἤδη νέος, ἀνδρεῖος σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς, ἀπαίδευτος μὲν κατά τι καὶ συνεχῶς ἀμελὴς, ἀλλ' εἰς ἄκρον ἀτάραχος καὶ ἔχων ἀπείρους στρατιωτικὰς ἀρετὰς, διὸ καὶ ἠγαπᾶτο παρὰ πάντων τῶν στρατιωτικῶν. Οὗτος, ἀναλαμβάνων τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, καίτοι πληγωμένος, καὶ ἐν πλήρει ὑποχωρήσει ὄντος τοῦ στρατοῦ, οὐδαμῶς ἐταράχθη· ἡ δὲ ἀταραξία του αὕτη διεδόθη εἰς τὰς ψυχὰς ὅλων καὶ ἐπανέφερε τὴν ἐν τῷ στρατῷ διαταραχθεῖσαν τάξιν· ὡδήγησε δὲ τὸν στρατόν του ὄπισθεν τοῦ Δορίου ποταμοῦ. Οἱ Ἄγγλοι, ἀκολουθοῦντες τὴν ὑποχώρησιν ταύτην τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, συνέλαβον τοὺς καθυστεροῦντας καὶ κατέσφαξαν τοὺς αἰχμαλώτους. Οἱ δὲ Γάλλοι στρατιῶται, ἐρεθισθέντες ἐξ' ὅλων τῶν δεινῶν τούτων, μάλιστα στερηθέντες καὶ τῶν τροφῶν των, ἐπέπεσον κατὰ τῶν κατοίκων Ἱσπανῶν καὶ ἐληλάτουν τὰ χωρία αὐτῶν, ὅθεν διέβαινον, καὶ μόλις ὁ στρατηγὸς Κλωσέλος ἐδυνήθη νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν εὐταξίαν ἐν τῷ στρατῷ του, καὶ νὰ ὑποχωρῇ ἐν τάχει. Ὁ δὲ Βέλιγκτων, παρακολουθῶν τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ἔφθασε μέχρι τῆς Βαλλαδολίδος, διευθυνόμενος πρὸς τὴν Μαδρίτην, διότι ὁ γαλλικὸς στρατὸς προλαβὼν διέφυγε τῆς καταδιώξεως αὐτοῦ.

Ὁ Ἰωσὴφ, μαθὼν τὴν ἦτταν ταύτην, τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν προσέγγισιν τοῦ Βελιγκτῶνος εἰς τὴν καθέδραν του, Μαδρίτην, μὴ δυνάμενος ἄλλως πῶς νὰ πράξῃ, ἀνεχώρησε, τῇ 10 Αὐγούστου, μετὰ μεγίστης λύπης ἐκ τῆς πρωτευούσης του, συνοδευόμενος ὑπὸ δέκα χιλιάδων πιστῶν του Ἱσπανῶν καὶ ἐπορεύετο πρὸς τὸν Τάγον ποταμὸν ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Βαλενσίαν. Μετὰ πολλῶν δὲ ἡμερῶν ἀκατάπαυστον καὶ σκληρὰν ὁδοιπορίαν, διότι καθ' ὁδὸν οὐδὲν μέσον πρὸς ζωάρκειαν εὕρισκεν, ἔφθασε, τῇ ά Σεπτεμβρίου, εἰς τὴν Βαλενσίαν, ἔνθα ὁ στρατάρχης Σουσσέτος, ὁ διαμένων ἐκεῖ, ἐξῆλθε πρὸς προϋπάντησιν καὶ ὑπεδέχθη αὐτὸν ἐπαξίως τῆς βασιλικῆς ἀξιοπρεπείας του, περιποιηθεὶς καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Ὁ Ἰωσὴφ, πρὶν ἢ ἐξέλθῃ ἐκ Μαδρίτης, ἔγραψε πρὸς τὸν Σοὺλ-

τον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ Γάδειρα καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Βαλενσίαν. Ἀλλ' ὁ Σοῦλτος ἐν πρώτοις δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὸν Ἰωσὴφ ἐπὶ λόγῳ ὅτι οὗτος προὐτίθετο νὰ προδώσῃ τὸν ἀδελφόν του Ναπολέοντα, τὴν δὲ προδοσίαν τοῦ Ἰωσὴφ ἐστήριζεν εἰς τὴν συγγένειαν ἣν εἶχεν οὗτος μετὰ τῆς γυναικὸς τοῦ Βερναδόττου· περὶ τούτου λοιπὸν ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα, τὰς δὲ ἐπιστολάς του παρέδωκεν εἴς τινα ἐμποροπλοίαρχον ἀπερχόμενον εἰς Γαλλίαν· μετὰ ταῦτα ὅμως μεταμεληθεὶς ὑπήκουσε, καὶ τῇ 28 Αὐγούστου ἐγκατέλειψε τὴν Σεβίλλαν καὶ ἤρχετο πρὸς τὴν Βαλενσίαν, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου ἡ πρωτοπορεία αὐτοῦ εἶχε φθάσει εἰς Βαλενσίαν.

Ἐν τοσούτῳ ὁ πλοίαρχος, ὁ φέρων εἰς Γαλλίαν τὰ περὶ προδοσίας τοῦ Ἰωσὴφ ἔγγραφα τοῦ Σούλτου, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν πλοίων, κατέφυγεν εἴς τινα λιμένα τῆς Βαλενσίας· φοβούμενος δὲ μὴ συλληφθῇ τὸ πλοῖόν του ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, καὶ ἐπομένως συλληφθῶσι καὶ τὰ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἔγγραφα τοῦ Σούλτου, ἐζήτησε νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Ὁ Ἰωσὴφ, διαμένων ἐκεῖ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, καὶ μαθὼν τοῦτο ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὰ ἔγγραφα ταῦτα· νομίζων δὲ ὅτι ὁ Σοῦλτος ἀνήγγελλε σπουδαῖόν τι εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἀφορῶν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ πράγματα, ἤνοιξε τὰς ἐπιστολὰς ταύτας· ἀλλ' ἀναγνώσας αὐτὰς, ἔμεινεν ἐκστατικὸς, βλέπων ὅτι κατηγορεῖτο ὑπὸ τοῦ Σούλτου παρὰ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ναπολέοντι ὡς προδότης τῆς οἰκογενείας του καὶ τῆς πατρίδος του. Ἕκαστος τιθέμενος εἰς τοιαύτην θέσιν δύναται νὰ συμπεράνῃ εἰς ποίαν ἀδημονίαν ἤθελεν εὑρεθῆ. Ὁμολογητέον ὅτι ὁ Ἰωσὴφ, ὡς πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ναπολέοντος, πολλάκις ἐξεφράσθη κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀλλ' οὐδέποτε οὔτε οὗτος, οὔτε ἄλλος τις ἀδελφὸς τοῦ Ναπολέοντος, ἤθελε νὰ προδώσῃ αὐτὸν, ὅστις ἀνεβίβασεν ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀδελφούς του εἰς θρόνους· καὶ ἂν τις ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ναπολέοντος ἤθελε νὰ προδώσῃ αὐτὸν, ἀναμφιβόλως οὗτος δὲν ἦτον ὁ Ἰωσήφ. Ἀγανακτήσας λοιπὸν ἔπεμψε παρευθὺς τὰ ἔγγραφα ταῦτα διά τινος τῶν

ὑπασπιστῶν του πρὸς τὸν Ναπολέοντα, διαμένοντα ἤδη ἐν Μόσχᾳ. Μετ' ὀλίγον δὲ μαθὼν τὴν προσέλευσιν τοῦ στρατάρχου Σούλτου, ἀνυπόμονος ὢν νὰ ἴδῃ αὐτὸν, ἔδραμε πρὸς συνάντησίν του, καὶ παρήγγειλεν αὐτῷ νὰ ἔλθῃ πρὸς συνέντευξιν εἴς τινα παρακειμένην πόλιν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Βαλενσίας.

Ὁ Ἰωσὴφ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς στρατάρχας Ἰορδάνην καὶ Σουσσέτον, ἤθελε νὰ παρουσιασθῇ αὐτῷ ὁ Σοῦλτος ἐνώπιον αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ στρατάρχαι οὗτοι παρεκάλεσαν τὸν Ἰωσὴφ νὰ μὴ παρασταθῶσιν εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην. Οὕτως ὁ Ἰωσὴφ, μετ' ὀλίγον ὑποδεχθεὶς τὸν Σοῦλτον κατ' ἰδίαν, ἐν πρώτοις εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἀναγνοὺς τὴν περὶ προδοσίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἐπιστολήν του ἐξαπέστειλεν αὐτὴν ἀσφαλῶς πρὸς αὐτόν· μετὰ ταῦτα ὡμίλησεν αὐτῷ περὶ τῆς μελλούσης διαγωγῆς του. Ὁ δὲ Σοῦλτος, μετά τινας δικαιολογήσεις, ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἰωσὴφ ὅτι πιστῶς καὶ εἰλικρινῶς τοῦ λοιποῦ ἤθελεν ἐκτελεῖ τὰς διαταγάς του. Ὁ Ἰωσὴφ, εὐχαριστηθεὶς ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης ὁμολογίας τοῦ Σούλτου, καὶ ἀδιαφορῶν κατὰ τ' ἄλλα, ἅτινα ἔπρεπε νὰ κριθῶσιν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ὡμίλησεν αὐτῷ περὶ τῆς μελετωμένης κατὰ τοῦ Βελιγκτῶνος ἐκστρατείας. Συνεφωνήθη λοιπὸν νὰ προσκληθῶσι καὶ οἱ ἕτεροι στρατάρχαι καὶ νὰ γνωμοδοτήσωσι περὶ τούτου. Τῇ ἐπιούσῃ συνεδριασάντων καὶ τῶν τριῶν στραταρχῶν, παρόντος τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ ἀποφασισθέντος κατὰ πρότασιν τοῦ Σούλτου νὰ ὑποβάλῃ ἕκαστος αὐτῶν ἐγγράφως τῇ ἐπαύριον τὴν γνώμην του, ἡ τοῦ στρατάρχου Ἰορδάνου ἐγένετο παραδεκτὴ, ὡς συνετωτέρα καὶ παρέχουσα πλειοτέραν πιθανότητα ἐπιτυχίας.

Ὁ Ἰωσὴφ λοιπὸν διέταξε τὸν Σοῦλτον νὰ προπαρασκευασθῇ ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Ἀλμάζαν· ἀλλ' ἡ διαταγὴ αὕτη δυσηρέστησε τὸν Σοῦλτον, διότι ἐτίθετο ἀμέσως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰωσὴφ, ἐνῷ οὗτος ἤθελε νὰ ἦναι μὲν ὑπὸ τὸν Ἰωσὴφ, ἀλλὰ νὰ ἐνεργῇ κατ' ἰδίαν· προσέτι ἐζερεῖτο καὶ μέρος τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ· διὸ ἐξέφρασεν εἰς τὸν Ἰωσὴφ τὴν δυσαρέσκειάν του ταύτην, ἀλλ' οὗτος ῥητῶς εἶπεν αὐτῷ ἢ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς πρὸς αὐτὸν

δεδομένας διαταγὰς ἢ νὰ παραδώσῃ τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων του εἰς τὸν στρατηγὸν Ἐρλῶνα. Ὁ Σοὺλτος, μὴ δυνάμενος ἄλλως νὰ πράξῃ, ὑπεσχέθη ὅτι ὑποτάσσεται, ἀλλ' ἐζήτησεν ἓξ ἡμερῶν προθεσμίαν ἵνα προπαρασκευασθῇ καὶ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ὁρισθεῖσαν αὐτῷ θέσιν. Τῇ 18 Ὀκτωβρίου λοιπὸν ὁ Ἰωσὴφ, ἡγούμενος 56 χιλιάδων μαχίμου στρατοῦ, ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Βελιγκτῶνος, ἀλλὰ διηγέρθη τὸ ζήτημα ἂν πρέπῃ νὰ πορευθῇ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Μαδρίτην, ἔνθα διέμενεν ὁ Βέλιγκτων, ἢ ἀλλαχόθεν νὰ πολεμήσῃ αὐτόν.

Ἐν δὲ τῷ διαστήματι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ Ἰωσὴφ ἔλειπεν ἐκ τῆς Μαδρίτης, συνέβησαν τὰ ἑξῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ὁ λόρδος Βέλιγκτων τῇ 12 Αὐγούστου, εἰσῆλθε νικητὴς εἰς Μαδρίτην, περιστοιχούμενος ὑφ' ὅλων τῶν Ἱσπανῶν ἀρχηγῶν. Ἂν τις σκεφθῇ περὶ τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εἶχον φθάσει ἄλλοτε οὗτοι, μὴ ἔχοντες ἐπὶ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου εἰμὴ τὴν Καρταγένην, τὰ Γάδειρα καὶ τὴν Λισαβῶνα, καὶ ἐπαπειλούμενοι νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ διαλογισθῇ τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασίν των, καθ' ἣν ἐν θριάμβῳ εἰσήρχοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἱσπανίας, βεβαίως θέλει ἐννοήσει εἰς ποίαν χαρὰν εὑρίσκοντο. Ἡ ὀλεθρία ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἡ ἀμέλεια τοῦ Ναπολέοντος περὶ τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ πολέμου, ἡ περιωρισμένη ἐξουσία τοῦ Ἰωσὴφ καὶ αἱ ὀλέθριαι διαιρέσεις τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ στρατηγῶν του παρέσχον εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς, καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς Ἄγγλους, τὰς ἀνελπίστους ἐπιτυχίας ταύτας. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἤξευραν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν περιστάσεων τούτων. Ἐν πρώτοις οἱ Ἱσπανοὶ οὗτοι ἀρχηγοὶ, εἰσελθόντες ὑπερηφάνως εἰς Μαδρίτην, ἤρχισαν νὰ περιφρονῶσι τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἐπιτίθενται κατ' αὐτῶν. Ἔπειτα δὲ προσεκάλεσαν αὐτοὺς νὰ ὁρκισθῶσιν εἰς τὸ ἐν Γαδείροις ψηφισθὲν σύνταγμα, τὸ ὁποῖον, καίτοι φιλελεύθερον, προσέβαλε τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῶν· ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Ἄγγλοι, ὡς ἄνθρωποι φύσει ἀγέρωχοι, πολυειδῶς ἐψύχραναν αὐτοὺς, καὶ ἰδίως ὁ Βέλιγκτων, ὅστις, ὡς ἄλλος

βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, κατέλυσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπερ ἐλύπησε πάντας τοὺς Ἱσπανοὺς, ὡς προσβάλλον τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν· μάλιστα δὲ κατηδάφισε μέρος αὐτῶν καὶ ἐπεσκεύασεν αὐτὸ κατὰ τὴν θέλησίν του, ὅπερ ἀληθῶς μὲν ἦτον ἀσήμαντον, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἱσπανοὶ ἐσέβοντο τὸ ἀρχαῖον τοῦτο οἰκοδόμημα, δυσηρεστήθησαν σφόδρα κατὰ τοῦ Βελιγκτῶνος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐν Μαδρίτῃ, ὁ στρατηγὸς Κλωσέλος, συναθροίσας καὶ διοργανίσας τὸν στρατὸν τοῦ Μαρμῶνος, ἐλαττωθέντα εἰς 25 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἡγούμενος δὲ αὐτοῦ, ἐπορεύετο κατὰ τῆς Μαδρίτης. Ὁ Βέλιγκτων, μαθὼν ὅτι ὁ ὑπ' αὐτοῦ καταπολεμηθεὶς στρατὸς ἤρχετο κατ' αὐτοῦ, καὶ μὴ θέλων ν' ἀποκλεισθῇ εἰς Μαδρίτην, ἐξῆλθε τῆς πόλεως ταύτης, καὶ μετὰ 50 χιλιάδων στρατοῦ ἐστράτευσε κατ' αὐτοῦ. Ὁ Κλωσέλος, μαθὼν τὴν κατ' αὐτοῦ ἔλευσιν τοῦ Βελιγκτῶνος μετὰ τοσούτων δυνάμεων, μὴ δυνάμενος ν' ἀντισταθῇ πρὸς αὐτὸν, ὑπεχώρησε πρὸς τὸν Ἔβρον ποταμόν. Ὁ δὲ Βέλιγκτων ἔμεινεν εἰς τὸ Βοῦργον, ἵνα κυριεύσῃ τὸ ἐκεῖ παλαιὸν φρούριον κατεχόμενον ὑπὸ δύο χιλιάδων Γάλλων διοικουμένων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βρετῶνος. Μὴ καταδεχόμενος δὲ νὰ πολιορκήσῃ τακτικῶς τὸ φρούριον τοῦτο, διέταξε παρευθὺς τὴν ἔφοδον εἰς τὰ ἐξωτερικὰ χαρακώματα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐκυρίευσε μὲν, ἀλλ' ἀπώλεσε πολλοὺς στρατιώτας. Μετὰ δὲ δύο ἡμέρας ἐπεχείρισε νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου καὶ τὸ φρούριον, ἀλλ' ἐνταῦθα ὁλοσχερῶς ἀπέτυχεν, ἀπωλέσας πλειοτέρους τῶν προτέρων ἄνδρας. Ὁ Βέλιγκτων, βλέπων ὅτι ἄνευ τῆς διαρρήξεως μέρους τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου ἡ ἔφοδος δὲν ἐδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ, μὴ ἔχων δὲ πυροβολικὸν τῆς πολιορκίας, μετεχειρίσθη τὰς ὑπονόμους, ἐξ ὧν μετά τινας ἡμέρας κατασκευασθεισῶν δύο μεγάλων καὶ ἐκραγεισῶν ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ φρουρίου, τὰ πρὸς ἔφοδον προσδιωρισμένα στρατεύματα ἐφώρμησαν εἰς τὸ φρούριον διὰ τῶν προξενηθέντων ῥηγμάτων. Ἐν πρώτοις λοιπὸν ἐπέτυχον νὰ εἰσβάλωσι δι' αὐτῶν εἰς τὸ φρούριον, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ προσβληθέντα ὑπὸ τῆς φρουρᾶς

ἀπεσοβήθησαν ἐκ τοῦ φρουρίου μετὰ πολλῆς ζημίας των. Μετὰ ἓξ δὲ ἡμέρας, κατασκευασθείσης καὶ ἑτέρας μεγαλητέρας ὑπονόμου καὶ ἐκραγείσης ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ φρουρίου, οἱ Ἄγγλοι ἐκ νέου ἐφώρμησαν διὰ τοῦ ῥήγματος τοῦ τείχους· ἀλλὰ καὶ αὖθις οἱ Γάλλοι κατεδίωξαν αὐτοὺς πέραν τοῦ φρουρίου, ἀνακτήσαντες ἤδη καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ὀχυρώματα αὐτῶν, ἐκτὸς ἑνὸς τῶν ἰσχυροτέρων, ὅπερ οἱ Ἄγγλοι ὀχυρώσαντες ἐκράτουν. Οὕτω λοιπὸν ὁ Βέλιγκτων, δαπανήσας ἐπὶ ματαίῳ εἴκοσιν ἡμέρας ἐνταῦθα, ἤτοι ἀπὸ τῆς 18 Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 8 Ὀκτωβρίου, καὶ ἀπολέσας δύο χιλιάδας ἀνδρας, ὠργίσθη τοσοῦτον ὥστε ἀπεφάσισε μετὰ πάσης θυσίας ν' ἀποπειραθῇ ἐκ νέου τῆς ἐκπορθήσεως τοῦ φρουρίου τούτου.

Μετὰ δέκα ἡμέρας λοιπὸν κατεσκεύασεν ἑτέραν ὑπόνομον ἔκ τινος μέρους τοῦ φρουρίου, ὅθεν οἱ Γάλλοι δὲν περιέμενον τὸ τοιοῦτον· τῇ δὲ 19 Ὀκτωβρίου, ἐν καιρῷ νυκτὸς, βαλὼν πῦρ ἐν αὐτῇ ἐφώρμησε πάλιν μετὰ πολλῶν στρατευμάτων εἰς τὸ προξενηθὲν ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῆς ὑπονόμου ῥῆγμα. Καὶ ἐντεῦθεν ἐν πρώτοις εἰσεχώρησαν εἰς τὸ φρούριον οἱ Ἄγγλοι, ὄντες μεμιγμένοι μετὰ Πορτουγάλλων καὶ Ἱσπανῶν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, συναθροισθεῖσα ἡ φρουρὰ πρὸς τὸ προσβληθὲν μέρος τοῦ φρουρίου καὶ ἐπιπεσοῦσα κατὰ τῶν εἰσβαλόντων στρατευμάτων, ἀπεδίωξεν αὐτὰ κακὴν κακῶς ἔξω τοῦ φρουρίου· μετὰ ταῦτα δὲ ὠχύρωσε τὸ ῥῆγμα τοῦτο, ὡς καὶ πρότερον τὰ ἕτερα ῥήγματα, καὶ ἐτέθη ἐν ἰσχυρᾷ ἀμύνῃ. Παρῆλθον λοιπὸν καὶ ἕτεραι δέκα ἡμέραι ἐν τῇ πολιορκίᾳ ταύτῃ, ὥστε ὁ Βέλιγκτων διέτριψε 30 ἡμέρας ἀνωφελῶς ἐν τῇ πολιορκίᾳ ταύτῃ, ἀπολέσας τρεῖς χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ δώσας εὐκαιρίαν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν νὰ προπαρασκευασθῇ κατ' αὐτοῦ.

Καὶ ὄντως δὲ ὁ στρατηγὸς Κλωσέλος ἐν τῷ διαστήματι τοῦ χρόνου τούτου συνήθροισε 45 χιλιάδας στρατοῦ καὶ ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τῆς ἡρωϊκῆς φρουρᾶς τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου τούτου Βούργου· ἀλλὰ δυστυχῶς, πάσχων δεινῶς ἐκ τῆς πληγῆς του, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ στρα-

τοῦ του εἰς τὸν στρατηγὸν Σουὰμ, ἀρχαῖον καὶ ἔμπειρον ἀξιωματικὸν ἐπὶ τῆς δημοκρατίας.

Ὁ Βελιγκτὼν, μαθὼν ἀφ' ἑνὸς τὴν προσέλευσιν τοῦ στρατοῦ τούτου καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὁ Ἰωσὴφ ἤρχετο κατ' αὐτοῦ μετὰ μεγάλου στρατοῦ, εὑρέθη εἰς δεινὴν θέσιν. Στρατηγὸς εὔτολμος καὶ ἀποφασιστικὸς, ὡς ὁ Βοναπάρτης, ἀναμφιβόλως ἐδύνατο ἐπιδεξίως καὶ ταχέως νὰ καταπολεμήσῃ ἀμφοτέρους τοὺς κατ' αὐτοῦ προσερχομένους στρατοὺς, τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ κύριος τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ· ἀλλὰ στρατηγὸς, ὡς ὁ Βέλιγκτων, ἀνδρεῖος μὲν καὶ συνετὸς, ἀλλὰ βραδὺς, καὶ μὴ θέλων νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του εἰς ἐπικινδύνους ἐπιχειρήσεις καὶ μάχας, διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου Βούργου καὶ ὑπεχώρησε πέραν τοῦ Δουρίου ποταμοῦ. Καθ' ὁδὸν δὲ πολλάκις οἱ Γάλλοι ἐπέπεσον κατὰ τῆς ὀπισθοπορείας του, ἀλλὰ μικρὰν ζημίαν ἐπροξένησαν αὐτῷ. Συγχρόνως δὲ διέταξεν ὁ Βέλιγκτων καὶ τὰ ἐν Μαδρίτῃ στρατεύματα αὐτοῦ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν ταύτην, ἐὰν δὲν ἐδύναντο νὰ διαμένωσιν ἐν αὐτῇ.

Ταῦτα πάντα ἔμαθεν ὁ Ἰωσὴφ, ἅμα ἀφιχθεὶς εἰς τὸν Τάγον ποταμόν. Ἐκ τούτων δὲ κατεφαίνετο ὁπόσον ὀρθαὶ καὶ συνεταὶ ἦσαν αἱ σκέψεις τοῦ στρατάρχου Ἰορδάνου, προειπόντος ὅτι ὁ Βέλιγκτων θέλει ἀναγκασθῇ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Μαδρίτην, ἐὰν οὗτοι ἔλθωσι παρὰ τὸν Τάγον. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀναχωρῶν ὁ Ἰωσὴφ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων ἦλθε τῇ 2 Νοεμβρίου εἰς Μαδρίτην. Ἡ ἐκεῖ ἀγγλικὴ φρουρὰ, μαθοῦσα τὴν προσέλευσιν τῶν Γάλλων, πάραυτα ἐξῆλθε τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἀνεχώρησεν. Ὁ δὲ Ἰωσὴφ εἰσῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν πρωτεύουσάν του ἐν θριάμβῳ, ἧς οἱ κάτοικοι ὑποδέχθησαν αὐτὸν εὐχαρίστως, ὡς καταφρονηθέντες ἐκ τῆς ὑπεροψίας τῶν Ἄγγλων καὶ ἀηδιάσαντες ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν Γεριλῶν. Μείνας δύο ἡμέρας ἐνταῦθα ὁ Ἰωσὴφ, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐξῆλθε τῆς πρωτευούσης ὅπως ἑνωθῇ μετά τινων ἄλλων γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ σχηματίσῃ κατὰ τοὺς ὑπο-

λογισμούς του 80 χιλιάδας στρατοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν Σαλαμάγκᾳ Ἄγγλων.

Μετ' οὐ πολὺ λοιπὸν ὁ Ἰωσὴφ, συναθροίσας 85 χιλιάδας στρατοῦ, ἔφθασε τῇ 11 Νοεμβρίου εἰς τὴν χώραν ταύτην· ὁ δὲ Βέλιγκτων ὑποχωρῶν πρὸς τὴν Σαλαμάγκαν κατέλαβε τὰ χωρία Ἀραβίλα, ἔνθα πρό τινος καιροῦ ἐνίκησε τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς εὐθὺς ἐστρατοπέδευσεν ἀπέναντι τοῦ ἀγγλικοῦ, ὁ δὲ ποταμὸς Τόρμης διεχώριζε τὰ διαμαχόμενα στρατόπεδα. Ἐνταῦθα ὁ Ἰωσὴφ συνεκάλεσε τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς καὶ συνεσκέφθη περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατὰ τῶν Ἄγγλων ἐπιθέσεως αὐτῶν. Ὁ στρατάρχης Ἰορδάνης ἐγνωμοδότησε νὰ διαβῶσιν ἄνευ ἀναβολῆς τὸν ποταμὸν καὶ νὰ προσβάλωσι τοὺς Ἄγγλους, διϊσχυριζόμενος ὅτι ἀφεύκτως καταστρέψουσιν αὐτοὺς, τῆς αὐτῆς γνώμης ἦσαν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, ἐκτὸς τοῦ στρατάρχου Σούλτου, ὅστις ἀντέτεινε, λέγων ὅτι, τοῦτο πράττοντες, θέλουσι διακινδυνεύσει, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ προσβάλωσι τοὺς Ἄγγλους πλαγίως διὰ περιστροφῶν καὶ οὐχὶ κατὰ μέτωπον. Ὁ δὲ στρατάρχης Ἰορδάνης τοσοῦτον διϊσχυρίζετο περὶ τῆς γνώμης του, ὥστε ἔλεγεν ὅτι αὐτὸς οὗτος ἀνελάμβανε καὶ τὴν εὐθύνην τῆς προθέσεως ταύτης. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ στρατάρχης Σούλτος δὲν ἐπείθετο, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἐδοιήκει καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ, ἵνα μὴ ἀκουσίως συμμεθέξῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, ὁ Ἰωσὴφ ἀνέβαλε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς προθέσεως ταύτης ἐπὶ τὴν αὔριον. Τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ πάλιν συνῆλθον οἱ στρατηγοὶ, ἀλλ' ὡσαύτως ἐπέμενεν ὁ Σούλτος εἰς τὴν ἐκφρασθεῖσαν γνώμην του. Ὁ Ἰωσὴφ, ὡς ἄνθρωπος ἀδυνάτου χαρακτῆρος, καὶ ὡς ἡγεμὼν ἀνίσχυρος, μὴ θέλων δὲ νὰ δυσαρεστήσῃ τὸν Σούλτον, ἐνέδωκεν ἀκουσίως εἰς τὴν γνώμην τούτου, καίτοι πεπεισμένος ὢν περὶ τῆς γνώμης τοῦ Ἰορδάνου, ὡς ὀρθοτέρας· ὅθεν πάλιν ἀνεβλήθη ἡ κατὰ τῶν Ἄγγλων ἐπιχείρησις ἐπὶ τὴν ἐπαύριον. Οὕτω παρῆλθον τρεῖς ἡμέραι εἰς ματαίας συζητήσεις· κατὰ δὲ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, καθ' ἣν ἤθελον κινηθῇ κατὰ τῶν Ἄγγλων, πρὸ τῆς

δύσεως τοῦ ἡλίου ἠκούοντο πολλαὶ ἐκρήξεις εἰς τὸ ἀγγλικὸν στρατόπεδον· πρωΐας δὲ γενομένης, εἶδον ὅτι ὁ Βέλιγκτων κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα διαζεύξας ὑπεχώρησε, κατακαύσας ὅλα τὰ περιττά του πολεμεφόδια καὶ σκεύη. Ἤδη ὁ Ἰωσὴφ διέταξε τὸν Σοῦλτον νὰ καταδιώξῃ τοὐλάχιστον τὴν ἀγγλικὴν ὀπισθοπορείαν διὰ τοῦ ἱππικοῦ· ἀλλ' οὗτος ἐπὶ προφάσει ὅτι δὲν ἀνέτειλεν εἰσέτι ὁ ἥλιος, ὥστε νὰ βλέπωσι καλῶς οἱ ἱππεῖς, οὐδὲ τοῦτο ἔπραξεν. Οὕτως ὁ Βέλιγκτων ἀταράχως ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Ῥοδερικούπολιν, οἱ δὲ Γάλλοι περιωρίσθησαν νὰ παρακολουθήσωσιν αὐτὸν μέχρι τινὸς καὶ νὰ συλλάβωσι περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας καθυστερούντων στρατιωτῶν. Ὁ δὲ Ἰωσὴφ, ἐπισταθμεύσας τοὺς τρεῖς στρατούς του, τὸν μὲν τῆς Πορτουγαλλίας εἰς Καστιλλίαν, τὸν τοῦ κέντρου εἰς τὰ πέριξ τῆς Μαδρίτης, καὶ τὸν τῆς Ἀνδαλουσίας εἰς τὸν Τάγον ποταμὸν παρὰ τὴν Ταλαβέραν, ἐπανῆλθεν εἰς Μαδρίτην.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἐν ἔτει 1812 πολεμικὰ συμβάντα ἐν Ἱσπανίᾳ. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ Ἄγγλοι ἐκυρίευσαν ἐκ τῶν Γάλλων δύο σημαντικὰ φρούρια, τὴν Ῥοδερικούπολιν καὶ τὴν Βαδαϊόζαν, ἔπειτα δὲ ἐνίκησαν αὐτοὺς εἰς κρίσιμον μάχην ἐν Σαλαμάγκᾳ, προσώραν καθῆξαν τὴν Μαδρίτην, ἔπειτα δὲ ἡσύχως καὶ ἀβλαβῶς ὑπεχώρησαν· οὕτω δὲ ἀπεκάλυψαν ὅλην τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ ἀδυναμίαν τῶν Γάλλων, προερχομένην κυρίως ἐκ τῆς ἀδιαφορίας ἣν ἔδειξεν ὁ Ναπολέων εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἱσπανίας, ὅστις, καίτοι μέγας ὤν, δὲν ἐδύνατο νὰ προβλέπῃ καὶ νὰ διατάττῃ τὰ πάντα ἐκ τῶν Παρισίων, πολὺ δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς Μόσχας, καὶ ὅστις, ἀποφασίσας νὰ δώσῃ τὴν περὶ τούτου ἐξουσίαν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωσὴφ, δὲν παρεχώρησεν αὐτὴν ἐξ ὁλοκλήρου, μὴ ἐμπιστευόμενος πρὸς αὐτὸν, διότι ἤθελεν αὐτὸς μόνος πανταχοῦ νὰ διευθύνῃ τὰ πάντα.

Ἡ δὲ Ἀγγλία ἐπάδουσα εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὰς ἐν Ἱσπανίᾳ νίκας της, εὐχαριστεῖτο ὅτι ἠλευθέρωσεν ἐπαρχίας τινὰς τῆς Ἱσπανίας, καὶ ὅτι ὁ στρατὸς αὐτῆς εὐτύχησε νὰ εἰσέλθῃ νικητὴς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μαδρίτην, καίτοι μὴ διαμείνας ἐπὶ πολύ· προσέτι ἔχαιρε μᾶλλον ὡς δυνηθεῖσα νὰ συμμαχήσῃ

μὲ τὴν Ῥωσσίαν· μαθοῦσα δὲ τὴν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τῆς Μόσχας καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος, διεσάλπισεν αὐτὴν διαφοροτρόπως εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἰδίως δὲ ἐν τῇ Γερμανίᾳ, ἥτις ἤρχισεν ἤδη νὰ ταράττηται, ἐλπίζουσα τὴν ἀπελευθέρωσίν της, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα εἰσέτι· τὸ πλῆθος ὅμως τῶν σχηματισθεισῶν πατριωτικῶν ἑταιρειῶν ἀκαταπαύστως προπαρεσκεύαζε τὰ πνεύματα τῶν λαῶν εἰς γενικὴν ἐπανάστασιν. Οὕτω τὰ πάντα ἀπέβαινον πρὸς καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ'.

Ἀφιξις τοῦ Ναπολέοντος εἰς Παρισίους καὶ ὑποδοχὴ αὐτοῦ. — Διορισμὸς ἀντιβασιλείας. — Ὀργανισμὸς νέου στρατοῦ ἐκ 500 χιλιάδων ἀνδρῶν. — Ἐσωτερικαὶ μεταῤῥυθμίσεις καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας. — Συμφιλίωσις τοῦ Ναπολέοντος μὲ τὸν Πάπαν. — Εἰσβολὴ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Πρωσσίαν. — Ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος ἐκ Παρισίων πρὸς τὸν στρατόν.

(Δεκέμβριος 1812 — Ἀπριλίου 1813)

Συγκινουμένης ἀπάσης τῆς Εὐρώπης ἐκ τῆς ἐλπίδος, τοῦ φόβου καὶ τοῦ μίσους πρὸς τὸν Ναπολέοντα, καὶ ἀπορούσης περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ, δηλαδὴ ἐὰν ἀπωλέσθη ἢ ἐσώθη, οὗτος διήρχετο, ἐφ' ἑνὸς ἑλκύθρου μετὰ τεσσάρων πιστῶν λειτουργῶν αὐτοῦ, τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας τῆς Λιθουανίας, τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Σαξονίας, λίαν ἄγνωστος· διότι, ἐὰν ἐγνωρίζετο, ἤθελε συμβῆ τραγική τις σκηνή. Ὅθεν μόνον εἰς δύο μέρη ἠναγκάσθη νὰ γένῃ γνωστὸς, εἰς τὴν Βαρσοβίαν καὶ Δρέσδην· διότι ἐν τῇ Βαρσοβίᾳ ἤθελε νὰ εἴπῃ ὀλίγας ἔτι λέξεις εἰς τοὺς Πολωνοὺς, ἵνα τοὺς πείσῃ ν' ἀγωνισθῶσι μέχρι τέλους. Διὸ φθάσας ἐνταῦθα προσεκάλεσε δι' ἑνὸς τῶν μετ' αὐτοῦ στραταρχῶν του τὸν ἐκεῖ ἄλλοτε ἀποσταλέντα ὑπ' αὐτοῦ ἀρχιεπίσκοπον Πράδον. Οὗτος δὲ, ἐλθὼν πρὸς τὸν Ναπολέοντα, εὗρεν αὐτὸν καταλύοντα μυστικῶς καὶ ἀγνώστως εἰς ποταπὸν ξενοδοχεῖον καὶ ἐπασχολούμενον ν' ἀνάψῃ ὀλίγην πυρὰν ἵνα θερμανθῇ, ἀλλὰ προσποιούμενον ἐξ ὑπεροψίας τὸν εὔθυμον διὰ τὰ τοσαῦτα δεινά του. Ὁποία δὲ διαφορὰ μεταξὺ τῆς τελευταίας ταύτης ἐποχῆς καὶ τῆς προλαβούσης, ὅτε πρὸ ἓξ μηνῶν ἔδιδε μετὰ τοσαύτης ὑπεροψίας καὶ ἀδιαφορίας τὰς περὶ Πολωνίας διαταγάς του εἰς τὸν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον; Ἰδὼν δὲ ἤδη αὐτὸν τῷ εἶπεν « Ἐκ τοῦ μεγαλείου πρὸς τὸ γελοῖον ἓν μόνον βῆμα ὑπάρχει », μειδιῶν ἀκουσίως, ὅπερ ἐδείκνυε τὴν

ὑπερβολικὴν σύγχυσιν αὐτοῦ, θέλοντος νὰ τὴν καλύψῃ, καὶ συγχρόνως ἐδείκνυε τὸν ἀνδρικὸν χαρακτῆρά του. — Τὶς δὲν ὑπέστη καταστροφάς; . . ., ἐπανέλαβεν αὐτῷ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οὐδεὶς ὑπέστη τοιαύτας· ἀλλ' αὗται ἔπρεπε νὰ ὦσιν ἀνάλογοι τῆς τύχης μου· ἐπὶ τέλους ὅμως θέλουσι διορθωθῆ προσεχῶς. — Μετὰ ταῦτα ἐκαυχήθη περὶ τῆς ὑγείας του καὶ τῆς ἀνδρίας του, καὶ ἐπανέλαβεν ὅτι ἐγεννήθη διὰ ἔκτακτα πράγματα, ὅτι τὰ στοιχεῖα τὸν κατέστρεψαν, ὅτι ἐσώθη ἐν ταὐτῷ, καὶ ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τάξιν τὰ πάντα, ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλει ἐπανέλθη εἰς τὸν Βιστούλαν μετὰ 300 χιλιάδων στρατοῦ, καὶ ὅτι θέλει ἐκδικηθῆ τοὺς Ῥώσσους διὰ τὰς ἐπιτυχίας των, αἵτινες ἦσαν ἔργον τῆς φύσεως καὶ οὐχὶ αὐτῶν. Ἐκ τούτων ἐδύνατο νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ ὑπέστη δεινὰ, ὁ ἀπεριόριστος νοῦς του δὲν εἶχεν ἐξασθενήσει. Προσέκαλεσε τοὺς Πολωνοὺς ὑπουργοὺς, συνιστῶν εἰς αὐτοὺς μεγίστην ἐχεμύθειαν περὶ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς του· προσεπάθησε νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ, ὑποσχόμενος αὐτοῖς ὅτι οὐδέποτε ἤθελεν ἐγκαταλείψει τὴν Πολωνίαν, ὅτι ἤθελεν ἐπανέλθει πρὸς αὐτοὺς μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ· διϊσχυρίσθη ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἔπαθον πλειότερα δεινὰ, ἅτινα δὲν ἐδύναντο οὗτοι νὰ ἐπανορθώσωσιν, ἐνῷ τὰ ἰδικά του ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἤθελε διορθώσει, καὶ ὅτι ἡ ἀληθὴς δυσαναλογία, ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν δυνάμεων τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας, ἐντὸς τριῶν μηνῶν θέλει φωραθῆ, καὶ τοιουτοτρόπως ὥστε τὰ πάντα νὰ λάβωσι τὴν οἰκείαν θέσιν των. Μετὰ ταῦτα ἀνεχώρησε, πάντοτε ἀγνώριστος καὶ πάντοτε τρέχων ἐπὶ τῆς χιόνος, καὶ ἔφθασεν εἰς Δρέσδην, καταλύσας εἰς τὸν ἐκεῖ πρέσβυν του Σέρραν. Προσεκάλεσε δὲ εὐθὺς τὸν ἀγαθὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας, ὅστις ἰδὼν αὐτὸν ἐνεκρώθη ἐκ τῆς παραδόξου μεταβολῆς τῆς τύχης. Ὁ Ναπολέων εἶπεν αὐτῷ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ταράττηται ἐκ τῶν τελευταίων συμβάντων, διότι ταῦτα δὲν ἦσαν εἰμὴ γεγονός τι ἐκ τῶν εὐμεταβλήτων καὶ ποικίλων ἐνίοτε φαινομένων τοῦ πολέμου, ὅτι μετά τινας ἑβδομάδας θέλει ἔλθη τρομερώτερος παρ' οὐδέποτε, καὶ ὅτι θέλει δώσει αὐτῷ τὴν Πολωνίαν, ἥτις πάντοτε

ὑπῆρξε παλαιὰ καὶ ἀγαπητὴ χίμαιρα τῶν πριγκήπων τῆς Σαξονίας· διὰ τῶν λόγων τούτων ἔπεισε τὸν ἀγαθὸν τοῦτον βασιλέα, ὡς ὄντα συνειθισμένον οὐχὶ νὰ ἐννοῇ ἀλλὰ νὰ πιστεύῃ. Μετὰ ταῦτα εἶπεν αὐτῷ νὰ διατηρήσῃ μεγίστην ἐχεμύθειαν περὶ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς του. Ἔπειτα δὲ ἔγραψε πρὸς τὸν πενθερόν του, αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, περὶ τῆς αἰσίας ἀφίξεώς του, τῆς πλήρους ὑγείας του καὶ περὶ τῶν συμβάντων ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ, περὶ ὧν παρέπεμπεν αὐτὸν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαν ἡμερησίαν κθ΄ διαταγὴν, λέγων ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Βιστούλαν μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ, ὅτι ἐστηρίζετο πάντοτε εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Αὐστρίας, συμπληρούσης τὸν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ στρατόν της, καὶ ὅτι ἐπεθύμει νὰ πέμψῃ αὐτῷ ἡ Αὐστρία ἐπίσημόν τινα διπλωμάτην, διότι προέκειτο νὰ συζητήσωσι μεγάλα πράγματα. Περαιώσας δὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην μετὰ πολλῶν ἐπιδείξεων, ἀνεχώρησεν εἰς Βεϊμάρ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἔλκυθρα δὲν ἐχρησίμευον πλέον πέραν τῆς χώρας ταύτης, ἔλαβε τὰς ἁμάξας τοῦ ἐκεῖ πρέσβεώς του, καὶ ἐπ' αὐτῶν, διὰ τῶν ταχυδρομείων, ἐπορεύετο εἰς Παρισίους. Φθάσας δὲ εἰς τὸν Ῥῆνον καὶ θέλων νὰ γνωστοποιήσῃ τὴν ἄφιξίν του, ἐξαπέστειλεν ἕνα ἀξιωματικὸν ἀγγελιαφόρον εἰς Παρισίους ὅπως δημοσιεύσῃ εἰς τὸν Μονίτορα ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τῇ 5 Δεκεμβρίου συναθροίσας εἰς Σμοργόνι τοὺς στρατηγούς του, παρέδωκε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Μυράτον, ὅστις θέλει διοικεῖ τὸν γαλλικὸν στρατὸν μόνον καθ' ὅσον χρόνον ἕνεκα τοῦ ψύχους πᾶσα στρατιωτικὴ ἐπιχείρησις καθίστατο ἀδύνατος, ὅτι διῆλθεν ἐκ τῆς Βαρσοβίας καὶ Δρέσδης καὶ ὅτι ἔρχεται εἰς Παρισίους ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἀγγελία αὕτη ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῇ, διότι, εἰ καὶ ἡ ἐκδοθεῖσα ἡμερησία διαταγὴ ἐν μέρει ἐδείκνυε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, αἱ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὅμως ἐπιστολαὶ μετ' οὐ πολὺ ἤθελον σχολιάζει αὐτὴν πικρῶς· διὸ ἐδέησεν ἀναγγείλῃ ὁ Ναπολέων τὴν εἰς Παρισίους ἄφιξίν του,

ὥστε νὰ προκαταλάβῃ τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Ναπολέων μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησε καὶ ἔφθασεν εἰς Παρισίους, τῇ 18 Δεκεμβρίου, περὶ τὴν ἑνδεκάτην τὸ ἑσπέρας· εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Κεραμεικῶν καὶ αἰφνιδίως προκατέλαβε τὴν σύζυγόν του, ἥτις οὐδαμῶς εἶχε μεταβάλει τὰς πρὸς αὐτὸν συμπαθείας της· διότι αὕτη, συζευχθεῖσα αὐτὸν, ἐνόμισεν ὅτι οὐχὶ μόνον συνεζεύχθη τὸν ὑπὸ τὴς τύχης εὐνοούμενον, ἀλλ' αὐτὴν τὴν τύχην τὴν ἀπονέμουσαν ἀφθόνως ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἀγαθά. Ὁ Ναπολέων, μετὰ τοὺς συνήθεις ἐναγκαλισμοὺς τῶν συζύγων, παρέστησεν εἰς αὐτὴν τὴν περὶ τῶν συμβάντων ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ἐκείνῃ κομῳδίαν, εἰπὼν ὅτι τὰ πάντα προῆλθον ἐκ τοῦ ψύχους καὶ ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἤθελε θεραπεύσει αὐτά· ἀποσιωπῶν ὅσα ὑπέστη ἠθικῶς.

Τῇ ἐπαύριον, 19 Δεκεμβρίου, ἔμελλον νὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιόν του οἱ ὑπουργοί του καὶ οἱ μεγιστᾶνες τῆς Αὐλῆς. Ἀλλ' ὁποῖον πρόσωπον ἤθελε παραστήσει ἤδη ὁ Ναπολέων, ἐνῶ ἄλλοτε ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς τοσοῦτον φοβερὸς καὶ παντοδύναμος; Κατὰ καλήν του τύχην ὅμως ἡ πρό τινος καιροῦ φωραθεῖσα συνομωσία, καθ' ἣν συνελήφθη ὁ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας καὶ ἐθανατώθησαν τοσοῦτοι ἄνδρες ἀδίκως, ἔδιδεν αὐτῷ ἀφορμὴν νὰ φανῇ ὠργισμένος, ὡς δῆθεν μὴ δυνηθέντων τῶν ὑπουργῶν ν' ἀνακαλύψωσιν αὐτὴν, καὶ θυσιασάντων δώδεκα ἀνθρώπους, ἀντὶ ἑνός. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ὑπουργοὶ ἦσαν ἀνήσυχοι περὶ τῆς ὑποδοχῆς τὴν ὁποίαν ἤθελον λάβει παρ' αὐτοῦ διὰ τὸ μέγα τοῦτο ἔγκλημά των, πρὸ πάντων δὲ ὁ δυστυχὴς ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας ὅστις, ὡς συλληφθεὶς μάλιστα ὑπὸ τῶν συνομωτῶν, ἦτο λίαν πεφοβισμένος ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ κυρίου του· διὸ, ἅπαντες οὐδόλως φροντίζοντες περὶ τῶν πεντακοσίων χιλιάδων Γάλλων, οὓς ἐθυσίασεν ἐπὶ ματαίῳ ὁ Ναπολέων, οὐδὲ περὶ τῆς τύχης τῆς Γαλλίας, ἣν διεκύβευσεν οὗτος, ἐνησχολοῦντο περὶ τῆς ὑποδοχῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ναπολέων, μαθὼν τὴν δουλοφροσύνην ταύτην τῶν ὑπουργῶν του, εὐχαριστήθη τὰ μέγιστα. Ὑπεδέχθη λοιπὸν αὐτοὺς, παρουσιασθέντας πρὸς αὐτὸν μετὰ τῶν αὐλικῶν του, μετὰ πολλῆς ὑπεροψίας καὶ

ἀταραξίας, ἀλλὰ μετ' αὐστηροῦ ἤθους· ἐδείκνυε δὲ ὅτι περιέμενε τὴν ἀπολογίαν αὐτῶν περὶ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῆς Αὐτοκρατορίας, ὡς οὐσιωδεστέρων πάντων, ἀντὶ ν' ἀπολογηθῇ αὐτὸς περὶ τῆς ἀνοήτου ἐκστρατείας του καὶ τῆς καταστροφῆς του· ἐνὶ λόγῳ ἠρώτα ἀντὶ νὰ ἐρωτᾶται. Ἔπειτα δὲ στρεφόμενος ποτὲ μὲν πρὸς τοῦτον, πότε δὲ πρὸς τὸν ἕτερον τῶν παρασταθέντων, ἔλεγεν αὐτῷ ὅτι ἀναμφιβόλως ἡ ἐκστρατεία αὕτη ὑπῆρξε δεινὴ, καὶ πολὺ δεινὴ μάλιστα, ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη πολλὰ δεινὰ, ἀλλ' ὁ ρωσσικὸς ὑπέστη πλειότερα· ὅτι τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ συνήθεις μεταβολαὶ τοῦ πολέμου, ἐξ ὧν τίποτε δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀξιοθαύμαστον, καὶ αἱ ὁποῖαι δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τοὺς κατηρτισμένους ἄνδρας νὰ ἐξασκήσωσι τὴν γενναιοψυχίαν των. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀντικειμένου τούτου διήρει τοὺς ἀνθρώπους εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς συνειθισμένους εἰς τὰς κοινὰς δοκιμασίας καὶ εἰς τοὺς ὑπερνικῶντας τὰ πάντα· τούτους λοιπὸν ὑπερεπαίνει, καὶ ἰδίως τὸν στρατάρχην Νέϋ. Ὁμιλῶν δὲ ταῦτα ἐδείκνυεν ὅτι τίποτε δὲν εἶχε ν' ἀναφέρῃ περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, οὐδὲ περὶ αὐτοῦ, εἰμὴ περὶ τῶν μὴ ἐχόντων τὴν γενναιότητα καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ στρατάρχου Νέϋ. Μετὰ ταῦτα λησμονῶν, ὥς τι ἐπουσιῶδες τὴν κατὰ τῆς Ρωσσίας ἐκστρατείαν, ἠρώτα πῶς δὲν προέλαβον τὴν συνομωσίαν, καὶ πῶς, εἰ καὶ δὲν ἐπίστευον ὅτι ἀπέθανε, δὲν προσέδραμον παρὰ τῇ Αὐτοκρατορίσσῃ, παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Ῥώμης (ἐνόει τὸν μονοετῆ υἱόν του), οἵτινες μετ' αὐτὸν ἦσαν οἱ νόμιμοι διάδοχοι, καὶ πῶς ἐπίστευσαν τοσοῦτον εὐκόλως ὅτι ἡ τάξις τῶν πραγμάτων κατεστράφη;

Εἰς τὰς σπουδαίας ἀλλ' ἀνοήτους ἐρωτήσεις ταύτας, διότι ἦτον ἀληθὲς ὅτι ἅπαντες ἐθεώρησαν τὸν θάνατον αὐτοῦ ὡς φυσικῶς δυνατὸν, ὡς καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ θρόνου του μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὡς συνέπειαν τῶν ἐπαναστάσεων, εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας οὐδεὶς ἤξευρε τί ν' ἀπαντήσῃ, ἀλλ' ἀπεσύρετο κλίνων τὴν κεφαλὴν, δεικνύων ὅτι ἐνταῦθα προέκειτο τί ἀνεξήγητον. Οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ κάμῃ αὐτῷ τὴν ἀληθῆ ἀπάντησιν, λέγων ὅτι ἡ Αὐτοκρατορία του δὲν ἦτο θεμελιωμένη, ὅτι

ἐδυνήθη μὲν διὰ τῆς φρονήσεώς του νὰ παραστήσῃ αὐτὴν στα-
θερὰν, ἀλλὰ καθ' ὃν τρόπον ἐξετάζει αὐτὴν, ἕκαστος φρονεῖ
ὅτι μόλις ἐν ὅσῳ ζῇ ἡ αὐτοκρατορία αὕτη δύναται νὰ διαρκέσῃ,
μάλιστα δὲ ἀμφιβάλλουσι καὶ περὶ τούτου, καὶ ὅτι δὲν ἦτο
ἄξιον ἀπορίας πῶς τολμηρός τις, κηρύττων τὸν φόνον του καὶ
τὴν κυβέρνησίν του κατεστραμμένην, εὗρεν εὐδιαθέτους ἀν-
θρώπους νὰ τὸν πιστεύσωσι καὶ νὰ τὸν ὑπακούσωσι. Ταῦτα
δὲ ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσωσιν αὐτῷ· ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ
πράξῃ τοῦτο, οὐχὶ μόνον διότι ἐφοβοῦντο, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν
ἐνόουν τὸ θέμα τοῦτο. Ὁ Ναπολέων, ἐπιμένων νὰ ἐρωτᾷ καὶ
νὰ ἐξετάζῃ περὶ τούτου, ἔσφαλε μεγάλως, διότι κατέστησε
προσεκτικοὺς τοὺς ἐρωτωμένους, ὥστε νὰ σκεφθῶσι περὶ τοῦ
ζητήματος τούτου καὶ ἐπομένως νὰ ἀπαντήσωσιν αὐτῷ ὡς
ἀπῃτεῖτο.

Εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα ἅπαντες ἔστρεφον τὰ βλέμματά
των εἰς τὸν δυστυχῆ ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας, στρατηγὸν
Σαβαρὺ, ὡσανεὶ ἔλεγον ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ἔνοχος οὐχὶ μόνον τῆς
γενομένης ὑπὸ τοῦ Μαλὲτ συνομωσίας, ἀλλ' ἴσως καὶ τῆς κατὰ
τῆς Ῥωσσίας ἐκστρατείας. Ὁ δὲ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας ἦτο
παρὼν ἀπὸ πρωΐας εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην, μένων μεμονωμένος,
οὐδενὸς τολμῶντος νὰ πλησιάσῃ ἢ νὰ ὁμιλήσῃ αὐτῷ· ἅπαντες
δὲ περιέμενον ὅτι ἅπασα ἡ ὀργὴ τοῦ Ναπολέοντος ἤθελεν
ἐπιπέσει κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, μετὰ τὴν γενικὴν ταύ-
την παρουσίασιν καὶ ὁμιλίαν, ἀπευθύνθη πρὸς ἕνα ἕκαστον
ἰδιαιτέρως, συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτοῦ· ἔπειτα δὲ ἤκουσεν
ἐπὶ πολλὴν ὥραν καὶ τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας, ὃν
ὑπελείπτετο διά τε τὴν ἀνδρείαν, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν εἰ-
λικρίνειαν αὐτοῦ· διότι ὁ Σαβαρὺς, ὢν τολμηρὸς καὶ οἰκεῖος
τῷ Ναπολέοντι, ὡμοίαζε τοὺς συνειθισμένους ὑπηρέτας, οἵτινες
δὲν φοβοῦνται τὸν δύστροπον μᾶλλον ἢ κακοποιὸν κύριόν των,
καὶ οἵτινες πάντοτε προθύμως λέγουσιν ὅ,τι δὲν ἀρέσκει μὲν ἀλλ'
ὠφελεῖ νὰ τὸ μάθῃ ὁ κύριός των. Ὁ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας
λοιπὸν Σαβαρὺς, γνωρίζων μάλιστα ὅτι αἱ πρὸς τὸν Ναπο-
λέοντα ἐκθέσεις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν ἐπεβάρυνον

πολὺ αὐτὸν, μάλιστα ἡ προξενήσασα γέλωτα εἰς πάντας σύλληψις καὶ φυλάκισις αὐτοῦ, δὲν ἐταράχθη νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν τῶν διατρεξάντων περὶ τῆς συνομωσίας τοῦ Μαλὲτ, ὅτι οὗτος ἦτον μανιακὸς καὶ ἐδυνήθη στιγμιαίως νὰ πράξῃ ὅ,τι ἔπραξεν, ὅτι ἐν ἀκαρεῖ τὰ πάντα διεσκεδάσθησαν, καὶ ὅτι, θέλοντες νὰ ἐνοχοποιήσωσι τὴν ἀστυνομίαν, ὑπέθεσαν τὸ στιγμιαῖον τοῦτο περιστατικὸν, ὡς συνομωσίαν καὶ ἐθυσίασαν μίαν δωδεκάδα ἀνθρώπων ἀντὶ ἑνὸς μόνου, καὶ τούτου μανιακοῦ. Ἡ ἐξομολόγησις αὕτη τοῦ Σαβαρὺ ἦτον ἀληθὴς καὶ ἀπήλλαττεν αὐτὸν πάσης κατηγορίας, ἐκτὸς τοῦ γενικοῦ γέλωτος, ὅστις ἐπανελαμβάνετο ἑκάστοτε, ὁσάκις οἱ ἄνθρωποι ἐνθυμοῦντο τὴν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐδικαίονεν αὐτὸν ἐνώπιον κυρίου παρωργισμένου μὲν ἀλλὰ δικαίου. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐκτεθέντα ὑπὸ τοῦ Σαβαρὺ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν ἦσαν, ὡς ἐξέλαβε ταῦτα ὁ Ναπολέων ἐν Σμολένσκῃ, ὅτε ἐγνωστοποιήθησαν αὐτῷ, οὗτος εἶπεν ὅτι μόνος ὁ ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας ἐθεώρησε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὑπὸ τὴν ἀληθῆ κατάστασίν της, καὶ ὅτι ἡ φυλάκισίς του ἦτον μὲν δυσάρεστόν τι, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ δικαιώσῃ τὸ ἐμπαίζον αὐτὸν κοινὸν, τιμωρῶν αὐτὸν διὰ τοῦτο. Οἱ ἕτεροι ὑπουργοὶ βλέποντες ὅτι ὁ τῆς ἀστυνομίας ἐξιλεώθη παρὰ τῷ Ναπολέοντι, ἐνῷ ἐνόμιζον ὅτι ἤθελε τιμωρηθῆ αὐστηρῶς, ἤρχισαν νὰ πλησιάζωσιν εἰς αὐτὸν ὅτι δῆθεν ἤθελον νὰ ὑποστηρίζωσι τὸν κλονιζόμενον ὑπουργόν.

Ἀναχωρησάντων δὲ πάντων, ἐκτὸς τοῦ Καμβασερὲς, εἰς ὃν ὁ Ναπολέων εἶχεν ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην καὶ μεγίστην ὑπόληψιν, καὶ ἐνώπιον τοῦ ὁποίου μόνον ἠσθάνετο ἐνδομύχως σύγχυσίν τινα, ἠρώτησεν αὐτὸν τί ἐφρόνει περὶ τῆς παραδόξου ταύτης ἐν Ῥωσσίᾳ καταστροφῆς του, καὶ ἐὰν δὲν ἦτον εἰς ἀπορίαν. Ὁ ἀρχικαγγελάριος οὗτος ὡμολόγησεν αὐτῷ ὅτι ἦτο λίαν τεταραγμένος. Ἀληθῶς δὲ πρό τινος καιροῦ ὁ Καμβασερὲς ἤρχισε νὰ διαλογίζηται ὅτι τοιοῦτοι πόλεμοι δὲν ἤθελον φέρει καλὸν ἀποτέλεσμα εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἀλλ' οὐδέποτε ἐφαντάσθη καὶ τοιαύτην καταστροφήν. Ὁ δὲ Ναπολέων,

δικαιολογῶν τὸν πόλεμον τοῦτον, ἔρριψεν ὅλας τὰς αἰτίας τῆς καταστροφῆς του εἰς τὸ αἰφνίδιον ψῦχος καὶ εἰς τὴν βαρβαρότητα, ὡς ἔλεγε, τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἔκαψεν ὅλας τὰς πόλεις του καὶ ἐζημιώθη πλειότερα ἐξ αὐτῶν, ἢ ὅ,τι ἤθελε ζημιώσει ἄλλος αὐτόν· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ κρύψῃ ἐκ τοῦ Καμβασερὲ ὅλας τὰς ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ἐκείνῃ δυστυχίας του, διηγήθη ταύτας. Ἔπειτα δὲ εὐχαρίστησεν αὐτὸν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν του ἐν καιρῷ τῆς ἀπουσίας του, ἀλλὰ θέλων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ προλαβὸν περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου του ζήτημα, εἶπεν αὐτῷ ὅτι, ὡς οἱ στρατιωτικοὶ ὑπερασπίζονται τὴν πατρίδα διὰ τοῦ αἵματός των, οὕτω καὶ οἱ πολιτικοὶ πρέπει ν' ἀποθνήσκωσι διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ θρόνου, ὅτι, χρείας τυχούσης, πρέπει νὰ ὑποστηρίξωσι τὸ στέμμα ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του, καὶ ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ τὰ διακοινώσῃ πρὸς ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρους πολιτικοὺς ὑπαλλήλους τοῦ Κράτους, ὥστε νὰ γνωρίζωσιν ἐν πάσῃ περιστάσει νὰ διάγωσιν, ὡς ἀπαιτεῖται.

Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ κάμῃ ἐπίδειξιν τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπανόδου του, εἶπεν εἰς τὸν Καμβασερὲν ὅτι ἐπεθύμει τὰ Νομοθετικὰ Σώματα νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ τῷ ἐκφράσωσιν εὐχαριστηρίους λόγους περὶ τῆς ἐπανόδου του καὶ περὶ τῆς συνομωσίας τοῦ Μαλέτ. Ὁ δὲ Καμβασερὲς προσκαλέσας τοὺς προέδρους αὐτῶν ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς τὸ θέμα τῶν συγχαρητηρίων λόγων, διότι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοιαύτη ἐθιμοταξία δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς ἑορτὰς παρουσιάζοντο τὰ Νομοθετικὰ Σώματα καὶ ἔλεγον ὀλίγα προφορικῶς, ὡσαύτως δὲ προφορικῶς ἐγένετο καὶ ἡ ἀπάντησις. Τῇ προσεχῇ κυριακῇ λοιπὸν, 20 Δεκεμβρίου, ὁ πρόεδρος τῆς Γερουσίας μεθ' ὅλων τῶν Γερουσιαστῶν παρουσιάσθη πρὸς τὸν Ναπολέοντα, καὶ ἀνέγνωσεν αὐτῷ λογίδριον δι' οὗ συνέχαιρεν αὐτῷ περὶ τῆς αἰσίας ἀφίξεώς του, ἐξέφραζε τὴν λύπην του περὶ τῆς μακρυνῆς ἀπουσίας του· ἀποσιωπῶν δὲ ὁλοσχερῶς περὶ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ῥωσσίας, ὡμίλησε περὶ τῆς συμβάσης συνομωσίας τοῦ Μαλὲτ, λέγων ὅτι ἐν ἀκαρεῖ διελύθη αὕτη καὶ ἐτιμωρή-

θησαν οἱ ἔνοχοι, καὶ ὅτι ἡ Γερουσία οὖσα πιστὴ εἰς τὴν Ναπολεόντιον δυναστείαν ἦτον ἑτοίμη ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ αὐτῆς. Ταύτας δὲ καὶ ἄλλας κολακευτικὰς φράσεις καὶ ἰδέας ἐμπεριεῖχεν ὁ λόγος οὗτος· ἀλλ' ἡ ἀξιοπερίεργοτέρα περικοπὴ ἦτον ὅτι, ὡς πάλαι ποτὲ αἱ δυναστεῖαι τῆς Γαλλίας, αἱ ὑποστηριζόμεναι διὰ τοῦ ὅρκου τῆς πίστεως, μετεβίβαζον τὸ στέμμα εἰς τὸν διάδοχον, καί τοι ἀνήλικα ὄντα, οὕτω καὶ ἤδη τὸ ἐχέγγυον τῆς παρούσης δυναστείας ἦτον ὁ διάδοχος αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ λόγος οὗτος ἐπεραιοῦτο διά τινων φράσεων περὶ τῶν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ συμβάντων δυστυχημάτων, περὶ τῆς βαρβαρότητος τῶν Ῥώσσων καὶ περὶ τῆς ἀνδρείας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ὁ δὲ Ναπολέων, καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀπήντησεν ἐν ὀλίγοις εἰς τὸν λόγον τοῦ προέδρου τῆς Γερουσίας, ὅτι δηλαδὴ ἐπροσπάθει μετὰ πάσης σπουδῆς περὶ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐμερίμνα περὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας καὶ εὐδαιμονίας αὐτῆς· ὅτι ἅπασαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ἔτεινον νὰ σώσῃ τὴν Γαλλίαν ἐκ τῶν σπαραγμῶν τῆς ἀναρχίας· ὅτι ἐπὶ τούτῳ ηὔχετο εἰς τὸν Θεὸν νὰ ἔχῃ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν ἄνδρας γενναιοψύχους, ὡς ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ἥρωας στρατιωτικούς.—Ὡς εἰς τὸν στρατιωτικὸν, ἔλεγεν, ὁ καλήτερος θάνατος εἶναι ν' ἀποθάνῃ ἐνδόξως ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης, οὕτω καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν ἄνδρα ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ μονάρχου του, τοῦ θρόνου καὶ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν. Οἱ πατέρες μας, εἶπεν, εἶχον, ὡς σύνθημα τῆς ἑνώσεως, τὸ *Ὁ βασιλεὺς ἀπέθανε, ζήτω ὁ βασιλεύς!* Ἐν ταῖς ὀλίγαις ταύταις λέξεσι συνίστανται τὰ πρώτιστα πλεονεκτήματα τῆς μοναρχίας.—Προσέθηκε δ' ἐπὶ τέλους ὅτι ἐσπούδασε καλῶς ὁποῖον πνεῦμα ἔδειξαν εἰς διαφόρους αἰῶνας οἱ Γάλλοι, ὅτι ἐσκέφθη περὶ τῶν συμβάντων εἰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς ἱστορίας, καὶ ὅτι ἐπ' αὐτῶν θέλει σκεφθῆ εἰσέτι. Περὶ δὲ τοῦ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πολέμου εἶπεν ὅτι ὁ ὑφιστάμενος πόλεμος ἦτο πολιτικός· ὅτι ἐπεχείρησεν αὐτὸν ἄνευ θηριωδίας· ὅτι ἤθελε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Ῥωσσίαν ἀφ' ὅσα κακὰ ἐπροξένησεν αὐτὴ εἰς ἑαυτήν· ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐξοπλίσῃ πολ-

λοὺς χωρικοὺς Ῥώσσους ἀπαιτοῦντας τὴν ἐλευθερίαν των· ὅτι δὲν ἔπραξε τοῦτο ἵνα μὴ θυσιασθῶσι πολλαὶ οἰκογένειαι, καὶ ὅτι ἔπαθε μὲν ὁ στρατός του, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ δριμυτάτου ψύχους. Ἐπὶ τέλους, εὐχαριστῶν μεθ' ὑπεροψίας τὴν Γερουσίαν, ἐδέχθη τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τὸ ὁποῖον προσεφώνησε πρὸς αὐτὸν ὅ,τι οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ τῷ ὑπηγόρευσαν, τουτέστιν οἷα καὶ ἡ Γερουσία, ἀλλὰ μετὰ πλείστης κολακείας καὶ ὑποδουλωσύνης.

Οὕτω λοιπὸν τὰ ταπεινὰ καὶ ὑποδεδουλωμένα Σώματα ταῦτα προσέπεσον ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ νενικημένου Ναπολέοντος καὶ ὡρκίζοντο ὅτι ἤθελον ἀποθάνει ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ θρόνου του, ἐνῷ μετ' ὀλίγον ἔμελλον νὰ παρουσιασθῶσι πρὸς ἑτέραν δυναστείαν ἵνα συγχαρῶσιν αὐτὴν καὶ τῇ προσενέγκωσι τὴν πίστιν καὶ ἀφοσίωσίν των. Εὐτυχῆ τὰ σταθερῶς κατηρτισμένα ἔθνη, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπηλλαγμένα τοιούτων ἀξιοκαταφρονήτων θεαμάτων!

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἦτο μετριωτέρα καὶ συνετωτέρα τῶν ἄλλων ἀπαντήσεών του. Εὐχαριστήσας ἐν πρώτοις τὸ Σῶμα τοῦτο διὰ τὴν πρὸς τὸν υἱόν του ἀγάπην, προσέθηκε τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα ἐν τῇ ἱστορίᾳ·

« Εἰς τὴν ἰδεολογίαν, εἰς τὴν σκοτεινὴν ταύτην μεταφυσικὴν, ἥτις, ἀνερευνῶσα μετὰ λεπτότητος τὰ πρῶτα αἴτια, θέλει ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τούτων νὰ στηρίξῃ τὴν νομοθεσίαν τῶν λαῶν, εἰς τὴν ἰδεολογίαν ταύτην πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν ὅλαι αἱ δυστυχίαι τῶν Γάλλων· αὕτη ἐπανήγαγε τὸ σύστημα τῶν αἱμοβόρων ἀνθρώπων, διεκήρυξε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ὡς καθῆκον, ἐκολάκευσε τὸν λαὸν, φέρουσα αὐτὸν εἰς κυριαρχίαν ἣν δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ, καὶ τέλος κατέστρεψε τὴν ἱερότητα καὶ τὸ πρὸς τοὺς νόμους σέβας, ἐξαρτωμένους οὐχὶ πλέον ἐκ τῶν ἱερῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐκ τῆς θελήσεως μιᾶς ὁμάδος συγκειμένης ἐξ ἀνδρῶν ἀγνοούντων τοὺς ἀστυκοὺς, ποινικοὺς, οἰκονομικοὺς, πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς νόμους. . . Ὁπόταν δέ τις προσκαλῆται ν' ἀναγεννήσῃ

Κράτος τι, πρέπει πρὸς τοῦτο ν᾽ ἀκολουθήσῃ ἀπαρεκλίτως ἀντιθέτους ἀρχάς· διὸ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας πρέπει νὰ ἔχῃ ταῦτα πάντα ὑπ᾽ ὄψιν, καὶ προθύμως νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος, τοῦ θρόνου καὶ τῶν νόμων.»

Ὁποῖον θέαμα ἡ ὀργὴ αὕτη τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τῆς φιλοσοφίας! ὁποῖον θέαμα δίδεται εἰς τὰ μᾶλλον ἀγχίνοα ἔθνη τῆς Εὐρώπης! Πῶς; ἀπώλεσεν ἀφρόνως ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ τὸν γαλλικὸν στρατὸν, καὶ μετ᾽ αὐτοῦ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, καὶ, τὸ χείριστον, τὸ μεγαλεῖον τῆς Γαλλίας, ἠπατήθη μεγάλως περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ πολέμου τούτου καὶ περὶ τῶν μέσων τῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ, ἐπανῆλθε νενικημένος καὶ τεταπεινωμένος, καὶ εἰς ταῦτα πάντα ἔπταιεν ἡ φιλοσοφία; Μήπως ἡ φιλοσοφία ἔπταιεν εἰς τὴν φυλάκισιν τοῦ Πάπα, ὡς καὶ εἰς τὴν κάθειρξιν χιλιάδων ἱερέων ἐν ταῖς φυλακαῖς; Ἤρμοζεν εἰς περινούστατον ἄνδρα νὰ τολμᾷ νὰ λέγῃ ταῦτα ἐνώπιον ὅλης τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνώπιον αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἅτινα τὸν κατήσχυνον; Τοιαῦτα εἰσὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν σφαλμάτων καὶ πρὸ πάντων τῶν μεγάλων! Ταῦτα, ἐκτὸς τῶν δεινῶν συνεπειῶν των, καθιστῶσι καὶ τὸν αὐτουργὸν αὐτῶν ἀνόητον, καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε, ἐν τῷ ἐρεθισμῷ αὐτοῦ, ὁ νοῦς του καταντᾷ ὡς ὁ τοῦ ὠργισμένου παιδίου. Ἀλλ᾽ οὐδὲν τῶν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος εἰρημένων ἐνταῦθα ἦτο σπουδαῖον· ἔλεγε δὲ ταῦτα μόνον ἵνα καλύψῃ τὴν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ καταστροφήν του· ἵνα δὲ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τοῦ λαοῦ εἰς μικροῦ λόγου ἄξια πράγματα, ἠθέλησε νὰ θυσιάσῃ τὸν νομάρχην τῆς πρωτευούσης Φροκὸν, ὅστις ἐν τῇ συνομωσίᾳ τοῦ Μαλὲτ, ἀπατηθεὶς κατ᾽ ἐκείνην τὴν νύκτα, εἶχεν ἑτοιμάσει τὸ δημαρχεῖον ὅπως συνέλθῃ ἡ ὑποτιθεμένη κυβέρνησις. Ὅθεν τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας τῇ ἐπιούσῃ συνῆλθεν εἰς πλήρη καὶ δημοσίαν συνεδρίασιν ἵνα δικάσῃ τὸν δυστυχῆ τοῦτον νομάρχην· ἕκαστος τῶν συμβούλων, γνωρίζων τὴν ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἐκφρασθεῖσαν θέλησιν, ἐξέταζεν αὐτὸν μετὰ πικρίας ἂν ἦτο συνένοχος τῆς συνομωσίας ἐκείνης. Οὗτος δὲ ἀπεκρίνετο πρὸς πάντας ὅτι ἠπατήθη. Τῷ ὄντι δὲ ἡ ἀπάτη αὕτη ἦτον

ἀσύγνωστος, διότι δὲν διετάχθη περὶ τούτου ἁρμοδίως. Μετὰ πολλὰς λοιπὸν ἐρωταποκρίσεις τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀπεφάνθη ὅτι ὁ νομάρχης οὗτος ἔπρεπε νὰ παύσῃ τῆς θέσεώς του, ὡς δείξας ὀλιγωρίαν καὶ κουφότητα περὶ τὴν ὑπηρεσίαν, ὅπερ ἐδύνατο καὶ αὐτὴ ἡ κυβέρνησις νὰ πράξῃ ἄνευ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τούτου· ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο ἵνα ὁ λαὸς ἀποστρέψῃ, ὡς ἐρρέθη, τὴν προσοχήν του ἐκ τοῦ ἀφρόνου τούτου Φαραὼ, ἀπολέσαντος τὸν στρατὸν καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐν τοῖς παγετοῖς τῆς Ῥωσσίας.

Παρελείποντες τὴν λυπηρὰν ἐξιστόρησιν τῶν σφαλμάτων τοῦ Ναπολέοντος, ἀρχόμεθα τῆς διηγήσεως τῶν σπουδαίων καὶ ἐμβριθῶν ἐνασχολήσεων αὐτοῦ, δι' ὧν ἤθελε νὰ διορθώσῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ πραχθέντα σφάλματα. Διὸ ἐδέησε νὰ καταρτίσῃ ἐκ νέου τὸν καταστραφέντα στρατόν του καὶ νὰ στηρίξῃ τὴν κλονισθεῖσαν ἐξουσίαν του, περὶ ὧν ἔδειξε καὶ τελευταῖον ὅλην τὴν ἀξιοθαύμαστον διανοητικήν του δύναμιν. Ἀλλ' ἐδύνατο νὰ σωθῇ; Τοῦτο δὲν ἦτο τοσοῦτο πιθανὸν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀδύνατον. Ἡ περίστασις λοιπὸν αὕτη ἦτον ἡ τελευταία φάσις τοῦ βίου του καὶ ἡ μᾶλλον παράδοξος. Ἐνασχολούμενος λοιπὸν περὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς προτέρας ἰσχύος του, ἠγνόει εἰσέτι καὶ τὴν τελευταίαν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ του, διότι ἐγνώριζε μὲν ὅτι ἀπώλεσε πολλοὺς στρατιώτας καὶ ἀξιωματικοὺς καὶ πολὺ ὑλικὸν τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι ἐδύνατο ν' ἀναπληρώσῃ ταῦτα εὐκόλως. Οἱ στρατολογηθέντες νεοσύλλεκτοι τοῦ ἔτους 1813, ὄντες 140 χιλιάδες, πρὸ τριῶν μηνῶν συναθροισθέντες ἐξησκοῦντο ἐν ταῖς ἐφεδρείας τοῦ στρατοῦ· ἅπαντα τὰ ὁπλοστάσια καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀποθῆκαι τῆς Γαλλίας ἦσαν γεμάτα· πλῆθος ἵππων ἱππασίας καὶ ὑποζύγια ἠγοράσθησαν πρὸ πολλοῦ· 100 δὲ τάγματα (ταῦτα ἐκαλοῦντο κοόρτιδες, cohortes) ἐθνοφυλακῆς, ἕκαστον ἐκ 1000 ἀνδρῶν συγκείμενον, πρὸ ἑνὸς ἔτους ἦσαν ἕτοιμα. Κατὰ τὸν νόμον οἱ ἐθνοφύλακες δὲν ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ὑπηρετῶσιν ἐκτὸς τῆς Ἐπικρατείας, ἀλλ' ἤλπιζε φιλοτιμῶν αὐτοὺς νὰ τοὺς ἑνώσῃ μὲ τὸν στρατὸν, ὥστε ὑπελόγιζεν ὅτι ἀμέσως

ἤθελεν ἔχει προχείρως πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ μεγάλου στρατοῦ 240 χιλ. ἀνδρῶν. Προσέτι ὁ Ναπολέων, νομίζων ὅτι ἐκ τῶν 600 χιλιάδων ἀνδρῶν, τῶν ἐκστρατευσάντων κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἔμενον εἰσέτι 150 χιλιάδες Γάλλων καὶ 50 χιλιάδες συμμάχων, τὸ ὅλον 200 χιλ. στρατοῦ, προσθετομένων εἰς τοῦτον καὶ τῶν 240 χιλιάδων, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, ἤθελεν ἔχει ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὸν Βιστούλαν ποταμὸν 450 χιλιάδας μαχίμου στρατοῦ, δι' οὗ τὴν μὲν Αὐστρίαν καὶ Πρωσσίαν νὰ διατηρήσῃ εἰς πιστὴν συμμαχίαν, τὴν δὲ Ῥωσσίαν ν' ἀποδιώξῃ πέραν τοῦ Νιέμου ποταμοῦ, ἢ νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις καὶ συνομολογήσῃ εἰρήνην, τοὺς ὅρους τῆς ὁποίας μᾶλλον νὰ ἐπιβάλῃ αὐτός.

Ὁ Ναπολέων, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐκτεθέντων, εἰργάζετο κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐν Παρισίοις ἐπανόδου του, ὑπολογίζων τὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ὡς ὑπῆρχον, ὅτε τῇ 5 Δεκεμβρίου ἀνεχώρησεν ἐκ Σμοργόνι, ἐγκαταλείψας αὐτὸν, καὶ ἀγνοῶν τὴν τελευταίαν παντελῆ καταστροφὴν αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ, ὡς ἐξιστορήθη ἐσχάτως ἐν τῷ προλαβόντι τόμῳ.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ ἕτερον δυσάρεστον περιστατικὸν συνέβη ἐν τῷ ὑπὸ τὸν Μαγδονάλδον στρατῷ. Ὁ στρατάρχης οὗτος διαμένων εἰς Ῥίγαν εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του δύο ἐπικουρικὰ σώματα, τὸ τῶν Πολωνῶν καὶ τὸ τῶν Πρώσσων· πρὸ πολλοῦ δὲ μὴ λαμβάνων διαταγὰς καὶ βλέπων ὅτι καθ' ἑκάστην περιεκυκλοῦτο ὑπὸ ῥωσσικῶν στρατευμάτων, ἐσυμπέρανε τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐπομένως ἤρχισε καὶ οὗτος νὰ ὑποχωρῇ· ἀλλ' οἱ μὲν Πολωνοὶ ἠκολούθουν αὐτὸν πιστῶς, οἱ δὲ Πρῶσσοι πάντοτε ἐβραδυπόρουν, ἐνῷ οἱ Ῥῶσσοι ἤρχοντο κατόπιν αὐτῶν. Πολλάκις ὁ Μαγδονάλδος διέταξεν αὐτοὺς νὰ ἐπισπεύδωσι τὴν πορείαν των, ἀλλ' οὗτοι ἐπὶ πολλαῖς προφάσεσιν ἔμενον ὄπισθεν. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ πρωσσικὸν τοῦτο σῶμα ἐδιοικεῖτο ἐπὶ ψιλῷ μὲν ὀνόματι ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Γραβέρτου, πραγματικῶς δὲ ἐδιοικεῖτο ὑπό τινος στρατηγοῦ νέου, ἱκανοῦ καὶ δραστηρίου, ἀλλὰ κενοδόξου καὶ ἐχθροῦ τοῦ Ναπολέοντος, καλουμένου Τόρκου.

Οἱ Ῥῶσσοι, μετὰ τὴν διάβασιν τῶν Γάλλων ἐκ τοῦ Βερεζίνα, ἤρχοντο κατόπιν αὐτῶν· καὶ ὁ μὲν Βιττγενστεῖν μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Δβίνα ἐπορεύετο πρὸς τὴν Καινισβέργην, ἵνα ἀποκλείσῃ τὸν Μαγδονάλδον, ὁ Τσιτακὼφ μετὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Μολδαυΐας κατεδίωκε πρὸς τὸν Κόβνον τὰ λείψανα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὁ δὲ Κουτούζωφ μετὰ τοῦ πρωτίστου ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἐκάθητο ἀναπαυόμενος εἰς Βίλναν· καθότι καὶ οἱ Ῥῶσσοι ἔπαθον ἐκ τοῦ ψύχους, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων κακοπαθειῶν καὶ στερήσεων ἐξ ὧν ἔπαθον οἱ Γάλλοι· πρὸς δὲ οὗτοι ἦσαν εὔθυμοι ὡς ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν Γάλλων, ὥστε ἔμενον ὑπὸ τὰς σημαίας των ἐν τάξει, ἀλλ᾽ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν ὑπερέβαινε τὰς 100 χιλιάδας ἐκ τῶν 300 χιλιάδων τῶν ἀπ᾽ ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀποτελούντων τὸν στρατὸν αὐτῶν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ἅμα μαθὼν τὴν καταστροφὴν τῶν Γάλλων, ἦλθεν εἰς Βίλναν καὶ ἀντήμειψεν ἐπαξίως τὸν στρατάρχην Κουτούζωφ, οὗτινος ἡ φρόνησις εἶχεν ὑπερισχύσει κατὰ πάσης ἰδέας καὶ κατέστησεν αὐτὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκστρατείας ταύτης.

Ὁ Ἀλέξανδρος, συμπεράνας, καὶ μάλιστα πληροφορηθεὶς δι᾽ ἰδιαιτέρων ἀνταποκρίσεων ἐκ τῆς Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας, ὅτι ἀμφότεραι αἱ Δυνάμεις αὗται ἐπεθύμουν τὴν ἀπαλλαγὴν των ἐκ συμμαχίας ἣν συνωμολόγησαν μετὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐναντίον τῆς θελήσεώς των, δὲν ἀμφίβαλλεν ὅτι διάγων πρεπόντως ἤθελεν ἀποσπάσει ἐκ τῆς γαλλικῆς συμμαχίας τοὐλάχιστον τὴν Πρωσσίαν. Ὧν λοιπὸν φύσει ἀγχίνους καὶ πρᾶος, ἤρχισε παρευθὺς νὰ κηρύττῃ ὅ,τι ἀπήτουν αἱ τότε περιστάσεις. Δὲν ἤρχετο, ἔλεγεν ὁ Ἀλέξανδρος, νὰ κατακτήσῃ γερμανικὰς χώρας, οὐδὲ πολωνικὰς, ἀλλ᾽ ἤρχετο νὰ δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τοὺς καταθλιβομένους Γερμανοὺς, λαοὺς καὶ βασιλεῖς, πολίτας καὶ εὐγενεῖς, Πρώσσους καὶ Αὐστριακοὺς, Σάξονας καὶ Βαυαροὺς, καὶ νὰ συνδράμῃ ἅπαντας ἀνεξαιρέτως ἵν᾽ ἀποτινάξωσιν ἀποτρόπαιον ζυγόν· τούτου δὲ γενομένου, ν᾽ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς αὐτὸν, καὶ νὰ μὴ καθέξῃ εἰμὴ ὅ,τι ἀδίκως ἀφῃρέθη ἐξ αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα πανταχοῦ ἐδημοσί-

ευσεν ὅτι, ἂν ἡ Πρωσσία ἐγκαταλείψῃ τὸ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενον μέρος τῆς Πολωνίας, ἡ Ῥωσσία προθύμως θέλει ἀνεγείρει αὐτὴν, καὶ ὅτι ἤδη δὲν τὴν διατηρεῖ εἰμὴ μέχρις οὗ ἀποκαταστα-θῶσιν οἱ Πολωνοὶ κύριοι τῆς ἀνηκούσης εἰς αὐτοὺς χώρας. Διαμένων δὲ ἐν Βίλνᾳ διεκήρυξε γενικὴν ἀμνηστείαν εἰς πᾶν ὅ,τι ἐπράχθη κατὰ τῆς ῥωσσικῆς ἐξουσίας· διέδωκε δὲ ὅτι, ἂν οἱ Πολωνοὶ ἤθελον νὰ ἔχωσιν ἴδιον βασίλειον, οὗτος πάραυτα ἤθελε συστήσει αὐτὸ, δίδων εἰς αὐτοὺς βασιλέα ἐπιεικῆ, πεπολιτισμένον καὶ φιλελεύθερον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐγνώριζε κάλλιστα ὁποίαν καλὴν ἐντύπωσιν ἤθελον προξενήσει οἱ λόγοι του οὗτοι εἰς τοὺς Γερμανοὺς, ὥστε νὰ προστρέξωσι παρ' αὐτῷ πλῆθος ἐξόχων στρατιωτικῶν, πολιτικῶν καὶ φιλολόγων ἀνδρῶν. Οἱ δὲ περιστοιχίζοντες αὐτὸν Γερμανοὶ, διακυρύττοντες τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου λεχθέντα πανταχοῦ, παρεκίνουν αὐτὸν νὰ δράμῃ εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ πάραυτα ὅλοι οἱ Γερμανοὶ ἤθελον ὑποδεχθῆ αὐτὸν ὡς ἐλευθερωτήν των καὶ ἤθελον κρημνίσει τὴν γαλλικὴν ἐξουσίαν. Μόνον δὲ ὁ Κουτούζωφ καί τινες ἄλλοι στρατιωτικοὶ Ῥῶσσοι ἠναντιοῦντο εἰς τὴν εἰσβολὴν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν, διότι ἔβλεπον τὴν ἐξασθένησιν τοῦ στρατοῦ των, καὶ ἐφοβοῦντο μήπως πάθωσιν ὅ,τι καὶ ὁ Ναπολέων πρὸ ὀλίγου ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ. Προσέτι ὁ Κουτούζωφ ἐφρόνει ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἔπρεπε νὰ παραταθῇ, καὶ ὅτι, ὅπως ὑπῆρχον ἤδη τὰ πράγματα, ἦτον εὔκολον νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Ναπολέοντα καὶ συνομολογήσωσι μετ' αὐτοῦ λίαν ἐπωφελῆ εἰρήνην εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἐνῷ, ἂν παρετείνετο ὁ πόλεμος ἐν τῇ Γερμανίᾳ, τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἦσαν ἄγνωστα, καὶ μάλιστα πολεμοῦντες μὲ στρατηγὸν, ὡς τὸν Ναπολέοντα. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Κουτούζωφ, λόγῳ φρονήσεως, ἦσαν ἐμβριθεῖς· ἀλλ' ἡ φαντασία τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχεν ἤδη ἐξαφθῆ. Οὗτος, προσβληθεὶς πικρῶς ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος γενομένης αὐτῷ περιφρονήσεως, ἐπαιρόμενος δὲ καθ' ὑπερβολὴν διὰ τὰς νίκας του, καὶ ἐλπίζων ὡς ἐκ τούτου ν' ἀναδειχθῇ ἔτι μᾶλλον, ἤθελε νὰ κατασταθῇ ὁ καταστροφεὺς αὐτοῦ καὶ ὁ σωτὴρ τῆς κατατεθλιμμένης Εὐρώπης. Ἐσκέπτετο λοιπὸν ὅτι

ἦτον ἀδύνατον τότε νὰ διαπραγματευθῇ ἐξίσου περὶ εἰρήνης μετὰ τοῦ Ναπολέοντος· ἐὰν δὲ παραλείψῃ τὴν περίστασιν ταύτην τοῦ νὰ τὸν καταστρέψῃ, αὐτὸς ἤθελε μετ' οὐ πολὺ ἀνακτήσει τὴν προτέραν ἰσχύν του, ὥστε ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ τοιοῦτον ἐκ νέου, ἀπ' ἐναντίου δ' ἐξακολουθῶν τὰς ἐπιτυχίας τοῦ πολέμου τούτου, προσελκύων εἰς ἑαυτὸν τὰς κυβερνήσεις καὶ τοὺς ἠγανακτισμένους λαοὺς ἐκ τοῦ ἐπιβαλλομένου εἰς αὐτοὺς ζυγοῦ, πορευόμενος εἰς τὰ πρόσω, ἀπευθυνόμενος κατ' εὐθεῖαν πρὸς αὐτὴν τὴν Γαλλίαν τὴν βεβαρυμένην ὑπὸ τοιοῦτον δεσπότην, διακηρύττων εἰς αὐτὴν ὅτι οὐδεὶς ἤθελε διαφιλονεικήσει τὸ νόμιμον μεγαλεῖόν της, ἐδύνατο νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν Ναπολέοντα ἐκ τῆς σκηνῆς· οὗτος δὲ, ὁ Ἀλέξανδρος, ν' ἀποκατασταθῇ βασιλεὺς τῶν βασιλέων καὶ σωτὴρ τῆς Εὐρώπης. Ἡ φιλοδοξία αὕτη, βοηθουμένη ὑπό τινος προαισθήματος, κατακυρίευσε τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου· διὸ ἐξαπέστειλε τοὺς παρ' αὐτῷ Πρώσσους ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὰς ἐπανακτηθείσας πρωσσικὰς ἐπαρχίας καὶ νὰ κηρύξωσι τὴν προσεχῆ ἀπελευθέρωσιν τῆς Γερμανίας.

Ὁ δὲ ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν τοῦ στρατηγοῦ Βίττγενστέϊν, στρατηγὸς Διέβιτζ, ὁ παρακολουθῶν τὸν στρατάρχην Μαγδονάλδον, εἶχε παρ' αὐτῷ πολλοὺς Γερμανοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν στρατηγὸν Κλώσεβιτζ, ὅστις ἐπροσπάθει ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαγδονάλδου τὸ πρωσσικὸν σῶμα. Ὁ Πρῶσσος στρατηγὸς Γόρκος, μισῶν, ὡς ἐρρέθη, τοὺς Γάλλους, διῆγε κακῶς ἐν πρώτοις μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του, ὡς ὑπηρετοῦντος αὐτοὺς, ἐπομένως καθ' ἑκάστην εἶχε διενέξεις μὲ τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Μαγδονάλδου, ἄλλοτε μὲν διὰ τὰ ἀπονεμόμενα παράσημα καὶ ἄλλοτε διὰ τὰς τροφὰς, ἐνὶ λόγῳ ὅτι πάντοτε ἠδικεῖτο ὁ πρωσσικὸς στρατός. Ἡ δὲ κακὴ διάθεσίς του αὔτη ηὔξανε καθ' ἑκάστην καὶ ἐκ τοῦ ἄκρου πατριωτισμοῦ καὶ τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ. Ὁ στρατηγὸς Διέβιτζ, πληροφορηθεὶς ὑπὸ τῶν παρ' αὐτῷ Γερμανῶν τὰ περὶ τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ, εἰδοποίησε τὸν στρατηγὸν Γόρκον νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν ρωσσικὸν στρατὸν, διά τινος στρατιωτικῆς ὁμολογίας (capitulation)

ἐπιβεβλημένης δῆθεν ἐκ τῶν περιςάσεων. Ὁ ςρατηγὸς Ὑόρκος, καίτοι ςρόδρα πατριώτης καὶ φιλόδοξος, ὡς ἐρρέθη, διότι ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, μέλλοντος νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλην τὴν Γερμανίαν, ἐδίστασεν ἐν πρώτοις νὰ πράξῃ τοῦτο, διὸ εἰδοποίησε μυστικῶς τὴν αὐλήν του, ζητῶν ὁδηγίας, ἀλλ' ἀπάντησιν δὲν ἔλαβεν. Ἐν τούτοις τὸ πρωσσικὸν τοῦτο σῶμα ὑπεχώρει βραδέως, ὥστε, ἀποχωρισθὲν ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαγδονάλδου, περιεκυκλώθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βιττγενστέϊν. Ὁ Ὑόρκος λοιπὸν, παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ ςρατηγοῦ Κλώσεβιτζ, συνωμολόγησε, τῇ 30 Δεκεμβρίου, σύμβασιν περὶ τῆς οὐδετερότητος τοῦ πρωσσικοῦ τούτου στρατοῦ ἕνεκα ἀνυπερβλήτων περιστάσεων, ἐπιφυλαττόμενος τὴν περὶ τούτου ἔγκρισιν τοῦ Βασιλέως του. Ἀπόσπασμα τοῦ πρωσσικοῦ τούτου σώματος προπορευόμενον εἶχε φθάσει εἰς Τιλσίτην, ὅτε εἰδοποιήθη ὅτι ὁ ςρατηγὸς Ὑόρκος εἶχε συνομολογήσει σύμβασιν οὐδετερότητος μὲ τοὺς Ῥώσσους. Ὁ διοικῶν τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο στρατηγὸς Μασσεμβὰκ εὐθὺς συνεκάλεσεν ὅλους τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικοὺς καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτῶν τὴν περὶ τούτου γνώμην των. Ἅπαντες δὲ ὁμοθυμαδὸν παρεδέχθησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν πρᾶξιν ταύτην. Ὁ στρατηγὸς Μασσεμβὰκ εὐθὺς ἔγραψε μυστικῶς ταῦτα πάντα πρὸς τὸν στρατάρχην Μαγδονάλδον, ἀποδίδων εἰς τὸν στρατηγὸν Ὑόρκον μᾶλλον κενοδεξίαν ἢ τί ἄλλο, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ ἀποσπάσματος αὐτοῦ καὶ ἠνώθη μὲ τὴν μοῖράν του. Ὁ πρωσσικὸς οὗτος στρατὸς παρευθὺς ἐνθουσιασθεὶς ἐκηρύχθη ἐλευθερωτὴς τῆς Γερμανίας. Καὶ ὄντως δὲ κατὰ πολὺ συνετέλεσεν οὗτος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Εἰλικρινῶς σκεπτόμενός τις περὶ τῆς πράξεως ταύτης τοῦ πρωσσικοῦ τούτου στρατοῦ, οὐδόλως δύναται νὰ κατηγορήσῃ τοὺς πατριώτας τούτους Γερμανοὺς, τοὺς ὑπηρετοῦντας ἀκουσίως ξένα συμφέροντα, διότι ἀπεσπάσθησαν ἵνα ὑπηρετήσωσι τὴν ἰδίαν πατρίδα· προσθετέον δὲ ὅτι τὸ πρωσσικὸν τοῦτο σῶμα ἐδύνατο νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸν στρατάρχην Μαγδονάλδον,

ἀλλὰ δὲν ἔπραξε τοῦτο σεβόμενον αὐτὸν, ἀπεσπάσθη δὲ μόνον, οὐδεμίαν βλάβην θέλον νὰ προξενήσῃ αὐτῷ.

Ὡς ὁ κεραυνὸς πίπτων εἰς καυστικὰς ὕλας ἀναφλέγει ἐν ἀκαρεῖ ταύτας, οὕτω τοσοῦτον ταχέως διεδόθη ἡ ἀποσκίρτησις τοῦ στρατηγοῦ Ὑόρκου πρὸς ἅπασαν τὴν Γερμανίαν, κηρύττουσαν αὐτὸν σωτῆρα τῆς Γερμανίας. Ὁ βαρῶνος Στεῖν καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εὐθὺς προσέδραμον, συνεχάρησαν καὶ περιεστοίχισαν αὐτὸν, κηρύξαντες ὅτι ὁ στρατηγὸς οὗτος θέλει θεωρεῖται τοῦ λοιποῦ ἀρχηγὸς τοῦ ἀποσκιρτήσαντος καὶ τοῦ ἀποσκιρτήσοντος πρωσσικοῦ στρατοῦ, ὅτι θέλει πορευθῇ εἰς Τιλσίτην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καινισβέργην καὶ κηρύξει τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Βασιλέως των, τουτέστι θέλει πράξει ὅ,τι καὶ οἱ ἐν Γαδείροις Ἱσπανοὶ, ἐνεργοῦντες διὰ τὸν βασιλέα των, ἄνευ βασιλέως, καί τοι ὑπάρχοντος τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Ὑόρκος, νομίζων ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ πλέον τοῦ δέοντος, περιωρίσθη ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς Ῥώσσους μέχρι τῆς Καινισβέργης.

Ἐν τούτοις ὁ Μυράτος, ὅστις εἶχε φθάσει πρὸ μικροῦ εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετὰ τῶν ὀλίγων λειψάνων τοῦ ὑποχωρήσαντος γαλλικοῦ στρατοῦ, μαθὼν τὴν προσέγγισιν τῶν ῥωσσικῶν στρατευμάτων, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ μένῃ ἐκεῖ, ἐγκαταλείψας τοὺς πληγωμένους καὶ ἀσθενεῖς του εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τῶν κατοίκων, ἀνεχώρησε μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων Γάλλων ἐκεῖθεν, μὴ ἔχων ὅμως εἰμὴ μόλις 6—7 χιλιάδας στρατοῦ, πλῆθος δὲ στρατηγῶν καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν ἄνευ στρατοῦ. Καὶ ἤδη εἰς τὴν πρωτοπορείαν τοῦ ἀθλίου τούτου μικροῦ στρατοῦ διωρίσθη ὁ Νέϋ, καίτοι ἀπωλέσας καὶ οὗτος τὴν γενναιοψυχίαν του καὶ καταρώμενος ἀναφανδὸν τὸν Ναπολέοντα διὰ τὴν ἀπερίσκεπτον ἐκστρατείαν ταύτην. Ὁ Μυράτος λοιπὸν ὑπεχώρησε μετὰ τοῦ στρατοῦ τούτου εἰς τὸ φρούριον Θροῦνον, ὅπου καὶ ἔφθασε τῇ 15 Ἰανουαρίου 1813. Ἐνταῦθα δὲ ἦτον ἐξησφαλισμένος ἐκ τοῦ Βιστούλα ποταμοῦ καὶ ἐκ τῶν παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν φρουρίων, ἐφοδιασθέντων καλῶς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος,

ἐξ ὧν τὸ κυριώτερον καὶ τὸ ὀχυρώτερον ἦτον ἡ ὀχυρὰ πόλις Δανζίκη κειμένη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βιστούλα· διοικητὴς δὲ τῆς γραμμῆς ταύτης ἦτον ὁ στρατηγὸς Ῥάππος, ἔχων ὑπ' αὐτὸν 25 χιλιάδας μαχίμου στρατοῦ. Τέλος πάντων οἱ Γάλλοι ἐξασφαλισθέντες ἐνταῦθα καὶ εὑρόντες ἀφθόνως τὰ πάντα διωργανίσθησαν ὀλίγον.

Ἐν τοσούτῳ οἱ Ῥῶσσοι προχωροῦντες πανταχόθεν ἔφθασαν μέχρι τοῦ Βιστούλα καὶ ἐδείκνυον ὅτι ἐπαπειλοῦσι νὰ διαβῶσιν αὐτὸν καὶ νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Γάλλων· ἀφ' ἑτέρου ὁ πρίγκηψ Σβαζεμβέργος, διαμένων ἐν τῇ Πολωνίᾳ παρὰ τὴν Βαρσοβίαν διεπραγματεύετο περὶ εἰρήνης μετὰ τῶν Ῥώσσων· τοιουτοτρόπως ἅπασα ἡ Πολωνία ἦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥώσσων. Ὁ Μυράτος, βλέπων ὅτι δὲν εἶχεν ἱκανὰς δυνάμεις ἵν' ἀντιταχθῇ κατ' αὐτῶν, ὢν δὲ ἀνὴρ ἀδυνάτου χαρακτῆρος καὶ μικρόψυχος, καί τοι ἀνδρεῖος ἐν πολέμῳ, φοβούμενος μὴ προκαταληφθῇ ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, πρὸς δὲ ἐπιθυμῶν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ βασίλειόν του, ἀπεφάσισε, λόγῳ ἀσθενείας, νὰ ἀναχωρήσῃ· ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν προσεκάλεσε τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον καὶ παρέδωκεν αὐτῷ, περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου, τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, συγκειμένου ἐν ὅλοις ἐκ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν 28 χιλιάδων τῶν διαμενόντων εἰς Βερολῖνον καὶ μὴ δυναμένων ν' ἀναχωρήσωσιν ἐκεῖθεν· ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἤλπιζεν ὅτι εἶχεν εἰσέτι ἐνταῦθα 200 χιλιάδας στρατοῦ, εἰς ὃν ἐμελέτα νὰ προσθέσῃ καὶ 300 χιλιάδας, ὥστε νὰ σχηματίσῃ στρατὸν ἐκ 500 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ οὕτω ν' ἀναλάβῃ τὴν προτέραν ἰσχύν του· μάταιαι ἐλπίδες!

Ἐν τοσούτῳ οἱ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ καταφυγόντες Γερμανοί, φθάσαντες μετὰ τοῦ σώματος τοῦ στρατηγοῦ Γόρκου εἰς Καινεσβέργην, προσεκάλεσαν τὰ Ἐπαρχιακὰ Συμβούλια τῆς παλαιᾶς Πρωσσίας, δι' αὐτῶν δὲ ἐψήφισαν τὸν ἐξοπλισμὸν ὅλων τῶν κατοίκων, καὶ ἐπέβαλον χρηματικοὺς ἐράνους εἰς αὐτούς. Ἡ δὲ γερμανικὴ ἑταιρία, ἡ καλουμένη *Ἕνωσις τῆς Ἀρετῆς*, ἐνθουσίασε πανταχοῦ τοὺς Γερμανοὺς εἰς τὸ νὰ ἑνωθῶσιν ἅπαντες

ἀνεξαιρέτως εἰς ἓν ἔθνος, τὸ ὁποῖον ν᾽ ἀποκατασταθῇ ἀήττητον καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν του εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ἀντὶ νὰ ὑποτάσηται ποτὲ μὲν εἰς τὰ ἀρκτικὰ, ποτὲ δὲ εἰς τὰ μεσημβρινὰ ἔθνη, καὶ νὰ γένῃ πρῶτον ἔθνος τοῦ κόσμου, ὥστε οὐδεμία διαφορὰ νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ Πρώσσων, Αὐστριακῶν, Βαυαρῶν, Σαξόνων καὶ λοιπῶν ἄνω καὶ κάτω Γερμανῶν, ἀλλ᾽ ἅπαντες ἡνωμένοι νὰ σχηματίσωσι μίαν καὶ μόνην ἰσχυρὰν Ἐπικράτειαν. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἀσπασθέντες ἅπαντες οἱ Γερμανοὶ πάσης θρησκείας καὶ τάξεως ἀπὸ τῶν πριγκήπων μέχρι τοῦ τελευταίου Γερμανοῦ, συμπεριλαμβανομένου καὶ αὐτοῦ τοῦ κλήρου, ἐνθουσιάσθησαν τοσοῦτον, ὥστε ἔκραζον ἀναφανδὸν ζήτω ὁ Ἀλέξανδρος, ζήτωσαν οἱ Κοζάκοι, καὶ μάλιστα κατὰ μίμησιν αὐτῶν ἔφερον τὰ γένεια· καὶ τὸ περιεργότερον πάντων ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ εὐγενεῖς Γερμανοὶ ἠνώνοντο λόγῳ ἐλευθερίας μὲ τὸν ὄχλον, ὡς ἐν ταῖς δημοκρατίαις, κατηγοροῦντες τὸν Ναπολέοντα ὅτι κατεπάτησε τὰς ἐλευθερίας τῶν λαῶν, ἐνῷ οὗτοι ἤθελον ἐγκαταστήσει αὐτάς. Ἀλλὰ φεῦ! ἅμα πεσόντος τοῦ Ναπολέοντος, ἐλησμονήθησαν παρὰ τῶν εὐγενῶν ὅλαι αὗται αἱ διακηρυττόμεναι ἐλευθερίαι. Λαμπρὸν μάθημα εἰς τοὺς λαοὺς ἵνα μὴ πιστεύωσι τοσοῦτον εὐκόλως εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῶν ἀρχόντων, διότι οὗτοι, ἅμα παρελθόντος τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου, καταφρονοῦσι τὰ πάντα καὶ ἐπαναλαμβάνουσι τὰς πρώτας ἕξεις των.

Τὸ γερμανικὸν αἴσθημα τοῦτο ἀνεζωογονήθη ἔτι μᾶλλον ἐν Βερολίνῳ, ἅμα ἐμφανισθέντος ἐκεῖ τοῦ πρίγκηπος Βρουνσβίκου. Ἔκτοτε ὁ λαὸς τοῦ Βερολίνου, παρουσίᾳ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐξέφραζε τὰ πατριωτικά του αἰσθήματα καὶ τὸ πρὸς τοὺς Γάλλους μῖσος αὐτοῦ, ἀλλ᾽ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε οὐδὲ ἐπὶ χρήμασιν ἔδιδον εἰς αὐτοὺς ὅ,τι ἐζήτουν. Ὁ βασιλεὺς ὅμως τῆς Πρωσσίας, ὅστις τῷ 1806 παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ λαοῦ ἦλθεν εἰς πόλεμον μὲ τὴν Γαλλίαν, ἐγκαταλειφθεὶς δὲ ὑπό τε τῆς Ῥωσσίας καὶ Αὐστρίας διεκινδύνευσε τὸν θρόνον του, καὶ ἑπομένως ἀπώλεσε τὰ δύο τρίτα τῆς Ἐπικτρατείας του, δια-

τηρήσας μόλις τὸ ἕτερον τρίτον, καὶ τοῦτο κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Γάλλων, ὡς συνετὸς δῆθεν βασιλεὺς δὲν ἤθελεν ἐκ νέου νὰ ὑποπέσῃ εἰς λάθη, ἀλλ' ἐσκέπτετο νὰ οἰκονομήσῃ τὰς περιστάσεις. Μὴ περιοριζόμενος ὅμως εἰς τοῦτο, ἠθέλησε νὰ δειχθῇ καὶ ὑπὲρ τὸ δέον πιστὸς πρὸς τὸν Ναπολέοντα, διὸ ἐξαπέστειλεν ἕνα τῶν ὑπουργῶν του πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, διακηρύττων εἰς αὐτὸν ὅτι οὐχὶ μόνον δὲν συμμαχεῖ μὲ αὐτὸν, ἀλλὰ θέλει ἑνωθῇ μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ πολεμήσει κατ' αὐτοῦ. Οὕτω λοιπὸν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐναλλὰξ ὑπῆρξεν ἀπερίσκεπτος, διότι, ὅτε ὁ Ναπολέων ἦτον ἰσχυρὸς, τῷ 1806, ἤθελε νὰ ἔλθῃ εἰς πόλεμον μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἤδη δὲ, ὅτε οὗτος ἦτον ἀνίσχυρος, τῷ 1812, ἤθελε νὰ κυρυχθῇ ἐναντίος τῶν σωτήρων του, νομίζων εἰσέτι ἰσχυρὸν αὐτὸν καὶ μόνον προσώραν νικηθέτα. Μαθὼν δὲ τὴν πρᾶξιν τοῦ στρατηγοῦ Ὑόρκου, προσεκάλεσε τὸν παρ' αὐτῷ πρέσβυν τῆς Γαλλίας καὶ τῷ διεβεβαίωσε τὴν ἀποδοκιμασίαν του κατὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ στρατηγοῦ του, μάλιστα δὲ παρεκάλεσεν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ εἰς Καινισβέργην καὶ νὰ διακηρύξῃ εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦτον ὅτι ἕνεκα τούτου θέλει δικασθῇ ὑπὸ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας διεβεβαίωσε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας ὅτι εἶχε πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, ὥστε οὐδαμῶς ἀμφίβαλλε περὶ τῆς πίστεώς του ὥστε ν' ἀπέλθῃ οὗτος πρὸς τὸν στρατηγὸν Ὑόρκον· ἑπομένως ἀνέφερε ταῦτα πάντα πρὸς τὸν Ναπολέοντα.

Τὴν κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Ὑόρκου ἀποδοκιμασίαν τοῦ Φριδερίκου μαθόντες οἱ Πρῶσσοι εὐθὺς ἀνέκραξαν ἅπαντες ὅτι, ἐπειδὴ ὁ βασιλεύς των καὶ οἱ ὑπουργοί του ἦσαν δεσμευμένοι ὑπὸ τῆς κατοχῆς τῶν Γάλλων, αἱ πράξεις καὶ οἱ λόγοι αὐτῶν οὐδεμίαν ἰσχὺν εἶχον· μ' ὅλον τοῦτο, εἰ καὶ ὁ Φριδερῖκος ἐξέφρασε τὴν κατὰ τῆς πράξεως τοῦ στρατηγοῦ Ὑόρκου ἀποδοκιμασίαν, οὐδὲν ἔπραξε κατὰ τούτου.

Ὁ διοικητὴς τοῦ ἐν Βερϊλίνῳ διαμένοντος γαλλικοῦ στρατοῦ Ὠγερὼ, γνωρίζων τὴν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καλὴν διάθεσιν τοῦ Φριδερίκου, ὀλίγον προσεῖχεν εἰς τὰς φωνασκίας τοῦ λαοῦ, διῆγεν ὅμως ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον· οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ

ὅμως παροργιζόμενοι καθ' ἑκάστην ἐκ τῶν παραφορῶν τοῦ πρωσσικοῦ λαοῦ ἔκραζον κατὰ τῆς ἀπιστίας τοῦ Φριδερίκου, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκτοπίσωσιν αὐτὸν μετὰ τῆς αὐλῆς του εἰς τὴν πόλιν Ποτσδάμην. Ὁ Φριδερῖκος μαθὼν ταῦτα ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τῆς ἐπαπειλουμένης ἐλευθερίας του, καὶ διελογίζετο νὰ μεταβῇ εἰς Σιλεσίαν, ὅθεν ἐδύνατο νὰ συγκοινωνῇ μὲ τοὺς Ῥώσους καὶ νὰ μένῃ ἐκεῖ ἐν οὐδετερότητι· ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε ν' αὐξήσῃ τὸν στρατόν του καὶ ἐπειδὴ ἐσπανίζετο χρημάτων, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ναπολέοντος νὰ πληρώσῃ εἰς τὴν Πρωσσίαν τὰς πρὸς διατροφὴν τοῦ ἐν Πρωσσίᾳ διαμένοντος γαλλικοῦ στρατοῦ δαπάνας ὑπολογιζομένας εἰς 48 ἑκατομμύρια φράγκων, ἐκπιπτομένων τῶν εἰς τὴν Γαλλίαν ὀφειλομένων χρεῶν· διὰ τῶν χρημάτων λοιπὸν τούτων ὑπελόγιζε ν' αὐξήσῃ τὸν στρατόν του εἰς 120 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἔπειτα δὲ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Αὐστρίαν, καὶ ἀμφότεροι νὰ ἐπιβάλωσι τὴν εἰρήνην εἰς τὸν Ναπολέοντα. Ἐπὶ τούτῳ δ' ἔπεμψε τὸν ὑπουργὸν αὐτοῦ Ἀτζφέλδτ, ὅστις ἦτο κεκηρυγμένος φίλος τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἵνα προτείνῃ αὐτῷ τὰ ἑξῆς: τὴν μετάθεσιν τῆς αὐλῆς τῆς Πρωσσίας εἰς τὴν Σιλεσίαν, ἵνα δύναται νὰ διαμένῃ μακρὰν τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου· τὴν αὔξησιν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Πρωσσίας, ὅπως κατασταθῇ χρησιμωτέρα εἰς τὴν γαλλικὴν συμμαχίαν· τὴν ἀπότισιν τῶν ὀφειλομένων ὑπὸ τῆς Γαλλίας, καὶ τέλος τὴν ἀπόδοσιν τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῆς Γαλλίας φρουρίων, ἵνα ἡσυχάσωσι τὰ ἐξημμένα πνεύματα τοῦ πρωσσικοῦ λαοῦ. Πρὸς δὲ ὁ Πρῶσσος ὑπουργὸς εἶχεν ἐντολὴν παρὰ τῆς αὐλῆς του νὰ ἐξηγηθῇ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος περὶ οἰκογενιακοῦ δεσμοῦ μεταξὺ τῆς γαλλικῆς καὶ πρωσσικῆς δυναστείας, ὅπως ἐγένετο καὶ μετὰ τῆς Αὐστρίας, δηλαδὴ ὁ διάδοχος τῆς Πρωσσίας νὰ νυμφευθῇ μετά τινος πριγκηπέσσης τῆς Γαλλίας· πρὸς τούτοις ὁ ὑπουργὸς οὗτος εἶχεν ἐντολὴν νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι, ἂν αἱ προτάσεις αὗται δὲν ἐγένοντο παραδεκταί, ἡ Πρωσσία μένει ἐλευθέρα νὰ διαπράξῃ ὅπως ὑπηγόρευον αὐτῇ τὰ συμφέροντά της.

Ἡ δὲ Αὐστρία, καίτοι μένουσα πιστὴ εἰς τὴν συμμαχίαν

τῆς Γαλλίας, ἤθελεν ὅμως καὶ αὐτὴ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν περιορισμῶν οὓς ὑπέβαλεν αὐτῇ ἡ Γαλλία· ἐνουμένη δὲ μεθ' ὅλων τῶν γερμανικῶν Ἐπικρατειῶν νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰ διαμαχόμενα Κράτη τὴν εἰρήνην κατὰ τὸ συμφέρον αὐτῆς τῆς Γερμανίας. Ὁ Μεττερνῖχος, ὅστις ἦτον ἀνέκαθεν φίλος τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, διευθύνων ἤδη τὴν πολιτικὴν τῆς Αὐστρίας, διελογίζετο καὶ ἐνήργει ταῦτα, συνενοηθεὶς εὐθὺς μεθ' ὅλων τῶν γερμανικῶν Ἐπικρατειῶν, ὅπως ἅπασαι ἐξοπλισθῶσι καὶ συναθροίσωσι πεντακοσίας χιλιάδας γερμανικοῦ στρατοῦ δι' οὗ νὰ ἐπιβάλωσι τὴν εἰρήνην εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Ὅτε λοιπὸν ὁ Ναπολέων, ὡς ἐῤῥέθη, ἐζήτησε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ν' ἀποστείλῃ αὐτῷ ἐπίσημον πολιτικὸν ἄνδρα ἵνα συζητήσῃ μετ' αὐτοῦ σπουδαῖα πολιτικὰ ζητήματα, ὁ Μεττερνῖχος, ἐξαποστέλλων τὸν Βουβνᾶν, παρήγγειλεν αὐτῷ νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, ὡς φίλος καὶ πενθερὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας, θέλει εἶσθαι πιστὸς εἰς τὴν συμμαχίαν του, ἀλλ' ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην, καὶ ὅτι εἰς τοῦτο ἐνησχολεῖτο, διὸ καὶ συμβουλεύει αὐτὸν νὰ τὴν παραδεχθῇ, διότι οὐδαμῶς ἡ Γαλλία ἤθελεν ἐκπέσει ἐκ τῆς περιωπῆς εἰς ἣν διέκειτο, καὶ ὅτι, ἂν παρατηρήσῃ τοὺς περὶ τούτου δισταγμοὺς τοῦ Ναπολέοντος, νὰ εἴπῃ αὐτῷ ἀποφασιστικῶς ὅτι ἡ Αὐστρία μεθ' ὅλης τῆς Γερμανίας εἶναι ἀποφασισμένη νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην εἰς ὅντινα ἀρνεῖται αὐτήν. Προσέτι καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Μεττερνίχου, ἔγραψε φιλικωτάτην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ναπολέοντα, συμβουλεύων αὐτὸν πατρικῶς περὶ τῆς παραδοχῆς τῆς εἰρήνης, καὶ ὅτι οὗτος ἤθελεν εἶσθαι ἀείποτε πιστὸς σύμμαχος αὐτοῦ.

Ὁ Ναπολέων, λαβὼν τὰς φιλικὰς διαβεβαιώσεις ταύτας τῆς τε Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας, εὐχαριστήθη μεγάλως· διελογίζετο δὲ νὰ πέμψῃ κατὰ τῶν Ῥώσσων τὰς 300 χιλιάδας τῶν νεοσυλλέκτων καὶ ἐθνοφυλάκων, οὓς διωργάνιζεν εἰς Γαλλίαν· μαθὼν ὅμως τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μυράτου ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὠργίσθη σφόδρα κατ' αὐτοῦ. Εὐθὺς δὲ

ἐπικυρώσας τὸν διορισμὸν τοῦ Εὐγενίου, διέταξε νὰ δημοσιευθῶσιν εἰς τὸν Γαλλικὸν Μηνύτορα τὰ ἑξῆς· « Ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἀσθενήσας ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ στρατοῦ, παραδώσας τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀντιβασιλέα (πρίγκηπα Εὐγένιον)· οὗτος ἔχει πλειοτέραν πεῖραν διοικήσεως μεγάλων στρατῶν, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἔχει πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν. »

Μετὰ ταῦτα ἔγραψε πρὸς τὸν Εὐγένιον νὰ συναθροίσῃ τὰ πέριξ αὐτοῦ στρατεύματα, ἅτινα ὑπερέβαινον κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ναπολέοντος τὰς 40 χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ νὰ ἔχῃ ταῦτα ἕτοιμα πρὸς μάχην· ἀλλὰ νὰ μὴ φοβῆται ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἤθελον ἔλθῃ κατ' αὐτοῦ, ἐν ὅσῳ οἱ Γερμανοὶ ἦσαν σύμμαχοι τῆς Γαλλίας, καὶ ὅτι μετὰ ἕνα μῆνα ἤθελε πέμψει αὐτῷ ἀπικουρίαν 60 χιλιάδων μαχίμων ἀνδρῶν, ὥστε μετὰ 100 χιλιάδων στρατοῦ ἔπρεπε νὰ ἦναι βέβαιος ὅτι οἱ Ῥῶσσοι δὲν ἐτόλμων νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτοῦ, ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ συγκεντρώσωσιν οὗτοι τοσαύτην πολεμικὴν δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μᾶλλον ἀναγκαῖον εἰς τὸν Εὐγένιον ἦτο τὸ ἱππικὸν, διότι οἱ Κοζάκοι ἐπροξένουν καταστροφὴν καὶ ἐνέσπειρον πανταχοῦ τὸν τρόμον, ἐδέησε νὰ πέμψῃ αὐτῷ ὁ Ναπολέων προχείρως ἱππικόν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε τοιοῦτον εἰς Γαλλίαν, προσεκάλεσεν ὅλους τοὺς συμμάχους τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου νὰ πέμψωσιν ὅσον τάχος εἰς τὸν Εὐγένιον ὅσον ἱππικὸν εἶχον, ἔστω καὶ μίαν ἴλην, καὶ ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας διετήρει παρ' αὐτῷ 2400 καλοὺς ἱππεῖς, προσεκάλεσε καὶ τοῦτον νὰ πέμψῃ αὐτοὺς ἐκεῖ.

Ὁ Ναπολέων ἐπομένως ἔγραψεν εἰς τὸν Εὐγένιον νὰ ἐφοδιάσῃ καθ' ὅλα τὰ παρὰ τοὺς ποταμοὺς Βιστούλαν καὶ Ὀδέρον φρούρια, πρὸς τοῦτο δὲ νὰ μὴ φείδεται χρημάτων, καὶ, χρείας τυχούσης, νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τὴν βίαν πρὸς σύναξιν τροφῶν καὶ καυσίμων ξύλων, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ κάρπιμα δένδρα νὰ κόψῃ διὰ τὰς χρείας τοῦ στρατοῦ· νὰ πέμψῃ πρὸς τὸν Ῥῆνον τοὺς πλεονάζοντας ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπαξιωματικοὺς, διότι οὗτοι ἔλεγεν ὅτι μᾶλλον βλάπτουν, καθήμενοι ἀργοὶ ἢ ὠφε-

λοῦσιν εἰς αὐτὸν, νὰ μὴ διατηρήσῃ δὲ ἐκ τῶν διαθεσίμων στρατηγῶν παρ' αὐτῷ εἰμὴ τὸν στρατάρχην Νέϋ, ὃν νὰ πέμψῃ κατὰ τοῦ πρώτου προσερχομένου ῥωσσικοῦ σώματος.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἐνησχολήθη εἰς σπουδαιότερα πράγματα· ἡ παντελὴς καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἡ ἀποσκίρτησις τοῦ Πρώσσου στρατηγοῦ Ὑόρκου καὶ ἡ ταραχὴ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἥτις προεμήνυε γενικὴν ἀναστάτωσιν τῶν Γερμανῶν, εἶχον τοιαύτην σπουδαιότητα, ὥστε ἔπρεπεν ὁ Ναπολέων ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς τὸ γαλλικὸν ἔθνος, ζητῶν τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων, ὡς ἐρρέθη, εἶχε προχείρως 140 χιλιάδας νεοσυλέκτους τοῦ 1813· εἶχε προσέτι 100 τάγματα ἐθνοφυλακῆς, καλῶς ἐξησκημένα, ἀλλ' ἔχοντα προσωρινὸν ὀργανισμόν· ἡ ἐθνοφυλακὴ ἤδη ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν περὶ ταύτης νόμον διῃρεῖτο εἰς τρεῖς κλάσεις· ἡ πρώτη κλάσις περιεῖχε τοὺς ἀπὸ 20 μέχρι 26 ἔτους τῆς ἡλικίας νέους ὅλους ἀγάμους, τοὺς μὴ λαχόντας τὸν περὶ ἀπογραφῆς κλῆρον· ἡ δευτέρα κλάσις τοὺς ἀπὸ 27 μέχρι τοῦ 40 ἔτους, ἡ δὲ τρίτη κλάσις τοὺς ἀπὸ 41 μέχρι τοῦ 60 ἔτους τῆς ἡλικίας· ἡ τῆς πρώτης κλάσεως ἐθνοφύλακες ἦσαν ὠργανισμένοι εἰς κοχόρτιδας, ἑκάστη τῶν ὁποίων, ὡς ἓν τάγμα πεζικὸν, ἐμπεριεῖχε χιλίους ἄνδρας, οἵτινες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετῶσιν ἐντὸς τοῦ Κράτους, ὡς ὁ ἐν ἐνεργείᾳ στρατὸς, ἀλλὰ δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξέρχωνται καὶ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ Κράτους· αἱ ἄλλαι δύο τάξεις, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίζοντο βαθμηδὸν ἐκ τῆς πρώτης καὶ τῶν ἐξυπηρετούντων στρατιωτῶν, μόνον ἐν ἀνάγκῃ τῆς πατρίδος προσεκαλοῦντο εἰς τὰ ὅπλα. Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ ἐκστρατεύσωσιν οἱ τῆς πρώτης τάξεως ἐθνοφύλακες, οἵτινες συνέκειντο, ὡς ἐρρέθη, ἐξ 100 χιλιάδων εὐρώστων καὶ ἀγάμων νέων, καὶ οἵτινες ἦσαν ὠργανισμένοι εἰς τάγματα καλῶς ἐξησκημένα, διελογίζετο νὰ προκαλέσῃ περὶ τούτου νόμον.

Πρὶν ἢ ὅμως ὑποβάλῃ εἰς τὴν Γερουσίαν τὸν εἰρημένον νόμον, ἠθέλησε νὰ συγκαλέσῃ περὶ τούτου ἔκτακτον συμβούλιον συγκείμενον ἐξ ἐξόχων καὶ ἐμπιστευμένων αὐτῷ ἀνδρῶν, εἰς οὓς νὰ παραστήσῃ τὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης, καὶ περὶ

τῶν ληφθησομένων μέτρων περὶ τῆς μεγάλης πάλης, ἣν πρό τινος καιροῦ ἀνεδέχθη. Μὴ ὢν συνειθισμένος νὰ συμβουλεύηται, οὐδὲ μ' αὐτοὺς τοὺς ὑπουργούς του, εἰμὴ καθόσον ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν, διετήρει εἰς ἑαυτὸν τὸ σύνολον τῆς κυβερνήσεως· ἀλλ' ἤδη κατέστη κοινωνικώτερος μετὰ τὰ συμβάντα αὐτῷ δυστυχήματα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰλικρινῶς ἵνα παραδεχθῇ καὶ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ἀλλὰ προσποιημένως ὅπως προσλάβῃ πολλοὺς κοινωνοὺς τῶν πράξεών του. Προσέτι εἶχεν ἀποφασίσει νὰ διάγῃ τοῦ λοιποῦ ὡς στρατιωτικὸς, ἀπεκδυόμενος μάλιστα τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ ἡγεμόνος, ἣν διετήρησεν ἐν τῇ παρελθούσῃ ἐκστρατείᾳ τοῦ 1812, καὶ, γενόμενος ἀληθῶς ὁ πρώην στρατηγὸς Βοναπάρτης, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς πρώτους χρόνους του, καθ' οὓς νυχθημερὸν εἰργάζετο, διάγων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔφιππος καὶ ἀπολαμβάνων διὰ τῶν ἀτρύτων κόπων τὰ ἀγαθὰ τῆς τύχης, ἥτις ἐφαίνετο ὅτι ἀφθόνως ἀπένειμεν αὐτῷ. Εἶχε λοιπὸν ἀποφασίσει νὰ ἐξιλεωθῇ ἐκ τῶν προτέρων σφαλμάτων του διὰ τῆς ἄκρας δραστηριότητός του· ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἤθελε νὰ ἐξιλεωθῇ καὶ διὰ τῆς μετριότητος, ἐνῷ ἐδύνατο εἰσέτι νὰ σωθῇ· διὸ ἔπρεπε ν' ἀφοπλίσῃ τὸν κόσμον διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς μετριότητος. Ἀλλ' ἐκ τῶν δύο τούτων παρεδέχετο μόνον ἀποκλειστικῶς τὸ πρῶτον, ἤτοι τὴν δύναμιν· οὐχὶ διότι δὲν ἐπεθύμει τὸ δεύτερον εἰλικρινῶς, ἀλλ' ἤθελε πρῶτον νὰ νικήσῃ, καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπεροχήν του, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν εἰρήνην, ὅπως ἐσύμφερεν αὐτῷ, ὅπερ δὲν ἤρμοζεν εἰς τὰς τότε περιστάσεις τῆς Εὐρώπης.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Γαλλίαν, ἅπαντες οἱ περιστοιχοῦντες αὐτὸν ἐφρόνουν περὶ τῆς εἰρήνης· ὁ ἀρχικαγγελάριος Καμβασερὲς διὰ τῆς σοβαρότητος καὶ τῆς συνήθους μετριοπαθείας του, ὁ Ταλλεϋράνδος διὰ τῆς ἄλλοτε προσποιημένης καὶ ἄλλοτε πραγματικῆς ῥαθυμίας του, ὁ στρατάρχης Σαβαρὺς διὰ τῆς συνήθους οἰκειότητος καὶ τόλμης τοῦ νὰ λέγῃ τὰ πάντα, ὁ Μολλιέρος ἐφρόνει ὡς οἰκονομικὸς κατάχρεως· ἐκ δὲ τῶν αὐλικῶν τοῦ Ναπολέοντος ὁ Δυρόκος διὰ τῆς διακεκριμένης

φρονήσεώς του, ὁ δὲ Κωλαιγκοῦρτος διὰ τῆς σαθερότητος καλοῦ πολίτου· ἅπαντες οὗτοι συνεμερίζοντο τὴν περὶ εἰρήνης ἰδέαν καὶ ἐκήρυττον αὐτὴν, ὅπως γένῃ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὠφέλιμος· μάλιστα ὁ Κωλαιγκοῦρτος, ὅστις ἐν ταῖς περισάσεσι ταύταις ἤλκυσε τὸ σέβας ὅλων τῶν τιμίων ἀνδρῶν, ἦτον ὁ μᾶλλον θιασώτης τῆς εἰρήνης καὶ ὁ μᾶλλον ἐπιμένων καὶ ζητῶν αὐτήν. Εἰς ὅλας δὲ τὰς περὶ εἰρήνης προτροπὰς τούτων ὁ Ναπολέων ἔλεγεν ὅτι καὶ οὗτος ἐπεθύμει αὐτὴν, καὶ ὅτι ἠσθάνετο τὴν περὶ τούτου ἀνάγκην, ἀλλ' ὅτι ἤθελε ν' ἀποκτήσῃ αὐτὴν δι' ἐξόχου καὶ τελευταίου κατωρθώματος. Ἐπανελάμβανε δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ἐπεθύμει καὶ ἤθελε τὴν εἰρήνην, δὲν ἔπρεπε νὰ γένῃ καταφανὲς τοῦτο, διότι τὰ πάντα ἤθελον ἀπολεσθῆ, ἐὰν ἡ Εὐρώπη ἐμάνθανεν ὅτι ἡ Γαλλία ἐκλονίσθη. Τοῦτο ἦτο μὲν ἀληθὲς, ἀλλ' ἐὰν ὁ Ναπολέων, ἀποφασίσας νὰ πολεμήσῃ, ἠνώνετο διὰ παραχωρήσεών τινων μὲ τὴν Αὐστρίαν, ἐδύνατο διὰ τῆς μετριότητος νὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἅπαντας τὴν εἰρήνην.

Ἐκ τῶν περιστοιχούντων τὸν Ναπολέοντα ἀνδρῶν τινὲς τολμηροὶ ἢ γοητευμένοι εἰς τὴν προτέραν ἰσχύν του ἔλεγον ὅτι τὰ ἐν Ῥωσσίᾳ συμβάντα οὐδόλως εἶχον ἀλλάξει τὰ πράγματα. Τὴν γνώμην ταύτην συνεμερίζετο καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ Βασσάνος· ὁ δὲ Ναπολέων δὲν ἐπίστευε μὲν τοῦτο, ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ λέγηται. Οὗτος λοιπὸν παρεδέχετο τὴν περὶ εἰρήνης ἰδέαν, ἀλλ' ἐφιλονείκει τὸν τρόπον, δι' οὗ ἔμελλον ν' ἀρχίσωσιν αἱ διαπραγματεύσεις. Περὶ τούτου διηγέρθησαν σφοδραὶ συζητήσεις ἐνώπιον αὐτοῦ, ὅπερ οὐδέποτε ἐγένετο, διότι ἄλλοτε ἕκαστος ἐξέφραζε τὴν γνώμην του ἄνευ ἄλλης συζητήσεως. Δύο λοιπὸν γνῶμαι ὑπῆρχον· ἡ μία ἦτο τὸ νὰ γένῃ ἡ εἰρήνη διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς Αὐστρίας, ἡ δ' ἑτέρα τὸ νὰ γένῃ ἡ περὶ εἰρήνης πρότασις ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ Κωλαιγκοῦρτος, ὅστις ἦτο συνειθισμένος νὰ διαπραγματεύηται μὲ τὴν Ῥωσσίαν, ἐνθυμούμενος τὰς πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου προσπαθείας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἤλπιζεν ὅτι παρουσιαζόμενος πρὸς αὐτὸν ἤθελε κατορθώσει νὰ συνομολογήσῃ μὲ αὐτὸν ἔντιμον εἰρήνην. Τοῦτο δὲν ἔπραττεν ὁ Κωλαιγ-

κοῦρτος ἕνεκα φιλοδοξίας, διότι οὗτος τοιαύτην δόξαν δὲν ἐπεθύμει, ἀλλ' ἕνεκα πεποιθήσεως καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν δυναστείαν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ διότι ἐνόμιζε τοῦτο ὡς σωτηρίαν τῆς Γαλλίας. Ὁ δὲ Βασσάνος ἦτον ἐναντίας γνώμης· οὗτος, ἔχων πολλὰς σχέσεις μὲ τὴν Αὐστρίαν ἀπὸ τοῦ γάμου τοῦ Ναπολέοντος, ἤθελε νὰ διαπραγματευθῇ ἡ εἰρήνη διὰ τῆς Αὐστρίας, καὶ ἤθελε νὰ ἦναι ὁ αὐτουργὸς εἰρήνης, ἣν ὅλος ὁ κόσμος ἐπεθύμει, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει καὶ αὐτὸς, ἀλλὰ καθ' ὃν τρόπον ἤθελεν ὁ Ναπολέων, τουτέστι μετὰ τοιούτων ἀπαιτήσεων, ὥστε καθίστατο ἀδύνατον τοῦτο. Ὁ Ταλλεϋράνδος, ὅστις ἐγέλα καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασσάνος ἦτον ὑπουργὸς, εἴτε θέλων νὰ φανῇ ἐναντίος τοῦ Βασσάνου, εἴτε ἐκ πεποιθήσεως, ἐκηρύχθη ἐναντίος τῆς περὶ εἰρήνης προτάσεως διὰ τῆς Αὐστρίας.

Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ἡ πορεία τῆς Αὐστρίας ὡς πρὸς τὴν Γαλλίαν ἦτον ἐπικίνδυνος, διότι αὕτη, ἀναδεχομένη τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, ἐδύνατο ἐπὶ τέλους νὰ ἐξοπλισθῇ κατὰ τῆς Γαλλίας. Τοῦτο δὲ ἀπεδεικνύετο καὶ ἐκ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων αὐτῆς, ὥστε ἐν πρώτοις ἤθελε παρουσιασθῇ ὡς μεσολαβοῦσα, μετ' ὀλίγον ὡς διαιτητὴς, καὶ μὴ εἰσακουσθεῖσα, ἤθελε δράξει τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὅθεν ἔπρεπεν ἡ Γαλλία, ὅσον τὸ δυνατὸν, ν' ἀπομακρύνῃ τὴν Αὐστρίαν ἐκ τῶν τότε μεγάλων ὑποθέσεων τοῦ κόσμου, καὶ νὰ μὴ παραδεχθῇ τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς προσπαθείας της, ἐὰν ἤθελεν εἰς τὸ μέλλον νὰ μὴ πληρώσῃ αὐτὰς πολὺ ἀκριβά, ν' ἀπευθυνθῇ δὲ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ὅπερ ἦτο τὸ φρονιμώτερον καὶ τὸ ἐπιδεξιότερον. Ἀλλ' ἡ νέα διάθεσις τοῦ Ἀλεξάνδρου παρουσίαζεν ἐνταῦθα μεγίστην δυσκολίαν. Ὁ Κωλαιγκοῦρτος, καίτοι χαίρων τὴν εὔνοιαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐφοβεῖτο ἤδη νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτὸν, ὅστις ἕνεκα τῶν νικῶν του κατέστη ὑπερήφανος καὶ ἐκηρύττετο ὁ σωτὴρ τῆς Γερμανίας. Τούτων ἕνεκα λοιπὸν δὲν ἐδύναντο αἱ διαπραγματεύσεις ν' ἀρχίσωσιν ἀμέσως μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ διὰ τῆς Αὐστρίας· πρὸς τοῦτο δὲ εἶχε δίκαιον ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξω-

τερικῶν Βασσάνος. Ἔπρεπε λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἢ νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξαιτούμενος ἀπ᾽ εὐθείας παρ᾽ αὐτοῦ τὴν εἰρήνην, ἢ νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τὴν Αὐστρίαν, καὶ δι᾽ αὐτῆς νὰ τὴν ἀπολαύσῃ, ἀλλ᾽ ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ ὅτι περὶ τούτου ἔπρεπε ν᾽ ἀνταμείψῃ πρεπόντως αὐτήν.

Ταῦτα πάντα λοιπὸν συνεζήτει τὸ ἐν τοῖς Κεραμεικοῖς συνελθὸν ἔκτακτον συμβούλιον. Εἰς ἐπικράτειαν, ἔνθα οἱ ὑπουργοί εἰσιν ὑπεύθυνοι τῶν πράξεών των, μόνοι οὗτοι συνέρχονται καὶ συσκέπτονται περὶ πάσης κυβερνητικῆς πράξεως, ἀλλ᾽ ἔνθα μόνον ὁ ἡγεμὼν εἶναι ὑπεύθυνος, οὗτος συγκαλεῖ ὅν τινα νομίζει ἁρμόδιον καὶ βουλεύεται μετ᾽ αὐτοῦ. Οὕτω καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ναπολέων συνεκάλεσε τοὺς ἐπισημοτέρους πολιτικοὺς ἄνδρας καὶ μετ᾽ αὐτῶν συνεζήτει, διότι ἤθελε νὰ φωτισθῇ παρ᾽ αὐτῶν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς εἰρήνης, καὶ ἵνα μάθῃ ὁ κόσμος ὅτι οὗτος ἐσκέπτετο περὶ τούτου.

Ὁ Ναπολέων, παριστάμενος ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ μετ᾽ ἀταραξίας καὶ ἐμβριθείας, διέταξε τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ εἰς τὴν Γερουσίαν ὑποβληθησομένου νομοσχεδίου περὶ τῆς ἐκστρατεύσεως τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἔπειτα ἐξέθηκε περιληπτικῶς τὸ ζήτημα, ὅπερ ἤθελε νὰ συζητήσῃ. « Ἐπιθυμῶ τὴν εἰρήνην, εἶπεν, ἀλλὰ δὲν φοβοῦμαι καὶ τὸν πόλεμον· εἰ καὶ ὑπέστημεν μεγάλας ζημίας ἕνεκα τῆς δριμύτητος τοῦ κλίματος, ἔχομεν ὅμως εἰσέτι μεγάλα βοηθήματα· ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ Κράτους ἡ ἡσυχία βασιλεύει, τὸ ἔθνος θέλει νὰ διατηρήσῃ τὴν δόξαν του καὶ τὴν ἰσχύν του· ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Δανία μᾶς ἐξασφαλίζουσι μεγάλως περὶ τῆς πίστεώς των· ἡ Αὐστρία δὲν θέλει νὰ διαλύσῃ συμμαχίαν ἐξ ἧς περιμένει πολλὰ ὠφελήματα· ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐπιθυμεῖ ν᾽ αὐξήσῃ τὴν πρὸς ἡμᾶς χορηγηθεῖσαν στρατιωτικὴν δύναμιν καὶ θέλει νὰ εἰσάξῃ εἰς στρατοδικεῖον τὸν στρατηγὸν Ὑόρκον· ἡ Ῥωσσία ἔχει ἀνάγκην εἰρήνης, μ᾽ ὅλον ὅτι δὲ βασανίζεται ἐκ τῶν ῥαδιουργιῶν τῆς Ἀγγλίας, φρονῶ ὅτι δὲν θέλει ἐπιμένει εἰς ἀγῶνα, ὅστις θέλει ἀποβῇ ὀλέθριος εἰς αὐτήν.

« Διέταξα στρατολογίαν 350 χιλιάδων ἀνδρῶν, αὐξανομένων

εἰς 500 χιλιάδας μετὰ τῆς στρατολογίας τοῦ 1813· τὸ περὶ τούτου νομοσχέδιον συνετάχθη καὶ μέλλει νὰ συζητηθῇ· ἕτερον διάταγμα ἡτοιμάσθη πρὸς συγκάλεσιν τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος, οὗτινος ἡ παρουσία θέλει ὠφελήσει εἰς τοὺς παρόντας συνδυασμούς, καὶ δι' οὗ δυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν νομοθετικὰ μέτρα, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς αὔξησιν φόρων. Κανονίσαντες τὰς ἀναπτύξεις τῶν δυνάμεών μας, συμφέρει νὰ περιμένωμεν προτάσεις περὶ εἰρήνης, ἢ νὰ προτείνωμεν ἡμεῖς αὐτήν; Ἐὰν ἡμεῖς προτείνωμεν αὐτὴν, πρέπει νὰ διαπραγματευθῶμεν κατ' εὐθεῖαν μὲ τὴν Ῥωσσίαν, ἢ εἶναι προτιμώτερον ν' ἀπευθυνθῶμεν εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν μεσολάβησιν αὐτῆς; Τοιαῦτα εἰσὶ τὰ ζητήματα, περὶ ὧν περιμένω νὰ μὲ φωτίσητε. »

Μετὰ τὴν περιληπτικὴν ταύτην ἔκθεσιν, ἕκαστος ὡμίλησε κατὰ τὴν συναίσθησίν του.

Ὁ Κωλαιγκοῦρτος ἐξέθεσεν ἐν πεποιθήσει τὴν περὶ εἰρήνης γνώμην του, ὅτι ἔπρεπε νὰ διαπραγματευθῶσιν αὐτὴν μὲ τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ Καμβασερὲς, ὡς συνετὸς ἀνὴρ, ὑπεστήριξε τὴν γνώμην τοῦ Κωλαιγκούρτου, εἰπὼν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς ὃν ἐξαρτᾶτο τοῦτο, τουτέστι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας, καὶ τὰ πάντα νὰ περαιώσωσι μετ' αὐτοῦ, ἀποφεύγοντες ν' ἀναμίξωσι τὴν Αὐστρίαν, ἥτις ἤθελε νὰ συμμεθέξῃ μόνον ἵνα ὠφεληθῇ μεγάλως. Ὁ Ταλλεϋράνδος ἐπίσης ὑπεστήριξε τὴν γνώμην τῶν προλαλησάντων ὅτι νὰ διαπραγματευθῶσιν ὅπως δυνηθῶσι τάχιστα τὴν εἰρήνην μὲ τὴν Ῥωσσίαν, ἀποφεύγοντες τὴν Αὐστρίαν.

Μετὰ τούτους ἔλαβε τὸν λόγον ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Βασσάνος, ὅστις διὰ μακρολογιῶν ἐπεχείρησε ν' ἀποδείξῃ τὰ ἐναντία τῶν προλαλησάντων, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν καθ' ἑκάστην πληροφοριῶν, ἃς ἐλάμβανεν οὗτος· ὡμίλησε περὶ τῶν μεγάλων δυσκολιῶν, ἃς ἤθελον ἀπαντήσει, ἀπευθυνόμενοι πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἐνῷ, ἔλεγεν, ἀπ' ἐναντίου ἤθελεν εἶσθαι πολὺ εὔκολον διὰ τῆς Αὐστρίας, περὶ τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀφιλοκερδίας τῆς ὁποίας εἶπε πολλά.

Μετὰ τοῦτον ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Καμπαγνὺς, ὅστις ὡσαύτως

ἐξέθηκε τὰς μεγάλας δυσκολίας, ἃς ἤθελον ἀπαντήσει εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ τὰς εὐκολίας, ἃς ἤθελον εὕρει εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὥστε καὶ οὗτος συνεφώνει μὲ τοὺς δύο προλαλήσαντας· ἐπομένως ἐξέθηκαν τὴν γνώμην των καὶ δύο ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, οἵτινες ὡσαύτως συνεφώνησαν μὲ τὸν ὑπουργὸν αὐτῶν.

Ἵνα ἐξαχθῇ ὠφέλειά τις ἐκ τοῦ συμβουλίου τούτου, ἔπρεπε, ἐὰν παρεδέχοντο τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας, νὰ συζητήσωσιν ὑπὸ ποίους ὅρους αὕτη ἐδέχετο τοῦτο, ἢ, ἂν ἔπρεπε νὰ μὴ παραδεχθῶσιν αὐτὴν, τί ἔμελλε νὰ πράξωσιν, ὅπως κατορθώσωσιν ἀντὶ νὰ ζητῶσι τὴν μεσολάβησίν της, αὕτη μόνη νὰ προσφέρηται, καὶ τότε νὰ τὴν παραδεχθῶσιν ὑπὸ ὠφελίμους ὅρους ὡς πρὸς τὴν Γαλλίαν, καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἐπαχθεῖς, οἵας ἤθελε ζητήσει αὕτη, ἐὰν ἐγνώριζεν ὅτι ἡ εἰρήνη ἐξαρτᾶτο παρ᾽ αὐτῆς.

Ἀλλ᾽ ὁ Ναπολέων, τυφλωθεὶς ἐκ τῶν ἰδίων πεποιθήσεων, δὲν ἐπεθύμει νὰ συζητηθῶσι ταῦτα, διότι οὗτος, ἀποφασίσας ἤδη νὰ διαπραγματευθῇ περὶ εἰρήνης, ἤθελε νὰ πράξῃ τοῦτο διὰ τῆς Αὐστρίας· πρὸς τοῦτο δὲ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν σύζυγόν του πρὸς τὸν πατέρα της, ὥστε οὐχὶ μόνον νὰ ἔχῃ τὴν μεσολάβησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν συνδρομήν του, παραχωρῶν αὐτῷ, ὡς πολλάκις ὑπεσχέθη, τὴν Ἰλλυρίαν πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς Γαλλικίας, ἣν ἀφῄρεσε παρ᾽ αὐτοῦ. Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ἦτο τοσοῦτον ὀλεθρία, ὡς καὶ ἡ προλαβοῦσα ἐκστρατεία· πρὸς τούτοις ἐπιθυμῶν νὰ διαπραγματευθῇ ἡ εἰρήνη προδήλως, ἐνόμιζεν ὅτι ἀξιοπρεπέστερον ἦτο νὰ διαπράξῃ τοῦτο ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, οὐδόλως μιγνυόμενος οὗτος.

Ὡς δ᾽ ἔπραττεν ἄλλοτε εἰς τὰ πολιτικά του συμβούλια, ἀκούων τὴν συζήτησιν αὐτῶν καὶ μὴ ἐκφράζων ἰδίαν γνώμην, ἐνῷ εἰς τὰ κυβερνητικὰ συμβούλια ἐξεφράζετο ζωηρῶς καὶ αὐθεντικῶς καὶ ἐπέβαλε τὴν γνώμην αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἤδη εὐχαριστήσας τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τούτου, οὐδεμίαν γνώμην ἐξέφρασεν· ἐφάνη ὅμως ὅτι ἔκλινε πρὸς τὴν πλειονοψηφοῦσαν γνώμην, τουτέστι τὸ νὰ παραδεχθῇ τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας εἰς

τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ συγχρόνως ν' ἀναπτύξῃ ὅλας τὰς πολεμικάς του δυνάμεις.

Ταῦτα δὲ ὁ Ναπολέων εὐθὺς ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν, ἀλλὰ μετὰ τῶν συνειθισμένων σφαλμάτων αὐτοῦ· ὁ δὲ Βασσάνος δὲν εἶχε τὴν ἱκανότητα ν' ἀναχαιτίζῃ αὐτόν. Ὁ Ναπολέων, ἀκούσας τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Αὐστρίας Βούβναν, ὃν ἐκολάκευσε πολὺ καὶ προσήλκυσεν εἰς ἑαυτὸν λίαν ἐπιδεξίως, ἔγραψεν εἰς τὸν πενθερόν του μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταπείσῃ αὐτόν· ἐξιστόρησεν αὐτῷ τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ ἐκστρατείαν αὐτοῦ τῷ 1812, ἣν, ἔλεγεν, πολὺ ἐμεγάλυναν εἰς Βιέννην· παρεπονεῖτο ὅτι ἐπίεσυσαν πολλὰ περὶ αὐτῆς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πενθεροῦ του, ὅτι οἱ Ῥῶσσοι οὐδὲ ἅπαξ ἐνίκησαν αὐτὸν, ἀλλὰ πανταχοῦ ἐνικήθησαν, ἰδίως δ' ἐν τῷ Βερεζίνᾳ ποταμῷ κατεπολεμήθησαν, μ' ὅλον ὅτι οὔτε ἁλιμαλώτους, οὔτε κανόνια ἐκυρίευσεν· ὅτι, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἵπποι ἀπέθανον ἐκ τοῦ ψύχους, ἐδέησε πολὺ ὑλικὸν τοῦ πυροβολικοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ· ὅτι, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἔνιππον ἱππικὸν, πολλοὶ στρατιῶται διασκορπισθέντες διὰ τροφὰς ἀπωλέσθησαν, καὶ ὅτι τέλος πάντων ἕνεκα τοῦ ψύχους ἐπροξενήθη αὐτῷ ζημία, οὐχὶ δὲ καὶ καταστροφή. Μετὰ ταῦτα παρίστανεν αὐτῷ ἐν ἐκτάσει τὰς πολεμικὰς προπαρασκευάς του, ἐπαπειλῶν οὐχὶ μόνον τοὺς ἐχθρούς του ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπιβουλευθησομένους αὐτῷ φίλους· ἀμέσως δὲ ὑπαινίττετο τὴν Πρωσσίαν, ἐμμέσως δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Αὐστρίαν· ἔπειτα ἀνακεφαλαιῶν ταῦτα πάντα ἔλεγεν ὅτι εἰ καὶ ἐδύνατο νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Ῥώσσους, μ' ὅλα ταῦτα ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην, ἀλλ' αὐτὸς δὲν προτείνει αὐτὴν, ἕνεκα τῆς ἤδη καταστάσεώς του· διὸ ἐζήτει τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας, ἥτις νὰ πέμψῃ ἀντιπροσώπους της εἰς τὰς ἐμπολέμους Δυνάμεις· προσέθηκε δὲ ὅτι δὲν ὥριζε καὶ τοὺς περὶ εἰρήνης ὅρους, διότι δὲν προὐτίθετο νὰ ἐπιβάλῃ αὐτοὺς εἰς τοὺς ἄλλους. Οὐδέποτε, ἔγραφε, συγκατετίθετο ν' ἀποσπάσῃ τὴν Αὐτοκρατορίαν ἐκ χώρας ἀποτελούσης αὐτὴν διὰ ψηφισθέντος νόμου· ἐντεῦθεν ἡ Ῥώμη, τὸ Πεδεμόντιον, ἡ Τοσκάνη, ἡ Ὁλλανδία καὶ αἱ Ἀνσεαντικαὶ ἐπαρ-

χίαι ἔπρεπε νὰ μείνωσιν ἀπαραβίαστοι καὶ ἀχώριστοι ἐκ τῆς Αὐτοκρατορίας· οὕτως ἡ Ῥώμη καὶ τὸ Ἀμβοῦργον ἔπρεπε νὰ ἔχωσι νομάρχας Γάλλους. Περὶ δὲ τῆς Πολωνίας δὲν ὡμίλει ὁ Ναπολέων, διότι ὑπελόγιζεν ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐδύναντο ν᾽ ἀποζημιωθῶσιν αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ Ῥωσσία, εἰς ταύτην μόνον συγκατετίθετο νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἐν Τιλσίτῃ συνθήκης, τουτέστι νὰ μὴ ὑπόκειται ἡ Ῥωσσία εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν δὲ, μεθ᾽ ἧς ἔπρεπε νὰ συνομολογηθῇ ἡ εἰρήνη, ὡς οὔσης συνδεδεμένης μὲ τὴν Ῥωσσίαν, ὁ Ναπολέων ἐπέμενεν εἰς τὰ πρὸς τὸν λόρδον Καστελερεάγον γραφέντα, καθ᾽ ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, πρὸς ὃν ἔλεγεν ὅτι ἡ εἰρήνη ἔπρεπε νὰ γένῃ ἐπὶ τῆς διατηρήσεως τῶν ὑφ᾽ ἑκάστου κατεχομένων. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἡ Ἱσπανία ἔμελλε νὰ μένῃ εἰς τὸν Ἰωσὴφ, ἡ δὲ Πορτουγαλλία εἰς τὴν προτέραν δυναστείαν αὐτῆς, ἡ Νεάπολις εἰς τὸν Μυράτον, ἡ δὲ Σικελία εἰς τοὺς Βουρβόνους. Οἱ ὅροι οὗτοι ἦσαν ὀλέθριοι εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι αἱ μνημονευόμεναι αὗται χῶραι οὐδόλως ἐχρησίμευον εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐνῷ ἀφ᾽ ἑτέρου παρεχωροῦντο εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅλαι αἱ γαλλικαὶ ἀποικίαι· διὸ αἱ προτάσεις αὗται ἦσαν λίαν ἀνόητοι καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἑπομένως ταῦτα ἤρκουν ὅπως καταστήσωσι διὰ παντὸς ἀδύνατον πᾶσαν συνδιαλλαγὴν, καὶ πείσωσι τὴν Αὐστρίαν νὰ ὁρίσῃ τὴν μέλλουσαν πορείαν της, ἥτις ἦτον ὁ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμος, ἐνῷ ἄλλως αὕτη ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην.

Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ λοιπὸν τὸ οὐσιωδέστερον πάντων ἦτο νὰ εὐχαριστηθῇ ἡ Αὐστρία· εἰς αὐτὴν ἀδιάφορον ἦτον ἡ κατοχὴ τῆς Ἱσπανίας, τῆς Ὁλλανδίας καὶ αὐτῆς τῆς Νεαπόλεως, ἤρκει νὰ στέρξῃ εἰς ταῦτα ἡ Ἀγγλία· ὅτι ὅμως δὲν παρεχωρεῖτο τίποτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν, τοῦτο εὐχαρίστει μεγάλως τὴν Αὐστρίαν· τὸ δὲ μᾶλλον ἐνδιαφέρον εἰς αὐτὴν ἦτον ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Γερμανίας ἐκ τοῦ ἀνυποφόρου γαλλικοῦ ζυγοῦ, ἐν ᾧ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπῆρχε καὶ εἷς Γάλλος βασιλεὺς, ὁ Ἰε-

ρώνυμος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι νομάρχαι εἰς γερμανικὰς ἐπαρχίας· πρὸ πάντων δὲ ὅτι ἡ Πρωσσία ἐμηδενίσθη, ἡ δὲ Γερμανία εἶχεν ἀπολέσει μίαν τῶν ἰσχυροτέρων Ἐπικρατειῶν της. Αὕτη λοιπὸν ἡ Αὐστρία ἐπεθύμει τὴν ἀνεξαρτησίαν ὅλης τῆς Γερμανίας καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀφαιρεθεισῶν ἐπαρχιῶν της, ὥστε νὰ φανῇ προστάτης τῆς Γερμανίας καὶ νὰ ἐπικρατῇ αὐτῆς. Μέχρι τοῦδε δὲν εἶχεν ἐκφρασθῇ αὕτη περὶ τῶν ἐπιθυμιῶν της, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ μὴ τυφλωθῇ τις ὑπὸ τῆς κενοδοξίας, ἵνα ἐννοήσῃ τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς· προσέτι ἔπρεπε νὰ διαλογισθῇ ὁ Ναπολέων ὅτι ὑπῆρχον καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, ὡς ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Ἀγγλία, αἵτινες προσέφερον αὐτῇ πλειότερα ὠφελήματα ὡς πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀλλαχοῦ, ὥστε νὰ τὴν ἀποκαταστήσωσιν εἰς τὴν προτέραν της δόξαν.

Μετὰ τὴν ὀλεθρίαν ταύτην ἐπιστολὴν, ἣν ὁ Ναπολέων ἔγραψε πρὸς τὸν πενθερόν του, ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Βασσάνος ἔπεμψεν ἑτέραν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μεττερνῖχον, ἥτις ἦτο πολὺ πλέον ἐκτεταμένη καὶ ὑπεροπτικὴ, ἐμπεριέχουσα μετὰ πλειοτέρας ὑπεροψίας πᾶν ὅ,τι ἔγραψεν ὁ Ναπολέων, πρὸ πάντων περὶ τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς Γαλλίας, ὃν ἀνεβίβαζεν οὗτος εἰς μυθώδη κατάστασιν. Ἔλεγε λοιπὸν ὅτι μόνον ἐκ τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἡ Πρωσσία ἦτον ὕποπτος, ὅτι δι' αὐτὴν ἡτοιμάσθη 100 χιλιάδων γαλλικὸς στρατὸς καὶ 100 ἑκατομμύρια, καὶ ὅτι θέλουσι διπλασιασθῇ, χρείας τυχούσης, καὶ ὅτι καὶ ἂν ἄλλος τις τῶν συμμάχων ἤθελε φανῇ ἄπιστος, ἐννοῶν τὴν Αὐστρίαν, καὶ περὶ τούτου ὑπάρχουσι πολλαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις καὶ χρήματα, ὅτι τέλος πάντων ὁ γαλλικὸς στρατὸς εἰς ἅπασαν τὴν γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν ὑπελογίζετο εἰς ἓν ἑκατομμύριον καὶ διακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, προσδιωρισμένων πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς δόξης τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐρεθίζωσι τὸ γαλλικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν δόξαν του ἐδύνατο ὁμοθυμαδὸν νὰ πράξῃ τεράστια πράγματα, δι' ὧν ἤθελεν ἐκπλήξει ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Ὁ Μεττερνῖχος, ὅστις εἶχε γνωμοδοτήσει περὶ τῆς εἰρήνης, ἀκούων ταῦτα ἔμεινεν ἐκστακτικὸς καὶ ἔπαυσε

νὰ ὁμιλῇ περὶ αὐτῆς. Ἡ διπλωματικὴ ἀλληλογραφία αὕτη ἔπαυσε μετὰ τῆς συνήθους φιλοφροσύνης τῆς πολιτικῆς. Ἐν τούτοις, ὡς ἐρρέθη, ὁ Ναπολέων ἐζήτει τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἤθελεν αὐτὴν ὡς πρὸς μὲν τὴν Ῥωσσίαν ὑπὸ τοὺς παραδεχθέντας ὅρους μετὰ τὴν ἐν Φριεδλάνδῃ μάχην, ὡς πρὸς δὲ τὴν Αὐστρίαν, μετὰ τὴν ἐν Βαγράμῃ μάχην· δυστυχῶς ὅμως ὁ Ναπολέων διεπραγματεύετο περὶ εἰρήνης μετὰ τὴν ἐκ τῆς Μόσχας ὑποχώρησίν του. Ἵνα δὲ δελεάσῃ τὴν Αὐστρίαν, ἐκοινοποίησεν εἰς αὐτὴν τὸν ἐνθρονισμὸν τοῦ υἱοῦ του, ἐγγόνου τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου, ὡς βασιλέως τῆς Ῥώμης, καὶ τὸν διορισμὸν τῆς αὐτοκρατορίσσης θυγατρὸς αὐτοῦ, ὡς ἀντιβασιλίσσης. Τὸ τελευταῖον τούτων ἐδύνατο νὰ προξενήσῃ εὐχαρίστησίν τινα εἰς τὸν Φραγκῖσκον, ἀλλὰ τούτου ἕνεκα δὲν ἐδύνατο οὗτος νὰ λησμονήσῃ εἴκοσιν ἐτῶν δυστυχήματα τῆς αὐτοκρατορίας του, οὐδὲ νὰ παραλείψῃ τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς Γερμανίας καὶ αὐτῆς τῆς Εὐρώπης.

Μετὰ ταῦτα παρουσιάσθη πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὁ παρὰ τῇ Πρωσσίᾳ ἀπεσταλμένος καὶ προέτεινεν αὐτῷ τὰ παρὰ τῆς αὐλῆς του παραγγελθέντα, ὡς ἐρρέθη προηγουμένως. Ὁ Ναπολέων, ἀκούσας εὐμενῶς ταῦτα, εἶπεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον Πρῶσσον ὅτι τὸ νὰ ἐπιθυμῇ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας νὰ μεταβῇ εἰς Σιλεσίαν καὶ νὰ λείψῃ ἐκ τοῦ Βερολίνου, ἔνθα πιθανὸν νὰ γένῃ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, τοῦτο ἦτο δικαιότατον, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ διαπραγματευθῇ ἀπ' εὐθείας μὲ τὴν Ῥωσσίαν περὶ τῆς οὐδετερότητος τῆς Σιλεσίας, διότι τότε ἡ Ῥωσσία θέλει ἀπαιτήσει ν' ἀποσπασθῇ ἡ Πρωσσία ἐκ τῆς Γαλλίας, καὶ ὅτι τὸ νὰ ζητῇ τὰ πρὸς συσσιτισμὸν τοῦ ἐν Πρωσσίᾳ γαλλικοῦ στρατοῦ περὶ πλέον χρήματα, καὶ τοῦτο ἐπίσης εἶναι δίκαιον, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ, αὐτὸς ὁ Ναπολέων, ποῦ ἤθελον δαπανηθῆ τὰ χρήματα ταῦτα, καθὸ σύμμαχος ἔχων δικαίωμα νὰ ἐπιτηρῇ τὴν διαγωγὴν αὐτῆς τῆς Πρωσσίας· ὡς πρὸς τὰ φρούρια δὲ εἶπεν ὅτι δὲν ἔπρεπεν ἡ Πρωσσία ν' ἀμφιβαλλῃ πρὸς τὴν σύμμαχόν της Γαλλίαν ἂν διατηρῇ τὰ φρούριά της, διότι τὰ τῶν φίλων εἰσὶ κοινὰ, πλὴν ἂν ἡ Πρωσσία

σκέπτεται ἄλλως περὶ τῆς Γαλλίας, καὶ τότε πάλιν ἡ Γαλλία δικαιοῦται νὰ διατηρῇ ταῦτα· καὶ ἐπὶ τέλους εἶπεν αὐτῷ ὅτι, ἂν γένῃ ἡ ἐπιθυμητὴ εἰρήνη, προτίθεται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Πρωσσίαν καὶ μέρος τῶν ἀφαιρεθέντων ἐπαρχιῶν της ἵνα αὕτη ἀποκατασταθῇ ἰσχυρὰ πρὸς τὴν Πολωνίαν.

Ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιστάσει οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ναπολέοντος ἐδύναντο νὰ ἐπηρεάσωσι κατά τι τὴν Πρωσσίαν, ἀλλ' ἤδη εἰς ἣν κατάστασιν διέκειτο οὗτος, ἤτοι ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ του καὶ ἐν τῇ γενικῇ ἐπαναστάσει τῶν πνευμάτων τῆς Γερμανίας, ταῦτα πάντα ἦσαν μάταια· καθότι ἐνταῦθα δύο ἦσαν αἱ κύριαι προτάσεις καὶ αἱ ἐπιθυμίαι τῆς Πρωσσίας, ἡ ἀπόδοσις τῶν ὀφειλομένων χρημάτων καὶ ἡ ἐκκένωσις τῶν φρουρίων αὐτῆς πρὸς τὸν Ὀδέρον ποταμὸν, ὥστε νὰ δύναται ἡ Δύναμις αὕτη νὰ ἐνεργῇ ἀνεξαρτήτως εἰς τὰς κρισίμους ἐκείνας περιστάσεις· μὴ γενομένων δὲ τούτων, πᾶσα ἄλλη ὑπόσχεσις τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὴν Πρωσσίαν οὐχὶ μόνον ἀπέβαινε ματαία, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον κατέσταινεν αὐτὴν ἐχθρὰν, τοσοῦτῳ δὲ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ Ῥωσσία προσέφερεν εἰς αὐτὴν τὰ πάντα.

Οὕτως ἐκφραζόμενος ὁ Ναπολέων πρὸς τὰς γερμανικὰς αὐλὰς, ἐνησχολεῖτο ἀνενδότως εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Εἰσῆξεν εἰς τὴν Γερουσίαν τὸ περὶ στρατολογίας νομοσχέδιον τοῦ 1814, καὶ πάραυτα ἐψηφίσθη παμψηφεὶ, διότι τὸ σῶμα τοῦτο πρὸ πολλοῦ εἶχε συνειθίσῃ νὰ ἦναι τυφλὸν ὄργανον τῶν θελήσεων αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὑπῆρχον τινὲς κατ' αὐτοῦ, πάλιν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ σύνεσις καὶ ὁ πατριωτισμὸς ὑπηγόρευον εἰς πάντας τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ· διότι ἡ Γαλλία ἔπρεπεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ καταβάλῃ ὅλας τὰς προσπαθείας της, ἵνα διατηρήσῃ τὴν μετὰ τοσούτων αἱμάτων ἀποκτηθεῖσαν δόξαν της, τουτέστι ν' ἀντικρούσῃ τοὺς ἐχθρούς της καὶ μετὰ ταῦτα νὰ συνομολογήσῃ ἔντιμον καὶ δικαίαν εἰρήνην μεθ' ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἀλλ' ἡ στρατολογία τοῦ 1814, ἐνεργουμένη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1813, ἐπροξένησε μεγίστην ταραχὴν εἰς τὸν λαὸν τῆς

Γαλλίας· ἅπαντες ἐγόγγυζον, μάλιστα δὲ ἐν Παρισίοις εἰς πολλὰ τμήματα τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰ προάστεια συνέβησαν πολλαὶ ταραχώδεις καὶ στασιαστικαὶ ὀχλαγωγίαι. Ὁ δὲ ἐρεθισμὸς τοῦ ὄχλου, εἰς ὃν συνήθως πίπτει τὸ βάρος τῆς στρατολογίας, ἦτο τοσοῦτῳ μέγας ὥστε, ἐνῷ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ Ναπολέων διέβαινεν ἔφιππος ἐκ τοῦ προαστείου τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, εἷς ἐκ τῶν στρατολογηθέντων νέων εἶπεν ἐνώπιον αὐτοῦ πολλοὺς πικροὺς λόγους· ἡ δὲ ἀστυνομία, θέλουσα νὰ συλλάβῃ αὐτὸν, προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ ὄχλου. Πολλάκις νεοσύλλεκτοι, ὁδηγούμενοι εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν βοήθειαν τοῦ λαοῦ, ἠλευθερώθησαν ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ἐξουσίας. Αἱ γυναῖκες πολλάκις περιεστοίχουν τοὺς νεοσυλλέκτους, ᾤκτειρον καὶ περιεποιοῦντο αὐτοὺς, κράζουσαι ὅτι οὗτοι ἦσαν νέα θύματα τοῦ Βοναπάρτου, ὡς ἐκάλει ὁ ὄχλος τὸν Ναπολέοντα ὅτε ὠργίζετο κατ' αὐτοῦ, μὴ θέλων νὰ τὸν ὀνομάσῃ Αὐτοκράτορα, ὡς ποιήσαντα κακὴν χρῆσιν τοῦ σκήπτρου του.

Αἱ ταραχαὶ αὗται εἰς τὰ χωρία ἦσαν ἔτι μεγαλήτεραι, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας, ἔνθα ἡ στρατολογία δυσκόλως ἐνεργεῖται πάντοτε. Τὰ δὲ πνεύματα τοῦ λαοῦ διηγείροντο μᾶλλον ἐκ τῶν διηγημάτων τῆς Μόσχας· ἅμα ὅμως οἱ νεοσύλλεκτοι ἤρχοντο ὑπὸ τὰς σημαίας, εὐθὺς ἀνελάμβανον τὴν εὐθυμίαν των, λησμονοῦντες τὰ πάντα, διότι εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ στρατιωτικὸς βίος εἶναι ἀρεσός. Πρὸς δὲ καὶ οἱ διασωθέντες ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ῥωσσίας συνέτεινον πολὺ εἰς τὰς ταραχὰς ταύτας. Πολλάκις οὗτοι ἀπαντῶντες νεοσυλλέκτους ἀπερχομένους εἰς τὸν στρατὸν ἔλεγον εἰς αὐτοὺς « Ποῦ » ὑπάγετε; . . . . εἰς τὸν στρατόν; . . . . — Περιμένετε νὰ » σᾶς ὁδηγήσῃ ὁ ἴδιος Αὐτοκράτωρ. Ἐπανέλθετε εἰς τὰ οἰκίας » σας . . . . » Διὰ τῶν φράσεων τούτων ἐνόουν οἱ παλαιοὶ οὗτοι στρατιῶται ὅτι ὁ Ναπολέων τοὺς ἐγκατέλειψε κατὰ τὴν ὑποχώρησιν εἰς Σμοργόνι καὶ ἦλθεν εἰς Παρισίους, ὅπερ οὐδὲ μέχρι τῆς σήμερον οἱ στρατιωτικοὶ ἐκεῖνοι ἐσυγχώρησαν εἰς τὸν Ναπολέοντα.

Πρὸς ταῖς δυσαρεσκείαις ταύταις προσετίθεντο καὶ αἱ φῆμαι

τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ παθημάτων μετὰ παραδόξων διηγήσεων, τὰ ὁποῖα ἐτρόμαζον τὸν ἁπλοῦν λαὸν, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν διηγοῦντο πολλὰ ἀνέκδοτα, τὰ ὁποῖα ἐνούμενα μὲ τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ ἐπροξένουν τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην. Πρὸς δὲ εἴς τινας χώρας, εἰς ἃς ὁ ἀγγλικὸς στόλος παρέπλεεν, ἡ δὲ προσέλευσις τῶν Ῥώσσων ἐπροξένει θόρυβον εἰς πᾶσαν στιγμὴν, ἦτο κίνδυνος μὴ ἐκραγῇ γενικὴ ἐπανάστασις, ὡς ἐν Ἀμβούργῳ, ἔνθα οἱ ὑπάλληλοι τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως προσεβλήθησαν καὶ κατεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, κράζοντος *ζήτω ὁ Ἀλέξανδρος! ζήτωσαν οἱ Κοζάκοι*· εἰς δὲ τὴν Ὁλλανδίαν ὁ λαὸς ἀκαταπαύστως ἐξεφράζετο κατὰ τῆς γαλλικῆς ἐξουσίας, ὥστε καὶ οὗτος εἰς πρώτην περίστασιν ἤθελεν ἐπαναστατήσει.

Ὁ Ναπολέων ἐκάλει τὰς ταραχὰς ταύτας *κινήματα τοῦ σκυλολογίου*, (mouvements de la canaille), τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ καταβληθῶσιν ἀσπλάγχνως, καὶ ὅτι ταῦτα δὲν συνέβαινον, ἂν οἱ αὐτουργοὶ αὐτῶν ἐγνώριζον ὅτι ἤθελον τιμωρηθῆ πρεπόντως. Ἐν πρώτοις εἰς Παρισίους διέταξε τὴν σύλληψιν πολλῶν τοιούτων ταραχοποιῶν· ἀλλ' εἰς τὸ δουκάτον τῆς Βέργης διέταξε νὰ θανατωθῶσι τινὲς ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν, νὰ περιφέρωνται δὲ πολλὰ μεταβατικὰ σώματα ἵνα καταθλίβωσι τὸν τόπον καὶ προξενῶσι τὸν τρόμον. Εἰς Ἀμβοῦργον διέταξε νὰ τουφεκισθῶσιν ἓξ ἐκ τῶν ταραχοποιῶν διὰ τὴν προξενηθεῖσαν προσβολὴν εἰς τὰς ἐκεῖ γαλλικὰς ἀρχάς. Μετὰ τοιαύτας αὐςηρότητας ἐν ταῖς γερμανικαῖς ἐπαρχίαις, ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ ἐκφρασθῇ ὁ λαὸς τῆς Γαλλίας ὑπὲρ αὐτοῦ διὰ προσφορῶν συντελουσῶν εἰς τὸν σκοπόν του, ἐνήργησε νὰ σχηματίσῃ ἕκαστος δῆμος ἀριθμόν τινα ἱππέων καὶ νὰ τοὺς προσφέρῃ αὐτῷ. Ἐν πρώτοις λοιπὸν εἷς τῶν δημοτικῶν συμβούλων τῶν Παρισίων, ἔν τινι συνεδριάσει τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, προέτεινεν ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ξένοι συνώμωσαν κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος αὐτῆς, ὁ δῆμος νὰ προσφέρῃ αὐτῷ μίαν ἔνιππον ἱππαρχίαν ἐκ 500 ἀνδρῶν, καλῶς συσκευασμένην. Τὸ συμβούλιον παραδεχθὲν τὴν πρότασιν ταύτην πάραυτα διεβίβασεν

αὐτὴν δι' ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις, εὐχαριστήσας τὴν δημοτικὴν ἐπιτροπὴν ταύτην, διέταξε νὰ δημοσιευθῇ ἡ πρᾶξις τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου τῶν Παρισίων εἰς τὸν Μηνύτορα· τοῦτο ἤρκει νὰ διεγείρῃ τὴν ἄμιλαν ὅλαν τῶν δημοτικῶν συμβουλίων τῆς Γαλλίας, ὥστε νὰ πράξωσιν ἅπαντα τὸ αὐτὸ, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν Ναπολέοντα, ὅπως οὗτος καταπολεμήσῃ τοὺς κατὰ τῆς Γαλλίας συνομώσαντας ἐχθρούς. Ἕκαστος δῆμος λοιπὸν τῆς Γαλλίας, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ του καὶ τῶν πόρων του, ἐψήφισεν ἀριθμὸν τινὰ ἱππέων, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου αἱ προσφοραὶ αὗται τῶν δήμων ἔφθασαν εἰς 22 χιλιάδας ἵππων μετὰ τῶν ἱπποσκευῶν καὶ 16 χιλιάδας ἱππέων. Ἡ προσφορὰ αὕτη εἰς τὰς τότε περιστάσεις τοῦ Ναπολέοντος ἦτο μεγίστη, ὡς καταστραφέντος ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ ἱππικοῦ αὐτοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ. Ἀλλ' ὁ ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος ἀναφανεὶς ζῆλος τῶν γαλλικῶν δήμων ἦτο μηδὲν ὡς πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ὅστις ἐκινεῖτο πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας αὐτοῦ· ἐνῷ ὁ γαλλικὸς λαὸς μετὰ πολλῆς ψυχρότητος ἔπραττε ταῦτα, διότι δὲν ἦτο πεπεισμένος ἂν ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ ἐχθρὸν προκαλούμενον κατὰ τῆς Γαλλίας ἀνοήτως· ἡ δὲ ψυχρότης αὕτη μετεβάλλετο εἰς μῖσος εἰς τὰς εἰκογενείας τὰς χορηγούσας εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν νεοσυλλέκτους.

Ὁ δὲ Ναπολέων, ἔχων τοσαύτας πηγὰς στρατολογίας, κατέβαλεν ὅλας τὰς προσπαθείας του, ἵνα διοργανίσῃ τὸν προτιθέμενον στρατόν του. Ἐκ τῶν πηγῶν δὲ τούτων, ὧν τέσσαρες ἦσαν αἱ κυριώτεραι, καὶ ἐξ ὧν ὑπελόγιζε νὰ σχηματίσῃ στρατὸν ἐκ 500 χιλιάδων ἀνδρῶν συγκείμενον, αἱ δύο πρῶται ἐπραγματοποιήθησαν, ἤτοι ἡ στρατολογία τοῦ 1813 καὶ ἡ ἐθνοφυλακὴ, ἥτις ὡρίσθη ἤδη διὰ νόμου νὰ ἐκστρατεύσῃ, ἡ τρίτη ἦτον αἱ ἑκατὸν χιλιάδες νεοσύλλεκτοι, οἱ μείναντες ἐκ τῶν ἄλλων ἐτῶν, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἔλθωσι τὸν προσεχῆ Φεβρουάριον, ἡ δὲ τετάρτη πηγὴ τῆς στρατολογίας ἦτον οἱ νεοσύλλεκτοι τοῦ 1814, οἵτινες ἔμελλον νὰ στρατολογηθῶσιν ἐντὸς τοῦ ἔτους ἐκείνου. Βεβαιωθεὶς δὲ ἤδη περὶ τῆς πραγματικῆς

καταστροφῆς τοῦ ὑποχωρήσαντος ἐκ τῆς Μόσχας στρατοῦ, διέταξεν ὥστε ἐκ παντὸς σώματος νὰ σχηματισθῇ, εἰ δυνατὸν, ἓν τάγμα ἢ λόχος, ἅπαντες οἱ περιττεύοντες βαθμοφόροι, ἀξιωματικοί τε καὶ ὑπαξιωματικοί, νὰ συναθροισθῶσιν εἰς τὸν Ῥῆνον, τὰ δὲ σώματα τὰ μὴ συμμεθέξαντα εἰς τὴν ὑποχώρησιν ταύτην νὰ συναθροισθῶσιν εἰς τὸν Ὀδέρον ποταμὸν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν στραταρχῶν Δαβούσου καὶ Βίκτορος, ὑπαγομένων εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου· ἔπεμψε δὲ τοὺς καθυστερουμένους μισθοὺς εἰς ὅλον τὸν στρατὸν τοῦτον κα ἀποζημίωσιν εἰς τοὺς παθόντας ἀξιωματικοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐκστρατείᾳ.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἐνησχολήθη εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς, τῆς ὁποίας οἱ μὲν ὁπλῖται ἦσαν εὔρωστοι νέοι, ἀλλ' ὀλίγον ἀπειθεῖς, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν γηραιοὶ καὶ ἀπόλεμοι ὡς ἐκ τῶν πληγῶν των, ἕτεροι δὲ δημοκράται· ἅπαντες οὗτοι ἦσαν λάλοι, ἔχοντες κλίσιν εἰς ἐπαναστάσεις, ὥστε ἔπρεπε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ν' ἀντικατασταθῶσιν. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν τοὺς μὲν ἀπολέμους ἀπέβαλε καὶ διώρισεν αὐτοὺς πρὸς ἐξάσκησιν τῶν νεοσυλλέκτων, τοὺς δὲ μαχίμους διετήρησε, πεπεισμένος ὢν ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν οὗτοι ἤθελον ἐκτελέσει τὸ καθῆκόν των ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν κενῶν θέσεων εἰς τὰ σώματα τῆς ἐθνοφυλακῆς ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς Ἱσπανίας πολλοὺς ἀξιωματικοὺς, οἵτινες ἦσαν καλῶς ἐξησκημένοι εἰς τὰ τοῦ πολέμου. Ἔπειτα δ' ἐσχημάτισεν ὅλην τὴν ἐθνοφυλακὴν ταύτην εἰς εἴκοσι καὶ δύο συντάγματα, ἐξ ὧν εἷς λόχος τῆς ἐφεδρείας, διορίσας ἀρίστους συνταγματάρχας διοικητάς. Μετὰ ταῦτα διέταξε ν' ἀπέλθωσι τὰ συντάγματα ταῦτα εἰς τὸν Ῥῆνον, εἰς Μαγοντίαν, ἐξ ὧν τὰ δώδεκα ἔπεμψεν εἰς τὸν Εὐγένιον, ὅστις μετὰ τῆς ἐπικουρίας ταύτης ἔμελλε νὰ σχηματίσῃ στρατὸν ἐξ 80 χιλιάδων ἀνδρῶν· μὲ τὰ ὀκτὼ δὲ συντάγματα τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ μέ τινα ἄλλα στρατεύματα διαμένοντα ἐν τῷ Ῥήνῳ ἐσχημάτισε μίαν μοῖραν στρατοῦ, συγκειμένην ἐξ 60 χιλιάδων ἀνδρῶν, διοικητὴν δὲ αὐτῆς διώρισε τὸν ἀκάματον καὶ ἀν-

δρεῖον στρατάρχην Νέϋ, ὃν καὶ ὠνόμασε πρίγκηπα τοῦ Μοσκόβα. Ὁ στρατάρχης οὗτος ἦλθεν εἰς Παρισίους καὶ διέμεινεν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας, οὐχὶ ἵν' ἀναπαυθῇ, ἀλλ' ἵνα περιβληθῇ μὲ τὸν νέον τίτλον του καὶ ἐπιδειχθῇ εἰς τὸν λαὸν τῶν Παρισίων· μετ' ὀλίγον ὅμως ἀπελθὼν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς προσδιορισθείσης αὐτῷ μοίρας.

Ὁ Ναπολέων ἐσχημάτισε καὶ δευτέραν μοῖραν στρατοῦ εἰς τὸν Ῥῆνον ἐκ τῶν ναυτικῶν ταγμάτων τῶν ὑπ' αὐτοῦ πρὸ πολλοῦ, ὡς ἐρρέθη, ὀργανισθέντων εἰς πεζικὸν καὶ πυροβολικόν, ἅτινα διέταξε νὰ συναθροισθῶσιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ῥήνου· μὲ τὰ τάγματα ταῦτα λοιπὸν, ὀργανισθέντα εἰς συντάγματα, ἐσχημάτισε καὶ τρίτην μοῖραν στρατοῦ, ἧς τὴν διοίκησιν ἀνέθηκεν εἰς τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα, τὸν ἡττηθέντα εἰς Σαλαμάγκαν καὶ ἀναλαβόντα ἐκ τῆς πληγῆς του, ὅστις, καίτοι ὢν ἀνεπιδέξιος ἀρχιστράτηγος, ἦτον ἱκανὸς στρατηγός.

Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν διαμενόντων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ στρατευμάτων του, ἀπεφάσισε νὰ σχηματίσῃ ἐξ αὐτῶν στρατὸν συγκείμενον ἐκ 40—50 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὧν τὸν ὀργανισμὸν καὶ τὴν διοίκησιν ἀνέθηκεν εἰς τὸν στρατηγὸν Βερτράνδον, διοικητὴν τῆς Ἰλλυρίας. Ὁ στρατηγὸς οὗτος δὲν εἶχε μεγάλην ἕξιν νὰ διοικῇ στρατὸν, καθὸ ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, ἀλλ' ἐγνώριζε καλῶς τοὺς στρατιωτικοὺς ὀργανισμοὺς, ἦτο δραστήριος, ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ ἀνὴρ λίαν διορατικὸς εἰς τὰς σπουδαίας ἐκείνας περιστάσεις τῆς Αὐτοκρατορίας.

Μετὰ δὲ τὸν διοργανισμὸν τοῦ πεζικοῦ, ἐνησχολήθη καὶ εἰς τὰ εἰδικὰ ὅπλα, ἅτινα μᾶλλον τῶν ἄλλων εἶχον καταστραφῇ, ὡς ἐρρέθη προλαβόντως. Ὁ Ναπολέων, ὅτε ἔμελε νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, συμπεριέλαβεν ὅλους τοὺς λόχους τοῦ πυροβολικοῦ του, διέταξε δὲ τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς λόχου πυροβολικοῦ παρ' ἑκάστῳ κόρτι τῆς ἐθνοφυλακῆς, τοὺς 90 λοιπὸν τούτους λόχους, 48 δ' ἑτέρους λαβὼν ἐκ τῶν ὁπλοστασίων τῆς Γαλλίας, καὶ μετὰ τῶν διασωθέντων ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ῥωσσίας πυροβολιστὰς ἐσχημάτισε τοσοῦτον

πυροβολικὸν ὥστε ἐδύνατο νὰ ἔχῃ ἐν ἐνεργείᾳ χίλια πυροβόλα, ἅτινα παρέλαβε μεθ' ὅλης τῆς ἀποσκευῆς των ἐκ τῶν ὁπλοστασίων, ὡς προπαρασκευασθέντα πρὸ πολλοῦ. Ἔλειπον ὅμως πεδινοὶ διευθέται, περὶ ὧν διέταξε νὰ κατασκευασθῶσι παντοχοῦ· οὕτως ἐντὸς δύο μηνῶν ἔμελλε νὰ ἔχῃ 600 πυροβόλα συσκευασμένα ἐντελῶς καθ' ὅλα, μετά τινας δὲ μῆνας εἰσέτι χίλια. Ἀλλ' ἡ μεγαλητέρα δυσκολία ὑπῆρχεν εἰς τοὺς ὑποζυγίους ἵππους, περὶ ὧν ἐφρόντιζεν ἀκαταπαύστως.

Ἡ αὐτὴ δυσκολία ὑφίστατο καὶ περὶ τῶν κελήτων ἵππων. Ὅλον τὸ γαλλικὸν ἱππικόν, ὡς ἐρρέθη, εἶχε καταστραφῇ ἐν τῇ προλαβούσῃ ἐκστρατείᾳ· παντοχοῦ λοιπὸν ὁ Ναπολέων διέταξε ν' ἀγορασθῶσιν ἵπποι, ἰδίως δὲ εἶχεν ἀναθέσει τὴν φροντίδα ταύτην εἰς τὸν στρατηγὸν Βουρσιέρον, χορηγήσας αὐτῷ ὅλα τὰ μέσα. Ἤλπιζε λοιπὸν ἐντὸς ὀλίγου νὰ σχηματίσῃ 13 χιλιάδας ἱππικοῦ, καὶ μετ' ὀλίγον νὰ αὐξήσῃ αὐτὸ μέχρι τῶν 40 χιλιάδων· προστιθεμένου δὲ 20 χιλιάδας ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισαν νὰ δωρήσωσιν αὐτῷ οἱ δῆμοι τῆς Γαλλίας, ὑπελόγιζεν ὅτι ἤθελεν ἔχει 60 χιλιάδας ἱππικοῦ διὰ τὴν μέλλουσαν ἐκστρατείαν, εἰς ἣν ἀπῃτεῖτο πολυάριθμον ἱππικόν, διότι οἱ Ῥῶσσοι ὑπερτέρουν πολὺ κατὰ τοῦτο.

Ἐκτὸς τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τούτων, ὁ Ναπολέων ἐνησχολήθη νὰ διοργανίσῃ καὶ τὴν αὐτοκρατορικήν του φρουράν, ἥτις, καίτοι κατὰ μέγα μέρος καταστραφεῖσα ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ, εἶχεν ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ πολλὰ καὶ μεγάλα ἀποσπάσματα· μάλιστα ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπῆρχε μία ὁλόκληρος μεραρχία τῆς νέας αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἐκλεκτὸν στρατιωτικὸν τοῦτο σῶμα, διέταξε τὰ μὴ συμμεθέξαντα εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον σώματα, καὶ ἰδίως τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ, νὰ πέμψωσι τοὺς ἐκλεκτοτέρους των ἄνδρας πρὸς συμπλήρωσιν τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ἐκ δὲ τῶν νεοσυλλέκτων νὰ ἐκλεχθῶσιν οἱ εὐρωστότεροι καὶ οἱ χρηστότεροι πρὸς συμπλήρωσιν τῆς νέας αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς· ἐξ ὅλων τούτων λοιπὸν ἐσχημάτισε 33 πεζικὰ τάγματα καὶ 33 ἐπιλαρχίας. Ἐπίσης δὲ ηὔξησε τὸ

πυροβολικὸν τῆς ἐφεδρείας, καταζήσας αὐτὸ μετὰ 300 πυροβόλων ἐκ τοῦ ναυτικοῦ πυροβολικοῦ, τὸ ὁποῖον ἦτον ἀξιόλογον. Οὕτω λοιπὸν ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ συνέκειτο ἐκ 50 χιλιάδων ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, προσδιωρισμένων εἰς τὴν ἐφεδρείαν τοῦ μέλλοντος μεγάλου στρατοῦ.

Τὸ σῶμα τῶν ζευγιτῶν, ἀποδειχθὲν ἀναγκαιότατον ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκστρατείᾳ, διωργανίσθη εἰς ἕνδεκα τάγματα, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς μεταφορὰν τῶν ἐπιτηδείων τοῦ στρατοῦ, ἐπὶ τοῦ παρόντος συγκειμένου ἐκ 200 χιλιάδων ἀνδρῶν.

Διὰ τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν τούτων ὁ Ναπολέων ὑπελόγιζε νὰ ἔχῃ 200 χιλιάδας μαχίμου στρατοῦ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου εἰς τὴν Σαξονίαν, καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν ἑτέρας 300 χιλιάδας, καὶ μετ' αὐτῶν νὰ προσβάλῃ τοὺς Ῥώσσους, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν κατ' αὐτοῦ σχηματιζομένων συμμαχιῶν.

Ὁ στρατὸς οὗτος τοῦ Ναπολέοντος συνέκειτο σχεδὸν ἐκ νεοσυλλέκτων, νέων μὲν εὐρώστων καὶ ἀνδρείων, ἀλλ' ἀπειροπολέμων. Οἱ βαθμοφόροι ὅμως αὐτοῦ ἦσαν οἱ μᾶλλον ἐμπειροπόλεμοι στρατιωτικοὶ τοῦ κόσμου καὶ πρόθυμοι ν' ἀναδείξωσι τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς τὴν προτέραν του δόξαν. Ὁ δὲ Ναπολέων, ὡς ἐν πολέμῳ οὕτω καὶ ἐν εἰρήνῃ, ἦτον ἔξοχος τοῦ διοικεῖν μεγάλους στρατούς· ἰδιοχείρως συνέταττεν ὁδηγίας εἰς τὰ ὁδοιποροῦντα στρατεύματα περὶ τῶν πορειῶν καὶ ἐπισταθμιῶν των, καὶ ἔλυε πᾶσαν παρουσιαζομένην δυσκολίαν, διατάττων ταῦτα νὰ ἐκτελῶσι κινήσεις, οὐχὶ ὁδηγούμενα μεταξύ των, ἀλλ' ἕκαστον νὰ διατελῇ ἰδιαιτέρως· πρὸ πάντων ἐφρόντιζε νὰ ἐνεργῶνται τὰ πάντα ὑπ' ὄψιν του, ἵνα ἐκτελῶνται αἱ ὑπ' αὐτοῦ διδόμεναι διαταγαὶ ἀκριβῶς, σπεύδων παντοχοῦ, ὡς ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς νεότητός του. Εἶχε πλῆθος ἀξιωματικῶν τῆς ἐμπιστοσύνης του, οἵτινες πᾶσαν ἐσπέραν, πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς τὴν κλίνην του, ἀνέφερον αὐτῷ πᾶν ὅ,τι παρετήρησαν καὶ ὅσας πληροφορίας ἔλαβον ἐγγράφως· οὗτος δὲ, ἀναγινώσκων μετὰ προσοχῆς τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἐζήτει λόγον παρὰ τῶν ὑπολόγων διὰ τὴν παραμικρὰν ἔλλειψιν, ἵνα τοὺς ἐπιπλήξῃ·

ἐὰν παρέλειπον τὰ καθήκοντά των, ἢ νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς δυσκολίας, ἐὰν αὗται ἐπήγαζον ἐκ τῆς ἰδιότητος τῶν πραγμάτων.

Οὐδέποτε ὁ Ναπολέων ἐφάνη νεώτερος, δραστηριότερος, ὑπομενετικότερος, τέλος ἧττον δεσποτικὸς καὶ μᾶλλον στρατηγὸς ἢ ὑπουργός. Διώρισεν εἰς Μαγεντίαν τὸν γηραιὸν Κελλερμάνον, δίδων αὐτῷ, κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειάν του ἐν πολέμῳ, μεγίστην ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ὀργανιζομένων καὶ διαβαινόντων μεραρχιῶν τοῦ στρατοῦ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ῥήνου ἀπὸ Στρασβούργου μέχρι τῆς Οὐεσαλίας. Ὁ στρατηγὸς Κελλερμάνος, καίτοι προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν, ἦτο λίαν ἐπιτήδειος νὰ διοργανίζῃ στρατοὺς, ἔχων πολλὴν ἕξιν εἰς τοῦτο καὶ δραστηριότητα· εἰς τοῦτον ὁ Ναπολέων παρεχώρησεν ὅλα τὰ ὑλικὰ μέσα, περὶ ὧν οὗτος πᾶσαν ἐσπέραν ὤφειλεν ἀναφέρηται πρὸς αὐτόν. Ὁ Κελλερμάνος ἐπεθεώρει ὅλα τὰ διαβαίνοντα ἐκεῖθεν στρατεύματα, ἐβεβαιοῦτο ἰδίοις ὄμμασι περὶ τῶν ἐλλείψεών των, ὡς ὑποδήσεως, ἐνδυμασίας, ὁπλισμοῦ, κτλ. καὶ ἀνεπλήρου τὰς ἐλλείψεις ταύτας· διὰ πᾶν ὅ,τι δὲ δὲν ἐδύνατο, ἀνεφέρετο πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις διέταττε τὰ δέοντα. Ὡς ἐκ τῶν ἀκαταπαύστων λοιπὸν προσπαθειῶν του ἐδυνήθη νὰ πλάσῃ αἴφνης τοσαῦτα πράγματα, ἐν ἀκαρεῖ μὲν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν σφαλμάτων του, ἀλλ' ἱκανὰ νὰ ἐκπλήξωσιν ὅλον τὸν κόσμον, καὶ νὰ προσθέσῃ εἰς ἑαυτὸν νέαν δόξαν καὶ ἀναγκάσῃ ἅπασαν τὴν Εὐρώπην νὰ χύσῃ ὅλον τὸ αἷμά της ἵνα τὸν νικήσῃ. Αἱ λεπτομέρειαι αὗται ἴσως φανῶσι περιττὰι εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας ἢ εἰς τοὺς μὴ ἐπιθυμοῦντας νὰ μάθωσι τίνι τρόπῳ γίνονται τὰ μεγάλα πράγματα.

Ἀλλὰ δὲν ἤρκει νὰ συναθροίσῃ τοσούτῳ ταχέως τόσας μεγάλας πολεμικὰς δυνάμεις, ἔπρεπε νὰ μισθοδοτῇ καὶ νὰ δαπανᾷ πολλὰ περὶ αὐτῶν. Ἐνασχολούμενος λοιπὸν νυχθημερὸν εἰς τὸν διοργανισμὸν τοῦ στρατοῦ, δὲν παρέλειπε καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας, ἐργαζόμενος διηνεκῶς μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργοῦ αὐτοῦ, ὅπως τὰ εἰσοδήματα τοῦ Κράτους ἐπαρκέσωσιν εἰς τοὺς γινομένους μεγάλους ἐξοπλισμοὺς τοῦ στρατοῦ.

δὲν ἦτο δὲ εὔκολον τοῦτο, ἀπολεσθείσης τῆς δημοσίας πίστεως, προελθούσης ἐκ τῆς πολιτικῆς πτώσεως.

Ἐρρέθη ὅτι ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὰ ἔσοδα τῆς Γαλλίας ὑπελογίζοντο εἰς 900 ἑκατομμύρια, ἀλλὰ τῷ 1811 ὑπελογίσθησαν εἰς ἐν δισεκατομμύριον καὶ ἑκατὸν ἑκατομμύρια, ἑνωθεισῶν πολλῶν μικρῶν Ἐπικρατειῶν μὲ τὴν γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' αἱ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ῥωσσίας ἀπαιτηθεῖσαι δαπάναι ηὔξησαν τὸν προϋπολογισμὸν, καὶ παρουσίασαν ἔλλειμμα 232 ἑκατομμυρίων φράγκων, αἱ δὲ γινόμεναι δαπάναι διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1813 ηὔξανον τὸ ἔλλειμμα τοῦτο ἐπὶ πολύ. Ἐπὶ τοῦτο δὲ ἐσκέπτετο νὰ εὕρῃ νέους πόρους πρὸς ἐξίσωσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, διότι δὲν ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ νέους φόρους εἰς τὸν λαόν.

Ἐν τούτοις ἡ ἐπιχορήγησις τοῦ Ναπολέοντος ἐσχημάτιζεν ἰδιαίτερον ταμεῖον, τὸ ὁποῖον ἦτο πλουτισμένον ἐκ τῶν οἰκονομιῶν αὐτοῦ. Οὗτος ἐλάμβανε κατ' ἔτος 40 ἑκατομμύρια, 25 ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ 16 ἐκ τῶν ἄλλων Ἐπικρατειῶν τῶν ἑνωθεισῶν μὲ τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ἐκ τούτων ἐδαπάνα πολλά· ἠγόραζε συνεχῶς ἀδάμαντας διὰ τὸ στέμμα, ὧν ἡ ἀξία ὑπερέβαινε τὰ ἓξ ἑκατομμύρια, διετήρει ἓν λαμπρὸν στρατιωτικὸν κατάστημα, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδαπάνα κατ' ἔτος πολλά· πρὸς δὲ ἐδαπάνα πολλὰ διὰ τὴν φιλολογίαν, τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας· ἔδιδε πολλὰ εἰς ἀγαθοεργίας· ἀλλὰ διετήρει τοιαύτην οἰκονομίαν εἰς τὰς δαπάνας ταύτας, ὥστε τὰ πάντα ἦσαν ἐγγεγραμμένα μετὰ πολλῆς ἀκριβείας. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων ὅλων εἶχε περίσσευμα εἰς τὸ ἰδιαίτερόν του ταμεῖον 160 ἑκατομμύρια φράγκων, εἰς χρυσίον καὶ ἀργύριον, φυλλαττόμενα εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀλλαχοῦ. Πολλοὶ δὲ ἔλεγον, ὅτι ὁ Ναπολέων εἰς οὐδένα ἐξηγεῖτο περὶ τῆς πραγματικῆς περιουσίας του, οὐδὲ οἱ θυσαυροφύλακες αὐτοῦ ἐγνώριζον αὐτὴν λεπτομερῶς· διότι, ἔχων πολλοὺς, ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐγνώριζεν ὅ,τι ἐφύλαττε, μόνον δὲ αὐτὸς, ὁ Ναπολέων, εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὰ βιβλία αὐτῶν καὶ ἐγνώριζε τὸ σύνολον τῶν θησαυρῶν του. Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἄνθρωποι ἐνόμιζον, ὅτι εἶχε μυθώδεις θησαυρούς·

οὗτος δὲ οὐδέποτε ἤθελε νὰ διαψεύσῃ τὴν φήμην ταύτην, εὐχαριστεῖτο μάλιστα νὰ λέγωσι πολλὰ περὶ τούτου. Περὶ πάντων λοιπὸν ἐφρόντιζε πολύ· ἑνὸς δὲ μόνου ἐστερεῖτο, τουτέστι τῆς πολιτικῆς συνέσεως. Δυστυχῶς οὐδὲν τῶν ἄλλων προτερημάτων του ἀντικατέσταινε τοῦτο!

Ἐὰν ὁ Ναπολέων ἐνέδιδεν εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργοῦ του, ἤθελε καταθέσει εἰς πρώτην δεινὴν περίστασιν ἢ εἰς τὴν δευτέραν τὰ 160 ἑκατομμύρια ταῦτα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἤθελεν ἰδεῖ ταῦτα νὰ ἐξαφανισθῶσι καὶ ἤθελε μετ' οὐ πολὺ εὑρεθῆ ἄνευ χρημάτων, ὡς στρατηγὸς ἄνευ ἐφεδρείας ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀποφασίσει μετὰ πολλῆς φρονήσεως νὰ μὴ δαπανήσῃ τὰ χρήματα ταῦτα, ἐκτὸς κατεπειγούσης ἀνάγκης, ἐπιφυλαττόμενος νὰ διατηρῇ ἐν μέρει τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν, εἰς ἣν ἡ κυβέρνησίς του ἤθελεν εὑρεθῆ ἐντὸς ὀλίγου. Δὲν ἔδιδε δὲ λόγον τῆς φειδωλίας του ταύτης, ἵνα μὴ μάθωσιν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀξίαν τῶν θησαυρῶν του, ἀλλὰ νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὴν ἀπάτην τῶν ὑπερβολῶν. Ἐπροσπάθει λοιπὸν νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον 230 ἑκατομμύρια, ἐλλείποντα ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1813, διότι οὐδέποτε ἤθελε νὰ καταφύγῃ ἡ κυβέρνησίς του εἰς δάνεια ἢ εἰς ἐπαυξήσεις φόρων, οὔτε ἀμέσων, οὔτε ἐμμέσων· ἔλεγε δὲ πάντοτε ὅτι ὁ πόλεμος ἀφορᾷ μόνον τὸν στρατὸν, μόνος οὗτος πρέπει νὰ ὑποφέρῃ, διότι οὗτος μόνον ἀπολαμβάνει δόξαν, τιμὰς, βαθμοὺς καὶ πλούτη.

Ἀλλ' ὁ στρατὸς, ὃν ἐνόμιζεν ὁ Ναπολέων τοσοῦτον εὐχαριστημένον, ἤρχισεν ἀπό τινος καιροῦ νὰ παραπονῆται, μάλιστα δὲ οἱ σωθέντες ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐπανελθόντες εἰς Γαλλίαν ὡμίλουν μετὰ πολλῆς πικρίας, ὥστε ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ τοὺς ἐπιτηρῇ, καὶ μάλιστα νὰ τοὺς ἀποχωρίζῃ ἐκ τῶν νεοσυλλέκτων, ἵνα τοὺς προφυλάττῃ ἐκ τοῦ μιάσματος τῆς δυσαρεσκείας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ηὔξησε τοὺς φόρους, ἐνόμιζεν ὅτι ὁ λαὸς ἦτον εὐχαριστημένος, ἀλλ' ἐλανθάνετο, καὶ κατὰ τοῦτο· διότι, ἂν ὁ λαὸς δὲν ἐπλήρωνε πλειοτέρους φόρους, ἐπλήρωνεν ὅμως ἄλλον βαρύτερον καὶ αἱματηρὸν

φόρον, οὗτος ἦτον ὁ τῆς στρατολογίας, ὃν ὠνόμαζον τότε φόρον τοῦ αἵματος· ὁ φόρος οὗτος δυσηρέσει ὅλας τὰς οἰκογενείας, αἵτινες ἔβλεπον καθ' ἑκάστην ἀναρπαζόμενα τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ μὴ ἐπανερχόμενα.

Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα λοιπὸν κατέστη ἀντικείμενον πολλῆς σκέψεως καὶ συζητήσεως εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Ναπολέοντος· διότι ὁ μὲν ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν ἤθελε ν' αὐξήσῃ τοὺς φόρους τοῦ Κράτους, ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀπαιτουμένας δαπάνας, οἱ δ' ἕτεροι ὑπουργοί, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ναπολέοντος, ἤθελον ἄλλως πως νὰ οἰκονομηθῶσι τὰ ἐλλείμματα, μάλιστα ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, Βασσάνος, ἤθελε νὰ ἐκδοθῶσι προεξοφλητικὰ γραμμάτια. — Εἰς ποῖον νὰ δώσω τὰ γραμμάτια ταῦτα, εἶπεν ὁ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν; — Εἰς ὅντινα ὀφείλεις, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων· ὀφείλεις εἰς τοὺς προμηθευτὰς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ, τοὺς ἔχοντας νὰ λαμβάνωσι παρὰ τοῦ δημοσίου, 46 ἑκαταμμύρια ὀφείλονται ἐκ τοῦ ἔτους 1811 καὶ 36 ἐκ τοῦ 1812, πλήρωσον αὐτοὺς μὲ τὰ γραμμάτια ταῦτα, καὶ εἴσαξον ταῦτα εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἐν πρώτοις θέλουσι δυσαρεσκηθῆ, μετὰ ταῦτα ὅμως, ὅταν ἴδωσιν ὅτι ταῦτα ἐξοφλοῦνται παρὰ τοῦ δημοσίου ταμείου ἐντόκως, θέλουσιν εὐχαριστηθῆ· ταῦτα ἂς ἦναι δεκτὰ ἀντὶ μετρητῶν καὶ εἰς ἀγορὰν ἐθνικῶν κτημάτων.—Ἐὰν ἡ Α. Μεγαλειότης, ἀπήντησεν ὁ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν, ἀγοράζει τοιαῦτα γραμμάτια ἐκ τῶν θησαυρῶν Της, οὓς ἀπέκτησε διὰ τῆς φρονήσεώς Της, τὰ πάντα ἔχουσι καλῶς.—Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἐσιώπησεν ὁ Ναπολέων, μὴ θέλων, ὡς προηγουμένως ἐρρέθη, νὰ φανερώσῃ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν θησαυρῶν του, ἀλλ' ἀπεφάσισεν ἀκολούθως ν' ἀγοράσῃ 60—70 ἑκατομμυρίων τοιαῦτα γραμμάτια.

Ταῦτα πράττων ὁ Ναπολέων, ἵνα καταπολεμήσῃ τοὺς κατὰ τῆς Γαλλίας ἐρχομένους ἕνεκεν αὐτοῦ ἐχθροὺς, ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ πράξῃ καίτι εὐχάριστον εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, ἥτις πρὸ πολλοῦ ἤρχισε νὰ ἀπομακρύνηται ἐκ τῆς κυβερνήσεώς του. Ἡ εἰρήνη ἦτον ἀναμφιβόλως ἡ μόνη θεραπεία εἰς τὰς

περιστάσεις ταύτας, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ αὕτη δὲν ἦτο δυνατὸν ν᾽ ἀποκτηθῇ ἄνευ χύσεως πολλοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος, ἐζήτει ἕτερον μέσον ὅπως εὐχαριστήσῃ τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων. Ὡς τοιοῦτον λοιπὸν ἔκρινε τὸ περὶ συμφιλιώσεως μὲ τὸν Πάπαν ζήτημα· διότι τὸ μᾶλλον δραστήριον κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ὅπλον τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἦτον ἡ φυλάκισις τοῦ Πάπα, ὃν ἅπας ὁ δυτικὸς κόσμος ἐσέβετο καὶ ἐλυπεῖτο, καὶ ἰδίως τὸ γυναικεῖον φύλον. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἠθέλησε ν᾽ ἀφαιρέσῃ τὸ ὅπλον τοῦτο ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν του, μάλιστα ἐκ τῶν βασιλικῶν, οἵτινες παρίσανον αὐτὸν εἰς τὸν λαὸν ὡς ἀσεβῆ.

Ἐπιθυμῶν λοιπὸν νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ κατά τι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κλήρου. Ὁ Πάπας, ὅστις διετηρεῖτο ὑπὸ αὐστηρὰν κράτησιν ἐν Σαβόνᾳ, εἶχε μετενεχθῆ πρό τινων μηνῶν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, εἰς τὸ Φονταινεβλώ, ἐπίσης ὡς αἰχμάλωτος, ἀλλὰ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐλεύθερος καὶ ἀπολαμβάνων πᾶσαν περιποίησιν καὶ τιμάς. Ὁ Ναπολέων, τῇ ἐπιούσῃ τῆς εἰς Παρισίους ἀφίξεώς του, ἔγραψεν αὐτῷ ἐπιστολὴν, ἀναγγέλλων τὴν αἰσίαν ἄφιξίν του, καὶ ὅτι ἤθελε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ ὅπως δώσῃ πέρας εἰς τὴν περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διαφοράν των. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἀνέθεσε τὴν περὶ τούτου διαπραγμάτευσιν εἴς τινας πιστούς του ἀρχιερεῖς, οἵτινες συνεφώνησαν εἰς τὰ οὐσιωδέστερα ζητήματα μὲ τὸν Πάπαν. Ἑπομένως ὁ Ναπολέων, προσποιούμενος ὅτι ἐξήρχετο εἰς κυνήγιον, τῇ 19 Ἰανουαρίου, λαβὼν ἄλλην ὁδὸν, ὑπῆγεν εἰς Φονταινεβλὼ, καθ᾽ ἣν ἡμέραν συνεζήτει ὁ Πάπας μετὰ τῶν εἰρημένων ἀρχιερέων τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συμβάσεως. Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ προκαταλάβῃ τὰς διαθέσεις τοῦ Πάπα μετέβη εὐθὺς εἰς τὸ κατάλυμα αὐτοῦ καὶ τὸν ἐνηγκαλίσθη, καλῶν αὐτὸν πατέρα του, οὗτος δὲ ἐκάλεσεν αὐτὸν υἱόν του. Τῇ δ᾽ ἐπαύριον ὁ Πάπας, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων πρὸς αὐτὸν ἀρχιερέων, ὑπῆγε καὶ ἐπεσκέφθη τὸν Ναπολέοντα· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπεσκέφθη ὡσαύτως καὶ τὴν αὐτοκρατόρισσαν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἀπήτησεν ὥστε νὰ δοθῇ πέρας εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς διαπραγματεύσεις. Κατώρθωσε λοιπὸν νὰ συγκατατεθῇ ὁ Πάπας νὰ παραιτήσῃ τὴν κοσμικήν του ἐξουσίαν, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην, καὶ νὰ ἐδρεύῃ ἐν Ἀβιῶνι, ἔνθα ἔμελλε νὰ ἔχῃ μεγάλας τιμάς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν, περιοριζόμενος εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά, ὡς ἄλλος πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ Δύσει, μετὰ πλείστης ὅμως λαμπρότητος.

Ὁ Πάπας, εἰ καὶ ἐγνώριζεν ὅτι κατὰ πρῶτον ἤδη ὁ Ναπολέων δὲν ἐπανῆλθεν ἐν θριάμβῳ ἐκ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ βλέπων αὐτὸν ἔχοντα τοσαύτην σταθερὰν πεποίθησιν εἰς τὸ νὰ κατακεραυνώσῃ τήν τε Ῥωσσίαν καὶ Γερμανίαν, ἐπείσθη καὶ οὗτος ὅτι ὁ Ναπολέων οὐδὲν ἀπώλεσεν ἐκ τῆς προτέρας ἰσχύος καὶ δόξης του· πρὸς δὲ, εἰ καὶ ἐφαίνετο εὔσαρκος καὶ κεκυφὼς, διετήρει ὅμως τὴν αὐτὴν ζωηρότητα καὶ ὡραιότητα τοῦ προσώπου.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, πείσας τὸν Πάπαν ὅτι ἦτον ὡς πρότερον ἰσχυρὸς καὶ ὅτι ἐναντίον τῆς θελήσεώς του οὐδεὶς ἐδύνατο ν' ἀντισταθῇ, ἀφήρεσε παρ' αὐτοῦ πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἐξέφρασεν αὐτῷ τὴν ἀκαταμάχητον θέλησίν του τοῦ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ ξένην ἐπιρροήν. Ὁ Πάπας λοιπὸν ἔμελλε νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἔδραν τοὺς Παρισίους ἢ τὴν Ἀβιῶνα. Ὁ δὲ Ναπολέων προέτεινεν αὐτῷ ὡς καθέδραν τοὺς Παρισίους, ἔνθα, ὡς ἔλεγεν αὐτῷ, ἤθελεν ἔχει τὰ πάντα, τὸν δὲ αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων πρόθυμον νὰ τὸν συνδράμῃ εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Οὕτως ὁ Πάπας, ἐκτὸς τῆς κοσμικῆς του ἐξουσίας, ἤθελεν ἔχει ὅλα τὰ ἀγαθά του, καὶ διευθύνει τὰ τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρότερον ἀνεξαρτήτως. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἵνα πείσῃ αὐτὸν, ἀνέπτυξεν ὅλην τὴν λογικήν του, λέγων αὐτῷ ὅτι ἡ ἀποχώρισις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἐκ τῆς κοσμικῆς ἦτον ἀναπόφευκτος μεταβολὴ τῆς τότε ἐποχῆς, ὅτι πόσαι μεταλλαγαὶ δὲν ἔγειναν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καὶ ἅπασαι ἔγειναν παραδεκταί; ὅτι ὁ ΙΣ'. Λουδοβῖκος καὶ ἡ Μαρία Ἀντωνίνα ἦλθον εἰς

λαιμητόμον, ὅτι ὁ Ναπολέων ἐξ ἁπλοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ πυροβολικοῦ ἔγεινεν αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, συζευχθεὶς τὴν Μαρίαν Λουΐζαν, ὅτι οἱ αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας περιωρίσθησαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Αὐστρίας, ὅτι ὁ οἶκος τῶν Βουρβόνων ἐξώσθη ἐξ ὅλων τῶν θρόνων, ὅτι ἀπόγονος τοῦ μεγάλου Φριδερίκου κατήντησεν ὡς ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεβούργου, ὅτι αἱ παλαιαὶ τάξεις ἐξέλειπον, ὅτι οἱ ἀπαιτητικοὶ λαοὶ ἐπιτίθεντο κατὰ τῶν ἡγεμόνων των, ἐκτὸς τοῦ Ναπολέοντος, ὅσις διετήρει αὐτοὺς εἰς ὑποταγήν, καὶ ὅτι τέλος πάντων ὁ κόσμος ἤλλαξε. —Ταῦτα πάντα, ἔλεγε, δὲν εἶναι παράδοξα, ταῦτα πάντα δὲν ὁμιλοῦσι καθαρῶς καὶ ἀκαταμαχήτως; Ἆρα ἡ κοσμικὴ ἐξουσία τῶν Παπῶν δὲν εἶναι ἐξ ὅσων ἐκλείπουσι, προϊόντος τοῦ χρόνου; Δὲν πρέπει δὲ νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεὸν ὅτι ἐξελέξατο ὡς ὄργανον τῆς μεταβολῆς ταύτης ἄνδρα, ὡς τὸν Ναπολέοντα, γεννηθέντα ἐν τῇ καθολικῇ θρησκείᾳ, ἔχοντα ὅλας τὰς ἀναμνήσεις αὐτῆς, ἀγαπῶντα αὐτὴν ὡς μητρικήν του θρησκείαν, γνωρίζοντα ὁποίαν ἀξίαν ἔχει αὕτη εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀποφασίσαντα νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν λαμπρύνῃ;— Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ναπολέοντος ἐπροξένησαν ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Πάπα. — Κατάργησον, εἶπεν ὁ Πάπας, σοὶ λέγω ἐμπιστευτικῶς, τὴν ματαίαν κοσμικὴν ἐξουσίαν ταύτην, κατάργησέ την, καὶ θέλεις ἰδεῖ τί θέλομεν πράξει ἀμφότεροι ὑπὲρ τῆς θρησκείας, ὄντες ἐλεύθεροι τῶν ἐνοχλήσεων τούτων! — Μετὰ δὲ ταῦτα ὑπέδειξεν αὐτῷ τὴν κατεστραμμένην γερμανικὴν ἐκκλησίαν, ἥτις ἐστερήθη τῶν ἀγαθῶν της ὡς ἐκ τῆς πλεονεξίας τῶν πριγκήπων Γερμανῶν, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὁποίας περιμένει μόνον δι' αὐτοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Μετὰ τριῶν ἡμερῶν συζήτησιν ὁ Ναπολέων εἶπεν εἰς τὸν Πάπαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ἐπειδὴ ὁ Πάπας εὗρισκε δυσκολίας εἰς τὸν τρόπον τῆς συντάξεως τῆς συμβάσεως ταύτης, οὐχ' ἧττον δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σύμβασιν, ὁ Ναπολέων ὑπεσχέθη αὐτῷ νὰ εὕρῃ τύπον ἐξομαλύνοντα τὰ πάντα. Παρευθὺς δ' ἔκραξεν ἕνα τῶν γραμ-

ματέων του καὶ τὸν διέταξε νὰ γράφῃ καθ' ὑπαγόρευσίν του. Ὁ Πάπας ἐδυσκολεύετο νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι παραχωρεῖ τὴν καθέδραν του Ῥώμην, καὶ ἐγκαθίσταται ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας. Ὁ Ναπολέων συγκατετέθη ν' ἀποσιωπηθῶσι ταῦτα, ἡ δὲ σύμβασις νὰ διαλαμβάνῃ τάδε· « Ἡ Αὐτοῦ Ἁγιότης θέλει πατριαρχεύει ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς τύπους ὡς καὶ οἱ προκάτοχοί του. » Ἐνοεῖτο δὲ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχῃ καθέδραν τὴν Ἀβιῶνα, καὶ οὐχὶ ἀλλαχοῦ. Παρεδέχθη τὸ νὰ δέχηται παρ' αὐτῷ τοὺς πρέσβεις τῶν ξένων χριστιανικῶν Δυνάμεων, νὰ διαχειρίζηται τὰ μὴ ἐκποιηθέντα ἐκκλησιαστικὰ κτήματα τῆς Ῥώμης, καὶ νὰ λαμβάνῃ δύο ἑκατομμύρια φράγκων ἐπιχορήγησιν κατ' ἔτος· ἔπειτα δ' ἐκανονίσθησαν τὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπὰ τῆς ἐκκλησίας. Ἐπὶ τέλους ὅμως ὁ Πάπας ἐπέμενε νὰ προστεθῶσιν εἰς τὸ τέλος τῆς συμβάσεως καὶ τὰ ἑξῆς, ὅπερ καὶ παρεδέχθη ὁ Ναπολέων. « Ἡ Αὐτοῦ Ἁγιότης ἐνδίδει εἰς τὰς ἀνωτέρω διατάξεις, ἔχουσα » ὑπ' ὄψιν τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ » πεπεισμένος ὅτι ἡ Α. Μεγαλειότης θέλει συνδράμει ὅλαις » δυνάμεσιν εἰς τὰς πολυπληθεῖς ἀνάγκας, ἃς ἔχει ἡ θρησκεία » καθ' ἣν ἐποχὴν ζῶμεν. »

Συνεφωνήθη προσέτι ὥστε ἡ σύμβασις αὕτη, καίτοι ὑποχρεωτικὴ, νὰ μὴ δημοσιευθῇ, εἰμὴ μετὰ τὴν κοινοποίησίν της εἰς τοὺς ἀρχιεπισκόπους, οἵτινές εἰσιν οἱ καθολικοὶ σύμβουλοι τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Ναπολέων παρεδέχθη ταῦτα πάντα ἄνευ δυσκολίας, ὁ δὲ γραμματεὺς εὐθὺς συνέταξε τὴν σύμβασιν ταύτην· μετὰ ταῦτα ἔγειναν διπλᾶ ἀντίτυπα εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ ἑκάτερος ἔλαβεν ἓν διὰ τὴν ἀκριβῆ ἀντιγραφὴν τοῦ ἐμπεριεχομένου. Τὴν δ' ἑσπέραν τῆς 25 Ἰανουαρίου ὁ Πάπας μεθ' ὅλων τῶν περευρεθέντων καρδιναλέων ἦλθεν εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ παρουσίᾳ πάντων ἀμφότεροι ὑπέγραψαν τὴν παράδοξον ταύτην σύμβασιν, ἥτις, κατὰ τὸν Ναπολέοντα, ἔδιδε διὰ παντὸς πέρας εἰς τὴν ἐξουσίαν ταύτην τοῦ Πάπα, ἀλλὰ κατὰ τὰ μυστήρια τῆς θείας Προνοίας προσώραν. Ὁ Ναπο-

λέων τοσούτῳ περιεποιήθη τὸν Πάπαν, ὥστε οὗτος θαμβωθεὶς ἐκ τῶν κολακιῶν δὲν ἐδυνήθη νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς συνομολογηθείσης συμβάσεως. Ἵνα δὲ εὐχαριστήσῃ ἔτι μᾶλλον ὁ Ναπολέων τὸν Πάπαν, διέταξε νὰ ἐλευθερωθῶσιν οἱ πρὸ πολλοῦ φυλακισθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἀρχιερεῖς, οἱ ὀνομασθέντες μαῦροι ἀρχιεπίσκοποι, προσέτι εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἔδωκε παράσημα καὶ διώρισεν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας

Διαμείνας δὲ δύο ἡμέρας εἰσέτι ὁ Ναπολέων εἰς Φοντενεβλὼ, περιποιούμενος τὸν Πάπαν, ἀνεχώρησε τῇ 27 Ἰανουαρίου καὶ ἦλθεν εἰς Παρισίους, πεπεισμένος ὅτι ἔλυσεν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ζητημάτων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου· διέταξε δὲ νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι συνωμολογήθη σύμβασις ὑπό τε τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Πάπα περὶ τακτοποιήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· τοῦτο ἀνήγγειλε καὶ ἐπισήμως εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας, προφορικῶς δὲ διέδωκεν ὅτι ὁ Πάπας θέλει ἔχει τὴν καθέδραν του εἰς Ἀβιῶνα. Ὅλος ὁ λαὸς μαθὼν τοῦτο ἐχάρη, ἀλλ' οἱ ἀποφυλακισθέντες μαῦροι ἀρχιεπίσκοποι προσελθόντες εἰς τὸν Πάπαν ἀπέδειξαν αὐτῷ ὅτι κακῶς ἔπραξε συνομολογήσας σύμβασιν δι' ἧς ἀφῃρεῖτο ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὥστε οὗτος ἐγκατέλειψε τὴν κληρονομίαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, μὴ ὢν κύριος αὐτῆς, μάλιστα ἄνευ ἀνάγκης, διότι ὁ Ναπολέων ἦτον εἰς τὴν παραμονὴν τῆς πτώσεώς του, ὅτι ἠπατήθη περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅτι ἡ παραβιασμένη αὕτη πρᾶξίς του δὲν τὸν ὑποχρεοῖ νὰ τὴν διατηρήσῃ. Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα ἔφερον εἰς τοιοῦτον δισταγμὸν καὶ ἀνησυχίαν τὸν Πάπαν, ὥστε ἐπὶ τέλους διελογίζετο πῶς νὰ διαλύσῃ τὴν ὑποχρέωσίν του ταύτην. Σκεφθεὶς λοιπὸν μετὰ τῶν εἰρημένων ἀρχιεπισκόπων, ἀπεφάσισε νὰ μένῃ εἰς ἀπραξίαν, οὐδὲν κοινοποιῶν ἐπισήμως, ἐπὶ προφάσει ὅτι πρῶτον ἔπρεπε ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν νέαν καθέδραν του καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐνεργήσῃ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις· ἐπειδὴ δὲ μόλις μετὰ ἓν ἢ δύο ἔτη ἤθελον ἑτοιμασθῶσι τὰ ἐν τῇ πόλει Ἀβιῶνι πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Πάπα, ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ μένῃ ἐν σιωπῇ.

Ὁ ἐπιτηρῶν τὸν Πάπαν, λοχαγὸς τῆς χωροφυλακῆς Λαγόρσος, κεκρυμμένος ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ θαλαμηπόλου, εὐθὺς ἐνόησε τὴν γενομένην ταύτην μεταβολὴν εἰς τὸν Πάπαν καὶ εἰδοποίησε τὸν Ναπολέοντα· οὗτος δὲ ὡμολόγησεν εὐθὺς ὅτι κακῶς ἔπραξεν ἐπιτρέψας τὴν κοινωνίαν αὐτοῦ μὲ τοὺς ἐκφυλακισθέντας ἀρχιεπισκόπους. Ἀλλὰ θέλων νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Πάπαν, καὶ μάλιστα νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῶν λεχθέντων, διέταξε τὸν γενικὸν ταμίαν τοῦ Κράτους νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Πάπαν ὅτι διετάχθη νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ ὅσα χρήματα ἤθελεν ἀπέναντι τῶν κατὰ τὴν σύμβασιν διορισθέντων εἰσοδημάτων αὐτοῦ. Ὁ Πάπας ὅμως μετὰ πολλῆς ἀβροφροσύνης ἀπεποιήθη νὰ δεχθῇ χρήματα, εἰπὼν ὅτι ὅταν ἀπέλθῃ εἰς τὴν νέαν καθέδραν του, τότε δύναται νὰ λάβῃ καὶ τὰ προσφερόμενα χρήματα, διότι ἤδη οὐδεμίαν τοιαύτην ἀνάγκην εἶχεν. Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἦτον ὁ δολιώτερος πάντων, εὐθὺς ἐννοήσας τοὺς σκοποὺς τοῦ Πάπα, ἀλλὰ προσποιηθεὶς πλήρη ἄγνοιαν τῶν διατρεχόντων, διέταξεν εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας νὰ ψαλῇ δοξολογία ὑπὲρ τῆς συμφιλιώσεως τοῦ Αὐτοκράτορος μετὰ τοῦ Πάπα, ἵνα περὶ τούτου πεισθῇ ὁ λαὸς, καὶ ἀφαιρεθῇ ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἰσχυρὸν ὅπλον· μ' ὅλον τοῦτο οὗτοι διέδωκαν ὅτι ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν Πάπαν, μετεχειρίσθη κατ' αὐτοῦ παντὸς εἴδους βιαιοπραγίας.

Ἐν τούτοις παρῆλθον δύο μῆνες ἀφ' ὅτου ὁ Ναπολέων ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους. Ἐν τῷ διαστήματι τοῦ μικροῦ χρόνου τούτου εἴδομεν αὐτὸν ἐπιχειρισθέντα τὰ πάντα, ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, πόλεμον, οἰκονομίαν καὶ θρησκείαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔμελλε νὰ συνέλθῃ τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα· ὁ περὶ συγκαλέσεως τούτου τύπος κατέστη πρὸ πολλοῦ τοσοῦτον ἐπουσιώδης, ὥστε τὸ κοινὸν οὔτε τὴν ἡμέραν τῆς συγκαλέσεως, οὔτε τὴν ἡμέραν τῆς ἀπωλύσεως αὐτοῦ ἐγνώριζεν· ἀλλ' ἤδη ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ δώσῃ πολλὴν σημασίαν εἰς τὴν συγκάλεσιν αὐτοῦ, ὅπερ ἐφάνη παράδοξον εἰς τὸ κοινόν.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ αὐτοπροσώπως εἰς τοὺς ὑποτιθεμένους ἀντιπροσώπους τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους κα

εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου του· ἀναμετρῶν δὲ τοὺς πόρους τῶν ἀπεράντων δυνάμεών του, νὰ δείξῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὴν ὑπεροχήν του καὶ τὴν γενναιοψυχίαν του. Οὕτω δὲ τῇ προσεχῇ κυριακῇ, 14 Φεβρουαρίου, ἦλθεν εἰς τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα ὅπως τιμήσῃ αὐτὸ διὰ τῆς παρουσίας του, κηρύττων τὴν ἔναρξιν τῶν συνεδριάσεων, καὶ ὁμιλῶν πρὸς αὐτὸ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Εὐρώπης. Περιστοιχούμενος λοιπὸν ὑπὸ λαμπρᾶς ἀκολουθίας, ἀνέγνωσε τὸν ἑξῆς λόγον, οὗτινος ἡ ἀπερισκεψία δυστυχῶς ἐξισοῦτο μὲ τὴν λαμπρότητα καὶ δεινότητα.

« ΚΥΡΙΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΕΝ ΤΩ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩ ΣΩΜΑΤΙ.

« Ὁ ἐπαναληφθεὶς πόλεμος ἐν τῇ ἀρκτῴᾳ Εὐρώπῃ εὐκόλυ-» νε τὰς προθέσεις τῶν Ἄγγλων ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ· οὗτοι » κατέβαλον ἐνταῦθα πολλὰς προσπαθείας· ἀλλ' ἅπασαι αἱ ἐλ-» πίδες αὐτῶν ἐματαιώθησαν . . . Ὁ στρατὸς αὐτῶν ἀπέτυχεν » ἀπέναντι τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Βούργου καὶ ἠναγκάσθη, μετὰ » τὴν συμβάσαν αὐτῷ ζημίαν, νὰ ἐγκαταλείψῃ ὅλην τὴν χώ-» ραν τῆς Ἱσπανίας.

» Αὐτὸς ἐγὼ εἰσῆλθον εἰς τὴν Ῥωσσίαν· τὰ γαλλικὰ ὅπλα » ἐνίκησαν πάντοτε, ἐν Ὀστρόβνῳ, Πολότσκᾳ, Μοϊλέβῳ, Σμο-» λένσκῃ, Μοσκόβᾳ καὶ Μαλοϊαροσλάβετζ. Οὐδαμοῦ οἱ ῥωσσι-» κοὶ στρατοὶ ἐδυνήθησαν νὰ ἀντιταχθῶσιν ἀπέναντι τῶν ἀε-» τῶν μας. Ἡ Μόσχα ἐκυριεύθη παρ' ἡμῶν.

» Ὅταν ἡ βαρβαρότης τῆς Ῥωσσίας ἐβιάσθη, ἡ δὲ ἀδυναμία » τῶν ῥωσσικῶν ὅπλων ἐγνώσθη, σμῆνος Ταρτάρων ἔστρεψαν » τὰς πατροκτονικὰς των χεῖρας κατὰ τῶν ὡραιοτέρων ἐπαρ-» χιῶν τῆς ἐκτεταμένης ἐκείνης Αὐτοκρατορίας, ἃς ἦλθον νὰ » ὑπερασπίσωσιν. Οὗτοι ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, μ' ὅλα τὰ δά-» κρυα καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῶν δυστυχῶν Μοσχοβιτῶν, κα-» τέκαυσαν πλέον τῶν τεσσάρων χιλιάδων ὡραίων χωρίων, » καὶ πλέον τῶν πεντήκοντα ὡραιοτέρων πόλεων αὐτῶν, εὐ-» χαριστοῦντες οὕτω τὸ παλαιὸν των μῖσος, ἐπὶ προφάσει νὰ

» βραδύνωσι τὴν πορείαν μας καὶ νὰ μᾶς περικυκλώσωσιν ἐξ ἐ-
» ρήμων. Ἐθριαμβεύσαμεν ἐξ ὅλων τῶν ἐμποδίων τούτων· οὐδ'
» αὐτὴ ἡ πυρκαϊὰ τῆς Μόσχας, ἡ διαρκέσασα τέσσαρας ἡμέ-
» ρας καὶ καταστρέψασα τὸν καρπὸν τῶν κόπων καὶ τῶν
» οἰκονομιῶν τεσσαράκοντα γενεῶν, κατ' οὐδὲν μετέβαλε τὴν
» εὐτυχῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων μου . . . . Ἀλλ' ἡ ὑ-
» περβολικὴ δριμύτης καὶ τὸ πρόωρον τοῦ χειμῶνος προσέτρι-
» ψαν εἰς τὸν στρατόν μου τρομερὰν συκοφαντίαν. Ἐν ὀλίγαις
» νύκταις εἶδον ὅτι τὰ πάντα ἤλλαξαν. Ἔπαθα μεγάλας ζη-
» μίας, αἵτινες ἤθελον κατασυντρίψει τὴν καρδίαν μου, ἐὰν
» εἰς τὰς δεινὰς ταύτας περιστάσεις ἐκυριευόμην ἐξ ἄλλου
» αἰσθήματος πλὴν τοῦ συμφέροντος, τῆς δόξης καὶ τοῦ μέλ-
» λοντος τῶν λαῶν μου.

» Ἡ Ἀγγλία, βλέπουσα τὰ παθήματά μας, ἐχάρη ὑπερβο-
» λικῶς· αἱ δ' ἐλπίδες αὐτῆς δὲν εἶχον ὅρια· αὕτη προσέφερε
» τὰς ὡραιοτέρας μας ἐπαρχίας πρὸς ἀμοιβὴν προδοσίας· ὡς
» ὅρον δὲ τῆς εἰρήνης ἔθετε τὸν διαμελισμὸν τῆς ὡραίας ταύ-
» της αὐτοκρατορίας, τουτέστιν ἐν ἄλλοις λόγοις διεκήρυττε
» τὸν *αἰώνιον πόλεμον*.

» Ἡ ἐνέργεια τῶν λαῶν μου εἰς τὰς μεγάλας ταύτας περι-
» στάσεις, ἡ πρὸς τὴν ἀκεραιότητα τῆς Αὐτοκρατορίας ἀφο-
» σίωσις καὶ ἡ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη αὐτῶν διεσκέδασαν ὅλας αὐτὰς
» τὰς χιμαίρας, καὶ ἐπανήγαγον τοὺς ἐχθρούς μας εἰς ὀρθο-
» τέραν αἴσθησιν τῶν πραγμάτων.

» Τὰ ἐκ τῆς δριμύτητος τῶν παγετῶν προελθόντα δυστυ-
» χήματα ἀπέδειξαν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τὸ μεγαλεῖον καὶ
» τὴν στερεότητα τῆς αὐτοκρατορίας ταύτης, ὡς καθιδρυμέ-
» νης ἐπὶ τῶν προσπαθειῶν καὶ τῆς ἀγάπης πεντήκοντα ἑκα-
» τομμυρίων πολιτῶν καὶ ἐπὶ τῶν ὡραιοτέρων ἐγχωρίων πό-
» ρων τοῦ κόσμου.

» Μετὰ πάσης εὐχαριστήσεως εἶδον ὅτι οἱ λαοί μας, τοῦ
» βασιλείου τῆς Ἰταλίας, τῆς παλαιᾶς Ὁλλανδίας καὶ τῶν
» Ἡνωμένων Χωρῶν, ἁμιλλῶνται μὲ τοὺς παλαιοὺς Γάλλους,
» καὶ αἰσθάνονται ὅτι οὐδεμίαν ἐλπίδα ἔχουσι μέλλοντος καὶ

» καλοῦ ἄνευ τῆς στερεώσεως καὶ τοῦ θριάμβου τῆς μεγάλης
» αὐτοκρατορίας.

» Οἱ πράκτορες τῆς Ἀγγλίας προκαλοῦσιν εἰς ὅλα τὰ γει-
» τονικά μας Κράτη τὴν κατὰ τῶν ἡγεμόνων στάσιν. Ἡ
» Ἀγγλία θέλει νὰ ἴδῃ ὁλόκληρον τὴν ἤπειρον εἰς σπαραγμοὺς
» ἐμφυλίου πολέμου.

» Συνωμολόγησα ἀμέσως μετὰ τοῦ Πάπα ἐκκλησιαστικὴν
» σύμβασιν, δι' ἧς ἐπεραιώθησαν ὅλαι αἱ κατὰ δυσχίαν διεγερ-
» θεῖσαι διενέξεις μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ γαλλικὴ δυναστεία
» βασιλεύει καὶ θέλει βασιλεύσει ἐν Ἱσπανίᾳ. Εἶμαι εὐχαριστη-
» μένος ἐκ τῆς διαγωγῆς τῶν συμμάχων μου· οὐδένα ἐξ αὐ-
» τῶν θέλω ἐγκαταλείψει· θέλω διατηρήσει τὴν ἀκεραιότητα
» τῶν Ἐπικρατειῶν των· οἱ δὲ Ῥῶσσοι θέλουσιν ἐπανέλθη εἰς
» τὸ φρικῶδες κλίμα των.

» Ἐπιθυμῶ τὴν εἰρήνην· αὕτη εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸν κό-
» σμον· τετράκις ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς ἐν Ἀμιένῃ συνθήκης
» προέτεινα αὐτὴν πανδήμως· ἀλλ' οὐδέποτε συναινῶ εἰς εἰρή-
» νην εἰμὴ ὅτε αὕτη εἶναι ἔντιμος καὶ σύμφωνος μὲ τὰ συμφέ-
» ροντα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς αὐτοκρατορίας μου. Ἡ πο-
» λιτική μου οὐδόλως εἶναι μυστηριώδης· ἀνήγγειλα ὑποίας
» θυσίας δύναμαι νὰ ὑποστῶ.

» Ἐν ὅσῳ ὁ θαλάσσιος οὗτος πόλεμος διαρκεῖ, οἱ λαοί μου
» πρέπει νὰ ὦσι πρόθυμοι πρὸς πᾶσαν θυσίαν· διότι ἐκ κακῆς
» εἰρήνης δυνάμεθα ν' ἀπολέσωμεν τὸ πᾶν, προσέτι καὶ αὐτὴν
» τὴν ἐλπίδα, καὶ τὸ πᾶν κινδυνεύει, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ εὐδαιμο-
» νία τῶν ἀπογόνων ἡμῶν!

» Ἡ Ἀμερικὴ ἔδραξε τὰ ὅπλα ἵνα καταστήσῃ ἀξιοσέβα-
» στον τὴν κυριαρχίαν τῆς σημαίας της. Ὁ κόσμος εὔχεται
» αὐτὴν νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ἔνδοξον πάλην ταύτην· ἐὰν αὕτη
» περαιώσῃ τὴν πάλην ταύτην, ὑποχρεοῦσα τοὺς ἐχθροὺς τῆς
» ἠπείρου ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ σημαία ὑπερα-
» σπίζει τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου, καὶ
» ὅτι οἱ οὐδέτεροι δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ χάρτου
» γινόμενον ἀποκλεισμόν, ταῦτα δὲ πάντα κατὰ τοὺς ὅρους

» τῆς ἐν Οὐτρέχτῃ συνθήκης, ἡ Ἀμερικὴ θέλει ἐπαινεθῆ παρ' » ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ἡ δ' ἐπερχομένη γενεὰ θέλει εἰπεῖ ὅτι ὁ » παλαιὸς κόσμος ἀπώλεσε τὰ δικαιώματά του, καὶ ὅτι ὁ » νέος τὰ ἀνέκτησεν.

» Ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργός μου θέλει σᾶς παρου- » σιάσει ἐν τῇ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς αὐτοκρατορίας ἐκ- » θέσει τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς » ἐσωτερικῆς ἐμπορίας, ὡς καὶ τὴν διαρκῆ αὔξησιν τοῦ πλη- » θυσμοῦ μας. Εἰς οὐδένα αἰῶνα ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία » μας ἦσαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν εὐτυχίας.

» Ἔχω ἀνάγκην μεγάλων πόρων ὅπως δυνηθῶ ν' ἀπαντή- » σω εἰς ὅλας τὰς παρὰ τῶν περιστάσεων ἀπαιτουμένας δα- » πάνας· ἀλλ' ὡς ἐκ διαφόρων μέτρων, ὑποβληθησομένων εἰς » ὑμᾶς ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργοῦ μου, οὐδένα » νέον φόρον ἠθέλησα νὰ ἐπιβάλω εἰς τοὺς λαούς μου. »

Τὸν λόγον τοῦτον, ὅστις ἦτο τοιοῦτος ὥστε νὰ συγκινήσῃ ὅλα τὰ πνεύματα, ὑπεδέχθη ὁ λαὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ὡς ὑ- ποδέχεται πάντα ἡγεμόνα, εἴτε χυδαῖος εἶναι οὗτος, εἴτε μέ- γας. Ἐὰν δ' ἐδύνατό τις νὰ λησμονήσῃ ὅτι ἡ σύνεσις εἶναι ἡ πρώτη ἰδιότης πάσης κυβερνήσεως, θέλει θαυμάσει τὴν ὑπερο- ψίαν τοῦ λόγου τούτου, ἀναγινωσκομένου εἰς τοὺς ἀντιπρο- σώπους τοῦ ἔθνους· ἐὰν ὅμως λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ ἐν Εὐρώπῃ διατρέχοντα τότε, θέλει λυπηθῆ ὅτι τὸ ὕφος τοῦ λόγου τού- του ἐδυσκόλευσεν ἔτι μᾶλλον τὴν τότε εἰρήνην τοῦ κόσμου καὶ ἐπροξένησε τοὺς μετὰ ταῦτα αἱματηροὺς πολέμους. Τί δὲ ἤθελεν εἰπεῖ ἡ Ἀγγλία ἀναγινώσκουσα τὸν λόγον τοῦτον καὶ βλέπουσα ὅτι ἡ γαλλικὴ δυναστεία ἤθελε βασιλεύει καὶ βα- σιλεύσει ἐν Ἰσπανίᾳ; τί ἤθελον εἰπεῖ τοσαῦται Ἐπικράτειαι ἀναγινώσκουσαι ὅτι ὅλαι αὗται ἤθελον διατηρηθῆ ὅπως εἶχον; τί δὲ ἤθελε κατορθώσει ἡ Αὐστρία, ἀναλαμβάνουσα, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τὴν μεσολάβησιν τῆς εἰρήνης;

Ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ Βερολίνου καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Σιλεσίας Βρεσλαυίαν, ἔνθα περιέμενε τὴν ἀπάντησιν τῆς πρὸς τὸν Να-

πολέοντα γενομένης προτάσεώς του ἵν' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς πολιτικῆς του, καὶ μαθὼν ὅτι οὗτος οὐδεμίαν τῶν προτάσεών του παρεδέχθη, ἀπεφάσισε νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ ἐκ συμφώνου μετ' αὐτοῦ νὰ πολεμήσῃ τὸν Ναπολέοντα· ἐπὶ τούτῳ δὲ διέταξε στρατολογίαν 90 χιλιάδων ἀνδρῶν.

Εὐθὺς ὅλοι οἱ εὐγενεῖς νέοι κατετάχθησαν ἑκουσίως εἰς τὸν στρατὸν, προμηθευόμενοι ἐξ ἰδίων των ἵππους καὶ ἱπποσκευήν· προσέτι καὶ ἅπας ὁ πρωσσικὸς λαὸς προσηνέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ ἀμισθὶ εἰς τὸν σχηματισθησόμενον στρατὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Γερμανίας. Ἐπὶ τούτῳ τὰ δημόσια ὁπλοστάσια ἠνεῴχθησαν καὶ ἐξώπλιζον τὸν λαόν· ὅλοι δὲ οἱ Πρῶσσοι ἔφερον ἐθνόσημον ἐπὶ τοῦ πίλου των ἐκ μελανοῦ καὶ λευκοῦ χρώματος, ὡς σημεῖον ἐθνικῆς ἀνεργεσίας· οὐδεὶς δὲ τῶν Πρώσσων ἐτόλμα νὰ μὴ φέρῃ τοῦτο, διότι ἐξελαμβάνετο ὡς δειλὸς καὶ προδότης τῆς πατρίδος. Ὁ βασιλεὺς οὗτος, βλέπων τὸν ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν τοῦ λαοῦ του ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς δόξης, ἐνθουσιάσθη, ὡς πᾶς βασιλεὺς βλέπων τὸν λαόν του ἐκφραζόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἐν πρώτοις λοιπὸν διεκήρυξε πανδήμως τὴν κατ' αὐτοῦ γενομένην ἀδικίαν τοῦ Ναπολέοντος, μὴ θέλοντος νὰ πληρώσῃ αὐτῷ τὰ ὀφειλόμενα πρὸς διατροφὴν τοῦ στρατοῦ του, καὶ νὰ παραδώσῃ τὰ πρὸς τὸν Ὀδέρον πρωσσικὰ φρούρια· ἔπειτα δ' ἔπεμψε παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ τὸν ὑπουργὸν αὐτοῦ Κνέσβεκ. Ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος τῆς Πρωσσίας, προσελθὼν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, προέτεινεν εἰς αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς καὶ ν' ἀποδιώξῃ ἐκ τῆς Πρωσσίας τὸν γαλλικὸν, ἵνα ἡ Πρωσσία, μένουσα ἐλευθέρα, ἐξοπλισθῇ ἅπασα.

Ὁ Κουτούζωφ καὶ ἄλλοι συνετοὶ στρατηγοὶ ἀπεδοκίμαζον τὴν τολμηρὰν ταύτην ἐπιχείρησιν, ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Γερμανῶν καὶ ἡ φιλοδοξία τῶν Ῥώσσων οὐδένα ὅρον εἶχον πρὸς τοῦτο. Εὐθὺς λοιπὸν προεχώρησαν πανταχόθεν τὰ ῥωσσικὰ στρατεύματα κατὰ τῶν ἐν τῇ Πρωσσίᾳ διαμενόντων γαλλικῶν στρατευμάτων. Ὁ πρίγκηψ Εὐγέ-

νιος, μαθὼν τὴν προσέλευσιν τῶν Ῥώσσων καὶ τὴν ἀναστάτωσιν τῶν Πρώσσων, μὴ δυνάμενος νὰ μένῃ εἰς Ποσνίαν, ἀνεχώρησεν ἵνα ἔλθῃ παρὰ τὸν Ὀδέρον εἰς Φραγκφοῦρτον· ἀλλὰ, σκεφθεὶς ὅτι οὐδ' ἐκεῖ ἐδύνατο νὰ διατηρηθῇ, διευθύνθη εἰς Βερολῖνον, ἔνθα ἐνόμιζεν ὅτι ἐδύνατο νὰ διαμένῃ· ἐνῷ δὲ ἐπορεύετο εἰς τὴν πόλιν ταύτην, οἱ Ῥῶσσοι πρόσκοποι, διαβάντες τὸν Ὀδέρον παρὰ τῷ Βερολίνῳ, προκατέλαβον μίαν ἰταλικὴν ἱππαρχίαν καὶ κατεκερμάτισαν αὐτήν. Ἡ εἴδησις αὕτη ἐπροξένησε μεγίστην χαρὰν εἰς τοὺς ἐν Βερολίνῳ κατοίκους. Ἀλλ' ὁ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμένων στρατηγὸς Γρενιέρος ἐξελθὼν ἀναχαίτισε τὰς ὁρμὰς τῶν Ῥώσσων τούτων προσκόπων, καὶ μετὰ ταῦτα, ἐγκαταλείψας τὴν πόλιν, κατέλαβεν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς ὀχυράν τινα θέσιν. Ὁ δὲ Εὐγένιος μετὰ 10 χιλιάδων στρατοῦ ἦλθεν εἰς Βιτεμβέργην, ἔχων καθ' ὅλον τὸν Ὀδέρον ποταμὸν 60 χιλιάδας στρατοῦ καί τινα φρούρια καλῶς ὠχυρωμένα καὶ ἐφωδιασμένα.

Οἱ ἐν Βερολίνῳ, εἰδόντες τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γάλλων, ἐνεπλήσθησαν χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, εὐθὺς δ' ἐξαπέστειλαν πολλοὺς ἐκ τῶν ἐκεῖ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν ὅπως πείσωσι τὸν βασιλέα των νὰ διακηρύξῃ παῤῥησίᾳ τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον, ὁρκιζόμενοι ἅπαντες νὰ πολεμήσωσι μέχρι θανάτου. Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐδίσταζεν εἰσέτι νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλ' ἅπαντες οἱ περιστοιχοῦντες αὐτὸν τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι ὁ λαός του ἀπαιτεῖ τὸν πόλεμον, διὸ καὶ πρέπει νὰ ἐνδώσῃ. Εὐθὺς λοιπὸν διέταξε τὸν ὑπουργόν του νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην συμμαχίας μὲ τὴν Ῥωσσίαν, δι' ἧς αὕτη μὲν νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον 150 χιλιάδας στρατοῦ, ἡ δὲ Πρωσσία 80 χιλιάδας· ἐκ συμφώνου δὲ οἱ στρατοὶ οὗτοι νὰ πολεμήσωσι τὸν Ναπολέοντα καὶ νὰ μὴ καταθέσωσι τὰ ὅπλα εἰμὴ μέχρις οὗ ἀναλάβῃ ἡ Πρωσσία τὴν προτέραν κατάστασίν της· πρὸς δὲ νὰ προσπαθήσωσι νὰ συμπεριλάβωσι καὶ τὴν Αὐστρίαν εἰς τὴν συνθήκην ταύτην· πάντοτε ὅμως νὰ ἐνεργῶσιν ἐκ συμφώνου καὶ οὐδέποτε κατ' ἰδίαν· οἱ Ῥῶσσοι ἀνελάμβανον προτέτι νὰ μεσολαβήσωσιν εἰς τὴν Ἀγ

γλίαν, ὅπως αὕτη συνομολογήσῃ ἐπιβοηθητικὴν συνθήκην μὲ τὴν Πρωσσίαν, χορηγοῦσα αὐτῇ χρηματικὰς βοηθείας. Ἡ συνθήκη αὕτη ὑπεγράφη τῇ 23 Φεβρουαρίου 1813· ἡ δὲ συνέντευξις τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας ἀπεφασίσθη νὰ γένῃ τῇ 15 Μαρτίου.

Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Νεσσελρόδου καὶ πολλῶν ἄλλων στρατηγῶν, ἦλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Σιλεσίας, ἔνθα διέμενεν ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἐνηγκαλίσθη, παρόντος τοῦ ἐνθουσιοῦντος πρωσσικοῦ λαοῦ. Ἡ πόλις αὕτη ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπανηγύρισε λαμπρῶς διὰ φωταψιῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐξαπέστειλε ἰδίαν φρουρὰν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, ἵνα μὴ ἐξυβρισθῇ, διότι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠγνόει οὗτος ὅτι ἡ Πρωσσία συνεμάχησε μὲ τὴν Ῥωσσίαν. Τῇ ἐπομένῃ ὅμως ἡμέρᾳ ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Πρωσσίας ἐνεχείρισεν αὐτῷ τὴν κατὰ τῆς Γαλλίας διακήρυξιν τοῦ πολέμου μετὰ πολλῆς φιλοφρονήσεως, παραχωρῶν αὐτῷ ὅλα τὰ μέσα τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ἀναχωρήσεως.

Ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς πρωσσικῆς κυβερνήσεως ἐπροξένησεν ἀνέκφραστον χαρὰν εἰς ἅπασαν τὴν Γερμανίαν· οἱ δὲ πατριῶται Γερμανοὶ διεσάλπισαν τοῦτο ἐν ἀκαρεῖ παντοχοῦ, διακηρύττοντες ὅτι καὶ ἡ Σαξονία, ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Βιτεμβέργη εὐθὺς θέλουσι μιμηθῇ τὴν Πρωσσίαν καὶ θέλουσι συμμεθέξει εἰς τὴν συνομολογηθεῖσαν συμμαχίαν. Οἱ παρὰ τὸν στρατὸν τοῦ Βιττγενστεῖν Γερμανοὶ πάραυτα ἔδραμον μετὰ τῶν σωμάτων τῶν Κοζάκων εἰς τὰς Ἀνσεατικὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς τὰ μεθόρια τῆς Σαξονίας, ὅπως διεγείρωσι τοὺς ἐκεῖ λαοὺς εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Γάλλων· αἱ δὲ πρωσσικαὶ φάλαγγες προεχώρησαν πρὸς τὰ μέρη ταῦτα.

Ὁ δυστυχὴς βασιλεὺς τῆς Σαξονίας, ὅστις ἦτο τοσοῦτον πιστὸς εἰς τὸν Ναπολέοντα, πιστεύων ὅτι ἤθελε γένει κύριος ὅλης τῆς Πολωνίας, ὡς ὑπέσχετο αὐτῷ ὁ Ναπολέων, καὶ βλέπων ἤδη τὸν μὲν λαόν του ὠργισμένον κατ' αὐτοῦ, τοὺς δὲ Κοζά-

κους προσερχομένους καὶ προξενοῦντας τὸν τρόμον παντοχοῦ, προσλαβὼν τὸ ἱππικόν του μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς του ἀνεχώρησε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς Βαυαρίας, εἰς τὴν πόλιν Ῥατισβῶνα· μόλις δ' ἐξῆλθε τῆς πρωτευούσης του, καὶ πάραυτα οἱ Κοζάκοι ἀνεφάνησαν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς.

Ὁ στρατάρχης Δαβοῦστος, βλέπων τὴν πρωτεύουσαν τῆς Σαξονίας, Δρέσδαν, ἐγκαταλειφθεῖσαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Ῥώσσων, εὐθὺς ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὴν δι' ὅλων τῶν ἀμυντικῶν μέσων, κηρύξας αὐτὴν εἰς κατάστασιν πολιορκίας· λαβὼν δὲ ὅλα τὰ προφυλακτικὰ μέτρα, ὅπως ἐξασφαλίσῃ αὐτὴν ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ῥώσσων, κατέσρεψεν ὅλους τοὺς σιτομύλους καὶ τὰ πέριξ τῆς πόλεως ταύτης, ὥστε ν' ἀποκαταστήσῃ δύσκολον τὴν προσέλευσιν τῶν Κοζάκων.

Τὰ ἀμυντικὰ ὅμως ταῦτα μέτρα ὑπῆρξαν ἀφορμαὶ ἰσχυρῶν κατηγοριῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος· ἐν ὅλῃ τῇ Γερμανίᾳ ἐξετυπώθησαν διάφοροι εἰκόνες, περιστάνουσαι τὴν ἐν Δρέσδᾳ γέφυραν καταστρεφομένην ὑπὸ τοῦ ἀγρίου Δαβούστου (οὕτως ἐκαλεῖτο οὗτος ἐν τῇ ἀρκτῴᾳ Εὐρώπῃ), καὶ διεσπάρησαν εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Γερμανίας. — Ἰδοὺ, ἔλεγον, τίνι τρόπῳ μεταχειρίζονται οἱ Γάλλοι τοὺς πιστοτέρους συμμάχους των Σάξονας, οἵτινες πολεμοῦσι τοσοῦτον ἀνδρείως ὑπὲρ αὐτῶν, ἐνῷ αὐτοὶ οἱ Γάλλοι φεύγουσι, ῥίπτοντες τὰ ὅπλα των.

Ἐν τούτοις ταῦτα πάντα ἐπροξένησαν μεγίστην ἐντύπωσιν καὶ εἰς τὴν Βιέννην καὶ διήγειραν τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων· ἡ δὲ βαθεία πολιτικὴ τοῦ Μεττερνίχου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου, μ' ὅλον ὅτι ἐγίνετο καταληπτὴ εἴς τινας διορατικοὺς ἄνδρας, δὲν ἐνοεῖτο ὅμως οὔτε ὑπὸ τῶν αὐλικῶν, οὔτε ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν, ἀλλ' οὔτε ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Οὗτοι κατηγόρουν τὴν κυβέρνησίν των, ὡς μὴ ἀποσπασθεῖσαν ἐκ τῆς Γαλλίας ἕνεκα τοῦ μετ' αὐτῆς συγγενικοῦ δεσμοῦ· σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ αὐτοκρατόρισσα, πριγκηπέσσα τῆς Μοδένης, ἦτο λίαν ὠργισμένη, πρὸς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιδοὺξ Κάρολος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἦτο τοσούτῳ συνετὸς καὶ πρὸ πάντων

περιεσταλμένος, ὁσάκις προέκειτο περὶ τῆς Γαλλίας, καὶ οὗτος ἐξέφραζεν ἐκ καρδίας τὸν γερμανικὸν πατριωτισμόν του καὶ πικρῶς κατέκρινε τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν, διότι εἰλικρινῶς δὲν ἐξηγεῖτο αὕτη μετὰ τῆς Γαλλίας περὶ τῆς πολιτικῆς πορείας της· μάλιστα δ' ἔλεγεν, ὡς ἐφημίζετο, ὅτι, ἂν ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος συνεδέθη διὰ συνοικεσίου τὸ ὁποῖον ἐπροξένει ἐμπόδιον εἰς τὴν πολιτικήν του, ὥστε τὰ καθήκοντα τοῦ πατρὸς ἀντέκειντο εἰς τὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἔπρεπε νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὸν θρόνον εἰς ἕτερον μέλος τῆς οἰκογενείας του, τὸ ὁποῖον ἤθελεν εἶσθαι μᾶλλον ἐλεύθερον εἰς τὰς πράξεις του.

Ὁ δὲ ἐρεθισμὸς ἦτον τοσοῦτος, ὥστε ὁ Μεττερνῖχος ἐφοβεῖτο περὶ αὐτοῦ· τὸ δὲ ὑπουργεῖον ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα, συλλαμβάνον καὶ φυλακίζον πολλοὺς, μάλιστα καί τινα ἔξοχα μέλη τῆς κυβερνήσεως. Τὰ δὲ διατρέχοντα ἐν Γερμανίᾳ δὲν ἦτον οὔτε τῆς ἀρεσκείας τοῦ Μεττερνίχου, οὔτε τοῦ Φραγκίσκου, διότι οὗτοι δὲν ἤθελον νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἐκ τοῦ ζυγοῦ τοῦ Ναπολέοντος καὶ νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὄχλου· διότι ὁ μὲν αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος τοῖς ἐφαίνετο ὅτι ἦτον ἡγεμὼν ἀπερίσκεπτος καὶ μεθυσμένος ἐξ ἐπιτυχιῶν ἀγνώστων εἰς αὐτὸν, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ἡγεμὼν ἀδύνατος, παρασυρόμενος, ὡς πρὸ ἓξ ἐτῶν ὑπὸ τῆς συζύγου του, οὕτως ἤδη ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του· ἑπομένως ὁ Μεττερνῖχος δὲν ἐθεώρει, ὡς οἱ ἄλλοι, τὸν Ναπολέοντα κατεσταλμένον, ἀπ' ἐναντίου, οὗτος ἐθεώρει τοῦτον λίαν ἰσχυρὸν εἰσέτι, ἐπὶ τέλους δὲν ἤθελεν ὥστε ἡ Αὐστρία νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ ζυγοῦ τοῦ Ναπολέοντος καὶ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τούτων ἕνεκα ὁ Μεττερνῖχος συνεβούλευε τὴν μετριότητα εἰς τὴν Γαλλίαν, λέγουσα εἰς αὐτὴν νὰ ἀπωθήσῃ μὲν τοὺς ἐχθρούς της, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ζητήσῃ τὰ πλεονεκτήματα τῆς νίκης της, ἀλλὰ νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην ἔντιμον πρὸς πάντας. Ἰδὼν δὲ τὸν πρὸς τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα λόγον τοῦ Ναπολέοντος, εἶπεν εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν τῆς Γαλλίας Ὄθωνα « Θαυμάζω πολὺ τὸ ὑπεροπτικὸν ὕφος τοῦ λόγου τοῦ Αὐτοκράτορός σου· ἐν

αὐτῷ εὑρίσκω ὅλην τὴν περίνοιάν του, ἀλλὰ πρέπει νὰ σκέπτηται οὗτος καὶ τὰς συνεπείας τῶν πράξεών του, αἱ δὲ συνέπειαι ἐνταῦθα θέλουσιν εἶσθαι ἀξιοθρήνητοι. Πῶς θέλεις νὰ διαπραγματευθῶ ἐγὼ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ὅταν ὑμεῖς λέγητε ὅτι ἡ γαλλικὴ δυναστεία θέλει βασιλεύσει καὶ βασιλεύσει εἰς τὴν Ἱσπανίαν; Πῶς θέλετε νὰ διαπραγματευθῶ μὲ τὴν Ῥωσσίαν καὶ Πρωσσίαν, ἐνῷ ὑμεῖς θέλετε νὰ διατηρήσητε τὰς ὑπαρχούσας Ἐπικρατείας ὅπως ἔχουσιν. Οὐδέποτε θέλω παραδεχθῆ τοιούτους ὅρους συνθήκης διὰ τὴν Εὐρώπην, διότι ἡ εἰρήνη πρέπει νὰ ἦναι ἐξίσου πρὸς πάντας. Ἀλλ' ἂν καὶ ἐν μάχαις νικήσητε, ἀνάγκη πᾶσα νὰ ὑπερισχύσητε τοσοῦτον, ὥστε νὰ καταστήσητε τὴν Εὐρώπην ἧττον ἀπαιτητικὴν πρὸς ὑμᾶς· μ' ὅλον τοῦτο δὲν θέλετε δυνηθῆ ν' ἀνθέξητε εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν πνευμάτων, μετ' ὀλίγον δὲ θέλετε αἰσθανθῆ τὸ ἀποτέλεσμα εἰς ἑαυτούς.» Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας, μὴ δυνάμενος εἰς ταῦτα πάντα ν' ἀπαντήσῃ, ὡς μὴ ἔχων ἄλλας ὁδηγίας παρὰ τοῦ Ναπολέοντος εἰμὴ πῶς νὰ ἐξιχνιάσῃ τοὺς σκοποὺς τῆς Αὐστρίας, ἐξεφράσθη ἀορίστως πως. Ὁ δὲ Μεττερνῖχος, ἀναλαβὼν τὸν λόγον, εἶπεν αὐτῷ «Ἡ Ἱσπανία κατ' οὐδένα λόγον σᾶς παραχωρεῖται ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, μάλιστα μετὰ τὴν τελευταίαν ἐν αὐτῇ ἐκστρατείαν. Ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς Γερμανοὺς, ἡ παραχώρησις αὕτη ὀλίγον μᾶς ἐνδιαφέρει· ἡμεῖς δὲν ἐνδιαφερόμεθα εἰμὴ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, ἐξ ἧς οὔτε ἡ Ῥωσσία, οὔτε ἡ Πρωσσία ἀποχωρίζονται. Τοῦτο δὲ μόνον δύνασθε νὰ κατορθώσητε, ἤτοι τὸ νὰ καταπείσητε τὴν Ἀγγλίαν ν' ἀνεχθῇ τὴν ἕνωσιν τῆς Ὁλλανδίας μὲ τὴν Γαλλίαν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ νικήσητε εἰς πολλὰς μάχας· πλὴν καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τὸ πρῶτον, ὀλίγον μᾶς ἐνδιαφέρει εἰμὴ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἀνσεατικῶν χωρῶν μὲ τὴν Γαλλίαν, οὔτε ἡ Ἀγγλία, οὔτε ἡ Ῥωσσία, οὔτε ἡ Πρωσσία, οὔτε ἡ Γερμανία συγκατατίθενται. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν νὰ ἦσθε τοσοῦτον θετικοὶ καὶ τοσοῦτον ἀπόλυτοι εἰς ταῦτα; Κατὰ τί σᾶς χρησιμεύουν αἱ χῶραι αὗται, αἵτινες εἰσὶ τοσοῦτον ἀπομεμακρυσμέναι ἐκ τῶν ὁρίων σας, τοσοῦτον ἄχρηστοι ὡς πρὸς τὴν ὑπερ-

ἀσπισίν σας, τοσοῦτον ξέναι εἰς τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντά σας, τοσοῦτον ἀσυμπαθεῖς εἰς τὸ ἔθνος σας, ἐνῷ εἰσὶ τοσούτῳ χρήσιμοι πρὸς κατάρτησιν [ἀνεξαρτήτου Γερμανίας; Ὅταν εἴχετε μεγίστην ἀνάγκην πρὸς διατήρησιν τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἐδύνασθε νὰ ἐπιστηρίζησθε εἰς τὰ Ἀνσεατικὰ μεθόρια, ἀλλὰ τῇ σήμερον ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος καταῤῥέει πανταχόθεν· ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Πρωσσία κατήργησαν αὐτὸν, καὶ ὑμεῖς δὲ αὐτοὶ καθ' ἑκάστην τὸν περιορίζετε. Ἐὰν ὑμεῖς ἐξακολουθήσητε τὴν διατήρησιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου, [θέλετε ὠφελήσει τοὺς ἐχθρούς σας, διότι ἅπαντες θέλουσιν ἑνωθῆ μὲ αὐτοὺς, προσέτι ἡ ἰδέα τῆς γενικῆς εἰρήνης θέλει ἐξαλειφθῆ. Παραιτήσατε λοιπὸν αὐτὸν ἀπὸ τοῦδε, καὶ οὕτω συγκατατεθῆτε νὰ σχηματίσητε μεθόρια χρήσιμα πρὸς τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦτον. Ὡς πρὸς τὴν Πρωσσίαν, πρέπει νὰ ἀποφασίσητε νὰ παραδεχθῆτε αὐτὴν ἰσχυροτέραν καὶ εὐρυτέραν, ὥστε ν' ἀποκατασταθῇ αὕτη ἀληθῶς Κράτος διάμεσον μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης· τοιοῦτον Κράτος διάμεσον εἶναι ἀπαίσιον νὰ ζητῇ τις ἐν τῇ Πολωνίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ὑμεῖς δὲν ἐδυνήθητε νὰ τὸ ἀποκαταστήσητε, ἀνήκει εἰς ἡμᾶς τοὺς Γερμανοὺς νὰ πράξωμεν τοῦτο, διότι ἡμεῖς εἴμεθα γείτονες τῶν Ῥώσσων, ἐνῷ ὑμεῖς δὲν εἶσθε. Διὰ τί εἶσθε τοσοῦτον ἀπαιτητικοὶ περὶ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ, καὶ ἐνῷ ἡ Ῥωσσία οὐδέποτε θέλει νὰ διατηρήσῃ αὐτὸ ἐπὶ τῶν μεθορίων της, καὶ τὸ ὁποῖον προσέτι θέλει χρησιμεύσει ὡς μόνη ὕλη συντελοῦσα πρὸς ἐντελῆ ἀνόρθωσιν τῆς Πρωσσίας, χωρὶς νὰ καταστρέψητε τὸ ἐν Βεσφαλίᾳ βασίλειόν σας; Διὰ ποίαν αἰτίαν πλάττετε ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, ἐκφράζοντες ὡς πρὸς τοῦτο ἀκαταμάχητον θέλησιν; » Μεταβαίνων μετὰ ταῦτα ὁ Μεττερνῖχος ὡς πρὸς τὴν ὁμοσπονδίαν τοῦ Ῥήνου εἶπεν « Εἰς τί χρησιμεύει ἡ παράδοξος αὕτη σύστασις, ἥτις σᾶς προξενεῖ βάρη, ἄνευ ὠφελείας, ἥτις εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Γερμανίας, καὶ ἥτις τῇ σήμερον κατεστράφη εἰς τὰ πνεύματα τῶν Γερμανῶν; Πῶς! ἐπιμένετε εἰς μάταιον τίτλον, ὅστις ἁρμόζει μὲν εἰς τὸν ἔνδο-

ξον καὶ ἰσχυρὸν κύριόν σας, ἀλλ' εἶναι γελοῖος εἰς βρέφος. Δὲν ἀρκεῖ εἰς τὸν Αὐτοκράτορά σας νὰ κατέχῃ ἐκ τοῦ Ἀννοβέρου μέχρι τῆς Ὁλλανδίας, ἔχων ὑπὸ τὴν κυριότητά του τὸ Στρασβοῦργον, τὴν Μαγοντίαν καὶ τόσα ἄλλα μέρη ὡς στηρίγματα τῶν μεθορίων του ; Δὲν ἔχει οὕτως ἀρκετὴν ἐπιρροὴν εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ μάλιστα δὲν εἶναι ἀρκούντως ὀχληρὸς εἰς αὐτήν; Τί θέλει περὶ πλέον ; Εἶναι περιττὸν νὰ θέλῃ νὰ δεικνύηται πρῶτος δυνάστης τῆς ἠπείρου· ἂς εὐχαριστῆται νὰ ἦναι καὶ ἂς ὑποκρύπτεται μᾶλλον ἢ ὅ,τι εἶναι, παρὰ νὰ θέλῃ νὰ ἐπιδεικνύηται. Ὑμεῖς ἴσως νομίζετε ὅτι θέλομεν νὰ ἐγκαταστήσωμεν τὴν παλαιὰν γερμανικὴν ὁμοσπονδίαν ἵνα ἀναλάβωμεν τὸ στέμμα τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας· ἀπατᾶσθε, δὲν σκεπτόμεθα περὶ τοῦ τίτλου τούτου, ὅστις εἶναι ἀρκούντως βαρὺς καὶ ἀνωφελὴς ἐνταῦτῷ. Εἴμεθα κύριοι ν' ἀπολαύσωμεν ὅ,τι θέλομεν, διότι τὰ πάντα μᾶς προσφέρονται, τὰ πάντα, ἐννοεῖτε (λέγων ταῦτα ὁ Μεττερνῖχος ἔδιδε νὰ ὑπονοήσῃ ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας περὶ τῶν μυστικῶν διαπραγματεύσεων αὐτοῦ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Γαλλίας)· ἀλλ' ἡμεῖς δὲν θέλομεν εἰμὴ ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς παραχωρηθῇ, δηλαδὴ ὅ,τι καὶ ὑμεῖς θέλετε νὰ μᾶς παραχωρήσετε. Ἡμεῖς θέλομεν πρὸ πάντων ἀνεξάρτητον Γερμανίαν καὶ τὴν εἰρήνην, διότι διψῶμεν εἰρήνης· ὅλα τὰ ἔθνη μᾶς τὴν ζητοῦσι· καὶ θέλουσι μᾶς ἀπαρνηθῇ, θέλουσι μᾶς ἐγκαταλείψει, ἐὰν ἡμεῖς ἐπιβάλλωμεν εἰς αὐτὰ θυσίας δι' ἄλλο τέλος ἢ τὴν εἰρήνην. Ὑμεῖς θέλετε μᾶς εἰπεῖ ὅτι εἶσθε ἰσχυροὶ καὶ ὅτι θέλετε ἐκ νέου νικήσει τοὺς ἐχθρούς σας· ἡμεῖς γνωρίζομεν καὶ ἐννοοῦμεν τοῦτο, μάλιστα ἔχομεν ἀνάγκην τούτου ἵνα ἀπολαύσωμεν τὴν εἰρήνην, περὶ ἧς προετείναμεν ὅρους τινάς· ἀλλὰ καταστήσατε αὐτὴν δυνατὴν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δεικνύεσθε ἀπόλυτοι, μὴ γίνεσθε αἴτιοι ὥστε αἱ διαπραγματεύσεις νὰ διαλυθῶσι πρὶν ἢ περατωθῶσιν.»

Αἱ θαυμάσιαι αὗται συμβουλαὶ, αἱ διδόμεναι εἰλικρινῶς, συνωδεύοντο μετὰ χαριεστάτων τρόπων· οὐδόλως δὲ ἦσαν ἀπειλητικαὶ, οὐδὲ δογματικῶς ἐλέγοντο, ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων ἐδίδοντο κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἐκ τούτων λοιπὸν εἰκάζετο ὑπὸ

ποίους ὅρους ἡ Αὐστρία ἤθελε νὰ γένῃ ἡ εἰρήνη καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ, χρείας τυχούσης, αὐτὴν καὶ διὰ τῶν δυνάμεών της. Οἱ δὲ παραδεκτέοι ὑπὸ τῆς Αὐστρίας ὅροι τῆς συνθήκης ἦσαν ἐν περιλήψει οἱ ἑξῆς. Ἡ Ἱσπανία νὰ ἐπιστραφῇ εἰς τοὺς Βουρβόνους, αἱ δὲ Ἀνσεατικαὶ χῶραι εἰς τὴν Γερμανίαν, ἡ ὁμοσπονδία τοῦ Ῥήνου νὰ καταργηθῇ, τὸ δὲ μέγα δουκάτον τῆς Πολωνίας νὰ διανεμηθῇ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, Πρωσσίαν καὶ Αὐστρίαν, ἥτις ἰδίως ἤθελε πρὸς τὸν Αἶνον ποταμὸν, ὡς καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Ἰλλυρίας, ὥστε ἡ Γαλλία ἤθελε διατηρεῖ τὴν γραμμὴν τοῦ Ῥήνου καὶ περὶ πλέον τὴν Ὁλλανδίαν, διατηροῦσα τὸ βασίλειον τῆς Βεσφαλίας, ὡς συμμαχικὸν Κράτος, τουτέστιν ὑποτελὲς, τὸ Πεδεμόντιον, τὴν Τοσκάνην καὶ τὴν Ῥώμην, ὡς ἐπαρχίας γαλλικὰς, καὶ τὴν Λομβαρδίαν καὶ Νεάπολιν, ὡς συγγενικὰ βασίλεια. Οὕτως ἡ Γαλλία ἀποκαθίστατο ἡ ἰσχυροτέρα καὶ μεγαλητέρα Αὐτοκρατορία, ἣ οἵαν ἐδύνατο νὰ φαντασθῇ καὶ νὰ ἐπιθυμήσῃ τις· διότι ἦτον ἀμφίβολον ἂν οἱ διάδοχοι τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς, τοῦ ἐγκαταστήσαντος τοιαύτην αὐτοκρατορίαν, ἐδύναντο νὰ τὴν διατηρήσωσιν ἀνέπαφον. Ἡ δὲ Αὐστρία εἶχε δίκαιον λέγουσα ὅτι ἡ Γαλλία ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ εἰς πόλεμον, καὶ πόλεμον εὐτυχῆ, ἵνα δυνηθῇ ν' ἀπολαύσῃ ὅλας τὰς χώρας ταύτας, πρὸ πάντων τὴν Ὁλλανδίαν. Ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Ἱσπανίας πιθανὸν ἤθελε πείσει τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν εἰρήνην ταύτην· ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἤθελεν ἀποφασισθῇ νὰ μένῃ αὕτη εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐὰν ἡ Αὐστρία συγκατετίθετο εἰς τοῦτο. Ὡς πρὸς τὴν Βεσφαλίαν δὲ, τοῦτο ἔπρεπε ν' ἀποφασισθῇ παρὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ Πρωσσίας· ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες οὗτοι οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν εἶχον ἀναλάβει πρὸς τὸν ἐκλέκτορα τῆς Ἀσσίας Κασσέλης, ὅστις εἶχεν ἄπειρα ἑκατομμύρια φράγκων, ἅτινα διεχειρίζοντο οἱ τραπεζῖται Ῥοτσχὶλ, οἵτινες τότε ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται.

Ἐπὶ τέλους εἶπεν ὁ Μεττερνῖχος εἰς τὸν Ὄθωνα «ἵνα γένῃ ἡ εἰρήνη, δὲν πρέπει προηγουμένως νὰ ἐκφράζῃ τις τὴν ἀκαταμάχητον θέλησίν του ὡς πρὸς τοὺς ὅρους αὐτῆς· ἀλλὰ νὰ ὑποκρύπτῃ τὰς ἐπιθυμίας του μέχρις οὗ ἀρχίσωσιν αἱ δια-

πραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναμφιβόλως θέλουσι περατώσει τὴν εἰρήνην, διότι ὅλος ὁ κόσμος ἐπιθυμεῖ αὐτήν.

Ἔκτοτε ἡ Αὐστρία ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συμβουλῶν της τούτων, ἐξαποστέλλουσα εὐθὺς εἰς τὸ Λονδῖνον, συγκαταθέσει καὶ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἀντιπρόσωπόν της ὅπως προσφέρῃ τὰς φιλικὰς μεσιτείας της διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ αὐστριακὸς οὗτος ἀπεσταλμένος, παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Ἀγγλίας Καστλερεάγον καὶ ἐκθέσας αὐτῷ τὰ περὶ τῆς εἰρήνης, ἔλαβεν εὐμενῆ ἀκρόασιν παρ' αὐτοῦ.

Ὁ Καστελρεάγος, ἀκούσας παρὰ τοῦ αὐστριακοῦ ἀπεσταλμένου τὰ περὶ τῆς εἰρήνης, εἶπεν αὐτῷ ὅτι εὐχαρίστως ἤθελεν ἐνδώσει εἰς τὰς περὶ εἰρήνης προσπαθείας τῆς Αὐστρίας, ἐὰν ὁ Ναπολέων ἄλλως πως ἐξεφράζετο εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ· διότι, οὕτω φρονοῦντος τοῦ Ναπολέοντος, πᾶσα διαπραγμάτευσις ἀποκαθίστατο ἀνωφελὴς, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία, εἶπε, συγκατατίθεται εἰς μετριοτάτους ὅρους, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ τὴν Ἱσπανίαν τὴν τοσούτῳ μοχθήσασαν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της· ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς εἶπεν ὅ,τι καὶ ὁ Μεττερνῖχος συνεβούλευεν εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας Ὄθωνα.

Ὁ δὲ ἀπεσταλμένος τῆς Αὐστρίας εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον, ἐν πρώτοις δὲν ἔγεινε παραδεκτὸς, μέχρις οὗ συνενοήθη ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, μετὰ δὲ ταῦτα οὗτος δεχθεὶς αὐτὸν εἶπεν ὅτι καὶ οὗτος ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ τοιούτων ὅρων, οὓς ἐξέθηκεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸν λόγον του, διότι οὕτω πᾶσα διαπραγμάτευσις ἀποκαθίστατο περιττή.

Τὸ δὲ ὑπουργεῖον τῆς Βιέννης, ἅμα λαβὸν τὰς κοινοποιήσεις ταύτας, διεβίβασεν αὐτὰς εἰς τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον, παρακαλοῦν αὐτὸ νὰ παρουσιάσῃ ταύτας πρὸς τὸν Ναπολέοντα καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπόφανσίν του ἐπὶ τῶν σπουδαίων τούτων ἀντικειμένων, καὶ περὶ τῆς διαγωγῆς ἣν ὤφειλε νὰ διατηρήσῃ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ὡς πρὸς τὰς ἄλλας δυνάμεις· πρὸς δὲ

ὁ Μεττερνῖχος ἐκοινοποίησεν εἰς τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον ὅτι παρεχώρησεν ἀπροσδιόριστον ἄδειαν εἰς τὸν πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον, τὸ σῶμα τοῦ ὁποίου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλικίαν, ὅπως ἔλθῃ εἰς Παρισίους καὶ παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν Ναπολέοντα, λάβῃ θετικωτέρας πληροφορίας παρ' αὐτοῦ, παρ' ὅσας ἔλαβεν ὁ Βουβνᾶς· διότι ὁ Ναπολέων ἀναμφιβόλως θέλει καταδεχθῇ νὰ ὁμιλήσῃ ἐλευθέρως εἰς ἄνδρα, ὅστις διεπραγματεύθη τὸ συνοικέσιόν του, ὅστις ἦτο στρατηγός του κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, καὶ ὅστις μέχρι τῆς σήμερον ἦτον ὁ εἰλικρινέστερός του θιασώτης καὶ ὁ ἀφιλοκερδέστερός του φίλος.

Ἐν τοσούτῳ οὔτε ἡ ἀποσκίρτησις τῆς Πρωσσίας, οὔτε οἱ ἐρεθισμοὶ τῆς Γερμανίας, ἀλλ' οὔτε αἱ διακοινώσεις τῆς Αὐστρίας, αἱ ὁποῖαι παρίστανον τὰ πράγματα μετὰ τοσαύτης ἀληθείας καὶ ζωηρότητος, ἐτάραξαν τὸν Ναπολέοντα. Οὗτος εἰργάζετο νυχθημερὸν, διοργανίζων τὰς δυνάμεις του· βλέπων δὲ ὅτι μετὰ εἰκοσαετῆ αἱματηρὰν πάλην εὐκόλως ἐδύνατο τὰ πάντα νὰ πορίζηται ἐξ αὐτῆς τῆς Γαλλίας, τῆς τοσοῦτον παραγωγικῆς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ τὰ πλούτη, καὶ παρατηρῶν τὴν στρατιωτικὴν ἀνικανότητα τῶν ἐχθρῶν του, οἵτινες τοσοῦτον ἀπερισκέπτως ἐξετίθεντο παρὰ τὸν Ἔλβαν καὶ ὑπέπιπτον εἰς τοσαῦτα στρατιωτικὰ, ὡς καὶ πολιτικὰ, λάθη, ἔλαβε τοσοῦτον θάρρος, ὥστε οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδεν εἰς τὰ διατρέχοντα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, εἰς ἣν ἐπροξένησε τοσαύτας τραγικὰς σκηνὰς, εἰς δὲ τὸ μέλλον ἤθελε προξενήσει ἔτι μεγαλητέρας. Ὑπελόγιζε λοιπὸν ὅτι ἡ Πρωσσία δὲν ἐδύνατο νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ συμμαχίαν πλέον τῶν 100 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὥστε ἀντὶ νὰ τὸν ταράξῃ ἡ ἀποσκίρτησις αὐτῆς, ἀπ' ἐναντίου, ἐλάμβανεν ἀφορμὴν ὡς ἐκ τούτου νὰ στρατολογήσῃ πλειοτέρους ἄνδρας ἐκ τῆς Γαλλίας. Ὅθεν διέταξε νὰ γένῃ ἕτερον νομοσχέδιον, δι' οὗ νὰ στρατολογηθῶσιν εἰσέτι 80 χιλιάδες νεοσυλλέκτων· οὕτως ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἔμελλε νὰ σύγκειται ἐξ 600 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐνῷ πρὸ ὀλίγου ἀπεφασίσθη εἰς 500 χιλιάδας.

Ἡ ἀποσκίρτησις τῆς Πρωσσίας ἐχρησίμευσε προσέτι ὡς ἐ-

τέρα ἀφορμὴ στρατολογίας. Ἐν τῇ Γαλλίᾳ κατετάττοντο εἰς τὸν στρατὸν ἐκ τῆς τρίτης καὶ δευτέρας τάξεως τῶν πολιτῶν, ἡ δὲ πρώτη τάξις πάντοτε διέφευγε τὴν στρατολογίαν, πληρώνουσα ἀδρῶς, καὶ μάλιστα εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῶν αἱματηρῶν πολέμων. Ὁ Ναπολέων, βλέπων ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ Γερμανίᾳ ἅπαντες οἱ εὐγενεῖς νέοι ἠμιλλῶντο νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸν στρατὸν λόγῳ πατριωτισμοῦ, ἠθέλησε νὰ εἰσάξῃ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς στρατολογίας καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἔλεγε δὲ ὅτι τὸ πάλαι οἱ εὐγενεῖς νέοι τῆς Γαλλίας εἰς οὐδένα παρεχώρουν τὴν τιμὴν νὰ ὑπερτερῇ αὐτῶν ἐν ταῖς μάχαις· τὰ ὅπλα ἦσαν τὸ μόνον ἐπάγγελμά των, ἡ δόξα των, τὸ ζωηρότερον πάθος των· διὰ ποῖον λόγον δὲν ἦτο τὸ αὐτὸ καὶ τῇ σήμερον; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἦτον εὔκολος. Τότε οἱ εὐγενεῖς ἠγάπων τὴν δυναστείαν, ἤδη δὲ τὴν ἀπεστρέφοντο. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ὀλίγον φροντίζων περὶ τούτου, ἀποφάσισε νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς νέους τούτους νὰ συμμεθέξωσιν εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον. Ἐπὶ τούτῳ διέταξε τὸν σχηματισμὸν τεσσάρων πεζικῶν συνταγμάτων, ἕκαστον συγκείμενον ἐκ 2,500 ἀνδρῶν, ἐνδεδυμένων λαμπρῶς. Τὰ συντάγματα ταῦτα ὠνομάσθησαν αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ τῆς τιμῆς, ὑπηρετοῦντα παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι. Οἱ καταταττόμενοι εἰς ταῦτα ἔπρεπε νὰ ἔχωσι 1,000 φράγκων εἰσόδημα κατ' ἔτος τοὐλάχιστον, ἐξήρχοντο δὲ εἰς τὰ ἄλλα σώματα τοῦ στρατοῦ ἀμέσως ἀνθυπολοχαγοί· διοικητὰς δὲ αὐτῶν διώρισε τέσσαρας στρατηγοὺς ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων κατὰ τὴν ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρεσίαν καὶ εὐγένειαν. Ἅπαντες οἱ νομάρχαι τοῦ Κράτους διετάχθησαν νὰ προσκαλέσωσι τοὺς πατέρας τῶν εὐγενῶν τούτων νέων καὶ νὰ τοὺς προτρέψωσι νὰ δώσωσι τὰ τέκνα των, ἰδίως δὲ νὰ προσκαλέσωσι τοὺς ἐν τέλει καὶ τοὺς πρὸς τὴν δυναστείαν τοῦ Ναπολέοντος ἀφωσιωμένους, ἵνα πρῶτοι οὗτοι προσφέρωσι τὰ τέκνα των.

Ὁ Ναπολέων ὡς ἐκ τῆς ἀποσκιρτήσεως τῆς Πρωσσίας ἐνισχύθη μὲν, ὡς ἐρρέθη, ἔτι μᾶλλον· ἀλλ' ἤδη διελογίζετο ὅτι οἱ ὑποτιθέμενοι σύμμαχοί του ἤρχισαν ν' ἀποσκιρτῶσι, διότι καὶ αὐτὴ ἡ Αὐστρία, ἐνῷ ἄλλοτε ἦτον ὑποτεταγμένη, ἤδη ἤρχισε νὰ

παρουσιάζηται ὡς μεσολαβοῦσα Δύναμις τῆς μελλούσης εἰρήνης, καὶ τοιουτοτρόπως ὡσανεὶ ὑπεδείκνυεν ὅτι, ἐὰν ἡ μεσολάβησίς της δὲν ἤθελε γένει παραδεκτὴ, ἤθελεν ἀποσπασθῆ καὶ αὕτη καὶ προστεθῆ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ δὲν ἐπίστευεν ὁ Ναπολέων νὰ φθάσῃ ἡ Αὐστρία εἰς τὴν θέσιν ταύτην· διότι κατὰ τοὺς διαλογισμούς του τὸ κοινὸν τῆς Βιέννης δὲν εἶχε τοιαύτας ἀπαιτήσεις, ὡς τὸ τοῦ Βερολίνου, ἡ δὲ αὐλὴ δὲν εἶχε τοιαύτην ἀδυναμίαν, ὡς τὴν τῆς Πρωσσίας· προσέτι, ἐπειδὴ ἡ Αὐστρία συνεδέθη μὲ τὴν Γαλλίαν διὰ συνοικεσίου, τοῦτο μόνον ἤρκει νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὴν νὰ κηρυχθῇ ἐχθρὰ τῆς Γαλλίας· διότι, ὡς ἔλεγεν, ἡ ἐντροπὴ εἶναι ἰσχυρὸν ἐλατήριον, τὸ ὁποῖον ἐμποδίζει νὰ πράξῃ ὁ ἄνθρωπος ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, καὶ διότι οἱ κυβερνῶντες τότε τὴν Αὐστρίαν εἶχον εἰσέτι τὸν φόβον τῶν γαλλικῶν ὅπλων κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους. Ἐπὶ τέλους δὲ ὑπελόγιζεν ὅτι ἡ Αὐστρία ἦτον Δύναμις, ἥτις ἄνευ ὠφελείας οὐδὲν ἐπιχειρεῖ, καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῆς μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίας της ἤλπιζε ν᾽ ἀπολαύσῃ ἔκτασιν τῶν ὁρίων της, αὕτη δὲν ἤθελεν ἀποφασίσει νὰ διακινδυνεύσῃ τὸ ἐλπιζόμενον τοῦτο κέρδος διὰ τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων. Αἱ περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Αὐστρίας σκέψεις τοῦ Ναπολέοντος κατὰ δυστυχίαν τῆς Γαλλίας ἦσαν ἐσφαλμέναι, ὡς ἀπεδείχθη μετ᾽ ὀλίγον· καθότι ἡ Αὐστρία μᾶλλον εὐχαριστεῖτο νὰ κατέχῃ μετριωτέραν θέσιν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἢ νὰ κατέχῃ πλειοτέρας χώρας ἐν ἀνωμάλῳ καταστάσει. Πρὸς δὲ μήπως οἱ νέοι σύμμαχοι προσέφερον αὐτῇ ὀλιγώτερα; ἀπ᾽ ἐναντίου, οὗτοι παρεχώρουν αὐτῇ πάντα ὅσα ἀπώλεσεν. Ὅθεν οἱ περὶ τῆς Αὐστρίας ὑπολογισμοὶ τοῦ Ναπολέοντος ἦσαν λίαν ἐσφαλμένοι, θέλοντος νὰ ἐξοπλισθῇ αὕτη καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ναπολέοντος, καταστρέφουσα τὴν Πρωσσίαν, καὶ οὕτω παραδίδουσα αἰχμάλωτον ὅλην τὴν Γερμανίαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ δύναται νὰ εἴπῃ τις πῶς ὁ μέγας νοῦς τοῦ Ναπολέοντος διελογίζετο τοσοῦτον ἐσφαλμένως εἰς τὴν περίστασιν ταύτην; Ἀπαντῶμεν ὅτι ὁ νουνεχέστερος ἄνθρωπος, ὅστις ἐπιμένει εἰς τὰς ἰδίας ἰδέας, ἀδιαφορῶν περὶ

τῶν διαλογισμῶν τῶν ἄλλων, καὶ εἰς οὐδὲν ὑπολογίζων τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ἰδίων, ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὑποπίπτει εἰς τὰς μεγαλητέρας ἀπάτας, νομίζων ὅτι δύναται νὰ πλάσῃ τὸν κόσμον ὅπως τὸν θέλει νὰ ἦναι. Οὕτω καὶ ὁ Ναπολέων, ἐπειδὴ προσέθηκεν εἰς τὰς δυνάμεις του ἑκατὸν χιλιάδας στρατοῦ εἰσέτι, ἐνόμιζεν ὅτι ἐδύνατο ν' ἀναπλάσῃ τὴν Εὐρώπην ὅπως οὗτος ἤθελεν αὐτήν.

Θέλων λοιπὸν νὰ παρασύρῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς τὰς προθέσεις του ταύτας, καὶ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰ ἀληθῆ φρονήματα αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν πολιτικήν του, ἐζήτει ἁρμόδιον ἄνδρα νὰ πέμψῃ εἰς Βιέννην, διότι τὸν ὑπάρχοντα ἐκεῖ πρέσβυν του δὲν ἐνέκρινεν ἁρμόδιον περὶ τοιαύτης σοβαρᾶς ὑποθέσεως. Ὡς τοιοῦτον λοιπὸν ἐξελέξατο τὸν Ναρβόννον, ἀρχαῖον ὑπουργὸν τοῦ ΙΣ' Λουδοβίκου, πατριώτην τοῦ 1789, μεγιστᾶνα, πεπαιδευμένον στρατιωτικὸν, ἄνδρα νουνεχέστατον καὶ χαριέστατον, ἁρμόδιον νὰ εὐαρεστήσῃ εἰς ἀριστοκρατικὴν αὐλὴν, ὡς τὴν τῆς Βιέννης, καὶ ὡς γνωρίζων νὰ ἑνόνῃ τὰ τοῦ κόσμου μὲ τὴν πολιτικήν· ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν ἐπιδεξιότητα νὰ ὑποκρύπτηται, ἀπ' ἐναντίου, ἤθελε νὰ ἐπιδείκνυται. Ὁ δὲ Μεττερνῖχος, καίτοι λίαν ἐπιδέξιος ὢν νὰ ὑποκρύπτηται, δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ἀπ' ἐναντίου τοιούτου εὐφυεστάτου ἀπεσταλμένου, ἔχοντος ἐντολὴν νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ (α).

Ὁ Ναπολέων διορίσας τὸν Ναρβόννον ν' ἀπέλθῃ ὡς πρέσβυς εἰς Βιέννην, διέταξεν αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ μετὰ τοσαύτης σπουδῆς, ὥστε οὐδὲ τὸν παρὰ τῆς Αὐστρίας ἀποστελλόμενον εἰς αὐτὸν, ὡς ἐρρέθη, πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον, δὲν περιέμενεν ἵν' ἀκούσῃ τοὐλάχιστον τὰς προτάσεις αὐτῆς. Ἀλλ' ἔσπευσε νὰ ἐκφράσῃ πρῶτος αὐτὸς τὰς ἐπιθυμίας του. Παρήγγειλε λοιπὸν τὸν Ναρβόννον, ἅμα φθάσῃ εἰς Βιέννην, νὰ προτρέψῃ τὴν Αὐ-

(α) Ὁ Ναπολέων ἐν τῇ νήσῳ Ἁγίᾳ Ἑλένῃ ἐλυπεῖτο διὰ τὴν εἰς Βιέννην ἀποστολὴν τοῦ Ναρβόννου· ἐπαινῶν δὲ αὐτὸν ἔλεγεν ὅτι αἱ καλαὶ ἰδιότητες αὐτοῦ ὑπῆρξαν λίαν ὀλέθριαι εἰς τὰς τότε περιστάσεις, διότι παρεβίασε τὴν Αὐστρίαν νὰ ἀποβάλῃ τὴν προσωπίδα· ἀλλ', ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως, οὐδόλως ἔπταιεν ὁ Ναρβόννος, ἀλλ' αἱ πρὸς αὐτὸν δοθεῖσαι ὁδηγίαι ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως.

στρίαν νὰ πέμψῃ εἰς τὴν Σιλεσίαν ἑκατὸν χιλιάδας στρατοῦ, δι' οὗ ν' ἀναγκάσῃ τοὺς συμμάχους νὰ στέρξωσιν εἰς εἰρήνην, ἄλλως νὰ ἐπιβληθῇ κατ' αὐτῶν· πρὸς ἀμοιβὴν δὲ νὰ λάβῃ αὕτη τὴν Σιλεσίαν, μέρος τῆς Πολωνίας καὶ τὴν Ἰλλυρίαν.

Αὐτὸς δὲ, ὁ Ναπολέων, περατώσας τὰς στρατολογίας του καὶ διευθύνας τὴν πολιτικήν του, ὡς ἐρρέθη, παρεσκευάσθη πρὸς ἐκστρατείαν. Ἦτο τέλος Μαρτίου 1813, ὅτε οἱ διάφοροι στρατιωτικοὶ ὀργανισμοὶ αὐτοῦ προώδευον θαυμασίως, ἐκτὸς τοῦ ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν ἵππων ἐβράδυνε· μ' ὅλον τοῦτο οὗτος ἡτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου, ἀνυπόμονος ὢν νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς περὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης λαμπρὰς προθέσεις του. Ἐπὶ τούτῳ δ' ἐξέφρασε τὴν δυσαρέσκειάν του κατὰ τοῦ Εὐγενίου, ὡς σπεύσαντος νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, οὐχὶ μὲν διότι προεχώρησαν οἱ ἐχθροὶ, καθότι περὶ τούτου εὐχαριστεῖτο, λέγων ὅτι καθ' ὅσον πλησιάζουσιν οὗτοι, κατὰ τοσοῦτον εὐκολώτερον θέλουσι νικηθῇ, ἀλλὰ διότι ἦτον ἠναγκασμένος νὰ ἐκστρατεύσῃ τάχιστα, ἐνῷ εἶχεν ἀνάγκην νὰ διοργανίσῃ ἐντελῶς τὸν στρατόν του εἰς τὸ διάστημα τοῦ χρόνου τούτου. Προσέτι ἐπέπληξεν αὐτὸν, διότι ἐγκατέλειψεν ἀπροφύλακτον τὴν Δρέσδαν, μάλιστα διότι διώρισεν εἰς τὴν Σαξονίαν τὸν τρομερὸν στρατάρχην Δαβοῦστον, οὗτινος μόνον τὸ ὄνομα ἐπροξένει τρόμον εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη. Δὲν ἐξεφράζετο ὅμως κατ' αὐτοῦ καὶ σαρκαστικῶς, ὡς ἔγραφε πρὸς τοὺς ἀδελφούς του εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν μὲν ἐφέρετο πάντοτε πατρικῶς, πρὸς ἐκείνους δὲ σκληρῶς ἕνεκα τῶν ἀπαιτήσεών των. Ἐπομένως ἔδωκεν αὐτῷ ὁδηγίας περὶ τῶν σπουδαιοτέρων θέσεων, ἃς ἔπρεπε νὰ διατηρῇ, διαβεβαιῶν αὐτὸν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου καὶ αὐτὸς, ὁ Ναπολέων, ἤθελε φθάσει ἐκεῖ μετὰ 180 χιλιάδων στρατοῦ.

Ἐνῷ δὲ ἅπας ὁ στρατὸς αὐτοῦ ηὔξανε καὶ ὠργανίζετο θαυμασίως καθ' ἑκάστην, εἰς τὸ ἱππικὸν, ὡς ἐρρέθη, ὑπῆρχον ἄπειρα προσκόμματα. Ὁ ἐν τῇ ἄνω Γερμανίᾳ ἀποσταλεὶς πρὸ πολλοῦ στρατηγὸς Βρουσιέρος πρὸς ἱππωνείαν καὶ παρασκευὴν ἱπποσκευῆς κατὰ μικρὸν προώδευεν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, διότι

πολλαὶ τῶν γερμανικῶν τούτων ἐπαρχιῶν, στασιάσασαι κατὰ τῆς γαλλικῆς ἐξουσίας, ἠρνοῦντο καὶ ἐπὶ μετρητοῖς νὰ πωλήσωσιν εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν τοὺς ἵππους των. Προσέτι οὐδ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις ἡ ἱππωνεία ἐνεργεῖτο εὐκόλως, μάλιστα δὲ οἱ τεχνῖται Γερμανοὶ οὐδὲ ἐπὶ ἁδρᾷ πληρωμῇ ἤθελον νὰ κατασκευάζωσι τὰ τῆς ἱπποσκευῆς. Τοσοῦτον δ' ἐξήφθη τὸ πατριωτικὸν αἴσθημα τῶν Γερμανῶν, ὥστε οὐδὲ τὰ ἀσφαλέστερα συναλλάγματα τῆς Γαλλίας παρεδέχοντο, ὥστε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ στρατηγὸς Βρουσιέρος ἐστερεῖτο καὶ χρημάτων πολλάκις. Ἐκ τῶν 50 χιλιάδων ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπελόγιζεν ὁ Ναπολέων ὅτι ἤθελεν ἔχει ἐντὸς ὀλίγου, μόλις ἐδύνατο νὰ ἔχῃ μετὰ καιρὸν τὸ πολὺ 10 χιλιάδας. Ἡ ἔλλειψις αὕτη τοῦ ἱππικοῦ δὲν ἀνησύχει τὸν Ναπολέοντα, ὡς ἔχοντα πολυάριθμον πεζικὸν καὶ πυροβολικόν. Ἔλεγε δὲ « Θέλομεν συνάψει μάχας ὡς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ θέλομεν νικήσει ὡς ἐν ταῖς Πυραμίσι μὲ τὰ τετράγωνα. » Διὸ διέταξε νὰ γυμνάζωνται οἱ νεοσύλλεκτοι εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν τετραγώνων, τὴν ἐν μάχῃ παράταξιν, καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς διπλῆς φάλαγγος ἢ προσβολῆς, ὑπερασπιζομένης διὰ τῶν κεντρικῶν πυρῶν. Τὰ γυμνάσια ταῦτα ἔπρεπε νὰ ἐκτελῶνται ἀκαταπαύστως καθ' ὁδόν.

Ἐκ τῆς Ἱσπανίας ἔφερε μὲν ἱκανὸν ἱππικόν, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξασθενίσῃ ὁλοσχερῶς καὶ τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ στρατόν, σκεπτόμενος περὶ τῶν ἐκεῖ ἀποτελεσμάτων. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ὁ Ναπολέων ἐσχάτως ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἱσπανίαν· ἀλλὰ διετήρει αὐτὴν ὅπως, δοθείσης περιστάσεως, συμβιβασθῇ μὲ τὴν Ἀγγλίαν, παραχωρῶν ὡς ἀντάλλαγμα ἄλλων ἀπαιτήσεών του τὴν χώραν ταύτην. Ἐσκέπτετο δὲ οὕτως, ὑπολογίζων ὅτι ἤθελε νικήσει τοὺς κατὰ τὴν ἤπειρον ἐχθρούς του. Ἐὰν ὅμως ἐγκατέλειπε τότε τὴν Ἱσπανίαν, καὶ παρεχώρει αὐτὴν εἰς τὸν Φερδινάνδον, εὐθὺς ἤθελεν ἔχει 300 χιλιάδας μαχιμωτάτου στρατοῦ. Ἀλλὰ, τούτου γενομένου, οἱ ἐν Ἱσπανίᾳ Ἄγγλοι εὐθὺς ἤθελον ἀποβῆ εἰς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Γαλλίας, ἐνῶ ἤδη ἔμενον ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ. Ἡ ἀπρονοησία

λοιπὸν τοῦ Ναπολέοντος τοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν καταδίκαζεν αὐτὸν νὰ διαμένῃ καὶ ἄκων ἐκεῖ μετὰ πάσης θυσίας. Ὅθεν ἐνέκρινε τὴν νέαν τοποθέτησιν τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ στρατευμάτων, ἐνῷ ἄλλοτε ἀπεδοκίμαζεν αὐτὴν, παραγγέλλων τοὺς ἐκεῖ ἀρχηγοὺς νὰ διατηρῶσι καλῶς τοὺς Ἄγγλους, ἵνα μὴ οὗτοι ἀποβῶσιν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ ἐκλείψῃ πᾶσα διαφωνία ἐκ τοῦ στρατοῦ του, ἀνεκάλεσε τὸν στρατάρχην Σοὺλτον, ἀφήσας ἐλεύθερον τὸν Ἰωσὴφ νὰ διοικῇ τὸν ἐκεῖ στρατὸν ὅπως ἐγκρίνει.

Ὁ Ναπολέων, οὕτω διαθέσας καὶ τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ, ἀπεφάσισε προσεχῶς νὰ ἐκστρατεύσῃ· ἀλλὰ θέλων νὰ στερεώσῃ τὴν κυβέρνησίν του, ὥστε, ἐὰν ἀπέθνησκεν ἐν πολέμῳ, ὁ θάνατος αὐτοῦ οὐδένα κλονισμὸν νὰ προξενήσῃ οὔτε εἰς τὴν δυναστείαν του, οὔτε εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν, μάλιστα ἐνθυμούμενος τὸ περιστατικὸν τοῦ Μαλὲτ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του, ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρὸ πολλοῦ ἐκφρασθεῖσαν γνώμην του, ἤτοι περὶ τοῦ διορισμοῦ τῆς συζύγου του ὡς ἀντιβασιλίσσης ἐν περιπτώσει ἀνηλικότητος τοῦ υἱοῦ του, ὃν ἤθελε νὰ στέψῃ καὶ βασιλέα τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ἕνεκα τῶν τότε περιστάσεων δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο. Πρὸς δὲ ἤθελε ν' ἀποξενώσῃ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἐκ τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας, καὶ νὰ ἀναθέσῃ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς εἰς τὸν ἀρχικαγγελάριον Καμβασερέν. Ταῦτα ἐσκέπτετο ὁ Ναπολέων, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ὁ διορισμὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν ἤθελεν εὐαρεστήσει τὴν Αὐστρίαν νὰ μένῃ εἰλικρινῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν Γαλλίαν· ἤθελε δὲ ν' ἀποξενώσῃ ἐκ τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας τοὺς ἀδελφούς του, διότι οὐδένα ἐξ αὐτῶν ὑπελήπτετο ὡς νουνεχῆ ἄνδρα, οὐδὲ ἐνεπιστεύετο αὐτῷ, ἐνῷ εἶχε μεγίστην ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Καμβασερέν· ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν προσεκάλεσεν αὐτὸν καὶ τῷ ἐκοινοποίησε τὰς περὶ τούτων ἀποφάσεις του. Ὁ Καμβασερὲς, ὡς ἀνὴρ μετριόφρων, ἐξεπλάγη εἰς τὴν περὶ ἀποξενώσεως τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ἰδέαν, καὶ ἤρχισε νὰ λέγῃ αὐτῷ ὅτι λίαν αὐ-

στηρῶς ἔκρινε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, διότι ὁ μὲν Λουδοβῖκος ἔζη, ὡσανεὶ δὲν ὑπῆρχεν, ὁ Ἰωσὴφ δὲν εἶχεν ἀποκτήσει εἰμὴ θύλεα τέκνα, ἐν τῶν ὁποίων ἤλπιζε νὰ ὑπανδρεύσῃ μὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, προσέτι ἦτο καὶ λίαν συνετὸς καὶ μετριόφρων ἀνὴρ, ὁ δὲ Ἱερώνυμος οὐχὶ μόνον ἦτον ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς ἡλικίας του δὲν ἐδύνατο νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ναπολέων ἐπέμενεν εἰς τὴν ἀπόφασίν του, ὁ Καμβασερὲς ὡμίλησεν αὐτῷ περὶ τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου, λέγων αὐτῷ ὅτι οὗτος εὐηρέστησε πάντοτε αὐτόν. Ὁ Ναπολέων, ὅστις συνῃσθάνετο εὐχαρίστησίν τινα, ὅταν ἤκουέ τι περὶ τοῦ Εὐγενίου, διακόψας τὸν Καμβασερὲν εἶπεν αὐτῷ « Ὁ Εὐγένιος εἶναι ἀξιόλογος ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ εἶναι πολὺ νέος· πρέπει δέ τις νὰ προφυλάττηται τοῦ νὰ διεγείρῃ ὑπέρμετρον φιλοδοξίαν εἰς καρδίαν ἥτις δὲν ἐσυνείθισεν εἰσέτι εἰς τὰ ἀνθρώπινα πάθη! . . . »

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἤθελε ν᾽ ἀποβάλῃ ἐκ τῆς ἀντιβασιλείας ὅλους τοὺς αὐτοκρατορικοὺς πρίγκηπας, ἐδέησε νὰ εὑρεθῶσιν αἱ διατυπώσεις τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης. Ὁ δὲ Καμβασερὲς, ὅστις ἦτον ὁ μᾶλλον ἐπιτήδειος εἰς ταῦτα, εὗρεν ὡς πρόφασιν τῆς ἐξαιρέσεως τούτων ἐκ τῆς ἀντιβασιλείας κατ᾽ τοῦ συμβουλίου αὐτῆς, ὅτι οὗτοι ἦσαν ἡγεμόνες ξένων Ἐπικρατειῶν, ἐχουσῶν ἀντίθετα συμφέροντα πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἐνῷ ὁ διορισμὸς τῆς αὐτοκρατορίσσης ἦτον ὁ φυσικώτερος πάντων, ὡς μητρὸς τοῦ διαδόχου· συνεφωνήθη λοιπὸν νὰ γένῃ ψήφισμα ἀποξενοῦν πάντας τοὺς πρίγκηπας τοὺς κατέχοντας ξένους θρόνους, ἐκτὸς ἐὰν οὗτοι παρητοῦντο, ὅτε εἶχον δικαίωμα τῶν μεγιστάνων τῆς Γαλλίας· ἕτερον ψήφισμα, διαλαμβάνον τὸν διορισμὸν τῆς αὐτοκρατορίσσης ὡς ἀντιβασιλίσσης ἐν τῇ ἀνηλικότητι τοῦ τέκνου της· ἄλλο δὲ ψήφισμα, διορίζον τὸ συμβούλιον τῆς ἀντιβασιλείας, τοῦτο ἔπρεπε νὰ σύγκειται ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν πριγκήπων τῶν μὴ κατεχόντων ξένους θρόνους καὶ ἐκ τῶν μεγιστάνων κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν, τοῦ ἀρχικαγγελαρίου τοῦ Κράτους, τοῦ μεγάλου ἐκλέκτορος, τοῦ ἀρχισταυλάρχου, τοῦ ἀρχιθησαυροφύλακος καὶ τοῦ μεγάλου ναυάρχου·

ἡ τάξις αὕτη ἀπέδιδε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Καμβασερὲν, ὃν ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ ἦναι ὁ σύμβουλος τῆς ἀντιβασιλίσσης ἐφ' ὅλων τῶν σπουδαιοτέρων ὑποθέσεων τῆς αὐτοκρατορίας.

Συνταχθέντος τοῦ περὶ ἀντιβασιλείας νομοσχεδίου, ὡς ὡρίσθη, ἐν πρώτοις εἰσήχθη τοῦτο εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατίας. Ὁ δὲ Ναπολέων παρὼν ἐξέθεσε προφορικῶς τὰς προκαλεσάσας αὐτὸ αἰτίας· ἅπαντες ἐσιώπησαν καὶ ἔδειξαν τὴν συγκατάθεσίν των· μ' ὅλον τοῦτο εἷς ἐκ τῶν Συμβούλων ἠρώτησεν ἐὰν συμφέρῃ νὰ διορθώσωσι μίαν ἔλλειψιν τοῦ προκειμένου ψηφίσματος, ἤτοι τὸ νὰ μεταβιβάζηται ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὴν μητέρα τοῦ ἀνηλίκου αὐτοκράτορος, καί τοι αὕτη δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἐπίκληρος αὐτοκρατόρισσα. Ἡ περίστασις αὕτη ἐδύνατο ν' ἀναφανῇ, ἐὰν ὁ Ναπολέων διώριζεν εἰς τὴν διαδοχὴν τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου καὶ τῆς Ὀρτενσίας (α).

Ἡ πριγκηπέσσα αὕτη, ἀφότου ὁ σύζυγός της Λουδοβίκος παρητήθη τοῦ θρόνου τῆς Ὁλλανδίας, ἔζη ἐν Γαλλίᾳ κεχωρισμένη ἐκ τοῦ ἀνδρός της καὶ διασκεδάζουσα ἐν Παρισίοις· ἄρα ἡ εἰρημένη πρότασις ἀπέβλεπεν ἀναμφιβόλως τὴν Ὀρτενσίαν· ἐγένετο δὲ ὑπό τινος νέου Συμβούλου, εὐνοουμένου ὑπὸ τῆς αὐλῆς, τοῦ κόμητος Μολέ. Ὁ Ναπολέων ἀπέκρουσε λίαν ἀποτόμως τὴν πρότασιν ταύτην, ὥστε δὲν ἐγένετο πλέον λόγος· ἐξερχόμενος δὲ τοῦ Συμβουλίου εἶπεν εἰς τὸν Καμβασερὲν « Εἶδες πῶς διεγείρονται οἱ φίλοι τῆς Ὀρτενσίας; τὶ θέλει συμβῇ ἂν ἀποθάνω; . . . » Ἀνεστέναξε δὲ βαθέως, σκεπτόμενος περὶ τῶν συμβησομένων μετὰ τὸν θάνατόν του. Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο παρεδέχθη ἡ Γερουσία ὅπως παρουσιάσθη εἰς αὐτήν.

Τῇ 30 Μαρτίου λοιπὸν περιεβλήθη ἡ αὐτοκρατόρισσα τοῦ νέου ἀξιώματος. Ὁ Ναπολέων, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν μεγιστάνων τῆς αὐτοκρατορίας, ἐδέχθη αὐτὴν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς, ὁρκισθεῖσαν νὰ διευθύνῃ τὰ εἰς αὐτὴν ἀνατεθέντα ὑψηλὰ καθήκοντα ὡς καλὴ μήτηρ, πιστὴ σύζυγος καὶ καλὴ Γαλλίς. Μετὰ τὰς διατυπώσεις ταύτας ὁ Ναπολέων ἀπέλυσε τὴν ὁ-

(α) Τουτέστι τὸν νῦν αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας Ναπολέοντα Γ'.

μήγυριν, κρατήσας μόνον τοὺς ὑπουργούς· παρούσης δὲ τῆς αὐτοκρατορίσσης, συνεζήτησε μετ' αὐτῶν σπουδαιοτάτας ὑποθέσεις· αὕτη δ' ἐδεικνύετο προσεκτικὴ, περίεργος καὶ οὐχὶ ἄνευ εὐφυΐας· ἔκτοτε προσεκάλει πάντοτε αὐτὴν νὰ παρίσταται εἰς τὰ ἐνώπιον αὐτοῦ συγκροτούμενα συμβούλια καὶ ἐφρόντιζε νὰ τὴν μανθάνῃ τὰ κυβερνητικὰ ἔργα ἐν τῷ μικρῷ χρόνῳ τοῦ σχολείου τούτου· ἀλλὰ διέταξε τοὺς ὑπουργούς του νὰ μὴ παρουσιάζωσιν εἰς τὴν αὐτοκρατόρισσαν τὰς ἀναφορὰς τῆς ἀστυνομίας, λέγων ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ διαφθαρῇ ἐκ τούτων ἡ καρδία μιᾶς γυναικός· πρὸς δὲ ἀφήρεσε παρ' αὐτῆς τὸ δικαίωμα τοῦ προβιβάζειν ἀνωτέρους ἀξιωματικούς.—Οὔτε σὺ, οὔτε ἡ αὐτοκράτορισσα, εἶπεν εἰς τὸν Καμβασερὲν, γνωρίζετε τὸ προσωπικὸν τοῦ στρατοῦ· ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς μόνος γνωρίζει τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν· ἐὰν δ' ἐπιτρέψω τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς αὐτὸν, θέλει γεμίσει τὸν στρατόν μου ἐξ ἀνδρῶν εἰς οὓς ἔχω ὀλίγην ἐμπιστοσύνην, ὥστε θέλω ἀναγκασθῇ νὰ τοὺς παύσω. »

Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ ὁ Ναπολέων πρὸς ἐκστρατείαν, ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ φίλους εἰς τὸν υἱόν του καὶ τὴν σύζυγόν του. Ἐπὶ τούτῳ διώρισε δέκα καὶ τρεῖς νέους γερουσιαστὰς καὶ στρατηγούς τινας ὑπασπιστὰς παρ' αὐτῷ· πρὸς δὲ, θέλων νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ ὄπισθέν του ἐχθροὺς, ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὴν Γερουσίαν ἐπάνοδον τοῦ Φουσσὲ καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ ἀκολουθήσῃ ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ, ἵνα τὸν διορίσῃ διοικητὴν τῶν κατακτηθησομένων ἐπαρχιῶν.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του δὲ ἐξαπέστειλεν εἰς Μαγοντίαν πολλὰ ἑκατομμύρια φράγκων ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου του ταμείου, καὶ παρακατέθεσε ταῦτα κρυφίως, ὥστε νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, χρείας τυχούσης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πάπας σιωπηλῶς ἠρνεῖτο τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς συμβάσεως, ἐν πρώτοις ὁ Ναπολέων ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ, ὡς πρότερον, τὴν κατ' αὐτοῦ βίαν, ἀλλὰ σκεφθεὶς ὡριμώτερον, ἐδημοσίευσε τὴν σύμβασιν ταύτην καὶ κατεχώρισεν αὐτὴν εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, ἐνῷ εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς τὸν Πάπαν νὰ μὴ

πράξῃ τοῦτο εἰμὴ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὴν νέαν καθέδραν του. Πρὸς δὲ ἀπηγόρευσε τὴν πρὸς αὐτὸν προσέλευσιν τῶν ὑπόπτων ἀρχιερέων, οἵτινες συνεβούλευον τὸν Πάπαν νὰ μὴ ἐκτελέσῃ τὴν διομολογηθεῖσαν σύμβασιν, μάλιστα δ' ἕνα ἐξ αὐτῶν, τὸν μᾶλλον φανατικὸν, ἐξώρισε σιωπηλῶς εἴς τινα ἀπομεμακρυσμένην ἐκ τῶν Παρισίων ἐπαρχίαν τῆς Γαλλίας καὶ διέταξε νὰ διατηρῆται οὗτος ἐκεῖ ὑπὸ κράτησιν.

Ἐν τούτοις πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ναπολέοντος ἐκ Παρισίων ἀφίχθη ἐνταῦθα ὁ παρὰ τῆς Αὐστρίας ἀπεσταλμένος, ὡς προανηγγέλθη, πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος, ὅστις εἶχεν ἐντολὴν παρὰ τοῦ Μεττερνίχου νὰ μάθῃ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος τί ἀληθῶς ἐφρόνει οὗτος περὶ τῆς μελλούσης εἰρήνης. Ὁ πρίγκηψ οὗτος, ὢν ἀπ' ἀρχῆς φίλος τοῦ Ναπολέοντος, δυσηρεστεῖτο εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶχε διαταχθῆ νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν ἔρχεται εἰς πόλεμον, εἰμὴ διὰ τὴν εἰρήνην καὶ διὰ εἰρήνην ἀφορῶσαν ὁλοσχερῶς τὰ γερμανικὰ συμφέροντα. Ἀλλ' ὁ πρίγκηψ οὗτος, μὴ θέλων νὰ δυσαρεστήσῃ τὸν Ναπολέοντα, λαβὼν συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ, οὐδὲν τούτων εἶπεν αὐτῷ εἰμὴ ὅτι ἡ Αὐστρία ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἀποφεύγων νὰ ἐκφράσῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην του, ἐκολάκευσεν αὐτὸν μυριοτρόπως· ἀναμετρῶν δὲ τὰς μεγάλας στρατιωτικάς του δυνάμεις καὶ ὑπολογίζων αὐτὰς εἰς ἓν ἑκατομμύριον καὶ διακοσίας χιλιάδας μαχίμου στρατοῦ, ἐκαυχᾶτο ὅτι ἤθελεν ἐντὸς ὀλίγου καταστρέψει τούς τε Ῥώσσους καὶ Πρώσσους καὶ καταδιώξει αὐτοὺς πέραν τοῦ Βιστοῦλα ποταμοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἠθέλησε νὰ πείσῃ τὸν πρίγκηπα τοῦτον ὅτι εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔπρεπε νὰ κηρυχθῇ ἡ Αὐστρία ὑπὲρ τῆς Γαλλίας διὰ τὴν εἰρήνην, ὅπως ἐπομένως ἀπολαύσῃ καὶ αὕτη, ἡ Αὐστρία, τὴν Σιλεσίαν, ἓν ἑκαταμμύριον Πολωνῶν καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, ἅτινα ἤθελε παραχωρήσει προθύμως εἰς αὐτήν. Ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος ἐκολακεύθη μὲν ἐκ τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ' εἶπεν αὐτῷ ὅτι εἰς τὸν προσεχῆ πόλεμον πρόκειται νὰ πολεμήσωσι μετὰ νέων καὶ

φανατικῶν στρατευμάτων, ὥστε ὁ πόλεμος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περατωθῇ μετὰ μίαν ἢ δύο μάχας· διὸ ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ οὗτος, ὁ Ναπολέων, μᾶλλον περὶ τῆς εἰρήνης, καὶ ὅτι ἡ Αὐστρία προθύμως ἤθελε βοηθήσει αὐτόν· ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο αὕτη νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον ὅλης τῆς Εὐρώπης δι' ὑπόθεσιν ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Γερμανίας. Παρατηρῶν ὅμως οὗτος ὅτι ὁ Ναπολέων ἦτο τοσοῦτον σταθερὸς εἰς τὰς ἰδέας του, ὥστε ὀλίγην προσοχὴν ἔδιδεν εἰς ταῦτα πάντα, ἐσιώπησε μὴ ἐξηγήσας πρὸς αὐτὸν τὴν ἐντολήν του. Ὁ δὲ Ναπολέων εἶπεν ἐπὶ τέλους εἰς αὐτὸν νὰ προπαρασκευάσῃ τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησίν του αὐστριακὸν σῶμα ὅπως προσεχῶς εἰσέλθῃ εἰς τὴν Σιλεσίαν. Οὐδὲ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Σβαρζεμβέργος εἶπεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἡ Κυβέρνησίς του οὐδόλως ἤθελε νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον, ἀλλ' εἶπεν ὅτι τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα θέλει ὑπακούσει εἰς τὰς διαταγάς του.

Ὁ Ναπολέων, νομίζων ὅτι ἔπεισε τὸν ἀπεσταλμένον τοῦτον τῆς Αὐστρίας περὶ τῆς πιστῆς συμμαχίας αὐτοῦ, προσεκάλεσε καὶ ὅλας τὰς συμμάχους γερμανικὰς Ἐπικρατείας νὰ χορηγήσωσιν ἑκάστη αὐτῶν τὴν ἀναλογοῦσαν αὐτῇ στρατιωτικὴν δύναμιν διὰ τὴν μέλλουσαν ἐκστρατείαν, ἰδίως δὲ προσεκάλεσε τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας νὰ ἐξαποστείλῃ τοὺς 2400 ἱππεῖς, οὓς εἶχε παρ' αὐτῷ. Περατωθεισῶν δὲ ἁπασῶν τῶν ὑποθέσεων τούτων, ὁ Ναπολέων, ἐναγκαλισθεὶς καὶ ἀποχαιρετίσας μετὰ πολλῆς λύπης τὴν σύζυγόν του, ἀνεχώρησε τῇ 15 Ἀπριλίου, ὅλως ἔνθερμος καὶ θαῤῥαλέος, ὡς ἐν καιρῷ τῶν πρώτων ἐκστρατειῶν του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ΄.

Πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας. — Ἔναρξις τῆς ἐκστρατείας. — Συμπλοκαὶ ἐν Βεϊσένφελ. — Μάχαι ἐν Λουτζένῳ καὶ Βατζένῃ. — Ὑποχώρησις τῶν συμμάχων. — Διαπραγματεύσεις περὶ ἀνακωχῆς.

(Ἀπρίλιος — Ἰουνίου 1813).

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ναπολέοντος ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος, μεταμεληθεὶς ὡς μὴ ὁμολογήσας εἰς αὐτὸν ὅ,τι διετάχθη ὑπὸ τῆς Αὐλῆς του νὰ εἴπῃ αὐτῷ, παρουσιάσθη εἰς τὴν αὐτοκρατόρισσαν, καθὸ μάλιστα θυγατέρα τοῦ Αὐτοκράτορός του, καὶ ἐξέφρασεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐντολήν του. Ἡ Αὐτοκρατόρισσα ἐλυπήθη μὲν δι' ὅσα ἤκουσεν, ἀλλὰ μὴ μαθοῦσά τι ἄλλο ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος εἰμὴ ὅτι οὗτος εἶχε πολλὰς καὶ μεγάλας δυνάμεις, ὡμίλησε περὶ τούτων εἰς τὸν Σβαρζεμβέργον, προσθέσασα αὐτῷ ὅτι ἐν πάσῃ περιστάσει πρέπει νὰ σκεφθῇ ὁ πατήρ της καὶ περὶ αὐτῆς, διαλογιζόμενος εἰς ποῖον κίνδυνον ἔθετε τὴν θυγατέρα του, ἐρχόμενος εἰς πόλεμον μὲ τὴν Γαλλίαν. Ἡ δυστυχὴς Μαρία Λουΐζα, καθ' ὅσον ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην της τὴν τύχην τῆς Ἀντωνίνας, ἔτρεμεν. Ὁ Σβαρζεμβέργος παρατηρῶν ὅτι οὐδὲν ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς Μαρίας Λουΐζας, ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Βασσάνου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἦτο στενῶς συνδεδεμένος ἀπὸ τῆς διαπραγματεύσεως τοῦ συνοικεσίου τῆς Αὐτοκρατορίσσης, καὶ πρὸς αὐτὸν ἠθέλησε νὰ ἐξηγηθῇ ἔτι σαφέστερον περὶ τῆς ἐντολῆς του. Ὁμιλήσας λοιπὸν καθαρῶς πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς μελλούσης πολιτικῆς πορείας τῆς αὐλῆς του, ὑπέδειξεν αὐτῷ τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν ἡ Γαλλία. Ὁ Βασσάνος, μὴ θέλων νὰ ἐννοήσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Σβαρζεμβέργου λεγόμενα, ἐλάλει αὐτῷ οὐχὶ ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ, ἀλλ' ὡς ἁπλοῦς ἄνθρωπος, περὶ τῆς πρὸ πολλοῦ συνομολογηθείσης συνθήκης συμμαχίας μεταξὺ τῶν δύο Ἐπικρατειῶν, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας, καὶ περὶ τοῦ

δεσμοῦ τοῦ συνοικεσίου ἀμφοτέρων τῶν αὐλῶν. Ὁ Σβαρζεμβέργος, μὴ δυνάμενος νὰ ὑπομένῃ πλέον, εἶπεν αὐτῷ « Τὸ συνοικέσιον, τὸ συνοικέσιον! διὰ τὴν πολιτικὴν ἔγεινεν, ἡ πολιτικὴ τὸ διαλύει. » Οἱ λόγοι οὗτοι τοσαύτην ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν εἰς τὸν Βασσάνον, ὥστε ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως τῆς Γαλλίας· ἀλλ᾽ ἔπραξε μέγιστον ἁμάρτημα μὴ ἀναγγείλας πάραυτα τοῦτο εἰς τὸν Ναπολέοντα, φοβηθεὶς μήπως ἐρεθίσῃ αὐτὸν, ὥστε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον εὐθὺς κατὰ τῆς Αὐστρίας· ὑπηρετῶν τις ὅμως οὕτω τὸν κύριόν του, ἀφανίζει αὐτόν.

Ἐν τούτοις ἡ Αὐστρία διελογίζετο τίνι τρόπῳ νὰ διαλύσῃ τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν της καὶ νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, Πρωσσίας καὶ Ἀγγλίας, καὶ παρισταμένη, ὡς μεσολαβοῦσα Δύναμις, νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰς διαμαχομένας Δυνάμεις τὴν εἰρήνην. Ἀλλὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς προθέσεως ταύτης ἐζήτει νὰ ἑνώσῃ εἰς ἑαυτὴν ὅλα τὰ γερμανικὰ μικρὰ Κράτη, καὶ νὰ πείσῃ τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας νά παραιτήσῃ τὸ μέγα δουκάτον τῆς Πολωνίας, τὸ ὁποῖον νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὃν ἤλπιζεν ὅτι ἤθελεν εὐχαριστήσῃ ὅπως ἐνδώσῃ εἰς εἰρήνην. Ἐν πρώτοις ὅμως ἤθελε ν᾽ ἀπομακρύνῃ ἐκ τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου τὸν ἐν τῇ κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐκστρατείᾳ σταλέντα στρατόν της καὶ διαμένοντα ἤδη ἐν Κρακοβίᾳ καὶ ν᾽ ἀφοπλίσῃ τὸ ὑπὸ τὸν Πονιατόφσκην πολωνικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον διετέλει ὑπὸ τὸν στρατηγὸν αὐτῆς πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον. Συνενοηθεὶς λοιπὸν μετὰ τῆς Ῥωσσίας, συνωμολόγησεν ἀνακωχὴν μὲ τὸν στρατηγὸν Σάκκεν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ὑποχωρήσωσι τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα μετὰ τῶν πολωνικῶν ἐκ τῆς Κρακοβίας καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Γαλλικίαν. Μετὰ δὲ τοῦ βασιλέως τῆς Σαξονίας συνενοήθη ὅτι, ἐπειδὴ τὰ πολωνικὰ στρατεύματα ἀπεκλείσθησαν ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος, ταῦτα θέλουσι διέλθῃ ἐκ τῆς Σιλεσίας ἵνα ἔλθωσι πρὸς τὸν Ἔλβαν ποταμὸν καὶ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Ναπολέοντα· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ διέλθωσι ταῦτα τὴν αὐστριακὴν Ἐπικράτειαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτον ἐπιτετραμμένον

εἰς τὰ οὐδέτερα Κράτη νὰ δέχωνται νὰ διαβαίνωσιν ἔνοπλα ἐχθρικὰ στρατεύματα ἐκ τῆς χώρας των, διὰ τοῦτο νὰ ἀφοπλισθῶσι καθ' ὅλην τὴν πορείαν των καὶ μετὰ ταῦτα νὰ τοῖς ἀποδοθῶσι τὰ ὅπλα των. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας δὲν ἐπείθετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ δουκάτον τῆς Πολωνίας, ἐσκέφθη ὁ Μεττερνῖχος ὅτι, μεταφέρων αὐτὸν ἐκ τῆς Βαυαρίας εἰς τὴν Βοεμίαν, εὐκόλως ἤθελε πειθαναγκάσει αὐτόν. Ὁ δυστυχὴς οὗτος βασιλεὺς ἀμφιταλαντευόμενος μεταξὺ τοῦ φίλου του Ναπολέοντος, ὑποσχομένου αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ τῶν Κοζάκων ἐπαπειλούντων τὴν καταστροφὴν τῆς Ἐπικρατείας του, ἀπεφάσισε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Αὐστρίας καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βοεμίας Πράγαν.

Ταῦτα πάντα ἐνεργούσης μυστικῶς τῆς Αὐστρίας, ἀφίχθη ἐκ Βιέννης καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἀπεσταλμένος πρέσβυς Ναρβόννος, διατεταγμένος ἄλλως πως νὰ διαπράξῃ, δηλαδὴ ἐνῷ ἡ Αὐστρία ἐζήτει ν' ἀνεγείρῃ καὶ συνενώσῃ τὴν Γερμανίαν, οὗτος ἦτο διατεταγμένος μᾶλλον νὰ διαμελίσῃ καὶ νὰ ταπεινώσῃ αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νέος οὗτος πρέσβυς ἐσχάτως προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος εἰς ὑπηρεσίαν, ἐπροσπάθει παντοίοις τρόποις ν' ἀναδειχθῇ διὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἱκανότητός του, ὅπερ καὶ ἔβλαψε μᾶλλον τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, διότι ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη ἡ Αὐστρία ν' ἀποφανθῇ ὁριστικῶς περὶ τῆς πολιτικῆς πορείας της, ἐνῷ μέχρι τινὸς ὑπεκρύπτετο.

Ὁ Μεττερνῖχος ὑπεδέχθη τὸν Ναρβόννον λίαν φιλοφρόνως καὶ κολακευτικῶς, διότι ὁ πολιτικὸς οὗτος ἀνὴρ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὁσάκις ἤθελεν, ἐδεικνύετο ἀξιαγάπητος καὶ εἰλικρινής· ὑπεδέχθη λοιπὸν αὐτὸν ὡς φίλον, πρὸς ὃν ἤθελε νὰ ἐκφρασθῇ εἰλικρινῶς, ὅπως μετ' αὐτοῦ σώσῃ τὴν Γαλλίαν, τὴν δὲ Εὐρώπην ἐκ τῆς ἐπαπειλούσης αὐτὴν τρομερᾶς καταστροφῆς· ὅθεν ἐπροσπάθησε πολὺ νὰ μάθῃ παρ' αὐτοῦ ἂν εἶχεν ὁδηγίας παρὰ τοῦ Ναπολέοντος νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ναρβόννος ἄλλην ἐντολὴν δὲν εἶχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰμὴ νὰ ἐξετάζῃ καὶ νὰ μανθάνῃ, ἐτώπα εἰς ὅλας

τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Μεττερνίχου. Ἐν τούτοις ἐν Βιέννῃ, ὡς ἐν Βερολίνῳ, εἰς ὅλας τὰς συναναστροφὰς ἐγένετο πολὺς λόγος περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Γερμανίας ἐκ τῆς τυραννίας τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι καὶ ἡ Αὐστρία ἔπρεπε νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τῆς Πρωσσίας καὶ ν᾽ ἀποσκιρτήσῃ ἐκ τῆς γαλλικῆς συμμαχίας. Ἀλλ᾽ ὁ Μεττερνῖχος, ὅστις οὔτε τὴν πρὸ ἑνὸς ἔτους συνομολογηθεῖσαν συμμαχίαν μὲ τὴν Γαλλίαν, οὔτε τὸν σύνδεσμον τοῦ συνοικεσίου, οὔτε τὴν ἰσχὺν τοῦ Ναπολέοντος ἐλησμόνει, καὶ ὅστις δὲν ἤθελε νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τῶν φωνασκιῶν τῆς πρωτευούσης, ἐνθυμούμενος ὅσα δεινὰ ὑπέστη προλαβόντως ἡ Αὐστρία ἕνεκα τῶν μετὰ τῆς Γαλλίας πολέμων αὐτῆς, δὲν ἤθελε νὰ ὑποπέσῃ εἰς παρόμοια σφάλματα, ἐρχόμενος ἐκ νέου εἰς πόλεμον μὲ τὴν Γαλλίαν· διὸ ἔλεγεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Γαλλίας ὅτι ἡ Αὐστρία ἐπεθύμει μὲν νὰ ἦναι σύμμαχος τῆς Γαλλίας, αὕτη ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπαιτῇ παρὰ τῆς Αὐστρίας ν᾽ αὐξήσῃ τὰς ἰδίας ἀλύσσεις, ἀλλὰ νὰ ἀπαιτῇ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς εἰρήνης, περὶ ἧς ἡ Αὐστρία θέλει προσπαθήσει ὅλαις δυνάμεσιν· οὐχὶ δὲ πρὸς ταπείνωσιν τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλὰ πρὸς δόξαν καὶ εὐτυχίαν ἀμφοτέρων τῶν Ἐπικρατειῶν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ υἱοῦ του.

Εἰς ταῦτα πάντα ὁ Ναρβόννος, ὡς μὴ ἔχων ὁδηγίας, ἀπήντησε καθ᾽ ὅσον ἐδυνήθη, τουτέστιν ἐκθειάζων τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλ᾽ ἐπαναλαμβάνων ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνεται κακὴ χρῆσις αὐτοῦ, μ᾽ ὅλα ταῦτα ἀρκούντως ἐνόησε τὰ μυστήρια τῆς Αὐστρίας, δηλονότι ὅτι αὕτη δὲν προὐτίθετο νὰ ἔλθῃ εἰς πόλεμον μὲ τὴν Γερμανίαν ἕνεκα τῆς Γαλλίας, οὐδὲ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας· διὸ ἔπρεπεν ὁ Ναπολέων νὰ διατηρῇ τὴν Αὐστρίαν εἰς αὐστηρὰν οὐδετερότητα, μὴ ἀναμιγνύων αὐτὴν εἰς τὴν πολιτικήν του. Τοιαύτην συμβουλὴν ἔδιδεν ὁ Ναρβόννος εἰς τὴν κυβέρνησίν του, ὅτε αἴφνης, τῇ 9 Ἀπριλίου, ἔλαβε τὰς πρὸ πολλοῦ περιμενομένας ὁδηγίας παρ᾽ αὐτῆς, αἵτινες ἦσαν ὅλως τοὐναντίον τῆς περὶ οὐδετερότητος γνώμης αὐτοῦ. Διὰ τῶν ὁδηγιῶν τούτων διετάττετο ὁ Ναρβόννος νὰ εἴπῃ καθαρῶς εἰς τὴν Αὐστρίαν

τὸ νὰ λάβῃ αὐτη ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, τουτέστι νὰ ἐξοπλισθῇ ὅλαις δυνάμεσι καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰ διαμαχόμενα μέρη τὴν εἰρήνην, ἂν, ὡς ἐξεφράσθη, ἐπεθύμει ταύτην, στέλλουσα 100 χιλιάδας στρατοῦ εἰς τὰς πλευρὰς τῶν Ῥώσσων καὶ Πρώσσων, ἤτοι εἰς τὴν Σιλεσίαν, ἐνῷ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἤθελε διὰ μεγάλων δυνάμεων νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ μέτωπον αὐτῶν. Πάραυτα ὁ Ναρβόννος ἀνέγνωσε τὴν περίληψιν τῶν αὐθεντικῶν ὁδηγιῶν τούτων εἰς τὸν Μεττερνῖχον, ὅστις ἀκούσας ταύτας ἐμειδίασεν. Ἔπειτα δὲ ἠρώτησεν αὐτὸν, ἐὰν αἱ ἐμπόλεμοι Δυνάμεις ὑπακούσωσιν εἰς τὴν περὶ εἰρήνης πρόσκλησιν τῆς Αὐστρίας, ὁποῖοι ἤθελον εἶσθαι οἱ ὅροι τῆς συνθήκης; Ὁ Ναρβόννος εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δὲν ἐδυνήθη ν᾽ ἀπαντήσῃ, ὡς μὴ διαλαμβανομένου τούτου εἰς τὰς ὁδηγίας του, διότι ὁ Ναπολέων δὲν ἤθελε νὰ φανερώσῃ τοὺς περὶ τούτου σκοπούς του εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλ᾽ ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν ἁπλῶς ὄργανον τῶν συμφερόντων αὐτοῦ.

Ὁ Μεττερνῖχος λοιπὸν, ὡσανεὶ ἔμελλε νὰ σκεφθῇ πολὺ περὶ τούτου, ἐζήτησε δύο ἡμερῶν προθεσμίαν ἵν᾽ ἀπαντήσῃ εἰς τὰ δικοινωθέντα αὐτῷ παρὰ τῆς Γαλλίας, ἔπειτα δὲ προσεκάλεσε τὸν Ναρβόννον καὶ τῷ εἶπεν ὅτι, λαβὼν τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορός του, εὐχαρίστως παραδέχεται τὰς προτάσεις τῆς Γαλλίας, διότι αὗται ἦσαν σύμφωνοι καὶ μὲ τὰ συμφέροντα τῆς Αὐστρίας, τουτέστι νὰ λάβῃ ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὰ πράγματα καὶ νὰ ἐπιβάλῃ ἐνόπλως τὴν εἰρήνην, κηρύττουσα τὸν πόλεμον εἰς ὅν τινα δὲν παρεδέχετο αὐτήν· διὰ τοῦτο ἡ Αὐστρία ἡτοιμάσθη πρὸ πολλοῦ, καὶ θέλει ἐξαποστείλει 100 χιλιάδας στρατοῦ εἰς τὴν Βοεμίαν ἵνα προτείνῃ τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων καὶ τὴν συγκάλεσιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐμπολέμων Δυνάμεων πρὸς διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης, παρουσιαζομένη εἰς τὰς ἐμπολέμους Δυνάμεις ὡς ἔνοπλος μεσολαβοῦσα Δύναμις· ἐὰν δὲ αὗται συγκατατεθῶσιν εἰς τοῦτο, τότε ἡ Αὐστρία ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Γαλλίας ἤθελεν ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην ἐνόπλως.

Οὐδέποτε ὁ Μεττερνῖχος ἐδυνήθη νὰ ὠφεληθῇ τοσοῦτον εἰς

τὴν πολιτικὴν, ὅσον εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ὑπερπηδῶν τοσοῦτον εὐκόλως τοσαύτας πολιτικὰς περιπλοκὰς, διότι ἐν τῷ ἅμα ἐδυνήθη νὰ ἐξομαλύνῃ τὴν πολιτικὴν πορείαν τῆς Αὐστρίας, ἥτις, ἐκ τῆς καταστάσεως αἰχμαλώτου συμμάχου, κατέστη ἔνοπλος μεσολαβοῦσα Δύναμις, διαλύουσα τὴν συνθήκην τοῦ 1812 καὶ θέτουσα εἰς ἐνέργειαν ὅλας τὰς πολεμικάς της δυνάμεις, καὶ μάλιστα ἀποσπῶσα ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος τὸ εἰς αὐτὸν παραχωρηθὲν στρατιωτικόν της σῶμα. Καὶ ταῦτα πάντα ἐγένοντο, μὴ δυναμένου τοῦ Ναπολέοντος ν' ἀντιτείνῃ.

Ὁ Ναρβόννος, ὅστις ἐπροσπάθει νὰ ἐξιχνιάσῃ κατὰ βάθος τὰ μυστήρια τῆς πολιτικῆς τῆς Αὐστρίας, εἶπεν εἰς τὸν Μεττερνῖχον « Ἔστω, ἡ πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας τοῦ λοιποῦ δὲν θέλει εἶσθαι περιωρισμένη· αὕτη μετὰ 150 χιλιάδων στρατοῦ θέλει ἐπέμβῃ ἵνα ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην. — Ἀλλ' ὁποῖοι θέλουσιν εἶσθαι, ἀπήντησεν ὁ Μεττερνῖχος, οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης ταύτης, οὓς θέλομεν παραδεχθῆ ἀμφότεροι; διὸ πρὸ πολλοῦ εἶπον εἰς ὑμᾶς νὰ μᾶς φανερώσητε τὴν περὶ τούτου γνώμην σας. — Ὁ Ναρβόννος ἔμεινεν ἀναπολόγητος εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Μεττερνίχου, μ' ὅλα ταῦτα εἶπεν αὐτῷ ὅτι, ἐὰν οἱ ὅροι, οὓς δὲν γνωρίζω εἰσέτι, δὲν συμφωνοῦσι μὲ τοὺς τῆς Αὐστρίας, τί θέλει γένει;—Ὁ Μεττερνῖχος, εὐχαριστηθεὶς εἰς ὅσα ἐκέρδισε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, δηλαδὴ καταστήσας τὴν Αὐστρίαν ἐκ δούλης συμμάχου διαιτητὴν, εἶπεν αὐτῷ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ναπολέων εἶναι ἀνὴρ μετριόφρων, ἐλπίζει νὰ συμφωνήσωσιν εἰς τοῦτο, διότι ἀναμφιβόλως οὗτος δὲν θέλει ἐπιμένει εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ δουκάτου τῆς Πολωνίας, τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου, τῶν Ἀνσιατικῶν χωρῶν καὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ.—Ὁ Ναρβόννος, ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ ἔτι θετικώτερον τοὺς μέλλοντας σκοποὺς τῆς Αὐστρίας, εἶπεν αὐτῷ « Ὑποθέσατε ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ μου σκέπτεται ἄλλως ἢ ὡς ὑμεῖς, θέλων νὰ διατηρήσῃ ταῦτα πάντα διὰ τὴν δόξαν του, τί θέλει συμβῆ τότε; — Τί θέλει συμβῆ, τί θέλει συμβῆ, ἐπανέλαβεν ὁ Μεττερνῖχος, ὅλως κατασυγχισμένος, θέλει συμβῆ ἡ εἰρήνη,

περὶ ἧς ὁ Ναπολέων ἐμόχθησε πολὺ, καὶ ἤτις εἶναι ἡ μόνη δόξα του. — Ἀλλὰ τέλος πάντων ὑποθέσατε, ἀπήντησεν ὁ Ναρβόννος, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ μου δὲν εἶναι μετριόφρων, τοὐλάχιστον ὡς ὑμεῖς τὸν θέλετε, ὑποθέσατε ὅτι δὲν παραδέχεται τοὺς παρ' ὑμῶν τεθησομένους ὅρους, τίνι τρόπῳ θέλετε ἐνεργήσει τὴν μεσολάβησιν; διαλογίζεσθε νὰ μεταχειρισθῆτε τὴν δύναμίν σας ἐναντίον ἡμῶν;—Ὁ Μεττερνῖχος, παραβιασθεὶς νὰ ὁμολογήσῃ ὅ,τι δὲν ἤθελεν εἰσέτι νὰ ἐκφράσῃ, εἶπεν « Μάλιστα! ὁ μεσολαβῶν, ὡς ἀμερόληπτος διαιτητὴς, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν καθ' οὗτινος δὲν πείθεται εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. — Ἔπειτα δὲ σκεφθεὶς ὅτι ἐξεφράσθη ὑπὲρ τὸ δέον, εἶπεν, ἐννοεῖται, ὅτι πάντοτε ὑπὲρ τῆς Γαλλίας θέλει μεταχειρισθῇ τὴν δύναμίν της ἡ Αὐστρία. — Ἀλλὰ τέλος πάντων, χρείας τυχούσης, θέλετε μᾶς πολεμήσει, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ Ναρβόννος. — Οὐχὶ, οὐχὶ, εἶπεν αὐτῷ ὁ Μεττερνῖχος, δὲν σᾶς κηρύττομεν τὸν πόλεμον, διότι εἶσθε μετριόφρονες. —Μετὰ ταῦτα ὁ Ναρβόννος, θέλων νὰ στρέψῃ τὸν λόγον εἰς τὸ ἀστεῖον, διότι ἔβλεπεν ὅτι ἐξετάθη πέραν τοῦ δέοντος, εἶπε « Μάλιστα, μάλιστα, καὶ ἐγὼ φρονῶ ὅτι ἡ Αὐστρία θέλει μεταχειρισθῇ ὑπὲρ ἡμῶν τὴν δύναμίν της, ἀλλ' ὅτι περιμένει νὰ νικήσωμεν πρῶτον εἴς τινας μάχας, καὶ τότε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν δύναμίν της ὑπὲρ ἡμῶν. — Μάλιστα, εἶπεν ὁ Μεττερνῖχος, ἀναμφιβόλως βασίζομαι εἰς τὰς νίκας σας, ὅπως φέρω εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον τοὺς ἀντιπάλους σας, ἀλλὰ σκεφθῆτε ὅτι τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ τῆς νίκης σας θέλομεν ὁμιλήσει σπουδαιότερον ἢ σήμερον.

Ἅμα ἡ Αὐστρία ἐτέθη εἰς θέσιν μεσολαβούσης Δυνάμεως, ἤτοι ἀπὸ τῆς 12 Ἀπριλίου, ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὸ συμφέρον της. Εὐθὺς λοιπὸν κατάπεισε τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτὴν ὡς μεσολαβοῦσαν Δύναμιν, καὶ νὰ παραιτηθῇ ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας ἀξιώσεών του. Ἔπειτα δ' ἔπεισεν αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ῥατισβῶνος καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Πράγαν τῆς Βοεμίας, ὅπως ἀπομακρύνῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ναπολέοντος. Ἐνῷ λοιπὸν ὁ δυστυχὴς οὗτος βασιλεὺς ἐσκέ-

πτετο τί ἔμελλε ν᾽ ἀποφασίσῃ, εἰδοποιήθη ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Νέϋ νὰ πέμψῃ αὐτῷ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος τὸ ὡραῖον ἱππικόν του, συγκείμενον ἐκ 2500 ἱππέων· ἡ δ᾽ αἴτησις αὕτη ἰσοδυνάμει εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας μὲ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ζωῆς του. Ἀλλ᾽ ἐνῷ ἐσκέπτετο περὶ τοῦ πρακτέου, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί του ἐξεφράσθησαν εἰς αὐτὸν ὅτι δὲ ἐπεθύμουν νὰ ὑπηρετήσωσιν ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ναπολέοντος· εἷς δὲ ἐκ τῶν γηραιῶν συμβούλων του συνεβούλευσεν αὐτὸν ὅτι ἔπρεπεν ἄνευ ἀναβολῆς ν᾽ ἀναχωρήσωσι καὶ ν᾽ ἀπέλθωσιν εἰς Πράγαν ἵνα σωθῶσιν. Ἐν καιρῷ νυκτὸς λοιπὸν, τῇ 19 πρὸς τὴν 20 Ἀπριλίου, ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας μεθ᾽ ὅλης τῆς ἀκολουθίας του καὶ μετὰ τοῦ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ αὐτοῦ, ἀμφοτέρων συγκειμένων ἐκ 3,000 ἀνδρῶν, ἀνεχώρησε κρυφίως καὶ ἀπῆλθεν εἰς Πράγαν, εἰδοποιῶν τὸν παρ᾽ αὐτῷ πρέσβυν τῆς Γαλλίας, τῇ ἐπιούσῃ, ὅτι κατὰ πρόσκλησιν τῆς Αὐστρίας, τῆς μετὰ τῆς Γαλλίας ἡνωμένης, ἔπραξε τοῦτο, ἀλλ᾽ ὅτι ἤθελεν εἶσθαι, ὡς πρότερον, πιστὸς εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Γαλλίας. Ὁ Μεττερνῖχος, μαθὼν τὴν μετατόπισιν ταύτην τοῦ βασιλέως τῆς Σαξονίας, ἐχάρη ὑπερβολικῶς, καὶ πάραυτα ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Κρακοβίᾳ διαμένοντα ἀρχηγὸν τῶν πολωνικῶν στρατευμάτων, πρίγκηπα Πονιατόφσκην, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν ταύτην καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν· διότι, ἐπειδὴ ὁ πόλεμος ἤθελεν ἀρχίσει ἐντὸς ὀλίγου, δὲν ἦτο συμφέρον εἰς τὴν Αὐστρίαν νὰ γίνωνται αἱ ἐχθροπραξίαι πλησίον τῶν ὁρίων της, νὰ καταθέσῃ δὲ τὰ ὅπλα καὶ νὰ διέλθῃ τὴν αὐστριακὴν χώραν μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸν Ῥῆνον καὶ ἑνωθῇ μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ τότε νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα του. Ὁ Πονιατόφσκης, ἅμα λαβὼν τὴν περὶ τούτου εἰδοποίησιν παρὰ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, μάλιστα δὲ συγχρόνως λαβὼν διαταγὰς παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ὅπως προπαρασκευασθῇ πρὸς ἐκστρατείαν, ἔμεινεν ἐκστατικὸς, ἀγνοῶν τί νὰ πράξῃ· ἔσπευσε λοιπὸν νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τούτων τὸν ἐν Βιέννῃ διαμένοντα πρέσβυν τῆς Γαλλίας Ναρβόννον ἵνα τῷ ἐξηγήσῃ, ὡς ἔγραφε, τὰ αἰνίγματα ταῦτα. Οὗτος δὲ, μαθὼν τὴν αἰφνιδίαν

ἀναχώρησιν τοῦ βατιλέως τῆς Σαξονίας ἐκ τῆς Ῥατισβῶνος, τὴν παραβιασμένην ὑποχώρησιν τῶν πολωνικῶν στρατευμάτων, τὴν περὶ ἀφοπλισμοῦ αὐτῶν πρόθεσιν τῆς Αὐστρίας καὶ τὴν ἀποσκίρτησιν τῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων αὐτῆς, εὐθὺς ἐνόησε τὰς προθέσεις τῆς Αὐστρίας, ἅμα ἀποκατασταθείσης μεσολαβούσης Δυνάμεως.

Ὁ Ναρβόννος λοιπὸν, ὅστις ἀκαταπαύστως ἐπαγρύπνει ἐπὶ τῆς πολιτικῆς πορείας τῆς Αὐστρίας, ἔσπευσεν εὐθὺς παρὰ τῷ Μεττερνίχῳ καὶ ἐζήτησε λόγον περὶ ὅλων τῶν παραδόξων γεγονότων, ὃν εὗρε λίαν τεταραγμένον, ὡς μὴ δυνάμενον ν᾽ ἀπαντήσῃ καθαρῶς περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τούτων, διότι δὲν ἐνόμιζεν ὅτι ταῦτα ἤθελον ἐκτελεσθῆ τοσούτῳ ταχέως. Ἀπολογούμενος λοιπὸν ὁ Μεττερνῖχος περὶ τοῦ βασιλέως τῆς Σαξονίας, εἶπεν εἰς τὸν Ναρβόννον ὅτι ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐνέπεσεν εἰς τὴν Βοεμίαν ὡς κεραυνὸς καὶ ὅτι πρὸ πάντων καὶ αὐτὸς, ὡς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ του, ἐθαύμασαν περὶ τῆς αἰφνιδίας ἀφίξεως αὐτοῦ. — Ἔστω, ἀπήντησεν αὐτῷ, ὁ Ναρβόννος, ἀλλ᾽ ἐγὼ φρονῶ ὅτι ὑμεῖς εἶσθε ἐπιτηδειότερος τοῦ Φραγκλίνου (α) νὰ διευθύνητε τοὺς κεραυνούς.—Ἐπομένως ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐζήτησεν ἐξηγήσεις περὶ τῆς πολιτικῆς πορείας τῆς Αὐστρίας, μάλιστα δὲ περὶ τοῦ ἀφοπλισμοῦ τοῦ πολωνικοῦ σώματος. Ὁ Μεττερνῖχος, μὴ θέλων νὰ ὁμολογήσῃ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας μυστικὴν συνενόησιν αὐτοῦ, ἐπροφασίσθη μυριοτρόπως, λέγων ὅτι δὲν διέταξε τὸν ἀφοπλισμὸν τοῦ σώματος τούτου, ἀλλ᾽ ἁπλῶς συνεβούλευσε τὸν πρίγκηπα Ποντιατόφσκην νὰ πράξῃ τοῦτο, διότι ἀντίκειται εἰς τὰς ἐθιμοταξίας τῶν ἐθνῶν νὰ διέλθωσι στρατεύματα διὰ ξένης χώρας· ἀλλ᾽ ἐὰν τοῦτο δυσηρέστει τὴν Γαλλίαν, ἤθελεν ἐπιτρέψει εἰς τοὺς Πολωνοὺς νὰ διέλθωσι τὴν αὐστριακὴν Ἐπικράτειαν καὶ ἐνόπλως. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ αὐστριακοῦ σώματος εἶπεν ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ῥῶσσοι προεχώρησαν πρὸς τὰ αὐστριακὰ μεθόρια, διετάχθη τοῦτο ν᾽ ἀποσυρθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἐπικρατείας, ἵνα μὴ ἔλθῃ εἰς

(α) Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ἐφευρετὴς τῶν κεραυναγωγῶν.

σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ῥώσσους. Ἐπομένως εἶπεν ὅτι κατ' οὐδὲν ἤθελον χρησιμεύσει ὀλίγοι Αὐστριακοὶ ὡς πρὸς τὴν τρομερὰν δύναμιν τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις προπαρεσκευάσθη νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἐχθρούς του. Ὁ Ναρβόννος, διαμαρτυρηθεὶς καθ' ὅλων τῶν γεγονότων τούτων, ἀνήγγειλε ταῦτα πάντα εἰς τὴν κυβέρνησίν του, καὶ περιέμενε τὰς περαιτέρω ὁδηγίας, μὴ δυνάμενος τί πλέον νὰ πράξῃ.

Ταῦτα δὲ συνέβησαν τῇ 20 Ἀπριλίου, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ναπολέων, ἀναχωρήσας ἐκ Παρισίων, διέμενεν ἐν Μαγοντίᾳ, ἐνασχολούμενος εἰς τὰ τῆς μελλούσης ἐκστρατείας του. Ἐπειδὴ δ' ἐντεῦθεν διέβαινον πολλοὶ ταχυδρόμοι, ἐρχόμενοι ἐκ Βιέννης καὶ πορευόμενοι εἰς Παρισίους, ἔμαθεν ἐξ αὐτῶν ὅλα σχεδὸν τὰ ῥηθέντα συμβάντα, καὶ ἐκ τούτων ἐσυμπέρανεν ὁποία ἤθελεν εἶσθαι ἡ πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον· ἀλλὰ πρὸ πάντων ἠγανάκτησε μεγάλως διὰ τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν πολωνικῶν στρατευμάτων. Εὐθὺς λοιπὸν ἔγραψε πρὸς τὸν Ποniατόφσκην ὅτι οὐδέποτε νὰ στέρξῃ ν' ἀτιμάσῃ οὕτω τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα, γράφων αὐτῷ «*Ὁ Αὐτοκράτωρ οὐδέποτε θέλει διατηρήσει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ἄνδρας ἀτιμασθέντας.* — Πρὸς δὲ τὸ ἐπικουρικὸν αὐστριακὸν σῶμα ἔγραψε νὰ ἦναι ἕτοιμον νὰ ὑπακούσῃ, ἅμα διαταχθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ἐπομένως ἔγραψε πρὸς τὸν Ναρβόννον διὰ τοῦ Κωλαιγκούρτου, τοῦ ἐκτελοῦντος ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ παρὰ τῷ Ναπολέοντι καθήκοντα ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ὅτι εἶχε μὲν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλ' ὅτι αὕτη, ὡς παρατηρεῖ, εἶναι διπρόσωπος, διότι συνάμα περιποιεῖται τοὺς ἐχθρούς του καὶ αὐτὸν, ὅτι ἡ διαγωγή της ὡς πρὸς τὴν Σαξονίαν ἦτο δυσεξήγητος, ὅτι πρέπει νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀνακαλύψῃ τὸ περὶ τούτου μυστήριον, καὶ ὅτι νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἐξιχνιάσῃ καθ' ὅλα τὴν πολιτικὴν τῆς Αὐστρίας· πρὸς δὲ ἔγραψε πρὸς τὸν Βασσάνον νὰ ἐρωτήσῃ τὸν πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον, διαμένοντα εἰσέτι ἐν Παρισίοις, περὶ τῶν εἰρημένων συμβάντων, καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ λόγον.

Ἐν τούτοις ταῦτα πάντα οὐδόλως ἠνώχλουν τὸν Ναπολέον-

τα ὡς πρὸς τὰς ἐργασίας του· οὗτος ἀκαταπαύστως ἐνησχολεῖτο ἐν Μαγοντίᾳ εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ στρατοῦ του καὶ εἰς τὴν συμπλήρωσιν ὅλων τῶν ἐλλείψεων τῶν πρὸς ἐκστρατείαν στρατευμάτων του. Ἐπειδὴ τὸ δημόσιον ταμεῖον δὲν εἶχε χρήματα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐξόδων τοῦ στρατοῦ, διέταξε ταῦτα νὰ πληρόνωνται παρὰ τοῦ ἰδιαιτέρου του ταμείου, μέρος τῶν χρημάτων τοῦ ὁποίου ἐπὶ τούτῳ εἶχε μεταφέρῃ ἐκεῖ, ὡς ἐρρέθη. Αὐτοπροσώπως ἐξέταζε καὶ ἐπληροφορεῖτο ἰδίοις ὄμμασι περὶ πάντων· ἐπεθεώρει μάλιστα τὰ διαβαίνοντα στρατεύματα, ὁσάκις δ' ἔβλεπεν ὅτι ἔλειπον ἀξιωματικοὶ, ἀνεπλήροι ἐν τῷ ἅμα αὐτοὺς, προβιβάζων καὶ διορίζων εἰς τὰς χηρευούσας θέσεις τοὺς ἀναγκαιοῦντας βαθμοφόρους, καὶ ἐχορήγει αὐτοῖς τὰ τῶν βαθμῶν αὐτῶν διπλώματα, μὴ περιμένων τὰς προτάσεις τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ. Ἔλεγε δὲ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι τοῦ λοιποῦ δὲν ἦτον ὁ Αὐτοκράτωρ Ναπολέων, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης· τοῦτο δὲ διετήρει, διότι καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ θεραπείαν περιώρισεν εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρόσωπα, προτρέπων καὶ ὅλους τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς νὰ πράξωσι τὸ αὐτό. « Πρέπει νὰ ἤμεθα εὔζωνοι, ἔλεγε, διότι ἔχομεν πολλοὺς ἐχθροὺς νὰ πολεμήσωμεν, καὶ τοῦτο δὲν δυνάμεθα ἄλλως νὰ πράξωμεν εἰμὴ πολλαπλασιαζόμενοι, ἤτοι πορευόμενοι ταχέως. — Οὕτω λοιπὸν διωργάνιζε τὸν στρατόν του μετὰ πολλῆς ταχύτητος· ἅμα δ' ἐπερατοῦτο ὁ ὀργανισμὸς ἑνὸς σώματος, ἐξαπέστελλεν αὐτὸ εἴς τινα τῶν ἐν ἐκστρατείᾳ στρατηγῶν του. Ἀλλ' εἰς τὴν μεγίστην ἱκανότητα ταύτην τοῦ Ναπολέοντος πρέπει νὰ προσθέσῃ τις καὶ τὴν ἀξιότητα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον, πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἀκαταπαύστως διατελοῦν ἐν πολέμῳ πρὸς ὅλα τὰ ἔθνη, ἐγυμνάσθη τοσοῦτον ὥστε ὑπερέβαινεν ἅπαντα κατὰ τὴν πολεμικήν· διότι, ἐνῷ τὰ ἄλλα ἔθνη ἀνεπαύοντο ἐκ διαλειμμάτων, τὸ γαλλικὸν μόνον ἀκαταπαύστως ἦτον ἐν πολέμῳ. Τούτου ἕνεκα ὁ ὀργανισμὸς τοσούτου στρατοῦ ἐν διαστήματι τριῶν μόνον μηνῶν ἦτο τῷ 1813 εὐκολώτερον ἐν τῇ Γαλλίᾳ παρὰ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν, διότι ἤδη ὁ Ναπολέων εἶχε πλῆθος ὑπαξιωματικῶν,

ἀξιωματικῶν καὶ στρατηγῶν κατηρτισμένων, ὡς ἐχόντων εἴκοσιν ἐτῶν πεῖραν τοῦ πολέμου καὶ ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν, καίτοι δυσαρέστως διακειμένων κατ' αὐτοῦ εἰσέτι ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῆς Μόσχας. Μετὰ τοιούτων λοιπὸν στρατιωτικῶν ἦτον εὔκολον νὰ εὐδοκιμήσῃ τις.

Ὁ Ναπολέων ἐν τούτοις ὑπελόγιζε νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐν πρώτοις μετὰ 150 χιλιάδων στρατοῦ, συναθροίζων δ' ἑτέρας 50 χιλιάδας καθ' ὁδὸν, νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης μετὰ 200 χιλιάδων μαχίμων ἀνδρῶν, ἐκτὸς τῶν 80 χιλιάδων τῶν ὑπὸ τὸν Εὐγένιον διατελούντων. Παρεκτὸς δὲ τῶν στρατῶν τούτων, περιέμενε καὶ ἄλλα στρατεύματα ἐκ τῆς Ἰταλίας, Μαγοντίας καὶ Βεσφαλίας, ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς του, δὲν εἶχον πλέον τῶν 150 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐπαρίθμησιν ταύτην τῶν στρατευμάτων του ἦτον ἠπατημένος, οὐχὶ διότι δὲν εἶχε τοσαῦτα, ἀλλὰ διότ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συναχθῶσι ταῦτα ἐγκαίρως, ὥστε ἀντὶ, ὡς ὑπελόγιζε, νὰ ἔχῃ 280 χιλιάδας, μόλις ἤθελεν ἔχει 200 χιλιάδας περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου· διότι πανταχοῦ οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὶ εἶχον μεγάλας δυσκολίας εἰς τὴν συνάθροισιν καὶ εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῶν εἰς αὐτοὺς ἀνατεθέντων στρατευμάτων. Οἱ δὲ Γερμανοὶ, βλέποντες τὰς δυσκολίας ταύτας καὶ νομίζοντες ὅτι τὰ περὶ τοῦ στρατοῦ τούτου τοῦ Ναπολέοντος δημοσιευόμενα ἦσαν ἁπλαῖ φῆμαι ἵνα τρομάξωσιν αὐτοὺς, ἐξέδιδον γελοιογραφίας, παριστανούσας τὰ στρατεύματα τοῦ Ναπολέοντος ἐξερχόμενα ἐκ μιᾶς πόλης τῆς Μαγοντίας καὶ εἰσερχόμενα διὰ τῆς ἑτέρας εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν. Ὅτε ὅμως εἶδον τὸν στρατὸν τοῦτον ἀναχωροῦντα ἐκ Μαγοντίας καὶ πορευόμενον εἰς Φραγκφόρτην, ἐξῆλθον τῆς ἀπάτης των καὶ εἶδον τὰς δυνάμεις τοῦ Ναπολέοντος ὅτι δὲν ἦσαν εὐκαταφρόνητοι.

Τῇ 26 Ἀπριλίου ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Μαγοντίας καὶ ἀπῆλθεν εἰς Βάϊμαρ, ἔνθα πρὸ ἡμερῶν προηγήθη ὁ στρατάρχης Νέϋ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν νέων μεραρχιῶν του. Ἡ πρόθεσις τοῦ Ναπολέοντος ἦτο ν' ἀφήσῃ τοὺς ἐχθρούς του νὰ προχωρήσωσιν ἔνθεν τοῦ Ἔλβα, ἐπομένως νὰ περισταφῇ ὄπισθεν

αὐτῶν, νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ πρίγκηπος Εὐγενίου καὶ μετὰ 200 χιλιάδων στρατοῦ, νὰ διαβῇ τὸν Ἔλβαν καὶ νὰ προσβάλῃ τοὺς ἐχθρούς του πλευρικῶς εἰς τὰ πέριξ τῆς Λειψείας· ἐὰν ἐπετύγχανεν ἡ πρόθεσις αὕτη, ἤθελε νικήσει τοὺς συμμάχους ἕν τινι συναφθησομένῃ μεγάλῃ μάχῃ, αἰχμαλωτίσει πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ὠθήσει τοὺς μένοντας πέραν τοῦ Ἔλβα καὶ τοῦ Ὀδέρου, εἰσέλθῃ νικητὴς εἰς Βερολῖνον καὶ φανῇ ὁρμητικώτερος ὁ λέων οὗτος, ὁ τέως νομιζόμενος ἀπηυδημένος.

Ἐπὶ τούτῳ διέταξε τὸν στρατάρχην Νέϋ νὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς διαβάσεις τοῦ Σάλα ποταμοῦ, πρὶν ἢ οἱ ἐχθροὶ καταλάβωσιν αὐτὰς, τὸν δὲ Εὐγένιον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν Ἔλβαν· αὐτὸς δὲ ἐπορεύετο μετὰ τῆς φρουρᾶς του καὶ ἄλλων πολλῶν στρατευμάτων κατόπιν τοῦ Νέϋ, καὶ τῇ 28 Ἀπριλίου ἔφθασεν εἰς Ἐκαρτσβέργον, πλησίον τοῦ ςαδίου τῆς ἐν Ἀβερστάεδ περιφήμου μάχης. Πανταχοῦ δὲ δι' ἀδρῶν πληρωμῶν διέτρεφεν ἀφθόνως τὸν στρατόν του, ἵνα μὴ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τοὺς κατοίκους Γερμανοὺς νὰ καταφέρωνται κατὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Οἱ δὲ σύμμαχοι, καίτοι οὐ μακρὰν αὐτοῦ μένοντες, ἠγνόουν ὁλοσχερῶς τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ, ἐνῷ ἄλλως ἐδύναντο νὰ προκαταλάβωσιν αὐτὸν, ὥστε ν' ἀποτύχῃ.

Μέχρι τοῦδε οἱ σύμμαχοι ἐνησχολήθησαν εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα των λίαν ὠφελίμως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὡς ὁ Ναπολέων. Ὁ ρωσσικὸς στρατὸς, ὡς εἴδομεν, ὑπέστη οὐχὶ ὀλίγα δεινὰ ἐν τῇ προλαβούσῃ ἐκστρατείᾳ, ὥστε ἤδη μόλις ἐσυμποσοῦτο εἰς 100 χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἦτο διεσκορπισμένος εἰς πολλὰ μέρη ἀπὸ τῆς Κρακοβίας μέχρι τῆς Δανζίκης, μόνον δὲ 30 χιλιάδες ὑπὸ τὸν Κουτούζωφ συσσωματωμένοι διέμενον ἐν τῷ στραταρχείῳ πρὸς τὸν Ὀδέρον.

Οἱ δὲ Πρῶσσοι ἀνεδιοργάνισαν τὸν στρατόν των μετὰ πολλῆς ἑτοιμότητος, ὡς πρὸ πολλοῦ προπαρασκευασθέντες ἐπὶ τούτῳ. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτοὺς συνθήκην, ἔπρεπε νὰ ἔχωσι μόνον 42 χιλιάδας στρατοῦ, ἐξ οὗ τὰς 20 χιλιάδας ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὴν κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐκστρατείαν τοῦ Ναπολέοντος· ἀλλ' οὗτοι διετήρη-

σαν ὅλους σχεδὸν τοὺς βαθμοφόρους τῶν διαλυθέντων σωμάτων, καὶ πολλοὺς γεγυμνασμένους στρατιώτας ἐν ἀδείᾳ. Οὕτως, ἅμα δοθείσης εὐκαιρίας, ἐσχημάτισαν στρατὸν ἐξ 150 χιλιάδων ἀνδρῶν, μάλιστα τὸ πλεῖστον αὐτῶν νέων προσδραμόντων εἰς τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος των. Ἐκ δὲ τοῦ στρατοῦ τούτου αἱ 100 χιλιάδες ἦσαν ἕτοιμοι πρὸς ἐκστρατείαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ συμμαχικὸς οὗτος στρατὸς ἦτο διεσκορπισμένος, μόλις συνηθροίσθησαν 110 χιλιάδες, διοικούμεναι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Ὑόρκου, Βιττγενστεΐν, Βιντζιγγερόδου, Βλουχέρου, Κουτούζωφ καὶ Σάκκεν. Οἱ σύμμαχοι προσέτι εἶχον καὶ τὸν ἐπίδοξον βασιλέα τῆς Σουηδίας Βερναδόττον, ὅστις ἦρχετο πρὸς βοήθειαν αὐτῶν μετὰ 50 χιλιάδων στρατοῦ, συγκειμένου ἐκ 30 χιλιάδων Σουηδῶν καὶ 20 χιλιάδων Ῥώσσων, ἁπάντων διοικουμένων ὑπ' αὐτοῦ, οἱ δὲ Ἄγγλοι ἔδωκαν αὐτῷ 25 ἑκατομμύρια φράγκα πρὸς διατήρησιν τοῦ σώματος τούτου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ σύμμαχοι προπαρεσκευάζοντο νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Ναπολέοντος· μόνον δὲ ὁ στρατηγὸς Κουτούζωφ ἐπέμενεν εἰς τὴν πρὸ πολλοῦ ἐκφρασθεῖσαν γνώμην του, τουτέστι νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ, εἰ δυνατὸν, νὰ ἔλθωσιν εἰς εἰρήνην μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἀδιαφοροῦντες περὶ τῶν Γερμανῶν, οὓς δὲν ἠγάπα ὁ γηραιὸς οὗτος στρατηγὸς τῆς Ῥωσσίας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος κατεγοητεύθη ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ σωτῆρος τῆς Γερμανίας, ὡς ἄλλοτε ἐν Τιλσίτῃ ὑπὸ τῆς τοῦ κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤθελε τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου. Ὁ συμμαχικὸς λοιπὸν οὗτος στρατὸς ἐπορεύθη κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, πρῶτος δὲ πάντων ὁ περίφημος στρατηγὸς τῆς Πρωσσίας Βλούχερος διέβη τὸν Ἔλβαν, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Βιττγενστεΐν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ὑόρκου. Ἀλλ' ὁ Κουτούζωφ μετὰ 30 χιλιάδων στρατοῦ ἔμενεν ἐν Σιλεσίᾳ· ἀσθενήσας δ' ἐνταῦθα ὡς ἐκ τῶν κακοπαθειῶν τῆς προλαβούσης ἐκστρατείας, καθὸ μάλιστα προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν, ἀπεβίωσεν ἐνδόξως περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1813 ἐν ἡλικίᾳ 70 περίπου ἐτῶν ἐν τῇ πόλει τῆς Σιλε-

σίας Βουνζλώ. Ἔκτοτε ὁ Ἀλέξανδρος, μὴ ἔχων τινὰ νὰ τὸν ἀναχαιτίζῃ ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν Γερμανῶν, δὲν ἐσκέπτετο εἰμὴ πῶς ὅσον τάχος νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἀδιαφορῶν καὶ τίνι τρόπῳ ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ αὐτὸν, ἤρκει μόνον ἔλεγεν ὅτι ἡ μάχη ἔπρεπε νὰ συναφθῇ ἐν πεδιάδι, ἔνθα τὸ πολυάριθμον ἱππικόν του ἐδύνατο νὰ ὑπερισχύσῃ τῶν Γάλλων, οἵτινες δὲν εἶχον εἰμὴ νεοσχηματισθὲν πεζικὸν ἄνευ ἱππικοῦ.

Ὁ συμμαχικὸς οὗτος στρατὸς λοιπὸν προέβη τῇ 27, 28 καὶ 29 Ἀπριλίου μεταξὺ τοῦ Εὐγενίου, διαμένοντος εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Σάλου μετὰ τοῦ Ἔλβα, καὶ τοῦ Ναπολέοντος ἐρχομένου ἐκ τοῦ δάσους Θουρίγγου. Ἐνταῦθα ἐδύναντο οἱ σύμμαχοι ν' ἀνατρέψωσιν ὅλας τὰς προθέσεις τοῦ Ναπολέοντος, ἐὰν ἤρχοντο τάχιστα εἰς Λείψειαν καὶ κατελάμβανον τὰ πέριξ αὐτῆς μετὰ 100 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ καθήμενοι μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Εὐγενίου, νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἕνωσιν αὐτῶν· ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἐκτελεῖτο εὐκόλως, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ εἷς ἀνεγνωρισμένος ἀρχηγὸς ἐν τῷ συμμαχικῷ στρατῷ. Ἀλλ' ὁ Κουτούζωφ ἀπέθανεν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ὅστις προσωπικῶς ἤθελε νὰ διοικῇ τὸν συμμαχικὸν στρατὸν, μὴ ἔχων τὴν περὶ τούτου ἀπαιτουμένην ἱκανότητα, ἤκουε τὴν γνώμην ὅλων, ἀγνοῶν ὁποίαν νὰ παραδεχθῇ· διὸ ὁ στρατὸς οὗτος προέβαινεν ἀσκόπως, εἰ καὶ μετὰ προθυμίας μὲν ἀλλὰ συνάμα καὶ μετὰ φόβου, πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Ἦτο δὲ ἀναντίρρητον ὅτι ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τούτου ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ῥώσσους, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς οὐδεὶς εὑρίσκετο τοιοῦτος. Ὁ Τορμανζὼφ, ὅστις ἦτον ὁ ἀρχαιότερος τῶν Ῥώσσων στρατηγῶν, ἦτον ὁ ἀνικανότερος πάντων, ὁ Βιττεγενστεΐν, ὅστις ἐκαυχᾶτο ὅτι ὑπερασπίσθη τὸν Δβίναν ἐκ τῶν Γάλλων, οὗτος εὐνοεῖτο μόνον πολὺ, διὸ καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐν ὥρᾳ μάχης. Ὁ στρατηγὸς οὗτος, ὁ καυχώμενος εἰς τὰς ἐν πολέμῳ ἐπιτυχίας του, δὲν ἦτο καὶ ὁ αὐτουργὸς τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων, ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπιτελῶν αὐτοῦ στρατηγὸς Διέ-

βιζ, ὅστις ἦτο στρατηγὸς ἐπιχειρηματίας, ἀγχίνους καὶ ἔμπειρος στρατιωτικὸς, ἀλλ᾽ αἱ γνῶμαι αὐτοῦ δὲν ἐξετελοῦντο ὡς ἀπητεῖτο· τούτου ἕνεκα ἡ ἀρχηγία δὲν ἐδύνατο νὰ ἦναι οὔτε ταχεῖα, οὔτε ἀσφαλὴς, οὔτε σεβαστή· μ᾽ ὅλα ταῦτα ὁ συμμαχικὸς στρατὸς προέβη μέχρι τῶν παρὰ τὴ Λειψεία ὑψωμάτων. Οἱ σύμμαχοι πορευόμενοι ἐγνώριζον ὅτι προεχώρουν, ἀλλ᾽ ἠγνόουν ὅτι οὕτω πως διευθυνόμενοι ἤθελον ἀπαντήσει τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον παρὰ τὸν Σάλαν ποταμόν.

Ὁ δὲ Ναπολέων, καί τοι πεπεισμένος περὶ τῆς ἀνικανότητος τῶν ἀντιπάλων του, ὅτι δηλ. δὲν ἤθελον εὐδοκιμήσει ὥστε νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἕνωσιν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, μ᾽ ὅλον τοῦτο οὐδὲν παρημέλησεν ὅπως προλάβῃ πᾶσαν ἐνδεχομένην περίστασιν, διαθέσας οὕτω πως τὸν στρατόν του, ὥστε ἐματαιοῦτο πᾶσα περὶ τούτου ὑποτεθειμένη ἀπόπειρα αὐτῶν. Τῇ 29 Ἀπριλίου λοιπὸν ὁ στρατάρχης Νέϋ διέβη τὸν Σάλαν ποταμὸν καὶ προεχώρησε πρὸς τὴν πέραν αὐτοῦ ἐκτεινομένην πεδιάδα. Ἐπὶ δὲ τῆς πεδιάδος ταύτης κεῖται τὸ πεδίον Λουτζένον, ἔνθα ἄλλοτε συνήφθη ὑπὸ τοῦ Γουστάβου Ἀδόλφου ἡ ἐκεῖ περίφημος μάχη, ἤδη δὲ ἡ μετ᾽ ὀλίγον περιφημοτέρα συναφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ Νέϋ κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος πορευόμενος διὰ τῆς πεδιάδος Βεϊσσενφὲλ μετὰ τῆς μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Σουάμου, ἐσχηματισμένης εἰς πολλὰ τετράγωνα, ἐπληροφορήθη ὑπὸ τῶν ἐμπροσθοφυλακῶν τοῦ ἱππικοῦ του τὴν προσέλευσιν τῆς ἐχθρικῆς πρωτοπορείας, διοικουμένης ὑπὸ τοῦ Ῥώσσου στρατηγοῦ Βιντζιγγερόδου καὶ συγκειμένης ἐξ ἐννέα χιλιάδων ἱππικοῦ καὶ μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ. Μετ᾽ οὐ πολὺ τὰ ἐμπόλεμα ταῦτα σώματα συνηντήθησαν, μετά τινας δὲ ἀκροβολισμοὺς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων, μία μεραρχία ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ καλπάζουσα προσέβαλε τὰ γαλλικὰ τετράγωνα. Ἐνταῦθα ἦτο μέγας ὁ κίνδυνος εἰς τοὺς Γάλλους, ὡς συγκειμένου τοῦ πεζικοῦ αὐτῶν ὁλοσχερῶς ἐκ νεοσυλλέκτων, οὐδέποτε ἰδόντων τὸν καπνὸν τῆς μάχης. Ὁ Νέϋ διέταξε τοὺς ὑπ᾽ αὐτὸν στρατηγοὺς νὰ εἰσέλθῃ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν εἰς ἓν

τετράγωνον, καὶ νὰ ἐμψυχώνῃ αὐτὸ διὰ τῆς καρτερίας του, τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ οὗτος εἰσελθὼν εἰς ἓν τετράγωνον. Γενομένης λοιπὸν τῆς κατ' αὐτῶν προσβολῆς ὑπὸ τοῦ ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ, ἕκαστος τῶν στρατηγῶν τούτων διέταξεν ἐγκαίρως τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πυρῶν ἐκ τοῦ τετραγώνου του, καὶ ἀνεχαίτισεν εὐθὺς τὴν ὁρμὴν τοῦ ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ. Οἱ νεοσύλλεκτοι οὗτοι Γάλλοι στρατιῶται, οἵτινες πρὸ μικροῦ ἔτρεμον ἐκ τοῦ τρομεροῦ θεάματος τῆς κατ' αὐτῶν προσβολῆς τοῦ ἱππικοῦ, εὐθὺς ἐνεθαῤῥύνθησαν τοσοῦτον, ὥστε μετὰ μεγίστης ἀταραξίας ἀπέκρουσαν καὶ δευτέραν προσβολὴν τοῦ ἱππικοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον ἐκάλυψε τὸ ἔδαφος ἐκ πτωμάτων ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Νέϋ διαλύσας τὰ τετράγωνα ἐπετέθη κατὰ τῶν Ῥώσσων, οἵτινες ὑπεχώρησαν εὐθὺς, ἡ δ' ἐπερχομένη νὺξ ἐπεραίωσε τὴν συμπλοκὴν ταύτην. Ὁ Νέϋ ἑπομένως συνεχάρη τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας διὰ τὴν καρτερίαν των ταύτην, γράψας πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅτι οἱ νεοσύλλεκτοι οὗτοι ἀνεδείχθησαν ἥρωες, καὶ ὅτι μετ' αὐτῶν ἐδύνατο νὰ πράξῃ μεγάλα ἔργα.

Συγχρόνως δ' ἔφθασε καὶ ὁ στρατάρχης Μαγδονάλδος καὶ ἠνώθη μὲ τὸν Νέϋ, ἀλλ' ὁ κατόπιν τοῦ Μαγδονάλδου ἐρχόμενος στρατηγὸς Λοριστὼν, θέλων νὰ διαβῇ τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σάλα γέφυραν τῆς Ἄλλης καὶ εὑρὼν αὐτὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, προπαρεσκευάσθη νὰ παραβιάσῃ αὐτὴν εἰς τὴν αὔριον.

Ὁ δὲ Ναπολέων, μαθὼν τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν νεοσυλλέκτων του, ἐχάρη ὑπερβολικῶς καὶ ἔγραψε πανταχοῦ ταῦτα ὡς θριάμβους τοῦ στρατοῦ του· μετὰ ταῦτα διέταξε ὅλον τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν νὰ πορευθῇ διὰ διαφόρων ὁδῶν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λειψίας, ἔνθα, ὡς προϋτίθετο, ἤθελε νὰ συνάψῃ αἱματηρὰν μάχην μὲ τοὺς συμμάχους.

Τῇ ἐπαύριον λοιπὸν, 1 Μαΐου, ἀπὸ πρωΐας ἐφίππευσεν, ἔχων μετ' αὐτοῦ τοὺς στρατάρχας Νέϋ, Μορτιέρον, Σοῦλτον, Δουρόκον καὶ Κωλαιγκοῦρτον, καὶ ἐπορεύετο μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς του φρουρᾶς, ἵνα ἴδῃ καὶ ἰδίοις ὄμμασι τὰς πράξεις τῶν

νεοσυλλέκτων του· ἐξερχόμενος δὲ τῆς εἰρημένης πεδιάδος ἐπορεύετο πρός τινα φάραγγα, πέραν τῆς ὁποίας ἐκάθηντο οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ πρωΐας. Τὰ ὑπὸ τὸν Νέϋ σώματα, ἐσχηματισμένα εἰς τετράγωνα, ἔφθασαν μέχρι τῆς εἰρημένης φάραγγος, ἔπειτα διελύθησαν, διέβησαν αὐτὴν καὶ μετὰ ταῦτα σχηματισθέντα πάλιν εἰς τετράγωνα ἐπορεύοντο κατὰ τῶν ἐχθρῶν· οἱ δὲ ἀκροβολισταὶ καὶ τὸ πυροβολικὸν ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων στρατῶν ἀντικροβολοῦντο καὶ ἀντεπυροβολοῦντο. Ὁ στρατάρχης Βεσσιέρος, ὁ διοικῶν συνήθως τὸ ἱππικὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, καὶ ὅστις εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἠκολούθει τὸν Ναπολέοντα, ἦλθε δεξιόθεν ἵνα διακρίνῃ καλήτερα τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ· ἀλλὰ παρευθὺς προσβληθεὶς ὑπὸ σφαίρας πυροβόλου εἰς τὴν χεῖρα καὶ εἰς τὸ στῆθος ἔπεσε χαμαὶ καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέψυξεν. Ὁ ἀτρόμητος οὗτος στρατάρχης καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ μάχῃ τῆς Βαγράμης προσεβλήθη ὑπὸ σφαίρας παρὰ τῷ Ναπολέοντι, ἀλλὰ τότε ἐσώθη, ἤδη ὅμως ἔπεσε νεκρός. Ὁ Βεσσιέρος ἐξ ἐπιλάρχου προεβιβάσθη βαθμηδὸν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος στρατάρχης καὶ δουξ τῆς Ἰστρίας· ἦτον ἀνὴρ ἀνδρεῖος, ζωηρὸς, καθὼς οἱ συμπατριῶται του Κασκόγοι, καὶ ὡς ἐκεῖνοι ἤθελε ν' ἀναδεικνύηται· ἀλλ' ἦτον ἀγχίνους, συνετὸς, ἔχων συνεχῶς τὴν τόλμην νὰ λέγῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα ὠφελίμους ἀληθείας, οὐχὶ δ' ἐπιπολαίως πως, ἀλλὰ σπουδαίως καὶ συνεπῶς. Ὁ Ναπολέων ἠγάπα καὶ ὑπελήπτετο αὐτόν· ἰδὼν δὲ αὐτὸν πεσόντα νεκρὸν παρ' αὐτῷ, ἐλυπήθη διὰ τὸν θάνατόν του, λέγων «*Ὁ θάνατος μᾶς πλησιάζει.*» Μετὰ ταῦτα ἐκέντησε τὸν ἵππον του καὶ προεχώρησε νὰ ἴδῃ τοὺς νεοσυλλέκτους του μαχομένους, ἐνῷ μετέφερον τὸν Βεσσιέρον διπλωμένον ἐντὸς ἑνὸς μανδύου. Ἴδε λοιπὸν τούτους ἀντικρούοντας τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν καὶ ὑπερευχαριστήθη. Ἡ ἡμέρα αὕτη διῆλθεν εἰς ἀψιμαχίας· πρὸς τὸ ἑσπέρας δὲ ὁ Ναπολέων προσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ Γουστάβου Ἀδόλφου, τοῦ φονευθέντος ἐν τῷ πεδίῳ ἐκείνῳ, ὡς τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐν τῷ μέσῳ τῆς νίκης, καὶ διέταξε ν' ἀνεργεθῇ μνημεῖον ὑπὲρ τοῦ Βεσσιέρου τοῦ φονευθέντος ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ·

ἔπειτα κατεχώρισεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διαταγὴν περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὡραίας τινὰς φράσεις, καὶ ἔγραψεν εἰς τὴν χήραν του παρηγορητικὴν ἐπιστολήν.

Τῇ ἐπαύριον, 2 Μαΐου, ἥτις ἦτον ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν εὐτυχιῶν τῶν γαλλικῶν ὅπλων, ὁ Ναπολέων ἠγέρθη τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τῆς πρωΐας ἵνα διατάξῃ τὰ περὶ τῆς ἡμέρας καὶ νὰ ὑπαγορεύσῃ νὰ γραφῶσιν ἄπειροι ἐπιστολαί. Ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἀπεῖχε τέσσαρας λεύγας ἐκ τῆς Λειψείας· μαθὼν δ' ἐκ τῶν κατασκόπων ὅτι οἱ Ῥῶσσοι καὶ οἱ Πρῶσσοι ἤρχοντο πρὸς τὸ δεξιὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ ὅτι ὑπερέβησαν τὴν Λείψειαν, ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ παρὰ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ ἐξ αὐτῆς πρὸς τὰς πλευρὰς τῶν συμμάχων. Ἐπὶ τούτῳ διέθεσε τὸν στρατόν του μετὰ τοσαύτης στρατιωτικῆς ἐπιδεξιότητος, ὥστε ὁ θρίαμβος αὐτοῦ ἦτο βέβαιος. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκάθισε τὸν στρατάρχην Νέϋ ἐν τῷ πεδίῳ Λουτζένῳ μετὰ πέντε μεραρχιῶν, ἔνθα ὑπῆρχον πέντε χωρία, ὧν τὸ πρώτιστον ὀνομάζεται Κάζα, πέριξ δὲ τοῦ χωρίου τούτου διέθεσε τοιουτοτρόπως τὸν ἐπίλοιπον στρατόν του, ὥστε εὐκόλως καὶ ταχέως νὰ συνεπερασπίζηται· ὁ Νέϋ λοιπὸν ἦτο τὸ σταθερὸν κέντρον πέριξ τοῦ ὁποίου ἤθελεν ἐνεργεῖ ὅλος ὁ γαλλικὸς στρατός. Ἀμφότεροι δὲ οἱ ἐμπόλεμοι οὗτοι στρατοὶ συνέκειντο ἐκ 200 χιλιάδων μαχίμων ἀνδρῶν, ἀπεχόντων πέντε λεύγας ἀπ' ἀλλήλων.

Ἀπὸ πρωΐας λοιπὸν ὁ Ναπολέων διατρίψας πολλὰς ὥρας εἰς τὴν ἔκδοσιν πολλῶν διαταγῶν· καὶ ἄλλων ἐγγράφων, ἰδίως γράψας εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας ὅτι ὁσάκις δημοσιεύει τὰς περὶ τοῦ στρατοῦ εἰδήσεις νὰ μεταχειρίζηται *ἀλήθειαν* καὶ *ἁπλότητα*, διότι ταῦτα ἤρμοζον κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν, τῇ 10 ὥρᾳ ἐπέβη τοῦ ἵππου του, καὶ ἀνεχώρησε συνωδευμένος ὑπὸ μιᾶς ἐπιλαρχίας ἱππικοῦ, καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν Λείψειαν, ἀπεχούσης τέσσαρας ὥρας. Διαβὰς λοιπὸν ἔμπροσθεν τῶν παλυαρίθμων στρατευμάτων του, ἐπευφημούντων αὐτόν, ἔφθασε τροχάδην ἀπέναντι τῆς Λειψείας, καθ' ἣν στιγμὴν ἠγωνίζοντο τὰ στρατεύματα αὐτοῦ νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν ταύτην.

Ὁ στρατηγὸς Μαιζὼν μετὰ μιᾶς μεραρχίας προσέβαλε θαῤῥαλέως καὶ δραστηρίως τὴν πόλιν τῆς Λειψείας, ὑπερασπιζομένης ὑπὸ τοῦ Πρώσσου στρατηγοῦ Κλέϊστ. Ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐξηκολούθει ἡ προσβολή· ἐν πρώτοις ἀπεδιώχθησαν οἱ Πρῶσσοι ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν θέσεων τῆς πόλεως, μετὰ ταῦτα οἱ Γάλλοι πανταχόθεν ἐφώρμησαν πρὸς τὴν πόλιν καὶ ἐκυρίευσαν αὐτήν. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἱστάμενος οὐ μακρὰν τῶν συμπλοκῶν τούτων, ἔβλεπε τοὺς θριάμβους τῶν στρατιωτῶν του.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐν τῇ Λειψείᾳ, μετ' οὐ πολὺ ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ πρὸς τὸ χωρίον Κάζα, ἔνθα ἔμενεν ἡ ὑπὸ τὸν Νέϋ μοῖρα. Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐν τῇ στρατηγικῇ του διανοίᾳ εἶχε προΐδῃ τὰ πάντα, οὐδαμῶς ἐταράχθη· μετ' ὀλίγον δὲ, ἀκούσας αὐξανομένους τοὺς πυροβολισμοὺς τούτους, εἶπεν « Ἐνῷ ἠθέλομεν νὰ τοὺς περικυκλώσωμεν, οὗτοι μᾶς περιεκύκλωσαν· δὲν μᾶς βλάπτει, πανταχοῦ θέλουσι μᾶς εὕρει ἑτοίμους. » Πάραυτα δ' ἐξαπέστειλεν ἐκεῖσε τὸν στρατάρχην Νέϋ, ὅστις ἀπὸ πρωΐας παρηκολούθει αὐτὸν, παραγγείλας αὐτὸν νὰ τρέξῃ δρομαίως καὶ νὰ διατηρήσῃ τὰ ῥηθέντα πέντε χωρία, ὑποσχόμενος αὐτῷ ὅτι θέλει τὸν συνδράμει διὰ πολλῶν ἐπικουριῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἤλλαξεν ἐν ἀκαρεῖ ὅλον τὸ προμελετηθὲν σχέδιόν του, ὅπερ εἶναι λίαν δύσκολον νὰ γένῃ μετὰ τοσούτου πολυαρίθμου στρατοῦ καὶ ἀπέναντι ἰσχυροῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐξέδωκεν ἄλλας διαταγὰς ἐκ νέου πρὸς ὅλους τοὺς στρατηγούς του, ἵνα ἐνεργήσῃ ἕκαστος κατὰ τὸ νέον σχέδιον τῆς προκειμένης μάχης.

Ἡ δὲ αἰφνίδιος ἀλλαγὴ αὕτη τῆς πορείας τῶν συμμάχων προῆλθεν ἐκ τῶν ἐξῆς περιστατικῶν. Οὗτοι ἀπ' ἀρχῆς ἐπορεύοντο πέραν τῆς Λειψείας, ἵνα ἔλθωσι πρὸς τὰ νῶτα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ὁ δὲ Ναπολέων ἐπορεύετο ὅπως ἔλθῃ κατὰ τῶν πλευρῶν αὐτῶν. Ἐκ τῶν δύο συμπλοκῶν ὅμως τῶν γενομένων ἐν Βεϊσσενφὲλ, τῇ 29 Ἀπριλίου καὶ τῇ 1 Μαΐου, οἱ σύμμαχοι ἐνόησαν ὅτι ὁ Ναπολέων ἐπροσπάθει νὰ τοὺς ὑπερφαλαγγίσῃ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐπεθύμουν νὰ συνάψωσι μάχην ἐν πεδιάδι, ἔνθα τὸ μὲν πολυάριθμον ἱππικὸν αὐτῶν ἐδύ-

νατο νὰ τοῖς εἶναι λίαν χρήσιμον, ἐνῷ τὸ νεοσύλλεκτον γαλλικὸν πεζικὸν τοῖς ἐφαίνετο ἀνίσχυρον, ἀπεφάσισαν νὰ στρέψωσι πρὸς τὸ πεδίον τοῦ Λουτζένου, καὶ νὰ προσβάλωσι πλευρικῶς τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ὁ Βιττγενστεΐν, ὅςις ἀντικατέστησεν εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τὸν Κουτούζωφ, περὶ οὗ ἐκήρυξαν εἰς τοὺς Ῥώσσους στρατιώτας ὅτι ἔλειπεν, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι ἀπέθανεν, ἵνα διατηρήσωσι τὴν τούτου καλὴν ὑπόληψιν ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατῷ, προσεκλήθη εἰς τὴν ἀρχηγίαν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ὁ ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν αὐτοῦ Διέβιτζ διέγραψε τὸ σχέδιον τῆς μάχης. Οὗτος λοιπὸν προέτεινεν, ὅπως ὠφελούμενοι ἐκ τῆς κατὰ πλευρὰν πορείας τοῦ Ναπολέοντος, νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ νὰ τὸν προσβάλωσιν ἐν τῷ πεδίῳ Λουτζένῳ, ἤτοι εἰς τὸ χωρίον Κάζα, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι κατείχετο ὑπὸ μικρῶν γαλλικῶν ἀποσπασμάτων, μετὰ δὲ τὴν κυρίευσιν αὐτοῦ νὰ ἐπιπέσωσι μετὰ 25 χιλιάδων τρομεροῦ ἱππικοῦ κατὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τὸν καταστρέψωσι, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ των. Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐνεκρίθη ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμόνων, ἀληθῶς μὲν ἦτο λαμπρὸν, ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ νὰ ἐκτελεσθῇ ἀκριβῶς· διότι πᾶν σχέδιον, ὅσῳ λαμπρὸν ἤθελεν εἶσθαι, προερχόμενον ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων, ἀντὶ νὰ προέλθῃ ἐκ τῶν ἀνωτέρων, δυσκόλως ἐνεργεῖται ἀκριβῶς, ὡς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ αἱ περὶ τῆς μάχης διαταγαὶ ἔπρεπε ν' ἄρχωνται ἐκ τοῦ Διέβιτζ πρὸς τὸν Βιττγενστεΐν, καὶ ἐκ τούτου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ Φριδερῖκον, καὶ ἐπομένως νὰ δίδωνται πρὸς ὅλους τοὺς στρατηγοὺς, ὅπερ ἦτο πολυχρόνιον καὶ δυσκατόρθωτον εἰς στρατὸν συγκείμενον ἐξ 100 χιλιάδων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσωσιν ἐντὸς ἑπτὰ ὡρῶν. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ὑπῆρχε πολὺς ζῆλος καὶ σύμπνοια εἰς τὸν συμμαχικὸν στρατὸν τοῦτον, τὰ πάντα ἐξετελέσθησαν, εἰ καὶ ἀτελῶς πως, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Κατὰ τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦτο τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἀπὸ πρωΐας τῆς 2 Μαΐου διὰ πολλῶν περιστροφῶν, γενομένων δι' ὅλης τῆς παρελθούσης νυκτὸς, κατέλαβον τὸ πεδίον Λουτζένον, καὶ ἐπλησίασαν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Νέϋ κατεχόμενα

πέντε χωρία. Ὁ ῥωσσοπρωσσικὸς οὗτος στρατὸς συνέκειτο ἐξ 92 χιλιάδων μαχίμων ἀνδρῶν, ἐβράδυνε δ' εἰς τὴν προκειμένην πορείαν του, διότι μόλις τῇ 10 ὥρᾳ Π. Μ. ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον του. Οἱ σύμμαχοι ὅμως εὐχαριστήθησαν βλέποντες τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἐνασχολούμενον εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Λειψείας, διότι ἐνόμιζον ὅτι προκατέλαβον αὐτόν· οἱ δ' ἐν τοῖς εἰρημένοις χωρίοις μένοντες Γάλλοι μόλις διεκρίνοντο ὑπ' αὐτῶν ὡς μικρὰ ἀποσπάσματα καθήμενα ἔνθεν κἀκεῖθεν. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ Φριδερῖκος, ἐγκαταλείψαντες τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τῆς μάχης εἰς τὸν Βιττγενστεῖν, ὅστις κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ἦτον ἀρχηγὸς, διότι ὁ Διέβιτζ, ὡς ἐρρέθη, ἐνησχολεῖτο ἀντ' αὐτοῦ, διέτρεχον τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν, ἀκροαζόμενοι τὰς ἐπευφημίας αὐτῶν, ὅπερ ἐπροξένει νέαν βραδύτητα εἰς τὰς κινήσεις τῶν στρατευμάτων.

Συνεφωνήθη λοιπὸν ὅπως ὁ μὲν Βλούχερος προσβάλῃ ἐν πρώτοις τὰ πρῶτα τρία χωρία, ὁ Βιττγενστεῖν καὶ ὁ Τόρκος συνδράμωσιν αὐτὸν, ὁ δὲ Βιντζινγερόδος, καθήμενος ἀριστερόθεν μεθ' ὅλου τοῦ ἱππικοῦ, νὰ ἦναι ἕτοιμος πρὸς προσβολὴν, ἅμα οἱ Γάλλοι κλονισθῶσιν, ἐπὶ τέλους δὲ ἡ ῥωσσικὴ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ καὶ ἡ ἐφεδρεία, καθήμεναι δεξιόθεν, ὧσιν ἕτοιμοι νὰ συνδράμωσιν ἔνθα παρίστατο ἡ ἀνάγκη· ἤλπιζον δὲ νὰ φθάσῃ πρὸς βοήθειάν των καὶ ὁ στρατηγὸς Μιλοραδόβιτζ, διότι ἄνευ τούτου μόλις ἦσαν 80 χιλιάδες.

Ἀναπαυθέντες οἱ σύμμαχοι ἐπὶ μίαν ὥραν, πρῶτοι οἱ ὑπὸ τὸν Βλούχερον Πρῶσσοι προσέβαλον τοὺς ἐν τοῖς χωρίοις Γάλλους, παρουσίᾳ ἀμφοτέρων τῶν εἰρημένων ἡγεμόνων, ἱσταμένων ἐπί τινος παρακειμένου ὑψώματος ἵνα παρατηρήσωσι τὸν ζῆλον τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατιωτῶν. Ὁ Βλούχερος, καίτοι ὢν ἑβδομήκοντα ἐτῶν, παρίστατο εἰς ἅπασας τὰς προσβολὰς ταύτας, ὡς ἄξιος ἀντίπαλος τοῦ Νέϋ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν· περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν, ἡγούμενος μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ, προσέβαλε τὸ χωρίον Γρὸς-Γορσκὲν, φυλαττόμενον ὑπὸ τῆς μεραρχίας τοῦ Σουάμου, καὶ παρευθὺς διὰ τοῦ πυροβολικοῦ αὐτοῦ κατέβαλε τὸ γαλλικὸν καὶ ἀπεδίωξε τοὺς ἐντὸς τοῦ

χωρίου τούτου ἀμυνομένους Γάλλους· ἐπομένως, προσβαλὼν τὸ χωρίον πανταχόθεν, κατεπολέμησε καὶ κατεδίωξεν αὐτοὺς ἐκεῖθεν, καταφυγόντας εἰς τὸ παρακείμενον χωρίον Κλεῖν-Γόρσκεν. Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι, βλέποντες τὸν θρίαμβον τῶν στρατευμάτων αὐτῶν, ἐνεπλήσθησαν χαρᾶς καὶ ἐλπίδος περὶ τῆς μελλούσης νίκης των, ἀγνοοῦντες τὸ τέλος αὐτῆς.

Οἱ ὑποχωρήσαντες εἰς τὰ ἕτερα χωρία Γάλλοι, ὀχυρωθέντες ὄπισθεν τάφρων, περιφραγμάτων καὶ πλημμυρούντων ὑδάτων, κατέστησαν ἰσχυροὶ ἕνεκα τῶν ἐμποδίων τούτων. Ἐνταῦθα ὁ γηραιὸς στρατηγὸς Σουάμος, ἔχων 12 χιλιάδας πεζικοῦ, ἡμύνετο μετὰ μεγάλης καρτερίας· ἀλλ' ὁ δεξιόθεν αὐτοῦ ἱσάμενος στρατηγὸς Γιράρδος μετὰ τῆς μεραρχίας του, ὢν ἀπροπαρασκεύαστος πρὸς ἄμυναν, δὲν ἐδύνατο νὰ προφυλάξῃ ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους τὸν στρατηγὸν τοῦτον, ἔφθασεν ὅμως ἐγκαίρως ὁ στρατάρχης Μαρμὼν καὶ ἀνεπλήρωσε τὴν ἔλλειψιν ταύτην. Ὁ στρατάρχης οὗτος, ἡγούμενος τῶν στρατιωτῶν του, ἔχων δεμένην τὴν χεῖρά του ἕνεκα τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάσης πληγῆς του, ἐπορεύετο πρὸς τὸ ἀριστερὸν τοῦ Σουάμου, ἔχων τὰς ὑπ' αὐτὸν δύο μεραρχίας ἐσχηματισμένας κατὰ πολλὰ τετράγωνα. Ὁ Βιντζινγερόδος, παρὰ τῷ ὁποίῳ διῆλθεν ὁ Μαρμὼν, μὴ τολμήσας νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν τετραγώνων τούτων, περιωρίσθη νὰ προσβάλῃ ταῦτα διὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐν τῷ διαστήματι τοῦ χρόνου τούτου προπαρεσκευάσθη καὶ ὁ Γιράρδος καὶ παρετάχθη παρὰ τὰ χωρία ταῦτα.

Ἐκ τῆς βαθμηδὸν ἀναπτύξεως ταύτης τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὁ Βλούχερος, ὡς καὶ ἀμφότεροι οἱ ἡγεμόνες, ἐνόησαν ὅτι δὲν προκατέλαβον, ὡς ἤλπιζον κατ' ἀρχὰς, τὸν Ναπολέοντα, ἀλλ' ὅτι ἔμελλε νὰ ὑποστῶσι δεινὸν ἀγῶνα κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, διότι οἱ Γάλλοι ἀκαταπαύστως ἐνισχύοντο. Οἱ σύμμαχοι ὅμως καταφρονοῦντες ὅλα τὰ ἐμπόδια, ὡς ὄντες ἐμψυχωμένοι, οἱ μὲν Ῥῶσσοι ἐκ τῆς δόξης, οἱ δὲ Πρῶσσοι ἐκ σφοδροῦ πατριωτισμοῦ, ἐφώρμησαν μετὰ μεγίστης ὁρμῆς πρὸς τὰ χωρία Κλεῖν-Γορσκὲν καὶ Ῥανᾶ, περὶ οὗ ἐγίνετο ἡ πάλη, καὶ εἰσέβαλον εἰς αὐτά. Ἐνταῦθα συνήφθη δεινὸς ἀγών, ἡ δὲ

μάχη ἐγίνετο ἐκ τοῦ συχάδην εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τὰς πλατείας τῶν χωρίων τούτων· τέλος οἱ Πρῶσσοι, διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀτρομήτου Βλουχέρου, ὡς μανιακοὶ ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν Γάλλων, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἐκ τῶν χωρίων τούτων καὶ τοὺς κατεδίωξαν πρὸς τὰ χωρία Κάζα καὶ Σταρσιέδελ· ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο εὐκόλως νὰ εἰσβάλωσι καὶ εἰς ταῦτα, ὑπερασπιζόμενα ὑπὸ δύο γαλλικῶν μεραρχιῶν τοῦ Βοννέτου καὶ τοῦ Κομπάνου. Ὁ Βλούχερος ὅμως, ἐξαφθεὶς ἐκ τοῦ ἠρωϊσμοῦ του, προχωρεῖ ἴν ἀναρπάσῃ καὶ ταῦτα· ἀλλὰ νέαι ἐπικουρίαι φθάσασαι εἰς τοὺς Γάλλους ἀναχαιτίζουσι τὴν ἀκάθεκτον ὁρμήν του.

Ταῦτα πάντα δ' ἐγένοντο καθ' ἣν ὥραν ὁ Νέϋ, διαμένων μετὰ τοῦ Ναπολέοντος παρὰ τῇ Λειψείᾳ καὶ ἀκούσας τὸν κρότον τῆς γενομένης μάχης, ἤρχετο δρομαίως πρὸς τὰ ῥηθέντα χωρία, προσλαμβάνων ὅλας τὰς καθ' ὁδὸν διαθεσίμους μεραρχίας. Ὁ Βλούχερος λοιπὸν εὗρεν ἄξιον ἀντίπαλον.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Νέϋ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης ἀνενέωσε μετ' ἀπεριγράπτου μανίας τὴν πάλην. Ὁ στρατάρχης οὗτος, συναθροίσας τὰ ὑποχωρήσαντα στρατεύματα, μετ' ἀκαθέκτου ὁρμῆς ἐπιπίπτει κατὰ τῶν Πρώσσων ἵν' ἀπωθήσῃ αὐτοὺς καὶ ἀνακτήσῃ τὰ ἁλωθέντα χωρία. Ἡ μάχη γίνεται καρτερά· οἱ μὲν Πρῶσσοι μάχονται ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας των, οἱ δὲ Γάλλοι ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου των· διὸ ἅπαντες μάχονται ἐκ τοῦ συστάδην ἐν τοῖς ἐριπείοις τῶν χωρίων. Οἱ Γάλλοι, ὡς νεοσύλλεκτοι, ἐν πρώτοις δειλιῶσιν εἰς τὴν φρίκην τῆς σφαγῆς ταύτης, μετ' ὀλίγον ὅμως ἐνθαῤῥυνθέντες καὶ μετὰ ἠρωϊκῆς καρτερίας ἀγωνιζόμενοι κατωρθοῦσι νὰ ἀνακτήσωσι τὰ χωρία Κλεῖν Γόρσκεν καὶ Ῥανὰ, καὶ ἀπωθοῦσι τοὺς Πρώσσους μέχρι τοῦ χωρίου Γρός-Γόρσκεν, ὅπερ πρὸ ὀλίγου ἐκυρίευσαν.

Ἐν τούτοις φθάνει καὶ ὁ Ναπολέων ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης καὶ διατρέχει τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν δι' ἐπευφημιῶν· ἐπισκοπεύσας δὲ τὰ περὶ τῆς μάχης, βλέπει τὸν μὲν Νέϋ ἐγκαρτεροῦντα ἐν τῷ κέντρῳ, τὸν Εὐγένιον μετὰ τοῦ Μαγδονάλδου πορευόμενον ἀριστερόθεν πρὸς ὑπερφαλάγγισιν τοῦ ἐχθροῦ, τὸν δὲ Μαρμῶνα δεξιόθεν, ἔχοντα ἐσχηματισμένην

τὴν ὑπ' αὐτὸν μοῖραν εἰς πολλὰ τετράγωνα· ἀλλὰ δὲν βλέπει τὸν στρατηγὸν Βετράνδον, ὅστις μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν μοίρας δρομαίως ἤρχετο μακρόθεν, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ταχείας ἀφίξεως αὐτοῦ, περὶ δὲ τῆς φρουρᾶς του εἶναι βέβαιος ὅτι μετ' ὀλίγον φθάνει καὶ αὕτη· ὅθεν οὐδόλως ἀνησυχεῖ, ἀλλ' ἐμψυχόνει τὴν μάχην.

Ὁ δὲ Βλούχερος, ὅστις εἰσέτι δὲν μετεχειρίσθη εἰς τὴν μάχην τὴν βασιλικὴν φρουρὰν, τὴν ἐφεδρείαν καὶ πᾶν ὅ,τι εἶχεν ὁ πρωσσικὸς στρατὸς, συναθροίσας ἁπάσας τὰς δυνάμεις του ταύτας, ἐφορμᾷ ὡς μανιακὸς κατὰ τῶν Γάλλων, στηριζόμενος ὑπὸ τοῦ ρωσσικοῦ ἱππικοῦ, ἔχων ἀπόφασιν νὰ νικήσῃ ἢ ν' ἀποθάνῃ. Ὁ Πρῶσσος οὗτος στρατηγὸς λοιπὸν ἐπιτυγχάνει τὴν ἐκ νέου ἐκπόρθησιν τῶν χωρίων Κλεῖν-Γρόσκεν καὶ Ῥανᾶ, ἀλλὰ πληγώνεται εἰς τὴν χεῖρα, δὲν ἐγκαταλείπει ὅμως τὸ στάδιον τῆς μάχης, ἀλλ' ἀπνευστὶ διευθύνεται πρὸς τὸ χωρίον Κάζα, τὸ ὁποῖον κυριεύει, συγχρόνως δὲ τὸ ρωσσικὸν ἱππικὸν ἐπιπίπτει κατὰ τῶν ἐσχηματισμένων τετραγώνων τῶν στρατηγῶν Βοννέτου καὶ Κομπάνου, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ διαλύσῃ ταῦτα.

Κυριευθέντος τοῦ χωρίου Κάζα, τὸ κέντρον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἔμεινεν ἐκτεθειμένον καὶ ἐπαπειλούμενον ὑπὸ τῶν συμμάχων, πρὶν ἢ ἡ φρουρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἔλθῃ εἰς τὴν μάχην. Ὁ δὲ Ναπολέων τρέχων πανταχοῦ συνήθροιζε καὶ ἐνεψύχωνε τοὺς νέους στρατιώτας του. — Νέοι, λέγει εἰς αὐτοὺς, εἰς ὑμᾶς ἐστηρίχθην ἵνα σώσω τὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ ὑμεῖς φεύγετε;—Δὲν εἶχεν ἴδῃ, ὡς ἄλλοτε, τὰς ἐννενήκοντα ἐπιλαρχίας τοῦ Μυράτου, τὰς ὁποίας ὡς κεραυνοὺς ἐξαπέστελλε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὡς κατὰ τὰς ἐν Ἀϋλῷ καὶ Μοσκόβᾳ μάχας. Ἀλλ' ἤδη δὲν τῷ ἔμενεν ἐν ἐφεδρείᾳ εἰμὴ δύο μεραρχίαι πεζικοῦ, εἰς τὰς ὁποίας διορίζει τὸν στρατηγὸν Μουτόνον καὶ τὸν διατάττει νὰ ἐφορμήσῃ μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν ἐν τῷ χωρίῳ Κάζᾳ Πρώσσων, καὶ μετὰ πάσης θυσίας νὰ κυριεύσῃ αὐτὸ, ἐνῷ οἱ στρατηγοὶ Σουάμος, Γιράρδος καὶ Βρενιέρος συνήθροιζον τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ὑποχωρήσαντας στρατιώτας των. Ὁ στρατηγὸς Μουτό-

νος λοιπὸν, πορευόμενος πρὸς τὸ χωρίον Κάζα, συναντᾷ τὴν πρωσσικὴν φρουρὰν, ἐφορμᾷ κατ' αὐτῆς καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ὀπισθοδρομήσῃ· ἐπομένως εἰσβάλλει εἰς τὸ χωρίον Κάζα καὶ ἀπωθεῖ τοὺς ἐν αὐτῷ Πρώσσους μέχρι τῶν πρώτων χωρίων Ῥανᾶ καὶ Κλεῖν Γόρσκεν. Συγχρόνως δὲ οἱ στρατηγοὶ Σουάμος καὶ Γιράρδος, διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Νέϋ, ἀναλαμβάνουσι τὴν ἐπίθεσιν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς συναθροισθεισῶν μεραρχιῶν καὶ ἀνανεώνουσι τὴν μάχην ὡς πρότερον καρτερῶς. Οἱ τουφεκισμοὶ καὶ οἱ πυροβολισμοὶ γίνονται ἐκ τοῦ σύνεγκυς. Ὁ Γιράρδος, ὅστις κατὰ τὴν ἐν Ἐστρεμαδούρᾳ μάχην ἔδειξεν ὀλιγωρίαν, ἐνταῦθα ἀναδεικνύεται ἥρως· πληγόνεται, ἀλλὰ μένει ἐν τῇ μάχῃ.

Ἡ σκηνὴ αὕτη τῆς σφαγῆς ἐκτείνεται ἐκ τῆς μιᾶς πτέρυγος μέχρι τῆς ἑτέρας, ἀπεχούσης δύο λεύγας. Ὁ Μαγδονάλδος, μετὰ τριῶν μεραρχιῶν του κυριεύσας τὰς θέσεις τῶν ἐχθρικῶν ἐμπροσθοφυλακῶν, ἤρχετο εἰς τὴν μάχην, ἡ δὲ πρωτοπορεία τοῦ στρατηγοῦ Βερτράνδου ἀνεφαίνετο προσερχομένη.

Ἤγγικεν ἡ ὥρα καθ' ἣν οἱ σύμμαχοι ἔπρεπεν ὅλαις δυνάμεσι νὰ προσπαθήσωσι ν' ἀποσοβήσωσιν ἐκ τῶν χωρίων τοὺς Γάλλους, διότι μετ' ὀλίγον ἤθελον περικυκλωθῇ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν προσερχομένων γαλλικῶν ἐπικουριῶν. Μέχρι τοῦδε οὗτοι δὲν ἔφερον εἰς μάχην εἰμὴ τὰ ὑπὸ τὸν Βλούχερον καὶ τὸν Βιντζινγερόδον στρατεύματα, ἤτοι 40 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἔμενον δὲ εἰσέτι 16 χιλιάδες διαθεσίμων στρατευμάτων ὑπὸ τὸν Ὕρκον καὶ Βιττγενστεῖν, καὶ 18 χιλιάδες ἐκ τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς ἐφεδρείας τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Βλούχερος, αἱμοσταγὴς ὤν, ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν αὐτῶν ἵνα καιρίως προσβάλῃ τὸ γαλλικὸν κέντρον, διότι ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται τὸ ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα, καὶ μάλιστα ὅτε τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ δραστηρίως κατ' αὐτοῦ. Ὁ Βιττγενστεῖν καὶ ὁ Ὕρκος σπεύδουσι πρὸς βοήθειαν τοῦ Βλουχέρου, ἀλλ' ἡ φρουρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου μένει, διότι ὁ ἡγεμὼν οὗτος, θέλων νὰ παρίσταται πανταχοῦ ἐν τῇ μάχῃ, ἔλειπεν ὅθεν ἔπρεπε νὰ ἦναι ἵνα διατάξῃ περὶ αὐτῆς· ὁ δὲ Βιττγενστεῖν δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο· ἐν ᾧ ὁ συνετὸς βασιλεὺς

τῆς Πρωσσίας παρεχώρησεν ὅλην τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Βλούχερον· μετ' ὀλίγον ὅμως τὰ πάντα ἐξετελέσθησαν, ἀλλὰ λίαν συγκεχυμένως. Ἦτο δὲ ἕκτη ὥρα μ. μ., ὥστε ὑπῆρχεν εἰσέτι καιρὸς εἰς τὸν Βλούχερον ὅπως διχοτομήσῃ τοὺς Γάλλους, ὧν δύο μεραρχίαι εἶχον ἤδη καταστραφῆ, μ' ὅλον ὅτι καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Βλουχέρου εἶχον ὑποστῆ πολλὴν βλάβην. Ἐν τούτοις τὰ ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Βιττγενστεῖν καὶ Ὑόρκον σώματα ἦλθον πρὸς βοήθειαν τοῦ Βλουχέρου, καὶ ἐπορεύθησαν πρὸς τὸ χωρίον Κάζα ἵνα κυριεύσωσιν αὐτὸ καὶ διχοτομήσωσι τοὺς Γάλλους· συγχρόνως καὶ ὁ στρατηγὸς Βιντζιγερόδος μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἱππικοῦ καὶ τῆς ἐφίππου πρωσσικῆς βασιλικῆς φρουρᾶς ἐπιπίπτει κατὰ τῶν τετραγώνων τοῦ Μαρμῶνος, ἀλλ' εἰς μάτην προσπαθεῖ νὰ διασπάσῃ τὰ γαλλικὰ τετράγωνα· διότι ταῦτα ἀνθίστανται λίαν καρτερῶς πρὸς ὅλας τὰς ἐπελάσεις τοῦ ἱππικοῦ τούτου. Ἀξιόθεν ὅμως ὁ Βιττγενστεῖν καὶ ὁ Ὑόρκος ἐφορμῶσι κατὰ τῶν μεραρχιῶν τοῦ Νέϋ, τρέπουσι ταύτας εἰς φυγὴν καὶ μετ' αὐτῶν ἀλληλομαχοῦντες εἰσβάλλουσιν εἰς τὸ χωρίον Κάζα· ἀλλ' ἐκεῖ συναντῶνται μὲ τὴν φρουρὰν τοῦ Ναπολέοντος, διότι καὶ οὗτος ἤδη ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὴν προκειμένην πάλην, φέρων εἰς μάχην καὶ τὰς τελευταίας δυνάμεις του.

Ἐν τῷ μέσῳ λοιπὸν τοῦ πυρὸς τῆς μάχης ἱσάμενος ὁ Ναπολέων, ἔνθα ἀκαταπαύστως αἱ σφαῖραι διεσταυροῦντο πέριξ αὐτοῦ, εἶχε διατάξει τὴν νέαν αὐτοκρατορικήν του φρουράν, συγκειμένην ἐκ δεκαὲξ πεζικῶν ταγμάτων, νὰ σχηματισθῇ εἰς φάλαγγας προσβολῆς καὶ νὰ εἰσβάλῃ μετὰ πάσης θυσίας εἰς τὸ χωρίον Κάζα, τὸ ὁποῖον κατέστη τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς μάχης ταύτης· συγχρόνως διέταξεν ὥστε ὀγδοήκοντα πυροβόλα νὰ ταχθῶσιν εἰς κανονοστοιχίαν καὶ νὰ προσβάλλωσι πλευρικῶς τὸν Βιτζγενστεῖν καὶ τὸν Ὑόρκον.

Αἱ διαταγαὶ αὗται τοῦ Ναπολέοντος ἐξετελέσθησαν παραχρῆμα· τὰ δεκαὲξ τάγματα τῆς νέας φρουρᾶς, διοικούμενα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δουμοντιέρου καὶ τοῦ στρατάρχου Μορτιέρου, προέβησαν κατὰ φάλαγγα προσβολῆς, προσλαμβάνοντα

καθ' ὁδὸν καὶ τοὺς ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Νέϋ φυγόντας, καὶ εἰσβάλλουσιν εἰς τὸν χωρίον Κάζα ὑπὸ τὸ τρομερὸν πῦρ τῶν συμμάχων, μετὰ δὲ ταῦτα προχωροῦσιν εἰς τὰ ἕτερα δύο χωρία Κλεῖν Γόρσκεν καὶ Κάζα καὶ καταδιώκουσι πανταχόθεν τοὺς συμμάχους, ἐπομένως ἵστανται· τὰ δὲ διαταχθέντα ὀγδοήκοντα πυροβόλα ἤρχισαν τρομερὸν πυροβολισμὸν κατὰ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, ὥστε ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ. Συγχρόνως ὁ Μαγδονάλδος καὶ ὁ Μαρμὼν εἰσβάλλουσιν εἰς τὰ ἕτερα δύο χωρία Κίτζεν καὶ Σισδὶρ καὶ καταδιώκουσιν ἐξ αὐτῶν τὸν πρίγκηπα τοῦ Βυρτεμβούργου, καί τοι λαβόντα ἐγκαίρως ἐπικουρίας παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ἱστάμενοι ἐπί τινος ὑψώματος καὶ παρατηροῦντες τὴν κακὴν ἔκβασιν τῆς μάχης, ἤρχισαν νὰ συσκέπτωνται μετὰ τῶν πρωτίστων στρατηγῶν περὶ τοῦ πρακτέου· ὁ δὲ Βλούχερος, κατασταθεὶς ὁρμητικώτερος ὡς οὐδέποτε, καίτοι ἔχων κρεμαμένην τὴν χεῖρά του ἐπὶ τοῦ τραχήλου του ἕνεκα τῆς πληγῆς του, θέλει νὰ προσλάβῃ τὴν ῥωσσικὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν καὶ μετ' αὐτῆς ἐκ νέου νὰ ἐπιπέσῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὁ Μιλοραδόβιτζ ἔμελλε νὰ φθάσῃ πρὸς τὸ μεσονύκτιον, ὥστε ἤθελε χρησιμεύσει ὡς ἐπιβοήθεια ἢ, ἐν ἀνάγκῃ, ἐφεδρεία χρησιμεύουσα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποχωρήσεως· ἐδύναντο λοιπὸν οἱ σύμμαχοι νὰ διακινδυνεύσωσιν ἀφόβως ὅλα τὰ διαθέσιμα στρατεύματά των. Ἀλλ' ὁ Βιττγενστεῖν καὶ ὁ Διέβιτζ ἐγνωμοδότησαν ὅτι, ἐπειδὴ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν περιεκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἂν δ' ἐπιμένωσι ν' ἀνανεώσωσι τὴν μάχην, ἤθελον ἀποκλεισθῆ πανταχόθεν καὶ ἀναγκασθῆ νὰ ἐγκαταλείψωσι μέρος τοῦ στρατοῦ των ὡς αἰχμάλωτον τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἐπειδὴ ὁ διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ εἰδοποίησεν ὅτι ἐξέλιπον τὰ πολεμοφόδια, μὴ δυνάμενοι ἄλλως πως νὰ πράξωσι, πρέπει νὰ ὑποχωρήσωσιν, ὅπερ καὶ ἐγένετο, διαταχθείσης τῆς ὑποχωρήσεως εἰς ἅπαντα τὸν συμμαχικὸν στρατόν.

Καὶ ὅμως ὁ Βλούχερος, ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἔκραξε μεγαλοφώνως, ὥστε ἠκούσθη ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων στρατῶν, ὅτι τοσοῦτον πολύτιμον αἷμα δὲν ἔπρεπε νὰ χυθῇ ἐπὶ ματαίῳ, ὅτι ἡ μάχη δὲν ἀπωλέσθη, καὶ ὅτι θέλει ἀποδείξει τοῦτο διὰ μόνου τοῦ ἱππικοῦ του καὶ καταισχύνει τοὺς ἐπισπεύδοντας νὰ παραιτήσωσι νίκην σχεδὸν βεβαίαν. Καὶ ὄντως ἔμενον περίπου πέντε χιλιάδες πρωσσικοῦ ἱππικοῦ, ἰδίως δὲ τῆς βασιλικῆς πρωσσικῆς φρουρᾶς, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐδύνατο νὰ φέρῃ εἰς μάχην. Παραλαβὼν λοιπὸν τοῦτο ὁ Βλούχερος, καίτοι νυκτὸς γενομένης, ἐπιπίπτει ὡς μανιακὸς κατὰ τῶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ διαμενόντων γαλλικῶν στρατευμάτων, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Μαρμῶνος. Οἱ Γάλλοι στρατιῶται, καθὸ κεκμηκότες καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, μόλις διετήρουν τὰς τάξεις των· ὡς ἐκ τούτου ἓν πεζικὸν σύνταγμα τῶν ἀκροβολιστῶν, προκαταληφθὲν ἐκ τῆς αἰφνιδίου καὶ ὁρμητικῆς ταύτης προσβολῆς τοῦ ἱππικοῦ τούτου, διαλύεται. Ὁ Μαρμὼν τρέχει ἵνα προλάβῃ τὴν ἀταξίαν ταύτην, ἀλλὰ παρασύρεται καὶ οὗτος ἐκ τῆς φυγῆς τῶν στρατιωτῶν. Καταβαίνει τοῦ ἵππου του, καὶ πεζὸς, καίτοι ἔχων καὶ οὗτος, ὡς ὁ Βλούχερος, κρεμαμένην τὴν χεῖρά του ἐκ τοῦ τραχήλου του ἕνεκα τῆς πληγῆς του, προσπαθεῖ νὰ συναθροίσῃ τοὺς φεύγοντας στρατιώτας καὶ νὰ τοὺς ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν μάχην, ἀλλ' εἰς μάτην· δύο ὅμως παρακείμεναι μεραρχίαι τοῦ πεζικοῦ, ἡ τοῦ Βοννέτου καὶ ἡ τοῦ Κομπάνου, ἐδυνήθησαν νὰ σχηματισθῶσιν εἰς πολλὰ τετράγωνα καὶ ν' ἀποκρούσωσιν πάσας τὰς ὁρμὰς τοῦ μανιώδους τούτου πρωσσικοῦ ἱππικοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μάχη ἐγένετο ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς, πολλοὶ τῶν ἐκ τοῦ πρὸ μικροῦ διαλυθέντος γαλλικοῦ συντάγματος προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν πυρῶν τῶν εἰρημένων τετραγώνων, καὶ ἰδίως ὁ συνταγματάρχης Ἰαρδέτος, ὅστις εἶχε σταλῇ πρὸς τὸν Ναπολέοντα μετὰ τὴν μάχην τῆς Σαλαμάγκας.

Παρελθόντος τοῦ στιγμιαίου τούτου θορύβου, ἡ μάχη ἔπαυσεν, ὡς ὑποχωρησάντων ἐντελῶς τῶν συμμάχων· οἱ δὲ Γάλλοι ἔμειναν καὶ ἀνεπαύθησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, κεκαλυμμέ-

νου ὑπὸ πτωμάτων, τὰ ὁποῖα οἱ σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσιν, ὑποστάντες πολύωρον καὶ δεινὸν ἀγῶνα. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἤδη δὲν εἶχεν, ὡς ἄλλοτε, ἱππικὸν ὅπως καταδιώξῃ τοὺς ἐχθρούς του καὶ συλλάβῃ χιλιάδας ἐξ αὐτῶν αἰχμαλώτους καὶ πυροβόλα· πλὴν δὲ τούτου δὲν ἦτο καὶ εὔκολον νὰ δράμῃ ὄπισθεν τοιούτων ἐχθρῶν ἵνα λάβῃ πλειοτέρας ὠφελείας ἐκ τῆς νίκης. Διὰ ταῦτα πάντα ὁ Ναπολέων εὐχαριστήθη ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀντέσχεν εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν. Ἔκτοτε λοιπὸν πᾶς τις ἐσυμπέρανεν ὅτι ἡ τύχη ἤθελε βοηθήσει ἐκ νέου αὐτόν· ἀλλ' ἔπρεπε καὶ οὗτος νὰ ἦναι συνετώτερος. Κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ὁ Ναπολέων ἐκοιμήθη ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, περιμένων τὴν ἐπαύριον ὅπως συναθροίσῃ τὰ τρόπαια τῆς νίκης του.

Τῇ ἐπαύριον, 3 Μαΐου, ὁ Ναπολέων ἀπὸ πρωΐας περιῆλθεν ἔφιππος ὅλον τὸ πεδίον τῆς μάχης, διατάττων τὴν μεταφορὰν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν πληγωμένων, καὶ ἐπαναφέρων τὴν τάξιν εἰς τὸν στρατόν του. Μετὰ ταῦτα ἀνέβη ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθηντο κατὰ τὴν μάχην ἀμφότεροι οἱ σύμμαχοι ἡγεμόνες, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐπιβλέψας ὅλον τὸ στάδιον τῆς μάχης, ἐνόησε τὸ πολεμικὸν σχέδιον τῶν ἐχθρῶν του, ὅπερ συνίστατο νὰ ὑπερφαλαγγίσωσι τὸν γαλλικὸν στρατόν, ἐνῷ οὗτοι ὑπερφαλαγγίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Ἐλυπήθη δὲ μεγάλως διὰ τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ ἀπώλειαν τοῦ ἱππικοῦ του, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἤδη ὠφέλιμον ἐδύνατο νὰ κατορθώσῃ. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὅλος ὁ θρίαμβός του περιωρίσθη εἴς τινας πληγωμένους, ἐγκαταλειφθέντας ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, καὶ εἰς ὀλίγα ἐφθαρμένα καὶ ἀσυσκεύαστα πυροβόλα τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐκ τῶν 92 χιλιάδων ἀνδρῶν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, μόνον αἱ 65 χιλιάδες ἦλθον εἰς μάχην, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ὡσαύτως ἐκ τῶν Γάλλων ἦλθεν εἰς μάχην ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς ἀνδρῶν. Ἡ δὲ ζημία εἰς ἀμφοτέρους τοὺς διαμαχομένους στρατοὺς ὑπῆρξε σχεδὸν ἡ αὐτή· διότι οἱ μὲν σύμμαχοι ἀπώλεσαν 20 χιλιάδας ἄνδρας, οἱ δὲ Γάλλοι δέκα

καὶ ὀκτώ. Μάλιστα δὲ ἀπ' ἀρχῆς τῆς μάχης οἱ Γάλλοι εἶχον ἀπολέσει πλειοτέρους ἄνδρας ἢ οἱ σύμμαχοι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ ἐν τῇ μάχῃ οἱ σύμμαχοι ὑπέφερον πλειοτέρας ζημίας. Οἱ Πρῶσσοι ἀνεδείχθησαν ἥρωες ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, οἱ δὲ Ῥῶσσοι δὲν εἶχον μὲν τοσοῦτον ἐνθουσιασμὸν, ἀλλ' ἔδειξαν μεγίστην ἀνδρείαν. Ἀμφότεροι ὅμως οἱ σύμμαχοι ἔδειξαν πολλὴν σύγχυσιν εἰς τὰς περὶ τοῦ σχεδίου τῆς μάχης διασκέψεις των.

Ὁ Ναπολέων, διελθὼν τὴν 3 Μαΐου ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἐνασχολούμενος εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν πληγωμένων καὶ εἰς τὴν συνάθροισιν τῶν ἐσκορπισμένων στρατευμάτων του, ἰδίως δὲ ἐνασχολούμενος νὰ συλλέξῃ πληροφορίας περὶ τῆς πορείας τῶν ἐχθρικῶν στρατῶν, ἐγνώρισεν εὐθὺς ὁποίαν ζημίαν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς συμμάχους· διότι, εἰ καὶ ἐκαυχῶντο οὗτοι ὅτι οὐδεμίαν βλάβην ὑπέστησαν, ὑπεχώρουν ὅμως μετὰ πολλῆς σπουδῆς· πανταχοῦ δὲ καθ' ὁδὸν ἐφαίνοντο τὰ ὑποχωροῦντα ἀποσπάσματα αὐτῶν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἱππικοῦ ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο νὰ καταδιώξῃ ταῦτα.

Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, ὅλως περιχαρὴς διὰ τὴν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ καρτερίαν του, ἐκάλει τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ συμβάντα ἰδίαν αὐτοῦ νίκην. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι οἱ Ῥῶσσοι στρατηγοὶ εἶχον τὴν ἕξιν νὰ διαστρέφωσι τὰ ἐν πολέμῳ συμβάντα, ἐνῷ οὗτοι πρὸ δύο αἰώνων εἶχον τοσαῦτα πολεμικὰ κατορθώματα, ὥστε ἔπρεπε νὰ ὁμολογῶσιν ἤδη τὴν ἀλήθειαν τῶν γεγονότων· μ' ὅλα ταῦτα ὡμίλουν πρὸς τὸ ἔθνος των, τὸ ὁποῖον ἦτον ἐπιδεκτικὸν εἰς ταῦτα. Ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ διασπείρωσι τοσαῦτα ψεύδη περὶ τῆς μάχης ταύτης. Καὶ ὅμως οἱ Πρῶσσοι, ὅλως ἐνθουσιασθέντες, διότι ἐδυνήθησαν ν' ἀντιταχθῶσι πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἔγραψαν πανταχοῦ, καὶ ἰδίως εἰς Βιέννην, ὅτι ἐνίκησαν νίκην λαμπρὰν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ ὅτι ὑπεχώρησαν, διότι ἐστεροῦντο πολεμοφοδίων, καὶ ἕνεκα στρατηγικῶν ὑπολογισμῶν.

Ὁ Ναπολέων, γνωστοποιήσας πανταχοῦ ἀκριβῶς καὶ ἀληθῶς τὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν συμβάντα, ἀπῆλθεν εἰς τὴν

πόλιν Πεγὼ, διενυκτέρευσεν ἐκεῖ καὶ μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἠγέρθη, κατὰ τὴν ἐν ἐκστρατείᾳ συνήθειάν του, ἵνα διατάξῃ τὰ τῆς πορείας τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ· μὴ γνωρίζων δὲ ἀκριβῶς τὰς διαθέσεις τῶν συμμάχων, ὑπέθετε δύο τινὰ, ἢ ὅτι οὗτοι ἤθελον διαιρεθῆ, καὶ οἱ μὲν Πρῶσσοι ἤθελον προστρέξει εἰς τὴν πρωτεύουσάν των ἵνα προφυλάξωσιν αὐτὴν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἤθελον καταφύγει εἰς Σιλεσίαν, ἢ ὅτι ἀμφότεροι ἡνωμένοι ἤθελον ἔλθη εἰς Δρέσδαν, ὑπερασπιζόμενοι ὑπὸ τῶν ὀρέων τῆς Βοεμίας, καὶ προσπαθοῦντες νὰ προσλάβωσιν εἰς τὴν συμμαχίαν των καὶ τὴν Αὐστρίαν. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὑποθέσεων τούτων ὁ Ναπολέων σκεφθεὶς διέταξεν οὕτω πως τὰ περὶ τῆς πορείας τοῦ στρατοῦ του, ὥστε κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις ταύτας νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς συμμάχους. Τὸν μὲν Νέϋ λοιπὸν ἀφῆκεν ὄπισθεν ὅπως οἰκονομήσῃ τοὺς πληγωμένους, διότι, ὡς ἐρρέθη, 18 χιλιάδες Γάλλοι μόνον φονευμένοι καὶ πληγωμένοι ἔκειντο ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, παραγγείλας αὐτὸν νὰ μεταφέρῃ ὅλους τοὺς πληγωμένους εἰς Λείψειαν καὶ νὰ περιποιηθῇ αὐτούς· ἀλλὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετὰ πολλῆς πομπῆς, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἔδειξαν μεγίστην ἐχθροπάθειαν πρὸς τὸν γαλλικὸν στρατόν· μετὰ δὲ ταῦτα, προσλαμβάνων καὶ τὴν μεραρχίαν τοῦ Ρεϋνιέρου, ν' ἀπέλθῃ εἰς Δρέσδαν καὶ νὰ ἐνισχυθῇ ἐκεῖ· τὸν στρατάρχην Βίκτωρα διέταξε νὰ συνδράμῃ τὸν Νέϋ εἰς ταῦτα πάντα. Ὡσαύτως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διώρισε καὶ ἄλλα σώματα νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὸν Νέϋ, ὥστε ν' ἀποτελέσωσιν 80 χιλιάδας στρατοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ στρατάρχης οὗτος νὰ καταδιώξῃ τὸν Βλούχερον, ἐὰν οὗτος ἀπεχωρίζετο ἐκ τῶν Ῥώσσων, ἢ ἤρχετο εἰς Βερολῖνον ὅπως ὑπερασπίσῃ αὐτό· ἐὰν δὲ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἔμενεν ἡνωμένος, ὁ Νέϋ νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, ἐνῷ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἤθελεν ἐπιτεθῇ κατὰ μέτωπον αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα, διαιρέσας εἰς τρεῖς φάλαγγας τὸν ἐπίλοιπον στρατόν του, ἐπορεύετο κατόπιν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ.

Ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος, ὅστις προεπορεύετο ἐν τῇ πορείᾳ ταύτῃ, τῇ 5. Μαΐου ἀπήντησε πρωσσικὸν σῶμα κατέχον τὰς ὄχθας

τοῦ ποταμοῦ Κολδίτζ, τοῦ ὁποίου ἡ γέφυρα ἦτον ὁλοσχερῶς κατεστρεμμένη· ὁ πρίγκηψ οὗτος διά τινος περιστροφῆς ἐδυνήθη μετ' ὀλίγον νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν τοῦτον καὶ νὰ ἀποδιώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Πρώσσους. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ φθάσας ὁ Μιλαροδόβιτζ μεθ' ἱκανοῦ ἱππικοῦ, ἀπεπειράθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τῆς γαλλικῆς ταύτης πρωτοπορείας, μὴ δυνηθεὶς ὅμως ὑπερχώρησε καὶ οὗτος.

Ὁ Ναπολέων καταδιώκων τῇ 6 καὶ 7 Μαΐου τὸν συμμαχικὸν στρατὸν, τῇ 8 ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Δρέσδαν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ σύμμαχοι κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἡμέραν εἶχον διαιρεθῇ, καὶ οἱ μὲν Ῥῶσσοι διευθύνοντο πρὸς τὴν Δρέσδαν, οἱ δὲ Πρῶσσοι πρὸς τὸ Βερολῖνον, ἐδέησεν ὥστε ὁ Ναπολέων νὰ πέμψῃ τὸν Δωριστῶνα ἵνα προκαταλάβῃ τὴν διάβασιν τοῦ Ἔλβα ποταμοῦ. Ὁ δὲ πρίγκηψ Εὐγένιος, πορευόμενος πρὸς τὴν Δρέσδαν, ἀφίχθη τῇ 8 Μαΐου ἀπέναντι τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ ἐν αὐτῇ ῥωσσικὸς στρατὸς, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ γαλλικοῦ τούτου σώματος, διέβη τὸν ποταμὸν, κατακαύσας τὰς ἐπ' αὐτοῦ τρεῖς προσκαίρους γεφύρας, καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν νέαν πόλιν τῆς Δρέσδας, κειμένης ἀπέναντι τῆς παλαιᾶς. Ὁ δὲ Εὐγένιος εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἔπεμψαν ἐπιτροπὴν πρὸς αὐτὸν, ζητοῦντες συγνώμην διὰ τὰς κατὰ τῶν Γάλλων παραφοράς των. Ὁ Εὐγένιος, ὡς μετριόφρων ἀνὴρ, ὑποδεχθεὶς φιλοφρόνως τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην, ἐξαπέστειλεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Οὗτος δὲ δεχθεὶς ἔφιππος τοὺς ἐκ τῆς Δρέσδας ἀπεσταλμένους, εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὅτι συγχωρεῖ μὲν τοὺς κατοίκους τῆς Δρέσδας διὰ τὰς κατὰ τῶν Γάλλων παραφοράς των, ἀλλὰ πράττει τοῦτο διὰ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα των ἀγάπην του, ὑπὲρ οὗ ὀφείλουσι ν' ἀνεγείρωσι θριαμβευτικὰς ἀψίδας ἵνα τὸν ὑποδεχθῶσι καὶ εὐγνωμονήσωσι πρὸς αὐτὸν, διότι ἀπηλλάχθησαν ἕνεκεν αὐτοῦ τῆς αὐστηρότητος τοῦ ἐν πολέμῳ νόμου, καὶ οὐχὶ ὡς πρὸ μικροῦ ἀνοήτως ὑπεδέχθησαν ἐν θριάμβῳ τοὺς Ῥώσσους, καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ τοῦ πολέμου, διότι θέλουσι καταστραφῆ. Μετὰ ταῦτα διέταξεν αὐτοὺς νὰ ἑτοιμάσωσιν ἄρτον διὰ τὸν

στρατόν του· εἰς δὲ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ διέταξε νὰ διατηρήσωσι μεγίστην τάξιν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς στρατιώτας, εἰσερχομένους εἰς τὴν πόλιν. Ἔπειτα δὲ ἔφιππος κατώπτευσε τὰ μέρη τοῦ ποταμοῦ ὅθεν ἤθελε νὰ διαβῇ καὶ νὰ καταδιώξῃ ἐκ τῆς νέας πόλεως τοὺς Ῥώσσους. Εὗρε λοιπὸν κατάλληλον μέρος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀλλ' ἀνέβαλεν εἰς τὴν αὔριον τὴν ἐκτέλεσιν τῆς προθέσεως ταύτης.

Τῇ ἐπαύριον ὁ Ναπολέων διέταξε παρουσίᾳ αὐτοῦ νὰ διαβῇ μέρος τοῦ στρατοῦ του τὸν ποταμὸν Ἔλβαν καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ῥώσσων. Ἐν πρώτοις οὗτοι ἀπεπειράθησαν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν διάβασιν τῶν Γάλλων, τοποθετοῦντες ἱκανὸν πυροβολικόν, ἀλλ' ὁ Ναπολέων διέταξεν ἐπίσης τὸ πυροβολικὸν αὐτοῦ νὰ προσβάλῃ τὸ ρωσσικόν. Ἐν τῷ πυροβολισμῷ τούτῳ σφαῖρα ρωσσικοῦ πυροβόλου, ἐμπεσοῦσα εἰς ἀποθήκην τινά, διέῤῥηξε τεμάχια ξύλων, ἐν τῶν ὁποίων ἤγγισε τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν κεφαλήν, ἀλλ' ἄνευ βλάβης. Ἰταλοί δέ τινες στρατιῶται, πλησίον τῶν ὁποίων ἵστατο ὁ Ναπολέων, ἰδόντες τοῦτο ἐταράχθησαν· ἀλλ' ὁ Ναπολέων γελῶν εἶπεν εἰς αὐτοὺς ἰταλιστὶ, non fa male (δὲν πειράζει), προσειπὼν καί τινας ἀστεϊσμούς, ἐκ τῶν ὁποίων ἅπαντες ἐκινήθησαν εἰς γέλωτα, ὑπομείναντες ἀταράχως τὰς κατ' αὐτῶν πιπτούσας σφαίρας ὡς χάλαζαν. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Ῥῶσσοι, μὴ δυνηθέντες ἐπὶ πλέον ν' ἀντιταχθῶσιν, ὑπεχώρησαν μετὰ σπουδῆς, ἐγκαταλείψαντες τὴν νέαν πόλιν, εἰς ἣν εἰσῆλθεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Συγχρόνως ἔμαθεν ὁ Ναπολέων ὅτι καὶ ὁ στρατηγὸς Λωριστῶνος ἐδυνήθη ἀκινδύνως νὰ διαβῇ τὸν Ἔλβαν ποταμόν. Οὕτω λοιπὸν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἦτο κύριος ὅλου τοῦ σαξονικοῦ βασιλείου καὶ τοῦ Ἔλβα ποταμοῦ. Ἐπληρώθη δὲ ἡ πρόῤῥησίς του, εἰπὼν ὅτι θέλει ἐξαποστείλει τοὺς συμμάχους ταχύτερον παρ' ὅ,τι ἦλθον· διότι τῷ ὄντι ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἡμέρας διέβησαν οὗτοι τὸν ποταμὸν τοῦτον, ἐξεδιώχθησαν πέραν αὐτοῦ.

Ὁ Ναπολέων, πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ νὰ προχωρήσῃ πρὸς καταδίωξιν τῶν συμμάχων, ἠθέλησε πρῶτον νὰ περιμείνῃ καὶ τὰ

προσέλευσιν τῶν ἐλλειπόντων στρατευμάτων του, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀρχίσει ἤδη νὰ συνέρχωνται· ἔπειτα δὲ νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὰ τῆς πολιτικῆς, διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τοῦτο ἦτον ἀναγκαιότερον παρὰ πᾶσαν ἄλλην στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν. Ἐν τούτοις παρήγγειλεν εἰς τὸν Νέϋ νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς συμμάχους, ἔχων 80 χιλιάδας στρατευμάτων, καὶ νὰ δράμῃ εἰς Βερολῖνον ἢ καὶ ἀλλαχοῦ ἔνθα ἤθελε κρίνει ἁρμοδιώτερον.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας, ὡς ἐρρέθη, ἐγκαταλείψας τὸ Κράτος του ἦλθεν εἰς Βαυαρίαν, μετὰ δὲ ταῦτα ἀναχωρήσας καὶ ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Πέργαν ἵνα ῥιφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Αὐστρίας. Ὁ Ναπολέων, γνωρίζων τοῦτο, διελογίσθη ὅτι ἂν ἐκθρονίσει αὐτὸν, ἤθελεν ἐπαυξήσει τὰς κατ' αὐτοῦ κραυγὰς ἁπάσης τῆς Γερμανίας, διακηρυττούσης ὅτι ὁ Ναπολέων οὐχὶ μόνον καταστρέφει τοὺς μὴ συναινοῦντας εἰς τὰς θελήσεις του, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς προσέτι τοὺς φίλους του μεταχειρίζεται ὡς αἰχμαλώτους. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ προσποιηθῇ ὅτι ὁ ἡγεμὼν οὗτος παρασυρθεὶς ὑπὸ κακῶν συμβούλων ἤδη ἔπραξε τοῦτο, καὶ ὅτι, ὡς πιστὸς σύμμαχος αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ Κράτος του. Ἴσως δὲ κατὰ πρῶτον ἤδη ὁ Ναπολέων ἐφάνη τοσοῦτον ἀνεκτικὸς εἰς ξένον ἡγεμόνα. Διὸ ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτὸν ἕνα τῶν ὑπασπιστῶν του ἵνα τὸν προσκαλέσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του μεθ' ὅλης τῆς φρουρᾶς καὶ τῆς αὐλῆς του, καὶ παραδώσῃ τὸ φρούριον Τοργὼ μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ δέκα χιλιάδων σαξονικοῦ στρατοῦ, ἀπειλῶν αὐτὸν ὅτι ἤθελε τὸν κηρύξει ἔκπτωτον τοῦ θρόνου του. Ὁ παρ' αὐτῷ πρέσβυς τῆς Γαλλίας διετάχθη νὰ ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ ταχεῖαν καὶ ὁριστικὴν ἀπάντησιν. Ἡ δὲ μετὰ τῆς Αὐστρίας πολιτικὴ τοῦ Ναπολέοντος κατέστη ἔτι σπουδαιοτέρα, ἕνεκα τῶν διατρεξάντων ἐν Βιέννῃ, ἐνῷ οὗτος ἐμάχετο παρὰ τὴν Λείψειαν. Ὁ παρὰ τῇ Αὐστρίᾳ πρέσβυς τῆς Γαλλίας Ναρβόννος ἀκαταπαύστως ἐζήτει παρὰ τοῦ Μεττερνίχου ὁριστικὴν ἀπάντησιν διὰ τοὺς ἐν Κρακοβίᾳ διαμένοντας Πολωνούς. Ὁ Μεττερνῖχος, ἐπειδὴ συνωμολόγησε μυστικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἥτις ἀντέβαινεν εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ Ναρβόννου, διὰ πολλῶν

ὑπεκφυγῶν ἠρνεῖτο νὰ δώσῃ θετικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν Ναρβόννον· οὗτος δὲ, μὴ ἔχων ὁριστικὰς ὁδηγίας παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του, δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιμένῃ εἰς τοῦτο, ἀλλὰ τελευταῖον, λαβὼν παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Βασσάνου καὶ παρὰ τοῦ Κωλαιγκούρτου τὰς περὶ τούτου ὁριστικὰς ὁδηγίας, ἀπελθὼν πρὸς τὸν Μεττερνῖχον εἶπεν αὐτῷ ὅτι, ἐπειδὴ μέχρι τοῦδε δὲν ἔλαβεν ὁριστικὴν ἀπάντησιν περὶ τῶν αἰτήσεών του, θέλει ἀπαιτήσει τοῦτο διά τινος ἐπισήμου διακοινώσεως, ἀγνοῶν ὅτι τὸ τοιοῦτον ἦτον ἀπηγορευμένον διὰ συνενοήσεως ἀμφοτέρων τῶν Ἐπικρατειῶν. « Μέχρι τοῦδε, εἶπεν ὁ Ναρβόννος εἰς τὸν Μεττερνῖχον, ὑπέμενα καὶ ἤκουσα ὅλας τὰς προφάσεις σας, δι' ὧν ἐζητεῖτε ν' ἀποφύγητε τὰς ὑποχρεώσεις σας, ἵνα προπαρασκευασθῆτε εἰς πόλεμον δῆθεν ὑπὲρ ἡμῶν· ἀλλ' ἤδη εἶμαι ἠναγκασμένος ὡς ἐκ τῶν συμβάντων ἐν Γαλλικίᾳ νὰ ἀπαιτήσω παρ' ὑμῶν καθαρὰν ἐξήγησιν καὶ νὰ σᾶς ἐρωτήσω ἂν εἶσθε ἢ δὲν εἶσθε σύμμαχοι ἡμῶν, καὶ ἂν νομίζετε ὅτι δύνασθε ν' ἀποφύγητε τὴν πρὸς ἑνὸς ἔτους συνομολογηθεῖσαν περὶ συμμαχίας συνθήκην. Ἐὰν λοιπὸν θέλετε νὰ ἐκπληρώσητε τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης ταύτης, πρέπει νὰ διατάξητε τὸ μετὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Γαλλίας σῶμα ὑμῶν νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορός μου, καὶ μάλιστα νὰ μὴ διαλογίζησθε πλέον περὶ τῆς ἀφοπλίσεως τοῦ πολωνικοῦ σώματος. — Ὁ Μεττερνῖχος, εὑρεθεὶς εἰς δυσάρεστον θέσιν ὡς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, καὶ θέλων εἰσέτι νὰ ὑπεκφύγῃ ν' ἀπαντήσῃ ὁριστικῶς, εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἀληθῶς ἦσαν καὶ εἶναι σύμμαχοι τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ἐνόσῳ διατελοῦσι μεσολαβοῦντες δὲν δύνανται νὰ συμμεθέξωσιν εἰς πόλεμον.

Μετὰ δὲ ταῦτα παρεκάλεσε θερμῶς τὸν Ναρβόννον νὰ μὴ παραβιάσῃ τὴν Αὐστρίαν νὰ ἔλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ρωσσίαν.—Ἐὰν νῦν δὲν σᾶς δίδομεν, εἶπεν αὐτῷ, τριάκοντα χιλιάδας στρατοῦ, πράττομεν τοῦτο ἵνα παραχωρήσωμεν εἰς ὑμᾶς μετ' ὀλίγον 150 χιλιάδας, ἐὰν συμβιβασθῶμεν εἰς τοὺς περὶ εἰρήνης ὅρους τῆς μελλούσης συνθήκης. — Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ

Μεττερνίχου ἦσαν συνετώτατοι καὶ λίαν ὠφέλιμοι εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ὁ Ναρβόννος ἀνενέωσε μετὰ πλείστης σφοδρότητος τὰς ἀπαιτήσεις του. Ὁ δὲ Μεττερνῖχος μετὰ πολλῆς πραότητος τῷ εἶπεν ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις του αὗται ἀντιβαίνουσιν εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ αὐτοκράτορός του, καὶ φαίνεται ὅτι γίνονται ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ναρβόννος ἤθελε νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ γράμμα τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του, φοβούμενος τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν τοῦ Ναπολέοντος, ἀπεφάσισε νὰ διαβιβάσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του ταύτας εἰς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν δι' ἐπισήμου διακοινώσεως, ἀπαιτῶν παρὰ τῆς Αὐστρίας νὰ ἐξηγηθῇ ὁριστικῶς ἂν ἤθελε νὰ διατηρήσῃ τὴν κατὰ τὸ 1812 συνομολογηθεῖσαν συνθήκην ἢ οὐχί· ἔχων ὅμως ὑπ' ὄψιν τὰς περὶ τούτου συνεπείας, παρουσιάσθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον καὶ ἐξέθηκεν αὐτῷ τὰς ἀπαιτήσεις του, οὗτος δὲ ἀπήντησεν αὐτῷ ὅπως καὶ ὁ Μεττερνῖχος, μάλιστα δὲ προσέθηκεν ὅτι, ἀπαιτῶν ταῦτα, ἀπομακρύνεται τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τοῦ κυρίου του.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ναρβόννος ἐπέμενεν εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην, ὁ Μεττερνῖχος ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις δὲν ἐδύνατο νὰ παραχωρήσῃ ἔνοπλον δύναμιν εἰς τὸν Ναπολέοντα, διότι αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἀνεγνώρισε τὴν Αὐστρίαν ὡς μεσολαβοῦσαν Δύναμιν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ· ἄρα, καίτοι ὑπαρχούσης τῆς συνθήκης, τὸ αὐστριακὸν σῶμα δὲν ἐδύνατο νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον.

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Μεττερνίχου ἦτο λίαν συνετὴ καὶ δικαιολογημένη, ὥστε ὁ Ναρβόννος οὐδὲν ἐδύνατο ν' ἀντείπῃ εἰς τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ αὗτος ἐφαίνετο λίαν δυσηρεστημένος διὰ τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, ὁ Μεττερνῖχος, θέλων νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτὸν, ἵνα μὴ διαρρηχθῶσιν αἱ μετὰ τῆς Γαλλίας φιλικαὶ σχέσεις τῆς Αὐστρίας, εἶπεν αὐτῷ ὅτι συναινεῖ νὰ διαβῇ τὸ πολωνικὸν σῶμα ἐνόπλως διὰ τῆς αὐστριακῆς Ἐπικρατείας, ἄλλως ὅμως, δηλαδὴ ἂν τοῦτο θέλει νὰ μένῃ ἔξω τῶν συνόρων τῆς Αὐστρίας ἵνα ἔλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ῥώσσους, εἶναι ἐλεύθερον, ἀρκεῖ μόνον ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῶν αὐστριακῶν ὁρίων.

Ἐν τούτοις τὰ τελευταῖα πολεμικὰ συμβάντα διέκοψαν τὰς συνδιαλέξεις ταύτας. Αἴφνης διεδόθη ἐν Βιέννῃ ὅτι ἐγένετο κρατερὰ μάχη, ἐν ᾗ ἐχύθησαν ποταμοὶ αἱμάτων καὶ ὅτι ὁ Ναπολέων ἡττήθη· ἅπαντες δὲ σχεδὸν ἐβεβαίουν τὴν ἧτταν τῶν Γάλλων, μάλιστα δ' ἔλεγον ὅτι ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐβεβαίου τοῦτο. Εἶναι δὲ ἀληθὲς ὅτι πολλαὶ ἐπιστολαὶ Πρώσσων στρατηγῶν διελάμβανον τοῦτο. Ὁ Μεττερνῖχος ὅμως καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας, λόρδος Καθκάρτος, δὲν τὰς ἐπίστευον, ἀλλ' αἱ περὶ τούτου διαβεβαιώσεις ἦσαν τοιαῦται, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Ναρβόννος ἀμφίβαλλε περὶ τῆς ἀληθείας, ὡς μὴ ἔχων εἰδήσεις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου· μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ὅμως ἔφθασαν ἐπίσημοι εἰδήσεις, διαβεβαιοῦσαι ὅτι οἱ μὲν ὑποτιθέμενοι νενικημένοι ἦσαν ἐν Δρέσδῃ, οἱ δὲ ὑποτιθέμενοι νικηταὶ πέραν τοῦ Ἔλβα ποταμοῦ. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ καταπραϋνθῶσι τὰ πνεύματα ἐν Βιέννῃ ὡς ἐκ τῆς νίκης τῶν Γάλλων, ἀπ' ἐναντίου ηὔξησεν ὁ ἐρεθισμὸς αὐτῶν, καὶ εἰς ἁπάσας τὰς συναναστροφὰς κατακρίνετο πικρῶς ἡ ἀνικανότης ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμόνων, Ρωσσίας τε καὶ Πρωσσίας, καὶ παριστάνετο ἡ ἀναπόφευκτος ἀνάγκη τοῦ νὰ συμμεθέξῃ ἡ Αὐστρία εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ὅπως προλάβῃ τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον ἐκ τῆς ἀφορήτου τυραννίας τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ Μεττερνῖχος, βεβαιωθεὶς περὶ τῆς νίκης τοῦ Ναπολέοντος, ὑπῆγεν εἰς τὸν Ναρβόννον καὶ εἶπεν αὐτῷ μετὰ πεποιθήσεως ὅτι οὐδέποτε ἀμφίβαλλε περὶ τῆς νίκης ταύτης, καὶ ὅτι ἐπ' αὐτῆς ἐστήριζε τοὺς περὶ εἰρήνης ὑπολογισμούς του, διότι, ὅπως δυνηθῇ νὰ κατορθώσῃ τὴν εἰρήνην παραδεκτέαν, ἔπρεπε νὰ ἐκπέσῃ τὰ δύο τρίτα τοὐλάχιστον τῶν ρωσσικῶν, ἀγγλικῶν καὶ πρωσσικῶν ἀπαιτήσεων· ὅτι ἡ ἐν Λουτζένῳ αὕτη νίκη θέλει συντελέσει εἰς τοῦτο, ὅτι ὑπελόγισεν αὐτήν, καὶ ὅτι ἔμενε τὸ ἓν τρίτον τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῶν, αἵτινές εἰσιν ἀδιαφιλονείκητοι λόγῳ δικαιοσύνης καὶ φρονήσεως, ὥστε πρέπει νὰ τὰς παραδεχθῇ τις, καὶ ὅτι ἤδη ἔπρεπεν ἡ Αὐστρία νὰ ἐπιληφθῇ τῆς ἐντολῆς της ἵνα φέρῃ εἰς πέρας τὴν εἰρήνην συναινέσει ὅλων διαμαχομένων Δυνάμεων· ὅτι ἤθελεν εὐθὺς ἐξαπο-

στείλει δύο πληρεξουσίους, τὸν ἕνα εἰς τὸ γαλλικὸν καὶ τὸν ἕτερον εἰς τὸ ρωσσικὸν στρατόπεδον· ὅτι ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἤθελεν εἶσθαι ὁ στρατηγὸς Βουβνᾶς, ὅστις τοσοῦτον εὐηρέστησε τὸν Ναπολέοντα, ὁ δ' ἕτερος ὁ Σταδίων, ὅστις ἦτο φιλόρωσσος· ἀλλ' ὅπως ἐπιτύχῃ ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν, ἔπρεπε νὰ προτείνωσιν εὐαρέστους λόγους εἰς τοὺς συνδιαλεχθησομένους, καὶ ὅτι τέλος πάντων οὕτως ἡ Αὐστρία ἤθελε φανῇ ὠφέλιμος φίλος εἰς τὴν Γαλλίαν. Περὶ πάντων δὲ τούτων ὁ Μεττερνῖχος εἶχε δίκαιον, καὶ ἐνήργει λίαν εἰλικρινῶς ὑπὲρ τῆς Γαλλίας. Ἐπανέλαβε δὲ εἰς τὸν Ναρβόννον καὶ τοὺς περὶ εἰρήνης ὅρους, οὓς ἤθελον προτείνει οἱ ἀπεσταλμένοι ὅπως συνομολογήσωσιν ἐν πρώτοις ἀνακωχὴν, καὶ μετὰ ταῦτα προχωρήσωσι πρὸς περαίωσιν τῆς εἰρήνης, τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν τῇ ἠπείρῳ. Οἱ δὲ ὅροι οὗτοι ἦσαν ἐκ τῶν προταθέντων καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, δηλαδὴ ἡ κατάργησις τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, ἡ ἐγκατάστασις τῆς Πρωσσίας, ἡ κατάργησις τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν Ἀνσεατικῶν χωρῶν. Περὶ δὲ τῆς Ὁλλανδίας, Ἰταλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας οὐδεὶς λόγος ἔμελλε νὰ γένῃ ὅπως ἐπιφυλαχθῶσι ταῦτα εἰς τὰς μετὰ τῆς Ἀγγλίας διαπραγματεύσεις. Ἀλλ' ὁ Ναρβόννος ἐβεβαίωσε τὸν Μεττερνῖχον ὅτι ὁ Ναπολέων, καθὸ νικητὴς ἤδη, δὲν ἤθελε δεχθῇ τοιούτους ὅρους συνθήκης· ὁ δὲ Μεττερνῖχος ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι ὁ Ναπολέων ἦτο λογικώτερος ἢ ὅπως ἤθελον νὰ παραστήσωσιν αὐτὸν, ὅτι οἱ ὅροι οὗτοι ἦσαν ἀναπόφευκτοι, καὶ ὅτι μάλιστα ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ τις πολλὰς προσπαθείας ὅπως δυνηθῇ νὰ πείσῃ τοὺς συμμάχους νὰ τοὺς παραδεχθῶσιν.

Ἐν τούτοις ὁ δυστυχὴς βασιλεὺς τῆς Σαξονίας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν καθέδραν του μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς του καὶ τῆς φρουρᾶς, ὑποσχεθεὶς κρυφίως εἰς τὴν Αὐστρίαν ὅτι θέλει εἶσθαι πάντοτε ἡνωμένος μὲ αὐτήν. Ὁ δὲ Ναπολέων ὑπεδέχθη φιλοφρόνως αὐτὸν ὡς πιστόν του σύμμαχον. Ἀλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τοῦ σφάλματος εἰς ὃ ὑπέκυψε, καθιστῶν τὴν Αὐστρίαν ἔνοπλον μεσολαβοῦσαν δύναμιν, ἤτοι διαιτητὴν,

ἐνῷ δὲν ἤθελε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν διαιτησίαν αὐτῆς. Τότε δὴ ἐνόησε κατὰ πόσον ἔσφαλε, νομίζων ὅτι ἐδύνατο νὰ ἔχῃ σύμμαχον εἰς τὴν πολιτικήν του τὴν Αὐστρίαν, παραχωρῶν αὐτῇ μέρος τῆς Πρωσσίας, ἐνῷ πρὸ πάντων ἡ Αὐστρία ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Γερμανίας. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὡς ἅπαντες οἱ ἡγεμόνες, νομίζοντες ὅτι οὐδέποτε σφάλλουσι, ῥίπτουσι τὰ σφάλματα αὐτῶν εἰς ἄλλους, οὕτω καὶ ὁ Ναπολέων τὰ περὶ τῆς Αὐστρίας σφάλματα αὐτοῦ ἔῤῥιψεν εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν του Ναρβόννον· καὶ δὲν ἐπέπληξε μὲν αὐτὸν, ὡς συνήθως ἔπραττε, διότι ὑπελήπτετο πολὺ τὸν διακεκριμένον τοῦτον ἄνδρα, ἀλλ᾽ ἀπεδοκίμασε τὰς πράξεις του, γράφων αὐτῷ ὅτι παρεβίασε τὴν Αὐστρίαν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ συμμάχου καὶ νὰ γένῃ μεσολαβοῦσα ἔνοπλος Δύναμις. Ἐλυπεῖτο, ἔλεγεν, ὅτι ἔφερον τὸν πενθερόν του εἰς ἐσφαλμένην θέσιν, διότι οἱ Γάλλοι εἰσὶν εἰσέτι ἐν τῇ πρώτῃ νίκῃ των, ἐνῷ μετ᾽ οὐ πολὺ θέλουσιν ἀναδειχθῆ νικηταὶ πολλάκις. Ἀπεφάσισε δὲ νὰ μὴ παραβιάσῃ πλέον τὴν Αὐστρίαν νὰ ἔλθῃ εἰς καθαρωτέρας ἐξηγήσεις, ἀλλὰ ν᾽ ἀφήσῃ αὐτὴν ἥσυχον.

Ἡ πρὸς τὴν Αὐστρίαν μετριότης αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ὑπέκρυπτε τὴν κατὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ ὀργὴν, διότι ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ ἐματαίωσε τοὺς περὶ τῆς Δυνάμεως ταύτης ὑπολογισμούς του, τοὐτέστι τοῦ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν Αὐστρίαν ὄργανον τῶν ἰδίων συμφερόντων. Οἱ δὲ περὶ εἰρήνης προτεινόμενοι ὑπ᾽ αὐτῆς ὅροι ἐῤῥέθιζον ἔτι μᾶλλον τὴν χολὴν αὐτοῦ, μ᾽ ὅλον ὅτι ἐνδομύχως ἠσπάζετο αὐτοὺς, ἀλλ᾽ ἤθελε νὰ προέλθωσιν ἐξ αὐτοῦ καὶ οὐχὶ νὰ τῷ ἐπιβληθῶσι, μάλιστα ἐνῷ οἱ ὅροι οὗτοι ἐμεγάλυναν τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ· ὡς π. χ. ἡ κατάργησις τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας ηὔξανε τὴν Ῥωσσίαν, ἡ ἀπόδοσις τῶν χωρῶν τῆς Πρωσσίας ἐγκατέσταινεν αὐτὴν τὴν Πρωσσίαν, ἡ δὲ ἀπόδοσις τῶν Ἀνσεατικῶν χωρῶν καὶ ἡ κατάργησις τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου ἐνίσχυον τὴν Γερμανίαν, ἣν ἤθελε νὰ διατηρῇ τεταπεινωμένην. Ἐπομένως ταῦτα γενόμενα μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1812, προσέβαλον καιρίως τὴν ἄκραν κενοδοξίαν του. Ἀλλ᾽ ὡς πρὸς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα

τῆς Γαλλίας, ταῦτα πάντα ἦσαν μηδέν. Πρὸς δὲ ἡ ἐγκατάστασις τῆς Πολωνίας, ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας, οὐδέποτε δύναται νὰ γένῃ· ἡ συμμαχία τοῦ Ῥήνου, ἄνευ τῆς θελήσεως τῆς Γερμανίας, μᾶλλον βλάπτει ἢ ὠφελεῖ τὴν Γαλλίαν, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ παρατείνῃ ἡ Γαλλία τοσοῦτον τὰ ὅριά της· ἡ δὲ κατάκτησις τῆς Ὁλλανδίας, μόνον ὑπὸ ναυτικὴν ὄψιν θεωρουμένη, ἦν ὠφέλιμος εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ τοῦτο ἐδείκνυε πνεῦμα κατακτητικὸν ὡς τὸ τοῦ μεγάλου Καρόλου. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ἐπιμένων εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ μεγαλείου του, ἔλεγεν ὅτι ταῦτα θέλουσι ταπεινώσει αὐτὸν, ἐνῷ οὐδεμίαν ἄλλην ταπείνωσιν ἤθελεν ὑποστῆ εἰμὴ τὴν ματαίωσιν τῆς ἀπεριορίστου κενοδοξίας αὐτοῦ. Δυσυχῶς ὅμως ἐτιμωρήθη διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν του ταύτην· ἐνῷ δ' ἐδύνατο νὰ ἐνδώσῃ καὶ νὰ σωθῇ, ἐδεσμεύθη, ὡς ὁ Προμηθεὺς, ἐπὶ τοῦ βράχου του. Τρομερὸν παράδειγμα δι' ἐκείνους οἵτινες προσηλωμένοι εἰς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας, διακυβεύουσι τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν ἀνθρώπων!

Βεβαιωθεὶς λοιπὸν ὁ Ναπολέων περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κακῆς πίστεως τῆς Αὐστρίας, ἔλεγεν ὅτι ἡ αὐλὴ αὕτη, ἕνεκα τοῦ ἐγωϊσμοῦ της, πάντοτε ὑπῆρξεν ἄπιστος καὶ δολία καὶ ὅτι κάλλιον νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ ἐνδίδῃ τις εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, παρὰ εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ Πρωσσίαν. Περιστατικὸν δέ τι ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἐρεθισθῇ ὁ Ναπολέων ἔτι μᾶλλον κατὰ τῆς αὐλῆς ταύτης. Ἐν Δρέσδῃ συνελήφθη ταχυδρόμος, ἐρχόμενος ἐκ Βιέννης καὶ κομίζων εἰς τὸν Νεσσελρόδον ἐπιστολὰς τοῦ παρὰ τῇ Αὐστρίᾳ πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἀνεκαλύφθησαν πολλὰ μυστήρια τῆς πολιτικῆς τοῦ Μεττερνίχου, τὰ ὁποῖα ἠρέθισαν ἔτι μᾶλλον τὸν Ναπολέοντα κατὰ τῆς Αὐστρίας· διὸ ἐπανῆλθεν εἰς τὰς προτέρας σκέψεις του περὶ τῆς συνενοήσεως περὶ εἰρήνης ἀμέσως μετὰ τῆς Ῥωσσίας, κατὰ τὴν ἄλλοτε ἐκφρασθεῖσαν γνώμην τοῦ Καμβασερὲ, τοῦ Ταλλεϋράνδου καὶ τοῦ Κωλαιγκούρτου, καὶ ἀπομακρύνσεως τῆς Αὐστρίας. Ἀλλ' ἐνῷ κατὰ τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον τοῦτο ἦτον εὔκολον, ἤδη, κατὰ τὸν

Μάϊον, καθίστατο δυσκολώτατον, μάλιστα μετὰ τὴν ἐν Λουτζένῳ μάχην, καὶ μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν Γερμανῶν πέριξ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὃν ὠνόμαζον οὗτοι σωτῆρα τῆς Γερμανίας. Μ' ὅλα ταῦτα ὁ Ναπολέων ἤλπιζεν εἰσέτι νὰ κατορθώσῃ νὰ συμβιβασθῇ ἀμέσως μὲ τὴν Ῥωσσίαν.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀδιακόπως τὸν πόλεμον, νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς ἐχθρούς του καὶ ἐπομένως νὰ συναινέσῃ εἰς εἰρήνην, ἀλλὰ συνενοούμενος μᾶλλον μὲ τὴν Ῥωσσίαν καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, ἢ μὲ τὰς γερμανικὰς Δυνάμεις· νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐξ ἧς ἀηδίασε πολὺ, ὅ,τι ἐπεθύμει ἡ Ἀγγλία, εἰς δὲ τὴν Ῥωσσίαν νὰ παραχωρήσῃ τὴν Πολωνίαν, ἐν μέρει ἢ ὁλοσχερῶς. Ὅθεν ἤλπιζεν ὅτι διὰ τοιούτων παραχωρήσεων ἤθελε συμβιβασθῆ μὲ τοὺς ἐχθρούς του, ἀπαλλαττόμενος ἐξ ἀπίστων φίλων, ὡς τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ἐὰν δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν τῷ ἐπετρέπετο νὰ πράξῃ ταῦτα, ἐμελέτα νὰ συνάψῃ δευτέραν καὶ τρίτην μάχην, συναθροίζων μεγάλας δυνάμεις καὶ μετὰ ταῦτα νὰ δώσῃ τῇ Αὐστρίᾳ νέα μαθήματα τῆς ἀπιστίας της. Ἐμελέτα λοιπὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων· ὡς ἄλλοτε δὲ ὡς στρατηγὸς Βοναπάρτης, οὕτω καὶ νῦν ὡς αὐτοκράτωρ, ἀκμαῖος καὶ συνάμα μὲ ὥριμον ἡλικίαν καὶ μεγίστην πεῖραν τῶν πραγμάτων, νὰ ἐκθαμβώσῃ ἐκ νέου τὸν κόσμον διὰ νέων θριάμβων, καὶ μετὰ ταῦτα ν' ἀναπαυθῇ δίδων τὴν ἡσυχίαν εἰς τὸν κόσμον. Ἀλλ' εἰς τὰ ὀνειροπολήματα ταῦτα δὲν ἐσκέφθη ἂν καὶ ἄπασα ἡ ἀνθρωπότης ἀπεφάσισε νὰ θυσιασθῇ ἵνα εὐχαριστήσῃ τὴν ἄπλειστον κενοδοξίαν ἑνὸς κατακτητοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ γεωμετρικὴ περίνοια ἡνώνετο μὲ τὴν φαντασίαν ἑνὸς ἐπικοῦ ποιητοῦ.

Ἀποφασίσας ταῦτα πάντα ὁ Ναπολέων, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐπεχείρησε τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν, διότι, κατὰ παράδοξον ἀντίθεσιν, ὅσον ἦτο φαντασιώδης εἰς τὰς ἰδέας του, τοσοῦτον ἦτον ἀκριβὴς καὶ θετικὸς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν. Ἐν πρώτοις ἔγραψε πρὸς τὸν Ναρβόννον ν' ἀφήσῃ ἥσυχον τὴν Αὐστρίαν, οὐδὲν ν' ἀπαιτῇ παρ' αὐτῆς ἵνα ἐννοήσῃ ἡ Δύναμις

αὕτη ὅτι οὐδαμῶς λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν· ὅταν δὲ μάθῃ ὅτι ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ γίνονται μεγάλαι πολεμικαὶ προπαρασκευαὶ, δὲν πρέπει νὰ διαψευσθῶσι ταῦτα, ἀλλὰ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτὴν ὅτι ταῦτα γίνονται ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τῶν περιστάσεων. Πρὸς δὲ ἔγραφεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸν Ναρβόννον ὅτι ἀναμφιβόλως ἡ Αὐστρία θέλει ἐννοήσει τὴν νέαν ταύτην τάσιν τῶν πραγμάτων, καὶ πρέπει νὰ τὴν γνωρίζῃ, ὅπως ἐννοήσῃ ὅτι ἡ μεσολάβησις αὐτῆς κατ' οὐδένα λόγον ὠφελεῖ εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον, ὅτι ἡ μεταξὺ Ἀλεξάνδρου καὶ Ναπολέοντος ἔρις εἶναι ἁπλῶς πολιτικὴ καὶ οὐχὶ προσωπικὴ, ὅτι οὗτοι εἰς πρώτην περίστασιν θέλουσι συνενοηθῆ καὶ φιλιωθῆ ὡς πρότερον, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ σταλῇ εἷς ἀπεσταλμένος ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου πρὸς τὸ ῥωσσικὸν ὅπως *διαιρεθῇ ὅλος ὁ κόσμος εἰς δύο μέρη.* Οἱ τελευταῖοι οὗτοι λόγοι ἀπεκάλυπτον ὅλας τὰς ἰδέας τοῦ Ναπολέοντος ὡς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, διότι οὗτος ἐνόμιζεν ὅτι, ἅμα ἔπεμπε τὸν Κωλαιγκοῦρτον παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ, τὰ πάντα ἤθελον συμβιβασθῆ καὶ ἤθελον ἀλλάξει ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. Ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο ἦτο λίαν ἠπατημένος ὁ Ναπολέων· διότι, ἀφ' ὅτου προσεβλήθη ἡ ὑπεροψία τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐνδώσῃ οὗτος τοσοῦτον εὐκόλως· ἀφ' ἑτέρου δὲ, ἅμα ἡ Αὐστρία ἐμάνθανε τοῦτο, εὐθὺς ἤθελε προστρέξει εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἤθελεν ἑνωθῆ μὲ αὐτήν. Κατ' εὐτυχίαν ὅμως τοῦ Ναπολέοντος ὁ Ναρβόννος ἦτο τοσοῦτον εὐφυὴς, ὥστε οὐδὲν τούτων εἶπεν εἰς τὸν Μεττερνῖχον, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὰς προτέρας ἰδέας του.

Ὁ Ναπολέων, ἐξηγήσας σαφῶς ὅλους τοὺς διαλογισμούς του εἰς τὸν Ναρβόννον, προσεκάλεσε τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον, ὃν ἠγάπα ὑπερβολικῶς, καὶ, ἀναγγείλας πρὸς αὐτὸν ὅτι διὰ τὰς κατὰ τὴν τῆς Ῥωσσίας ἐκστρατείαν ὑπηρεσίας του προικίζει τὴν θυγατέρα του μὲ τὸ δουκάτον τῆς Γαλλιέρας, εἶπεν αὐτῷ ὅτι πρέπει ν' ἀναχωρήσῃ εὐθὺς εἰς Μεδιόλανα διὰ σπουδαίαν ὑπόθεσιν, ἔνθα θέλει ἰδεῖ τὴν οἰκογένειάν του, ἐξ ἧς ἀπεχωρίσθη πρὸ ἑνὸς ἔτους. Ἀφιχθεὶς δὲ ἐκεῖ, ν' ἀναλάβῃ εὐθὺς τὴν στρατιω-

τικὴν διοίκησιν οὐχὶ μόνον τοῦ βασιλείου τῆς Λομβαρδίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πεδεμοντίου καὶ τῆς Τοσκάνης, καὶ νὰ σχηματίσῃ ἕνα ὡραῖον Ἰταλικὸν στρατόν· τὰ δὲ περὶ τούτου στοιχεῖα θέλει εὕρει ἐπιτοπίως, ὥστε ἐδύνατο νὰ σχηματισθῇ ἐντὸς δύο ἢ τριῶν μηνῶν στρατὸς συγκείμενος ἐξ ὀγδοήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν. Παρεχώρησε δὲ αὐτῷ καὶ δύο διασήμους στρατηγοὺς, τὸν Γρενιέρον καὶ τὸν Μιόλλην.

Ἀλλ' ἐν Ἰταλίᾳ ἔμενεν ὁ Μυράτος. Ὁ δυσυχὴς οὗτος πρίγκηψ, ἐκθαμβωθεὶς ἐκ τοῦ στέμματος, τὸ ὁποῖον ἔθεσεν ὁ Ναπολέων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, καὶ δυσαρεστηθεὶς σφόδρα δι' ὅσα κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος κατεχωρήθησαν κατ' αὐτοῦ εἰς τὸν Μονύτορα, ἐκλείσθη εἰς τὸ ἐν Νεαπόλει βασίλειόν του, ἐνδίδων ποτὲ μὲν εἰς τὰς περὶ εἰρήνης εἰσηγήσεις τῆς Αὐστρίας, ποτὲ δὲ εἰς τὰς τῆς Ἀγγλίας· καὶ δὲν ἤθελε μὲν νὰ ἑνωθῇ μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας, καθὸ τίμιος ἀνὴρ, ἀλλ' ἀμφιταλαντεύετο, ὡς ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας καὶ ὁ τῆς Σαξονίας, θέλων νὰ διατηρήσῃ τὸ ὡραῖον βασίλειόν του· ἄλλοτε δὲ μετεμελεῖτο καὶ ἤθελε νὰ προσπέσῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην παρ' αὐτοῦ. Διὸ ὁ ὡραῖος οὗτος ἥρως τῆς ἐν Μοσκόβᾳ μάχης κατέστη ἤδη ἀγνώριστος φυσικῶς καὶ σωματικῶς, βασανιζόμενος ὑπὸ μυρίων περισπασμῶν.

Ταῦτα πάντα μανθάνων ὁ Ναπολέων περὶ τοῦ Μυράτου, ἐλυπεῖτο αὐτὸν, καὶ ἤθελε νὰ τὸν ἐξάξῃ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης· περιέμενεν ὅμως πρῶτον ὁ Μυράτος νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ συγγνώμην. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος δὲν ἔπραξε τοῦτο, ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ καὶ λάβῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ, συγκείμενον ἐκ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν αἱ 20 χιλιάδες νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Εὐγενίου τοῦ ἀπερχομένου εἰς Ἰταλίαν, ὥστε νὰ σχηματίσῃ οὗτος 100 χιλιάδας στρατοῦ δι' οὗ νὰ ἐκφοβίζῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας τὴν Αὐστρίαν. Οὕτως ὁ Ναπολέων ἔμελλεν ὅσον οὔπω νὰ ἔχῃ 600 χιλιάδας μαχίμου στρατοῦ, διαμοιρασμένου ἀπὸ τῶν ἄκρων τῆς Ἰταλίας μέχρι τῆς Σαξονίας. Ἐξαπέστειλε δὲ τὸν στρατάρχην Δαβοῦστον μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ εἰς τὴν πόλιν Ἀμβοῦργαν, ἥτις εἶχεν ἐπαναστατήσει κατὰ τῆς γαλλι-

κῆς ἐξουσίας, ἵνα ἐπαναγάγῃ τὴν τάξιν καὶ τιμωρήσῃ αὐστηρῶς τοὺς πρωτίστους τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, διατάξας ῥητῶς αὐτὸν νὰ τουφεκίσῃ ὅλους τοὺς γερουσιαστὰς τῆς πόλεως ταύτης, καὶ πάντα ἄλλον πρωτουργὸν τῆς ἐπαναστάσεως, νὰ δημεύσῃ τὴν περιουσίαν πεντήκοντα τῶν πρωτίστων μεγαλεμπόρων, καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς πάντας βαρεῖς φόρους πρὸς διατήρησιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ στρατάρχης οὗτος, καίτοι πιστὸς ἐκτελεστὴς τῶν διαταγῶν τοῦ Ναπολέοντος, περιωρίσθη μόνον νὰ ἐπιβάλῃ φόρους, φεισθεὶς νὰ χύσῃ καὶ ἀνθρώπινον αἷμα.

Ταῦτα πάντα διατάττων ὁ Ναπολέων, διαμένων ἐν Δρέσδῃ, ἐξήρχετο καθ' ἑκάστην ἔφιππος, ὁσάκις δὲν ἐνησχολεῖτο, καὶ παρετήρει τὰ πέριξ τῆς πόλεως ταύτης· διέταξε λοιπὸν τὴν κατασκευὴν πολλῶν γεφυρῶν ἐπὶ τοῦ ἐκεῖ ποταμοῦ, τὴν ὀχύρωσιν αὐτῶν διὰ γεφυροχωμάτων καὶ τὴν ἐγκατάστασιν πολλῶν νοσοκομείων, ἐφοδιάσας ταῦτα μ' ὅλα τὰ ἀναγκαῖα. Ταῦτα δὲ πάντα ἐξετέλει ἐπὶ μετρητοῖς, τὰ ὁποῖα ἐχορήγει ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου του ταμείου.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας, ὡς ἐρρέθη, εἶχε φθάσει τῇ 12 Μαΐου εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Δρέσδας μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του καὶ τῆς φρουρᾶς του. Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ παραστήσῃ περίεργον κωμῳδίαν ἐνταῦθα, ἐξῆλθε τῆς πόλεως ταύτης μεθ' ὅλης τῆς φρουρᾶς του, ἵνα ὑποδεχθῇ τὸν μονάρχην τῆς Σαξονίας· ὅλος δὲ ὁ ἐκεῖ γαλλικὸς στρατὸς παρετάχθη ἐν τῇ πόλει. Ὁ καιρὸς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἦτον εὔδιος, αἱ δὲ προπαρασκευαὶ αὗται τῆς τελετῆς ἐδείκνυον τὴν ἐπισημότητα τῆς ὑποδοχῆς. Ὁ Ναπολέων, ἰδὼν ἐρχόμενον τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας, προσῆλθεν αὐτῷ, κατέβη τοῦ ἵππου του καὶ ἐνηγκαλίσθη αὐτὸν φιλικώτατα, ὡς ἡγεμόνα τὸν ὁποῖον ἠλευθέρωσεν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν του, καὶ οὐχὶ ὡς πρίγκηπα τὸν ὁποῖον ἐκάλει διὰ τῆς βίας ἵν' ἀπογυμνώσῃ. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος, εἰ καὶ ἐφοβεῖτο τὸν Ναπολέοντα, καὶ τούτου ἕνεκα ἦλθε πρὸς αὐτὸν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἠγάπα αὐτὸν, διότι ἔλαβε πολλὰ ἀγαθὰ παρ' αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα, καίτοι ἐφήμερα

ὄντα, ἐκολάκευον ὅμως τὴν ματαιότητα αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ καὶ ἀξιοπρεπείας παρουσίᾳ ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Δρέσδας, οἵτινες ἀθρόως ἔδραμον ἵνα ἴδωσι τὴν περίεργον ταύτην σκηνὴν, καὶ οἵτινες, ὡς μικρὰ παιδία, ἔμειναν ἔκθαμβοι εἰς τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὑποδοχὴν τοῦ ἡγεμόνος των· ἐπειδὴ δὲ καὶ οὐ πρὸ ὀλίγου διαμείναντες ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ῥῶσσοι διῆγον κακῶς, οἱ Σάξονες ἤρχισαν πάλιν ν' ἀγαπῶσι τοὺς Γάλλους.

Ὁ Ναπολέων ὡδήγησε τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ ἐγευμάτισε μετ' αὐτοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ἔπειτα δ' ἐζήτησεν ἔξω τῆς πόλεως κατάλυμα, ἵν' ἀφήσῃ ἀνενόχλητον, ὡς ἔλεγε, τὸν βασιλέα τοῦτον ἐν τῷ παλατίῳ του· ἀλλ' ἡ πρώτη πρᾶξις αὐτοῦ ἦτο νὰ ζητήσῃ καὶ λάβῃ παρὰ τοῦ δυστυχοῦς τούτου βασιλέως τὸ ὡραῖον ἱππικόν του, συγκείμενον ἐκ τριῶν χιλιάδων ἱππέων, τοὺς ὁποίους ἥνωσε μὲ τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λατοὺρ Μωβοῦργον ἱππικόν. Ἔπειτα δ' ἔλαβε καὶ τὸ πεζικὸν αὐτοῦ, συγκείμενον ἐκ δέκα χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ διαμένον εἰς τὸ φρούριον Τοργὼ, καὶ ἔθεσεν αὐτὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ρεϊνιέρον. Ὁ σαξονικὸς οὗτος στρατὸς ἐδιοικεῖτο ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Θιελμάνου· οὗτος, ἐμπνεόμενος ὑπὸ πατριωτικοῦ ζήλου, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ρωσσικὸν στρατόπεδον καὶ ἐπεσκέφθη τὸν Ἀλέξανδρον· ἤδη δὲ διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως του νὰ παραδώσῃ τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν εἰς τοὺς Γάλλους, ἐν πρώτοις ἀπεπειράθη νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸν εἰς τοὺς Ῥώσσους, ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς νὰ πείσῃ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικοὺς, ἀνεχώρησε μόνος καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ ρωσσικὸν στρατόπεδον.

Ἐν τοσούτῳ ὁ ρωσσοπρωσικὸς στρατὸς, μὴ θέλων ν' ἀποσυρθῇ ἄνευ νέας μάχης, εἰς ἣν ἤλπιζε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ὑπόληψίν του, ἐξελέξατο ἁρμόδιον τόπον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βοεμικῶν ὀρέων, παρὰ τὰ ὁποία ῥέει ὁ ποταμὸς Σπέρχας, κεῖται ἡ πόλις Βωτζένη ἢ Βουδίσσα· ἐν τῇ θέσει ταύτῃ λοιπὸν οἱ σύμμαχοι ὀχυρωθέντες ἰσχυρῶς ἀπεφά-

σισαν νὰ συνάψωσι κρατερὰν μάχην, ἔχοντες 100 περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν.

Ὁ Ναπολέων, πληροφορηθεὶς ταῦτα πάντα παρὰ τῶν κατασκόπων, διεύθυνε τὸν στρατόν του πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, βέβαιος ὢν ὅτι θέλει νικήσει τοὺς συμμάχους, διότι τούτων μὲν ὁ στρατὸς συνέκειτο ἐξ 100 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν, αὐτοῦ δὲ ἐξ 170 χιλιάδων, ὥστε ἦτο σχεδὸν διπλάσιος κατὰ τὸν ἀριθμόν· τοῦτου δ' ἕνεκα ἠδιαφόρει περὶ τῆς ὀχυρᾶς θέσεως αὐτῶν. Ἐνῷ λοιπὸν ἡτοιμάζετο ὁ Ναπολέων ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Δρέσδας, ἀφίχθη ἐκεῖ ἐκ Βιέννης ὁ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας ἀπεσταλμένος, ὡς ἐρρέθη, Βουβνᾶς. Ὁ Ναπολέων ἐδέχθη αὐτὸν πάραυτα εἰς ἀκρόασιν· ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι ἤθελε νὰ κρύψῃ τὴν κατὰ τῆς Αὐστρίας δυσαρέσκειάν του, καὶ μ' ὅλον ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος Αὐστριακὸς ἦτον εὐνοούμενός του, μ' ὅλον τοῦτο μετὰ πολλῆς ψυχρότητος ἐδέχθη αὐτόν· διότι ὁ Ναπολέων, εὑρισκόμενος μακρὰν τῶν προσώπων, ἔκρινε μετὰ ψυχρότητος τὰ πράγματα, ἀλλ' ἅμα ἔβλεπε ταῦτα, ἠρεθίζετο καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ κρύψῃ τὴν χολήν του, ὡς ἐν τῇ περιςάσει ταύτῃ, ὅτε, ἀνακαλῶν εἰς τὴν μνήμην του τὴν διαγωγὴν τῆς Αὐςρίας, θελούσης νὰ ἐπιβάλῃ αὐτῷ νόμον, δὲν ἐδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὸν θυμόν του, ἀλλ' ἐξέφρασεν εἰς τὸν Βουβνᾶν ἀπείρους ἀπειλὰς κατὰ τῆς Αὐςρίας. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ Βουβνᾶς, γνωρίζων τὰ ἰδιώματα τοῦ Ναπολέοντος, οὐδαμῶς ἐταράχθη, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ὑπομονῆς καὶ ἀταραξίας ἤκουσεν αὐτόν· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξῆξεν ἐκ τοῦ χαρτοφυλακίου του αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Αὐτοκράτορός του καὶ ἐνεχείρισεν αὐτῷ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτον τοιαύτη ὡσανεὶ ἐξέλλετο ἐκ πατρὸς πρὸς υἱόν, καὶ περιελάμβανεν ἀληθείας. Δι' αὐτῆς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας παρίστανεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐπικειμένων περιστάσεων καὶ κινδύνων, διέγραφε καθαρῶς τὰ ὅρια τὰ διαχωρίζοντα τὰ καθήκοντα τοῦ πατρὸς ἐκ τῶν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ τὸν παρεκάλει θερμῶς μετ' ἀξιοπρεπείας, ἀλλὰ μετ' ἐπιμονῆς, ν' ἀκούσῃ πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ ὅλου τοῦ κόσμου τὰ ὑπὸ τοῦ Βουβνᾶ προτεινόμενα. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀληθῶς συνεκίνησε τὸν Ναπο-

λέοντα νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ πενθεροῦ του καὶ νὰ δώσῃ ἀκρόασιν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Βουβνᾶ, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο μετὰ πολλῆς ἀβροφροσύνης. Αἱ προτάσεις αὗται ἦσαν ἤδη γνωσταὶ εἰς τὸν Ναπολέοντα· δὲν παρεδέχετο δὲ ταύτας, οὐχὶ ὅτι ἦσαν ἄδικοι, ἀλλὰ διότι προσεβάλλετο ἡ ὑπεροψία αὐτοῦ· μ' ὅλα ταῦτα ἤκουσε ταύτας ἀταράχως, προσποιούμενος ὅτι δὲν ἐγνώριζεν αὐτάς. Ἀλλὰ λίαν παράδοξον ἐφάνη εἰς τὸν Βουβνᾶν ὅτι ὁ Ναπολέων προσέθηκεν εἰς ταύτας ὅτι παραδέχεται καὶ ἀντιπροσώπους τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Ἱσπανίας εἰς τὸ συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ διαπραγματευθῇ τὰ περὶ τῆς εἰρήνης ταύτης, ἐνῷ καθ' ὅσον ἀπέβλεπε τὰ γερμανικὰ Κράτη δυσκόλως συγκατετίθετο. Τοῦτο δ' ἔπραττεν ὁ Ναπολέων ἵνα μᾶλλον προσεγγίσῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ εὐχαριστήσῃ αὐτὴν ὡς πρὸς τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' ὁ Βουβνᾶς, μὴ ἐμβατεύσας εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Ναπολέοντος, ἐχάρη ὑπερβολικῶς, φρονῶν ὅτι ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς νὰ συναινέσῃ εἰς γενικὴν εἰρήνην μεθ' ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐπανελθόντος δὲ τοῦ ζητήματος τῶν γερμανικῶν πραγμάτων, ὁ Ναπολέων δὲν συγκατετίθετο οὔτε εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν Ἀνσεατικῶν χωρῶν, οὔτε εἰς τὴν κατάργησιν τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου. Ὁ δὲ Βουβνᾶς, κατὰ τὰς περὶ τούτου ὁδηγίας τοῦ Μεττερνίχου, προέτεινεν αὐτῷ ὅτι τὰ ζητήματα ταῦτα νὰ μένωσιν εἰς τὴν διάσκεψιν τοῦ συμβουλίου.

Διαρκεσάσης ἐπὶ πολλὰς ὥρας τῆς συνδιαλέξεως ταύτης, ὁ Ναπολέων ἐφάνη ὅτι συγκατετέθη εἰς τὰ κυριώτερα ζητήματα τῆς εἰρήνης· ἐνῷ οὗτος ἔπραττε τοῦτο, ἵνα συνομολογηθῇ ἀνακωχὴ τριῶν ἢ δύο μηνῶν, καθ' ὃν χρόνον νὰ προπαρασκευάσῃ μεγάλους στρατοὺς, καὶ πρῶτον μὲν νὰ καταπολεμήσῃ τὴν Πρωσσίαν καὶ τὴν Ῥωσσίαν ἵνα διαλύσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ συμμαχίαν, ἔπειτα δὲ νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ διὰ ταύτης μετὰ τῆς Ἀγγλίας, μετὰ δὲ ταῦτα νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτὴν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπιστίαν της· περὶ δὲ τῆς Πρωσσίας ὀλίγον ἐσκέπτετο,

διότι ἅμα ἀπεχώριζεν αὐτὴν ἐκ τῆς Ῥωσσίας, ἡ Δύναμις αὕτη ἔμενεν εἰς τὴν διάκρισιν αὐτοῦ.

Τούτων ἕνεκεν ὁ Ναπολέων συγκατετέθη νὰ συνομολογηθῇ ἀνακωχὴ, νὰ συνέλθῃ δὲ συμβούλιον τῶν ἐμπολέμων καὶ λοιπῶν Δυνάμεων ἵνα κανονίσῃ τὰ περὶ τῆς μελλούσης εἰρήνης. Πρὶν ἢ ὅμως συνομολογηθῇ ἀνακωχὴ, ὁ Ναπολέων προὐτίθετο νὰ συνάψῃ καὶ δευτέραν μάχην, εἰς ἣν νὰ νικήσῃ τοὺς Ῥώσσους καὶ Πρώσσους, καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ ἔχῃ πλειότερα πλεονεκτήματα εἰς τὴν συνομολογηθησομένην εἰρήνην· ἄλλως τε ν' ἀρχίσῃ ἐκ νέου τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην εἰς ὅλον τὸν κόσμον, συνενοούμενος πάλιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Τῇ ἐπαύριον, 17 Μαΐου, ὁ Ναπολέων προσεκάλεσε τὸν Βουβνᾶν καὶ τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι ἐν μέρει παρεδέχεται τὰ παρ' αὐτοῦ προταθέντα, οὐχὶ δὲ καὶ ὁλοσχερῶς ταῦτα, διότι προὐτίθετο μᾶλλον ν' ἀποθάνῃ μὲ τὰ ὅπλα ἀνὰ χεῖρας ἢ νὰ ἐνδώσῃ καθολοκληρίαν εἰς ταῦτα· ἀλλ' ὅτι, πρὶν ἢ ἀποθάνῃ, θέλουσιν συναποθάνει καὶ πολλοὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι τέλος πάντων ἐνδίδει ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ συνομολογηθῇ ἀνακωχὴ καὶ νὰ συνέλθῃ συμβούλιον τῶν ἐμπολέμων δυνάμεων, ὡς καὶ ἐκ τῶν Ἱσπανῶν, ἵνα κανονίσῃ τὰ περὶ τῆς ὁριστικῆς εἰρήνης. Ὁ Βουβνᾶς ὑπερευχαριστηθεὶς, κατωρθώσας, ὡς ἐνόμιζε, νὰ πείσῃ τὸν Ναπολέοντα εἰς τοσαύτας παραχωρήσεις, πάραυτα ἔγραψε ταῦτα πρὸς τὸν εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον ἕτερον ἀπεσταλμένον τῆς Αὐστρίας Σταδίωνα, ἵνα καὶ οὗτος πράξῃ τ' αὐτὰ ἐκεῖ, ὅπως συνομολογηθῇ ἡ τοσοῦτον ἐπιθυμητὴ εἰρήνη· ἐνῷ δ' ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βιέννην ἵν' ἀναγγείλῃ εἰς τὴν αὐλήν του τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς του, ὁ Ναπολέων ἐνεχείρισεν αὐτῷ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πενθερόν του, αὐτοκράτορα Φραγκίσκον, διαλαμβάνουσαν ὅτι οὗτος ἐπεθύμει μὲν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτύγχανε γαμβρὸς τοῦ Φραγκίσκου, ἀνέθετε τὴν τιμήν του εἰς χεῖρας τοῦ πενθεροῦ του, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ σώσῃ μᾶλλον ἢ αὐτὴν τὴν ζωήν του, καὶ ὅτι ἦτο πρόθυμος ν'

ἀποθάνῃ μᾶλλον μ᾽ ὅλους τοὺς γενναίους ἄνδρας τῆς Γαλλίας ἢ νὰ κατασταθῇ τὸ παίγνιον τῶν ἐχθρῶν του, παραδεχόμενος ἐξευτελιστικοὺς ὅρους συνθήκης· μετὰ ταῦτα ἐξαπέστειλε τὸν Βουβνᾶν, φιλοφρονήσας αὐτὸν πρεπόντως.

Οὕτως ἤρχισαν αἱ διαπραγματεύσεις αὗται, περὶ ὧν μόνη ἡ Αὐστρία ἐνησχολεῖτο εἰλικρινῶς καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου, ἐνασμενιζομένη ὅτι κατώρθωσε νὰ συμφιλιώσῃ τὰς μεγαλητέρας Δυνάμεις τοῦ κόσμου. Ὁ δὲ Ναπολέων προπαρεσκευάζετο ν᾽ ἀναχωρίσῃ, ὡς ἐρρέθη, ἐκ τῆς Δρέσδας· ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ, ἠθέλησεν, ὠφελούμενος ἐκ τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης, νὰ ἐξαποστείλῃ εἰς τὰς ῥωσσικὰς ἐμπροσθοφυλακὰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον, ὅστις εὐνοεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, δοὺς αὐτῷ ἐπιστολὴν ἵνα τὴν ἐγχειρίσῃ εἰς τὸν Νεσσελρόδον. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη διελάμβανεν ὅτι, ἐπειδὴ κατὰ τὰ συμφωνηθέντα μὲ τὸν Βουβνᾶν, αἱ διαπραγματεύσεις ἔμελλον ν᾽ ἀρχίσωσιν, ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων στέλλει ἕνα τῶν πρωτίστων του ἀξιωματικὸν εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον, ὅστις εὐηρέστησε πάντοτε τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ναπολέων, δώσας καὶ τὰς τελευταίας διαταγάς του περὶ τῶν ἐν Δρέσδᾳ πραγμάτων, ἀνεχώρησε τῇ 16 Μαΐου καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν πόλιν Βωτζένην, ὢν ἀτάραχος καὶ ἔμπλεως ἐλπίδων, καὶ διάγων ἐν τῷ μέσῳ τῶν κινδύνων τοῦ θανάτου καὶ τῶν στερήσεων, ὡσανεὶ ἔζη ἐν τῷ μέσῳ τῶν διασκεδάσεων καὶ τῶν ἡδονῶν. Καθ᾽ ὁδὸν ἀπήντησε τὴν πόλιν Βισκοβέρδαν, κεκαυμένην καὶ ἐρημωμένην· λαβὼν συμπάθειαν εἰς αὐτὴν, ὡς λυπεῖταί τις τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ πληγωθὲν ζῶον, διέταξε νὰ δοθῇ παρὰ τοῦ ἰδιαιτέρου του ταμείου ἱκανὴ ποσότης χρημάτων, ὥστε ν᾽ ἀνεγερθῇ ἐκ τούτων ἡ πόλις αὕτη· ἀλλὰ τὸ προσδιορισθὲν τοῦτο ποσὸν δὲν ἐχορηγήθη, ὡς ἐξ ἀμελείας αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Ἐπομένως ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του καὶ διενυκτέρευσεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀπὸ Δρέσδας εἰς Βωτζένην ὁδόν. Τῇ δ᾽ ἐπαύριον, 19 Μαΐου, ἀπὸ πρωΐας ἔφθασεν ἔμπροσθεν τῆς πόλεως Βωτζένης, ἔνθα ἔφθασε καὶ ἡ φρουρὰ αὐτοῦ, καὶ ἔνθα τὰ γαλλικὰ στρατεύματα πε-

ριέμενον αὐτὸν ἀνυπομόνως, ἵνα ἔλθωσιν ἐκ νέου εἰς μάχην· ἡ δ' ἐν μάχῃ θέσις τῶν συμμάχων ἦτον ἡ ἑξῆς.

Ἡ ὑπ' αὐτῶν κατεχομένη θέσις, ὡς ἐρρέθη, ἐστηρίζετο εἰς τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Βοεμίας, ἥτις ἦτον οὐδετέρα, ὥστε ἕκαστος τῶν ἐμπολέμων ἐδύνατο νὰ στηριχθῇ εἰς τὰ ὄρη ταῦτα, ἄνευ προθέσεως νὰ παραβιάσῃ ταῦτα. Ἀπέναντι λοιπὸν τῶν Γάλλων, καὶ πρὸς δεξιὰ αὐτῶν, ὑψοῦντο ὑψηλὰ ὄρη, κατάφυτα ἐκ μελανῶν ἐλάτων, παραπλεύρως τῶν ὁποίων πηγάζει ὁ ποταμὸς Σπρέχας, ὅστις διέρχεται τὴν πόλιν Βωτζένην, ἔχουσαν ἐπ' αὐτοῦ λιθίνην γεφύραν, ἥτις ἦτο περιχαρακωμένη· ἡ δὲ πόλις αὕτη ἦτο περιτειχισμένη ὑπὸ ἀρχαίου τείχους μετὰ ἐπάλξεων καὶ μετὰ πύργων ἐφωπλισμένων μετὰ πυροβόλων· ὄπισθεν δὲ καὶ πρὸς ἀριστερὰ τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχει ὁμαλὸν καὶ ἐκτεταμένον ἔδαφος.

Τοιαύτη λοιπὸν ἦτον ἡ πρώτη ἐχθρικὴ γραμμή, ἥτις εὐκόλως ἐκυριεύετο. Δεξιόθεν τῶν ὀρέων τούτων καὶ πρὸς τὰς κλίσεις τῶν ὑψηλοτέρων βουνῶν οἱ σύμμαχοι εἶχον ἀνεγείρει χαρακώματα, περιφραγμένα μὲ πασσάλους, ἐφωπλισμένα μετὰ πολλῶν πυροβόλων, καὶ φυλαττόμενα ὑπὸ τῶν Ῥώσσων. Ἐν τῷ κέντρῳ, κάτωθεν καὶ ἄνωθεν τῆς πόλεως, ἐφαίνοντο καθήμενα πολλὰ ῥωσσικὰ σώματα· ἀριστερόθεν δὲ τῶν βουνῶν, δι' ὧν διήρχετο ὁ ποταμὸς Σπρέχας, ὑπάρχει ὁδὸς ἄγουσα εἰς τὴν πεδιάδα, ἔνθα ἐφαίνοντο διάφορα στρατεύματα πεζικά τε καὶ ἱππικά, ἄλλα μὲν ἐν τοῖς ὀχυρώμασι καὶ ἄλλα παρατεταγμένα, ἅπαντα δὲ διεκρίνοντο ὅτι ἦσαν πρωσσικά.

Ὁ Ναπολέων ἀποφάσισε τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ, 20 Μαΐου, νὰ διασπάσῃ τὴν γραμμὴν ταύτην τοῦ Σπρέχα, ἥτις ὑπεράσπιζε τὴν τοποθέτησιν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων· τοῦτο δὲ ἔμελλε νὰ δώσῃ ἀφορμὴν νέας μάχης. Μετὰ δὲ ταῦτα νὰ διασπάσῃ τὴν δευτέραν ἐχθρικὴν γραμμήν, ἥτις τῷ ἐφαίνετο φοβερωτέρα. Ἀπεφάσισε λοιπὸν τῇ ἐπαύριον ὁ μὲν στρατάρχης Οὐδινὼ νὰ διαβῇ δεξιόθεν τοῦ Σπρέχαν ποταμὸν, εἴτε κολυμβῶν, εἴτε διὰ προσωρινῆς γεφύρας, καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῆς πρώτης γραμμῆς· ὁ δὲ στρατάρχης

Μαγδονάλδος νὰ κυριεύσῃ τὴν ἀπέναντι τῆς πόλεως Βωτζένης κειμένην ἐπὶ τοῦ Στρέχα ποταμοῦ λιθίνην γεφύραν καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν πόλιν ταύτην ἐξ ἐφόδου· ὀλίγον δὲ ἄνωθεν τοῦ κέντρου ὁ στρατάρχης Μαρμὼν νὰ διαβῇ τὸν Σπρέχαν διὰ πλοιαρίων, μεταξὺ τῆς πόλεως Βωτζένης καὶ τοῦ χωρίου Νιμσκτοὺζ, καὶ νὰ ἐγκαταστάθῃ ἐκεῖ, καὶ τέλος πάντων ἀριστερόθεν ὁ στρατηγὸς Βερτράνδος νὰ κυριεύσῃ τὰ παρακείμενα ὑψώματα καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ· τοιαύτη ἦτον ἡ διάταξις τῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μάχης. Ἐν τοσούτῳ καὶ ὁ στρατάρχης Νέϋ μετὰ ἑξήκοντα χιλιάδων στρατοῦ ἤθελε φθάσει τέσσαρας λεύγας μακρὰν τοῦ Σπρέχα ποταμοῦ, κάτωθεν τῆς πόλεως Βωτζένης, ἵνα προσβάλῃ τοὺς συμμάχους πλευρικῶς, ἐνῷ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἤθελε προσβάλει αὐτοὺς κατὰ μέτωπον· οἱ δὲ στρατηγικοὶ οὗτοι συνδυασμοὶ τοῦ Ναπολέοντος, κατ' αὐτὸν, οὐδὲν ἐμπόδιον ἤθελον ἀπαντήσει.

Τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 19 Μαΐου ἠκούσθησαν ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ πολλοὶ πυροβολισμοὶ, γινόμενοι πρὸς τὸ ἀριστερὸν τῶν συμμάχων· ἐκ τούτων εἰκάζετο ὅτι οὗτοι ἀπεπειράθησαν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἕνωσιν τοῦ Νέϋ μὲ τὸν λοιπὸν γαλλικὸν στρατόν. Καὶ ὄντως δὲ οἱ σύμμαχοι, βλέποντες τὸ σῶμα τοῦ Νέϋ μεμονωμένον, ἀπέδωκαν σφάλμα εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅπερ οὗτος οὐδέποτε ἔπραξεν, ὅτι δηλαδὴ ἀπέσπασε τὸ σῶμα τοῦτο τοιουτοτρόπως ὥστε οὗτοι ἐδύναντο ν' ἀποχωρίσωσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ λοιποῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τὸ καταπολεμήσωσιν. Ὑποθέτοντες λοιπὸν ὅτι, ὡς ἐκ τῶν ζημιῶν ἃς ἔλαβεν ὁ Νέϋ ἐν τῇ προλαβούσῃ μάχῃ, τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα εἶχεν ἐξασθενήσει πολὺ, διώρισαν κατ' αὐτοῦ τὸν στρατηγὸν Βαρκλάϋ, ὅστις, πρὸ ὀλίγου φθάσας εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον μετὰ 16 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐσχημάτιζεν ἴδιον σῶμα ἀνεξάρτητον ἐκ τοῦ λοιποῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ· πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ αὐτοῦ διωρίσθη παρ' αὐτῷ καὶ ὁ στρατηγὸς Ὑόρκος μετὰ ὀκτὼ χιλιάδων Πρώσσων, ὥστε ὁ Βαρκλάϋ εἶχεν 24 χιλιάδας στρατοῦ. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Νέϋ ὁ Ναπολέων ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν στρατηγὸν Πεϋρὶ μετὰ μιᾶς ἰταλικῆς μεραρχίας. Ὁ στρα-

τηγὸς οὗτος, λαθὼν τῆς ὁδοῦ, ἐνέπεσεν αἴφνης μετὰ ὀκτὼ χιλιάδων ἀνδρῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὑπὸ τὸν Βαρκλάϋ σώματος συγκειμένου ἐκ 16 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ περικυκλωθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ κατεπολεμήθη· ἤθελε δὲ καταστραφῆ ἐντελῶς, ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν στρατηγὸν νέον Κελλερμάνον, ὅστις ἐπρόφθασε καὶ ἀπήλλαξεν αὐτὸν ἐκ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς· μ᾽ ὅλα ταῦτα ἀπώλεσε δύο χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ τρία πυροβόλα. Συγχρόνως ὅμως ὁ στρατηγὸς Ὑόρκος, ζητῶν ἀλλαχοῦ τὴν πρωτοπορείαν τοῦ ὑπὸ τὸν Νέϋ σώματος, συναντήθη μὲ τὸν στρατηγὸν Λωριστῶνα, ἔχοντα εἴκοσι χιλιάδας στρατοῦ· κατεπολεμηθεὶς δὲ ἀπώλεσε καὶ οὗτος δύο χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸν Σπρέχαν καὶ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Βαρκλάϋ. Ἀλλ᾽ αἱ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν προξενούμεναι ζημίαι ἦσαν ἀνεπαίσθητοι ἕνεκα τῆς διπλασίας δυνάμεως αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν συμμαχικὸν, ἐνῷ αἱ ζημίαι τούτου ἦσαν λίαν ἐπαισθηταὶ, μάλιστα μὴ δυναμένων τῶν συμμάχων ν᾽ ἀναπληρώσωσι τὰς ἐλλείψεις των εὐκόλως.

Τὸ αὐτὸ ἑσπέρας, 19 Μαΐου, ἕκαστος ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια· ὁ Βαρκλάϋ ἦλθεν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δεξιοῦ τῶν συμμάχων, ὁ στρατηγὸς Ὑόρκος, καταντήσας εἰς 6 χιλιάδας ἀντὶ τῶν 8 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ κέντρον, ὁ Νέϋ ἦτο παρὰ τὸ χωρίον Κλὶξ, ἔνθα ἔμελλε τῇ ἐπαύριον νὰ διαβῇ τὸν Σπρέχαν ποταμὸν, ὁ δὲ στρατηγὸς Πεϋρὶ, συναθροίσας τὰ λείψανα τῆς μεραρχίας του, προσεκολλήθη παρὰ τῇ μοίρᾳ τοῦ στρατηγοῦ Βερτράνδου. Αἱ συμπλοκαὶ αὗται, αἵτινες ἄλλοτε ἤθελον θεωρηθῆ ὡς μάχαι, δὲν ἦσαν εἰς τὴν γιγαντιαίαν ταύτην πάλην εἰμὴ ἀψιμαχίαι. Τῇ ἐπ᾽ αὔριον, 20 Μαΐου, ὁ Ναπολέων, ὑπολογίζων ὁποῖος χρόνος ἀπῃτεῖτο πρὸς παραβίασιν τῆς πρώτης ἐχθρικῆς γραμμῆς, διέταξε περὶ τὴν μεσημβρίαν ν᾽ ἀρχίσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι· ἀπὸ πρωΐας δὲ ἤρχισαν αἱ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμεναι παρασκευαὶ τῆς διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ Σπρέχα.

Τῇ 20 Μαΐου λοιπὸν ὁ Ναπολέων, ἐλθὼν ἀπέναντι τῆς πόλεως Βωτζένης, διέταξε τὴν ἔναρξιν τῆς προσβολῆς, ἥτις ἐγένετο

διὰ πλῆθος ἀκροβολιστῶν διεσπαρμένων κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Σπρέχα, ἵνα ἀποδιώξωσιν οὗτοι τοὺς ἀπέναντι τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου ἀκροβολιστὰς τῶν συμμάχων· συνάμα ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ, συμμορφούμενος μὲ τὰς ὑπ' αὐτοῦ ληφθείσας διαταγὰς, προσῆλθεν εἰς τὸν ποταμὸν πρὸς τὸ χωρίον Σιγκβὶτζ μετὰ μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ. Δύο δὲ γαλλικαὶ φάλαγγες, ὠφελούμεναι ἐκ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, διῆλθον τὸν ποταμὸν διὰ προσωρινῆς γεφύρας, ἀλλ' ἅμα ἀπέβησαν εἰς τὴν ἑτέραν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, εὑρέθησαν ἀπέναντι ἰσχυροῦ ῥωσσικοῦ σώματος, σχηματίζοντος τὸ ἀριστερὸν τῶν συμμάχων. Ὁ διοικῶν τὸ σῶμα τοῦτο στρατηγὸς Μιλοραδόβιτζ διέταξεν εὐθὺς τὴν κατὰ τῶν γαλλικῶν φαλάγγων προσβολὴν, ἀλλ' αὗται ἀντέστησαν μέχρις οὗ ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ ἔφθασε μετὰ τῆς μεραρχίας του καὶ ὑπεστήριξεν αὐτὰς, καὶ μετὰ ταῦτα, καταδιώξας τὰ ἐκεῖ ῥωσσικὰ σώματα, προεχώρησε μέχρι τῶν δεξιόθεν παρακειμένων ὑψωμάτων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων δεξιόθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἐν τῷ κέντρῳ ὁ στρατάρχης Μαγδονάλδος μετὰ τριῶν μεραρχιῶν προσέβαλε κατὰ μέτωπον τὴν πόλιν Βωτζένην, ἀρχόμενος τῆς προσβολῆς ἐκ τῆς γεφύρας αὐτῆς, καὶ πρῶτον μὲν διεβίβασε διὰ προσωρινῆς γεφύρας μίαν φάλαγγα πεζικοῦ πέραν τοῦ ποταμοῦ, εἶτα προσέβαλε τὴν γέφυραν, οὖσαν καλῶς ὠχυρωμένην, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν ἄνευ πολλῶν δυσκολιῶν· ἔπειτα δὲ προσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ διαῤῥήξας τὰς πύλας διὰ τῶν πυροβόλων εἰσέβαλεν εἰς αὐτήν· ἀλλ' ἡ ἐκεῖ φρουρὰ ἠμύνετο καρτερῶς. Ὀλίγον δὲ ἄνωθεν τῆς πόλεως Βωτζένης ὁ στρατάρχης Μαρμὼν διέβη τὸν ποταμὸν Σπρέχαν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τριῶν μεραρχιῶν καὶ ἦλθεν εἴς τινα θέσιν κειμένην μεταξὺ τοῦ κέντρου καὶ τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου· ἀλλὰ ἵν' ἀποκατασταθῇ ἐκεῖ, ἐδέησε νὰ κυριεύσῃ τὸ παρακείμενον χωρίον Βουρκ, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου Πρώσσου στρατηγοῦ Κλέϊστ. Πέραν τῆς θέσεως ταύτης ἤρχετο ἡ δευτέρα ἐχθρικὴ γραμμή· ὁ στρατηγὸς Κλέϊστ μετὰ τοῦ σώματός του ὑποχωρῶν κατέλαβε τὰ παρὰ τῇ γραμμῇ

ταύτῃ κείμενα τρία χωρία, πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ αὐτοῦ ἔδραμεν ὁ στρατηγὸς Ὑόρκος. Οὐ μακρὰν τῆς θέσεως ταύτης ἐκάθητο ὁ στρατηγὸς Βλούχερος μετὰ 20 χιλιάδων ἀνδρῶν· ὁ στρατηγὸς Κλεῖστ εὐθὺς προσέβαλε διὰ τοῦ πεζικοῦ του τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα, συγχρόνως δὲ καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Βλούχερον ἱππικὸν ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὅλαι αἱ προσβολαὶ τῶν Πρώσσων κατὰ τῶν Γάλλων ἀπέτυχον, διότι οὗτοι, σχηματισθέντες εἰς μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ τετράγωνα, ἀπέκρουσαν αὐτούς.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐπειδὴ ἡ πόλις Βωτζένη δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐντελῶς κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Μαγδονάλδου, ὁ Μαρμὼν ἐξαπέστειλεν ἐκεῖ μίαν τῶν μεραρχιῶν του, καὶ οὕτως ἐπετάχυνε τὴν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης καταδίωξιν τῶν Πρώσσων καὶ τὴν ἐντελῆ κυρίευσιν αὐτῆς. Ἐν τούτοις καὶ ὁ στρατηγὸς Βερτράνδος διέβη τὸν ποταμὸν Σπρέχαν πλησίον τῶν ὑψωμάτων, ἔνθα διέμενεν ὁ στρατηγὸς Βλούχερος, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ προχωρήσῃ, διότι εὗρε τρομερὰν ἀντίστασιν ἐκ τοῦ Βλουχέρου, μ' ὅλα ταῦτα καταλαμβάνει καὶ οὗτος ἓν τῶν παρακειμένων ὑψωμάτων καὶ κάθηται ἐκεῖ. Ἦτο δὲ ἕκτη ὥρα Μ. Μ. ὅτε ὅλη ἡ πρώτη πολεμικὴ γραμμὴ τῶν συμμάχων εἶχε κυριευθῇ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἄνευ πολλῶν δυσκολιῶν. Ἡ ὑπολογισθεῖσα λοιπὸν πρόθεσις τοῦ Ναπολέοντος ἐξετελέσθη ἀκριβῶς· μετ' οὐ πολὺ δὲ φθάσαντος καὶ τοῦ στρατάρχου Νέϋ, ἡ ἔκβασις τῆς ἐπὶ τὴν αὔριον συναφθησομένης μάχης προεμηνύετο ὑπὲρ τῶν Γάλλων.

Ὁ Ναπολέων εἰσῆλθε περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν πόλιν Βωτζένην, καὶ ἰδὼν τοὺς ἐν αὐτῇ κατοίκους ἐκπεπληγμένους ὡς ἐκ τῶν πολεμικῶν συμβάντων, καθησύχασεν αὐτούς· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξῆλθε καὶ διενυκτέρευσεν ἐν τῷ πεδίῳ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ, διαλογιζόμενος τὰ περὶ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας. Οἱ σύμμαχοι ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτῶν γραμμῇ ἦσαν ὠχυρωμένοι εἰς λίαν ἰσχυρὰς θέσεις, ἐξ ὧν ἡ ὑπὸ τοῦ Βλουχέρου κατεχομένη ἦτον ἡ σπουδαιοτέρα. Ὁ Ναπολέων διέταξε τὸν στρατάρχην Νέϋ νὰ διαβῇ λίαν πρωΐ μετὰ πάσης θυτίας τὸν ποταμὸν Σπρέχαν ὄπισθεν τῶν συμμάχων καὶ ν'

ἀρχίσῃ ἐκεῖθεν πρῶτος αὐτὸς τὴν κατ᾽ αὐτῶν ἐπίθεσιν· ἅμα δὲ ἀκουσθέντος τοῦ κρότου τοῦ πυροβολισμοῦ αὐτοῦ, ὁ στρατηγὸς Βερτράνδος καὶ ὁ στρατάρχης Μαρμὼν νὰ προσβάλωσι τὸν Βλούχερον.

Ταῦτα διατάξαντος τοῦ Ναπολέοντος περὶ τῆς μάχης τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, 21 Μαΐου, ἕκαστον σῶμα κατηυλίσθη ἔνθα ἔμενεν· ἀλλ᾽ ἅπαντες ἠρωτῶντο κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἑσπέραν ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ διὰ τί μέχρι τοῦδε δὲν ἀπεφασίσθησαν τὰ περὶ τῆς προτανθείσης ἀνακωχῆς, ἐνῷ ὁ στρατηγὸς Κωλαιγκοῦρτος εἶχε σταλῇ εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ σύμμαχοι, θέλοντες νὰ δοκιμάσωσι τὴν τύχην τῶν ὅπλων των εἰς νέαν μάχην, ἀνέβαλλον τὴν περὶ ἀνακωχῆς ἀπάντησίν των, ὅπερ καὶ συνετέλει τὰ μέγιστα εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ Ναπολέοντος, διότι ἦτο βέβαιος ὅτι ἡ ἔκβασις τῆς μάχης ταύτης ἦτον ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἀπέναντι τῆς θέσεως, εἰς ἣν κατηυλίσθη ὁ Ναπολέων, διέμενον καὶ ἀμφότεροι οἱ σύμμαχοι ἡγεμόνες, καθ᾽ ὅλην δ᾽ ἐκείνην τὴν νύκτα συνεζήτουν οὗτοι περὶ τοῦ πρακτέου· προέκειτο λοιπὸν περὶ τῆς ἀνακωχῆς καὶ περὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ διαπραγματεύσεως μετὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἀποσταλέντος Κωλαιγκούρτου. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ μὴ παραδεχθῶσι τὴν ἀνακωχὴν εἰμὴ ὅταν εὑρεθῶσιν εἰς μεγίστην ἀνάγκην, μήτε νὰ διαπραγματευθῶσιν ἀπ᾽ εὐθείας μὲ τὸν Ναπολέοντα, διότι τοῦτο ἤθελε δυσαρεστήσει τὴν Αὐστρίαν. Ὅθεν εἰδοποίησαν τὸν Κωλαιγκοῦρτον ὅτι περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τούτων νὰ συνενοηθῇ οὗτος μὲ τὸν Σταδιῶνα, τὸν ὑπὸ τῆς μεσολαβούσης Δυνάμεως Αὐστρίας ἀπεσταλμένον· μάλιστα δὲ εἶπον αὐτῷ ὅτι ἡ περὶ ἀνακωχῆς ἀπόφασις πρέπει ν᾽ ἀναβληθῇ μέχρι τῆς περαιώσεως τῆς ἤδη ἀρξαμένης μάχης· διότι ὁ μὲν βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, κινούμενος ἐκ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐπικρατείας του, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἀρχιστρατηγίας, ὡς διοικῶν τὸν συμμαχικὸν στρατὸν, ἀμφότεροι ἐπεθύμουν νὰ ἔλθωσιν ἐκ νέου εἰς μάχην. Ἀλλ᾽ ὁ Ἀλέξανδρος φανταστικῶς πως ἐδιοίκει τὸν στρατὸν τοῦτον, διότι ὁ Βιττγενστεῖν ἦτον ὁ

διοικητὴς τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐδιοίκει ὁ Διέβιτζ· ἐνῷ ἡ διοίκησις τοῦ στρατοῦ ἀνῆκεν εἰς τὸν Βαρκλάϋ δὲ Τόλλυ ἕνεκα τῆς τάξεως, ἣν κατεῖχεν οὗτος ἐν τῷ ῥωσσικῷ στρατῷ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἔμπειρος στρατηγὸς οὗτος ἦτον ἄκαμπτος ὡς πρὸς τὸ συνετὸν σύστημά του καὶ δὲν συμμερίζετο οὔτε τὴν θερμότητα τῶν νέων Ῥώσσων ἀξιωματικῶν, οὔτε τὰς παραδοξολογίας τῶν Γερμανῶν, ἐδέησε νὰ τὸν ἀποχωρίσῃ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τοῦ λοιποῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, καὶ ν' ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ ἐνεργῇ ἀνεξαρτήτως. Ἐπομένως διηγέρθη σφοδρὰ συζήτησις περὶ τῆς ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ θέσεως τοῦ Βαρκλάϋ, ὥστε ἄλλοι μὲν ἐγνωμοδότουν ὅτι ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ γενησομένας προσβολὰς τοῦ Νέϋ, ἕτεροι δὲ τοὐναντίον. Ὁ Ἀλέξανδρος, καθὸ ἄπειρος τοῦ πολέμου, μὴ δυνάμενος νὰ κρίνῃ περὶ τῶν ἐπικινδύνων μερῶν τῆς μάχης, ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ κυριεύσῃ τὰ ὄρη τῆς Βοεμίας ἵνα διακόψῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ· ἐνῷ ὁ Πρῶσσος στρατηγὸς Μουφλίγκ, καθὸ ἀξιωματικὸς πεπαιδευμένος καὶ ἐμπειροπόλεμος, ἐγνωμοδότει τοὐναντίον, λέγων ὅτι ἡ θέσις τοῦ Βαρκλάϋ ἦτον ἡ ἐπικινδυνωδεστέρα, ἀλλ' ἠναγκάσθη καὶ οὗτος νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν γνώμην τοῦ Ἀλεξάνδρου· καὶ οὕτω, ἀφέθη ὁ Βαρκλάϋ εἰς τὰς δυνάμεις του, συγκειμένας μόνον ἐκ 15 χιλιάδων ἀνδρῶν.

Ὁ δὲ Ναπολέων λίαν πρωΐ ἐφιππεύσας ἔδιδε διαφόρους διαταγὰς εἰς τὸν στρατόν του, ἱστάμενος εἰς ἀπόστασιν βολῆς πυροβόλου ἐκ τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ λόρδος Καθκάρδος, ὅστις παρίστατο εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον, ἔχων ἐξαίσιον τηλεσκόπιον ἔβλεπεν αὐτὸν περιφερόμενον εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατευμάτων, καὶ συνοδευόμενον ὑπό τινος ἱππέως, ἔχοντος ἀλλόκοτον χρυσῆν ἐνδυμασίαν. Ἅπαντες ἐλάμβανον τὸ τηλεσκόπιον τοῦτο καὶ ἔβλεπον τὸν Ναπολέοντα καὶ τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν, ὃν καὶ ἐξελάμβανον ὡς τὸν Μυράτον· μετ' ὀλίγον ὅμως ἐγνώσθη ὅτι ὁ φέρων τὸ ἀλλόκοτον τοῦτο ἔνδυμα ἦτο Σάξων ταχυδρόμος, ὅστις ἐδείκνυεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὰ ἐπὶ τοῦ χάρτου σημειούμενα χωρία.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ τρομερὸς πυροβολισμὸς διέλυσε τὴν ἐφι-

σταμένην σιωπήν. Ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ δεξιόθεν ἠμύνετο τὰ κατὰ τὴν προτεραίαν κυριευθέντα ὑπ' αὐτοῦ ὑψώματα, προσβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ Μιλοραδόβιτζ, θέλοντος ν' ἀνακτήσῃ ταῦτα. Ἐν τῷ κέντρῳ ὁ Μαγδονάλδος καὶ ὁ Μαρμὼν, καθήμενοι ἀτάραχοι μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ μετὰ τοῦ ἱππικοῦ, περιέμενον τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος· ὁ δὲ στρατηγὸς Βερτράνδος, ἀριστερόθεν ἐξακολουθῶν τὴν ἀπὸ τῆς προτεραίας ἀρξαμένην διάβασιν τῶν στρατευμάτων του ἐκ τοῦ ποταμοῦ Σπρέχα, ἀνέβαινε μετὰ τῶν τριῶν μεραρχιῶν του τὰ ὑψώματα τῆς δεξιᾶς ὄχθης, ὑπερασπιζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τεταγμένου πυροβολικοῦ του. Ἀλλ' αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην σπουδαιότεραι πολεμικαὶ πράξεις ἔμελλον νὰ συμβῶσι δύο λεύγας μακρὰν καὶ ἄνωθεν τῶν ὑπὸ τῶν εἰρημένων στρατηγῶν κατεχομένων θέσεων, ἤτοι παρὰ τὸ χωρίον Κλίξ.

Ὁ στρατάρχης Νέϋ ἤρξατο ἤδη νὰ διαβαίνῃ τὸν Σπρέχαν κατὰ τὴν θέσιν ταύτην καὶ νὰ καταστρέφῃ τὰς ἐμπροσθοφυλακὰς τοῦ Βαρκλάϋ. Διαβὰς δὲ τὸν Σπρέχαν, δεξιόθεν εἶχε τὰ ὑπὸ τοῦ Βλουχέρου κατεχόμενα ὑψώματα, καὶ τὰ ὑπ' αὐτὰ λιμνάζοντα ὕδατα, ἀπέναντί του ἕνα ἀνεμόμυλον, ἔνθα ἐκάθητο ὁ Βαρκλάϋ, καὶ ἀριστερόθεν ἕλη. Ὁ Νέϋ ἐπορεύθη ἀπ' εὐθείας καὶ ἀποφασιστικῶς πρὸς τὸν ἀνεμόμυλον, δεξιόθεν ἐξαπέστειλε μίαν τῶν μεραρχιῶν του, διοικουμένην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μαιζόνα, ἵνα ἀναβῇ τὰ ὑψώματα καὶ καταλάβῃ τὸ πρωσσικὸν πυροβολικὸν, ἀριστερόθεν δ' ἐξαπέστειλε δύο μεραρχίας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λωριστῶνα ὅπως περικυκλώσῃ τὰς ἐχθρικὰς θέσεις.

Ἀπὸ πρωΐας λοιπὸν ὁ Νέϋ, ἅμα διελθὼν τὸν ποταμὸν, προσέβαλε τὸν Βαρκλάϋ· ἀλλ' οὗτος ἐκανονοβόλησεν αὐτὸν δι' ἀπείρων σφαιρῶν, διότι εἶχε πολυάριθμον πυροβολικόν. Ἐπειδὴ δὲ κατεῖχεν ἐκτεταμένην θέσιν, ἵνα συνδέηται μὲ τὸν Βλούχερον πρὸς τὸν ἀνεμόμυλον, δὲν εἶχε πλέον τῶν πέντε χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὁ Νέϋ δὲν ὀπισθοδρομεῖ ἐκ τῶν σφαιρῶν, ἀλλὰ προχωρεῖ πρὸς τὸν ἀνεμόμυλον, καὶ κυριεύει αὐτόν. Ὁ Βαρκλάϋ, κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν στρατηγὸν

τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ Μουφλίγκ, τὸν τοσοῦτον παραστήσαντα εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν θέσιν ταύτην ὡς ἐπικινδυνωδεστέραν πασῶν τῶν ἄλλων, ἐξαπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν Βλούχερον, ὅπως ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ὁ Βαρκλάϋ δὲν ἀνθίσταται πλέον, ἀλλ' ὑποχωρεῖ ἐν τάξει, φοβούμενος μήπως τεθῇ εἰς ἀταξίαν, καὶ καταλαμβάνει τοὺς πρόποδας τῶν παρακειμένων λόφων, ἵνα ἐμποδίσῃ τοὺς Γάλλους τοῦ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὸ κέντρον τοῦ συμμαχικοῦ στρατοπέδου· καθ' ὁδὸν ὅμως ἀπαντᾷ τὸν στρατηγὸν Λωριστῶνα, ἀλλὰ δὲν ἐμποδίζεται ἐξ' αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Νέϋ, κυριεύσας τὸν ἀνεμόμυλον, ἐπορεύθη ὄπισθεν τῶν παρακειμένων ὑψωμάτων, τῶν κατεχομένων ὑπὸ τοῦ Βαρκλάϋ. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ Νέϋ μένει καὶ δὲν προχωρεῖ πλέον· διότι ὁ ἥρως οὗτος ἐν καιρῷ μάχης ἐνίοτε ἤρχετο εἰς δισταγμούς· ὅπως καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐστάθη ἵνα μάθῃ τί ἔπραξεν ὁ ἐπίλοιπος γαλλικὸς στρατὸς, διαμένων τρεῖς λεύγας μακρὰν τῆς θέσεως ταύτης.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Πρῶσσος στρατηγὸς Μούφλιγκ φθάνει εἰς βοήθειαν τοῦ Βαρκλάϋ μεθ' ἱκανῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα καθ' ὁδὸν προσέβαλον τὸ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σουάμου καταληφθὲν πρὸ μικροῦ κατὰ διαταγὴν τοῦ Νέϋ χωρίον. Ὁ Νέϋ, ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς αἰφνιδίου ταύτης ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων, προσλαμβάνει μίαν μεραρχίαν, καὶ μετὰ τῆς ἀποσοβηθείσης ἐκ τοῦ εἰρημένου χωρίου ἐπιπίπτει κατὰ τῶν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἰσβαλόντων πρωσσικῶν στρατευμάτων, καὶ κυριεύει αὐτό. Μετὰ δὲ ταῦτα θέλει νὰ πορευθῇ κατὰ τῶν ὑψωμάτων τῶν κατεχομένων ὑπὸ τοῦ Βλουχέρου μετὰ 25 χιλιάδων Πρώσσων καὶ 200 πυροβόλων. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν τοῦ Νέϋ Ἰουμινῆς εἰς μάτην ἐπροσπάθει ν' ἀναχαιτίσῃ αὐτὸν· διότι οὗτος ἐπιμένει καὶ θέλει νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὸ πρώτιστον σῶμα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἵνα, ὡς ἔλεγεν, ἀκουσθῇ ὁ κρότος τῶν κανονίων αὐτοῦ ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ.

Ὁ Ναπολέων, μένων μέχρι τοῦδε ἐν ἀπραξίᾳ, διότι πάντοτε

ἤρχιζε τὴν μάχην ἐγκαίρως, καὶ μαθὼν τὴν ἐκ τοῦ ποταμοῦ Σπρέχα διάβασιν τοῦ Βερτράνδου καὶ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ Βλουχέρου, ἀκούσας δὲ μετ' ὀλίγον καὶ τοὺς πυροβολισμοὺς τοῦ Νέϋ, εὐθὺς διέταξε τὰ τῆς ἐναρξεως τῆς μάχης. Ὁ Μαρμὼν πάραυτα παρέταξεν ὅλον τὸ πυροβολικόν του κατὰ τοῦ Βλουχέρου καὶ ἤρχισε τρομερὸν πυροβολισμὸν κατ' αὐτοῦ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ Βερτράνδος ἐπορεύθη ἵνα πρόσβάλῃ τὸν Βλούχερον, ἀλλὰ πάραυτα τὸ πρωσσικὸν ἱππικὸν καλπάζον ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ· τὰ ὑπὸ τὸν Βερτράνδον ὅμως στρατεύματα, σχηματισθέντα εἰς τετράγωνα, ἀντέκρουσαν τὰς ἐπελάσεις τοῦ ἱππικοῦ τούτου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐφώρμησαν πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Βλουχέρου κατεχομένας θέσεις. Ὁ Βλούχερος, βλέπων ἑαυτὸν ἐπαπειλούμενον πανταχόθεν, ἐξαποστέλλει μίαν τῶν μεραρχιῶν του καὶ ἀναχαιτίζει τὰς προσβολὰς τοῦ Βερτράνδου, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐκτοπίσῃ αὐτὸν· ζητεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐπικουρίαν του ἡ πρωσσικὴ βασιλικὴ φρουρὰ καὶ μέρος ῥωσσικῶν στρατευμάτων, ἀλλ' εἰδοποιεῖται ὅτι τὰ στρατεύματα ταῦτα, ἐνασχολούμενα ἀλλαχοῦ, δὲν δύνανται νὰ ἔλθωσι νὰ τὸν συνδράμωσι, μάλιστα δὲ ὅτι ταῦτα ἐπαπειλοῦνται ὑπὸ τοῦ Νέϋ νὰ αἰχμαλωτισθῶσιν, ἂν δὲν ὑποχωρήσωσιν. Ὁ Βλούχερος λοιπὸν ἀναγκάζεται, καίτοι μετὰ πολλῆς θλίψεως, νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐνταῦθα κατεγνώσθη τὸ λάθος τῶν Ῥώσσων, οἵτινες, νομίζοντες ὅτι ἔπρεπε νὰ φυλάξωσι τὰ ὄρη, ἐγκατέλειψαν τὰ πλάγιά των ἀπροφύλακτα, ἔνθα, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ στρατηγοῦ Μούφλιγκ, ἔπρεπε νὰ δώσωσι μεγίστην προσοχήν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ Γάλλοι δὲν ἦσαν νικηταὶ πανταχοῦ, διότι ὁ Οὐδινὼ εἰς τὸ δεξιὸν ὑπέστη πολλὰς ζημίας ἐκ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Μιλοραδόβιτζ· ἡ ὀπισθοδρόμησις ὅμως τοῦ Βλουχέρου παρέσυρεν ὅλον τὸν συμμαχικὸν στρατὸν εἰς γενικὴν ὑποχώρησιν, ἥτις ὅμως ἐγένετο ἐν τάξει, διότι ὑπερασπίζετο ὑπὸ τοῦ πολυαρίθμου ἱππικοῦ αὐτῶν. Ὁ δὲ Ναπολέων διέταξεν ὥστε ὅλος ὁ στρατός του νὰ πορευθῇ πρὸς καταδίωξιν τῶν ὑποχωρούντων συμμάχων· ἀλλ' εἰς μάτην, διότι οὐδὲ αἰχμαλώτους, οὐδὲ σημαίας, ἀλλ' οὔτε πυροβόλα, ἐκτὸς ἐφθαρμένων τινῶν,

ἐδύνατο νὰ κυριεύσῃ ἕνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ ἱππικοῦ του καὶ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους· πρὸς δὲ ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ὁ Νέϋ δὲν ἔδειξε τὴν ἀείποτε χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν τόλμην καὶ ἀπόφασιν. Οὗτος, ὡς ἐρρέθη, πλησιάσας πρὸς τὰς θέσεις τοῦ Βλουχέρου, ἐδίστασε νὰ προσβάλῃ αὐτὰς ἀποφασιστικῶς, καὶ περιέμενε νὰ μάθῃ τί συνέβῃ εἰς τὸ κέντρον τοῦ στρατοῦ, ἐνῷ πρῶτος αὐτὸς ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ τὴν μάχην καὶ νὰ προσβάλῃ τὸν ἐχθρὸν, ἀδιαφορῶν τι ἐγίνετο εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ στρατοῦ· ἄλλως ὅμως ὁ Νέϋ δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτος, διότι οὗτος ἐγνώριζεν ὅτι οἱ καιροὶ τῆς εὐτυχίας τῶν γαλλικῶν ὅπλων πρὸ πολλοῦ ἐξέλιπον, καὶ ὅτι ἡ μεγίστη τόλμη ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ ἀθεράπευτα κακὰ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν· διὸ δὲν ἦτο πλέον ὁ ποτὲ ἀκάθεκτος Νέϋ, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἤδη ἐσκέπτετο περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῆς Γαλλίας.

Ἡ δὲ ἀπώλεια ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ σχεδὸν ἦτον ἐξίσου, διότι οἱ μὲν σύμμαχοι ἀπώλεσαν 15 χιλιάδας ἀνδρῶν εἰς φονευμένους καὶ πληγωμένους, ὡς ὡμολόγησαν εἰς τὰς ἐφημερίδας των, οἱ δὲ Γάλλοι 13 χιλιάδας, ἀλλ' εἶχον καὶ τρεῖς χιλιάδας λειποτάκτας στρατιώτας διαφόρων ἐθνῶν· ἐκτὸς δὲ τούτων, μεταξὺ τῶν πληγωθέντων Γάλλων ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι στρατηγοί.

Ἐν τοσούτῳ τὰ ἀποτελέσματα τῆς νίκης ταύτης ἔπρεπε νὰ φανῶσι βραδύτερον. Ὁ Ναπολέων τῇ ἐπιούσῃ, 22 Μαΐου, διέταξε τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ στρατοῦ του πρὸς καταδίωξιν τῶν συμμάχων καὶ πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως Βρεσλάϋ, ἔνθα ἐωρτάσθη ἡ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πρωσσίας συμμαχία, ἣν πόλιν οἱ Γερμανοὶ ὠνόμαζον γερμανικὴν πόλιν· τὸν δὲ στρατάρχην Οὐδινὼ, ἐνισχύσας μὲ νέα στρατεύματα, διέταξε νὰ πορευθῇ πρὸς τὸ Βερολῖνον καὶ καταλάβῃ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πρωσσίας, αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων ἐπορεύετο πρὸς τὴν πόλιν Βρεσλάϋ.

Τῇ 22 Μαΐου λοιπὸν ὁ Ναπολέων, ἔχων 135 χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν, ἐκτὸς 15 ἄλλων ἐρχομένων κατόπιν αὐτοῦ, ἀπῆλθε πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν του, οὓς διὰ τῆς δυνάμεως

ταύτης ἐδύνατο κάλλιστα νὰ καταπολεμήσῃ ὡς μὴ ἔχοντας τότε πλέον τῶν 80 χιλιάδων ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπεχώρουν εἰς Γορλίτζ. Καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὠδοιπόρει, ὁ δὲ Ναπολέων ἡγεῖτο αὐτοῦ καὶ ἐδιοίκει αὐτοπροσώπως καθ' ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς διοικήσεως ὁδοιποροῦντος στρατοῦ· μάλιστα δὲ παρίστατο εἰς τὰς πρωτοπορείκς καὶ ἐμπροσθοφυλακὰς, ὡς ἔπραττε τοῦτο πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν· καθ' ὁδὸν τὸ ἱππικὸν αὐτοῦ ἤρχετο εἰς συμπλοκὰς μὲ τὸ τῶν συμμάχων, ἐν αἷς ἐφονεύθη ὁ ἀρχαῖος καὶ ἀνδρεῖος στρατηγὸς τοῦ Ναπολέοντος Βρουΐερος.

Ἑσπέρας γενομένης, ὁ Ναπολέων διέταξε ν' ἀναπαυθῇ ὁ στρατός του, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἶχε βαδίσει ἐκτὼ λευγῶν πορείαν· ἀλλ' ἐν ταῖς ἐμπροσθοφυλακαῖς ἐξηκολούθουν εἰσέτι οἱ πυροβολισμοὶ καὶ ἀκροβολισμοί. Ἀφιππεύσας δὲ ὁ Ναπολέων ἵν' ἀναπαυθῇ, ἤκουσε φωνὴν παρ' αὐτῷ λέγουσαν ὅτι ὁ στρατηγὸς Κιργενέρος ἐφονεύθη.—Ὁ Ναπολέων στρέψας πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν εἶπεν « Ἡ τύχη μᾶς κατατρέχει σήμερον » ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠκούσθη καὶ δευτέρα φωνὴ— ὁ Δυρόκος ἐφονεύθη ! — Δὲν εἶναι δυνατὸν, ἀπήντησεν ὁ Ναπολέων, τώρα ὡμίλησα μετ' αὐτοῦ. — Ἀλλὰ τοῦτο οὐχὶ μόνον ἦτο δυνατὸν, ἀλλ' ἦτο βεβαιότατον· σφαῖρα πυροβόλου προσβαλοῦσα εἰς δένδρον, παρ' ᾧ ἵστατο ὁ Ναπολέων, καὶ ἀντανακλάσασα ἐφόνευσε διαδοχικῶς τὸν ἄξιον στρατηγὸν τοῦ μηχανικοῦ Κιργενέρον καὶ τὸν στρατάρχην καὶ αὐλάρχην τοῦ Ναπολέοντος Δυρόκον. Παράδοξος σύμπτωσις· κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ Δυρόκος ἐκυριεύετο ὑπὸ μεγίστης μελαγχολίας, ὡς πολλάκις ὑπέκειτο ὁ τίμιος οὗτος ἀνὴρ εἰς τοῦτο· ἀλλὰ τότε ἐκυριεύθη πλέον παρὰ ποτέ· ἀπαντῶν λοιπὸν τὸν Κωλαιγκοῦρτον εἶπεν αὐτῷ « Φίλε μου, προφύλαττε τὸν Αὐτοκράτορα· οὗτος μετὰ τοσαύτας συμφορὰς ἀποκτᾷ νίκας, τοῦτο πρέπει νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ὡς μάθημα τῆς δυστυχίας . . . ἀλλὰ τὸν βλέπεις, δὲν ἤλλαξεν . . . εἶναι ἀκόρεστος μαχῶν . . . τὸ τέλος τούτων δὲν θέλει εἶσθαι εὐτυχές ! — Μόλις ὁ Κωλαιγκοῦρτος ἔνευσε διὰ τῆς κεφαλῆς του, ἐπιδοκιμάζων τοὺς λόγους τούτους, καὶ ὁ

Δυρόκος προσεβλήθη ὑπὸ σφαίρας κανονίου εἰς τὴν κοιλίαν. Πάραυτα περιέδησαν τὴν πληγὴν αὐτοῦ μὲ ταινίας ἠλλειμμένας ὄπιον, ἵνα καταστήσωσι τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ θανάτου του ἧττον ὀδυνηράς, διότι οὐδεμία ἐλπὶς ὑπῆρχε πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ναπολέων ἔδραμε παρ' αὐτῷ, ἔδραζε τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καλῶν αὐτὸν φίλον του, ὡμίλησεν αὐτῷ περὶ τῆς ἄλλης ζωῆς, ἔνθα ἦτο τὸ τέρμα τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων, προφέρων τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις μετὰ τύψεως συνειδότος, τὸ ὁποῖον δὲν ὡμολόγει μὲν, ἀλλ' ἠσθάνετο ἐνδομύχως. Ὁ Δυρόκος μετὰ πολλῆς συγκινήσεως εὐχαρίστησε τὸν Ναπολέοντα περὶ τῶν φιλικῶν ἐκφράσεων τούτων, συνέστησεν αὐτῷ τὴν μονογενῆ θυγατέρα του, εὐχήθη αὐτῷ περὶ μακροβιότητος καὶ νίκης κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Γαλλίας, καὶ ταχείας ἀποκαταστάσεις τῆς εἰρήνης. — Τὸ ἐπ' ἐμοὶ, εἶπεν αὐτῷ, ἔζησα ὡς τίμιος ἀνὴρ, ἀποθνήσκω ὡς στρατιώτης τῆς πατρίδος· οὐδόλως μ' ἐλέγχει ἡ συνείδησις· τελευτῶν δὲ σὲ συνιστῶ τὴν θυγατέρα μου. — Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἔμεινε παρὰ τὴν κλίνην τοῦ Δυρόκου, κρατῶν τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ μένων βεβυθισμένος εἰς βαθεῖς συλλογισμοὺς· ἀλλ' οὗτος εἶπεν αὐτῷ « Ἀναχώρησον, Μεγαλειότατε, ἀναχώρησον, τὸ θέαμα τοῦτο σοὶ εἶναι λίαν λυπηρόν. « Ὁ δὲ Ναπολέων ἐξῆλθε, λέγων αὐτῷ καὶ τελευταίως « Χαῖρε φίλε μου, καλὴν ἀντάμωσιν, ἴσως τάχιστα . . . — Οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ Δυρόκου, εἰπόντος περὶ τῆς τύψεως τοῦ συνειδότος του, λέγουσιν ὅτι ἀπέβλεπον περιστατικόν τι, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἀδίκως ὠνείδισεν αὐτὸν ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐν τῇ παραφορᾷ του οὐδενὸς ἐφείδετο, οὐδὲ τῶν εὐϋπολήπτοτέρων παρ' αὐτῷ, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐδικαίωσεν αὐτόν. Ὁ στρατηγὸς Δυρόκος ἐγεννήθη ἐν Ἀνβέργνῃ, ἐκ πατρὸς στρατιωτικοῦ, εὐγενοῦς μὲν, ἀλλὰ πτωχοῦ, ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ πυροβολικὸν σχολεῖον καὶ ἐγένετο ἐγκρατὴς τοῦ ὅπλου του· ἦτον ἀνὴρ αὐστηρῶν ἠθῶν, νουνεχὴς, πιστὸς καὶ μετριόφρων, μὴ πιστεύων εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ ἐλυπεῖτο ὅτι ἦτο προσηλωμένος εἰς ἄνδρα, ὅστις ἔτρεχεν εἰς τὸν ὄλεθρόν του, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Ναπολέοντα, ὅστις εἶχεν ἑλκύσει αὐτὸν

διὰ τῆς παρινοίας του, διὰ τὰς πρὸς αὐτὸν συμπαθείας του καὶ εὐεργεσιῶν του. Σπανίως ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ καταφρονήσῃ τὴν τύχην, εἰ καὶ δὲν ἐμπιστεύεται εἰς αὐτήν. Ὁ Δυρόκος, ὢν μέγας αὐλάρχης καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, πάντοτε ἐπληροφόρει τὸν Ναπολέοντα περὶ ὅσων ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ οὗτος· οὐδέποτε ὅμως συκοφαντῶν ἢ διαστρέφων τὰ πράγματα, διότι ἤθελε μόνον νὰ ἦναι ὠφέλιμος, καὶ οὐδέποτε νὰ εὐχαριστῇ τὰς συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας του. Οὗτος ἦτον ὁ δεύτερος φίλος, ὃν ἀπώλεσεν ὁ Ναπολέων ἐν διαστήματι εἴκοσιν ἐτῶν. Ἐξελθὼν ὁ Ναπολέων ἐκ τοῦ χαμαιγείου, ἔνθα ἔκειτο ὁ Δυρόκος, ὑπῆγε καὶ ἐκάθισεν εἰς τὰ χαρακώματα τῶν ἐμπροσθοφυλακῶν· ἐκεῖ ἔμενε βυθισμένος εἰς σκέψεις, δακρυρροῶν καὶ ἔχων ἁπλωμένας τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων του· μόλις δὲ ἤκουε τοὺς ἔμπροσθεν αὐτοῦ γινομένους ἀκροβολισμούς, οὐδὲ ἠσθάνετο τὰ θωπεύματα ἑνὸς κυνὸς τῆς φρουρᾶς του, ὅστις παρηκολούθει πάντοτε αὐτὸν, καὶ ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐκάθητο παρ' αὐτῷ καὶ ἔγλυφε τὰς χεῖράς του. Ἐλθόντος δὲ πρὸς αὐτὸν ἑνὸς τῶν θεραπόντων του δι' ὑπηρεσίαν, ἠγέρθη σφογγίσας τοὺς ὀφθαλμούς του ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἔκλαιε. Τοσοῦτον εὐμετάβλητος εἶναι ἡ ἀνθρώπινος φύσις, ὥστε μόνον ὁ Θεὸς δύναται ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ αὐτήν! Ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅστις πρό τινων μηνῶν εἶχε θυσιάσει πλέον τῶν 80 χιλιάδων ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα πλέον τῶν δύο ἑκατομμυρίων πρὸ δέκα ἐτῶν, ἤδη κατεπλήχθη ἐκ τῆς θέας ἑνὸς τραυματισθέντος, ἐνῷ μετ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ μυριάδας ἀνθρώπων εἰσέτι.

Ὁ Ναπολέων διέταξε νὰ γένῃ μεγαλοπρεπὲς μνημόσυνον ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὸν Βεσσιέρον καὶ Δυρόκον, ἐπικήδειοι δὲ λόγοι νὰ ἐκφωνηθῶσι παρὰ τοῦ Βιλλεμαίνου καὶ τοῦ Βικτορίνου Φάβρου, γράφων πρὸς τὸν Καμβασερὲν ὅτι δὲν ἐπεθύμει ὥστε οἱ κληρικοὶ νὰ ἐκφωνῶσι τοὺς λόγους τούτους· μετεβίβασε δὲ εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Δυρόκου τὸ δουκάτον τῆς Φριούλης, καθὼς καὶ ὅλας τὰς ἀπολαυὰς αὐτοῦ, τὸν δὲ Μολὲ διώρισε κηδεμόνα αὐτῆς.

Ἀλλ' ἐν πολέμῳ αἱ στιγμιαῖαι ψυχικαὶ ταραχαὶ παρέρχονται ἐν ἀκαρεῖ ἐκ τῶν συμβάντων τῆς ἑπομένης ἡμέρας· οὕτω καὶ ὁ Ναπολέων τῇ ἐπαύριον, 23 Μαΐου, ἤρχισε τὴν καταδίωξιν τῶν συμμάχων, διαιρεθέντων, τῶν μὲν Ῥώσσων ὑποχωρούντων δεξιόθεν, τῶν δὲ Πρώσσων ἀριστερόθεν· διὸ καὶ ὁ Ναπολέων ἐξαπέστειλε κατόπιν αὐτῶν δύο ἰσχυρὰ σώματα πρὸς καταδίωξίν των, παραγγείλας τοὺς διοικητὰς αὐτῶν νὰ διατηρῶσι μεγίστην πειθαρχίαν εἰς τὰ ὑπ' αὐτοὺς στρατεύματα, ὥστε οὐδεμίαν βλάβην νὰ προξενῶσιν εἰς τοὺς κατοίκους, ἐνῷ οἱ Ῥῶσσοι ἔπραττον τοὐναντίον.

Οἱ σύμμαχοι, μὴ θέλοντες νὰ καταδιώκωνται κατὰ πόδας ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐπενόησαν νὰ στήσωσιν ἐνέδρας εἰς αὐτούς, ὅπερ καὶ ἐξετέλεσαν λίαν ἐπιτηδείως. Εἰς τὴν πεδιάδα λοιπὸν τοῦ Αὐνὼ, ἔνθα τὸ ἱππικόν των ἐδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ, ὑπέκρυψαν ἐξ ἱππαρχίας βαρέος ἱππικοῦ, ἀφῆκαν δὲ ἀδύνατον ὀπισθοπορείαν, ὑποχωροῦσαν λίαν παρημελημένως. Ὁ Νέϋ, θέλων νὰ προκαταλάβῃ τὴν μικρὰν ταύτην ἐχθρικὴν ὀπισθοπορείαν, καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τινὰς ἐξ αὐτῆς, διότι ὁ Ναπολέων ἀκαταπαύστως ἀπῄτει παρ' αὐτοῦ αἰχμαλώτους, διέταξε τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα, προπορευόμενον ἐνταῦθα, νὰ ἐπισπεύσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐχθρικὸν σῶμα. Ὁ Μαιζὼν, ὡς ἔμπειρος στρατηγὸς, ἐπορεύετο μετὰ πολλῶν προφυλάξεων, ἀλλ' ὁ Νέϋ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν πορείαν του καὶ συνάμα ἤρχετο καὶ οὗτος κατόπιν πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ. Ἅμα λοιπὸν εἰσελθόντος εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Αὐνῶ τοῦ Μαιζῶνος, ἐφάνη πυρκαϊὰ εἴς τινα παρακείμενον μύλον (ὅπερ ἦτο τὸ περὶ τούτου σύνθημα τῶν συμμάχων) καὶ πάραυτα τὸ ἐνεδρεῦον συμμαχικὸν ἱππικὸν ἐπέπεσε μετὰ μεγίστης ὁρμῆς κατὰ τοῦ σώματος τοῦ Μαιζῶνος, μὴ δυνηθέντος νὰ σχηματισθῇ εἰς τετράγωνα· κατεκερμάτισε καὶ ἠχμαλώτισε πολλοὺς ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους ἔτρεψεν εἰς φυγὴν ὁλόκληρον τὴν πρωτοπορείαν ταύτην τοῦ Νέϋ, ὥστε μόλις οὗτος καὶ ὁ Μαιζὼν ἐδυνήθησαν νὰ σωθῶσιν, ἀπολεσθέντων πλέον τῶν χιλίων ἀνδρῶν καὶ τεσσάρων πυροβόλων

ἐν τῇ αἰφνιδίᾳ συμπλοκῇ ταύτῃ· οἱ δὲ Πρῶσσοι ἀπώλεσαν τὸν ἵππαρχον Δόλφ, ὅστις ἦτο μετὰ τὸν Βλούχερον ὁ ἱκανώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ πρωσσικοῦ ἱππικοῦ. Ὁ Νέϋ ἐλυπήθη σφόδρα διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ζημίαν ταύτην.

Τῇ ἐπαύριον ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης προπορευόμενος ἀπήντησεν ἐν Σπροττῷ μικρὸν πρωσσικὸν σῶμα καὶ ἐξεδικήθη ἐν μέρει τὴν χθεσινὴν ζημίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, αἰχμαλωτίσας πεντακοσίους ἄνδρας ἐξ αὐτοῦ καὶ ἕνα περίβολον τοῦ πυροβολικοῦ· τῇ δὲ 27 Μαΐου ἀφίχθη εἰς τὸ φρούριον Γλογὼ, φρουρούμενον ὑπὸ γαλλικῆς φρουρᾶς, καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ, πολιορκουμένου ἀπὸ πέντε ἤδη μηνῶν ὑπὸ τῶν Πρώσσων.

Ἐν τούτοις αἱ περὶ ἀνακωχῆς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης, περὶ ὧν οὐδεὶς λόγος ἐγένετο πλέον, εἶχον ὡς ἐφεξῆς. Ἐρρέθη ὅτι ὁ μὲν ἀπεσταλμένος παρὰ τῷ Ναπολέοντι ὑπὸ τῆς Αὐστρίας Βουβνᾶς εἶχε γράψει πρὸς τὸν ἕτερον ἀπεσταλμένον παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Σταδίονα περὶ τῆς ἀνακωχῆς· ὅτι ὁ Κωλαιγκοῦρτος εἶχε σταλῇ πρὸς τὰς ῥωσσικὰς ἐμπροσθοφυλακὰς ἵνα παρουσιασθῇ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ προσπαθήσῃ νὰ συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην ἀμέσως μὲ τὴν Ῥωσσίαν· ὅτι οὗτος δὲν ἐγένετο παραδεκτὸς, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἔπρεπε νὰ συνενοηθῇ περὶ τούτου μὲ τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Αὐστρίας, μεσολαβούσης Δυνάμεως, καὶ ὅτι ὁ Ναπολέων, μὴ παραδεχόμενος τοῦτο, ἐξηκολούθει νὰ προχωρῇ πρὸς τὴν πόλιν Βρεσλάϋ.

Ἐν δὲ τῷ συμμαχικῷ στρατοπέδῳ ὑπῆρχε μεγίστη σύγχυσις ἰδεῶν καὶ πραγμάτων· οἱ Πρῶσσοι ἀξιωματικοὶ, ἀνήκοντες οἱ πλεῖστοι εἰς τὴν πατριωτικὴν ἑταιρείαν τῆς Γερμανίας, κατ' οὐδένα λόγον ἤθελον νὰ ἐνδώσωσιν εἰς ἀνακωχὴν· οἱ δὲ Ῥῶσσοι, ὧν τὴν διοίκησιν ἀνέλαβεν ὁ ἀνδρεῖος καὶ ἔμπειρος στρατηγὸς Βαρκλάϋ δὲ Τόλλυ, παρατηροῦντες ὅτι καθ' ἑκάστην ὑπέφερεν ὁ στρατός των, ἤθελον νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν Πολωνίαν· ἀλλὰ, τούτου γενομένου, ἡ συμμαχία ἤθελε διαλυθῇ, διότι οἱ Πρῶσσοι μόνοι δὲν ἐδύναντο ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ Ναπολέοντος. Ἀμφότεροι λοιπὸν οἱ σύμμαχοι

ἡγεμόνες ἐσκέφθησαν ὅτι ἵνα διατηρήσωσι, τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον ἔπρεπε νὰ ἐνδώσωσιν εἰς δίμηνον ἀνακωχὴν, ἐπὶ σκοπῷ ν' ἀναλάβωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ μὴ τὰ καταθέσωσιν, εἰμὴ ὅταν καταστρέψωσι τὸν κοινὸν ἐχθρόν των· ἀλλ' ὅπως ὦσι βέβαιοι περὶ τούτου, εἶχον ἀνάγκην τῆς συμπράξεως τῆς Αὐστρίας. Ἐκ συμφώνου λοιπὸν ἐξαπέστειλαν πρὸς μὲν τὸν Ναπολέοντα δύο στρατηγοὺς ἵνα συνομολογήσωσι τὴν ἀνακωχὴν, πρὸς δὲ τὴν Αὐστρίαν τὸν Νεσσελρόδον ὅπως εἴπῃ εἰς τὴν αὐτὴν ὅτι, ἂν δὲν ἐνωθῇ μὲ τὴν Ῥωσσίαν, αὕτη εἶναι ἑτοίμη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸν Ναπολέοντα, καὶ τότε ἡ Αὐστρία μένει μόνη εἰς τοὺς ὄνυχας αὐτοῦ· ὥστε, ἂν ἐπιθυμῇ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἁπάσης τῆς Εὐρώπης, νὰ συμμαχήσῃ μετ' αὐτῶν. Οὕτω λοιπὸν ὁ μὲν Νεσσελρόδος ἀπῆλθεν εἰς Βιέννην, οἱ δ' ἕτεροι ἀπεσταλμένοι ἀπῆλθον τῇ 29 Μαΐου εἰς τὰς γαλλικὰς ἐμπροσθοφυλακὰς, φέροντες ἐπιστολὴν τοῦ Νεσσελρόδου πρὸς τὸν στρατάρχην Βερθιέρον, ὅστις ἀνήγγειλε τοῦτο αὐθωρεὶ πρὸς τὸν Ναπολέοντα.

Οὗτος δὲ, μὴ δυνάμενος ν' ἀποποιηθῇ τὴν πρότασιν ταύτην, ἅπαξ παραδεχθεὶς αὐτὴν, πρὸς δὲ ἔχων ἀνάγκην δύο μηνῶν ἀνάπαυσιν ἵνα καταρτίσῃ τὸ ἱππικόν του καὶ συναθροίσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις του, ὥστε οὐχὶ μόνον τοὺς συμμάχους νὰ καταβάλῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Αὐστρίαν νὰ καταπολεμήσῃ, ἐνέδωκεν εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀνακωχῆς, ἀναθέσας τὴν διαπραγμάτευσιν αὐτῆς εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον.

Τῇ 30 Μαΐου λοιπὸν ἤρχισαν αἱ περὶ ἀνακωχῆς διαπραγματεύσεις ἐν Γεβερσδόρφ, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς οὐδέτερος τόπος. Ὁ Κωλαιγκοῦρτος παρατήρησεν ὅτι οἱ πληρεξούσιοι τῶν συμμάχων ἦσαν λίαν ἐξημμένοι, ἀλλὰ τοῦτο ἀποδίδων οὗτος εἰς τὴν ἠττάν των, ἤθελε παντοίοις τρόποις νὰ συμβιβασθῇ μετ' αὐτῶν, ἐπομένως ἔβλεπεν ὅτι ὁ Ναπολέων ἔπρεπε νὰ ἐνδώσῃ κατά τι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Εὐρώπης· αἱ δὲ προτεινόμεναι προτάσεις ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων τῶν συμμάχων κυρίως ἦσαν αἱ ἑξεῖς· ἡ ὑπ' αὐτῶν κατοχὴ τοῦ Ἀμβούργου καὶ τῆς πόλεως Βρεσλάϋ, ἥτις μάλιστα ἐγένετο δευτέρα πρωτεύουσα τῆς

Πρωσσίας, καὶ ἡ μὴ παράτασις τῆς ἀνακωχῆς πλέον τοῦ ἑνὸς μηνός. Ὁ Κωλαιγκοῦρτος, συζητήσας ἐπὶ δέκα ὁλοκλήρους ὥρας ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ πείσῃ τοὺς πληρεξουσίους τῶν συμμάχων εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, ἀνήγγειλε ταῦτα πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Οὗτος δὲ ἀπήντησεν αὐτῷ ἵνα εἴπῃ εἰς τοὺς πληρεξουσίους τούτους ὅτι ἡ ἀνακωχὴ εἰς οὐδὲν συντελεῖ αὐτῷ, ἐνῷ εἰς τούτους εἶναι ἀναπόφευκτος· ὅτι, ἂν νομίζωσιν ὅτι πρέπει νὰ δώσωσιν εἰς τὴν ἀνακωχὴν ταύτην τὸν χαρακτῆρα στρατιωτικῆς ὁμολογίας (capitulation), οὗτος θέλει προχωρήσει καὶ θέλει τοὺς ὠθήσει πέραν τοῦ Βιστούλα ποταμοῦ· ὅτι θέλει τοὺς καταπολεμήσῃ ἐκ τρίτου καὶ τετάρτου, καὶ ἐνὶ λόγῳ τοσάκις, καθ' ὅσον ἤθελε τοὺς ἀπαντήσῃ· ὅτι, ἐὰν μετὰ τοιαύτης πεποιθήσεως συγκατατίθεται νὰ σταματήσῃ, τοῦτο πράττει ἵνα δώσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐλπίδας τῆς εἰς αὐτὴν ἀναγκαιούσης εἰρήνης, καὶ ἵνα μὴ κατηγορηθῇ ὅτι ἀπέλπισεν αὐτήν· ὅτι θέλει τὸ ἥμισυ τοὐλάχιστον τῆς Σιλεσίας, δὲν ἐγκαταλείπει τὸ Ἀμβοῦργον, ἐὰν δὲν παραιτῇ τὴν Βρεσλάϋ, τοῦτο πράττει ἁπλῶς δι' ἀβροφροσύνην, διότι δὲν κατεῖχεν αὐτήν· ὅτι ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακωχῆς ἦτον ἀκαταμάχητος, διότι ὁ προσδιορισμὸς ἑνὸς μηνὸς πρὸς διαπραγμάτευσιν τοιούτων δυσκόλων πραγμάτων ἦτο τὸ αὐτὸ ὡς νὰ περιγράψῃ πέριξ αὐτοῦ τὸν κύκλον τοῦ Ποπιλίου, (α) ὅστις ἐσυνείθιζε νὰ περιορίζῃ ἐν αὐτῷ τοὺς ἄλλους, οὐχὶ δὲ νὰ περιορίζηται καὶ αὐτὸς, καὶ ὅτι, ἐπιθυμῶν σπουδαίως τὴν σύστασιν συνόδου, ζητεῖ καὶ τὸν περὶ τούτου ἀπαιτούμενον χρόνον, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς ὁριστικὸν ἀπο-

(α) Ὁ Ῥωμαῖος οὗτος γερουσιαστὴς καὶ μετὰ ταῦτα ὕπατος ἐστάλη τῷ 172 π. Χ. ὑπὸ τῆς Γερουσίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὸν τοῦ νὰ πολεμήσῃ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖον ΣΤ. Ὁ Ἀντίοχος ἠθέλησεν ἐπιτηδείως νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην· ἀλλ' ὁ Ποπίλιος περιέγραψε διὰ τῆς ῥάβδου του κύκλον πέριξ τοῦ Ἀντίοχου, λέγων αὐτῷ ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τούτου, ἐὰν δὲν δώσῃ ὁριστικὴν ἀπάντησιν περὶ τούτου. Οὕτως ὁ Ἀντίοχος ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Ποπιλίου. Σ.

τέλεσμα· δυστυχῶς ὅμως ὁ Ναπολέων δὲν ἐζήτει εἰλικρινῶς τὸν χρόνον τοῦτον δι' ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ ἵνα λάβῃ εὐκαιρίαν καὶ ἐξοπλισθῇ, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ διαπραγματευθῇ περὶ εἰρήνης.

Οἱ ἀντιπρόσωποι συνῆλθον ἐκ νέου ἐν τῷ χωρίῳ Πλεϊβϊτζ καὶ ἀνέλαβον τὰς ἐπὶ τῶν διαφόρων θεμάτων συζητήσεις, ἀφοῦ προηγουμένως συνεφώνησαν προσωρινὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῶν γινομένων διαπραγματεύσεων. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων ἐστήριζον μὲν τὰς ἀπαιτήσεις των, οὐχὶ ὅμως καὶ μετ' ἐπιμονῆς· διότι εἶχον μεγίστην ἀνάγκην ὁποιασδήποτε ἀνακωχῆς· πρὸς δὲ ὁ Ναπολέων ἔμαθε παρὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ αὐτοῦ Βασσάνου, ὅστις καθ' ὁδὸν ἐρχόμενος πρὸς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον εἶδε τὸν Βουβνᾶν ἐρχόμενον ἐκ Βιέννης, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος, ὑπερευχαριστηθεὶς ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἤθελε συντελέσει τὰ μέγιστα νὰ συνομολογηθῇ ἡ εἰρήνη, καὶ ὅτι ἂν οἱ σύμμαχοι δὲν ἐνδώσωσι, ἤθελεν ἀπειλήσει αὐτοὺς ὅτι θέλει ἑνωθῇ μὲ τὸν Ναπολέοντα, καὶ ὅτι, ὡς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ναπολέοντος διὰ τὰς Ἀνσεατικὰς χώρας καὶ τὰς τοῦ Ῥήνου, ταῦτα νὰ συζητηθῶσι καὶ ν' ἀποφασισθῶσιν εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς γενικῆς εἰρήνης· ἐπὶ τέλους δὲ ὁ Φραγκῖσκος ἔπεμπεν ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν διαλαμβάνουσαν ὅτι, ἀφοῦ ἅπαξ ἐγένετο γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ἔπρεπε νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὴν, ἥτις θέλει σώσῃ τὴν τιμήν του. Οἱ λόγοι οὗτοι τῆς Αὐστρίας, ἥτις εἰλικρινῶς ἐπεθύμει τὴν εἰρήνην, διότι ἤθελεν ἀνακτήσει τὰς προτέρας χώρας της καὶ ἤθελεν ἀποφύγει τὸν πόλεμον, ἀντὶ νὰ εὐχαριστήσωσι τὸν Ναπολέοντα, ἔτι μᾶλλον ἠρέθισαν αὐτὸν, ὅστις, ὡς ἐρρέθη, ἐφρόνει νὰ καταπολεμήσῃ πάντας καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν εἰρήνην, καὶ οὐχὶ νὰ ἀπολαύσῃ αὐτὴν διὰ μεσολαβήσεως τῆς Αὐστρίας, ἥτις εἰς ἐναντίαν περίστασιν ἤθελε δράξει τὰ ὅπλα κατ' αὐτοῦ. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ κενοδοξία αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ἔβλαπτον τὰ μέγιστα τὴν Γαλλίαν, ἐνῷ αἱ συμβουλαὶ τῆς Αὐστρίας ὠφέλουν αὐτὴν, διότι ἡ Γαλλία οὕτως ἤθελεν ἔχει ἀξιόλογα ὅρια εἰς τὴν γενικὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου,

καὶ μάλιστα τὴν κατὰ θάλασσαν εἰρήνην, τὴν τοσοῦτον ἐπιθυμητὴν παρ' ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων, ἔχων μεγίστην ἀνάγκην χρόνου τινὸς ὅπως προπαρασκευασθῇ εἰς νέας μάχας καὶ ἀπομακρύνῃ διὰ νέων νικῶν τοὺς συμμάχους ἐκ τῶν συνόρων τῆς Αὐστρίας, παρήγγειλεν εἰς μὲν τὸν Βασσάνον νὰ χρονοτριβῇ ὅσον ἐδύνατο μετὰ τοῦ Βουδνᾶ, οὐδεμίαν θετικὴν ἀπάντησιν δίδων αὐτῷ, εἰς δὲ τὸν Κωλαιγκοῦρτον νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις ἀνακωχῆς, τοὐλάχιστον δύο μηνῶν, ὑπὸ τοὺς ὅρους, οὓς παρήγγειλεν αὐτῷ προηγουμένως. Ὁ Κωλαιγκοῦρτος λοιπὸν τῇ 4 Ἰουνίου διεκοίνωσεν εἰς τοὺς πληρεξουσίους τῶν ἄλλων Δυνάμεων ὅτι συγκατατίθεται νὰ συνομολογήσῃ ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων ὑφ' οὓς ὅρους παρήγγειλεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων. Οὗτοι δὲ ἔχοντες ἐντολὴν παρὰ τῶν κυβερνήσεών των νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς τοῦτο, ἐὰν ἡ πόλις Βερσλάϋ δὲν ἔμενεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἐνέδωκαν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κωλαιγκούρτου προταθέντα, καὶ ὑπέγραψαν τῇ 4 Ἰουνίου τὴν περὶ ἀνακωχῆς σύμβασιν, ἥτις ὑπῆρξεν ὀλεθριοτάτη εἰς τὸν Ναπολέοντα. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης ἡ πόλις Βερσλάϋ ἔμενεν οὐδετέρα, ἐπομένως ἐτέθησαν τὰ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων Δυνάμεων ὅρια.

Τοιαύτη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ ἀνακωχὴ αὕτη, ἡ προξενήσασα μεγίστην βλάβην εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἣν οὗτος ἦτον ἠναγκασμένος νὰ παραδεχθῇ, ἐὰν ἤθελε τὴν εἰρήνην, ἢ, ἀπ' ἐναντίου, νὰ τὴν ἀπορρίψῃ διότι, ἐπειδὴ οὗτος δὲν ἤθελε τὴν εἰρήνην, ὅπως προέτεινεν αὐτῷ ἡ Αὐστρία, ἦτο προτιμώτερον νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς συμμάχους καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν συμμαχίαν αὐτῶν. Παραδεχθεὶς ὅμως τὴν ἀνακωχὴν ταύτην, ἔπραξε τοιοῦτον σφάλμα, ὥστε συνδυαζόμενον τοῦτο μὲ τὴν προηγουμένην αὐτοῦ φιλοδοξίαν, ἐπετάχυνε τὴν πτῶσιν τῆς δυναστείας του· ἡ δὲ ἀνακωχὴ αὕτη ἐπροξένησε μεγίστην χαρὰν εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, ἐκτὸς τῆς Πρωσσίας, ἥτις ἐθεωρεῖτο προσβεβλημένη εἰσέτι. Ὁ δὲ Ναπολέων, μετὰ τὴν περὶ ἐπανόδου τῶν στρατευμάτων του διαταγὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπισταθμίας, διώρισε νὰ ἐγερθῇ τρό-

παιον εἰς τὰς κορυφὰς τῶν Ἄλπεων, ἔχον τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν· Ο ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΤΩ ΓΑΛΛΙΚΩ ΛΑΩ ΠΡΟΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΓΕΝΝΑΙΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΤΟΥ 1813. Ἡ ἰδέα αὕτη περιελάμβανε καλῶς ἐν ὅλοις τὸ μεγαλεῖον τῆς περινοίας του· ἀλλ' εἰς τὸν γαλλικὸν λαὸν καὶ εἰς αὐτὸν ἦτον ὠφελιμώτερον νὰ πέμψῃ εἰς Παρισίους συνθήκην διαλαμβάνουσαν τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἐν Ῥήνῳ συμμαχίας, τοῦ Ἀμβούργου, τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Ἱσπανίας καὶ ἐμπεριέχουσαν τὰς ἑξῆς λέξεις: ΘΥΣΙΑΙ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ ΤΩ ΓΑΛΛΙΚΩ ΛΑΩ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ'.

Ἐπάνοδος τοῦ Ναπολέοντος εἰς Δρέσδαν. — Ὑπεκφυγαὶ αὐτοῦ περὶ παραδοχῆς τῆς εἰρήνης. — Ἐπανάληψις τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντων. — Ἀναχώρησις αὐτοῦ ἐκ Δρέσδας. — Ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν. — Μάχη ἐν Δρέσδᾳ καὶ ἧττα τῶν συμμάχων.

(Ἰούνιος—Αὔγουστος 1813)

Ὁ Ναπολέων, ὑπογράφων τὴν ἐν Πλειϊσβίτζ ἀνακωχὴν, οὐδένα ἄλλον σκοπὸν προέθετο, εἰμὴ νὰ λάβῃ εὐκαιρίαν δύο μηνῶν πρὸς περαίωσιν τῶν ἐξοπλισμῶν του καὶ πρὸς ἀναλογισμὸν αὐτῶν κατὰ νέων ἐχθρῶν, οὓς ἤθελεν ἐπισύρει κατ' αὐτοῦ, οὐδόλως σκεπτόμενος περὶ συνομολογήσεως εἰρήνης, οἵαν διελογίζετο ἡ Αὐστρία. Οἱ ὑπὸ τῆς Δυνάμεως ταύτης προτεινόμενοι ὅροι περὶ συνθήκης πρὸ τεσσάρων μηνῶν ἦσαν γνωσταὶ, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐρρέθησαν πολλάκις· ὁ δὲ Ναπολέων οὐδόλως παρεδέχετο τοὺς ὅρους τούτους, οὐχὶ διότι ἀφηροῦντο χῶραι ἐκ τῆς Αὐτοκρατορίας αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι ἐνόμιζεν ὅτι προσεβάλλετο ἡ δόξα του. Διὸ καὶ ἐπέμενεν εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, ἀδιαφορῶν ἂν ὡς ἐκ τούτου ἤθελε χυθῇ ἀφθόνως ἀνθρώπινον αἷμα, ἢ ἤθελεν ἀφανισθῇ ἡ Γαλλία. Οὕτω λοιπὸν σκεπτόμενος, ὁ Ναπολέων ἐπετάχυνε τὴν πτῶσιν αὐτοῦ καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Γαλλίας· πιθανὸν ὅμως νὰ ἀνεχαιτίζετο οὗτος ἐκ τῆς σκληρᾶς ταύτης ἀποφάσεως, ἐὰν εἶχεν ἰσχυροὺς συμβούλους παρ' ἑαυτῷ.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων εἰς οὐδένα ἐφανέρωνε τοὺς κρυφίους τούτου διαλογισμούς του· διότι, ἐὰν ἀποκάλυπτεν αὐτοὺς εἰς τὴν Αὐστρίαν, αὕτη ἤθελεν ἐξοπλισθῇ ἔτι πλέον ἵνα συμμεθέξῃ πρὸς ἴδιον ὄφελος εἰς τὴν προκειμένην πάλην. Ἐὰν δὲ ἐφανέρωνε τούτους εἰς τοὺς περὶ ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς ἐν τέλει, ἤθελε διεγείρει τὸ καθ' ἑαυτοῦ μῖσος, διότι ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ αἱ διηνεκεῖς στρατολογίαι ἔφερον εἰς ἀμηχανίαν ὅλας τὰς οἰκογενείας

τῆς Γαλλίας, ἐν δὲ τῷ στρατοπέδῳ ἡ ἀγανάκτησις ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν στρατιωτικῶν ἤθελε κορυφωθῇ, διότι ἅπαντες οὗτοι ἔλεγον ὅτι μετὰ τὰ ἐν τῇ Μόσχᾳ καὶ τῷ Βερεζίνᾳ παθήματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἔπρεπε ν' ἀναδειχθῶσιν ἐκ νέου τὰ γαλλικὰ ὅπλα· ἀλλὰ τούτου κατορθωθέντος ἐν ταῖς τελευταίαις μάχαις, εἶχεν ἄδικον ὁ Ναπολέων νὰ ἐπιμένῃ διὰ πάσης θυσίας εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου δι' ἀσημάντους καὶ ἀνωφελεῖς εἰς τὴν Γαλλίαν χώρας. Τούτων ἕνεκεν ὁ Ναπολέων μόνον εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν αὐτοῦ Βασσάνον ἀπεκάλυψε τὰ μυστήρια τῶν διαλογισμῶν του, δηλαδὴ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ὑπαλλήλους του ἔλεγεν ὅτι ἀφορᾷ ἑκάστῳ αὐτῷ. Ἐπειδὴ δὲ προέβλεπεν ὅτι, ἐπαναλαμβανομένου τοῦ πολέμου, ἡ Αὐστρία ἤθελεν ἐξοπλισθῇ πρώτη κατ' αὐτοῦ, ἔγραψεν εἰς τὸν Εὐγένιον ν' αὐξήσῃ καὶ νὰ ὀργανίσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον στρατὸν, ὥστε νὰ ἦναι ἕτοιμος εἰς πρώτην περίστασιν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ἐπίσης ἔγραψε πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸν αὐτοῦ νὰ ἐπιταχύνῃ ὅσον ἐδύνατο τὰς πολεμικὰς προπαρασκευάς· διότι, ἔλεγεν, εἰ καὶ συνωμολογήθη ἀνακωχὴ, αὕτη ἵνα λάβῃ αἴσιον πέρας ἔπρεπεν ἡ Γαλλία νὰ δεικνύεται ἰσχυροτέρα ὅσον οἷόν τε· πρὸς δὲ τὸν ἀρχικαγγελάριον Καμβασερὲν ἔγραψεν ὅτι ἡ συνομολογηθεῖσα ἀνακωχὴ ἐδύνατο ἀναμφιβόλως νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην, *ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου, λέγω, δὲν πρέπει νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν αἱ πολεμικαὶ παρασκευαί ἀπ' ἐναντίου, μάλιστα ἔπρεπε νὰ διπλασιασθῶσι, διότι τοῦτο ἤθελεν ἀποδείξει ὅτι παντοχοῦ οἱ Γάλλοι εἰσὶ τρομερώτεροι, ἡ δὲ εἰρήνη θέλει εἶσθαι ἀσφαλεστέρα καὶ διαρκεστέρα.* Ταῦτα γράφων ὁ Ναπολέων δὲν ἐτόλμα οὐδὲ εἰς αὐτὸν τὸν διοικοῦντα τὴν γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν ἀντ' αὐτοῦ, πρίγκηπα Καμβασερὲν, νὰ ἀποκαλύψῃ τοὺς ἀληθεῖς πολεμικοὺς σκοπούς του, ἀλλ' ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀσφαλοῦς καὶ ἐντίμου εἰρήνης ἠνόει τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, ὅπως διατηρήσῃ ἀνέπαφον τὴν προτέραν δόξαν του· μόνον δὲ, ὡς ἐρρέθη, εἰς τὸν Βασσάνον ὡμολόγησε τοὺς ἀληθεῖς διαλογι-

σμούς του, γράφων εἰς αὐτὸν νὰ διατηρῇ ὅσον ἐδύνετο παρ' αὐτῷ τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Αὐστρίας Βουβνάν, καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς Δρέσδαν, ἔνθα ἐμελέτα νὰ ἔλθῃ καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων. Ἐπὶ τούτῳ διέταξε τὸν Βασσάνον ν' ἀπέλθῃ εἰς Δρέσδαν καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ τὰ πρὸς ὑποδοχὴν καὶ τῆς καταλύσεως αὐτοῦ ἀναγκαῖα, μάλιστα παρήγγειλεν αὐτῷ ὅτι ἐπεθύμει νὰ καταλύσῃ ἔξω τῆς πόλεως, ἵνα ἔχῃ πλειοτέραν ἄνεσιν πρὸς ἐργασίαν· πρὸς δὲ διέταξε νὰ σταλῶσιν ἐκ Παρισίων καί τινες ὑποκριταὶ τῆς γαλλικῆς κωμῳδίας ἵνα παριστῶσι θεάματά τινα, ὥστε οὕτω νὰ δεικνύεται ἡ εἰρηνικὴ διάθεσις αὐτοῦ· περὶ τούτου δὲ ἔγραφεν εἰς τὸν Καμβασερὲν « *Συμφέρει νὰ νομίζωσιν ὅτι ἡμεῖς διασκεδάζομεν ἐνταῦθα.* »

Κατὰ δὲ τὴν συνήθειάν του ὁ Ναπολέων δὲν ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, πρὶν ἡ φροντίσῃ περὶ τῆς διατροφῆς, τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτοῦ ἐν καιρῷ τῆς ἀνακωχῆς. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην σύμβασιν ἡ κάτω Σιλεσία ἔμενεν εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ὁ Ναπολέων ἐκάθισε τὸν στρατόν του, ἀρχόμενον ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Βοεμίας μέχρι τοῦ Ὀδέρου ποταμοῦ. Ἅπαντα τὰ σώματα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ διωρίσθησαν νὰ ἐπισταθμεύσωσιν εἰς τὰ χωρία, ἢ εἰς καλύβας, νὰ ἐξασκῶνται εἰς τοὺς ἐλιγμοὺς, ν' ἀναπαύωνται καὶ νὰ διατρέφωνται καλῶς. Ἅπαντα τὰ εἰς τὸν στρατόν του ἀναγκαιοῦντα ἔπρεπε νὰ χορηγῶνται ἐκ τοῦ τόπου, ἀλλὰ μετ' οἰκονομίας, ὥστε νὰ ὑπάρχωσι τροφαὶ καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας, ἂν ἔμελλε ν' ἀρχίσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι. Προσέτι διέταξε νὰ ἐνδυθῇ ὁ στρατός του ἐκ τῶν τοπικῶν ὑφασμάτων. Ἐπειδὴ δ' ἡ Σιλεσία ἔμελλε νὰ ἐπιστραφῇ εἰς τὴν Πρωσσίαν, διότι ἡ Αὐστρία δὲν ἤθελε τὴν κατάκτησιν αὐτῆς, ὁ Ναπολέων διέταξε νὰ γίνεται τοσαύτη οἰκονομία εἰς τοὺς πόρους αὐτῆς, ὥστε νὰ ἐπαρκέσωσιν οὗτοι μόνον καθ' ὅσον διέμενεν ἐκεῖ ὁ γαλλικὸς στρατός. Ἐπὶ τέλους διέταξε τὴν ἐφοδίασιν τῶν παρὰ τὸν Ὀδέρον καὶ Βιστούλαν ἀναγκαίων φρουρίων, τὰ ὁποῖα ἔμελλε ν' ἀποδοθῶσι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης.

Μέχρι τινὸς ἡ Δανιμαρκία ἦτο πιστὸς σύμμαχος τῆς Γαλ-

λίας, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκ τῆς Μόσχας ὑποχώρησιν ἤρχισε νὰ κλονίζεται, διότι ἠπειλεῖτο ἐκ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας· μάλιστα δὲ αἱ Δυνάμεις αὗται ἀπήτουν παρ' αὐτῆς τὴν παραχώρησιν τῆς Νοβεργίας εἰς τὴν Σουηδίαν, ἄλλως ἠπείλουν αὐτὴν ὅτι ἤθελον καταργήσει τὸ βασίλειον τῆς Δανιμαρκίας· ἡ δὲ Αὐστρία προέτεινεν αὐτῇ νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτὴν εἰς οὐδετερότητα ἐφ' ὅρῳ νὰ διατηρήσῃ τὴν Νοβεργίαν. Εἰς τοιούτους λοιπὸν περισπασμοὺς ὢν ὁ βασιλεὺς τῆς Δανιμαρκίας ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ζητῶν τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ νὰ διαπραγματευθῇ καὶ νὰ διαθέσῃ τὰ τοῦ βασιλείου του ὅπως ὑπηγόρευον τὰ συμφέροντα αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων, βλέπων τὴν τιμιότητα καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ἡγεμόνος τούτου, εὐχαρίστως ἐνέδωκεν εἰς τὴν αἴτησιν αὐτοῦ, μάλιτα δὲ ἐξαπέστειλεν αὐτῷ τοὺς Δανοὺς ναύτας, οὓς διετήρει εἰς τὸν γαλλικὸν στόλον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Ἀγγλία αἴφνης ἀπήτησαν παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Δανιμαρκίας νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτὰς εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος προκείμενον πόλεμον καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὴν Νοβεργίαν εἰς τὴν Σουηδίαν, διότι ἄλλως ἤθελον καταργήσει τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὗτος, ἀγανακτήσας ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, εὐθὺς ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ μὲ τὸν Ναπολέοντα καὶ τὸν κατὰ τῶν Δυνάμεων τούτων πόλεμον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ διέταξε τὰ πρὸς τὸ Ἀμβοῦργον δανικὰ στρατεύματα νὰ συμπράττωσι μετὰ τῶν ἐκεῖ διαμενόντων γαλλικῶν στρατευμάτων. Ταῦτα πάντα πληροφορηθεὶς καὶ ὁ Ναπολέων εὐχαριστήθη τὰ μέγιστα, καὶ διέταξε τὸν Δαβοῦστον ν' ἀποκατασταθῇ ἔτι μᾶλλον εἰς Ἀμβοῦργον. Ἐπειδὴ δὲ πλῆθος Κοζάκων διέβαινον τὸν Ἔλβαν ποταμὸν καὶ ἐπροξένουν ἀνησυχίας εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, διέταξε πολλὰ ἀποσπάσματα, συγκείμενα ἐκ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, νὰ περιοδεύωσι καὶ νὰ καταδιώκωσι τὰ ἄτακτα ταῦτα στίφη τῶν Ῥώσσων, ἅτινα μᾶλλον ἀνησυχίαν ἐπροξένουν εἰς τοὺς κατοίκους παρὰ βλάβην εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου,

καὶ ἐπανῆλθε τῇ 10 Ἰουνίου εἰς Δρέσδαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σάξονίας καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ὑπεδέχθησαν αὐτὸν λαμπρῶς, καὶ ἔχαιρον μάλιστα νομίζοντες ὅτι ἡ εἰρήνη ἀποκατεστάθη. Ὁ δὲ Ναπολέων κατέλυσεν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Μαρκολίνου, κείμενον εἰς τὸ προάστειον Φριεδριστάδ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀξιόλογον περιβόλιον, καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ ὡραῖα λιβάδια, κείμενα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἔλβα ποταμοῦ. Ὁ Ναπολέων ἐνταῦθα διαμένων οὐδεμίαν ἐνόχλησιν ἐπροξένει εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Σαξονίας, διότι διετήρει ἰδίαν οἰκονομίαν. Ἐνταῦθα ἦλθον καὶ οἱ ὑποκριταὶ τῆς γαλλικῆς κωμῳδίας καὶ ἤρχισαν τὰς παραστάσεις των. Οὕτω λοιπὸν ἐδείκνυεν ὁ Ναπολέων εἰς πάντας ὅτι μᾶλλον διασκεδάζει ἢ ὅτι ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ πολέμου. Ὁ δὲ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας ἀπεσταλμένος Βουβνᾶς εἰς μάτην διέμενε ἀπὸ πολλοῦ εἰς Δρέσδαν, περιμένων νὰ προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἵνα παρουσιασθῇ καὶ διακοινώσῃ τὴν ἐντολήν του πρὸς αὐτόν.

Ἀλλ' ἵνα ἐνοήσῃ τις ἀκριβῶς τὴν σπουδὴν ταύτην τῆς Αὐστρίας, ἀνάγκη πᾶσα νὰ μάθῃ τὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ῥωσσίας διατρέξαντα. Ἡ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἀποστολὴ τοῦ Κωλαιγκούρτου, ἐπὶ σκοπῷ νὰ διαπραγματευθῇ οὗτος τὰ περὶ τῆς εἰρήνης, ἔδωκε πολλὰς ὑπονοίας εἰς τὴν Αὐστρίαν ὅτι ὁ Ναπολέων ἤθελε ν' ἀποκλείσῃ τὴν Αὐστρίαν ἐκ τῆς μελλούσης περὶ εἰρήνης συνθήκης, ὡς ἄλλοτε ἐγένετο ἐν Τιλσίτῃ. Ἤθελε δὲ κατορθωθῇ καὶ ἤδη τοῦτο, ἐὰν ὁ Ἀλέξανδρος περεδέχετο τὴν συμβουλὴν τοῦ Κουτούζωφ, ὅστις ἦτο γνώμης νὰ συνθηκολογήσῃ ἡ Ῥωσσία μετὰ τῆς Γαλλίας, οὐδόλως φροντίζουσα περὶ τῆς Γερμανίας. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος, κολακευθεὶς ἐκ τῆς ἰδέας ν' ἀποκατασταθῇ βασιλεὺς τῶν βασιλέων τῆς Γερμανίας καὶ ἀνακαλῶν εἰς τὴν μνήμην του τὰς περιφρονήσεις ἃς ὑπέστη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ. Ὁ δὲ Νεσελρόδος, ὅστις καίτοι νέος ὢν καὶ ὅστις ἐξεπλήρου παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχικαγγελαρίου ἀντὶ τοῦ ἔχοντος μόνον τὸν τίτλον τοῦτον Ῥομανζώφ, ἔκλινε πρὸν τὴν γενικὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης, ὥστε καὶ οὗτος

ἤθελε νὰ μὴ ἐγκαταλειφθῇ ἡ Γερμανία εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Ναπολέοντος, διότι οὕτως ἦτον ἀδύνατος ἡ ἀποκατάστασις τῆς γενικῆς εἰρήνης. Τούτου ἕνεκα λοιπὸν προσεκλήθη ὁ παρὰ τῷ ῥωσσικῷ στρατοπέδῳ διαμένων ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐστρίας Σταδίων ἵνα κοινοποιήσῃ εἰς τὴν αὐλήν του ὅτι, ἐὰν ἐντὸς ὀλίγου ἡ Αὐστρία δὲν ἐνωθῇ μὲ τὴν Ῥωσσίαν καὶ Πρωσσίαν εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον, ἡ Ῥωσσία θέλει συνθηκολογήσει μόνη μὲ τὸν Ναπολέοντα. Πρὸς δὲ ἐπὶ τούτῳ ἐστάλη κατεσπευσμένως ὁ Νεσελρόδος εἰς τὴν Βιέννην ἵνα καὶ οὗτος διακοινώσῃ ταῦτα εἰς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν καὶ ζητήσῃ θετικὴν καὶ ταχεῖαν ἀπάντησιν περὶ τούτου.

Ταῦτα πάντα ἤρκουν εἰς τὸν προνοητικότατον καὶ συνετώτατον Μεττερνῖχον ἵνα συμπεράνῃ εἰς ὁποῖον κίνδυνον ἐξετίθετο ἡ Αὐστρία, ἐὰν ὁριστικῶς καὶ ταχέως δὲν ἀπεφάσιζε τὶ ἔμελλε νὰ πράξῃ πρὸς ἴδιον συμφέρον καὶ ἀσφάλειαν τῆς Αὐτοκρατορίας. Μάλιστα δὲ ἡ Ῥωσσία, ἐκτὸς τῶν ἄλλων προσφορῶν, ἃς ὑπέσχετο εἰς τὴν Αὐστρίαν, παρεχώρει αὐτῇ καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἐνῷ ὁ Ναπολέων ἤθελεν αὐτὴν ἐξαρτωμένην πάντοτε παρ' αὐτοῦ. Οὕτω λοιπὸν ἡ Αὐστρία πανταχόθεν ἐκολακεύετο διὰ πολλῶν προσφορῶν, ἀλλ' ἡ μεγαλητέρα πασῶν εἰς αὐτὴν ἦτον ἡ ἀνεξαρτησία, ἣν εἶχεν ἀπολέσει πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ Ναπολέοντος. Ἐπιθυμοῦσα λοιπὸν αὕτη ν' ἀνακτήσῃ αὐτὴν, εὐκόλως ἐνέδωκεν εἰς τὰς προτάσεις τῆς Ῥωσσίας, μάλιστα βεβαιωθεῖσα ταῦτα πάντα παρ' αὐτοῦ τοῦ Νεσελρόδου, ὅστις ἐπὶ τούτῳ ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Μεττερνίχου. Ἀλλ' ὁ Φραγκῖσκος, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Μεττερνῖχος, δὲν ἤθελον νὰ ἐνωθῶσι μὲ τὴν Ῥωσσίαν πρὶν ἢ ἐξαντλήσωσιν ὅλας τὰς περὶ εἰρήνης προσπαθείας των παρὰ τῷ Ναπολέοντι, διότι πρῶτον δὲν ἤθελον ν' ἀπατήσωσιν αὐτὸν καὶ δεύτερον ἐπεθύμουν ν' ἀπολαύσωσι τὴν εἰρήνην μεθ' ὅλων τούτων τῶν προσφορῶν ἄνευ πολέμου. Τούτων ὅλων ἕνεκα ἐξαπέστειλαν τὸν Βουβνᾶν ἵν' ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ ὁριστικὴν ἀπάντησιν, ἂν ἐδέχετο καὶ οὗτος τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας, ἐνῷ αἱ ἕτεραι ἐμπόλεμοι Δυνάμεις ἐδέχθησαν αὐτὴν, διότι προέκειτο

ν᾽ ἀρχίσωσιν αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις.

Ὁ Βουβνᾶς λοιπὸν, ἅμα φθάσαντος τοῦ Ναπολέοντος εἰς Δρέσδαν, ἀπήτησε παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Βασσάνου νὰ παρουσιασθῇ πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἀλλ᾽ οὗτος ἐπὶ προφάσει ὅτι εἰσέτι δὲν ἀνεπαύθη ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐμπόδιζεν αὐτόν. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Βουβνᾶς, παρατηρῶν ὅτι ἐνεπαίζετο ὑπὸ τοῦ Βασσάνου, ἐπέδωκεν αὐτῷ διακοίνωσιν διαλαμβάνουσαν ὅ,τι καὶ προφορικῶς ἤθελεν ἐκθέσει πρὸς τὸν Ναπολέοντα, δηλαδὴ περὶ τῆς ὁριστικῆς ἀπαντήσεως τῆς Γαλλίας ὡς πρὸς τὴν διαπραγματευθησομένην εἰρήνην. Ὁ δὲ Ναπολέων, θέλων ν᾽ ἀποφύγῃ τοῦ νὰ δώσῃ ὁριστικὴν ἀπάντησιν περὶ τῶν προτάσεων αὐτοῦ, διέταξε τὸν Βασσάνον νὰ συζητήσῃ ἐὰν ὁ Βουβνᾶς εἶχε πληρεξουσιότητα νὰ ἐπιδώσῃ εἰς αὐτὸν διακοίνωσιν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα τυπικὰ ὅλως ἄσκοπα εἰς τὴν προκειμένην ἀποστολὴν τοῦ Βουβνᾶ, συντελοῦντα ὅμως νὰ παρατείνωσι τὸν χρόνον τῆς ἀνακωχῆς, ὥστε νὰ προπαρασκευασθῇ καλῶς πρὸς πόλεμον ὁ Ναπολέων. Ὁ δὲ Μεττερνῖχος, πληροφορηθεὶς ταῦτα πάντα καὶ θέλων καὶ τελευταῖον ν᾽ ἀποπειραθῇ αὐτοπροσώπως περὶ τῆς μελετωμένης εἰρήνης, διότι, ὡς ἐρρέθη, οὗτος πάντοτε ἀπέφευγε τὸν πόλεμον, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Βασσάνου νὰ ἔλθῃ εἰς Δρέσδαν καὶ νὰ λάβῃ συνέντευξιν μὲ τὸν Ναπολέοντα. Ἀλλ᾽ ἔλαβεν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν, διότι ὁ Βασσάνος ἔγραψεν αὐτῷ ὅτι πρῶτον νὰ ἐξομαλυνθῶσιν αἱ περὶ τῆς θέσεως τῆς Αὐστρίας ἀναφυεῖσαι δυσκολίαι εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἔλθῃ εἰς συνέντευξιν μὲ τὸν Ναπολέοντα.

Ταῦτα πράττων ὁ Ναπολέων πρὸς παράτασιν τῆς ἀνακωχῆς μέχρι τῆς πρώτης Σεπτεμβρίου, ἐνησχολεῖτο ἀνενδότως εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ποταμοῦ Ἔλβα καθ᾽ ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, τουτέστιν ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Βοεμίας μέχρι τοῦ πρὸς βορὰν Ὠκεανοῦ· προσδιορίσας δὲ ὡς κέντρον τὴν Δρέσδαν, ἐξέτεινε τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ καθ᾽ ὅλα τὰ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου φρούρια, πόλεις, γεφύρας καὶ ἄλλας ἐπικαίρους θέσεις, τοιουτοτρόπως δὲ ὥστε νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ περὶ

ὑπερασπίσεως τῆς ἐκτάσεως ποταμοῦ τινος ἀξίωμα αὐτοῦ, λέγοντος ὅτι πρέπει τις νὰ ὑπερασπίζῃ τοὺς ποταμοὺς ἐπιθετικῶς, δηλαδὴ νὰ δύναται ἀνεμποδίστως νὰ διαβαίνῃ παντα-χόθεν αὐτούς, ἀλλὰ νὰ πράττῃ τοῦτο μόνον ἐν ἀνάγκῃ· τὸ ἀξί-ωμα ταῦτο ἐφηρμόζετο ἐνταῦθα λίαν ἐπιτυχῶς.

Μετὰ δὲ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ Ἔλβα ποταμοῦ ὁ Ναπολέων ἐνησχολήθη εἰς τὴν προμήθειαν ὅλων τῶν εἰς τὸν στρατὸν ἀναγκαιούντων· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπῃτοῦντο μεγάλαι χρηματικαὶ δαπάναι. Ἐῤῥέθη ὅτι ὁ Δαβοῦστος εἶχε διαταχθῇ νὰ τουφεκίσῃ τοὺς Γερουσιαστὰς τοῦ Ἀμβούργου ἕνεκα τῆς κατὰ τῆς γαλλικῆς ἐξουσίας ἀποστασίας τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ὅτι ὁ στρατάρχης οὗτος δὲν ἔπραξε τοῦτο, περιο-σθεὶς νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς μεγάλας χρηματικὰς ποινάς. Ὁ Ναπολέων, ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν, παρεδέχθη τὰ ὑπὸ τοῦ Δαβούστου ἀποφασισθέντα, γράψας αὐτῷ· « Ἐὰν, ἅμα εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν Ἀμβοῦργον, διέταττες νὰ τουφεκισθῶσί τινες ἐκ τῶν πρωτίστων ἐπαναστα-τῶν, καλῶς εἶχεν· ἀλλ' ἤδη τοῦτο καθίσταται περιττὸν, ἐνῷ αἱ χρηματικαὶ ποιναὶ εἰσι λίαν ἀναγκαῖαι ». Ταῦτα ὁ δεσποτισμὸς καὶ ὁ πόλεμος συνειθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέγωσι, προσέτι καὶ αὐτοὺς τοὺς μὴ σκληροκαρδίους. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ δοθῇ γενικὴ ἀμνηστεία εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Ἀμ-βούργου, ἐφ' ὅρῳ ὅμως νὰ πληρώσωσι 30 ἑκατομμύρια φράγκων εἰς τὴν γαλλικὴν ἐξουσίαν, ἅτινα καὶ εἰσπραχθέντα μέρος αὐτῶν ἐστάλησαν εἰς εἴδη καὶ χρήματα εἰς Δρέσδαν καὶ μέ-ρος ἐκρατήθησαν διὰ τὴν ὀχύρωσιν καὶ τὴν ἐφοδίασιν τῆς πό-λεως ταύτης.

Ὁ Ναπολέων, οὕτω προβλέψας ἄπειρα μέσα πρὸς διατή-ρησιν τοῦ στρατοῦ του ἐπὶ δύο μῆνας παρὰ τὸν Ἔλβαν, διέ-νειμε ταῦτα πρὸς ἅπαντα τὰ μέρη, ἔνθα ἐστάθμευεν ὁ γαλλι-κὸς στρατὸς, ἰδίως ὅμως ἐπεσώρευσε τὸ πλεῖστον τῶν ἐπιτη-δείων εἰς Δρέσδαν, ἔνθα, ὡς ἐῤῥέθη, ὥρισε ὡς κέντρον τῶν πο-λεμικῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐκ τῶν ἀκαταπαύ-στων πορειῶν καὶ τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου πολλοὶ τῶν στρα-

τιωτῶν ἠσθένησαν ἐκ λυσεντερίας, διέταξεν ὥστε ὅλα τὰ ὀρίζια τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὰς πόλεις Ἀμβοῦργον, Λουβέκαν καὶ Βρέμην νὰ σταλῶσιν εἰς τὸν στρατόν του ἵνα χρησιμεύωσι πρὸς διατροφὴν τῶν στρατιωτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Γερμανίᾳ δὲν ἐδύνατο νὰ προμηθευθῇ τὰ πρὸς ἐξοπλισμὸν καὶ ἀποσκευὴν τοῦ στρατοῦ ἀναγκαιοῦντα, συνεφώνησε μετὰ διαφόρων ἑταιριῶν νὰ προμηθεύωσι ταῦτα εἰς τὸν στρατὸν διὰ τῆς Μαγοντίας. Ταῦτα δὲ πάντα ἔπραττεν, καθ' ἃς ἡμέρας διαμένων ἐν Δρέσδῃ ἀπεποιεῖτο νὰ ἴδῃ τὸν Βουδνᾶν, ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἦτον εἰσέτι κεκοπιακώς.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἐνησχολήθη εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ στρατοῦ του καὶ εἰς τὴν διανομὴν αὐτοῦ εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ἔνθα ἐμελέτα νὰ συνάψῃ μάχας, ἢ νὰ ἐνεργήσῃ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐπὶ τέλους δὲ προπαρεσκεύασε καὶ τὸν στρατὸν, ὅστις ἤθελεν ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἐὰν αὕτη ἠνόνετο μὲ τοὺς ἐχθρούς του.

Ταῦτα πράττων λοιπὸν ὁ Ναπολέων ὑπελόγιζεν ὅτι, ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς πολεμικῆς γραμμῆς αὐτοῦ φρουρούντων εἰς διαφόρους ἐπικαίρους θέσεις στρατευμάτων, εἶχε 400 χιλιάδας στρατοῦ ἑτοίμου πρὸς μάχην, ἐκτὸς δὲ τούτων ὅτι εἶχεν ἄλλας 100 χιλιάδας, 20 εἰς Βαυαρίαν καὶ 80 χιλιάδας εἰς Ἰταλίαν, προσθετομένων δὲ καὶ ἑτέρων 200 χιλιάδων, ἀπόντων εἰς διάφορα μέρη, ὅλος ὁ στρατὸς αὐτοῦ συνεποσοῦτο εἰς 700 χιλιάδας ἀνδρῶν, δι' ὧν ἐμελέτα νὰ καταπολεμήσῃ ἐν γένει ὅλους τοὺς ἐχθρούς του· ὑπελείπετο δὲ ἤδη νὰ παρασκευάσῃ αὐτὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνακωχῆς. Οἱ δ' ἐχθροὶ τοῦ Ναπολέοντος ἦτον μὲν ὁμολογούμενον ὅτι δὲν εἶχον τὴν ὡς πρὸς τοῦτο περίνοιαν αὐτοῦ, ἀλλ' εἶχον τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον ἀνεπλήρου τὴν ἱκανότητα τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' οὗτος εἰς οὐδὲν ὑπολογίζων τοῦτο, ἐνόμιζεν ὅτι ὁ χρόνος τῆς ἀνακωχῆς κατ' οὐδένα λόγον ἤθελε χρησιμεύσει εἰς αὐτοὺς, ἐνῷ οὗτος ἤθελε προπαρασκευάζεται.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀμφότεροι οἱ ἡγεμόνες τῆς τε Ρωσσίας καὶ Πρωσσίας, ἤτοι ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Φριδερῖκος, διωμολό-

γησαν ἐπιβοηθητικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ὑπεχρεοῦτο νὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτοὺς 113 ἑκατομμύρια φράγκων, ἐξ ἡμισείας εἰς νομίσματα καὶ εἰς τραπεζογραμμάτια, πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου. Ἐπομένως οὗτοι ἐζήτησαν ἐπιμόνως νὰ λάβωσι συνέντευξιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ὅπως πείσωσι καὶ αὐτὸν νὰ συμμεθέξῃ ὁριστικῶς εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον. Ἀλλ' ὁ Μεττερνῖχος, φρονῶν ὅτι τοῦτο ἤθελε παροξύνει τὸν Ναπολέοντα, συνεβούλευσε τὸν Φραγκῖσκον ν' ἀποφύγῃ ἐπιτηδείως τὴν συνέντευξιν ταύτην· ἀπεφασίσθη δὲ ν' ἀπέλθῃ αὐτὸς ὁ Μεττερνῖχος πρὸς τοὺς συμμάχους. Καὶ ὄντως δὲ μετ' ὀλίγον ἀναχωρήσας οὗτος ἀφίχθη εἰς Ὀππόντσάναν, ἔνθα διέτριβον οἱ εἰρημένοι ἡγεμόνες καὶ συνδιελέχθη μετ' αὐτῶν, οἵτινες εἰς μάτην προσεπάθησαν νὰ πείσωσιν αὐτὸν ἵνα συμμεθέξῃ ἡ Αὐστρία εἰς τὴν μελετωμένην καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος· οὗτος ἐπέμενεν ὥστε νὰ συνομολογηθῇ ἔντιμος εἰρήνη διὰ τῆς μεσολαβήσεως αὐτῆς τῆς Αὐστρίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἐπίστευον οὗτοι, ὡς καὶ ὁ ἐκεῖ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας, ὅτι ὁ Ναπολέων ἤθελε παραδεχθῇ τὰ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας προτεινόμενα περὶ τῆς εἰρήνης ταύτης, παρεδέχθησαν τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας, ἐφ' ὅρῳ ὅτι, ἂν ὁ Ναπολέων δὲν παραδεχθῇ τὴν εἰρήνην, ἐκ συμφώνου ἅπαντες νὰ πολεμήσωσιν αὐτὸν ὥστε οὕτω νὰ παρασυρθῇ καὶ ἡ Αὐστρία εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν τὰς μετὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ συνεντεύξεις τῆς Αὐστρίας, καὶ μάλιστα ἐσχάτως τὴν εἰς Ὀππόντσάναν ἄφιξιν τοῦ Μεττερνίχου καὶ λαβὼν ὑπονοίας ὅτι ἐτεκταίνετό τι κατ' αὐτοῦ, διέταξε τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν αὐτοῦ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Βουβνᾶν ὅτι συγκατατίθεται νὰ δεχθῇ τὸν Μεττερνῖχον ἐν Δρέσδῃ, καὶ ὅτι μάλιστα ἡπαρουσία αὐτοῦ ἤθελεν εἶσθαι ἀναγκαία εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις. Ὁ δὲ Μεττερνῖχος, ἐπανελθὼν παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι αὐτοῦ, ὅστις πρό τινος καιροῦ, ἐγκαταλείψας τὴν Βιέννην, διέτριβεν ἐν Γιτσίνῳ, καὶ πληροφορήσας αὐτὸν περὶ τῶν διαμολογηθέντων μετὰ τῶν εἰρημένων ἡγεμόνων, ἔλαβε τὰς διατα-

γὰς αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Δρέσδαν ἀναχωρήσεώς του. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔδωκεν αὐτῷ καὶ αὐτόγραφον ἐπιστολὴν ἵνα ἐγχειρήσῃ αὐτὴν εἰς τὸν Ναπολέοντα. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος ἔδιδε τὴν πληρεξουσιότητα εἰς τὸν Μεττερνῖχον τοῦ νὰ τροποποιήσῃ τοὺς περὶ εἰρήνης καὶ μεσολαβήσεως ὅρους τῆς γενησομένης συνθήκης· πρὸς δὲ συνεβούλευεν ἐκ νέου τὸν Ναπολέοντα νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς εἰρήνης, γράψας αὐτῷ ὅτι ἡ πρᾶξίς του αὕτη θέλει εἶσθαι ἐνδοξοτέρα τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτελεσθεισῶν.

Ὁ Μεττερνῖχος ἔφθασε τῇ 25 Ἰουνίου εἰς Δρέσδαν, καὶ τῇ ἐπαύριον ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Βασσάνου, ὅστις κατὰ τὴν περὶ βραδύτητος πρόθεσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐφιλονείκει μετ' αὐτοῦ ἐπὶ δύο ἡμέρας περὶ τῶν διατυπώσεων τῆς μεσολαβήσεως. Οὕτως ὁ μὲν Ναπολέων ἐκέρδιζε καιρὸν, ἀλλ' ὁ Μεττερνῖχος, ὅστις δὲν ἦλθεν εἰς Δρέσδαν ἵνα ἐμπαίζεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Ναπολέοντος, ἐζήτησεν ἐπιμόνως νὰ παρουσιασθῇ πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Οὗτος δὲ, καίτοι λίαν ὠργισμένος κατὰ τοῦ Μεττερνίχου, συγκατετέθη νὰ δεχθῇ αὐτόν. Μετὰ μεσημβρίαν λοιπὸν τῇ 28 Ἰουνίου ὁ Μεττερνῖχος ὑπῆγεν εἰς τὸ κατάλυμα τοῦ Ναπολέοντος· διαβαίνων δὲ πολλοὺς ἀντιθαλάμους εὗρεν εἰς αὐτοὺς πλῆθος ἀντιπροσώπων διαφόρων Δυνάμεων καὶ πολλοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τῆς αὐλῆς τοῦ Ναπολέοντος μεθ' ὧν συνεδιελέχθη. Ἅπαντες δὲ ἐν μιᾷ φωνῇ καὶ στόματι ἐξέφρασαν αὐτῷ τὴν περὶ εἰρήνης ἐπιθυμίαν των, ἰδίως δὲ ὁ πρίγκηψ Βερθιέρος, ἰδὼν αὐτὸν, ὑπερεχάρη, καὶ συνοδεύων μέχρι τοῦ θαλάμου τοῦ Ναπολέοντος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἂν ἦλθε διὰ τὴν εἰρήνην, λέγων αὐτῷ νὰ φανῇ μετριοπαθὴς ἵνα δοθῇ πέρας εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον, διότι εἰς ἅπαντας ἦτον ἐπιθυμητὴ ἡ εἰρήνη. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐσυμπέρανεν ὁ Μεττερνῖχος τὴν περὶ εἰρήνης ἐπιθυμίαν τῶν Γάλλων, καὶ μάλιστα τοῦ στρατοῦ, μὴ συμμεριζομένου τὰς περὶ πολέμου ἰδέας τοῦ Ναπολέοντος. Τοιαῦτα λάθη πράττουσιν οἱ αὐλικοὶ οἱ μὴ τολμῶντες νὰ εἴπωσιν εἰς τὸν κύριόν των

τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἐν ᾧ λέγουσιν αὐτὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἐχθρούς των.

Ὁ Μεττερνῖχος λοιπὸν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ναπολέοντος, ὃν εὗρεν ἱστάμενον, ἐζωσμένον τὸ ξίφος του καὶ κρατοῦντα τὸν πίλον του ἀνὰ χεῖρας, ἤτοι ὁμοιάζοντα ἄνθρωπον κατεσπευσμένον καὶ παραβιασμένον. — Ἰδοὺ λοιπὸν, κύριε Μεττερνῖχε, εἶπεν αὐτῷ, ὅτι ἦλθες λίαν βραδέως! . . . —Πάραυτα δὲ ἤρχισε νὰ τῷ λέγῃ περὶ τῆς βραδύτητος, ἣν παρεμβάλλει ἡ Αὐστρία εἰς τὴν περὶ εἰρήνης διαπραγμάτευσιν, ὥςε ἤθελε νὰ ῥίψῃ ὅλην τὴν περὶ τούτου εὐθύνην εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐνῷ αὐτουργὸς ἐκ προθέσεως ἦτον αὐτὸς οὗτος· μετὰ ταῦτα ὡμίλησεν αὐτῷ περὶ τῶν σχέσεων τῆς Αὐστρίας μετὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.—Ἐγὼ, εἶπεν αὐτῷ, τρὶς ἀπέδωκα εἰς τὸν αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον τὸν θρόνον του· μάλιστα ἔσφαλα νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα του, ἐλπίζων νὰ συνοικειωθῶ μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲν δύναται νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτὸν εἰς εἰλικρινέστερα αἰσθήματα· κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ὑπολυπτόμενος αὐτὸν, συνωμολόγησα μετ' αὐτοῦ συνθήκην, δι' ἧς ἐξησφάλιζα τὴν Ἐπικράτειάν του, καὶ δι' ἧς οὗτος ἐξησφάλιζε τὴν ἰδικήν μου· ἐὰν μοὶ ἔλεγεν ὅτι ἡ συνθήκη αὕτη δὲν τῷ ἦτο συμφέρουσα, δὲν ἤθελον ἐπιμείνει, μάλιστα δὲν ἤθελον ἐπιχειρήσει τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμον. Ἀλλὰ τέλος πάντων ὑπέγραψεν αὐτὴν, καὶ μετὰ μίαν μόνην ἐκστρατείαν, ἀποβᾶσαν δυστυχῆ ἕνεκα τῶν στοιχείων, ἰδοὺ ὅτι ἐκλονίσθη, καὶ ἀποποιεῖται ὅ,τι τοσοῦτον ἐνθέρμως παρεδέχθη, καὶ ἤδη παρεμβαίνει μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν ἐχθρῶν μου ἵνα διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην, ὡς λέγει, πραγματικῶς δὲ ἵνα μ' ἐμποδίσῃ νὰ νικήσω τοὺς ἐχθρούς μου, καὶ ἁρπάξῃ ἐκ τῶν χειρῶν μου οὓς θέλω καταστρέψει . . .—Ἐὰν εἶσθε σύμμαχοί μου, ἐξηκολούθησε λέγων αὐτῷ ὁ Ναπολέων, ὅστις ἤρχισε νὰ ἐρεθίζηται ὁμιλῶν, ἐὰν τοῦτο σᾶς εἶναι ὀχληρὸν, ἐὰν παρασύρεσθε ὡς ἐκ τούτου εἰς πόλεμον μὲ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ὅπερ δὲν ἐπιθυμεῖτε, διατί δὲν τὸ ὁμολογεῖτε; Δὲν θέλω ἐπιμένει νὰ σᾶς ἀναγκάσω εἰς τοῦτο· ἡ οὐδετερότης σας μὲ ἀρκεῖ, τότε δὲ ἡ κατ' ἐμοῦ συμμαχία

διαλύεται. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς περὶ εἰρήνης ἐπιθυμίας σας, παρεμβάλλοντες τὴν μεσολάβησίν σας, ἐξοπλίζεσθε· μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἐξοπλισμοῦ σας, ὅστις καὶ ἀποπερατώθη, ἀπαιτεῖται νὰ μοὶ ἐπιβάλλετε τοὺς περὶ εἰρήνης ὅρους τῶν ἐχθρῶν μου· ἐνὶ λόγῳ διατίθεσθε νὰ μοὶ κηρύξητε τὸν πόλεμον· ἐξηγήθητι, θέλετε νὰ μοὶ κηρύξετε τὸν πόλεμον;... Οἱ ἄνθρωποι πάντοτε εἶναι ἀδιόρθωτοι!... τὰ μαθήματα κατ' οὐδένα τοὺς ὠφελοῦν!... Οἱ Ῥῶσσοι καὶ οἱ Πρῶσσοι, καί τοι παθόντες πολλὰ, ἐτόλμησαν, ἐμψυχούμενοι ἐκ τῶν συμβάντων τοῦ παρελθόντος χειμῶνος, ν' ἀντιπαραταχθῶσι κατ' ἐμοῦ· ἐπολέμησα καὶ κατεπολέμησα μάλιστα αὐτοὺς, εἰ καὶ σᾶς εἶπον τοὐναντίον· θέλετε λοιπὸν καὶ ὑμεῖς νὰ ὑποστῆτε τὰ αὐτά· ἔστω, θέλετε ἀπολαύσει τοῦτο· ἀνταμωνόμεθα εἰς Βιέννην κατὰ τὸν Ὀκτώβριον. —

Ὁ περὶ συνδιελέξεως παράδοξος οὗτος τρόπος τοῦ Ναπολέοντος, οἱ περὶ τοῦ γάμου αὐτοῦ καταφρονητικοὶ λόγοι, ἐνῷ ἄλλως ὡς ἰδιώτης οὐδεμίαν ἀφορμὴν εἶχε κατ' αὐτοῦ, προσέβαλον καὶ ἠρέθισαν τὸν Μεττερνῖχον.

Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν αὐτῷ, δὲν θέλομεν νὰ σᾶς κηρύξωμεν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ θέλομεν νὰ δώσωμεν τέλος εἰς κατάστασιν πραγμάτων, ἥτις ἀποκατέστη ἀνυπόφορος εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς κατάστασιν πραγμάτων ἥτις ἐπαπειλεῖ ὅλους ἡμᾶς ἐν πάσῃ στιγμῇ εἰς παγκόσμιον καταστροφήν. Ἡ ὑμετέρα Μεγαλειότης ἐνδιαφέρετε εἰς τοῦτο, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ, διότι ἡ τύχη δύναται εὐκόλως ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ νὰ σὲ προδώσῃ, ἐν δὲ τῇ τρομερᾷ τροπῇ ταύτῃ τῶν πραγμάτων, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ὑποστῇς ὀλεθρίους μεταβολάς. — Τί λοιπὸν, ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων, ἦλθες νὰ ζητήσῃς παρ' ἐμοῦ; — Εἰρήνην, εἶπεν ὁ Μεττερνῖχος, εἰρήνην ἀναγκαίαν, ἀναπόφευκτον, εἰρήνην ἐξ ἧς ἔχεις ἀνάγκην, ὡς ἡμεῖς, εἰρήνην ἀσφαλίζουσαν ἀμφοτέρους ἡμᾶς... — Ἐπομένως ὁ Μεττερνῖχος μετὰ πολλῶν προφυλάξεων ἐξέθηκεν αὐτῷ ἐν ἐκτάσει ὅλους τοὺς περὶ εἰρήνης ῥηθέντας πολλάκις λόγους. Ὁ δὲ Ναπολέων φρυάττων, ὠλέων, μόλις ὑπέμενε νὰ περαιώσῃ τὸν λόγον τοῦ ὁ

Μεττερνῖχος, διότι εἰς πᾶσαν φράσιν του διέκοπτεν αὐτὸν, ὡσανεὶ ἤκουε λοιδορίας ἢ βλασφημίας κατ' αὐτοῦ. — Ὦ! εἶπεν αὐτῷ, σὲ προμαντεύω ... σήμερον ζητεῖτε παρ' ἐμοῦ τὴν Ἰλλυρίαν, ἵνα προμηθεύσητε λιμένας καὶ μέρη τινὰ τῆς Βεσφαλίας καὶ τῆς Πολωνίας εἰς τὴν Αὐστρίαν, καὶ ἵν' ἀναζήσετε τὴν Πρωσσίαν· ζητεῖτε τὰς πόλεις Λουβέκαν, Ἀμβοῦργον καὶ Βρέμην, ἵν' ἀποκαταστήσητε τὸ ἐμπόριον τῆς Γερμανίας καὶ ἵνα ἐπαναγάγητε τὴν νενομισμένην ἀνεξαρτησίαν της· πρὸς δὲ ἀπαιτεῖτε τὴν κατάργησιν τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου, ὅπερ καὶ εἶναι μάταιος τίτλος, ὡς σᾶς εἶναι γνωστόν. Γνωρίζω τὰ μυστήριά σας, γνωρίζω ὅ,τι ἐνδομύχως ἐπιθυμεῖτε ἅπαντες... Σεῖς οἱ Αὐστριακοὶ θέλετε ἅπαντες τὴν Ἰταλίαν· οἱ φίλοι σας Ῥῶσσοι θέλουσι τὴν Πολωνίαν, οἱ Πρῶσσοι τὴν Σαξονίαν, οἱ Ἄγγλοι τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὸ Βέλγιον· ἐὰν δ' ἐγὼ σήμερον ἐνδώσω, αὔριον θέλετε ζητήσει παρ' ἐμοῦ ταῦτα πάντα μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας. Ὅθεν παρασκευασθῆτε νὰ στρατολογήσητε ἑκατομμύρια ἀνδρῶν, νὰ χύσετε αἵματα πολλῶν γενεῶν καὶ νὰ ἔλθητε νὰ συνθηκολογήσητε εἰς τὰ πρύθυρα τῶν Παρισίων! — Ὁ Ναπολέων, προφέρων τοὺς τελευταίους τούτους λόγους, ἦτον σχεδὸν ἐκτὸς ἑαυτοῦ, μάλιστα διϊσχυρίζονταί τινες ὅτι παρεξετράπη εἰς ὕβρεις κατὰ τοῦ Μεττερνίχου, ὅσις ὅμως μέχρι τῆ σήμερον ἀρνεῖται τοῦτο.

Ὁ Μεττερνῖχος τότε ἐπροσπάθησε ν' ἀποδείξῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι δὲν προέκειτο περὶ τοιούτων πραγμάτων, ἀλλ' ὅτι ἡ παράτασις τοιούτου ἀσκόπου πολέμου ἐδύνατο νὰ γεννήσῃ τὰς τοιαύτας ἀπαιτήσεις, ὅτι ἀναμφιβόλως ὑπάρχουσιν ἄφρονες ἐν Εὐρώπῃ, ὧν αἱ κεφαλαὶ ὡς ἐκ τῶν ἐν ἔτει 1812 συμβάντων ἐξήφθησαν, ὅτι ὑπάρχουσι τοιοῦτοι καὶ ἐν Πετρουπόλει, ἐν Λονδίνῳ ἢ ἐν Βερολνίῳ, ἀλλ' ὅτι τοιοῦτοι δὲν ὑπάρχουσιν εἰς Βιέννην, ὅτι ἐκεῖ πρέπει νὰ ζητῇ τις ὀρθῶς ὅ,τι θέλει, καὶ οὐχὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ταύτης· ὅτι τέλος τὸ μόνον μέσον, ἵνα ματαιώσῃ τις τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀφρόνων τούτων, εἶναι νὰ παραδεχθῇ τὴν εἰρήνην, καὶ μάλιστα ἔντιμον εἰρήνην, διότι ἡ προτεινομένη οὐχὶ μόνον εἶναι ἔντιμος, ἀλλὰ

καὶ ἔνδοξος. — Ὁ Ναπολέων, καταπραϋνθεὶς ὀλίγον, ἐξηκολούθησε λέγων εἰς τὸν Μεττερνῖχον ὅτι, ἐὰν δὲν προέκειτο εἰμὴ νὰ στερηθῇ ὀλίγας χώρας, ἐδύνατο κάλλιστα νὰ ἐνδώσῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ συνεμάχησαν ἵνα ἐπιβάλωσιν αὐτῷ νόμους καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσωσι νὰ ἐνδώσῃ, ἵνα ταπεινώσωσιν αὐτὸν, θέλει ἐπιμένει, διότι δὲν ἐσυνείθισε νὰ ὑποτάσσηται εἰς τὰς θελήσεις τῶν ἄλλων, ἐνῷ οὗτος πάντοτε διέταττεν ἄλλους. Ἐπομένως μετὰ τῆς συνειθισμένης στρατιωτικῆς ζωηρότητός του εἶπεν εἰς τὸν Μεττερνῖχον· « Οἱ ἡγεμόνες σας, γεννηθέντες ἐπὶ τῶν θρόνων, δὲν ἐννοοῦσιν ὁποῖον αἴσθημα μὲ κυριεύει· οὗτοι ἐπανέρχονται ἠττημένοι εἰς τὰς πρωτευούσας των, οὐδόλως φροντίζοντες περὶ τούτου. Ἀλλ' ἐγὼ εἶμαι στρατιώτης, ἔχω ἀνάγκην δόξης· δὲν δύναμαι νὰ παρουσιασθῷ τεταπεινωμένος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ λαοῦ μου· πρέπει νὰ μένω μέγας, ἔνδοξος καὶ θαυμαστός! . . — Πότε θέλει παύσει ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ Μεττερνῖχος, ἐὰν αἱ ἤτται, ὡς αἱ νῖκαι, ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νὰ ἐξακολουθῇται ὁ καταστρεπτικὸς οὗτος πόλεμος; Νικητὴς θέλεις νὰ ὠφεληθῇς ἐκ τῶν νικῶν σου· νενικημένος θέλεις ν' ἀνεγερθῇς! Μεγαλειότατε, θέλομεν διὰ παντὸς ἄρα ἔχει τὰ ὅπλα ἀνὰ χεῖρας, ἐξαρτώμενοι πάντοτε, καὶ Σὺ καὶ ὑμεῖς, ἐκ τῆς τύχης τῶν μαχῶν! . . . — Ἀλλὰ, ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων, τοῦτο δὲν γίνεται δι' ἐμὲ, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνδρεῖον ἔθνος, τὸ ὁποῖον μὲ ἀκολουθεῖ καὶ χύνει τὸ πολυτιμώτατόν του αἷμα. Εἰς τοιαύτην ἀφοσίωσιν δὲν δύναμαι νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν τὸ ἄτομόν μου· ἀδυνατῶ. Ὀφείλω νὰ διασώσω ἀνέπαφον τὴν διὰ τοσούτων ἡρωϊκῶν πράξεων ἀποκτηθεῖσαν δόξαν. — Ἀλλὰ, Μεγαλειότατε, ἐπανέλαβεν ὁ Μεττερνῖχος, τὸ γενναῖον τοῦτο ἔθνος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνδρείαν θαυμάζει ὅλος ὁ κόσμος, ἔχει καὶ αὐτὸ ἀνάγκην ἀναπαύσεως. Διῆλθον πρὸ ὀλίγου ὅλα τὰ συντάγματά σου· οἱ στρατιῶται σου εἶναι μειράκια. Αἱ στρατολογίαι σου εἶναι πρόωροι, διότι ἐστρατολόγησας ἀνήλικας· ἅμα δὲ οὗτοι καταστραφῶτι διὰ τοῦ ἐνεστῶτος πολέμου, θέλεις στρατολογήσει καὶ ἄλλους τοιούτους; θέλεις στρατολο-

γήσει καὶ νεωτέρους αὐτῶν; . . . . — Οἱ λόγοι οὗτοι, τοὺς ὁποίους οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ναπολέοντος προσῆπτον εἰς αὐτὸν ὡς κατηγορίαν, ἠρέθισαν αὐτὸν εἰς τὸ ἄκρον· ὠχρίασεν ἐκ τοῦ θυμοῦ, παρήλλαξε τὸ πρόσωπόν του, καὶ γινόμενος ἄλλος ἐξ ἄλλου, ἔῤῥιψε τὸν πίλον τοὺ χαμαὶ, τὸν ὁποῖον ὁ Μεττερνῖχος δὲν ἐσύκωσε, καὶ προχωρήσας ἀπέναντι τοῦ Μεττερνίχου εἶπεν αὐτῷ· «Κύριε, σὺ δὲν ἔχεις ὡς ἐγὼ καρδίαν στρατιώτου· σὺ δὲν ἔζησας εἰς τὰ στρατόπεδα· σὺ δὲν ἔμαθες νὰ καταφρονῇς τὴν ζωὴν ἄλλου καὶ τὴν ἰδικήν σου, ὅταν πρέπῃ . . . τί πρὸς ἐμὲ διακόσιαι χιλιάδες ἀνθρώπων! . . . — Οἱ λόγοι οὗτοι, οἱ ἀνήκοντες εἰς βάρβαρον στρατιώτην, ἐπροξένησαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Μεττερνῖχον. — Ἂς ἀνοίξωμεν, ἔκραξεν ὁ αὐστριακὸς ὑπουργὸς, ἂς ἀνοίξωμεν, Μεγαλειότατε, τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα ὅπως ἅπασα ἡ Εὐρώπη σὲ ἀκούσῃ, καὶ φρονῶ ὅτι ἡ ὑπ' ἐμοῦ ὑπερασπιζομένη ἐνώπιόν σου ὑπόθεσις δὲν θέλει ἀπολεσθῇ! — Ἐπανελθὼν δ' ὀλίγον εἰς ἑαυτὸν ὁ Ναπολέων εἶπεν εἰς τὸν Μεττερνῖχον μετὰ σαρδωνικοῦ γέλωτος· «Τέλος πάντων οἱ Γάλλοι, τῶν ὁποίων τὸ αἷμα τοσοῦτον ὑπερασπίσθης ἐνταῦθα, οὐδὲν παράπονον ἔχουσι κατ' ἐμοῦ· ἀπώλεσα, τοῦτο εἶναι ἀληθὲς, διακοσίας χιλιάδας ἐν Ῥωσσίᾳ· ἐν τούτοις ὑπῆρχον ἑκατὸν χιλιάδες ἐκ τῶν καλητέρων στρατιωτῶν τῆς Γαλλίας· τούτους λυποῦμαι . . . ναὶ τοὺς λυποῦμαι πολύ . . . . ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους, οὗτοι ἦσαν Ἰταλοὶ, Πολωνοὶ καὶ πλεῖστοι Γερμανοί . . . ! Προφέρων τοὺς λόγους τούτους ὁ Ναπολέων ἔδειξεν ὅτι ἡ ἀπώλεια τῶν τελευταίων τούτων ὀλίγην λύπην τῷ ἐπροξένει. — Ἔστω, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ Μεττερνῖχος, ἀλλὰ πείσου Μεγαλειότατε, ὅτι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ λέγεται εἰς ἕνα Γερμανόν. — Σὺ ὡμίλησας περὶ τῶν Γάλλων, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, ἄρα περὶ αὐτῶν σὲ ἀπήντησα. — Μετὰ δὲ ταῦτα ὡμίλησεν αὐτῷ διεξοδικῶς ὁ Ναπολέων περὶ τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ἐκστρατείας, θέλων ν' ἀποδείξῃ αὐτῷ ὅτι οὐδέπτε ἐνικήθη ἐν μάχῃ, καὶ ὅτι μόνον ἕνεκα τοῦ ψύχους ἀπώλεσεν ἀνθρώπους, ἵππους καὶ κανόνια. Ἐνῷ δὲ ὡμίλει, περιεπάτει· ἰδὼν δὲ χαμαὶ τὸν πίλον του, ἔσπρω-

ξεν αὐτὸν διὰ τοῦ ποδός του εἰς τινα γωνίαν τοῦ θαλάμου· περιπατῶν δὲ καὶ ὁμιλῶν ἀκαταπαύστως, ἐπανῆλθεν εἰς τὰς προτέρας ἰδέας του περὶ τῶν εὐεργεσιῶν του πρὸς τὴν Αὐστρίαν, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ σφάλματός του τοῦ νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ἐνῷ ἤδη ἡ Δύναμις αὕτη ἐκήρυττε τὸν πόλεμον εἰς αὐτόν.—Σφάλμα ναὶ τοῦτο, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ Μεττερνῖχος, εἰς τὸν κατακτητὴν Ναπολέοντα, οὐχὶ ὅμως σφάλμα καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν καὶ θεμελιωτὴν τῆς αὐτοκρατορίας Ναπολέοντα. — Σφάλμα ἢ οὐχί, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, σεῖς θέλετε νὰ μὲ κηρύξετε τὸν πόλεμον! ἔστω, ὁποῖα εἶναι τὰ μέσα σας; διακοσίας χιλιάδας ἐν Βοεμίᾳ λέγετε ὅτι ἔχετε, καὶ νομίζετε ὅτι διὰ τοιούτων μέσων δύνασθε νὰ μὲ ἐξαπατήσητε! τὸ πολὺ ἴσως ἔχετε μόνον ἑκατὸν χιλιάδας στρατοῦ, καὶ οὗτος πιθανὸν νὰ ἐλαττωθῇ εἰς ὀγδοήκοντα χιλιάδας. — Ἐπομένως ὡδήγησε τὸν Μεττερνῖχον εἰς τὸ σπουδαστήριόν του, ἔδειξεν αὐτῷ τὰς σημειώσεις του καὶ τοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας, εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ ἐν Βιέννῃ πρέσβυς του Ναρβόνος εἶχε πολλοὺς κατασκόπους ἐν τῇ αὐστριακῇ Ἐπικρατείᾳ, δι' ὧν ἐμάνθανε τὰ πάντα, ὥστε ματαίως θέλουσι νὰ τὸν φοβήσωσι διὰ μύθων, καὶ ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ δὲν ἔχουσι πλέον τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν ἐν Βοεμίᾳ. Τὸ ἀληθὲς δὲ ἦτον ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ ἔλεγον μὲν ὅτι εἶχον τριακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας στρατοῦ ἐπὶ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ πραγματικῶς εἶχον μόνον διακοσίας χιλιάδας, ὥστε ὁ Ναπολέων κακῶς ὑπελόγιζεν ὅτι εἶχον μόνον ἑκατὸν χιλιάδας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μεττερνῖχος, καθὸ πολιτικὸς καὶ οὐχὶ στρατιωτικός, δὲν ἐδύνατο νὰ συζητήσῃ μετὰ τοῦ Ναπολέοντος τὰ περὶ τοῦ στρατοῦ, ὁ Ναπολέων εἶπεν αὐτῷ, ἂς ἀφήσωμεν τὰ περὶ τοῦ στρατοῦ· σᾶς λέγω δὲ ὅτι σεῖς δὲν πρέπει νὰ συμμεθέξητε εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, διότι οὐδὲν ἔχετε νὰ κερδίσητε, ἐνῷ ἐγὼ σᾶς παραχωρῶ τὴν Ἰλλυρίαν, καὶ θέλω πολεμεῖ πλησίον σας ἄνευ ὑμῶν· τὴν δὲ εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖτε νὰ δώσητε εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐγὼ θέλω παραχωρήσει ἀσφαλῆ καὶ ἐξίσου πρὸς ἅπαντας· ἀλλ' οἷαν εἰ-

ρήνην, ἣν θέλετε νὰ ἐπιβάλητε σεῖς διὰ τῆς μεσολαβήσεώς σας, αὕτη εἶναι ἐπιβεβλημένη εἰρήνη, ἥτις μὲ παριστᾷ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου ὡς νενικημένον καὶ ὑποτασσόμενον εἰς τὰς θελήσεις τῶν ἄλλων, καὶ τοῦτο καθ' ἣν περίστασιν ἐγὼ ἐνίκησα εἰς δύο μάχας! . . .— Ὁ δὲ Μεττερνῖχος, ἐπανελθὼν εἰς τὰς περὶ μεσολαβήσεως ἰδέας του, ἀπέδειξεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἡ προτεινομένη μεσολάβησις τῆς Αὐστρίας δὲν εἶναι ὁποία ἐξελάμβανεν ὁ Ναπολέων, ἀλλὰ μάλιστα θέλει φανῇ μεροληπτικὴ ὑπὸ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, καὶ θέλει θεωρηθῇ ὅτι ἔγεινεν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, καθὸ γαμβροῦ τῆς Αὐστρίας. — Ἄ, ἔκραξεν ὁ Ναπολέων μετ' ὀργῆς, ἐπιμένεις πάντοτε νὰ μοὶ ἐπιβάλῃς νόμον· ἔστω, πόλεμος! ἀλλὰ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς Βιέννην . . . —

Ἡ ἀξιομνημόνευτος αὕτη συνέντευξις, ἐν ᾗ δὲν ἀπεφασίσθη οὔτε ἡ εἰρήνη, οὔτε ὁ πόλεμος, καὶ ἥτις ἐπρόδωκεν ὅλους τοὺς διαλογισμοὺς τοῦ Ναπολέοντος, διήρκεσε πλέον τῶν πέντε ὡρῶν. Ἐπῆλθεν ἡ νύξ, καὶ ὅτε διεχωρίσθησαν οἱ συνδιαλεγόμενοι, δὲν ἔβλεπεν ἐκ τοῦ σκότους ὁ εἷς τὸν ἕτερον. Ὁ δὲ Ναπολέων καθ' ἣν στιγμὴν ἀνεχώρει ὁ Μεττερνῖχος, μὴ θέλων ν' ἀναχωρήσῃ οὗτος δυσηρεστημένος, εἶπεν αὐτῷ περιποιητικούς τινας λόγους, προσκαλῶν αὐτὸν εἰς ἑτέραν συνέντευξιν ἐπὶ τὴν αὔριον. Ἡ διεξοδικὴ αὕτη συνδιάλεξις ἔθεσεν εἰς μεγίστην περιέργειαν τοὺς διαμεῖναντας ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ ἀντιθαλάμῳ· ἡ δὲ ἀνησυχία αὐτῶν ἔτι μᾶλλον ηὔξησεν, ὅτε εἶδον ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ θαλάμου τοῦ Ναπολέοντος τὸν Μεττερνῖχον. Ὁ πρίγκηψ Βερθιέρος ἔδραμεν εὐθὺς παρ' αὐτῷ καὶ τὸν ἠρώτησεν ἂν ἔμεινεν εὐχαριστημένος ἐκ τῆς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος συνεντεύξεώς του. — Μάλιστα, ἀπήντησεν ὁ Μεττερνῖχος, διότι ἐφωτίσθην, σᾶς ὁρκίζομαι δὲ ὅτι ὁ κύριός σας ἀπώλεσε τὸ λογικόν του. — Καὶ ὄντως δὲ ὁ Ναπολέων ἔβλαψε λίαν τὴν Γαλλίαν, διότι ὁ Μοττερνῖχος ἐπείσθη ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ναπολέοντος ὅτι οὗτος δὲν ἐδέχετο τὴν διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς Αὐστρίας προτεινομένην εἰρήνην.

Ὁ Ναπολέων, ἅμα ἀναχωρήσαντος τοῦ Μεττερνίχου, ἐβυ-

θίσθη εἰς μεγίστην λύπην, διότι ἐσκέφθη ὅτι ἐκ τῶν παραφορῶν τοῦ ἐβλάφθη μεγάλως· ἐνῷ δ' ἐκ τῆς συνεντεύξεως ταύτης ἐδύνατο νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ μυστήρια τῆς Αὐστρίας, οὗτος ἀπεκάλυψε τὰ ἰδικά του. Τούτου ἕνεκα διέταξε τὸν Βασσάνον νὰ δράμῃ πάραυτα πρὸς τὸν Μεττερνῖχον καὶ νὰ ὁμιλήσῃ αὐτῷ περὶ τῆς παραδοχῆς τῆς αὐστριακῆς μεσολαβήσεως, περὶ τῶν διατυπώσεων αὐτῆς, καὶ περὶ τῆς παρατάσεως τῆς ἀνακωχῆς. Περὶ τούτων δὲ ὅλων ἵνα πεισθῇ ὁ Μεττερνῖχος, ὅστις τῇ προτεραίᾳ ἤκουσεν ἐκ στόματος τοῦ Ναπολέοντος ὅτι ἡ μεσολάβησις τῆς αὐλῆς του δὲν παρεδέχετο, διέταξε τὸν Βασσάνον νὰ συντάξῃ σύμβασιν, καὶ νὰ τὴν ὑποβάλῃ εἰς τὴν ἔγκρισιν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος. Τῇ ἑπομένῃ λοιπὸν ἡμέρᾳ ὁ Βασσάνος συνεζήτησε μετὰ τοῦ Μεττερνίχου ὅλα ταῦτα καὶ συνέταξε τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος σύμβασιν· τῇ δὲ 30 Ἰουνίου ἀμφότεροι οἱ διπλωμάται οὗτοι παρουσίασαν αὐτὴν πρὸς τὸν Ναπολέοντα. — Ἐπιμένεις εἰσέτι νὰ κακίζῃς καθ' ἡμῶν; εἶπεν ὁ Ναπολέων εἰς τὸν Μεττερνῖχον, ἅμα εἶδεν αὐτόν.—Μετὰ δὲ ταῦτα, ὅλως περιχαρὴς, ἔλαβε παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ Βασσάνου τὴν συνταχθεῖσαν σύμβασιν, καὶ ἤρχισε ν' ἀναγινώσκῃ αὐτὴν κατ' ἄρθρον μεγαλοφώνως, εἰς πᾶν ἄρθρον δὲ, διακόπτων τὴν ἀνάγνωσιν, ἔλεγε τοῦτο δὲν εἶναι λογικὸν, ἀδιαφορῶν ἂν τοῦτο ἔβλαπτε τὸν ὑπουργόν του. Ἔπειτα δὲ εἶπεν εἰς τὸν Βασσάνον « κάθησε εἰς τὴν τράπεζαν καὶ γράφε»· ὑπηγόρευσε λοιπὸν αὐτῷ ἄλλο σχέδιον συμβάσεως ἁπλοῦν, εὐκρινὲς καὶ καθαρὸν, ὡς ἔχων τὴν ἱκανότητα νὰ πράττῃ τὰ τοιαῦτα. Περαιωθέντος τούτου, ὅπερ διέλυε πᾶσαν ἀναφυεῖσαν δυσκολίαν, ἠρώτησε τὸν Μεττερνῖχον ἂν ἀρέσκει αὐτό.—Μάλιστα, Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν αὐτῷ ὁ Μεττερνῖχος, ἐκτὸς μικρῶν ἐξαιρέσεων. — Ὁποῖαι εἶναι αὗται; ἠρώτησεν ὁ Ναπολέων.— Τοῦ Μεττερνίχου ὑποδείξαντος ταύτας, ὁ Ναπολέων ἤλλαξεν αὐτὰς εὐθὺς κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ διπλωμάτου τούτου. Ἡ σύμβασις αὕτη διελάμβανεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων παρεδέχετο τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς

εἰρήνης εἰς τὰ ἠπειρωτικὰ Κράτη ἐπὶ τοῦ παρόντος, καὶ ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων Ἐπικρατειῶν θέλουσι συναθροισθῇ εἰς Πράγαν τῇ 5 Ἰουλίου τὸ βραδύτερον. Μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ σχεδίου τῆς συμβάσεως ταύτης ὁ Ναπολέων, δεικνυόμενος πάντοτε λίαν περιποιητικὸς, εἶπεν εἰς τὸν Μεττερνῖχον· « Τοῦτο μόνον δὲν ἀρκεῖ· ἔχω ἀνάγκην παρατάσεως τῆς ἀνακωχῆς . . . . διότιπῶς ἀπὸ τῆς 5 μέχρι τῆς 20 Ἰουλίου δύναται νὰ περατωθῇ διαπραγμάτευσις, εἰς ἣν θέλουσι συμπεριληφθῇ τὰ συμφέροντα ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ δι' ἣν, ἐὰν πρόκειται νὰ διαλυθῶσιν ὅλαι αἱ ὑφιστάμεναι δυσκολίαι, ἀπαιτοῦνται ἔτη ὁλόκληρα. » Καὶ ὄντως δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἦτο σπουδαῖον, μ' ὅλον ὅτι τὰ οὐσιωδέστερα τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποφασισθῶσιν ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, ἐὰν ἤθελον οἱ συμβαλλόμενοι· ἀλλ' ὅπως ἐξέθετε τὸ ζήτημα ὁ Ναπολέων, ἔπρεπε νὰ ἐνδώσῃ τις εἰς τὴν πρότασίν του. Ὁ Μεττερνῖχος λοιπὸν, εὐχαριστηθεὶς ἐξ ὅλων τῶν εἰς αὐτὸν γενομένων παραχωρήσεων, δὲν ἤθελε νὰ διακινδυνεύσῃ ταῦτα, καὶ μάλιστα τὴν ἀποκτηθεῖσαν μεσολάβησιν διὰ παράτασιν ὀλιγοημέρου ἀνακωχῆς· ὅθεν, πεπεισμένος ὢν ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις ἤθελον παραδεχθῇ τὴν παράτασιν τῆς ἀνακωχῆς ταύτης, ἤτις μόνον ὠφέλει τὸν Ναπολέοντα, παρεδέχθη καὶ τοῦτο καὶ συνεζήτησε μόνην τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου. Ὁ Ναπολέων ἤθελε τὴν παράτασιν ταύτην μέχρι τῆς 20 Αὐγούστου ἵνα κερδίσῃ οὕτως 26 ἡμέρας. Ὁ δὲ Μεττερνῖχος δὲν παρεδέχετο τὸν χρόνον τοῦτον, λέγων ὅτι, ἐὰν ὑπάρχῃ καλὴ πίστις, τὰ πάντα θέλουσιν περατωθῇ ἐντὸς μιᾶς μόνης ἡμέρας. Ὁ Ναπολέων ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι τῷ ἀπαιτοῦντο 40 ἡμέραι ὅπως ἐκτιμήσῃ τὰς προτάσεις τῶν ἀντιπάλων του καὶ προτείνῃ τὰς ἰδικάς του. — Τὸ ἐπ' ἐμοὶ, ἔσο βέβαιος, εἶπεν ὁ Ναπολέων, ὅτι δὲν θέλω σοὶ ὁμολογήσει τοὺς ἀληθεῖς διαλογισμούς μου εἰμὴ τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ. — Οὕτω λοιπὸν, ἀπήντησεν ὁ Μεττερνῖχος, αἱ τριάκοντα ἐννέα ἡμέραι εἶναι περιτταί. — Ἐπειδὴ δὲ ἡ συνδιάλεξις ἐστράφη εἰς τὸ ἀστεῖον, ἤρχισαν νὰ συζητῶσι σπουδαίως περὶ τοῦ χρόνου τῆς παρα·

τάσεως τῆς ἀνακωχῆς· παρεδέχθησαν λοιπὸν ὡς τὸ τέρμα τῆς ἀνακωχῆς τὴν 10 Αὐγούστου, καὶ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν μετὰ 6 ἡμέρας, ἤτοι τῇ 17 Αὐγούστου. Περατωθέντος καὶ τοῦ ζητήματος τούτου, προσετέθη καὶ ἕτερον ἄρθρον, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων ὑποχρεοῦται νὰ διατηρήσῃ τὴν σύμβασιν μέχρι τῆς 10 Αὐγούστου· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ὑπεχρεοῦτο νὰ λάβῃ τὴν αὐτὴν ὑπόσχεσιν καὶ παρὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ Πρωσσίας. Ἑπομένως ὁ Ναπολέων ὑπέγραψε τὴν σύμβασιν ταύτην καὶ τὴν ἔπεμψεν εἰς τὸν Μεττερνῖχον μετὰ πολλῶν φιλοφρονήσεων.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἐδείχθη λίαν κολακευτικὸς πρὸς τὸν Μεττερνῖχον, καὶ ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λέοντος ἔγινεν ἄλλη σειρήν, ὥστε ἐξηπάτησε τὸν ἐπιδεξιότατον διπλωμάτην τῆς Αὐστρίας καὶ παρέτεινε τὴν ἀνακωχὴν ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας εἰσέτι, ὅπερ ἦτον ἡ μόνη ἐπιθυμία του.

Ὁ δὲ Μεττερνῖχος, εὐχαριστηθεὶς ὁλοσχερῶς ἐκ τῆς συμβάσεως ταύτης, δι' ἧς ἐνόμιζε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸν προκείμενον πόλεμον, καὶ μάλιστα ὅτι δι' αὐτῆς ἡ Αὐστρία ἐξήρχετο ἐκ τῆς θέσεως τοῦ συμμάχου τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἐτίθετο εἰς τὴν θέσιν τοῦ δικαστοῦ τῶν ἄλλων διαμαχομένων Δυνάμεων, αὐθωρεὶ ἀνεχώρησε καὶ τῇ ἐπαύριον προσῆλθεν εἰς τὸν αὐτοκράτορά του, φέρων τὴν εἰρημένην σύμβασιν. Ὁ Φραγκίσκος ἐπίσης ὑπερεχάρη διὰ τὸ κατώρθωμα τοῦτο τοῦ ἀγαπητοῦ του ὑπουργοῦ καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ἀληθῶς ὁ γαμβρός του Ναπολέων συγκατετέθη νὰ παραδεχθῇ τὴν εἰρήνην. Δυσυχῶς ὅμως, ὡς ἐρρέθη πολλάκις, ἐκ τῆς συμβάσεως ταύτης οὐδὲν ἄλλο προήρχετο, εἰμὴ ἡ παράτασις τῆς ἀνακωχῆς ὅπως παρασκευαθῶσιν οἱ διαμαχόμενοι, καὶ ἰδίως ὁ Ναπολέων, καὶ ἔλθωσι μετ' ὀλίγον εἰς τρομερωτέραν πάλην.

Ὁ Μεττερνῖχος λοιπὸν ἐξαπέστειλε τὴν περὶ ἀνακωχῆς σύμβασιν ταύτην πρὸς τὰς ἄλλας ἐμπολέμους Δυνάμεις, ἤτοι τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Πρωσσίαν. Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι, εἰ καὶ βλέποντες ὅτι ἡ παράτασις τῆς ἀνακωχῆς ταύτης μόνον εἰς τὸν Ναπολέοντα ἐσύμφερεν, ἐνῷ οὗτοι ἐζημιοῦντο, μ' ὅλον τοῦτο,

ἐπειδὴ αὕτη συνεφωνήθη καὶ ἐγένετο παραδεκτὴ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, παρεδέχθησαν αὐτὴν ἵνα μὴ ψυχράνωσι τὴν Δύναμιν ταύτην, τὴν ὁποίαν περιεποιοῦντο μεγάλως· ἀλλ' ἀντὶ νὰ πέμψωσιν εἰς τὴν συνεδρίασιν τοὺς ἀντιπροσώπους των τῇ 5 Ἰουλίου, προέτειναν νὰ πέμψωσιν αὐτοὺς τῇ 12. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ναπολέων εὐχαριστήθη μεγάλως, διότι καθ' ὅσον παρετείνετο ὁ πρὸς συζήτησιν τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης χρόνος, κατὰ τοσοῦτον οὗτος ἐνδιεφέρετο καὶ ὠφελεῖτο. Θέλων δὲ νὰ ἐξαπατήσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν Αὐστρίαν, διεκοίνωσεν εἰς αὐτὴν ὅτι δυσαρεστεῖται διὰ τὴν ἀναβολὴν ταύτην τῆς συναθροίσεως τῶν ἀντιπροσώπων πρὸς διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης, ὅτι πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν ἄλλων ἀντιπροσώπων εἰς Πράγαν δὲν ἐδύνατο οὗτος νὰ πέμψῃ τοὺς ἰδικούς του, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔμελλε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας, καὶ ὅτι, ἐπανερχόμενος εἰς Δρέσδαν, ἤθελε διορίσει καὶ οὗτος τοὺς ἰδίους του. Ἐκ τῶν προφάσεων τούτων λοιπὸν ὑπελόγιζε νὰ κερδίσῃ εἰσέτι ὀλίγας ἡμέρας.

Τῇ 10 Ἰουλίου λοιπὸν ἀνεχώρησε κρυφίως ἐκ Δρέσδας, διότι ἐφοβεῖτο μήπως καθ' ὁδὸν συλληφθῇ ὑπό τινος ἐνέδρας Κοζάκων. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ ἔμαθε τὰς ἐκ τῆς Ἱσπανίας ἀφιχθείσας εἰδήσεις, λυπηρὰς μὲν εἰς τὴν Γαλλίαν, εὐχαρίστους δὲ εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς. Ὅθεν, εἰ καὶ διεκόπη ἡ διήγησις τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ συμβαινόντων, ἐν συντόμῳ ὅμως θέλουσιν ἐπαναληφθῇ ἐνταῦθα πρὸς πλήρη ἐξακολούθησιν τῆς παρούσης ἱστορίας (α).

Μετὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν τριῶν γαλλικῶν στρατῶν ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατάστασις τῶν Γάλλων ἐφαίνετο εὐνοϊκή· τὸ δὲ ἄθροισμα τῶν τριῶν τούτων στρατῶν ἐλογίζετο κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1813 εἰς 80 χιλιάδας ἀνδρῶν. Ὁ Ἰωσὴφ, διαμένων ἐν Μανδρίτῃ καὶ ἔχων τοσοῦτον στρατὸν ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις τῆς Ἱσπανίας, ἐφαίνετο ἀρκούντως ἰσχυ-

(α) Ἐπαναλαμβάνομεν νὰ εἴπωμεν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μας ὅτι μετὰ πολλῆς συντομίας θέλομεν περιγράψει καὶ ἤδη τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντα μόνον χάριν τῆς σειρᾶς τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ γεγονότων. Σ.

ρός· ἡ ἐν Ῥωσσίᾳ ὅμως καταστροφὴ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἠρέθιζε καὶ διήγειρε τοσούτῳ τὰ πνεύματα τῶν Ἱσπανῶν, ὥστε ἀπεφάσισαν ν' ἀναλάβωσιν ἐκ νέου τὸν ἀγῶνα ἵν' ἀπετεινάξωσι τὸν γαλλικὸν ζυγόν. Ἡ δ' ἐν Γαδείροις ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις τῆς Ἱσπανίας, εἰ καὶ μετὰ πολλῆς ἀταξίας ἐνήργει, ἐπειδὴ ὅμως εἶχε μέγαν πατριωτισμὸν, ἀνερρίπιζε καὶ ἐξήπλωνε τὴν ἐπανάστασιν πανταχοῦ. Τὸ αὐτὸ ἔπραττε καὶ ὁ συνετὸς Βελιγκτὼν ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ, ὥστε ἡ ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ κατάστασις τῶν Γάλλων μετὰ τὸ 1812 ἔβκινεν ἐπὶ τὸ χεῖρον· πρὸς δὲ οἱ Ἱσπανοὶ μετὰ τὴν μάχην τῆς Σαλαμάγκας, ὑπολιπτόμενοι ἔτι μᾶλλον τὸν Βελιγκτῶνα, ἀνέθεσαν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τῶν στρατῶν των· οὗτος δὲ παρεδέχθη αὐτὴν ἐφ' ὅρῳ νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς κυβερνήσεώς του, καὶ νὰ ὀργανίσῃ τὸν στρατὸν τοῦτον καὶ νὰ τὸν διοικήσῃ ὅπως ἐνόμιζε συμφερώτερον. Ἀδείᾳ λοιπὸν τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως ὁ Βελιγκτὼν ἦλθεν εἰς Γάδειρα καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ ἱσπανικοῦ στρατοῦ· ἀλλ' ἐψυχράνθη πολὺ, διότι αἱ ἐγχώριοι ἐφημερίδες, ὑπερασπιζόμεναι τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, προσέβαλον αὐτὸν σκληρῶς· ἤθελε δὲ οὗτος παραιτήσει τὴν ἀρχηγίαν, ἐὰν δὲν ἐφοβεῖτο ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἤθελε παραλύσει ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἱσπανίας. Περιβληθεὶς λοιπὸν μὲ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Ἱσπανίας ὁ Βελιγκτὼν ἐπανῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Πορτουγαλλίας, καὶ ἐκεῖθεν ἐμελέτα νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ συνενόνων τὰ ἱσπανοπορτουγαλλικὰ στρατεύματα μὲ τὰ ἀγγλικὰ, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἐλογίζετο εἰς 45 χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν, νὰ προσβάλῃ καὶ νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Γάλλους ὅπως ἀποσοβήσῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς Χερσονήσου. Ἐπειδὴ ὅμως ἐφοβεῖτο τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικὸν στρατὸν, διελογίσθη ν' ἀποβῇ μετὰ μέρους τοῦ στρατοῦ του εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς Γαλλίας, ἵνα προξενήσῃ περισπασμὸν εἰς τὰς κατὰ τῶν συμμάχων ἐπιχειρήσεις τοῦ Ναπολέοντος.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἦτο δύσκολον νὰ προμαντεύσῃ τις τὰς προθέσεις τοῦ Βελιγκτῶνος ὡς ἐκ τῶν κινημάτων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ὁ στρατάρχης Ἰορδάνης συνεβούλευσε τὸν Ἰωσὴφ νὰ

ἐγκαταλείψῃ ἐκ νέου τὴν Μαδρίτην καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Βαλλαδολίδα, ὥστε νὰ ἦναι παρὰ τὰ Πυρηναῖα ὄρη, ἵνα, χρείας τυχούσης, ὑπερασπίσῃ τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας ἀπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου πρὸς ἀπόβασιν. Ἀλλ' ὁ Ἰωσὴφ, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἰσῆλθε νικητὴς εἰς Μαδρίτην καὶ ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι ἐστερέωσεν ἤδη τὴν βασιλείαν του ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ, ἐλυπεῖτο, καὶ μάλιστα ἠσχύνετο νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐκ νέου τὴν πρωτεύουσάν του, καὶ ἀναχωρῶν ἐκεῖθεν νὰ σύρῃ πάλιν ὄπισθεν αὐτοῦ πλῆθος Ἰθαγενῶν, ἀφωσιωμένων εἰς αὐτόν· ἐπειδὴ ὅμως ὁ στρατάρχης Ἰορδάνης ἐπέμενεν εἰς τοῦτο, παριστῶν αὐτῷ τὸν κίνδυνον, ἐὰν ἔμενεν ἐν Μαδρίτῃ, ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα περὶ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντων, καὶ ἐζήτει παρ' αὐτοῦ ὁδηγίας. Ὁ δὲ Ναπολέων, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἐμελέτα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἱσπανίαν, καὶ παρεδέχετο εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ περὶ εἰρήνης συμβουλίου καὶ ἀντιπροσώπους τῶν ἐπαναστατημένων Ἱσπανῶν, ἔγραψεν αὐτῷ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Μαδρίτην, νὰ συγκεντρώσῃ ὅλον τὸν στρατόν του πρὸς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας, ἔνθα νὰ διαμένῃ καὶ οὗτος, καὶ νὰ χορηγήσῃ 20 χιλιάδας ἐκλεκτοῦ στρατοῦ εἰς τὸν στρατηγὸν Κλωσέλον, μεθ' οὗ οὗτος νὰ καταβάλῃ τὰς ἐπαναστατικὰς συμμορίας τῶν Ἱσπανῶν, καὶ νὰ ἐπαπειλῇ τὴν Πορτουγαλλίαν ὅτι δῆθεν προὐτίθετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς αὐτήν· οὕτω δὲ νὰ διατηρῶνται οἱ Ἄγγλοι ἐν τῇ Πορτουγαλλίᾳ καὶ νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐξ αὐτῆς. Ταῦτα δὲ διέταττεν ὁ Ναπολέων περὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1812 περὶ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ πραγμάτων, οὐχὶ ἵνα διατηρήσῃ τὴν Ἱσπανίαν, ὡς ἐρρέθη, ἀλλ' ἵνα διατηρῇ ἐν γένει ἐκεῖ τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν, ἐνῷ ἄλλως, ἐκκενωθείσης τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, οἱ Ἄγγλοι ἤθελον ἀποβῆ εἴς τι παράλιον τῆς Γαλλίας, καὶ τότε ἀντὶ νὰ πολεμῇ αὐτοὺς ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, ἤθελεν ἔχει αὐτοὺς ἐντὸς αὐτῆς. Ταῦτα λοιπὸν διαλογιζόμενος ὁ Ναπολέων περὶ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ πραγμάτων, οὐδόλως ἐσκέπτετο, φαίνεται, περὶ τῶν ἀναφυεισῶν δυσκολιῶν ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του καὶ περὶ τῶν προθέσεων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.

Ὁ Ἰωσὴφ, λαβὼν περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου τὰς ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος, διέταξεν ὥστε νὰ μεταφερθῇ ἅπασα ἡ αὐλὴ καὶ ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ εἰς Βαλλαδολίδα, ἐγκαταλείψας μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ ἐν Μαδρίτῃ· τὰ δὲ λοιπὰ στρατεύματα αὐτοῦ, διαιρέσας εἰς τρία μέρη, ἐτοποθέτησε ταῦτα κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ναπολέοντος· ὅλαι δὲ αἱ μετακινήσεις αὗται ἐξετελέσθησαν μέχρι τοῦ προσεχοῦς Μαΐου.

Ἐν τούτοις ὁ λόρδος Βελιγκτὼν, ἀναχωρήσας ἐκ τῶν ἐπισταθμιῶν του, ἐστράτευσε μετὰ 46 χιλιάδων Ἄγγλων, 20 χιλιάδων Πορτουγάλλων καὶ 24 χιλιάδων Ἱσπανῶν, ἤτοι μὲ 90 χιλιάδας στρατοῦ, τῇ δὲ 21 Μαΐου προσῆλθεν εἰς τὴν Βαλλαδολίδα, ὅπου εὗρε τὸν γαλλικὸν στρατὸν διηρημένον εἰς πολλὰ μέρη καὶ ἄνευ ἱκανοῦ καὶ δραστηρίου στρατηγοῦ ἵνα διοικῇ αὐτόν· διότι ὁ μὲν στρατάρχης Ἰορδάνης, ἀηδιάσας ἐκ τῶν παραφορῶν καὶ σφαλμάτων τῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν ἤθελε νὰ ὑπηρετήσῃ, ὁ δὲ στρατηγὸς Κλωσέλος, ὅστις ἦτον ὁ μόνος, ὅστις ἐδύνατο εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ λάβῃ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ, ἦτον ἀπεσπασμένος πρὸς καταδίωξιν τῶν συμμοριῶν τῶν ἐπαναστατημένων Ἱσπανῶν. Οὕτως ὁ γαλλικὸς στρατὸς δὲν ἐδύνατο νὰ φέρῃ εἰς μάχην πλέον τῶν 52 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐνῷ ὁ Βελιγκτὼν εἶχεν, ὡς ἐρρέθη, 90 χιλιάδας μαχίμου στρατοῦ, καλῶς ὠργανισμένου καὶ ἐφωδιασμένου. Ὅθεν ἐγένετο σκέψις ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ περὶ τοῦ πρακτέου· καὶ διάφοροι μὲν γνῶμαι ἐρρέθησαν περὶ τούτου, ἀλλ' ἡ ἐπικρατεστέρα πασῶν ἐφάνη ἡ πρὸς τὴν πόλιν Βοῦργον ὑποχώρησις, ὅθεν ἐδύναντο εὐκόλως νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὰ γαλλικὰ μεθόρια, καὶ νὰ συναθροίσωσιν ἐκεῖ ὅλον τὸν γαλλικὸν στρατόν. Οὕτω λοιπὸν ἤρχισεν ἡ ὑποχώρησις τῶν Γάλλων· ἐγένετο δὲ αὕτη βραδέως καὶ ἐν τάξει, διότι ὑπερασπίζετο ὑπὸ δέκα χιλιάδων ἀξιολόγου ἱππικοῦ, ὅπερ ἐφόβιζε τοὺς Ἄγγλους. Ὁ δὲ Βελιγκτὼν περιωρίσθη ν' ἀκολουθῇ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γάλλων, προσποιούμενος ὅτι ἐπαπειλεῖ νὰ προσβάλῃ τὴν δεξιὰν πτέρυγα αὐτῶν, ἵνα οὕτως ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ Πυρηναῖα ὄρη.

Ἀρξαμένης τῆς οὕτω προτεθειμένης ὑποχωρήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἅπασα ἡ ἀποσκευὴ καὶ οἱ πληγωμένοι αὐτοῦ προεπορεύοντο· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλειπον αἱ τροφαὶ ἐκ τῶν ὑποχωρούντων γαλλικῶν στρατευμάτων, ἡ ὑποχώρησις αὐτῶν ἐβράδυνεν ἐπὶ πολὺ, ἀλλὰ δὲν ἠνωχλεῖτο ὑπὸ τοῦ παρακολουθοῦντος ἀγγλικοῦ στρατοῦ, διότι τὸ πολυάριθμον γαλλικὸν ἱππικὸν ὑπεράσπιζεν αὐτήν. Ὁ δὲ Βελιγκτὼν, κατὰ τὴν συνήθειάν του, περιέμενε τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπιτυχίας, χωρὶς νὰ καταδιώκῃ αὐτήν· καὶ προέβλεπε μὲν ὅτι ἔμελλε νὰ συνάψῃ μάχην καρτερὰν, ἀλλ' ἤθελε νὰ δράξῃ τῆς εὐκαιρίας, ὥστε νὰ ἦναι βέβαιος περὶ τῆς νίκης.

Τῇ 13 Ἰουνίου, ὑποχωρῶν ὁ γαλλικὸς στρατὸς, ἤκουσε τρομερὰν ἐκπυρσοκρότησιν ὄπισθέν του· τοῦτο δὲ ἐσήμαινε τὴν πυρπόλησιν τῶν ἀποθηκῶν, ὅπου ὑπῆρχον πολλὰ πολεμοφόδια τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, τὰ ὁποῖα κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰωσὴφ ἐκάησαν. Τῇ 17 ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν Μιράνδαν ἵν' ἀναπαυθῇ· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ληφθῇ φροντὶς περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, διότι καθ' ἑκάστην ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς προκατελάμβανε τὰ στενὰ τῶν Πυρηναίων ὀρέων, ὅθεν ἔμελλον νὰ διαβῶσιν οἱ Γάλλοι. Ἐν δὲ τῷ γαλλικῷ στρατῷ ὑπῆρχον δύο γνῶμαι· οἱ μὲν ἐγνωμάτευον τὸ νὰ περιστραφῶσι καὶ νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὸν στρατηγὸν Κλωσέλον, ἀδιαφοροῦντες εἰς τὰς κινήσεις τῶν Ἄγγλων, οἱ δὲ ἄλλοι, φοβούμενοι μήπως περικυκλωθῶσιν ὑπ' αὐτῶν, ἤθελον ν' ἀκολουθήσωσι τὴν πρὸς τὴν πόλιν Βιττόριαν ὁδόν. Ἡ τελευταία αὕτη γνώμη ἦτο τοῦ στρατάρχου Ἰορδάνου καὶ τοῦ Ἰωσήφ. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν τῇ 16 Ἰουνίου νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν πόλιν Βιττόριαν. Ἐν τούτοις ὁ στρατηγὸς Ρέϊλλος, ὢν εἰς τὴν πρωτοπορείαν, ἀπήντησε καθ' ὁδὸν πολλὰ ἀγγλικὰ ἀπροσπάσματα μὲ τὰ ὁποῖα συμπλακεὶς ἐξῆλθε νικητής.

Ἀλλ' ὁ Βελιγκτὼν, ἀκολουθῶν κατὰ πόδας τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ μὴ θέλων ν' ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ διέλθῃ τὰ Πυρηναῖα ὄρη ἀμαχητὶ, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ αὐτὸν καρτερῶς ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Βιττόριας. Τούτου ἕνεκα ἐξαπέστειλε τρεῖς μεραρ-

χίας πρὸς κατάληψιν τῶν ἔμπροσθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ θέσεων.

Ἐν τούτοις ὁ Γάλλος στρατηγὸς Γαζάνος, πορευόμενος ἀριστερόθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Βιττορίας, συνηντήθη καθ' ὁδὸν μὲ τὸν ἀγγλικὸν στρατόν. Τοῦτο μαθὼν, ὁ στρατάρχης Ἰορδάνης διέταξεν αὐτὸν ν' ἀποφύγῃ τὴν μάχην καὶ νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἔνθα ἦτο καὶ ὁ ἐπίλοιπος γαλλικὸς στρατός· ἀλλ' ὁ Γαζάνος ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ἄνευ κινδύνου ὁλοκλήρου τοῦ σώματός του. Οὕτως ἤρχισεν ἡ μάχη, καί τοι ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ Ἰωσήφ. Ὁ στρατάρχης Ἰορδάνης λοιπὸν ἐξαπέστειλε μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ πρὸς βοήθειαν τοῦ στρατηγοῦ Γαζάνου καὶ συγχρόνως διέταξε τὸν ἐπίλοιπον στρατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑποχωρῶν· ἐπὶ πολλὴν ὥραν λοιπὸν αἱ δύο μεραρχίαι αὗται ὑποχωροῦσαι ἀνθίσταντο καρτερῶς εἰς τὰς ἐπανειλημμένας προσβολὰς τοῦ Βελιγκτῶνος, ὅστις ἐπροσπάθει ὅλαις δυνάμεσι νὰ διακόψῃ μέρος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Μετὰ πολλὰς λοιπὸν καὶ ἀλλεπαλλήλους συμπλοκὰς ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐδυνήθη μὲν νὰ σωθῇ, ὑποχωρῶν εἰς τὰ Πυρηναῖα ὄρη, ἀλλ' ἀπώλεσε πέντε χιλιάδας ἄνδρας εἰς φονευμένους καὶ πληγωμένους καὶ 1500 αἰχμαλώτους· πρὸς δὲ ἀπώλεσε καὶ 200 πυροβόλα καὶ σχεδὸν ὅλην τὴν ἀποσκευήν του, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ δηθεν βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Ἰωσὴφ ἀπώλεσε καὶ αὐτὴν τὴν ἅμαξάν του, ἐν ᾗ εἶχεν ὅλην τὴν ἀλληλογραφίαν του. Ἀλλ' καὶ αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὑπέστησαν μεγάλην ζημίαν.

Ἐὰν ὅμως ὅλος ὁ ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ γαλλικὸς στρατὸς ἦτο συνηγμένος ἐνταῦθα, οὐχὶ μόνον δὲν ἐνικᾶτο, ἀλλ' ἴσως ἤθελε καταπολεμήσῃ τοὺς Ἄγγλους καὶ ἴσως ἤθελεν ὠθήσει πάλιν αὐτοὺς εἰς τὴν Πορτουγαλλίαν. Ἀλλ' ὁ Ἰωσὴφ, ἀκολουθῶν τὰς ἐκ Παρισίων στελλομένας εἰς αὐτὸν ὁδηγίας, εἶχεν ἀποσπάσει πρὸ καιροῦ τοὺς στρατηγοὺς Κλωσέλον, Φοᾶ καὶ Μωκύνον, ἔχοντας 30 χιλιάδας στρατοῦ, ὥστε μετ' αὐτῶν οὗτος ἤθελεν ἔχει 80 χιλιάδας στρατοῦ ἀντὶ τῶν 50, μεθ' ὧν

εὑρέθη ὅτε συνεπλάκη μὲ τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν, ὅστις μετὰ τῶν Ἱσπανῶν καὶ Πορτουγαλλῶν συνεποσοῦτο εἰς 90 καὶ πλέον χιλιάδας ἀνδρῶν μαχητῶν. Οἱ ἀπεσπασμένοι λοιπὸν οὗτοι στρατηγοὶ, μαθόντες τὴν τελείαν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἠκολούθησαν καὶ οὗτοι δι' ἄλλης ὁδοῦ τὴν πρὸς τὰ Πυρηναῖα ὑποχώρησίν των, καὶ διὰ πολλῶν περιστροφῶν, διελθόντες ἐξ ἀτραπῶν καὶ ἄλλων δυσβάτων μερῶν, ἐσώθησαν ἀβλαβεῖς. Οὕτω λοιπὸν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπώλεσε τέλος πάντων ἅπασαν τὴν χώραν τῆς Ἱσπανίας· ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἐνησχολεῖτο ἤδη ν' ἀσφαλίσῃ τὰ γαλλικὰ μεθόρια, ἵνα μὴ οἱ Ἄγγλοι εἰσβάλωσιν εἰς αὐτά.

Μετὰ ἑξαετῆ λοιπὸν ἀκατάπαυστον πόλεμον καὶ χύσιν ποταμῶν αἵματος ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἱσπανίας τοιαύτη ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐν ἔτει 1813 ἐν αὐτῇ ἐκστρατεία, ἡ λαβοῦσα τέλος ἐν τῇ μάχῃ τῆς Βιττορίας. Ὅθεν ἀναλογιζόμενός τις ὅλας τὰς ἐκεῖ ἀποτυχίας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ μάλιστα τὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, θέλει ἰδεῖ ὅτι ἡ πρώτη αἰτία τῆς τελευταίας ἀποτυχίας ταύτης προήρχετο ἐξ αὐτῶν τῶν διδομένων διαταγῶν τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις διέττατε χωρὶς νὰ σκέπτηται ἂν αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ ἐδύναντο νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐπιτυχῶς καὶ ἂν ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὰς τοπικὰς περιστάσεις· δευτέρα δὲ αἰτία ἦτο πάντοτε εἰς τὰς ἐκεῖ ἀποτυχίας ἡ ἔλλειψις τῆς ἑνότητος τῆς διοικήσεως τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ, ὅπερ προήρχετο ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, διότι δὲν ἐνεπιστεύετο τὴν διοίκησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὁλοσχερῶς εἰς τὸν Ἰωσὴφ, ἀλλ' ἤθελε νὰ ἐνεργῶσιν οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ κατὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς ἰδιαιτέρας ὁδηγίας· τελευταία δὲ αἰτία τῶν ἐκεῖ ἀποτυχιῶν ἦτον ἡ ἀδράνεια τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τοῦ στρατάρχου Ἰορδάνου, ἐν ᾧ ἐὰν ἀμφότεροι οὗτοι ἐδείκνυον πλειοτέραν δραστηριότητα, ἤθελον ἐκκενώσει ὀλίγας ἡμέρας πρότερον τὴν Μαδρίτην, συναθροίσει εἰς ἓν ὅλον τὸν ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικὸν στρατὸν καὶ οὕτως ἤθελον καταπολεμήσει τὸν Βελιγκτῶνα. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ἀντὶ ν' ἀποδώσῃ τὰ πλεῖστα τῶν σφαλμάτων τούτων εἰς ἑαυτὸν, ἠτιᾶτο πάντας, καὶ μάλιστα ἠτιᾶτο μάλ-

λον τῶν ἄλλων τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸν στρατάρχην Ἰορδάνην· εἰς ταῦτα δὲ πάντα ἠρεθίζετο πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ αὐτοῦ Κλάρκου, ὅστις παρίστανε τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντα ἄλλως πως ἢ ὡς εἶχον, ἀποδίδων ὅλα τὰ σφάλματα εἰς τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸν Ἰορδάνην· ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον ὅτι ἡ Ἱσπανία ἀπωλέσθη ἐκ τῆς γαλλικῆς ἐξουσίας, τὰ μεσημβρινὰ μεθόρια ἠπειλοῦντο, ἡ δὲ εἰρήνη μὲ τὴν Ἀγγλίαν καθίστατο ἔτι μᾶλλον δυσκολωτέρα, διότι μέχρι τινὸς ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ τὴν Ἱσπανίαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλ' ἤδη, κυριευθείσης ταύτης ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἔπρεπε νὰ γένῃ ἑτέρα παραχώρησις εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ὁ Ναπολέων ἔμαθε περιληπτικῶς τὰ διατρέξαντα ἐν Βιττορίᾳ, ὅτε, ὡς ἐρρέθη, ἔμελλε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ Δρέσδης πρὸς κατόπτευσιν τῶν χωρῶν, ἔνθα ὑπολόγιζεν ὅτι ἤθελε συνάψει μάχας μὲ τοὺς συμμάχους· ἔχων λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τὰς προτέρας ἀναφορὰς τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ Κλάρκου, βεβαιώσαντος αὐτὸν ὅτι ὁ μὲν ἀγγλικὸς στρατὸς συνέκειτο ἐκ 45 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὁ δὲ γαλλικὸς ἐξ 90 χιλιάδων, ἠρεθίσθη σφόδρα διὰ τὴν ἧτταν τῶν ἐκεῖ στρατευμάτων του. Ὁ δὲ ἐρεθισμὸς αὐτοῦ ἔτι μᾶλλον ηὔξανεν καὶ ἐκ τοῦ παρ' αὐτῷ τότε στρατάρχου Σούλτου, ὅστις ἦτον ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Ἰωσὴφ· ἕνεκα τούτων ὅλων λοιπὸν ὁ Ναπολέων ὠργίσθη σφόδρα κατὰ τοῦ Ἰωσὴφ καὶ καθ' ὅλων τῶν ἀδελφῶν του. Ἡ παραίτησις τοῦ Λουδοβίκου, ἡ ἀποσκίρτησις τοῦ Μυράτου καὶ ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ἱερωνύμου ἐκ τοῦ στρατοπέδου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος κατετάραξαν τοσοῦτον αὐτὸν, ὥστε ἐξέφρασε κατ' αὐτῶν πικροτάτους λόγους. Χάριν ὅμως τῆς ἀληθείας ὁμολογητέον ὅτι μᾶλλον ἔβλαψεν εἰς ταῦτα ἡ κενοδοξία αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος ἢ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· διότι οὗτος, διορίζων αὐτοὺς βασιλεῖς, ἀπῄτει παρ' αὐτῶν οὐχὶ νὰ κυβερνῶσι τοὺς λαοὺς αὐτῶν πρὸς ἴδιον συμφέρον, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ, ἐπομένως νὰ πράττωσι τεράστια ἔργα, ὡς αὐτὸς, ἄνευ μέσων. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων ἠγάπα τὴν οἰκογένειάν του· δια-

φθαρεὶς ὅμως ἐκ τῆς ἀπεριορίστου ἐξουσίας του, εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο τὰ δικαιώματα τῶν ἀδελφῶν του, ὡς καὶ τὰ τῶν λαῶν του, διότι μετεχειρίζετο ἅπαντας ὡς ἄψυχα ὄντα, μέχρις οὗ ἅπαντα τὰ ἔθνη ἠγέρθησαν κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀδελφοὶ ἀπεσκίρτησαν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις οἱ κατὰ τοῦ Ἰωσὴφ λόγοι τοῦ Ναπολέοντος ἦσαν λίαν πικροὶ — Ἐπὶ πολὺ ἔβλαψα τὰ συμφέροντά μου διὰ τοὺς ἀνοήτους, ἔγραφεν εἰς τὸν ἀρχικαγκελάριον Καμβασερὲν, εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν Κλάρκον καὶ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας Δυρόκον. — Μετὰ ταῦτα ἐξέδωκε αὐστηρὰς διαταγὰς κατὰ τοῦ Ἰωσήφ. Ἐν πρώτοις ἀντικατέστησεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἱσπανίαν διὰ τοῦ ἀσπονδοτέρου ἐχθροῦ αὐτοῦ, ἤτοι τοῦ στρατάρχου Σούλτου, διαμένοντος τότε ἐν Δρέσδῃ. Τὸν Σοῦλτον ὁ Ναπολέων ὠνόμασεν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ εἰς τὴν Ἱσπανίαν μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν· διέταξεν αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ εὐθὺς καὶ διαβαίνων ἐκ Παρισίων νὰ μὴ μένῃ ἐκεῖ εἰμὴ μόνον δώδεκα ὥρας, νὰ μὴ ἴδῃ εἰμὴ τὸν ἀρχικαγγελάριον Καμβασερὲν καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, νὰ ἀπέλθῃ δὲ ἄνευ ἀναβολῆς εἰς Βαϋόνναν, ἐκεῖ νὰ συναθροίσῃ ὅλον τὸν ἐξ Ἱσπανίας ὑποχωρήσαντα στρατὸν, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν Ἄγγλων. Ἀλλὰ δὲν ἤρκουν ταῦτα. Διέταξε τὸν Ἰωσὴφ νὰ ἐγκαταλείψῃ εὐθὺς τὴν Ἱσπανίαν, ἀπηγόρευσεν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς Παρισίους, νὰ ἀπέλθῃ δὲ εἰς Μορφονταῖνον, ν' ἀποκλεισθῇ ἐκεῖ, καὶ οὐδένα νὰ δέχηται. Ἔγραψε δὲ εἰς τὸν Καμβασερὲν ν' ἀπαγορεύσῃ ὅλους τοὺς ἐκεῖ ἐν τέλει τοῦ νὰ ἐπισκεφθῶσιν αὐτὸν, ὡσανεὶ ἦτον ὕποπτος ἄνθρωπος. Ἐπὶ τέλους δὲ διέταξεν ὥστε, ἂν ὁ Ἰωσὴφ ἤθελε παραβῆ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, νὰ τὸν θέσωσιν ὑπὸ κράτησιν. Ὁ Ναπολέων, δυσπιστῶν πρὸς ἅπαντας ἀφότου ἤρχισε νὰ δυσπιστῇ κατὰ τῆς τύχης του, πανταχοῦ ἔβλεπε συνωμοσίας ἐνεργουμένας καθ' αὐτοῦ, μάλιστα δὲ ἐνόμιζεν ὅτι τοιαύτη συνωμοσία ἐνεργεῖτο καὶ κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας τῆς συζύγου του καὶ τοῦ υἱοῦ του. Τούτου ἕνεκα δὲν ἠθέλησε νὰ διαμένῃ εἰς Παρισίους ὁ στρατάρχης Σοῦλτος καὶ ὁ Φουσσὲς, ἀλλ' εἶχε προσλά-

θει αὐτούς. Ὑπέθετε λοιπὸν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ἰωσὴφ ἦτο δυσηρεστημένος κατ' αὐτοῦ, διαμένων ἐν Παρισίοις, ἐδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ἵν' ἀναλάβῃ τὴν ἀντιβασιλείαν, διὸ καὶ, ὡς ἐρρέθη, ἔθεσεν αὐτὸν ὑπὸ κράτησιν.

Ἐὰν τὰ ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντα, ἅτινα κατέστησαν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ναπολέοντος μᾶλλον ἀπαιτητικοὺς, συγχρόνως κατέσταινον αὐτὸν λογικώτερον καὶ συνδιαλλακτικώτερον, ἐδύνατο νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἓν μέγα δυστύχημα ἐπήνεγκεν ἓν μέγα καλὸν, ἀλλὰ δὲν εἶχεν οὕτω. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ εἰς τὰς πόλεις Τοργὼ, Βιττεμβέργην καὶ Μαγδεβούργην, τὴν ἐπιθεώρησιν διαφόρων στρατιωτικῶν σωμάτων καὶ τὸν διορισμὸν τῶν παρὰ τὸν Ἔλβαν ὀχυρώσεων ὁ Ναπολέων ἐπανῆλθεν εἰς Δρέσδαν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ τρομεροῦ παιγνιδίου τῆς χρονοτριβῆς, μέχρις οὗ λήξῃ ἡ προθεσμία τῆς ἀνακωχῆς, χωρὶς νὰ ἐκφρασθῇ περὶ τῶν ὅρων τῆς συνθήκης· ὥστε οὕτω νὰ ἐπιτύχῃ νέαν παράτασιν ἀνακωχῆς, προσποιούμενος ὅτι ἐπὶ τέλους ἤθελε νὰ διαπραγματευθῇ περὶ εἰρήνης σπουδαίως. Ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσσία εἶχον πέμψει τοὺς περὶ διαπραγματεύσεως τῆς εἰρήνης ἀντιπροσώπους των εἰς Πράγαν ἐμπροθέσμως, ἀλλ' οὔτε ἡ μία, οὔτε ἡ ἑτέρα τῶν Δυνάμεων τούτων ἔπεμψαν τοιαῦτα ἐπίσημα πρόσωπα εἰς τὴν σύνοδον ταύτην, οἷα νὰ ἐξισοῦνται μὲ τὸν Μεττερνῖχον, διότι πρῶτον ὅτι αὗται ἦσαν πεπεισμέναι ὅτι ὁ Ναπολέων εἰλικρινῶς δὲν ἤθελε συγκατατεθῇ εἰς εἰρήνην, καὶ δεύτερον ἐνεπιστεύοντο εἰς τὴν μεσολάβησιν τῆς Αὐστρίας, ὥστε αὕτη νὰ προΐσταται καὶ εἰς τὰς συνεδριάσεις.

Πέντε ἡμέραι παρῆλθον ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων εἰς Πράγαν χωρὶς νὰ ἐμφανισθῶσι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας. Ἐν τούτοις ἀφίχθη ἐκεῖ ὁ ἐν Βιέννῃ πρέσβυς τῆς Γαλλίας Ναρβόννος ὡς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν σύνοδον, ἀλλ' ἄνευ ὁδηγιῶν. Ὁ Μεττερνῖχος, παρατηρῶν τὴν βραδύτητα ταύτην τοῦ Ναπολέοντος ὡς πρὸς τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀντιπροσώπων του, ἔγραψεν εἰς τὸν ἐν Δρέσδᾳ διαμένοντα Βασσάνον, ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ Ναπολέοντος, περὶ

τῆς βραδύτητος ταύτης, ἀλλ' οὗτος ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι σφάλει ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις, ἥτις δὲν ἐκοινοποίησεν ἐπισήμως πρὸς τὸν Ναπολέοντα τὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων Δυνάμεων παραδοχὴν τῆς τελευταίας συμβάσεως. Ὁ Μεττερνῖχος ὅμως ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι τοῦτο πρὸ πολλοῦ ἐγένετο· ἀλλὰ πάλιν ὁ Βασσάνος ἔῤῥιπτε τὸ σφάλμα εἰς τὸν Μεττερνῖχον ἐν ἄλλαις προφάσεσιν.

Ἐν τούτοις ἐπανῆλθε καὶ ὁ Ναπολέων ἐν Δρέσδῃ τῇ 15 Ἰουλίου, ὅστις, ἐπειδὴ εἶχε λάβει τὴν ἐπίσημον διακοίνωσιν περὶ τῆς παραδοχῆς τῆς τελευταίας συμβάσεως ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, καὶ μὴ δυνάμενος ἄλλως πως νὰ πράξῃ, διώρισε τοὺς ἀντιπροσώπους του εἰς τὴν μέλλουσαν σύνοδον, οἵτινες ἦσαν ὁ Ναρβόννος καὶ ὁ Κωλαιγκοῦρτος, οὓς καὶ διέταξε ν' ἀπέλθωσιν εἰς Πράγαν ὅπως λάβωσι μέρος εἰς τὴν συγκροτουμένην σύνοδον. Ἡ ἐκλογὴ τῶν προσώπων τούτων ἀναμφιβόλως ἦτον ἐξαίρετος, ἀλλ' ὁ Ναπολέων, διορίσας τὸν Κωλαιγκοῦρτον, προέθετο μᾶλλον δι' αὐτοῦ νὰ συνδιαλλαχθῇ μὲ τὴν Ῥωσσίαν καὶ νὰ συμφωνήσῃ ἰδιαιτέραν συνθήκην μετ' αὐτῆς, θυσιάζων τὴν Γερμανίαν, καὶ οὐχὶ νὰ διαπραγματευθῇ εἰλικρινῶς τὴν εἰρήνην μεθ' ὅλων τῶν Δυνάμεων. Ὁ δὲ Κωλαιγκοῦρτος, ὃν ὑπέθετεν ὁ Ναπολέων ὅτι ἐδύνατο νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, οὗτος οὐδαμῶς συνεμερίζετο τὴν ὡς πρὸς τοῦτο ἰδέαν τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ ἀξιόλογος οὗτος πολίτης ἦτον ἀνὴρ ἐμβριθέστατος καὶ ἐναρετώτατος· ἐπεθύμει μὲν νὰ ἦναι ἀρεστὸς, ἀλλὰ δὲν ἀπέφευγε νὰ ὁμολογῇ τὴν ἀλήθειαν, εἰ καὶ ἐδυσηρέστει τοῦτο. Οὗτος λοιπὸν παρίστα τὸ σπάνιον πρότυπον τοῦ τιμίου αὐλικοῦ, ὅστις ἀδιαφορεῖ εἰς τὴν μεγαλειτέραν εὔνοιαν τῆς αὐλῆς, προκειμένου νὰ προφυλάξῃ τὸν ἡγεμόνα του νὰ σφάλῃ, ἢ τὴν πατρίδα του ἐκ τινος δυστυχήματος. Οὗτος λοιπὸν εἶπεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι, εἰς ἣν κατάστασιν διέκειντο τὰ πολιτικὰ πράγματα, ἦτον ἀδύνατον νὰ διομολογηθῇ δολία τις συνθήκη, ὥστε ν' ἀποσπάσῃ τὴν Ῥωσσίαν ἐκ τῶν ἄλλων Δυνάμεων· διὰ ἡ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Ῥωσσίας προτέρα εὔνοια αὐτοῦ κατ' οὐδὲν ἤθελεν ὠφελήσει αὐτόν. Μάλιστα δὲ

εἶπε τῷ Ναπολέοντι ὅτι ἄνευ εὐρυτέρας πληρεξουσιότητος δὲν ἐδύνατο νὰ δεχθῇ νὰ ἦναι ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν συγκροτηθησομένην σύνοδον. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἔχων ἀνάγκην τοιούτου ἐπισήμου καὶ σεβαστοῦ πληρεξουσίου πρὸς διαπραγμάτευσιν προσποιημένης συνθήκης, ὑπεσχέθη αὐτῷ ὅτι θέλει τῷ παραχωρήσει ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν ταύτην. Οὗτος δὲ, πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ κυρίου του, ἐδέχθη τὸν διορισμὸν τοῦτον.

Ἐντοσούτῳ ἐν τῇ πόλει τῆς Βαυαρίας Νευμάρκ εἶχον συνέλθει οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων ἐμπολέμων Δυνάμεων ἵνα κανονίσωσι τὰ τῆς συνομολογηθείσης ἀνακωχῆς. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τούτους ἐγνωστοποιήθη ὅτι ἡ νέα περὶ ἀνακωχῆς προθεσμία λήγει τῇ 10 Αὐγούστου, οὗτοι ἤρχισαν νὰ κανονίζωσι τὰ περὶ τούτου, στηριζόμενοι εἰς τὴν διάρκειαν τῆς προθεσμίας ταύτης, μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὴν προτέραν ἀνακωχὴν ὑπῆρχον καὶ ἓξ ἡμέραι εἰσέτι ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας αὐτῆς μέχρις οὗ ἀρχίσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ναπολέων, δηλαδὴ ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων ἐθεώρουν τὴν λῆξιν τῆς ἀνακωχῆς τῇ 10 Αὐγούστου, ἐνῷ οὗτος συνεφώνησε μὲ τὸν Μεττερνῖχον μέχρι τῆς 16 Αὐγούστου, λαβὼν τοῦτο ὡς ἐπιχείρημα εἰς τὴν ἀνέκαθεν προτιθεμένην ἀναβολήν του, ἐκοινοποίησεν εἰς τὸν Μεττερνῖχον ὅτι, ἐπειδὴ οἱ σύμμαχοι παραβαίνουσι τὰ συμφωνηθέντα, οὗτος δὲν θέλει πέμψει τοὺς ἀντιπροσώπους του εἰς τὴν συγκροτηθησομένην σύνοδον μέχρις οὗ διαλυθῇ ἡ διαφορὰ αὕτη.

Τοῦτο μαθόντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων Δυνάμεων, οἵτινες πρὸ ἡμερῶν περιέμενον εἰς Πράγαν τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ναπολέοντος, ἠρεθίσθησαν σφόδρα διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς γενομένην καταφρόνησιν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος· ἅπαντες δὲ ἔκραζον τότε ὅτι ὁ Ναπολέων διὰ μυρίων προφάσεων ἤθελε νὰ κερδίζῃ καιρὸν ἵνα παρασκευάζηται εἰς πόλεμον καὶ οὐχὶ ὅτι ἐπεθύμει τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Ὁ δὲ Μεττερνῖχος, ἰδὼν ἐν Πράγᾳ τὸν Ναρβόννον, ἐξεφράσθη πικρῶς κατὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ναπολέοντος, εἰπὼν αὐτῷ ὅτι αἱ

παρὰ τοῦ Ναπολέοντος προξενούμεναι νέαι δυσκολίαι ὡμοίαζον ταῖς πρώταις, ὅτι αἱ ὑπ' αὐτοῦ φιλονεικούμεναι ἐξ ἡμέραι τῆς παρατάσεως τῆς ἀνακωχῆς ἦσαν ἤδη παραδεδεγμέναι, ὅτι οἱ ἐν Νευμάρκ πληρεξούσιοι τῶν Δυνάμεων ἠγνόουν τοῦτο, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ φοβῆται ὁ Ναπολέων ὅτι οὗτοι ἤθεθον κηρύξει τὸν πόλεμον ἄνευ τῆς Αὐστρίας, ὅτι ταῦτα εἶναι προφάσεις ἐκ μέρους τοῦ Ναπολέοντος τοῦ νὰ ἐμπαίζῃ αὐτοὺς ἵνα κερδήσῃ καιρὸν, ὅτι εἰς τοῦτο οὐδεὶς ἀπατᾶται πλέον, ὅτι ἂς μὴ ἐλπίζῃ ὁ Ναπολέων ὅτι, ταῦτα πράττων, θέλει ἐπιτύχει καὶ ἑτέραν παράτασιν τῆς ἀνακωχῆς, ὅτι μέχρι τῆς 10 Αὐγούστου ἡ Αὐστρία εἶναι ἐλευθέρα νὰ πράξῃ ὅ,τι τῇ συμφέρει, καὶ ὅτι, παρελθούσης τῆς προθεσμίας ταύτης, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀναβολῆς, αὕτη εἶναι ἠναγκασμένη νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν συμμάχων καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος μετὰ 300 χιλιάδων στρατοῦ. Ὁ Ναρβόννος, ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς ὁμιλίας ταύτης τοῦ Μεττερνίχου, ἠρώτησεν ἂν τῷ ὄντι δὲν ἐπιτρέπεται πλέον ἑτέρα παράτασις τῆς ἀνακωχῆς καὶ ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι ἤθελον ἀρχίσει αἱ διαπραγματεύσεις· ὁ δὲ Μεττερνίχος διεβεβαίωσεν αὐτῷ ὅτι οὐδὲ στιγμὴ συγχωρεῖται, ἐκτὸς ἂν γίνωσι παραδεκτοὶ οἱ περὶ συνθήκης προκαταρκτικοὶ ὅροι.

Ὁ Ναρβόννος, ἐννοήσας τὴν βαρύτητα τῶν ἐκφράσεων τοῦ Μεττερνίχου, καὶ βλέπων ὅτι οὐδένα ἐδύνατο πλέον νὰ ἐμπαίζῃ ὁ Ναπολέων, ἔγραψεν εὐθὺς εἰς τὸν Βασσάνον ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποφασίσωσι τὸν πόλεμον μ' ὅλον τὸν κόσμον, ἢ νὰ συνομολογήσωσι τὴν εἰρήνην, ἐπὶ τούτῳ δὲ νὰ πέμψωσι τὸν Κωλαιγκοῦρτον εἰς Πράγαν. Ὅλα ταῦτα ὅμως οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν εἰς τὸν Βασσάνον, ἔτι δὲ μᾶλλον εἰς αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα, ὅστις ἦτον ὁ αὐτουργὸς τῆς κωμῳδίας ταύτης· βλέπων ὅμως ὅτι οὐδένα πλέον ἐδύνατο νὰ ἐξαπατήσῃ καὶ θέλων νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς παρατάσεως ταύτης τῆς ἀνακωχῆς, διέταξε τὸν Ναρβόννον νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς συνόδου τῶν ἀντιπροσώπων, ἀλλ' οὐδεμίαν πληρεξουσιότητα ἔδωκεν αὐτῷ.

— Σοὶ δίδω, ἔγραφεν ὁ Βασσάνος εἰς τὸν Ναρβόννον, πολλὴν ἐξουσίαν καὶ οὐδεμίαν ἰσχύν· ἔχεις τὰς χεῖράς σου δεμένας, τοὺς δὲ πόδας καὶ τὸ στόμα σου ἐλεύθερον διὰ νὰ περιδιαβάζῃς καὶ νὰ συμποσιάζῃς. — Οὕτως ἔγραφεν ὁ ὑπουργὸς οὗτος εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Γαλλίας εἰς τὰς κρισιμωτάτας ἐκείνας περιστάσεις τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἡγεμόνος του. Πρὸς δὲ ἔγραψεν αὐτῷ νὰ ἀρχίσῃ τὴν περὶ κανονισμοῦ τῶν συνεδριάσεων συζήτησιν καὶ νὰ χρονοτριβῇ ἐπὶ τῶν τύπων αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ, ὅταν ἔλθωσιν εἰς τὸ θέμα τῶν διασκέψεών των, νὰ προτείνῃ τὸ *καθεστῶς*, τουτέστι νὰ κατέχῃ ἕκαστος ὅ,τι κέκτηται, ἀλλὰ πρὸ πάντων νὰ μὴ παρουσιάσῃ τὰ πληρεξούσια ἔγγραφά του εἰμὴ ἐν πλήρει συνεδριάσει.

Ὁ Μεττερνῖχος, ὡς ὑπουργὸς τῆς μεσολαβούσης Δυνάμεως, εἶχεν ὀνομασθῆ παρ' ὅλων πρόεδρος τῆς συνόδου ταύτης· ὅθεν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Πρωσσίας παρουσίασαν αὐτῷ τὰ πληρεξούσια ἔγγραφά των, ἀλλ' ὁ Ναρβόννος κατὰ διαταγὴν, ὡς ἐρρέθη, τοῦ Βασσάνου δὲν ἤθελε νὰ πράξῃ τὸ αὐτό· περὶ τούτου λοιπὸν ἐγεννήθη μεγάλη συζήτησις, διότι οἱ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι δὲν ἔστεργον εἰς τοῦτο. Εἰς μάτην ὁ Μεττερνῖχος παρεκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Πρωσσίας νὰ συνέλθωσιν εἰς συνεδρίασιν πρὸς θεώρησιν τῶν πληρεξουσίων τοῦ Ναρβόννου· διότι οὗτοι ἐπέμενον εἰς ὅ,τι ἀπεφάσισαν. Οὕτως αἱ συνεδριάσεις τῆς συνόδου ἀνεβάλλοντο πάλιν.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Ναπολέων, ἀπελπισθεὶς τέλος νὰ συνδιαλλαχθῇ ἀμέσως μετὰ τῆς Ρωσσίας, ἐνησχολεῖτο εἰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς καὶ εἰς τὸ νὰ διατηρῇ εἰς ἀπραξίαν τὴν Αὐστρίαν μέχρις οὗ παρέλθῃ ἡ προθεσμία τῆς ἀνακωχῆς, καὶ τότε εὐθὺς μὲν νὰ πολεμήσῃ καὶ καταβάλῃ τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Πρωσσίαν, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπιπέσῃ καὶ κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ καταπολεμήσῃ καὶ αὐτήν. Διαμένων λοιπὸν ἐν Δρέσδῃ, καθ' ἑκάστην ἐξήρχετο τῆς πόλεως ταύτης, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν στρατηγῶν του καὶ ἄλλων ἀνωτέρων πολιτικῶν ὑπαλλήλων· μετ' αὐτῶν κατώπτευεν ὅλας τὰς παρὰ τὸν Ἐλ-

ἐκ τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς τόλμης· οἱ περιστοιχοῦντες αὐτὸν ἔμενον ἐκστατικοί, ἀλλ' οἱ νουνεχέστεροι ἦσαν ἀνήσυχοι (α).

Ἅμα φθάσαντος τοῦ Ναπολέοντος εἰς Δρέσδαν, ὁ Κωλαιγκοῦρτος καὶ ὁ Ναρβόννος ἀπήτησαν παρ' αὐτοῦ ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα τοῦ νὰ διαπραγματευθῶσι τὰ περὶ τῆς εἰρήνης· ἀλλ' οὗτος, ἀποῤῥίψας μετ' ἀγανακτήσεως τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, ἐπέπληξεν αὐτοὺς, διότι ἐστενοχωρήθησαν, ὡς ἔγραφεν, ὑπὲρ τὸ δέον ὑπὸ τοῦ Μεττερνίχου καὶ ἐταπεινώθησαν ἐνώπιον αὐτοῦ, παραδεχόμενοι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα ὅτι εἰς ἐναντίαν περίστασιν ἡ Αὐστρία ἤθελεν ἑνωθῇ μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας. Ἡ ὑπεροφία δὲ τοῦ Ναπολέοντος ἦτο τοσαύτη, ὥστε εἰς οὐδένα ἐπέτρεπε νὰ εἴπῃ ὅτι τῷ κηρύττει τὸν πόλεμον, ὡς φυσικῶς ἀδυνάτου τούτου. Ἅπαντες ἤθελε νὰ σκέπτωνται περὶ αὐτοῦ τρέμοντες, καὶ νὰ μὴ τῷ ὁμιλῶσιν εἰμὴ μετὰ φόβου καὶ σεβασμοῦ, ὡς κακὸν τὸ ὁποῖον πρέπει ν' ἀποφεύγωσι. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐνησχολήθη εἰς σπουδαιότερα ἔργα. Θεωρῶν ὅτι μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀνακωχῆς αἱ ἐχθροπραξίαι θέλουσιν ἀρχίσει, διελογίζετο τίνι τρόπῳ νὰ οὐδετερώσῃ προσκαίρως τὴν Αὐστρίαν νὰ μὴ συμμεθέξῃ εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον, ὥστε πρῶτον νὰ καταβάλῃ τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Πρωσσίαν καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐπιπέσῃ καὶ κατὰ τῆς Αὐστρίας· ἐπὶ τούτῳ δὲ ἤθελε νὰ συνθηκολογήσῃ κρυφίως μετὰ τῆς Δυνάμεως ταύτης· καὶ εἰ μὲν ἐπετύγχανε νὰ θεραπεύσῃ αὐτὴν διά τινων παραχωρήσεων, νὰ παραδεχθῇ τὴν εἰρήνην μετ' αὐτῆς, ἄλλως δὲ νὰ τὴν ἐξαπατήσῃ, ἵνα τὴν ἀπομονώσῃ πρὸς ὥραν, μετὰ δὲ ταῦτα νὰ ἐπιπέσῃ, ὡς ἐῤῥέθη, καὶ κατ' αὐτῆς.

(α) Ἰδοὺ τί ἔγραφεν ὁ Βασσάνος πρὸς τὸν Κωλαιγκοῦρτον περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. « Ἐνταῦθα μένομεν ἐλπίζοντες μεγάλα πράγματα. Ὅλος ὁ » στρατὸς κινεῖται· ἡ ἐμπιστοσύνη εἶναι πανταχοῦ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας » καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια δὲν ἀναχωροῦσιν ἐκ Δρέσδας . . . . . Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν θέλει τὴν παράτασιν τῆς ἀνακωχῆς, εἶναι δὲ παρεσκευασμένος πρὸς » πόλεμον, ὃν ἐπιθυμεῖ μᾶλλον τῆς Αὐστρίας. Δὲν ἔχει ἀφορμὴν νὰ περι» μένῃ ἄλλας ἐπικουρίας· δὲν θέλει νὰ χάσῃ τὴν ὑπάρχουσαν εὐκαιρίαν, καὶ » νὰ περιμένῃ τὸν χειμῶνα (πραγματικῶς δὲ ὁ Ναπολέων ἤθελεν ὥστε μόνον » ἡ Αὐστρία νὰ μὴ ἔλθῃ εὐθὺς εἰς πόλεμον, ἀλλὰ νὰ βραδύνῃ) . . . . . »

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἤθελε νὰ πραγματοποιήσῃ ὅ,τι ὁ Μεττερνῖχος προεμάντευσε, δηλαδὴ ὅτι ἐκ τοιούτου παραδόξου ἀνδρὸς, ὡς τοῦ Ναπολέοντος, δὲν ἔπρεπε ν' ἀπελπίζηταί τις, διότι καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ὥραν, καὶ εἰς τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας τῆς ἀνακωχῆς ἐδύνατο νὰ ἀποφασίσῃ νὰ συγκατανεύσῃ εἰς εἰρήνην. Ἀλλὰ ματαία ἐλπίς! Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ γράψῃ εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον ὁποίου εἴδους συνθήκην παρεδέχετο μὲ τὴν Αὐστρίαν ἀμέσως, ἥτις ἦτον ἡ μόνη Δύναμις μεθ' ἧς ἐδύνατο τότε νὰ διαπραγματευθῇ κατ' ἰδίαν. Αἱ δὲ περὶ τούτου θυσίαι κατὰ τὴν φαντασίαν του ἦσαν αἱ ἑξῆς· ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Ἰλλυρίας, ἡ διάλυσις τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Ἱσπανίας, ἅτινα, οὐδέποτε ὄντα ἡνωμένα διὰ νόμου μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν του, παντελῶς δὲν προσέβαλον τὴν φιλοτιμίαν του. Οὐδέποτε ὅμως συγκατετίθετο, ὡς πολλάκις ἐρρέθη, εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν πόλεων Λουβέκας, Ἀμβούργου καὶ Βρέμης, ὡς οὐσῶν ἡνωμένων μὲ τὸν αὐτοκρατορίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Πρωσσίας, καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ματαίου τίτλου τῆς προστασίας ἐπὶ τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου· διότι κατὰ τὴν ἰδέαν του ἑκάστη τῶν παραχωρήσεων τούτων ἐξευτέλιζεν αὐτὸν ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου.

Τὴν περὶ τούτων λοιπὸν τελευταίαν ἀπόφασίν του ὁ Ναπολέων ἔπεμψεν εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον (ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἑτέρου πληρεξουσίου, τοῦ Ναρβόννου) καὶ παρήγγειλεν αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Μεττερνῖχον καὶ μετὰ σπουδῆς νὰ τῷ ἀναγγείλῃ ταῦτα πάντα, ζητῶν παρ' αὐτοῦ ὁριστικὴν ἀπάντησιν περὶ τῆς εἰρήνης ἢ τοῦ πολέμου ἐντὸς τῶν ὀλίγων ἡμερῶν τῆς ἀνακωχῆς· ἀλλὰ συγχρόνως ἔπεμψεν εἰς τοὺς πληρεξουσίους του ἐπίσημον διακοίνωσιν, δι' ἧς κατηγόρει τοὺς πληρεξουσίους τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ὅτι οὗτοι ἐπροξένουν ἐπὶ τούτῳ δυσκολίας εἰς τὴν ἔναρξιν τῶν διαπραγματεύσεων διὰ τοὺς τύπους, ἵνα μὴ γένῃ ἔναρξις αὐτῶν, ὥστε εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον νὰ παρασύρωσι καὶ τὴν Αὐστρίαν.

Ὁ Κωλαιγκοῦρτος λοιπὸν ἔλαβε συγχρόνως ἀμφότερα τὰ

ἀντιφατικὰ ἔγγραφα ταῦτα· ἐχάρη μὲν διὰ τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἐλυπήθη διὰ τὸ δεύτερον. Κατὰ τὰς διαταγὰς λοιπὸν τοῦ Ναπολέοντος ὑπῆγεν εἰς τὸν Μεττερνῖχον μετὰ τοῦ Ναρβόννου καὶ ἐκοινοποίησεν εἰς αὐτὸν τὴν διακοίνωσιν ταύτην. Ὁ Μεττερνῖχος ἐταράχθη διὰ τὴν ἀπευθυνομένην ἄδικον κατηγορίαν πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἄλλων Δυνάμεων, καθότι ὤφειλεν οὗτος νὰ τὴν κοινοποιήσῃ καὶ πρὸς αὐτούς. Ἀλλὰ κατὰ πόσον ἐξεπλάγη, ὅτε μετ' ὀλίγας στιγμὰς εἶδε τὸν Κωλαιγκοῦρτον μόνον ἐλθόντα εἰς αὐτὸν καὶ κοινοποιήσαντα αὐτῷ λίαν ἐμπιστευτικῶς τὴν περὶ εἰρήνης ἀπόφασιν τοῦ Ναπολέοντος κατ' ἰδίαν μὲ τὴν Αὐστρίαν! Ἐν πρώτοις ἐξέφρασε πρὸς τὸν Κωλαιγκοῦρτον τὴν λύπην του διὰ τὴν βραδύτητα τῆς προτάσεως ταύτης, διότι, ὡς ἔλεγεν, ἡ Αὐστρία εἶχεν ἐκτεθῆ πρὸς τὰς ἄλλας Δυνάμεις, ἀλλ' εἶτα εἶπεν εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ναπολέων ζητεῖ νὰ συνθηκολογήσῃ κατ' ἰδίαν μὲ τὴν Αὐστρίαν, θέλει ἀναγγείλει τοῦτο εἰς τὸν αὐτοκράτορά του καὶ θέλει ζητήσει τὰς περὶ τούτου διαταγάς του. Ἀμφότεροι λοιπὸν ἔμειναν σύμφωνοι ὅτι ἐν πάσῃ περιστάσει τοῦτο νὰ μένῃ μυστικὸν μεταξύ των, μάλιστα προσέθηκεν ὁ Κωλαιγκοῦρτος ὅτι τοιαύτη ἐχεμύθεια πρέπει νὰ διατηρηθῇ, διότι οὔτε ὁ συνάδελφός του Ναρβόννος εἶχε γνῶσιν περὶ τῆς προτάσεως ταύτης.

Ὁ Μεττερνῖχος λοιπὸν εὐθὺς ἀνεχώρησε καὶ ἀπῆλθεν εἰς Βρανδέσιον, ἔνθα ἤδη διέμενεν ὁ Φραγκῖσκος· παρουσιασθεὶς δὲ πρὸς αὐτὸν τῷ ἀνήγγειλε τὰ ὑπὸ τοῦ Κωλαιγκούρτου εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθέντα περὶ εἰρήνης. Ὁ Φραγκῖσκος ἐπί τινας ὥρας συνεζήτησε μετὰ τοῦ Μεττερνίχου περὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ εἰλικρινείας τοῦ Ναπολέοντος, ἀμφότεροι δὲ συνεφώνησαν ὅτι ἀπῃτεῖτο νὰ γένῃ ἀπάντησις πρὸς τὸν Ναπολέοντα εἰλικρινὴς καὶ καθαρά, ὥστε ἐν πάσῃ περιστάσει νὰ μένῃ ἀνεύθυνος ἡ Αὐστρία ἐνώπιον τῆς Γαλλίας. Ὅθεν τῇ ἐπιούσῃ ὁ Μεττερνῖχος ἐπανῆλθεν εἰς Πράγαν καὶ προσκαλέσας κατ' ἰδίαν τὸν Κωλαιγκοῦρτον εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας δὲν ἐδύνατο πῶς νὰ ἐκλάβῃ τὰς τελευταίας ταύτας προτά-

σεις τοῦ Ναπολέοντος, ὡς εἰλικρινεῖς ἢ ὡς δολίας, μ' ὅλον τοῦτο ἔδωκεν αὐτῷ τὰς ἐξῆς παραγγελίας, καὶ ὅτι δύναται καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ νὰ τὰς γράψῃ.

Ὁ Κωλαιγκοῦρτος λοιπὸν εὐθὺς καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Μεττερνίχου ἔγραψε τάδε·

Ὁδηγίαι πρὸς τὸν κόμητα Μεττερνῖχον, ὑπογραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας.

« Ὁ κύριος Μεττερνῖχος θέλει ζητήσει παρὰ τοῦ δουκὸς » τῆς Βικεντίας (Κωλαιγκούρτου) τὸν λόγον τῆς τιμῆς του » ὅτι ἡ κυβέρνησίς του θέλει διατηρήσει μεγίστην ἐχεμύ- » θειαν εἰς τὸ προκείμενον θέμα.

» Γνωρίζων ἐκ τῶν προφορικῶν ἐμπιστευτικῶν ἐξηγήσεων » τοὺς ὅρους, οὓς ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Πρωσσία δεικνύουσιν, ὅτι » συγκατατίθενται εἰς εἰρηνικὰς διαπραγματεύσεις, καὶ ὢν » σύμφωνος μὲ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν, διότι θεωρῶ τοὺς ὅρους » τούτους ὡς ἀναγκαίους διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ Κράτους μου » καὶ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, καὶ ὡς τοὺς μόνους δυναμένους » νὰ ἐπιφέρωσι τὴν γενικὴν εἰρήνην, οὐδαμῶς διστάζω νὰ » ἐκφράσσω τὰ διακλαμβάνοντα τὴν τελευταίαν ἀπόφασίν » μου ἄρθρα.

» Περιμένω τὸ ναὶ ἢ τὸ οὐ ἐντὸς τῆς 10 τοῦ μηνὸς » Αὐγούστου.

» Ἀπεφάσισα νὰ κηρύξω ἐν τῇ 11 Αὐγούστου, ὡς τοῦτο » θέλει γένῃ ἐκ τῆς Ῥωσσίας καὶ Πρωσσίας, ὅτι τὸ συμβού- » λιον διαλύεται, καὶ ὅτι θέλω ἑνώσει τὰς δυνάμεις μου μὲ τὰς » τῶν συμμάχων ἵνα ἀπολαύσω εἰρήνην συμβιβάζουσαν τὰ » συμφέροντα ὅλων τῶν Δυνάμεων, καὶ ὅτι ἔκτοτε εἰς οὐδὲν » ὑπολογίζω τοὺς ἐνεστῶτας ὅρους, τοὺς ὁποίους ἡ τύχη » τῶν ὅπλων θέλει ἀποφασίσει εἰς τὸ μέλλον.

» Πᾶσα πρότασις γενησομένη μετὰ τὴν 11 δὲν δύναται » νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν παροῦσαν διαπραγμάτευσιν. *Ὅροι δι* » *ὧν ἡ Αὐστρία θεωρεῖ τὴν εἰρήνην ὡς κατορθωτέαν.*

» Διάλυσις τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας καὶ διανομὴ αὐτοῦ

» εἰς τὴν Αὐστρίαν, Ῥωσσίαν καὶ Πρωσσίαν· ἐπομένως ἡ
» Δανζίκη νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Πρωσσίαν.

» Ἀποκατάστασις τοῦ Ἀμβούργου καὶ τῆς Λουβέκας, ὡς
» πόλεων ἐλευθέρων ἀνσεατικῶν, καὶ προσεχῆ συμβιβασμὸν
» καὶ σύνδεσμον εἰς τὴν γενικὴν εἰρήνην περὶ τῶν ἄλλων με-
» ρῶν, τῆς 32 στρατιωτικῆς μεραρχίας καὶ περὶ τῆς προστα-
» σίας τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου, ἵνα ἡ ἀνεξαρτησία ὅλων
» τῶν ἐνεστώτων ὑπαρχόντων γερμανικῶν ἡγεμόνων τεθῶ-
» σιν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ὅλων τῶν μεγάλων Δυνάμεων.

» Ἐπανόρθωσις τῆς Πρωσσίας διατηρουμένων τῶν ὁρίων
» πρὸς τὸν Ἔλβαν.

» Ἐγκατάλειψις τῶν Ἰλλυρικῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν Αὐστρίαν.

» Ἀμοιβαία ἐγγύησις, ὥστε τὰ ὑπὸ τῶν μεγάλων καὶ μι-
» κρῶν Δυνάμεων κατεχόμενα μέρη, ὡς θέλουσι κανονισθῆ
» διὰ τῆς εἰρήνης, νὰ μὴ δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν, οὔτε νὰ
» βλαφθῶσιν ὑπὸ οὐδεμιᾶς τούτων. »

Μετὰ τὴν σπουδαιοτάτην διακοίνωσιν ταύτην, περὶ ἧς ἐῤῥέθησαν τοσαῦτα ψεύδη, ὁ Μεττερνῖχος προσέθηκε σοβαράς τινας ἐπεξηγήσεις, ὅτι δηλαδὴ μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς 10 Αὐγούστου ἡ Αὐστρία οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἀναλαμβάνει ἀπέναντι τῶν ἐμπολέμων Δυνάμεων, ὅτι μέχρι τοῦδε αὕτη δύναται, ὡς πράττει ἤδη, νὰ διαπραγματευθῇ ἐμπιστευτικῶς μετὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ νὰ παραδεχθῇ τινας ἐκ τῶν προτάσεών του, νὰ τὰς ἐπιβάλῃ μάλιστα εἰς τὰς συμμάχους Δυνάμεις, μεθ' ὧν οὐδαμῶς συνδέεται διὰ συνθήκης· ἀλλ' ἀπὸ τῆς 11, ἐπειδὴ αὕτη θέλει συνδεθῇ μετ' αὐτῶν, οὐδεμίαν διαπραγμάτευσιν περὶ εἰρήνης δέχεται χωρὶς νὰ κοινοποιήσῃ τοῦτο καὶ εἰς αὐτάς.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ὡς λίαν σπουδαῖαι, διότι ὑπῆρχε μεγίστη διαφορὰ εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς 10 Αὐγούστου ἢ εἰς τὰς τῆς 11 ἢ 12, καθότι εἰς μὲν τὴν πρώτην περίστασιν ὁ Ναπολέων ἤθελε διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην μὲ μόνην τὴν Αὐστρίαν, ἥτις προετίμα μετὰ πάσης θυσίας τὴν εἰρήνην ἢ τὸν πόλεμον, ἐνῷ εἰς τὴν

δευτέραν περίστασιν ἤθελε διαπραγματευθῇ μεθ' ὅλων τῶν Δυνάμεων, αἵτινες πλειότερον συμφέρον ἤλπιζον ὅτι ἤθελον ἔχει εἰς τὸν πόλεμον ἢ εἰς τὴν εἰρήνην. Ὁ δὲ Κωλαιγκοῦρτος, ἀναφέρων ταῦτα πάντα πρὸς τὸν Ναπολέοντα, συνώδευεναὐτὰ μετὰ πολλῶν συστάσεων καὶ παρακλήσεων περὶ τῆς παραδοχῆς των.

« Μεγαλειότατε, ἔγραφε πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἡ εἰρήνη » αὕτη *θέλει ἐγγίζει ἴσως κατά τι* τὴν φιλοτιμίαν Σου, *ἀλλ'* » *οὐχὶ καὶ τὴν δόξαν Σου, διότι τοῦτο οὐδαμῶς βλάπτει* » *τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τῆς Γαλλίας*· παραδέξου, δέομαί Σου, » τὴν εἰρήνην ταύτην διὰ τὴν Γαλλίαν, διὰ τὰ παθήματά της, » διὰ τὴν πρὸς Σὲ εὐγενῆ ἀφοσίωσίν της καὶ διὰ τὰς δει- » νὰς περιστάσεις εἰς ἃς εὑρίσκεσαι· ἄφησον νὰ παρέλθῃ ὁ » καθ' ἡμῶν διεγερθεὶς ὑφ' ὅλης τῆς Εὐρώπης παροξυσμὸς καὶ » ὅστις μᾶλλον θέλει ἐξαφθῇ ὑπὸ τῶν μεγαλητέρων νι- » κῶν Σου ἢ θέλει καθησυχάσει. Ἐξαιτοῦμαι τοῦτο παρὰ Σοῦ » οὐχὶ ἐκ τοῦ ματαίου τίτλου τῆς τιμῆς τοῦ νὰ ὑπογράψω » τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι οὐδὲν τούτου » ὠφελιμώτερον δύνασαι νὰ πράξῃς εἰς τὴν πατρίδα μας, καὶ » οὐδὲν ἀντάξιον σεαυτοῦ καὶ τοῦ μεγάλου χαρακτῆρός Σου.» Ὁποῖον δὲ ἀποτέλεσμα ἔσχον αἱ εὐγενεῖς αὗται παρακλήσεις, θέλομεν ἰδεῖ παρακατιόν!

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Μεττερνίχου, δοθεῖσα τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 8 Αὐγούστου, ἐλήφθη παρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐν Δρέσδῃ τῇ ἑσπέρᾳ τῆς ἐπιούσης. Ἔπρεπε λοιπὸν ὁ Ναπολέων νὰ παραδεχθῇ εὐθὺς τὰ προτεινόμενα καὶ νὰ δώσῃ τὴν ἄδειαν εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον νὰ διαπραγματευθῇ διὰ τὰ περαιτέρω, ἀλλ' ὁ Ναπολέων δυστυχῶς οὐδὲν τούτων ἔπραξεν· ἐν πρώτοις δὲν ἐπίστευσεν ὅτι ἡ Αὐστρία μέχρι μόνον τῆς 10 Αὐγούστου ἦτον ἐλευθέρα, ἀλλ' ὅτι ἔλεγε ταῦτα ἵνα φοβήσῃ τὴν Γαλλίαν νὰ ἐνδώσῃ εἰς εἰρήνην· πρὸς δὲ, στηριζόμενος εἰς τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις του μᾶλλον, προετίμα τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην. Ἐντούτοις παρῆλθον εἰκοσιτέσσαρες ὧραι μέχρις οὗ ἀπεφασίσῃ τί ἔμελλε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ὁ

δὲ χρόνος οὗτος παρῆλθεν οὐχὶ ἵνα σκεφθῇ, διότι οὗτος ἦτον ἀπεφασισμένος ὑπὲρ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ ἵνα κολακεύσῃ τὴν φιλαυτίαν του. Ἂν ὅμως δὲν παρήρχετο ἐπὶ ματαίῳ ὁ χρόνος οὗτος, ἡ μετὰ ταῦτα γενομένη ἀπάντησις τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸν Μεττερνῖχον πιθανὸν νὰ ἔφερεν αἴσιον ἀποτέλεσμα διὰ τὴν εἰρήνην. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ὅσον ταχὺς καὶ δραστήριος ἦτον ἐν ταῖς κρισιμωτάταις περιστάσεσι τῶν κινδύνων καὶ τῶν μαχῶν, τοσοῦτον ἐνίοτε ἦτο βραδὺς καὶ ἀπερίσκεπτος εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, ὡς συνέβη καὶ ἐνταῦθα. Ὁ δὲ παρ' αὐτῷ ὑπουργὸς αὐτοῦ Βασσάνος τί ἔπραττεν ἐν τῷ διαζήματι τοῦ χρόνου τῶν εἰκοσιτεσσάρων τούτων ὡρῶν; Οὗτος, ἀντὶ νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ κυρίου του, ἐκολάκευεν αὐτὸν, ἀπαριθμῶν τὰς ἀπεράντους στρατιωτικὰς δυνάμεις του. Τέλος πάντων ὁ Ναπολέων ἀπήντησεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας διὰ τοῦ Κωλαιγκούρτου, ὅτι σχεδὸν ἅπαντα παρεδέχεται μετά τινων τροποποιήσεων, ὡς π. χ. δὲν ἤθελε τὴν αὔξησιν τῆς Πρωσσίας, ἀλλὰ τῆς Σαξονίας, δὲν παρεδέχετο ὅμως, ὡς ἀνέκαθεν διϊσχυρίζετο, τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ἀνσεατικῶν χωρῶν καὶ τοῦ τίτλου τῆς προστασίας τῆς συμαχίας τοῦ Ῥήνου, καὶ ὅτι ἄλλως ἦτον ἕτοιμος νὰ πολεμήσῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη μ' ὅλον τὸν κόσμον.

Τῇ 10 ἀπὸ πρωΐας ὁ Ναπολέων προσεκάλεσε τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστρίας Βουβνᾶν καὶ τῷ ἐφανέρωσε τὴν μετὰ τῆς Κυβερνήσεώς του μυστικὴν διαπραγμάτευσιν περὶ εἰρήνης, ὁμιλήσας αὐτῷ περὶ τῆς καλῆς καταστάσεως τοῦ στρατοῦ του, τῶν μελετωμένων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεών του καὶ τῶν ἐκ τούτων ἐλπιζομένων ὠφελειῶν του, καὶ ἐπιδεικνυόμενος εἰς αὐτὸν χαρίεις καὶ εὐχαριστημένος διὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου· ἐπομένως εἶπεν αὐτῷ νὰ γράψῃ εἰς τὸν Μεττερνῖχον, ὅτι συγκατατίθεται νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τῆς Αὐστρίας συνθήκην, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἀνσεατικὰς χώρας, οὐδὲ τὴν προστασίαν τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου, ἄλλως τε ὁ πόλεμος οὐδόλως δυσηρέστει αὐτὸν, διότι ἤλπιζε πλειοτέρας ὠφελείας παρ' αὐτοῦ. Ὁ Βουβνᾶς, ἀγνοῶν τὰς μυ-

στικὰς ταύτας διαπραγματεύσεις, ἐφάνη συγκαταβατικὸς εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὑπεσχέθη νὰ γράψῃ εὐθὺς πρὸς τὸν Μεττερνῖχον περὶ τούτου, ὅπερ καὶ ἐγένετο τῇ 11 Αὐγούτου.

Ἐντούτοις ἡ 10 ἡμέρα διῆλθεν ἐν Πράγᾳ ἄνευ ἀπαντήσεως ἐκ τοῦ Ναπολέοντος. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην πολλάκις ὁ Μεττερνῖχος ὑπῆγεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κωλαιγκούρτου ἐρωτῶν αὐτὸν ἂν ἔγραψεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων, ἀλλὰ πάντοτε εὕρισκε τὸν Κωλαιγκοῦρτον καταλυπημένον καὶ σιωπηλόν· ἐπανελάμβανε δὲ ὁ Μεττερνῖχος εἰς αὐτὸν ὅτι καὶ οὗτος λυπεῖται ὅτι ἡ Αὐστρία ἄκουσα θέλει ἐμπλεχθῆ εἰς πόλεμον, οὗτινος τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον ἄγνωστον, ἀλλὰ πάντοτε ὀλέθριον εἰς πάντας. Οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Πρωσσίας ἔχαιρον διὰ τὴν σιωπὴν τοῦ Ναπολέοντος, διότι ἔβλεπον ὅτι ἡ Αὐστρία ἦτον ἠναγκασμένη νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον, κατὰ τὰ συμφωνηθέντα.

Περιμείνας λοιπὸν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου ὁ Μεττερνῖχος, ὑπέγραψε τέλος πάντων τὴν μετὰ τῶν εἰρημένων Δυνάμεων συμμαχίαν, ὅπερ καὶ διεκοίνωσεν ἀπὸ πρωΐας τῇ 11 εἰς τὸν Ναρβόννον, (οὗτος πάντοτε ἠγνόει τὴν μυστικὴν διαπραγμάτευσιν) καὶ συγχρόνως ὅτι τὸ συμβούλιον τῆς Πράγας θεωρεῖται διαλελυμένον, καὶ ὅτι ἡ Αὐστρία, οὖσα ὑπόχρεως εἰς τὰ γερμανικὰ καὶ ἴδια συμφέροντα, κηρύττει τὸν πόλεμον εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων ἐμπολέμων Δυνάμεων, ῥίπτοντες ὅλην τὴν εὐθύνην τῆς μὴ διαπραγματεύσεως τῆς εἰρήνης ἐπὶ τῆς Γαλλίας, καὶ ἐπομένως ἀνεχώρησαν πλήρεις εὐχαριστήσεως.

Ἐν τούτῳ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, 11 Αὐγούστου, ὁ Κωλαιγκοῦρτος ἔλαβε τέλος πάντων τὸν ἐκ τοῦ Ναπολέοντος περιμενόμενον ταχυδρόμον, ἀλλ', ἀναγνοὺς τὸ ἐμπεριεχόμενον τῶν πρὸς αὐτὸν ἐγγράφων τοῦ Ναπολέοντος, οὐδαμῶς ἐλυπήθη διὰ τὴν βραδύτητα αὐτῶν, διότι δι' αὐτῶν δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμποδισθῇ ὁ πόλεμος· μ' ὅλα ταῦτα, νομίζων ἂν ἐδύνατο νὰ

μεταβάλη κατά τι τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ναπολέοντος, ἰδίως ὡς πρὸς τὰς εἰς τὴν Αὐστρίαν ὑποσχομένας παραχωρήσεις, ὡς π. χ. περὶ Τεργέστης, ἣν ἐπιθύμει νὰ ἔχῃ ἡ Αὐστρία ὡς λιμένα εἰς τὸν Ἀδριατικὸν, ἔδραμε μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν Μεττερνῖχον ὅπως καταπείσῃ αὐτὸν εἰς συνδιαλλαγήν· ἀλλ' εὗρεν αὐτὸν καταλυπημένον καὶ ὠργισμένον διὰ τὴν βραδύτητα τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ναπολέοντος, καὶ διότι οὗτος διεκοίνωσε τὸ μυστήριον τῶν διαπραγματεύσεων εἰς τὸν Βουβνᾶν, ἐνῷ συνεφωνήθη νὰ διατηρηθῇ περὶ τούτου ἄκρα ἐχεμυθία. Ὁ Κωλαιγκοῦρτος εἶπεν αὐτῷ ὅτι τὰ πάντα θέλουσιν ἐξομαλυνθῆ, ἀρκεῖ νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν ἀρξαμένην μυστικὴν διαπραγμάτευσιν· ἀλλ' ὁ Μεττερνῖχος εἶπεν αὐτῷ ὅτι τὰ πάντα παρῆλθον, ἐνῷ πρὸ εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν τὰ πάντα ἦσαν κατορθωτὰ, καὶ ὅτι ἤδη ἔπρεπεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων νὰ διαπραγματευθῇ ἡ εἰρήνη, διότι ἡ Αὐστρία ὑπέγραψε τὴν μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων συμμαχίαν της. Ἐπειδὴ δὲ τὸ συμβούλιον διελύθη, οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων Δυνάμεων ἀνεχώρησαν, ἐδέησε ν' ἀναχωρήσωσι καὶ οἱ τῆς Γαλλίας. Ἀλλ' ὁ Μεττερνῖχος εἶπεν εἰς τὸν Κωλαιγκοῦρτον ὅτι ὁ μὲν Ναρβόννος πρέπει ν' ἀναχωρήσῃ· οὗτος δὲ, ὁ Κωλαιγκοῦρτος, δύναται νὰ διαμένῃ, περιμένων ἀπάντησιν παρ' αὐτοῦ τοῦ Μεττερνίχου, διότι προὐτίθετο νὰ συνομιλήσῃ περὶ τῶν νέων διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων. Ταῦτα δὲ πάντα ἔγραψεν ὁ Κωλαιγκοῦρτος εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἐκ νέου ἱκετεύων αὐτὸν νὰ ἐνδώσῃ εἰς διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης, παριστάνων αὐτῷ, ὡς πρότερον, τὸ κατεπεῖγον τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν ταῦτα, οὐδαμῶς ἐταράχθη, διότι ἤδη ἦτον ἕτοιμος πρὸς πόλεμον· διέταξε δὲ εὐθὺς τὸν Ναρβόννον νὰ ἔλθῃ εἰς Δρέσδαν, τὸν δὲ Κωλαιγκοῦρτον νὰ διαμένῃ εἴς τινα ἔπαυλιν τῆς Πράγας, διότι, ἔλεγε, δὲν ἤθελε νὰ εὑρίσκηται ἐκεῖ ὁ ἀπεσταλμένος του, ἔνθα ἔμελλε νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, διότι ἐθεώρει τοῦτο ὡς προσβολὴν τῆς φιλοτιμίας του· ὡς πρὸς τὴν διαπραγμάτευσιν δὲ

ἔγραψεν αὐτῷ ὅτι οὐδὲ κεραίαν ἀλλάσσει ἐκ τῶν προτάσεών του, καὶ ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ αὗται νὰ γένωσιν ἐκ μέρους του, ἀλλ' ἐκ τῆς Αὐστρίας, διότι αὗτος δὲν κατεδέχετο νὰ προτείνῃ ὅρους περὶ εἰρήνης. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Αὐστρία δὲν παρεδέχετο ταῦτα, διεκόπησαν αἱ διαπραγματεύσεις, καὶ ἕκαστος ἐνησχολεῖτο εἰς προπαρασκευὰς τοῦ πολέμου. Ὁ δὲ Ναπολέων ἔγραψεν εἰς τὸν ἀρχικαγγελάριον Καμβασερὲν περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ συμβουλίου καὶ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ῥίπτων ὅλα τὰ βάρη τοῦ πολέμου εἰς τὴν Αὐστρίαν· τὸν δὲ Κωλαιγκοῦρτον ἀνεκάλεσε παρ' αὐτῷ, καὶ διώρισε μέγαν αὐλάρχην ἀντὶ τοῦ φονευθέντος Δυρόκου. Διαμένοντος λοιπὸν τοῦ Ναπολέοντος ἐν Δρέσδῃ, καὶ διευθύνοντος ἐκεῖθεν τὰς πολεμικάς του παρασκευάς, ἔφθασεν ἐκεῖ εἷς ἐκ τῶν λαμπροτέρων στρατηγῶν του· οὗτος δὲ ἦτον ὁ Μυράτος, ὅστις, πρὸ πολλοῦ ἀμφιταλαντευόμενος τί νὰ πράξῃ, δηλαδὴ ἂν ἔπρεπε νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Αὐστρίαν ἵνα σώσῃ τὸν θρόνον του, ἢ νὰ μένῃ πιστὸς εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἀπεφάσισε τέλος πάντων νὰ ἔλθῃ εἰς Δρέσδαν καὶ νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον. Ὁ Ναπολέων ἐδέχθη αὐτὸν κατὰ τὸ φαινόμενον λίαν φιλοφρόνως, προσποιούμενος ὅτι ἀγνοεῖ τὰ παρελθόντα τοῦ γαμβροῦ του· ἡ δὲ προσποίησις αὕτη τοῦ Ναπολέοντος ἐφαίνετο ἐζωγραφισμένη εἰς τὸ πρόσωπόν του, ἣν ὁ Μυράτος ἐνόησεν, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ ἀποδείξῃ. Τῇ 16 Αὐγούστου ὁ Ναπολέων προσέλαβε τὸν Μυράτον καὶ μετ' αὐτοῦ ἀνεχώρησεν ἐκ Δρέσδας καὶ ἀπῆλθεν εἰς Βωτζένην, ἔνθα εἰδοποιήθη ὅτι αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν ἀπὸ Κενισγένην μέχρι τοῦ Ἀμβούργου.

Ἐῤῥέθη ὅτι τὸ ἐν Τρασεμβέργῃ πολεμικὸν συμβούλιον τῶν συμμάχων παρεδέχθη νὰ διαιρεθῇ ὅλος ὁ στρατὸς αὐτῶν εἰς τρία σώματα καὶ μετ' αὐτῶν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλὰ μετὰ προφυλάξεως, ὥστε ν' ἀποφύγωσι πᾶσαν παράλογον ἐπιχείρησιν. Τὰ τρία σώματα ταῦτα ἔπρεπε νὰ σύγκηνται ἐκ 575 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ 1500 πυροβόλων. Οὕτως αἱ δυνάμεις τῶν συμμάχων διηρέθησαν ὡς ἀκολούθως· 120 χιλιάδες Αὐστριακοὶ ἦλθον εἰς τὰ ὄρη τῆς Βοεμίας, τὰ

διαχωρίζοντα τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἀπὸ τῆς Σαξονίας, 70 χιλιάδες Ῥῶσσοι, ὑπὸ τὸν Βαρκλάϋ δέ Τόλλυ, καὶ 60 χιλιάδες Πρῶσσοι, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κλεΐς, ἔμενον ἐν Σιλεσίᾳ καὶ περιέμενον τὴν ἕνωσιν τῆς Αὐστρίας μὲ τοὺς συμμάχους ἵνα ἔλθωσι καὶ ἑνωθῶσι μὲ τὸν αὐστριακὸν τοῦτον στρατὸν, καὶ ἑπομένως προσβάλωσι τὴν Δρέσδαν. Ἅπας δὲ ὁ στρατὸς οὗτος ἐκαλεῖτο στρατὸς τῆς Βοεμήας, καὶ εἶχεν ὡς σημεῖον τῆς προσβολῆς του τὴν Λείψειαν· ἐδιοικεῖτο δὲ χάριν τῆς αὐστριακῆς συμμαχίας ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Βαρζεμβέργου, ὅστις διεπραγματεύθη τὸ συνοικέσιον τῆς Μαρίας Λουΐζας μὲ τὸν Ναπολέοντα, καὶ ὅστις ἐδιοίκει τὸ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ῥωσσίας αὐστριακὸν σῶμα. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις ὤφειλε τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ ὅστις ἦτο τοσοῦτον εὐνοϊκὸς αὐτοῦ, εὑρέθη εἰς δυσάρεστον θέσιν, πολεμῶν ἤδη κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, μ' ὅλον ὅτι καὶ οὗτος ὡμίλησε πολλὰ ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν συμμάχων κατὰ τῆς ἀδυναμίας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ πάντοτε ἐφοβεῖτο νὰ ἔχῃ τοιοῦτον ἀντίπαλον, οἷος ὁ Ναπολέων. Οἱ σύμμαχοι, ἐκτὸς τῆς πρὸς τὴν Αὐστρίαν κολακείας των, παρεδέχθησαν καὶ ἰδιαίτερον ἄρθρον εἰς τὴν μετὰ τῆς Δυνάμεως ταύτης συμμαχίαν, δι' οὗ παρεχωρεῖτο εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας χρηματικὴ βοήθεια πρὸς διατήρησιν τοῦ στρατοῦ της κατὰ τὸν ἐνεστῶτα πόλεμον.

Μετὰ τὸν στρατὸν τοῦτον τῶν συμμάχων ὑπῆρχεν ὁ τῆς Σιλεσίας, ὅστις συνέκειτο ἐκ τῶν ῥωσσικῶν σωμάτων τῶν στρατηγῶν Λαγγερῶνος καὶ Πριέστου, συμποσουμένων εἰς 40 χιλιάδας ἀνδρῶν, τοῦ πρωσσικοῦ σώματος τοῦ στρατηγοῦ Γόρκου, συγκειμένου ἐκ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ τέλος ἑτέρου ῥωσσικοῦ σώματος, συγκειμένου ἐκ 18 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ διοικουμένου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σάκεν· ἅπας δὲ ὁ στρατὸς οὗτο συνέκειτο ἐξ 100 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὁ δὲ ὁρμητικὸς Βλούχερος ἐδιοίκει τὸν στρατὸν τοῦτον, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς Σιλεσίας καὶ νὰ ἔλθῃ κατὰ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὴν πόλιν Βωτζένην. Παρηγ-

γέλθη δὲ ὁ Βλούχερος νὰ ἔχῃ πλειοτέραν φρόνησιν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του, καὶ ἐπὶ τούτῳ διωρίσθη παρ' αὐτῷ συνετὸς στρατηγὸς ὡς ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν, ἵν' ἀναχαιτίζῃ αὐτὸν τῆς ὁρμῆς του.

Ὁ πρὸς τὸ Βερολῖνον συναθροιζόμενος στρατὸς τῶν συμμάχων ἦτον ὁ τρίτος στρατὸς αὐτῶν, ὃν ἔμελλε νὰ διοικήσῃ ὁ πρίγκιψ Βερνανδόττος· οὗτος, συμποσούμενος εἰς 150 χιλιάδας ἀνδρῶν, συνέκειτο ἐξ 25 χιλιάδων Σουηδῶν καὶ Γερμανῶν, 18 χιλιάδων Ῥώσσων, ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Βορονζὼφ, 10 Κοζάκων, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βιντζιγγερόδον, 40 χιλιάδων Πρώσσων, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βουλὼφ καὶ ἑτέρων 30 χιλιάδας Πρώσσων, Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τωενζιένον· ἐκ τοῦ στρατοῦ τούτου αἱ μὲν 40 χιλιάδες ἦσαν διωρισμέναι εἰς τὰς πολιορκίας τῶν φρουρίων, αἱ δὲ 80 χιλιάδες ἔμελλον νὰ ἐπαπειλῶσιν ἀριστερόθεν τὸν Ναπολέοντα.

Οἱ τρεῖς στρατοὶ οὗτοι συνέκειντο ἐκ 500 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν μετὰ 1,800 πυροβόλων· προσετέθησαν δὲ εἰς τούτους 25 χιλιάδες στρατοῦ ἐπαπειλοῦντος τὴν Βαυαρίαν καὶ ἕτεραι 50 χιλιάδες κατὰ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου.

Οὕτως ἅπας ὁ ἐνεργείᾳ συμμαχικὸς στρατὸς συνέκειτο ἐκ 575 χιλιάδων ἀνδρῶν· ἐκτὸς δὲ τούτων ἡ μὲν Αὐστρία εἶχεν 60 χιλιάδας στρατοῦ παρὰ τὴν Βιέννην· ἡ δὲ Ῥωσσία, 100 χιλ. στρατοῦ ἐν τῇ Πολωνίᾳ· ἡ δὲ Πρωσσία εἶχεν 90 χιλιάδας στρατοῦ ἐν ἐφεδρείᾳ· ὥστε ἅπαντες οἱ στρατοὶ οὗτοι ἀπετέλουν στρατὸν ἐκ 250 χιλιάδων ἀνδρῶν, προσδιωρισμένων ν' ἀναπληρῶσι τὰς τυχούσας ἐλλείψεις καὶ ἀπωλείας τοῦ ἐν μάχῃ συμμαχικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἔμελλε νὰ παραταχθῇ πρὸς 800 περίπου χιλιάδας μαχίμου ἐχθρικοῦ στρατοῦ.

Ἐνταῦθα ὁμολογητέον ὅτι ὁ Ναπολέων ἠπατήθη ζητῶν ἀκαταπαύστως παράτασιν τῆς ἀνακωχῆς, ἐλπίζων ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἤθελε προσθέσει 200 χιλιάδας ἀνδρῶν εἰς τὸν στρατόν του, διότι δὲν ἐδυνήθη νὰ συλλέξῃ πλέον τῶν 150 χιλιάδων, ἐνῷ οἱ σύμμαχοι αὐτοῦ προσέθηκαν 400 χιλιάδας,

καὶ προσέλαβον σύμμαχον καὶ τὴν Αὐστρίαν· ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ ὁ Ναπολέων ἔπραξεν ὅ,τι ἦτον ἀνθρωπίνως δυνατὸν νὰ πράξῃ ἀνὴρ δραστήριος καὶ ὀξύνους, ὡς αὐτός.

Ὁ Ναπολέων, προμαντεύων τὰς ἐν Τράσεμβαχ παραδεχθείσας προθέσεις τῶν συμμάχων, καὶ ἐνοήσας καλῶς ὅτι ἔμελλε νὰ πολεμηθῇ ὑπὸ τριῶν μεγάλων συμμαχικῶν στρατῶν, ἐρχομένων ἑνὸς μὲν δεξιόθεν ἐκ τῆς Βοεμήας, ἄλλου κατὰ μέτωπον ἐκ τῆς Σιλεσίας, καὶ ἄλλου ἀριστερόθεν ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Βερολίνου. Προνοῶν δὲ περὶ τῶν διαφόρων τούτων προσβολῶν καλῶς, διέθεσε τὸν στρατόν του ὡς ἑξῆς· τὴν μοῖραν τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σὺρ, συγκειμένην ἐκ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν εἰς τέσσαρας μεραρχίας, ἐκάθισεν εἰς Κενιγστεῖν, ἐντεῦθεν τοῦ Ἐλβασιταμοῦ, ἤτοι πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην αὐτοῦ, ἵνα φυλάττῃ τὰς διεξόδους, ἐξ ὧν ὁ συμμαχικὸς στρατὸς τῆς Βοεμήας ἤθελε διαβῇ ἵνα ἔλθῃ εἰς Σαξονίαν ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· τὴν τοῦ στρατηγοῦ Βανδάμμου, συγκειμένην ὡσαύτως ἐκ 30 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐκάθισεν ἀπέναντι τοῦ σώματος τοῦ Σαὶντ Σὺρ ἐπὶ τὴν ἑτέραν, ἤτοι τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἔλβα, ἵνα φυλάττῃ τὰ στενὰ τῶν ὀρέων τῆς Βοεμήας· τὴν τοῦ πρίγκιπος Πονιατόφνη καὶ τὴν τοῦ στρατάρχου Βίκτορος ἐκάθισεν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων τούτων εἰς τὸ στενὸν Ζιττώ· τέλος πάντων πέραν τούτων, ἤτοι ἐν τῇ Σιλεσίᾳ, παρὰ τοὺς ποταμοὺς Κατζβὰχ καὶ Βοβέρνν, διέμενον αἱ τέσσαρες μοῖραι ὑπὸ τὸν Μαγδονάλδον, Λοριστῶνα, Νέϋ καὶ Μαρμόνα, συγκείμεναι ἐξ 100 χιλιάδων ἀνδρῶν· ὄπισθεν αὐτῶν, παρὰ τὴν Βωτζένην, διέμενεν ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ, συγκειμένη ἐκ 48 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ τὰ τρία σώματα τοῦ ἐν ἐφεδρείᾳ ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Μωβοῦργον, Σεβαστιάνην, καὶ Κελερμάνον, συγκείμενα ἐξ 24 χιλιάδων ἀνδρῶν· ἀριστερόθεν διέμενον τρεῖς μοῖραι ὑπὸ τὸν Ὀνδινὼ, Βερτράνδον καὶ τὸν Ρεϊνιέρον. Αἱ τελευταῖαι αὗται μοῖραι τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦσαν διωρισμέναι ν' ἀντιταχθῶσι κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Βερναδόττον στρατοῦ. Ὁ Ναπολέων, διαθέσας οὕτω τὸν στρατόν του, προεῖδεν ὅλας τὰς ἐν τῷ τρομερῷ πολέμῳ τούτῳ ἐνδεχομένας περι-

στάσεις, ὥστε οὐδεὶς τῶν μέχρι τοῦδε στρατηγῶν ὑπελόγισε μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας καὶ προβλέψεως τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἐχθροῦ του.

Προϊδὼν λοιπὸν ὁ Ναπολέων ὅλας τὰς κατὰ μέτωπον, ἐπὶ τῶν νώτων καὶ τῶν πλευρῶν κατ' αὐτοῦ προσβολὰς τῶν ἐν Βοεμίᾳ καὶ Σιλεσίᾳ συμμαχικῶν στρατῶν, προέθετο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ πρὸς ἀριστερὰν αὐτοῦ διαμένοντος ὑπὸ τὸν Βερναδόττον συμμαχικοῦ στρατοῦ, ἵνα οὕτω κυριεύσῃ τὸ Βερολῖνον, ὅπερ ἐθεωρεῖτο παρ' ὅλων τῶν Γερμανῶν ἡ ἑστία τοῦ γερμανισμοῦ, καὶ καταπλήξῃ ὅλην τὴν ἀναστατωθεῖσαν κατ' αὐτοῦ Γερμανίαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ διώρισεν 110 περίπου χιλιάδας στρατοῦ ὑπὸ διαφόρους στρατάρχας καὶ στρατηγοὺς ἵνα ἅπαντες οὗτοι συνενωθῶσι καὶ προσβάλωσι τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πρωσσίας καὶ τιμωρήσωσι τὴν ὑπεροψίαν καὶ προδοσίαν τοῦ Βερναδόττου. Ἀλλ' ἡ ἀκράτητος ἐπιθυμία αὐτοῦ τοῦ νὰ κυριεύσῃ τὸ Βερολῖνον, τοῦ νὰ ἔχῃ ἡπλωμένην τὴν μίαν χεῖρα του πρὸς τὸν Βιστούλαν, τὴν δὲ ἑτέραν πρὸς τὸν Ῥῆνον, καὶ τοῦ νὰ θέλῃ διὰ μιᾶς μάχης νὰ καταβάλῃ τοὺς ἐχθρούς του καὶ νὰ μεταβῇ ἐκ τοῦ Ἔλβα πρὸς τὸν Βιστούλαν, ταῦτα πάντα διετάραξαν τὴν εὐθύτητα τῶν στρατιωτικῶν διαλογισμῶν του, ὡς ἀπεπλανήθη εἰς τὰς πολιτικὰς σκέψεις του, φρονῶν ὅτι διὰ μιᾶς μόνης ἐκρατείας ἐδύνατο ν' ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν δόξαν του.

Πρὸς τούτοις ὑπέπεσε καὶ εἰς ἕτερα λάθη· προσδιορίσας ὡς κέντρον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεών του τὴν Δρέσδαν, ἀπεχώριζεν ὑπὲρ τὸ δέον τὰς διαφόρους μοίρας τοῦ στρατοῦ του, ὥστε δυσκόλως συνυπερασπίζοντο αὗται, ἀπέχουσαι ἐξ ἡμερῶν πορείαν ἀπ' ἀλλήλων, ἂν αἴφνης προσεβάλλοντο κατ' ἰδίαν· οὗτος δὲ θέλων νὰ συνδράμῃ αὐτὰς, ἢ ἔμελλε νὰ φθάσῃ βραδέως, ἢ ἀπεμακρύνετο τοῦ κέντρου τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεών του. Ταῦτα δὲ πάντα ἐγίνωσκε καλῶς καὶ προεῖδεν, ἀλλ', ὡς ἐρρέθη, ἡ ἄκρα ἐπιθυμία αὐτοῦ τοῦ νὰ καταλάβῃ τὸ Βερολῖνον καὶ νὰ δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τὰ παρὰ τὸν Βιστούλαν κατεχόμενα ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ φρούρια παρέσυρον αὐτὸν εἰς τοιοῦτον ὀλέθριον λάθος.

Αἱ δὲ δυνάμεις τοῦ Ναπολέοντος οὐδόλως ἐξισοῦντο μὲ τὰς τῶν συμμάχων, διότι ἐκεῖνος μὲν εἶχε τὸ πολὺ 550 χιλιάδας ἐν ὅλοις στρατοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀπανταχοῦ διεσκορπισμένων στρατευμάτων του, οὗτοι δὲ εἶχον 800 χιλιάδας. Πρὸς δὲ καὶ τὸ ἠθικὸν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἦτον ὑπὲρ αὐτῶν, ἐνῷ τὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτο κατὰ τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ Ναπολέων, μεταβὰς εἰς ἃς θέσεις κατεῖχεν ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ, ὁ Βανδάμμος καὶ ὁ Πονιατόφσκης, καὶ πληροφορηθεὶς ἰδίοις ὄμμασι περὶ τῆς ἁρμοδίας τοποθετήσεως αὐτῶν, προσέλαβε μέρος τῆς ἐφίππου φρουρᾶς του, καὶ μετ' αὐτῆς προεχώρησε πρὸς τὰς ἐχθρικὰς θέσεις· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος οὐδὲν νὰ ἐξιχνιάσῃ περὶ τῶν ἐχθρικῶν κινημάτων, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, πάντοτε μένων εἰς ἀπορίαν περὶ τῶν κινημάτων τῶν συμμάχων, ὡς καλυπτομένων ὄπισθεν τῶν βοεμιακῶν ὀρέων. Ἐπληροφορήθη ὅμως ὅτι δύο σώματα, ἓν ῥωσσικὸν καὶ ἕτερον πρωσσικὸν, ἦλθον ἐκ τῆς Σιλεσίας καὶ ἠνώθησαν μὲ τὸ ἐν Βοεμίᾳ διαμένον αὐστριακὸν σῶμα, τὸ διοικούμενον ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Σβαρζεμβέργου· πάραυτα δὲ συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Βοεμήαν μετὰ 100 χιλιάδων στρατοῦ, ἃς εἶχε προχείρως, καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Αὐστριακοὺς πρὶν ἠοῦτοι ἑνωθῶσι μὲ τοὺς ἄλλους συμμάχους. Ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ ἦτον ἔνθερμος ζηλωτὴς τῆς ἰδέας ταύτας· ἀλλ' ὁ Ναπολέων μεταμεληθεὶς δὲν ἠθέλησε νὰ παραδεχθῇ τὴν πρόθεσιν ταύτην, διότι ἐσκέφθη ὅτι, ἐὰν ἐνίκα, δὲν ἐδύνατο νὰ καταδιώξῃ τὸν συμμαχικὸν στρατὸν πέραν τῆς Βοεμίας, ἂν δὲ ἐνικᾶτο, δυσκόλως ἤθελε ἐπαναπεράσῃ τὰ ὄρη τῆς Βοεμίας. Τούτου ἕνεκα ἔκρινεν εὔλογον νὰ περιμένῃ τοὺς συμμάχους παρὰ τὴν Δρέσδαν.

Ὁ Ναπολέων τῇ 20 Αὐγούστου, ἐλθὼν εἰς Γόρλιτζ, ἐπληροφορήθη ὅτι τῇ 15 Αὐγούστου αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν εἰς τὴν Σιλεσίαν, ἀντὶ ν' ἀρχίσωσι τῇ 17 Αὐγούστου. Τοῦτο δὲ προῆλθεν ἐκ τῆς ἀνυπομονησίας τοῦ Βλουχέρου, ὅστις πρὸ δύο ἡμερῶν, πρὸ τῆς ἐκπνεύσεως τῆς ἀνακωχῆς, εἰσέ-

βαλεν εἰς τὰς οὐδετέρας χώρας. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν εὐθὺς ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὸν στρατὸν τοῦ Νέυ, καὶ μέρος τοῦ ἐν ἐφεδρείᾳ ἱππικοῦ. Οὕτω δὲ ἀρξαμένων τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐν Σιλεσίᾳ, τὸ σῶμα τοῦ Νέυ, μόλις ἐξελθὸν ἐκ τῶν ἐπισταθμιῶν του, συνεπλάκη μὲ τὸν ὑπὸ τὸν Βλούχερον στρατὸν, ἀλλὰ μετά τινας ἀκροβολισμοὺς ὁ Νέυ ὠπισθοδρόμησε καὶ ἡνώθη μὲ τὸ ὄπισθεν αὐτοῦ σῶμα τοῦ Μεγδονάλδου.

Ὁ Σαίντ Σὺρ πάραυτα ἐξαπέστειλεν ἔκτακτον ταχυδρόμον καὶ ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι ὁ Βλούχερος μετὰ 100 χιλιάδων στρατοῦ εἰσέβαλε μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν Σιλεσίαν, καὶ ὅτι συμπεραίνει ὅτι οἱ σύμμαχοι προέθεντο νὰ καταλάβωσι τὴν Λείψειαν ἵνα διακόψωσι τὴν συγκοινωνίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ Ῥήνου. Ὁ Ναπολέων εἰς τὴν εἴδησιν ταύτην οὐδαμῶς ἐταράχθη, μάλιστα ἐχάρη, διότι ἐσκέφθη ὅτι, τοῦτο πράττοντες οἱ σύμμαχοι, ἀντὶ νὰ διακόψωσι τὴν συγκοινωνίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἤθελον ἀποκλεισθῆ πανταχόθεν ὑπ' αὐτοῦ· μ' ὅλα ταῦτα εὐθὺς διέταξε τὸν Νέυ, τὸν Μαγδονάλδον καὶ τὸν Λοριστῶνα νὰ ἐπιπέσωσι πανταχόθεν κατὰ τοῦ ἐμφανισθέντος ἐκεῖ στρατοῦ τοῦ Βλουχέρου καὶ νὰ τὸν καταδιώξωσι μακρὰν ὅσον ἐδύναντο. Ὅθεν τῇ 29 Αὐγούστου οἱ εἰρημένοι στρατηγοὶ, πορευθέντες πρὸς τὸν ὑπὸ τὸν Βλούχερον στρατὸν, μετὰ πολλὰς αἱματηρὰς συμπλοκὰς ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ. Εἰς δὲ τὰς ἀνωφελεῖς καὶ παρακαίρους συμπλοκὰς ταύτας ἀπωλέσθησαν ὀκτὼ χιλιάδες ἐκ τῶν συμμάχων καὶ τέσσαρες περίπου ἐκ τῶν Γάλλων. Ἐπειδὴ δὲ ἐν ταῖς πρώταις συμπλοκαῖς ταύταις ἔμαθεν ὁ Ναπολέων ὅτι ἐγένοντο ἀταξίαι ὡς πρὸς τὴν ἑνότητα τῆς διοικήσεως, διότι ὑπῆρχον δύο ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων στρατάρχαι, μάλιστα γνωρίζων τὸν ἀπότομον χαρακτῆρα τοῦ Νέυ, προσεκάλεσεν αὐτὸν παρ' αὐτῷ, διορίσας διοικητὴν τῆς μοίρας του τὸν στρατηγὸν Σινάμον, καὶ δώσας τὴν διοίκησιν ὅλων τῶν ἐκεῖ στρατευμάτων εἰς τὸν στρατάρχην Μαγδονέλδον, ἔχοντα ὑπὸ τὴν διοίκησίν του δύο ἀντιστρατήγους. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων ἀκαταπαύστως ἐπληροφορεῖτο ὅτι τὰ

περὶ τὴν Δρέσδαν ὄρη ἐκαλύπτοντο ἐκ σμήνους Κοζάκων, τοσοῦτον ἐπιφόβων ὄντων εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ταύτης.

Οἱ σύμμαχοι, κατὰ τὴν παραδεχθεῖσαν πρόθεσίν των, ἔμελλον διὰ τεσσάρων πορειῶν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Σαξονίαν μεθ' ἑνὸς τῶν τριῶν στρατῶν αὐτῶν, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Σβαρζεμβέργου· ἀλλὰ μόλις ἐτέθησαν εἰς κίνησιν, καὶ πάραυτα μετέβαλον τὴν πρόθεσιν ταύτην· διότι, μὴ ἔχοντες γενικὸν ἀρχηγόν, περιέμενον τὰς ἀποφάσεις τῶν πολεμικῶν συνεδρίων των. Κατ' ὄνομα ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τούτου ἦτον, ὡς ἐρρέθη, ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος, καὶ τοῦτο χάριν τῆς Αὐστρίας, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπεθύμει νὰ διοικῇ τὸν στρατὸν τοῦτον, μάλιστα δὲ μετὰ τὴν παρ' αὐτῷ ἄφιξιν τοῦ στρατηγοῦ Μορῶ καὶ Ζουμινῆ ἐνόμιζεν ὅτι ἐνδόξως ἤθελε διοικήσει τὸν στρατὸν τοῦτον.

Ὁ στρατηγὸς Μορώ, ἐπανελθών, ὡς ἐρρέθη, ἐκ τῆς Ἀμερικῆς, ἅμα μαθὼν τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος, ἄνευ ἄλλου σκοποῦ παρὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν ἐντίμως, συνέλαβε πρόθεσιν, τὴν ὁποίαν ἂν ἐδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ ἤθελεν ἦτο σωτήριος εἰς τὴν πατρίδα του. Οὗτος, μαθὼν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶχε συλλάβει πλέον τῶν ἑκατὸν χιλιάδων Γάλλων, ὡς αἰχμαλώτων, ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ αὐτοὺς ἐκ τοῦ Ἀλεξάνδρου, νὰ ὁπλίσῃ 50 χιλιάδας τοὺς μᾶλλον ἐπιδεξίους, καὶ μετ' αὐτῶν δι' ἀγγλικῶν πλοίων ν' ἀποβιβασθῇ εἰς Πικαρδίαν, νὰ ἔλθῃ εἰς Παρισίους, νὰ καταστρέψῃ τὴν δυναστείαν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ νὰ ἐνεργήσῃ νὰ γένῃ νέα ἐκλογὴ κυβερνήσεως ὑπὸ τοῦ ἔθνους, ἥτις νὰ συνδιαλλαχθῇ μεθ' ὅλης τῆς Εὐρώπης, διατηροῦσα ὡς σύνορα τῆς Γαλλίας τὰς Ἄλπεις καὶ τὸν Ῥῆνον. Ὁ Μορώ, ὢν φιλελεύθερος ἀνὴρ καὶ ἐπομένως ἐχθρὸς τοῦ δεσποτισμοῦ τοῦ καταδυναστεύοντος τὴν Γαλλίαν, καὶ νομίζων ὅτι ἦτον καλλίτερος στρατηγὸς τοῦ Ναπολέοντος, ἐπίστευεν ὅτι ἤθελε καταβάλει πάντας, ἅμα ἐλάμβανε διοίκησιν Γάλλων στρατιωτῶν, εἰς οὓς ἤθελε κηρύξει ἔντιμον εἰρήνην, συνετὴν ἐλευθερίαν καὶ τέλος τῆς σφαγῆς, δι' ἧς ὁ Ναπολέων ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Εὐρώ-

πην διὰ τὴν ἀκράτητον κενοδοξίαν του. Περὶ τούτων ὅλων δὲ οὐδεμίαν συνενόησιν εἶχε μετὰ τῶν Βουρβώνων, ἀλλ' ἤθελε μετὰ ταῦτα νὰ συμφιλιώσῃ αὐτοὺς μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἔχων λοιπὸν τοιαύτας ἰδέας, ὁ Μορὼ ἦλθεν εἰς Στοκχόλμην, ἀνταμώθη μὲ τὸν ἀρχαῖον συνάδελφόν του Βερναδόττον καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν τὰ σχέδιά του. Ὁ Βερναδόττος, οὐδεμίαν ἀντίρρησιν φέρων εἰς τὰς ἰδέας τοῦ Μορῶ, ἐξαπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, λέγων αὐτῷ ὅτι παρὰ τῷ μονάρχῃ τούτῳ θέλει εὕρει πᾶν ὅ,τι ἐπιθυμεῖ. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος ὑπεδέχθη τὸν ἔνδοξον τοῦτον ἐξόριστον μετὰ μεγάλων τιμῶν, μετεχειρίσθη αὐτὸν ὡς φίλον, βεβαιώσας αὐτὸν ὅτι οἱ σύμμαχοι οὐδὲν κακὸν προέθεντο κατὰ τῆς Γαλλίας, ἀπ' ἐναντίας δὲ οὗτος ἤθελε τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς, οὐδὲ ἤθελε νὰ τῇ ἐπιβάλωσιν οὐδενὸς εἴδους κυβέρνησιν, ἀφίνοντες αὐτὴν ἐλευθέραν νὰ ἐκλέξῃ ὁποίαν κυβέρνησιν ἐπεθύμει, ἀλλὰ δὲν παρεδέχθη τὸ σχέδιον τοῦ Μορῶ περὶ τῆς ἐξοπλίσεως τῶν αἰχμαλώτων, ὡς μὴ κατορθωτῆς. Ἐκ τῶν κολακευτικῶν τούτων λόγων πεισθεὶς ὁ Μορὼ ἔμεινε παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ, οὐχ' ἵνα πολεμήσῃ τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ἵνα μένῃ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς αὐτῆς ἀδιάφορος. Ἡ ἀδιαφορία ὅμως αὕτη δὲν ἐδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, διότι μετ' ὀλίγον, ὡς καὶ ἐγένετο, ἤθελε γένῃ σύμβουλος τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του Γαλλίας. Ὅπως ὅμως κατορθώσῃ ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἔχῃ σύμβουλον τὸν Μορὼ, μετεχειρίσθη τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, μεγάλην δούκισσαν Αἰκατερίνην, χήραν τοῦ δουκὸς τοῦ Ὀλδεμβούργου, πριγκηπέσσαν ἀγχίνουν καὶ ἀξιαγάπητον, καὶ δι' αὐτῆς, ὡς καὶ διὰ τῶν συνεχῶν κολακειῶν του, κατέπεισεν αὐτὸν νὰ γένῃ κοινωνὸς διὰ τῶν συμβουλῶν του εἰς τὸν πόλεμον, ἐν ᾧ μετ' ὀλίγον ἀπωλέσθη. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς λοιπὸν ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε παρ' αὐτῷ τὸν Μορὼ, ἤθελε νὰ ἦναι ἀρχηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ διοικῇ· ἤθελε δὲ νὰ διορίσῃ αὐτὸν καὶ γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν παρ' αὐτῷ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν, διότι ἔβλαπτε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ πρίγκηπος Σβαρζεμβέργου καὶ τόσων ἄλλων στρατηγῶν

τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ. Ὁ Μορὼ λοιπὸν διῆγεν ἐν τῷ συμμαχικῷ στρατοπέδῳ ὡς ἰδιαίτερος φίλος τοῦ Ἀλεξάνδρου, μένων ποτὲ μὲν παρ' αὐτῷ, πότε δὲ παρὰ τῇ μεγάλῃ δουκίσσῃ Αἰκατερίνῃ, διαμενούσῃ ἐν Τεπλίτζ, οὐδέποτε θέλων νὰ παρίσταται εἰς τὰ πολεμικὰ συνέδρια τῶν συμμάχων, εἰς τὰ ὁποῖα συνεζήτουν τοσοῦτον πολὺ ἐπὶ ματαίῳ, καὶ μάλιστα ἀνεμίγνυον τὸν πατριωτισμόν των, ὥστε τοῦτο ἔβλαπτε τὸν πατριωτισμὸν αὐτοῦ· διὸ περιωρίζετο νὰ συμβουλεύῃ ἰδιαιτέρως τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ σπανίως ἡ συμβουλή του ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν.

Ὁ δὲ στρατηγὸς Ζουμινὴς, Ἐλβετὸς τὸ γένος, ἦτον ἄριστος στρατιωτικὸς συγγραφεὺς, ἔμπειρος καὶ συνετὸς ἀξιωματικὸς τῶν ἐπιτελῶν, καὶ ὡς τοιοῦτος προσέφερεν ὠφελίμους ὑπηρεσίας εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ὡς ἐν Οὔλμῃ, Βερεζίνᾳ καὶ Βωτζένῃ, αἱ ὁποῖαι κακῶς ἀντεμείφθησαν· μάλιστα δὲ κατὰ τὴν ἐν Βωτζένῃ μάχην, δείξας εἰς τὸν στρατάρχην Νέϋ πόθεν ἔπρεπεν οὗτος νὰ πορευθῇ, ἐτιμωρήθη διὰ τοῦτο, ἐνῷ ἔπρεπε ν' ἀνταμειφθῇ. Τοῦτο δὲ προῆλθεν ἐκ τῶν κακῶν συζάσεων αὐτοῦ τοῦ στρατάρχου, τοῦ ὁποίου τὸ εὐερέθιστον πολλάκις ἤγγιζεν οὗτος. Ὁ Ζουμινὴς, ὢν ἀνὴρ εὐερέθιστος, πολλάκις ἠθέλησε νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ῥωσσίας, ἥτις ἐξεφράσθη ὅτι εὐχαρίστως παρεδέχετο αὐτόν. Διὸ, γενομένης ἀνακωχῆς, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὴν τελευταίαν εἰς αὐτὸν γενομένην προσβολὴν, μετέβη εἰς τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν, μὴ προσλαβὼν ὅμως καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἄγνωστα σχέδια τοῦ πολέμου, καὶ μήτε προδίδων τὴν πατρίδα του, διότι οὗτος, ὡς ἐρρέθη, ἦτον Ἐλβετός· ἀλλ' εἶχεν ἄδικον ἕνεκα οὐτιδανῶν πραγμάτων, προερχομένων ἐκ παλαιᾶς οἰκειότητος τῶν συναδέλφων του, νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, ὅπερ ἐπροξένει λύπην αὐτῷ καθ' ὅλον του τὸν βίον. Οὗτος λοιπὸν προσῆλθεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις, γνωρίζων τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ, τὸν ὑπεδέχθη λίαν καλῶς. Ὁ Ζουμινὴς, ἐλθὼν εἰς τὸ ῥωσσικὸν στρατόπεδον καὶ ἰδὼν τὴν ἐν αὐτῷ ἀταξίαν, παῤῥησίᾳ ὡμίλει

ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, ἀπαρεσκόμενος τοὺς στρατηγοὺς τῶν συμμάχων, καὶ κατακρίνων ὅλας τὰς προθέσεις αὐτῶν, ἐλυπεῖτο διότι παρήτησε τὴν γαλλικὴν ὑπηρεσίαν. Οὗτος λοιπὸν ἔλεγεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ὅτι, ἂν κατὰ τὴν ἐν Τρασεμβέργῃ πρόθεσιν ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἔλθῃ εἰς Λείψειαν ἵνα διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ Ῥήνου, θέλει ἀποκλεισθῇ αὐτὸς ἐκ τῆς συγκοινωνίας του, διότι θέλει ἔχει ὄπισθεν αὐτοῦ τὸν Ναπολέοντα μετὰ 300 χιλιάδων στρατοῦ νικηφόρου· ἐὰν δὲ ἀπολέσωσι μίαν μόνην μάχην, ὁ συμμαχικὸς στρατὸς καταστρέφεται καὶ διαλύεται, διότι ὅλαι αἱ πρὸς ὑποχώρησιν αὐτοῦ χῶραι εἶναι κατειλημμέναι ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ στρατηγὸς Μορὼ, ἐρωτηθεὶς περὶ τῶν συμβουλῶν τοῦ Ζουμινῆ, ἐπεδοκίμασεν αὐτάς. Τούτου ἕνεκα οἱ σύμμαχοι μετέβαλον τὴν προτέραν πρόθεσίν των, καὶ ἀντὶ νὰ ἔλθωσιν εἰς Λείψειαν, ἐπορεύθησαν πρὸς τὴν Δρέσδαν, ἀλλ' ἄνευ ὡρισμένου σκοποῦ· ἐνταυτῷ δὲ μαθόντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ναπολέοντος εἰς διάφορα μέρη τῆς Βοεμίας, ἀπεφάσισαν νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν Δρέσδαν καὶ νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Μορὼ ἦτον ἐναντίας γνώμης εἰς τοῦτο, παριστάνων τὴν ὀχυρότητα τῆς πόλεως ταύτης.

Οὕτω λοιπὸν τὸ ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Βαρζεμβέργον πρῶτον σῶμα τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐπορεύθη κατὰ τῆς Δρέσδας. Καθ' ὁδὸν δὲ παρὰ τῇ πόλει Πίρνᾳ ὁ στρατηγὸς Βιττγενστέϊν συνεπλάκη μέ τινα γαλλικὰ ἀποσπάσματα. Ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ, ὅστις ἦτον ἐστρατοπεδευμένος ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, κατὰ τὴν προηγουμένην εἰς αὐτὸν διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, ἐγκαταλείψας μίαν τῶν μεραρχιῶν του ἐκεῖ, ἵνα φυλάττῃ τὴν ἐπίκαιρον ταύτην θέσιν, ἀπεσύρθη καὶ ἦλθε παρὰ τὴν πόλιν Δρέσδαν, ἔνθα πρὸ καιροῦ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος παρεσκευάσθησαν πολλὰ ἰσχυρὰ πρόσκαιρα ὀχυρώματα. Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ πόλις Δρέσδα ἦτον καλῶς ὠχυρωμένη διὰ προσκαίρων ὀχυρωμάτων, ὥστε ἅπασα ἡ ὀχύρωσις αὐτῆ

ἐδύνατο νὰ ὑπερασπίσῃ καλῶς τὴν πόλιν, φρουρουμένην ὑπὸ ἱκανῶν δυνάμεων στρατοῦ.

Ὁ Ναπολέων, διατρίβων τότε ἐν τῇ πόλει Γορλὶτζ, ἔμαθε παρὰ τοῦ Σαὶντ Σὺρ τὰ περὶ τὴν Δρέσδαν διατρέξαντα. Οὐδόλως λοιπὸν ἐνασχοληθεὶς εἰς τὰς περὶ τούτου λεπτομερείας τῶν ἀναφορῶν τῶν διαφόρων στρατηγῶν του, εὐθὺς ἐσχημάτισε πεποίθησιν ὅτι οἱ σύμμαχοι ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλωσι τὴν Δρέσδαν, ὅπερ πρὸ πολλοῦ προϊδὼν διέταξε τὰ πάντα τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ δύναται ἐν τοιαύτῃ περιστάσει νὰ ἀποκρούσῃ τὴν κατ' αὐτῆς πρώτην προσβολὴν τῶν συμμάχων, καὶ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτοὺς ὀλέθρια ἀποτελέσματα.

Ὁ συμμαχικὸς στρατὸς, ὅπως ἔλθῃ εἰς Δρέσδαν, διέβη τὸν Ἔλβαν ἐκ τοῦ μέσου τῆς Βοεμίας μεταξὺ τῶν ὀρέων τῶν διαχωριζόντων τὴν χώραν ταύτην ἀπὸ τῆς Σαξονίας. Ὁ Ναπολέων, πληροφορηθεὶς τοῦτο, εὐθὺς συνέλαβε τὴν λαμπροτέραν πρόθεσιν, ἣν ποτε στρατηγὸς διελογίσθη, καὶ ἥτις, ἂν ἀπετύγχανεν, ἤθελε καταστρέψει καὶ διαλύσει διὰ παντὸς τὴν κατ' αὐτοῦ συμμαχίαν. Προέθετο λοιπὸν νὰ ἔλθῃ μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ εἰς τὸ πολίχνιον Κενιγστέϊν, ἀπέχον 20 χιλιόμετρα τῆς Δρέσδας, ὅπερ κατεῖχε πρότερον, νὰ διαβῇ δ' ἐκεῖθεν τὸν Ἔλβαν, ζευγνύων τὸν ποταμὸν τοῦτον διὰ γεφυρῶν, ἐκεῖθεν ν' ἀναβῇ τὰ ἐπὶ τῆς Δρέσδας ὄρη, καὶ νὰ ἔλθῃ αἴφνης μετὰ 140 χιλιάδων ἐκλεκτοῦ στρατοῦ ὄπισθεν τῶν συμμάχων, ἐνῷ οὗτοι ἤθελον ἐνασχολεῖσθαι πρὸς κυρίευσιν τῆς Δρέσδας· οὕτως ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς, καὶ μάλιστα ἴσως συλλάβῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ῥωσσίας καὶ Πρωσσίας, τοὺς παρακολουθοῦντας τὸν στρατὸν αὐτῶν.

Ὁ Ναπολέων, ἔχων ἐξημμένην τὴν φαντασίαν του ἐκ τῶν διαλογισμῶν τούτων, ἔγραψεν εὐθὺς τὴν περὶ τούτου πρόθεσίν του εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Βασσάνον, ὅπως οὗτος διαθέσῃ τοὺς ἐν Δρέσδᾳ νὰ μὴ δειλιάσωσιν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ νὰ καρτερήσωσιν ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὰς προσβολὰς τῶν συμμάχων, διότι αὐτὸς ὁ Ναπολέων θέλει σπεύσει νὰ καταστρέψῃ αὐτούς.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐνησχολήθη νὰ διαθέσῃ τὸν στρατόν του πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς προμελετωμένης προθέσεώς του, καὶ ἐξέδωκε τὰς περὶ τούτου διαταγάς του πρὸς ἅπαντας τοὺς στρατηγούς του, διατάττων αὐτοὺς νὰ ἐκτελέσωσιν ταύτας ὅσον τάχος ῥαγδαιοτάτη ὅμως βροχὴ, πεσοῦσα κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐμπόδισε τὰς κινήσεις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἐν τοσούτῳ οἱ ἐν Δρέσδῃ, βλέποντες ἀκαταπαύστως καταβαῖνον ἐκ τῶν παρακειμένων ὀρέων ἄπειρον πλῆθος συμμαχικοῦ στρατοῦ, ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι, διότι ὅλα τὰ πέριξ ὑψώματα ἐκαλύφθησαν ὑπὸ ἐχθρικῶν στρατευμάτων. Οἱ σύμβουλοι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἐλθόντες ἐν τῷ συμμαχικῷ τούτῳ στρατοπέδῳ, συνεζήτουν περὶ τοῦ πρακτέου, οἱ δὲ τολμηρότεροι, μάλιστα ὁ στρατηγὸς Ζουμινὴς, ἐγνωμοδότουν νὰ καταβῶσιν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δρέσδας καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σὺρ, διαμένοντος μόνου μετὰ τριῶν μεραρχιῶν ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ ἀφοῦ τὸν καταπολεμήσωσι, νὰ εἰσέλθωσι κατόπιν αὐτοῦ εἰς Δρέσδαν. Ὁ Μορὼ, ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου, ἀπήντησεν ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἐπιχείρησις αὕτη φαίνεται λαμπρὰ, ἐὰν ὁ Σαὶντ Σὺρ διαμένῃ μόνος εἰς τὴν πεδιάδα ἄνευ ἄλλων ὑποστηριγμάτων, ἀλλ' ἐὰν οὕτω δὲν ἔχῃ, δὲν πρέπει νὰ ῥιψοκινδυνεύσωσι κατὰ πρῶτον εἰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις. Ὁ δὲ Σβαζεμβέργος, ὅστις ἦτο καὶ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τούτου, ἀκούσας τὰς γνώμας ταύτας, ἀνέβαλε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην εἰς τὴν αὔριον, ἵνα φθάσῃ καὶ ἡ ἑτέρα περιμενομένη μοῖρα τοῦ στρατοῦ του.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ κινήματα ταῦτα τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐφαίνοντο καὶ ἐς αὐτῆς τῆς πόλεως Δρέσδας, ἅπαντες οἱ ἐν αὐτῇ ἐξανέστησαν, ζητοῦντες βοήθειαν· ἐπὶ τούτῳ δ' ἐστέλλοντο ἀκαταπαύστως ἀγγελιαφόροι πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ζητοῦντες τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ ἐν Δρέσδᾳ, ἐπαπειλουμένη ν' ἁλωθῇ ὑπὸ τῶν συμμάχων. Ὁ δὲ Ναπολέων, ἵνα λάβῃ ἀκριβῆ πληροφορίαν περὶ τῶν πέριξ τῆς Δρέσδας συναθροισθέντων συμμαχικῶν στρατευμάτων, ἐξαπέστειλε τὸν Μυράτον μετ' ὀλίγων ἱππέων πρὸς κατόπτευσιν τοῦ ἐκεῖ ἐχθρικοῦ στρατο-

πέδου, ὅστις ἀπελθὼν καὶ κατοπτεύσας αὐτὸ, μάλιστα παρ' ὀλίγον νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἐπανῆλθε καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι εἶδε μεγάλην συνάθροισιν ἐχθρικῶν στρατευμάτων, διατεθειμένων νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς πόλεως. Ἀλλ' ὁ Μυράτος οὔτε τὴν ὀχύρωσιν τῆς Δρέσδας ἐθεώρησεν, ἀλλ' οὔτε εἰς κατάστασιν ἦτο νὰ τὴν ἐκτιμήσῃ, ἂν ἐθεώρει τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ λάβῃ ἀκριβεστέρας πληροφορίας περὶ τῆς ὀχυρότητος τῆς Δρέσδας, ἔγραψε πρὸς τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σὺρ νὰ τῷ πληροφορήσῃ ἀκριβῶς περὶ τῶν μέσων τῆς ὑπερασπίσεως τῆς πόλεως, τὰ ὁποῖα συνίζαντο, ἐν μὲν τῷ ἐξωτερικῷ αὐτῆς, εἰς ἓν ὠχυρωμένον στρατόπεδον, ἔχον πέντε ὀχυρὰς περιβολὰς, ἐν δὲ τῷ ἐσωτερικῷ, εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν, ἥτις ἦτο περιφραγμένη διὰ πασάλων καὶ βαθείας καὶ πλατείας τάφρου, πεπληρωμένης ὕδατος· πρὸς δὲ, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς πόλεως ὅλαι αἱ γέφυραι καὶ ὁδοὶ ἦσαν κεκλεισμέναι διὰ περιφραγμάτων. Πρὸς ὑπεράσπισιν δὲ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ὑπῆρχον τριάκοντα χιλιάδες στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατάρχην τοῦτον. Ταῦτα πάντα λοιπὸν ἐπαριθμῶν ὁ Ναπολέων πρὸς τὸν Σαὶντ Σὺρ ἔλεγεν αὐτῷ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἐν Δρέσδᾳ ἓξ ἢ τὸ πολὺ ὀκτὼ ἡμέρας, μάλιστα δὲ καὶ δεκαπέντε, ἂν καλῶς διευθυνθῶσι ταῦτα πάντα. Ἄλλος στρατιωτικὸς, ἧττον ἔμπειρος τοῦ στρατάρχου τούτου, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ μᾶλλον ἀποφασιστικὸς αὐτοῦ, ἤθελεν ὑποσχεθῇ ὅτι ἤθελε ὑπερασπίσει τὴν πόλιν μέχρις οὗ ἀπολεσθῶσιν ὅλοι οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται, καὶ ἤθελε πράξει τοῦτο, διότι ἐκ τῆς καρτερᾶς ἀμύνης αὐτοῦ ἐξηρτᾶτο ἡ σωτηρία τῆς Γαλλίας καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ ἐφοβεῖτο ν' ἀναδεχθῇ τοιαύτην εὐθύνην· διὸ ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅτι οὗτος μὲν θέλει πράξει πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο, ἀλλ' οὐδεμίαν εὐθύνην ἐδύνατο ν' ἀναδεχθῇ ἀπέναντι τῶν τοσούτων περικυκλούντων αὐτὸν ἐχθρῶν. Ἀναμφιβόλως ἔπρεπε νὰ πεισθῇ τις ἐκ τῶν λόγων τοῦ στρατάρχου τούτου ὅτι οὗτος ἤθελε πράξει ὅ,τι ἐδύνατο πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Δρέσδας, δηλαδὴ ὅτι ἤθε-

λεν ὑπερασπίσει αὐτὴν ὅλαις δυνάμεσιν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἔχων μέγα συμφέρον πρὸς διατήρησιν τῆς πόλεως ταύτης, δυσαρεστηθεὶς δὲ, διότι ὁ Σαὶντ Σὺρ δὲν ἀνεδέχετο τοιαύτην εὐθύνην, ἐξαπέστειλεν ἐκεῖ ἕνα τῶν διαγγελέων του ὅπως παρατηρήσῃ ἰδίοις ὄμμασι καὶ ἐξετάσῃ πάντας τοὺς δυναμένους νὰ δώσωσιν αὐτῷ πληροφορίας, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπανέλθῃ καὶ τὸν πληροφορήσῃ περὶ τῶν διατρεχόντων.

Ὁ ἀποσταλεὶς οὗτος διαγγελεὺς, ἐπίλαρχος Γουργὼ, ἦτον ἀνδρεῖος καὶ ὀξύνους ἀνὴρ, ἀλλὰ δὲν εἶχε τοιαύτην ἀταραξίαν νοὸς, ὥστε νὰ ἐκπληρώσῃ τοιαύτην ἐντολήν. Οὗτος, ἅμα φθάσας τῇ 25 Αὐγούστου εἰς Δρέσδαν, εἶδεν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως καὶ αὐτὴν τὴν αὐλὴν τεθορυβωμένους εἰς τὰς ὁδοὺς, πρὸς δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατηγοὺς ἀποθαρρυνθέντας, καὶ τέλος πανταχοῦ εἶδεν ὅτι ὅλοι διέκειντο εἰς ἀγωνίαν· οἱ δὲ κάτοικοι καὶ αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως ἀνεχώρουν ἐκ τῆς παλαιᾶς πόλεως καὶ μετέβαινον πέραν τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν νέαν πόλιν, διότι ἅπαντες ἐσκέπτοντο ὅτι ἡ ἀρχαία πόλις ἔμελλε νὰ προσβληθῇ μετ' ὀλίγον ὑπὸ 200 χιλιάδων συμμάχων μετὰ 600 πυροβόλων· διὸ ἅπαντες ἔκραζον καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν παρουσίαν τοῦ Ναπολέοντος, πρὸ πάντων δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας κατεβλήθη ὑπὸ τρόμου. Ὁ διαγγελεὺς λοιπὸν οὗτος, λαβὼν συνέντευξιν μετὰ τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σὺρ, τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς καὶ τοῦ φρουράρχου, δὲν ἐδυνήθη νὰ λάβῃ ὁριστικὴν ἀπάντησιν παρ' αὐτῶν ὅτι ἡ πόλις ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ ἐπί τινας ἡμέρας· ὁ φρούραρχος μάλιστα, ἐξελθὼν τῆς Δρέσδας, προσῆλθε δρομαίως πρὸς τὸν Ναπολέοντα καὶ τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ πόλις δὲν ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν συμμάχων μελετωμένην ἐπίθεσιν. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι, ἂν ἡ πόλις Δρέσδα ἀντεῖχε τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὥρας εἰς τὰς προσβολὰς τῶν συμμάχων, εἰ καὶ ἡ ἀρχαία πόλις ἐκυριεύετο, ὁ Ναπολέων ἐν τῷ διαστήματι τοῦ χρόνου τούτου ἤθελεν ἔλθει ὄπισθεν αὐτῶν, κατὰ τὴν μελετωμένην πρόθεσίν του, καὶ ἤθελε καταστρέψει αὐτούς. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ Ναπολέων ἐδείχθη μετριοπαθὴς, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ

θυσιάσῃ μίαν ἀρχαίαν σύμμαχον αὐτῷ πόλιν τῆς Γερμανίας. Ἐν τούτοις, μ᾽ ὅλον ὅτι ἐνδομύχως ὁ Ναπολέων ἠσθάνετο ὅτι οὐδεμία ἄλλη πρόθεσις ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ πιθανότερα καὶ ὠφελιμώτερα ἀποτελέσματα ἢ ἡ πρώτη, χάριν ὅμως τῆς πόλεως τῆς Δρέσδας παρεδέχθη ἑτέραν πρόθεσιν, εἰ καὶ ἦττον ὠφελιμωτέραν τῆς πρώτης, ἥτις συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἐξαποστείλῃ τεσσαράκοντα χιλιάδας στρατοῦ ὄπισθεν τῶν συμμάχων, οὗτος δὲ μετὰ ἑκατὸν χιλιάδων στρατοῦ νὰ κρυβῇ ἐν τῇ πόλει Δρέσδᾳ καὶ νὰ ἐπιπέσῃ αἴφνης κατ᾽ αὐτῶν.

Ταῦτα πάντα ἀπεφάσισεν ὁ Ναπολέων ἄνευ διςαγμοῦ· περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον προέπεμψεν εἰς Δρέσδαν τὴν παλαιὰν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μωβοῦργον ἱππικόν, καί τινα ἄλλα σώματα πεζικοῦ, ἀφιχθέντα πρὸ ὀλίγου ἐκεῖ, καὶ παρήγγειλεν αὐτὰ νὰ πορευθῶσι δι᾽ ὅλης τῆς νυκτὸς, ὥστε τῇ πρωΐᾳ τῆς ἐπιούσης νὰ φθάσωσιν εἰς Δρέσδαν καὶ νὰ ταχθῶσιν ὄπισθεν τοῦ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Σαίντ Σὺρ σώματος. Τὰς αὐτὰς διαταγὰς ἔδωκε καὶ εἰς τὰ πέριξ τῆς Δρέσδας στρατεύματα αὐτοῦ, ὥστε ἅπαντα συνάμα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν προτεθειμένην πρόθεσιν αὐτοῦ, μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεπαύθη ὀλίγον· τῇ δὲ πρωΐᾳ ἀνεχώρησε καὶ τῇ 9 ὥρᾳ π. μ. ἔφθασεν εἰς Δρέσδαν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν θωρακοφόρων του, ἔνθα ἅπαντες τὸν ὑπεδέχθησαν μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ· μάλιστα δὲ διαβαίνων ἔκ τινος στρατιωτικοῦ νοσοκομείου ἐχαιρετήθη ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ πληγωμένων καὶ ἀσθενῶν, οἵτινες, ἐγερθέντες ἐκ τῆς κλίνης των, ἐπευφήμουν αὐτὸν διαβαίνοντα. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐπευφήμουν αὐτὸν, διότι ἡ σωτηρία τῆς πόλεώς των ἐξηρτᾶτο παρ᾽ αὐτοῦ. Εὐθὺς λοιπὸν ἀπῆλθε παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Σαξονίας καὶ ἐνεψύχωσεν αὐτὸν περὶ τῆς ἐπαπειλουμένης ἐφόδου τῶν συμμάχων πρὸς τὴν πόλιν· μετὰ δὲ ταῦτα ὑπῆγε καὶ ἐπεθεώρησε τὸ ὠχυρωμένον στρατόπεδον τοῦ Σαίντ Σὺρ, καὶ διέταξε πᾶν ὅ,τι ἐνόμιζεν ἁρμόδιον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως. Ἡ πόλις αὕτη, ὡς ἐρρέθη, διαιρεῖται εἰς παλαιὰν καὶ νέαν· ἡ ἀρχαία πόλις κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἔλβα, καὶ παρίσταται πρώτη εἰς τὸν ἐρ-

χόμενον ἐκ τοῦ Ῥήνου· πέριξ αὐτῆς ὑπάρχει σειρὰ ὑψωμάτων, ἐξαρτωμένων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Βοεμίας, ἅτινα περικαλύπτουσι τὴν πόλιν, σχηματίζοντα ἀμφιθέατρον, ἔνθα ἐκάθησαν οἱ σύμμαχοι, καταβάντες ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Βοεμίας. Οὗτοι λοιπὸν εἶχον τὰ νῶτα πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὡσανεὶ ἦλθον ἐκεῖθεν, οἱ δὲ Γάλλοι ἐκ τῆς Γερμανίας. Τὰ ὀχυρώματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦσαν ἐνώπιον τῆς παλαιᾶς πόλεως ἐν σχήματι ἀντιστρόφου ἡμισελήνου, τῆς ὁποίας τὰ δύο ἄκρα ἔληγον πρὸς τὸν Ἔλβαν· ἔνδον δὲ τῶν ὀχυρωμάτων τούτων ἐκάθηντο τὰ στρατεύματα τοῦ Σαὶντ Σύρ. Τὰ ὑπὸ τὸν Βαρκλάϋ ῥωσσικὰ στρατεύματα ἦσαν διατεθειμένα νὰ προσβάλωσι τὸ ἀριστερὸν τῶν Γάλλων, τὰ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κλεῖστ πρωσσικὰ στρατευματα ἔμελλον νὰ προσβάλωσιν τὸ κέντρον, τὰ δὲ ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Σβαρζεμβέργον αὐστρικὰ στρατεύματα νὰ προσβάλωσι τὸ δεξιόν. Οὕτω καὶ οἱ σύμμαχοι ἐσχημάτιζον ἡμικύκλιον ἀπέναντι τῶν Γάλλων.

Ὁ Ναπολέων, ἐπιθεωρήσας τὴν διάταξιν ταύτην τῶν στρατευμάτων τοῦ Σαὶντ Σὺρ, ἐπεδοκίμασε αὐτὴν καὶ ἐκοινοποίησεν εἰς αὐτὸν τὰς προθέσεις του· ἐπομένως ἔταξε τὸν Μυράτον μετὰ τοῦ ἱππικοῦ δεξιόθεν εἰς τὴν πεδιάδα, ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ πρὸς ὑποστήριξίν του. Μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδὲν ἄλλο ἐγένετο εἰμὴ ἀκροβολισμοί τινες πρὸς τὸ ἀριστερὸν τῶν Γάλλων· ἀλλ᾽ ἦτον ἄξιον ἀπορίας πῶς οἱ σύμμαχοι ἐβράδυναν τὴν κατὰ τῆς Δρέσδας ἔφοδόν των, ἐνῷ προέθεντο οὗτοι νὰ προσβάλωσιν αὐτὴν τάχιστα καὶ αἰφνιδίως.

Ἡ δὲ ἀπραξία αὕτη τῶν συμμάχων προήρχετο ἐκ τῶν ἑξῆς περιστατικῶν. Οὗτοι δὲν προσέβαλον τῇ προτεραίᾳ, 25 Αὐγούστου, τὴν Δρέσδαν, διότι μέρος τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ δὲν εἶχε φθάσει εἰσέτι, τῇ δὲ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ, καθ᾽ ἣν ὁ Ναπολέων ἔφθασεν εἰς Δρέσδαν, εἶδον ὅτι οἱ Γάλλοι ἤλλαξαν τὴν διάταξιν τῶν στρατευμάτων των· διότι, ἐνῷ πρότερον ὁ Σαὶντ Σὺρ ἦτο παρατεταγμένος εἰς τὴν πεδιάδα, κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπεσύρθη ὄπισθεν τῶν ὀχυρωμάτων του· οὕτω δὲ ἡ

κατ' αὐτοῦ προσβολὴ δὲν ἦταν εὔκολος, ἐπομένως καὶ ἡ κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδος καθίστατο δυσκολωτέρα. Ἐγένετο λοιπὸν σκέψις ἐν τῷ συμμαχικῷ στρατοπέδῳ περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ στρατηγὸς Ζουμινὴς, ὡς ἀνὴρ ἐμπειροπόλεμος καὶ προβλεπτικὸς, ἐγνωμοδότησε νὰ παραιτηθῶσιν ἐκ τῆς περὶ ἁλώσεως τῆς Δρέσδας προσθέσεώς των καὶ ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ ὄρη· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, κατὰ τὴν περὶ τούτου προηγουμένην γνώμην τοῦ Μορῶ, συνεφώνησε μὲ τὴν γνώμην τοῦ Ζουμινῆ· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἀντέστη εἰς τοῦτο, εἰπὼν ὅτι, ἂν δὲν ἐπιχειρήσωσι τὴν κατὰ τῆς Δρέσδας ἔφοδον καὶ ὀπισθοδρομήσωσιν, οἱ στρατιῶται αὐτοῦ θέλουσιν ἀθυμήσει καὶ ἀποθαρρύνθῆ, διὸ ἔπρεπε νὰ γένῃ ἡ μελετηθεῖσα ἔφοδος· ὁ Ζουμινὴς ὅμως ἀντεῖπεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, ὅτι ὁ πόλεμος πρέπει νὰ στηρίζηται εἰς ὑπολογισμοὺς καὶ οὐχὶ εἰς αἰσθήματα, ὅτι ἔπρεπε νὰ προσβάλωσι τὴν Δρέσδαν τῇ προτεραίᾳ, ὅτε εἶχον ἐλπίδας ἐπιτυχίας, ἀλλὰ τῇ σήμερον, μὴ ἔχοντες μεγάλας ἐλπίδας, δὲν ἔπρεπε νὰ θυσιάσωσιν ἀδίκως ἓξ χιλιάδας ἀνδρῶν. Ὁ Μορὼ παρεδέχθη τὴν γνώμην ταύτην· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐξέφρασε τοὺς δισταγμούς του, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας δυσηρεστήθη. Ἐν τούτοις ἔφθασε κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν καί τις ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Δρέσδας καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἐκεῖ ἄφιξιν τοῦ Ναπολέοντος μεθ' ἱκανοῦ στρατοῦ, ἀφ' ἑτέρου εἰδοποιήθησαν ὅτι πολλὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἐπορεύοντο πρὸς τὴν Δρέσδαν. Οὕτω λοιπὸν οἱ σύμμαχοι ἤρχισαν νὰ σκέπτωνται περὶ τῆς ὑποχωρήσεως. Ἀλλ' ὁ πρίγκηψ Σαζεμβέργος ἀντέτεινεν εἰς τοῦτο, εἰπὼν ὅτι δὲν ἦτον εὔκολον εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατὸν, οὕτως ὄντα ἐκτεθειμένον, νὰ ὑποχωρήσῃ ἄνευ πολλῆς βλάβης, καὶ ὅτι ἐδύνατο μετὰ πάσης θυσίας νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἔφοδον τῆς πόλεως, ὡς καὶ ἐγένετο. Ὁ Σβαρζεμβέργος, ὁ διοικῶν τὸν αὐστριακὸν στρατὸν, τῇ προτεραίᾳ εἶχε διατάξει τὸν στρατηγὸν Ραδέσκην, ὅστις ἦτον ὁ πιστότατος ἐκτελεστὴς τῶν διαταγῶν του, νὰ προσποιηθῇ ὅτι θέλει νὰ προσβάλῃ σπουδαίως τὴν πόλιν. Ὁ στρατηγὸς οὗτος, μὴ λαβὼν νεωτέρας

διαταγὰς, ἐπεχείρησε κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὴν προσποιημένην ταύτην προσβολήν· οἱ δὲ ἐν Δρέσδᾳ, βλέποντες τὰ κατ᾽ αὐτῶν κινήματα τῶν συμμάχων, ἔκρουσαν τοὺς κώδωνας τῶν ἐκκλησιῶν· καὶ εὐθὺς ἅπας ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐθορυβήθη, οἱ δὲ κανονοβολισμοὶ ἤρχισαν ἑκατέρωθεν. Οὕτως ἡ κατὰ τῆς πόλεως προσβολὴ ἤρχισε πανταχόθεν.

Ὁ Ῥῶσσος στρατηγὸς Βιττγενστεῖν, διαμένων εἰς τὸ δεξιὸν τῶν συμμάχων, ἐπεχείρησε πρῶτος τὴν κατὰ τῶν γαλλικῶν ὀχυρωμάτων προσβολήν· βοηθείᾳ δὲ ἑνὸς πρωσσικοῦ σώματος ἐπέτυχε νὰ κυριεύσῃ ἓν περιβόλιον, κατεχόμενον ὑπὸ μιᾶς γαλλικῆς μεραρχίας πεζικοῦ. Συγχρόνως δὲ καὶ οἱ Αὐστριακοὶ προσέβαλον δύο κεντρικὰ ὀχυρώματα τῶν Γάλλων καὶ μετά τινα ἀντίστασιν ἐκυρίευσαν αὐτά. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ οἱ Ῥῶσσοι ἔδραμον ἵνα κυριεύσωσι καὶ τὰ ἕτερα ὀχυρώματα, ἀλλὰ φθάσασα ἡ παλαιὰ φρουρὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀπεδίωξεν αὐτοὺς ἐκεῖθεν μετὰ πολλῆς ζημίας των. Συγχρόνως δὲ καὶ ἡ νέα φρουρὰ τοῦ Ναπολέοντος, θέλουσα νὰ μὴ φανῇ κατωτέρα τῆς παλαιᾶς, ἐπέπεσε κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Ὁ δὲ Ναπολέων διέταξε τὸν Μυράτον νὰ προσβάλῃ μεθ᾽ ὅλου τοῦ ὑπ᾽ αὐτὸν ἱππικοῦ τοὺς Αὐστριακοὺς, ἐκτεθειμένους ὄντας εἰς τὴν πεδιάδα.

Οὕτως ἐν ἀκαρεῖ ἡ φάσις τῆς μάχης ἤλλαξεν. Οἱ Ῥῶσσοι καὶ οἱ Πρῶσσοι, προσβληθέντες σφοδρῶς ὑπὸ τῆς νέας γαλλικῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ἐσταμάτησαν ἐν πρώτοις καὶ ἑπομένως ὑπεχώρησαν, οἱ δὲ Γάλλοι μετὰ ταῦτα ἐφώρμησαν εἰς τὸ κυριευθὲν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων περιβόλιον καὶ ἀνέκτησαν αὐτὸ, ἑπομένως ἐπορεύθησαν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν κυριευθέντα δύο ὀχυρώματα καὶ ἀνέκτησαν καὶ ταῦτα, ἀποσοβήσαντες αὐτούς· συγχρόνως ὁ Μυράτος μετὰ 12 χιλιάδων ἱππικοῦ ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ προαστείου Κλεῖν, τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἀποσοβεῖ αὐτοὺς ἐκεῖθεν καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πεδιάδα καὶ ν᾽ ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ παρακείμενα ὑψώματα· οὕτως ἐξ ὅλων τῶν μερῶν οἱ σύμμαχοι, νικηθέντες, ἀπεδιώχθησαν καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ὄρη, ἐγκαταλείψαντες εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δρέσδας περίπου τῶν τεσ-

σάρων χιλιάδων ἀνδρῶν εἰς φονευμένους καὶ πληγωμένους. Ἀλλὰ καὶ οἱ Γάλλοι ἀπώλεσαν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, καίτοι πολεμοῦντες ὄπισθεν τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῶν.

Ὁ Ναπολέων ἦτον ὑπερευχαριστημένος κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, διότι διὰ μικρᾶς θυσίας ἀπηλλάγη τῆς τοσοῦτον ὑποτιθεμένης φοβερᾶς προσβολῆς κατὰ τῆς Δρέσδας, περιέμενε δὲ ν' ἀπολαύσῃ τῇ ἐπαύριον τὰ ἀποτελέσματα τῆς νίκης. Ἐπειδὴ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην πολλάκις ὁ Ναπολέων ἀνέβη εἰς ἓν τῶν ὑψηλοτέρων κωδωνοστασίων τῆς πόλεως καὶ παρετήρει τὰ ἀμφιθεατρικῶς κείμενα πέριξ τῆς Δρέσδας ὑψώματα, ἐπενόησεν εὐθὺς λαμπρότατον στρατήγημα. Οἱ Ῥῶσσοι ἐσχημάτιζον τὸ δεξιὸν κέρας τῶν συμμάχων, παρ' αὐτοῖς ἦσαν οἱ Πρῶσσοι, καὶ παρ' αὐτοῖς ἐκάθητο ἓν αὐστριακὸν σῶμα, ὄπισθεν δὲ, καὶ μακρὰν αὐτοῦ, ἐκάθητο ὁ ἐπίλοιπος αὐστριακὸς στρατὸς, ὅστις διεχωρίζετο ὑπό τινος χαράδρας ἐκ τοῦ ῥηθέντος σώματος αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν διελογίσθη νὰ πέμψῃ τὸν Μυράτον μετὰ τοῦ ἱππικοῦ καί τινων μεραρχιῶν πεζικοῦ διά τινος πρὸς δεξιὰ περιστροφῆς ἵνα ἐπιπέσῃ αἴφνης κατὰ τοῦ πλείστου μέρους τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, νὰ διαχωρίσῃ αὐτὸ ἐκ τοῦ ἐπιλοίπου συμμαχικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τὸ καταπολεμήσῃ, μὴ δυναμένων τῶν συμμάχων νὰ συνδράμωσιν αὐτὸ ὡς ἐκ τῆς χαράδρας· ἐπομένως νὰ διατάξῃ ἕτερα σώματα πρὸς τὸ δεξιὸν τῶν συμμάχων νὰ ἀποδιώξωσι καὶ τούτους εἰς τὰ ὄρη, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ καταλάβῃ τὰς κυριωτέρας διεξόδους τῶν ὀρέων, ὥστε ἐκεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τακτικὴν ὑποχώρησιν τῶν συμμάχων καὶ νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς ἐκ διαλειμμάτων.

Οἱ διαλογισμοὶ οὗτοι ἐπροξένησαν τοσαύτην χαρὰν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὥστε ἐνόμιζεν ὅτι εὑρίσκετο ἐν θριάμβῳ ἕνεκα τῶν ἐν τῇ ἐπιούσῃ συμβησομένων. Πρὶν ἢ λοιπὸν λάβῃ τὴν ἐλαχίστην ἄνεσιν, ἐξέδωκε τὰς περὶ τούτου διαταγάς του (α),

(α) Ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ γράφει ὅτι ὁ Ναπολέων οὐδεμίαν πρόθεσιν συνέλαβεν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, ἀλλὰ τὰ

τοὺς δὲ στρατάρχας Μαρμόνα καὶ Σαὶντ Σὺρ διέταξε νὰ συναθροίσωσι εἰς πυκνὴν φάλαγγα πρὸς τὸ κέντρον τῶν συμμάχων ὅλους τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἄνδρας καὶ νὰ περιμένωσιν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης παρ' αὐτοῦ τὰς διαταγάς του, διότι αὐτὸς οὗτος ἤθελε νὰ διαθέσῃ εἰς τὴν αὔριον τὰ σώματα ταῦτα.

Ὁ Ναπολέων, ἔχων σχεδὸν 120 χιλιάδας στρατοῦ, ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ πρὸς 200 χιλιάδας συμμαχικοῦ· ἐκ τούτου αἱ 180 χιλιάδες ἔμενον ἀπέναντι τῆς Δρέσδας, αἱ δὲ 20 χιλιάδες παρὰ τὴν Πίρναν ὑπὸ τὸν πρίγκηπα τῆς Βυρτεμβέργης Εὐγένιον. Οἱ σύμμαχοι ἐδύναντο νὰ φέρωσιν εἰς μάχην καὶ ἑτέρας 30 χιλιάδας στρατευμάτων, ἂν δὲν ἐγκατελίμπανον ταῦτα πλησίον στενοῦ τινος τῆς Βοεμίας, φιλαττομένου ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Πονιατόφσκη. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων εἶχεν ὡς πρὸς τὸν πλεονασμὸν τῶν συμμάχων τὴν στρατηγικὴν εὐφυΐαν του καὶ 40 χιλιάδας ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βανδάμμον, καθήμενον ἐν Πίρνᾳ καὶ χρησιμεύοντα μᾶλλον ἐκεῖ ἢ ἐν Δρέσδᾳ.

Μετὰ τὴν κοινοποίησιν τῶν διαταγῶν του τούτων ὁ Ναπολέων ἀπῆλθε μεθ' ὅλων τῶν ἐκεῖ στραταρχῶν του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας ἵνα δειπνήσῃ μετ' αὐτοῦ καὶ ἀκούσῃ τὰς συγχαρητηρίους ἐκφράσεις τῆς αὐλῆς τῆς Σαξονίας, ἥτις ἔχαιρε βλέπουσα ὅτι ἀπηλλάγη τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, καὶ ὅτι οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς κατετροπώθησαν. Ὁ Ναπολέων κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν εἰς οὐδένα ὡμολόγησε τὴν εἰρημένην πρόθεσίν του, ἀλλ' εἶπεν εἰς ὅλους ὅτι προέκειτο νὰ συνάψῃ ἐπὶ τὴν αὔριον καρτερὰν καὶ κρίσιμον μάχην, ἥτις ἤθελεν ἀποβῆ ὀλεθρία εἰς τοὺς συμμάχους· διῆλθε δὲ ὅλην τὴν νύκτα ἐκείνην εὔθυμος, καὶ ἀπεχώρησε λίαν βραδέως ὅπως ἀναπαυθῇ ὀλίγον.

Ἀλλ' οἱ σύμμαχοι καθ' ὅλην τὴν παρελθοῦσαν ταύτην ἡμέραν ἦσαν εἰς ἀθυμίαν, αἰτιώμενοι ἀλλήλους διὰ τὰ παθήματά των, καὶ ἀποδίδοντες ὡσαύτως τὴν ἥττάν των εἰς τὰς δοθεί-

---

πάντα αὐτομάτως ἐξετελέσθησαν. Ὁ στρατάρχης οὗτος ἠπατήθη βεβαίως, διότι ἠγνόει τὰς περὶ τούτου ἐπιστολὰς καὶ διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, τὰ ὁποῖα ὁ χρόνος ἀπεκάλυψε μετὰ ταῦτα.

σας ἀντιφατικὰς διαταγάς· εἶχον δὲ ἀποφασίσει νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσι τὰς θέσεις των, ἵνα μὴ τοῖς ἀποδοθῇ ἐντελὴς ἥττα· οὐδεὶς ὅμως ἐσκέφθη περὶ τῶν πέραν τῆς προειρημένης χαράδρας διαμενόντων αὐστριακῶν σωμάτων, μόνον δὲ ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος ἐνίσχυσε τὸ ἀριστερὸν αὐτοῦ. Ἐν τοιαύτῃ θέσει λοιπὸν εὑρισκόμενοι οἱ ἐμπόλεμοι στρατοὶ περιέμενον τὰ τῆς ἐπιούσης.

Τῇ ἐπαύριον, 27 Αὐγούστου, κατέπεσε ῥαγδαιοτάτη βροχὴ, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπῆλθε παχεῖα ὁμίχλη, ἥτις ἐκάλυψεν ὅλον τὸ στάδιον τῆς μάχης. Τοῦτο, εἰ καὶ ὀχληρὸν εἰς ἀμφοτέρους τοὺς στρατοὺς, μ' ὅλον τοῦτο συνετέλει μεγάλως εἰς τὴν προμελετηθεῖσαν πρόθεσιν τοῦ Ναπολέοντος. Ἀπὸ πρωΐας δὲ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἤρχισαν νὰ ἐκτελῶσι τὰ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διαταχθέντα ἀφ' ἑσπέρας, βοηθούμενα ὑπὸ τῆς ὁμίχλης. Οἱ σύμμαχοι, βλέποντες ἀμυδρῶς πως ἕνεκα τῆς ὁμίχλης κινήσεις τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ ἐννοήσαντες ὅτι προέκειτο νὰ προσβληθῶσιν ὑπ' αὐτῶν, ἐτάχθησαν ὡς ἀκολούθως. Ὁ στρατηγὸς Βιττγενστεῖν εἰς τὸ δεξιὸν, ἀντικρὺ τοῦ στρατάρχου Νέϋ, ὄπισθεν αὐτοῦ τὸ ῥωσσικὸν ἱππικὸν ὑπὸ τὸν μέγα δοῦκα Κωνσταντῖνον καὶ πρὸς ἀριστερὰ αὐτοῦ, ὀλίγον ὄπισθεν, τὸ σῶμα τῶν ἐπιλέκτων ὑπὸ τὸν Μιλοραδόβιτζ, ὁ δὲ Βαρκλάϋ ἐδιοίκει τὰς ῥωσσικὰς ἐφεδρείας ταύτας. Ἀριστερόθεν τῶν ῥωσσικῶν στρατευμάτων ἦσαν τεταγμένοι οἱ Πρῶσσοι ὑπὸ τὸν Κλεῖς ἀπέναντι τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σὺρ ἐν τῷ κέντρῳ, τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κολλορέδον καὶ λοιποὺς στρατηγοὺς αὐστριακὸν σῶμα, ἦτον τεταγμένον ἀπέναντι τοῦ στρατάρχου Μαρμῶνος· ὄπισθεν δὲ τοῦ σώματος τούτου διέμενε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος μετὰ τοῦ Μορῶ, ὅστις κατέστη ἀχώριστος φίλος αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἦτο τεταγμένη ἡ αὐστριακὴ ἐφεδρεία ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Ἐσομβοῦργον, καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ πέραν τῆς κοιλάδος, διαχωριζομένης ὑπὸ βαθείας φάραγγος, αὐστριακόν τι σῶμα, ὅπερ ὁ Ναπολέων, ὡς ἐρρέθη, προέθετο νὰ προκαταλάβῃ.

Παυσάσης ὀλίγον τῆς ὁμίχλης, οἱ κανονοβολισμοὶ ἤρχισαν

ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν, ἐχόντων ἀμφοτέρων ὑπὲρ τὰ 1200 πυροβόλα· ὁ δὲ Ναπολέων προσεῖχε μᾶλλον εἰς τὸ δεξιὸν, κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Περὶ τὴν δεκάτην ὥραν π. μ. ὅλαι αἱ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διαταχθεῖσαι κινήσεις ἐξετελέσθησαν ἀκριβῶς. Ὁ Μυράτος μετὰ 60 ἱλῶν καὶ μετὰ μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ, ὁ Σαὶντ Σὺρ μετὰ τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ὁ Νέϋ μετὰ 36 χιλιάδων πεζικοῦ καὶ ἓξ χιλιάδων ἱππικοῦ προσέβαλον τὸν συμμαχικὸν στρατὸν, οὕτως, ὡς ἐρρέθη, τεταγμένον ὄντα. Οἱ σύμμαχοι, βλέποντες τὴν κατὰ μέτωπον προσβολὴν κατ' αὐτῶν καὶ ἀγνοοῦντες τί ἐνεργεῖτο ὄπισθεν αὐτῶν, ἀπεφάσισαν, ἐπὶ τῇ γνωμοδοτήσει τοῦ στρατηγοῦ Ζουμινῆ, νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ Νέϋ κατὰ μέτωπον καὶ ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ.

Οὕτω λοιπὸν διαλογιζομένων τῶν συμμάχων πρὸς καταστροφὴν τοῦ Νέϋ, ὁ Μυράτος μετὰ τοῦ στρατάρχου Βίκτορος ἔφθασαν ἀπέναντι τοῦ αὐστριακοῦ σώματος, ὅπερ εἶχον διαταχθῆ παρὰ τοῦ Ναπολέοντος νὰ προσβάλωσιν· ἦτο δὲ ἑνδεκάτη ὥρα π. μ., ὅτε ἤρχισαν τὰς κατ' αὐτοῦ προσβολὰς, αἱ ὁποῖαι, διαρκέσασαι τρεῖς κατὰ συνέχειαν ὥρας, ἐπροξένησαν μεγίστην ζημίαν εἰς αὐτό. Τέσσαρες μέχρι πέντε χιλιάδων πληγωμένων καὶ φονευμένων Αὐστριακῶν ἔκειντο ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης, δώδεκα δὲ χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν καὶ τριάκοντα πυροβόλα ἐκυριεύθησαν. Τοσαύτη δὲ μεγάλη ἦτον ἡ φθορὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν συμμάχων, ὥστε ἐδύνατο νὰ εἴπῃ τις ὅτι τοῦτο παντελῶς κατεστράφη.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐν τῷ ἀριστερῷ τῶν συμμάχων, ἐν τῷ κέντρῳ συνέβη παράδοξόν τι γεγονός. Ὁ Ναπολέων, βλέπων ὅτι τὸ κατὰ τοῦ μέρους τούτου ταχθὲν πυροβολικόν του δὲν ἐνήργει ἀρκούντως, διέταξε νὰ προστεθῶσιν ἐκεῖ καὶ τριάκοντα εἰσέτι πυροβόλα τῶν 12 λιτρῶν· αὐτοπροσώπως δὲ ἐπεστάτησεν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν, ἐκτεθεὶς εἰς τὰς ἐχθρικὰς σφαίρας. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος μετὰ τοῦ Μορῶ ἵστατο ἀπέναντι τῆς θέσεως, εἰς ἣν ὁ Ναπολέων ἔστησε τὰς εἰρημένας κανονοστοιχίας. Ὁ Μορῶ,

παρατηρήσας τὸ κινδυνῶδες τῆς θέσεως, εἶπεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ν' ἀποσυρθῇ ἐκεῖθεν. Μόλις ὅμως ἐτελείωσε τὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον συμβουλήν του, καὶ σφαῖρα πυροβόλου, ῥιφθεῖσα ἐξ αὐτῶν τῶν κανονοστοιχιῶν, ἃς αὐτοπροσώπως διεύθυνεν ὁ Ναπολέων, προσέβαλεν ἀμφοτέρους τοὺς πόδας τοῦ Μορῶ καὶ ἔῤῥιψεν αὐτὸν χαμαὶ μετὰ τοῦ ἵππου του. Παράδοξον συμβὰν τῆς τύχης, ν' ἀποθάνῃ ὁ Μορὼ ἐκ γαλλικῆς σφαίρας καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, τοῦ ἐχθροῦ του, διευθυνομένης. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, δραμὼν πάραυτα, ἔλαβεν αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του, διέταξε νὰ τὸν μεταφέρωσι καὶ διέμεινε παρ' αὐτῷ ἐπὶ πολὺν ὥραν, καταβεβυθισμένος εἰς λύπην. Τὸ συμβὰν τοῦτο, ἐν ἀκαρεῖ διαδοθὲν εἰς ὅλον τὸν συμμαχικὸν στρατὸν, ἐλύπησε πάντας. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐταράχθη ὁ συμμαχικὸς στρατὸς, μαθὼν μετ' οὐ πολὺ καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος αὐτοῦ, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον δὲν ἐδύνατο νὰ συνδράμῃ αὐτὸ ὡς ἐκ τῆς ὑπαρχούσης βαθείας φάραγγος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἤδη καταστρεφομένου αὐστριακοῦ σώματος· πρὸς δὲ συγχρόνως καὶ ὁ Βαρκλάϋ ἐξεφράσθη ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν κατὰ τοῦ Νέϋ μελετηθεῖσαν προσβολὴν ἕνεκα τῆς καταπιπτούσης βροχῆς.

Οἱ στρατηγοὶ τῶν συμμάχων λοιπὸν, βλέποντες ὅτι κατεπολεμήθησαν ἀριστερόθεν, ὅτι ἐκανονοβολοῦντο δεινῶς πρὸς τὸ κέντρον, ὅτι ἐπηπειλοῦντο νὰ ὑπερφαλαγγισθῶσι δεξιόθεν διὰ τῆς προχωρήσεως τοῦ Νέϋ ἄνευ ἐμποδίων, καὶ φοβούμενοι μήπως ἡ κυριωτέρα ὁδὸς τῆς Πετερσβάλδης, ἥτις ἦτον ἡ κυρία ὁδὸς τῆς ὑποχωρήσεως αὐτῶν, καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Βανδάμμου, συνήχθησαν παρὰ τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν, καὶ ἤρχισαν νὰ συζητῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Οἱ ἐνθερμότεροι τῶν στρατηγῶν ἐγνωμοδότουν νὰ μένωσιν εἰς τὰ ἴδια· ἀλλ' ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος, ὑποστὰς πολλὰ δεινὰ, διότι ὑπὲρ τὰς 20 χιλιάδας ἀνδρῶν ἀπώλεσεν ἐκ μόνου τοῦ ἀριστεροῦ αὐτοῦ, καὶ φοβούμενος μήπως καταδιωχθῇ δεινῶς ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, ἐπέμενε νὰ ὑποχωρήσωσιν. Οὕτως ἀπεφα-

σίσθη ἡ ὑποχώρησις τῶν συμμάχων· μὴ προσδιορισθέντος ὅμως τοῦ μέρους ἔνθα ἔμελλον νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἕκαστον σῶμα, ἐγκαταλεῖπον τὴν θέσιν του, ὑπεχώρει πρὸς τὰ ὄρη.

Περὶ τὴν ἕκτην λοιπὸν ὥραν μ. μ. ὅλος ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐγκατέλειψε τὰς θέσεις του, ἀφήσας ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης πλέον τῶν 10 χιλιάδων φονευμένων καὶ πληγωμένων καὶ 15—16 χιλιάδας αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ γαλλικὸς στρατὸς, παρακολουθῶν αὐτὸν, συνελάμβανε κατόπιν αὐτοῦ πλῆθος αἰχμαλώτων, πυροβόλων, πολεμοφοδίων καὶ ἐπισκευῆς τοῦ στρατοῦ. Ἡ εἰς τὸν Ναπολέοντα λαμπρὰ ἡμέρα αὕτη, ἥτις ἦτο καὶ ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς δόξης του, ἐπροξένησε ζημίαν εἰς αὐτὸν περίπου τῶν ἐννέα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἁπάντων σχεδὸν φονευθέντων ἐκ τῶν σφαιρῶν τῶν ἐχθρικῶν πυροβόλων· ἡ δὲ ἔκβασις τῆς ἡμέρας ταύτης ὠφείλετο εἰς τὴν ὀξυδέρκειαν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις διὰ τοῦ διορατικοῦ αὐτοῦ ἀνεκάλυψε τὴν ἀπομόνωσιν τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῶν συμμάχων καὶ διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ ἐπιδεξιότητος τοῦ Μυράτου κατέστρεψεν αὐτό. Ἄνευ δὲ τοῦ κατορθώματος τούτου ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐκτοπισθῶσιν οἱ σύμμαχοι, καὶ ἑπομένως οὕτω νὰ ἡττηθῶσι. Πρὸς δὲ ὁ Ναπολέων, μὴ εὐχαριστούμενος εἰς μόνην τὴν νίκην ταύτην, ἐκαυχᾶτο εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι μετ' ὀλίγον θέλουσι μάθει καὶ ἕτερα τρόπαια αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ λέγων, ἐστηρίζετο εἰς τὰς ὑπὸ τὸν στρατάρχην Βανδάμμον 40 χιλιάδας ἀνδρῶν, οὓς εἶχε διορίσει ἵνα ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν ὑποχωρησάντων συμμάχων. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐδύνατο νὰ προΐδῃ ὁποίαν ἀπροσδόκητον καταστροφὴν ἔμελλε νὰ ὑποστῇ ὁ στρατὸς οὗτος.

Ὁ Ναπολέων ἐπανῆλθεν εἰς Δρέσδαν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καταβρεγμένος ὡς ἐκ τῆς ἀκαταπαύστου βροχῆς ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπευφημιῶν τοῦ λαοῦ, εὐλογοῦντος αὐτὸν διὰ τὴν ἀπαλλαγήν του ἐξ 200 χιλιάδων ἐχθρῶν, ἑτοίμων νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν πόλιν των. Ὡς δὲ εἶχεν, ἀπῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας, ὅστις συνεχάρη αὐτὸν διὰ τὰ κατορθώματά του. Πάντας δὲ ὁ Ναπολέων ἠρώτα

ἂν ἔμαθον τίς ἐκ τῶν ἐπισήμων τῶν συμμάχων ἐπληγώθη κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, διότι εἶχε παρατηρήσει διὰ τοῦ τηλεσκοπίου, ὅτε αὐτοπροσώπως διεύθυνε τὰς ὡς προερρέθη κανονοστοιχίας, ὅτι σφαῖρα ἐκ τῶν εἰρημένων πυροβόλων του προσέβαλεν εἴς τι μέρος, ἔνθα πολλοὶ ἔφιπποι λαμπροστόλιστοι ἀξιωματικοὶ ἐπεσωρεύθησαν. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἠρώτα τοὺς περὶ αὐτὸν « Ὁποῖον ἐφονεύσαμεν ἐκ τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου ἐφίππου οὐλαμοῦ; » Μετά τινα δὲ ὥραν ἔμαθε τὸ παράδοξον ἐκεῖνο συμβάν. Ὁ πληγωθεὶς ἔνδοξος εἶχεν ἕνα κύνα, ὅστις δὲν ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ τόπου, ὅπου ἐπληγώθη ὁ κύριός του. Ὁ κύων οὗτος, ἔχων εἰς τὸ περιλαίμιόν του τὴν ἐπιγραφὴν, «*ἀνήκω εἰς τὸν στρατηγὸν Μορῶ*» εὑρεθεὶς ὑπὸ τῶν Γάλλων στρατιωτῶν, προσεφέρθη τῷ Ναπολέοντι, ἐξ οὗ ἔμαθεν οὗτος τὴν ἐκεῖ παρουσίαν τοῦ Μορῶ καὶ συνάμα τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων, θέλων νὰ δρέψῃ τοὺς καρποὺς τῆς νίκης του, διέταξεν ἅπαντα τὰ ἐκεῖ στρατεύματά του, ἀφοῦ ἀναπαυθῶσι καὶ θερμανθῶσιν εἰς μεγάλας πυρὰς καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα, τῇ ἐπιούσῃ, 28 Αὐγούστου, νὰ πορευθῶσι πρὸς καταδίωξιν τῶν ὑποχωρησάντων συμμαχικῶν στρατευμάτων.

Οἱ δὲ σύμμαχοι, ὀπισθοπορήσαντες μέχρι τῶν κορυφῶν τῶν προκειμένων ὑψωμάτων, συνεζήτουν ἀλλήλοις ὁποίαν διεύθυνσιν ἔπρεπε νὰ λάβωσι· καὶ ἄλλοι μὲν ἤθελον νὰ μένωσιν εἰς τὰς ἐξόδους τῶν ὀρέων τῆς Βοεμίας, ὡς συνεβούλευεν αὐτοὺς ὁ στρατηγὸς Μορῶ πρὸ τῆς μάχης· ἕτεροι δὲ, νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς Βοεμίαν, πρὸς οὓς συνεφώνει καὶ ὁ Σβαρζεμβέργος, ὅστις ἤθελε νὰ διοργανίσῃ τὸν ὑποστάντα πολλὰς ζημίας στρατόν του. Τῆς γνώμης ταύτης ὑπερισχυσάσης, οἱ σύμμαχοι ἐσκέπτοντο ὁποίαν ὁδὸν ἔπρεπε νὰ ἐκλέξωσιν ἵνα ὑποχωρήσωσιν ἀσφαλέστερον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῆς Πετερσβάλδης ὁδὸς εἶχεν καταληφθῆ ἐν μέρει κατὰ προηγουμένην διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Βανδάμμου, ἀπεφασίσθη ὥστε οἱ μὲν Ῥῶσσοι νὰ πορευθῶσιν εὐθὺς πρὸς τὴν ὁδὸν ταύτην, καὶ διὰ πάσης θυσίας νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν, ἀποσοβοῦντες ἐκεῖθεν τοὺς Γάλλους, τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ

καὶ οἱ Πρῶσσοι νὰ πορευθῶσι πλαγίως τῆς ὁδοῦ ταύτης, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ τῶν Αὐστριακῶν νὰ πορευθῇ διὰ τῆς πρὸς τὴν Φρεϋβέργαν ὁδόν. Οὕτω λοιπὸν διὰ τριῶν πορειῶν ἀπεφάσισαν οἱ σύμμαχοι νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὴν Βοεμίαν. Τῇ ἐπιούσῃ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἤρχισαν τὴν ὑποχώρησίν των κατὰ τὰ προαποφασισθέντα. Ἀλλ' ἅπαντες ἦσαν περίλυποι διὰ τὰ συμβάντα τῆς προλαβούσης ἡμέρας, οἱ δὲ Γάλλοι ἤρχισαν τὴν κατ' αὐτῶν καταδίωξιν, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ τοὺς προφθάσωσι, διότι τὸ ἔδαφος μετεβλήθη εἰς πηλὸν ἕνεκα τῆς ἐπιπεσούσης βροχῆς τῇ προτεραίᾳ.

Ὁ Βαρκλάϋ, πορευόμενος πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς Πετερσβάδης καὶ ἰδὼν ἐκεῖ πλῆθος γαλλικῶν στρατευμάτων, ἐδίγασε νὰ προχωρήσῃ, μήπως δὲν δυνηθῇ νὰ διέλθῃ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης· τούτου ἕνεκα, ἀλλάξας διεύθυνσιν, εἰδοποίησε καὶ τὸν στρατηγὸν Ὀστερμάννον, προπορευόμενον ἐκεῖ, νὰ ὀπισθοπορήσῃ καὶ ἑνωθῇ μετ' αὐτοῦ, ἐγκαταλειμπάνων τὸν πρίγκηπα τῆς Βυρτεμβέργης μόνον νὰ ἔλθῃ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Πετερσβάλλης εἰς Βοεμίαν.

Ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος, ὅστις, καταβὰς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Πετερσβάλης, ἤρχισεν ἤδη νὰ συμπλέκηται μὲ τὸν στρατηγὸν Βανδάμμον, ἀπέτρεψε τὸν στρατηγὸν Ὀστερμάννον νὰ ὑποχωρήσῃ, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ ἑνωθῇ μὲ αὐτὸν, καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν ὁδὸν τῆς Πετερσβάλης, ἀντιταττόμενος μετ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ Βανδάμμου· οὗτος δὲ, μὴ θέλων νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐκεῖ γαλλικῶν στρατευμάτων τὸν Εὐγένιον, ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρακλήσεις αὐτοῦ. Ὁ Βαρκλάϋ, ἀκολουθῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πλαγίως τὴν εἰρημένην ὁδὸν, συνεπλάκη μὲ τὰ παρακείμενα στρατεύματα τοῦ στρατηγοῦ Βανδάμμου, καὶ μετά τινας συμπλοκὰς, ἐν αἷς ἀπώλεσε περίπου χιλίους ἄνδρας, ἀπεχωρίσθη ἐξ αὐτοῦ. Ὁ στρατηγὸς Βανδάμμος κατεῖχε τὸ κενὸν τῆς Πίρνας καὶ ἐκεῖ περιέμενε τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, ἐνῷ ὁ πρίγκηψ Εὐγένιος καὶ ὁ στρατηγὸς Ὀστερμάννος ἐξηκολούθουν πλευρικῶς τὴν ὁδὸν τῆς Πετερσβάλης.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐν τῇ ὑποχωρήσει τῶν συμμάχων κατὰ τὴν 26 Αὐγούστου, ὁ Ναπολέων ἐγερθεὶς ἀπὸ πρωΐας κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, διέταξε τοὺς μὲν στρατάρχας Μορτιέρον καὶ Μαρμῶνα ν' ἀπέλθωσι καὶ ἑνωθῶσι μὲ τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βανδάμμον σῶμα πρὸς καταδίωξιν τῶν συμμάχων, τὸν δὲ Σαὶντ Σὺρ καὶ τὸν Μυράτον νὰ δράμωσι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἑκάτερος δι' ἄλλης ὁδοῦ, εἰδοποιῶν πάντας ὅτι καὶ αὐτὸς μετ' ὀλίγον ἤθελεν ἔλθη κατόπιν αὐτῶν ἵνα δώσῃ ἐπιτοπίως τὰς ἀναγκαίας διαταγάς.

Μετ' ὀλίγον λοιπὸν ὁ Ναπολέων, ἐξελθὼν ἐκ τῆς Δρέσδας καὶ ἀναβὰς εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ὑψώματα, εἶδεν ὅτι τὰ ῥωσσικὰ στρατεύματα εἶχον ἀλλάξει διεύθυνσιν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ, κατόπιν δὲ τούτων ἠκολούθησαν τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν οἱ Πρῶσσοι καὶ οἱ Αὐστριακοί· τοῦτο ἐπροξένησε κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ναπολέοντα· διότι, ἐνῷ πρότερον ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐπορεύετο ἐκ διαλειμμάτων, ἤδη ἔτεινε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ἔνθα ἦτο διωρισμένος νὰ φυλάττῃ ὁ στρατάρχης Μαρμών. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ στρατάρχης οὗτος δὲν ἐδύνατο ν' ἀντιπαραταχθῇ εἰς τοιαύτην πληθὺν στρατευμάτων, προσερχομένων πρὸς αὐτὸν, διέταξε τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σὺρ νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ· ἀναχωρήσας δὲ καὶ αὐτὸς ἐντεῦθεν, ἔφθασε περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸ στενὸν τῆς Πίρνας, ἔνθα ἀνεπαύθη ὀλίγον, ἀλλ' αἴφνης κατεβλήθη ὑπὸ σφοδρῶν πόνων τῆς κοιλίας, οὓς ὑπέφερε πάντοτε, ὁσάκις ἐξετίθετο εἰς τὴν ὑγρασίαν, ὡς ἐν τῇ προτεραίᾳ, καθ' ἣν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἔμεινεν ἐκτεθειμένος εἰς τὴν βροχήν· ἀλλ' οὐδαμῶς ἐμποδίζετο ἐκ τούτου νὰ ἐκδίδῃ τὰς κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἀναγκαιούσας διαταγάς.

Ἐνταῦθα ὁ Ναπολέων ἔλαβεν ἐκ τῶν κατὰ τοῦ Βερολίνου σταλέντων στρατευμάτων ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἀνυπομόνως περιέμενεν, ἐξ ὧν ἔμαθεν ὅτι ὁ ἐκεῖ σαλὲις στρατάρχης Οὐδινὼ, ὅστις ἔμελλε νὰ εἰσβάλῃ εἰς Βερολῖνον, πρὸ πολλῶν ἡμερῶν δὲν ἐδυνήθη νὰ φθάσῃ ἐκεῖ ἕνεκα τῶν συμβασῶν πλημμυρῶν, οὐδὲ ἐδυνήθη ἐπὶ πολὺ νὰ βλάψῃ τὰ ἐκεῖ συμμαχικὰ στρατεύματα, καὶ ὅτι ὁ

στρατάρχης Μαγδονάλδος, συμπλακεὶς μὲ τὸν στρατηγὸν Βλούχερον, ὑπέστη πολλὴν βλάβην. Οὕτω ὁ Ναπολέων μόλις ἐχάρη περὶ τῶν τῆς παρελθούσης ἡμέρας νικῶν του, ἤρχισε νὰ λυπῆται περὶ τῶν ἑτέρων ἀποτυχιῶν του. Ἡ κατὰ τοῦ Βερολίνου ἐπιχείρησις ἐθεωρεῖτο ὑπ' αὐτοῦ ἀναγκαιοτάτη εἰς τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατηγικοὺς σκοπούς του, διότι διὰ τῆς καταλήψεως αὐτῆς ἤθελε νὰ ἐξουδενώσῃ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Γερμανῶν, νὰ τιμωρήσῃ τὸν τοσοῦτον ἐπαιρόμενον Βερναδόττον, καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὴν συγκοινωνίαν τῶν ἐν τῷ Ὀδέρῳ διατηρουμένων ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων φρουρίων· ἡ δὲ ἀποτυχία τοῦ Μγαδονάλδου ἐδυσκόλευεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἅλωσιν τοῦ Βερολίνου. Προτιθέμενος λοιπὸν ὁ Ναπολέων νὰ καταδιώξῃ ὅλαις δυνάμεσι τὸν συμμαχικὸν στρατὸν, διέταξε τοὺς στρατάρχας αὐτοῦ νὰ πορεύωνται ὄπισθεν αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν καταδιώκωσιν ὅσον ἐδύναντο, τὸν δὲ στρατηγὸν Βανδάμμον διέταξεν ἐντόνως νὰ καταβῇ μετὰ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Βοεμίας καὶ νὰ προκαταλάβῃ τὰς διεξόδους αὐτῶν, καταπολεμῶν τοὺς θέλοντας νὰ διαβῶσιν ἐκεῖθεν. Μετὰ δὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν διαταγῶν του τούτων ἐπανῆλθεν ἐφ' ἁμάξης εἰς Δρέσδαν, ἀφήσας τοὺς στρατηγούς του νὰ ἐκτελέσωσι τὰς διαταγάς του.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς 26 Αὐγούστου ὁ Μαρμὼν, ὁ Βίκτωρ, ὁ Σαὶντ Σὺρ καὶ ὁ Μυράτος ἐπορεύθησαν κατόπιν τῶν ὑποχωρούντων συμμαχικῶν στρατευμάτων καὶ συνελάμβανον πλῆθος πληγωμένων, καθυστερούντων στρατιωτῶν, πυροβόλων, πολεμοφοδίων καὶ λοιπῶν σκευῶν τοῦ στρατοῦ.

Τῇ ἐπαύριον ὁ στρατηγὸς Βανδάμμος, παροξυνθεὶς ἐκ τῶν διαταγῶν τοῦ Ναπολέοντος, ἃς ἔλαβε τῇ ἑσπέρᾳ τῆς προτεραίας, ἀπεφάσισε νὰ τρέξῃ ὄπισθεν τῶν ῥωσσικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα διῆλθον ἐνώπιόν του, χωρὶς νὰ τὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ τὰ καταδιώξῃ ὅσον ἐδύνατο. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἦτον μὲν ὀξυδερκὴς, δραστήριος, ἔμπειρος καὶ νουνεχὴς, ἀλλὰ δυστυχῶς εἶχεν ἤθη ὅλως στρατιωτικὰ, ὥστε ὡς ἐκ τοῦ ἀποτόμου χαρακτῆρός του δὲν ἠνοεῖτο· διὸ παρεπονεῖτο ὅτι

εἰσέτι δὲν προεβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου, ὡς οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ στρατηγοὶ, καί τοι οὗτοι, κατ' αὐτὸν, ἔχοντες μικροτέραν ἱκανότητα, καὶ ὅτι οὐδέποτε ὁ Ναπολέων ἠθέλησε νὰ θεραπεύσῃ τὰ παράπονα αὐτοῦ. Παρουσιαθείσης δὲ τῆς περιστάσεως ταύτης, ἠθέλησε νὰ διπλασιάσῃ τὸν ζῆλόν του, ἵνα συστηθῇ παρὰ τῷ Ναπολέοντι· ἀλλ' ὁ ὑπέρμετρος ζῆλος αὐτοῦ εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν ἦτον ὠφέλιμος, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν ἐνεστῶσαν, διότι ὤφειλε νὰ ἦναι μᾶλλον προφυλαγμένος. Προεχώρησε λοιπὸν ἀπὸ πρωΐας τῆς 29 Αὐγούστου κατὰ τῶν ὀπισθοπορειῶν τῶν Ῥώσσων. Ἡ πρωτοπορεία αὐτοῦ, διοικουμένη ὑπό τινος ἱκανοῦ νέου πρίγκηπος Γερμανοῦ, Ῥεύσσου καλουμένου, προηγεῖτο, ὁ δὲ στρατηγὸς Βανδάμμος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἄξου, διεύθυνεν αὐτήν. Ὁ Βανδάμμος καὶ ὁ πρίγκηψ Ῥεῦσσος, προφθάσαντες ἓν ῥωσσικὸν σῶμα, προσέβαλον καὶ κατέστρεψαν αὐτὸ, συλλαβόντες δύο χιλιάδας αἰχμαλώτων, ἀλλ' ὁ ῥηθεὶς πρίγκηψ Ῥεῦσσος ἐφονεύθη ὑπὸ σφαίρας πυροβόλου.

Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὁ στρατηγὸς Βανδάμμος ἐξηκολούθει δραστηρίως τὴν κατὰ τῶν Ῥώσσων καταδίωξιν, διέβη τὰ ὄρη καὶ κατέβη εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐκάθισεν ἀπέναντι τῆς θέσεως Κύλμ, ὅθεν ἔμελλον νὰ διαβῶσι τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα. Ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος τῆς Βυρτεμβέργης καὶ ὁ στρατηγὸς Ὀσερμάννος, οἵτινες κατεδιώκοντο ὑπὸ τοῦ Βανδάμμου, κατέλαβον τὴν ἀπέναντι τοῦ Κύλμ θέσιν καὶ τὸ παρακείμενον στενὸν Τεπλίτζ. Ὁ Βανδάμμος, ἔχων ἐντολὴν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος νὰ καταλάβῃ τὸ εἰρημένον στενὸν, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τὰ ἐκεῖ ῥωσσικὰ στρατεύματα, ἀλλὰ μὴ ἔχων προχείρως εἰμὴ ὀλίγας δυνάμεις, διότι τὸ πλεῖστον τῶν στρατευμάτων του δὲν εἶχε φθάσει εἰσέτι, ἐσταμάτησε προσώραν. Ἀλλ' ἰδοὺ τί συνέβη κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν τῷ συμμαχικῷ στρατῷ.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν 28 Αὐγούστου διέτριβεν εἰς τὰ ὄρη, ἀκολουθῶν τὴν ὑποχώρησιν τῶν στρατευμάτων του· τῇ δὲ 29 ἀπὸ πρωΐας, πλησιάσας εἰς τὴν θέσιν

Κύλμ εἶδε ταύτην κατεχομένην ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἐπαπειλούντων νὰ καταλάβωσι τὸ στενὸν Τεπλιτζ· ὡς ἐκ τούτου ἤρχισε νὰ διαλογίζηται περὶ τοῦ κινδύνου τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης· ἀπολέσας δὲ τὸν σύμβουλόν του, τὸν στρατηγὸν Μορὼ, ὃν ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων των οἱ στρατιῶται, δὲν τῷ ἔμενεν εἰμὴ ὁ στρατηγὸς Ζουμινὴς, ὃν ὁ Μορὼ ἐσύστησεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὡς ἱκανὸν, καὶ τοι ὀξύθυμον, ἵνα συμβουλεύηται. Ὁ Ζουμινὴς εὐθὺς ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, μάλιστα κατὰ τοῦ πρίγκηπος Σβαρζεμβέργου, ὅτι οὗτοι ἦσαν αἴτιοι τῆς παραβιασμένης καὶ κινδυνώδους ταύτης ὑποχωρήσεως. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, ὅστις ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐννοῇ τὰ τοῦ πολέμου, καὶ μάλιστα αἰσθανόμενος ζωηρὸν τὸ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πάθος του, ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ζουμινῆ. Εὐθὺς καὶ πάντες οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἦλθον παρ' αὐτῷ καὶ ἐγνωμοδότουν ὅτι ἔπρεπε νὰ σταματήσωσι καὶ νὰ πολεμήσωσι, καὶ οὐχὶ νὰ ὑποχωρῶσι καταδιωκώμενοι ὑπὸ ὀλίγων γαλλικῶν στρατευμάτων· τὴν γνώμην ταύτην συμμερισθέντες καὶ οἱ στρατηγοὶ Βαρκλάϋ καὶ Διέβιτζ, ὅστις διωρίσθη ἀρχηγὸς τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, διέταξαν εὐθὺς τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον καὶ τὸν στρατηγὸν Ὀστερμάννον νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὰς θέσεις των ἀτάραχοι, διότι θέλουσι τοὺς συνδράμει τάχιστα.

Ὁ δὲ στρατηγὸς Βανδάμμος, βλέπων ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ καταδιωκώμενα ῥωσσικὰ σώματα ἐσταμάτησαν, προσέβαλε ταῦτα μὲ τὰ προχείρως εὑρεθέντα στρατεύματά του, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδυνήθη νὰ ἐκτοπίσῃ τοὺς Ῥώσσους ἐκ τῆς ἀπέναντι τοῦ Κύλμ θέσεως καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτὴν, καὶ ἐπομένως νὰ καταδιώξῃ αὐτοὺς καὶ πέραν τῆς θέσεως ταύτης ἵνα καταλάβῃ καὶ τὸ παρακείμενον στενὸν Τέπλιτζ, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, ἐλθὸν τὸ ῥωσσικὸν ἱππικὸν καὶ ἕτερα πολυάριθμα ῥωσσικὰ στρατεύματα, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ καὶ νὰ μένῃ ἐν Κύλμ, ἐκεῖθεν δὲ ἀντὶ νὰ καταδιώκῃ, ἀπεφάσισε νὰ ἀμύνηται, βοηθείᾳ μάλιστα ὀδγοήκοντα πυροβόλων,

τὰ ὁποῖα ἔφθασαν πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ. Ὁ Βανδάμμος, ἐμμένων εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὑπελόγιζεν ὅτι καὶ οἱ στρατάρχαι Μορτιέρος καὶ Σαὶντ Σὺρ ἤθελον δράμει πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, ὡς μὴ ἀπέχοντες ἀμφότεροι πλέον τῶν δώδεκα ὡρῶν· μάλιστα δὲ εὐθὺς ἔγραψεν εἰς τὸν Ναπολέοντα, παριστῶν αὐτῷ τὴν θέσιν του καὶ ζητῶν βοήθειαν.

Ὁ Ναπολέων ἔλαβε τὰς περὶ τούτου ἐπιστολὰς τοῦ στρατηγοῦ Βανδάμμου ἐν Δρέσδῃ τῇ 29 Αὐγούστου τὸ ἑσπέρας, ἀλλ' οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὰ ἐμπεριεχόμενα, νομίζων ὅτι οἱ σύμμαχοι, νικηθέντες καὶ καταδιωχθέντες ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, δὲν ἐζήτουν εἰμὴ πῶς νὰ σωθῶσι, καὶ οὐχὶ ὅτι ἐδύναντο νὰ ἐπιχειρήσωσι, καίτοι πρὸς βλάβην τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἔγραψε πρὸς τὸν στρατάρχην Μορτιέρον καὶ Μυράτον ὅτι ἐν ἀνέσει νὰ καταδιώκωσι τοὺς ἐχθροὺς ἵνα μὴ κοπιάσωσι, διότι προέθετο μετ' ὀλίγον νὰ πορευθῇ μετ' αὐτῶν εἰς Βερολῖνον, ἀπέχον πέντε ἡμέρας ἐκ Δρέσδας· εἰς δὲ τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σὺρ ἔγραψε νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Βανδάμμου.

Οἱ Ῥῶσσοι μετ' ὀλίγων Πρώσσων καὶ ὀλίγων Αὐστριακῶν σωμάτων, ἑνωθέντων μὲ αὐτοὺς κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Μεττερνίχου, κατεῖχον τὸ ἀπέναντι τῆς θέσεως τοῦ Βανδάμμου στενὸν Τεπλὶτζ, καὶ δὲν ἐσκέπτοντο εἰμὴ πῶς νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ὑποχώρησίν των· πρὸς δὲ, ἐπειδὴ τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κλεῖστ πρωσσικὸν σῶμα, ὃν ἡνωμένον κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κολλοδέρον αὐστριακὸν σῶμα καὶ ἐν τῇ ὑποχωρήσει διαχωρισθὲν, ἔμεινεν ὄπισθεν καὶ ἔμελλε νὰ διαβῇ ἐκ τῆς θέσεως Κύλμ, ἦν κατεῖχον οἱ Γάλλοι, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἦτο λίαν ἀνήσυχος, διότι τὸ σῶμα τοῦτο κατεδιώκετο κατὰ πόδας ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σὺρ, ἀπ' ἔμπροσθεν δὲ ἤθελεν ἀπαντήσει τὸν στρατηγὸν Βανδάμμον, ὥστε ἐξετίθετο εἰς προφανῆ κίνδυνον· διὸ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐξαπέστειλεν ἕνα τῶν ὑπασπιστῶν του ὅπως ὁδηγήσῃ αὐτὸ διὰ τῶν ὀρέων καὶ δασῶν ἵνα σωθῇ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας· μάλιστα δὲ, ἐπειδὴ μετὰ τοῦ σώματος

τούτου ἦτο καὶ ὁ νέος πρίγκηψ τῆς Αὐριλίας, ἔτι μᾶλλον ἐλυπεῖτο ὁ μονάρχης οὗτος, φοβούμενος μήπως αἰχμαλωτισθῇ ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ χρησιμεύσῃ καὶ τοῦτο νέον τρόπαιον εἰς τὸν Ναπολέοντα. Οὕτω λοιπὸν διέκειντο ἑκατέρωθεν τῶν ἐμπολέμων τὰ πράγματα τῇ 29 Αὐγούστου περὶ τὸ μεσονύκτιον, δηλαδὴ οἱ μὲν Γάλλοι πλήρεις ἐλπίδων, οἱ δὲ σύμμαχοι φόβων.

Τῇ ἐπαύριον, 30 Αὐγούστου, ἑκάτερος τῶν ἐμπολέμων στρατῶν διετήρει τὴν θέσιν του. Ἀλλ' οἱ σύμμαχοι ἐμελέτων νὰ ἐκτοπίσωσι τὸν Βανδάμμον διὰ νὰ εὐκολύνωσι τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατηγοῦ Κλέϊστ· ἐπειδὴ ὅμως ἠγνόουν πόθεν ἤρχετο οὗτος, δὲν ἐπεχείρησαν τοῦτο, πρὸς δὲ ἐνόμιζον ὅτι καὶ ὁ Βανδάμμος εἶχε μόνον 30 χιλιάδας στρατοῦ, ἐν ᾧ οὗτος εἶχε 40 χιλιάδας. Ὁ δὲ Βανδάμμος περιωρίσθη νὰ μένῃ εἰς τὰ ἴδια, περιμένων τὴν ἄφιξιν τοῦ στρατάρχου Μορτιέρου, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν προσέγγισιν τοῦ Σαὶντ Σὺρ, καὶ τότε ν' ἀναλάβῃ τὴν καταδίωξιν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων.

Περὶ τὴν ὀγδόην τῆς πρωΐας οἱ σύμμαχοι ἤρχισαν ν' ἀκροβολῶσι· μετ' ὀλίγον τὸ ῥωσσικὸν ἱππικὸν ἐπέπεσε κατὰ μιᾶς γαλλικῆς κανονοστοιχίας καὶ ἀνήρπασε τρία πυροβόλα, κατακερματίσαν καὶ ἓν πεζικὸν τάγμα, θέλον νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτά. Ὁ Βανδάμμος εὐθὺς ἐξαπέστειλε τὸ ἱππικόν του πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ, ἀλλὰ, τοῦ αὐστριακοῦ πεζικοῦ ἐλθόντος πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, καὶ μάλιστα ὁ διοικῶν στρατηγὸς Κορβινὼ ἐπληγώθη κατὰ τὴν κεφαλήν. Ὁ Βανδάμμος ἐξαπέστειλε πάραυτα μίαν ταξιαρχίαν πεζικοῦ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἱππικοῦ του, ἥτις, καταβᾶσα εἰς τὴν πεδιάδα, ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἀντέκρουε διὰ τετραγώνων τὸ ῥωσσικὸν ἱππικὸν καὶ τὸ αὐστριακὸν πεζικόν. Ὁ σκοπὸς τῶν συμμάχων ἦτο νὰ ὑποχρεώσωσι τὸν στρατηγὸν Βανδάμμον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς πρὸς ἀριστερὰν κατεχομένας ὑπ' αὐτοῦ θέσεις, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε οὐδὲν ἐδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσιν.

Ἀϊρνης ὅμως περὶ τὴν δεκάτην ὥραν τῆς πρωΐας ἠκούσθη

μέγας θόρυβος ὄπισθεν τοῦ στρατοπέδου τοῦ Βανδάμμου, καὶ συνάμα ἠκούσθησαν πολλοὶ πυροβολισμοὶ καὶ κρότος ἁμαξῶν τοῦ πυροβολικοῦ· ἐφαίνοντο δὲ πολλαὶ καὶ πυκναὶ φάλαγγες ἐρχόμεναι. Ὁ Βανδάμμος ἐνεπλήσθη χαρᾶς, νομίζων ὅτι ὁ στρατάρχης Μορτιέρος ἤρχετο πρὸς βοήθειάν του ἐκ τῆς θέσεως Πίρνας· ἀλλὰ μάταιαι ἐλπίδες, κακὴ διάγνωσις! Ἔδραμεν εὐθὺς νὰ ἴδῃ τὰ πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενα στρατεύματα, καὶ πάραυτα ἀνεγνώρισε τὰς πρωσσικὰς στολάς, διότι ὁ περιμενόμενος ὑπὸ τῶν συμμάχων Πρῶσσος στρατηγὸς Κλεῖστ ἤρχετο ἤδη. Ἀλλὰ τίς ἐδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι τὸ πρωσσικὸν τοῦτο σῶμα αἴφνης ἤθελε φανῇ ὄπισθεν τοῦ στρατηγοῦ Βανδάμμου, ἐνῷ τοῦτο ἐζήτει νὰ σωθῇ; Ἰδοὺ δὲ τί συνέβη.

Ὁ στρατηγὸς Κλείστ, εἰδοποιηθεὶς παρὰ τοῦ πρὸς αὐτὸν σταλέντος ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας περὶ τῆς καταλήψεως τοῦ Κύλμ ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, συνήθροισε τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ ἐκοινοποίησε τοῦτο, παριστῶν εἰς αὐτοὺς τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν ἦσαν ἐκτεθειμένοι, διότι πλαγίως καὶ ἐκ τῶν νώτων ἐπηπειλοῦντο ὑπὸ τῶν στρατάρχων Σαὶντ Σὺρ καὶ Μαρμῶνος, ἀπ' ἔμπροσθεν δὲ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βανδάμμου· οὗτοι δὲ, ὁμοφώνως καταφρονήσαντες τὸν κίνδυνον, ἀπεφάσισαν νὰ διέλθωσι διὰ τῶν πολεμίων ἐκ τῆς θέσεως Κύλμ, ἢ ν' ἀποθάνωσι. Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς εἶχον ὁδοιπορήσει οὗτοι ἀνενοχλήτως, διότι οἱ Γάλλοι δὲν κατεδίωκον αὐτοὺς, καὶ ἐπομένως αἴφνης ἦλθον ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ Βανδάμμου. Οὗτος δὲ, βλέπων ἑαυτὸν περικυκλωμένον πανταχόθεν, διότι 100 περίπου χιλιάδες ἐχθρῶν ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐπιπέσωσι κατ' αὐτοῦ κατὰ μέτωπον, τριάκοντα δὲ χιλιάδες ἦλθον ἐκ τῶν νώτων, οὐδαμῶς ἐταράχθη, ἀλλὰ σκεφθεὶς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἄξου, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν ἐλθόντων ἐκ τῶν νώτων αὐτοῦ Πρώσσων καὶ δι' αὐτῶν νὰ διέλθῃ καὶ καταλάβῃ τὴν ὁδὸν τῆς Πετερσβάλδης, ἐγκαταλιμπάνων τὸ πυροβολικόν του, τὸ ὁποῖον δὲν ἐδύνατο νὰ προσλάβῃ ἕνεκα τῶν δυσβάτων μερῶν τῆς διαβάσεώς του· ἐπομένως ἔδωκε τὰς περὶ τούτου διαταγάς του εἰς τὸν ὑπ' αὐτὸν

στρατόν· τὸ μὲν ἱππικόν του λοιπὸν ἔταξεν εἰς τὴν πεδιάδα, ἵν' ἀναχαιτίζῃ τὰς ὁρμὰς τοῦ ῥωσσικοῦ ἱππικοῦ καὶ τῶν Αὐστριακῶν, μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ νὰ προσβάλῃ κατὰ μέτωπον τοὺς ἐκ τῶν νώτων ἐλθόντας Πρώσσους, καὶ μίαν ἑτέραν πλευρικῶς, ὅλον τὸ πυροβολικὸν ἔταξεν εἰς τὴν θέσιν Κὺλμ διὰ νὰ πυροβολῇ μέχρις ἐσχάτων· ὅταν δὲ διέλθωσι διὰ τῶν Πρώσσων αἱ κατ' αὐτῶν διαταχθεῖσαι μεραρχίαι, τότε τὰ ὑποζύγια τῶν πυροβόλων μετὰ τῶν πυροβολιστῶν καὶ τὸ ἱππικὸν ν' ἀκολουθήσωσι τὰ διελθόντα στρατεύματα· ἐγκαταλιπόντες εἰς τὸν ἐχθρὸν τὰ πυροβόλα, νὰ ἑνωθῶσιν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων.

Αἱ διαταγαὶ αὗται εὐθὺς ἐξετελέσθησαν· αἱ εἰς τὴν πεδιάδα καταβᾶσαι ταξιαρχίαι ἐπανῆλθον, ἐκτὸς μιᾶς ταξιαρχίας, καὶ ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσι πρὸς τὰ ὄρη, κατόπιν δ' αὐτῶν καὶ αἱ ἄλλαι μεράρχιαι. Ἰδόντες οἱ Ῥῶσσοι τὴν ὀπισθοδρόμησιν τῶν Γάλλων, μετὰ κραυγῶν χαρᾶς ὁρμῶσι κατόπιν αὐτῶν καὶ ἐπιπίπτουσι κατὰ μιᾶς ταξιαρχίας πεζικοῦ· αἱ δὲ προσδιορισθεῖσαι γαλλικαὶ μεραρχίαι κατὰ τῶν Πρώσσων ὁρμῶσι κατ' αὐτῶν ἵνα διέλθωσι. Ἐνταῦθα ἅπαντες συμπλέκονται καὶ μάχονται σταδιαίως, ἀλληλοσφάζονται μὲ τὰ ξίφη καὶ τὰς λόγχας· μία δὲ ταξιαρχία ἱππικοῦ τοῦ Βανδάμμου ἐπιπίπτει κατὰ τῶν πυροβόλων τῶν Πρώσσων καὶ κυριεύει αὐτά. Οὕτως ἠνοίχθη διέξοδος, καταστραφείσης τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν Πρώσσων, καὶ ἠλπίζετο νὰ σωθῶσι καὶ τὰ μένοντα εἰσέτι ἀπ' ἔμπροσθεν γαλλικὰ στρατεύματα· ἀλλὰ παράδοξόν τι συμβὰν ἀνέτρεψεν ὅλους τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἀτυχοῦς Βανδάμμου. Τὸ εἰς τὴν πεδιάδα ἀμυνόμενον ἱππικὸν αὐτοῦ, προσβληθὲν σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ ῥωσσικοῦ, ὑπεχώρησε κατεσπευσμένως καὶ μετ' αὐτοῦ ὅλοι οἱ πυροβολισταὶ καὶ οἱ ζευγῖται ἐγκαταλείψαντες τὰ πυροβόλα των. Ἅπαντες δὲ οὗτοι, πεσόντες εἰς μίαν μεραρχίαν πεζικοῦ, ἐγκαρτεροῦσαν εἰσέτι, διέλυσαν τὰς τάξεις αὐτῆς, καὶ τότε ἅπαντα τὰ ὑπὸ τὸν Βανδάμμον σώματα, διαλυθέντα, κατέφευγον φύρδην μίγδην εἰς τὸ ἐπὶ ὀρέων δάσος· δὲν ἔμεινε δὲ εἰμὴ μία ταξιαρχία πεζικοῦ ἐν τῇ πεδιάδι ἀμυνα-

μένη καθ' ὅλων τῶν ἐχθρικῶν προσβολῶν, ἥτις μετ' ὀλίγον κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου, ἄλλων μὲν ἐκ τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς φονευθέντων, ἄλλων δὲ αἰχμαλωτισθέντων καὶ ὀλίγων διασωθέντων. Ὁ Βανδάμμος καὶ ὁ Ἄξος, μένοντες τελευταῖοι ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης, καταπληγωθέντες συνελήφθησαν αἰχμάλωται. Ὅλον λοιπὸν τὸ ὑπὸ τὸν Βανδάμμον σῶμα, συγκείμενον ἐκ 40 χιλιάδων, διεσκορπίσθη εἰς τὰ ὄρη, ἀπολέσαν πλέον τῶν 13 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἑπτὰ χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν καὶ 48 πυροβόλα ἐκυριεύθησαν· οἱ δὲ σύμμαχοι ἀπώλεσαν μὲν πέντε χιλιάδας εἰς φονευμένους καὶ πληγωμένους, ἀλλ' ἐξηγόρασαν τὰς ἐν τῇ 27 καὶ 28 ἥττας των, καὶ λησμονήσαντες ταύτας, ἦσαν ἔμπλεοι χαρᾶς διὰ τὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν κατορθώματά των.

Ποῦ δὲ πρέπει ν' ἀποδώσῃ τις τὴν παράδοξον ταύτην καταστροφὴν τοῦ γαλλικοῦ τούτου σώματος; Ἀλλὰ τὸ παραδοξότερον ἦτον ὅτι αἰτία τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ ὑπῆρξε τὸ ἀπολωλὸς πρωσσικὸν σῶμα, περὶ οὗ τοσοῦτον ἐφρόντιζεν ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας νὰ σώσῃ. Πρέπει ἄρα νὰ αἰτιᾶταί τις τὸν Σαὶντ Σὺρ καὶ τὸν Μορτιέρον, ὅτι δὲν συνέδραμον αὐτὸ ἐγκαίρως, ἢ αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα, ὅστις ὀλίγον ἐφρόντισε περὶ τούτου; Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι πανταχοῦ ὑπάρχει καὶ τύχη, ἥτις ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸν Ναπολέοντα.

Ὁ δὲ στρατηγὸς Βανδάμμος, εἰ καὶ εἶχε πολλὰ προτερήματα, ὡς καὶ ἐλαττώματα, οὐδόλως ἔπταισε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Οὗτος, ὢν διατεταγμένος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν συμμάχων, ἔδραμε μετὰ σπουδῆς ὄπισθεν τῶν Ρώσσων, νομίζων ὅτι παρηκολουθεῖτο καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων στρατηγῶν· ἔφθασεν εἰς Κύλμ, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἦτο διατεταγμένος ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ καταβῇ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ στενὸν Τεπλὶτζ, οὗτος, φρονίμως ποιῶν, ἐσταμάτησεν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων εἰς Κύλμ. Ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο νὰ προΐδῃ ὅτι σῶμα πρωσσικὸν, καταδιωκώμενον ὑπὸ ἑτέρων Γάλλων στρατηγῶν, ἤθελεν ἀφεθῆ ἀκαταδίωκτον· θέλον δὲ νὰ σωθῇ, ἀπροσδοκήτως ἐπιπίπτει κατὰ τῶν νώ-

των αὐτοῦ. Ὅθεν μᾶλλον πρέπει νὰ λυπῆταί τις διὰ τὴν ἀτυχίαν τοῦ στρατηγοῦ Βανδάμμου ἢ νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν, ἐκτελέσαντα ἐντίμως καὶ γενναίως τὸ καθῆκόν του.

Οὔτε δὲ ὁ Μορτιέρος ἔσφαλε, διότι ὁ Ναπολέων, καταφρονῶν τοὺς νικηθέντας καὶ ὑποχωροῦντας συμμάχους, ἐβράδυνε νὰ διατάξῃ τὸν στρατάρχην τοῦτον νὰ συνδράμῃ τὸν στρατηγὸν Βανδάμμον· ὥστε, ὅτε εἰδοποιήθη περὶ τούτου ὁ Μορτιέρος, ὁ Βανδάμμος ἦτον ἤδη κατεστραμμένος.

Οὐχὶ δὲ καὶ ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ· οὗτος καταδιώκων τὸν στρατηγὸν Κλέϊστ, ἔπρεπε ν' ἀκολουθῇ τὰ ἴχνη αὐτοῦ, καὶ οὐδὲ στιγμὴ νὰ παρέλθῃ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῦ διευθύνθη. Ἂν τοῦτο ἔπραττεν ὁ Σαὶντ Σὺρ, ὁ Κλέϊστ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βανδάμμου, μάλιστα ἂν ἔπραττε τοῦτο ὁ Σαὶντ Σὺρ ἤθελεν ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν νώτων αὐτοῦ. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ ἦτο μὲν ἀγχίνους, ἀλλ' ἐπέκρινε τὰ πάντα, καὶ δὲν ὑπηρέτει μὲ ζῆλον εἰμὴ τὰ ἴδια ἔργα· ἐκτὸς δὲ τῆς μάχης ἄλλο δὲν ἔπραττεν εἰμὴ νὰ ἐπικρίνῃ τὰς πράξεις τῶν συναδέλφων του καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου του, θέλων πάντοτε νὰ παρουσιάζῃ δυσκολίας, ἀντὶ νὰ προσπαθῇ νὰ ὑπερπηδᾷ αὐτάς. Οὗτος λοιπὸν, δαπανήσας ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 28 εἰς μάτην, τῇ 29 ἐβάδισε μόνον δύο ὥρας, ἐνῷ εἶχε διαταγὴν νὰ καταδιώκῃ ἀκαταπαύστως τὸν ἐχθρόν. Οὕτω λοιπὸν ἀφῆκε τὸν στρατηγὸν Κλέϊστ νὰ ὑποχωρήσῃ ἀνενοχλήτως καὶ νὰ ἔλθῃ ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἀτυχοῦς Βανδάμμου. Τῇ δὲ ἐπομένῃ ἡμέρα, 30 Αὐγούστου, ὅτε ἐκ νέου διετάχθη νὰ δράμῃ καὶ ἑνωθῇ μὲ τὸν στρατηγὸν Βανδάμμον, ἐκινήθη, ἀλλ' ὅτε ἔφθασεν ἐκεῖ, ἡ καταστροφὴ τοῦ στρατηγοῦ τούτου ἦτον ἤδη τετελεσμένη.

Εἷς τῶν αἰτίων τῆς καταστροφῆς ταύτης ἐδύνατο νὰ λογισθῇ καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων, ὅστις δὲν ἦτο μακρὰν τοῦ τόπου, ἔνθα ἐγένετο ἡ εἰρημένη καταστροφὴ τοῦ Βανδάμμου· ἀλλ' οὗτος ἐπανῆλθεν εἰς Δρέσδαν ἕνεκα τῶν δυσαρέστων εἰδήσεων, ἃς ἔλαβε παρὰ τῶν κατὰ τοῦ Βερολίνου προσδιορισθέντων στρατευμάτων του· ἐπομένως, στηριζόμενος εἰς τὰς περὶ κατα-

διώξεως τῶν συμμάχων δοθείσας παρ' αὐτοῦ διαταγὰς, ἔμεινεν ἥσυχος, οὐδέν τι ἀπευκταῖον ὑποπτεύων· διότι οἱ πρὸς καταδίωξιν τῶν συμμάχων διωρισμένοι στρατηγοὶ αὐτοῦ εἶχον ἐννενήκοντα χιλιάδας στρατοῦ, ἐκτὸς τῶν 40 χιλιάδων, ἃς εἶχεν ὁ Βανδάμμος. Τὸ μόνον ὅμως σφάλμα, τὸ ὁποῖον δύνύναται νὰ ἀποδώσῃ τις εἰς τὸν Ναπολέοντα, εἶναι ὅτι, ἐνθυμούμενος τὰς προτέρας νίκας του, καθ' ἃς οἱ νενικημένοι ἐχθροὶ αὐτοῦ ἔφευγον ὡς λαγωοὶ καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ἐλησμόνησεν ὅτι οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι παρῆλθον καὶ ὅτι οἱ τότε ἐχθροὶ αὐτοῦ δὲν ὡμοίαζον πρὸς τοὺς προτέρους, ἀλλ' εἶχον τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ πολεμήσωσι μέχρις ἐσχάτων. Πρὸς δὲ, ὅτι ἐξέτεινε τὸν κύκλον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ, διότι ἤθελε νὰ συμπεριλάβῃ τὰ πάντα εἰς ἕν, καὶ νὰ τὰ ἐνεργήσῃ ταῦτα συγχρόνως, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Ταραντίου κόλπου μέχρι τοῦ Βιστούλα ποταμοῦ, ἤτοι ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τῆς Πολωνίας. Ὅθεν ὡς πρὸς τὴν καταστροφὴν τοῦ Βανδάμμου κατὰ τοῦτο μόνον ἦτον ἐπιλήψιμος ὁ Ναπολέων.

Οἱ δὲ σύμμαχοι κατ' οὐδὲν συνετέλεσαν εἰς τοῦτο, διότι ἐν γένει ἡ ὑποχώρησις αὐτῶν ἦτον ἀκανόνιστος, τὸ δὲ κατόρθωμα αὐτῶν ἦτο τυχαῖον περιστατικόν. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι εἰς τοῦτο συνετέλεσε πολὺ ἡ γενναία ἀπόφασις τῶν Πρωσσῶν, ἀποφασισάντων νὰ σωθῶσιν, ἢ ἀποθάνωσιν. Εἰς μάτην δὲ πολλοὶ ἀπέδωκαν τοῦτο εἰς τὰ στρατηγήματα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Ἐπὶ τέλους δὲ εἶναι γνωστὸν ὅτι δὲν πρέπει τις νὰ φέρῃ τὸν ἐχθρόν του εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν, διότι ἐνισχύει αὐτὸν ὑπερφυσικῶς, ὥστε νὰ ὑπερπηδήσῃ πᾶν τὸ προστυχόν.

Οὕτως ἐγένετο καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ· οἱ δὲ σύμμαχοι, οἵτινες, ἡττημένοι ὄντες, ἔφευγον καὶ διελογίζοντο ὅτι ἐνῷ ἦλθον νὰ νικήσωσι τὸν Ναπολέοντα, ἡττήθησαν αὐτοὶ οὗτοι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἐνόμιζον ὅτι ἡ εἱμαρμένη καταδιώκει αὐτοὺς, αἴφνης ἀπροσδοκήτως, καταστρέψαντες τὸ σῶμα τοῦ Βανδάμμου καὶ συλλαβόντες καὶ αὐτὸν, ἀνεθάρρησαν τοιουτοτρόπως, ὥστε,

λησμονήσαντες τὰς προτέρας ἥττας των, ἐνόμιζον ἑαυτοὺς νικητὰς, μ' ὅλον ὅτι καθ' ὅλας τὰς μάχας καὶ συμπλοκὰς ταύτας οὗτοι ἀπώλεσαν ὑπὲρ τὰς 40 χιλιάδας ἀνδρῶν εἰς φονευμένους καὶ αἰχμαλώτους· ἀλλ' ἡ συμβᾶσα ζημία εἰς αὐτοὺς ἦτο μηδὲν, διότι εὐκόλως τὴν ἀνεπλήρουν· δὲν εἶχεν ὅμως οὕτως ὡς πρὸς τὸν Ναπολέοντα, διότι καὶ ἡ ἐλαχίστη ζημία ἐπροξένει αὐτῷ κακὸν ὑλικῶς τε καὶ ἠθικῶς.

Ἐν τούτοις ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν θλιβερὰν διήγησιν τοῦ ἀνδρὸς, ἤτοι τοῦ Μορῶ, τοῦ μόνου ἐναντιωθέντος εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἐκπνεύσαντος οὐ μακρὰν αὐτοῦ. Πληγωθέντος τοῦ Μορῶ, ὡς ἐρρέθη, κατὰ τοὺς δύο πόδας ὑπὸ σφαίρας πυροβόλου, ἔκοψαν ἀμφοτέρους τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ὑπέστη οὗτος μετὰ πολλῆς καρτερίας· πάσχων δὲ δεινῶς, μετεφέρθη ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν στρατιωτῶν, τῶν πολεμούντων τὴν πατρίδα του κατὰ συνέχειαν εἴκοσιν ὥρας, μέχρις οὗ διαβῇ τὰ ὄρη. Ἐκεῖ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, προσελθόντες εἰς τὸ κατάλυμά του, ἔμειναν παρὰ τὴν νεκρικήν του κλίνην ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ἐκφράζοντες αὐτῷ τὴν ἄκραν λύπην των, ἐπομένως προσῆλθον αὐτῷ καὶ οἱ ἐπισημότεροι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἄνδρες τῶν συμμάχων, ὡς ὁ Μετερνῖχος, ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος καὶ λοιποί. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπὶ πολὺ ἐκράτει αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του, διότι ἠγάπα αὐτὸν ὑπερβολικῶς. Ὁ δὲ Μορῶ, ἀπαθὴς φαινόμενος εἰς πάντας, ἔλεγεν ἀκαταπαύστως πρὸς ἑαυτὸν « Ἐντούτοις ἐγὼ δὲν εἶμαι ἔνοχος, ἐγὼ δὲν θέλω εἰμὴ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος μου! . . . ἐγὼ ἤθελον νὰ λυτρώσω αὐτὴν ἐξ ἀτιμωτικοῦ ζυγοῦ! » Ἐνῷ δὲ ἅπαντες περιεστοίχουν αὐτὸν ἀγωνιῶντα, οὗτος, εἰς οὐδένα προσέχων, ἐξήταζεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν τὴν συνείδησίν του, ἐὰν ἔπταισεν εἰς τὴν πατρίδα του· μὴ εὑρὼν δὲ, φαίνεται, οὐδὲν νὰ ἐξελέγξῃ κατὰ τοῦτο τὴν συνείδησίν του, καὶ πλησιάζων νὰ ἐκπνεύσῃ, ἀνέκραξε πολλάκις « Ὁ Βοναπάρτης οὗτος πάντοτε εἶναι εὐτυχής ». Τοῦτο ἐξεφράσθη ὁ Μορῶ, ὅτε ἐπληγώθη· τὸ αὐτὸ ἐπανέλαβε πολ-

λάκις πρὶν ἐκπνεύσῃ. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἐφαίνετο, ὡς καὶ ἦτον εἰσέτι, εἰς τὰ ὄμματα ἑνὸς ἀντιπάλου του τοιοῦτος. Ἀλλ' ἡ θεία Πρόνοια ἄλλως ὥρισε καὶ περὶ τούτου, διότι εἶχε προσδιορίσει καὶ εἰς τοῦτον ἔτι χειρίστην τύχην ἢ τὴν τοῦ Μορῶ, ἂν ὁ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς θάνατος δὲν ἦτον ἔτι χείριστος. Κάκιστον πάθος εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ μῖσος! Φθονοῦνται, μισοῦνται, καταδιώκονται, νομίζοντες εὐτυχέστερον τὸν ἀντίζηλόν των, ἐνῷ ἅπαντες, ὑποκύπτοντες ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ζωῆς, διάγουσι διὰ τῶν αὐτῶν πόνων εἰς τὰ αὐτὰ δυστυχήματα! Οἱ ἄνθρωποι ἤθελον φθονεῖσθαι ὀλιγώτερον, ἂν ἐγνώριζον κατὰ πόσον, εἰ καὶ διαφέροντες κατὰ τὸ φαινόμενον, ἡ τύχη των συνεχῶς ἦτον ἡ αὐτή. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ διαιρῶνται, ὤφειλον ἀπ' ἐναντίας νὰ ἑνοῦνται ὅπως ὑποφέρωσιν ἀμοιβαίως τὸ καταθλίβον αὐτοὺς βάρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ'.

Ἀποτυχία τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ναπολέοντος ἐν Πρωσσίᾳ καὶ Σαξονίᾳ καὶ καταστροφαὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. — Ὀπισθοδρόμησις καὶ συνάθροισις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν Λειψείᾳ. — Μάχη ἐν Λειψείᾳ — Μάχη ἐν Ἀνῷ. — Ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Ῥῆνον.

(Αὔγουστος — Ὀκτώβριος 1813)

Παρεκτὸς τῆς ἐν Κὺλμ καταστροφῆς τοῦ στρατηγοῦ Βανδάμμου, καὶ ἕτεροι στρατηγοὶ τοῦ Ναπολέοντος ὑπέστησαν δεινὰς ἀποτυχίας ἀλλαχοῦ· ὁ στρατάρχης Μαγδονάλδος, ὃν ὁ Ναπολέων διώρισε πρὸς καταδίωξιν τοῦ Βλουχέρου, ὑπέστη αἴφνης ἑτέραν καταστροφήν· ὁ δὲ στρατάρχης Οὐδινώ, ὃν οὗτος ἐνόμιζεν ἐγγὺς νὰ εἰσβάλῃ εἰς Βερολῖνον, ἡττηθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων ἔν τινι μάχῃ, ὑπεχώρησεν εἰς Βιττεμβέργαν· ταῦτα δὲ συνέβησαν ὡς ἑξῆς.

Ὁ Ναπολέων, ὠθήσας τὸν ἐν Σιλεσίᾳ συμμαχικὸν στρατὸν ἐκ τοῦ ποταμοῦ Βοβέρου πρὸς τὸν ποταμὸν Κατζβάχ, διώρισε τὸν στρατάρχην Μαγδονάλδον μετὰ 70 χιλιάδων στρατοῦ νὰ καταδιώξῃ τὸν Βλούχερον, ἐκτὸς ἑτέρων 11 χιλιάδων Πολωνῶν διαμενόντων ἐν Ζιττῷ καὶ ἑτοίμων νὰ συνδράμωσι τὸν στρατάρχην τοῦτον, ἔχοντα ὁδηγίας νὰ διατηρῇ τὸν ἐν Σιλεσίᾳ συμμαχικὸν στρατὸν μακρὰν τῆς Δρέσδας καὶ νὰ ἐμποδίζῃ αὐτὸν νὰ συνδράμῃ τὸν ὑπὸ τὸν Βερναδόττον παρὰ τῷ Βερολίνῳ στρατόν. Ὁ Ναπολέων ἦτο πεπεισμένος ὅτι ὁ Μαγδονάλδος, ἔχων 80 χιλιάδας στρατοῦ, ἤθελεν ἐκπληρώσει τὴν ἐντολήν του, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ στρατάρχης οὗτος δὲν ἀμφέβαλεν εἰς τοῦτο· μικρὸν ὅμως περιστατικὸν ἀνέτρεψε τὰ πάντα.

Ὁ Ναπολέων, ἐρχόμενος εἰς Δρέσδαν, διέταξε τὸν στρατάρχην Νέϋ νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὸν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ περὶ τούτου

διαταγὴ δὲν διεσάφιζεν ἂν μόνος του ὁ στρατάρχης αὗτος ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ εἰς Δρέσδαν, οὗτος προσέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν μοῖραν, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι τὸ ἀριστερὸν κέρας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπεχώρει. Ὁ Βλούχερος λοιπὸν, ἀνυπόμονος ὢν ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν, ἐξέλαβε τὸ κίνημα τοῦ γαλλικοῦ τούτου στρατοῦ ὡς ὀπισθοδρόμησιν, καὶ ὅτι ὁ Ναπολέων ἐξέλειπεν ἐκεῖθεν. Ὁ δὲ Μαγδονάλδος, θέλων ν' ἀνακτήσῃ τὴν πρότέραν στρατιωτικὴν ὑπόληψίν του, ἐνόμισεν ἁρμοδίαν τὴν περίστασιν νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βλουχέρου. Τῇ 26 Αὐγούστου λοιπὸν προσέβαλεν αὐτὸν παρὰ τὸν Κατζβὰχ ποταμὸν, ἐπιπιπτούσης ῥαγδαιοτάτης βροχῆς· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατώρθωσε νὰ ἐκτοπίσῃ αὐτὸν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἐπανελθὼν ὁ Βλύχερος μεθ' ἱκανῶν δυνάμεων, ἀπώθησεν αὐτὸν, καὶ ἐπὶ τέλους ἠνάγκασεν ὅλον τὸν ὑπὸ τὸν Μαγδονάλδον στρατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ· κατόπιν δὲ ἀκολουθῶν αὐτὸν ἐφόνευσε καὶ ᾐχμαλώτισε πολλοὺς, καὶ ἐπὶ τέλους διεσκόρπισεν αὐτὸν πέραν τοῦ Βοβέρου ποταμοῦ, κυριεύσας 100 πυροβόλα αὐτοῦ καὶ αἰχμαλωτίσας πλέον τῶν ὀκτὼ χιλιάδων ἀνδρῶν, ὥστε μέχρι τῆς 30 Αὐγούστου ἡ ζημία τοῦ στρατάρχου Μαγδονάλδου ὑπελογίζετο πλέον τῶν 20 χιλιάδων ἀνδρῶν· διότι, ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ ἦσαν νεοσύλλεκτοι, μετὰ τὴν πρώτην ἧτταν, ῥίπτοντες τὰ ὅπλα των, διεσκορπίσθησαν, ὥστε ἐκ τῶν 70 χιλιάδων ἀνδρῶν αὐτοῦ μόλις ἔμειναν 50 χιλιάδες, καὶ οὗτοι ἦσαν εἰς μεγίστην ἀθυμίαν.

Ὁ στρατάρχης λοιπὸν Μαγδονάλδος ἀπὸ τῆς ἐν Τρεββίᾳ ἥττης αὐτοῦ εἶχε πάντοτε τὴν ἀτυχίαν νὰ νικᾶται, καί τοι στρατηγὸς ἄριστος. Λίτια δὲ τῆς ἐνταῦθα ἀποτυχίας του ἦτο ἡ κακοκαιρία, ἡ πρὸς τὸν στρατάρχην Νέϋ διφορημένη διαταγὴ τοῦ Ναπολέοντος ἵν' ἀκολουθήσῃ αὐτὸν εἰς Δρέσδαν, καὶ ἡ πρόωρος ἐπίθεσις τοῦ Μαγδονάλδου κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προσθέσῃ τις τὸν ἀκράτητον πατριωτισμὸν τῶν πρωσσικῶν στρατευμάτων, καίτοι συγκειμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ νεοσυλλέκτων.

Τὰ αὐτὰ σχεδὸν αἴτια ἐπροξένησαν καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῶν κατὰ τοῦ Βερολίνου σταλέντων γαλλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἐδιοίκει ὁ στρατάρχης Οὐδινώ. Οὗτος εἶχε πλέον τῶν 70 χιλιάδων ἀνδρῶν διὰ τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Βερολίνου καὶ τὴν καταδίωξιν τοῦ Βερναδότου· καὶ ἦτο μὲν ἀνδρεῖος καὶ ἀποφασιστικὸς ἐν μάχῃ, ἀλλ' οὐδέποτε εἶχε διοικήσει τοσοῦτον πολυπληθῆ στρατὸν, καὶ μάλιστα ἀνεξαρτήτως· ὢν λοιπὸν λίαν μετριόφρων καὶ αἰσθανόμενος τὴν ἀδυναμίαν του, δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ διατάττῃ τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς, καὶ μάλιστα τὸν στρατηγὸν Ρεϋνιέρον καὶ Βερτράνδον. Ὁ Ρεϋνιέρος προσέτι, ὢν ἀξιωματικὸς συνετὸς καὶ καρτερὸς, ὡς ἐρρέθη ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἀτυχὴς, εἶχε τοιαύτας ἀπαιτήσεις, ὥστε ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἀνώτερον πολλῶν στραταρχῶν τοῦ Ναπολέοντος· διὸ καὶ παρεπονεῖτο, ὡς ὁ στρατηγὸς Βανδάμμος, ὅτι εἰσέτι δὲν ἀπήλαυσε τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου. Ὁ δὲ στρατηγὸς Βερτράνδος, χαίρων ἐπαξίως τὴν εὔνοιαν τοῦ Ναπολέοντος, ὅπερ ἦτο τὸ μεγαλήτερον συστατικὸν εἰς αὐτὸν, ἦτο μᾶλλον ἱκανὸς εἰς τὰ μηχανικὰ ἔργα, ἢ νὰ διευθύνῃ τὸν στρατόν· ὢν δὲ ὀξύνους, ἀλλ' ἀπατώμενος συνεχῶς εἰς τὰς κρίσεις του, ὑπήκουε μᾶλλον διὰ φιλοφροσύνην. Ὁ δὲ Οὐδινὼ, συγχυσμένος ἐκ τῶν διαφόρων τούτων ἀπαιτήσεων, ἐδιοίκει μετὰ πολλῶν προφυλάξεων, ὅπερ δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν αὐςηρότητα καὶ τὴν τιμιότητα τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως. Οὗτος ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἐγνώριζε κάλλιον τοῦ Ναπολέοντος τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ· ἐπληροφορήθη λοιπὸν ὅτι ὁ Βερναδότος μετὰ 90 χιλιάδων στρατοῦ ἦτον ἐστρατοπεδευμένος παρὰ τῷ Βερολίνῳ, ἐκτὸς δὲ τούτων 60 ἕτεραι χιλιάδες ἦσαν διωρισμέναι εἰς τὰς πολιορκίας τῶν φρουρίων· ὥστε, ἔχων ἀπέναντι αὐτοῦ 150 χιλιάδες ἐχθρικοῦ στρατοῦ, οὐδὲν κατ' αὐτοῦ ἐδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ μὲ 70 χιλιάδας ἀνδρῶν, οὓς ἐδιοίκει οὗτος. Παρεκτὸς δὲ τούτων, ἵνα φθάσῃ εἰς Βερολῖνον, ἔπρεπε νὰ διαβῇ διὰ δυσβάτων ἑλῶν καὶ δασῶν, ὥστε ἐντὸς αὐτῶν ἤθελε διακινδυνεύσει πρὶν ἡ φθάσῃ εἰς τὴν πηρὰ τοῦ Βερναδότου κατεχομένην θέσιν Ῥοχστὸρφ, ὑπερα-

σπιζομένην ὑπὸ πολυαρίθμου πυροβολικοῦ καὶ ἱππικοῦ.

Ὁ Οὐδινὼ λοιπὸν, γνωρίζων τὰς δυσκολίας ταύτας, ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα νὰ διορίσῃ ἕτερον ἀρχηγὸν εἰς τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ· ἀλλ' οὗτος ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει ἴδῃ ἐντὸς τοῦ Βερολίνου πλέον τῶν 100 χιλιάδων Γάλλων. Ταῦτα δὲ γράφων, ὁ Ναπολέων δὲν προέβλεπε τὰς μετὰ ταῦτα συμβάσας ἀποτυχίας αὐτοῦ. Ὁ δὲ στρατάρχης Οὐδινὼ, εἰ καὶ δὲν ἐπίστευεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις ταύτας τοῦ Ναπολέοντος, ἐπορεύθη ὅμως διὰ δύο πορειῶν κατὰ τοῦ Βερολίνου, καὶ ἔφθασε τῇ 10 Αὐγούστου εἰς Βαρὰθ, ἔνθα συνήθροισε τὸν στρατόν του· τῇ δὲ 21 ἔφθασεν οὐ μακρὰν τοῦ στρατοπέδου τοῦ Βερναδόττου, περιστοιχουμένου ὑπὸ δυσβάτων μερῶν. Τῇ 21 Αὐγούστου λοιπὸν ὁ Οὐδινὼ, διαιρέσας τὸν στρατόν του εἰς τρία σώματα, ἐπορεύθη κατὰ τοῦ Βερναδόττου, ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἐδέησε νὰ διέλθῃ διὰ πολλῶν ἐπικαίρων θέσεων, ἃς κατεῖχον πρωσσικὰ καὶ ῥωσσικὰ στρατεύματα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τρία γαλλικὰ σώματα ταῦτα ἐπορεύοντο χωριστὰ, ἕκαστον ἰδίως συνῆψε μάχην μὲ τὸν ἐχθρόν· ἀλλ' ὅλα ἀπέτυχον, μὴ βοηθούμενα ἀμοιβαίως, καὶ ἐπειδὴ ἐλειποτάκτησαν πολλοὶ Σάξονες στρατιῶται, ὡς σεβόμενοι καὶ ἀγαπῶντες τὸν Βερναδόττον, διατρίψαντα ἄλλοτε ἐν Σαξονίᾳ καὶ περιποιθέντα αὐτούς. Εἰς δὲ τὴν ἧτταν τῶν Γάλλων μᾶλλον συνετέλεσεν ὁ φανατισμὸς τῶν πρωσσικῶν στρατευμάτων καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν ῥωσσικῶν ἢ αὐτὸς ὁ Βερνανδόττος, ὅστις καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐδίσταζε νὰ ἔλθῃ εἰς μάχην, φοβούμενος τὴν ἀπέναντι τῶν συμπολιτῶν του ἀποτυχίαν του, καὶ ἵνα μὴ ἐκθέσῃ τὸν Σουηδικὸν στρατὸν, διότι τότε ἔχανε καὶ τὸν θρόνον τῆς Σουηδίας.

Ὁ δὲ Οὐδινὼ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην δὲν ἀπώλεσε μὲν πλέον τῶν δύο χιλιάδων ἀνδρῶν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, ὥστε ἐδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν κατὰ τοῦ Βερολίνου πορείαν του, ἀλλὰ 10 περίπου χιλιάδες Γερμανοὶ καὶ Ἰταλοὶ, ἀνήκοντες εἰς τὸν στρατόν του, ἐγκαταλείψαντες τὰς σημαίας

των καὶ τὰ πυροβόλα των, ἐλειποτάκτησαν, καὶ τρέχοντες εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν ἔκραζον περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἐν τοιαύτῃ δεινῇ περιστάσει εὑρισκόμενος ὁ Οὐδινὼ, μάλιστα ἔχων ἐνώπιόν του 90 χιλιάδας μαχίμου καὶ θαῤῥαλέου στρατοῦ, διέταξε τὴν ὑποχώρησιν ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς Ἔλβαν· τῇ δὲ ἐπιούσῃ 24 Αὐγούστου, ἤρχισε τὴν ὑποχώρησίν του, ἣν καὶ ἐξετέλεσε προσηκόντως, ἀλλὰ πάντοτε παρηκολουθεῖτο ὑπὸ τῶν Πρώσσων, οἵτινες κατηγόρουν τὸν Βερναδόττον ὅτι καὶ οὗτος δὲν ἐξῆλθε πρὸς καταδίωξιν τῶν ὑποχωρούντων Γάλλων. Ἀκολουθῶν λοιπὸν τὴν πρὸς τὸν Ἔλβαν ὁδὸν, ἐσταμάτησε τῇ 29 Αὐγούστου παρὰ τὴν ὀχυρὰν πόλιν τῆς Πρωσσίας Βιττεμβέργαν, διατηρουμένην ὑπὸ γαλλικῶν στρατευμάτων, ἔνθα ᾠκονόμησε τὸν στρατόν του ἐκ τῶν ἀναγκαίων.

Τὰ δὲ πρὸς βοήθειαν τοῦ Ὀδινῶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην διωρισμένα στρατεύματα, ἵνα συνδράμωσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Βερολίνου, οὐδὲν ἐδυνήθησαν νὰ συντελέσωσιν εἰς τοῦτο, διότι ὁ μὲν στρατηγὸς Γιράρδος, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ φρουρίου Μαγδεμβούργου καὶ καταπολεμηθεὶς ὑπὸ ῥωσσικῶν καὶ πρωσσικῶν στρατευμάτων, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ φρούριον τοῦτο, ἀπωλέσας ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἄνδρας· ὁ δὲ στρατάρχης Δαβοῦστος, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ Ἀμβούργου μετὰ 40 χιλιάδων ἀνδρῶν, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν πέριξ αὐτοῦ διαμενόντων ἀγγλογερμανικῶν στρατευμάτων, πρὶν ἢ μάθῃ ὅτι ὁ στρατάρχης Ὀδινὼ εὐδοκίμησε ἐν τῇ κατὰ τοῦ Βερολίνου ἐκστρατείᾳ του. Περὶ τούτων δὲ τῶν στρατευμάτων ἔγραφεν, ὡς προεῤῥέθη, ὁ Ναπολέων πρὸς τὸν Οὐδινὼ ὅτι ἤθελον ἔλθῃ εἰς Βερολῖνον πλέον τῶν 100 χιλιάδων Γάλλων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Οὐδινὼ ὑπέπεσεν εἰς λάθη· τὰ ὑπ' αὐτοῦ στρατεύματα ἦσαν κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, οἱ δὲ στρατηγοί του ἐπεθύμουν νὰ πορεύωνται κατ' ἰδίαν, οὗτος δὲ ἐνέδιδεν εἰς τὰς διαθέσεις αὐτῶν. Τὰ λάθη ὅμως ταῦτα τοῦ Οὐδινῶ δὲν ἐπέφερον τὴν κατὰ τοῦ Βερολίνου ἀποτυχίαν, ἀλλ' ἡ κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Βερνανδόττου καταφρόνησις τοῦ Ναπολέοντος, ἀποκαλῶν ταῦτα *μαζώματα* τοῦ

Βερναδόττου, ἐνῷ αὐτὸς ὁ Ναπολέων πραγματικῶς ἀντέταξε κατὰ τοῦ Βερναδόττου μαζώματα, ἐξ ὧν τὸ ἥμισυ ἦσαν Γάλλοι, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ἦτο Γερμανοὶ καὶ Ἰταλοὶ κλίνοντες εἰς λειποταξίαν, καὶ ὅστις ἐβασίζετο πολὺ εἰς τὰ ἐν Βιτεμβέργᾳ, Μαγδεβούργῳ καὶ Ἀμβούργῳ διαμένοντα στρατεύματα. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι δὲν ἔπρεπεν ὁ Ναπολέων νὰ στρατεύσῃ κατὰ τοῦ Βερολίνου.

Τὰ σφάλματα λοιπὸν ταῦτα ἐπροξένησαν τὴν ἀποτυχίαν τῆς κατὰ τοῦ Βερολίνου ἐκστρατείας, καὶ οὐχὶ, ὡς ἔγραψάν τινες, θέλοντες νὰ κολακεύσωσι τὸν Ναπολέοντα, ὅτι οὗτος μετὰ τὴν παρὰ τὴν Δρέσδαν μάχην ἠσθένησε καὶ ἔμεινε μέχρι τῆς 30, οὐδὲν δυνάμενος νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ Ναπολέων, ἀγνοῶν εἰσέτι ὅλας τὰς ἀποτυχίας ταύτας, παρεσκευάζετο εἰς μεγάλας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' ὅτε, τῇ 30 Αὐγούστου, ἔμαθε τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατηγοῦ Βανδάμμου καὶ τὰς ἀποτυχίας τῶν ἑτέρων στρατηγῶν του, ἐλυπήθη σφόδρα, σκεπτόμενος ὅτι αὗται ὑπερέβησαν τὴν παρὰ τὴν Δρέσδαν προλαβοῦσαν νίκην του. Κατὰ πρώτην φορὰν ἴσως ἐσκέφθη ὁ Ναπολέων ὅτι ὑπὲρ τὸ δέον ἐξετίμησε τὰς δυνάμεις του μὴ παραδεχόμενος τοὺς προταθέντας αὐτῷ περὶ συνθήκης ὅρους, καὶ εἶδε πόσον κακῶς ἔπραξε στηριζόμενος εἰς νεοσύλλεκτον στρατὸν, παραγνωρίζων τὸν πατριωτισμὸν τῶν Γερμανῶν, καὶ μὴ θέλων νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀθυμίαν τῶν στρατηγῶν του· μάλιστα δὲ πιθανὸν νὰ μετεμελήθη, διότι ἐλύπησε καὶ ἐξέθεσεν ἀφειδῶς τόσους στρατηγούς του, ὡς τὸν Μασσέναν, τὸν Δαβοῦστον καὶ τὸν Λάννον· ἀναμφιβόλως εἶχεν εἰσέτι καὶ ἑτέρους στρατηγοὺς, ὡς τὸν Νέϋ, Οὐδινὼ, Μαγδονάλδον, Βίκτορα καὶ αὐτὸν τὸν Μυράτον, ἀλλ' ἅπαντες οὗτοι δὲν εἶχον τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ ἄρχειν, καὶ μάλιστα οὗτοι ἤρχισαν ν' ἄρχωσι καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ πάντα ἦσαν κατὰ τῆς Γαλλίας.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Ναπολέων ἔμεινε πλέον τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς ἀπραξίαν ἕνεκα τῶν λυπηρῶν εἰδήσεων τούτων· ἐπανῆλθεν ὅμως εἰς τὴν συνήθη ἀταραξίαν του, καὶ ἀναλαβὼν τὴν

προτέραν δραστηριότητα καὶ φαντασίαν του, συνέλαβε νέον σχέδιον, οὐχὶ μὲν ἐκτεταμένον ὡς τὸ πρῶτον, ἀλλ᾽ ἐπίσης καλόν. Ἐν πρώτοις διώρισε τὸν στρατάρχην Νέϋ διοικητὴν τῶν κατὰ τοῦ Βερολίνου στρατευσάντων καὶ ὑποχωρησάντων στρατευμάτων, ὅστις, εἰ καὶ ἦτον ἀνεκτίμητος διὰ τὴν ἐν μάχῃ ἀνδρίαν του, ἦτο πρωτόπειρος τοῦ ἄρχειν τοσούτου πολυαρίθμου στρατοῦ. Ἀλλ᾽ ὁ Ναπολέων διώρισεν αὐτὸν, διότι ὁ στρατάρχης οὗτος διετήρει εἰσέτι ἀκμαίαν ὅλην τὴν γενναιοψυχίαν του, ἐνῷ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ αὐτοῦ ἐφαίνοντο καταβεβλημένοι. Ὅθεν ἐξαπέστειλεν αὐτὸν εἰς Βιττεμβέργαν, ἔνθα διέμενον τὰ ῥηθέντα στρατεύματα, δώσας αὐτῷ καὶ ἀκριβεῖς ὁδηγίας, αἱ ὁποῖαι ἐσυνδυάζοντο μὲ τὸ ἐξῆς σχέδιόν του.

Παρήγγειλεν αὐτὸν νὰ συναθροίσῃ τὴν 7, 4 καὶ 12 μοῖραν, δίδων τὴν διοίκησιν τῆς τελευταίας εἰς τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ, ν᾽ ἀπέλθῃ εἰς Βαροὺθ, ἀπέχον δύω ἡμερῶν πορείας ἐκ τοῦ Βερολίνου, καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένῃ τὰς ἐκ τοῦ στραταρχείου διαταγάς. Αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων ἔμελλε νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ὀϋερβέρδαν, ἀπέχουσαν τρεῖς ἡμέρας ἐκ τοῦ Βερολίνου μετὰ τῆς φρουρᾶς του, μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἐφεδρείας τοῦ ἱππικοῦ καὶ μετὰ τοῦ σώματος τοῦ στρατάρχου Μαρμῶνος· ἐκεῖ δὲ διαμένων νὰ δύναται νὰ προφθάνῃ πανταχοῦ ἐν ἀνάγκῃ, ὢν βέβαιος ὅτι ὅποιον στρατηγόν του συνδράμῃ, ἤθελε νικήσει οὗτος. Ἡ πρόθεσις δὲ αὕτη οὐχὶ μόνον ἦτο συνετὴ καὶ στρατηγικωτάτη, ἀλλὰ δὲν παρεῖχε καὶ τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀποτυχίας, ἂν ἐπραγματοποιεῖτο πρὸ δέκα ἐτῶν, ὅτε ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος ἦτο δεδοκιμασμένος εἰς τὰ ἀλλεπάλληλα δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἦσαν θαῤῥαλέοι, καὶ ὁπόταν αὐτὸς ὁ Ναπολέων εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτούς· οἱ δ᾽ ἐχθροὶ αὐτοῦ, μὴ ὄντες ἀποφασισμένοι νὰ νικήσωσιν ἢ ν᾽ ἀποθάνωσι, δὲν εἶχον τοιαύτην καρτερίαν, ὥστε νὰ μὴ ὑποκύψωσιν εἰς ὁποιανδήποτε μεγάλην ἧτταν ἤθελον λάβει. Ἀλλ᾽ ἤδη, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τὰ πάντα ἦσαν ἀμφίβολα, καί περ ἔχοντος τοῦ Ναπολέοντος στρατηγοὺς καὶ στρατιώτας ἥρωας.

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν διαταγῶν του τούτων ὁ Ναπολέων ἐνίσχυσε τὴν Δρέσδαν καὶ διωργάνισε τὸ διαλυθὲν σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Βανδάμμου, διορίσας ἀρχηγὸν αὐτοῦ τὸν κόμητα Λοβὼ, ἄνδρα τολμηρὸν καὶ ἀγχίνουν, ὃν ὁ Ναπολέων μετεχειρίζετο εἰς πᾶσαν κατεπείγουσαν περίστασιν. Περὶ δὲ τοῦ Βανδάμμου ὁ Ναπολέων ἠγνόει ἂν ἐφονεύθη ἢ ἠχμαλωτίσθη. Φθάσαντος δὲ τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως αὐτοῦ, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὅλην τὴν ἀλληλογραφίαν του, ἐξ οὗ εἶχε τὴν ἀδυναμίαν ν' ἀφαιρέσῃ τὴν πρὸς αὐτὸν σταλεῖσαν διαταγήν του περὶ τῆς προχωρήσεως αὐτοῦ, ἔνθα καὶ ἀπωλέσθη, καὶ νὰ κηρύξῃ διὰ ἡμερουσίου διαταγῆς του εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ὅτι ὁ στρατηγὸς Βανδάμμος ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ του ζήλου παρασυρόμενος ἀπωλέσθη, ἐνῷ ἐξ ὅσων ἐξιστορήθησαν περὶ τούτου ἀποδεικνύεται τοὐναντίον. Ἀλλ' ἔπραξε τοῦτο ὁ Ναπολέων ἵνα διατηρήσῃ τὴν ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ ὑπόληψιν.

Ἐνασχολούμενος ὁ Ναπολέων εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, εἰδοποιήθη τῇ 3 Σεπτεμβρίου ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Μαγδονάλδου ὅτι ὁ Βλουχέρος καταδίωκεν αὐτὸν κατὰ πόδας μετὰ 80 χιλιάδων στρατοῦ καὶ ὤθησεν αὐτὸν μέχρι τῆς Βωτζένης, διὸ κατεσπευμένως νὰ συνδράμῃ αὐτὸν, διότι διέτρεχε κίνδυνον. Ὁ Ναπολέων, ταῦτα μαθὼν, ἀπεφάσισεν εὐθὺς νὰ στρατεύσῃ κατὰ τοῦ Βλουχέρου καὶ νὰ καταπολεμήσῃ αὐτὸν ὡς τὸν μᾶλλον τολμητίαν ἐκ τῶν στρατηγῶν τῶν συμμάχων, διότι ἀκαταπαύστως παρουσιάζετο ἐνώπιον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν διέταξε τὴν νέαν καὶ μέρος τῆς παλαιᾶς φρουρᾶς του καὶ ἄλλα διάφορα σώματα πεζικά τε καὶ ἱππικὰ νὰ δράμωσι συντόνως εἰς Βωτζένην, διατηροῦντα μεγίστην ἐχεμυθίαν· προσέτι διέταξεν ὥστε οὐδεὶς ἀνεξαιρέτως ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Δρέσδας νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως, ἵνα μὴ τυχὸν εἰδοποιηθῇ ὁ Βλούχερος κατὰ τῶν κατ' αὐτοῦ στρατευομένων γαλλικῶν στρατευμάτων. Εἰδοποίησε δὲ καὶ τὸν στρατάρχην Μαγδονάλδον ὅτι ἔρχεται πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς οὐδένα νὰ μὴ κοινοποιήσῃ τοῦτο, ἵνα, ἐξαπατώμενος ὁ Βλούχερος, μὴ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν.

Τῇ 3 Σεπτεμβρίου ἀφ' ἑσπέρας ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησεν ἐκ Δρέσδας, τῇ δ' ἐπαύριον ἀπὸ πρωΐας ἔφθασεν εἰς Βωτζένην, φέρων 70 φορτηγὰς ἁμάξας μετὰ διαφόρων πραγμάτων ἐνδυμασίας καὶ ὑποδήσεως τῶν στρατιωτῶν. Ἰδὼν δὲ τὸν στρατάρχην Μαγδονάλδον ὑπεδέχθη αὐτὸν φιλοφρόνως, οὐδένα λόγον ποιῶν περὶ τῶν σφαλμάτων του, διότι ἐσκέφθη ὅτι ἐν ταῖς δειναῖς ἐκείναις περιστάσεσι μᾶλλον ὤφειλε νὰ ἐμψυχόνῃ τοὺς στρατηγούς του ἢ νὰ λυπῇ αὐτούς.

Ἐν τοσούτῳ μ' ὅλην τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ληφθεῖσαν μεγίστην πρόνοιαν τοῦ νὰ μὴ μάθωσιν οἱ σύμμαχοι τὴν ἐκ τῆς Δρέσδας ἀναχώρησιν αὐτοῦ, μ' ὅλα ταῦτα, ἐπειδὴ οἱ ἀπανταχοῦ Γερμανοὶ φίλοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ Ναπολέοντος ἐχρησίμευον ὡς κατάσκοποι παρ' αὐτῷ, εὐθὺς ἔμαθεν ὁ Βλούχερος τὴν κατ' αὐτοῦ πορείαν τοῦ Ναπολέοντος. Καί τοι λοιπὸν τολμητίας εἰς τὸ ἄκρον ὤν, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸ παραδεχθὲν σύστημα τῶν συμμάχων ἔπρεπε ν' ἀποφεύγωσι τὴν παρουσίαν τοῦ Ναπολέοντος, πάραυτα ἐσταμάτησεν οὗτος τὴν κατὰ τῆς Βωτζένης πορείαν τοῦ στρατοῦ του, πέμψας μόνον μέρος τῆς πρωτοπορείας του, αὐτὸς δὲ διέμεινεν εἴς τινα ὑψώματα παρὰ τὴν πόλιν Γορλίτζ, ἵνα ἐκεῖθεν θεωρῇ τὰ κινήματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ὁ Ναπολέων, ἀγνοῶν ὅτι ὁ Βλούχερος ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ, ἐξαπέστειλε μέρος τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοῦ πεζικοῦ του ὑπὸ τὸν Μυράτον πρὸς κατόπτευσιν τῶν ἐμφανισθέντων πρωσικῶν στρατευμάτων, ἀλλὰ ταῦτα μετὰ σπουδῆς ὑπεχώρησαν. Κατόπιν δὲ ἐπορεύθη καὶ ὁ Ναπολέων μεθ' ὅλου τοῦ ἐκεῖ εὑρισκομένου στρατοῦ, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Γορλίτζ, ἣν πόλιν ἐγκατέλειψεν ὁ Βλούχερος, ἀφήσας πλέον τῶν χιλίων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν τινες ᾐχμαλωτίσθησαν καὶ ἕτεροι ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων στρατιωτῶν. Τῇ ἐπιούσῃ, 5 Σεπτεμβρίου, ἐξῆλθεν ὁ Ναπολέων ἐκ τῆς πόλεως ταύτης πρὸς καταδίωξιν τοῦ Βλουχέρου, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀναχωρήσει τῇ προτεραίᾳ. Οὕτως ὁ Ναπολέων ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἵνα μὴ ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς Δρέσδας.

Διημερεύων ὁ Ναπολέων ἐν Γόρλιτζ, ἔλαβεν εἰδήσεις ἐκ τῆς Δρέσδας ὅτι ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἀνεφάνη εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ Ναπολέων ἐταράχθη εἰς τοῦτο, μὴ δυνάμενος τί νὰ συμπεράνῃ, ἂν δηλαδὴ προέκειτο νὰ προσβάλωσιν ἐκ νέου τὴν πόλιν ταύτην μετὰ τὴν πρώτην σκληρὰν ἀποτυχίαν των, ἢ νὰ προξενήσωσιν αὐτῷ περισπασμόν τινα. Ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ του ταύτῃ λοιπὸν ἐπανῆλθεν εἰς Βωτζένην, καὶ ἐζήτησεν ἀκριβεστέρας πληροφορίας περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐχθρῶν. Ἅμα φθάσας λοιπὸν εἰς Βωτζένην, ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ ἐν Δρέσδᾳ διαμένοντος ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ Βασσάνου ὅτι πραγματικῶς οἱ σύμμαχοι, συσσωματωμένοι, ἤρχοντο κατὰ τῆς Δρέσδας, ὥστε ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοδρομήσῃ. Εὐθὺς δὲ ἀπήντησεν ὁ Ναπολέων ὅτι τῇ 6 τὸ ἑσπέρας θέλει φθάσει εἰς Δρέσδαν, διατάξας μόνον τὴν φρουράν του νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ· τὰ δὲ ἐν Βωτζένῃ στρατεύμαμα, ἄλλα μὲν ἀφῆκεν ἐκεῖ, ἄλλα δὲ ἐξαπέστειλεν ἀλλαχοῦ, ὥστε, χρείας τυχούσης, ἅπαντα νὰ συντρέξωσι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ὁ Ναπολέων ἐκ Βωτζένης, παρουσιασθεὶς πρὸς αὐτὸν ὁ στρατάρχης Μαγδονάλδος ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἐκ τῆς ἀρχηγίας, ἣν μέχρι τοῦδε εἶχε, καὶ νὰ διορίσῃ αὐτὸν διοικητὴν μιᾶς ἢ καὶ πολλῶν μεραρχιῶν. Ὁ Ναπολέων ὅμως, γνωρίζων κατὰ πόσον ἐν ταῖς δειναῖς ἐκείναις περιστάσεσιν ἦσαν σπάνιοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν στρατῶν, δὲν παρεδέχθη τὴν αἴτησίν του, θωπεύσας αὐτὸν, ὡσανεὶ ἐπανήρχετο οὗτος νικητὴς ἔκ τινος μάχης, καὶ παραχωρήσας ὅλας τὰς εὐκολίας πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ἀρχηγίας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεχώρησε, καὶ τῇ 7 Σεπτεμβρίου ἔφθασεν εἰς Δρέσδαν· ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ Βασσάνος ἐξῆλθε πρὸς προϋπάντησίν του, καὶ τῷ ἐξέθεσε τὰ διατρέχοντα ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ.

Μείνας δὲ ὁ Ναπολέων δύο μόνον ὥρας ἐν Δρέσδᾳ, ἀνεχώρησε καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν Πίρναν, ἔνθα ἦτον ἡ ὀπισθοπορεία τοῦ Σαὶντ Σύρ. Ἐνταῦθα ὁ Ναπολέων ἔμαθε τὰ περὶ τῶν κινημάτων τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, περὶ ὧν εἰδοποι-

ήθη τοσοῦτον κατεσπευμένως ἐν Γόρλιτζ. Ἐπληροφορήθη λοιπὸν ὅτι ὁ ἐν Βοεμίᾳ συμμαχικὸς στρατὸς, διαβὰς τῶν ὀρέων, ἐδείκνυεν ὅτι ἤθελε προσβάλει τὸ παρὰ τὴν Πίρναν στρατόπεδον τοῦ Σαὶντ Σὺρ, ὅστις φοβηθεὶς ὠπισθοδρόμησεν, ἀφήσας μόνον μικρὰν φρουρὰν εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

Ὁ Ναπολέων ἠπόρησε τί νὰ συμπεράνῃ περὶ τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σύρ· στρατηγὸς ἔμπειρος καὶ ἔξοχος κατά τε νοῦν καὶ τὰς στρατιωτικὰς γνώσεις ἐδύνατο οὕτω πως ν' ἀπατηθῇ; Μ' ὅλα ταῦτα ὁ Ναπολέων κατὰ τὸ σύστημά του, τοῦ νὰ μὴ λυπήσῃ οὐδένα τῶν στρατηγῶν του, εἰ καὶ ἔχων πολλὰς αἰτίας νὰ δυσαρεστῆται κατ' αὐτοῦ, μάλιστα διὰ τὴν ἕνεκα αὐτοῦ καταστροφὴν τοῦ Βανδάμμου, προσεκάλεσεν αὐτὸν καὶ συνωμίλησε μετ' αὐτοῦ φιλικώτατα καὶ μετὰ πολλῆς οἰκειότητος περὶ τῆς ἐκεῖ ἐμφανίσεως τῶν συμμάχων· διότι ὁ Ναπολέων ἀρκούντως ἐξετίμα αὐτὸν διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς του, ἀλλὰ δὲν ἐπείσθη ἐκ τῶν λόγων τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σὺρ ὅτι οἱ σύμμαχοι προέθεντο νὰ προσβάλωσιν ἐκ νέου τὴν Δρέσδαν· ἔλεγε δὲ ὅτι οὗτοι, ἐνῷ ἀνεφάνησαν ἐνταῦθα, προέθεντο νὰ ἔλθωσιν ὄπισθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Λείψειαν καὶ ἐκεῖ νὰ συνάψωσιν ἐπιφανῆ μάχην, ὅπερ, ὡς ἔλεγεν, ἐπεθύμει καὶ οὗτος ἵνα καταπολεμήσῃ αὐτοὺς εἴς τινα κρίσιμον μάχην. Ἀλλ' ὁ Σαὶντ Σὺρ ἐπέμενεν εἰς τὴν πρὸ πολλοῦ ἐκφρασθεῖσαν γνώμην του, ὅτι ἔπρεπε νὰ προσπαθήσωσι νὰ συνάψωσι τὴν τοιαύτην μάχην ἐν τῇ Βοεμίᾳ, παρουσίᾳ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Πρωσσίας, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτῳ νὰ διαβῶσι τὰ ὄρη τῆς Βοεμίας καὶ νὰ καταβῶσιν ἐκεῖ. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἀντέτεινεν εἰς τοῦτο ὡς κινδυνῶδες, λέγων ὅτι, ἂν ἐνικᾶτο, ἡ ὑποχώρησις δὲν ἦτον ἠσφαλισμένη, εἰ δὲ καὶ ἐνίκα, δὲν ἐδύνατο νὰ καταδιώξῃ τὸν ἐχθρὸν, ὡς ἀπομακρυνόμενος ὑπὲρ τὸ δέον ἐκ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ του· ἐπὶ τέλους δὲ εἶπεν ὅτι ὅπου ἤθελε νικήσῃ εἶναι ὠφέλιμον, ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ τῆς τύχης.

Ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ ἐκυριεύετο ὑπό τινος ἄλλης ἰδέας, ἥτις συνίστατο νὰ ἐπιτεθῶσι πάραυτα κατὰ τῶν πέριξ τῆς

Πίρνας Ῥώσσων καὶ Πρώσσων, ἐνῷ οἱ Αὐστριακοὶ ἦσαν μακράν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἀντέτεινε καὶ εἰς τὴν πρόθεσιν ταύτην, λέγων ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Αὐστριακῶν δεικνύει ὅτι οἱ σύμμαχοι διευθύνονται πρὸς τὴν Λείψειαν, ὥστε δὲν ἐνέκρινεν οὗτος νὰ ἐνασχολῶνται ἀλλαχοῦ. Μετὰ ταῦτα ὁ Ναπολέων ἀπεχωρίσθη ἐκ τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σὺρ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Δρέσδαν, παραγγείλας αὐτὸν νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ, ἅμα ἀναφανέντων τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων.

Ἵνα κρίνῃ τις ἀκριβῶς περὶ τῶν γνωμῶν ἀμφοτέρων τῶν ἐξόχων τούτων στρατιωτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πρέπει νὰ μάθῃ τὰ διατρέξαντα ἐκ τῷ συμμαχικῷ στρατῷ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ἅτινά εἰσι τὰ ἑξῆς. Ἅμα ἔμαθον οἱ σύμμαχοι ὅτι ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησεν ἐκ Δρέσδας, οἱ Αὐστριακοὶ ὠπισθοδρόμησαν, ἐπαναπεράσαντες τὸν Ἔλβαν, φοβηθέντες ἵνα μὴ ὁ Ναπολέων στρατεύσῃ κατὰ τῆς Πράγας, ἢ προκαταλάβῃ αὐτοὺς, ἀπροπαρασκευάστους ὄντας ὡς ἐκ τῶν παθημάτων κατὰ τὴν παρὰ τῇ Δρέσδᾳ μάχην. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι καὶ Πρῶσσοι ἔμειναν εἰς τὰ ὄρη τῆς Βοεμίας παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Πετερσβάλδης ἵνα ἐνασχολῶσι τὸν γαλλικὸν στρατὸν διὰ διαφόρων κινημάτων, κατὰ τὸ σύστημά των προσβάλλοντες ἔνθα εὕρισκον ἀδυναμίαν, καὶ ὑποχωροῦντες ἔνθα εὕρισκον ἀντίστασιν. Ἐπὶ τούτῳ οἱ στρατηγοὶ αὐτῶν, ὁ τῆς Ῥωσσίας Βιττγενστεῖν καὶ ὁ τῆς Πρωσσίας Κλεῖστ, ὡς δραστηριότεροι τῶν ἄλλων στρατηγῶν, εἶχον ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν μεραρχιῶν τοῦ Σαὶντ Σὺρ, ὅστις μόλις ἐδυνήθη ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὰς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν ἄνευ πολλῆς βλάβης. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ αὐστριακὸς στρατηγὸς Κλεινὼ περιώδευε περὶ τὴν Λείψειαν.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν καλῶς προεμάντευσε, λέγων ὅτι οἱ σύμμαχοι δὲν προέθεντο νὰ ἀποπειραθῶσι καὶ δευτέραν ἔφοδον κατὰ τῆς Δρέσδας, ἀλλ' ὅτι περιστρέφονται περὶ τὴν Δρέσδαν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Σαὶντ Σὺρ εἶχε δίκαιον νὰ λέγῃ ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ ἀπεχωρίσθησαν ἐκ τῶν Ῥώσσων καὶ Πρώσσων καὶ ὅτι ἔπρεπεν ἤδη νὰ ἐπιπέσῃ ὁ Ναπολέων κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Οὗτος δὲ ἔλεγε πάλιν ὅτι ἔπρεπε νὰ παρέλθωσιν

ἡμέραι μέχρις οὗ διακριθῶσι τὰ κινήματα τῶν συμμάχων καὶ φθάσῃ καὶ τὸ ἐν ἐφεδρείᾳ ἱππικόν του καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρά. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ Ναπολέων ἐπανῆλθεν εἰς Δρέσδαν.

Ἐρρέθη ὅτι, ὅτε ὁ Ναπολέων ἐξήρχετο τῆς Δρέσδας εἶπεν εἰς τὸν στρατάρχην Νέϋ, ἀποσταλέντα ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐκ τοῦ Βερολίνου ὑποχωρήσαντος στρατοῦ, ν' ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ εἰς Βαρούθ καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένῃ τὰς περαιτέρω διαταγὰς ἵνα πορευθῇ κατὰ τοῦ Βερολίνου. Ἐπανελθὼν λοιπὸν ἤδη ὁ Ναπολέων εἰς Δρέσδαν, ἐν πρώτοις ἐφρόντισε νὰ μάθῃ τί ἔπραξεν ὁ στρατάρχης Νέϋ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος.

Ὁ στρατάρχης οὗτος, διορισθεὶς εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἄλλοτε ὑπὸ τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ μοίρας, εὐθὺς ἐπανῆλθεν εἰς Βιττεμβέργαν καὶ ἔλαβε τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων τούτων, ἀλλ' εὗρε ταῦτα εἰς κακίστην κατάστασιν. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ οἱ διοικοῦντες ταῦτα στρατηγοὶ ἦσαν δυσηρεστημένοι διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Νέϋ, καὶ πρῶτον ὁ Οὐδινώ, ὅστις καίτοι εὐχαρίστως ἀπαλλαχθεὶς ἐκ τῆς ἀρχηγίας τῆς ὑπ' αὐτὸν μοίρας, μετὰ μεγίστης δυσαρεσκείας ὅμως εἶδε νὰ διοικῆται ὑπὸ τοῦ Νέϋ· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Ρεϋννιέρος, ὅστις ἐδυσαρεστεῖτο κατὰ παντὸς ἀρχηγοῦ· μόνον δὲ ὁ Βρετράνδος ἐπροσποιεῖτο ὅτι ὑπήκουεν εἰς πάντας. Ὁ Νέϋ ὅμως, ἀδιαφορῶν εἰς ταῦτα, ἐν πρώτοις ἐφρόντισε νὰ ἐπιθεωρήσῃ λεπτομερῶς ὅλα τὰ στρατεύματα ταῦτα· παρατηρήσας δὲ τὰς ἐλλείψεις των, ἔσπευσε παραχρῆμα νὰ ἀναπληρώσῃ αὐτάς. Ἐπομένως διέταξε νὰ ἑτοιμασθῶσιν ἵν' ἀπέλθωσιν εἰς Βαρούθ τῇ 5 Σεπτεμβρίου.

Ὁ δὲ συμμαχικὸς στρατὸς ἐκάθητο πέριξ τῆς Βιττεμβέργας καὶ κατώπτευε διὰ πολυαρίθμου ἱππικοῦ τὰ κινήματα τῶν Γάλλων. Ἀλλ' ὁ Νέϋ, θέλων νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς συμμάχους, διά τινος πλευρικῆς πορείας ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Βιττεμβέργας καὶ ἐπορεύετο πρὸς τὸ Βαρούθ.

Ἂν ὁ Ναπολέων ἀνεδείκνυεν στρατηγοὺς ἀντὶ ν' ἀναδείξῃ

ἀξίους ὑποστρατήγους τοὺς μόνους ἐξελθόντας ἐκ τῆς σχολῆς του, διότι οὐδέποτε ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς ἄλλο ἔργον, δὲν ἤθελεν ἰδεῖ νὰ ἐκλαμβάνωνται μόνον κατὰ τὸ γράμμα αἱ διαταγαί του, ὡς συνέβη ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Μ' ὅλον ὅτι ὁ Ναπολέων εἶπεν εἰς τὸν στρατάρχην Νέϋ νὰ εἰσέλθῃ διὰ πλευρικῆς πορείας εἰς Βαρούθ, μ' ὅλον τοῦτο παρήγγειλεν αὐτὸν νὰ προσέχῃ νὰ μὴν ἐκτεθῇ εἰς μάχην. Ἀλλ' ὁ Νέϋ, θέλων κατὰ γράμμα, ὡς ἐρρέθη, νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορός του, ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του, εἰς οὐδὲν προσέχων. Κατὰ δὲ τὴν πορείαν του ταύτην συνεπλάκη μὲ τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ, κατ' οὐδὲν κωλυόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐπορεύετο καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 7 Σεπτεμβρίου.

Ὡσαύτως δὲ καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἐξακολουθῶν τὴν αὐτὴν πορείαν περὶ τὴν μεσημβρίαν, πρὶν ἢ φθάσῃ εἴς τι στενὸν, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ διαβῇ, προσεβλήθη ὑπὸ μύδρων ἐκβαλλομένων ἐκ πυροβόλων κεκαλυμμένων ὑπὸ ἀπείρου πλήθους ἱππικοῦ. Ὁ στρατάρχης Βερτράνδος, οὗτινος τὸ σῶμα προεπορεύετο, μετ' ὀλίγον παρετήρησεν ὅτι πρωσσικὸν ἱππικὸν μετὰ πυροβολικοῦ διέμενεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ, ἐξ οὗ ἔμελε νὰ διαβῇ ὁ γαλλικὸς στρατός. Περὶ τούτου δὲ οὗτος εἰδοποίησε τὸν Νέϋ, ὅστις, ἀφιχθεὶς ἐνταῦθα, διέταξε τὸν Βερτράνδον νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅπερ παραχρῆμα καὶ ἐγένετο. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἐλθόντα καὶ ἕτερα συμμαχικὰ στρατεύματα, ἠνάγκασαν τὸν Βερτράνδον νὰ ὀπισθοδρομήσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ ὀχυράν τινα θέσιν, ἔνθεν ἠμύνετο· δύο δὲ μάλιστα τάγματα αὐτοῦ κατεκερματίσθησαν ὑπὸ τοῦ πρωσσικοῦ ἱππικοῦ, ὁ δὲ Νέϋ, ὡς ἄλλος σωματάρχης, ἔλαβε τὴν διοίκησιν ἑνὸς πεζικοῦ συντάγματος, καὶ σχηματίσας τοῦτο εἰς τετράγωνα ἠμύνετο ἐν τῷ πεδίῳ. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ ἐπολλαπλασιάζοντο, διότι ὁ Ῥῶσσος στρατηγὸς Πλατὼφ ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βερναδόττου εἶχε φθάσει ἐν τῇ μάχῃ, τὰ δύο ἕτερα σώματα τοῦ Νέϋ ὑπὸ τὸν Οὐδινὼ καὶ τὸν Ρεϋνιέρον δὲν εἶχον φθάσει εἰσέτι, μ' ὅλον ὅτι παρῆλθον τρεῖς ὧραι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης· τοῦτο δὲ, διότι, λαβόντα ἄλλην πορείαν

κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Νέϋ, ἔμενον ὀπίσω· ἀγνοοῦντα δὲ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης ταύτης, δὲν ἐπέσπευδον τὴν πορείαν των, ἀλλ' εἰδοποιηθέντα εὐθὺς ἐπετάχυνον αὐτὴν, καὶ ἤρχισαν ἤδη ν' ἀναφαίνωνται, ὅτε συγχρόνως καὶ ὁ Βερναδόττος μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεών του ἀνεφαίνετο ἐρχόμενος πρὸς βοήθειαν τῶν Πρώσσων.

Φθάσαντος τοῦ Οὐδινῶ καὶ τοῦ Ρεϋνιέρου εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης, ὁ Νέϋ παρέταξεν αὐτοὺς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· ἡ δὲ μάχη ἤρχισεν ἐκ νέου μετὰ πολλῆς μανίας. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν μαχομένων ἦτον ἄνισος, διότι οἱ μὲν σύμμαχοι ἐσυμποσοῦντο εἰς 80 χιλιάδας μαχητῶν, ἐνῷ οἱ Γάλλοι δὲν ὑπερέβαινον τὰς 50 χιλιάδας. Μ' ὅλον τοῦτο ἡ μάχη ἐγένετο καρτερά. Ἀλλ' ὁ Νέϋ, φρονῶν ὅτι τὸ ἀριστερὸν κέρας αὐτοῦ, εἰς ὃ ἐμάχοντο δύο σαξονικαὶ μεραρχίαι καὶ μία βαυαρικὴ ὑπὸ τὸν Ρεϋνιέρον, ἦτο ἀρκούντως ἰσχυρὸν, διέταξε τὸν στρατάρχην Οὐδινῶ, τὸν σχηματίζοντα τὴν ἐφεδρείαν αὐτῶν, νὰ μεταβῇ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ πρὸς τὸ δεξιὸν, ὅπερ ἐνόμιζεν ἀνίσχυρον. Οἱ Πρῶσσοι καὶ Ῥῶσσοι, βλέποντες τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὥρμησαν εὐθὺς κατ' αὐτῆς. Οἱ Σάξονες καὶ Βαυαροὶ, οἵτινες μέχρι τοῦδε ἐμάχοντο ἀνδρείως καὶ πιστῶς, βλέποντες τοὺς μὲν Γάλλους ἀναχωροῦντας ὄπισθεν αὐτῶν, τοὺς δὲ ἐχθροὺς πορευομένους κατ' αὐτῶν, καὶ νομίσαντες ὅτι οἱ Γάλλοι, περὶ ὧν ἐμάχοντο, ἐγκατέλειψαν αὐτοὺς καὶ ἔφυγον, ἤρχισαν καὶ οὗτοι νὰ ὀπισθοδρομῶσιν εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν συμμάχων, καὶ μετ' ὀλίγον, προσβληθέντες καὶ διαλύσαντες τὰς τάξεις των, ἔφευγον διὰ τῶν γαλλικῶν τάξεων, ῥίπτοντες τὰ ὅπλα των. Τοῦτο ἤρκει νὰ φέρῃ εἰς ἀταξίαν ὅλον τὸν ὑπὸ τὸν Νέϋ στρατὸν, ὅστις καὶ ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν, ἥτις καὶ ἐγένετο ἐκ μὲν τῶν Γάλλων ἐν τάξει, ἐκ δὲ τῶν Σαξόνων καὶ Βαυαρῶν μὲ παντελῆ τροπήν· μόνον δὲ οἱ Βυρτεμβεργαῖοι καὶ Ἰταλοὶ, διαμείναντες πιστοὶ εἰς τὰς τάξεις των, ὑπεχώρησαν καὶ οὗτοι ἐν τάξει. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἀπώλεσεν ὁ Νέϋ πλέον τῶν 18 χιλιάδων ἀνδρῶν, 7—8 χιλιάδας εἰς φονευμένους καὶ πλη-

γωμένους κειμένους εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης, καὶ πλέον τῶν 10 χιλιάδων αἰχμαλώτων καὶ λειποτακτῶν, ἁπάντων σχεδὸν τῶν τελευταίων Γερμανῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας των, ἕτεροι δὲ κὐτομόλησαν.

Ὁ δὲ Νέϋ, μείνας μετὰ 32 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ὑποχωρῶν, ἦλθεν εἰς Τοργὼ τῇ ἐπιούσῃ, 8 Σεπτεμβρίου· ἀλλ' ἐν τῷ γρατῷ τούτῳ ὑπῆρχε μεγίστη ἀσυμφωνία. Ὁ Νέϋ ὠργίζετο διὰ τὴν βραδύτητα τοῦ Ρεϋνιέρου καὶ τοῦ Οὐδινῶ, καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἀδράνειαν τοῦ Ρεϋνιέρου, τοῦ ὁποίου αἱ σαξονικαὶ μεραρχίαι ἔφυγον ἐκ τῆς μάχης. Ὁ δὲ Ρεϋνιέρος, ὑπερασπιζόμενος τοὺς Σάξονας, ἔρριπτε τὸ σφάλμα εἰς τὸν Νέϋ διὰ τὴν λανθασμένην κίνησιν τὴν ὁποίαν διέταξε, μεταφέρων τὸ σῶμα τοῦ Οὐδινῶ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς πρὸς τὴν δεξιάν. Ὁ δὲ Οὐδινῶ ἔλεγεν ὅτι ἐπορεύετο τοσοῦτον βραδέως καθ' ὅσον διετάχθη, ὥστε καὶ οὗτος κατηγόρει τὸν Νέϋ ὡς μὴ προβλέψαντα τὴν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν συναφθεῖσαν μάχην, ἵνα διατηρῆται ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἡνωμένος. Τὰ δὲ ἀληθῆ αἴτια τῆς ἥττης ταύτης τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦσαν τὰ ἑξῆς· ἡ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος προσδιορισθεῖσα συνέντευξις μετὰ τοῦ Νέϋ ἐν Βαρούθ, ἥτις καὶ ἐτελέσθη κατὰ γράμμα ὑπὸ τοῦ Νέϋ δι' ἐπικινδύνου πλευρικῆς πορείας, καὶ ἥτις τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἐπέτυχε καλῶς, τὴν δευτέραν ἡμέραν ὅμως ἐξετελέσθη ἄνευ προφυλάξεως· ἡ βραδεῖα ἄφιξις τῶν σωμάτων τοῦ Νέϋ, ἥτις ἐν μέρει προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ οἱ ἕτεροι στρατηγοὶ ἔπταισαν εἰς τοῦτο· ὁ ἐγερθεὶς κονιορτὸς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς μάχης, ἐξ οὗ δὲν διεκρίνετο ἡ ἔλευσις τῶν συμμάχων· ὁ ἐν τῇ μάχῃ ὑπερβολικὸς ζῆλος τοῦ Νέϋ, ὅστις ἀντὶ νὰ ἐπιβλέπῃ τὸ σύνολον τῆς μάχης, οὗτος περιωρίσθη εἰς μόνον τὸ σῶμα τοῦ Βερτράνδου· ἡ ἐν τῇ μάχῃ μεταφορὰ τοῦ Οὐδινῶ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς πρὸς τὴν δεξιὰν πλευράν, καὶ τέλος πάντων ἡ ῥοπὴ τῶν συμμάχων εἰς τὰ τυχηρά. Ταῦτα λοιπὸν ἦσαν τὰ προξενήσαντα τὴν ἧτταν τῶν Γάλλων αἴτια, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἦσαν περιστατικά, τὰ πλεῖστα ὅμως ἦσαν συνδεδεμένα μὲ τὰ προειρημένα γενικὰ αἴτια

τὰ ἐπαπειλοῦντα τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ Νέϋ, φθάσας εἰς Τοργὼ, εὑρέθη εἰς δυσχερῆ θέσιν. Ἐκτὸς τῆς δυσαρεσκείας τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἐπικρίσεων τῶν στρατηγῶν, τὰς ὁποίας ὤφειλε νὰ καταπαύσῃ, ἐκτὸς τοῦ πλήθους τῶν φυγάδων, οὓς ὤφειλε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τάξιν, καὶ ἐκτὸς τῶν πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεων τοῦ στρατοῦ του δυσκολιῶν, καὶ μάλιστα ἐν ὥρᾳ καθ' ἣν οἱ σύμμαχοι δὲν ἦσαν μακρὰν αὐτοῦ, ὁ Νέϋ ἐφοβεῖτο προσέτι μήπως οἱ μείναντες μετ' αὐτοῦ Σάξονες ἐπαναστατήσωσιν· ὁ δὲ διοικῶν αὐτοὺς στρατηγὸς Ρεϋνιέρος μᾶλλον ὑπεράσπιζεν αὐτοὺς ἢ ἐδιοίκει, ἐνῷ οὗτοι ἀναφανδὸν ἔκραζον ὅτι ἤθελον διαλυθῆ. Ὁ Νέϋ εἶχε διατάξει νὰ ἐφοδιασθῇ τὸ φρούριον Τοργὼ ἐκ κερασφόρων ζώων πρὸς τροφήν· ἐπὶ τούτῳ ἐλήφθησαν πολλὰ ἐκ τῶν Σαξόνων χωρικῶν· ἀλλ' οἱ στρατιῶται Σάξονες ἥρπασαν καὶ ἀπέδωκαν ταῦτα εἰς τοὺς ἰδιοκτήμονας αὐτῶν. Τοῦτο ἤρκει νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν παντελῆ ἀπείθειαν καὶ στάσιν αὐτῶν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα οὐδαμῶς ἦσαν παράδοξα ἐν στρατῷ συγκειμένῳ ἐκ διαφόρων φυλῶν καὶ ἐθνῶν, ἠττηθέντι μάλιστα δίς. Ταῦτα βλέπων ὁ Νέϋ, ὡς πρὸ ὀλίγου ὁ Οὐδινὼ καὶ ὁ Μαγδονάλδος, ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅπως ἀφαιρέσῃ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀρχηγίαν ταύτην. — Κάλλιον ἐπιθυμῶ, ἔλεγεν ὁ Νέϋ, νὰ ἦμαι ἐπίλεκτος στρατιώτης παρὰ τοιοῦτος στρατηγός· εἶμαι πρόθυμος νὰ χύσω ὅλον τὸ αἷμα μου, ἀλλ' ἐπιθυμῶ τοῦτο νὰ γένῃ ὠφελίμως. »

Τούτων οὕτω γινομένων, ὁ Ναπολέων εἰσήρχετο εἰς Δρέσδαν τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 7 Σεπτεμβρίου, τῇ δὲ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ εἰδοποιήθη ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Σὺρ ἀπὸ πρωΐας ὅτι τὰ ρωσσικὰ καὶ πρωσσικὰ στρατεύματα ἐκ νέου ἀνεφάνησαν καὶ ὅτι παρεσκευάζοντο πρὸς ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων οὐδόλως ἐπίστευσε τὸ τοιοῦτον, διότι ἀντέβαινε τοὺς στρατηγικοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ· μ' ὅλον τοῦτο, προσλαβὼν τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν καὶ τὸ ἐν ἐφεδρείᾳ ἱππικὸν, μετέβη εἰς Ηὔρναν ἵνα συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ Σαὶντ Σὺρ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Τὰ ρωσσικὰ καὶ πρωσσικὰ στρατεύ-

ματα, ἀγνοοῦντα τὴν ἐκεῖ ἔλευσιν τοῦ Ναπολέοντος, ἐξηκολούθησαν τὴν ἐπιθετικὴν κίνησίν των, ὁ δὲ Σαὶντ Σὺρ ὠπισθοδρόμησε καὶ ἐκάθησε παρά τινα μικρὸν ποταμόν. Ὁ Ναπολέων, φθάσας τῇ 8 ἀπὸ πρωΐας καὶ πληροφορηθεὶς περί τινων κινημάτων τοῦ ἐχθροῦ, εὐθὺς ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ αὐτόν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ διέταξε τρεῖς μεραρχίας πεζικοῦ νὰ σχηματισθῶσι κατὰ φάλαγγα πυκνὴν καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν προσερχομένων ἐχθρῶν. Τούτου γενομένου, τὰ ῥωσσικὰ καὶ πρωσσικὰ στρατεύματα εὐθὺς ὑπεχώρησαν, διότι, ὡς προεῖδεν ὁ Ναπολέων, ταῦτα δὲν προέθεντο σπουδαίως νὰ ἐπιχειρίσωσί τι κατὰ τῶν Γάλλων, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ἐπιδεικνύωνται καὶ νὰ ἐπιτίθηνται ἔνθα εὑρίσκουσιν ἀδυναμίας. Τῇ ἑσπέρᾳ ταύτῃ ὁ Ναπολέων ἐδείπνησε μετὰ τῶν στραταρχῶν του ἐν τῷ στρατοπέδῳ.

Ἐν τούτοις ἔφθασεν εἷς τῶν ὑπασπιστῶν τοῦ στρατάρχου Νέϋ καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ναπολέοντα τὴν λυπηρὰν εἴδησιν περὶ τῆς ἀπωλείας τῆς ἐν Δεννέβιτζ συναφθείσης ὑπὸ τοῦ Νέϋ μάχης τῇ 6 Σεπτεμβρίου. Ὁ Ναπολέων πάραυτα ᾐσθάνθη τὴν σπουδαιότητα τοῦ συμβάντος τούτου, ἀλλ' ἔδειξε μεγίστην ἀταραξίαν, ὥστε οὐδὲ τὰ πονηρὰ ὄμματα τοῦ Σαὶντ Σὺρ ἐδυνήθησαν ν' ἀνακαλύψωσι τὴν παραμικρὰν ταραχὴν αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον ὁ Ναπολέων ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ περὶ τῆς στρατιωτικῆς τέχνης.—Ἡ τέχνη μας εἶναι δυσκολωτάτη, ἀνέκραξε πολλάκις. — Ἐπειδὴ δὲ ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὰς δυσκολίας τῆς μεγάλης τέχνης ταύτης, τῆς μεγαλητέρας μετὰ τὴν τῆς κυβερνήσεως, ὡμίλησε μετὰ πολλῆς κρίσεως καὶ ἀκριβείας, ἀλλὰ μετ' ἀπαθείας περὶ τῶν γενομένων σφαλμάτων ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, ἀρχόμενος ἐκ τῶν ἐν τῇ Βιττεμβέργᾳ καὶ τελειώνων εἰς τὰ ἐν Τοργῷ γεγονότα. Ἐθεώρησε δὲ ὅτι τὰ σφάλματα ταῦτα δὲν προῆλθον εἰμὴ ἐκ τῶν ἐμφύτων σφαλμάτων τῆς τέχνης ταύτης, ἐπαναλαμβάνων πολλάκις ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι πολὺ δύσκολον πρᾶγμα, ὥστε ἀπαιτεῖται μεγάλη ἀνεκτικότης πρὸς οὓς πολεμοῦσι, φανεὶς δικαιότατος εἰς τὰς κρίσεις του, ὡσανεὶ κυριευόμενος κατὰ τὴν περίστασιν

ταύτην ὑπὸ προαισθήματος ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος μετ' οὐ πολὺ εἶχεν ἀνάγκην τοιαύτης ἀνεκτικότητος καὶ δικαιοσύνης, οἵα ἀπαιτεῖτο πρὸς ἀτυχεῖς στρατηγούς. Ἐνθουσιασθεὶς δὲ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐκ τῆς ὁμιλίας, εἶπεν ὅτι οἱ στρατηγοί του δὲν ἐσκέφθησαν καλῶς περὶ τῶν ἐπιχειρήσεών των, ὅτι ὁψέποτε ἤθελε λάβει εὐκαιρίαν, ἤθελε συνθέσει βιβλίον, ἐν ᾧ ἤθελε διδάξει τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου, ἵνα καταςήσῃ τὴν ἐφαρμογήν των καθαρὰν καὶ εὔκολον πρὸς πάντας, εἰπὼν ὅτι θέλει ἐνασχοληθῇ περὶ τούτου, ὡσανεὶ προεγνώριζεν ὅτι ἤθελε διανύσει τὰ τελευταῖα ἓξ ἔτη τῆς ζωῆς του ἐν σκληρᾷ ἐξορίᾳ, καταντήσας νὰ γράφῃ ἐπί τινος βράχου τοῦ Ὠκεανοῦ! Ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀντιλογία ἔφθανε μέχρι παραδοξολογίας, ἠρνήθη ὅτι ὑπάρχει ἐπιστήμη τοῦ πολέμου, προσέτι οὐδὲ τὴν πεῖραν παρεδέχθη· ὑπεςήριξε δὲ ὅτι οἱ στρατηγοὶ γεννῶνται, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι καταρτίζονται· ὅτι οἱ στρατηγοὶ ὀλίγον κερδίζουν γηράσκοντες ἐν τῇ πείρᾳ τοῦ ἐπαγγέλματός των, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Ναπολέων τὰς καλητέρας ἐκςρατείας ἐξετέλεσεν ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσιενὸς ἔτους. Ὁ Ναπολέων ἀντεῖπεν αὐτῷ ὅτι ἀληθῶς ὅταν οἱ στρατηγοὶ δὲν ἔχωσιν ἐκ φύσεως ἰδιότητάς τινας, ἡ πεῖρα ὀλίγον τοὺς ὠφελεῖ. Ὁμιλῶν δὲ περὶ τοῦ παρελθόντος, εἶπεν ὅτι εἷς μόνος στρατηγὸς ὑπάρχει, ὁ Τουρέννος, ὅστις, μελετῶν ἀκαταπαύστως τὴν τέχνην του, ἐνίκησεν εἰς τὰ γηρατεῖά του.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην διῆλθεν ὁμιλῶν περὶ τῆς στρατιωτικῆς τέχνης καὶ διασκεδάζων τοὺς ἀκροατάς του. Παράδοξος καὶ θαυμάσιος ἀνὴρ, ὅστις, μὴ ὢν φλεγματικὸς, ἐδύνατο διὰ τοῦ κραταιοῦ νοός του ν' ἀποσπᾶται ἐκ τῶν παρόντων πραγμάτων, νὰ τὰ λησμονῇ, νὰ τὰ περιφρονῇ καὶ νὰ τὰ κρίνῃ ἐκ τοῦ ὕψους, ὡσανεὶ δὲν ἦτον ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐν τοσούτῳ, μὴ λησμονήσας ὅτι καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς Αὐτοκρατορίας του οὐδέποτε προεῖδε περὶ ἀμύνης, ἀλλὰ πάντοτε περὶ κατακτήσεως, συνέταξεν ἰδίαις χερσὶ τὸ ἀκόλουθον σχέδιον ἐπιστολῆς, ἣν ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν, διὰ νὰ τὴν ἀντιγράψῃ καὶ τὴν ἐξαποστείλῃ πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργόν του.

8 Σεπτεμβρίου 1813.

« Τὰ συμβάντα διέρχονται τοιουτοτρόπως ὥστε, εἰ καὶ » παρίστανται λαμπρὰ καὶ εὐτυχῆ εἰς τὴν Α. Μεγαλειότητα, » εἶναι φρονήσεως ἔργον μ' ὅλα ταῦτα νὰ προΐδῃ τις καὶ τὰ » ἐναντία. Νομίζω ὅτι πρέπει, κύριε δοὺξ, νὰ ἐξηγηθῶ μετὰ » σοῦ ἐμπιστευτικῶς.

« Ὁ ῥωσσικὸς στρατὸς δὲν εἶναι ὁ ἐπικινδυνωδέστερος ἐχθρὸς » ἡμῶν. Οὗτος ἔπαθε πολλὰ, καὶ δὲν ἐνισχύθη· ἐκτὸς δὲ τοῦ » ἱππικοῦ του, τὸ ὁποῖον εἶναι πολυάριθμον, κατὰ τὰ ἄλλα » οὗτος εἶναι ὑποδεέστερος τῶν ἄλλων ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ. Ἡ » Πρωσσία ἀνέπτυξε μεγάλας δυνάμεις, ἡ ἀπόφασις τοῦ » ἡγεμόνος της ἐνισχύθη ἐκ τῆς ἐξάψεως τῶν πνευμάτων, » οἱ στρατοί της εἶναι μεγάλοι, οἱ στρατηγοί της, οἱ ἀξιω- » ματικοί της καὶ οἱ στρατιῶταί της εἶναι πολὺ ἐμψυχωμένοι· » μ' ὅλα ταῦτα οὔτε οἱ Ῥῶσσοι, οὔτε οἱ Πρῶσσοι ἐδύναντο νὰ » φέρωσι προσκόμματα εἰς τοὺς στρατούς μας· ἡ ἐνοχὴ ὅμως » τῆς Αὐστρίας δεινῶς περιέπλεξε τὸ ζήτημα.

« Ὁ στρατός μας, εἰ καὶ ὑπέστη ζημίας ἐν ταῖς νίκαις του, » εἶναι ὅμως εἰσέτι ἀκμαῖος καὶ πολυάριθμος. Ἀλλ' οἱ στρα- » τηγοὶ καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ κεκοπιακότες ὡς ἐκ τοῦ πολέμου » δὲν ἔχουσι τὴν ἄλλοτε δραστηριότητά των. Τὸ θέατρον » τοῦ πολέμου εἶναι πολὺ ἐκτεταμένον. Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶναι » νικητὴς ὁσάκις εἶναι παρών· ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ᾖναι » πανταχοῦ, οἱ δὲ διοικοῦντες μεμονωμένως τοὺς διαφόρους » στρατοὺς σπανίως ἐκπληροῦν τὰς ἐντολάς του. Γνωρίζετε » τί συνέβη εἰς τὸν στρατηγὸν Βανδάμμον· ὁ Μαγδονάλδος » ἠττήθη ἐν Σιλεσίᾳ, ὁ δὲ Νέϋ κατεπολεμήθη πορευόμενος εἰς » Βερολῖνον.

« Ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν, ἀκριβέ μου Δούξ, χάρις εἰς » τὴν περίνοιαν τοῦ Αὐτοκράτορος, δύναταί τις νὰ ἐλπίζῃ τὰ » πάντα. Ἀλλ' ἐνδέχεται ὡσαύτως νὰ μεταβληθῶσι τὰ πράγ- » ματα δυσαρέστως. Δὲν πρέπει μὲν νὰ φοβῆταί τις πολὺ, » ἀλλὰ πρέπει νὰ θεωρῇ τοῦτο ὡς δυνατὸν, καὶ νὰ μὴ πα- » ραμελήσῃ τίποτε ἀφ' ὅσα ὑπαγορεύει ἡ φρόνησις.

« Σᾶς ἐξιστορῶ ταῦτα, ἵνα γνωρίζητε τὰ πάντα, ὥστε ἐν » πάσῃ ἐνδεχομένῃ περιστάσει νὰ ἐνεργῆτε ὅπως ἀπαιτεῖται.

« Εἶναι ἔργον λοιπὸν φρονήσεως ὥστε νὰ φροντίσητε νὰ κα- » τασταθῶσι τὰ φρούρια εἰς καλὴν κατάστασιν, καὶ νὰ συ- » γαθροίσητε ἐν αὐτοῖς πολὺ πυροβολικὸν, διότι συνεχῶς » μᾶς προξενεῖται μεγίστη ἀπώλεια αὐτοῦ. Πρέπει νὰ συνε- » νοηθῆτε μυστικῶς μετὰ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ τῶν τροφῶν » ὅπως τὰ φρούρια τοῦ Ῥήνου ἐφοδιασθῶσι μετ' ἀπείρων τρο- » φῶν· τέλος πάντων προσπαθήσατε νὰ παρασκευάσητε πᾶν » ὅ,τι ἀναγκαιοῖ, ὥστε ἐν ἐκτάκτῳ περιστάσει ἡ Α. Μ. οὐδὲν » πρόσκομμα ν' ἀπαντήσῃ, ὑμεῖς δὲ οὐδεμίαν ἔλλειψιν ν' ἀ- » φήσητε ἀθεράπευτον. Μάθετε δὲ ὅτι τὰ ὧδε πρὸς ὑμᾶς » ἐκτεθέντα εἶναι ἀπόῤῥοια τῆς πολλῆς σκέψεώς μου καὶ τῶν » ὅσα εἶδον ἰδίοις ὄμμασι, καὶ τὰ ὁποῖα εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ » Α. Μ. δὲν θέλει ἀποδοκιμάσει. Μία μεγάλη ἐπιτυχία τὰ » πάντα δύναται νὰ μεταβάλῃ καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τὰ πράγ- » ματα εἰς εὐδαίμονα κατάστασιν, εἰς ἣν εἶχε θέσει ταῦτα ἡ » ἄπειρος δύναμις τῆς Α. Μ.

« Εὐαρεστηθῆτε νὰ μοὶ ἀναγγείλητε τὴν λῆψιν τῆς πα- » ρούσης. »

Τῇ ἐπαύριον, 9 Νοεμβρίου, ὁ Ναπολέων μετέβη ἀπέναντι τῶν ἐχθρικῶν θέσεων ἵνα διατάξῃ τὰ εἰκότα· ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ οὐδαμῶς ἐφαίνοντο. Ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ, ὅστις μᾶλλον ἐγνώριζε νὰ ὠφελῆται ἐκ τῶν τοπικῶν περιστάσεων, προέτεινεν εἰς τὸν Ναπολέοντα ν' ἀνοίξῃ δρόμον διὰ τῶν ὀρέων καὶ νὰ ἐπιπέσῃ αἴφνης μεθ' ἱκανῶν στρατευμάτων κατὰ τῶν πλευ- ρῶν τῶν ῥωσσοπρωσσικῶν στρατευμάτων. Ὁ δὲ Ναπολέων ἐνέκρινε τὸ σχέδιον τοῦτο, καὶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐκινήθη· ἀλλ' δδοιπορῶν δύο ἡμέρας δὲν ἐδυνήθη νὰ συναντηθῇ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ ἕνεκα τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ ἐδάφους.

Ὁ Ναπολέων, μὴ θέλων νὰ κοπιάζῃ ἀδίκως τὸν στρατόν του, εἶπε κατ' ἰδίαν εἰς τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σὺρ ὅτι παραι- τεῖται τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, καὶ παρήγγειλεν αὐτὸν νὰ διατηρηθῇ καλῶς ἐπὶ δύο ἡμέρας εἰς τὰς θέσεις του, ἐπαπει-

λῶν τὸ Τέπλιτζ· ἐπομένως ἀνεχώρησεν ἐγκαταλείψας τὸν στρατάρχην τοῦτον λίαν δυσηρεσημένον, ὡς μὴ ἐκτελέσας τὴν πρόθεσίν του, καὶ ἔφθασεν εἰς Δρέσδαν τῇ 12 Σεπτεμβρίου.

Ἐπανελθὼν δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τῆς καταστάσεώς του, ἤτις ἀληθῶς ἦτο λίαν σπουδαία· διότι, παρατηρῶν ὅτι τὸ ὑπὸ τῶν συμμάχων παραδεχθὲν ἐν Τρασεμβέργῃ σχέδιον, ἤτοι τὸ νὰ πορεύωνται κατὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, νὰ ὑποχωρῶσι δὲ ἅμα ἔβλεπον αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα παρόντα, τὸ νὰ ἐπιπίπτωσι κατὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἅμα εὕρισκον αὐτοὺς μεμονωμένους, καὶ ἐπομένως ἅμα ἴδωσιν αὐτὸν κεκοπιακότα καὶ ἐξησθενημένον, τὸ νὰ ἐπιπέσωσι κατ' αὐτοῦ ἀθρόως, ἀκριβῶς ἐξετελεῖτο, ἔβλεπεν ὅτι οἱ σύμμαχοι ἔθεσαν αὐτὸν εἴς τινα στενὸν κύκλον, πέριξ τοῦ ὁποίου ἐτάχθησαν οὗτοι, ἕτοιμοι νὰ ἐφορμήσωσι κατ' αὐτοῦ, ἅμα δυνηθῶσι. Τετράκις μέχρι τοῦδε οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἐνικήθησαν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του, ὥστε ἡ παρὰ τὴν Δρέσδαν νίκη αὐτοῦ δὲν ἐξισοῦτο μὲ τὰς ἐν Κατζβὰχ, Γροσβεερὲν, Κὺλμ καὶ Δεννεβίτζ ἥττας του. Τρέχων δὲ ἀκαταπαύστως ἀφ' ἑνὸς εἰς ἕτερον μέρος, ἐδαπάνα τὸν καιρόν του ἀνωφελῶς· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ συνάψῃ μεγάλην καὶ κρίσιμον μάχην, ὥστε, ἂν νικήσῃ τοὺς συμμάχους, ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τὰς ἥττας του καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν προτέραν ἰσχύν του. Ἀλλ', ὡς προερρέθη, ἔσφαλε μεγάλως διασκορπίσας τὰς δυνάμεις του, ὥστε ἂν ἤθελε νὰ συνάψῃ μάχην, ὡς ἐμελέτα, μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του δὲν ἐδύνατο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην, ὡς μένον πολὺ μακράν. Τοῦτο θέλων ἤδη νὰ θεραπεύσῃ, διέμενεν εἰς Δρέσδαν ἵνα συναθροίσῃ ὅσον ἐδύνατο πλειότερον στρατόν.

Ὁ Ναπολέων, ὅτε ἤρχισαν αἱ ἐχθροπραξίαι, εἶχε σχεδὸν 360 χιλιάδας στρατοῦ πρὸς τὸν Ἔλβαν ποταμὸν, ἐκτὸς τῶν φρουρούντων στρατευμάτων εἰς πολλὰ φρούρια ἀπὸ τοῦ Βιστοῦλα μέχρι τοῦ Ἔλβα, τῆς μοίρας τοῦ Ὠγερῶ, τῆς προσδιοριωρισμένης νὰ μένῃ εἰς Βαυαρίαν, καὶ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Εὐγένιον. Ἀλλ' ἤδη τὸ ὅλον τῶν στρατευμάτων τούτων ἐσυμποσοῦτο εἰς 250 χιλιάδας ἀνδρῶν, ὥστε

ἀπωλέσθησαν πλέον τῶν 100 χιλιάδων ἐν ταῖς μάχαις καὶ κακουχίαις· πρὸς δὲ ἕνεκα τῶν ἐλλείψεων τῶν μέσων ὁ στρατὸς οὗτος διεσκορπίζετο, ὥστε ἐδείκνυε τὰ ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τῆς Μόσχας ἀναφανέντα σημεῖα τῆς παραλυσίας. Ταῦτα πάντα ἠσθάνετο ὁ Ναπολέων ἐσχάτως καὶ ἐζήτει νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς κακῆς θέσεως ταύτης, εἰς ἣν ἀπερισκέπτως ἐτέθη. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ σύμμαχοι ὑπέστησαν πολλὰς ζημίας, ἀλλ' οὗτοι ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς πατρίδος των, ἐπομένως καθ' ἑκάστην κατετάττοντο εἰς τοὺς στρατοὺς αὐτῶν ἄπειροι ἐθελονταί, ὥστε οὗτοι οὐχὶ μόνον δὲν ἐξησθένουν, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἐνεδυναμοῦντο, ὥστε ἐσχάτως ἠρίθμουν εἰς τὰς τάξεις των πλέον τῶν 600 χιλιάδων ἀνδρῶν.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, μὴ θέλων ν' ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά του ἐξ ὅλων τῶν ἀπομεμακρυσμένων φρουρῶν τούτων καὶ νὰ θέσῃ ὡς βάσιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεών του τὸν Ῥῆνον, διότι τοῦτο ἐνόμιζεν ὅτι προσβάλλει τὴν φιλοτιμίαν του, ἀπεφάσισε μόνον νὰ συναθροίσῃ τὰ περιφερόμενα στρατεύματα πέριξ τῆς Δρέσδας καὶ ἐκεῖ νὰ συνάψῃ μάχην· ἐπὶ τούτῳ ἐξέδωκε διαφόρους διαταγὰς πρὸς τοὺς στρατηγούς του, διορίσας ἕκαστον τοῦτον εἴς τινα ἐπίκαιρον θέσιν. Ἀλλ' ἐνῷ διέμενεν ἐν Δρέσδᾳ, ἔμαθεν ὅτι ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἀνεφάνη περὶ τὴν Πύρναν· εὐθὺς ὁ Ναπολέων ἀνεχώρησεν ἐκ Δρέσδας καὶ μετὰ τρεῖς ὥρας φθάσας ἐκεῖ, διέταξε τὴν κατὰ τῶν παρουσιασθέντων αὐστριακῶν στρατευμάτων καταδίωξιν, ἅτινα μετ' ὀλίγον ἄνευ πολλῆς ἀντιστάσεως ὑπεχώρησαν καὶ κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βοημίας. Ἀφ' ἑτέρου δὲ πάλιν ἀνεφάνησαν τὰ ῥωσσοπρωσσικὰ στρατεύματα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῇ 16 Σεπτεμβρίου κατεδιώχθησαν· μάλιστα εἴς τινα μετ' αὐτῶν συμπλοκὴν ὁ υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Βλουχέρου, συνταγματάρχης τοῦ ἱππικοῦ, συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἔχων ἀπείρους πληγὰς εἰς τὸ σῶμά του.

Οἱ δὲ σύμμαχοι, βαρυνθέντες καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἀκαταπαύστων κινήσεων καὶ περιστροφῶν, καὶ βεβαιωθέντες ὅτι ἀρκούντως ἤδη ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος ἐξησθένησε, διότι εἶχον δι-

πλάσιον στρατὸν τοῦ γαλλικοῦ, ἀπεφάσισαν καὶ οὗτοι διὰ μιᾶς κρισίμου μάχης νὰ δώσωσι πέρας εἰς τὸν προκείμενον πόλεμον. Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν προσδιώρισαν ὡς μέρος τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν τὴν Λείψειαν, κειμένην πρὸς τὰ νῶτα τοῦ Ναπολέοντος. Ἔνθερμος δὲ ζηλωτὴς τῆς προθέσεως ταύτης ἦτον ὁ στρατηγὸς Βλούχερος, ὅστις ὑπέσχετο διά τινος προσποιημένης ἐπιχειρήσεως κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Δρέσδας νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν γαλλικὸν στρατόν. Ὁ στρατηγὸς δὲ οὗτος διεφέρετο μεγάλως μὲ τὸν Βερναδόττον, διότι οὗτος πάντοτε ἀνθίστατο εἰς τὰς τολμηρὰς ταύτας ἐπιχειρήσεις τοῦ Βλουχέρου, καὶ τούτου ἕνεκα πάντοτε ἐβράδυνε τὰς κινήσεις του. Ὁ δὲ Βλούχερος ἐπροσπάθει παντοίοις τρόποις νὰ ἐκθέσῃ αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ Ναπολέοντος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βερναδόττος ἀπόφευγε τοῦτο, ὁ Βλούχερος ἀπεκάλει αὐτὸν ποτὲ μὲν δειλὸν, ποτὲ δὲ προδότην, καὶ ἄλλοτε ἄνθρωπον θέλοντα νὰ ἐξαπατήσῃ ἀμφότερα τὰ ἐμπόλεμα μέρη. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Βερναδόττου συνέκειτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἀξιωματικῶν Πρώσσων, ἐνθέρμων πατριωτῶν, ὁ Βερναδόττος εὑρίσκετο εἰς πάλην μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ.

Ἐν τούτοις ἀπεφασίσθη ὁ μὲν Βλούχερος μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ νὰ ἔλθῃ παρὰ τὴν Δρέσδαν καὶ νὰ ἐπασχολῇ τὸν ἐκεῖ γαλλικὸν στρατὸν, ὁ δὲ Σβαρζεμβέργος μετὰ 200 χιλιάδων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐσχάτως ἐλθόντων ρωσσικῶν στρατευμάτων, καὶ ὁ Βερδαναδόττος μετὰ 120 χιλιάδων νὰ ἔλθωσιν εἰς Λείψειαν.

Ἡ πρόθεσις αὕτη τῶν συμμάχων ἦτο στρατηγικωτάτη καὶ λίαν συνετὴ, οὐχὶ διότι ἐπέτυχεν, ἀλλὰ πραγματικῶς ἦτον τοιαύτη. Ἐξήχθη δὲ ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, οἱ ὁποῖοι μαθητεύσαντες ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρ' αὐτῷ εἰς τοσαύτας ἐκστρατείας καὶ μάχας, ἔπειτα δυσαρεστηθέντες ἐξ αὐτοῦ μετέβησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς του καὶ ἡνώθησαν μετ' αὐτῶν.

Ἅμα ἀποφασισθείσης τῆς προθέσεως ταύτης, οἱ σύμμαχοι ἐνησχολήθησαν εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Πρῶτος ὁ

στρατηγὸς Βεννιγγσένος εἰσεχώρησε τῇ 17 Σεπτεμβρίου εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ζιττῶ, καὶ τῇ 23 ἔφθασεν εἰς Τέπλιτζ. Ὁ στρατηγὸς Βλούχερος παρήγγειλε τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατηγοὺς νὰ διατηρῶσι καλῶς τοὺς ἐν τοῖς φρουρίοις διαμένοντας Γάλλους ἵνα μὴ ἐξέλθωσιν. Οὗτος δὲ λίαν ἐπιδεξίως περιεφέρετο πέριξ τῆς Δρέσδας ἵνα καλύπτῃ τὰς κινήσεις τῶν πρὸς τὴν Λείψειαν διευθυνομένων συμμαχικῶν στρατευμάτων.

Ἡ πέριξ τῆς Δρέσδας γενομένη ἀκατάπαυστος κίνησις τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων καὶ ἡ πανταχόθεν τοῦ Ἔλβα διάβασις αὐτῶν ἐνέπνευσαν ἐν πρώτοις τὴν ἰδέαν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι οἱ σύμμαχοι, μὴ τολμῶντες κατὰ μέτωπον νὰ τὸν πολεμήσωσιν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιπέσωσιν εἰς τὰς πλευρὰς αὐτοῦ. Τοῦτο εὐχαρίστησε μεγάλως αὐτόν· ἔμενε δὲ προσεκτικὸς ἵνα μὴ προκαταληφθῇ, ἄλλως ἦτον ἕτοιμος νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ πρώτου, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ προσβάλῃ αὐτόν· τῇ 22 Σεπτεμβρίου ὅμως μικρὸν περιστατικὸν ἐφήλκυσε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ. Αἱ πρὸς τὴν Δρέσδαν ἐρχόμεναι συμπομπαὶ καθ' ὁδὸν εἶχον προσβληθῇ, καὶ μόλις ἐσώθησαν διὰ τῆς βοηθείας τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἀφιχθέντος ἐκεῖ ἐγκαίρως. Ἀλλὰ δὲν παρῆλθε πολλὴ ὥρα, καὶ σῶμα ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ἐκεῖ εὑρεθέντος γαλλικοῦ· μετ' ὀλίγον ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ καὶ ἐκρήξεις ὑπονόμων εἰς τὸ φρούριον Τοργὼ, τέλος πανταχόθεν τῆς Δρέσδας ἀνεφάνη τὸ ὑπὸ τὸν Βλούχερον σῶμα ἐνασχολούμενον εἴς τινα πολεμικὴν ἐπιχείρησιν.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν ταῦτα, εὐθὺς ἐσυμπέρανεν ὅτι ταῦτα πάντα ὑπέκρυπτον ἄλλον τινὰ σκοπὸν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὅτι ἐγίνοντο προσποιημένως. Πάραυτα λοιπὸν διέταξε τὸν Μαγδονάλδον νὰ παραλάβῃ τὰς ἐν Δρέσδᾳ τρεῖς μοίρας καὶ μετ' αὐτῶν νὰ ἐξέλθῃ πρὸς κατόπτευσιν, προσβάλλων δραστηρίως τοὺς συμμάχους ὅθεν ἤθελεν ἀπαντήσει αὐτούς, προσθέτων αὐτῷ ὅτι καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς θέλει παρακολουθήσει αὐτόν. Ἀπῆλθε λοιπὸν καὶ ὁ Ναπολέων τῇ 22 Σεπτεμβρίου μετὰ τῶν εἰρημένων σωμάτων πρὸς κατόπτευσιν

τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀνεκάλυψεν ὅτι ὁ Βλούχερος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων διέμεινεν εἰς τὰς αὐτὰς θέσεις, ὡς προηγουμένως ἀνηγγέλθη αὐτῷ, ἀλλὰ δὲν ἐπίστευσεν ὅτι οἱ σύμμαχοι προέθεντο μέγαν τινὰ σκοπόν. Ὁ δὲ Βλούχερος, ἵνα ἔτι μᾶλλον ἐξαπατήσῃ τὸν Ναπολέοντα, ἔπεμψεν εἰς τὰς προφυλακὰς κήρυκας ἐρωτῶν περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ αἰχμαλωτισθέντος υἱοῦ του. Ὁ Ναπολέων ὅμως, ὡς ἐκ τῆς συναθροίσεως πολλῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἐδιπλασίασε τὰς πρὸς τοὺς στρατηγούς του διαταγὰς ἵνα συναθροισθῶσι παρὰ τὴν Δρέσδαν, ὥστε ἐσυμπέρανε μὲν ὅτι οἱ σύμμαχοι ἐμελέτων νὰ ἐπιχειρήσωσί τι κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐπίστευεν ὅτι τὸ τοιοῦτον ἤθελεν ἐκτελεσθῆ καὶ τοσοῦτον ταχέως, διὰ τοῦτο καὶ κατεσπευμένως δὲν συνήθροιζε παρ' ἑαυτῷ τὸν στρατόν του. Προβλέπων δὲ ὅτι ὁ προκείμενος πόλεμος ἤθελε παραταθῆ, συνέταξε νομοσχέδιον, δι' οὗ προσεκαλοῦντο 120 χιλιάδες νεοσύλλεκτοι πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἔπεμψε δὲ αὐτὸ εἰς τὴν αὐτοκρατόρισσαν, ὡς ἀντιβασίλισσαν τῆς Γαλλίας, μετὰ τοῦ λόγου δι' οὗ αὐτοπροσώπως αὕτη ἤθελεν εἰσάξει αὐτὸ εἰς τὴν Γερουσίαν. Πρὸς δὲ τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν ἔγραψε νὰ ὀχυρώσῃ καὶ ἐφοδιάσῃ τὰ φρούρια τοῦ Ῥήνου, καὶ πρὸ πάντων τῆς Ἰταλίας.

Οὕτως ἐνασχοληθέντος τοῦ Ναπολέοντος, οἱ σύμμαχοι ἐξετέλουν τὸν μελετώμενον σκοπὸν αὐτῶν πολὺ ταχύτερα ἢ ὡς ἐσυμπέρανεν ὁ Ναπολέων, δηλαδὴ τὸ νὰ συναθροισθῶσι πέριξ τῆς Λειψείας. Πρῶτος ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος κατεσπευμένως ἐπορεύετο ἐκ τοῦ Τέπλιτζ πρὸς τὸ Κομμοτὼ, ὁ δὲ Βλούχερος, μείνας μέχρι τῆς 24 Σεπτεμβρίου ἀκίνητος ἀπέναντι τοῦ στρατάρχου Μαγδονάλδου, εὐθὺς κατέβη εἰς τὸν Ἔλβαν, καὶ ἐπορεύετο πρὸς τὴν Βιττεμβέργαν. Ἀλλ' ἵνα καλύψῃ τὴν κίνησίν του ταύτην, διώρισε τὸν στρατηγὸν Σάκκεν μετὰ 18 χιλιάδων συμμαχικῶν στρατευμάτων νὰ προσβάλῃ δραστηρίως τὰς προφυλακὰς τοῦ Μαγδονάλδου καὶ τοῦ Μαρμῶνος. Ἡ αἰφνίδιος ἐπίθεσις αὕτη τῶν συμμάχων κατὰ τοῦ ἀρι-

στερού τῶν στρατραχῶν τούτων ἐφαίνετο ἀνεξήγητος εἰς τὸν Ναπολέοντα· μ' ὅλον τοῦτο οὗτος διέταξε νὰ ἐνισχυθῶσι τὰ μέρη ταῦτα κατὰ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς.

Ἀλλ' αἱ κινήσεις αὗται τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων δὲν διέφυγον τὴν προσοχὴν τοῦ στρατάρχου Νέϋ, ὡς διευθυνόμεναι κατ' αὐτοῦ, διότι συγχρόνως καὶ ἄλλα πολλὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἐπορεύοντο κατ' αὐτοῦ· διὸ ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἀναγγέλλων αὐτῷ ταῦτα πάντα. Πρὸς δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς Λεφέβρος Δεσνοέττος, ὅστις μετὰ τριῶν χιλιάδων ἱππέων ἦτο διωρισμένος νὰ φυλάττῃ τὰ πέριξ τῆς Λειψείας, συνεπλάκη κατ' ἀρχὰς μὲ ὀλίγους Αὐστριακοὺς, καὶ μετ' ὀλίγον, προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Πλατώφ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Λείψειαν. Αἱ συνεχεῖς συναντήσεις αὗται ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν Ναπολέοντα νὰ συμπεράνῃ ὅτι προέκειτο νὰ ἐκτελέσωσιν οἱ σύμμαχοι σπουδαίαν τινὰ ἐπιχείρησιν κατ' αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ νὰ ἐπιδεικνύωνται ὡς κατ' ἀρχὰς ἐξέλαβε τὰς κινήσεις αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἀκαταπαύστων πληροφοριῶν λοιπὸν, ἃς ἐλάμβανε κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, παρετήρησεν ὅτι δύο ἐχθρικοὶ στρατοὶ ἠπείλουν αὐτὸν, ὁ τῆς Σιλεσίας ὑπὸ τὸν Βλούχερον, καὶ ὁ τῆς Βοεμίας ὑπὸ τὸν Σβαρζεμβέργον. Ἐσκέφθη λοιπὸν ὅτι, ἵνα καταπολεμήσῃ ἀμφοτέρους τοὺς στρατοὺς τούτους, ἔπρεπε νὰ εἰσβάλῃ μεταξὺ αὐτῶν καὶ νὰ πολεμήσῃ ἑκάτερον τοῦτον ἰδίως. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐξέδωκε τὰς περὶ τούτου διαταγάς.

Οἱ σύμμαχοι ἐν τοσούτῳ ἐνησχολοῦντο νὰ ἐκτελέσωσι τὴν προμελετηθεῖσαν πρόθεσίν των. Ὁ Βλούχερος, ἐγκαταλείψας ὀλίγα στρατεύματα ἀπέναντι τῆς Δρέσδας, ἦλθε τῇ 30 Σεπτεμβρίου παρὰ τὴν Βιττεμβέργαν, φρουρουμένην εἰσέτι ὑπὸ γαλλικῶν στρατευμάτων, ἐκεῖθεν δὲ παρεσκευάζετο νὰ διαβῇ τὸν Ἔλβαν. Ὁ Νέϋ, ὅστις δὲν διέμενε μακρὰν τῆς θέσεως ταύτης, μαθὼν ὅτι οἱ σύμμαχοι ἐνησχολοῦντο νὰ διαβῶσι τὸν Ἔλβαν, ἔπεμψεν ἐκεῖ τὸν στρατηγὸν Βερτράνδον ἵνα ἐμποδίσῃ αὐτούς. Τῇ 3 Ὀκτωβρίου ὁ Βλούχερος διέβη τὸν ποταμὸν τοῦτον, ἀλλ' ἔμελλε μετὰ ταῦτα νὰ ὑπερπηδήσῃ ἕτερον ἐμπό-

δίον. Εἷς τινα γωνίαν τοῦ ποταμοῦ τούτου ὑπῆρχε κτίριόν τι, τὸ ὁποῖον, ὀχυρώσας καλῶς, ὁ Βερτράνδος ἐφύλαττεν. Ὁ Βλούχερος, ἀνυπόμονος ὢν νὰ διαβῇ ἐκεῖθεν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ κτιρίου τούτου, ἀλλὰ προσεβλήθη τοσοῦτον ἰσχυρῶς, ὥστε μετὰ τεταιώρους ἀλλεπαλλήλους προσβολὰς ἀπώλεσε πέντε χιλιάδας ἀνδρῶν. Ἀλλὰ, ἀφιχθέντων καὶ ἑτέρων συμμαχικῶν στρατευμάτων πρὸς βοήθειαν τοῦ Βλουχέρου, ὁ στρατηγὸς Βερτράνδος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κεμβέργην. Ὁ δὲ Βλούχερος συνενοήθη μετὰ τοῦ Βερναδότου ὅπως ἀμφότεροι διὰ διαφόρων περιστροφῶν ἔλθωσιν εἰς Λείψειαν, καὶ ἐκεῖ ἑνωθῶσι μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Σβαρζεμβέργον στρατοῦ.

Ὁ Ναπολέων ἔμαθε τῇ 5 Ὀκτωβρίου τὴν ἐν Βαρτεμβούργῳ (οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ θέσις αὕτη) πρὸ ὀλίγου συναφθεῖσαν μάχην καὶ τὴν νίκην τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ· συγχρόνως δὲ ἔμαθε καὶ τὰς διαφόρους κινήσεις τῶν τε συμμαχικῶν καὶ τῶν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ στρατευμάτων, ἐξ ὧν ἐπείσθη ὅτι ἠπατήθη ὑπὸ τοῦ Βλουχέρου· διότι, ἐνῷ ἐνόμιζε αὐτὸν καθήμενον παρὰ τὴν Δρέσδαν, οὗτος διέβη πρὸς τὰ κάτω τοῦ Ἔλβα, θέλων νὰ ἑνωθῇ μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων συμμαχικῶν στρατευμάτων, ἵνα ἔλθῃ πρὸς τὰ ὑψώματα τῆς Λειψείας. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ὡς ἐκ τούτων οὔτε ἐφοβήθη, οὔτε ἐταράχθη, διότι ταῦτα προεμήνυον ὅτι οἱ σύμμαχοι εἶχον ἀποφασίσει νὰ συνάψωσι κρίσιμον μάχην, ἣν ἐνδομύχως ἐπεθύμει οὗτος. Ὑπωπτεύετο μόνον μήπως οὗτοι θελήσωσι καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ν' ἀποφύγωσι τὴν μάχην. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἐκ τῆς Δρέσδας καὶ νὰ πορευθῇ κατὰ τῶν ὄπισθεν αὐτοῦ ἐρχομένων συμμαχικῶν στρατῶν. Ἀλλ' ἐσκέπτετο κατὰ τίνος τῶν στρατῶν τούτων ἐν πρώτοις ἔπρεπε νὰ ἐπιπέσῃ ἵνα καταπολεμήσῃ αὐτὸν, διότι ὑπελόγιζεν, ὡς ἐρρέθη, νὰ καταπολεμήσῃ αὐτοὺς τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου κατ' ἰδίαν. Ἄνευ λοιπὸν διαταγμοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ μεταξὺ τοῦ Βλουχέρου καὶ τοῦ Βερναδότου, οἵτινες δὲν ἦσαν πολὺ μακρὰν αὐτοῦ, μάλιστα ὁ Βλούχερος, καὶ νὰ πολεμήσῃ κατ' ἰδίαν αὐτοὺς τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου· ἐπομένως δὲ νὰ καταδιώξῃ αὐτοὺς μέχρι

τοῦ Βερολίνου, πραγματοποιῶν τὴν προλαβοῦσαν πρόθεσίν του εἰς τὸ νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν παρὰ τὸν Βιστούλαν ποταμὸν κατεχομένων ὑπὸ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ φρουρίων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὑπὸ τὸν Σβαρζεμβέργον στρατὸς τῆς Βοεμίας ἦτον εἰσέτι μακρὰν, ἀπεφάσισε νὰ διορίσῃ τὸν Μυράτον καὶ τὸν στρατάρχην Ὠγερὼ μετὰ 60 χιλιάδων στρατοῦ ὅπως παραταχθῶσι κατ' αὐτοῦ ἐν πρώτοις, μετὰ δὲ ταῦτα νὰ ἐπανέλθῃ καὶ αὐτὸς καὶ νὰ ἐπιπέσῃ· καὶ κατ' αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν καταστρέψῃ, καταδιώκων αὐτὸν ἐντὸς τῆς Βοεμίας, χρείας τυχούσης.

Ὁ Ναπολέων, εἰ καὶ μετὰ πεπειθοίσεως ἐφρόνει ὅτι ἤθελεν ἐπιτύχει εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις του ταύτας, οὐχ' ἧττον ὅμως, ἔχων ὑπ' ὑψιν τὸν φανατισμὸν τῶν συμμάχων, προέβλεπε καὶ τὰς ἀποτυχίας του. Διὸ ἔπεμψε τὸν στρατηγὸν τοῦ μηχανικοῦ Ῥογνάτον εἰς Μεσεμβοῦργον, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὰ τῆς ὑποχωρήσεως ἐπὶ τοῦ Σάλα ποταμοῦ. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ καὶ περὶ τῆς Δρέσδας· διελογίσθη λοιπὸν ὅτι εἴτε ἐνίκα, εἴτε ἐνικᾶτο, ἔπρεπεν εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις ταύτας νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Δρέσδαν, τὸν Ἔλβαν ποταμὸν καὶ τὰ παρ' αὐτὸν φρούρια· διότι, ἂν ἐνίκα τὸν Βλούχερον καὶ τὸν Βερναδόττον, ἤθελεν ἀναγκάσει αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν πέραν τοῦ Ἔλβα, καὶ τότε τὰ πάντα ἔμενον ὑπὸ τὴν κυριότητά του, ἂν δὲ ἐνικᾶτο, ἤθελεν ἀναγκασθῇ αὐτὸς οὗτος νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸν Σάλαν ποταμὸν, ὥστε καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιστάσει ἡ κατοχὴ αὐτῶν ἀπέβαινεν ἀνωφελής· διὸ διέταξεν ἅπαντα τὰ εἰς τὰ μέρη ταῦτα στρατεύματά του νὰ συγκεντρωθῶσι περὶξ αὐτοῦ, ἀφήσας προσώραν 30 χιλιάδας ἐν Δρέσδᾳ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σὺρ, διατάξας αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν ταύτην, ἅμα εἰδοποιηθῇ, καὶ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν ἐπίλοιπον γαλλικὸν στρατόν. Ὁ Σαὶντ Σὺρ, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος περὶ τῶν μέτρων τούτων, ἐδείχθη σύμφωνος κατὰ πάντα.

Ἀλλ' ἔπρεπεν ὁ Ναπολέων νὰ ἐξηγηθῇ μετὰ τῆς αὐλῆς τῆς Σαξονίας περὶ ὅλων τούτων, διότι δὲν ἐδύνατο οὕτως ἁπαν-

θρώπως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν αὐλὴν ταύτην εἰς προφανῆ κίνδυνον· διὸ προέτεινεν εἰς αὐτὴν νὰ μένῃ, ἂν ἤθελεν, ἐν Δρέσδῃ, ἢ νὰ παρακολουθῇ τὸ στραταρχεῖόν του. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας, φρονῶν ὅτι ἀσφαλέστερος ἦτο μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἀπεφάσισε νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὸν πανταχοῦ. Οὕτως ὁ Ναπολέων ἠναγκάσθη νὰ προσλάβῃ ἐν τῷ στρατοπέδῳ του τὴν πολυάριθμον αὐλὴν τοῦ βασιλέως τούτου, συγκειμένην ἐκ γυναικῶν, παίδων, γερόντων, θεράπων, θεραπαινίδων καὶ λοιπῶν ὑπηρετῶν, ὄντων συνειθισμένων ἁπάντων νὰ ἐγείρωνται, νὰ τρώγωσι, νὰ κοιμῶνται καὶ νὰ δέωνται εἰς τὸν Θεὸν πάντοτε εἰς τὰ αὐτὰς ὥρας καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἡ πληθὺς αὕτη τῶν ἀνθρώπων φέρῃ προσκόμματα εἰς τοὺς ἐλιγμοὺς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὁ Ναπολέων διήρεσε τὸ στρατόπεδόν του εἰς μέγα καὶ μικρόν· καὶ μετὰ μὲν τοῦ πρώτου, ἔνθα ὑπῆρχεν ὅλη ἡ βαρεῖα ἀποσκευὴ τοῦ στρατοῦ, ἔπρεπε νὰ πορεύηται καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς του, μετὰ δὲ τοῦ δευτέρου, αὐτὸς ὁ Ναπολέων μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν καὶ τοῦ γραφείου του· διέταξε δὲ καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ Βασσάνον νὰ συνοδεύῃ τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας.

Κατὰ διαταγὴν λοιπὸν τοῦ Ναπολέοντος ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐστράτευσε τῇ 6 Ὀκτωβρίου, τῇ δὲ 7 ἀνεχώρησε κατόπιν καὶ αὐτός. Ὡς ἐκ τῆς πολυχρονίου πείρας ἐν πολέμῳ ἐγνώριζεν ὅτι αἱ ἀναφοραὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἔφθανον εἰς αὐτὸν μετὰ τὸ μεσονύκτιον· διότι οὗτοι, μένοντες μέχρι δέκα ὡρῶν μακρὰν αὐτοῦ, ἀφ' ἑσπέρας ἔπεμπον εἰς τὸ γραφεῖον αὐτοῦ τὰς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν συλλεχθείσας πληροφορίας καὶ τὰ συμβάντα τῆς ἡμέρας. Ἵνα δὲ ἀπαντᾷ εἰς πάντα ἐγκαίρως περὶ ὅσων ἔμελλον νὰ πράξωσι τῇ ἐπιούσῃ, ἐκοιμᾶτο ἀφ' ἑσπέρας περὶ τὴν ἕκτην ὥραν μ. μ. καὶ ἐγείρετο τὸ μεσονύκτιον, ὥστε καὶ ἐν καιρῷ νυκτὸς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην ἀναπαύσεως, οὗτος οὐχὶ μόνον δὲν ἀνεπαύετο, ἀλλ' ἐγείρετο καὶ εἰργάζετο, ὥστε τὴν πρωΐαν ἔφθανον αἱ διαταγαὶ τῆς ἡμέρας εἰς ὅλα τὰ στρατεύματά του, πρὸς δὲ καὶ εἰς

αὐτὰ τὰ ἀπομεμακρυσμένα μιᾶς ἡμέρας πορείαν μακρὰν αὐτοῦ· διότι οἱ ἐπὶ τούτῳ διωρισμένοι ἀξιωματικοὶ ἔτρεχον ἔφιπποι καὶ ἐκόμιζον πρὸς τοὺς στρατηγούς των τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορός των. Οὕτως ὁ δαιμόνιος οὗτος ἀνὴρ εἰργάζετο νυχθημερὸν σωματικῶς καὶ διανοητικῶς, οὐδέποτε ἀπαυδῶν, καί τοι πάσχων σωματικῶς.

Πορευόμενος λοιπὸν ὁ Ναπολέων πρὸς συνάντησιν τοῦ Βλουχέρου καὶ τοῦ Βερναδόττου, ἀκαταπαύστως εἰδοποιεῖτο πανταχόθεν ὅτι ἀμφότεροι οἱ στρατοὶ οὗτοι τῶν συμμάχων ἐπορεύοντο ἵνα ἑνωθῶσι καὶ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ Νέϋ, ἐνῷ ὁ στρατὸς τῆς Βοεμίας ἐπορεύετο κατὰ τοῦ Μυράτου. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου οὐδόλως ἀνησύχει ὁ Ναπολέων, δότι ἐντὸς ὀλίγου 80 χιλιάδες στρατοῦ ἤθελον φθάσει πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, περὶ δὲ τοῦ Νέϋ, μάλιστα μαθὼν καὶ τὴν ἀσυμφωνίαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Μαρμῶνος, ἔσπευσε νὰ φθάσῃ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ. Διὸ διέταξε τὸν στρατάρχην Νέϋ ὅπως, προσλαβὼν τοὺς στρατηγοὺς Ρεϋνιέρον, Βερτράνδον, Δομβρόσκην, Σουάμον καὶ τὸν στρατηγὸν Σεβαστιάνην μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἱππικοῦ, πορευθῇ κατὰ τῶν προσερχομένων συμμαχικῶν στρατευμάτων, τοὺς στρατάρχας Μαρμῶνα καὶ Μαγδονάλδον νὰ πορευθῶσι δεξιόθεν τοῦ Νέϋ, τὸν δὲ Μυράτον διέταξε νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς μάχην μὲ τὸν στρατὸν τῆς Βοεμίας, ἀλλὰ νὰ περιφέρηται μεταξὺ τῆς Λειψείας καὶ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ τούτου, καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένῃ τὰς πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ διορισθείσας 80 χιλιάδας στρατοῦ. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Ναπολέων ἀνέτρεψεν ἤδη μίαν τῶν προλαβουσῶν ἀποφάσεών του, διὰ τὴν ὁποίαν ὅσους ἰσχυροὺς λόγους καὶ ἂν εἶχε, δὲν ἔπρεπε νὰ πράξῃ τοιοῦτον ἀσύγγνωστον ἁμάρτημα κατ' ἐκείνας τὰς δεινὰς περιστάσεις εἰς ἃς εὑρίσκετο, τουτέστι δὲν ἠθέλησε νὰ διατάξῃ νὰ ἐγκαταληφθῇ ἡ Δρέσδα, ἐνῷ ὁ στρατάρχης Σαϊντ Σὺρ κατὰ τὴν προλαβοῦσαν διαταγὴν αὐτοῦ εἶχε διαταχθῇ νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτήν.

Διαμείνας λοιπὸν ὁ Ναπολέων ἐν Βουρτζένῃ τῇ 8 καὶ 9 Ὀκτωβρίου, ἵνα δώσῃ καιρὸν εἰς τὰ στρατεύματά του νὰ

συναθροισθῶσιν, ἀνεχώρησε τῇ 10 ἡμέρᾳ ἐν καιρῷ νυκτὸς, καὶ ἔφθασε τῇ 4 τῆς πρωΐας εἰς Εἰλεμβοῦργον. Ἐντεῦθεν προσλαβὼν τὸ ἐλαφρὸν ἱππικὸν τῆς φρουρᾶς του ἐπορεύετο, συνωδευμένος ὑπὸ 140 χιλιάδων ἀνδρῶν, παρακολουθούσης ἐν διαστήματι δύο ἡμερῶν μακρὰν καὶ τῆς μεγάλης ἀποσκευῆς τοῦ στρατοῦ. Ἐπορεύετο δὲ μετὰ πολλῆς τάξεως καὶ προσοχῆς, μήπως ἤθελεν ἀπαντήσῃ καθ' ὁδὸν τὸν συμμαχικὸν στρατὸν, διότι ἐπληροφορεῖτο ὅτι ἀκαταπαύστως τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα περιεστρέφοντο, οὐδένα σκοπὸν δεικνύοντα. Ἐκ τούτου ὁ Ναπολέων ἐσυμπέρανεν ὅτι οἱ σύμμαχοι ἠκολούθουν τὴν συνήθη τακτικὴν τῆς ὑπεκφυγῆς τῆς μάχης μὲ αὐτόν. Ἀλλ' ἰδοὺ τι συνέβαινεν ἐν τῷ συμμαχικῷ στρατῷ.

Ὁ Βλούχερος, λαβὼν συνέντευξιν μετὰ τοῦ Βερναδόττου τῇ 7 Ὀκτωβρίου, συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ νὰ πορευθῶσιν ἀμφότεροι ἐκ συμφώνου εἰς Λείψειαν, νομίζοντες ὅτι ἤθελον εὕρῃ ἐκεῖ μόνον τοὺς στρατάρχας Νέϋ καὶ Μαρμῶνα. Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι οὐχὶ μόνον δὲν ἦσαν φίλοι, ἀλλ' εἶχον καὶ μεγίστην ἀπέχθειαν μεταξύ των· διότι ἡ ὑπερηφάνεια καὶ αὐθάδεια καὶ ἡ φανερὰ δυσπιστία τοῦ Βλουχέρου δυσηρέσουν μεγάλως τὸν Βερναδόττον· ἡ δὲ δειλία καὶ ἡ ὑπουλότης τοῦ Βερναδόττου ἐπροξένουν ἀποστροφὴν εἰς τὸν Βλούχερον· μ' ὅλην ὅμως τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀπέχθειαν συνεφώνησαν νὰ συντρέξωσιν εἰς τὴν προκειμένην πολεμικὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Τῇ 4 Ὀκτωβρίου ἀμφότεροι οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Ναπολέων αὐτοπροσώπως ἐπορεύετο κατ' αὐτῶν· τοῦτο δὲ ἤρκει νὰ κατατρομάξῃ τὸν Βερναδόττον, ὥστε νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἐπαναπεράσῃ τὸν Ἔλβαν. Ἀλλ' ὁ Βλούχερος, ὢν ἐναντίας γνώμης, ἔπεμψεν ἕνα τῶν διαγγελέων του εἰδοποιῶν τὸν Βερναδόττον ὅτι ἔπρεπεν ἐκ νέου νὰ συνενοηθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ δὲ Βερναδόττος ἀπήντησεν εἰς τὸν Βλούχερον ὅτι τότε μόνον δὲν ἤθελεν ἐπαναπεράσῃ τὸν Ἔλβαν, ὅταν οἱ στρατοὶ αὐτῶν συνενωθῶσιν. Ἐπειδὴ ἡ γνώμη αὕτη ἦτον ὀρθὴ, ἐγένετο παραδεκτὴ παρ' ὅλων. Διὸ ὁ ὑπὸ τὸν Βλούχερον στρατὸς, ἀλλάξας πορείαν, ἐστρέφετο πέριξ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἵνα

ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Βερναδόττου. Τούτων ἕνεκα λοιπὸν ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο νὰ συλλάβῃ ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τῶν κινημάτων τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, ὑποθέτων, ὡς ἐρρέθη, ὅτι ταῦτα περιεστρέφοντο ἵν' ἀποφύγωσι τὴν μάχην, ἐνῷ ὁ στρατὸς οὗτος ἐπορεύετο πρός τινα ὡρισμένον σκοπὸν, τουτέστι τὸν τῆς ἑνώσεως.

Πορευόμενος λοιπὸν ὁ γαλλικὸς στρατὸς τῇ 10 Ὀκτωβρίου παρὰ τὸν ποταμὸν Μούλδαν, ἡγουμένου τοῦ στρατάρχου Νέϋ, προκατέλαβε τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Λανγερόνου, τὸ ὁποῖον ἐβραδυπόρει, περιμένον τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Σάκκεν, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀνήρπασε 300 ἁμάξας τῆς ἀποσκευῆς. Ὁ δὲ Σάκκεν, ἰδὼν μακρόθεν κατειλημμένην ὑπὸ τῶν Γάλλων τὴν πόλιν Δούβενον, διῆλθε δι' ἄλλης ὁδοῦ.

Ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν εἰς Δούβενον τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν μεσημβρίαν, καὶ ἐξετάσας τοὺς συλληφθέντας ἔμαθε παρ' αὐτῶν ὅτι ὁ ἐνώπιον αὐτοῦ περιστρεφόμενος στρατὸς ἦτον ὁ τοῦ Βλουχέρου, ὅστις προὐτίθετο νὰ διαβῇ τὸν Μούλδαν ποταμὸν ἀριστερόθεν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Εὐθὺς λοιπὸν διέταξε τὸν Νέϋ νὰ πορευθῇ μεθ' ἱκανῶν δυνάμεων κατὰ τοῦ Βλουχέρου καὶ νὰ καταπολεμήσῃ αὐτὸν, διαμείνας καὶ αὐτὸς εἰς Δούβενον ἵνα δίδῃ τὰς περὶ τούτου περαιτέρω διαταγάς. Ὁ Ναπολέων, ἔχων ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ συνάψῃ μετὰ τῶν συμμάχων κρίσιμον μάχην, ἐπροσπάθει νὰ κατορθώσῃ τοῦτο πρὶν ἢ οἱ τρεῖς στρατοὶ συναθροισθῶσι, διότι τότε οὗτοι, ἔχοντες μεγαλήτερον στρατὸν, ἤθελον ἀντιτάξει ἐξ ἅπαντος τρεῖς πρὸς δύο στρατιώτας αὐτοῦ. Ἐπιθυμῶν λοιπὸν νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀνισότητα τῶν δυνάμεων τούτων, ἤθελε νὰ καταπολεμήσῃ πρῶτον τὸν Βλούχερον καὶ τὸν Βερναδόττον καὶ νὰ ὠθήσῃ αὐτοὺς πέραν τοῦ Ἔλβα, ἔπειτα δὲ νὰ καταστρέψῃ ὅλας τὰς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ τούτου, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἔλθῃ καὶ πολεμήσῃ καὶ τὸν Σβαρζεμβέργον· οὕτω δὲ νὰ καταστρέψῃ πάντας. Ἡ πρόθεσις αὕτη ἦτο λαμπρὰ, ἀλλ' ἀπῃτεῖτο ὁ Ναπολέων νὰ εἶχε καὶ στρατιώτας ὁποίους εἶχεν ἐν Φριεδλάνδῃ καὶ Αὐστρελίκῃ· ἤδη ὅμως, ἔχων νεο-

συλλέκτους στρατιώτας καὶ ἀσυμφώνους στρατηγοὺς, δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ πολλὰς ἐλπίδας πρὸς τοῦτο. Οὗτος δὲ ἐλπίζων ὅτι διὰ τῆς δραστηριότητός του ἤθελεν ἀναπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἐξέδωκε τὰς περὶ τούτου διαταγάς, παραγγέλλων τοὺς γνωρίζοντας τὸ μυστήριον τῆς προθέσεως ταύτης νὰ διατηρήσωσι μεγίστην ἐχεμύθειαν, λέγων αὐτοῖς ὅτι ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται *ἡ σωτηρία τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς Αὐκρατορίας*. Ὅθεν τὸν μὲν Μυράτον διέταξε νὰ διαμένῃ μετὰ πολλῶν προφυλάξεων παρὰ τὴν Λείψειαν, ὥστε νὰ ἐπασχολῇ ἐκεῖ τὸν Σβαρζεμβέργον, χωρὶς ποτε νὰ ἐκτεθῇ σπουδαίως εἰς μάχην, τὸν δὲ στρατιωτικὸν διοικητὴν τῆς Λειψείας διέταξε νὰ μεταφέρῃ ὅλον τὸ ὑλικὸν τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀποσκευῆς εἰς τὸ φρούριον Τοργὼ, ὥστε, ἂν βιασθῶσι νὰ ἐγκαταλείψωσι προσώραν τὴν πόλιν ταύτην, νὰ μὴ στερηθῇ ὁ στρατὸς τῶν ἐπιτηδείων· ἔγραψε δὲ πρὸς αὐτοὺς ν' ἀνθίστανται ὅσον δύνανται κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, διότι μετ' ὀλίγον θέλουσιν ἴδῃ αὐτὸν ἐπιστρέφοντα νικητὴν καὶ ἐπιπίπτοντα κατὰ τοῦ Σβαρζεμβέργου αἴφνης ὡς *κεραυνός*.

Ἐν τούτοις ἡ στρατηγικωτάτη αὕτη πρόθεσις εἶχεν ἄτοπόν τι, ἓν δὲ μόνον, ἀλλὰ σπουδαῖον, τουτέστι τὸ ν' ἀποφασίσῃ ὁ Ναπολέων ἂν ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ τὴν Δρέσδαν ἢ νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ. Ἡ διατήρησις τῆς Δρέσδας τῷ ὄντι ἐθεωρεῖτο ἀναγκαία· διότι, ἐπειδὴ ὁ γαλλικὸς στρατὸς προέκειτο νὰ διαβῇ τὸν Ἔλβαν πρὸς καταδίωξιν τοῦ Βλουχέρου καὶ τοῦ Βερναδότου, ἔπρεπε νὰ ἐπαναπεράσῃ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἵνα ἔλθῃ καὶ πολεμήσῃ καὶ τὸν Σβαρζεμβέργον, ὥστε ἦτο ἀνάγκη οὐχὶ μόνον νὰ κατέχῃ τὸ φρούριον Τοργώ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Δρέσδαν· διὸ ὁ Ναπολέων εἶχεν ἐξαποστείλῃ, ὡς ἐρρέθη, ἐναντίαν διαταγὴν εἰς τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σὺρ τῆς περὶ ἐκκαταλείψεως τῆς Δρέσδας, διατάττων αὐτὸν νὰ μένῃ ὁριστικῶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, διότι πιθανὸν νὰ ἴδῃ αὐτὸν, τὸν Ναπολέοντα, διαβαίνοντα ἐκεῖθεν οὐχὶ πλέον ἐκ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου, ἀλλ' ἐκ τῆς δεξιᾶς, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων συμβάντων. Ταῦτα πάντα εἶχον καλῶς,

ἂν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ναπολέοντος ἤθελον ἐκτελεσθῇ, ἀλλ' ἂν ὑποθέσῃ τις ὅτι ἤθελε συμβῇ τοὐναντίον, πρὸς τί ἤθελον χρησιμεύσει αἱ 30 χιλιάδες ἀνδρῶν, διαμενόντων ἐπὶ ματαίῳ ἐν τῇ Δρέσδῃ, οἱ ὁποῖοι ἤθελον συντελέσει μεγάλως εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς νίκης, ὡς καὶ ἕτεραι 30 χιλιάδες ἀνδρῶν φρουρούντων ἐν τοῖς παρὰ τὸν Ἔλβαν, Ὀδέραν καὶ Βιστούλαν ποταμὸν φρουρίοις, εἰμὴ ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ αἰχμαλωτισθῶσιν;

Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν διαταγῶν τούτων ὁ Ναπολέων ἔμεινε μίαν ἡμέραν εἰς Δούβενον ἵνα μάθῃ περὶ τῶν κατὰ τοῦ Βερναδότου καὶ Βλουχέρου ἀποσταλέντων ὑπ' αὐτοῦ στρατευμάτων. Διῆλθε λοιπὸν τὴν νύκτα ἐκείνην τῆς 10 Ὀκτωβρίου εἴς τινα ἔπαυλιν κειμένην ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δάσους καὶ περικυκλωμένην μὲ λιμνάζοντα ὕδατα, ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα, ὃν ἠγάπα ὁ Ναπολέων διὰ τὴν ἀγχίνοιαν, εἰλικρίνειαν καὶ τὴν παιδείαν του, καὶ μεθ' οὗ ἄλλοτε εἶχε πολλὴν σχέσιν ὡς ὑπασπιστοῦ αὐτοῦ. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ὁ Ναπολέων ὡμίλησε περὶ τῆς πορείας καὶ τῆς καταστάσεως τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ καὶ ἐν γένει περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ προκειμένου πολέμου· πολλάκις δὲ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ του ἐξεφράσθη περὶ τῆς συγχύσεως τῶν πραγμάτων, ὥστε ἔλεγεν ὅτι, ὅπως περιεπλέχθησαν τὰ πράγματα, οὗτος μόνον ἐδύνατο μετὰ πολλοῦ κόπου νὰ τὰ διαλύσῃ. Οὕτω λοιπὸν διῆλθε τὴν νύκτα ἐκείνην, ὁμιλῶν περὶ παντὸς πράγματος, πρὸς δὲ περὶ φιλολογίας καὶ ἐπιστημῶν, ὥστε ὁ στρατάρχης Μαρμὼν δὲν ἐδύνατο ν' ἀνθέξῃ ἐκ τῆς ἀγρυπνίας. Τῇ ἐπιούσῃ, 11 Ὀκτωβρίου, ἀπὸ πρωΐας ὁ Ναπολέων, λαβὼν διαφόρους ἀναφορὰς ἐκ τῶν στρατηγῶν του, ἔμαθεν ὅτι ὁ Βερναδότος καὶ ὁ Βλούχερος, περιοδεύοντες παρὰ τὸν ποταμὸν Μούλδαν, ἐπροσπάθουν νὰ ἑνωθῶσι, καὶ διαβάντες τὸν Ἔλβαν νὰ ἔλθωσι παρὰ τὴν Λείψειαν καὶ νὰ ἑνωθῶσι μὲ τὸν ὑπὸ τὸν Σβαρζεμβέργον στρατόν. Οὕτως ὅλος ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἤθελεν ἑνωθῇ ὄπισθεν τοῦ γαλλικοῦ. Αἱ εἰδήσεις αὗται ἔθεσαν εἰς ἀνησυχίαν τὸν Ναπολέοντα, ὑπολογίζοντα τὸν κίνδυνον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτος, ἄκαμπτος ὢν εἰς τὴν προμελετηθεῖσαν πρόθεσίν του, ἤτοι

εἰς τὸ νὰ διατηρῇ τὸν Σβαρζεμβέργον διὰ τοῦ Μυράτου, ἔχοντος, ὡς ὑπελόγιζε, μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης 90 χιλιάδας στρατοῦ, μετὰ δὲ τοῦ μεγάλου στρατοῦ του νὰ τεθῇ μεταξὺ τοῦ Βλουχέρου καὶ τοῦ Βερναδόττου καὶ νὰ καταπολεμήσῃ αὐτοὺς ἰδίως, διέταξεν ἐκ νέου τὰς διαφόρους μοίρας τοῦ στρατοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μνησθείσης προθέσεώς του, βέβαιος ὢν ὅτι θέλει ἐπιτυχῶς ἐκτελέσῃ αὐτὴν καὶ καταστρέψῃ πρῶτον τοὺς στρατοὺς τούτους, καὶ μετὰ ταῦτα ἔλθῃ καὶ κατὰ τοῦ Σβαρζεμβέργου. Ταῦτα λοιπὸν διαλογιζόμενος καὶ διαττάτων διῆλθε τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐνῷ οἱ ἀγνοοῦντες τὰ μυστήρια τῆς προθέσεώς του ταύτης παρέστησαν ὅτι ὁ Ναπολέων διῆλθε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν ἀπραξίᾳ.

Τῇ 12 ἡμέρᾳ ὁ Ναπολέων, ἐγερθεὶς κατὰ τὴν συνηθειάν του μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἀνέγνωσε μετὰ σπουδῆς τὰς ἐκ διαφόρων μερῶν ἀφιχθείσας πληροφορίας περὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἐχθροῦ· ἐξ ὅλων λοιπὸν τούτων ἔμαθεν ὅτι ὁ μὲν Βερναδόττος διέβη δεξιόθεν τὸν Ἔλβαν, ὁ δὲ Βλούχερος ἔμενεν εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ ποταμοῦ τούτου, προτιθέμενος νὰ διαβῇ αὐτὸν ὄπισθεν τοῦ Μούλδα ποταμοῦ πρὸς τὴν Λείψειαν. Αἱ κατὰ τὴν προτεραίαν λοιπὸν διαταχθεῖσαι κινήσεις εἰς τὰς μοίρας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦσαν ἁρμόδιαι κατὰ πάντα μὲ τὰς πληροφορίας ταύτας· ἡ δὲ περὶ ἐπιτυχίας εἴς τινα συμπλοκὴν μὲ τὸν Βιττγενστεῖν ἀναφορὰ τοῦ Μυράτου ἐνεθάρρυνεν ἔτι μᾶλλον αὐτὸν νὰ δράμῃ κατὰ τοῦ Βερναδόττου καὶ Βλουχέρου, καθ' ὅσον μάλιστα ὁ Μυράτος ἔγραφε πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν τοῦ Βιττγενστεῖν ὁ στρατηγὸς οὗτος, ὅστις ἀπετέλει μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Σβαρζεμβέργου, ὑπεχώρησεν εἰς τὰ ὄρη τῆς Βοεμίας, ὥστε ἐκ τούτου ἐσυμπέρανεν οὗτος ὅτι ὅλος ὁ στρατὸς ἦτον ἐν ὑποχωρήσει, καὶ προέτρεπε τὸν Ναπολέοντα νὰ δράμῃ κατ' ἀμφοτέρων τῶν ἐχθρικῶν στρατῶν, τοῦ Βερναδόττου καὶ τοῦ Βλουχέρου, καὶ οὐδεμίαν ἀνησυχίαν νὰ ἔχῃ ὡς πρὸς τὸν στρατὸν τῆς Βοεμίας. Αἱ ἀναφοραὶ αὗται ἦσαν γεγραμμέναι τῇ 11 περὶ τὴν μεσημβρίαν.

Ὁ Ναπολέων, λαβὼν τὰς εἰδήσεις ταύτας τῇ 12 ἀπὸ πρωΐας, συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ στρατὸς τῆς Βοεμίας δὲν ἤρχετο κατασπευσμένως εἰς μάχην, καὶ ὅτι οἱ σύμμαχοι ἠκολούθουν πάντοτε τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς ὑπεκφυγῆς· διὸ ἔπρεπε νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν κατὰ τῶν ἑτέρων δύο στρατῶν ἐπίθεσιν αὐτοῦ καὶ νὰ καταδιώξῃ αὐτοὺς πέραν τοῦ Ἔλβα, ἐπομένως δὲ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ ἐπιπέσῃ καὶ κατὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Βοεμίας. Ὁ Ναπολέων, μέχρι τῆς 10 ὥρας τῆς πρωΐας κυριευόμενος ὑπὸ τῶν διαλογισμῶν τούτων, διέταξε τὰς πρὸς διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Μούλδα, ἵνα ἐν πρώτοις ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βλουχέρου, καὶ ἐπομένως καὶ κατὰ τοῦ Βερναδότου· διέταξε μάλιστα τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν νὰ δράμῃ καὶ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα σῶμα, διατάξας αὐτὸν νὰ πορευθῇ κατὰ τοῦ Βλουχέρου πέραν τοῦ Μούλδα ποταμοῦ.

Ἀλλ' αἴφνης ταῦτα πάντα μετεβλήθησαν· διότι δευτέρα ἐπιστολή, σταλεῖσα ἐκ τοῦ Μυράτου καὶ γεγραμμένη τῇ προτεραίᾳ, ἤτοι τῇ 11 μετὰ μεσημβρίαν, διελάμβανεν ὅλως ἐναντία τῆς πρώτης, διότι ἔλεγεν ὅτι, ἀντὶ ὁ ἐχθρὸς νὰ ὑποχωρήσῃ, ἐπορεύετο ἀθρόως κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Λείψειαν. Ἔγραφε λοιπὸν ὁ Μυράτος ὅτι θέλει ὑποχωρήσει πρὸς τὴν Λείψειαν ἵνα μὴ συνάψῃ μάχην, ὡς μὴ ἔχων ἀναλόγους μετὰ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις, καὶ ἵνα προφυλάξῃ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ ὅτι θέλει καθήσει ἔξω τῆς Λειψείας εἴς τινα ἐπίκαιρον θέσιν ἵνα μετὰ τῶν πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ἐρχομένων στρατευμάτων ὑπερασπισθῇ μέχρις ἐσχάτων· προέτρεπε δὲ πάλιν τὸν Ναπολέοντα νὰ πορευθῇ ἄνευ ἀναβολῆς κατὰ τῶν ἑτέρων δύο στρατῶν, ἂν ἦτο βέβαιος ὅτι ἤθελε προκαταλάβῃ αὐτούς· ὑπέσχετο δὲ ὁ Μυράτος ὅτι θέλει ἐκγαρτερέσῃ καὶ θέλει πολεμήσῃ μὲ τὸν ἐχθρὸν, εἰ καὶ τετραπλάσιον στρατὸν ἔχοντα. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὰ πρὸς κατόπτευσιν ἀποσταλέντα στρατεύματα εἰδοποίησαν τὸν Ναπολέοντα ὅτι ὁ Βλούχερος, ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ Μούλδα ποταμοῦ, ἐπορεύετο πρὸς τὴν Λείψειαν.

Μαθὼν ταῦτα πάντα ὁ Ναπολέων, ὡς ἔξοχος πολεμικὸς

ἀνὴρ, ἄνευ δισταγμοῦ ἤλλαξεν ὅλας τὰς προτέρας προθέσεις του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ εἰς Λείψειαν. Ἐνῷ λοιπὸν πρότερον εἶχεν ἀποφασίσῃ νὰ πολεμήσῃ πρῶτον τὸν Βλούχερον καὶ τὸν Βερναδόττον καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Σβαρζεμβέργον, ἤδη προέθετο νὰ φθάσῃ ὅσον τάχος εἰς Λείψειαν, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν τῶν τριῶν τούτων συμμαχικῶν στρατῶν, καὶ νὰ πολεμήσῃ ἐν πρώτοις τὸν στρατὸν τῆς Βοεμίας, καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τοὺς ἑτέρους δύο στρατούς. Ἀλλ' ἐκ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ θέσις τοῦ Ναπολέοντος δὲν ἐθεωρεῖτο τοσοῦτον εὐνοϊκή· διότι, ἐνῷ μέχρι τοῦδε ἤλπιζε νὰ ἔλθῃ εἰς μάχην ἰδίως μὲ ἕκαστον τῶν στρατῶν τούτων, ἤδη ἐνησχολεῖτο μόνον εἰς τὴν διαχώρισιν αὐτῶν, ἂν δὲ ἡνοῦντο οἱ στρατοὶ οὗτοι, ἐκινδύνευεν ἀπέναντι τοσούτων ἰσχυρῶν δυνάμεων· ἤλπιζεν ὅμως εἰσέτι νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βλουχέρου, πρὶν ἢ οὗτος δυνηθῇ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Βερναδόττου. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπῃτοῦντο στρατεύματα γεγυμνασμένα καὶ ἀκοπίαστα, ἐνῷ οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ ἦσαν νεοσύλλεκτοι καὶ κεκοπιακότες πρὸ τοσούτων ἡμερῶν ἕνεκα τῶν ἀκαταπαύστων πορειῶν, ἐν καιρῷ μάλιστα τοῦ φθινοπώρου, ὅτε ὑπῆρχον ἀκατάπαυστοι κακοκαιρίαι.

Ἐν ἀκαρεῖ λοιπὸν ἀπεφάσισε περὶ τοῦ πρακτέου καὶ ἐξέδωκε τὰς περὶ τούτου διαταγάς. Διέταξε λοιπὸν τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν καὶ τὸν στρατηγὸν Μωβοῦργον μὲ τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα, ἅπαντα συγκείμενα ἐκ 44 χιλιάδων ἀνδρῶν, νὰ πορευθῶσι συντόνως καὶ ἑνωθῶσι μὲ τὸν ὑπὸ τὸν Μυράτον στρατὸν, ὅστις, ἑνωθεὶς ἤδη μὲ τὸ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Ὠγερὼ σῶμα, ἐλογίζετο εἰς 134 χιλιάδας ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μεσότοιχοι μεταξὺ τοῦ στρατοῦ τῆς Βοεμίας καὶ τῆς Σιλεσίας· ἕτεροι δὲ διάφοροι στρατηγοὶ, ἔχοντες 38 χιλιάδας ἀνδρῶν, καταστρέφοντες ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ Ἔλβα καὶ Μούλδα ποταμοῦ γεφύρας, νὰ συναθροισθῶσιν εἰς τὰ πέριξ τῆς Λειψείας, ὥστε, προστιθεμένων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν τὸν Ναπολέοντα στρατευμάτων, ὅλος ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐλογίζετο διὰ

τὴν μάχην ταύτην εἰς 200 χιλιάδας ἀνδρῶν, οἵτινες ἔμελλον νὰ πολεμήσωσι πρὸς 300 καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας.

Διατάξας ταῦτα πάντα ὁ Ναπολέων μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ προβλέψεως, καθ' ὅσον ἀνθρώπινος νοῦς ἐδύνατο νὰ προϊδῃ, ἔμεινεν εἰς Δούβενον, περιμένων νὰ μάθῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παρ' αὐτοῦ δοθεισῶν διαταγῶν, διότι ἐθεώρησε περιττὸν ν' ἀπέλθῃ εἰς Λείψειαν πρὶν ἢ συναθροισθῶσιν ἐκεῖ τὰ διαταχθέντα στρατεύματά του. Ἐνῷ διαμένων εἰς Δούβενον ἐπηγρύπνει τὴν πορείαν τῶν στρατευμάτων του, κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς 12 τοῦ μηνὸς ὁ στρατηγὸς Δομβρόσκης καὶ ὁ Ρεϋνιέρος, προηγουμένου τοῦ ὑπὸ τὸν Σεβαστιάνην ἱππικοῦ, διαβάντες τὸν Ἔλβαν εἰς Βιττεμβέργαν, ἀπεδίωξαν τὰ ὑπὸ τὸν Βερναδόττον πρωσσικὰ στρατεύματα, συλλαβόντες καί τινας αἰχμαλώτους, μετὰ δὲ ταῦτα, καταρρέψαντες τὰς ἐκεῖ γεφύρας, ἠκολούθησαν τὴν εἰς αὐτοὺς διαταχθεῖσαν ὁδόν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Νέϋ, διαβὰς τὸν Μούλδαν ποταμὸν, προσέβαλε τὸ ἐκεῖ πρωσσικὸν σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Τωενζιένου, φονεύσας τρεῖς χιλιάδας ἀνδρῶν ἐξ αὐτοῦ, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ οὗτος, καταστρέψας ἁπάσας τὰς ἐκεῖ γεφύρας, ἠκολούθησε τὴν εἰς αὐτὸν διαταχθεῖσαν ὁδόν.

Ἀμφότεραι αἱ μετὰ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων συναντήσεις αὗται ἐδείκνυον ὅτι ὁ μὲν Βερναδόττος ἔμεινεν πέραν τοῦ Ἔλβα, ἵνα ὑπερασπίζῃ τὸ Βερολῖνον, ὁ δὲ Βλούχερος ἀπήρχετο ἵνα ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Σβαρζεμβέργου· ἀλλ' ὑπῆρχε μεγίστη ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὰς ἀλλοκότους κινήσεις αὐτῶν, διότι, ἂν τοιοῦτον σκοπὸν εἶχον οἱ σύμμαχοι, δὲν ἔπρεπε νὰ περιοδεύσωσιν τοσοῦτον, ἵνα ὁ μὲν Βλούχερος ἑνωθῇ μετὰ Σβαρζεμβέργου, ὁ δὲ Βερναδόττος μένῃ πρὸς τὸ Βερολῖνον· ἐπειδὴ ὅμως τοιαῦτα ἄσκοπα κινήματα πολλάκις ἐξετέλεσαν οἱ στρατηγοὶ τῶν συμμάχων, ὁ Ναπολέων ὑπέθεσε καὶ ταῦτα ὡς ἐκεῖνα.

Τῇ 14 τοῦ μηνὸς ὁ Μαρμὼν ἀφίχθη ἀπέναντι τῆς Λειψείας καὶ ἐκάθησε παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Ἄλλης, ὥστε νὰ ἐμποδίζῃ τὸν Βλούχερον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ

ἐπλησίασε πρὸς τὴν πόλιν καὶ ὁ Μυράτος, τῇ δὲ ἑσπέρᾳ ἔφθασε καὶ ὁ Ὠγερὼ, φέρων δύο χιλιάδας αἰχμαλώτους Ηρώσσους, τοὺς ὁποίους καθ' ὁδὸν ἀνήρπασεν ἔκ τινος πρωσσικοῦ σώματος. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ οἱ ἕτεροι στρατηγοὶ Μωβοῦργος, Βερτράνδος, Ρεϋνιέρος, Δομβρόσκης, Σεβαστιάνης καὶ ὁ Νέϋ ἤρχοντο πρὸς τὸ Δούβενον, ἀλλ' ἡ πίπτουσα βροχὴ, καθιστῶσα τὸ ἔδαφος εἰς πηλὸν, ἐκοπίαζε πολὺ τοὺς στρατιώτας, ὥστε πολλοὶ ἔμειναν καθ' ὁδόν. Τὸ στραταρχεῖον ἠκολούθει τὸν Ναπολέοντα μέχρι τοῦ Εἰλεμβούργου· ἀλλ' ἐπειδὴ μετ' αὐτοῦ ἐπορεύετο καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας μεθ' ὅλης τῆς αὐλῆς του, ὡς καὶ ἅπασα ἡ ἀποσκευὴ τοῦ στρατοῦ, ὁ Ναπολέων διέταξεν ὥστε ἡ μεγάλη ἀποσκευὴ αὕτη νὰ τεθῇ εἰς τὸ φρούριον Τοργὼ, τὸν δὲ βασιλέα τῆς Σαξονίας παρήγγειλε νὰ μένῃ ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ, ἢ ν' ἀπέλθῃ εἰς Λείψειαν. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος, πεπεισμένος περὶ τῆς νίκης τοῦ Ναπολέοντος, προὐτίμησε νὰ ἔλθῃ εἰς Λείψειαν καὶ νὰ γένῃ θεατὴς τῆς φοβερωτέρας μάχης τοῦ κόσμου.

Τῇ 14 τοῦ μηνὸς ὁ Ναπολέων, ἐπαγρυπνῶν καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του, παρεσκευάσθη καὶ αὐτὸς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Λείψειαν. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἀνεχώρει, ἔφθασεν ἀναφορὰ τοῦ στρατάρχου Νέϋ, ἐξ ἧς ἐβεβαιοῦτο ὅτι καὶ ὁ Βερναδόττος μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ ὥδευε πρὸς τὴν Λείψειαν. Ἐκ τούτου πεισθεὶς ὁ Ναπολέων ὅτι ὅλος ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἔμελλε νὰ συναθροισθῇ εἰς Λείψειαν πρὸς γενικὴν μάχην, ἐδιπλασίασε τὰς πρὸς συγκέντρωσιν τῶν στρατευμάτων του πέριξ τῆς Λειψείας διαταγάς του, ἑπομένως ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως, καὶ τῇ ἑσπέρᾳ ἐκείνῃ ἔφθασεν εἰς τὴν Λείψειαν καὶ κατέλυσεν εἴς τινα ἰδιωτικὴν οἰκίαν, προετοιμασθεῖσαν δι' αὐτὸν ἐν τῷ προαστείῳ Ρευνίτζ.

Ἐνταῦθα, περιστοιχούμενος ὑπὸ τοῦ Βερθιέρου, τοῦ Μυράτου, τοῦ Μαρμῶνος καὶ ἄλλων πολλῶν στρατηγῶν του, ἐξέφρασε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην του ἐπὶ τῆς προκειμένης μάχης. Ἐν τούτοις ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων δὲν ἦτον ὑπὲρ αὐτοῦ, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης μόλις

ἐδύνατο νὰ παρατάξῃ πρὸς μάχην τὸ πολὺ 190 χιλιάδας στρατοῦ, ἐνῷ πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν εἶχε πλέον τῶν 210 χιλιάδων, καὶ πρὸ δύο μηνῶν 360 χιλιάδας. Αἱ σύντονοι πορεῖαι καὶ αἱ διάφοροι μετὰ τῶν ἐχθρῶν συναντήσεις ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἐξηφάνισαν 20 χιλιάδας στρατιώτας αὐτοῦ, ἐκτὸς 30 χιλιάδων, ἃς ἀπερισκέπτως ἐγκατέλειψε πρὸς φρούρησιν τῆς Δρέσδας. Οἱ δὲ σύμμαχοι, ἂν ἠνοῦντο, ἐδύναντο νὰ παρατάξωσι πρὸς μάχην 350 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ νὰ τὸν ἀποκλείσωσιν εἰς Λείψειαν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν παρατηρεῖται ὅτι ὁ Ναπολέων διέκειτο εἰς δυσάρεστον θέσιν· ἔχων ὅμως πεποίθησιν εἰς ἑαυτὸν καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν ἀνδρείαν τοῦ στρατοῦ του, ἤλπιζε καὶ αὖθις νὰ θριαμβεύσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ὑπῆρχον καὶ ἄλλα συμβάντα, τὰ ὁποῖα ἐπροξένουν λύπην εἰς τὸν Ναπολέοντα. Τὸ βασίλειον τῆς Βεσφαλίας ἐκρημνίσθη αἴφνης διὰ τῆς ἐκεῖ ἐμφανίσεως μικροῦ σώματος Κοζάκων, ἀπεσταλμένων ὑπὸ τοῦ Βερναδόττου. Ὁ Ἱερώνυμος, ἔχων ὀλίγους θωρακοφόρους καὶ ἓν τάγμα πεζικὸν, κατ' ἀρχὰς ὑπερασπίσθη, βλέπων τοὺς Κοζάκους προσερχομένους εἰς τὴν πρωτεύουσάν του· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, παρατηρῶν τὴν κατ' αὐτοῦ ἀντιπάθειαν τοῦ λαοῦ του, καὶ τὴν λειποταξίαν τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ βασίλειόν του καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Ῥῆνον. Τοιοῦτον λοιπὸν πέρας ἔλαβε καὶ τὸ βασίλειον τοῦτο, ἓν ἐξ ὅσων εἶχε σχηματίσει ὁ Ναπολέων διὰ τοὺς ἀδελφούς του. Πρὶν τούτου δὲ ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα εἴδησις ὅτι ἡ Βαυαρία ἔμελλε ν' ἀποσκιρτήσῃ ἐκ τῆς συμμαχίας τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἐνωθῇ μὲ τοὺς συμμάχους. Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Μαξιμιλιανὸς, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν τοῦ Ὠγερῶ, ἐζήτει βοήθειαν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος, διότι, ὡς ἔλεγε, μένων εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις, δὲν ἐδύνατο νὰ ἀνθέξῃ κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἀπειλούσης αὐτὸν μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, ὥστε ἦτον ἠναγκασμένος νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν συμμαχίαν, μάλιστα δὲ ὁπότε καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἦσαν ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν συμμάχων. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἦτο φανερὸν ὅτι, ἂν ὑπεχώρει ὁ Ναπολέων ἐκ τῆς

Λειψείας, ἤθελεν ἔχει ὄπισθέν του ἔτι 60 χιλιάδας ἐχθρῶν, 30 χιλιάδας Βαυαρῶν καὶ 30 χιλιάδας Αὐστριακῶν.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἦτο γνωστὴ εἰς τὸν Ναπολέοντα, ἀλλὰ δὲν ἐτάραττεν αὐτὸν, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ πεισθῇ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ νικηθῇ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν τῶν συμμάχων, οὓς ἄλλοτε οὗτος εἶχε νικήσῃ, καὶ διότι, ἄλλοτε συνάψας πλέον τῶν πεντήκοντα κρισίμων μαχῶν καὶ ἐξ ὅλων ἐξελθὼν νικητὴς, ἤδη δὲν ἐδύναιο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἤθελε νικηθῇ. Ἔβλεπε δὲ ὅτι οἱ στρατιῶταί του ἦσαν νεοσύλλεκτοι καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὰς κακουχίας τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου παρετήρει ὅτι ἦσαν ἀνδρεῖοι· στηριζόμενος λοιπὸν εἰς τὸ προορατικόν του, διὰ τὸ ὁποῖον ὑπερεῖχε πολὺ τῶν ἐχθρῶν του, εἶχεν ἐλπίδας νὰ συνάψῃ δύο ἢ τρεῖς μάχας καὶ νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθρούς του· ἐν πρώτοις δὲ νὰ πολεμήσῃ τὸν Σβαρζεμβέργον, εἶτα τὸν Βλούχερον, καὶ μετὰ τούτους τὸν Βερναδόττον. Προβλέπων ὅμως ὅτι οἱ σύμμαχοι ἐδύναντο νὰ συναθροισθῶσιν, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιστάσει ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἦτο πολὺ ὀλιγαριθμότερος αὐτῶν, ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ τὸ πεζικόν του ἐπὶ δύο ζυγῶν, ὥστε ἡ ἔκτασις τῆς ἐν μάχῃ παρατάξεως τῶν στρατευμάτων του νὰ ἦναι ἐξίσου μὲ τὴν τῶν ἐχθρῶν του. Ἔλεγε λοιπὸν ὅτι οἱ στρατιῶται τοῦ τρίτου ζυγοῦ δὲν χρησιμεύουσιν οὔτε εἰς τὰ πυρὰ, οὔτε δύνανται νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν λόγχην τῶν ἐν καιρῷ προσβολῆς, ἐνῷ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος ζυγὸς ἀντέχωσιν εἰς πάντα. Ἀλλ' ἡ θεωρία του αὕτη μᾶλλον ὑπηγορεύθη ἐκ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἣν εὑρίσκετο, ἢ ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς τέχνης.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν, διαμένων ὁ Ναπολέων ἔν τινι θαλάμῳ, θερμαινομένῳ κατὰ τὴν γερμανικὴν συνήθειαν, στηριζόμενος ἐπί τινος μεγάλης θερμάστρας, συνδιελέγετο μετὰ τοῦ Βερθιέρου, Μυράτου, Μαρμῶνος καὶ ἄλλων πολλῶν στρατηγῶν του οἰκείως, ἀλλὰ σπουδαίως. Ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς περὶ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς τάξεως τοῦ πεζικοῦ ἐκ τριῶν ζυγῶν εἰς δύο, λέγων ὅτι τῇ ἐπαύριον θέλει κατορθώσῃ ὥστε ὁ

γαλλικὸς στρατὸς νὰ φαίνεται κατὰ ἓν τρίτον μεγαλήτερος ἀφ' ὅ,τι πραγματικῶς ἦτον, καὶ ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀγνοῶν τὸ στρατήγημα τοῦτο θέλει πιστεύσῃ ὅτι πραγματικῶς οὗτος ηὔξησεν. Ἔπειτα ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ἐξ ὄψεως διακρίνειν τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης στρατοῦ. Ὁ Ναπολέων εἶπεν ὅτι μ'ὅλην τὴν πολυχρόνιον πεῖραν αὐτοῦ δὲν ἐδύνατο νὰ διακρίνῃ ἐξ ὄψεως τὸν ἀριθμὸν τοῦ στρατοῦ, χωρὶς ν' ἀπατηθῇ κατὰ ἓν τέταρτον τοὐλάχιστον αὐτοῦ. Ἐνταῦθα αἴφνης ἀνηγγέλθη ὅτι ἔφθασεν ὁ Ὠγερὼ, ὃν δὲν εἶχεν εἰσέτι ἴδῃ. — Ἔ! ἰδοὺ, ἔκραξεν ὁ Ναπολέων βλέπων αὐτὸν, ἐλθὲ γέροντά μου Ὠγερώ· πολὺ ἐβράδυνας.—Ἔπειτα δὲ μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης εἶπεν αὐτῷ· σὺ δὲν εἶσαι πλέον ὁ Ὠγερὼ τῆς Καστιλιόνος!—Μάλιστα εἶμαι, ἀπεκρίθη οὗτος, Μεγαλειότατε, ἐὰν μοὶ δώσῃς τοὺς στρατιώτας τῆς Ἰταλίας.— Ἡ ἀπάντασις αὕτη δὲν δυσηρέστησε τὸν Ναπολέοντα, ἀλλ' ἐσήμαινεν ὅτι οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ δὲν ἦσαν θαῤῥαλαῖοι ὡς πρότερον. Αἰτιώμενος δὲ πάντας λίαν ἐπιτηδείως, προσέβαλε πάντας, καὶ ἀρχόμενος ἐκ τῶν ἀδελφῶν του, ὡσανεὶ οὗτοι ἦσαν ὑπόλογοι διὰ τὰ διατρέχοντα εἰς τὰ Κράτη των, παρεπονεῖτο κατὰ τοῦ Λουδοβίκου, ὅστις, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Ἑλβετίας, ἔνθα διέμενεν, ἐζήτει ἤδη τὴν Ὁλλανδίαν, κατὰ τοῦ Ἱερωνύμου, ὅστις ἀπώλεσε τὴν πρωτεύουσάν του, καὶ κατὰ τοῦ Ἰωσὴφ, ὅστις ἀπώλεσε τὴν Ἱσπανίαν. Εἶτα εἶπεν ὅτι ἡ δυστυχία του προῆλθε διότι ἔπραξε πολλὰ περὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ ὅτι τοῦτο πολλάκις εἶπεν αὐτῷ ὁ πενθερός του Φραγκῖσκος, καὶ ὅτι ἤδη ἀναγνωρίζει τοῦτο, ἀλλὰ λίαν βραδέως. Καὶ σὺ αὐτὸς, εἶπε πρὸς τὸν Μυράτον ἄνευ συστολῆς, δὲν ἦσο ἕτοιμος νὰ μὲ ἐγκαταλείψῃς; — Ὁ Μυράτος εὐθὺς ἀπέκρουσε τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνθεῖσαν κατηγορίαν, λέγων ὅτι πάντοτε παρ' αὐτῷ ὑπῆρχον ἐχθροὶ, οἵτινες ἤθελον νὰ τὸν διαβάλωσι παρὰ τῷ γυναικαδέλφῳ του. — Μάλιστα, μάλιστα, ἀπήντησεν ὁ Ναπολέων μετὰ τοιαύτης πεποιθήσεως ὡσανεὶ ἔλεγεν ὅτι ἐγνώριζε τὰ πάντα, καὶ σὺ ἡτοιμάσθης νὰ, πράξῃς ὅ,τι ἔπραξε καὶ ἡ Αὐστρία, ἀλλὰ σὲ συγχωρῶ· εἶσαι ἀγαθὸς, μὲ ἀγαπᾷς ἐνδομύχως, καὶ εἶσαι γενναῖος ἀνὴρ· ἐγὼ

μόνον ἔχω ἄδικον ὅτι σὲ κατέστησα βασιλέα· ἐὰν περιωριζόμην νὰ σὲ διορίσω ἀντιβασιλέα, ὡς τὸν Εὐγένιον, καὶ σὺ ἤθελες διαπράξει ὡς αὐτός· ἀλλὰ βασιλεὺς ὤν, ἐσκέφθης περὶ τοῦ στέμματός σου μᾶλλον ἢ τοῦ ἰδικοῦ μου.— Αἱ ἀληθειαι αὗται, ἐκφραζόμεναι μετὰ πραότητος, συνεκίνησαν τοὺς περιεστῶτας καὶ ἐγένοντο τὸ θέμα τῆς συναναστροφῆς μέχρις τοῦ μεσονυκτίου. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ναπολέων μετὰ πολλῆς φιλοφρονήσεως διέλυσε τὴν συναναστροφὴν, λέγων εἰς αὐτοὺς νὰ ἑτοιμασθῶσι καλῶς πρὸς μάχην, ἥτις ἤθελεν ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐπιούσης, καὶ ἥτις ἤθελεν ἀποφασίσῃ τὴν τύχην των, τὴν ἰδικήν του καὶ τὴν τῆς Γαλλίας.

Ἡ ἀνάμνησις αὕτη τοῦ παρελθόντος ὑπῆρξε τὸ μόνον σημεῖον τῶν θλιβερῶν προαισθημάτων τοῦ Ναπολέοντος, διότι ἄλλως ἦτον ἥσυχος καὶ ἀποφασιστικὸς, ὡσανεὶ ἦτον ἐν τῇ παραμονῇ τῆς μάχης τῆς Αὐστερλίκης καὶ τῆς Φριεδλάνδης.

Τῇ ἐπαύριον ὁ Ναπολέων ἀπὸ πρωΐας ἔφιππος περιῆλθε τὸ πεδίον, ἔνθα ἔμελλε νὰ συναφθῇ ἡ μάχη· δὲν ἤθελε δὲ ν' ἀρχίσῃ πρῶτος αὐτὴν, διότι μέγα μέρος τῶν στρατευμάτων του δὲν εἶχον φθάσει εἰσέτι· ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐπεθεώρησεν ὅλον τὸ ἐκτεταμένον πεδίον τῆς Λειψείας, καὶ διέθεσε τὰ στρατεύματά του τοιουτοτρόπως, ὥστε, ὡς προερρέθη, πρῶτον νὰ πολεμήσῃ τὸν ὑπὸ τὸν Σβαρζεμβέργον στρατὸν, ἐμποδίζων τὸν Βλούχερον νὰ φθάσῃ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, εἶτα δὲ νὰ πολεμήσῃ καὶ τοῦτον, καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Βερναδόττον.

Ἀλλὰ καὶ οἱ σύμμαχοι δὲν ἔμειναν ἀμέριμνοι· διότι ἀπὸ τῆς 15 Ὀκτωβρίου ἤρχισαν νὰ συναθροίζωνται καὶ νὰ συζητῶσιν ὁποίαν πρόθεσιν ὤφειλον νὰ παραδεχθῶσιν ἵνα πολεμήσωσι τὸν Ναπολέοντα ὅσον οἷόν τε τάχιον· ἅπαντες λοιπὸν ἐξεφράζοντο ὅτι ἔπρεπεν ὅσον τάχος καὶ μετὰ πολλῆς δραστηριότητος νὰ ἔλθωσιν εἰς μάχην. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ σχέδιον τῆς συναφθησομένης μάχης ὑπῆρχον διχογνωμίαι μεταξὺ τῶν στρατηγῶν τῆς Αὐστρίας, τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Πρωσσίας. Ἐν πολέμῳ, ὡς καὶ εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν, ἕκαστος ἐκφράζει τὴν γνώμην του κατὰ τὴν θέσιν εἰς ἣν εὑρίσκεται. Οἱ ὑπὸ τὸν

Βαρκλάϋ Ῥῶσσοι καὶ Πρῶσσοι, ἐπειδὴ εἶχον προσεγγίσει πρὸς τὸ σῶμα τοῦ Μυράτου, οὗτοι ἤθελον ἐκεῖθεν ν᾽ ἀρχίσῃ ἡ μάχη. Οἱ δὲ Αὐστριακοὶ, οἵτινες εἶχον φθάσει εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν τῆς Λειψείας, ἐγνωμοδότουν ν᾽ ἀρχίσῃ ἡ μάχη ἐκεῖθεν.

Δὲν ἀρκεῖ γνώμη τις νὰ ἦναι ὀρθὴ ἵνα γένῃ παραδεκτὴ, ἢ κακὴ ἵνα ἀπορριφθῇ, ἀλλὰ πρὸς τούτοις πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ᾽ ὄψιν καὶ αἱ φιλοτιμίαι τῶν προτεινόντων ταύτας. Ὅθεν ἐγένετο μεγάλη φιλονεικία περὶ τῆς παραδοχῆς τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας γνώμης, ὅπερ εἶναι ἐπικίνδυνον ἐν πολέμῳ. Ἀπεφασίσθη τέλος νὰ διαμοιρασθῶσιν εἰς δύο αἱ δυνάμεις τοῦ ὑπὸ τὸν Σβαρζεμβέργον στρατοῦ, καὶ τῇ ἐπαύριον 16 Ὀκτωβρίου ἀπὸ τῆς 9 τῆς πρωΐας ν᾽ ἀρχίσῃ ἡ μάχη ἑκατέρωθεν.

Ὁ Ναπολέων, ὡς προερρέθη, ἀφ᾽ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ταύτης διέθεσε τὰ πάντα περὶ τῆς προκειμένης μάχης· φθάσαντος δὲ τοῦ Μαγδονάλδου καὶ Σεβαστιάνου, διέταξε νὰ παραταχθῶσι κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κλενὼ σώματος· ὁ Νέϋ ἔμελλε νὰ φθάσῃ μετ᾽ὀλίγον, ὁ δὲ Ρεϋνιέρος τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ. Ὁ Βλούχερος μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἠγνοεῖτο ποῦ διέτριβεν. Ὁ Ναπολέων, φρονῶν ὅτι ὁ Βλούχερος διέμενε πολὺ μακρὰν εἰσέτι τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ ὅτι μόνον μὲ τὸν Σβερζεμβέργον ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ, διέταξε τὸν Μαρμῶνα, ὅστις ἔμενε παρὰ τὴν Λείψειαν, νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν καὶ νὰ τεθῇ ὄπισθεν τοῦ μεγάλου στρατοῦ, ὥστε, χρείας τυχούσης, νὰ δώσῃ χεῖρα βοηθείας ἐν τῇ μάχῃ, τὸν δὲ Νέϋ καὶ Ρεϋνιέρον νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν τοῦ Μαρμῶνος. Αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων ἔφιππος ἵστατο ἐπί τινος ὑψηλῆς θέσεως καὶ ἔβλεπεν ὅλον τὸ πεδίον τῆς μάχης.

Εἰς τὰς 9 ὥρας τῆς πρωΐας τῆς 16 Ὀκτωμβρίου ἠκούσθησαν τρεῖς βολαὶ κανονίων ἐκ τῶν συμμάχων, ὅπερ ἦτο τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως φοβεροῦ πυροβολισμοῦ, συγχρόνως οἱ σύμμαχοι προεχώρουν ἐκ τοῦ Κλιεβέργου πρὸς τὸ κέντρον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διηρημένοι εἰς τρεῖς φάλαγγας, προπορευομένων 200 πυροβόλων. Οἱ στρατηγοὶ αὐτῶν, θέλοντες ὥ-

στε ὁ κίνδυνος νὰ ἦναι ἐξίσου πρὸς ὅλους καὶ νὰ φιλοτιμῶνται οἱ στρατιῶταί των, ἀνέμιξαν τὰ διάφορα στρατεύματα αὐτῶν.

Αἱ τρεῖς συμμαχικαὶ φάλαγγες αὗται διοικούμεναι, ἡ τοῦ δεξιοῦ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κλεΐς, ἡ τοῦ κέντρου ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος τῆς Βυρτεμβέργης Εὐγενίου, ἡ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Γορτζακώφ, προεχώρουν ἀποφασιστικῶς, ἵνα ὑπερπηδήσωσι πᾶν ἐμπόδιον. Τὸ δὲ γαλλικὸν πυροβολικὸν, παραταχθὲν κατὰ τῶν προσερχομένων τούτων φαλάγγων, εἰ καὶ πολυάριθμον, δὲν ἐδυνήθη νὰ διακόψῃ διὰ τῶν πυρῶν του τὴν πορείαν αὐτῶν· αἱ φάλαγγες αὗται θαρραλαίως προεχώρησαν μέχρι τῶν ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων κατεχομένων θέσεων.

Ἡ ὑπὸ τῶν Κλεΐς φάλαγξ, ἥτις ἤρχετο δεξιόθεν, συνεπλάκη μὲ τὸν στρατηγὸν Πονιατόφσκη καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπέβαλεν αὐτὸν ἐκ τοῦ χωρίου Μάρκ Κλέβεργ. Εὐθὺς ὁ Ὠγερὼ ἔδραμε πρὸς βοήθειαν τοῦ Πονιατόφσκη καὶ ἀνανέωσε τὴν πρὸς τὸν Κλεΐς συμπλοκήν. Ἐν τῷ κέντρῳ ὁ πρίγκηψ τῆς Βυρτεμβέργης μετὰ μιᾶς ῥωσσικῆς μεραρχίας πεζικοῦ καὶ μιᾶς πρωσσικῆς προσέβαλε τὸν στρατάρχην Βίκτορα, κατέχοντα τὸ χωρίον Βασσώ, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς αὐτό. Ὁ δὲ πρίγκηψ Γορτζακώφ, ἐν τῷ ἀριστερῷ, δὲν εἶχε φθάσει εἰσέτι, διότι ἔμελλε νὰ ἔλθῃ μακρόθεν.

Ἡ πρώτη κίνησις αὕτη τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ἐγένετο μετὰ καρτερίας καὶ ἀποφάσεως, διότι τριακόσια πυροβόλα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐξερεγόμενα ἀκαταπαύστως κατ' αὐτῶν σφαίρας δὲν ἐδυνήθησαν νὰ σταματήσωσι τὴν ὁρμήν των. Ὁ δὲ κανονοβολισμὸς ἑκατέρωθεν ἦτον τοσοῦτον ἰσχυρὸς, ὥστε καὶ οἱ γηραιότεροι στρατηγοὶ ἐκ τῶν ἐκεῖ παρευρεθέντων δὲν εἶχον ἀκούσει τοιοῦτον κρότον. Ὁ δὲ Ναπολέων, εἰ καὶ μακρὰν τῆς μάχης ἵστατο, ἔβλεπε πολλοὺς ἐκ τῶν πέριξ αὐτοῦ ἀξιωματικῶν νὰ φονεύωνται· ἀλλ' οὐδαμῶς ἐταράχθη κατὰ τὴν συνήθειαν του, περιμένων πρῶτον νὰ προχωρήσῃ ἡ μάχη, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ διατάξῃ τὰ δέοντα. Παρατηρῶν λοιπὸν ὅτι ἐν τῷ ἀριστερῷ καὶ τῷ κέντρῳ οὐδεὶς

κίνδυνος παρίστατο, προσήλωσε τὴν προσοχήν του εἰς τὸ δεξιὸν, ἔνθα ὁ Πονιατόφσκης καὶ Ὠγερὼ ἐμάχοντο μὲ τὸν στρατηγὸν Κλεΐς. Θέλων λοιπὸν ἐνταῦθα νὰ ἐμποδίσῃ τὴν περαιτέρω προχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ, διέταξε τὸ ἱππικὸν τῶν διμάχων, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Κελλερμάνου, νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ στρατοῦ. Ὁ Κελλερμάνος εὐθὺς προσέβαλε τὸν Κλεΐς, ἀλλ' οἱ Ῥῶσσοι θωρακοφόροι ἀνεχαίτισαν τὴν ὁρμὴν τῶν Γάλλων διμάχων· καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐγένοντο διάφοροι συμπλοκαὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔμειναν εἰς τὰ ἴδια, δηλαδὴ ὁ στρατηγὸς Κλεΐς ἐν τῷ χωρίῳ, οἱ δὲ Γάλλοι εἰς τὸ ἀπέναντι αὐτοῦ ὕψωμα.

Ἐν τῷ κέντρῳ ἡ συμπλοκὴ ὡσαύτως ἐγένετο αἱματηρὰ καὶ πεισματώδης. Ὁ πρίγκηψ τῆς Βυρτεμβέργης ἀκαταπαύστως προσέβαλλε τὸ χωρίον Βασσὼ, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τοῦ Βίκτορος· ἐν διαστήματι δύο ὡρῶν πεντάκις ἠλώθη τὸ χωρίον τοῦτο ὑπὸ τῶν συμμάχων, καὶ πάλιν ἐγκατελείφθη, ὥστε παρίστανε σωρὸν ἐρειπίων μεμιγμένων μετὰ πτωμάτων.

Ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὁ πρίγκηψ Γορτζακώφ καθ' ὁδὸν ἐμποδίσθη ὑπὸ τοῦ Λωριστῶνος καὶ τοῦ Μαιζῶνος, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης.

Μέχρι τῆς μεσημβρίας 10 χιλιάδες ἀνδρῶν ἐκατέρωθεν ἔκειντο εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τῶν θυμάτων τούτων ἀνῆκεν εἰς τοὺς συμμάχους.

Ἐν τούτοις ὁ κρότος πυροβόλου ἠκούσθη αἴφνης πρὸς τὸ βόρειον μέρος, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἠκούσθη καὶ εἰς ἕτερον μέρος, ὅπερ ἐδείκνυεν ὅτι οἱ Γάλλοι περιεκυκλώθησαν παντα-χόθεν. Μετ' ὀλίγον δὲ διάφοροι ἀξιωματικοὶ τῶν στρατηγῶν ἔφθασαν κατεσπευσμένως καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Ναπολέοντα ὅτι διξιόθεν τῆς Λειψίας νέα ἐχθρικὰ σώματα ἔφθασαν καὶ προσέβαλον τὸ μέρος τοῦτο, ἕτεροι δὲ ἀνήγγειλαν ὅτι ὁ στρατάρχης Μαρμὼν προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Βλουχέρου, ἐρχομένου κατεσπευσμένως ἵνα συμμεθέξῃ ἐν τῇ μάχῃ, ὁ δὲ Μαρμὼν εἰδοποίει τὸν Ναπολέοντα ὅτι οὐχὶ μόνον δὲν ἐδύ-νατο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν μάχην, ὡς διετάχθη, ἀλλ' ὅτι εἶχεν ἀνάγ-

κην ἐπικουριῶν ἵνα ἀνθέξῃ εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ Βλουχέρου. Ὁ Ναπολέων εὐθὺς διέταξε τὸν Νέϋ νὰ πέμψῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Μαρμῶνος μέρος τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων καὶ μέρος νὰ θέσῃ ὄπισθεν τοῦ ἐν μάχῃ στρατοῦ.

Ὁ Ναπολέων, παρατηρῶν ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἡ μάχη ἔλαβε τὴν ἀπαιτουμένην ἀνάπτυξιν, ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἀμυντικῆς θέσεως, εἰς ἣν μέχρι τοῦδε ἦτο, καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπιθετικήν. Θέλων δὲ νὰ διασπάσῃ τὸ κέντρον τῶν συμμάχων καὶ νὰ θέσῃ εἰς ἀχρηστίαν τὸ ἀριστερὸν αὐτῶν, ἐσχημάτισε δύο μεγάλας φάλαγγας ἐκ πεζικοῦ· καὶ ἔμπροσθεν μὲν αὐτῶν ἔταξεν 90 πυροβόλα, ὄπισθεν δὲ δύο ἱππικὰ μεγάλα σώματα, καὶ παρευθὺς διέταξε ταῦτα νὰ προσβάλωσιν, ἡ μὲν μία φάλαγξ, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Βίκτορος, τὸν πρίγκηπα Γορτσακὼφ, διαμένοντα εἰς τὸ ἀριστερὸν, ἡ δὲ ἑτέρα, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Μυράτου, τὸν πρίγκηπα τῆς Βυρτεμβέργης, διαμένοντα ἐν τῷ κέντρῳ.

Ἅμα δοθέντος τοῦ σημείου τῆς προσβολῆς, αἱ ῥηθεῖσαι φάλαγγες προεχώρησαν κατὰ τῶν ὁρισθέντων μερῶν, καὶ μετά τινα τρομερὸν κανονοβολισμὸν, τοῦ ὁποίου ὁ καπνὸς ἐκάλυψεν ὅλον τὸ ἔδαφος, ἐπέπεσον κατὰ τῶν συμμάχων, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἐκεῖθεν καὶ τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τοὺς δάσους Παγκοσμίου, ἔνθα ἐδυνήθησαν οὗτοι νὰ σταματήσωσι καὶ νὰ ὑπερασπισθῶσιν. Ἂν ὁ Ναπολέων ἐνταῦθα εἶχεν ἕτερα διαθέσιμα στρατεύματα ἵνα περικυκλώσῃ αὐτοὺς πανταχόθεν ἐν τῷ δάσει, ἀφεύκτως κατέστρεφεν αὐτούς· ἀλλὰ μέρος τῶν στρατευμάτων του ἐνησχολεῖτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ Βλουχέρου, ἕτερα δὲ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Λειψίας, ὡς ἀναφανέντων ἐκεῖ νέων συμμαχικῶν στρατευμάτων· οὕτω περιωρίσθη ὁ Ναπολέων ἐνταῦθα μὲ τὰ προχείρως εὑρεθέντα στρατεύματα, καὶ μεθ' ὧν μόνον ἐζήτει ν' ἀπολαύσῃ τὴν νίκην. Οἱ δὲ σύμμαχοι, μένοντες ἐν τῷ δάσει, ἠμύνοντο καρτερῶς· ἀμφότεροι ὅμως οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν, ὄντες θεαταὶ τοῦ ἐπικειμένου τούτου κινδύνου τῶν στρατευμάτων αὐτῶν, ἐξαπέστειλαν πρὸς βοήθειαν αὐτῶν τὸ σῶμα τῶν θωρακοφό-

ρων Ῥώσσων καὶ δέκα χιλιάδας ἐπιλέκτων. Αἱ ἐπικουρίαι αὗται τῶν συμμάχων, διαιρεθεῖσαι εἰς δύο φάλαγγας, προσέβαλον τὰ γαλλικὰ στρατεύματα· ἀλλ' ὁ στρατάρχης Βίκτωρ τοὺς μὲν θωρακοφόρους ἀπέκρουσε διὰ τετραγώνων τοῦ πεζικοῦ, τοὺς δὲ ἐπιλέκτους διὰ τοῦ πυροβολικοῦ, διευθυνομένου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δρουέτου· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ στρατηγὸς Μαιζὼν, ἐπιπεσὼν κατ' αὐτῶν, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν, οἵτινες καὶ καταφυγόντες εἰς τὸ χωρίον Γούλδεν Γόσσα ἠμύνοντο ἐκεῖθεν. Ὁ στρατηγὸς Μαιζὼν πολλάκις ἐπετέθη κατὰ τοῦ χωρίου τούτου, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ κυριεύσῃ αὐτό. Ἀριστερόθεν τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὁ στρατάρχης Μαγδονάλδος, προσβαλὼν τὸν στρατηγὸν Κλενὼ, ἀπέκλεισεν αὐτὸν εἴς τινα περιβολὴν, φρουρουμένην ὑπὸ στρατιωτῶν Σουηδῶν. Ὁ Ναπολέων, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν περιέτρεχε πανταχοῦ, ἐλθὼν παρὰ τὴν περιβολὴν ταύτην καὶ ἰδὼν ἱστάμενον ἓν γαλλικὸν σύνταγμα καὶ μὴ δυνάμενον νὰ εἰσβάλῃ ἐν αὐτῷ, ἠρώτησε ποῖον ἦτο τὸ σύνταγμα τοῦτο· ἀκούσας δὲ ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ κϐ' σύνταγμα, εἶπε μεγαλοφώνως· « Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· τὸ κϐ' σύνταγμα δὲν περιμένει νὰ » πυροβοληθῇ, ἀλλὰ τρέχει καὶ κυριεύει τὸ προσβάλλον αὐτὸ » πυροβολικόν ». Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατιῶται τοῦ συντάγματος τούτου, ὁρμῶσιν ἐκ νέου κατὰ τῆς περιβολῆς καὶ κυριεύουσιν αὐτὴν μετὰ τῶν πυροβόλων.

Ἦτο τρίτη ὥρα μ. μ. ὅτε πανταχοῦ οἱ σύμμαχοι ἐφαίνοντο νενικημένοι, μόνον δὲ πρὸς τὸ ἀριστερὸν διετηροῦντο ἐντὸς τοῦ εἰρημένου δάσους. Ὁ δὲ Ναπολέων κατέσπευδε τὴν νίκην, διότι, ἂν ὁριστικῶς δὲν ἐνίκα τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ πρωΐᾳ ἤθελον ἐπισωρευθῇ ἄπειρα συμμαχικὰ στρατεύματα κατ' αὐτοῦ, ὥστε οὐχὶ μόνον ἤθελε νικηθῇ ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα ἤθελε καταστραφῇ. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τὸν συμμαχικὸν στρατὸν μεθ' ὅλου τοῦ ἱππικοῦ του. Δώδεκα λοιπὸν χιλιάδες ἱππικοῦ, διαιρεθέντος εἰς δύο φάλαγγας, διοικουμένας ὑπὸ τοῦ Μυράτου καὶ τοῦ Κελλερμάνου, ἐπέπεσον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, καὶ διαλύσαντες

τὰς τάξεις αὐτοῦ, ἐκυρίευσαν εἴκοσι πυροβόλα· ἐξ ὅλων δὲ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων μόνον ὁ πρίγκηψ Γορτζακώφ ἀντεῖχεν εἰσέτι ἐν τῷ δάσει. Ἀλλ' αἴφνης αἱ περιμενόμεναι ἐπικουρίαι τῶν Αὐστριακῶν, συγκείμεναι ἐκ βαρέους ἱππικοῦ, ἀνεφάνησαν εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, καὶ παρευθὺς, προσβαλοῦσαι αὐτὸ πλευρικῶς καὶ εὐροῦσαι τὰς τάξεις του διαλελυμένας, ὡς καταδιώκοντος τὸν συμμαχικὸν στρατόν, ἔθεσαν αὐτὸ εἰς ἀταξίαν καὶ τὸ ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ὀλίγον. Ἀλλ' ὁ Μυράτος, ἐπαναφέρων εἰς τάξιν τὸ ὑπ' αὐτὸν ἱππικὸν, προσέβαλε τὸ κέντρον τῶν συμμάχων, καταστρέψας πᾶν τὸ προστυχὸν ἐμπόδιον· προεχώρησεν ὅμως πέρα τοῦ δέοντος, καὶ περιεπλέχθη εἰς ἀνωμάλους τόπους, κατεχομένους ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ τῶν συμμάχων. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, βλέπων τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τοῦ στρατοῦ του, ἐξαπέστειλεν εὐθὺς κατὰ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Μυράτου ὅλας τὰς παρ' αὐτῷ ἐφεδρείας, πρὸς δὲ καὶ αὐτὴν τὴν σωματοφυλακήν. Τὰ ἔφεδρα στρατεύματα ταῦτα, συγκείμενα ἐξ ἐκλεκτῶν ἱππικῶν σωμάτων, διελθόντα διὰ τῶν παρὰ τῶν πεζικῶν αὐτῶν κατεχομένων θέσεων, αἴφνης ἐπέπεσον κατὰ τῶν πλευρῶν τοῦ ὑπὸ τὸν Μυράτον ἱππικοῦ καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ μετὰ πολλῆς ζημίας· μάλιστα δὲ ὁ στρατηγὸς Μωβοῦργος ἀπώλεσε τὸν ἕνα πόδα του ἐκ σφαίρας κανονίου.

Ἐν τούτοις ὁ συμμαχικὸς στρατὸς πανταχόθεν μὲν ἀπεδιώχθη, ἀλλ' εἰσέτι διετήρει τὰς τάξεις του. Ὁ Ναπολέων, θέλων ν' ἀσφαλίσῃ τὴν νίκην διὰ σφοδροτέρας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ προσβολῆς, ἐσχημάτισε δύο ἑτέρας φάλαγγας ἐκ τῶν ὑπὸ τοὺς στρατάρχας Μορτιέρον, Λωριστῶνα, Οὐδινὼ καὶ Βίκτορα πεζικῶν σωμάτων, ὄπισθεν δὲ αὐτῶν ἔταξεν ὅλον τὸ ἱππικὸν, καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀποφασιστικῶς, ὥστε ἢ νὰ νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν. Αἴφνης ὅμως θόρυβος ἐγένετο πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διότι δύο πεζικὰ ἐπιλεκτικὰ σώματα, τὸ ἐνρωσσικὸν καὶ τὸ ἕτερον αὐστριακὸν, παρακολουθούμενα ὑπὸ τῶν θωρακοφόρων τοῦ αὐστριακοῦ στρατηγοῦ Νόστιτζ, διέβησαν τὸν

ποταμὸν Πλίσσον καὶ ἐπροσπάθουν νὰ ἐκτοπίσωσιν ἐκεῖθεν τὸν πρίγκηπα Πονιατόφσκην· οὐ μακρὰν δὲ τούτου ὁ Σβαρζεμβέργος ἐξαπέστειλε τὸν στρατηγὸν Μερφέλδον μεθ' ἱκανῆς πεζικῆς δυνάμεως ἵνα ἔλθῃ ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ναπολέων, βλέπων ὅτι οἱ σύμμαχοι ἠπείλουν μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ στρατοῦ του, ἀνέστειλε τὴν διαταχθεῖσαν προσβολὴν, καὶ ἔπεμψε πρὸς τὰ κινδυνεύοντα μέρη τὸν στρατάρχην Οὐδινὼ μετὰ τῆς μοίρας του. Οὗτος δὲ, ἀφιχθεὶς ἐκεῖ, τοὺς μὲν Αὐστριακοὺς διεσκόρπισε, τὸν δὲ στρατηγὸν αὐτῶν Μερφέλδον ἠχμαλώτισε μετὰ δύο χιλιάδων ἀνδρῶν.

Ἦτο δὲ πέμπτη ὥρα τῆς ἑσπέρας, ὥστε, προσεγγιζούσης τῆς νυκτὸς, ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν προμελετηθεῖσαν προσβολὴν, διότι καὶ αἱ πλευραὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦσαν εἰσέτι ἀπροφύλακτοι· ἤθελεν ὅμως τὴν κυρίευσιν τοῦ χωρίου Γούλδεν Γόσσα. Ὁ στρατηγὸς Μαιζὼν, ἀπὸ πρωΐας μαχόμενος παρὰ τῷ χωρίῳ τούτῳ, εἰ καὶ καθημαγμένος ἐκ τῶν πληγῶν του, συναθροίζει τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας, μεθ' ὧν ὁρμᾷ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ κυριεύει αὐτό. Ἀλλ' ὁ Βαρκλάϋ, βλέπων τὸν ἐπαπειλοῦντα τῷ συμμαχικῷ στρατοπέδῳ κίνδυνον, ἐξαποστέλλει ἐκεῖ μίαν πρωσσικὴν μεραρχίαν πεζικοῦ, βοηθουμένην ὑπὸ τῆς ῥωσσικῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, καὶ δι' αὐτῆς ἀνακτᾷ τὸ χωρίον Γούλδεν Γόσσα. Ὁ δὲ Μαιζὼν, ἀποδιωχθεὶς ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, μένει ἔξωθεν αὐτοῦ, παρασκευαζόμενος νὰ ἐφορμήσῃ ἐκ νέου κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ νὺξ ἐπῆλθεν, ὥστε πᾶσα περὶ τούτου προσπάθεια ἀπέβαινεν εἰς μάτην.

Δύο δὲ ἕτεραι ἐπίσης αἱματηραὶ μάχαι συνήφθησαν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὰ πέριξ τῆς Λειψείας. Ὁ Μαρμὼν, ἐρχόμενος κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος εἰς Λείψειαν, παρηκολουθεῖτο ὑπὸ τοῦ Βλουχέρου, περὶ δὲ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης προσεβλήθη ὑπ' αὐτοῦ· ἡ μάχη αὕτη διήρκεσε μέχρι τῆς ἑσπέρας, καθ' ἣν οἱ Γάλλοι ἀπώλεσαν ἐννέα χιλιάδας ἀνδρῶν, εἴκοσι κανόνια, πληγωθέντος εἰς πολλὰ μέλη τοῦ

σώματος καὶ αὐτοῦ τοῦ Μαρμῶνος· ὡσαύτως δὲ καὶ σώματά τινα τοῦ Βερναδόττου, φθάσαντα παρὰ τὴν Λείψειαν μετὰ μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, συνεπλάκησαν ἐν μέρει μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Μαργαρόνου, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐκτοπίσωσιν αὐτόν.

Τοιαύτη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ τρομερὰ αὕτη μάχη τῆς 16 Ὀκτωβρίου, ἐν ᾗ ἀπωλέσθησαν 27 χιλιάδες Γάλλων καὶ 40 χιλιάδες συμμάχων. Πανταχοῦ σχεδὸν ἔμειναν οἱ Γάλλοι κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ κατώρθωσαν, ὥστε ὁ Βλούχερος νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Σβαρζεμβέργου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ Βερναδόττος ἤρχετο μετὰ 60 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὁ δὲ στρατηγὸς Βεννιγγσένος μετὰ 50 χιλιάδων, ἐνῷ ὁ Ναπολέων δὲν περιέμενεν εἰμὴ μόνον 15 χιλιάδας ὑπὸ τὸν Ρεϋνιέρον, ἐξ ὧν αἱ 10 χιλιάδες ἦσαν ὕποπτοι αὐτομολήσεως, καθὸ Σάξονες καὶ λοιποὶ Γερμανοί. Μὴ δυνηθεὶς λοιπὸν ὁ Ναπολέων νὰ νικήσῃ, ὡς ὑπελόγιζε, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, διέκειτο λίαν ἐπικινδύνως. Ἀλλ' ἐδύνατο ἆρα νὰ ὑπερισχύσῃ; τοῦτο κατέστη ζήτημα εἰς τοὺς ἱστορικούς, διότι οἱ μὲν διϊσχυρίζονται ὅτι ἐδύνατο, ἕτεροι ὅμως τοὐναντίον· ὀρθῶς ὅμως καὶ ἀπαθῶς κρίνων τις, δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Ναπολέων ἴσως ἤθελε νικήσει, ἂν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐδεικνύετο τολμηρότερος, ἀφίνων ὀλίγα στρατεύματα μόνον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Λειψείας, τὰ δὲ ὑπὸ τὸν Βερτράνδον καὶ Νέϋ στρατεύματα ἥνωνε μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Μαγδονάλδον· ὥστε ἅπαντα ταῦτα, συγκείμενα ἐκ 50 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐπιτιθέμενα κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ Σβαρζεμβέργου, ἤθελον ὠθήσει αὐτὸν πέραν τοῦ Πλίσσου ποταμοῦ. Ἂν τοῦτο ἐγίνετο, ἡ νίκη ἤθελεν εἶσθαι ἀδιαφιλονείκητος εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις τῇ ἐπιούσῃ, ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ Βλουχέρου, ἤθελεν ἀφεύκτως καταστρέψει αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, ἀντὶ νὰ πράξῃ ταῦτα, ἀφῆκεν ἐν Λειψείᾳ τὰ ὑπὸ τὸν Βερτράνδον στρατεύματα· αἱ δὲ ὑπὸ τὸν Νέϋ μεραρχίαι τοῦ στρατηγοῦ Σουάμου καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς μάχης περιφέροντο κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος τῆδε κακεῖσε, οὐδόλως χρησιμεύσασαι ἐν

τῇ μάχῃ. Αἱ κρίσεις ὅμως αὗται, ἄλλως ὀρθαὶ, ἐγένοντο μετὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς μάχης, ἐνῷ ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο νὰ προΐδῃ ὅτι ὁ Βερναδόττος ἤθελε φθάσει ἐγκαίρως ὥστε νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Βλούχερον. Ὅ,τι ὅμως δύναταί τις νὰ κατηγορήσῃ τὸν Ναπολέοντα δὲν εἶναι ὅτι κακῶς ἐστρατήγησεν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, διότι οὐδεὶς κάλλιον αὐτοῦ ἐδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐξελέξατο τὴν πρὸς τοῦτο ἁρμοδίαν θέσιν, διότι ἐνταῦθα, προσβαλλόμενος πανταχόθεν, ἠναγκάζετο νὰ παρατάχθῃ συγχρόνως πανταχοῦ, μὴ δυνάμενος νὰ προμαντεύσῃ ποῦ ἔπρεπε νὰ στείλῃ πλειοτέραν βοήθειαν. Ὅθεν μᾶλλον πρέπει τις νὰ κατηγορήσῃ τὴν γενικὴν πρόθεσιν τοῦ Ναπολέοντος, καὶ οὐχὶ τὴν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν διαγωγήν του, ὡς ἔπραξαν ἱστορικοί τινες. Ὅπως δήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶχον ταῦτα, ἡ θέσις τοῦ Ναπολέοντος ἐνταῦθα κατέστη ἤδη ἐπικίνδυνος, ἅμα δὲν ἐδυνήθη νὰ ἀπομακρύνῃ ἐξ αὐτοῦ τὸν στρατὸν τῆς Βοημίας, ἵνα τῇ ἐπιούσῃ δυνηθῇ ἀκωλύτως νὰ ἔλθῃ κατὰ τοῦ Βλουχέρου καὶ τοῦ Βερναδόττου. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ὁ Ναπολέων κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν κατεπολέμησε τὸν Σβαρζεμβέργον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤρκει ὥστε τῇ ἐπιούσῃ νὰ μὴ ἔλθωσιν ἀθρόως ὅλοι οἱ ἐχθροὶ κατ' αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν καταστρέψωσι· διότι, ἐνῷ οἱ σύμμαχοι περιέμενον τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ νὰ ἔλθωσιν 100 χιλιάδας στρατευμάτων πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, ὁ Ναπολέων δὲν περιέμενεν εἰμὴ μόνον 15 χιλιάδας, καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ὕποπτοι. Οὕτω δὲν ἐδύνατο νὰ φέρῃ εἰς μάχην πλέον τῶν 150 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐνῷ οἱ σύμμαχοι ἤθελον ἔχει 300 χιλιάδας (α).

(α) Ἱστορικοί τινες ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσιν ὅτι ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ οἱ στρατηγοὶ Γάλλοι ἐδείχθησαν ἄλλοι μὲν δειλοὶ, ἄλλοι δὲ προδόται, διὸ καὶ οἱ στρατιῶται δὲν ὡδηγήθησαν καλῶς εἰς τὴν μάχην. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπέδωκαν ὡς προδοσίαν εἰς τὸν Μυράτον τὴν ἀποτυχίαν τῆς παρ' αὐτοῦ γενομένης προσβολῆς μετὰ τοῦ ἱππικοῦ. Τοῦτο εἶναι καθαρὰ συκοφαντία, διότι καὶ αὐτὸς ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως Καθκάρτου, αὐτόπτης τῆς προσβολῆς ταύτης, λέγει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὅτι ὁ Μυράτος ἀπέτυχεν εἰς τὴν προσβολὴν οὐχὶ δι' ἄλλην αἰτίαν εἰμὴ ἕνεκα τῶν τοπικῶν περιστάσεων. Ὡσαύτως καὶ ὁ Νέϋ, ὡς καὶ ὅλοι οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ναπολέοντος κατ'

Ὁ Ναπολεών, ἀναπαυθεὶς ὀλίγας ὥρας κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, τῇ ἐπαύριον, 17 Ὀκτωβρίου, ἀπὸ πρωΐας ἐπέβη τοῦ ἵππου του, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μυράτου, τοῦ Βερθιέρου καὶ τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ Δαροῦ, περιῆλθε τὸ πεδίον τῆς μάχης, ὅπερ ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ πτωμάτων τῶν διαμαχομένων στρατῶν, μακρόθεν δὲ καὶ πέριξ τοῦ πεδίου τούτου ἐκάθηντο τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι πέριξ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτον ἐσχηματισμένον ἓν σιδηροῦν περίφραγμα, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ διασπασθῇ ἵνα γένῃ ἡ ὑποχώρησις αὐτοῦ. Ἅπαντες ἔβλεπον τὴν κακὴν ταύτην θέσιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τούτου εἰς τὸν Ναπολέοντα. Ὁ δὲ Μυράτος, ὅστις ἤθελε πάντοτε νὰ παρηγορῇ τὸν Ναπολέοντα, ἐπανέλαβε πολλάκις αὐτῷ ὅτι τὸ πεδίον ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ πτωμάτων Αὐστριακῶν, Πρώσσων καὶ Ῥώσσων, καὶ ὅτι ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μοσκόβας συμβάντων, οὐδέποτε ἐγένετο τοσαύτη σφαγὴ εἰς τοὺς ἐχθρούς. Τοῦτο ἦτον ἀληθὲς, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἑτοιμασθῇ ὁ γαλλικὸς στρατὸς νὰ διασπάσῃ τὸ πέριξ αὐτοῦ τεῖχος, ὥστε ἀπῃτοῦντο νέαι θυσίαι. Ἡ πρὸς τὴν Λουτζένην λοιπὸν ὑποχώρησις ἦτο τὸ μόνον καταφύγιον τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ διατάξῃ ὁ Ναπολέων. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ προτείνῃ τοῦτο αὐτῷ· μετ' ὀλίγον ὅμως αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἐξεφράσθη περὶ τῆς ὑποχωρήσεως, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἐσιώπησαν, ὡσανεὶ ἔλεγον ὅτι οὐδεμία ἄλλη ἐλπὶς ὑπάρχει. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ὑποχώρησις κατέστη σπουδαιοτάτη ὡς ἐκ τῶν παρισταμένων μεγάλων δυσκολιῶν. Καθότι ἂν ὑπεχώρει μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ γαλλικὸς στρατὸς, ὅλος ὁ κόσμος ἤθελεν εἰπεῖ ὅτι ὁ Ναπολέων ἠττήθη ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἐνῷ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ στρατὸς αὐτοῦ παντοχοῦ ἦτο νικητής. Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον τοῦτο, διότι ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ ὁ Ναπολέων καὶ περὶ τῶν 170 χιλιάδων στρατευ-

---

ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξετέλεσαν ἀκριβῶς καὶ προθύμως [τὰς]διαταγὰς αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος· οὕτω οὐδεὶς τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἐπλημμέλησε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

μάτων, τὰ ὁποῖα ἀφῆκε διὰ μεγάλους σκοποὺς ἐν Δρέσδᾳ, Τοργῶ, Βιττεμβέργᾳ, Μαγδεμβούργῳ, Ἀμβούργῳ, Γλογῶ, Κουστρίνῃ, Στεττίνῃ, Δανζίκῃ καὶ λοιποῖς φρουρίοις τῆς Πρωσσίας· πρὸς δὲ ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ καὶ περὶ πολλῶν ἀσθενῶν καὶ πληγωμένων, οἱ ὁποῖοι ἐν τοιαύτῃ ὑποχωρήσει δὲν ἐδύναντο νὰ ἀκολουθήσωσι τὸν στρατόν. Ὅθεν ὁ Ναπολέων ἐδύνατο νὰ σχηματίσῃ 120 χιλιάδας στρατοῦ ἀξιομάχου καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Ῥῆνον, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ, ὡς ἐρρέθη, ὅτι ἤθελεν ἐγκαταλείψει 170 χιλιάδας ἀνδρῶν ὄπισθέν του, οἵτινες ἤθελον ἀναγκασθῇ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς συμμάχους. Μόνος δὲ ἐξ ὅλων τῶν στρατηγῶν τῶν διαμενόντων ὄπισθεν ἦτον ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ, ὅστις ἐδύνατο διά τινος τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς Δρέσδας καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ἀλλ' εἶχε τοιαύτην τόλμην;

Ἡ ὑποχώρησις λοιπὸν αὕτη ὡμοίαζε μὲ ἀνεπανόρθωτον ἦτταν, προερχομένην ἐξ ἀπείρων σφαλμάτων αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις, θέλων μέχρις ἐσχάτων νὰ διατηρήσῃ τὸ μεγαλεῖόν του, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ φρούριά ταῦτα, ὅπερ καὶ ὑπῆρξεν ἡ παντελὴς καταστροφή του. Διὸ οὐδεὶς δύναται νὰ κατηγορήσῃ τὸν Ναπολέοντα ὅτι διῆλθε τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῆς 17 Ὀκτωβρίου μηδὲν ἀποφασίζων, ἐκτὸς ἂν κρίνῃ αὐτὸν ἀναίσθητον ὅλων αὐτῶν τῶν παθημάτων. Πρὸς τούτοις ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο νὰ διατάξῃ εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ τὴν ὑποχώρησιν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, διότι καθ' ὁδὸν ἦτον ὁ στρατηγὸς Ρεϋνιέρος, ὅστις ἔμελλε νὰ φθάσῃ ὅσον οὔπω εἰς τὸ ἐνταῦθα γαλλικὸν στρατόπεδον. Ἔπρεπε λοιπὸν κατ' ἀνάγκην νὰ ἀναβληθῇ ἡ ὑποχώρησις εἰς τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Πρὸς δὲ, ἡ μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ἔμπροσθεν τῶν συμμαχικῶν στρατῶν γενομένη ὑποχώρησις ἐδύνατο νὰ ἐκληφθῇ οὐχὶ ὡς ἦττα, ἀλλ' ὅτι ὁ Ναπολέων ἠθέλησε ν' ἀλλάξῃ τὴν θέσιν τοῦ στρατοῦ του, καὶ ἤθελεν ὁμοιάζει πρὸς νικητὴν δύναμενον ν' ἀναχωρήσῃ ἐντίμως ἐκ τῆς μονομαχίας ἀφοῦ ὁ πληγωθεὶς δὲν ἠθέλησε ν' ἀνανεώσῃ τὴν διαμάχην. Πρὸς τούτοις

ἔπρεπε καὶ οἱ στρατιῶται ν' ἀναπαυθῶσιν ὀλίγον ἵνα δυνηθῶσι ν' ἀναλάβωσι τὴν ὑποχώρησιν, τὰ σώματα νὰ διοργανισθῶσι μετὰ τοιαύτην αἱματηρὰν μάχην, ἡ δὲ ἀποσκευὴ τοῦ στρατοῦ νὰ τακτοποιηθῇ πρὸς νέαν ὁδοιπορίαν. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ἔπρεπε νὰ περιμένῃ μίαν ἡμέραν καὶ τὴν ἑπομένην νυκτὶ νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀλλὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ τὸ ἀποφασίσῃ ὁριστικῶς καὶ ἄνευ διαταγμοῦ, ὥστε τὰ πάντα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 17 νὰ παρασκευασθῶσι διὰ τὴν ὑποχώρησιν τῆς προσεχοῦς νυκτός.

Δυστυχῶς ὅμως ὁ Ναπολέων περιεπλέχθη εἰς πολλὰς περιπλοκὰς, καὶ ἰδίως ἕνεκα τῆς ἄκρας ὑπεροψίας του ἔμεινεν ἀναποφάσιστος καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ἄλλοτε μὲν μόνος, ἄλλοτε δὲ συνωδευμένος ὑπὸ τοῦ Μυράτου, τοῦ Δαροῦ καὶ τοῦ Βερθιέρου περιεδιάβαζεν, ὢν σύνους καὶ τεταραγμένος, καὶ ἀκαταπαύστως λέγων μετὰ πολλῆς ὀλίψεως ὅτι ἔπρεπε νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε ν' ἀποφασίσῃ τοῦτο, κολακευόμενος ὅτι οἱ σύμμαχοι ἤθελον μείνει εἰς ἀπραξίαν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ὥστε τῇ ἑπομένῃ δὲν ἤθελον ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὁ Σβαρζεμβέργος ἤθελε παραδεχθῇ τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα τῶν συνετῶν στρατηγῶν, λεγόντων ὅτι *πρέπει νὰ κατασκευάζῃ τις χρυσὴν γέφυραν εἰς τὸν ὑποχωροῦντα ἀντίπαλον.* Ὁμολογητέον δὲ ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐδύνατο ὁ Ναπολέων νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ τῆς Λειψείας οὐχὶ ὡς νενικημένος, ἀλλ' ὡς νικητὴς, ἀλλὰ κυριευθεὶς ὑπὸ ματαίας ἐλπίδος, ἔμεινεν εἰς τὰ ἴδια.

Οὕτω διακείμενος ὁ Ναπολέων διελογίσθη νὰ προτείνῃ εἰς τοὺς συμμάχους ὅρους τινὰς περὶ ἀνακωχῆς. Ἐρρέθη ὅτι κατὰ τὴν προτεραίαν συνελήφθη ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Μερφέλδος, ὃν ἐγνώριζε πρότερον καλῶς ὁ Ναπολέων ὡς συνετὸν ἄνδρα. Τοῦτον λοιπὸν προσεκάλεσε μετὰ μεσημβρίαν, καὶ διατάξας νὰ δοθῇ αὐτῷ τὸ ξίφος του, ἐδέχθη αὐτὸν λίαν φιλοφρόνως, ἐπαινέσας τὴν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ διαγωγὴν αὐτοῦ· ἑπομένως εἶπεν αὐτῷ ὅτι χάριν τῆς ἀνδρείας του καὶ τῆς μετὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ προτέρας σχέσεώς του, θέλει ἐξαποστείλει αὐτὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς του εἰς τὸ αὐστριακὸν

στρατόπεδον. Ἔπειτα ἠρώτησεν αὐτὸν ἂν κατὰ τὴν χθεσινὴν μάχην ἐγνώριζον ὅτι αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἦτο παρών. Ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ Μερφέλδου ὅτι ἐγνώριζον τοῦτο, ὁ Ναπολέων ἠρώτησεν αὐτὸν ἂν σύμμαχοι προέθεντο νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτοῦ. Ἀπαντήσαντος δὲ πάλιν τοῦ στρατηγοῦ τούτου καταφατικῶς καὶ εἰπόντος ὅτι ἀπεφάσισαν δι' αἱματηρᾶς καὶ κρισίμου μάχης νὰ δώσωσι πέρας εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, ὁ Ναπολέων εἶπεν αὐτῷ· « Ἀλλ' ἀπατᾶσθε περὶ τῶν δυνάμεών μου· πόσους στρατιώτας νομίζετε ὅτι ἔχω; — Τὸ πολὺ 120 χιλιάδας, ἀπήντησεν ὁ Μερφέλδος. — Ἰδοὺ ὅτι ἀπατᾶσθε, εἶπεν ὁ Ναπολέων· διότι ἔχω πλέον τῶν 200 χιλιάδων· ἀλλ' ὑμεῖς πόσους ἔχετε; — 350 χιλιάδας, ἀπήντησεν ὁ Μερφέλφος, ὅστις ἔλεγε σχεδον ἀλήθειαν. Ὁ Ναπολέων, διαφιλονεικῶν τὴν ποσότητα τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, εἶπεν εἰς τὸν Μελφέρδον· « Αὔριον ἔχετε σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῆτε κατ' ἐμοῦ;—Ὁ Μελφέρδος ἀπήντησε μετὰ βεβαιότητος ὅτι τῇ ἐπιούσῃ θέλουσιν ἐπιτεθῆ κατ' αὐτοῦ, ἀποφασισμένοι ὄντες νὰ πολεμήσωσιν ὅλαις δυνάμεσι μέχρις οὗ ἀποκτήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ὁ Ναπολέων, προσποιούμενος ὅτι οὐδόλως ἐταράχθη ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης, εἶπεν εἰς τὸν Μερφέλδον· « Ἡ πάλη αὕτη κατέστη σπουδαιοτάτη· δὲν θέλομεν δώσει πέρας εἰς αὐτήν;—Εἴθε νὰ θελήσῃ τοῦτο ἡ Υ. Μεγαλειότης, ἀπήντησεν ὁ στρατηγὸς οὗτος· ἡμεῖς δὲν μαχόμεθα εἰμὴ διὰ τὴν εἰρήνην· ἐὰν ἡ Υ. Μεγαλειότης ἐπεθύμει τοῦτο, ἤθελε πράξει τοῦτο ἐν Πράγᾳ πρὸ δύο μηνῶν.—Ὁ Ναπολέων εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἐν Πράγᾳ εἰλικλινῶς δὲν ἠθέλησαν οἱ σύμμαχοι τὴν εἰρήνην, διότι ἡ Ἀγγλία, μὴ ἐπιθυμοῦσα αὐτὴν, παρέσυρε καὶ τὰς ἄλλας Δυνάμεις εἰς τοῦτο. — Ὁ Μελφέρδος ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι ἡ Ἀγγλία ἀπεναντίας ἤθελε τὴν εἰρήνην, ἀλλ' αὐτὸς, ὁ Ναπολέων, δὲν ἤθελε νὰ ὑποβληθῇ εἰς θυσίας τινὰς, δι' ὧν ἡ τοσοῦτον ἐπιθυμητὴ παρ' ὅλου τοῦ κόσμου εἰρήνη ἤθελε διομολογηθῇ εὐθύς.—Θυσίας, ἀνέκραξεν ὁ Ναπολέων· εἶμαι πρόθυμος νὰ πράξω τοῦτο. — Ἵνα δὲ δείξῃ ὁ Ναπολέων ὅτι τὰς ἐν Γερμανίᾳ

κτήσεις του ἐκράτει δικαιολογημένως, καὶ ἵνα ἀνακτήσῃ τὰς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας κρατουμένας ἀποικίας τῆς Γαλλίας, εἶπεν αὐτῷ· «Ἡ Ἀγγλία ἂς μοὶ ἀποδώσῃ τὰς ἀποικίας μου ἵνα καὶ ἐγὼ ἀποδώσω εἰς αὐτὴν τὴν Ἀνοβέραν. — Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μερφέλδος εἶπεν αὐτῷ ὅτι δὲν ἀρκεῖ τοῦτο, ὁ Ναπολέων εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἐγκαταλείπει καὶ τὰς Ἀνσεατικὰς πόλεις, ὅπερ ἂν παρεδέχετο εἰς τὸ ἐν Πράγᾳ συμβούλιον, ἤθελε γένει ἡ εἰρήνη· ἀλλ᾽ ἤδη, ὅτε πεντάκις ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἠττήθη ἐν Κύλμῃ, Κατζβάχ, Γροσβερένῳ, Δεννεβίτζ καὶ Βασσῷ, ἡ θυσία αὕτη δὲν ἤρκει. Ὁ στρατηγὸς Μερφέλδος εἶπεν αὐτῷ ὅτι, ἵνα καταπεισθῇ ἡ Ἀγγλία εἰς εἰρήνην, ἀπῃτεῖτο νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν Ὁλλανδίαν. Ὁ Ναπολέων ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ζητεῖ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ὁλλανδίας, ἀλλὰ τὴν κατοχὴν αὐτῆς, ἵνα ἦναι κυρία τοῦ ναυτικοῦ αὐτῆς, διὸ καὶ δὲν παρεδέχετο τοῦτο, λέγων ὅτι οὐδέποτε ἡ Ἀγγλία ἠθέλησε νὰ προτείνῃ τοῦτο, ἀλλ᾽ οἱ θέλοντες νὰ κολακεύσωσιν αὐτήν. Ὁ Μερφέλδος ἀπήντησεν ὅτι ἂν ἡ Γαλλία θέλῃ νὰ διατηρήσῃ ὅλας τὰς κτήσεις της ἀπὸ τῆς Ὁλλανδίας, Ἱσπανίας καὶ Ἰταλίας, οἱ σύμμαχοι θέλουν προσπαθήσει νὰ θέσωσιν ὅρους εἰς τὴν Δύναμιν ταύτην, ἥτις καθίστατο ἀνωτέρα πασῶν τῶν ἄλλων Δυνάμεων.

Ἐκ τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ὁ Ναπολέων ἐνόησεν ὅτι, ἂν πρὸ δύο μηνῶν συγκατετίθετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ δουκάτον τῆς Βαρσοβίας, τὴν προστασίαν τοῦ Ῥήνου καὶ τὰς Ἀνσεατικὰς πόλεις, ἤθελεν ἀπολαύσῃ τὴν εἰρήνην, ἀλλ᾽ ἤδη ἀπῃτεῖτο νὰ ἐγκαταλείψῃ ὅλας τὰς κτήσεις του καὶ νὰ περιορισθῇ μεταξὺ τοῦ Ῥήνου, τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Πυρηναίων ὀρέων· μ᾽ ὅλα ταῦτα πάλιν ἡ Γαλλία, οὕτως ὁρισθέντων τῶν ὁρίων αὐτῆς, ἤθελεν εἶσθαι λαμπρά. Ὁ Ναπολέων, παρατηρῶν ὅτι μόνον διὰ μεγάλων θυσιῶν ἐδύνατο ν᾽ ἀποκτήσῃ τὴν εἰρήνην, ἠθέλησε νὰ προτείνῃ ἐκ νέου τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων· ἐπὶ τούτῳ δὲ εἶπεν εἰς τὸν Μερφέλδον ὅτι, ἵνα γένῃ εἰρήνη, ἀπῃτεῖτο προηγουμένως νὰ διομολογηθῇ ἀνακωχή· ἀλλ᾽ ὅτι οὗτος δὲν θέλει νὰ προτείνῃ αὐτὴν, διότι οἱ σύμμαχοι ἔλεγον ὅτι τὸ

τοιοῦτον μετεχειρίζετο πάντοτε αὐτὸς διὰ τοὺς πολεμικοὺς σκοπούς του καὶ οὐχὶ εἰλικρινῶς, μ' ὅλα ταῦτα προτείνει ὅτι, ἵνα παύσῃ ἡ περαιτέρω χύσις τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος, ἦτο καλὸν νὰ γένῃ ἀνακωχὴ, τιθεμένου ὡς ὁρίου αὐτῆς ὁ ποταμὸς Σάλας. Ἀλλ' ὁ Μερφέλδος ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι οἱ σύμμαχοι οὐδέποτε ἤθελον παραδεχθῆ τὸ ὅριον τοῦτο, διότι οὗτοι ἤλπιζον ὅτι κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦτο ἤθελον φθάσει μέχρι τοῦ Ῥήνου. — Νὰ ὑποχωρήσω μέχρι τοῦ Ῥήνου; ἔκραξε μεθ' ὀργῆς ὁ Ναπολέων· πρέπει πρῶτον νὰ νικηθῶ, ἐνῷ εἰσέτι εἶμαι νικητής. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ, διότι ἡ τύχη τοῦ πολέμου συνεχῶς μεταβάλλεται, ἀλλὰ τὸ δυστύχημα τοῦτο δὲν μοὶ συνέβη εἰσέτι· διὸ πρὶν ἠττηθῶ εἰς κρίσιμον μάχην, δὲν θέλω ὑποχωρήσει ἐκ τῆς Γερμανίας. . . . . — Ὕπαγε, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ναπολέων· σὲ ἐπιτρέπω τὴν ἐλευθερίαν σου ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς σου καὶ τῆς πρὸς σὲ ἀρχαίας μου γνωριμίας· ἐὰν δὲ δυνηθῇς νὰ κατορθώσῃς τὴν παραδοχὴν τῆς εἰρήνης ἢ τοὐλάχιστον τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων, θέλεις μὲ εὕρει πρόθυμον νὰ παραδεχθῶ ταῦτα. — Ἐκ δὲ τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ἤλπιζεν ὁ Ναπολέων νὰ μάθῃ τοὺς σκοποὺς τῶν συμμάχων, καὶ οὐχὶ ὅτι σπουδαίως ἐφρόνει περὶ τῆς εἰρήνης, διότι ἐσυμπέρανεν ὅτι τοῦτο ἀποκαθίστατο ἤδη δύσκολον.

Πρὶν δὲ παρέλθῃ ἡ ἡμέρα αὕτη ἀνεφάνησαν οἱ σκοποὶ τῶν συμμάχων, οἵτινες ἦσαν ὅλως πολεμικοὶ, διότι μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης πανταχόθεν ἐφαίνοντο νέα ἐχθρικὰ στρατεύματα ἐρχόμενα πρὸς τὴν Λειψειαν. Ὅλος δὲ ὁ ὁρίζων ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν καταυλιζομένων στρατευμάτων τούτων. Οὕτω πανταχόθεν ἀπεκλείετο ὁ Ναπολέων ὑπὸ τῶν συμμάχων, καὶ δὲν τῷ ἔμενεν εἰμὴ μία μόνη ἔξοδος εἰσέτι, διερχομένη μεταξὺ τῆς πεδιάδος τῆς Λειψείας, διότι μέχρι τοῦδε ὁ Βλούχερος δὲν ἐδυνήθη νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Σβαρζεμβέργου. Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, μὴ δυνάμενος ἄλλως πως νὰ πράξῃ, ἀπεφάσισε μετὰ πολλῆς λύπης του νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν, διότι ἐκτὸς τῆς προσβαλλομένης ὑπεροψίας του, ἤθελε θυσιάσει καὶ 170 χιλιάδας ἐκ τῶν στρατευμάτων του, διαμενόντων

παρὰ τοὺς ποταμοὺς Ἔλβαν, Ὀδέρον καὶ Βιστούλαν. Δυστυχῶς δὲ λίαν βραδέως ἀπεφάσισε τοῦτο καὶ μάλιστα ἀτελῶς, διότι ἀντὶ νὰ διατάξῃ νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ στρατός του ἀφ' ἑσπέρας τῆς 17 Ὀκτωβρίου καὶ νὰ περαιωθῇ αὖτη μέχρι τῆς πρωΐας τῆς 18, ἠθέλησε νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν καθαρᾷ μεσημβρίᾳ, ἵνα μὴ ἐκλάβωσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ τὴν ἀναχώρησίν του ὡς ὑποχώρησιν, ἀλλ' ὡς στρατηγικὴν ἐπιχείρησιν. Διέταξε λοιπὸν ὥστε οἱ μὲν στρατηγοὶ Βερτράνδος καὶ Μορτιέρος νὰ προσεγγίσωσι μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς σωμάτων περὶ τὸ μεσονύκτιον εἰς τὴν Λείψειαν, ὅλα δὲ τὰ ἐπίλοιπα σώματα μετὰ τοῦ γενικοῦ στραταρχείου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ νὰ συναθροισθῶσιν εἰς τὸ παρὰ τὴν Λείψειαν ὀροπέδιον Προβστεύδα, καὶ ἐπομένως τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ πρωΐας νὰ ὑποχωρῶσιν, ἀποκρούοντα πᾶν ἐχθρικὸν σῶμα.

Ἀλλ' ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Ναπολέων ἦτον ἠπατημένος, νομίζων ὅτι οὕτως ἤθελε τρομάξει τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Οὗτοι ἐμελέτων νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτοῦ τῇ 17· ἀνέβαλον δὲ τοῦτο, περιμένοντες καὶ τὴν ἄφιξιν τῶν ἄλλων στρατευμάτων αὐτῶν, καὶ μάλιστα τὸν Βερναδόττον. Ἀφιχθέντος δὲ τούτου καὶ ἐλευθερωθέντος τοῦ στρατηγοῦ Μερφέλδου, ἐξ οὗ ἔμαθον τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ Ναπολέοντος, παρεσκευάσθησαν νὰ πολεμήσωσιν αὐτὸν τῇ 18 ἡμέρᾳ μέχρις ἐσχάτων καὶ νὰ καταδιώξωσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ Ῥήνου (α).

Ἐν τούτοις καὶ ἐνταῦθα ἡ διαίρεσις ὑπῆρχε μεταξὺ Βερναδόττου καὶ Βλουχέρου, διότι ἐκεῖνος μὲν ἐζήτει παρὰ τοῦ ἑτέρου νὰ καταλάβῃ τὸν ποταμὸν Πάρθαν, ὥστε ν' ἀποκλεισθῇ ἐντελῶς ἡ ὑποχώρησις τοῦ Ναπολέοντος, ὁ δὲ Βλούχερος διϊσχυρί-

(α) Πολλοὶ συγγραφεῖς θέλοντες νὰ καλακεύσωσι τὸν Ναπολέοντα ἀπέδωκαν τὴν ἐν Λειψείᾳ ἀποτυχίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπιστίαν τῶν συμμάχων του, καὶ ἰδίως εἰς τὰ σαξονικὰ στρατεύματα. Ἀλλ' εἶναι ἠπατημένοι, διότι ἡ ἀποτυχία τοῦ Ναπολέοντος προῆλθεν ἐκ τῶν ἀρχικῶν σφαλμάτων αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν συνετῶν μέτρων ἅτινα ἔλαβον καὶ ἐνήργησαν οἱ σύμμαχοι κατ' αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐξήχθησαν ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν στρατηγῶν τῶν μαθητευσάντων εἰς τὸν σχολεῖον αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος.

ζετο, ὅτι ἐπειδὴ ὁ τοῦ Βερναδόττου στρατὸς ἦτο μᾶλλον ἀκοπίαστος, ὤφειλεν οὗτος νὰ καταλάβῃ τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην θέσιν. Τοῦτο δὲ προέτεινεν ὁ Βλούχερος εἰς τὸν Βερναδόττον, θέλων νὰ ἐκθέσῃ αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ Ναπολέοντος. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἠρέθισε καὶ ὅλον τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Βερναδόττου, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἀναδεχθῇ οὗτος τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Οὕτως οἱ σύμμαχοι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔμελλον νὰ φέρωσιν εἰς μάχην πλέον τῶν 300 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐνῷ ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο νὰ φέρῃ πλέον τῶν 160 χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ τούτων λίαν κεκοπιακότων.

Ὁ Ναπολέων ἀφ' ἑσπέρας τῆς 17 ἡμέρας ἐκδώσας τὰς περὶ ὑποχωρήσεως διαταγάς του εἰς ἅπαντας τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ, περὶ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἠγέρθη καὶ ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, μετὰ δὲ μίαν ὥραν ἦλθεν εἰς τὴν Λείψειαν, δώσας καὶ εἰς τοὺς ἐκεῖ στρατηγοὺς αὐτοῦ τὰς περὶ τούτου διαταγάς του.

Ὁ συνταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ Μοντφόρδος, διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ στήσῃ ἐπὶ τοῦ Πλίσσου ποταμοῦ μίαν μόνην γέφυραν διὰ τὴν ὑποχώρησιν, παρετήρησεν εἰς τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπιτελῶν τοῦ Ναπολέοντος Βερθιέρον ὅτι δὲν ἤρκει αὕτη πρὸς διάβασιν ὁλοκλήρου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ Βερθιέρος, εἴτε διότι δὲν ἐπεθύμει ἐκ νέου νὰ ἐπαναλάβῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα τὰ περὶ τῆς ὑποχωρήσεως, εἴτε διότι δὲν ἤθελε νὰ τροποποιῇ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ μηχανικοῦ, λέγων αὐτῷ ὅτι πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ οὐχὶ νὰ τὰς ἐπικρίνῃ. Ἀλλ' ἴσως καὶ αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἤθελεν εἰπεῖ τὰ αὐτὰ, ὡς δὲν προέβλεψε προηγουμένως περὶ τῆς ὑποχωρήσεώς του. Οὕτω δὲ ἐν τῇ τρομερᾷ ὑποχωρήσει ταύτῃ ὅλος ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἔμελλε νὰ διαβῇ ἐκ μιᾶς μόνης γεφύρας τοῦ Λινδενῶ, ὅπερ κατέστη ὀλέθριον εἰς τοὺς Γάλλους (α).

(α) Καὶ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πολλὰ ἐρρέθησαν· οἱ δὲ θιασῶται τοῦ Ναπολέοντος ἔρριψαν καὶ τὸ λάθος τοῦτο ἐπὶ τοῦ Βερθιέρου, ἀποκαλέσαντες

Ἀπὸ πρωΐας τῇ 18 ἡμέρᾳ ὁ Ναπολέων, ἐλθὼν εἰς τὸ ὀροπέδιον Προβστεύδα, εἶδε τρεῖς μεγάλας ἐχθρικὰς φάλαγγας πορευομένας εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λειψείας καὶ προσερχομένας εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦτο, ὧν ἡ δύναμις ἐφαίνετο ὅτι ἦτο πλέον τῶν 180 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐνῷ οὗτος δὲν ἐδύνατο ν' ἀντιτάξῃ κατ' αὐτῶν πλέον τῶν 80 μόνον χιλιάδων. Πρὸς δὲ οἱ σύμμαχοι διεύθυναν τὴν μοῖραν τοῦ αἰχμαλωτισθέντος στρατηγοῦ Μερφέλδου, συγκειμένην ἐξ 25 χιλιάδων ἀνδρῶν, πρὸς τὴν γέφυραν Λινδενώ· πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῶν ἐχθρικῶν τούτων σωμάτων ἤρχοντο οἱ ὑπὸ τὸν Βερναδόττον καὶ Βλούχερον στρατοί, συγκείμενοι καὶ οὗτοι ἐξ 100 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν. Οὕτω λοιπὸν, ἐνῷ ἅπας ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος δὲν ὑπερέβαινε τὰς 130 χιλιάδας, οἱ σύμμαχοι εἶχον ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης πλέον τῶν 300 χιλιάδων ἀνδρῶν.

Ἡ ὑποχώρησις λοιπὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐγίνετο πρὸς τὸ ὀροπέδιον Προβστεύδα, ἐγκαταλείποντος ἑκάστου σώματος ὀπισθοφυλακὴν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν νώτων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ κατόπιν αὐτῶν ἤρχοντο τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, αἱ γαλλικαὶ ὀπισθοφυλακαὶ συνεπλέκοντο μὲ τὰς ἐχθρικὰς πρωτοπορείας. Οἱ δὲ σύμμαχοι, βλέποντες ὅτι ὁ Ναπολέων ὑπεράσπιζε τὴν ὑποχώρησίν του ἐκ τοῦ ὀροπεδίου Προβστεύδα, ἐπορεύθησαν ἀποφασιστικῶς κατὰ τῆς θέσεως ταύτης· ἀλλὰ καθ' ὅσον προεχώρουν, κατὰ τοσοῦτον εὕρισκον πλειοτέραν ἀντίστασιν, διότι ὁ Ναπολέων εἶχεν ἀποφασίσει ὅλαις δυνάμεσι νὰ διατηρήσῃ αὐτήν. Πολλάκις ἐφώρμησαν κατὰ τῆς θέσεως ταύτης οἱ σύμμαχοι, ἀλλὰ πάντοτε ἀπεκρούσθησαν μετὰ μεγάλης ζημίας των· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μοῖρα τοῦ

αὐτὸν ἐπίβουλον καὶ προδότην τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' ἐλανθάσθησαν μεγάλως, διότι αὐτὸς ὁ Ναπολέων διέταξε τοῦτο, ὡς ὁμολογεῖ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ συνταγματάρχης Μοντφόρδος. Πιθανὸν νὰ ἠπατήθη κατὰ τοῦτο ὁ μέγας οὗτος ἀνήρ· ἀλλ' ἡ ἀπάτη αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἣν παραδέχθη κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην, ἤτοι τοῦ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ὑποχωρεῖ ἠναγκασμένος, ἀλλ' ὅτι ὑποχωρεῖ διὰ στρατηγικοὺς σκοποὺς, ὥστε δὲν διέταξε νὰ γένωσι πολλαὶ γέφυραι, ἵνα μὴ ἐκληφθῇ τοῦτο ὡς βεβιασμένη ὑποχώρησις.

Μελφέρδου, ἀποπειραθεῖσα νὰ διακόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἀπέτυχε.

Ἦτον ἤδη μεσημβρία, ὅτε ἠκούσθησαν ἀρκτικῶς κανονοβολισμοί, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι ὁ Βλουχερος καὶ ὁ Βερναδόττος ἔφθασαν εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης, ὥστε οὕτω συνήπτοντο τρεῖς μάχαι συνάμα, πρὸς δὲ καὶ ἑτέρα δεξιόθεν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Λουτζένης, διότι ἐκεῖ συνεπλάκη ὁ στρατηγὸς Βερτράνδος μὲ τὸν στρατηγὸν Γιουλύ. Ἡ γενικὴ ἀλληλομαχία αὕτη οὐδαμῶς ἐτάραττε τὸν Ναπολέοντα, οὐδ' αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας του, οἵτινες ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας των. Οὐδέποτε δὲ τοσαύτη πληθὺς στρατευμάτων συνηθροίσθη εἰς τὸ αὐτὸ στάδιον τῆς μάχης.

Ἡ ἄφιξις τοῦ Βερναδόττου καὶ τοῦ Βλουχέρου εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης ἐνεθάρρυναν τὸν Σβαρζεμβέργον ν' ἀναλάβῃ μετ' ἐπιμονῆς τὴν κατὰ τοῦ ὀροπεδίου Προβστεΰδα προσβολὴν διὰ τριῶν φαλάγγων, προεπορεύοντο δὲ αὐτῶν οἱ Πρῶσσοι, ὡς συνήθως ἔπραττον τοῦτο, προκειμένης κατὰ τῶν Γάλλων προσβολῆς, διότι ἐθεώρουν ὅτι ὁ προκείμενος πόλεμος ἐγίνετο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Γερμανίας. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς Δρουέτος, παρατεταγμένος ὢν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου μετὰ ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ, ἐν πρώτοις ἀντέκρουσεν αὐτὸν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀναγκασθέντος νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, τὰ πρωσσικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὸ ὀροπέδιον. Ὁ στρατάρχης Βίκτωρ ὅμως ἀντέκρουσεν αὐτὸν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἴδια. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων ἔδραμεν ἐκεῖ μετὰ δύο μεραρχιῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς του φρουρᾶς πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Βίκτορος. Μετ' ὀλίγον ὅμως τὰ ὀπισθοδρομήσαντα πρωσικὰ στρατεύματα, σχηματισθέντα ἐκ νέου εἰς φάλαγγα πυκνὴν, ἐπανῆλθον κατὰ τοῦ ὀροπεδίου, ἀλλὰ πάλιν ἀπεκρούσθησαν παρὰ τῶν Γάλλων καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν· καὶ ἕτερον ἐχθρικὸν σῶμα, συγκείμενον ἐξ 25 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐπιτιθέμενον ἀριστερόθεν, ἠναγκάσθη ὡσαύτως νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ὁ πρίγκηψ Σβαρζεμβέργος, παρατηρῶν ὅτι ἐπὶ ματαίῳ

ἀπωλέσας πλέον τῶν 12 χιλιάδων ἀνδρῶν, δὲν ἐδύνατο νὰ κυριεύσῃ τὴν ἐπίκαιρον θέσιν ταύτην, καὶ περιωρίσθη νὰ προσβάλῃ ταύτην μακρόθεν. Ἐπὶ τούτῳ ἐκάθισε τὸν στρατόν του ἀπέναντι τοῦ γαλλικοῦ εἰς τινα ὑψηλὴν θέσιν, ἔνθα στήσας ὅλον τὸ πυροβολικόν του, ἤρχισεν ἐκεῖθεν νὰ κανονοβολῇ τὸν γαλλικὸν στρατόν. Οὕτως ἐγένετο τρομερὸς κανονοβολισμὸς ἑκατέρωθεν.

Ἐν τούτοις ὁ Βλούχερος καὶ ὁ Βερναδότος, διαβάντες τὸν ποταμὸν Ἱάρθαν, προσήρχοντο εἰς τὴν Λείψειαν ἵνα συμμεθέξωσι τῆς μάχης. Ὁ δὲ Νέϋ, ὅστις ἦτο διωρισμένος ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν τούτων, ἔπεμψε τὸν στρατηγὸν Ρεϋνιέρον μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Σαξόνων κατὰ τοῦ προσερχομένου σώματος τοῦ Βερναδότου. Ὁ Ρεϋνιέρος, δυσπιστῶν πρὸς τοὺς Σάξονας, ἐδίσταζε νὰ προχωρήσῃ, ἀλλ' ὁ Νέϋ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑπακούσῃ. Ἅμα λοιπὸν τὰ σαξονικὰ ταῦτα στρατεύματα, πλησιάσαντα εἰς τὸ σῶμα τοῦ Βερναδότου, συνενοηθέντα διὰ σημάτων, ἡνώθησαν μετ' αὐτῶν, ἐν πρώτοις τὸ ἱππικὸν καὶ ἐπομένως τὸ πεζικὸν καὶ πυροβολικὸν παρευθὺς ἔστρεψαν τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Γάλλων. Ὁμολογητέον ὅτι ὁ Ναπολέων προσέλαβε τὰ σαξονικὰ ταῦτα στρατεύματα εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἐναντίον τῶν αἰσθημάτων των· διὸ εἶχον δίκαιον ταῦτα νὰ τὸν ἐγκαταλείψωσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ αὐτομολήσωσιν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς μάχης.

Ὁ Νέϋ ἔδραμεν εὐθὺς πρὸς βοήθειαν τῆς μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Δουρούττου, ἥτις προσεβάλλετο ὑπὸ τῶν αὐτομολησάντων Σαξόνων καὶ τῶν ἄλλων συμμαχικῶν στρατευμάτων, καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου ἐδυνήθη ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἐκ τοῦ κινδύνου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μαρμὼν, μαχόμενος ἀριστερόθεν, ἐκινδύνευεν ἐν τῷ χωρίῳ Σκουφέλδῳ, τὸ ὁποῖον ἑπτάκις ἠλώθη ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ πάλιν ἐπανελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐπὶ τέλους ὅμως ἐξώσθη ἐκ τούτου ὁ Μαρμὼν, μένων ἐκτεθειμένος εἰς τὰς προσβολὰς 90 χιλιάδων συμμάχων, ἐνῷ οὗτος δὲν εἶχε πλέον τῶν 28 χιλιάδων ἀνδρῶν.

Ὁ Ναπολέων, μαθὼν τὴν λειποταξίαν τῶν Σαξόνων καὶ τὸν κίνδυνον τῶν κατ' ἐκείνας τὰς θέσεις μαχομένων στρατευμάτων του, ἀφήσας τὸν Μυράτον ἐν Προβστεΐδα, καὶ προσλαβὼν τὸ ἱππικὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν τῆς φρουρᾶς του, ἔδραμεν ἐκεῖσε, καὶ πάραυτα διέταξε τὴν κατὰ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων προσβολήν· ταῦτα ὅμως πυκνωθέντα ἔμειναν ἀκίνητα εἰς τὰς θέσεις των. Ἐν τούτοις καθ' ὅλην τὴν ἐκτεταμένην πεδιάδα τῆς Λειψείας δύο χιλιάδες πυροβόλων, ἐκβαλλόντων ἑκατέρωθεν ἀκατάπαυστον πῦρ, ἔδωκαν πέρας εἰς τὴν αἱματηρὰν ταύτην μάχην, ἥτις καὶ δικαίως ὠνομάσθη μάχη τῶν *Γιγάντων*. Πλέον τῶν 50 χιλιάδων ἀνδρῶν, 30 χιλιάδες ἐκ τῶν συμμάχων καὶ 20 χιλιάδες ἐκ τῶν Γάλλων, ἔκειντο νεκροὶ καὶ πληγωμένοι εἰς τὸ πεδίον τοῦτο τῆς μάχης. Ὅθεν δικαίως δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι ὁ πόλεμος δὲν πρέπει νὰ γίνηται εἰμὴ ὅταν ἄλλως πως οὐ δύναται γενέσθαι.

Ὁ Ναπολέων, καί τοι ἐνδομύχως αἰσθανόμενος λύπην διὰ τὰ συμβάντα, ἀλλὰ δεικνύων μεγίστην καρτερίαν, ἀνεχώρησε πρὸς τὸ ἑσπέρας ἐκ τοῦ σταδίου τῆς μάχης καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Λείψειαν ἵνα διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν στρατευμάτων του, ἣν δὲν ἐξετέλεσε πρὸ εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἵνα μὴ δείξῃ εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὅτι ὑποχωρεῖ. Κατέλυσε λοιπὸν εἴς τι ξενοδοχεῖον, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέδιδε τὰς περὶ ὑποχωρήσεως διαταγάς. Ἐν πρώτοις διέταξεν ὅλην τὴν ἀποσκευὴν καὶ τοὺς πληγωμένους νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως, καὶ ἐπομένως τὰ διάφορα σώματα τοῦ στρατοῦ νὰ ὑποχωρῶσι· τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου· ἅμα δὲ διέλθωσι τὴν γέφυραν, ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ νὰ μένῃ ὄπισθεν ἵνα ὑπερασπίζῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ. Τὸν δὲ συνταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ Μοντφόρδον διέταξε νὰ κατασκευάσῃ ὑπόνομον εἰς τὴν γέφυραν τῆς πόλεως, ὥστε ἅμα διέλθῃ καὶ τὸ τελευταῖον σῶμα τοῦ στρατοῦ, νὰ βάλῃ πῦρ εἰς τὸν ὑπόνομον ὅπως ἀνατραπῇ ἡ γέφυρα, καὶ οὕτω ν' ἀσφαλισθῇ ἡ ὑποχώρησις τοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἡ τελευταία διαταγὴ αὕτη εἶχεν ἐπικίνδυνόν τι εἰς τὴν ἐκτέλεσίν της, ὡς

θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ἔμενον ὄπισθεν πλέον τῶν 120 χιλιάδων ἐκ τῶν στρατευμάτων του, ἵνα μὴ ἐγκαταλείψῃ ταῦτα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐχθρῶν, ἐξαπέστειλε διαταγὴν εἰς τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σὺρ, τὸν διαμένοντα ἐν Δρέσδῃ, ὅτι πάραυτα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ διαβαίνων δι' ὅσων ἄλλων μερῶν ὑπῆρχον γαλλικὰ στρατεύματα νὰ συναθροίσῃ ταῦτα, καὶ ἑπομένως μετὰ τοῦ στρατάρχου Δαβούστου νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἀλλ' ἆρα ἐδύνατο νὰ φθάσῃ ἡ διαταγὴ αὕτη εἰς τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σύρ;

Ἐν τούτοις καθ' ὅλην τὴν νύκτα τῆς 18 πρὸς τὴν 19 Ὀκτωβρίου ἐξηκολούθει ἡ ὑποχώρησις τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων διὰ μιᾶς μόνης γεφύρας. Ἀλλ' ἐγίνετο μετὰ τοσαύτης σπουδῆς, ὥστε οὐδεὶς ἐφρόντιζε πλέον περὶ τῶν ἀσθενῶν καὶ πληγωμένων, ἀλλ' ἕκαστον σῶμα κατεσπευμένως ἤθελε νὰ διαβῇ τὴν γέφυραν, καταπατοῦν πᾶν τὸ προστυχὸν ἐμπόδιον. Ἡ σύγχυσις αὕτη ἔτι μᾶλλον ηὔξανεν, ὅτε, ἐλθοῦσα ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ, ἥτις συνώδευε καὶ πέντε περίπου χιλιάδας αἰχμαλώτων, συλληφθέντων ἐν Δρέσδῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἤθελε νὰ διέλθῃ κατὰ προτίμησιν πρώτη τῶν ἄλλων.

Ὁ Ναπολέων τῇ ἐπαύριον ἀπὸ πρωΐας ὑπῆγεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας, καὶ ἀποχαιρετίσας αὐτὸν διὰ πολλῶν παρηγορητικῶν λόγων, ἀνεχώρησε καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν γέφυραν· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως ἕνεκα τῆς συρροῆς τῶν ὑποχωρούντων στρατευμάτων, ἠναγκάσθη νὰ περιέλθῃ ἐκ τοῦ περιζώματος τῆς πόλεως, καὶ φθάσας εἰς τὴν γέφυραν περιῆλθε μετὰ πολλῆς στενοχωρίας αὐτὴν καὶ ἐπορεύθη εἰς Λινδενὼ ἵνα περιμένῃ ἐκεῖ τὴν ἄφιξιν ὅλων τῶν ὑποχωρούντων στρατευμάτων του.

Οἱ δὲ σύμμαχοι, ἐγερθέντες ἀπὸ πρωΐας καὶ βλέποντες τοὺς Γάλλους ὑποχωροῦντας ἐκ τῆς Λειψείας, ἐνεπλήσθησαν χαρᾶς διὰ τὴν νίκην των. Θέλοντες δὲ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐξ αὐτῆς, ἔτρεξαν ἐκ διαφόρων μερῶν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ὑποχώρησιν τῶν μὴ εἰσέτι ἐξελθόντων γαλλικῶν στρα-

τευμάτων· οὕτως ἤρχισαν αἱματηραὶ συμπλοκαὶ ἐν τῇ πόλει. Οἱ στρατηγοὶ τῶν Γάλλων, παρατηροῦντες εἰς ποῖον κίνδυνον ἐξετίθεντο, εὐθὺς ἐστράφησαν κατὰ τῶν προσερχομένων συμμαχικῶν στρατευμάτων καὶ ἀντέκρουσαν αὐτά· ἔπειτα δὲ ἠκολούθησαν τὴν πρὸς τὴν γέφυραν πορείαν των ἵνα διαβῶσι. Κατόπιν δὲ τούτων ἤρχοντο καὶ οἱ σύμμαχοι, ὥστε παρὰ τὴν γέφυραν ἐγένετο μεγάλη συσσώρευσις στρατευμάτων, τῶν μὲν Γάλλων ἐπισπευδόντων νὰ διαβῶσι, τῶν δὲ συμμάχων καταδιωκόντων αὐτούς.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ἀπροσδόκητον συμβὰν ἔφερεν εἰς ἀπελπισίαν τὰ μὴ εἰσέτι διαβάντα γαλλικὰ στρατεύματα. Ἐρρέθη ὅτι ὁ συνταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ Μοντφόρδος εἶχε διαταχθῇ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος νὰ καταστρέψῃ δι' ὑπονόμου τὴν ἐπὶ τοῦ Ἐλστέρου ποταμοῦ γέφυραν, ἅμα διέλθῃ ἅπας ὁ γαλλικὸς στρατός. Ὁ δὲ συνταγματάρχης οὗτος, τὰ πάντα προπαρασκευάσας περὶ τούτου, διώρισεν ἕνα δεκανέα τῶν σκαπανέων μετά τινων στρατιωτῶν εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ ὑπονόμου, ἵνα βάλῃ πῦρ εἰς αὐτὸν, ἅμα ἴδῃ τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγίνετο μέγας θόρυβος ἐν τῇ πόλει, αἱ δὲ συμπλοκαὶ ἐξηκολούθουν, ὁ Μοντφόρδος ἠγνόει τί νὰ πράξῃ· διὸ ἠρώτα τοὺς ἐρχομένους ἂν εἰσέτι ἔμενον γαλλικὰ στρατεύματα ἐν τῇ πόλει. Ἐπειδὴ ὅμως ἕκαστος ἐφρόντιζε περὶ τῆς σωτηρίας του, οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ πληροφορήσῃ αὐτὸν θετικῶς περὶ τούτου. Ἀπορῶν λοιπὸν ὁ Μοντφόρδος τί νὰ πράξῃ, μετέβη εἰς τὴν ἑτέραν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἵνα λάβῃ τὰς περὶ τούτου διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος. Παρήγγειλε δὲ εἰς τὸν ῥηθέντα δεκανέα νὰ μὴ βάλῃ πῦρ εἰς τὸν ὑπόνομον εἰμὴ ὅταν ἴδῃ διερχομένους ἐκ τῆς γεφύρας ἐχθροὺς ἀντὶ Γάλλων. Μόλις δὲ διῆλθε τὴν γέφυραν, καὶ στρατιῶταί τινες Πρῶσσοι ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Βλουχέρου, καταδιώκοντες τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Ῥεϋνιέρου, παρουσιάσθησαν ἀναμιξ μετὰ τῶν Γάλλων ἐπὶ τῆς γεφύρας. Τοῦτο κατεθορύβησε πάντας· φωναὶ δὲ πολλαὶ ἠκούσθησαν *βάλετε πῦρ, βάλετε πῦρ!* — Ὁ δεκανεὺς, ἀκούων πανταχόθεν φωνὰς περὶ πυρὸς, καὶ νομίζων ὅτι ἦλθεν

ἡ ὥρα τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐντολῆς του, ἔβαλε πῦρ εἰς τὸν ὑπόνομον. Πάραυτα ἠκούσθη τρομερὰ ἔκρηξις· μέρος δὲ τῆς γεφύρας, ἀνυψωθεῖσα εἰς τὸν ἀέρα καὶ μετὰ ταῦτα πεσοῦσα ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν, ἐπροξένησε μεγίστην θραῦσιν εἰς τοὺς παρευρεθέντας ἐκεῖ. Ἀλλὰ δὲν ἤρκει τοῦτο, διότι καὶ ἑτέραν καταστροφὴν ἐπέφερεν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἡ ἔκρηξις τῆς γεφύρας. Οἱ στρατηγοὶ Ρεϋνιέρος, Πονιατόφσκης, Λωριςὼν καὶ Μαγδονάλδος μετὰ 20 χιλιάδων στρατευμάτων ἔμενον εἰσέτι εἰς τὸ περίζωμα τῆς πόλεως, παλαίοντες μετὰ 200 χιλιάδων ἐχθρῶν, καταδιωκόντων αὐτοὺς ἐκ τῶν νώτων· φθάσαντες δὲ εἰς τὴν γέφυραν καὶ ἰδόντες αὐτὴν κατεστραμμένην, εὑρέθησαν μεταξὺ 200 χιλιάδων ἐχθρῶν, καταδιωκόντων αὐτοὺς ὄπισθεν καὶ τῶν ῥευμάτων τοῦ ποταμοῦ ἀπέμπροσθεν. Ὅλοι ἐν μιᾷ φωνῇ εὐθὺς ἔκραξαν ὅτι ἐπροδόθησαν. Ἕκαστος δὲ ἐσκέφθη πῶς νὰ σωθῇ· καί τινες μὲν ἐξ αὐτῶν διέβησαν τὸν ποταμὸν πλέοντες, ἕτεροι δὲ ἐπνίγησαν, καὶ ἄλλοι ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ πρίγκηψ Πονιατόφσκης, ὅστις τῇ προτεραίᾳ προεβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου διὰ τὴν καρτερίαν του ἐν τῇ μάχῃ, φθάσας εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἠθέλησε νὰ διαβῇ αὐτὸν ἔφιππος, ἀλλὰ παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ ἵππου του ἐπνίγη. Ὁ Μαγδονάλδος ὅμως, βοηθηθεὶς ὑπό τινων στρατιωτῶν, διέβη ἀβλαβὴς τὸν ποταμόν. Οἱ δὲ στρατηγοὶ Ρεϋνιέρος καὶ Λωριστὼν, συλληφθέντες ὑπὸ τῶν συμμάχων, ὡδηγήθησαν ἐνώπιον τῶν ἡγεμόνων τῆς Ρωσσίας, τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, ἰδὼν τὸν Λωριστῶνα, τὸν ποτὲ πρέσβυν παρ' αὐτῷ, τὸν τοσοῦτον προσπαθήσαντα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἔδραξε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, εἰπὼν αὐτῷ ὅτι κακῶς ἔπραξε, θελήσας ν' ἀποφύγῃ τὴν φιλίαν του, ἐννοῶν ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι δὲν ἠθέλησεν ὁ Λωριστὼν ν' ἀπέλθῃ ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος παρ' αὐτῷ, ὅταν διωρίσθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος. Ὡσαύτως καὶ τοὺς ἑτέρους αἰχμαλωτισθέντας στρατηγοὺς ὑπεδέχθη ὁ Ἀλέξανδρος φιλοφρόνως, οὐδόλως δεικνυόμενος ὑπεροπτικὸς διὰ τὴν νίκην του. Θέλων ὅμως νὰ παρίστανται ὡς μάρτυρες τῆς δόξης του οἱ αἰχμάλωτοι οὗτοι

γρατηγοὶ, ἐκράτησε παρ' ἑαυτῷ τούτους. Μετ' ὀλίγον δὲ ἅπαντες οἱ πρίγκηπες καὶ πρώτιστοι στρατηγοὶ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἦλθον καὶ συνεχάρησαν τοὺς ἡγεμόνας τούτους διὰ τοὺς θριάμβους των· μεταξὺ δ' αὐτῶν παρίστατο καὶ ὁ Βερναδόττος, ὅστις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐφαίνετο ὑπεροπτικὸς, καθὸ, ὡς τελευταῖος ἐλθὼν ἐν τῇ μάχῃ, ἀπέδιδεν εἰς ἑαυτὸν τὴν νίκην, ἐνασμενιζόμενος ὅτι οὗτος ἐνίκησε τοὺς πατριώτας του Γάλλους. Ὁ δὲ δυστυχὴς βασιλεὺς τῆς Σαξονίας, ἐλθὼν νὰ παρουσιασθῇ καὶ οὗτος εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, δὲν ἐγένετο παραδεκτὸς, καίτοι μείνας ἐπὶ πολὺ ἔξω τῆς αἰθούσης, κρατῶν τὸν πῖλον του ἀνὰ χεῖρας· ἀλλὰ παρηγγέλθη ὅτι, ἐπειδὴ συνελήφθη ἐν τῇ μάχῃ, θεωρεῖται αἰχμάλωτος, οἱ δὲ σύμμαχοι ἡγεμόνες θέλουσιν ἀποφασίσει περὶ τῆς τύχης του. Ὁμολογητέον ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐδείχθη λίαν σκληρῶς πρὸς τὸν γηραιὸν τοῦτον μονάρχην, ἐνῷ ὁ Ναπολέων πάντοτε ἐφαίνετο μετριόφρων εἰς τὰς νίκας του.

Ἐπανερχόμεθα δὲ εἰς τὰ περὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατὸς οὗτος ὑποχωρῶν καὶ διαβαίνων ἐκ τῶν διαφόρων κλάδων τῶν ποταμῶν Ἐλστέρου καὶ Πλίσσου, ἀπώλεσε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πλέον τῶν 20 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἄλλων μὲν αἰχμαλωτισθέντων, ἄλλων δὲ πνιγέντων εἰς τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν τούτων· ὥστε ἐν διαστήματι τεσσάρων ἡμερῶν τῆς ἐν Λειψείᾳ ταύτης μάχης ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπώλεσε 60 χιλιάδας ἀνδρῶν εἰς φονευμένους, πληγωμένους, αἰχμαλώτους, πνιγμένους καὶ ἀπεπλανημένους. Ὡσαύτως καὶ οἱ σύμμαχοι ἀπώλεσαν πολλοὺς φονευμένους, ἀλλ' ὅλοι οἱ πληγωμένοι αὐτῶν περιεποιοῦντο, ἐνῷ ἡ τύχη τῶν Γάλλων πληγωμένων ἦτον ἄγνωστος.

Ὁ Ναπολέων, ὢν ἐν Λινδενῷ, ἤκουσε τὸν κρότον τῆς ἐκρήξεως τῆς γεφύρας· μετ' ὀλίγον δὲ μαθὼν τὰ ἐκεῖ λυπηρὰ διατρέξαντα, ὠργίσθη σφόδρα ἐναντίον τοῦ πράξαντος τοιοῦτον ἀσύγγνωστον ἁμάρτημα, καὶ ἐζήτει νὰ εὕρῃ τὸν ἔνοχον τῆς πράξεως ταύτης· ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος ἐκτὸς αὐτοῦ ἔσφαλεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, διότι ἤθελε διὰ μιᾶς μόνης

γεφύρας νὰ διαβῇ ἐν ὑποχωρήσει ὅλος ὁ στρατός του.

Οὕτως ἀπέβη ἡ ἐκτεταμένη καὶ τραγικὴ αὕτη ἐν Λειψείᾳ μάχη, ἥτις ὑπῆρξε μία τῶν αἱματωδεστέρων καὶ μεγαλητέρων μαχῶν τοῦ κόσμου, δι' ἧς ἔλαβε τοσοῦτον ἀτυχὲς πέρας ἡ ἐν Σαξονίᾳ ἐκστρατείᾳ αὕτη τοῦ Ναπολέοντος, ἐνῷ ἤρξατο ἐπιτυχῶς ἐν Λουτζένῃ καὶ Βωτζένῃ. Πᾶς τις ἀναμφιβόλως ἀπορεῖ πῶς μετὰ τοσούτους ἐμβριθεῖς ὑπολογισμοὺς, μετὰ τοσαύτας στρατηγικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ μετὰ τοσαύτας μεγάλας ἐλπίδας ὁ Ναπολέων ὑπέστη τοσαύτην καταστροφήν. Οὐδεὶς δὲ θέλει βεβαίως ἐννοήσει τοῦτο, εἰμὴ ἀφοῦ μάθῃ ἀκριβῶς ὅλα τὰ ὑποκινοῦντα αὐτὸν αἴτια, τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν τοὺς λαμπροτέρους διαλογισμοὺς, οὓς συνέλαβε ποτὲ οὗτος. Ἐὰν ὑποθέσωμεν στρατηγὸν οὐχὶ τοσοῦτον μέγαν, ὡς τὸν Ναπολέοντα, καὶ εἰς κατάστασιν ἐλευθέραν, μὴ θέλοντα διὰ τῆς ἐξαιφετικῆς τύχης του νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ζημίας του δι' ἑνὸς καὶ μόνου πραξικοπήματος, μήτε κυριευόμενον ἐξ ἀπείρου ὑπεροψίας, ὥστε νὰ ὑποκρύψῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν γεγονότων, μήτε ζητοῦντα διὰ τολμηρῶν καὶ συμπεπλεγμένων συνδυασμῶν ἔκτακτα ἀποτελέσματα, ἀναμφιβόλως οὗτος ἤθελε διαπράξει ἄλλως πως· πιθανὸν δὲ νὰ μὴ ἐπετύγχανεν ὁλοσχερῶς, τοὐλάχιστον ὅμως ἤθελεν ἀποφύγει τὴν καταστροφήν· διότι οὗτος, ἅμα ἐπαπειλούμενος ἐκ τῶν νώτων του, ὡς ὁ Ναπολέων ἐκ τοῦ Ἔλβα καὶ ἐκ τῆς Βοεμίας, ἤθελεν ἀναχωρήσει ἄνευ ἀναβολῆς ἐκ τῆς Δρέσδας, μὴ ἐγκαταλείπων ἐκεῖ εἰμὴ ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους, οὓς δὲν ἐδύνατο νὰ μεταφέρῃ, καὶ ἤθελεν ἐκτὸς τῶν 200 χιλιάδων ἀνδρῶν, οὓς εἶχε προχείρως, προσλάβει καὶ τὰς 30 χιλιάδας ἀνδρῶν οὓς ἐγκατέλειψεν εἰς Δρέσδαν, ὡς καὶ ἑτέρας 30 χιλιάδας ἀνδρῶν φρουρούντων εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἔλβαν φρούρια, ὥστε ἤθελε συναθροίσει 260 χιλιάδας στρατοῦ· ἐὰν δὲ ἐν τῇ μάχῃ τῆς Λειψείας ἤθελεν ἔχει τὸν στρατὸν τοῦτον, ἀφεύκτως κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ἤθελε καταστρέψει ἐντελῶς ὁποιονδήποτε στρατὸν ἤθελεν ἀπαντήσει, καὶ ἑπομένως ἐπιπέσει καὶ κατὰ τοῦ ἑτέρου. Ἀλλ' ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ στρατηγὸς οὗτος δὲν ἤθελε νικήσει ἐντελῶς, τοὐλάχιστον ἤθελεν ὑποχω-

ρήσει ἀβλαβῶς μέχρι τοῦ Σάλα ποταμοῦ, καὶ ἐκεῖθεν πάλιν ἤθελεν ὑποχωρήσει μέχρι τοῦ Ῥήνου, συναθροίζων καθ' ὁδὸν τὰς ἐγκαταλειφθείσας φρουράς του, ὥστε ἤθελε μένει εἰς τὸν Ῥῆνον μετὰ 300 χιλιάδων στρατοῦ, ὑπερασπιζόμενος τὰ ὅρια τῆς Γαλλίας, καὶ κατὰ τοῦ ὁποίου οἱ σύμμαχοι οὐδόλως ἤθελον τολμήσει νὰ ἐπιτεθῶσιν. Ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρος, τῆς ὑπεροψίας καὶ τῆς ἕξεώς του, καὶ διότι ἤθελε ν' ἀπολαύσῃ ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ ἔκτακτα ἀποτελέσματα, ἦτον ἀδύνατον νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ ἁπλούστατον τοῦτο σχέδιον.

Οὗτος, ἅμα μαθὼν ὅτι οἱ ἐχθροὶ συναθροίζονται περὶ τὴν Λείψειαν, φοβούμενος μήπως θελήσωσι νὰ ὑπεκφύγωσι καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, ἔδραμε πρὸς αὐτοὺς, καὶ πρῶτον κατὰ τοῦ Βλουχέρου καὶ τοῦ Βερναδόττου· ἀλλὰ μαθὼν ὅτι οὗτοι ἤρχοντο πρὸς τὴν Λείψειαν, ἔδραμεν ἐκεῖ ἵνα πολεμήσῃ πρῶτον τὸν Σβαρζεμβέργον, καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τοὺς ἑτέρους δύο. Κατὰ δὲ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς μάχης, μὴ ἔχων ἱκανὰς δυνάμεις, ἐνίκησε μὲν, ἀλλὰ δὲν κατέστρεψεν, ὡς ἤλπιζε, τὸν ἐχθρόν, ὥστε τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ, ἀφιχθέντων καὶ τῶν ἑτέρων δύο στρατῶν τοῦ Βερναδόττου καὶ τοῦ Βλουχέρου, δὲν ἐδύνατο πλέον ν' ἀνθέξῃ. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ὑποχωρήσῃ εὐθὺς, ἀλλ' ἡ ὑπεροψία του, ὡς ἐρρέθη, δὲν ἄφινεν αὐτόν· ἤθελε δὲ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ὑποχωρεῖ· διὸ ἀνέβαλε τὴν ὑποχώρησίν του τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, μὴ θέλων νὰ ὑποχωρήσῃ εἰμὴ ἐν καθαρᾷ μεσημβρίᾳ, ὥστε νὰ λέγῃ ὅτι μετέθεσε τὸν στρατόν του λόγῳ στρατηγικῆς, καὶ οὐχὶ ὅτι ὑποχωρεῖ. Τούτου ἕνεκα διέταξε νὰ μὴ γένῃ εἰμὴ μία μόνη γέφυρα ἐπὶ τοῦ Ἑστέρου ποταμοῦ, ἧς ἡ καταστροφὴ ἐπήνεγκε τὴν ἀπώλειαν τοσούτου στρατοῦ αὐτοῦ.

Ἡ σύντομος αὕτη ἐξιστόρησις τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύει τὴν καθαυτὸ αἰτίαν ὅλων τῶν συμβάντων δυστυχημάτων. Ὅθεν ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ ζητῇ τις τὰ σφάλματα εἰς τὴν ἀπρονοησίαν τοῦ στρατηγοῦ, ὡς ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τῆς Μόσχας, διότι οὐδέποτε ὁ Ναπολέων ἔδειξε τοσαύτην στρατη-

γικὴν περίνοιαν καὶ ἀνδρείαν, ὡς ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, ἀλλ' εἰς τὴν φαντασιώδη ὑπεροψίαν, εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπανακτήσῃ δι' ἑνὸς πραξικοπήματος τὴν ἀπολεσθεῖσαν τύχην του, εἰς τὴν δυσκολίαν τοῦ νὰ ὁμολογήσῃ ἑαυτὸν νενικημένον, καὶ ἑνὶ λόγῳ εἰς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα, ἕνεκα τῶν ὁποίων οἱ ἄνθρωποι χάνουσιν ὅλην τὴν κατάστασίν των, παίζοντες μὲ τὴν τύχην των· καὶ ἄλλοι μὲν χάνουσι τὰ χρήματά των, οἱ δὲ θυσιάζουσιν ἀπείρους ζωὰς ἀνθρώπων. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ πράττουσι καὶ οἱ χαρτοπαῖκται, οἱ ὁποῖοι χάνουσι διττῶς τὴν κατάστασίν των· πρῶτον διότι δὲν δύνανται νὰ περιορισθῶσι παίζοντες, καὶ δεύτερον, διότι θέλουσι νὰ κερδίσωσι διὰ μιᾶς ὅσα ἀπώλεσαν. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Ναπολέων, θελήσας νὰ γένῃ ἰσχυρότερος, ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατίαν τῆς Μόσχας, θέλων νὰ κερδίσῃ διὰ μιᾶς πᾶν ὅ,τι ἀπώλεσεν ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τῆς Ῥωσσίας. Ὅθεν ὁ Ναπολέων ἐνικήθη ἐνταῦθα οὐχὶ διότι ἐστρατήγησε κακῶς, ἀλλὰ διότι ἐξήφθη ἡ φαντασία του ἐκ τῆς παντοδυναμίας! Ἐπανερχόμεθα ἤδη εἰς τὴν διήγησιν τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων.

Ὁ Ναπολέων διῆλθε τὴν νύκτα τῆς 19 πρὸς τὴν 20 Ὀκτωβρίου εἰς τὰ πέριξ τῆς Λουτζένης ἐν τῷ μέσῳ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ· τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν Βεϊσσενφὲλ ἵνα διευθύνῃ αὐτοπροσώπως τὴν ὑποχώρησιν. Τῇ 21 ὁ γαλλικὸς στρατὸς διέβη τὸν Σάλαν ποταμὸν ἀνενοχλήτως, διότι ὀλίγιστα ἐκ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ἠκολούθουν αὐτὸν, ὡς διαμενόντων ἁπάντων σχεδὸν ἐν Λειψείᾳ ἵνα ἐπανορθῶσι τὰς ἐκ τῶν προλαβουσῶν μαχῶν συμβάσας ζημίας εἰς αὐτὰ, ἐκτὸς τῶν ἀτάκτων ἱππέων Κοζάκων, οἵτινες ἀκαταπαύστως ἠνώχλουν τὸν ὑποχωροῦντα γαλλικὸν στρατὸν, ἐξ οὗ μάλιστα ἀνήρπασαν καὶ ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ὁ Ναπολέων εἶχε τὴν ματαιότητα νὰ σύρῃ μεθ' ἑαυτοῦ, ὡς θρίαμβον τῶν νικῶν του, καί τοι ἡττηθείς.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν ὑπεχώρει μετὰ 100 περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν αἱ 20 χιλιάδες ἔλειπον ἀκαταπαύστως ἐκ τῶν τάξεών των, διότι οἱ μὲν, προσποιούμενοι τὸν ἀσθενῆ

καὶ πληγωμένον, ἔρριπτον τὰ ὅπλα των καὶ ἐβάδιζον μετὰ τῆς ἀποσκευῆς δίκην ἀνικάνων, ἕτεροι δὲ ἀπεχωρίζοντο ἐκ τῶν σωμάτων των καὶ ἐδίδοντο εἰς διαρπαγὰς τῶν καθ' ὁδὸν χωρίων καὶ ἐπαύλεων. Εἰς μάτην ὁ στρατάρχης Οὐδινὼ, ὅστις ἔμενεν εἰς τὴν ὀπισθοπορείαν καὶ τοσοῦτον ἐμφρόνως καὶ ἀνδρείως ὑπεράσπιζε τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὰς τάξεις των.

Τῇ 23 ὁ Ναπολέων ἔφθασε μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς Ἐρεφορδίαν, ἔνθα ἔμεινε δύο ἡμέρας περιμένων τὴν ἄφιξιν πολλῶν ἀποσπασμάτων του, τὰ ὁποῖα ἀκαταπαύστως ἔφθανον πανταχόθεν. Ἐντεῦθεν ὁ Ναπολέων ἔγραψεν εἰς Παρισίους περὶ τῶν διατρεξάντων ἀρτίως ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ· καὶ εἰ καὶ διέστρεφε εἰς τὰ γραφόμενά του τὰς ἀποτυχίας του, δὲν ἐδυνήθη ὅμως νὰ ὑποκρύψῃ τὰς συμβάσας ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ ζημίας, καὶ νὰ ζητήσῃ νέαν στρατολογίαν 280 χιλιάδων ἀνδρῶν. « Δὲν δύναμαι, ἔγραφε, νὰ ὑπερασπίσω τὴν Γαλλίαν » μετὰ μειρακίων. . . . Ἀπαραδειγμάτιστος εἶναι ἡ ἀνδρεία » τῆς νεολαίας μας, ἀλλ' ἐν τῇ ἐλαχίστῃ ἀποτυχίᾳ δεικνύει » τὸν χαρακτῆρα τῆς ἡλικίας της. » Πρὸς δὲ ἐζήτησε 500 ἑκατομμύρια φράγκων εἰς μέταλλον, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ προστεθῶσιν εἰς ἅπαντας τοὺς φόρους τοῦ Κράτους ἀμέσους καὶ ἐμμέσους.

Ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ ἡ προσεχὴς ἀναχώρησις τοῦ Μυράτου οὐκ ὀλίγην λύπην ἐπροξένει εἰς τὸν Ναπολέοντα. Ὁ Μυράτος, ἐπιθυμῶν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Νεάπολιν λόγῳ ὑπερασπίσεως τοῦ Βασιλείου του, ἐζήτησε τὴν περὶ τούτου συγκατάθεσιν τοῦ Ναπολέοντος. Οὗτος δὲ, ἀναγνωρίζων τὴν εἰς Ἰταλίαν μετάβασιν αὐτοῦ ἀναγκαίαν, διότι ἤθελε χορηγήσει 30 χιλιάδας στρατοῦ εἰς τὸν Εὐγένιον, καὶ, χρείας τυχούσης, ἤθελε λάβει καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ καὶ ἤθελε διευθύνει αὐτὸν κάλλιον τοῦ Εὐγενίου, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀπέλθῃ εἰς Νεάπολιν· ἐνῷ δὲ ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ, ὁ Μυράτος ἐξέφρασεν ὅλην τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸν Ναπολέοντα·

οὗτος δὲ ἐπανηλειμμένως ἐνηγκαλίσθη αὐτὸν, ὡσανεὶ ἐγνώριζεν ὅτι οὐδέποτε πλέον ἤθελεν ἰδεῖ τὸν ἀρχαῖον τοῦτον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ συσσρατιώτην του. Ἡ Θεία Πρόνοια ἐνίοτε δίδει τοιοῦτον προγνωστικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ προγνωρίζῃ τὰ μέλλοντα. Οὕτω καὶ ὁ Ναπολέων ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀπεχωρίσθη ἐκ τοῦ Μυράτου, πεπεισμένος ὅτι δὲν ἤθελεν ἐπανίδῃ αὐτόν. Ἡ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοπέδου ἀναχώρησις τοῦ Μυράτου ἐλύπησε πάντας, διότι κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκστρατείαν ταύτην οὗτος ἀνεδείχθη οὐχὶ μόνον ἀνδρεῖος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἔμφρων.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Ναπολέων δὲν ἐδύνατο ἐπὶ πολὺ νὰ διαμένῃ ἐν Ἐρεφορδίᾳ, διότι ἠπειλεῖτο νὰ περικυκλωθῇ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν συμμάχων· μάλιστα δὲ εἰδοποιήθη ὅτι καὶ ἕτερος ἐχθρὸς προὐτίθετο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς Γαλλίαν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Ὁ νέος δὲ ἐχθρὸς οὗτος ἦτον ὁ βαυαρικὸς στρατὸς, ὅστις πρὸ τοσούτου καιροῦ συνεπολέμει μετὰ τοῦ γαλλικοῦ. Ἐρρέθη περὶ τῆς ἀποσκιρτήσεως τῆς Βαυαρίας ἐκ τῆς γαλλικῆς συμμαχίας· τοῦτο δὲ συνέβη ὡς ἑξῆς.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανὸς ἦτον ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὡς εὐεργετηθεὶς μεγάλως ὑπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ βασίλισσα τῆς Βαυαρίας, οὖσα ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἀντέπραττεν εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ συζύγου της· ὡσαύτως δὲ ἀντέπραττε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λουδοβῖκος, ὅστις μᾶλλον ἠγάπα τὰς ὡραίας τέχνας ἢ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Ναπολέων, ἔχων ἄλλοτε παρ' ἑαυτῷ, κακομετεχειρίσθη. Ἡ βασίλισσα λοιπὸν, ὡς φιλόδοξος καὶ ματαία γυνὴ, ἀντενήργει ἐν τῇ αὐλῇ, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ βασιλέως, διαμένων ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τυρόλου Ἰνσβρούκῃ, ἠρέθιζε τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα τῶν κατοίκων κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς Βαυαρίας. Ἐνόσῳ ὁ Ναπολέων ἦτο νικητὴς, ὁ Μαξιμιλιανὸς ὀλίγην προσοχὴν ἔδιδεν εἰς τὰς ῥᾳδιουργίας τῆς γυναικός του καὶ τοῦ υἱοῦ του, φροντίζων πάντοτε νὰ ὠφελῆται ἐκ τῶν νικῶν τοῦ Ναπολέοντος καὶ ν' αὐξάνῃ τὴν Ἐπικράτειάν του· ἀλλὰ μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τῆς Μόσχας,

ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἔθνη ἀμφίβαλλον περὶ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅλος ὁ βαυαρικὸς λαὸς ἐξανέστη κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως του· πρὸς δὲ, τὰ μετὰ ταῦτα διατρέξαντα καὶ ἡ σχηματισθεῖσα συμμαχία κατὰ τῆς Γαλλίας ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας νὰ κηρυχθῇ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Εἰς τοῦτο συνέτεινε πολὺ καὶ ὁ στρατηγὸς Βρέδος, ὅστις, ὑπηρετῶν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Σαὶντ Σὺρ, δυσηρεστήθη τὰ μέγιστα κατ' αὐτοῦ· ἐπανελθὼν δὲ εἰς Μόναχον, ἠρέθισε τὸν λαὸν κατὰ τῆς γαλλικῆς συμμαχίας. Ἡ μεταβολὴ αὕτη τῆς βαυαρικῆς πολιτικῆς οὐδαμῶς ἦτο παράδοξος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἀλλὰ τὸ παράδοξον ἦτον ὅτι αὐτὴ ἡ Βαυαρία, ἥτις τοσοῦτον ἐπλούτησεν ἐκ τῆς Γαλλίας, νὰ θελήσῃ καὶ τὴν τελευταίαν καταστροφὴν τοῦ ὑποχωροῦντος γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἡ ἀχάριστος Βαυαρία λοιπὸν, θέλουσα νὰ συστηθῇ εἰς τὴν νέαν συμμαχίαν της, ὁ δὲ στρατηγὸς Βρέδος νὰ ἀπολαύσῃ τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου, ἔσπευσαν νὰ ἑνώσωσι τὸν ἐκ 30 χιλιάδων βαυαρικὸν στρατὸν μὲ τὸν ἐξ ἑτέρων 30 χιλιάδων αὐστριακὸν στρατὸν, ὧν τὴν διοίκησιν ἔλαβεν ὁ στρατηγὸς Βρέδος, καὶ ὡδήγησεν αὐτὸν μετὰ πολλῆς ταχύτητος πέριξ τῆς Φραγκφόρτης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Μαγοντίας, καθ' ἣν ὑπεχώρει ὁ γαλλικὸς στρατός.

Τοῦτο μαθὼν ὁ Ναπολέων ἐμειδίασε σαρκαστικῶς, καὶ ἠσθάνθη τὴν ἀπάτην του ὡς πρὸς τὴν γερμανικὴν πολιτικήν του, θελήσας ν' ἀναδείξῃ τὰ μικρὰ γερμανικὰ Κράτη, νομίζων ὅτι θέλει ἔχει αὐτὰ πιστὰ εἰς τὴν συμμαχίαν του. Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐκ τῆς Ἐρεφορδίας, ἐπορεύετο πρὸς τὴν Μαγοντίαν, ἔχων 70 χιλιάδας στρατοῦ μαχίμου καὶ 30 χιλιάδας ἀπολέμων ἀνδρῶν.

Οἱ δὲ συμμαχικοὶ στρατοὶ, διαμείναντες τρεῖς ἡμέρας ἐν Λειψείᾳ, ἵνα ἀναπαυθῶσι καὶ ἀναλάβωσιν ἐκ τῆς παρελθούσης τρομερᾶς πάλης, ἔλαβον διαφόρους διευθύνσεις πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ προτιθεμένου σκοποῦ των· καὶ οἱ μὲν ἔδραμον εἰς τὰ φρούρια καὶ πόλεις ἔνθα ἔμενον γαλλικαὶ φρουραὶ, ἵνα ἀναρτήσωσιν αὐτὰς, οἱ δὲ, ὄπισθεν τοῦ Ναπολέοντος πρὸς κατα-

δίωξιν αὐτοῦ· ἐκτὸς ὅμως τῶν Κοζάκων, οἵτινες, τρέχοντες ὄπισθεν τοῦ ὑποχωροῦντος γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀνήρπαζον ἐξ αὐτοῦ κατὰ ἑκατοστυίας στρατιωτῶν, οὐδαμοῦ ἐδυνήθησαν οἱ σύμμαχοι νὰ προφθάσωσιν αὐτόν.

Ὁ Ναπολέων λοιπὸν, ὑποχωρῶν ἀκαταπαύστως, ἔμαθε τῇ 27 Ὀκτωβρίου ὅτι ὁ στρατηγὸς Βρέδος ἐπολιόρκει τὴν πόλιν Βουρσβοῦργον, κατεχομένην ὑπὸ γαλλικῆς φρουρᾶς. Εὐθὺς δὲ ἐξαπέστειλε μέρος τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων ἵνα διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν ταύτην. Ὁ στρατηγὸς Βρέδος, παρατηρῶν ὅτι ἡ ἐκπόρθησις τοῦ φρουρίου τούτου ἤθελε βραδύνει ἐπὶ πολὺ, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, καὶ τῇ 29 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν Ἀνὼ μετὰ 60 χιλιάδων στρατοῦ, ἐξ ἡμισείας βαυαρικοῦ καὶ αὐστριακοῦ, ἐκεῖθεν δ'ἐξαπέστειλε μίαν μεραρχίαν εἰς τὴν Φραγκφόρτην, μετὰ δὲ τῶν ἑτέρων στρατευμάτων του ἐκάθησεν εἰς τὸ ἔμπροσθεν τῆς Ἀνὼ κείμενον δάσος Λαμβοῦ, δι' οὗ διέρχεται ἡ πρὸς τὴν Μαγοντίαν μεγάλη ὁδὸς, ἔνθεν ἔμελλε νὰ διαβῇ ὁ ὑποχωρῶν γαλλικὸς στρατός.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ Ναπολέων, μαθὼν ὅτι ὁ βαυαραυστριακὸς στρατὸς, συγκείμενος ἐκ 50 χιλιάδων ἀνδρῶν, προὐτίθετο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ῥῆνον, ὀργισθεὶς δὲ διὰ τὴν αὐθάδειαν ταύτην τοῦ Βρέδου, ἐπεχείρησεν αὐτοπροσώπως νὰ διασπάσῃ τὸ ἐμπόδιον τοῦτο, ἵνα δείξῃ τὴν ἰσχὺν τῆς ἀγανακτήσεώς του κατ' ἀνδρῶν οἵτινες πρὸ ὀλίγου ὑπερέτουν παρ' αὐτῷ καὶ ἀντεμείφθησαν τοσοῦτον γενναίως, ὡς ὁ ῥηθεὶς στρατηγὸς Βρέδος. Συνήθροισε λοιπὸν τῇ 30 τοῦ μηνὸς 16 ἕως 17 χιλιάδας ἐκ τῶν παρευρεθέντων στρατευμάτων του, διότι τὰ ἕτερα δὲν εἶχον εἰσέτι φθάσει, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπορεύθη κατὰ τοῦ Βρέδου. Ἐν πρώτοις ἀπήντησε δύο πεζικὰς μεραρχίας ἀποτελούσας τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν αὐτοῦ, καὶ εὐθὺς ἐφώρμησε καὶ κατεδίωξεν αὐτὰς, εἶτα δὲ προχωρῶν ἀπήντησε τὸν βαυαραυστριακὸν στρατὸν παρατεταγμένον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βρέδου ἐν τῇ πεδιάδι, καὶ ἔχοντα ὄπισθεν τὸ ποτάμιον Κινζίγ, δεξιόθεν τὸ δάσος, ἀριστερόθεν τὴν πόλιν Ἀνὼ, καὶ 60 πυροβόλα εἰς τὰ ἄκρα τοῦ δάσους ὑπερασπι-

ζόμενα ὑπὸ πολλῶν ἀκροβολιστῶν καθημένων ἐν τῷ δάσει, εἰς δὲ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ 10 χιλιάδας ἱππικοῦ.

Ὁ Ναπολέων, δραμὼν αὐτοπροσώπως καὶ κατοπτεύσας τὴν ἐν μάχῃ διάταξιν ταύτην τοῦ ἐχθροῦ του, εὐθὺς διέταξε τάγματά τινα τοῦ πεζικοῦ νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὸ δάσος καὶ νὰ προσβάλωσι τοὺς ἀκροβολιστὰς τοῦ ἐχθροῦ· τὸ δὲ ἱππικόν του ἔταξεν ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Οἱ Γάλλοι λοιπὸν ἀκροβολισταὶ λίαν ἐπιδεξίως καὶ θαῤῥαλέως ἐφορμήσαντες εἰς τὸ δάσος καὶ προσβαλόντες τοὺς ἐκεῖ ἀκροβολιστὰς τοῦ Βρέδου, μετ' ὀλίγον ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι· συγχρόνως μέρος τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ προσέβαλε τὸ βαυαρικὸν πυροβολικὸν καὶ ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ τοῦτο. Οὕτως οἱ Βαυαροὶ ὠθήθησαν εἰς τὸ δάσος, καταδιωκόμενοι ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Γάλλων· ἐν δὲ τούτοις ἔφθασεν εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης μία μεραρχία τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ὁ Ναπολέων παραχρῆμα διέταξε δύο τάγματα αὐτῆς νὰ σχηματισθῶσι κατὰ φάλαγγα πυκνὴν καὶ νὰ προσβάλωσι τὰ ἐντὸς τοῦ δάσους ὑποχωροῦντα βαυαρικὰ στρατεύματα, ὅπερ καὶ ἐξετελέσθη εὐθὺς, ἀποδιωχθέντων αὐτῶν πέραν τοῦ δάσους. Διαβάντα τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἐκ τοῦ δάσους, εἶδον τὸν βαυαραυστριακὸν στρατὸν παρατεταγμένον, ὡς ἐῤῥέθη, καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ τὸ ὡραῖον ἱππικὸν αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων διέταξε τὸν στρατόν του νὰ περιμένῃ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ δάσους τὴν συνάθροισιν ὅλου τοῦ πυροβολικοῦ του καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς· ἀφιχθέντων δὲ τούτων, ἔταξεν ἔμπροσθεν τοῦ δάσους 80 πυροβόλα καὶ παρ' αὐτοῖς παρέταξε μίαν μεραρχίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Οἱ Βαυαροὶ, ἰδόντες ἐνώπιον αὐτῶν τὴν παλαιὰν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν, καὶ γνωρίζοντες ἐκ πείρας τί ἐστι παλαιὰ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ τοῦ Ναπολέοντος, κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου, ἐνῷ μέχρι τοῦδε ἐνόμιζον ὅτι μὲ τὰ λείψανα τοῦ καταστραφέντος γαλλικοῦ στρατοῦ ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν ἵνα αἰχμαλωτίσωσι ταῦτα. Ἰδίως δὲ ὁ στρατηγὸς Βρέδος ἠνθάνθη εἰς ποῖον σφάλμα ὑπέπεσε, παραταχθεὶς

ἐνώπιον τοῦ Ναπολέοντος, ἔχων ἕνα ποταμὸν ἐκ τῶν νώτων του. Ὁ Ναπολέων, παρατηρήσας καλῶς τὴν ἐν μάχῃ τάξιν τοῦ στρατηγοῦ Βρέδου, εἶπεν εἰρωνικῶς εἰς τοὺς περιεστῶτας· « Πτωχὲ Βρέδε, δύναμαι νὰ κάμω κόμητας (α), ἀλλ' οὐχὶ νὰ κάμω καὶ στρατηγούς. » Μετά τινα δὲ σφοδρότατον πυροβολισμὸν, γενόμενον δεξιόθεν, διέταξεν ὅλον τὸ ἱππικόν του νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ στρατηγοῦ Βρέδου· τὸ δὲ γαλλικὸν ἱππικὸν ἀνυπομόνως περιέμενε τὴν εὐκαιρίαν ταύτην ἵνα ἐκδικηθῇ κατ' ἀπίστων φίλων, οἵτινες ἦλθον νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Οὕτω τὸ βαυαρικὸν ἱππικὸν, προσβληθὲν σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ, ὠθήθη ἐπὶ τοῦ αὐστριακοῦ· τοῦτο δὲ ἐπανέλαβε τὴν προσβολὴν, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν ἐξαφθεῖσαν ὁρμὴν τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον, καταῤῥέφον πᾶν τὸ ἐμποδὼν, ἐπέπεσεν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τοῦ βαυαραυστριακοῦ στρατοῦ καὶ ὤθησεν αὐτὸ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Κινζὶγ καὶ τῆς πόλεως Ἀνῷ. Τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν οὕτω προσβληθὲν καὶ περιφερόμενον τῇ δὲ κακεῖσε τυχαίως, ἔπεσε κατὰ τῶν 80 πυροβόλων τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ὁ διοικῶν ταῦτα στρατηγὸς Δρουότος εὐθὺς ἐπύκνωσε τὰ πυροβόλα του καὶ θέσας ἐνώπιον αὐτῶν τοὺς πυροβολιστάς του ὡπλισμένους μὲ καραβίνας, δι' αὐτῶν ἀντέκρουσε τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν, μετὰ δὲ ταῦτα προσέβαλεν αὐτὸ διὰ μύδρων, προξενήσας αὐτῷ μεγίστην φθοράν. Ὅτε δὲ τὸ γαλλικὸν πεζικὸν ἔδραμε πρὸς βοήθειαν τῶν πυροβόλων του, τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν ἦτον ἤδη ἐν ὑποχωρήσει.

Ὁ δὲ στρατηγὸς Βρέδος, ὠθηθεὶς εἰς τὸ ποτάμιον Κίνζιγ, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀνθέξῃ πλέον, διέταξε τὴν πρὸς τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ στρατοῦ του συνάθροισιν τῶν διασκορπισθέντων στρατευμάτων του. Ἀλλ' ἵνα δυνηθῇ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἀπεπειράθη νὰ προσβάλῃ τὸ ἀριστερὸν κέρας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ· ἀλλ' ἐκεῖ ἐπακριβῶς ἔμενον οἱ ἐπίλεκτοι τῆς παλαιᾶς

(α) Ὁ Ναπολέων ἄλλοτε εἶχε δώσει τὸν τίτλον τοῦ κόμητος εἰς τὸν στρατηγὸν Βρέδον.

αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Οἱ ἀνδρεῖοι οὗτοι στρατιῶται, τῶν ὁποίων ἡ ἀκάθεκτος ὁρμὴ πολλάκις ἀνεχαιτίζετο, συνεμερίζοντο ἔτι πλέον τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἅμα λοιπὸν ἰδόντες τοὺς Βαυαροὺς καὶ διαταχθέντες νὰ προσβάλωσιν αὐτούς, ὥρμησαν μανιωδῶς καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τοῦ ποταμίου Κινζίγ, φονεύσαντες διὰ τῆς λόγχης πλέον τῶν ὀκτακοσίων ἐξ αὐτῶν. Οὕτως ὁ στρατηγὸς Βρέδος ἐπανεπέρασε τὸ ποτάμιον τοῦτο ἐν ἀταξίᾳ, ἐγκαταλείψας εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης πλέον τῶν δώδεκα χιλιάδων ἀνδρῶν εἰς φονευμένους, πληγωμένους καὶ αἰχμαλώτους. Ἐν τῇ λαμπρᾷ ταύτῃ νίκῃ ἀπωλέσθησαν περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας Γάλλων, ἀλλ' ἐξεδικήθη πρεπόντως ἡ ἀπιστία τῶν Βαυαρῶν.

Ὁ Ναπολέων μετὰ ταῦτα ἠκολούθησε τὴν πρὸς τὴν Μαγοντίαν ὁδόν. Ἀλλὰ σκεφθεὶς μήπως ὁ Βρέδος, παρατηρήσας τὴν σμικρότητα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔλθῃ πρὸς τὰ νῶτα αὐτοῦ, διέταξε τὸν στρατάρχην Μαρμῶνα νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν Ἀνὼ καὶ νὰ ἐπιτηρῇ τὰ κινήματα τοῦ βαυαραυστριακοῦ στρατοῦ. Τῇ 31 Ὀκτωβρίου λοιπὸν ἀπὸ πρωΐας ὁ στρατάρχης Μαρμὼν ἐκυρίευσε τὴν πόλιν Ἀνώ, ἣν οἱ Βαυαροὶ δειλιάσαντες ἐγκατέλιπον· εἶτα δὲ διορίσας τὸν κατόπιν αὐτοῦ ἐρχόμενον στρατηγὸν Βερτράνδον πρὸς φύλαξιν τῆς ὁδοῦ, ἀνεχώρησε τῇ 1 Νοεμβρίου. Ὁ στρατηγὸς Βρέδος, μαθὼν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ πνέων ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ δι' ὅσα δεινὰ ὑπέστη ἐν τῇ προλαβούσῃ μάχῃ, ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν Ἀνὼ, φυλαττομένην ὑπ' ὀλίγων ἰταλικῶν στρατευμάτων διωρισμένων, ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βερτράνδου. Ἀπὸ πρωΐας λοιπὸν ὁ Βρέδος προσέβαλε τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμένοντα ἰταλικὰ στρατεύματα, καὶ κατώρθωσε νὰ ἀποσοβήσῃ ταῦτα ἐκ τῆς πόλεως καὶ νὰ τὰ καταδιώξῃ μέχρι τοῦ ποταμίου Κινζίγ, κατόπιν δὲ ἤρχετο καὶ οὗτος ἵνα καταλάβῃ τὴν πρὸς τὴν Μογοντίαν ὁδόν· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ στρατηγὸς Μοράνδος, μένων οὐ μακρὰν τῆς θέσεως ταύτης, προσέβαλεν αὐτὸν πλευρικῶς· τὸ αὐτὸ δ' ἔπραξαν καὶ τὰ ἐκ τῆς πόλεως Ἀνὼ ὑπεχωρήσαντα ἰταλικὰ στρατεύματα, ὥστε ὁ στρατηγὸς

Βρέδος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν πόλιν Ἀνώ. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ στρατηγὸς Γουϊλλεμινότος, ὅστις ἐκάθητο παρὰ τὸ ποτάμιον Κινζίγ, προσέβαλεν αὐτὸν, ὥστε οἱ δυστυχεῖς Βαυαραυστριακοὶ, προσβληθέντες σφοδρῶς πανταχόθεν, κακὴν κακῶς ὑπεχώρησαν, ἀπωλέσαντες πάλιν πλέον τῶν δύο χιλιάδων ἀνδρῶν· πρὸς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς Βρέδος ἐπληγώθη βαρέως εἰς τὴν κάτω κοιλίαν, ὥστε ἅπαντες ἐνόμιζον ὅτι ἀπέθανεν. Οὕτω λοιπὸν τὸ μικρὸν ἐκεῖνο πεδίον τῆς μάχης ἐκαλύφθη ὑπὸ τοσούτων πτωμάτων, ὥστε αὐτόπται μάρτυρες διηγοῦνται ὅτι τὰ γαλλικὰ πυροβόλα ἐσύροντο ἐπὶ ἀνθρωπίνων πτωμάτων (boue de chair humaine).

Τέλος πάντων τῇ 4 Νοεμβρίου ὅλος ὁ ὑποχωρῶν γαλλικὸς στρατὸς, διαβὰς τὸν Ῥῆνον, εἰσῆλθεν εἰς Μαγοντίαν, μόνον δὲ τὸ ἱππικὸν ἔμενεν ἕνα συλλέγῃ τοὺς καθυστεροῦντας.

Ὁ Ναπολέων, ἐλθὼν εἰς Μαγοντίαν, ἐπείσθη ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ὅτι ἔπραξε μέγα σφάλμα, οὐδέποτε σκεφθεὶς περὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς Γαλλίας, διότι ἐκτὸς τῆς Μαγοντίας οὐδὲν ἕτερον φρούριον ἐπὶ τοῦ Ῥήνου ὑπῆρχε καλῶς ὠχυρωμένον καὶ ἐξωπλισμένον· πρὸς δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει δὲν ὑπῆρχον πολλαὶ τροφαὶ καὶ πολεμεφόδια, διότι τοῦτο, εἰ καὶ διετάχθη πρὸ τινὸς καιροῦ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, μετ' ὀλίγον ὅμως ἐμποδίσθη ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ ταραχθῇ ἡ Γαλλία, συμπεραίνουσα τὴν ὡς ἐκ τούτου ἀποτυχίαν τοῦ στρατοῦ αὐτῆς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐκστρατείᾳ. Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων ἐνταῦθα ἐνησχολήθη εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Ῥήνου, διατάξας τὴν διοργάνωσιν τοῦ διασωθέντος στρατοῦ, ὅστις δὲν ὑπερέβαινε τὰς 40 χιλιάδας ἐπὶ τῶν ὅπλων, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἄπειροι στρατιῶται ἄοπλοι, οἵτινες διασκορπισθέντες ἤρχοντο ἐκ διαλειμμάτων καὶ κατετάσσοντο εἰς τὰς τάξεις των· ἀρχηγοὺς δὲ τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ Ῥήνου διώρισε τρεῖς στρατάρχας, τὸν Μαρμῶνα, Μαγδονάλδον καὶ Βίκτωρα. Ἀλλ' εἰ καὶ πολλαὶ προσπάθειαι κατεβάλλοντο πρὸς διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ τούτου, τὰ πάντα ἀπέβαινον εἰς μάτην, διότι ἐκτὸς τῶν βαθμοφόρων καὶ ὀλιγίστων παλαιῶν στρατιωτῶν, οἱ λοιποὶ εὑρί-

σκοντο εἰς παραλυσίαν, ἄλλοι μὲν ἀθυμήσαντες, καθὸ νεοσύλλεκτοι καὶ ἀσυνήθειστοι εἰς τὰς κακουχίας καὶ εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ πολέμου, ἕτεροι δὲ ὡς συνηθίσαντες εἰς τὴν παραλυσίαν καὶ ἁρπαγήν. Πρὸς τούτοις ἐνέσκηψε καὶ ἡ τρομερὰ νόσος τῶν μεγάλων νοσοκομείων, ἤτοι ὁ τυφοειδὴς πυρετὸς ὅστις κατεμάστιζεν ὅλον τὸν ἐκεῖ γαλλικὸν στρατόν.

Ὁ Ναπολέων, διαμείνας μίαν ἑβδομάδα ἐν Μαγοντίᾳ, ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους τῇ 7 Νοεμβρίου ἵνα προετοιμάσῃ νέαν ἐκστρατείαν. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Βιστούλα ἐγκατελείφθησαν εἰς διάφορα φρούρια 190 χιλιάδες γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατὸς οὗτος ἦτο μαχιμώτατος καὶ ἐδιοικεῖτο ὑπὸ ἐμπειροτάτων στρατηγῶν καὶ ἀξιωματικῶν· ἀλλ' ἅπαντες οἱ διοικηταὶ αὐτοῦ εἶχον διαταγὴν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσι τὰς θέσεις των εἰμὴ ὅταν ῥητῶς διαταχθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ· διότι ὁ Ναπολέων ἤλπιζε νὰ νικήσῃ τοὺς συμμάχους, καὶ οὕτω νὰ κατέχῃ ὅλα τὰ φρούρια ταῦτα μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπιθυμητῆς εἰρήνης. Ἠττηθέντος ὅμως καὶ ὑποχωρήσαντος, οἱ ἐγκαταλειφθέντες στρατηγοὶ αὐτοῦ ἔμενον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν συμμάχων, οὐδεμίαν διαταγὴν ἢ παραγγελίαν δυνηθέντες νὰ λάβωσι παρὰ τοῦ Ναπολέοντος, καθὸ πολιορκηθέντες ἅπαντες ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Ἐκ τῶν πολιορκηθέντων δὲ μόνος ὅστις ἐδύνατο νὰ ἐξέλθῃ καὶ νὰ συναθροίσῃ τὰς παρακειμένας γαλλικὰς φρουρὰς ἦτον ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σύρ. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, εἰ καὶ εἶχεν μεγάλα στρατιωτικὰ προτερήματα, δὲν ἐτόλμησε ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ταύτην καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του πρὶν ἢ διαταχθῇ. Ἔμεινε λοιπὸν καὶ οὗτος ἀπεκλεισμένος εἰς Δρέσδαν, καὶ μετά τινων ἡμερῶν πολιορκίαν ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, καταθέτων τὰ ὅπλα ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς Γαλλίαν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν 30 χιλιάδων στρατοῦ. Ἀλλὰ παραδόσας τὰ ὅπλα καὶ ἐξελθὼν τῆς Δρέσδας, εἰδοποιήθη παρὰ τοῦ πολιορκητοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ Κλενῶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δὲν ἐδέχθη τὴν στρατιωτικὴν σύμβασιν ταύτην τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Γαλλίαν, ἀλλὰ ὅτι

θεωρεῖται μεθ' ὅλου τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ αἰχμάλωτος. Ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς παραβάσεως τῆς συνθήκης ταύτης, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Κλενὼ ἀπήντησεν αὐτῷ εἰρωνικῶς ὅτι δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Δρέσδαν καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὅπλα του. Ὁ στρατάρχης Σαὶντ Σὺρ, μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄλλως, διότι ἐπανερχόμενος εἰς Δρέσδαν ἐκτὸς ὅτι δὲν εἶχε τροφὰς, καὶ ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἦσαν κατ' αὐτοῦ, ὑπετάχθη εἰς τὴν ἄδικον ταύτην ἀπόφασιν τῶν ἐχθρῶν του. Τὴν αὐτὴν σχεδὸν τύχην ἔλαβον καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι γαλλικαὶ φρουραί· ὥστε ὁ Ναπολέων ὡς ἐκ τῆς ἀπρονοησίας καὶ τῆς ὑπεροψίας του ἐθυσίασεν 190 χιλιάδων ἐκλεκτοῦ στρατοῦ, ἐξ οὗ μόνον αἱ 20 χιλιάδες ἦσαν Γερμανοὶ, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν Γάλλοι.

Ἡ μεγάλη καὶ τρομερὰ αὕτη ἐκστρατεία, ἥτις ἦτο μοναδικὴ εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ κόσμου διὰ τὴν πληθὺν τῶν συμβασῶν μαχῶν, διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν συνδυασμῶν καὶ διὰ τὴν τοσαύτην χύσιν ἀνθρωπίνου αἵματος, ἔλαβε τοιοῦτον τέλος.

Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ ἐδύνατο νὰ θριαμβεύσῃ, ἐὰν μετὰ τὰς ἐν Λουτζένῳ καὶ Βωτζένῃ μάχας, καθ' ἃς οἱ στρατοὶ αὐτοῦ ἀνεδείχθησαν νικηταὶ διὰ τῆς περινοίας του, ἤθελεν ἀποδιώξει τοὺς Ῥώσσους καὶ Πρώσσους μέχρι τοῦ Βιστούλα, μὴ παραδεχόμενος τὴν ἀνακωχήν· οὕτως ἤθελεν ἀποχωρίσει τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ ἐξασθενίσει τὴν συμμαχίαν. Ἀλλ' ἵνα πράξῃ τοῦτο ἀκινδύνως, ἔπρεπε νὰ δώσῃ εὐχάριστον ἀπάντησιν εἰς τὰς περὶ εἰρήνης ἐπανηλειμμένας αἰτήσεις τῆς Αὐστρίας. Ὁ Ναπολέων ὅμως δυστυχῶς δὲν ἔπραξε τοῦτο, διότι ἤθελε νὰ προπαρασκευάσῃ καὶ ἕτερον στρατὸν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ἀνακωχῆς, ἵνα συγχρόνως πολεμήσῃ καὶ τὴν Αὐστρίαν, μὴ ἐνδίδων εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς.

Πρὸς δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀνακωχῇ ἐδύνατο ὁ Ναπολέων, ὡς πολλάκις ἐρρέθη, νὰ διατηρήσῃ ὅλας τὰς ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις του καὶ τὰς ἔνθεν τοῦ Ῥήνου χώρας, ἂν συγκατετίθετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ δουκάτον τῆς Βαρσοβίας, τὰς Ἀνσιατικὰς

χώρας καὶ τὴν προστασίαν τῆς συμμαχίας τοῦ Ῥήνου, ἅτινα μέρη ἦσαν ἀνωφελῆ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἀποφασίσας δὲ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον, ἐδύνατο εὐκόλως, μάλιστα ὤφειλε, νὰ ἀποσύρῃ τὰ πέραν τοῦ Ἔλβα διαμένοντα στρατεύματά του, συμποσούμενα εἰς 60 χιλιάδας ἀνδρῶν. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔπραξεν, ἐλπίζων ὅτι διὰ μιᾶς νίκης ἤθελεν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν κατάστασίν του. Ἀλλὰ καὶ τούτου δοθέντος, ἔσφαλε μεγάλως ἐκτείνων τὸν στρατόν του ἀπὸ τοῦ Ἔλβα μέχρι τοῦ Βιστούλα, ὥστε, εἰ καὶ ἐνίκησε παρὰ τὴν Δρέσδαν τὸν συμμαχικὸν στρατὸν, οὐδὲν ὠφελήθη ἐκ τούτου, διότι αἱ διάφοροι μοῖραι τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, οὖσαι ἐσκορπισμέναι τῇδε κἀκεῖσε, κατεπολεμήθησαν κεχωρισμένως ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ ὑπέστησαν τρομερὰς καταστροφάς. Αὐτὸς δὲ ὁ Ναπολέων εἰς μάτην περιεφέρετο δύο μῆνας ζητῶν τοὺς συμμαχικοὺς στρατοὺς, ἵνα καταπολεμήσῃ αὐτοὺς κατ' ἰδίαν· ἐπὶ τέλους δὲ εὗρεν αὐτοὺς εἰς Λείψειαν, ἀλλ' ἡνωμένους, ὥστε ἐνέπεσεν αὐτὸς οὗτος εἰς ἣν παγίδα ἔστησεν εἰς τοὺς ἐχθρούς του, καὶ δὲν ἐδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν καταστροφήν του, μ' ὅλην τὴν στρατηγικὴν ἐμπειρίαν του καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ στρατοῦ του. Ἀπώλεσε δὲ ἐν τῇ τρομερᾷ ταύτῃ μάχῃ, μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸν Ῥῆνον, 120 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐκτὸς τῶν ὡς ἐρρέθη 190 ἑτέρων χιλιάδων, οὓς ἐγκατέλειψεν ἀπὸ τοῦ Ἔλβα μέχρι τοῦ Βιστούλα ἐν τοῖς φρουρίοις εἰς τὴν διάκρισιν τῶν συμμάχων.

Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ὁ Ναπολέων εἰς τὰς δυστυχεῖς ταύτας ἡμέρας του ἔδειξεν ὅλην τὴν περίνοιαν, τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν τόλμην του, ἀλλ' ἡ ἄπειρος κενοδοξία διέστρεψε τὰ πάντα πρὸς καταστροφήν του. Τῷ 1812 ἐπιχειρήσας νὰ ἐκτελέσῃ τὸ φύσει ἀκατόρθωτον, ὑπέστη τρομερὰς καταστροφάς· τὸ δὲ 1815 μὴ περιορισθεὶς νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς προτέρας ζημίας του, ἀλλὰ θέλων νὰ ἐξαλείψῃ αὐτὰς δι' ἑνὸς πραξικοπήματος, ἐγένετο παραίτιος ἑτέρων ἀνεπανορθώτων συμφορῶν του. Οὕτως ἡ πρώτη καταστροφὴ ἐγένετο, διότι ἠθέλησε νὰ ὑπερπηδήσῃ πάντα ὅρον τοῦ δυναμένου, ἡ δὲ δευ-

τέρα, ὡς θέλοντος νὰ ἐπανορθώσῃ ἐντελῶς τὴν πρώτην. Τοιαῦται ἦσαν αἱ βαθμίδες δι' ὧν κατέβη εἰς τὸ βάραθρον, καὶ δὲν ὑπελείπετο εἰμὴ μία μόνη εἰσέτι ἵνα καταβῇ εἰς τὴν ἄβυσσον! Ἀλλὰ μήπως ὁ Ναπολέων ἐσταμάτησεν εἰς τὸν κρημνὸν τοῦτον; Οἱ σύμμαχοι, φθάσαντες εἰς τὸν Ῥῆνον, ἔμενον ἐν ἀπραξίᾳ, διότι, τρέμοντες νὰ ὑπερβῶσι τὰ ὅρια ταῦτα, εἶχον ἀποφασίσει νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὸν τὴν καθαυτὸ Γαλλίαν, περιλαμβάνουσαν τὴν μεταξὺ τοῦ Ῥήνου καὶ τῶν Ἄλπεων χώραν, ἣν διεκύρηξεν ἡ γαλλικὴ δημοκρατία καὶ ἥτις καθιερώθη μετὰ τὴν ἐν Μαρέγγῳ μάχην. Ὁ Ναπολέων τῷ 1814 ἐδέχετο τοῦτο; Τὸ ζήτημα τοῦτο θέλομεν διαπραγματευθῆ εἰς τὸν ἑπόμενον τόμον.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

Περαιωθέντος καὶ τοῦ Ε΄ τόμου τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἐκδιδομένης ἱστορίας τοῦ Ναπολέοντος, δημοσιεύω αὐτόν. Ὁ τόμος οὗτος ἄρχεται ἀπ' ἀρχῆς τοῦ 1812 καὶ παύει μέχρι τέλους τοῦ 1813, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ναπολέων ἀπολέσας τὴν ἐν Λειψείᾳ μάχην ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ῥῆνον. Τὰ συμβάντα τῶν δύο τελευταίων τούτων ἐτῶν εἰσι λίαν ἀξιοπερίεργα διὰ τὴν ποικιλίαν αὐτῶν τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ κύριος Θιέρσος τοσοῦτον περιπαθῶς περιγράφει ἐν τῷ Ιϛ΄. τόμῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις χάριν εὐγνωμοσύνης προσήνεγκον πρὸς τὸν ἔνδοξον τοῦτον ἱστορικὸν τοὺς τρεῖς πρώτους τόμους τῆς ἱστορίας μου ταύτης διὰ τῆς ἐξῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς μου, οὗτος δ' εὑρεστήθη νὰ μὲ ἀπαντήσῃ διὰ τῆς κατωτέρας πρὸς ἐμὲ περιποιητικοτάτης ἐπιστολῆς του, ἣν καὶ δημοσιεύω ἐνταῦθα μετὰ τῆς μεταφράσεως αὐτῆς, ἵνα δείξω εἰς τοὺς ὁμογενεῖς ὁπόσον φιλοφρόνως προσηνέχθη ὁ μέγας οὗτος συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς μας πρὸς Ἕλληνα ἀξιωματικόν.

« ΠΕΡΙΚΛΕΕΣΤΑΤΕ ΑΝΕΡ.

« Ὅτι ξένος ἐγὼ καὶ ἀλλογενὴς ἔρχομαι τὰ ἀπασχολήσω τὰς πολιτίμους ὑμῶν στιγμὰς διὰ τῶν ἐμῶν γραμμάτων καὶ ποιημάτων, παράδοξον βεβαίως καὶ τολμηρὸν ἐνταυτῷ θέλετε εὑρεῖ. Ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι θέλετε συγχωρήσει τὴν τόλμην μου ταύτην, ὅταν ἀκούσητε ὅτι τὸ μέγα σέβας καὶ ἡ μεγάλη πρὸς ὑμᾶς εὐγνωμοσύνη ἀνεθάρρυνάν με νὰ προσφέρω ὑμῖν ἀντίτυπον τοῦ ἐμοῦ ποιήματος, ὅπερ ἀτελὲς ὂν καὶ ἄκομψον, εἴ τι καλὸν ἔχει, ὀφείλει εἰς ὑμᾶς· καὶ ἐνταῦθα ἁρμόζει τὸ λεγόμενον τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν, καὶ τούτου ἐξαιτοῦμαι τὴν ἄδειαν νὰ ἐκθέσω τοὺς λόγους διὰ βραχέων.

Τυγχάνων πρὸ πολλοῦ χρόνου συντάκτης περιοδικοῦ στρατιωτικοῦ συγγράμματος, κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τῶν συνδρομητῶν αὐτοῦ, ἀνεδέχθην ὅπως δημοσιεύσω συνοπτικὴν ἱστορίαν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς τοῦ ἐκπλήξαντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ὅλον τὸν κόσμον.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξετάσας τὰ παρ' ἡμῖν ὑπάρχοντα συγγράμματα, καὶ οὐδὲν τούτων κατάλληλον εὑρὼν, ἀπεφάσισα νὰ συντάξω ἐκ πολλῶν τινῶν ἀπάνθισμα· καὶ οὕτω μέχρι τινὸς χωρήσας εὑρέθην ἐν τέλει εἰς ἀμηχανίαν, παρατηρήσας τὰς ἐν τούτοις πολλὰς καὶ μεγάλας διαφωνίας καὶ ἀντιφάσεις. Ἐν τέλει δὲ θείᾳ τινὶ μοίρᾳ ἐγνώρισα τὸ σοφώτατον ὑμῶν περὶ Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως σύγγραμμα. Ἀλλ' ὅμως, καί τοι εὑρὼν τὸν κατάλληλον ὁδηγὸν, πάλιν μετρῶν τὸ δυσχερὲς τοῦ ἔργου πρὸς τὰς δυνάμεις μου ἐδίστασα ἐπὶ πολὺ καὶ ἤθελον πάντη πάντως τοῦ ἔργου ἀποστῆναι ἄνευ τῆς ἐπιμόνου προτροπῆς καὶ ἐνθαρ-

ῥύσεως πολλῶν φίλων μου· ἰδίως δὲ ὀφείλω περὶ τούτου εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν νῦν πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου Ὄθωνος, τὸν ἀξιοσέβαστον φίλον μου κύριον Κωνσταντῖνον Ἀσώπιον, συνδραμόντα με διὰ τῶν ἰδίων σοφῶν συμβουλῶν εἰς τοῦτο.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐξηκολούθησα, ἀρυόμενος τὴν ἱστορίαν μου ἐκ τῶν σοφῶν συγγραμμάτων ὑμῶν· διότι, περαιωθείσης τῆς ὕλης ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἠρξάμην ἐκ τοῦ περὶ τῆς Ὑπατείας καὶ Αὐτοκρατορίας ἄλλου ὑμῶν συγγράμματος, καὶ ἔφθασα μέχρι τοῦ ΙΔ' τόμου (ὃν καὶ ἀνὰ χεῖρας ἤδη ἔχων ἐργάζομαι ἐπ' αὐτοῦ), ἐξ ὧν κατήρτισα τρεῖς τόμους, οὓς καὶ προσφέρω ὑμῖν χάριν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἔνδοξον ἱστορικὸν τῆς ἐνεστώσης ἐποχῆς, ὡς δικαίως ἀποκαλεῖ ὑμᾶς ὁ νῦν εὐκλεῶς ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου καθήμενος· ἐπιφυλάττομαι δὲ νὰ προσφέρω ὑμῖν καὶ τοὺς κατόπιν ἐκδοθησομένους τόμους.

Πρὶν ἢ περαιώσω δὲ τὴν παροῦσαν, ἐπιτρέψατέ μοι, Κύριέ μου, ὅπως ἐκθέσω ὑμῖν καὶ τοὺς λόγους δι' οὓς δὲν μετεγλώττισα ὁλόκληρα τὰ πολύτιμα συγγράμματα ὑμῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐπιτομὴν ἐπεχειρησάμην.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, μόλις πρὸ ὀλίγου ἀναστηθὲν διὰ τῶν αἱματηρῶν ἀγώνων του καὶ τῆς γενναίας συνδρομῆς τῶν ἐν τῇ Δύσει χριστιανῶν, ἰδίως δὲ τοῦ ἐνδόξου γαλλικοῦ ἔθνους, πασίγνωστόν ἐστι ὅτι εἰσέτι δὲν εὐπορεῖ· ὁλοσχερῆς λοιπὸν μεταγλώττισις τοιούτων συγγραμμάτων, οὖσα λίαν δαπανηρά, ἦτο δυσκατόρθωτος· οὕτω δὲ γενόμενον κατέστη πάγκοινον οὐχὶ μόνον ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ εἰς ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν, εἰς ἣν ἔγειναν γνωστὰ τὰ σοφὰ ἱστορικὰ συγγράμματα ὑμῶν, ἐν οἷς ὁ ἀναγνώστης εὑρήσει ἡνωμένην τὴν εὐφράδειαν τοῦ Ἡροδότου σὺν τῇ ἀκριβείᾳ τοῦ Θουκιδίδου, τὸ δὲ ὄνομα ὑμῶν ἀεὶ ἀχώριστον τοῦ ὑφ' ὑμῶν ἐξιστορουμένου μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός.

Ἐστὲ δὲ βέβαιοι, Κύριέ μου, ὅτι οὐδὲν σχεδὸν ἐκ τῶν

ὑφ' ὑμῶν ἐξιστορουμένων καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν σοφῶν κρίσεων ὑμῶν παρέλειψα ἢ παρεμόρφωσα, ἀλλὰ τὰ πάντα περιέγραψα συντόμως μὲν, ἀλλ' ὅσον οἷόν τε ἀκριβῶς, ὅπως διαδοθῶσι ταῦτα πρὸς πάντας, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν ἐν τῇ Στρατιωτικῇ σχολῇ τῶν Εὐελπίδων νεολαίαν, ἐν ᾗ διατελῶ πρὸ ἐννέα ἐτῶν καθηγητὴς τοῦ Στρατιωτικοῦ Δικαίου.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἠδύνατο ἀναντιῤῥήτως γενέσθαι τελειότερον· ἀλλὰ παρ' ἐκτὸς τῶν μικρῶν μου γνώσεων, καθὸ ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας διετέλουν παρὰ τῷ στρατῷ, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐπαναστάσει, δὲν εἶχον οὐδὲ τὸν ἀπαιτούμενον ὑλικὸν καιρὸν, διότι δημοσιεύων εἰσέτι τοῦτο εἰς τὸ περιοδικόν μου σύγγραμμα, συνάμα καθιστῶ αὐτὸ βιβλίον· πρὸς δὲ καὶ ἡ ὕλη τῶν δύο πρώτων κεφαλαίων τοῦ Α'. τόμου τῆς ἱστορίας μου δὲν ἠρύσθη ἐκ τῶν συγγραμμάτων ὑμῶν, ὡς τοῦτο ὁμολογῶ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Α'. τόμου. Ἐλπίζω δὲ νὰ ἐκδώσω οὐχὶ μόνον αὐτὸ καὶ ἐκ δευτέρου τελειότερον, ἀλλὰ, Θεοῦ θέλοντος, δὲν ἀπελπίζομαι καὶ ὁλόκληρα τὰ σοφὰ ὑμῶν συγγράμματα νὰ μεταφέρω εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μάλιστα ἤδη ὅτε καὶ τὰ τυπογραφεῖα ἡμῶν ἐβελτιώθησαν κατά τι.

Παύων λοιπὸν τῆς παρούσης, Κύριέ μοι, εὐτυχῆ νομίσω ἐμαυτὸν, ἂν τὸ εὐτελὲς ἔργον μου τοῦτο τύχει τῆς εὐμενοῦς ἐπιδοκιμασίας ὑμῶν.

Ἐξαιτούμενος συγγνώμην, μένω εὐσεβάστως.

Τῆς Ὑμετέρας ἐκλαμπρότητος
ὁ ταπεινότατος δοῦλος

Χ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

Ἐγραψα ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἰουνίου 1857.

Πρὸς τὸν Κύριον Κ. Α. Θιέρσον, εἰς Παρισίους.

PARIS, le 3 Septembre 1857.

« *Monsieur,*

« Les trois volumes et la lettre en langue grecque que vous avez bien voulu m' adresser, me sont exactement parvenus. J' ai bien tardé à vous en accuser réception. Les soins que réclamait la publication du 16e volume de mon histoire du Gonsolat et de l' Empire, qui a paru tout récemment, et une absence assez prolongée de Paris, sont les causes de ce retard pour le quel je vous prie de recevoir mes excuses.

«Les détails que vous avez pris la peine de me donner sur votre travail m' ont beaucoup intéressé, et je ne puis qu' approuver le parti pue vous avez adopté pour mêttre mes ouvrages à la portée de vos compatriotes manquant généralement des ressources nécessaires pour acquérir des oeuvres de longue haleine.

« Quant à moi j' ai lieu de me trouver trés honoré de ce qu' un savant aussi occupé et aussi capable que le professeur du droit de la guerre de l' école militaire d' Athènes n' ait pas dédaigné de consacrer son temps et sa plume à résumer mon livre.

« Véuillez en agréer mes remerciements, Monsieur, et croire à l' éxpression de mes sentiments les plus distingués.

A. Thiers.

» *A Monsieur Byzantios, à Athènes.*

« ΠΑΡΙΣΙΟΙ, τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1857.

» *Κύριε !*

» Τοὺς τρεῖς τόμους καὶ τὴν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν γε-
» γραμμένην ἐπιστολὴν, τὰ ὁποῖα εὐηρεστήθητε νὰ μοὶ ἐξα-
» ποστείλητε, ἔλαβον ἀκριβῶς. Ἐβράδυνα νὰ σᾶς ἀναγγείλω
» τὴν παραλαβὴν αὐτῶν. Αἱ πρὸς δημοσίευσιν τοῦ ἐσχάτως
» ἐκδοθέντος ΙΓ΄. τόμου τῆς ἱστορίας τῆς Ὑπατείας καὶ τῆς
» Αὐτοκρατορίας φροντίδες καὶ ἡ ἐκ Παρισίων ἐκτεταμένη
» ἀπουσία μου εἰσὶ τὰ αἴτια τῆς βραδύτητος ταύτης, διὰ τὴν
» ὁποίαν σᾶς ζητῶ συγγνώμην.

» Αἱ λεπτομέρειαι ἂς μὲ ἐξεθέσατε ἐπὶ τοῦ ἔργου σας μὲ
» εὐχαρίστησαν πολὺ, καὶ δὲν δύναμαι εἰμὴ νὰ ἐπιδοκιμάσω
» τὸν τρόπον ὃν παρεδέχθητε ἵνα γνωστοποιήσητε τὰ συγ-
» γράμματά μου εἰς τοὺς συμπολίτας σας, ἐξ ὧν ἐλλείπουσι
» γενικῶς τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς ἀπόκτησιν ἐκτεταμένων
» βιβλίων.

» Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θεωρῶ τιμήν μου ὅτι τοσοῦτον φιλόπονος καὶ
» τοσοῦτον ἱκανὸς, ὡς ὁ καθηγητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ δι-
» καίου παρὰ τῷ ἐν Ἀθήναις στρατιωτικῷ σχολείῳ, εὑρεσήθη
» νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν ἐπιτομῆς τοῦ συγγράμ-
» ματός μου.

» Εὐαρεστηθῆτε νὰ δεχθῆτε τὰς εὐχαριστήσεις μου, Κύριε,
» καὶ πεισθῆτε εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν ἐξαιρέτων αἰσθημάτων
» μου. »

» Α. ΘΙΕΡΣΟΣ.

Πρὸς τὸν Κύριον Βυζάντιον, εἰς Ἀθήνας.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'.

Συμβάντα ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ καὶ Ἱσπανίᾳ καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναπολέων ἐστράτευσε κατὰ τῆς Ῥωσσίας. — Μάχη τῆς Σαλαμάγκας καὶ ὑποχώρησις τῶν Γάλλων. — Ἀναχώρησις τοῦ Ἰωσὴφ ἐκ Μαδρίτης καὶ προσωρινὴ κατοχὴ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος. — Πολιορκία τοῦ φρουρίου Βούργου ὑπὸ τοῦ Βελιγκτῶνος, ἀποτυχία καὶ ὑποχώρησις αὐτοῦ εἰς Πορτουγαλλίαν. (Ἐξακολούθησις τοῦ ἔτους 1812, ἀπὸ Μαΐου μέχρι Ὀκτωβρίου). σελ. 5.

ΚΑΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ'

Ἄφιξις τοῦ Ναπολέοντος εἰς Παρισίους καὶ ὑποδοχὴ αὐτοῦ. — Διορισμὸς ἀντιβασιλείας. — Ὀργανισμὸς νέου στρατοῦ ἐκ 500 χιλιάδων ἀνδρῶν.—Ἐσωτερικαὶ μεταῤῥυθμίσεις καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας.—Συμφιλίωσις τοῦ Ναπολέοντος μὲ τὸν Πάπαν. — Εἰσβολὴ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Πρωσσίαν. — Ἀναχώρησις τοῦ Ναπολέοντος ἐκ Παρισίων πρὸς τὸν στρατόν. (Δεκέμβριος 1812—Ἀπριλίου 1813). σελ. 24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ'.

Πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας.—Ἔναρξις τῆς ἐκστρατείας. — Συμπλοκαὶ ἐν Βεϊσένφελ. — Μάχαι ἐν Λουτζένῳ καὶ Βωτζένῃ.—Ὑποχώρησις τῶν συμμάχων. — Διαπραγμάτευσις περὶ ἀνακωχῆς. (Ἀπρίλιος—Ἰουνίου 1813). σελ. 103.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ'.

Ἐπάνοδος τοῦ Ναπολέοντος εἰς Δρέσδαν. — Ὑπεκφυγὴ αὐτοῦ πορὶ παραδοχῆς τῆς εἰρήνης.—Ἐπανάληψις τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ συμβάντων. —Ἀναχώρησις αὐτοῦ ἐκ Δρέσδας.— Ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν. — Μάχη ἐν Δρέσδᾳ καὶ ἧττα τῶν συμμάχων. (Ἰούνιος—Αὔγουστος 1813). σελ. 174.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ'.

Ἀποτυχία τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ναπολέοντος ἐν Πρωσσίᾳ καὶ Σαξονίᾳ καὶ καταστροφαὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. — Ὀπισθοδρόμησις καὶ συνάθροισις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν Λειψείᾳ. — Μάχη ἐν Λειψείᾳ. — Μάχη ἐν Ἀνῷ. — Ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Ῥῆνον. (Αὔγουστος — Ὀκτώβριος 1813). σελ. 274

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Σελ. 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. Σελ. 24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. Σελ. 102.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. Σελ. 174.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. Σελ. 272.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000042584